OKYANUS
ANSİKLOPEDİK SÖZLÜK
4
Hek
Kar

OKYANUS
ANSİKLOPEDİK SÖZLÜK

OKYANUS
ANSİKLOPEDİK SÖZLÜK

Pars TUĞLACI

4

cem yayınevi

CUMA CAMii [*Selçuk devri, XI. - XII. yüzyıl*] Isfahan *(Iran)*.

HÜMAYUN TÜRBESİ, Delhi. *(1565)*.

ŞAH MESCİDİ (Camii). [*XVII. Yüzyıl*]. Isfahan *(Iran)*.

TAJ MAHAL, Hindistan'ın Agra şehrinde imparator Şah Cihan tarafından yaptırılan ünlü türbe. *(1632 - 1654)*.

MAVİ ve FİRUZE SÜSLEMELİ VAZO. *(1530 - 1540)* **İznik.** *(Türk sanatı).*

ÇİNİ TABAK *(XVI. Yüzyıl Türk sanatı).*

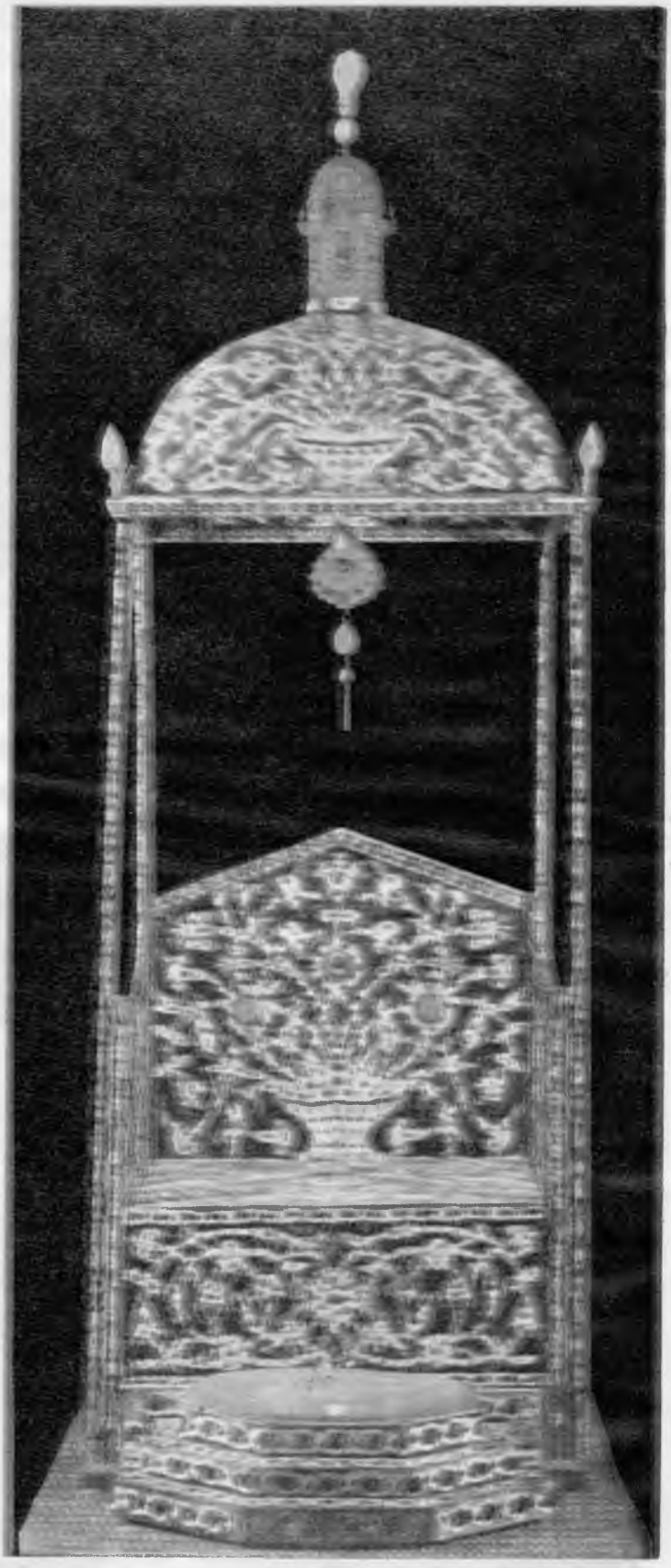

SULTAN AHMET I. TAHTI *(1603 - 1617).* Cevizden yapılmıştır. Sedef ve kaplumbağa kabuğu ile kakmalı ve değerli taşlarla kaplıdır. Topkapı Sarayı müzesi hazine dairesi, İstanbul.

İSTANBUL, SULTAN AHMED CAMİSİ'nin iç görünüşü. *(1609 - 1617).*

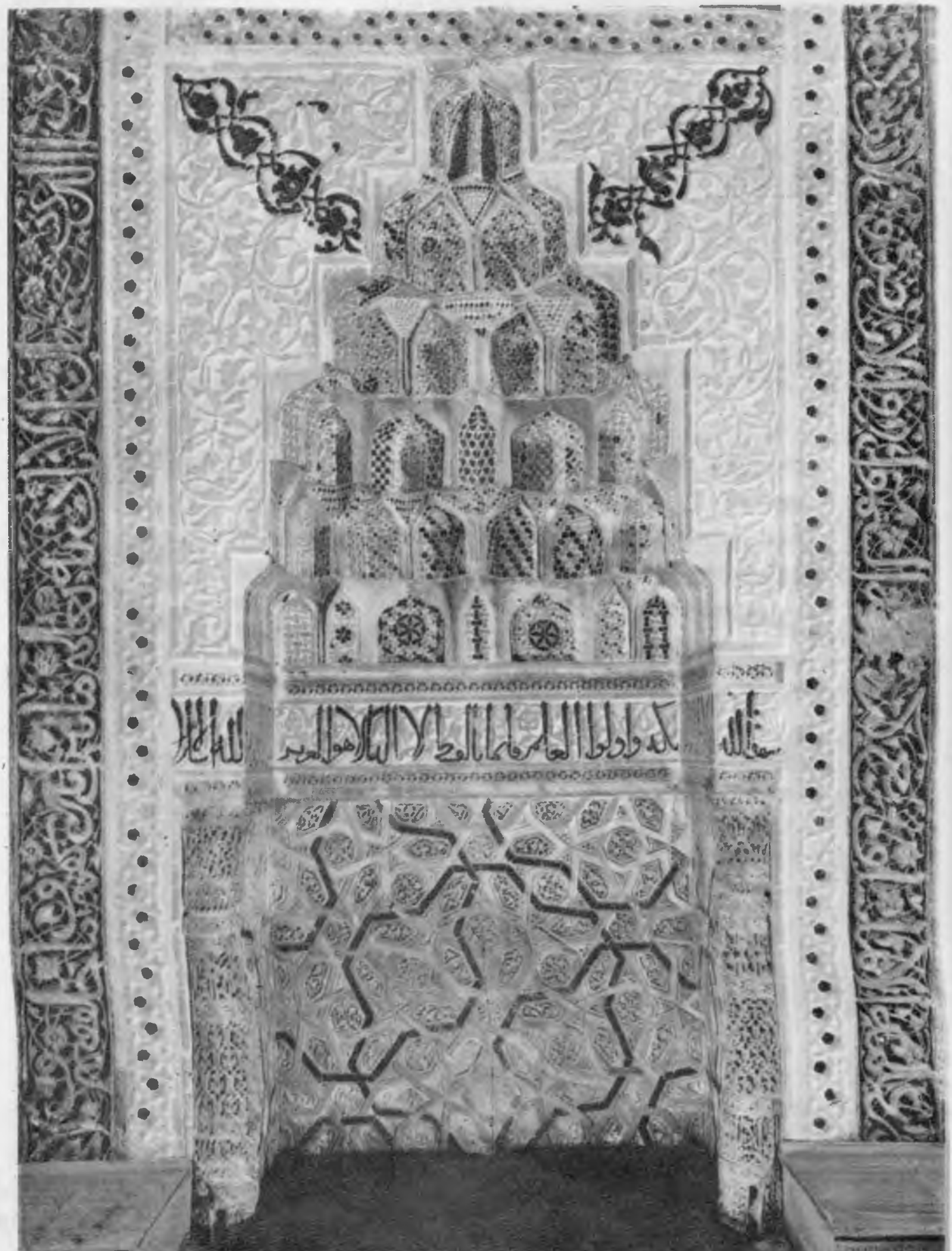

ANKARA ARSLAN HAN CAMii'nin Mihrabı. Fayans mozaik ve alçıdan

Auguste RENOIR (1841 - 1919) Koltuktaki çıplak, 1895 1900. Kunsthaus, Zürich.

Auguste RENOIR (1841 - 1919) Deniz kıyısında uzanmış kadın, 1890 Oskar Reinhart koleksiyonu, Winterthur.

Auguste RENOIR (1841 - 1919) Sandalcıların kahvaltısı, 1881. D. C., Coll Phillips, Washington.

Edgar DEGAS (1834 - 1917) Dans okulu ,1874. Louvre müzesi, Paris.

XVIII. yüzyıldan sonra, etkisi kalmayan bir solfej birimi oldu). [*Ing.* Hexachord].

heksal, i. *Fr. hexal.* İçinde az miktarda bağlayıcı madde bulunan, heksojen ve alüminyum karışımı patlayıcı madde. [*Ing.* Hexal].

heksalkol, i. *Fr. hexalcool. kim.* ◘ **Heksol.**

heksametafosfat, i. *Fr. hexamétaphosphate. kim.* Meta fosforik asidin kısmî bir anhidridinden türeyen tuz. *(Sodyum heksametafosfat $Na_4P_4O_{12}$, sularının sertliğinin giderilmesinde iyon değiştirici olarak kullanılır).* [*Ing.* Hexametaphosphate].

heksametilbenzen, i. *Fr. hexaméthylbenzene.* Benzendeki altı hidrojen atomunun yerine metil köklerinin geçmesiyle türeyen hidrokarbon. *(164° C'ta erir, 264° C'ta kaynar).* [*Ing.* Hexamethylbenzene].

heksametilen, i. *Fr. hexaméthylène.* ◘ **Sikloheksan.**

heksametilendiamin, i. *Fr. hexaméthylènediamine.* Formülü $NH_2-(CH_2)_6-NH_2$ olan bileşik. Adipik asid dinitrilinin hidrojenlenmesiyle elde edilir; adipik asidle yoğunlaşınca nylon verir. [*Ing.* Hexametylene-diamine].

heksametilentetramin, i. *Fr. hexaméthylènetétramine. kim.* Formülü $(CH_2)_6N_4$ olan bileşik. Fransız *Bardet* ve *Trillat* tarafından FORMIN adıyle bulundu; amonyağın formaldehitle birleşmesinden elde edilir. *(Ağızından günde 0,5-2 gr. veya damardan 0,25 gr'lık dozlar halinde verilen bu madde, safra kesesi ve idrar yolları antiseptiğidir, fakat nefritlerde ters etki yapar).* [*Ing.* Hexamethylenetetramine; hexamine, urotropine; *Fr.* Hexamine, urotropine].

☆ *Eşanl.* **heksamin, ürotropin.**

heksametre, s. ve i. *Fr. hexamètre.* Latin veya Yunan edebiyatında altı heceli mısra; *(özellikle destanlarda uygulanan daktilik heksametre için kullanılır).* [*Ing.* Hexameter].

heksametron, i. *ed. Yun.* Eski Yunan'da kullanılan bir nazım birimi. Altı ayaklı, vurgulu hece düzenine göre aruz veznini andıran ritimli bir vezin.

heksan, i. *Fr. hexane.* § ❶ *kim.* Formülü C_6H_{14} olan doymuş alifatik hidrokarbon. § ❷ *(Geniş anlamda)* Bazen izomer hidrokarbonlara verilen ad. Heksanlar: C_6H_{14}. [*Ing.* Hexane].

heksandri, i. *Fr. hexandrie. bot. Linneaeus'un* adlandırdığı bitki sınıfı. Zambak, pirinç v.b. gibi, birbirine eşit altı erkek organlı çiçekleri bulunan bitkileri kapsar. [*Ing.* Hexandria].

heksanitrodifenilamin, i. *Fr. hexanitrodiphénylamine. kim.* Bileşiminde altı nitro grupu bulunan

$(NO_2)_3C_6H_2-NH-C_6H_2(NO_2)_3$

formülündeki amin, 236° C'ta eriyen güçlü bir patlayıcıdır. Birinci Dünya savaşında Almanlar tarafından, trinitranizol veya tolitle karıştırılarak kullanıldı. *(Azot atomuna bağlanan hidrojen asid özelliği gösterir; amonyum tuzu oransiya denilen bir boyarmadde meydana getirir).* [*Ing.* Hexanitrodiphenylamine].

heksanitromannit, -ti, i. *Fr. hexanitromannite. kim.* Mannitol'ün

$CH_2NO_3-(CH_2NO_3)_4-CH_2NO_3$

formülündeki heksanitratı. (çok çabuk etkilenen bir patlayıcı maddedir). [*Ing.* Hexanitromannite].

heksanoik, i. *Fr. hexanoïque. kim.* ◘ **Kaproik asid.**

heksanol, i. *Fr. hexanol. kim.* ◘ **Heksilik alkol.**

heksapetal, s. *bot.* Çiçek örtüsü *(periant)* altı taçyapraklı olan *(bitkiler hk.)* [*Ing.* Hexapetalous; *Fr.* Hexapétale].

heksapetaloid, s. *bot.* Çiçek örtüsü *(periant)* altı taçyapraksı bölümlerden ibaret olan *(bitkiler hk.)* [*Ing.* Hexapetaloid; *Fr.* Hexapétaloïde].

heksaployld, i. *Fr. hexaploïde. biy.* 6 *n* sayıda haployid kromozom taşıyan organizma veya çekirdek. [*Ing.* Hexaploid].

heksasiyanojen, i. *Fr. hexacyanogène. kim.* Siyanojen'in $(CN)_6$ formülündeki katı polimeri. [*Ing.* Hexacyanogen].

heksastil, s. *Fr. hexastyle.* Cephesinde altı sütun bulunan revak. [*Ing.* Hexastyle].

heksatetraedr, i. *Fr. hexatétraèdre. billûrbil.* Bütün yüzeyleri dörtgen piramid şeklinde olan küp biçimindeki billûr. [*Ing.* Hexatetrahedron].

heksatiyonik, s. *Fr. hexathionique.* Serbest halde bulunmayan H_2S_6O formülündeki bir asid için kullanılır. [*Ing.* Hexathionic].

heksen, i. *Fr. hexène. kim.* Molekül yapısında altı karbon atomu bulunan, açık zincirli, etilenik hidrokarbon. *(Bu maddenin, son ikisi sis ve trans şekilleri gösteren üç izomeri vardır: 1- ,2- ve 3- heksen).* [*Ing.* Hexene].

heksil, i. *Fr. hexyle.* Formülü C_6H_{13} olan tek değerli kök; bir heksilik alkolden hidroksil kökünün çıkarılmasıyle türer. [*Ing.* Hexyl].

heksilik, s. *Fr. hexylique. kim.* Yapısında heksil kökü bulunan ve formülü $C_6H_{13}OH$ olan bileşikler, özellikle alkoller için kullanılır. [*Ing.* Hexylic; *Fr.* Caproïque, caproylique, hexanol].

☆ *Eşanl.* **karpoik, heksanoik.**

heksit (heksitol), i. *Fr. hexite* veya *hexitol.* Altı alkol grupu bulunan altı karbon atomlu alifatik bileşiklerin genel adı: $CH_2OH-(CHOH)_4-CH_2OH$. [*Ing.* Hexitol; *Fr.* Hexanehexol].

☆ *Eşanl.* **heksanheksol.**

heksobarbital, i. *Fr. hexobarbital.* Metilsikloheksilmalonilüre'nin ticarî adı; sodyum tuzu, çok çabuk ve geçici olarak etki eden bir uyku vericidir. *(Uyku verici olarak 0,10 gr'lık dozlar halinde ağızdan kısa süreli anestezler için, 0,50 gr'lık dozlarda damardan verilir).* [*Ing.* Hexobarbital].

heksod, i. *Fr. hexode, elek.* Bir katod, bir anod, bir kumanda ızgarası ve genellikle ızgaralardan meydana gelen üç tane ek elektrodu bulunan altı elektrodlu tamba.

heksojen, i. *Fr. hexogène. kim.* ◘ **Siklonit.**

heksol, i. *Fr. hexol. kim.* Molekül yapılarında altı alkol grupu bulunan maddelerin genel adı. [*Ing.* Hexol; *Fr.* Hexalcool].

☆ *Eşanl.* **heksalkol.**

heksolit, -ti, i. *Fr. hexolite. kim.* Heksojen tolit karışımından meydana gelen patlayıcı madde. [*Ing.* Hexolite].

heksonik, s. *Fr. hexonique. biyokim.* Protaminlerin hidrolizi sonucunda ortaya çıkan altı karbon atomlu bazlara denir. [*Ing.* Hexonic].

heksoz, i. *Fr. hexose. kim.* Moleküllerinde altı karbon atomu bulunan ve alkol grupları yanında ya aldehit ya da keton grupu taşıyan monosakkaritlerin genel adı. *(Heksoz'lar aldoheksoz ve ketoheksoz şeklinde iki grupu ayrılır. En tanınmış heksozlar, glikoz, mannoz, galaktoz, levülozdur).* ◘ **Ozlar.**

hektar, i. *Fr. hectare* < *Yun.* ve *Lat. mat.* Yüz ar değerinde olan yüzey ölçü birimi: Bir hektar, kenarları yüzer metre olan bir dördülün alanıdır. [*Ing.* Hectare].

☆ *Eşanl.* **yüz dönüm.**

hektemoros'lar, ç. i. *Yun.* < *hektemoroi. esk. Yun.* Eski Atina'da tarım müteziminleri *(M. Ö. VII. yüzyıl). /Toprak sahipleri, hektemoros'lara elde edilen ürünün yalnız altıda birini verirlerdi. İçinde bulundukları bu kötü durum onları sürekli olarak borçlanmak zorunda bırakıyordu. Solon'un reformları onların yoksulluğunu büyük ölçüde azalttı/.* [*Ing.* Hectemores; *Fr.* Hectemores].

hektik, i. *Fr. hectique. tıp.* Kronik iltihaplı hastalıklarda görülen intizamsız fiyevr şekli. [*Ing.* Hectic].

hekto-, *mat.* Metre sistemi ölçülerinde 100 ile çarpılmayı anlatan bir önek. [*Ing.* ve *Fr.* Hecto].

hektogal, i. *Fr. hectogal.* 100 gal'e eşit metrik ivme birimi.

hektografi, i. *Fr. hectographie.* Yazı makinesiyle veya elle yazılmış bir metni sınırlı sayıda *(asağı yukarı 100 nüsha)* çoğaltma usulü. [*Ing.* Hectography].

hektogram, i. *Fr. hectogramme* < *Yun. mat.* Yüz gramdan ibaret ağırlık birimi, bir kilogramın onda biri: *(Sembolü: hg).*

hektokilo-, Bir büyüklüğün yüz binle çarpıldığını gösteren bilesik önek *(sembolü: hk.)* [*Ing.* Hectogram; *Fr.* Hectokilo].

hektolitre /hektolit:re/, i. *Fr. hectolitre* < *Yun. mat.* Yüz litrelik hacim ölçü birimi *(sembolü: hl).* [*Ing.* Hectoliter].

hektometre /hektomet:re/, i. *Fr. hectomètre* < *Yun. mat.* Yüz metrelik uzunluk ölçü birimi, kilometrenin onda biri. *(Sembolü: hm).* [*Ing.* Hectometer].

~ **kare** (= hm^2), Değeri 10.000 metrekare olan yüz ölçüsü. [*Osm.* Hektometre murabba; *Ing.* Hectometer square; *Fr.* Hectometre carré].

hektopiyez, i. *Fr. hectopièze.* **(hpz)**. Değeri 100 piez olan basınç ölçüsü. *(Sembolü: hoz.)* [*Ing.* ve *Fr.* Bar].

☆ *Eşanl.* **bar.**

hektosten, i. *trm.* **(hsn)**. Değeri 100 sn olan mekanik ölçü.

hektovat, -tı i. *Fr. hectowatt.* Kilowatt'ın onda biri değerinde güç birimi. (sembolü: hW). [*Ing.* Hectowatt].

~ **saat,** ◘ **Hektovat-saat.**

hektovat-saat, b. i. Sürekli olarak 1 hektowatt güç sağlayan bir makinenin, bir saat içinde yaptığı iş *(sembolü: hW/s).* [*Ing.* Hectowatt hour; *Fr.* Hectowattheure].

hekzokinaz, i. *biyokim.* Hayvan dokularında, mayalar ve mikroorganizmalarda bulunan ve hekzozların, özellikle glükozun glükoz - 6 - fosfat'a dönüşmesini sağlayan enzim. [*Ing.* ve *Fr.* Hexokinase].

helâ /helâ/, i. *Osm.* < *Ar. halâ.* Apteshane, ayakyolu. [*Ing.* Toilet, water closet; *Fr.* Lieux d'aisances]. ☆ *Eşanl.* **aralık, yüz numara, kenef, tuvalet.** ⊙ **umumî** ~, Sehrin belirli yerlerinde bulunan ve halka açık olan helâlara verilen ad. •

— **çukuru,** *döş.* Yapı dışına yapılan helânın alt tarafındaki çukur. [*Ing.* Vault; *Fr.* Tuyau de lieux].

☆ *Eşanl.* **kubur.**

~ **taşı,** *inş.* Helâlarda üzerine yerleşilen kısım. *(Alafranga ve alaturka helâ taşları diye ikiye ayrılır: alafranga helâ taşı yerden yüksektir. Odun veya plastik maddeden bir kapakla örtülen bir küvetten meydana gelir; kapak küvete menteşelerle tutturulmuştur ve küvet üzerinde kauçuktan bir tanpon vardır. Alaturka helâ taşı, üzerine çömelerek kullanılan ortası delik taştır.)* ⊙ **derin** ~, *döş.* ◘ **Derin**[1]. ⊙ **dolu** ~, *döş.* ◘ **Dolu**[2]. ⊙ **emmeli** ~, *döş.* Hızla fışkırtılan su yardımıyle bir emme yapan ve pis su ile dışkıları döşeme akıtan oturma helâtaşı. [*Ing.* Siphon jet water closet].

helâk, -ki /helâk/, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ (a) Ölme, mahvolma, bitme, yok olma. [*Ing.* Destruction, death, perishing; *Fr.* Action de périr, perte]. ☆ *Eşanl.* **geberme, fevt, mürt olma;** (b) Öldürme, mahvetme, bitirme, yok etme, berbat etme: *Kar tipisinde birçok hayvan helâk oldu.* [*Ing.* Destroying, annihilating, killing; *Fr.* Action de detruire, annihiler, tuer]. § ❷ *mec.* Çok yorgun düşme, bitik hale gelme veya getirme: *Çocuk ağlaya ağlaya helâk oldu, Bu yol bizi helâk etti.* [*Ing.* Exhaustion; *Fr.* Épuisement]. § ❸ Harcanma.

~ **etmek,** § ❶ Öldürmek, ortadan kaldırmak. [*Ing.* To destroy, to kill; *Fr.* Faire périr,tuer]. § ❷ *mec.* Aşırı derecede yormak, bitkin hale getirmek: *Bu yolculuk bizi helâk etti.* [*Ing.* wear out with fatigue; *Fr.* Fatiguer extrêmement].

~ **olmak,** § ❶ Yok olmak, ölmek. [*Ing.* To perish; *Fr.* Périr, mourir]. § ❷ Yorulmak, bitkin hale düşmek: *Beklemekten helâk oldular.* [*Ing.* To be utterly done in (exhausted); *Fr.* Être brisé de fatigue].

helâl, -li /helâl'/, s. *Osm.* < *Ar. halâl.* § ❶ Müslümanlıkça izin verilmiş, yasak edilmemiş olan; dinin hükümleri bakımından kullanılabilen, kendine mal edilebilen

Müslümanlıkta içki helâl değildir. [*ing.* Canonically lawful, legitimate; *Fr.* Chose permise, non prohibee par la religion].

Kars. **haram.** § ❷ *mec. h.d.* Nikâhlı es: *O benim helâlimdir.* [*Osm.* Zevç, zevce; *Ing.* Legitimate husband or wife; *Fr.* Epoux ou épouse legitime]. § ❸ Helâl edilerek, gönül hosluğu ile verilen. ⊙ **~ e cömertlik olmaz,** *at.* Karı kocasının, koca karısının başkasıyle senli benli olmasına, düsüp kalkmasına göz yummamalıdır. ⊙ **helâlü hoş olsun,** *dey.* Yapılmış bir fedakârlıktan söz edilirken buna pişman olunmadığını anlatmak için söylenir. [*ing.* Let it be vours to have and enjoy]. ⊙ **hakkını ~ etmek,** *dey.* ◘ **Hak.**

~ etmek, *dey.* Tanrı'yı tanık tutarak *(bir şeyi)* bağışlamak, bir seyi, ona ait hakkından vazgeçerek birine bağışlamak. [*ing.* To give up a legitimate claim to another, not to begrudge *(something given)*; *Fr.* Donner, offrir de tout cœur, renoncer à ses justes revendications].

~ kazanç ile yağlı pilav yenmez, *at.* Din, yasa, ahlâk dışı iş yapmadan zengin olunmaz.

~ olmak, *dey.* Günah yazılmamak. [*ing.* To be lawful, to become legitimate].

~ olsun, *dey.* Bir hizmet veya fedakârlığın istenerek yapıldığını, bundan pişman olunmadığını göstermek için kullanılır. [*ing.* I give it to you freely, I give up all claim; *Fr.* Je vous paye de grand cœur, je vous offre sans regret].

~ para, *dey.* Emekle kazanılmış para. [*Fr.* Argent licitement gagné].

~ süt emmiş, *dey.* Doğruluktan ayrılmaz *(kimse)*. [*ing.* Entirely trustworthy; *Fr.* Personne loyale].

helâlından, z. ◘ **Helâlinden.**

helâlî, i *Osm.*<*Ar. hülle. kıyf. esk.* § ❶ Arısı bürümcek ve argacı pamuk olan burusuk bez. [*ing.* A cloth of silk warp and cotton, flaxen, or woolen woof *(canonically lawful to be worn)*]. § ❷ Yaldızlı bakır veya meşin kaplı tahtadan mahfazası olan büyük saat. § ❸ s. Helâli bezden yapılma. § ❹ Gömlek yaptıkları ipekle karışık bir nevi ince pamuk bez.

helâlinden /helalinden/, z. Helâl edilerek ve gönül hosluğu ile. [*ing.* Legitimately, honestly, lawfully earned; *Fr.* Légalement légitimement].

helâllamak(-i), f. *Osm.* < *Ar. (sakalını)* Sıvazlamak.

helâllaşma, i. ◘ **Helâlleşme.**

helâllaşmak, f. ◘ **Helâlleşmek.**

helâlleşme, i. Helâllık dileme.

~ temennası, *sp.* Yağlı güreste oyuna başlamadan önce yapılan geleneksel hareketlerden biri.

helâlleşmek,(-le), f. Alışveriste veya herhangi bir şekilde ayrılık sırasında hakkını birbirine helâl etmek. [*ing.* Mutually to give or forgive all that has been or may have been unjustly taken or done *(usually performed on death beds, before battles, or long separation)*; *Fr.* Se pardonner mutuellement, demander le pardon de ceux qu'on va quitter en partant ou en mourant, prendre congé].

helâllı, s. ve i. Nikâhlı *(eş)*. [*Ing.* Legitimate spouse; *Fr.* Époux ou épouse legitime].

helâllık,-ğı, i. § ❶ Nikâhlı *(eş)*. [*Ing.* Legitimate spouse; *Fr.* Époux ou épouse legitime]. § ❷ Helâl olan şey. ⊙ **helâllığa almak** *(birini),* Onunla evlenmek. [*ing.* To take as one's lawful wife, to marry; *Fr.* Se marier].

~ dilemek, *dey.* Esaslı ayrılışlarda kendi hakkını helâl ettiği gibi karsısındakinden ayni şeyi dilemek. [*Ing.* To ask forgiveness for an unlawful act; *Fr.* Demander le pardon].

helâllık,-ğı, i. «*Birinden hakkını helâl etmesini dilemek*» anlamında kullanılan **helâllilik dilemek** deyiminde geçer.

helâl.zade /helâlzâde/, b. i. *Osm.* < *Ar.* helâl + *Fars. zâde.* § ❶ Nikâhlı bir ana ve babadan dünyaya gelmiş. [*Ing.* Legitimate offspring; *Fr.* Né d'une union legitime].

Kars. **haramzade, piç,** besmelesiz. § ❷ *mec.* Helâl süt emmiş, doğruluktan ayrılmaz, dürüst kimse. [*Ing.* Honest man;

helandit,-ti, i. *Fr. hellandite. min.* Doğal alüminyum, demir, kalsiyum, erbiyum ve yttriyum silikat.

helanka, i. (a) Poliyamit ipliklerine büyük bir esneklik sağlayan özel işlem; (b) Bu islemdan geçirilmiş iplik; (c) Bu ipliklerle dokunmuş kumaş. [*ing.* ve *Fr.* Helanca].

hele /he:le/, e. *Osm.* < *Fars.* § ❶ «*Özellikle*», «*hiç olmazsa*» «*her şeyden önce*». gibi, başına veya sonuna getirildiği kelimedeki kavramın başkaları arasında belirtilmek istenildiğini anlatır: *Hele siz bunu söylememeli idiniz. Kırk yaşında hele, muhakkak var. Şu güzelliğe bak hele!* [*ing.* Particularly, especially, principally, above all; *Fr.* Au moins, surtout, apres tout]. § ❷ Geçmis zamanlı cümlelerin başına getirildiği vakit anlatılan işin çok beklenmis ve gecikmis olduğunu gösterir: *Hele geldi, şükür!* [*ing.* At last, now then!; *Fr.* Enfin, voilà]. § ❸ Tehdit veya vaat anlatan bir cümle, emir kipinde kosul anlatan baska bir cümleye bağlı olduğu zaman bu sonuncuya getirilir: *Hele çalışmasın, fena halde darılırım! Sınıfını geç hele, öyle bir hediye alacağım ki...*

~ bak, *dey.* Şaşma anlatmak veya dikkati çekmek için söylenir: *Hele bak, neler söylüyor! Hele bak, nasıl çalışıyor!* [*Fr.* Voyons donc].

~ bir, ◘ **Hele**¹: *Hele bir dinlemesin. Hele bak, nasıl çalışıyor!*

helecan, i. ◘ **Halecan.**

helecansız, s. ◘ **Halecansız.**

hele hele, z. Karsısındakini söylemeye tesvik için kullanılır: *Hele hele, söyle daha neler olmuş? Hele hele ne amaçla geldiniz! Hele hele daha neler gördüm?* [*ing.* Now tell me the truth; *Fr.* Dites la vérité, dis donc].

helen, s. ve i. *Yun. hellen.* § ❶ (a) Hellas vaya eski Yunanistan ile ilgili; (b) Hellas'ta oturan veya Hellas asıllı olan. [*ing.* Hellenic; *Fr.* Hellène]. § ❷ *din. tar.* Kilise babalarına göre, **Pagan**'ın eşanlamlısı. [*ing.* Hellene; *Fr.* Hellene, païen,-ienne].

helenin, i. *Fr. hélénine.* Andız otu *(inula helenium)*. kökünden elde edilen madde; günde 0.25 ile 1 gramlık dozlarda öksürük kesici olarak kullanılır. [*ing.* Helenin].

helenist,-ti, i. *Fr. helléniste* < *Yun. hellenistes.* § ❶ Eski Yunanca üstüne incelemeler yapan kişi. [*ing.* Hellenist]. § ❷ *tar.* Yunan dilini konuşan veya yunanlıların paganizmini benimsemiş olan Yunanlaşmış yahudilere verilen ad. Kutsal kitab'ın *Yetmişlerin Kutsal Kitabı* adıyle anılan yunanca tercümesini yapmış olanlara helenist denirdi. [*ing.* Hellenist].

helenistik, s. *Fr. hellénistique.* Helenistik görüşü benimsemiş. [*ing.* Hellenistic].

~ dönem, Iskender'in fetihleriyle Roma imparatorluğunun fetihleri arasındaki tarih dönemi. [*ing.* Hellenistic period; *Fr.* Période hellénistique].

~ dönem sanatı, Makedonya kralı Büyük Iskender'in Asya'ya hâkim oluşundan Yunanistanın nihaî olarak Romalıların egemenliği altına girdiği zamana kadar yani M.Ö. 330 dan 30 yılına kadar gelen üç asırlık devredeki sanat.

~ medeniyet, Klasik *(M.Ö.V. ve IV. ve IV.yüzyıllar)* ve arkaik *(M.Ö. VI yüzyıl)* yunan medeniyetlerine karşı helenistik medeniyet dönemine verilen ad. [*ing.* Hellenistic civilisation; *Fr.* Civilisation hellénistique].

~ monarşiler, Iskender imparatorluğunun parçalanması sonucunda ortaya çıkan monarşiler; Antigonos'lar yönetimindeki Makedonya; Lagosi'ler yönetimindeki Mısır; Selefkiler yönetimindeki Asya; Attalos'lar yönetimindeki Bergama. [*Ing.* Hellenistic monarchies; *Fr.* Monarchies hellénistiques].

helenizm, i. *Fr. hellénisme.* § ❶ Yunan medeniyetinin bütünü; Bu medeniyetin karakteri. [*ing.* Hellenism]. § ❷ Özellikle Yunanistanın dısında, yunan düsüncesinin etkisiyle gelismis medeniyet. [*ing.* Hellenism]. § ❸ Yalnız yunan diline özgü konusma tarzı veya deyim. [*ing.* Hellenism].

helepolis, i. *Yun. helein,* almak + *polis,* sehir. *esk. sil.* Bir kalcyi kusatanların, kale bedeni seviyesinde muharebe etmelerini sağlayan büyük kusatma âleti. [*Ing.* Helepole, Helepolis; *Fr.* Helepole].

helesa, i. *folk.* Eskiden ramazanlarda iftardan sonra çocukların ev ev dolasıp mâni söyleyerek bahsis toplaması: *Helesaya çıkmak. (Dört, beş kisiden meydana gelen gruptaki çocuklardan birinin boynunda küçük bir davul bulunur, içlerinden biri de can, musamba veya kâğıt fener taşırdı. Davul eşliğinde söylenen mânilerin arasında her bir ağızdan «Helesa Yelasa» dive bağırırlardı. Bu âdet ikinci Meşrutiyetten sonra terkedildi).*

helezon /helezon/, i. *Osm.* < *Ar. helezûn.* § ❶ Kıvrımlı, yılankavî şekil. [*ing.* Spiral, helix, helicoid; *Fr.* Spirale, hélicoïde]. § ❷ Kabuklu sümüklüböcek ve sümüklüböcek kabuğu. [*ing.* Helix; *Fr.* Hélix]. § ❸ İnsan kulağının dış borusu. [*ing.* Helix; *Fr.* Hélice]. ☆ *Eşanl.* **heliks.** § ❹ *mat.* Basladığı noktadan gittikçe uzaklaşarak çok sayıda devirler halinde devam eden eğri hat. [*ing.* Helix; *Fr.* Helice]. ☆ *Eşanl.* **helis.** ⊙ **Airy ~,** *opt.* Iki çapraz turmalin, aynı kalınlıkta ve ters dönüşlü iki kuvartzlamı arasında gözlenen devresel polarma olayı. [*ing.* Airy's spiral; *Fr.* Spirale d'Airy]. ⊙ **merdiven ~ u,** *mim.* Merdiven sereni *(mili)* etrafında bükülerek yükselen merdiven. [*ing.* Winding stairs; *Fr.* Escalier en hélice, escalier en spirale].

~ kıvrım, *mim.* Korinthos sütun başlıklarını süsleyen kıvrımlardan her birine verilen ad. [*ing.* Helix; *Fr.* Hélice].

~ merdiven, *mim.* ◘ **Merdiven.**

helezon.çizen, b.i. Helezon çizmeye yarayan âlet.

helezoni /helezonî/, s. *Osm.* < *Ar.* Helezon şeklinde olan *çizgi ve şekiller hk.): Helezonî merdiven.* [*ing.* Spiral, helicoid; *Fr.* Spiraloïde, helicoïde, spiral,-ale].

☆ *Eşanl.* **sarmal, helisel, spiral.**

~ atardamar, *anat.* ◘ **Helisel atardamar.**

~ dişli, *mek.* ◘ **Helisel dişli).**

helezonlaşma, i. *biy.* Helezonlaşmak eylemi veya işi. [*ing.* Spiralization; *Fr.* Spiralisation]. ⊙ **kromozomların ~ sı,** *biy.* Mitoz bölünmenin çesitli evrelerinde kromozomların sarmal sekilde kıvrılması. *(Kromozomların helezonlaşması son derece önemlidir. Salyangozda helezonî olmayan kromozomun boyu 240 mikron iken, helezonlasınca /metafaz evresinde/ en çok 1,5-2 mikron'a düşer).* [*Ing.* Spiralization of chromosomes; *Fr.* Spiralisation du chromosome].

helhel, i. Türkmenler ve yörüklerde bileğe takılan halkalara verilen ad. [*Ing.* Bracelet, ring; *Fr.* Anneau, bracelet].

☆ *Eşanl.* **bilezik.**

helhellik,-ği, i. Hasır örme tezgâhlarında çözgü ipliklerinin bir uçlarını halka şeklinde yapıp bağladıkları yatay sırık.

helik, i. *Fars. heylik* > *helik. esk.* Duvar örülürken büyük taşların bosluklarına konulan küçük çakıl taşları.

helikoid, i. *Fr. hélicoïde* < *Yun.* § ❶ ◘ **Helisel;** § ❷ *mat.* Helis biciminde eğri yüzey: *Bir minare merdiveninin alt yüzü helikoiddir.* [*Osm.* Helezonî şekil; *Ing.* Helicoid],

helikon, i. *Fr. hélicon* < *Yun.* Kullanışlı olması için büyük bir av borusu gibi çember biçimine sokulan kontrbas tuba; icracı bu çalgıyı boynuna geçirerek sol omuzunda taşır. [*ing.* Helicon].

helikopter, i. *Fr. hélicoptere* < *Yun.* Uçus sırasında dengesi ve hareketi bir veya birçok döner kanatla sağlanan uçan taşıt aracı. *(Dik iniş ve çıkış yapabildiğinden dar*

yerlerde de kullanılabilir). [*Ing.* Helicopter]. ◘ *ŞEKİL: 247.* — **HELİKOPTER — gemisi,** *ask. den.* Helikopterler için uçuş güvertesi bulunan savaş gemisi. [*Ing.* Helicopter carrier; *Fr.* Porte-hélicoptères]. **~ meydanı,** *hava.* Sivil ve askeri helikopterlerin emniyetle inişine elverişli ve hava trafiği bakımından tesisat ve donatımı olan saha. [*Ing.* Heliport; *Fr.* Héliport]. **~ postası,** *yava.* Helikopterle taşınan mektup v.b. posta eşyası. [*Ing.* Helimail; *Fr.* Poste aérienne par hélicoptère].

helikospor, i. *Fr. hélicospore.* Salyangoz gibi sarmal, genellikle bölmeli mantar sporu. [*Ing.* Helicospore].

helikosporlu, s. Helikosporu olan mantar. [*Ing.* Helicosporous; *Fr.* -Hélicosporé,-ée].

helikostat,-tı, i. *Fr. hélicostat.* Gövdeli bir balonla dengelenen helikopter tipi. [*Ing.* licostat].

helikotrema, i. *Fr. hélicotrème.* İç kulaktaki salyangozun tepesinde bulunan delik. [*Ing.* Helicotrema].

heliks[1], i. *zool.* ◘ **Salyangoz.**

heliks[2], i. *Fr. hélix* < *Yun. heliks,* sarmal. *anat.* Kulakkepçesinin en dıştaki çıkıntısı. *(«Helikskökü» denilen bir kıvrımla başlar).* [*Ing.* Helix; *Fr.* Hélice]. ☆ *Eşanl.* **kulak salyangozu.**

helis*, i. *Fr. hélice* < *Yun. heliks.* § ❶ *mat.* Bir silindir yüzeyinde, bir uçtan öbür uca doğru ve belirli birtakım geometrik şartlar altında, bir doğru çizgiyi dolayarak yürütmekle elde edilen eğri çizgi. [*Osm.* Helezon; *Lat.* ve *Ing.* Helix; *Fr.* Hélice]. § ❷ *otom.* ve *elek.* Tel bobini veya vida yiv ve setleri gibi şekilli şey. [*Ing.* Helix, spire; *Fr.* Spire]. ☆ *Eşanl.* **helezon.** ⊙ **dairesel ~,** *mat.* Bir dönel silindirin anadoğrularını sabit bir açı altında kesen eğri. [*Ing.* Circular helix, helix; *Fr.* Hélice circulaire, hélice]. ☆ *Eşanl.* **helis.** ⊙ **taşıyıcı ~,** *mek.* Sactan yapılmış bir oluk ve içine yerlestirilmis bir sonsuz vidadan meydana gelen taşıyıcı cihaz; üzerindeki spirlerin içi boş, dolu veya paletle olabilen sonsuz vida dönerek taşınacak maddeleri oluğa doğru sürükler. [*Ing.* Helicoid transporter; *Fr.* Hélice transporteuse, transporteur helicoïdal]. ☆ *Eşanl.* **helisel taşıyıcı.**

helisel*, s. § ❶ Helis biçiminde olan. [*Osm.* Helezonî; *ing.* Helical, helicoid; *Fr.* Hélicoidal,-ale,-aux]. ☆ *Eşanl.* **sarmal, spiral.** § ❷ *bot.* Birçok dalı art arda sıralanan, tek boğumdan aynı anda çıkan bir cins talkım için kullanılır. [*Ing.* Helicoid(al); *Fr.* Hélicoïdal,-ale]. ⊙ **düzlem doğrultmalı ~ yüzey,** *mat.* Helisel hareketin eksenine dik olan bir doğrunun dönmesinden meydana gelen helis. [*Fr.* Hélicoïde gauche à plan directeur].

~ atardamar, *anat.* ◘ **Atardamar.**

~ çiçek durumu, *bot.* ◘ **Çiçek durumu.**

~ dişli, *mek.* Dişlerinin farklı noktaları aynı adımlı, fakat farklı yarıçaplı helisel çizen dişli. [*Ing.* Helical gear; *Fr.* Engrenage hélicoïdal].

~ hareket, *mat.* (a) Farklı noktaları aynı eksenli ve aynı adımlı helisler çizen bir katı cismin hareketi: *Bir vidanın somun içindeki hareketi helisel bir harekettir;* (b) $\rightarrow$ $\rightarrow$ Ω ve V vektörleri, açısal hiz ile öteleme hızı sabit oranda kalacak şekilde, zamanın fonksiyonları olduğuna göre, sabit bir Δ $\rightarrow$ ekseni etrafında bir Ω dönmesi ile, Δ 'ya $\rightarrow$ paralel bir V ötelemesinin bileşkesi. [*Ing.* Helicoid movement; *Fr.* Mouvement hélicoïdal].

~ pike, *hava.* Uçağın ağırlık merkezinin çok ufak çaplı ve takriben düşey bir silindir dahilinde hareket ettiği uçağın tulâni ekseninin takriben düşey olduğu ve ortalama hücum açısının çok küçük bir değerde olduğu bir akrobatik ucuş *(ICAN).* [*Ing.* Spiral dive; *Fr.* piqué en spirale].

~ taşıyıcı, ◘ **Taşıyıcı helis.**

~ yerdeğiştirme, *mat.* Bir dönme hareketiyle, doğrultu vektörü dönme eksenine paralel olan bir ötelenme hareketinin çarpımı. *(Her yerdeğiştirme, ara konumlar bir yana bırakılırsa, sadece bir ilk konumla son konumu göz önüne alan her dönüşüm, bir deneme veya bir ötelenmeye indirgenebilen, helisel bir yerdeğiştirme haline gelebilir).* [*Ing.* Helicoid displacement; *Fr.* Déplacement helicoïdal].

~ yüzey, *mat.* Helisel hareket yapan bir doğrunun meydana getirdiği yüzey. *(Bu yüzey ancak bir helisin teğetlerinden meydana gelmişse açımlanabilir).* [*Ing.* Helicoid surface; *Fr.* Helicoïde gauche].

helke, i. Bakırdan yapılmış, bakrac gibi tepeden kulplu bir çeşit kova. [*Ing.* Pail, bucket; *Fr.* Seau en cuivre].

HELLER ameliyatı, *cerr.* ◘ **Ameliyat.**

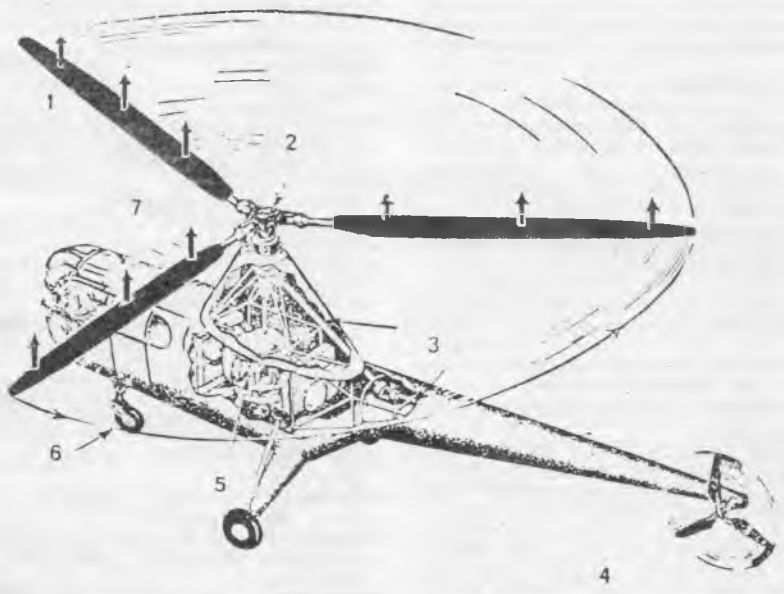

ŞEKİL: 247. — **HELİKOPTER.** 1. Kalkışı sağlayan kanatlar. 2. Ana rotor. 3. Kuyruk rotorunu çeviren mil. 4. Kuyruk rotoru. 5. Motor. 6. Ön tekerlek. 7. Pilot.

helme, i. *Osm.* < *Ar. helime.* § ❶ Bazı bitkilerin kök, çiçek ve tohumlarında bulunan koyu kıvamlı madde. § ❷ Bir yapışkan maddenin suda erimesiyle meydana gelen yoğun sıvı. § ❸ Fasulye, pirinç, ve buğday gibi tanelerin kaynatılması sonucu nisastanın çökülmesinden meydana gelen koyu sıvı. [*Ing.* Felatinous fluid from boiled rice or dried beans].

~ dökmek, *(Kaynatılmış tahılların suyu hk.)* Suyu koyulaştırmak. [*Osm.* Lüzucet hâsıl etmek; *ing.* To develop much gelatinous fluid *(rice, beans); Fr.* S'épaissir pendant la cuisson].

~ gibi, *dey.* Iyice pişmis.

helmelenmek, nsz. f. Helme dökmek, helmesi çıkmak. [*Ing.* To develop much gelatinous fluid *(rice, beans); Fr.* S'épaissir pendant la cuisson, se coaguler].

helmintagog, i. *Fr. helminthagogue. tıp.* § ❶ Kurt düşürücü. [*Ing.* Helminthagogic, vermifugal]. § ❷ *ecz.* Kurt düşürücü ilâç. [*Ing.* Vermifuge].

helmintiyazis, i. *tıp.* Bağırsaklarda kurt bulunması. [*Ing.* Helminthiasis; *Fr.* Helminthiase]

helmintofobi, i. *Fr. helminthophobie. patol.* Kurt istilasına *(kurtlanmaya)* karşı duyulan asırı korku. Kurtlardan korkma *(tiksinme)* hastalığı. [*Ing.* Helminthophobia].

helmintoloji, i. *Fr. helminthologie* < *Yun. helmins, heminthos,* solucan ve *logos, bilim!* Asalak kurt ve solucanları *(özellikle yassı ve ipsi solucanları)* inceleyen zooloji dalı. [*Ing.* Helminthology].

helmintosporyoz, i. *Fr. helminthosporiose. Helminthosporium* cinsinden bir mantarın sebep olduğu hastalık. *(H. gramineum (dan ileri gelen arpa helmintosporyozunda, yaprakların üzerinde önce renksiz uzun çizgiler siyahlaşır, yaprak ayası kurur ve bazen boylamasına ince şeritler halinde dökülür).* [*Ing.* Helminthosporiosis].

heloderma, i. *zool. Helodermidae* familyasının örnek tipi olan, çatal dilli büyük kertenkele; Amerika'da yaşar, çok zehirlidir. Başlıca türü olan *(H. horridum)* zehirli kertenkelelerin tek örneğidir. Dişleri bazı yılanlarınki gibi olukludur. Boyu 1 m'yi bulan, hattâ aşan bu ağır ve sert kabuklu hayvanın üzerinde inci gibi kemik dikencikler bulunur. Rengi sarı noktalı esmer veya kahverengidir. Gececi olduğu için daima derin çukurlarda yaşar ve küçük hayvanları avlayarak beslenir. Meksika'daki sıradağların batı yamaçlarında yaşar. *H. suspectum* adlı türü A.B.D.'nin güneybatısında bulunur. [*Lat.* ve *ing. Heloderma; Fr.* Heloderme].

Helsinki, öz. i. *İsveççe Helsingfors. coğr.* Finlandiya'nın başkenti. [*Ing.* ve *Fr.* Helsinki].

helva /helvâ/, i. *Osm.* < *Ar. mutf.* Un, nişasta, irmik v.b. yağlı ve şekerli maddelerle yapılan ve belli başlı bir şekli olmayan tatlı: *Irmik helvası, tahin helvası, Keten helvası.* [*Ing.* A sweet prepared in many varieties with sesame oil, various cereals, and syrup or honey; *Fr.* Espece de pâte à la farine et au sucre, quelquefois avec l'addition de beurre]. ⊙ **badem ~ sı,** *mutf.* ◘ **Badem.** ⊙ **cenaze (ölü) ~ sı,** *folk.* Bir evden cenaze çıktığı gece yapılan ve yakın komşulara dağıtılan helva ⊙ **~yı memnuniye,** *mutf.* Şeker yerine bal konularak yapılan bir helva çeşidi. ⊙ **elliikinci gece ~sı,** *folk.* Ölümden elli iki gün sonra, yapılan hatim duası sonunda dağıtılan helva. ⊙ **irmik ~ sı,** *mutf.* Un yerine ince irmik konularak yapılan helva. ⊙ **irmik ~ sı,** *mutf.* Un yerine ince irmik konularak yapılan helva. ⊙ **kâğıt ~ sı,** *(veya kâğıt ~),* *mutf.* Un ve sudan yapılmış, kâğıt görünüşünde ve tabakalar halinde kesilmis helva. Arasına ince koz helva sürülür. ⊙ **kar ~ sı,** *mutf.* Çocukların kar içine reçel veya pekmez karıştırarak yaptıkları tatlı. ☆ *Eşanl.* **karsambaç, kargabeyni.** ⊙ **keten ~,** *mutf.* Kavrulmus şekerden yapılan, pamuk görünüsünde helva. *(Ateşte dönen özel bir kapta pişirilir ve çeşitli renklere boyanır).* ⊙

kırk ~, *folk.* Bebeklerin kırkıncı gün yapılan, komşulara ve yakın akrabalara dağıtılan helva. Cenazeden kırk gün sonra yapılan ve yakın komşulara dağıtılarak, ölene dua edilmesini hatırlatan helva. ◉ **koz ~ sı**, *mutf.* Altı üstü ince kâğıt helva ile kaplanmış sakız kıvamında içi cevizli helva. [*Ing.* With walnuts]. ◉ **kudret ~ sı**, *bot.* Türlü bitkilerin özsuyu kurutularak elde edilen şekerli bir madde olup, tıpta iç sürdürücü olarak kullanılır. [*Ing.* Manna; *Fr.* Manne]. ☆ *Eşanl.* **manna**. ◉ **tahin ~ sı**, *mutf.* ◘ **Tahin**. ◉ **yaz ~ sı**, *mutf.* Şeker yerine pekmezle yapılan bir cins helva.

~ bastırmak, *mutf.* ◘ **Bastırmak**.

~ sohbeti, *folk.* Eskiden helva pişirilip yenirken yapılan eğlenceli toplantı. [*Ing.* Social feast at which *helva* is the chief dish].

helvacı, i. Helva yapan veya satan kimse. [*Ing.* Maker or seller of *helva*; *Fr.* Celui qui fait et vend dans les rues ou dans les boutiques la pâte dite *helva*].

~ çöğeni, *bot.* ◘ **Çöğenotu**.

~ kökü, «*Çöven kökü*». Ağdayı ağarttığı için helvacılıkta da kullanılır.

helvacı.kabağı, b.i. § ❶ *bot.* İki-çenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Kabakgiller *(Cucurbitaceae)* familyasından, sürüngen sapları metrelerce uzayabilen bir kabak türü. ☆ *Eşanl.* **kestane kabağı**. [*Lat. Cucurbita maxima*; *Ing.* Winter squash; *Fr.* Potiron]. § ❷ Aynı bitkinin tatlısı yapılan meyvesi. *(Yeşil, sarı veya kırmızı renkte ve yuvarlak olur. 30-40 kg. gelenleri vardır. Bu kabağın etli kısmı tatlı ve unludur; Kabak tatlısı yapmakta kullanılır. Çekirdekleri mayısta doğrudan doğruya tarlaya ekilir, sonbaharda ürün alınır. Kabuğundan çıkarılmış çekirdekleri, 50-100 gr'lık dozlar halinde verilirse yetişkinlerde şerit düşürür).* [*Ing.* Pumpkin, squash; *Fr.* Potiron].

helvacılık,-ğı, i. Helva yapma veya satma işi. [*Ing.* The trade of making or selling *helva*].

helva.hane /helvahâne/, b. i. *Osm.* < *Ar.* ve *Fars.* En çok helva pişirmekte kullanılan geniş ve az derin tencere. [*Ing.* Large copper cauldron for making helva; *Fr.* Grande marmite à fond rond dans laquelle on prepare la pâte dite *helva*].

helvalık, i. § ❶ Helva yapılacak malzeme. § ❷ *h.d.* Çocuklara verilen cep harçlığı. [*Ing.* Child's pocket money].

helvesiyen, i. ve s. *Fr. helvétien,-ienne. jeol.* Vindoboniyen katının alt yarısı. [*Ing.* Helvetian].

helvetan, i. *Fr. helvétan. min.* Mika grupundan doğal silikat. *(Biyotik /karamika çeşidi/.* [*Ing.* Helvetan].

helvetid'ler, i. Kuzey Alplerde rastlanan asma örtülerinin tümüne verilen ad. [*Ing.* Helvetides; *Fr.* Helvétides].

Helvetler, ç. öz. i. *etn.* M.Ö. 1 yüzyılın ortasına doğru Helvetia'da yaşamış Galya halkı. [*Ing.* Helvetians; *Fr.* Helvetes].

helvin, i. *Fr. helvine. min.* Doğal manganez, demir ve barilyum silikat; billûr yapısında Manganez sülfür de bulunur. [*Ing.* Helvin (e)].

helvit,-ti, i. *min.* ◘ **Helvin**.

helyantin, i. *Fr. hélianthine. kim.* Azoboyarmadde; sülfanik asidin diazolandıktan sonra dimetilanilin'le birleştirilmesinden elde edilir. [*Ing.* Helianthin(e); *Fr.* Methylorange, orangé III].

☆ *Eşanl.* **metiloranj**.

helyodinamik, i. *Fr. héliodynamique.* Güneş ısısını inceleyen ve bu enerjiden yararlanma yollarını arayan fizik dalı. [*Ing.* Heliodynamics].

helyodor, i. *Fr. héliodore. kuymc.* Altın sarısı renkte berilden meydana gelen değerli taş. [*Ing.* Heliodor].

helyofobi, i. *Fr. héliophobie. patol* Aşırı güneş ışığı korkusu *(hastalık halini alır).* [*Ing.* Heliophobia].

helyofobik, s. Güneşten kaçan, güneşten korkan, gölgecil, gölgeyi seven. [*Ing.* Heliophobous, heliophobic; *Fr.* Heliophobique].

helyofotometre, i. *Fr. héliophotométre.* Güneş ışığının şiddetini ölçmekte kullanılan âlet. [*Ing.* Heliophotometer].

helyograf, i. *Fr. héliographe.* § ❶ *astr.* Güneş'in yaydığı ısı miktarını ölçmekte kullanılan âlet. [*Ing.* Heliograph]. § ❷ *den.* Güneş ışınlarından faydalanarak mors işareti vermeye yarayan âlet. [*Ing.* Heliograph]. § ❸ *meteor.* Güneşin ışıldadığı saatlerin süresini kaydeden âlet. [*Ing.* Heliograph]. ◘ **Güneşlenme**. § ❹ *telekom. Lescurre*'ün 1856'da yaptığı optik telgraf âleti. Sıra ile kapatılıp açılan aynalar yardımıyle yansıtılan güneş ışınlarından yararlanır.

helyografi, i. *Fr. héliographie.* § ❶ *graf. san.* Bir resim veya bir yazının aslına uygun olarak basılmasını sağlayan baskı usulü. [*Ing.* Heliography]. § ❷ *matb.* (a) Normal ışıkla yapılan ozalit kopyaları ve benzerleri; (b) Asfalt çözetisinin ışıktan kararması özelliğine dayanan eski fotokopi usulleri; (c) Kopya çözeltileri vasıtasıyle, eskiden yapılan Tipo baskı kalıbı hazırlama usulü. [*Ing.* Heliography].

~ kâğıdı, *graf. san.* Resimlerin kâğıt üzerinde çoğaltmasında kullanılan ve uygun işlemle beyaz fon üzerinde siyah bir görüntü veren fotoğraf kâğıdı çeşidi. [*Ing.* Heliographic paper; *Fr.* Papier heliographique].

helyogravür, i. *Fr. héliogravure. matb.* ◘ **Fotogravür**.

helyolit,-ti, i. *Fr. héliolite. min.* Yarı saydam bir feldispat çeşidi. İçinde bakır veya altın rengi pullar bulunan, kahverengi veya sarı renkte bir maddedir. *(Bu minerale güneş taşı da denir).* [*Ing.* Heliolite; *Fr.* Pierre du soleil, aventurine orientale].

helyometeoroloji, i. *Fr. héliométéorologie.* Güneşin etkinliği ile atmosfer hareketleri arasındaki bağıntıyı inceleyen meteoroloji dalı. [*Ing.* Heliometeorology].

helyometre, i. *Fr. héliomètre.* Bazı gökcisimlerinin *(Güneş, ay, gezegenler)* görünür çaplarını ve iki gökcismi arasındaki açısal uzaklığı ölçmeye yarayan, Bouguer tarafından düşünülmüş özel dürbün. [*Ing.* Heliometer].

helyon, i. *Fr. hélion. nükl.* ◘ **Alfa taneciği**.

helyosantrik, s. *Fr. héliocentrique. astr.* ◘ **Günmerkezi**.

helyostacı, i. Pırıldakçı.

helyostat,-tı, i. *Fr. héliostat. geod.* Yansıyan güneş ışınlarını, belli bir doğrultuya yöneltmeye ve bu doğrultuda tutmaya yarayan bir ayna ile bir ayar sisteminden meydana gelen tertibat: *Helyostat geodezide çok kullanılır. (Menzili, 100 km'yi aşar).* [*Ing.* Heliostat].

☆ *Eşanl.* **gündüsürücü**, **pırıldak**.

helyoteknik, i. *Fr. héliotechnique. elektr.* Güneş pili yardımıyle doğal ışığı elektrik akımına çevirmek için güneş enerjisinden yararlanma tekniği. [*Ing.* Heliotechnics].

helyoterapi, i. *Fr. héliothérapie.* < *Yun. helios,* güneş + *therapeia,* tedavi. Güneşle tedavi. [*Ing.* Heliotherapy].

helyotropin, i. *Fr. héliotropine. kim.* Bambulotu kokusunda, vanilin'e benzeyen fenol aldehit. [*Ing.* Heliotropin; *Fr.* Heliotropine, piperonal]. ☆ *Eşanl.* **piperonal**. ◉ **amorf ~** *kim.* Saf helyotropin ile vanilin karışımının ticarî adı. [*Ing.* Amorphous heliotropin; *Fr.* Héliotropine amorphe].

helyotropizm, i. *Fr. héliotropisme. bot.* ◘ **Güne yönelim**.

helyum /heliyum/, i. *Fr. hélium* < *Yun. helios,* güneş. *Kim.* Sembolü **He**, A.n. 2, A.a. 4.003 olan asal gazlar grupundan kimyasal element; Yoğunluğu 0,138 olan yanmaz bir gaz olup, hafifliği dolayısıyle balon doldurmakta kullanılır. [*Ing.* Helium].

hem, e. ve bağ. *Osm.* < *Fars.* § ❶ Birden fazla eylem veya şeyin yanında bunlara karşıt olanların da bulunduğunu anlatan bir söz, onları anlatan kelimelerin başına getirilir: *Hem uslu, hem çalışkan, Hem bilmez, hem karışır. Hem beni, hem onu;* [*Ing.* Both ...and, and also, as well as; *Fr. Et, aussi,* et puis]. § ❷ **«Bir de», «şu da var ki», «zaten»** anlamında kullanılır: *Hem bu işten onun haberi yok. Hem ona neler söylemedim! Hem ne lüzum var? Hem siz karışamazsınız;* [*Ing.* By the way, on the other hand, and the more; *Fr.* D'ailleurs, d'autre part, du reste, en plus, en outre]. § ❸ İkincisi birincisinin açıklaması niteliğinde olan iki cümleyi birbirine bağlar: *Geliyor, hem gülerek geliyor. Gidiyor, hem koşarak gidiyor. Güzel, hem pek güzel. Sıcak, hem çok sıcak;* § ❹ e. Arapça ve Farsça isimlerin başına gelip, Türkçedeki «**daş-deş**» edatı gibi, benzerlik, ortaklık ve beraberlik anlatır: *Hemnam = Adaş.* [*Ing.* Co, con, equi; *Fr.* Co, con, equi]; ◉ **~ de**, ◘ Da[3].

~ isa'yı, ~ de Musa'yı memnun etmek, *dey.* Arzuları birbirine karşıt olan iki kisiyi birden memnun edecek bir davranışta bulunmak. [*Ing.* To try to please everyone].

~ kaçar, ~ davul çalar, *dey.* Çekinir göründüğü işi yapmaktan yaz geçemez. [*Ing.* To want a thing eagerly while pretending not to want it; *Fr.* Provoquer en feignant d'éviter].

~ kel, hem fodul, *dey.* Meydanda olan eksikliklerine bakmayarak üstünlük taslar. [*Ing.* In the wrong, but presumptuous; *Fr.* Être fautif et en même temps arrogant].

~ nalına hem mıhına vurmak, *dey.* Bir bundan bir ondan yana çıkmak. [*Ing.* To hit out right and left regardless of person; *Fr.* Ménager la chevre jet le chou].

~ suçlu hem güçlü, *dey.* Suçlu kendi olduğu halde karşısındakini suçlandırmaya kalkısır. [*Ing.* Offensive though at fault; *Fr.* Coupable qui accuse].

~ ziyaret, hem ticaret, *dey.* Bir ziyaret sırasında herhangi bir işe de bakıldığı zaman söylenir. [*Ing.* Combining business with pleasure].

hem, önek. *Fars. hem-, esk.* Farsça ve arapça kelimelerin başına getirilerek Türkçedeki *-daş* ekinde olduğu gibi beraberlik ve ortaklaşalık anlamı taşıyan sıfatlar yapar: *herzaman, hemsınn, hemkıymet, hemkudret.* [*Ing.* Mutual, in sommon, co-, con, of the same, fellow].

hem, i. *Fr. heme.* Hemoglobin'de bulunan prostetik iki değerli demir grupu. *(Solunum olaylarında önemli bir rol oynar).* [*Ing.* Heme]. ◘ **Glöbin, hematin**.

hemabiyozis, i. *trm.* Simbiyoz şekli olup iki böcek türünün bir arada fakat birinin diğerine üstünlüğü olmadan yaşama hali. [*Ing.* Hemabiosis].

hemadinamometre, i. *Fr. hemadynamomètre. tıp.* Kan basıncını ölçme âleti. [*Ing.* Hemadynamometer].

hemadinamometri, i. *Fr. hemadynamométrie. tıp. Kan basıncını ölçme.* [*Ing.* Hemadynamometry].

hemaglütinin, i. *Fr. hémagglutinine.* Alyuvarlara etki yaparak onları biraraya getiren toplayıcı madde. [*Ing.* Hemagglutinin].

hemakrom, i. *Fr. hémachrome. tıp.* Kanın boya maddesi. [*Ing.* Hemachrome].

hemal, s. *Fr. hémal,-ale* < *Yun. haima,* kan. *tıp.* Kan veya kan damarlarına ait; Damar veya dolaşım sistemine ilişkin. [*Ing.* H(a)emal].

~ kanal, *zool.* ◘ **Kanal**.

~ uzantı, *zool.* Hemal yayın uzantısı. [*Ing.* Hemal projection; *Fr.* Projection hémale].

~ yay, *embry.* Omurların ön kısmıyle kabugaların birleşmesinden meydana gelen ve iç organları saran yay. *(Omurların arka kısmında merkez sinir sistemini saran nöral yay'a zıt olarak bu adı alır).* [*Ing.* Hemal arch; *Fr.* Arc hémal]. ◘ *ŞEKİL: 47* — **BALIK (iç yapısı)**.

hemalopi, i. *Fr. hémalopie.* < *Yun. haima,* kan + *ops. göz.* ◘ **Hemoftalmi**.

hemanjiyektazi, i. *Fr. hémangiectasie. tıp.* Kan damarlarının genislemesi. [*Ing.* Hemangiectasis].

hemanjiyom, i. *Fr. hémangiome.* Kılcal kan damarlarından oluşan damar uru. *(anjiyom). (Özellikle meme çocuklarında görülür; çoğu zaman deride, iç organlarda /karaciğer/ ve-*

ya kemiklerde birçoğu birden yer alır. Tehlikesiz urladan sayılır, ama fazla büyürse damarlarda tıkanmalara sebep olabilir. Radyoterapi /X ışınları veya radyum/ başarılı sonuç verir). [*ing.* Hemangioma].

hemapofiz, i. *Fr. hemapophyse. embry.* Omurların, kan damarları ile temas halinde bulunan *(veya boyun omurlarında olduğu gibi bu damarları saran)* dikensi çıkıntılardan her biri. *(Buna karşılık, omurilik kanalını sınırlayan omur yayı çıkıntılarına da nörapofiz denir).* [*ing.* Hemapophysis].

hemaris, i. *zool.* Pulkanatlılar *(Lepidoptera)* takımının, *Sphingidae* familyasından yeşil renkli kelebek; sırtında beyaz çizgiler bulunur; Mayıs - Haziran aylarında uçmaya koyulur; Temmuz'da hanımeli ve uyuzotu üzerinde rastlanır. *(Hemaris fuciformis de buna yakın bir türdür).* [*Lat., ing.* ve *Fr. Hemaris*].

hemartroz, i. *Fr. hémarthrose.* Bir eklemde kan toplanması; çoğu zaman travmadan ileri gelir. [*ing.* Hemarthrosis].

hem.aslı,-slı, b.s. *Osm. < Fars.* Aslı bir, bir *(aynı)* asıldan. [*ing.* Of the same origin].

hemastatik, i. *Fr. hémastatique.* Kanın damarlardaki denge durumuyle ilgili kanunları inceleyen fizyoloji bölümü. [*Ing.* Hemastatic]

hematemez, i. *Fr. hématémèse.* Kan kusma. *(Mide ülseri ve kanserinin, karaciğer sirozu ve bazı dalak hastalıklarının belirtisidir).* [*ing.* Hematemesis].

hemati, i. *Fr. hématie, tıp.* ◘ **Alyuvar.**

hematidroz, i. *Fr. hématidrose. vet.* Deriden geçici olarak pembemsi ter akması. *(Daha çok bir hayvan /at, sığır/, hastalığıdır. Kanın renkli maddesi olan hemoglobinin tere geçmesiyle terin kırmızıya boyanmasından ileri gelir; gerçek bir kanama değildir).* [*ing.* Hematidrosis].

hematik, s. *Fr. hématique. tıp.* Kanla ilgili, kana ait. [*Ing.* Hematinic, hematic].

hematimetre, i. *Fr. hématimètre. tıp.* Kan yuvarlarını saymaya yarayan âlet. [*ing. Hematimeter; Fr.* Globulimetre].

Eşanl. **globülimetre.**

hematin, i. *Fr. hématine < Yun. haima,* kan. *biyokim.* Hemoglobinin parçalanması ile açığa çıkan bir pigment olup demir kapsar ve oksijeni taşıma yeteneğindedir. *(Demirle porfirinin birleşmesinden oluşur).* [*ing.* H(a)ematin, hematin(e)].

hematinon, i. *Fr. hématinone.* Romalıların, mozaiklerinde kullandıkları ve *Pompei'de sık* rastlanan vermiyon ile sülüğen kırmızısı arasında renkli cam. [*Ing.* Hematinon].

hematinüri, i. *tıp.* ◘ **Kan işeme.**

hematit,-ti, i. *Fr. hématite < Yun. min.* Kırmızı veya esmer renkte olan doğal demir oksidinden ibaret bir maden filizi. Saf halde içinde % 70 demir vardır: Fe_2O_3. [*ing.* Hematite; *Fr.* Oligiste].

☆ *Eşanl.* **olijist.**

— **çiçek,** *bot.* ◘ **Çiçek.**

~ **dökme demir,** *met.* ***Hematit'***den elde edilen, bileşimindeki kükürt ve fosfor oranı çok düşük olan çok saf dökme demir. [*ing.* Hematite iron; *Fr.* Fonte hématite].

hematoblast,-tı, i. *Fr. hématoblaste.* Kan hücrelerinin bir çeşidi. *(Alyuvar ve akyuvardan sonra kanda bulunan üçüncü bir kan hücresidir. Oval veya uzun biçimde 2-3 mikron büyüklüğünde küçücük bir hücre şeklindedir. Hematoblast iki kısımdan meydana gelir; ortada kromatinli bir merkez ve bunun çevresinde saydam bir kısım. Bir milimetre küp kanda 200 000 ilâ 300 000 plaket bulunur. Bu elemanlar hanın pıhtılaşmasında çok önemli rol oynar).* [*ing.* Hematoblast; *Fr.* Plaquette, thrombocyte].

☆ *Eşanl.* **plaket, trombosit.**

hematod, i. ve s. *Fr. hématode < Yun. haimatodes,* kan. Sık sık kanama yapan mantar görünüşünde yumusak ur çesidi. [*Ing.* Hematode; *Fr.* Fongus hematode, hematode].

hematodok, i. *Fr. hématodoque. zool.* Erkek örümceklerde alveoldeki sogancığın alt kısmı. [*ing.* Hematodoc].

hematofaj, s. *Fr. hématophage.* § ❶ Canlı hayvan kanıyle beslenen: *sülükler hematofajdır.* [*Ing.* Hematophagous]. § ❷ *paraz.* İçinde yaşadığı hayvanın alyuvarları ile beslenen asalağa denir. *(Necator americanus ve Ancylostoma duodenale tropiklerarası bölgelerde kansızlığa sebep olan tipik hematofajlardır. Bunlar aynı zamanda kan eritici bir toksin salgıladıkları için alyuvarlara daha fazla etki yaparlar).* [*ing.* Hematophagous]. § ❸ *dokb.* Alyuvarları içine alıp tahrip eden tek çekirdekli büyük akyuvara *(makrofaj)* denir. [*ing.* Hematophagous].

hematofaji, i. *Fr. hématophagie. patol.* Kandaki alyuvarların özellikle *«hematofaj»* denilen bazı amipler tarafından yutulması. [*Ing.* Hematophagia].

hematogoni, i. *Fr. hématogonie.* ◘ **Hemositoblast.**

hematoidin, i. *Fr. hématoïdine. biyokim.* Bilirübin izomeri madde. *(Hematomlar veya damar bozuklukları sırasında, hemoglobinin bozunması sonucunda ortaya çıkar).* [*ing.* Hematoidin].

hematojen, i. ve s. *Fr. hématogène, biyokim.* § ❶ Yumurta sarısında bulunan özümlenebilir demirli madde; [*ing.* Hematogen]. § ❷ s. *patol.* Kan yoluyle organizmanın bir noktasından başka noktasına ulaştırılan bozukluklar için kullanılır: *Hematojen nefrit.* [*ing.* Hematogenous].

— **asidler,** *biyokim.* Globinin sentezine yol açarak hemoglobinin oluşumunu kolaylaştıran amino asidler *(histidin, triptofan, metionin).* [*ing.* Hematogenous acids; *Fr.* Acides hematogènes].

hematojenez, i. *Fr. hématogenèse. tıp.* Kan oluşumu. [*Ing.* Hematogenesis].

hematokilüri, i. *Fr. hématochylurie. tıp.* Idrarda kilus ve kan çıkması. [*ing.* Hematochyluria].

hematokolpos, i. *Fr. hématocolpos.* Dölyolunda aybaşı kanı toplanmasından ileri gelen şişlik. *(Çoğu zaman kızlık zarında delik olmamasından veya dölyolunun bir perdeyle kapalı bulunmasından ileri gelir).* [*ing.* Hematocolpos].

hematokometre, i. *Fr. hématochomètre. tıp.* Kan akış süratini ölçme âleti. [*ing.* Hematochometer].

hematokonit,-ti, i. *Fr. hématoconite. min.* Kan kırmızısı renkte mermer; renginin kırmızı olusu, bileşimindeki demir III oksidden ileri gelir. [*ing.* Hematoconite].

hematokrit,-ti, i. *Fr. hématocrite, sit.* § ❶ Hızla döndürülerek, merkezkaç kuvvetiyle kandaki alyuvar ve plâzma hacmini ölçmeye yarayan dereceli tüp. *(Hematokrit, yuvar sayımına paralel bilgiler verir; 100 sm³ kanda ortalama 45 alyuvar bulunduguna göre bunun 15 gr. ı hemoglobindir).* [*ing.* Hematocrite]. § ❷ Kandaki alyuvar hemoglobinplazma oranı.

hematoksilin, i. *Fr. hématoxyline, Campeche* odunundaki temel boyamaddenin büyük bir kısmını meydana getiren madde. [*Ing.* Hematoxylin].

hematolit,-ti, i. *Fr. hématolite. min.* Hidratlı doğal manganez arsenyat. [*ing.* Hematolite].

hematoliz, i. *Fr. hématolyse.* ◘ **Hemoliz.**

hematolog, i. *Fr. hématologue.* (a) Kan üstüne inceleme yapan kimse; (b) Özellikle kan hastalıklarını tedavi eden kimse. [*ing.* Hematologist].

hematoloji, i. *Fr. hématologie.* ◘ **Kanbilim.**

hematolojik, s. *Fr. hématologique.* ◘ **Kanbilimsel.**

hematom, i. *Fr. hématome. tıp.* Damar çatlaması sonucunda organizma içinde kan toplanması. [*ing.* Hematoma].

hematometri, i. *Fr. hématométrie. tıp.* Hemoglobin ve kan hücrelerinin ölçülmesi. [*Ing.* Hematometry].

hematometriyum, i. *Yun. haima,* kan + *metra,* dölyatağı, *tıp.* Dölyatağı boynunun veya dölyolunun tıkanması yüzünden dölyatağı boynunda aybaşı kanı birikmesi.

hematomikoz, i. *Fr. hématomicose. tıp.* Kanda mantar bulunması. [*Ing.* Hematomicosis].

hematomiyeli, i. *Fr. hématomyélie. tıp.* Omur ilikte meydana gelen kanama. *(Genellikle omurgaya yapılan bir travmadan ileri gelir. Bazen hava basıncının çok hızlı düşmesinden de ileri gelebilir /Dalgıç sandığı hastalığı/.)* [*ing.* Hematomyelia].

hematomiyelit,-ti, i. *Fr. hématomyélite. tıp:* Kan toplanması ile beliren miyelit. [*Ing.* Hematomyelitis].

hematonefroz, i. *Fr. hématonéphrose. tıp.* Böbrek pelvisinde kan bulunması. [*ing.* Hematonephrosis].

hematopatoloji, i. *Fr. hématopathologie. tıp.* Kan hastalıkları bilgisi. [*Ing.* Hematopathology].

hematoporfirin, i. *Fr. hématoporphyrine. biyokim. Bilirübin izomeri olan demirsiz bileşik:* hematin'in tuz asidiyle ısıtılmasından elde edilir.

hematopoyetin, i. *Fr. hématopoïétine. biy.* ◘ **Hemopoyetin.**

hematopoyez, i. *Fr. hématopoïèse. tıp.* ◘ **Hemopoyez.**

hematore, i. *Fr. hématorrhée. tıp.* Genel olarak fazla kanama. [*ing.* Hematorrhea].

hematosalpenks, i. *Fr. hématosalpinx. tıp.* Döl yatağı borusunda kan toplanması.

hematosel, i. *Fr. hématocèle. tıp.* (a) Vücutta kan toplanmış boşluk; (b) Vücut boşluklarında kan toplanması. ⊙ **dölyatağı gerisi ~ i,** *tıp.* Douglas çukurunda kist haline gelmiş kan kitlesi.

hematoseli, i. *Fr. hématocélie. tıp.* Periton boşluğunda kan toplanması. [*ing.* Hematocelia].

hematositoloji, i. *Fr. hématocytologie.* Özellikle kan hücrelerinin *(alyuvar, akyuvar, plaketler)* oluşumu, görevi ve hastalıklarıyle uğrasan kanbilimi dalı. [*ing.* Hematocytology].

hematositopeni, i. *Fr. hématocytopénie. tıp.* Kanın hücresel elementlerinin azalması. [*ing.* Hematocytopenia].

hematositoz, i. *Fr. hématocytose. tıp.* Kanın hücresel elementlerinin çoğalması. [*ing.* Hematocytosis].

hematositozoid, i. *Fr. hématocytozoïde.* Hücresel mikroparazitler. [*ing.* Hemacytozoon]

hematositüri, i. *Fr. hématocyturie. tıp.* Idrarda kan yuvarları çıkarma. [*ing.* Hematocyturia].

hematoskop,-pu, i. *Fr. hématoscope. tıp.* İnce kan tabakalarının muayenesinde kullanılan cihaz. [*ing.* Hematoscope].

hematospektroskopi, i. *Fr. hématospectroscopie. fizyol.* Spektroskop'la kan muayenesi. [*ing.* Hematospectroscopy].

hematospermi, i. *Fr. hématospermie. tıp.* Ersuyunda kan bulunması. [*ing.* Hematospermia].

hematostibit,-ti, i. *Fr. hématostibite, min.* Doğal manganez ve demir antimonyat. [*ing.* Hematostibite].

hematotoksik, s. *Fr. hématotoxique, tıp.* Kan zehirlenmesine ait. [*ing.* Hematotoxic].

hematoyid, s. *Fr. hématoïde. min.* Kan rengine benzer renkte olan. [*ing.* Hematoid].

hematoz, i. *Fr. hématose, fizyol.* Dolaşımındaki kana oksijenin girmesi ve aynı kandan karbon gazının çıkması. [*ing.* Hematosis].

hematozoer, i. *Fr. hématozoaire.* Kanda alyuvarlarda asalak yasayan bir hücreli hayvan. [*Ing.* Hematozoon].

hematüri, i. *Fr. hématurie. tıp.* ◘ **Kan işeme.**

hem.ayar, b.s. Denk. [*ing.* Equal, of the same degree or rank; *Fr.* Equivalent, pareil].

hemaz, i. *Fr. hémase. kim.* Kanda bulunan bir enzim. [*Ing.* Hemase].

hem.cins, b.s. *Osm. < Fars .hem* + *Ar. cins* Bir *(yanı)* cinsten olan, aynı soydan olan. [*Ing.* Congenial, congeneric, homogenous; *Fr.* Homogene, congenere].

Eşanl. **soydaş, türdeş, kökdeş, homojen.**

— **kaslar,** *anat.* ◘ **Kas.**

hemcinslik,-ği, b. i. Aynı cinsten veya soydan olma durumu. [*Ing.* Homogeneity; *Fr.* Homogeneite].

hem.dem, b. s. *Osm. < Fars.* Birlikte yaşayan, arkadaş. [*Ing.* Intimate friend, constant companion].

☆ *Eşanl.* **refik, refika.**

hem.dert, b. s. *Osm. < Fars.* Aynı derteri paylasan, dert ortağı. [*Ing.* Fellow sufferer; *Fr.* Compagnon de souffrances].

hemen /he:men/, z. *Osm. < Fars. heman.* § ❶ Hiç vakit geçirmeden, gecikmeden,

çabuk, derhal: *O girince hemen ayağa kalktılar. Hemen eve döndü.* [*ing.* At once, instantly, right now; *Fr.* Aussitôt, tout de suite, à l'instant, instantanément, sur-le-champ]. ☆ *Eşanl.* **tez, çabucak, serian, erken, evenie müsaraat, hemencecik, acele, tez elden, acil, müstacelen, acilen, süratli, hızlı, evedilikle, seri.** § ❷ Yaklasık olarak, aşağı yukarı: *Ben hemen o sıralarda gelmiştim.* [*ing.* About, more or less, approximately, nearly, almost; *Fr.* A peu près, presque, quasi, approximativement]. § ❸ Bir dileği pekiştirmek için de kullanılır: *Bizi hemen Allah korusun.* § ❹ *esk.* Yalnız, sadece. [*ing.* Only, simply; *Fr.* Seulement, simplement, uniquement]. § ❺ Öyle, öylece. [*ing.* Thus, so, in this (in that) manner; *Fr.* Ainsi, de cette façon de cette maniere là].

hemencecik /hemen:cecik/, z. *h.d.* Çabucak, o anda, derhal, çarçabuk: *Kimse görmeyince hemencecik içeriye daldı.* [*ing.* At once; *Fr.* Aussi vite que possible, le plus tôt possible, aussitôt que possible, aussitôt, à l'instant, tout de suite, instantanement, sur-le-champ].

☆ *Eşanl.* **tez ,çabuk, serian, erken, hemen, acele, tez elden, acil, müstacelen, acilen, süratli, hızlı, ivedilikle, seri.**

☆ *Karş.* **ağır, ağır ağır, yavaş, yavaş yavaş, geç, sonra, aheste, aheste aheste.**

hemencek /hemen:cek/, z. *h.d.* ◘ Hemencecik.

hemen hemen, z. § ❶ Nerede ise, birazdan, az zaman sonra: *Hemen hemen ortalık kararacak.* [*ing.* (Very) soon, before long; *Fr.* Bientôt, sous peu, tantôt, dans peu de temps]. § ❷ Tam değilse bile ona pek yakın, yaklasık olarak, aşağı yukarı: *Hemen hemen iki yıl oldu.* [*ing.* Almost, very nearly; *Fr.* A peu près, quasi, presque].

hemepin, i. *Fr. hemepine.* Bazı balıklarda omurların ı orta kısmında bulunan ve aortu çevreleyen kemik parçası.

hemeralopi, i. *Fr. hemeralopie. tıp.* Gece körlüğü, retinanın duyarlığının azalması ve bundan dolayı ışığın zayıf olduğu zaman ve yerlerde görememe. [*ing.* Hemeralopia].

hem.fail, i. *Osm.* < *Ar. huk.* Müşterek fail. Ortak fail. Birkaç kişinin asli fail durumunda olması halinde, **hemfiil** olduklarından bahsedilebilir. [*ing.* ve *Fr.* Accomplice].

hem.fikir,-ri, b.s. *Osm.* < *Fars. hem* + *Ar. fikir* > *hemfikr. esk.* Aynı fikirde *(düşüncede)* olan, aynı kanda olan, aynı şekilde düsünen, aynı düşünceyi savunan. [*ing.* Of the same opinion; *Fr.* Du même avis].

☆ *Eşanl.* **kafadar, oydaş, fikirdeş, mutabık, hemefkâr.**

☆ *Karş.* **ayrı fikirli, zıt fikirli, ayrı düşüncede.**

hemger, i. *Osm.* < *Fars. esk.* Dokuma tezgâhında bez dokuyan kimse, çulha dokuyucu. [*ing.* Weaver; *Fr.* Tisseur,-euse, tisserand,--ande].

hem.hal,-li /hemhal/, b. s. *Osm.* < *Fars.* ve *Ar.* Aynı halde olan, bir halli. [*ing.* In the same state or condition, fellow sufferer].

hem.hudut /hemhudut/, b. s. *Osm.* < *Fars.* ve *Ar. hemhudud.* Sınırları birbirine bitişik olan. [*ing.* Contiguous, limitrophe, adjacent, abutting, bordering; *Fr.* Limitrophe].

☆ *Eşanl.* **sınırdaş.**

hemi, i. *Fr. hemi* < *Yun. tıp.* Yarım mânasına gelen ve kelimelerin bas tarafına getirilen ek. [*ing.* Hemi].

hemiagözi, i. *Fr. hemiageusie. patol.* Dilin yarısında tat duyusunun yok olması. [*ing.* Hemiageusia].

hemiakromatopsi, i. *Fr. hemiachromatopsie. tıp.* Renkler hemianopsisi. [*ing.* Hemiachromatopsia].

hemialji, i. *Fr. hémialgie. tıp.* Vücudun sadece bir yarısında duyulan ağrı. [*ing.* Hemialgia].

hemianestezi, i. *Fr. hemianesthésie. tıp.* Vücudun yarısında duyarlığın kaybolması. [*ing.* Hemianesthesia].

hemiangiokarp, s. ve i. *Fr. hemiangiocarpe.* Himenyumu, önce bir perdeyle örtülü olan sonra olgunlaşmadan önce sporları cıplak çıplak kalan mantarlara denir. *(Örnek: Çayır mantarlarının çoğu böyledir).* [*ing.* Hemiangiocarpous, hemiangiocarpic].

hemianopsi, i. *Fr. hémianopsie. tıp.* Görme alanının yarısında görmenin azalması veya yok olması. *(Bu belirtinin teşhiste önemi çok büyüktür. Bir kısım olaylarda hemianopsi homonimdir, yani her iki gözde de aynı yarı görme alanını ilgilendirir (o zaman çaprazın arkasında bir yerde kanama veya beyin yumuşaması var demektir); bazı olaylarda ise hemianopsi heteronimdir; yani her iki şakak tarafını ilgilendirir ve çaprazda bulunan bir bozukluğu ifade eder).* [*ing.* Hemianopsia].

☆ *Eşanl.* **yarımkörlük.**

hemianosmi, i. *Fr. hemianosmie. patol.* Koklama duyusunun sadece bir tarafta kaybolması. [*ing.* Hemianosmia].

hemiasınerji, i. *Fr. hemiasynergie. tıp.* Normal hareket sırasında birbiri içinde kaynaşıp uyuşan kısmî hareketlerdeki ahenkli uyum ve beraberliğin vücudun bir tarafında *(yarısında)* kaybolması. *(Beyincikteki ve beyincik sinir demetlerindeki bozukluklar sırasında görülür).* [*ing.* Hemiasynergia].

hamiasomatognozi, i. *Fr. hemiasomatognosie. tıp.* Yarı vücudun *(genellikle sağ yan)* varlığını duymama şeklinde beliren hastalık hali. *(Baş gölgesindeki bir bozukluktan ileri gelir).* [*ing.* Hemiasomatognosia].

hemiataksi, *Fr. hemiataxie. tıp.* Vücudun bir tarafından hareketler arasındaki beraberlik ve uyum kaybolması. *(Hemiataksi iç duyarlıktaki veya beyincikteki bozukl..ktan ileri gelir).* [*ing.* Hemiataxia].

hemiatetoz, i. *Fr. hemiathetose. tıp.* Vücudun yalnız bir tarafını tutan atetoz. [*ing.* Hemiathetosis].

hemlatrofi, i. *Fr. hemiatrophie. patol.* Vücudun yalnız bir tarafında yer alan doku *(kas, kemik v.b.)* körelmesi. [*ing.* Hemiatrophia].

hemiazigos, i. *anat.* Küçük azigos. [*Osm.* Veridi ferdi sağır; *Lat. Hemiazygos; V. thoracica longitudinalis sinistra; ing.* ve *Fr.* Hemiazygos].

hemibalIizm, i. *Fr. hemiballisme. tıp.* Luys cismindeki bir bozukluktan ileri gelen hastalık hali. *(Luys cisminin bulunduğu beyin yarım yuvarının zıt tarafındaki vücut kısımlarında geniş ölçüde düzensiz ve istemsiz hareketler şeklinde belirir).* [*ing.* Hemibailism(us)].

hemidistrofi, i. *Fr. hémidistrophie. tıp.* Vücudun her iki tarafının eşitsiz gelişimi. [*ing.* Hemidystrophy].

hemiditon, i. *Lat. hemiditonus* > *Fr. hemiditon. müz.* 27/32 orantısıyle belirtilen küçük üçlünün adı.

hemidodekaedr, i. *Fr. hémidodecaèdre. min.* ◘ Eşkenar paralelyüz. [*ing.* Hedidodecahedral].

hemidroz, i. *Fr. hémidrose. tıp.* Vücudun yalnız bir tarafında meydana gelen aşırı terleme. *(Hemidroz, yaşatkan sinir sistemindeki bir bozukluktan ileri gelir).* [*ing.* Hemidrosis].

hemiedr, s. *Fr. hémiedre.* Hemiedri özelliği gösteren *(mineraller hk): Hemiedr billür.* [*ing.* Hemihedral, hemihedric; *Fr.* Hemiedrique].

hemiedri, i. *Fr. hémiedrie. billürbil.* Bütün billür dokularının toplam simetrisinin yarısı kadar simetri gösteren billürların özelliği. [*ing.* Hemiedry].

hemiedrik, s. *Fr. hémiedrique.* ◘ Hemiedr.

hemiembriyon, i. *Fr. hémiembryon. biy.* İlk iki blastomerden birinin iğne batırılarak tahrip edilmesiyle elde edilen embriyon. *(Chalery /1887/ ve Couklin /1905/ tulumlu hayvanın mozaikli yumurtasında ikinci evrede ayrılan bir blastomerden bir hemiambriyon oluştuğunu gösterdiler).* [*ing.* Hemiembryon].

hemifoni, i. *Fr. hémiphonie. patol.* Yüksek sesle konuşamama hali. [*ing.* Hemiphonia].

hemigami, i. *Fr. hémigamie. bot.* Bir kavuzda erkek, dişi ve erdişi çiçeklerin bir arada bulunması. *(Buğdaygillerde görülür).* [*ing.* Hemigamy].

hemiglosit,-ti, i. *Fr. hémiglossite. patol.* Dilin yarısını kaplayan flegmon. Yarım dil iltihabı. [*ing.* Hemiglossitis].

hemikolektomi, i. *Fr. hémicolectomie. cerr.* Kalın bağırsağın yarısının kesilip çıkarılması. [*ing.* Hemicolectomy].

hemikore, i. *Fr. hémichorée. tıp.* Vücudun yalnız bir tarafında görünen kore hastalığı. [*ing.* Hemichorea].

hemikrani, i. *Fr. hémicrânie, tıp.* Yarım baş ağrısı. [*ing.* Hemicrania].

hemimeli, i. *Fr. hémimélie. taratoloji.* Bir kol veya bacağın üç kısmının *(el, ayak)* doğuştan olmaması şeklindeki vücut kusuru. [*ing.* Hemimelia].

hemimelik, s. *Fr. hémimellique. kim.* Benzen türevi, bir triasid için kullanılır; kolofanın nitrik asidle veya naftalik asid anhidritinin potasyum permanganatla oksidlenmesinden elde edilir. [*ing.* Hemimellitic].

hemimeliten, i. *Fr. hémimellithène. kim.* Maden kömürü katranından elde edilen, benzen türevi hidrokarbon. [*ing.* Hemimellithene; *Fr.* Trimethylbenzene- 1-2-3].

☆ *Eşanl.* **trimetilbenzen -1-2-3.**

hemimetabol, s. *Fr. hémimétabole* < *Yun. hemisys, yarım* + *metabole,* değişme. *zool.* ◘ Yarıbaşkalaşan.

hemimetaboli, i. *Fr. hémimétabolie* < *Yun. hemisys,* yarım + *metabole,* değişme. *zool.* ◘ Yarıbaşkalaşım.

hemimimi, i. *Fr. hémimimie* < *Yun. hemi,* yarı + *mimeisthai,* taklit etmek. *psiky.* Yüzün her iki tarafında farklı şekilde beliren ifadelerin tümü. *(Şizofrenide görülen paramiminin bir çeşididir).* [*ing.* Hemimimia].

hemin, i. *Fr. hémine. biyokim.* Sodyum klorür ve asetik asidle karıştırılan bir hemoglobin çözeltisinin su banyosunda *(mari banyosu)* ısıtılmasıyle elde edilen hematinklorhidrat. *(Adlî tıpça yapılan analizlerde hekimler kendilerine verilen sıvı veya lekelerde kan bulunup bulunmadığını anlamak için hemin billürları araştırırlar).* [*ing.* Hemin, haemin].

hemiparakuzi, i. *Fr. hémiparacousie. tıp.* Vücudun yalnız bir tarafından gelen ses titresimlerini algılama şeklindeki işitme anormalliği. [*ing.* Hemiparacusis].

hemiparazit, s. *bot.* Klorofilli ve fotosentez yapabilen, üzerinde parazit olarak yaşadıkları konak bitkiden yalnız su ve suda erimiş maddeler alan. *(Bitkiler hk.)* [*ing.* Hemiparazite; *Fr.* Hémiparasite].

☆ *Eşanl.* **yarıparazit.**

— bitki, *bot.* ◘ Bitki.

hemiparazitler, ç. i. *bot.* ◘ Yarıparazitler.

hemiparezi, i. *Fr. hémiparésie. tıp.* Vücudun bir tarafında (yarısında) kas gücünün azalması. *(Hemipleijinin hafif şekli).* [*ing.* Hemiparesis].

hemipinik, s. *hémipinique. kim. 5-6* Dimetoksiftalik asid için kullanılır. *(Opiyanik asidin bir alkaliyle ergitilmesi ve narkotinin oksitlenmesiyle elde edilir.* [*ing.* Hemipinic, hypogallic; *Fr.* Hypogallique].

☆ *Eşanl.* **hipogallik.**

hemipleji, i. *Fr. hémiplégie. tıp.* Vücudun yarısında meydana gelen inme; Yarım felç. [*ing.* Hemiplegia].

hemipnöstik, s. *Fr. hémipneustique. zool.* Böceklerde, bir veya birkaç çift hava deliği kapalı olan solunum sistemine denir; böcek kurtçuklarında en çok görülen solunum sistemi tipidir. [*ing.* Hemipneustic].

☆ *Karş.* **holopnöstik, apnostik.**

hemiprizmatik, s. *Fr. hémiprismatique.* Prizma şeklinde olan, ama yüzeyinin ancak yarısı görülen billür. [*ing.* Hemiprismatic].

hemiselüloz, i. *Fr. hémicellulose. / biyokim.* Kolayca hidrolize olan selüloz çeşidi. *(Sarıyonca ve bezelye meyvelerinin kabuğunda bulunur; araban, galaktan, manan v.b. gibi zamklardan oluşur).* [*ing.* Hemicellulose].

hemisfer, i. *Fr. hémisphère.* ◘ Yarımküre.

hemisferektomi, i. *Fr. hémisphérectomie. cerr.*

Beyin yarımyuvarlarından bir tanesinin çıkarılması. [*ing.* Hemispherectomy].

hemitrop, s. *Fr. hemitrope billürbil.* Hemitrop niteliğine sahip billürlara denir. [*ing.* Hemitropic, hemitropous].

hemitropi, i. *Fr. hemitropie. billürbil.* Özdeş billürlü bazı düzenli gruplaşmalara *Haüy*'nin verdiği ad. [*ing.* Hemitropism, hemitropy].

hem.meşrep, b. s. *Osm.* < *Fars. hem meşreb.* Aynı mizaçta, aynı meşrepte olan, zevkleri bir. [*ing.* Like-tempered, alike in character].

hem.nam, b. s. *Osm.* < *Fars.* ◘ Adaş.

hemobiyolojist,-ti, i. *Fr. hemobiologiste.* Cerrahî müdahaleler sırasında ve had fizyo patolojik durumlarda *(şoklar, kanamalar, komalar v.b.)* tedavi ve teşhis için gerekli, kanoilimine, biyokimyaya ve mikrobiyolojiye ilişkin bilgilerin tümüne sahip hekim. [*ing.* Hemobiologist].

hemodifraktometre, i. *Fr. hemodiffractometre.* Alyuvarların ortalama çapını ölçmeye yarayan âlet. *(Oldukça değirmi olan alyuvarlar ışığı, donuk renkli küçük diskler nasıl kırarsa öyle kırar; kırınma halkasının çapı alyuvarların çapıyle ters orantılıdır).* [*ing.* Hemodiffractometer].

hemodilusyon, i. *Fr. hemodilution, patol.* İçindeki hücrelere ve erimiş maddelere oranla kan plazmasındaki su miktarının artması. [*ing.* Hemodilution, hydremia; *Fr.* Hydremie].

☆ *Eşanl.* **hidremi.**

hemodinamik, i. *Fr. hemodynamique. fizyol.* Kan kütlesinin çeşitli bölge veya organlarındaki hareket ve dağılımında rol oynayan etmenleri inceleyen fizyoloji dalı. [*ing.* Hemodynamics].

hemodinamometre, i. *Fr. hemodynamometre. fizyol.* Damar içindeki kan basıncını ölçmeye yarayan manometre. *(Ludwig tarafından üzerinde değişiklik yapılan Poiseuille hemodinamometresi sadece laboratuvarlarda kullanılabilir. Pratikte bunun yerine sfigmomanometreler kullanılır).* [*ing.* Homodynamometer].

hemodinamometri, i. *Fr. hemodynamometric. fizyol.* Atar ve toplardamarlar içindeki kan basıncını ölçmeyi konu edinen fizyoloji dalı. [*ing.* Hemodynamometry].

hemodiyagnostik, i. *Fr. hemodiagnostic. tıp.* Kan muayenesiyle elde edilen teşhis. [*ing.* Hemodiagnostics].

hemodiyastaz, i. *Fr. hemodiastase. tıp.* Kanda bulunan bir enzim. [*ing.* Hemodiastase].

hemodromografi, i. *Fr. hemodromographie. fiz. yol.* Belli bir damarda kanın akış hızını ölçmeye yarayan yöntem. *(Deneysel tıp ve fizyolojide hemodromografi çeşitli debimetrelerle yapılır. Bunlar kan dolaşımına bağlanınca dolaşımın hızında ve kanın fizikoşimik niteliklerinde değişikliğe sebep olmamalıdır).* [*ing.* Hemodromography].

hemodromometre, i. *Fr. hemodromometre. fizyol.* Damarlarda *(atardamar, toplardamar)* kanın akış hızını ölçmeye yarayan âlet. [*ing.* Hemodromometer].

hemofag(us), s. *trm.* Kan yiyici.. [*ing.* Hemophagous].

hemofil, s. ve i. *Fr. hemophile. patol.* § ❶ Hemoglobinli ortamda büyüyen mikroorganizma. [*ing.* Hemophil]. § ❷ Hemofili hastalığına tutulan *(kimse).* [*ing.* Hemophiliac].

hemofili, i. *Fr. hemophilie* < *Yun. haima,* kan + *philos,* seven. *tıp.* ve *zool.* Eseye bağlı bir kalıtsal karakter olan ve kanın kolayca pıhtılaşmaması olarak görülen bir hastalıktır. Kadınlar bu hastalığa tutulmazlar. Fakat gelecek döllere kalıtsal olarak taşırlar. [*ing.* Hemophilia]. ⊙ **ıgdış ~ si,** *vet.* Atlarda görülen bir kanama durumunu anlatmak için pek de yerinde olmayarak kullanılan terim. *(Hayvan ağaç kıskaçla iğdiş edildikten 10-60 gün sonra, vucudunun çeşitli yerlerinde durdurulamayan ve sık sık nükseden kanamalar olur).* [*ing.* Hemophilia of castration; *Fr.* Hemopholie de castration].

hemotorik, s. *Fr. hemophorique. tıp.* Kan taşır. [*ing.* Hemophoric].

hemoftalmi, i. *Fr. hemophthalmie. tıp.* Göz kanaması, gözün kanlanması, gözde kan toplanması. [*ing.* Hemophthalmia].

☆ *Eşanl.* **hematopi.**

hemogliaz, i. *Fr. hemogliase* < *Yun. haima,* kan + *gloios, ökse. patol.* Eskiden damar sertleşmesinden veya ateromdan ileri geldiği sanılan birçok belirtiye yolaçan kan değişikliklerinin tümü. [*ing.* Hemogliasis].

hemoglobin, i. *Fr. hemoglobine* < *Yun. haima,* kan + *globus,* yuvar. *biyokim.* Hematin ve globin'in birleşmesiyle meydana gelmiş ve omurgalı hayvanların alyuvarlarında bulunan kırmızı taşıyıcı pigment. Bilesiminde demir vardır. [*ing.* H(a)emoglobin].

hemoglobinemi, i. *Fr. hemoglobinemie. patol.* Alyuvarların erimesinden sonra kanda hemoglobinin serbest hale geçmesi. [*ing.* Hemoglobinemia].

hemoglobinometre, i. *Fr. hemoglobinometre. sit.* Kandaki hemoglobin miktarını ölçmeye yarayan âlet. *(İçindeki hemoglobin miktarı bilinen bir sıvının rengi ile muayene edilecek kanın rengini karşılaştırma esasına dayanır).* [*ing.* Hemoglobinometer].

hemoglobinopati, i. *Fr. hemoglobinopathie. patol.* Anormal bir hemoglobine bağlı hastalık. [*ing.* Hemoglobinopathy].

hemoglobinüri, i. *Fr. hemoglobinurie. patol.* Sidikte hemoglobin bulunması. [*ing.* Hemoglobinuria].

hemogram, i. *Fr. hemogramme. sit.* Kan hücrelerinin nitelik ve nicelik bakımından incelenmesiyle elde edilen sonuç. *(Bu sonuç: 1. Bir milimetre küp kandaki sayısını; 2. Bir milim küp kandaki alyuvar sayısını; 3. Hemoglobin miktarını; 4. Kan yuvarlarının niteliğini; 5. Lökosit formülünü kapsar).* [*ing.* Hemogram].

hemohidartroz, i. *Fr. hemohydarthrose. patol.* Eklem boşluğunda kanlı sıvı toplanması. [*ing.* Hemohydarthrosis].

hemojeni, i. *Fr. hemogenie.* Deri ve mukoza kılcal damarlarında kanama ve kan pıhtılaşması *(deride purpura, mukozalarda burun ve ve diş eti kanamaları v.b. gibi). / Bu hastalıkta kanama süresi pozitif, plaket sayısı düşük, pıhtı büzülmesi negatiftir. Bilinen tedavi şekli kortikoyit şırınga etmek ve dalağı çıkarmaktır).*

hemojenik, s. *Fr. hemogenique. tıp.* Kan oluşumuna *(yapımına)* ait. [*ing.* Hemogenic].

hemoklazi, i. *Fr. hemoclasie.* Kan plazmasının fizikokimyasal durumunun bozulması. [*ing.* Hemoclasia]. ⊙ **sindirim ~ si,** Yemeklerden sonra sindirim maddelerinin kana karışmasıyle kan plazmasının fizikokimyasal durumunda meydana gelen normal değişiklik. [*ing.* Digestive hemoclasia; *Fr.* Hemoclasie digestive].

hemokoni, i. *Fr. hemoconie. dok.* Ultramikroskopta incelenen taze kanda görülen ve *Brown* hareketleri gösteren çok küçük cisimcik. [*ing.* Hemokonia, hemoconia].

hemokonsantrasyon, *Fr. hemoconcentration. patol.* Kan hücrelerinin hacminde bir azalma olmadan kan plazmasının azalması. [*ing.* Hemoconcentration].

hemokrini, i. *Fr. hemocrinie. tıp.* İçsalgı bezlerinin çıkardığı maddelerin *(hormonlar)* kana geçmesi. [*ing.* Hemocrinia].

hemokromatometre, hemokromometre, i. *Fr. hemochromatometre* veya *hemocromometre.* Kandaki hemoglobin miktarını ölçmeye yarayan âlet.. [*ing.* Hemochrometer, hemochromatometer].

hemokromatoz, i. *Fr. hemochromatose.* İç organlarda skleroz, yaygın demir birikimi *(siderоz)* ve derinin siyahlaşması *(melanodermi)* seklinde genel metabolizma hastalığı. [*ing.* Hemochromatosis].

hemokromogen, i. *Fr. hemochromogene. biyokim.* Demirli boya maddesi; hemoglobinin ikiye bölünmesinden doğar. [*ing.* Hemochromogen].

hemokültür, i. *Fr. hemoculture. bakt.* Kanla kültür ortamı hazırlanması. *(Bu yöntem bir hastanın kanına girmiş olan mikropların hangi cinsten olduğunu belirtmeye yarar).* [*ing.* Hemoculture].

hemolenf, i. *Fr. hemolymphe. biy.* Omurgasız hayvanların kanı; içinde sadece akyuvar bulunduğu için bu adı alır. *(Hemolenf genellikle boya tutmaz, fakat hemoglobinle kırmızıya, hemosiyaninle maviye ve klorokreorinle yeşile boyanabilir).* [*ing.* Hemolymph].

hemolitik, s. *Fr. hemolytique. patol.* § ❶ Hemoliz ile beraber olan: *Hemolitik sarılık. Hemolitik hastalık.* [*ing.* Hemolytic]. § ❷ *fizyol.* Alyuvarları yok etme niteliği taşıyan: *Hemolitik serum.* [*ing.* Hemolytic].

hemoliz ,i. *Fr. hemolyse* < *Yun. haima,* kan + *lysis,* gevseme. *patol.* Su emerek şişmeleri sonucunda alyuvarların bozulması; hemoglobinin eriyerek hücre zarından dışarı çıkması olayı. [*ing.* Hemolysis; *Fr.* Hematolyse].

☆ *Eşanl.* **hematoliz.**

hemolizin, i. *Fr. hemolysine,* Hemoliz yapan madde.

hemopati, i. *Fr. hemopathie, tıp.* Kan hastalıklarının genel adı. [*ing.* Hemopathy].

hemopatoloji, i. *Fr. hemopathologie. tıp.* Kan hastalıkları bilgisi. [*ing.* Hemopathology].

hemopeksi, i. *Fr. hemopexie. tıp.* Kan pıhtılaşması, kan pıhtısı. [*ing.* Hemopexis].

hemopeksin, i. *Fr. hemopexine. tıp.* Kanı pıhtılaştıran bir enzim. [*ing.* Hemopexin].

hemoperikard, i. *Fr. hemopericarde. patol.* Yürek dış zarında *(Perikard)* kan toplanması. [*ing.* Hemopericardium].

hemoperitonyum, i. *Lat. patol.* Karınzarı boşluğunda kan toplanması. [*ing.* Hemoperitoneum; *Fr.* Hemoperitoine].

hemopirol, i. *Fr. hemopyrrol, biyokim.* Kuvvetli bir asidin hematine etkimesi sonucunda ortaya çıkan oksijensiz bileşik.

hemopnömoperikard, i. *Fr. hemopneumopericarde.* Yürek dışzarında *(perikard)* gaz ve kan toplanması. [*ing.* Hemopneumopericardium].

hemopnömotoraks, i. *Fr. hemopneumothorax.* Göğüs zarı boşluğunda kan ve hava birikmesi. *(Hemopnömotoraks genellikle ateşli bir silâhla veya bıçakla göğüste yara açılması halinde veya bir kemik kıymığı göğüs zarını ve akciğeri zedelediği zaman görülür).* [*ing.* Hemopneumothorax].

hemopoyetik, s. *Fr. hemopoïetique.* Hemopoyezle, yani kan hücresi yapımına ilişkin. *(Özellikle kan yapımını idare eden organlar hakkında kullanılır).* [*ing.* Hemopoietic; *Fr.* Hematopoïetique].

Eşanl. **hematopoyetik.**

~ doku, ◘ Kan hücresi yapan doku.

hemopoyetin, i. *Fr. hemopoïetine. biy.* Ağır kanamalardan sonra kan serumunda ortaya çıkarak kemik iliğini etkilediği ve böylece alyuvar yapımını kolaylaştırdığı sanılan madde. [*ing.* Hemopoietin, hematopoietin; *Fr.* Hematopoïetine].

Eşanl. **hematopoyetin.**

hemoptizi, i. *Fr. hemoptysie, tıp.* Kan tükürme. [*ing.* Hemoptysis].

hemoraji, i. *Fr. hemorragie,* ◘ Kanama.

hemoroid, i. *Fr. hemorroïde.* ◘ Basur.

hemoroyidal, s. *Fr. hemorroidal. patol.* Basurla ilgili, basur tabiatında olan. [*ing.* Hemorrhoidal].

hemosel, i. *Fr. hémoc(o)ele* < *Yun. haima, kan* + *koilos,* boşluk. *zool.* ◘ Kan boşluğu.

hemosiderin, i. *Fr. hemosiderine. biyokim.* Karaciğerde bulunan demirli madde. *(Karaciğerde demir kısmen hemosiderin şeklinde depo edilmiş bulunur).* [*ing.* Hemosiderin]

hemosit,-ti, i. *Fr. hemocyte. tıp.* Kan parazitleri. [*ing.* Hemosite].

hemositoblast,-tı, i. *Fr. hemocytoblaste* < *Yun. haima,* kan + *kytos,* boşluk. *sit.* Kan hücresi meydana getiren bütün dokularda bu-

lunan temel ve ilkel hücreler. Tek çekirdekli akyuvarlardan *(monosit)* baska bütün hücreleri bunlardan meydana gelir. [*ing.* Haemocytoblast; *Fr.* Hématogonie].
☆ *Eşanl.* **hematogoni.**

hemositometre, i. *Fr. hemocytometre.* Kan yuvarlarının özellikle alyuvarların boylarını ölçmeye yarayan âlet. [*Ing.* Hemocytometer].

hemosiyalemez, i. *Fr. hémocialémese. patol.* *Hafifçe kana boyalı tükürük kusmak; genellikle yemek borusundaki bir bozukluktan ileri gelir.* [*Ing.* Hemocyalemese].

hemosiyanin, i. *Fr. hémocyanine, haima,* kan + *kyanos,* mavi < *Yun. biyokim.* Yeşilimsi mavi renkte boya maddesi; yumuşakçaların kanında oksijeni iletir ve kana rengini verir. *(Omurgalardaki hemoglobinde bir demir atomu, bunda ise bir bakır atomu bulunur).* [*Ing.* Hemocyanin].

hemospektroskop, i. *Fr. hémospectroscope.* Herhangi bir sıvıda kan bulunup bulunmadığını oksihemoglobin soğurulma çizgileriyle anlamaya yarayan spektroskop.

hemospermi, i. *Fr. hémospermie. patol.* Ersuyunda kan bulunması. [*Ing.* Hemospermia]

hemosporidiler, ç.i. § ❶ Omurgalıların kan hücreleri içinde yaşayan sporlular alttakımı. *(Bunlarda eşeysiz üreme omurgalı hayvanın kanında, eşeyli üreme ise sokucu ve kan emici bir eklembacaklının bağırsak kanalında olur).* [*ing.* H(a)emosporidia; *Fr.* Hémosporidies]. § ❷ *paraz.* Alyuvarlarda asalak yaşayan birhücreli hayvan. [*ing.* H(a)emosporidia; *Fr.* Hémosporidies].

hemosporidiyoz, i. *Fr. hémosporidiose. patol.* Hematozoerlerin yaptığı hastalıklara verilen genel ad. [*Ing.* Hemosporidiosis].

hemostatik, s. ve i. *Fr. hémostatique.* § ❶ Kan durdurucu; [*ing.* Hemostatic]. § ❷ Kan durdurucu ilâç veya tedbir. [*Ing.* Hemostatics].

hemostaz, i. *Fr. hémostase. tıp.* ◘ **Kan durdurma.**

hemotakometre, i. *Fr. hémotachomètre. fizyol.* Atardamarlarda kanın hızını ölçmeye yarayan âlet. [*Ing.* Hemotachometer].

hemotelanjioz, i. *Fr. hémotélangiose.* Kılcal damarların hastalığı. [*Ing.* Hemotelangiosis].

hemoterapi, i. *Fr. hémothérapie. tıp.* Vücuda kan şırınga edilerek yapılan tedavi. [*ing.* Hemotherapy].

hemotoraks, i. *Fr. hémothorax. tıp.* Göğüs *(plevra)* boşluğuna kan toplanması. Genellikle travmalardan ileri gelen *hemotoraks,* göğsün dışarıdan yaralanması *(bıçak veya ateşli silâh)* veya kaburga kırılması hallerinde görülür. [*ing.* Hemothorax].

hemozoin, i. *Fr. hémozoïne.* Sıtmalıların kanındaki siyah boya. [*ing.* Hemozoin].

hem.pa /hempā/, i. *Osm.* < *Fars. esk. (kötü işlerde) Arkadaş olan kimse.* [*ing.* Companion, confederate; *Fr.* Acolyte, compagnon]
☆ *Eşanl.* **ayaktaş.**
☆ *Yak. anl.* **arkadaş, omuzdaş, yoldaş, kafadar, yardak.**

hem.rah /hemrāh/, b.i.ç; **hemrâhan.** *Osm.* < *Fars.* ◘ **Yoldaş.**

hem.saye /hemsāye/, i. *Osm.* < *Ar.* ◘ **Komşu.**

hem.ser, b.i. *Osm.* < *Fars.* § ❶ *(Karı kocaya göre)* Her biri. [*ing.* Spouse]; § ❷ Arkadaş, kafadar.

hem.sin, b.s. *Osm.* < *Fars. hemsinn.* ◘ **Yaşıt.**

hem.şeri, b.i. *Osm.* < *Fars. hem* + *şehir* > *hemşehri.* § ❶ Aynı memleket, şehir, köy v.b. den olan kimse. [*Ing.* Fellow citizen; *Fr.* Concitoyen,-yenne, compatriote]. ☆ *Eşanl.* **yurttaş, vatandaş.** § ❷ *tkz.* Köylülere hitap edilirken *«Arkadaş» «ahbap»* anlamında kullanılır: *Hemşeri sen hangi bölüktensin?* [*Ing.* Fellow-countryman; *Fr.* Camarade].

hemşerilik, hemşehrilik,-ği, b.i. Aynı ülkeden, bir kent ve köyden oluş; birbiriyle hemşeri olma hali. [*Ing.* Citizenship; *Fr.* État de concitoyen, de compatriote].

hemşire /hemşīre/, i. *Osm.* < *Fars. hem* + *şir,* süt. § ❶ Kızkardeş. [*Ing.* Sister; *Fr.* Sœur]. ☆ *Eşanl.* **bacı.** § ❷ Belirli bir eğitim görmüş, *(diplomalı)* hastabakıcı kadın. [*ing.* Nurse; *Fr.* Infirmiere]. ◉ **eğitim —si,** Öğretim görevlisi hemşire. *(Sağlık koleji veya Hemşire okullarında yetişirler. Sağlık Koleji, Hemşire okulu ve Eğitim hastanelerinde görev alırlar.* [*ing.*. Registered nurse] — **yardımcısı,** Hasta bakımı, servis yardımcısı hemşireliği, hemşire olmayan yerde hemşirelik görevi yapan sağlık personeli. *(Hemşire yardımcıları hastahanelerde pratik öğretim görerek yetişirler; hastahaneler ve sağlık merkezlerinde görev alırlar).*

hemşirelik,-ği, i. § ❶ Kızkardeş olma durumu, kızkardeşlik. [*ing.* Sisterhood; *Fr.* Qualité de sœur]. § ❷ Hemşire olma durumu, hemşirelik işi. [*ing.* Sicknursing, state of being a nurse].

hemşire.zade /hemşirezāde/, b.i. *Osm.* < *Ar.* ve *Fars.* Kızkardeş çocuğu. [*ing.* Sister's child, nephew, niece; *Fr.* Neveu, niece].
☆ *Eşanl.* **yeğen .**

hemta /hemtā/, s. *Osm.* < *Fars. s.* Denk, benzer, eş. [*Osm.* Müsavi, şebih, nazîr; *ing.* Equal, of the same grade, fellow; *Fr.* Egal,--ale].

hemücük,-ğü, i. Köyden kente yeni gelmiş, şehir hayatı hakkında hiç bir seyi bilmeyen saskın adam, askerliğe yeni baslamış köylü.

hem.zâd, b. i. *Osm.* < *Fars.* Fıtrî ve doğuştan anlamındadır. Bir istadatla beraber doğar. [*ing.* Born together, twin, of equal age; *Fr.* Inne,-ee].

hem.zaman /hemzamān/, b.s. *Osm.* < *Ar.* ve *Fars.* § ❶ ◘ Çağdaş; § ❷ ◘ **Zamandaş.**

hemze, i.ç: **hemezât.** *Osm.* < *Ar. gram.* Ciğerlerden gelen havanın gırtlağına çarpıp kesilmesiyle meydana gelen ses. Bu ses özellikle arapçada vardır. *Reis (re's), neşe (neş'e), mesele (mes'ele), memur (me'mur) örneklerinde olduğu gibi.* [*ing.* Glottal catch, stop; *Fr.* Coup de glotte].
☆ *Eşanl.* **gırtlak kapama fonemi, gırtlak çarpması.**

hemzemin /hemzemīn/, s. *Osm.* < *Fars. hem,* örnek + *zemin,* yer. *esk.* Aynı düzeyde olan. [*ing.* On the same level].
— **geçit,** *demin.* ◘ **Geçit.**

hen, i. *Çin. müz. Çinhindi'nde ve özellikle Laos'ta* ağızlıklı orglardan birinin adı. [*Ing.* Khen; *Fr.* Khène].

hendek,-ği, i. *Osm.* < *Ar. handek.* § ❶ (a) Geçise engel olacak biçimde uzunlamasına kazılmış derin çukur; (b) dös. Toprağa gömülecek boruları döşemek için açılan yarık. [*ing.* Trench, ditch; *Fr.* Fossé, tranchée]; § ❷ *esk.* Ölülerin gömülmesi için açılmış büyük ve geniş çukur: § ❸ *orm.* Çıkabilecek olan yangınları veya yangınların yayılmasını önlemek için açılan uzunlamasına çukur. [*ing.* Cross-ride, minor ride; *Fr.* Tranchée, layon]. § ❹ *trm.* (a) Sulama yapmak, toprağın fazla suyunu akıtmak veya toprağın üzerinde herhangi bir bölme meydana getirmek amacıyla açılan çukur. [*Ing.* Trench; *Fr.* Saignée, rigole]; (b) Iki tarlayı birbirinden ayıran ve yağmur sularının akmasına yarayan, uzun, dar çukur. [*ing.* Trench; *Fr.* Tranchée, fosse]. § ❺ *bayınd.* Yol üzerine biriken suların akıtılmasını sağlamak amacıyla yol kenarına açılmış boşaltma çukuru. Suların akıtılmasını sağlayan kanal. § ❻ ◘ **Kale hendeği.** ◉ **avcı hendeği,** *ask.* ◘ **Avcı;** ◉ **boşaltma hendeği,** *trm.* Bir tarladaki yağmur sularını akıtmaya yarayan hendek; ◉ **çöküntü hendeği,** *jeol.* ◘ **Çöküntü;** ◉ **dinlendirme hendeği,** *trm.* ◘ **Dinlendirme;** ◉ **geçit hendeği,** *ask.* ◘ **Geçit.** ◉ **kale hendeği,** Kalelerin önünde düşmanın geçmesine engel olmak için yapılan ve içi su doldurulan geniş ve derin çukur olup kale duvarları önünde boylu boyuna devam eder. [*Ing.* Moat; *Fr.* Fossé]
☆ *Eşanl.* **hisar hendeği.** ◘ *ŞEKİL. 273.* — **KALE.**
— **dirseği,** *esk.* Arka siperleri korumak ve malzeme deposu olarak kullanmak üzere bazı irtibat hendeklerinin uzatılmasından meydana gelen çukur.
— **duvar,** *inş.* ◘ **Duvar.**
— **geçidi,** *istihk.* ◘ **Geçit .**
— **iç astarı,** *esk.* Bir hendeğin iç şevi.
— **silo,** *trm.* Kuru bir toprakta açılan ve şeker pancarı posası gibi ıslak veya yeşil yem bitkileri gibi yaş yemlerin silolanmasında kullanılan ve çukur silo grupundan boyu eninden uzun silo kabı. [*ing.* Trench silo; *Fr.* Silotranchée].
— **siperi,** *esk.* § ❶ Bir siperin önüne veya çevresine toprak atarak veya herhangi bir set çekerek top mermilerinin parça etkilerini azaltan siper; § ❷ *bayınd.* Yol üzerinde biriken suların akıtılmasını sağlamak amacıyla yol kenarına açılmış boşaltma çukuru. Suların akıtılmasını sağlayan kanal.

hendekleme, i. *trm.* Dikimden evvel kurumaya engel olmak için fidanların bir hendek içerisine konulup köklerini toprakla örtme.

hendese, i. *Osm.* < *Ar. esk.* ◘ **Geometri.**

hendese.hane /hendesehāne/, i. *Osm.* < *Ar.* ve *Fars.* Hendese okulu. Eskiden mühendis yetiştirilen okul. [*ing.* Mathematical college].

hendeseli, s. Hendeseye uygun yapılmış, geometrik biçimli. [*ing.* Geometrical; *Fr.* Geometrique].

hendesî /hendesī/, s. *Osm.* < *Ar. esk.* ◘ **Geometrik.**
— **bezeme,** ◘ **Bezeme.**

hendikep, i. ◘ **Handikap.**

hengâm, i. *Osm.* < *Fars.* Zaman, vakit, mevsim. [*ing.* Time, season, period; *Fr.* Temps, moment, epoque].
☆ *Eşanl.* **çağ, sıra, esna.**

hengâme /hengāme/, i. *Osm.* < *Fars. «Çağ» «zaman»* demek olup Türkçede *«patırtılı gürültülü olay»* anlamında kullanılır. [*ing.* Crowd, throng, uproar, tumult; *Fr.* Bruit, tumulte, querelle].
☆ *Eşanl.* **gürültü, şamata.**

henit,-ti, i. *Fr. hainite. min.* Doğal kalsiyum, sodyum, titan ve zirkonyum silikat. [*Ing.* Hainite].

HENLE, F. C. i., öz. i. Alman fizyoloji bilgini.
— **ilmeği,** *anat.* ve *zool.* Böbreğin *Malpighi* cisimciğinden ayrılan kanalının piramit bölgede uzanan incelmiş parçası. [*ing.* Henle's loop; *Fr.* Loupe de Henle].

henoteizm, i. *Fr. hénothéisme.* Ilkel bir din anlayışı. Bu anlayışa göre, en yüksek sayılan bir tanrının yanı sıra daha baska tanrıların da varlığı kabul edilir. [*Ing.* Henotheism].

henry, i. *(Amerikalı fizikçi J. Henry'nin adından). metrol.* Elektrikte özindükleme katsayısı birimi *sembolü:H);* 1 henry, kapalı bir devreden geçen elektrik akımı 1 amper değiştiği zaman, içinde 1 voltluk bir elektromotor kuvveti meydana gelen devrenin özindükleme katsayısıdır: Elektromagnetik C.G.S. sisteminde, özindükleme katsayısı birimi 10^{-9} henry'dir.

henseliye, i *(Sîdî Said bin Yusuf el Henseli'nin adından). Sîdî Said bin Yusuf el-Henseli'nin* kurduğu tarikat.

hentbol,-lü, i *ing. hand.* el + *ball,* top > *handball.* § ❶ *sp.* Sadece elle oynanan top oyunu. *(11'er kişilik iki takım arasında futbol sahasında oynanır);* § ❷ Futbolde bir oyuncunun topu eliyle tutması, ellemesi veya topun eline çarpması hâli. *(Kurallara göre bu durum, ceza vuruşunu gerektirir).* [*Fr.* Handball]. ◘ *ŞEKİL: 562.* — **TOP OYUNLARI II.**

henüz /he:nüz/, z. *Osm.* < *Fars.* § ❶ *(Olumlu cümlelerde).* Az önce, daha simdi, yeni, biraz önce: *Evine uğradım, uykudan henüz kalkmıştı. Henüz geldim, daha kimse ile görüşemedim.* [*Ing.* A minute or so ago, only just; *Fr.* A peine, juste]; § ❷ *(Olumsuz cümlelerde)* Daha¹, hâlâ: *Demin sordum henüz gelmemişti. Yaz sıcakları henüz başlamadı.* [*Ing.* Yet, still; *Fr.* Encore].
☆ *Eşanl.* **el'an.**

henvudit,-ti, i. *Fr. henwoodite. min.* Türkuvaz renginde, hidratlı doğal bakır ve alüminyum fosfat. [*Ing.* Henwoodite].

heotoskopi, i. *Fr. héautoscopie* < *Yun. heauton,* kendi + *skope,* gözlem. *psikiy.* Insanın kendi vücudunu kendisinin dışında sanması şeklinde anormal duygu. [*Ing.* Heautoscopy]

hep, 'pi, z. *T.* § ❶ Bütün; hiç biri dışarda kal-

mamak veya eksik kalmamak üzere: *Bu işleri hep o gördü. Hep arkadaşız.* [*Osm.* Kaffe; *ing.* Entirely; *Fr.* Entièrement, completement, totalement]. § ❷ Her zaman, sürekli olarak, daima: *Sen hep geç kalırsın. Hep seni düşünüyorum. O hep böyle söyler. Ben hep bu kitapla uğraşıyorum.* [*Osm.* Daima; *ing.* Always; *Fr.* Toujours]; § ❸ z. *(Hepimiz, hepiniz, hepsi şeklinde isim takımı belirtileni halinde)* Tümü, topu gibi, bir şey meydana getiren parçaların bütününü anlatır: *Hepimiz gördük. Hepinizi iyi buldum. Hepsinde kalem var.* [*ing.* All of...; *Fr.* Tous]..

~ **beraber**, *dey.* Birlikte. [*ing.* All together; *Fr.* Tous ensemble, tout a la fois].

~ **bir ağızdan**, *dey.* Aynı anda pek çok kişinin aynı şeyi söylemesi hakkında kullanılır: *Hep bir ağızdan söyledikleri türküler bizim eve kadar geliyordu.* [*ing.* In unison, with one voice].

~ **birden**, *dey.* ◘ **Birlikte.**

~ **ve hiç ilkesi**, *mant. ve fels.* Tur veya cins gibi evrensel bir konu hakkında ileri sürülen olumlu veya olumsuz bir hükmün o tür veya cinsin bütün fertleri için doğru olma ilkesi. [*Lat. Dictum de omni et nullo; ing.* The principle of all or nothing].

~ **veya hiç kanunu**, *zool.* Kalb kasında gözlendiği şekilde, bir uyartının tamamen alınma veya hiç alınmama prensibi. [*Ing.* All or nothing law].

heparin, i. *Fr. heparine < Yun. hepar*, karaciğer. *biyokim.* Bütün memeli hayvanların karaciğerinde ve diğer bazı dokularda bulunan, bir madde olup kanın pıhtılaşmasını önler. [*Ing.* Heparin].

heparinoyid, i. *Fr. heparinoide.* Kimyasal yapısı ve pıhtılaşmayı önleyici etkisi heparin'e benzeyen madde. *(Sentez yoluyle elde edilen pek çok heparinoyid madde üstünde çalışılmıştır).*

hepatalji, i. *Fr. hépatalgie. tıp.* Karaciğer ağrısı. [*ing.* Hepatalgia].

hepatarji, i. *Fr. hépatargie. tıp.* Karaciğerin fonksiyonlarının bozulmasından ileri gelen otointoksikasyon. [*Ing.* Hepatargia].

hepatektomi, i. *Fr. hépatectomie.* Karaciğerin bir parçasının ameliyatla çıkarılması. [*Ing.* Hepatectomy].

hepatik, s. *Fr. hépatique,* Karaciğerle ilgili. [*Ing.* Hepatic].

— **civa**, *min.* Zencefre'nin bitümlü çeşidi; cevherin zenginliğine göre kızıl kahverengiden siyaha kadar değişen rengi karaciğeri andırdığı için bu adla anılır. [*Ing.* Hepatic mercury; *Fr.* Mercure hepatique].

hepatikostomi, i. *Fr. hépaticostomie. cerr.* Karaciğer kanalının deriyle ağızlaştırılması. [*Ing.* Hepaticostomy].

hepatikotomi, i. *Fr. hépaticotomie, cerr.* Karaciğer kanalının kesilip açılması. [*Ing.* Hepaticotomy].

hepatit,-ti, i. *tıp. Fr. hépatite.* ◘ **Karaciğer iltihabı.**

hepatizasyon, i. *Fr. hépatisation. patol.* Organik bir dokuya, özellikle akciğer ve karaciğere benzer bir kıvam ve görünüş veren bozukluk. [*Ing.* Hepatization].

hepato-anterostomi, i. *Fr. hépato-entérostomie.* Karaciğer içi öd kanallarıiyle bağırsağı birleştirmeyi öngören ameliyat. [*ing.* Hepatoanterostomy].

hepatografi, i. *Fr. hépatographie. tıp.* (a) Karaciğer radyografisi; (b) Karaciğer hakkında yazılmış eser. [*Ing.* Hepatography].

hepatojen, z. *Fr. hépatogène. tıp.* Karaciğerden meydana gelen. [*Ing.* Hepatogenic].

hepatoklorofil, i. *Fr. hépatochlorophylle. biyokim. Yumuşakçaların karaciğerindeki yeşil* boya maddesi. *(Hepatoklorofil bu hayvanların sindirdiği yeşil bitkilerin karaciğerde biriken özütüdür).* [*Ing.* Hepatochlorophyl].

hepatolityaz, i. *Fr. hépatolithiase. tıp.* Karaciğerde veya safra kesesinde taş oluşması. [*Ing.* Hepaotlithiasis].

hepatoliz, i. *Fr. hépatolyse. tıp.* Karaciğer hücrelerinin yokolması. [*Ing.* Hepatolysis].

hepatoloji, i. *Fr. hépatologie. tıp.* Karaciğeri ve hastalıklarını inceleyen tıp dalı. [*Ing.* Hepatology].

hepatom, i. *Fr. hépatome. tıp.* Karaciğer tümörü. [*ing.* Hepatoma].

hepatomalasi, i. *Fr. hépatomalacie. tıp.* Karaciğer yumuşaması. [*ing.* Hepatomalacia].

hepatomegali, i. *Fr. hépatomégalie. patol.* Karaciğer hacminin anormal artması; Karaciğer büyümesi. [*ing.* Hepatomegaly].

hepatonefrit,-ti, i. *Fr. hépatonéphrite. patol.* Karaciğer ve böbrek bozukluğu şeklinde hastalık hali. *(Hepatonefrit'ler bazen enfeksiyonlardan (sarılık - kanamalı spiroketoz, sarı humma, havasız yaşar mikropların yaptığı septisemiler), bazen zehirlenmelerden (kurşun, fosfor, arsenik, kloroform, karbin tetraklorür, apiol v.b./ ileri gelir).* [*Ing.* Hepatonephitis].

hepatopankreas, i. *Fr. hépatopancréas < Yun. hepar,* karaciğer, *pan,* hepsi, *kreas,* et. *biy.* ve *zool.* Birçok omurgasız hayvanlarda bulunan bir sindirim bezi olup yüksek yapılı hayvanlardaki karaciğer ve pankreasın görevine benzer bir görevi vardı. [*Ing.* Hepatopancreas].

hepatopeksi, i. *Fr. hépatopexie.* Yer değiştirmiş karaciğeri yerine getirip tespit etmek için yapılan ameliyat. [*Ing.* Hepatopexia].

hehatopirit, i. *Fr. hépatopyrite. min.* Bir markazit çesidi. [*ing.* Hepatopyrite].

hepatoreksi, i. *Fr. hépatorrhexie.* Karaciğer çatlaması veya patlaması: *Hepatoreksi karın rın veya göğüs - karın travmalarında ortaya çıkan çok tehlikeli bir durumdur.* [*ing.* Hepatorrhexia].

hepatostomi, i. *Fr. hépatostomie. cerr.* Safra taşını çıkarmak amacıyle karaciğeri delme ameliyatı. [*ing.* Hepatostomy].

hepatotoksemi, i. *Fr. hépatotoxémie. tıp.* Karaciğerden baslangıç alan kan zehirlenmesi. [*ing.* Hepatotoxemia].

hepatotoksin, i. *Fr. hépatotoxine. tıp.* Başka türden bir hayvanın karaciğer hücrelerinin şırınga edildiği bir hayvanın kanında meydana gelen madde. *(Bu şekilde elde edilen hepatotoksin ,ileride karaciğer hücresi alınan hayvana şırınga edilirse o hayvanın karaciğerini tahrip eder).* [*ing.* Hepatotoxin].

hepatotomi, i. *Fr. hépatotomie. cerr.* Karaciğeri yarma ameliyatı. [*ing.* Hepatotomy].

hepatoz, i. *Fr. hépatose. tıp.* Karaciğerin parankimasının dejeneratif hastalığı. [*ing.* Hepatosis].

hepçil, s. Hem otla, hem etle beslenen, [*Osm.* Akilülkül;; *ing.* Omnivorous; *Fr.* Omnivore]

hepimiz, z. Konuşanın kendisi ve onunla ilgili olanlar: *Annem, babam, kardeşlerim, hepimiz kediyi severdik.* [*ing.* All of us;*Fr.* No us tous].

hepiniz, z. Hitap edilen kişilerin tümü: *Yarın onun İbranîce mektuplarını getirir ,hepinize gösteririm. Hepiniz bunu benden daha iyi* bilirsiniz. [*ing.* All of you; *Fr.* Vous tous].

hepsi /hep:si/ z. Hep kelimesinin kural dısı isim takımı belirtileni: *Arkadaşların hepsi geldi. Söylediklerinizin hepsini yaptım* [*ing.* All; *Fr.* Tous, tout]. ◘ **Hep.**[3]

heptagini, i. *Fr. heptagynie. bot. Linneaecus* sınıflanmasında yedinci takım; çiçeğinde yedi dişi organ bulunan cinsleri kapsar [*Ing.* Heptagynia].

heptakord, s. *Fr. heptacorde, müz.* § ❶ Yedi teli olan. [*ing.* Heptachord]. § ❷ i. Oktavın içindeki yedi diatonik dereceden meydana gelen sistem. [*Ing.* Heptachord] .

heptaminol, i. *Fr. heptaminol. ecz.* Kalbi kuvvetlendirici ve yorgunluğu azaltıcı özellik gösteren 2-amino-6metil heptanol'un ticarî adı. [*ing.* Heptaminol],.

heptan, i. *Fr. heptane,* Formülü C_7H_{16} olan doymuş hidrokarbon. *(Amerika'daki petrol yataklarında bulunur ve azelaik asidin baryum oksidle kızdırılmasından elde edilir).* [*Ing.* Heptane].

heptanal, i. *Fr. heptanal* ◘ **Önantal.**

heptandri, i. *Fr. heptandrie. bot. Linnaeus* sistemine göre bitki sınıfı. *(Hint kestanesi gibi, çiçeklerinde yedi erkek organ bulunan bitkileri kapsar).* [*ing.* Heptandria].

hep.tanrıcılık,-ğı, b.i. *sosy.* ◘ **Kamutanrıcılık.**

heptarşi, i. *Fr. heptarchie.* Yedi kişinin yönettiği hükümet. [*Ing.* Heptarchy].

hepten, z. *h.d.* Bütün bütün, tamamiyle. [*Osm.* Tamamen; *ing.* Entirely, in entirely, completely; *Fr.* Entièrement ,tout à fait].

☆ *Yak. anl.* **cümleten, küllen, kâffe.**

☆ *Karş.* **hiçten, ferden.**

heptinkarboksilik, s. *Fr. heptynecarboxylique.* Formülü $CH_3-(CH_2)_4-C \equiv C-CO_2H$ olan bir asetilenik asid için kullanılır; bu asidin etilik esteri heptin -1'in sodyumlu türevi üzerine etil kloroformiyatın etkimesiyle meydana gelir. *(Kokusu menekşeyi andırdığı için, bu ester parfümeride «heptin» adıyle kullanılır).* [*ing.* Heptynecarboxylic].

heptit, i. *Fr. heptite, heptitol.* Bileşiminde yedi alkol grupü bulunan ve heptandan türeyen, $CH_2OH-(CHOH)_5-CH_2OH$ formülündeki bileşiklerin genel adı. [*ing.* Heptito].

heptitol, i. *Fr. heptitol.* ◘ **Heptit.**

heptod, i. *Fr. heptode. elek.* Bir katod, bir anod, bir kumanda ızgarası ve genellikle ızgaralardan meydana gelen dört ek elektrodu bulunan yedi elektrodlu lâmba. *(Frekans değiştirici olarak kullanılan heptotlarda, sırasıyla katod, birinci kumanda ızgarası, bir ekran ızgara, ikinci kumanda ızgarası, ikinci bir ekran ızgara, giderici, ızgara ve anod bulunur).* [*ing.* Heptode].

heptodon, i. *zool.* Tapire yakın, toynaklı memeli hayvan. *(Kemiklerine Kuzey Amerika'da eyosen tabakalarında rastlanır).* [*Ing.* ve *Fr.* Heptodone].

heptoz, i. *Fr. heptose.* Aldehid ve keton grupu taşıyan yedi karbonlu monosakaridlerin genel adı.

heptüloz, i. *Fr. heptulose.* Keton grupu taşıyan yedi karbonlu monosakaridlerin *(şekerlerin)* genel adı. [*ing.* Heptulose; *Fr.* Cetoheptose].

☆ *Eşanl.* **ketoheptoz.**

hep.yek,-ği, b. i. *T. hep + Fars. yek.* Tavlada iki zarın da birli gelmesi. [*ing.* Double one]

her, s. *Osm. < Fars.* § ❶ Tekil isimlere belirten olarak getirilip «*birer birer olarak, -in hepsi*» anlamını verir: *Her insan. Her gün. Her biri, Her ikisi.* [*ing.* Each, every; *Fr.* Chaque, tout, toute]. § ❷ -dikçe yapılı ulaçlara da gelir: *Her söyledikçe.*

☆ *Eşanl.* **cümle, bütün, hep.**

☆ *Karş.* **hiç.**

~ **ağacın meyvesi olmaz**, *at.* Dıştan verimli gibi görünen herkes verimli olmaz.

~ **ağaç kökünden kurur (çürür)**, *at. Bir* topluluğun dayandığı temel bozulursa o topluluk yıkılır.

~ **ağaçtan kaşık olmaz**, *at.* Özelliği bulunan bir iş için herhangi bir kimse ve herhangi bir şey kullanılamaz.

~ **aşın kuşağı**, *dey.* Her şeye karışan, her seyi karıstıran, her şeye burnunu sokan *(kimse).* [*ing.* Meddler; *Fr.* Touche-à-tout]

~ **başın (herkesin) bir derdi var, değirmencininki su**, *at.* Herkesin kendi yaşayışı ile ilgili bir derdi vardır. Bir kişinin derdi ötekininkine benzemez.

~ **bir**, Söz edilenlerden ayrı ayrı hepsi: *Her biri beş lira verince on kişiden elli lira alınmış olacak.* [*Osm.* Beher; *Ing.* Each one, every one; *Fr.* Chacun,-une].

~ **boyadan boyandı, (bir) fıstıkîsi kaldı**, *dey.* ◘ **Fıstıkî.**

~ **çiçek koklanmaz**, *at.* Her güzelle ilişki kurmak doğru değildir.

~ **daim**, *dey.* Her zaman, daima. [*Ing.* Always; *Fr.* Toujours].

~ **damardan kan alınmaz**, *at.* Herkesten yardım istenmez. Istense de alınamaz.

~ **deliğe (taşın altına) elini sokma, ya yılan çıkar ya çıyan**. *at.*, Sonunu düşünmeden zarar görmen olanağı bulunan davranışlarda bulunma.

☆ *Eşanl.* **yılana yumuşak diye el sunma, aklına geleni işleme**...

~ **dem taze**, *dey.* § ❶ Yaşlı olduğu halde genç görünenler için soylenir. § ❷ *bot.* Yıl boyunca yeşil yapraksız kalmayan *(bitki).* [*Fr.* Inusable, inaltérable].

~ **derde deva**, *dey.* (a) Birçok hastalığa iyi gelen şey; (b) insanın sıkıntısını gideren içini açan kimse. [*Ing.* Cure-all, panacea; *Fr.* Panacee, remède universel, remède guerit-tout].

~ **düşüş bir öğreniş**, *at.* Kişi her yanlış

davranışın acı sonundan bir ders alır. ☆ *Eşanl.* **her ziyan bir öğüttür.**

~ **firavunun bir Musa'sı var**, *at.* Kötü kişilerden insanı kurtaracak bir kimsenin çıkabileceğini belirtir. [*ing.* There is a Moses for every Pharaoh].

~ **gönülde bir arslan yatar**, *at.* ◘ **Her yiğidin gönlünde (her gönülde) bir arslan yatar.**

~ **gördüğü sakallıyı babası sanmak**, *şak.* Görünüşe aldanmak. [*Fr.* Tout ce qui brille n'est pas or].

~ **gün baklava börek yense bıkılır**, *at.* Hep aynı şeyle uğraşmak, usanç verir. Bunlar en güzel şeyler olsa bile.

~ **gün bir olmaz**, *at.* ◘ **Gün güne uymaz.**

~ **gün papaz pilâv yemez**, *at.* Hal ve şartlar her zaman uygun gitmez, fırsatlar ele seyrek geçer. [*ing.* Good things don't happen every day; *Fr.* Ce n'est pas tous les jours fête].

~ **günlük**, *dey.* Her gün için, her gün kullanılan. [*ing.* For every day, everyday clothes; *Fr.* Pour chaque jour, journalier,-ere].

~ **güzelin bir kusuru (huyu) vardır**, *at.* ◘ **Kusursuz güzel olmaz.**

~ **hakkı mahfuzdur**, *huk.* Telif hakkını korumak için yazılı eserlerin üzerine yazılan kayıt. [*ing.* All rights reserved; *Fr.* Tous droits reservés].

~ **halde**, *dey.* § ❶ Kesinliğe yakın bir ihtimal ile: *Her halde görmüşsünüzdür.* [*ing.* In every case, under any circumstances, whatever happens, at any rate; *Fr.* En tout cas] § ❷ Ne yapıp yapıp: *Herhalde gelmelisiniz;* [*ing.* Anyhow, in any case; *Fr.* De toute façon, en tout cas]. § ❸ Ne olursa olsun: *İster darılsın, ister darılmasın, her halde hakkını isteyeceğim.* [*ing.* Whatever may happen, *Fr.* Quoi qu'il en soit, de toute façon].

~ **hangi bir**, *dey.* Rasgele bir, belli olmayan bir. [*ing.* Any; *Fr.* Un quelconque]

~ **horoz kendi çöplugunde (kullüğünde) öter (eşinir)**, *at.* Herkes ancak kendi çevresinde bir değer taşır ve sözünü orada geçirebilir. [*ing.* Every cock crows on his own dunghill].

~ **ihtiyaca uygun bilânço**, *ikt.* Herkes tarafından kullanılabilen bilânço. [*ing.* All - purpose financial statement].

~ **inişin bir yokuşu (her yokuşun bir inişi) vardır**, *at.* İşi bozulan kişi üzülmemelidir. Her inişin bir yokusu olduğu, gibi, bozulan işin düzelmesi, düşmenin yükselmesi de vardır.

~ **işin başı sağlık**, *at.* İnsanın yapacağı her iş, vücut sağlığına bağlıdır. Sağlık olmazsa hiç bir iş yapılamaz.

~ **işte bir hayır vardır**, *at.* Olup biten bir işi -başka biçime sokmak elinizde olmadığına göre- hayra yormak gerekir. Bu, insanı kötümserlikten kurtarır.

~ **kafadan bir ses çıkmak**, *dey.* Bir iş konuşulurken herkesçe uluorta düşünceler ileri sürülmek. [*ing.* Everyone is shouting his opinion; *Fr.* Régner l'anarchie, ne pas y avoir de concorde].

~ **kaşığın kısmeti bir olmaz**, *at.* Herkesin talihi kazancı bir değildir. Aynı çabayı gösterdikleri halde kimisi daha çok, kimisi daha az kazanır.

~ **kim**, *dey.* Kim olursa. [*ing.* Whoever; *Fr.* Quiconque].

~ **kimin bağı var, yüreğinde dağı** var, *at.* ◘ **Dağda bağın var, yüreğinde dağın var.**

~ **koyun kendi bacağından asılır**, *at.* Her yapılan işin ancak yapandan sorulacağını anlatır, herkes kendi suçundan sorumludur. [*Ing.* Every mutton is hung by its own legs. He is responsible for himself].

~ **kuşun eti yenmez**, *at.* Genellikle her güzel kadına sahip olmak isteyene bunun mümkün olmadığını anlatan bir uyarma sözü olarak kullanılır.

~ **kuşun eti yenmez (kuş var ki et yedirirler)**, *at.* Herkes zorbalığa boyun eğmez, buna karşı gelecekler de çıkar. [*ing.* Not every bird is edible. Not every person will bend to your will].

☆ *Eşanl.* **kuş var eti yenir, kuş var et yedirilir.**

~ **nasılsa**, *dey.* Beklenmeyen bir durumu belirtmek için kullanılır. [*ing.* Somehow or other; *Fr.* De manière ou d'autre].

~ **nedense**, *dey.* Sebebi bilinmeyen veya anlaşılmayan bir durum için kullanılır. [*ing.* Somehow, for some reason or other, I don't know why; *Fr.* Je ne sais pourquoi].

~ **ne hal ise**, *dey.* Ne şekilde, nasıl olursa olsun. [*ing.* Anyhow, anyway; *Fr.* D'une manière quelconque].

~ **ne kadar**, *dey.* Böyle ise de, bununla beraber; Başına getirildiği şartlı cümledeki hükmün doğru veya doğal görüldüğünü, fakat işin bununla bitmediğini anlatır: *Her ne kadar geniş ise de, biraz alçak.* [*ing.* Although, notwithstanding that, in spite of, however much; *Fr.* Quoique, bien que, malgré que].

~ **ne pahasına olursa olsun**, *dey.* Bir işi yapmak için şartların zor veya kolay olmasının önem taşımadığını belirtir. [*ing.* At whatever cost; *Fr.* A tout prix].

~ **neyse**, *dey.* «*Olan olmuş, sözü uzatmayalım*» anlamında kullanılır. [*ing.* Anyhow, anyway; *Fr.* Changeons de sujet, passons].

~ **ne zaman**, *dey.* «*Ne zaman olursa olsun*» *anlamında.* [*ing.* Whenever; *Fr.* A n'importe quel moment(que)].

~ **nice**, *dey.* § ❶ Herhangi. [*ing.* Whichever]. § ❷ Gerçi. [*ing.* Although; *Fr.* Quoique, bien que, encore que].

~ **sakaldan bir tel çekseler, köseye sakal olur**, *at.* Herkes biraz fedakârlık etse bir yoksul perişanlıktan kurtulur.

~ **şeyin vakti var, horoz bile vaktinde öter**, *at.* Her şey zamanında yapılmalıdır. Zamanı gelmeden yapılmaya kalkışılırsa başarı elde edilemez. Çünkü gereken koşullar tamam olmamıştır. Zamanı geçtikten sonra yapılırsa gereği kalmayan bir iş için uğrasılmış olur.

☆ *Eşanl.* **vakitsiz öten horozun...**

~ **şey'in yenisi, dostun eskisi**, *at.* Dostluk eskidikçe güç ve değer kazanır. Eski, yıpranmış, bozulmuş şey kullanmak, insana sıkıntı verir. Yeni şey zevkle kullanılır. Eskilik ancak dostlukta değer taşır. Çünkü eski dostluk birçok sınav geçirmiş, pekişmiştir; unutulmaz anılarla iki tarafı birbirine bağlamıştır.

~ **şeyin yokluğu yokluktur**, *at.* İnsan pek çok şeye gerekseme duyar. Gerekli olan şey, küçük bir şey de olsa yokluğu kendini belli eder.

~ **tarakta bezi olmak**, *dey.* Pek çok işi aynı anda yapan kimseler için kullanılır. [*ing.* He has a finger in every pie].

~ **taş baş yarmaz**, *at.* Her korkulan şey tehlikeli değildir.

☆ *Eşanl.* **ummadığın taş baş yarar .**

~ **telden çalmak**, *dey.* Birçok bilgilerden anlar veya haberli olmak. [*ing.* To be versatile, to know a bit of everything; *Fr.* Fourrer son nez partout].

~ **yerde okka (okka her yerde) dört yüz dirhem**, *at.* ◘ **Nereye gitsen okka dört yüz dirhem.**

~ **yiğidin bir yoğurt yiyişi vardır**, *at.* Her kişinin kendine göre bir çalışma yolu, bir iş yapma biçimi vardır. [*ing.* Everyone has his own way of doing things].

~ **yiğidin gönlünde (her gönülde) bir arslan yatar**, *at.* Kim olursa olsun, herkesin kendine göre yüksek bir emeli olduğunu anlatır; her insan içinde geleceğine dair büyük ümitler ve tatlı hayaller yaşatır. [*ing.* Everyone has an ambition].

~ **yokuşun bir inişi (her inişin bir yokuşu) vardır**, *at.* ◘ **Her inişin bir yokuşu vardır.**

~ **zaman eşek ölmez, on köfte on paraya olmaz**, *at.* § ❶ Her zaman piyasa malla dolup fiyatlar ucuzlamaz. § ❷ İstenen şeyi kolayca elde etmek imkânı çıkınca fırsatı kaçırmamalı.

~ **zaman gemicinin istediği rüzgâr esmez**, *at.* Olaylar herkesin dileğine uygun olarak meydana gelmez.

~ **ziyan bir öğüttür**, *at.* Kişi her uğradığı zarardan bir ders alır. Kendisini bu zarara sürükleyen yanlış tutumu artık bırakır.

☆ *Eşanl.* **her düşüş bir öğreniş.**

herapatit,-ti, i. *(Özel ad Herapath'dan)* > *Fr. herapathite.* Billûrlaşmış kinin iyodosülfat *(polarma lamlarının yapımında kullanılır).* [*Ing.* Herapathite];

herat, i. *(Şehir adı Herat'tan) ciltç.* Şemseli fakat yaldızsız ciltlere verilen ad.

HERBART, Johann, Friedrich, öz, i. (1761 - 1841). Bilimsel pedagojinin kurucusu ve aynı zamanda metafizikçi ve psikolog olan Alman filozof ve pedagogu. *Herbart'a* göre ahlâkın amacı şu beş ana ilkeyi gerçekleştirmektedir; (a) İç serbestliği; (b) Mükemmellik; (c) Hayır severlik; (d) Adalet ve (e) Mutluluk. *Herbart'ın,* öğretim yöntemi bakımından ortaya koyduğu formel basamaklar şunlardır: (a) Hazırlık; (b) Sunuş; (c) Çağrışım; (d) Genelleme ve uygulama.

Herbart'çı, s. *egt.* ve *fels.* § ❶ Alman filozofu Herbart'la ve onun doktrinleri ve eğitim sistemiyle ilgili olan. [*ing.* Herbartian; *Fr.* Herbartien,-ienne]. § ❷ Herbart'ın doktrinlerini benimseyen ve uygulayan kimse. Herbart taraftarı. [*ing.* Herbartian; *Fr.* Herbartien,--enne].

Herbartçılar, ç.i. *fels.* ve *eğt.* Herbart'ın ölümünden sonra formel basamaklar ve kültür basamakları teoremini ele alarak onun felsefe ve eğitim sistemini pratik alana nakletderek uygulamaya, geliştirmeye çalışanlar. Herbart'ın formel basamaklar teorisini zamanla öğretim alanında kupkuru şemacılık haline sokarak soysuzlaştıran bunlar olmuştur. [*ing.* Herbartians; *Fr.* Herbartiennes].

herbaryum, i. *Lat herbarium,* (a) Botanik incelemeleri yapmak üzere dikkatle baskı altında kurutulmuş, etiketlenmiş ve adlandırılmış bitki veya parçaları koleksiyonu; (b) Bitkileri gösteren resim koleksiyonu; (c) Bitkileri tanıtan eser. [*Osm.* Herbiye; *Ing.* Herbarium; *Fr.* Herbier].

herbivor, s. *Fr. herbivore* < *Lat. herba,* ot + *vorare,* yemek, *zool.* ◘ **Otçul.**

herbula, i. *zool.* Pulkanatlılar *(Lepidoptera)* takımının, *Pyralidae* familyasından, Gri ve sarı renkli kelebek; güneşli havalarda çayırlarda uçuşur. Avrupa ve Amerika'da yaşayan türleri vardır. [*Lat.* ve *ing. Herbula; Fr.* Herbule].

herc, i. *Ar. herc. esk.* Karışıklık, kargaşa. [*ing.* Confusion, turmoil; *Fr.* Confusion, desordre].

~ **ü merc**, ◘ **Hercümerç.**

hercaî /hercaî/, s. *Osm.* < *Fars.* Belli yeri olmayan, her yerde bulunan, serseri, derbeder yeltek, kararsız, yanardöner, bir şeyden çabuk bıkan, bir fikir üzerinde durmayan, gelgeç, vefasız, oynak: *Ona güven olmaz, hercainin biridir.* [*ing.* Inconsistent; *Fr.* Changeant,-ante, inconstant,-ante, instable, infidèle, girouette, papillon, volage].

☆ *Eşanl.* **gelgeç, sebatsız, maymun iştahlı.**

~ **menekşe**, *bot.* ◘ **Menekşe.**

hercaîlik,-ği /hercaîlik/, i. Gelgeç huyluluk. Herşeyde çabuk bıkkınlık gösterme. [*ing.* Inconstancy; *Fr.* Inconstance, instabilité, versatilité].

hercümerç,-ci, i. *Osm.* < *Ar. herc-ü-merc.* Birbirine karışma, karışıklık, kargaşa, düzensizlik, karmakarışıklık. [*ing.* Tumult, confusion; *Fr.* Confusion, fouillis, pêle-mêle, desordre].

☆ *Yak. anl.* **teşevvüş, keşmekeş, kargaşalık, iğtitaş, tezebzüp, kararsızlık, suriş, teşettüt.**

~ **etmek**, *dey.* Altını üstüne getirmek. [*Ing.* To put in disorder; *Fr.* mettre en desordre, sens dessus dessous].

~ **olmak**, *dey.* Karmakarışık hal olmak, altüst olmak.

herc, i. ◘ **Hertz.**

hercibadabat /her:çibâdâbât/, b. z. *Osm.* < *Farz. her-çi-bâd-â-bâd. esk. «Ne olursa olsun»* anlamında seyrek olarak kullanılır: *Bize zarar ihtimali var ama* herçibadabat *bu işe* başlamalıyız. [*Ing.* Whatever may happen, whatever the consequence; *Fr.* Quoi qu'il en soit].

her dem taze, b. s. *Osm.* < *Fars.* § ❶ *esk.* Tazeliğini kaybetmeyen, genç kalan kimse. [*ing.* Always fresh, young; *Fr.* Inaltérable] § ❷ *bot.* Kuruduktan sonra bile görünümünün sek' değişmeyen çeşitli bitkilere verilen ad.

[*Ing.* Livelong, evergreen; *Fr.* Toujours vert].

herderit,-ti, i. *Fr. herdérite* < Alman sanayicisi *S.A.W. Herder*'in adından. *min.* Doğal kalsiyum ve berilyum fosfat. [*Ing.* Herderite].

heredite, i. *Fr. hérédité. tıp.* ◘ Soydanlık, irsiyet.

heredo-ataksi, i. *Fr. héredo-ataxie.* **beyincik ~ ~**, *tıp.* Soydan geçme ailevî hastalık; erginlik çağında ortaya çıkar; beyincikle *(hareketlerde uyumsuzluk)* ve piramit kasla ilgili *(kas gücünün azalması, hipertoni, kemik-kiriş reflekslerinde artma, Babinski işareti), belirtiler gösterir.* [*Ing.* Heredoataxia; *Fr.* Hérédo-ataxie cérébelleuse].

heredopati, i. *Fr. hérédopathie. tıp.* Elde edilen herhangi bir patolojik durum *(hal).* [*Ing.* Heredopathia].

Hereford, öz. i. Büyük Britanya'da şehir.

~ sığırı, *zoot.* İngiliz sığır ırkı. *(Anayurdu* Herefordshire olan bu ve sığırı İngilizce konuşulan ülkelerde ve Güney Amerika'da çok yaygındır, dünyada elde edilen sığırların çoğu bu ırktandır). [*Ing.* Hereford; *Fr.* Hereford].

~ domuzu, *zoot.* Amerika'da yetişen domuz ırkı. [*Ing.* Hereford;*Fr.* Hereford].

herek,-ği, i. *h.d. bahç.* (a) Fidanların veya bitkilerin dibine kakılarak bağlanan kazık; Gövde ve dalları kendiliğinden dik duramayacak kadar zayıf bitkilerin yanına dikilen ve onlara bağlanan sırık. [*Ing.* Hop-pole, stake; *Fr.* échalas, paisseau, rame]; (b) *trm.* Asmaların yere yatmasını önlemek için yanlarına dikilen yuvarlak veya yarma kazık. [*Ing.* Vine Prop; *Fr.* échalas].

~ verme, *bahç.* ◘ Herekleme.

~ yapmak, Bir değneği düzeltip kazık haline getirmek. [*Ing.* To prop, to stake; *Fr.* échalasser].

herekleme, i. *bahç.* Bir fidanı veya bir bitkiyi hereğe bağlama. [*Ing.* Staking; *Fr.* échalassage, echalassement].

hereklemek(-i), f. Sarılgan veya destek isteyen bitkileri hereğe bağlamak, bu bitkilerin yanına değnek dikmek: *Fasulyeleri hereklemezsek çürüyecekler.* [*Ing.* To prop *(vine, etc.),* to spread on a temporary platform to dry *(grapes, etc.),* to stake; *Fr.* échalasser, échalader].

harem, i. *Osm.* < *Ar.* Yaşlılık, çöküş, kocama, ihtiyarlık. [*Ing.* Senility, decrepitude, old age; *Fr.* Senilité, décrépitude].

Herero'lar, ç. öz. i. *etn.* Güneybatı Afrika'nın kuzeyi ile Beçuanaland'ta oturan ve bir Bantu dili konuşan kara derili halk. Kaynakları belirsiz ve sayıları 30 000 kadar olan Herero'lar hayvancılıkla geçinirler. [*Ing.* Hereros; *Fr.* Hereros].

hergâh, z. *Osm.* < *Fars.* Her zaman. [*Ing.* Always, constantly, whenever, wherever; *Fr.* Toujours, constamment, continuellement].

hergele, i. *Osm.* < *Fars. har-gele*, eşek sürüsü. § ❶ Binmeye ve yük taşımaya alışmamış at, kısrak, katır veya eşek sürüsü:: *Çiftliğinde hergelesi vardır. O kısrak hergeledir, binmeye gelmez;* § ❷ Huysuz binek atı. [*Ing.* Herd, herds and flocks of a village, breeding herd of mares and colts, *Fr.* Troupeau de chevaux]. § ❸ Huysuz binek atı. [*Ing.* Unbroken horse; *Fr.* d'ânes non dressés]. § ❹ *mec.* Terbiyesiz ve azılı kimseler için bir sövgü olarak kullanılır: *Şu* meyhanede bir sürü hergele var. [*Ing.* Vulgar and unscrupulous fellow, a lot of roughs; *Fr.* Canaille, cochon, coquin, crapule].

hergeleci, i. *h.d.* Yabanî at çobanı. Yabanî atları alıştıran kimse. [*Ing.* Village herdsman].

hergelelik,-ği, i. Hergele olma hali. [*Ing.* Dirty deed, low (-dow) trick, roguery, blackguardism, vulgarity; *Fr.* Canaillerie, coquinerie].

her hangi, b.s. *Osm.* < *Fars. her* + *T. hangi.* Belli olmayan özellikleri iyice bilinmeyen, rastgele. [*Ing.* Whichever, whatever; *Fr.* Quelconque].

~ bir, Rasgele bir, belli olmayan bir: *Herhangi bir adam.* [*Ing.* Anyone; *Fr.* Quelconque].

~ dörtgen, *mat.* Kenarları eşit olmayan dörtgen. [*Fr.* Quadrilatere quelconque].

~ kesir, *mat.* Rasgele bir kesir. [*Fr.* Fraction quelconque].

herif, i. *Osm.* < *Ar. hirfe*, meslek > *harif*, meslektaş. § ❶ Aşağılık veya süpheli kimse, gözün tutmadığı, aşağı veya süpheli görülen kimse: *Şu herif kim? Buralarda bir herif dolaşıyor. Dışarda bir herif dolaşıyor.* [*Ing.* Fellow *(always derogatory); Fr. (terme de mepris)* homme]. § ❷ *tkz.* Adam, üçüncü şahıs: *Herif size haber vermişti, ne kabahati var? Herif sözünü tuttu doğrusu.* [*Ing.* Husband; male, man; *Fr.* Individu, bonhomme].

herifçeğiz, i. Kendisine karşı sevgi veya acıma duyulan zavallı kimse. [*Ing.* Simple good-natured man, woman; *Fr.* Bonhomme].

herifçi.oğlu,-nu, b.i. *kab. arg.* Bir davranışına kızılan veya bir hünerine şaşılan birinden söz edilirken zamir gibi kullanılır: *Herifçioğlu anlamıyor kil* [*Ing.* The fellow; *Fr.* Personne].

herise /herise/, i. *Osm.* < *Ar. esk. mutf.* Keşkek yemeği. [*Ing.* Pudding of boiled wheat].

herkes /her:kes/, z. *Osm.* < *Fars. her* + *kes*, kimse. § ❶ Kimler varsa hepsi; insanların tümü. *Herkes bunu bilir.* [*Ing.* Everybody, everyone; *Fr.* Chacun, tout le monde]. § ❷ Olur olmaz kimseler; önüne gelen: *Bu herkesin yapacağı bir iş değildir.* ◉ **~ i, nasıl bilirsin? Kendin gibi (kalbince)**, *at.* Başkalarının bir durum karşısında nasıl davranacağını düşünürken hep kendimizi ölçü tutar, ona göre yargıya varırız. (Ama bu yargı her zaman doğru çıkmaz). ◉ **~ in aklı bir olsa koyuna çoban bulunmaz**, *at.* Çeşitli işler, çeşit çeşit yetenekli kişilerle başarılabilir. Herkes aynı şeyi bilse ve yapabilseydi, geri kalan işleri yapacak kimse bulunmazdı. ◉ **~ in arşınına göre bez vermezler (verilmez)**, *at.* Genel kurallar herkesin istek ve gereksinmesine göre bozulamaz. Herkes bir şeyden istediği ölçüde değil, ancak gerektiği ve alabidiği oranda yararlanabilir.. ◉ **~ in (her başın) bir derdi var, değirmencininki de su**, *at.* ◘ Her başın bir derdi var, değirmencininki su. ◉ **~ in ettiği yoluna gelir**, *at.* Bir kimse başkasına bir kötülük yaparsa aynı şey kendisinin de başına gelir. (İyilik de böyle). ◉ **~ in geçtiği köprüden sen de geç**, *at.* Sana uygun görünmese bile herkesin yaptığı işi sen de yap. Kamunun tuttuğu yoldan sen de git. ◉ **~ in gönlünde bir arslan yatar**, *at.* ◘ Her yiğidin gönlünde bir arslan yatar. ◉ **~ in hamuru ekmeğine göredir**, *at.* Bir iş için yapılan hazırlık, gerekseme ölçüsünde olur. ◉ **~ in tenceresi kapalı kaynar**, *at.* Bir kimsenin gerek hali, gerek içinde bulunduğu yaşayış koşulları başkalarınca gereği gibi bilinemez. ◉ **~ in yorulduğu yere han yapılmaz (yapmazlar)**, *at.* ◘ Herkesin arşınına göre bez verilmez.

~ bildiğini okur, *at.* Başkaları ne söylerse söylesin, herkes kendi düşünüşüne göre iş yapar.

☆ *Eşanl.* **imam bildiğini okur.**

~ bir hava çalıyor, *dey.* ◘ Hava.

~ davul çalar ama çomağı makama uyduramaz, *at.* Herkes iş yapar ama, o işin gerektirdiği ustalığı gösteremez.

☆ *Eşanl.* **Herkes kaşık yapar ama sapını ortaya getiremez.**

~ ektiğini biçer, *at.* ◘ Ne ekersen onu biçersin.

~ evinde ağadır, *at.* Herkesin kendi evinde, kendi bölgesinde hatırı sayılır, sözü geçer.

☆ *Eşanl.* **her horoz kendi çöplüğünde öter.**

~ gider Mersin'e, biz gideriz tersine, *dey.* Bir işin göz göre göre ters yapıldığını, yolunda yapılmadığını anlatır.

~ içinde, *dey.* Herkesin karşısında.

~ kaşık yapar, ama sapını ortaya (doğru) getiremez, *at.* Bir işi yapmadan yapmaya fark vardır. Kusursuz ve en güzel biçimde yapmayı herkes beceremez.

~ kendi aklını beğenir, *at.* ◘ Herkes aklını pazara çıkarmış...

~ kendi ayıbını bilmez, *at.* İnsan kendi kusurunu göremez, bilemez. Bilse zaten onu yapmaz.

~ kendi ölüsü için ağlar, at. Hiç kimse başkasının acısını içinde duymaz. Onun yüreğini sızlatan ancak kendi acısıdır.

☆ *Eşanl.* **eldeki yara, yarasıza duvar deliği.**

~ ne ederse kendine eder, *at.* Kişinin davranışları, niteliğine göre çevrede yankı bulur. Davranışları iyi ise, çevresinden iyilik gelir. Kötü ise, karşılıkları da kötü olur. ☆ *Eşanl.* **iyilik eden iyilik bulur, Ne doğrarsan aşına o çıkar kaşığına, Ne ekersen onu biçersin.**

~ sakız çiğner ama (çıtlatamaz), Kürt (çingene) kızı tadını çıkarır, *at.* Bir işi herkes yapar ama, meraklısı başka bir iştahla, tadını çıkararak ve herkesin dikkatini çekerek yapar.

herkesler, z. *«Bütün insanlar, herkes»* anlamında çoğul şekli de kullanılır: *Ancak kişiliğinde bir yenilik, bir ilerilik bulunduğu için zamanını herkeslerden daha iyi gösterir.* [*Ing.* Everybody; *Fr.* Tout le monde].

herkeslik,-ği, i. Sıradan olma hali.

herkogami, i. *Fr. hercogamie. biy.* Çiçektozlarının tepecikte birikmesini önleyen ve böylece çiçeğin kendi kendini döllemesini imkânsız kılan anatomik engel ve düzeneklerin tümü. [*Ing.* Hercogamy].

Herkül, öz. i. *astr.* Kuzey yarım gökküresinde, Çalgının Vega yıldızının sağında oldukça geniş bir yer kaplayan bir takımyıldız. [*Osm.* El-câsî; *Lat. Herculis (= Her); Ing.* Hercules, kneeler; *Fr.* Hercule]. ◘ *ŞEKİL: 519.* — **TAKIMYILDIZLAR II.**

hermafrodit,-ti, i. *Fr. hermaphrodite.* < *Yun. hermaphroditos*, erdişi. *bot.* ve *zool.* ve *tıp.* ◘ Erdişi.

~ çiçek, *bot.* ◘ Çiçek.

hermafroditizm, i. *Fr. hermaphrodisme* < *Yun. hermaphroditos*, erdişi. *bot., zool.* ve *tıp.* ◘ Erdişilik.

hermafroditlik,-ği, i. *bot., zool.* ve *tıp.* ◘ Erdişilik.

hermanolit,-ti, i. *Fr. hermannolite. min.* Doğal demir niyobat. *(Niyobit çeşidi).* [*Ing.* Hermannolite].

hermesçilik,-ği, i. *(Hermes Trismegitos*'un */Bütün sanatların ve bilimlerin yaratıcısı sayılan Ay tanrısı Thot'a Yunanlıların verdiği ad/ adından). fels.* § ❶ Simyacı doktrini. *(Bu doktrin madenlerin birbirine dönüşümünü ve evrensel hekimliği konu edinir; her çeşit hastalık, bu üç madde arasındaki dengenin bozulmasından ileri geldiğine göre, hermetizme bağlı olan kişinin bu dengeyi sağlayacak bir ilâç bulması gerekir. Yeniçağ ile birlikte, hermetizm daha çok gizlicilik ve büyücülük anlamı kazanmıştır).* [*Osm.* Hermeziye; *Ing.* Hermetism; *Fr.* Hermétisme]. § ❷ *ed.* ◘ Kapalılık.

hermesit,-ti, i. *Fr. hermésite. min.* Bakır cevheri. *(Panabasın civalı çeşidi).* [*Ing.* Hermesite].

hermetizm, i. *Fr. hermetisme.* ◘ Hermesçilik.

hermin, i. *Fr. hermine. zool.* ◘ Kakum.

hermitaj, i. *Fr. hermitage. (Inzivagâh mânasınadır).* § ❶ Avrupa'da hükümdarların saray töreninden ve teşrifattan uzak olarak yaşayabilmeleri için yaptıkları saray ve köşklere verilen ad. § ❷ Rusya Çariçesi *II. Katerina*'nın Petersburg'daki *(şimdiki Leningrad şehri)* kışlık sarayının yanında kendi aile ve tanıdıklarını teşrifat ve merasimden uzak olarak kabul edebilmek için yaptırdığı bir dairenin adı olup, oraya tablo ve heykel gibi birçok sanat eserlerini toplamıştı. Burası bilâhare müze hâline getirilmiştir. [*Ing.* Hermitage].

HERMITE, Charles, öz. i. (1822-1901) Fransız matematikçisi.

~ çarpımı, *mat. n* boyutlu karmaşık bir uzayda,

~ **eğrisi**, *mat.* Bir konik ağına göre eşlenik noktaları ikişer ikişer birleştiren doğruların zarf eğrisi. [*Ing.* Hermitian curve; *Fr.* Hermitienne].

~ **matrisi**, ◘ **Matris**.

Hermondur'lar, ç. öz. i. *etn.* Eski Germen halkı. Tuna ve Elbe arasında otururlardı. Tiberius zamanında Markoman'ların tahtını haksız olarak ele geçiren Goton'lar *(Hunlarla karışmış Gotlar)* Prens *Catualda*'yı kovdular. 551'de Süevlerin kralı *Vannius*'u yendiler. *Antoninus* zamanında Roma'nın metbuluğunu ve imparatorluk vergilerini kabul ettiler, ama Marcus Aurelius zamanında Tuna boyunca saldırıya geçen (166-175) öbür Germenlerle birleştiler. Sonradan *Thuring*'ler adını aldılar. [*Ing.* ve *Fr.* Hermondures].

herni, i. *Fr. hernie. tıp.* ◘ **Fıtık**.

Hernici, öz. i. *esk. coğr.* İtalya *(Latium)* halkı. Roma'nın güneydoğusunda yaşarlardı. Soyları belki de Sabinlere dayanıyordu. Başlıca şehri *Anagnia* olan bir federasyon meydana getirdiler. Tarquinius Superbus'un saltanatı sırasında Roma'ya dostluk ve bağlılık yemini ettikten sonra başkaldırdılar *(M. Ö. 487)* ve hukuk eşitliğine dayanan yeni bir antlaşmayı elde ettiler. 386 ve 306'da antlaşmayı bozdular ve federasyonları dağıtıldı. Ferentinium, Aletrium, ve Verulae hür *municipia*'lar olarak kaldı. Ülkenin geri kalan kısmı bir vilâyet oldu. M.Ö. III. yüzyılda «*romalı*» sıfatını aldılar ve Latinlerle karıştılar. [*Ing.* ve *Fr.* Hernicoues].

herniyoloji, i. *Fr. herniologie. cerr.* Fıtıkbilim, fıtık bilgisi. [*Ing.* Herniology, kelotomy]. ☆ *Eşanl.* **kelotomi**.

herniyotomi, i. *Fr. herniotomie. tıp.* Fıtığın cerrahi onarımı. [*Ing.* Herniotomy].

heroon, i. *Yun.* Yunanlılarda kahraman derecesine çıkarılmış olanların namına yapılmış olan tapınaklara verilen ad. [*Fr.* Héroon].

herpes, i. *Fr. herpès. tıp.* ◘ **Uçuk**.

herpetiform, i. *Fr. herpetiforme. tıp.* Uçuk gibi, uçuğa benzer. [*Ing.* Herpetiform].

herpetoloji, i. *Fr. herpétologie* < *Yun. herpeton*, sürüngen + *logos. zool.* ◘ **Sürüngenbilim**.

herrü /herrü/, i. «*Sonu ne olursa olsun. ister yarar, ister zarar*» anlamında kullanılan *ya herrü ya merrü* deyiminde geçer.

hers, i. *Fr. herse. tiy.* Tiyatro sahnelerinin yanlarında önden arkaya doğru her plana koşut bir surette ve bir sıraya dizilen ve her plana mahsus ayrı ayrı takım oluşturan lâmbalar olup bunlar, önlerine konulmuş **tel** kafeslerle muhafaza olunur ve onlara bağlı tel ve makaralarla istenilen düzeye kadar indirilip çıkarılır. Bunların verdiği ışığa **hers ışığı** denir. [*Ing.* Board of shingle used in covering a roof].

Hersek,-**ği**, öz. i. *Alm. herzog.* Avusturya kişizadelerinin unvanı.

Hersek, öz. i. Yugoslavya'da bölge Bosna-Hersek cumhuriyetinin bölümü. Yüzölçümü 51.139 km², merkezi *Sarajevo*'dur. [*Ing.* Herzegovina; *Fr.* Herzegovine].

hersinit,-**ti**, i. *Fr. hercynite. min.* Spinel'in (Fe, Mg) $Al_2 O_4$ formülünde magnezyumlu türü. *(Siyah, iri taneli kütleler halinde Bohemya'da bulunur).* [*Ing.* Hercynite].

hersinyen, s. *Fr. hercynien. jeol.* Birinci zamanda yükselen. [*Ing.* Hercynian].

~ **dağoluşumu**, *jeol.* Karbon çağı sonundan Permiyen çağı sonuna kadar süren dağoluşumu. [*Ing.* Hercynian flexure or plication; *Fr.* Plissement hercynien].

hertz, i. *(Fizikçi Heinrich Hertz'in adından). metrol.* 1 saniyede 1 titreşim yapan devirli bir olayın frekansına eşit frekans birimi. *(Sembolü: Hz).* [*Ing.* ve *Fr.* Hertz].

Herul'lar, ç. öz. i. *etn.* Eski germen halkı. Herul'lar, M.S. II. yüzyıldan, Gotlarla aynı zamanda, Karadeniz koyunda ve Ren ağzı bölgesinde ortaya çıktılar. Teşkilâtlanmamış topluluklar halinde yer değiştirerek III. yüzyılda Batı Avrupa kıyılarını yakıp yıktılar. Claudius II tarafından Naissus *(Niş)* yakınında 259'da yenilen bir başka Herul grupu da Roma federasyonuna bağlandı. Ostrogot kralı Hermanarich'e, sonra Hunlara boyun eğen bu grup, *Atilla*'nın ölümünden sonra Tuna ovasında bir imparatorluk kurdu. Son batı Roma imparatorunu tahttan indiren *(476)* Odovacer gibi barbar liderlere askerî yardımda bulundular. Verona yakınında Theodorich tarafından 389'da yenilen Heruller, bu tarihten itibaren bizans imparatorlarına paralı askerlik ettiler. Narsh ve Belisarios Italya'yı yeniden ele geçirmek için onlardan yararlandılar. Herul'ler VI. yüzyıl başında Lombardların baskısıyla ortadan kalktılar. [*Ing.* Herulos; *Fr.* Herules].

hervani /hervanî/, i. Kısa kollu ve yakası sırma işlemeli genişçe bir elbise.

☆ *Eşanl.* **harmanî**.

hervari, i. *dilb.* Kolar dilleri grupu; Bihar ve Orissa'da yaklaşık olarak 4 milyon kişi tarafından konuşulur. *(Bu dillerin başlıcaları: santalî mundarî ve ho'dur).* [*Ing.* Kherwari; *Fr.* Khervari].

hervele, i. *Ar. hervele. esk.* § ❶ Koşma. § ❷ Aynı tempoda yürüyüş. § ❸ *din.* Mekke'de *Safa* ile *Merve* arasında, erkeklerin, belli bir yerde *(iki yeşil direk arasında)* biraz hızlıca yürümelerine verilen ad.

her.yerdelik*,-**ği**, b. i. § ❶ Her yerde aynı zamanda veya iki yerde aynı zamanda bulunma. [*Ing.* Ubiquity; *Fr.* Ubiquite]. § ❷ *fels.* Tanrı'nın her yerde ve her şeyde bulunduğuna *(hazır oluşuna)* inanan din ve fizik ötesi görüşü. [*Ing.* Omnipresence; *Fr.* Omnipresence].

her.yerdecilik,-**ği**, b. i. *Luther*'in ileri sürdüğü bu doktrin, *İsa*'nın *Eukharistia*'da gerçekten var oluşunu, Tanrı'ya vergi her yerde birden hazır ve nazır olma niteliğini *İsa*'nın insanî özünde de bulunmasıyla açıklıyordu. *(Zwingli ve bazı diğer reformcuların tenkit ettiği görüş, İsa'nın sadece kilise ve Kudas âyini çerçevesinde var olduğu şeklinde değiştirildi).* [*Ing.* Ubiqu-

herze, i. ç: *herzevât. Osm.* < *Fars.* Boş söz, zevzeklik, saçma veya münasebetsiz söz. ism; *Fr.* Ubiquisme].

[*Osm.* Hezeyan; *Ing.* Nonsense; *Fr.* Radotage].

~ **yemek**, *dey.* Münasebetsiz söz söylemek, manasız harekette bulunmak. [*Ing.* To talk nonsense; *Fr.* Dire des bêtises].

herze.gû /herzegü/, b.s. *Osm.* < *Fars.* Saçma konuşan, zevzek. [*Ing.* Idle talker, babbler, prattler; *Fr.* Radoteur,-euse].

herzenbergit,-**ti**, i. *Fr. herzenbergite. min.* Doğal kalay sülfür SnSi; siyah renklidir ortorombik sistemde billürlaşır. [*Ing.* Herzenbergite].

herze.vekil /herzevekîl/, b.s. *Osm.* < *Fars.* ve *Ar.* Üstüne vazife olmayan işlere burnunu sokan *(kimse).* [*Ing.* Busybody, prattler, babbler; *Fr.* Qui dit des niaiseries, des bêtises, qui ne parle que des bagatelles].

hesabat,-**tı**, ç. i. *Osm.* < *Ar.* **hesab**'ın çoğulu.

hesabî /hesabî/, s. *Osm.* < *Ar.* § ❶ ◘ **Hesaplı**. § ❷ ◘ **Hesapçı**.

hesap,-**bı** /hesap/, i. *Osm.* < *Ar. hesâb* < *hisâb.* § ❶ ◘ **Aritmetik**. § ❷ *mat.* Nicelikler üzerinde matematiğin gösterdiği işlemlerden birinin veya birkaçının yapılması: *Faiz hesabı, Logaritma hesabı.* [*Ing.* Calculation; *Fr.* Calcul]. § ❸ Alacaklı veya verecekli olma hali: *Bankada hesabım var. Bir hesap meselesinden bozuştuk.* [*Ing.* Account; *Fr.* Compte]. § ❹ Alınan şeylerin karşılık tutarı: *Lokantada hesabımız onbeş lira tuttu.* [*Ing.* Account, bill; *Fr.* Compte]. § ❺ Oranlama: *Benim hesabıma göre yetişmeyecek. «Evdeki hesap çarşıya uymaz».* [*Osm.* Tahmin; *Ing.* ve *Fr.* Estimation, conjecture]. § ❻ Tasımlama, tasarlama: *Bütün hesaplar bozuldu.* [*Osm.* Tasavvur; *Ing.* Plan, project; *Fr.* Plan, projet, intention]. § ❼ Hesap kelimesi isim takımı belirtileni olduğu zaman kimi vakit «*tutum*», «*durum*» veya «*anlayış*» anlamına gelir: *Onunki vur abalıya hesabı.* § ❽ *ikt.* Herhangi bir şahsa ve değere ait borç ve alacaklılarla bu borç ve alacakların miktar itibariyle uğrayacağı değişiklikleri gösteren cetvel. [*Ing.* Account; *Fr.* Compte]. § ❾ *mec.* Bir işin, bir teşebbüsün başarıya ulaşması için alınan tedbirlerin tümü: *Hesapla hareket etmek.* [*Ing.* Consideration; *Fr.* Consideration]. § ❿ *muh.* Bir durumun rakamla arz ve ifadesi. [*Ing.* Count; *Fr.* Compte]. ⊙ **hesaba almak (hesaba katmak)** *(Bir şeyi) dey.* İşini yürütürken o şeyi de düşünmek; Yapılan bir işte bir şeyi veya durumu düşünmek, göz önüne almak. [*Ing.* To take into account or consideration; *Fr.* Faire entrer en ligne de compte, mettre en ligne de compte, prendre en considération, considérer]. ⊙ **hesaba çekmek**, *dey.* İşlerinin doğruluğundan şüphelenilen birini hesap vermeye çağırmak. [*Ing.* To hold responsible, to call to account; *Fr.* Mettre au compte, tenir responsable]. ⊙ **hesaba gelmek**, *dey.* § ❶ Uygun *(elverişli)* olmak, işine gelmek: *Bu hareket hesabıma gelir.* [*Osm.* Tevakuf etmek; *Ing.* To suit; *Fr.* être propice, convenir]. § ❷ Sayılabilmek, hesabedilebilir derecede olmak. [*Ing.* To be calculable; *Fr.* être calculable]. ⊙ **hesaba gelmez**, *dey.* Sayılamayacak kadar çok, sayısız. [*Ing.* Countless, innumerable; *Fr.* Illimité]. ⊙ **hesaba kitaba gelmez. (hesaba, kitaba sığmaz).** § ❶ ◘ Hesaba gelmez. § ❷ Boş, anlamsız, hiç bir ağırlığı olmayan: *Denizci tarafı galebe ettiğinden sözleri hesaba kitaba gelmez.* [*Ing.* Incalculable, inponderable, inconsistent; *Fr.* Incalculable, futile, inconsistant,--ante, insignifiant,-ante, vain,-aine]. ⊙ **hesabı cari**, *ikt.* ◘ **Cari hesap**. ⊙ **hesabı kapamak**, *dey.* Alacak verecek bırakmamak. [*Ing.* To close the account, to settle the accounts; *Fr.* Régler un compte, solder tout compte]. ⊙ **hesabı kesmek** *(biriyle), dey.* Alışverişi veya ilgiyi kesmek. [*Ing.* To cut all relations; *Fr.* Cesser tout relations]. ⊙ **hesabı temizlemek**, *dey.* ◘ Hesabını temizlemek. ⊙ **hesabı kitabı yok** (haddi hesabı yok), *dey.* Sınırsız, çok fazla: *Yaptığı kötülüklerin hesabı kitabı yok.* [*Ing.* Uncontrolled, unlimited; *Fr.* Illimité,-ée, trop, excessif,-ive]. ⊙ **hesabına gelmek** *(birinin), dey.* Ona uygun ve elverişli olmak. [*Ing.* To suit one's calculations, to fit one's view or interest; *Fr.* Convenir]. ⊙ **hesabını temizlemek**, *dey.* Borçların hepsini ödemek. [*Ing.* To clear one's account; *Fr.* Payer sa dette, régler sa compte, s'acquitter]. ⊙ **hesabını bilmek**, *dey.* Tutumlu olmak. [*Ing.* To be economical and careful, to be cautious; *Fr.* être économe]. ⊙ **hesabını görmek**, *dey.* § ❶ Alacağını almak veya borcunu vererek ilişiğini kesmek. [*Ing.* To settle somebody's account]. § ❷ Yok edip ortadan kaldırmak; cezalandırmak: *Artık o haydudun hesabını görmek gerek.* [*Ing.* To eliminate *(someone who is a nuisance)*, to do away *(with)*]. ⊙ ~ **lar bilançosu**, *ikt.* Ticaret, hizmet, kapital ve turizm hareketlerinden meydana gelen borç ve alacakları genel olarak gösteren bilanço. ⊙ ~ **hareket etmek**, *dey.* Önünü, ardını düşünerek davranmak, ⊙ ~ **ta olmamak**, *dey.* Beklenmemek, dikkate alınmamak. ⊙ ~ **tan düşmek**, *dey. (Birini, bir şeyi veya belli bir miktarı)* Hesaptan çıkarmak, saymamak. [*Ing.* To deduct; *Fr.* Déduire, ne pas tenir compte de]. ⊙ **açık** ~, *ikt.* ◘ **Açık²**. ⊙ **alacaklı cari** ~ **lar**, *bank.* Bankaya para yatıran müşteri adına açılan ve daima alacak bakiyesi veren hesaplar. [*Ing.* Creditor's account; *Fr.* Compte créditeur]. ⊙ **ana** ~, *ikt.* ◘ **Ana**. ⊙ **anlıksal** ~, *mat.* ◘ **Anlıksal**. ⊙ **aslî** ~ **lar**, *ikt.* ◘ **Aslî**. ⊙ **avans hesabı**, *ikt.* ◘ **Avans**. ⊙ **ayniyet kesin hesabı**, *mal.* Her bakanlığın ayniyat için düzenlediği hesap. ⊙ **banka hesabı**, *ikt.* ◘ **Banka**. ⊙ **basit faiz** ~ **lar**, *mat.* ◘ **Faiz**. ⊙ **bilanço**

~ ları, *muh.* Kâr ve zarar hesabı dışında bakiyeleri bilançoda yer alan hesaplar. [*Ing.* Balance account; *Fr.* Comptes de bilan]. ◉ **bloke** ~, *ikt.* ◘ **Bloke.** ◉ **borçlu cari** ~, *bank.* Kredi açılan müşterilerle ilgili hesap. ◉ **borçlu** ~, *ikt.* ◘ **Boçlu.** ◉ **cami** ~, *ikt.* ◘ **Cami.** ◉ **cari** ~, *bank.* ve *ikt.* ◘ **Cari.** ◉ **cebirsel** ~, *mat.* ◘ **Cebirsel.** ◉ **çek** ~ **ları**, *bank.* Tasarruf mevduatının dışında ve plasmanlarda çekle yapılan işlemleri gösteren hesap. [*Fr.* Comptes de cheques]. ◉ **değer** ~ **ları**, *muh.* ◘ **Değer.** ◉ **değnek hesabı**, *mat.* ◘ **Değnek.** ◉ **diferansiyel** ~, *mat.* Bazı büyükler arasında var olan ancak veriler ve bilinmeyenler arasında ortak ölçü bulunmadığı zaman dolaysız olarak belirlenemeyen bağıntıları, bazı değişken büyüklüklere sonsuz küçük bir artış vererek belirlemeye dayanan hesap kuramı. [*Ing.* Differential calculation; *Fr.* Calcul differentiel]. ◉ **durgun** ~, *ikt.* ◘ **Durgun.** ◉ **emanet hesabı**, *mal.* Bütçede ita emrine bağlanan, fakat ödenmeyen alacak. *(Emanete alınan bir alacak, ertesi malî yılda ödenir. Bu hesapta, işlem gördükten sonra tamamı veya bir kısmı iade edilmek üzere kurumlar tarafından geçici olarak yatırılan depozitolar da yer alır /gümrük muafiyetinden faydalanmak üzere muvakkaten yapılan depozitolar gibi/.* ◉ **emtia hesabı**, *ikt.* ◘ **Emtia.** ◉ **faizli** ~, *ikt.* ◘ **Faizli.** ◉ **fon hesabı**, *ikt.* ◘ **Fon**[2]. ◉ **fonksiyonel hesap**, *mat.* ◘ **Fonksiyonel.** ◉ **gayrişahsî** ~, *ikt.* ◘ **Gayrişahsî.** ◉ **gelir gider** ~ **ları**, *muh.* Jestiyon hesapları olarak giderler *(personel ücretleri, ısıtma, ışıklandırma, PTT, kiralar v.b.)* ve gelirler *(satışlar, tahvil ve hisse senetleri gelirleri, alınan kiralar v.b.)* cinslerine göre gruplara ayrılarak hesaplarında toplanır ve sonra nakilleri yapılır. [*Fr.* Comptes de classement]. ◉ **gelir kesin hesabı**, *mal.* Bütçede gelir tahminini gösteren hesap. ◉ **gider kesin hesabı**, *muh.* Her bakanlığın gider bütçesinin sonuçlarını gösteren kesin hesap cetvelleri. ◉ **grafik**, *mat.* ◘ **Grafik.** ◉ **hareketli** ~, *ikt.* ◘ **Hareketli.** ◉ **hazine genel hesabı**, *mal.* Devlet gelir ve giderlerinin kesin sonuçlarını kapsayan genel hesap. [*Ing.* General exchequer's account; *Fr.* Compte général du Trésor]. ◉ **idare hesabı**, *mal.* Malî yıl itibariyle tutulan hesap. *(Her yılın sonunda, hesaplar /nakit ve ayniyat/ saymanlar tarafından kapatılır).* ◉ **ihtimaller hesabı**, *mat.* ◘ **ihtimal.** ◉ **iktisadî** ~, *mat.* ◘ **İktisat.** ◉ **indisler hesabı**, *mat.* ◘ **İndis.** ◉ **integral hesabı**, *mat.* Diferansiyellerden hareket ederek, bunları meydana getiren sonlu büyüklükleri bulmaya yarayan hesap. [*Ing.* Integral calculation; *Fr.* Calcul integral]. ◉ **kalanlar hesabı**, *mat.* ◘ **Kalan.** ◉ **kâr ve zarar hesabı**, *muh.* Bilançoyu takiben tespit edilen hesap. *(Bir dönem içinde elde edilen iyi veya kötü sonuçları belirtir).* [*Ing.* Profit and lost account; *Fr.* Compte de profits et pertes]. ◉ **kuaternivonlar hesabı**, *mat.* ◘ **Kuaternivon.** ◉ **küçük cari** ~ **lar**, **(ikramiyeli cari hesaplar)**, *bank.* Tasarruf mevduatına ilişkin işlemleri yansıtan hesap. ◉ **in finitezimal** ~, *mat.* Sonsuz küçük niceliklerı inceleyen matematik kolu. [*Ing.* Infinitesimal calculation; *Fr.* Calcul infinitésimal]. ◉ **kesin** ~ **kanunu**, *mal.* Bütçenin, elde edilen gelirlere gerçekleşmiş ödemeler tutarını gösteren kanun. ◉ **logaritma hesabı**, *mat.* ◘ **Logaritma.** ◉ **millî** ~ **lar** *(millet hesabı)*, *mal.* ve *bank.* Belli bir süre içinde millî gelir unsurlarını toplayan, millî gelirin oluşumunu, dağılımını, icmal *(özet)* halinde yansıtan hesaplar. [*Ing.* National account; *Fr.* Comptes de la nation]. ◉ **nâzım** ~ **lar**, *muh.* Alacak ve borçlarla ilgisi bulunmayan ve bilanço sonuç hesaplarına etki yapmayan hesaplar. *(Bazı işlemleri takip zorunluluğu olduğu takdirde bu hesap kullanılır. Bu hesaplarda karşılıklı iki hesap bulunur ve tutarlar birbirine denktir. Verilen bir kefalet, bir teminat mektubu bu hesaplarda izlenir. Emanet olarak gönderilen bir mal, bu hesaba kaydedilebilir. Birçok tesebbüs, bu hesapları aktif ve pasif toplama sokmaz, ayrıca gösterirler.* ◉ **netice veya sonuç** ~ **ları**, *muh.* Bir teşebbüsün her faaliyet kolunda, belli bir dönem içinde *(genellikle bir yıl)* yapılan kâr ve zararı gösteren hesaplar. [*Ing.* Account of result; *Fr.* Comptes de resultats]. ◉ **parmak hesabı**, *mat.* Mısırlılar tarafından bulunduğu sanılan ve bütün Eskiçağ'da kullanılan, 9 999'a kadar sayıları parmakla saymaktan ibaret hesap yöntemi. [*Ing.* Digital account; *Fr.* Calcul digital]. ◉ **prospektif veya provizyon** ~ **ları**, Millî iktisadî muhasebeye dayanarak bir milletin gelecek bir dönem içinde gelişmesinin, muhtemel iktisadî faaliyetlerinin sonuçlarını öngören hesaplar. *(Bu hesaplar, çeşitli global dengeleri tespit etmeye, enflasyoncu veya deflasyoncu baskıyı önceden kestirmeye, tutarlı bir iktisadî siyaset takip etmeye, bunun sosyal ve ekonomik ihtimallerini ölçmeye imkân verir).* [*Ing.* Prospective or provisional account; *Fr.* Comptes prospectifs ou previsionnels]. ◉ **sembolik** ~, *mat.* Bazen sembolik analize verilen ad. [*Ing* Symbolic calculation, operational calculation; *Fr.* Calcul symbolique, calcul operationnel]. ◉ **sonlu farklar hesabı**, *mat.* Denklemlerin sayısal çözümünde kullanılan özel hesap [*Ing.* Calculation of finite differences; *Fr.* Calcul des différences finies]. ◉ **sonsuz küçükler hesabı**, *mat.* Değişkenlerin sonsuz küçük değişimleri için fonksiyonların gösterdiği değişimleri incelemeyi konu edinen integral hesap ve diferansiyel hesabın bütünü. ◉ **tansör hesabı**, *mat.* ◘ **Tansör.** ◉ **vektörel** ~, *mat.* ◘ **Vektörel.** ◉ **vesayet hesabı**, *huk.* Vesayet veya velâyet altına alınan kimseler için vasi veya velilerin mahkemelere verdikleri hesap. [*Ing.* Account of guardianship; *Fr.* Compte de tutelle]. ◉ **zihin hesabı**, *mat.* Yazılı işlem yapmaksızın akıldan hesaplanan aritmetik işlem. [*Ing.* Mental arithmetic; *Fr.* Calcul mental, calcul oral].

~ **açmak**, *ikt.* Herhangi bir şahsa veya kıymete hesap açmak; o şahıs veya kıymete hesap açmak; o şahıs veya kıymetle ilgili olarak yapılacak olan işlemleri kaydetmek için bir çizelge düzenlemek veya bağımsız bir sayfa ayırmak. [*Ing.* To open an account; *Fr.* Ouvrir un comte].

~ **açtırmak**, *ikt.* Bir bankaya para yatırmak.

~ **bakiyesi**, *ikt.* Bir hesabın borç ve alacak toplamları arasındaki fark. [*Ing.* Balance; *Fr.* Solde, balance].

~ **bordrosu**, *ikt.* ◘ **Bordro.**

~ **cetveli**, *mat.* Matematik işlemlerini kolay ve çabuk yapmayı sağlayan araç. [*Ing.* Slide rule; *Fr.* Regle à calcul].

~ **cüzdanı**, *bank.* Bir bankada hesabı olanlara verilen basılı defter, yatırılan ve çekilen paraların yazılmasına yarar. [*Ing.* Pass book; *Fr.* Carnet de banque].

~ **çıkarmak**, *dey.* § ❶ Alacağı, vereceği kâğıda döküp karşılaştırmak. [*Ing.* To balance accounts; *Fr.* Régler les comptes]. § ❷ Tasarlamak.

~ **defteri**, İçine gelir, gider veya alacak ve borçlar kaydedilen defter. [*Ing.* Account book; *Fr.* Livre de comptes, de comptabilité].

~ **devresi**, *ikt.* Yıl sonlarında düzenlenen iki bilânço, maliye bakımından da iki bütçe arasındaki zaman. [*Ing.* Accounting period; *Fr.* Exercice, période de comptabilité].

~ **eksperi**, *ikt.* ◘ **Eksper.**

~ **etmek**, *dey.* § ❶ Saymak, bir hesap işlemini yapmak: *Bir paranın on yıllık faizini hesabetmek.* [*Ing.* To calculate; *Fr.* Calculer, compter]. § ❷ Tasarlamak, tahmin etmek: *Onun ne söyliyeceğini hasebettiniz mi?* [*Ing.* To reckon, guess; *Fr. Supputer*, évaluer].

~ **etmek kitap etmek**, *dey.* İyice düşünmek.

~ **görmek**, *dey.* Alacağı vereceği karşılaştırıp ödeşmek. [*Ing.* To pay the bill, to settle accounts; *Fr.* Régler un compte].

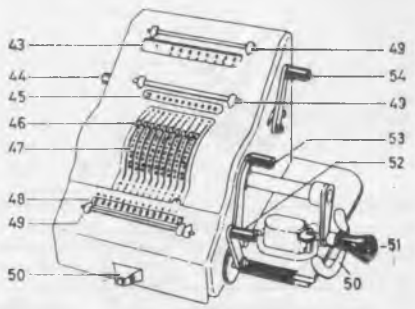

ŞEKİL: 248. — **HESAP MAKİNESİ: I.** [*Elle çalışan modern hesap makinesi*]: **43.** Rakam merdaneleri. **44.** Kavrama kolu. **45.** Hesap toplam göstergesi. **46.** Hareketli rakam düzenleme kolları. **47.** Sabit rakam tablosu *(Regülatör).* **48.** Hesap toplam düzeni. **49.** İsaretli ondalık çubuğu. **50.** Sürgülü tas. **51.** Çalıştırma kolu. **52.** Hesap toplam silicisi. **53.** Genel silici. **54.** Toplam silicisi.

~ **hatası**, *mat., metrol. ve istat.* ◘ **Hata.**

~ **hulâsası**, *huk.* Bankaların hesap sahiplerine, belli dönemlerde gönderdikleri, yatırılan ve çekilen paraları, hesaplanan faizleri gösteren özetler. *(Bankalar ile diğer bazı müesseselerde nakdî ve aynî mevduat ile emanet ve cari hesap şeklindeki her türlü matbuat için her yıl başı sahipleri namına hesap hülâsaları göndermeleri bu banka ve müesseseler için zorunludur.)* [*Ing.* Render of account, statement of account; *Fr.* Relevé de compte, décompte].

☆ *Eşanl.* **hesap özeti, ekstre.**

~ **işi**, *işl.* İğneyi göz kararıyla değil de, asacağı kumaş ipliklerini sayarak batırıp çıkarmak yoluyle yapılan işleme. [*Ing.* Embroidery made by counting the threads].

~ **kamarası**, *den.* Gemilerin seyir işlerine ait hesapların yapıldığı ve haritanın yayılarak kullanıldığı kamaralara verilen ad olup bunlar genellikle komuta köprüsü altlarında veya arkalarındadır. *(Harb gemilerinde harb idare merkezlerine yakın korunmuş yerlerde de bulunur).*

~ **kesimi**, *huk.* Bankaların üç ay veya altı ay gibi belli aralarla devreler sonunda faiz, komisyon ve vergileri hesap ederek ortaya yeni bir bakiye çıkarmaları. [*Ing.* Closing of account; *Fr.* Arrêté de compte].

~ **kitap**, *dey.* Hesaplama sonucu: *Hesap kitap, baktım ki elimde birşey kalmıyor.* [*Ing.* After full consideration; *Fr.* Tout compte fait au bout du, compte, tout bien considéré].

~ **makinesi**, *bilgi-işlem.* Klavye üzerindeki tuşlara basarak makineye kaydedilen sayıların toplama, çıkarma, çarpma veya bölme gibi aritmetik işlemlerini yapmaya yarayan makine. [*Ing.* Calculator, calculating machine; *Fr.* Calculatrice]: ◘ *ŞEKİL: 248.* — **HESAP MAKİNESİ I;** *ŞEKİL: 249.* — **HESAP MAKİNESİ II.** ◉ **benzetmeli** ~ ~ **leri**, *bilgi-işlem.* Yapısı uygun şekilde seçilmiş bir sebekeden geçen elektrik akımlarının gözlemiyle hesap sonuçlarını elde etmeye yarayan âlet. [*Ing.* Analogical calculator; *Fr.* Calculatrice analogique].

~ **memuru**, ◘ **Muhasebeci.**

~ **meydanda**, *dey.* «*Her şey apaçık, belli*» anlamında kullanılır. [*Ing.* It's quite obvious, it's quite clear; *Fr.* Il est clair, patent, évident].

~ **müfettişleri**, *huk.* Çeşitli mevzuatla teftiş ve mürakabeye tâbi tutulan müesseselerin ve özellikle şirketlerin defterlerini, hesaplarını ve bunların müstenidatını incelemek sorumluluğunu taşıyan ve meslek ihtisasları belirli usullere uyarak düzenlenip belgelenmek suretiyle yetiştirilen hesap uz-

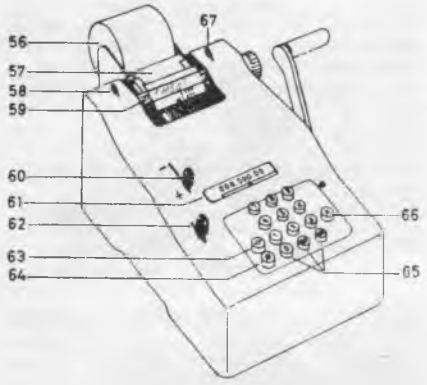

ŞEKİL: 249. — **HESAP MAKİNESİ II.** [*(ELLE ÇALIŞAN) BASIT HESAP MAKİNESİ (Toplama, çıkarma ve çarpma makinesi)*]: **56.** Kâğıt rulosu. **57.** Kâğıt seridi. **58.** Kâğıt çıkarma düzeni. **59.** Tırtıllı kâğıt kopartma düzeni. **60.** Toplama - çıkarma kolu. **63.** Ara tutar tuşu. **64.** Toplam tuşu. **65.** Sıfır tuşları. **66.** Çarpma tuşu. **67.** Satır aralığı ayar kolu.

manları. *(Şirketlerin v.b. müesseselerin teftiş ve mürakabesi 3614 No. kanunla Ticaret Bakanlığına aittir).* [*Ing.* Auditors; *Fr.* Commissaires aux comptes]..

— **parası,** *huk.* Gerçekte mevcut olmayan ve fakat alış verişlerde hesaben kullanılan ve tedavüldeki paraya oranla belli bir değer taşıyan para. *(Eskiden Türkiye'de kese akça, Ingiltere'de gine, Hollanda'da banka florini bu şekilde hesap paralarıdır).* [*Ing.* Money of account; *Fr.* Monnaie de compte].

— **pusulası,** § ❶ Yapılan masrafların yazıldığı pusula. [*Ing.* Invoice; *Fr.* Facture]. § ❷ *iş. huk.* Otel, pansiyon, kahvehane, gazino, lokanta, dans salonu gibi *(hemen orada yenilmesi için çeşitli yiyecek satan ve bulunduran)* yerlerde müşterinin hesabının geçirildiği belge. [*Ing.* Bill; *Fr.* Addition].

— **sahibi,** *ikt.* Bankada adına hesap açılmış kimse. [*Ing.* Depositor; *Fr.* Titulaire de compte].

— **sormak (hesabını sormak),** *dey.* Yapılan bir işin niteliğini araştırmak, hesaplaşmak istemek. [*Ing.* To call one; *Fr.* Demander des comptes à quelqu'un].

— **temizleme,** *post.* Posta trafiğinden *(alınıp verilmesinden, aracı olarak taşınmasından)* doğan milletlerarası hesapların posta idareleri arasında mevcut hükümlere göre tasfiyesi. [*Osm.* Hesabı tasviye; *Fr.* Settlement of account; *Fr.* Règlement de compte]

— **tutmak,** Alacak verecek gibi ilişkileri bir yere kaydetmek. [*Ing.* To record; *Fr.* Tenir compte, enregistrer].

— **uzmanı,** Ehliyetli muhasebeci. [*Ing.* Trained accountant, certified public accountant; *Fr.* Expert comptable, calculateur,-trice].

— **vermek,** Bir alışverişin sonucunu göstermek. Yönettiği bir işin veya müessesenin gelir ve gider sonucunu göstermek. [*Ing.* To render account *(of)*, to account *(for)*, to explain; *Fr.* Rendre ses compte].

— **yanlışlığı,** *huk.* ◘ **Hata.**

— **yapmak (hesabını yapmak)** *dey.* Hesaplamak. [*Ing.* To add up; *Fr.* Faire le compte]

— **yılı,** *huk.* Kamu müesseseleri ile özel teşebbüslerin bir yıllık işlemlerini kapsayan hesap zamanı. Özel teşebbüslerin hesap yılı takvim yılıdır. Kamu müesseselerinin hesap yılı 1 Martta başlayıp şubat sonunda biten mali yıldır. [*Ing.* Financial year; *Fr.* Annee financiere, exercice, exercice financier]'

hesapça /hesap:ca/, z. Hesaba göre, kestirildiğine göre, tahmine göre: *Hesapça şimdiye kadar gelmiş olmalı idi.* [*Ing.* According to calculation, normally, properly speaking; *Fr.* Suivant le calcul, d'après ce qu'on prévoit, en raison de].

hesapçı, s. Para işlerinde pek hesaplı davranan, hesabını iyi bilen. [*Ing.* Calculating, economical, careful, thrifty, *Fr.* Qui veille bien à ses intérêts, économe, calculateur, -trice].

☆ *Eşanl.* **hesabî, hesaplı, ihtiyatlı, tutumlu, idareli, muktesit.**

☆ *Yak. anl.* **cimri, pintî, hasis, nekes, çingene, paragöz.**

☆ *Karş.* **cömert, semih, vergili, tutumsuz savurgan, müsrif, hovarda, mirasyedi, harvurup harman savuran.**

hesaplama, i. Bir binanın yapımı için gereken duvar kalınlıkları, kiriş kalınlıkları, tavan, döşeme ve sıva gibi kısımların ölçülerini tesbit etme işi. [*Ing.* ve *Fr.* Calculation]. ◉ **geri dönüşlü** —, *mat.* ve *mant.* ◘ Geri. ◉ **görevsel** —, *mant.* ◘ **Görevsel.**

hesaplamak(-i), f. § ❶ Hesap etmek, hesap yapmak, saymak. [*Ing.* To calculate; *Fr.* Calculer]. § ❷ *mec.* Bir işin sonuçlarını baştan düşünmek, uzun uzun düşünmek, ölçüp biçmek. [*Ing.* To consider; *Fr.* Considérer, évaluer]. § ❶ Belli bir amaç için düzenlemek; [*Ing.* To calculate; *Fr.* Calculer, combiner en vue d'un but déterminé]; ◉ **hesaplanmış azamî taşkın,** *trm.* Su havzasındaki meteorolojik şartları ve kar örtüsünü gözönüne alarak amprik formüllerle hesaplanan en yüksek verdi. [*Ing.* Maximum computed flood].

— **kitaplamak,** *dey.* Inceden inceye hesap edip düşünmek: *Hesapladım, kitapladım, işin içinden bir türlü çıkamadım.* [*Ing.* To reckon minutely; *Fr.* Réflechir minutieusement].

hesaplanmak, f. Bir şeyin hesabı yapılmak. [*Ing.* To be reckoned, to be calculated].

hesaplaşma, i. § ❶ Hesap görme; [*Ing.* Settling accounts mutually; *Fr.* Action de régler les comptes]. § ❷ *mec.* Kozları paylaşma: *Artık bir hesaplaşma günü gelmişti.*

hesaplaşmak(-le), nsz. f. § ❶ Alacak verecek durumunu sonuca bağlayıp, ilişiği kesmek. [*Ing.* To settle accounts mutually, settle up; *Fr.* Régler les comptes]; § ❷ *mec.* Karşılıklı kozlarını paylaşmak. Önceden bir neden dolayısıyle aralarındaki kırıcı bir olayı ileride olduğu gibi hatırlatmak için birini uyarmak; *Merak etme, seninle hesaplaşacağımız gün yakındır.* [*Ing.* To square up with someone; *Fr.* Régler un compte].

hesaplatmak, f. Hesaplamak işlemini yaptırmak. [*Ing.* To let calculate or reckon].

hesaplı, s. § ❶ Hesaplı davranan, ölçülü, dengeli, işini bilen *(kimse).* [*Ing.* Well-calculated, measured, planned, well-considered; *Fr.* Mesuré,-ée, modéré,-ée, circonspect,-ecte, pondéré,-ée]; § ❷ Inceden inceye düşünülüp tasarlanmış *(hareket)* § ❸ Hesaba gelir, ekonomik: *Bu türlü alışveriş benim için daha hesaplı.* [*Ing.* Well-balanced, economical; *Fr.* Économique].

hesapsız, s. § ❶ Hesap etmeksizin, yetişip yetişmiyeceğini önceden hesap ve tahmin etmeden: *Paranın bir kısmını kaydettim ama bir kısmını da hesapsız verdim.* [*Ing.* Rashly; *Fr.* Imprudemment]; § ❷ Önünü, sonunu düşünmeyen, ihtiyatsız, saygısız, ölçüsüz, tutumsuz: *Hesapsız yaşamaya alışmış Pek hesapsız bir adamdır.* [*Ing.* Spend thrift, thriftless, immoderate, excessive, inordinate; *Fr.* Dépensier,-ière, prodigue, immodéré,-ée]. § ❸ Sayılamayacak *(hesabedilemeyecek) kadar, çok;* Çok sayıda, hesaplanamayan, hesabı tutulmayan: *Şimdiye kadar hesapsız vaatlerde bulundu, ama hiç birini tutmadı.* [*Ing.* Innumerable; *Fr.* Incalculable]; § ❷ Nereye varacağı hesap edilemeyen: *Hesapsız bir işe girişti.* [*Ing.* Imprudent, inconsiderate; *Fr.* Imprudent,-ente, inconsidéré].

— **kasap, ya bıçak kırar ya masat (Hesabını bilmeyen kasap, ne satır bırakır, ne masat),** *at.* § ❶ Işinin ehli olmayan, ne yapacağını önceden iyi düşünmeyen kişi, isin içinden bir türlü çıkamaz. Bu uğurda baş vurduğu araçları da heder eder. § ❷ Hesabını bilmeyen kişi elinde, avucunda bulunan ise yarar şeyleri de ziyan eder.

— **kitapsız,** *dey.* Deftere geçirmeden veya belgeye bağlamadan. [*Ing.* Uncontrolled *(expenses)*, thoughtlessly, at random, casual; *Fr.* Sans frein].

hesapsızlık,-ğı, i. Hesapsız olma hali veya hesapsızca davranış. [*Ing.* Innumerability; unplannedness, inconsiderateness; *Fr.* Innombrabilité].

hesperanopi, i. *Fr. hespéranopie. tıp.* Güneş batar batmaz görmenin azalması. [*Ing.* Hesperanopia].

☆ *Eşanl.* **gece körlüğü.**

hesperetin, i. *Fr. hesperetine. kim.* Formülü $C_{14}H_{16}O_6$ olan bileşik. *(Hesperidin'in hidrolizinde meydana gelir; alkali ortamda sabunlaşarak, hesperetinik asid ve floroglüsin şeklinde iki ürün verir).* [*Ing.* Hesperetin, hesperitin].

hesperetinik, s. *Fr. hespéretinique.* Ferülik asidin, izomeri bir asid için kullanılır; hesperetinik asid, kafeik asidin monoetilik eterini meydana getirir. [*ing.* Hesperetinic; *Fr.* Isoférulique].

☆ *Eşanl.* **izoferülik.**

hesperidin, i. *Fr. hesperidine. kim.* Turunçgillerde bulunan glikozit. *(Organik eritkenlerde, az su ve kaynar alkolde çok az çözünür; seyreltik asidlerle hidrolizlenince glikoz, ramnoz ve hesperetin verir).* [*ing.* Hesperidin].

Hesperis'ler, ç. öz. i. *esk., coğr.* Eskiçağ'da dünyanın batı sınırı olarak kabul edilen adalar. *(Cabo Verde veya Kanarya adaları oldukları sanılır).* [*ing.* Hesperides; *Fr.* Hesperides].

hesperornithiforlar, ç.i. *zool.* Jeolojik devirlerde yaşamış olan bir kuş takımı. Bugün yaşamamaktadırlar. [*Lat. Hesperornithiformes; Ing.* ve *Fr.* Hesperornithiformes]..

hessit,-ti, i. *Fr. hessite. min. Doğal gümüş* tellürür. (Ag_2Te); Transilvanya'da bulunur. [*Ing.* Hessite].

hesukhia'cılık,-ğı, i. *Yun. hesukhia,* dinlenmesosy. XIV. yüzyılda, Bizans imparatorluğunu derinden sarsmış olan mistik inanış ve tarikat. [*ing.* Hesychasm; *Fr.* Hésychasme].

hetaerolit,-ti, i. *Fr. hétaérolite, hétairite. min.* Doğal manganez ve çinko oksid ($ZnMn_2O_4$), kuvadratik sistemde billürlaşır. [*Ing.* Hetaerolite]. ☆*Eşanl.* **heterit.**

heteradelf, s. ve i. *Fr. héteradelphe.* Biri başsız çift ucube. *(Başı olmayan ucube ötekinin gövdesinin ön tarafına yapışıktır).* [*ing.* Heteradelphus].

heteradeni, i. *Fr. héteradénie. tıp.* Bez dokusu anomalisi. [*ing.* Heteradenia].

heterepistazis, i. *Fr. hétérepistase. biy.* Genepistazis çeşidi. *(Heterepistazis halinde bir türün bazı bireyleri, aynı türün tümünde ortaya çıkan ilerlemelere göre bazı yönlerden geri kalır, bazı yönlerdense ötekilere göre daha ileride olur).* [*ing.* Heterapistasis].

heterit, i. ◘ **Hetaeroit.**

heteroatom, i. *Fr. hétéroatome. kim.* Çevrimsel bir bileşiğin kapalı zincirinde bulunan, karbondan başka bir elementin atomu. [*ing.* Heteroatom].

heteroauxin, i. *Fr. hétéroauxine. kim.* Kimya bakımından indol asetik asid'den ibaret büyüme maddesine ilk kesfinde verilmiş olan biyolojik ad. [*Ing.* Heteroauxin].

heterodesmik, s. *Fr. hétérodesmique.* Atom bağları farklı olan billürlar için kullanılır. [*Ing.* Heterodesmic].

heterodim, i. *Fr. hétérodyme.* Iki başlı ucube. *(Iki ucubeden asalak olanın sadece boynu ve başı, bazen de bunlarla birlikte basit bir göğsü bulunur).* [*Ing.* Heterodymus].

heterodin, i. *Fr. hétérodyne, radyotekn.* Saf veya modüle edilmiş yüksek frekanslı titreşimler üretmeye yarayan cihaz. [*Ing.* Heterodyne].

heterodiyastaz, i. *Fr. hétérodiastase.* Heterozitleri ayrıştıran diyastaz. *(Örnek: emülsin, amigdalin'i siyanhidrik asid ve benzoik aldehit glikozuna ayrıştırır).* [*ing. Heterodiastasis*].

heterodoks, s. *Fr. hétérodoxe.* § ❶ Ortodoks

doktrinine veya kabul edilmiş bir düşünceye aykırı olan; [*ing.* Heterodox]. § ❷ i. ve s. Ortodoksluğa aykırı düşünceler öne süren. [*Ing.* Heterodox].

heterodon, i. Suyılanıgiller *(Colubridae)* familyasından, A.B.D. de yaşayan domuz burunlu yılanın cins adı. Burnunda mala gibi sert bir çıkıntı vardır; bununla toprağı hızla kazarak içine girebilir. [*Lat.* Heterodon *contortrix*; *Ing.* Hognose snake, hog-nosed snake; *Fr.* Serpent à groin].

heterodont,-tu, i. *Fr. heterodont* < *Yun. heteros,* diğer + *odous,* dis. *zool.* Çeşitli amaçlar için farklılaşmış değişik biçimli dişlere sahip olan. [*ing.* Heterodont].

☆ *Karş.* **homodont.**

heterofil, s. *Fr. heterophile. sit.* Kendisinde antijen bulunan bir canlının hiç bir zaman temas etmemiş olduğu özgül antikorlara verilen sıfat: *İnsanlara ait heterofil antikorlar koyun alyuvarlarının bribirine yapışarak çökelmesine (aglütinasyon) sebep olur.* [*ing.* Heterophilic].

~ **lökosit**, *zool.* ◘ **Lökosit.**

heterofili, i. *Fr. heterophyllie. bot.* Bir bitkinin çeşitli zamanlarda birbirinden farklı tipte yaprak taşıması hali. [*ing.* Heterophylly].

heterofitizm, i. *Fr. heterophytisme. biy.* Ayni sporlu bitki üzerinde oluşan bütün dörtlü sporları çimlendikten sonra yalnız bir çeşit gamet meydana getiren organizmanın durumu. *(Sırf erkek gametli bitki meydana getiren sporlu bitkiler olduğu gibi, sırf dişi gametli bitki meydana getiren sporlu bitkiler de vardır).* [*ing.* Heterophytism].

heterofoni, i. *Fr. heterophonie* < *Yun. heterophonia,* öteki şarkı, eşlik sesi. § ❶ Ana melodinin her noktasını uyuşumlu bir notayla destekleme işlemi. *(Bu ek notalar, sekizli, beşli, dörtlü aralıkla yürütüldüğü gibi, melodinin notaları uzun değerler taşıdığı zaman, eşlik edilen melodiyi işlediği de oluyordu).* [*ing.* Heterophonia]. § ❷ Bugün, çeşitli uyuşumsuz seslerin istiflenmiş biçimde bulunmasını belirtir. § ❸ *tıp.* Herhangi bir ses anomalisi; [*ing.* Heterophony, Heterophonia].

heterofori, i. *Fr. heterophorie. tıp.* Göz yuvarlarını oynatan kaslardaki denge değişikliklerinden dolayı, çift gözle görme bozukluğu. [*ing.* Heterophoria].

☆ *Karş.* **ortofori.**

heteroftalmi, i. *Fr. heterophtalmie. tıp.* Iki gözde irisin ayni renkte olmaması; hattâ bir gözdeki irisin çeşitli kısımları da ayni renkte olmayabilir. [*ing.* Heterophthalmia].

heterogam, s. *Fr. heterogame. biy.* Heterogamiye ilişkin. [*ing.* Heterogamous, heterogamic].

heterogamet, s. *Fr. heterogamète* < *Yun. heteros,* diğer + *gametes,* koca. *biy.* ve *zool.* ◘ **Anizogamet.**

heterogametik, s. *Fr. heterogamétique* < *Yun. heteros,* diğer + *gametes,* koca. *zool.* Bir türün dişi veya erkek eşeyinin eşit sayıda benzemeyen eşeylik gözeleri meydana getirmesi; eşit olmayan eşey kromozomlarını kapsayan; XY kromozomlu olan; heterogametleri olan. [*ing.* Heterogametic].

☆ *Karş.* **homogametik.**

heterogametlilik,-ği, i. *Fr. hétérogametie. biy.* Bir kısmı erkek, diğerleri dişi olmak üzere birbirine eşit sayıda iki çeşit gamet olusumu. [*ing.* Heterogamety, heterogametism].

☆ *Karş.* **homogametlilik.**

heterogami, i. *Fr. heterogamie. boy.* § ❶ Farklı görünüşte iki gametin eşeysel olarak birleşmesi. *(Bu da iki derecelidir; anizogami'de her iki gamet de hareketlidir; ovogami'de ise dişi gamet yumurta görünüşündedir).* [*ing.* Heterogamy]. ☆ *Karş.* **izogami;** § ❷ Farklı bireylerden gelen gametlerin birleşmesi. ☆ *Karş.* **kendi kendine döllenme.**

heterogaster, i. *Fr. hétérogaster.* Kül renginde küçük bit. *(Çayırlarda kısa çiçekler üzerinde, özellikle miskotu ve ısırganda görülür. heteroptera takımının lygeidae familyasındandır).* [*ing.* Heterogaster].

heterogen, s. ◘ **Heterojen.**

heterogin, s. *Fr. hétérogyne, zool.* Dişi cinsi değişik şekillerde olan: *Bütün karıncalar heterogindir.* [*ing.* Heterogynous].

heterogon, s. *Fr. hétérogone. bot.* Erkek ve dişi organları iki veya üç şekilli olan. [*ing.* Heterogonous].

heterogoni, i. *Fr. hétérogonie* < *Yun. heteros,* diğer + *gonos,* doğum. *zool.* Ayrı eseyli döl ile erdisi dölün veya partenogenezle erdisi dölün birbirinin arkasından gelmesi biçiminde olan döl değişimi tipi. [*ing.* Heterogony, heterogonism].

heterogonizm(a), i. ◘ **Heterogoni.**

heterograd, s. *Fr. hétérograde. istat.* Ölçülebilir, nicel. ◘ **Bölümleme.**

heterojen, s. *Fr. hétérogène* < *Yun. heteros,* başka + *genos,* cins. § ❶ *kim.* Değişik tabiatta olan, ayrı cinsten, ayni cinsten olmayan. [*ing.* Heterogenous]. § ❷ *fiz.* Hep ayni yapıda ve nitelikte olmayan. [*ing.* Heterogeneous; *Osm.* Gayri mütecanis]. § ❸ Vücuttan baslangıç almayan.

☆ *Eşanl.* **çok yapımlı.**

☆ *Karş.* **homojen.**

~ **ışınım**, *fiz.* Çeşitli frekansta ısınları veya değisik enerjili partikülleri ihtiva eden radyasyon. [*ing.* Heterogeneous radiation; *Fr.* Radiation hétérogène].

heterojenez, i. *Fr. hétérogenèse. biy.* § ❶ Döl almasıklığı, *(Örnek: Önce eşeyli, sonra eşeysiz bir evre,* önce *haploid,* sonra *diploid bir evre).* [*ing.* Heterogenesis]. § ❷ Ana ve babasına benzemeyen, onlardan farklı karakterlerini kendinden türeyeceklere aktarabilen yeni bir çesidin doğuşu. [*ing.* Heterogenesis].

heterojenezlik,-ği, i. *Fr. hétérogénésie.* Birbirinden farklı iki türden bireyler arasında döllenme imkânsızlığına *Broca*'nın verdiği ad. *(Broca bu terimi birbirine çok uzak iki insan ırkı arasındaki birleşmelere de teşmil etti; bu gibi birleşmelerden ancak hayatiyeti zayıf veya yozlaşmış yavrular olabilir).* [*ing.* Heterogeneity].

heterojenit,-ti, i. *Fr. hétérogénite. min.* Birleşiminde manganez bulunmayan, hidratlı doğal kobalt oksid. [*ing.* Heterogenite].

heterokinetik, s. *Fr. hétérocinétique. fiz.* Farklı hızları olan parçacıkların bütünü için kullanılır. [*ing.* Heterokinctic].

☆ *Karş.* **homokinetik.**

heterokinezi, i. *Fr. hétérocinésie. tıp.* Bakısımlı olan iki kol veya bacaktan biri oynatıldığı zaman diğerinde görülen hareket bozukluğu [*ing.* Heterokinesis].

☆ *Esanl.* **alokinezi.**

heterokromatik, s. *Fr. hétérochromatique. biy.* Heterokromatinlerden olusmus kromozomlar veya kromozom parçaları için kullanılır. [*ing.* Heterochromatic].

heterokromatin, i. *Fr. hétérochromatine,* < *Yun. heteros* + diğer ,değisik, *khroma,* renk veya *chromatos,* boya. *bot.* ve *zool.* Kromozomun, çokca nükleik asid depo eden ve sitoplazma ve çekirdekteki nükleik asid metabolizmasını kontrol eden bölgesi. Bu bölge dinlenme halinde çekirdekte boyayı çok emen ve koyu renkli görülen kromatin bölgesidir. [*ing.* Heterochromatin].

heterokromi, i. *Fr. hétérochromie, tıp.* Iki gözün doğustan baska renkte olması. [*ing.* Heterochromia].

heterokromozom, i. *Fr. hétérochromosome.* < *Yun. heteros,* diğer + *chroma,* renk + *soma,* vücut. *biy.* ◘ Allozom.

heterokroni(zm), i. *Fr. hétérochronie, hétérochronisme. embriy.* § ❶ Zaman yönünden organlar arasında gelişme farkı: § ❷ Sinir ve kas kronaksisi arasındaki uyusmazlık. *(Heterokronizm tek uyartılara bağlı sinir akımının geçmesine engel olur, fakat uyartılar art arda tekrarlanırsa geçmesine imkân verir).* [*Ing.* Heterochronism, heterochrony].

heteroksen, s. *Fr. hétéroxène.* Gelişme evrelerini zorunlu olarak art arda bir çok konakta geçiren *(hayvansal asalaklar hk.)* [*ing.* Heteroxenous].

heteroksi, i. *Fr. hétérauxie. bot.* Intizamsız ve benzersiz üreme. [*ing.* Heterauxis].

heteroksin, i. *Fr. hétéroauxine.* Oksinlerle ayni özellikleri gösteren, fakat sentez yoluyle elde edilen madde. [*ing.* Heteroauxin].

heterolesit, s. *Fr. hétérolécithe. biy.* Vitellüsü eşit dağılmamış *(yumurta hk.)* [*ing.* Heterolecithal].

heterolitik, s. *Fr. hétérolytique. kim.* Bir molekülün parçaları zıt elektrik yükleri aldığı zaman, bu moleküldeki bir bağın kopması için kullanılır. *(Bu tepkime, özellikle sıvı ortamda, polar eritkenlerde görülür).* [*Ing.* Heterolytic].

heterolizin, i. *Fr. hétérolysine. biyokim.* Organizmaya giren yabancı bir hücreyi tahribe elverisli madde; bunu organizma meydana getirir. [*ing.* Heterolysin].

☆ *Karş.* **otolizin.**

heteromek sayılar, *mat. (Felsefe tarihinde)* Fisagorculara göre, kenarlarından biri diğerinden bir birim kadar fazla olan bir dikdörtgen alanını gösteren N(N=1) formülünün bildirdiği sayılar.

heteromer, s. *Fr. hétéromère.* Çiçek kısımlarının sayısı bir çevremde başka diğer bir çevremde başka olan çiçekler için söylenir. [*ing.* Heteromerous].

~ **nöron**, *dokb.* Omurilikteki birlestirici nöron. Bunun hücre kısmı omuriliğin bir tarafında bulunur; uzun uzantısı *(akson)* ise dallarıyle birlikte omuriliği geçerek öte tarafa ulasır, böylece bir taraftaki duyu nöronlarıyle öte taraftaki hareket nöronlarını birbirine bağlamış olur. [*ing.* Heteromerous neurone; *Fr.* Neurone hétéromère].

heterometabol, s. *Fr. hétérométabole.* Tedrici baskalasma geçiren *(tamamen şekil değiştirmeyen)* ve genellikle durağan nemf devresi geçirmeyen *(böcekler hk.)* [*ing.* Heterometabolic, heterometabolous].

heteromorf, s. *Fr. hétéromorphe.* < *Yun. heteros.* diğer + *morphe,* sekil. *biy.* § ❶ Baskalasma geçirerek gelişen *(böcekler hk.)* [*ing.* Heteromorphous]. ☆ *Eşanl.* **holometabol.**

☆ *Karş.* **homomorf;** § ❷ Ayni türden çok değişik çesitleri bulunan. [*ing.* Heteromorphic]. ☆ *Eşanl.* **polimorf.**

~ **döl almaşı**, *bot.* ◘ **Almaş.**

heteromorfit,-ti, i. *Fr. heteromorphite. min.* Doğal kursun antimonyosülfür; jamesonit'in ipliksi bir çesidi. [*ing.* Heteromorphite].

heteromorfizm, i. *Fr. heteromorphisme.* Heteromorf olanın karakteri. [*ing.* Heteromorphism].

heteromorfoz, i. *Fr. hétéromorphose. biy.* Yenilenme anomalisi. *(Yenilenen kısımlar bazen gerek yapı bakımından (heteromorfoz), gerekse anormal baş-son bakımından (yalancı heteromorfoz) eskisine göre değişik olur. Heteromorfoz örnekleri: Enlemesine ikiye bölünen bir planaryanın her iki ucunda da baş meydana gelir. Kabuklularda saplı gözün yerini bir duyargacık alır; phasma'da duyarganın yerinde küçük bir bacak belirir. Yalancı heteromorfoza örnek: bir anfibyumda yenilenen bacak, organizmanın normal bakışımına göre ters oluşur)* [*ing.* Heteromorphosis].

heteronom, i. *Fr. hétéronome* < *Yun. momos,* yasa. *zool.* Bölütleri birbirinden değişik yapılısta olan. [*ing.* Heteronomous].

☆ *Karş.* **otonom.**

heteronomi, i. *Fr. hétéronomie.* Başkasının yaptığı kanuna, ortaya koyduğu kurala uyma hali, kendi kendini yönetemeyiş veya kendi kendine karar veremeyiş durumu. [*ing.* Heteronomy].

☆ *Karş.* **otonomi.**

heteropaj, i. *Fr. hétéropage. embriy.* Ikili ucube; bunlardan biri çok noksan olmakla beraber belirgin başlı ve ilkel bacaklıdır; gövdesi ise öteki esas ucubenin karnının sol tarafına eklidir. [*ing.* Heteropagus].

heteropartenogenez, b.i. *Fr. hétéroparthénogenèse.* Böceklerde görülen ve bazen erkek, bazen dişi döl veren partenogenez. Devri partenogenez [*ing.* Heteroparthenogenesis].

heteropati, i. *Fr. hétéropathie* < *Yun. heteros,* başka + *pathos,* duygulanma. ◘ **Kapılanduygu.**

heteropik, s. *Fr. hétéropique. jeol.* Eşit, yaşlı ama değişik fasiyesli olan: *Paris çanağındaki alçıtaşı ile Champigny'deki kireçtaşı heteropik oluşuklardır.* [*ing.* Heteropic].

heteropiknoz, i. *Fr. hétéropycnose. biy.* Bir heterokromozomdaki piknoz *(kromatin yoğunluğu).* [*ing.* Heteropyknosis].

heteropiknoz, i. *Fr. hétéroplastie, cerr.* Başka türden bir canlıdan alınan bir parçayı bir

başka canlıya nakletme ameliyatı. [*Ing.* Heteroplasty].

heteroplazi, i. *Fr. hétéroplasie. patol.* Sağlam bir dokudan patolojik bir dokunun oluşması. *(Yeni dokunun elemanları ilk dokununkinden farklıdır).* [*Ing.* Heteroplasia]. ◘ **Neopzi.**

heteroployid, i. *Fr. hétéroploïde. biy.* Diploit olmayan bir organizmayı anlatmak için Winkler'in kullandığı kelime (1916) [*Ing.* Heteroploid].

heteropoler, s. *Fr. hétéropolaire. kim.* § ❶ Iyon haline dönüşmüş atomları birbirlerine elektrovalansla bağlı olan bir molekül için kullanılır; [*Ing.* Heteropolar]. § ❷ *elek.* Değişik işaretli kutupların art arda geldiği magnetik devre veya bir montaj için kullanılır; [*Ing.* Heteropolar].

heteroproteid, i. *Fr. hétéroprotéide. kim.* Proteinin, protein grupundan olmayan bir maddeyle birleşmesinden meydana gelen kimyasal bileşiklerin genel adı. *(Hidrolizleri sonunda, aminoasidler ve amonyaktan başka maddeler elde edilir).* [*Ing.* Heteroproteid].

heterops, i. *zool.* Kınkanatlılar *(Coleoptera)* takımının, *Cerambycidae* familyasından, Karayip'de yaşayan tekeböceği; rengi kırmızı, elitraları tamamen veya kısmen mavidir. [*Fr.* Heterops].

heteropsi, i. *Fr. hétéropsie. tıp.* Iki gözün farklı görmesi. [*Ing.* Heteropsia].

heteroseksüel, s. *Fr. hétérosexuel,-le.* Cinsel duygu ve davranışlar bakımından normal olan *(kimse).* [*Ing.* Heterosexual].

heteroseksüellik,-ği, i. (a) Karşıt cinsten birini sevme yeteneği; (b) Karşıt cinsten bir kimseye veya kimselere karşı duyulan ılgiyle beliren durum. [*Ing.* Heterosexuality].

heteroserk,-ki, s. *Fr. hétérocerque* < *Yun. heteros,* diğer + *kerkos,* kuyruk. *zool.* Kuyruk yüzgecinin üst lobu alttakinden daha uzun olan ve içinde omurganın ucu bulunan *(balıklar hk.)* Bu tipe köpek ve Mersin balıklarında rastlanır. [*Ing.* Heterocercous].
☆ *Karş.* **homoserk.**

heterosfer, i. *Fr. hétérosphère. meteor.* Homosfer üzerinde bulunan ve hafif gazların *(azot, hidrojen, helyum)* üstün gelmesi ile tanınan atmosfer tabakası. [*Ing.* Heterosphere].

heterosikl, i. *Fr. hétérocycle. kim.* Içinde karbondan başka bir element bulunan çevrimsel bir organik bileşiğin kapalı zincirli. [*Ing.* Heterocycle].

heterosiklik, s. *Fr. hétérocyclique. kim.* Bileşiminde karbon atomundan başka, atomlarda *(oksijen, azot, kükürt)* bulunan kapalı zincirli bileşikler için kullanılır. *Tiyofen C_4H_4S, piridin C_5H_5N heterosiklik bileşiklerdir.* [*Ing.* Heterocyclic].

heterosinapsis, i. *biy.* Homolog olmayan farklı iki kromozomun birbirine yapışması. [*Ing.* Heterosynapsis; *Fr.* Hétérosynapse].

heterosist,-ti, i. *Fr. hétérocyste. bot.* Mavi su yosunlarında liflerin devamlılığını bozan tek hücre. Mavi suyosunlarının hücre telleri üzerinde yer yer rastlanan içi sarı iri hücre olup yanlış olarak, uzun süre, üreme hücresi sanılmıştır. [*Ing.* Heterocyst].

heteroslzm(a), i. *Fr. hétéro(e)cisme. bot.* Çeşitli zamanlarda, çeşitli dallarda bitmeklik. [*Ing.* Heteroecism].

heterospor, s. *Fr. hétérospore. biy.* ◘ **Anizospor.**

heterosporik bitki, *bot.* ◘ **Bitki.**

heterosporlu, s. Çok çeşitli sporları olan *(organizmalar hk.)* [*Ing.* Heterosporous, heterosporic; *Fr.* Hétérospore,-ee].
☆ *Karş.* **homosporlu.**

heterostatik, s. *Fr. hétérostatique.* Ölçülecek akım kaynağından başka bir yardımcı kaynağının kullanılmasını gerektiren elektrik ölçü yöntemi. [*Ing.* Heterostatic].

heterostil, s. *Fr. hétérostyle,-ée. bot.* Heterostili karakteri, gösteren. [*Ing.* Heterostilous].

heterostili, s. *Fr. hétérostylie. bot.* Dişicil boruların uzunluğunda eşitsizlik. Aynı türün, değişik çiçeklerinde *stilus'ün* değişik boyda olması haline verilen ad. (Örnek: *Primula'da, bazı çiçeklerin stilusu kısa, stamenleri uzun, bazı çiçeklerin de stilus'u uzun, stamenleri kısadır).* [*Ing.* Heterostylism, heterostyly].

heterotaksi, i. *Fr. hétérotaxie. terat.* Isidore *Geoffrey Saint-Hilaire'*in taratolojik sınıflandırılmasında, iç organların kısmen veya tamamen ters olması. *(Bu terslik söz konusu organların çalışmasına engel değildir).* [*Ing.* Heterotaxia].

heterotal, s. *Fr. hétérothalle. bot.* Erkek ve dişi gametangları bir bitkinin ayrı dallarında veya iki ayrı bitkide bulunan. [*Ing* Heterothallic].

heterotallılık,-ğı, i. *biy.* Eşeysel üremesi, morfolojik bakımdan özdeş, fizyolojik bakımdan farklı iki bireyin birleşmesiyle sağlanan organizmanın durumu; burada üremede rol alan bireyler ayrı cinsiyetteymiş gibi görev yapar. [*Ing.* Heterothallism, heterothally; *Fr.* Hétérothallie].

heterotip, i. ve s. *Fr. hétérotype.* Ikili ucube; *(ortak bir göbekbağına bağlı bulunan bu ucubelerden birinin gelişimi noksandır; öteki esas ucubenin gövdesinin ön kısmına bitişik durumda eklenti ve asalak olarak yaşar).* [*Ing.* Heterotype].

heterotipik, s. *Fr. hétérotypique.* (a) Ayrı *(farklı)* bir tipe ait veya bir tipten olan; (b) Herzamanki *(normal)* tipten ayrı *(değişik tipte)* olan; (c) Ayrı bir tipin özelliğini taşıyan. [*Ing.* Heterotypic(al)].

heterotopi, i. *Fr. hétérotopie.* ◘ **Heterotopluk.**

heterotopluk,-ğu, i. *dokb.* Normal kıkırdak, deri veya başka doku elemanlarının normal sayılandan başka yerlerde bulunması. *(Testiste kıkırdak doku görülmesi gibi).* [*Ing.* Heterotopia; *Fr.* Heterotopie].

heterotrof, s. *Fr. hétérotrophe* < *Yun. heteros,* diğer + *trophe,* besin, *bot.* ve *zool.* ◘ **DIŞBESLEK.**

heterotrofi, i. *Fr. hétérotrophie* < *Yun. heteros.* diğer + *trophe,* besin. *bot.* ve *zool.* ◘ **Dışbeslenme.**

heterotrop,-pu, i. *Fr. hétérotrope. bot.* Hic bir ucu göbek sayılmayacak durumda olan bitki embriyonu. [*Ing.* Heterotrope].

heteroyid, s. *Fr. hétéroïde. biy.* Aynı birey üzerinde bulunan ve değişik biçim gösteren *(kısımlar hk.).* [*Ing.* Heteroid].

heterozid, i. *Fr. hétéroside. biyokim.* Ozit grupundan glüsit; hidroliz sonucunda bir oz ile «*aglikon*» veya «*aglükon*» adı verilen glüsit olmayan bir maddeye ayrılır. [*Ing.* Heteroside].
☆ *Karş.* **holozit**

heterozigot,-tu, i. *Fr. hétérozygote* < *Yun. heteros,* diğer, değişik + *zygon,* birleşme. *biy.* En az çift değişik alel gene sahip olan organizma. *(Bir heterozigotta bir başka gen ile onun çekinik aleli bulunur; yalnız başat gen belirti gösterir).* [*Ing.* Heterozygote].
☆ *Eşanl.* **homozigot.**

heterozigotluk,-ğu, i. *biy.* Heterozigot olan bir varlığın durumu. [*Ing.* Heterozygosis; *Fr.* Hétérozygotie].

heterozom, i. *Fr. hétérosome. biy.* ◘ **Alozom.**

hetketmek, b. f. Yırtmak, bozmak.

hetman, i. *Leh. tar.* Eskiden Rus kazaklarının seçimle başa getirdikleri komutan. [*Ing.* Hetman, Cossack headman].

heulandit,-ti, i. *Fr. heulandite* < *Ingiliz mineraloji bilgini H. Heuland'ın adından. min.* Hidratlı doğal kalsıyum alüminosilikat; zeolitler grupundandır, kolaylıkla dilimlere ayrılır. [*Ing.* Heulandite].

heva /hevâ/, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Istek, heves, arzu. [*Ing.* Desire, fancy, whim; *Fr.* Desir, envie, souhait, vœu]. § ❷ Eğlence, hovardalık. *(Heva kelimesi dilimizde, gene Arapça olan «hava» kelimesiyle karıştırılmıştır).* [*Osm.* Sefahat; *Ing.* Foolishsqandering, dissipation, debauchery; *Fr.* Divertissement, debauche].

hevea, i. *bot.* ◘ **Kauçuk ağacı.**

hevenk,-gi, i. *Osm.* < *Fars. âveng.* § ❶ Bir ipe, çubuğa dizilmiş veya saplarından bağlanmış meyve ve sebze demeti: *Üzüm hevenkleri kuytu ve serin yerlere asılırdı* [*Ing.* Bunch of grapes or other fruit hung up; *Fr.* Grappe de fruits suspendus pour être conservés]. § ❷ *(Geniş anlamda)* Bir ışık kaynağından gelen ışınlar: *Işık hevenkleriyle beyaz başlar arasında hafif bir duman var.* § ❸ *bot.* Salkım veya kömeç şeklinde iri çiçeklik; iri kalın bir sapın üzerinde bulunan genellikle bir eşeyli çiçeklerden oluşur; olgunlaşınca çiçeklerin yerini meyveler alır: *Muz hevengi.* § ❹ *mim.* Yaprak veya çiçeklerden yapılmış çember biçiminde süs. ☆ *Eşanl.* **sarkıtma hevenk.** ⊙ **balon hevengi,** ◘ **Balon.**

heves, i. ç: **hevesât.** *Osm.* < *Ar.* § ❶ Birşeye karşı duyulan istek, eğilim, arzu, bir şeyle uğraşma isteği: *Bu çocuğun okumaya çok hevesi var.* [*Ing.* Desire, bent, leaning, inclination; *Fr.* Desir, inclination, penchant, propension, tendance]. ☆ *Yak. anl.* **dilhah, dilek, matlûp, gönül isteği, temenni, sevda, iştah (iştiha), şevk, irade, ihtiras, düşkünlük, inhimah, iptilâ, tiryakilik.** § ❷ Gelip geçici istek: *Heva ve heves.* [*Ing.* Passing fancy, short liaison; *Fr.* Passade]. § ❸ *esk.* Zevk, eğlence. [*Ing.* Enjoyment, entertainment, amusement, diversion; *Fr.* Divertissement, plaisir, distraction, amusement]. ⊙ **~ i içinde (kursağında) kalmak,** *dey.* Hevesini alamamak, arzu ettiğini yapamamak. ⊙ **~ ini almak,** *dey.* Arzu ettiği şeye kavuşup ona doymak. [*Ing.* To satisfy one's whim]. ⊙ **~ etmek,** *dey.* Bir şeye karşı istek duymak, eğilimli olmak. [*Ing.* To feel inclination; *Fr.* Désirer, avoir du penchant, pour].

hevesât,-tı, ç. i. *Osm.* < *Ar.* **heves'**in çoğulu.

heves.kâr /heveskâr/, b. s. ç: **heveskârân.** *Osm.* < *Ar.* ve *Fars.* § ❶ ◘ **Hevesli.** § ❷ Bir sanatı kendisine meslek edinmeksizin, yalnız onu seven ve sırf kendini eğlendirmek veya vakit geçirmek için o sanatla uğraşana denir. [*Ing.* Amateur; *Fr.* Amateur].
☆ *Eşanl.* **amatör.**

heveskâran /heveskârân/, ç. i. *Osm.* < *Fars.* **heveskâr'**ın çoğulu.

heveskârlık,-ğı, i. Isteği, hevesi oluş; böyle birinin hali. [*Ing.* Passing desire, longing, hobby, amateurship; *Fr.* État d'être desireux].
☆ *Eşanl.* **meraklılık.**

heveslendirmek(-i), f. Heveslenmesini sağlamak: *Boşuna heveslendirme dersim var, sinemaya gelemem.* [*Ing.* To awake tho desire in someone; *Fr.* Faire desirer, entrainer].

heveslenmek(-e), f. *Osm.* < *Ar.* ve *T.* Heves, eğilim duymak, çok istemek. [*Ing.* To desire, to long *(for);* *Fr.* Desirer, être entraine].

hevesli, s. § ❶ Bir şeye veya bir işe heves ve merak sarmış olan. [*Ing.* Inclined, disposed; *Fr.* Enclin,-ine, incline,-ée, porté à]. § ❷ Istekli, istek duyan. [*Ing.* Desirous, eager, having aspirations, dilettante, keen; *Fr.* Désireux,-euse, qui a du penchant pour]. ☆ *Eşanl.* **heveskâr.**

hevessiz, s. Hevesi olmayan, bir şeye karşı istek duymayan. [*Ing.* Disinclined *(for, to),* having no ambition; *Fr.* Peu disposé].

hevetit,-ti, i. *Fr. hewettite. min* Hidratlı doğal kalsiyum vanadat. [*Ing.* Hewettite].

hevhulma, i. *bot. Lythraceae* familyasından, Haziran-Eylül ayları arasında, morumsu kırmızı renkli çiçekler açan, 0,50-1 m. boyunda, çok yıllık otsu bir bitki. *Salicarin* adlı bir glikozit, tanen, pektin, şekerler ve bir reçine bulunur. Basur, dizanteri ve özellikle çocuk ishallerinde kullanılmaktadır. **Kırmızı hevhulma,** *L. Salicaria* ve **küçük hevhulma** *(L. hyssopifolium* adlı türleri bütün anadolu'da yaygındır. [*Lat. Lythrum*].

hevil,-vli, i. ç: **ehvâl.** *Osm.* < *Ar. hevl.* Korku, dehşet, yılgınlık: *Hevli can (havli can).* [*Ing.* Horror, terror, fright; *Fr.* Peur, crainte, frayeur, terreur].

hey, ünl. § ❶ Küçüklere veya kendisine eşit olanlara seslenmek veya onların dikkatini çekmek için söylenir: *Hey, çocuklar, gelin bakalım! Hey, arkadaş, ayağıma basıyor-*

sun! Hey, arkadaş, buraya bak! [*Ing.* Hullo hi, there! I say]; *Fr.* Hé, oh!]. § ❷ Sitem, azar, beğenme, özlem, hayranlık gibi duyguları belirtir: *Hey talih, böyle mi olacaktı! Hey akılsız çocuk, ateşi ne diye ellersin? Hey allahım, bu ne güzellik! Hey gençlik günleri!* [*Ing.* Heyl What!; *Fr.* Hé].

— **gidi,** ... **hey.** Kullanıldığı cümledeki duyguyu pekiştirir: *Hey gidi dünya hey, ne günlere kaldık!.* [*Ing.* In nostalgic reference to the past; *Fr.* Il exprime l'admiration ou le regret].

heyamola /heyamo:la/, i. *It. hey-a-mola, den.* Gemicilerin ve onlardan geçerek baska işçilerin birlikte bir şey çekerken el birliğini sağlamak için bir ağızdan yüksek sesle söyledikleri bir söz. [*Ing.* Heave, ho! Pull away, boys!; *Fr.* Sorte de cri que les hommes de peine, les matelots etc. émettent en faisant un effort].

~ **ile,** *dey.* Bir işin ancak büyük güçlüklere katlanılarak ve birçok kişinin yardımıyle anlatır: *Bu sedir buradan ancak heyamola ile kaldırılabilir. Çocuk sınıfını heyamola ile geçebildi.* [*Ing.* With great difficulty; *Fr.* Avec une grande difficulte].

heybe, i. *Osm.* < *Ar. hakibe* veya *aybe* > *T. hegbe.* § ❶ Omuzda taşınan veya binek hayvanının eğerine geçirilerek iki yana sarkıtılan mesin, kilim veya halıdan yapılmış iki yüzlü torba. [*Ing.* Saddle-bag; *Fr.* Besace, bissac, petite sacoche qu'on attache de chaque côte de la selle]. § ❷ Tek gözlü, torba biçiminde uzun saplı omuza geçirilerek taşınan öteberi koymaya yarayan bir çesit çanta: *Kilim desenli güzel bir heybe almış.* [*Ing.* Saddle-bag; *Fr.* Besace, bissac].

~ **tornoları,** *den.* Destemoranın sancak ve iskele taraflarındaki manalara asılan ve gabya, balafingo gındazoları donatılan tornolar. *(Herhangi bir selvice donatılmak icin çubuklar üzerinde iki tarafa sarkıtılan tornolara da Heybe tornoları denir).*

heybeci, i. Heybe yapan veya satan kimse. [*Ing.* Maker of saddle-bags; *Fr.* Fabricant ou marchand de besaces].

~ **ocağı,** *tesk. tar.* Osmanlılarda heybe yapımıyle meşgul olan sanatkârların mensup oldukları ocağa verilen ad. *(Bostancı ocağına bağlıydı).*

heybet,-ti, i. *Osm.* < *Ar.* (a) Korku ve saygı duygularını birden uyandıran hal, karşısındakileri sindiren şanlı ve kuvvetli görünüs: *Babaların heybeti, komutanın heybeti, Bir aslanın heybeti.* [*Ing.* Imposing air, imposing exterior; *Fr.* Prestance]; (b) Ululuk, büyüklük, azamet. [*Ing.* Grandeur, majesty; *Fr.* Majesté, grandeur].

☆ *Eşanl.* **mehabet.**

heybetli, s. Görünüşü korku ile karışık saygı uyandıran: *Heybetli adam, Heybetli yapı.* [*Ing.* Imposing, grand, majestic; *Fr.* Impressionnant,-ante, majestueux,-euse, imposant,-ante].

heyecan /heyecân/, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ *psik.* Duygululuğun çevre uyarımlarına karşı tepki halinde belirmesi; duygularda meydana gelen coşma, şiddetlenme: *Heyecan duymak. Heyecana gelmek. Heyecan vermek.* [*Ing.* Excitement, enthousiasm; *Fr.* Émotion, enthousiasme]. ☆ *Eşanl.* **coşkunluk, teheyyüc.** ☆ *Karş.* **durgunluk, dinme, dinginlik, sükûn, sakinlik, sükûnet.** § ❷ Coşma hali: *Halk heyecan içinde.* ◉ ~ **a gelmek,** *dey.* Coşmak, heyecanlanmak. [*Ing.* To get excited; *Fr.* S'enthousiasmer *(pour),* s'émouvoir, s'exalter]. ◉ **sanat** ~ **ı,** İnsanda sanat eserlerini vücuda getiren estetik heyecan: *Bu eser büyük bir sanat heyecanıyle yapılmıştır.* [*Ing.* Artistic excitement, artistic emotion; *Fr.* Émotion artistique].

— **aşırılığı,** *psik.* Olaylara aşırı bir şekilde tepki gösterme hali. [*Ing.* Hypermotivation, over-excitement; *Fr.* Hyperémotivite].

heyecanlandırmak[-ı], f. Heyecan vermek, heyecana düşürmek. [*Ing.* To excite to move; *Fr.* Émouvoir, émotionner]

heyecanlanma, i. Heyecanlanmak eylemi, duygu coşkunluğu.

heyecanlanmak, f. Büyük bir duygu coşkunluğuna kapılmak, heyecana gelmek. Heyecan duymak, heyecana gelmek: *Sevgilisinden mektup alınca heyecanlandı.* [*Osm.* Müteheyyiç olmak; *Ing.* To become excited; *Fr.* S'émotionner, s'émouvoir].

heyecanlanmış, s. Heyecana kapılmış. [*Osm.* Müteheyyiç; *Ing.* Agitated, affected, excited; *Fr.* Émotionné,-ée, ému,-ue, excité].

heyecanlı, s. § ❶ ◘ **Heyecanlanmış.** § ❷ Heyecan gösteren, çabuk, kolay ve fazla heyecana kapılan *(kimse).* [*Ing.* Excited; *Fr.* Émotif,-ive, émotionnable]. § ❸ Heyecan veren. [*ing.* Sensational; *Fr.* Sensationnel,-elle]. § ❹ Heyecanla yapılan: *Heyecanlı hareketler.* [*ing.* Emotional; *Fr.* Émotionnel,-elle]. § ❺ ◘ **Heyecansal.** § ❻ *psik.* Heymans ve Wiersman'nın karakterolojisinde, heyecanlılığın ağır bastığı bir mizacı belirtmek için kullanılan terim. [*Ing.* Emotive; *Fr.* Émotif,-ive].

heyecanlılık,-ğı, i. § ❶ Heyecanlı olma hali. § ❷ *psik.* Karakteroloji. Heymans ve Wiersma karakterolojisinde, karakteri kuran çiftkutuplu üç özellikten biri. *(Ötekiler yankı ve etkenliktir). /Heyecanlılık, meselâ önemsiz olaylar karşısında, ya sevinçten uçmak ya da hüngür hüngür ağlamak gibi bir davranısla belirir).* [*ing.* Emotivity, emotiveness; *Fr.* Émotivité].

heyecansal, i. *psik.* Bilmekle iliskili uyarımlardan çok, kuvvetli heyecansal tepkilere yönelen, heyecan niteliği fazla olan. *[Osm.* Teheyyücî; *Ing.* Emotive; *Fr.* Émotif,-ive].

~ **çizgiler,** *psik.* (a) Bir kimse tarafından çizilen ve onun heyecanlarını yansıtan çizgiler; (b) Psikoloiik yönden çağrışımlar yoluyle seyirci üzerinde heyecan uyandıran nitelikler taşıyan çizgiler.

— **davranım,** *psik.* Bir kimsenin duygularını ilgilendiren veya bu duyguların sebep olduğu davranım. Bütün davranımın bir kısmını teskil eden bu psikolojik hal, iç salgı bezlerinin, yumusak kasların ve otonomik sinir sisteminin faaliyete geçmesiyle belirlenir.

~ **gelişme,** *psik.* Bir kimsenin çocuksu bağlılıklardan kurtulup yetiskinlik sorumluluklarını benimseyecek yetenekler ve yetiskinlere özgü aşk ilişkileri kazanmasını mümkün kılan ruhsal evrim oluşumu.

~ **kontrol,** *psik.* Bir kimsenin çevresine karsı olan açık heyecansal uyarımlarını yönetme veya engelleme yeteneği.

~ **olgunluk,** *psik.* Bebekliğe, çocukluğa ve ergenliğe özgü heyecansal basamakları geçen yetiskin bir kimsenin realiteyi anlamaya ve yersiz heyecansal baskılardan kurtulmuş olarak yetiskinlere özgü aşk ilgileri kurmaya basladığı heyecansal gelişim hali.

~ **problemli çocuk,** *psik.* Duygularını, daima kendisini veya baskalarını kıracak sekilde ifade eden ve kökü derinlere inen bir problemi bulunan çocuk. Heyecansal problemi olan çocuklar iclerine kapanma eğilimi gösterirler. Aşırı korku ve kaygıya kapılırlar.

~ **tutarsızlık,** *psik.* (a) Ruh, halinin canlılık ile üzüntü veya umutsuzluk arasında gayrî tabiî dalgalanmalar yapması; (b) Bir kimsenin, bedenî veya zihnî sebepler yüzünden, heyecanlarını normal bir şekilde kontrol edemeyişi hali; (c) Anormal şekilde cabuk heyecanlanma.

— **uyumsuzluk,** *psik.* Ahenkli insan iliskilerine engel olan veya bir kimsenin realite dünyasının gerektirdiği uygun tepkilerde bulunmasını güçleştiren bir heyecansal durum.

heyecansız, s. § ❶ Heyecan duymayan, heyecan hali göstermeyen, sakin. § ❷ Heyecan vermeyen. § ❸ Heyecana düşmeksizin yapılan. [*ing.* Unemotional, unexciting, calmly; *Fr.* Sans emotion, sans enthousiasme].

heyecansızlık,-ğı, i. Heyecan duymama hali.

heyelan /heyelân/, i. *Osm.* < *Ar. jeol. (Toprak)* Yerinden kopup boy boy geniş bir yüzeye yayılma, toprak kayması. [*Ing.* Landslide; *Fr.* Glissement de terrain].

☆ *Eşanl.* **kayşa, göçü.**

— **etmek,** *(Arazi hk.)* Kaymak. [*Ing. (Land)* to slip, to fall in; *Fr.* Ébouler].

heyet,-ti /heyet/, i. ç: **hey'at.** *Osm.* < *Ar. hey'et.* § ❶ Biçim, görünüş, duruş: *Şu yapının heyeti hoşa gidiyor.* [*Osm.* Şekil, suret; *Ing.* Shape, form; *Fr.* Forme]. ☆ *Eşanl.* **kıyafet.** § ❷ (a) Bir topluluğu meydana getirenlerin hepsi; (b) Devlet veya bir kurumca, belli bir görevle bir yere gönderilenlerin topu: *Teftiş heyeti. Tetkik heyeti.* [*Ing.* Committee, delegation, board; *Fr.* Commission, comité]. ☆ *Eşanl.* **kurulkomite, delegasyon.** § ❸ Yıldızlar bilimi. [*Ing.* Astronomy; *Fr.* Astronomie]. ☆ *Eşanl.* **astronomi.** § ❹ Durum. ☆ *Eşanl.* **hal.**

~**i mecmua,** Bir şeyin toptan hali: *Bu bahçenin tarhları güzel yapılmış ama heyeti mecmuası hoş görünmüyor* [*ing.* Taken as a whole; *Fr.* Ensemble] ◉ ~**i vekile,** Vekiller heyeti. [*Ing.* Cabinet of ministers; *Fr.* Cabinet]. ☆ *Eşanl.* **bakanlar kurulu.** ◉ **adli** ~, *huk.* ◘ **Adli.** ◉ **fasıl** ~ **i,** *müz.* ◘ **Fasıl.** ◉ **hakem** ~ **i** ◘ **Hakem.** ◉ **hissedarlar umumî** ~ **i,** *ikt.* ◘ **Hissedar.**

heyetiyle, z. Takımıyle, olduğu gibi, hiç bir tarafı değiştirilip eksiltilmeksizin, tümü ile; *Kütüphaneyi heyetiyle yeni binaya taşıyacaklar.* [*Ing.* As it is, as a whole; *Fr.* Dans son ensemble, en totalité].

heyet-şinas /heyetsinās/, b. i. *Osm.* < *Ar.* ve *Fars.* ◘ **Astronom.**

heyhat,-tı /heyhât/, ünl. *Osm.* < *Ar.* Yazık, ne yazık ki! [*Ing.* Alas; *Fr.* Helas].

heyhey, i. *Osm.*<*Fars. esk.* § ❶ Müzik, sevinç eğlence, hayhuy: *Güveyi heyheylerle götürdüler.* [*ing.* Music, joy, diversion, entertainment, amusement, distraction; *Fr.* Musique, divertissement, joie, chant]. § ❷ Sinir hali, sıkıntı, sinirlilik, asap bozukluğu: *Heyheyleri gene üstünde.* [*ing.* Nervousness, irritability; *Fr.* Nervosite, enervement, agacement]. § ❸ Bu kelime heyheyleri tutmak, heyheyleri üstünde gibi bazı deyimlerde *«sinir buhranı»* anlamıyle geçer. [*Ing.* A large goblet filled with wine which is drunk off at the end of a repast, carousal, song; *Fr.* Crise de nerf]. ◉ ~ **ler basmak,** *dey.* İçi daralmak, sinir oynamak. [*ing.* To become irritable, fidgety; *Fr.* S'énerver]. ◉ ~ **ler geçirmek,** Büyük helecanlar geçirmek. [*ing.* To have a fit of nerves, to be very agitated]. ◉ ~ **leri üstünde,** *dey.* Çok sinirlenmiş bir durumda. [*ing.* Very fidgety, unstrung; *Fr.* Tres enerve].

heykel,-li, i.ç: **heyâkil.** *Osm.* < *Ar.* § ❶ Taş, tunç, bronz, pişmiş toprak, alçı gibi maddelerden yapılmış insan veya hayvan sekli veya soyut şekil. *(Genellikle tam vücutlu eserlere bu ad verilir. Bele kadar yarım olanlara ise büst denir).* [*Ing.* ve *Fr.* Statue]. § ❷ Güzel sanatların bu işle uğraşan kolu. [*Ing.* ve *Fr.* Sculpture]. § ❸ Büyük gövdeli şey. **Clossal body, colossus;**1 rm *Fr.* Corps colossal]. § ❹ *mec.* Soğuk ve duygusuz kimse. [*Ing.* Statue; *Fr.* Statue, personne très froide ou sans energie]. § ❺ *esk.* Büyük ve yüksek yapı. § ❻ Tapınak. [*ing.* ve *Fr.* Temple]. ◉ **atlı** ~, *heyk.* ◉ **ayakta** ~, Ayakta durur vaziyette olan heykellere denir. [*Ing.* Pedestal statue; *Fr.* Statue pedestre]. ◉ **baş** ~ **i,** *san.* ◘ **Baş.** ◉ **blok** ~, *esk. san.* Tanrısının önünde çömelerek derin düşüncelere dalmış bir mısrlıyı temsil eden heykel. *(Heykelde adam, çenesi dizlerine dokunacak kadar yakın ve kolları dizlerinin üstünde kavuşturulmuş durumdadır. Sarındığı harmanî vücudunun ayrıntılarını göstermediği için esere bir küp görünüşü verir. Orta imparatorlukta çıkmış olan bu heykel biçimi Yeni imparatorlukta ve sonraki dönemde de tutulmuştu).* [*Ing.* Block statue; *Fr.* Statue-bloc, statue-cube]. ◉ **dini** ~, Kiliselerde ibadet için yapılan peygamber ve evliya heykelleri. [*Ing.* Iconic statue; *Fr.* Statue iconique].

☆ *Eşanl.* **ikonik (ikon) heykel.** ◉ **portre ~,** Bir şahsın benzeri olarak yapılan heykel. Bunlar canlı modele bakılarak yapılmayıp bir resime bakılarak da yapılır. [*Ing.* Portrait statue; *Fr.* Statue portrait]. ◉ **yatar ~,** Yatar durumda yapılan ve ekseriya Hıristiyan mezarlarının üstüne konan heykellere verilen ad. [*Ing.* Recumbent figure; *Fr.* Statue gisante].

☆ *Eşanl.* **yontu.**

~ altlığı, *san.* Heykelin üzerine yerleştirildiği altlık. [*Ing.* Pedestal; *Fr.* Piedestal].

~ ayağı, *san.* Üzerine yarım heykel ve heykelçeler koymaya yarayan ayak. Bunlara daha çok büst ayağı denir. Çoğunlukla yuvarlak şekilde olup silmelerle süslenmiş bulunurlar. [*Ing.* Small pedestal, piedouche; *Fr.* Piedouche].

~ çamuru, *heyk.* ◘ **Çamur.**

~ gibi, *dey.* (a) Hareketsiz, duygusuz: *Alçıdan bir heykel gibi duruyordu;* (b) Çok güzel *(vücut).*

~ sanatçısı, ◘ **Heykelci.**

~ sayvanı, Heykellerin üstüne yapılan küçük ve süslemeli saçak. [*Fr.* Dais].

~ sütun, *mim.* ◘ **Heykelsütun.**

heykelci, i. § ❶ *san.* Heykel yapan sanatçı. [*Osm.* Heykeltıraş; *Ing.* Sculptor, sculptress; *Fr.* Sculpteur, statuaire]. ◘ *ŞEKİL: 250.* — **HEYKELCİ.** § ❷ Alçıdan dökülmüş heykel satan kimse. [*Ing.* Statue seller; *Fr.* Marchand de statues].

~ kalemi, *san.* Heykelcilerin, taş, kil, alçı gibi gereçleri biçimlendirmek için kullandıkları, düzeltici ve yontucu araçlara verilen genel ad.

~ sehpası, masası, Heykelcilerin, üzerine çamuru koyarak işledikleri ayaklı ve istenilen tarafa döner sehpa. [*Ing.* Turn-table; *Fr.* Selle de sculpteur].

Heykelci, öz. i. *astr.* Güney yarım gökküresinde bulunan bir takımyıldızın adı. [*Osm.* Heykeltıraş; *Lat. Sculptor (=Scl); Ing.* Sculptor; *Fr.* Sculpteur]. ◘ *ŞEKİL: 518.* — **TAKIMYILDIZLAR.**

heykelcik,-ği, i. Küçük heykel. [*Ing.* ve *Fr.* Statuette].

heykelcilik,-ği, i. Heykel yapma sanatı. *(Oyma ve kabartma süs ve tezyinat yapmak sanatına, heykel de dahil olmak üzere, oyu sanatı ve yalnız kabartma süsleme yapmaya oymacılık denir).* [*Osm.* Heykeltıraşî; *Ing.* Sculptor; *Fr.* Sculpture]. ☆ *Eşanl.* **heykeltıraşlık.** ◉ **ağaç heykelciliği,** *heyk.* ◘ Ağaç. ◉ **balmumu heykelciliği,** *heyk.* ◘ **Balmumu.**

heykelçe, i. İnsan ölçüsünden çok küçük yapılan heykel. [*Ing.* ve *Fr.* Statuette].

heykel.sütun, b. i. Yunan tapınaklarında ve Uyanış Çağı mimarlık yapıtlarında, sütun üstü kirişlerini taşıyan kadın veya erkek betili sütun. *(İlk heykel sütunlar XII. yüzyılın ikinci yarısından İle-de-France kiliselerinin ana kapılarında görülmüştür).* [*Ing.* Caryatid, burdenbearer; *Fr.* Cariatide, statue-colonne].

heykel.tıraş /heykeltıraş/, b.i. *Osm.* < *Ar.* ve *Fars.* ◘ **Heykelcİ.**

heykeltıraşlık,-ğı, b. i. ◘ **Heykelcilik.**

heyulâ /heyûlâ/, i. *Osm.* < *Ar. Yun. hyle, madde.* § ❶ Bütün varlığın aslı olduğu düşünülen ilk madde. Dünyanın oluşumundan önce evrenin içinde bulunduğu karışık hal. [*Ing.* Chaos, primordial matter; *Fr.* Chaos]. ☆ *Eşanl.* **kaos.** § ❷ Gösterişli ve iri olduğu halde hiç bir değeri ve etkisi olmayan şey. [*Ing.* Colossal, huge; *Fr.* Colossal,-ale, enorme]. § ❸ Korkunç hayal: *Veremin heyulası. Düşmanın heyulası. Halk deprem heyulâsıyle günlerce açıkta yattı.* [*Ing.* Phantom ,ghost; *Fr.* Fantôme, spectre]. § ❹ *tasav.* Bütün tabiat.

~ gibi, *dey.* Pek iri. [*Ing.* Huge and nightmarish].

hezâr /hezâr/, i. ç. **hezârân** *Osm.* < *Fars.* § ❶ Bülbül. [*Ing.* Nightingale; *Fr.* Rossignol]. § ❷ s. Bin. [*Ing.* Thousand; *Fr.* Mille].

hezaran /hezâran/, ç. i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ **hezâr'ın** çoğulu. § ❷ Binlerce. [*Ing.* Thousands].

hezaren[1] /hezâren/, i. *Osm.* < *Fars. hizrân.* § ❶ Hint kamışı ve bambu adıyle bilinen bitki. ◘ **Bambu.** [*Lat. Calamus rudentum*].

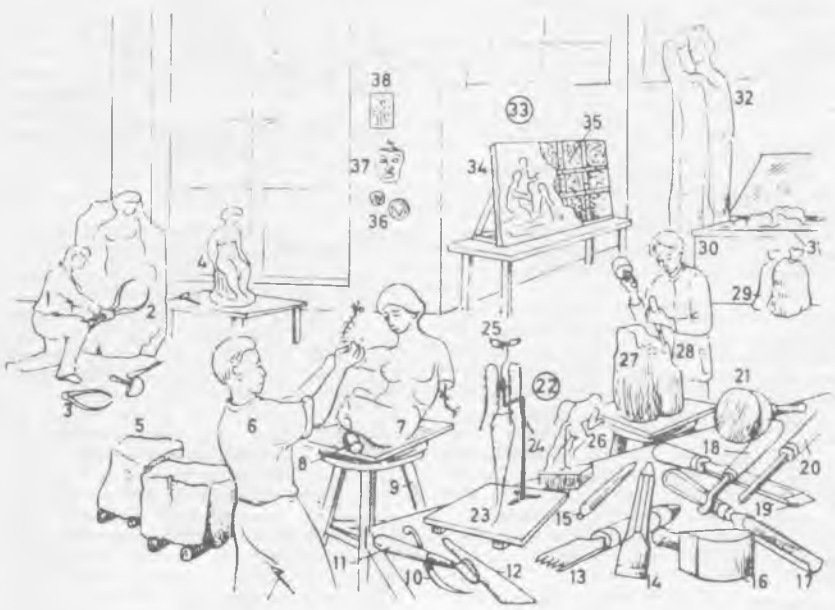

DUDEN'den

ŞEKİL: 250. — **HEYKELTRAŞ ATELYESİ: 1.** Heykeltraş. **2.** Küçültme pergeli. **3.** Çap pergeli *(kompas).* **4.** Alçı modeli. **5.** Yontulmamış taş. **6.** Modelci. **7.** Kil figür. **8.** Kil rulosu. **9.** Model sehpası. **10.** Model ıspatulası. **11.** Tel model âleti. **12.** Tahta tokmak. **13.** Dişli kazıyıcı *(gratuvar).* **14.** Taşçı çekici. **15.** Noktalama demiri. **16.** Demir başlı çekiç. **17.** Oluklu kalem. **18.** Oluklu keski. **19.** Köşe keskisi. **20.** Üçgen oluklu kalem. **21.** Ağaç tokmak. **(22)** Montaj. **23.** Taban. **24.** Metal sap. **25.** Armatür. **26.** Balmumu model. **27.** Tahta kutüğu. **28.** Tahta oymacı. **29.** Alçı çuvalı. **30.** Kil kutusu. **31.** Model kili. **32.** Heykel. **33.** Hafif kabartma. **34.** Model tahtası. **35.** Tel çerçeve *(kafes çerçeve).* **36.** Yuvarlak madalyon. **37.** Maske. **38.** Plaka.

§ ❷ s. Bir bitkinin saplarından yapılmış: *Hezaren iskemle.*

hezaren[2] /hezâren/, i. *Osm.* < *Fars. hezârreng,* bin renk. *bot.* İki-çeneklİler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Düğünçiçeğigiller *(Ranunculaceae)* familyasından, bir veya çokyıllık otsu bitki, tarlalarda yetişen altmış kadar türü bilinir; bunlardan dördü süs bitkisi olarak topluca yetiştirilir. Tohumlarında uçucu ve sabit yağ ile *delphinin, delphonin* ve *staphisin* gibi alkaloidler bulunmaktadır. **Bahçe hezareni** *(D. ajacis),* **tarla hezareni** *(D. consolida),* ve **bitotu** *(D. staphysagria)* /◘ **bitotu**[2]/ adlı türleri tanınmıştır. Türkiye'de yetişen 25 kadar türü bulunur. [*Lat. Delphinium; Ing.* Larkspur, delphinium, delphinia; *Fr.* Delphinium, dauphinelle, pied-d'alouette]. ◘ *ŞEKİL: 98.* — **ZEHİRLİ BİTKİLER;** *ŞEKİL: 132.* — **ÇİÇEKLER III.**

hezar fen.-nni /hezârfen/, b. i. *Osm.* < *Fars. hezarfenn.* Birçok, binlerce hüneri ve bilgisi olan, çok şey bilen. [*Ing.* Versatile; *Fr.* Qui connaît plusieurs sciences, plusieurs arts].

☆ *Eşanl.* **kırkambar.**

hezec,-ci, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ *ed.* Aruz vezninin *«bahir»* denen vezin takımlarından birinin adı. § ❷ *müz.* Doğu musikisinde bir makam.

hezel, i. ç: **hezliyyât.** *Osm.* < *Ar. hezl.* § ❶ Ciddî olmayan söz, lâtifenin açık ve kaba şekli. § ❷ *ed.* Hiç kimseyi incitmeden sadece neşe uyandırmak ereğiyle yazılan veya söylenen nazım türü.

hezeliyat,-tı /hezeliyât/, i. *Osm.* < *Ar.* Hezel türünde yazılmış manzumeler. [*Ing.* Jests, pleasantries, satires; *Fr.* Plaisanteries].

hezeyan /hezeyân/, i. ç: **hezeyânât.** *Osm.* < *Ar.* § ❶ Saçmalama: *Gene hezeyana başladı,* Söylediği sözler hep hezeyan. [*Ing.* Talking nonsense; *Fr.* Divagation]. § ❷ Saçma, herze, yave, halt. [*Ing.* Nonsense; *Fr.* Nonsens]. § ❸ Sayıklama: *Hasta hezeyan halinde.* [*Fr.* Propos sans suite, délire, divagation]. § ❹ *psiky.* (a) Gerçek âlemle hiç bir ilintisi olmayan, sırf saçmaya *(gerçek dışı düşünce)* dayanan marazî zihnî durum; (b) Duyuları karmakarışık edecek derecede zihnî coşkunluk. [*Ing.* Delirium; *Fr.* Délire]. ◉ **duygu ~** ı, *psiky.* Duyu organlarının aşırı derecede uyarılması. [*Ing.* Sensorial delirium; *Fr.* Délire des sens]. ◉ **ikili ~,** *psikopatol.* Akıl zayıflığı, telkine elverişlilik gibi ruhî bir durum içinde bulunan bir kimsenin, çevresindeki genellikle daha zekî ve paranoyak eğilimli bir başkasının kronik hezeyanına katılması şeklindeki hezeyan. *(Birincinin hezeyanı, etki-tepki sonucu olarak, asıl hezeyanı, arttırabilir. Bu iki kişi birbirinden ayrı tutulursa ikili hezeyan gerilir).* [*Ing.* Double delirium; *Fr.* Délire à deux]. ◉ **etki ~** ı, *psiky.* ◘ **Etki.** ◉ **müzmin ~,** *psikopatol.* Sürekli olarak saçmalama şeklinde akıl hastalığı. *(kronik hezeyan da kişiliğin temelden bozulması söz konusu değildir; bir dereceye kadar gerçeğe uygunluk vardır; şizofrenideki gibi ruhsal bir çözülme, erken bunamadaki gibi ciddî bir zihnî gerileme de yoktur).* [*Ing.* Chronic delirium; *Fr.* Délire chronique, psychose délirante chronique]. ☆ *Eşanl.* **müzmin hezeyan psikozu.**

~ dalgası, *psiky.* Bir dereceye kadar akıl zayıflığı olan bir kişide birdenbire meydana çıkan kısa süreli *(Bir kaç günden bir kaç haftaya kadar)* tam hezeyan hali.

~ etmek, Saçmalamak. [*Fr.* Tenir des propos incoherents, délirer].

hezimet,-ti, /hezîmet/, i. *Osm.* < *Ar.* Bozgun, bozgunluk, büyük yenilgi. [*Ing.* Crushing defeat, rout, complete failure; *Fr.* Défaite]. ☆ *Eşanl.* **mağlubiyet, geri çekilme, rıcat, bozgun, inhizam.** ◉ **~ e uğramak,** Bozguna, büyük bir yenilgiye uğramak. [*Ing.* To be completely defeated, to fail completely; *Fr.* Essuyer une défaite].

hezliyat,-tı, /hezliyyât/, ç. i. *Osm.* < *Ar.* ◘ **Hezeliyat.**

Hf, *kim.* Hafniyum elementinin sembolü.

HEYKELCILİK

Fransa'daki Saint Pierre kilisesinin alnındaki «*Vahiy görünüsü*».

Fransa daki Chartres katedralinin güney kapısındaki «*İsa*» heykeli.

ROMAN VE GOTİK HEYKELCİLİGİ

Fransa'daki Amiens katedralinin güney kapısındaki «*Meryem ana*» heykeli *(XIII yuzyıl)*

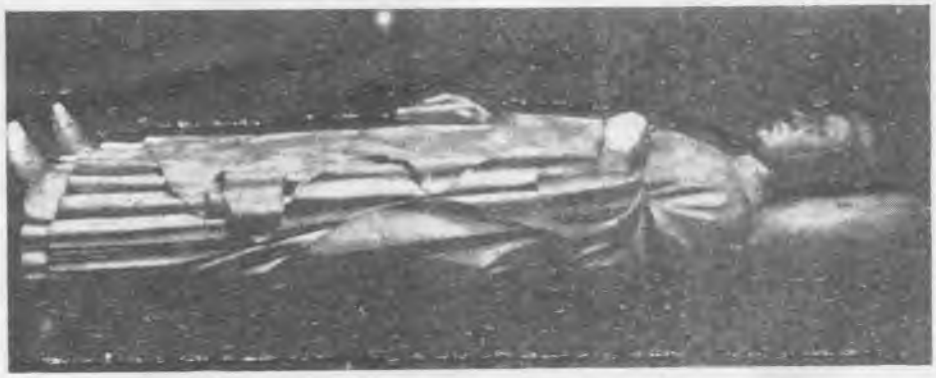

Fransa daki Saint Denis manastırındaki V. Charles mezarı *(XIV yuzyılda Andre Beauneveu tarafından yapılmıştır)*

Fransa daki Chartres katedralinin kuzey kapısındaki «*Üç resul*» *(XIV yuzyıl)*

İspanya daki Leon katedralinin Batı kapısındaki «*Meryem Ana*» *(XIII yuzyıl)*

HEYKELCILIK

Floransa'da Saint Paolo hastanesindeki «*Aziz Francis'le Aziz Dominic'in buluşması*» [*Andrea della Robbia tarafından (1490-1495) yapılmıştır*]

Floransa'da Loggia dei Lanzi'deki «*Sabinilerin kaçırılması*» (*Giovanni da Bologna 1529-1608 tarafından yapılmıştır*).

Venedik'te Logetta dei Cavalieri'nin kemerindeki «*Apollo*» heykeli. [*Jacopo Sansovino tarafından (1486-1570) yapılmıştır*].

Floransa'da Bargello'daki «*Herakles ve Antaeus*» un bronzdan heykeli. [*Antonio Pollaiuolo (1430-1498) tarafından yapılmıştır*].

Floransa Milli müzedeki «*Davut*» un bronzdan heykeli. [*Andrea del Verrochio tarafından yapılmıştır*].

Bolonya'da Saint Maria della Vita kilisesindeki «*Merhamet*» heykeli. [*Niccolo dall'Arca (1435-1494) tarafından yapılmıştır*].

Floransa'da Palazzo Vecchio'daki bronzdan «*Yunuslu Çocuk*» çeşme heykeli. [*Andrea del Verrocchio (1435-88) tarafından yapılmıştır*].

RÖNESANS HEYKELCİLİĞİ

HEYKELCİLİK

Louvre müzesindeki, mermer kabartmalı, «*İsa'nın çarmıhtan indirilişi*» [*Jean Goujon tarafından yapılmıştır (1510-68)*].

Roma'daki Aziz Petros kilisesindeki Mikelanjın «*Merhamet*» adlı heykeli (1475-1564).

Palermo'da Milli müzedeki, Francesco da Laurana'nın (1425-1502) «*Aragonalı Eleonora*» nın heykeli.

Floransa'da, italyan, Francesco da Sangallo nun «*Aziz Anna eşliğinde Meryem Ana ve Çocuk*» heykeli. (1494-1576).

Floransa'da Loggia dei Lanzi'deki, Benvenutto Cellini nin «*Perseus ve Medüzün başı*» adlı heykeli (1500-71).

Paris'te Jean Goujon un «*Günahsızlar çeşmesi*».

Floransa'da, Güzel Sanatlar Akademisindeki Mikelanj'ın bitmemiş mermer heykeli.

RÖNESANS VE MANERİST HEYKELCİLİK

HEYKELCİLİK

Louvre müzesindeki, Pierre Puget'nin, «*Krotonalı Milon*» heykeli. (1622-94).

Almanya'da, Salem manastırındaki, Joseph Anton Feuchtmayer'in «*Aziz Petros*» heykeli (1696-1770).

Louvre müzesindeki, Pierre Puget'nin «*Herkül*» ü.

BAROK HEYKELCİLİĞİ

Roma da Villa Borghese müzesindeki Giovanni Lorenzo Bernini nin «*Apollon ve Pari Kızı*» (1598 1680)

Versailles Bahcelerindeki Jean Baptiste Tubi nin «*Kırık Sürü*» adlı heykel (1635 1700)

Roma da Aziz Petros kilisesindeki, Giovanni Lorenzo Bernini nin «*VII Aleksander turbesi*»

HEYKELCİLİK

Paris'te Sorbonne kilisesindeki, François Girard'nun «*Richelieu türbesi*» (1628-1715).

Fransa'da Nantes katedrali; eski, Michel Colombe'un Britanya Kralı «*II. Francis'in türbesi*». (1430-1512).

Roma'da Kutsal Havariler kilisesindeki, Antonio Canova'nın «*XIV. Papa Clement türbesi*». (1757-1822).

Floransa'da, Desiderio Settignano'nun «*Marsuppini türbesi*». (1428-64).

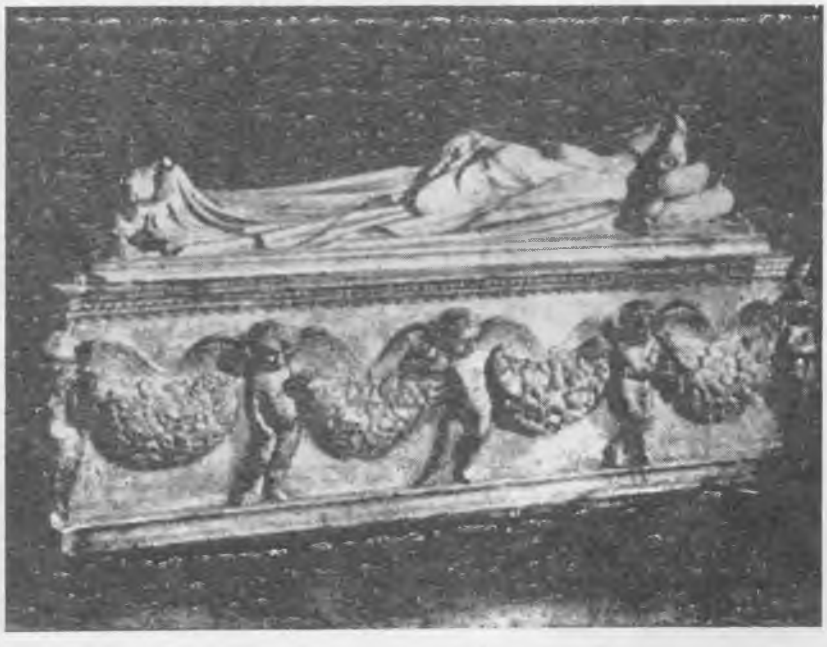

İtalya'da Lucca katedralindeki, Jacopo della Quercia'nın «*Ilaria del Carretto türbesi*». (1374-1438).

TÜRBE HEYKELCİLİĞİ

HEYKELCİLİK

Vatikan'daki, Antonio Canova'nın «*Perseus ve Medüzün başı*» adlı heykeli. (1757-1822).

Louvre müzesindeki, Frarnçois Rude'un «*Jeann d'Arc*» adlı heykeli. (1784-1855).

Louvre ,müzesindeki, Jean Baptiste Pigalle'ir «*Merkür*» adlı heykeli. (1714-85).

Roma'da, Villa Borghese müzesindeki, Antonio Canova'nın «*Pauline Bonaparte Venüs tipinde*» adlı heykeli.

Louvre müzesindeki, Étienne Maurice Falconet'in «*Yıkanan kadın*» adlı heykeli. (1716-91).

New-York'da Metropolitan Sanat müzesindeki, Clodion'un «*Peri kızı ve Satir*» adlı heykeli. (1738-1814).

Louvre müzesindeki, Antoine Houdon'un «*Diana*» adlı heykeli. (1741-1828).

ROKOKO VE NEOKLASİK HEYKELCİLİĞİ

HEYKELCİLİK

New-York'ta Metropolitan Sanat Müzesindeki mermer «*Öpücük*» heykeli. (1840-1917).

New-York'ta Metropolitan Sanat Müzesindeki, Antoine Louis Barye'nin «*Theseus ve Santor*» adlı bronz heykeli (1796-1875).

Londra'da Tate galerideki, Frederic Leighton un «*Pitonla savaşan atlet*» adlı heykeli. (1830-96).

New-York'ta Metropolitan Sanat Müzesindeki Jean Baptiste Carpeaux nun «*Üzüm yapraklarıyle süslenmiş kadın başı*» adlı Paris opera binası için yapılmış heykeli. (1827-75).

Chartres müzesindeki, Auguste Préault'un «*Katliâm*» adlı alçak kabartması. (1809-79).

Louvre müzesindeki, Antoine Louis Barye'nin «*Theseus ve Minotor*» adlı bronz heykeli.

New-York'ta Metropolitan Sanat Müzesindeki, Auguste Rodin in «*Denizin yanında*» adlı mermer heykelciği.

HEYKELCİLİK

A. B. D. Massachusetts'teki Concord meydanında, Daniel Chester French in «*Gönüllü asker*» heykeli. (1850-1931).

A. B. D. Güney Dakota'daki Gutzon Borglum un «*Rushmore dağı*» anıtı. (1867-1941).

Paris'teki, François Rude un «*Mareşal Ney*» heykeli. (1784-1855).

ANITSAL HEYKELCİLİK

New-York'ta, Central Park girişindeki. Augustus Saint-Gaudens'in «*General Sherman*» heykeli. (1848-1907).

Reims Katedralinin önündeki, Paul Dubois'nın (1829 -1905) «*Jeanne d'Arc*» heykeli.

Arjantin - Şili sınırında, Mateo Alonso nun «*Andes'in İsası*». (1878-1955).

HEYKELCİLİK

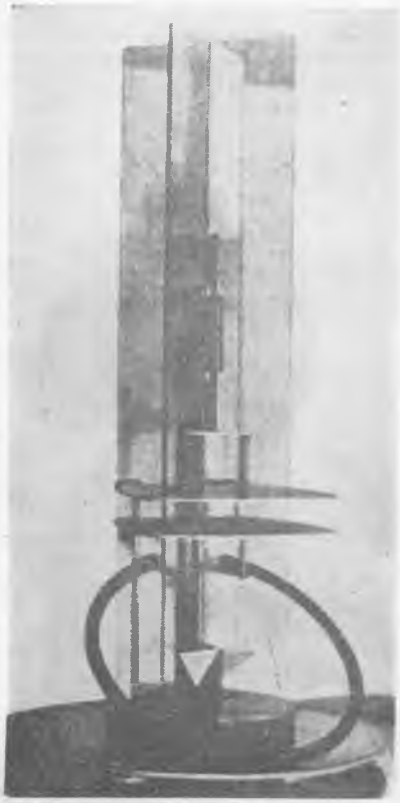

New-York Solomon R. Guggenheim müzesin deki, Naum Gabo'nun «*Sütun*» u. (1923).

Philadelphia Sanat Müzesi'ndeki, Constantin Brancusi'nin «*Matmazel Pogany*» si (1928--29).

NewYork Modern Sanat Müzesi'ndeki, Wilhelm Lehmbruck'un «*Ayakta duran gençlik*». (1913).

NewYork Modern Sanat Müzesi'ndeki, Pablo Picasso'nun «*Kadın başı*» (1909).

NewYork Modern Sanat Müzesi'ndeki, Constantin Brancusi'nin «*Uzaydaki Kuş*» u. (1919).

Minneapolis Walker Sanat Müzesindeki Raymond Duchamp - Villon'un «*At*» ı. (1914).

NewYork Modern Sanat Müzesi ndeki, Umberto Boccioni'nin «*Uzaydaki devamlılığın emsalsiz şekilleri*». (1913).

HEYKELCİLİK

NewYork Modern Sanat Müzesi ndeki, Gaston Lachaise'in *«Ayakta duran kadın»* ı. (1932).

NewYork Modern Sanat Müzesi ndeki, Alexander Calder'in *«Istakoz kapanı ve balık kuyruğu»* (1939).

NewYork Metropolitan Sanat Müzesindeki Aristide Maillol'un *«Zincirle bağlı hareket»* (1906).

1900 - 1940 YILLARI ARASINDAKİ HEYKELCİLİK

Paris, Tuileries bahçeleri ndeki, Maillol'ün *«Akdeniz»* i. (1901).

NewYork Modern Sanat Müzesi ndeki, John B. Flannagan'ın *«Ilk yumurtanın zaferi»*. (1937).

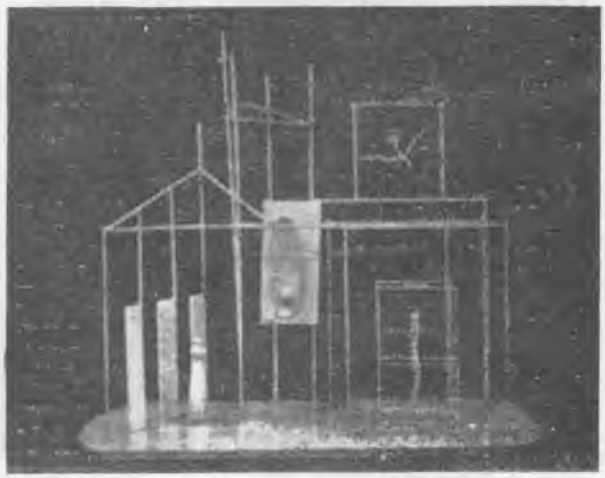

NewYork Modern Sanat Müzesin ndeki, Alberto Giacometti nin *«Sabahın saat dördünde Saray»* ı (1933).

HEYKELCİLİK

West Palm Beach Kuzey Galeri ve Sanat Okulun daki, Theodore Roszak ın «*Deniz avı*» (1949)

Michigan Cranbrook Akadcmisindeki, Henry Moore un «*Yatık figür*» ü (1945-46).

Londra Tate galerideki, Reg Butler'in «*Meçhul siyasi tutuklu*» (1952).

Fransa'da Assy kilisesindeki, Jacques Lipchitz in «*Assy bakiresi*» (1948 - 54).

Minneapolis Walker Sanat Merkezindeki, Marino Marini'nin «*At ve binici*» adlı bronz heykeli. (1949)

Brezilya Sao Paulo Modern Sanat Müzesindeki, Max Bill'in «*Üçlü birlik*» i (1947-48).

2. DÜNYA SAVAŞINDAN SONRA HEYKELCİLİK

HEYKELCİLİK

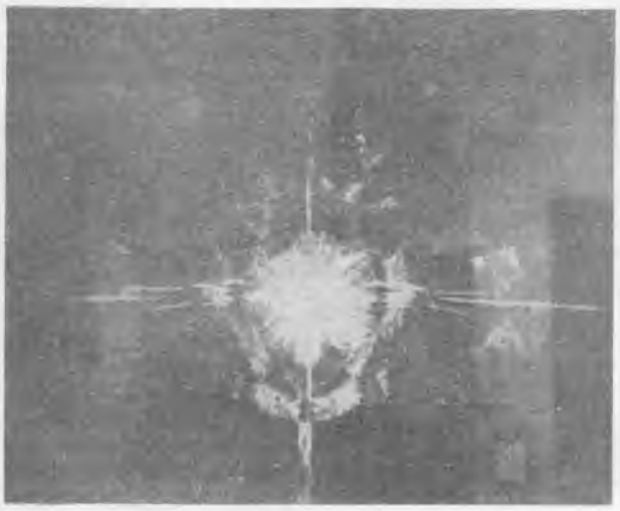

NewYork, Metropolitan Sanat Müzesindeki, Richard Lippold'un «*Güneş*» i. (1953-1956).

Philadelphia Fuarı Mount Park'daki, Jacob Epstein'in «*Toplumsal bilinç*» adlı bronz heykeli. (1952-53).

NewYork Modern Sanat Müzesindeki Pablo picasso'nun bronzdan «*Bir kadının başı*». (1951).

ÇAĞDAŞ HEYKELCİLİK

A. B. D. Yale Üniversitesi Sanat galerisindeki, Seymour Lipton'un «*Nöbetçi*» adlı nikel-gümüş heykeli. (1959).

Londra, Gimpel Fils galerisindeki, Kenneth Armitage'ın «*Yürüyüşe çıkan aile*» si. (1953).

A. B. D.'deki Raymond Jacobson'un «*Yapı*» sı. (1955). Özel koleksiyondan.

HEYKELCİLİK

ÇAĞDAŞ TÜRK HEYKELCİLİĞİ

İlhan Koman'ın «*Denizatı*» adlı heykeli (1961) Kendi özel koleksiyonunda.

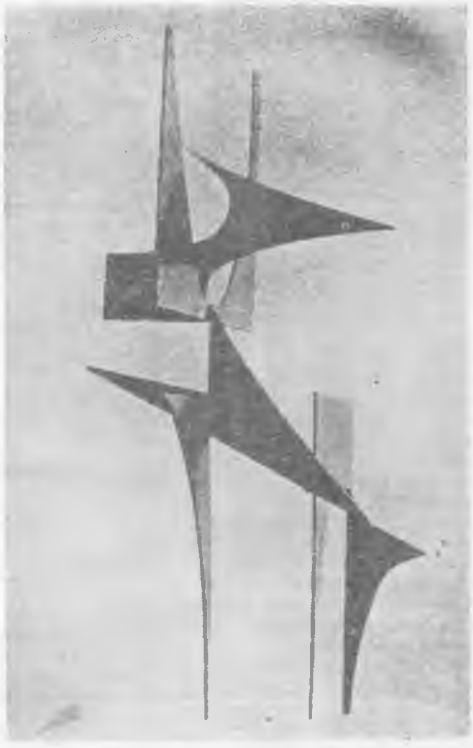

İstanbul Resim - Heykel Müzesi'ndeki, Şadi Çalık'ın «*Saç*» heykeli.

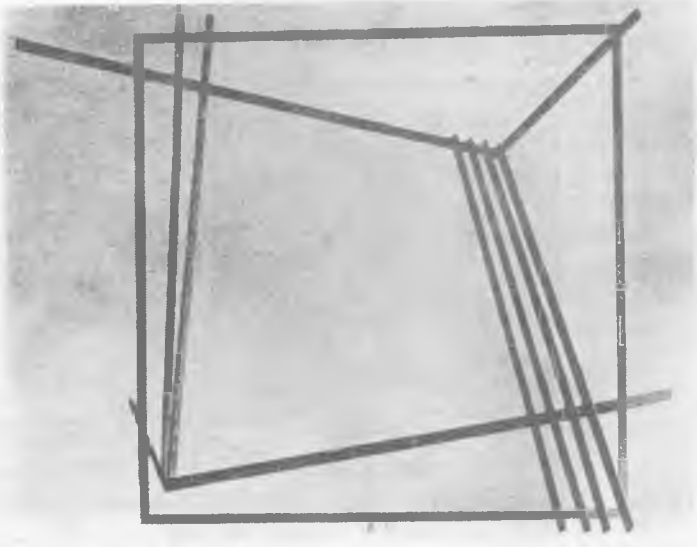

Hadi Bera'nın «*Demir*» heykeli. (1906).

Tamer Başoğlu'nun «*Ağaç*» heykeli. Kendi özel koleksiyonunda.

HEYKELCİLİK

Ankara Hacettepe Üniversitesi'ndeki, Hüseyin Gezer'in «*Çocuk ve Ana*» adlı bronz heykeli. (1957).

ÇAĞDAŞ TÜRK HEYKELCİLİĞİ

Ali Teoman'ın «*Germaner*» adlı taş heykeli (1965) Kendi özel koleksiyonunda.

İstanbul Resim Heykel müzesindeki, Kuzgun Acar'ın «*Demir çiviler*» adlı heykeli. (1961).

Zühtü Müritoğlu'nun «*Ağaç*» adlı heykeli. (1960) Kendisinde.

[*Ing.* Symbol of hafnium; *Fr.* Symbole du hafnium (celtium)].

hg, Hektogram'ın kısaltılması. [*Ing.* Symbol of hectogram; *Fr.* Symbole de l'hectogramme].

Hg, *kim.* Civa elementinin sembolü. [*Ing.* Symbol of mercury; *Fr.* Symbole du Mercure].

H. horizonu, *trm.* A horizonunun toprak materyali ile doğrudan doğruya temas halinde olan hümüslü kısmı. [*Ing.* H horizon].

hı, e, *h.d.* «*Evet*» anlamında kabul ve doğrulama sözü. [*Ing.* Yes; *Fr.* Oui].

hıçkıra hıçkıra, z. Hıçkırarak, hıçkırıklarla: *Çocuk onu iki eliyle ve şiddetle iterek yorganların üstüne kapandı ve hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı.* [*Ing.* Sobbingly; *Fr.* En sanglotant, avec des sanglots].

hıçkırık,-ğı, i. < *hıçkırmak.* § ❶ Mide dolgunluğu veya sinir hali dolayısıyle istemsiz *(iradesiz)* olarak diyafram kasının kasılmasıyle hava akciğerlere geçerken boğazdan çıkan ve az çok düzgün aralıklarla «*hık, hık*» diye tekrarlanan ses. [*Ing.* Hiccup, hicough; *Fr.* Hoquet]. § ❷ Ağlarken boğaz tıkanıyormuş gibi göğüsten gelip zor çıkan açılı ses: *Hıçkırarak ağlamak, hıçkırıklarla ağlamak.* [*Ing.* Sob; *Fr.* Sanglot]. ⊙ **hıçkıra hıçkıra ağlamak**, *dey.* İç çekerek ağlamak. [*Ing.* To sob, to weep or cry sobbingly; *Fr.* Sangloter].
~ **tutmak**, *dey.* Midenden gelen istemsiz acıklı ses çıkarmak. [*Ing.* To have the hiccups; *Fr.* Avoir le hoquet].

hıçkırma, i. § ❶ Boğazdan «*hık, hık*» diye aralıklı ses çıkarma, hıçkırmak hareketi. [*Ing.* Sobbing; *Fr.* Action d'hoqueter, action de sangloter]. § ❷ İç çekerek ağlama. § ❸ *fizyol.* Ağrının etkisi altında diyaframın spazm şeklinde kasılmasıyle göğüsteki havanın birdenbire ve sesli olarak dışarı atılması. [*Ing.* Hiccup; *Fr.* Sanglot].

hıçkırmak, f. *yans.* § ❶ Boğazdan «**hık, hık**» diye hıçkırık sesi çıkarmak. [*Ing.* To hiccup; *Fr.* Hoqueter]. § ❷ İç çekerek ağlamak: *Anasının ölümünü duyunca gözyaşlarını tutamayarak hıçkırıyordu.* [*Ing.* To sob; *Fr.* Sangloter]. § ❸ Diyaframın spazm şeklinde kasılmasıyle içteki hava sesli olarak dışarı atılmak. [*Ing.* To hiccup; *Fr.* Hoqueter].

hıdır, i. *Osm.* < *Ar. hızr.* Hızır adının başka okunuşu.

hıdiv /hıdiv/, i. *Osm.* < *Fars. tar.* Mısır Osmanlı imparatorluğuna bağlı iken, Kavalalı Mehmet Ali Paşa'dan sonra oranın valilerine verilen san. [*Ing.* Khedive; *Fr.* Khédive].

hıdrellez, b.i. *(Hızır ve İlyas'ın adlarından). folk.* § ❶ Hızır ve İlyas peygamberlerin her yıl buluştuklarına inanılan gün *(6 mayıs).* § ❷ Buluşma ile ilgili olarak her 6 mayısta yapılan bayram. [*Ing.* The 40 th day after the spring equinox *(May 6 th, popularly considered as the beginning of summer); Fr.* Fête du printemps *(6 mai)*].

hıfız,-fzı, i. *Osm.* < *Ar. hıfz.* § ❶ Saklama: *Kâğıtlarını dairede hıfzettiler.* [*Ing.* Guarding, protecting, preserving, protection; *Fr.* Garde, conservation, préservation]. ☆ *Eşanl.* **koruma, muhafaza.** § ❷ Ezberleme: *Derslerde ezbercilik iyi değildir ama gene formül, kural, manzume gibi şeylerin hıfzı gerekir.* [*Ing.* Committing to memory; *Fr.* Action d'apprendre par cœur, action de retenir en mémoire]. § ❸ Akılda tutma. ⊙ **hıfza çalışmak**, Kur'an'ı ezberlemeye çalışmak. [*Ing.* To be trained in learning the Quran by heart; *Fr.* Tâcher d'apprendre le Coran par cœur]. ⊙ **hıfzı lisan**, *dey.* Dilini tutma.

hıfzetmek(-i), f. *Ar.* ve *T.* § ❶ Saklamak. [*Ing.* To keep, to hold, to guard, to protect to preserve; *Fr.* Garder, conserver, preserver]. ☆ *Eşanl.* **korumak, muhafaza etmek.** § ❷ Aklında tutmak, bellemek. [*Ing.* preserve; *Fr. Garder, conserver, préserver*]. To commit to memory, to bear in mind, to remember; *Fr.* Retenir en mémoire]. ☆ *Eşanl.* **ezberlemek.**

hıfzıssıhha, b. i. *Osm.* < *Ar. hıfz,* koruma + *sıhha,* sağlık. Vücudu sağlam tutmak ve hastalıklardan korumak için hem doğrudan doğruya vücuda hem de bulunulan çevreye uygulanması gerekli tedbirlerin topu ve bunlardan söz eden tıp dalı. [*Ing.* Hygiene; *Fr.* Hygiène]. ⊙ **havacılık ~ ı**, *hava.* ◘ Havacılık.
☆ *Eşanl.* **sağlık koruma, sağlık korumu, sağlık bilgisi.**

hıhlamak, f. Sümkürürken *hıh* diye ses çıkarmak.

hık, i. *yans.* Birinin, anasına veya babasına pek benzediğini anlatmak için kullanılan *hık demiş burnundan düşmüş* deyiminde geçer. ⊙ ~ ı **mık yok**, *dey.* Bir şeyin kesinliğini belirtmek için kullanılır. [*Ing.* There is no question about it].
~ **mık**, *dey.* Zorla, güç belâ.
~ **mık etmek**, *dey.* Ne diyeceğini şaşırıp birbirini tutmaz sözler söylemek. Bir işten kaçınmak için bahaneler bulur gibi davranmak, sorulara belirsiz cevap vermek. [*Ing.* To hem and haw, to hesitate; *Fr.* Hésiter à s'expliquer, tourner autour du pot].

hıkırdamak, f. Hıkır hıkır ses çıkarmak. ⊙ **hıkır hıkır gülmek**, *dey.* Gülerken kesik kesik sesler çıkarmak.

hıklamak, f. Sümkürürken *hıh* diye ses çıkarmak.

hıl'at,-tı, i. *Osm.* < *Ar. tar.* Padişahların hizmetlerini beğendiklerine giydirdikleri değerli kumaş, kürk. [*Ing.* Robe of honor, killut, khelaut; *Fr.* Grande tenue].

hılt,-tı, i. ç: **ahlât**. *Osm.* < *Ar. biy.* Canlılarda bulunan her türlü sıvı madde. [*Ing.* Humo(u)r, body-fluid; *Fr.* Humeur].
Eşanl. **suyuk.**

hıltan, i. *bot.* ◘ **Kılır, dişotu.**

hılyc, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Süs, ziynet. § ❷ İnsanın, özellikle büyük adamların yaradılış nitelikleri ve bunları anlatan kitap; *Hilyat Enbiya.*

hımbıl, s. ve i. Aptal, budala, becerıksiz ve miskin, tembel *(kimse): Sesini kes hımbıl!* [*Ing.* Stupid, imbecile, slow, slack, idle; *Fr.* Inintelligent,-ente, sot,-sotte bête, stupide, niais,-niaise, gauche maladroit,--oite, malhabile, paresseux,-euse].
Eşanl. **ahmak, beyinsiz, alık, aptal, cıbıl, kalın kafalı, anlayışsız, gabi, sâf, sâfdil, sâdedil, avanak, bön, enayi, aval, andavallı, armut (argo), danalak, habenneka, salak, görgüsüz, saloz, sâfderun.**
~ *Karş.* **akıllı, zeki, kurnaz, anasının gözü** *(h.d.),* **çakal** *(h.d.),* **it oğlu iti** *(h.d.).*

hımbıllık,-ğı, i. Hımbıl olma hali. [*Ing.* Imbecility, idiotic act; *Fr.* Inintelligence, niaiserie, maladresse, paresse].

hım hım, z. Sesin burundan çıktığını anlatır: *Hım hım konuşmak.*

hımhım, s. ve i. *yans.* § ❶ Sesleri burnundan çıkararak konusan *(kimse).* [*Ing.* One who speaks through his nose; *Fr.* Nasillard,-arde]. § ❷ Burundan çıkan ses gibi boğuk: *Sesi hımhımdı biraz.* ⊙ **biri ~ biri burunsuz (hımhım'la burunsuz), birbirinden uğursuz**, *dey.* İki kötü kimse mukayese edilirken «*biri öteki kadar kötü*» anlamında kullanılan söz. [*Ing.* One is as bad as the other].

hımhımlama, i. ◘ Hımhımlık.

hımhımlamak, f. Burundan söylemek, hım hım ederek söylemek. [*Ing.* To speak through the nose; *Fr.* Nasiller].

hımhımlık, -ğı, i. § ❶ Hımhım olma hali, burnundan söyleyiş. [*Ing.* Speaking through one's nose, snuffling; *Fr.* Nasillement]. § ❷ *patol.* Burun boşluklarının ön kısmında yer alan ve aşırı ses titreşimine yolaçan bir tıkanıklığın sebep olduğu ses değişikliği. [*Ing.* Speaking through the nose; *Fr.* Nasillement].
Eşanl. **hımhımlama.**

hımış, i. Ağaç çatkı arasına kerpiç doldurmak suretiyle yapılan duvar ve bina. [*Ing.* Timber construction with brick filling].
~ **ev**, ◘ Ev.

hınca.hınç /hınc:cahınç/, z. ve s. *(Bir yer veya taşıt hk.)* Ağzına kadar, tıka basa dolu, dopdolu. [*Ing.* Jammed, crammed, greatly crowded; *Fr.* Plein, rempli].

hınç,-cı, i. Öç almayı güden öfke, kin, kuyruk acısı, intikam. [*Ing.* Hatred, rancour; *Fr.* Ressentiment, rancune]. ☆ *Eşanl.* **yağılık, buğz, düşmanlık, adavet, hasımlık, husumet, kin, hınç garez, öcük, nefsaniyet, kuyruk acısı, vazgeçti.** ☆ *Karş.* **dostluk.** ⊙ **hıncını çıkarmak**, *dey.* Öcünü almak. [*Ing.* To take revenge *(on),* to vent one's spleen (on)].
~ **almak (hıncını almak)**, *dey.* Intikam almak, öç almak: *İnsanlar kızınca nasıl hınç alacakları bilinmez.* [*Ing.* To revenge; *Fr.* Tirer vengeance, se venger de qn].

hınçkırmak, f. ◘ Hıçkırmak.

hındım, i. *Osm.* < *Fars. h.d.* § ❶ Çalgılı meclis, sazlı sözlü eğlenti: *Bugün Ayvansarayda hındım var.* [*Ing.* Orgy, carousal; *Fr.* Orgie, bacchanale, b(e)uverie]. § ❷ Bir şeyin üstüne fazlaca düşme, ifrata kaçma.

hındımlamak, f. *h.d.* Birinin üstüne düşmek, çullanmak: *Bir de baktım Ahmedi hındımlamış, az kalsın boğazlıyordu.* [*Ing.* To attack and overwhelm, to fall *(upon)*].

hınk, i. «*Yardımcılık taslayan*» anlamındaki «*hınk deyici*» deyiminde geçer.

hınt, s. *Erm. khent. arg.* **Deli**, budala: *İbişte kafa ne gezer hıntın biri.* [*Ing.* Crazy, mad; *Fr.* Fou,-folle, idiot,-idiote, sot,-sotte].

hınta, i. ç: *hınat. Osm.* < *Ar.* ◘ **Buğday.**

hınzır, i. ç: **hanâzir**, *Osm.* < *Ar. hınzîr.* § ❶ «*Domuz*» anlamında ise de, hemen hemen yalnız küfür, azarlama, bazen de siteme benzeyen azar için kullanılır: *Vay hınzır herif, Seni hınzır, dün akşam bizi niçin o kadar bekletti̇n?.* [*Ing.* Swine, pig, hog, brutal, despicable fellow; *Fr.* Porc, cochon, pourceau]. § ❷ *mec.* Pis ve katı yürekli. ☆ *Eşanl.* **ganddar, hain, domuz.** § ❸ Çocuklar hakkında «*yaramaz*» anlamında kullanılır: *İnşallah hınzırı yaramazlık ettiği zaman ben de onun içine kapatayım diyor.* [*Ing.* Naughty; *Fr.* Méchant,-ante].
~ **ekmeği**, *esk. bot.* Yer mantarı. ◘ **Domalan.**

hınzırlık,-ğı, i. § ❶ Hınzır olma hali, kötü huyluluk, domuz tabiatlılık, münasebetsizlik, domuzluk etme. [*Ing.* Swinish behavior; *Fr.* Cochonnerie, salete, obstination, entêtement]. § ❷ Muziplik, şakacılık. [*Ing.* A dirty trick; *Fr.* Mauvaise plaisanterie].

hır, i. *yans.* § ❶ Kavga, dalaş: *Hır çıkarmak.* [*Ing.* Row, quarrel; *Fr.* Dispute, querelle].
Eşanl. **didişme, niza.** § ❷ Göğüsten çıkan kısık ve boğuk ses. [*Ing.* Snarling sound; *Fr.* Râlement, râle]. ☆ *Eşanl.* **hırıltı.**
~ **çıkarmak**, *arg.* Kavga, gürültü etmek: *Hır çıkarayım deme, çabuk enselenirsin burada.* [*Ing.* To start a quarrel, to cause a row; *Fr.* Râler, disputer].
~ **dır etmek**, *dey.* Geçimsizlik etmek.
~ **gür**, ◘ **Hırgür.**

hıra, s. Zayıf, cılız. [*Ing.* Thin and weak].

hıram /hıram/, i. *Osm.* < *Fars.* Salınma, salınarak yürüme.

hıraman /hırâmân/, s. *Osm.* < *Fars.* Sallanarak naz ve eda ile yürüyen.
~ **olmak**, Salınarak yürümek.

hırbo /hır:bo/, s. *arg.* (a) İri kıyım, iriyarı *(adam).* [*Ing.* Powerfully built, huge, big; *Fr.* Grand, énorme]. ◘ **Abeci.**

hırboluk,-ğu, i. *arg.* Sersemlik, salaklık, ahmaklık. [*Ing.* Clumsiness, boorishness; *Fr.* Maladresse, gauchery, grossierete].

hırçın, s. Olur olmaz şeylere sinirlenip huysuzluk eden. [*Ing.* Ill-tempered, bad-tempered; *Fr.* Hargneux,-euse, revêche, maussade, grincheux,-euse].
Eşanl. **aksi, ters, asi, kavgacı, afacan, asabi, serkeş, geçimsiz, huysuz.**
~ *Karş.* **iyi huylu, yumuşak başlı, uysal, halim selim, mülâyim.**

hırçınlaşmak, nsz. f. Hırçın hale gelmek, hırçınlık yapmaya koyulmak. [*Ing.* To become stubborn; *Fr.* Devenir hargneux].

hırçınlık,-ğı, i. Hırçın olma hali veya hırçınca iş. [*Ing.* Bad-temper,ill-temper; *Fr.* Mauvais caractère, mauvaise humeur].

hırdavat,-tı, c. i. *Osm.* < *Fars. hurda* > *Ar.*

hurdavat. § ❶ Demirden köhne âlet ve edevat, kilit, çivi, tel, reze gibi ufak tefek maden eşya. [*Ing.* Ironmongery; *Fr.* Quincaille]. § ❷ Önemsiz ufak tefek eşya, gereksiz öteberi: *Şu hırdavatı oradan kaldırmalı.* [*Ing.* Rubbish; *Fr.* Bagatelles].

hırdavatçı, i. Hırdavat satan kimse, hurdacı. [*Ing.* Ironmonger; *Fr.* Quincaillier].

hırdavatçılık,-ğı, i. Hırdavat satma işi. [*Ing.* The hardware business; *Fr.* Quincaillerie].

hırfet,-ti, i. *ikt.* Bir kimsenin devamlı olarak yaptığı, geçim aracı olan zanaatı.

hır.gür, hır.hır, b. Kavga gürültü, geçimsizlik, ağız kavgası: *Onların hırgüründen bıktım artık!* [*Ing.* Noisy quarrel, squabble; *Fr.* Dispute, querelle].

hırıldamak, nsz. f. *yans.* § ❶ Uyurken veya uyanıkken göğüsten, genizden hır hır diye ses çıkarmak: *soğuk almış, geceleri hırıldıyor. Çocuğun nezlesi var, göğsü hırıldıyor.* [*Ing.* To snarl, to snore continuously; *Fr.* Râler]. § ❷ Homurdanmak, kavga hırıltı çıkarmak üzere söylenmek, ters veya kaba konuşmak. [*Ing.* To growl; *Fr.* Grogner, râler, maugréer].

hırıldanmak, f. Birisine karşı kaba konuşmak. [*Ing.* To snarl continuously to oneself, to growl; *Fr.* Grogner, râler].

hırıldaşmak(-le), nsz. f. Hırlaşmak, ağız kavgası etmek. [*Ing.* To snarl continuously at each other, to quarrel *(without reason)*; *Fr.* Se disputer *(à la maniere des chiens qui se menacent)*].

hırıl hırıl, z. *yans.* Göğüsten nefes alarak, gürültülü bir ses çıkararak. [*Ing.* Repeated snort].

~ ~ **etmek**, Gürültücü bir ses çıkarmak. [*Ing.* To make a gurgling sound].

hırıltı, i. < *hırıldamak.* § ❶ *(Göğüsten veya genizden)* Hır hır diye çıkan ses. [*Ing.* Sound of snoring or snarling, rattle; *Fr.* Râlement, râle]. § ❷ Sebepsiz kavga, geçimsizlik kavgası: *Hırıltı istemem, iyi geçinin.* [*Ing.* Quarrel, squabble, growling; *Fr.* Dispute, querelle]. § ❸ *tıp.* Had veya müzmin akciğer hastalıklarında, solunum sırasında işitilen bazı anormal seslere verilen ad. *(Hırıltı çıktığı yere (bronşlar veya hava petekleri/ ve ses özelliğine göre çeşitlere ayrılır; çıtırtılı hırıltı, az çıtırtılı hırıltı, kuru hırıltı, ötüşlü, ıslıklı hırıltı, gırtlak, yutak, bronş, hava kesesi, hava peteği hırıltıları).* [*Ing.* Rattle; *Fr.* Râle, râlement]. ⊙ **çıtırtılı** ~, *tıp.* Bazı akciğer hastalıklarında işitilen, tuzun ateşte çatırdamasını veya saçların kulak dibinde birbirine sürtünmesinden çıkan çıtırtıları andıran hırıltı sesi. [*Ing.* Crepittant rattle; *Fr.* Râle crepitant].

hırıltıcı, s. *mec.* Hırıltı çıkaran, geçimsiz. [*Ing.* Quarrelsome; *Fr.* Querelleur,-euse].

hırıltılı, s. Hırıltı sesi çıkaran. [*Ing.* Having a rattling noise; *Fr.* Râlant].

hırızma /hırız:ma/, i. § ❶ Bazı azgın hayvanların dudaklarına, burnuna geçirilen demir halka: *Ayının burnuna hırızma takmışlar, oynatıyorlardı.* [*Ing.* Nesering; *Fr.* Anneau nasal]. § ❷ Burun deliğine takılan süs.

Hıristiyan , öz. i. ve s. *Yun. khristianos.* § ❶ Hz. Isa'nın dinine bağlı: *Hıristiyan topluluk.* [*Ing.* Christian; *Fr.* Chretien,-enne]. § ❷ *(İsim takımlarında)* Hıristiyanlık Hıristiyanlar: *Hıristiyan âlemi, Hıristiyan âdeti.* [*Ing.* Christian; *Fr.* Chrétien,-enne]. § ❸ Isa dini ile ilgili: *Hıristiyan inancı.* [*Ing.* Christian; *Fr.* Chrétien,-enne]. § ❹ i. Bir Hıristiyan kilisesinin üyesi: *Hıristiyan deyince katolikler, protestanlar, ortodokslar ve gregoryenler anlaşılır.* [*Ing.* Christian; *Fr.* Chrétien,-enne]. ⊙ **Aquino'lu Aziz Tommaso** ~ **ları**, *tar.* Hıristiyanlığı kabul edişleri Aquino'lu Tommaso'ya kadar çıkan ve Malabar kıyısında oturan Hıristiyanlar. *(Bunlara nesturîler de denir, çünkü piskoposlarını Mezopotamya nesturîleri arasından seçerlerdi. Dinî törenlerinde Süryaniceyi kullanırlardı. 1559'da bir nesturî topluluğu Roma kilisesiyle birleşti).* [*Ing.* Christians of saint Thomas; *Fr.* Chretiens de saint Thomas]. ⊙ **eski** ~, *tar.* Ispanya ve Portekiz'de sonradan Hıristiyan olan Magrıplıların ve Yahudilerin aksine, Hıristiyanlığı çok önceden kabul edenlere denirdi [*Ing.* Ancient Christian, old Christian, *Fr.* Ancien chrétien, vieux chrétien] ⊙ **ilerici** ~**lar**, *siy.* Komünist partisiyle siyasî alanda sıkı eylem birliğinden yana olan hıristiyanlar. *(Katolik kilisesi bunları birçok kere kınadı).* [*Ing.* Progressive christians; *Fr.* Chrétiens progressistes]. ⊙ **incil** ~ **ları**, *tar.* 1795'te, *Cornwall* kontluğunda *O'Bryan* adlı çiftçi tarafından kurulan amerikalı metodistler topluluğu *(bunlar Kanada ve Avustralya'da din kurumları kurdular).* [*Ing.* Christians of the bible; *Fr.* Chrétiens de la Bible]. ⊙ **sosyal** ~ **lar**, *siy.* Hıristiyan demokrasisi isteyen hıristiyanlar. [*Ing.* ve *Fr.* Chrétiens sociaux]. ⊙ **vaftizci Yahya** ~ **ları**, *tar.* «*bulucuları*» Karmel dağı rahibi *Ignace de jesus (XVII yüzyıl)* tarafından, asılları bilinmeyen mezopotamyalı softalara verilen ad. *(Peygamber olarak vaftizci Yahya'ya saygı gösteriyor ve vaftiz oluyorlardı. Basra yakınlarında, bu mezhebin kalıntılarına bugün de rastlanır. Bunlara MANDEİZMCİ'ler, NASIRA'lılar ve SABA'lılar denir).* [*Ing.* Christians of saint John; *Fr.* Chrétiens de saint jean, mandéens, nazaréens, sabéens].

~ **demokrasisi**, *sosy.* ◘ **Demokrasi** .

hıristiyanlaşma, i. Hıristiyanlığı kabul etme, hıristiyan olma. [*Ing.* Christianization; *Fr.* Christianisation].

hıristiyanlaşmak, nsz. f. Hıristiyan olmak, hıristiyanlığı kabul etmek. [*Ing.* To become (a) Christian; *Fr.* Se christianiser].

hıristiyanlaştırmak, f. Bir kimse veya bir topluluğu Hıristiyan dinine sokmak. [*Ing.* To christianize; *Fr.* Christianiser].

hıristiyanlık,-ğı, i. § ❶ Hıristiyan dini; Hz. Isanın yasası ve doktrini: *Hıristiyanların uğradığı zulüm, hıristiyanlığın yayılmasını etkilemiştir.* [*Ing.* Christianity; *Fr.* Christianisme]. § ❷ Hıristiyan âlemi. [*Ing.* The Christian world; *Fr.* Le Monde chrétien].

hırka, i. ç: **hırak**. *Osm.* < *Ar. kıyf.* § ❶ Özellikle kadınların elbise üzerine giydikleri, yün v.b. den örülmüş veya kalın kumaştan dikilmiş, önden açık kollu giyecek: *Eve gelir gelmez soyundu, altına bir hırka alarak tulumbada yıkandı.* [*Ing.* Woollen jacket, wadded and quilted jacket; *Fr.* Espece de veston, ordinairement ouatee qu'on porte dans la maison]. § ❷ Eskiden erkeklerin cübbenin altına ve gecelik elbisesinin üzerine giydikleri, dize kadar veya daha uzun kalın kumaştan veya içi pamukla kalınlaştırılarak hazırlanmış giyecek: *Kudüs hacıları, yağlı hırkalarının çürümüş pamuğunu didikleyen Medine hacılarından daha bahtiyar değildirler.* § ❸ Dervisliğin sembolü haline gelmiş giyecek. ⊙ ~ **yı başına çekmek**, *dey.* Uyumak. Dünya işlerinden el etek çekmek. [*Ing.* To withdraw from the world, to live in seclusion]. ⊙ **bir lokma, bir** ~, *dey.* Tevekkülü ifade eden söz. [*Ing.* A morsel of food, a rag of clothing, enough to keep body and soul together]. ⊙ **Sam** ~ **sı**, *kıyf.* Sık ve ince el dikişleriyle süslü, sam kumaşından dikilmiş erkek hırkası.

hırkadak, z. Hırk diye ses çıkararak.

hırka.püş /hırkapüş/, b. i. Hırka giyen, fakir, derviş. [*Ing.* Wearing a dervish's cloak, dervish].

hırlamak, f. *yans.* § ❶ *(köpek saldırmadan önce)* Hır diye ses çıkarmak: *Köpek bizi görünce hırlamaya başladı.* [*Ing.* To snarl to growl *(dog)*; *Fr.* Grogner, gronder]. § ❷ Göğüsten hırıltılı bir şekilde nefes almak veya uykuda horuldamak. [*Ing.* To snore; *Fr.* Râler, ronfler]. § ❸ Kızgınlıkta ters konuşmak. [*Ing.* To growl, to snarl; *Fr* .Grogner, râler, maugréer].

hırlanmak, nsz. f. Köpek hırlar gibi ters ters söylenmek. [*Ing.* To grumble, to snarl aggressively; *Fr.* Murmurer entre ses dents, grogner, gronder].

hırlaşmak(-le), nsz. f. Birbirine saldırmaya hazırlanan köpekler gibi ağız kavgasına girismek. [*Ing.* To snarl or growl at each other, to quarrel with each other, to squabble noisily; *Fr.* Se disputer *(à la maniere des chiens qui se menacent)*].

hırlı, s. *h.d.* Kendi başına anlamı olmayıp *hırlı mıdır, hırsız mıdır* deyiminde geçer. Bu, bir kimsenin ahlâk ve gidişi hakkında şüphe gösterildiği vakit söylenir: *Ben onu tanımıyorum, hırlı mıdır, hırsız mıdır bilmem! Pek hırlı bir adama benzemez. Hiç tanımam, hırlı mıdır, hırsız mı, bilmem.* [*Ing.* Good, auspicious, lucky; *Fr.* Honnête, probe].

— **hırsız**, *dey.* Bir kimsenin ahlâkı hakkında şüpheye düsüldüğü zaman kullanılır: *Hırlı mıdır, hırsız mıdır nedir?* [*Ing.* Honest man and thieves].

hırpadak, z. *yans.* Birdenbire, hemencecik. [*Ing.* Suddenly, all of a sudden *(to stop)*].

hırpalamak(-i), f. § ❶ Örselemek. [*Ing.* To misuse; *Fr.* User, friper]. § ❷ Dövmek: *Hırsızı karakolda hırpalamışlar.* [*Ing.* To beat, strike, hit; *Fr.* Battre, frapper]. § ❸ *mec.* Itip kakarak ve yüzüne bağırarak üzmek. [*Ing.* To ill-treat; *Fr.* Malmener, maltraiter].

☆ *Eşanl.* **berelemek, ezmek, tartaklamak, zedelemek, yıpratmak**.

☆ *Karş.* **hoş tutmak**.

hırpalanmak, nsz. f. Hırpalamak işine konu olmak. [*Ing.* To be ill-treated, be upset; *Fr.* Être fripé, être usé, être battu, être malmené,-être maltraité].

☆ *Eşanl.* **örselenmek**.

hırpalatmak(-i,-e), f. Hırpalamak işini yaptırmak. [*Ing.* To ill treat, to upset; *Fr.* Faire user, faire ravager, faire battre, faire maltraiter, faire malmener].

hırpanî /hırpanî/, s. Perişan kılıklı. [*Ing.* In tatters; *Fr.* Déchiré, en lambeaux].

☆ *Eşanl.* **çapaçul, şapşal, eteği düşük, hırtlamba , babayani, zibidi, harabati, süflî, rüküş, zemheri zürafası, kılıksız, derbeder.**

☆ *Karş.* **kılıklı, iyi giyimli, eli yüzü düzgün.**

hırpanilik,-ği, i. Perişan kılıklılık.

hırpo, s. *arg.* ◘ **Hırbo**.

hırs, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Açıkgözlülük, sonu gelmeyen istek, tamah, bir şeyin üzerine şiddetle düşme: *Fazla kazanç hırsıyle ziyana uğradı.* [*Ing.* ve *Fr.* Ambition]. ☆ *Eşanl.* **ihtiras.** ☆ *Karş.* **tokgözlülük, kanaatkârlık.** § ❷ Öfke: *Hırsından ne yapacağını bilemiyor. Hırsını alamıyarak çocuğu dövdü.* [*Ing.* Anger; *Fr.* Colère]. ☆ *Eşanl.* **hiddet, kızgınlık.** ☆ *Karş.* **sükûnet, soğukkanlılık.** § ❸ Azgınlık. [*Ing.* Rage, fury; *Fr.* Rage, fureur, furie]. ☆ *Eşanl.* **kudurmuşluk, kudurganlık,** ⊙ **hırsından çatlamak** *(boğulmak), dey.* Aşırı derecede kızmak, öfkelenmek. [*Ing.* To be ready to burst with anger] ⊙ ~**ını alamamak**, *dey.* Öfkesini yenememek. [*Ing.* To be unable to vent one's anger]. ⊙ ~ **ını almak**, *dey.* Öfkeyi geçirmek, yatışmak. ⊙ ~ **sını çıkarmak**, *dey.* Öfkesini almak. [*Ing.* To vent one's spleen *(on)*].

hırsız, i. § ❷ Başkalarının malını çalan kimse. [*Ing.* Thief, robber, burglar; *Fr.* Voleur]. ☆ *Eşanl.* **uğru.** ⊙ ~ **a beyler de borçlu**, *at.* ◘ **Zora beylerin borcu var.**

~ **a kilit (kapı baca) olmaz**, *at.* § ❶ Hırsıza ne kilitli kapı, ne yüksek duvar engel olabilir. O içeri girmenin yolunu bulur. § ❷ Kötü bir iş yapmaya kararlı olan kisiyi önlemek için alınacak tedbirler faydasızdır.

~ **a yol göstermek**, *dey.* Kötü iş yapan birine farkında olmadan yardım etmek, çok ihtiyatsız olmak. [*Ing.* To help a wrongdoer inadvertenly, to be very incautious]. ⊙ **at** ~ **ı**, ◘ **At.** ⊙ **deniz** ~ **ı**, ◘ **Korsan.** ⊙ **deniz** ~ **ı**, *den.* ◘ **Deniz.**

~ **atlaması**, *cimn.* Kasa ve benzeri atlama araçları üzerinden tek ayakla sıçrayıp, bacakların ileri fırlatılmasından sonra ellere dayanarak yapılan atlama. [*Ing.* Thief-vault; *Fr.* Saut en hauteur avec appui mains].

~ **çekmecesi**, Çalışma masasının gizli bölmesi. [*Ing.* Secret drawer in a desk].

~ **feneri**, ◘ **Fener**.

~ **gibi**, *dey.* Kimseye görünmeden, gizlice. [*Ing.* Stealthily; *Fr.* A la dérobée, furtivement].

~ **malı**, *dey.* Çalınmış mal. [*Ing.* Stolen goods; *Fr.* Objet volé, vol].

~ **yatağı**, *dey.* Hırsızları ve çalınan eşyayı kabul edip saklayan kimse ve yer. [*Ing.* Receiver of stolen goods; *Fr.* Repaire de voleurs, coupe-gorge].

hırsızlama, z. § ❶ Gizlice, kimseye sezdirmeden. [*Ing.* Like a thief, stealthily; *Fr.* En voleur, furtivement]. § ❷ s. Çalınmış, başkasına ait olan *(şey)*: *Hırsızlama mal.* [*Ing.* Stolen; *Fr.* Volé, dérobé].

hırsızlamak, f. Çalmak, asırmak. [*Ing.* To steal; *Fr.* Voler, dérober].

hırsızlamasına, z. Kimseye belli etmeden. [*Ing.* Stealthily; *Fr.* A la dérobée].

hırsızlık,-ğı, i. § ❶ Başkalarının malını çalma. [*Ing.* Theft, larceny, burglary, robbery, stealing; *Fr.* Vol]. § ❷ Çalma suçu. § ❸ *huk.* Mal aleyhine işlenen suçlardan biri. Başkasının taşınabilir bir malını, sahibinin izni olmaksızın faydalanmak amacıyle almak suçu. ☆ *Eşanl.* **basit hırsızl** . [*Ing.* Theft, robbery; *Fr.* Vol]. ◉ **hırsızlığa karşı sigorta**, *huk.* ◘ **Sigorta**. ◉ **deniz hırsızlığı**, *huk.* ◘ **Deniz**. ◉ **hayvan hırsızlığı**, *huk.* ◘ **Hayvan**. ◉ **kullanma hırsızlığı**, *huk.* Bir malın kullanıldıktan sonra geri verilmesi kastı ile sahibinin rızası olmadan alınması. ◉ **nitelikli (mevsuf)** ~, *huk.* Kanunda öngörülen bazı niteliklerin bulunması sebebiyle daha ağır cezayı gerektiren hırsızlık. [*Ing.* Qualified theft; *Fr.* Vol qualifié].

~ **bir ekmekten, kahpelik bir öpmekten**, *at.* Hırsızlığın büyüğü küçüğü olmaz; bir ekmek çalan da hırsızdır. Nitekim kadının namusunu satmış sayılması için bir öpücük vermiş olması yeter.

~ **etmek**, Başkalarının malını çalmak. [*Ing.* To steal; *Fr.* Voler].

~ **sigortası**, *huk.* **Hırsızlığa karşı sigorta**.

hırslandırma, i. § ❶ Bir şeye karşı isteklendirme. [*Ing.* Raising ambition]. § ❷ Öfkelendirme. [*Ing.* Irritating].

hırslandırmak(-i), f. § ❶ Kızdırmak, öfkelendirmek. [*Ing.* To irritate; *Fr.* Irriter, mettre en colere]. § ❷ Hırsa düşürmek, tamahını uyandırmak. [*Ing.* To raise ambition; *Fr.* Faire convoiter].

hırslanmak, nsz. f. § ❶ Öfkelenmek, kızmak. [*Ing.* To rage; *Fr.* S'irriter]. § ❷ Çok istek ve düşkünlük duymak. [*Ing.* To become avaricious; *Fr.* Désirer ardamment].

hırslı, s. § ❶ Öfkeli, kızgın. [*Ing.* Angry, furious; *Fr.* Irrité,-ée, énervé,-ée]. ☆ *Eşanl.* **sinirli, asabî**. ☆ *Karş.* **sakin, olgun, geniş**. § ❷ Doymak bilmeyen, aç gözlü. [*Ing.* Ambitious, avaricious; *Fr.* Ambitieux,-euse, avide].

☆ *Eşanl.* **dünülü, yarsılı, haris, muhteris, tamahkâr**. ☆ *Karş.* **hırssız, gözü tok, gönlü tok, kanaatkâr**.

hırt,-tı, z. § ❶ *yans.* Sert bir şeyin kesilip yırtıldığını anlatır. [*Ing.* Trifle, rubbish; *Fr.* Onomatopée qui imite le bruit des siceaux, du couteau etc.]. § ❷ *arg.* (a) Kaba ve görgüsüz olduğu halde kendini bir şey sanan: *Hırtın biri, ne derse desin.* [*Ing.* Coarse and vulgar yet conceited, fool stupid; *Fr.* Qui a l'esprit lourd, sot, bête]; (b) ◘ **Abeci**.

hırtapoz, s. *arg.* Aptal, sersem, şaşkın: *Boşver şu hırtapoza.* [*Ing.* Fool, stupid; *Fr.* Stupide].

☆ *Eşanl.* **hırbo** .

hırtı pırtı, b. i. Eski püskü, işe yaramaz eşya. [*Ing.* Trifles, rubbish, old clothes; *Fr.* Guenilles].

hırt.lamba, b. s. *arg.* § ❶ Derbeder ve yoksul bir biçimde giyinmiş olan. § ❷ Perişan ve köhne kılıklı. [*Ing.* Poorly and untidily clothed; *Fr.* Qui tousse beaucoup]. ☆ *Yak. anl.* **çapaçul, şapşal, eteği düşük, hırpani, babayanî, kılıksız, zibidi, harabati, süflî rüküş, zemheri zürafası**. ☆ *Karş.* **kılıklı, iyi giyimli, eli yüzü düzgün**. § ❶ Sürekli olarak öksüren, hastalıklı. [*Ing.* Continually coughing and spitting, sickly person]. ◉ ~ **sı çıkmak**, *dey.* Perişan olmak. [*Ing.* To be weak and sickly, to be in rags and tatters]. ◉ ~ **ya dönmek**, *dey.* Aşırı zayıflamak, kemikleri belli olmak.

~ **gibi giyinmek**, *dey.* Gereksiz yere üstüste ve gelişigüzel giyinmek. [*Ing.* To be untidily dressed with an excess of clothing; *Fr.* S'habiller l'un sur l'autre].

hırtlık,-ğı, i. *arg.* Hırtça davranış.

Hırvat,-tı, öz. i. *Isl. khorvat.* § ❶ Hırvatistan halkından veya bu halkın soyundan olan kimse. [*Ing.* Croat, croatian; *Fr.* Croate]. § ❷ *(isim takımlarında)* Hırvatistan, Hırvatlar: *Hırvat partisi.* [*Ing.* Croat; *Fr.* Croat].

Hırvatça, öz.i. *dilb.* Bazı islav lehçelerine eskiden verilen ad; bu lehçeler, üç Hırvatistan veya Slavonya kontluğunda, Timişoara banatında ve Macaristanın orta bölümünde, Sırbistan'da *(Tuna, Sava ve Drava arasında kalan kesim)* konuşulurdu. *(Bugün bu lehçeler sırp-hırvat dilleri genel terimi altında toplanır).* [*Ing.* Croatian, the Croat language; *Fr.* Croate].

hırvatî /hırvatî/, i. *tar.* Sipahilerin başlarına giydikleri külâh biçimindeki başlık.

Hırvati, öz.i. *dilb.* Racasthani dili alt lehçesi; Pencap'ın güney doğusunda yaklaşık olarak 700 000 kişi tarafından konuşulur. [*Ing.* ve *Fr.* Hırvati, ahirwati].

☆ *Eşanl.* **ahirvati**.

Hırvatistan, öz. i. *(Sırp - hırvat dilinde = Hrvatska).* Yugoslavya'da cumhuriyet; Yüzölçümü 56 533 km²; Başkenti, *Zagreb*'dir. Nüfusunun yüzde 81,7'sini Hırvatlar, yüzde 15'ini sırplar, yüzde 1'ini slovenler, yüzde 1'ini macarlar, yüzde 0.7.sini İtalyanlar *(Istria ve Rijeka'da)* ve yüzde 0,6'sını çek ve slovaklar meydana getirir. [*Ing.* Croatia; *Fr.* Croatie].

Hırvatlar, ç. öz. i. *etn.* Sırbistan'ın kuzey batısında *(Drava-Sava ırmaklarının yukarı kesimleri)* yaşayan ulus. [*Ing.* ve *Fr.* Croates].

hısım, i. § ❶ Aynı soydan gelenlerden her biri; ağanları *(dede ve nineleri)* bir olanlardan her biri. [*Osm.* Akraba; *Ing.* Relative, kin, kinsfolk; *Fr.* Parent]. § ❷ Aralarında kayınlık dolayısıyle yakınlık bulunanlara verilen ad. [*Ing.* Kinsman; *Fr.* Affin, allié,-ée].

~ **akraba**, *dey.* Yakın ve uzak bütün hısımlar: *Hısım akraba bir mahallede toplandılar.* [*Ing.* Kith and kin].

~ **hısmın ne öldüğünü ister, ne onduğunu**, *at.* ◘ **Kardeş, kardeşin ne öldüğünü ister, ne onduğunu**.

hısımlık,-ğı, i. § ❶ *fels.* Hısım olma hali; Kandaşlık bağı ile bağlı olanlar arasında baba, ana veya her iki soydan yakınlık ilişkileri. [*Lat. Cognatio, agnation, propinquitas, necessitudo; Ing.* Relationship, kinship, parentage; *Fr.* Parenté]. ☆ *Eşanl.* **soy birliği**. § ❷ Evlenme yoluyle meydana gelen akrabalık. [*Osm.* Sihriyet, sıhr; *Ing.* Affinity; *Fr.* Affinité]. ☆ *Eşanl.* **dünürlük**. § ❸ Yakınlık, münasebet. [*Osm.* Karabet; *Ing.* ve *Fr.* Relation]. § ❹ *huk.* Kişi ile belli kimseler arasında doğal olarak veya belirli hukukî ilişkiler sonucunda kurulan ve hukukî sonuçlar doğuran hukukî bağ. [*Ing.* Parentage; *Fr.* Parenté]. ◉ **akdî** ~, *huk.* Sözleşmeden doğan hısımlık. ◉ **armoni hısımlığı**, *müz.* ◘ **Armoni**. ◉ **civar hısımlığı**, *huk.* Birbirinin sülbünden gelmemekle beraber müşterek bir sulpte birleşenlerin hısımlığı. [*Lat. Cognatio in linea obliqua, transversa, ex obliquo cognati, collaterales; Ing.* Kinship in the collateral line *(collateral relationship); Fr.* Parenté collatérale]. ◉ **civar kan hısımlığı**, *huk.* Müşterek bir asıldan gelen kimseler arasındaki hısımlık. ☆ *Eşanl.* **yan çizgi hısımlığı**. ◉ **civar sıhrî** ~, *huk.* Eşlerden birinin civar kan hısımları ile diğer eş arasındaki hısımlık. ◉ **evlât edinme sözleşmesinden doğan** ~, *huk.* Bu hısımlık tabiî hısımlığa yakın hukukî hükümler hâsıl eder. [*Lat. Adoptivi, famille adoptiva; Ing.* Adoptive relationship; *Fr.* Parenté adoptive]. ◉ **kan** ~, *huk.* Soydan gelme hısımlık, birbirine kan bağlılığı denilen doğal bir ilişkiyle bağlı olanların hısımlığı. [*Osm.* Karabet-i nesebiye; *Lat. Cognatio consanguinitas, sanguinis necessitudo; Ing.* Blood relationship; *Fr.* Parenté de sang]. ◉ **kayın** ~, *huk.* Evlenmede karının kan hısımlarıyle koca, ve kocanın kan hısımlarıyle karı arasında meydana gelen hısımlık [*Osm.* Karabet-i sıhriye; *Lat. Affinitas; Ing.* Affinity relationship by marriage; *Fr.* Alliance]. ◉ **sıhrî** ~, *huk.* Eslerden biriyle diğer eşin kan hısımları arasındaki hısımlık. ◉ **sözleşmeden doğan** ~ **(calî** ~**)**, ◘ **Evlât edinme**. ◉ **usul ve füru** ~, *huk.* Biri diğerinin sulbünden veya sadrından gelenler arasındaki hısımlık. [*Lat. Cognatio in linea directa; Ing.* Lineal kingship (direct relationship); *Fr.* Parenté en ligne directe]. ☆ *Eşanl.* **düz çizgi kan hısımlığı**.

hıssa, i. *Osm.* < *Ar.* Bir söz veya olaydan alınan ders, ibret: *Kıssadan hıssa.* [*Ing.* Warning example, admonition; *Fr.* Leçon]. ☆ *Eşanl.* **hisse**.

hış hış, z. *yans.* İpekli kumasların sürtünmesinden çıkan hışırtı, ses. [*Ing.* A repeated rustling sound of friction or tearing; *Fr.* Frou frou].

~ **etmek**, Canfes gibi şeylerin birbirine sürtünmesi ile hış sesi çıkarmak. [*Ing.* To rustle; *Fr.* Faire frou frou, froufrouter].

hışıldamak, f. *yans.* Hış hış diye ses çıkarmak. [*Ing.* To make a repeated rustling or wheezing noise; *Fr.* Bruire, froufrouter].

hışıldatmak(-i), f. Hışıldamasına yolaçmak: *Hırçın bir poyraz fırtınası, bahçede, kuru dalları birbirine çarpıp hışıldatıyor.*

hışıl hışıl, z. *yans.* Hışıltı sesi çıkararak. [*Ing.* With a rustling or wheezing noise; *Fr.* Bruissant,-ante, froufroutant,-ante].

hışıltı, i. Bir şey hışıldarken çıkan ses: *Birden bir hışıltıyle başlarını çevirdiler.* [*Ing.* Repeated wheezing or rustling noise; *Fr.* Frémissement, frou-frou]. ◉ **hidatik** ~, *patol.* Karaciğerdeki bir kistin hizasına parmakları koyup öteki parmaklarla üstüne vurulduğu zaman işitilen ses; esnek bir somyaya vurulunca çıkan titrek darbe sesine benzer. [*Ing.* Hydatic rustle; *Fr.* Frémissement hydatique]. ◉ **yürek** ~ **sı**, *patol.* Mitral darlığında, yüreğin ön kısım hizasına el konduğu zaman işitilen kedi mırıltısını andıran ses. [*Ing.* Purring tremor; *Fr.* Frémissement cataire].

hışım, -mı, i. *Osm.* < *Ar. hışm.* Öfke, kızgınlık, hiddet: *Hışımla odaya girdi.* [*Ing.* Anger, indignation, rage, fury; *Fr.* Rage, colere fureur]. ☆ *Yak. anl.* **içerleme, sinirlenme, asabileşme, infial, tehevvür, gazap**. ◉ **hışma gelmek**, *dey.* Pek kızmak, öfkelenmek. [*Ing.* To get into a rage; *Fr.* Entrer en fureur, être en fureur, enrager]. ◉ **hışmına uğramak** *(birinin)*, *dey.* Öfkelenmek işine konu olmak.

hışımlanmak, f. *arg.* Öfkelenmek. [*Ing.* To become irritated; *Fr* .S'irriter].

hışır, i. *Osm.* < *Ar. kışr.* § ❶ Kavun ve karpuz içinin sert kalan kabuk kısmı. [*Ing.* Unripe *(melon)*; *Fr.* Vert *(melone)*]. § ❷ Olgunlaşmamış boştan *(kavun ,karpuz.* § ❸ s. *mec.* (a) Görgüsüz ve kaba adam. [*Ing.* Impolite, boorish, clumsy person; *Fr.* Personne impolie et brutale]. § ❶ *arg.* ◘ **Abeci**. § ❺ *deric.* Fena bir tabaklama sonucu, bazı sert kısımları kalan deri.

hışırdamak, f. *yans.* Kâğıt, meşin, kolalı kumaş gibi sert şeyler birbirine sürtünürken çıktığı gibi, ince ve boğuk ses çıkarmak: *Rüzgâr estikçe kuru yapraklar yerde hışırdadı.* [*Ing.* To make a continuous rustling noise *(dry leaves, paper, silk)*; *Fr.* Froufrouter, faire du frou-frou].

hışırdatmak(-f), Hışırtı çıkartmak. [*Ing.* To

let rustle, to let emit a rustling noise; *Fr.* Faire froufrouter].

hışır hışır, z. *yans.* Hışırtı çıkararak: *Kâğıtları hışır hışır karıştırıyordu.* [*İng.* Harsh grating noise; *Fr.* En faisant du froufrou].

hışırtı, i. Hışırdama sesi. [*İng.* A rustling, grating; *Fr.* Frou-frou].

hışlamak, nsz. f. *yans.* Hışıltı sesi çıkarmak. [*İng.* To make a repeated rustling sound of friction or tearing; *Fr.* Siffler *(en parlant de la poitrine, râler, respirer avec un râle)*].

☆ *Eşanl.* **hışıldamak.**

hıyaban /hıyâbân/, i. *Osm.* < *Fars.* Iki tarafı ağaçlı muntazam yol bulvar. [*İng.* ve *Fr.* Boulevard, avenue].

hıyanet-ti /hıyânet/, i. ç: **hıyânât.** *Osm.* < *Ar.* § ❶ Kendine gösterilen güvene karşı kötülük etme, sözünü tutmayarak hile yapma, veya kutsal sayılan şeylere el uzatma, kötülük etme veya karşı davranma, hainlik: *Emanete hıyanet, Yurda, dostluğa hıyanet. Eşine hıyanet.* [*İng.* Treachery, ingratitude, perfidy, treason; *Fr.* Trahison]. ☆ *Eşanl.* **güveni kötüye kullanma.** § ❷ Aşkta vefasızlık, aldatma. [*İng.* Treachery in love; *Fr.* Trahison, infidélité en amour]. § ❸ *s.* Vefasız, sözünde durmayan: *Hıyanet kız, bizi hiç arayıp sorduğun yok!* [*İng.* Unfaithful, disloyal; *Fr.* Infidèle, inconstant,-ante]. ◉ **~ i vakf,** *huk.* Vakfa hıyanet. Mütevellinin, vakıfta, yapılmasına cevaz olmayan bir hareketi kasden yapması. ◉ **~ i vataniye,** *huk.* ◘ **Vatan hainliği.** ◉ **ağır ~ ler,** *huk.* Devlet ülkesinin tamalığı, milletin varlığı ve hâkimiyeti, hukuk düzeninin dayandığı esaslar ve devlet idaresi aleyhine işlenen suçlar. [*Lat. Perduellio, crimen maiestatis; İng.* High treason; *Fr.* Haute trahison]. ◉ **harb ~ i,** *huk.* Harb sırasında veya harb tehlikesi karşısında askerî hareketler aleyhine düşman yararına işlenen suçlar. [*Lat. Proditio; İng.* War treason; *Fr.* Trahison en temps de guerre]. ◉ **milli savunmaya ~,** *huk.* Halkın millî savunma mukavemetini kırmak amacı ile yapılan fiil ve hareketler.

hıyanetlik,-ği, i. *h.d.* § ❶ Hainlik, kötülük. [*İng.* Treachery, malice, trahison, traîtrise, perfidie, félonie méchanceté]. § ❷ Hilekârlık, hileli davranışta bulunma. [*İng.* Trickiness; *Fr.* Fourberie]. § ❸ Vefasızlık, sözünde durmayış. [*İng.* Faithlessness; *Fr.* Inconstance ,infidélité].

☆ *Eşanl.* **hainlik ,ihanet.**

hıyar[1] /hıyâr/, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ *bot.* Iki-çeneklîler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Kabakgiller *(Cucurbitaceae)* familyasından, uzun sürüngen gövdeli, sülüklü, anayurdu Hindistan olan bir yıllık otsu bitki. Çiçekleri bir eşeyli ve sarı, meyveleri uzun, oldukça düzgün, tüylü veya dikencikli ve çok tohumludur. Yaprakları geniş, parçalı ve serttir. Bu bitki soğuktan çok korkar; dondan ölür. onun için ancak yazın yetiştirilir. Hıyarda su miktarı besleyici maddelerden çoktur ;içinde bol miktarda **A** ve **C** vitamini bulunur. Ayrıca yatıştırıcı ve deriyi yumuşatıcı etkisi vardır. Bu yüzden deri hastalıklarında kullanılan merhemlerin ve güzellik müstahzarlarının bileşimine girer. Meyvesine göre birçok hıyar çeşidi vardır. **İstanbul maltepe hıyarı** *(20-25 sm. boyunda ve turfandaya elverişlidir),* **Langa hıyarı** *(30-45 sm. boyunda, koyu yeşil, üzeri hafif çizgili ve çekirdeği azdır),* **Rus hıyarı***(Küçük uzun, oval ve verimli olup turşuya elverişlidir),* **turşuluk hıyar** *(5-12 sm. boyunda, kabuğu kabarcıklı ve eti lezzetlidir).* Bunlardan başka **Çengelköy hıyarı, Ermeni hıyarı, sakız hıyarı, kornişon hıyarı** gibi türleri de yetiştirilmektedir. [*Lat. Cucumis sativus; İng.* Cucumber; *Fr.* Concombre] ◘ *ŞEKİL: 477.* — SEBZELER. § ❷ Ayni bitkinin yenen veya salatası yapılan serinletici, gevrek suluca meyvası. [*İng.* Cucumber; *Fr.* Concombre]. ☆ *Eşanl.* **salatalık;** § ❸ *mec.* Kaba saba, yontulmamış. [*İng.* Dolt, blockhead, uncouth and stupid; *Fr.* Brutal,-ale, inculte, grossier,-ère, stupide, cornichon]. § ❹ *arg.* ◘ **Abeci;** ◉ **acı ~,** *bot.* ◘ **Acıhıyar;** ◉ **deniz ~ ları,** *zool.* ◘ **Deniz;** ◉ **eşek ~ ı,** *bot.* ◘ **Eşekhıyarı.**

~ ağa, *arg.* Çok kaba, görgüsüz kimse.

~ mozayiği, *trm.* Tütünlerde ve hıyarlarda alacalaşmaya sebebiyet veren mikrobik bir hastalık.

~ turşusu, *mutf.* Küçük körpe hıyarla yapılan bir turşu çeşidi. [*İng.* Pickled cucumbers; *Fr.* Cornichons au vinaigre].

hıyar.medüzü, b.i. *zool.* Sölentereler *(Coelenterata)* alt bölümünün ktenoforlar *(Ctenophora)* filumundan bir tür. Uzunluğu 16 sm. Akdeniz ve Atlantik Okyanusunda yaşar. [*Lat. Beroe ovata; İng.* Beroe; *Fr.* Béroe].

hıyar[2] /hıyâr/, i. ç: **hıyârat.** *Osm.* < *Ar.* § ❶ Şunu veya bunu yapmamakta özgürlük.; § ❷ *huk., esk.* Genel olarak bir anlaşmadan vaz geçme, özel olarak bir sözleşmenin bozulması veya onayı.; ◉ **~ ı ayb,** *huk.* Bir malın ayıplı olması yüzünden ortaya çıkan seçme hakkı; ◉ **hakkı ~,** *huk.* Seçme hakkı.

~ akçesiyle alınan eşeğin ölümü sudan olur, *at.* Çok ucuza alınan mal, çürük, işe yaramaz olur.

hıyar[1], ç.i. *Osm.* < *Ar. hayyir*'in çoğulu.

hıyarcık,-ğı, i. *tıp* Kasıktaki lenfa bezlerinin, genital hastalıklar sonucu şişmeleri ve irinleşmeleri, kasık ve koltuk altı ucu. [*İng.* Bubo; *Fr.* Bubon].

hız, i. § ❶ Çabukluk; *Bu işe biraz daha hız vermeli.* [*İng.* Quickness, rapidity, swiftness, promptness, haste; *Fr.* Rapidité, célerité, hâte, promptitude]. ☆ *Yak. anl.* **ivedilik, tezlik, müstaceliyet, telâş;** ☆ *Karş.* **yavaşlık, ağırlık, ahestelik;** § ❷ Bir hareketin çabukluğundan doğan güç: *Ordularımız, Dumlupınardan aldığı hızla İzmir'e vardı.* [*Osm.* Şiddet; *İng.* Violence, vivacity; *Fr.* Violence, vivacité]. § ❸ *fiz.* Alınan yolun harcanan zamana oranı. [*Osm.* Sür'at; *İng.* Speed, velocity; *Fr.* Vitesse, vélocité]. § ❹ *cimn.* Vücut bölümlerini çabuk ve etkin devinime iten sarkaç gücü. [*İng.* Swing; *Fr.* Élan]. ☆ *Eşanl.* **salınım** gücü § ❺ Gayret, *şevk: Çabaya hız katmak* [*İng.* Effort, exertion; *Fr.* Ardeur, fougue, effort] § ❻ *huk.* Motorlu taşıtların hızını, gerek bazı araçlara veya yolun bazı bölümlerine, gerekse her sürücüye ,kullandığı aracın süratine hâkim olmasını ve öngörülen hallerde yavaşlamasını sağlamak amacıyle uygulanan genel kurallar ve sınırlar. *(Kural olarak, kalabalık yerlerde araç sürati saatte 60 km. olarak sınırlandırılmıştır).* § ❼ *müz.* Bir eserin yazılışında veya icrasında yavaslık veya çabukluk derecesini değer ve süre olarak belirtmek için kullanılan terim. *(Daha çok, İtalyanca kullanılan hız terimleri, değişenler ve değişmeyenler olarak ikiye ayrılır; nitandando /ağırlaşarak/, v.b. değişen; largo/çok ağır/, adagio/ağır/, allegro/çabuk/ v.b. değişmeyen hız terimleridir. Değişenler portenin altına, değişmeyenler ise portenin üstüne yazılır);* ◉ **~ ını almak,** *dey.* § ❶ Şiddetini yenmek, yatışmak: *Fırtına hızını aldı.* [*İng.* To calm down, to subside, to grow quiet; *Fr.* S'apaiser]. § ❷ Yavaslamak, süratini kaybetmek. [*İng.* To slacken, to slow down; *Fr.* Ralentir, réduire sa vitesse]. ◉ **~ ını alamamak (yenememek),** *dey.* Yavaşlayamamak, duramamak. [*İng.* To be unable to slow down]; ◉ **~ ını kesmek,** *dey.* Yavaşlatmak, durdurmak; [*İng.* To slacken, to slow down, to slow up; *Fr.* Ralentir, arrêter]. ◉ **~ la atlama,** *cimn.* Bir engel veya aracı aşmak için, koşu ile hızlanarak yapılan atlama. [*İng.* Fling vault; *Fr.* Saut avec élan]; ◉ **açıklık ~ ı,** *fiz.* ◘ **Açısal hız;** ◉ **açısal ~,** *mat.* Hareketli bir cismin yarıçap vektörü tarafından çizilen açının zamana göre türevi, veya açı sabit kalırsa, bu açının geçen zamana oranı. [*İng.* Angular speed *(velocity);* *Fr.* Vitesse angulaire]. ◉ **alan ~ ı,** *mat.* Hareketli bir cismin yarıçap vektörünün taradığı alanın zamana göre türevi veya alan sabit kalırsa, bu alanın zamana göre türevi. [*İng.* Areolar velocity; *Fr.* Vitesse aréolaire]; ◉ **ani ~,** *mat.* Bir yörünge üzerinde, yörünge uzunluğu sıfıra yaklaşırken ortalama hızın sınırı. [*İng.* Instantaneous velocity; *Fr.* Vitesse instantanée]. ◉ **asgari uçuş ~ ı,** *hava.* ◘ **Asgari;** ◉ **ayar ~ ı,** *sibern.* Ayarlanan büyüklüğün, belirli bir sapmaya karşılık gelen değişme hızı. [*İng.* Regulating velocity; *Fr.* Vitesse de regulation] ◉ **bir hareketlinin ~ ı,** *mat.* Birim zamanda alınan yol, alınan yolun bu yolu almak için geçen zamana oranı; [*İng.* Speed of a mobile; *Fr.* Vitesse d'un mobile]. ◉ **bir merminin ilk ~ ı,** *ask. (kısaltması V_0)* Merminin yörüngesine *(mermi yolu)* girdiği andaki hızı. *(Bu hızlar, saniye başına metre cinsinden ifade edilir.* [*İng.* Initial velocity of a projectile; *Fr.* Vitesse initiale d'un projectile]; ◉ **dikey ~,** *astr.* ◘ **Dikey;** ◉ **düzeltilmiş hava ~ ı,** *hava* ◘ **Düzeltme;** ◉ **ekonomik ~,** *hava.* ◘ **Ekonomik;** ◉ **etki ~ ı,** *sibern.* Ayarlama organına gecikmeden uyan bir ayarlayıcı büyüklüğün, belirli bir sapmaya karşılık gelen değişme hızı, [*İng.* Action speed; acting velocity; *Fr.* Vitesse d'action]. ◉ **fiilî atış ~ ı** ,Bir silâhın, bir hedef üzerine bir dakikada yapabileceği ortalama atış sayısı. *(Bu zamana, yeniden nişan alma, yeniden doldurma v.b. işler de dahildir). /Fiilî atış hızı, atış yapana silâhın kullanma şartlarına bağlı olduğu halde, teorik atış hızı yalnız silâhın teknik özelliklerine bağlıdır/.* [*İng.* Practical firing velocity; *Fr.* Vitesse pratique de tir]; ◉ **genişleme ~ ı,** *astr.* ◘ **Genişleme.** ◉ **hakiki hava ~ ı,** *hava.* ◘ **Hakikî.** ◉ **hipersonik ~,** *hava,* 5'in üstünde bir Mach sayısına tekabül eden, yani 15° C'ta yaklaşık olarak 6 000 km/saatlik hız. [*İng.* Hypersonic velocity; *Fr.* Vitesse hypersonique]. ◉ **ilk ~,** *mat.* Harekete başlama hızı. [*İng.* Initial speed; *Fr.* Vitesse initiale]. ◉ **kalan ~,** *ask.* Merminin, yörüngenin belirli bir noktasındaki hızı. *(Havanın direnci işe karıştığı için bu hız daima normal hızdan düşüktür).* [*İng.* Remaining velocity; *Fr.* Vitesse restante]. ◉ **kritik ~,** *mek.* Bir akıskanın, laminer halden burgaçlı hale geçtiği andaki hızı. [*İng.* Critical speed; *Fr.* Vitesse critique]. ◉ **kurtulma ~ ı,** *hava.* ◘ **Kurtulma;** ◉ **ortalama ~,** *mat.* Hızın sabit olmaması halinde ,alınan yolun geçen zamana oranı. *(Artan hızlarda hareketle hazırlanan veya ivmeli hareket, azalan hızlara da yavaşlayan veya gecikmeli hareket denir; hızın değişimi zamanla orantılıysa, hareket düzgün hızlanan veya düzgün yavaşlayan harekettir).* [*İng.* Average speed; *Fr.* Vitesse moyenne]; ◉ **parabolik ~,** *mek.* ◘ **Parabolik;** ◉ **ses ~ ı,** *hava.* Sesin yayılma hızına eşit hız. [*İng.* Sonic velocity. *Fr.* Vitesse sonique]; ◉ **sesüstü ~,** *hava ses hızının üstündeki hız* ☆ *Eşanl.* **süpersonik hız** [*İng.* Supersonic velocity; *Fr.* Vitesse supersonique]. ◉ **teorik atış ~ ı,** *ask. (Balistik).* ◘ **Kadans;** ◉ **tepkime ~ ı,** *kim.* Tepkimeye giren maddelerden veya tepkime ürünlerinden birinin, homogen ortamda ve birim zamandaki derişme değişikliği; [*İng.* Reaction speed; *Fr.* Vitesse de réaction]; ◉ **transonik ~,** *hava,* Yaklaşık olarak 0.8 ve 1,2 Mach sayıları arasında kalan, yani 15° C'ta 980 ile 1470 km/saat arasındaki hız. [*İng.* Transsonic velocity; *Fr.* Vitesse transsonique]; ◉ **verilen bir andaki ~,** *mat.* Alınan yolun, sıfıra yaklaşan bir zaman aralığı için sıfırı veya yolun zamana göre türevi. [*İng.* Speed of a given moment; *Fr.* Vitesse à un moment donné].

~ almak, *dey.* Atlamak için geri geri çekilip birdenbire fırlamak. [*İng.* To get up speed, to be accelerated; *Fr.* Reculer pour mieux sauter].

~ artırıcılar, *tekn.* Bunlar, negatif elektronları veya pozitif atom çekirdeklerini çok hızlandırmakta kullanılan araçlardır. Böylelikle atom çekirdeklerinin ve esas parçacıklarının özelliklerini incelemek için nükleer çarpışmalar *(çekirdek çarpışmaları)* meydana getirilmiş olur. Akseleratörlerin kullanılması atom üzerine çalışanları radyoaktif maddelerin kendiliğinden çıkarttığı parçacıklara bağlı olmaktan kurtarmıştır. [*İng.* Accelerators; *Fr.* Accelerateurs].

~ çoğaltıcı, *met.* ◘ **Çoğaltıcı.**

~ değiştirici, *mek* ◘ **Değiştirici.**

— **diyagramı**, *mat.* Hızın değişimini gösteren grafik: [*ing.* Speed diagram; *Fr.* Diagramme de vitesse].
— **düşmesi**, *hava.* Uçuş halindeki bir uçağın hızı, havada kalabilmesi için, gerekli hızın altına düştüğü zaman, uçağın bulunduğu dinamik durum. [*ing.* Stalling; *Fr.* Perte de vitesse].
— **fazlalığı**, *hava.* Normal şartlarda mevcut hızlardan daha yüksek derecede hız. [*ing.* Overspeed; *Fr.* Survitesse].
— **gösterge**, *hava.* ◘ **Gösterge.**
— **regülatörü**, *atom.* Azami sürati ayarlayarak fazla aşınmayı önlemek maksadıyla araçlara konan bir düzen. [*ing.* Velocity governor].
— **vitesi**, *mek.* Transmisyon milinin hızı krank milinin hızından yüksek olan vites değiştirme tertibatı.
— **yüksekliği**, *trm.* Bir cismin sahip olduğu hızı kazanması için yerçekimi etkisi altında bir boşluk içinde serbestçe düşmesi gereken mesafe.

hızar /hızar/, i. *Osm.* < *Fars. hıraş*, büyük değirmen > hazâr'. § ❶ Tahta ve kereste biçmeye yarayan ve çoğu su gücüyle çalışan büyük bıçkı: *Su veya elektrik kuvvetiyle işleyen hızarlar.* [*ing.* Big saw, pit saw, mill -saw, stock gang]. § ❷ *dok.* Tarak makinelerinde, tarak çarkı üzerine teğet olarak yerleştirilmiş hareketli, ince dişli, yassı madenî lama. *(Hızar çok hızlı bir sıyırma hareketi yapar ve tarak çarkının üzerine sarılmış tarak telleri arasından lifleri bir tül halinde çıkararak, tarağın önüne biriktirir; şerit haline gelen bu lifler ya tarağın önündeki kovalara dolar ya da büyük yumaklar halinde sarılır).* ⊙ **el** — **ı**, *tekn.* (a) İki ucunda birer sapı bulunan ve karşılıklı iki kişiyle kullanılan geniş lamalı testere. *(El hızarı ağaçları kesmek ve kabuklu kesitlere ayırmak için oduncular, kesilmiş tomrukları kalas şeklinde biçmek için de hızarcılar tarafından kullanılır);* (b) Sert taş ve mermer kesiminde kullanılan dişsiz testere.
— **fabrikası**, Kerestelerin biçildiği tesis.

hızarcılık,-ğı, i. Hızarcının işi.

Hızır, öz. i. Ölümsüzlüğe kavuşmuş olduğuna inanılan İlyas Peygamber'in lâkabı olup, «*tam zamanında ve en sıkışık bir anda yetişmek*» anlamına gelen **Hızır gibi yetişmek** deyiminde geçer. [*ing.* Legendary person who attained immortality, by drinking from the water of life; *Fr.* Un ancien prophete supposé être immortel].
— **gibi yetişmek**, *dey.* Tam zamanında ve en sıkışık bir anda yetişmek. [*ing.* To come as a godsend, to come to the rescue at the right moment; *Fr.* Arriver au bon moment, apporter une aide providentielle].

hızlanan, s. Hızlanma işini yapan; [*ing.* Accelerating]. ⊙ **düzgün** — **hareket**, *mek.* Serbest düşüş yapan bir cismin hareketi; [*ing.* Uniform velocity action]. ◘ **Hızlanma, hareket.**

hızlandırıcı, s. § ❶ Hızlandıran. [*ing.* Accelerator; *Fr.* Accélérateur,-trice]; § ❷ *fot.* Bir fotoğraf banyosunu daha etkin hale getiren madde. *(Amonyaklı tuzlar, tespit banyosunun hızlandırıcılarıdır)* [*ing.* Accelerator; *Fr.* Accélérateur]. § ❸ *inş.* (a) Betonun donma ve sertleşme süresini kısaltan madde; [*ing.* Accelerator; *Fr.* Accélérateur]; (b) Sıcak su ile ısıtma tesisatlarında doğrudan doğruya boru sebekesine bağlanan ve suyun mekanik olarak dolaşımını sağlayan küçük elektrik pompası; [*ing.* Accelerator; *Fr.* Accélérateur, circulateur]; § ❹ *kauçuk.* Az miktarda katıldığı zaman, kauçuğun veya benzeri elestomerlerin kükürtle işleme süresini kısaltan madde. [*ing.* Accelerator; *Fr.* Accélérateur]; § ❺ *kim.* Bir tepkimenin sonuçlanma hızını arttıran madde. ☆ *Eşanl.* **katalizör.** [*ing.* Accelerator; catalyzer; *Fr.* Accélérateur, catalyseur] § ❻ *nükl.* Nükleer deneylerde kullanılan büyük enerjili elemanter tanecikleri üreten makine; [*ing.* Accelerator; *Fr.* Accélérateur]. § ❼ *plast. mad.* Isı karşısında katılaşan bir reçineye, katılaşma süresini kısaltmak için katılan madde. [*ing.* Accelerator; *Fr.* Accélérateur].
— **sinirler**, *fizyol.* ◘ **Sinir.**

hızlandırılmış, s. Hızlandırmak işine uğratılmış olan. [*ing.* Accelerated; *Fr.* Accéléré,--ée].
— **hareket**, § ❶ *sin.* Bir filmin herhangi bir sahnesindeki hareketin gerçektekinden daha hızlı olması durumu. Alıcının normal hız altında çalıştırılıp elde edilen filmin normal gösterim hızıyle oynatılması sonucu meydana gelir. [*ing.* Quick motion, fast motion, accelerated motion, time lapse, speed-up; *Fr.* Mouvement accéléré]. ☆ *Karş.* **yavaşlatılmış hareket.** § ❷ *mek.* ◘ **Hareket.** ⊙ — **hareket sineması**, *sin.* Hızlandırılmış hareketle çevrilen filimler meydana getiren sinemacılık kolu. [*ing.* Time-lapse cinematography, motion picture; *Fr.* Cinéma accéléré]. ◘ **Hızlanmak işi.**

hızlandırma, i. § ❶ Hızlandırmak eylemi: *Hızını arttırma;* [*ing.* Acceleration; *Fr.* Acceleration]. § ❷ *malz.* Bir bağlayıcıya, katkı maddesine karşı yapışkanlığını arttırmak için çok az miktarda hızlandırıcı bir madde katma; § ❸ *otom.* Gaz vererek bir arabanın hızını arttırma. ◘ **ivme.** [*ing.* Acceleration; *Fr.* Acceleration]. ☆ *Eşanl.* **ivme.**
— **ilkesi**, *ikt.* Tüketim mallarının ileriki talebinin bu günden değerlendirilmesiyle, gerçekte oluşan üretim talebi arasında var olan bağıntıyı tanımlayan iktisat yasası. [*ing.* Acceleration principle; *Fr.* Principle d'acceleration].

hızlandırmak(-ı), f. § ❶ *(çabukluk)* vermek, hızını arttırmak. [*ing.* To accelerate; *Fr.* Accélérer]. § ❷ *nükl.* Atom bombasının füzyonu elverişli maddesine, termodinamik ergimesi sonucunda yayılan nötron sayısını arttırarak bombaya daha iyi verim sağlayan maddeler katmak; [*ing.* To accelerate; *Fr.* Accélérer].

hızlanım*, i. < *hızlanmak.* ◘ **Hızlanmak işi.** ☆ *Eşanl.* **ivme.**

hızlanma, i. § ❶ Hızın artması, fazlalaşması: *Otomobilin, uçağın hızlanması, Rüzgârın hızlanması.* [*ing.* Acceleration; *Fr.* Acceleration, augmentation de vitesse, accroissement de vitesse]; § ❷ Herhangi bir şeyin daha çabuk bir şekilde yapılması: *Çalışmaların hızlanması.* [*ing.* Acceleration; *Fr.* Acceleration].

hızlanmak, nsz. f. Hız almak, hız kazanmak, hızı artmak. [*ing.* To gain speed; *Fr.* S'accélérer]; ⊙ **hızlanıp-durma mesafesi**, *hava.* Durmuş vaziyetten başlayarak kritik noktaya varmak için gerekli mesafe ve motorun bu noktada anî olarak durduğu kabul edilirse, kara uçağı ise durmak, deniz uçağı ise takriben saatte 5 km. *(3 mil)* lik hıza inmek için gerekli mesafe. [*ing.* Accelerate-stop distance; *Fr.* Distance acceleration-arrêt]. ⊙ **hızlanmış erozyon**, *trm.* İnsanların sebebiyet verdiği fazla hızlandırılmış toprak erozyonu. [*ing.* Accelerated erosion; *Fr.* Érosion accélérée].

hızlı, s. § ❶ Çabuk, süratli: *Hızlı yürümek.* [*ing.* Rapid, quick, swift, speedy; *Fr.* Vite, prompt,-prompte]. ☆ *Eşanl.* **ivedi, süratli, yollu, acele, seri, âcil, müstacel.** ☆ *Karş.* **ağır, yavaş;** § ❷ z. Şiddetle; güç kullanarak: *Hızlı vurmak.* [*ing.* Hard, violent; *Fr.* Violent,-ente]. § ❸ Yüksek *(sesle): Hızlı konuşmak.* [*ing.* Loud, high; *Fr.* Haut, fort]. § ❹ Oldukça güç kullanarak: *Hızlı vurmak.* § ❺ *fizyol.* Rastgele olarak çok çabuk işleyen bazı fonksiyonlara verilen sıfat. [*ing.* Accelerated; *Fr.* Accéléré,-ée]. § ❻ Aceleyle, çok çabuk bir şekilde: *Hızlı yürümek.* [*ing.* Rapidly, quickly, hastily; *Fr.* Rapidement, vivement, à la hâte].
— **adam**, *dey.* Bol para harcayarak ucarca yaşayan kimse. [*ing.* Debauchee; *Fr.* Débauché].
— **akış**, *coğr.* Akarsuyun akışının hızlandığı, yatağını yırtarcasına aktığı yer. [*Osm.* Sür'at-i cereyân; *Fr.* Rapid current; *Fr.* Courant rapide].
— **akış çizgisi**, *coğr.* Akarsuyun yüzüne pek yakın bir yerde suyun en hızlı aktığı noktaları birleştirdiği düşünülen çizgi. Bu çizgi, akarsu yatağının en çukur yerlerine uyan bir çık çizgisinin *(talveg hattının)* tam üstünü güder.
— **düz hareket**, *sin.* Alıcının, hızlandırılmış hareket sağlayacak hızda ileriye döndürme ile çalıştırıldığı vakit elde edilen durum. [*ing.* Quick forward action; *Fr.* Marche avant rapide].
☆ *Karş.* **hızlı ters hareket.**
— **ftizi**, ◘ **Ftizi.**
— **hızlı**, *dey.* Çabuk çabuk.
— **kurgu**, *sin.* Çok kısa çekimlerin birbirine eklenmesinden meydana gelen kurgu, böylelikle birbirini hızla izleyen çekimlerin sıralanmasından doğan durum. [*ing.* Quick cutting; *Fr.* Montage rapide].
— **nabız**, *fizyol.* ◘ **Nabız.**
— **sağanak tez geçer**, *at.* Gereksiz bir hızla başlayan şeyler az sürer.
— **soluma**, Sık ve kuvvetli soluk alma. [*ing.* Accelerated respiration; *Fr.* Respiration accélérée].
— **şoför**, *arg.* Kendini metheden, tecrübesiz, toy şoför: *Hızlı şofördür, ne öğrensek kârdır be oğlum.*
— **takım çeliği**, *met.* ◘ **Çelik.**
— **ters hareket**, *sin.* Alıcının hızlandırılmış hareket sağlayacak hızda geriye döndürme ile çalıştırıldığı vakit meydana gelen durum. [*ing.* Quick reverse; *Fr.* Marche arrière rapide].
Karş. **hızlı düz hareket.**

hızma, i. Burnun sağ kanadı delinerek küpe gibi takılan bezenlik *(ziynet).*

hız-ölçer, b.i. Hava hızını ölçen âlet. [*ing.* Anemometer, velometer; *Fr.* Anémomètre, vélomètre].
☆ *Eşanl.* **anemometre.**

hibe /hibe/, i. ç: **hibât.** *Osm.* < *Ar.* § ❶ Birine bir şey bağışlama. [*ing.* Grant, donation, gratuity, gift; *Fr.* Don, donation]. § ❷ *huk.* ◘ **Bağışlama.** ⊙ **elden** —, *huk.* ◘ **Elden.**
— **edilen hisse senedi**, *ikt.* Şirketin satıp sermaye toplaması için sahipleri tarafından şirkete hibe edilen hisse senedi. [*ing.* Donated stock].
— **etmek**, Birini mal bağışlamak, hediye olarak vermek. [*ing.* To donate, to give as a gift or donation; *Fr.* Faire don de qch.].
— **vergisi**, *ikt.* Bir kimsenin başka bir kimseye bağışladığı para veya mal yüzünden alınan vergi. [*ing.* Donation tax; *Fr.* Taxe de donation].

hibernakül, i. *Fr. hibernacule. bot.* ◘ **Tomurcuk.**

hibernasyon, i. *Fr. hibernation. zool. (hayvanlarda)* Kış uykusu. [*ing.* Hibernation]. ⊙ **suni** —, *tıp. (anestezi ve tedavi)* Fizikî şartları değiştirerek ve ecza kullanarak, sıcakkanlı canlılarda, hücrelerin canlılığını ve uyarılganlığını bozmadan metabolizmayı, oksijen alımını ve vücut sıcaklığını azaltmayı sağlayan yavaş yaşama durumu. [*ing.* Artificial hibernation; *Fr.* Hibernation artificielle].

hiberniya, i. *zool.* Geometresgiller *(Geometridae)* familyasına giren bir pul kanatlı böcek türü. Dişileri kanatsızdır. Larvaları meyva ağaçlarına zarar verir. [*Lat. Hybernia defoliaria; Fr.* Phalène defeuillante, hibernie].

hibre, i. *Osm.* < *Ar.* Birşey hakkındaki noksansız bilgi, tecrübe. [*Ing.* Knowledge, information, expertness; *Fr.* Expérience].

hibret,-ti, i. ◘ **Hibre.**

hibrid, i. *Fr. hybride* < *Yun. hybris;* nizama aykırı, *biy.* ◘ **Melez.**

hibridite, i. *Fr. hybridité. bot.* ◘ **Melezlik.**

hibridizasyon, i. *Fr. hybridisation. biy.* ◘ **Çaprazlama, melezleşme.**

hibridizm, i. *Fr. hybridisme. biy.* ◘ **Melezleştirme.**

hicab, i. ◘ **Hicap.**

hicap,-bı /hicap/, i. ç: **hücüb.** *Osm.* < *Ar. hicâb.* § ❶ Utanma, sıkılma, utanç. [*Ing.* Shame, bashfulness, modesty; *Fr.* Honte, pudeur]. § ❷ *esk.* Perde, engel, hâil, örtü. [*Ing.* Septum, screen, curtain; *Fr.* Voile]. § ❸ *tasav.* Mutasavvıflara göre göz ile görülen dünyanın, kalb üzerinde mey-

dana getirdiği etki. ☆ *Karş.* **keşf.** ◉ **hicabı hâciz,** *anat.* ◘ **Diyafram.**

~ **duymak (etmek),** *dey.* Utanmak, sıkılmak. [*Ing.* To feel ashamed, to be embarrassed; *Fr.* Avoir honte de qch.].

~ **perdesi,** *dey.* § ❶ Kadınların örtündükleri örtü. § ❷ *mec.* Utanma, namus, ar, hayâ.

hicaz /hicaz/, i. *Osm.* < *Ar. müz.* § ❶ Türk musikisinde dügâh perdesinde karar kılan bir makam. § ❷ Doğu perde sisteminde do diyez noktasına benzeyen perde.

~ **beşlisi,** *müz.* Türk musikisinde basit makamlarda kullanılan altı çeşit beşlinin sonuncusu.

~ **dörtlüsü,** *müz.* Türk musikisinde basit makamlarda kullanılan altı çeşit dörtlünün sonuncusu.

~ **perdesi,** *müz.* Türk musikisinde tiz sekizlinin üçüncü perdesi. *(Orta sekizlide kaba hicaz, en tiz sekizlide tiz hicaz denir).*

hicaz.buselik,-ği /hicâz-büselik/, b. i. *Osm.* < *Ar. hicâz* + *Fars., büselik. müz.* Türk musikisinde bileşik bir makam 170 yıllıktır. Ilk defa Dede Efendi tarafından kullanıldı. Bugün bu makamda 20 parça örnek vardır.

hicaz.büzürg, b. i. *Osm.* < *Ar. hicaz* + *Fars. büzürg. müz.* Türk musikisinde bileşik bir makam. Beşyüzyıllıktır. Bu makamda Peçebaz Ahmed'in peşrev ve saz semaisi vardır.

hicazeyn /hicâzeyn/, i. *Osm.* < *Ar. müz.* Türk musikisinde bileşik bir makamın adı. Selim III tarafından yapıldı. Hâfız Şeyda bu makamda bestelediği bir mevlevî âyinini padişaha sundu, fakat bu eser kayboldu. Bugün hicazeynden hiç örnek yoktur.

hicazı.garib /hicâzıgarib/, b. i. *Osm.* < *Ar. hicâz* + *garib,. müz.* ◘ **Garib.hicaz.**

hicazı.muhalif, b.i. *Osm.* < *Ar. hicâz* + *muhâlif. müz.* ◘ **Rahatfeza.**

hicaz.ırak /hicâzırak/, b.i. *Ar. hicâz* + *ırak. müz.* Türk musikisinde bir bileşik makam. *(Beş yüzyıllıktır. I. Hakkı Bey ve etrafındakiler tarafından canlandırıldı ve yedi eser besteledi).*

hicaz.kâr /hicâzkâr/, b. i. *Osm.* < *Ar. hicâz* + Fars. kâr'. müz. Türk musikisinde bir şed makam. Üç veya dört yüzyıllıktır. Bugün 617 örneği vardır. En güzel makamlardandır. Dizisi rast, nizzingûle, segâh, çargâh, neva, nim hisar, evinç gerdâniye perdelerinden meydana gelir.

hizaz.kâr.buselik /hicâzkârbüselik/, b. i. *Osm.* < *Ar. hicâz* + *Fars. -kâr* + *büselik. müz.* Türk musikisinde bileşik bir makam. Santurî Edhem Efendi tarafından yapıldı. Bu makamdan 13 eser vardır.

hicaz.kâr.kürdi /hicâzkârkürdî/, b. i. *Osm.* < *Ar. hicâz. + zemzeme. müz.* Türk musikisinde bir bileşik makamın adı. *(Iki aralıktır Ismail Hakkı Bey tarafından kullanıldı).*

hicazümayun /hicâzumâyün/, b. i. *Ar. hicâz* + *Fars. hümâyun. müz.* ◘ **Hümayun.**

hicir,-cri, i. *Osm.* < *Ar. hicr.* § ❶ Ayrılık. [*Ing.* Separation; *Fr.* Séparation]. § ❷ Sayıklama, saçmalama.

hiciv,-cvi, i. *Osm.* < *Ar. hecv* > *hicv.* § ❶ Bir kimseyi veya fikri, bir alışkıyı sanatlıca yerme. [*Ing.* ve *Fr.* Satire]. § ❷ *ed.* Kusurların gülünçlüklerin yerildiği şiir. § ❸ Törelerin yerildiği yazı. § ❹ *(Geniş anlamda)* Biriyle veya birşeyle alay edilen herhangi bir yazı veya konuşma: *Rıza Tevfik'in şiirleri de en az gönül şiirleri kadar başarılıdır.*

☆ *Eşanl.* **zem.**

hicran /hicrân/, i. *Osm.* < *Ar. hecr.* § ❶ Bir yerden veya kimseden ayrılma; Ayrılık. [*Ing.* Separation; *Fr.* Séparation]. ☆ *Eşanl.* **firak, furkat, iftirâk.** § ❷ Ayrılığın verdiği çok kuvvetli üzüntü, keder, onulmaz acı, iç acısı, uzaklık acısı. [*Ing.* Bitterness of heart, mental pain; *Fr.* Blessure, du cœur]. ☆ *Eşanl.* **keder.**

~ **olmak,** *dey.* Ayrılığa yolaçmak. Dert olmak, üzüntü vermek: *Bir yol şunu söyleyeyim de içime dert olmasın. Bu söylenir mi ya? Hicran olur zavallı kıza.* [*Ing.* To feel chagrin, to grieve, to torment oneself].

hicranlı, s. Unutulmaz acılı, iç acılı.

hicret,-ti, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Bir ülkeden diğer bir ülkeye gitme. [*Ing.* Emigration; *Fr.* Emigration]. ☆ *Eşanl.* **göç.** § ❷ *esk.* Hz. Muhammed'in Mekke'den Medine'ye göç etmesi; İslâm takviminde tarih başı sayılmıştır: *Hicretten yüz elli yıl sonra...* [*Ing.* Hegira; *Fr.* Hégire]. ☆ *Eşanl.* **göçme.** ◉ **atomik ~,** *fiz.* ◘ **Atomik.**

~ **etmek,** Göç etmek. [*Ing.* To emigrate, to move; *Fr.* S'expatrier, emigrer].

hicri /hicrî/, s. *Osm.* < *Ar. esk.* § ❶ Hicrete ait; hicretle ilgili olan. [*Ing.* Pertaining to the Hegira, of the Hegira; *Fr.* Relatif à l'hégire]. § ❷ Hicretten başlayan, tarih başı olarak hicreti alan: *Hicri 1300 yılında.* [*Fr.* Ère de l'hégire].

~ **takvim,** *astr.* Peygamber Muhammed'in Mekke'den Medine'ye göç etmesini tarih başlangıcı alan takvimin adı. [*Ing.* The Hegira calendar].

~ **tarih,** Hz. Muhammed'in Mekke'den Medine'ye göçü zamanında başlayan tarih başı. [*Ing.* The Hegira era, Muhammedan era; *Fr.* Ère de l'hégire].

☆ *Eşanl.* **sene-i hicriye.**

~ ~ **hesabı,** Hicret gününü ve yılını başlangıç alan takvim hesabı.

~ **yıl,** Peygamberin Mekke'den Medine'ye hicretinin takvim başlangıcı alındığı yıl. Bu yılın muharrem ayının başı. İslâm takvimine başlangıç sayılır. [*Ing.* The year of the Hegira; *Fr.* L'année de l'Hégire].

hicv.etmek(-i), f. *Osm.* < *Ar.* ve *T.* Biri için hiciv yazmak veya söylemek; yermek, alay yoluyle eleştirmek. [*Ing.* To satirize; *Fr.* Satiriser].

☆ *Eşanl.* **yermek.**

hicvi /hicvî/, s. Hicivle ilgili. [*Ing.* Satirical; *Fr.* Satirique].

☆ *Eşanl.* **yermeli.**

hicviye, i. *Osm.* < *Ar. hicviyye. esk. ed.* Hiciv sözü veya yazısı, yergi, taşlama. [*Ing.* ve *Fr.* Satire].

hiç /hîç/, z. *Osm.* < *Fars.* § ❶ Sözü edilen şahıslardan veya şeylerden hepsinin ayrı ayrı inkâr ve reddedildiğini anlatır: *Hiç bir iş göremedim. Hiçbirinin yapacağı değil.* [*Ing.* None, no one; *Fr.* Aucun, aucune personne]. § ❷ Olumsuz olan veya olumsuzluk anlatan cümlelerin bu halini kesinleştirir: *Hiç görmedim. Hiç öyle şey olur mu?* [*Fr.* Point, pas, du tout, aucunement]. § ❸ **«Herhangi bir zaman»** gibi belirsizlik de anlatır: *Hiç ava gittiniz mi?* [*Ing.* Ever; *Fr.* Jamais]. § ❹ i. Varlığı olmayan veya yok denecek kadar önemsiz olan şey; boş, değersiz şey: *Ne gördün? -Hiç! Bir hiç için darıldı. O benim gözümde hiçtir.* [*Ing.* Nothing, at all; *Fr.* Nul,-nulle]. § ❺ *mat.* Ne pozitif, ne negatif değeri olmayan sayı. [*Ing.* Worthless number; *Fr.* Nombre nul]. § ❻ *ünl.* Bir soruya açık bir cevap verilmek istenmediği zaman cevap cümlesinin başına getirilir: *Hiç, aklıma bir şey geldi de...* [*Ing.* Nothing; *Fr.* Rien]. ◉ ~ **e indirmek,** *dey.* Önemsiz gibi göstermek, boşa çıkarmak. ◉ ~ **e saymak,** *dey.* Önemsememek, aldırmamak: *Bizi hiçe saydı.* [*Ing.* To hold as of no account, to disregard; *Fr.* Désobéir, ne pas faire cas de].

~ **bir,** *dey. (Olumsuz cümlelerde)* Basına getirildiği isimle anlatılan şeyden bir tanesinin bile olmadığını anlatır: *Ovada hiç bir ağaç kalmadı.* [*Ing.* None, any, anyone; *Fr.* Aucun, aucune, pas de].

~ **bir işe yaramamak,** *dey.* Gereksiz olmak. [*Ing.* To be of no use; *Fr.* Ne servir à rien].

~ **bir şey yapmamak,** *dey.* Çalışmamak, tembellik etmek. [*Ing.* To idle away; *Fr.* Fainéanter, muser, musarder, paresser].

~ **biri,** *dey.* Hiç bir sıfatının zamir şekli: *Hiç birimiz Sıvas'ı görmedik.* [*Ing.* Not one of them, none].

~ **de,** *dey.* **«Hiç bir şekilde, katiyen»** anlamında kullanılır: *Doğrusunu istersen hiçde iyi değilim.*

de iyi değilim. [*Fr.* Guère].

~ **değil,** *dey.* Asla. [*Ing.* No, not at all, never, not so; *Fr.* Jamais].

~ **değilse (hiç olmazsa),** *dey.* § ❶ Yoksa, başka bir şey bulunmasa, önemli olmasa bile: *Hiç olmazsa sabahları gazete okuyabiliyoruz. Hiç değilse oraları görmüş olduk.* [*Ing.* At least; *Fr.* Au moins]. § ❷ En aşağı, en az: *Hiç değilse on tane var. Hiç olmazsa günde iki kere gelir.* § ❸ Bari: *Hiç değilse bir tane alınız.* [*Ing.* At least, for once; *Fr.* Du moins, au moins].

~ **olmak (hiçe gitmek),** *dey.* Kaybolmak, eriyip gitmek. [*Ing.* To become nothing, to perish, to vanish; *Fr.* Périr].

~ **olmazsa,** *dey.* ◘ **Hiç değilse.**

~ **yoktan,** *dey.* § ❶ Bu da şimdilik yeter anlamında kullanılır: *Bu kadarlık para kazanmam hiç yoktan iyidir.* § ❷ ◘ **Hiç yüzünden.**

~ **yoktansa,** *dey.* En aşağı, elverişsizine razı olarak.

~ **yüzünden (hiç yoktan),** *dey.* Önemli bir sebep veya zorunluk bulunmadığı halde: *Bir hiç yüzünden dostluklarının bozulması hepimizi çok üzdü. Hiç yoktan hapse girdi.* [*Ing.* For no reason at all; *Fr.* Pour un rien, pour des riens].

hiçleştirme, i. *fels.* Kendini hiçleştirmek eylemi: *Varoluşçu felsefelerde, kendinde'nin hiçleştirilmesi, kendisi-için'e, yani insana varır.* [*Fr.* Néantisation].

hiçleştirmek, f. § ❶ Bir hiç haline getirmek. [*Ing.* To render to nothing; *Fr.* Néantiser]. § ❷ *fels.* Hiç'e karıştırmak; ◉ **kendini ~,** *fels.* Kendi benliğinde hiçliği kabul etmek: *Kendisi-için, ancak, varlık kendini hiçleştirince meydana çıkar. (Bu kelime, salt varlıktan /kendinde/ bilince /kendisi için/ geçişi açıklamak amacıyle Heidegger ve Sartre gibi varoluşçu filozoflar tarafından kullanılmaktadır).* [*Fr.* Se néantiser].

hiçlik,-ği, i. § ❶ Hiç[3] olma hali, boşluk: *Hiçlik içerisinde, Sınırsız şekilsiz büyüklük yoklukla hiçlikle karışmaz mı?* [*Ing.* Nothingness, non-existence, nonentity; *Fr.* Non-être, non-existence, néant]. § ❷ Önemsizlik. [*Ing.* Nullity, utter insignificance, unimportance; *Fr.* Nullité].

hiçten, s. § ❶ Pek değersiz, önemsiz: *Ne hiçten adam olduğu anlaşıldı. Hiçten bir adam.* [*Ing.* Sprung from nothing, parvenu; *Fr.* Nullité, de rien]. § ❷ z. Çaba harcamadan, gereği yokken veya karşılıksız olarak: *Hiçten bu kadar masrafa girdim.*

hidantoyik, s. *Fr. hydantoïque.* Formülü $NH_2—CO—NH—CH_2—CO_2H$ olan bir asid için kullanılır. Hidantoyin'in barit suyu ile hidratlanmasından elde edilir; sentetik olarak, üre ile glikolün ısıtılmasıyle hazırlanır. [*Ing.* Hydantoic; *Fr.* Glycolurique].

☆ *Eşanl.* **glikolürik.**

hidantoyin i. *Fr. hydantoïne.* Formülü.

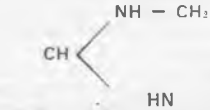

olan kapalı zincirli üreit; alantoin'in veya aloksan'ın hidroyodik asidle indirgenmesinden elde edilir; sanayide, amonyağın bromasetil üreye etkimesiyle sentetik olarak hazırlanır. *(Fenil-metil ve d-fenil türevleri, sara hastalığına karşı kullanılır).* [*Ing.* Hydantoine].

hidatid, i. *Fr. hydatide* < *Yun. hydatis, -idos,* çan. § ❶ *anat.* Iki küçük embriyon kalıntısına verilen ad. Bunlardan biri erbezinin ön ucuna, öteki erbeziüstü başının ön ucuna asılıdır *(birincisine saplı Morgagni hidatidi denir).* [*Ing.* Hydatide]. § ❷ *paraz.* Köpek tenyasının *(Echinococcus granulosus)* kurtçuk evresi. [*Ing.* Hydatide].

hidatik, s. *Fr. hydatique.* İçinde hidatit bulunan. [*Ing.* Hydatic].

~ **kist,** ◘ **Hidatit.**

~ **hışıltı,** ◘ **Hidatizm.**

hidatizm, i. *Fr. hydatisme < Yun. hydatis.* su dolu çan. *tıp.* Bir boşluk içindeki sıvının çalkalandığı zaman çıkardığı ses. *(Hidatik* kistteki hidatizm /hidatik hışıltı/ kistin üzerine vurulduğu zaman alınan titreşim duygusudur.. *Yayların gergin bir koltuğa vurulduğu zaman çıkan sese benzer).* [*Ing.* Hydatism].

hidatod, i. *Fr. hydatode. bot.* Bitkideki suyu dışarı atmaya yarayan mikroskopik bir organı ifade etmek için Haberlant'ın uydurduğu kelime; Çok nemli ortamlarda yaşayan bitkilerde bulunan ve metamorfoza uğramış epiderma hücrelerinden, tüylerden ve stomaya benzer hücrelerden meydana gelmiş olan salgı bezi. *(Görevleri bitkide bulunan fazla suyu damla halinde dışarı atmaktır).* [*Ing.* Hydatode].

☆ *Eşanl.* **su salgı bezi.**

Hidatsa'lar veya Minitari'ler, ç. öz. i. *etn.* Sioux topluluğundan Amerika Kızılderilileri. Eskiden Missouri'nin meydana getirdiği büyük dirsek'te yaşarlardı, bugün Kuzey Dakota'da toplanmışlardır. [*Ing.* Hidatsas and minitaris; *Fr.* Hidatsa(s), Minitari(s)].

hidayet,-ti /hidâyet/, i. *Osm. < Ar. esk.* § ❶ Bir kimseye tanrı tarafından ilham edildiğine inanılan doğru yol, hak yolu, doğru yola girme, selâmete ulaştıran mesleği bulma: *Kendi zekâsıyle hidayete erişti.* [*Ing.* The right way, the way to Islam, spiritual guidance; *Fr.* Action de se diriger vers la voie dusalut]. § ❷ Hak yolu bulmak için insanın içinde doğan duygu: *Ona Tanrı'dan hidayet gelmiş olacak.* § ❸ *(Müslümanlarca)* Hak olan Müslümanlık yolu: *Hidayete mazhar oldu.* § ❹ Doğru yolu gösterme, bir kimseyi Müslümanlığa çağırma. § ❺ Erkek adı.

hiddet,-ti, i. *Osm. < Ar.* § ❶ Öfke, kızgınlık: *Hiddetle kalkan zararla oturur.* [*Ing.* Rage, fury; *Fr.* Colère, fureur, courroux, furie, rage]. § ❷ *esk.* Keskinlik, sertlik. [*Ing.* Sharpness]. ⊙ ~ **e gelmek (kapılmak),** *dey.* *Sinirlenmek, kızmak.* [ing. To get into a passion, to flare up, to be furious; *Fr.* Se mettre en colère]. ⊙ ~ **ini almamak,** *dey.* Öfkesini yenememek.

~ **basmak,** *dey.* İçten içe çok öfkelenmek.

~ **kabarmak,** *dey.* Gittikçe hiddeti artmak.

hiddetlendirmek(-i), f. Kızdırmak, öfkelendirmek. [*Ing.* To make angry, to enrage; *Fr.* Mettre qn en colère, irriter qn].

hiddetlenmek(-e), f. Kızmak, öfkelenmek, sinirlenmek. [*Ing.* To become angry, get furious; *Fr.* Se mettre en colère, s'irriter].

hiddetli, s. Kızgın, öfkeli. [*Ing.* Angry, furious; *Fr.* Furieux,-euse, irrité,-ée, enervé,--ée].

☆ *Eşanl.* **öfkeli, sinirli, asabî.**

☆ *Karş.* **sakin, soğukkanlı.**

hidenit,-ti, i. *Fr. hiddénite. min.* Yeşil renkli spodümen çeşidi, kuyumculukta kullanılır. [*Ing.* Hiddenite].

hidra, i. *Lat. hydra. zool.* Çok hücreli hayvanlardan Knidliler *(Cnidaria)* filumunun, Hidrozoonlar *(Hydrozoa)* sınıfından bir cins. Vücudu torba biçiminde olup üst bölgesinde bir ağız ve çevresinde dokunaçlar bulunur. Tatlı su ve göllerde yaşarlar. Koloniler yaparlar. **Yeşil hidra, kara hidra** gibi birçok türleri vardır. Medüz dölleri bulunmaz. [*Lat.* ve *Ing. Hydra; Fr.* Hydre].

☆ *Eşanl.* **tatlı su polipi** ⊙ **kara** ~, *zool.* Çok hücreli hayvanlardan selentereler *(Coelenterata)* alt bölümünün, Hidrozoonlar *(Hydrozoa)* sınıfından bir tür. Esmer renklidir. Medüz dölü yoktur. Tatlı sularda yaşar. [*Lat. Hydra fusca; Fr.* Hydre brune à long bras]. ⊙ **yeşil** ~, *zool.* Knidliler *(Cnidaria)* filumunun Hidrozoonlar *(Hydrozoa)* sınıfından bir selentere türü. Tatlısularda yaşar. Erdişidir. Medüz dölü yoktur. [*Lat. Hydra viridis; Fr.* Hydre verte].

hidrakrilik, s. *Fr. hydracrylique. kim.* Formülü $CH_2OH-CH_2-CO_2H$ olan, laktik asid izomeri bir β asidalkol için kullanılır. CH_2OH-CH_2-CN formülündeki nitrilinin hidratlanmasıyle elde edilir. [*Ing.* Hydracrylic; *Fr.* 3-Propanoloïque].

☆ *Eşanl.* **propanoloik-3.**

hidralar, ç. i. *zool.* ◘ **Hidrozoonlar.**

hidralkolik, hidroalkolik, s. *Fr. hydralcoolique, hydroalcoolique.* Suda yeniden çözünen alkol hulâsaları için kullanılır. [*Ing.* Hydroalcoholic].

hidramid, i. *Fr. hydramide.* Genel formülü $(R-CH)_3N_2$ olan bileşik; üç mol aldehid ile iki mol amonyaktan suyun ayrılmasıyle elde edilir. (Örnek: *Hidrasetamit, hidrobenzamit v.b.).* [*Ing.* Hydramide].

hidramin, i. *Fr. hydramine. kim.* Para-fenilendi ve hidrokinon karışımı; 194° C'ta erir, developman banyolarında kullanılır. [*Ing.* Hydramine].

hidramniyos, i. *Fr. hydramnios < Yun. hydor* su + *amnios,* dölützarı. *tıp.* Dölyatağı çeperini sürekli olarak gergin tutacak derecede fazla amniyos sıvısı bulunması. [*Ing.* Hydramnios].

hidrantranol, i. *Fr. hydranthranol. kim.* Formülü.

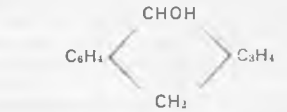

olan ikincil alkol. Antrakinon'un alkali ortamda çinko tozlarıyle indirgenmesinden elde edilir, 76° C'ta erir. [*Ing.* Hydranthranol].

hidrarjilit,-ti, i. *Fr. hydrargillite. min.* Formülü $Al(OH)_3$ olan doğal alüminyum hidroksid. [*Ing.* Hydrargillite].

hidrarjir, i. *Fr. hydrargyre < Yun. hydor,* su + *arguros,* gümüş. Civa'nın eski adı; bazı hekimler tarafından bugün hâlâ kullanılmaktadır. [*Ing.* Hydrargyrum].

hidrarjirit,-ti, i. *Fr. hydrargyrite. min.* Doğal civa oksid. [*Ing.* Hydrargyrite].

hidrartroz, i. *Fr. hydrarthrose. < Yun. hydr.* su + *arthron,* eklem + *osis,* kemik. *tıp.* Eklem boşluğunda su toplanması. [*Ing.* Hydrarthrosis].

hidrasid, i. *Fr. hydracide < hidrojen + asid.* Hidrojenin bazı ametallerle birleşmesinden meydana gelen asid. [*Ing.* Hydracid].

hidrastin, i. *Fr. hydrastine. ecz. Hydrastis'*te bulunan alkaloid. *(Narkotine yakın bir alkaloid olan hidrastin damar büzücü ve dölyatağı kanamalarını durdurucu niteliktedir).* [*Ing.* Hydrastine].

hidrastinin, i. *Fr. hydrastinine. Hydrastis'*te hidrastin ile birlikte bulunan alkaloid *(Damarları daraltır ve dölyatağı kanamalarını durdurur).* [*Ing.* Hydrastinine].

hidrat,-tı, i. *Fr. hydrate. kim.* § ❶ Basit veya karmaşık bir cismin bir veya birkaç molekül su ile verdiği bileşik: *Klor hidrat C_12H_2O;* § ❷ Hidroksitlerin eski adı. [*Ing.* Hydrate].

hidratasyon, i. *Fr. hydration.* ◘ **Hidratlama.**

hidratlama, i. § ❶ *kim.* Bir maddeyi su bağlayarak hidrat haline getirme; (+) veya (−) yüklü iyonların su molekülleriyle sarılması. [*Ing.* Hydration; *Fr. Hydratation*]. § ❷ *trm.* Su veya suyu meydana getiren elementlerle olan birleşmeyi kapsayan kimyasal olay. [*Ing.* Hydration; *Fr.* Hydratation] ~ **suyu,** *trm.* İyonların pozitif ve negatif yüklerine göre çevrelerine bağlayabildikleri su örtüsü. [*Ing.* Hydration water; *Fr.* Eau d'hydratation].

hidratlamak, f. *kim.* Su ile birleştirmek. [*Ing.* To hydrate; *Fr.* Hydrater].

hidratlaşma, i. *kim.* Oksidlerin hidroksid haline geçmesi. [*Ing.* Hydration; *Fr.* Haydratation].

hidratlaşmak, f. *kim.* Hidrat haline gelmek. [*Ing.* To be hydrated; *Fr.* S'hydrater].

hidratlaştırıcı, s. *kim.* Bir hidratlaşma meydana getiren. [*Ing.* Hydrator; *Fr.* Hydratant,--ante].

hidratlaştırılabilen, s. *kim.* Hidrat haline getirilebilen. [*Ing.* ve *Fr.* Hydratable].

hidratlı, s. *kim.* § ❶ Su ile birleşmiş olan; [*Ing.* Hydrated; *Fr.* Hydraté,-ée]. § ❷ Bileşiminde su bulunan. [*Ing.* Hydrated; *Fr.* Hydraté,-ée].

hidraviyon, i. *Fr. hydravion.* ◘ **Deniz uçağı.**

hidrazid, i. *Fr. hydrazide. kim.* Hidrazindeki bir veya birkaç hidrojen atomu yerine asidil köklerinin geçmesiyle meydana gelen bileşik; *(Örnek; asethidrazid.*

$CH_3-CO-NH-NH_2$

diasethidrazid

$CH_3-CO-NH-NH-CO-CH_3$

v.b.) [*Ing.* Hydrazide].

hidrazidin, i. *Fr. hydrazidine.* Genel formülü $NH_2-CR=N-NH-C_6H_5$ olan hidrazin türevlerine verilen ad. [*Ing.* Hydrazidine].

hidrazin, i. *Fr. hydrazine.* § ❶ Formülü NH_2-NH_2 olan baz. ☆ *Eşanl.* **diamidojen;** [*Fr.* Diamidogène]. § ❷ Hidrazindeki bir veya birkaç hidrojen atomu yerine, aynı miktarda alkil veya fenil kökünün geçmesiyle türeyen azotlu bileşiklere verilen ad. [*Ing.* Hydrazine].

hidrazino, hidrazido-, Bir bileşikte NH_2-NH- kökünün bulunduğunu gösteren önek. [*Ing.* ve *Fr.* Hydrazino].

hidrazinobenzen, i. *Fr. hydrazinobenzène. kim.* ◘ **Fenilhidrazin.**

hidrazinyum, i. *Fr. hydrazinium.* İki ornatmalı asimetrik bir hidrazin ile bir alkol iyodürün doğrudan doğruya birleşmesiyle meydana gelen azotlu bileşik. *(Örnek:* $NH_2-N(CH_3)_3I$. [*Ing.* Hydrazinium].

hidrazo-, *kim.* Bir bileşikte iki değerli

$-NH-NH-$

kökünün bulunduğunu gösteren önek. [*Ing.* ve *Fr.* Hydrazo].

hidrazobenzen, i. *Fr. hydrazobenzene. kim.* Formülü $C_6H_5-NH-NH-C_6H_5$ olan hidrazoik. Nitrobenzenin sodyum hidroksid ve çinko etkisiyle indirgenmesinden elde edilir. 131° C'ta erir. [*Ing.* Hydrazobenzone; *Fr.* Diphénylhydrazine symétrique].

☆ *Eşanl.* **simetrik difenilhidrazin.**

hidrazoik, i. ve s. *Fr. hydrazoïque. kim.* İki ornatmalı simetrik hidrazinlerin genel adı. [*Ing.* Hydrazoic].

hidrazon, i. *Fr. hydrazone. kim.* Bir aldehid veya bir ketonun, ornatılmış bir hidrozinle bir mol su kaybederek yoğunlaşmasından elde edilen bileşiklerin genel adı. [*Ing.* Hydrazone].

hidrazotolüen, i. *Fr. hydrazotoluène. kim.* Tolüen'den türeyen hidrazoik. [*Ing.* Hydrazotoluene].

hidremi, *i. Fr. hydrémie. tıp.* Kanın aşırı sulanması. [*ing.* Hydremia].

hidrin, i. *Fr. hydrine. kim.* Karmaşık bir katyondaki su molekülünün belirtilmesi. *(Örnek: Demir II-heksahidrin iyonu,*

Fe $(H_2O)_6$++). [*ing.* Hydrin].

hidrinden, i. *Fr. hydrindène. kim.* Formülü $C_6H_4=C_3H_6$ olan hidrokarbon. Maden kömürü katranının yağlarından çıkarılır, İnden'in indirgenmesiyle de elde edilir. 177° C'ta kaynar. [*Ing.* Hydrindene; *Fr.* Indane].

☆ *Eşanl.* **indan.**

hidrindon, i. *Fr. hydrindone, kim.* Formülü $C_6H_4=C_2H_4CO$ olan keton; hidrinden'den türer, 41° C'ta erir, 244° C'ta kaynar. [*Ing.* Hydrindone; *Fr.* Indanone].

☆ *Eşanl.* **indanon.**

hidro-, idro-, önek. *Fr. hydro-, hydro-,* Yunanca «*su*» anlamında olan sözün batı dillerinden bazılarında transkripsiyonu olup önek olarak bileşikler yapmada kullanılır. [*Ing.* Hydro].

hidroaerik, s, *Fr. hydroaérique.* § ❶ İçinde hem su, hem gaz bulunan boşluklara *(akciğerdeki büyük kovuklar, hidropnömotoraks)* dıştan vurularak dinlendiği zaman işitilen sese verilen sıfat; [*Ing.* Hydroaeric]. § ❷ Alt kısmında yatay durumda sıvı bulunan bu kovukların radyolojik görüntülerine verilen sıfat. [*Ing.* Hydroaeric].

hidroalkolik, s. *Fr. hydroalcoolique.* ◘ **Hidralkolik.**

hidroapatit,-ti, i. *Fr. hydroapatite. min.* Doğal kalsiyum fosfat. *(Hidratlı bir apatit çeşidi)* [*Ing.* Hydroapatite].

hidroaromatik, s. *Fr. hydroaromatique. kim.* Formülleri C_6H_8 *(dihidrobenzen),* C_6H_{10} *(tetrahidrobenzen),* C_6H_{12} *(heksahidrobenzen)* olan hidrokarbonlardan herhangi biri için

kullanılır. *(Benzen'e hidrojen atomlarının katılmasıyle meydana geldikleri kabul edilir)* [*ing.* Hydroaromatic; *Fr.* Hydrobenzénique].

☆ *Eşanl.* **hidrobenzenik.**

hidrobaskül,-lü, i. *Fr. hydrobascule, bayınd.* Bir geminin bir kanal yoluyle havuza alınması sırasında meydana gelen su kaybını önlemek için kullanılan cihaz. [*ing.* Hydrobascule].

hidrobenzamid, i. *Fr. hydrobenzamide.* Formülü $(C_6H_5-CH)_3N_2$ olan benzoik hidramit. *(Amonyağın benzaldehite etkimesiyle elde edilir. 110° C'ta erir).* [*ing.* Hydrobenzamide; benzhydramide; *Fr.* Benzhydramide].

☆ *Eşanl.* **benzhidramid.**

hidrobenzoyin, i. *Fr. hydrobenzoïne.* Formülü $C_6H_5-CHOH-CHOH-C_6H_5$ olan glikol; benzoinin hidrojenlenmesi veya benzaldehidin iki kere indirgenmesiyle elde edilir. [*ing.* Hydrobenzoin].

hidrobiyoloji, i. *Fr. hydrobiologie.* Sularda yaşayan canlıların hayatını inceleyen bilim. *(Hidrobiyoloji bu canlıların sadece fizyolojisini, metabolizmasını, çevre etmenlerinin bunlar üzerindeki rolünü /ekoloji/ incelemekle kalmaz, aynı zamanda bu canlıların davranışını /etoloji/, üreme tarzını, gelişmesini, birarada bulundukları, aynı türenden /türlerarası etki-tepki/ veya ayrı türlerdir /türlerarası ilişkiler, birlikler, zincirleme besin alışverişi v.b./ canlılarla olan ilişkilerini de incelenir).* [*ing.* Hydrobiology].

hidroborasit,-ti, i. *Fr. hydroboracite. min.* Hidratlı doğal magnezyum ve kalsiyum borat. [*ing.* Hydroboracite].

hidrobromat,-tı, i. *Fr. hydrobromate. kim.* Bromürlerin eski adı. [*ing.* Hydrobromate]

hidrodinamik,-ği, i. *Fr. hydrodynamique. fiz.* Sıkıştırılamayan sıvıların hareketleriyle *(akış hızı, sıvı akıntılarının doğrultusu, debi, basınç)* ilgili kanunları ve bu sıvılara göre hareket halinde olan cisimlerin karşılaştıkları direnci inceleyen bilim dalı. [*Ing.* Hydrodynamics].

~ **engel olayı,** *meteor.* ◘ **Engel**[1].

hidrodinamizm, i. *Fr. hydrodynamisme. petrol.* Yağ, gaz ve su arasındaki dengeyi bozarak petrolün yer değiştirmesine yolaçan ve böylece petrolün araştırılmasını ve bulunmasını güçleştiren bir hidrokarbon tabakasının altında bir su tabakasının doğal dolaşım olayı. [*ing.* Hydrodynamism].

hidroelektrik, s. *Fr. hydro-électrique* < *Yun.* (a) Suyun akıntı gücünü elektrik erkesine çeviren *(santral, kuruluş);* (b) Yüksekten düşen suların veya su akıntılarının hidrolik enerjisinden faydalanarak elektrik üretimiyle ilgili olan: *Hidroelektrik santralı.* [*ing.* Hydroelectric].

~ **güç,** *tekn.* Su gücü, bazı bölgelerde en iyi ve en ucuz elektrik elde etmek imkânını veren bir güçtür. Suyun bir düzeyden öbürüne düşmesinden, elektrik akımı sağlayan jeneratorlerin döndürülmesinden yararlanılır. Genel olarak, elektrik enerjisinin elde edildiği fabrikalara elektrik santralı adı verilir. [*ing.* Hydroelectric power; *Fr.* Puissance hydroélectrique].

~ **santral,** *tekn.* Suyun kinetik veya potansiyel enerjisinden yararlanarak elektrik enerjisi elde etmekte kullanılan santral. [*Ing.* Hydroelectric generating station; *Fr.* Centrale hydroélectrique].

hidrofan, i. ve s. *Fr. hydrophane. min.* Hidratlı silisten meydana gelen anorganik madde. *(Su alarak saydamlaşan bir opal çeşididir).* [*Ing.* Hydrophane].

hidroferülik, s. *Fr. hydroférulique. kim.* Formülü $C_{10}H_{10}O_4$ olan bir asid için kullanılır. Sodyum malgamasının ferülik aside etkimesiyle elde edilir.. [*ing.* Hydroferrulic].

hidrofil, s. *Fr. hydrophile.* < *Yun. hydor,* su + *filos,* seven. § ❶ Suya düşkün, su seven su soğuran; [*Ing.* Hydrophilous]. ☆ Eşanl. **idrofil.** § ❷ Bazı sıvıların içine konunca şişen koloidal maddelere verilen sıfat. [*Ing.* Absorbent; *Fr.* Lyophile]. ☆ *Eşanl.* **liyofil.**

~ **bitki,** *bot.* ◘ **Bitki.**

hidrofili, i. *Fr. hydrophilie.* § ❶ *fiz.* ve *kim.* Suya karşı büyük bir kimyasal ilgi gösteren ve su ile kolayca birleşen bazı molekül gruplarının özelliği; § ❷ *biy.* ve *fiz.* Bazı koloidlerin az veya çok miktarda su emme ve tutma özelliği. *(Yaşamakta olan canlı maddelerin bileşiminde, ağırlıkların 9/10'undan fazla su bulunması bu özellikle açıklanır).* [*ing.* Hydrophily, hydrophilism].

hidrofilit,-ti, i. *Fr. hydrophilite. min.* Doğal kalsiyum ve potasyum klorur. [*ing.* Hydrophilite].

hidrofit,-ti, i. *Fr. hydrophyte. bot.* Stoma'sız ekseriya suda yaşayan ve epidermaları çok ince olan bitkiler. *(Örnek: Suvebası (Elidea)* [*ing.* Hydrophyte].

hidrofiton, i. *Fr. hydrophyton.* Polip kolonilerinde bütün bireylere desteklik eden temel. *(Hidrofiton'un ve ortak kanalın yumuşak kısımları sönoserki meydana getirir).* [*ing.* Hydrophyton].

hidrofloron, i. *Fr. hydrophlorone. kim.* Bilesiminde iki metal kökü bulunan, hidrokinon, Floronun indirgenmesiyle elde edilir. 212° C'ta erir. [*ing.* Hydrophlorone; *Fr.* Paraxylohydroquinone].

☆ *Eşanl.* **paraksilohidrokinon.**

hidroflüorik, s. *Fr. hydrofluorique. kim.* Formülü *HP* olan ve hidrojenle flüorun doğrudan doğruya birleşmesiyle meydana gelen bir drasit için kullanılır. *(Hidroflüorik asid'e bazen flüorhidrik asid de denir).* [*ing.* Hydrophluoric].

hidrofob, s. *Fr. hydrophobe.* § ❶ Sudan korkan; § ❷ *kim.* Suya karşı büyük bir kimyasal ilgi göstermeyen, su ile kolay kolay birleşmeyen bir molekül grupu için kullanılır: *Hidrofob bir grup, su molekülleri arasından uzaklaşmak ister).* [*ing.* Hydrophobe].

hidrofobi, i. *Fr. hydrophobie, patol.* § ❶ Sudan korkma *(kuduz hastalığının ilk döneminde görülür).* [*ing.* Hydrophobia]; § ❷ *kim.* Bir molekülün tümü veya bir kısmı ile su arasında kuvvetli çekimlerin veya kimyasal ilgilerin bulunmaması sebebiyle ortaya çıkan molekül özelliği. [*ing.* Hydrophobia].

hidrofoil */haydrofoyl/, i. ing.* Gövdesinin altında, kollar veya payandalarla tutturulmuş enine kızaklar bulunan motorlu tekne. [*Fr.* Hidrofoil].

hidrofon, *i. Fr. hydrophone.* < *hidro.* öneki + *Yun. phone,* ses § ❶ Sıvılardaki ses titreşimlerini elektrik titreşimlerine çeviren elektro-akustik transdüktör. *(Çeşitli mikrofon tipleri için kullanılan «basınçlı», «elektrostatik», «kömürlü» gibi terimler hidrofonlara da uygulanabilir).* [*Ing.* Hydrophone]. § ❷ *ask. den.* Uskur gürültülerini dinlemek ve denizaltıların yerini bulmak için, radarın kesfinden önce kullanılan deniz dibi mikrofonu. [*ing.* Hydrophone]. § ❸ *petr.* Denizlerde yapılan deprem araştırmalarında, dipten gelen sarsıntıları ve alt tabakaları dinlemek için kullanılan özel mikrofon. [*ing.* Hydrophone].

hidrofor, i. *Fr. hydrophore. döş.* Suya yapının üst katlarına çıkacak basıncı veren depo. [*ing.* Air pressure tank].

hidroforming, i. *(hidro/jen/+/re/forming.) petr.* Alüminyum ve molibden temel maddeli bir katalizör ile hidrojen eşliğinde, 550° C'ta 15 atmosferlik basınç altında yapılan reforming yöntemi. *(Alifatik hidrokarbonlardan çevrimsel hidrokarbonların elde edilmesini sağlar; böylece akaryakıtların oktan indisi yükselir).* [*ing.* ve *Fr.* Hydroforming]

hidrofosfat, i. *Fr. hydrophosphate. kim.* Hidratlı fosfat. [*ing.* Hydrophosphate].

hidroftalmi, i. *Fr. hydrophtalmie.* Gözün içindeki sıvıların *(suyuklar, camsı cisim)* çoğalmasıyle iç basıncın artması yüzünden gözyuvarı çeperlerinin gerilmesi. [*ing.* Hydrophthalmia].

hidrogami, i. *Fr. hydrogamie. bot.* Su aracılığıyle tozlaşma. [*ing.* Hydrogamy].

hidrogenez, i. *Fr. hydrogenèse.* Su kaynaklarının ve akarsuların araştırılmasını, borularla iletilmesini ve değerlendirilmesini konu alan bilim dalı. [*ing.* Hydrogenesis].

hidroglisör,-rü, i. *Fr. hydroglisseur. den.* Bir hava pervanesi veya tepkili motorla itilen, altı düz gemi. [*ing.* Hydroglider].

hidrograf, i. *Fr. hydrographe.* § ❶ *trm.* Belirli bir zaman süresinde bir nehrin su seviyesini *(derinliğini),* akımını ve hızını gösteren bir grafik; [*ing.* Hydrograph]; § ❷ Hidrografya uzmanı. [*ing.* Hydrographer].

hidrografi, i. *Fr. hydrographie* < *Yun. hydor,* su + *graphein,* yazmak. (a) Bir bölgedeki yeraltı ve yerüstü sularının durumunu inceleyen fizikî coğrafya bölümü; (b) Bir bölgedeki kıyıların, adaların topoğrafyası; (c) Bir bölgenin akarsularıyle göllerinin tümü [*ing.* Hydrography].

☆ *Eşanl.* **su bilgisi.**

hidrografik, s. *Fr. hydrographique.* Hidrografi ile ilgili. [*ing.* Hydrographic].

hidrografya, i. ◘ **Hidrografi.**

hidrohalit,-ti, i. *Fr. hydrohalite. min.* Formülü $2H_2O$ olan hidratlı doğal sodyum klörür. [*ing.* Hydrohalite].

hidrohalojenürleme, i. *kim.* ◘ **Halojenleme.**

hidrohematit,-ti, i. *Fr. hydrohematite. min.* Hidratlı doğal demir oksid. *(Geotit çeşidi).* [*ing.* Hydrohematite].

hidrohimenit,-ti, i. *Fr. hydrohymenite. tıp* Seröz zarının iltihabı. [*ing.* Hydrohymenitis].

hidroiyodik, s. *(hidro* öneki + *iyod')* Formülü HI olan ve iyodun hidrojenle birleşmesinden meydana gelen asid için kullanılır. [*ing.* Hydroiodic; *Fr.* Iodhydrique].

☆ *Eşanl.* **iyothidrik, hidrojen iyodür.**

hidrojel, i. *Fr. hydrogel.* § ❶ Sulu ortamda elde edilen pelte. [*ing.* Hydrogel]. § ❷ Bir hidrosol'ün pıhtılaşma ürünü. [*ing.* Hydrogel].

hidrojen, i. *Fr. hydrogène* < *Yun. hydor,* su + *gennan,* doğurmak. *kim. H* sembolü ile bilinen, a. n. 1, a. a. 1,0080 olan, oksijenle birleşerek suyu meydana getiren, rengi, kokusu ve tadı olmayan gaz halindeki basit cisim. Bunun atom ağırlığı, atom çekirdeği *proton, deuteron* veya *triton* olduğuna *göre 1,2, veya 3 olur.* Böylelikle ağırlığı 1 olana *hidrojen,* 2 olana *döteryum,* 3 olana da *triterium* adı verilir). [*Osm.* Müvellid-ül-mâ; *ing.* Hydrogen]. ⊙ ~ **le arıtma,** *petrol.* Petrol ürünlerinin niteliklerini katalitik hidrojenlemeyle arttırmaya dayanan arıtma yöntemi. [*ing.* Hydrofining; *Fr.* Hydrofinissage, hydrofinition]. ⊙ **ağır** ~, *kim.* ◘ **Ağır**[1]; ⊙ **arsenikli** ~, ◘ **Arsenik;** ⊙ **kükürtlü** ~, *kim.* Renksiz, çürük yumurta kokusunda, zehirli bir gaz olup volkanik bölgelerde havada bulunur; H_2S. Havada SO_2 vermek üzere kolayca yanar. Kuvvetli bir indirgeyicidir. Metallerle nemli ortamda sülfür bileşimleri verir. Elementleri ayırma ve gruplandırma yönünden önemli bir laboratuvar belirtecidir. [*ing.* Sulphurous Hydrogen; *Fr.* Hydrogène sulfuré].

~ **bağı,** ◘ **Hidrojen bağlantısı.**

~ **bağlantısı,** *kim.* Bileşiminde hidrojen ile flüor, oksijen, azot gibi elektronegatif bir element bulunan iki molekül arasındaki bağlantı şekli. [*ing.* Hydrogen bond; *Fr.* Liaison hydrogène].

~ **bombası,** *nükl., fiz.* ◘ **Bomba.**

~ **çakmağı,** *fiz.* ◘ **Çakmak**[1].

~ **giderme** *(~ kaybı), kim.* Bir petrol ürününün bileşimindeki hidrojeni çıkarma işlemi. [*ing.* Dehydrogenation; *Fr.* Déshydrogénation].

~ **gidermek,** *kim.* Bir maddenin bileşimindeki hidrojeni çıkarmak. [*ing.* To dehydrogenate; *Fr.* Deshydrogener].

~ **hamlacı,** *tekn.* Hidrojen molekülünün atomlarıyle çalışan ve 4000° C sıcaklıkta kaynak yapılmasını, madenlerin kesilmesini sağlayan hamlaç. [*ing.* Hydrogen blow-pipe].

~ **iyonu,** Elektronunu kaybeden ve sadece proton halinde kalan hidrojen atomu. *(Sulu çözelti halindeki asidlerin özellikleri, bu iyonların bulunmasından doğar. Hidrojen iyonlarıyle derişiklik /çözeltinin bir litresinde bulunan bu H^+ iyonlarının miktarı/ bir ortamın asidliğini veya büzlüğünü gösterir. Daha çok bunun pH ile gösterilen kologaritması kullanılır).* [*ing.* Hydrogen-ion; *Fr.* Ion hydrogène].

~ **kaybı,** ◘ **Hidrojen giderme.**

hidrojenit,-ti, i. *Fr. hydrogénite. kim.* Ferrosilisyum ve sodyum hidroksit karışımı ısı karşısında ayrışarak hidrojen verir. [*ing.* Hydrogenite].

hidrojenleme, i. *kim.* Bir maddeye hidrojen bağlanmasına dayanan kimyasal işlem [*Ing.* Hydrogenation; *Fr.* Hydrogenation].

hidrojenlemek, f. *kim.* Hidrojenle birleştirmek [*Ing.* To hydrogenate, to hydrogenize; *Fr.* Hydrogéner].

hidrojenleşme, i. *kim.* Kimyada bir bileşiğin yapısına katılma işi. [*Ing.* Hydrogenation; *Fr.* Hydrogénation].

hidrojenleyici, s. § ❶ *kim.* Kolayca hidrojen veren. [*Ing.* Hydrogenating; *Fr.* Hydrogénant,-ante]. § ❷ Bir hidrojen bağlantısına ilişkin: *Hidrojenleyici kataliz.* [*Ing.* Hydrogenating; *Fr.* Hydrogénant,-ante].

hidrojenli, s. § ❶ *kim.* Hidrojenle birleşmiş olan. [*Ing.* Hydrogenated; Fr. Hydrogéné,--ée], § ❷ Bileşiminde hidrojen bulunan. [*Ing.* Hydric; *Fr.* Hydrogéné,-ée].

hidrojenoid, s. ve i. *Fr. hydrogénoïde, nükl. fiz* Hidrojen atomu gibi, bir çekirdeği ve bir tek elektronu bulunan ve yayım tayfı aynı şekilde çevrilen atomlar ve iyonlar için kullanılır. *(Döteryum, He^+ iyonu, Li^+ iyonu v.b.)* [*Ing.* Hydrogenoid].

hidrojenoliz, i. *Fr. hydrogénolyse. kim.* Bir organik bileşiğin karbon zincirindeki bir bağın hidrojen etkisiyle kopması. [*Ing.* Hydrogenolysis].

hidrojenür, i. *Fr. hydrogénure. kim.* Hidrür'ün eski eşanlamlısı. [*Ing.* Hydrogenide].

hidrojeoloji, i. *Fr. hydrogeologie.* Yeraltı sularının araştırılması ve elde edilmesiyle uğraşan jeoloji kolu. [*Ing.* Hydrogeology].

hidrojiyobertit,-ti, i. *Fr. hydrogiobertite. min.* Hidratlı doğal magnezyum karbonat. [*Ing.* Hydrogiobertite].

hidrokalsit,-ti, i. *Fr. hydrocalcite. min.* Formülü $CaCO_3$, $2H_2O$ olan hidratlı doğal kalsiyum karbonat. [*Ing.* Hydrochalcite].

hidrokarbon, i. *Yun. hidor,* su + *Lat. karbon.* kömür. Hidrojen ve karbondan meydana gelen ikili bileşik. [*Ing.* Hydrocarbon; *Fr.* Hydrocarbure, carbure d'hydrogène].

~ **motoru**, *otom.* Mazot, benzin gibi petrol ürünleri kullanan bir motor. [*Ing.* Hydrocarbon engine].

hidrokarbonat,-tı, i. *Fr. hydrocarbonate. kim.* Hidratlı bazik karbonat: *Bakır pası veya yeşili, bir bakır hidrokarbonattır.* [*Ing.* Hydrocarbonate].

hidrokarbonlu, s. *kim.* Karbon ve hidrojen taşıyan. [*Ing.* Hydrocarbonated; *Fr.* Hydrocarbone,-ée].

hidrokarbür,-rü, i. *Yun.* ve *Lat. kim.* ◘ **Hidrokarbon.**

hidrokelidonik, s. *Fr. hydrochélidonique. kim.* Ketonik bir diasid için kullanılır; kelidonik asidin indirgenmesiyle elde edilir, 143° C'ta erir. [*Ing.* Hydrochelidonic; *Fr.* Acétonediacétique, γ-cétopimélique].

☆ *Eşanl.* **asetondiasetik.**

hidrokinoleik, s. *Fr. hydroquinoléique. kim.* Kinoleinlerin hidrojenli türevleri için kullanılır. [*Ing.* Hydroquinoleic].

hidrokinon, i. *Fr. hydroquinone. kim.* Formülü $C_6H_4(OH)_2$ olan paradifenol. [*Ing.* Hydroquinone; *Fr.* Paradihydroxybenzène].

☆ *Eşanl.* **paradihidrobenzen.**

hidroklimatoloji, i. *Fr. hydroclimatologie. tıp.* Maden sularının veya ılıcaların ve iklimlerin organizma üzerindeki etkilerini ve hastalıkların tedavisinde kullanılma yollarını inceleyen tedavi bilimi. [*Ing.* Hydroclimatology].

hidroklorat-tı, i. *Fr. hydrochlorate. kim.* Hidroklorit asidin tuzu. [*Ing.* Hydrochlorate, chloride; *Fr.* Chlorure].

☆ *Eşanl.* **klorür.**

hidroklorik, s. *Fr. hydrochlorique. kim.* Klorla hidrojenin birleşmesinden meydana gelen bir asid için kullanılır. [*Ing.* Hydrochloric].

~ **asid**, *kim.* Renksiz, havada beyaz dumanlar doğuran, keskin kokulu bir asid. Suda kolayca erir. Bu arada ısı verir: HCl. *(Mide suyunda bulunan ve sindirime yarayan bir asiddir).* [*Ing.* Hydrochloric acid; *Fr.* Acide chlorhydrique].

☆ *Eşanl.* **hidrojen klorür, tuzruhu.**

hidrokolesist,-ti, i. *Fr. hydrocholécyste. patol.* Öd kesesinin genişlemesi. *(Öd suyunun boşalmasını güçleştiren bir engelden, genellikle taşlardan ileri gelir).* [*Ing.* Hydrocholecyst].

hidrokoloid, i. *Fr. hydrocolloïde.* Fazlarından biri su ,diğeri de agar agar olan ve dişçilikta, kalıp alma işlerinde kullanılan koloid. *(Hidrokoloidler, tersinir olanlar ve olmayanlar diye iki grupa ayrılır).* [*Ing.* Hydrocolloid].

hidrokolpoz, i. *Fr. hydrocolpos. tıp.* Vaginanın içinde sulu sıvı toplanması. [*Ing.* Hydrocolpos].

hidrokonit,-ti, i. *Fr. hydroconite. min.* Hidratlı kalsiyum karbonat. [*Ing.* Hydroconite].

hidrokor, s. *Fr. hydrochore.* Çiçektozu su ile taşınan bitki için kullanılır. [*Ing.* Hydrochore].

hidrokortizon, i. *Fr. hydrocortisone.* Böbreküstü bezinin kabuk kısmında oluşan hormonlardan biri. [*Ing.* Hydrocortisone].

hidroksamik, s. *Fr. hydroxamique.* Genel formülleri R−C(OH)=N−OH olan asidler için kullanılır; amitler, asid klorürler veya esterler üzerinde hidroksilamin'in etkimesiyle elde edilir. [*Ing.* Hydroxamic].

hidroksialkoylasyon, i. *Fr. hydroxyalcoylation. kim.* Bir organik moleküldeki bir veya birçok hidrojen atomu yerine, hidroksilli bir alkoyl kökünün geçmesi. [*Ing.* Hydroxyalcoylation].

hidroksiantrakinonlar, ç.i. *Fr. hydroxyanthraquinones. kim.* Antrakinon'un mono- veya polihidroksilli bileşiklerini kapsayan grup adı; bunlardan çoğu önemli boyarmaddelerdir. [*Ing.* Hydroxyanthraquinones].

☆ *Eşanl.* **oksiantrakinonlar.**

hidroksiasetik, s. *Fr. hydroxyacétique. kim.* ◘ **Glikolik, Oksiasetik.**

hidroksiaseton, i. *Fr. hydroxyacetone. kim.* ◘ **Asetol, Oksiaseton.**

hidroksiasid, i. *Fr. hidroxyacide. kim.* ◘ **Oksiasid.**

hidroksiasil, i. *biyokim.* Özellikle karaciğer ve kalb gibi hayvansal dokularda bulunan ve yağ asidleri oksidasyonunda, hidroksi-yağ asidlerinden 2 hidrojen atomunu alarak tekabül eden yağ asidini oluşturan enzim. [*Ing.* Hydroxy acid].

hidroksiazoik, s. *Fr. hydroxyazoïque. kim.* Azobenzenden veya homologlarının birinden türeyen fenol. *(Hidroksiazoikler boyarmaddelerdir).* [*Ing.* Hydroxyazoic; *Fr.* Azophénol]. ◘ **Azo bileşikleri.**

☆ *Eşanl.* **azofenol.**

hidroksibenzen, i. *Fr. hydroxybenzène. kim.* ◘ **Fenol, Oksibenzen.**

hidroksibenzoik, s. *Fr. hydroxybenzoïque.* Bir fenol grupu taşıyan benzoik asid bileşikleri için kullanılır, orto-meta- ve para-izomerleri vardır. [*Ing.* Hydroxybenzoic].

hidroksibütirik, s. *Fr. hydroxybutyrique. kim.* Formülü $C_3H_6(OH)(CO_2H)$ olan asidalkollerden biri için kullanılır. [*Ing.* Hydroxybutiric].

☆ *Eşanl.* **oksibütirik.**

hidroksid, i. *Fr. hydroxyde* < *Yun kim.* Negatif değerli «OH» kökü; Bir maden oksidinin su ile verdiği bileşik, veya + yüklü iyonlarla −OH iyonlarından meydana gelen bileşik. [*Ing.* Hydroxide].

hidroksifenilasetik, s. *Fr. hydroxyphénylacétique. kim.* Fenilasetik asidden türeyen $HO-C_6H_4-CH_2-CO_2H$ formülündeki asidfenoller için kullanılır. *(Orto-türevi su kaybederek bir lakton verir).* [*Ing.* Hydroxyphenylacetic].

☆ *Eşanl.* **oksifenilasetik.**

hidroksifümarik, s. *Fr. hydroxyfumarique. kim.* Formülü $HOCO-C(OH)=CH-CO_2H$ olan bir asid-enol için kullanılır; oksilasetik asidin totmeridir. *(Oksifümarik de denir)* [*Ing.* Hydroxifumeric].

hidroksiglütarik, s. *Fr. hydroxyglutarique. kim.* Glütarik asidden türeyen asid alkollerden biri için kullanılır. *(En önemlisi, pancar suyunda bulunan ve 72° C'ta eriyen HOCO $-CH_2-CH_2-CHOH-CO_2H$ formülündeki α hidroksiglütarik asiddir).* [*Ing.* Hydroxyglutaric].

☆ *Eşanl.* **oksiglütarik.**

hidroksihalojenürleme, i. *kim.* ◘ **Halojenleme**

hidroksihidrokinon, i. *Fr. hydroxyhydroquinone. kim.* Formülü $C_6H_3(OH)_3$−1−2−4 olan trifenol. Hidrokinonun, potasyum hidroksit eşliğinde hava ile oksitlenmesinden elde edilir. *(Hidroksihidrokinon, hidrokinonun karakteristik tepkimelerini verir; indirgendir, fotoğrafçılıkta developman banyosunda kullanılır; ayrıca rezorsinle de ortak özellikler gösterir, meselâ ftalik anhidritle bir dihidroksiflüoressein verir).* [*Ing.* Hydroxyhydroquinone].

hidroksikafein, i. *Fr. hydroxycafeine. kim.* Klorlanmış kafeinden elde edilen 345° C'ta erir. [*Ing.* Hydroxycaffeine].

☆ *Eşanl.* **oksikafein de denir.**

hidroksikâfuru, b.i. *kim.* Kâfurudan, *a* yerine bir hidroksilin geçmesiyle türeyen keton - alkol. *(Kamfokinonun indirgenmesiyle elde edilen bu katı madde 203° C'ta erir. Eskiden nefes darlığına karşı kullanılırdı).* [*Ing.* Hydroxycamphor; *Fr.* Hydroxycamphre].

hidroksikinolein, i. *Fr. hydroxyquinoleine. kim.* Formülü (C_9H_6N) OH olan kinolein'den türeyen fenollerden biri. *(En önemlisi karbostiril'dir).* [*Ing.* Hydroxyquinoleine].

☆ *Eşanl.* **oksikinolein.**

hidroksil, i. *Fr. hydroxyle. kim.* Suyun hidroksidlerin, oksiasidlerin, alkollerin v.b. formüllerinde bulunan tek değerli -OH köküne verilen ad; [*Ing.* Hydroxyl].

~ **iyon**, s. Bir elektron bağlandığı zaman eksi elektrik yükü alan OH kökü. *(Sulu çözelti halindeki bazların özellikleri, çözeltide bu iyonların bulunmasından ileri gelir)* [*Ing.* Hydroxyl-ion; *Fr.* Ion hydroxyle].

hidroksilamin, i. *Fr. hydroxylamine. kim.* Formülü NH_2OH olan baz; amonyaktaki bir hidrojen atomu yerine bir -OH hidroksi kökünün geçmesiyle meydana gelir. [*Ing.* Hydroxylamine; *Fr.* Oxyammoniaque].

☆ *Eşanl.* **oksimonyak.**

hidroksilamonyum, i. *Fr. hydroxylammonium. kim.* Tek değerli $-NH_3OH$ köküne verilen ad; amonyum gibi, bir alkali maden rolünü oynar ve hidroksilamlnin meydana getirdiği tuzların formülünde bulunur. [*Ing.* Hydroxylammonium].

hidroksilik, s. *hydroxylique. kim.* Bileşiminde hidroksil kökü bulunan; *Hidroksilik hidrojen* [*Ing.* Hydroxylic].

hidroksimalonik, s. *Fr. hydroxymalonique. kim.* ◘ **Tartronik.**

hidroksinaftalen, i. *Fr. hydroxynaphtalène kim.* ◘ **Nartol.**

hidroksinaftokinon, i. *Fr. hydroxynaphtoquinone.* Fenol grupu taşınan naftokinon türevlerine verilen ad. *(Bunlardan biri juglondur).* [*Ing.* Hydroxynaphthalene].

☆ *Eşanl.* **oksinaftokinon.**

hidroksinaftoyik, s. *Fr. hydroxynaphtoïque.* Bir fenol grupu taşıyan naftoylk türevleri için kullanılır. [*Ing.* Hydroxynaphthoic].

☆ *Eşanl.* **oksinaftoyik.**

hidroksiprolin, i. *Fr. hydroxyproline. kim.* Formülü $C_5H_9O_3N$ olan aminli asidalkol. *(Hidrolyodik asid etkisiyle prolin'e indirgenir. Bu madde ,birçok protin'in bileşiminde bulunur).* [*Ing.* Hydroxyproline].

hidroksipropiyonik, s. *Fr. hydroxypropionique. kim.* Formülü $C_3H_6O_3$ olan asidalkollerden biri için kullanılır. [*Ing.* Hydroxypropionic]

☆ *Eşanl.* **oksipropiyonik.**

hidroksisalisilik, s. *Fr. hydroxysalicylique. kim.* Salisik asidin hidroksilli türevleri, özellikle jantizik asid için kullanılır. [*Ing.* Hydroxysalicylic].

☆ *Eşanl.* **oksisalisilik.**

hidroksisinnamik, s. *Fr. hydroxycinnamique. kim.* Sinnamik asidden, çekirdekteki bir hidroksilin yer değiştirmesiyle türeyen üç izomer asidden biri için kullanılır. *(Orto-türevi kumarik asiddir).* [*Ing.* Hydroxycinnamic].

☆ *Eşanl.* **oksisinnamik asid.**

hidroksisitrik, s. *Fr. hydroxycitrique. kim.* Bir hidroksil kökünün katılmasıyle sitrik asidden türeyen bir asid için kullanılır. *(Bu madde, pancar suyunda bulunan, $HOCO-CH_2-C(OH)(CO_2H)-CHOH-CO_2H$ formülündeki triasid-dialkoldür).* [*Ing.* Hydroxycitric].

hidroksisüksinik, s. *Fr. hydroxysuccinique. kim.* ◘ **Malik.**

hidroksitoluen, i. *Fr. hydroxytoluène. kim.* ◘ **Krezol.**

hidroksitrimezik, s. *Fr. hydroxytrimésique. kim.* Formülü HO (C_6H_2) $(CO_2H)_3$ olan üç asidli bir fenol için kullanılır. 400° C'ta bazik sodyum salisilit üzerine karbon dioksidin bağlanmasıyla elde edilir. [*Ing.* Hydroxytrimesic].
☆ *Eşanl.* **oksitrimezik.**

hidroksivalerik, s. *Fr. hydroxyvalérique. kim.* Formülü $HO-C_4H_8-CO_2H$ olan asidalkoller için kullanılır. [*Ing.* Hydroxyvaleric].
☆ *Eşanl.* **oksivalerik.**

hidroksokobalamin, i. *Fr. hydroxocobalamine.* Merkezdeki kobalt atomuna bağlı siyanhidrik grupunun yerine bir hidroksil kökünün geçtiği siyanokobalamin. [*Ing.* Hydroxocobalamine; *Fr.* Vitamine B 12 b].
☆ *Eşanl.* **B 12 b vitamini.**

hidrokumarik, s. *Fr. hydrocoumarique. kim.* Formülü $OH-C_6H_4-CH_2-CH_2-CO_2H$-1-2 olan bir asid için kullanılır; kumarinik asidin hidrojenlenmesiyle elde edilir. [*Ing.* Hydroxyphenylpropionic, hydrocumaric; *Fr.* Hydrocoumarinique, O-hydroxyphénylpropionique].
☆ *Eşanl.* **hidrokumarinik, O-hidroksifenilpropionik.**

hidrokumarin, i. *Fr. hydrocoumarine. kim.* Ortohidrokumarik asidin laktonu. [*Ing.* Hydrocumarin].

hidrokumarinik, i. *Fr. hydrocoumarinique. kim.* ◘ **Hidrokumarik.**

hidroküprit,-ti, i. *Fr. hydrocuprite. min.* Hidratlı doğal bakır oksidi. [*Ing.* Hydrocuprite].

hidroküsyon, i. *Fr. hydrocution. patol.* Vücut soğuk suya daldığı zaman meydana gelen olay; bu şekilde suya dalan kimse kendini kaybeder, dibe doğru kayar, yukarı doğru çıkamaz. [*Ing.* Hydrocution].

hidrol, i. *Fr. hydrol. kim.* (a) Suyun H_2O formülündeki monomerine verilen ad. *(Sıvı halindeki suda ve buzda bulunan $/H_2O/_2$ /$H_2O/_3$ ..., molekülleri dihidrol, trihidrol adını alır);* (b) Benzofenona tekabül eden ve boyarmadde olarak kullanılan ikincil alkolün ticarî adı. [*Ing.* Hydrol].

hidrolakolit,-ti, i. *Fr. hydrolaccolithe. jeom.* Çapı birkaç metre ile birkaç hektometre arasında değişen, boyu ise yüksekliğinin birkaç katı olan, biçimi genellikle kubbeye benzeyen tanık tepelerin meydana getirdiği buzul çevresi engebe biçimi. [*Ing.* Hydrolaccolithe].

hidrolaz, i. *Fr. hydrolase* < *Yun. hydor*, su. *biy.* Hidroliz yapan enzim; Sindirim enzimi: *(Su almak veya su vermek suretiyle çeşitli bağlantıları parçalar veya sentez ederler).* [*Ing.* Hydrolase]. ◉ **asid ~**, *biy.* ◘ **Asid.**

hidrolik, s. *Fr. hydraulique* < *Yun. hydor*, su + *aulos, boru.* § ● Su veya başka bir sıvı basıncıyle işleyen *(makine, cendere, v.b.)* § ❷ i. Sıvıların akışına uygulanan kanunları, suyun kullanılması sırasında ortaya çıkan meselelerle inceleyen bilim ve teknik.

~ **bağlayıcıları**, *inş.* Su ile karışıp oldukça kalın hamur halinde rüzgârsız yerde, yalnız suyun etkisiyle sertleşme özelliği taşıyan ve büyük oranda hareketsiz malzeme *(kum, çakıltaşı, çakıllı kum)* yığışmasına yolaçan çok ince toz.

~ **cendere**, *fiz.* Sıkıştırma kuvvetinin bir pistonla kapatılmış bir silindir içine su iten bir pompa yardımıyle sağlandığı cendere. [*Ing.* Hydraulic press; *Fr.* Presse hydraulique].

~ **çekiç**, *tekn.* ve *mek.* Hidrolikle hareket ettirilen çekiç. [*Ing.* Hydraulic hammer; *Fr.* Marteau hydraulique].

~ **çimento**, ◘ **Çimento.**

~ **denge**, *trm.* Toprak içerisinde sıvı veya soğurulmuş suların akışlarının durması hali. [*Ing.* Hydraulic balance, hydraulic equilibrium].

~ **devridaim**, *trm.* Su veya atmosferdeki su buharının toprak yüzeyinde ve toprak altındaki bütün hareketleri ve atmosfere buharlaşma ve transpirasyon yoluyle geri dönmesi.

~ **doldurma**, *mad. oc.* ◘ **Doldurma.**

~ **dolgu barajı**, *trm.* Su ile sıkıştırılmış toprak dolgulu baraj. [*Ing.* Hydraulic filldam].

~ **eğim**, *trm.* Açık kanallarda akan su yüzeyindeki eğim; Göz önünde tutulan iki nokta arasında suyun akışını sağlayan enerji farkının bu iki nokta arasındaki yatay uzaklığa oranı. [*Ing.* Hydraulic gradient; *Fr.* Inclination hydraulique].

~ **eğim hattı**, *trm.* Kapalı bir boru sisteminde suyun dikine olarak denge bacalarında veya üstü açık dik borular içerisinde en üst noktaya göre serbest yükselme durumu. [*Ing.* Hydraulic gradient line].

~ **fren**, *otom.* ◘ **Fren.**

~ **grup**, *elek.* ◘ **Grup.**

~ **harç**, *inş.* ◘ **Harç²**.

~ **iletkenlik**, *trm.* Birim hidrolik eğimde etkili akış sür'ati. [*Ing.* Hydraulic conductivity].

~ **kavrama çarkı** (fanı), *tekn.* Eş eksenli iki milin bağlantı elemanı, tamamen veya kısmen bir akışkanla dolu sızdırmaz bir karterin içinde dönen radyal kanatçıklarla donatılmış, içleri oyuk iki yarım halkadan meydana gelir; bu iki halkanın dönme hızlarındaki farktan ve merkezkaç kuvvetten doğan akışkanın hareketi, iki milin birbirine yaklaşmasını sağlar. [*Ing.* Hydraulic fan].

~ **kireç**, *inş.* Su ile sertleşen harç yapımında kullanılan kalsiyum silikat. [*Ing.* Hydraulic lime; *Fr.* Chaux hydraulique].

~ **kuvvetler**, *fiz.* Suyun yüksekten düşmesiyle veya akarsularla elde edilen enerji. [*Ing.* Hydraulic powers; *Fr.* Forces hydrauliques].

~ **mimarî**, *mim.* Mimarlığın, su içinde yapılan yapıları ilgilendiren bölümü. [*Ing.* Hydraulic architecture; *Fr.* Architecture hydraulique].

~ **pres**, *matb.* Galvano ve istrotipi teknikler de, kâğıt düzeltmek veya kitaplar istiflemek gibi büyük baskı kuvveti gereken hallerde kullanılmak üzere imâl edilen presler. [*Ing.* Hydraulic press; *Fr.* Presse hydraulique]. ◘ *ŞEKİL: 427.* — **OTOMOBİL TAMİR ALET VE TAKIMLARI.**

~ **sütun**, *mim.* Gövdesi silindir biçiminde bir su örtüsü ile belirlenen sütun. [*Ing.* Hydraulic column; *Fr.* Colonne hydraulique].

~ **tarım**, *trm.* ◘ **Tarım.**

~ **tulumba**, ◘ **Tulumba.**

~ **tutkalı**, ◘ **Tutkal.**

~ **yağı**, *otom.* ve *hava.* Hidrolik fren düzenlerinde kullanılan bir sıvı olup, eşit miktarda alkol ve hint yağı karışımından ibarettir. Bu şekilde hazırlanan bir sıvı yılın bütün sıcaklık derecelerinde donmaz ve kaynayıp uçmaz. [*Ing.* Hydraulic oil; *Fr.* Fluide hydraulique].

~ **yarı çap**, *trm.* Islak alanın ıslak çevreye oranı. [*Ing.* Hydraulic head; *Fr.* Rayon hydraulique].

hidrolit,-tl, i. *Fr. hydrolithe. kim.* Formülü CaH_2 olan kalsiyum hidrür; su etkisiyle soğukta ayrışarak hidrojen verir. [*Ing.* Hydrolith].

hidrolitik, s. *Fr. hydraulytique* < *Yun. hydor.* su + *lyein*, çözülmek. *biy.* Hidroliz yapan. [*Ing.* Hydraulytic].

~ **enzimler**, *biy.* Sindirme yarayan enzimler. [*Ing.* Hydraulytic enzymes; *Fr.* Enzymes hydraulytiques].
☆ *Eşanl.* **sindirim enzimleri.**

hidroliz, i. *Fr. hydrolyse* < *Yun. hydor*, su + *lysis*, çözülme. § ● *biy.* Suyun hidrojen veya hidroksil iyonu ile herhangi bir bileşik arasında meydana gelen reaksiyon. Bir molekülün su etkisiyle ikiye ayrılmasını sağlayan tepkime; su ile parçalanma. Reaksiyonun sonunda bileşik daha küçük moleküllere ayrılır. [*Ing.* Hydrolysis]. § ● Yapısındaki alkol ve yağ asidini yeniden elde etmek için, bir monoalkol veya polialkol esterine *(gliserit)* su bağlamaya dayanan işlem. [*Ing.* Hydrolysis].

hidrolizlemek(-i), f. *kim.* Hidroliz işleminden geçirmek. [*Ing.* To hydrolyze; *Fr.* Hydrolyser].

hidrolog, i. *Fr. hydrologue.* Hidroloji uzmanı. [*Ing.* Hydrologist].

hidroloji, i. *Fr. hydrologie* < *Yun. hydor*, su + *logos*, bilim § ● ◘ **Subilim.** § ❷ *tıp.* Mineralli içme sularının ve bunların tedavi edici niteliklerinin incelenmesi. [*Ing.* Hydrology]. ◉ **akarsu ~ si**, Potamolojinin, özellikle akarsu rejimlerini inceleyen dalı. [*Ing.* Fluvial hydrology; *Fr.* Hydrologie fluviale] ◉ **deniz ~ si**, Deniz sularının incelenmesi. [*Ing.* Marine hydrology; *Fr.* Hydrologie marine].

hidrolojik, s. *Fr. hydrologique.* Hidrolojiyle ilgili. [*Ing.* Hydrologic(al)].

~ **bilgi**, *trm.* Havzada yağış; akarsu seviyeleri, debileri, sediment yükleri, yeraltı suyu kalite ve kantitesi, taşkınlar, evapotranspirasyon ve sair ilgili hususlarda toplanan bilgiler. [*Ing.* Hydrological data].

~ **modeller**, *trm.* Doğal hidrolojik fenomenleri yaklaşık olarak matematiksel formüllerle ifade. [*Ing.* Hydrologic models].

~ **sahalar**, *trm.* Ortalama yıllık taşkın hususiyetleri birbirinin benzeri olan sahalar. [*Ing.* Hydrologic areas].

~ **toprak grupları**, *trm.* Benzeri taşkın yaratan yağışlar ve örtü şartlarında ayni yüzey akış potansiyeli arzeden toprak grupu.

~ **toprak örtü kompleksi**, *trm.* Bir hidrolojik toprak grupu ile bir örtü tipinin teşkil ettiği şartlar. [*Ing.* Hydrologic soil-cover complex].

hidromagnetizma, i. *Fr. hydromagnétisme. fiz.* ◘ **Magnetohidrodinamik.**

hidromagnezit,-ti, i. *Fr. hydromagnésite. min.* Hidratlı doğal magnezyum karbonat; iğne şeklinde küçük billürlar halinde bulunur. [*Ing.* Hydromagnesite].

hidromedüz, i. *Fr. hydroméduse* < *Yun. hydor*, su + *medousa*, medüz. *zool.* Hidraların, özellikle dölî değişimi gösterenlerinde, tomurcuklanma ile meydana gelen medüz dölüne verilen genel bir ad. [*Lat.* ve *Ing.* Hydromedusa].

hidromedüzler, ç. i. *zool.* Selenterelerden antomedüzlerle leptomedüzleri kapsayan hidralar takımı. [*Lat.* ve *Ing.* Hydromedusae; *Fr.* Hydromeduses].

hidromekanik, s. *Fr. hydromécanique.* Kuvvet veya hareketin iletilmesinde bir sıvıdan, genellikle sudan yararlanan âletler için kullanılır. [*Ing.* Hydromechanical].

hidromel, i. *Fr. hydromel* < *Yun. hydor*, su + *meli*, bal. § ● Bal ve su ile yapılan, mayalanmış veya mayasız içki. *(Eski Yunanlılarda ve Romalılarda hidromel yaygın bir içkiydi. Iskandinavyalılar, bu şerbeti ilâhi bir içki sayar, şarap yerine kullanırlardı).* [*Ing.* Hydromel]. § ❷ *ecz.* Baldan yapılan ferahlık verici şurup. [*Ing.* Hydromel].

hidrometeor, i. *Fr. hydrométéore, meteor.* Atmosferde bulunan su buharının yoğunlaşması veya donmasıyle meydana gelen sulu göktaşı. [*Ing.* Hydrometeor].

hidrometeoroloji, i. *Fr. hydrométéorologie. trm.* Hidroloji ile ilgili meteorolojik fenomen ve problemlerle ilgilenen bilim kolu; Atmosferik olayların akar sularla olan bağlılığını araştıran bilim dalı. [*Ing.* Hydrometeorology].

hidrometre /hidromet:re/, i. *Fr. hydrométre* < *Yun. hidōr*, su + *metron*, ölçü. § ● *tekn.* (a) Herhangi bir haznedeki su yüksekliğini ölçmek için *Ducoudun* tarafından tasarlanan cihaz; (b) Sıvıların ağırlığını yoğunluğunu ve basıncını ölçmeye yarayan âlet. [*Osm.* Mikyâs-ı mâ; *Ing.* Hydrometer]. § ● *otom.* Akümülatör elektrolitinin yoğunluğunu ölçmeye yarayan bir âlet olup, elektrolitin bağıl *(relatif)* özgül ağırlığını tayin ederek bataryanın şarj derecesini ölçer. [*Ing.* Hydrometer]. *ŞEKİL: 427.* — **OTOMOBİL TAMİR ALET VE TAKIMLARI.** § ● *den.* Galgit'in yön ve yüksekliğini ölçmekte kullanılan âlet. [*Ing.* Hydrometer].

~ **yöntemi**, *trm.* Bir süspansiyon içerisinde zerrelerin çaplarına göre çökelme esa-

sına dayanarak belirli zaman fasılalarında süspansiyon yoğunluğunu hidrometre ile ölçmek suretiyle yapılan laboratuvar bünye tayini. [*Ing.* Hydrometer method; *Fr.* Methode hydrometrique].

hidrometri, i. *Fr. hydrométrie.* Su ile, özellikle doğal sularla ilgili bütün konuları inceleyen bilim. [*Ing.* Hydrometry].

hidromıknatıs, i. *fiz.* İçinde iletken bir sıvı dolaşan elektromıknatıs. [*Ing.* Hydromagnet; *Fr.* Hydroaimant].

hidromikrosefali, i. *Fr. hydromicrocephalie tıp.* Çok büyük miktarda beyin-omurilik sıvısı ihtiva eden küçük kafa. [*Ing.* Hydromicrocephaly].

hidromiyeli, i. *Fr. hydromyélie. tıp.* Omurilikte içi sıvı dolu boşlukların oluşması. [*Ing.* Hydromyelia].

hidromorf, s. *Fr. hydromorphe. min.* Geçici veya sürekli olarak suya doymuş bir toprak tabakası için kullanılır. *(Hidromorf toprakların oluşumu ve gelişmesi doğrudan suyun etkisindedir; bu su, toprağın bileşiminde bulunan demir oksidlerini indirger. Hidromorf topraklar su tablası seviyesindeki «gley» adı verilen, özel bir seviyede tanınabilir).* [*Ing.* Hydromorphic].

hidronefelit,-ti, i. *Fr. hydronéphelite. min.* Hidratlı doğal sodyum alüminosilikat. [*Ing.* Hydronephelite].

hidronefroz, i. *Fr. hydronephrose. tıp.* ◘ Böbrek düşüklüğü.

hidroniksit,-ti, i. *Fr. hydroniccite. min.* Hidratlı doğal nikel oksid. [*Ing.* Hydronicciteı].

hidronyum, i. *Fr. hidronium. kim.* Bir H+ iyonu ile bir mol suyun H_2O birleşmesinden meydana gelen H_3O^+ iyonuna verilen ad. [*Ing.* Hydronium, hydroxonium; *Fr.* Hydroxonium].

☆ *Eşanl.* **hidroksonyum.**

hidropati, i. *Fr. hydropathie. tıp.* ◘ **Hidroterapi.**

hidroperikard, i. *Fr. hydropéricarde. tıp.* Kan suyu sızıntısının perikard *yürek dış zarı)* içine toplanması. [*Ing.* Hydropericarditis]. ◘ **Perikardit.**

hidroperoksidaz, i. *biyokim.* Yüksek bitkilerde, bakterilerde ve bazı hayvan dokularında bulunan, hidrojen peroksidin parçalanmasını katalize eden enzim. [*Ing.* Hydroperoxidase].

hidropijen, s. *Fr. hydropigene. patol.* Hidropizi meydana getiren: *Sodyum klorürün hidropijen etkisi.* [*Ing.* Hydropigenous] .

~ **nefrit,** *patol.* ◘ **Nefrit.**

hidropiridik, s. *Fr. hydropyridique.* Piridinlerin hidrojenli türevleri için kullanılır. *(En önemli bileşikler piperidin'den (heksahidropiridin) türer; dört hidrojenli türevler piperidein'lerdir).* [*Ing.* Hydropyridic].

hidroplan, i. *Fr. hydroplane.* Hidroglisörlere verilen ilk ad. [*Ing.* Hydroplane].

hidroplasti, i. *Fr. hydroplastie.* Elektrik enerjisine başvurmadan, yalnız kimyasal yer değiştirme usulüyle bir madeni başka bir maden tabakasıyla kaplama. [*Ing.* Hydroplasty; *Fr.* Hydrométalloplastie].

☆ *Eşanl.* **hidrometaloplasti.**

hidroplombit,ti, i. *Fr. hydroplombite. min.* Hidratlı doğal kurşun oksid $3PbO, H_2O$. [*Ing.* Hydroplombite].

hidropnömatik ,s. *Fr. hydropneumatique. mek.* Bir sıvı *(genellikle su)* ve basınçlı gazla çalışan: *Hidropnömatik makine).* [*Ing* Hydropneumatic].

hidropnömatizasyon, i. *Fr. hydropneumatisation. mek.* Akış seviyesi ile türbin arasında, düşüş yüksekliğinin ancak yarısını kaybeden bir etki türbininin kullanılmasını sağlayan düzenleme. [*Ing.* Hydropneumatization].

hidropnömoperikard, i. *Fr. hydropneumopéricarde.* Yürek dış zarı *(perikard)* içinde gaz ve sıvı toplanması. [*Ing.* Pneumopericardium].

hidropnömotoraks, i. *Fr. hydropneumothorax.* Göğüs zarı boşluğunda gaz birikmesi ve sıvı toplanması. [*Ing.* Hydropneumothorax].

hidropolip,-pi, i. *Fr. hydropolype* < *Yun. hydor,* su + *Lat. polypus,* polip. *zool.* Hidrozoonlarda polip dölüne verilen genel ad. [*Ing.* Hydropolyp].

hidroponi, i. *Fr. hydroponie. bot.* Inorganik maddelerin sulu eriyiklerinde bitkilerin büyümesi. [*Ing.* Hydroponics].

hidroponik, s. *Fr. hydroponique.* İçinde erimiş tuzlar bulunan suda, topraksız olarak bitki yetiştirme işlemi. [*Ing.* Hydroponic].

hidrops, i. ◘ **Ödem.**

hidropsi, i. *Fr. hydropsie. patol.* ◘ **Hidrops.**

hidropter, i. *Fr. hydroptere* < önek *hidro* + *Yun. pteron.* kanat. Gövdesinin altında, kol veya payandalarla enine bağlı, kanada benzer, özel olarak profil verilmiş su içinde yer değiştirme anında kaldırıcı rolü oynayan elemanlar bulunan, motorlu, hızlı deniz teknesi. [*Ing.* Hydrofoil; *Fr* Hydrofoil].

☆ *Eşanl.* **hidrofil.**

hidroraşi, i. *Fr. hydrorachis* < *Yun. hydor,* su + *rhakhis,* omurga. Beyin-omurilik sıvısının sert zardan bir kese içinde birikerek iki omur arasından fıtık şeklinde fırlaması. [*Ing.* ve *Fr.* Spina bifida].

☆ *Eşanl.* **spina bifida.**

hidrosadenit,-ti, i. *Fr. hidrosadénite. patol.* Ter bezlerinde oluşan yüzeysel apse. *(Özellikle koltuk altında veya makatta görülür. Kendiliğinden kaybolabilir, fakat çoğunlukla yumuşar ve irinleşir. Kan çıbanı gibi tedavi edilir; aşılar, antibiyotikler, X ışınları).* [*Ing.* Hydrosadenite].

hidrosalpenks, i. *Fr. hydrosalpinx. tıp.* Müzmin salpenjitin kist şekli. [*Ing.* Hydrosalpinx].

hidrosefal, s. *Fr. hydrocéphale. terat.* Hidrosefalisi olan. [*Ing.* Hydrocephalic].

hidrosefali, i. *Fr. hydrocéphalie. tıp.* Beynin karıncık ve araknoidal boşluklarında suyun normalden ziyade toplanması. [*Ing.* Hydrocephalus]. ◉ dış ~, *tıp.* Aynı sıvının beyin çevresinde, beyin zarları içinde toplanması. *(Bazen kafatası hacminin büyümesine yolaçar).* [*Ing.* External hydrocephalus; *Fr.* Hydrocephalie externe]. ◉ iç ~, *tıp.* Beyin karıncıklarında beyin-omurilik sıvısı toplanması. [*Ing.* Internal hydrocephalus; *Fr.* Hydrocéphalie interne].

hidrosel, i. *Fr. hydrocèle* < *Yun. hydor,* su + *kele,* ur. *patol.* Erbezi torbalarında yaralanma, iltihap ve genel ödem sonunda seröz sıvı toplanması. [*Ing.* Hydrocele].

hidroselenik, s. *Fr. hydroselénique. kim.* Formülü H_2Se olan asid için kullanılır: *Selenyumlu hidrojen* adı da verilir. [*Ing.* Hydroselenic].

hidrosellüloz, i. *Fr. hydrocellulose. kim.* Selülozun sıcakta ve seyreltik asidler eşliğinde kısmen hidrolizlenmesinden elde edilen maddelerin genel adı. [*Ing.* Hydrocellulose].

hidrosentazi, i. *Fr. hydrosyntasie. fiz.* Koloid haldeki jellerin emdikleri su ile şişmeleri. *(hidrosentazi bir fiziko-kimyasal olaydır ve yalnız kimyasal bir olay olan ıslanma ile karıştırılmamalıdır).* [*Ing.* Hydrosyntasis]

hidroserüsit,-ti, i. *Fr. hydrocerusite. min.* Hidratlı doğal kurşun karbonat.

hidrosfer, i. *Fr. hydrosphere* < *Yun. hydor,* su + *sphaira,* küre. *coğr.* ve *jeol.* ◘ **Suküre.**

hidrosiderum, i. *Fr. hydrosidérum. kim.* Demir fosfüre, basit cisim sanıldığı zamanlarda verilen ad. [*Ing.* Hydrosiderum].

hidrosiklon, i. *Fr. hydrocyclone. tekn.* Sulu eriyikleri veya sıvıları ayrıştırmaya yarayan siklon. [*Ing.* Hydrocyclone].

hidrosilikat,-tı, i. *Fr. hydrosilicate.* Hidratlı silikat. [*Ing.* Hydrosilicate].

hidrosinnamik, i. *Fr. hydrocinnamique.* Formülü $C_6H_5-CH_2-CH_2-CO_2H$ olan bir asid için kullanılır; sinnamik asidin hidrojenlenmesiyle elde edilir. [*Ing.* Hydrocinnamic; *Fr.* ß-phénylpropionique].

☆ *Eşanl.* **fenilpropiyonik-ß.**

hidrosiyanik, s. *Fr. hydrocyanique. kim.* Siyanojen ile hidrojenin birleşmesinden meydana gelen HCN formülündeki asid için kullanılır; formik asidin nitrilini meydana getirir. [*Ing.* Hydrocyanic; *Fr.* Prussique, cyanhydrique].

☆ *Eşanl.* **prüsik.**

~ **asid,** *kim.* ◘ **Asid.**

hidroskopi, i. *Fr. hydroscopie* < *Yun. hydor,* su + *skopein, gözlemek.* Yer altındaki suları *(gizli su kaynaklarını)* arayıp bulma sanatı. [*Ing.* A water-divining, search for subterranean water].

hidrosom(a), i. *Fr. hydrosome.* ◘ Hidrozom(a).

hidrostat,-tı, i. *Fr. hydrostat. bayınd.* Su altında çalışmayı sağlayan kalıp sandığına bazen verilen ad. [*Ing.* Hydrostat].

hidrostatik, s. *Fr. hydrostatique.* < *Yun. hydor,* su + *stasis,* duruş. *fiz.* § ● Sıvıların dengesiyle ilgili. [*Ing.* Hydrostatic]. § ❷ i. Sıvıların denge şartlarını inceleyen mekanik dalı. [*Osm.* Muvâzenet-i mayiât; *Ing.* Hydrostatics].

~ **basınç,** *fiz.* Bir sıvı içinde bulunan birim yüzeye (1 sm^2) sıvının yaptığı basınç. [*Ing.* Hydrostatic pressure].

~ **düzey,** *hidr.* ◘ **Düzey.**

~ **lamba,** *fiz.* Fitilinin altındaki yağ, bir tuzlu su sütununun basıncıyle yükselen lamba. [*Ing.* Hydrostatic lamp; *Fr.* Lampe hydrostatique].

~ **terazi,** *fiz. Arkhimedes* kanununu doğrulamak ve cisimlerin yoğunluğunu ölçmek için *Galilei*'nin tasarladığı terazi. [*Ing.* Hydrostatic balance; *Fr.* Balance hydrostatique].

hidrostatimetre, i. *Fr. hydrostatimètre. bayınd.* Herhangi bir su yatağındaki su seviyesini özel bir elektrik sistemiyle, ölçen âlet. [*Ing.* Hydrostatimeter].

hidrosteatit,-tl, i. *Fr. hydrosteatite. min.* Hidratlı doğal magnezyum silikat. *(Talk çeşidi).* [*Ing.* Hydrosteatite].

hidrosülfat,-tı, i. *Fr. hydrosulfate. kim.* Eskiden **SÜLFÜR**'e verilen ad. *(Bu terim, günümüzde, asid özelliği gösteren sülfat tuzları için kullanılır: Sodyum hidrosülfat $NaHSO_4$).* [*Ing.* Hydrosulfate].

hidrosülfit,-ti, i. *Fr. hydrosulfite. kim.* Sülfür asidinden çıkarılan bileşim; hidrosülfüroz asidin tuzu. [*Ing.* Hydrosulphite].

hidrosülfür,-rü, i. *Fr. Hydrosulfure. kim.* Bazen asid sülfürlere verilen ad. [*Ing.* Hydrosulfure].

hidrosülfürik, s. *Fr. hydrosulfurique. kim.* Formülü H_2S olan ve hidrojenle kükürtün birleşmesinden meydana gelen bir asid için kullanılır. [*Ing.* Hydrosulfuric; *Fr.* Sulfhydrique, hydrogène sulfuré].

☆ *Eşanl.* **kükürtlü hidrojen.**

hidrosülfüroz, s. *Fr. hydrosulfureux. kim.* Formülü $H_2S_2O_4$ olan bir asid için kullanılır. [*Ing.* Hydrosulfurous].

hidrotakimetre, i. *Fr. hydrotachymetre.* Suyun hızını ölçmeye yarayan âlet. [*Ing.* Hydrotachymeter].

hidrotaksi, i. *Fr. hydrotaxie.* ◘ **Hidrotropizm.**

hidrotalk, i. *Fr. hydrotalc. min.* Klorit cinsinden doğal silikat. [*Ing.* Hydrotalcum].

hidrotalkit,-ti, i. *Fr. hydrotalcite. min.* Hidratlı doğal alüminyum ve magnezyum karbonat. [*Ing.* Hydrotalcite].

hidroteka, i. *zool.* Çanak biçiminde kitinden yapılma kılıf; selenterelerden hidra topluluklarında besleyici polipler bunların içinde bulunur. [*Ing.* Hydrotheca; *Fr.* Hydrothèque, calice].

☆ *Eşanl.* **çanak.**

hidroterapi, i. *Fr. hydrothérapie* < *Yun. hydor,* su + *therapeia,* tedavi. *tıp.* § ● Her türlü ve tarzda su ile tedavi yöntemi. § ● Özellikle banyo, duş ve serpme su ile tedavi. [*Ing.* Hydrotherapy].

hidroterapik, s. *Fr. hydrothérapique. tıp.* Hidroterapi ile ilgili. [*Ing.* Hydrotherapic].

hidroterapöt,-tü, i. *Fr. hydrothérapeute.* Hidroterapi *(su tedavisi)* ile uğraşan hekim. [*Ing.* Hydrotherapeutist].

hidrotermal, s. *Fr. hydrothermal,-ale.* § ● Sıcak maden suyu kaynaklarına ait. § ● *jeol.* Genellikle basınç altındaki çok sıcak kaplıca sularının derinlerde akmasıyle sürüklenen madenlerin çökelmesinden meyda-

na gelen damara verilen sıfat. [*Ing.* Hydrothermal].

hidrotermik, s. *Fr. hydrothermique.* ◘ Hidrotermal.

hidroterpenik, s. *Fr. hydroterpenique.* Bir terpenin hidrojenlenmesiyle meydana gelen maddeler için kullanılır. [*Ing.* Hydroterpenic].

hidrotimetre, i. *Fr. hydrotimètre.* ◘ Sertlik-ölçer.

hidrotimetri, i. *Fr. hydrotimétrie. kim.* Bir su yun «sertlik» derecesinin, yani bileşimindeki kalsiyum ve magnezyum tuzları miktarının sabun yardımıyle belirlenmesi. ◉ **bir suyun ~ derecesi**, *kim.* Bu suyun bileşiminde bulunan kalsiyum ve magnezyum tuzlarının oranı. [*Ing.* Hydrometric degree of a water; *Fr.* Degré hydrotimétrique d'une eau].

hidrotipi, i. *Fr. hydrotypie. Ch. Cors* tarafından bulunan ve ışığın etkisiyle su geçirmez hale gelen, böylece suyu veya boyarmaddeleri soğurma niteliğini kaybeden bikromatlı jelatinin özelliklerine dayanan fotoğrafçılık yöntemi. [*Ing.* Hydrotype].

hidrotitanit,-ti, i. *Fr. hydrotitanite. min.* Perovstit'in ayrışmasından türeyen inorganik madde. [*Ing.* Hydrotitanite].

hidrotomat,-tı, i. *Fr. hydrautomat.* Suyu yukarı çıkarmak, havayı sıkıştırmak, boşluk yaratmak v.b. amacıyle, boru içinde dolaşan hava ve su karışımının mekanik etki va niteliklerinden yararlanan otomatik âlet. [*Ing.* Hydrotomat].

hidrotopi, i. *Fr. hydrotopie. fiz.* ve *kim.* Suda normal olarak az çözünen veya hiç çözünmeyen maddelerin, bazı tuz çözeltileri ve özellikle yüzey gerilim etkenleri tarafından zahirî olarak çözündürülmesi. [*Ing.* Hydrotopy].

hidrotoraks, i. *Fr. hydrothorax. patol.* Akciğer zarında sıvı toplanması. [*Ing.* Hydrothorax.

hidrotropizm(a), i. *Fr. hydrotropisme* < *Yun. hydor,* su + *trope,* dönüş. *bot.* ve *zool.* ◘ Suya yönelim.

hidroürasil, i. *Fr. hydro-uracile. kim.* Formülü $C_4H_6N_2O_2$ olan ß- laktilüreye verilen ad. akrilik asidin üreyle ısıtılmasından elde edilir; 275° C'ta erir. [*Ing.* Hydro-uracile].

hidroyidler, ç. i. *zool.* Hidrozoonlar *(Hydrozoa)* sınıfına giren bir knidli *(Cnidaria)* takımı. Hem polip hem medüz dölü olan türleri içine alır. Genellikle denizlerin kıyılarında, bazen derinlerinde yaşarlar. [*Lat.* ve *Ing. Hydroida, Hydroides; Fr.* Hydroïdes, hydraires].

hidroz, i. *Fr. hydrose. tıp.* (a) Bol miktarda terleme; (b) Terin özel bezler tarafından yayılıp dışarı salınması. [*Ing.* Hidrosis].

hidrozenkit,-ti, i. *Fr. hydrozincite. min.* Hidratlı doğal çinko karbonat. [*Ing.* Hydrozincite].

hidrozol,-lü, i. *Fr. hydrosol* < *Yun.* ve *Lat. kim.* Sıvı halindeki, kolloidlere verilen ad. [*Ing.* Hydrosol].

hidrozom(a), i. *Fr. hydrosome. zool.* Bir yere tutunmuş koloni halindeki poliplerin tümü. [*Ing.* Hydrosome].

hidrozoonlar, ç. i. *Yun. hydor,* su + *zoon,* hayvan. *zool.* Çokhücrelilerden sölentereler *(Coelenterata)* alt bölümünün, knidliler *(Cnidaria)* filumuna giren bir sınıfı. Çoğu hem medüz, hem polip tiplerini kapsar. Polipler koloniler meydana getirirler. Medüzler bazan koloniye bağlı kalırlar. Eşey hücreleri dış deriden meydana gelir. **Tatlı su polipi** veya **hidra** *(Hydra),* **obelya** *(Obelia)* iyi bilinen cinsleridir. [*Lat.* ve *Ing. Hydrozan; Fr.* Hydrozoaires].

hidrür,-rü, i. *Fr. hydrure.* Hidrojenin bir element veya bir bileşikle bağlanmasından meydana gelen madde. [*Ing.* Hydride].

~ getirmek, *dey.* Delirmek, aklını oynatmak. [*Ing.* To become mad; *Fr.* Devenir fou].

hif, i. *Fr. hyphe. bot.* Yüksek yapılı mantarlarla, likenlerde miselyumları meydana getiren klorofilsiz hücrelerden ibaret tellere verilen ad. [*Ing.* Hypha].

~ dokusu, *bot.* Bazı mantarların yumak görünüşündeki yaygın kısır *(spor yapmayan)* kısmı. [*Ing.* Hyphasm; *Fr.* Hyphasme].

hifema, i. *Fr. hyphema.* Göz'de ön odaya kan oturması.

hiffet,-ti, i. *Osm.* < *Ar. hiffet., esk.* § ❶ Hafif olma hali, hafiflik. [*Ing.* Lightness; *Fr.* Légereté] ☆ *Karş.* **ağırlık.** § ❷ Çabuk hareket etme yeteneği. § ❸ Rahatlık, huzur içinde olma. § ❹ *mec.* Gönül işlerinde kararsız olma, hoppalık, delişmenlik, temkinsizlik. [*Ing.* Levity, frivolity; *Fr.* Caractère leger, frivolité]. ☆ *Karş.* **ağırlık, vekar, temkin.** § ❺ *huk.* ◘ Gabin.

hi-fi /hayfi/, s. *Ing. high fidelity,* tam bağlılık. Orijinal seslere göre çok az ve alışkın bir kulağın bile sezemeyeceği kadar belirsiz değişikliklere uğramış sesleri ileten akustik bir âlet için kullanılır. *(Hi-fi deyimi, bütün bir ses düzeneği /elektrofon, radyo alıcısı, magnetofon/ için olduğu kadar, mikrofon, plak okuma kafası, hoparlörler v.b. gibi bazı parçaları için de kullanılır).* [*Fr.* Hi-fi].

hifli mantarlar, b. ç. i. *bot.* Nasıl üredikleri iyi bilinmeyen basit mantarlar; bazı küfler bunlar arasında sayılır [*Ing.* Hyphomycetes; *Fr.* Hyphomycetes].

higginsit,-ti, i. *Fr. higginsite. min.* Doğal bakır ve kalsiyum arsenyat. [*Ing.* Higginsite].

higrofil, s. *Fr. hygrophile. bot.* Nemli yerlerde yetişen bir bitki için kullanılır. [*Ing. Hygrophilous*].

higrofilit,-ti, i. *Fr. hygrophilite. min.* Pinit'e benzeyen mineral. [*Ing.* Hygrophilite].

higrofit,-ti, i. *Fr. hygrophyte* < *Yun. bot.* Nemli ve bataklık yerlerde yaşayan, epidermaları ince çeperli, büyük hücrelerden yapılmış, gözenekler *(stoma)* dışa doğru çıkıntılar teşkil etmiş bitkilerin genel adı. *(Bünyelerinde bulunan fazla suyu dışarı vermek çabası içindedirler).* [*Ing.* Hygrophyte].

higrograf, I. *Fr. hygrographe. trm.* Havanın nemini bir diyagram üzerine devamlı surette kaydeden bir âlet. [*Ing.* Hygrograph]. ◘ *ŞEKİL: 385.* — METEOROLOJİ ÂLETLERİ.

higroloji, i. *Fr. hygrologie. fiz.* Su ve diğer sıvılar üstüne yapılan inceleme. [*Ing.* Hygrology].

higroma, i. *patol.* Eklemlerin, dayanak veya sürtünme noktalarının civarındaki sıvı salgı keselerinde sıvı toplanması. [*Ing.* Hygroma; *Fr.* Hygrome].

higrometre /higromet:re/, i. *Fr. hygrometre* < *Yun. hygros,* nemli + *metron,* ölçü. *fiz.* ◘ Nemölçer.

higrometri, i. *Fr. hygrométrie.* ◘ Nemölçümü.

higroskop,-pu, i. *Fr. hygroscope* < *Yun. hygros,* nemli + *skopein,* gözlemek. ◘ Nemçeker.

higroskopik, s. *Fr. hygroscopique.* (a) Higroskopa ait; (b) Hava nemini çekip kendinde tutan; (c) Nem çeken, neme karşı duygun olan *(Bitkiler hk.).* [*Ing.* Hygroscopic].

~ hareket, *bot.* Cansız organlarda ve yapılarda asimetrik şişme esasına dayanan hareketler. [*Ing.* Hygroscopic motion; *Fr.* Motion hygroscopique].

~ katsayı, *trm.* Bir toprağın 25° C de bağıl nemi yüksek bir atmosferden 24 saat içerisinde alabildiği nem yüzdesi. [*Ing.* Hygroscopic coefficient; *Fr.* Coefficient higroscopique].

~ su, *trm.* Toprak zerreleri tarafından kendi yüzeylerinde tutulan yerçekimi ve kılcal güçlerin hareket ettirmediği su. [*Ing.* Hygroscopic moisture *(water); Fr.* Eau hygroscopique].

☆ *Eşanl.* **adhezyon suyu.**

higroskopisite, i. *Fr. hygroscopicité, trm.* Islanma işlemi sırasında, ıslanma ısısının neşredilmediği andaki toprak rutubet muhtevası. [*Ing.* Hygroscopicity].

higrostat,-tı, i. *Fr. hygrostat. fiz.* Bir yerdeki nemlilik derecesini sabit tutan âlet. [*Ing.* Hygrostat].

higrotropizm(a), i. *Fr. hygrotropisme. biy.* ◘ Neme yönelim.

hijyen, i. *Fr. hygiene. tıp.* Sağlığın, hastalanmadan önce korunması ile ilgili bilimsel ve pratik incelemelerle uğraşan. tıp dalı. [*Ing.* Hygiene].

hijyenik, s. *Fr. hygiénique. tıp.* Sağlıkla ilgili. [*Ing.* Hygienic].

hik, i. *Fars. esk.* Deriden yapılmış kap tulum. [*Ing.* Waterskin, leather bottle; *Fr.* Outre].

hikâyat /hikâyât/, ç. i. *Ar. esk.* **Hikâye'nin** çoğulu.

hikâye /hikâye/, i. ç: **hikâyât.** *Osm.* < *Ar.* § ❶ Bir işi veya olayı az çok ayrıntılarıyle anlatma, aktarma veya böylece anlatılan olay: *Başına gelenleri hikâye etti. Bunun hikâyesi uzun sürer. Geçen akşam anlattığımız hikâye.* [*Ing.* Narrative; *Fr.* Narration]. § ❷ *ed.* Nesir olarak yazılan meraklı bir konu, bir anlatış düzeni ve etki bırakacak bir sonu bulunan yazı. Hikâye pek uzun olunca **roman** adı alır. [*Ing.* Short story; *Fr.* Conte, nouvelle]. § ❸ Aslı olmayan söz, olay: *Anlattıkları hep hikâye idi.* [*Ing.* ve *Fr.* Version]. ☆ *Eşanl.* **söylenti, fıkra, destan, efsane, mitoloji.** ◉ **âşık ~ leri,** *folk.* ◘ Âşık. ◉ **uzun ~,** *dey.* Ayrıntılarına girilmek istenmeyen bir olayı anlatmaktan kaçınmak için kullanılır. ◉ **halk ~ si,** *ed.* ◘ Halk². ◉ **hayvan ~ sı,** *ed.* ◘ Hayvan.

~ bileşik zamanı, *gram.* Yalın zamanlı bir eylemin geçmişte yapıldığını anlatan kip. Türkçe'de bu bileşik zamanlı kipi, **(idi) >, -di** ekiyle kurulur *(geldi + idi)> geldiydi, (gelmiş + idi) > gelmişti, (gelir + idi) > gelirdi, (geliyor + idi) > geliyordu, (gelecek + idi)> (gelse + idi) > gelseydi, (gele + idi) > geleydi, (gelmeli + idi) gelmeliydi v.b.* [*Ing.* Imperfect, pluperfect; *Fr.* Imparfait, imparfait du conditionnel, -le, plus-que-parfait].

☆ *Eşanl.* **hikâye tarzı, hikâye kipleri, hikâye şekli.**

~ etmek, *dey.* Bir olayı az çok ayrıntı ile anlatmak. [*Ing.* To tell, narrate, relate; *Fr.* Raconter, conter, dire, narrer].

☆ *Eşanl.* **söylemek.**

~ yoluyle, *dey.* Hikâye suretiyle, başka maksat gütmeksizin. [*Fr.* En simple narration, sans commentaire].

hikâyeci /hikâyeci/, i. § ❶ Hikâye yazarı, [*Ing.* Story-teller, short story writer; *Fr.* Conteur,-euse, nouvelliste]. § ❷ Hikâye anlatan kimse. [*Ing.* Narrator, relater; *Fr.* Narrateur,-trice].

hikâyecilik,-ği, i. Hikâye yazma veya anlatma sanatı: *Cumhuriyet devri hikâyeciliği.* [*Ing.* Story-telling; *Fr.* L'art de conter].

hikâyeli, s. Belli bir hikâyesi olan. [*Ing.* Historiated, storied; *Fr.* Historié].

~ sütun başlığı, *mim.* Heykeltraşın kutsal konuları işlediği sütun başlıkları. *(Hikâyeli sütun başlığı roma sanatının bir özelliğidir. Heykelde insan şeklinin kullanılmasıyle meydana çıkan bu başlıklar, gotik sanatın başlangıcında, tonozların yükselmesi ve özellikle tabiattan alınan süs motifleriyle birlikte ortadan kalktı).* [*Ing.* Historiated capital; *Fr.* Chapiteaux historiés].

hikâye.nüvis, b. i. *Osm.* < *Ar.* ve *Fars.* Hikâye ve roman gibi edebî eserler yazan kimse. [*Ing.* Novelist, story-writer; *Fr.* Nouvelliste].

hikem, ç. i. *Osm.* < *Ar.* **hikmet'in** çoğulu.

hikemî /hikemî/, s. *Osm.* < *Ar. hikmî, esk.* § ❶ Bilgece *(olan).* [*Ing.* Rational, reasonable, philosophical; *Fr.* Sage, avisé]. ☆ *Eşanl.* **hikmetli.** § ❷ Fiziksel. [*Ing.* Physical; *Fr.* Physique].

hikemiyat,-tı, /hikemiyât/, ç. I. *Osm.* < *Ar. hikemiyyât. esk.* Bilgelikler, bilgece söz ve düşünceler. [*Ing.* Philosophical words or sayings, wise sayings; *Fr.* Philosophie, sciences philosophiques].

hikmet,-ti i. *Osm.* < *Ar. esk.* § ❶ Bilgelik. [*Ing.* Wisdom, philosophy; *Fr.* Sagesse, philosophie] § ❷ Neden, gizli neden, bilinmeyen sebep: *Bu işin hikmetini anlayamadım.* [*Ing.* Cause, reason, motive, inner meaning, intrinsic object; *Fr.* Cause, raison]. § ❸ Tanrı'nın insanlarca anlaşılama-

yan gizli amacı: *Yarabbi, hikmetinden sual olunmaz!* [*Ing.* Divine wisdom; *Fr.* Sagesse divin]. § ❹ *(Eskiden)* Fizik. [*Ing.* Physique]. § ❺ Ahlâka ve gerçeğe ait kısa ve vecîz söz: ☆ *Eşanl.* **atasözü.** § ❻ *din.* (a) Tanrı gerçeklerini, Kur'an'ın derin anlamını kavrama, islâm dininin genel kurallarına uygun olarak davranma; (b) Derin bir düşünceyi, ilâhî bir niteliği anlama. § ❼ *fels. esk.* Islâm düşüncesinde felsefe ve bilgi, varlığın özünü, Tanrı'nın Kur'an hükümlerine uygun olarak niteliklerini bilme, âlemle ilgili gerçekleri, insanla âlem, Tanrı ile evren *(kâinat)* arasındaki varlık bağlantılarını derinden kavrama. § ❽ *tasav.* Aklın ve imanın ötesinde derin bir sezgi, bir kendinden geçiş; aşk ile duyu varlıklarından sıyrılarak gerçeğe ulaşma yolu. ◉ **~ i hükûmet,** *siy.* Adalet veya kanunlara aykırı tedbirler getiren hükûmetin dayandığı ve *(özellikle, kişisel hürriyetlerin kısıtlanması söz konusu olduğunda)* ileri sürdüğü *«yüksek menfaat»* düşüncesi. [*Ing.* Governmental wisdom, high political reason]. ◉ **~ i ilâhiye,** İnsan aklının ulaşamadığı, Tanrı takdirleri. [*Ing.* Divine reason for the existence of all creation, providence, metaphysics; *Fr.* Providence, métaphysique]. ◉ **~ i islâmiye,** İslâm felsefesi. [*Ing.* Islamic phylosophy; *Fr.* Philosophie Islamique]. ◉ **~ i Lokman'dan haber almak,** *dey.* En güvenilir kaynaklardan bilgi almak. [*Ing.* To get knowledge from the most reliable sources]. ◉ **~ i tabiiye,** Fizik bilgisi. [*Ing.* Physical science, physics; *Fr.* Physique]. ◉ **~ i vücut,** Bir şeyin varlığının nedeni. [*Ing.* The real reason, reason or justification for existence]. ◉ **~ inden sual olunmaz,** *dey.* *Tanrı'nın gizli amacının ne olduğu bilinmez»* anlamında kullanılır. [*Ing.* Heaven only knows, why, it is a mystery]. ◉ **ne ~ se,** *dey.* Ne sebepten dolayı lse: *Ne hikmetse hazırladığı şeyleri kimseye göstermedi.*

hikmetli, s. İçinde gizli bir sır, bir anlam olan. [*Osm.* Hikmet-âmîz; *Ing.* Wise, full of wisdom; *Fr.* Sage].

hilâf /hilaf/, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Ters, zıt, karşıt, aykırı: *Emrin hilâfına hareket etti. Hakikat hilâfına söz söylememeli.* [*Ing.* Contradiction, contravention, difference, opposition; *Fr.* Contradiction, opposition] ☆ *Eşanl.* **zıddiyet.** § ❷ *h.d.* Yalan: *Hiç hilâfım yok. Onun sözlerinde hilâf yoktur.* [*Osm.* Kizb, dürug; *Ing.* Lie, untrue, false]. § ❸ *ed. esk.* XV. yüzyıl osmanlı medreselerinde okutulan bir ders. *(Cedel ilminin dallarından biri olan hilâf, ferdin karşısındakini deliller bularak ikna etmesi veya yenmesi için takip edilecek yolu gösterir. Ünlü fıkıhçılardan Ebu Bekr bin Mehmed Şâsi /1.1460/ tarafından Osmanlı medreselerine ders olarak konmuştur).* ◉ **~ ı hakikat,** Hakikat olmayan, gerçeğe uymayan, yalan. [*Ing.* Untrue, false; *Fr.* Faux, fausse].

~ olmasın, *h.d. dey.* Zannederim ki, yanılmıyorsam: *Hatırladığıma göre orada hilâf olmasın on beş kişi vardı.* [*Ing.* If I'm not mistaken; *Fr.* Si je ne me trompe].

~ söylemek, Yalan söylemek. [*Ing.* To tell a lie, to speak falsely; *Fr.* Mentir].

hilâfet,-ti /hilâfet/, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Hz. Muhammed'in vekili olarak bütün islâmların imamlığı ve islâm şeriatını koruma görevi. [*Ing.* Caliphate; *Fr.* Califat]. § ❷ Halife olan kimsenin hükûmet sürdüğü yer veya zaman. § ❸ *tasav.* Şeyhin, pirin yerine geçme görev ve sorumluluğunu sürdürme.

hilâfet.name, b. i. *Osm.* < *Ar. hilâfet* + *Fars. nâme. esk.* Tarikata girenlerden belirli bir mertebeye yükselenlere şeyhleri tarafından verilen icazet belgesi. [*Ing.* Certificate given by a sheikh to a senior dervish authorizing him to instruct others].

hilâfgir, s. Bir şeyin aksini tutan, karşı bulunan. [*Ing.* Opposing, contrary, contradictory, adversary; *Fr.* Adversaire, adversa, opposant, contraire].

☆ *Eşanl.* **muhalif.**

hilâfına, z. Aksine, tersine, zıt olarak. [*Ing.* Contrary to, against, in opposition to, in contravention; *Fr.* Contre-fil, a l'envers à rebours].

hilafî /hilâfî/, s. *esk.* § ❶ ◘ **İhtilaflı.** § ❷ ◘ **Tartışmacı, münakaşacı.** § ❸ Açık tartışma sistemiyle ilgili.

hilâl /hilâl/, i. ç: **ehille.** *Osm.* < *Ar.* § ❶ *astr.* Yeni ay, dilim ay, bir iki günlük ay. [*Ing.* Crescent; *Fr.* Croissant]. ☆ *Eşanl.* **ayça.** § ❷ *anat.* Tırnağın dibindeki yeni ay biçimindeki ince, beyaz leke. [*Ing.* Lunula; *Fr.* Lunule]. § ❸ Diş veya kulak karıştıracak çöp veya tahta, boynuz, fildişi, bağa gibi şeylerden yapılmış ince çubuk, kürdan. § ❹ Eskiden, yeni okumaya başlayan çocuklara heceledikleri harfleri şaşırmamaları için birer birer göstermekte kullanılan kemikten veya gümüşten ince çubuk. § ❺ *astr.* (a) Yeniay ile dolunay arasında geçen süre. *(Bu süre içinde, Ay'ın Yer'den görülen aydınlık kısmı sürekli olarak büyür);* (b) Ay'ın aydınlık yüzünün yarıdan daha az göründüğü zâhirî durum; Bir kamerî ayın her bir günü; (c) *esk.* Yeni ay. *(Genellikle üç günlük Ay'a denir).* [*Ing.* Crescent; *Fr.* Croissant]. § ❻ *mim.* Cami kubbeleri, minare külâhları tepesine yerleştirilen alemlerin ucu. § ❼ *metrol.* Bir su ölçü birimi; bir lüle suyun altmış dörtte biri. § ❽ *süsl.* Türk bayrağındaki ay-yıldız motifinde görülen ayın birimi. *(Eski Türklerde devletin gücünü dile getiren özel bir anlam taşıdığı için bayraklara işlenirdi).* [*Ing.* Crescent; *Fr.* Croissant]. § ❾ *ed. esk.* İnce yaya benzeyen kaş. Sevgilinin kaşı. [*Ing.* Arched eyebrow; *Fr.* Sourcil d'une belle]. ◉ **~ i Ahmer,** ◘ **Kızılay.** ◉ **~ e lâf konuşmak,** *arg.* Birine hoşuna gitmeyecek, birini öfkelendirecek boş ve değersiz şeyler söylemek: *Ulan amma da hilâliahmere lâf konuşuyorsun be..* [*Ing.* To speak nonsense, to irritate somebody]. ◉ **ramazan ~ i,** *din.* Ramazan ayının başladığını bildiren yeni ay.

~ gibi, *dey.* İnce ve düzgün *(kaş).* [*Ing.* Crescent shaped; *Fr.* En forme de croissant].

~ kanat, *hava.* Ön kenarı, ok biçimi kanatlarda olduğu gibi düz bir çizgi değil de bir eğri çizen kanat. *(Kanadın uçak gövdesiyle birleştiği yerde, geriye doğru en yatık durumda olan bu çizgi, kanat uçlarında hemen hemen düz olur. Hilâl kanat, hem ok tipi kanadın bağladığı hız üstünlüğü, hem de düz kanadın sağladığı iniş ve kalkış kolaylığını birleştirir).* [*Fr.* Aile en croissant].

~ kaş, Yeni ay biçiminde ince ve yay gibi kaş.

hilâlî /hilalî/, s. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Hilâlle ilgili veya hilâl biçiminde olan. [*Ing.* Pertaining to a crescent, crescent-shaped, lunate; *Fr.* Relatif ou pareil au croissant]. § ❷ Ipekle pamuk karışık ince bir çeşit kumaşa eskiden verilen ad: *Hilâli gömlek.* § ❸ i. Bir yazı biçimi.

~ saat, Kabı gümüş olmayıp bakır veya tombak olan eski saatlere denir.

Hilâliler (Ben Hilâl), öz. i. *tar.* Ismaîli mezhebine bağlı arap kabilesi. Bu kabile halkı, cahiliye çağında Halasa adlı bir puta tapardı. [*Ing.* Hilalians; *Fr* .Hilaliens, Hilal (Banu)].

Hilâliye, öz. i. *(Şeyh Muhammed Hilâl'ın adından). tar.* Kadiriye tarikatının kollarından biri. [*Ing.* Celandine].

hilammar, i. *Hitç.* Hitit tapınaklarının ön avlusu. *(Terim, Hitit çivi yazılı metinlerinde geçer).*

hilanî /hilanî/, i. *hitç. ark.* Hititlere ait yapı tipi. *(Saray ve tapınaklarda önemli bölümlerden birini meydana getirir).* [*Ing.* ve *Fr.* Hilani].

hilara, i. *zool.* Kısa duyargalı ortoraf çiftkanatlıların, *Empididae* familyasından etçil sinekçik. Bütün Avrupa'da bataklık suları üzerinde sürüler halinde uçuşur. [*Lat. Hilara chorica; Fr.* Hilare danseuse].

hilâsî /hilâsî/, s. Ayrı iki cinsin birleşmesinden doğan şeylere verilen ad. [*Ing.* Hybrid; *Fr.* Hybride].

hil'at,-ti, i. ç: **hila':** *Osm.* < *Ar. esk. tar.* Eskiden padişahların, gönül almak veya ödüllemek için birine giydirdikleri değerli kumaş veya kürkten yapılmış kaftan. [*Ing.* Robe of honor, Killut, Khelaut].

~ giydirme, *tar.* § ❶ Padişah veya sadrazamın bir devlet adamına mükâfat olarak kaftan hediye etmesi. [*Ing.* To reward with a robe of honor]. § ❷ *hat.* Yazı hocalarının kendilerinde ders gören öğrencilerin yazılarının üstüne kaş çizmesi.

hile /hile/, i. ç: **hiyel.** *Osm.* < *Ar. (Arapçada asıl anlamı «çare»dir).* § ❶ Birini aldatmak, yanıltmak için yapılan düzen, sahtekârlık: *Oyunda hile yapmak.* [*Ing.* Ruse, deception, trick, cheating, froud, artifice, circumvention, deceit; *Fr.* Fraude, ruse]. § ❷ Çıkar sağlamak amacıyle bir mala değersiz bir şey karıştırma: *Bu sütte hile var.* [*Ing.* Fraud; *Fr.* Fraude]. § ❸ *avc.* Avlanan hayvanların avcıdan ve köpeklerden kaçmak için yaptığı şaşırtmaca. [*Ing.* Trick, ruse, wile, dodge; *Fr.* Ruse]. § ❹ *huk.* Bir kimseyi bir irade beyanında bulunmaya veya sözleşme yapmaya yöneltmek için, o kimsede yanlış bir düşünüş uyandırma veya mevcut yanlış düşünüşü devam ettirme amacıyle yapılan hareketler § ❺ *tiy.* Sahneye koyuşta genel olarak alışılmadık etkiler yaratmak, görünüm değişikliği meydana getirmek, dekor değiştirmek için kullanılan yol ve mekanizma. [*Ing.* Fraud; *Fr.* Fraude]. ◉ **~ i şerîye,** *huk.* İslâm hukukunda, somut bir olayda, hukukî bir çözüm yolu bulmak için başvurulan çare, Şeriatın yasakladığı bir sonuca ulaşmak için, meşru bir yoldan yararlanmak. [*Ing.* Canonical device for compassing an apparently illegal purpose; a way of getting around the law; *Fr.* Fraude]. ◉ **asli ~,** *huk.* Bir kimseyi hiç yapamayacağı bir sözleşmeye iten hile. ◉ **canlı hayvanda ~,** *vet.* Hayvanı daha iri, daha ağır ve sağlam; yahut boynuzlarını eğeleyerek veya dişlerinde değişiklik yaparak genç göstermek için girişilen işlemlerin tümüne verilen ad. ◉ **evlenmede ~,** *huk.* ◘ **Evlenmenin feshi.** ◉ **fer'i ~,** *huk.* Bir kimseyi, belirli bir sözleşmeyi, yapmayı tasarladığı şekilden başka türlü yapmaya iten hile. ◉ **filim ~ si,** *sin.* ◘ **Filim.** ◉ **harb ~ leri,** *huk.* ◘ **Harb.** ◉ **kanuna karşı ~,** ◘ **Kanun.** ◉ **savaş ~ si,** *ask.* Düşmanı yanıltmak veya gafil avlamak için savaşta başvurulan her çeşit yol. [*Ing.* Stratagem; *Fr.* Ruse de guerre, stratagème]. ◉ **ticarî ~,** *tic.* Sakat veya ikinci kalite malları, iyi mallar arasına katarak aldatmak.

~ hurda, *dey.* Aldatma, kandırma. [*Ing.* Swindle, cheating; *Fr.* Eseroquerie, filouterie, filoutage].

~ hurda bilmez, *dey.* Sahtekârlık yapmayan, kimseyi aldatmayan. [*Ing.* There is no guile in him].

~ ile iş gören mihnet ile can verir, *at.* Işlerine hile karıştırmış, başkalarını aldatmış olan kişi son nefesini azap içinde verir.

~ yapmak, Hileli iş görmek. aldatmak. [*Ing.* To swindle, to cheat; *Fr.* Escroquer, filouter(qn), duper (qn)].

hile.baz /hîlebâz/, b. s. *Osm.* < *Ar.* ve *Fars.* ◘ **Hileci.**

hileci /hileci/, s. Hile yapan, hile karıştıran. [*Osm.* Hile-fürûş; *Ing.* Fraudulent, trickster, wily, deceitful; *Fr.* Fraudeur,-euse, falsificateur,-trice, fourbe].

☆ *Eşanl.* **hilekâr, hilebaz, sahteci, sahtekâr, madrabaz, kalleş, kalpazan, kazıkçı, düzenci, düzenbaz, aldatıcı, oyuncu, dekçi.** ☆ *Karş.* **dürüst, namuslu.**

hilecilik,-ği, i. Hileye başvurma hali, düzenbazlık. [*Ing.* Cheating; falsification, fraudulence, adulteration; *Fr.* Falsification, traude].

hile.kâr /hilekâr/, s. *Osm.* < *Ar. hile* + *Fars. kâr.* ◘ **Hileci.**

hilekârlık,-ğı, i. ◘ **Hilecilik.**

hilelendirmek, f. Hile karıştırmak, hileli hale koymak. [*Osm.* Tağşiş etmek; *Fr.* To adulterate; *Fr.* Adulterer, falsifier, frauder].

hilelenmek, f. Hile sezmek.
☆ *Eşanl.* **kuşkulanmak, pirelenmek.**

hileli /hileli/, s. İçinde hile bulunan, içine hile karıştırılmış, hileyle yapılmış, hakikî olmayan: *Hileli oyun, Hileli iflâs, Hileli zeytinyağı.* [*Ing.* Fraudulent, adulterate, fictitious, deceitful; *Fr.* Frauduleux,-euse, adultéré, falsifié, frelaté].
☆ *Eşanl.* **sahte, karışık.**
~ **benzeticilik,** *san.* Alıcıyı sanat yapıtının niteliği ve yapılış tarihi bakımından aldatmayı amaçlayan benzeticilik. [*Ing.* Forgery; *Fr.* Trucage, truquage].
~ **çekim,** *sin.* Herhangi bir filim hilesi taşıyan çekim. *(Ayrıca dar anlamda)* Bir cisim ve hareketin gerçekliğinden başka türlü görünmesi için o cisim veya hareketin yalnız bir parçasını alıp geri kalanını alıcının görüş alanı dışında bırakan çekim. [*Ing.* Cheat shot; *Fr.* Plan truqué].
~ **filim,** *sin.* Sinema tekniğinin bir takım olanaklardan yararlanılarak meydana getirilmiş, gerçekte varolması imkânı bulunmayan olay ve durumların büyük yer tuttuğu filim çeşidi. [*Ing.* Trick film; *Fr.* Film à truc].
~ **iflâs,** *huk.* ◘ **İflâs.**

hilesiz, s. § ● Hile yapmayan, düzen bilmeyen: *Hilesiz bir adam.* [*Ing.* Honest; *Fr.* Honnête, loyal]. ☆ *Eşanl.* **doğru, dürüst.** § ❷ İçine hile karıştırılmamış: *Hilesiz iş. Hilesiz süt.* [*Ing.* True, genuine, pure, unadulterated; *Fr.* Vrai, pur, non-falsifié]. ☆ *Eşanl.* **saf, halis, katıksız.**

hilik, s. *Fr.* **hylique,** *tıp.* Embriyonik dokudan ibaret. [*Ing.* Hylic].

hilim,-lmi, i. *Osm.* < *Ar. hilm.* Huy yumuşaklığı, yumuşak huyluluk, sessizlik, yumuşaklık. [*Ing.* Mildness, gentleness; *Fr.* Longanimité, indulgence].

hilit,-ti, i. *Fr. hilite. tıp.* Akciğerlerin hiluslara yakın kısımlarının iltihaplanması. [*Ing.* Hilitis].

hilkat,-ti, i. *Osm.* < *Ar. esk.* § ● Yaratılış, yaratılma. [*Ing.* Creation; *Fr.* Création]. § ❷ Yaratma, yaratış; § ● Yaradılışta olan hal, yaradılış, huy özelliği, tabiat. [*Ing.* Natural disposition, natural constitution, nature; *Fr.* Nature].

hilkaten, z. *esk.* Yaratılış yönünden. [*Ing.* By nature, innate; *Fr.* De naissance].

hilkatî, s. *esk.* § ● Doğuştan gelen, doğal olan. [*Ing.* Congenital, natural, inborn, innate; *Fr.* De naissance, congénital]. § ❷ Yaradılışla ilgili olan. [*Ing.* Natural; *Fr.* Naturel,-elle].

hilkatiyât /hilkatiyât/, ç.i. *esk.* Doğal nitelikler. [*Ing.* Characteristics of creation, natural qualities].

hilkî /hilkî/, s. *(k kalın okunur). Osm.* < *Ar.* (a) Yaratılıştan *(olan);* [*Ing.* Innate, congenital, inborn; *Fr.* De naissance]. (b) Yaratılışla ilgili olan. [*Ing.* Natural; *Fr.* Naturel-elle].
☆ *Eşanl.* **cibillî.**

hilkiye, s. *esk.* **Hilkî**'nin dişili.

hilkiyet,-ti, i. *Osm.* < *Ar.* Bir hal ve huyun yaratılıştan olması, bir özelliğin doğuştan gelişmesi.

hilmî /hilmî/, s. § ● *esk.* Yumuşak huylu, kibar. [*Ing.* Mild, gentle; *Fr.* Indulgent]. § ❷ i. Erkek adı

hilmiyet,-ti, i. *esk.* Sakinlik, yumuşaklık [*Ing.* Mildness, placidity, sedateness; *Fr.* Douceur, caractere paisible, débonnaire].

hilozoizm, i. *Fr. hylozoïsme* < *Yun. hyle,* madde + *zoe,* hayat. Maddenin canlı olduğunu veya madde ile hayatın biribirinden ayrılmaz lığını ileri süren sistemleri belirtmek için İngiliz filozofu *Cudworth*'un ortaya attığı kelime. [*Osm.* Heyulâ-yı hayvâniye; *Ing.* Hylozoism].

hilum, i. *Lat. bot. Funikulus*'un ovül ile birleştiği yer. [*Ing.* Hilum; *Fr.* Hile].

hilus, i. *anat.* Organlardan, damar, sinir ve akıtıcı kanalların çıktığı yer. [*Osm.* Sürre; *Ing.* ve *Fr. Hilus*]. ◉ **akciğer ~ gölgesi,** *tıp.* Röntgende hilusa düşen bölgede görülen dallanmalar.

hilye, i. *Osm.* < *Ar. hilye. esk.* § ● İnsandaki güzel nitelikler, övünç duyulacak dış özellik. [*Ing.* External personal appearance, form and features]. § ● Süs, ziynet; [*Ing.* Jewel, ornament; *Fr.* Bijou, ornement]. § ● *ed.* İslâm edebiyatında Hz. Muhammed'in niteliklerini, karakterini, fizik ve ruhsal durumunu anlatan eserlere verilen genel ad. § ● *hat.* Hattatlıkta Hz. Muhammed'in tarifini gösteren levhalara verilen ad. ☆ *Eşanl.* **Hilye-i saadet, Hilye-i Şerif.** ◉ ~ **i şerif,** Hz. Muhammed'in dış özelliklerini betimleyen eser.

Himalaya, öz. i. *coğr.* Asya'da Indus'den Brahmaputra'ya kadar uzanan dünyanın en yüksek sıradağları. Uzunluğu 2800 km. genişliği Hindistan ve Tibet arasında 250-500 km. dir. Dünyanın en yüksek tepeleri bu sıradağlar üzerindedir. Everest tepesi 8.880 m. ile dünyanın en yüksek noktasıdır. [*Ing.* ve *Fr.* Himalaya].
~ **dilleri,** *dilb.* Himalâya dağlarının bölgelerinde konuşulan Tibet-Birman öbeğinden dil. [*Ing.* Himalayan Languages; *Fr.* Langues himalayennes].
~ **fıstık çamı,** *bot.* ◘ **Çam.**
~ **göknarı,** *bot.* ◘ **Göknar .**
~ **lâdini,** *bot.* ◘ **Lâdin.**
~ **sediri,** *bot.* ◘ **Sedir.**
~ **servisi,** *bot.* ◘ **Servi.**

himar, i. *Osm.* < *Ar. esk.* Eşek. [*Ing.* Ass. donkey; *Fr.* Ane, ânesse].

himarî /himarî/, s. *esk.* § ● Eşekle ilgili. [*Ing.* Pertaining to an ass]. § ❷ *mec.* Aptal. [*Ing.* Asinine; *Fr.* Stupide, sot].

himariyat,-tı, i. *esk.* § ● Eşek olma durumu. [*Ing.* Quality of a donkey]. § ❷ *mec.* Aptallık. [*Ing.* Asininity, foolishness; *Fr.* Stupidité, sottise].

himaye /himaye/, s. *Osm.* < *Ar.* § ● Kayırma[1], koruyuculuk, esirgeme. [*Ing.* Protection; *Fr.* Protection, patronage]. § ● Kayırma[2], elinden tutma. [*Ing.* Protection, patronage, care; *Fr.* Protection, sauvegarde]. § ● *ask.* Bir birliği ve harekâtı herhangi bir tehlikoye karşı korumak amacı ile alınan tedbir. [*Ing.* Governing operation; *Fr.* Recourrement, protection]; § ● *huk.* Bir antlaşmanın açık hükümleri dolayısıyle bir devletin diğer bir devlet üstünde tesis ettiği koruma durumu. *(Himaye antlaşması hukukî bir bağ meydana getirerek tarafların hak ve vecibelerini belirtir. Taaflar arasında bir hâkimiyet bölüşümü söz konusudur. Kural olarak hâmi devlet, milletlerarası ilişkilerle savunma meselelerinin çoğunu mahfuz tutar).* [*Ing.* Protection, care, patronage; *Fr.* Protection, patronage]. ☆ *Eşanl.* **esirgeme ,siyanet, sahabet, sahip çıkma;** ◉ ~ **sine almak,** *dey.* Koruyucusu olmak, kanadı altına almak, kötü şeylerden esirgemek. [*Ing.* To take under one's protection to patronize; *Fr.* Prendre qn sous sa protection, en sa protection]. ◉ **çocuk ~ si,** *huk.* ◘ **Çocuk;** ◉ **görevsel ~** *huk.* ◘ **Görevsel.** ◉ **yarı ~,** *huk.* Malî veya iç güçlükler karşısında Amerika Birleşik Devletleriyle, gerçekte kendilerini bu devletin kontrolu altına sokan anlaşmalar imzalayan bazı Amerikan ülkelerinin durumu.
~ **altındaki devlet,** *huk.* ◘ **Protektora.**
~ **etmek,** Korumak, kayırmak. [*Ing.* To protect; *Fr.* Proteger].
~ **mevzii,** *ask.* Geri çekilme savaşlarında düşmanın serbestçe ilerlemesine engel olmak için zırhlı ve motorlu birlikler tarafından tutulan hâkim arazi parçası.

himayecilik,-ği, i. Bir ülkenin tarım, ticaret ve sanayi faaliyetlerini yabancıların rekabetinden korumak için bazı tedbirler almayı öngören sistem: *(Giriş resimleri veya lisans ile ithalâtı sınırlandırma, prim vererek veya vergi bağışıklılığıyle ihracatı teşvik, müdahale denetimi gibi.)* [*Ing.* Protectionism; *Fr.* Protectionnisme].
☆ *Eşanl.* **devletçilik .**

himayeli, s. Korunan, savunulan. [*Ing.* Under protection, escorted *(convoy); Fr.* Protégé -ée, sous la sauvegarde *(de qn)*].

himayesiz, s. Bir koruyanı olmayan, himayeden yoksun, yalnız bırakılmış. [*Ing.* Unprotected, undefended; *Fr.* Inabrité, sans protection, sans defense].

himem, ç. i. *Osm.* < *Ar. himmet. esk.* Emekler, gayretler, çalışmalar.

himemât /himemât/, ç. i. *Osm.* < *Ar.. esk.* **Himem** veya **himmet**'in çoğulu.

himen, i. *Fr. hymen. tıp.* ◘ **Kızlık zarı.**

himenifer, s. *Fr. hyménifère. bot.* İnce zarlı [*Ing.* Hymeniferous].

himenofor, i. *Fr. hyménophore. bot.* Himenyumu taşıyan organ. [*Ing.* Hymenophore].

himenogoni, i. *Fr. hyménogonie.* Suni hücre oluşumu. *(Birbirine karışmayan sıvıların, özellikle yumurta akı ve reçine veya bitkisel yağ gibi maddelerin biraraya konduğu zaman bir zar meydana getirmesi özelliğinden yararlanılarak elde edilir. Bu şekilde oluşan suni hücre, canlı hücrenin bir kısım özelliklerini aynen gösterir).* [*Ing.* Hymenogonium.].

himenomiset,-ti, i. *Fr. hymenomycète. bot.* Tohum yerine geçen taneleri zarla çevrilmiş ve açıkta olan mantarlardan biri. [*Ing.* Hymenomycete].

himenotomi, i. *Fr. hyménotomie. tıp. (Kadın doğum).* Kızlık zarında delik bulunmaması halinde yapılan kızlık zarı ameliyatı. [*Ing.* Hymenotomy].

himenoyid, s. *Fr. hymenoïde bot.* Zarlı. [*Ing.* Hymenoid].

himenyum, i. *Fr. hyménium* < *Yun. hymenion,* zarcık, *bot.* Mantarda sporları meydana getiren tabaka. [*Ing.* Hymenium].

himera, i. *zool.* Pulkanatlılar *(Lepidoptera)* takımının, Geometrisgiller *(Geometridae)* familyasından, siyah benekli esmer kelebek; eylül ve ekimde uçuşur; ince ve kıllı tırtılı meyve ağaçlarında, meşe ve kayında yaşar. [*Lat. Himera, Colotois pennaria; Fr.* Himera, himère plume].

himl, i. *Osm.* < *Ar. esk.* Yük. [*Ing.* Load, burden; *Fr.* Fardeau].

himmet,-ti, i. ç: *himem. Osm.* < *Ar.* § ● Gönül isteğiyle yapılan, gayret, verilen emek: *Bu iş çok himmet ister. Bu okul ancak onun himmetiyle meydana geldi.* [*Ing.* Endeavor, zeal, effort; *Fr.* Efforts]; ☆ *Eşanl.* **çaba, çalışma, say, cehd, gayret, emek.** ☆ *Karş.* **tembellik, uyuşukluk, isteksizlik, hareketsizlik, atalet;** § ❷ Kayırış, yardım: *Arkadaşların himmetiyle.* [*Ing.* Help]. ☆ *Eşanl.* **ihsan;** § ● Kutsal sayılan bir kişi tarafından yapılan mucizevî etki veya destek. ◉ ~ **i hazır olmak,** Evliyaların yardımları görülmek; ◉ ~ **ın var olsun** (~ **inizle**), *dey.* Yapılan bir iyiliğe teşekkür etmek için söylenir. [*Ing.* Thanks to you, by your help or influence; *Fr.* Grâce à vos efforts, â votre bonté]; ◉ **baba ~, *tiy.*** ◘ **Baba.**
~ **etmek,** Yardım, gayret etmek. [*Ing.* To take the trouble, to exert oneself, to help; *Fr.* Faire des efforts, avoir la bonté de].

himmetiye, i. *(Bolulu Himmet Efendi'nin adından). tar* Bayramiye tarikatının kollarından biri.

himmetli, s. Himmet eden, yardımsever.

himyerler, ç. öz. i. *etn.* Güney Arabistan'da eski bir kavim. Arap tarihçilerine göre çeşitli kabileler halinde Zafâr ve Rida dolaylarında, sarv Himyer ve Necd Himyer'de yaşarlardı. [*Ing.* ve Fr. Himyarites].

hîn /hîn/, i. ç: **ahyân.** *Osm.* < *Ar.* § ● Vakit, sıra, çağ. [*Ing.* Time, space of time, moment, special or appointed time]. § ❷ *«Pek kurnaz kimse»* anlamında **hinoğlu** ve **hinoğlu hin** sözlerinde geçer. [*Ing.* Son of the devil, scoundrel].

hînayana, i. *Hint, hîna,* küçük, eksik + *yana,* taşıt, Hıristiyanlığın ilk yıllarında, Mahayananın *(büyük taşıt)* kurulduğu döneminden itibaren ilk çağların **buddha**'cı geleceğine alay yoluyle verilen ad. *(Daha az metafizik olan hînayana, Seylan, Birmanya ve Siyamda tutundu. Hînayana'ya, daha doğru olarak Theravada denir.)* [*Ing.* ve *Fr.* Hinayana].

Hind, öz. i. ◘ **Hint.**

hindî, i. *zool.* Tavuksular *(Galliformes)* takımının, Sülüngiller *(Phâsianidae)* familyasından, parlak esmer renkli bir kuş türü. Uzunluğu 100-110 sm. Tüyleri madenî parlak yeşil parıltılı, alnı, başı ve boynu çıplak, ibiği dikilgen; kuyruğu onsekiz teleklidir. Yurdu Meksika ve Teksas'tır. Bütün dünyaya

yayılmıştır. [*Lat. Meleagris gallopavo; ing.* Turkey; *Fr.* Dindon commun]. ◉ **benekli ~**, *zool.* Yucatan'daki tropik ormanlarda yaşayan yabanî hindi türü. [*Lat. Agriochari ocellata*].

~ **akbabası**, *zool.* ◘ Akbaba.

~ **gibi kabarmak**, *dey.* Büyüklük satmak, gururlanmak. [*Ing.* To get puffed up like a turkey; *Fr.* Faire le fier, faire parade, se pavaner].

hindi /hindî/, i. *hat.* Eski kâğıt türlerinden biri. *(Hint'te yapıldığı için bu adı aldı. Yapımında kullanılan malzeme yüzünden pek iyi sayılmaz).* [*Ing.* India paper; *Fr.* Papier indien].

~ **kalem**, *hat.* Eskiden hattatlıkta kullanılan bir çeşit kalem; bu kalemin yapıldığı kamış. *(Hindistan'da yetişir. Üzeri benekli ve serttir. Kolay kolay aşınmaz).*

hindî /hindî/, i. *Osm.* < *Ar., esk.* § ❶ Hintli, Hint ülkesinde yaşayan kimse. [*Ing.* Indian; Fr. Indien,-enne]. § ❷ s. Hint ülkesi ve Hintlilerle ilgili olan. [*Ing.* Pertaining to India, Indian; *Fr.* Indien,-enne].

hindiba /hindibâ/, i. *Osm.* < *Ar.* < *Yun.* § ❶ *bot.* Iki-çenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Bileşikgiller *(Compositae)* familyasından, Haziran-Eylül ayları arasında çiçek açan, ekilmemiş tarlalar, yolkenarları ve sırtlarda çok görülen, 50-100 sm. yüksekliğinde çok yıllık otsu bir bitki; köklerde *(Radix* Cichorii) inulin, şeker ve glikozit bir acı madde *(intybin)*, yapraklarda *(Folia cichorii)* inulin, şekerler ve kolin bulunmustur. İdrar söktürücü, yatıştırıcı ve midevi olarak kullanılır; Yaprakları haşlanarak salata yapıldığı gibi kökü de kahveye karıştırılır. [*Lat. Cichorium endivia (intybus); Ing.* Chicory; *Fr.* Chicorée]. ☆ *Eşanl.* **güneğik**. ◘ *ŞEKİL: 131.* — **ÇİÇEKLER II**; *ŞEKİL: 477.* — **SEBZELER**. § ❷ *san.* 1830'a doğru suluboyacılar tarafından kullanılmış olan kızılsarı renk. *(İçine hindiba kökü atılmış suyun buharlaştırılmasıyla elde edilirdi).* [*Ing.* Chicory; *Fr.* Chicorée].

~ **tozu**, Kavrulmuş hindiba kökünün tozu. [*Ing.* Chicory powder; *Fr.* Poudre de chicorée, chicorée].

~ **yaprağı**, *mim.* Hindiba yaprağının kıvırcık ve kesikli biçimine benzeyen süsleme. *(Flamboyant) gotik dönemde süsleme olarak kullanılırdı).* [*Ing.* Chicory, succory; *Fr.* Chicorée].

hindibagiller, ç. b. i. *bot.* Dilsiçiçekli bileşikgiller altfamilyası; Bütün *hindibagiller* sütlü bir sıvı salgılar; bu sıvı az veya çok olabilir. Çiçeklerinin taç kısmı sarıdır ve tacın bir yanı dil gibi uzar. Bu bitkiler hem kuvvet verici, hem de acıdır. Büyük bir kısmı sebze olarak kullanılır. Bir kısmından ilâç yapılır. Hayvanlar hepsini seve seve yer. Başlıca cinsleri: *hindiba; marul; yabanî hindiba, tekesakalı; yabanî marul v.b.).* [*Lat.* ve *Ing. Cichorioideae, chicoriaceae; Fr.* Chicoracées].

Hindistan, öz. i. < *Hindustan.* Güney Asya'da devlet; Batıda Umman Denizi, Doğuda Bengal Körfezi kıyısında; Batıda Batı Pakistan, Kuzeyde Çin, Nepal ve Bhutan, Doğuda Doğu Pakistan ve Birmanya ile sınırlıdır; Andaman Nikobar, Lakkadiv adaları 1958'de fiilen ilhak ettiği Doğu Keşmir ile birlikte yüzölçümü 3 288 000 km²; Başkenti, *Yeni Delhi.* [*Hintçe.* Bharat; *ing.* India; *Fr.* Indie].

~ **cevizi**, *bot.* ◘ **Hindistancevizi.**

hindistan cevizi, b. i. *bot. Hindistancevizi* ağacının meyvesi. Portakaldan büyük, insan başı kadar olabilen hindistancevizinin olgunlaşmadan önce içinde sütsü beyaz bir sıvı bulunur; tatlı olan bu sıvıya **Hindistancevizi sütü** denir. Daha sonra bu sıvı katılaşarak meyvenin etli kısmını *(kopra)* meydana getirir; tadı fındık tadını andırır. Kopra yağ ve nişasta bakımından zengindir ve olduğu gibi yenir. Ayrıca tazyik suretiyle, kopradan bir yağ elde edilir. **Hindistancevizi yağı** denilen bu yağ adi hararette katıdır. Sabun ve mum imalinde, kosmetik sanayiinde kullanıldığı gibi arıtıldıktan sonra, yemeklik yağ olarak ve margarin yapımında kullanılır. Pek sert olan kabuğundan vazo ve düğme yapılır. Mezokarptan elde edilen lif «*coir*» adını alır. Bu lifler, sert, kaba ve çok boyalı fakat çürümeye karşı da çok dayanıklıdırlar. Kaba dokuma sanayiinde, şiltelerin doldurulmasında, süpürge, fırça, hasır, ip ve halat yapımında kullanılır. [*Ing.* Coconut, cocoanut; *Fr.* Coco, noix de coco] ◉ **küçük ~**, *bot.* Küçük hindistancevizi ağacının, sarı renkli, küçük, şeftaliyi andıran meyvesi. [*Ing.* Nutmeg apple].

~ **ağacı**, *bot.* Iki-çenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Hurmagiller *(Palmae)* familyasından, anayurdu muhtemelen Okyanusya adaları ve Malezya olan, bütün tropik ülkelerin kıyılarında yetişen, 20-25 m. yüksekliğinde, çoğunlukla eğimli gövdeli bir palmiye. Yaprakları (12-15 tane) gövdenin uç kısmındadır; her yaprağın uzunluğu 6 m.'yi, genişliği 1 m.'yi bulur. Bitkinin faydalı kısmı meyveleridir. ◘ **Hindistancevizi.** Gövdesinden yapı kerestesi, su oluğu, köprü, bahçe parmaklığı yapılır .Tepe tomurcuğu, bütün palmiyelerinki gibi değerli bir besin olup palmiye lahanası diye anılır. Yaprakları kulübelerin damını örtmeğe yarar; ayrıca bunlardan hasır, sepet, yelpaze ve şapka yapılır. Çiçek kılıfı ucundan kesilirse içinden tatlı bir sıvı akar, bu sıvı mayalandırılırsa palmiye şarabı olur, şarabı damıtılırsa alkol elde edilir. Palmiye sütü ekşitilirse bir çeşit sirkeye dönüşür. [*Osm.* Cevz-i hindî; *Lat. Cocos nucifera; ing.* Coconut palm, coconut tree, coco palm; *Fr.* Cocotier]. ◉ **küçük ~**, *bot.* Iki-çenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, *(Myristicaceae)* familyasından, anayurdu Molük adaları olan, diğer sıcak bölgelerde de yetiştirilen, 16-18 m. yüksekliğinde iki evcikli bir ağaç. Görünüş itibariyle bir portakal ağacına benzer. Tohumları beyazımsı kül renginde ve yuvarlak, üzeri ağ şeklinde çizgilidir; piyasada kabuğu soyulmuş olarak satılır. İçindeki uçucu bir yağdan (yüzde 8-15) ileri gelen kuvvetli, acımsı, aromatik bir koku ve tadı vardır. Çok değerli bir baharat olan bu tohumlar, kuvvetlendirici ve midevî olduğundan kalb ve sindirim şurupları yapımında kullanılır. Diğer birçok alkolatın da *(garus, melis, fiovaranti)* bileşimine girer. *Arillus Macis* adını taşıyan droğu, kabuğundan kurtarılmış tohum ise *semen Myristicae* drogunu verir. Tohumun yağı ise dıştan kullanılacak ilâçların bileşimine girer. [*Lat. Myristica fragrans; Ing.* Nutmeg, nutmeg tree; *Fr.* Muscadier]; ◉ **küçük ~ yağı**, *bot.* Sıcak sıkılan küçük hindistancevizi tohumundan çıkarılan ve dıştan kullanılacak ilâçların bileşimine giren yağlı madde. ◘ **küçük hindistancevizi ağacı.** [*Ing.* Nutmeg oil; *Fr.* Beurre de muscade].

~ **sütü**, *bot.* Hindistancevizinde bulunan sütsü sıvı. ◘ **Hindistancevizi.** [*Ing.* Coconut milk, coconut water; *Fr.* Lait de coco].

~ **yağı**, *bot.* ◘ **Hindistancevizi.**

Hindistan fili, b. i. *zool.* Hortumlu-memeliler *(Proboscidea)* takımının, Filgiller *(Elephantidae)* familyasından bir memeli türü. Yüksekliği 3 m. Kulak kepçesi büyük değildir. Uzun dişler yalnız erkeklerde bulunur. Hindistan'da sık ormanlarda yaşar. Soyu azalmıştır. [*Lat. Elephas maximus; Ing.* Indian elephant; *Fr.* Éléphant d'Asie, elephant de l'Inde].

☆ *Eşanl.* **Asya fili.**

~ **gergedanı**, *zool.* ◘ **Hint gergedanı.**

~ **nal burunlu yarasası**, *zool.* ◘ Yarasa.

Hindistanî, hindustanî, öz. i. *dilb.* Hint-arî dili. Yukarı Ganj kıyılarında, *Doab* bölgesinde doğduğu söylenen bu dil daha çok *Delhi* yörelerinde konuşulurdu. Sonradan, İslâm ordularının Hindistan içinde ele geçirdiği her yerde yayılmaya başladı. Müslümanların konuştuğu bu lehçeye *zebân-ı ordu (ordu dili)* dendi. Hinduların konuştukları lehçede, türkçe, arapça, farsça birçok kelime vardır. Yabancı sözlerle karışıp kayrılaşan bu dile şimdi «*ordu dili*» adı veriliyor. 1949 yılında, Hindistan bağımsızlık kazanınca resmî dili «*Hindu*» adını aldı, ordu dili ise Pakistan'ın resmî dili olarak kabul edildi. [*Ing.* Hindustani, Urdu; *Fr.* Hindi, hindoustani].

Hindiye, öz. i. < *Hindiyye. tar.* Kadiriye tarîkatı kollarından biri.

Hindkî, öz. i. *dilb.* ◘ **Lahnda.**

Hindko, i. öz. i. *dilb.* Hindistan'da çeşitli lehçelere ve özellikle bir milyondan fazla insan tarafından konuşulan bir lahnda lehçesine verilen ad. [*Ing.* ve *Fr.* Hindko].

Hindu[1] /Hindû/, öz. i. ve s. *Osm.* < *Fars.* § ❶ Hindistan'ın resmî dili. [*Ing.* The Hindustani language; *Fr.* Hindi]; § ❷ *etn. esk.* Hindistan'ın Mecusî halkından. [*Ing.* Hindu, East Indian; *Fr.* Hindou]. § ❸ s. Siyah renkli *(insan).* [*Ing.* Very dark-colored, black man]; § ❹ *astr. esk.* Satürn gezegeni; § ❺ *ed. esk.* Yanaktaki siyah ben. [*Ing.* Mole on a woman's cheek; *Fr.* Grain de beauté (au visage)].

hindu[2], i. ve s. Hinduizm, yani Brahman'cılığa bağlı olan. *(XX. yüzyıldan önce, Kristof-Kolomb ile İspanyol konkistadorları tarafından Hintlileri yanlış olarak hintli denen Amerika yerlilerinden ayırmak için bu ad kullanılırdı. Ama «hindu» sözünü sadece dinî anlamda kullanmak ve Hindistan yurttaşlarına «hintli» demek daha doğrudur).* [*Ing.* Hindu, Hindoo; *Fr.* Hindou].

hindubar, i. *Osm.* < *Fars. hindûbâr. esk.* İçine mürekkep konulan cam, mermer v.b. den yapılmış kap, hokka.

Hindui, öz. i. *dilb.* Ortaçağda Kuzey Hindistan'ın orta kesiminde konuşulan dil. *(Prakrit Şauraseni ve Ardha-Magadhi'den türeyen bu dil, modern hindu dilinin çeşitli biçimlerini ve ordu dilini verdi).* [*Ing.* Hindî; *Fr.* Hindoui].

hinduizm, i. *fels.* Tarih itibariyle daha sonra ortaya çıkan ve niteliği bakımından Brahmanlık'tan daha katı olan bir din. [*Ing.* Hinduism; *Fr.* Hindouisme].

hindulaştırma, i. Hint uygarlığının ilkel veya geri bir uygarlık döneminde olan ülkelere yayılma süreci. *(Hint uygarlığının tersine. Hıristiyanlığın, başlangıcından beri Çinhindi'nde ve Güneydoğu Asya yarımadasında, siyasî kaygıların dışında bir gelişme gösterdi. Hint uygarlığının bu ülkelerdeki etkisi yalnız kültür alanındaydı. Çinhindi ve Indonezya krallıklarının Hindistan ile siyasî ilişkisi olmadı.)* [*Ing.* Hinduization; *Fr.* Hindouisation].

hindustan, i. *Osm.* < *Fars.* < *Sansk. Sindhu. «hintlilerin toprağı». coğr.* Hindu dili konuşulan bölge; geniş anlamda, Pakistan'a karşıt olarak asıl Hindistan, Yarımada Hindistan'ı veya Dekkan'a karşıt olarak Indus-Ganj ovasını içine alır. [*Ing.* Hindustan; *Fr.* Hindoustan].

hindustanî, i. ◘ **Hindistanî.**

hinduvane, i. *Osm.* < *Fars. hindûvâne. esk.* Kavun, karpuz, v.b. meyvelere verilen ad.

hin.oğlu, b. i. Çok kurnaz, düzenbaz kimse. [*Ing.* Ruse, cunning person, shrewd man; *Fr.* Rusé, diable incarné].

☆ *Eşanl.* **açıkgöz, çok bilmiş, hinoğlu hin, fenlenmiş, anasının gözü** *(argo),* **çakal** *(argo)* **kurnaz.**

☆ *Karş.* **saf, budala, ahmak, aptal, safderun.**

~ **hin**, Çok kurnaz, aşırı açıkgöz. [*Ing.* Son of the devil, scoundrel, very crafty fellow, a most cunning fellow, a rascal; *Fr.* Un fiffé, coquin].

Hint, öz. i. *Osm.* < *Fars., hind.* § ❶ ◘ **Hindistan**; § ❷ Hz. Hamza'nın ciğerlerini yiyen *Ebu Süfyan*'ın karısının adı. *(Eskiden fetva ve şeriat işlerinde soyut olarak kadından söz açıldığı zaman çok kullanılırdı);* ◉ batı ~ adaları, *coğr.* ◘ Batı.

~ **anasonu**, *bot.* ◘ **Çin anasonu.**

~ **armudu**, *bot.* ◘ **Hintarmudu.**

~ **ayvası**, b.i. *bot.* Pullu annonanın meyvesi. ◘ **Annona.** [*Ing.* Custard apple; *Fr.* Pomme - cannelle].

~ **baklası**, bot. ◘ **Hintyağı ağacı.**

~ **bezelyesi**, *bot.* ◘ **Börülce.**

~ **bezemeleri**, ◘ **Bezeme.**

~ **ceviz ağacı**, *bot.* ◘ **Ceviz.**

~ **ceylânı**, *zool.* ◘ **Ceylan.**

~ **darısı**, b.i. *bot.* ◘ **Hintdarısı.**

~ **domuzu**, *zool.* ◘ **Kobay.**

~ **fıstığı**, *bot.* ◘ **Kürkas.**

~ **fülü**, *bot.* Beyaz mısır nilüferi.

HİNT SANATINDAN ÖRNEKLER

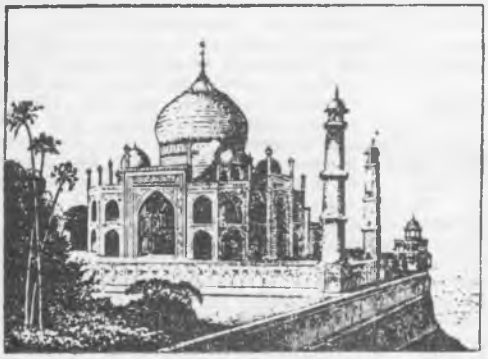

Agra'da Taç Mahal *(XVII. yüzyıl)*

XIV. yüzyıldan kalma bir «pagoda» dan bir motif

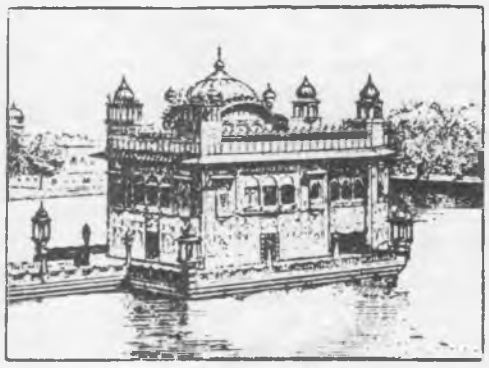

Amriçar'daki altın tapınak

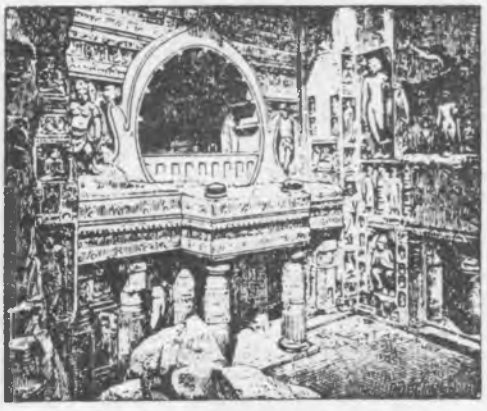

Ayodyada bir yeraltı tapınağının cephesi (M. Ö. VII. yüzyıl)

Tunçtan yapılmış bir Siva heykeli

M. Ö. I. yüzyıldan kalma bir duvar motifi

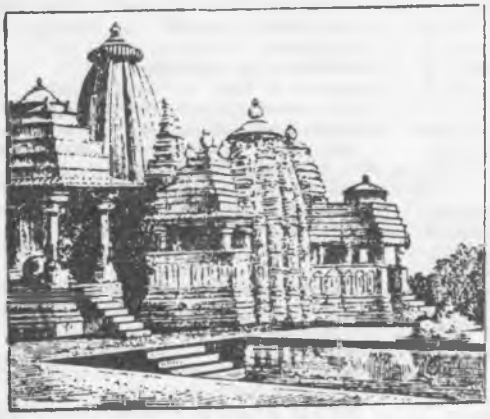

Hajurao'da Siva Tapınağı *(X. yüzyıl)*

Bir Hindu prensesini gösteren minyatür *(XVI. yüzyıl)*

Bir Sind çinisi

Üstü incilerle işlenmiş bir ayakkabı

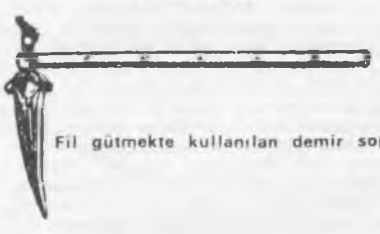

Fil gütmekte kullanılan demir sopa

~ **gergedanı**, *zool.* ◘ **Gergedan.**
~ **güherçilesi**, *kim.* ◘ **Potasyum nitrat.**
~ **güreşi**, *cimn.* Karşıt yönde yan yana sırtüstü yatan bir çiftin, iç yandaki bacaklarını kenetleyerek birbirlerini çevirme çabası. [*Ing.* Indian wrestle].
☆ *Eşanl.* **sırtüstü çelme.**
~ **horozu**, *vet.* Yüksek boylu, zarif, güzel, gösterişli, dolgun göğüslü, kanatları dik ve kalkık ve bir parça da vücudundan ayrıktır. Ayakları yüksek, sarı renkte ve dört parmaklıdır. İbiği, orta derecede büyüktür. Siyah, kırmızı ve beyaz tüylere maliktir. Senede 100 110 kadar yumurta yapar. Savaşçı bir ırktır bu, Türkiye'de de, bu ırkı sevenler ve horoz döğüştürenlerin sayısı az değildir. [*Ing.* Indian cock].
~ **inciri**, *bot.* ◘ **Hintinciri.**
~ **kamışı**, *bot.* ◘ **Bambu.**
~ **keneviri**, *bot.* ◘ **Hintkeneviri.**
~ **kertenkelesi**, *zool.* ◘ **Iguana.**
~ **kestanesi**, *bot.* ◘ **At kestanesi.**
~ **kirazı**, *bot.* ◘ **Hintkirazı.**
~ **kobrası**, *zool.* ◘ **Kobra.**
~ **kör yılanı**, *zool.* ◘ **Yılan.**
~ **kumaşı**, *dok.* Eskiden Hindistan'da dokunan bir çeşit ipekli kumaş. *(Bu kumaşlar batı ülkelerinde az bulunurdu ve çok rağbetteydi).* [*Ing.* Indian silk, very rare and precious thing; *Fr.* Soie indienne]. ◉ **bulunmaz ~,** *dey.* Değeri olmadığı halde, kendini çok değerliymiş gibi gösterenlere karşı kullanılan söz.
~ **lotusu**, *bot.* ◘ **Lotus.**
~ **mandası**, *zool.* ◘ **Hintmandası.**
~ **nilüferi**, *bot.* ◘ **Hintlotusu.**
~ **okyanusu**, *coğr.* Okyanuslardan biri, Afrika, Asya ve Avustralya arasında, Hint okyanusu ile kenar denizleri, Atlas Okyanusu ve Büyük okyanustan çok daha küçüktür; 75 milyon km² lik bir yüzeyi kaplar. Atlas okyanusu ve Büyük okyanus gibi, Hint okyanusu da Antarktika sularının büyük etkisi altında olduğu halde, Kuzey Yarımkürenin ılıman bölgesine kadar uzanmaz. [*Ing.* The Indian ocean; *Fr.* l'Ocean Indien].
~ **ördeği**, *zool.* ◘ **Ördek.**
~ **safranı**, *bot.* ◘ **Zerdeçal.**
~ **sarısı**, Dayanıklı ve kuruması zor bir boya. Mango yaprağı yedirilmiş ineklerin sütünden elde edilir. [*Ing.* Indian yellow].
~ **tapiri**, *zool.* ◘ **Tapir.**
~ **tavuğu**, *zool.* ◘ **Brahma.**
~ **timsahı**, *zool.* ◘ **Timsah.**
~ **yağı.** ◘ **Hintyağı.**
~ **zamkı**, *ecz.* ◘ **Zamk.**

Hint-Afgan, b. i. ve s. *etn.* Güneydoğu ırkına *(«arap» veya «samî» ırkı)* yakın olan kişi; bu ırkın temsilcileri *(Iran'da, Afganistan'da ve Hindistan'ın kuzeyinde yaygındır).* [*Ing.* Indo-Afghan; *Fr.* Indo-afghan,-ane].

hint.anasonu, b. i. *bot.* ◘ **Çin anasonu.**

Hint-Arî, b. i. *dilb.* Bugün Hindistan'da konuşulan Avrupa dilleri. *(Bu dillerin en eskileri eski Iran diline benzer. M. Ö. III. yüzyılda Hint-Arî, üç öbeğe ayrılıyordu; doğu, batı ve bir de uzak kuzeybatı öbeği. Hint-arî dillerinin başlıcaları, Ordu, Marathi, Bengali, Pencabi, Gucerat, Oriya ve Assam).* [*Ing.* Indo-Aryan; *Fr.* Indo-aryen,-enne].

hint.armudu, b. i. *bot.* Iki-çenekliler *(Dicotyledonese)* sınıfının Mersingiller *(Myrtaceae)* familyasından, Amerika'da yetişen, meyvesi yenen, ağaç veya ağaççık halinde bitki cinsi. Yaprakları karşılıklıdır. Amerika'nın sıcak bölgelerinde yetişen 100 kadar türü bilinir. En makbul türü *P. guayana'*dır. Meyvesi şekerli ve serinletici olup çiğ veya pişmiş olarak yenir. *P. araca, P. cattleianum* da tanınan türlerindendir. Meyvesini yalnız yerlilerin yediği daha başka hint armudu türleri de vardır. [*Lat. Pisidium; Ing.* Guava(-tree); *Fr.* Goyavier].

Hint-Avrupa, öz. s. *etn.* ve *dilb.* Avrupa ve Asya'ya özgü olan, Avrupa ve Asya ile ilgili. [*Ing.* Indo-European; *Fr.* Indo-Européen,-enne].
~ **dilleri**, *dilb.* Avrupa ve Asya'da konuşulan ve dilbilimciler tarafından ortak bir köke bağlanan bazı diller. [*Ing.* Indo-European languages; *Fr.* Langues indo-Européennes].

hint.baklası, b. i. *bot.* ◘ **Hintyağı ağacı.**

hint.bezelyesi, b. i. *bot.* ◘ **Börlüce.**

hint.ceylanı, b. i. *zool.* ◘ **Ceylan.** hyperacusia].

hint.darısı, b.i. *bot.* Bir çenekliler *(Monocotyledoneae)* sınıfının, Buğdaygiller *(Graminese)* familyasından, boyu 4 m. yi bulan, 100 kadar çeşidi bulunan otsu bitki. Afrika'da önemli bir tarım bitkisidir. En önemli çeşitleri, *yem darısı, tatlı darı* ve *tatsız darı*'dır. Yem darısının taneleri, tavuk yemi, sapı ve samanı hayvan yemi olarak kullanılır. Tatlı hint darısı da tanesi ve samanı için yetiştirilir. Eskiden şeker yapımında da kullanılırdı. Tatsız hind darılarının da Afrika'da iki çeşidi vardır: *kafir* ve *dura*. Ayrıca Çin'de ve Hindistan'da yetiştirilen iki çeşidi daha vardır: *kaoliang* ve *şallus*. Dünyada buğday ve pirinçten sonra en çok kullanılan tahıl hint darısıdır. [*Lat. Sorgum; Ing.* Sorgo, sorgho, sweet sorghum; *Fr.* Sorgho, sorgum].

hinterland, i. *Alm. hinterland.* Deniz kıyısında bulunan bir yerin, bir limanın ticaret merkezi durumunda bulunduğu çevre, iç bölge, arka bölge: *İzmir'in hinterlandı çok zengindir.* [*Ing.* ve *Fr.* Hinterland].

hint.gergedanı, b. i. *zool.* ◘ **Gergedan.**

Hint-Germen, b. öz. s. Almanya'da **Hint-Avrupa** terimiyle eşanlamlı olarak kullanılan kelime. [*Ing.* Indo-Germanic; *Fr.* Indo-germanique].

hint.inciri, b. i. *bot.* Ikiçenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Atlasçiçeğigiller *(Cactaceae)* familyasından, Türkiye'nin Akdeniz ikliminde açıkta yetişebilen bir bitki. Çiçekleri büyük ve sarı renklidir. Meyvası yumurta büyüklüğünü bulan, morumsu bir bakka olup yenir. Sicilya'da hintinciri bahçeleri çoktur. [*Osm.* Sabbâr; *Lat. Opuntia ficus-indica; Ing.* Indian fig, prickly pear; *Fr.* Figuier de Barbarie, figuier d'Inde].
☆ *Eşanl.* **firavununciri, kaynana dili.**

Hint-Iran, b. öz. i. *dilb.* Hint-Arî ve Iran dillerinin meydana getirdiği dil topluluğunun adı. [*Ing.* Indo-Iranian, Aryan; *Fr.* Indo-Iranien,-enne, Aryen,-enne].
☆ *Eşanl.* **arî.**

Hint-Iskit, öz. i. *esk. coğr.* ve *etn.* Indus'un sağ yakasında krallıklar kurmuş olan göçebe Orta Asya toplulukları. [*Ing.* Indo-scythian; *Fr.* Indo-scythes].

hint.kamışı, b. i. *zool.* ◘ **Bambu.**

hint.keneviri, b. i. *bot.* Tohumlarından kendir yağı, yapraklarından da esrar çıkarılan bir cins kenevir. [*Lat. Cannabis indica; Ing.* Indian hemp; *Fr.* Chanvre].

hint.kertenkelesi, b. i. *zool.* ◘ **Iguana.**

hint.kestanesi, b. i. *zool.* ◘ **At kestanesi.**

hint.kirazı, b. i. *bot.* Hint kirazı ağacının meyvesi. *Hint kirazı, çekirdeği, az çok lifli, iri bir şeftali biçimindedir. Çiğ yenilebileceği gibi reçeli ve marmelatı da yapılır. Hindistan'da çeşni olarak kullanılan bir çeşit turşuya da katılır).* [*Ing.* Mango; *Fr.* Mangue].
~ **ağacı**, *bot.* Iki-çenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Antepfıstığıgiller *(Anacardiaceae)* familyasından, Hindistan, Birmanya, Çinhindi, Malezya bölgelerinde, hattâ şimdi tropik Afrika ve Amerika'da yetişen daima yeşil bir ağaçtır. Kabuğu esmer, kalın ve pürtüklü, yaprakları basit ve eliptik, çiçekleri küçük ve kırmızımtraktır. Meyveleri iri bir drupa olup beğenilerek yenir. Pek çok çeşidi vardır. [*Lat. Mangifera indica; Ing.*. Mango-tree, mango; *Fr.* Manguier].
☆ *Eşanl.* **mango.**

hint.kobrası, b. i. *zool.* ◘ **Kobra.**

hint.kör.yılanı, b. i. *zool.* ◘ **Yılan.**

Hintli[1], öz. i. Hindistan halkından veya bu halkın soyundan olan kimse. [*Ing.* Indian; *Fr.* Indien,-enne].

Hintlî[2], öz. i. *astr.* Güney yarımkürede küçük ve önemsiz yıldızlardan meydana gelen takımyıldız. [*Lat. Indus (= Ind); Ing.* Indian; *Fr.* Indien, Oiseau indien].

hint.lotusu, b. i. *bot.* ◘ **Lotus.**

hint.mandası, b. i. *zool.* **Çift-parmaklılar** *(Artiodactyla)* takımının, **Boynuzlugiller** *(Bovidae)* familyasından bir **memeli** türü. Uzunluğu 225, yüksekliği 180 **sm.** Evcilleştirilmiş ve Hindistan'dan Asya ve Avrupa'ya yayılmıştır. Çekim işlerinde kullanılır. Sütü, eti ve derisi de çok aranır. [*Lat. Bubalus (bos) bubalus; Ing.* Water buffalo, water ox; *Fr.* Arni de l'Inde, buffle de l'Inde].

hint.nilüferi, b. i. *bot.* ◘ **Hintlotusu.**

hinto (hintu), i. *Mac.* Kocu türünden yaylı araba. Eskiden elçiler bu tür arabalarla gezintiye çıktıklarından kelime, sefarethanelerde sık sık geçerdi. [*Ing.* Hung, coach, carriage; *Fr.* Grande carosse].
☆ *Eşanl.* **károça.**

hintocu, hintucu, i. *esk.* Hinto arabasını süren kimse.

hint.tavuğu, b. i. *zool.* ◘ **Brahma.**

hint.timsahı, b. i. *zool.* ◘ **Timsah.**

Hint-Portekizcesi, b. i. *dilb.* Goa, Seylan, Diu'da konuşulan Portekizce. [*Ing.* Indo-Portuguese; *Fr.* Indo-portugais,-aise].

hint.yağı,-nı, b. i. *ecz.* Hintyağı ağacının tohumlarından çıkarılan soluk-sarı renkli, koyu kıvamlı ve kokusuz yağ. İçinde palmitik, stearik ve özellikle risinoleik asid bulunur. Asetik asid, kloroform ve eter ile her oranda karışır. İyi bir çözücü değildir. İyi bir motor yağıdır. Boya ve plastik sanayilerinde da kullanılmaktadır. Teknikte sabun ve şampuan imalinde kullanılır. Kesif sülfat asidinin hintyağına etkisi ile «Türk kırmızı yağı» adı ile tanınan çok değerli bir bileşik elde ediir. Bu bileşik kumaş boyacılığında geniş ölçüde kullanılmaktadır. Tıpta kuvvetli müshil olarak kullanılır. [*Lat. Oleum Ricini; Ing.* Castor-oil; *Fr.* Huile de ricin].
~ **ağacı**, *bot.* Iki-çenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Sütleğengiller *(Euphorbiaceae)* familyasından, anayurdu Hindistan olan, bütün tropiklerde, subtropiklerde ve ılıman bölgelerde yetiştirilen bir bitki. Tropiklerde 10-12 m. yüksekliğinde bir ağaç, İstanbul ikliminde ise ancak 1-2 m. yükselebilen bir yıllık bir ottur. Yaprakları palmat loplu, uzun saplı, tüysüz ve almaşık dizilişlidir. Çiçekler gövdenin tepesinde salkım halindedir. Meyva kapsüldür. Tohumlar *(Semen Ricini)* 10-14 mm. uzunlukta ve zehirli olup yağ bakımından zengindir. **Hintbaklası** adıyle de tanınmaktadır. Tohumlarda yağ lar, steroller, ricin (bir toksalbumin), ricinin (bir alkalsit), vitamin E, fermentler (lipaz v.b.) bulunur. Tohumlardan tazyik suretiyle elde edilen yağ *(Oleum Ricini)*, zehirli olan ricin maddesinden kurtarıldıktan sonra kullanılır. ◘ **Hintyağı.** [*Lat. Ricinus communis; Ing.* Castor-oil plant; *Fr.* Ricin]. ☆ *Eşanl.* **genegerçekotu.** ◘ *ŞEKİL: 98.* — **ZEHİRLİ BİTKİLER.** *ŞEKİL: 95.* — **TIBBİ BİTKİLER.**

hipantiyum, i. *bot.* Çukur şeklinde olan reseptakulum *(çiçek ekseni)* a verilen ad. [*Lat. Hypanthium; Ing.* ve *Fr.* Hypanthium].

hipema, i. *tıp.* ◘ **Hipohema.**

hiper-,önek, § ❶ *Yun. hyper*, fazla, kelimesinden alınan ve birçok kelimenin yapısına giren önek. [*Fr.* Hyper]. § ❷ Eskiden kimyada, daha yüksek derecede oksitlenmiş bir bileşiği gösteren önek. *(Günümüzde, aynı anlamda PER- veya PEROKSİ-önekleri kullanılır).* [*Ing.* ve *Fr.* Hyper].

hiperadenoz, i. *Fr. hyperadénose. tıp.* Vücut bezlerinin büyümesiyle beliren hastalık. [*Ing.* Hyperadenosis].

hiperafrodizi, i. *Fr. hyperaphrodisie. tıp.* Cinsel isteklerin fazla artması. [*Ing.* Hypraphrodisia].

hiperakuzi, i. *Fr. hyperacousie. patol.* Sese ve gürültüye karşı aşırı duyarlık. *(İki tür hiperakuzi vardır; bunlardan: 1. Ağrılı hiperakuzi'de tiz seslerin algılanması ağrı duygusu verir; 2. Şiddet hiperakuzisi'nde işitme duyusunun kesinliğinde önemli bir artış olmadığı halde işitilen seslerin şiddeti*

HİNT-AVRUPA DİLLERİ

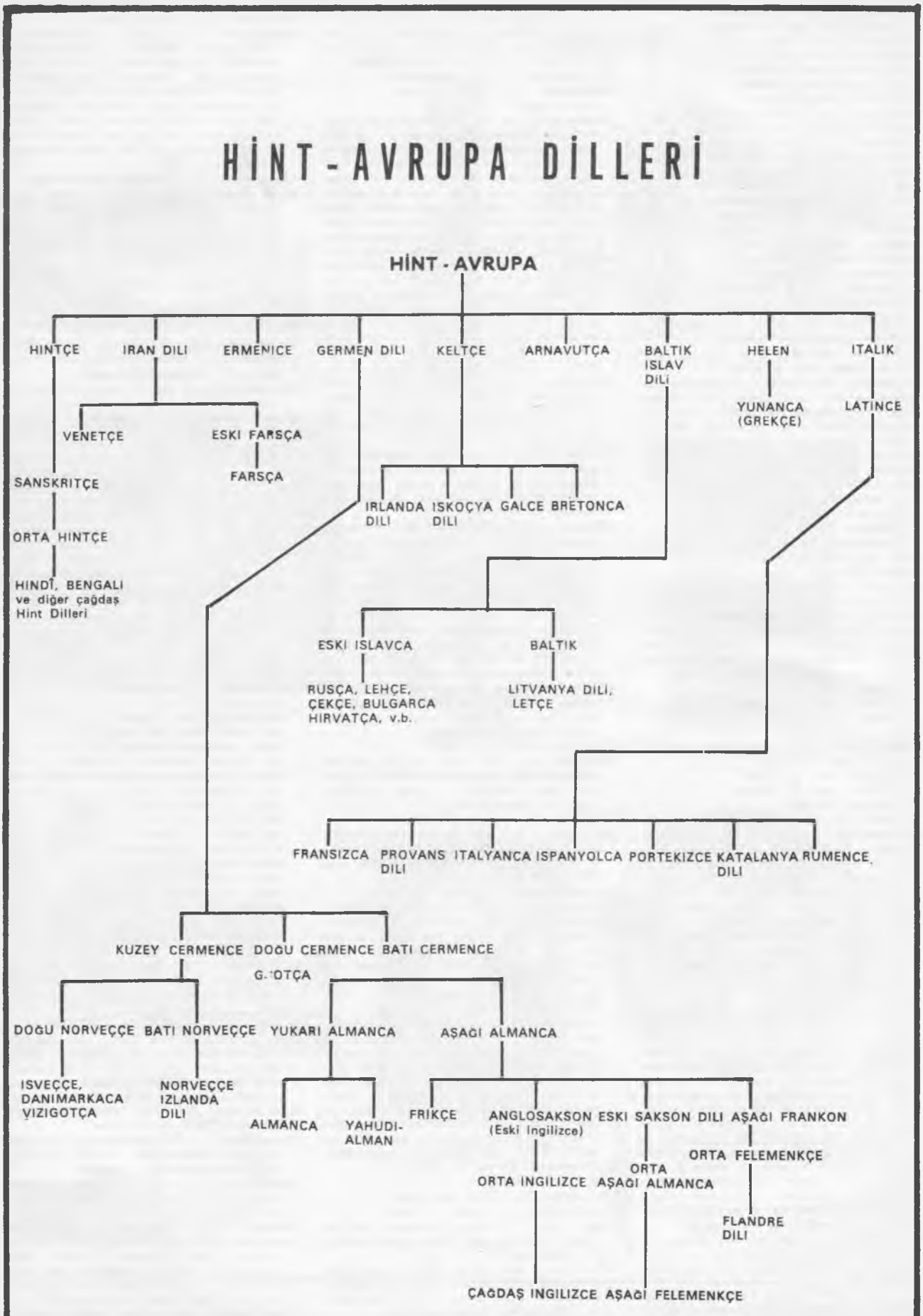

insana çok fazla gelir). [*Ing.* Hyperacusis, mü. [*Ing.* Hyperaldosteronism].

hiperalbuminoz, i. *Fr. Hyperalbuminose.* Organik sıvılarda albümin miktarının artması. [*Ing.* Hyperalbuminosis].

hiperaldosteronizm, i. *Fr. hyperaldostéronisme.* Aşırı derecede aldostların salgılanması yüzünden ortaya çıkan belirtilerin tü-

hiperaljezi, i. *Fr. hyperalgésie. patol.* Ağrı duyumunun aşırı çoğalması. [*Ing.* Hyperalgesia].

hiperandri, i. *Fr. hyperandrie. biy* Erkek doğumunda fazlalık. *(Normal olarak her iki cins eşit sayıda meydana gelir. Bazı canlı türlerinde bu sayısal eşitlik yoktur).* [*Ing.* Hyperandria].

hiperasidite, i. *Fr. hyperacidité. tıp.* Mide suyundaki asidin fazlalaşması; aşırı asidlilik. [*Ing.* Hyperacidity].

hiperazotemi, i. *Fr. hyperazotémie. patol.* Dışarı atılması gereken azotlu maddelerin, özellikle ürenin kanda fazlalaşması *(1litrede 0.50 gr'dan fazla üre). /Hiperazotemi, böbrek yetersizliğinin en önemli teşhis aracıdır/.* [*Ing.* Hyperazotemia].

hiperazoturi, i. *Fr. hyperazoturie. tıp.* Azotlu maddelerin idrarda fazla çıkarılması. [*Ing.* Hyperazoturia].

hiperbol.-lü, i. *Yun. hyperbole, aşırılık* < *Yun. mat.* Bir düzlemin, *«odak»* denilen sabit iki noktaya uzaklıkları farklı sabit olan noktalarının geometrik yeri olan eğri. [*Osm.* Kat'ı zâit; *Ing.* Hyperbola]. ◉ **Apollonius ~** ü, *mat.* Bir konikte, asimptotları, verilen bir nokta ile, bu noktadaki dört normalin ayaklarından ve koniğin merkezinden geçen bir koniğin eksenlerine paralel olan ikizkenar hiperbol. [*Ing.* Apollonius hyperbole; *Fr.* Hyperbole d'Apollonius]. ◉ **eksikli ~**, *mat.* ◘ **Eksikli**. ◉ **haçsı ~**, *mat.* Kolları kesişen hiperbolik eğri. [*Ing.* Cruciform hyperbole; *Fr.* Hyperbole cruciforme].

~ pergeli, *mat.* Sürekli bir hareketle hiperbol çizmeye yarayan âlet. [*Ing.* Hyperbolograph; *Fr.* Hyperbolographe].

hiperbolik, i. *Fr. hyperbolique. mat.* (a) Hi- (b) Hyperbolle ilgili. [*Osm.* Kat'ı zâidî; *Ing.* Hyperbolic].

~ fonksiyonlar, *mat.* Trigonometrik fonksiyonların daireye göre oynadığı rolü, hiperbol için oynayan aşağıdaki fonksiyonlar:

hiperbolik kosinüs: $\text{ch. } x = \frac{e^x + e^{-x}}{2}$

hiperbolik sinüs: $\text{sh. } x = \frac{e^x + e^{-x}}{2}$

hiperbolik tanjant: $\text{th. } x = \frac{e^x + e^{-x}}{e^x + e^{-x}}$

hiperbolik kontanjant: $\text{coth } x = \frac{e^x + e^{-x}}{e^x - e^{-x}}$

(hiperbolik kosinüsun gösterdiği eğri zincir eğrisidir). [*Ing.* Hyperbolic fuctions; *Fr.* Fonctions hyperboliques]. ◉ **ters ~ fonksiyonlar**, *mat.* Yukarıda gösterilen fonksiyonların tersi. *(Sırasıye Arg ch /argüman hiperbolik kosinüs/ Arg. sh, Arg. Coth şeklinde gösterilirler. y=Arg. cnx bağıntısı x= chy'-ye eşittir).* [*Ing.* Hyperbolic inverted functions; *Fr.* Fonctions hyperboliques inverses].

~ çarklar, *mek.* ◘ **Çark.**

hiperboloid, s. *Fr. hyperboloïde* < *Yun.* § ● *mat.* Bir hiperbole benzeyen. [*Ing.* Hyperboloidal]. § ● i. Asimptotik bir konisi bulunan ikinci dereceden yüzey. Hiperbolün iki ekseninden biri etrafında döndürülmesiyle meydana gelen yüzey. [*Ing.* Mücessem kat'ı zâit; *Ing.* Hyperboloid]. ◉ **birleştirme hiperboloidi**, *mat.* Bir uzay yüzeyine anadoğrularından biri boyunca değen hiperboloid. [*Ing.* Joining hyperboloid; *Fr.* Hyperboloide de raccordement]. ◉ **dönel ~**, *mat.* Bir hiperbolün, eksenlerinden biri etrafında dönmesiyle meydana gelen yüzey; bu yüzeyin sınırladığı katı cisim. [*Ing.* Hyperboloid of revolution; *Fr.* Hyperboloïde de révolution].

hiperdaktili, i. *Fr. hyperdactylie. tıp.* Fazla parmaklılık. [*Ing.* Hyperdactylia].

hiperdinami, i. *Fr. hyperdynamie. fizyol.* Kuvvet fazlalığı, aşırı kuvvet. [*Ing.* Hyperdynamia].

hiperdiploid, i. *Fr. hyperdiploïde. biy.* 2N + 1 şeklinde, yani biri fazla olmak üzere aynı tipte üç kromozom taşıyan ve sabit olmayan canlı yapısı. [*Ing.* Hyperdiploid].

hiperemesis, i. *Yun. patol.* Devamlı kusma. *(Bu terim durdurulamayan gebelik kusmaları için de kullanılır).* [*Ing.* Hyperemesis; *Fr.* Hyperemese].

hiperemi, i. *Fr. hyperemie. patol.* Bir organda veya bir organ parçasında fazla kan bulunması. *(Akciğer, karaciğer, böbrek, beyin v.b. gibi damarları çok olan organlar genellikle konjestiyon veya hiperemi'ye uğrar. Konjestiyon uzun sürerse iç organlarda veya dokularda bir daha düzelemeyen bozukluklar ortaya çıkabilir).* [*Ing.* Hyperemia].

☆ *Eşanl.* **konjestiyon.**

hiperepinefri, i. *Fr. hyperepinéphrie. tıp.* Böbreküstü bezlerinin aşırı çalışması. *(Hiperepinefri kısmî veya genel olabilir. Bir erkekleşme belirtisiyle /androjen/, bir metabolizma belirtisiyle /özellikle hidrokortizon/, bir hidro-elektrolitik belirtisiyle /aldosteron/ ortaya çıkabilir).* [*Ing.* Hyperepinephry].

hipererji, i. *Fr. hyperergie. patol.* Bir maddeye karşı, tepki şeklinde aşırı duyarlık. *(Hipererji bir çeşit aşırı ve hızlı alerjidir).* [*Ing.* Hyperergia].

hiperestezi, i. *Fr. hyperesthésie. patol.* Duyarlığın fazlalaşması. *(Hiperestezi, duyu sinirlerinin ve özellikle deri ve mukozadaki sinirlerin irkilmesinden ileri gelir. Irkilmenin sebebi mekanik veya toksik olabilir; bunlar duyu sinirlerinin uçlarını bozar /ekzama, zehirlenmeler, mikroplu intanlar/. Irkilmeler doğrudan doğruya sinir bozukluklarından (örnek: alkolik polinevrit) doğabileceği gibi merkez sinir sistemindeki bozukluklardan da doğabilir /özellikle talamus bozukluğu/).* [*Ing.* Hyperesthesia].

☆ *Eşanl.* **aşırı duyum.**

hiperfibrinemi, i. *Fr. hyperfibrinémie. patol.* Bazı intanlar sırasında *(had eklem romatizması, pnömoni v.b.)* kandaki fibrinojenin artması. [*Ing.* Hyperfibrinemia; *Fr.* Hyperinose].

☆ *Eşanl.* **hiperinoz**

hiperfokal.uzaklık, i. *fot.* ve *opt.* Net bir görüntü elde etmek için fotoğraf makinesinin sonsuza ayarlanmasını gerektiren, nesne ile makine arasındaki uzaklık. *(Bu uzaklığa göre ayar yapmak yararlıdır; çünkü sonsuz ile bu uzaklığın yarısı arasında kalan bütün nesneler net bir görüntü verir).* [*Ing.* Hyperfocal distance; *Fr.* Distance hyperfocale].

hiperfolikülini. *Fr. hyperfolliculinie. tıp.* Folikülin salgısının aşırı oluşu. *(Hiperfolikülinizm denen bir dizi bozukluklara sebep olur).*

hiperfolikülinizm, i. *Fr. hyperfolliculinisme. tıp.* Aşırı folikülin salgısından veya bu hormonun fazlaca ve sık şırınga edilmesinden ileri gelen ve âdet sırasında fazla kanama veya hiç kanamama şeklinde ortaya çıkan belirti. [*Ing.* Hyperfolliculinism].

hiperfori, i. *Fr. hyperphorie. tıp.* Çift görme anomalisi. [*Ing.* Hyperphoria]. ◘ **Heterofori.**

hiperfragman, i. *Fr. hyperfragment. nükl.* Bir nükleon yerine bir hiperonun geçtiği atom çekirdeği. [*Ing.* Hyperfragment].

hiperfrekans, i. *Fr. hyperfréquence. radyotekn.* Hertz frekans tayfının, yön verici özel antenleri besleyen ve dalga boyları desimetre ile santimetre cinsinden olan 3000 MHz'den yüksek frekansları kapsayan bölümü. [*Ing.* Hyperfrequency].

hipergenez, s. *Fr. hypergenèse. patol.* Bir doku veya hücresel elemanların aşırı derecede çoğalması. *(Bu kelime, kanserli olsun veya olmasın genellikle bir hiperplaziyi ifade eder).* [*Ing.* Hypergenesis].

hipergeometrik, s. *Fr. hypergeométrique.* **Hipergeometrik fonksiyon**, *mat.* Hz **değişkeninin**, F(a, B, V) işaretiyle **gösterilen** ve Gauss tarafından hipergeometrik **seri** adıyla incelenen serinin toplamı **olarak**

$$1 + \frac{\alpha.\beta}{1.\gamma}x + \frac{\alpha(\alpha+1)\beta(\beta+1)}{1.2.\gamma.(\gamma+1)}x^2 + \ldots$$

tanımlanan fonksiyonu: *(Bu fonksiyon, $x(1-x)y''+[\gamma-(\alpha+\beta+1)x]y'-\alpha\beta y=0$. diferansiyel denkleminin çözümüdür).* [*Ing.* Hypergeometric function; *Fr.* Fonction hypergéométrique].

hiperglisemi, i. *Fr. hyperglycémie. patol.* ve *fizyol.* Kanda normalin üstünde şeker bulunması. [*Ing.* Hyperglycemia]. ◉ **sunî ~**, *patol. ve fizyol.* Gliseminin hemen hemen normal olduğu hafif diyabet olaylarında ne kadar şeker alınabileceğini ölçmeye yarayan biyolojik test. [*Fr.* Hyperglycémie provoquée].

hiperglisisti, i. *Fr. hyperglycistie. patol.* Dokularda, şeker oranının yükselmesi; şeker hastalarında görülür.

hiperglobülî, i. *Fr. hyperglobulie. tıp.* Kanda yuvar sayısının artması. [*Ing.* Hyperglobulia].

hipergolik, s. *Fr. hypergolique. hava.* Birbiriyle karışır karışmaz ateş alan diergoller için kullanılır: *Oksijenli su ve hidrazın hidrat ile alkol karışımı hipergolik bir karışım meydana getirir.* [*Ing.* Hypergolic].

hipergonar, i. *Fr. hypergonar. sin.* Çok geniş bir görüntü alanını filmcilikte tek bir görüntü çerçevesi içine sıkıştırmak amacıyle Fransız bilim adamı *Henri Chrétien* tarafından, 1929 yılında bulunan **«bileşik görüntülü»** *(anamorfoz)* mercek.

hipergözi, i. *Fr. hypergueusie. fizyol.* Tat duyusunun aşırı olusu. [*Ing.* Hypergeusia, hypergeusesthesia].

hiperhidratasyon, i. *Fr. hyperhydratation. patol.* Organizmada su fazlalığı. [*Ing.* Hyperhydratation].

hipereksitabilite, i. *Fr. hyperexcitabilite. tıp.* Aşırı uyarılma yeteneği. [*Ing.* Hyperexcitability].

hiperendokrinizm, i. *Fr. hyperendocrinisme. tıp.* İç salgı bezlerinin aşırı çalışması. [*Ing.* Hyperendocrinism].

hiperfonksiyon, i. *Fr. hyperfonction. tıp.* Fizyolojik fonksiyonun fazla artmış olması. [*Ing.* Hiperfunction].

hipergalaksi, i. *Fr. hypergalactie. tıp.* Süt salgısında fazlalık. [*Ing.* Hypergalactia].

hiperinoz, i. *Fr. hyperinose.* ◘ **Hiperfibrinemi.**

hiperinsülinizm, i. *Fr. hyperinsulinisme. patol.* Pankreasın fazla insulin salgılaması. *(Hipoglisemik sendromlarla, ihtilaçlara, senkop ve koma v.b. ye sebep olur)* [*Ing.* Hyperinsulinism].

hiperion, i. *Fr. hypérion. astr.* Satürn'ün uydularından biri. [*Ing.* Hyperion].

hiperjenitalizm, i. *Fr. hypergenitalisme. tıp.* Genital bezlerin fazla çalışmasına bağlı olarak erken buluğ ve cinsiyet organlarında fazla gelişme tablosu. [*Ing.* Hypergenitalism].

hiperkaliemi, i. *Fr. hyperkaliémie. patol.* Kanda ve özellikle plazmada potasyum miktarının artması. *(Potasyum miktarı, böbreküstü bezi yetersizliğinde artar; aşırı çalışma hallerinde veya böbrek üstü kabuğu hormonları verildiğinde azalır. Büyük fizyopatolojik rahatsızlıklar /şok, yanık/, elektrolitlerdeki /beslenmeyle veya nefritlerle ilgili/ dengesizlikler, kandaki potasyum miktarı üzerinde çeşitli yönlerde değişikliklere sebep olur).* [*Ing.* Hyperkalemia].

hiperkalsemi, i. *Fr. hypercalcémie. patol.* Kandaki kalsiyum miktarının artması. [*Ing.* Hypercalcemia].

hiperkapni, i. *Fr. hypercapnie. patol.* ve *ted.* Kanda karbon dioksidin (CO_2) fazla miktarda bulunması. [*Ing.* Hypercapnia].

hiperkeratoz, i. *Fr. hyperkeratose. patol.* Üstderi korun tabakasının ileri derecede kalınlaşması veya hiperplazisi. *(Bazı deri hastalıklarında rastlanır);* [*Ing.* Hyperkeratosis]

◉ ağır ~ u, *vet.* Altderinin üst tarafındaki memecikli tabakanın aşırı gelişmesinden ileri gelen deri kalınlaşması. *(Özellikle 3-12 aylık danalarda görülen bu hastalık, sırasında gözyaşı akıntısı, ishal ve hızla zayıflama olur. Ahırlardaki tahta kısımları veya tahta kapları korumak için sürülen ilâçlarda bulunan bazı klorlu naftalinlerin yemle birlikte alınması dolayısıyla zehirlenmeden ileri gelir. Hayvanları otlağa salmakla durumları iyileşir), /Ayrıca* ◘ **Akantoz**/ [*ing.* **Bovine** hyperkeratosis; *Fr.* Hyperkératose **des** bovins].

hiperkinezi, i. *Fr. hypercinésie. patol.* Değişik beyin hastalıklarında görülen irade dışı, anormal ve karmaşık hareketlerin tümü. [*Ing.* Hyperkinesia, hyperkinesis; *Fr.* Hyperkinésie].

hiperklorhidri, i. *Fr. hyperchlorhydrie. patol.* Mide özsuyunda hidroklorik asid oranının çok artması. *(Hiperkloridri, yemeklerden hemen veya bir süre sonra ortaya çıkan ağrı, yanma, geğime, bulantı, kusma, baş ağrısı v.b. gibi rahatsızlıklarda kendini gösterir).* [*Ing.* Hyperchlorhydria].

hiperklorüri, i. *Fr. hyperchlorurie. patol.* Sidikle çıkan klorürlerde artma. *(Normal olarak böbrek sağlamsa, sidikle atılan sodyum klorür miktarı besinlerle alınan miktara uygundur. Fakat hidropijen nefrit olduğu zaman, tuzsuz bir yemek rejimi uygulanmıyorsa, ödemlerdeki tuzlar hızla dışarı atıldığı için geçici bir hiperklorüri olabilir).* [*Ing.* Hyperchloruria].

hiperkoagülabilite, i. *Fr. hypercoagulabilité. patol.* Kanda pıhtılaşma yeteneğinin artması. [*Fr.* Hypercoagulability].

hiperkolesterolemi, i. *Fr. hypercholestérolémie. patol.* Kanda dolaşan kolesterol miktarının artması *(bir litre kanda 2,20 gr'dan fazla olması).* [*Ing.* Hypercholesterolemia]

hiperkoli, i. *Fr. hypercholie. patol* Öd suyunun *(safra salgısının)* artması. [*Ing.* Hypercholia].

hiperkortisizm, i. *Fr. hypercorticisme. patol.* Böbreküstü hiperkortisizmi, böbreküstü bezi kabuğunun aşırı çalışması. [*Ing.* Hypercorticism; *Fr. Hyperépinéphrie,* maladie de cushing].

☆ *Eşanl.* **hiperepinefri, Cushing hastalığı.**

hiperkrini, i. *Fr. hypercrinie. patol.* Bez salgılarının az veya çok artması; salgıların bileşiminde bir bozukluk olması şart değildir. [*Ing.* Hypercrinia, hypercrinism].

hiperkrom, s. *Fr. hyperchrome. tıp.* Hiperkromi ile kansızlıklar için kullanılır. [*Ing.* Hyperchromic].

hiperkromi, i. *Fr. hyperchromie. patol. (a)* Derinin aşırı derecede renklendiği bütün haller için kullanılan genel terim; (b) Bazı kansızlıklarda akyuvarların fazla boya alması. [*Ing.* Hyperchromia].

hiperlipemi, i. *Fr. hyperlipémie. patol.* Kandaki yağ miktarının artması; *Lipoidli nefroz hiperlipeminin başlıca sebebidir.* [*Ing.* Hyperlipemia].

hiperlökositoz, i. *Fr. hyperleucocytose. tıp.* Akyuvar sayısının normalin (milimetre küpte 8000) üstüne çıkması. *(Hiperlökositoz, genellikle bir enfeksiyon belirtisidir. Lösemi gibi bazı hastalıklarda da çok yüksek rakamlar görülür).* [*Ing.* Hyperleucocytosis].

hipermeri, i. *Fr. hypermérie. biy.* Çok hücreli bir hayvanın vücudundaki ilkel bölütlerin sayısında görülen anormal artış; bazen selenterelerde, belirsiz bir şekilde de diğer şubelerde *(sırasıyle omurgalılarda v.b.)* görülür. [*Ing.* Hypermeria].

hipermetaboli, i. *Fr. hypermétabolie. trm.* Gelişim devresinde iki dinlenme devresi. [*Ing.* Hypermetabolism].

hipermetamorfoz, i. *Fr. hypermétamorphose. zool.* Diğer böceklere göre pek çok başkalaşma evresi geçiren mantispa ve meloe gibi bazı böceklerin embriyon sonrası gelişme tarzı. [*Ing.* Hypermetamorphosis].

hipermetrop,-pu, s. *Fr. hypermetrope* < *Yun. hyper,* aşırı, üzerinde + *metron,* ölçü + *ops,* göz. *fiz.* ve *tıp.* § ● Cisimlerin görüntüleri ağtabakanın gerisinde kaldığı için, yakını iyi göremeyen *(göz).* [*Osm.* Medîd-ül -basar; *Ing.* Far-sighted, hypermetropic]. § ❷ Gözleri böyle olan *(kimse).* [*Ing.* Hypermetrope].

☆ *Eşanl.* **yakıngörmez.**

hipermetropi, i. *Fr. hypermétropie. patol.* ◘ **Hipermetropluk.**

hipermetropluk,-ğu, i. Gözde ışığın anormal kırılması dolayısıyle yakını iyi görememe; hipermetroplukta paralel ışınlar ağtabaka üzerinde birleşecek yerde, ondan ötede odak yapacak şekilde kırılır; bu yüzden yeteri kadar uyum olmaz. *(Hipermetropluk, ince kenarlı merceklerle düzeltilir).* [*Ing.* Hypermetropia; *Fr.* Hypermétropie].

hipermikroskop,-pu, i. *Fr. hypermicroscope.* Bazen elektronik mikroskopa verilen ad. [*Ing.* Hypermicroscope].

hipermnezi, i. *Fr. hypermnesie. psiky.* Kişinin geçmişle ilgili ve gerçekten başından geçip geçmediklerini kestiremediği çeşitli olayları, birdenbire ve kontrolsuz olarak hatırlamasıyle ortaya çıkan hafıza hezeyanı. [*Ing.* Hypermnesia].

hipermorfi, *Fr. hypermorphie. biy.* ◘ **Hiperteli.**

hipernefrom, i. *Fr. hypernéphrome. patol* Böbrek uru. *(Kabataslak böbreküstübezi kabuğundaki hücrelere benzeyen, açık renkli hücrelerden oluşma bir epitelyuma özelliği gösterir).* [*Ing.* Hypernephroma].

hiperon, i. *Fr. hyperon. nükl.* Kütlesi protonun kütlesinden büyük, dötonun kütlesinden küçük olan atomaltı taneciklere verilen ad. [*Ing.* Hyperon]. ◘ **MEZON.**

hiperosmi, i. *Fr. hyperosmie. patol.* Bazı sinir hastalıklarında koklama duyusunun aşırı derecede keskinleşmesi. [*Ing.* Hyperosmia]

hiperostoz, i. *Fr. hyperostose. patol.* Iskeletteki kemiklerden birinde veya birçoğunda meydana gelen aşırı büyüme: *Iç alın hiperostoz'u, bacak hiperostoz'u.* [*Ing.* Hyperostosis, exostosis]. ◘ **Osteojenik.**

☆ *Eşanl.* **egzostoz.**

hiperparatiroidizm, i. *Fr. hyperparathyroïdisme.* Paratiroid bezlerinin aşırı derecede salgı çıkarması. *(Hiperparatiroidizm doğrudan doğruya paratiroid bezlerinin bünyesinden ileri gelebileceği gibi, bu bezlerdeki bir urdan, çeşitli metabolizma veya iç salgı bozukluklarından da ileri gelebilir; fosfor ve kalsiyum metabolizmasında bozukluklara, kemik hastalıklarına hatta sindirim borusunda ülserlere sebep olur).* [*Ing.* Hyperparathyroidism].

hiperparazit,-ti, i. *Fr. hyperparasite. paraz.* Bir asalakta asalak yaşayan canlı varlık. [*Ing.* Hyperparasite].

hiperparotidi, i. *Fr. hyperparotidie. patol.* Kulakaltı bezlerinin aşırı derecede büyümesi ve salgı çıkarması. [*Ing.* Hyperparotidism]

hiperpepsi, i. *Fr. hyperpepsie. patol.* Mide mukozasının aşırı çalışması; hemen her zaman sinirsel sebeplerden ileri gelir. *(mide hiperstenisi).* [*Ing.* Hyperpepsia].

hiperpitüitarizm, i. *Fr. hyperpituitarisme. tıp.* Hipofiz bezinin aşırı çalışmasından ileri gelen ve akromegali, Cushing hastalığı gibi çeşitli bozukluklara sebep olan belirti. *(Lâyıkıyle teşhis edilen hiperpitüitarizm, gittikçe ağırlaşma gösteriyorsa, ya da radyoaktif ışınlarla /radyoterapi, radyoaktif altın/ veya ameliyatla /görme çaprazı tehlike içindeyse/ tedavi edilmelidir).* [*Ing.* Hyperpituitarism].

hiperplazi, i. *Fr. hyperplasie. patol.* Anatomik niteliği bakımından normal bir elemanın aşırı derecede çoğalması: *Meme hiperplazisi, Dölyatağı mukozası hiperplazisi).* [*Ing.* Hyperplasia].

hiperpne, i. *Fr. hyperpnée.* Solunum hareketlerinin ritim ve genliğinin artması. *(Hiperpne deneyi ,tetani veya sara teşhisinde kullanılır; bu hastalıklara istidadı olan kimselerde gerçekten krizlere sebep olabilir).* [*Ing.* Hyperpnea].

hiperproseksi, i. *Fr. hyperprosexie.* < *Yun. hyper,* aşırı + *proseksis,* dikkat. *psikopatol.* Dikkatin, herhangi bir şey ve fikir üzerinde, bir hastalık sayılacak derecede toplanması. [*Ing.* Hyperprosexia].

hiperproteinemi, i. *Fr. hyperprotéinémie. patol.* Kandaki protein oranının anormal derecede artması. [*Ing.* Hyperproteinemia].

hiperprotidemi, i. *Fr. hyperprotidémie.* Kanda aşırı miktarda protid bulunması. [*Ing.* Hyperprotidemia].

hipersansibilite, i. *Fr. hypersensibilité.* § ● *tıp.* Bir maddeye veya uyarana *(stimulus)* karşı aşırı duyarlık. [*Ing.* Hypersensibility] § ❷ *fitopatol.* ◘ **Duyarlık.**

hipersansibl, i. *Fr. hypersensible. tıp.* Aşırı hassas. [*Ing.* Hypersensitive].

hipersekresyon, i. *Fr. hypersécrétion. patol.* Bir salgı bezinin aşırı derecede salgı çıkarması. [*Ing.* Hypersecretion].

hiperseksüel, s. *Fr. tıp.* Cinsel hayata aşırı düşkün. [*Ing.* Hypersexual; *Fr.* Hypersexuel,-elle].

hipersiyali, i. *Fr. hypersialie. patol.* Tükürük salgısının anormal derecede artması.

hipersomni, i. *Fr. hypersomnie. tıp.* Aşırı derecede uyku eğilimi; uyku hastalığında bazı ansefalitlerde, bazı beyin urlarında meydana çıkar; hiç bir bozukluk olmadan da görülebilir. [*Ing.* Hypersomnia].

hipersonik, s. *Fr. hypersonique. hava.* Mach sayısı 5'e eşit veya 5'in üstündeki hızlar *(yani 15° C'ta yaklaşık olarak 6 000 km/ saat)* ve bu hızda yapılan hareketler için kullanılır. [*Ing.* Hypersonic].

— **hız,** *hava.* ◘ **Hız.**

hipersplenizm, i. *Fr. hypersplénisme.* Bazı hastalıkların sebebini, dalağın aşırı derecede çalışmasına bağlayan kuram. *(Buna göre dalağın fazla çalışması sonucunda kemik iliğinin kan hücresi yapması frenlenir ve hücreler aşırı miktarda tahrik edilir. Kemik iliği normal olarak kan hücresi yaptığı halde kan hücrelerinin sayısı azalır ve dalak büyürse bu teşhis yerinde demektir. O zaman dalağın çıkarılması gerekir).* [*Ing.* Hypersplenism].

hiperstatik, s. *Fr. hyperstatique. mek.* Rasyonel statikle hesaplanamayan bağlantı kuvvet ve momentlerinin etkisindeki bir cisim veya cisimler sistemi için kullanılır. *(Düz bükülmede, bir katı cismin üç tane denge denklemi vardır. Bilinmeyenlerin sayısı üçten çoksa, cisim hiperstatik'tir ve bu bilinmeyenleri hesaplamaya yarayan denklemleri bulmak için esnek şekil değişimlerine başvurmak gerekir).* [*Ing. Hyperstatic*].

hipersten, i. *Fr. hypersthène. min.* Demirce zengin piroksen çeşidi; formülü *(Mg, Fe)$_2$ Si_2O_6* olan hipersten, enstetik cinsinden doğal bir silikattır; ortorombik sistemde billûrlaşır. [*Ing.* Hypersthene].

hipersteni, i. *Fr. hypersthénie. patol.* Bazı organ ve dokuların aşırı çalışması. *(Bir zamanlar asteni karşıtı olarak kullanılan bu kelime bugün sadece mide hiperstenisi'ni ifade etmektedir.* (b) Sinir geriliminin artması. [*Ing.* Hypersthenia].

hipersteni̇k, s. *Fr. hypersthénique.* § ● *min.* Bileşiminde hipersten bulunan; § ❷ s. ve i. *patol.* Aşırı güçlerle veya açık belirtilerle ortaya çıkan. [*Ing.* Hypersthenic]. ☆ *Eşanl.* **astenik.**

hipersteni̇t,-ti, i. *Fr. hypersthénite.* Özellikle hipersten meydana gelen iri taneli püskürtme kayası. [*Ing.* Hypersthenite].

hipersterеoskopi, i. *Fr. hypersteréoscopie. opt.* Çekim sırasında, objektifler arasındaki uzaklığı iki göz arasındaki normal uzaklıktan daha büyük olacak şekilde ayarlayarak, kabartma görüntüler veren stereoskopik fotograf çekme usulü. [*Ing.* Hyperstereoscopy].

hipertansiyon, *i. Fr. hypertension. patol.* Kanın damar çeperlerine yaptığı normalden yukarı basınç. *(Damarlarda iki türlü hipertansiyon vardır; atardamar hipertansiyonu; toplardamar hipertansiyonu).* [*Ing.* Hypertension]. ☆ *Eşanl.* **tansiyon yüksekliği.**

hiperteli, i. *Fr. hypertélie. biy.* Bazı organların faydalı sınırı aşarak faydasız, hatta zararlı bir dereceye kadar aşırı gelişmesi. [*Ing.* Hyperthelia].

hipertemi, i. *Fr. hyperthermie. tıp.* Anormal yüksek vücut ısısı. [*Ing.* Hyperthermia].

hipertiroidizm, i. *Fr. hyperthyroïdie, hyperthyroïdisme.* ◘ **Hipertiroidi.**

hipertiron, i. *Fr. hyperthyron* < *Yun. hyper,* üstünde + *thura,* kapı. *mim.* Yunan mimarisinde Dorik üslûbundaki kapıların söğe per-

vazları üstüne süslemelik olarak yapılan tabla veya efrizler. [*İng.* Hyperthyron].

hipertoni, i. *Fr. hypertonie, biy.* Molekül yoğunluğu, bir organizmanın veya bir hücrenin iç ortamındaki yoğunluktan üstün olan eriyiğin durumu. [*İng.* Hypertonia].

hipertonik, s. *Fr. hypertonique.* § ❶ *biy.* Molekül yoğunluğu başka bir ortamınkinden fazla olan eriyiklere veya organik ortamlara denir. *(Kullanıldığı alan kan plazmasıdır; kan plazmasının molekül yoğunluğu, 1 litre suya 8 gr. sodyum klorür /tuz/ katılarak elde edilen eriyiğe denktir).* [*İng.* Hyperto nic]. § ❷ *patol.* Hipertoniye sebep olan veya hipertoniyle birlikte görülen bir hastalık sırasında aşırı derecede gerilim gösteren organa denir. [*İng.* Hypertonic].

~ serum, *ted.* İçinde madensel tuz eriyiği bulunan ve molekül yoğunluğu litrede 8 gr. sodyum klorür *(tuz)* eriyiği bulunan bir eriyikten yüksek olan sıvı. [*İng.* Hypertonic serum; *Fr.* Sérum hypertonique].

hipertr, i. *Fr. hypetıre* < *Yun. hupatros,* Üstü açık. § ❶ Üstü açık Yunan tapınaklarına verilen ad. § ❷ Eski Yunan tapınaklarının kapıları üstündeki parmaklıklı büyük pencereler.

hipertrikoz, i. *Fr. hypertrichose.* Hormonların düzenli çalışmaması sonucu vücudun bazı bölgelerindeki kılların ve saçların aşırı gelişmesi. [*İng.* Hypertricosis]. ◘ **Hirsütizm.**

hipertrof, s. *Fr. hypertrophe* < *Yun. hyper,* üstünde + *trophe. besin. zool* ve *patol.* ◘ **Üstün beslenen.**

hipertrofi, i. *Fr., hypertrophie.* < *Yun, hyper,* üstünde + *trophe. besin.* § ❶ *zool.* ve *patol.* ◘ **Üstün beslenme.** § ❷ Bir organın aşırı gelişmesi: *Karaciğer hipertrofisi, dalak, kalb sol karıncığı v.b. hipertrofileri;* [*İng.* Hypertrophia] ◉ **ödünleyici ~**, *fiz.yol.* Çift iken tek kalan organın veya bir organdan arta kalan parçanın aşırı gelişmesi. [*İng.* Compensating hypertrophia; *Fr.* Hypertrophie compensatrice]. ◉ **prostat ~ si**, *patol.* Bir zamanlar prostat adenomuna yanlış olarak verilen ad. [*İng.* Prostatic hypertrophia; *Fr.* Hypertrophie prostatique].

hipertrofik, i. *Fr. hypertrophique. tıp.* Hipertrofi ile vasıflı. [*İng.* Hypertrophic].

hipertiroidi(zm), i. *Fr., hyperthyroïdie, hyperthyroïdisme.* Tiroid bezi salgısının aşırı çoğalması. *(Çoğu zaman bu sırada tiroid bezinde de büyüme görülür. Göz fırlamasına yol açan guvatrda hipertiroidi vardır. Aşırı hormon salgılanması tiroid bezinin mutlak büyümesini gerektirmez).* [*İng.* Hyperthyroidism]. ◘ **Basedow hastalığı.**

hiperürez, i. *Fr. hyperurese, patol.* Aşırı sidik *çıkarma.* [*İng.* Hyperuresis, polyuria].

☆ *Eşanl.* **poliüri.**

hiperürisemi, i. *Fr. hyperuricémie. patol.* Kanda ürik asid ve ürat miktarının artması. *(Damla nöbetlerinin ve böbrek taşlarının sebebi budur).* [*İng.* Hyperuricemia].

hipervantilasyon, i. *Fr., hyperventilation. tıp.* (a) Karbon dioksid basıncının azalması sonucu akciğer peteklerine giren hava miktarının çoğalması hali; (b) ◘ **Sunî hipervantilasyon.** [*İng.* Hyperventilation]. ◉ **sunî ~**, *tıp.* Sara ve tetanos'u tedavi amacıyle, anestezi yapan hekimin sunî olarak solunumdaki gaz alışveriş miktarını artırması. [*İng.* Artificial hyperventilation; *Fr.* Hyperventilation provoquée]. ☆ *Eşanl.* **hipovantilasyon.**

hipervitaminoz, i. *Fr. hypervitaminose, fizyopatol.* Organizmada aşırı derecede vitamin bulunması. [*İng* Hypervitaminosis].

☆ *Eşanl.* **ipnotizma.**

hipnagojik, s. *Fr. hypnagogique. psiky.* ve *psik.* Uyutulan hastada ortaya çıkan bozukluklar. *(Bunlar çoğunlukla görme sanrılarıdır).* [*İng.* Hypnagogic].

hipnoblepsi, i. *Fr. hypnoblepsie.* Bilinçli olduğu iddia edilen uyurgezerlik. [*İng.* Hypnoblepsia].

hipnoloji, i. *Fr. hypnologie. tıp.* ◘ **Uykubilim.**

hipnotik, ç.i. *Fr. hypnotiques. tıp.* < *Yun. hypnotikos.* § ● Uyku getirici, uyutucu. [*İng.* Hypnotic]. § ● Hipnotizmle ilgili, hipnotizm ve niteliğinde olan. [*İng.* Hypnotic]; § ● *ecz.* Uyutucu ilâç. [*İng.* Hypnotics].

hipnotize, s. *Fr. hypnotisé.* Hipnotizma yoluyle uyutulmuş, etki altında kalmış. [*İng.* Hypnotized].

~ etmek, *dey.* Hipnotizma yoluyle uyutmak birini etki altında bırakmak. [*İng.* To hypnotize; *Fr.* Hypnotiser].

hiznotizm(a), i. *Fr. hypnotisme* < *Yun. tıp.* Hipnoza özgü haller; Yapma uyku meydana getirecek fenomenlerin bütünü; Hipnoz olay ve uygulamaların tümü. [*Osm.* Tenvim; *İng.* Hypnotism].

hipnotizmacı, i. Hipnotizma ile uğraşan kimse. [*İng.* Hypnotist; *Fr.* Hypnotiseur,-euse].

hipnotizmacılık,-ğı, i. *tıp.* (a) Hipnotizmacının mesleği; uyutma yöntemi ve uygulaması; (b) ◘ **Hipnoz.** [*İng.* Hypnotism].

hipnotoksin, i. *Fr. hypnotoxine. biy.* Selenterelerin dokunaçlarında ve yakalayıcı tellerinde bulunan felç edici zehir. [*İng.* Hypnotoxin].

hipnoyid, s. *Fr. hypnoïde* < *Yun. hypnos,* uyku + *oides,* benzeyen. Esrar, meskalin, L.S.D. veya psilosibin gibi uyuşturucu ilâçların verilmesinden sonra insanlarda beliren ruh haline denir. Bu durum içe dönüş bakımından uykudan farklıdır. [*İng.* Hypnoid].

hip(o)-, *Yun. hypo,* altında, kelimesinden alınan ve birçok kelimenin yapısına girerek değerce bir azalma veya küçülme ifade eden önek. *(Kimyada, önüne geldiği kelimenin belirttiği bileşiklerden daha düşük derecede oksitlenmiş bir bileşiği gösterir: Sodyum fosfat Na_2HPO_3, sodyum hipofosfit NaH_2PO_2).* [*İng.* ve *Fr.* Hypo].

hipnoz, i. *Fr., hypnose.* < *Yun.* § ❶ *psik.* Sözle, bakışla telkin yapılarak meydana getirilen bir çeşit uyku hali. Bu halde uyuyan kimse *(denek),* uyutanın etki ve telkinlerine açık, fakat dış dünyanın başka etkilerine karşı kapalıdır. [*Osm.* Nevm-i sınaî; *İng.* Hypnosis]. § ❷ *tıp.* Mekanik, fiziksel veya ruhsal yollarla yahut kimyasal maddelerle sağlanan sunî uyku. *(Kimyasal maddelerle yapılan hipnoza genellikle narkoz adı verilir).* [*İng.* Hypnosis].

☆ *Eşanl.* **ipnoz .**

hipnum, i. *bot.* Turp kömürünü yapan bir karayosunu. [*Lat., ing.* ve *Fr.* Hypnum].

hipoakuzi, i. *Fr. hypoacousie. patol.* İşitme keskinliğinin azalması. [*İng.* Hypoacusia].

hipoaljezi, i. *Fr. hypoalgesie. tıp.* Ağrı duyumunun azalması. [*İng.* Hypoalgesia].

hipoasidite, i. *Fr. hypoacidite kim.* Mide suyundaki asidin azalması. [*İng.* Hypoacidity]

hipoazotüri, i. *Fr. hypoazoturie. patol.* Sidikte azot miktarının azalması. [*İng.* Hypoazoturia].

hipobromit,-ti, i. *Fr. hypobromite. kim.* Hipobromöz asidin tuzu. [*İng.* Hypobromite].

hipobromöz, s. *Fr. hypobromeux. kim.,* Formülü HBrO olan bir asid için kullanılır; hipokloröz aside benzer. ◘ **BROM.**

hipobuli, i. *Fr. hypobulie. tıp.* Anormal irade zayıflığı, iradesizlik. [*İng.* Hypobulia].

hipodaktili, i. *Fr. hypodactylie. tıp.* Parmak noksanlığı ,parmak sayısının normalden eksik, noksan parmaklılık. [*İng.* Hypodactylia].

hipoderma, i. ◘ **Hipodermis.**

hipodermik, s. *Fr. hypodermique* < *Yun. hypo,* alt + *derma,* deri. ◘ **Derialtı.**

hipodermis, i. *Fr. hypodèrme.* < *Yun., hypo,* altında + *Lat. dermis,* deri. *zool* .Omurgasız hayvanlarda üstderiye, omurgalı hayvanlarda derialtı tabakasına karşılık olan bir terim. [*İng.* Hypodermis].

hipodermokliz, i. *Fr. hypodermoclyse, ted.* Kan serumu ile eşbasınçlı bir eriyiğin deri altına sırıngası. [*İng.* Hypodermoclysis].

hipodermoz, i. *Fr., hypodermose.* Büvelek kurtçuklarının hayvanlarda, daha çok sığırlarda sebep olduğu hastalık. *(Hipodermoz, sırtta, omuzda, böğürde değişik büyüklükte şişkinlikler şeklinde belirir. Bu şişkinlikler yavaş yavaş iyileşir, ama deri değerinden kaybeder, çünkü üzerinde çukurlar meydana gelir. Hastalıktan korunma derialtı kurtlarının yok edilmesini gerektirir).* [*İng.* Hypodermosis].

hipodinami, i. *Fr. hypodynamie. patol. tıp.* Kuvvetin anormal şekilde azalması. [*İng.* Hypodynamia].

hipodrom, i. *Fr. hippodrome* < *Yun. hippos,* at + *dromos,* koşu. § ● *binic.* At yarışları yapılan alan, at alanı. [*İng.* Hypodrome]. § ❷ *esk.* Araba ve at yarışları veya binicilik çalışmaları için kullanılan alan. [*İng.* Hypodrome].

hipoepinefri, i. *Fr. hypoepinephrie. patol.* Böbreküstü bezlerinin çalışma yetersizliği: *Addison hastalığı bir hipoepinefridir.* [*İng.* Hypoepinephry].

hipoestezi, i. *Fr., hypoesthesie. patol.* Sinirlerdeki hassasiyetin azalması; Derinin belirli bir uyartıya karşı duyarlığının azalması. Duyarlık yitimi. [*İng.* Hypoesthesia].

hipofarinks, i. *Fr. hypopharynx., zool.* ve *trm.* Bazı böceklerde ağız deliğiyle alt dudak *(labium)* arasındaki dil şeklinde kitinli pat ça. [*İng.* Hypopharynx].

hipofibrinojenemi, i. *Fr. hypofibrinogénémie. tıp.* Kan plazmasında fibrinojen miktarının azalması, *(Kanamaya yolaçan bu bozukluk nadiren doğuştan, çoğu zaman sonradan olur. Fibrinojen veya kan şıringaları ile tedavi edilir).* [*İng.* Hypofibrinogenemia].

hipofiz, i. *Fr. hypophyse.* < *Yun. hypo,* altında + *physis,* büyüme. § ● *zool.* Ara-beyinin alt yüzünde bulunan ve çok sayıda hormona sahip olan bir içsalgı bezi olup ön ve ard olmak üzere 2 lop ile bir kökten yapılmıştır. Fizyolojik olaylarda önemli rol oynar: *Ilkel kordalılarda, özellikle tulumlularda hipofizin homoloğu sinir merkezinin altında bulunan ve ışık etkisiyle gonadostimülin salgılayan bir bezdir).* [*Osm.* Cism-i nuhamiye *Lat. Hypophysis; İng.* Hypophysis, pituitary body]. ◘ *ŞEKİL: 485.* — **SİNDİRİM SİSTEMİ VE İÇ ORGANLAR.** § ❷ *bot.,* Kapalıtohumlularda embriyon askısı hücrelerinin sonuncusu. [*İng.* Hypophysis; *Fr.* Hypophyse].

☆*Eşanl.* **sümüksü cisim.**

hipofizektomi, i. *Fr. hypophysectomie.* Hipofizin ameliyatla çıkarılması. *(Hipofizektomi. hipofiz bezinin fonksiyonlarını ve hipofiz salgılarının etkisini incelemek amacıyle farelerde sık yapılan bir ameliyattır; insanlarda hipofiz urları ve içsalgı bozukluklarının düzeltilmesi dışında pek az yapılır.* [*İng.* Hypophsectomy].

hipofizin, i. *Fr. hypophysine. tıp.* Hipofiz salgısı. [*İng.* Hypophysin].

hipofizit,-ti, i. *Fr. hypophysite. tıp.* Hipofiz iltihabı. [*İng.* Hypophysitis].

hipofolikülini, i. *Fr. hypofolliculinie.,* Folikülin salgısının ve kandaki miktarının azalması. [*İng.* Hypofolliculinia].

hipofonksiyon, i. *Fr. hypofonction. tıp.* Fizyolojik fonksiyonun normalden az oluşu. [*İng.* Hypofunction].

hipofosfat,-tı, i. *Fr., hypophosphate. kim.* Hipofosforik asidin tuzu. [*İng.* Hypophosphorate].

hipofosfit,-ti, i. *Fr. hypophosphite.* § ● *kim.* Hipofosforöz asidin tuzu. § ● *ecz.* Kalsiyum ve magnezyum hipofosfitler kan dolaşımını ve sindirimi hızlandırıcı olarak, kullanılır. [*İng.* Hypophosphite].

hipofosforik, s. *Fr. hypophosphorique. kim.* Formülü P_2O_4 olan anhidrit ve buna tekabül eden $H_4P_2O_6$ asidi için kullanılır. [*İng.* Hypophosphoric].

hipofosforöz, s. *Fr. hypophosphoreux. kim.* Fosforun en az oksijenli asidi için kullanılır.

hipofreni, i. *Fr. hypophrenie, tıp.,* Akıl zâfiyeti, zayıf akıllılık. [*İng.* Hypophrenia].

hipogalakti, i. *Fr. hypogalactie.* Kadın-doğum. Süt salgısının yetersizliği. [*İng.* Hypogalactia].

hipogastrik, s. *Fr. hypogastrique. tıp.* Karnın alt bölgesine ait ,alt karın. [*İng.* Hypogastric].

hipogastr(iyum), i. *Fr. hypogastre. anat.* ◘ **Altkarın.**

hipogeal,-li, i. *bot.* Çenek yapraklarını toprağın altında bulunduran. [*İng.* Hypogeal].

hipogen, i. ◘ **Hipojen.**

hipogenez, i. ◘ **Hipojenez.**

hipogeni, i. ◘ **Hipojeni.**

hipogin, i. ◘ **Hipojin.**

hipoglisemi, i. *Fr. hypoglycémie. patol.* Kandaki şeker *(glikoz)* miktarının azalması. [*İng.* Hypoglycemia].

hipoglobüli, i. *Fr. hypoglobulie. patol.* Kanda alyuvarların sayıca azalması. *(Hipoglobüli, büyük kanamalardan sonra, hemolitik sarılıkta, kan eritici intanlarda (sıtma, streptokok septisemileri) nematopoyetik sistem hastalıklarında /kemik iliği aplazisi/ görülür).* [*Ing.* Globular anemia; *Fr.* Anémie globulaire].

☆ *Eşanl.* **alyuvar kansızlığı.**

hipoglosit,-ti, i. *Fr. hypoglossite. tıp.* Dilaltı dokularının iltihabı. [*Ing.* Hypoglossitis].

hipoglos(sus), i. *Lat. anat.* ◘ **Dilaltı siniri.**

hipogonadizm, i. *Fr. hypogonadisme. patol.* Gonadların, yani cinsiyet bezlerinin çalışma yetersizliği. *(Yumurtalıkların veya erbezlerinin yeteri kadar gelişmemesinden veya bu bezlerin hipofiz hormonları tarafından yeterli derecede uyarılmamasından ileri gelebilir).* [*Ing.* Hypogonadism].

hipogrif, i. *Fr. hippogriffe < Yun. hippos*, at + *griffon*. Yarısı at ve yarısı griffon şeklinde hurafi hayvan. [*Ing.* Hippogriff, hippogryph].

hipohalojenez, s. *Fr. hypohalogéneux. kim.* Hipokloröz, hipobromöz veya hipoiyodöz asidlerinden herhangi biri için kullanılır [*Ing.* Hypohalogenous].

hipohema, i. *Fr. hypohéma.* Gözün ön odasında kan toplanması. [*Ing.* Hypohema].

hipohemi, i. ◘ **Anemi.**

hipohepati, i. *Fr. hypohépatie. patol.* Karaciğer hücrelerinin çalışma yetersizliği. [*Ing.* Hypohepatia].

hipohidroz, i. *Fr. hypohidrose. tıp.* Ter salgısının anormal sekilde azalması, terleyememe [*Ing.* Hypohidrosis].

hipoid, s. *Fr. hypoïde.* Taksimat konilerinin tepeleri ortak olmayan helisel dili bir konik dişli çifti için kullanılır. [*Ing.* Hypoid].

hipoiyodit,-ti, i. *Fr. hypoiodite.* Hipoiyodöz asidin tuzu. [*Ing.* Hypoiodite].

hipoiyodöz, s. *Fr. hypoiodeux.* Yalnız çözeltİ halinde bilinen HIO asidi için kullanılır. ◘ **Iyod.**

hipojen, s. *Fr. hypogene. bot.* Erkek organları tohum kesesinin altında büyüyen. [*Ing.* Hypogenous].

~ **kaya**, *jeol.* ◘ **Kaya.**

~ **kaynak**, *jeol.* ◘ **Kaynak.**

hipojenez, i. *Fr. hypogénèse. tıp.* Kusurlu oluşum, olusum anomalisi. [*Ing.* Hypogenesis].

hipojenik, s. *(çimlenme hk.)* Çimlenen tohumun çiçeklerinin toprak altında kalması.

hipoje, s. *Fr. hypogée < Yun. hypo*, altında + *ge*, toprak > *Lat. hypogeum.* § ● Genellikle toprağın içinde, mağaraların kuru yerlerinde veya yeraltı sularında, yani yeryüzü düzeyinin alt kısımlarında yaşayan organizmaların genel adı. [*Ing.* Hypogee, hypogeum]. § ❷ *ark.* Yeraltında olan *(araba yarışı alanları, mahzen mezarlar gibi)* ve arkeolojinin inceleme alanına giren şeylerin genel adı; özellikle de yeraltı mezarları. [*Ing.* Hypogee, hypogeum].

hipojeni, i. *Fr. hypogénie. bot.* Erkek organlarının tohum kesesinin altında büyümesi. [*Ing.* Hypogyny].

hipojin, s. *Fr. hypogine. bot.* Çiçek kısımları ovaryumdan aşağıda bulunan *(çiçekler hk.).* [*Ing.* Hypogynous].

hipokal(i)emi, i. *Fr. hypokaliémie. patol.* Kanda potasyum miktarının azalması. [*Ing.* Hypokalemia, hypokaliemia].

hipokalsemi, i. *Fr. hypocalcémie. patol.* Kanda kalsiyum miktarının azalması. *(Tetaniye sebep olur).* [*Ing.* Hypocalcemia].

hipokapni, i. *Fr. hypocapnie. patol.* ve *ted.* Kanda karbon dioksit (CO_2) miktarının azalması. *(Hipokapni akciğerlerin bol hava almasından ileri gelir ve karbon dioksidin solunum merkezine yaptığı uyartının ortadan kalkmasına sebep olarak solunumun durmasına yolaçar. Dalgıçlar suya dalmadan önce derin derin soluyarak hipokapniden yararlanırlar. Bundan başka, anestezi yapanlar, ameliyat sırasında birkaç saniye için solunumu durdurmak gerektiği zaman hipokapniye başvururlar).* [*Ing.* Hypocapnia].

☆ *Karş.* **hiperkapni.**

hipokili, i. *Fr. hypochylie. tıp.* Mide suyunun salgı noksanlığı. [*Ing.* Hypochylia].

hipokinezi, i. *Fr. hypokinesie. tıp.* Hareket azalması. [*Ing.* Hypokinesia].

hipoklorhidri, i. *Fr. hypochlorhydrie. patol.* Mide özsuyunda normal asid derecesinin azalması. *(Hipoklorhidri mide kanserlerinde ve atrofik gastritlerde görülür).* [*Ing.* Hypochlorhydria].

hipoklorid, i. *Fr. hypochloride. min.* Bizmutoferrit Cinsinden doğal silikat. [*Ing.* Hypochloride].

hipoklorit,-ti, i. *Fr. hypochlorite. kim.* Hipokloröz asidin tuzu. [*Ing.* Hypochlorite].

hipokloröz, s. *Fr. hypochloroux. kim.* Formülü Cl_2O olan anhidrit ve HClO olan asid için kullanılır. ◘ **Klor.**

hipoklorürasyon, i. *Fr. hypochloruration. ted.* Besinlerle alınan klorürlerin miktarında azalma. *(Sodyum klorürün /tuz/ birikmesinden ileri gelen ödemlerin giderilmesi için kullanılır).* [*Ing.* Hypochloruration].

hipoklorüri, i. *Fr. hypochlorurie. patol.* Sidikte klorür miktarının azalması. *(Ya besinlerle alınan klorürlerin azalmasından veya nefrit hallerinde böbrekte klorürlerin süzülüp atılma eşiğinin yükselmesinden ileri gelir).* [*Ing.* Hypochloruria].

hipokolesterolemi, i. *Fr. hypocholestérolémie. patol.* Kanda bulunan kolesterol miktarının azalması. [*Ing.* Hypocholesterolemia].

hipokondri, i. *Fr. hypocondrie.* § ● *tıp. esk.* Içe dönük nevrasteni çeşidi; merak hastalığı. *(Bu hastalığın geçirek /hipokondr/ organlarında, yani karaciğer, mide, pankreas ve dalakta olduğuna inanılırdı).* [*Ing.* Hypochondriasis]. § ● *psik.* Bütün ruhsal hayatın, sağlık durumuyle ilgili kaygulara yönelmesi şeklinde ortaya çıkan marazî belirti. [*Ing.* Hospital fever; *Fr.* Fièvre des hôpitaux].

hipokondriyak, s. *Fr. hypochondriaque. tıp.* ve *psik.* Merak hastalığına tutulmuş *(kimse).* Karamsar, tedirgin, üzgün. [*Ing.* Hypochondriac].

hipokondriyum, i. *Lat. anat.* ◘ **Gebrek**

hipokost,-tu, i. Eski Yunan ve Roma hamamlarında hamamı ısıtmak için binanın altında yapılan ve külhanda yakılan ateşin alev ve dumanlarının dolaşmasına mahsus olan yollardan ibaret kısım.

☆ *Eşanl. (Türkiye'de)* **cehennemlik.**

hipokotil, *bot.* ◘ **Sapçık.**

hipokrinizm, i. *Fr. hypocrinisme. tıp.* Endokrin bezinin sekresyon noksanlığı. [*Ing.* Hypocrinism].

hipokritik, s. *Fr. hypocritique. fiz.* Sıcaklığı ve basıncı kritik değerlerden daha düşük değerlerde olan bir sıvının durumu için kullanılır. [*Ing.* Hypocritical].

hipokrom, s. *Fr. hypochrome. tıp.* Alyuvarlardaki hemoglobin kaybının, bunların sayısındaki azalmaya oranla daha yüksek olduğu kansızlıklar için söylenir. [*Ing.* Hypochromia].

hipokromatizm, i. *Fr. hypochromatisme. tıp.* (a) Anormal pigmantasyon noksanlığı; (b) Boyama yeteneğinin azalması. [*Ing.* Hypochromatism].

hipokromatopsi, i. *Fr. hypochromatopsie. patol.* Renkleri görmede patolojik zayıflama. [*Ing.* Hypochromatopsia].

hipokromi, i. *Fr. hypochromie. patol.* Eritrositlerdeki hemoglobin miktarının azalması; deri renklenmesinin azalması. [*Ing.* Hypocromia].

hipoksantin, i. *Fr. hypoxanthine. kim.* Pürin, $C_5H_4N_4O$ formülündeki türevi *(hidroksi-6 pürin). (Dalakta bulunan hipoksantin'e ıdrarda, ette ve çeşitli bitkilerde rastlanır. Soğuk suda az, asid ve alkalilerde çok çözünen beyaz bir tozdur. Genellikle triklorupürinden elde edilir).* [*Ing.* Hypoxanthine; *Fr.* Sarcine].

☆ *Eşanl.* **sarsin.**

hipoksantit,-ti, i. *Fr. hypoxanthite. min.* Doğal demir oksit veya aşıboyası. [*Ing.* Hypoxanthite].

☆ *Eşanl.* **siena toprağı.**

hipokseml, i. *Fr. hypoxémie. patol.* Kanda oksijen miktarının azalması. *(Hipoksemi, anoksemin birinci evresidir ve aynı sebeplere* bağlıdır). [*Ing.* Hypoxemia].

hipoksi, i. *Fr. hypoxie. tıp.* § ● Havada oksijen azalması, oksijensizlik. [*Ing.* Hypoxia]. § ● ◘ **Anoksi.**

hipoloji, i. *Fr. hypologie. tıp.* Bir veya iki heceli kelimelerden başkasını söylemeye engel olan konuşma bozukluğu. [*Ing.* Hypology].

hipolökositoz, i. *Fr. hypoleucocytose. tıp.* Kanda lökosit azlığı. [*Ing.* Hypoleukocytosis].

hipolüteini, i. *Fr. hypoluteinie. patol.* Lütein veya progesteron salgısının yetersizliği *(Döllenmiş yumurtanın dölyatağında yuvalanmasını önler veya imkânsız kılar; bundan başka, lüteinin üzerindeki karşıt etkisi yetersiz kaldığından hiperfolikülin belirtisi ortaya çıkar).* [*Ing.* Hypoluteinia].

hipoman, i. *Fr. hippomane. vet.* Alantoit sıvısında yüzen veya kısrak alantoidinin iç yüzünde asılı bulunan, yumurta biçiminde veya yassı, saplı veya sapsız cisim. [*Ing.* Hippomane].

hipomani, i. *Fr. hypomanie. psiky.* Hafif mani durumu. *(Hipomani'de, genellikle hezeyan yoktur. Hastalığın özelliği, heyecanlı ve coşkun bir dönemin ardından bir ruhsal çöküntü döneminin gelebilmesidir).* [*Ing.* Hypomania].

hipomasti, i. *Fr. hypomastie. tıp.* Memelerin anormal küçüklüğü, küçük memelilik. [*Ing.* Hypomastia].

hipomeri, i. *Fr. hypomérie. biy.* Çok hücreli bir hayvanda vücuttaki ilkel bölütlerin sayısındaki anormal azalma. [*Ing.* Hypomeria].

hipometri[1], i. *Fr. hippométrie.* Gösterge olarak kabul edilen matematik elemanlara veya vücudun bazı kısımları arasındaki ağırlık, boy ve hacim oranına göre atları sınıflandırmayı öngören bilim. [*Ing.* Hippometria].

hipometri[2], i. *Fr. hypométrie. tıp.* Kasların hareket yeteneğinin azalması. [*Ing.* Hypometria].

hipomorf, s. *Fr. hypomorphe.* Fizyolojik bir sürecin değerini zayıflatan *(gen hk.)* [*Ing.* Hypomorph].

hiponast, s. *Fr. hyponaste. bot.* Tomurcukta alt yüzü dışbükey olan *(yaprak hk.)* [*Ing.* Hyponastic]

☆ *Eşanl.* **epinast.**

hiponasti, i. *Fr. hyponastie. bot.* Hiponast olan organın durumu. Bir bitki dalının alt kısımdan yukarıya doğru kıvrılarak daha seri gelişimi, bir organın alt kısımlarında iç sebeplerden dolayı fazla büyüme eğilimi. [*Ing.* Hyponasty].

hiponitrit,-ti, i. *Fr. hyponitrite. kim.* Hiponitröz asidin tuzu. [*Ing.* Hyponitrite].

hiponitröz, s. *Fr. hyponitreux. kim.* Azotun $H_2N_2O_3$ formülündeki oksijenli bir asidi için kullanılır. [*Ing.* Hyponitrous; *Fr.* Hypoazoteux].

~ **asid**, Suda çözünen, 6° C'ta patlayan, renksiz ve billûrlu bir katıdır. Çözeltisi, adi sıcaklıkta diazot monoksit Na_2O ve su vererek ayrışır. Indirgen olduğu için, potasyum permanganata etki eder ve iyotlu suyun rengini açar. Nitröz asidin hidroksilamin üzerine etkimesinden veya bu asidin sodyum malgamasıye indirgenmesinden elde edilir. [*Ing.* Hyponitrous acid; *Fr.* Acide hypoazoteux].

hipoparatiroidi, i. *Fr. hypoparathyroïdie. patol.* Paratiroid bezlerinin çalışma yetersizliği. [*Ing.* Hypoparatyroidism].

hipopepsi, i. *Fr. hypopepsie. patol.* Mide özsuyunda sindirme gücünün azalması. *(Anormal ekşimelerde kendini gösterir).* [*Ing.* Hypopepsia].

hipopij, i. *Fr. hypopyge. zool.* Bazı böceklerde erkek cinsiyet organına verilen ad. [*Ing.* Hypopygium, hypopygia].

hipopitüitarizm, i. *Fr. hypopituitarisme.* Hipofiz salgısının yetersizliği: *Hipopitüitarizm, bazı cüceliklerin, kaşeksilerin ve adipoza-*

genital distrofilerin sebebidir. [*Ing.* Hypopituitarism].

hipoplazi, hipoplasti, i. *Fr. hypoplasie, hypoplastie* < *Yun. hypo,* altında + *plastes,* şekil veren. *patol.* Bir dokunun yapıcı etkinliğinin azalması. *(Ya dokuya az kan gitmesinden, ya eksik sinir gitmesinden veya dokunun genetik özelliğinden /böbrek hipoplazisi/ ileri gelir).* [*Ing.* Hypoplasia]. ◘ **APLAZİ.**

hipopotam, i. *Fr. hippopotame. zool.* ◘ **Suaygırı.**

hipopotamgiller, ç. i. *zool.* ◘ **Suaygırıgiller.**

hipoprakselerinemi, i. *Fr. hypopraccelérinémie. patol.* Plazmada akselerin miktarının azalması. *(Kanamalara yolaçan bu bozukluk nadiren doğuştan, çoğu zaman sonradan olur. Tek tedavi yolu kan naklidir).* [*Ing.* Hypopraccelerinemia].

hipopraksi, i. *Fr. hypopraxie. tıp.* Faaliyet noksanlığı. [*Ing.* Hypopraxia].

hipoprokonvertinemi, i. *Fr. hypoproconvertinémie. patol.* Plazmada konvertin oranının azalması. *(Kanamaya yolaçan bu bozukluk nadiren doğuştan, çoğu zaman sonradan olur. Tek tedavi yolu kan naklidir).* [*Ing.* Hypoproconvertinemia].

hipoproseksi, i. *Fr. hypoprosexie. psikopatol.* Mani *(fikir dağılması),* zihin karışıklığı, şizofreni ve aşırı derecede zihin yetmezliği durumlarında ortaya çıkan dikkati toplayabilme eksikliği. [*Ing.* Hypoprosexia]. ☆ *Eşanl.* **aproseksi.**

hipoproteinemi, i. *Fr. hypoproteinémie. patol.* Kanda proteinlerin azalması. [*Ing.* Hypoproteinemia].

hipoprotrombinemi, i. *Fr. hypoprothrombinémie. patol.* Plazmada protrombin yetersizliği. *(Kanamalarda düzensizliğe sebep olan bu noksanlık nadiren doğuştan çoğu zaman sonradan olur. K vitamini ve kan nakilleri bu bozukluğu düzeltir).* [*Ing.* Hypoprothrombinemia].

hipopyon, i. *Fr. hypopyon, hypopion* < *Yun. hypo* altında + *pyon, irin'*den. *Gözbil.* Gözün ön odasında irinlenme. [*Ing.* Hypopyon].

hiporeik, s. *Fr. hyporhéique* < *Yun. hypo,* altında + *rhein,* akmak. Üzerinden akarsuların geçtiği tortulardan oluşan biyolojik ortam. *(Böyle bir ortamda bulunan fauna, su yüzü faunası ile yeraltı faunası arasında geçit meydana getirir).* [*Ing.* Hyporrheic].

hiposantr, i. *Fr. hypocentre.* ◘ **İçmerkez.**

hiposefal, i. *Fr. hypocéphale. ark.* Eski Mısırlıların mumyaların başlarının altına koydukları karton, bez veya bakırdan yapılmış yuvarlak ve yassı plaka. [*Ing.* Hypocephalus].

hiposekresyon, i. *Fr. hyposécretion. patol.* Bir bezin salgısının azalması: *Mide mukozası bezlerinin hiposekresyonu, sindirim bozukluğunun sebeplerindendir.* [*Ing.* Hyposecretion].

hiposikloid, i. *Fr. hypocycloïde. mat. R* yarıçaplı sabit bir çemberin bir *P* noktasının çizdiği eğri. [*Ing.* Hypocycloid].

hiposikloidal, s. *Fr. hypocycloïdal,-ale. mek.* Daha büyük bir çark içinde dönen diğer bir çarkın bulunduğu dişli takımı için kullanılır. [*Ing.* Hypocycloidal].

hiposistoli, i. *Fr. hyposystolie. patol.* Kalb kasılmasında güç azalması. *(Asistoii'den önceki evrede rastlanır).* [*Ing.* Hyposistole].

hiposklerit,-ti, i. *Fr. hyposclérite. min.* Albit,in yeşil renkli çeşidi.

hiposmi, i. *Fr. hyposmie. patol.* Koku almanın azalması. [*Ing.* Hyposmia].

hipospad, s. ve i. *Fr. hypospade. tıp.* Hipospadiyas hastalığına tutulmuş olan: *Hipospad kişi, Bir hipospad.* [*Ing.* Hypospadiac].

hipospadiyas, i. *Fr. hypospadias. patol.* Siyekin doğuştan kamışın alt yüzüne açılması şeklinde sidik yolu bozukluğu. [*Ing.* Hypospadia(s)].

hipostaz, i. *Fr. hypostase* < *Yun. hypostasis,* destek, temel. *fels.* Öz ve töz bakımından birbirinden ayrı olarak görülen tanrısal ilkeler. *(Yeni Eflatuncu felsefe veya İskenderiye okulu felsefesi hipostaz'lar, yani* tanrısal ilkeler kuramına dayanır. Plotinos, *üç tane ilk veya temel hipostaz ileri sürüyordu: ilk hipostaz olan «bir», her türlü eşyanın üzerindedir ve hakkında var olduğundan başka bir şey söylenemez; zekâ, edebî tipleri, yani Eflatun'un anladığı anlamda ideaları kapsayan ikinci hipostazdır; üçüncü hipostaz olan ruh, zekânın idealarına göre, duyulur dünyayı meydana getirir).* [*Osm.* Uknum; *Ing.* Hypostase].

hipostazi, i. *Fr. hypostasie. biy.* Bir genin, alel olmayan başka bir gene göre çekinikliğini anlatmak için *Bateson'*un koyduğu kelime. [*Ing.* Hypostasis].

hiposteatoliz, i. *Fr. hyposteatolyse. patol.* Pankreas lipazının etki göstermemesi yüzünden yağlı maddelerin yeteri kadar veya hiç parçalanıp sindirilememesi. [*Ing.* Hyposteatolysis].

hipostenі, i. *Fr. hyposthénie. patol.* (a) Bazı doku veya organların, özellikle bezlerin fonksiyonlarının zayıflaması: *Mide hipostenisi;* (b) Sinir geriliminin azalması. [*Ing.* Hyposthenia].

hipostenüri, i. *Fr. hyposthénurie. tıp.* Böbreğin idrarı yoğunlaştırma yeteneğinin bozulmasından ileri gelen yoğunluğu az idrar çıkarma. [*Ing.* Hyposthenuria].

hipostil, s. *Fr. hypostyle* < *Yun. hipo,* alt + *stylos,* sütün. *ark.* Eski Mısırlıların tapınaklarında tavanı sütunlarla tutturulmuş, üstü kapalı büyük salonlar için kullanılır. [*Ing.* Hypostyle].

hipostom, i. *Fr. hypostome. zool.* Böceklerin başında alt dudağın altında bulunan kısım. [*Ing.* Hypostome, hypostoma].

hiposülfit,-ti, i. *Fr. hyposulfite. kim.* Hiposülfüroz asidin tuzu. [*Ing.* Hyposulfite, thiosulfate; *Fr.* Thiosulfate].
☆ *Eşanl.* **tiyosülfat.**

hiposülfürik, s. *Fr. hyposulfurique. kim.* ◘ **Tiyonik.**

hipotalamus, i. *Fr. hypothalamus. zool.* Memalilerin dişisinde cinsiyet görevinin belli devrelerde ortaya çıkışını hipotalamus sağlar; hipotalamus bunu hipofizle gonodostimülinlerin aracılığıyle yapar. *(Memelilerin erkeklerinde ise kandaki testosteron, gelişimin çok erken bir devresinde /doğuma yakın/ hipotalamusun çevrimsel /devrî/ iş görme karakterini kaybettirir. Demek ki hipotalamusu bu devreden itibaren cinsî bakımdan yönü belirmiş bir organ olarak düşünebiliriz).* [*Ing.* Hypothalamus].

hipotansiyon, i. *Fr. hypotension. patol.* Tansiyon düşüklüğü; Kan basıncının *(damar geriliminin)* normalin altına düşmesi. [*Ing.* Hypotension]. [*Ing.* Hypotension]. ◉ **kontrollu** ~, *tıp.* Bazı ameliyatlarda yaranın kanamasını azaltmak amacıyle meydana getirilen hipotansiyon. *(Bu teknik, sinir, akciğer ve kalb ameliyatlarında uygulanır).* [*Ing.* Controlled hypothalamus; *Fr.* Hypotension contrôlée].

hipotenar, s. ve i. *Fr. hypothénar. anat.* ◘ **İçayabudu.**

hipotenüs, i. *Fr. hypoténuse* < *Yun. hypo,* altında + *teinein,* germek > *hypoteinusa. anat.* Bir dik üçgende, dik açının karşısında bulunan ve üç kenarın en büyüğü olan kenar: *Bir dik üçgenin BC hipotenüsü üzerine çizilen karenin alanı, AB ve AC dik kenarları üzerine çizilen karelerin alanları toplamına eşittir.* [*Ing.* Hypotenuse].
☆ *Eşanl.* **yatıkkenar.**

hipotermal, s. *Fr. hypothermal,-ale. jeol.* Dolgusu, oldukça yüksek ısı ve basınç altında yapılmış damar. [*Ing.* Hypothermal].

hipotermi, i. *Fr. hypothermie. patol.* Vücut sıcaklığının normalin altına düşmesi. [*Ing.* Hypothermia]. ◉ **suni** ~, *tıp.* Ameliyat yapmak amacıyle vücut iç sıcaklığının düşürülmesi. [*Ing.* Artificial hypothermia; *Fr.* Hypothermie provoquée].

hipotesyum, i. Likenlerin früktifikasyon dokusunda, himenyumun altında bulunan kısım. [*Ing.* Hypothecium; *Fr.* Hypothécie].

hipotetik, s. *Fr. hypothétique* < *Yun.* Bir hipotez üzerine kurulmuş, kesin olmayan. [*Osm.* Farazî; *Ing.* Hypothetic(al)].
☆ *Eşanl.* **varsayılan.**

hipotez, i. *Fr. hypothèse.* ◘ **Varsayım.** ◉ **avogadro** ~ i, *fiz.* ◘ **Avogadro.** ◉ **dipten akma** ~ **i,** *coğr.* ◘ **Dip.**
~ **denemesi,** *istat.* ■ **Deneme.**

hipotifit,-ti, i. *Fr. hypotyphite. min.* Bileşiminde yüzde 3 bizmut bulunan doğal arsenik. [*Ing.* Hypotyphite].

hipotiroidi, i. *Fr. hypothyroïdie.* Tiroid salgısının yetersiz veya yok oluşu. [*Ing.* Hypothyroidism, hypothyroidea]. ◘ **Miksödem.**

hipotoni, i. *Fr. hypotonie.* § ● *biy.* **Hipotonik** eriyiklerin durumu. ☆ *Karş.* **hipertoni.** § ● *patol.* Kas gerginliğinin zayıflaması. *(Hipotoni, kasların ve kirişlerin gevşeme halidir. Bazı sinir hastalıklarında (örnek: hemiplejilerin başlangıç evresinde) bazı paraplejilerde ve tabeste görülür).* [*Ing.* Hypotonia].

hipotonik, s. *Fr. hypotonique* < *Yun. hypo,* altında + *tonos, ton.* § ● *zool.* **İzotonik** bir sıvıdan daha küçük ozmotik basınca sahip olan; Solüsyonların yoğunluğunun belirli miktardan aşağı olan. [*Ing.* Hypotonic]. § ● *bot.* Canlı hücrenin özsuyunun yoğunluğu hücreyi çevreleyen eriyiğin yoğunluğundan az olan. [*Ing.* Hypotonic].
~ **eriyik,** Molekül yoğunluğu kan plazmasınınkinden aşağı olan tuzlu eriyik. [*Ing.* Hypotonic solution; *Fr.* Solution hypotonique].

hipotrepsi, i. *Fr. hypothrepsie. tıp.* Çok küçük çocuklarda görülen kısmî beslenme bozukluğu; atrepsinin birinci evresi. [*Ing.* Hypothrepsia].

hipotrof, s. *Fr. hypotrophe* < *Yun. hypo,* altında + *trophe,* besin. *zool.* ve *patol.* ◘ **Düşük beslenen.**

hipotrofi, i. *Fr. hypotrophie* < *Yun. hypo,* altında + *trophe,* besin. *zool.* ve *patol.* ◘ **Düşük beslenme.**

hipovanadik, s. *Fr. hypovanadique. kim.* Dört değerli vanadyum bileşikleri için kullanılır: *Hipovanadik klorür VCl_4 (veya vanadyum IV- klorür).* [*Ing.* Hypovanadic].

hipovanadöz, s. *Fr. hypovanadeux. kim.* İki değerli vanadyum bileşikleri için kullanılır: *Hipovanadöz klorür V Cl_2 (veya vanadyum II-klorür).* [*Ing.* Hypovanadous].

hipoventilasyon, i. *Fr. hypoventilation. fizyol.* Solunumda gaz alış verişinin azalması. *(Hipoventilasyon ya kendi kendine ve patolojik olur ya da hipervantilasyonun aksine bir maksatla anesteziyi yapan hekim tarafından sunî olarak meydana getirilir).* [*Ing.* Hypoventilation].

hipovenozite, i. *Fr. hypovénosité. tıp.* Venlerin kusurlu gelişimi. [*Ing.* Hypovenosity].

hipovolemi, i. *Fr. hypovolemie. tıp.* Hacım azalması, özellikle kan hacminin anormal derecede azalması. [*Ing.* Hypovolemia].

hippa, i. *zool. Hippidae* famiyasından, sıcak denizlerde yaşayan kabuklu hayvan; bacakları kısmen örten kabuğu hemen hemen silindir biçimindedir. *(Hippaların gövdesi yumurtamsı bombeli, göz sapcıkları uzun, bacakları kısa ve kürek gibi geniştir; görünüşü mavi porseleni andırır. Hindistan'ın güneyinde bunlara boynuzlu denir).* [*Lat.* ve *Ing. Hippa, emerita; Fr.* Hippe, hippa].

hipparion, i. *Toynaklı memeli hayvan;* Miyosen ve pliyosen tabakalarında fosil olarak bulunur. Genel vücut yapısıyle ata benzer; azı dişleri ve özellikle ayakları attan farklıdır. Ayağında, ikisi yanlarda olmak üzere üç parmak vardır. Bu cinsten hayvanlar Kuzey Amerika ve Afrika'da yaşamıştır. Hattâ bazı türleri Dördüncü zamana kadar Afrika'da yaşamağa devam etmiştir. [*Lat., Ing.* ve *Fr.* Hipparion].

hippidium, i. *zool.* Atgillerden soyu tükenmiş toynaklı memeli hayvan. *(Bu hayvanların kemiklerine Güney Amerika'da pleistosen tabakalarında rastlanır).*

hippi'ler, ç. i. *Ing. hippy.* Toplumsal düzenin dışına çıkmaya çalışan teşkilâtlanmamış gençler kitlesi. *(Hippi deyimi 1965'te A.B.D.'de çok kullanılır oldu. Hippi yaşa-*

yışını benimseyenlerin çoğu Amerikan toplumunun orta ve üst sınıflarından gençlerdir).

hippokampos, i. *Yun. hippos,* at + ***kampe,*** dolambaçlılık. *mit.* Deniz atı *(yarısı at yarısı balık olan canavar).* [*Ing.* Hippocampus; *Fr.* Hippocampe].

HIPP, öz. i. (1813-1893) Saat yapımcısı.

~ **sarkacı**, Elektrikli saat sarkacı. Bu sarkaç, hareketli bir mıknatıs tarafından salınım halinde tutulur ve mıknatısın çekim etkisinden doğan hafifleme, ancak salınımlar belirli bir sınırın altına düştüğü zaman denk duruma gelir.

HIPPOKRATES, öz. i. (M.Ö. 460-M.Ö. 377). Yunanlı hekim. Klinik gözlemin öncüsü olan eskiçağın en büyük hekimi olmuştur.

hippokratesçi, i. Hippokrates sistemi taraftarı. [*Ing.* Hippocratist; *Fr.* Hippocratiste].

hippokrates'çilik,-ği, i. Hippokrates'in ilkelerine ve doktrinine dayanan tıp. [*Ing.* Hippocratism; *Fr.* Hippocratisme].

hippokratia'lar, ç. i. *Yun.* Arkadia'lıların *Poseidon* onuruna yaptığı şenlik. [*Fr.* Hippocraties].

hippokratik, s. *(Hippokrates'in adından). Fr. hippocratique.* Hippokrates'e ve onun sistemine ilişkin. [*Ing.* Hypocratic; *Fr.* Hippocratique].

~ **tırnak (parmak)**, Tırnakların bozularak çengel şeklinde kıvrılması ve tırnağa bitişik parmak kemiklerindeki etli kısmın yaygınlaşması. *(Hippokrates'in anlattığı şekilde, özellikle akciğer ve bronşlarda yer alan bazı müzmin hastalıklarda görülür).* [*Ing* Hippocratic nail or finger; *Fr.* Ongles (doigts) hippocratiques].

~ **yüz**, Ölmek üzere olan bir kimsenin yüz ifadesi. *(İlk defa Hippokrates tarafından tam olarak tanımlanmıştır).* [*Ing.* Hippocratic face; *Fr.* Face hippocratique].

hippus, i. *tıp.* Gözbebeği çapının spazmodik olarak azalıp çoğalması. Gözbebeğinin ritmik bir şekilde daralması *(miyozis)* ve genişlemesi *(midriyazis). (Landolfi dolaşım hippusu bazen aort yetersizliği hallerinde görülür).* [*Ing.* ve *Fr.* Hippus].

hipsografik, s. *Fr. hypsographique.* < *Yun. hypsos,* yükseklik + *graphein,* çizgi. *coğr.* Yükseltilerin dağılımını gösteren. *(Hipsografik harita, bazı yükselti dilimlerini ayırt ederek engebeyi gösterir).* [*Ing.* Hypsographic].

~ **eğri**, *coğr.* Bütün yeryüzünün yükseklik, derinlik basamaklarının türlü değerlerini göstermek üzere çizilmiş bir eğri. [*Ing.* Hypsographic curve; *Fr.* Courbe hypsographique].

hipsografya, i. *Fr. hypsographie.* Dağların, yüksek yerlerin ve ülkelerin betimlenmesi. [*Ing.* Hypsography].

hipsogram, i. *Fr. hypsogramme. elek.* Bir elektrik hattı boyunca, akımın gerilim, şiddet ve kuvvet değişimlerini gösteren diyagram. [*Ing.* Hypsogram].

hipsometre, i. *Fr. hypsomètre.* § ❶ *elektr.* İletim seviyelerinin ölçülmesine yarayan âlet. ☆ *Eşanl.* **nepermetre**. [*Ing.* Hypsometer; *Fr.* Népermetre]. § ❷ *meteor.* Yüksekteki hava basıncını, saf suyun kaynama sıcaklığına dayanarak ölçen âlet. *(Gerçekten normal basınç altında /1013,3 milibar/ su 100° C'ta kaynar. Basıncın 1 mb. düşmesiyle, suyun kaynama sıcaklığı da 0,05° C azalır. Derecenin binde 5'ini gösteren hassas bir termometreyle, yaklaşık olarak milibarın onda biri cinsinden hava basıncı bulunabilir. Taşınması zor olan civalı barometre yerine, dağcılıkta hipsometre kullanılır).* [*Ing.* Hypsometer].

hipsometri, i. *Fr. hypsométrie.* § ❶ *coğr.* Bir bölgenin değişik yükselti kuşaklarını birbirine oranla genişliği. [*Ing.* Hypsometry]. § ❷ Bir haritada yükseltilerin gösterilmesi. *(Hipsometrik eğriyle belirtilir; bu eğri toplanma eğrisi veya bir histogramla gösterilen, yükseltilerin frekans eğrisidir).* [*Ing.* Hypsometry].

~ **eğrisi**, Yığılma veya histogram eğrileriyle gösterilen yükselti frekans eğrisi. [*Ing.* Hypsometric curve; *Fr.* Courbe hypsométrique].

~ **kazanı**, Su buharının kaynama sıcaklığını ölçerek barometre basıncını çıkarmaya yarayan âlet. [*Ing.* Hypsometric boiler; *Fr.* Chaudière hypsométrique].

hipsometrik, s. *Fr. hypsométrique.* Hipsometre veya hipsometriyle ilgili. [*Ing.* Hypsometric].

~ **düzeçleme**, ◘ Düzeçleme.

~ **renkler**, *hava.* Bir haritada çeşitli seviyeleri birbirinden ayırmak için kullanılan renk kademeleri. [*Ing.* Hypsometric tints; *Fr.* Teintes hypsométriques].

~ **renkler ıskalası**, *hava.* Bir haritadaki arızaların yüksekliğini göstermek maksadıyle milletlerarası kabul edilmiş ve açıktan koyuya giden renk kademelerini sıra ile gösteren cetvel. [*Ing.* Scale of hypsometric tints; *Fr.* Échelle des teintes hypsométriques].

hipürik.asid, *kim.* ◘ **Asid**.

hipürik asid testi, ◘ **Test**.

hiram etmek, *dey.* Salınarak yürümek.

hiref, ç. i. *Osm.* < *Ar.* **hirfet**'in çoğulu.

hirfet,-ti, i. ç: **hiref**. *Osm.* < *Ar. esk.* § ❶ Meslek, sanat, esnafın işi. [*Ing.* Trade, hand-craft, business; *Fr.* Métier]. § ❷ *san. esk.* Güzel sanatlar dışında kalan zanaatlar *(kunduracılık, duvarcılık, marangozluk, dokumacılık, demircilik v.b. için kullanılan deyim. Bunları yapanlara hirfekâr veya harif denirdi. Bu gibi işler için sanat deyimi kullanılırsa da, bunları yapanlara zanaatkâr denirdi).*

hirfetçi, i. Zanaatla geçinen kimse, esnaf.

HIRSCHSPRUNG, **Herald**. öz. i. (1830-1916). Danimarkalı hekim.

~ **hastalığı**, *patol.* Doğuştan kalın bağırsak genişlemesi. *(Yeni doğmuş çocuklarda kabızlığın en ağır ve inatçı şeklidir).* [*Ing.* Congenital megacolon, Hirschsprung disease; *Fr.* Maladie de Hirschsprung, mégacôlon congenital].

hirsin, i. *Fr. hircin.* Fosil reçine çeşidi. [*Ing.* Hircine].

hırsütizm, i. *Fr. hirsutisme. patol.* İçsalgı bozukluklarından dolayı özellikle kadınlarda derideki kılların normalin üstünde çoğalması. [*Ing.* Hirsutism].

hirüdin, i. *Fr. hirudine. ecz.* Sülük başlarından yapılan ilâç; kanın pıhtılaşmasını geciktirir veya önler. *(Kan pıhtılaşmasını önleyici etkisinin neden ileri geldiği bilinmemektedir: muhtemelen bir heparin'den ileri gelir).* [*Ing.* Hirudin].

his,-ssi ,i. ç:**ahsâs**. *Osm.* < *Ar. hiss.* § ❶ Dış dünyanın etkilerini duyabilme yeteneği, duyu: *Altıncı his. Görme hissini kaybetmiş bir zavallı.* [*Ing.* Sense, perception, faculty; *Fr.* Sens]. § ● Bir şeyin insanın iç dünyasında uyandırdığı izlenim: *Hislerimi anlatmak çok güç.* [*Ing.* Feeling, sensation, sentiment; *Fr.* Sentiment, sensation]. § ❸ Ahlâkî, felsefî, estetik v.b. şeyleri değerlendirme ve onlara olan bağlılık: *Haysiyet hissi, beka hissi* [*Ing.* Sense; *Fr.* Sens] § ❹ Herhangi bir şeye yönelen duygu, eğilim: *Hislerine yeni bir yön verdi. Şeytanî hisler.* § ❺ Sezme, seziş: *Hisleri onu hiç yanıltmamıştı.* [*Ing.* ve *Fr.* Intuition]. ☆ *Eşanl.* **duygu**, **sezgi**. ◉ ~ **vermek (uyandırmak)**, *dey.* ... ye benzer bir his yaratmak: *Küçücük yüzü insana bir çekmece hissini verecek kadar kilitli idi. Peregrini'ye bu sözler, önünde beklediği bir yüce hisarın kapılarını açıyor hissini verdi.* ◉ ~ **lerine kapılmak**, *dey.* Duygusal olarak hareket etmek [*Ing.* To be carried away by one's feelings; *Fr.* Se livrer à ses sentiments. s'abandonner au sentiments].

hisa, i. *It.* (?) *den.* Bir şeyi karşı yöne kuvvet uygulayarak yukarı kaldırma, basma. [*Ing.* Hoisting away; *Fr.* Action de Hisser].

~ **etmek**, *den.* (a) Denize kürekleri dikerek palaları birbirine ve bordaya paralel olarak tutmak; Bir şeyi karşı yöne kuvvet uygulayarak yukarı kaldırmak, basmak. [*Ing.* To hoist away; *Fr.* Hisser].

~ **kürekl** *den.* Kürekleri, filika küpeştelerine dikey olarak palaları yukarıya gelmek üzere kaldırarak harekete hazır olmak için verilen kumanda. [*Ing. Hoist* away]; *Fr.* Hissez!].

~ **kürek etmek**, *den.* Topaç sınırlarını filika sintesine oturtarak küreği dikey tutmak. [*ing.* To hoist away; *Fr.* Hisser].

~ **punyal**, *den.* Yelken fora kumandası.

~ **sancak**, *den.* Savaş gemilerinde, sancağın kıç gönderine çekilmesi.

hisal,-li, ç.i. *Osm.* < *Ar.* Hasletler, huylar.

hisar /hisâr/, i. *Osm.* < *Ar. hasr.* § ❶ Eskiden taştan yapılan kuleli ve yüksek duvarlı küçük kule: *Rumelihisarı, Anadoluhisarı.* [*Ing.* Fortress; *Fr.* Fort, fortresse]. ◘ *ŞEKİL: 273.* — **KALE**. § ● *müz.* (a) Türk musikisinde dügâh perdesinde karar kılan bir bileşik makam; (b) Alaturka perde sisteminde re diyez notası; § ❷ *esk.* Kuşatma, etrafını çevirme, muhasara etme; § ● *mim.* Bir şehrin veya mevkiin düşman saldırısından korunması için hâkim bir noktada kurulan, surlar ve kulelerle çevrili kale. ☆ *Eşanl.* **Bâlâ hisar, iç kale, erk**.

~ **eri**, *esk. tar.* Hisarları korumakla görevli bir sınıf asker. [*Ing.* Guards of a fort]

~ **hendeği**, ◘ **Kale hendeği**.

~ **peçe**, *mim.* Bir kale, hisar, kapı veya köprüyü savunmak amacıyle onun ilerisine yapılan mazgal delikli siperli sur veya kuleye verilen ad. [*Ing.* Barbican, outwork; *Fr.* Barbacane].

~ **perdesi**, *müz.* Türk musikisinde tiz sekizlinin yedinci perdesine verilen ad. *(orta sekizlide kaba hisar, on tiz sekizlide tiz hisar adını alır. Re diyez'in karşılığıdır).*

hisar.aşiran /hisâraşirân/, b. i. *Osm.* < *Fars. hisar* + *aşiran. müz.* Türk musikisinde bir bileşik makam. *(Râkım Erkutlu tarafından yapıldı. Bunda suzidil yapıldıktan sonra hüseynî beşlisi veya makam kullanılmaz, onun yerine uşşak dörtlüsünün aşiran /mi/ perdesindeki şeddi ile karar ettirilir).*

hisar.buselik, b.i. *Osm.* < *Fars. hisar* + **büselik**. *müz.* Türk musikisinde bir bileşik makam. *(Hisar makamının dizisine buselik dizisi eklenerek yapılmıştır. Hisar makamı gösterildikten sonra buseliğe geçilerek karar kılınır. Durağı dügâh, güçlüsü hüseynî perdesidir. Donanımına hisarda olduğu gibi re ve sol için B diyezi konulur. Buselik için gerekli değişiklikler yerine gelince yapılır).*

hisarıcevhişehnaz, b. i. *Osm.* < *Fars. hisâr.ar. vech.* + *Fars. şehnaz.hisar-ı vech-i şehnaz. müz.* Türk musikisinde eski bileşik makam. (Makamın adı «*Şehnaz yüzünden hisar*» anlamındadır. *Durak perdesi dügâhtır, /la/, Şehnaz ve hisar makamlarının karıştırılması ve karışık kullanılması ile yapılır. Sipihrin benzeri veya aynıdır. Bugün elimizde bu makamdan Mahmud I'in Çenber Peşrev ve saz Semaisi ile Selim III'ün Fâhte Peşrev ve Saz Semaisi gibi eserler vardır).* [*Ing.* Castled; *Fr.* À Chateau].

hisarlı, s. § ❷ Hisarla çevrili *(yer);* [*Ing.* Castled; *Fr.* À chateau]. § ● Hisarda oturan. [*Ing.* Castle dweller, inhabitant of Anadolu Hisarı or Rumeli Hisarı on the Bosphorus].

hisbaniye, i. *Osm.* < *Ar. hisbâniyye. fels. esk.* ◘ **Şüphecilik**.

hisbe, i. *Osm.* < *Ar. esk.* İslâm hukukunda devlet muhasebesi; muhasebe dairesi.

hisingerit,-ti, /hizingerit/, i. *Fr. hisingérite (İsveç'li Hisinger'in adından). min.* Hidratlı doğal demir ve magnezyum silikat,; nontronit'e benzer, amorf kütleler halinde bulunur. [*Ing.* Hisingerite].

hisli, s. § ● Hislerle dolu, duygulu: *Günün veya gecenin hisli bir ânında birden küçük bir şey geçer, gönlümüzü taşıran bir damla düşer. Öyle hisli bir duman yüzer ki, havasındal Sanki orda bulunmuş ve ayrılmış âşıklar.* [*Ing.* ve *Fr.* Sensible]. § ❷ Duygulu. içli: *Alıngan ve hisli bir çocuk.* [*Ing.* Sensitive, over-sensitive, touchy, easily offended, susceptible; *Fr.* Sensible]; § ❷ *esk.* Hassas. [*Ing.* Sensitive, responsive, delicate in feeling, *Fr.* Sensible, impressionnable] ☆ *Karş.* **hissiz, duygusuz, kaba, vurdum duymaz**.

hispa, i. *zool.* Kınkanatlılar *(Coleoptera)* takımının, *Hispidae* familyasından, kirpi gibi dikenli küçük böcek; Eski Dünya'nın sıcak bölgelerinde bulunur. *(Siyah hispa ile kırmızımsı esmer Hispa testacea Avrupa'da laden ortalarının üzerinde yaşar).* [*Ing.* ve *Fr.* Hispa].

hispanik, i. *Fr. hispanique. dilb.* VIII. yüzyıldan XVI. yüzyıla kadar İspanya'da konuşulan magribî arap lehçesi. [*Ing.* Hispanic].

hispirik, s. Beceriksiz.

hisse, i. ç: **hısas**. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Bölünebilen bir şeyden herkese düşen kısım, pay; [*Ing.* Portion, part; *Fr.* Portion, part]. § ❷ *huk.* ve *ikt.* Bir maldan veya işten herkese düşen ayrılan kısım; Sermaye hisseleri olan şirketlerde, o şirkete katılan her ortağın katılma payı. [*Ing.* Share, allocation; *Fr.* Part]. § ❸ *mec.* Bir hikâye veya olaydan alınan ders; *Kıssadan hisse çıkarmak.* [*Ing.* Lesson, warning; *Fr.* Moralité]. § ❹ *teşk .tar.* Sipahilerin kılıç hakkı olan tımar veya zeametlerine, hizmetlerine karşılık olarak sonradan eklenen miktar. ☆ *Eşanl.* terakki. ◉ **~ i müfreze.** *esk.* Bir toprağın taksiminde hisse sahiplerinden her birine düşen toprak parçası; ◉ **~ i temettü şartıyla aile şirketi emvali**, *huk. Aile şirketi kuran ortakların,* bir sözleşmeyle ortaklığın yönetimi ve işletilmesini içlerinden birine bırakmaları ve safi gelirden yıllık pay almaları; ◉ **~ i yazu**, *teşk. tar.* Tımarlarla başların icmale geçen **gelirleri.** *(Osmanlıların fütühat devirlerinde alınan yerler hemen kayıtlara geçirilir, tımar ve has olarak ikiye ayrılırdı. Tımar ve has dahil edilmeyen köyler «hass-ı hümayun» adıyle devlete bırakılırdı. Bunlara ait hasılata hisse- yazu denir ve tevcihatın temelini teşkil ederdi);* **~ lere bölünmüş sermaye**, *ikt.* Hisse senetleriyle temsil edilen sermaye. [*Ing.* Share capital; *Fr.* Le capital action]. ◉ **~ lere talip olma**, *ikt.* İştirak taahhütnamesini doldurma. [*Ing.* Application for shares; *Fr.* Demande l'action]. ◉ **~ leri temsil eden senet**, *ikt.* Limited şirketlerde sermayedarların hisselerini temsil eden ve hamiline yazılı senet. [*Ing.* Share-warrant; *Fr.* Action titre au porteur]. ◉ **~ lerin denkleştirilmesi**, ◘ **Şu-yu'un giderilmesi.** ◉ **haval ~** *mat.* ◘ **Haval.**

~ kapmak, *dey.* Bir olaydan yararlı bir öğüt çıkarmak. [*Ing.* To learn a lesson *(from)*].

~ senedi, *ikt.* Anonim veya komandit ticaret ortaklığında ana paranın bölünmüş olduğu ve sayılıp elden geçebilen ortaklık belgesi. [*Ing.* Action, *(a share of)* stock; *Fr.* Action]. ◉ **âdi ~ ~ leri**, *huk.* Şirketin âlelade zamanlarda çıkardığı aksiyonlar. [*Ing.* Ordinary shares; *Fr.* Actions ordinaires]. ◉ **efektif ~ ~**, *ikt.* ve *mal.* ◘ **Efektif;** ◉ **imtiyazlı ~ ~**, *huk.* Ana sözleşme ile kendilerine kâr payı, tasfiye halindeki şirket mevcudunun dağıtılması ,oy hakkı v.b. gibi konularda daha üstün ve farklı bir durum tanınan hisse senedi. *(Iki kısımdır:* (a) *Rey bakımından imtiyazlı hisse senetleri;* (b) *Kazanca iştirâk bakımından imtiyazlı hisse senetleri);* [*Ing.* Shares carrying voting-power; *Fr.* Action a droit de vote privilégié]; ◉ **müessis ~ ~**, *huk.* Sahibine sermayeye, idareye katılmayı gerektirmeksizin tesis hizmeti karşılığı olmak üzere yalnız temettü iştiraki sağlayan ada yazılı senet. [*Ing.* Founder's shares; *Fr.* Part de fondateur].

~ senedi makbuzu, *ikt.* Hisse senedini devreden tarafından hisse bedelinin alındığına dair verilen makbuz. [*Ing.* Stock receipt].

~ senedine ait haklar hariç olarak, *ikt.* O senedin haklar dışında satılması veya hakların yeni malike geçmemesi. [*Ing.* Stock exrights; *Fr.* Titre ex-droit].

~ senedinin itibarî değeri, Senedin üzerinde, Türk lirası olarak yazılı olan değer. *(Bu değer ,pay sahibinin koymayı taahhüt ettiği veya koyduğu sermayenin nominal değeridir)* [*Ing.* Nominal value of stock].

~ senedinin temettü ile birlikteki değeri, *ikt.* Hisse senedinin temettü ile birlikteki kıymeti. [*Ing.* Cum dividend; *Fr.* Avec de dividende].

~ senetlerinin ihraç fiyatından fazla olan farkı, *ikt.,* Sigorta ettirenin ödediği ücret. [*Ing.* Premium; *Fr.* Prime].

☆ *Eşanl.* **prim.**

~ senetlerinin tediye edilmemiş kısmının tediyesine davet. *ikt.* Borsada belirli eshamı tesbit edilen fiyatla belirli müddette satın alma hakkı. [*Ing.* Call; *Fr.* Appel].

~ tahsisi, *ikt.* Her hissedara hisselerinin verilmesi, tevzi, tahsis, masrafların tevzii. [*Ing.* Allocate; *Fr.* Assigner, allocation].

hissedar /hissedâr/, i. *Osm.* < *Ar. hisse* + *Fars. dâr. ikt.* ve *huk.* Herhangi bir şeyde hissesi olan, anonim veya komandit ortaklıklarında hissa sahibi. [*Ing.* Shareholder, shareowner, stockholder; *Fr.* Actionnaire, associé]. ☆ *Eşanl.* **paydaş, ortak, aksiyoner;** ◉ **~ lar meclisi**, Bir şirket ortaklarının veya onları temsil edenlerin toplantısı; [*Ing.* Meeting of shareholders; *Fr.* Assemblée des actionnaires]. ◉ **~ lar umumî heyeti**, *ikt.* Hissedarlar kurulu, umumî heyet. Ticaret şirketlerinde sermaye sahibi hissedarların tamamından olusan kurul. [*Ing.* General meeting of shareholders. *Fr.* Assemblée générale d'actionnaires]. ◉ **~ ların sorumluluğu**, *ikt.* Şirkete hisselerinin bedellerini ödeyen şeriklerin şirket borçlarından dolayı tekrar hisselerinin nominal kıymetleri kadar sorumluluk deruhte etmeleri. [*Ing.* Double liability. *Fr.* Responsabilité d'actionnaire]. ◉ **~ lar sermayesi**, *ikt.* Kurucular veya ortaklar tarafından taahhüt edilen sermaye, esas sermaye. [*Ing.* Capital stock]. ◉ **gemi ~ i**, *ikt.* ◘ **Gemi.**

hissedilmek, f. § ❶ Hissetmek eylemine konu olmak. § ❷ Sezilmek: *Yazısından devrimci olduğu hissediliyor.*

hissei.şayia /hisseişâyia/, b.i. *Osm.* < *Ar.* Bir şeyin topuna birden ortak olanlardan her birinin pay oranı; *Onun da sekizde bir hisseişayiası var. Bu dükkânda hisseişayiası var, Şu ev hisseişayialıdır.* [*Ing.* Co-ownership; *Fr.* Copropriété].

☆ *Eşanl.* **mülkiyet.**

hissei.şayialı, b.s. *Osm.* < *Ar. ve Fars.* Pay oranına göre bölümlere ayrılmış olmayıp topu birden birkaç kişinin malı olan: *Bu ev hisseişayialı olduğu için satılığa çıkarıldı.* [*Ing.* Coproprietary; *Fr.* Copropriétaire].

hisseleşmek, f. Paylasmak, ortak bir malı ayırmak. [*Ing.* To share; *Fr.* Partager, diviser].

hisseli, s. Hisselere ayrılmış, paylara bölünmüş, içinde birkaç kişinin payı *(hissesi)* olan. [*Ing.* Having shares, divided into shares, belonging to various people; *Fr.* Divisé en plusieurs parts].

☆ *Eşanl.* **paydaşlı.**

hissen, z. *Osm.* < *esk.* Duyguca, hissî olarak, duygulanarak. [*Ing.* As far as one's feelings are concerned].

hisset,-ti, i. *Osm.* < *Ar. esk* Hasislik, cimrilik, pintilik: *Yaşlandıkça hisseti artıyor, parası olduğu halde dilenci gibi geziyor.* [*Ing.* Meanness, stinginess, miserliness avarice; *Fr.* Avidité, avarice, ladrerie].

hiss.etmek(-i), f. *Osm.* < *Ar.* ve *T.* § ❶ Fizikî bir uyartıyı duymak: *Sıcaklığı hissetmek.* [*Ing.* To feel, sense; *Fr.* Sentir]. § ❷ Farkına varmak, anlamak, sezmek: *Onun bu işi başaramayacağını hissediyorum.* [*Ing.* To perceive; *Fr.* Perçevoir].

hiss.ettirmek(-i,-e), f. § ❶ Duyurmak. [*Ing.* To make feel; *Fr.* Fair sentir]. § ❷ Sezdirmek. [*Ing.* To hint, imply; *Fr.* Faire entendre].

hissî /hissî/, s. *Osm.*<*Ar.* Hisle ilgili, duyguya ait, duygu ile anlaşılan. [*Ing.* Emotional, sentimental; *Fr.* Sentimental,-ale].

☆ *Eşanl.* **duygusal, duysal.**

~ komedi, *tiy.* Aşk ve duygu *(his)* üzerine yazılmış tiyatro eserleri. Bu eserler tamamen değilse bile kısmen şiire yaklaşırlar Okunur ve seyredilirken insanı müteessir ederse de fazla ileriye gidip ağlatmaz. [*Ing.* Sentimental comedy; *Fr.* Comédie sentimentale].

hissi.kablelvuku, b. i. *Osm.* < *Ar.* ◘ **Önsezi.**

hissi.selim /hissiselim/, b. i. *Osm.* < *Ar. hiss*, duygu + *selîm*, sağlam, doğru. *esk.* ◘ **Sağduyu.**

hissiyat,-tı /hissiyât/, ç. i. *Osm.* < *Ar.* Hisler, duygular, sezişler, bunlara ait olay ve özellikler. [*Ing.* Sentiments, sensations, sentimentalities; *Fr.* Sentiments]. ◉ **~ a kapılmak**, *dey.* Duygularının etkisi altında kalmak. [*Ing.* To be biased; to be driven by sentiments].

hissiz, s. *Osm.* < *Ar.* ve *T.* Duygusuz, etkilenmez, vurdumduymaz. [*Ing.* Insensible, indifferent, apathetic; *Fr.* Insensible, indifferent,-ente, apathique].

☆ *Yak. anl.* **kayıtsız, yabancı, aldırışsız, vurdumduymaz, adam sendeci, kalbsiz, nemelâzımcı, katı yürekli, hodbin, hodkâm** ☆ *Karş.* **ilgili, alâkalı, alâkadar ,tez canlı.**

hissizlik,-ği, i. Hissiz olma hali: *Yavaş yavaş bütün vücuduna bir hissizlik, bir donukluk yayılıyordu.* [*Ing.* Insensibility; *Fr.* Insensibilité].

histamin, i. *Fr. histamine* < *Yun. histos*, doku + *ammoniakan*, reçineli zamk. *biyokim.* Karboksil grupunun atılmasıyla histidinden türeyen aminli baz. *(Çavdarmahmuzunda ve bazı hayvansal dokularda /böbrek/ rastlanır;* otonomik sinir sistemini ve mide özsuyunun salınmasını uyarır; düz kasların, özellikle dölyatağı kaslarının kasılmasına, ayrıca hipotansiyona, anafilaktik şoka benzer olaylara *(ödem, ürtiker v.b.)* sebep olur. [*Ing.* Histamine].

histaminaz, i. *Fr. histaminase. biyokim.* Memeliler, kuşlar, yüksek bitkiler ve bakterilerde bulunan, histamin, pütresin ve kadaverin gibi diyaminleri oksitleyen enzim. [*Ing.* Histaminase].

histaminerjik, s. *Fr. histaminergique. fizyol.* Uç kısmında histamine benzer kimyasal bir madde salıveren bazı sinirler için kulanılır. [*Ing.* Histaminergic].

histatit,-ti, i. *Fr. hystatite. min.* Titanlı demir. *(Bir ilmenit çeşididir).* [*Ing.* Hystatite].

histazarin, i. *Fr. hystazarine. kim.* Alizarinin izomeri olan dihidroksiantrakinon -2 -3, Pirokateşinin ftalik anhidrit üzerinde yoğunlaşmasıyle, alizarinle birlikte elde edilir: $C_{14}H_6O_3$ $(OH)_2$ [*Ing.* Hystazarin].

histerandri, i. *Fr. hystérandrie. bot.* Linnaeus'un cinsiyete dayanan ve Richard tarafından değiştirilen sınıflandırma sistemine göre, çiçeklerin de yumurtalık alt durumlu, erkek organlar sayısız denecek kadar çok olan üçüncü bitki sınıfı. [*Ing.* Hysterandria.]

histerektomi, i. *Fr. hystérectomie. cerr.* Dölyatağının ameliyatla çıkarılması. [*Ing.* Hysterectomy].

histerezigraf, i. *Fr. hystérésigraphe. elektromagn.* Histerezis çevrimini çizmeye yarayan âlet. [*Ing.* Hysteresigraph].

histerezis, i. *Fr. hystérésis*, gecikme, *magnetik.* İçinde indükleme alanı, o anda etki eden magnetik alanın şiddetinden başka, meselâ daha önce içinde bulunduğu magnetik alanlara da bağlı olan ferro magnetik maddelerin niteleyici özelliği [*Ing.* Hysteresis]. ◉ **yalıtkanlarda ~**, *elek.* Bir yalıtkanda kutuplaşmanın, elektrik alanının yalnız o andaki şiddetine değil, daha önceki değerlerine de bağlı olması. [*Ing.* Dielectric hysteresis; *Fr.* Hystérésis dielectrique].

~ çevrimi, *magn.* Magnetik alan, eşit fakat ters işaretli iki değer arasında değiştiği zaman ferromagnetik bir cisimde meydana gelen magnetik indüklemenin aldığı değerler dizisi. [*Ing.* Cycle of hysteresis; *Fr.* Cycle d'hystérésis].

histeri, i. *Fr. hystérie* < *Yun. hysteria. tıp.* Beyinde organik bir bozukluk gösterilmeyen bir psikonevroz. *(Çoğunlukla kadınlarda rastlanır).* [*Ing.* Hysteria, hysterism, pithiatism; *Fr.* Pithiatisme]. ☆ *Eşanl.* **isteri.** ◉ **köpek ~ si**, *vet.* Köpekte birdenbire ortaya çıkan korku şeklinde sinir buhranı. [*Ing.* Canine hysteria fright disease; *Fr.* Hystérie canine, maladie de la peur]. ☆ *Eşanl.* **korku hastalığı.**

histerik, i. *Fr. hystérique. tıp.* Histeriyle ilgili veya histeriyle vasıflı oan. [*Ing.* Hysterical].

histerili, i. *tıp.* Histeri hastalığına tutulmuş olan. [*Ing.* Hysteriac].

histerimsi, s. Histeriye benzer *(belirtiler hk.)*. [*Ing.* Hysteriform; *Fr.* Hystériforme].

histeri.sara, b. i. *psik.* Bazı ruh hastalıklarında duygusal gerilimin artışıyle ortaya çıkan ve sara'yı andıran krizlerin tümüne verilen ad. *(Bunlar atipik sara krizleridir; asıl sara krizlerine göre daha uzun süreli, daha* belirgin ve elektroansefalogramda pek de *açık seçik belirmeyen değişiklikler gösteren krizlerdir).* [*Ing.* Hysteroepilepsy; *Fr.* Hystéro-épilepsie].

histerodini, i. *Fr. hystérodynie. tıp.* Rahim *(uterus)* ağrısı. [*Ing.* Hysterodynia].

histerografi, i. *Fr. hystérographie.* Kadın hastalıklarında kullanılan araştırma yöntemi X ışınlarını iyi geçirmeyen bir madde önceden dölyatağına şırınga edildikten sonra dölyatağının filmi çekilir. *(Yapılan radyografi sadece dölyatağına ilişkin olabileceği gibi Fallop borularını da içine alabilir; o zaman buna histerosalpengrafi denir).* [*Ing.* Hysterography].

histerolap, i. *Fr. hystérolabe.* Karın ameliyatları sırasında dölyatağını tutmaya yarayan âlet. [*Ing.* Hysterolabe].

histerolaparotomi, i. *Fr. hystérolaparotomie. tıp.* Karın duvarı yolu ile uterus ameliyatı. [*Ing.* Hysterolaparotomy].

histeroloji, i. *Fr. hystérologie. tıp.* Rahim bilgisi, rahimbilim. [*Ing.* Hysterology].

histeromalasi, i. *Fr. hystéromalacie. tıp.* Uterusun yumuşaması. [*Ing.* Hysteromalacia].

histerometre, i. *Fr. hystérométre.* Dölyatağını sondalamak, ölçmek ve gerekirse doğrultmak için kullanılan âlet. [*Ing.* Hysterometer].

histerometri, i. *Fr. hystérométrie. tıp.* Uterusun ölçülmesi, uterusu ölçme bilimi.. [*Ing.* Hysterometry].

histeronevroz, i. *Fr. hystéronévrose. tıp.* [Uterus lezyonuna bağlı sinir hastalığı. [*Ing.* Hysteroneurosis].

histeropeksi, i. *Fr. hystéropexie* < *Yun. hystera*, dölyatağı + *peksis*, tesbit etmek eylemi. Yerinden oynamış olan dölyatağını tespit etme ameliyatı. *(Histeropeksi iki türlüdür, dolaysız histeropeksi'de dölyatağı karnın ön çeperine tespit edilir; bağlı hisropekside ise dölyatağı kendi bağlarıyle tespit edilir. Bu sonuncu ameliyat ister karın,* ister dölyolu ile yapılabilir). [*Ing.* Hysteropexia].

histeropi, i. *Fr. hystéropie. tıp.* Vizyonun histerik bozukluğu. [*Ing.* Hysteropia].

histerosalpengografi, b. i. *Fr. hystérosalpingographie.* X ışınlarını iyi geçirmeyen bir madde şırınga edildikten sonra çekilen dölyatağı Fallop boruları radyografisi. *(Histerosalpengografi, kadın kısırlıklarının tedavisinde, Fallop borularının geçirgenliğinin ve morfolojisinin incelenmesi bakımından büyük faydalar sağlar).* [*Ing.* Hysterosalpingography].

histerosalpengostomi, i. *Fr. hystérosalpingostomie. tıp.* Salpenks ile uterus arasında anastomoz yapılması. [*Ing.* Hysterosalpingostomy].

histerosel,-li, i. *Fr. hystérocèle. tıp.* Rahim düşüklüğü, uterus düşmesi. [*Ing.* Hysterocele].

histerospazm, i. *Fr. hystérospasme. tıp.* Rahim *(uterus)* spazmı. [*Ing.* Hysterospasm].

histerotomi, i. *Fr. hystérotomie.* Dölyatağı boşluğuna girmek amacıyle dölyatağı kaslarında yapılan her türlü kesit. *(Sezaryen ameliyatı bir çeşit histerotomidir. Bazı olaylarda bu ameliyat dölyatağındaki poliplerin çıkarılmasına yarar).* [*Ing.* Hysterotomy].

histero-travmatizm, i. *Fr. hystéro-traumatisme. psikopatol.* Heyecan veya sinir bozukluğu şeklinde beliren ve ruhî sarsıntılara yolaçan travma hali. Bu çeşit sarsıntılarda bedenî travmalar önemli bir rol oynamaz. *(Histero - travmatizmin sebebi, travmalardan sonra ortaya çıkan nevrozlar /ürküntü nevrozu; korku, histeri ve takınak halleri/ ve felâketlerden sonra beliren sinir bozuklukları dır).* [*Ing.* Hysterotraumatism].

histidin, i. *Fr. histidine. biyokim.* Birçok bitkisel ve hayvansal dokuda bulunan aminoasid. *(Kan yapıcısı amino asidlerden olan globinin başlıca bileşenlerinden biridir).* [*Ing.* Histidine].

histiosit,-ti, i. *Fr. histiocyte. tıp.* Ağcık hücresinden türeme serbest hücre; bağdokusunda bulunur. [*Ing.* Histiocyte].

histiyoblast,-tı, i. *Fr. hystioblaste* < *Yun. histion*, doku + *blastos*, tomurcuk. *zool.* Olgunlaşmamış bir histiyosit; süngerlerde, arkeositlerin bölünmesile meydana gelerek vücut hücrelerine değişebilme yeteneğinde olan hücreler. [*Ing.* Hystioblast].

histiyositom, i. *Fr. histiocytome.* Genellikle bacaklarda deri üzerinde görülen katılgan dokuda küçük ur. [*Ing.* Histiocytoma].

histogram, i. *Fr. histogramme. istat.* Tabanları eşit, yükseklikleri ise, gösterilecek miktarlarla orantılı, yan yana yerleştirilmiş dik dörtgenlerden meydana gelen grafik. *(Bir şirkette ücretli işçilerin, günlük ücretlerine göre sıralanması bir histogram meydana getirir).* [*Ing.* Histogram].

☆ *Eşanl.* **diyagram**.

histohematojen, s. *Fr. histohématogène. tıp.* Doku ve kandan ibaret olan. [*Ing.* Histohematogenous].

histojen, s. *Fr. histogène.* § ❶ Çeşitli dokuları doğuran embriyon tabakaları için kullanılır. [*Ing.* Histiogenous, histiogenic]. § ❷ i. Bir dokunun gelişmesini veya yenilenmesini kolaylaştırmaya elverişli her çeşit madde. [*Ing.* Histogen].

histojenez, i. *Fr. histogenese.* Embriyonda, gastrulanın iç ve dış derisinden çeşitli dokuların oluşup gelişmesi. [*Ing.* Histogenesis].

histokimya, i. *Yun. histion*, doku + *kimya.* Hücrelerin ve dokuların kimyasal yapısını inceleyen bilim. [*Ing.* Histochemistry; *Fr.* Histochimie].

histoliz, i. *Fr. histolyse* < *Yun. histoz*, doku. + *lyein*, erimek. *zool.* ◘ **Doku erimesi**.

histoloji, i. *Fr. histologie* < *Yun. histis*, doku + *logos*, bilim. *biy.* ◘ **Dokubilim**.

histolojik, s. *Fr. histologique. biy.* ◘ **Dokubilimsel**.

histomonoz, i. *Fr. histomonose. paraz. Histomonas meleagridis* adlı mikroptan ileri gelen asalak hastalığı; daha çok hindide, bazan de tavukta görülür. [*Ing.* Histomonosis].

histon (histonin), i. *Fr. histone, histonine.* İçinde kükürt ve tirozin bulunan proteit grupu. *(Bazı balıkların spermasında. akyuvarlarda, timüste kromoproteitlerde bulunur).*. [*Ing.* Histone].

histopatoloji, i. *Fr. histopathologie. tıp.* Hasta *dokuları inceleyen bilim.* [*Ing.* Histopathology, pathologic anatomy; *Fr.* Anatomie pathologique].

☆ *Eşanl.* **patolojik anatomi**.

histoplazm(a), i. *Fr. histoplasme. tıp.* Bir mantar cesidi. [*Ing.* Histoplasma].

histoplazmoz, i. *Fr. histoplasmose, tıp.* Vücuttaki *Histoplasma Capsulatum* adlı hayvansal mikrobun sebep olduğu ve zayıflık, ateş ve dalak büyümesi ile belirli bulasıcı bir hastalık. [*Ing.* Histoplasmosis].

historadyografi, i. *Fr. historadiographie.* X ışınlarıyle çalışan bir tüp yardımıyle mikroskopik kesitlerin filmini çekme yöntemi. [*Ing.* Historadiography].

historigram, i. *Fr. historigramme. istat.* Zaman içinde bir bütün meydana getiren olaylar dizisini gösteren histogram; *Nüfusun, ücretlerin zaman içinde evrimi bir historamı* dır. [*Ing.* Historigram].

historisizm, i. *Fr. historicisme.* Tarihin, yalnız kendi imkânlarıyle ve hiç bir felsefeye dayanmadan bazı ahlâkî veya dinî gerçekleri ortaya koyabileceğini ileri süren doktrin. [*Ing.* Historicism].

historizm, i. *Fr. historisme* < *histoire.* tarih *fels.* Nesne ve olayları ,tarihî şartlara bağlı olarak ortaya çıkma ve gelişmeleri açısından inceleme. [*Ing.* Historism].

histoterapi, i. *Fr. histothérapie. tıp.* Hayvan dokuları ile yapılan tedavi. [*Ing.* Histotherapy].

histotom, i. *Fr. histotome. tıp.* Mikrotimide kullanılan kesme âleti. [*Ing.* Histotome].

hiş, hişt,-ti, ünl. *kab. «ey, yahu, bana bak, His, buraya gel! Hişt, oradan çekil!* [*Ing.* Hey, look here!; *Fr.* He, holà!].

— **piş demek**, *dey.* Söz atmak, baştan çıkarmak, istemek.

hitab, i. ◘ **Hitap**.

hitabe /hitâbe/, i. ç: **hitâbât**. *Osm.* < *Ar. esk.* Bir topluluk önünde yapılan coşturucu konuşma [*Ing.* Speech, address; *Fr.* Allocution, harangue].

Eşanl. **söylev, nutuk**.

hitaben /hitâben/, z. *Osm.* < *Ar. esk.* Birinin yüzüne söyleyerek: *Sözü birine çevirerek, hitap yoluyle.* [*Ing.* Addressing, as an address *(to)*].

hitabet-ti /hitâbet/, i. *Osm.* < *Ar. ed. esk.* Etkili ve düzgün söz *(söyleme)* sanatı, yeteneği. [*Ing.* Rhetoric; *Fr.* Eloquence, rhétorique].

☆ *Eşanl.* **hatiplik**.

hitabetmek, f. ◘ **Hitap etmek**.

hitâbî /hitabî/, s. *esk.* Hitapla ilgili. [*Ing.* Pertaining to elocution. verbal, by speech; *Fr.* Verbal.-ale].

hitabiyât /hitabîyât/, ç. i. *esk.* Hitap tarzında söylenileri sözler, hitaplar.

hitam /hitâm/, i. *Osm.* < *Ar. hatm. esk.* Son, bitim, tükenme. [*Ing.* End, close, conclusion, completion; *Fr.* Terme, fin].

☆ *Eşanl.* **nihayet**.

— **bulmak**, *dey.* Sona ermek, bitmek. [*Ing.* To come to a conclusion, to be completed, to end; *Fr.* Finir, terminer, s'arrêter, cesser].

— **vermek**, *dey.* Son vermek, bitirmek. [*Ing.* To put an end to; To terminate; *Fr.* Terminer].

hitamında, z. Sonunda. [*Ing.* At the end; *Fr.* A la fin].

hitan /hitan/, i. *Osm.* < *Ar. esk.* Sünnet.

— **cemiyeti**, ◘ **Sünnet düğünü**.

hitap,-bı /hitâb/, i. *Osm.* < *Ar. hitâb.* § ❶ Birine söz söyleme. [*Ing.* Addressing; *Fr.* Allocution]. § ❷ Söz söylenirken kime yöneltildiğini göstermek için kullanılan kelime veya kelime takımı. [*Ing.* Address, allocution; *Fr.* Allocution, harangue]. ☆ *Eşanl.* **seslenme**. § ❸ Söz. § ● *tasav.* İnsanın, dünya bağlarından sıyrılması, sonucu gönlünde tecelli eden Tanrı ile konuşması.

— **etmek**. Sözü bir veya birkaç adama söylemek, aytamak,-e karşı söyemek, söz yöneltmek, seslenmek. [*Osm.* Tevcih-i kelâm etmek; *Ing.* To address; *Fr.* Adresser, haranguer].

☆ *Eşanl.* **seslenmek**.

Hitit, öz. i. *Ing. Hittite* < *(Tevrat'taki) Hethoei* < *İbr. Hittim. etn.* § ❶ Eski çağda Anadolu'da yaşamış bir ulusun adı. [*Fr.* Hittite]. ☆ *Eşanl.* **Eti**. § ● *(İsim tamlamalarında)* Hititlerle ilgili olan; *Hitit İmparatorluğu, Hitit sanatı.* [*Fr.* Hittite].

Hititçe, öz. i. *dilb.* Hitit *(Eti)* dili. [*Ing.* ve *Fr.* Hittite].

Hititler, ç. öz. i. *etn.* M.Ö. 2000 yıl basından M.Ö. 8000 yüzyıl sonuna kadar Anadolu'da devlet kuran bir halk topluluğu. Hitit adı Tevrat'ta birçok kere adı geçen *Hit oğulları*'na izafeten çağdaş araştırıcılar tarafından verilmiştir. Bu ad Mısır metinlerinde de *Heta* olarak geçer. [*Ing.* ve *Fr.* Hittites]. ☆ *Eşanl* .**Etiler**.

hititolog,-gu, i. *Fr. hittitologue.* Hitit *(Eti)* tarihi ve eserleri üzerinde derin bilgisi olan, araştırmalar yapan bilim adamı. [*Ing.* Hittitologist].

hititoloji, i. *Fr. hittitologie.* Hitit *(Eti)* tarihi ve eserleriyle ilgilenen bilim dalı. [*Ing.* Hittitology].

Hitler'cilik,-ği, i. Hitler'in veya Hitler'den esenlenenlerin siyasî sistemi. [*Ing.* Hitlerism;. *Fr.* Hitlérisme].

hiyalit,-ti, i. *Fr. hyalite.* § ● *min.* Opal'-

in yağ parlaklığında, yuvarlak billûrlu yapıda, saydam ve camsı çeşidi. ☆ *Eşanl.* **amiyatit.** [*Ing.* Hyalite]. § ❷ *camc.* Bohemya'da yapılan hoş görünüşlü siyah cam çeşidi; porselen gibi kullanılır. *(Beyaz cam yapımında kullanılan maddelere demir curufu veya kükürt karıştırarak elde edilir).* [*Ing.* Hyalithe].

hiyal(o)-, *Yun. hualos,* Cam'dan türetilen ve birçok kelimenin yapısına giren önek. [*Ing.* ve *Fr.* Hyal(o)].

hiyalofan, i. *Fr. hyalophane. min.* Feldispatın baritli çeşidi, özellikleri bakımından ortoza benzer. [*Ing.* Hyalophane].

hiyalograf, i. *Fr. hyalographe* < *Yun. hyalos,* cam + *graphein,* yazmak. Bir cam ayna yardımıyle bir desenin provalarını çıkarmakta kullanılan âlet; Perspektifi mekanik olarak çizmeye yarayan âlet. [*Ing.* Hyalograph].

hiyaloid, s. *Fr. hyaloïde. anat.* ◘ **Camsı.**

hiyalomelan, i. *Fr. hyalomélane. min.* Doğal cam olup bileşimi sodyum ve kalsiyum alüminosilikattır. [*Ing.* Hyalomelane].

hiyaloplazma, i. *Fr. hyaloplasme. tıp.* Sitoplazmanın anâ maddesi. *(Sitoplazmadaki diğer çeşitli maddeler bunun içinde yüzer).* [*Ing.* Hyaloplasm].

hiyalosiderit,-ti, i. *Fr. hyalosidérite. min.* Peridot cinsinden doğal silikat. [*Ing.* Hyalosiderite].

hiyalotekit,-ti, i. *Fr. byalotékite. min* Doğal kurşun ,baryum ve kalsiyum borosilikat. [*Ing.* Hyalotekite].

hiyalotipi, i. *hyalotypie. matb.* Bir cam plâk is veya koyu bir tabaka ile kaplanır ve iğneli kalemle istenen konu çizilir, sonra bir fotoğraf negatif plâğı gibi çinko üzerine kopya edilir. [*Ing.* Hyalotypy].

hiyalotrakit,-ti, i. *Fr. hyalotrachyte. min.* Retinit, obsidyen ve trakit süngertaşı grupunun genel adı. [*Ing.* Hyalotrachyte].

hiyalüronidaz, i. *Fr. hyaluronidase.* Bakteriler, yılan zehiri ve testislerde bulunan, hiyalüronik asidin ve kondroitin ve mükoitin sülfatlarının polimerleşmesini bozma özelliği taşıyan enzim. [*Ing.* Hyaluronidase].

hiyanet, i. ◘ **Hıyanet.**

hiyasent,-ti, i. *Fr. hyacinthe. min.* Zirkonyum doğal silikatın koyu kırmızı renkli çeşidi. Kalsiyum, yttriyum, demir ve manganezin doğal stanotantalat ve niyobatı. *(Espaly'deki Haute-Loire yanardağ oluşmalarında bulunur).* ☆ *Eşanl.* **Yemen taşı.** ◉ **beyaz ~,** Vernerit grupundan doğal silikat. [*Ing.* White hyacinth; *Fr.* Hyacinthe blanche]. ◉ **Compostelle ~** i, Billûrlu kuvars çeşidi; bileşiminde demir II oksid bulunduğu için rengi kan kırmızısıdır. [*Fr.* Hyacinthe de Compostelle].

hiyerarşi, i. *Fr. hierarchie.* < *Yun. hieros,* kutsal + *arkhe,* emir > *hierarkhia.* § ❶ Mevkilerin, yetkilerin, rütbelerin önem sırası, üst ve ast düzeni. [*Ing.* Hierarchy]. § ❷ Sıra gözetilerek yapılan herhangi bir sınıflama. [*Ing.* Hierarchy]. § ❸ *huk.* Genel olarak, aynı teşkilâta bağlı kişiler arasında yukarıdan aşağıya bir denetim imkânı veren ve bu suretle astı üste bağlayan ilişki. [*Ing.* Hierarchy]. § ❹ *psik.,* ve *sosy.* (a) Önem ve değer bakımından gitgide yükselen bir dizi basamaklar sırası; (b) Ister ruhsal, ister bedensel veya sosyal olsun herhangi bir sıralı veya basamaklı örgütleniş. [*Osm.* Silsile-i meratip; *Ing.* Hierarchy]. ☆ *Eşanl.* **koram, tabakalaşma, mertebeleşme.** ◉ **kurallar veya normlar ~ si,** *huk.* Hukuk kuralları arasında bulunduğu kabul edilen astlık üstlük ilişkisi.

hiyeratit,-ti, i. *Fr. hieratite. min.* Formülü K_2SiF_6 olan doğal potasyum flüorosilikat. [*Ing.* Hieratite].

hiyero-,hiero-, *Yunanca hieros,* kutsal'dan alınan ve bazı kelimelerin bileşimine giren unsur. [*Ing.* Hiero; *Fr.* Hiéro].

hiyerodram, i. *Fr. hiérodrame.* Konusu azizlerin tarihinden alınmış oyun.
☆ *Eşanl.,* **oratoryo.**

hiyerogami, i. *Fr. hiérogamie.* Bir tanrı ile bir tanrıçanın veya karşı cinsten tamamlayıcı iki unsurun birleşmesi. *(Bu varsayım birçok dinde vardır).* [*Ing.* Hierogamy].

hiyeroglif, i. *Fr. hiéroglyphe* < *Yun.* § ❶ Mısırlıların ana dillerindeki kelimeleri yazmak için kullandıkarı işaretlere Yunanlıların verdiği ad. [*Ing.* Hieroglyph]. § ❷ *(Geniş anlamda)* Resim ve semboller kullanan her çeşit yazı sistemi: *Hitit, Meksika, Maya hiyeroglifleri.* [*Ing.* Hieroglyph]. § ❸ Hiyeroglifle vazılmış metin. [*Ing.* Hieroglyph]. ◉ **~ ler nazariyesi,** *psik.* Duyu ve tasvirleri birer kopya değil, yalnız dış nesnelerin herkesçe kabul edilen birer işareti sayan nazariye. [*Fr.* Théorie des hiéroglyphes].

hiyeroglifik, s. *Fr. hiéroglyphique.* Hiyeroglife benzer, karışık, çözümü zor. [*Ing.* Hieroglyphic(al)].

hiyerograf, i. *Fr. hierographe.* § ❶ Kutsal şeyler üstüne, dinler tarihi üstüne kitaplar yazan kişi. [*Ing.* Hierograph]. § ❷ Eski büyücü dinleriyle ve gizli bilimlerle ilgilenen kişi. [*Ing.* Hierograph].

hiyortdahlit,-ti, i. *Fr. hiortdahlite. min.* Doğal sodyum ve kalsiyum flüorosilikozirkonat. [*Ing.* Hiortdahlite].

hiyosiyamin, i. *Fr. hyosciamine. ecz.* Solanales takımından bitkilerde *(güzelavratotu, tatula, banotu)* bulunan bir alkaloit; atropinin ışığı sola çeviren izomeridir. *(Atropinden daha etkili, fakat ondan daha az zehirlidir).* [*Ing.* Hyosciamine].

hiyovertebrotomi, i. *Fr. hyovertébrotomie.* At, eşek ve katırda, gırtlaktaki irinli keseleri açma ameliyatı. [*Ing.* Hyovertebrotomy].

hiyoyid (kemiği), i. *Fr. hyoïde, anat.,* ve *zool.* ◘ **Dil. kemiği.**

hiza /hizâ/, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Düz ve doğru bir çizgi üstü veya bir çizgi üzerinde veya belli bir doğrultuda bulunma hali: *ikisi bir hizada, Hizaya getirmek. Burada hiza bozuk.* [*Ing.* Line, level *(to which something may be adjusted); Fr.* Alignement]. ☆ *Eşanl.* **düzlük.** § ❷ *matb.* Bir sayfadaki satırlarla aynı yaprağın diğer sayfasındaki satırların uygunluğu. ◉ **~ ya gelmek,** *dey. tkz.* Yola gelmek, düzelmek. [*Ing.* To get into line; *Fr.* S'aligner]. ◉ **~ ya getirmek,** § ❶ *matb.* Aynı formadaki çeşitli sayfaların veya aynı sayfadaki sütun ve satırların karşılıklı gelmesi amacıyle forma veya sayfa bağlanırken gerekli tedbirlerin alınması. § ❷ *dey.* (a) Aynı ayarda tutmak, bir tutmak; (b) Düzeltmek: *Ben seni şimdi hizaya getiririm.* [*Ing.* To line up, to arrange in a line (or height), to level, to adjust; *Fr.* Niveler, aligner] ◉ **~ ya gelme,** *cimn.* Bir cimnastik grupunun birbiri ardınca veya yanı sıra bir çizgi üzerinde düzgün dizilmesi.

hizalama, i. *elek.* Bir devrenin titreşim frekansının, kendisine uygulanan titreşim alanı frekansına eşit olması için, sığa veya indükleme değişimiye ayarlanması. [*Ing.* ve *Fr.* Collimation].

hizalamak, f. Düz bir sıra haline koymak. [*Ing.* To make level with, to put in a line with, to arrange in a line].

hizar, i. Tahta ve kereste biçmeye ait büyük bıçkı. [*Ing.* Large saw, pit saw; *Fr.* Scie].
~ bıçkısı, ◘ **Bıçkı.**

hızarcı, i. Bıçkı ile kereste kesen işçi. [*Ing.* Pit sawyer; *Fr.* Scieur].
~ sehpası, Kütüklerden tahta, binar, lata ve kadron için onları yüksek tutarak üstüne çıkan bir adamın alttaki adamla karşılıklı olarak bıçkıyı indirip çıkarmasına yarayan eğreti *(müteharrik)* ayaklar. [*Fr.* Braudet].

hizb, i. ◘ **Hizip.**

hizip,-zbi, i. *Osm.* < *Ar. hizb.* § ❶ Bütünden ayrılmış, parça, bölüm. § ❷ Bir topluluk içinde amaçtan çok az ayrılan küçük bir topluluk. [*Ing.* Clique, faction; *Fr.* Clique]. § ❸ Kur'an'ın bölündüğü 30 veya 60 kısımdan her biri. § ❹ *siy.* Bir parti izinde, çoğunluğun kararına ve partinin genel siyasetine karşı çıkanların meydana getirdiği grupa verilen ad. ☆ *Eşanl.* **parti içi hizip.**
☆ *Eşanl.* **bölüntü.**
☆ *Yak. anl.* **bölük, kısım, tayfa, güruh, takım, fırka, parti.**
~ gülü, *süsl.* Eskiden yazma kur'anlarda hizipleri ayırmak için kullanılan özel işaret. *(Güle benzediği için bu adı aldı).*

hizipçi, s. ve i. Hizip meydana getiren, hizip içinde olan (kimse).

hizipçilik,-ği, i. Teşkilâtlanmış bir topluluğun içinde bütünlüğü bozacak şekilde yeni bir grup kurma. [*Ing.* Cliquishness].

hizipleşmek, f. Bir topluluk bütününün içinde az çok fikir ayrılığı yüzünden bölüntüler meydana gelmek.

hızlân/hızlân/, i. *Osm.*<*Ar. esk.* § ❶ Yardımsız ve kimsesiz kalarak sefil ve düşkün hale gelme. [*Ing.* Helpless abandonment in the hour of need]. § ❷ *din.* Kelâm ilminde bir kimseye yardım etmeme. onu kötü durumda bırakma; Herhangi bir hatalı hareket dolayısıyle Tanrı lûtfundan yoksun kalma.

hizmet,-ti, i. *Osm.* < *Ar. hidmet.* § ❶ Başkasının işini veya başkasına yarayan bir iş yapma: *Yurda hizmet, Maksada nizmet. Birinin hizmetine girmek. Çocuğa, hastaya hizmet ister.* [*Ing.* ve *Fr.* Service]. ☆ *Eşanl.* **kulluk.** § ❷ Bir şey uğruna çalışma. iş, görev: *Askerlik hizmeti, hizmetinden çıkarılmak. Devlet hizmeti.* [*Ing.* Duty, mission, employment; *Fr.* Charge, mission, emploi]. ☆ *Eşanl.* **memurluk, memuriyet.** § ❶ Işleme, çalışma: *Gemi hizmete girdi. Yeni gelen vagonlar henüz hizmete başlamadı.* ☆ *Eşanl.* **servis.** [*Ing.* Function, operation; *Fr.* Fonction]. § ❹ Bakım: *Bu bahçe çok hizmet ister. Atın hizmeti yapılmıyor.* [*Ing.* Treatment, attendance, attention; *Fr.* Soin, traitement, entretien]. ☆ *Eşanl.* **dikkat, itina.** § ❺ Hizmetçinin veya uşağın yaptığı iş ve bulunduğu meslek: *El hizmeti. El kapısında hizmet kolay iş değildir).* [*Ing.* ve *Fr.* Service]. ☆ *Eşanl.* **hizmet.** § ❻ *ask.* Kanun ve yönetmeliklerde yazılı konularda, üstler tarafından emredilen işler. [*Ing.* Service, duty; *Fr.* Service]. ☆ *Eşanl.* **hizmet.** § ❼ Yardım, katkı: *Memleket sorunlarında politikacıların yararlı hizmetleri olmamıştır.* § ❽ **teşk.** *tar.* Osmanlı devletinde bir saray görevi. § ❾ *tasav.* Bir şeyhe bağlandıktan sonra onun gösterdiği yolda gitmek. *(Tarikat kurallarına göre hizmet insanın belli basamaklarda yükselmesi için gerekli bir görevdir. Bir dervişin manevî alanda olgunlaşması için iki ayrı yol vardır. Ilk yol, hizmet yoludur. Bu alanda manen gelişen, ilerleyen bir kimse sohbet yoluna girmeye hak kazanır).* ◉ **~ i fetva,** *tasav.* Şeyhülislâmlık makamında çalışan bazı görevlilere verilen iş. *(Padişah bu görevde çalışanlara gerektiği zaman arpalık verirdi).* ◉ **~ i merdan,** *tasav.* Mevlevîlerde çilenin bir başka adı. Tekkede mevlevî dervişlerinin tarikat kurallarına göre gördükleri toplu hizmet. ◉ **~ i tamam olmak,** *tasav.* Mevlevîlerde tarikata giren bir kimsenin binbir günlük çileyi doldurması. *(Bu süreyi dolduran cana dış meydancı bir hafta önceden «erenler, hizmetin tamam oldu» diye haber verirdi).* ◉ **~ inde olmak (çalışmak),** *dey.* Birinin yanında çalışmak, işlerini yapmak. [*Ing.* To beat at one's service; *Fr.* être au service de qqn, être en service chez qqn]. ◉ **~ ine girmek,** *dey.* Bir yerde veya bir kimsenin emrinde çalışmaya başlamak. ◉ **~ ler bilânçosu,** *ikt.* Belirli bir devre için hizmet ithal ve ihracından doğan borç ve alacak toplamlarını gösteren bilanço. ◉ **âmme ~ i,** *huk.* ◘ **Kamu hizmeti.** ◉ **devlet ~i,** *huk.* ◘ **Devlet.** ◉ **dinleme ~ i,** *ask* ◘ **Dinleme.** ◉ **filika ~i,** *den.* ◘ **Filika.** ◉ **genel ~ ler,** *sny.* Bir fabrikanın imalât atelyelerine yardımcı faaliyetlere verilen ad. *(Bunlar meselâ, bir şef mühendisin idaresi altında bulunan buhar ve elektrik üretim santralleri bakım ve inşaat ekipleri gibi hizmetlerden meydana gelir).* [*Ing.* General services; *Fr.* Services généraux]. ◉ ge-

ri ~, *ask.* ◘ **Geri.** ◉ **görevsel** ~ **ler**, *işletm.* ◘ **Görevsel.** ◉ **götürü** ~, *iş. huk.* ◘ **Götürü.** ◉ **hangi akla** ~ (...), *dey.* Bir davranış akla uygun görülmediği zaman kullanılır: *Hangi akla hizmet etti de bu kadar işi üzerine aldı?* ◉ **iç** ~, *ask.* ◘ **İçhizmet.** ◉ **satış sonrası** ~ **i**, *tic.* Mağazadan satın alınan ev cihazlarını veya eşyasını *yelerine koymak, gerektiğinde çalıştırmak,* bakım ve onarımlarıyle uğraşmak gibi ticarî hizmetlere verilen ad. [*Ing.* After-sale service; *Fr.* Service-après-vente].

~ **akti**, *iş. huk.* Bir işçinin, belirli veya belirsiz bir zaman için diğer bir kimseye hizmet görmeyi, işverenin bu hizmet karşılığı ücret ödemeyi taahhüt etmesi. Eğer ücret, zamana göre değil de işe göre ödenirse, ona **götürü hizmet akti** denir. Sendikalaşmanın yayılması ve toplu iş sözleşmelerinin gelişmesiyle, kişisel iş hizmet akitlerinin yerini toplu sözleşmeler almıştır [*Lat. Locatio conductio operarum; Ing.* Employment contract, a contract of service; *Fr.* Louage de service, contrat de travail, contrat de service].

~ **belgesi**, *huk.* İşten herhangi bir suretle ayrılan işçiye, işveren tarafından, işin çeşidini, niteliğini ve süresini göstermek üzere verilen belge. [*Ing.* Certificate of good service; *Fr.* Certificat, états de service].

☆ *Eşanl.* **iş şahadetnamesi, bonservis.**

~ **birliği**, *ask.* Bağlı bulunduğu kıtanın donatım araç ve gereçlerinin bakım, onarım, v.b. işlerini yapan özel birlik. *(Hizmet birliği genellikle ikmal ve eşya ulaştırma hizmetlerini yürütmekle görevlidir. Bunların teşkilâtı bağlı bulunulan muharip birliklerin niteliklerine göre değişir).*

~ **değiştirmek**, *tasav.* Mevlevîlerde tarikata giren kimseye verilen mutbak *(matbah)* görevi. *(Nöbetleşe yapılan bu gibi hizmetlerin yeni gelenlere gördürülmesi bir gelenektir. Hizmetler canların sayılarına göre dağıtılır, bir can değişik hizmetlerle yükümlü de olabilirdi).*

~ **gemisi**, *den.* Okul ve ilmî araştırma gemileriyle romörkör, algarma, tarak gemisi, kurtarma gemisi, kablo gemisi, dalgıç aracı ve işçi taşıtları gibi deniz ulaştırmasının diğer özel hizmetlerinde kullanılan ticaret gemilerine denir. [*Ing.* Service ship; *Fr.* Bateau à service].

~ **kusuru**, *huk.* Hukuka aykırı *«idarî»* işlem, eylem ve hareketler sebebiyle, bir kamu hizmetinin kötü veya geç işlemesi yahut hiç işlememesi şeklinde ve hizmetin kuruluş veya işleyişinde mevcut kusurlar olarak beliren, hizmeti bilfiil yürüten ajanın yerine, ilgili kamu tüzel kişisine atfedilen, genel malî sorumluluk ilkesi.

~ **sözleşmesi**, *huk.* İşçinin belirli veya belirsiz bir süre için bir işi görme, iş sahibinin de buna karşılık bir ücret ödeme borcu altına girdiği sözleşme. *(Borçlar kn. md. 313).* [*Ing.* Ship's articles; *Fr.* Contrat de bateau].

~ **süresi**, *iş. huk.* Sabit tesisin kullanıldığı süre; Bir işçinin, işyeri yönünden o işyerinde çalışmış olarak veya çalışılmış sayılarak geçirdiği süreyi, işçi yönünden tüm çalışma hayatını anlatır. [*Ing.* Service life; *Fr.* Période de service].

~ **tennuresi**, *tasav.* Mevlevîlerin giydiği açık yakalı, geniş etekli entari. *(Sadece tennure de denilen bu elbisenin biri tekkenin günlük işlerinde, öteki semalarda giyilmek üzere iki çeşidi vardı. Sema ederken giyilen tennurelerin eteklerine kalın aba veya çuha geçirilirdi, hizmet tennurelerinde bu yoktur).*

~ **teşkilâtı**, *ask.* Askerî birliklerin servis elemanları ile kıta ağırlıkları ve kuruluşunda bulunan teknik hizmet birliklerinin tümüne verilen ad.

~ **tımarı**, *teşk. tar.* Serhatlerde bazı camilerin imam ve hatipleri ile bazı saray görevlilerine verilen tımar. *(Bunlar da ötekı tımarlar gibi dağıtılırdı. Saraya yılda yüz bin sümbül soğanı vermek, çakır ve şahin kuşları getirmek v.b. bu türlü tımar sahiplerinin görevleri arasındaydı. Tanzimat'tan sonra bu tımarlar kaldırıldı).*

~ **yılı**, *iş. huk.* Bir işçinin, iş yerine giriş tarihi itibariyle, dolan her yıl o işçi için bir hizmet yılıdır; Toplamı hizmet süresini anlatır.

hizmetçi, i. Bir ev veya işyerinin temizlik ve ortalık işlerini sürekli olarak görmek üzere tutulan kadın. [*Ing.* Servant; *Fr.* Servante, bonne].

~ **baldırı**, *arg.* Gayretle kalın sarılan sigara: *Şu hizmetçi baldırını bana toka et!*

~ **kırarsa suç, hanım kırarsa kaza**, *at.* ◘ **Hanım kırarsa kaza hizmetçi kırarsa suç.**

hizmetçilik,-ği, i. Hizmetçinin yaptığı iş, hizmetçi mesleği. [*Ing.* Position and duties of a servant; *Fr.* Profession de domestique, de servante].

hizmet.kâr, b. i. *Osm.* < *Ar. hizmet* + *Fars. kâr.* Hizmet gören *(eden)* kimse, odacı, *kapıcı, v.b.* [*Ing.* Servant; *Fr.* Serviteur, domestique].

☆ *Eşanl.* **hizmetçi, uşak.**

~ **akçesi**, *teşk. tar.* Kadınların, mahkemeye başvuran halktan çeşitli adlarla aldıkları akçelerden birinin adı. *(Hizmetkâr akçesi, XVII. yüzyılda, Ahmed I zamanında kadılıklara gönderilen fermanda iki kuruş olarak tespit edilmiştir).*

hizmetkârlık,-ğı, i. Hizmetkârın yaptığı iş. [*Ing.* Position and duties of a servant; *Fr.* Profession de serviteur, d'employé, de commis].

☆ *Eşanl.* **uşaklık.**

hizmetli, i. *iş. huk.* Kapıcı, odacı gibi küçük işlerde çalıştırılan kimse; Barem hükümlerine bağlı olmayan sürekli veya geçici müstahdemlerle kurumlarda yalnız ödenek veya gündelik karşılığı çalışan kimseler. [*Osm.* Müstahdem; *Ing.* Employee; *Fr.* Employé,-ée].

Ho, *kim.* Holmiyum elementinin sembolü. [*Ing.* Symbol of holmium; *Fr.* Symbole chimique de holmium].

Ho, öz. i. *dilb.* Khervari lehçesi; Orissa eyaletinin *(Hindistan)* merkezinde ve kuzeyinde yaklaşık olarak 500 000 kişi tarafından konuşulur; devanagari harfleriyle yazılır. [*Ing.* Ho; *Fr.* Ho, kol].

☆ *Eşanl.* **kol.**

HOBBES, Thomas, öz. i. (1588-1679). İngiliz filozofu.

Hobbes'çuluk,-ğu, i. Hobbes'un siyaset kuramı. [*Ing.* Hobbism; *Fr.* Hobbisme].

Hobî, i. *Ing. hobby.* Her zamanki uğrasların dışında yer alan dinlendirici bir merak veya işlem; severek yapılan bir iş, bir vakit geçirme yolu. [*Fr.* Hobby].

hoca /hō:ca/, i. ç: **hâcegân.** *Osm.* < *Fars. hâce.* § ● Öğretici, öğretmen. [*Osm.* Muallim, üstat; *Ing.* Teacher; *Fr.* Enseignant,-ante]. § ● *esk.* Eskiden medresede yetişen, sarıklı ve cübbeli din adamı. [*Ing.* ve *Fr.* Hodja]. § ● Üfürükçü, hastalara okuyup üfleyen; *Hocaya okutmuşlar.* § ● Müslümanlıkta din hizmetlerinde görevli kimse. [*Ing.* Muslim teacher; *Fr.* Prêtre musulman]. ◉ ~ **nın dediğini yap (söylediğini dinle), yaptığını yapma (Hocanın okuduğunu dinle, gittiği yola gitme)**, *at.* Din adamları bize dinin buyruklarını anlatırlar. Buna uymak gerektir. Ama birçok din adamının davranışları, din buyruklarına aykırı olduğundan gittikleri yola gidilmemelidir. ◉ ~ **nın vurduğu yerde gül biter**, *at.* Öğretmen gerekli görürse çocuğu döver. Attığı dayağa, gücenmek şöyle dursun, nimet gözüyle bakılır ve dayaktan meydana gelen kızartı, vücutta açılmış gül diye nitelenir. ◉ **akıl** ~ **sı**, ◘ **Akıl.** ◉ **hekim** ~, ◘ **Hekim.**

~ **nikâhı**, *huk.* ◘ **Dinî nikâh.**

hocalık,-ğı /ho:calık/, i. Öğretmenlik, hoca olma hali veya işi, hocanın mesleği. [*Ing.* Teacher's job, a teaching; *Fr.* Enseignement].

~ **etmek**, *dey.* § ● Öğretmenlik yapmak. [*Ing.* To teach, to educate, to instruct; *Fr.* Enseigner]. § ● *mec.* Akıl öğretmeye, öğüt vermeye kalkmak.

hod /hōd/, zam. *Osm.* < *Fars. esk.* ◘ **Kendi.**

hodak,-ğı, i. Evcil hayvanları güden küçük yastaki hizmetkâr.

hodan, i. *bot.* İki-çenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Hodangiller *(Boraginaceae)* familyasından, Eski Dünya'nın ılıman bölgelerinde yetişen, bir veya çok yıllık otsu bitki cinsi. En iyi bilinen türü olan **tıbbî hodan** ve **Doğu hodanı** *(B. orientalis)* Türkiye'de yetişmektedir. [*Lat. Borago; Ing.* Borage; *Fr.* Bourrache]. ◉ **tıbbî** ~, *bot.* Avrupa'da ve Türkiye'de Kuzey ve Batı Anadolu bölgelerinde yetişen, sert tüylü 20-60 sm. yüksekliğinde, bir yıllık bir hodan türü. Yaprakları biraz buruşuk, sert tüylü, tam, oval ve almaşık dizilişlidir. Aktinomorf, pentamer ve uzun saplı olan çiçekleri çoğu zaman mavi, nadiren beyaz veya pembe renklidir. Meyva nukstur. Bol miktarda müsilaj, reçine ve madeni tuzlar taşır. Yapraklar *(Folia Boraginis)* ve çiçekler *(Flores Boraginis)* terletici, idrar ve balgam söktürücü olarak kullanılır. Sebze olarak pek az önem taşır. [*Lat. Borago officinalis; Ing.* Borage; *Fr.* Bourrache officinale].

hodan.giller, b. c. i. *bot.* İki-çenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, *Tubiflorae (solanales)* takımından, yaklaşık olarak 100 cins ve 2000 türü bulunan, otsu bitkiler, çalılar veya ağaçlar, nadiren tırmanıcı bitkileri kapsayan familya. Bitkiler ekseriya sert tüylü, bazen çıplaktır. Yapraklar almaşık dizilişli ve basittir. Çiçekler erdişi, aktinomorf, bazen zigomorf olup helisel şekilde kıvrılmış durumlarda bulunur. Meyva 4 nuksa ayrılan bir şizokarp, bazen drupadır. Tozlaşmaları böcek ve karıncalarla olur. Türkiye'de, *hodan karakafesotu, havacıva, unutmabeni, engerekotu* gibi 30 kadar cinsi ve yaklaşık olarak 150'ye yakın türü vardır. Bunların bir kısmı hekimlikte ve sanayide kullanılır. [*Lat.* ve *Ing. Boraginaceae; Fr.* Borraginacees].

hodbehod /hōd:behōd/, z. *Osm.* < *Fars.* Kendi kafasına göre, kimseye danışmadan kendi başına, kendi kendine, kendiliğinden. [*Ing.* Of one's own accord].

☆ *Eşanl.* **hodana.**

hod.bin /hodbin/, b. s. *Osm.* < *Fars. hōd,* kendi + *Fars. -bin. esk.* ◘ **Bencil.**

hodbinane /hōdbīnāne/, b. z. *Osm.* < *Fars. esk.* Hodbine yakışır yolda, hodbince.

hodbinî, i. ◘ **Hodbinlik.**

hod.binlik,-ği, b. i. *esk.* ◘ **Bencillik.**

hodendiş /hodendiş/, b. s. *Osm.* < *Fars. esk.* Kendini düşünen.

hodendişlik,-ği, i. Kendini düşünürlük.

hodgâm, s. ◘ **Hodkâm.**

HODGKIN, Thomas, öz i. (1798-1866), İngiliz iç hastalıkları uzmanı.

~ **hastalığı**, *patol. Thomas Hodgkin* tarafından ilk olarak pek açık seçik olmayan bir şekilde belirtilen, daha sonra 1897-1898'de *Paltauf* ve *Sternberg* tarafından da bulguları ve oluşumu kesinlikle gösterilen lenf sistemi hastalığı. Hastalık lokal olarak lenf düğümlerinin, dalağın ve genel lenfoid dokuların büyümesiyle ağrısız olarak belirir ve çoğunlukla boyunda başlayarak bütün vücuda yayılır, iç organların çalışmalarını bozar, gittikçe hastayı aşırı bir zayıflamaya götürür ve öldürür.

hodî /hōdī/, i. *esk.* ◘ **Benlik, varlık.**

hodiri, hodri /hodi:ri, hodri/, ünl. Meydan okumak için kullanılan **hodri meydanl** deyiminde geçer.

~ **meydan**, *dey. «çık meydana», «işte meydan» «Kendine güvenen ortaya çıksın»* anlamında meydan okuma, kafa tutma. [*Ing.* Come and tryl *(a challenge)*].

hod.kâm /hodkām/. s. *Osm.* < *Fars. hodgâm* ◘ **Hodbin.**

hodkâmlık,-ğı, i. ◘ **Hodbinlik.**

hodograf, hodografl, i. *Fr. hodographe. hodographie.* ◘ **Odograf, odografi.**

hodoskop,-pu, i. *Fr. hodoscope. elektr.* Bir magnetik alanda elektriklenmiş bir cismin

yörüngesini belirten cihaz. [*Ing.* Hodoscope].

hod.pesent /hödpesent/, b.s. *Osm.* < *Fars. höd,* kendi + *pesend,* beğenen. *esk.* Kendini beğenmiş. [*Ing.* Self-satisfied, conceited; *Fr.* Content de soi, suffisant,-ante].

☆ *Eşanl.* **mağrur, gururlu.**

hodpesentlik,-ği, b. i. Kendini beğenmişlik.

☆ *Eşanl.* **tekebbür, hodpesendî.**

hodrey /hödre:y/, b.s. *Osm.* < *Fars. esk.* Kendi fikriyle iş gören, kimseye danışmayan.

hodri /hod:ri/, *ünl.* ◘ **Hodiri.**

HOFFMAN, Friedrich, öz. i. (1660-1742). Alman hekimi. Organizism kuramının kurucusudur.

~ **belirtisi,** *patol.* § ❶ Tetani'de, paresteziye tutulmuş deri kısımlarındaki sinirlere vurulduğu zaman, bir spazm meydana gelir; bu usul *(kas ve sinirlerin mekanik uyartılara karşı aşırı uyarılganlığını ortaya çıkarmaya yarar).* § ❷ Sonuncu parmak kemiği uyarıldığı zaman, parmağın bükülmesi *(piramit kaslarda bozukluk olduğuna işarettir).* [*Ing.* Hoffman's sign; *Fr.* Signe de Hoffmann].

~ **değersizlenmesi,** *kim.* Bir moleküldeki amin kökünün çıkarılması; amonyağı metil iyodürle doyurarak elde edilen bir dörtlü amonyum hidroksidi kızdırmakla yapılır; böylece, birincil amin grupu monoetilenik bir bileşik, ikincil siklamin grupu da bir dien verir.

~ **reaksiyonu,** *tıp.* ◘ **Reaksiyon.**

~ **sıvısı,** *ecz.* Eşit ağırlıkta eter ve alkol karışımı. [*Ing.* Alcoholized ether, Hoffman's liquor; *Fr.* Liqueur d'Hoffmann, éther alcoolisé].

☆ *Eşanl.* **alkollü eter.**

hohlamak(-e), f. *yans.* Ağzını yaklaştırıp soluğunu bir şeyin üzerine hızla vermek: *Üşümüş, ellerine hohluyor. Temizlemek için aynayı hohluyor.* [*Ing.* To breathe *(upon); Fr.* Souffler, répandre son souffle].

hohlanmak, nsz. f. Hohlamak işine konu olmak: *Hohlanmış bir ayna.* [*Ing.* To be breathed; *Fr.* Être souffle].

hohlaya hohlaya, z. Hohlayarak: *Hohlaya hohlaya soluğum tükendi.*

Hokalar, ç. öz. i. *etn.* Kaliforniya'dan Kolombiya'ya kadar dağılmış bulunan ve Hoka dil ailesini meydana getiren yerli kabilelerin tümü. [*Ing.* ve *Fr.* Hoka(s)].

hoker, i. *Alm. hocker. ark.* Tarihöncesi devirlerinde ölülerin dizleri karınlarına çekik olarak gömülmesine verilen ad.

hokey, i. *Ing. hockey.* XIX. yüzyılda İngiltere'den öbür Avrupa ülkelerine, orada da Amerika'ya yayılan oyun. İki çeşidi vardır: (a) **çayır hokeyi:** 91, 40 m. uzunluk *(100 yarda),* 50, 30 m. genişlikteki çim sahada, bir kaleci, iki bek, üç haf ve beş forvet oyuncusundan kurulu iki takım arasında oynanır. Oyuncular 23 sm. çapında bir meşin topu, eğri tarafı yassılaştırılmış tahta bir sopa ile sahanın iki tarafında bulunan kalelere sokmağa çalışırlar. 3.66 m *(3 yarda)* genişlik ve 2.14 m*(7 ayak)* Uzunluktaki kaleler toprağa sokulmuş iki direk ve üzerlerinde yere paralel bir direkten meydana gelir. Karşılaşma beş dakikalık dinlenmeyle ayrılan otuz beş dakikalık iki devrede oynanır. Oyunda sadece kaleci topa ayak la vurabilir; (b) **buz hokeyi:** Kanada'da çıkan bir oyun. buz alan üzerinde, ayaklarında buz pateni, ellerinde top sürmeye ve kaymaya yarayan birer sopa *(nuck)* bulunan altışar kişilik iki takım arasında oynanır. Bunun için 26x56 m. genişlikte bir alan kullanılır; karşılaşma çoğunlukla on beşer veya yirmişer dakikalık üç devrede yapılır. Bir takımda altı oyuncudan başka dört de yedek oyuncu bulunur ve sık sık oyuncu değiştirilir. Özellikle profesyonel hokey oyuncuları, maç sırasında tehlikeli çarpmalardan korunabilmek için, içi bez veya benzeri şeylerle doldurulmuş mayo ve dizlik giyerler. Oyun kurallarına uymayanlara bir dakikadan on dakikaya kadar, ihraç cezası verilir. [*Fr.* Hockey]. ◘ *ŞEKİL: 562.* — **TOP OYUNLARI II.**

hokka, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ İçine mürekkep, boya, macun, şeker gibi şeyler konulan toprak, cam veya madenden yapılmış kap: *Yazı hokkası. Yaldız hokkası. Şeker hokkası. Hokka takımı. Tütün hokkası. Mürekkep hokkası.* [*Ing.* Inkstand, inkpot, cup, pot; *Fr.* Petite boîte ou petit vase, en forme de capsule]. § ❷ Hokkabazların, içine bir sey koyup el çabukluğu ile kaybettikleri su kadehi şeklinde yuvarlak kap. [*Ing.* Goblet; *Fr.* Gobelet]. ⊙ **boya ~ sı,** İçinde sulu boya ezilerek oradan fırça ile alıp resim yapılan porselenden küçük ve çukur tabakçık. [*Ing.* Pan; *Fr.* Godet à couleur]. ⊙ **mürekkep ~ sı,** Yazı yazmak için mürekkep ve lâl *(surh)* yani kırmızı mürekkep konan çeşitli şekilde toprak, cam veya madenden küçük kap. [*Ing.* Ink-pot, ink-stand; *Fr.* Encrier]. ⊙ **tükürük ~ sı,** İçine tükürülen kap. [*Ing.* Spitoon; *Fr.* Crachoir]. ⊙ **yağ ~ sı,** Ressamların yağlıboya resim yaparken boyalara yağ katmak ve ezmek için boya tablalarının bir kenarına takılan tenekeden küçük kaplar. [*Ing.* Drip receiver; *Fr.* Godet à huile].

~ **çukuru,** *anat.* Uyluk kemiği başının eklemlendiği kalça kemiğinin yanal yüzeyindeki hokka biçiminde büyük çukur. [*Osm.* Cevfi hokkî; *Lat.* ve *Ing. Acetabulum; Fr.* Cavité cotyloïde].

~ **gibi,** *dey. (Ağız hk.)* Biçimli ve küçük. [*Ing.* Small and round *(mouth)*].

~ **gibi oturmak,** *dey. (Elbise hk.)* Vücuda tıpatıp uymak. [*Ing.* To fit *(clothes); Fr.* Aller à *(qn.),* être à la taille de*(qn)*].

~ **takımı,** Yazı yazmak için gereken bir veya iki hokkayı ve kalem konacak yerleri olan takım. [*Fr.* Écritoire].

hokka.baz /hokkabâz/, b. i. *Osm.* < *Ar. hokka* + *Fars. -bâz,* oynayan. § ❶ (a) *(özel anlamda)* Hokkalar altına konduğu yuvarlakları el çabukluğu ile kaybeden veya dokunmaksızın bir hokkadan öbürüne geçiren ve bu gibi şaşırtıcı oyunları yapan; (b) *(Genel anlamda)* El çabukluğu ile bir takım şaşırtıcı oyunlar yapan kimse; göz yanıltarak birçok marifetler gösteren kimse. [*Ing.* Conjurer, juggler; *Fr.* Prestidigitateur, jongleur]. § ❷ *mec.* Yalanla, dolanla iş gören, hilekâr.

hokkabazlık,-ğı, i. § ❶ Hokkabaz sanatı; gözbağcılıkla birçok marifetler gösterme işi. [*Ing.* Jugglery, trickery, clownery; *Fr.* Escamotage, prestidigitation]. § ❷ Hokkabaz işi. § ❸ *mec.* Yalanla dolanla görülen iş.

hokko, i. *zool.* Tavuksular *(Galliformes)* takımının, Ağaçtavuğugiller *(Cracidae)* familyasından bir kuş türü. Uzunluğu 95 sm. Eti yenir. Güney ve orta Amerika'da yaşar [*Lat. Crax alector; Ing.* Crested curassow; *Fr.* Hocco commun].

hol,-lü, i. *Fr. hall.* § ❶ Büyük boyutları olan geniş salon, sofa: *Akşam yemeğimizi holde yeriz.* [*Osm.* Avlu, taşlık; *Fr.* Hall]. § ❷ Bir otelin, bir evin, bir resmî dairenin giriş kısmındaki geniş salon. [*Fr.* Hall]. ◘ *ŞEKİL: 251.* — **HOL.**

holandrik, s. *Fr. holandrique* < *Yun. holos,* tam + *aner,* man. *biy.* (a) Yalnız erkek soyundan geçen; (b) Y kromozomunda yerleşmiş genlerle taşınan. [*Ing.* Holandric].

~ **kalıtım,** *biy.* Kendisi eşeysel *Y* kromozomunun bir kısmında bulunan, eşeysel X kromozomunda ise homologu bulunmayan bir genin belirlediği karakterin çeşidi. *(Bu karakter yalnız erkeklerde geçer. Meselâ insanlarda kulaklarda görülen aşırı kıllılık, el ve ayak tabanında görülen keratoz, parmaklar arasında görülen perde gibi anormallikler holandrik karakterlerdir ve yalnız erkeklerde görülür).* [*Ing.* Holandric heredity; *Fr.* Hérédite holandrique].

Ho'lar, ç. öz. i. *etn.* Kuzey Laos'ta yaşayan Yi kavminden topluluklar; Ho'lar kervancılık, hayvancılık ve kaçakçılıkla geçinir. -Hindistan'da *(Orissa)* munda ailesinden gelme halk. [*Ing.* ve *Fr.* Hos].

holarktik, s. *Fr. holarctique. coğr.* Kutup bölgesine ait, arktik bölgeyle ilgili. [*Ing.* Holarctic].

~ **bölge,** *coğr.* Kuzey Amerika'nın büyük bir kısmı ile Eski Dünya'da Akdeniz'in kuzeyini, Sibirya ve Çin'in kuzeyini içine alan botanik bölgesi. [*Ing.* Holarctic region; *Fr.* Région holarctique].

holding, i. *Ing.* § ❶ *huk.* Bir şirketin diğer bir şirkete, onun yönetimine hâkim olacak oranda katılmasını ifade eden hukukî ilişki. § ❷ *ikt.* Genel kurullarında çoğunluğu sağladığı aynı nitelikteki çeşitli şirketler arasında bir menfaat birliği kuran malî şirket. [*Fr.* Holding]. ⊙ **ikametgâh ~,** *huk.* Ana şirket siyasî veya iktisadî sebeplerle bir ülkeyi merkez *(ikametgâh)* olarak seçen, yavru ortaklıkları ise faaliyet göstereceği ülkelere dağılmış olan holding. ⊙ **karma ~,** *huk.* Diğer ortaklıklara katılma amacı yanında başka ticarî veya sınaî faaliyetlerde de bulunan holding. ⊙ **saf ~,** *huk.* Başka, ortaklıklara katılmaktan gayri faaliyet alanı bulunmayan holding. ⊙ **zirve ~,** *huk.* Kademeli holding ilişkisinde piramidin en tepesinde bulunan ve bütün şirketlerin yönetimini elinde tutan şirket.

~ **şirketi,** *ikt.* Birçok şirketin hisse senedini elinde bulundurarak, onları yönetimi altında tutan şirket. [*Ing.* Holding company].

~ **yavru şirketi,** *huk.* Holding ilişkisinde yönetimine hâkim olunan şirket.

holizm, i. *Fr. holisme* < *Yun. holos,* bütün. *biy.* Boer generali *J. C. Smuts*'in, tabiattaki gittikçe karmaşık yapılar birimler yaratma eğilimini anlatmak için 1926'da öne

HOKEY

Bir buz hokeyi alanı ve oyuncularının yerleri

sürdüğü terim. *(Örnek: cansız madde, sonra canlı madde, daha sonra canlı ve düşünen maddenin oluşu gibi).* [*Ing.* Holism].

Hollanda, öz. i. *coğr. (Hollanda dilinde Nederland).* Batı Avrupa'da, Kuzey denizi kıyısında, Almanya'nın batısında, Belçika'nın kuzeyinde bulunan; yüzölçümü 34 174 km² olan devlet. Başkenti *Amsterdam* olup saray ve hükûmet merkezi *La Haye*'dir. [*Ing.* Holland; *Fr.* Hollande, Pays-Bas].

~ **atı**, *zoot.* Eskiden Hollanda'da poyderlerde yaşayan friesland atının ingiliz, alman ve fransız atlarıyle çaprazlanmasından elde edilen at ırkı. *(Bu çaprazlama ağır olsa friesland atını hafifleterek daha hızlı koşum atları elde etmek amacıyle yapılmıştır).* [*Ing.* Dutch horse; *Fr.* Cheval hollandais].

~ **bezi**, *dok.* Hollanda'da dokunan çok ince keten bez. [*Ing.* Holland; *Fr.* Hollande].

~ **güvercini**, *zool.* Gerdanını şişiren güvercinler grupundan süs güvercini. *(Hemen hemen yatay duruşlu, bol tüylü iri bir güvercindir).* [*Ing.* Amsterdam's pouter; *Fr.* Pigeon Hollekropper, boulants d'Amsterdam].

☆ *Eşanl.* **Amsterdam balonlu güvercini.**

~ **patiskası**, *dok.* Adi patiskadan daha dayanıklı ve sağlam, çok sık dokunmuş ve hollanda beziyle aralarında bazı benzerlikler bulunan patiska. [*Ing.* Holland cambric].

~ **peynir**i, ◘ **Peynir.**

~ **sığırı**, *zoot.* Friesland sığırına Türkiye'de verilen ad. [*Ing.* Dutch bovine race; *Fr.* Race bovine hollandaise].

~ **tavşanı**, *zoot.* ◘ **Tavşan.**

Hollandalı /Hollan:dalı/, öz. i. Hollanda halkından veya bu halkın soyundan olan kimse. [*Ing.* Dutchman, Dutch; *Fr.* Hollandais,-aise].

hollandit,-ti, i. *Fr. hollandite. min.* Doğal baryum ve manganez oksit; kuvadratik sistemde billûrlaşır. [*Ing.* Hollandite].

holmin, i. *Fr. holmine. kim.* Holmiyum hidroksit $Ho(OH)_3$. [*Ing.* Holmine].

holmiyum /hol:miyum/, i. *Fr. holmium. kim.* Sembolü **Ho**, A.n. 67, A.a. 164.94 olan bir kimya elementi; Doğada az bulunur bir maden olup, oksitleri açık sarı, tuzları da portakal rengindedir. [*Ing.* Holmium]. ◘ *TABLO: 23.* — **KİMYA ELEMENTLERİ.**

holoblastik, s. *Fr. holoblastique*<*Yun holo* + *blastos*, tohum. *embry.* (a) Bütün yumurtalığın katıldığı hücre bölünmesi; (b) Tamamen bölünen. [*Ing.* Holoblastic].

~ **bölütlenme**, *embry.* Yumurtanın her tarafında birden yer alan bölünme. Vitellüsçe fakir, yani oligolesit yumurtalarda görülür. *(Memelilerin alesit yumurtaları sonradan oluşma sayılır).* [*Ing.* Holoblastic segmentation; *Fr.* Segmentation holoblastique].

holoedrik, s. *Fr. holoedrique.* Holoedri nitelikleri kapsayan billûr. [*Ing.* Holoedric].

hologenez, i. *Fr. hologenese.* < *Yun. holo*, tüm, bütün, *genos*, oluş. *biy.* Canlı varlıklarda, ne rastlantıların *(değişinim gibi)*, ne de çevreye ilişkin değiştirici etkilerin sonucu olmayan ve soyun evrim derecesine göre bireyin, büyüme ve yaşlanma ile ulaştığı noktaya kadar varan gelişme süresi. *(Hologenezin varlığını pek çok biyoloji bilgini kabul eder).* [*Ing.* Hologenesis].

holognat, s. *Fr. holognathe. zool.* Basit çeneli. *(Çenesinde uzantı bulunmayan akciğerli karından bacaklı yumuşakçalar için kullanılır; Örnek: sümüklüböcekler, pupalar. Cylindrella'lar).* [*Ing.* Holognathous].

holograf, i. *matb.* Tamamiyle yazarın el yazısıyle yazılmış olan yazma eser. [*Ing.* Holograph; *Fr.* Holographe].

holografi, i. *Fr. holographie.* Biri doğrudan doğruya laser cıhazından, öteki de fotoğrafı çekilecek cisimden yansıyarak gelen iki laser demetinin üst üste binmesiyle meydana gelen girişimden yararlanan kabartmalı fotoğraf tekniği. [*Ing.* Holography].

hologram, i. *Fr. hologramme* < *Yun. holos*, tam + *gramma*; yazı. *opt.* Üç boyutlu bir nesne üzerine düşen ışığın kırınım olayını kaydeden ve paralel bir ışık demetiyle belli bir açı altında aydınlatılmış fotoğrafı çekilen nesnenin kabartmalı bir görüntüsünü veren saydam fotoğraf klişesi. [*Ing.* Hologram].

holokost,-ti, i. *Fr. holocauste.* < *Yun. holos*, bütün ev + *kaustos*, yakan. Bir mabuda kurban edilmek üzere bütünü olarak yakılan kurbanların atıldığı ateş bulunan yer. [*Ing.* Holocaust].

holokrin, s. *Fr. holocrine* < *Yun. holos*, tüm + *Frinein.* ayırmak, *dokb.* Kendisini meydana getiren hücrelerin tepe kısmı parçalanarak salgı halinde dışarı çıkan salgı bezlerine verilen sıfat. *(Bu bezlerde hücrelerin dip kısmı ve çekirdeği yerinde kalır, hücre yeniden bütünlenir).* [*Ing.* Holocrine].

~ **bez**, *biy.* ◘ **Bez**[2].

holokristalin, s. *Fr. holocristalline. petr.* Tamamen billûrlardan veya billûrsu parçacıklardan oluşmuş olan *(Granit gibi kayalar hk.)* [*Ing.* Holocristalline].

~ **kaya**, *petr.* ◘ **Kaya.**

holomelanokrat, s. *Fr. holomélanocrate. petr.* Bütünüyle siyah veya koyu renkli madenlerden oluşmuş: *amfibol, piroksen, olivin.* [*Ing.* Holomelanocrate].

holometabol,-lü, s. *Fr. holométabole* < *Yun. holos*, tüm + *metabole*, değişme. *zool.* ◘ **Tümbaşkalaşan.**

holometaboli, i. *Fr. holométabolie* < *Yun. holos*, tüm + *metabole*, değişme. *zool.* ◘ **Tümbaşkalaşma.**

holometre, i. *Fr. holomètre.* Ufuk üstündeki bir noktanın açısal yüksekliğini ölçmekte kullanılan âlet. [*Ing.* Holometer].

holomorf fonksiyon, *mat.* ◘ **Fonksiyon.**

holoparazit, s. *Fr. holoparasite. bot.* Bütün besinini üzerinde yaşadığı konak bitkiden alan klorofilsiz ve yaprakları pulsu gelişme gösteren *(bitkiler hk.)* [*Ing.* Holoparasite].

~ **bitki**, *bot.* ◘ **Tam parazit bitki.**

holopnöstik, s. *Fr. holopneustique. zool.* (a) Böceklerde bütün hava delikleri açık olan solunum sistemine denir; (b) Genellikle çalışır durumda on çift hava deliği bulunan böceğe verilen sıfat. [*Ing.* Holopneustic].

holoproteid, i. *Fr. holoprotéide. biyokim.* Yalnız amino asidlerin çeşitli şekilde birleşmesinden doğan protidlerin cins adı; başlıca protidler; proteozlar, protaminler, histoninler, prolaminler, glüteinler, asıl albüminler globülinler, skleroproteidlerdir. [*Ing.* Haloproteoid].

☆ *Karş.* **heteroproteid.**

holosider, i. *Fr. holosidere.* Tamamen serbest demirden meydana gelen göktaşı. [*Ing.* Holosiderite].

holosistolik, s. *Fr. holosystolique.* Bütün sistol süresince işitilen yürek sesi. [*Ing.* Holosystolic].

holosterik, s. *Fr. holostérique.* ◘ **Yeniçağ.**

~ **barometre**, Aneroid barometre çeşidi. Sıvısız olarak yapılmış *(barometre hk.).* [*Ing.* Holosteric; *Fr.* Baromètre holostérique].

holostom, s. *Fr. holostome. zool.* Tam ağızlı. *(Ağız açıklığı oluklu değil de biteviye bütün olan karındanbacaklı yumuşakçalar için söylenir. Natica'larla doğurganlarda durum böyledir.* [*Ing.* Holostome].

☆ *Karş.* **sifonostom.**

holotip, i. *Fr. holotype* < *Yun. holos*, hep + *typos*, örnek. *biy.* Bir türün tanımına esas alınan birey; tartışma halinde, eğer varsa ona başvurulur. [*Ing.* Holotype].

holotoni, i. *Fr. holotonie. tıp.* Bütün vücudun kasıl spazmı. [*Ing.* Holotonia].

holotüritler /hol'otüritler/, ç. i. ◘ **Deniz hıyarları.**

holozid, i. *Fr. holoside. biyokim.* Hidrolize uğrayınca sadece ozlara ayrılan glüsitlerin cins adı. *(Hidroliz sonucunda ortaya çıkan iki, üç... oz sayısına göre diholozid, triholozid v.b. gibi çeşitlere ayrılır).* [*Ing.* Holoside].

homeokinez, i. *Fr. homéocinèse. biy.* ◘ **Mitoz.**

homeomorf, s. *Fr. homéomorphe, billûrbil.* § ● Billûr ağlarında ve dolayısıyle billûr biçimlerinde büyük benzerlikler gösteren cisimler: *Izomorf cisimler daima homeomorftur.* [*Ing.* Homeomorphous]. § ● *mat.* Bir homeomorfizma ile birbirine bağlı olan ölçümlü iki uzay için kullanılır. [*Ing.* Homeomorphous, homomorphous].

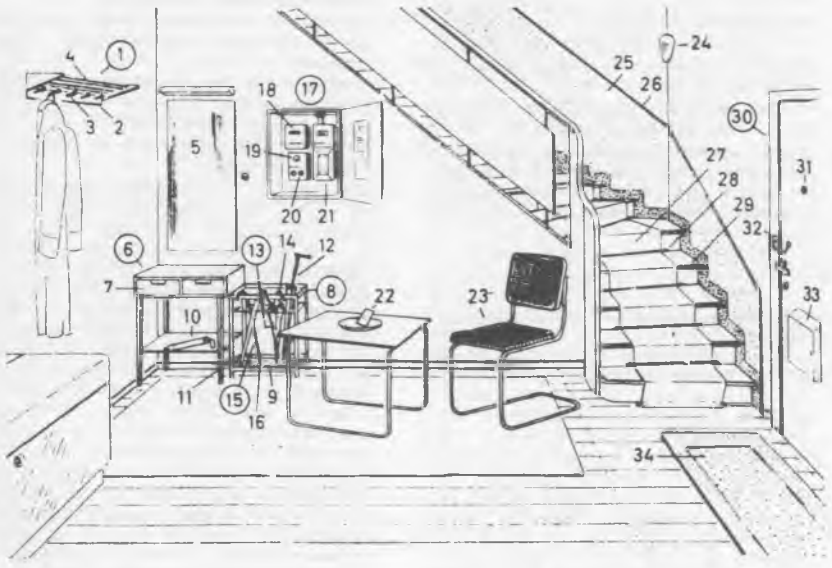

ŞEKİL: 251. — **HOL.** (1) Portmanto. 2. Askı *(elbise askısı).* 3. Askı çivisi. 4. Şapkalık *(şapka rafı).* 5. Hol aynası. (6) Hol masası. 7. Eldiven çekmecesi. (8) Şemsiyelik. 9. Damlalık. 10. Katlanır şemsiye. 11. Baston şemsiye. 12. Kadın şemsiyesi. (13) Erkek şemsiyesi. 14. Şemsiye sapı. (15) Baston. 16. Şemsiye ucu *(demiri)* (17) Sayaç dolabı. 18. Elektrik sayacı *(saati).* 19. Ana şalter. 20. Sigorta. 21. Gaz sayacı *(gazmetre).* 22. Kartvizitler. 23. Çelik boru iskemle. 24. Merdiven apliği. 25. Tahta kaplama. 26. Kenar. 27. Merdiven halısı. 28. Merdiven çubuğu. 29. Kauçuk kenar. (30) Giriş kapısı. 31. Gözetleme deliği. 32. Kapı emniyet zinciri. 33. Mektup kutusu. 34. Kapı paspası.

homeomorfizma, i. *Fr. homeomorphisme.* § ● *billûrbil.* Bazı bileşiklerin billûr biçimleri arasındaki benzerlikle ilgili olan. [*Ing.* Homeomorphism]. § ❷ *mat.* Topolojik iki uzay arasında birebir ve karşılıklı sürekli dönüşüm. *(Homeomorfizma ile iç bileşim kanunlarıyle ilgili bir özellik olan biçimdeşliği karıştırmamak gerekir).* [*Ing.* Homeomorphism, homomorphism].

homeopat, s. ve i. *Fr. homéopathe. tıp.* Homeopati taraftarı ve bu yöntemi uygulayan hekim. [*Ing.* Homeopath].

homeopati, i. *Fr. homéopathie. tıp.* Bir hastada görülen hastalık belirtilerinin, aynı belirtileri sağlam bir insanda meydana getirebilecek ilâçları *(benzerlik kanunu)* çok düşük dozda vererek tedavi edilebileceğini öne süren doktrin. [*Ing.* Homeopathy].

☆ *Karş.* **allopati**.

homeoplazi, i. *Fr. homéoplasie. tıp.* Bir dokunun yanında ona eş bir doku meydana gelmesi. [*Ing.* Homeoplasia].

homoerotik, s. *Fr. homoérotique.* ◘ **Homoseksüel**.

homoerotizm, i. *Fr. homoérotisme.* ◘ **Homoseksüellik**.

homeosiniyatri, i. *Fr. homeosiniatrie.* Homeopati ile akupunkturu birlikte kullanmayı öngören hekimlik. [*Ing.* Homeosiniatry].

homeostat,-tı, i. *Fr. homéostat. sibern.* Ross Ashby tarafından yapılan ve kendi haline bırakılan karmaşık bir sistemin önceden belirlenmiş bir denge durumunu nasıl bulmaya çalıştığını inceleyen âlet. [*Ing.* Homeostat].

homeostatik, s. § ❶ *tıp.* (a) Fizyolojik dengenin iadesini, yani organizmanın sabit bir durumu kendi faaliyetiyle korumaya çalıştığını ifade eden bir kavram; (b) İnsanın kendine olan saygısını tehlikeye girince meydana gelen telâfi edici reaksiyonları anlatan psikoloji terimi. [*Ing.* Homeostatic].

~ **denge hali**, Bir kimsenin veya bir organizmanın ısı, kimyasal ve bünyevî yapı gibi faktörler bakımından kendi uyarlayıcı yetisiyle değişmez bir halde bulunması hali.

homeostazi, i. *Fr. homéostasie* < *Yun. hemoios*, benzer + *statis*, duran. § ❶ *tıp.* Organizmada normal şartların devamlılığı. [*Ing.* Homeostasis]. § ❷ *zool.* Yüksek yapılı hayvanların kararlı iç iç-çevre sağlayabilme yeteneği. [*Ing.* Homeostasis]. § ● *fizyol.* ve *psik.* Canlılarda bazı fizyolojik değişmezleri *(vücut sıcaklığı, kanın bileşimi v.b.)* sabit tutma veya boğulduğu zaman yeniden yerine getirme eğilimi. [*Ing.* Homeostasis].

homeotermi, i. *Fr. homéothermie. fizyol.* Çevre sıcaklığı ne olursa olsun iç sıcaklığı değişmeyen canlı varlıkların durumu. [*Ing.* Homeothermia].

☆ *Eşanl.* **değişmez ısılılık**.

homerik, s. *Fr. Homérique. ed.* Eski Yunan şairi Homer'e yakışır biçimde, Homer gibi.

homilit,-ti, i. *Fr. homilite. min.* Doğal kalsiyum ve demir borosilikat. [*Ing.* Homilite].

homing /ho:min/, i. *Ing. hava.* Sürekli olarak belirli bir radyofara doğru seyretme yöntemi. [*Fr.* Homing]. ◉ ~ **le alçalma**, *hava.* Aletle inişin safhalarından biri; görüş şartları kötü olduğu zaman pilot, zemini görünceye kadar uçağın idaresini radara bırakır.

homodesmik, s. *Fr. homodesmique.* Atomları arasında aynı cinsten bağlar *(Örnek: İyon bağları)* bulunan billûrlar için kullanılır. [*Ing.* Homodesmic].

homodont, s. *Fr. homodonte.* Dişleri benzer olan. [*Ing.* Homodont].

homodrom, s. *Fr. homodrome.* § ❶ *mek.* Direncin ve kuvvetin, dayanak noktasının aynı tarafına uygulandığı bir manivela kolu için kullanılır. [*Ing.* Homodromous]. § ● *bot.* Kıvrık yapraklar gibi aynı tarafa dönen. [*Ing.* Homodromal, homodromous].

homofani, i. *Fr. homophanie. biy.* Gündüzün aydınlık bir yerde duran hayvanın aynı açık rengi alması veya güpegündüz siyah bir yere konduğunda renginin kararması şeklindeki kamuflaj çeşidi. [*Ing.* Homophania].

homofitizm, i. *Fr. homophytisme. biy.* Sporlu bitki evresinde, bütün tetrasporları ikieşeyli gametlibitki veya bir kısmı erkek gametli bitki, bir kısmı dişi gametli bitki veren bitkinin özelliği. [*Ing.* Homophytism].

homofon, i. *Fr. homophone. müz.* ◘ **Sesdeş**.

homoftalik, s. *Fr. homophtalique. kim.* Ftalik asidlerin homologları olan, $CO_2H-C_6H_4-CH_2-CO_2H$ formülündeki üç asid için kullanılır. [*Ing.* Homophthalic; *Fr.* Carboxyphénylacétique].

☆ *Eşanl.* **karboksifenilasetik**.

homoftalimid, i. *Fr. homophtalimide. kim.* (a) Ortohomoftalik asidin imid'i. Amonyum homoftalatın ısıtılmasıyla elde edilir ve 233° C' te erir; (b) Azotta ornatılmış ftalimid. [*Ing.* Homophtalimide].

homogam, s. *Fr. homogame. bot.* Erkek ve dişi organları aynı zamanda gelişen *(Çiçek durumları hk.).* [*Ing.* Homogamous].

homogamet,-ti, i. *Fr. homogamète* < *Yun. homos*, aynı + *gametes*, koca *zool.* Birleşen ve birbirine benzeyen gametlerin herbiri. [*Ing.* Homogamete].

homogametik, i. *Fr. homogamétique.* < *Yun. homos*, aynı + *gametes*, koca. ◘ **Homogametli**.

homogametli, s. *biy.* Aynı çeşit eşeylik hücreleri meydana getiren erkek veya dişiye verilen sıfat. (Örnek: *İnsanlarda kadınlar, kuşlarda horozlar homogametlidir).* [*Ing.* Homogametic, heterogametic, digametic; *Fr.* Heterogametique; Homogamétique].

☆ *Karş.* **heterogametli, heterogametik**.

homogametlik,-ği, i. *biy.* Erkek veya dişi cinsin, hepsi birbirine benzer tek çeşit eşeylik hücresi yapması. [*Ing.* Homogametism; *Fr.* Homogamétie].

homogami, i. *Fr. homogamie.* § ❶ *biy.* Benzer çeşitlerin birbiriyle çiftleşme eğilimi. § ❷ *bot. (Homojen çiçekli bitkiler hk.)* Erkek ve dişi organları aynı zamanda gelişme. [*Ing.* Homogamy].

homogen, ◘ **Homojen**.

homogeni, ◘ **Homojeni**.

homograd, s. *Fr. homograde. istat.* Nitel bölümleme. [*Ing.* Homograde]. ◘ **Bölümleme**.

homografi, i. *Fr. homographie.* Bütün çizgisel çeşitliliklerini yine çizgisel bir çeşitlilik üzerine uygulandığında, bir uzayı kendi üzerine veya başka bir uzay üzerine uygulayan dönüşüm. [*Ing.* Homography; *Fr.* Transformation projective, correspondance].

☆ *Eşanl.* **izdüşümsel dönüşüm, terabül**.

homografik, s. *Fr. homographique. mat.* Aralarında homografi bulunan iki şekil için kullanılır. [*Ing.* Homographic].

~ **fonksiyon**, *mat.* *a* elemanı sıfırdan farklı olan

$$\frac{ax+6}{a'x+b'}$$

şeklindeki fonksiyon. [*Ing.* Homographic function; *Fr.* Fonction homographique].

homoiomeres'ler, ç. i. *Yun. Anaksagoras*'ın maddeyi meydana getiren temel unsurlara verdiği ad; bunlar, meydana getirdikleri bütünlere ve birbirlerine benzerdir. [*Ing.* Homoiomeriae; *Fr.* Homoiomeres].

homoiyonik, s. *Fr. homo-ionique. kim.* Ortak bir iyonu bulunan elektrolitler için kullanılır. [*Ing.* Homoionic].

homoiyosmotik, i. *Fr. homoiosmotique.* < *Yun. homoios*, benzer + *osmos*, tahrik, sevk. *zool.* Bazı su hayvanlarının osmotik basınçlarının sabit olması, yeni dış ortam ne olursa olsun hipertonik veya hipotonik durumunu saklayabilmesi. [*Ing.* Homoismotic].

homoiyoterm, s. *Fr. homoiothermique* < *Yun. homoios*, benzer + *thermos*, sıcaklık. *biy.* Az çok sabit bir vücut ısısına sahip olan; sıcak kanlı. [*Ing.* Homoiothermic; *Fr.* Homoiothermique].

☆ *Karş.* **poikiloterm**.

~ **hayvanlar**, *zool.* ◘ Hayvan.

homojen, s. *Fr. homogène* < *Yun. homos*, benzer + *genos*, cinsi. > *homoios* > *Lat. homogenus.* § ❶ *mat.* Aynı cinsten olan, bir cinsten; Bütün terimleri aynı derecelerden olan *(çok terimli hk.).* [*Osm.* Mütecanis; *Ing.* Homogeneous]. § ❷ *fiz.* Yapısı ve özellikleri her yerde, aynı olan *(cisim hk.): Homojen madde.* [*Osm.* Mütecanis; *Ing.* Homogeneous]. ☆ *Eşanl.* **türdeş**. § ● *biy.* Benzer karakterlere sahip olan; Aynı türden olup bünyece birbirine benzeyen. [*Ing.* Homogeneous]. § ● *ed.* Bütünüyle parçaları arasında yapı benzerliği ve uygunluğu olan *(eser).*

☆ *Eşanl.* **bir yapımlı, türdeş**.

☆ *Karş.* **heterojen**.

~ **ışınım**, *fiz.* Son derece dar frekans bandını kapsayan veya ayni tipten, aynı enerjili partikülleri kapsayan ışınım. [*Ing.* Homogeneous radiation; *Fr.* Radiation homogène].

~ **koordinatlar**, *mat.* Düzlemin değişken bir *P* noktasının kartezyen koordinatları x ve y olduğuna göre,

$$x = \frac{X}{Z} \text{ ve } y = \frac{X}{Z}$$

bağıntılarını sağlayan X, Y, Z sayıları. [*Ing.* Homogenous coordinates; *Fr.* Coordonnees homogènes].

homojena, i. *Fr. homogenat.* Bir canlı hücre parçasındaki hücre çeperlerinin bozulmasıyle elde edilen homojen görünüşte madde. *(Homojenalar santrifüjleme yoluyle, sitoplazmanın çeşitli bileşenlerini ölçülü miktarda ortaya çıkarmakta işe yarar).* [*Ing.* Homogenate].

homojeneite, i. *Fr. homogénéité.* ◘ **Homojenlik**.

homojenetik, s. *Fr. homogénétique.* Homojenezi'ye ilişkin. [*Ing.* Homogenetic].

homojenezi, i. *Fr. homogénèse.* < *Yun. homoios*, özdeş + *genesis*, oluşum. *antr.* (a) *Broca*'ya göre, değişik türden bireyler arasındaki cinsel yakınlık derecesi; (b) *Laumonier*'ye göre, değişik insan ırkları arasındaki birleşmelerden doğanların benzerlik derecesi. [*Ing.* Homogenesis].

homojeni, i. *Fr. homogénie. biy.* Bünyece birbirine benzeyiş. [*Ing.* Homogeny].

homojenleştirici, s. ve i. Sıvıları homojenleştirmeye yarayan bir âlet için kullanılır. [*Ing.* Homogenizer; *Fr.* Homogénéisateur,-trice].

homojenleştirme, i. § ❶ Homojen özellikle de süt gibi bazı sıvılar durularak bileşenlerine ayrılmasınlar diye özel bir işlemden geçirme. [*Ing.* Homogenization; *Fr.* Homogénéisation]. § ❷ *bakt.* Mikropların araştırılmasını kolaylaştırmak amacıyle elde patolojik madde içindeki mikropları çoğaltmak için yapılan işlem. *(Çok az miktarda bulunduğu zaman balgamda tüberküloz basilini araştırmak için homogenleştirmeye başvurulur).* [*Ing.* Homogenization; *Fr.* Homogénéisation].

homojenlik,-ği, i. Homojen olma özelliği. [*Ing.* Homogeneity; *Fr.* Homogénéité].

homokamforik, s. *Fr. homocamphorique. kim. Kamforik asid*'den elde edilen bir diasit için kullanılır. Asiddeki metil kökünden en uzakta bulunan $-CO_2H$ grupunun yerine $-CH_2-CO_2H$ grupunun geçmesiyle türer. *(Homokamforik asidin kalsiyum tuzunun yüksek sıcaklıklarda kızdırılması, kâfuru sentezinin son basamağını meydana getirir).* [*Ing.* Homocamphoric].

homokinetik, s. *Fr. homocinétique.* § ● *mek.* Aynı doğrultuda olmasalar bile, döndüren mil ile döndürülen milin hızları daima eşit ve düzgün olan iki mil arasındaki bir kavrama geçidi için kullanılır. *(Önden çekişli bir otomobilin ön tekerlek kumandası üzerine yerleştirilmiş homokinetik bağlantılar, en büyük çevirme açısı /40° kadar/ için bile düzgün bir hareket iletimi sağlar).* [*Ing.* Homocinetic]. § ❷ *fiz.* Aynı hızda

olan tanecikler için kullanılır: *Homokinetik elektronlar.* [*Ing.* Homocinetic].

homokreatin, i. *Fr. homocréatine. kim.* Kreatin'in, derişik siyanamit ve metilamin çözeltilerinin karıştırılmasıyle elde edilen homoloğu. [*Ing.* Homocreatine].

homokromi, i. *Fr. homochromie* < *Yun. homos,* aynı, benzer + *khroma,* renk. ◘ **Renkteşlik.**

homokron, s. *Fr. homochrone. biy.* Birbirini takip eden soylarda aynı çağda (yaşta) ortaya çıkan. [*Ing.* Homochronous].

~ **kalıtım,** *biy.* Soydan geçme bazı karakterlerin ana veya babadan belirdiği yaşta çocuklarda da belirmesi olayına *Darwin*'in verdiği ad. *(Örnek: Huntington koresinde durum böyledir: başat hastalık yirmibeş-otuzbeş yaş arasında başlar).* [*Ing.* Homochronous heredity; *Fr.* Heredité homochrone].

homolateral, s. *Fr. homolatéral. anat., fizyol.* ve *patol.* Vücudun aynı tarafında bulunan veya aynı tarafında meydana gelen. [*Ing.* Homolateral].

homolesitik, s. *Fr. homolécithique. biy.* Yumurta sarısı her tarafında eşit bulunan *(yumurta hk.)* [*Ing.* Homolecithal]. ☆ *Karş.* **heterolesital.**

~ **yumurta,** *biy.* Vitellüsü her tarafında eşit bulunan yumurta. [*Ing.* Homolecithal egg; *Fr.* Œuf homolécithique].

homolitik, s. *Fr. homolytique. kim.* Bir moleküldeki kovalent bir bağın kopmasından söz ederken kullanılır; ayrılan parçaların her ikisinde de, etkinleşmelerine yolaçan bir elektron bulunur, buna karşılık elektrik yükü taşımazlar. *(Bu tepkime, özellikle gaz ortamda, polar olmayan bağlantılarda görülür).* [*Ing.* Homolytic].

homolog /homol'og/, s. *Fr. homologue* < *Yun. homologos,* uygun = *homos,* benzer + *logos,* söz, bilim. § ● Yapı, doğuş ve duruş bakımından uygun olan. [*Ing.* Homologous]. § ❷ Aynı tür fakat ayrı jenotipten bir hayvandan elde edilen. [*Ing.* Homologous]. § ❸ *anat.* (a) Karşılaştırmalı anatomide değişik türlerde birbirine tekabül eden vücut parçalarına denir; (b) Eskiden sağlam dokularda benzer sayılan hasta dokulara denirdi. § ● *kim.* Doymuş hidrokarbonların listesinde genel formülleri aynı, ama molekülleri arasında CH_2 kadar fark bulunan maddelerin genel adı. [*Ing.* Homologue]. § ● *biy.* Yapı ve kök bakımından benzer olan fakat görevleri bakımından değişik olabilen yapı serilerinin her biri. *(Örnek: İnsanların kolları, kuşların kanatları).* [*Osm.* Müteşâbih; *Ing.* Homologue]. § ❻ *mat.* Benzer şekillerde bir birine uyan elemanlar için kullanılır: *Benzer iki üçgende, homolog iki kenar eşit açılar karşısında bulunur.* [*Ing.* Homologue].

~ **açılar,** *mat.* Benzer çokgenlerde birbirine eşit olan açılar. [*Ing.* Homologous angles; *Fr.* Angles homologues].

~ **almaşı,** *bot.* ◘ **Almaş.**

~ **döl almaşı,** *bot.* ◘ **Almaş.**

~ **elemanlar,** *mat.* Bir dönmede, bir elemanın dönme sonunda aldığı yeni konuma, bu elemanın homologu ve bu iki elemana homoloğ elemanlar denir. [*Ing.* Homologous elements; *Fr.* Éléments homologues].

~ **kenarlar,** *mat.* Benzer şekillerde karşılıklı kenarlar.

~ **maddeler,** *kim.* Bileşimlerinde aynı fonksiyon grupları bulunan ve aynı başkalaşım kanunlarına uyan organik maddeler. [*Ing.* Homologous bodies, homologues; *Fr.* Corps homologues, homologues].

~ **kromozomlar,** *bot.* ◘ **Kromozom.**

~ **organlar,** *anat.* Meydana gelişleri aynı olan fakat görevleri ayrı olan organlar. [*Ing.* Homologous organs; *Fr.* Organes homologues].

~ **seri,** *kim.* Genel yapıları benzer maddelerin meydana getirdiği seri. [*Ing.* Homologous series; *Fr.* Série homologue].

homologlar, ç. i. *kim.* ◘ **Homolog maddeler.**

homologluk,-ğu, i. ◘ **Türdeşlik.**

homoloji, i. *Fr. homologie* < *Yun. homos,* benzer + *logos,* bilim. ◘ **Homologluk.**

homolojik, s. *Fr. homologique. biy.* ◘ **Türdeş.**

homomorf, s. *Fr. homomorphe.* < *Yun. homos,* aynı + *morphe,* şekil. (a) *zool.* Aynı şekil ve boyda olan, benzer kısımlardan meydana gelen. *(Eklemli hayvanların eklentileri için söylenir; arılarda dudak parçaları homomorf veya dimorftur);* (b) Embriyon sonrası gelişmesi dolaysız, yani başkalaşmasız olan böceklere de denir. [*Ing.* Homomorphous].

☆ *Eşanl.* **başkalaşmasız.**

☆ *Karş.* **heteromorf, holometabol.**

homonom, i. *Fr. homonome* < *Yun. homos,* aynı + *nomos,* yasa. *zool.* Bölütleri birbirinin aynı yapılışta olan. [*Ing.* Homonomous].

☆ *Karş.* **heteronom.**

homopirokateşin, i. *Fr. homopyrocatechine. kim.* Pirokateşinin metillenmesiyle türeyen difenol. [*Ing.* Homopyrocatechine; *Fr.* Methylphénediol 1-4].

☆ *Eşanl.* **metilfendiol 1-4.**

homoplasti, i. *Fr. homoplastie. tıp.* Bir defektin aynı cinsten, fakat başka bir vücuttan alınan parça ile onarımı. [*Ing.* Homoplasty; *Fr.* Homoplastie].

homopoler, s. *Fr. homopolaire.* § ● *kim.* Atomları kovalans ile birbirine bağlanmış bir molekül için kullanılır. [*Ing.* Homopolar]. § ❷ i. Tek akılı ve hep aynı yönde bir tek magnetik devresi bulunan elektrik makinesi. [*Ing.* Homopolar machine].

~ **güç,** *mek.* ◘ **Güç**[1].

~ **indükleyici,** *elek.* Endüvinin aynı noktasında birbirini izleyen kutupları aynı adı taşıyan indükleyici. [*Ing.* Homopolar inductor; *Fr.* Inducteur homopolaire].

homopolimer, i. *Fr. homopolymère. kim.* Makromolekülünde bir tek cins molekül bulunan ve birkaç molekülden yapılmış kopolimer'in karşıtı olan yüksek polimer. [*Ing.* Homopolymere].

homopter, i. *Fr. homoptère. zool.* ◘ **Eşkanatlı.**

homosalijenin, i. *Fr. homosaligénine. kim.* Formülü $C_8H_8(OH)_2$ olan bileşik. *P*-krezol'ün bir sodyum hidroksid çözeltisi ve formik aldehidle işlenmesinden elde edilir. [*Ing.* Homosaligenine].

homoseksüalite, *Fr. homosexualité. tıp.* ◘ **Homoseksüellik.**

homoseksüel, s. *Fr. homosexuel,-elle* < *Yun.* ve *Lat. tıp.* § ● Aynı cinsle ilgili, aynı cinse ait. [*Ing.* Homosexual, homoerotic; *Fr.* Homoérotique]. ☆ *Eşanl.* **homoerotik.** § ● Cinsel isteklerini kendi cinsliğinden olan kimseler üzerinde yatıştırmak huyunda olan; kendi cinsiyetinden olanlara cinsel yakınlık duyan *(kimse).* [*Ing.* Homosexual]. ☆ *Eşanl.* **cinsel sapık.**

homoseksüellik,-ği, i. *tıp.* (a) Cinsel arzu ve ilgileri yalnızca kendi cinsin üyelerine karşı duyma ve gösterme hali; (b) Yalnız kendi cinsiyetinden olanlarla *(erkek veya kadın)* cinsel ilişkiler kurmak durumu. *(Erkekte homoseksüelliğe «oğlancılık», «ibnelik», «kulamparalık», kadında «sevicilik» denir).* [*Ing.* Homosexuality homoeroticism; *Fr.* Homosexualité, homoerotisme].

homoserk, i. *Fr. homocerque* < *Yun. homos,* aynı + *kerkos,* kuyruk. *zool.* Kuyruk yüzgecinin çatalları bakışımlı olan *(balıklar hk.) (Bu çeşit balıkların kuyruk yüzgeçi difiserk balıklarınkine benzer, fakat onlarınkinden farklı olarak omurga yüzgecin dibinde sona erer ve yanız yüzgecin üst çatalında, çukur şeklinde bir kemik parçası halinde devam eder).* [*Ing.* Homocercous].

☆ *Karş.* **heteroserk.**

homosfer, i. *Fr. homosphère. meteor.* Yer'in yüzeyi ile 100 km yükseklik arasında uzanan atmosfer tabakası. *(Başlıca bileşenleri /oksijen ve azot/ sabit oranlardadır).* [*Ing.* Homosphere].

homosiklik, s. *Fr. homocyclique. kim.* Bütün kapalı zincirleri yalnız karbon atomlarından meydana gelen tek çevrimli *(monosiklik)* veya çok çevrimli *(polisiklik)* organik bileşikler için kullanılır. [*Ing.* Homocyclic; *Fr.* Carbocyclique].

☆ *Eşanl.* **karbosiklik.**

~ **seri,** *kim.* Alisiklik seri ile aromatik serinin tümü. [*Ing.* Homocyclic series; *Fr.* Série homocyclique].

homosinaps, i. *Fr. homosynapse. biy.* Homolog iki kromozomun birbirine yapışması. [*Ing.* Homosynapsis].

homosporlu, s. *Fr. homosporé,-ée.* Bir tek çeşit sporu olan organizmalar *(özellikle eğreltiotu)* için kullanılır. [*Ing.* Homosporous, isosporous; *Fr.* Isosporé,-ée].

☆ *Eşanl.* **izosporlu.**

☆ *Karş.* **heterosporlu.**

homotaks, s. *Fr. homotaxe. jeol.* Eş fasiyesli, ama yaşıt olmayan oluşuklar. *Örnek: Jura'nın farklı mercan düzeyleri).* [*Ing.* Homotaxial, homotaxeous].

homotal, s. *Fr. homothalle bot.* Erkek ve dişi gametangiyumları aynı bitki veya lif üzerinde olan *(mantar ve su yosunları hk.).* [*Ing.* Homothallic].

homotali, i. *Fr. homothallie. bot.* Bir bitkide yalnız bir çeşit tal bulunması. [*Ing.* Homothallism].

☆ *Karş.* **heterotali.**

homotalizm, i. *Fr. homothallisme. bot.* Aynı gametli bitkinin, her iki cinse ait üreme organlarını meydana getirmesi. [*Ing.* Homothallism].

homotermi, i. *Fr. homothermie.* Eş ısılı bir cismin özelliği. [*Ing.* Homothermy].

homoteti, i. *Fr. homothétie* < *Yun. homos,* benzer + *thesis,* konum. *mat.* Merkez olarak alınan bir noktaya göre birer noktasının geometrik yerleri karşılıklı olarak aynı olan iki nokta grupunun hali. [*Osm.* Mümâselet; *Ing.* Similarity].

homotetik, s. *Fr. homothétique* < *Yun. mat.* Aralarında homoteti bağıntısı bulunan *(şekiller) hk.).* [*Osm.* Mümâsil; *Ing.* Similar, homothetic].

~ **üçgenler,** *mat.* ◘ **Üçgen.**

homotimia, i. *Yun. esk.* Aynı sınıftan olan vatandaşlar arasında rütbe, şeref ve imtiyaz eşitliği. [*Ing.* Homotimia; *Fr.* Homotimie].

homotoma, i. *zool.* Zarkanatlıların *Psyllidae* familyasından incirböceği, rengi esmer ve yeşilimsi, kanatları uzun ve saydamdır; Avrupa'nın güneyinde yaşar. [*Lat. Homotoma ficus; Ing.* Homotoma; *Fr.* Homotome].

homotop, s. *Fr. homotope. mat. E'* topolojik uzayı içinde bir *E* topolojik uzayının homotopi özelliği gösteren iki uygulaması için kullanılır. [*Ing.* Homotope].

homotopi, i. *Fr. homotopie. mat.* Bir parametresine bağlı, $O = \leqslant \theta 1$ için sürekli

ve bir yandan $\theta = O$ için f (x), öbür yandan $\theta = 1$ için g (x) haline gelen bir h (x, θ) uygulamasını kabul eden *E* topolojik uzayının *(genel elemanı x)* diğer bir *E'* uzayı içindeki iki uygulamasında sürekli bir deformasyonla birinden öbürüne geçme olanağı. [*Ing.* Homotopy].

homotrop,-pu, s. *Fr. homotrope.* § ● *bot.* Eğri şeklinde de olsa, tohumla aynı doğrultuda olan embriyon için kullanılır. [*Ing.* Homotropous]. § ● *mat.* Bir alanda bulunan, fakat bu alandan çıkılmaksızın sürekli bir değişiklikle birinden ötekine geçilebilen iki devre için kullanılır. [*Ing.* Homotropous, homotropal]. ◉ **sıfırlı** ~ **devre,** *mat.* Tanımlama alanından çıkılmaksızın bir noktaya indirgenebilen devre. [*Fr.* Circuit homotrope à zéro].

homozigot, -tu, i. *Fr. homozygote* < *Yun. homos,* benzer, eş + *zygon,* birleşme, *biy.* Aynı genleri taşıyan gametlerin birleşmesiyle meydana gelmiş olan, karakterlerin sabit olduğu bir organizma; hücrelerinde bel-

li bir karaktere ait iki yeni gen'i birden taşıyan canlı varlık. [*Ing.* Homozygote].
☆ *Karş.* **heterozigot.**

homozigotluk,-ğu, i. *biy.* Homozigot canlının durumu. [*Ing.* Homozygosis, homozygosity; *Fr.* Homozygotie].

homurdanma, i. Öfkeli bir halde anlaşılmaz bir şeyler söyleme. [*Ing.* Muttering, grunting, growling; *Fr.* Grognement, marmottage, grommellement, marmonnement].

homurdanmak(-a), nsz. f. Kendi kendine öfkeyle söylenmek, mırıldanmanın daha seslisiyle yarı anlasılır, yarı anlaşılmaz şekilde söylenip durmak. [*Ing.* To grumble, mutter, to grunt, to growl; *Fr.* Grogner, grommeler, marmonner]. ⊙ **homurdana homurdana**, öfkeli halde anlaşılmaz sesler çıkararak. [*Ing.* Mutteringly, in a grumbling manner; *Fr.* En marmottant].

homur homur, z. *yans.* Anlamı kuvvetlendirmek için homurdanmak fiiliyle birlikte kullanılır: *Homur homur homurdanmak.* [*Ing.* Gruntingly, growlingly; *Fr.* En marmottant].

homurtu, i. § ❶ Homurdanma sesi, boğuk ve sürekli gürültü: *Tam bu sırada, gökyüzünün uzak bir noktasından dört beş uçağın pervane homurtuları duyuldu.* [*Ing.* Muttering, grumbling, grunting, growling; *Fr.* Grognement]. § ❷ Ayının çıkardığı ses. [*Ing.* Grunting, growling; *Fr.* Grognement].

hona, i. Erkek geyik. [*Ing.* Male deer; *Fr.* Mâle du cerf].

Honduras, öz. i. *coğr.* Orta Amerika'da Nikaragua ile Salvador ve Guatemala arasında, kuzeyden Antil denizi ve Honduras körfezi kıyısında bir ülke. Yüzölçümü 112.088 km², başkenti *Tegucigalpa*'dır. [*Ing.* ve *Fr.* Honduras].

honlama, i. *mek.* İçine bir bağlayıcı madde katılarak *honlama taşı* şeklinde hazırlanmış aşındırıcı bir madde yardımıyle madenî bir yüzeyi çok yüksek duyarlıkla islemeye dayanan yüzey işlemi. [*Ing.* ve *Fr.* Honing].

Honolulu, öz. i. *coğr.* Hawai adalarının başkenti. [*Ing.* ve *Fr.* Honolulu].

Honshu *(eski adı Hondo)*, öz. i. *coğr.* Japonya'yı meydana getiren adaların en büyüğü. Yüzölçümü 225.000 km² dir. [*Ing.* ve *Fr.* Honshu].

hop,-**pu**, z. Birden, hızla ve heyecanla yerinden fırlayıp sıçramayı anlatır: *Hop diye denize atlayıverdi. Yüreğim hop etti.* [*Ing.* Now then! Up! Jump! Then; *Fr.* Hop!].

hop hopl *yans.* Taşıt manevrası yapanlara tehlikeli bir durumda *«Dur!»* anlamında haykırılır.

~ **oturtup, hop kaldırmak** *(herkesi), dey.* Aklına eseni herkese yaptırmak.

~ **oturup, hop kalkmak**, *dey.* Öfkesinden yerinde duramaz olmak. [*Ing.* To keep on jumping up and down with excitement, to be agitated or shaken about].

hopadan, z. Hemen, hemencecik.

hopadak, z. Hop ederek, fırlayarak.

hopak,-ğı, i. Çoğunlukla şarkı eşliğiyle yapılan küçük Rusya'ya özgü halk oyunu: *(Rus bestecilerinin /Musorgskiy/ sık sık kullandığı hopak, iki zamanlı canlı bir ritmin üzerinde fırdönüşler, «çekiçlemeler» ve cambazlığa kaçan hareketlerle oynanır).* [*Ing.* ve *Fr.* Hopak, gopak]. ☆ *Eşanl.* **gopak.**

hoparlör,-**rü**, i. *Fr. haut*, yüksek + *parleur*, konuşan < *haut-parleur. radyotekn.* Elektrik dalgalarını ses dalgalarına çeviren ve gerektikçe sesi yükselten cihaz; radyo, pikap, teyp gibi âletlerde sesi kulakla duyulacak kadar şiddetlendiren araç. [*Ing.* Loudspeaker]. ◘ *ŞEKİL: 252.* — **HOPARLÖR**; *ŞEKİL: 409.* — **MÜZİK ÂLETLERİ V.** ⊙ **elektrodinamik** ~, *radyotekn.* Motoru ya magnetik alanı çok kuvvetli olan daimî mıknatıstan ya da magnetik akısı sabit bir elektromıknatıstan meydana gelen hoparlör. *(Elektromıknatısın kolları arasında, sargılarından, bir amplifikatörle yükseltilmiş alçak frekanslı bir akım geçtiği zaman bir titreşim zarını harekete geçiren döner bir bobin bulunur).* [*Ing.* Electrodynamic loudspeaker; *Fr.* Haut-parleur électrodynamique]. ⊙ **elektromagnetik** ~, *radyotekn.* Motorunda titreşimli bir koniye tutturulmuş olan ve magnetik bir sistemin birbirini dengeleyecek şekilde yerleştirilmiş kutupları arasında hareket edebilen yumuşak çelikten bir palet bulunan hoparlör. [*Ing.* Electromagnetic loudspeaker; *Fr.* Haut-parleur électromagnétique]. ⊙ **elektrostatik** ~, *radyotekn.* İçindeki zarın mekanik titreşimleri, ses dalgalarına çevrilecek elektrik titreşimleriyle uyarılan bir kondansatörün iki armatürü arasındaki etkiden doğan hoparlör. [*Ing.* Electrostatic loudspeaker; *Fr.* Haut-parleur électrostatique]. ⊙ **ferrodinamik** ~, ◘ **Ferrodinamik**.

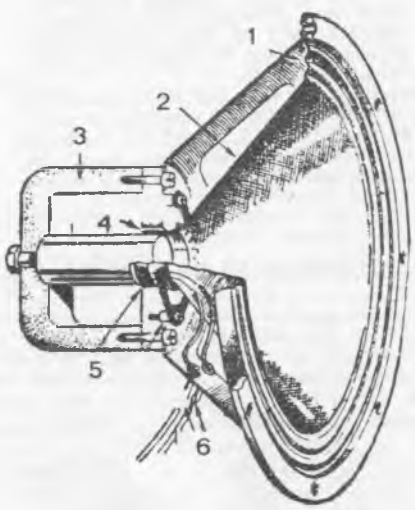

ŞEKİL: 252. — **HOPARLÖR**. 1. Diyaframın titresmesini sağlayan körük. 2. Diyafram. 3. Sabit mıknatıs. 4. Hava deliği. 5. Konusma bobini. 6. Bobine giden teller.

hopeit,-**ti**, i. *(Thomas Charles Hope'un adından) Fr. hopeite. min.* Formülü $Zn_3(PO_4)_2$, $4H_2O$ olan hidratlı doğal çinko fosfat. [*Ing.* Hopeite].

Hopi'ler, ç. öz. i. *etn.* Birleşik Amerika'da Arizona'nın kuzeydoğusunda yaşayan kızılderililer. Bunlar yaylaların üzerine kurulmuş taraçalı evlerden meydana gelen köylerde yaşarlar. Mısır ekimiyle uğraşan dokumacılık ve çömlekçilik yapan Hopi'lerin çok gelişmiş bir süsleme sanatları da vardır. Dinî teşkilâtları ifadesini, ilgi çekici bir mitoloji ve tiyatro sanatında bulur. [*Ing.* ve *Fr.* Hopis, Mokis]. ☆ *Eşanl.* **Moki'ler.**

hoplamak, nsz. f. *yans.* Sevinçten veya oyun için, bulunduğu yerde havaya doğru bir fırlayış yapmak: *Zeybek oyununda güzel hoplamalar var. Çocuk hoplaya hoplaya geliyor.* [*Ing.* To hop and jump about, to palpitate, to get excited; *Fr.* Bondir]. ☆ *Eşanl.* **atlamak, fırlamak, zıplamak, sekmek, sıçramak.** ⊙ **yüreği** ~, *dey.* Heyecanlanmak. [*Ing.* To have a throb of emotion, to be excited; *Fr.* Tressaillir, tressauter].

hoplatmak(-i), f. *(Çocuğu)* Koltuklarından tutup diz üzerinde veya elle hop hop diyerek hafifçe havaya fırlatarak eğlendirmek: *Çocukları hoplatarak eğlendiriyor.* [*Ing.* To let hop and jump; *Fr.* Faire sauter, bondir]. ⊙ **yüreğini** ~, *dey.* Çok korkutmak, heyecanlandırmak. [*Ing.* To make start or jump with fear, surprise etc.); *Fr.* Faire tresseauter].

hopliya, i. *zool.* Kınkanatlılar *(Coleoptera)* takımının, *Scarabeidae* familyasından üzeri, pulcuklu, mavimsi veya sarı renkte küçük mayıs böceği. Dişisi genellikle esmer olur. *H. cœrulea* adlı türü sedef mavisi renginde olup Batı Avrupa'nın bazı yerlerinde çok yaygındır. [*Lat.* Hoplia; *Fr.* Hoplie].

hoppa, s. Yaşına başına uymayan hafiflikler yapan. [*Ing.* Flighty, volatile; *Fr.* Frivole, leger,-ère].
☆ *Eşanl.* **züppe, havai, patavatsız, zırpır, zırzop, zırtapoz, terelelli, dellfişek.**
☆ *Karş.* **ağırbaşlı.**

hoppaca, z. Az hoppa.

hoppala /hop:pala/, ünl. § ❶ Küçük çocuklar atlama hareketleri yaparken onları takdir için söylenir: *Atla bakayım... Hoppala!* [*Ing.* Now then, jump! here we go up; *Fr.* Hop là, saute]. § ❷ Şaşmayla birlikte kınama anlatır: *Hoppala bu da yeni çıktı! Hoppala, bu da nereden çıktı!* § ❸ i. Çocukların içine konup zıplayarak eğlenmelerini sağlayan yaylı âlet: *Çocuğa yeni bir hoppala aldık.* [*ing.* Baby's playchair hung by a spring].
~ **bebek (paşa)**, *dey.* Çocukça davrananlara denir. [*Ing.* A young man who still behaves like a child].

hoppalık,-ğı, i. Hoppa olma hali veya hoppaca davranış. [*Ing.* Flightiness, levity; *Fr.* Frivolité, légereté].

hopurdatmak, g. f. *yans.* Gürültü çıkartarak içmek: *Çorbayı hopurdatarak bir içişi vardı ki...* [*Ing.* To sip noisily; *Fr.* Boire avidement, lamper].

hor, s. *Osm.* < *Fars.* Aşağı, itibarsız, önemsiz, değersiz: *Hor, hakir, yaşamaktansa ölmek daha iyidir.* [*Ing.* Contemptible, vile, abject *Fr.* Vil, avili, méprisable].
~ **bakmak (görmek)**, *dey.* Değer vermemek, değersiz saymak. [*Ing.* To disdain, to look down upon; *Fr.* Dédaigner].
~ **görmek**, *dey.* ◘ **Hor bakmak.**
~ **kullanmak**, *dey.* Bir şeyi dikkatsiz ve savrukça kullanmak. [*Ing.* To misuse, mishandle; *Fr.* Mésuser].
☆ *Eşanl.* **hırpalamak.**
~ **tutmak**, *dey.* Kötü kullanmak. [*Ing.* To hold as of no account, to illtreat, to use roughly; *Fr.* Maltraiter].

hora /ho:ra/, i. *Yun. khoreia, khoros,* § ❶ Birçok kişinin el ele oynadıkları bir halk dansı. [*Ing.* A kind of round dance]. § ❷ *folk.* Genellikle Trakya *(Kırklareli, Edirne, Tekirdağ)* bölgelerinde ekip halinde oynanan halk danslarından birine verilen ad. ⊙ ~ **da baş çekmek**, *folk.* Hora dizisinin başında oynamak.
~ **başı**, *folk.* Oyun dizisinin başında bulunarak dizideki oyuncuları idare eden kişiye verilen ad. *(Elinde daima yağlık denilen bir mendil çevre bulunur).*
~ **tepmek**, § ❶ Hora oynamak [*ing.* To dance **hora**; *Fr.* Executer la danse dite **hora**]. § ❷ *mec.* Ayaklarını vurarak gürültü etmek.

horaln, i. *arg.* ◘ **Eroin.**

horan, i. Karadeniz bölgesinde kemençeyle oynanan halk oyunlarına verilen ad. [*Ing.* Folk dance of the eastern Black Sea district].

horanta /horan:ta/, i. *h.d.* Ayni çatı altında yedirilip içirilen kimseler. Aile halkı, ev halkı: *Onun horantası kalabalıktır.*

horasan /horasân/, i. *(Horasan şehrinin adından). Osm.* < *Fars. hür*, güneş + *asân*, doğan. § ❶ Pişmiş tuğla ve kiremit parçaları bir tokmakla döğülüp ince toz haline getirildikten sonra bir elekten geçirilmek suretiyle elde edilen ince tozun kireç ve su ile karıştırılarak yapılan bir çeşit duvar harcı olup, eskiden çimento yerine kullanılırdı. *(Hamamlar, su hazneleri, su künkleri gibi daima su gören ve suyu tutması gereken duvarlarla çok sağlam olmak lâzım gelen binaların duvar ve kubbeleri horasanla yapılırdı. Horasanla örülmüş eski kale harabelerinde taşların yekpare olarak bir kütle oluşturduğu görülmektedir).* [*Ing.* Mortar made of brickdust and lime; *Fr.* Mortier]; § ❷ Kılıç yapılan iyi cinsten taban demiri.
~ **erenleri**, *tasav.* ◘ **Erenler.**
~ **harcı**, ◘ **Horasan**[1].
~ **postu**, *sosy.* Bektaşi ocağında en yüksek makam. *(Dede babanın Meydan evindeki dinî yeri olup «Horasan postu» sembolüyle*

gösterilir). [*Ing.* Religious seat of Khorasan; *Fr.* Siège religieux de Khorassan].

horasanî /horasânî/, i. *(Şehir adı Horasan'dan). Osm.* < *Fars., kıyf. esk.* Üst kısmı sarıktan taşacak şekilde yapılmış hoca kavuğu. *(Horasan halkının giydiği başlığa benzediği için bu ad verildi. Serpuşun tepesi düz, kenarları dikişli, içi pamuklu olur ve ileri gelen memurlarca giyilirdi. Üzerine ince, kenarı ipekli beyaz yahut yeşil sarık sarılırdı. Alın kısmı açıktı; bu açıklık namaz kılınırken secdeye engel olmamak içindi).* [*Ing.* Government clerk's turban, in which the cap projected above the muslin; *Fr.* Manière de rouler le turban sur le couvre - chef].

horasanî[2], i. *bot.* Iki-çenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının. Bileşikgiller *(Compositae)* familyasından, Türkistan ve Asya steplerinde yetişen, çok yıllık bir ot. Kapitulumlar küçük, yumurtamsı ve 2-3 çiçeklidir. *Flores Cinae* veya *Semen Contra* adını taşıyan drogu teşkil eder. Santonin taşır ve solucan düşürücüdür. [*Lat. Artemisia cina*].

horda, i. *Moğ. odu. sosy.* Göçebe ve ilkel olarak yaşayan yağmacı ve sataşkan topluluk. [*Ing.* ve *Fr.* Horde].

hordein, i. *Fr. hordéine. biyokim.* Arpada bulunan, glütamik asidçe zengin bitkisel proteid *(prolamin).* [*Ing.* Hordein].

hordenin, i. *Fr. dordénine, ecz.* Çimlendirilmiş arpada bulunan bir alkaloid; isallere karşı etkilidir. [*Ing.* Hordenine].

hordeolum, i. *tıp.* Gözkapağı bezi iltihabı. [*Ing.* Hordeolum].

horhor, i. *yans.* Gür akan, ses çıkararak akan su.

horizon, i. ◘ Ufuk. ◉ B ~ u, *trm.* ◘ B; ◉ B_1 ~ u, *trm.* ◘ B_1; ◉ B_2 ~ u, *trm.* ◘ B_2; ◉ B_3 ~ u, *trm.* ◘ B_3. ◉ birikme ~ u, *coğr.* ve *trm.* ◘ Birikme.

horizontal, s. *Fr. horizontal,-ale.* ◘ Yatay. ~ **kamera**, *matb.* Yatay uzun raylar üzerinde ileri geri yürüyebilecek şekilde yerleştirilmiş olan footğraf makineleri. *(Aletin uzunluğu, fotoğraf makinesinin şasi ebadına, yani resim çekme büyüklüğüne göre değişir, büyük resim çekenlerde makine büyük olduğundan raylar da daha uzundur).* [*Ing.* Horizontal camera; *Fr.* Appareil de reproduction horizontal].

horlamak(-i), f. § ❶ Uyurken boğazdan hor hor diye gürültülü ses çıkarmak. [*Ing.* To snore; *Fr.* Ronfler]; § ❷ Birinin gönlünü incitircesine davranmak, kaba, kırıcı bir şekilde davranmak. [*Ing.* To insult, to give one his due, to scold; *Fr.* Gronder, tancer, insulter]. ☆ *Eşanl.* **tekdir etmek, itabetmek, paylamak, çıkışmak, tazir etmek, aşağı görmek, terslemek, saparta veya zaparta çekmek, haşlamak, azarlamak.** ☆ *Karş.* **sevmek, okşamak ,pohpohlamak, takdir etmek.**

horlanmak, f. Hor görülmek, değersiz sayılmak. [*Ing.* To be insulted or looked down upon; *Fr.* Être méprisé].

horluk,-ğu, i. Hor olma hali, değersiz görülmek. [*Ing.* Insult, contempt, disdain; *Fr.* Dedain, mepris].

hormik ekolü, *eğt. William McDougall* tarafından kurulan bir psikoloji görüşü. Bu görüşe göre, insanın bütünlüğünde bir çeşit enerji vardır. *McDougal* bu enerjiye «*horme*» adını vermiştir. «*Horme*» insan içinde gelişerek, her türlü faaliyete çevrilir. «*Horme*» gayeli bir kuvvet olarak, insanın gelişimini ve çevresine uyumunu sağlar. Hormik anlayış açısından eğitim, insan faaliyete sevkeden enerjiyi çevreye uydurabilmektir. *McDougall,* doğuştan gelen kuvvetlere önem verir.

horminyum, i. *Yun., horminon. bot.* Iki-çenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Ballıbabagiller *(Labiatae)* familyasından, mor çiçekli,

HORMONLAR VE ETKİLERİ

BEZ	*HORMON*	*ETKİ ALANI*	*E T K İ*
Hipofiz ön lobu	Büyüme hormonu	Genel	Büyümeyi artırır, kas glikojenini artırır.
Ön tükürük bezi	Tiroid uyarıcı hormon (TSH)	Tiroid	Tiroid hormon salgısını artırır.
	Böbreküstü bezini uyarıcı hormon (ACTH)	Böbreküstü bezi korteks kısmı	Steroid hormon salgısını artırır.
	Luteinleştirici hormon (LH)	Yumurtalık erbezi	Projesteron salgısını artırır Testosteron salgısını artırır.
	Folikül uyarıcı hormon (FSH)	Yumurtalık erbezi	Ovülasyonu uyarır; estrojen salgısını artırır. Spermatozoon yapımını artırır.
Hipofiz ara lobu	Melanosit uyarıcı hormon	Deri	Deri pigmentinin oluşmasını artırır.
Hipofiz arka lobu	Oksitosin	Dölyatağı	Dölyatağını kasar.
		Meme bezleri	Süt salgısını sağlar.
	Vazopresin	Küçük atardamar	Kan basıncını *(tansiyon)* artırır.
		Böbrek	Su salgılarındaki tutukluğu artırır.
Tiroid bezi	Tiroksin ve triiodotironin	Genel	Metabolizma hızını artırır. Besin enerji üretimini etkiler.
Paratirold bez	Paratormon	Kemik ve böbrek	Kalsiyum metabolizmasını düzenler.
Erbezi	Testosteron	Yardımcı cinsel organlar	Fonksiyonu uyarır.
		Genel	Erkek özelliklerinin gelişimini uyarır.
Yumurtalık bezi	Estrojen ve estradiol	Yardımcı cinsel organlar	Olgunlaşmayı ve normal siklik fonksiyonları uyarır.
		Meme bezleri	Gelişimi uyarır.
		Genel	Dişi özelliklerinin gelişimini uyarır.
Corpus luteum bezi	Projesteron	Döylatağı	Gebelik oluşmasını ve devamını sağlar
Böbreküstü özü	Epinefrin (Adrenalin)	Kalb ve düz kası	Nabızı ve kan basıncını *(tansiyon)* artırır.
		Küçük atardamarlar	Büzme.
		Karaciğer ve kas	Glikojen yıkılması.
	Norepinefrin (Noradrenalin)	Küçük atardamarlar	Kan basıncını *(tansiyon)* ve akış direncini artırır.
Böbreküstü korteksi	Aldosteron	Genel	Vücutta sodyum ve su tutulmasını artırır.
	Kortikosteron	Genel	Metabolizma hızını artırır; yabancı cisimlere karşı duyarlığı etkiler.
Pankreas bezi	Insülin	Genel	Karbonhidrat kullanım gücünü artırır; Kan şekeri seviyesini düşürür.
	Glükagon	Karaciğer	Glikojen yıkılmasını artırır; kan şekeri seviyesini yükseltir.

çok yıllık otsu bitki, kuru yerlerde bulunur. *(Bazen büyük bahçelerde yetiştirilen süs bitkisidir).* [*Lat., Ing.* ve *Fr.* Horminum].

hormodendron, hormodendrum, i. *Fr. hormodendron, hormodendrum.* Başta veya boyunda asalak hastalıklarına yol açan mikroskopik mantar. [*Ing.* Hormodendrum]

hormogonyum, i. *Lat.* Mavi suyosunları grupundan birçok yosunda olduğu gibi, ana bitkiden ayrılıp bir yere tutunduktan sonra hücrelerini çoğaltarak yeni bir bitki meydana getiren yosun teli parçası. [*Ing.* Hormogonium, hormogon(e); Fr. Hormogonie].

hormon, i. *Fr. hormone* < *Yun ,ormao.* > *hormaein. biy.* İç salgı bezlerinin yaptığı ve doğrudan doğruya kana verdikleri, organların işlemesini düzenleyen, adrenalin, insülin, tiroksin gibi uyarıcı kimyasal maddelerin genel adı. [*Ing.* Hormone]. ◘ *TABLO: 20.* — **HORMONLAR. ◉ bitkisel ~,** *bot.* Bitkilerde, organizmanın belli bazı dokularında meydana gelen, başka organlarına iletilip etkisini oralarda gösteren organik maddeler; etkilerine göre büyüme, organ yapıcı ve yara hormonları ayırdedilir. [*Ing.* ve *Fr.* Phytohormone]. ☆ *Eşanl.,* **bitki hormonu. ◉ büyüme ~ u,** *biy.* ◘ **Büyüme; ◉ erkeklik ~ u,** *tıp.* Erkeklik bezlerinin salgıladığı ve doğrudan doğruya kana karışan, cinsel duyguları arttırıcı, cinsel erkeklik belirtilerini sağlayan hormon [*Ing.* Testosterone; *Fr.* Testostérone]. ☆ *Eşanl.* **testosteron. ◉ folikül uyarıcı ~,** *zool.* Hipofiz tarafından salınan bir hormon olup yumurtalıkta foliküllerin gelişmesini sağlar. FUH. [*Ing.* Follicle stimulating hormon (FSH), folliculin; *Fr.* Folliculine]; **◉ gençlik ~ u,** *biy.* ◘ **Gençlik. ◉ gonadotrop ~,** Erkek ve dişi üreme organlarının gelişimi ve çalışması üzerine etki yapan ve hipofiz tarafından salgılanan madde. [*Ing.* Gonadostimuline, gonadotrophine, gonadotropic hormone; *Fr.* Gonadostimuline, gonadotrophine, hormone gonadotrope] **◉ lüteinleştirici ~,** *biy.* Hipofiz tarafından salınan bir hormon olup yumurtaların foliküllerden serbest hale geçmesini sağlar. [*Ing.* Interstitial cell stimulating hormon]; **◉ lüteotropik ~,** *zool.* Hipofiz bezinin bir hormonu olup süt bezlerinin gelişmesini ve süt salgılanmasını sağlar. (LTH). [*Ing.* Mammatropin; *Fr.* Prolactine]. ☆ *Eşanl.* **prolaktin.**

~ tedavisi, *tıp.* Doğal veya sun'i hormonların tedavide kullanılması. [*Ing.* Hormonotherapy; *Fr.* Hormonothérapie].

hormonal, s. *Fr. hormonal,-ale, tıp.* Hormon bakımından, hormonca. [*Ing.* Hormonal; *Fr.* Hormonal,-ale].

hormon.bilim°, b.i. *tıp.* Hormonları inceleyen bilim dalı. [*Ing.* Hormonology; *Fr.* Hormonologie].
☆ *Eşanl.* **hormonoloji.**

hormonbilimsel°, b.s. Hormonbilimle ilgili. [*Ing.* Hormonological; *Fr.* Hormonologique] ☆ *Eşanl.* **hormonolojik.**

hormonoloji, i. *Fr. hormonologie.* ◘ **Hormonbilim.**

hormonojeni, i. *Fr. hormonogénie.* Hormon oluşması. [*Ing.* Hormonogenesis. hormonopoiesis].

hormonojenik, s. *Fr. hormonogénique.* (a) Hormon oluşmasıyle ilgili; (b) Hormon oluşmasıyle vasıflı; (c) Hormon oluşmasını uyarıcı, hormon yapıcı. [*Ing.* Hormonogenic, hormonopoietic].

hormonsal°, s. (a) Hormonla ilgili; (b) Hormon etkisinde olan, hormon yerine geçen. [*Ing.* Hormonic; *Fr.* Hormonique].
☆ *Eşanl.* **hormonik.**

hornblend /horn:blend/, i. *Alm., min.* Doğal alüminyum, kalsiyum, demir ve magnezyum silikatından ibaret, koyu yeşil veya kara renkte parlak bir anfibol çeşidi. [*Ing.* Hornblend; *Fr.* Hornblende].

hornblendit,-ti, i. *Fr. hornblendite.* Özellikle hornblend'den meydana gelen iri taneli içkaya. [*Ing.* Hornblendite].

HORNER, Johann Friedrich, öz i. (1831-1886) İsviçre'li göz hekimi.
~ kası, ◘ **Kas.**

hornito, i. *(«küçük fırın» anlamında isp.) jeom.* Çoğunlukla patlamalar sonucu meydana gelen ,lav fışkırmalarının volkan salleri yüzeyinde oluşturduğu kabarcık. [*ing.* ve *Fr.* Hornito].

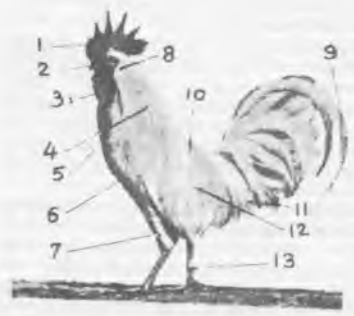

ŞEKİL: 253. — **HOROZ: 1.** İbik. **2.** Gaga. **3.** Sakal *(Gıdık).* **4.** Boyun ve göğüs tüyleri. **5.** Göğüs. **6.** Tüy. **7.** Bacak. **8.** Kulaklık. **9.** Uzun kuyruk tüyü. **10.** Orak. **11.** Nesterler. **12.** Telekeler. **13.** Mahmuz.

hornmangan, i. *Alm. horn,* boynuz + *mangan,* manganez. *min.* Rodonit gibi bir manganez silikatın ayrışmasıyle meydana gelen doğal madde. [*ing.* ve *Fr.* Hornmangan].

horopter, i. *Fr. horoptere. opt.* İki gözün merkezini birleştiren ve optik eksenlerin kesiştiği noktadan geçen doğruya paralel olan doğru. [*ing.* Horopter].

horoskop,-pu, i. *Fr. horoscope.* Astrologların insan geleceğine dair yıldızlardan çıkardıkları ahkâm. [*Ing.* Horoscope].

horoz, i. *Osm.* < *Fars, horus.* § ❶ Tavuk cinsinin erkeği. *(Bütün horozlar hangi ırktan olursa olsun, dişisine göre daha iri, daha gösterişli ve göz alıcı parlak renklidir. İbiği büyük, kuyruk telekleri çok uzun ve yay şeklinde kıvrık olur. Asıl damızlık için yetiştirilir, fakat süs veya dövüş için yetiştirilen horozlar da vardır).* [*Ing.* Cock; *Fr.* Coq]. ◘ *ŞEKİL: 253.* — **HOROZ;** *ŞEKİL: 254.* — **HOROZLAR.** § ❷ *sil.* Ateşli silâhlarda çakmaktasına veya merminin kapsoluna vurmaya yarayan maden parçası; § ❸ Kapı zembereğinin mandalı; § ❹ *anat.* Kalbur kemiğindeki bir çıkıntı; [*Osm.* Dik, urfuddik; *Lat. Gallus, crista galli; Ing.* Crista; *Fr.* Crête]. ☆ *Eşanl.* **horozibiği.** § ❺ *tekn.* Bir dişli çarkın geri dönmesini önleyen durdurma parçası; ◉ **~ dan kaçmak,** *dey. (Kadınlar hk.)* Erkeklerden uzak durmak. [*Ing.* Ostentatiously to avoid all contact with men (woman)]. ◉ **~ u başına bağlamak,** *dey.* Erkenden sokağa çıkmak. [*Ing.* To go out very early in the morning]; ◉ **~ u çok olan köyün sabahı geç olur,** *at.* Karışanı çok olan işler iyi yürümez. Bir konu üzerinde söz söyleyen çok olursa sonuca varmak gecikir. [*Ing.* In a village with too many cooks, morning comes late; *Fr.* Trop de cuisiniers gâtent la sauce]. ◉ **orman ~ u,** *zool.* Tavuksular *(Galliiformes)* takımının, Ormantavuugiller *(Tetraonidae)* familyasının bir türü. Uzunluğu 100-110 sm. Avrupa'da ve Asya'da yaşar, ormanlara zarar verir. Yenir.

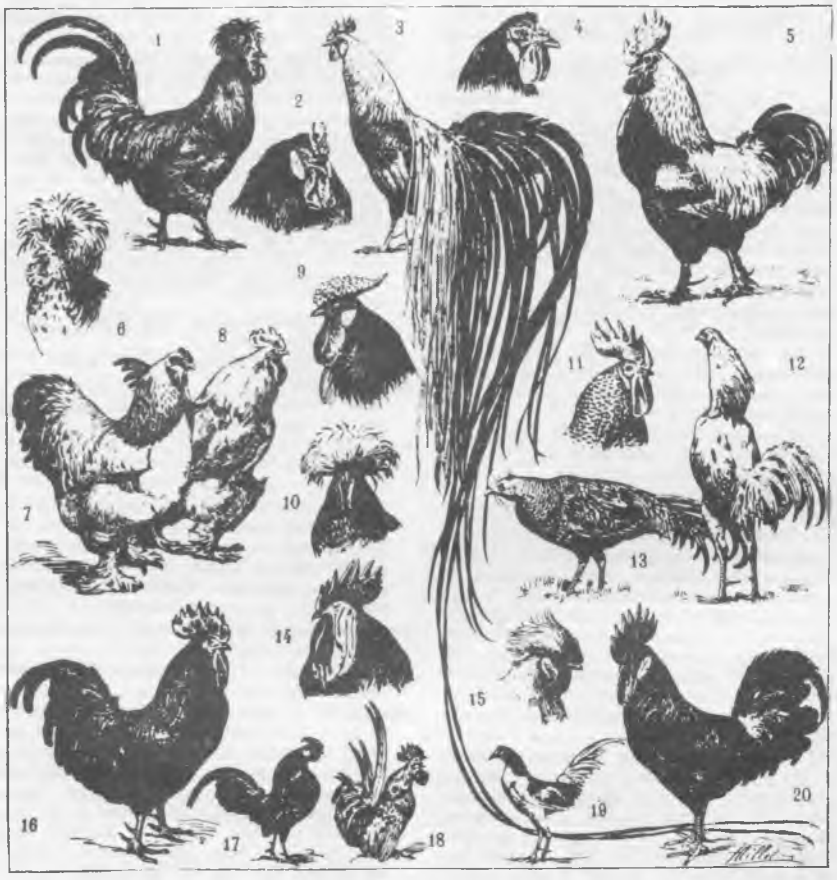

ŞEKİL: 257. — **HOROZLAR: 1.** Crèvecœur. **2.** Flèche. **3.** Fenike horozu. **4.** Breda horozu. **5.** Faverolles. **6.** Hudan horozu. **7.** Brahma. **8.** Koşin horozu. **9.** Mans. **10.** Padua horozu. **11.** Ren guguğu. **12.** Döğüs horozu. **13.** Yaban horozu. **14.** İspanyol horozu. **15.** Siyah ipekli horoz. **16.** Dorking. **17.** Cava horozu. **18.** Nagasaki. **19.** Cüce döğüs horozu *(Bantam).* **20.** Legorn.

[*Lat. Tetrao urogallus; Ing.* Capercaillie, cock of the wood; *Fr.* Tétras urogalle, coq de bruyère, grand tétras]. ☆ *Eşanl.* **çalı horozu; ◉ zengin ◉ u bile yumurtlar,** *dey.* Varlıklı kimselerin çok şanslı olduğunu belirtir.

— akıllı (kafalı), *dey.* Beyinsiz, şaşkın, sersem. [*Ing.* Hare-brained, vain, presumptuous; *Fr.* Etourdi,-ie, écervelé,-ée].

— ayağı, Tüfekten boş kovanı çıkaracak burgu. [*Ing.* Corkscrew, cartridge extractor].

— döğüşü, § ● *folk.* Özel olarak yetiştirilmiş iki horozun eğlence ve yarışma amacıyle dövüştürülmesi. [*Ing.* Cockfight; *Fr.* Combat de coqs]. § ❷ *cimn.* Çömelik durusta karşılıklı iki kişinin elleriyle itişmeleri. [*Ing.* Cock-fight; *Fr.* Combat de coqs; concours, joute de coqs].

— evlenir, tavuk tellenir, *dey.* Yeri yokken başkasının sevincine katılanlar için söylenir.

— gagalamak, *(Şaka yollu)* Hasta olmak.

— gibi, *dey.* Kavgacı kimseler için kullanılır: *Bazı zaman karı horoz gibi kocasının tepesine biner.* [*Ing.* Fond of fighting quarrelsome].

— ibiği, ◘ **ibik.**

— oğlu, *dey.* Sapık, hilekâr. [*Ing.* Scamp, rascal; *Fr.* Fourbe].

— oğlu işi, *dey.* Itinasız, savrukça yapılmış, entipüften şey. [*Ing.* Coarse material or craftmanship, sham work; *Fr.* Camelote]

— öğen, Aptal.

— ölür, gözü çöplükte kalır, *dey.* Yaşanılmış, alışılmış, erişilmiş bir durum veya oran, kaybedildikten sonra, tekrar o durum veya oranda gözü kalan kimseler için söylenir, kişinin sevdiği şeye karşı olan hırsı ölünceye kadar sürer. [*Ing.* Even in very bad circumstances people still hold on to their ambitious desires].

— fasulyesi, Iri bir kuru fasulye çeşidi.

— ötmeden, *dey.* Sabah olmadan. [*Ing.* At day-break].

— (— lar) ötmek, *dey.* Sabah olmak. [*Ing.* A cock to crown; *Fr.* Faire le matin].

— sıklet, *sp.* Güreş, boks ve halter sporlarında sporcuların ağırlık kategorisi. *(Her üç spor dalında da bu sıklet 56 kiloya tekabül eder. Bu siklette güreşecek, dövüşecek veya ağırlık kaldıracak sporcuların en çok 56 kilo olması gerekir. Bu kiloda gram fazlalığı dahi olsa, o sporcu horoz siklette müsabaka yapamaz).* [*Ing.* Bantam-weight; *Fr.* Poid bantam, poids coq].

— şekeri, Çocuklar için yapılan horoz şeklindeki şeker. [*Ing.* Lollipop in the shape of a rooster].

— taşı, Horozun midesinden çıkan, küçük ve yumuşak taş. [*Ing.* Small smooth stone found in the cock's stomach *(believed to quench thirst)*].

— yumurtası, Pek küçük tavuk yumurtası. [*Ing.* Pullet's egg, very small egg; *Fr.* Œuf de poule extrêmement petit].

horoz.ağırlık,-ğı, i. *sp.* ◘ **Horoz sıklet.**

horozbina /horozbi:na/, i. *zool.* Kemikli-balıklar *(Teleostei)* takımının, Horozbinagiller *(Blennidae)* familyasından bir balık cinsi. Türlerin çoğu denizde, kıyı kayalıklarında yaşar. Yumurtalarını taşların altına yayar ve yanında nöbet bekler. *B. cagnota* adlı türü tatlısuda, yavaş akan akarsularda, kanallarda ve göllerde yaşar. Boyu bazen 15 sm. yi bulur. Eti yenir. *B. ponctius* adlı türünün uzunluğu 5-6 sm. dir. Kıyılarda alglerin arasında yaşar. [*Lat. Blennius; Ing.* Blenny; *Fr.* Blennie].

horoz.binagiller, b.i. *zool.* Omurgalı hayvanlardan Balıklar *(Pisces)* takımının, Dikenliyüzgeçliler *(Teleostei)* takımının, Dikenliyüzgeçliler *(Acanthopterygii)* alt takımına giren gir familyası. Uzun ve pulsuz vücutludurlar. Sırt yüzgeçleri uzundur. Renkleri yere uyar. Ağızlarında kuvvetli dişleri vardır. Çok yırtıcıdırlar. Bazıları doğurarak ürer. Kayalık deniz kıyılarında, bazen tatlı sularda yaşarlar. **Horozbina** *(Blennius ponctius)* türü iyi bilinir. [*Lat.* ve *Ing.* Blenniidae; *Fr.* Blenniidés].

horozcuk,-ğu, i. *bot.* Turpgiller *(Cruciferae)* familyasından, eskiden kuduzun ilâcı sanılan, tere adında bir dağ bitkisi, yaban teresi. [*Lat. Lepidium campestris*].

☆ *Eşanl.* **horozcuk otu.**

horoz.gözü, b.i. *bot.* Iki-çeneklıler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Maydanozgiller *(Umbelliferae)* familyasından beyaz veya pembe çiçekli bir veya çok yıllık otsu kır bitkisi, Bir kısmının boyu 1 m. yi bulduğu halde diğer bir kısmı küçük ve çimensidir. Genellikle çorak yerlerde yetişir. [*Lat. Seseli; ing.* Seseli; *Fr.* Séséli].

horoz.ibiği[1], b. i. *bot.* (a) Horozibiğigiller *(Amaranthaceae)* familyasından, kırmızı çiçekleri horozibiğini andıran, iki çenekli bir yıllık, bir süs bitkisi. Anayurdu Güney Asya'dır. Türkiye'de bahçelerde yetişir. Yaprakları, ters durumda, hat biçiminde tam ve parçalıdır. [*Lat. Amaranthus; Ing.* Amaranth, lovelies-bleeding; *Fr.* Amarante]. (b) Horozibiğigiller *(Amaranthaceae)* familyasından, anayurdu Hindistan olan, Asya, Afrika ve tropikal Amerika'da yetişen ve Türkiye'de bahçelerde süs bitkisi olarak yetiştirilen, bir yıllık bitki. Çiçek durumları kırmızı veya bazen sarı renklidir. [*Lat. Closia cristata; ing.* Cockscomb; *Fr.* Célosie à crête, amarante, crête-de-coq, passe-velours].

horoz.ibiği[2], b. i. *sil.* Tüfek horozunun üst parçasına verilen ad; tüfeğin kullanılmasını kolaylaştırmak için, bu parça kare biçiminde yapılırdı.

— çıkıntısı, *anat.* Kafatasının içinde, kalbur kemiğinin dikey yassı uzantısının üst kısmını meydana getiren çıkıntı

horoz.ibiğigiller, b. ç. i. *bot.* Iki-çenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, *Centrospermae* takımından, çoğunluğu tropikal Afrika ve tropikal Amerika'da yetişen, bir veya çokyıllık otsu bitkiler, ağaçlar veya tırmanıcı bitkileri kapsayan ve 64 cinsi ve yaklaşık olarak 800 türü bulunan bir familya. Yaprıklar basit, almaşık veya karşılıklı dizilişlidir. Çiçekler başak, demet veya salkım halinde bileşik ve topludur. Meyva kapakla açılan bir kapsül veya küçük bir nuks, nadiren drupa veya bakkadır. Bu familyada tıp ve eczacılık bakımından önemli türler yoktur. Bazı türleri bahçelerde süs bitkisi olarak yetiştirilir. Türkiye'de 1 cinsi ve 8 kadar türü vardır. [*Osm.* Lâzebeliye; *Lat.* ve *Ing. Amaranthaceae; Fr.* Amarantacees].

horozlanmak, f. § ❶ Kabadayıca bir tavır takınmak; § ❷ *arg.* Kabadayılık göstermek. [*Ing.* To strut about, to give oneself airs; *Fr.* Se rengorger, plastronner, faire le faraud].

☆ *Eşanl.* **karşı gelmek, kafa tutmak, kabarmak, meydan okumak.**

☆ *Karş.* **boyun eğmek, inkiyat etmek.**

horoz.mantarı, b. i. *bot.* Yenir bir cins mantar. [*Lat. Chanterellus cibarius; Ing.* Chanterellus; *Fr.* Chanterelle].

horst,-tu, i. *Alm. jeom.* ve *jeol.* Bir çukur veya hendeğin tersine faylar arasında yükselmiş kesimi. [*Ing.* ve *Fr.* Horst].

— dağları, *coğr.* Her yanı kırıklarla çevrilli dağlar. Dağı meydana getiren ortadaki bölüm bu kırıklar arasında yükselmiş, veya çevresi çökerek kabartı biçiminde belirmiş bir yeryüzü şeklidir. [*Ing.* Fault-block mountains; *Fr.* Montagnes-blocs].

hortansiya, i. *Fr., hortensia. bot.* ◘ **Ortanca çiçeği.**

hortikültür,-rü, i. *Fr. horticulture.* ◘ **Bahçecilik.**

hortlak,-ğı, i. < *hortlamak.* (a) Boş bir inanışa göre, kötü ruhların araya girmesiyle gecaleri mezardan çıkıp dolaşarak insanlara kötülük eden ölü; (b) *sosy.* Ölünün dirilmiş gibi yeniden ailesi arasına dönmesi. Fakat bu dönüş gerçek bir diriliş olmadığı için geri dönen ölü ruhu yaşayanlar üzerinde korkunç etki yapar [*Ing.* Specter, ghost of a dead person; *Fr.* Fantôme revenant].

☆ *Eşanl.* **hayalet .**

hortlamak, f. *yans. (Ölüler hk.)* § ❶ Dirilip hortlak olmak. [*Ing.* To rise from the grave and haunt people, to become a ghost; *Fr.* Revenir de la mort à la vie]. § ❷ *mec. (Artık sona erdi sanılan bir durum veya mesele hk).* Yeniden ortaya çıkmak. [*Ing.* To arise again *(troublesome question); Fr.* Ressusciter]. § ❸ *arg.* Çok öfkelenmek: *Herif hortluyor, çabuk yaylan.* ☆ *Eşanl.* **uyuz olmak.**

hortonolit,-ti, i. *Fr. hortonolite. min.* Doğal magnezyum, demir ve manganez silikat. *(Peridotun demirli bir çeşididir).* [*Ing.* Hortonolit].

hortum /hortûm/, i. ç: **harâtim.** *Osm.* < *Ar.* § ❶ Tulumba veya musluklara takılan kauçuk. meşin veya bezden uzun boru. *(Bunların bezden yapılmışlarına* **manika** *denir).* [*Ing.* Water - spout, vortex; *Fr.* Tuyau flexible]. § ❷ *coğr.* ve *meteor.* Alanı dar bir siklon çeşidi olup, buhar veya suyun hızla dönüp sütun halinde yükselmesi şeklinde olur. [*Ing.* Waterspout; *Fr.* Trombe]. § ❸ *zool.* (a) Böcek, yumuşakçalar, halkalıkurt ve nemertinlerin başında bulunan, boru biçiminde uzamış ağız veya burun kısmı. [*Ing.* Proboscis; *Fr.* Trompe]. (b) Memelilerde, yüzün burun deliklerini ihtiva eden kısmının uzamasiyle meydana gelen kaslı bir dokunma organı *(tapir ve domuzlarda)* Fillerde bu uzantıya üst dudak da katılır. [*Lat.* Proboscis; *Ing.* Trunk; *Fr.* Trompe]. ◘ *ŞEKİL: 297.* — **KELEBEK.** § ❹ *demir.* Iki aracı hava ve buhar dağıtım borularını, fren kumandalarını v.b. birbirine bağlayan esnek boru. [*Ing.* Hose; pipe; *Fr.* Boyau]. § ❺ *mad. oc.* Pnömatik âletleri çalıştırmak için kullanılan kıvrılabilir boru. [*Ing.* Elastic pipe; *Fr.* Boyau] ◉ **deniz — u,** *hava.* ◘ **Deniz; ◉ sulama — u,** *bahç.* Ana su borusundan alınan suyu fışkırtma musluğuna iletmeye yarayan boru. *(Sulama hortumları lastikten, madenden veya plâstik maddeden olabilir).* [*Ing.* Garden - hose; *Fr.* Tuyau d'arrosage].

hortum-ağızlıgiller, b. ç. i. *zool.* Omurgalı hayvanlardan Balıklar *(Pisces)* sınıfının, Kemikli-balıklar *(Teleostei)* takımının, Geri-kemikli-omuzlular *(Catosteomi)* alt takımına giren bir familyası. Vücutları ince, uzun olup, ağızları boru biçimini almıştır. Atlantik ve Hint Okyanuslarında yasarlar. **Pipo balığı** *(Fistularia tabacaria)* türü iyi bilinir. [*Lat.* ve *Ing. Fistulariidae; Fr.* Fistulariidés].

hortumlu, s. Hortum taşıyan, hortumu olan. [*Ing.* Piped; *Fr.* A tuyau(x), tubulé].

— zambak, *bot.* Sıcak ve aydınlık yerleri seven, soğanlı, *Amarylidaceae* familyasından bir süsbitkisi. [*Lat. Curculigo*].

hortumlu.böcek,-ği, b.i. *zool.* Hortumluböcekgiller *(Curculionidae)* familyasına giren böceklere verilen genel ad. [*Lat.* ve *Ing. Curculio; Fr.* Charançon]. ◉ **erik-hortumlu-böceği,** *zool.* Hortumluböcekgiller *(Curculionidae)* familyasına giren bir böcek türü. Eriklere ve diğer meyva ağaçlarına çok zararlıdır. Uzunluğu 6 mm. olur. Larvalar meyvanın içinde gelişir. Pupa toprakta gelişir. [*Lat. Conotrachelus nenuphar; Ing. Plum* curculio].

hortumlu.böcekgiller, b. ç. i. *zool.* Böcekler *(Insecta)* sınıfının, Kınkanatlılar *(Coleoptera* takımının bir familyası. Kısa veya uzun olabilen bir hortumları vardır. Bitkilerle beslenirler. Dünyaya yayılmış çok türü vardır. [*Lat.* ve *Ing. Curculionidae; Fr.* Curculionidés].

hortumlu.böcekler, b. ç. i. *zool.* Eklembacaklılar *(Arthropoda)* dalının, Böcekler *(Insecta* sınıfına giren bir takımı. Alt-dudak *(Ikinci maksil)* bir hortum biçimini almıştır. Gelişmelerinde yarıbaşkalaşma vardır. Kanat yapılarına göre Yarımkanatlılar *(Hemiptera)* ve Eş-kanatlılar *(Homoptera)* alt takımlarına ayrılır. [*Lat.* ve *Ing. Rhynchota; Fr.* Rhynchotes, hémiptéroïdes].

— gibi, *dey. (Burun hk.)* Pek uzun. [*Ing.* Very long *(nose); Fr.* Très long*(nez)*].

— sıkmak, *dey. (yangına)* Su sıkmak. [*Ing.* To use a fire hose; *Fr.* Décharger une trompe de pompe].

hortumlular, *zool.* ◘ **Hortumlumemeliler.**

hortumlu.memeliler, b. ç. i. *zool.* Omurgalı hayvanlardan Memeliler *(Mammalia)* sınıfının. Etenliler *(Placentalia)* bölümünün, Toynaklılar *(Ungulata)* üst takımına giren bir takımı. Ağır ve çok büyük boyludurlar. Beş

parmaklı olan kalın bacakları vardır. Tüyleri çok aralıklıdır. Burunları üst dudak ile birleşerek yakalayıcı ve duyarlı bir hortum biçiminde uzamıştır *Azı dişleri paralel dizili birçok mine levhacıklarından oluşur; kesici dişleri gelişerek savunma aracı şeklini almıştır.* Bazı türlerinin soyu tükenmiştir. **Fil-giller** *(Elephantidae)* adlı familyası Bugün yaşayan türleri *(filler)* kapsar. *Moeritheriidae, Mastodontidae, Dinotheriidae* adlı familyaları fosilleri kapsar. [*Osm.* Hortumiye; *Lat.* ve *Ing. Proboscidea; Fr.* Proboscidiens].

horuldamak, nsz. f. Horlamak², uyurken kuvvetli ses çıkarmak. [*ing.* To snore, gurgle; *Fr.* Ronfler].

horul horul, z. Hor hor diye ses çıkartmak: *Horul horul uyuyor, kahpe tilki senden tok.* [*ing.* Snoring, with a snoring sound; *Fr.* Qui ronfle].

horultu, i. Horuldama sesi. [*ing.* Snore, a snoring; *Fr.* Bruit qu'on fait en ronflant].

horus, i. Eski Mısırlılarda kartal başlı tasavvur olunan bir ilâh. [*ing.* ve *Fr.* Horus].

horyat,-tı, i. ◘ Hoyrat.

hosiye, i. *Fr. haussier. ikt.* Fiyatların yükseleceğini tahmin eden vâdeli alıcılar. [*Ing.* Bull].

hospitalizm, i. *Fr. hôpitalisme. tıp.* (a) Kendini hasta saydırmak ve yeniden bir hastahane tedavisini sağlamak için, türlü belirtiler ortaya sürmekle beliren bir isterik davranış; (b) Uzun süre hastahanelerde veya yuvalarda kalma sonucu çocuklarda kendini gösteren ruhsal *(aksilik, çevreye uyamamazlık, içe dönüklük, iştahsızlık, v.b.)* ve bedensel *(kansızlık, solukluk, sindirim bozuklukları)* belirtilerin tümüne verilen ad. [*Ing.* Hospitalism].

hosta, i. *bot.* Bir-çenekliler *(Monocotyledoneae)* sınıfının, Zambakgiller *(Liliaceae)* familyasından, bitki cinsi; Çin ve Japonya'da yetişir, on kadar türü vardır. *(Birçoğu güzel çiçek ve yapraklarından dolayı öbek, bordür ve tarh çeridi halinde yetiştirilir. Başlıca türleri: Hosta Plantaginea, H. Siebodiana, H. Fortunei, H. Coerulea v.b.).* [*Lat. Ing.* ve *Fr.* Hosta].

hostel, i. *ing.* Kültürel ve sportif amaçlarla seyahat eden kimselere ayrılan basit barınak. [*Fr.* Hôtellerie].

hostes, i. *Ing. hostess.* § ❶ Uçaklarda, gemilerde ve uzun yol otobüslerinde yolculara hizmet eden kız veya kadın. [*Fr.* Hôtesse]. § ● *(Geniş anlamda)* Bir kentte, bir garda, bir acentede, bir sergide v.b. karşılama işleriyle görevli genç kadın. [*Fr.* Hôtesse]. ◎ **hava ~i,** Yolcuların rahatı ve güvenliği için yolcu uçaklarında faydalı hizmetleri sağlamakla görevli kız veya kadın. *(Çeşitli havacılık şirketleri hava hostesletini yarışma ile seçerler. Bunların genellikle iki yabancı dil, otelcilik, çocuk bakımı, tıp. v.b. gibi yolcuların ihtiyaçlarını ilgilendiren konularda çok geniş bilgiye sahip olmaları gerekir).* [*Ing.* Air hostess; *Fr.* Hôtesse de l'air].

hosteslik,-ği, i. Hostesin görevi, hostesin yaptığı iş: *Uçaklarda hosteslik zevkli bir iştir.* [*Ing.* The profession of an hostess].

hoş /höş/, s. *Osm.* < *Fars.* § ● Güzel, iyi, tatlı, zevk veren, beğenilen, duyguları okşayan: *Hoş bir ses. Tadı pek hoş. Hoş bir kadın.* [*Ing.* Pleasant, nice; *Fr.* Agreable]. ☆ *Yak. anl.* **cici, biçimli, yakışıklı, dilber, alımlı, cazibeli, cazip, gösterişli, sevimli, şirin, kanı sıcak, cana yakın, tonton, müşekkel, munis, lâtif, nefis, zarif, melih, hasnâ, hub, sabih;** ☆ *Karş.* **çirkin, kaba, biçimsiz, sakil, sevimsiz, suratsız, nahoş.** § ❷ *bağ.* Bununla birlikte; zaten: *Hoş, gelmese de olur yal* [*ing.* Well, even, nevertheless, anyway, anyhow; *Fr.* Néanmoins, quand même, tout de même]. § ❸ Tuhaf, garip: *Adam pek hoş.* [*Ing.* Strange, queer; *Fr.* Étrange, curieux,-euse]. ◎ **~ a gitmek,** *dey.* Beğenilmek. [*Ing.* To please, to be agreeable(to); *Fr.* Plaire]. ◎ **~ una gitmek** *(birinin), dey. (Birinin)* Duygularını okşamak.

— beş, ◘ **Hoşbeş.**

~ bulduk, *dey. «Hoş geldiniz»* esenlemesine verilen karşılık. [*Ing.* I am pleased to see you, thank you *(in response to a welcoming host who greets one saying «hoş geldiniz»*].

~ geldiniz, *dey.* Gelene söylenen esenleme sözü. [*Ing.* Welcome! I am pleased to see you; *Fr.* Soyez le bienvenu].

~ görmek, *dey.* Gücenilecek veya karşılık verilecek bir davranışı kusur saymamak. [*Ing.* To tolerate, to overlook; *Fr.* Faire preuve d'indulgence devant un acte déplaisant, pardonner].

~ tutmak, *dey.* Birine şefkatli ve iyi davranmak. [*Ing.* To treat well (person), to be kind to; *Fr.* Traiter avec douceur].

hoşaf /hôşâf/, i. *Osm.* < *Fars. hôşâb.* § ❶ Üzüm, vişne, erik, ayva gibi mayhoş meyvaları, az şeker katıp bolca suda kaynatılarak yapılan meyvalı bir çesit şerbet: *Hoşaf kâsesi, hoşaf kaşığı.* [*Ing.* Cold drink of stewed fruit with an abundance of juice; *Fr.* Compote, *(de fruits secs)*]. § ● *mutf.* Taze ve kuru meyveleri şeker ve çokça su ile kaynatarak yapılan sulu tatlı. ◎ **~ ına gitmek,** *arg.* Beğenmek. Hoşuna gitmek, pek memnun olmak: *Herifin kalaylaması hoşafına gitti galiba.* [*Ing.* To be pleased; *Fr.* Plaire]. ◎ **~ ın yağı kesilmek** *(birinde), dey.* Söyleyecek söz, verecek karşılık veya yapacak bir şey bulamayacak bir duruma düşmek. [*ing.* To be dumbfounded, confused, upset; *Fr.* Rester ahuri, rester coi].

— gibi, *dey.* Çok yorgun, bitkin bir halde. [*Ing.* Very tired, exhausted; *Fr.* Très fatigué].

— kaşığı, Hoşaf içmekte kullanılan çukurca kaşık.

hoşaflık,-ğı, i. § ❶ *mutf.* Hoşaf yapmaya ayrılmış veya elverişli: *Hoşaflık erik.* § ❷ Güçsüzlük, dermansızlık; halsizlik, bitkinlik: *Yemekten sonra üzerime öyle bir hoşaflık geldi ki.*

hoş.amedi /höşâmedî/, b. i. *Osm.* < *Fars.* Birine *«hoş geldiniz»* demek merasimi. [*Ing.* Welcoming; *Fr.* Bienvenue].

hoş.beş, b. i. *Osm.* < *Fars. höş bâş!* Buluşanlar arasında hatır sorma çeşidinden söylenen ilk sözler, samimi sohbet, hatır sorma: *Hoşbeşten sonra konuşmaya başladılar. Hoşbeşten sonra meseleyi açtım.* [*Ing.* Friendly chat, friendly greeting; *Fr.* Échange de compliments]. ☆ *Eşanl.* **görüşme, bahsetme, sohbet, yarenlik, muhabbet, halleşme, dertleşme, hasbıhal, fiskos, konuşma.** ◎ **~ i olmamak,** *dey.* Hiç bir samimiyeti olmamak. [*Ing.* Not to have friendly relations with].

~ etmek, Samimî bir şekilde sohbet etmek. [*Ing.* To have a friendly chat *(with); Fr.* Échanger des compliments].

hoş.bilezik,-ği, b. i. *folk.* Erzincan ve Erzurum yörelerinde, erkek ve kızların ayrı ayrı oynadıkları bir halk oyunu.

hoş.bu /hoşbû/, b. s. *Osm.* < *Fars.* Güzel kokulu. [*Ing.* Pleasantly scented, perfumed; *Fr.* Parfume,-ee].

hoşça /hoş:ça/, z. Hoş olarak, iyice, güzelce, zararsız. [*Ing.* Pretty well, somewhat pleasant; *Fr.* Assez joli].

— kal(ınız), *dey.* Ayrılan kimsenin kalanlara söylediği bir esenleme sözü. [*Ing.* Goodby; *Fr.* Portez vous bien].

hoşe, i. Başak, buğday başağı. Eskiden sünbüle denirdi. [*Ing.* Ear; *Fr.* Epi].

— çin, Tarlalarda kalmış başakları toplayan insanlar. [*Ing.* Ramasseur d'epis, glaneur].

hoş.görü*, b. i. § ● *fels.* Her şeyi anlayışla karşılayarak olabildiği kadar hoş görme hali; Kendi düşünce ve inançlarına karşıt bulunan düşünce ve inançlara katlanma. [*Osm.* Müsamaha, tesamuh; *Fr.* Toleration, connivance, forbearance; *Fr.* Tolérance]. ☆ *Eşanl.* **anlayış, tolerans.** § ❷ *sp. (Boksta)* Bir oyuncunun ağırlık sınıfındaki ağırlığın kabul edilecek kadar azlığı veya çokluğu. [*Osm.* Müsamaha; *Ing.* Tolerance; *Fr.* Tolérance].

hoş.görücü*, b. s. Hoşgörüyle davranan, hoşgörü sahibi. [*Osm.* Müsamahakâr; *Ing.* Tolerant, indulgent; *Fr.* Indulgent,-ente tolérant,-ante]. ☆ *Eşanl.* **anlayışlı, toleranslı, hoşgörülü.**

hoşgörücülük,-ğü, i. Hoşgörücü olma hali. [*Osm.* Müsamahakârlık; *Ing.* Indulgence, tolerance; *Fr.* Indulgence, tolerance]. ☆ *Eşanl.* **toleranslılık, anlayışlılık.**

hoşgörülü, s. ◘ **Hoşgörücü.**

hoşgörürlük,-ğü, b. i. ◘ **Hoşgörücülük.**

hoşgörüsüz, s. Hoşgörüsü olmayan. [*Ing.* Intolerant; *Fr.* Intolerant,-ante]. ☆ *Eşanl.* **toleranssız, anlayışsız.**

hoşgörüsüzlük,-ğü, i. Hoşgörüsüz olma hali. [*Ing.* Intolerance; *Fr.* Intolerance]. ☆ *Eşanl.* **toleranssızlık, anlayışsızlık.**

hoş.hal, b. s. *Osm.* < *Fars.* Hal ve vakti iyi, mutlu, mesut. [*Ing.* In pleasant circumstances, happy, fortunate; *Fr.* Heureux,-euse].

hoşhoş, i. *(Çocuk dilinde)* Köpek. [*Ing.* Dog *(in child's language); Fr.* Chien *(dans le langage enfantin)*].

hoşkornit,-ti, i. *Fr. hauchecornite. min.* Doğal nikel, antimon ve bizmut sülfür; kuvadratik sistemde billûrlaşır. [*Ing.* Hauchecornite].

hoşlamak, f. *h.d.* İyi davranmak, gönlünü hoş etmek. [*Ing.* To treat well].

hoşlandırmak, f. Hoşlanmasına yolaçmak. [*Ing.* To please, to give pleasure; *Fr.* Contenter, satisfaire].

hoşlanmak(-den), f. Hoşuna gitmek, hoş bulmak, sevmek, birşeyden zevk almak, memnunluk duymak. [*Ing.* To like, to be pleased *(with)*, to enjoy; *Fr.* Avoir, prendre plaisir à].

☆ *Eşanl.* **hoşuna gitmek, beğenmek, sevmek, sarmak, zevk almak.**

☆ *Karş.* **içi almamak, sevmemek, hoşlanmamak.**

hoşlaşmak(-den), f. *h.d.* § ❶ Gitgide hoşlanmak. § ❷ *ortaklş.* f. Birbirinden hoşlanmak. [*Ing.* To like one another, to become friendly with one another]. § ● Hoş hale gelmek. [*Ing.* To become pleasant and agreeable; *Fr.* S'ameliorer]. § ❸ İyilik hissetmek, haz duymak.

hoşluk,-ğu, i. § ❶ Hoş olma *(hoş bir durumda olma)* hali. [*Ing.* Pleasantness, comfortableness, comfort; *Fr.* Charme]. § ❷ *(Başında bir sıfatıyle)* Her zaman görülmeyen iyiye yorulmaz hal. ☆ *Eşanl.* **gariplik, acayiplik:** *Onun bugün bir hoşluğu var. Senin bugün bir hoşluğun var.* [*Ing.* Queerness, quaintness; *Fr.* Etrangeté].

hoşmerim, i. *mutf.* Yağda pişirildikten sonra üzerine bal ve şeker dökülen, bir çeşit taze ve tuzsuz peynir tatlısının adı. [*Ing.* Sweet made with unsalted fresh cheese mixed with flour and sugar or honey; *Fr.* Espèce d'entrements sucré au fromage].

☆ *Eşanl.* **höşmerim, peynir helvası.**

hoşnut,-tu /hoşnut/, s. *Osm.* < *Fars. hoşnûd.* Razı, memnun, birinden beklediğini elde ederek ondan yakınması olmayan: *Onun hareketinden hoşnudum. Ben arkadaşlarımdan hoşnudum.* [*Ing.* Satisfied, content; *Fr.* Satisfait,-aite, content,-ente].

☆ *Eşanl.* **memnun, kıvançlı, kıvanmış, mahzuz.**

☆ *Karş.* **gayrimemnun, şikâyetçi, müşteki,**

~ olmak, Memnun olmak, sevinmek. [*Ing.* To be pleased; *Fr.* Se faire plaisir].

hoşnutluk,-ğu, i. Hoşnut olma hali. [*Osm.* Hoşnudî; *Ing.* Contentment, satisfaction; *Fr.* Satisfaction, contentement].

~ getirmek, *dey.* Hoşnutluk göstermek. [*Ing.* To be pleased with; *Fr.* Être satisfait]

hoşnutsuz, s. Hoşnut olmayan. [*Ing.* Discontent, unsatisfied; *Fr.* Mécontent,-ente, insatisfait,-aite].

☆ *Eşanl.* **gayrimemnun.**

hoşnutsuzluk,-ğu, i. Hoşnutsuz olma hali. [*Ing.* Discontent, dissatisfaction; *Fr.* Mécontentement, insatisfaction].

— getirmek, *dey.* Hoşnutsuzluk göstermek.

[*Ing.* To be pleased with; être satisfait]. tent, être insatisfait].

hoş.olmayan, b. s. Hoş bir yanı olmayan, tatsız. [*Osm.* Nahoş; *Ing.* Disagreeable, unpleasant; *Fr.* Désagreable].

hoşt,-tu, ünl. Köpekleri ürkütüp kaçırmak için çıkarılan ses.

hoşuntu, i. İçerleme.

hoşur, hosor, s. *Erm. khoşor*, büyük. § ❶ Şişman, iri yarı. [*Ing.* Plump; *Fr.* Rebondi, grassouillet, dodu, grasset, boulot]. § ❷ *arg. (Kadın hk.)* Eti budu yerinde şişman ve güzel: *Adam ol da hoşoru sana alayım.* [*Ing.* Plump; *Fr.* Gronde]. § ❸ Bayağı, değersiz, kaba.

hot,-tu, i. *Ing.* 1925-1930 Yılları arasında zencilerin hazırlıksız olarak çaldıkları bir çeşit müziğe verilen ad. *(Sesi zenginleştirmek amacıyla kullanılan Hot'ı çalmak için cazcılar titreşimli gamlar, kaydırmalar ve portamenti v.b., gibi en anlatımlı usullerden yararlanırlardı. Armstrong'un ilk orkestrasının adı «Hot Five» idi).*

Hot, öz. i. *etn.* Bülucistan'da kabile adı. *(Bugün Pencap'ın güneyinde yaşayan bu kabile Mekrân adıyle de anılır. Afganlılar tarafından yenilinceye kadar Dera Ismail Han'da 200 yıl hüküm sürdü. Pencap'ı ele geçiren Rind ve Doday kabileleri burada yeni yeni kabilelerin ortaya çıkmasını kolaylaştırdı. Bugün Hôsa, Mazarî ve Bâlâcani adlı kabileler Rind ve Doday saldırılarından sonra doğan ve ayrı ayrı adlarla anılan kabilelerdir).* [*Fr.* Makran, Mekran].

hotanto /hotan:to/, i. § ❶ *(Hollanda dilinden). etn.* Güney Afrika'da yaşayan ve zencilerden ayrı olan bir kavim. [*Ing.* Hottentot; *Fr.* Hottentot]. § ❷ Hotantolardan veya bu halkın soyundan olan kimse. [*Ing.* Hottentot; *Fr.* Hottentot,-ote]. § ❸ s. *(İsim* tamlamalarında) Hotantolara ait: *Hotanto dili.* [*Ing.* Hottentot; *Fr.* Hottentot,-ote].

hotantoca, i. *dilb.* Hotantoluların dili. [*Ing.* Hottentot; *Fr.* Hottentot].

Hotantolar, ç. öz. i. *etn.* Güneybatı Afrika'nın güney kesiminde, Orange ırmağının kuzeyinde yaşayan halk. Hoisanlara bağlı gruplardan biri olan Hotantoların, Hamilerle Boşimanların karışımından meydana geldikleri sanılmaktadır. Bazı fizik özellikleri yönünden Boşimanlara benzerlerse de *(bakıra çalan sarı renk, kaslarda deri altı yağ tabakasının aşırı derecede gelişmiş olması)* boyları daha yüksek (1,60 m), başları daha uzun, kulakları da kafalarından daha az ayrıktır. Eskiden Güney Afrika'nın bütün batı kesimine yayılmışlardı; sonradan Orange ırmağının kuzeyine sürüldüler. Bugün yirmi bin kadar Hotanto kalmıştır. [*Ing.* Hottentots; *Fr.* Hottentots].

hotoz, i. *esk. T. kutas.* § ❶ Eskiden kadınların süs için saçlarının üstüne taktıkları çeşitli renk ve biçimde yapılmış küçük ve zarif başlık. [*Ing.* Kind of headgear for women, hair done in a kaot or bun; *Fr.* Sorte de coiffure de femme]. § ❷ Bazı kuşların başlarında püskül gibi duran tüyler. [*Ing.* Tuft, crest; *Fr.* Houppe]. ☆ *Eşanl.* **sorguç**. § ❸ *inş.* Binaların, kapıların ve mobilyaların üstlerine konulan süslü tepelik. ◉ **Ocak ~ u**, *inş.* Ocak ve söminelerin önünde dumanın oda içine gelmemesi ve bacaya gitmesi için ağzı aşağı bir huni seklinde kısaca kısım. [*Fr.* Hotte]. ◉ **çimdik ~ u**, *esk. kıy.* ◘ **Çimdik**. ◉ **gelin sorguçlu ~**, *kıyf.* ◘ **Gelin**.

hotozlu, s. Başında hotozu olan *(kadın)*.

hotri, i. *(sansk).* Veda'lar dininde adağı sunmakla görevli en büyük rahip. *(Bu kelimenin Avesta dilinde rahip anlamına gelen zaotlar kelimesiyle yakınlığı vardır).* [*Ing.* ve *Fr.* Hotri].

Hova'lar, ç. öz. i. *etn.* Madagaskar'ın iç kısmında yaşayan Marina'ların orta sınıfı. Hova'ların Indonezyalı göçmenlerin soyundan geldikleri sanılır. [*Ing.* ve *Fr.* Hovas].

hovarda, s. ve i. § ❶ Zevki için çok para harcamaktan çekinmeyen, sefahat âlemlerinde dolaşan: *Pek hovarda bir adamdır, malını bu uğurda yedi.* [*Ing.* Profligate, debaucher; *Fr.* Débauché,-ée, bambocheur,-euse]. ☆ *Eşanl.* **cömert, semin, verigili, tutumsuz, savurgan, müsrif, mirasyedi** *(mecaz)*, **eli açık, har vurup harman savuran, idaresiz**. ☆ *Karş.* **cimri, pinti, hasis, nekes, çingene, paragöz, tutumlu, idareli, muktesit, hesabi**. § ❷ Yolsuz kadının paralı aşığı: *Hasba şimdi yeni bir hovarda bulmuş.* § ❸ Çapkın. [*Ing.* Rich lover of a prostitute; *Fr.* Galant].

hovardaca, z. Bir hovardaya yakışır yolda, cömertlikle, bol bol.

hovardalanmak, f. Hovarda gibi davranmak.

hovardalık,-ğı, i. § ❶ Hovarda olma hali veya hovardaca davranış. [*Ing.* Profligacy, rakishness, dissoluteness, debauchedness; *Fr.* Débauche]. ☆ *Eşanl.* **sefihlik**. § ❷ Kadın peşinde dolaşma.

~ etmek, Bol para harcamak, sefahatta bulunmak. [*Ing.* To live fast, to spend prodigally; *Fr.* Courir le jupon, mener une vie de débauche].

hoverkraft, i. *ing., to hover*, dolanarak uçmak + *craft*, deniz kestanesi > *hovercraft. tekn.* Hem karada hem denizde gidebilen, fakat daha çok denizcilikte kullanılan ingiliz yapısı hava yastıklı taşıt. [*Fr.* Hovercraft]. ◘ **AEROGLISÖR**.

hovlit, i. *Fr. howlite. min.* Hidratlı doğal kalsiyum borosilikat.

hoyrat,-tı, s. ve i. *Yun. horyatis* > *horyat.* § ❶ Kaba ve hırpalayıcı, bir şeyi sert bir şekilde kullanan veya haşin davranan *(kimse)*. [*Ing.* Rough, boorish, boor, coarse and clumsy *(person)*; *Fr.* Maladroit, gauche, malhabile]. § ❷ i. *ed.* Türk Halk edebiyatının en kısa şiir türü olan mâni'nin Kerkük Türkleri arasındaki adı. ☆ *Eşanl.* **horyat, koyrat, koryat**

hoyratça, z. Kaba bir şekilde, dikkat etmeksizin. [*Ing.* Boorishy, awkwardly, roughly; *Fr.* Grossierement, en rustre].

hoyratlık,-ğı, i. Hoyrat olma hali veya hoyratça davranış. [*Ing.* Vulgarity, barbarity; *Fr.* Vulgarite, trivialite, grossierete].

hödük, s. ve i. Görgüsü ve anlayışı olmayan, kaba, aptal. [*Ing.* Boor, lout, clumsy, bumpkin; *Fr.* Balourd,-ourde, manant,-ante, rustre].

☆ *Eşanl.* **görmemiş, sonradan görme, ne oldum delisi, hırt, görgüsüz, hışır.**

☆ *Karş.* **görgülü, umurdide, kârdide.**

hödüklük,-ğü, i. Hödük olma veya hödükçe davranma hali. [*Ing.* Boorishness, clumsiness; *Fr.* Balourdise].

höferit,-ti, i. *Fr. hœferite. min.* Hidratlı doğal demir III silikat; bir nontronit çeşididir. *(Bohemya'da toprak rengi kütleler halinde bulunur).* [*Ing.* Hœferite].

hökkürmek, f. *(Eski dervişler hk.)* Hepbir ağızdan yüksek sesle zikretmek. [*Ing.* To chant a religious formula].

höl,-lü, i. *h.d.* Yaşlık, nem.

höllük,-ğü, i. *h.d.* Bazı yerlerde kundak çocuklarının altına bez yerine konulan killi toprak. [*Ing.* Porous red earth warmed and used in babies'diapers to keep them dry].

höngürtü, i. Hüngür hüngür ses çıkararak ağlama.

☆ *Eşanl.* **hüngürtü**.

höpüldetmek, f. Çabucak, açgözlüce ve gürültü ile yemek veya içmek.

höpürdetmek(-i), f. *yans.* Bir şeyi gürültülü bir şekilde içmek: *Kahveyi höpürdete höpürdete içerken.* [*Ing.* To sip noisily; *Fr.* Siroter].

hörgüç,-cü, i. *esk. T. örküç.* § ❶ Devenin sırtındaki tümsek: *Tek hörgüçlü deve, çift hörgüçlü deve.* [*Ing.* Hump; *Fr.* Bosse du chameau]. § ❷ *(Geniş anlamda)* Hörgüce benzeyen tümsek, tepe, dağ çıkıntısı. [*Ing.* Hill; *Fr.* Sommet].

hörgüç.kaya, b. i. *coğr.* Bir yeri örtmüş bulunan buzulların, üzerinde bulundukları kayaları sıyırması, onları yassıltması şeklinde oluşmuş yer biçimleri. Kuzey Avrupa'da, Kuzey Amerika'nın kuzey bölümünde böyle yassı, yuvarlak biçimli kayalıklar çoktur. [*Osm.* Suhûr-u ganemiye; *Ing.* Glaciated knob; *Fr.* Roche-moutonnée].

hörgüçlü, s. Hörgücü olan. [*Ing.* Humped; *Fr.* Bossu,-e].

hörgüçlük,-ğü, i. Devenin hörgücü üzerine konulan küçük semer. [*Ing.* Camel saddle; *Fr.* Bât de chameau].

höristik,-ği, s. *Fr. heuristique.* § ❶ Düşünmeye, çözüm yolu bulmaya keşfe yönelten. [*Osm.* İhtiyarî; *Ing.* Heuristic]. ☆ *Eşanl.* **bulgusal**. § ❷ i. (a) Belgelerin araştırılmasına dayanan tarih bilimi kolu; (b) Araştırma ve bulgu kurallarını ayıklamak ve formülleştirmek amacı güden yöntem.

~ soru, *eğt.* Öğrenciyi, cevabını bulmak için düşünmeye yönelten soru. [*Ing.* Heuristic question].

hörnesit,-ti, i. *Fr. hörnesite* < *Avusturyalı mineralojist Moritz Hörnes'in /1852-1917/ adından. min.* Hidratlı doğal magnezyum arsenyat. [*Ing.* Hörnesite].

höst, ünl. *(Atları)* tepişmeden alıkoymak için çıkarılan ses.

höşmerim, i. ◘ **Hoşmerim**.

höt, ünl. *yans.* Korkutmak veya kendi üzerine dikkati çekmek için söylenir.

~ demek, *dey.* Birdenbire, ansızın gelip çatmak.

höyük,-ğü, i. < *oyuk. tar.* Kazılınca çok defa altından eski yapı kalıntıları ve eski eserler çıkan, yayvanca toprak tepe. [*Ing.* ve *Fr.* Höyük].

☆ *Eşanl.* **öyük**.

HP, İngilizce beygir gücü demek olan «*horse power*» in kısaltılmış şekli.

Hristiyan, i. ◘ **Hıristiyan**.

hu /hü/, ünl. § ❶ *«Neredesinl», «bana bak!»* anlamında olup daha çok kadınlar tarafından kullanılır. [*Ing.* Hey, there; *Fr.* Holà, hé]. § ❷ *Osm.* < *Ar.* Eskiden dervişler arasında selâm olarak söylenirdi. [*Ing.* Orders, greeting formula; *Fr.* Terme de salutation et de résignation usite en toute occasion par les derviches]. § ❸ z. O, yani tanrı. [*Ing.* God; *Fr.* Lui, Dieu].

~ erenler, Derviş selâmı.

huaka, i. Peru'da ve Bolivya'da rastlanan bir çeşit tümülüs. Bunlar topraktan veya taştan inşa olunmuştur. İçlerinde dördül bir oda olup buraya ölüler çömelmiş durumda olarak bir daire şeklinde konur. [*Ing.* ve *Fr.* Huaca].

huakstekçe, i. *dilb.* Huakstek'ler tarafından konuşulan Maya -Kişe öbeğinden dil. [*Ing.* Huaxteque, huastèque].

huakstek'ler, huastek'ler, wastek'ler, huaksteko'lar, ç. i. *etn.* Meksika'da eski halk; Doğu Sierra Madre ile Meksika körfezi arasındaki geniş bölgede yaşardı. Bugün *Veracruz ve San Luis Potosi* eyaletlerinde iki grup *(50 000 nüfus)* halinde yaşayan Huakstek'ler, X. yüzyıla doğru ortaya çıkmışlardı. Geç gelişen sanatları çok orijinaldır. Çoğunlukla yassı olan heykelleri çok ince süslerle bezenmiştir. *(Tamuin'li Genç; kafatası şekilsiz, incecik dövmeli, sırtında genç güneşi temsil eden bir tanrı taşıyan heykel).* Çeşitli teknik ve biçimlerde yaptıkları seramik *(İnsan başı vazolar; hayvan şekilli veya küremsi vazoların, bazıları çok renkli, aynı zamanda da oymalıdır),* özellikle Tampico ile Hanuco'da bulundu. Öbür huakstek teknikleri arasında en yaygın olanı çoğunlukla güzel bir mücevher meydana getirecek şekilde ajurla işlenmiş deniz kabukları üzerine kakmalardı. [*Ing.* Huastecs, huaxtecs; *Fr.* Huaxteques, wasteks, huaxtecos, huastèques].

hubabname, b. i. *Fars. hübân + nâme* > *hübânnâme ed. esk.* Güzel ve yakışıklı gençler hakkında yazılan eserlere verilen ad. *(Güzel kadınlar hakkında yazılanlara ise zenanname /kadın kitabı/ denir. Enderun'lu Fazıl'ın /1759?-1810/ manzum Hubanname'si ünlüdür).*

hublon, i. *Fr. houblon.* ◘ **Şerbetçiotu**.

hububat,-tı /hübübât/, ç. i. *Osm.* < *Ar. habb*'ın çoğulu > *hübûb.* Habbeler, taneler, buğday, çavdar, mısır, arpa gibi ek-

mek yapmaya yarayan taneler: *Hububat piyasası.* [*Ing.* Cereals; *Fr.* Céréales]. ☆ *Eşanl.* tahıl, zahire.

~ ın havalandırılması, *ikt.* ◘ Havalandırılma.

~ yaprakbiti, *trm.* Homoptera'lardan, 0,16 sm. boyunda, buğday ve diğer buğdaygil çeşitlerine dadanarak özsuyunu emen böcekler. [*Lat.* Toxoptera graminum].

huceste, s. *Osm.* < *Fars. esk.* Uğurlu, hayırlı, kutlu. [*Ing.* Auspicious, fortunate; *Fr.* Fortuné,-ée].

Huda /Hudâ/, öz i. *Osm.* < *Fars. hod-ây* > *hudây. esk.* Tanrıl [*Ing.* God; *Fr.* Dieu]. ☆ *Eşanl.* hâlik, rabb.

~ **nekerde**, *ünl. esk.* Allah göstermesin.

hud'a, i. *Osm.* < *Ar. esk.* Hile, düzen, aldatma, dalavere. [*Ing.* Wile, trick, stratagem, fraud, deceit; *Fr.* Ruse, astuce]. ☆ *Eşanl.* mekr, al, dek, tuzak, dolap ,hurda, oyun, dalavere aldatma.

hudadat,-tı, b. i. *Osm.* < *Fars. esk.* Tanrı vergisi: *Bu istidat ona hudadatdır.* [*Ing.* Gift of God, given by God].

hudahâne, i. *esk.* Tapınakların içindeki kutsal makam. [*Ing.* Sanctuary; *Fr.* Sanctuaire].

hud'akâr /hu:dakâr/, s. *Osm.* < *Fars. esk.* Hilekâr, dolapçı, düzenbaz, oyuncu. [*Ing.* Trickster, deceiver, fraud].

hudan, i. *zoot.* Houdan bölgesine ait bir Fransız tavuk ırkı. Değeri yüksek sayılır. Horozlarında ibik kısmı oldukça iyi bir sekilde büyümüştür. Güzel ve gösterişli bir hayvandır. Beyazlı, siyahlı, tüylerden ibaret bir sorgucu vardır. Dayanıklı bir ırktır. Tavuğu yumurtlayıcıdır. Eskiden Türkiye'de sevenleri çoktu. Eti lezzetlidir. [*Fr.* Poule houdan].

huda.perest,-ti, b. i. *Osm.* < *Fars. esk.* Tanrıya tapınan. [*Ing.* God-worshipper].

huda.pesend, b. i. *Osm.* < *Fars. esk.* Tanrının beğendiği, makbul gördüğü şey. [*Ing.* Pleasing to God].

hudavendigâr /hudâvendigâr/, i. *Osm.* < *Fars. esk.* § ❶ Amir, hâkim. [*Ing.* Creator of the, world, God]. § ❷ Osmanlı padişahı I. Murat'ın sanı.

hudayinabıt,-ti /hudâyinâbit/, b. s. *Osm.* < *Fars. esk.* § ❶ *(Bitkiler hk.)* Ekilmeksizin, kendiliğinden biten: *Bahçede hudayinabit çiçekler var.* [*Ing.* Wild growing, of spontaneous growth; *Fr.* Spontané,-ée]. § ❷ *mec.* Hiç terbiye ve eğitim görmeyip kendiliğinden yetişen: *Hudayinabit bir filozof, bir şair.*

huddâm /huddâm/, ç. i. *Osm.* < *Ar. hâdim'*in çoğulu > *hidmet.* Hizmetçiler, sözde hizmetlerinde bulundurdukları cinler. [*Ing.* Spirits in the service of a person].

huddamlı, s. Huddamı olan, nefesi ve büyüsü çok etkili olan cinci hoca. [*Ing.* Hodja with powers to control spirits].

hudsonit,-ti, i. *Fr. hudsonite* < *Hudson nehrinin adından. min.* Amfibol çeşidi. [*Ing* Hudsonite].

hudûs /hudûs/, i. *Osm.* < *Ar. esk.* Başgösterme, sonradan meydana gelme. [*Osm.* Hadis olma; *Ing.* Beginning, originating, a happening, occuring; *Fr.* Apparition, naissance d'une chose]. ☆ *Eşanl.* baş gösterme, çıkma, olma.

hudut,-du /hudût/, i. *Osm.* < *Ar.* < *hadd'*in çoğulu. > *hudûd.* § ❶ Iki devlet ülkesini birbirinden ayıran hat. [*Ing.* Frontier, border, boundary, limit; *Fr.* Frontière, limite, lisière, confins]. ☆ *Eşanl.* sınır. § ❷ Uç, uç boyu, son. [*Ing.* End; *Fr.* Fin, bout, terme].

~ alâmeti, Sınır işareti.

~ (sınır) dışı etmek, *dey.* Memleketten dışarı çıkarmak. [*Ing.* To expel from the country].

~ ışıkları, *hava.* Bir iniş sahasının hudutlarını gösteren havacılık yer ışıkları. [*Ing.* Boundary lights; *Fr.* Feux de délimitation].

~ işaret vericileri, *hava.* Bir iniş sahasının hudutlarını göstermek için kullanılan işaret vericileri. [*Ing.* Boundary markers; *Fr.* Balises de délimitation].

~ koymak, Hudut tayin etmek, sınır işareti çizmek. [*Ing.* To delimit, to demarcate, to mark the boundaries; *Fr.* Delimiter, désigner les frontières].

~ tabakası, *hava.* Bir cismin yüzeyine yakın ve viskoziteden doğan enerji kaybettirici kuvvetlerin akışının hareketine önemli bir etkisi olduğu ince akışkan tabakası. [*Ing.* Boundary layer; *Fr.* Couche limite].

hudutlandırmak(-ı), f. Hudutlarını çizmek, sınırlamak. [*Ing.* To border, to limit; *Fr.* Border, limiter].

hudutlanmak, nsz. f. Sınırlanmak, sınırlı olmak, hudutları çizilmek. [*Ing.* To be bordered, to be limited; *Fr.* Être limité].

hudutlu, s. § ❶ Hudutları belli çizgilerle sınırlanmış; [*Ing.* Limited, bordered; *Fr.* Limité]. § ❷ *mec.* Belli kurallarla sınırlanmış

hudut.name /hudûdnâme/, b.i. *Osm.*<*Ar. hudûd* + *Fars. nâme.* § ❶ *esk.* Memleket sınırını gösteren belge; § ❷ Savaş bitiminde çıkan anlaşmazlıklar sonunda taraf devletler elçileri arasında hazırlanan harita ve raporlar; § ❸ Ülke içinde bir çiftlik veya arazinin sınırlarını göstermek için hazırlanan belgeler. [*Ing.* Document demarcating a boundary].

hudutsuz, s. Hududu olmayan, sonsuz. [*Ing.* Unlimited, boundless, endless; *Fr.* Illimité]

~ **sigorta**, *huk.* ◘ Sigorta.

hufre, i. *Osm.* < *Ar. esk.* Kazılmış yer ve çukur hendek, yollarda kaldırımların sökülmesinden veya lâğım çökmesinden hâsıl olan çukurlar. [*Ing.* Pit, ditch ,trench, chasm; *Fr.* Gouffre, creux].

huğ, i. Kerpiç ve bataklık sazından yapılmış kulübe. [*Ing.* Hut, booth; *Fr.* Hutte].

Huichol'ler, ç. öz. i. *etn.* Meksika Kızılderilileri; Cora'nın doğusunda yaşarlar. Atalarının özelliklerini, örf ve âdetlerini muhafaza etmişlerdir, güneşe ve bazı bitki tanrılarına *(bu arada peyotl tanrısı) taparlar.* Kaktüsgillerden olan ve insanda sanrılar uyandırma özellikleri bulunan peyotl bitkisini garip dinî törenlerle toplarlar. [*Ing.* ve *Fr.* Huichols].

hukuk,-ku /hukûk/, ç.i. *Osm.* < *Ar. hakk'*ın çoğulu. § ❶ *sosy.* Toplumda, kişiler arasındaki kişilerle devlet arasındaki ilişkileri düzenleyen kuralların bütünü: *Eski Türk hukuku, Roma hukuku.,* [*Ing.* Law; *Fr.* Droit]. § ❷ Konusu bu ilişkileri incelemek olan bilim: *Hukuk Fakültesi, Hukuk doktoru;* [*Ing.* Jurisprudence, science of law; *Fr.* Droit, jurisprudence]. ☆ *Eşanl.* yasabilim. § ❸ Yürürlükte olan kanunların tek bir konu üzerinde olanları: *Ticaret hukuku, Denizcilik hukuku;* § ❹ Kanunların cezayla ilgili olmayıp alacak verecek gibi davaları ilgilendiren kısmı: *Hukuk davası. Hukuk mahkemesi;* § ❺ Haklar: *Hukukumdan vaz geçmem;* § ❻ *mec.* Ahbaplık ,dostluk: *Onunla eski hukukumuz var.* [*Ing.* Friendly relationship, friendship, good relations; *Fr.* Amitié]. ◉ ~ a aykırılık, *huk.* Hukukî işlemlerin, hukuk düzenine koyduğu esaslara aykırı olması. Kişilerin mal ve şahıs varlıklarını doğrudan doğruya koruyan emredici bir hareket tarzı kuralına aykırı olarak davranma. [*Ing.* Contradiction to law, opposition to law, unlawfulness, Illegality; *Fr.* Illicité]. ◉ ~ a bağlı devlet, *huk.* Faaliyetleri önceden konmuş nesnel hukuk kurallarına bağlı tutulan ve bu kurallara uygun hareket edip etmediği bağımsız yargı mercileri tara-

ŞEKİL: **ANADOLU'DA HÖYÜK MERKEZLERİ**

LAROUSSE'dan

fından denetlenen devlet [*İng.* State of law; *Fr.* État de droit]; ◉ ~ u âmme davası, *huk.* ◘ Kamu davası; ◉ ~ un bilgi kaynakları, *huk.* Hukuk ve hukukî müesseseleri açıklayan sistematik eser, şerh, monografi gibi eserler; ◉ ~ un yaratıcı kaynakları, *huk.* ◘ Hâkim, kanun ,örf. ◉ ~ un yazılı kaynakları, *huk.* ◘ Kanun, tüzük, yönetmelik ◉ ~ un yazılı olmayan kaynakları, *huk.* ◘ Kanun, tüzük, yönetmelik; ◉ aile ~ u, *huk.* ◘ Aile. ◉ Amme ~ u, *huk.* ◘ Kamu hukuku; ◉ arazi ~ u, *huk.* ◘ Arazi[1] ◉ askerî ceza ~ u, *huk.* ◘ Askerî; ◉ askerî disiplin ~ u, *huk.* ◘ Askerî ◉ askerî idare ~ u, *huk.* ◘ Askerî; ◉ av ~ u, *huk.* ◘ Av; ◉ balıkçılık ~ u, *huk.* ◘ Balıkçılık; ◉ bankacılık ~ u, *ikt.* ◘ Bankacılık; ◉ basın ve yayın ~ u, *iş, huk.* ◘ Basın; ◉ baytarlık ~ u, *huk.* ◘ Baytar; ◉ cemiyetler ~ u, *huk.* ◘ Cemiyet; ◉ ceza ~ u, *huk.* ◘ Ceza; ◉ deniz ~ u, *huk.* ◘ Deniz; ◉ deniz muhabereleri ~ u, *huk.* ◘ Deniz; ◉ deniz ticaret ~ u, *huk.* ◘ Deniz; ◉ devletler genel *(umumî)* ~ u, *huk.* Çeşitli devletlerin kendi aralarında ve milletlerarası teşkilâtlarla olan ilişkilerini düzenleyen kuralların tümü. [*İng.* Public international law; *Fr.* Droit international public] ◉ devletlerarası idareler ~u, *huk.* ◘ Devlet ◉ devletlerarası ~u, *huk.* ◘ Devlet. ◉ devletler özel *(hususî)* ~ u, *huk.* Özel kanunlar veya uyruklarının özel yararları dolayısıyle iki devlet arasında çıkabilecek çatışmaların çözümünde uygulanacak kuralların tümü. *(Fransa ve Türkiye gibi ülkelerde vatandaşlık hukuku ile yabancılar hukuku da Devletler Özel Hukukuna dahil sayılır)* [*İng.* Private international law; *Fr.* Droit international privé]. ◉ dil ~ u, *huk.* ◘ Dil. ◉ dinsel ~, *huk.* ◘ Dinsel ◉ disiplin ceza ~ u, *huk.* ◘ Disiplin; ◉ disiplin ~ u, *huk.* ◘ Disiplin; ◉ düzeltici ~, *sosy.* ve *huk.* ◘ Düzeltici; ◉ eski *(tarihî)* ~, *huk.* Yürürlükten kaldırılmış olan hukuk. ◉ eşya ~ u, *huk.* ◘ Eşya. ◉ fikrî ~, *huk.* ◘ Fikrî; ◉ filim ~ u, *huk* ◘ Filim.◉ harb ~ u, *huk.* Harbin başlaması, devamı ve bitişi ile ilgili kuralları, görüşleri ve tarihî oluşu kapsayan hukuk dalı. ◉ hava ~ u, *huk.* Havada ulaştırmayı düzenlemek için konulmuş hukuk kurallarının bütünü. [*İng.* Air law; *Fr.* Droit aérien, legislation sur la locomotion aérienne]. ◉ idare ~ u, *huk.* ◘ idare; ◉ ideal *(tabiî)* ~, *huk.* Akıl yoluyle ulaşılabilen hukuk kuralları; ◉ kilise ~ u, *(kanonik* ~), *huk.* Katolik kilisesince konulmuş hukuk kurallarının tümü. *(1917 tarihli Codex juris canonici bu kuralları kodlaştırmıştır);* [*İng.* Canonic law; *Fr.* Droit canonique] ◉ medenî ~, *huk.* ◘ Medenî ◉ milletlerarası ~, *huk.* ◘ Milletlerarası; ◉mukayeseli ~, *huk.* ◘ Mukayeseli. ◉ objektif ~, *huk.* Toplum hayat düzeninin devamı için, toplum üyesi olarak fertlerle fertler, veya devletle fertler veya devletler arasındaki ilişkileri düzenleyen usul ve kurallar. Bu anlamda hukuk nizamı fertlerle fertler, devletlerle devletler arasında eşitlik, fertlerle devlet arasında ise devletin üstünlüğü kuralına dayanır; ◉ örf ve âdet ~ u, *huk.* ◘ Örf ve âdet; ◉ özel ~ davası, *huk.* ◘ Hukuk davası. ◉ Roma ~ u, *huk.* ◘ Roma; ◉ siyasî ~, *huk.* ◘ Siyasî ◉ sübjektif ~, *huk.* Objektif hukuk usul ve kurallarına göre hak sahibi olarak fertlere veya devletlere tanınmış yetkilerin toplamı. [*İng.* Subjective law; *Fr.* Droit subjectif]. ◉ ticaret ~ u, *huk.* ◘ Ticaret; ◉ insan hakları ~ u, *huk.* ◘ insan. ◉ yürürlükteki *(pozitif)* ~, Belirli bir zamanda, belirli bir toplumda uygulanmakta olan hukuk. [*İng.* Positive law; *Fr.* Droit positif]. ~ ahlâkı, *huk.* ◘ Ahlâk.

~ davası, *huk.* ◘ Dava.

◘ ilmi, *huk.* ~ Yasabilim .

~ dışı, *huk.* Hukuk düzenine, anlayışına aykırı olan. [*Osm.* Gayri hukukî; *İng.* Extrajudicial; *Fr.* Extrajudiciaire, extralégal,--ale, extrajuridique].

~ doğmatiği, *huk.* Normatif anlamda hukuk bilimi olup, hukukun kapsamını bir sistem halinde kavramaya ve hukuk normlarının kapsamını incelemekle hukukun ne olduğunu bulmaya çalışır.

~ durumu, *huk.* Hukukî vaziyet.

~ düzeni, *huk.* Sosyal hayat düzenini muhafaza için, fertlerle fertler, devletle fertler, devletle devletler arasındaki ilişkileri düzenleyen usul ve kurallar. *(hukuk düzeni, fertler veya devletler arasındaki eşitlik, fertlerle devler arasındaki devletin üstünlüğü esasına dayanır).*

~ eylemi, *huk.* Hukukî sonuçlar doğuran fakat kişinin iradesi dışında oluşan olay. *(Bir çocuğun sağ olarak dünyaya gelmesi gibi).* [*Osm.* Hukukî fiil; *İng.* Legal act; *Fr.* Acte juridique].

~ fakülteleri, *huk.* Hukuk biliminin öğretildiği ve bu bilim içindeki çeşitli dallarda araştırmalar yapılan fakülteler. [*İng.* Law schools, Faculties of law; *Fr.* Facultés de droit].

~ felsefesi, *fels.* Hukukun köken, nitelik ve meşruiyetini araştıran bilim dalı. Soyut hukuku felsefî yöntemler inceler. Hukukun bir çeşit metafiziğini yapar. [*Osm.* Hikmet'i hukûkî; *İng.* Philosophy of law, the science of law, jurisprudence; *Fr.* Philosophie de droit].

~ ilgisi, *huk.* Hukukî ilişki.

~ ilmî, *huk.* ◘ Yasabilim.

~ işlemi, *huk.* Hukukî muamele.

~ kaidesi, *huk.* ◘ Hukuk kuralı.

~ kuralı, *huk.* Hukukça uyulması zorunlu olan kurallara verilen ad. [*İng.* Rule of law; *Fr.* Règle de droit].

~ mahkemeleri, *huk.* Kanunda başkaca mercii gösterilmemiş olan hukuk ve ticaret dâvalarını inceleyen adliye mahkemeleri, Görevleri kanunla sınırlandırılmış «Sulh Hukuk Mahkemesi» şekilleri vardır. Yalnız olarak kullanıldığı zaman «Asliye Hukuk Mahkemesi», tek hakimle kurulmuşsa «Hukuk Hâkimliği» de denir. [*İng.* Civil courts; *Fr.* Tribunaux civils].

~ ~ usulünde hüküm, *huk.* ◘ Hüküm.

~ müşaviri, *huk.* Devlet dairelerinin hukukla ilgili işlerini yönetmek, hukukî meselelerde fikir vermek ve idarî dâvalarda mensup olduğu daireyi temsil etmek yetkisini taşıyan hukukçu memurlardır. Özel müesseselerin hukuk işlerini gören, dâvalarını takîbeden hukukçulara da hukuk müşaviri denir. [*İng.* Legal adviser; *Fr.* Conseiller légiste, conseiller juridique].

~ olayı, *huk.* ◘ Hukukî hâdise.

~ siyaseti, *huk.* Genel olarak siyasetin faydalanıldığı bilgilerin usul ve araçlarıyle hukukun amaca uygunluğunu veya sosyal ilişkilerin ne şekilde düzenlenmesi gerektiğini araştıran bilgi dalı. [*İng.* Legal policy, juridical policy; *Fr.* Diplomatie juridique].

~ sonucu, *huk.* ◘ Hukukî sonuç.

~ sorunu, *huk.* ◘ Hukukî mesele.

~ sosyolojisi, *sosy.* Toplumlardaki hukukî kurumları, medenî ve cezaî olayları ve ahlâkın hukuk ile olan ilişkilerini inceleyen bir sosyoloji dalı. [*İng.* Juridical sociology; *Fr.* Sociologie juridique].

~ süjesi, *huk.* Hak sahibi. Hakkını kullanan ve bu kullanışı hukuk düzeni tarafından kabul ve himaye olunan kişi. [*İng.* Person entitled, rightful party].

~ tarihi, *huk.* Hukukî müesseselerin, düzenlerini, fikirlerin doğuşunu ve umumî tarih içinde gelişimini inceleyen bilim dalı. [*İng.* Legal history, history of law; *Fr.* Histoire du droit, histoire juridique].

~ uydurması, *sosy.* ve *huk.* Hukuk normlarının gerçeğe dayanmadan konulmuş «*itibarî*» *(öyle sayılmış)* kurallar olduğu sanısı.

~ yaratıcı antlaşmaları, *huk.* Devletlerarası andlaşmaların bir kısmı, genel, devamlı, bütün devletleri veya büyük çoğunluğunu ilgilendiren kurallar koyar. Anglosakson yazarlar bunlara hukuk yaratıcı andlaşmalar derler.

hukukça, z. Hukuk bakımından. [*Osm.* Hukuken; *İng.* Legally; juridically; *Fr.* Juridiquement].

hukukçu, i. ve s. Hukuk işlerini meslek edinen kimse. [*İng.* Jurist; *Fr.* Jurisconsulte].

hukuken, z. ◘ Hukukça.

hukukî /hukukî/, s. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Hukuka ait, hukukla ilgili: *Hukukî bir mesele.* [*İng.* Legal, juridical; *Fr.* Juridique]. ☆ *Eşanl.* türel. § ❷ Hukuka uygun: *Hukukî işlem.* [*İng.* Lawful; *Fr.* Légal,-ale, légitime].

~ ay, *huk.* ◘ Ay[1].

~ bitişme, *huk.* ◘ Hukukî ittisal.

~ durum, *huk.* ◘ Hukukî vaziyet.

~ ehliyet, *huk.* Bir kimsenin hukukça sahip bulunduğu hakları kullanabilmesi, vazife yükümlülük ve sorumluluk yüklenebilmesi. Hukukî işlemlerde bulunabilmesi hali. [*İng.* Legal capacity; *Fr.* Capacité juridique].

~ ehliyetsizlik, *huk.* Bir kimsenin hukukça sahip bulunduğu, hakları kullanamaması durumu. [*İng.* Legal incapacity, legal disability, civil disavility].

~ fiil, *huk.* ◘ Hukuk eylemi.

~ hâdise, *huk.* Hukukî sonuçların doğması için objektif hukuk bakımından, hukukî olgu unsurlarını taşıyan olaylara verilen ad. Herhangi bir hayat olayında, hukukî olay unsurları mevcut olursa, bu şekil olayın hukukî sonucu hayat olayına uygulanır. [*İng.* Juridical fact; *Fr.* Fait juridique].

☆ *Eşanl.* hukuk olayı.

~ hata, *huk.* (a) *Usul hukukunda:* Bir hukuk kuralının uygulanmaması veya yanlış uygulanması. Maddî hataya karşılıktır. Hükümlerde hukukî hata yargıtayca bozma sebebi teşkil eder; (b) *Maddî hukukta:* Bir kanun hükmünün varlığında veya tefsirinde fertlerin yanılması. [*İng.* Error in law, mistake of law; *Fr.* Erreur de droit].

~ ilişki, *huk.* Hukukî olaylar mevzuu olan, yani hukukî sonuçlar doğuran ilişkiler. Şahsi ve aynî olmak üzere ikiye ayrılır. Borçlar hukukundaki hukukî ilişkiler «*aynî*» aile hukukuna ve miras hukukuna ait ilişkilere ise hem «*şahsî*» hem «*aynî*» dir. [İng. Legal relation *(ship); Fr.* Rapport de droit].

~ işlem, *huk.* Belli hukukî sonuçların meydana gelmesi için, iradenin izhar edilmesi, veya irade ile harekete gelen hukukî olaydır. Sübjektif hukuk anlayışına göre, esaslı unsuru, bir veya birkaç kişinin iradesi olan hukukî olaydır. [*İng.* Act in the law; *Fr.* Acte juridique].

~ ittisal, *huk.* Hukukî bitişme. Hukukî yakınlaşma. İki kimse arasında mevcut bir akdin meydana getirdiği yakınlaşma. Bir kira aktinde mal sahibi ile kiracı arasında, kira devam ettiği veya kiracı borcunu ödemediği sürece hukukî ittisal vardır. Buna istinaden taraflardan her biri diğerinden eda mevzuuna giren şeyi istemek hakkını haiz olur. [*İng.* Legal relation. *vinculum iuris; Fr.* Lien juridique].

~ kaide, *huk.* ◘ Hukuk kuralı.

~ karar, *sosy.* ve *huk.* Hakkı söyleme fiili. [*İng.* ve *Fr.* Juridiction].

~ mesele, *huk.* Bir dâvada iddia ve müdafaanın dayandığı hukukî kurallar. Mahkeme kararında, karara esas olan hukukî meselelerin gösterilmesi gerekir. Hâkimin hukukî meselenin takdirinde hatâ etmesi bozma sebebi teşkil eder. [*İng.* Point of law; *Fr.* Point de droit].

~ mesuliyet, *huk.* ◘ Hukukî sorumluluk.

~ olgu (vâkıa), *huk.* ◘ Hukukî olay.

~ sonuç, *huk.* Hukukî sonuç. Hukukî olayların unsurlarının tamam olması halinde, objektif hukukun meydana gelmesini kabul ettiği durum. Bu suretle haricî âlemde değişiklikler meydana geldiği söylenir. Bu değişiklikler hakların doğması, değişmesi ve ortadan kalkması şeklinde gözükür. [*İng.* Legal effect; *Fr.* Effet juridique].

~ sorumluluk, *huk.* Hukuken gereken şekilde hareket etmemekten doğan yükümlülük. [*İng.* Civil liability; Civil responsibility; *Fr.* Responsabilité juridique].

~ tağyir, *huk.* Hukukî değiştirme. Bir kimsenin malik olmadığı bir şeyi emek vererek işlemesi veya değiştirmesi. Meselâ, taştan heykel yapmak. Eğer verilen emeğin kıymeti o şeyin tam haldeki kıymetinden fazla ise yeni şey yapanın değilse, malikin olur. [*İng.* ve *Fr.* Specification].

~ tasarruf, *huk.* ◘ Tasarruf.

~ uyuşmazlıklar, *huk.* Tarafların iddia ve

taleplerini devletler hukukunca kabul edilmiş delillere dayadıkları, uygulanması gereken devletler hukuku kurallarının hangisi olduğu üzerinde çıkan anlaşmazlıklar. *(Bu çeşit uyuşmazlıklar devletler hukukunun düzenlediği alanlarda ortaya çıkar. Mevcut kuralların uygulanması veya yorumu ile ilgilidir).*

~ **vâziyet**, *huk.* Hukukî durum. Hukukî bir olayın, unsurları ile beraber, kanunlar ve diğer mevzuat karşısındaki yeri. [*Ing.* Juridical situation; *Fr.* Situation juridique].

~ **vecibe**, *huk.* ◘ Vecibe.

~ **yakınlaşma**, *huk.* Hukukî ittisal.

~ **yanılma**, *huk.* ◘ Hukukî hata.

~ **yorumlama**, *sosy.* ve *huk.* Hukukta bilgelik, çeşitli hukuk uygulamalarına göre yapılmış yorumlamaların toplamı. [*Ing.* ve *Fr.* Jurisprudence].

hukukîlik,-ği, i. *huk.* Hukukî olma durumu. [*Ing.* Legality, lawfulness; *Fr.* Legalité, légitimité].

hukukiyat,-tı /hukûkiyât/, i. *esk.* ◘ Hukuk², yasabilim.

hukuklu, i. Hukuk fakültesi öğrencisi. [*Ing.* Law student; *Fr.* Étudiant de droit].

hul /hul'/, i. *Osm.* < *Ar. huk.* § ❶ Kadının isteği üzerine, kocasının onu boşaması. [*Ing.* Divorce by a husband of his wife at her request]. § ❷ Kadının kocasına boşanma isteğinde bulunması hali.

hula, i. Geleneksel Hawaii dansı ve Hawaii kültürünün temel unsurlarından biri. [*Ing.* ve *Fr.* Hula].

hulâsa /hulâsa/, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Özet: *Bir yazının hulâsası.* [*Ing.* Summary, resume, compendium; *Fr.* Résumé]. § ❷ *kim.* Herhangi bir maddenin, alkol, eter gibi bir eritici ile ayrılmış başka bir yol ile elde edilmiş etkili özü: *Kınakına hulâsası, Et hulâsası.* [*Ing.* Extract; *Fr.* Extrait]. ☆ *Eşanl. özüt.* **z. Kısacası, sözün kısa-Vd,ı Hulâsa, ben bundan hiç bir şey anlayamadım.** [*Ing.* Shortly, briefly, in short; *Fr.* Au résumé, en résumé]. § ❸ *ecz.* Hayvansal veya bitkisel bir eczanın su, alkol veya eterde erimesi, sonra buharlaşma ile yoğunlaşması sonucunda ortaya çıkan karmaşık yapılı ilâç. [*Ing.* Extract; *Fr.* Extrait]. § ❹ *sny.* Hayvansal veya bitkisel bir maddenin sıvı kısmını, su, alkol veya eter gibi bir eriticiyle giderek, meydana gelen eriyiği belirli bir dereceye kadar değiştirmekle elde edilen ürün: *Hülâsalar kıvamına göre katı veya kuru hulâsalar diye ayrılır.* [*Ing.* Extract; *Fr.* Extrait]. § ❺ *sny. (Geni, anlamda).* Derişik koku: *Lavanta çiçeği hulâsası.* [*Ing.*, Extract; *Fr.* Extrait]. ⊙ **hesap ~ sı**, ◘ Hesap. ⊙ **malt ~ sı**, ◘ Malt. ⊙ **sepileyici ~ lar**, *sny.* Sepileyici bitkisel maddelerin sulu kısımları deriştirilerek elde edilen ürün. [*Ing.* Tanning extract; *Fr.* Extrait tannant].

~ **çıkarma**, *sny.* § ❶ Bir hammaddeden, hülâsayı meydana getiren ve bazı benzer özellikler gösteren az çok karmaşık ürünlerin çıkarılmasına yarayan işlem. [*Ing.* ve *Fr.* Extraction]. § ❷ *petrol.* Aromatik hidrokarbonlar gibi damıtma yoluyle ayrılmayan bazı maddeleri belli bir eritici yardımıyle rafine etme yöntemi. [*Ing.* Summing up; Extraction; *Fr.* Extraction].

~ **etmek**, *dey.* Özetlemek. [*Ing.* To get an extract *(of)*, to summarize, to sum up; *Fr.* Résumer].

hulâsaten, z. *esk.* Özet olarak, kısaca: *Ankara'da cereyan etmiş olan hadiseyi hülâsaten anlatacağım.* [*Ing.* In short, summing up, briefly; *Fr.* Au résumé, en résumé, en bref].

hulk, i. ç: **ahlâk** *Osm.* < *Ar. esk.* Bir insanda doğuştan gelen huy, yaratılış özelliği, tabiat. [*Ing.* Moral quality, nature, character, habit].

hulkî /hulkî/, s. *esk.* § ❶ Yaradılışla ilgili olan. § ❷ i. Erkek adı.

hulkiyet, I. *esk.* ◘ Törecilik.

hulkum, i. ç: **halâkim.** *Osm.* < *Ar. anat. esk.* Boğaz, boğazın mide yolu olan deliği. [*Ing.* Pharynx; *Fr.* Larynx]. ☆ *Eşanl.* **gırtlak.**

hulle, i. ç: **hulel.** *Osm.* < *Ar. huk.* ve *sosy.* Üç talâk ile boşanmış olan kadının iddeti bitiminde başkasıyle nikâh ve mukarenetinden meydana gelen «hil» olup bundan sonra boşanma olduğu takdirde kadın iddetten sonra evvelki kocasıyle tekrar izdivaç edebilir.

hulliyat,-ti /hulliyât/, ç. i. *Osm.* < *Ar. hulliyy*'in çoğulu. *esk.* Yüzük, küpe gibi kadın süsleri, asım takımı. [*Ing.* Ornaments, jewelry; *Fr.* Bijoux, ornements].

hulot, i. ◘ Küçük jibon.

Hulmaniye, öz. i. *(Ebu Hulman'ın adından).* Tanrının güzel insanlarda göründüğünü *(tecelli ettiğini)* ileri süren bir tarikat.

hulograf, i. *Fr. houlographe* < *houle*, deniz çalkantısı + *yun. graphein* yazmak. Deniz çalkantılarını kaydetmeye yarayan âlet.

hulûl,-lü /hulul/, i. *Osm.* < *Ar. esk.* § ❶ geçme, erişme, gelip çatma: *Kışın hulûlü, ramazanın hulûl etmesi.* [*Ing.* An entering, penetration, infiltration, a coming, occurring; *Fr.* Entrée, intromission]. § ❷ *esk. kim.* Geçişme. [*Ing.* Osmosis; *Fr.* Osmose].. § ❸ Girme, nüfuz etme. [*Ing.* Penetration; *Fr.* Pénétration]. § ❹ *fels.* (a) Ruhun bedene girmesi; (b) Çocuk ana rahmindeyken başka bir ruhun ceninde yerleştiği inancı.

~ **etmek**, § ❶ Gelip çatmak, başlamak. [*Ing.* To enter, penetrate, infiltrate, to expire; *Fr.* Entrer, arriver]. § ❷ Birinin sevgi ve güvenini kazanmak, onun damarına girmek: *Herif kurnaz, kadına çabucak hulûl etti, tasav.* (a) Bir varlığın başka bir varlığın özünde görünmesi; (b) Tanrının insan veya başka bir yaratık *(mahluk)* biçiminde ortaya çıkması.

hulûlî /hulûlî/, s. *Osm.* < *Ar. esk.* § ❶ Hulûlle ilgili. [*Ing.* Osmotic; *Fr.* Osmotique]. § ❷ i. Tanrının bazı cisimlere hulûl edebileceği ve bir şekil altında görünebileceği inanışında bulunan.

hulûliye, I. *Osm.* < *Ar. hulûliyye.* § ❶ *tasav.* Tanrı'nın tecessümüne inanan mezhep. [*Ing.* Belief in reincarnation]. § ❷ Hulûlî'nin dişili.

hulûs /hulûs/, i. *Osm.* < *Ar. esk.* § ❶ İçtenlik, samimiyet, halislik, gönül temizliği: *Sevgisinin hulûsunda şüphe yoktur.* [*Ing.* Sincerity, devotion, purity of heart; *Fr.* Sincérité]. § ❷ Yaranma, dalkavukluk: *O sözü ancak hulûs için söylüyor.* [*Ing.* Toadying, flatter; *Fr.* Flatterie].

~ **çakmak**, *dey.* Yaranmak için dalkavukluk etmek, sahte sevgi ve fedakârlık göstermek. [*Ing.* To toady, to flatter; *Fr.* Flatter, flagorner].

hulûs.kâr /hulûskâr/, b. s. *Osm.* < *Fars.* § ❶ Birine içten sevgisi olan, temiz duygulu. [*Ing.* Sincere; *Fr.* Sincere]. § ❷ *mec.* Dalkavut, şakşakçı, yaranıcı. [*Osm.* Hulûs çakan, müdahin; *ing.* Hypocritical, sycophant, flatterer; *Fr.* Flagorneur,-euse, flatteur,-euse].

hulûskârlık,-ğı, i. *mec.* Dalkavuk olma hali veya dalkavukça davranış. [*Ing.* Flattery; *Fr.* Flatterie].

☆ *Eşanl.* **dalkavukluk, yaranıcılık.**

hulûsî, s. *esk.* § ❶ Samimî. [*Ing.* Sincere; *Fr.* Sincère]. § ❷ i. Erkek adı.

hulya /hulyâ/, i. *Osm.* < *Fars.* < *Yun. melangkholia* > *mâlihulyâ.* § ❶ Kuruntu, vehim, hayal. [*Ing.* Imagination, illusion, fantasy; *Fr.* Imagination, illusion]. § ❷ Kadın adı.

~ **kurmak**, *dey.* Olmayan bir şeyi zihinde tasarlamak, hayal kurmak. [*Ing.* To fancy, to daydream; *Fr.* S'imaginer, se figurer, rêver tout éveillé].

hulyalı /hulyâlı/, s. Hayal kuran veya insanı hayal kurmaya sürükleyen. [*Ing.* Dreamy, romantic; *Fr.* Rêveur, romantique].

humar /humâr/, i. *Osm.* < *Ar. esk.* § ❶ İçki veya uyku sersemliği. [*Ing.* Hangover, drunken headache; *Fr.* Migrain causé par un excès d'alcool]. § ❷ Süzgün ve baygın bakma. [*Ing.* Languishing look; *Fr.* Regard languide, regard langoureux].

humbara, i. *Osm.* < *Fars. humbere. sil. esk. den.* § ❶ Bir çeşit top. § ❷ *ask. tar.* Demirden veya tunçtan dökülmüş, içi boş ve yuvarlak olarak yapılan ve içine patayıcı maddeler konularak düşmana atılan savas âleti. *(Humbaralar havan topu ile atılanlara havan humbarası, elle atılanlara el humbarası denirdi).*

humbaracı, i. *ask. tar.* Humbarayı kullanan ere verilen ad. [*Ing.* ve *Fr.* Bombardier].

humbaralık,-ğı, i. *den.* Gemilerde humbaraların bulundurulduklari cephanelik kısımlarına verilen eski bir deyim.

HUMBOLDT, Alexander, baron Von, öz. i. (1769-1859), Alman gezgini ve tabiat bilgini.

~ **akıntısı**, Güney pasifik okyanusunda, saat yelkovanının ters yönünde akan büyük bir su yolunun bir kısmı. Güney Amerika'nın batı kıyısı boyunda Şili ve Peru'ya doğru akar ve sonra güney-doğu mevsim rüzgârlarının devamlı etkisiyle batıya dönerek Güney Ekvator akıntısı haline gelir. [*ing.* Humboldt's current; *Fr.* Courant de Humboldt, Courant du Pérou].

☆ *Eşanl.* **Peru akıntısı.**

~ **buzulu**, *coğr.* Grönland'ın Kuzey Batısında dünyanın en büyük buzulu. 100 km. kadar genişlikte bir cepheyle Kane havzasına açılır. [*Ing.* Humboldt's glacier; *Fr.* Glacier de Humboldt].

humboldtilit,-ti, i. *Fr. humboldtilite. (A. von Humboldtun adından). min.* Wernerit cinsinden doğal silikat. *(Vezüv, Campania v.b. bölgelerinde bulunur).* [*Ing.* Humboldtilite; *Fr.* Mélilite].

☆ *Eşanl.* **melilit.**

humboldtin, i. *Fr. humboldtine. min.* Doğal demir oksalat; Macaristan'daki liynitlerde küçük sarı kütleler halinde bulunur. [*Ing.* Humboldtine].

humboldtit,-ti, i. *Fr. humboldtite. min.* Hidratlı doğal kalsiyum borosilikat. [*Ing.* Humboldtite; *Fr.* Datolite].

☆ *Eşanl.* **datolit.**

humerus, i. *anat.* ve *zool.* ◘ Kol kemiği.

hum.hane /humhâne/, b. i. *Osm.* < *Fars.* Şarap küplerinin bulunduğu yer, meyhane. [*Ing.* Wine vault, wine cellar; *Fr.* Cave au vin, caveau (à Vin)].

humifikasyon, i. *Fr. humification.* ◘ Humuslaşma.

humin, i. *Fr. humine. trm.* Hümüsün alkolde erimeyen kısmı. [*Ing.* Humin].

huminit,-ti, i. *Fr. huminite.* Linyit çeşidi. [*Ing.* Huminite].

humk,-ku, s. *Osm.* < *Ar. esk.* Ahmaklık, bönlük, budalalık. [*Ing.* Stupidity; *Fr.* Stupidité].

humma /hummâ/, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Ateşli hastalık, sıtma, nöbet. [*Ing.* Fever; *Fr.* Fièvre]. § ❷ Ateşli ve bulaşıcı olan çeşitli hastalıklara, tifus, tifo gibi salgınlara verilen ad. [*Ing.* Plague; *Fr.* Peste]. ⊙ **aft ~ sı**, *patol.* ve *vet.* ◘ Aft. ⊙ **beş gün ~ sı**, *tıp.* ◘ Beş¹. ⊙ **döküntülü ~** *patol.* Deride döküntüye sebep olan hastalıkların *(kızıl, kızamık, kızamıkçık, çiçek, su çiçeği v.b.)* genel adı. [*Ing.* Eruptive fevers; *Fr.* Fièvres éruptives]. ⊙ **dönüşlü ~**, *patol.* ◘ Dönüşlü. ⊙ **dörtlü ~**, *patol.* ◘ Dörtlü. ⊙ **dumdum ~ sı**, *tıp.* ◘ Dumdum. ⊙ **emzirme ~ sı**, *patol.* Doğumdan sonra, süt gelme anında beliren ve hafif bir loğusa hummasından ileri gelen ateş. [*Ing.* Milk fever; *Fr.* Fièvre de lait]. ⊙ **firfiri ~**, *patol.* ◘ Firfirî. ⊙ **günlük ~**, *patol.* Her gün gelen ateş. [*Ing.* Quotidian fever; *Fr.* Fièvre quotidienne]. ⊙ **çift** *(üçlü, dörtlü)* **günlük ~**, *patol.* Günde iki *(üç, dört)* kere ateş yükselmesine yolaçan humma. [*Ing.* Double quotidian fever; *Fr.* Fièvre quotidienne double, triple, quadruple]. ⊙ **kaşıntılı ~**, *patol* ◘ Kurdeşen ⊙ **lekeli ~**, *patol.* ◘ Tifüs. ⊙ **Malta ~ sı**, *patol.* Akdeniz ülkelerinde görülen, *Micrococcus Melitensis* adlı bakterilerden ileri gelen ve insanlara keçi sütünden geçen ateşli bulaşıcı

hastalık. [*Ing.* Malta (Maltese) fever, brucellosis; *Fr.* Fièvre de Malte, fievre méditerranéenne, ondulante]. ◉ **nöbetli ~**, *patol.* Sıtma. ◉ **sarı ~**, *patol.* Sıcak ülkelerde görülen, bir cins sivrisinek aracılığı ile bulaşan, tene sarı bir renk veren, siyah kan kusturan ateşli bir hastalık. [*Ing.* Yellow fever, vomito negro; *Fr.* Fièvre jaune, typhus amariel]. ◉ **sarılık ~ sı**, *patol.* Kininle tedavi edilen sıtma sırasında görülen, sidiğin kırmızılaşmasıyla belirgin ateşli sarılık. ◉ **Q ~ sı**, *patol.* ◘ **Queensland humması.** ◉ **Queensland ~ sı**, (a) *patol.* Kenelerle geçen riketsiyoz. *(Bazen ılıman iklimlerde de görülebilir; başlıca belirtisi genel durumun bozulması, akciğer rahatsızlıkları ve ateştir; tehlikesiz geçer, ağır hallerde antibiyotik tedaviye başvurulur).* [*Ing.* Q fever; *Fr.* Fièvre Q, fièvre du Queensland]; (b) *vet.* Rift vâdisi humması, doğum humması. *(Koyun ve keçide yavru düşüklüğü veya bronko-pnömoni halinde görülür. Diğer hayvanlarda enfeksiyon belirsizdir).* [*Ing.* Valley fever, Rift fever, vitular fever; *Fr.* Fievre Q, fièvre de la vallee du Rift, fievre vitulaire]. ★ *Eşanl.* **Q humması.** ◉ **şarbon ~ sı**, *vet. Bacillus anthracis* denen, hava ile yaşar bir mikrobun sebep olduğu salgın hastalık; insanada geçebilir. [*Ing.* Anthrax fever; *Fr.* Fièvre charbonneuse, charbon bacteridien]. ◉ **Teksas ~ sı**, *vet.* Sığır piroplazmozu. [*Ing.* Texas fever; *Fr.* Fièvre du Texas, proplasmose bovine]. ◉ **uçuklu ~**, *patol.* Ağız ve dudakta uçuğa yol açan kısa süreli ateş. [*Ing.* Herpetic fever; *Fr.* Fievre herpétique] ◉ **üçgün ~ sı**, *patol.* Kısa süreli bulaşıcı hastalık, özellikle Balkanlarda görülür, tatarcıklarla insana bulaşır. [*Ing.* Three day fever, phlebotomus; *Fr.* Fièvre de trois jours].

hummalı /hummālı/, s. § ❶ Humması olan, hummaya yakalanmış, ateşli: *Hummalı hasta, Hummalı hastalık.* [*Ing.* Feverish; *Fr.* Fiévreux,-euse]. § ❷ *mec.* Sürekli, sıkı ve hareketli: *Hummalı bir çalışma.* [*Ing.* Feverishly, intensively, continual and intense *(efforts etc.)*; *Fr.* Fiévreusement, fébrilement].

humoresk, i. ◘ **Hümoresk.**

humret,-ti, i. *Osm.* < *Ar. esk.* Kırmızılık, kızıllık. [*Ing.* Redness, ruddiness; *Fr.* Rougeur, rousseur].

hum tepesi, *coğr.* Kireçtaşından yapısı olan nemli bölgelerde, aşınmalar sonunda eriyen taşlarda arta kalmış tepe. [*Ing.* Pepini hill, hum; *Fr.* Butte-témoin].

humus[1], i. *Osm.* < *Ar. hummus.* § ❶ *bot.* Nohut. § ❷ *mutf.* İyice ezilmiş nohuta çarpılmış tahinle limon suyu karıştırılarak püre kıvamına getirilen, servis yapıldıktan sonra üzerine kırmızı biber, kimyon, maydanoz ve zeytinyağı konularak hazırlanan bir arap yemeği.

humus[2] /hu:mus/, i. *Lat. trm., jeol.* ve *coğr.* Yaprak, ağaç, kök, saman gibi bitkisel maddelerin çürümesinden meydana gelen esmer veya koyu renkte organik toprak [*Osm.* Türâb-ı nebatî; *Ing.* ve *Fr.* Humus].
☆ *Eşanl.* **kara toprak.**

humûs, i. ç. **ahmâs.** *Osm.* < *Ar. hums. esk.* Beşte bir, bir şeyin beş kısımdan biri.

humuslaşma, i. *bot.* Toprağa dökülen yaprak ve meyvaların, ölmüş bitki ve hayvanların veya canlılar tarafından dışarı atılan kalıntıların, bir takım mikroorganizmalar tarafından parçalanması, çürümesi. [*Ing.* ve *Fr.* Humification].

hümur, i. *Ing. humour.* Ciddî ciddî söylenilen fakat içinde alay ve nükte bulunan neşe uyandırıcı söz. [*Fr.* Humour]. ☆ *Eşanl.* **mizah, nükte.**

Hun, öz. i. *etn.* < *Kun (Çince Hiung Hu).* § ❶ Hunlardan veya bu halkın soyundan olan kimse. [*Ing.* ve *Fr.* Hun]. § ❷ s. *(İsim tamlamalarında)* Huntara ait: *Hun kumandanı.* [*Ing.* ve *Fr.* Hun].

hün /hün/, i. *Osm.* < *Fars. esk.* Kan. *(Bu kelime daha çok takım halinde kullanılmıştır).* [*Ing.* Blood; *Fr.* Sang].
☆ *Eşanl.* **dem.**

Hund'lar, ç. öz. i. *etn.* Orta Hindistan'da halk. Bunlar negrito tipini andırır. Yamaçlarda, kerpiçten ve dalardan yapılmış evlerde yaşarlar. Eskiden, aralarında bir yüce iyilik tanrısı ile bir kötülük tanrıçasının da bulunduğu sayısız tanrılarına törenlerde gençleri kurban ederlerdi. [*Ing.* ve *Fr.* Hunds].

hunhar /hünhär/, b. s. *Osm.* < *Fars. hün,* kan + *hurden,* içmek. Kana susamış, kana doymayan, kan dökücü. [*Ing.* Bloodthirsty; *Fr.* Altéré de sang].
☆ *Eşanl.* **zalim, gaddar.**

hunharhane /hünhārāne/, z. ve s. *Osm.* < *Fars. esk.* Zalimce, kan içercesine, gaddarca. [*Ing.* In a cruel way].

hunharlık,-ğı, i. Kana susamışlık. [*Ing.* Bloodthirstiness, cruelty; *Fr.* Cruauté, attrocite].

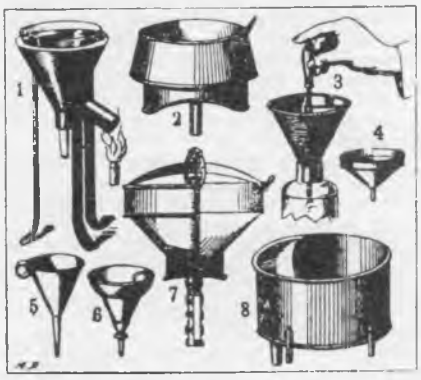

ŞEKİL: 255. — **HUNiLER:** 1. Sıcak sıvı süzücü huni. 2. Ruen hunisi. 3. Toz madde hunisi. 4. Yağ hunisi. 5. Adi huni. 6. Otomatik huni. 7. Otoklav. 8. Alkollü maddeler için oval huni.

huni, i. *Yun. khoni.* § ❶ Bir sıvıyı, dar ağızlı bir kaba aktarmak için kullanılan koni biçimindeki âlet. *(Emaye, cam, teneke, plastik ve galvanizden yapılan çeşitleri vardır).* [*Ing.* Funnel; *Fr.* Entonnoir]. § ❷ *zool.* (a) Huni biçiminde geçit; (b) Huni biçiminde herhangi bir yapı; (c) Kafadan ayaklıların sifonu. [*Osm.* Kamı; *Lat. Infundibulum; Ing.* Funnel; *Fr.* Entonnoir]; § ❸ (a) Beynin üçüncü karıncığının alt ucu. *(Hipofizi beynin tabanına bağlayan hipofiz sapının üst yarısında son bulur).* (b) Kasık kanalının iç kısmı. *(Uyluk toplardamarının iç tarafında yer alır ve kasık fıtıkları burada olur.)* (c) Organların huni şeklinde olan kısmı. (d) İç kulaktaki ortak çekirdeğin tepesinde bulunan koni biçiminde küçük çukurluk. [*Fr.* Entonnoir]. § ❹ *jeom.* Koni biçiminde, dik çeperli, küçük boyutlu, kapalı çukur. *(Huniler karst şekilleri içine girer ve hızlı erime geçiren obruk çeperlerinin göçmesiyle oluşur. Alçıtaşı, tuz v.b. gibi kolay eriyen kayalarda hunilere sık rastlanır; kireçtaşlarında ise daha seyrek görülür).* [*Ing.* Hollow; *Fr.* Entonnoir]. ◉ **~ li kırma**, *matb.* Gazete rotatif baskı makinelerinde gazetelerin çıkış noktalarına yerleştirilmiş, yassı bir huni şeklinde ağızlığı olan kırma *(katlama)* tertibatı. [*Ing.* Funnel fold; *Fr.* Pli à entonnoir]. ◉ **alev ~ si**, *sil.* Namlu ağzından çıkan gazları hemen soğutmak ve meydana gelen alevi söndürerek yakıtın ışığını gizlemek için bazı ateşli silâhların namlusuna takılan araç. *(Kesik koni biçimindeki alev hunisinin üzerinde küçük delikler bulunur).* ◉ **boru ~ si**, ◘ **Boru**[1]. ◉ **falya ~ si**, *sil.* ◘ **Falya.** ◉ **geri tepme ~ si**, *döş.* ◘ **Geri.**
~ ağızlı Boynu dar, ağzı geniş ve yayvan olan vazo, bardak v.b. hakkında kullanılır. Buna kâse ağızlı veya yayvan ağızlı da denir. aksi devşirimlidir. [*Fr.* Evasé].
~ anten, *radyotekn.* Kesiti açık ucuna doğru gittikçe büyüyen bir dalga kılavuzunun uç kısmını meydana getiren anten. *(Koni, parabol ve piramit biçiminde huni antenler vardır).* [*Ing.* Funnel aerial].
~ örümceği, *zool.* ◘ **Örümcek.**
~ sehpası, *kim.* Sıvıları süzerken, huniyi tutturmaya yarayan ayaklı destek. *(Genellikle, dikey bir çubuk üzerinde kayabilen yatay bir halkadan meydana gelir; filtreli huni bu halkanın içine yerleştirilir).* [*Ing.* Funnel tripod].

hûnî /hünî/, s. *Osm.* < *Fars. esk.* Kanlı kaatil, kan dökmek isteyen ve buna alışık olan. [*Ing.* Bloody, bloodguilty, cruel; *Fr.* Sanguinaire, cruel].

hunimsi, s. *bot.* Biçimi huniyi andıran, taçyaprakları bitişik, düzgün ve borumsu çiçekler için kullanılır. *(Örnek: Ciğerotunun çiçeği).* [*Ing.* Funnel-shaped].

hûnîn, s. *esk.* Kanlı, acıklı. [*Ing.* Of blood, bloody; *Fr.* Sanglant,-ante, ensanglanté].

huni.örümceği, b. i. *zool.* ◘ **Örümcek.**

huni.örümceğigiller, ç.b. i. *zool.* Örümcekler *(Araneae)* takımına giren bir familya. Sık ve ince dokunmuş yatay örtüler halinde ağlarını yaparlar ve ortasından veya yanından uzanan huni şeklindeki bir kısmında avlarının gelmesini beklerler. Çok yaygındırlar. Örnek tipi **huniörümceği**'dir. [*Lat.* ve *Ing.* Agelenidae; *Fr.* Agelénidés].
☆ *Eşanl.* **agelenagiller.**

Hunlar, ç. öz. i. *etn.* Orta Asya'da ve Avrupa'da devlet kuran türk boyu. Orta Asya'da kurulan *(M. Ö. 220)*, Hun devleti M. S. 216 yılına kadar yaşadı. Avrupa kaynaklarında *Hiung-Nu* diye geçer. Hun hükümdarlarının hepsi de *yagbu* diye anılmıştır. Hunların ilk bilinen hükümdarı Teoman olmakla beraber, atalarının da ondan önce hükümdarlık yapmış olmaları da gerekir. [*Ing.* ve *Fr.* Huns].

hunnak,-kı /hunnāk/, i. *Osm.* < *Ar. esk. tıp.* Boğak, anjin, boğaz hastalığı, boğmaca, bademcik. [*Ing.* Quinsy, inflammation of the throat; *Fr.* Angine].

hunnapsı, i. *anat.* ◘ **Glenoid.**

hunriz /hunrīz/ b. s. *Osm.* < *Fars.* Kan dökücü, kanlı.

hunter, i. *Ing.* Engelleri aşmak üzere yetiştirilmiş av atı.

Hupa'lar, ç. öz. i. *etn.* Oregon'un güneyinde, Kaliforniya'nın kuzeyinde yaşayan kızılderili kabilesi. Tükenmeye yüz tutmuş olan bu kabile Athabascan'lar grupundandır. [*Ing.* Hupas; *Fr.* Houpas, Hupas].

hûr, i. *Osm.* < *Ar. havrā. esk.* Ahu gözlü güzel kız. Cennette var olduğuna inanılan güzel kızların her biri. [*Ing.* Virgin or virgins of paradise, houri].

hura /hu:ra/, ünl. *ing.* ◘ **Hurra.**

huraç,-cı /hurāç/, i. *Osm.* < *Ar. hurāc.* Vücudun çeşitli yerlerinde çıkabilen çıban. [*Ing.* Erupions of the skin, boils, pustules; *Fr.* Abcès].

hurada, kurada, s. *Osm.* < *Ar.* Yıpranarak işe yaramaz hale gelmiş. [*Ing.* Wornout; *Fr.* Usé].

hurâfât,-tı /hurāfāt/, ç. i. *Osm.* < *Ar. esk.* **hurâfe**'nin çoğulu.

hurâfe /hurāfe/, i. ç: **hurâfât.** *Osm.* < *Ar. esk.* Dine sonradan karışmış, boş inanç. [*Ing.* ve *Fr.* Superstition].

hurç,-çu, i. *Osm.* < *Ar. hurc.* Meşinden yapılmış büyük heybe ve sandık olup, arka tarafındaki meşin ve kollarla hayvanın semerine bağlanır ve iki hurç bir hayvana yüklenir. Eski zamanın uzun yolculuk ve göçebeliklerinde kullanılırdı. [*Ing.* Large leather saddle-bag; *Fr.* Grande besace de cuir, sacoche, malle en cuire]. ◉ **deri sandık veya ~**, *deric.* ◘ **Deri.**

hurda, s. *Osm.* < *Ar. hörden* veya *hürden,* yemek > *hurde,* yenmiş, yenilmiş. § ❶ Ise yaramayacak şekilde bozulmuş veya sakatlanmış olan: *Hurda otomobil.* [*Ing.* Old *(iron)*, scrap *(metal)*; *Fr.* Déchat]. § ❷ **Parçalanmış, eski,** döküntü haline gelmiş;

Hurda demir. [*Ing.* Small, trifling, minute, unimportant; *Fr.* Insignifiant]. § ❸ *mec.* İnce, ufak: ***Bir işi en hurda ayrıntılarına kadar incelemek.*** § ❷ i. Eski maden parçaları: ***Satılan hurdalar sekiz kilo geldi.*** [*Ing.* Old iron, scrap-iron; *Fr.* Ferraille, riblon]. § ● Değersiz eşya, ıskarta, eski püskü şeyler yığını. [*Ing.* Casting out, rejection, scrapping, thing scrapped]. § ❻ *argo.* Esrar: ***Hacım, iki diş hurda uçlanda kafamı toparlayayım.*** ☆ *Eşanl.* **ampes, dalga, nefes, kabza, konca, paspal, toprak.** § ❼ *met.* Yeniden ergitmek veya lehim işerinde kullanılmak üzere toplanan, genellikle demir veya bakırlı maden veya alaşım parçalarının bütünü. [*Fr.* Mitraille]. § ❽ *süsl.* Müzehiplerin altın plâkaları işlemeleri sırasında kenardan çıkan altınlara verilen ad.

~ **fiyatı,** *ikt.* Hurda kıymeti. [*Ing.* Scrap value, salvage value].

~ **fiyatına,** *dey.* Çok ucuz fiyata, değerinden çok aşağıya. [*Ing.* At scrap price].

~ **fiyatına satmak,** *tic.* Kullanılmış herhangi bir eşyayı hammadde fiyatına kilo ile satmak. [*Ing.* To sell at scrap price].

~ **incir,** *trm.* ◘ **İncir.**

hurdacı, i. Kullanılmış kilit, anahtar, âlet gibi ufak tefek şeyler satan kimse. [*Ing.* Scrap dealer; *Fr.* Marchand de bric-à- brac].

hurdacılık,-ğı, i. § ❶ Hurda alıp satma işi. [*Ing.* Scrap dealing]. § ❷ Gereksiz ve eski birtakım şeyleri elden çıkarmama hali.

hurda.haş /hurdahāş/, b. s. *Osm.* < *Fars. hürde,* döküntü + *haş,* parça, kırıntı > *hürdehāş.* Param parça, ufak parçalara ayrılacak şekilde kırılmış: ***Koskoca ayna hamalın arkasından düşüp hurdahaş oldu.*** [*Ing.* Torn or broken to bits and pieces, ragged, tattered; *Fr.* Brisé, anéanti, rompu].

☆ *Eşanl.* **paramparça.**

~ **etmek,** Kırıp dökmek. [*Ing.* To crush, to smash, to dash to pieces, to shatter; *Fr.* Écraser, fracasser].

☆ *Eşanl.* **hurda etmek.**

~ **olmak,** Kırılıp dökülmek, paramparça olmak. [*Ing.* To collapse, to break down, to crash to pieces; *Fr.* S'écraser, se fracassé].

hurdalaşmak, f. Hurda haline gelmek, işe yaramayacak duruma girmek. Kırılıp dökülmek. [*Ing.* To be worn out, to become too old; *Fr.* être usé].

hurdalık,-ğı, i. Hurdaların bulunduğu veya alınıp satıldığı yer: ***Aradığın şeyi belki hurdalıkta bulursun.***

hurde.bin /hurdebīn/, b. i. *Osm.* < *Fars. esk.* ◘ **Mikroskop.**

hurdebinî, s. *Osm.* < *Fars. esk.* Gözle görülemeyecek kadar küçük. [*Ing.* Microscopic; *Fr.* Microscopique].

☆ *Eşanl.* **mikroskopik.**

huri /hürī/, i. ç: **hûriyân.** *Osm.* < *Ar.* § ❶ Cennet kızı. [*Ing.* ve *Fr.* Houri]. § ❷ *mec.* Pek güzel kız veya kadın. [*Ing.* Very beautiful woman; *Fr.* Houri, tres belle femme]. § ❸ *den.* Yemen sahillerinde balık avında kullanılan kürek ve yelkenle mücehhez narin yapılı kayıklar. Kik şekli verilen ve hamule ile yolcu almaya elverişli bulunmayan bu tekneler kütükler oyularak yekpare yapılır. § ❹ *ed. esk.* Sevgilinin, güzelin yüce ve kutsal örneği. § ❺ *tasav.* (a) İnsan gönlünün ve ruhunun her türlü geçici dünya heveslerinden arınmış durumu; (b) Tanrı katına çıkma yeteneği kazanmış can; (c) Günahtan arınmış insan.

~ **gibi,** *dey.* Çok güzel *(kadın, kız).* [*Ing.* Very beautiful girl; *Fr.* Tres belle femme].

~ **yelkeni,** *den.* ◘ **Yelken.**

huriye, i. *Osm.* < *Ar. huriyye. tasav.* Mensuplarının coşkunluk anlarında hurilerle görüştüğüne inanılan bir tarikat.

hurler hastalığı, *patol.* ◘ **Gargoylizm.**

hurma /hurmā/, i. *bot.* Hurma ağacının çok besleyici *(yüzde 20 karbonhidrat)* meyvesi. **İki yüzden fazla çeşidi vardır; yumuşak, iri, ballı denen çeşitleri dış pazarlarda satılır. Küçük, kuru ve az tatlı çeşitleri hurma** yetiştiren ülkelerde ekmeğin yerini tutar. Çiğ olarak yenildiği gibi pastacılıkta da kullanılır. Kurutularak övütülen hurmalardan un yapılır. Taze hurmadan, *hurma şarabı* denen içki yapılır. [*Ing.* Date; *Fr.* Datte]. ◘ *ŞEKİL: 388.* — **ILIMAN VE TROPİK BÖLGE MEYVALARI.** ◉ **balçık ~ sı,** Sandıklara basılarak kurutulan ezik hurma. ◉ **Trabzon ~ sı,** *bot.* ◘ **Trabzonhurması.**

~ **ağacı,** *bot.* Bir-çenekliler *(Monocotyledoneae)* sınıfının, Hurmagiller *(Palmae)* familyasından, Kuzey Afrika vahalarında kültürü yapılan, Güney Asya'da yetiştirilen, 15 -30 m. yüksekliğinde ,iki evcikli bir ağaç. Yaprakları büyük ve pennattır. Çiçek apokarptır, 3 ovaryumdan biri olgunlaşır ve bir tohumlu, sarımsı renkli, kısa silendrik bir bakka verir. Etli, tatlı ve besleyici meyveleri gıda olarak kullanılır. ◘ **Hurma.** Odunu yakacak olarak kullanılır, yapraklarından hasır, sepet v.b. yapılır. Bitkinin gövdesine yapılan yarıklardan akan tatlı usareden, fermantasyon ile palmiye şarabı denen alkollü bir içki hazırlanır. Türkiye'nin güneyinde de yetişebilir. [*Osm.* Şecere-i temir; *Lat. Phoenix dactylifera, Ing.* Date-trees; *Fr.* Dattier]. ◘ *ŞEKİL: 92.* — **SINAI BİTKİLER.** § ❷ *süsl.* Süslemede kullanılan bir çeşit motif. *(İslâmda hurma, cennete özgü ağaçlardan sayıldığı için çoğunlukla mezar taşlarının ayak taraflarındaki süslemelerde kullanılır. Eski çeşmelerde de hurma ağacına benzeyen motifler vardır.)*

~ **dalı,** § ❶ *meyvc.* Meyve ağaçlarına yan dalları bakışımlı yayılacak tarzda verilen espalye ve kontrespalye şekli. [*Ing.* Palmetto; *Fr.* Palmette]; § ❷ *süsl.* Hurma dalı biçimindeki süsleme motifi. *(Genellikle zafer veya şehitlik sembolü olarak kullanılırdı).* [*Ing.* Palm-leaf, palmette; *Fr.* Palmette]. § ❸ Bir ev veya konak veya sarayda bir şahsa veya ailesine mahsus olarak ayrılmış kısım. [*Osm.* Daire-i hususiye; *Ing.* Private apartment; *Fr.* Appartement privé].

~ **kayası,** *zool.* ◘ **Kaya.**

~ **şarabı,** taze hurmanın suda ezilerek mayalandırılmasıyle elde edilen içki. [*Ing.* ve *Fr.* Vin de dattes].

~ **tatlısı,** *mutf.* Hurma biçimi verilerek yapılan bir hamur tatlısı. *(Hamuru sıcak küllü su, un, erimiş sadeyağı ve biraz tuz katılarak hazırlanır. Bu yumuşakça hamurdan iri fındık büyüklüğünde parçalar koparılır. Kalbur, sepet veya çatal üzerinde hurma şekli verilir. Bol yağ içinde kızartılarak soğuk şuruba alınır. 10-15 dakika sonra da sofraya getirilir).* [*Ing.* Sweet made of dough cut into date-shaped pieces, fried and soaked in syrup; Gâteau en forme de dattes]

~ **yaprağı,** *sant.* Hurma yaprağı biçiminde bezeme örgesi. [*ing.* Palmshaped ornament *Fr.* Palmette, palm-leaf].

~ **yaprağı kitap,** *matb.* Hindistan taraflarında çok kullanılan bir yazı ve kitap malzemesi. Hurma yaprakları el genişliğinde şeritler halinde kesilir, yumuşatılır. kurutulur kızdırılır ve yazıya elverişli hale gelir. Yazı için ezilmiş kömür veya metal kalem kullanılır; önce kömür mürekkebi sürülür ve kalemle kazıma suretiyle yazı yazılır. Yanlamasına yapraklar toplanarak iki tahta kapak arasına konur ve bir taraftan bir delik açılarak iple bağlanır. [*Ing.* Palm leaf book; *Fr* Livre sur feuilles de palmier].

hurmagiller, ç. b. i. *bot.* Bir-çenekliler *(Monocotyledoneae)* sınıfının, *Principes (Arecales)* takımından, yaklaşık, olarak 210 cins ve 400 türü bulunan, tropik ve subtropiklerde yetişen, genellikle bir evcikli, odunlu bitkileri kapsayan familya. Gövdeleri genellikle dallanmamış ve silendrik, bazen ince ve tırmanıcı, bazen de dikotom dallıdır. Yapraklar, ağaçsı türlerde ,gövdenin tepesinde küme halinde, diğerlerinde almaşık dizilişlidir. Olgunlukta lamina çok parçalı palmat veya pennat bir şekil alır. Çiçekler genellikle tek eşeyli, çok dallanmış büyük bir durumdadır. Meyva bakka veya drupadır. Palmiyeler çok değişik ihtiyaçları karşılayan ağaçlardır. Aralarında tıpta ve eczacılıkta kullanılan ilksel maddeler, nişasta ve yağ veren bitkiler vardır. Bazılarının şeker bakımından zengin olan meyvaları gıda olarak kullanılır. Şekerli usarelerinden alkolik içkiler hazırlanır. Birçoklarının gövdelerinden veya yaprak saplarından kulübe, bölme, ev eşyası, sepet, hasır v.b. yapılır. Bazılarının lifleri şilte doldurmakta, sicim, halat, fırça süpürge hazırlamakta veya hasırcılık, sepetçilik, dokumacılıkta kullanılır. Bazı türler ise bitkisel mum veren önemli ağaçlardır. Türkiye'de yerli bir türü yoktur. Önemli cinsleri: *Areca, ceroxylon, chamædorea, arenga, caryota, phœnix, lodoicea, corypha, sabal, chamœrops, copernicia, calamus, raphia, lepidocaryum, borassus, latania, cocos, elœis.* [*Lat.* ve *Ing.* Palmae; *Fr.* Palmiers].

hurmalık,-ğı, i. Hurma yetiştirilen yer. [*Ing.* Date grove; *Fr.* Lieu planté de dattiers].

Huron gölü, öz. i. Kuzey Amerika'da Amerika Birleşik Devletleri ile Kanada arasında bulunan dünyanın en büyük göllerinden biri olup genisliği 59.500 km² dir. [*ing.* Huron lake; *Fr.* Lac Huron].

huroniyen, s. *Fr. huronien,-enne. (Huron gölünün adından).* § ● *jeol* Algonkiyenin alt bölümüne denir; § ❷ i. Kuzey Amerika'da. temiskamiyen *(yukarı arkeen)* ile kevinaviyen arasında yer alan jeolojik kat. *(Bu katta gnayslar, granitler, demir filizi ve buzul konglomeraları vardır. Aşağıda sıralanan tortul kaya tabakaları bu devirde veya bu devre yakın bir dönemde oluşmuştur; Brezilya'da minas ve itakolomi dizileri: İskandinavya'da ladojiyen; Afrika'da faruziyen, lomagundi ve şadli-dohan).* [*Ing.* Huronian; *Fr.* Huronien].

~ **sıradağlar,** *jeol.* Kuzey Amerika' da kambriyen devrindeki yığışmadan önce meydana gelen son kıvrılma. [*Ing.* Huronian mountains chain; *Fr.* Chaîne huronienne].

Huron'lar, ç. öz. i. *etn* XVII. yüzyılda Kuzey Amerika'da çeşitli halklara verilen ad. Saint -Laurent'den gelen asıl Huronlar, Georgia yarımadasında *(bugün Ontario)* dört aşiretli *(20 000 kişi)* bir konfederasyon kurmuşlardı. XVII. yüzyılda Fransız kolonlarıyle ittifak yaparak Iroquois'larla savaştılar ve hemen tamamiyle yok oldular; sağ kalanlar Oklahoma'da ve Quebec yakınlarında *(Lorette)* tekrar topladı. [*Ing.* ve *Fr.* Hurons].

hurra /hur:ra/, ünl. *Ing. hourra.* Başarıyı onaylamakta kullanılan «*Yaşa*» anlamında bir alkış sesi. [*Fr.* Hourra, houra].

hurrem, s. *Osm* < *Fars. esk. Gönül açıcı.* şen, taze, güleryüzlü. [*Ing.* Joyful, happy, smiling, glad; *Fr.* Gai, enjoué].

hurremiye, i. *Osm.* < *Fars. tar. hurremiyye.* Erdebil şehrinin Hurrem bucağında ortaya çıkan bir mezhep.

Hurri, öz. i. tar. Hurrilerin krallığı; bu krallığın orta Fırat'ın sol kıyısında, Karkamış ile Edesse *(Urfa)* arasında kurulmuş olduğu sanılır. [*Ing.* ve *Fr.* Hurri].

Hurri'ler, ç. öz. i. *etn.* Eskiçağda Anadolu'da devlet kurmuş bir kavim. **M. Ö. III.** bin yılda Doğu Anadolu'nun dağlık bölgesinde, Van gölü dolaylarında oturan **Hurriler, M.Ö.** II. binyılın başlangıcında, Ön Asya'daki kavimler kaynaşması yüzünden güney bölgelerine göçtüler. M.Ö. II. binyılda, yukarı Mezopotamya'nın başlıca kavmi olarak görülürler.

hurşit,-dı, i. *Osm.* < *Fars, hürşīd. esk.* § ❶ Güneş. [*Osm.* Afitap, şems; *Ing.* Sun. *Fr.* Soleil]; § ❷ Erkek adı.

huruç,-cu, /hurūç/, i. *Osm.* < *Ar. huruc,* § ❸ *esk.* Çıkma, çıkış: ***Limanda duhul ve hurucu yasak ettiler.*** [*Ing.* Sally; *Fr.* Sortie]. § ❷ Göç: ***İsrailoğullarının Mısır'dan hurucu.*** [*Ing.* A coming or goint out, a proceeding. start, origin *(of a new movement),* exodus, a migrating]; § ❸ Ayaklanma, isyan. [*Ing.* Rebellion; *Fr.* Rébellion, révolte].

~ **etmek,** § ● Çıkmak; [*Ing.* To sally, to burst forth, to come out. to start] § ● Başkaldırmak, isyan etmek: ***Abaza Mehmet Paşa devlete karşı huruç etmişti.*** [*Ing.* To revolt; *Fr.* Revolter].

~ **kapıları,** *min.* Sur duvarlarına veya kulelere açılan ve düşmana karşı ani çıkış hareketlerini gerçekleştiren kapılar.

huruf /huruf/, ç.i. *Osm.* < *Ar.* **harf** in çoğu-

lu. ◉ **ilm-i** —, *ed. esk.* Harflerden anlam çıkarıp yorumlama bilgisi.

hurufat,-tı, /hurûfât/, ç.i. *Osm.* < *Ar.* **hurûf**'un çoğulu. *matb.* (a) Dizgi işinde kullanılan, maden veya başka bir maddeden yapılmış, harf, rakam ve işaret kalıpları: *Yeni hurufat, Başlık hurufatı;* (b) Dizgi işinde kullanılan harf çeşitlerinin tümü: *Zengin hurufatı olan bir mürettiphane.* [*Ing.* Type; *Fr.* Caracteres typographiques].

— **kasası**, *matb.* Çok sayıda çekmesi olan, matbaa harflerini koymaya mahsus dolap. *(Her çekmeceye bir çeşit hurufat konur; çekme içinde birbirinden bölmelerle ayrılmış gözlerden her birine, alfabenin harf veya işaretlerinden biri konarak, dizgi işinde aranan harfin bulunması işi kolaylaştırılmış olur).* [*Ing.* Type case; *Fr.* Casse].

— **takımı**, *matb.* Benzer çeşitten alfabenin bütün harflerini ve gerekli işaretleri kapsayan matbaa harfleri bütünü.

hurufî /hurûfî/, i. *Osm.* < *Ar.* Hurufilikten yana olan. [*Ing.* Follower of the Islamic Hurufi sect].

hurufilik,-ği, /hurûfîlik/, i. *Osm.* < *Ar. tar.* XIV. yüzyılda, Fazlullah Hurifi tarafından kurulmuş olan tarikat. Bu tarikate göre: varlığın esası sestir; ses, insanda **kelâm** *(= söz)* haline gelir; söz ise 28 *(Arapçada)* veya 32 *(Farsçada)* harften ibarettir; Hak *(= Tanrı).* bu harflerle tecelli eder; bu harflerin hepsi, «*insan-ı kâmil*» olan Fazlullah Hurûfî'nin yüzünde vardır; şu halde Fazlullah Hurûfî Hak'tır. Iran'da kurulduğu halde daha çok Anadolu'da yayılan bu mezhebin, kurucusu tarafından yazılmış **Câvidanname** adlı bir ana kitabı da vardır.

hurufiye l. ◘ **Hurufîlik**.

huruş /hurûş/, i. *Osm.* < *Fars.* **huruş**. *esk.* Gürültü, şamata, coşma, bağırma: *Bayram günü caddelerde cuşu huruş vardı..* [*Ing.* Loud cry, shout, lamentation. clamor; *Fr.* Clameur, cris].

huruşan /hurûşân/, s. *Osm.* < *Fars.* Coşan, çağlayan, telâşlı. [*Ing.* Calling out, shouting, lamenting, clamorous; *Fr.* Bruyant,--ante, braillard].

hurvari, i. *Fr. hourvari, meteor.* Antiller'de görülen şiddetli sağanak.

husar, i. *Mac. huszar, yirminci.* § ❶ *esk. tar.* Macar hafif süvari birliklerine bağlı asker; Fransa'da ve Rusya'da Macar husarları örnek tutularak meydana getirilen alaylara bağlı asker. [*Ing.* Hussar; *Fr.* Hussard]; ◉ **deniz** — **ı**, Kıyafetleri husar suvarilerinin benzeri olduğu için Fransa'da Birinci Imparatorluk devrinde bahriye muhafız erlerine verilen ad. [*Ing.* Marine hussar; *Fr.* Hussard de la marine]; ◉ **ölüm** — **ları**, Almanların muhafız husar alayına verilen ad. [*Ing.* Death hussar; *Fr.* Hussard de la mort].

Hus'çular, ç. öz. i. *(Hus'tan). Jan Hus* taraftarı. *(Hus'çular bellibaşlı iki grupa ayrılır: Prag'lı ilimli hus'çular ve Tabor'lu aşırı hus'çular. (Güney Bohemya'daki Tabor şehri çevresinde). Kral Vaclav'ın ölümünden sonra bu gruplar, 1420'de kabul ettikleri ortak bir program «Prag maddeleri» üstünde görüş birliğine vardılar. Bu program vaiz hürriyetini, iki ayrı biçimde âyin yapmayı, kilise adamlarının fakirliğini ve büyük günahların sivil makamlarca cezalandırılmasını öngörüyordu).* [*Ing.* ve *Fr.* Hussites].

husrev, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Hükümdar, padişah § ❷ Erkek adı.

husûf /husûf/. i. *Osm.* < *Ar. astr. esk.* Ay tutulması. [*Ing.* Eclipse of the moon; *Fr.* Eclipse de lune].

husûl,-lü, /husûl/, i. *Osm.* < *Ar.* Hâsıl olma, meydana *(vücuda)* gelme: *Bu emelin hususlü büyük gayret ister.* [*Ing.* An occurring, an appearing, being produced; *Fr.* Action de provenir, de prendre existence]. ◉ — **e gelmek**, *dey.* Hâsıl olmak, meydana çıkmak. [*Ing.* To come into being, to come to pass, originate, form, develop; *Fr.* Provenir, commencer à exister, resulter].

☆ *Eşanl.* **türeme, ortaya** *(meydana)* **çıkma, oluş, peyda olma.**

☆ *Karş.* **olmama, yokluk, nâmevcutluk, gaiplik, ademi mevcudiyet.**

— **bulmak**, *dey.* Olmak, meydana gelmek: *Maksadı nihayet husul buldu.* [*Ing.* To result, to proceed, to arise; *Fr.* Provenir, commencer à exister, resulter].

☆ *Eşanl.* **doğmak, çıkmak.**

husumet,-ti, /husûmet/, i. *Osm.* < *Ar. esk.* § ❶ Hasım olma hali. hasımlık; Düşmanlık; [*Ing.* Enemity, hostility; *Fr.* Hostilité]. § ❷ *huk.* Bir dava açılması halinde, davalı ile davacı arasındaki duruma verilen ad. [*Ing.* ve *Fr.* Opposition].

husus /husûs/, i. ç: **husûsât**. *Osm.* < *Ar.* § ❶ İş, konu, madde, mesele: *Bu hususta ne düşünüyorsunuz?* [*Ing.* Connexion, matter, point: subject, particular, fact, aspect; *Fr.* Sujet ,affaire matière]. § ❷ Bir konunun önem verilen yanı; özellik; yön: *Şu hususu da gözden uzak tutmamalı.* [*Ing.* Characteristic, particularity; *Fr.* Particularité, caracteristique].

hususen, z. Hele, ayrıca, özellikle: *Bursaya gidince camileri, hususen Yeşili görmeli.* [*Osm.* Hususiyle; *Ing.* Especially, particulary; above all; *Fr.* Spécialement, particulierement, surtout, en particulier].

hususî /husûsî/, s.ç: **husûsiyyât**. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Bir şeye, bir kimseye veya bir yere özgü olan: *Buraya hususî işlerim için geldim.* [*Ing.* Special, particular, private; *Fr.* Privé, particulier, propre]. ☆ *Eşanl.* **özel.** ☆ *Yak. anl.* **özlük, özgü, şahsî, zatî, has, mahsus.** ☆ *Karş.* **genel, umumî.** § ❷ i. Bir kimseye ait olan özel işlerde kullanılan otomobil [*Ing.* Private car; *Fr.* Voiture privée].

— **af**, *huk.* ◘ **Af.**

— **akreditif**, *huk.* ◘ **Akreditif.**

— **anlaşma**, *ikt.* Borcunu ödeyemeyecek durumda bulunan borçlu ile alacaklıların yaptığı anlaşma. [*Ing.* Private arrangement].

— **araba**, ◘ **Araba.**

— **avarya**, *huk.* Bir kaza sonucunda vapurdaki malların tek tek uğradığı hasar. [*Ing.* Private avary, particular average; *Fr.* Avarie particuliere].

☆ *Eşanl.* **küçük avarya.**

— **avarya hariç kloz**, *ikt.* Çabuk bozulan deniz iklimlerine dayanamayan maddelerin sigortasına eklenen kloz. [*Ing.* Free of particular average].

— **bankalar**, *ikt.* Türkiye'de devlet bankaları dışında sermaye ile kurulan bankalar. [*Ing.* Private banks; *Fr.* Banque privee].

— **beyyine**, *huk.* ◘ **Beyyine.**

— **borç**, *ikt.* Kamu borçları dışında kalan bir kişiye veya bir şirkete ait olan borç. [*Ing.* Private debt; *Fr.* Dette privé].

— **boşanma sebepleri**, *huk.* ◘ **Boşanma.**

— **ciro**, *ikt.* Tam ciro. Hamilin ciro edilenin adını v.b. niteliklerini bildirmek suretiyle senede imza koyması. [*Ing.* Special indorsement].

— **çizgili çek**, *ikt.* ◘ **Çek**[1].

— **daire**, ◘ **Daire.**

— **defter**, *ikt.* Mahrem hesapların yazıldığı defter. [*Ing.* Private ledger; Fr. Grand livre privé].

— **evrak**, *huk.* ◘ **Evrak.**

— **helikopter pilotu**, *hava.* ◘ **Pilot.**

— **hukuk**, *huk.* ◘ **Hukuk.**

— **idare**, *huk.* Vilâyet hususî idaresi, Tüzel kişiliği olan bir kamu kuruluşu olarak, ilin meydana getirdiği mahallî teşkilât. [*Ing.* Private administration, local government; *Fr.* Administration privé].

— **kanun**, *huk.* ◘ **Kanun.**

— **mahkeme**, *huk.* Özel mahkeme. Belli ve sayılı dâva ve anlaşmazlıkları hal için kurulmuş daimî mahkeme. [*Ing.* Special court].

— **matbaa**, *matb.* Harf dökümlerinin büyük sanayi müesseseleri, devlet dairelerinin, fabrika ve ticarethanelerin kendi hususî baskı ve yayın ihtiyaçlarını karşılamak maksadıyle kurdukları matbaalar. Bunların hesap ve masrafları bağlı oldukları müessese tarafından görülür. [*Ing.* Private press; *Fr.* Imprimerie privée]..

☆ *Eşanl.* **özel basımevi.**

— **murakıp**, *huk.* ◘ **Murakıp .**

— **mülkiyet**, *ikt.* Ferdin sahip olduğu mülkiyet hakkı. [*Ing.* Private property, private ownership].

— **mümessil**, *huk.* ◘ **Özel temsilci .**

— **müteşebbis**, *huk.* ◘ **Müteşebbis.**

— **ormanlar**, *huk.* Mülkiyeti kişilere ait özel ormanlar.

— **örf**, *huk.* ◘ **Örf.**

— **pilot**, *hava.* ◘ **Pilot.**

— **pilânör pilotu**, *hava.* ◘ **Pilot.**

— **risk**, *ikt.* Aynı kategori içinde her müşteri için kabul edilen ayrı riskler.

— **salâhiyet verme**, *huk.* ◘ **Temsil .**

— **uçuşlar**, *hava.* Ücret alınmadan yapılan bütün uçuşlar. *(Tarifeli işletmeler tarafından yola alışma maksadıyle yapılan uçuşlar, bunlara dahil edilmemelidir).* [*Ing.* Private flying; special flights; *Fr.* Vols privés, vols speciaux].

— **vekâletname**, *huk.* Yalnız bir işlemin yürütülmesi *(yapılması)* için verilen yetkiyi kapsayan belge. [*Ing.* Special power of attorney; *Fr.* Procuration special].

— **yönde olmayan**, *hava.* Uzayda hiç bir yönde özel bir şekilde yayım yapmayan bir radyo istasyonu. [*Ing.* Omnidirectional; *Fr.* Omnidirectionnel,-elle].

— **yönü olmayan radyo bikını**, *hava.* 360 derece içinde her yönde sonsuz sayıda yol veren bir radyo bikını. [*Ing.* Omnidirectional radio heacon; *Fr.* Radiophare omnidirectionnel].

hususici, i. Hususî, ayrı muamele yapan.

hususilik,-ği, i. § ❶ Hususî olma durumu, bir kişiye veya bir şeye ait olan özellik; [*Ing.* Particularity; *Fr.* Particularité]. § ❷ *huk.* Tüzel kişilerin, kendilerine konuları ve amaçları ile sınırlanarak tanınmış faaliyet alanı içinde işlem ve eylem yapabilmeleri. [*Ing.* Peculiarity, peculiar feature; *Fr.* Trait distinctif, particularité]. ◉ **bütçede** — *huk.* Kamu hizmetini yürüten her kuruluş için ayrı bütçe yapılması.

hususiyet,-ti, /husûsiyet/, i. *Osm.* < *Ar. husûsiyyet.* § ❶ Başka bir şeyden ayıran nitelik. özellik. [*Ing.* Peculiarity, special feature; *Fr.* Propriété, particularité]. § ❷ İlerlemiş, tanışıklık, ahbaplık, yakınlık. [*Ing.* Intimacy, close relations; *Fr.* Intimité, relations intimes].

hususiyle /husûsiy:le/, z. *esk.* Hele, özellikle, hepsinden çok: *Herkese karşı terbiyeli davranır, hususiyle size karşı pek saygısı vardır.* [*Ing.* Especially; *Fr.* Surtout].

husye, i.ç: **husâ**. *Osm.* < *Ar. anat. esk.* Erbezi, haya. [*Ing.* Testicle; *Fr.* Testicule]. ◘ *ŞEKİL: 260.* — **İDRAR ORGANI VE YOLLARI.**

— **seretanı**, Husyelerin şişmesiyle meydana gelen bir çeşit fıtık. [*Ing.* Sarcocele; *Fr.* Sarcocele].

huş[1], i. *bot.* Iki-çenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Huşgiller *(Betulaceae)* familyasından, Kuzey yarı küresinde, Asya ile Kuzey Amerika'da yayılmış olan 40 kadar türü bulunan, ılıman ve serin yerlerde yetişen. bir cinsli, bir evcikli anemogam odunsu bitki cinsi. Saplı ve sade yapılı yaprakları sürgünlere almaşık olarak dizilmişlerdir. Terminal veya yan durumlu olan kedicik durumundaki erkek çiçek toplulukları uzun, silindiriktir. Işık ihtiyacı fazla olan, hızlı büyüyen, kısa ömürlü, genellikle sürgün verme özelliği olan ağaçlardır. Açık renkli odunları özellikle tornacılıkta, mobilya yapımında makbuldür. Kundura çivisi imal edilir. Orta çağda Avrupa'da camcılıkta yakacak odunu olarak çok kullanılmıştır. Birçoğunun kabuklarından elde edilen **Huş yağı** *(Oleum betulinum)* çeşitli yerlerde, ayrıca romatizmaya karşı kullanılır. Katranı çok meşhur olan yumuşak telâtin derilerinin hazırlanmasında faydalanılır. Fakir kum veya kumlu toprakların ağaçlandırılmasına elverişli bitkilerdir. Ayrıca parkçılık bakımından da makbul süs bitkileridir. Türlerinden. adî **huş ağacı** veya **sığilli huş**, **tüylü huş** ve **kızılağaç, yapraklı huş** Türkiye'de doğal olarak yetişmektedir. Kuzey Amerika'da yetişen *P. papyrifera* adlı türü kâğıt ve hafif kayık yapımında kullanılır. Kuzey Amerika'da yetişen *B. lenta* adlı türünün gövde ve dal kabukları metilsalisilat bakımından zengin o-

lup kabuklardan elde edilen uçucu yağ, romatizma ağrılarına karsı haricen kullanılır. [*Lat. Betula; İng.*. Birch; *Fr.* Bouleau]. ◘ *LEVHA: 4.* — **AĞAÇLAR.** ⊙ **kızılağaç yapraklı** —, *bot.* Kafkasya ile Kuzeydoğu Anadolu'daki ormanlar içerisinde tek veya ufak gruplar halinde yetişen, çoğunlukla sık ve kalın dallı, boylu bir çalı, ender olarak da ağaççık halinde bulunan bir huş türü. Yaprakları yuvarlakça ,yumurta, ters yumurta veya elips biçiminde olup genel görünüşleri kızılağaç yaprağına benzer. Dişi çiçek topluluğu silindirik bir yapıdadır. 1897 yılında Avrupa'ya götürülmüş olan bu tür, anayurdu dışında, botanik bahçelerinde, parklarda süs bitkisi olarak da yetiştirilmektedir. [*Lat. B. medwedewi*]. ⊙ **siğilli** —, *bot.* Avrupa ve Asya'nın ılıman, serin bölgelerinde ve Türkiye'de Doğu, Kuzey ve Kuzeydoğu Anadolu'da yetişen, çoğunlukla 10-25 m. ye kadar boylanabilen bir ağaç, ender olarak da çalı halinde bulunan, yaprak döken bir huş türü. Kabuğu 3-4 yaşına kadar esmer ve kaygan, sonra gümüşî beyaz olur. Yaşlı ağaçlarda kabuk siyahımsı ve çatlaktır. Yapraklar küçük, üçgensi baklava biçiminde, tepesi uzunca sivrilmiş, kenarları testere dişli, saplı ve almaşık dizilislidir. Erkek çiçek kurulları 8-10 sm. boyunda adeta sapsız, uzun silindirik yapıda olup aşağıya sarkar. Dişi çiçekler saplı, silindirik olup önceleri dik durur, fakat sonra aşağıya sarkar. Meyva küçük bir nukstur. Kabuk ve dallarının kuru distilasyonu sonucunda elde edilen katran *(Pix Betulae)* gaiacol, krezol, ksilol ve bir miktar da fenol taşımaktadır. **Kayın ağacı katranı** adı altında cilt hastalıklarında antiseptik olarak ve sanayide sepileyici madde olarak kullanılır. Dallar ve yapraklar *(Folium* Betulae) uçucu yağ, betulin, tanen ve bir glikozid tasır. Yapraklardan hazırlanan infuzyon idrar azlığı, ödem, romatizma, nikris v.b. de idrar söktürücü olarak kullanılır. Hafif antiseptik ve kan temizleyici özellikleri de vardır. Beyaz ve hafif olan odunu doğramacılığa pek elverişli değildir ama mükemmel bir yakacaktır. Gayet iyi tornaya gelir. *(makara)*, takunya, fıçı çemberi, kâğıt hamuru, sandık v.b. yapımına çok elverişlidir. Genç sürgünleri kaba köselecilikte doğrudan doğruya kullanıldığı gibi kuzeyde deri tabaklamada da kullanılır. Bol ve tatlı olan özsuyundan şeker ve alkollü içki elde edilebilir. [*Lat. B. verrucosa=B., pendula=B. alba; İng.* White birch; *Fr.* Bouleau verruqueux, bouillard]. ⊙ **tüylü** —, *bot.* Orta ve Kuzey Avrupa, Kuzey Asya ve Türkiye'de Doğu, Kuzeydoğu Anadolu'da yetişen, çoğunlukla ufak bir çalı, bazen de boylu bir ağaç halinde bulunan bir huş türü. Genç yaşlarda beyaz renkli olan kabuğu ileri yaşlarda koyu, siyah bir renk alır. Yumurta biçimindeki yaprakların kenarları çift dişlidir ,Körpe iken tüylü, sonraları çıplaktır. Erkek çiçekler uzun ve narin, silindirik, kısa saplı ve aşağıya sarkıktır. Dişi çiçekler silindirik olup önceleri dik durur, sonra aşağıya sarkarlar. Meyva nukstur. Genç dallarından süpürge yapılmaktadır. Bu türden de **siğilli huş** gibi, katran elde edilmektedir. [*Lat. B. pubescens = B. tomentosa = B. odorata*].

— **ağacı,** *bot.* ◘ **Huş**[1].

~ **sekreter,** ◘ Sekreter.

~ **senet.** *huk.* ◘ **Senet.**

~ **şirket,** *huk.* ◘ **Şirket.**

~ **şahs,** *huk.* ◘ **Şahıs.**

~ **teamül,** *huk.* ◘ **Teamül.**

~ **teşebbüs,** *huk.* ve *ikt.* ◘ **Özel sektör.**

~ **yapraklı kavak,** *bot.* ◘ **Kavak.**

huş[2] ,i. *Osm.* < *Fars. esk.* § ❶ Akıl, can, fikir, anlayış, zekâ. [*İng.* Intellect; *Fr.* Raison, esprit, jugement]. § ❷ Zehir. [*İng.* ve *Fr.* Poison].

huş.ağacıgiller, b. ç. i. *bot.* ◘ **Huşgiller.**

huşgiller, ç. b. i. *bot.* Iki-çenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, *Fagales* takımından, çoğunluğu Kuzey yarıkürede yetişen, yaprak döken, birevcikli ağaç veya ağaççık halindeki bitkileri kapsayan, 6 cins ve 100 den fazla türü bulunan familya. Yapraklar almaşık, basit ve testere dişlidir. Çiçekler tek eşeyli, periantsız veya 2-4 tepalden yapılmış periantlıdır. Erkek çiçekler sarkık, uzun, silindirik amentumlar halindedir. Dişi çiçekler dik veya sarkık, kısa veya uzun amentumlar halinde veya küçük, dik bir topluluk biçimindedir. Meyva kanatlı veya kanatsız bir nukstur. Bu familyadaki bitkilerde tozlaşma ve tohumların yayılması genellikle rüzgârla sağlanır. *Betuleae* ve *Coryleae* diye iki alt familyaya ayrılır. Türkiye'de 5 cinsi yerlidir. Önemli cinsleri: **huşağacı, kızılağaç ,fındık ağacı ,gürgen ağacı, kayacık ağacı.** [*Lat.* ve *İng. Betulaceae; Fr.* Bétulacees].

huş.mend /hüşmend/, b. s. *Osm.* < *Fars.* Akıllı, aklı başında. [*İng.* Reasonable, soberminded, prudent, wise; *Fr.* Intelligent,-ente].

☆ *Eşanl.*. **huşyar.**

huşu.-u /huşû/, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Alçak gönüllülük gösterisi, Büyük ve heybetli yerlerde, tapınaklarda duyulan gönül alçaklığı. [*İng.* Pious reverence; *Fr.* Humilité, soumission, abaissement]. § ❷ Tanrı'ya boyun eğme, gönlü korku ve hürmet içinde bulunma. § ❸ *tasav.* Tanrı'nın huzurunda boyun eğme, nefsini hor ve hakir görme.

huşunet,-ti, /huşûnet/, i. *Osm.* < *Ar. esk.* § ❶ Sertlik, kabalık, kırıcılık. [*İng.* Harshness, roughness, coarseness; *Fr.* Rudesse, grossiereté]. § ❷ Inatçılık. [*İng.* Obstinacy, stubbornness; *Fr.* Obstination, entêtement, opiniâtreté, ténacité].

huşunetli, s. Sert. kaba.

huş.yar /hüşyâr/, b. s. *Osm.* < *Fars.* ◘ **Huşmend.**

hût /hût/. i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ *esk.* Büyük balık; § ❷ *astr.* Islâm takviminde 12 burçtan biri. **balık burcu** *(Araplar en büyük yıldıza da Fat-ül-hût derler. Ayrı söz, burç bölgeleri işareti olarak da kullanılır. Güneş 19 Şubat ile 21 Mart günleri arasında balık burcunda bulunur. Balık anlamından dolayı efsanedeki Yusuf Peygamber olayı da Hût sözüyle belirtilir).* [*Lat.* ve *İng. Pisces(=Psc) Fr.* Les poissons].

hutbe, i. ç: **huteb.** *Osm.* < *Ar. din.* Cuma ve bayram namazlarında minberde okunan dua ve verilen öğüt. [*İng.* Sermon delivered after the Friday prayer, sermon, oration; *Fr.* Sermont de vendredi prononcé par la hodja dans une mosquée].

HUTCHINSON, sir jonathan, öz. i. (1828 - 1913) Ingiliz cerrahı.

— **benzi,** Göz felcine uğramış hastalarda görülen beniz. *(Başlıca özelliği göz kapaklarının sarkması ve gözlerin hareketsiz donukluğudur.* [*İng.* Hutchinson's disease (-facies, mask,-pupil,-syndrome); *Fr.* Facies de Hutchinson].

— **dişi,** Başka belirtilerle birlikte soydan geçme frenginin teşhisine imkân veren diş kusuru. *(Bu terim, boyun kısmı daralmış, köşeleri yuvarlaklaşmış olan ve serbest kenarlarında ayça şeklinde bir çentik bulunan üst orta kesici dişler için kullanılır: Ayrıca bunların eksenleri öne veya arkaya eğik olabileceği gibi dişler tamamen dönük de olabilir. Hutchinson dişlerinin soydan geçme frengi teşhisine yaraması için başka belirtilerle birlikte bulunması şarttır.* [*İng.* Hutchinson's teeth; *Fr.* Dent de Hutchinson].

— **üçlüsü,** Soydan geçme frengi teşhisinde ise yarayan üç belirti: diş kusuru (Hutchinson dişi), keratit ve işitme bozukluğu. *(Bu üç belirtinin bir arada görülmesi çok nadir olduğundan teşhis gene de kan muayenesi ile konmalıdır).* [*İng.* Hutchinson's triad; *Fr.* Triade de Hutchinson].

hutchinsonit,-ti, i. *Fr. hutchinsonite. (Ingiliz mineralojisti A. Hutchinson'un adından). min.* Doğal gümüs, kurşun ve tellür arsenyosülfür. [*İng.* Hutchinsonite].

Huttegem örneği, *zool.* ◘ **Ördek.**

Huttegem tavuğu, *zool.* ◘ **Tavuk.**

hutût,-du, /hutût/, ç. i. *Osm.* < *Ar.* **hatt**'ın çoğulu.

huy[1] /hüy/, i. *Osm.* < *Fars.* § ❶ Içgüdü halini almış alışkı: *Çocuk yeni bir huy edinmiş. Çocuk bunu huy edindi.* [*İng.* Habit; *Fr.* Habitude]. § ❷ Mizaç. tabiat, ahlâk; *Bu adamın huyunu bilmiyoruz. Bu adam iyi huyludur.* [*İng.* Behaviour, temperament; *Fr.* Temperament, humeur]. ⊙ — **u suyu,** *dey.* Bir adamın mizacı ve görüşü. ⊙ ~ **una suyuna gitmek** *(birinin), dey.* Onu kızdırmayacak veya ürkütmeyecek şekilde uysalca davranmak. [*İng.* To humor; *Fr.* S'accorder des habitudes].

— **canın altındadır,** *at.* ◘ **Can çıkmayınca huy çıkmaz.**

— **hulk,** Biri farsça, öteki arapça olan bu sözler *«ahlâk, tabiat, alışkanlık»* gibi ortak anlamlarda kullanılır.

huy[2], i. *Osm.* < *Fars.* Taşkömürü, maden kömürü.

huy[3] /hüy/, i. *Osm.* < *Fars.* Ter.

HUYGENS, Christian, öz. i. (1629-1695) Hollandalı fizikçi, matematikçi ve astronom.

— **ilkesi,** *opt.* Titreşimlerin yayılma mekanizmasının incelenmesi; bu prensip, sarsılan noktaların tali bir kaynak vazifesi gördüğünü öne sürer. [*İng.* Huygens principle; *Fr.* Principe de Huygens].

huylanmak, nsz. f. § ❶ Işkillenip tedirgin olmak, kuşkulanmak: *Ayak sesleri duyarak huylanmış, sabaha kadar uyumamış. Duyduğu gürültüden huylanıp uyumamış.* [*İng.* To get nervous, to be irritated, to get excited *(sensually); Fr.* Prendre une mauvaise habitudes, prendre peur, prendre la mouche]. § ❷ *(hayvan hk.)* Ölmayacak bir neden yüzünden sinirlenmek, ürkmek: *Elini tuttum huylandı. Bilmiyordum elini tuttum, meğer huylanırmış;* § ❸ *(hayvan hk.)* Ürküp sinirlenmek.

Huy'lar, ç. öz. i. *etn. Çin'de* Müslüman azınlığına verilen ad. XVII. ve XIX. yüzyıllarda Mançu imparatorlarının zulmüne uğrayan Huy'lar bütün Çin'e özellikle Kan-su-'ya yayıldılar. Sayıları yaklaşık olarak 3 560 000 dir. [*İng.* ve *Fr.* Huys].

huylu, s. § ❶ *(Şöyle veya böyle)* huyu olan: *Kötü huylu, iyi huylu, Acayip huylu.* [*İng.* Tempered]. § ❷ Kötü huylu olan; *Bu at huyludur. Bu köpek huyludur.* [*İng.* Obstinate *(animal), Fr.* Bad-tempered; *Fr.* Mécant,-ante, mal élevé, indocile] § ❸ Işkilli: *Çevresine huylu huylu baktı. Etrafına huylu huylu bakarak.* [*İng.* Suspicious, touchy; *Fr.* Soupçonneux,-euse]. § ❹ *(Binek hayvanları hk.)* Çabuk ürken, sinirli.

— **huyundan vaz geçmez,** *at.* Bir huy edinmiş olan kişiyi bu huydan vaz geçirmek için ne kadar uğraşılsa boştur.

☆ *Eşanl.* **can çıkmadan huy çıkmaz, huy canın altındadır, insan yedisinde ne ise yetmişinde de odur.**

huysenit,-ti, i. *Fr. huyssenite, min.* Borasit çeşidi.

huysuz, s. § ❶ Huyu iyi olmayan. [*İng.* Bad-tempered; *Fr.* Hargneux,-euse]. § ❷ Geçimsiz. [*İng.* Fractitious; *Fr.* Revêche].

☆ *Eşanl.*. **aksi, ters, asi, kavgacı, afacan, asabi ,serkeş ,geçimsiz.**

☆ *Karş.* **iyi huylu yumuşak başlı, uysal, halim selim, mülayim.**

huysuzlanmak, nsz. f. Etrafını rahatsız etmek, huysuzluk etmek. [*İng.* To show bad temper, to become obstinate].

huysuzluk,-ğu, i. Huysuz olma hali veya huysuzca davranış. [*İng.* Bad-temper, obstinacy; *Fr.* Mauvais caractère].

hûzi /hûzî/, i. *Osm.* < *Ar. müz.* Türk musikisinde bir bileşik makam. *(Bu makamdan 14 örnek vardır. Makamlar listesinde 102. sıradadır. Beş yüzyıllıktır. Çargâh beşlisi geçkili bir uşşaktan ibarettir).* [*İng.* A compound makam about six centuries old, no longer used].

hûziaşiran /hûzi-aşirân/, b. i. *Osm.* < *Ar. hûzi + aşirân, müz.* Türk musikisinde bir bileşik makam *(Dört yüz yıllıktır. Hûzi makamına aşiran perdesinde bir hüseynî beşlisi eklenerek yapılmıştır. Donanımı koma bemolü /segâh/ ile olur. Birinci güçlüsü dügâh /lâ/ perdesi, Hâzi'nin durağıdır. Diğer güçlükleri ise çârgâh /do/ ve nevâ /re/ perdeleridir. Bu makamdan bugüne lâ bir Düyek peşrev ve bir diğer parça gelmiştir).*

hûzi.buselik,-ği /hûzibüselik/, b. i. *Osm.* < *hûzi + Fars, büselik.* § ❶ *müz.* Türk musi-

kisinin üç asırlık bileşik makamlarından biri. *(Elde örneği yoktur).*

huzme, i. ç: **huzem**. *Osm.* < *Ar.* Demet, ışın demeti: *Şua hüzmesi (=ışın demeti),* [*ing.* Bundle, beam; *Fr.* Faisceau]. ◉ **atomik ~,** *fiz.* ◘ **Atomik.** ◉ **balta ~ si,** ◘ Balta. ◉ **yol ~ leri,** *demir.* Ayırma garında aynı koldan çıkmış çoğu kez 4 ile 8 yoldan meydana gelen grup. *(Her ayırma yol demetinde bir veya birkaç huzme vardır).* [*ing.* Road beams; *Fr.* Faisceaux de voies].

huzmeli, s. Işık saçan: *Kısa huzmeli farlar.* [*ing.* Beamed, bundled].

huzur /huzûr/, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Var olma hazır bulunma, mevcut olma, orada bulunma; *Sizin orada huzurunuz gerekir. Bu sorunun konuşulması için sizin huzurunuz şarttır.* [*ing.* Presence; *Fr.* Présence]. § ❷ Ön, yan, karşı: *Herkesin huzurunda geçen bir olay* [*ing.* In presence, before; *Fr.* Devant, en présence]. § ❸ Rahat, baş dinçliği, gönül rahatlığı, dirlik, erinç: *Kaynanası yüzünden gelinin hiç huzuru yok. Bu komşular mahallenin huzurunu kaçırdı.* [*Osm.* Asudegi, âram; *ing.* Comfort, tranquility; *Fr.* Tranquilité, aise]. ☆ *Eşanl.* **sükûnet;** § ❹ *esk.* Padişah katı: *Huzura çıkmak. Huzura kabul edilmek;* § ❺ Mevlevîlerce Konya'da Mevlâna türbesine ve dergâhına verilen ad; ◉ **~ a gitmek,** *dey.* Bu türbe ve dergâhı ziyaret etmek. ◉ **~ da hakaret,** *huk.* ◘ **Hakaret.** ◉ **başkanın huzuruna çıkmak,** *dey.* Başkanın yanına çıkmak; ◉ **herkesin ~ unda,** *dey.* Herkesin önünde; ◉ **~ unuza sunuyorum,** *dey.* Katınıza sunuyorum.

~ dersleri, *teşk. tar.* Ramazanın ilk günlerinden başlayarak, haftada iki gün padişah huzurunda mukarrir denilen bilginler tarafından anlatılan dersler. [*ing.* Lecture in the Sultan's presence, in a mosque or in the Palace on certain days in Ramazan; *Fr.* Leçons de théologie données devant le sultan pendant le mois de ramazan].

☆ *Eşanl.* **huzuru hümayun dersleri.**

~ hakkı, *huk.* Devlet idaresinde yer alan bazı kurulların, mahallî idarelerin organlarının veya özel şirketlerin yönetim kurulu toplantılarına görüşlerini bildirmek ve oy vermek üzere katılan üyelere, kaybettikleri zaman ve yaptıkları çalışmalara karşılık olarak verilen para.

~ imtihanı, *tar.* Padişahın önünde yapılan sınav.

~ murafaası, *teşk. tar.* Osmanlılarda Rumeli ve Anadolu kazaskerleriyle İstanbul kadısı tarafından, Arz odasında ve sadrazamın huzurunda görülen davaya verilen ad. *(Tanzimattan sonra kaldırıldı.* Osmanlılarda Meşihat dairesinde ve şeyhülislâmın huzurunda bakılan dava. *(Burada ser) mahkemelerce verilen kararlara yapılan itirazlar incelenir ve kesin sonuca bağlanırdı. Huzur mürafaası haftada iki gün yapılırdı. Duruşmalarda ayrıca tedavi nazırı da bulunurdu. Meclisi Tetkikatı Şeriye'nin kurulması üzerine ortadan kaldırıldı. /1862/).*

~ vermek, Rahat bırakmak.

huzursuz, s. Huzursuzluğu ve tedirginliği olan, sıkıntılı. [*Ing.* Uneasy, troubled; *Fr.* Sans repos, inquiet. nerveux,-euse].

☆ *Eşanl.* **dirliksiz, rahatsız, yadırgan, eriçsiz, bihuzur.**

☆ *Karş.* **dirlikli, huzurlu, rahat.**

huzursuzluk,-ğu, i. Rahatsız, tedirgin olma durumu. [*ing.* Discomfort, trouble; *Fr.* Inquiétude, chagrin].

huzûz /huzûz/, ç. i. *Osm.*. < *Ar.* **hazz**'ın çoğulu.

huzuzat,-tı, /huzûzât/, ç. i. *Osm.* < *Ar.* **huzûz**un çoğulu.

huzuzatçı, i. *fels.* Zevkine düşkün.

huzzar /huzzâr/, ç. i. *Osm.* < *Ar.* **hâzır**ın çoğulu.

hübnerit,-ti, i. *(Alman mineralojisti A. Hübner'in adından) Fr. hubnérite min.* Doğal manganez tungstat. *(Kızıl kahverengindeki bu mineral monoklinal prizmalar şeklinde billûrlaşır).* [*Ing.* Hubnerite].

hübûp,-bu /hübûp/, i. *Osm.* <*Ar. Hübûb. esk.* Rüzgâr esmesi. [*Ing.* Blowing of the wind]

hüccet,-ti, i. *Osm.* < *Ar. esk.* § ❶ Bir **mesele veya** davayı **ispata yarayan** resmî **kâğıt,** [*Ing.* Document. voucher, title-deed; *Fr.* Document, titre]. ☆ *Eşanl.* **delil, belgit, vesika, belge.** § ❷ Tanıt; § ❸ Eskiden bilginlere verilen ünvan: *Hüccet-ül-islâm;* § ❹ *din.* Üç yüz bin hadısi, metin ve kaynakları ile ezbere bilen kişi. *(Bu yüzden Gazzalî'ye Hüccet-ül-İslâm adı verilirdi);* § ❺ *huk. esk.* Şeri mahkemelerde belli bir delil niteliği taşıyan belgelere verilen ad. *(Hüccet hasım için kullanılırsa el-hüccet-ül-ilzamiye adını alır. Bu çeşit hüccet hasmın kabul ettiği konular üzerine yazılır).* [*Ing.* Evidence *Fr.* Témoin(s)]. § ❻ *tasav.* İsmaillilere göre, zamanın imamı tarafından baş daî olarak seçilen kimse. *(Hüccetlerin sayısı on ikidir. İsa'nın on iki havarisi ve Hz. Muhammed'in on iki nakibi gibi. Ayrıca on iki imama da hüccet denir).*

~ akçesi, *mal. esk.* Mahkemelerde kadıların verdikleri hükmü gösteren ilâmlardan alınan para. *(Hüccet akçesinin miktarı. Osmanlı devletinin çeşitli zamanlarında, değişikliklere uğradı. Sadrazam Çandarlı Ali Paşa zamanında yirmi beş, Fatih Sultan mehmed zamanında otuz iki, XVI. yüzyıl sonları ve XVII. yüzyılda yirmi beş akçe alınıyordu).*

hücra, s. ◘ **Ucra.**

hücre, i. ç. **hücerât, hücürât, hücrât.** *Osm.* < *Ar. hücre.* § ❶ *biy.* (a) Bir canlının *(organizmanın)* yapı ve görev bakımından en küçük birliği. *(Genel olarak gözle görülemeyecek kadar küçük olan hücreler bir hücre zarı ile çevrili olup, içinde çoğunluk bir çekirdek bulunan sitoplazmadan oluşur. Sitoplazma içinde çeşitli organeller vardır).* (b) Bütün canlılarda bulunan özümleme gücüne sahip, morfolojik ve fizyolojik birim. [*Ing.* Cell; *Fr.* Cellule]. ☆ *Eşanl.* **göze.** § ❷ Küçük oda, odacık. [*ing.* Cell; *Fr.* Cellule]. ☆ *Eşanl.*, **göz.** § ❸ Tutukluların veya mahkûmların tecrit edildiği oda. [*ing.* Cell; *Fr.* Cellule]. ☆ *Eşanl.* **göz.** § ❹ *din.* Özellikle manastırlarda dünyadan el etek çekerek kendini İsa peygambere adayanların kapandıkları özel yer; Buddha, zerdüşt ve Tibet dinlerinde, onlardan önceki Anadolu, Mısır, Mezopotamya dinlerinde, Yunanistan'da din adamlarının kimseye görünmeden veya arada bir görünerek yaşadıkları özel oda. [*Ing.* Cell; *Fr.* Cellule]. § ❺ *eğt. esk.* Medreselerde bir veya iki öğrencinin oturması için ayrılan oda; § ❻ *mim.* Eski Türkiye ve Avrupa'da evlerde kapı yanlarına veya odaların duvarlarının içinde yapılan kanatsız önü açık küçük dolaplara verilen ad. ☆ *Eşanl.* **becek, takça göz.** § ❼ *tasav.* Tekke ve zaviyelerde bir veya iki kişinin barınması için ayrılan oda; dervişlerin tekke kurallarına göre çile doldurmak için kapandıkları özel oda. [*ing.* Cell; *Fr.* Cellule]. § ❽ *mec.* Bir dava uğrunda siyasî faaliyet gösteren kimselerden, genellikle aynı yerde çalışan veya oturanların meydana getirdiği topluluk. ◉ **~ ye çıkmak,** *tasav.* Mevlevîlikte matbahta *(mutfak)* çile süresini dolduran can'ın hücreye geçmesi; ◉ **~ ti dervişane,** *tasav.* Bir veya iki kişinin oturup yatabileceği küçük odalara verilen ad. ◉ **A ~ si,** ◘ **Alfa hücresi.** ◉ **alfa ~ si,** *zool.* Hipofiz bezinin *pars glandularis* bölgesinde bulunan hücrelere verilen ad. Pankreasın *Langerhans* adacıklarında bulunan ve alkolde erimeyen granüllere sahip hücreler. [*Ing.* Alpha cell; *Fr.* Cellule alpha]. ☆ *Eşanl.* **A hücresi.** ◉ **amiboyid ~ ler,** *zool.* Süngerlerde dermal katın temel kısmı olan mezoglea içine gömülü amiboyid hareket eden çeşitli hücreler. [*ing.* Amoeboid cells; *Fr.* Cellules amiboïdes]. ◉ **ana ~,** *bot.* Bölünerek yavru hücreler *(çiçektozlarını ve sporları)* veya bir doku meydana getiren esas hücre. [*Osm.* Ümm-ül-hücre; *ing.* Mother - cell; *Fr.* Cellule mère]. ◉ **arkadaş ~ ler,** *bot.* Kalburlu boruları meydana getiren hücrelerin çevresinde bulunan ince, uzun ve çeperleri kalınlaşmamış hücreleri plazma bakımından zengin büyük nukleusludurlar. Kalburlu borularla bağlantı halindedir ve aralarında geçitler bulunur. Geçici olarak besin depo eden bu hücreler iletim işine katılmazlar. [*ing.* Companion cell; *Fr.* Cellules compagnes] ◉ **asinar ~,** *biy.* Pankreasın dış salgı yapan hücreleri. [*ing.* Acinar cell; *Fr.* Cellule acineuse]. ◉ **baş ~,** Bir organın büyüme noktasındaki hücre. [*ing.* Initial cell; *Fr.* Cellule initiale] ◉ **B ~ si,** *zool.* ◘ **Beta hücresi** ◉ **beta ~ si,** *zool.* Pankreas'ın Langerhans adacıklarında bulunan bir hücre tipi: Hipofiz bezinin *pars glanduralis* bölgesinin **bazofil** hücreleri. [*ing.* Beta cell; *Fr.* Cellule beta], ◉ **bez ~ si,** *zool.* Salgı yapan bir hücreli bezin kendisi. Bileşik yapılı bezlerin salgı yapan hücreleri. [*ing.* Gland cell; *Fr.* Cellule glandulaire]; ◉ **bir ~ li,** *biy.* ◘ **Bir;** ◉ **bir ~ liler,** *zool* ◘ **Bir;** ◉ **bir kutuplu sinir ~ si,** *biy.* Gövdesinden sadece bir akson çıkan sinir hücresi. [*ing.* Unipolar nerve cell; *Fr.* Neurone unipolaire]. ◉ **birincil duygu ~ si,** *zool.* Aldığı uyartıyı doğrudan doğruya kendi uzantısı ile alttaki sinir hücresine ileten duygu hücresi tipi. [*Osm.* Birinci his hücresi; *ing.* Primary sensorial cell; *Fr.* Cellule sensorielle primaire]. ◉ **çanaksı ~ ler.** *biy.* Bir çeşit bez hücreleri. [*ing.* Caliciform cells; *Fr.* Cellules caliciformes]; ◉ **çok kutuplu ~,** *biy.* Birçok uzantısı bulunan sinir hücresi. [*ing.* Multipolar cell; *Fr.* Cellule multipolaire]; ◉ **çokkutuplu sinir ~ si,** *biy.* ve *zool.* Gövdesinde aksonla birlikte bir çok kalın dendrit taşıyan bir sinir hücresi. [*ing.* Multipolar nerve-cell; *Fr.* Neurone multipolaire]. ☆ *Eşanl.* **multipolar nöron;** ◉ **çomak ~ si,** *zool.* Gözün ağ tabakasında bulunan ve alaca karanlıkta görmeye yarayan çubuk biçimi uzun duygu hücreleri. [*ing.* Rode; *Fr.* Bâtonnet]. ◉ **diploid ~,** *bot.* İki haploid hücrenin birleşmesiyle meydana gelen hücreler de bu sayının iki katı kromozom taşıdığından diploid denir. [*ing.* Diploid cell; *Fr.* Cellule diploïde]. ◉ **doku ~ si,** *biy.* Destek dokularında aşınan hücrelerin yerini alan hücreler. *(Bazı bilginlere göre, kan yuvarlarının, kas tellerinin v. b. yerini alan hücreler de birer doku hücresidir)* Doku hücrelerinin tümü birden retikülo endotelyal sistemi meydana getiir. ◉ **duyu ~ si,** *bot.* Dokunma uyartılarına karşı duyarlı üstderi hücresi. [*Fr.* Cellule sensorielle]. ◉ **düğüm ~ leri,** *bot. Nitella*'larda yan dalların çıkış noktalarında disk meydana getiren küçük hücreler; ◉ **erkek ~** *bot.* ◘ **Anterozoit.** ◉ **eşey ~ si,** *bot.* ve *zool.* Eşeylik organlarında meydana gelip birleşerek döllenmiş yumurtayı *(zigot)* meydana getiren hücreler. [*Osm.* Cinsiyet hücresi; *ing.* Gamet; *Fr.* Gamète]. ☆ *Eşanl.* **gamet;** ◉ **eşey ana ~ si,** *zool.* Eşeylik organlarında eşeylik hücrelerini meydana getiren ana hücreler. [*Ing.* Gametogonium; *Fr.* Gamétogonium]. ☆ *Eşanl.* **gametogonyum;** ◉ **germen ~ si,** *biy.* ◘ **Germen.** ◉ **Golgi ~ si,** *dokb.* Omuriliğin arka köklerinde bulunan birleştirici sinir hücresi. *(Çok kısa uzantılarıyle yakınındaki duyu hücrelerini veya bunların yan dallarını birbirine bağlar).* [*ing.* Golgi cell; *Fr.* Cellule de golgi]. ◉ **göçmen ~,** *biy.* Organizmalar da bulunduğu dokulardan baska yerlere yer değiştiren hücreler. [*Ing.* Migrating cell; *Fr.* Cellule migratrice]. ◉ **gözenek ~ leri,** *bot.* Yaprakta gözeneğin iki yanında bulunan klorofilli hücreler. *(Yaprakların üst derisindeki hücrelerden yalnız bunlarda klorofil bulunur; öyle ki, ışık bu hücrelerin sitoplazmasındaki şeker miktarını ve dolayısıyle bu hücrelerin biçimini ve büzülüp genişlemesini etkileyerek gözenekağzının açılıp kapanmasına yolaçar)* [*Ing.* Stomatic cells; *Fr.* Cellules stomatiques]. ◉ **Günah çıkarma ~ si,** *din.* ◘ **Günah.** ◉ **haploid ~,** *bot.* Yalın sayıda *(her homolog kromozomdan yalnız birini)* taşıyan hücreler. [*Ing.* Haploid cell; *Fr.* Cellule haploïde]. ◉ **halvet ~,** ◘ **Halvet.** ◉ **jeneratif ~,** *bot.* (a) Üreme ile ilgili veya üremeyi meydana getiren hücre; (b) Polen tanesinde meydana gelen ve anteridi karşılayan hücre; [*Ing.* Generative cell; *Fr.* Cellule générative]. ◉ **kadeh ~ si,** *zool.* ve *dokb.* Silindir biçimi hücrelerden yapılmış olan epitel dokusunun hücreleri arasında bulunan kadeh biçimindeki bir hücreli salgı hücresi. Merokrin tip salgı yapar. [*ing.* Goblet cell; *Fr.* Cellule de

goblet], ☆ *Eşanl.* **goblet hücresi,** ⊙ **kan ~ si,** *biy.* ve *zool.* Kan sıvısı içinde vücudu dolaşan ve bazıları bağ dokusu içine geçebilen hücreler, alyuvarlar. akyuvarlar, kan pulcukları. [*Ing.* Blood corpuscule; *Fr.* Globule du sang]. ☆ *Eşanl.* **kan yuvarı;** ⊙ **kas ~ leri,** *zool.* Selenterelerde iç ve dış deride bulunan **T** biçimi hücreler. [*ing.* Epitheliomuscular cells; *Fr.* Cellules myo-épithéliales]; ⊙ **kemik ~ si,** *zool.* Kemik dokusunun hücre arası maddesi içine dağılmış ve osteoplast denen boşluklar içinde bulunan esas kemik hücreleri *(=Osteosit, osteoblast, osteoklast).* [*Ing.* Bone cell; *Fr.* Cellule osseuse]. ☆ *Eşanl.* **osteosit;** ⊙ **kıkırdak ~ si,** *anat.* ve *zool.* Kıkırdak dokusunun hücresi olup bolca bulunan hücre arası maddesi içinde dağınık olarak bulunur. [*ing.* ve *Fr.* Chondrocyte]. ☆ *Eşanl.* **kondrosit;** ⊙ **kirpikli ~,** *biy.* Özgür yönünde kirpik taşıyan hücre. [*Osm.* Hücre-i hedebiye; *Ing.* Ciliated cell; *Fr.* Cellule à cils]; ⊙ **komşu ~,** *bot.* Gözenek hücrelerinin yanlarında bulunan ince çeperli epiderma hücrelerine verilen ad. ☆ *Eşanl.* **yan hücre;** ⊙ **koni ~ si,** *anat.* ve *zool.* Gözün ağ katında bulunan koni biçimi kısa duygu hücreleri olup gündüz görmeye yarar. [*Ing.* ve *Fr.* Cone]. ⊙ **Kupffer ~ leri,** *zool.* Karaciğer sinüzoidlerinin duvarlarını kaplayan yıldız biçimi özel hücreler; sabit makrofaglar. Eritrositleri parçalarlar. Mikropları yutarak vücudu korurlar. [*Ing.* Kupffer cells; *Fr.* Cellules de Kupffer]. ⊙ **lenfoyid ~,** *zool.* Lenfoyid dokularda oluşan kan hücreleri; granülsüz lökositler. [*Ing.* Lymphoid cell; *Fr.* Cellule lymophoïde]. ⊙ **melodi ~ si,** *müz.* Her müzik cümlesi bir tartı veya melodi unsurcuğundan doğar ve gelişir; tartı hücrelerine uyarlanan melodi bölümcüklerine *«melodi hücresi»* denir. ⊙ **mukus ~ si,** *anat.* ve *zool.* Mukus salan hücre. [*ing.* Mucous cell; *Fr.* Cellule muqueuse]. ⊙ **nörogliya ~ si,** *anat.* ve *zool.* Merkez sinir sisteminde sinir hücreleri ve sinir telleri arasında rastlanan ve bunları desteklemekle görevli olan özel hücreler. [*Osm.* Asabiye; *ing.* Neuroglia; *Fr.* Nevroglie]. ⊙ **oğul ~,** *biy.* ◘ Bir hücrenin bölünmesinden sonra meydana gelen iki yeni hücreden herbiri. [*Ing.* Daughter cell; *Fr.* Cellule fille]. ⊙ **odunsu ~,** *bot.* Çeperleri odunözlü zarla kaplı canlı hücre. [*Ing.* Sclerous cell; *Fr.* Cellule scléreuse]. ⊙ **perikard ~ leri,** *zool.* Böceklerde, sırtta iç organlardan bir bölme *(sırt* diyaframı) ile ayrılmış olan yüreğin iki yanındaki boşlukta bulunan özel hücreler olup vücuda giren yabancı varlıkları yutarak retikulo-endotelyal sistem görevi taşırlar. [*Ing.* Pericardical cells; *Fr.* Cellules péricardiques]. ⊙ **pigment ~ si,** *bot.* ve *zool.* ◘ **Renk hücresi;** ⊙ **renk ~ si,** *bot.* ve *zool.* İçinde renk maddesi taşıyan hücre. Lemfatik sinir sisteminin veya hormonlarının veya her ikisinin birlikte etkisi altında renk maddesi toplu veya dağınık halde tutularak deri renginde değişmeler meydana getirilebilir. [*Osm.* Hücre-i levn; *Ing.* Chromatophore, pigment cell; *Fr.* Chromatophore]; ☆ *Eşanl.* **pigment hücresi, kromatofor;** ⊙ **retiküler ~,** *anat.* ve *zool.* Kemik iliğinde, lenf düğümlerinde ve dalakta bulunan mezenşim hücreleri olup her tip lökositleri meydana getirirler. [*Ing.* Reticular cell; *Fr.* Cellule réticulaire]; ⊙ **salgı ~ si,** *bot.* Salgı maddesini kendi içlerinde saklayan hücreler; çeşitli maddeleri *(tanen, esans v.b. yapan ve biriktiren hücre);* [*Ing.* Secretory cell; *Fr.* Cellule sécrétrice]; ⊙ **Schwann ~ si,** *biy.* Aksonun etrafını saran yassılaşmış hücre. [*Ing.* Schwann cell; *Fr.* Cellule Schwann]. ⊙ **serus ~ si,** *anat.* ve *zool.* Su koyuluğunda bir salgısı olan bir tip hücre. [*Ing.* Serous cell; *Fr.* Cellule séreuse]. ⊙ **sidik torbası ~ si,** *patol.* Kabarık iki kas şeridi. yani sidik torbası sütunları arasından fırlayan sidik torbası mukozasının meydana getirdiği fıtığımsı kese. *(Sidik torbası sütunları ve hücresi hemen alttaki bir engele ,genellikle prostata karşı koymaktan dolayı oluşur).* [*Ing.* Vesical cell; *Fr.* Cellule vésicale]; ⊙ **sinir ~ si,** *anat.* ve *zool.* Sinir sisteminin yapı bakımından birlik meydana getiren parçası; akson ve dendrit denen bütün uzantılarıyle birlikte bir sinir hücresi. [*Osm.* Asap hücresi; *Ing.* Nerve cell; *Fr.* Cellule nerveuse]. ☆ *Eşanl.* **nöron;** ⊙ **soma ~ si,** *bot.* ve *zool.* Germen hücreleri dışta kalmak üzere bir bitki veya hayvanın vücut hücreleri. [*Ing.* ve *Fr.* Soma]. ☆ *Eşanl.* **soma;** ⊙ ⊙ **sperma ~ si,** *bot. Polen tüpünde* jeneratif hücre içinde meydana gelen erkek gamet. ☆ *Eşanl.* **sperma nukleusu, generatif nukleus.** ⊙ **su ~ si,** *bot.* Su depo edebilen hücre. [*Ing.* Aquiferous cell; *Fr.* Cellule aquifère]. ⊙ **sunî ~,** *bot.* Jelatinden veya bakır demirsiyanürden yapılmış yarı geçirgen bir zarın içindeki boşluk. *(Bu hücre osmoz yoluvle su emerek genişleyebilir).* [*Ing.* Artificial cell; *Fr.* Cellule artificielle]. ⊙ **taban ~ si,** *bot.* Tüyleri *(trikomları)* ın epiderma hücreleri arasında yer alan alt hücreleri. ☆ *Eşanl.* **kaide hücresi.** ⊙ **taş ~,** *bot.* Çeperleri kalınlaşmış ve odunlaşmış, eni boyuna eşit hücreler; çeperleri odunözü ile kaplı ölü hücre. [*Ing.* Petrosal (petrous) cell; *Fr.* Cellule pierreuse]. ⊙ **tepe ~ si.** *bot* Karayosunlarının sapında, eğreltiotlarının kökünde bulunan uç hücresi. [*Ing.* Apical cell; *Fr.* Cellule apicale]. ⊙ **tüy ~ si.** *zool.* ◘ **işitme kılı.** ⊙ **vejetatif ~,** *bot.* (a) Üreme ile ilgisi olmayan vücut hücresi *(somatik hücre);* (b) Polen tanesinde meydana gelen ve indirgenmiş protalin kalıntısını oluşturan hücre. [*Ing.* Vegetative cell; *Fr.* Cellule végétative]. ⊙ **yağ ~ si,** *anat.* ve *zool.* Sitoplazmasında yağ depo eden bir hücre tipi. [*Ing.* Fat cell; *Fr.* Cellule adipose]. ⊙ **yakalı kamçılı ~,** *zool.* Kamçısının dibinde huni biçiminde bir yaka bulunan özel bir hücre tipi olup, süngerlerin bağırsak boşluğunda raslanır. [*Ing.* Choanocyte; *Fr.* Choanocyte]. ☆ *Eşanl.* **koanosit.** ⊙ **yakıcı ~,** *zool.* Knidlerde bulunan ve içinde yakıcı kamçılar taşıyan özel yakıcı kapsülleri kapsayan hücreler olup korunmaya ve av yakalamaya yararlar. [*Ing.* Cnidoblast; *Fr.* Cnidoblaste, cellule urticante]. ☆ *Eşanl.* **knidoblast.** ⊙ **yalancı ~,** *mim.* Duvarlarda taklit olarak resimle yapılmış hücreler. [*Fr.* Niche feinte]. ⊙ **yardımcı ~,** *bot.* Gözenek hücrelerine yakın, özel biçimli hücre. [*Ing.* Annex cell; *Fr.* Cellule annexe]. ⊙ **yatak ~ si,** *mim.* Odaların içinde önü açık bir dolap gibi olan ve içine yatak konan yer. [*Ing.* Alcove, niche; *Fr.* Alcôve, niche]. ⊙ **yutar ~,** *biy.* Zararlı maddeleri ve boşaltım maddelerini yutan herhangi bir hücre; fagositoz yapan herhangi bir akkan hücresi. Mikroplarla savaşarak onları içine alıp yok eden kan hücresi. [*Osm.* Hücre âkile; *Ing.* ve *Fr.* Phagocyte]. ☆ *Eşanl.* **fagosit.**

~ ağzı, *zool.* Bazı hücreli hayvanlarda besinin hücre içine alındığı, hücre yatağına açılan açıklık. [*Ing.* Cytostome, cell mouth; *Fr.* Cytostome].

☆ *Eşanl.* **sitostom.**

~ anüsü, *zool.* ◘ **Anus.**

~ arası, ◘ **Hücrelerarası.**

~ bilimi, ◘ **Hücrebilim.**

~ bölünmesi, *biy.* Bu hücrenin amitoz, mitoz veya mayoz şekillerinden biri ile ikiye bölünmesi. [*Ing.* Cell division; *Fr.* Division cellulaire].

~ dışı, *biy.* Hücrenin dışında bulunan, hücrenin dışında olan. [*Ing.* Extracellular; *Fr.* Extracellulaire].

☆ *Eşanl.* **ekstrasellüler.**

~ ~ salgılar, *bot.* ◘ **Salgı.**

~ ~ sindirim, *zool.* Süngerler dışta kalmak üzere, hemen bütün çok hücreli hayvanlarda olduğu gibi, sindirim olayının hücre dışında, mide veya sindirim kanallarında meydana gelmesi. [*Osm.* Hazm-ı hâriç-i hücre; *Ing.* Extracellular digestion; *Fr.* Digestion extracellulaire].

☆ *Eşanl.* **ekstrasellüler sindirim.**

~ dokusu, *anat.* Vücutta bütün organların arasında bulunan ve bunları birbirinden ayıran, deri ile deri altındaki organlar arasında yer alan ve birbirine dolanarak boşluklar meydana getiren ince tel dokusu. *(Bu dokunun «hücreleri» ile bütün dokuları meydana getiren asıl hücreyi birbirine karıştırmamalıdır).* [*Ing.* Cellular tissue; *Fr.* Tissu cellulaire].

~ farklılaşması, *biy.* ◘ **Farklılaşma.**

~ fizyolojisi, *biy.* Sitoloji ile Fizyoloji dallarının ortak olarak meydana getirdiği bir bilim dalı. [*Ing.* Cell physiology; *Fr.* Physiologie cellulaire].

~ formülü, *hemat.* ◘ **Formül.**

~ gülbankı, *tasav.* Mevlevî tarikatında meydancının dervişi hücresine soktuktan sonra okuduğu gülbank. *(«Inayeti Yezdan, himmetimerdan, tebrik-i mekîn ü mekân ve safa-yı zemin ü zeman, çerağ-ı ruşen, fahri dervişan, zuhuri iman, kanuni merdan, demi Hazreti Mevlânâ hu diyelim hu» şeklindedir).*

~ hapsi (sistemi), *huk.* Bir suç işleyen kimsenin, bu suçu karşılığı olarak hürriyeti bağlayıcı cezaya mahkûm olması halinde, cezasının geceli gündüzlü bir hücrede ve tek başına çektirilmesi sistemi. [*Ing.* Solitary confinement; *Fr.* Réclusion cellulaire].

~ içi, *biy.* Hücrenin içinde bulunan, hücrenin içinde olan. [*Ing.* Intracellular; *Fr.* Intracellulaire].

☆ *Eşanl.* **intrasellüler.**

~ ~ salgılar, *bot.* ◘ **Salgı.**

~ ~ sindirim, *zool.* Bir hücreli hayvanlarda ve süngerlerde olduğu gibi, sindirim olayının hücre içinde meydana gelmesi olayı. [*Osm.* Hazm-ı dâhil-i hücre; *Ing.* Intracellular digestion; *Fr.* Digestion intracellulaire].

☆ *Eşanl.* **intrasellüler sindirim.**

~ kuramı, ◘ **Hücre teorisi.**

~ küşadı, *tasav.* Mevlevîlikte çilesini bitirerek hücreye çıkan can'ın hücredeki üç günlük halvetinden sonra hücre kapısının ve perdenin açılması.

~ nişin, *tasav.* Mevlevîlikte çilesini bitirerek hücrede oturan hücre sahibi olana verilen ad.

~ özsuyu, *bot.* ◘ **Özsu.**

~ plazması, *bot.* ◘ **Sitoplazma.**

~ teorisi, *biy.* Canlıların, yani bir hücreli hayvan ve bitkilerle çok hücreli hayvan ve bitkilerin sınırlandırılmış bir protoplazma yığını içinde bulunan bir veya birkaç çekirdeki kapsayan bir veya birden çok hücreden yapılmış olduğunu ileri süren kuram. [*Ing.* Cell theory; *Fr.* Theorie cellulaire].

☆ *Eşanl.* **hücre kuramı.**

~ teşkilâtı, *siy.* Yasa dışı kuruluşların teşkilâtlanma biçimi. *(Belirli sayıda kişilerden oluşan hücreler, o şekilde teşkilâtlanırlar ki ancak hücre başkanları birbirleriyle ilişki kurabilirler).*

~ yutağı, *zool.* Bazı bir hücreli hayvanlarda hücre ağzından sitoplazma içine uzanan tüp biçiminde bir yapı. [*Ing.* ve *Fr.* Cytopharynx].

☆ *Eşanl.* **sitofarinks.**

~ yutarlığı, *biy.* Fagositler tarafından bakterilerin, küçük ve zararlı yabancı maddelerin yutularak sitoplazmaların da genellikle özel granüller halinde bulunan *(granüllü lökositlerde olduğu gibi)* lizozomların salgıladığı sindirim enzimleri ile parçalanıp sindirilmesi olayı. [*Ing.* Phagocytosis; *Fr.* Phagocytose].

☆ *Eşanl.* **fagositoz.**

~ zarı, *biy.* Canlı organizmalarda bir hücrenin dışını sarar zar; Sitoplazmayı dıştan çevreleyen ve ancak elektron mikroskopu ile görülebilen protein, lipid ve karbonhidratlardan yapılmış çok ince yapı. [*Osm.* Gılâf-ı hücrevî; *Ing.* Cell membrane; *Fr.* Membrane cellulaire].

☆ *Eşanl.* **plazma zarı.**

hücre.bilim*, b. i. *biy.* Hücrenin şeklini, yapısını, görevini, çoğalmasını, fizik, kimyasal ve fizyolojik niteliklerini inceleyen biyoloji dalı. [*Osm.* Hücre ilmi; *Ing.* Cytology; *Fr.* Cytologie].

☆ *Eşanl.* **sitoloji.**

hücre.bilimsel*, b. s. *biy.* Hücrebilimle ilgili olan. [*Ing.* Cytological; *Fr.* Cytologique]. ☆ *Eşanl.* **sitolojik.**

hücreler.arası, b. s. *biy.* Organik cisimlerin hücreleri arasında bulunan. [*Osm.* Beyn-el hücrevî; *Ing.* Intercellular; *Fr.* Intercellulaire].

☆ *Eşanl.* **intersellüler.**

~ **boşluk**, *zool.* Hücreler arasında yer alan, içinde gaz veya salgı ürünleri bulunan boşluklar. [*Osm.* Bud-i beynel-hücrevî; *Ing.* Intercellular space; *Fr.* Méats intercellulaires].

☆ *Eşanl.* **intersellüler boşluk.**

~ **köprü**, *biy.* Özellikle örtü dokularında hücreler arasında oluşan sitoplazma uzantılarında meydana gelen köprü şeklinde yapılır. [*Ing.* Intercellular bridge; *Fr.* Pont intercellulaire].

☆ *Eşanl.* **intersellüler köprü.**

~ **madde**, *biy* Bir dokunun hücreleri arasında bulunan ve hücreler tarafından salınan bir madde; zemin maddesi; hücre arası çimento. [*Osm.* Cevher-i beyn-el-hücrevî; *ing.* Intercellular substance; *Fr.* Substance intercellulaire].

☆ *Eşanl.* **intersellüler sıvı.**

hücresel*, s. § ❶ *biy.* Hücreyle ilgili, hücre gibi olan. [*Osm.* Hücrevî; *Ing.* Cellular; *Fr.* Cellulaire]. ☆ *Eşanl.* **sellüler.** § ❷ *met.* Bileşiminde iki ayrı cins billûr bulunan *(bu billûrlardan biri diğerini bir ağ gibi sarar)* bir alaşımın mikrografik görünüşü ile kullanılır. [*Ing.* Cellular; *Fr.* Cellulaire].

~ **değişler**, *biy.* ◘ **Değiş.**

~ **doku**, *min.* Yuvarlak ve perdahlı birçok oyuğu bulunan kaya dokusu. [*Ing.* Cellular texture; *Fr.* Texture cellulaire].

~ **toprak**, Buzullar devrinde oluşmuş top-

hücrevî, s. *esk.* ◘ **Hücresel.**

hücum /hücüm/, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Atılma. [*Ing.* Attack, assault, onset; *Fr.* Attaque, assaut]. § ❷ Bir yere doğru yönelme, üşüşme: *Altına hücum.* § ❸ Bir kimseye karşı düşmanca hareket, üstün yürüme, saldırış, saldırı. [*Ing.* Attack, assault; *Fr.* Attaque, assaut]. § ❹ *mec.* Itham, suçlama, tenkit: *Muhalefetin hücumları.* [*Ing.* Accusation; criticism; *Fr.* Attaque, accusation, critique]. § ❺ *ask.* (a) Saldıranın düşmana yanaşmasını sağlayan taarruzun son sıçrama hareketi: *Malakof kalesine yapılan hücum, Sivastopol şehrinin ele geçirilmesi sonucunu doğurdu.* [*Ing.* Assault; *Fr.* Assaut]; (b) Bir kıtanın taarruz şekillerinden biri; özellikle süvaride kesici ve dürtücü silâhlarla düşmana saldırarak yapılır. § ❻ *sp. (a)* Futbolda gol atmak, rugbi ve basketbolda sayı yapmak için oyuncuların karşı kaleye akını. [*Ing.* Attack; *Fr.* Attaque]; (b) Eskrimde sayı elde etmek için yapılan hamle. [*Ing.* Attack; *Fr.* Attaque]. ◉ ~ **a geçmek**, *dey.* Bekleme veya savunma durumundan çıkarak saldırmak. [*Ing.* To make an assault *(upon)*; *Fr.* Passer à l'attaque, déclencher l'attaque, aller, monter à l'assaut]. ◉ ~ **a kalkmak**, *ask. (asker)* Siperden düşmana doğru fırlamak, siperden çıkarak düşmana saldırmak. [*Ing.* To charge; *Fr.* Charger]. ◉ ~ **a uğramak**, *dey.* Bir saldırıya hedef olmak: *Bir aralık bir köpeğin hücumuna uğradık.* [*Ing.* To be attacked; *Fr.* Être attaqué]. ◉ **gece ~ u**, *den.* ◘ **Gece.**

~ **açısı**, *hava.* ◘ **Açı.**

~ **arabası**, *ask.* ◘ **Tank.**

~ **borusu**, *ask.* Piyade ve süvaride hücuma geçmek için verilen boru işareti.

~ **botu**, ◘ **Hücumbot.**

~ **cephesi**, *ask.* Bir taarruzda kara, hava ve deniz birliklerinin en ileride bulunduruğu kısım. [*Ing.* Offensive front; *Fr.* Front offensif].

~ **dalgası**, *ask.* Hücum maksadıyle kurulmuş, açılmış durumda ve küçük yürüyüş kolları halinde ilerleyen piyade kıtalarının tamamı. *(Bu deyim özellikle Birinci Dünya Savaşı sırasında kullanıldı).* [*Ing.* Offensive wave; *Fr.* Vague d'assaut].

~ **dörtnalı**, *ask.* ◘ **Dörtnal.**

~ **etmek**, *ask.* Saldırmak. [*Ing.* To break in suddenly *(on one)*, to attack, (to make an) assault *(upon)*; *Fr.* Attaquer, donner l'assaut à, assaillir].

~ **havacılığı**, *ask. hava.* Doğrudan doğruya kara birliklerinin yararına yapılan müdahale için yetiştirilmiş özel kuruluş. [*Ing.* Assault aviation; *Fr.* Aviation d'assaut].

~ **kenarı**, *hava.* Nisbî rüzgâra göre bir profilin ön kenarı. [*Ing.* Leading edge; *Fr.* Bord d'attaque].

~ **kulesi**, *mim.* Eski çağlarda düşman kalelerine yanaştırılarak askerlerin surlara çıkması için kullanılan kule. *(Bunlar genellikle kalın deriyle kaplanırdı).* [*Ing.* Turning tower; *Fr.* Tour roulante].

~ **mesafesi**, *ask.* Bir düşman mevzii ile ona taarruz eden arasındaki mesafe. *(Hücüma geçecek olan, bu noktaya varınca, kendi topçusu ve ağır silâhlarının ateşlerini keser, çünkü bu destek kendisi için de tehlikelidir. Hücum mesafesine varan piyade, ancak kendi portatif silâhlarının /makineli tabanca, bomba, alev makinesi, tüfek v.b./ ve tankların ateş desteğinden yararlanabilir).* [*Ing.* Assault distance; *Fr.* Distance d'assaut].

hücum.bot, b. i. *Ar. hucūm* + *Ing. -boat. ask.* Bir çeşit küçük ve su üstü savaş gemisi. [*Ing.* Speedboat; *Fr.* Bateau glisseur]. ◉ **denizaltı ~ u**, *ask.* ◘ **Denizaltı.**

hüda /hüdâ/, i. *Ar. hidâyet. esk.* § ❶ Doğru yolu gösterme, doğru yola gitme, hidayet. Guidance, right road, the way of salvation, the Islamic faith]. § ❷ Kur'anı Kerim. [*Ing.* ve *Fr.* Quran].

hüdâî /hüdâî/, s. *Ar. hadi. esk.* Doğru yolu gösterenler.

hüdavend, i. ◘ **Hudavend.**

hüdavendigâr, i. ◘ **Hudavendigâr.**

hüdaverdi.otu, b. i. *bot.* Iki-çenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Aslanağızıgiller *(Scrophulariaceae)* familyasından, bataklıklarda yetişen, beyaz çiçekli, karşılıklı ovat, lanseolat yapraklı bir bitki türü. Kullanılması tehlikeli kuvvetli bir müshildir. Türkiye'de Istanbul, Marmara bölgesi ve Ege bölgesinde yetişmektedir. [*Lat. Gratiola officinalis; Ing.* Hedge hyssop; *Fr.* Gratiola, gratiole officinale].

hükema /hükemâ/, ç. i. *Osm.* < *Ar.* **hakîm**'in çoğulu.

hükkâm, ç. i. *Osm.* < *Ar.* **hâkim**'in çoğulu.

hükmen /hük:men/, z. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Hakem kararıyle, hüküm yoluyle: *Pehlivan hükmen yenildi.* [*Ing.* In accordance with rules or regulations, legally]. § ❷ *sp.* Maçlarda hakem kararına bağlı olarak verilen sonuçlar için kullanılır: *Rakibi gelmeyince hükmen galip sayıldı.* [*Ing.* With the decision of the referee; *Fr.* Decision arbitrale, arbitralement].

hükm.etmek(-e), b. f. § ❶ Egemenliği altında bulundurmak. [*Ing.* To dominate, rule, command, to govern; *Fr.* Dominer, commander, gouverner]. § ● Düşünme veya yargılama sonunda bir kanıya varmak. [*Ing.* To judge, decide on, to adjudge; to give a sentence; *Fr.* Juger, décider]. § ● nsz. Aklına esmek.

hükmî /hükmî/, s. *Osm.* < *Ar.* § ● Itibarî olan, öyle sayılan, gerçekte olmayıp herhangi bir anlaşmaya dayanan. [*Ing.* Legal, conventional; *Fr.* Légal,-e]. § ❷ Hükümle ilgili olan.

~ **astroloji**, ◘ **Astroloji.**

~ **şahıs**, *huk.* Başlı başına varlıkları olan ve belli bir amaç gütmek üzere kurulan şahıs veya sermaye toplulukları. [*Ing.* Artificial person, legal entity; *Fr.* Personne juridique].

~ **şahsiyet**, Kurulların bir kişi hükmünde sayılması. [*Ing.* Artificial personality; *Fr.* Personnalité morale, juridique].

☆ *Eşanl.* **şahsiyeti hükmiye, tüzel kişi.**

hükmünce, z. Gereğince: *Karar hükmünce, kanunun şu maddesi hükmünce.* [*Osm.* Muktezasınca; *Ing.* In conformity with, according to the requirements of].

hüküm,-kmü, i. ç: **ahkâm**. *Osm.* < *Ar. hükm.* § ● Herhangi bir konu veya kimse hakkında varılan yargı, karar: *Hakkımda yanlış hüküm verdiler.* [*Ing.* Sentence, verdict; *Fr.* Jugement]. ☆ *Eşanl.* **yargı.** § ❺ Hâkim olma, egemenlik, başatlık: *Türkiye'de ulusun hükmü geçer.* [*Osm.* Amirlik, hakimiyet; *Ing.* Sovereignty, power; *Fr.* Autorité, règne, pouvoir]. ☆ *Eşanl.* **hâkimiyet.** § ❸ Önem, kuvvet, geçerlilik: *Bu işin hükmü var mı?. O kadar paranın ne hükmü var.* [*Ing.* Importance, value, significance; *Fr.* Importance, valeur]. ☆ *Eşanl.* **nüfuz.** § ❹ Etki, hız, şiddet: *Kışın hükmü geçti.* [*Ing.* Effect, force; *Fr.* Effet, force, Influence].. ☆ *Eşanl.* **tesir.** § ❺ *din.* Kur'anda bildirilen değişmez ve tartışılmaz karar. *(Islâm dinine göre hüküm Allah tarafından bildirilen ve her türlü tartışmanın üstünde olan karardır).* § ❻ *huk.* Yargılamaya son veren ve mahkemenin davadan elçekmesi sonucunu doğuran bir karar çeşidi. */Ceza yargılamasında, işin esasını çözüme bağlayan son hüküm ile yargılama zincirlnin ilk halkalarını teşkil eden hazırlayıcı hükümler (sorgu hâkiminin son soruşturmanın açılması kararı gibi) arasında bir ayırım yapılmaktadır)/.* [*Ing.* Judg(e)ment, sentence; *Fr.* Jugement]. § ❼ *mant.* (a) Bir düşüncenin konu, yüklem, koşaç gibi üç ayrı kavramla bildirilmesi; (b) Iki kavram arasındaki bağlantının cümle olarak anlatımı. */Hükümler genel olarak nicelik ve nitelikleri bakımından dörde ayrılır; tümel; tikel; olumlu; olumsuz. Bunların da tümel olumlu, tümel olumsuz, tikel olumlu, tikel olumsuz gibi konuya bir nitelik yükleyen veya onda bir niteliğin olmadığını bildiren türleri vardır/.* § ❽ *teşk. tar.* (a) Divanı Hümayundan çıkan kararlara verilen ad. *(Bu kararlar Ahkâm defterine geçirilirdi);* (b) Sonraları Babıâliden emirlere verilen ad. ◉ **hükme karşı kanun yolları**, ◘ **Kanun yolları.** ◉ **hükmün tavzihi**, ◘ **Tavzih.** ◉ **hükmün temyizi**, ◘ **Temyiz.** ◉ **hükmünde olmak**, *dey.* Yerinde, değerinde olmak, yerine geçmek: *Amca da baba hükmündedir.* [*Osm.* Mesabesinde olmak; *Ing.* To be considered (as), to be of the same effect *(as)*; *Fr.* Avoir la même valeur que, avoir la même position que]. ◉ **hükmü geçmek**, *dey.* Etkilemek, etkisi yürürlükte olmak, sözü dinlenmek. [*Ing.* To expire *(validity)*, to be over with, to have authority *(over)*, to carry weight; *Fr.* Avoir de l'influence]. ◉ **hükmü yürümek**, *dey.* ◘ **Hükmü geçmek.** ◉ ~ **lerin tavzihi**, *huk.* Hükümlerin açıklanması. Bir hüküm müphem olursa veya birbirini nakzeden fıkraları varsa, taraflardan her biri bu kapalılığın açıklanmasını ve aykırılığın giderilmesini isteyebilir. [*Ing.* Explanation of judgements; *Fr.* Interprétation des jugements]. ◉ **ahlâk hükmü**, *fels.* ◘ **Ahlâk.** ◉ **âmir ~ leri**, *huk.* ◘ **Amir.** ◉ **ceza mahkemeleri usulünde ~**, *huk.* Hâkimin sanığın beraatine veya mahkûmiyetine veya duruşmanın tatiline veya dâvanın düşmesine ilişkin beyanıdır. ◉ **değer hükmü**, *psik.* ve *sosy.* ◘ **Değer.** ◉ **doğru ~**, *huk.* ◘ **Doğru.** ◉ **gıyabî ~**, *huk.* Hukuk muhakemeleri usulünde taraflardan birinin belli günde gelmemesi veya gelip de cevap vermemesi yüzünden iki taraftan birini dinlemeden hakimin verdiği karar. [*Ing.* Judgement by default; *Fr.* Jugement par défaut]. ◉ **harb ~ leri**, *huk.* ◘ **Harb.** ◉ **hukuk mahkemeleri usulünde ~**, *huk.* Hâkimin, muhakeme sonunda, taraflara yüketilen ödevleri, tanınan hakları ve yetkileri gösteren, yani anlaşmazlığı sonuçlandıran karar. ◉ **kesin ~**, *huk.* Aleyhine kanun yollarına baş vurulamayan karar. [*Lat. Sententia definitiva; Ing.* Final, definitive judgement; *Fr.* Jugement définitif]. ☆ *Eşanl.* **kesin hüküm.** ◉ **vicahî ~**, *huk.* Hukuk muhakemeleri usulünde iki tarafın, ceza muhakemeleri usulünde sanığın hazır

bulunmaları ile yüzlerine karşı verilen karar [*Ing.* Contradictory judgement; *Fr.* Jugement contradictoire].
~ **çıkarmak**, *dey.* Bir şeyi kendine göre açıklamak: *Mektubundan bu işe razı olmayacağı hükmünü çıkardı.* [*Fr.* Expliquer à sa façon].
~ **fıkrası**, *huk.* Hüküm maddesi; (a) **Hukuk muhakemeleri usulünde**, son kararın iki tarafa yüklетilen vazife ve bahşedilen hakları tayin ve tespit eden kısmı; (b) **Ceza muhakemeleri usulünde**, son tahkikat ve duruşma bitiminde verilen kararın sanığın beraetine veya mahkûmiyetine dair olan kısmı. [*Ing.* The conviction clause; *Fr.* Dispositif d'un jugement].
~ **giymek**, *dey.* Hakkında mahkemece bir ceza hükmü verilmek: *Hakaretten dolayı üç ay hapse hüküm giydi.* [*Ing.* To be sentenced; *Fr.* Être condamné].
~ **hülâsası**, *huk.* ◘ **Hukuk.**
~ **sebepleri**, *huk.* Anlaşmazlığı sona erdiren, hâkimi kararı vermeye yönelten sebepler. Hükmün dayandığı deliller. [*Lat. Rationes decidendi; Ing.* Reasons for decision; *Fr.* Motifs du jugement].
~ **sürmek**, *dey.* Hâkim olmak, işbaşında olmak, hükmü geçmek, egemen olmak: *Krallıkta beş yıl hüküm sürdü.* [*Ing.* To reign; *Fr.* Régner]. § ❷ Yaygın olmak, yürürlükte olmak, yayılmak: *Hüküm süren hastalık. Hüküm süren kanaat.* [*Ing.* To prevail; *Fr.* Être en vigueur, être propagé].
~ **vermek**, § ❶ *dey.* Karar vermek, hükmetmek. [*Ing.* To judge, decide; *Fr.* Décider, juger]. § ❷ *huk. (Bir suçluyu)* Mahkûm etmek. [*Ing.* To sentence].

hükümat,-tı, ç. i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Hükümetler. § ❷ *arg.* Hapishane müdürü: *Hükümat çakarsa dalgayı, boylarız sonra münferidi.*

hüküm.dar /hükümdâr/, b. i. **hükümdârân.** *Osm.* < *Ar. hükm* + *Fars. dâr.* Padişah, kral ve hakan gibi taht sahibi devlet başkanı. [*Ing.* Ruler, monarch, potentate, sovereign; *Fr.* Monarque].

hükümdarane /hükümdârâne/, z. *Osm.* < *Ar.* ve *Fars. esk.* Hükümdara mahsus veya hükümdara yaraşır biçimde. [*Ing.* Royal, imperial, sovereign; *Fr.* Royalement monarchique].

hükümdarlık,-ğı, i. § ❶ Hükümdar olma hali. [*Ing.* Soveraignty, kingdom, empire; *Fr.* Règne, autorité, souveraineté]. § ❷ Hükümdarla yönetilen ülke.

hükûmet,-ti /hükümet/, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Devletin hem kendi sınırları içinde hem de yabancı devletlere karşı görevlerini yerine getirmesinde yetkili organ, yürütme kuvveti, bu kuvveti temsil eden bakanlar kurulu: *Hükümet ve parlamento ilişkileri. Hükümet başkanı.* [*Ing.* Government, state administration, sovereignty, rule, dominion; *Fr.* Gouvernement]. § ❷ Bir ülkenin siyasetine genel bir yön çizen devlet organlarının bütünü. [*Ing.* Government; *Fr.* Gouvernement]. § ❸ İdare mekanizmasının en yüksek derecesi: *Hükümete borçlanmak.* [*Ing.* Government; *Fr.* Gouvernement]. § ❹ Bir devletin siyasî yapısı, düzeni: *Demokrasiler, bütün hükûmet şekilleri gibi ahlâkî ve manevî müesseselerdir. Her millet lâyık olduğu hükûmeti bulur. Monarşik hükûmet.* [*Ing.* Government; *Fr.* Gouvernement]. § ❺ Hükümet konağı: *Bu esnada orada birdenbire beliren iki candarma köylüyü yakalayarak hükûmete götürdüler.* § ❻ *arg.* Hapishane müdürü. ◉ ~ **in arabuluculuğu**, *iş. huk.* Bir toplu iş uyuşmazlığının her hangi, bir aşamasında, Başbakan veya görevlendireceği bir Bakanın taraflara bir arada veya ayrı ayrı tavsiyelerde bulunmak suretiyle arabuluculuk faaliyetinde bulunması. ◉ **askerî** ~ **subayı**, *ask.* ◘ **Subay.** ◉ **başkanlık** ~ **i**, *huk.* Bunların parlamentoya karşı sorumlu olmadıkları ve genellikle devlet ve hükûmet başkanlığı görevlerinin aynı şahıs tarafından yerine getirildiği siyasî rejim. [*Ing.* Presidential government; *Fr.* Gouvernement présidentiel]. ◉ **darbe-i** ~, *huk.* ◘ **Hükûmet darbesi.** ◉ **demokratik** ~, *huk.* Yönetenlerin halkın denetimine tabi oldukları siyasî sistemi. [*Ing.* Democratic government; *Fr.* Gouvernement démocratique]. ◉ **dikta** ~ **i**, *huk.* Gerek yasama, gerekse yürütme kuvvetlerinin bir tek kişi, bir direktuvar veya tek bir parti tarafından, herhangi bir denetime tabi olmaksızın gerçekleştirildiği siyasî sistem. [*Ing.* Dictatorial government; *Fr.* Gouvernement dictatorial]. ◉ **doğrudan doğruya demokratik** ~, *huk.* Bütün devlet görevlerinin halkın tamamı tarafından bizzat yürütüldüğü siyasî sistem. [*Ing.* Direct government; *Fr.* Gouvernement direct]. ◉ **halk** ~ **i**, *huk.* ◘ **Halk**[2]. ◉ **kanuni** *(hukukla bağlı)* ~, *huk.* Yönetenlerin önceden konmuş kurallara uyarak ve yargı mercilerini dış etkenlerin olumsuz baskısından uzak tutarak siyasî iktidarı kullandıkları hükûmet şekli. ◉ **kişisel (keyfî)** ~, *huk.* Yönetenlerin siyasî iktidarı kullanırken, günlük olayların akışına, kendi düşünce yararlarına göre davrandıkları hükûmet. [*Ing.* Individual government; *Fr.* Gouvernement individuel]. ◉ **meclis** ~ **i**, *huk.* Yasama ve yürütme kuvvetlerinin yasama organında topladığı ve hükûmetin *(yürütme organının)*, meclisin *(yasama organının)* emir ve idaresine tabi olduğu hükümet sistemi. [*Ing.* Parliamentary government; *Fr.* Gouvernement parlementaire]. ◉ **monarşik** ~, *huk.* Devlet başkanının seçim veya veraset yoluyle işbaşına gelen bir hükümdar niteliği taşıdığı siyasî rejim. [*Ing.* Monarchic government; *Fr.* Gouvernement monarchique]. ◉ **mutlakiyetçi** ~, *huk.* Hâkimiyeti elinde tutuyor sayıldığı için halkın denetimine tâbi olmayan tek bir yöneticinin bulunduğu siyasî sistem. [*Ing.* Monocratic government; *Fr* Gouvernement monocratique]. ◉ **otokratik** ~, *huk.* Siyasî iktidarı kullananların kendiliğinden *(halk tarafından seçilmeksizin)* işbaşına geldikleri hukûmet şekli. [*Ing.* Autocratic(al) government; *Fr.* Gouvernement autocratique]. ◉ **parlamenter** ~, *huk.* ◘ **Meclis hükûmeti.** ◉ **temsilî** ~, *huk.* Halkın oyu ile işbaşına gelen hükûmet. [*Ing.* Representative government; *Fr.* Gouvernement représentatif]. ◉ **yarı doğrudan demokratik** ~, *huk.* Yurttaşların, referandum, halkın kanun teklifi ve halkın vetosu yollarıyle yasama kuvvetinin kullanılmasına katılmaya yetkili bulundukları demokratik siyasî rejim. [*Ing.* Semi-direct democratic government; *Fr.* Gouvernement semi-direct]. ◉ **yarı temsilî**, *huk.* Halkın temsilcileri tarafından alınan kararların tamam olabilmesi için gene halkın denetiminden geçmesi. [*Ing.* Semi-representative government; *Fr.* Gouvernement semi-représentatif].
~ **başkanı**, ◘ **Başbakan.**
~ **buhranı (kabine buhranı)**, *siy.* ◘ **Buhran.**
~ **daireleri**, *sosy.* İcra kuvvetini meydana getiren hükûmet örgütü olup, Bakanlıklar, bağımsız genel müdürlükler ve onların meydana getirdiği Bakanlar kurulunu yönelten Başbakanlık ve her birinin içine giren alt-bölümlerden ibaret çok karmaşık bir çok dairelerden ibarettir.
~ **darbesi**, *huk.* Bir ülkede yetkiyi elinde bulunduran bir kişiler topluluğunu, bir meclisi, bir hükûmeti devirmek, yönetimi ele almak üzere girişilen eylem: *Trablus harbi, Balkan harbi, İttihatçıların hükûmet darbesi böyle geçti.* [*Ing.* ve *Fr.* Coup d'état].
~ **doktoru**, İdare teşkilâtında ilin sağlık işlerine bakan hekim.
~ **erkânı**, Devleti yürütme kurulunun başta kabine üyeleri olmak üzere ileri gelen memurları.
~ **etmek**, Ülkenin yönetimini elinde bulundurmak. [*Ing.* To rule, govern; *Fr.* Règner, gouverner, dominer].
~ **gibi karı**, *arg.* İri yarı, etrafı korkutarak sözünü geçiren kadın. Güzel ve dolgun vücutlu kadın. [*Ing.* A woman well-versed in managing her own affairs].
~ **komiseri**, *huk.* İdare hukuku alanında devletin, kamu kurumları ve kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları üzerinde bir denetim ve gözetim aracı. *(Örnek: Ticaret borsalarında, günlük alım-satım işlemlerini, fiyat hareketlerini tarafsız bir denetim altında tutmak amacıyle ticaret bakanlığınca tayin edilen hükûmet komiserleri görevlendirilir. Bunlar, Ticaret kanununa bağlı özel şirketlerdekinden daha etkili bir denetim görevini yerine getirirler).*
~ **konağı**, İl ve ilçelerde başta vali ve kaymakam olmak üzere hükûmet görevlilerinin çalıştığı bina. [*Ing.* Government office *(in a town); Fr.* Hôtel de gouvernement].
~ **merkezi**, Devletin ana organlarının görev gördükleri, toplandıkları yer. [*Ing.* Capital city; *Fr.* Capitale].
☆ *Eşanl.* **başkent, başşehir.**
~ **muameleleri**, *huk.* Hükûmet tasarrufları, hükûmet işlemleri, idarenin, nitelikleri gereği, kazaî denetlemeye tâbi tutulamayan ve iptal dâvasına konu olmayan tasarruflar. [*Ing.* Governmental acts, executive acts; *Fr.* Actes de gouvernement].
~ **reisi**, *huk.* ◘ **Hükûmet başkanı.**
~ **sürmek**, *dey.* Bir ülkeyi yönetmek. [*Ing.* To rule, to reign, to govern, to dominate; *Fr.* Regner, gouverner, dominer].
~ **tasarrufları**, *huk.* Yürütme organının, hükûmet sıfatıyle, siyasî bir amaç güderek yaptığı kabul edilen ve bu sebeple de yargı denetiminin dışına bırakılan birtakım işlemleri. [*Ing.* Acts of state; *Fr.* Actes de gouvernement].

hükûmetçe, z. Hükûmet tarafından.
~ **tesbit edilen azamî fiyat**, *ikt.* Hükûmetin bütün maliyet unsurlarını göz önünde bulundurarak alış ve satış için tespit ettiği fiyat. [*Ing.* Administered price].

hükûmetlik,-ği, i. Hükûmet etme işi.

hüküm.ferma /hükümfermâ/, b. s. *Osm.* < *Ar.* ve *Fars. esk.* Hüküm süren. [*Ing.* Ruling, prevailing].

hükümlü, s. Hüküm giymiş olan *(kimse)*, hakkında ceza verilmiş olan. [*Osm.* Mahkûm; *Ing.* Sentenced, convict; *Fr.* condamné,-ée].

hüküm.name /hükümnâme/, b. i. *Osm.* < *Ar. hükm* + *Fars. teşk. tar. esk.* Bir karar ve hükmü taşıyan resmî kâğıt, mahkeme ilâmı. [*Ing.* ve *Fr.* Verdict].

hükümran /hükümrân/, s. *Osm.* < *Ar. hükm* + *Fars. -ran.* Hüküm ve saltanat süren, bir ülke üzerinde hüküm hakkı olan, egemen. [*Osm.* Hâkim; *Ing.* Sovereign, reigning; *Fr.* Souverain, monarque].
☆ *Eşanl.* **hükümdar, hükümferma.**

hükümranî /hükümrânî/, s. *esk.* § ❶ Hüküm sürenle ilgisi olan. § ❷ i. Hüküm sürme, hükümdarlık.

hükümranlık,-ğı, i. § ❶ Hükümran olma hali, egemenlik: *Eskiden Bulgaristan Osmanlı imparatorluğunun hükümranlığı altında bir prenslikti.* [*Osm.* Hâkimiyet; *Ing.* Sovereignty; *Fr.* Domination, autorité, souveraineté]. ☆ *Eşanl.* **egemenlik.** § ❷ *huk.* Dış ilişkilerde bağımsızlık, karar verme serbestliği.

hükümsüz, s. Geçerliliği olmayan, yürürlükten çıkarılmış, artık hükmü kalmamış: *Bu kanun hükümsüzdür.* [*Ing.* Null, void, invalid, not in effect or force; *Fr.* Nul, désuet, annulé].
☆ *Eşanl.* **yürürlükten çıkarılmış, geçmeyen, iskat edilmiş.**
☆ *Karş.* **geçer, yürürlükte olan, cari, olagelen, hükmü cari olan, hükümlü.**
~ **kılmak**, *huk. (kanun v.b.)* Yürürlükten çıkarmak, kaldırmak, iptal etmek, ilga etmek. [*Ing.* To invalidate, to annul, to make void; *Fr.* Annuler].

hükümsüzlük,-ğü, i. Hükümsüz olma hali, geçersizlik. [*Ing.* Nullity, invalidity; *Fr.* Nullité, caducité].

hülle, i. *Osm.* < *Ar. esk.* § ◉ Eskiden, kocasından üç talâk ile boşanan kadının ona tekrar varabilmesi için önce başka birine nikâh edilmesi yolunda baş vurulan usul

olup, medenî kanunla kaldırılmıştır. [*Ing.* Interim marriage necessary before a divorced couple can remarry; *Fr.* Formalite accomplie lorsqu'un epoux decide de se remarier avec la femme dont il s'etait divorce auparavant]. § ❷ Belden bükülmüş iki parçalı bir giysi. İslâm geleneğine göre cennet giysisinin adı.

hülleci, i. Hülle yapmada kendisinden faydalanılan erkek. [*Ing.* Man who marries a divorced woman on condition of divorcing her in a very short time so that she can remarry her previous husband].

hülya, i. ◘ Hulya.

hüma, hümây /hümâ, humay, i. *Osm.* < *Fars. esk.* § ❶ Hint Okyanusu adalarında bulunan, güvercin büyüklüğünde, zümrüt yeşili kanatlı, kemikle beslenen ve üzerinden geçtiği kimselere zenginlik ve mutluluk getireceğine inanılan mitolojik kuş. Devlet kuşu. [*Ing.* Mythical bird; *Fr.* Oiseau fabuleux dont l'ombre était d'un heureux augure pour ceux qu'elle couvrait pendant son vol]. § ❷ *folk.* ve *ed.* Bir masal kuşu.

hümanist,-ti, i. *Fr. humaniste.* § ❶ Kendini eski dil ve edebiyatları öğrenmeye adayan kişi. [*Ing.* Humanist] § ❷ XV. ve XVI. yüzyılda klasik ilk çağın şaheserlerine yeniden ün kazandıran bilgin ve edebiyatçılara verilen ad. ◘ **HÜMANIZM.** § ❸ Eski edebiyatların öğrenimini yapan kişi § ❹ Sistemini, insanla ilgili temel niteliklerin gelişmesi üzerine kuran filozof. § ❺ s. Hümanizm ile ilgili olan: *Hümanist doktrinler.* [*Ing.* Humanistic; *Fr.* Humanistique].

hümanistik, s. *Fr. humanistique. paleografi.* XV. yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren İtalyan hümanistlerinin, eskiçağ yazarlarının eserlerini kopya ederken kullandıkları yazıya denir. *(Bu X. ve XI. yüzyıl kitaplarından örnek alınan bir küçük harftir. Bu yazıya XV. yüzyılda littera, antique, rotonda, tonda, romana adları verildi. İtalyan yazıcıları karolin veya Fransız küçük harfini taklit eden bu küçük harfi kolaylıkla benimsediler. Çünkü İtalya'da köseli harfin yanında yuvarlak bir küçük harf kullanılıyordu. Hümanistik yazı «yuvarlak» veya «romen» denilen matbaa harflerine temel teşkil etti)*

humanitarizm, i. *Fr. humanitarisme. ahl.* İnsancıl duygu ve davranışlar. [*Ing.* Humanitarism].

hümanite, i. *Fr. humanité.* ◘ **İnsanlık.**

humaniter, s. *Fr. humanitaire.* İnsanlıkla ilgili ve insanlığın yararına işlerle uğraşan. [*Ing.* Humanitarian].

hümanizm, i. *Fr. humanisme* < *Lat. fels.* ve *sosy.* (a) Eski Yunan ve Latin kültürünü en yüksek kültür örneği olarak alan ve ortaçağın iskolastik düşünüşüne karşı XIV. yüzyıl Avrupa'sında doğan ve gelişen felsefe, bilim ve sanat görüşü; (b) İnsanlık sevgisini en yüce amaç ve olgunluk sayan doktrin; herhangi bir toplumun, kendideğer sistemine göre savunduğu insan ideali. İnsandaki temel niteliklerin geliştirilmesini amaç edinen zihnî ve felsefî eğilimlerin tümü. [*Ing.* Humanism].

hümayun /hümayûn/, s. *Osm.* < *Fars. esk.* § ❶ «*Kutlu, mutlu, uğurlu*» anlamında olan bu sıfat eskiden yalnız padişahlarla ilgili şeyler için kullanılırdı: *Sarayı hümayun.* [*Ing.* Royal, imperial; *Fr.* Royal, imperial,-ale]. § ❷ Padişaha ait hükümdarla ilgili. [*Ing.* Royal, imperial; *Fr.* Impérial]. § ❸ *müz.* Türk musikisinde düğâh perdesinde karar kılan bir makam. § ❹ *dok. esk.* Bir çeşit kumaş. *(Hassa denilen bezin yumuşak ve en iyi cinsidir. Elbise kumaşlarının altına astar olarak konurdu).* § ❺ *tar.* Osmanlı padişahlarına ait bir ta'zim sözü: *Saray-ı hümayun, hazîne-i hümayun.*

hümik, s. *Fr. humique.* Hümüs kapsayan veya hümüsten meydana gelen. *(Çoğunlukla Hümifer ile eşanlamlı olarak kullanılır).* [*Ing.* Humic].

humilis, i. *Lat.* Bulutların sınıflandırılmasında, kümülüs bulutunun dikey yönde hafifçe uzanmış ve daha yassı olarak yayılmış karakteristik tipi. [*Ing.* ve *Fr.* Humilis].

hümin, i. *Fr. humine.* Hümüsün özgül bileşeni. [*Ing.* Humin].

hümoresk, i. *Fr. humoresque.* Genellikle canlı ve tutkulu bir gidişi olan çalgı parçası *(Kaynağı romantizme dayanan hümoresk'in belirli kuruluş kuralları yoktur. Schumann'ın piyano, Dvorjak'ın keman için bestelediği hümoreskler çok ünlüdür).* [*Ing.* Humoresque].

hümorizm, i. *Fr. humorisme. tıp.* ◘ **Suyukculuk.**

hümur, i. *ed.* Ümitsiz bir neşelilik.

hümüs, i. *Fr. humus.* Toprağın koloidal bölümünde bulunan ve organik gereçlerin dönüşmesinden meydana gelen koyu kahverengi madde. ⊛ **ham** ~, *trm.* ◘ **Ham**[1].

hümüsleşme, i. *trm.* Bitki ve hayvan artıklarının başlangıçtaki yapı veya şekillerinin tefrik edilemeyecek derecede parçalanma işlemi veya durumu. [*Ing.* ve *Fr.* Humification].

☆ *Eşanl.* **hümifikasyon.**

hümüsleştirme, i. Organik maddeleri hümüse dönüştürme. *(Bu geçişteki hız ve özel şartlar toprakbilim için çok önemlidir).* [*Ing.* ve *Fr.* Humification].

☆ *Eşanl.* **humifikasyon.**

hümüslü, s. § ❶ Organik maddesi hümüse dönüşmüş *(toprak hk).* [*Ing.* Humified; *Fr.* Humifié,-ée]. § ❷ Hümüsçe zengin *(toprak hk.). (Havada kurutulmus toprakta organik maddelerin oranı yüzde ikiyi geçerse, bu topraklar hümüsçe zengin sayılır).* [*Ing.* Humus bearing; *Fr.* Humifère].

~ **Alp toprağı**, Hümüsçe çok zengin toprak.

hüner, i. *Osm.* < *Fars.* § ❶ Ince ve sasırtıcı ustalık, marifet. [*Ing.* Skill, art; *Fr.* Habilete, art]. ☆ *Eşanl.* **el yatıklığı, maharet, meleke, mümarese,** ☆ *Karş.* **acemilik, çaylaklık** *(argo).* § ❷ Bilme, bilgi, biliş. [*Ing.* Knowledge; *Fr.* Connaissance]. § ❸ *mec.* Kurnazlık. [*Ing.* Ruse, cunningness, shrewdness; *Fr.* Ruse. ☆ *Karş.* **saflık, budalalık, enayilik.**

~ **göstermek**, *dey.* Ustalığını, maharetini ortaya koymak, herkesin harcı olmayan bir işi yapmak. [*Ing.* To exhibit skill, talent, cleverness; *Fr.* Faire preuve d'habilete, faire preuve de dexterite].

~ **satmak**, *dey.* Kendinde olmayan bir yeteneği varmış gibi göstermek. [*Ing.* To pretend to be clever].

hünerli, s. § ❶ Elinden iş gelen, hüneri olan *(kimse)*, marifetli. [*Ing.* Skilful, clever; *Fr.* Habile, adroit,-oite]. § ❷ Hünerle, ustalıkla yapılan *(şey).* [*Ing.* Ingeniously done; *Fr.* Ingenieusement]. ☆ *Eşanl.* **sanatkârane.**

hünersiz, s. § ❶ Hüneri olmayan *(kimse)*, marifetsiz. [*Ing.* Without talent, inartistic, clumsily made; *Fr.* Inhabile, sans talent]. § ❷ Hünerle yapılmayan, hüner istemeyen *(şey)*, herhangi bir özelliği olmayan.

hüner.ver, b. s. *Osm.* < *Fars. esk.* ◘ **Hünerli.**

hüngürdemek, f. § ❶ Hıçkırarak ve çırpınarak ağlamak. [*Ing.* To sob violently; *Fr.* Pleurer en sanglotant, pleurer à chaudes larmes]. § ❷ *(Eskiden dervişler zikrederken)* Coşkun ses çıkarmak.

hüngür hüngür, z. *yans.* Yüksek sesle ve hıçkıra hıçkıra ağlamayı anlatır. [*Ing.* Sobbingly; *Fr.* Avec des sanglots].

~ ~ **ağlamak**, Hıçkırarak ağlamak. [*ing.* To sob; *Fr.* Sangloter].

hüngürtü, i. Hüngür hüngür ağlarken, hüngürderken çıkan ses. [*Ing.* Sobbing; *Fr.* Sanglot].

☆ *Eşanl.* **höngürtü.**

hünkâr /hünkâr/, i. *Osm.* < *Fars. hundkâr* veya *hundgâr. tar.* Osmanlı Imparatorluğu zamanında padişahlara verilen ünvan: *Hünkâr dairesi, Hünkâr yaveri.* [*Ing.* Sovereign, sultan; *Fr.* Souverain]. ⊛ ~ **a çatmak,** *den. tar.* Harem'de, Harem dairesine mensup kadınların hünkâra *(padişah)* rastlaması. *(Hünkâra çatmak hürmetsizlik sayıldığı için bundan çekinilirdi).* [*Ing.* To encounter the Sultan in the *Harem (a woman)*].

~ **çavuşu,** *teşk. tar.* Osmanlı sarayını muhafaza, haberleri tebliğ ve davet işleriyle görevli memur. */Resmî adı maiyeti seniye çavuşu idi/.*

~ **defteri,** *teşk. tar.* Saraydaki erkek ve kadın memurların, müstahdemlerin adlarının yazılı bulunduğu defter. *(Şahıslarının adlarından başka görevleri, memleketleri, saraya giriş tarihleri yazılırdı).*

~ **(padişah) dirliği,** ◘ **Dirlik.**

~ **gemisi,** *den. tar.* Padişahlara mahsus, baştarda cinsinden gemi. *(Diğer baştardalar gibi yirmi altı veya otuz altı oturaklı olurdu. Uzunluğu 210-216 kadem arasında değişirdi. Her bir küreği yediser nefer çekerdi. Baş tarafından üç top, çıkmaları üzerinde de dört veya beş harf top bulunurdu. Diğer gemilerden ayırmak için direk, tekne ve kürekleri yeşil boyanırdı. Sancağı da yeşil olurdu. «Vardiya başı» geminin reisi idi).*

~ **hasekisi,** *ask. tar.* ◘ **Haseki.**

~ **imamı,** *tar.* Namazlarda padişahlara imamlık eden görevli. *(Hünkâr imamları üç taneydi. Birinci imama başimam denirdi. Cuma ve bayram namazlarında hükümdar namına onun gittiği camilerde namaz kıldırırdı. Hünkâr imamları bilimsel amaçları çok az da olsa bu mevkiye gelir gelmez müderris olurlardı. Aralarında kazasker olanlarda vardı. Cülus merasimlerinde ve bayram tebriklerinde hünkâr tahtına oturmadan önce imamı, hünkârın sağlığı ve devlet için dua ederdi).* [*Ing.* The **imam** whose duty is to lead the namaz when the Sultan is present].

~ **imamı gibi,** *dey.* Kendini önemli bir kişiymiş gibi gösterenler için kullanılır. [*ing.* With an air of great importance]..

~ **kalfası,** *teşk. tar.* Padişahların hizmetlerini gören kadınlara verilen ad.

~ **kayığı,** *den. tar.* Padişahların gezme veya resmî ziyaretlerde bindikleri kayığa verilen ad. *(Bu kayıkların som gümüş parmaklıkları ve yine gümüşten dört sütun üzerinde duran bir köşkü vardı. Köşkün döşemesi kırmızı saçaklı çuhadan olurdu. Kayıkta üç tane fener bulunurdu. Padişah köşkün içinde otorur, arka tarafta dümende ise bostancıbaşı dururdu).*

~ **macunu,** Padişahlar için çeşitli bahar, misk ve amberden hazırlanan özel macun. *(Bu macun başlala kulesinde, başlalanın denetimi altında yapılırdı).*

~ **mahfili,** *mim.* Camilerde padişahların namaz kılmalarına ayrılmış, özel kapısı ve merdiveni olan yüksekçe yer. [*Osm.* Kusare, maksure; *Ing.* Maqsura; *Fr.* Tribune impériale, claustrum].

~ **müezzini,** Padişah namaz kılarken müezzinlik yapan kimse. *(Hünkâr müezzinlerine müezzini has veya müezzinini hassa denirdi).* [*Ing.* Muezzin in the palace mosque who also calls the ezan on Fridays and festal occasion when the Sultan goes to other mosques for prayer].

~ **sandalcıbaşısı,** *den. tar.* Padişahların saltanat veya tebdil kıyafetle deniz seyahatlerinde sandal, filika veya saltanat gemisinde görevli olarak bulunanlara verilen ad. *(Bostancılardan sayılan bu sandalcılara eskiden «hamlacı» denirdi).*

~ **sofası,** *tar.* Osmanlı devletinde Kanunî Sultan Süleyman zamanında yapımına başlanan Yeni Saray'ın ilk yaptırılan kısmı.

hünkâr.beğendi, b. i. § ❷ *bot.* Iki-çenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Zakkumgiller *(Apocynaceae)* familyasından, anayurdu Güney Afrika olan, çalımsı bir bitki. Çiçekleri küçük, beyaz, güzel kokulu ve birçoğu biraradadır. Süs bitkisi olarak İstanbul'da yetiştirilir. [*Lat. Acocanthera spectabilis; Ing.* Acocanthera]. § ❷ *mutf.* Salçalı etle servis yapılan patlıcan ezmesi. *(Hazırlanışı: Beğendilik patlıcanlar ateş üzerinde çevrile çevrile pişirilir. Un ile yağ hafifçe kavrulur, sonra patlıcanlar içine katılır ve eze eze karıştırılır; sonra bu karışıma yeterince sıcak süt yedirilir. Ateşten alınmadan önce rendelenmiş kaşar veya gravyer peyniri ve tuz katılır. Daha*

önce hazırlanan taş kebabı yanında servis yapılır). [*Ing.* Dish of pureed eggplant].

hünkârî /hünkârî/, s. *esk.* Hünkârla ilgili.

~ **kâğıt, kâğıtç.** *esk.* Osmanlı devleti zamanında sadrazamların padişahlara yazdıkları yazılarda kullanılan bir çeşit iyi cins kâğıt.

☆ *Eşanl.* **arz kâğıdı.**

hünnap,-bı, i. *Osm.* < *Ar. ünnâb* > *hünnâb. bot.* § ● İki-çeneklîler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Cehrigiller *(Rhamnaceae)* familyasından, Doğu Akdeniz'den başlayarak Güney ve Doğu Asya'ya, Kore ve Japonya'ya kadar yayılmış olan, Türkiye'de Batı ve Güney Anadolu'da yetiştirilen, çalı veya 8-10 m. ye kadar boylanabilen ufak bir ağaç. Yaprakları uzunca, oval veya mızrak gibi, kısa saplı, kenarları ince dişli, ucu küt ve 3 damarlı olup almaşık olarak dizilmiştir. Sarı renkli çiçekleri, 3-5 tanesi bir arada simoz durumunda kurullar oluştururlar. Meyva oval biçimli, 2-3 sm. büyüklüğünde bir drupadır. Ekzokarp derimsi ve ince, pulpa sarı renkli ve tatlı lezzetlidir. Meyvaları *(Fructus Jujubae)* ndan şeker, tanen ve müsilajlı maddeler bulunur. Tamamen olgunlaştıktan sonra meyvaları güneşte kurutulur ve yumuşatıcı, balgam ve idrar söktürücü, peklik verici olarak kullanılır. [*Lat. Zizyphus jujuba = Z. vulgaris = Rhamnus zizyphus; Ing.* Chinese date, jujube tree; *Fr.* Jujubier]. ☆ *Eşanl.* **çiğde.** § ❷ Hünnap ağacının meyvesi. [*Ing.* Chinese date, jujube; *Fr.* Jujube].

~ **ağacı,** *bot.* ◘ **Hünnap**[1].

hünnapgiller, ç. b. i. *bot.* ◘ **Cehrigiller.**

hünnapsı, s. Hünnaba benzer.

~ **halka,** *anat.* Kürek kemiği üzerindeki hünnapsı çukur çevresinde yer alan ve bu çukurun derinliğini artırmağa yarayan telsel kıkırdak halka.

hünsa /hünsâ/, s. ç: **hünâs.** *Osm.* < *Ar.* ◘ **Erdişi.**

hünsalık,-ğı, i. *Osm.* < *Ar.* ◘ **Erdişilik.**

hür,-rrü, i. *Osm.* < *Ar.* Başkasının emir ve kumandası altında olmayan. [*Ing.* Independent, free, liberated; *Fr.* Independent, libre].

☆ *Eşanl.* özgür.

☆ *Karş.* **bağlı, kayıtlı, tâbi, emir kulu, köstekli** *(davranışları),* **manili, tutsak, esir.**

hürle, i. Bir cins burçak. [*Lat. Pinsum arvense*].

hürlük,-ğü, i. *sosy.* ◘ **Özgürlük.**

hürmet,-ti, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Büyüklere, yaşlılara veya değeri yüksek olanlara karşı duyulan sevgiyle çekinme. Karışık bağlılık duygusu. [*Ing.* Respect, reverence; *Fr.* Respect, révérence]. ☆ *Eşanl.* **saygı.** § ❷ Haram olma hali: *Şarabın hürmeti.* ☆ *Eşanl.* **haramlık.**

~ **etmek,** Saymak, itibar göstermek. [*Ing.* To respect, honour; *Fr.* Respecter, honorer].

☆ *Eşanl.* **saygısı olmak, hürmet etmek, hürmetli olmak, saygı göstermek, hürmet göstermek, itibar etmek, iltifat etmek, önemsemek, mühimsemek, umursamak, ıplemek** *(argo),* **takmak** *(argo).*

hürmeten, z. *Osm.* < *Ar.* Saygı olsun diye, ikram amacıyle. [*Ing.* Out of respect; *Fr.* Par respect].

hürmetli, s. § ❶ Sayın. [*Ing.* Respectable, venerable; *Fr.* Respectable, vénérable]. § ❷ *alay.* Oldukça büyük, okkalı. [*Ing.* Rather big; *Fr.* Important,-ante, grand].

hürmetlice, s. § ❶ Sayın. § ❷ Şeref ve onur sahibi. § ❸ *mec.* Büyük, okkalı. [*Ing.* Rather large, biggish; *Fr.* Assez grand ou important].

hürmetlû, s. Başka din adamlarından piskopos ve metropolitlere verilen resmî unvan.

hürmetsizlik -ği, i. Saygısızlık, saygı göstermeme. [*Ing.* Disrespect, irreverence; *Fr.* Irrespect, irrévérence].

Hürmüz, Hürmüzd, öz. i. § ● Eski Iran'ın mazdeizm ve zerdüşt dininde, dünyaya hâkim sayılan iki ilâhtan iyilik ilâhı. [*Ing.* Ormuz]. § ❷ Erkek adı.

hürredek, z. Hücum ederek, hep birden.

hürriyet,-ti, i. *Osm.* < *Ar. hürr* § ● Özgürlük. Hür ve serbest olma hali. [*Osm.* Serbestî; *Ing.* Liberty, freedom; *Fr.* Liberté]. ☆ *Eşanl.* **erkinlik.** § ❷ Zorba bir iktidarın baskısı altında bulunmayan bir halkın durumu. [*Ing.* Freedom, liberty; *Fr.* Liberté]. ☆ *Eşanl.* **özgürlük.** § ❸ Yabancı bir devletin egemenliği altında bulunmayan bir ülkenin durumu. [*Ing.* Liberty, independence; *Fr.* Liberté, indépendance]. ☆ *Eşanl.* **bağımsızlık.** § ❹ Tutsak olmayan, birinin egemenliği altında bulunmayan bir kimsenin durumu. [*Ing.* Independence, liberty; *Fr.* Liberté]. § ❺ Yasak edilmeyen her şeyi yapma, engellenmeden hareket etme gücü: *Eğlenme hürriyeti. Gezi hürriyeti.* [*Ing.* Liberty; *Fr. Liberté*]. § ❻ Herhangi bir dış sebep ve maksat dışında, kendi kendimize karar verebilme yetisi. [*Ing.* Liberty; *Fr.* Liberté] § ● *(Nesneler hk.)* Engel, baskı, zorlama, yokluğu: *Basın hürriyeti.* [*Ing.* Liberty; *Fr.* Liberté]. § ❽ *(Geniş anlamda)* 9 Temmuz 1908'de meydana gelen özgürlük hareketi.. § ● *huk.* (a) Yasaklayıcı veya kısıtlayıcı kurallar dışında, kendi kararına göre davranma gücü; (b) Kişilere, belli bir alanda hareket serbestliği tanınmasını ifade eden haklar veya bunların tümü. [*Ing.* Liberty; *Fr.* Liberte]. ⊙ ~ **i bağlayıcı ceza,** *huk.* Suç işleyen birinin, bir yerde kapalı bulunmasını zorunlu kılan ve bu şekilde hürriyetinin elinden alınmasını gerektiren cezalar. [*Ing.* Penalty (punishment) restricting personal liberty]. ⊙ **bilim ve sanat** ~ **i,** *huk.* Kişilerin, bilim ve sanatı objektif olarak öğrenme, öğretme, açıklama, yayma ve bu alanda her türlü araştırmayı yapabilme serbestliği. ⊙ **cemiyet** ~ **i,** *huk.* ◘ **Cemiyet.** ⊙ **çalışma** ~ **i,** *huk.* ◘ **Çalışma.** ⊙ **çalışma ve sözleşme** ~ **i,** *huk.* Kişilerin, yaşama imkânı sağlayacak kaynaklar elde edebilmek amaç ve şartıyle dilediği alanda çalışma, âkidini seçerek konusunu dilediği gibi düzenleyebileceği sözleşmeler yapabilme serbestliği. ⊙ **dernek kurma** ~ **i,** *huk.* Kişilerin, düşünce, bilgi ve faaliyetlerini, ekonomik olmayan bir amaca yönelterek yeni bir tüzel kişi çerçevesinde devamlı şekilde biraraya gelmeleri yani dernek kurmaları bakımından sahip bulundukları serbesti. ⊙ **din** ~ **i,** *huk.* ◘ **Din.** ⊙ **düşünce** ~ **i,** *huk.* ◘ **Düşünce özgürlüğü.** ⊙ **eğitim ve öğretim** ~ **i,** *huk.* ◘ **Eğitim.** ⊙ **ferdî** ~, *huk.* Kişiye kanun ve yargı kuvvetinin gözetimi altında temin edilen kudret ve yetkilerdir. ☆ *Eşanl.* **kişisel özgürlük.** [*Ing.* Individual liberty; *Fr.* Liberté individuelle]. ⊙ **grev** ~ **i,** *huk.* ◘ **Grev.** ⊙ **haberalma** ~ **i,** *huk.* ◘ **Haberalma.** ⊙ **haberleşme** ~ **i,** *huk.* ◘ **Haberleşme.** ⊙ **hak arama** ~ **i,** *huk.* ◘ **Hak**[2]. ⊙ **iktisadî** ~, *huk.* Her türlü işletmeyi kurma ve yönetme, herhangi bir meslekte çalışma ve ihtiyaçların giderilmesini amaçlayan her türlü anlaşmayı imzalama hakkı. [*Ing.* Economic liberty; *Fr.* Liberté économique]. ⊙ **kişi** ~ **i,** *huk.* Kişinin kendi bedeni üstünde sahip olduğu hakkı, can güvenliği ve vücut bütünlüğünün masum olması ile, güven içinde serbestçe hareket edebilmesi. [*Ing.* Individual liberty; *Fr.* Liberté individuelle]. ⊙ **seyahat** ~ **i,** *huk.* Kişinin insan olarak sahip bulunduğu, dilediği şekilde yer değiştirebilme serbestliği. [*Ing.* Liberty of journey; *Fr.* Liberte de voyage]. ⊙ **siyasî** ~, *huk.* Halkın kendisini doğrudan doğruya veya seçtiği temsilciler vasıtasıyle yönetme hakkı. [*Ing.* Political liberty; *Fr.* Liberté politique]. ☆ *Eşanl.* **siyasal özgürlük.** ⊙ **toplantı** ~ **i,** *huk.* Anayasanın yurttaşlara toplantı yapmak ve bir sorun hakkında toplu olarak fikrini bildirmek konusunda tanıdığı hak. *(Bu hak, bazı kanunlarla, ancak kamu düzeni ve vatanlaşların hakları ihlâl edildiği zaman, sınırlandırılmış bulunmaktadır).* [*Ing.* Freedod of meeting; *Fr.* Liberté de réunion]. ⊙ **vicdan ve din** ~**i,** *huk.* Kişilerin vicdanî ve dinî inançlarında, söz konusu inançlara uygun ibadet, âyin ve törenler düzenlemek ve bunlara katılmakta, **dinî inanç ve kanaatlerini** açıklamak ve açıklamamakta serbest olması. [*Ing.* Liberty of worship, freedom of worship; *Fr.* Liberté du culte]. ⊙ **yerleşme** ~**i,** *huk.* Kişinin ikametgâhını veya konutunu, oturma yerini seçmek veya bu yerl değiştirebilmek konusunda sahip bulunduğu serbesti. [*Ing.* Liberty of settlement; *Fr.* Liberté d'établissement].

hürriyetçi, s. Hürriyet isteyen, hürriyet taraflısı, hürriyet fikrini savunan. [*Ing.* Libertarian; *Fr.* Libertaire].

hürriyetsiz, s. Hürriyeti olmayan: *Hürriyetsiz memleket.*

hürriyetsizlik,-ği, i. Hürriyet yokluğu. [*Ing.* Lack of liberty; *Fr.* Manque de liberté].

hürya /hürrya/, z. *yans.* Hep birden; kalabalık bir şekilde: *Kapı açılınca hürya içeri girdiler.* [*Ing.* In a rush, in a sudden burst *(of a crowd, etc.)*].

~ **etmek,** *dey.* Bir yerden çıkmak veya bir yere girmek üzere hep birden atılmak. [*Ing.* To rush; *Fr.* Se jeter, se lancer, s'élancer].

hüsam /hüsâm/, i. *Osm.* < *Ar.* § ● *esk.* Iyi bilenmiş, keskin kılıç. [*Ing.* Sharp sword]. § ❷ *(Hüsamettin'in kısa söylenişi) esk.* Erkek adı.

hüseynî[1], i. *Osm.* < *Ar. kıyf. esk.* Eskiden kadın elbiselerini süslemede kullanılan ipek, yün veya pamuktan yapılma şerit, kaytan, saçak türünden süsler. [*Ing.* Cord or fringe used to decorate women's garments].

hüseynî[2], i. *Osm.* < *Ar. müz.* Türk musikisinin 6 numaralı basit makamının adı. Altı yüzyıllık bir geçmişi olduğu sanılıyor. Eskiden türk musikisinde değişik adlarla kullanılıyordu. Bugün hüseynî makamdan örnek olarak 969 eser vardır. Makamlar listesinde 7. sıraya girer. Hüseynî beşlisine uşşak dörtlüsü eklenerek yapılır. Hüseynî beşlisi ile dügâh *(la)* perdesinde kalır. Güçlüsü, beşli ile dörtlüsünün birleştiği 5. derecesi olan hüseynî perdesidir. Dizisi çıkıcıdır. Dizisinde niseb-i şerif'ten 8 tane vardır. Orta sekizlisinin sesleri pestten tize doğru, çıkıcı olarak söyledir: Dügâh, segâh, çargâh, neva, hüseynî, evc, gerdaniye ve muhayyer. Donanımına *si* için bir koma bemolü *(segâh)* ve *fa* için bir bakiyye diyezi *(evc)* konur. Hüseynî'nin inici şekli muhayyer'dir. Hüseynî makamında bestelenen saz eserleri arasında Lavtacı Andon Efendinin pesrev ve saz semaisi en çok çalınan eserlerdir. Dini eserlerin ruhanî havasına oldukça uyan bu makamın en güzel örnekleri arasında *La Mevlevî Ayini*'ni ve *Yürük Semai Tevşih*'ini saymak yerinde olur.

~ **beşlisi,** *müz.* Türk musikisinde basit makamların teşkiline yarayan «5» numaralı beşli. Doğal durağı dügâh *(la)* perdesidir. Aralıkları çıkıcı olarak pestten tize doğru, inici olarak tizden peste doğrudur.

~ **perdesi,** *müz.* Türk musikisinde tiz sekizlinin 9. perdesi. Orta sekizlide «*hüseynî-aşiran*» veya «*aşiran*» olur. Tiz sekizlide «*tiz hüseynî*» adlarını alır.

hüseynî.aşiran, b. i. *Osm.* < *Ar. hüseynî* + *aşirân. müz.* Türk musikisinde bir bileşik makam. ☆ *Eşanl.* **vechi hüseynî.** ⊙ ~ ~ **da bayati,** *müz.* Uşşak ve bayati makamlarının hüseynî-aşiran perdesindeki şeddi. *(Inici kullanılırsa bayatî, çıkıcı kullanılırsa uşşak olur).* ⊙ ~ ~' **da çargâh,** *müz.* Çargâh makamının hüseynî-aşiran perdesindeki şeddi. *(Batı musikisindeki mimajör'e karşılıktır. Güçlü 5. derece olan buselik perdesidir).* ⊙ ~ ~ **da gerdaniye,** *müz.* Gerdaniye bileşik makamının aşiran perdesindeki şeddi. *(Sadettin Arel bir ilâhisinde bunu kullandı. Gerdaniye'yi meydana getiren hüseynî ve rast dizilerinin aşiran perdesindeki şedlerinde güçlüleri olan buselik perdesi birinci güçlüdür).* ⊙ ~ ~ **da hüseynî,** *müz.* Hüseynî ve muhayyer makamlarının hüseyni-aşiran perdesindeki şeddi. *(Çıkıcı olarak kullanılırsa hüseynî, hüseynî, inici olursa muhayyer olur. Güçlü 5. derece olan buselik perdesidir).* ⊙

~ ~ da kürdî, ◘ Aşk. ◉ ~ ~ da muhayyer, *müz.* Hüseynî ve muhayyer makamlarının hüseynî-aşiran perdesindeki şeddi. *(Inici olarak kullanılır).* ◉ ~ ~ da rast, *müz.* Gerdaniye makamının aşiran perdesindeki şeddi. *(Aşiranda hüseynî gibi fa ve do bakiye diyezleri /evc ve nîm hicaz/ ile donanır).* ◉ ~ ~ da uşşak, *müz.* ve bayatî makamlarının hüseynî-aşiran perdesindeki şeddi. *(Çıkıcı olarak kullanılırsa uşşak olur. Güçlü 4. derece olan dügâh perdesidir).* ◉ ~ ~ da zengule, ◘ Suzidil. ◉ ~ ~ perdesi, ◘ Aşiran.

hüseyni.buselik, b. i. *Osm.* < *Ar. hüseynî* + *Fars. büselik. müz.* Türk musikisinde bileşik bir makamın adı. *(70 yıl önce Kâzım Uz tarafından meydana getirildi. Bugün bu makamdan beş parça vardır).*

hüseyni.gerdaniye, b. i. *Osm.* < *Ar. hüseynî* + *Fars. gerdâniye. müz.* Türk musikisinin altı yüzyıllık bir bileşik makamı. *(Elde örneği yoktur).*

hüseynî.geveşt, b. i. *Osm.* < *Ar. hüseynî* + *Fars. geveşt. müz.* Türk musikisinin altı yüzyıllık bir bileşik makamı. *(Elde örneği yoktur).*

hüseynî.horasanî, b. i. *Osm.* < *Ar. hüseynî* + *horâsânî. müz.* Türk musikisinin üç yüzyıllık bir bileşik makamı. *(Elde örneği yoktur).*

hüseynî.kürdî, b.i. *Osm.* < *Ar. hüseynî* + *kürdî. müz.* ◘ Hüseyni-zemzeme.

hüseynî.nevrûz, b. i. *Osm.* < *Ar. hüseynî* + *Fars. nevruz. müz.* Türk musikisinin altı yüzyıllık bir bileşik makamı. *(Elde hiç örneği yoktur).*

hüseynî.rehavi, b. i. *Osm.* < *Ar. hüseynî* + *rehâvi. müz.* Türk musikisinin altı yüzyıllık bir makamı. *(Elde hiç örneği yoktur).*

hüseynî.saba, b. i. *Osm.* < *Ar. hüseynî* + *Sabâ. müz.* Türk musikisinde bileşik bir makamın adı. *(Halen magrıp arap musikisinde kullanılmaktadır. Hüseynî makamına güçlüsünde /çargâh (do) kalan bir saba eklenerek yapılmıştır/).*

hüseynî.şehnaz, b. i. *Osm.* < *Ar. hüseynî* + *Fars. şehnâz. müz.* Türk musikisinin altı yüzyıllık bir bileşik makamı. *(Elde örneği yoktur).*

hüseynî.zemzeme, b. i. *Osm.* < *Ar. hüseynî* + *Fars. zemzeme. müz.* Türk musikisinde bileşik bir makam.

hüsnî /hüsnî/, s. *Osm.* < *Ar. hüsn'.* § ❶ *esk.* Güzellikle ilgili. [*Ing.* Pertaining to goodness and beauty ;*Fr.* Qui a rapport a la beauté]. § ❷ .i *(Hüsnü şeklinde)* Erkek adı.

hüsniyânım, s. *arg.* Kendini beğenen, kendini öven *(kız, kadın).*

hüsniyât /hüsniyât/, i. *esk.* Güzel olan işler. [*Ing.* Beautiful and good qualities, embellishments, good effects; *Fr.* Bonne qualités, mérites].

hüsniye, s. § ❶ *esk.* **Hüsnî**'nin dişili. § ❷ i. Kadın adı.

hüsnübey, s. *arg.* Kendini beğenen, kendini öven *(adam).*

hüsnü.güzel, b. i. *bot.* Iki-çenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Bileşikgiller *(Compositae)* familyasından, camekânlarda yetiştirilmeye elverişli olan, sarı çiçekli ve güzel yapraklı bir süs bitkisi. [*Lat.* ve *Ing. Cineraria; Fr.* Cinéraire].

hüsnü.hal,-li /hüsnühâl/, b. i. *Osm.* < *Ar. esk.* Bir kimsenin gidişinde, yaşayışında ve durumunda yolsuz ve kötü bir tutum bulunmama hali. [*Ing.* Good conduct; *Fr.* Bonnes moeurs, bonne conduite, morale]. ☆ *Eşanl.* iyi hal.

~ kâğıdı, Bir kimsenin iyi ve doğru tanındığını gösteren ve mahalle muhtarlığı, okul müdürlüğü, polis dairesi gibi resmî yerlerden verilen belge. [*Ing.* Certificate of good conduct; *Fr.* Document de bonnes moeurs].

☆ *Eşanl.* iyi hal belgesi, hüsnühal şahadetnamesi.

~ şahadetnamesi, *huk.* ◘ Hüsnühal kâğıdı.

hüsnü.kabul,-lü /hüsnükabûl/, b. i. *Osm.* < *Ar. esk.* Iyi karşılayış. [*Ing.* Friendly reception; *Fr.* Bon accueil].

hüsnü.kuruntu, b. i. *Osm.* < *Ar.* ve *T. alay.* Herhangi bir durumu safça kendinden yana iyiye yorma: *O, senin hüsnükuruntun.* [*Ing.* Wishful thinking, fond imagination; *Fr.* Vain espoir].

☆ *Eşanl.* düş, imge, sanı, tahayyül, hülya, hayal.

☆ *Karş.* gerçek, hakikat, realite.

hüsnü.muamele, b. i. *Osm.* < *Ar. esk.* Güvan besleme, iyi gözle bakma. [*Ing.* Good treatment; *Fr.* Bon traitement, affabilite].

hüsnü.nazar, b. i. *Osm.* < *Ar. esk.* Güven besleme, iyi gözle bakma. [*Ing.* Esteem and consideration; *Fr.* Sympathie].

hüsnü niyet,-ti, b. i. *Osm.* < *Ar. esk.* Bir kimse veya bir iş hakkında kötü düşünce beslemeyis, temiz yüreklilik, yürek temizliği, temiz dilek: *Benim hüsnüniyetle söylediğim sözleri fenaya çekti. Üzerinize aldığınız işi hüsnüniyetle yürütünüz. O hüsnüniyet sahibi bir adamdır.* [*Ing.* Bona fides, good will, good intention, good faith; *Fr.* Bonne intention]. ☆ *Eşanl.* iyiniyet. ◉ objektif ~, *huk.* Kanun, örf ve âdetten başka, insanlar arasındaki ilişkileri düzenleyen, hukuk dışı, ahlâk, âdap, haysiyet, doğruluk nezahet gibi objektif esaslara uygunluk demektir. ◉ sübjektif ~, *huk.* Insanların hukukî ilişkilerinde kanun tarafından korunan bilgi ve niyetleridir.

hüsnüniyetle, z. Iyi niyetle. [*Ing.* In good faith, bona fide; *Fr.*

hüsnü.tâbir, b. *i. esk.* § ❶ Iyiye yorma. § ❷ Güzel ifade. [*Ing.* Euphemism].

hüsnü.tedbir, b. i. *Osm.* < *Ar. esk.* Güzel *(iyi, yerinde)* tedbir. [*Ing.* Thoughtful management].

hüsnü.telâkki /hüsnütelâkkî/, b. i. *Osm.* < *Ar. esk.* Iyi karşılama, iyiye yorma. [*Ing.* Favorably biased interpretation; *Fr.* Accueil].

hüsnü.teveccüh, b. i. *Osm.* < *Ar. esk.* Sevgi ile karışık beğenme. [*Ing.* Kindly treatment, good will].

hüsnü.yusuf, b. i. *Osm.* < *Ar. esk. bot.* Iki-çenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Karanfilgiller *(Caryophyllaceae)* familyasından bahçelerde çok yetiştirilen bir karanfil türü. [*Lat. Dianthus barbatus*; *Ing.* Sweet william, bunch pink; *Fr.* Jalousie, œillet de poète]. ◘ *ŞEKİL: 132.* — ÇİÇEKLER III.

hüsnü.zan, b. i. *Osm.* < *Ar. hüsn-i zann.* Birisi için iyi fikirde olma, kendini iyi sanma. [*Ing.* Good opinion (respecting a person); *Fr.* Opinion favorable].

hüsran /hüsrân/, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Zarar, kayıp, ziyan. [*Ing.* Loss; *Fr.* Perte]. § ❷ Yokluk acısı; beklenilen bir şeyin elde edilememesinden duyulan acı, mahrumiyet, yoksulluk. [*Ing.* Disappointment, frustration; *Fr.* Desappointement, frustration]. § ❸ Bir olay karşısında duyulan acı, kuvvetli hüzün. ◉ ~ a uğramak, *dey.* Bir tasarıdan beklenen sonucun elde edilmemesi üzerine acı çekmek, zarara uğramak, çok üzülmek. [*Ing.* To be greatly disappointed; *Fr.* être deçu].

hüsrev, i. ç: hüsrevân. *Osm.* < *Fars. esk.* § ❶ Padişah, hükümdar. § ❷ Erkek adı.

hüsün,-snü, i. *Osm.* < *Ar.* Güzellik. [*Ing.* Beauty, comeliness; *Fr.* Beauté].

☆ *Eşanl.* cemal.

hüthüt,-dü, i. *Osm.* < *Ar. hüdhüd. zool.* ◘ Çavuşkuşu.

hüveyda /hüveydâ/, s. *Osm.* < *Fars. esk.* Belli, meydanda, aşikâr, besbelli. [*Ing.* Evident, clear, manifest, conspicuous; *Fr.* Clair, evident, manifeste].

hüviyet,-ti, i. *Osm.* < *Ar. hüviyyet.* § ❶ Kimlik. Kişileri birbirinden ayırmaya yarayan, kişiliğe bağlı unsurların ve durumların toplamı. [*Ing.* Identity, identification; *Fr.* Identité]. § ❷ Bir kimsenin kim olduğunu gösteren belge; kimlik belgesi, kimlik kartı: *Hüviyetiniz yanınızda mı?.* [*Ing.* Identity card, certificate of identification, birth certificate; *Fr.* Carte d'identité, pieces d'identité]. § ❸ öz, benlik, kişilik. [*Ing.* Character, essence; *Fr.* Renseignement personnelle]. § ❹ *müz.* Bir makamın, dizisindeki seslerden her birinin tiz ve pest taraflarında bulunan seslerle sınırlandırılan şahsiyeti. *(Meselâ çârgâh makamındaki buselik /si/ perdesi, dügâh /lâ/ perdesinden bir tanini tiz ve çârgâh /do/ perdesinden bir bakiye pesi olarak sınırlanmıştır).* § ❺ *tasav.* Ilâhî özellik, tabiatüstü güç.

~ cüzdanı, ◘ Hüviyet[2].

~ varakası, ◘ Hüviyet[2].

hüzün,-znü, i. *Osm.* < *Ar. hüzn.* Iç kapanıklığı, sıkıntı, gönül üzgünlüğü, hazinlik, keder: *Bu hava insana hüzün veriyor.* [*Ing.* Melancholy, sadness; *Fr.* Tristesse, mélancolie].

☆ *Eşanl.* acı, kahır, esef, ıstırap, veca, teessüf, hayıflanma, keder, gam, dert, hicran, içlenme, garipseme, can sıkıntısı, meraklanma, efkârlanma, karamsarlık, yeis, gaile, dağdağa, yas, matem, üzüntü.

☆ *Karş.* sevinç, neşe.

hüzünlenmek, nsz. f. Gönlü üzülmek, üzüntü duymak, tasalanmak. [*Ing.* To become bad, be saddened, feel melancholy; *Fr.* Devenir triste, s'attrister].

hüzünlü, s. § ❶ Üzüntüsü olan, mahzun, içi kapanık, kederli. [*Ing.* Anxious, sad; *Fr.* Triste]. ☆ *Eşanl.* dertli, sıkıntılı, kederli. ☆ *Karş.* sevinçli, neşeli, şen, şakrak. § ❷ Hüzün, sıkıntı veren. [*Ing.* To cause pain or grief].

☆ *Eşanl.* üzüntülü, acı, acıklı, üzücü, hazin, yürekler acısı, dokunaklı, içe işleyici, elim, firaklı, suzişli.

~ renkler, *res.* Resim sanatında hüzün duygusu veren, karaması ve gamlı renkler için kullanılan bir deyim. *(Genellikle koyu renker ve bunlardan düzenlenmiş resimler kişiye bir hüzün etkisi verdiğinden bu deyim eskiden beri kullanılmaktadır).* [*Ing.* Sad colours; *Fr.* Couleur tristes].

hüzzam /hüzzâm/, i. *Osm.* < *Fars. müz.* Türk musikisinde bileşik bir makamın adı. *(Makamlar listesinin dördüncü sırasında yer alır, Dört yüzyıllıktır. XVII. yüzyılda rağbetten düştü. XVIII. yüzyıl sonlarında yeniden canlandı. Segâhtan yararlanılarak yapıldığı sanılıyor. Hüzzam beşlisi ile tiz segâh veya evc üzerindeki hicaz dörtlüsünden yapılmıştı).*

~ beşlisi, *müz.* Türk musikisinde bileşik makamların bileşiminde kullanılan, beşlilerden biri. *(Doğal durağı segâh perdesidir. Aralıkları çıkıcı olarak pestten tize doğru STSA ve inici olarak tizden pese doğru ASTS şeklindedir. Hüzzam makamının yapısında kullanılmıştır).*

hüzzamı.cedid, b. i. *Osm.* < *Fars. hüzzâm* + *Ar. cedîd. müz.* Türk musikisinde bir makamın adı. *(iki yüzyıl önce yapılmıştır. Bugün bu makama ait 15 örnek vardır. Makamlar listesinde 105, sıraya girer. Makam, hüzzam ırak makamının pest dörtlüsünün eklenmesiyle yapılmıştır).*

hüzzamı.kadim, b. i. *Osm.* < *Fars. hüzzâm* + *Ar. kadîm. müz.* Türk musikisinde bir bileşik makamın adı. *(Elde örneği yoktur).*

hüzzamı.rumî, b. i. *Fars. hüzzâm* + *Osm. rûmî. müz.* Türk musikisinde bir makamın adı. 2.5 yüzyıllıktır; bugün elde örneği yoktur.

I ı

ı, I, § ❶ Türk alfabesinin on birinci ve seslilerin üçüncü harfi; ses bilimi *(fonetik)* bakımından, düz seslilerden kalınların darını gösterir. [*Ing.* The eleventh letter of the alphabet; *Fr.* Onzième lettre de l'alphabet turc et la troisième des voyelles]. § ❷ Majüskül şekli Romen rakamlarında I sayısını gösterir.

ıbka, i. ◘ **Ibka.**

ıblık,-ğı, i. *esk. T. ımlık, h.d.* Besleyip yağlandırmak için enenmiş horoz. [*Ing.* Capon, castrated cock,; *Fr.* Chapon].

— **etmek,** Horozu enemek.

-ıcak, -icek, ek. *dilb.* Gerundium eki; Batı Türkçesinde uzun süre kullanılmıştır. Ek, önceleri *-ıçak, içek* biçiminde idi: *diyiçek (deyince), atıçak (atınca)* v.b. Eski Anadolu türkçesinin sonlarına doğru *-ıcak, -icek* biçimini aldı. Ek bugün yazı dilinde kullanıştan kalktığı halde bazı Anadolu ağızlarında halen yaygındır. *(-ıcak, -icek, -ucak, -ücek «varıcak (varınca). gelicek (gelince), olucak (olunca), görücek (görünce) v.b.».* Ek görev bakımından *-ınca, -ince, -unca, -ünce* ekiyle aynıdır.

-ıcı, -ici, -ucu, -ücü, ek. *dilb.* Fiilden isim yapma eki; görevi fiil kök ve gövdelerinden çokluk, aşırılık, süreklilik anlatımı taşıyan fiil isimleri yapmaktır. *al-ıcı, ver-ici, kurucu, gör-ücü v.b.* Ek, eski Türkçede *-ı-ğçı, -i-gçi* ve *-ğuçı, -güçi biçimindeydi.* Bu biçimlerin, fiilden isim yapma eki *-ğ, -g* ve *-ğu, -gü* ile, isimden isim yapma eki *-çı, -çi*'nin birleşmesinden meydana geldiği sanılıyor. .Batı Türkçesi devresinde eklerin sonundaki ve başındaki *ğ* ve *g*'ler düşmüş; böylece ek Eski Anadolu Türkçesinde *-uçı, -üçi* biçiminde kullanılmış, sonra da *ç*'nin ötümlüleşmesi ve yuvarlak ünlünün düzleşmesi sonucu *-ıcı, -içi* biçimini almış, son zamanlarda ise ünlü uyumuna bağlanarak bugünkü çok şekilli hale gelmiştir.

ıcık,-ğı, i. *Iciği ciciği* deyiminin başka söylenişi olan *«ıcığı cıcığı»* sözünde geçer; ◉ **ıcığını cıcığını bilmek,** *dey.* En ufak noknasına kadar içini dışını bilmek; ◉ **ıcığını cıcığını çıkarmak,** *dey.* En ince noktasına kadar *(bir konuyu)* didiklemek.

ıçkı, ışkı, i. Kayık küreklerini yontmaya yarayan iki tarafı saplı keskin bıçak. [*Ing.* Curved paring knife with two handles; *Fr.* Boutoir].

ıçkırık,-ğı, i. ◘ **Hıçkırık.**

ıdlâl /ıdlâl'/, i. *Osm.* < *Ar. delâl'.* Doğru yoldan şaşırma, dalâlete düşürme, azdırma. [*Ing.* Misleading, leading astray, perversion].

— **etmek,** Azdırmak. [*Ing.* To lead astray, to pervert].

ığıl, i. *h.d. (Irmaklarda)* Belli belirsiz akıntı.

ığıl ığıl, z. *yans.* Suyun bol ve ağır olarak aktığını anlatmak için kullanılır: *Çay ığıl ığıl akıyor.* [*Ing.* Gurgling softly, flowing gently; *Fr.* Bruit de l'eau qui coule a pleins bords].

☆ *Eşanl.* **ağır ağır, yavaş yavaş.**

ığramak, f. ◘ **Sallamak.**

ığranmak, f. ◘ **Sallanmak.**

ığrıp,-bı, i. *Yun. gripos, balıkç.* Deniz veya göl dibinden biraz yukarıda yüzen balıkları avlamak için kullanılan torbalı büyük ağ. [*Ing.* Large fishing net, trawl, seine; *Fr.* Espèce de grand filet pour pêcher]. ◉ **çamur ığrıbı,** *balıkç.* ◘ **Çamur.**

— **çevirmek,** *dey.* (a) Ustalıkla ve kısa zamanda kâr sağlamak, vurgun yapmak; (b) *(birini)* aldatmak. [*Ing.* To play a trick; *Fr.* S'adresser à des stratagèmes pour attraper quelque gain].

— **(filika) demiri,** *den.* Küçük deniz araçlarında kullanılan dört veya beş kollu demir.

— **kayığı,** *balıkç.* Beş çifte kürekli balıkçı kayığı. [*Ing.* Seine boat, trawler; *Fr.* Sorte de bateau de pêcheur].

— **teli,** *balıkç.* (a) Taraklı bir balık ağını diple sürtüp çekmekte kullanılan tel halat; (b) Çökütme denilen bir çeşit balık ağını çekmekte kullanılan halat.

ıh, ünl. *yans.* Devecilerin deveyi çöktürmek için çıkardıkları ses. [*Ing.* Cry used to make a camel kneel; *Fr.* Mot par lequel on fait agenouiller le chameau].

ıhı, i. *arg.* Esrar.

☆ *Eşanl.* **ampes, cıgaralık ,cuk, dalga, diş, duman, sarıkız.**

ıhlamak, f. *yans.* § ❶ Yorgun veya hastayken *«ıh ıh»* diye ses çıkarmak. [*Ing.* To call out in; *Fr.* Réspirer avec difficulte, Suffoquer]. § ❷ Keskin nefes almak; [*Ing.* To breathe loudly; *Fr.* Gémir, haleter, soupirer]. § ❸ *(Deve) «ıh»* diye bağırıp çökmek. [*Ing.* To kneel *(down); Fr.* S'agenouiller]. ◉ **ıhlaya pıhlaya,** *dey.* Sıkıntılı soluk alıp vererek.

ıhlamur, i. *Yun. phlamuri.* § ❶ İki-çenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Ihlamurgiller *(Tiliaceae)* familyasından, Kuzey yarıkürenin ılıman ve subtropik bölgelerinde yayılmış olan yaklaşık olarak 30 kadar türü bulunan, çoğunluğu ağaç, bazıları da boylu çalı halinde olan, kışın yaprağını döken bitki cinsi. Yaprakları uzun saplı, kalb biçiminde, asimetrik tabanlı ve kenarları muntazam dişli olup 2 sıra üzerinde almaşık, olarak dizilmiştir. Alt yüzde basit veya yıldız biçiminde tüyler bulunur. Sarımsı renkli, kendine özgü kokulu çiçekleri sarkık durumlardadır. Meyva tek tohumlu bir nukstur. Yapraklarda tilyasin adlı bir glikozid, çiçeklerde ise tanen, müsilaj, şeker ve az miktarda (% 0,3-0,4) bir uçucu yağ bulunur. Uçucu yağ içinde özellikle farnesol (sesquiterpenik bir alkol) vardır. Ihlamur çiçeği yatıştırıcı, idrar verici, göğüs yumuşatıcı ve balgam söktürücü olarak infuzyon halinde kullanılır. Odunu beyaz, yumuşak ve homojen olup heykelcilikte kullanılır. Ayrıca resim tahtası yapımında ve protezde kullanılır. Gövde kabukları *(Cortex Tiliae)* ndan urgan, sicim, tasma, taban astarı yapılır. Odunundan kömür *(Carbo Ligni Tiliae)* hazırlanır. Ayrıca çok sevilen güzel park ağaçlarıdır. En önemli türleri: **gümüşî ıhlamur, büyük yapraklı ıhlamur** veya **yaz ıhlamuru, küçük yapraklı ıhlamur** veya **kış ıhlamuru, Kafkas ıhlamuru** veya **kırmızı ıhlamur**'dur. [*Lat. Tilia; Ing.* Linden *(-tree),* lime tree; *Fr.* Tilleul]. ◘ *LEVHA: 4.* — **AĞAÇLAR;** § ❷ Ihlamur ağacının çiçeklerinin kaynatılmasıyle hazırlanan içecek. [*Ing.* Lime; *Fr.* Infuse de tilleul]. § ❸ s. Ihlamur ağacından yapılan: *Ihlamur sandalye;* ◉ **Afrika —u,** *bot.* ◘ **Afrika;** ◉ **büyük yapraklı —,** *bot.* Avrupa'da yaygın olan, Türkiye'de çok az bulunan, 30-40 m' ye kadar boylanan, geniş tepeli bir ıhlamur türü. Yaprakları büyük, sivri uçlu, tabanda biraz eğri kalb biçiminde, kenarları keskin dişli, üst yüzü çıplak, alt yüzü kadife gibi ince ve sık tüylüdür. Damarların birleşim noktalarında bulunan beyazımsı tüy demetleriyle kendisine çok benzeyen küçük yapraklı ıhlamur'dan ayırt edilir. Sarımsı-beyaz renkli çiçeklerin 3-9 ü bir araya gelerek kurullar oluştururlar. Meyva oval biçimli, sert ve odunlaşmıştır. Yumuşak ve kolay işlenebilen odunu vardır. Çiçekleri müsilâj ve uçucu yağ taşır. Yatıştırıcı, balgam söktürücü, göğüs yumuşatıcı olarak kullanılır. Park ve alle ağacıdır. Çanakkale civarında ayrı olarak bulunur. Buna karşılık Istanbul başta olmak üzere büyük sehirlerdeki park ve bahçelerde süs bitkisi olarak rastlanır. [*Lat. T platyphyllos = T. grandifolia; Ing.* Large-leaved linden, *Fr.* Tilleul à grandes feuilles, tilleul de Hollande]. ☆ *Eşanl.* **yaz ıhlamuru;** ◉ **gümüşî —,** *bot.* Anayurdu Güneydoğu Avrupa ve Batı Asya olan ve Türkiye'de de çok geniş yayılışa sahip, 20-30 m. boyunda, sık dallı, geniş piramit tepeli bir ıhlamur türü. Yaprakları 5-10 sm. boyunda, kenarları dişli ve eğri kalb biçimindedir. Taze iken üst yüzü koyu şekil ve seyrek tüylü, alt yüzü ise gümüşî beyaz tüylüdür. 7 - 10 tanesi bir arada sarkan kurullar halinde bulunan çiçeklerinin nergisi andıran bir kokuları vardır. Diğer türlerinki kadar makbul ve şifalı değildirler. Özellikle Batı Karadeniz ve Marmara sahilleri orman bölgelerinde sık rastlanan bu tür de çok değerli bir park ve alle ağacıdır. [*Lat. T. tomentosa = T. alba = T. argentea*]. ☆ *Eşanl.* **tüylü ıhlamur;** ◉ **Kafkas — u,** *bot.* Anayurdu Kırım, Kafkasya, Kuzey Iran ve Anadolu olan, 20-25 m. boyunda, genel görünüşü büyük yapraklı ıhlamuru andıran bir tür. Dalları genellikle kırmızı renklidir. Yaprakları eğri kalb biçiminde, alt yüzleri çıplak veya seyrek, kenarları muntazam kaba dişlidir. Damarların birleşim noktaları arasında beyaz tüy demetleri vardır. Çiçek toplulukları 3-7 çiçekten meydana gelmiştir. Özellikle Kuzeydoğu ve kuzey Anadolu'da sık rastlanır. Ayrıca Batı Anadolu'da, Kazdağında, güney Anadoluda Kuşadası, Antalya civarında rastlanır. Odun ve çiçeklerinden faydalanıldığı gibi, aynı zamanda dekoratif bir süsbitkisidir. [*Lat. T. rubra*]. ☆ *Eşanl.* **kırmızı ıhlamur;** ◉ **kırmızı —,** *bot.* ◘ **Kafkas ıhlamuru;** ◉ **kış — u,** *bot.* ◘ **Küçük yapraklı ıhlamur;** ◉ **küçük yapraklı —,** *bot.* Anayurdu Avrupa olan, Türkiye'de park ve bahçelerde yetiştirilen, 25-25 m. ye kadar boylanan bir ağaç, bazen de ağaççık halinde bir ıhlamur türü. Yaprakları 3-6 sm. büyüklük-

ta, tüysüz, yuvarlakça, sivri uçlu, dip tarafı çarpık ve kalb biçiminde olup kenarları keskin dişlidir. Damarların birleşim noktalarında açık kahverengi tüy demetleri vardır. Sarımsı beyaz, güzel kokulu, çiçeklerden 5-7 tanesi bir araya gelerek aşağıya yönelmiş uzun saplı, şemsiye gibi kurullar oluştururlar. Kokulu çiçekleri en makbul ve şifalı olanıdır. Kaba, hafif ve kolay işlenebilen odunu vardır. [*Lat. T. cordata = T. parvifolia = T. ulmifolia; Ing.* Small - leaved linden; *Fr.* Tilleul à petites feuilles, tilleul des bois]. ☆ *Eşanl.* **kış ıhlamuru**; ◉ **tüylü** ~, *bot.* ■ **Gümüşî ıhlamur**; ◉ **yaz** ~ **u**, *bot.* ■ **Büyük yapraklı ıhlamur.**

~ **ağacı**, *bot.* ◘ **Ihlamur**[1].

ıhlamurgiller, ç.i. *bot.* Iki-çenekliler *(Dicotyledonoae)* sınıfının, Ebegümeçleri *(Malvales)* takımından, 4 kadar cins ve 400 kadar türü kapsayan, ayrı taçyapraklı çiçekli bitkiler familyası. Bu familyadaki bitkilerin çoğu ağaç veya ağaççık seklinde, pek azı otsudur. Yaprakları çoğunlukla basit, stipulalı ve almaşık dizilişlidir. Çiçekleri erdişi ve almoz durumlardadır. Meyve kapsülümsü, tek tohumlu kapalı veya ayrılan meyvelerdendir. Çiçek tozlarının taşınması böceklerle olur. Türkiye'de iki cins *(ıhlamur ve corchorus)* ve 6 türü vardır. [*Osm.* Zirifuniye; *Lat. ve Ing. Tiliaceae; Fr.* Tiliacees].

ıhlatmak, f. Deveye «ıh» diye bağırıp çöktürmek. [*Ing.* To make a camel kneel; *Fr.* Faire agenouiller le chameau].

ıklım tıklım, b. z. ve s. ◘ **Tıklım tıklım.**

ıhmak, naz. f. *yans. (Deve hk.)* Çöküp oturmak. [*Ing.* To kneel down *(camel)*].

ıhtırmak(-i), f. *(Deveyi)* çöktürüp oturtmak. [*Ing.* To make kneel down; *Fr.* Faire agenouiller]

ıh, e. Hayır, olmaz.

☆ *Eşanl.* aah.

ıkıl ıkıl, z. *yans. (Yalnız ıkıl ıkıl nefes almak sözünde geçer). «Sıkıntıyla nefes almak, nefesi kesiliyormuş gibi solumak»* anlamında kullanılır.

ıkındırmak, f. Ikınmasını sağlamak.

ıkınmak, f. *yans.* § ● Bir zorluk, acı, ağır bir iş yapma gibi durumlarda soluğunu içinde tutarak kendini zorlamak. [*Ing.* To spend great effort; *Fr.* Ahaner]; § ❷ *mec.* Bir iş yapılırken zorluk çekildiğini belirtmek, bir işi yaparken büyük güç harcamak. [*Ing.* To make great effort; *Fr.* Ahaner]. ◉ **ıkına sıkına**, *tkz. dey.* Kendini zorlayarak, büyük güç sarfederek. Çekinerek, ezile büzüle. [*Ing.* Grunting and moaning, with great effort; *Fr.* A grande-peine]; ◉ **ıkınıp sıkınmak**, *tkz.* Bir işi yapabilmek için kendini çok zorlamak: *Ikındı sıkındı ancak bu saçma cevabı bulabildi.* [*Fr.* S'efforcer].

ıkıntı, i. < *ıkınmak.* Ikınmak eylemi; *Kabız olmuş kimsenin veya doğurmak üzere olan bir kadının kendini zorlaması.* [*Ing.* Great effort, a moaning, a sobbing; *Fr.* Gémissement, gemissement d'une femme en couche] ◉ **ıklamak fıklamak**, Acı acı derdini anlatmak. ◉ **ıklaya sıklaya**, *tkz.* Kendini elden geldiği kadar zorlayarak. [*Ing.* With the greatest effort].

ıklık, ıklığ, i. *esk. T. ıklık* veya *oğluk.* Eski Türklerin ağacı oyarak veya kabaktan yaptıkları, yayla çalınan kemençeye benzeyen üç telli saz. ☆ *Eşanl.* **Iklıg, ıgel, ikele** veya **bıcak.**

ıklım tıklım, b.z. ve s. ◘ **Tıklım tıklım.**

ıkta /ıktā/, *Osm.* < *Ar. mal. esk.* § ● Padişahın bir toprağı birine mülk olarak veya sadece gelirinden yararlanması için vermesi; § ❷ Bir haraç toprağının bir kimseye gelirinden yararlanması, fakat satmaması şartıyle verilmesi; § ❸ Bir kimseyi, delil göstererek susturma.

~ **reayası**, *mal.* Devlete karşı yükümlü bulunduğu resim ve vergileri, şer'î ve örfî kanunlara göre, ıktâ sahibine ödeyen reaya.

~ **sistemi**, *mal.* Mülkiyeti devlete ait arazinin rekabetinin veya menfaatinin, devlete karşı bir hizmeti yerine getirdiği için hazineden alacaklı olan kimselere ,sultan veya emir tarafından verilmesi.

ılgamak(-i), f. *esk. T.* Atı dörtnala sürmek. [*Ing.* To gallop; *Fr.* Courir, galoper, lancer un cheval au galop].

ılgar, i. *esk. T. binic.* § ● Dizginleri koyverilmiş atın dörtnala koşması. [*Ing.* Swift gallop; *Fr.* Course de cheval à bride abattue]. § ❷ Süvari akını.

~ **etmek**, ◘ **Ilgarlamak.**

ılgarcı, i. *astr. tar.* Ilgarla düşman toprağına saldıran kimse. [*Ing.* Raider; *Fr.* Ancien soldat pour opérer des razzias sur le soi ennemi].

ılgarlamak(-i), f. *tar.* Çapul için ılgarlarla bir ülkeye saldırmak. [*Ing.* To raid; *Fr.* Faire des incursions pour piller le sol ennemi; operer des razzias].

ılgarmak, f. § ● *(At)* başı boş olarak dörtleme gider gibi koşmak. [*Ing.* To germinate, sprout]. § ❷ *(Atlar)* koşup dört bir yana yayılmak; Çapul için atla hücum etmek, at koşturarak her tarafa vurup geçmek.

☆ *Eşanl.* **sürek sürmek, çarpmak.**

Ilgaz Dağları, *coğr.* Kuzey Anadolu'da Çankırı ile Kastamonu arasında doğu-batı doğrultusunda uzanan dağlar. En yüksek yeri 2 530 m. dir.

ılgım*, i. *coğr.* Yere yakın hava katlarının değişen yoğunluğu, değişen kırma gücü yüzünden güneş ışınlarının eğrilmesiyle ilgili, gözü yanıltan olan; çölde, uzaktan su gibi görünen ışık yanıltmacı. [*Osm.* 'Serâp; *Ing.* ve *Fr.* Mirage].

☆ *Eşanl.* **yalgın.**

ılgın, i. *bot.* Iki-çenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının Ilgıngiller *(Tamaricaceae)* familyasından, Batı Avrupa'dan Akdeniz bölgesi ve Doğu Asya'ya kadar uzanan ülkelerde yetişen 75 türü bulunan, çalı veya ufak ağaç halinde bitki cinsi. Yaprakları küçük pul biçiminde ve gösterişsizdir. Açık eflâtun renkli, kısa saplı-sapsız küçük çiçeklerin bir çoğu uzun bir eksen etrafında toplanarak kurullar meydana getirirler. Meyva küçük bir kapsüldür. Park ve bahçelerde süs bitkisi olarak yetiştirilir. Kumlu nehir yataklarında, çorak yerlerde yetiştiklerinden dolayı Akdeniz bölgesinde ve Kuzey Afrika'nın çöl kuşağında kuru kum topraklarını tutmada, tuzlu çorak yerlerin yeşillendirilmesinde önemli rol oynarlar. Türkiye'de Anadolu ve Trakya'nın büyük nehir yataklarında doğal olarak yetişen çeşitli türlerine rastlanır. Bunlar: *T. Parviflora, T. tetrandra, T. smyrnensis, T. ramossima, T. gracilis*'tir. [*Lat. Tamarix; Ing.* Tamarisk; *Fr.* Tamaris, tamarix].

☆ *Eşanl.* **gez ağacı.**

ılgıncar, i. *bot.* Yabani kiraz, acı kiraz. [*Ing.* Wild cherry; *Fr.* Espèce de cerise sauvage]

ılgıngiller, ç. i. *bot.* Iki-çenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, *Parietales* takımından, çoğunluğu Akdeniz havzasında yayılmış olan, sarkık ince dallı, halofit veya higrofit, ağaç

TÜRKİYE'NİN BAŞLICA ILICA MERKEZLERİ

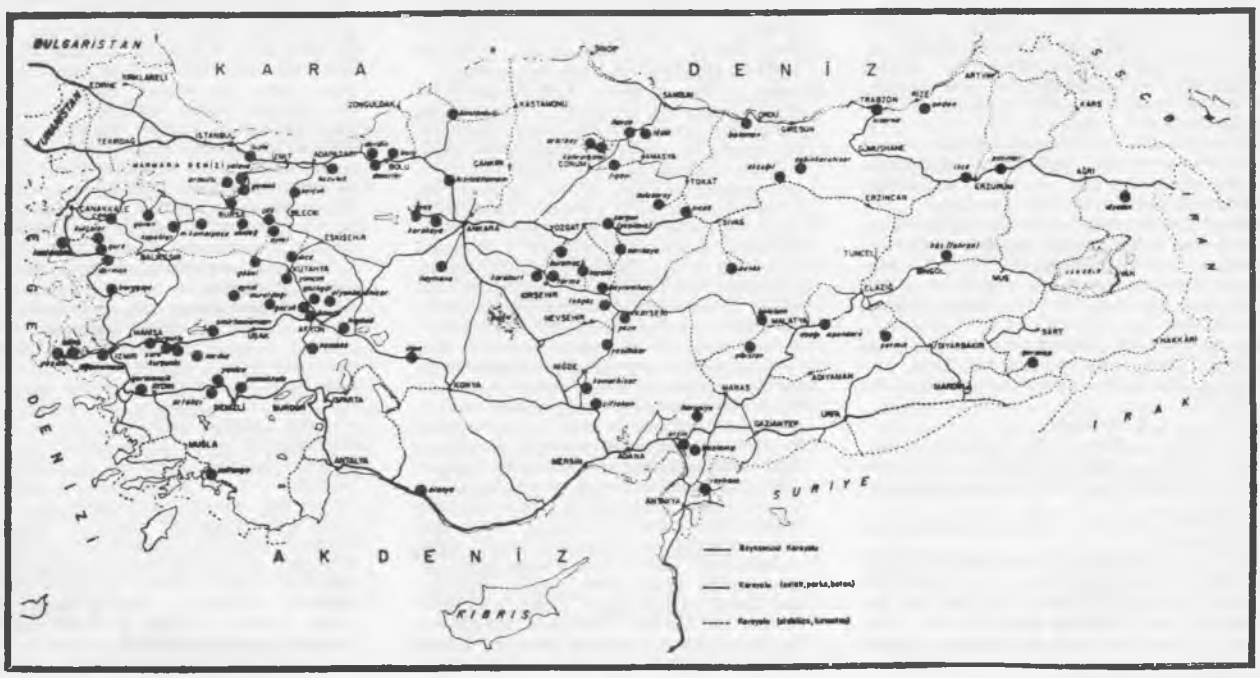

LAROUSSE'dan

ağaççık veya çalı halinde, kışın yaprağını döken odunsu bitkileri kapsayan familya. Yapraklar sapsız, küçük pul veya iğne yaprak biçiminde olup almaşık dizilişlidirler. Çiçekler erdişi olup küçük, yoğun spikalar halinde toplanmıştır. Meyva kapsüldür Tohumları sık tüylüdür. 4 cinsi ve yaklaşık olarak 100 türü vardır. Türkiye'de 3 cinsi *(ılgın, Myricaria, Reumuria)* ve 10'a yakın türü yetişmektedir. [*Lat.* ve *İng. Tamaricaceae*; **Fr.** Tamaricacées]

ılgınlık,-ğı, i. Su kenarlarında ılgın koruluğu. [*İng.* Jungle of tamarisks].

ılgıt ılgıt, z. *yans.* Yavaş yavaş *(daha çok akış, esinti v.b. yi anlatmak için kullanılır)*: *Ilgıt ılgıt esen seher yelleri.* [*İng.* Slowly gently].

ılı, s. Ilık, soğuğu kırılmış *(su)*, [*İng.* Tepid, lukewarm; *Fr.* Tiède].

ılıca /ılı:ca/, i. < *ılık* > *ılıkça.* Suyu, sıcak olarak yerden çıkan hamam. [*Osm.* Menâbi-i harre; *İng.* Hot-springs; *Fr.* Source thermale, thermes, établissement thermal].

☆ *Eşanl.* **kudret hamamı, kaynarca, kaplıca**

ılıcak, s. < *ılıkcak, h.d.* Az ılık, pek az sıcak, ılıkla soğuk arası. [*İng.* Tepid, lukewarm; *Fr.* Un peu tiède].

☆ *Eşanl.* **ılıkça.**

ılık, s. < *ılımak.* Soğukla sıcak arası, ne soğuk, ne de sıcak: *Ilık su. Ilık bir hava.* [*İng.* Warm; *Fr.* Tiède].

~ **kat**, *coğr.* Güney Amerika'da And dağlarının Ekvator kuşağındaki bölümünde, bu dağların etekten hemen yukarıdaki katının iklimini belirten terim. [*İng.* ve *Fr.* Tierra templada].

ılıkça, s. Ilığa yakın, ılık kıvamında. [*İng.* Lukewarmish].

ılıkçıl, i. ve s. Yaşamak için belirli bir süre bol nem ve 15°-20° C sıcaklık isteyen, fakat soğuk aylarda uzun süre sıfırın altında ısıya dayanmayan *(bitkiler)*: *Soğukçul ve ılıkçıl bitkiler soğuğa karşı koyabilmek, dayanabilmek için yaşama fonksiyonlarını ya vaşlatır veya büsbütün durdurur ve bu fonksiyonlarla görevli organlarını kaybederler).*

ılıklanmak, f. Ilık hale gelmek, ılınmak. [*İng.* To become lukewarm; *Fr.* Tiedir, s'attiedir].

ılıklık,-ğı, i. Ilık olma hali. [*İng.* Tepidity, luke-warmness; *Fr.* Tiédeur].

ılım*, i. < *ılımak*, § ❶ *psik.* Istek ve tutkularda veya davranışlarda ölçülü olma erdemi. [*Osm.* Itidâl-i mizaç; *İng.* Temperance, moderation; *Fr.* Tempérance]. ☆ *Eşanl.* **ölçülülük**; § ❷ *astr.* Güneş'in tutulum üzerinde yaptığı hareket sırasında gök ekvatorunu kestiği *(altı ay aralıkla)*, gece gündüz eşitliğine tekabül eden süre. ⊙ ~ **lar doğrusu**, Gök ekvatoru düzlemi ile tutulum düzleminin arakesiti; ⊙ **gök** ~ **ı**, *astr.* ◘ **Güz**; ⊙ ~ **ların devinmesi**, ılım anının ilerlemesi.

ılımak, nsz. f. ◘ **Ilınmak.**

ılıman*, s. < *ılık.* Ne pek sıcak ne pek soğuk: *Ilıman bölge.* [*Osm.* Mutedil; *İng.* Lukewarm; *Fr;* Tempéré,-ée].

~ **iklim**, *coğr.* Yeryuvarlağının, orta enlemlerindeki iklimler. [*Osm.* Mutedil iklim; *İng.* Temperate climate; *Fr.* Climat tempéree].

~ **kuşak**, *coğr.* Her iki yarımkürenin orta enlemleri boyunda uzanan iklim kuşaklarına verilen ad. [*Osm.* Nevahi-i mutedile; [*İng.* Temperate zone; *Fr.* Zone tempérée].

ılımlı*, s. § ❶ Aşırılığa kaçmayan. (a) Şiddetli veya nicelik bakımından orta düzeyde bulunan: *Ilımlı ateş;* (b) *(İnsanlar hk.)* Ölçülü: *Ilımlı bir siyasetçi.* [*Osm.* Mutedil; *İng.* Moderate, temperate; *Fr.* Modéré,-ée]. ☆ *Eşanl.* **ölçülü**; ☆ *Karş.* **ölçüsüz, hiddetli, müfrit**; § ❷ s. ve i. Siyasette, aşırı görüşler arasında ortalama bir görüşü savunan. [*Osm.* Mutedil; *İng.* Moderate, temperate; *Fr.* Modéré,-ée].

~ **monarşi**, Hükümdar yetkilerinin kısıtlandığı meşruti monarşi. [*İng.* Temperate monarchy; *Fr.* Monarchie tempérée].

ılımlılık,-ğı, i, Ilımlı olma hali. [*Osm.* Mutedillyet; *İng.* Moderation; *Fr.* Modération]. ☆ *Eşanl.* **mutedillik.**

ılındırmak(-i), f. Ilık hale getirmek, ılınmasını sağlamak.. [*İng.* To cool or to warm *Fr.* Rendre tiede].

ılınmak, nsz. f. Soğuğu kırılarak veya az ısınarak ılık hale gelmek: *Su ılındı.* [*İng.* To become warm, to grow lukewarm; *Fr.* Se tiedir].

ılışmak, nsz. f. *(Su hk.)* Ilık hale gelmek. [*İng.* To become warmed; *Fr.* Tiedir, devenir tiède].

ılıştırma, i. Ilıştırmak eylemi.

~ **bağlantısı**, *döş.* Kaynar sulu döşemde, dönüş suyunu gidiş suyuna karıştıran bağlantı. [*İng.* Mixing connection].

~ **vanası**, *döş.* Sıcak ve soğuk suyu istenilen derecede ılıştıran vana. [*İng.* Mixing valve].

ılıştırmak(-i). f. Sıcak ve soğuk suyu birbirine katarak ılık hale getirmek. [*İng.* To make tepid or lukewarm, to warm, to cool; *Fr.* Attiédir].

ılıtmak(-i), f. Az ısıtarak veya soğukluğunu kırarak ılık hale getirmek. [*İng.* To make warm, to make tepid; *Fr.* Attiédir, rendre tiede, tiedir].

ılkı, i. *esk. T. yılkı. h.d.* § ❶ Başı boş bırakılmış at ve kısrak sürüsü; § ❷ Dört ayaklı hayvanlara verilen ad.

☆ *Eşanl.* **yelkı, hergele.**

ımızgamak, nsz. f. *esk. T. h.d.* Hafifçe kendinden geçerek uyuklamak. [*İng.* To doze, to be half asleep; *Fr.* S'assoupir].

ımızgandırmak(-i), f. Imızganmak eylemini yaptırmak.

ımızganma, i. § ❶ Imızganmak eylemi. [*İng.* Dozing, slumber; *Fr.* Assoupissement]; § ❷ *patol.* Uyku ile uyanıklık arasındaki hal. [*İng.* Torpor; *Fr.* Assoupissement].

~ **halleri***, *psik.* Uykudan veya hipnotizmadan hemen önceki sanrı halleri. [*Osm.* Nusai haller; *İng.* Semi-hypnotic state; *Fr.* Etats hypnagogiques].

ımızganmak, nsz. f. § ❶ Uyku ile uyanıklık arası bir durumda olmak. [*İng.* To doze *(of a fire)*, to be almost out; *Fr.* S'assoupir, ☆ *Eşanl.* **uyuklamak**; § ❷ Iki durum arasında kararsız bulunmak; § ❸ *(Ateş hk.)* Kararıp, sönmüş gibi durmak.

-ınca, -ince, -unca, -unce, ek. Zaman anlatımı veren gerundium *(zarf- fiil)* eki: *bak-ın-ca, gel-ince, bul-unca, öl-ünce v.b.*

ıncalız, i. *h.d. bot.* Turşusu yapılan bir çeşit yaban soğanı. [*İng.* Wild bulb *(used for pickles)*; *Fr.* Espece d'oignon sauvage].

-ıp, -ip, -up, -üp, ek. *dilb.* Gerumdium eki; Türkçe'de eskiden beri işlek olarak kullanılır: *al-ıp, ver-ip, sor-up, gör-üp, v.b.* Ek, Eski Türkçe'de *-p* idi, Batı Türkçesi'ne geçerken ekin önündeki yardımcı ses ekle kaynaştı. Batı Türkçe'sinin başlarında daima yuvarlak ünlülü şekli kullanıldı: *sel-üp, al-up v.b.* Osmanlıca'nın içinde, *-ıp, -ip, -up, -üp* olarak yaygınlaştı.

ıpıslak, s. Çok ıslanmış olan. [*İng.* All wet].

ıpıssız, s. ve z. Bomboş, kimsesiz. [*İng.* Quite deserted, desolate, entirely uninhabited; *Fr.* Desolé].

ır, i, *esk. T. yır. h.d.* Ezgi, türkü, nağme, hava, lahin. [*İng.* Song, tune; *Fr.* Mélodie].

ıra*, i. Bir şeyi veya kimseyi benzerlerinden ayırmaya yarayan temel özellik. [*Osm.* Seciye, hasisa, vasıf; *İng.* Character; *Fr.* Caractère].

☆ *Eşanl.* **karakter.**

ıra.bilim*, b.i. *fels.* Bireylerde ıranın gelişim ve ayrımlarını araştıran bilim kolu. [*Osm.* Ilm-i secaya; *İng.* Characterology; *Fr.* Caractérologie].

☆ *Eşanl.* **karakteroloji.**

ırak[1], s. *esk. T. yıramak ve ıramak* > *yırak.* Uzak. [*İng.* Distant, remote; *Fr.* Loin, lointain,-aine, éloigné,-ée, distant,-ante].

☆ *Eşanl.* **ucra, dûrbaid, müsteb'ad, aksâ.**

☆ *Karş.* **yakın.**

~ **yerin haberini kervan getirir**, *at.* Erişemediğimiz şeyle aramızdaki ilişkiyi bir aracı sağlar.

ırak[2], i. *Osm.* < *Ar. müz.* Türk musikisinde eviç makamının aynı olan bileşik eski bir makam; [*XIII. yüzyılda meydana gelmiştir. Bugün 172 örneği vardır. Makamlar listesinin 31. sırasındadır. Irak perdesindeki buselik dörtlülerinin birleştirilmesiyle yapılmıştır. Bazı eserlerde bir nevâ perdesinde bir buselik dörtlüsü ilâve edildiği görülür. Segâh dörtlüsüyle ırak perdesinde kalır. Güçlü birinci derecede dügâhtır(la). Donanımı si koma, bemolü segâh, bakiye diyezi evc'dir. Irî'nin tekbiri bu makamdandır).*

Irak, öz. i. *coğr.* Batı Asya'da devlet; Doğuda Iran ve Basra Körfezi, kuzeyde Türkiye, batıda Suriye ve Ürdün, güneyde Suudî Arabistan, iki tarafsız bölge ve Kuveyt ile sınırlıdır. Yüzölçümü 444 442 km²; Başkenti, *Bağdat'tır.* [*İng.* Irak, Iraq; *Fr.* Iraq. Irak].

~ **dili**, *dilb.* Irak'ta yaklaşık olarak 4 milyon kişi tarafından konuşulan arap lehçesi. [*İng.* Iraquian; *Fr.* Irakien, Iraqien].

~ **selçukluları**, öz. i. *etn* ◘ **Selçuklular.**

ırak.geveşt, b. i. *Osm.* < *Ar.* XIV. yüzyılda meydana getirilen ve bugün örneği bulunmayan Türk musikisi makamı.

ırak.görür,-rü, b.i. ◘ **Teleskop.**

ırakı.acem, b. i. *Osm.* < *Ar. ırak* + *Fars. acem. müz.* XIV. yüzyılda meydana getirilen ve bugün elde bulunmayan bileşik Türk musikisi makamı.

ırakî /ırakī/, s. § ❶ *esk.* Irak ile **ilgili.** [*İng.* Pertaining to Iraq, Iraqi; *Fr.* Irakien,-enne, Iraqien,-enne]. § ❷ i. Iraklı kimse. [*İng.* Iraqi, Iraquian; *Fr.* Irakien,-enne, Iraqien,-enne].

ıraklama*, i. *ed.* Asıl anlatılmak istenen konunun dışına çıkma. [*İng.* ve *Fr.* Digression].

ıraklanmak, r. ◘ **Iraklaşmak.**

ıraklaşmak*, f. *h.d.* Uzağa gitmek, uzaklaşmak [*Osm.* Tebaüd etmek; *İng.* To go far away to become remote, to recede to a distance *(from)*; *Fr.* S'eloigner, s'ecarter].

Iraklı /I:raklı/, i. Irak halkından veya bu halkın soyundan olan kimse. [*İng.* Iraqi, Iraquian; *Fr.* Irakien,-enne, Iraqien,-enne].

ıraklık,-ğı, i. Uzaklık. [*Osm.* Mesafe; *İng.* Remoteness, distance; *Fr.* Distance, espace].

☆ *Eşanl.* **buut.**

~ **açısı**, § ❶ *ask.* Belirli bir noktadan bakılınca, bir nesnenin veya bir cephe uzaklığının görüldüğü açı. *(Bir cephenin bir noktaya göre ıraklık açısı milyem cinsinden ifade edilir; bu kavram, ıraklık açısı, cephe ve nokta ile cephe arasındaki uzaklık gibi üç elemandan ikisi bilindiğine göre üçüncü elemanı hasaplamaya yarar).* [*İng.* Parallax; *Fr.* Parallaxe]. § ❷ *astr.* Bir gökcisminden Yer'in yarıçapının *(güneş sistemindeki gökcisimleri için)* veya yer yörüngesinin yarı büyük ekseninin *(yıldızlar için)* normal şekilde görebildiği açı: *Iraklık açısının değeri, incelenen gökcisminin uzaklığına eşittir.* ☆ *Eşanl.* **paralaks.** [*İng.* Parallax; *Fr.* Parallaxe]. § ❸ *topogr.* (a) Bir cismin zâhirî konumunda, gözlemcinin konumunu değiştirmesinden ileri gelen yer veya yön farkı; (b) Gözlem yerinden farklı bir başlangıca getirmek için genellikle açısal ölçülerinin düzeltilmesi gereken küçük açı; (c) Verilen bir nesnenin görüldüğü, genellikle çok küçük, zâhirî çap. [*İng.* Parallax; *Fr.* Parallaxe]. ⊙ **bir A gökcisminin ıraklık açısı**, *astr.* Gökküre üzerinde, köşelerinden biri A gökcismi, öbür başucu noktası, üçüncüsü ise, duruma göre gök ekvatorunun kutuplarından biri olan eğrisel üçgenin A'daki açısı. [*İng.* Parallactic angle of an heavenly body; *Fr.* Angle parallactique d'un astre A]. ⊙ **bir ölçü âletinde ıraklık açısı hatası**, *metrol.* Işaret çizgisi, derecelere ayrılmış yüzeyin dışında bulunduğuna göre; görme ekseninin dereceli yüzeye dik olmamasından ileri gelen hata. [*Fr.* Erreur de parallaxe sur un instrument de mesure]. ⊙ **görüş** ~, *fot.* Konu çok yakın ve vizörde çekim objektifi kullanılmamışsa, kaydedilen görüntünün konuya göre kayma miktarı. [*İng.* Sight parallax; *Fr.* Parallaxe de visée]. ⊙ **stereoskopik** ~ ~, *fot.* Birbirine yakın nesnelerin, stereoskopik iki fotoğrafını üst üste getirince ortaya çıkan konum farkı. *(Uzak düzlemlere göre kabartma duygusunu veren ıraklık açısıdır).* [*İng.* Stereoscopic parallax; *Fr.* Parallaxe stéreoscopique]. ⊙ **ufuk** ~ ~, *astr.* Yer'in küresel kabul ederek, T ufkunda

bulunan S_0 Güneş'inden Yer'in TO yarıçapının görülebildiği P_0 açısı: *Güneş'in P_0 ufuk ıraklık açısı, astronominin temel sabitlerinden biridir. (Çok yaklaşık olarak, $P = P_0 \sin dır$).* ☆ *Eşanl.* **yatay ıraklık açısı.** [*Ing.* Horizontal parallax; *Fr.* Parallaxe horizontale]. ◉ **uzaklıkların ~ açısıyle ölçülmesi,** *topogr.* Bir mira veya iki şahıslı bir jalonla belirlenmiş, bilinen bir tabanı gören açıyı teodolitle öçmeye dayanan, dolaylı uzaklık ölçümü yöntemi. CAB taban ve a, O noktasından bu yayı gören açı ise,

$$OH = \frac{AB}{2} \cot g \frac{a}{2}$$'dir. [*Ing.* Parallactic measure of distances; *Fr.* Mesure parallactique des distances]. ◉ **yükseklik ~ ~ sı,** *astr.* Yermerkezli başucu uzaklığından farklı bir zahirî başucu uzaklığı altında gözlemlenen S_0 Güneş'inden Yer'in TO yarıçapının P_0 açısı. [*Ing.* Parallax of height; *Fr.* Parallaxe de hauteur].

ıraksak*, s. § ❶ *fiz* ve *mat.* Birbirinden gittikçe uzaklaşarak sonsuza uzanan *(ışınlar, çizgiler).* [*Ing.* Divergent; *Fr.* Divergent,-ente]. § ❷ *astr.* Görüntüyü uzaklaştırma özelliği taşıyan *(mercek v.b.).* [*Osm.* Mütebâit; *Ing.* Divergent; *Fr.* Divergent,-ente]. § ❸ *fiz.* Hızı gittikçe artan kimyasal veya nükleer bir tepkime için kullanılır. [*Ing.* Divergent; *Fr.* Divergent,-ente].

~ **dizi,** *mat.* Terimlerinin sayısı sonsuz olan bir geometrik dizinin ortak çarpanı mutlak değerce 1'den büyük ise, böyle bir dizinin toplamı sonsuzdur. Böyle dizilere ıraksak dizi denir. [*Osm.* Silsile-i mütebâit; *Fr.* Série divergente].

~ **ışınlar,** *opt,* ◘ Işın.

~ **mercek,** *opt.* Kalın kenarlı mercek. Üzerine düşen ışık ışınlarını *(görüntüyü)* birbirinden uzaklaştırarak kıran mercek; Optik âletlerinde, mercek sistemlerinde kullanılır. [*Osm.* Adese-i mütebâit; *Ing.* Negative lens, diverging lens; *Fr.* Lentille divergente].

ıraksama*, i. § ❶ Iraksamak eylemi. § ❷ *fiz.* ve *mat.* Iraksak olma hali. [*Osm.* Tabâüt; *Ing.* ve *Fr.* Divergence]. § ❸ Birbirinden uzaklaşarak yol alan iki çizginin, iki ışının durumu. [*Ing.* ve *Fr.* Divergence]. § ❹ *mat.* ◘ **Diverjans.** ◉ ~ **ya girmek,** *nükl.* Bir nükleer reaktörün içindeki fisyona uğrayacak maddenin kütlesi, zincirlere bir tepkimenin başlayabilmesi için yeterli olduğu zaman bu nükleer reaktör için kullanılır. [*Ing.* To enter divergence; *Fr.* Entrer, en divergence].

ıraksamak* (-i), f. Bir şeyin olmasını uzak görmek, olacağına pek inanmamak. [*Osm.* Istibat etmek; *Ing.* To diverge; *Fr.* Diverger] ☆ *Eşanl.* **ıraksınmak.**

ırak.selmek, b. i. *Osm.* < *Ar.. ırak* + *Fars. selmek. müz.* XIV. yüzyılda meydana getirilen ve bugün örneği bulunmayan türk musikisi makamı.

ıraksı devinme, *astr.* Yer'in dönme devimi; Yer'in Güneş çevresinde dolanması veya Güneş dizgesinin uzay devimi dolayısıyle yıldızların gökyüzünde görünürdeki yer değiştirmesi. [*Osm.* Hareket-i ihtilâf-ı manzar; *Ing.* Parallactic motion; *Fr.* Mouvement parallactique].

ıraksınmak(i), ◘ **Iraksamak.**

ırak.şehnaz, b. i. *Osm.* < *Ar. ırāk* + *Fars. şehnaz. müz.* XIV. yüzyılda meydana getirilen ve bugün örneği bulunmayan 5,5 asırlık türk musikisi makamı.

ıralamak* (-i), f. *fels.* Belirli bir ara ile belirtmek. Bir şeyin ırası durumunda olmak: *Düşkünlere yardım, Türk'ü ıralayan bir erdemdir.* [*Osm.* Tesciye etmek; *Ing.* To characterise; *Fr.* Caracteriser].

☆ *Eşanl.* **karakterize etmek, tesciye etmek.**

ıralayan*, i. Iralayıcı şey, belirli özellik. [*Osm.* Vasf-ı mümeyyiz; *Ing.* Characteristics; *Fr.* Caractéristique].

☆ *Eşanl.* **karakteristik.**

ıramak, f. *esk. T. yıramak, h.d.* Irak olmak, uzak olmak, uzaklaşmak, ayrılmak. [*Fr.* S'éloigner, se séparer].

ırasal*, s. *biy.* Ira halinde olan, ırayla ilgili olan. [*Osm.* Seciyevî; *Ing.* Characteristic; *Fr.* Caracteristique].

☆ *Eşanl.* **karakteristik.**

ırgaç,-cı, i. Kabarık kordon açmaya yarayan ay şeklinde tığı olan rende.

ırgadiye, i. *esk.* § ❶ Birkaç günlük iş yükümlülüğü. [*Ing.* Obligation for a few day work] § ❷ Bu türlü iş için ödenen ücret. [*Ing.* Fee paid por such work]. ☆ *Eşanl.* **işçilik.**

ırgalamak(-i), f. *esk. T. ırgamak.* § ❶ Yerinden oynatıp sallamak, sarsmak. [*Ing.* To move, shake violently, to jog or push; *Fr.* Mouvoir, agiter, secouer, ébranler]. ☆ *Yak. anl.* **çalkamak, çalkalamak, silkmek, silkelemek.** § ❷ *arg.* İlgilendirmek: *Durumun beni hiç ırgalamaz.*

ırgalanmak, f. Sarsmak, sallamak, işine konu olmak; Sarsılmak, yerinden oynatılmak, sallanmak. [*Ing.* To shake oneself; *Fr.* Se Secouer].

ırganım, i. < *ırganmak. biy.* ◘ **Nastî.**

ırgat,-tı, i. *Yun. ergates.* § ❶ Beden gücü ile çalışan işçi, yapı işçisi. [*Osm.* Rençber; *Ing.* Labourer; *Fr.* Ouvrier]. ☆ *Eşanl.* **rençber.** § ❷ *den.* ve *inş.* Gemilerde ve yapılarda kullanılan, yatay kollarla ve birkaç kişi tarafından çevrilen bocurgat. [*Ing.* Capstan; *Fr.* Cabestan] ◉ ~**a almak,** *den.* Demiri vira etmek üzere fenerliği, avara tertibatı ile makineye bağlamak veya dısarı verilmiş yahut güverte babasına volta edilmiş olan halatı babadan çözerek ırgatın babasına sarmak. ◉ **baş ~,** *den.* ◘ **Başırgat.** ◉ **çifte ~,** *den.* ◘ **Çifte.**

~ **babası,** *den.* Irgat palamar babası.

~ **başı,** Irgatların çalışmasını kontrol eden kimse, usta başı. [*Ing.* Foreman; *Fr.* Chef du file].

~ **bedeni,** *den.* Bocurgatın yuvarlağımsı orta kısmı. [*Ing.* Barrel; *Fr.* Marbre].

~ **fırdöndüsü,** *den.* Dikey bir eksen çevresinde dönen dökme demirden yapılmış silindir, zincirin kaplumbağalara doğru düz olarak gitmesini sağlar.

~ **gibi çalışmak,** *dey.* Çok ağır bir işte çalışmak.

~ **kastanyola damağı,** *den.* Tersine çalışan bir ırgatı durdurmaya yarayan madenden yapılmış dayanma, tutma parçası. *(Zincir kastanyolası da, ırgat vira ederken zincirin akıp gitmesini önleyen âlete verilen addır).*

~ **kastanyolası,** *den.* Irgat çalıştırılmakta iken aybocu *(tersine dönme)* olmaması için ırgat yatağı içinde bulunan yuvalar üzerinde dönebilecek şekilde ırgatın alt kenarına bağlanmış bir çeşit emniyet damaklara verilen ad. [*Ing.* Pawl-rim; *Fr.* Couronne des linguets].

~ **manivelası,** *den.* Elle döndürülmesi gerekince ırgatların üst kenarlarındaki yuvalara geçirilen demir veya ağaç manivela. [*Ing.* Capstan-bar; *Fr.* Barre, levier de cabestan].

~ **mihveri,** *den.* Irgatın etrafında çevirildiği kalın dikey çubuk.

~ **mili,** *den.* Üzerine ırgat bedeninin yerleştirildiği dikey eksen.

~ **pazarı,** Irgatların iş bulmak için toplandığı yer. [*Ing.* Labor market, place where laborers collect to be hired].

~ **pazarına döndürmek** *(bir yeri),* dey. Bir yeri karışık ve dağınık bir hale sokmak.

~ **tablası,** *den.* ◘ **Irgat kastanyolası.**

ırganmak, nsz. f. *esk. T.* Olduğu yerde sallanmak. [*Ing.* To be agitated in movement; *Fr.* S'agiter, se mouvoir]. ◉ **ırgantı köprü,** Kale kapılarının önlerinde kale hendekleri üzerine atılıp düşman hücumunda yan duvarlara bağlı zincirlerle kaldırılan köprü. [*Osm.* Müteharrik köprü; *Fr.* Pont-levis].

ırgatlık,-ğı, i. § ❶ Irgat olma hali. § ❷ Bir iş gününün karşılığında verilen ücret, gündelik. [*Ing.* Day labor; a day's wages; *Fr.* Salaire *(de travailleur)*].

ırgatmak(-i), f. ◘ **Irgalamak.**

ırıp, ◘ **Iğrıp.**

ırk,-kı, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ *sosy.* (a) Bir ailenin, bir halkın soyu; kökünü aldığı kendinden önceki nesillerle kendinden çıkan sonraki nesillerin tamamı, zürriyet, sülâle; (b) İklimin etkisiyle kazanılmayıp soyaçekim yoluyle geçen karakterlerle başkalarından ayırt edilen birey topluluğu. [*Ing.* ve *Fr.* Race]. ◘ *ŞEKİL:256.* — **INSAN IRKLARI.** § ❷ Insan türünün belli başlı ve sürekli çeşitlerinden herbiri: *Beyaz ırk. Sarı ırk.* § ❸ *zool.* En az bir karakter bakımından değişik olan ve aralarında verimli

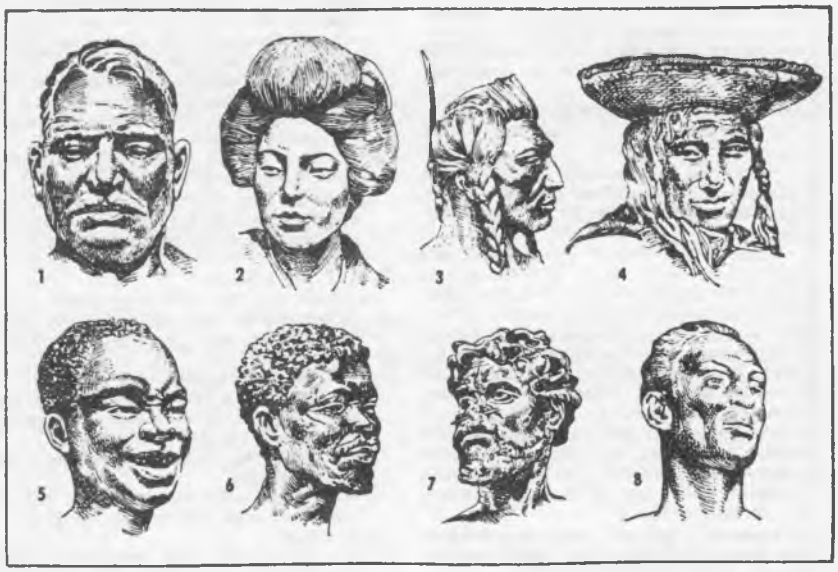

ŞEKİL: 256. — **INSAN IRKLARI [Çeşitli ırk tiplerinden örnekler]. 1. Hintli. 2. Japon. 3. Kızılderili. 4. Perulu Inka. 5. Pigme. 6. Boşiman. 7. Avustralyalı. 8. Beyaz.**

çiftleşmeler yapabilen organizmalar topluluğu. *(Bir tür içinde bir veya çok sayıda ırklar bulunabilir).* [*Ing.* ve *Fr.* Race]. § ❹ *esk.* Damar. § ❺ Kök, asıl, soy. [*Ing.* Origin, generation; *Fr.* Origine, génération]. ⊙ **~ lar psikolojisi,** *sosy.* ve *psik.* Irklar arasında mevcut karakter özellikleri ile farkları inceleyen bir psikoloji kolu. ⊙ **beyaz ~,** *biy., antr.* ve *sosy.* İnsan *(Homo sapiens)* türünün bir ırkı olup Avrupa, Kuzey Afrika, Güney ve Batı Asya'da yaşar. Kafkaslar bu ırk için tipiktir. Derisi beyazdır. Saçı sarıdan karaya kadar değişen renkte ve kesisi oval olup düz veya dalgalıdır. Burnu dar ve çıkıntılıdır. [*Osm.* Irk-ı ebyaz; *ing.* White race; *Fr.* Race blanche]. ☆ *Eşanl.* **kafkas ırkı.** ⊙ **boz ~,** *zool. Bos Taurus Primigenius* türünde bir sığır ırkı. ⊙ **dinar ~ ı,** *antr.* Brakisefal, uzun boylu ve koyu renk derili kimselerden meydana gelen Avrupa ırkı; ☆ *Eşanl.* **adriyatik ırkı.** [*Ing.* Adriatic race, dinaric race; *Fr.* Race dinarique, race adriatique]. ⊙ **saf ~,** *biy.* Bireyleri aynı homozigot genotipe sahip olan ırk. [*Ing.* Pure race; *Fr.* Race pure]. ⊙ **sarı ~,** *biy., antr.* ve *sosy.* İnsan *(Homo sapiens)* türünün bir ırkı olup yeryüzünde çok yayılmışlardır. Hindistan ve İslâm memleketleri dışta kalmak üzere bütün Asya halkı bu ırktandır. Doğu Avrupa'ya kadar uzanırlar. Moğollar bu ırk için tipiktir. Deri sarımsı, saç kaba ve kara olup düzdür. Az sakallıdırlar. Yüzleri yassı, burunları küçük ve yanak kemikleri çıkıktır. Gözleri çekik olur. Kısa yapılı ve brakisefal kafataslıdırlar. [*Ing.* Yellow race; *Fr.* Race jaune]. ☆ *Eşanl.* **Mogol ırkı.** ⊙ **siyah ~,** *biy., antr.* ve *sosy.* İnsan türünün bir ırkı olup Afrikada yaşarlar. Habeşistan zencileri bu ırk için tipiktir. Dolikosefal başlı, çıkık alınlı, yassı ve geniş burunlu, dışa dönük dudaklı, kıvırcık ve yün gibi olan saçlı ve kahverengi-is karası tenli insanlardır. [*ing.* Black race; *Fr.* Race noire]. ☆ *Eşanl.* **zenci ırkı.**

~ eşitliği, Irkları ne olursa olsun, bir memlekette bütün yurttaşların hukuk bakımından eşitliği. [*Ing.* Equality of human race; *Fr.* L'égalité des races humaines].

~ kuramı, *sosy.* Toplumun temel özelliğini ırk unsurunda gören ve her ırkın kendi yeteneği ve özelliği derecesinde zorunlu olarak bir uygarlık düzeyine ulaştığını ileri süren kuram. Bu kurama göre, siyah ırklar geri, beyaz ırklar ileri uygarlıklar kurmuşlardır. Yine bu kurama göre bütün toplumsal olaylar ırklar arasındaki mücadelelerin sonucudur. [*Ing.* Racial theory; *Fr.* Théorie de race].

ırkan, z. *Osm.* < *Ar.* Irkça, ırk bakımından. [*Ing.* By race, racially; *Fr.* Au, du, point de vue de la race].

ırk.bilim*, b. i. Irkları inceleyen bilim. [*Osm.* Mebhas-ül-uruk; *Ing.* Raciology; *Fr.* Raciologie].

☆ *Eşanl.* **rasyoloji.**

ırk.bilimsel*, b. s. Irkbilimle ilgili, ırkbilim yönünden. [*Ing.* Raciological; *Fr.* Raciologique].

☆ *Eşanl.* **rasyolojik.**

ırkçı, s. *fels.* ve *sosy.* Kendi ırkını arı ve doğuştan üstün sayarak başka ırklara karışmaktan çekinen ve ulusal birliği dil, gelenek, ülkü gibi ilkelere değil de, ırk temeline bağlamak isteyen *(topluluk, kimse, bilim).* [*Ing.* Racialist; *Fr.* Raciste].

☆ *Eşanl.* **rasist.**

ırkçılık,-ğı, *i. fels. ve sosy. Irkçı görüşü;* Bir ırkın, diğer ırklara üstün sayılması ve diğer ırkların yok edilmek istenmesi, diğer ırklar için kamu hak ve özgürlüklerinin tanınmaması. Belirli bir kavim veya ulusa ait bazı beden ve ruh niteliklerini, başka kavimler ve uluslarla ilişkilerinde ayırma normu olarak koyan doktrindir. [*Ing.* Racialism; *Fr.* Racisme].

☆ *Eşanl.* **rasizm.**

ırkiyat,-tı, i. *Osm.* < *Ar. ırkıyyât.* ◘ **Etnoloji.**

ırkî /ırkî/, s. *Osm.* < *Ar.* ◘ **Irksal.**

ırksal*, s. Irklarla ilgili, ırka mensup, ırka ait. [*Osm.* Irkî; *Ing.* Racial; *Fr.* Racial,-iale, iaux].

ırktaş, s. § ❶ Aynı ırktan olan. [*Ing.* Of the same race; *Fr.* De même race]. § ❷ i. Irkları aynı olanlardan herbiri. [*Ing.* Clansman, person of the same race].

☆ *Eşanl.* **soydaş.**

ırlamak, f. Çeşitli ve uyumlu ses perdeleri üzerinde gezinerek kulağı okşayan sesler çıkarmak, türkü söylemek. [*Ing.* To sing; *Fr.* Chanter].

☆ *Eşanl.* **taganni etmek.**

ırmak,-ğı, i. *esk. T. coğr.* Su, dere, çay gibi akarsuların en büyüğü. [*Osm.* Nehir; *Ing.* River; *Fr.* Fleuve]. ⊙ **~ tan geçerken at değiştirilmez,** *at.* Bir yöntemden başka bir yönteme geçiş, tehlikeli bir durum ve zamanda yapılmamalıdır. ⊙ **ana ~,** *coğr.* ◘ **Ana.** ⊙ **cılızlaşmış ~,** *coğr.* ◘ **Cılız.**

~ adası, *coğr.* Irmağın yatağında yer yer yığılan, kum, kil, çakıl gibi sürüklenmiş taş parçacıklarının çoğalması, genişlemesi, yüksekliğinin artması iie oluşan adalar. [*ing.* River island; *Fr.* île fluviale].

~ dalgıcı, *zool.* ◘ **Dalgıç kuşu.**

~ domuzu, *zool.* ◘ **Domuz.**

~ inci midyesi, *zool.* ◘ **Midye.**

~ kenarına çeşme yapılmaz, *at.* Zaten var olan ve herkesin işine yarayıp artan şeyin yanına aynı işi görmek üzere bir de daha zayıfını eklemek boşuna yorulmaktır.

~ kırlangıcı, *zool.* ◘ **Kırlangıç.**

~ midyesi, *zool.* ◘ **Midye.**

~ ovası, *coğr.* Akarsuların, çoğunca aşağı kesiminde aluviyonlarla dolmuş çukur, düz bölge. [*Osm.* Feyezân ovası, lâhkî ova; *Ing.* Riverine pain; *Fr.* Plaine inondable].

~ öteğeni, *zool.* ◘ **Öteğen.**

~ taşemeni, *zool.* ◘ **Taşemen.**

Irmak, öz. i. *astr.* Kıvrımlı bir çizgi boyunca dizilmiş 3 veya 4 kadirden yıldızların meydana getirdiği geniş bir güney yarımküresi takımyıldızı. *(Çizimi belirli değildir. Uçlarından biri Oriyon yakınındadır, diğeri ise 0.6 kadirden Aşernar yıldızıyle belirlenir. Yıldızların meydana getirdiği bu uzun çizgi, diğer takımyıldızlar arasından, sınırları her zaman tamamen belirtilmeyecek şekilde uzanır).* [*Osm.* Ennehir, eriden-us-fluss; *Lat.* ve *Ing. Eridanus (= Eri); Fr.* Éridan]. ◘ *ŞEKİL: 518.* – **TAKIMYILDIZLAR.**

ırmak.midyesi, b. i. *zool.* ◘ **Midye.**

ırmak.midyesigiller, ç. b. i. *zool.* Iki çenetli, tatlısu yumuşakçaları familyası. *(Pek çok cinsi vardır; başlıcaları ırmak midyesi ve göl midyesi'dir).* [*Lat.* ve *Ing.* Unionidae; *Fr.* Unionidés].

ırmak. yunusbalığıgiller, ç. b. i. *zool.* Omurgalı hayvanlardan Memeliler *(Mammalia)* sınıfının, Balinalar *(cetacea)* takımının, Dişli-balinalar *(Odontoceti)* alt takımına giren bir familyası. Ağızları ince ve yassı bir biçimde uzamıştır. Dişleri çoktur. Sırt yüzgeçleri körelmiştir. **Ganj yunus balığı** *(Platanista gangetica)* olmak üzere tek türü vardır. [*Lat.* ve *ing. Platanistidae; Fr.* Platanistides].

ırmık,-ğı, i. *It. den.* ◘ **Irmık halatı.**

~ halatı, *den.* Yelken gemilerinde, rüzgâr kesildiği zaman gemiyi filikalarıyle çektirmek için kullanılan halat. [*Ing.* Towrope; *Fr.* Corde halage].

ırz, i. ç: a:rāz. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Bir kimsenin, başkaları tarafından dokunulmaması ve saygı gösterilmesi gereken iffeti. [*Ing.* Chastity; *Fr.* Chastete]. § ❷ *din.* İslâm dinine göre, bir kimsenin kendisine **«helâl»** kılınandan başkasına açmaması, göstermemesi gereken beniiği. Din kurallarına göre maddi ve manevi değerlerin genel ölçüsü. ☆ *Yak. anl.* iffet, namus, **ismet, cinsel haysiyet.** ☆ *Karş.* **ahlâksızlık, iffetsizlik, namussuzluk, şerefsizlik, haysiyetsizlik, alçaklık, soysuzluk, pespayelik.** ⊙ **~ a dokunmak,** *dey.* Namusu zedeleyecek bir davranışta bulunmak. [*ing.* To dishonour; *Fr.* Déshonorer]. ⊙ **~ a geçme,** Irza geçmek eylemi. [*Ing.* ve *Fr.* Violation]. ⊙ **~ a geçmek,** *dey.* 18 yaşından küçük bir kızla cinsel ilişkide bulunmak. Kızın rızası bulunsa bile, ırza tecavüz suçu teşkil eder. [*Ing.* To rape, ravish, violate; *Fr.* Violer]. ⊙ **~ a tasaddî,** *huk.* Irza geçme amacı bulunmadan, bir kişinin diğer bir kişi üzerinde cinsel duygularını tatmin etmek kastı ile bir eylemde bulunması. ⊙ **~ a tecavüz,** ◘ **Irza geçme.**

~ ı kırık, *dey.* Iffetsiz, namussuz. ⊙ **~ ına geçmek** *(Birinin), dey.* Zor kullanarak bir kimseyi cinsel zevkine konu yapmak. [*Ing.* To violate, ravish, dishonor *(woman); Fr.* Violer]. ⊙ **~ ına dokunmak,** *dey.* Birinin namusuna zarar vermek. [*Ing.* To touch the honor *(of),* to dishonor *(woman)*]. ⊙ **~ zına tecavüz etmek,** *dey.* ◘ **Irzına geçmek.** ⊙ **~ ını bozmak,** Birinin cinsel haysiyetine tecavüz etmek, şerefine zarar getirmek. Tazeliğini ve güzelliğini gidermek. [*Ing.* To dishonor, to deflower *(virgin); Fr.* Deflorer, depuceler]. ⊙ **~ ını gözetmek,** Birinin namusunu korumak, dikkat etmek. [*Ing.* To be careful of one's honor].

~ düşmanı, *dey.* Gözüne kestirdiklerini cinsel zevkine konu yapmak için her türlü yasa ve insanlık duygusu gereklerini çiğnemekten çekinmeyen kimse. [*Ing.* Rapist; *Fr.* Violateur].

~ ehli, *dey.* Iffetli, namuslu, şerefli *(kimse),* [*Osm.* Ehli ırz; *Ing.* Honest, virtuous, chaste *(woman); Fr.* Chaste, qui a de l'honneur].

~ insanın kanı pahasıdır, *at.* Insan ırzını, namusunu korumak için canını feda eder.

ırzlı, s. Namus sahibi, haysiyetli. [*Ing.* Honest, virtuous, chaste; *Fr.* Honnête, chaste, pudique].

ırzsız, s. Namussuz.

ıs, i. Bir şey kendisinin olup onu kanun sınırları içinde istediği gibi kullanma hakkı olan kimse: *Isını ağırlayan itine kemik atar.* [*Ing.* Owner, master; *Fr.* Proprietaire, possesseur, patron].

☆ *Eşanl.* **sahip, malik.**

ısfahan, i. *müz. (Isfahan şehrinin adından)* Türk musikisinde dügâh perdesinde karar kılan bileşik makamlardan biri. [*Ing.* A very old compound **makam**; *Fr.* Air spécial de la musique orientale].

ısfahan.cedit, b. i. *Osm.* < *Fars. ısfahân* + *Ar. cedîd. müz.* Türk musikisinde bilesik bir makam. *(Kantemir'in bir peşrevi ve saz semaisi bu makamdadır).*

ısfahan.ek, i. *Osm.* < *Fars. ısfahân* + küçültme eki *-ek. müz.* Türk musikisinin bileşik makamlarından biri. *(Makamlar dizisinin 88. sırasındadır. Selim III, ısfahanekı cedîd /yeni ısfahanek/ adlı bir makam yaptı. Bugün kullanılan ısfahan makamına eskiden ısfahanek /küçük ısfahan/ denilirdi. Mevlânâ-Şahın eserinde bu makama rastlanır. Buselik beşlisi ile başlayan ve bu beşlide fazlaca geçinen ısfahan makamından ibarettir).*

ısfahan.gerdaniye, b. i. *Osm.* < *Fars. ısfahân* + *gerdaniye* > *ısfahân-gerdâniyye. müz.* XIV. yüzyılda meydana getirilen ve bugün örneği bulunmayan bileşik bir Türk musikisi makamı.

ısfahan.geveşt, b. i. *Osm.* < *Fars. ısfahân* + *gevest. müz.* XIV. yüzyılda meydana getirilen ve bugün örneği bulunmayan bileşik bir türk musikisi makamı.

ısfahan.nevruz, b. i. *Osm.* < *Ar. Fars. ısfahân Ar. ırâk. müz.* Bugün örneği bulunmayan bileşik bir türk musikisi makamı.

ısfahan.maye, b. i. *Osm.* < *Fars. ısfahan* + *mâye. müz.* Bugün örneği bulunmayan bileşik bir türk musikisi makamı.

ısfahan.nevruz, b.i. *Osm.* < *Ar. ısfahân* + *Fars. nevrûz. müz.* XIV. yüzyılda meydana getirilen ve bugün örneği bulunmayan Türk musikisi makamı.

ısfahan.selmek, b.i. *Osm.* < *Fars. ısfahân* + *selmek. müz.* XIV. yüzyılda meydana getirilen ve bugün örneği bulunmayan türk musikisi makamı.

ısfahan.şehnaz, b.i. *Osm.* < *Fars. ısfahân* + *şehnaz. müz.* XIV. yüzyılda meydana geti-

rilen ve bugün örneği bulunmayan türk musikisi makamı.

ısfahan.zemzeme, b. i. *Osm.* < *Ar. Fars. ısfahân + zemzeme .müz.* XVIII. yüzyılda meydana getirilen ve bugün örneği bulunmayan bileşik bir türk musikisi makamı. Kürdî dörtlüsü ile dügâh *(la)* perdesinde kalan bir ısfahandan ibarettir.

ısgara, i. ◘ Izgara.

ısı*, i. *esk. T. ısıg.* § ❶ *coğr.* ve *kim.* Bir yer veya cisimdeki sıcaklığın artmasına sebep olan fiziksel güç:: *Isı, atomlararası çekim gücünü yenerek maddenin hacmini artırır.* [*Osm.* Hararet; *Ing.* Heat; *Fr.* Chaleur]. § ❷ *biy.* ve *zool.* Canlı varlıkların vücudundaki sıcaklık derecesi. [*Osm.* Vâhid-i kıyâsi-i nârî; *Ing.* Calory; *Fr.* Calorie]. § ❸ *fiz.* Fiziksel bir olaya dayanarak belirli bir ölçü üzerine kurulmuş olan sıcaklık ve soğukluk derecesi. [*Osm.* Suhunet; *Ing.* Temperature; *Fr.* Température]. § ❹ Sıcaklık: *Vücut ısısı, Güneş'in ısısı.* [*Osm.* Hararet; *Ing.* Calory; *Fr.* Chaleur]. ◉ ~ **nın mekanik eşdeğeri**, *fiz.* ◘ Eşdeğer. ◉ ~ **yle gevşeme**, *fiz.* ◘ Gevşeme. ◉ ~ **ylo itiş**, *fiz.* Isı meydana getirerek sağlanan itiş: *Statoreaktör'ün çalışma prensibi ısıyle itiş üzerine kurulmuştur.* [*Ing.* ve *Fr.* Thermopropulsion]. ◉ **bitkisel** ~, *fizyol.* Çimlenme, tozlaşma gibi bazı tepkimelerin doğurduğu ısı. [*Ing.* Vegetal heat; *Fr.* Chaleur végétale]. ◉ **dirıksel (hayvansal)** ~, *fizyol.* Isı, solunum, kasılma, salgı v. b. gibi çeşitli fonksiyonel tepkimeler sırasında organizmanın meydana getirdiği ısı. [*Osm.* Hararet-i gıriziye; *Ing.* Animal heat; *Fr.* Chaleur animale]. ◉ **ısınma** ~ **sı**, § ❶ *fiz.* Bir cismin bir gramının sıcaklığını bir santigrat derecesi yükselten ısı miktarı: *Suyun ısınma ısısı 1, alkolünki 0,6 ve zeytinyağınki 0,3 kaloridir. Bir cismin ısınma ısısı ne kadar yüksekse, o cisim o kadar geç ısınır ve geç soğur.* [*Ing.* Specific heat; *Fr.* Chaleur spécifique]. ☆ *Eşanl.* özısı, özgülısı. § ❷ *fizyol.* Sıcakkanlı canlıların soğuğa karşı koymak için fazladan ısı meydana getirmesi. ◉ **tepkime** ~ **sı**, *fiz.* ◘ Termokimya. ◉ **üst** ~ **değeri**, *term.* Bir gaz veya akaryakıtın yanmasıyle açığa çıkan toplam ısı miktarı. ◉ **alt** ~ **değeri (veya faydalı ısı değeri)**, *term.* Gaz veya sıvı haldeki bir yakıtın yanmasıyle açığa çıkan ısı miktarı; yanma sonucu meydana gelen suyun buharlaşmasıyle yutulan ısı buna dahil değildir. ◉ **buharlaşma** ~ **sı**, *fiz.* ◘ Buharlaşma. ◉ **ergime** ~ **sı**, *fiz.* ve *kim.* ◘ Ergime. ◉ **gizli** ~, *fiz.* ◘ Gizli. ◉ **günlük en yüksek** ~ **lar**, *hava.* ◘ Günlük.

~ **ağrı duyarlığı**, *tıp.* Sıcağa, soğuğa ve ağrıya karşı duyarlık; bu duyu merkezi omurilikte ve beyin kökünde bulunur. *(Sinir sistemiyle ilgili bazı hastalıklarda sıcaklık, sıcak-soğuk ve ağrı duyumları aynı zamanda bozulur).* [*Ing.* Thermoalgesic sensibility; *Fr.* Sensibilité thermo-algésique].

~ **alışverişi**, *fiz.* Fizikokimyasal dönüşüme uğrayan bu maddeler sisteminde, dış ortamdan ısı alma veya ortama ısı verme olayı. *(Tepkimenin egzotermik /ısıveren/, endotermik /ısı alan/ veya ısısız olmasına göre, ısı alışverişi pozitif, negatif veya sıfırdır).* [*Ing.* Exchange of heat].

~ **ayarlanması**, *fizyol.* Memelilerde ve kuşlarda sıcakkanlılığı sağlayan ayarlama fonksiyonu. [*Ing.* Thermoregulation; *Fr.* Thermorégulation].

~ **değeri**, *fiz.* ve *kim.* Bir yakıtın tamamiyle oksitleşmesinden yayılan ısı miktarı, onun değerini verir. [*Ing.* Heat value, Calorific value; heat of cumbustion; pouvoir calorifique, valeur calorifique].

☆ *Eşanl.* ısı değeri.

~ **dengesi**, Giren ve çıkan ısı niceliğinin eşitliği. [*Ing.* Heat equilibrium; *Fr.* Équilibre thermique].

~ **duvarı**, *hava.* ◘ Duvar.

~ **ekonomisi**, *met.* Metalürji fırınlarında, yanma olayının sürdürülmesi mümkün olduğu zaman, fırından belirli veya belirsiz sekilde kaybolan ısının değerlendirilmesi.

~ **iletimi**, Isının bir yerden başka yere gitmesi. [*Osm.* Intikal-i hararet; *Ing.* Conduction of heat; *Fr.* Conduction de la chaleur].

~ **iletkenliği**, Cisimlerin ısıyı iletme yeteneği; bir cismin ilettiği ısı niceliğinin aldığı ısı niceliğine oranı. [*Ing.* Heat conductivity, thermal conductivity; *Fr.* Conductibilité thermique, conductivité thermique].

~ **ışınımı**, Sıcak katı cisimlerin, sıvıların ya da yüksek basınçlı sıcak gaz kitlelerinin *(yıldızların)* saldığı ışınım. [*Ing.* Thermal radiation; *Fr.* Rayonnement thermique].

~ **itişli**, *fiz.* Isı enerjisiyle itmeyi sağlayan. ◘ **Statoreaktör.** [*Ing.* Thermopropulsive; *Fr.* Thermopropulsif,-ive].

~ **izolasyonu**, *term.* ◘ Isılık, yalıtım.

~ **miktarı**, *fiz.* Maddesel bir sistemdeki ısı enerjisini uzlaşmalı birimlerle (◘ Kalori; Termi), gösteren büyüklük. *(Tabım gereğince ısı miktarı üzerinde belirli bir sıcaklık değişimi yarattığı saf cismin kütlesiyle orantılıdır).* ◘ Isıölçme.

~ **sığası (veya su değeri)**, *fiz.* Homojen bir cismin kütlesiyle ısınma ısısının çarpımı. [*Ing.* Calorific capacity; *Fr.* Capacité calorifique, valeur en eau].

~ **veya (sıcaklık) duyumu**, *fizyol.* Sıcaklık değişikliğini sağlamaya imkân veren duyu. [*Ing.* Thermal sensibility; *Fr.* Sensibilité thermique, sensibilité à la température].

~ **yalıtımı keçesi**, *döş.* Keçe biçiminde hazırlanmış cam yünü.

~ **yapımı**, *fizyol.* Hayvanların ısı meydana getirmesi. *(Sıcak kanlı hayvanlar ısı yapım ve kaybında gerekli değişikliği sağlayarak vücut sıcaklığını değişmez tutarlar).* [*Ing.* ve *Fr.* Calorification].

~ **yayılması**, *meteor.* Bir oylum içinde ısının dağılarak yayılması. [*Osm.* Intişâr-ı hararet; *Ing.* Convection of heat; *Fr.* Thermo convection].

~ **yitimi**, *döş.* Yapının, pencere, duvar, kapı v.b. bölümlerinden, dışarıya kaçak ısıların toplamı. [*Osm.* Hararet zayiatı; *Ing.* Heat loss; *Fr.* Perte de chaleur].

☆ *Eşanl.* ısı kaybı.

~ **yuvarı**, Sıcaklığın gittikçe yükseldiği, 100 km. ile 300 km. yükseklikleri arasındaki havayuvarı katmanı.

~ **yükseltici**, *otom.* Egzos ve giriş manifoldları arasındaki geçit. [*Ing.* Heat riser].

ısı*, s. *esk. T. ısıg.* Sıcak. [*Ing.* Hot, torrid; *Fr.* Chaud,-aude].

~ **dam**, *h. d.* Hamam.

~ **kazancı**, *döş.* Yapının dış havadan, güneşten, içinde bulunan insan ve motorlardan v.b. cihazlardan kazandığı ısı. [*Ing.* Heat gain].

~ **kuşak**, *coğr.* ◘ Isıkuşak.

ısı.alan*, b. s. *kim.* ve *fiz.* ◘ Endotermik.

ısı.denetir, b. i. *döş.* Sıcaklığı denetен cihaz. [*Ing.* ve *Fr.* Thermostat].

☆ *Eşanl.* termostat.

ısı.dönüştürücü, b. i. *döş.* Kaynar su veya buhar yardımıyle sıcak su elde etmekte kullanılan cihaz. [*Ing.* Heat exchanger; *Fr.* Échangeur de chaleur].

☆ *Eşanl.* eşanjör.

ısı.kuşak,-ğı, b. i. *coğr.* Yengeç *(ekvatorun 23°27' kuzeyinde)* ve Oğlak *(ekvatorun 23°27' güneyinde)* dönenceleri arasında kalan sıcak yeryüzü kuşağı. [*Osm.* Mıntaka-i harre; *Ing.* Torrid zone; *Fr.* Zone torride].

ısıl*, s. § ❶ *fiz.* Isıdan ileri gelen, ısıyle ilgili *(olay).* [*Osm.* Harûrî; *Ing.* Calorific; *Fr.* Calorifique]. § ❷ Isınan ve ısıyı ileten *(cisim).* [*Ing.* Thermic; *Fr.* Thermique].

☆ *Eşanl.* termik, kalorifik.

ısılık,-ğı, i. Isı ve sıcaklık anlamındadır [*Osm.* Sühunet; *Ing.* Heat, heat-spots, rash; *Fr.* Température].

~ **yalıtım**, *döş.* Isı kaynaklarının, ısı yitimini geciktiren maddeler ile sarılması. [*Ing.* Thermal insulation; *Fr.* Isolation thermique].

☆ *Eşanl.* ısı izolasyonu.

ısın*, i. *fiz.* ve *zool.* Isı birimi. [*Osm.* Vâhid-i kıyâsî; *Ing.* Calory; *Fr.* Calorie].

☆ *Eşanl.* kalori.

ısınak,-ğı, i. Ocak, soba gibi ısınma aracı.

ısındırmak(-i, -e), f. § ❶ Sıcaklık kazandırmak. § ❷ Birinin bir şeye ısınmasını, alışmasını sağlamak. [*Ing.* To make someone feel sympathy; *Fr.* Accoutumer]. ☆ *Eşanl.* alıştırmak.

ısınma, i. § ❶ Sıcak hale gelme. [*Ing.* Heating; *Fr.* Échauffement]. § ❷ *sp. (Voleybolda)* Kasları normalin üstünde bir çalışmaya hazırlamak için önceden yapılan ölçülü alıştırmalar. [*Ing.* Overheating; *Fr.* Échauffement]. § ❸ *mad. oc.* Parçalanmış bir kömür kütlesinde, havanın sızmasıyle meydana gelen yavaş bir oksitlenme yüzünden sıcaklığın artması: *Isınma zamanında önlenmezse yangın çıkabilir.* [*Ing.* Calefaction; *Fr.* Échauffement].

~ **gerilimi**, *elek.* ◘ Gerilim.

~ **ısısı**, *fiz.* ◘ Isı.

~ **koşusu**, *cimn.* Özellikle serin havalarda, vücut çalışmalarına başlamadan önce, kasları ısıtmak, böyece kas kapmalarını önlemek için yapılan hazırlayıcı hafif koşu. [*Ing.* Overheating run; *Fr.* Course d'échauffement].

ısınmak, nsz. f. § ❶ Sıcaklık kazanmak, sıcak hale gelmek: *Ortalık ısındı. Su ısındı.* [*Ing.* To grow warm; *Fr.* Chauffer, devenir chaud]. ☆ *Kars.* soğumak. § ❷ Üşümesini gidermek: *Isındım.* [*Ing.* To become warm; *Fr.* Se chauffer]. § ❸ *mec.* Yadırgamaz olmak, alışmak, hoşlanır olmak: *Bu işe bir türlü ısınamadım. Bu adama bir türlü ısınamadım.* [*Ing.* To feel sympathy; *Fr.* Se prendre à aimer]. ☆ *Eşanl.* ülfet etmek, ünsiyet etmek, istinas etmek, kaşarlanmak, duygusuzlaşmak, dadanmak; ☆ *Karş.* soğumak. *(mecaz)*, yabancı olmak.

ısı.ölçer*, b. i. *fiz.* Cisimlerin herhangi bir etki altına aldığı veya bıraktığı ısı miktarını ölçmeye yarayan âlet. [*Ing.* Calorimeter; *Fr.* Calorimètre].

☆ *Eşanl.* kalorimetre.

ısı.ölçme, b. i. Çeşitli olaylar sırasında açığa çıkan, ısı miktarının ölçülmesini konu alan fizik dalı. [*Ing.* Calorimetry; *Fr.* Calorimétrie].

☆ *Eşanl.* kalorimetri.

ısıran, i. < *ısırmak.* Pişen ekmeği çevirmeye veya tutmaya yarayan âlet. [*Ing.* Instrument to scrape dough out of a baker's trough].

ısırgan, i. < *ısırmak.* § ❶ *bot.* Ikiçeneklıler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Isırgangiller *(Urticaceae)* familyasından bütün ılıman bölgelere yayılmış olan, harabeliklerde, duvar diplerinde sık rastlanan, boyu 1 m'yi asabilen, tüylü otsu bitki cinsi. Isırgan tüyleri, içinde karınca asidi bulunan bir sıvı çıkarır. Insana değince yakıcı bir kaşıntıya sebep olur. Yaprakları almaşık veya Karşılıklı dizilişli, çiçekleri bir evcikli ve yeşilimsidir. Kuru ısırganlar iyi hayvan yemi olur. Isırgandan dokumalık lif elde etmek için de bazı çalışmalar yapılmıştır. **Büyük ısırgan** ve **küçük ısırgan** tanınmış türleridir. Büyük ısırgan *(U. dioica)* çok yıllık ve iki evciklidir. Çorak yerlerde yetişir. Küçük ısırgan *(U. urens)*, 15-60 sm. boyunda, bir yıllık, bir evciklidir. Yapraklardan hazırlanan infuzyon saç dökülmesine karşı kullanılır. Her iki tür de eskiden kanı iç organlardan muhite çekmekte, romatizma ve siyatikte kullanılırdı. Bunun için ya dallar ile cilde vurulur ya da taze dalların sıkılması ile elde edilen usare deriye sürülürdü. *U. pilulifera* adlı bir diğer türü de biryıllık ve birevciklidir. [*Lat.* ve *Ing. Urtica; Fr.* Ortie]. ◘ *ŞEKİL: 97.* — **YABANİ OTSU BİTKİLER.** § ❷ s. Isıran, ısırmayı huy edinmiş olan, ısırıcı. [*Ing.* Biting; *Fr.* Mordant,-ante]. ◉ **deniz** ~ ı, *zool.* ◘ Deniz. ◉ **deniz** ~ **ları**, *zool.*, ◘ Deniz.

~ **dalaması,** Isırgan ile dalanma.
~ **ile taharet olmaz,** *at.* § ❶ Iyi iş yapmak için zararlı araç kullanılmaz. § ❷ Kötü kişiden iyilik beklenmez.
~ **otu,** *bot.* ◘ **Isırgan**[1].
~ **otugiller,** *bot.* ◘ **Isırgangiller.**
~ **tüy,** *bot.* Biraz sert ve ince bitki tüyü. *(Insanın bir yerine battığı zaman yakıcı bir acı verir ve kaşındırır /Örnek: ısırganın ısırgan tüyleri/).* [*Ing.* Urticating down; *Fr.* Poil urticant].

ısırgangiller, ç. i. *bot.* Iki-çeneklıler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Isırganlar *(Urticales)* takımından, tropikal ve subtropikal bölgelerde yetişen, süt taşımayan, bir evcikli veya iki evcikli otsu bitkiler, ender olarak da çalı ve küçük ağaçları kapsayan, 42 cins ve 600 e yakın türü bulunan familya. Yapraklar basit, almaşık veya dekusat dizilişlidir. Çiçekler tek eşeyli, genellikle yeşil olup küçük kümeler halinde toplanmıştır. Meyva aken veya drupa'dır. Bu familya bitkileri arasında yakıcı tüy taşıyanlar bulunur. Epiderma hücrelerinde genellikle sistolit vardır. Sklerenkima lifleri az odunlasmıştır. Türkiye'de 2 cinsi *(ısırgan, yapışkanotu)* yetişir. [*Osm.* Encüriye;*Lat.* ve *Ing. Urticaceae; Fr.* Urticacées].

ısırganlar, ç. i. *bot.* Iki-çeneklıler *(Dicotyledoneae)* sınıfından, tropikal ve subtropikal bölgelerde yetişen, bazıları lateks taşıyan, otsu veya odunlu taçsız, tek eşeyli, bazen erdişi çiçekli bitkiler takımı; çeşitli orman ve meyva ağaçları *(Karaağaç, çitlembik, dut, incir),* bir kısım sanayi bitkileri *(kenevir, şerbetçiotu),* harabelerde yetişen bazı bitkiler *(ısırgan, yapışkanotu)* bu takıma girer. *(Familyaları: ısırgangiller, karaağaçgiller, dutgiller, kendirgiller).* [*Lat., Ing.* ve *Fr.* Urticales].

ısırgı, i. *ftp. esk.* ◘ **Yılancık hastalığı.**

ısırgın, i. < *ısırmak. esk.* Isilik. [*Ing.* Pimple, rash; *Fr.* Bouton de chaleur].

ısırıcı, s. § ❶ Isıran, dişlerini batıran. § ❷ */Kumaş için/* Dalayan. [*Ing.* Who or which bites, biter, snappish; *Fr.* Qui mord].

ısırık,-ğı, i. < *ısırmak.* § ❶ Isırılan yerde kalan iz: *Pire ısırıkları, köpeğin ısırık izlerini taşıyor.* [*Ing.* Bite; *Fr.* Morsure]. § ❷ s. Isırımlık: *Bir ısırık elma ver.*

ısırılmak, nsz. f. Isırmak işine konu olmak. [*Ing.* To be bitten; *Fr.* Être mordu].

ısırmak(-ı, -den), f. *esk. T.* § ❶ Dişle tutup sıkmak, dişlerini geçirmek: *Köpek, çocuğu bacağından ısırmış. Köpek ısırmış.. Elmayı ısırdı.* [*Ing.* To bite; *Fr.* Mordre]. ☆ *Eşanl.* **dişlemek.** § ❷ *mec.* Aleyhinde bulunmak. [*Ing.* To backbite; *Fr.* Médire de (qn)]. § ❸ (-i) Dişle tutup koparmak: *Elmayı ısıra ısıra yiyor.* ⊙ **ısıracak it dişini göstermez,** *at.* «*Kötülük etmeye kararlı olan kimse önceden haber vermez*» anlamında. ⊙ **ısıramadığın (bükemediğin) eli öp başına ko,** *at.* Düşmanını yenemiyorsan ona hoş görünmeye çalışarak kötülüğünden kendini koru! ⊙ **gözü ~,** *dey.* ◘ Göz. ⊙ **parmak ~,** *dey.* Şaşırmak, hayret etmek. [*Ing.* To be surprised, to marvel, to be amazed or astonished; *Fr.* S'étonner, être surpris].

ısırtmak(-ı, -e), f. Isırmak işini yaptırmak. [*Ing.* To make bite or snap; *Fr.* Faire mordre]..

ısısever, b. s. *biy.* Yüksek ısıda (50°-70° C) yasayıp gelişebilen mikroorganizmalara denir. [*Ing.* ve *Fr.* Thermophile].
☆ *Eşanl.* **termofil.**

ısısız, z. Isı açığa çıkarmayan veya ısı soğurmayan: *Isısız tepkime.*

ısıtıcı, s. *ısıtmak.* § ❶ Isıtan, ısıtmak işini yapan. [*Ing.* Heating, calorific; calefacient; *Fr.* Chauffant,-ante, calorifique, calorifiant,-ante]. § ❷ i. *elek.* Elektrikle çalışan ve daldırıldığı suyu ısıtan taşınabilir **âlet.** § ❸ *ins.* (a) Ayrı bir depodaki suyu ısıtarak, konutlara ayrı bir musluktan sıcak su akmasını sağlayan düzenek; (b) Bir vantilatörle bir ısıtma bataryası veya bir yere doğrudan doğruya sıcak hava püskürten ısı değiştiricisinden meydana gelen cihaz. [*ing.* Re-heater, heater, pre-heater; *Fr.* Réchauffeur]. § ❹ *otom.* Bazı karbüratörlerde buharlaşma odasının etrafını saran ve motorun sıcak suyundan veya egzos gazlarından yararlanarak gaz karışımını ısıtmaya yarayan gömlek. [*Ing.* Feed heater; reheater; *Fr.* Réchauffeur]. § ❺ *term.* Bir cismin genellikle bir akışkanın sıcaklığını, kullanılmadan önce yükseltmeye yarayan, cihaz. [*ing.* Reheater, Preheater, heater; *Fr.* Réchauffeur]. § ❻ *döş.* Isıtan cihaz. [*ing. Heater, heating device;* Fr. Réchauffeur, appareil de chauffage]. ⊙ **ısıtıcılı kaplama presi,** *ağ., iş.* Yüksek yapıştırma ısısı gerektiren tutkallarla çalışırken yararlanılan, tablaları elektrik, sıcak su veya buharla ısıtılan kaplama yapıştırıcı cihaz. ⊙ **buharlı ~,** *döş.* ◘ **Buharlı.** ⊙ **dik dilimli ~,** *döş.* ◘ **Dik.** ⊙ **dilimli ~,** *döş.* **Dilimli.** ⊙ **elektrikli ~,** *döş.* ◘ **Elektrikli.** ⊙ **hava ~ sı,** *döş.* ◘ **Hava.** ⊙ **karışımlı ~,** *trm.* Çürük buharı, besleme suyu püskürterek yoğunlaştıran, ısıtıcı, *(Besleme suyu pistonlu makinelerden geliyorsa, içinde zararlı yağlar da bulunabilir).* [*Fr.* Réchauffeur à mélange]. ⊙ **yüzeysel ~,** *trm.* Içinden ısıtılacak su geçen, boru demeti şeklinde sıcaklık değiştiricisi. [*Ing.* Surface heater; *Fr.* Réchauffeur à surface]. ⊙ **makas ~ sı,** *demir.* Kışın kar veya buzların etkisiyle makas demirlerinin sıkışmaması için üzerlerinde toplanan karları eriten cihaz. [*Fr.* Réchauffeur d'aiguilles].
~ **desteği,** *döş.* Isıtıcının duvara asılmasını sağlayan özel dayanak.
☆ *Eşanl.* **radyatör konsolu.**
~ **dilimi,** *döş.* Isıtıcıyı oluşturan parçalardan biri. [*Ing.* Section of radiator].
☆ *Eşanl.* **radyatör dilimi.**
~ **musluğu,** *döş.* Isıtıcıya geliş borusu. Üzerine konan ve gelen ısı miktarını denetenmusluk. [*ing.* Radiator valve]. ☆ *Eşanl.* **radyatör musluğu.**
~ **nipeli,***döş.* Isıtıcı dilimlerinin birbirlerine eklenmelerini sağlayan nipel. [*Ing.* Radiator nipple].
☆ *Eşanl.* **radyatör nipeli.**
~ **rakoru,** *döş.* Borunun ısıtıcıya bağlanmasını kolaylaştıran rakor. [*Ing.* Radiator union].
~ **üç meridyen,** *tıp.* Akupunkturda çin meridyenlerinden birine verilen ad. *(Bu meridyen üç görevi /sindirim, solunum, üreme-boşalma/ karşılar).* [*Fr.* Méridien des trois réchauffeurs].

ısıtım*, i. < *ısıtmak.* Binaların içini ısıtmak işi ve bu konuda kullanılan usul. ⊙ **merkezi ~,** *döş* Bir yere konulan kazandaki sıcak suyun veya ısıtılmış hava ve su buharını borularla bina içindeki odalara sevk ederek ısıtma işi; *(Merkezî ısıtım ya sıcak hava, ya sıcak buhar ya da sıcak su ile yapılır).* [*Osm.* Teshin; *Ing.* Central heating; *Fr.* Chauffage central].

ısıtma, i. § ❶ Isıtmak eylemi. [*Osm.* Teshin; *Ing.* Heating; *Fr.* Chauffage]. § ❷ *radyotekn.* Tungsten filamanından elektrik akımı geçirilerek, elektronik lamba katodlarının çalışma sıcaklığına yükseltilmesi. [*Ing.* Heating; *Fr.* Chauffage]. § ❸ *sny.* Küçük bir buhar borusu şebekesiyle *(buharla ısıtma)* veya ısıtıcı bir kablo ile *(elektrikle ısıtma)* bir tesisatın, bir kabın, bir cihazın ısıtılması. *(Isıtma, fabrika ve gemilerde ürünlerin, özellikle petrol, gaz ve sıvıların yoğunlaşmasını, katılaşmasını önlemek için uygulanır).* § ❹ *seram.* Tuğla veya kiremit döşeli bir fırına yerleştirilen seramik parçaların üzerinde, pişirme sırasında çıkacak dumanlardaki nemin birikmesini önlemek için, pişirme işlemine başlamadan önce sıcak ve kuru hava göndererek parçaları kurutma. § ❺ *camc.* Camı, işlemek için, sıcak ve yumuşak hale getirme. [*ing..* Heating]. § ❻ *fiz.* Bir sanayi kuruluşunu veya bir konutu ısıtmak için gerekli sıcaklığı yanma yoluyle meydana getirme, daha dar anlamda bu yanmayı yönetme işlemi. [*ing.* Heating; *Fr.* Chauffe]. § ❼ *term.* Isıtmak eylemi. ısıtmak biçimi. [*ing.* Heating; *Fr.* Chauffage]. ⊙ **birikim yoluyle ~** *ins.* ◘ **Birikim.** ⊙ **buharlı ~,** *döş.* ◘ **Buharlı.** ⊙ **dirençle ~,** *term.* Uçları arasında bir potansiyel farkı uygulanmış iletkendeki joule etkisinden yararlanan elektrikli ısıtma. [*Ing.* Resistance heating; *Fr.* Chauffage par résistance] ⊙ **dolaylı ~,** *radyotekn.* ◘ **Dolaylı** ⊙ **evvel ~,** *otom.* ◘ **Evvel.** ⊙ **hava ile ~,** ◘ **Hava.** ⊙ **iletimle ~,** *term.* Isı iletiminden yararlanan ısıtma. [*Ing.* Conduction heating; *Fr.* Chauffage par conduction]. ⊙ **indüklemeyle ~,** *term.* Indükleme akımıyle sağlanan joule etkisinden yararlanan ısıtma. [*Ing.* Induction heating; *Fr.* Chauffage par induction]. ⊙ **konveksiyonla ~,** *term.* Isıtılan bir sıvının molekül hareketlerinden yararlanan ısıtma. [*Ing.* Convection heating; *Fr.* Chauffage par convection]. ⊙ **merkezi ~,** *term.* Bir noktada üretilen ısıyı diğer noktalara taşıyıcı bir akışkanla dağıtarak ısıtma. [*Ing.* Central heating; *Fr.* Chauffage central]. ⊙ **sürekli ~,** *term.* Bütün bir ısıtma mevsimi boyunca, iç sıcaklığı gece ve gündüz hep aynı derecede tutan ısıtma. [*Ing.* Continued heating; *Fr.* Chauffage continu]. ⊙ **süreksiz (kesikli) ~,** *term.* Isıtılan yerlerin yalnız boş olmadığı zaman sabit sıcaklıkta kalmasını sağlayan ısıtma. [*Ing.* Intermittent heating; *Fr.* Chauffage intermittent].
~ **«ben tuttuğumu kırk yıl sonra tanırım» demiş,** *at.* Sıtma hastalığına yakalanmış olan kimse, iyi olduktan uzun yıllar sonra bile sarı, soluk benzinden belli olur.
~ **döşemcisi,** *döş.* Isıtma döşemini yapan usta. [*Ing.* Steam fitter, pipe fitter].
☆ *Eşanl.* **kalorifer tesisatçısı.**
~ **elemanı,** *inş.* Kimyasal enerjiyi veya elektrik enerjisini ısı enerjisine dönüştürerek ısı üreten bir cihazın parçası; Bir sobada yanma odası, duman odası, püskürtme memesi v.b.'dan meydana gelen, içinde alev ve duman dolaşan bütün: *Başlıca ısıtma elemanları düz borular, kanatlı borular, konvektörler, radyatörler, yansıtıcı levhalar ve ısıtıcı süpürgeliklerdir.* [*Ing.* Heating element; *Fr.* Corps chauffants].
~ **gereci,** *tiy.* Isıtma düzeni. [*Ing.* Heating operations; *Fr.* Appareil de chauffage].
~ **kazanı,** *döş.* Isıtma döşeminde suyu ısıtmakta kullanılan araç. [*ing.* Heating boiler; *Fr.* Chaudière de chauffage].
☆ *Eşanl.* **kalorifer kazanı.**
~ **kontrolu,** *fiz.* Isıtmanın gidişini ve yanma ayarını denetlemek için yapılan işlemlerin bütünü. *(Sürekli kontrol kazan dairesine yerleştirilmiş gösterge veya kaydetme cihazlarıyle yapılır. Kazan dairelerinin çoğunda kontrol donanımı ısı bilançosu çıkarmağa elverişli değildir ve özel bir deney yardımıyle ısıtmayı devresel olarak kontrol etmek faydalıdır).* [*Ing.* Heating control; *Fr.* Contrôle de chauffe].
~ **tandırı,** *san.* Asidli kazıda maden plağın ısıtıldığı tabla. [*ing.* Heating table; *Fr.* Table chauffante].
~ **yükü,** *döş.* Kazının, binayı ısıtmak için vermesi gereken ısı. [*Ing.* Heating load].
☆ *Eşanl.* **ısıtma gücü.**
~ **yüzeyi,** *fiz.* Bir sanayi veya konut ısıtma tesisatında ısı iletim yüzeyi. *(Bir kazanda ocak ışınımının etkisinde kalan dolaysız ısınma yüzeyi ile sıcak gaz geçen boru demetinden meydana gelen dolaylı ısınma yüzeyi birbirinden ayrılır).* [*Ing.* Heating surface; *Fr.* Surface de chauffage]

ısıtmak(-ı), f. *esk. T.* Sıcak hale getirmek: *Suyu ısıtmak. Odayı ısıtmak.* [*Ing.* To heat; *Fr.* Chauffer]. ⊙ **ısıtıp ısıtıp önüne koymak,** *dey.* Eski bir sorunu ikide birde yeni imiş gibi ileri sürmek. ⊙ **bitkileri ~,** *bahç.* Bitkileri sunî ısı ile sararak erken yetişmelerini sağlamak. [*Ing.* To heat the plants; *Fr.* Chauffer les plantes].

ısıtutar, b. s. Isıyı pek az geçiren maddeler için kullanılır.

ısıveren*, b. s. *kim.* Isı açığa çıkaran, çev-

resine ısı salan *(bileşme)*. [*Osm.* Nâşir-ül-harâre; *İng.* Exothermic; *Fr.* Exothermique].
☆ *Eşanl.* egzotermik.
☆ *Karş.* ısıalan.

ıska, i. *arg.* § ❶ Boşa çıkarma, rast getirememe. [*İng.* Miss]. § ❷ Yok. ☆ *Eşanl.* nanay.
~ **geçmek**, *arg.* (a) Hedefe isabet ettirememek: *Hiç de iyi nişancı değil, her atışında ıska geçiyor.* [*İng.* To miss *(aim)*; *Fr.* Passer tres pres de]. § ❷ Önem vermemek aldırış etmemek. [*İng.* To ignore; to pay no attention *(to)*; *Fr.* Effleurer]. ☆ *Eşanl.* **boşlamak, boş vermek, dalga geçmek, haylamamak, keşlemek, kumpas sallamak, omuz vermek, tonel geçmek, yan çizmek, yan sallamak**.

ıskaça /ıska:ça/, i. *İt. scaza. den.* Yelkenli gemilerde direğin içine oturtulmuş olduğu yuva. [*İng.* (Mast-)step; *Fr.* Emplanture] ⊙ **baba ~ sı**, *den.* ◘ **Baba**. ⊙ **direk ~ sı**, *den.* ◘ **Direk**[1]. ⊙ **şaft ~ sı**, *den.* İç omurgadan sintine güvertesine kadar yükselen ve ucunda çatal biçimi bir yuva bulunan demirden yapılmış bir ıskaca sistemi. *(Pervane şaftı bu çatal yuvanın içinden geçer).* [*İng.* Shaft-step; *Fr.* Emplanture à fourche] ◘ *ŞEKİL: 101* – **BOT**.
~ **çelikleri**, *den.* Ağaç gemilerin güverteleri üzerindeki direk, ırgat, baba v.b. elemanların bağlandığı yerleri kuvvetlendirmek için kemereler arasına ve kemerelere dikey olarak konulan parça ağaçlar.
~ **kemereleri**, *den.* Iskaça çeliklerinin bağlandığı kemereler.
~ **sigili**, *den.* Bir direği dikildiği durumda tutmaya ve dibini sıkıştırmaya yarayan, yamuk ağaç takozlarının her biri.
~ **taraklaması**, *den.* Iskaça kemereleri ile ıskaça çeliklerinin bağlantılarını desteklemek için konan takoz.

ıskala /ıska:la/, i. *it. scale.* § ❶ *akust.* ve *müz.* Bir bestede kullanılabilecek aynı türden sesler kümesi. [*İng.* Scale; *Fr.* Echelle]. § ❷ *tek.* Bir ölçü âletinin çizelgesi *(taksimatı)*: *Ampermetrenin ıskalası.* § ❸ *esk.* Gam ⊙ **beaufort ~sı**, *trm.* Halkın rüzgâr süratini mübalağalandırması karşısında Amiral Beaufort, 1805 yılında rüzgâr hızını bazı emarelere göre ölçmek için bir cetvel hazırlamıştır. Kendi adı ile anılan bu cetvelden rüzgâr hızı, o andaki rüzgârın eşyalar ve canlılar üzerinde yaptığı etkiye göre değerlendirilir ve hızları ölçülür. [*İng.* Beaufort scale; *Fr.* Echelle de beaufort]. ⊙ **deprem ~ sı**, *coğr.* ◘ **Deprem**. ⊙ **gri ~ sı**, *grafik san.* Klişelerin tam ortaya gelmesini sağlamak ve kontrolunu kolaylaştırmak için, fotoğrafı çekilecek belgenin kenar boşluğuna yerleştirilen ve üst üste koyulmuş, rengi gittikçe koyulaşan gri şeritlerden oluşmuş kenar bandı. [*İng.* Gri's scale; *Fr.* Gamme de gris]. ⊙ **mesafe ~ sı**, *tekn.* Üzerinde, eşit mesafelerin eşit uzunluklarla gösterildiği yatay çizgi. [*İng.* Front scale; *Fr.* Echelle de front]. ⊙ **perspektif ~ sı**, *tekn.* Yer çizgisinin herhangi bir noktasından görüş noktasına doğru uzanan ve üzerinde, eşit mesafelerin, görüş noktasına yaklaştıkça küçülen uzunluklarla gösterildiği çizgi [*İng.* Reducing (diminishing, vanishing) scale; *Fr.* Échelle fuyante] ⊙ **renk ~ sı**, § ❶ *grafik san.* Renkli baskı için yapılan provaların bütünü. *(Dört renkli bir ıskala için şu provalar yapılır; sadece sarı, sadece kırmızı; kırmızı ve sarı üst üste; sadece mavi; sarı, kırmızı ve mavi üst üste; sadece siyah ve üst üste dört renk).* [*İng.* Scale; *Fr.* Gamme]. § ❷ *tekn.* Suluboyada veya yağlıboyada, bir renkten öbürüne derece derece geçilen ton dizisi. ☆ *Eşanl.* ton ıskalası. [*İng.* Scale of colours; *Fr.* Echelle des couleurs, echelle de nuances]. ⊙ **ton ~ sı**, *tekn.* ◘ **Renk. ıskalası**[2].
~ **yapmak**, *müz.* Çalgı perdelerine parmak alıştırmak. [*İng.* To practise scales].

ıskalamak, f. *sp.* Top v.b. kaçırmak, boşa vuruş yapmak.

ışkalara /ıskala:ra/, i. *İt. scalare.* ◘ **Iskalarya**.

ıskalarya /ıskalar:ya/, i. *İt. scalaria. den.* § ❶ Yelkenli gemilerde direklere çıkmak için çarmıklar üzerine muntazam aralıklarla yatay olarak bağlanmış ince halatlardan veya demir çubuklardan yapılmış basamaklar. *(Eski yelkenli gemilerde bunlar halattan yapılır, üzerine basıldığı zaman çarmıkların içeri doğru kavislenmesini önlemek için aralarına demir basamaklar konurdu).* [*İng.* Ratline; *Fr.* Enfléchure]. § ❷ Savaş gemilerinin sol tarafındaki teşrifat merdiveni. [*İng.* Ratline, ratlin, port gangway of a man-of-war; *Fr.* Enfléchure].
~ **bağı**, *den.* Iskalaryaları çarmıklara tutturmak için kullanılan bağ. *(Aslında kazık bağıdır).* ◘ **Kazık bağı**.

ıskampavya, i. *İt. scampavia. den.* Uzun, alçak savaş teknesi.

ıskanca, i. *İt. scanza. den.* Tayfanın nöbet değiştirmesi.
~ **etmek**, *den.* Nöbet değiştirmek. [*İng.* To relieve *(from duty)*].

ıskaparma /ıskapar:ma/, i. *İt. scaparma. den.* Bir gemiyi toptan kiralama. [*İng.* ve *Fr.* Charter party].

ıskara /ıs:kara/, i. *Yun.* ◘ **Izgara**. ⊙ **felenk ~**, *den.* ◘ **Felenk**.
~ **döşeme**, ◘ **Döşeme**.

ıskarça /ıskar:ça/, i. *İt. scarza. den.* (a) Geminin pek sıkı, istif halinde yukletilmiş olması; (b) Bir limanın gemi kalabalığı içindeki durumu. [*İng.* Crowded, packed; *Fr.* État d'être trop serré le cargaison d'un vaisseau].
~ **olmak**, *mec. (Kalabalık) hk.* Pek sıkışmak. [*İng.* Overcrowding; *Fr.* Encombrement].

ıskarda, i. *mim.* Duvar yapımında, yukarıya çıkıldıkça, genişliğin azalmasıyle meydana getirilen eğim.

ıskarlat,-tı, i. *İt. scarlatto. dok.* Parlak renkte eski Venedik çuhası. Kırmızı, beyaz ve yeşil renklerde de olur. *(En çok kırmızı renkte olanı kullanıldığı için bu kelime parlak kırmızı mânasına alınmıştır).* [*İng.* Scarlet cloth].

ıskarmoz, i. *İt. scarmos* < *Yun. scalmoz.* § ❶ *den.* Gemilerin kaburgalarını meydana getiren eğri ağaçların adı. [*İng.* Frame; *Fr.* Corps]. § ❷ Kayık veya sandalların yan kenarlarına kürek takılmak için geçirilmiş ağaç çubuk. [*İng.* Thole-pin, rowlock; *Fr.* Tolet, touret]. § ❸ *zool.* ◘ **Iskarmoz**. ⊙ **çelik ~**, *den.* ◘ **Çelik**. ⊙ **yarımay ~**, *den.* Küpeste üzerine açılmış deliği içinde serbestçe dönebilen, yarımay biçiminde bir çeşit ıskarmoz. *(Kürek, boğaz kısmından bu ay biçimindeki yuvaya oturtularak çekilir).* ◘ *ŞEKİL: 101.* – **BOT**.
~ **boğazı**, *den.* Yarımay ıskarmozların küreğin kayıp çıkmaması için daralan ağız kısmı.
~ **çeliği**, *den.* Iskarmozlar *(postalar)* arasına yatay olarak konulan takoz.
~ **yatağı**, *den.* Filikanın küpestesinde, küreğin küpesteye değdiği kısma konulan takviye parçası.

ıskarpa, i. *İt. scarpa.* (a) Duvarların yukarıya doğru yükseldikçe genişliği azaltılmak suretiyle vücuda getirilen eğim; (b) Birdenbire başlayan çok eğim. *(Askerî inşaatta, istihkâm siperlerinin toprak veya duvardan yapılan eğik kısımlar olup bunlara şev denir).* [*İng.* Scarp, escarpment; *Fr.* Escarpe].

ıskarpama, i. *İt. den.* Gemiyi toptan kiralama. [*İng.* Charter; *Fr.* Affretement].

ıskarpela, i. *İt. scarpello.* § ❶ Marangozların ucu keskin demir kalemi. *(Kerestelerde zivana deliklerini açmaya ve kilit ve menteşe yerlerini oymaya yarar).* [*İng.* Carpenter's chisel; *Fr.* Ciseau de menuisier]. ◘ *ŞEKİL:* **ISKARPELA**. § ❷ *heyk.* Tahta üzerine de çalışan heykelcilerin ağaç kabuklarını soymak için kullandıkları kesici kısmı üçgen şeklinde âlet. [*İng.* ve *Fr.* Burin].
☆ *Eşanl.* **iğdemir**.

ıskarpin, i. Ayağın oynak yerini kapamayan hafif ve zarif fotin şeklinde konçsuz ayakkabı. [*İng.* Court shoe, pump; *Fr.* Escarpin, woman's shoe].

ŞEKİL: **ISKARPELA**. **1**. Ağız. **2**. Oluk. **3**. Lama. **4**. Boyun. **5**. Korkuluk. **6**. Demir.

ıskarso, i. *İt. scorzo. den.* (a) Geminin götürü kirası; (b) Yelken doldurur dik rüzgâr.

ıskarta /ıskar:ta/, i. *İt. scarto.* § ❶ Iskambil oyunlarının bazılarında kullanılmayıp bir tarafa bırakılan kâğıtlar ve bu tarzda oynanan bir çeşit iskambil oyunu. [*İng.* Discard; *Fr.* Écarté]. § ❷ s. Herhangi bir sebepten değerini kaybetmiş *(mal)*. [*İng.* Obsolete; *Fr.* Désuet]. ⊙ ~ **ya çıkarmak**, *dey.* Değersiz, işe yaramaz bularak bir kenara atmak. [*İng.* To discard; *Fr.* Mettre au rebut *(de côté)*]. ⊙ ~ **ya çıkmak**, Değersiz, işe yaramaz sayılarak; bir yana atılmak. [*İng.* To become obsolete; *Fr.* Devenir désuet].

ıskat,-tı /ıskat/, i. *Osm.* < *Ar. sukut.* § ❶ Düşürme, aşağı atma. [*İng.* A throwing down, a dropping, a casting out; *Fr.* Action de faire tomber]. § ❷ Ölünün ruhu için verilen sadaka. Ölenlerin kılınmamış namazları ve tutulmamış oruçları için verilen sadaka. [*İng.* Alms given on behalf of the dead as compensation for their neglected religious duties; *Fr.* Aumône donnée au nom du défunt]. § ❸ Düşürülme: *Hükûmetin ıskatı.* § ❹ Yok etme, ortadan kaldırma. [*İng.* ve *Fr.* Annihilation]. § ❺ Gecersiz kılma, iptal etme. [*İng.* Cancellation; annulment; *Fr.* Annulation]. ⊙ ~ **ı cenin**, Çocuk düşürme. [*İng.* Abortion: *Fr.* Avortement].
~ **etmek**, Düşürmek, aşağıya atmak, yoksun bırakmak: *Medenî haklardan ıskat olundu.* [*İng.* To throw down, to drop, to cast out, to annul, to reject, to dismiss; *Fr.* Faire tomber priver].

ıskata, i. *Rum. arg.* Bokl: *Baş şuradan ıskata!* [*İng.* Shit!; *Fr.* Merde!].

ıskatçı, i. § ❶ Kendisine ıskat sadakası verilen kimse. § ❷ Mezarlık dilencisi. § ❸ Ölü için dağıtılan sadakayı alan din adamı veya dilenci. [*İng.* Priest or beggar receiving alms given on behalf of the dead; *Fr.* Hodja ou mendiant qui reçoit l'aumône donnée au nom de défunt].

ıskonto /ıskon:to/, i. *İt. sconto.* § ❶ *tic.* Satıcının alıcıya bir malın karşılığından yaptığı indirme. [*Osm.* Tenzilât; *İng.* Discount, reduction; *Fr.* Rabais, réduction]. ☆ *Eşanl.* **indirim**. § ❷ *ikt.* (a) Vadesi gelmemiş bir senedin, faiz ve komisyonu düşürülerek karşılığından eksiğine alınması. [*Osm.* Tarh-ı tenasübî; *İng.* Discount; *Fr.* Escompte] ☆ *Eşanl.* **kırma**. *(b)* Bu senedin karşılığından düşülen miktar. [*İng.* Discount; *Fr.* Escompte]. § ❸ *tkz.* Bir kısmını söylememiş sayma: *Onun sözlerini iskonto ile dinle.* § ❹ *tic.* Ödenmesi gereken bir borcu, vadesinden önce ödeyenin kazanmış olduğu indirim tutarı. ⊙ **dış ~**, *tic.* Senedin itibarî değeri üzerinden basit faiz usulüyle yapılan hesaplama. ⊙ **emtia ~ su**, *tic.* Satıcının ödeme şeklini ve vadesini göz önüne almaksızın, emtianın tesliminde satış fiyatı üstünden alıcıya yaptığı indirim. ⊙ **hakiki ~**, *tic.* Halihazır değer üzerinden yapılan iskonto. ⊙ **iç ~**, *tic.* İtibarî değer esas alınarak halihazır değere göre yapılan hesaplama. ⊙ **kasa ~su**, *tic.* Satış bedelinin peşin olarak veya kısa bir sürede ödenmesine karşılık yapılan indirim. ⊙ **poliçe ~ su**, *tic.* Poliçe üzerinden yapılan indirim.
~ **etmek**, Fiyat v.b. şeyin bir miktarını indirmek.

~ **ettirmek**, *ikt.* Bir ticaret senedini vaktinden evvel parasını almak için eksiğine vermek. [*Ing.* To discount *(a bill)*; *Fr.* Faire escompter].

☆ *Eşanl.* **kırdırmak**.

~ **fiyatı**, ◘ **Iskonto haddi**.

~ **haddi**, ikt. Merkez bankasının veya başka mercilerin tesbit ettiği faiz haddi; bir senedin değerinden düşürülen iskontonun yüzde oranı. [*Ing.* Discount rate; *Fr.* Taux d'escompte].

ıskopamar, i. *It. scuopamare. den.* [*Ing.* Ship's lower studding sail; *Fr.* Bonnette basse]. ◘ **Cunda yelkeni**.

~ **alaveresi**, *den.* Iskopamar yelkenini toplamak için kullanılan donanım.

☆ *Eşanl.* **ıskopamar gargarisi**.

~ **amorası**, *den.* Iskopamar yelkeninin amora yakasından alınarak yan mataforasının cundasından dolaştırıldıktan sonra güverteye alınan iskotası. ◘ **Yelken yakaları**.

~ **bastonu**, *den.* Iskopamar yelkenlerini açmak için ana serenlerin cundalarından dışarı doğru uzatılan hareketli çubuk.

~ **gargarisi**, *den.* ◘ **Iskopamar alaveresi**.

~ **mataforası**, *den.* Iskopamar yelkeninin altbaşosunu geren bumba.

☆ *Eşanl.* **yan mataforası, borda mataforası**.

~ **sereni**, *den.* Iskopamar yelkeninin üst kenarının gerilip bağlandığı seren. *(Yelken bu serenin ortasında ıskopamar bastonunun cundasına asılır).* [*Ing.* Lower studding sail boom; *Fr.* Bout-dehors de bonnette].

~ **sılangosu**, *den.* Iskopamar serenini, ortasından ıskopamar bastonu cundasına çekmekte kullanılan halat.

ıskorbüt,-tü, i. ◘ **iskorbüt**.

ıskota, i. *It. scotta. den.* Yelkeni bordada tutmaya ve rüzgâr altına düşen taraftaki uçlarından birini tespit etmeye yarayan ip: *Gabya yelkeni ıskotası.* [*Ing.* Clew sheet; *Fr.* Ecoute]. ◉ **gabya ~ sı**, *den.* ◘ **Gabya**. ◉ **gabya kontra ~ sı**, *den.* ◘ **Gabya**. ◉ **rüzgâr üstü ~ sı**, *den.* Alt seren yelkeninin rüzgârın estiği taraftaki iskotası. ◉ **tek (veya çifte) ~ düğümü**, *den.* İpi yardımcı bir yelkene, kamçılı rodansa veya doransaya tespit etmeye yarayan düğüm. *(Bu düğüm ip gerildikçe sıkışır).*

~ **lavrası**, *den.* Yelken gemilerinde trinket ve mayıstra yelkenlerinin ıskotalarını donatarak içeriden laya etmek üzere küpeştelerde açılmış deliklere dil geçirilerek meydana getirilmiş sabit bastika.

ıskuna /ıskuːna/, i. *Ing. scooner* < *sconna. den.* Brikten küçük, iki direkli bir çeşit yelkenli gemi. [*Ing.* Schooner; *Fr.* Goélette].

☆ *Eşanl.* **latin gemisi, deniz kırlangıcı, uskuna ,brik-gulet**.

ıskuvar, i. Şehirlerin mahalle aralarında çeşitli yerlerinde halkın oturup hava alması ve etrafındaki evlerin havasını tasfiye etmesi için yapılan ağaçlı küçük meydancık ve bahçelere verilen ad. [*Ing.* ve *Fr.* Square].

☆ *Eşanl.* **mahalle bahçesi**.

ıslah /ısl'âh/, i. ç: **ıslâhât**. *Osm.* < *Ar. salâh* ve *sulh.* § ❶ İyi hale getirme, iyileştirme, düzeltme: *Ceza evlerinin ıslahı. Tohum ıslah istasyonu. At soylarının ıslahı.* [*Ing.* Amelioration; *Fr.* Amélioration]. ☆ *Karş.* **kötüleştirme, bozma**. § ❷ Yola getirme, kusurlarını ve ahlâkını düzeltmek için terbiye etme: *Bu çocuğu ancak okul ıslah eder.* [*Ing.* ve *Fr.* Correction]. § ❸ Evcil hayvanların süt, et, yumurta ve yapağı verimlerinin arttırılması ve kalitelerinin iyileştirilmesi için biyolojik kurallara göre ve ıslâh yöntemleriyle yetiştirilmesi: *Tohum ıslah istasyonu.* [*Ing.* Improvement, breeding; *Fr.* Amélioration, élevage de sélection]. § ❹ *trm.* Bir toprakta verimliliğin yükseltici teknik tedbirlerin alınması veya daha elverişli yeni bir üretime geçirilmesi; Toprağa çeşitli maddeler katarak fizik niteliklerini düzeltme, iyileştirme: *Kireç killi toprakları ıslaha yarar.* [*Ing.* Improvement; *Fr.* Amendement]. § ❺ *huk.* (a) Ceza yargılamasında, yapılmış olan bir yargılama işleminde mevcut bir aykırılığı gidermek için, o işlemin ortadan kaldırılması suretiyle düzeltilmesini sağlayan bir yol. [*Ing.* Reform; *Fr.* Reforme]; (b) Davacı veya davalının yapmış olduğu usule ilişkin bir işlemi düzeltmesi. ◉ **bir atı ~ etmek**, *binic.* Kötü bir binici tarafından terbiyesi bozulmuş olan bir atın yeniden terbiye edilmeci. ◉ **çayırların ~ ı, (yenilenmesi)**, *trm.* Diskli veya dönekli toprak kırma makinesi işlenmek suretiyle çayırların iyileştirilmesi tekniği. *(Böylece toprak, devindirilmiş, havalandırılmış olur, fakat bitki örtüsü büsbütün yok edilmez. Genellikle bu işlem, elverişli kimyasal bir gübre vermek bir yeni bitkisi ekmek suretiyle tamamlanır).* ◉ **davanın ~ ı**, *huk.* ◘ **Dava**. ◉ **tahtaların ~ ı**, *tekn.* Kimyasal etkenlere karşı dayanıklılık, yalıtkanlık, yüksek mekanik dayanıklılık gibi bazı yeni fiziksel ve mekanik özellikler kazandırmak için, tahtaları ve ağaçları, bu özellikleri taşıyan malzemelerle işlemekte kullanılan tekniklerin tümü. *(Elyaf halinde ayrılmış tahtalardan elde edilen panolar bu kategoriye girmez: bunlar suni tahtalardır. Aynı şekilde, saklanması için antiseptik ürünlerle tahnitlenen tahtalar da bu işlemin dışındadır).* [*Ing.* Amelioration of woods; *Fr.* Amélioration des bois].

~ **edilmiş mal**, *ikt.* Ekonomik değerleri artan mallar. [*Ing.* Improved goods; *Fr.* Marchandise améliorée].

~ **etmek**, İyileştirmek, düzeltmek, yola getirmek. [*Ing.* To improve, ameliorate, rectify, correct; *Fr.* Améliorer, corriger].

~ **olmaz**, *dey.* Düzelmez, iyi hale gelmez. [*Ing.* ve *Fr.* Incorrigible].

ıslahat,-tı /ıslâhât/, ç. i. *Osm.* < *Ar.* **ıslâh'**-ın çoğulu. Düzeltme veya iyileştirme işleri. [*Ing.* Reforms, improvements; *Fr.* Reformes, améliorations].

☆ *Eşanl.* **reform**.

ıslahatçı, i. Islahat yapan veya ıslahat yapmak için uğraşan kimse. [*Ing.* Reformer, renovator; *Fr.* Réformiste].

ıslah.evi, b. i. *Osm.* < *Ar. ıslâh* + *T. ev.* Suç işleyen çocukları ıslah etmek ve eğitmek amacıyle Ceza kanunu uyarınca faaliyet gösteren kurum. ☆ *Eşanl.* **ıslahhane**. [*Ing.* Reformatory; *Fr.* Maison de correction]. ◉ **çocuk ~ leri**, ◘ **Çocuk**.

ıslah.hane /ıslahhâne/, b. i. *Osm.* < *Ar. ıslâh* + *Fars. hâne.* § ❶ ◘ **Islah evi**. § ❷ *esk.* Osmanlı devletinde kurulan ilk sanat okullarına verilen ad.

ıslak, s. < *ıslamak.* Suya batırılmak veya üzerine su dökülmek, serpilmek, sürülmek yoluyle su almış olan: *Islak yerde oturma, üşürsün. Islak bez. Islak yer.* [*Ing.* Wet, damp, moist; *Fr.* Mouillé, humide].

☆ *Eşanl.* **nemli, rutubetli**.

~ **basım**, *graf. san.* İki veya dört renkli baskı makinelerinde ve rotatiflerde henüz basılan ve nemli olan mürekkep üstüne diğer bir mürekkebin basılması. *(Bu teknik mürekkebin yoğunluğunda ve kuruma hızında bir denge ve üst üste renk baskıları sınırlanmış klişelerin kullanılmasını gerektirir).* [*Ing.* Wet printing damp printing; *Fr.* Impression humide, impression à l'humide].

~ **karga**, § ❶ *dey.* Tepeden tırnağa ıslanmış. [*Ing.* Soaked to the skin, wet to the bone; *Fr.* Poule mouillée]. § ❷ *arg.* Korkmuş olan. Çekingen. [*Ing.* Frightened, timid fellow; *Fr.* Apeuré, épeuré, timide].

~ **kargaya (sıçana) dönmek**, § ❶ *dey.* İyice ıslanmak. [*Ing.* To get wet through; *Fr.* Semouiller]. § ❷ *arg.* Korkak hale gelmek. [*Ing.* To become timid; *Fr.* Devenir timide]

~ **havalık**, *döş.* İçinden kirli su akan havalık. [*Ing.* Wet vent].

~ **kazı**, *san.* Çinko, bakır, çelik veya alüminyum gibi plaklar üzerine yapılan çizimin asidle yodirilerek derinleştirilmesine dayanan bir baskı tekniği. Bu teknikle yapılmış baskıresim. [*Ing.* Etching; *Fr.* Eauforte].

~ **kum kalıplara döküm yapmak**, *met.* ◘ **Döküm**.

~ **sıcakölçer**, *döş.* Havadaki nemin azlık veya çokluğuna göre değişik sıcaklıklar gösteren sıvı haznesi ıslak tülbentle sarılmış araç. [*Ing.* Wet thermometer, moist --bulb thermometer; *Fr.* Thermomètre mouillé].

☆ *Eşanl.* **ıslak termometre**.

~ **sis**, *hava.* Havada mevcut su buharından doğan sis. [*Ing.* Wet fog; *Fr.* Brouillard mouillé].

~ **termometre**, *hava.* ◘ **Termometre**.

ıslaklık,-ğı, i. Islak olma hali. [*Ing.* Wetness, moisture, humidity; *Fr.* Humidité].

ıslama, i. § ❶ Islatmak işi. § ❷ *deriç.* Kireçleme işleminden önce deriye uygulanan yumuşatma işlemi. [*Ing.* Wetting, dumping; *Fr.* Trempe, mouille].

ıslamak(-i), f. *esk. T.* Islatmak, ıslak hale getirmek. [*Ing.* To wet; *Fr.* Mouiller, tremper, humecter, imbiber].

ıslanma, i. § ❶ Islak hale gelme; ıslanmak eylemi; § ❷ *den.* Gemi yükünün nem, deniz suyu veya yağmurdan zarar görmesi. [*Ing.* Wetting; *Fr.* Mouille].

ıslanmak, nsz. f. Islak hale gelmek: *Yağmurdan ıslanmak.* [*Ing.* To get wet; *Fr.* Se mouiller, se tremper].

ıslanmış, s. Islak hale gelmiş. [*Ing.* Soaked; *Fr.* Mouillé,-ée, Trempé,-ée]. ◉ ~ **ın yağmurdan korkusu (pervası) olmaz**, *at.* Daha önce bir zarara uğramış kimse, kendisine aynı zararı verecek şeyden korkmaz.

ıslatıcı, i. ve s. < *ıslatmak.* § ❶ Yapıştırmadan önce pulları, zarfları ve etiketleri ıslatmaya yarayan âlet. [*Ing.* Damper; *Fr.* Mouilleur]. § ❷ *fiz.* ve *kim.* Değdiği cisimlerin yüzeyine yayılma özelliği olan sıvı halindeki madde. [*Ing.* Damper, *Fr.* Mouillant], § ❸ *(Tütüncülük)* Fabrikalarda tütün yapraklarını ıslatan cihaz. [*Ing.* Damper; *Fr.* Mouilleur].

~ **madde**, *tıp.* Sıvı ortamlarda yüzey gerilimlerini azaltmaya elverişli kimyasal madde. *(Islatıcı madde karıştırılmış bir sıvının, yüzeylere sıvaşma imkânı artar; sıvıların veya küçük parçacıkların çeşitli zarlardan geçmesi kolaylaşır. Bu madde bir merheme veya losyona katılırsa bunların deriye sızması da kolaylaşır).* [*Ing.* Damping agent, tensioactive element; *Fr.* Agent mouillant, corps tensio-actif].

ıslatılmak, nsz. f. Islak hale getirilmek. [*Ing.* To be soaked or moistened; *Fr.* Être mouillé, être trempé].

ıslatma, i. § ❶ Islak hale getirme; ıslatmak eylemi. [*Ing.* Imbibition; *Fr.* Mouillage, humectage, imbibition]. § ❷ *fişekç.* (a) B barutlarının yapımında, içindeki eritici kalıntısını gidermek için, barutun birkaç saat süreyle sıcak su *(80° C'a kadar)* içinde bırakılması; (b) Pamuk barutun yapımında, pamuğun nitratlanmak üzere nitrat banyosuna daldırılması. [*Ing.* Wetting, damping; *Fr.* Trempage]; § ❸ *kâğıtç.* Cilâ silindir üzerinden geçmeden önce kâğıdı nemlendirme. [*Ing.* Moistening, damping, wetting; *Fr.* Mouillage]. § ❹ *şekerc.* Daha çok şeker elde etmek için, şekerkamışına sıkarken su katılması. [*Ing.* ve *Fr.* Imbibition; § ❺ *dok.* (a) Düşük kaliteli ipek ipliğinden yapılmış çözgüleri, esneklik vermek ve dokumada kolaylık sağlamak için, bor yağı ile nemlendirme; (b) İşleme sırasında, normal nem yüzdesinin çok altına düşen iplikleri özel ıslatma makinelerinden geçirme; Atkı ipliklerinin daha dayanıklı ve esnek hale getirilmesi, dolayısıyle dokunan kumaşın daha sıkı ve dayanıklı olması için, atkı ipliklerinin su veya sabunlu sudan geçirilmesi. [*Ing.* Damping, wetting, moistening; *Fr.* Mouillage]. § ❻ *tütünc.* Tütün yapraklarındaki su miktarını arttırarak yumuşatma. *(Islatma, yaprakları suya batırmakla veya üzerlerine su serpmekle yapılır; böylelikle, tütünlerin işlenmesi, kıyılması, puroların sarılması veya iri yapraklardaki damarların dokudan ayrılması kolaylaşmış olur).* [*Fr.* Mouillade]. ☆ *Eşanl.* **tavlama**. § ❼ *trm. sny.* Biracılıkta çimlenmesini sağlamak için arpa tanelerini nemlendirme. [*Ing.* Moistening; *Fr.* Trempage, trempe].

~ **tertibatı**, *matb.* Taş ve ofset baskı ma-

kinelerinde kalıbın ıslatılmasını sağlayan tertibat olup, genellikle bir su haznesi bulunan içindeki pirinçten merdane ile bu merdaneye değerek, su alan üstü fanilâ kaplı iki merdaneden oluşur. *(Şimdi su merdaneleri yumuşak lâstik ve bunun üzerine moleskin kumaşı kaplı olarak yapılmaktadır. Ayrıca, fırçalı ıslatma tertibatları da yapılmıştır).* [*ing.* Moistening work; *Fr.* Dispositif de moullage].

ıslatmak(-ı), f. § ❶ Islak hale getirmek. [*Ing.* To soak; *Fr.* Mouiller, humecter, imbiber]. § ❷ *arg.* Dayak atmak, dövmek: *Adamı iyice ıslatmışlar.* [*ing.* To cudgel, beat; *Fr.* Battre, frapper); § ❸ *tkz.* Mutlu bir olayı ziyafet vermek suretiyle kutlamak; § ❹ *fişekç.* Yaprak barutu yapmak için nitrogliserini suda asıltı halinde bulunan pamuk barutla bağlamak. [*ing.* To impregnate; *Fr.* Imprégner]. § ❺ *fiz.* Hammadde üzerindeki statik elektriği yok etmek ve makinelerde kolayca işlenmesini sağlamak için, hammaddeyi belirli ölçüde nemlendirmek; § ❻ *inş.* Tas, tuğla v.b. duvar yüzüne sıvı tuttura-bilmek için, sıvıdan önce su püskürtmek. ☆ *Eşanl.* **nemlendirmek**; § ❼ *dok.* Iplik veya kumaşı, özel ıslatma makinelerinden geçirerek nemlendirmek; [*ing.* To moisten, to damp, to wet; *Fr.* Mouiller]. ◉ **yatağını ~,** *dey.* Gece altına işemek.

ıslık,-ğı, i. *yans.* Dudakları büzerek veya ağıza parmak sokarak çıkarılan ince ve keskin ses. [*ing.* Whistle; *Fr.* Sifflement].. ◉ **diyastol ıslığı,** *patol.* ◘ **Diyastol.**

~ çalmak *(birine), dey.* § ❶ Birinin sevilmediğini, istenilmediğini anlatmak üzere onu ıslık sesleriyle karşılamak. [*ing.* To hiss, to hoot*(at)*; *Fr.* Siffler]. § ❷ Islık sesi çıkarmak. [*ing.* To whistle; *Fr.* Siffler]. ❸ *sil.* Hızı ses hızının altında olduğu zaman bir merminin meydana getirdiği ses.

ıslıkçı.ördek, b. i. *zool.* ◘ **Ördek.**

ıslıklama, i. *tiy.* Bir tiyatro sahnesindeki oyuna uygun, dengeli bir özel ışık verme sanatı bilimi. [*ing.* Lighting; *Fr.* Éclairage].

ıslıklamak(-ı), f. Birine sevilmediğini, istenmediğini ıslık çalarak belli etmek. [*ing.* To whistle; *Fr.* Témoigner sa désapprobation a coup de sifflet].

ıslıklı*, s. ve i. *fonet.* Çıkarılması sırasında meydana gelen bir ıslık sesiyle nitelenen daralmalı ünsüzü. *Örnek: s* ve *z* ıslıklıdır. [*ing.* Sibilant; *Fr.* Sifflant,-e].

~ ünsüz, *gram.* Vızıltı ve hışırtılı bir ses veren sızıcı: *s, z, ş, j, ünsüzleri gibi.* [*ing.* Affricates, sibilant, palatal fricative; *Fr.* Consonne sifflante, sifflante].

☆ *Eşanl.* **ıslıklı konson ,ıslıklı ses.**

ıslıklı.alp.tavşanı, b.i. *zool.* Kemiriciler *(Rodentia)* takımının, Islıklıtavşangiller *(Ochotonidae)* familyasından bir ıslıklıtavşan türü. Uzunluğu 25 sm. Sibirya'da dağlarda yaşar. [*Lat. Ochotona alpinus; Ing.* Altai pika; *Fr.* Ochotone].

ıslıklı.cüce.tavşan, b.i. *zool.* Kemiriciler *(Rodentia)* takımının, Islıklıtavşangiller *(Ochotonidae)* familyasından bir ıslıklıtavşan türü. Uzunluğu 14.5 sm. Güney doğu Avrupa ve Asya'nın bazı yerlerinde yaşar. [*Lat. Ochotona pusillus; Ing.* Steppe pika; *Fr.* Ochotone].

ıslıklı.tavşan, b. i. *zool.* Kemiriciler *(Rodentia)* takımının, Islıklıtavşangiller *(Ochotonidae)* familyasından, ufak boylu, kuyruksuz, kısa kulaklı memeli hayvan cinsi. Yere yuva yapar ,içine yiyecek biriktirirler. Çoğu dağlarda yaşayan 20 kadar türü vardır. **Islıklı alp tavşanı, ıslıklı cüce tavşan** tanınmış türleridir. [*Lat.* Ochotona; *Ing.* Pika-mouse hare; *Fr.* Ochotone].

ıslıklı.tavşangiller, ç.b.i. *zool.* Omurgalı hayvanlardan Memeliler *(Mammalia)* sınıfının, Kemiriciler *(Rodentia)* takımının, Çiftdişliler *(Duplicidentata)* alt takımına giren bir familyası. Kulakları kısadır. Ön ve ard bacakları aynı uzunlukta olur. Islık sesi çıkarırlar. Avrupa, Asya ve Kuzey Amerika'nın dağ ve steplerinde yaşarlar. **Islıklı Alp tavşanı** *(Ochotona alpinus)* ve **ıslıklı cüce tavşan** *(O. pusillus)* türleri iyi bilinir. [*Lat.* ve *Ing. Ochotonidae; Fr.* Ochotonidés].

ısmarlama, i. § ❶ Ismarlamak eylemi. [*Ing.* Order; *Fr.* Commande]. § ❷ s. Ismarlanarak yaptırılan: *Ismarlama ayakkabı.* [*Ing.* Made to order; *Fr.* Sur commande]. § ❸ *mec.* Içten olmayan, yapmacık.

~ filim, *sin.* (a) Bir kimse veya kurumun verdiği siparişe dayanılarak meydana getirilmiş filim; (b) *(Kötü anlamda)* bir yönetmenin istemediği halde çevirmek zorunda kaldığı filim. [*Ing.* Sponsored film; *Fr.* Film réalisé sur commande].

~ hac, hac olmaz. (kabul olunmaz), *at.* Kişi kendisinin yapması gereken işi başkasına ısmarlamamalıdır. Başkası eliyle yapılan iş, kendi eliyle yaptığı işin yerini tutmaz.

ısmarlamak(-ı), f. § ❶ Bir şeyin yapılmasını veya getirilmesini bu işlerle uğraşan birine söylemek: *Ayakkabıcıya ayakkabı ısmarlamak. Terziye elbise ısmarlamak.* [*Ing.* To order; *Fr.* Commander]; § ❷ Parasını kendi vererek başkaları için yiyecek veya içecek getirilmesini söylemek: *Bana kahve ısmarladı. Oturun da, size dondurma ısmarlayayım;* § ❸ Kendi için bir şey alınmasını başkasına söylemek: *Ben çarşıya gidiyorum, bir şey ısmarlayacak mısınız?;* § ❹ (-ı,-e), Bir şeyin bakılması, korunması işini birine bırakmak: *Allah'a ısmarladık.* [*Ing.* To commend; *Fr.* Recommander]. § ❺ Şöyle veya böyle davranmasını söylemek: *Ben sana böyle mi ısmarlamıştım;* [*Osm.* Tenbih etmek; *Ing.* To enjoin; *Fr.* Recommander]. § ❻ *h.d.* Çağırmak.

ısmarlanmak(-ı), f. Ismarlamak işine konu olmak: *Elbise terziye ısmarlandı. Bize dondurma ısmarlandı. Çarşıya gidenlere meyva ısmarlandı. Her şey Allaha ısmarlanarak gidildi.* [*Ing.* To be ordered; *Fr.* Être commandé].

ısmarlatmak(-ı,-e), f. Ismarlamak işini yaptırmak. [*Ing.* To let be ordered].

ıspala, i. *It. spala, terz.* Omuz.

ıspanak,-ğı, i. *Yun. ispanaki.* § ❶ *bot.* Ikiçeneklıler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Ispanakgiller *(Chenopodiaceae)* familyasından, anayurdu Küçük Asya olan,, Laminası ok şeklinde olan, çiçekleri iki evcikli, tohumları dikenli bir yıllık bir bitki. Çiçekleri taçsız tohumları dikenli ve dikensiz olmak üzere iki çeşittir, Killi kumlu toprakları sever. Ispanakta klorofil, sapenin, oksalat, demir ve iyod bulunduğundan sağlığa çok yararlı sayılır. Bağırsaklara ve kansızlığa iyi gelir. Türkiye'de **yerli ıspanak ve yerli yazlık ıspanak** adlı çeşitleri yetişmektedir. [*Lat. Spinacea oleracea; Ing.* Spinach; *Fr.* Épinard]. ◘ *ŞEKİL: 477.* — **SEBZELER**; § ❷ *arg.* Enayi, budala: *Ispanak, az bana bak!;* [*Ing.* Imbecile, stupid]. ☆ *Eşanl.* **andavallı, angut, armut, aval, bangoboz, cacıklık, denyo, gebeş, gebeşâki, hafız, hırbo, hırt, hışır, hıyar, kanser ilâcı, kereste, keriz, kaşkaval, keş, korodyo mayın, pilâki, saloz, yanbolu;** ◉ **yabani ~,** ◘ **Pazı;** ◉ **Yeni zelanda ıspanağı,** *bot.* ◘ **Yeni zelânda.**

~ pire böceği, *zool.* Yaprakböceğigiller *(Chrysomelidae)* familyasına giren bir böcek türü. Çok küçük ve sıçrayan ve yaprakları delerek yiyen koyu renkli bir böcektir. [*Lat. Disonycha xanthomelas; Ing.* Spinach flea beetle].

ıspanakgiller, ç. i. *bot.* Iki-çenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Ispanaklar takımından, çoğunluğu halofit ve etlenmiş olan, bir veya çok yıllık otsu bitkiler veya çalıları kapsayan, yaklaşık olarak 100 cins ve 1400 kadar türü bulunan familya. Yapraklar almaşık, basit, bazen silendrik ve etli, bazen pul biçimindedir. Çiçekler küçük, braktesiz, erdişi veya tek eşeyli, aktinomorf ve yeşil renkli olup genellikle küçük kümeler halindedir. Meyva, periant ile sarılmış, küçük bir nukstur. Türkiye'de 15 cins ve 45 kadar türü vardır. Bunlardan başlıcaları: **ıspanak, kazayağı, yabani pancar, şeker pancarı, kırmızı pancar ,pazı.** [*Osm.* Isfenahiye; *Lat.* ve *Ing. Chenopodiaceae; Fr.* Chénopodiacées]

ıspanaklar, ç.i. *bot.* Iki-çenekli, taçsız çiçekli bitki takımı; horozibiğigiller, ıspanakgiller, şekerciboyasıgiller v.b. familyaları kapsar. *(Bu takımdaki bitkilerin başlıca özelliği: Çanakyapraklar erkek organların karşısında; çoğu zaman tek yumurtacıklı ve tek delikli olan yumurtalığın göbekbağı alttadır. Bazı bakımlardan karanfillerle karabuğdaylar arasında sayılan bu takımda insanlara faydalı pancar, ıspanak, pazı v.b. gibi değerli bitkiler bulunur).* [*Lat* ve *Ing.* Centrospermae = *Chenopodiales* = *Caryophyllales; Fr.* Chénopodiales].

ısparçana, ısparçına, isparçina, *den.* ◘ **ızbarçına.**

ısparmaça /ısparma:ça/, i. *It. sparmezza. den.* Deniz içinde birkaç zincirin birbirine dolaşması. [*ing.* Foul of cables; *Fr.* Tortillement des câbles].

Isparta, öz, i. *coğr.* Orta Anadolu'nun güney batısında Göller bölgesindeki bir il ve merkezi olan şehir.

~ gülü, *bot.* ◘ **Gül.**

ıspatula, i. *It.* < *Lat. spatha.* Kılıç'ın küçültmesi > *spathula.* § ❶ Maden, ağaç, boynuz kemik v.b.'den yapılmış mutfak âleti. [*Küçük bir kürek veya ucu sivri ve kenarları keskin olmayan bir bıçak biçimindedir).* § [*ing.* Spatula; *Fr.* Spatule]. § ❷ *tekn.* Alçıyı yayarak pürüzlerini yok etmek için dökümcülerin kullandıkları ucu geniş ve yassı âlet. *(Balçığa veya balmumuna biçim vermek için, heykeltraşlar da ayni âleti kullanırlar).* [*Ing* .Spatula, palette knife;*Fr.* Spatule]. § ❸ *cerr.* Yaraların veya pansuman bezlerinin üzerine merhem veya başka ilâçları yaymaya yarayan, bir ucu yassı madenî levha; § ❹ *ecz.* Yağlı maddeleri yoğurmak veya havana yapışıp kalan maddeleri kazımak için kullanılan ucu yuvarlak, lama kısmı keskin olmayan âlet; § ❺ Çeşitli maddeleri karıştırmak veya ezmek için kullanılan maden veya tahtadan yapılmış mutfak âleti. § ❻ *inş.* Duvarcıların, derz boşluklarını harç doldurmakta kullandıkları küçük mala. § ❼ *matb.* Mürekkepliğe mürekkep doldurmaya veya buradan aldığı mürekkebi merdanelere yaymaya yarayan, lama kısmı geniş ve bükülgen bıçak. § ❽ *met.* Dökümhanelerde, kalıpçıların kalıp yapmakta kullandıkları âlet. *(Bu ıspatulalar, kalıp kumunu düzeltmeye, köşeleri temizlemeye, macaların bıraktığı izleri gidermeye yarar).* § ❾ *res.* Bükülgen çelikten yapılmış küçük mala. ◘ *ŞEKİL: 266.* — **ISPATULALAR.** ◉ **eğri ~,** ◘ **Eğri¹.**

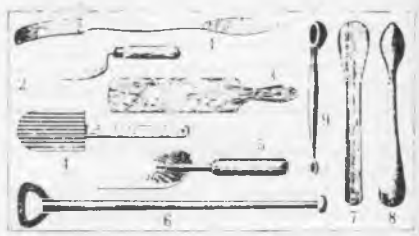

ŞEKİL: 266. **~ ISPATULALAR. 1.** Kalıpçı ıspatulası. **2.** Mermerci ıspatulası. **3.** ve **4.** Tereyağ küreği. **5.** Nakkaş küreği. **6.** Debbağ ıspatulası. **7.**, **8.** ve **9.** Eczacı ispatulaları.

ıspavlı, i. /ıspav:lı/, I. *It. spavli. den.* Gemilerde kullanılan bir çeşit kalın sicim. [*Ing.* Twine; *Fr.* Ficelle].

ıspazmoz, i. *Yun. spasmos.* Çırpınma, kasılma titreme. [*Osm.* Ihtilâç; *Ing.* Spasm; *Fr.* Spasme].

ısrar /ısrâr/, i. *Osm.* < *Ar.* Ayak direme, ayak basıp direnme, bir fikir üzerinde durup dönmeyiş. [*ing.* Insistence ,persistence; *Fr.* Insistance, persistance].

☆ *Eşanl.* **direnme, inat üzerine düşme, sebat ,dura, iddia, bekinme.**

☆ *Karş.* **sebatsızlık, kararsızlık.**

~ etmek, Ayak diremek, bir şeyin üzerinde durmak, fikrinden caymamak. [*Ing.* To insist, persist; *Fr.* Insister, persister].

☆ *Eşanl.* **bekinmek.**

~ kararı, *ikt.* Direnme kararı. Yargıtayın

bozduğu bir karar üzerinde, kararı veren mahkemenin, eski kararını tekrarlaması.

ısrarlı, s. Üstünde durulmuş, ısrar edilmiş.

~ **kontrapunta**, *müz.* Bütün partiler normal bir şekilde ilerlerken, partilerden birinin durmadan bir «*çizgi*» yi tekrarlaması.

ıssız, s. *T. ıssı*, sahip. İçinde kimse bulunmayan ,sahipsiz, kimsesiz, boş, oturulmayan *(yer)*. [*ing.* Deserted, desolate; *Fr.* Désert -erte, désolé,-ée].

☆ *Karş.* **boş, hâli.**

☆ *Karş.* **kalabalık, dolu.**

~ **eve it buyruk**, *at.* Aklı başında kimselerin sahip çıkmadığı, ilgilenmediği iş, aşağılık kişilerin elinde kalır.

ıssızlaşmak, nsz. f. Issız hale gelmek, kimse kalmamak. [*Fr.* Devenir désert, se dépeupler].

ıssızlık,-ğı, i. Issız olma hali, yalnızlık: *Evin ıssızlığı*. [*ing.* Loneliness, desolation; *Fr.* État désert inhabité et désert].

ıstaka, i. ◘ **isteka.**

ıstakoz, i. *Rum. astakos.* < *Yun. astacus. zool. Astacura* grupunun, Kabuklular *(Crustaceae)* sınıfından denizde yaşayan, büyük kıskaçlı ,on ayaklı, bir eklembacaklı. Yengece benzeyen fakat onlardan iri olan bu hayvanların birinci çift bacaklarının ucunda yengeçlerinki gibi çok iri kıskaçlar bulunur. Rengi koyu yeşil, koyu mavi ise de pişirildiği zaman kırmızı olur. 30-35 sm. uzunluğunda ve 5 kg. ağırlığında olanları da vardır. Kuzey yarımküre denizlerinde, kayalık kıyılarda iki türü iyi bilinir. Bunlardan *H. vulgaris* sarı benekli morumsu veya yeşilimsi güzel mavi renktedir; boyu 35-50 sm' yi geçmez. Türkiye denizlerinde, özellikle Boğaziçi ve Marmara'da oldukça çoktur. **Amerika ıstakozu** *(H. Americanus)* bunun iki misli büyüklüğündedir. [*Lat. Homarus; ing.* Lobster; *Fr.* Homard]; ◉ **Norveç** ~ **u**, *zool. Nephrops* cinsinden bir kabuklu hayvanın adı. [*ing.* Norway lobster; *Fr.* Homard de Norvège]. ◉ **tatlı su** ~ **u**, *zool.* Kabuklular *(Crustacea)* sınıfının *Astacidae* familyasından bir eklembacaklı türü. Uzunluğu 10-12 sm. çamurlu olan tatlı sularda yaşar. [*Lat. Potamobius fluviatilis, Astacus fluviatilis; ing.* Freshwater crayfish; *Fr.* Écrevisse à pattes rouges]. ☆ *Eşanl.* **kerevit, kerevides.**

~ **ağı**, *balıkç.* Biçimi terazi kefesine benzeyen ve kabukluları *(denizde karides, tatlı suda yengeç) avlamakta* kullanılan küçük ağ.

~ **çiçeği ağacı**, *bot.* Ikiçenekliler *(Dicotyledones)* sınıfının, Baklagiller *(Leguminosae)* familyasından, anayurdu Güney Amerika olan ve Türkiye'nin sıcak bölgelerinde ve İstanbul'da süs bitkisi olarak yetiştirilen bir ağaççık. Yaprakları üç foliollü, çiçekleri büyük ve kırmızıdır. [*Lat. Erythrina cristagalli; ing.* Erythrin; *Fr.* Érythrine cristagalli].

~ **gibi kırmızı**, *(ç.y. (Pişmiş istakozdan kinaye)*, Çok kırmızı. [*ing.* Red like a lobster; *Fr.* Rouge comme un homard].

~ **mürekkebi**, Istampa kutularının yastıklarına üstüne dökülen ve mühür veya marka ve tarih gibi şeyler basmak için kullanılan mürekkep. [*ing.* Stamping ink; *Fr.* Encre à tampon].

~ **zırh**, *ask.* Bir istakozun bağasındaki halkalar biçiminde birbirinin üzerine konmuş pullardan meydana gelen zırhlı elbise.

ıstakozluk,-ğu, i. Istakozları diri saklamak için deniz kıyısına yapılan havuz. [*ing.* Lobster-ground; *Fr.* Homarderie].

ıstampa, i. *It. stampa* < *cerm.* § ❶ Ağaç, maden, linolyum v.b. üzerine oyulduktan sonra bir yere basılan şekil: *Duvarları ıstampa nakışlarla sıvamak.* [*ing.* Engraving, print; *Fr.* Estampe]. § ❷ Bu çeşit resim veya işaretleri basmaya yarayan kalıp, mühür, damga. [*ing.* Stamp; *Fr.* Estampille]; § ❸ Mürekkep içirilmiş keçe, çuha, v.b. konularak damga, mühür mürekkeplemeye yarayan kutu. [*Fr.* Tampon]. ◉ **cilt** ~ **sı**, *ciltç.* Makinede veya elde cilt kapaklarını süslemek için kullanılan, kabartma halinde oyulmuş madenî *(bakır, çelik)* âlet: *XVI. yüzyılda cilt ıstampaları som altından yapılırdı.* ~ **resim**, *res.* Ağaç, bakır üzerine oyulduktan sonra bir tuvale basılan resim. [*ing.* Engraving, print; *Fr.* Estampe]. ◘ **Estamp.**

ıstampacı, i. Istampa yapan, satan veya ıstampa ile resim yapan kimse. [*ing.* Stamper, embosser; *Fr.* Estampeur,-euse].

ıstampaj, i. *Fr. estampage.* ◘ **Istampalama.**

ıstampalama, i. § ❶ *mek.* Bitmiş parçaya en yakın biçimi vermek için, ham madenî sıcakta veya soğukta kalıpla işleyerek şekillendirme. [*ing.* Stamping, embossing; *Fr.* Estampage]; § ❷ *(Genis anlamda)* Sert bir cisim üzerine gerek oyuk gerekse kabartma olarak harf, süs ve resim basma, bazı maddeleri kesme ,madenlerde delik açma v.b. ile ilgili her çesit işleme usulü. [*ing.* Impressing; *Fr.* Estampage].

ıstampalamak(-i), f. *mek.* Bitmiş parçaya en yakın biçimi vermek için, ham madeni sıcakta veya soğukta kalıpla işleyerek şekillendirmek. [*ing.* To stamp, to emboss; *Fr.* Estamper].

ıstanbulin, i. Tanzimat'tan Mesrutiyet'e kadar Türkiye'de kullanılan, yakası kapalı, yırtmaçlı bir çesit redingot.

ıstavroz, i. *Rum. stauros.* § ❶ Hıristiyanlığın sembolü sayılan şekil ve bu şekilde yapılmış put. [*Osm.* Salip; *ing.* Cross; *Fr.* Croix]. ☆ *Eşanl.* **haç, put, çelipa, çarmıh, sanem**; § ❷ *mim.*, Iki direk veya çeliğin birbirini kesecek şekilde ve eğik haç biçiminde bağlanmasına verilen ad. § ❸ Haç işareti. [*ing.* Sign of cross; *Fr.* Signe de la croix].

~ **çıkarmak**, *dey.* Sağ elin üç parmağını birleştirip vücutta haç işareti yapmak. [*ing.* To make the sign of the cross, to cross, oneself; *Fr.* Faire un signe de croix, le signe de la croix].

☆ *Eşanl.* **haç çıkarmak.**

~ **kemeri**, *mim.* Dört küresel üçgen'den veya iki tonozun birbirini dikey olarak kesmesinden meydana gelen kemer. [*Osm.* Mutekati tonoz; *Ing.* Cross arch, cross vault; *Fr.* Arc de cloitre].

~ **pidesi**, *arg. (küfür)* Gâvurun piçi: *Ulan bize de mi madik, ıstavroz pidesi.*

ıstifa /ıstîfâ/, i. *Osm.* < *Ar. sâfi. esk.* § ❶ Ayıkla(n)ma. [*ing.* Selection; *Fr.* Selection]. ☆ *Eşanl.* **intihap ,seleksiyon, seçim.** § ❷ *trm.* Yaşayan varlıklarda bazı birey veya türlerin yaşayıp çoğalmasına engel olan, bazılarının da, tersine, üreyip kalmasını sağlayan doğal veya yapma güdü; § ❸ Seçme, seçkinlik, seçilme, ayrılma. [*Ing.* Choosing selecting; *Fr.* Choix]; ◉ **tabii** ~, *zool.* ◘ **Doğal seçim.**

ıstılah /ıstılâh/, i. *Osm.* < *Ar. salâh* + *sulh. esk. ed.* (a) Bilim sözü; Bir bilim veya sanata özgü kelime, deyim; (b) Herkesin anlayamadığı, özel anlamda kullanılan söz. Kendi anlamında az çok ayrı bir fikir anlatmaya yarayan kelime topluluğu. [*ing.* Term; *Fr.* Terme].

☆ *Eşanl.* **terim .**

~ **paralamak**, *dey.* (a) Herkesçe bilinmeyen, kinayeli sözler kullanmak; (b) Herkesin anlayamayacağı yolda kelime veya bilim sözü kullanmak. [*ing.* To use precious expressions].

ıstılahat,-tı, /ıstılâhât/, ç. i. *Osm.* < *Ar.* **ıstılâh**'ın coğulu.

ıstılah.perdaz /ıstılâhperdâ/, b. s. ve i. *Osm.* < *Fars.* Garip ve karısık lûgatlar kullanan, ıstılah paralayan *(kimse).*

ıstılah.perdazlık,-ğı, b.i. Istılahlı konuşma.

ıstırap,-bı, /ıstırâp/, i. *Osm.* < *Ar. ıztırâb* < *darb.* Üzücü bir durumun veya etkenin yolactığı tasa: *Kocasının ölümünden duyduğu ıstırap çok büyük oldu.* [*ing.* Suffering, distress, agony; *Fr.* Souffrance, agitation]. § ❷ Herhangi bir dış etki veya hastalık dolayısıyle duyulan bedenî acı: *Yaraların verdiği ıstırap.* [*ing.* Pain; *Fr* Douleur]. ☆ *Eşanl.* **sancı, ağrı, acı², sızı, zonklama, sıkıntı, üzüntü.**

~ **çekmek**, *dey.* Acı ve ağrı içinde bulunmak. [*ing.* To suffer: *Fr.* Souffrir].

~ **piyesi**, *tiy.* Ağlatmak ve ıztırap duygusu vermek için gerek hayata uyan ve gerekse hakikate uymayan her türlü vaka ve hadiseleri gösteren tiyatro eserlerine denir. Bu eserlerin gayesi seyredenlere ıztırap duygusu vermektir. [*ing.* Anguish; *Fr.* Angoisse].

ıstıraplı, s. Istırap veren acı, sıkıntılı: *Istıraplı günler artık geçti.* [*ing.* Painful; *Fr.* Douloureux,-euse].

ıstırapsız, s. Istırabı olmayan, acı veya sıkıntı vermeyen. [*Fr.* Sans douleur, indolore].

ıstırar /ıstırâr/, i. *Osm.* < *Ar. zarüret.* Zor, zorunluk. [*ing.* Compulsion, constraint, need; *Fr.* Contrainte, pression].

☆ *Eşanl.* **naçarlık, çaresizlik, mecburiyet.**

~ **hali**, *huk. (Husûsi hukukta)* Kendisini veya baska birini zarardan veya hemen gelecek bir tehlikeden korumak için üçüncü bir şahsın mallarına zarar vermek; *(Ceza hukukunda)* Kendisini veya baskasını, olacağı bilinmeyen ve baska sekilde de korunma imkânı bulunmayan ağır ve kişiye yöneltilmiş tehlikeden korumak için islenmis suçlarda failin sorumluluğunu kaldıran haldir. [*ing.* Case of necessity].

☆ *Eşanl.* **zaruret hali.**

ıstırarî /ıstırârî/, s. ç: **ıztırâriyyât**. *Osm.* < *Ar. ıztırârî.* Zorunlu. [*ing.* Necessary, compulsory].

☆ *Eşanl.* **mecburî,**

☆ *Karş.* **ihtiyarî.**

ıstok,-ku, i. *ing. stock.* § ❶ Depo, mağaza gibi yerlerde biriktirilmiş tek cins mal: *Buğday*

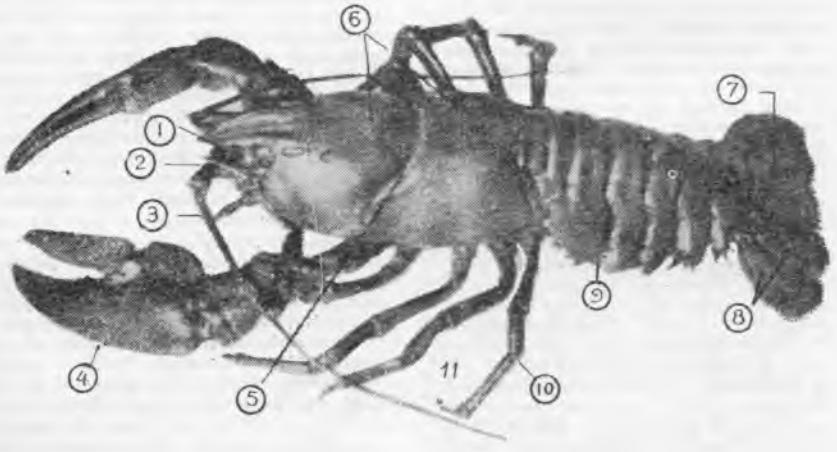

ŞEKİL: 257. — **ISTAKOZ** *(Bir ıstakozun dış görünüşü):* **1.** Göz. **2.** Antencik. **3.** Anten **4.** Kıskaç. **5.** Boyun oluğu. **6.** Başlıgöğüs. **7.** Telzon. **8.** Üropod. **9.** Karın. **10.** Bacaklar. **11.** Yürüme.

stoku. Kumaş stoku. [*Fr. Stock*]. § ❷ s. Kusurlu veya yatkın: *Istok çorap.*
☆ *Eşanl.* **stok.**

ıstop, i. *ağ. iş.* (a) Çekmece veya kapakları istenilen konumda durduran dayanak; (b) Çekmecelerin çıkarak düşmesini önleyen eklenti.

ıstor, i. Herhangi bir dokumadan yapılmış, inen çıkan perde. Bir tahta veya demir çubuk üzerine sarılarak aşağı yukarı hareket ettirilen perde. *(Istorun esası şarktan ve İtalya vasıtasıyle gelmiştir. Önceleri ince hasırdan yapılırdı. Sonraları üzerlerine bez kaplandı ve pencerelerde kullanıldı. XVIII inci asırda yalnız bezden yapıldı ve bunlar alt taraftan değneklerle dışarıya uzatılarak açılırdı. Sonraları yaylı bir çubuğa sarılan şekilleri icad edildi).* [*ing.* Roller blind, window shade; *Fr.* Store].

ıstufa, i, *It. stoffa.* İpek ve sırma ile nakışlı olarak dokunan kumaş olup çoğunlukla mefruşatta kullanılır. Bunun iyi cinslerine **sündüs** ve **dibaç** denir.

-ış ,-**iş**, -**uş**, -**üş**, ek. *gram.* Fiilden isim yapma eki. Hemen hemen bütün fiil kök ve gövdelerine getirilir: al-*ış*, gel-*iş*, vur-*uş*, gül-*üs* v.b. Ek kalıplaşarak bazı soyut nesne isimlerinin yapımında kullanılır: Göster-*iş*, dur-*uş*, yürü-y-*üş*, alış-veriş v.b.).

ışgın, i. *bot.* İki-çenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Karabuğdaygiller *(Polygonaceae)* familyasından, Doğu Anadolu'da ve Suriye'nin yüksek bölgelerinde yetişen bir ravent *(Rheum)* türü. Mayıs-Haziran aylarında çiçek açan 100-150 sm. yüksekliğinde, çok yıllık otsu bir bitkidir. Yapraklar tam ve dairemsi, kenarları ince dişli, yüzeyi pürüzlü ve serttir. Çiçekler geniş bir panikula durumda toplanmıştır. Meyva kanatlı akendir. Taze sürgünleri ve genç yapraklarının sapları yetiştiği bölgelerde sebze olarak kullanılır. Kökleri ise peklik verici olarak kullanılmaktadır. [*Lat. Rheum ribes; İng.* Rhubarb; *Fr.* Rhubarbe].

ışığa.doğrulum, b. i. *bot.* ◘ **Fototropizm.**

ışığa.duyarlık,-ğı, b. i. *fizyol.* Işık ışınımlarına karşı gösterilen bireysel tepki. *(Işığaduyarlık bir tür içinde bireyden bireye değiştiği gibi türden türe daha çok değişir).* [*Ing.* Photosensibility; *Fr.* Photosensibilité].

ışık,-ğı, i, < *ışımak*. § ❶ Yüksek derecede ısıtılan cisimlerin *(akkorluk)* veya çeşitli enerji biçimleriyle uyarılan cisimlerin *(gazışı)* yaydığı gözle görülen ışıma; *Güneş ışığı.* [*Osm.* Ziya; *ing.* Light; *Fr.* Lumière]. § ❷ Mum, lamba, ampul gibi herhangi bir aydınlatma araçından çıkan aydınlık: *Çalışma odasında ışık yanıyordu.* [*Ing.* Light; *Fr.* Lumière]. § ❸ *fiz.* ve *astr.* 4000 A° ile 8000 A° dalga boyu aralığında, gözle görülebilen elektromagnetik dalga. Cisimleri görmemizi, renkleri ayırt etmemizi sağlayan fizikşel enerji: *Işık, uzayı dolduran esirin titreşiminin bir etkisidir.* [*Osm.* Ziyâ; *Ing.* Light; *Fr.* Lumière]; § ❹ Bir yeri aydınlatmaya yarayan araç: *Buraya bir ışık getirin. On ikide ışıklar söndü.* [*Ing.* Light; *Fr.* Lumière]. § ❺ *mec.* Ruhu, zihni aydınlatan şey: *Bu yazar kendisini okuyanlara ışık saçıyor.* [*Ing.* Light; *Fr.* Lumière]. § ❻ Yüksek bir zihnî veya duygusal nitelik gösteren yüz ifadesi: *Yüzünde bir zekâ ışığı parlıyordu:* [*Ing.* Light; *Fr.* Lumière]; § ❼ *zool.* Balıkları bulundukları ortamdan biraz daha fazla aydınlık sulara doğru çeken tepki. § ❽ *res.* (a) Bir desen veya bir tabloda, doğal gün ışığının taklit edilmesi: *ışık manzaranın ruhudur.* [Fr. jour]; (b) Bir tabloda aydınlık olan kısım. [*Fr.* jour]. (c) Bir resimde, ışık gören kısımlardaki parlaklık. *(Bir tablonun ışık alan yerlerine, ışıklı kısımlar veya sadece ışıklar denir. Resmin ışık ve gölgeleri arasındaki ahenk denildiği vakit buradaki ışık sözü ışık vurmuş kısımlar anlamına gelir);* ◉ **~ la ayrışma**, *klm.* Bir molekülün foton *(ışık özü)* ışımaları etkisiyle ayrışması. [*Ing.* Photodissociation; *Fr.* Photodissociation]. ◉ **ışığa karşı**, *res.* Bir konunun ışık gelen yönüne karşı durarak yapılan resim. *(Güneşi arka veya yan tarafa almayarak fotoğraf makinesini tam güneş gelen yöne çevirmek suretiyle çekilen resimler için de bu deyim kullanılır).* ◉ **ışığa yönelim**, *fiz.* ve *bot.* ◘ **Yönelim**; ◉ **ışığı ayırma**, *opt.* ◘ **Ayırma**; ◉ **ışığı ayrıştırmak**, *opt.* ◘ **Ayrıştırmak**; ◉ **ışığın geri dönmesi**, *opt.* ◘ **Dönme**; ◉ **ana ~**, *sin.* ◘ **Ana**; ◉ **aşırı ~ lı**, *sin.* ◘ **Aşırı**; ◉ **ay ışığı**, *astr.* ◘ **Ay**[1] ◉ **atelye ışığı**, *res.* Resim atelyelerinde ışığı kuzeyden alacak biçimde açılıp pencereden gelen ışık. *(Güneşin durumu değiştikçe içeri giren ışığın renk ve gücü de değişerek modelin renklerini değiştirmemesi için buna dikkat edilir. Kuzeyden gelen ışık, günün her saatinde az çok değişmez, daima soğuk ve soyut renkli bir ışık olduğundan yapılan resmin ve modelin renklerini de değiştirmez. Bu ışığa atelye ışıklı resim denir).* [*Fr.* Jour d'atelier]. ◉ **ayırıcı ~**, *otom.* ◘ **Ayırıcı**; ◉ **basım ışığı**, *sin.* ◘ **Basım**; ◉ **bekleme noktası ışığı**, *hava.* ◘ **Bekleme**; ◉ **burç ışığı**, *astr.* ◘ **Burç**; ◉ **çakmaklı ~**, *den.* ◘ **Çakmaklı**; ◉ **çalışma ışığı**, *tiy.* ◘ **Çalışma**; ◉ **çiğ ~**, *sin.* ◘ **Çiğ**[1] ◉ **çok yapımlı ~**, *opt.* ◘ **Çok**; ◉ **dağınık ~**, *tiy.* ◘ **Dağınık**; ◉ **dağıtılmış ~**, *tiy.* ◘ **Dağıtılmak**; ◉ **destekleyici ~**, *tiy.* ◘ **Destek**; ◉ **dikme ~**, *tiy.* ◘ **Dikme**; ◉ **eğri ~**, *res.* Atelyelerde yukarıdan eğik gelen ışık. ☆ *Eşanl.* **yukarı yandan ışık.** [*Fr.* Jour d'en haut]. ◉ **engel ~ ları**. *hava.* ◘ **Engel**[1]. ◉ **eşik ~ ları**, *hava.* ◘ **Eşik**; ◉ **gizli** *(içten) ~*, *res.* Bir dış pencereden gelmeyip, yanındaki bölümden geçerek gelen ışık. [*Fr.* Faux jour]. ◉ **gölge ~**, *res.* ◘ **Gölge**; ◉ **güven ışığı**, *res.* ◘ **Güvenışığı**; ◉ **gün ışığı**, *sin.* ◘ **Gün**; ◉ **güney ışığı**, *astr.* ◘ **Güney**; ◉ **Güneş ışığı**, *astr.* ◘ **Güneş**; ◉ **hava ışığı**, *hava.* ◘ **Hava**; ◉ **içten ~**, ◘ **Gizli ışık.** ◉ **sahte ~**, *res.* Bir tablonun, ressamın düşündüğü aydınlatmaya aykırı olan bir yönden ışık alması. [*Fr.* Faux jour, jour faux]. ◉ **tepe ışığı**, *res.* Atelyelerde tavandan alınan ışık. Modelin bu ışıkla aydınlanması. ☆ *Eşanl.* **tepeden ışıklama.** [*ing.* Zenith light, top light; *Fr.* Lumière zénithale]. (b) *mim.* Bir odanın tavanını meydana getiren pencerelerden giren ışık. [*Fr.* Jour du haut, jour d'en haut]. ◉ **tepeden dikey gelen ~**, *res.* Bir modele yukarıdan dikey gelen ışık. [*Fr.* Jour d'aploms]. ◉ **yandan ~**, *res.* Bel yüksekliğinde ve yanda bir pencereden gelen ışık; [*Fr.* Jour droit]. ◉ **yaygın ~**, *res.* Her tarafa yayılan ve bir noktada toplanmayan ışık; [*Fr.* Lumière diffuse]. ◉ **yukarı yandan ~**, *res* ◘ **Eğri ışık.** ◉ **ışığı dozlama âleti**, *matb.* Safen hücresiyle çalışan çok hassas bir âlet olup üstüne çarpan ışık miktarını tesbit eder ve toplar .Reprodüksiyon fotoğraf makinelerinde ve kopya yerlerinde ışık dozunu ayarlamak suretiyle tam poz vermek imkânını sağlamak için kullanılır. Şehir cereyanında sık sık akım değişikliği olduğundan normal surette verilen pozlar yanlış sonuç verir halbuki ark lâmbaları kablosuna bağlanacak bir dozlama âleti gerekli miktar ceryan geçtikten sonra lâmbaları kendiliğinden kapar. [*Fr.* Appareil à doser la lumière]. ◉ **ışığa duyarlanma**, § ❶ *biy.* Işığa karşı duyarlığın ileri derecede olduğunu gösteren belirti veya belirtiler. *(Bazı hayvanlar, bazı bitkileri yedikten sonra ışığa karşı duyarlı olurlar (fagopirizm) Açık renkli veya beyaz hayvanlar, renkli hayvanlara göre ışıktan daha çok etkilendikleri için ışığa karşı aşırı duyarlıdırlar).* [*Ing.* Photosensibilisation]. § ❷ *tıp.* Derinin ışık ışınımlarına karşı anormal derecede duyarlı olması. *(Işığa duyarlanmanın örtü dokusunda bulunan ve fotokataliz yapabilen bazı maddelerden en iyi bilinenleri fenolftalein ve akridin türevleri, katranlar, sülfamidler ve birçok bitkisel esanslardır).* [*Ing.* Photosensibilisation; *Fr.* Photosensibilisation]. ◉ **ışığa yönelim**, *zool.* ◘ **Fototropizm**; ◉ **ışığa göçüm**, *bot.* ◘ **Işıkgöçüm**; ◉ **ışığı dinlendirmek**, Işığı söndürmek. [*Ing.* To put out the light, to extinguish, to switch off; *Fr.* Éteindre la lumière]. ◉ **ışığı uyandırmak**, Işığı yakmak; [*Ing.* To put the light on; *Fr.* Mettre la lumière]. ◉ **ışığın ayrılması**, *tekn.* *(Beyaz ışık»* bilginlerin güneş ışığı adını verdikleri ışıktır. Bize renksiz görünmekle beraber, içinde gökkuşağının bütün renkleri vardır. Bu da cam bir prizma ile bir «gökkuşağı» veya «tayf» meydana getirerek ispat edilebilir. Her renk prizmaya girer ve çıkarken hafifçe değişik bir açı yapar. Bu yüzden ışık ışınları, renklerin ayrı ayrı görülebileceği şekilde dağılmış olur. Renk, camdan ileri gelseydi, iki prizmanın, bir prizmanın iki katı renk dağıtması gerekirdi. Gerçekte ise bu tüzen tekrar beyaz ışık verir. Çünkü ters konulmuş prizma renkli ışınları birbirine karıştırır.) ◉ **ışığın kırılması**, *fiz.* Bir saydam yüzeyden başka bir saydam yüzeye geçen ışık ışınlarının doğrultularını değiştirmesi olayı. Bu kırılma iki maddeyi birbirinden ayıran yüzeyde meydana gelir ve sebebi ışınların birinci madde içindeki hızlarıyle ikinci maddedeki hızlarının birbirine eşit olmamasıdır. [*Osm.* İnkisâr-ı ziyâ'; *Ing.* Refraction of light; *Fr.* Réfraction de lumière] ◉ **~ la balık avı**, *balıkç.* Işık kullanılarak zıpkınla yapılan balık avı. [*Fr.* Pêche à feu]. ◉ **~ la sertleşme**, *matb.* Zamk ,tutkal gibi koloid maddelere krom tuzlarından bir miktar ilâve edilirse, bunlar ışığa karşı hassaslaşır ve erime yeteneklerini kaybedecek şekilde sertleşirler .Kopya usulleri bu imkâna dayanır. gerek klişe, gerek ofset kalıplar hazırlamak mümkün olur. [*Ing.* Light hardening; *Fr.* Durcissement par lumière]; ◉ **~ lar hattı**, *hava.* Bir aerodromda, belirli bir havacılık amacıyle yerleştirilmiş ışıkların teşkil ettiği itibari hat. [*Ing.* Line of lights; *Fr.* Ligne de feux]. ◉ **~ ta takma**, *sin.* Boş filmin alıcıya ışıklı yerde takılması durumu. [*Ing.* Daylight loading; *Fr.* Chargement en plein jour]; ◉ **~ tan kaçan**. *zool.* Işıktan sakınan gececi hayvanlar, özellikle böcekler için söylenir: *Ağıl böcekler ışıktan kaçak böceklerdir.* [*Ing.* Lucifugous; *Fr.* Lucifuge]. ◉ **~ tan kaçan termit**. ◉ **burçlar ışığı**, *astr.* Güneş battıktan sonra veya doğmadan önce, tutulum düzlemi boyunca görünen yaygın ve ölü ışık. Bu ışık, tutulum düzleminde bulunan milyarlarca taneciğin aydınlanmasından meydana gelir. *(Küre dilimi şeklinde ve çevre çizgileri kesinlikle belli olmayan bu ışığın tabanı ufuk çizgisi üzerinde bulunur, tepesi ise bazen çok yükselir. İlk defa 1683'te Jean Dominique Cassini tarafından gözlendi).* [*Ing.* Zodiacal light; *Fr.* Lumière zodiacale]. ◉ **havacılık ~ ları**, *hava.* ◘ **Havacılık** ◉ **havacılık yer ışığı**, *hava.* ◘ **Havacılık.** ◉ **hudut ~ ları**, *hava.* ◘ **Hudut.** ◉ **seçilmiş ~**, *fiz.* Yapısında mavi veya mor hiç bir ışınım bulunmayan sarı ışık. *(Seçilmiş ışık eskiden otomobil farlarının projektörlerinde kullanılırdı; çünkü yağmurlu ve sisli havalarda çok iyi görüş sağlar. Gözü kamaştırmadığı için, Fransa'da otomobil ve motosikletlerde' de kullanılması zorunludur).* [*Ing.* Selective light; *Fr.* Lumière sélective]. ◉ **siyah ~**, *fiz.* Bazı cisimlerin flüorışını uyararak flüorışı renkleri açığa çıkaran morötesi ışıma *(görünen ışığı geçirmediği halde morötesini geçiren bir filtreyle donatılmış bir civalı lamba elde edilebilir).* [*Ing.* Black light; *Fr.* Lumière noire]. ◉ **soğuk ~**, *fiz.* Bir gazışı olayında yayılan ışığa bazen verilen ad. [*ing.* Cold light; *Fr.* Lumiere froide].

~ akısı, *astr.* Birim yüzeyden birim zamanda geçen ışık erkesi. [*Ing.* Luminous flux; *Fr.* Flux lumineux].

~ alma, *fot.* Fotoğraf kâğıtlarının kutu ve paket içindeyken bir taraftan ışık görerek bozulması. Bir kenarında küçük bir çatlak veya delik bulunan bir fotoğraf makinesinde, buradan giren ışığın duyarlı cam üzerine çarpması ve onu ışıklandırması sonucu ortaya çıkan bozukluk.

~ arazları, *res.* Bir tabloda asıl konu ve gözü çekmesi gereken kısmı belirtmek için o kısıma güçlü bir ışık konulduğu zaman, bu bölümle tablonun öbür parçalarını birbirine bağlayarak ahengi sağlamak için o kısma güçlü bir ışık konulduğu zaman, bu bölümle tablonun öbür parçalarını birbirine bağlayarak ahengi sağlamak için bazı nok-

talara vurulan kuvvetli ışıklara verilen ad. *(Ressam Rembrandt'ın tablolarında böyle ışık vuruntuları vardır).* [*Ing.* Light accidents; *Fr.* Accidents de lumière].

☆ *Eşanl.* **ışık ilişgeleri, ışık vuruntuları, ışık uğrakları.**

~ **aylası,** *astr.* Bir gökcismini saran ışıklı halka. [*Osm.* Hâle; *Ing.* Aureole; *Fr.* Auréole].

~ **aynası,** § ❶ *fot.* Işığı yansıtmak için, herhangi bir ışık kaynağının önüne koyulan tümsek *(dışbükey)*, şekilli parlak madene veya arkası sırlı cam levhaya *(lamba aynası)* verilen ad. [*Osm.* Akis-i ziya; *Ing.* Reflecting miror, reflector, searchlight; *Fr.* Reflecteur]. § ❷ *inş.* ◘ **Ayna.**

~ **bacası,** *mim.* Binaların içine ışığın girebilmesi için bırakılan baca şeklindeki boşluk *(Selçuk mimarî tarzında ve Osmanlı devri Bursa üslûbunda camilerin kubbe /sahnı/ tepesine yapılırdı. Aydınlık feneri de denirdi).* Binaların orta kısımlarındaki tuvalet, merdiven boşluğu ve kiler gibi yerleri ışıklandırmak amacıyle aşağıdan yukarıya kadar baca şeklinde yapılan boşluklara aydınlık denir. [*Ing.* Lantern; *Fr.* Jour, lanterne, claire-voie].

~ **baskısı,** *fiz.* Bikromatlı jelatin üzerinde, ışık etkisiyle çok dayanıklı ve hidrolik presle kalıp almaya elverişli derinlikte kabartma bir resim elde etmeyi sağlayan tipografik baskı usulü.

~ **bitkisi,** *bot.* ◘ **Bitki.**

~ **bükülmesi,** *astr.* İnce bir yarıktan geçen ışık ışınlarının bükülerek yayılması; tayfyazarlarda bu özellikten yararlanılır. [*Osm.* Tekâsür-i ziyâ; *Ing.* Light scattering; *Fr.* Diffusion de la lumiere].

~ **çalışması,** *tiy.* İlk oyun için, birkaç gün önce, sahne düzencisi ve ışık uzmanı ile bütün ışıklama düzenini içine alan bölümsel veya tümsel çalışma. [*Ing.* Lighting rehearsal; *Fr.* Repétition pour les éclairages].

~ **çanağı,** *tiy.* Sahneyi aydınlatmak için çeşitli yerlerine konulan çukur ve çanak biçiminde madenî yansıtıcılarla donatılmış ışık lambalarına verilen ad. [*Osm.* Akis-i ziya; *Ing.* Reflector; *Fr.* Réflecteur].

~ **çarpması,** *res.* Bir kabartma eserde ışığın çıkıntılı yerlere vurması *(ışık dokunmaları da denebilir).* [*Fr.* Coup de jour].

☆ *Eşanl.* **ışık dokunmaları.**

~ **çiçeği,** *bot.* Zambakgiller *(Liliaceae)* familyasından, yapraklardan önce açan çiçeklerin sapları 10-15 sm. kadar yükselir. Ebrülî ve açık menekşe renklerinde çiçek açan türleri vardır. Soğanlı bir bitki olup, gölgeli yerlerden, hafif ve süzek olan kumsal topraklardan hoşlanır. [*Lat.* Bulbocodium].

~ **çubuğu,** *tiy.* Işıkları istenilen yükseklikte ve alçaklıkta tutan çubuk. **Işığı dağıtan bir** çeşit beyaz ışıldak camı. [*Ing.* Spot bar; *Fr.* Porteuse de projecteurs].

~ **dağılması,** *astr.* Bir ışık demetinin hava moleküllerine, toz parçacıklarına çarparak rasgele dağılması. [*Osm.* Tenâsür-i ziyâ; *Ing.* Light scattering; *Fr.* Diffusion de la lumiere].

~ **demeti,** *opt.* ve *astr.* **Demet.**

~ **denklemi,** *astr.* Işığın Güneş'ten Yer'e ulaşması için geçen ortalama süre; bu süre yaklaşık olarak 8 dakika 18 saniyedir. [*Ing.* Equation of light; *Fr.* Équation de la lumière]

~ **direği,** *res.* Üzerine üst üste çeşitli ışıldaklar yerleştirilebilen direk. [*Ing.* Lamp pole, boom; *Fr.* Poteau candélabre].

~ **dizgi makinesi,** *matb.* Foto dizgi makinesi. Yazı metin ve satırlarının doğrudan doğruya fotoğraf filimleri üzerine kopya edilerek dizilmesine imkân veren dizgi makineleri. *(Bunların özellikle çukurbaskı ve ofset için kıymetleri çok fazladır; bu filimleri monte edip bakır veya çinko levhaya kopya edip kalıbı hazırlamak mümkündür. Yeni klişe yöntemlerinde filim-dizgiler kullanılmaktadır. Bu ışık-dizgi makineleri sayesinde kurşun harflerle yazıyı dizip, bundan saydam kâğıda baskı yapıp bundan fotoğrafla kopya etmeye lüzum kalmamıştır).* [*Ing.* Photo-composing machine; *Fr.* Machine à composer photographique].

~ **dizisi,** *hava.* Bir aerodromla hava gemilerinin gece seyrüseferlerini kolaylaştırmak maksadıyle belirli yönlerde ve belirli aralıklarla sıralanmış ışıklar. [*Ing.* Row of lights; *Fr.* Rangée de feux].

~ **doğurucu,** *kim.* Işık meydana getiren element. [*Ing.* Luminogenous; *Fr.* Luminogène].

~ **duyarlığı,** *sin.* Belirli bir kararma verebilmek için duyarkatın gerektirdiği ışık niceliği. [*Ing.* General sensitivity; *Fr.* Sensibilité general].

~ **eğrisi,** *astr.* Değişken bir yıldızın görünür parlaklığını zamanın fonksiyonu olarak gösteren grafik. [*Ing.* Light curve; *Fr.* Courbe de lumière, courbe de l'éclat].

~ **erkesi,** *fiz.* ve *astr.* Işıkdalgalarının taşıdığı erke, E = hv (h = Planck değişmezi, v = dalganın titreşim sayısı. [*Osm.* Kudret-i ziyâiye; *Ing.* Luminous energy, quantity of light; *Fr.* Quantité de lumière, énergie lumineuse].

~ **etmek,** *dey.* Aydınlatmak.

~ **filtresi,** *fot.* ◘ **Filtre.**

~ **geçirmez cam,** *camc.* ◘ **Cam**[1].

~ **giderici,** *pirotekn.* Baruta katıldığı zaman, atış sırasında namlu ağzında meydana gelen ışığı yok eden veya azaltan bir madde için kullanılır: *Potasyum bitartarat ışık giderici bir maddedir.*

~ **gölge,** *res.* Bir resimde ışıklı ve gölgeli kısımların dağıtılışına ve kısımlar arasındaki bağlılığa verilen ad. *(Bir tablonun ışık-gölge düzeni iyi değildir demek, ışıklı ve gölgeli yani açık ve koyu yerleri arasında bir ahenk ve uygunluk bulunmuyor demektir).* [*Ing.* Chiaroscuro, light andshade; *Fr.* Clair-obscur].

~ **göstermek (tutmak),** *dey.* § ❶ Birinin gececeği yolu aydınlatmak. [*Ing.* To show the way (to), to direct]. § ❷ Bir iş konusunda tutacağı yolu göstermek. [*Ing.* To cast light on a subject; *Fr.* éclairer].

~ **gözü,** *döş.* Alevin sönmesi halinde elektrik devresini açarak yağ akıcısını durduran ve puflama tehlikesini önleyen araç. [*Ing.* Photocell; *Fr.* Photocelle].

☆ *Eşanl.* **fotosel.**

~ **hızı,** *fiz.* ve *astr.* Işığın bir saniyede aldığı yol. [*Osm.* Sürat-i ziyâ; *Ing.* Velocity of light; *Fr.* Vitesse de la lumière].

~ **ışını,** *opt.* Yayılan ışığın izlediği doğru. *(Yayınım kuramında ışınlar, ışık kaynağından aydınlatılan cisme doğru giden taneciklerin yörüngeleridir. Elektromagnetik yayınım kuramında ışık ışınları enerji yörüngeleridir ve dalga yüzeylerine diktir).* [*Osm.* Şua-i ziâî; *Ing.* Light ray; *Fr.* Rayon lumineux].

~ **kaportası,** *den.* Kamaraların, salonun makine dairesinin üstünde ve üst güverteye yerlestirilmiş camlı kapak. *(Suların akması nı kolaylaştırmak için eğimlidir, açmak ve havalandırmak için menteşeli ve camların kırılmaması için kafeslidir).*

~ **katlandırıcı,** *fiz.* ve *astr.* ◘ **Fotoçoğaltıcı.**

~ **kaynağı,** *astr.* ve *fiz.* Işık salan cisim veya yer. *(Güneş, yıldızlar, bulutsular v.b.).* [*Osm.* Menba-ı ziyâ'muzi; *Ing.* Light source; *Fr.* Source de la lumière].

~ **korkusu,** *tıp.* ve *vet.* Bazı canlıları hafif aydınlık yer aramaya iteleyen anormal korku. [*Ing.* Photophobia; *Fr.* Photophobie]

~ **kovanı,** *inş.* Gerektiğinde teras çatı üzerine eğik olarak yerleştirilen ve güneş ışığını yapının içinde belirli bir noktaya yönelten büyük kesitli boru. *(Bu terim ilk defa mimar le Corbusier tarafından kullanıldı).*

~ **kutuplaşması,** *astr.* Birbirine dik iki düzlemde titreşerek birlikte yayılan ışığın ayrılarak iki doğrultuda yayılması ve böylece her doğrultuda tek bir titreşim düzleminin bulunması olayı. [*Osm.* Istiktâb-ziyâ; *Ing.* Polarization of light].

~ **kuvveti,** *matb.* Bir objektifin ışık kuvveti, onun genişliğinin odak uzaklığı ile orantı miktarı. [*Ing.* Luminous intensity; *Fr.* Luminosité].

~ **küresi,** ◘ **Işıkküresi.**

~ **miktarı,** *fiz.* Bir ışık kaynağının ışık şiddetiyle yayım süresinin çarpımı.

~ **noktası,** *matb.* Tramlı fotoğraflarda tonların en açık ve aydınlık olduğu noktalar. Bir orijinalin negatifinde bu aydınlık yerler küçük şeffaf noktalar halinde görülür. Bu noktalar pozitif kopyada veya çinkoya kopyada serbest tek koyu noktalar olarak görünürler. [*Ing.* Light point; *Fr.* Point Lumineux].

~ **oyunu,** *res.* Bir tabloda ışık çarpan kısımlar üzerinde meydana gelen parlaklıklar ve bunların gözde bıraktığı etkiye verilen ad. [*Ing.* Luminous effect; *Fr.* Effet de lumière].

☆ *Eşanl.* **ışık etkisi.**

~ **ölçme âleti,** *matb.* ◘ **Fotometre.**

~ **ölçümü,** *fiz.* ve *astr.* ◘ **Fotometri.**

~ **örtüsü,** (a) *elek.* Elektrik ışığının çok iyi aydınlatılmış bir yüzey veya bir ışık pınarı gibi görülmesi. (b) *sin.* Işık kaynağının önüne getirilerek sahneye düşecek ışık miktarını düzenleyen, madenden, saydamsız yayındırıcı. [*ing.* Nigger, gobo; *Fr.* Ecran metallise, écran opaque, ecran parasoleil, negre].

~ **özü,** *fiz.* ve *astr.* Işık dalgalarının erke veya itimini *(impuls)* taşıyan bir sanal parçacık. Erkesi E = h.v. ile bellidir. *(h = Planck değişmesi, v = ışığın titreşim sayısı).* [*Ing.* ve *Fr.* Photon].

~ **parlaması,** *tiy.* Işığın yavaş yavaş yükseltilmesi. [*Ing.* Fade in; *Fr.* Monter].

~ **ressamı,** *res.* Resimde çizgi ve renk ressamlarının aksine, daha çok ışık etkilerine ve ışık - gölgeye önem veren ressamlara verilen ad. [*Ing.* Luminist; *Fr.* Luministe].

~ **sarısı,** *san.* Parlak kanarya rengi sarı. [*Ing.* Brillant yellow; *Fr.* Jaune brillant].

~ **solması,** *tiy.* Işığın yavaş yavaş azalması. [*Ing.* Fade-out; *Fr.* Graudeur].

~ **tekerleği,** *tiy.* Sahne ışıklarını çeşitli renklerde verebilmek için ışıldakların camları önüne konulan çeşitli renkte camları veya yanmaz kâğıtları olan tekerlek biçiminde dönebilen plak. [*Ing.* Colour wheel; *Fr.* Disque de couleurs].

~ **titremesi,** *astr. ve fiz.* Işık özlerinin enine dalgalar halinde titreyerek yayılması. [*Osm.* Lemean; *Ing.* Scintillation, twinkling; *Fr.* Scintillation].

~ **tutmak,** *dey.* Karanlık bir yeri yol göstermek için aydınlık etmek, aydınlatmak, açıklamak. [*Ing.* To show the way *(to)*, to direct; *Fr.* Eclairer].

☆ *Eşanl.* **ışık göstermek.**

~ **tülü,** Pencerelere asılan ve rüzgârla ışığın etkisini azaltan ince ve kısa tül perde. [*ing.* ve *Fr.* Brise-bise].

~ **uzaklık ayarlanması,** *otom.* Farların ışıklarının aracın doluluğuna göre gerekli yeri aydınlatması için yapılan düzen.

~ **vermek,** *res.* Bir resmin bazı yerlerini daha ışıklı göstermek veya üzerlerine bir yönden ışık çarpar gibi aydınlatmak, ışıklandırmak. [*Ing.* To give out light, to light or illuminate; *Fr.* éclairer].

~ **vurmak,** *res.* Bir resmin ışıklarını koymak ve ışıklı kısımlarını işlemek. Tablonun cisimlendirilmiş görünmesi gereken biçimlerinin çıkıntılı ve kabarık yerlerini ışıklar koyarak belirtmek. [*Ing.* To put lights; *Fr.* Mettre les lumières].

~ **yayılması,** *fiz.* ve *astr.* Işık ışınlarının her yönde yol alarak gitmesi. [*Osm.* Intişâr-ı ziyâ; *Ing.* ve *Fr.* Dispersion].

~ **yılı,** *astr.* ◘ **Yıl.**

~ **yılı bulgurlaması,** *astr.* Işıkyuvasında görülen bulgur gibi taneciklerin kaynayıp oynaması. [*Ing.* Photospheric granulation; *Fr.* Granulation photospherique].

ışık[2], i. *Osm.* < *An. āşık, h.d.* Dervis anlamında kullanılır. *(Bursa'daki bir semte bu ke-*

limeyle ilgili olarak **Işıklar** *adı verilmiştir).*

ışıkçı, i. *sin.* ve *tiy.* Sinema filmlerinin çekiminde veya tiyatro, opera, bale gibi gösteri sanatlarında, sahnenin aydınlatılması için gerekli ışık ve elektrik işlemini düzenleyip yapan kişi. [*ing.* Electrician; *Fr.* Électricien]. ◉ **baş** —, *sin.* ◘ **Başışıkçı.**

ışıkçılık,-ğı, i. *fels.* Evrensel oluşu ışığın yoğunlaşmasıyla açıklayan Platon-gizemcilik karışımı doğu doktrini. Bu doktrinin kökleri eski Mısır'ın Hermesçiliğinde ve Iran'ın Zerdüştçülüğünde belirmiştir. [*Osm.* Iştirakiye; *Ing.* Illuminism; *Fr.* Illuminisme].

ışık.göçüm*-ü, b. i. *bot.* Bitkilerde protoplazmanın ışığa karşı gösterdiği tepki. [*Ing.* Phototaxis; *Fr.* Phototaxie].

☆ *Eşanl.* **fototaksi.**

ışık.gölge*, b. i. Bir tablo, bir gravür, bir desende, karanlık zemini farklı derecelerde ışıklandırarak ince ayrıntıları verme sanatı. [*Ing.* Chiaroscuro, light and shade; *Fr.* Clair-obscur].

ışık.gölgeci*, b. i. Işıkgölge sanatçısı. [*Ing.* Chiaroscurist; *Fr.* Clair-obscuriste].

ışık.kesen*, b. i. *sin.* Karanlık odalara girip çıkarken odaya ışık sızmamasını sağlayan düzen. [*Ing.* Light-trap; *Fr.* Sas, intercepteur de lumiere].

ışık.küre*, b. i. *astr.* Güneşin ve yıldızların yüzünü kaplayan ışıklı tabaka *(dışarıya ışık verir).* [*Osm.* Küre-i ziyâiyye; *ing.* Photosphere; *Fr.* Photosphere].

☆ *Eşanl.* **fotosfer.**

ışıklama, i. § ❶ *coğr.* Haritalarda yer kabartılarını daha canlı gösterebilmek için, belirli bir açıdan ışık vurduğunu düşünerek çizme işi. [*Osm.* Tenvir; *ing.* Lighting; *Fr.* Éclairage]. § ❷ *sin.* Çevirim sırasında konunun duyarkat üzerine görüntüsünün düşmesi sonucunda duyarkatın etkilenmesi. Bir görüntü elde edebilmek için ilk ve temel işlem, duyarkatın alıcıda bu yolda ışıklanmasıdır. [*Ing.* Exposure; *Fr.* Exposition]. § ❸ *res.* Resmî yapılacak insan veya eşyaya gelecek ışığın düzenlenmesi ve dağıtımı: *Bu resimdeki ışıklamalar yerinde değildir.* ◉ **güdü** —, *sin.* ◘ **Güdü.**

— **çizelgesi**, *tiy.* Oyuncuların hareketlerinin ve konuşmalarının gelişimine göre ayarlanan çizelge. [*Ing.* Lighting point; *Fr.* Conduite d'éclairage].

— **köprüsü**, *tiy.* Işıklamanın yönetildiği veya düzenlendiği sahne ağzının üstünde ve iç yanındaki köprü. [*Ing.* Bridge; *Fr.* Pont de lumière].

— **süresi**, *sin.* Bir cismin görüntüsünün tam ve başarılı olarak elde edilebilmesi için gerekli ışıklamanın devam ettiği süre. Bu süre, merceğin, duyarkatın yapısına, aydınlatma biçimine, diyaframın açıklığına, örtücünün durumuna, alıcının hızına... göre belirlenir. [*Ing.* Exposure time; *Fr.* Temps de pose].

— **uzmanı**, *tiy.* Tiyatroda ışıklamayı düzenleyen ve denetleyen uzman. [*Ing.* Chief electrician; *Fr.* Chef-électricien].

☆ *Eşanl.* **elektrikçi.**

ışıklamak, f. *res.* Bir resmin renklerini aydınlatmak veya ışık gören kısımlarına ışıklar vurarak onu ışıklı göstermek. [*Osm.* Tenvir etmek; [*ing.* To light, to illuminate; *Fr.* Éclairer].

☆ *Eşanl.* **aydınlatmak.**

ışıklandırma, i. Işıklandırmak eylemi. [*Ing.* Lighting, illuminating *Fr.* Éclairage]. ◉ **emercensi** —, *den.* ◘ **Emercensi.** ◉ **acil** — **sı**, *hava.* ◘ **Acil**[1].

— **ücreti**, *hava.* Havayolları idaresinin ışıkları kullanmak için hava meydanı idaresine ödediği ücret. [*Ing.* Lighting fee; *Fr.* Prix d'eclairage].

ışıklandırmak(-ı), f. Işıklı hale getirmek, aydınlatmak. [*Ing.* To illuminate; *Fr.* Éclairer].

ışıklanma, i. *bot.* Bitkilerin fotosentez yapabilmek için ışık alması.

ışıklı, s. § ❶ Işığı olan, aydınlanmış, aydınlık, ışıklandırılmış. [*Ing.* Lighted, illuminated; *Fr.* Eclairé]. § ❷ *res.* Renkleri parlak ve aydınlık *(tablo). (Renklerin ışıklı ve karanlık olanları vardır).* [*Ing.* Luminous; *Fr.* Lumineux,-euse]. ◉ **güdü** —, *sin.* ◘ **Güdü.** ◉ **hava** —, *res.* ◘ **Hava.**

— **baskı**, *matb.* Tebrik, bayram ve hâtıra kartları, lito ve ofset baskısında basıldıktan sonra yerlerine yaldız ve metal veya mika tozu serpilerek elde edilen pırıltılı yaldız süsleri. [*ing.* Glimmer printing; *Fr.* Impression brillante].

— **hava kısımları**, § ❶ Manzara resimlerinde ağaççıklar veya kayalıklar arasındaki boşluklardan görülen ışıklı hava kısımları. [*ing.* Clearing; *Fr.* Eclaircie]. § ❷ Bulutların aralıklarından arkadaki semanın berrak ve parlak olarak görünen kısımları. [*Ing.* Break, opening, rift; *Fr.* Eclaircie].

— **reklâmlar**, *matb.* Işıktan, ışıklı yazı ve figürlerle yapılan ilân ve reklâmlar. Elektrik ve özellikle neon-lâmbaları ile yapılan bu reklâmlarda birçok renkler kullanılabilir, tesiri çoğaltmak için hareketli ve yanar söner olabilir. [*Ing.* Illuminated advertisement; *Fr.* Réclame lumineuse].

ışıklılık,-ğı, i. § ❶ Işık almak için yapılmış pencere v.b. gibi yer. § ❷ *mim.* ◘ **Aydınlık**[3]. ◉ **şevli** —, *mim.* İçeriye ışık vermek için bodrum katlarına yapılan kenarları içeriye doğru çalınmış pencere. [*Ing.* Cellar light; *Fr.* Abatjour]. ◘ *ŞEKİL: 340.* — **KUBBE.** § ❸ *opt.* Bir optik âlette, cisme çıplak gözle veya bir âletle bakıldığında, ağ tabakasındaki birim yüzeyi etkileyen ışık miktarları arasındaki oran. *(Gök dürbünlerinde ışıklılık, yıldızdan gözlemcinin gözüne gelen ışık akısı ile yıldızın gönderdiği ışık akısı arasındaki orandır: gök dürbünü bir «ışık hunisi» vazifesi görür ve büyük bir ışıklılık gösterir).* [*Ing.* Brightness; *Fr.* Clarte]. § ❹ *sin.* Bir merceğin geçirebileceği en çok ışık niceliğini gösteren durum. Bağıntılı açıklıkla aynıdır. [*Ing.* Brightness; *Fr.* Luminosité]. § ❺ *res.* Bir tablonun her kısmının kuvvetli bir ışık altında ve her tarafından ışıklı olarak yapılmış olması haline boyaların renklerinde parlaklık ve ışık etkisi anlamına gelir. [*Osm.* Münevveriyet; *ing.* Luminosity; *Fr.* Luminosité].

ışık.ölçer*, b. i. *fiz.* ve *astr.* Işık yeğinliğini, veya orkesini ölçen araç; Bir ışık kaynağının belli bir uzaklıkta meydana getirdiği aydınlığı ölçmeye yarayan âlet. [*Ing.* Photometer; *Fr.* Photomètre]. ☆ *Eşanl.* **fotometre** ◉ **ışıkelektrik** —, *astr.* ve *fiz.* Işığı elektrik akımına çevirerek yıldız parlaklıklarını ölçen araç. [*ing.* Photoelectric photometer; *Fr.* Photomètre photoélectrique]. ◉ **fotoselli** —, *sin.* ◘ **Fotosel.**

ışık.ölçümü, b. i. *sin.* Belirli bir ışık kaynağına göre ışık şiddetinin ölçülmesi işiyle uğraşan bilim kolu. [*Ing.* Photometry; *Fr.* Photométrie].

☆ *Eşanl.* **fotometri.**

ışık.özü, b. i. ◘ **Foton.**

ışıksız, s. Işığı olmayan, karanlık. [*Ing.* Without light, unlit, dark; *Fr.* Sans lumiere, sombre].

— **cisim**, *fiz.* Yüzeyine gelen bütün ışımaları tamamiyle soğuran cisim. *(Işıksız cismin en iyi örneği, iç kısmı karartılmış ve küçük bir delik açılmış bir boşluktur. Böyle bir cismin ışığı yayma gücü, diğer cisimlerin yayma güçlerini belirtmek için karşılaştırma temeli olarak alınır).* [*Ing.* Black body; *Fr.* Corps noir].

☆ *Eşanl.* **siyah.cisim.**

ışık.yuvar, i. *astr.* ◘ **Işıkküre.** ◉ **gaz** —, *fiz.* ◘ **Gazışıl.**

ışılak, s. *h.d.* Işıltılı, parıltılı. [*Ing.* Bright, sparkling; *Fr.* Lumineux,-euse, luisant,-ante, reluisant,-ante].

ışılamak, nsz. f. *T. ışıl. h.d.* § ❶ Işıldamak, ışıl ışıl parıldamak, parlamak. [*Ing.* To shine, to sparkle, to flash, flare; *Fr.* Briller, reluire, rayonner, resplendir]. § ❷ *(Tanyeri hk.)* Ağarmak. [*Ing.* To dawn; *Fr.* Poindre].

ışılaşmak, f. Ara ara parlamak.

ışılatmak, f. ◘ **Parıldatmak.**

ışıldak*,-ğı, s. < *ışıldamak.* § ❶ Işıltılı, ışıldayan. [*Ing.* Luminous, shining, bright, glittering; *Fr.* Lumineux,-euse, luisant,-ante, reluisant,-ante, ragonnant,-ante]. § ❷ i. Karanlıkta uzağı aydınlatmak için kullanılan ve hortum biçiminde dar ve uzun bir ışın demeti çıkaran ışık kaynağı. [*Ing.* Projector; *Fr.* Projecteur]. ☆ *Eşanl.* **projektör.** ◘ *ŞEKİL: 258.* — **IŞILDAKLAR.** § ❸ *ask.* Türk Hava Kuvvetlerinde istihkâm sınıfı, Kara kuvvetlerinde de topçu sınıfı tarafından hedeflerin aydınlatılmasında kullanılan araç ve gereçler. [*Ing.* Projector; *Fr.* Projecteur]. § ❹ *tiy.* Önüne çeşitli renklerde cam veya jelatin kâğıtları konulmuş, bir veya daha fazla lambadan meydana gelen elektrik reflektörü. [*Ing.* Projector; *Fr.* Projecteur]. ◉ **ayaklı** —, *tiy.* ◘ **Ayak.**

ışıldama, i. § ❶ Deniz yüzeyine çarpan güneşin pırıl pırıl parıldaması. [*Ing.* Glistening, sparkling, gleaming; *Fr.* Chatoiement]. § ❷ *fiz.* ◘ **Parlaklık.**

ışıldamak, f. Işıl ışıl parıldamak: *Yıldızlar ışıldar.* [*Ing.* To sparkle, gleam; flash; *Fr.* Étinceler, pétiller]. ◉ **ışıldayan boyalar,** *matb.* Normal boyalardan farklı olarak renklerinin kendinden ışıldayan veya az bir ışıkla parlak renkli görünen boyalar. [*Ing.* Flucrescent ink; *Fr.* Encre lumineuse].

ışıldatmak(-ı), f. Işıldamasını sağlamak, ışıl ışıl parlatmak, pırıldatmak. [*Ing.* To cause to shine, flash; *Fr.* Faire etinceler, faire scintiller].

☆ *Eşanl.* **parıldatmak.**

ışıl ışıl, z. Bir şeyin titrek ve parlak bir ışık saçtığını anlatır: *Gözleri sevinçten ışıl ışıl parlıyor.* [*Ing.* Sparkling, shining brightly; *Fr.* Etincelant,-ante, brillant,-ante].

— — **bakmak**, *dey.* Sevinçten bakmak, gözleri parıldayarak bakmak. [*Ing.* To look with sparkling eyes; *Fr.* Regarder d'un œil etincelant].

ışıltı, i. < *ışıldamak.* § ❶ Hafif ışıldama. § ❷ Bir şeyin, ışıldarken saçtığı ışık, parıltı. [*Ing.* Brightness, flash, twinkle; *Fr.* Eclat, lueur, faible lueur].

ışıltılı, s. Işıltısı olan, hafifçe parıldayan: *Işıltılı biralarla aydınlatılmış bir sofra.* [*Ing.* Bright, twinkling; *Fr.* Éclatant,-ante]. — **balgam**, *tıp.* ◘ **Balgam.**

ışıma*, i. (a) *fiz.* Bir cisme geçmiş bulunan herhangi bir etkenin ışık şeklinde etrafa yayılması; (b) *coğr.* Yeryüzünün günesten aldığı ısıyı, atmosfere vermesi olayı. [*Osm.* İnşiâ; *ing.* Radiation; *Fr.* Rayonnement; (c) Bir yayım kaynağından enerjinin yayılması. [*Ing.* Radiance, radiation;

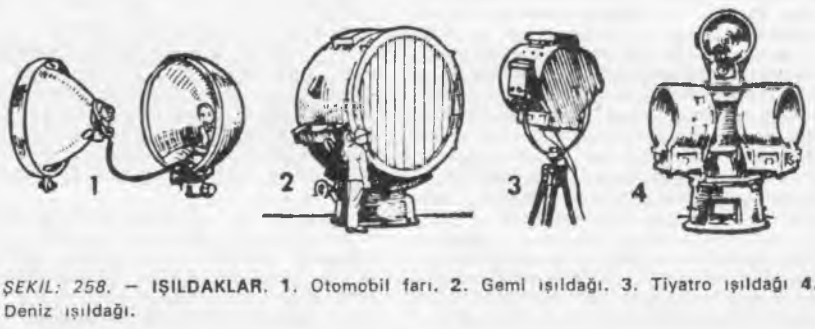

ŞEKİL: 258. — **IŞILDAKLAR.** 1. Otomobil farı. 2. Gemi ışıldağı. 3. Tiyatro ışıldağı 4. Deniz ışıldağı.

Fr. Rayonnement]. ◉ **atmosferin, bulutların toprağın ışıması,** *meteor.* ◘ **Işınım.** ◉ **tayf ~ sı,** *fiz.* Dalga boyu birimine tekabül eden ışıma. [*Ing.* Spectral radiance; *Fr.* Radiance spectrale]. ◉ **ışıklı bir yüzeyin ~ sı,** *fiz.* Birim yüzeyden yayılan ışık akısı. *(Işıma aydınlanma gibi lüks veya fot ile ölçülür).* [*Ing.* Radiance of a luminous surface; *Fr.* Radiance d'une surface lumineuse].

~ yeteneği, *fiz.* Cisimlerin ışıklı veya ışıksız ışınım yayma özelliği. [*Ing.* Radiating power; *Fr.* Pouvoir rayonnant].

ışımak, nsz. f. *astr.* Işık vermek; parlamak, ışık saçmak veya ışıklanmak. [*Ing.* To radiate; *Fr.* Rayonner].

ışın*, i. < *ışımak.* § ❶ *fiz.* ve *astr.* Bir ışık kaynağından çıkıp her doğrultuya yayılan ışık çizgilerinden her biri. Fizik problemlerini çözerken kullanılan, varsayılan çizgilerdir. [*Osm.* Şua; *Ing.* Ray; *Fr.* Rayon]. § ❷ *mat.* Bir noktadan çıkıp sonsuza kadar uzadığı düşünülen yarım doğrulardan her biri. [*Ing.* Beam; *Fr.* Rayon]. § ❸ *astr.* ◘ **Işık ışını.** § ❹ *bot.* Şemsiye çiçeklerde çiçek saplarından her biri. [*Fr.* Rayon]. ◉ **asal ~,** *mat.* ◘ **Asal.** ◉ **beta ~ ı,** *fiz.* ◘ **Beta.** ◉ **çıkan ~,** *opt.* Bir ortamın içinden geçtikten sonra ayrılan ışın. ◉ **delta ~ ı,** *nükl.* ◘ **Delta.** ◉ **dar açılı ~,** *tiy.* ◘ **Dar'ı.** ◉ **diken ~ ları,** *balıkbilim.* ◘ **Diken.** ◉ **doğrultman ~ ı,** *mat.* ◘ **Doğrultman.** ◉ **elektron ~ ı,** *elektr.* ◘ **Elektron.** ◉ **enfraruj ~ ları,** *tıp.* ◘ **Enfraruj.** ◉ **gelen ~,** *opt.* Bir ayna veya diyoptr *(yüzey)* üzerine düşen ışın. [*Osm.* Şua-ı vârid; *Ing.* Incident ray; *Fr.* Rayon incident]. ◉ **ıraksak ~ lar,** *opt.* Bir cismin bir noktasından çıkan ve birbirlerinden ayrılarak uzaklaşan ışınlar. [*Ing.* Divergent rays; *Fr.* Rayons divergents]. ◉ **kırılan ~,** *opt.* Aynı şartlar içinde ikinci ortama giren ışın. [*Ing.* Refracting ray; *Fr.* Rayon réfracté]. ◉ **gamma ~ ları,** *fiz.* ◘ **Gamma,** ◉ **ışık ~ ı,** *fiz. astr.* ve *opt.* ◘ **Işık.** ◉ **kozmik ~ lar,** *astr.* ◘ **Kozmik.** ◉ **öz ~ ları,** *bot.* İkiçenekli bitkilerde öz bölgesini kabuk bölgesine bağlayan hücreli doku şeritleri. [*Ing.* Medullary rays, radii; *Fr.* Rayons médullaires]. ◉ **paralel ~ lar,** *opt.* Paralel doğrular boyunda yayılan ışınlar. [*Ing.* Parallel rays; *Fr.* Rayons parallèles]. ◉ **X veya Roentgen (Röntgen) ~ ları,** *fiz.* Röntgen adlı bir Alman bilgininin 1896'da bulduğu ışınlar. Bu ışınlar gözle görülmediği halde tahta, kâğıt, vücut gibi bazı şeylerden geçmek, fotoğraf camını etkilemek özellikleri olup tıpta hastalıkların tanınmasında ve tedavisinde kullanılır. [*Ing.* Röntgen rays,X rays; *Fr.* Rayons Röntgen]. ◉ **yakınsak ~ lar,** *opt.* Aynı noktadan geçen ışınlar. [*Ing.* Convergent rays; *Fr.* Rayons convergents]. ◉ **yansıyan ~,** *opt.* Iki ortamı ayıran yüzeye çarptıktan sonra ilk ortama dönen ışın. [*Ing.* Reflecting ray; *Fr.* Rayon réflechi]. ◉ **yeşil ~,** *astr.* Güneş batarken, son güneş ışını ufukta kaybolduğu zaman, bir saniyeden daha az bir süre devam eden güzel yeşil renkte parıltı. *(Yeşil ışın atmosfer dağılmalarından meydana gelir. Bu ışını gözleyebilmek için, ufkun çok berrak, Güneş'in de çok parlak olması gerekir. Güneş kırmızı veya portakal renginde olduğu zaman yeşil ışın görülmez).* [*Ing.* Green; *Fr.* Rayon vert].

~ hastalığı, *patol.* X ışınları veya radyoaktif maddelerle tedavi edilen hastalıklar da görülen değişik şiddette bozukluklar. *(Kuvvetsizlik, bulantı, baş dönmesi, kusma, ishal). (Kanda, herhangi bir değişiklik olmadığı halde bu bozukluklar gene görülebilir. Bozukluğun, ışınımla tahrip edilen hücrelerin emilmesinden ileri geldiği sanılmaktadır.* [*Fr.* Mal *(ou maladie)* des rayons].

ışın.duyarlık,-ğı, b. i. *biy.* Canlı dokuların X ışınlarına ve radyoaktif cisimlerin etkisine karşı gösterdiği duyarlık. [*Ing.* Radiosensibility; *Fr.* Radio sensibilité].

ışınetkin parçalanma, *astr.* Bir kimyasal öğede atomların kendi kendine parçalanması. X ışınlarını yayarak atom ve kütle sayısının değişmesi, böylece başka bir öğenin oluşması. U 238 in parçalanmasından kurşun (Pb 206) doğar. [*Ing.* Radioactive decay; *Fr.* Désagrégation radio-active].

ışınım*, i. < *ışımak.* § ❶ *fiz.* ve *astr.* (a) Işın veya tanecik yayımı; (b) Uzayda yayılan bir dalgayı oluşturan elemanların bütünü; (c) Dalgalar veya parçacıklar halinde uzaya yayılan enerji; (d) Enerji *(erke)* nin, demet halinde bir kaynaktan çevreye dağılması olayı. *(Bu yolla ısı ve ışık enerjileri yayılır. Bu iki enerjinin, enerji demetleri halinde, dalga dalga yayıldıkları kabul edilir).* [*Osm.* Inşiâ, teşâsû; *Ing.* ve *Fr.* Radiation]. ☆ *Eşanl.* **ışıma, radyasyon.** § ❷ *fiz.* Metafizikte, hipnotizmacıdan veya medyumdan yayılan magnetik akım. [*Ing.* ve *Fr.* Radiation]. § ❸ *petr.* Bir tasfiye fırınının, doğrudan doğruya brülörlerin alevinden çıkan veya yayılan ısıyle ısıtılan kısmı. [*Ing.* ve *Fr.* Radiation]. ◉ **~ la ısıtma,** *döş.* Oda içindeki yüzeylerden yayılan ışınımla odayı ısıtma yöntemi. [*Ing.* Panel heating]. ☆ *Eşanl.* **panel ısıtma.** ◉ **görülen ~,** *fiz.* Bir ışık duyumu yarataraak gözün ağtabakasını etkileyebilen ışınım. [*Ing.* Visible radiations; *Fr.* Radiations visibles]. ◉ **güneş ~ ı,** *astr.* ◘ **Güneş.** ◉ **homojen ~,** *fiz.* ◘ **Homojen;** ◉ **ısı ~ ı,** ◘ **Isı** ◉ **karacisim ~,** *astr.* Aldığı bütün ışınımı soğuran *(soğurma katsayısı -1 olan)* kovuğun yaptığı ışınım. Bu durumda salma katsayısı ışınım yeğinliğe eşittir. [*Ing.* Black-body radiation; *Fr.* Rayonnement du corps noir]. ◉ **yıldızların ~ dengesi,** *Eddington'un* bir kuramına göre yıldızların iç dengesi. [*Ing.* Radiative equilibrium of stars; *Fr.* Equilibre radiatif des étoiles].

~ akısı, *astr.* Birim yüzeyden birim zamanda geçen ışınım. [*Ing.* Radiation flux; *Fr.* Flux de radiation].

~ alıcısı, *astr.* Işınıma duyarlı araç veya organ. [*Ing.* Radiation receiver; *Fr.* Récepteur de rayonnement].

~ basıncı, *astr., opt. ve akust.* § ❶ Işınımın, yayılma doğrusuna dik bir düzlem üzerinde, birim yüzeye birim zamanda verdiği itim *(impuls); (P = E/C, E = birim zamanda birim yüzeye gelen erke, C = ışık hızı).* [*Osm.* Tazyik-i şuâ; *Ing.* Radiation pressure; *Fr.* Pression de rediation]. § ❷ *fiz.* Işık ışınımlarının, değdikleri cisimler üzerine uyguladığı basınç. *(Yer üzerindeki bir yüzeye dik olarak düşen güneş ışınımları, bu yüzey üzerinde metrekare başına 0,4 miligram-kuvvet kadar bir ışınım basıncı yapar. Bu basınç, Güneş'in çevresinde kuyrukluyıldızların kuyruklarını itecek kadar, gözlenebilir etkiler meydana getirir).* [*Ing.* Radiation pressure; *Fr.* Pression de radiation].

~ dengesi, *astr.* Bir yüzeye ya da bir oylum parçasına giren ve çıkan ışınımın denk olması. [*Ing.* Radiative equilibrium; *Fr.* Equilibre radiatif].

~ erkesi (enerjisi), *astr.* Işınım halindeki erke. [*Ing.* Radiant energy; *Fr.* Energie rayonnante].

~ salma gücü, *astr.* Işınım yapan bir cismin birim yüzeyinden birim zamanda dışarı verdiği erke. [*Ing.* Emissive power; *Fr.* Pouvoir émissif].

~ sıcaklığı, *astr.* Bir yıldızın tayfından seçilmiş dar bir bölge üzerinde ölçülen etken sıcaklık. [*Ing.* Brightness temperature; *Fr.* Temperature de brillance monochromatique].

~ yeğinliği, *astr.* Işınım yapan bir kaynağın *(yıldızın)* birim yüzeyinden çıkan ve yüzeye dik doğrultuda, birim uzay açısında yayılan erke. [*Ing.* Intensity of radiation; *Fr.* Intensité de radiation].

ışınım.ölçer*, b.i. *astr.* Bir kaynağın bütün dalga boylarındaki toplam ışınımını ölçen **âlet.** [*Ing.* Bolometer; *Fr.* Bolomètre].

☆ *Eşanl.* **bolometre.**

ışınlandırma, i. § ❶ Insan, hayvan veya her hangi bir materyalin röntgen gamma veya nötron gibi ışınlarının etkisine maruz kalması. [*Ing.* ve *Fr.* Irradiation]. § ❷ *opt.* Gözün ışığı, nesnelerin gerçek çevreleri dışında aldığı ve böylece görünür çaplarını daha büyük olarak gördüğü olay. [*Ing.* ve *Fr.* Irradiation]. ◉ **bir polimeri ~,** *(plastik madde).* Bir polimerin özelliklerinde değişikliğe yol açan teknik. *(Işınlandırılmış polietilen, billûr yapısını küçülten bir kafeslesmeye uğrar ve mekanik özellikerini kaybettiği halde son derece büküldgen olur; ışınlandırılmış kauçuk vülkanize kauçuğa benzer. Silikonlar esnek ve saydam maddeleri meydana getirir. Buna karşılık diğer maddeler vasıflarını kaybeder ve bozulur. Örnek: Kobalt 60 ile elde edilen gama ışınım miktarının sonuç üzerine büyük etkisi vardır. Bu teknik araştırma ve geliştirme safhasındadır).* [*Ing.* Irradiation of a polymere; *Fr.* Irradiation d'un polymere].

ışınlı*, s. Işın veren, etrafa ışın saçan. [*Ing.* Radiant, radiate; *Fr.* Radiant, rayonnant,-ante].

ışınlılar*, ç. i. *zool.* Bir hücreli hayvanlardan Kökayaklılar *(Rhizopoda)* sınıfının bir takımı. Vücutları küre biçiminde olup bir iç kapsülleri vardır. Delikli olan kapsülün iç çekirdekli sitoplâzmayı, dışı birçok kofulları kapsar. Denizlerde pelâjik yaşarlar. Kontraktil kofulları yoktur. Çoğunluk SiO_2 den yapılmış bir iskeletleri vardır. Bir hücreli alglerle ortak yaşarlar. *(Acanthometra)* türü iyi bilinir. [*Osm.* Şuâ'iye; *Lat.* ve *Ing.* Radiolaria].

ışın.ölçer*, b. i. *fiz.* Içinde ileri derecede boşluk yaratılmış cam ampul; ampulün içinde, birer yüzü karartılmış dört kanatçığı olan ve bir ışık ışımasının etkisinde kaldığı zaman dönen bir çark bulunur. [*Ing.* Radiometer; *Fr.* Radiomètre].

☆ *Eşanl.* **radyometre.**

ışınsal*, s. § ❶ *bot.* Bir tekerleğin parmakları konumunda olan kısımlar için söylenir. [*Ing.* Radiant, radiating; *Fr.* Rayonnant,-ante]. § ❷ *nükl.* Gamma ışınlarının yayımıyle birlikte gelişen her çeşit nükleer tepkime için kullanılır. [*Ing.* Radiative; *Fr.* Radiatif,-ive]. ☆ *Eşanl.* **radyatif.**

~ bakışım, *zool.* ◘ **Bakışım.**

~ damar, *zool.* Böceklerde kanat damarlarının üçüncüsü olup kanat orta damarı ile ön damarı arasında bulunur. [*Ing.* Radial nervure; *Fr.* Radius, nervure radiale].

~ kanal, *zool.* ◘ **Kanal.**

~ şemsiye, *bot.* ◘ **Şemsiye.**

ışınsı*, s. *bot.* ve *zool.* ◘ **Aktinomorf.**

ışın.yüzgeçliler, ç. b. i. *zool.* Yüzgeçleri normal biçimde, yani dipleri birkaç parçaya bağlı yan yana kılçıklar halinde bulunan kemikli balıklar altsınıfı. *(Bunlar iskeletlerinin kemikleşme derecesine göre mersin balıkları, tümkemikliler ve tükelağızlılar diye üç takıma ayrılır. Ilk ikisine eskiden pullu balıklar denirdi).* [*Lat.* ve *Ing. Actinopterygii; Fr.* Actinoptérygiens].

ışıtım*, i. < *ışıtmak.* Eskiden kullanılan ve içine yağ konularak ucundaki bir fitil yakılmak suretiyle ışık elde edilen emzikli saplı veya sapsız toprak kandil olup bunların şamdan gibi elde taşınan küçük modelleri vardır. [*Osm.* Kandil, çırağ; *Ing.* Antique lamp: *Fr.* Lampe antique].

ışıtmak(-ı), f. (a) Işık saçmak, ışıklandırmak. [*Ing.* To illuminate, to shine; *Fr.* Illuminer, luire]; (b) Bir renge ışık vererek aydınlatmak ve açmak. [*Osm.* Ziyalandırmak; *Ing.* To light, to illuminate; *Fr.* éclaircir].

ışkı, i. Deri, tahta kazımakta kullanılan, iki ucu saplı, eğri bıçak. [*Ing.* Curved paring knife with two handles; *Fr.* Boutoir].

ışkırlak,-ğı, i. *tiy.* Karagöz oyununda Karagözün başlığına verilen ad.

ışmar, i. ◘ **Işmar.**

ıştın, i. *h.d.* Toprak kandil. [*Ing.* Night-light, floating light, earthenware lamp; *Fr.* Veilleuse en terre].

☆ *Eşanl.* **pesüz.**

ıtâm /ıt:ām/, i. *Osm.* < *Ar. taām. esk.* Yemek yedirme, taam verme.

ıtâm /ıtām/, i. *Osm.* < *Ar. ıtām. tıp. esk.* Sidik tutulması, işeme zorluğu, sidik zoru.

ıtamiye, i. *Osm.* < *Ar.* Eskiden bazı vakıf müesseselerine yoksullara yemek verilmek üzere ayrılan para.

ıtır,-trı, i. *Osm.* < *Ar.* Güzel koku, elbiseye, el ve yüze sürülen çiçek özü, *(esansı).* [*Ing.* Perfume; *Fr.* Parfum].

☆ *Eşanl.* **parfüm.**

~ çiçeği, *bot.* Iki-çenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Turnagagasıgiller *(geraniaceae)* familyasından, çok yıllık süs bitkisi. Yaprakları güzel kokuludur. Bileşik çiçekleri basit şemsiye durumundadır. Çiçeklerde çanak ve taçyapraklar düzensiz ve büyük, üst çanak yaprağı bazılarında uzun bir mahmuz biçiminde olur. Çiçekleri esans yapımında kullanılır. Ayrıca evlerde yetiştirilen makbul bir süs bitkisidir. [*Lat. Pelargonium graveolens; Fr.* Pélargonium].

~ yaprağı, *süsl. san.* Türk süslemeciliğinde çok kullanılan, ıtır yaprağı şeklinde bir süsleme motifi.

ıtırlı, s. Güzel kokulu. [*Ing.* Aromatic; *Fr.* Aromatique].

☆ *Eşanl.* **aromatik.**

ıtırnâk, s. *Osm.* < *Fars. esk.* Itırlı, güzel kokulu. [*ing.* Perfumed, aromatic; *Fr.* Parfumé].

ıtır.şahî, b. i. *bot.* Iki-çenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Baklagiller *(Leguminosae)* familyasından, anayurdu Sicilya olan bir yıllık, tırmanıcı süs bitkisi. Büyük, kokulu, zengin renkli çiçeklerinden ve bol miktarda çiçek açmasından dolayı bahçelerde süs bitkisi olarak yetiştirilir. *Her zaman çiçek açması için, çiçeklerini sık sık toplamalıdır).* [*Lat. Lathyrus odoratus; Ing.* Sweet pea; *Fr.* Pois de senteur, pesse odorante].

ıtk, i. ◘ **Itık.**

ıtk.name, b. i. ◘ **Itıkname.**

ıtlâk,-kı /ıtlāk/, i. *Osm.* < *Ar. talk. esk.* § ❶ Salıverme, bırakma, koyuverme: *Hapistekiler ıtlak ettiler.* § ❷ Ad verme, sıfatlama: *Küçük kitaplara risale ıtlak olunur.* § ❸ Genelleme: *Bütün siyah adamlara zenci ıtlak olunur.* § ❹ Affetme, cezadan kurtarma. § ❺ *(erkek hk.)* Bosama. [*ing.* Setting free, liberation; *Fr.* Action de lâcher, de laisser libre, liberation, répudiation].

~ etmek, § ❶ Adlamak, ad vermek; koyuvermek. [*Ing.* To set free]. § ❷ Boşamak, serbest bırakmak. [*Ing.* To divorce, repudiate; *Fr.* Répudier, lâcher, laisser libre, rendre la liberté à].

~ olunmak, *dey.* Denilmek, denmek, ad verilmek, adı olmak. [*Ing.* To be released; *Fr.* S'appeler, être nommé, designé].

ıtma, i. *Osm.* < *Ar.* Hırsa, tamaha düşürme. [*ing.* Temptation, tempting; *Fr.* Tentation]

ıtnap,-bı/ıtnāb/, i. *Osm.* < *Ar. ıtnāb. ed. esk.* Sözü *(boş yere)* uzatma. Çok sözle az anlamlı söz elde etme. Konuşurken, yazarken gereğinden fazla tafsilât verme. Ağız kalabalığı. [*ing.* Prolixity, verbosity; *Fr.* Redondance].

☆ *Karş.* **icaz.**

~ etmek, Sözü uzatmak, çok sözle az şey anlatmak. [*Ing.* To be verbose; *Fr.* Devenir verboux].

ıtr, i. ◘ **Itır.**

ıtrâh /ıtrāh/, i. *Osm.* < *Ar. tarh. esk.* Bir tarafa atma, dışarı çıkarma, dışarı atma, bırakma. [*Osm.* Tasfiye, bertaraf; *Ing.* Excretion, elimination; *Fr.* Elimination].

~ etmek, Bir yana atmak, bırakmak, elemek, boşaltmak. [*Ing.* To excrete, to eliminate].

ıtrî /ıtrī/, s. *Osm.* < *Ar. ıtr. esk.* § ❶ Ittırlı, kokulu. [*Ing.* Perfumed, aromatic, fragrant; *Fr.* Aromatique]. § ❷ Güzel koku ile ilgili olan, güzel kokulu. § ❸ i. Bir yere sarılarak büyüyen çiçek. § ❹ *süsl.* Süslemede kullanılan, ıtır yaprağına benzer bir çeşit motif.

ıtriyat,-tı /ıtriyāt/, ç. i. *Osm.* < *Ar. ıtriyyāt.* Sürünülecek güzel kokular, lâvantalar, esanslar: *Şimdi eczahanelerin çoğu ıtriyat da satıyor.* [*Ing.* Perfumes, perfumery; *Fr.* Odeur agréable, parfum].

☆ *Eşanl.* **parfüm.**

ıtriyatçı, i. Itriyat satan kimse. [*Ing.* Perfumer; *Fr.* Parfumeur].

ıtriyatcılık,-ğı, i. Itriyatçının yaptığı iş ve meslek. [*Ing.* Perfumery; *Fr.* Parfumerie].

☆ *Eşanl.* **parfümeri.**

ıttıla,-ı /ıttılā/, i.ç: **ıttılaât.** *Osm.* < *Ar. tulū. esk.* Haber alma, öğrenme, bilgi edinme, tanıma, bilme. [*Ing.* Cognizance, information, knowledge; *Fr.* Information, connaissance]. ☆ *Eşanl.* **bilgi.** ◉ **~ ına arzetmek,** Haber vermek, bilgisine sunmak. [*Ing.* To inform; *Fr.* Informer].

~ kesbetmek, Haber almak, bilgi edinmek. [*Ing.* To obtain information; *Fr.* S'informer, apprendre, avoir connaissance (d'un fait, d'une nouvelle)].

ıttırad, i. ◘ **Ittırat.**

ıttırat,-dı /ıttırāt/, i. *Osm.* < *Ar. tard* > *ıttırād.* Birbiri arkasından gelme, uygun ve düzenli olma.

ıvır zıvır, b. i. *yans.* Gereksiz eşya, pılı pırtı: *Bir yığın ıvır zıvır almış gelmiş.* [*Ing.* Trifling, unimportant, nonsensical, trifles, nonsense; *Fr.* Guenilles, fracas, bric-a-brac].

ıyad, öz. i. Ismailîlerden oldukça büyük bir Arap kabilesinin adı.

ıyadet /ıyādet/, i. *Osm.* < *Ar. esk.* Hatır sorma, bir hastayı ziyaret etme.

ıyan, s. ◘ **Ayan.**

ıyar, i. ◘ **Ayar.**

ıyaz, i. ◘ **Iyaz.**

ıydiyye, i. *Osm.* < *Ar. ed. esk.* Bayram kutlaması. Bayramlarda sunulan kaside. Divan edebiyatının özel konuları arasında yer alan ıydiyelerde şair, bayramı vesile edinerek kasideyi sunduğu kimsenin bayramını kutladıktan sonra medhiyeye geçer.

ıyş, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Geçim, geçinme. § ❷ Zevk ve safa.

~ ~ nus, İçki ve sefahat.

ızbandut,-tu, s. ve i. *It. spandito* < *Cerm.* § ❶ Iriyarı ve korkunç görünüşlü adam. [*Ing.* Leviathan; *Fr.* Leviathan]. § ❷ i. Haydut, yol kesici. [*Ing.* ve *Fr.* Brigand]. § ❸ *den. esk.* Rum korsanlarına verilen ad.

~ gibi, *dey.* Çok iri, cüsseli *(adam): Maşallah ızbandut gibisin, taşı sıksan suyunu çıkartırsın.* [*Ing.* Very strong and tall, giantlike; *Fr.* Gigantesque].

ızbarçına, i. *den.* Iki kollu ince bir çeşit halat. [*Ing.* Marline; *Fr.* Lusin]. ☆ *Eşanl.* **mürnel.**

~ bükümlü halat, *den.* Kolları sağa ve tümü sola bükülerek yapılan dokuz kollu bitkisel kalın halat. [*Ing.* Hawser-laid rope; *Fr.* Cordage commis en aussière, grelin].

ızbarço, i. *It. (?) den.* Dikişi kasa yapmaya fırsat olmadığı zamanlarda acele olarak kasa yapmak için kullanılan bağ. *(Bunun için halatın bedenine önce bir haç yapılır. Sonra çıması bu haçın içinden alınarak bedeni etrafında dolaştırılır tekrar haçın içinden geriye alınır. Üzerinde yük bulunduğu sürece çok sağlam, boş olduğu zaman kolayca çözülen bir bağdır).* [*Ing.* Bowline hitch(-knot); *Fr.* Nœud de chaise, noeud de cabestan, nœud de bouline].

☆ *Eşanl.* **ızbarço bağı.**

~ tahtası, *den.* 2-2,5 sm. kalınlığında, 60 sm. boyunda dört köşesine açılmış deliklerden halat geçirilerek terazilenmiş tahta. *(Dört halatın birleştiği yerdeki kasasından bir kandilisa halatı ile asılarak üzerine adam oturtmak ve direkerin basamakları olmayan yüksek yerlerine çekmek suretiyle, boya ve donanım işleri yapmakta kullanılır).*

ızbarçolu, s. Izbarçosu olan.

~ yoma bağı, *den.* Iki halatın, çımalarına *(Kasaları birbirinin içinden geçecek şekilde)* iki ızbarço bağı yapılarak birbirine eklenmesi.

ızgara /ızga:ra/, i. *Yun. eskhara* > *skara.* § ❶ Maden veya ağaç çubukları aralıklı sıralamakla meydana getirilen parmaklık veya kafes olup yarayacağı işe göre biçimi ve büyüklüğü değişir: *Mutfak ızgarası. Balık ızgarası.* [*Ing.* Grill; *Fr.* Gril]. § ❷ Bu biçimde olup et, balık, köfte gibi yiyecekleri pişirmek için kullanılan mutfak âleti. [*Ing.* Grill, grid(iron), griller; *Fr.* Gril]. § ❸ s. Bu alet üstünde pişmiş: *Izgara köfte. Izgara balık.* [*Ing.* Grilled; *Fr.* Grillé,-ée]. § ❹ *ask.* Çamur ve nemi önlemek için toprağa gömülmüş telefon donanımının dibine konan tertibat. § ❺ *bayınd.* Bataklık alanda inşaat yapılırken veya demiryolu döşenirken, temellere yerleştirilen çapraz iskelet parçalarının bütünü. [*Ing.* ve *Fr.* Grillage]. § ❻ *den.* Kömürle ısıtılan istim kazanlarının külhanları içinde bulunan ve her biri diğeri ile bağdaşacak biçimde dökülmüş tek tek demir çubukların iki başlarından yan yana dizilmesiyle meydana gelen sistem. *(Kömür bu ızgara üzerinde yakılarak altından hava akımı sağlanır).* § ❼ *demir.* (a) Buhar lokomotifinde, yanmış kömür, kül ve curufun kısmen veya tamamen boşaltılmasına yarayan, elemanlarından bir kısmı mafsallı ve bir levye ile eğilebilen ocak ızgarası; (b) Uçları birbirine paralel makaslarla bağlanmış, paralel yollardan meydana gelen garaj yolları. [*Ing.* Gridiron; *Fr.* Gril]. § ❽ *elektr.* Elektron lambalarında, katod ile anod arasındaki elektrik alanını değiştirmek için, bu iki elektrod arasına yerleştirilen ve delikli madenî bir levhadan veya helezon şeklinde bükülmüş bir telden meydana gelen yardımcı elektrod. [*Ing.* Grate; *Fr.* Grille].

☆ *Eşanl.* **greyt.** § ❾ *(ev işleri).* Kalaylanmış bakır veya kalın saçtan yapılmış, üzeri kafes şeklinde çubuklarla örtülü âlet. *(Izgara yapılacak etler bunun üzerine pişirilir).* § ❿ *inş.* (a) Sağlamlığı her noktada eşit olmayan veya çürük olan zemin üzerine duvar ağırlığını her tarafa eşit olarak yaymak için yapılan çatma; (b) Su yolları üzerine havalandırmayı sağlamak için konulan aralıklı demir kapak. § ⓫ *kim.* Bir maddeyi yüksek sıcaklıkta ısıtmaya yarayan laboratuvar aracı. [*Ing.* Grill; *Fr.* Grille]. § ⓬ *kuymc.* Kuyumcuların dökülen altın tozlarının ayağa yapışarak etrafa yayılmasını önlemek için yere koydukları tahtadan kafes *(Altın tozları bunun delikleri arasında birikir).* § ⓭ *term.* Katı yakıtlı ocaklarda kor halindeki yakıtı taşıyan havayı içeri bırakarak yanmayı kolaylaştıran ve aralarından küllerin boşalmasını sağlayan parmaklıklı düzenek. [*Ing.* Grill; *Fr.* Grille]. § ⓮ *otom.* Tek bir batarya levhasını metal çerçevesi olup aktif materyal bunun içine yerleştirilir. [*Ing.* Gate; *Fr.* Grille].

◉ **~ nın kritik gerilimi,** *elektr.* ◘ **Gerilim.** ◉ **~ya çekmek,** Gemi v.b. araçları onarmak ve gerekli bakımı yapmak için kızağa çekmek. [*Ing.* To haul up on the ways *(a ship)*]. ◉ **döşeme ~ sı,** *inş.* Alt kata ışık vermek veya ağaçtan yapılan kafes biçimindeki ızgara. ◉ **ekmek ~ sı,** *ev işleri.* Ekmek dilimlerini, tostları v. b. kızartmaya yarayan âlet. *(Bazıları elektrikle ısınır, bazıları da ateş üzerine konularak kullanılır).* [*Ing.* Bread-toaster; *Fr.* Grille-pain]. ◉ **balık ~ sı,** *mutf.* ◘ **Balık.** ◉ **dik üfler ~,** *döş.* ◘ **Dik.** ◉ **emme ~ sı,** *döş.* ◘ **Emme.** ◉ **gemi ~ sı,** Üstünde gemi yapılan büyük kızak. [*Ing.* Building cradle, sliding ways, launching ways; *Fr.* Sablière de lancement]. ◉ **gemi ~ sı,** *den.* Üzerinde gemi yapılan veya onarılan büyük kızak. [*Ing.* Grating; *Fr.* Grille]. ◉ **giderici ~,** *elek.* Anoddan tali elektronların yayılmasını önlemek için, anod ile ekran-ızgara arasına yerleştirilen yardımcı ızgara. [*Ing.* Suppressing grid; *Fr.* Grille suppresseuse]. ◉ **hızlandırıcı ~,** *elek.* Katoda göre potansiyeli pozitif olan ve katod ile anod arasında hareket eden elektronları hızlandırarak lamba içindeki elektron akışını arttıran ızgara. [*Ing.* Accelerating grid; *Fr.* Grille accélératrice]. ◉ **iki ~ lı lamba,** *elektr.* Iki ızgarası olan, dört elektrotlu, içi boşaltılmış lamba *(tetrod).* [*Ing.* Double - grid val-

ve; *Fr.* (Lampe) Bigrille]. ☆ *Eşanl.* **bigriy.** ◉ **kiremit altı ~ sı,** *inş.* Lata kaplaması. ◉ **kömürlük kapağı ~ sı,** *den.* Kazan ocaklarında kömürün yanması için gerekli havayı sağlayan ve kapak deliğini yeterince tıkayan dökme demirden yapılmış bir tür kafes. [*Fr.* Grille de trou à charbon]. ◉ **kumanda ~ sı,** *elek.* Elektron lambasının gecikmesiz bir röle gibi çalışmasını sağlayan ızgara. [*ing.* Commanding grid; *Fr.* Grille de commande]. ◉ **ocak ~ sı,** *inş.* Kömürü tutup külü aşağıya düşürmeye yarayan demir parmaklık. ◉ **sömine ~ sı,** *term.* Kütükleri ocak tabanından yüksekte tutarak havanın girmesini sağlamak ve çekişi kolaylaştırmak üzere bir şöminenin içine karşılıklı yerleştirilen, genellikle çeşitli motiflerle süslenmiş iki parçadan meydana geen madenî destek. [*Ing.* Grill; *Fr.* Grille]. ◉ **temel ~ sı,** *inş.* Zemini sağlam olmayan yerlerde temelleri tutturmak veya sağlamlaştırmak için ağaç veya betondan taban. [*Fr.* Radier général]. ◉ **temizleme ~ sı,** *term.* Bir gazojenin alt kısmına yerleştirilen ve kazandaki kok kömürünü kül ve curuftan ayırarak, bunların toplanmasını sağlayan, basamaklı, sabit veya yatay çubuklu sökülebilir ızgara. *(Temizleme ızgarasını meydana getiren kare biçimindeki çubukların kalınlığı 40 veya 50 mm'dir.* [*ing.* False grili; *Fr.* Fausse grille]. ◉ **uzay yükü ~ sı,** *elek.* İki ızgaralı lambalarda olduğu gibi, bazı elektron lambalarında bulunan elektron hızlandırıcı ızgara. *(Potansiyeli pozitif olan bu dış ızgara kumanda ızgarası olan iç ızgaradan yetersiz bir hızla geçen elektronları anoda gönderir).* [*Fr.* Grille de charge d'espace].

◉ **yağmur ~ sı,** *inş.* Yağmur oluklarında toplanan pisliklerin, yapı boyunca düşey olarak uzanan yağmur borularına geçmesini önleyen düzenek.

~ alanı, *döş.* Kazan veya sobada kömür ızgarasının kapladığı alan. [*ing.* Grate area; *Fr.* Surface de grille].

~ çatkı, *ağ. iş.* Izgara veya çerçevelerde yapılan mobilyada başvurulan çatkı yöntemi.

~ demiri, *den.* Kazan ızgarasını meydana getiren demir çubuklardan bir tanesi. *(Eskiden açık deniz yolculuğunda ölüleri denize atarken batmalarını sağlamak için yakalarına bu demirden bağlamak âdetti).* [*ing.* Grate bar, grate iron, fence bar, fire bar; *Fr.* Barreau de grille].

~ drenaj sistemi, *trm.* Birbirine paralel laterallerin ızgara şeklinde ana dren hattına tek bir taraftan birleştirildiği drenaj sistemi. [*ing.* Gridiron *(Gridiron)* drainage system].

~ gerilimi, *elek.* ◘ **Gerilim.**

~ parmaklığı, *bayınd.* Yüzen cisimleri ve yaprakları tutmak için, bir barajda, yükleme odasında basınçlı boru ağzının önüne eğik olarak yerleştirilen parmaklık.

~ şeklinde yerleştirme, *ev. işleri.* Şampanya v.b. şişelerin kırılmasını önlemek için, bir kısmının bir yönde, diğer kısmının karşı yönde altlarındaki tahtaya dizilmesi.

~ yatağı, Katı yakıtlı madenî bir ocağın, içine ızgaranın yerleştirildiği kısmı.

ızgaralama, i. *tekn.* İstif yapılırken tahtaların çabuk kuruması için aralarına çıta veya lata koyma işlemi. [*ing.* Grilling; *Fr.* Grillage].

ızgın, i. *bot.* İki-çenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, turpgiller *(Cruciferae)* familyasından, 20-80 sm. boyunda, 1-2 yıllık, otsu bir bitki. Nisan-Haziran ayları arasında beyaz veya sarımtrak renkli ve mor damarlı çiçekler açar. Yaprakları derin parçalı, parçaların uçları küt ve kenarları hafif dişlidir. Meyva uzun gagalı bir silikva olup 2 sıra tohum taşır. Tohumları eskiden uyarıcı, idrar söktürücü ve midevî olarak kullanılmıştır. Bugün yağ bakımından bir değer taşımaktadır. Piyasada ızgın yağı genellikle keten ve pelemir yağları ile karışık olarak bulunur. Izgın yağı yüksek viskozitesi sebebiyle, asitliği giderildikten sonra iyi bir makine yağı olabilir. Halen macun yapmakta, araba tekerleklerini ve mandaları yağlamakta ve ender olarak da yemek yağı olarak kullanılmaktadır. İç Anadolu bölgesinde yetiştirilmektedir. [*Lat. Eruca cappadocica; Ing.* Eruca; *Fr.* Éruca].

ızmar /ızmâr/, i. *Osm.* < *Ar. zamir. esk.* Yürekte gizleme, zihindeki bir şeyi saklama. [*Ing.* Dissimulation; *Fr.* Dissimulation]. ☆ *Karş.* **izhar.**

ızrar /ızrâr/, i. *Osm.* < *Ar. zarar. esk.* Zarar verme, zarara sokma, ziyana uğratma: *Başkalarını ızrar etmek mizacında olan hayatta kârlı çıkmaz.* [*Ing.* Harming; *Fr.* Action d'endommager, endommagement].

~ etmek, *(Birine)* Zarar vermek. [*Ing.* To harm, to injure; *Fr.* Causer des dommages, endommager].

ıztırap, i. ◘ **Istırap.**

ıztırar, i. ◘ **Istırar.**

~ hali, ◘ **Istırar.**

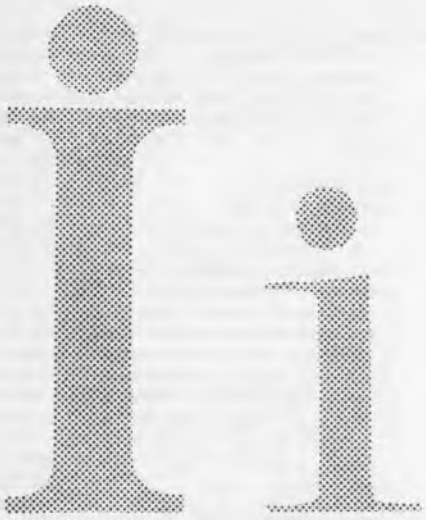

i, I. § ❶ Türk alfabesinin on ikinci ve seslilerin dördüncü harfi; ses bilimi *(fonetik)* bakımından, düz seslilerden incelerin darını gösterir. [*Ing.* The twelfth letter of the alphabet; *Fr.* Douzième lettre de l'alphabet turc el la quatrième des voyelles]. § ❷ Sıralama ve sınıflamalarda, maddeleri harflerle gösterme usulünde dokuzuncu maddenin başına getirilir. § ❸ *kim.* **i**, iyod elementinin sembolü. [*Fr.* Symbole chimique de l'iode]. § ❹ *mat.* Karmaşık sayılar kuramında, karesi «-1»'e eşit olan ve «*sanal*» denilen birim. [*Fr.* Dans la théorie des nombres complexes, i est l'unité dite «imaginaire»]. § ❺ *metrol.* (a) Yunanlılarda 10 sayısını gösteren harf. [*Fr.* Comme lettre numérale, I valait 10 chez les Grecs]; (b) Romalılarda, gerek *IV*'te (4) olduğu gibi toplamada, gerek *IV*'te (4) olduğu gibi çıkarmada 1 değerinde olan işaret; (c) Para veya ağırlık birimi gösteren işaret; Ortaçağda 100 değerinde olan işaret. [*Fr.* Il désigne l'unité en monnaie ou en poids]; (d) Sıra işareti olarak bir dizinin dokuzuncu nesnesini gösteren harf. [*Fr.* Comme signe d'ordre, I indique le neuvième objet d'une série]; (e) *C* ve *M*'nin önünde, tekrar edildiği oranda yüzleri ve binleri belirleyen harf. *(II C = 200; IIIM = 3 000).* [*Fr.* I, devant C ou M, exprime autant de centaines ou de milliers qu'il est répété de fois].

iade /iāde/, i. *Osm.* < *Ar. avd.* § ❶ Alınmış bir şeyi geri verme; *ilgreti aldığı kitabı iade etti.* [*Ing.* ve *Fr.* Restution]. § ❷ Verilen bir şeyi almama. Geri çevirme. § ❸ Yeniden verme. [*Ing.* Restoration, restitution; *Fr.* Restitution]. § ❹ Eski haline getirme. § ❺ *ed.* Divan edebiyatında, bir beytin son kelimesini, ondan sonra gelen ilk kelimesi olarak kullanma. § ❻ Karşılık olarak yapma, mukabele etme. § ❼ *(derebeylik).* Tımarların iade imkânı. *(Erkek mirasçı bırakmadan ölen vasalların tımarının muhtar prense iadesi).* § ❽ *ed. esk.* Bir beytin sonundaki kelimeyi o beytten sonra gelen beytin başında tekrarlama. ⊙ ~ **i itibar**, *huk.* İflâs eden tüccarın borçlarını ödeyerek yeniden itibar kazanması. ◘ **İflâs.** [*Ing.* Rehabilitation, restoration of one's credit; *Fr.* Réhabilitation]. ⊙ ~ **i muhakeme**, *huk.* Muhakemenin iadesi yolu. Muhakemenin yeniden görülmesi. [*Ing.* New trial, reopening of a case, revision of a judgement; *Fr.* Requête civile, révision]. ⊙ ~ **i mücrimin**, *huk.* Suçluların geri verilmesi. Bir ülkenin, başka ülkelerde suç işlemiş kimselere sığınak olmamasını sağlayan devletlerarası yardımlaşma şekli. [*Ing.* Extradition *(of criminals); Fr.* Extradition de criminels]. ⊙ ~ **i ziyaret**, Bir ziyarete karşılık yapılan ziyaret. [*Ing.* A returning a visit; *Fr.* Contre-visite]. ⊙ ~ **i yemin**, *huk.* Mahkeme sırasında karşı tarafın teklif ettiği yemini kendisine ettirme. ⊙ **iflâsta** ~, *huk.* İflâsta alacaklılar veya iflâs dairesi müflisin bazı tasarruflarının iptalini dâva edebilirler. Bu suretle iptal edilen bir tasarruftan istifade eyleyen kimse elde ettiğini iade ile yükümlüdür ⊙ **mirasta** ~, *huk.* Muris sağlığında mirasçıların birine, özellikle füruundan birine veya birkaçına yaptığı tasarruflarla terekeyi neticede münferit mirasçıların miras hisselerini azaltmış olabilir. Bu tasarrufların genellikle ve kanunun koyduğu kayıt ve şartlarla mirasın taksiminde hesaba katılması ve hisselerin bunlara göre denkleştirilmesi gerektir; bu hesaba katma işine mirasta iade denir. [*Lat. Collatio; Ing.* Bringing into hatchpot, collation; *Fr.* Rapports (entre héritiers)]. ⊙ **sebepsiz zenginleşmede** ~ **borcu**, *huk.* ◘ **Sebepsiz zenginleşme.** ~ **etmek**, *dev. huk.* İlhak edilmiş arazinin, ilhaktan önce bağlı bulunduğu devlete geri verilmesi. [*ing.* To refund, to remand, to remit].

~ **etmek**, Geri vermek. [*Ing.* To return, restore, reimburse; *Fr.* Rendre, restituer].

~ **gazete**, ◘ **Gazete.**

iadeli /iādeli/, s. *telekom.* Kendine gönderilen kimsenin imzası alınarak, yollayana ulaştırılan taahhütlü mektuplar hakkında kullanılır; *iadeli taahhütlü mektup.* [*Ing.* Registered; *Fr.* Recommandé,-ée].

iadesiz /iādesiz/, s. *tic.* Bir poliçenin üzerine yazılan ve poliçenin protesto edilmesi halinde geri alınamayacağını belirten *(not).*

iane /iāne/, i. ç: **iânât.** *Osm.* < *Ar. avn. esk.* § ❶ Yardım. [*Ing.* Help, aid, assistance; *Fr.* Aide, secours, assistance] § ❷ Yoksullara yardım için verilen para; para yardımı, yardım parası. [*Ing.* Alms; *Fr.* Aumône, offrande]. ☆ *Eşanl.* **sadaka.** § ❸ *huk.* Kişilerin, hayır kurumlarına veya umumi menfaata hizmet eden kuruluslara, amaçlarına daha iyi hizmet edebilmeleri için karşılıksız olarak yaptıkları maddî yardım. [*Ing.* Donation, charity; *Fr.* Donation, don].

~ **etmek**, *esk.* Yardım etmek. [*Ing.* To aid, to help, to assist; *Fr.* Assister, secourir, aider].

ianet,-ti, i. *Osm.* < *Ar. avn. esk.* ◘ **Yardım.**

ianeten, z. *esk.* Iane yoluyle, yardım olarak. [*Ing.* As a donation or help; *Fr.* A titre de secours, par charité].

lapygia'lılar, ç. öz. i. *etn.* Illyria asıllı halk. Italya'da Gargano yarımadasına, sonra da M.Ö. V. yüzyılda lapygia'ya *(Apulia)* yerleştiler. Taranto, Yunanlılar tarafından işgal edilmeden önce karakteristik bir lapygia sitesiydi. lapyges terimi eski yazarlar tatarafından çok zaman bütün eski apulia halklarını belirtmek için kullanılmıştır. [*Ing.* Lapygias; *Fr.* lapyges].

iare /iāre/, i. *Osm.* < *Ar. esk.* Iğreti verme, ödünç verme. [*Ing.* Loan, loan for use, lending; *Fr.* Prêt].

☆ *Eşanl.* **ariyet verme, eğretime.**

☆ *Karş.* **temelli verme, hediye etme, bağışlama.**

~ **etmek**, (a) Ödünç, iğreti vermek; (b) Kütüphane materyalini belli usul ve yönetmeliklere uyarak kütüphane dışında faydalanmak üzere belli bir süre için okuyucuya ödünç olarak vermek. [*Ing.* To lend, to grant a loan; *Fr.* Prêter].

~ **kartı**, Kütüphaneden ödünç olarak verilen kitabın verildiği tarihle geri verilme tarihini gösterir kart.

~ **sistemi**, Öğrenciler tarafından kütüphane dışında okunmak üzere alınmış kitapların alındıklarını ve hangi tarihte kimlerde olduklarını, ne zaman iade edilmesi gerektiğini düzenleyen sistem. Bu sistemden gaye, okuyucuda bulunan kitapları yakından izliyebilmektir.

~ **süresi**, Kütüphaneden dışarıya ödünç olarak verilen kitabın okuyucuda kalacağı süre.

iareten, z. *esk.* Ödünç olarak.

iaşe /iāşe/, i. *Osm.* < *Ar. ayş.* Yedirip içirme, boğaz geçindirme, besleme, yaşatma. [*Ing.* Sustenance, board; *Fr.* Ravitaillement].

~ **âmirliği (dairesi)**, *ask.* Ordunun yiyecek ve içeceği ile ilgilenen şube. [*Ing.* Commissariat department].

~ **etmek**, Beslemek, geçindirmek, bakmak. [*Ing.* To sustain, feed, nourish; *Fr.* Nourrir, procurer les moyens de vivre à].

~ **ve ibate**, Besleme ve barındırma. [*Ing.* Board and lodging; *Fr.* Pension et chambre(s)].

iba /ibā/, i. *Osm.* < *Ar.* Razı olmayış, çekinme, kabul etmeyiş. [*Ing.* A refusing or neglecting to fulfill a command, refusal, noncompliance; *Fr.* Refus].

ib'âd /ib'ād/, i. *Osm.* < *Ar. bu'd.* Uzaklaştırma, sürme. [*Ing.* Removing to a distance, a driving away, an alienating].

ibâd /ibād/, ç. i. *Osm.* < *Ar. abd'. esk.* § ❶ Tanrıya göre insanlar, kullar. [*Ing.* Servants of God; men; *Fr.* Hommes]. § ❷ İbadet eden kimseler. § ❸ Müslümanlığın başlangıcından önce Irak'ta Hira devletinde oturmakta olan Hıristiyan boyu.

ibadet,-ti /ibādet/, i. ç: **ibâdât.** *Osm.* < *Ar. abd.* § ❶ Tanrı'ya gösterilen saygı davranışı, tapınış. [*Osm.* Taabbüt, perestiş; *Ing.* Worship; *Fr.* Culte, adoration]. ☆ *Eşanl.* **tapma, tapınma.** § ❷ *huk.* Kamu düzenine, genel ahlâka veya bu amaçlarla çıkarılan kanunlara aykırı olmayan her türlü din veya mezhebe ait ibadet, âyin ve törelerin serbestçe yapılmasına ayrılmış yerler.

~ **etmek**, Tapmak, tapınmak. [*Ing.* To pray, to worship; *Fr.* Rendre un culte à, adorer].

~ **de gizli, kabahat de**, *at.* Ibadet gösteriş için yapılmaz. Kul, Tanrı'sına karşı olan borcunu elâlem görsün diye yaparsa bu, ibadet olmaktan çıkar. Kabahat, kamunun kınadığı bir şeydir; Ona da gizlilik yakışır.

~ **gönül şenliğiyle olur**, *at.* Bir işin huzur içinde, rahat gönülle yapıldığı takdirde iyi sonuç verebileceğini anlatır.

ibadetgâh /ibâdetgâh/, i. *Osm.* < *Ar. esk.* ◘ Tapınak.

ibadet.hane /ibâdethâne/, b. i. *Osm.* < *Ar. ibâdet* + *Fars. hâne.* ◘ Tapınak.

ibadiye, i. *Osm.* < *Ar. ibâdiyye. tasav.* Haricî fırkalarından biri, *Abdullah bin ibâdüt-Temîmî* tarafından kuruldu (757). Daha çok şafiî fıkhına yakın bir inanca bağlanan Ibadiye'ye göre savaş zamanında alınan ganimetler arasında helâl olan, yalnız silâh ve hayvanlardır. Onların bu inancı Hakem olayında Ali'ye karşı çıkışlarından dolayıdır. Kendileri gibi düşünmeyenlerin islâm topluluğu içinde yeri olmadığını ileri sürerler. İnsanın eylemleriyle imanını bir tutarlar. Onlara göre eylemle iman birdir. İnsanın her fiili Allah tarafından yaratılmıştır. Bu yüzden insan, eylemlerinden dolayı aşırı bir sorumluluk altında değildir. [*Ing.* ve *Fr.* Ibadites, Abadites].

ibadullah /ibâdullah/, s. *Osm.* < *Ar. ibâd.* § ❶ Pek çok, çok fazla: *Çarşıda bunlar ibadullah.* [*Ing.* A lot, a great many; *Fr.* Trop]. § ❷ *esk.* Tanrı'nın kulları. [*Ing.* Servants of God, men; *Fr.* Hommes].

ibâhe, ibâhet /ibâhe, ibâhet/, i. *Osm.* < *Ar. esk.* § ❶ Yasaklanmış olan bir şeyi haram veya yasak olmaktan çıkarma. Mubah kılma. § ❷ *sosy.* ve *huk.* İslâm hukukunda dünyaya ait mülkün kullanılması. [*Ing.* Free usage; *Fr.* Libre usage].

ibâhî /ibâhî/, s. *Osm.* < *Ar. din.* Haram şeylerin mubah olduğuna inanan veya iddia eden kişiler. *(Her şeyin mubah olduğuna inanmak küfürdür. Çünkü müslümanlıkta haram, helâl, müstehap ve mubah olan şeyler birbirinden ayrıdır).* [*Ing.* One who believes in making prohibited things lawful].

ibahiye, i. *Osm.* < *Ar. ibâhiyye, tasav.* İnsanın iradesine hâkim olamadığını, bu yüzden de her şeyin mubah sayıldığını savunan tarikat.

ibahiyûn /ibâhiyûn/, ç. i. *Osm.* < *Ar. ibâhiyyün.* Ibahiye görüşünü savunan ve bu tarikattan olan kimseler. *(Batınîlerin diğer adı. Bütün haramları helâl saydıklarından bu adla anılırlar).*

ibare /ibâre/, i, ç: **ibârât**. *Osm.* < *Ar.* (a) Bir düşünce anlatan bir veya birkaç cümlelik söz; (b) Bir ifadeyi meydana getiren kelime ve cümlelerin topu: *Bu ibareden durum açıkça anlaşılıyor.* [*Ing.* ve *Fr.* Phrase, expression].

ibaret,-ti /ibâret/, s. *Osm.* < *Ar.* Toplanmış, meydana gelen, oluşmuş: *Beş kişiden ibaret bir büro.* [*Osm.* Müteşekkil, mürekkep; *Ing.* Consisting, composed of; *Fr.* Consistant, composé de...].

~ **olmak**, *dey. (Şu kadar veya bu kadar)* olmak, meydana gelmek,... dan oluşmak. [*Ing.* To consist of, be composed of; *Fr.* Consister (en qch), être composé de, comporter].

ibate /ibâte/, i. *Osm.* < *Ar. esk.* § ❶ Barındırma. [*Ing.* Lodging; *Fr.* Hébergement]. § ❷ Evde kalma, geceleme.

ibcal /ibcâl/, i. *Osm.* < *Ar.* Aşırı saygı gösterme. [*Ing.* Honoring, respecting; *Fr.* Honneur, hommage].

İbdâ,-ı/ibdâ/, i. *Osm.*<*Ar. esk.* § ❶ (a) *ed.* Yeni, güzel bir eser ortaya çıkarma. Önceden örneği olmayan güzel bir şeyi kendi buluşuyle meydana getirme; (b) *san.* Bir sanat eseri yaratma. İbdâ olunmuş bir eser demek hiçbir modeli olmayan ve kimseyi taklit etmeyerek vücuda getirilen asli bir eser demektir. [*Ing.* Invention, innovation; *Fr.* Création, invention]. ☆ *Eşanl.* **yaratma, icat.** § ❷ *huk.* ◘ İbza.

~ **etmek**, Yaratmak. [*Ing.* To create, invent; *Fr.* Inventer, créer, produire].

ibdâiye, i. *fels. esk.* Yaratılış kuramı.

ibeka, i. *bot.* Afrika'da yetişen, *mammea* cinsinden ağaç. Pembe renkli, oldukça sert ve damarlı odunu, yerli mobilyacılıkta kullanılır. [*Lat.* ve *Ing. Ibeca; Fr.* Ibeka, ibéca].

☆ *Eşanl.* **oboto.**

Iber dağları, ç. öz. i. *coğr.* Ispanya'da Ebro nehrinin güneyi boyunca, iç bölgeden Akdeniz'e doğru, yer yer akarsu vadileriyle kesilerek uzanan dağlar. En yüksek noktası *Sierra del Moncayo*'da 2316 m. ye ulaşır. [*Ing.* Celtiberians, Iberian chain (-range); *Fr.* Chaîne ibérique, celtibérique].

Iberce, öz. i. *dilb.* Hint-Avrupa dillerinin İberik yarımadasına yerleşmesinden önce ortaya çıkan iberce, yarımadanın en büyük dil meselelerinden birini meydana getirir. Bazı yazıtlar, yer isimleri, bu dilin incelenmesinde yararlanılan tek belgedir. Ele geçen iberce yazıtlar iber alfabesiyle, ion alfabesi ve Tartessos alfabesiyle yazılmıştır. M. Gomez Moreno'nun çalışmaları sayesinde harf ve heceyazısı işaretlerinden meydana gelen iberce yazılar okunabildi ama anlamı henüz çözülemedi. [*Ing.* Iberian; *Fr.* Ibère].

iberit,-ti, i. *Fr. ibérite. min.* Hidratlı doğal alüminyum, magnezyum ve demir silikat. *(Pinit çeşidi).* [*Ing.* Iberite].

Iberler, ç. öz. i. *etn.* Roma'nın fetih döneminde Ispanya'nın bir kısmında yaşayan ve İberik yarımadasına adını veren halk. Asılları bilinmemektedir. [*Lat. Iberi; Ing.* Iberians; *Fr.* Ibères].

ibernasyon, i. *Fr. hibernation. tıp.* Bir hastanın soğuk kanlı hayvanlarda olduğu gibi kış uykusu haline getirilmesi, uyuşturulması, beden faaliyetlerinin azaltılması. [*Ing.* Hibernation].

ibhâm /ibhâm/, i. ç: **ibhâmât**. *Osm.* < *Ar. ed.* ◘ İpham.

ibibik,-ği, i. *zool.* ◘ **Çavuşkuşu.**

ibijo, i. *zool.* Gök-kuzgunumsular *(Coraciiformes)* takımının, Çobanaldatangiller *(Caprimulgidae)* familyasından Güney Amerika ırmanlarında yaşayan çok iri çobanaldatan. *(Ayni tipte olan diğer kuşların tersine ibijolar dallara tüner ve ağaçlara yuva yapar. Boyu 50 sm; kanat açıklığı 1.30 m'dir).* [*Fr.* Ibijau].

ibik,-ği, i. *esk. T. ibük.* § ❶ Eklenti. § ❷ *zool.* (a) Horoz, hindi ve benzerlerinin tepesinde bulunan kırmızı deri uzantısı veya tüylerden yapılmış taç biçiminde püskül. *ŞEKİL: 346.*— **KUŞ** I; *ŞEKİL: 253.* — **HOROZ.** (b) Bazı sürüngenlerin ve bazı balıkların başında bulunan kalkık kısım. [*Ing.* Comb, crest; *Fr.* Crête]. § ❸ *anat.* Bazı kemiklerde bulunan ve kasların tutulmasına yarayan, çizgi halinde ve pürtüklü çıkıntı: *Kaval kemiği ibiği.* [*Ing.* Crest; *Fr.* Crête]. § ❹ *zool.* ◘ **Çavuşkuşu.** § ❺ *esk.* Feslere takılan kırmızı püskül. ◉ **fes ibiği**, ◘ Fes. ◉ **ibiğini kaldırmak**, *arg.* Karşı gelmek, kafa tutmak: *Şu kaşalotzadeye bak, bize de başladı ibiğini kaldırmaya.* [*Ing.* To act defiantly]. ◉ **gaz ibiği.** Alt ucuna havagazı borusu bağlanmış ayaklı bir zıvana olup laboratuvarlarda öteberi ısıtmak için kullanılır. ◉ **havagazı ibiği**, ◘ Havagazı. ◉ **horoz ibiği**, § ❶ *zool.* ◘ **Ibik.** § ❷ *bot.* ◘ **Horoz.** § ❶ *derm.* Cinsiyet organlarının mukozasında beliren yaygın memecikler. *(Genellikle dağlamak, kazımak, söküp çıkarmak suretiyle tedavi edilir).* [*Fr.* Crêtes-de-coq, végétations vénériennes].

ibikli, s. İbiği olan. [*Ing.* Crested (bird); *Fr.* Crêté,-ée].

ibis, i. *Lat.* ve *Yun. Ibis. zool.* Leyleksiler *(Ciconiiformes)* takımının, İbisgiller *(Ibidae)* familyasından oldukça büyük boyda (60-75 sm) genellikle esmer yansımalı, değişik renkli kuş. Gagası uzun ve eğri, bacakları orta uzunlukta ve kuvvetlidir. İbisler tropik ve ılıman bölgelerde, açık alanlarda yaşar, küçük hayvanları yiyerek beslenir. En iyi bilinen türü, kutsal ibistir. *(Threskiornis (Ibis) Æthiopica).* Afrika ve Batı Asya'da sulak yerlerde yaşar. Uzunluğu 75 sm., tüyleri siyah ve beyaz olan bu kuşun başı ve boyu çıplaktır. Çekirge ve sürüngenleri tükettiğinden Eski Mısır'da çok sevilirdi. Kel ibis *(Comatibis eremita)* ise tunç rengindedir; eskiden Alplerde bulunurdu, şimdi Afrika'nın bazı bölgelerinde bulunur. [*Ing.* ve *Fr.* Ibis]. ◘ *TABLO: 23.* ◘ **KUŞ TAKIMLARI.** ◉ **beyaz** ~, *zool.* İbis giller *(Ibidae)* familyasına giren bir kuş türü. Tropik Amerika'da ve Amerika Birleşik Devletlerinin güney eyaletlerinde yaşar. Tüyleri beyaz olup, kanat uçları siyahtır. [*Lat. Eudocimus albus; Ing.* White ibis].

ibisgiller, ç. i. *zool.* Omurgalı hayvanlardan Kuşlar *(Aves)* sınıfının, Leyleksiler *(Ciconiiformes)* takımının Leylekler *(Ciconiae)* alt takımına giren bir familyası. Oldukça iridirler. Gagaları uzun olup orak biçiminde kıvrıktır. Boyunları ve bacakları uzundur. Sulak yerlerde yaşarlar. **İbis, kelaynak** *(Geronticus eremita),* **çeltik kargası** *(Plegadis falcinellus)* türleri iyi bilinir. [*Lat.* ve *Ing. Threskiornithidae* = *Ibididae; Fr.* Ibidides].

ibiş, i. *(İbrahim'in kısa söylenişi, h.d.* § ❶ *tiy.* Orta oyununda ve kuklada, bazan da bunlardan esinlenen tuluat oyunlarında komik bir tip. Çoğunlukla uşak olur. [*Ing.* Name of the foolish servant in the Orta Oyunu theater]. § ❷ *mec.* Alık, hımbıl. [*Ing.* Buffoon; *Fr.* Bouffon]. § ❸ *arg.* Aptal, sersem. [*Ing.* Fool, idiot; *Fr.* Idiot, imbécile]. ☆ *Eşanl.* **hırbo.**

~ **gibi**, *dey.* Yüzü ve tavırları gülünç olan alıklar için söylenir.

ibka, ıbka, i. *Osm.* < *Ar. büka. esk.* ◘ Ağlatma.

iblâğ /iblâğ/, i. *Osm.* < *Ar. bulûğ,* yetişme. *esk.* § ❶ Söylenen veya verilen şeyi istenilen yere ulaştırma, eriştirme, yetiştirme. § ❷ Bir şeyin miktarını arttırma: *Ücreti otuz liraya iblağ edildi.* [*Ing.* Sending, communicating; *Fr.* Action de porter, d'élever *(somme)*].

~ **etmek**, § ❶ Ulaştırmak, eriştirmek. § ❷ Belli bir sayıya çıkarmak. [*Ing.* To send, deliver, to communicate (message), to increase, raise, bring (a number to); *Fr.* Porter, élever].

iblis /iblîs/, i. ç. **ebâlis, ebâlise**. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Şeytan. [*Ing.* Satan, devil, demon; *Fr.* Satan, démon]. § ❷ *mec.* Kötü ve düzenci kimse. [*Ing.* Devilish, crafty man]. § ❸ s. Kötü, lânetlenmiş, hileci.

~ **misali**, *dey.* Şeytan gibi.

~ **tırnağı**, Daha çok ayak küçük parmağında görülen üst derinin sertleşmesiyle oluşan yalancı tırnak. [*Ing.* Onychia].

iblisâne /iblîsâne/, z. *esk.* Iblise yakışır yolda, haincesine. [*Ing.* Devilish; *Fr.* D'une maniere satanique, diaboliquement].

☆ *Eşanl.* **ibliskârane.**

ibliskârane /iblîskârâne/, z. Şeytanın işine benzer, şeytancasına. [*Ing.* Devilish, crafty].

ibn, i. ç: **benûn, ebnâ**. *Osm.* < *Ar. esk.* Oğul, erkek evlât. [*Ing.* Son; *Fr.* Fils].

ibne, i. *Osm.* < *Ar. kab.* § ❶ Cinsel zevkini başka erkeklerin altına yatarak sağlamayı huy edinmiş olan sapık erkek. Homoseksüel ilişkide pasif erkek. ☆ *Eşanl.* **meb'un.** [*Ing.* Catamite; *Fr.* Mignon, jiton]. ◘ **İbnetor.** § ❷ Küfür.

ibnelik,-ği, i. *kab.* § ❶ İbne olma hali. [*Ing.* Paederasty, sodomy; *Fr.* Pederastie]. § ❷ İbne gibi davranma. [*Fr.* état moral du pederaste passif, passion forte et irresistible].

ibnetor, s. *Osm.* < *Ar. arg.* ◘ İbne.

☆ *Eşanl.* **beşlik, beş yıldız, dümbelek, ellisekiz, esnaf, folluk, götlek, götveren, kayarto, inek, kova, tayıncı, verek.**

iboga, i. *bot.* Gabon'da yetişen kargabüken türü; tazeyken ve çok fazla yenirse zehir leyicidir; küçük dozda alınırsa şehvet duygularını kamçılar. [*Lat. Tabernanthe iboga; Ing.* ve *Fr.* Iboga].

Ibo'lar, ç. öz. i. *etn.* Güneydoğu nijerya halkı. Nijer ırmağının doğusunda yaşayan otuz altı kabileden meydana gelir. Orman sayesinde kendilerini esircilerden ve Peul'ler den koruyabilmişlerdir. Yağ palmiyeleri, manyok ve ignam tarlalarına dağılmış köy-

cüklerde yaşarlar. Nüfusun aşırı yoğunluğu yüzünden göç etmek zorunda kalırlar. Sudan öbeğinden bir dil konuşurlar. Ibo'lardan pişmiş topraktan yapılmış atalarına ait heykeller, çok süslü oldukları halde kaba saba olan tahta maskeler ve insan heykelcikleri kalmıştır. [*Ing.* ve *Fr.* Ibos].

ibra /ibra/, i. *Osm.* < *Ar. ber.* § ❶ Temize çıkarma, beraet ettirme. [*Ing.* Acquitting, absolving; *Fr.* Decharge, quittance]. ☆ *Eşanl.* **aklama.** § ❷ *huk.* Alacaklının alacağının tamamından veya bir kısmından vazgeçmesi. *(İbranın karşılıksız veya bir menfaat karşılığı olması yönünden bir fark yoktur).* [*Ing.* Release; discharge of obligation; *Fr.* Remise de dette]. § ❸ Cemiyet yönetim kurullarının ve şirket organlarının, genel kurullarınca, sorumsuzluklarının kabulü. ⊙ **~ yı âm,** *huk.* Bir kimseyi bütün alacaklardan ve dâva haklarından kurtarmak. Filânı ibra-yı âmla ibra ettim demek, onda hiçbir hak ve alacağım kalmamıştır anlamına gelir. ⊙ **~ yı has,** *ikt.* Bir kimseyi bazı hak ve alacaklardan ibra etme. ⊙ **~ yı iskat,** *huk.* Aklama. Bir kimse diğer bir kimsede olan alacağının tamamını silerek veya bir miktarını indirerek o kimseyi ibra etmesi. ⊙ **~ yı istifa,** *huk.* Bir kimsenin başka bir kimsedeki hakkını almış olduğunu söyleyerek meydana getirdiği ibra. ⊙ **borçtan ~,** *huk.* Alacaklı ile borçlunun yaptığı bir sözleşme sonucu, borçlunun ifada bulunmadan borçtan kurtulması.

~ etmek, § ❶ *huk.* (a) Temize çıkarmak; Alınan şeyi kaydetmek suretiyle bir defter, mukavele veya senet üzerine teslim alındığına dair not koymak; Bir hesabı veya bir defteri kapatmak, ödenmiş maddeleri bir hesaptan veya bir defterden silmek; (b) Alacak kolonundaki bir maddenin mukabilini borca yazmak veya tersini yapmak suretiyle kaydını iptal etmek; (c) Satıcının teslim pusulası üzerine, tesellüm edilmiş olan mal veya eşyalar için makbuz yerine olmak üzere imza vermek. [*Ing.* To release or discharge from obligation; *Fr.* Liberer un debiteur]. ☆ *Eşanl.* **aklamak.** § ❷ *tıp. esk.* Hastayı iyileştirme.

~ kâğıdı, *huk.* Temize çıkarma belgesi. [*Ing.* Certificate of release or discharge, receipt; *Fr.* Certificat, acte de quittance].

~ sözleşmesi, *huk.* Borcu ortadan kaldırıcı sözleşme.

~ vasiyeti, *huk.* Miras bırakanın ölüme bağlı bir tasarruf ile lehine vasiyet yapılan kimseyi borçtan kurtarması.

ibram /ibrām/, i. ç: **ibrâmât.** *Osm.* < *Ar. esk.* Israrla rica ve teklif. [*Ing.* Dwelling insistently upon *(a request or command)*; *Fr.* Sollicitation].

~ etmek, Israrla istemek, usandırırcasına yalvarmak. [*Ing.* To insist, to be overpersistent; *Fr.* Prier avec instance].

ibrаname /ibrānāme/, b. i. *Osm.* < *Ar. ibrā* + *Fars, nāme. esk.* Alacak verecek kalmadığını gösteren belge, ibra senedi. [*Ing.* Quitclaim, release, aquittance; *Fr.* Acte de décharge]. ☆ *Eşanl.* **aklama belgesi.**

İbrani /İbranî/, i. *Osm.* < *Ar.* < *Ibr.* Eski yahudilerin anıldıkları adlardan biri. [*Ing.* Hebrew; *Fr.* Hébreu].

~ tarih hesabı, *astr.* Musevîlerin kullandığı takvime dayanan hesap. [*Ing.* Jewish-era; *Fr.* ère judaique].

İbranice /İbrānî:ce/, öz. i. *dilb.* Bugün İsrail'de konuşulan samî dili. Fenike, moabit ve belki de ugarit diliyle birlikte İbranice, kuzeybatı samî dillerinin *«kenan»* dalını meydana getirir. *(Eski Ahit yazarları İbranice'yi «kenan dili»(İşa-ya) veya «Yahudî dili» (Krallar, Ezra Nehemya) terimleriyle belirtirlerdi. Asıl adı çok sonra (M. S. II. Yüzyılda) Mişna'da ortaya çıktı. İbranîce, Kenaneli yerli halkının gelişmiş biçimidir. Harran'dan gelen Terahlıların (İbrahim'in ailesi) bir aram lehçesi İsrailliler gelmeden önce kullandığı ağız'ın bırakarak yerli dili benimsediler. Yerli halkın uygarlık bakımından daha yüksek düzeyde olması ve kenan diliyle Aramcanın yakın akrabalığı bu görüşü kuvvetlendirir. İbranî dili tarihinde dört dönem görülür: Kutsal Kitap İbranîcesi; Mişna İbranîcesi.* ◘ **MIŞNA.** *Yeni İbranîce ve modern ibranîce)* [*Ing.* Hebrew (language); *Fr.* Hébreu]

İbraniler, ç. öz. i. *etn.* Kutsal kitaplarda hikâyesi dile getirilen samî asıllı kavim; yahudi kavmi. [*Ing.* Hebrews; *Fr.* Hébraiques, israelites].

ibraz /ibrāz/, i. *Osm.* < *Ar. bürüz. esk.* § ❶ Gösterme; ortaya koyma, meydana çıkarma. § ❷ *tic. huk.* (a) Ticarî senedin ödenmesini veya kabulünü sağlamak üzere, senedi elinde bulunduranın bunu borçluya göstermesi; (b) Herhangi bir uyuşmazlıkla ilgili bir belgenin veya suretinin mahkemeye verilmesi. [*Ing.* Presentation; submission; *Fr.* Présentation].

ibrazında, i. ikt. Poliçe ve çeklerin ödenmeleri için ibraz edilmeleri hali. [*Ing.* On demand; *Fr.* Sur presentation de, au vue de].

ibre, i. ç: **iber.** *Osm.* < *Ar.* § ❶ Çeşitli ölçü âletlerinde veya işaretleri göstermeye yarayan hareketli iğne. [*Ing.* Pointer; *Fr.* Aiguille]. § ❷ Güneş saatinde, güneş ışınlarına göre gölgesi ile vakti belli eden uzun iğne. § ❸ *saatç.* Saatleri, dakikaları, saniyeleri veya herhangi bir değeri gösteren ince madenî çubuk. [*Ing.* Hand; *Fr.* Aiguille (d'horloge, de pendule, de montre]. ⊙ **~ lerin bağlanması,** *saatç.* Bir kol veya duvar saatinin ibrelerini birbirlerine ve saat mekanizmasına bağlayan parçaların birleştirilerek düzenlenmesi. ⊙ **astatik ~,** *magn.* ◘ **Astatik.** ⊙ **ayar ~ si,** *saatç.* Saatin içindeki küçük bir kadranın *(ayar kadranı)* üzerine takılan ve raketin durumu ile saatin çalışmasını ayarlamaya yarayan ibre. [*Ing.* Adjustment needle, touch; *Fr.* Aiguille de rosette]. ⊙ **büyük ~,** *saatç.* Dakikaları gösteren ibre. [*Ing.* Minute-hand; *Fr.* Grande aiguille]. ☆ *Eşanl.* **yelkovan.** ⊙ **eğilim ~ si,** *magn.* Magnetik meridyenin düşey düzleminde, ağırlık merkezinden geçen yatay bir eksen etrafında hareket eden mıknatıslı ibre. [*Ing.* Inclination needle; *Fr.* Aiguille d'inclinaison]. ⊙ **havaî ~** *elek* Akım prizinin konulabilmesi için temas hattının her birini ikiye ayırmada kullanılan düzenek. [*Ing.* Aerial needle; *Fr.* Aiguille aérienne]. ⊙ **küçük ~,** *saatç.* Saatleri gösteren ibre. [*Ing.* Hour-hand; *Fr.* Petite aiguille]. ☆ *Eşanl.* **akrep.** ⊙ **mıknatıslı ~,** *magn.* Uzun ve eşkenar dörtgen biçimindeki küçük çelik parça. *(Bir noktasından tutturulan bu ibre, bu nokta etrafında serbestçe dönebilir ve bir ucu, mıknatıslığından dolayı daima kuzeye doğru döner).* [*Ing.* Magnetic needie; *Fr.* Aiguille aimantée]. ⊙ **sapma ~ si,** *magn.* Yatay bir düzlem içinde düşey bir eksen etrafında hareket eden mıknatıslı ibre. [*Ing.* Declination needie; *Fr.* Aiguille de declinaison]. ⊙ **terazi ~ si,** *fiz.* Bir terazi okunun ortasına dik olarak tutturulmuş ve serbest ucu bir kadran önünde hareket eden ibre. ◘ **TERAZI.** [*Ing.* Balance needie; *Fr.* Aiguille de balance].

ibret,-ti, i. ç: **iber.** *Osm.* < *Ar.* § ❶ (a) Ders alıp uslanmaya ve uyanmaya sebep olacak hal; (b) İnsanın gözünü açıp yanlış davranışlardan sakınmasını sağlayan olgu veya bu gibi olgulardan alınan ders, öğrenek: *Suçluyu cezalandırmanın sebeplerinden biri de başkalarına ibret vermektir.* [*Ing.* Warning, example, admonition; *Fr.* Exemple, leçon]. § ❷ s. *h.d.* Acayip, pek çirkin, kötü: *O ne ibret şey yarabbi.* [*Ing.* Strange, ridiculous; *Fr.* Bizarre, hideux, affreux]. ☆ *Eşanl.* **öğreti, öğrenek,** örnek. ⊙ **~ i âlem için,** *dey.* Gözdağı vermek için,*«herkese ders olsun»* diye. [*Ing.* So that it may be a warning to others]. ⊙ **~ in kudreti,** *h.d.* Çok çirkin, pek acayip.

ibreten, z. *Osm.* < *Ar. esk.* İbret olsun diye. [*Ing.* As an example that deters].

İBRANİ ALFABESİ

HARF	İBRANİCE OKUNUŞU	TÜRKÇE OKUNUŞU
א	alef	>(sp.yumuşak)
ב	bet	b, v
ג	gimel	g, gh
ד	dalet	d, dh
ה	he	h
ו	vav	v
ז	zayin	z
ח	het	h
ט	tet	t
י	yod	y
כ ך	kaf	k, kh
ל	lamed	l
מ ם	mem	m
נ ן	nun	n
ס	sameh	s
ע	ayın	c
פ ף	pe	p, f
צ ץ	sade	s
ק	kof	k
ר	reş	r
ש	sin	s
שׁ	şın	s
ת	tav	t, th

ibretli, s. İbret alınacak nitelikte olan, ders veren: *Çok ibretli bir hikâye.*

ibrevî, s. *esk.* § ❶ İbre ile ilgili. § ❷ İğne şeklinde olan. [*İng.* Styloid; *Fr.* Styloïde].

ibri, i. *Ar. esk.* İbranî dininden olan yahudi. [*İng.* Hebrew, hebraic; *Fr.* Hébrïque].

ibrik,-ği, /ibrik/, i. ç: **ebârik, ebârika.** *Osm.* < *Ar.* İçine su veya sulu şeyler koymaya yarayan kulplu ve emzikli kap. [*İng.* Kettle; *Fr.* Aiguière].

~ **otu**, *bot.* İki-çenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, *Nepenthaceae* familyasından, kapanları sarkık ibrik şeklinde, birçok türleri seralarda yetişen bitki cinsi. [*Lat. Nepenthes; İng.* Pitcher-plant, nepenthes; *Fr.* Népenthes].

ibrikçi, i. § ❶ Ibrik taşıyan veya tutan kimse. § ❷ *teşk. tar.* ◘ **Ibriktar.**

ibrik.gagalı, b.i. *zool.* Leyleksiler *(Ciconiiformes)* takımının, Balıkçılgiller *(Ardeidae)* familyasından külrengi ve beyaz tüylü bir kuş türü. Uzunluğu 56 sm. Başının üstünde uzun ve siyah bir sorgucu ve kocaman şişkin gagası vardır. Güney Amerika'da yaşar. [*Lat. Cochlearius cochlearius; İng.* Boatbill, boat-billed heron; *Fr.* Savacou, bec-en-cuiller].

☆ *Eşanl.* **kaşıkgaga.**

ibriksî kıkırdak, b. i. *anat.* ◘ **Aritenoit.**

ibrik.tar /ibriktâr/, b. i. *Osm.* < *Ar. ibrik* + *Fars. dâr. tar. esk.* (a) Eskiden büyük dairelerde, özellikle padişah saraylarında, abdest almaya yarayan eşyayı muhafazaya ve abdest dökmeye memur olan kimse *(Saray ibriktarlığı oldukça önemli bir görev sayılırdı);* (b) Padişahın eline su döken saray adamı. [*İng.* Official whose duty was to superintend the Sultan's ablutions; *Fr.* Dignitaire du palais qui a pour office de verser de l'eau au monarque quand il fait ses ablutions].

~ **usta**, *teşk. tar.* Osmanlı devletinde hükümdar sarayının harem dairesinde görevli kadınlardan *(kalfalardan)* birinin adı.

ibrişim, i. *Osm.* < *Fars. ebrişûm.* Kalınca bükülmüş ipek iplik olup, işlemelerde kullanılır; İbrişimden püskül, kumaş veya kese gibi şeyler de yapılır. Bükülmemiş ipekten daha kuvvetli olduğu için ipekli kumaşları genellikle ibrişimle dikerler. [*İng.* Silk Thread; *Fr.* Soie tordue, Soie à coudre].

~ **kurdu**, *zool.* ◘ **İpek böceği.**

ibrişimci, i. İpekçi. [*İng.* Maker or seller of silk thread; *Fr.* Ouvrier ou artisan qui prépare la soie tordue].

☆ *Eşanl.* **kazaz.**

ibriyûn, ç. i. *esk.* İbranîler, Yahudiler.

ibtal, i. ◘ **İptal.**

ibtar, i. *Ar. ibtâr. esk.* § ❶ Esirgeme, yoksun bırakma. § ❷ Çocuksuz bırakma. § ❸ Kesme, ayırma, bölme. [*İng.* Cutting off]. § ❹ Güneş, doğu ufkunun tam üstünde olduğu zaman yapılan ibadet. § ❺ Karar verme, bir meseleyi halletme. [*İng.* Deciding, cutting short *(matter)*].

ibtida, i. ◘ **İptida.**

ibtidar, i. *Osm.* < *Ar. beder veya büdûr* > *ibtidâr. esk.* Bir işe başlama. [*İng.* Settling to work *(on something); Fr.* Commencement, début].

~ **etmek (eylemek)**, İşe başlamak. [*İng.* To start; *Fr.* Commencer].

ibtiga /ibtigâ/, i. *Osm.* < *Ar. begâ esk.* İstek, gaye. arzu. [*İng.* A longing and seeking for *(a thing)*].

ibtihâc /ibtihâc/, i. *Osm.* < *Ar. behcet. esk.* Sevinme, sevinçli olma. [*İng.* Being joyful, joy, gladness, exaltation; *Fr.* Gaieté, joie].

ibtihal /ibtihâl/, i. *Osm.* < *Ar. bühl. esk.* Yalvarma, niyaz. [*İng.* Humbling oneself in prayer, supplicating; *Fr.* Sollicitation].

ibtihas, i. *Osm.* < *Ar. bahş. esk.* Araştırma, sorma, soruşturma. [*İng.* Search, investigation].

ibtikâ /ibtikâ/, i. *Osm.* < *Ar. büka. esk.* ◘ **Ağlama.**

ibza /ibzâ/, i. *Osm.* < *Ar. bıdâ. huk. esk.* Bir kimsenin, kârı tamamen kendisine ait olmak üzere başkasına sermaye vermesi.

ibzal /ibzâl/, i. *Osm.* < *Ar. esk.* Esirgemeden *(sakınmadan)* bol bol verme, yapma veya söyleme: *Fukaraya parasını ibzal etti.* [*İng.* Giving lavishly and freely, openhandedness; *Fr.* Libéralité, générosité].

~ **etmek**, Bol bol vermek. [*İng.* To give without stint; *Fr.* Verser, ne pas ménager, prodiguer].

icab, i. ◘ **İcap.**

icabât,-tı /icâbât/, ç. i. *Osm.* < *Ar. esk.* **İcâb**'ın çoğulu.

icaben, z. *esk.* Gerekli olarak, ister istemez. [*İng.* Necessarily; *Fr.* Nécessairement].

icabet,-ti /icâbet/, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Bir buyruk veya isteğe uyma, kabul, muvafakat etme, razı olma. [*İng.* To consent; *Fr* Consentir]. ☆ *Eşanl.* **rıza, muvafakat, mutavaat.** ☆ *Karş.* **karşı gelme, reddetme.** § ❷ Bir çağrıyı yerine getirme: *Bir davete icabet edilmediği zaman bunu bildirmek gereklidir.* [*İng.* Acceptance; *Fr.* Acceptation].

~ **etmek**, § ❶ *(Çağrı üzerine)* gitmek. [*İng.* To accept *(invitation); Fr.* Accepter *(invitation)*]. § ❷ Bir buyruk veya emre uygun olarak hareket etmek. [*İng.* To accede *(to a request); Fr.* Se conformer à, exaucer].

icabetmek, f. ◘ **Gerekmek.**

icâbı /icâbı/, i. Gereği, oluru. ◉ ~ **ına bakmak.** § ❶ Gereğini yapmak. [*İng.* To do what is necessary]. § ❷ *mec.* Ortadan kaldırmak, yoketmek.

~ **düşünüldü**, *huk.* Gereği düşünüldü. *(Mahkemede hakim tarafından kararı okumaya başlarken söylediği söz).*

~ **görüşüldü**, Oluru görüşüldü, gereği görüşüldü.

~ **hale göre**, İşin gereğine göre, işin gereğince.

~ **halinde**, Gerektiğinde, gerekli olduğu zamanda. [*İng.* In case of necessity; *Fr.* Si besoin est].

icabında, z. Gerekince, gerekirse, gerekli olduğu zaman: *icabında geç vakitlere kadar çalıştığımız oldu.* [*İng.* In case of necessity, when needed or required, if and when in case of need; *Fr.* Eventuellement, si besoin est].

icabî /icâbî/, s. *Osm.* < *Ar.* § ❶ İcapla ilgili olan. § ❷ Olumlu. [*İng.* Affirmative *(proposition); Fr.* Affirmatif,-ive].

~ **ihtilâf**, *huk.* Bir uyuşmazlığın çözümü konusunda, bir'den fazla yargı merciinin kendisini görevli ve dolayısıyle yetkili kabul etmesi üzerine meydana gelen ihtilâf.

icabiye /icâbiye/, i. *Osm.* < *Ar. icâbiyye. esk.* ◘ **Gerekircilik.**

icad, i. ◘ **İcat.**

ICAO, i. *hava. International Civil Avitation Organization*'un kısaltılmış şekli. Milletlerarası Sivil Havacılık teşkilâtı. [*İng.* ICAO; *Fr.* OACI].

~ **dünya havacılık haritası**, 1: 1.000.000, *hava.* Milletlerarası Sivil Havacılık Teşkilâtı tarafından hazırlanmış ve özellike görerek uçuşta kullanılan, mümkün bütün topografya ve hava trafik kolaylıklarını kapsayan bir harita. [*İng.* World aeronautical chart ICAO 1:1.000.000; *Fr.* Carte aéronautique de monde au 1:1.000.000 -OACI].

~ **harita sembolü**, *hava.* Haritalarda çeşitli sun'î ve doğal arızaları ve havacılık tesislerini göstermek için kullanılan **işaret.** [*İng.* ICAO chart symbol; *Fr.* Signe conventionnel OACI].

~ **havacılık sefer haritası**, *hava.* Milletlerarası Sivil Havacılık Teşkilâtı tarafından hazırlanmış olan, mikyasları 1:1.000.000 ilâ 3.000.000 olan ve sefer sırasında hava gemisinin izleyeceği rotayı gösteren havacılık haritası. [*İng.* Aeronautical route chart ICAO; *Fr.* Routier aéronautique OACI].

icap,-bı /îcâp/, i. *Osm.* < *Ar. vücûb* > *îcâb.* § ❶ Gerek, lüzum. [*İng.* Requirement, necessity; *Fr.* Nécessité]. ☆ *Eşanl.* **ihtiyaç, gereklik, iktiza, hacet, zaruret.** ☆ *Karş.* **gereksizlik, lüzumsuzluk, ademi iktiza.** § ❷ *huk.* Sözleşmenin kurulması için yapılması gereken irade beyanlarında zaman itibariyle önde geleni. [*İng.* Offer, proposal, bid]. § ❸ *mant.* ◘ **Olumlama.** ◉ **icabına bakmak**, *dey.* § ❶ Gereğini yapmak. [*İng.* To do what is necessary]. § ❷ *tkz.* Bir kimseyi ortadan kaldırmak, yok etmek.

~ **etmek**, *dey.* Gerekmek, lâzım gelmek: *Öyle yakışmak. Misafiri ağırlamak icap eder.* [*Osm.* Lâzım olmak; *İng.* To be necessary, be required; *Fr.* Être nécessaire, convenir].

~ **ettirmek**, ◘ **Gerektirmek.**

~ **ve kabul**, *huk.* Icap, bir kimse ile akit yapabilmek için yapılan irade beyanı. *(Kanunlarımıza göre icap niteliğindeki bir beyanın hüküm ifade etmesi için karşı tarafa varması gerekir. Kabul, icaba uygun olarak belirtilen ve ona uymayı kapsayan irade beyanıdır).* [*İng.* Offer and acceptance; *Fr.* Offre et acceptation].

☆ *Eşanl.* **önerme ve kabul.**

icar /îcâr/, i. *Osm.* < *Ar. ecr.* § ❶ Kira *(parası).* § ❷ Kiraya ver(il)me. § ❸ *huk.* Kira akti. Kira sözleşmesi. Kiralayanın, kiracının ödediği bir bedel karşılığında, bir şeyin veya bir hakkın kullanılmasını belli bir zaman için kiracıya terk etmesi. [*İng.* Lease, rent, letting, hiring; *Fr.* Location, louage, bail]. ◉ **âdi ~**, *huk.* Ürünü olmayan taşınır veya taşınmaz bir malın kiralanmasıdır. [*İng.* Contract of hire, ordinary lease; *Fr.* Bail à loyer]. ◉ **hasılât ~ ı**, *huk.* ◘ **Hasılât.** ◉ **hayvan ~ ı**, *huk.* ◘ **Hayvan.**

~ **etmek (icara vermek)**, Kiraya vermek, *(birine)* Kiralamak. [*İng.* To let out, to hire, to lease; *Fr.* Louer, prendre à bail, en location].

icare /icâre/, i. ç: **icârât.** *Osm.* < *Ar.* § ❶ Kira karşılığı olan para. § ❷ Vakıflar idaresine veya devlete kira şeklinde ödenen para. [*İng.* Rent, rent paid to the Vakf of the Government; *Fr.* Loyer].

icareliler, ç. i. *ask. esk.* Osmanlı devletinde yeniçerilik zamanında yerli kulu piyadesinin bağlı bulunduğu beş sınıftan ücretli topçu sınıfını meydana getiren bölüm. *(Icareliler sınır boylarındaki şehir ve kalelerde bulunurdu. Bunları devlet merkezinden gönderilen ve eyalet paşalarının emrinde görev alan subaylar /topçu ağası/ yetiştirirdi).*

icareteyn, i. *huk. esk.* Vakıf binaların kiraya verilmesinde uygulanan bir yol.

icat,-dı /icât/, i. *Osm.*<*Ar.* § ❶ (a) Bulma, yeni bir şey yaratma, türetme, meydana getirme; Bir şeyi yeniden vücuda getirme: *Telgrafın icadı.* [*İng.* Invention, Discovery; *Fr.* Invention]. ☆ *Eşanl.* **buluş, ihtira.** § ❷ Gerçekmiş gibi göstermek çabası; bu çabanın sonucu, yalan. § ❸ *ed.* Yeni bir konuyu, yeni bir düşünceyi zihninde tasarlama. [*İng.* ve *Fr.* Invention]. § ❹ İnandırmak amacıyle ortaya konacak araçları araştırma ve seçme. ◉ **gâvur icadı**, *dey.* ◘ **Gâvur.**

~ **çıkarmak**, *dey.* Hoş görünmeyen yeni bir huy veya usul göstermek, herkesçe yadırganan bir yol tutmak. [*İng.* To start innovations, to abandon a good habit; *Fr.* Inventer].

~ **etmek**, § ❶ İlk olarak yeni bir şey yaratmak: *Gütenberg matbaayı icat etti.* [*İng.* To invent; *Fr.* Inventer]. § ❷ *mec.* Olmayan bir şeyi varmış gibi göstermek: *Bahaneler icat etmek.* [*İng.* To make up; *Fr.* Inventer].

icâz /îcâz/, i. *Osm.* < *Ar. esk. ed.* Az sözle çok şey anlatma. [*İng.* Conciseness; *Fr.* Laconisme, concision]. ☆ *Karş.* **itnap.**

~ **yoluyle**, Az sözle çok şey ifade ederek. [*İng.* In short, in brief; *Fr.* Brièvement, en résumé].

i'caz, i. ç: **i:câzât.** *Osm.* < *Ar. esk.* § ❶ Âciz bırakma, şaşkınlığa düşürme. § ❷ Olağanüstü şey, keramet, mucize. [*İng.* Rendering weak, baffling, frustrating, being baffled or frustrated, impotence, incapacity, miracle, marvel].

icazet,-ti /icâzet/, i. *Osm.* < *Ar. cevâz.* § ❶ İzin, ruhsat. [*İng.* Ratification, permission, authorization; *Fr.* Permission, autorisation permis]. ☆ *Eşanl.* **müsaade, ruhsat, permi, lisans.** ☆ *Karş.* **yasak, mem-**

nuiyet. § ❷ *esk.* Diploma: *Eskiden cami derslerini tamamlayan medrese öğrencilerine merasimle icazet verilirdi.* [*ing.* Diploma, certificat; *Fr.* Diplôme, certificat]. ☆ *Eşanl.* **şahadetname.** § ❶ *din.* Hadis usulü ilminde hadisin veya hadis kitabının rivayetine izin verilmesi anlamına gelir. *(Icazet rivayet yollarından biridir. İcazet verene muciz, icazeti alana da mucaz denilir. Muhaddislere ait biyografi kitaplarında bu bakımdan «o hem muciz ve hem de mucaz idi» deyimi sık sık geçer).* § ❹ *eğt. esk.* Medresede dersiamların öğrencilerine verdikleri mezunluk belgesi; § ❺ *hat.* Bir yazı türü. ◘ **HATT-I icazet;** § ❻ *huk.* Bir üçüncü kişinin veya bazı özel durumlarda doğrudan doğruya ilgili işleme taraf olan kimsenin rızasının eklenmesine muhtaç olan işlemlerde, sonradan alınan muvafakata verilen ad.

icazet-name /icâzetnâme/, b. i. *Osm.* < *Ar. icâzet* + *Fars. nâme. esk.* § ❶ Icazet verildiğini gösteren belge. § ❷ *eğt. esk.* Medresede öğretim görmüş kimselere verilen diploma; § ❸ *hat.* Güzel yazıda ustalığını ispatlamış olanlara verilen diploma veya izin belgesi. [*ing.* Diploma *(given by a medresse, authorization to teach); Fr.* Diplôme].

icazlı, s. § ❶ Kısaca; § ❷ Mucize gibi.

icbar /icbar/, i. *Osm.* < *Ar. cebr.* Zorlama ...zorunda bırakma. [*ing.* Force, compulsion, constraint; *Fr.* Force, contrainte].

~ **edilmek,** *dey.* Mecbur edilmek, zorlanmak. [*Ing.* To be made compelled to, to be made forced to].

~ **etmek,** *dey.* Birine istemediği şey zorla yaptırmak, zorlamak. [*ing.* To compel, to force, to oblige *(one to do something); Fr.* Contraindre, forcer, astreindre à].

☆ *Eşanl.* **cebretmek,** ...**zorunda bırakmak, mecbu retmek, sıkıştırmak, sık boğaz etmek ,baskı yapmak, tazyik etmek.**

☆ *Karş.* **serbest bırakmak, gönül rızasıyle yaptırmak.**

icerya, i. *zool.* Eşkanatlılar *(Homoptera)* takımının, *Coccidae* familyasından, dünyanın her tarafında yaygın bitkicil böcek. *Icerya Ægyptiaca,* Afrika ve Küçük Asya'da, incir ağacında yaşar: *I. Seychellarum,* şeker pancarına ve limon ağacına dadanır; *I. Purchasi,* kahve, incir, limon, portakal v.b. ağaçlarının üzerinde gelişir. Bu böcek bazen bir âfet halini alabilir; buna karşı böcek yiyen başka bir böcekle *(Novius Cardinalis)* başarılı bir şekilde savaşılabilir. [*Lat.* ve *ing. Icerya; Fr.* Icerye].

İcik,-ği, i. *tkz.* «*İçi dışı, bütün ayrıntıları*» anlamına gelen **iciği ciciği** deyiminde geçer: *...asılları fasılları, icikleri, cicikleri hakkında bilgi edindiler;* ⊙ **iciğini ciciğini çıkarmak,** *dey.* İncelenmemiş, elden geçirilmemiş hiçbir yerini bırakmamak, didiklemek.

iclâ /iclâ/, i. *Osm.* < *Ar. cilâ,* Kovma, uzaklaştırma, sürme. [*Osm.* Tardetme; *ing.* Banishing, deportation, exiling *(person); Fr.* Action d'exiler, bannir, bannissement, deportation].

~ **etmek,** Uzaklaştırmak.

iclâl /iclâl/, i. *Osm.* < *Ar. celâl. esk.* § ❶ Ağırlama, ikram, hoş tutma. [*ing.* Honouring, magnifying, exalting]. § ❷ Büyüklük, kudretlilik, ululuk; [*Ing.* Magnificence, reverence, greatness, glory; *Fr.* Gloire, majeste, honneur]. § ❸ Kadın adı.

iclâlen, z. Büyükleyerek, ululayarak, saygı gös-

iclâlî /iclâlî/, s. *esk.* § ❶ Iclâl ile ilgili. [*Ing.* Pertaining to magnificence, Magnificent, glorious; *Fr.* Magnifique, glorieux,--euse]. § ❷ Değerli, üstün nitelikli. [*Ing.* Precious, worthy; *Fr.* Précieux,-euse].

iclâs /iclâs/, i. *Osm.* < *Ar. cülûs, esk.* § ❶ Hükümdarlığa getirme, tahta çıkarma. [*Ing.* Enthroning, enthronement; *Fr.* Intronisation] § ❷ Oturtma. [*Ing.* Making (one) sit down) ~ **ettirmek,** Tahta çıkarttırmak.

icma /icmâ/, i. *Osm.*<*Ar. cem.* § ❶ Dağınık unsurları bir araya toplama, toparlama; [*Ing.* Collecting, putting together *(things);* Fr. Reunion, convocation], § ❷ Din bilginlerinin bir konuda birlik olmaları. § ❸ *mec.* Kamu, halk; § ❹ *huk. esk.* Islâmiyette Kur'an ve hadisin açıklamadığı *(hükmi şer'i)* üstünde birbirine yakın zamanlarda yaşamış müçtehitlerin birleşmesi.

icmal /icmal'/,i. *Osm.* < *Ar. cümle. esk.* § ❶ Bir sözü fazla teferruata ve derinine inmeden genel ve ayırıcı özelliklerini belirtecek şekilde kısaca ifade etme, özet. [*ing.* Summing up, summary, *Fr.* Sommaire, résumé]. § ❷ Uzun bir hesabın özü; § ❸ Eski gazetelerde başta yazılan ve o günkü siyasî durumu özetleyen makale. § ❹ *mat. esk.* Toplama işlemi. [*ing.* ve *Fr.* Addition]

~ **defteri,** *mal. esk.* Padişahların haslarını, sancakbeylerinin v.b. toprak sahiplerinin zeamet ve tımarlarını özetlemek suretiyle düzenlenen defter.

~ **etmek,** Özetlemek, kısaltmak. [*ing.* To summarize, to sum up; *Fr.* Résumer].

~ **hülâsası,** *mal. esk.* Malî işlerde tutulan defter ve hesaplardan kısaltma suretiyle çıkarılan cetvel.

~ **kalemi,** *mal. esk.* Maliye'de hesapların toplu halde tutulduğu daire.

icmâlen, z. *Osm.* < *Ar. esk.* Özetleyerek, özet olarak, kısaca. [*ing.* Briefly, as a summary *Fr.* En abrégé, brievement].

icmâlî, b. *esk.* Toplu ve kısa. [*Ing.* Summarized; *Fr.* Résume des faits].

icra /icrâ/, i. i: **icrâât.** *Osm.* < *Ar. cereyân.* § ❶ Yapma, yerine getirme, bir işi yürütme *Vaitlerin değeri icra ile ölçülür.* [*ing.* Accomplishment, enactment; *Fr.* Accomplissement, exécution]; § ❷ *müz.* Bir müzik eserini *nota halinden ağızla, çalgı ile veya her iki yoldan sese çevirme:* [*ing.* Performance; *Fr.* Execution musicale]. § ❸ *huk.* (a) Bir mahkeme ilâmının veya bir idarî kararın yetkili organlarca yerine getirilmesi; Borçlunun alacaklıya karşı yapmak veya ödemekle yükümlü bulunduğu bir şeyi adlî bir kuruluş aracılıyle yerine getirme: *İcraya vermek. İcra memuru;* (b) Adliyenin bu işle ilgili dairesi. [*ing.* Execution, enforcement; *Fr.* Exécution]. § ❹ *bank.* ve *bors.* Eshamı ne elden çıkarabilen, ne alabilen *(satın alma halinde),* ne de teslim edebilen *(satış halinde),* acze düşmüş bir spekülatör *(simsar)* hesabına esham satma veya alma. [*ing.* Execution; *Fr.* Execution]. § ❺ *psik.* İcra, iradî eylemin son anı, tamamlanması, sona ermesi sayılır. İcradan önce gelen karar, tasarlanan eylemi gerçekleştirecek iradeden yoksunsa, iradî eylem ancak geçici bir ibtektir; ⊙ ~ **da şikâyet,** *huk.* İcra dairelerinin *(ve iflâs dairelerinin)* İcra ve İflâs Kanununa aykırı olan işlemlerinin iptali ve bunların düzeltilmesini sağlamaya yarayan İcra İflâs Kanununa özgü bir yol; ⊙ ~ **i haciz,** *huk.* Mahkeme ilâmları üzerine, veya ilâmsız takipte, haciz kararı ile gönderilen ödeme emrine süresi içinde itiraz edilmez veya itiraz reddedilerek takip kesinleşirse, bundan sonra yapılan haciz icra-i hacizdir. [*ing.* Attachment, seizure, impound, distress; *Fr.* Saisie-exécution]. ⊙ ~ **i karar,** *huk.* Devlet yürütme organlarının özel ve tüzel kişilere etkili ve icra kabiliyetini haiz hukukî tasarrufları. Bu kararlar üçüncü şahısların rızası olmadan hüküm ifade eder, uyulması zorunludur. Hâkim kararına veya adlî icranın aracılığına ihtiyaç olmadan, idarî makamlarca yürütülebilir. [*Fr.* Decision executoire]. ⊙ ~**i suç,** *huk.* Konusu bir fiilin yapılması olan suçlar. Kanunun yapılmasını yasakladığı fiillerin işlenmesi. [*Fr.* Délits de commision]. ⊙ ~ **nın durması,** *huk.* Ilâmlı icrada borçlunun icra emrine karşı koyabilmesi ve takibi durdurabilmesi için elde etmesi gereken karar; ⊙ ~ **nın geri bırakılması,** *huk.* İnfazı mümkün bir kararın icrasının bir kararla geri bırakılması *(Mahkeme kararlarının icrasının geri bırakılmasına, kanunla belli şatlarla yargıtayca ,vergi itiraz komisyonu kararları için vergiler temyiz komisyonunca, idarî kararlar ve vergiler temyiz komisyonu kararları hakkında da danıştayca karar verilebilir).* [*Osm.* Tehir-i icra; *ing.* Stay of execution; *Fr.* Surseoir à l'exécution]; ⊙ ~ **nın iadesi,** *huk.* Bir ilâma istinaden icra yürütüldükten sonra o karar yargıtayca bozulup, borçlunun borcu olmadığı kesinleşirse ,icra tamamen veya kısmen eski haline iade olunur. Bu eski hale getirme işlemine, icranın iadesi denir. Ancak, bu durumlarda, şahısların iyi niyetle kazandıkları haklara halel gelmez. [*Fr.* Restitution d'exécution]; ⊙ ~ **yı ahenk etmek,** *huk.* Çalgı çalmak; ⊙ ~ **yı faaliyet etmek,** *huk.* Çalışmak ⊙ ~ **yı fuhuş etmek,** *huk.* Fahişelik etmek; ⊙ ~ **yı hüner etmek** *huk.* Usta bulunduğu sanatı yapmak; ⊙ ~ **yı lûbiyet etmek,** *huk.* Tiyatro oyunu oynamak; ⊙ **cebrî ~,** *huk.* ◘ **Cebrî.**

~ **başlangıcı,** *huk.* Cürme teşebbüsün unsurlarından biri. Bunların neler olduğu kanunda gösterilmemiştir. İcra başlangıcından önce gelen hareketler *«ihzarî hareketler» (hazırlık hareketleri)* ismini alırlar. Bunlar cezalandırılmaz. [*ing.* Commencement of execution; *Fr.* Commencement de l'exécution].

☆ *Eşanl.* **icraya başlama.**

~ **dairesi,** *huk.* Mahkeme ilâmları hükmünü yerine getiren, ilâmsız, icra ve takip işlerinin yapıldığı daire, Her asliye mahkemesinin kaza dairesinde gereği kadar icra dairesi bulunur. [*ing.* Enforcement office, Court-bailiff's office; *Fr.* Office d'exécution].

~ **dışı,** *müz.* İcrası imkânsız, icra kabul etmez. Çalışmasına veya söylenmesine imkân görülmeyen, edindışı. Tahsis olunduğu ses veya sazların imkânlarını aşacak surette uygunsuz tertiplenmiş sakar bir musiki hakkında kullanılır: *İcra dışı dik sesler ve düzenler kullanmış, kantatris de, piyanisti de âciz kaldılar.* [*ing.* Inexecutable, impracticable; *Fr.* Inexecutable].

~ **dosyası,** *huk.* Takip talebi üzerine icra dairesinin açtığı dosya. *(Buna bir numara verilir. Takiple ilgili belge ve yazışmalar bu dosyadadır. Ilgililer icra dairesinde dosyayı* inceleyebilirler).

~ **emri,** *huk.* Iflâsı gereken borç, bir ilâma dayanıyorsa, söz konusu ilâmın icrasını sağlamak üzere icra memurluğunca borçluya gönderilen ve borcun yerine getirilmesi konusunda ihtar ve emirler kapsayan belge. [*Ing.* Execution warrant, enforcement order; writ of execution; *Fr.* Ordre d'exécution].

~ **etmek,** *dey.* § ❶ Yapmak, yerine getirmek. [*Ing.* To execute, perform, enforce, carry out; *Fr.* Exécuter]. § ❷ *müz.* Bir müzik parçasını çalmak veya söylemek. [*ing.* To play *(musical instrument); Fr.* Exécuter]

~ **hâkimliği,** *huk.* İcra ve iflâs dairelerinin işlemlerine karşı yapılan itirazlara bakmakla görevli yargıçlık. Ayrı icra yargıçları bulunmayan yerlerde asliye mahkemesi başkanı veya yargıç, ve yetki verilen işlerde sulh yargıcı aynı vazifeyi yapar.

☆ *Eşanl.* **tetkik mercii.**

~ **hukuku,** *huk.* Devletin, icra hukuku sahasındaki faaliyetine karşılık olmak üzere hak [illegible] yapıştırılmak suretiyle aldığı pa-

~ **heyeti,** *müz.* Bir müzik parçasını icra eden topluluk. [*ing.* Performers; *Fr.* Executants].

~ **hukuku,** *huk.* Takip hukuku. İcra işlerini ve özellikle ilâmsız takip işlerini inceleyen hukuk şubesi *(Borç için takiple ilgili bütün mevzuatı kapsar).* [*ing.* Enforcement law, law of execution; *Fr.* Legislation sur les voies d'exécution].

~ **iflâs,** *huk.* Kovuşturma ve batkınlık.

~ **inkâr tazminatı,** *huk.* İtirazın iptali davası sonucunda haksızlığına karar verilen borçlunun, alacaklı lehine hükmolunan borç miktarının yüzde on beşi oranında ödediği tazminat. *(Borçlu bunu alacaklı talep ederse öder).*

~ **kefaleti,** *huk.* Takip konusu borcun ödenmesini sağlamak için *(daha çok borcun taksitlere bağlanması hallerinde)* üçüncü bir şansın icra memuru huzurunda borçluya kefil olması. *(İcra kefaletleri, kanundan dolayı müteselsil kefalet hükmündedir).*

~ **kuvveti,** *huk. Yürütme erki,* Kuvvetlerin ayrılığı prensibine dayanan anayasalarda ve devlet sistemlerinde, cumhurbaşkanı, hükümet ve idare organları elinde bulunan, devleti ve memleketi idare yetkilerinin tümü.

[*Ing.* Executive power; *Fr.* Pouvoir exécutive].

~ **masrafları**, *huk.* İcra organlarının ,icra takibini tam ve doğru bir şekilde yapabilmeleri için harcadığı paralar. [*Ing.* Executive expenses; *Fr.* Depenses exécutive].

~ **memuru**, *huk.* İcra dairelerinde çalışan ve icra hâkimince verilen kararları yerine getiren memur. [*Ing.* Bailiff enforcement officer, execution officer; *Fr.* Preposé à l'exécution].

~ **organı**, *huk.* Özel olarak, hakların cebren elde edilmesi için kanunun öngördüğü müeyyidelerin uygulanmasıyla ve bu uygulanmadan doğan uyuşmazlıkların çözümlenmesiyle görevli olmak üzere kurulmuş organ. [*Ing.* The executive branch, the executive department].

~ **subayı**, *huk.* ◘ **Subay**.

~ **suçları**, *huk.* Borçlunun borcunu ödemesini sağlamak amacıyle icra ve iflâs kanununca düzenlenen özel icra suçları ve müeyyyideleri. [*Ing.* Commissive offenses].

~ **takibi**, *huk.* Bir hakkın kanunda belirtilen usullere uygun olarak zorla elde edilebilmesi için icra memurluklarınca hak sahibinin talebinden itibaren yürütülen işlemlerin tümü.

~ **takip muameleleri**, *huk.* İcra organları tarafından borçluya karşı yapılan ve borçlunun şikâyet etmesi üzerine onun aleyhine kesin sonuçlar doğurarak cebrî icranın ilerlemesine hizmet eden işlemler.

~ **testi**, Dile dayanmayıp daha çok bir iş yapmayı gerektiren test. Bu test âletli veya âletsiz olabilir.

~ **tetkik mercii**, *huk.* İcra dairelerinin yaptığı muamelelerin isabetli ve kanuna uygun olup olmadığını denetlemek ve kanunla kendisine verilen diğer icra işlerine bakmak üzere icra dairesinin üstünde yer alan bir icra organı. [*Ing.* Enforcement court].

~ **ve iflâs hukuku**, *huk.* Alacaklının, devlet kuvvetinin yardımıyle alacağına nasıl kavuşacağını düzenleyen hukuk dalı.

☆ *Eşanl.* **Cebrî icra, takip hukuku.**

~ **vekili**, ◘**Bakan**.

~ **vekilleri heyeti**, *huk.* ◘ **Bakanlar kurulu**.

icraat,-tı /icrâât/, ç. i. *Osm.* < *Ar.* **icrâ'**nın çoğulu.

icracı, i. § ❶ İcra eden, bir emri yerine getiren kimse; [*Ing.* Executor; *Fr.* Exécuteur,--trice]. § ❷ *müz.* Bir konserde, eserin sesli veya çalgılı kısmını çalan müzikçi.. [*Ing.* Performer; *Fr.* Exécutant,-ante].

icraî /icrâî/, s. *huk.* (a) Mutlak fiille işlenen *(suç hk.)* [*Ing.* Commissive]. (b) Kanunların ve diğer kuralların yerine getirilmesiyle ilgili olan. Hüküm *(yargı)* ve hakların uygulanmasına ait. [*Ing.* Executive; *Fr.* Exécutif].

ictihad, i. ◘ **İçtihat**.

ictima, i. ◘ **İçtima**.

içtimaî, s. ◘ **içtimaî**.

ictinab, i. ◘ **içtinap**.

iç,-çi, i. *esk.* *T.* § ❶ Herhangi bir hâlin veya şeyin sınırları arasında bulunan bir yer. İçeride kalan kısım, herhangi bir şeyin içerisi: *Araba tarlanın içinden geçti. Bu süre içinde Bu ay içinde gelir. İçi muflonlu terlik.* [ing. Interior, in; *Fr.* Intérieur] ☆ *Karş.* **dış.** § ❷ Oyuk olan veya oyuk sayılabilen şeylerin boşluğu; içeri tarafı: *Kutunun içi. Tabağın içi. Çekmecenin içi.* [*Ing.* Inside; *Fr.* Interieur, dedans]; § ❸ Som cisimlerin yüzeyleri arasında kalan her nokta: *Tahtanın içi çürümüş. Duvarın içine böcekler yuva yapmış. Odunun içi kof.* [*Ing.* Hollow; *Fr.* Creux] § ❶ Aynı türden birçok şeyin meydana getirdiği topluluk hakkında kullanılır. *Bunların içinde iyisi de var, kötüsü de. İçimizden biri öne çıkarak sorulan soruya cevap verdi.* [*Ing.* Among; *Fr.* Entre, parmi]; § ❺ Ten ile dış giysiler arası; vücudun üstü, vücutla elbise arası: *İç donu. Bu fanilayı içime giyeceğim. İçine bir fanila giymelisin.* [*Ing.* Under; *Fr.* Dedans]; § ❻ Kabuğu olan veya dış kısmı kabuk biçiminde olan yiyeceklerin kabuktan gayrı kısmı; içerisi: *Ekmek içi. Ceviz içi. Dolma içi.* [*Ing.* Interior, inner part; *Fr.* Dedans] § ❼ Mide, bağırsak gibi organların herhangi biri: *İçi bulanmak. İçi sürmek;* § ❽ Akıl, gönül ruh gibi insanın iç varlığını meydana getiren şeylerden herhangi birini de anlatabilir: *İçi sızlamak. İçine doğmak. İçi sıkılmak* § ❾ Durum anlatan kelimelerin belirtileni olarak kullanıldığı zaman o kavramın bütün halini anlatır; *Mutluluk içinde yaşamak, Birini felâketin içinden çekmek. Ter içinde kaldım;* ↓ ❿ *(Sınırlara ve kıyılara karşıt olarak)* Bir memleketin merkezî bölümü. [*ing.* Interior, central part of a country; *Fr.* Intérieur, partie centrale d'un pays]; § ⓫ *mec.* İç dünyamız, manevî varlığımız: *İnsan kendi içini herkesten iyi bilir.* [*Ing.* Interior; *Fr.* Intérieur]; § ⓬ Bir kimsenin, meselenin veya bir şeyin iç yüzü, gizli tarafı: *Herkesin içini Allah bilir.* [*Ing.* Heart, mind; *Fr.* Cœur, pensée avis]. ☆ *Eşanl.* **kalb.** § ⓭ *hat.* Eski Arap harflerinden karınlı veya tekneli akıntılarının iç kısmına verilen ad. *(Hat sanatçısına göre «bin harfin içi» sözü o harfin karnı veya teknesi anlamındaydı. Harfin başlangıç kısmına «başı» bükülme yerine de «teknesi» denirdi);* § ⓮ *mim.* Bir yapı veya odanın, bir diğerine sokulan bölümü; [*Fr.* Enclave]. § ⓯ *sp.* Hücum hattında, santraforla açıklar arasında yer alan oyuncu; [*Ing.* Inside *(left)*; *Fr.* Interieur, inter]. § ⓰ s. *(Somut kavramlarda)* İki veya ikiden *çok şeylerin merkeze daha yakın olanı; İç kapı. İç kale;* [*Ing.* Inner, within, internal; *Fr.* Intérieur,-eure]. § ⓱ *(Soyut kavramlarda)* Bir şeyin içinde olan, bir şeyin sınırlarını aşmayan: *İç siyaset.* [*Osm.* Dâhilî; *Ing.* Internal, domestic, interior; *Fr.* Intérieur,-eure]. § ⓲ ◘ **içsel;** § ⓳ İç tarafta bulunan, dış cepheye uzak olan: *İç salon. İç bahçe;* [*Ing.* Internal, inner; *Fr.* Intérieur,-eure]; § ⓴ *(Geniş anlamda)* İçeriye bakan: *Bir binanın iç cephesi.* [*Osm.* Dahilî; *Ing.* Internal, inner; *Fr.* Intérieur,-eure]; § ㉑ *mec.* İnsanın manevî yönüyle ilgili *İç dünyamız.* [*ing.* Interior; *Fr.* Intérieur,--eure]. ☆ *Karş.* dış. § ㉒ *fonet.* (a) Bir kelime veya kelime grupu ortasında yer alan *(fonem hk.)* [*Ing.* Interior phoneme; *Fr.* (Phonème) intérieur]. (b) Katastasis fonetik terimini karsılayan kapantılı bir ünsüz telâffuzunun ilk devresi. *(Bir kapantılı telâffuzunun üç evresi vardı: İç patlama; tutma ve dış patlama).* ⊙ ~ **e atma**,, *psik.* Psikoanalitik kurama göre, acı veren ve hoşa gitmeyen kapsama sahip algı ve fikirlerin sebep olduğu bilinçsiz reddetme mekanizması, [*ing.* Repression, suppression; *Fr.* Refoulement]; ☆ *Eşanl.* **refulman.** ⊙ ~ **e bakış**, *dey.* ◘ **içebakış;** ⊙ ~ **e bükülme**, *zool.* Dıştan içe bükülme. [*Ing.* ve *Fr.* Pronation]; ⊙ ~ **e çekilmiş**, *mim.* ve *inş.* ◘ **içe girgin.** ⊙ ~ **e çizilebilir**, *mat.* (a) Verilen bir çevre veya verilen bir yüzey içine çizilebilen: *Bütün düzgün çokgenler bir çember içine çizilebilir;* (b) Daha özel olarak ve kesintikle, bir daire veya bir küre içine çizilebilen şekiller için kullanılır: *İçe çizilebilir katı cisim;* [*ing.* ve *Fr.* Inscriptible]. ⊙ ~ **e devirli**, İçeriye doğru bir eğim meydana getiren oyuk şekli; ⊙ ~ **e dönme**, psik. Kendi kendine düşünmeyi sevme, sessiz çalışmaları tercih etme, sosyal ilişkiler kurmaktan çekinme ve çok kez biraz da utangaçlık şeklinde kendini gösteren bir kişilik özelliği; [*Ing.* ve *Fr.* Introversion]. ⊙ ~ **e dönük**, *dey.* ◘ **içedönük;** ⊙ ~ **e dönüş**, *dey.* ◘ **içedönüş;** ⊙ ~ **e eğik**, *bot.* Dıştan içe, kenardan merkeze veya eksene doğru eğik; ⊙ ~ **e girgin**, *mim.* ve *inş.* (a) Silme ve oymalarda öndeki bir yüzeyden içerlek bulunan ve içeriye çekilmiş olan kısımlar hakkında kullanılır. Bir binanın duvarları hizasından içerlek olarak yapılan duvar kısmının durumu. [*Fr.* Retiré, en retrait]. ☆ *Eşanl.* **içe çekilmiş.** ⊙ ~ **e giren destek**, *tiy.* Sahne gerisindeki ışıkların konduğu ve oyuklu ayakların içiçe girip çıkabildiği için yükseltilip alçaltılabilen destek. [*Ing.* Telescopic stand; *Fr.* Pied télescopique]; ⊙ ~ **e göç**, *coğr.* Nüfusu az, fakat daha çok sayıda insan besleyebilecek ülkelere olan göç. Bu yüzden buraları başka yerlerden kendi ülkelerine nüfus çekerler. Güney Amerika; Avustralya gibi. [*ing.* ve *Fr.* Immigration]; ⊙ ~ **e itme**, *psik.* Bir iç-tepi istek veya hareketin, içten veya dıştan gelen karşıt bir kuvvetin etkisiyle açığa vurulmasına engel olma işi, köstekleme, gem vurma, memnuiyet. Bu içe itme bilinçli de bilinçsiz de olabilir; ⊙ ~ **e kapanık**, *dey.* ◘ **içekapanık.** ⊙ ~ **e kapanış**, ◘ **içekapanış.** ⊙ ~ **e kıvırmak**, *ciltç.* (a) Bir kitap kabı kaplama malzemesinin kenarlarını katlamak ve onları kartonlara ters yönde yapıştırmak; (b) Bir kitap gömleğinin kenarlarını katlamak ve onları dikilmiş veya ciltlenmiş kitap kabının içine yerleştirmek; ⊙ ~**e kıvrık**; *bot.* Dıştan içe doğru kıvrılan *(yapraklar, taçyapraklar hk).* ⊙ ~ **e kurt düşmek**, *dey.* Şüphelenmek. [*Ing.* To have gnawing suspicion, to suspect; *Fr.* Soupçonner, se douter]. ⊙ ~ **e kurt olmak**, *dey.* Endişelenmek. [*Ing.* To become anxious; *Fr.* Être inquiet, craindre pour, se tourmenter, avoir peur]. ⊙ ~ **e oynatmak**, *dey.* Hesapta dalavere yapmak. ⊙ ~ **e sığdıramamak**, *dey.* Kabul edememek, zihin almamak. ⊙ ~ **e yansıtma**, *psik.* (a) Kişinin yani öznenin, herhangi bir nesneyi, fantazma halinde kendi ruhsal cihazının içine aktarması ve kendisinin bir parçası olarak göstermesi; (b) Herhangi bir şeyi içe yansıtmak ve benliğin bir parçası haline getirmek ⊙ ~ **i açılmak**, *dey.* Güzel bir şey karşısında iç sıkıntısı dağılmak [*Ing.* To be relieved, to be cheered up; *Fr.* Se réjouir]; ⊙ ~ **I almamak**, *dey.* Midesi almamak *(bir şeyi)* yemekten hoşlanmamak. [*Ing.* Not to feel like eating; *Fr.* Se degoûter]. ⊙ ~ **i bayılmak**, *dey.* Açlıktan ezinti duymak, çok acıkmak. [*Ing.* To feel faint *(with hunger, etc.)*; *Fr.* Défaillir de faim]; ⊙ ~ **i beni yakar, dışı (seni) eli yakar**, *dey.* Bir şeyin dış görünüşü iyi olduğu halde iç yönü kötü olabilir. [*Ing.* He is not all that he appears to be. He looks attractive to those who do not know him personally]. ⊙ ~ **i bulanmak**, *dey.* § ❶ Kusacak gibi olmak. [*Ing.* To feel nauseated; *Fr.* Avoir des nausées]. § ❷ *mec.* Kuşkulanmak, midesi bulanmak, şüphelenmek; [*Ing.* To suspect; *Fr.* Se douter, soupçonner]. ⊙ ~ **i çekmek**, *dey.* *(Bir şeye karşı)* Pek istek duymak. [*Ing.* To have a longing for, to desire; *Fr.* Convoiter]; ⊙ ~ **ı çıfıt çarşısı**, *dey.* Her işte aklından türlü türlü kötülükler geçiren; kötü niyetli. [*Ing.* Evil-Pek istek duymak. [*Ing.* To have a longing for, to desire; *Fr.* Convoiter]; ⊙ ~ **i çıfıt minded**; *Fr.* Porté au mal; malintentionné, -ée, malveillant,-ante, malin,-igne]. ⊙ ~ **i çürük**, *dey.* Şüpheci. [*Ing.* Suspicious; *Fr.* Sceptique, soupçonneux,-euse, douteur,-euse]. ⊙ ~ **I dar**, *dey.* Tez canlı, sabırsız. [*Ing.* Impatient, restless *(person)*; *Fr.* Impatient,-ante]. ⊙ ~ **i dışı bir**, *dey.* Özü sözü bir; açık yürekli. [*Ing.* Sincere, open-hearted; *Fr.* Sincère, franc,--franche]. ⊙ ~ **i dönmek**, *dey.* Mide bulantısı duymak. [*Ing.* To be nauseated; *Fr.* Avoir des nausées]. ⊙ ~ **i erimek**, *dey.* Pek üzülmek. [*Ing.* To be greatly worried]. ⊙ ~ **i ezilmek**, *dey.* Açlıktan rahatsızlık duymak; acıkır gibi olmak. [*Ing.* To feel hungry; *Fr.* Sentir la malaise de la faim]. ⊙ ~ **i fesat**, *dey.* Her şeyi kötü yönünden ele alan. [*Ing.* Who always takes things the wrong way]. ⊙ ~ **i geçmek**, *dey.* § ❶ İstemeksizin uyuyuvermek. [*Ing.* To doze]. § ❷ *h.d.* Bir işe yaramaz hale gelmek; ⊙ ~ **i geçmiş**, *dey.* § ❶ *(İnsan hk.)* Yaşlanmış. [*Ing.* Worn out (with age); § ❷ *(Meyve hk.)* Fazla olgunlaşmış. [*Ing.* Overripe (fruit)] ⊙ ~ **i geniş**, *dey.* Endisesiz, kaygısız. [*ing.* Easygoing, unworried; *Fr.* Insouciant,-ante]. ☆ *Eşanl.* **tasasız** ⊙ ~**i gitmek**, *dey.* § ❶ İçi sürmek, ishal olmak. [*Ing.* To have a diarrhea; *Fr.* Avoir la diarrhée]. § ❷ *(Bir şey için)* Can atmak, istekle kıvranmak. [*Ing.* To desire strongly, to be very anxious to have]. ⊙ ~ **i götürmemek**, *dey.* *(Acıklı bir durum karşısında)* Dayanamamak. [*Ing.* To be unable to bear; *Fr.* Être sensible]. ⊙ ~ **i göyünmek**, *dey. esk.* Üzüntü çekmek, içi yanmak. [*Ing.* To feel troubled, to suffer]. ⊙ ~ **I gülmek**, *dey.* Belli etmeyerek *(gizlice)*

sevinmek. [*ing.* To rejoice inwardly, to smile secretly]. ⊙ ~ **i ~ ine batmak,** *dey.* Pişmanlıkla üzüntü duymak. [*Ing.* To be sorry *(about something)*]. ⊙ ~ **i ~ine geçmek,** *dey.* Tedirgin olmak. ⊙ ~ **i ~ ine sığmamak,** *dey.* Çok sabırsızlık duymak, coşkunluk göstermekten kendini alamamak; heyecan içinde olmak. [*Ing.* To be bubbling over with excitement, to feel very restless or impatient; *Fr.* Éprouver une grande impatience]. ⊙ ~ **i içini yemek,** *dey.* İstediğini yapamamak yüzünden içten içe üzülmek; huzursuzluk duymak. [*Ing.* To feel worried *(about being unable to do something)*]. ⊙ ~ **i kabarmak,** *dey.* § ❶ Mide bulantısı duymak. [*Ing.* To feel nauseated; *Fr.* Avoir des nausées]. § ❷ Heyecanlanmak, hareketlenmek, [*Ing.* To be moved]. ~ **i kabul etmemek,** *dey.* Bir şeyi yemek istememek. [*Ing.* Not to feel like eating]. ⊙ ~ **i kalkmak,** *dey.* Bulantı duymak. [*Ing.* To have a feeling of nausea]. ⊙ ~ **i kan ağlamak,** *dey.* Belli etmediği halde çok kederli olmak. [*Ing.* To be deeply grieved, to be in great sorrow]. ⊙ ~ **i kapanmak,** *dey.* Sıkıntılı bir ruh hali içinde bulunmak, sıkılmak, bunalmak, [*Ing.* To feel depressed] ⊙ ~ **i kara,** *dey.* Kötü kalbli kimseler için kullanılır. [*Ing.* Hard-hearted, evil-minded, black- hearted; *Fr.* Mauvais,-aise, méchant-ante]. ⊙ ~ **i. kararmak,** *dey.* Umutsuzluğa düşmek, sıkılmak, [*Ing.* To be dismayed, to feel hopeless]. ⊙ ~ **i kazınmak,** *dey.* Açlıktan midesi kazınır gibi olmak, çok aç olmak. [*Ing.* To feel very hungry]. ⊙ ~ **i paralanmak (parçalanmak),** *dey.* Birine açıyarak çok üzülmek. [*Ing.* To be greatly moved *(by-someone's suffering)*]. ⊙ ~ **i sıkılmak,** *dey.* Oyalanma gereksinmesi duymak; bunalmak, sıkıntı duymak. [*Ing.* To feel bored; *Fr.* S'ennuyer]. ⊙ ~ **i sızlamak,** *dey.* Bir şey için çok üzülmek; ⊙ ~ **i sürmek,** *dey.* Büyük aptestini sık sık ve sulu olarak etmek; ishal olmak. [*Ing.* To have diarrhea; *Fr.* Avoir la diarrhée]; ⊙ ~ **i tez,** Yavaş görülen *(yapılan)* işten sıkılan; aceleci, yavaşlıktan hoşlanmayan. [*Ing.* Energetic, hustler, impatient]; ⊙ ~ **i titremek,** *dey.* § ❶ Yüreği hoplamak. [*Ing.* To set one's heart on]. § ❷ Birinin sağlık durumu v.b. ile çok ilgilenmek. [*Ing.* To be very concerned *(about somebody's health, etc.)* ⊙ ~ **i vık vık etmek,** *dey.* Çok sabırsız olmak. [*Ing.* To be very impatient]. ⊙ ~ **i yağ bağlamak,** *dey.* Sevinip ferahlamak; memnunluk duymak. [*Ing.* To feel happy] ⊙ ~ **i yanmak,** *dey* § ❶ Çok susamak. [*Ing.* To be very thirsty; *Fr.* Avoir beaucoup soif]; § ❷ Aşırı derecede üzülmek. [*Ing.* To be deeply grieved *(with pity or anxiety)*]. ⊙ ~ **inden doğmak,** *dey.* Bir şeye karşı veya bir şeyi yapmak için anî bir istek duymak. [*Ing.* To have a sudden impulse *(to do something)*]; ⊙ ~ **inden geçirmek,** *dey.* Bir şeyi açığa vurmayarak düşünmek, aklından geçmek. [*Ing.* To occur to one, to think *(about something)*]. ⊙ ~ **inden çıkmak** *(bir işin), dey.* Işin güçlüklerini yenebilmek, *(bir işin)* Üstesinden gelmek. [*Ing.* To accomplish, to be able to do; *Fr.* Accomplir]; ⊙ ~ **inden geçmek,** *dey.* Aklından geçmek. [*Ing.* To occur to one]; ⊙ ~ **inden gelmek,** *dey.* Gönlünden doğmak. [*Ing.* To desire, to do willingly or impulsively]; ⊙ ~ **inden gülmek** *(birine) dey. (Biriyle)* Gizlice alay etmek, sezdirmeden eğlenmek. [*Ing.* To mock somebody inwardly]. ⊙ ~ **inden kan gitmek,** *dey.* Gizli gizli üzüntü çekmek; Belli elmediği halde çok kederli olmak. [*Ing.* To be deeply grieved, to be in great sorrow]. ⊙ ~ **inden okumak,** *dey.* § ❶ Bir yazıyı ses çıkarmadan okumak [*ing.* To read to oneself]. § ❷ *arg.* Gizlice küfür etmek.[*Ing.* To swear under one's breath *(at somebody)*]. ⊙ ~ **inden pazarlıklı,** *dey.* Sinsi. [*Ing.* Hypocritical, two-faced; *Fr.* Sournois,-oise]. ⊙ ~ **ine alma,** *dey.* (a) Kapsama veya kapsanmak eylemi içinde olma; (b) Biyolojide hücre çalışması gibi pasif bir hareket; ⊙ ~ **ine almak,** *dey.* Kaplamak. [*ing.* To include, to contain, to hold; *Fr.* Contenir, comprendre, renfermer]. ⊙ ~ **ine atmak,** *dey.* Üzüntülerini açığa vurmayarak gizlemek. [*Ing.* To endure, in silence]; ⊙ ~ **ine atmamak,** *psik. (Derdini)* Kayıtsızca karşılamak; ⊙ ~ **ine çakıl kaçmış,** *dey.* Tedirgin, huzursuz kimseler için kullanılır. [*ing.* Worried, restless; *Fr.* Tourmenté, tracassé, harasse, soucieux,-euse, agité inquiet]. ⊙ ~ **ine dert olmak,** *dey.* Bir şeye önem vererek üzülmek. [*ing.* To have a troubled feeling *(about something)*]. ⊙ ~ **ine doğmak,** *dey.* Hiç bir belirtiye dayanmadan, bir işin olacağını veya olduğunu, kendine haber verilmiş gibi bilivermek; bir şeyi önceden sezmek. [*ing.* To have a presentiment; *Fr.* Pressentir ,avoir le pressentiment]. ⊙ ~ **ine etmek,** *arg.* Bir şeyi kötü bir duruma sokmak, bozmak. [*ing.* To soil, to spoil; *Fr.* Souiller, salir]. ⊙ ~ **ine gömülü,** *dey.* Dış âlemle ilişkisiz, ilgisiz; ⊙ ~ **ine işlemek,** *dey.* § ❶ Çok etkilemek, dokunmak. [*Ing.* To feel deeply *words, etc) Fr.* Blesser, toucher] § ❷ *(Yağmurdan)* Çok ıslanmak. [*ing.* To get thoroughly soaked *(rain)*] ⊙ ~ **ine kurt düşmek,** *dey.* Kuşkulanmak, şüphelenmek. [*ing.* To have a gnawing suspicion, to suspect; *Fr.* Soupçonner]. ⊙ ~ **ine kapanık*,** *dey.* Duygularını kimseye açmayan. [*Ing.* Introvert; *Fr.* Introverti,-ie]. ⊙ ~ **ine sızmak** *(bir şeyin), kab.* Bozup berbat etmek, bir şeyi kötü duruma sokmak. [*ing.* To spoil utterly]. ⊙ ~ **ine sinmemek,** *dey.* § ❶ Tadına erememek; Gerektiği gibi tat vermemek; § ❷ İçi rahat edememek; ⊙ ~ **ine sokacağı gelmek** *(birini), dey.* Aşırıca sevmek; [*ing.* To love *(someone)* excessively; *Fr.* Aimer (qn) bien, fort]. ⊙ ~ **ine tükürmek,** *dey. (Bir şeyi).* Bozmak: [*ing.* To spoil *(a matter, etc.); Fr.* Souiller, salir, gâter, corrompre, deteriorer, rompre, detruire, démolir]. ⊙ ~ **ini açmak,** *dey.* Derdini dökmek; ⊙ ~ **ini bayıltmak,** *dey.* § ❶ *(Tatlılar hk.)* Mideye ağır gelmek. [*ing.* To make one feel sick *(oversweet food)*]. § ❷ Fazla konuşmak suretiyle birini usandırmak; ⊙ ~ **ini boşaltmak,** *dey.* Sitem ve kızgınlığını açıkça söyleyerek rahatlamak. [*ing.* To make a clean breast of it]; ⊙ ~ **ini çekmek,** *dey.* Üzüntüsünü derin bir nefes çekerek belirtmek. [*ing.* To sigh; *Fr.* Soupirer]. ⊙ ~ **ini dökmek,** *dey.* Derdini bir başkasına anlatmak. [*ing.* To unburden oneself, to poor out one's troubles, to make a clean breast of it]. ⊙ ~ **ini kemirmek,** *dey.* Bir üzüntüden rahatsızlık duymak. [*ing.* To be consumed with anxiety etc.]. ⊙ ~ **ini** *(bir)* **kurt yemek,** *dey.* Sürekli bir kaygı *(endişe)* içinde bulunmak. [*ing.* To be in a continual state of anxiety]. ⊙ ~ **inin yağı erimek,** *dey.* Telâş ve kaygı ile üzülmek. [*ing.* To pinaaway with anxiety or sorrow]. ⊙ ~ **ler acısı,** *dey.* Çok acıklı. [*Ing.* Tragic, heart-rending]. ⊙ ~ **ten (~ ten gelme),** *dey.* Yapmacık olmadığı, iki yüzlülük taşımadığı belli olan. [*Osm.* Samimî; *Fr.* From within, sincere, friendly, from the heart, intimate; *Fr.*. Intime]. ⊙ ~ **ten alıcı,** *fizyol.* ve *nörol.* Iç organlardan gelen duyumlara ve sinirlere denir *(dıştan alıcı ve belli organlardan alıcı karşıtı olarak kullanılır).* [*Ing.* Interoceptive; *Fr.* Intéroceptif,-ive]. ⊙ ~ **ten ~ e,** *dey.* ◘ **içten.** ⊙ ~ **ten gelmek,** *dey.* ◘ **içten.** ⊙ ~ **ten yanmalı motor** *tekn.* ◘ **içten.** ⊙ **bir cümlenin ~ noktası,** *mat.* Düzlemde dairesel bir çevresi cümleye ait olan nokta. [*Fr.* Point intérieur à un ensemble], ⊙ **bir daire ~ ine bir çokgen çizmek,** *mat.* Köşeleri çember üzerinde bulunan bir çokgen çizmek [*Fr.* Inscrire un polygone dans un cercle] ⊙ **bir üçgen ~ine bir çokgen çizmek,** *mat.* Köşeleri çember üzerinde bulunan bir çokgen çizmek. [*Fr.* Inscrire un cercle dans un triangle]. ⊙ **buzul ~ i,** *coğr.* ◘ **Buzul;** ⊙ **ceviz ~ i,** *mutf.* ◘ **Ceviz.** ⊙ **çekirdek ~ i,** *bot., kim.* ve *nükl.* ◘ **Çekirdek;** ⊙ **ekmek ~ i,** ◘ **Ekmek;** ⊙ **gözünün ~ i gülmek,** *dey.* ◘ **Göz.** ⊙ **iki vektörün ~ çarpımı;** ◘ **Skaler çarpım;** ⊙ **kavun ~ i,** *res.* Olmuş kavun rengindeki kayısıya çalar renk. [*Fr.* La chair de melon, de la pastèque]. ⊙ **mangal ~ i,** Mangalların ateş koymaya mahsus ve iki tarafında kulpları bulunan tencere şeklindeki madenî kısım.*(saç mangallarda yoktur);* ☆ *Eşanl.* **ateşlik.** ⊙ **tohumların ~ i çeliği kuramı,** *biy.* XVIII yüzyıla kadar revaçta olan ve insanlığa ait bütün spermatozoit ve bütün yumurtaların iç içe olmak üzere ilk erkek ve kadında bulunduğunu, insanın yeryüzünde belirdiği zamandan beri bu tohumlardan yeni insanlar çıktığını ve insanlık devam ettikçe de çıkacağını savunan kuram.

~ **açı,** *mat.* ◘ **Açı.**

~ **açıortayı,** *mat.* ◘ **içaçıortay.**

~ **açmak,** *dey.* Gönül ferahlamak. [*Ing.* To set at ease, to cheer up; *Fr.* Rejouir, égayer]

~ **Afrika evcil leyleği,** *zool.* ◘ **Leylek.**

~ **ağaç,** Göbek odunu.

~ **ağası,** *sosy.* Harem hayatı olan Doğu saraylarında kadınların bulunduğu kısma girebilen iğdiş edilmiş erkek. *(Devlet yönetiminde sadrazamlığa kadar yükselmişlerdir).* [*ing.* A valet that serves in the reception room; *Fr.* Eunuque].

~ **asalak,** ◘ **içasalak.**

~ **astarı,** *den.* Baş bodoslama ve astarını pekiştirmek için alt ucu bir omurgadan başlayarak güverteye kadar uzanan ve bodoslama astarı üzerine yatırılarak bodoslama ve astarına civatalarla bağlanan ağaç.

☆ *Eşanl.* **yatırma.**

~ **Asya Moğolları,** *etn.* ◘ **Moğollar.**

~ **avlu,** ◘ **Avlu.**

~ **bağlamak,** *bot, dey. Meyve v.b.* In içi meydana gelmek, oluşmak. [*ing.* To fill out pulp or kernel *(fruit, etc.); Fr.* Devenir *(en parlant la chair d'une fruit)* commencer à se former].

~ **bakla,** *bot.* Yeşil baklanın iyice iç bağladığı zamanki tanelerinin kabuksuz hali. [*Ing.* Shelled broad beans].

~ **başkalaşım,** ◘ **içbaşkalaşım.**

~ **bezelye,** *bot.* Dış kabuğu çıkarılmış tanelar halindeki bezelye. [*ing.* Shelled peas].

~ **bodoslaması,** *den.* ◘ **içbodoslama.**

~ **boncuk,** ◘ **içboncuk.**

~ **borç,** ◘ **içborç.**

~ **boy,** *terz.* ◘ **Boy.**

~ **boyun,** *anat.* Dölyatağı boynunun dölyatağından yana iç kısmı. [*ing.* ve *Fr.* Endocol].

~ **bölünme,** ◘ **içbölünme.**

~ **bulantısı,** *dey.* Kusacak gibi olma hali, tiksinti, mide bulantısı. [*ing.* Nausea; *Fr.* Nausée].

~ **bumba,** den. ◘ **içbumba .**

~ **buzul,** ◘ **içbuzul.**

~ **bükey,** *mat.* ve *fiz*◘ **içbükey.**

~ **bükeylik.** ◘ **içbükeylik.**

~ **büküm,** *gram.* ◘ **içbüküm.**

~ **cebehane,** *ask. tar.* Askerî müzenin eski adı. *(Eskiden silâh ve her türlü savaş aracının bulunduğu yere Cebehane denirdi. Osmanlı Devletinin ilk zamanlarında iç cebehane ,sonra hazinei esliha, III. Sultan Ahmed devrinde dârülesliha ve daha sonraları da harbiye ambarı adlarını almıştır).*

~ **cep,** *kıyf.* ◘ **içcep.**

~ **cümle,** *gram.* ◘ **içcümle.**

~ **çamaşırı,** *kıyf.* Elbise altına, ten üzerine giyilen şeyler: *Ten fanilası, iç çamaşırı.* [*ing* Underwear; *Fr.* Lingerie].

~ **çap kumpası,** *tekn.* Iç çapları ölçmede kullanılan çapraz kollu kalınlık kumpası.

~ **çatışma,** *tiy.* ◘ **Çatışma.**

~ **çatışmaları,** *psik.* Heyecan yaratan düşüncelerle genellikle tapu olarak kabul edilen şeylerle ilgili bilinç altına yapılan baskı sonucu meydana gelen çatışmalar.

~ **çekmek,** *dey.* Üzüntüyle göğüs geçirmek, hıçkırarak ağlamak. [*ing* To sigh, to sob; *Fr.* Soupirer].

~ **çevre,** *zool.* ◘ **iççevre.**

~ **çifte kenet,** *döş.* Bir kenet türü. [*ing.* Button punch snop lock].

~ **çokgen,** *mat.* ◘ **Çokgen.**

~ **daire,** *mat.* ◘ **içdaire.**

~ **dekorasyon,** *mim.* ◘ **içdekorasyon.**

~ **deniz,** *huk.* ◘ **içdeniz.**

~ **dere,** ◘ **içdere ,dere.**

~ **deri,** *anat.* ◘ **Deri.**

~ **dinamik jeoloji,** *jeol.* ◘ **Dinamik.**

~ **dirsekli, Te,** *döş.* Sırt sırta iki dirseğin

oluşturduğu Te. [*ing.* Double elbow Tee].
~ **diz,** ◘ içdiz, diz.
~ **diz kıvrımı,** ◘ Diz .
~ **donu,** ◘ Don[1].
~ **döküntü,** ◘ içdöküntü.
~ **döllenme,** *zool.* ve *biy.* ◘ Döllenme.
~ **döngü,** ◘ Döngü.
~ **dönüşme,** *nükl.* ◘ dönüşme.
~ **ek*,** *gram.* ◘ içek.
~ **enerji.** *fiz.* ◘ Enerji.
~ **eteklik,** *kıyf.* Açık entari veya saydam kumaş altına giyilen eteklik. [*ing.* Petticoat, under skirt; *Fr.* Jupon].
☆ *Eşanl.* **jüpon.**
~ **etmek,** *tkz. h.d.* Bir şeyi haksız olarak kendine mal etmek; eline geçen bir şeyi sahibine bildirmeyerek kendine mal etmek. [*Ing.* To keep for one's own use without the knowledge of the owner; *Fr.* Mettre dedans, tromper].
~ **ezan,** *din.* Cuma günü kılınan öğle namazında cami içinde tekrarlanan ezan. [*Ing.* Repetition of the call to prayer inside the mosque at the Friday noon prayer].
~ **ezilmek,** *dey.* § ❶ Açlık duyarak rahatsız olmak. [*Ing.* To feel hungry]. § ❷ Çok etkilenmek.
~ **faiz hesapları,** *mat.* ◘ Faiz.
~ **geçirmek,** *dey.* Üzüntüyle «*ah*» etmek. [*Ing.* To sigh; *Fr.* Soupirer].
~ **geçmek,** *dey.* İstemeden hafifçe uyumak [*Ing.* To doze; *Fr.* Sommeiller, somnoler].
~ **gerilim,** *met.* ◘ Gerilim.
~ **gezegen,** *astr.* ◘ içgezegen.
~ **gıcıklamak,** *dey.* Arzu *(istek)* uyandırmak.
~ **göbek,** *bot.* ◘ içgöbek.
~ **göç,** *sosy.* ◘ içgöç.
~ **gömleği,** ◘ Gömlek.
~ **gömlek,** *bot.* ve *dokb.* ◘ içgömlek.
~ **güvenlik,** *ask.* ◘ Güvenlik.
~ **güvey,** ◘ içgüvey.
~ **hâfıza,** *bilgi işlem.* ◘ Hâfıza.
~ **harb,** *huk.* ◘ Harb.
~ **haberleşme,** *huk.* ◘ içhaberleşme.
~ **hareketler,** *muh.* ◘ Hareket.
~ **hastalıklar,** *patol.* İç organlarda görülen hastalıklar. [*Ing.* Internal diseases; *Fr.* Maladies internes].
~ **hayat,** ◘ içhayat.
~ **hazine,** *teşk. tar.* ◘ Hazine.
~ **hidrosefali,** *tıp.* ◘ Hidrosefali.
~ **hizmeti,** *ask.* Bir askerî birlik, tesis veya kuruluşun kendi iç düzenine ait idare ve disiplin işlerinin tümüne verilen ad. *(Bu konudaki bütün hizmet ve faaliyetler ordu iç hizmet kanun ve yönetmelikleriyle yürütülür).* [*Ing.* Home service].
~ **hizmet yönetmeliği,** *ask.* Erden alay komutanına kadar bütün askerlerin genel görevlerini, hizmetlerin yapılış tarzını, nöbet ve tören işlerini belirten sürekli yönetmelik.
~ **hukuk,** *huk.* ◘ Millî hukuk.
~ **iskonto,** *tic.* ◘ İskonto.
~ **içe,** *dey.* § ❶ Birbirinin içinde, kaynaşmış bir halde olan: *İç içe kutular.* [*Ing.* One within the other, one opening into another *(room),* one inside the other]. § ❷ Birbirinin içinden geçilen: *İç içe iki oda.*
~ ~ **e girmiş toprak** *(tarla), trm. ikt.* Diğer bir tarlanın içine arazi parçası gibi giren toprak veya tarla.
~ **il müderrisleri,** *teşk. tar.* Osmanlı imparatorluğunda İstanbul, Edirne, Bursa ve kazalarında yüz ellişer akçe ve daha fazla maaşlı müderrislere verilen ad.
~ **iskelet,** *zool.* ◘ içiskelet.
~ **istikraz,** *huk.* ◘ İstikraz .
~ **işaret vericisi,** *hava.* Aletle iniş sistemine bağlı ve aerodromun hududuna yaklaşıldığını bildiren en son sabit noktayı tâyin etmeye yarayan bir işaret vericisi. [*ing.* Inner marker; *Fr.* Radioborne intérieure *(de bordure)*].
~ **işleri,** ◘ içişleri .
~ ~ **bakanı,** ◘ içişleri bakanı.
~ ~ **bakanlığı,** ◘ içişleri bakanlığı.
~ **kabuk,** *bot.* ◘ Endokarp.
~ **kafiye,** *ed.* ◘ içkafiye.
~ **kale,** *sosy.* ◘ içkale.
~ **kapak,** ◘ içkapak.
~ **kapı,** ◘ içkapı.
~ **kaplama,** ◘ içkaplama.
~ **kaplar tabaka,** *dokb.* ◘ içkaplartabaka.
~ **kasnak,** *müz.* ◘ içkasnak.
~ **kavrama,** *psik.* ◘ içkavrama.
~ **kaya,** *petr.* ◘ içkaya.
~ **kemik zarı,** *anat.* ◘ zar, endosteum.
~ **konuşması,** (a) Beyazperdede görünen bir kimsenin konuşmadığı halde aklından geçirdiklerini kendi sesiyle verilmesi durumu. (b) Bir oyuncunun sahnede konuşmadığı halde düşündüklerini seyirciye duyurması. [*Ing.* Internal monologue, inner monologue; *Fr.* Monologue intérieure].
~ **kulak,** *anat.* ve *zool.* ◘ içkulak.
~ ~ **sıvısı,** *anat.* ve *zool.* ◘ içkulak.
~ **kumpas,** *den.* ◘ Kumpas.
~ **kumul,** *jeol.* ◘ içkumul.
~ **kuşağı,** *den.* Kürekli araçların postalarının iç kenarına oturakları yüzeyinde, başla kıç arasında iki taraflı olarak bağlanmış tirizler. *(Oturaklar iki başlarından bu tirizler üzerine oturtulur).*
~ **kuvvetler,** *coğr.* ◘ içkuvvetler.
~ **lastik,** *otom.* ◘ içlastik.
~ **lenf,** *anat.* ◘ içsıvı.
~ **liman,** *coğr.* ◘ içliman .
~ **merkez,** *jeof.* ◘ içmerkez.
~ **mimar,** *san.* ◘ içmimar.
~ **mimarlık,** *inş.* ◘ içmimarlık .
~ **monolog,** *tiy,* ve *sin.* ◘ içmonolog.
~ **oğlanı,** *teşk. tar.* ◘ içoğlanı.
~ **oluşlu,** *fizyol.* Organizmanın kendinden gelen *besinlerle alınan dış oluşlu maddelere karşıt olarak kullanılır. İç oluşlu artık maddeler dokuların aşınmasından, dış oluşlu artıklar ise besin maddelerinin parçalanmasından doğar).* [*ing.* Endogenous; *Fr.* Endogène].
☆ *Eşanl.* **endojen.**
~ **omurga,** *den.* ◘ içomurga.
~ **organ,** *anat.* ◘ içorgan.
~ **ortam,** ◘ Vücut ısısı.
~ **oynamak,** *dey.* Heyecanlanmak.
~ **özek,** ◘ içmerkez.
~ **patlama,** *fiz.* ◘ içpatlama.
~ **pilav,** *mutf.* ◘ içpilav.
~ **plazma,** *biy.* ◘ içplazma.
~ **pul,** *bot.* ◘ Karpel.
~ **püskürme,** *jeol.* ◘ içpüskürme.
~ **salgı,** *biy.* ◘ içsalgı.
~ **savaş,** ◘ içsavaş.
~ **ses,** *gram.* ◘ içses.
~ **sığınağı,** *sosy.* Bir ülke içinde bir bölgenin istilâya uğraması yüzünden başka bir bölgeye doğru yönelmiş olan sığınma hali. [*ing.* Internal refuge; *Fr.* Refuge interne].
~ **sıkıcı,** *dey.* Usandırıcı. [*Ing.* Wearisome, boresome, boring, dull, tedious; *Fr.* Ennuyeux,-euse, dégoûtant,-ante].
☆ *Eşanl.* **bezdirici, bıktırıcı.**
~ **sıkılmak,** *dey.* İşsizlikten sıkıntı duymak
☆ *Eşanl.* **canı sıkılmak.**
~ **sıkıntısı,** *dey.* İşsizlikten veya kötü bir düşünceden ileri gelen tedirginlik. [*ing.* Boredom; *Fr.* Ennui].
☆ *Eşanl.* **can sıkıntısı.**
~ **sıkmak,** *dey.* Bıktırmak. [*ing.* To annoy to be tedious or dull; *Fr.* Dégoûter].
☆ *Eşanl.* **bezdirmek ,usandırmak.**
~ **sıvı,** ◘ içsıvı.
~ **şev,** *inş.* ◘ içşev.
~ **solunum.** *zool.* ◘ içsolunum.
~ **suları,** *coğr.* Bir devletin sınırları içinde yer alan ve ulaştırma olanakları bulunan kapalı denizler, nehirler, göller gibi sular. [*ing.* Waters; navigable rivers and lakes; *Fr.* Eaux intérieures].
~ **sürdürücü,** *ecz.* ◘ Müshil.
~ **sürmek,** *dey.* İshal olmak. [*ing.* To have diarrhea; *Fr.* Avoir la diarrhée].
~ **süsleme,** ◘ Süsleme.
~ **taksimat,** *mim.* ◘ içtaksimat.
~ **tepi** ,*psik.* ve *psiky.* ◘ içtepi.
~ **ters açılar,** *mat.* ◘ Açı.
~ **ticaret,** ◘ içticaret.
~ **türeme,** *gram.* ◘ içtüreme.
~ **tüzük,** *huk.* ◘ içtüzük.
~ **ulama,** *istat.* ◘ içulama.
~ **ulaştırma,** *coğr.* ◘ içulaştırma.
~ **yağı,** *biy.* Hayvanların iç organlarını saran yağ tabakası. [*ing.* Suet; *Fr.* Suif].
~ **yan,** *anat.* ◘ içyan.
~ **yanıklığı,** *dey.* Yürek yanıklığı.
~ **yapı,** *bot.* ◘ içyapı.
~ **yarıçap,** *mat.* ◘ içyarıçap.
~ **yönetmelik,** *huk.* ◘ içyönetmelik.
~ **yükümü,** *dey.* Yaptığı bir iyilik dolayısıyle birine karşı beslenen borç duygusu. [*Osm.* Şükran, minnettarlık; *ing.* Thanksgiving, thanks ,gratitude; *Fr.* Gratitude, reconnaissance].
~ **yürek, zarı,** *anat. ve zool.* ◘ Zar.
~ **yüz,** *bot.* ◘ içyüz
~ **zar,** *bot.* ◘ içzar.
~ **zehirlenme,** *fizyol.* ◘ Zehirlenme.

iç.açı, b. i, *mat.* ◘ Açı.

iç.açıortay*, b. i. *mat.* Bir çokgenin bir iç açısını, iki komşu ve eşit açıya ayıran yarım doğru. [*ing.* Interior bisector; *Fr.* Bissectrice intérieure].

iç.akışlı, b. s. *hidr.* Devamlı akmasına rağmen suları denize kadar ulaşamayan bölgelere denir: *İçakışlı bölgeler kara yüzeyinin yüzde 11'ini kaplar.* [*Ing.* Endor(h)eic; *Fr.* Endoréique].
☆ *Karş.* **dışakışlı.**

iç.asalak,-ğı, b.i. *zool.* Bir hayvan veya bitkide çeşitli dokuların içinde yaşayan asalak; Diğer bir organizmanın içinde yaşayan asalak. [*ing.* ve *Fr.* Endoparasite].
☆ *Eşanl.* **endoparazit.**

iç.asalaklık,-ğı, b. i. *zool.* Diğer bir organizmanın içinde yaşayarak asalak olma hali. [*ing.* Endoparasitism; *Fr.* Endoparasitisme]
☆ *Eşanl.* **endoparazitlik.**

iç.avlu, b. i. § ❶ Binanın orta ve iç kısmında bulunan avlu. [*Ing.* Interior court; *Fr.* Cour intérieure]. ☆ *Eşanl.* **harem.** § ❷ *mim.* Camilerde son cemaat yeri ile onun önüne getirilen *(U)* biçimindeki revaklı geçitin çevrelediği, ortasında şadırvan bulunan avlu. [*ing.* Outeryard, court; *Fr.* Avant-cour, parvis].

iç.ayabudu, b. i. *anat.* Elayasının iç tarafı. [*ing.* Hypothenar; *Fr.* Hypothénar].
~ **kabartısı,** *anat.* Elayasının iç tarafındaki kabartı *(iç aya budu);* el küçük parmağının üç kısa hareket kasından *(kısa bükücü kas, kısa yaklaştırıcı kas ve karşıt kas/* meydana gelir. *Başparmağın dibindeki kenar çıkıntısına /aya budu/ karşıt olarak buna hipotenar denmiştir).* [*Ing.* Hypothenar eminence; *Fr.* éminence hypothénar].

iç.başkalaşım*, b. i. *jeol.* Bir içkayanın, içinden geçtiği kaya ile temas noktasında meydana gelen ve gözle fark edilebilen bilesim farkı. *(Çevreleyici kaya, kapsadığı içkayanın bileşimini etkiler).* [*Osm.* Dahilî istihale; *Ing.* Endomorphism; *Fr.* Endomorphisme].
☆ *Eşanl.* **endomorfizm.**
☆ *Karş.* **dışbaşkalaşım.**

iç.bina, b. i. *mim.* Bir bina veya apartmanın ortasına gelen boş ve avlu gibi bir kısımda yapılan veya etrafı bina duvarlarıyle çevrili bir kısımda kalan etrafı boş bina. [*Osm.* Dahilî bölme; *ing.* ve *Fr.* Enclave].

iç.bodoslama, b. i. *den.* (a) Ağaç tekne inşaatında kıç bodoslamanın iç yüzüne civatalarla yüz yüze bağlanan, bodoslamadan daha ensiz ağaç. *(Aynalık tahtalarının veya kaplamalarının başları bir yandan bodoslama üzerine otururken bir yandan da bu ağaca dayanır.)* (b) Eski çelik inşaatta kıç bodoslamanın ilerisindeki ikinci bodoslama. *(Pervane deliği göbeği bu bodoslama üzerindedir. Pervane bu iki bodoslama arasındaki boşlukta pervane evi döner. Her iki bodoslama üstten «pervane evi üst kemeri» alttan «pervane evi alt kemeri» denilen kısımlarla birbirlerine bağlıdır).*

iç.boncuk,-ğu, b. i. *saatç.* Kol saatlerinde tabla ekseninin üzerine yerleştirilen ve üstünde, spiral yayı tutturmaya yarayan bir yarık bulunan daire biçiminde parça.
☆ *Eşanl.* **spiral boncuğu.**

iç.borç,-cu, b. i. *mal.* Devletin kendi yurttaşlarından ve kendi piyasasından sağladığı borç.

iç.bölme, b. i. *inş.* Bir binanın içindeki oda ve taksimatı ayırmak için hafif malzeme ile yapılan ayrıca iç duvarlara verilen ad. *(Bunların dışındaki cephe duvarlarına dış*

duvar veya cephe duvarı denir). [*Osm.* Dahilî bölme; *Ing.* Internal partition, cross-wall; *Fr.* Mur de refend].

iç.bölümleme, b. i. *mim.* Evin, bir dairenin, bir otelin iç kısmını oluşturan odaların dağılımı ve düzenlenmesi.

iç.bölümsüz aralık, *müz.* Çağdaş müzik düzeninde minör ikiliyi belirten terim. *(Eskiden bu nitelik, yunanca, içine daha küçük aralık sokulmasına imkân olmayan tek unsurlu, yarım ton aralığını anlatan diastematik terimiyle karşılanırdı).*

iç.bumba, b. i. *den.* Gemilerde yapılan yükleme boşaltma yöntemlerinden alavere donanımı denilen ve iki bumba ile yapılan donanımda, üst ucu ambar ağzı hizasında tespit edilen bumba. *(Diğer bumba rıhtım üzerine tespit edilir. Yükleme yapmak için iç bumba vinç teli boş durumda iken, yük dış bumba vincinin çalıştırılması ile küpeşte yüzeyini aşacak kadar kaldırılır. Bu kaldırma süresinde iç bumba vinççisi vincini ağır ağır çalıştırarak telin boşluğunu alır. Sapanın küpeşteyi aştığını görünce vincine hız vererek yükü ambar ağzına doğru çektirirken aynı zamanda, dış bumba vinççisinin, yükün ambar ağzına doğru aktarılmasını sağlayacak şekilde teli sağışını kontrol eder. Yük ambar ağzına gelince iç ambar vinççisi de vincini aksi yönde çalıştırmaya başlayarak yükü ambara indirir).*

☆ *Eşanl.* **ambar bumbası.**

iç.buzul, b. i. *coğr.* Birbirine bağlı, bulunduğu bölgeyi boydan boya örten buzullar. *(Grönland ile Güney Kutbu çevresinde iç-buzulların en güzel örnekleri bulunur. Bu buz yığınlarının kalınlığı, yerine göre, yüzlerce, binlerce metredir. Iç-buzullar, deniz kıyılarına doğru gerçek buzullar biçiminde uzanır, buralarda uçtan kırılarak, parça parça denize düşer, yüzmeye başlarlar. Bu parçalardan her biri birer buzdağı olarak çok enginlere sürüklenir. Güney kutbu karasında iç-buzullar, az derin denizde de yüzlerce kilometre açıklara doğru uzanır. Bu derece kalın buz yığınlarının ağırlığı yüzünden bulundukları yerler çöker; bu olay buzul dengesiyle ilgilidir).* [*Osm.* Takye cümûdiyesi; *Ing.* Inland-ice, ice sheet, ice cap; *Fr.* Inlandsis, calotte glaciaire].

iç.bükey*, b. s. *mat.* ve *fiz.* Yüzeyi bir taşın içi gibi düzgün ve yuvarlak çukur biçiminde olan: *İçbükey mercek. İçbükey ayna.* [*Osm.* Muka'lar; *Ing.* ve *Fr.* Concave]. ☆ *Eşanl.* **obruk, konkav.** ☆ *Karş.* **dışbükey, konveks, muhaddep.** ◉ **eşit** —, *opt.* ◘ *ŞEKİL: 175.* ◘ **DÖRTGEN ÇEŞİTLERİ.**

— **kırık çizgi**, *mat.* Meydana geldiği doğru parçaları arasındaki açılardan biri veya birkaçı 180° den büyük olabilen çizgi.

— **(yakıcı) ayna**, *opt.* ◘ **Ayna.**

— *(konveks)* **çokgen**, *mat.* ◘ **Çokgen.**

iç.bükeylik,-ği, b. i. İçbükey olma hali: *Bir merceğin içbükeyliği.* [*Osm.* Muakka'riyet; *Ing.* Concavity; *Fr.* Concavité].

iç.bükün*, b. i. *gram.* Bazı yabancı dillerde kelimenin içerisinde meydana gelen bükün; *Arapça ilim, muallim, âlim, talim; şekil, teşkil, teşekkül, müteşekkil; Almanca nehmen, er nimmt (almak, alıyor), Hans Hâuser (ev, evler), v.b.* [*Ing.* Internal flexion; *Fr.* Flexion interne].

iç.cümle*, b. i. *gram.* Bir cümle içinde tümleç gibi kullanılan bir başka cümle: *Bakan, aylıklar yılbaşından önce verilecektir, dedi; Gelirim diye gitti gelmedi; Ali, sıcağa karşı yararlıdır, hararet keser diyerek, ayran bardağını arkadaşına uzattı v.b.*

iç.çember, ◘ İçdaire.

iç.çevre*, b. i. *zool.* Çok hücreli organizmalarda her hücrenin içinde bulunduğu temel kimyasal maddelerle dolu sulu ortam. [*Ing.* Internal environment; *Fr.* Environnement interne].

iç.çokgen*, b. i. *mat.* Bütün köşeleri ayni çemberin üzerinde bulunan çokgene verilen ad. [*Osm.* Dâhilen merbum mudalla; *Ing.* Inscribed polygon; *Fr.* Polygone inscrit].

iç.daire, b. i. *mat.* Bir üçgenin *(çokgenin)* içinde olup kenarlarına teğet olan çembere çokgenin iç dairesi denir. [*Osm.* Dâhilen mersûm daire; [*Ing.* Incircle; *Fr.* Cercle inscrit].

iç.dekorasyon, b. i. *mim.* Binanın iç oylumlarının *(zemin, duvarlar, tavanla möbleler)*, hemen el sanatlarının bütün dalları ve heykel, resim, seramik gibi sanat kolları yardımıyla biçimlendirilmesi sanatı. [*Ing.* Home decoration; *Fr.* Décoration intérieure]. ◘ **Dekorasyon.**

iç.deniz, b. i. *coğr.* Tamamen veya kısmen bir veya birkaç devletin topraklarıyle çevrili olan denizler veya deniz diye anılan göller: *(Hazar denizi gibi).* [*Ing.* Inland sea; *Fr.* Mer intérieure]. ◘ Deniz.

iç.dere, b. i. *inş.* (a) Iki çatı yan düzünün kesişmesinden doğan düz veya eğri eğimli arakesit. [*Ing.* Valley-channel; *Fr.* Noue]. (b) Aynı yöne bakan iki dam yüzeyinin birbirini kestiği yerde yağmur akıntısı için yapılan oluk. ◉ **dişli** —, *inş.* Yanlarında kenetleri olmayan ve merteklerin altında dik olarak yerleştirilmiş elemanlardan meydana gelen iç dere. [*Fr.* Noue à crémaillères]. ◉ **kaplamalı** —, *inş.* Yanlamasına ve enine bağlantıları lehimli kenet şeritleri ve kaplama ile yapılan içdere. [*Fr.* Noue à recouvrement]. ◉ **kenetli** —, *inş.* Yan yüzeyleri çatı örtüsüne kenetlerle bağlanan içdere. [*Ing.* Clamped valley channel; *Fr.* Noue à agrafures]. ◉ **sandıklı** —, *inş.* Yanları örtüye bir çıkıntı ve damlalık aracılığıyle bağlanan içdere *(levhaların enine bağlantıları kaplamalarla yapılır).* [*Fr.* Noue encaissée]. ◉ **takozlu** —, *inş.* Takozla ayrılan iki elemandan meydana gelen iç dere. [*Ing.* Noue à tasseau].

iç.deri, b. i. § ❶ *bot.* Bitkilerin kök, sap ve yapraklarında kabuğun iç kısmı; Merkezî silindirle temas halinde olan en iç tabakasıdır. [*Osm.* Edimme-i dahiliye; *Ing.* Endoderm; *Fr.* Endoderme]. ☆ *Eşanl.* **endoderm.** § ❷ *biy.* ve *zool.* Gastrulanın iç tabakası; hayvanlarda sindirim ve solunum kanallarının iç yüzünü ve sindirim kanalına bağlı bezleri astarlayan örtü dokusu. En içte olan embriyon tabakası. [*Osm.* Edimme-i dahiliye; *Ing.* Endoderm; *Fr.* Endoderme]. ◘ **Deri.**

☆ *Eşanl.* **endoderm.**

iç.dışbükey*, b. s. *jeom.* Üst kısımları dışbükeyli, alt kısımları iç bükeyli olan ve homojen yapı içinde biçimlenen yamaç eğrisi. [*Ing.* Convexoconcave; *Fr.* Convexo-concave].

iç.diz, b. i. *vet.* Atın art bacağında incikle baldır arasında kalan çok önemli bir eklem. *(Art bacak kaslarından doğan bütün hareket gücü bu eklemle ayaklara iletilir).* ◘ **Diz.**

iç.döküntü*, b. i. *tıp.* Bulaşıcı bir hastalık sırasında ağız, yutak ve burun boşluğu mukozalarında beliren döküntü.

iç.döllenme*, b. i. *zool.* ve *biy.* Çiftleşmeden sonra dişiye taşınmış olan spermatozoonların dişinin döl yatağında yumurtayı döllemesi. [*Osm.* Ilkah-ı dahilî; *Ing.* Internal fertilization; *Fr.* Fécondation interne].

iç.duyuş, b. i. ◘ **İçkavrama.**

içe.bakış*, b. i. § ❶ *psiky.* Dış dünya ile ilişkinin kesilmesi ve bütün dikkatin, yalnız iç hayat üzerinde toplanması. *(Bu eğilim, gerçek dünya ile ilişki kesmenin sıklığı ve belirginliği oranında patolojik bir hal alır).* [*Ing.* ve *Fr.* Introspection]. § ❷ *psik.* Kişinin kendi bilinç durumlarının bilincine kendinin varmasına dayanan öznel psikoloji yöntemi. [*Osm.* Derunî murakabe; *Ing.* ve *Fr.* Introspection]. ◉ **deneysel** —, *psik.* Uygulanan testin sonucundan çok, teste tabi tutulan öznenin gösterdiği ve kendi açıkladığı zihnî tavıra dayanan **içebakış.** *(Bu yöntemin amacı, maksatlı, biçimsel ve dinamik ruh hallerinin ortaya çıkarılmasıdır. Özellikle Würzburg okulu tarafından kullanılmıştır).* [*Ing.* Experimental introspection; *Fr.* Introspection expérimentale].

içecek,-ği, i. < *içmek.* § ❶ Susuzluğu gidermek veya serinlemek için içilen ve içilmeye elverişli olan her şey: *Yiyecek içecek bol; Burada, yiyecek, içecek herşey tamam.* [*Ing.* Drink; *Fr.* Boisson]. § ❷ s. İçilmeye elverişli, **içilebilir:** *Buranın içecek suyunu sağlamalı.* [*Ing.* Drinkable; *Fr.* Potable].

içe.dönük*,-ğü, b. i. ve s. *psik.* İçedönüşe eğilimi olan. [*Ing.* Introverted; *Fr.* Introverti,-ie].

☆ *Karş.* **dışadönük.**

içe.dönüş*, b. i. *psik.* ve *sosy.* Kişiliğin gelişmesinde dış âlemle bağların zayıflayarak iç hayatın zenginleşmesinden ibaret olan bir tipin kuruluşu. Öznenin kendisine dönüşü, yönelmesi. [*Ing.* ve *Fr.* Introversion].

☆ *Karş.* **dışadönüş.**

iç.ge, i. Habeşistan kilisesinde, *abuna*'dan sonra en yüksek dereceli din adamı. *(Kilisenin mallarını yönetir ve manastırlar üstünde söz sahibidir).*

içe.itme, b. i. ◘ **İç.**

iç.ek*,-ği, b. i. *dilb.* Bazı dillerde kelime kökünün içine *(kelimenin iç yapısına)* giren ek: *Türkçede iç ek yoktur!: Arapçada: münteşir, intişar; Latincede: Vincere (yenmek), victoria (zafer) kelimelerindeki içekler gibi).* [*Ing.* Infix; *Fr.* Infixe].

içe.kapanık*, b. s. § ❶ İçekapanışla ilgili: *Dil, düşünceyi bireysel ve içekapanık yönlerinden kurtulmaya zorlar.* [*Ing.* Autistic, introversive; *Fr.* Autistique]. § ❷ *psik. Bleuler*'nin «*psikanaliz*» çalışmaları arasında, düş ve kuruntularda çağrışımla beliren bireysel düşünceleri anlatmak için koyduğu **«içekapanık düşünceler»** teriminin anlattığı nitelikte olan. [*Ing.* Introvert, introversive; *Fr.* Autistique].

☆ *Eşanl.* **otistik.**

— — **düşünce**, *psik.* Gerçek dünyada kavuşulmamış istek ve arzuları tatmine yarayan hülya veya fantazi niteliği taşıyan düşünce, düş ve kuruntu. *(Normal olanlar, şiir, rüya, müzik ile bu ihtiyacı giderirler. Anormal şekilleri şizofreni ve paranrit durumlarda kendini gösterir).* [*Ing.* Introversive thought; *Fr.* Pensée autistique].

içekapanıklık,ğı, b.i. ◘ **İçekapanış.**

içe.kapanış*, b. i. § ❶ Öznenin kendi içine kapanması ve dış dünya ile ilintilerini az veya çok koparması şeklinde beliren zihin durumu. [*Ing.* Autism; *Fr.* Autisme]. § ❷ *psik.* (a) Bazı psikozlarda görüldüğü gibi, kişinin çevresiyle ilgisini keserek kendi iç âlemine gömülmesi hali; Gerçekten yüz çevirip hayalî sahne ve olaylar üzerinde durma ve yalnızca arzu edilen şeyleri düşünmekten zevk alma şeklinde beliren bir ruhsal durum; (b) Kendisini çeviren dünyayı henüz keşfetmemiş olan çocuğun, bu dünyadan sıyrılıp tek başına kalması. [*Ing.* Autism; *Fr.* Autisme].

☆ *Eşanl.* **otizm.**

iç.enerji, b. i. *fiz.* Bir cismin atomlarının veya moleküllerinin arasındaki çekme ve itme kuvvetlerinden dolayı cisimde bulunan enerji. Bu enerji cisimde depo edilmiş durumdadır ve cismin halini *(sıvı, katı, gaz halinde olması)* belirler. [*Ing.* Internal energy; *Fr.* Energie interne]. ◘ **Enerji.**

içeri, i. *esk. T. içgerü.* § ❶ Iç taraf, içerideki kısım: *içeriden sesler geliyor.* [*Ing.* Inside; *Fr.* Intérieur, dedans]. § ❷ *(Belirtilen halinde)* İç: *Odanın içerisi bu kadar adam almaz. Evin içerisi sıcak.* § ❸ *(Belirtilen halinde)* Içte kalan yüzey: *Dolabın içerisini pembeye boyadık.* [*Ing.* Interior; *Fr.* L'intérieur]. § ❹ s. İç kısımda olan; iç tarafta bulunan: *İçeri odadan sesler geliyor.* [*Ing.* Inner; *Fr.* Interne]. § ❺ z. İç tarafa doğru, **iç yana:** *Çocuk içeri kaçtı. Sular içeri akıyor. İçeri gel.* [*Ing.* Inside, within, in; *Fr.* Dedans, à l'intérieur, vers l'intérieur, en dedans]. § ❻ *mec.* Gönül, yürek: *Herkesin içerisini Allah bilir.* [*Ing.* Heart, mind; *Fr.* L'intérieur]. ◉ — **de çevirim**, *sin.* Kapalı yerlerdeki çevirme. Stüdyoda veya kapalı herhangi bir doğal dekorda çevirim. Dışarıda çevirimin karşıtı. [*Ing.* Interior shooting; *Fr.* Prise de vues

en intérieur]. ⊙ ~ **de olmak**, *dey.* § ❶ *(Ticarette)* Zarar etmiş olmak. [*İng.* To lose *(in trade)*]. § ❷ Tutuklu bulunmak. ⊙ ~ **den çıkma**, *teşk. tar.* Osmanlı devleti zamanında hükümdar sarayından çıkarılanlar veya ayrılanlar hakkında kullanılan deyim. *(Saray hizmetinde iç, enderun demek olduğu için, oradan ayrılanlar böyle adlandırılırdı).* ⊙ ~ **den dönme**, *den.* Kıyıya paralele yakın bir durumdaki geminin ters yönde seyretmek için bulunduğu yer ile kıyı arasındaki alanda bir daire yayı çizerek dönmesi. ⊙ ~ **den evlenme**, *sosy.* Bir grup bir kast, bir cemaat veya bir kabile üyelerinin ancak kendi topluluklarından olan kimselerle evlenmesi zorunluluğu. ☆ *Karş.* **dışarıdan evlenmek.** ⊙ ~ **den geçirmek**, *dey.* Düşünmek, hatırlamak.

~ **alınabilir iniş takımı**, *hava.* Bir hava gemisi uçuş halinde iken parazit sürüklemeyi azaltmak maksadıyle hava gemisinin gövdesi veya kanatları içerisine alınabilen bir iniş takımı. [*İng.* Retractable landing gear; *Fr.* Train d'atterissage escamotable].

~ **almak**, *hava.* Uçak havalandıktan sonra iniş takımlarını kanat veya motor beşiği içine çekme işlemi. [*Fr.* Laisser entrer].

~ **atmak**, *dey.* Hapsetmek, hapse koymak. [*İng.* To imprison; *Fr.* Mettre dedans, foutre dedans, mettre en prison].

~ **düşmek**, *arg.* Hapse girmek: *Peynirci Yusuf gene içeri düşmüş.* [*İng.* To go to jail; *Fr.* Entrer le prison].

~ **girme**, *oyun.* Briçte, eli oynayanın taahhüt ettiğinden daha az el alması. [*İng.* Losing at cards; *Fr.* Perte de jeu].

~ **girmek**, *dey.* § ❶ Bir iş veya alışverişte zarar etmek; Ticaret veya oyunda kaybetmek: *Bu işte on lira içeri girdim.* [*İng.* To lose *(in trade)*; *Fr.* Perdre]. § ❷ Hapse girmek. [*İng.* To go to prison; *Fr.* Aller en prison]. ☆ *Eşanl.* **kodese girmek, deliğe girmek, kafese girmek.**

~ **meydancısı**, *tasav.* Konya mevlevîhanesi ve büyük mevlevî dergâhlarındaki meydancılardan birinin adı. *(Diğerinin adı dışarı meydancısı idi).*

İçel, öz. i. *coğr.* Güney Anadolu'da bir il. Merkezi *Mersin* şehridir.

içen, i. < *içmek.* İçmek eylemini yapan. [*İng.* Drinker; *Fr.* Buveur,-euse]. ⊙ **çok** ~, İç kıyi aşırıca kullanan. [*İng.* Hard drinker; *Fr.* Buveur intrépide, grand buveur].

içerik*,-ği, i. < içermek. § ❶ Bir şeyin içinde bulunan başka şey. [*Osm.* Muhteva; *İng.* Contents; *Fr.* Contenu]. § ❷ *san.* Sanat yapıtının konu dışındaki kuruluşu. Yapıtın dokusu ve doku bağlantıları ile meydana gelen biçimin tümü. *(İçerikle konuyu karıştırmamalıdır. İçerik tümü ile sanatçının arayıp bulacağı öğeler ve onların düzeni demektir).* [*Osm.* Muhteva; *İng.* Contents; *Fr.* Contenu]. § ❸ *dilb.* Bir kelimenin anlamı. [*İng.* Sense of a word; *Fr.* Contenu, sens, signification d'un mot]. § ❹ s. *mant.* ve *fels.* Bir cümle veya hükmün içinde açıkça belirtilmemekle birlikte var olduğu anlaşılabilen. [*Osm.* Zımnî]. ☆ *Karş.* **belirtik.** [*Osm.* Zımnî; *İng.* Implicit; *Fr.* Implicite]. ⊙ **görünen** ~, *psik.* Rüyada ortaya çıkan ve bu rüyayı gören tarafından hatırlanan fikirlerin, imgelerin ve olayların tümü; bilincdışı güdülenmelerin bilinçli ifadeleri. [*İng.* Manifest contents; *Fr.* Contenu manifeste]. ⊙ **ilgili** ~, *sosy.* ve *psik.* Herhangi bir bildirinin *(mesaj)* ilgili içerik birimlerinin tümü. [*İng.* Concerned contents; *Fr.* Contenu concerné]. ⊙ **örtük** ~, *psikan.* Açıkça görünen içerikten hareket ederek bir rüyanın veya bilinçdışının herhangi bir belirişini çözümleme yoluyle ortaya çıkarılan anlamların tümü. [*İng.* Latent contents; *Fr.* Contenu latent].

~ **davranım**, *psik.* Organizmanın içsel uyarımları. Bu uyarımlar sadece iç salgı bezlerinin faaliyetini, dolaşım ve solunumda değişikliğini kapsamaz, dil, hayal ve düşünmeyi de içine alır. Bu kapalı davranımları gözleme tâbi tutmak son derece güç tür. [*İng.* Implicit behaviour; *Fr.* Comportement implicite].

~ **uyarım**, *psik.* Davranım psikolojisine göre, alan ve hacim bakımından çok sınırlı olduğu için bir gözlemcinin ancak çok hassas âletlerle keşfedileceği uyarım. [*İng.* Implicit excitation; *Fr.* Excitation implicite].

~ **yargı**, Bir önerme ile ifade etmediğimiz kapalı yargı. [*İng.* Implicit judgement; *Fr.* Jugement implicite].

içeriklik,-ği, i. *psik.* (a) Bir şeyin içinde bulunma hali; (b) Açıkça söylenmemekle birlikte varlığı anlaşılabilmesi durumu. [*Osm.* Tazammun, zımnîlik; *İng.* ve *Fr.* Implication].

içerlek, s. Yanındakilerden daha içerde, daha geride bulunan; *belli bir sıranın, dizinin gerisinde olan, içeride olan: İçerlek bir dükkân.* [*İng.* Set back *(house)*; *Fr.* Ecarté de, en retrait].

~ **dönüş**, *dans.* Eksen durumunda olan ve öteki bacağa göre konum halinde bulunan bacak yönünde bir dönüş yapmak v.b. *(Sadece arabesk müstesnadır; arabesk tarzında dönüş, artcak arabesk tarzında kaldırılmış bulunan bacak yönünde yapılırsa içerlek dönüş adını alır).*

~ **olmak**, *dans.* Kalça veya dizlerdeki herhangi bir bozukluk; bu durumda ayaklar yeterince açılamaz. *(İçerlek bacaklı olmak bir dans sanatçısı için önemli bir engeldir).*

içerlemek(-e), f. İçin için kızmak, öfkelenmek. [*İng.* To be annoyed *(with)*, to resent; *Fr.* Être en fureur, en furie].

içerme*, i. < *içermek. mant.* (a) İçermek eylemi; İki önermeden birinin içinde, ötekinin de bulunduğu hal; (b) Bir fikrin *(kavram veya önerme)* başka bir fikri, zorunlu bir sonurgu veya deneysel bağlantı yoluyle ortaya atması; (c) Modern mantıkta *eğer ... o zaman* ile birbirine bağlı iki önerme arasındaki ilinti. *(«Eğer A = B ve B = C ise, o zaman A = C'dir «örneğinde içerme ilintisi vardır. Birinci önermeye öncül, ikinciye sonurgu denir).* · *Eşanl.* **maddî içerme.** [*Osm.* Tazammun; *İng.* ve *Fr.* Implication]. ⊙ **biçimsel (kesin)** ~, *mant.* Sonurgu yanlışsa öncülün doğru olmayacağını, ortaya koyan kip mantığı bağlayıcısı. [*İng.* Formal or strict implication; *Fr.* Implication formelle ou stricte].

içermek*(-i), f. *mant.* Bir şey başka bir şeyin varlığını gerektirmek, biri, ötekini ister istemez düşündürmek: *Ana ile kız, güzel ile çirkin birbirini içeren iki kavramdır. Baba ile oğul, büyük ile küçük birbirini içeren iki kavramdır.* [*Osm.* Tazammun etmek; *İng.* To imply; *Fr.* Impliquer].

iç.gerilim*, b. i. *ağ. iş.* Kuruyan ağacın genellikle iç tarafında oluşan ve küçülmeye yol açan kuvvetler belirtisi. [*İng.* Internal stress, locked-in stress; *Fr.* Tension au sein].

iç.gezegen*, b. i. *astr.* Yörüngesi yer yörüngesinin içinde kalan gezegen *(Merkür, Venüs).* [*Osm.* Seyyâre-i süfliyye; *İng.* Interior planet; *Fr.* Planete inferieure].

iç.göbek*,-ği, b. i. *bot.* Çiçeklerin dişilik organında yumurtacık ile kabuk arasındaki bağ. [*Osm.* Sürre-i batına; *İng.* Chalaza; *Fr.* Chalaze].

Eşanl. **şalaz.**

iç.göç*,-çü, b. i. *sosy.* Bir ülke içinde bir bölgeden başka bölgeye yerleşmek üzere veya devreli ve iğreti olarak yapılan göçler. *(Bunlardan en önemlisi köylerden şehirlere olanlarıdır, iktisadî ve sosyal nedenlere dayanır).* [*Osm.* Muhaceret-i dahiliye; *İng.* Interior migration; *Fr.* Migration interne].

iç.gömlek*,-ği, b. i. § ❶ *bot.* Tohum kabugunun iç zarı. § ❷ *dokb.* Atardamarların en içteki gömleği. *(Atardamarların ayrıca, orta ve dış gomlekleri de vardır).*

iç.güçler, ç. b. i. *coğr.* Kaynağını yerin içinden alan, yeryüzünde çeşitli etkiler yapan güçler. *(İçgüçler, yapıcıdır. Bunlar dış güçlerin işlemesine malzeme verir. Gerçekten, içgüçlerin etkisiyle yükselen bir yerkabuğu bölümü, dış güçlerle kemirilir, taşınan taş nardağ patlamaları sırasında yer yer yıkıcı parçaları çukur yerlerde yığılır. Yalnız, yaetkiler de olabilir. İçgüçlerin etkileriyle yanardağlar, yerkabuğu yaylanmaları, dağ oluşu, kıtaların kayması, kıyı boyundaki değişmeler, depremler belirir).* [*Osm.* Dahilî kuvvetler; *İng.* Internal forces; *Fr.* Forces intérieure].

iç.güdü*, i. *psik.* (a) Aynı türden olan bütün bireylerde doğuştan ve kalıtsal olarak bulunan, hiç değişmeyen, birden ortaya çıkan, bireyin bilinci olmaksızın bir amaca yönelmiş bulunan davranış: *Korunma içgüdüsü, Cinsiyet içgüdüsü. Arıların içgüdüleri onlara bal yaptırır;* (b) Bir şeye karşı duyulan, doğal eğilim: *Bilim içgüdüsü, Sanat içgüdüsü;* (c) *zool.* Organizmayı o türe özgü olan bir amaca ulaşmaya sürükleyen hareket eğilimi, örneğin bir örümceğin ağ örmesi. Davranıştaki doğal ve kalıtsal olan faktör; (d) Somatik oluşumların ruhsal belirtisi; (e) Hücre faaliyetleri sonucu meydana gelen ve beyinde psikolojik duygulara sebep olan mahallî duyumlar; (f) Hormik psikolojiye göre maksatlı davranımın içsel kaynağı, psikokimyasal beden faaliyetiyle bosalan ve tatmin edilinceye kadar organizmada gerginlik yaratan ve «id» adı da verilen enerji. [*Osm.* Garize, sevk-i tabiî, insiyak; *İng.* ve *Fr.* Instinct]. ⊙ **ego** ~ **sü.** ◘ Ego.

içgüdüsel*, b. s. § ❶ İçgüdüden gelen, içgüdülerden doğan: *İçgüdüsel duygu.* § ❷ (a) İçgüdüyle ilişkili, temeli iç güdüye dayanan; (b) Popüler anlamda, maksatsız veya istemiyerek. [*Osm.* Garizevî, insiyakî; *İng.* Instinctive; *Fr.* Instinctif,-ive].

iç.güvey, iç.güveyi, iç.güveysi, b. i. Karısının ailesi evinde oturan damat. [*İng.* Man who lives with his wife's parents; **Fr.* Gendre qui habite chez ses beaux parents]. ⊙ ~ **sinden hallice**, *dey. şak. (İnsan durumu hk.)* Pek iyi değil, kötüce; herkesce sıkıntılı görülen iç güveyisinin durumundan biraz iyi. [*İng.* Not too well, so so; *Fr.* Coucî-couca].

iç.haberleşme, b. i. *hava.* Bir hava gemisinin çeşitli kısımları arasında haberleşmeyi sağlayan bir sistem. [*Osm.* Dahilî Muhabere; *İng.* ve *Fr.* Intercommunication].

iç.hayat,-tı, b.i. *fels.* Hem psikolojik hem de ahlâkî gelişmesi açısından içebakışlı kavranan kişilik. [*İng.* Internal life; *Fr.* Vie interieure].

iç.ısı, b. i. *coğr.* Yeryuvarlağının içindeki ısı. [*Osm.* Hararet-i arz, hararet-i dâhiliye; *İng.* Earth heat; *Fr.* Temperature de la terre, chaleur, interne].

içici, i. < *içmek.* ◘ **içkici²**.

içilir, s. İçilebilen, içilmesi olanaklı olan. [*İng.* Drinkable; *Fr.* Buvable, potable].

içilmek, nsz. f. İçmek işi yapılmak: *Bu yarı karanlık içinde daha iyi konuşuluyor, daha iyi içiliyordu.* [*İng.* To be drunk; *Fr.* Être bu].

içim, i. < *içmek.* § ❶ İçme tarzı, içiş. [*İng.* Act or manner of drinking; *Fr.* Action et maniere de boire]. § ❷ Bir defada içilecek miktar: *Iki içim ilâç kaldı.* [*İng.* The quantity drunk down at a gulp]. § ❸ Bir şey içilirken alınan tat: *Bu çayın rengi yok, ama içimi iyi.* [*İng.* Taste; *Fr.* Goût d'une boisson ou d'un tabac]. ⊙ **bir** ~ **su**, *dey.* ◘ Bir. ⊙ **bir** ~ **suya gitmek**, *dey.* ◘ Bir.

içimli, s. § ❶ Söyle veya böyle içimi olan: *İçimi ağır. Güzel içimli su.* § ❷ İçimi iyi, lezzetli: *İçimli bir çay.* [*İng.* Pleasant to drink, agreeable to the taste; *Fr.* Qui a tel goût *(en parlant des boissons ou du tabac)*].

içimlik,-gi, i. ◘ **İçim³**.

için, e. *esk. T. için* > *için.* § ❶ Amaç belirtir: *Vurmak için elini kaldırdı.* [*İng.* For, in order to; *Fr.* Pour *(indique le but)*]. § ❷ ... den dolayı, ... den ötürü anlamında sebep bildirir: *Doğruyu söylediği için yaranamadı.* [*İng.* For, on account of, by reason of; *Fr.* Pour, en raison de, en consideration de]. § ❸ Mahsus, özgü, ayrıl

mış, hasredilmiş: *Çocuklar için eğlence.* [*Ing.* For; *Fr.* Pour */marque la destination appropriée/*] § ❹ Göre, düşüncesince, kendince: *Benim için değişik bir insandır* [*Ing.* For; *Fr.* Pour, par rapport à ..]. § ❺ Hakkında: *Adamcağız için acından öldü diyorlar.* [*Fr.* Pour]. § ❻ Oranla, göre, göz önünde tutulursa: *Ayağın için küçük bir ayakkabı.* [*Ing.* For, about; *Fr.* Pour], § ❼ Adına: *Hepimiz için konuştu.* [*Ing.* In the name of, on behalf of; *Fr.* pour, au nom de]. § ❽ Karşılığında, karşılıklı olarak: *Getirilen paket için kaç lira ödediniz?* [*Ing.* For; *Fr.* Pour, en échange, en compensation]. § ❾ Uğruna, yararına,-yoluna: *Onun için hayatını tehlikeye koydu.* [*Ing.* For the sake of; *Fr.* Pour]. § ❿ Yön belirtir: *Biletin Konya için.* [*Ing.* For; *Fr.* Pour /Indique la direction/] § ⓫ Süre gösterir: *Kitabı bir hafta için aldım.* [*Ing.* For; *Fr.* Pour */indique la durée/*]. § ⓬ Ant deyimleri yapar: *Allah için söyle, yalan mı?, Namusum hakkı için.., Çocukların başı için..*

için için, z. İçinden, içten içe, açığa vurmayarak: *İçin için yanıyor. İçin için kızıyor.* [*Ing.* Secretly, imperceptibly; *Fr.* En secret, clandestinement, imperceptiblement].

~ ~ **ağlamak**, *dey.* Dısa vurmadan, belli etmeden ağlamak. [*Fr.* Pleurer tout seul].

~ ~ **birikim**, *fizyol.* ◘ **Bitikim.**

içinde, e. § ❶ *(Bir zaman tümleciyle birlikte belli bir süre kapsamını belirtir)* Süresince: *Iki yıl içinde çok şeyler yapıldı. 5 yıl içinde de ilerledi.* [*Ing.* In; *Fr.* Dans, en]. § ❷ z. Bitinceye kadar herhangi bir vakitte; gelecekte sınır olarak kabul edilen bir tarihten önceki herhangi bir vakitte: *Iki yıl içinde bir defa olsun uğramadı. Iki ay içinde bir kere ise vaktinde gelmedi.* [*Ing.* Within, during; *Fr.* Dans].

içindekiler, ç. i. Kitabın baş veya son kısmına konulan, bölüm isimlerine ve bazı ayrıntılara yer veren liste. [*Ing. (Table of)* contents; *Fr.* Tables des matières].

içindeleme*, i. *mant.* Tür ve cins gibi, biri ötekinin içinde bulunan iki bölüm arasındaki bağıntı. [*Osm.* Dâhil bulunma; *Ing.* ve *Fr.* Inclusion].

☆ *Karş.* **dışındalama.**

içindelik*,-ği, i. *fels.* ◘ **Kendiliğindelik.**

içinden*, s. *fels.* Kendiliğinden olan, dış bir etkiyle meydana gelmeyen. [*Ing.* From within or inside, from the interior *(of)*; *Fr.* Spontané,-ée].

~ **geçirmek**, *dey.* Aklından geçirmek. [*Ing.* To review in one's mind].

To pass through the mind; *Fr.* Passer par la tête].

~ **gelmek**, *dey.* İçinden doğmak, Gönlünden doğmak, bir şeyi ansızın düşünüp hatırlamak veya kararlaştırmak, birdenbire arzu edivermek. [*Ing.* To desire, to do willingly or impulsively; *Fr.* Desirer].

~ **kan gitmek**, *dey.* Belli etmediği halde çok kederli olmak.

~ **okumak**, *dey.* § ❶ Ses çıkarmadan okumak. [*Ing.* To read to oneself]. § ❷ *arg.* Zihninden sövmek.

~ **pazarlıklı**, *dey.* Sinsi,' düşündüğünü gizleyen. [*Ing.* Hypocritical, two faced;*Fr.* Hypocrite].

içintı, i. İçki içme.

içirik*,-ği, § ❶ *b.d.* Bir nesnenin içini doldıran şey: *Minder içiriği. Dolma içiriği.* ↳ ❷ *anat.* Bağırlar. ☆ *Eşanl.* **ahşa, içorganlar.**

içirme, i. § ❶ İçirmek işi. ↳ ❷ *tıp.* Bir ilâcı içirmek eylemi: *Kusturucu içirme.*

içirmek(i), f. ↳ ❶ İçmek işini yaptırmak, içmesini sağlamak. [*Ing.* To make *(cause)* to drink; *Fr.* Faire boire]. ↳ ❷ *arg.* Dayak atmak, dövmek: *Tahtakoza enselenirsen, sabaha kadar içiriler seni.* [*Ing.* To beat; *Fr.* Battre]. ↳ ❸ Sarhoş etmek, birinin rakı, şarap gibi sarhoş edici şeyler içmesine sebep olmak: *Arkadaşları fazla içirmişler.* [*Ing.* To make someone drink; *Fr.* Griser]. § ❹ Sindirmek, sulu bir şeyi bir maddenin çekip yutmasını sağlamak: *Boyayı tahtaya içirerek sürüyor.* [*Ing.* To soak, imbue; *Fr.* Imbiber, faire absorber].

içiş, i. < *içmek.* İçme şekli. [*Ing.* Act or manner of drinking, *Fr.* Action ou manière de boire].

iç.iskelet,-ti, b. i. *zool.* Omurgalı hayvanların vücudunun iç tarafında bulunan destek yapıları, kemik, kıkırdak. [*Ing.* Endoskeleton; *Fr.* Endosquelette].

içişleri, b. i. *huk.* Bir devletin sınırları içindeki yönetim ve emniyet işleri. [*Osm.* Dahiliye; *Ing.* Home Affairs, internal affairs; *Fr.* Les affaires intérieures]..

~ **Bakanı**, *huk.* İçişleri Bakanlığının başında bulunan kabine üyesi olan kişi. [*Osm.* Dahiliye vekili; *Ing.* Minister of interior, Minister of Home Affairs; *Fr.* Ministre de l'intérieur].

~ **Bakanlığı**, *huk.* Yurdun iç güvenlik ve düzenini korumak, il, belediye ve köylerin yönetimini gerçekleştirmek, ülkede bulunan yabancıların gerekli işlemlerini yerine getirmek amacıyla kurulmuş bulunan bakanlık. [*Osm.* Dahiliye vekâleti; *Ing.* Ministry of Home Affairs, Ministry of the Interior, Home office; *Fr.* Ministère de l'Intérieur].

içit*,-di, i. < *içmek.* Alkolsüz, içki, meşrubat. [*Ing.* Non-alcoholic drinks; *Fr.* Boisson].

içitim*, i. *biy.* ve *tıp.* Bedenin herhangi bir boşluğuna veya dokuları arasına, âletle bir sıvı sokma işi, iğne vurma. [*Osm.* Zerk; *Ing.* ve *Fr.* Injection].

☆ *Eşanl.* **enjeksiyon.**

içitmek*, f. *tıp.* Bedenin herhangi bir boşluğuna veya dokuları arasına, bir araçla sıvı sokmak, iğne yapmak. [*Ing.* To inject; *Fr.* Injecter].

iç.kafiye, b. i. *ed.* Mısra ortasındaki bir kelimeyle sondaki bir kelime arasındaki kafiye. [*Ing.* Internal rhyme; *Fr.* Rime intérieure].

iç.kale, b. i. *sosy.* Kale ile çevrili bir şehrin merkezinde yönetim hizmetlerinin bulunduğu kısmı çeviren kale. [*Ing.* Citadel; *Fr.* Citadelle].

Eşanl. **ahmedek.**

iç.kapak,-ğı, i. Kitabın arakapağı ile metin arasında ve kitabın bibliyografik künye kaydının bulunduğu, kitabın en önemli unsuru olan yaprak. [*Ing.* Title page; *Fr.* Page du titre].

iç.kapı, b. i. Binaların içinde bulunan oda ve sofa kapıları. Çifte kapısı olan yerlerde iç tarafa gelen kapı.

iç.kaplar.tabaka, b. i. *dokb.* Yassı ve düz kenarlı hücrelerin kaldırım taşları gibi düzgün bir şekilde yan yana dizilmesiyle oluşan doku tabakası. *(Damarların ve sıvı boşluklarının iç çeperini sararak akışan sıvıların kayarak geçmesini veya birbirine değen hareketli iki organın /damar, akciğer zarı/ kayganlığını kolaylaştırır.* [*Osm.* Gışa i beserevî dahilî; *Lat.* ve *Ing.* Endothelium; *Fr.* Endothelium].

Eşanl. **endotel(yum).**

iç.kasnak,-ğı, b. i. *müz.* Yaylı çalgılarda alt ve üst kapakların tutturulması için kasnakların iç tarafına çepeçevre dosenen tahta pervaz.

iç.kavrama, b. i. *psik.* Bilincin kendini kavrayabilme yetenegi. *(Bu yetenek, bilincin temel özelliklerinden biridir).*

Eşanl. **içduyuş.**

iç.kaya, b. i. *petr.* Gereci dolaysız olarak bütünüyle veya kısmen yer kabugunun içinden gelen kaya: *Bazalt ve granit birer iç kaya dır.*

içken, s. Çok içki içen. [*Osm.* Ayyaş; *Ing.* Drunken, addicted to drink; *Fr.* Ivrogne].

içki, i. < *içmek.* ↳ ❶ Bileşiminde ispirto bulunan içecek. [*Osm.* Muşkirat; *Ing.* Alcoholic drink; *Fr.* Boisson alcoolique]. ↳ ❷ İçki içme işi: *İçki iyi sonuçlar vermez.* [*Ing.* Drinking; *Fr.* Boire]. ↳ ❸ *(Geniş anlamda)* Bütün içilebilen sıvılar. [*Ing.* Beverage; drinks; *Fr.* Boisson]. ⊙ **kendini ~ ye vermek (vurmak)**, *dey.* Üzüntü veren bir konuyu veya herhangi bir şeyi unutmak için sık içki içerek avunmaya çalışmak. [*Ing.* To be addicted to alcoholic drinks; *Fr.* S'adonner à la boisson]. ⊙ **damıtık ~ ler,** ◘ **Damıtık.**

~ **âlemi (sefası)**, *dey.* İçki içilen, yemek yenen eğlenti. [*Ing.* Drinking-bout, orgy, revelry, booze; *Fr.* Ribote, orgie, bacchanale].

~ **düşkünlüğü.** ◘ **İçkicilik.**

~ **hastalığı**, *tıp.* ◘ **Alkolizm.**

~ **hastası**, *tıp.* ◘ **Alkolik.**

~ **sanayii**, *sny.* Imalât sanayiinin bir bölümünü meydana getiren ve ispirtolu ve ispirtosuz içki yapımına yönelen sanayi dalı.

~ **sofrası (masası)**, *dey.* İçki içilen ve yemek olarak meze yenen sofra.

~ **yasağı**, *dey.* § ❶ İçki içmeyi ve satmayı önlemek için konulan yasak. [*Ing.* Pussyfoot, Prohibition *(of alcoholic beverages; Fr.* Patte-pelue, prohibition]. § ❷ *huk.* İşçinin işyerine sarhoş olarak gelmemesi ve işyerinde içki kullanamaması.

içkici, i. < *içmek.* § ❶ İçki yapan veya satan kimse. [*Ing.* Bartender; *Fr.* Marchand de boisson, cabaretier]. ☆ *Eşanl.* **meyhaneci.** § ❷ s. İçkiye düşkün *(kimse).* [*Osm.* Bekri, ayyaş; *Ing.* Addicted to drink; drunken; *Fr.* Ivrogne, buveur,-euse, soûlard]. ☆ *Eşanl.* **içici.**

içkicilik,-ği, i. İçkici olma hali, içki düşkünlüğü, içki tutkusu. [*Osm.* Ayyaslık; *Ing.* Addiction to drink; *Fr.* Ivrognerie].

içkil, ◘ **İçkin.**

içkili, s. § ❶ İçki içmiş olan: *Kazayı yapan şöför içkiliydi.* [*Ing.* Drunk; *Fr.* Ivrogne]. § ❷ İçinde içki içilen: *İçkili lokanta, içkili yemek.* [*Ing.* Drinking; *Fr. (Débit)* de boisson].

içkin*, s. *fels.* § ❶ Kendiliğinden var olan ve hareket eden; Yaratığın içinde bulunan. *(Kamu tanrıcılık felsefesine göre Allah evrende içkindir, yani evrenin maddesine karışmıştır. Allahı epitken veya yaratıcı olarak kabul edenlere göre ise, o evrenden aşkındır, yani maddenin dışında bulunur.* [*Osm.* İndimacî; *Ing.* Immanent; *Fr.* Immanent,-ente]. § ❷ Süregiden, sürekli ve sabit olan. Kendinde kalan, başkasına geçmeyen. *(Düşünme içkin, irade ise geçişli birer etkinliktir. Gürelcilik kuvvetin maddede içkin olduğu, mekanikçilik ise bir varlıktan ötekine geçtiği düşüncesine dayanır)* [*Osm.* İndimacî; *Ing.* Immanent; *Fr.* Immanent,-ente].

içkincilik,-ği, i. *fels.* İçkinlik kavramına dayanan sistem; Tanrının insansal bir gereksinme ürünü olduğunu ileri süren öğreti. [*Osm.* İndimacıye; *Ing.* Immanentism; *Fr.* Immanentisme].

içkinlik,-ği, i. *fels.* Öznenin, ereklerin, öznenin kendi içinde bulunması; parçası olduğu şeyi etkileyen nedenin özelliği. [*Ing.* ve *Fr.* Immanence].

☆ *Karş.* **aşkınlık.**

içkisiz, s. ↳ ❶ İçki içmemiş olan. § ❷ İçki içilmeyen: *İçkisiz aile matinesi.* [*Ing.* Without alcoholic drinks].

iç.kulak,-ğı, b. i. *anat.* ve *zool.* Kulağın, kemik boşluk ile zar boşluğu içine alan ve yuvarlak ve sobe pencerelerle ortakulağa bağlı olan iç parçası. [*Osm.* Tiyh; *Ing.* Internal ear; *Fr.* Oreille interne].

~ **sıvısı**, *zool.* ◘ **İçsıvı.**

iç.kumpas, b. i. *den.* ◘ **Kumpas.**

iç.kumul, lu, b. i. *jeol.* Karaların iç bölgelerinde, deniz kıyılarından uzak yerlerde oluşmuş kumullar. İç kumulların özel bir örnek biçimi barkanlardır. İç kumullara karşılık kıyılarda, kumsallardaki kıyı kumulları vardır. [*Osm.* Dahilî eksibe; *Ing.* Inland dune; *Fr.* Dune continentale, dune intérieure].

Eşanl. **iç bolge kumulu.**

iç lastik,-ği, b. i. *otom.* Arabalarda dıştaki koruyucu lastiğin içinde bulunan ve içine hava doldurulan lastik. [*Ing.* Air tube, air bladder, inner tube, tyre tube; *Fr.* Chambre à air].

içlek*, s. Maddeyle ilgili olmayan; Maddeye

ait nitellikleri olmayan. [*Osm.* Manevî; *Ing.* Spiritual; *Fr.* Spirituel,elle].
☆ *Eşanl.* **tinsel.**
☆ *Karş.* **maddî, maddesel.**

İçlem*, i. *mant* Bir kavramdaki temel özelliklerin tümü; Bir kavramın hatırlattığı niteliklerin veya taşıdığı imlerin bütünü. *Yılan kelimesi bize canlı, yerde sürünen, kıvrılabilen bir varlık anlatır; demek ki, canlılık, yerde sürünme ve kıvrılabilme yılan kavramının içlemine giren niteliklerdir.* [*Osm.* Tazammun; *Ing.* Comprehension; *Fr.* Comprehension].

İç.lenf, b. i. ◘ **içsıvı.**

içli, s. § ❶ İçi dolu taneli sebze ve badem, fıstık gibi kabuklu yemişler hk.: *İçli bakla;* § ❷ *mec.* İçlenme huyu olan, kolay duygulanıp incinen: *İçli çocuk.* [*Ing.* Sensitive, sentimental; *Fr.* Sensible, ombrageux,-euse]. § ❸ İnsanı hüzünlendiren, duygulandıran; § ❹ *(Geniş anlamda)* Özlü, esaslı; § ❺ *esk.* Kin tutan, kindar.
~ **dışlı**, *dey.* Pek teklifsiz, senli benli. [*Osm.* Laubali; *Ing.* Intimate, familiar; *Fr.* Intime, sincère].
~ **dışlı olmak**, *dey.* Pek teklifsiz olmak.
~ **köfte**, *mutf.* İnce bulgur içine kıyma konarak yapılmış köfte. *(Türkiye'nin güney ve doğu illerinde ve dolaylarında yapılan mahalli yemek).*
☆ *Eşanl.* **şambrel, şambriyel.**

İçlik*, s. § ❶ İç ve içeri ile ilgili. [*Osm.* Dahil; *Ing.* Pertaining to the inside, interior; *Fr.* Ce qui concerne l'intérieur, interne]. § ❷ İçe giyilen *(çamaşır).* [*Ing.* Undershirt, blouse; *Fr.* Linge]. § ❸ *inş.* Kanatlı pencerelerde kayıtları tutan ve pencere çerçevesine ve kanada tutturulan menteşeler sayesinde ana çerçeveye giren çerçeve kısmı. *(Pencere çerçeveleri özellikle bir ana çerçeve ile bir içlikten meydana gelir).* § ❹ *mim.* Nakışlı camlarda pencere iç kısımlarına konulan alçıdan yapılmış çerçeve. *(Pencerenin dış tarafına takılırsa «dışlık» adı verilir).* ◘ **Nakışlı cam.**

içlilik,-ği, i. Duygulu olma hali, duygululuk. [*Ing.* Sensitiveness, susceptibility].

iç.liman, b. i. § ❶ *coğr.* Coğrafi yapısından dolayı birkaç kısıma bölünmüş bir limanın en geride kalan kısmı. § ❷ *den.* Bir liman sahasının insan eli ile mahfuz ve her türlü liman çalışmalarının rahatlıkla yapılabileceği bir hale getirilmiş denizden en uzak bölümü. [*Ing.* Close-port, river-port; *Fr.* Port fluvial].

İçme, i. § ❶ İçmek eylemi, içiş. [*Ing.* Act of drinking; *Fr.* Fait de boire]. § ❷ İçinde birtakım tuzlar bulunan, suyu ilâç olarak ve en çoğu iç sürdürmek *(ishal)* için içilen kaynak:*İçmelere gidelim.* [*Ing.* Mineral spring; *Fr.* Source d'eau minéral].
~ **suyu**, *coğr.* İçilmeye elverişli olan, evlerde kullanılmaya da yarayan sular. [*Osm.* Kaabil-i şürb su; *ing.* Drinking-water; *Fr.* Eau buvable, eau potable].
~ **suyu tankı**, *den.* Gemilerde yalnız İçmek ve yemek pişirmek için kullanılan suyun saklandığı özel tank. *(Dometeslik tank veya içme tankı adı da verilen içme suyu tankı, doğrudan doğruya mutfağa ve büfelere, eğer varsa çeşmelere bağlıdır. Eski gemilerde bu tank, bir el tulumbası ile yalnız mutfağa bağlı olurdu. Yeni gemilerde bu iş için otomatik tulumba kullanılır ve boru devresinde her an* basınçlı su bulundurulur.)

içmece, i. *coğr.* ◘ **Ilıca.**

içmek(-i), f. § ❶ Bir sıvıyı ağıza alıp yutmak: *Su içmek. Çorba içmek. Kahve içmek. Kuru toprak suyu çabuk içti.* [*Ing.* To drink; *Fr.* Boire]. § ❷ Bir şeyin dumanını içine çekmek: *Sigara içmek. Nargile içmek. Tütün içmek.* [*Ing.* To smoke; *Fr.* Fumer]; § ❸ *(Bir şey bir sıvıyı)* İçine çekmek: *Toprak suyu içer).* [*Osm.* Massetmek; *Ing.* To absorb; *Fr.* Absorber]. § ❹ *ısz.* İçki kullanmak, içki içmek: *Akşamları içiyor. İçerken kavga etmeye başladılar.* [*Osm.* İşret etmek; *Ing.* To drink; *Fr.* Boire]. ◉ **içtikleri su ayrı gitmez**, *dey.* Birbirinden hiç ayrılmayan, pek sıkı fıkı ahbap olanlar için kullanılır. [*Ing.* They are very close friends; *Fr.* Inséparables]. ◉ **ant ~**, *dey.* ◘ **Ant**; ◉ **kanını ~**, *dey.* Birini öldürecek kadar kinlenmek. [*Ing.* To wreak vengeance *(on)*]. ◉ **pipo ~**, *patol.* Komaya girmiş yarım felçlilerde görülen yüz görünüşü. *(Bunlarda felce uğramış yüz kısmı, her soluk verişte pipo içen bir kimsenin yanağı gibi şişer).* [*Ing.* To smoke the pipe; *Fr.* Fumer la pipe]. ◉ *(birinin)* **şerefine ~**, *dey.* İçkiyi iç-

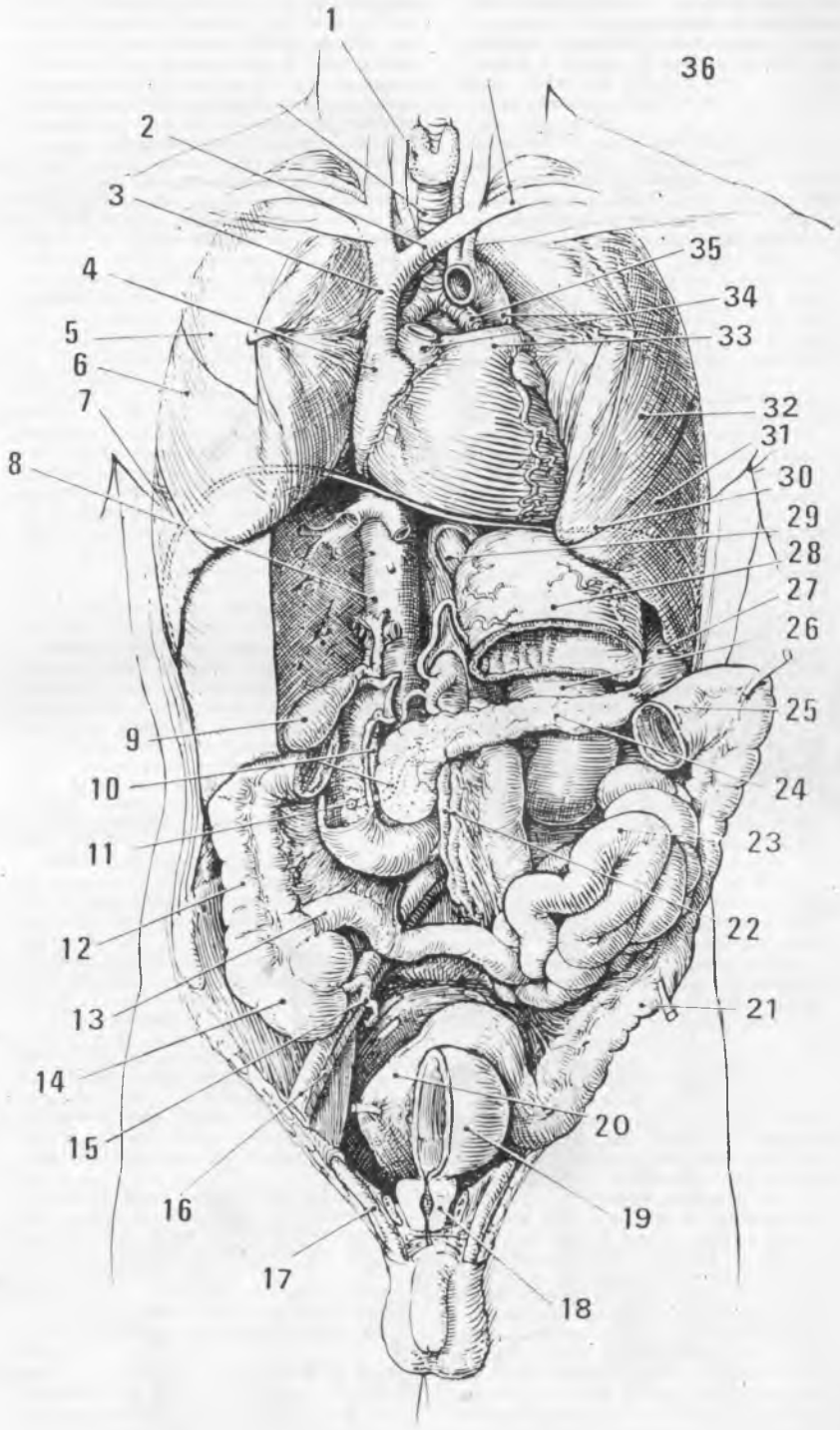

ŞEKİL: 259. — **İÇORGANLAR** [Göğüs ve karın içi organları]: **1.** Tiroid *(kalkansı)* bez. **2.** Kol - baş toplardamarı. **3.** Üst vena cava. **4.** Sağ kulakçık. **5.** Akciğer üst lobu. **6.** Akciğer orta lobu. **7.** Akciğer alt lobu. **8.** Alt vena cava. **9.** Safra kesesi. **10.** Müşterek öd *(safra)* ve pankreas kanalları. **11.** Onikiparmak bağırsağı büyük papillası. **12.** Yükselen kolon. **13.** Ileum'un son parçası. **14.** Körbağırsak *(çekum).* **15.** Apandis. **16.** İnce bağırsak. damarları. **17.** Sperma kordonu. **18.** Prostat. **19.** Sidik torbası *(mesane)* **20.** Sigmoidin alt ve rektumun üst parçası. **21.** İnen kolon **22.** Üst mezenter damarları. **23.** İnce bağırsak **24.** Pankreas. **25** Enine kolon. **26.** Böbrek. **27.** Dalak. **28.** Mide. **29** Yemek borusu. *(ozofag).* **30.** Diyafram. **31.** Akciğer alt lobu **32.** Akciğer üst lobu. **33.** Akciğer atardamarı. **34.** Aort. *(Büyük ortadamar).* **35.** Sol akciğer borusu. **36.** Köprücükaltı damarları.

meden önce *(kadehi ağıza götürürken)* birinin sağlığı için iyi dilekte bulunmak. [*Ing.* To toast, one, to propose a toast]. ◉ **yiyip ~, *dey.*** Yemek yemek, içki içmek. [*Fr.* Faire la jouissance].

içmeler, ç. i. § ❶ Doğal olarak meydana gelen, içinde birtakım tuzlar bulunan ve bazı hastalıklara iyi geldiği için içilen suyun bulunduğu yer, kaynak: *Tuzladaki içmeler.* [*Ing.* The hot springs; *Fr.* Eaux]; § ❷ *den.* Gemilerde içme suyunun saklandığı özel tanklardan birkaç tanesinin meydana getirdiği özel bölüm.

iç.merkez, b.i. § ❶ *jeof.* Depremin başladığı yer olarak kabul edilen yeraltındaki nokta. *(İçmerkezin yeryüzündeki izdüşümüne dış merkez denir).* [*Ing.* Hypocentrum, intercentrum; *Fr.* Hypocentre]. ☆ *Eşanl.* **içözek.** § ❷ *geom.* Bir üçgenin iç daire merkezi. [*Ing.* Incentre; *Fr.* Centre du cercle inscrit].

içmezlenmek, f. İçtiği halde içmez görünmek.

iç.mimar, b. i. *san.* Bir yapı içini süsleyen ve döşeyen sanatçı. [*Ing.* Decorative artist; *Fr.* Architecte décorateur, ensemblier].

iç.mimarlık,-ğı, b. i. *san.* Bir mimarlık yapıtının *(binanın)* içini süsleme ve döşeme sanatı. [*Osm.* Dahilî mimarî; *ing.* Internal architecture; *Fr.* Décoration].

iç.monolog, b. i. *tiy.* ve *sin.* Sinema filimlerinde veya tiyatro oyunlarında, kahramanın aklından geçenlerin, görüntülerin veya hareketlerin üstünden, kendi sesiyle ayrı olarak verilmesi. Ses duyulurken kahramanın genellikle hiç bir şey olmuyormuş gibi kendi doğal hareketlerini devam ettirir. [*ing.* Inner monologue; *Fr.* Monologue intérieur].

iç.oğlanı, b. i. *teşk. tar.* Osmanlılar devrinde, saray hizmetine alınarak, devletin çeşitli makamları için yetiştirilen gençlere verilen ad.

iç.omurga, b. i. *den.* (a) Ağaç gemi inşaatında döşekler ile baş ve kıç yığmaları üzerine binmek suretiyle baştan kıça kadar uzayan ikinci omurga; (b) çelik inşaatta levha omurganın iç yüzeyine dikey olarak sintine yüksekliğinde baştan kıça kadar uzanan çelik eleman. ☆ *Eşanl.* **merkez omurga.** [*Ing.* keelson, corling; *Fr.* Carlingue, contrequille].

iç.organ, b. i. *anat.* Vücudun büyük boşluklarında bulunan, kalb, mide, akciğer, karaciğer gibi başlıca organların genel adı; *Göğüs içorganları. Karın içorganları.* [*Osm.* Haşâ; *Lat. Viscus; ing.* Viscus, internal organ; *Fr.* Viscere]. ☆ *Eşanl.* **bağır.** ◘ *ŞEKİL: 259.* — **İÇORGANLAR.** ◉ **~ın çıkarılması,** *anat.* Karın boşluğundaki içorganların, ameliyat sırasında neşterle açılan bir yarıktan çıkarılması. [*Ing.* Evisceration; *Fr.* Éviscération].

~ askısı, *anat.* Karıniçi iki organ arasında uzanan karın zarı kıvrımlarına verilen ad. [*Osm.* Serb; *Lat.* ve *Ing.* Epiploon; *Fr.* Épiploon].

~ askısı fıtığı, *patol.* Yalnız içorgan askısının dışarı fırlamasıyle meydana gelen fıtık. [*Ing.* Epiplocele; *Fr.* Epiplocèle].

~ askısı plastiği, *anat.* Zedelenmiş kısımları, içorgan askısından yararlanarak karın zarıyle kaplama yöntemi. [*Ing.* Epiploplasty; *Fr.* Épiplooplastie, épiploplastie].

~ bilimi, *anat.* İçorganları inceleyen anatomi dalı. [*Ing.* Splanchnology; *Fr.* Splanchnologie].

☆ *Eşanl.* **splanknoloji.**

~ düşüklüğü, *cerr.* Askı bağlarının gevşemesi sonucu, karın boşluğundaki içorganların sarkması. [*Ing.* Splanchnoptosis; *Fr.* Splanchnoptôse, ptôse viscérale].

~ tabakası, *embry.* Embriyonda iç deriyi saran tabaka. [*Ing.* Splanchnopleure; *Fr.* Splanchnopleure, feuillet viscéral].

☆ *Eşanl.* **splanknoplöra.**

~ yayları, *zool.* Suda yaşayan omurgalılarda *(balıklar)* solungaç yarıklarına desteklik eden kıkırdak veya kemik parçaları. *(Aynı yaylar karada yaşayan omurgalılarda da var-*

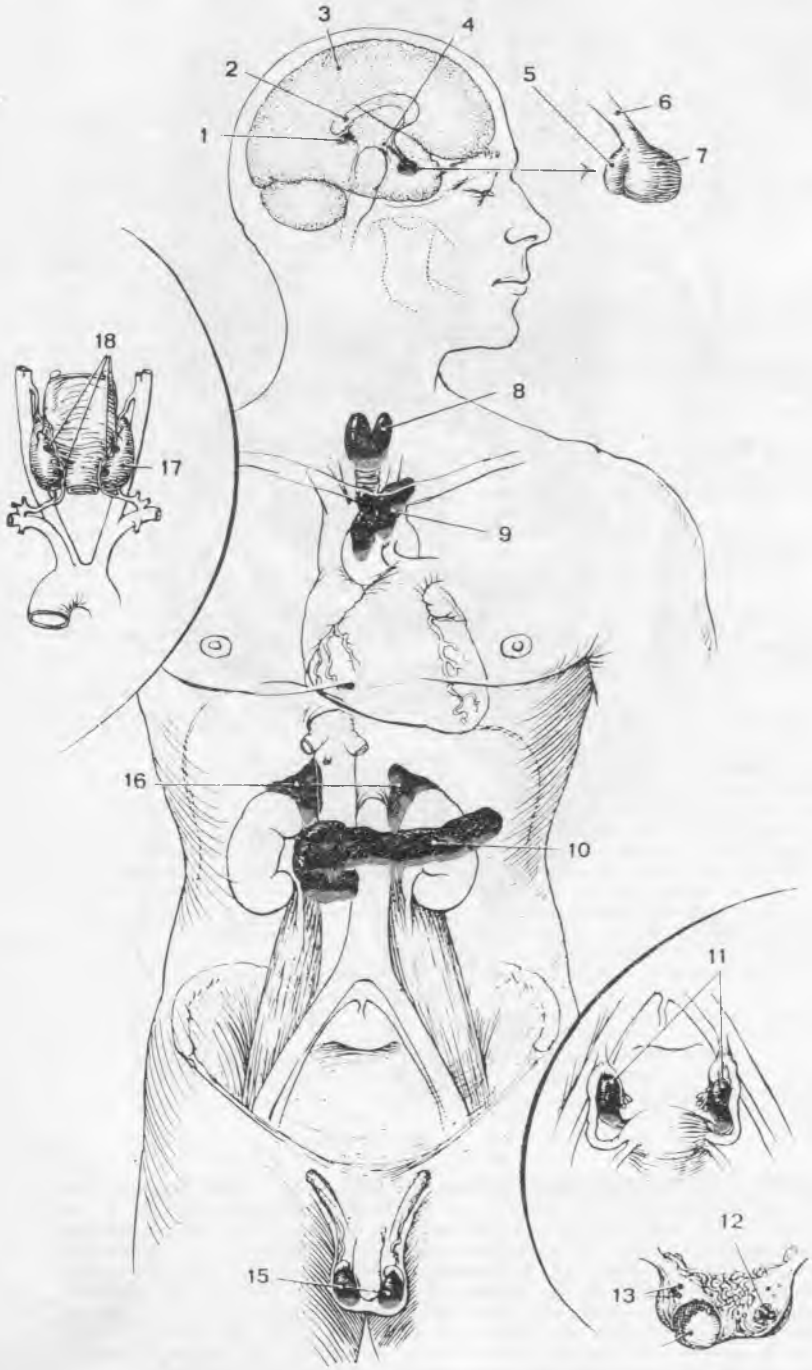

İÇ SALGI BEZLERİ

1 Kozalaksı bez
2 Beyin büvük birleşeği
3 Beyin
4 Üçüncü ventrikül
5 Arkalob
6 Huni
7 Önlob

HİPOFİZ

8 Tiroid bez
9 Timus
10 Pankreas
11 Yumurtalıklar
12 Regresif corpus luteum
13 Gelişen Foliküller

DİŞİ
ERKEK

14 Kabarcıklı yumurtalık folikülü
Yumurtalık Kesiti
15 Testis
16 Böbreküstü Bezleri
17 Tiroid
Tiroidin arkadan görünüşü
18 Paratiroid

dır, fakat görevleri başkadır). [*Ing.* Visceral arches; *Fr.* Arcs viscéraux]..

~ **zarı iltihabı**, *patol.* İçorganları saran karın zarının iltihaplanması. [*Ing.* Epiploitis; *Fr.* Épiploïte].

İç.organsal, b. s. *anat.* İçorganla ilgili. [*Osm.* Haşevî; *Ing.* Splanchnic, visceral; *Fr.* Splanchnique, viscéral, ale, aux].

☆ *Eşanl.* **splanknik**, **visseral** .

İç.ortam, ◘ Vücut ısısı

İç.patlatma, b.i. *fiz.* (a) Bir akışkanın, iç basıncı dış basınçtan çok düşük olan bir kaba aniden ve hızla girerek kabı parçalaması; (b) Etkilerini bir merkeze doğru hisseti tiren bileşik patlamaların tümü.

İç.patlatmalı, b. s. § ❶ *fonet.* İçpatlatmayı niteleyen; § ❷ Telâffuz sırasında ses borusu kapanan ve daha sonra da birdenbire açılmayan kapantılı *(ses).*

İç.plazma, b. i. *biy.* (a) Bir hücreli canlılarda, protoplazmanın *(hücre sitoplazmasının)* iç veya orta bölgesi; (b) Sitoplazmanın ektoplazma ile tonoplast arasında kalan ve granüler *(tanecikli)* yapı gösteren kısmı. [*Ing.* Endoplasm; *Fr.* Endoplasme].

☆ *Eşanl.* **endoplazm(a)**.

İç.püskürme, i. *jeol.* Derinlerden gelen mineral maddenin yeryüzüne erişmeden daha eski kayalar içine girerek yerleşmesi. [*Ing.* Instrusion; *Fr.* Instrusion]. ◘ **Lakolit.**

☆ *Eşanl.* **intrüzyon**.

içre, i. *esk.* § ❶ İç yan; § ❷ z. İçinde, arasında: «*Menendin yok cihan içre*». [*Ing.* In, within, interior, among, amongst; *Fr.* Dans, au dedans de, parmi].

İçrek*, s. § ❶ İçte kalan. § ❷ *fels.* (a) Yalnız vakıf olanlara öğretilen; (b) *(Örnekseme yoluyle)* Vakıf olmayanlarca anlaşılmayan bilgi veya eserler için kullanılır: *İçrek dil, içrek şiir.* [*Osm.* Batınî; *Ing.* Inner, esoteric; *Fr.* Ésotérique].

☆ *Eşanl.* **ezoterik**.

☆ *Kars.* **dışrak**.

~ **öğretim**, *fels.* Eski çağlarda felsefe okulları içinde ayrıca yetişmiş, olgun öğrencilere yapılan öğretim. [*Ing.* Esoteric instruction; *Fr.* Enseignement ésotérique].

İç.salgı, b. i. *biy.* Vücuttaki salgı bezlerinin doğrudan doğruya kana karışacak şekilde çıkardıkları salgı. [*Ing.* Internal secretion; sécrétion interne].

☆ *Eşanl.* **endokrin**.

~ **bezi**, *biy.* Salgıları bir boşaltım kanalı yerine doğrudan doğruya kana karışan bezlere verilen ad. [*Ing.* Endocrine gland; *Fr.* Glande endocrine, glande à sécrétion interne].

☆ *Eşanl.* **endokrin bez**.

İç.salgı.bilim*, b. i. *tıp.* İçsalgı bezlerini inceleyen bilim dalı. [*Ing.* Endocrinology; *Fr.* Endocrinologie].

☆ *Eşanl.* **endokrinoloji**.

İç.salgı.bilimsel*, b. s. İçsalgıbilimle ilgili. [*Ing.* Endocrinologic; *Fr.* Endocrinologique]

☆ *Eşanl.* **endokrinolojik**.

İç.savaş, b. i. ◘ **Savaş**.

İçsel*, s. *fels.* § ❶ İçle ilgili, içe ait. [*Osm.* Dahilî; *Ing.* Internal; *Fr.* Interne]. § ❷ *psik.* Açlık, susuzluk, ağrı gibi yerleri üstlerinin berisinde olan *(duyumlar).*

~ **kontrol**, *psik.* Uygun veya doğru hareket etme duygusu veya bilincinin etkisi altında bir kimsenin kendi eylemleri üzerine kayıtlar veya kurallar koyması. *(Bu kontrol tarzı ,bir çocukluk veya gençlik idealizmini yansıtacağı gibi, olgun, kendi kendini disipline etmiş ve sorumluluğunu bilen bir yetişkin kişiliğinin özelliğini de teşkil edebilir).* [*Ing.* Internal control].

~ **motivasyon**, *psik.* Organizmanın içinde bulunan psikolojik itki ve amaçlar. [*Ing.* Internal motivation].

İç.ses, b. i. *gram.* Kelimenin önses ve sonsesi arasında kalan ses veya sesler: *Baş (b-a-ş), bekleyiş (b-ekleyi-ş), aralık (aralı-k), araba (a-rab-a)* örneklerinde olduğu gibi.

~ ~ **düşmesi**, *gram.* Kelime içindeki bir ünsüzün telâffuz edilmemesi, düşmesi: *aslan (< arslan); raslamak (< rastlamak)* gibi.

~ ~ **türemesi**, *gram.* Kelimenin aslında bulunmayan bir ünlü veya ünsüzün telâffuzda ortaya çıkması: *hıristiyan (< hristiyan) tiren (< tren); asıl (< asl); vakıf (< vakf) v.b.).*

İç sesler, ç. b. i. *müz.* Türetici temel sesten elde edilen seslerin, dış seslerin *(en pes ve en tiz sesler)* arasında kalan sesleri *(veya partileri)* belirten terim.

İç.sıvı, b. i. *zool.* İçkulağın zar boşluğunu dolduran ve denge taşlarını asıltı halinde tutan albüminli sıvı. [*Osm.* Lenfâyi dahilî; *Lat. Endolympha; Ing.* Endolymph; *Fr.* Endolymphe].

☆ *Eşanl.* **endolenf**, **içlenf**, **içkulak sıvısı**.

İç.solunum, b. i. *zool.* Vücut sıvısı ile dokular arasında olan gaz değişimi. [*Ing.* Internal respiration; *Fr.* Respiration intérieure].

İç.süsleme, b. i. *san.* ◘ **içdekorasyon**.

İç.şev, b. i. *ins.* Dışta düşey, içte ise, kalınlığı aşağıdan yukarıya incelenecek şekilde eğik olan duvar. [*Ing.* Inner slope].

İç.taksimat,-tı, b.i. *mim.* Bir binanın oda ve sofalarıyle dahilî kısımlarının düzeni. Bu evin iç taksimatı fenadır denilince odalar iyi bölüştürülüp düzenlenmiş ve kullanışlı değildir anlamı anlaşılır. [*Ing.* ve *Fr.* Distribution].

İçten*, s. § ❷ *psik.* Gerçekten duyulan ve hissedilen, yapmacıktan uzak: *İçten bir dilek. Bizim dostluğumuz içtendir.* [*Osm.* Samimî; *Ing.* Intimate, sincere; *Fr.* Intime, sincère]. ☆ *Yak. anl.* **yürekten**, **candan**, **içeği**, **hissederek** ,**deruni**, **duyarak**; ☆ *Karş.* **dıştan**, **yapmacık olarak**, **sahte**, **gayrisamimi**; § ❸ *mat.* İki daireye teğet olan ve daireleri ters taraflarda bırakan doğru için kullanılır. § ❹ z. İçeriden, arasından: *Amaçları, bizi içten yıkmak.* [*Osm.* Dâhilen; *Ing.* Inwardly, internally; *Fr.* Interieurement].

~ **büyüme**, *biy.* Canlı varlıkların, eski dokuların arasına yenilerini katarak içteki birikimle kütlesini artırma sekli. *(Yeni unsurları yüzeyde biriktirerek büyümenin karşıtıdır).* [*Ing.* Endogeny; *Fr.* Endogenèse].

~ **evlenme**, *sosy.* Bir toplum erkeklerinin başka toplum kadınlarıyle evlenme yasağı. [*Ing.* Endogamy; *Fr.* Endogamie].

☆ *Eşanl.* **endogami**.

~ **geçirmek**, *dey.* Dışarı vurmadan düşünmek.

~ **gelme**, *dey.* Hiç bir gizli duyguya, hesaba kapılmadan, elinde olmadan, içgüdüyle.

~ **içe**, *dey.* Gizli gizli, belli etmeden, gizlice. [*Ing.* Secretly, underhandedly; *Fr.* Sournoisement]].

~ **konuşma** ,*psik.* Sözleri veya cümleleri zihinde üretme. [*Ing.* Endophasia; *Fr.* Endophasie, parole, intérieure].

☆ *Eşanl.* **endofazi**.

~ **konuşmak**, *fels.* Hareket, işitme veya her ikisiyle ilgili hayalleri zihinde sıralamak, kendi kendine konuşmak.

~ **pazarlık**, *dey.* Gizli hesapları olma.

~ **yanma**, *otom.* Yakıtın kapalı bir bosluk içinde yanması. [*Osm.* Dahilî ihtirak; *Ing.* Internal combustion; *Fr.* Combustion interne].

~ **yanmalı motor**, *otom.* Yakıtı silindirin içinde tutuşturarak mekanik enerji meydana getiren motor. [*Osm.* Dahilî İhtiraklı motor; *Ing.* Internal combustion motor; *Fr.* Moteur à combustion interne].

İçtenlik*,-ği, i. İçten olma hali, içten davranış: *Sözlerime inanın içtenlikle söylüyorum.* [*Osm.* Samimiyet; *Ing.* Sincerity; *Fr.* Sincerité].

İç.tepi*, b. i. *psik.* ve *psiky.* İnsanları ortak eylemlere iten veya onlardan koruyan fizyolojik eğilim; Bir iş yapmak için duyulan zorlu ve karşı gelinemez istek. Üzerinde düşünülmeden iradenin denetiminin zayıf olduğu bir eylem eğilimi. Genel olarak bir biyolojik kuvvetten doğar *(açlık, cinsellik, saldırganlık) gibi, önüne geçilemeyen şiddetli hareketlerle kendini gösterir).* [*Osm.* Ilca; *Ing.* Impulse, impulsion; *Fr.* Impulsion]

☆ *Yak. anl.* **itme**, **itinç**.

~ **saplantı**, *psikopatol.* Bir hastada, saplantı halinde yerleşmiş bir düşüncenin, uzun bir iç mücadele sonunda birdenbire eyleme geçmesi. *(Hasta bu saplantıyı gülünç, din ve törelere aykırı veya suç saydığı halde, gerçekleşmesinden büyük bir rahatlık duyar. /SAPLANTI İÇTEPİ de denir/. Bu içtepi saplantılar, daha çok cinsel alanda teşhir hastalığı/ görülür, bununla birlikte başka alanlarda da /intihar, sevilen bir insanın öldürülmesi, hırsızlık/ görülebilir. Özellikle psikastenide ve saplantılı nevrozda ortaya çıkar. /Yorgunluk ve alkol de hastalığı kışkırtıcı sebeplerdir/).* [*Ing.* ve *Fr.* Impulsion obsession, obsession - impulsion].

İç.ters, b. s. *mat.* ◘ **Açı**.

~ **açı**, *mat.* ◘ **Açı**.

İç.ticaret.-ti, b. i. *cogr.* Bir ülkenin sınırları içindeki alış veriş. [*Osm.* Ticaret-i dahiliye, dahilî ticaret; *ing.* Inland trade, home trade, internal commerce, domestic commerce; *Fr.* Commerce interieur].

içtihadî, /içtihadî/, s. *esk.* İçtihatla ilgili.

içtihat.-dı /içtihât/, i. ç: **içtihadât**. *Osm.* < *Ar. cehd* > *ictihâd.* § ❶ Bir kimsenin bir şey hakkındaki görüşü, özel görüş, telâkki, görüş açısı, anlayış, noktai nazar: *Benim içtihadım böyledir;* [*ing.*-ve *Fr.* Opinion]. § ❷ *esk.* Büyük güç harcayarak çalışıp çabalama, gayret etme; § ❸ *sosy.* ve *fels.* Islâm hukukunda kur'an, sünnet, icma ve kıyas esaslarına göre hukuk sorunlarını yorumlama gücü: *Sünnilerce (ehli sünnet olanlarca) içtihat kapısı (babı içtihad) kapalıdır, denir.* [*Ing.* Juridical interpretation; *Fr.* Interprétation juridique]; § ❹ *huk.* (a) Herhangi bir hukuk uyuşmazlığı halinde, mahkemelerce verilen kararlar. Özellikle yargıtay içtihatları önem taşır; (b) Kanunda veya örf ve âdet hukukunda, uygulanacak kuralın açıkça ve tereddütsüz olarak bulunamadığı konularda, hâkimin veya hukukçunun fikri faaliyetinin sonucu: *Kazaî içtihat. İlmî içtihat;* (c) Fıkıh terimi olarak belirli bir kaziye veya bir kanun hükmü üstüne kişisel bir görüşü belirtmek için gösterilen üstün çaba. [*Ing.* Jurisprudence, statue law, complied precedents; *Fr.* Jurisprudence]: ◉ **içtihatları birleştirme kararı**, *ikt.* Yargıtaydan, benzer olaylar için değişik kararlar çıktığı takdirde, müracaat üzerine veya resen, yargıtay genel kurulunun toplanması ve olayı inceleyerek verdiği kesin ve son karar [*Osm.* Tevhid-i ictihad kararı]

içtima.-ı /içtimâ/, ç: **içtimaât**. *Osm.* < *Ar. cem* > *ictimâ. esk.* § ❶ *huk.* (a) Toplantı, kurul ,dernek ,şirket gibi teşkilâtlanmış toplulukların tüzüklerine göre yaptıkları toplantılar; (b) Toplanma. Bir kimse birkaç suçtan dolayı mahkûm edilirse, verilen cezalar özel usule göre toplanır. [*Lat. Congregatio, conventus, coetus; ing.* Meeting, general meeting; *Fr.* Reunion, assemblée générale]. § ❷ *ask.* Askerlerin silâhlı ve tam donatımlı olarak toplanmaları; § ❸ *astr. esk.* İki veya daha fazla gökcisminin **merkezlerinin** aynı tutulum boylamında olması. ◘ **Kavuşum**; ◉ ~ ı **ceraim**, *huk.* Suçların toplanması; ◉ **âdî** ~, *huk.* Kanun ve tüzüklerin gösterdiği önceden belli zamanlarda yapılan içtimadır; ◉ **fevkalâde** ~, *huk.* Herhangi bir kurul, dernek veya şirketin ,hükümetin veya idare meclislerinin denetçilerinin veya belli adette üyenin isteğiyle yapılan olağanüstü toplantılar; ◉ **fikrî** ~, *huk.* Bir fiilin kanunun çeşitli hükümlerini ihlal etmesi halinde meydana gelir. Fikrî içtimada suçlu fiil ile ihlâl edilen kanun hükümlerinden en ağır cezayı gerektirene göre cezalandırılır. [*Fr.* Cumul idéal]. ☆ *Eşanl.* **câlî içtima**, **kâzip içtima**. ◉ **gerçek** ~ *huk.* İçtimaa dahil olan fiillerin herbiri bağımsız suç teşkil ederler. [*Fr.* Cumul d'infractions, cumul de délits, concours d'infractions, cumul réel]; ◉ **hukukî** ~, *huk.* En ağır olan cezaya diğerlerinin kanunun tayin edilen oranda bir miktarının eklenmesini gerektirir. Türk Ceza Kanununun esas itibariyle kabul ettiği bu sonuncu sistemdir. [*Fr.* Cumul juridique, système de l'aggravation].

~ **devresi**, *ikt.* Toplantı dönemi.

~ **emniyet**, *ikt.* ◘ **Sosyal güvenlik**.

~ **etmek**, Toplanmak. [*Ing.* To assemble, to meet; *Fr.* S'assembler, se rassembler, se réunir].

~ **fasılalı**, Ara verme.

~ **hürriyetî**, *huk.* ◘ **Toplantı hürriyeti.**

içtimaî /içtimâî/, s. *Osm.* < *Ar. cem* > *içtimâi. esk.* Toplanmaya, cemiyet hayatına ait, toplulukla, toplumla ilgili. [*Ing.* ve *Fr.* Social].
☆ *Eşanl.* **toplumsal, sosyal.**
~ **ilimler,** ◘ **Sosyal bilimler.**
~ **muavenet,** ◘ **Sosyal yardım .**
~ **nizam,** ◘ **Toplum düzeni, kamu düzeni**
~ **servet,** *ikt.* Bir memleketin sahip olduğu maddî ve manevî servetler. [*Ing.* Social wealth].
~ **sıhhat ve muavenet hukuku,** *huk.* İç İdare hukukunun teşvik, nezaret, murakabe fonksiyonlarıyle ilgili kısmına giren her türlü sağlık kuruluşlarını, depolar, yiyecek, içeceği, satış yerlerini ve şekillerini kontrole ait bütün hükümlerle genel sağlığın korunmasına yarayan her türlü kanun, düzen ve esaslar. *(İşçilerin hayat ve sağlıklarının korunmasına, kadın ve çocukların istismar edilmelerini önlemeye, fakir, kimsesiz, yetim, yoksul ve dulları himayeye, hastalık, kaza, sakatlık sigortaları, hastahaneler ve hasta sandıkları tesisine. İşsizlere iş bulmaya v. b. ne ait bütün hükümler de bu hukuka girer).* [*Fr.* Législation sur l'hygiene de l'assistance sociale].
~ **sigortalar,** *huk.* ◘ **Sosyal sigortalar.**

içtimalleşmek, *mec.* f. ◘ **Sosyalleşmek.**

içtimailik,-ği, f. ◘ **Sosyalizm.**

içtimaiyat,-tı /içtimâiyat/, i. *Osm.* < *Ar. içtimâiyât. esk.* ◘ **sosyoloji.**

içtimaiyatçı, i. *esk.* ◘ **Sosyolog.**

içtimaiyûn, ç. i. *esk. İçtimaiyatçı*'nın çoğulu.

içtinap,-bı /içtinâp/, i. *Osm.* < *Ar. ictinâb esk.* Sakınma, çekinme, kaçınma. [*Osm.* İhtiraz; *ing.* Refraining; abstaining, abstention; *Fr.* Abstention].
~ **etmek,** Bir şeyden kaçınmak, çekinmek, sakınmak: *Şüpheli işlerden içtinap eder.* [*Ing.* To abstain, avoid; *Fr.* Eviter, abstenir].

iç.türeme*, b. i. *gram.* Kelimenin aslında bulunmayan bir ünlünün veya bir ünsüzün içseste belirmesi: *kral (k-ı-ral), spor (s-i-por), staj (s-i-taj), (emr) emir, (hükm) hük-ü-m, (azm) az-i-m, tüfek (tüfen-k) v.b.* [*Ing.* Epenthesis; *Fr.* Epenthèse].
☆ *Eşanl.* **araya sokulma, epentez.**

iç.tüzük*,-ğü, b. i. Bir kuruluş, meclis, kurum v.b. nin içişlerini düzenleyen tüzük. [*Osm.* Dahilî nizamname *Ing.* Internal regulations, standing orders; *Fr.* Réglements intérieur].

iç.ulama, b.i. *istat.* İstatistiksel araştırmalarda, genellikle, bilinen iki değer arasına düşen değer veya değerleri hesaplama.

iç.ulaştırma, b. i. *coğr.* Bir ülkedeki her türlü taşıt ve ulaştırma. [*Osm.* Münakalât-ı dahiliye, dahilî münâkale; *Ing.* Inland trafic; *Fr.* Circulation intérieure].

iç.yağı, b.i. Kasaplıkta geviş getiren hayvanların karın boşluğundan çıkarılan yağ. [*Ing.* Suet; *Fr.* Suif].

iç.yan, b. s. *anat.* Vücut eksenine göre yön belirtmek için kullanılır. [*Osm.* Canib-i ünsî; *Lat. Medialis; Ing.* Medial; *Fr.* Medial,--ale].
☆ *Eşanl.* **mediyal.**

iç.yapı, b. i. § ● *bot.* Bitkilerin iç yapılış şekli. [*Osm.* Bünye-i dahiliye; *Ing.* Internal structure; *Fr.* Structure interne]; § ❷ *psik.* Parçalardan meydana gelen bütün.

iç.yarı.çap,-pı, b. i. *mat.* Düzgün bir çokgenin içine ve bütün kenarlarına teğet olacak şekilde çizilen dairenin yarımçapı. [*Osm.* Nasıf kutr-u kaim; *Ing.* Apothem; *Fr.* Apothème].
☆ *Eşanl.* **apotem.**

iç.yönetmelik,-ği, b.i. *huk. İç* tüzüklerin hükümlerini açıklamak, bunların uygulanmasında memurlara kılavuz olmak üzere ilgili bakanlık ve dairelerce düzenlenen objektif kurallar. [*Osm.* Dahilî talimatname; *Ing.* Internal regulation; *Fr.* Reglement interne].

iç.yüz.-zü, b. i. Herkesçe bilinmeyen veya anlaşılmayan ve görünenden büsbütün başka olan durum, neden veya nitelik: *Bu işin içyüzü anlaşılamadı, Bunun içyüzünü anlayamadım.* [*Ing.* The inside story, the real truth, the inner meaning; *Fr.* Le secret d'une affaire].

İç.zar, b.i. *bot.* Çiçektozunu saran iki zardan içte olanı. [*Osm.* Gışa-i dahilî-i gubâr-ı tâl'i; *Ing.* Inner membrane; *Fr.* Intine].
☆ *Kars.* **dışzar.**

iç.zehirlenme, b. i. *fizyol.* ◘ **Zehirlenme.**

İd /îd/, i. ç: **a'yâd.** *Osm.* < *Ar. esk.* ◘ **Bayram.**

îda /îdâ/, i. *Osm.* < *Ar. vedia. esk. huk.* Vedia akti. Bir şahsın başka bir kimse tarafından verilen bir şeyi kabul ve onu emin bir yerde saklamaya taahhüt etmesidir. Ücret konuşulmamışsa veya durum gerektirmiyorsa saklayan ücret isteyemez. O şeyi bırakana mudi, saklamayı kabul edene müstevdi denir. [*Lat.* Depositum; *ing.* Deposit, bailment, *Fr.* Dépot, garde, consignation].

ida Dağı, öz. i. *esk. coğr.* § ❶ Eskiçağ'da Anadolu'nun Misya bölgesinde bir sıradağ *(bugünkü Kaz Dağı)* Ganymedes ve Paris efsaneleriyle ün kazanmıştır. § ❷ Girit adasının merkezindeki bir dağ. Bastanrı Zeus'un bu dağın mağaralarından birinde doğduğu söylenir.
☆ *Eşanl.* **ide.**

idadî /idâdî/, b. i. *Osm.* < *Ar. Ar. esk.* Eskiden aşağı yukarı lise derecesindeki okullara verilen ad. [*Ing.* Preparatory school; *Fr.* Préparatoire].

idam /i:dam/, i. *Osm.* < *Ar. adem.* § ❶ Bir kimseyi kanun gereğince öldürme. [*Ing. (Death by)* Hanging; *Fr.* Pendaison]. § ❷ Ölüm cezası; [*Ing.* Capital punîshment; *Fr.* Peine de mort, peine capitale]; § ● *huk.* Ölüm cezasına mahkûm olan kimse hakkında uygulanan infaz işlemi. [*Ing.* Execution; *Fr.* Exécution].
~ **cezası,** ◘ **idam².**
~ **etmek,** Verilen ölüm cezası hükmünü yerine getirmek. [*Ing.* To execute, put to death, to hang; *Fr.* Executer].

idame /idâme/, i. *Osm.* < *Ar. devâm. esk.* Sürdürme, devam ettirme: *O bugünkü yaşayışını idameden başka bir şey düşünmez.* [*Ing.* Extension, prolongation; *Fr.* Action de faire durer, de prolonger, de conserver, maintient].
~ **etmek,** Devam ettirmek, muhafaza etmek, sürmek, sürdürmek, öylece tutmak [*ing.* To prolong, extend, to preserve, perpetuate; *Fr.* Faire durer, maintenir, prolonger, garder, ne pas, changer, conserver].

idare /idâre/, i. *Osm.* < *Ar. devr.* § ❶ *sosy.* Bir işi veya bir iş organlaşmasını çekip çevirme, yönetme: *Bir işi idare, makineyi, dükkânı, evi idare.* [*Ing.* Management; *Fr.* Gestion]. ☆ *Eşanl.* **yönetme, abrama.** § ❷ *huk.* Belli bir amaca yönelmiş bir teşkilât bütünü ile fonksiyonu: *İl idaresi valiye aittir. Yurt idaresi. İdare memuru. İdare âmiri.* [*Ing.* ve *Fr.* Administration]. § ❸ Tutum, israf etmeyiş: *Bir şeyi idare ile kullanmak. İdareli olsa aylığı yetişecek.* [*Ing.* Economizing; *Fr.* Economie]. § ❹ Memleket işlerinin yürütülmesi, kamuya ilişkin hizmetlerin tümü: *İdare alt üst olur. İdareyi eline almıştı.* § ❺ Bir kuruluşun yönetildiği yer: *Hoş geldin kızım, idareden şimdi haber verdiler.* [*Ing.* ve *Fr.* Direction, administration]. § ❻ Bir kurumun işlerini yürüten kurul: *İdarenin aldığı bir kararla işine son verildi.* § ❼ Tutumlu davranarak ancak gerektiğinde harcamada bulunma. § ❽ Küçük gaz lambası: *Yusuf idareyi öbür eline alarak Muazzez'i kolundan tuttu: «Gel bakalım, oturup konuşalım!» dedi.* [*Ing.* Nightlight; *Fr.* Lampe à pétrole]. § ● Disiplin, yönetim. ⊙ ~ **nin hususi malları,** *ikt.* Kamu tüzel kişilerinin özel malları. Kamu tüzel kişilerinin gerçek kişiler gibi sahip oldukları ve idare ettikleri kamu malları. ⊙ ~ **nin mesuliyetsizliği,** ◘ **Yönetimin sorumsuzluğu.** ⊙ ~ **nin mukavelaleri,** İdarenin taraf olduğu sözleşmenin tümüne denir. ⊙ ~ **sini bilmek,** Yerine göre ve tutumlu bir şekilde harcama yapmak. [*Ing.* To live economically]. ⊙ **amme** ~ **si,** *huk.* ◘ **Kamu idaresi.** ⊙ **ateş** ~ **si,** *ask.* ◘ **Ateş.** ⊙ **çiftlik** ~ **si,** *trm.* ◘ **Çiftlik.** ⊙ **emanet** ~, *huk.* ◘ **Emanet.** ⊙ **faal** ~, *huk.* ◘ **Faal.** ⊙ **fener** ~ **si,** *den.* **Fener.** ⊙ **hali saha** ~ **si,** *trm.* ◘ **Halî.** ⊙ **hususi** ~, *huk.* ◘ **Hususî** ⊙ **iflâs** ~ **si,** *huk.* ◘ **iflâs.** ⊙ **inşaatın emaneten** ~, *huk.* ◘ **Emanet.** ⊙ **otomatik** ~, *sibern.* İnsana ihtiyaç olmadan sağlanan idare.
~ **âmiri,** İdare namına tek başına irade izhar ederek icraî karar alma yetkisine sahip bulunan idare makamı. [*Ing.* Chief of administration; *Fr.* Chef d'administration].
~ **bezi,** *esk.* İkipamuk bir ipek olarak dokunulmuş telli bir çeşit bezin adı. [*Ing.* A kind of cheap and coarse cloth].
☆ *Eşanl.* **hitalî.**
~ **bölgesi,** § ❶ Fransa'nın bir vali ile bir genel kurul tarafından yönetilen mahallî yönetim bölümü. § ❷ Bazı ülkelerin yönetim bölümleri.
~ **edebilmek,** Çekip çevirebilmek.
~ **edenler,** *huk.* (a) Esas teşkilât bakımından devlet kuvvet ve iktidarını elinde tutan ve hâkimiyeti izhar edenler. Büyük Millet Meclisi ile Bakanlar Kurulu bu kategoriye girer; (b) Dar anlamda, idarî makamlar ve otoriteler gibi, bir kamu hizmeti sevk ve idare edenler. [*ing.* Administrators; *Fr.* Gouvernants, administrateurs].
☆ *Eşanl.* **yönetenler, yöneticiler.**
~ **edilenler,** *huk.* Yönetilenler. Vatandaşlar. Devlet teşkilât ve yürütme organları karşısında bulunan, kamu hizmetlerinden yararlanıcı durumda olan fertler. [*Lat. Civis, imperio subiectus; ing.* Governed; *Fr.* Gouvernés, administrés].
~ **etmek,** *dey.* § ❶ Bir işi çekip çevirmek, yönetmek. [*Ing.* To manage *(a business etc); Fr.* Administrer, gérer]. ☆ *Eşanl.* **yönetmek.** § ❷ Tutumlu davranmak; tutumlu kullanmak: *Paranızı idare ederseniz, kimseye muhtaç olmazsınız.* [*Ing.* To economize, to save; *Fr.* Economiser]. § ❸ Bir işi örtbas etmek, göz yummak. § ❹ Yetmek, yetişmek: *Bu ekmek idare etmez, daha almalı.* [*Ing.* To suffice; *Fr.* Suffire]. ☆ *Eşanl.* **kâfi gelmek.** § ❺ *(Alışverişte)* Kurtarmak: *Bu kumaşı yirmi liraya veremem; idare etmez.* ☆ *Eşanl.* **elvermek.** § ❻ Tutumlu hareket ederek israftan kaçmak, kıt kanaat geçinmek: *Bu parayla idare etmek zor.* [*Ing.* To save, to be sparing, to use economically; *Fr.* Ménager].
~ **fitili,** Geceleri yatak odalarını aydınlatmak için yakılan fitilin adı. *(Bu fitil, içinde zeytinyağı bulunan küçük bir tabak içine konarak yakılırdı. Küçük petrol lambalarına idare kandili veya lambalar adı verildiği için fitil bu adı almıştır).*
~ **hesabı,** *mal.* ◘ **Hesap.**
~ **heyeti,** İllerde valilerin, ilçelerde de, kaymakamların başkanlığı altında, idarî, istişarî ve kazaî yetkilere sahip olmak üzere oluşan kurullar. [*ing.* Board of management or directors; *Fr.* Conseil d'administration].
☆ *Eşanl.* **yönetim kurulu.**
~ **hukuku,** İdarenin teşkilâtını düzenleyen, kamu gücünü kullanarak yürüttüğü faaliyet ve ilişkilerini belirleyen kuralların tümü. [*Ing.* Administrative law; *Fr.* Droit administratif].
~ **kandili,** *huk.* ◘ **İdare lambası.**
~ **komitesi,** *huk.* (a) Anonim şirketlerde, bankalarda yönetim kurulu karşılığı olarak kullanılır. (b) Bazen de yönetim kurulunun denetimi altında; kendi arasından seçtiği daha az üyeli kurullar için kullanılır. [*Ing.* Administrative committee; *Fr.* Comité administratif].
~ **lambası (kandili),** Eskiden yatak odalarını aydınlatmak için kullanılan, elde gezdirilebilen ve az ışık veren petrol lambası. [*Ing.* Night-light; *Fr.* Veilleuse].
~ **makamları,** *huk.* İdarenin emretmek, yürütücü kararlar vermek güç ve yetkilerini taşıyan organları. [*Ing.* Administrative authorities; *Fr.* Autorites administratives].
~ **meclisi,** *huk.* ◘ **Yönetim kurulu.**
~ **mesuliyeti,** *huk.* İdarenin, hâkimiyetine dayanarak yaptığı tasarruf ve fiillerden dolayı sorumluluğu. *(İdare de, kamu hizmetleri görülken veya özel mallarını yönetirken,*

tasarruf ve fiilleriyle üçüncü şahıslara zarar verirse, bu zararlardan dolayı zarar ziyan ödemekle yükümlüdür) [*Ing.* Responsibility of the administration; *Fr.* Responsabilite de l'administration].

☆ *Eşanl.* **idarenin sorumluluğu.**

~ **şamdanı**, Artık mum parçalarını yakmaya yarayan bir çeşit şamdan.

~ **teşkilâtı**, *huk.* Devletin idare fonksiyonunu gören uzuvları ve teşkilâtı, idarî görevler yapan diğer kamu idareleri ve müesseseleri. *(Türkiye'de idare teşkilâtı, merkez teşkilâtı, merkezin yurda yayılmış teşkilâtı, il, ilçe, nahiyeler ve belediye idareleridir).* [*Ing.* Administrative organisation; *Fr.* Organisation administrative].

idamlık,-ğı, s. ve i. § ❶ Ölüm cezasına çarptırılmış olan *(kimse): Bir idamlık Ali vardı, asıldı.* § ❷ Ölüm cezası gerektiren: *İdamlık suç.*

idarece, z. Idare tarafından, idare yönünden. ~ **takdir usulü**, *mal.* Vergi idaresince vergi matrahının tek taraflı olarak takdir ve tespiti.

idareci /idâreci/, i. § ❶ Idare eden, yöneten kimse; Ülkenin yönetimiyle ilgili görevli. [*Ing.* Administrator; superintendant manager, directeur; *Fr.* Administrateur, menager, ,-ere, directeur,-trice]. ☆ *Eşanl.* **yönetici.** § ❷ s. Yönetici gücü olan, yönetim gücü yüksek; becerikli *(kimse): İdareci adamdır.* [*Ing.* A good manager or organizer; *Fr.* Organisateur].

idarecilik,-ği, i. Idareci olma hali, yöneticinin görevi. [*Ing.* Organization; *Fr.* Organisation].

idare.hane /idârehâne/, b. i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ *idâre* + *Fars. hâne.* Gazete, dergi gibi yayınların yazı işlerine bakılan yer: *Gazete idarehanesi. Şirket idarehanesi.* [*Ing.* ve *Fr.* Office]. ☆ *Eşanl.* **yönetim yeri.** § ❷ Bir işi ve kurumu yönetenlerin toplu olarak bulundukları yer. [*Ing.* Department; *Fr.* Departement, service]. ☆ *Eşanl.* **daire.** ◉ **gazete ~ si.** ◘ **Gazete.**

idarei.maslahat /idâreimaslahat/, b. i. *Osm.* < *Ar.* Bir işi sağlam bir temele oturtmadan bir işi iyi kötü yoluna koymak. [*Ing.* Makeshift; *Fr.* Action de parler à un inconvenient, de sauver la situation].

☆ *Eşanl.* **oluruna bağlama.**

~ **etmek**, Idareimaslahatla hareket etmek. [*Ing.* To manage somehow or other, to make the best of a matter].

~ **politikası**, *dey.* Yatıştırma politikası [*Ing.* Policy of *(of a business)*].

idarei.maslahatçı, s. ve i. Bir işin esaslarını ele almadan iyi kötü yoluna koyan: *İdareimaslahatçılar esaslı devrim yapamazlar.*

idareli /idareli/, s. § ❶ Idare etmesini bilen: *İdareli müdür.* [*Ing.* Managing]. ☆ *Eşanl.* **çevrimli.** § ❷ Tutumlu: *İdareli bir kadın.* [*Ing.* Economical, thrifty, sparing; *Fr.* Econome, menager,-ere]. ☆ *Eşanl.* **muktesit.** § ❸ Tutuma elverişli: *İdareli bir soba.* [*Ing.* Economical; *Fr.* Economique]. ☆ *Eşanl.* **ekonomik, az masraflı.**

idaresiz /idaresiz/, s. § ❶ *(Yönetimde)* gevşek, beceriksiz *(kimse).* [*Ing.* Unable to manage, incompetent, inefficient; *Fr.* Incompetent,-ente, inhabile, incapable, insuffisant,-ante inefficace]. § ❷ Tutumsuz. [*Ing.* Wasteful, uneconomical; *Fr.* Qui ne fait pas d'economie, dépensier,-ere, prodigue].

idaresizlik,-ği, i. § ❶ Idarede beceriksizlik. [*Ing.* Incompetence, inefficiency, lack of management; *Fr.* Mauvaise administration, incompétence, insuffisance, inefficacité mauvaise gestion]. § ❷ Tutumsuzluk. [*Ing.* Prodigality, lavishness; *Fr.* Prodigalité].

idareten, z. *esk.* § ❶ Idare ederek, işin gelisine göre hareket ederek. [*Ing.* As a makeshift, as a temporary measure]. § ❷ *huk.* Memuru, bulunduğu statüden kesin olarak çıkarmaya yönelen ve idare âmirleri tarafından yapılan işlemlere denir.

idarî /idârî/, s. *Osm.* < *Ar.* Idare işleriyle ilgili, yönetimle ilgili: *İdarî mesele.* [*Ing.* Administrative; ministerial; *Fr.* Administratif,-ive, ministériel, gouvernemental].

~ **ayni hak**, *huk.* Kişinin kamu malları üzerinde, kamu yararına mâni olmamak şartıyle elde edeceği *(Geçici tutmalar ve imtiyazlar gibi)* yetkiler. *(Bu yetkiler kişi için kamu malları üzerinde ayni hakka benzer bir durum doğurur. Ancak bu şekil ayni haklar, medeni hukuktaki ayni haklardan esaslı şekilde ayrılırlar. İdare kamu yararı gerektiğinde bu yetkileri daima geri alabilir. Ancak hakkın sahibi bazı hallerde bir tazminat isteyebilir).*

☆ *Eşanl.* **idarî nesnel hak.**

~ **bölgeler**, *huk.* ve *sosy.* Her toplumda bulunan yönetim bakımından merkeze az veya çok sıkı olarak bağlı ve dereceli yönetim bölgeleri. [*Ing.* Administrative regions; *Fr.* Régions administratives].

~ **dâva**, *huk.* Idarî eylem, işlem ve sözleşmelerden doğan uyuşmazlıklar sebebiyle idarî yargı mercileri önünde açılan davalara verilen ad. Idarî davalar üç şekilde olur: (a) Kazaî kâmile tâbi davalar; (b) Iptal davası; (c) Tefsir davası. [*Ing.* Administrative case or litigation; *Fr.* Proces administratif].

~ **denetim**, *huk.* Idare makamları ile işlem ve eylemleri üstünde merkezî idarenin, yargı yoluna gidilmeksizin, idarî yetki ve usulleri kullanarak yaptığı denetime verilen ad. [*Ing.* Administrative controle, supervision; *Fr.* Contrôle administrative].

☆ *Eşanl.* **idarî murakabe.**

~ **faaliyet**, *huk.* Devletin ve kamu tüzel kişilerinin, devlet düzeni çerçevesi içinde, yargısal nitelikte olmamak üzere yaptıkları faaliyetler.

~ **fiil**, *huk.* Idarenin, idare fonksiyonunu yerine getirirken yaptığı hareketlere, aldığı tutuma veya nitelikleri dolayısıyle verdiği zararlardan sorumlu tutulduğu olaylara verilen ad. [*Ing.* Administrative action; *Fr.* Action de l'administration, action administrative, operation administrative].

~ **güç**, *otom.* ◘ **Güç.**

~ **ihtilâf**, *huk.* Kamu idareleriyle veya müesseseleriyle fertler arasında, kamu hizmetleriyle ilgili fiil ve tasarruflardan dolayı çıkan ve idarî kazanın yetki sahasına giren anlaşmazlıklar. *(Aynı şekilde, kamu tüzel kişileri arasında, idarî vesayet ve yetkilerinin kullanılması yüzünden çıkan anlaşmazlıklar da idarî ihtilâf olur ve idarî kaza mercilerinde halledilir).* [*Ing.* Administratif dispute; *Fr.* Differend administratif].

~ **ilimler**, Iyi ve verimli bir devlet idaresine kavuşabilmek amacıyle, bu faaliyete katılan personelin, sosyal, kültürel, ve hattâ coğrafi menselerini inceleyerek, yönetilenlerin kanaatlerini, baskı gruplarının etkisini araştıran bilimler. [*Ing.* Administrative sciences; *Fr.* Les Sciences administratives].

~ **inhisar**, *huk.* Posta, telgraf, telefon gibi genel hizmetlere ait olarak konulan tekel. [*Ing.* Administrative monopoly; *Fr.* Monopole administratif].

~ **irtifak**, *huk.* Kamu yararı amacıyle özel gayrimenkul üstünde yapılan sınırlamalara verilen ad. [*Ing.* Administrative easement, public purposes easement; *Fr.* Servitude administrative, restrictions de droit public à la propriete fonciere].

~ **işlem**, *huk.* Idarî makamların kamu hizmetlerini görmek için yaptıkları hukukî işlem ve tasarruflara verilen ad. *(Özelliği, idarî bir makam tarafından yapılmış olması ve kamu hizmetleriyle ilgili bulunmasıdır).* [*Ing.* Administrative act; *Fr.* Acte administratif].

~ **karar (işlem)**, *huk.* Idare makamlarını idare fonksiyonuyle ilgili konularda aldığı tek taraflı icraî kararlara verilen ad. [*Ing.* Administrative decision; *Fr.* Décision administratif].

~ **kaza ve mercileri**, *huk.* Idarî davalara bakmak ve anlaşmazlıkları hal yetkisine sahip merciler. *(Bu yetki, ya doğrudan doğruya kanunlarla özel olarak görevlendirilmiş kurullar tarafından, danıştay, vergi itiraz ve temyiz komisyonları, askerî yargıtay gibi kullanılır, ya da asli görevlerine ek olarak bu yetkiyi kullanan daireler tarafından yürütülür).* [*Ing.* Administrative jurisdiction; *Fr.* Contentieux administratif, juridiction administrative].

~ **mahkemeler**, *huk.* Türkiye'de idarî kaza teşkilâtına dahil mahkemeler, danıştay, il ve ilçe idare heyetleri, vergi itiraz ve temyiz komisyonları. *(Danıştay hem idarî kazaya dahil mahkemelerin temyiz mercii, hem de genel idare mahkemesidir. Askerlerin zat işleriyle ilgili ihtilâflar için kaza mercii askerî yargıtaydır. Birleşmiş Milletler idarî mahkemesi ayrı tabiyette yedi üyeden kuruludur. Her dâvada, üç vazife görür. Sekreterlik memurlarının keyfî ve haksız işlemlere uğramalarını önlemek için kurulmuştur).* [*Ing.* Administrative courts; *Fr.* Tribunaux administratifs].

~ **muamele**, *huk.* ◘ **Idarî işlem.**

~ **murakabe**, *huk.* Idarî denetim.

~ **nesnel hak**, *ikt.* Idarî ayni hak.

~ **para**, *ikt.* Üzerinde tedbir alınan para, hükümet tarafından fiyatları tespit maksadıyle tedavüldeki para hakkında bir takım tedbirler alınması. [*Ing.* Manager money].

~ **tahsis**, *huk.* Kamu mallarından veya devletin hüküm ve tasarrufu altındaki mallardan birinin kamunun yararına konularak kamu mülkleri arasına katılması veya bir kamu malının hangi yönden kullanılacağının tâyin ve tespiti. [*Ing.* Appropriation for administrative purpose; *Fr.* Affectation administrative].

~ **taksimat**, *huk.* Ülkenin idarece olan bölümleri: *(vilâyet, liva, kaza gibi).*

~ **tasarruf**, *ikt.* Idarenin yetkilerine dayanarak kamu yararı düşüncesiyle yaptığı **işlemler**, aldığı kararlar. [*Ing.* Administrative act; *Fr.* Acte administratif].

~ **teamül**, *huk.* Idarenin belli olaylarda belli şekilde hareket ederek meydana getirdiği teamül. [*Lat. Observatio; Ing.* Administrative custom; *Fr.* Usages administratifs, pratique administrative].

~ **vesayet**, *huk.* Idarenin bütünlüğünü sağlamak amacıyle, merkezin yerinden yönetim kuruluslarının bazı işlem ve eylemlerini denetleyebilmek konusunda sahip olduğu yetkiye verilen ad. [*Ing.* Surcision; *Fr.* Tutelle administrative].

~ **zabıta**, *huk.* Kamu düzenini korumak, devam ettirmek, iade etmek görevleriyle yükümlü ve askerî ile adlî kolluk dışında kalan tüm zabıta görev ve teşkilâtlarını kapsayan kuruluşa verilen ad. [*Ing.* Municipal police; *Fr.* Police administrative].

idbar /idbâr/, i. *Osm.* < *Ar. dübür. esk.* Düşkün olma hali. [*Ing.* Adversity, misfortune, a falling into disgrace; *Fr.* Adversite, disgrâce].

Eşanl. **düşkünlük.**

Karş. **ikbal.**

iddet,-**ti**, i. *Osm.* < *Ar. huk. esk.* Kocasından boşanan veya kocası ölen kadının tekrar evlenmek için beklemesi gereken süre. *(300 gün olarak sınırlanan bu süre doğurmakla kesilir).* [*Lat. Tempus luctus; Ing.* Period of gestation; *Fr.* Delai de viduite].

~ **müddeti**, *huk.* ◘ **iddet.**

iddia /iddiâ/, i. *Osm.* < *Ar. da'vâ.* § ❶ Israrla ileri sürülen, ortaya atılarak savunulan düşünce: *Bu adamın iddiası bana doğru göründü.* [*Ing.* Claim, assertion; plea, allegation, averment, contention;; *Fr.* Demande, revendication, reclamation, assertion]. ☆ *Eşanl.* **Sav.** § ❷ Kendinde olmayan bir yeteneği varmış gibi gösterme, taslama, bir davaya kalkışma: *Onda bilginlik iddiası var. Iddiasını ispat edecekmiş, onun şairlik iddiası tuhaftır.* [*Ing.* Pretention; *Fr.* Prétention]. § ❸ Dediğinde direnme: *Bu kadar da iddia olur mu?* [*Ing.* Obstinacy; *Fr.* Obstination, entêtement, opiniâtreté, ténacité]. ☆ *Eşanl.* **direnme, inatçılık.** ◉ ~ **ya tutuşmak (girmek, girişmek)**, *dey.* Karşıt iddialarla bahsa girişmek, birbirine ait iddialarla bahse

girişmek. [*İng.* To bet; *Fr.* Faire un pari, parier].

~ **etmek**, *dey.* § ❶ Bir davaya kalkışmak, haksız ve temelsiz olarak bir istek veya çalım ileri sürmek. [*İng.* To claim, pretend to assert; *Fr.* Affirmer, prétendre]. § ❷ Dediğinde direnmek, ısrar ve inat etmek: *Öyle sanıyorum ama iddia etmem.* [*İng.* To insist, to maintain, uphold; *Fr.* Soutenir].

~ **makamı**, *huk.* ◘ **Savcı**.

~ **olunan şey**, *huk.* Bir davada tarafların halledilmesini istedikleri şey. *(Davanın konusudur).* [*İng.* Object at issue: *Fr.* Objet de la demande].

☆ *Eşanl.* **netice-i talep, müddeabih, iddia**

~ **sistemi**, *huk.* Itham sistemi. Mahkemeler ancak iddia edilen veya iddianamede gösterilen fiil ve kişi hakkında karar verebilirler. [*İng.* Accusatory system; *Fr.* Système accusatoire].

iddiacı /iddiâcı/, s. § ❶ İddiasında haksız da olsa direnen: *İddiacı bir çocuk.* [*İng.* Dogmatic, persistent; *Fr.* Dogmatique, prétentieux,-euse]. § ❷ Inatçı. [*İng.* Obstinate; *Fr.* Entêté,-ée, obstiné,-ée, opiniâtre, têtu,-ue].

iddiacılık,-ğı, i. Dediğinde direnme hali. [*İng.* Persistence, persistency; *Fr.* Persistance].

iddialı /iddiâlı/, s. § ❶ Bir şeyler meydana getirdiğini ileri süren. Yüksek bir iddiası olan: *İddialı bir söz. İddialı bir kitap.* [*İng.* Assertive; *Fr.* Assertif,-ive]. § ❷ Münakasalı, itirazlı: *İddialı mesele.* [*İng.* Disputed, in controversy; *Fr.* Dispute]. ☆ *Eşanl.* **tartışmalı, münazaalı**.

iddia.name /iddiânâme/, i. *Osm.* < *Ar. iddiâ* + *Fars. nâme. huk.* Bir suçun işlenmesi halinde, cumhuriyet savcılığınca yapılan hazırlık soruşturması sonucunda, savcının ilk tahkikatı gerekli görmeyerek doğrudan doğruya davayı mahkemede açmak üzere verdiği yazı. [*Lat. Libellus accusatorius; İng.* Charge, indictment; *Fr.* Acte d'accusation].

iddiasız /iddiasız/, s. Herhangi bir iddiası olmayan. [*İng.* Unpretentious, simple, modest; *Fr.* Simple, modeste, sans prétention].

☆ *Eşanl.* **mahviyetli, mütevazi**.

iddiasızlık,-ğı, i. Iddiasız olma hali. [*İng.* Simplicity, modesty; *Fr.* Simplicité, modestie].

iddinal /iddihâl/, i. *Osm.* < *Ar. duhûl. esk.* Girme, dahil olma. [*İng.* Entering, entrance; *Fr.* Action d'entrer, entrée].

iddihar /iddihâr/, i. *Osm.* < *Ar. zahire. esk.* § ❶ Zahireyi kıtlıkta pahalı satmak için toplama, toplayıp saklama. [*İng.* Storing, laying up in store; *Fr.* Approvisionnement]. § ❷ *(Geniş anlamda)* Toplama, biriktirme. [*İng.* Hoarding, accumulating; *Fr.* Accumulation].

~ **etmek**, Toplamak, biriktirmek. [*İng.* To accumulate, to store; *Fr.* Accumuler, approvisionner].

idea, i. *yun. fels. Eflatun*'un felsefesinde var olan her şeyin ebedî ve kusursuz örnekleri: *İdealar nazariyesi. (Eflatun'un idea'ları, duyuüstü gerçekler, varolan bütün varlıklar, bu ideaların birer sureti sayılır. Eflatun'a göre ancak idealar hakkındaki bilgi, «bilim» adına lâyıktır.* [*Osm.* Misal; *İng.* Idea; *Fr.* Idée]. ◘ **İdealizm**.

ideacılık,-ğı, i. *fels.* ◘ **İdealizm**.

ideal,-li, s. *Fr. idéal,-ale* < *Lat. idealis* < *Yun. idea.* § ❶ *fels.* (a) Yalnız düşüncede var olan: *İdeal dünya.* [*İng.* Ideal]; (b) İnsanı umut içinde yaşatan, ruhunu güçlü, her vakit erişilemeyen ve uğrunda özveride bulunmaktan çekinilmeyen yüce dilek. [*Osm.* Mefkûre, gaye-i hayal, bedia-i hayaliye]. § ❷ Düşüncenin .asarlayabileceği bütün üstünlükleri kendinde toplayan; mükemmel: *İdeal mutluluk.* § ❸ İdealle ilgili. [*Osm.* Mefkûrevî; *İng.* Ideal]. ☆ *Eşanl.* **ülküsel**. § ❹ i. Hayal edilen, ama tamamen ulaşılamayan mükemmellik: *İdeale yönelmeden önce gerçeğe eğilmek gerekir.* [*İng.* Ideal]. ☆ *Eşanl.* ülkü. ☆ *Karş.* **gerçek**. § ❺ *(Geniş anlamda)* Amaç edinilen ve ulaşılabilen şey: *İdealini gerçekleştirmek.* [*İng.* Ideal, aim, target, objective]. ☆ *Eş anl.* **ülkü**. ⊙ **ben** ~ **i**, *fels.* ◘ **Ben**[1]. ⊙ **ego** ~ **i**, ◘ Ego. ⊙ **esas** ~, *mat.* ◘ **Esas**.

~ **hukuk**, *huk.* Yürürlükte olan hukuk kurallarının üstünde, genel, her zaman olan ve adaleti gerçekleştirme bakımından ideal nitelikteki hukuk kurallarının tümü. [*İng.* Ideal law; *Fr.* Droit idéal].

idealist, s. *Fr. idéaliste.* § ❶ İdealizmle ilgili. [*İng.* Idealistic]. § ❷ s. ve i. Bir ideale, bir ülküye özlem ve bağlılık duyan *(bu ülkü bazen hayalî olabilir).* [*İng.* Idealist]. ☆ *Eşanl.* **düşünceci**. § ❸ Felsefe, edebiyat ve sanatta idealizmden yana olan: *Elea okulunun idealistleri.* [*İng.* Idealist]. ☆ *Eşanl.* **ülkücü**. ⊙ **tutkulu** ~ *psikopatol. Dide* ve *Giraud*'un tanımladığı ruh hastası. Bu hasta, müzmin bir hezeyana yakalanmıştır, kendini, bütün gücüyle din, siyaset veya duygu ile ilgili konulara kaptırır. Bu yolda her türlü fedakârlığı göze alır, cinayet bile işleyebilir. [*İng.* Passionate idealist; *Fr.* Idéaliste passionné].

idealize, s. *Fr. idéalise.* Yalnız *idealize etmek* sözünde geçer. [*İng.* Idealized].

~ **etmek**, Bir şeyi ideal bir özellik, bir yetkinlikle donatmak, güzellestirmek. [*İng.* To idealize; *Fr.* Idéaliser].

idealizm, i. *Fr. idéalisme. fels.* (a) Varlığın, sadece bu varlık hakkında edindiğimiz fikirder. ibaret olduğunu ve düşünceden bağımsız bir gerçekliğin bulunmadığını ileri süren felsefî görüs: *Berkeley'in idealizmi.* ☆ *Eşanl.* **düşüncecilik**; (b) Idealizmi temel olarak kabul eden felsefe sistemlerinin tümü. ☆ *Eşanl.* **ülkücülük**. ☆ *Karş.* **materyalizm**; (c) Ideal'e yönelme, ideal'i arama; (d) Gerek sanattan, gerek edebiyattan, gerçekten daha güzel bir ideali dile getirmelerini bekleyen doktrin: *Plato'nun idealizmi, (Bu anlamda idealizm, gerçekçilik ve natüralizm'in karşıtıdır).* ☆ *Eşanl.* **türcülük, ideacılık**. [*Osm.* Fikriye; *İng.* Idealism]. ⊙ **aşkın** ~, *fels.* ◘ **Aşkın**.

idealleştirme, i. *sosy.* ve *fels.* Belirli bir değeri veya tipi ötekilere tercihle üstün görme. *(Her toplumda bir insan tipi, bir hareket tarzı veya bir değer idealleştirilir).* [*İng.* Idealization; *Fr.* Idealisation].

idefiks, i. *Fr. idée* + *fixe. psik.* Sabit fikir.

ideografi, i. *Fr. idéographie.* Nesneyi gösteren işaretlerle düşüncelerin belirtilmesi. [*İng.* Ideography].

ideografik, s. *Fr. idéographique.* Ideografiyle ilgili: *ideografik yazı.* [*İng.* Ideographic].

ideogram, i. *Fr. ideogramme.* § ❶ *dilb.* Yazıda, şekil çizilen nesneyi *(işaret kelime)* veya imgesi olduğu nesneyle ilişkili bir kavramı *(belirtici)* veya bir sesi *(fonetik işaret)* yazmak için kullanılan işaret. § ❷ *sosy.* Bir obje veya bir fikrin özel bir sembolla, *(Örnek: bir grafikle)* gösterilmesi. *(Sosyolojide değişken ve fonksiyon oranını gösteren, kendini öldürmeler, suçlar, doğum ve ölüm orantıları gibi bütün olayları ideogramlarla gösterilir).* [*İng.* Ideogram].

ideolog, i. *Fr. ideologue* < *Yun.* § ❶ Ideolojiden yana olan. § ❷ *fels.* (a) Felsefî hülyalarla, boş ve çok defa metafizik tartışmalarla uğraşan kimse. Birinci Napoleon devrinde, fikirlerin kaynağını ve oluşun kurallarını araştıran ve *ideologie* denilen bilgiyle uğraşmış olanlara verilen ad. Bu ad Napoleon tarafından küçümseme olarak bütün filozoflar hakkında kullanılmıştır; (b) *Destutt de Tracy, Cabanis, Volney, Garat ve Daunou*'nun temsil ettiği felsefe ve siyasî topluluğun adı. [*İng.* Ideologist].

ideoloji, i. *Fr. idéologie* < *Yun. idea*, düşünülen sekil + *logos*, söz, *fels.* ve *sosy.* (a) Toplumun şöyle veya böyle olması gerektiğine inananların düşünce ve kanışlarından meydana gelen doktrin. *(Genellikle geniş bir halk kütlesinin siyasal faaliyetlerini etkilemek amacını taşıyan, önemli programcı unsurları kapsayan bir düşünce biçimidir.)* (b) Düşünceleri ve bu düşüncelerin kaynağını incelemeyi amaçlayan ideologların sistemi. [*Osm.* Ilm-i suveri akliye; *İng.* Ideology].

ideolojik, i. *Fr. idéologique.* Ideolojiyle ilgili, ideoloji bakımından: *Ideolojik tartışmalar.* [*İng.* Ideological].

idgam, iddigam, i. *Osm.* < *Ar. degam* veya *dagm* > *idgâm. esk.* Birbirine benzeyen iki harf tek yazarak şedde ile okuma. [*İng.* An inserting one letter in place of another of the same class in pronunciation or writing, coalescence].

idgamlı, s. Idgamı olan.

~ **konuşmak**, *dey.* Ağdalı konuşmak. [*İng.* To speak too accurately, to be pedantic in one's speech].

idi, i. § ❶ ◘ **Irmek**. § ❷ Örnek olarak sıralanan şeylere ayrı ayrı getirildiği vakit *«gibi»* anlamını verir: *Sıraydı, masaydı, tabureydi hepsi tamamlandı. Kâğıttı, kalemdi, mürekkepti, ne lâzımsa aldım. Süslensindi, üstüne başına baksındı, temiz giyinsindi, öyle şeylere önem vermez.* [*İng. (he, she, it)* was; *Fr. (Il, elle)* était].

idik,-ği, i. *«Bir işin zorlukları»* anlamına gelen *«idiği gediği»* deyiminde geçer: *Evin yükü, idiği gediği, eksik olmasın, hep onun üzerinde.*

idikut, i. § ❶ Uygur hükümdarlarına verilen ünvan. § ❷ *esk. coğr.* ◘ **Hoço**.

idil, i. *Fr. idylle* < *Yun.* § ❶ Hemen daima aşka dair olup köy ve kır yaşayışını anlatan kısa şiir veya yazı. [*İng.* Idyll]. § ❷ *mec.* İçten ve saf aşk: *Leyla ile Mecnun hikâyesinde, «Paul ve Virginie» romanında canlandırılan aşklar tamamiyle idil niteliğindedir.*

idilik, s. *Fr. idyllique.* Kır ve kırların resimsi yasayısı ile ilgili. [*İng.* Idyllic].

idiopati, i. *Fr. idiopathie. patol.* ◘ **İdyopati**.

idiot,-tu, i. *Fr. psik.* ve *tıp.* Doğuştan veya sonradan olma zekâ geriliğinin ileri sekli. *(Idiotlarda ruhsal gelişim ortalama 4 zekâ yasından, veya 0,20 zekâ bölümünden aşağıdır. Idiotlar az sayıda kelimeleri belleyebilirler. Fakat cümle tertipleyerek başkalarıyle anlaşamazlar. Kendilerini dış etkilerden koruyamazlar ve ihtiyaçlarını sağlayamazlar. Idiotların zekâ yaşları 1-3 arasında değişir. Okula gitmelerine, bir şey öğrenmelerine imkân yoktur. Konuşma yetenekleri olmadığı gibi söyleneni de anlayamazlar).* [*İng.* Idiot].

☆ *Eşanl.* **ahmak, budala, doğuştan aptal**.

idiş, s. ◘ **Iğdiş**.

idit, idito, i. *Fr. idite, iditol.* Mannit'in izomeri olan hekzalkol. *(Dekstrojir- ve levojir iditler şurup kıvamında sıvılardır; tekabül ettikleri idozların hidrojenmesiyle elde edilir).* [*İng.* Iditol].

idlâl /idlâl/, i. *Osm.* < *Ar. delâlet. esk.* Gösterme, işaret etme.

~ **etmek**, Göstermek.

idman /idmân/, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Vücudun gücünü artırmak için yapılan alıştırma, beden terbiyesi. [*Osm.* Temrin; *Fr.* Practice, exercise; *Fr.* Exercice, entraînement]. ☆ *Eşanl.* **jimnastik, antrenman, spor, temrin, prova, egzersiz**. § ❷ *mec.* Herhangi bir duruma veya şeye alışkanlık kazanmış olma, alışkanlık: *İçkide Tosun ağa kadar değilse de hemen ona yakın idmanı vardı.* [*İng.* Endurance, practice; *Fr.* Accoutumance, habitude].

idmancı, i. § ❶ Spor yapan kimse. [*İng.* Athlete in training]. § ❷ Cimnastik öğretmeni. [*İng.* Trainer; *Fr.* Entraîneur].

idmanlı, s. § ❶ Idman yaparak bazı vücut oyunlarını hazırlanmış olan. [*İng.* Well-trained; *Fr.* Exercé,-ée, entraîné,-ée]. § ❷ *mec.* Herhangi bir şeye alışmış ve onu yadırgamaz hale gelmiş olan: *Böyle şeylere idmanlıdır. O bu gibi sözlere idmanlıdır.* [*İng.* Accustomed; *Fr.* Accoutumé].

idmansız, s. Beden hareketlerine alışık olmayan, vücutça ham veya hamlasmış olan.

idokraz, i. *Fr. idocrase* < *Yun. eidos*, şekil + *krasis*, karışım. *min.* Hidratlı doğal magnezyum, kalsiyum, alüminyum ve demir silikat; tetragonal sistemde billûrlaşır. *(Gök mavisi çeşidine siprin adı verilir. Bu*

minerale Vezuv'de Somma'nın dolomitleri içinde ve Pirenelerde bol miktarda rastlanır). [*Ing.* Idocrase, vesuvianite; *Fr.* Vésuvianite].

Eşanl. **vezüvianit**.

idol, i. *ark.* Tarih öncesi ve tarih çağlarında tanrılara adak olarak sunulan, çoğunlukla taş veya pişmiş topraktan küçük heykelciklere verilen ad. *(İri göğüslü ve kalçalı kadın şeklinde olan idoller, ana tanrıça ve bereket kavramını sembolize eder. Kurs ve keman şeklinde olanları da vardır. En iyi örneklerine, Küllepe ve Beycesultan'da rastlanmıştır).* [*Ing.* Idole; *Fr.* Idol].

idonik, s. *Fr. idonique. kim.* Optik bakımdan aktif ve gülonik asidin izomerleri olan iki şekliyle bilinen bir asid için kullanılır. [*Ing.* Ionic].

idosakarik, s. *Fr. idosaccharique. kim.* Formülü HOCO—$(CHOH)_4$—CO_2H olan diasid-tetralkol; dekstrojir ve levojir sekilleri, tekabul ettikleri yidonik asidlerin oksidlenmesinden elde edilir. [*Ing.* Lodosaccharic].

idoz, i. *Fr. idose. kim.* Formülü CH_2OH—$(CHOH)_4$—CHO olan aldehid şeker. Dekstrojir ve levojir şekilleri, tekabül ettikleri idonik asidlerin indirgenmesiyle elde edilir. [*Ing.* Idose]. ◘ **OZ**.

idrac,-cı /idrâç/, i. *Osm.* < *Ar. derc* > *idrâc, esk.* § ❶ Bükülmüş kâğıt tomar. § ❷ Bir yazıyı gazete veya dergiye koydurmak. § ❸ *fels.* Altlamak eylemi.

idrâk,-ki /idrâk/, i. ç: **idrâkât**. *Osm.* < *Ar. derk.* § ❶ Akıl erdirme; anlama yeteneği, anlayış. [*Ing.* Perceiving, comprehending, perception; *Fr.* Action, faculté de comprendre]. ☆ *Eşanl.* **fehm, derk, feraset**. § ❷ Erişme; ulaşma, varma, varış, yetişme, kavuşma, erişim, ulaşım, muvasala. § ❸ Çağını bulma. § ❹ *fels.* Algı.

~ **etmek**, *dey.* § ❶ Akıl erdirmek; anlamak, kavramak. [*Ing.* To Perceive, understand, apprehend; *Fr.* Comprendre]. ☆ *Eşanl.* **fethetmek**. § ❷ Erişmek. [*ing.* To reach, attain; *Fr.* Atteindre, arriver]. ☆ *Eşanl.* **ulaşmak, varmak, yetişmek**. § ❸ Çağını bulmak, mevsimine yetişmek.

idrâkli, s. Anlayışlı, akıllı: *idrakli bir insan.* [*Ing.* Perceptive, intelligent, understanding; *Fr.* Raisonnable, intelligent,-ente, comprehensif,-ive].

idrâksiz, s. Anlama yeteneği olmayan, anlayışsız. [*Ing.* Unintelligent, dense, dull-witted; *Fr.* Deraisonnable, inintelligent, peu comprehensif].

idrar /idrâr/, i. *Osm.* < *Ar.* ◘ **Sidik**.

idris, i. *bot.* İki çeneklıler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, gülgiller *(Rosaceae)* familyasından, anayurdu Avrupa ve Batı Asya olan, boylu çalı, bazen de 8-10 m. ye ulaşan ve kışın yaprağını döken ufak bir ağaç. Yaprakları dairemsi veya genis yumurta biçiminde olup kenarları dişlidir. Güzel kokulu çiçekleri beyaz renktedir. Meyva olgunlaşınca siyah bir renk alır. Kurutulan meyveleri baharat *(Mahlep)* olarak kullanılır. Bitki fidanlıklarda anaç olarak kulanılır, üzerine aşı yapılır. Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde dağ yamaçlarında, kalkerli arazide rastlanır. Son zamanlarda Orta Anadolu'da orman-step sınırlarındaki kurak yerlerin ağaçlandırılmasında öncü ağaç olarak kullanılmaktadır. [*Lat. Prunus mahalep; Ing.* Mahaleb, mahaleb cherry, perfumed cherry, St. Lucie cherry; *Fr.* Mahaleb].

Eşanl. **mahlep, kokulu kiraz**.

idrisiler, ç. öz. i. *tar. (Beni idris-Edorise)* Arapların eskiden Magribi Aksâ dedikleri Fas'da IV. Halife Ali'nin oğlu Hasan'ın torunlarından İdris bin Abdullah tarafından kurulmus Alevî bir Müslüman devletinin adı. 785 den baslayarak 200 yıl kadar sürmüştür. [*Ing.* ve *Fr.* Idrisides].

idrisiye, i. *Osm.* < *Ar. idrisiyye. tasav.* Hızırîye tarikatının kollarından biri. Kurucusu Ahmed bin İdris el-Fasî'dir. *(Öl. 1837).* Tarikatın esası Hz. Muhammed'in ahlâk anlayışını uygulamaktır.

idris.otu, b. i. *bot.* Bir çeneklıler *(Monocotyledoneae)* sınıfının, Buğdaygiller *(Gramineae)* familyasından bir cins ayrıkotu. [*Lat. Andropogon; Ing.* ve *Fr.* Andropogon].

idriyalit,, idriyatin, i. *Fr. idrialite* veya *idriatine. min.* Idrija'daki civa yataklarında bulunan fosil mum çeşidi. [*Ing.* Idrialite, idriatine].

idro.hidro, i. *Fr. hydro.* Yunanca su anlamında olan bu sözle birçok bileşikler yapılmıştır. [*Ing.* Hydro].

idrofil, ◘ **Hidrofil**.

idrografi, i. *Fr. hydrographie.* ◘ **Hidrografya**.

idrosfer, i. *Fr. hydrosphere.* ◘ **Hidrosfer**.

idüğü, i. *esk. T. i-dü-i.* Yalnız ne iduğu sözünde geçer. ◉ **ne — belirsiz**, *dey.* Kim olduğu bilinmeyen *(kimse).*

idyoblast,-tı, i. *Fr. idioblaste. bot.* Çok değişik bir doku içinde ayrı ayrı bulunan düzensiz uzantılı, özel görevli hücrelere *Sachs*'ın verdiği ad. [*Ing.* Idioblast].

idyoelektrik, s. *Fr. idio-electrique. fiz. esk.* Sürtünmeyle dolaysız olarak elektriklenen, yani yalıtkan olan cisimler: *Reçineler, hayvan kılları, ipek, yün gibi maddeler idyoelektriktir.* [*Ing.* Idioelectric(al)].

idyofonlar, ç. i. *Fr. idiophones.* Teli veya derisi olmayan, yalnız gövdesinden ses çıkaran çalgılara *(ksilofon, tahta trampet v.b.)* verilen ad. [*Ing.* Idiophones].

idyoglosi, i. *Fr. idioglossie. tıp.* Her gün kullanılan kelimelerin yerine anlamsız seslerin kullanılması şeklinde konuşma bozukluğu *(Çocuklarda görülür).* [*Ing.* Idioglossia].

idyogram, i. *Fr. idiogramme. sit. Simonet*'in *karyotip eşanlamında kullandığı (1834)* kelime. [*Ing.* Idiogram].

idyokromozom, i. *Fr. idiochromosome. biy.* Heterogametli cinsiyette homologu bulunmayan kromozom. [*Fr.* Chromosome sexuel, chromosomes X, Y, Z, W.].

Eşanl. **cinsiyet kromozomu, X, Y, Z, W kromozomları**.

idyometrit,-ti, i. *tıp.* Uterus kasının iltihabı. [*Ing.* Idiometritis].

idyomorf, s. *Fr. idiomorphe. jeol.* Kayalar içinde bulunan ve bütün yüzeyleri gelişme göstererek kendilerine özgü sekiller almış olan *(billürlar hk.). (Idyomorf billürlar çok çabuk billürlaşır.)* [*Ing.* Idiomorphic, idiomorphous].

idyomüsküler, s. *Fr. idiomusculaire. fizyol.* Bir sinir akımı veya suni bir uyarıcı *(elektrik akımı)* olmaksızın meydana gelen kas kasılmasına denir. *(Çoğu zaman kas tellerinin zehirlenmesinden doğan bir bozukluktan ileri geldiği sanılmaktadır. Kasların üzerine vurmak da idiyomüsküler bir kasılma sağlayabilir).* [*Ing.* Idiomuscular].

idyopati, i. *Fr. idiopathie. patol.* ve *psik.* ◘ **Kapanduygu**.

idyopatik, s. *Fr. idiopathique. patol.* ve *psik.* ◘ **Kapanduygusal**.

idyoplazma, i. *Fr. idioplasme. biy.* Kalıtsal özelliklerin maddi özü olan ve trofoplazmanın, yani besleyici protoplazmanın etkinliğini yönelten bir protoplazma çeşidini tanımlamak için *K. von Nageli*'nin kullandığı *(1884)* kelime. [*Ing.* Idioplasm].

idyosenkrazi, i. *Fr. idiosyncrasie. patol.* ve *psik.* Yapısal veya ruhsal, özel bir durum dolayısıyle herhangi bir maddeye, ilâca, besin maddelerine veya başka bir seye karşı doğal olmayan tepki. *(Belli maddelere temastan sonra fizyoloji ve ruhsal bazı belirtilerin, fenalık, bulantı, deri döküntüleri, ağrılar ve huzursuzluk görülmesi gibi).* [*Ing.* Idiosyncrasy].

Eşanl. **aşırı duyarlık**.

idyosiklofan, s. *Fr. idiocyclophane.* İçindeki renkli daireler görünen billürlar için kullanılır. [*Ing.* Idiocyclophane].

idyostatik, s. *Fr. idiostatique. elek.*

~ **yontem**, *elek.* Yabancı elektrik kaynaklarına başvurmadan elektrometre kullanma usulü. [*Ing.* Idisotatic method; *Fr.* Methode idiostatique].

idyotip,-pi, i. *Fr. idiotype* < *Yun. idios*, kisisel + *typos*, sekil, biçım, tip. *bot.* Hücre içinda bulunan istidatlar *(anıklıklar)* ın toplamı. Bunlar 3 tipe ayrılır: *Genotip, plazmotip, pastidotip.* [*Ing.* Idiotype].

idyotizm, i. *Fr. idiotisme.* Idiomların kendilerine mahsus kuruluş özelliği. [*Ing.* Idiotism].

idyotrofik, s. *tıp.* Yasayan hücrelerin kendi kendilerine beslenebilmelerine ait. [*Ing.* Idiotrophic].

idyoventriküler, s. *tıp.* Yalnız kalb karıncığına ait. [*Ing.* Idioventricular].

idyozom, i. *Fr. idiosome. biy.* ◘ **Golgi cihazı**.

ifa /îfâ/, i. *Osm.* < *Ar. vefâ.* § ❶ Bir iş yapma, yerine getirme: *Emri ifa etmek, Vazifesini ifa etmek.* [*Ing.* Performance; fulfillment carrying out; *Fr.* Execution, accomplissement]. § ❷ **Ödeme**. [*Ing.* Payment; *Fr.* Paiement] § ❸ *huk.* Borçlanılan edimin yerine getirilmesiyle borcun sona ermesi. [*Lat. Solutio; Ing.* Payment; *Fr.* Paiement].

~ **davası**, Borçlunun, borçlandığı edimi yerine getirmeye mahkûm için açılan dava.

~ **etmek**, *dey.* Yapmak, yerine getirmek. [*Osm.* Icra etmek; *Ing.* To execute, perform, fulfill, to carry out; *Fr.* Executer, accomplir].

~ **hazırlıklar**, Ifanın yapılmasını mümkün kılacak iş veya seyler.

~ **karinesi**, *huk.* Bir borcun yerine getirildiğini anlatan belirtiler. Borcunu ödediğini iddia eden taraf bunu ispata mecburdur. Ancak kanun, ifayı ispatı kolaylaştırıcı bazı belirtiler kabul etmiştir. [*Ing.* Presumption of performance; *Fr.* Presomption de l'execution *(du payement)*].

~ **yardımcısı**, Borçlunun borcunu yerine getirirken yardımından yararlandığı kimse.

~ **yeri**, *huk.* Borcun yerine getirilmesi gereken yer. [*Lat. Locus solutionis; Ing.* Place of performance; *Fr.* Lieux d'execution].

Eşanl. **ödeme yeri**.

~ **yerini tutan eda**, *huk.* ◘ **Eda**.

~ **zamanı**, *huk.* Borcun ifa edilmesi (ödenmesi) gereken zaman. [*Lat. Tempus* veya *dies solutionis; Ing.* Time of performance; *Fr.* Date d'execution].

ifade /ifâde/, i. ç: **ifâdât**. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Düşüncenin, duygunun, söz, hareket v.b. ile dışa vurulması, belirtilmesi: *Güzel ifadesi var. Ifadesine göre olayı görmemiş.* [*Ing.* ve *Fr.* Expression]. ☆ *Eşanl.* anlatım. § ❷ Deyiş: *Onun ifadesine gore bu iş bu kadarla da kalmamış.* [*Ing.* Saying; *Fr.* Prononciation]. ☆ *Eşanl.* **anlatış**. § ❸ *huk.* Mahkemede tanık ve sanıkların olay hakkında sözlü açıklamaları. [*Ing.* Statement, testimony; *Fr.* Déposition]. § ❹ *arg.* Is: *Ne ifadedir, anlamadım yahu!* [*Ing.* Affair, business; *Fr.* Affaire]. § ❺ Bir duyguyu bir karakteri yüz aracılığıyle yansıtan belirtilerin tümü: *Sakalı yeni çıkmış yüzünde çocukça ifadeler uçuşuyordu. Yüzünde haşin bir ifade vardı.* [*Ing.* ve *Fr.* Expression]. § ❻ Zihinde tasarlanan bir konuyu sözlü veya yazılı olarak anlatma, anlatış, söyleyiş: *Itadesi dogruydu. Yazarın ifadesini çok beğendim* [*Ing.* ve *Fr.* Expression]. ☆ *Eşanl.* **anlatım** § ❼ *biy.* Bir gen tarafından meydana getirilen bir karakterin belirginlik derecesi [*ing.* Expressivity; *Fr.* Expressivite]. § ❽ *müz.* ◘ **Anlatım** ◉ **~i meram**, *dey.* Maksadı anlatma. [*Ing.* Expression of one's thoughts]. ◉ **~ si tamam olmak**, *arg.* Hapı yutmak, işi bitmek: *Altı ay kodeste kalsın, ifadesi tamamdır.* [*Ing.* To be done for]. ◉ **— sini almak** *(birinin)*, § ❶ *dey.* Bir kimseyi sorguya çekmek; Bir olayı gören ve bilenin, suçlu veya tanığın anlattıklarını yazmak. [*Ing.* To record one's statement; *Fr.* Recueillir la deposition]. § ❷ *arg.* Hesabını görmek, üstünden gelmek. [*Ing.* To listen to someone's troubles]. ◉ **bir kesri en basit ~ sine indirgemek**, *mat.* Verilen kesre esit ve terimleri mümkün olduğu kadar basit olan kesri bulmak. [*Fr.* Reduire une fraction à sa plus simple expression]. ◉ **cebirsel ~**, *mat.* Bilinen veya bilinmeyen büyüklük ölçüleri üzerinde bunlara bağlı bir büyüklük ölçüsünü çıkarmak için gerekli islemleri gösteren ve birbirine cebirsel isaretlerle bağlanan harf ve

sayılar cümlesi. *(Toplama veya çıkarma işareti bulunmayan bir cebirsel ifade birterimlidir).* [*Ing.* Algebraic expression, algebraic formula; *Fr.* Expression algébrique, formule algébrique]. ☆ *Eşanl.* **cebirsel formül.** ◉ **gerçek tam ~ler**, *mat.* Terimleri tam sayı veya gerçek sayı olan ifadeler. [*Ing.* Entire expression; *Fr.* Expression entiere]. ◉ **harfli ~**, *mat.* ◘ **Harfli.**

~ almak, *huk.* Adliye ve polisçe bir madde üzerine birini söyletip dediğini yazmak. [*Ing.* To take a statement].

~ etmek *(bir şey)*, § ❶ Söylemek, anlatmak. [*Ing.* To express, explain, state; *Fr.* Exprimer, expliquer]. § ❷ *mec.* Önem taşımak: *Benim ihtiyacım karşısında bu bir şey ifade etmez.*

~ vermek, *huk.* Bir konu veya olay hakkında kanunda yazılı sebeplerle ve şekilde yetkili organın önünde bilgi vermek; sorguya çekilmek. [*Ing.* To state, to make a statement; *Fr.* Déposer en justice].

ifadelendirme, i. Bir maddeyi sözle anlatılır hale koyma.

ifadelendirmek, f. Bir şeyi anlamlı hale sokmak.

ifadeli, s. § ❶ İfadesi olan; bir şey ifade eden. [*Ing.* Worded, styled, *(well)* expressed; *Fr.* Expressif, -ive]. § ❷ *müz.* İnce anlamlar taşıyan bir metni, bir bestecinin veya bir icracının duygularını belirten bir çalışı, bir dokunuşu, bir yay vuruşunu anlatmak için kullanılır. [*Ing.* Expressive; *Fr.* Expressif, -ive].

ifadesiz, s. Hiç bir şey anlatmayan, anlam taşımayan: *Şakir ifadesiz gözlerle ona baktı.* [*Ing.* Inexpressive; *Fr.* Inexpressif, -ive].

ifakat,-tı /ifâkat/, i. *Osm.* < *Ar. fevk. esk.* § ❶ Hastalıktan kalkma, iyileşme, kurtulma. [*Ing.* ve *Fr.* Convalescence]. § ❷ Hastalıktan kurtulduktan sonra tamamen iyi oluncaya kadar geçen zaman. [*Ing.* Recovery of health; *Fr.* Rétablissement de la santé, guerison]. § ❸ Sarhoşluktan veya baygınlıktan kurtulma, ayılma. [*Ing.* To recover from stupor or drunkenness, to come to; *Fr.* Se dégriser, se désenivrer, se dessoûler]. § ❹ i. Kadın adı.

~ bulmak, Hastalığı atlatmak, iyileşmek. [*Ing.* To get well, to recover; *Fr.* Se rétablir, guérir, être en convalescence].

☆ *Eşanl.* **iyileşmek.**

iffet,-ti, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ (a) Kendinin malı olmayan seyler karsısında veya cinsel islerde ahlâk kurallarına bağlılık; cinsel namus, temizlik; *kadının en değerli süsü iffettir.* [*Ing.* Chastity; *Fr.* Chastete]. ☆ *Eşanl.* **sililik, ırz, ismet.** ☆ *Karş.* **iffetsiz,-lik.** (b) Dürüstlük, namusluluk. [*Ing.* Innocence, honesty; *Fr.* Loyauté]. ☆ *Yak. anl.* **namus, şeref.** *Kars.* **ahlâksızlık, namussuzluk, şerefsizlik.** § ❷ Kadın adı.

iffetçe, z. İffet bakımından.

iffetli, s. *Ar. iffet* + *T. li.* İffetini koruyan, iffet sahibi, namuslu: *O kadın iffetlidir.* [*Ing.* Chaste, innocent; *Fr.* Chaste, honnête, loyal].

Eşanl. **sili, afif, ismetli.**

iffetlû, s. Eskiden mektup yazarken kadınlara karsı kullanılan hitap: *İffetli valideniz* hanımefendi. [*Ing.* Honorable, virtuous *(an honorific in addressing a lady)*].

Eşanl. **ismetlû.**

iffetsiz, s. İffetini koruyamayan *(kadın)*, İffetten yoksun olan. [*Ing.* Dishonest, unchaste; *Fr.* Malhonnête, impur].

☆ *Eşanl.* **sefil, ahlâksız, namussuz.**

Karş. **ahlâklı, iffetli, namuslu, sili.**

iffetsizlik,-ği, i. *huk.* Cinsî ahlâk kurallarına aykırılık, iffetsiz olma hali. [*Lat. Impudicitia; Ing.* Unchastity, incontinence, misconduct; *Fr.* Inconduite].

ifham /ifhâm/, i. *Osm.* < *Ar. fehm.* Anlatma, zihnine sokma. [*Ing.* Giving to understand, an explaining].

~ etmek, Anlatmak. [*Ing.* To make understand; *Fr.* Donner à entendre, faire comprendre].

ifildemek, f. *yans. h.d.* § ❶ Hafif hafif titremek; ürpermek. § ❷ *(Rüzgâr)* Hafif hafif esmek.

iflâh /iflâh/, i. *Osm.* < *Ar. felâh. esk.* Güç bir durum, tehlike veya hastalıktan kurtulma. Kurtulma, selâmete çıkma: *O adamın iflâhı mümkün değil.* [*Ing.* A being in security, prosperity, comfort or happiness; *Fr.* Salut, bonheur]. ☆ *Eşanl.* **kurtuluş, onma.** ◉ **~ı kesilmek**, *dey.* Gücü kuvveti kalmamak. [*Ing.* To be exhausted, to be done for]. ◉ **~ını kesmek**, *(birinin), h.d. tkz.* Bir kimseyi aşırıca yormak; Gücünü tüketmek, belini kaldıramayacak hale getirmek.

~ bulmak, *dey.* Hali düzelip iyi olmak. [*Ing.* To be delivered; *Fr.* Trouver le salut, le bonheur, rentrer dans la voie du salut].

~ olmak, *dey.* Kurtulmak, selâmete ulaşmak, onmak. [*Ing.* To be delivered, to be set free; *Fr.* Trouver le salut, le bonheur, rentrer dans la voie du salut].

~ olmamak, *dey.* Çok kötü ve berbat olmak.

iflâs /iflâs/, i. *Osm.* < *Ar. fels.* veya *füls.* § ❶ Borçlarını ödeyemediği mahkeme kararı ile tespit ve ilân olunan tüccarın durumu. [*Lat. Concursus, creditorum, processus conturbationis; Ing.* Bankruptcy; *Fr.* Faillite]. ☆ *Eşanl.* **batkı, batkınlık.** § ❷ *mec.* Kesin yenilgi, kendisinden beklenen yarine getiremeyeceği kesinlikle anlaşılmış olma: *Bir siyasetin iflâsı.* [*Ing.* Failure; *Fr.* Faillite *(fig.)*, échec total]. § ❸ *huk.* Borcunu kendiliğinden ödemeyen borçlunun, bütün malvarlığının bütün alacaklıları yararına tasfiyesi sonucu doğuran bir cebrî icra yolu. [*Ing.* Insolvency; *Fr.* Faillite]. ☆ *Eşanl.* **batma, batkınlık.** ◉ **~ın açılması**, *huk.* İflâs eden borçlunun iflâs yolu ile takibi için mahkemece karar verilmesi. Kararda açılma anı gösterilir [*Ing.* Adjudication of bankruptcy proceedings; *Fr.* Ouverture de la faillite]. ◉ **~ın kaldırılması**, *huk.* İflâsına karar verilmiş olan borçlunun, bütün alacaklılarının, taleplerini geri aldıklarına dair bir beyanname veya bütün borçlarının ödenmiş olduğu hakkında bir belge göstermesi veya aktedilen konkordatonun tasdik edilmesi halinde, mahkeme iflâsın kaldırılmasına ve borçlunun mallarının kendisine iadesine karar verir. [*Ing.* Raising of bankruptcy; *Fr.* Levée de la faillite]. ◉ **~ın kapanması**, *huk.* Adi tasfiye bitip paralar alacaklılara dağıtıldıktan sonra iflâs idaresi ile ilgili mahkemeye son bir rapor verir. Mahkeme tasfiyenin bittiğini öğrendikten sonra iflâsın kapanmasına karar verir. Basit tasfiyede paralar dağıtılınca iflâs kapanır. Her iki halde de iflâs idaresi iflâsın kapandığını ilân eder. [*Ing.* Closing of the bankruptcy; *Fr.* Clôture de la faillite]. ◉ **~ın mülkiliği**, *huk.* Yalnız açıldığı ülke bakımından iflâsın sonuçlar doğurduğu sistem. *(Bu sistemde iflâsın, borçlunun diğer ülkelerdeki mal, alacak ve haklarına etkisi yoktur.* ☆ *Eşanl.* **iflâsın yerselliği.** ◉ **~ın tasfiyesi**, *huk.* Müflise ait, haczi kabil malların, alacakların ve hakların tespitini ve borçların ödenmesini sağlayan icra işlemlerinin tamamı. *(Tasfiye iki şekilde olur, Adi tasfiye ve basit tasfiye)* ◉ **âdi ~**, *huk.* Borçlunun kusuru olmaksızın iflâs etmesi. [*Ing.* Simple bankruptcy; *Fr.* Faillite simple]. ◉ **hileli ~**, *huk.* Borçlunun, iflâsından önce veya sonra, alacaklılarını zarara sokmak kasdiyle hileli işlemlerde bulunması hali. [*Ing.* Fraudulent bankruptcy; *Fr.* Faillite frauduleuse]. ☆ *Eşanl.* **dolanlı iflâs.** ◉ **taksiratlı iflâs**, *huk.* İflâsın borçlunun kusuru yüzünden meydana gelmesi hali. [*Ing.* Fraudulent bankruptcy; *Fr.* Banqueroute].

~ alacakları, *huk.* İflâs açıldığı anda müflise karsı hukuken mevcut olan alacaklar, diğer bir deyimle, müflisin iflâs açıldığı anda mevcut olan borçları.

~ alacaklıları, *huk.* İflâsın açıldığı anda müflisten hukuken alacağı bulunan kişiler.

~ bayrağını çekmek (iflas borusunu çalmak), *tkz.* § ❶ İflâs etmek. [*Ing.* To go bankrupt; *Fr.* Faillir]. § ❷ Sahip olduğu her şeyi kaybetmek.

~ bilânçosu, *huk.* İflâs durumunda bulunan işletmenin; iflâsa karar verildiği tarih ve iflâsın sona erdiği tarih arasında düzenlediği çesitli bilançolar. [*Ing.* Bilan de faillite].

~ bürosu, *huk.* İlk alacaklılar toplantısına başkanlık eden iflâs memuru veya muavini tarafından tayin olunacak iki alacaklı veya alacaklı mümessili ile kurulan heyet. [*Ing.* Committee of inspection, board of bankruptcy; *Fr.* Bureau de faillite].

~ dairesi, *huk.* Her asliye mahkemesinin yargı dairesinde gerektiği kadar bulundurulan, iflâs memurunun başkanlığı altında gerektiği kadar muavin, kâtip ve mübaşirden ibaret daire. *(Müflisin mallarının defterini tutmak, alacaklıları toplantıya çağırmak, basit tasfiyeyi yapmak, âdi tasfiye halinde alacaklılar toplantısına başkanlık yapmak, iflâs idaresinin tasfiye ile işlerini yürütmek bu dairenin görevlerindendir).* [*Ing.* Bankruptcy office; *Fr.* Office de faillite].

~ eden, *huk.* Müflis, batkın, batık. [*Ing.* Bankrupt; *Fr.* Failli].

~ etmek, § ❶ Bir kimse veya kuruluş için Mahkeme kararıyle sermayesini kaybettiği açıklanmak; *(ticarette)* Batmak. [*Ing.* To go bankrupt, to fail; *Fr.* Tomber en faillite, faillir]. § ❷ *mec. (düşünce, sav...)* Önemini ve değerini kesinlikle kaybetmek. Değerden düşmek.

~ harçları, *huk.* Devletin cebrî icra alanındaki faaliyetlerine karşılık olmak üzere harç pulu yapıştırarak tahsil ettiği para.

~ hukuku, *huk.* İflâsla ilgili kuralları toplayan ve inceleyen hukuk dalı. [*Lat. Ius concurcus; Ing.* Law of bankruptcy, bankrupt law; *Fr.* Législation sur la faillite].

~ idare memuru, *huk.* İflâs dairesi üyesi. *(Daha çok uygulamada kullanılır).*

~ idaresi, *huk.* İflâsta, iflâs masasının yönetimi ve tasfiyesinde önemli görevler yüklenen bir iflâs organı. [*Ing.* Administration of bankruptcy assets, trustee in bankruptcy; *Fr.* Administration de la faillite].

~ kararı, *huk.* İflâs davası sonunda şartlar gerçekleştiğinde verilen karar. [*Ing.* Declaration or adjudication of bankruptcy, adjudication order; *Fr.* Declaration en faillite].

~ mahkemesi(*huk.* ◘ **Mahkeme.**

~ masası, *huk.* İflâsına karar verilmiş kimsenin haczi mümkün bütün mallarının, alacaklarının ve haklarının tümünü borçların ödenmesi için temsil eden organ. [*Lat. Massa concursus; Ing.* Bankrupt's estate; *Fr.* Masse de la faillite].

~ sebebi, *huk.* Genellikle vadesi gelmiş bir borcun, iflâs davasına rağmen, borçlu tarafından ödenmemesi.

ifna /ifnâ/, i. *Osm.* < *Ar. fenâ. esk.* § ❶ Yok etme, tüketme, ortadan kaldırma. § ❷ Boşu boşuna harcama, tüketme. [*Ing.* Destroying, destruction, annihilation; *Fr.* Élimination].

I.F.R. *Ing. Instrument Flight Rule*'un *(«âletli uçuş kuralı»)* kısaltması. Bir uçağın âletli uçuş yaptığını belirten milletlerarası sembol.

~ hava şartları, *hava.* Görerek uçuş kurallarına uyulmasını imkânsızlastıran hava sartları. [*Ing.* IFR weather conditions; *Fr.* Conditions atmospheriques IFR].

~ müsaadesi, *hava.* Âletle uçuş kurallarına uygun olarak yapılacak bir uçuş için verilen müsaade. [*Ing.* IFR clearance; *Fr.* Autorisation IFR].

~ uçuşu, *hava.* Âletli uçuş kurallarına göre yapılan uçuş. [*Ing.* IFR flight; *Fr.* Vol IFR].

~ yaklaşması, *hava.* Âletle uçuş kuralları dahilinde yapılan bir yaklasma. [*Ing.* IFR approach; *Fr.* Approche IFR].

ifrağ /ifrâğ/, i. *Osm.* < *Ar. ferâğ. esk.* § ❶ (Bir halden öteki hale) çevirme, bir şeyi

başka biçime sokma, şekillendirme. § ❶ Madenleri eritip kalıba dökme. [*Ing.* Pouring out, casting, molding]. § ❷ *biy.* Boşaltım, dışkılama. [*Ing.* Excretion; *Fr.* Sécrétion].

ifrat,-tı /ifrât/, i. *Osm.* < *Ar. fart.* Aşırılık, herhangi bir konuda ileri gitme, ölçüyü aşma. [*Ing.* Excess, being in extremes; *Fr.* Exces, exageration]. ☆ *Eşanl.* **aşkınlık, aşırıcılık.** ☆ *Karş.* **ılım, ölçülülük, itidal, tefrit.** ⊙ ~ **a düşmek,** *dey.* Aşırı davranmak. ⊙ ~ **a kaçmak,** *dey.* Fazla ileri gitmek. [*Ing.* To overdo, to carry too far, to exaggerate; *Fr.* Exagerer, outrer, passer toute mesure]. ⊙ ~ **a varmak,** *dey.* ◘ **ifrata düşmek..**

~ **derecede,** *dey.* Aşırı derecede, pek çok: *İfrat derecede seviyor.* [*Ing.* To excess, excessively, exorbitantly, extremely; *Fr.* Excessif, démesuré, outre mesure].

~ **etmek,** *dey.* Aşırı gitmek. [*Ing.* To overdo, to go to excess; *Fr.* Exagérer, outrer].

~ **ve tefrit,** *dey.* Bir uçtan öbür uca. Birbirine karşıt iki halden birinden ötekine. [*Ing.* Excess in one direction and in the other; *Fr.* Les deux extrémités opposées].

ifraz /ifrâz/, İ. ç: **ifrâzât.** *Osm.* < *Ar. ferz.* § ❶ Toplu bir şeyden veya bir bütünden bazı parçalar ayırma, ayrılma. [*Ing.* Separating, separation; *Fr.* Séparation]. § ❷ *biy.* ◘ **Salgı.** § ❸ *huk.* Arazinin bölünmesi. [*Ing.* Division, separation; *Fr.* Section, séparation, division]. § ❹ *mal.* Osmanlı Devleti zamanında tımarın altı bin akçesine ***kılıç,*** fazlasına ise ***ifraz*** denirdi. *(Tımarın altı bin akçesi, tımar sahibinin emeğine karşılık sayıldığı için, bu miktardan bir şey ayrılmaz, ancak fazlası sonradan gösterilen yararlıktan dolayı eklendiği için bu ifraz kabul edilir).*

~ **hazinesi,** *teşk. tar.* Osmanlı devleti zamanında sarayda kullanılmayan değerli eşyanın konduğu ve saklandığı yer. *(Bu tür değerli eşyadan ikinci derecede önemi olanların saklandığı yere ise bodrum hazinesi denirdi).*

İfrazat,-tı, /ifrâzât/, ç. i. *Osm.* < *Ar.* **ifrâz'ın** çoğulu. *biy.* Vücuttan kan, cerahat, ter gibi çıkan şeyler. [*Ing.* Secretion; *Fr.* Sécrétions].

ifrit,-ti /ifrît/, i. ç: **efârît.** *Osm.* < *Ar.* § ❶ Doğu mitolojisinde çok zararlı, kötü ve korkunç cin. [*Ing.* Demon, malicious djin; *Fr.* Ifrit, djinn malfaisant]. § ❷ Ortalığı birbirine katan kimse. § ❸ s. Pek öfkelenmiş. [*Ing.* Enraged, in a fury; *Fr.* Enragé,-ée, exaspéré,-ée].

~ **etmek,** Aşırı öfkelendirmek. [*Ing.* To enrage; *Fr.* Rendre furieux, enrager, exaspérer].

☆ *Eşanl.* **çılgeden çıkarmak, deliye döndürmek.**

~ **kesilmek (olmak),** *dey.* Pek çok öfkelenmek, çok kızmak. [*Ing.* To be mad with fury; *Fr.* Devenir furieux, furibond, enragé].

İfsah[1] /ifsâh/, i. *Osm.* < *Ar. fesâhet. esk.* Açık ve düzgün bir şekilde anlatma, dile getirme.

İfsah[2] /ifsâh/, i. *Osm.* < *Ar. fesh. esk.* Unutma.

İfsah[3] /ifsâh/, i. *Osm.* < *Ar. füshat, esk.* Geniş bir hale getirme, genişletme, açma.

ifsat,-dı /ifsât/, i. **ifsadât.** *Osm.* < *Ar. fesâd* > *ifsâd. esk.* § ❶ Bozma, berbadetme; fesada uğratma, düzenini bozma: *Yedikleri midesini ifsad etmiş.* [*Ing.* Spoiling, corrupting; *Fr.* Corruption] § ❷ Fitne ve kargaşalık *(çıkarma),* fesat verme: *Memleketi ifsada yeltenenleri, kanun pençeler.* [*Ing.* Vitiation, pollution; *Fr.* Viciation, pollution § ❸ Bozut salma.

~ **etmek,** § ❷ Bozmak berbat etmek. [*Ing.* To spoil, to corrupt; *Fr.* Gâter, corrompre]. § ❷ Fesada uğramak, fitne ve kargaşalık çıkarmak. [*Ing.* To vitiate, to pollute, to corrupt; *Fr.* Polluer, vicier, corrompre].

ifşa /ifşâ, i.ç: **ifşâât.** *Osm.* < *Ar. fâş.* § ❶ *(Gizliyi)* açığa vurma, dile verme, ortaya dökme. [*Ing.* Revelation, uncovering; *Fr.* Revelation, divulgation]. ☆ *Eşanl.* **dile verme, açığa vurma, açma, fâş etme.** § ❷ Yayma, herkese haber verme. [*Ing.* ve *Fr.* Divulgation].

~ **etmek,** Gizli şeyleri ortaya koymak, açığa vurmak. [*Ing.* To disclose, reveal, expose, divulge; *Fr.* Divulguer, reveler].

ifşaat,-tı /ifşâât/, ç. i. *Osm.* < *Ar.* **ifşâ'nın** çoğulu. Dile veris, açığa vuruş, açıklama. [*Ing.* Public disclosure, divulgation; *Fr.* Divulgations, revelations].

iftar /iftâr/, i. *Osm.* < *Ar. fitr.* § ❶ Oruç bozma, oruç açma: *Ramazanda akşam topu atılınca oruçlular iftar ederler. İftar zamanı. İftar topu.* [*Ing.* Breaking one's fast, iftar; *Fr.* Iftar]. § ❷ Ramazanda akşam yemeği: *İftara çağırmak. İftar sofrası hazırlamak.* [*Ing.* The meal taken at sundown *(during the fast of Ramazan); Fr.* Repas q'on fait à la fin d'un jour de jeûne pendant le Ramazan]. ⊙ ~ **a çağırmak,** İftar etmek, yemek yemek için çağırmak.

~ **etmek,** *dey.* Oruç bozmak, oruç açmak. [*Ing.* To break one's fast; *Fr.* Rompre le jeûne].

~ **sofrası,** *mutf.* Ramazanda akşam ezanı okunduktan sonra oruç bozmak için hazırlanan akşam yemeği. *(Önce iftarlık olarak çerezler verilir. Daha sonra çorba ve diğer yemeklere geçilir).*

iftariye /iftâriye/, İ. *Osm.* < *Ar. iftârlyye. esk.* § ❶ Oruç açmak için yemekten önce yenilen çerez. [*Ing.* Light food suitable for breaking the fast]. § ❷ Saray ve konaklarda davetlilere iftardan sonra verilen bahşiş. [*Ing.* Present made to guests at the *iftar; Fr.* Cadeau en numéraires ou en objet précieux que les grands personnages offrent à leurs hôtes après un iftar].

iftarlık,-ğı, i. § ❶ Oruç bozmak *(açmak)* için hazırlanan çerez. [*Ing.* Hors-d'oeuvres eaten at the *iftar*]. § ❷ s. Bu maksada elverişli: *İftarlık zeytin.* [*Ing.* Suitable for breaking the fast; *Fr.* Qui sert à l'*iftar*]. § ❸ *mec.* Pek az: *İftarlık reçel.* [*Ing.* Very little; *Fr.* Très peu].

iftihar /iftihâr/, i. *Osm.* < *Ar. fahr.* Kıvanma, kıvanç, övünme, şeref ve itibar sebebi sayma, koltuk kabartma: *Türkler tarihleriye iftihar edebilirler.* [*Ing.* Pride, self-esteem; *Fr.* Orgueil, fierté]. ☆ *Eşanl.* **mefharet.** ☆ *Karş.* **kınama, ayıplama, takbih etme.** ⊙ ~ **a geçmek,** *dey.* Okulda, derslerdeki başarı ve iyi davranışlarıyle en üstün öğrenci seçilmek.

~ **etmek,** Övünmek, kıvanç duymak. [*Ing.* To take pride *(in),* to be proud *(of); Fr.* Se glorifier de, être fier de].

~ **listesi,** *(Okulda)* Şeref listesi. [*Ing.* Honor roll *(in school); Fr.* Tableau d'honneur].

~ **madalyası,** *tar.* II Abdülhamit zamanında çıkarılmış madalya.

☆ *Eşanl.* **sanayi madalyası.**

~ **nişanı,** *tar.* II Mahmut zamanında çıkarılmış nişan.

☆ *Eşanl.* **nişan-ı iftihar.**

iftikar /iftikâr/, i. *Osm.* < *Ar. fakr. esk.* § ❶ Gereksinme, yoksulluk gösterme, ihtiyacını söyleme. [*Ing.* Being needy, becoming poor; *Fr.* Indigence]. § ❷ Yoksulluğunu belli etme. § ❷ Çok ihtiyacı olma. [*Ing.* Want, need; *Fr.* Besoin]. § ❸ *mec.* Alçakgönüllülük.

iftikariye, i. *Osm.* < *Ar. fikr.* > *iftikâriyye.* ◘ **Ülkücülük, idealizm.**

iftira /iftirâ/, i. ç: **iftirâât.** *Osm.* < *Ar.* § ❶ Kasıtlı ve asılsız suç yükleme. [*Ing.* Slandering, calumniating; *Fr.* Colomnie]. ☆ *Eşanl.* **karacılık.** § ❷ huk. Bir kimsenin suçsuz olduğunu bildiği bir kişiye suç yüklemesi ve bu şahsın aleyhine adlî takibat yapılmasını sağlayacak deliller uydurması. [*Lat. Calumnia; Ing.* Forgery, slander, calumny, calumniation, aspersion, malicious prosecution;*Fr.* Calomnie] ☆ *Eşanl.* **buhtan.** ⊙ ~ **ya uğramak,** Kasıtlı olarak asılsız suçlamalara hedef olmak. [*Ing.* To be subject to calumny; *Fr.* Être en butte à la calomnie, être exposé à la calomnie].

~ **etmek (atmak),** *dey.* Asılsız yorumlamalarla bile bile suç yüklemek; Kara çalmak, kara sürmek. [*Osm.* Bühtan etmek; *Ing.* To slander, defame; *Fr.* Calomnier]. ☆ *Eşanl.* **üstüne atmak, yormak, kara çalmak, leke sürmek, lekelemek, isnadetmek, atfetmek, suçlamak, suçlandırmak, bühtan etmek, itham etmek, tecrim etmek, yüklemek.**

İftiracı /iftirâcı/, s. ve i. İftirada bulunan *(kimse);* Kara çalıcı, karacı, ötekine, berikine hiç yoktan kötü şeyler yükleyen kimse. [*Ing.* Slanderer, calumniator; *Fr.* Calomniateur,-trice].

☆ *Eşanl.* **müfteri, karacı.**

iftirak /iftirâk/, i. *Osm.* < *Ar. fark. esk.* Ayrılma, ayrılık, dağılma. [*Ing.* Separation, absence; *Fr.* Separation].

iftiras /iftirâs/, i. *Osm.* < *Ar.* Yırtıcılık. [*Ing.* Seizing prey by the neck, tearing].

igerm, i. *berberîce.* Fas dağlarında yaşayan yarı göçebe çobanların sabit meskeni olan, berkitilmiş kolektif yapı, *(Igerm hem kolektif bir ev, hem bir kale, hem ambar, hem de ağıldır; bir avlu çevresine kurulmuş kuleli, büyük, dört köşe yapılardan meydana gelir. Orta Atlas ile Doğu Büyük Atlas'ta çoktur. Tirermt terimi daha küçük yapıları ifade eder).* [*Ing.* ve *Fr.* Irherm, igherm].

İgevin, i. *Fr. igevin. kim.* Bazı alkoylvinilik eterlerin polimerleştirilmesiyle elde edilen reçinelerin ticarî adı. [*Ing.* Ivegin].

İglit,-tl, i. *Fr. iglite. min.* Yeşil mavi aragonit çeşidi. [*Ing.* Iglite; *Fr.* Igloïte].

☆ *Eşanl.* **igloyit.**

İgloo /iglu/, i. Bazı eskimo toplulukları tarafından mevsimlik konut olarak kullanılan kardan yapı. [*Ing.* ve *Fr.* Igloo].

İgnimbrit,-tl, i. *Fr. ignimbrite* < *Lat. ignis,* ateş + *imber,* yağmur. *jeol.* Yanardağ kaynaklı kaya; oluşumun başlangıcında dağınık *(prioklastit)* ve iyice katılaşmamış halde bulunan bu kayanın parçaları sıcakta birbirleriyle iyice kaynaşarak oksidyen görünümünde sert ve sıkı bir kaya meydana getirir. [*Ing.* Ignimbrite].

~ **püskürmesi,** *jeol.* Çok miktarda asid camla birlikte fışkıran yanardağ. [*Ing.* Ignimbritic eruption; *Fr.* Éruption ignimbritique].

igniter /ignaytır/, i. *(Ing. To ignite,* tutuşturmak. *elek.* Bir anodlu ve civa buharlı bir redresör valfın art arda ateşleme yapmasını sağlayan düzenek. [*Ing.* ve *Fr.* Igniter].

ignitron, i. *elek.* Katodu sıvı civa olan ve her devirde, *Ignitron ateşleyicisi* denilen özel bir elektrod yardımıyle yeniden ateşlenen gazlı redresör lamba. *Uygulanan gerilim belli bir değere ulaşınca, ateşleyici ile civa arasında bir kıvılcım patlar ve böylece katod ile anod arasında bir ark meydana gelir. Bu olay, her yarı devirde anodu katoda göre pozitif duruma getirerek tekrarlanır, ignitronlar anî aşırı yüzlere karşı özellikle dayanıklıdır ve kaynakçılıkta, hadde makinelerinin kumandasında ve demiryolu araçlarında kullanılır).* [*Ing.* ve *Fr.* Ignitron].

~ **ateşleyicisi,** Bir ignitron lambasında, her devir sırasında arka ateşlemeye yarayan özel elektrod. [*Ing.* Ingnitor; *Fr.* Igniteur].

İgrometre, i. *Fr. hygrometre.* ◘ **Higrometre.**

İguana, i. *Isp. iguano* < *karibçe. zool.* Sürüngenler'den *(Reptilia)* sınıfının, İguanagiller *(Iguanidae)* familyasına giren kertenkelemsi sürüngenlere verilen genel ad. İguana'lar, dili kalın ve ağız tabanına yapışık, göz kapakları hareketli, sivri parmaklı, iri kertenkelelerdir. Son iki özellik bunları geko'lardan, dişlerin çene kemiklerinin iç yüzüne bağlı olması da agama'lardan ayırır. Kuyrukları uzun ve dayanıklıdır. Böcekçil, hepçil veya otçul olan bu sürüngenler yumurta ile çoğalır ve yeni Dünya'nın sıcak bölgelerinde yaşar (agama'lardan ikinci farkı). Asıl iguanaların türlerinden *Iguana iguana* ve *iguana delicatissima*'nın

boyları 1,80 m'yi, ağırlıkları 15 kg.'ı bulur. Gerdanlarında dantelamsı sarkık bir deri parçası, sırtların ortasında boydan boya dikenli bir yele vardır; nehir kıyısındaki ormanlarda yaşar, tehlike karşısında suya dalarlar. Otla beslenirler. Etleri çok makbuldur. [*Lat. Iguana; Ing.* Iguana; *Fr.* Iguane]. ◉ **deniz ~ sı**, *zool.* Iguanagiller *(Iguanidae)* familyasından Kertenkeleler *(Lacertilia)* alttakımına giren bir sürüngen türü. Eti yenildiği için soyu tükenmekte olan iri vücutlu bir hayvan olup Galapagos adalarında yaşar ve adalar arasını yüzerek geçer. [*Lat. Amblyrhynchus cristatus; Ing* Amblyrhynchus; *Fr.* Amblyrhnque]. ◉ **kabarcıklı ~**, *zool.* Pullu sürüngenler *(Squamata)* takımının, iguanagiller *(Iguanidae)* familyasından bir sürüngen türü. Uzunluğu 150-160 sm. Orta ve Güney Amerika'da yaşar. [*Lat. Iguana tuberculata*].

İguanagiller, ç. i. *zool.* Omurgalı hayvanlardan Sürüngenler *(Reptilia)* sınıfının, Pullu-sürüngenler *(Squamata)* takımının, Kertenkeleler *(Lacertilia)* alt takımına giren bir familyası. Agamagillere çok benzerler. Amerika'nın büyük tropik kertenkeleleridir. Üç yüz kadar türü vardır. *(Başlıca cinsleri: iguana, anolis, sceloporus, basiliscus, amblyrhynchus, conolophus, ctenosaurus, phrynosoma, cyclura, hoplura, holbrookia, liolema, liocephalus v.b.)* Kabarcıklı iguana *(Iguana tuberculara)* türü iyi bilinir. [*Lat.* ve *Ing.* Iguanidae; *Fr.* Iguanides].

İguanodon, i. *jeol* Alt tebeşir çağında yaşamış iki ayaklı, otçul, büyük sürüngen hayvan. *(Ornithopoda alt takımından iguanodontidae familyasının örnek tipi). (Kangurular gibi kocaman kuyruğunu destek yaparak art ayakları üzerine yürüdüğü sanılır; ön bacakları daha kısa ve mahmuzlu, boyu başından kuyruğunun ucuna kadar 10 m. kadardı. En iyi bilinen türleri, İngiltere'de bulunan Iguanodon mantelli ile Belçika'da bulunan Iguanodon Bernissartensis'tir).* [*Ing.* ve *Fr.* Iguanodon].

İguvinî, öz. i. *Lat. esk. coğr.* Umbria'da halk, başlıca şehri, via Flaminia üzerindeki *Iguvium* veya *Iguvium (bugün Gubbio)* idi. Topraklarında *Eugubines levhaları* adıyle tanınan önemli yazıt-anıt bulundu. [*Ing.* Iguvinians; *Fr.* Iguviniens].

İğ[1], i. *esk. T. yig.* § ●. Pamuk, yün v.b. eğirmek için kullanılan ortası şişkin, bir ucu bir yere takılması için çengelli ağaçtan yapılmış âlet. [*Ing.* Spindle; *Fr.* Fuseau]; § ● *h.d.* Araba okunun ekseni. [*Ing.* Pivot, axis, axle; *Fr.* Pivot, axe]. § ● *biy.* Mitoz ve meios bölünmelerinin ilk evresinde, hücrenin iki kutbunda bulunan santrozomlar arasında gerili tel demeti. *(Boyar maddelerden etkilenmeyen bu demete akromatik iğ adı verilir. Iyin nereden oluştuğu iyice bilinmemektedir. Çoğu hücrelerde santrozomdan oluşur; ama santrozomsuz hücrelerin mitoz bölünmelerinde de bulunur /tohumlu bitkiler, bazı yumurtaların kutup cisimcikleri/, iğin tamamını veya bir kısmını doğrudan doğruya çekirdek özsuyu meydana getirir. İğin oluşumunda santromerlerin de rolü olsa gerektir. Her kromozom santromeri ile bir iğ teline tutunur);* [*Ing.* Spindle; *Fr.* Fuseau]; ☆ *Eşanl.* **füze.** § ❶ *dok.* (a) Büküm makinelerinde bobinleri ve şerit makinelerinde masuraları takmaya yarayan madenî çubuk; [*Ing.* Spindle; *Fr.* Broche]; (b) Çeşitli dokuma makinelerinde *(bobin, büküm makineleri v.b.)* iğlerin dönüşünü sağlayan kaytan ve kolanların destek aldığı iğlere bağlı küçük makara ◘ *ŞEKİL: 547.* — **İPLİK BÜKÜM TEZGAHI.** ◉ **nakış ~ I**, *dok.* Altın ve gümüş sırma işlemesinde, el değmesiyle donuklaşmaması için sırmaların sarıldığı küçük ve sert ağaçtan yapılmış iğ. [*Ing.* Embroldery spindle; *Fr.* Fuseau de broderie].

~ ağacı, *bot.* ◘ **Iğağacı.**

~ şeklinde motor, *hava.* Bir uçak motoru ile ona hava içinde iyi bir dalma şekli sağlamak için çevresini saran kaportanın tümü. [*Ing.* Fusiform motor; *Fr.* Fuseau moteur]

~ tokası, *tekn.* Iki yanlı kilitlerin anahtar ağzı dişleri üzerinde, sapa paralel olan ve anahtarın kilit içersinde çok ileriye gitmesini engelleyen çıkıntı.

İğ[2], i. *bot.* ◘ **Iğağacı.**

İğ.ağacı, b. i. *bot.* Iki-çenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, *Celastraceae* familyasından Kuzey yarımküresinin ılıman bölgelerinde yetişen, kışın yaprak döken çalı veya ağaççık halinde bitki cinsi. Gövde 4 köşeli, yaprakları karşılıklı dizilişlidir. Meyva kapsüldür. **Avrupa iğağacı** veya **papazkülahı** *(E. europaeus)* adlı türü Trakya, Kuzey Anadolu ve Toros'ların dağlık ve ormanlık bölgelerinde yetişen küçük bir ağaçtır. Meyvası 8 tohumlu, kırmızı bir kapsüldür. Arillus kırmızıdır. Kusturucu ve kuvvetli ishal vericidir. Kömüründen resim çizmek için kalem yapılır. *E. verrucosus, E. latifolius, E. vulgaris* Türkiye'de yetişen diğer türleridir. Ayrıca anayurdu Japonya olan, *E. japonicus* adlı türü Türkiye'de bahçelerde yetiştirilmektedir. [*Lat* Evonymus; *Ing.* Euonymus evonymus; *Fr.* Fusain]...

İğ.biçim*, b. s. İğ şeklinde olan. [*Osm.* Miğzeliyüşşekil; *Ing.* Fusiform, spindle-shaped; *Fr.* Fusiforme].

İğbirar /iğbirar/, i. *Osm.* < *Ar. gubâr*, toz. *esk.*, § ● Üzerine toz konma, tozlanma; § ● *mec.* Birinin beklenilmeyen bir davranışı veya kendisinden umulan bir şeyi esirgemesine karşı kızgınlık duyma, gücenme.

İğde, i. *bot.* Iki-çenekliler *(Dicotyledonae)* sınıfının, İğdeler *(Elaeagnaceae)* familyasından ,kışın yaprağını döken veya daimî yeşil, çoğunlukla çalı, bazen de ağaç halini alan odunsu bitki cinsi. Tomurcuklar küçük, kısa saplı, dar şerit halindeki tam kenarlı yapraklar sürgünlere almaşık olarak dizilmiştir .Sürgünler ve yapraklar gümüşî veya bronz renkli kalkan veya yıldız tüylerle örtülmüştür. Erdişi ve yan durumlu olan çiçekler teker teker veya salkım durumundadır. Eliptik bir yapıya sahip olan yalancı üzümsü meyvenin içerisi unludur. İğdelerin köklerinde serbest azotu tesbit eden mikhorizler vardır. Güney Avrupa, Asya ve Kuzey Amerika'da yetişen 10 kadar türü, ayrıca bu türlerin de varyete ve formları vardır. Eın tanınmış türü. Türkiye'de yetişen **Kuş iğdesi** dir. [*Lat. Elaeagnus; Ing.* Oleaster; *Fr.* Eléagnus]; ◉ **kuş ~ si**, *bot.* Akdeniz çevresinden Çin'e kadar uzanan memleketlerde yaygın olan, Türkiye'nin hemen her tarafında raslanan, kışın yaprağını döken, çoğunlukla çalı, bazen 7-8 m. ye kadar boylanabilen bir iğde türü. Kısa saplı, lanseolat yaprakların üst yüzü mat yeşil, alt yüzü gümüşî renktedir. Çiçekler 1-3 lü, kısa salkımlar halinde sürgünlerin aşağı kısımlarında yer alır. Dış tarafları gümüşî beyaz, içleri sarı renktedir ve gayet güzel kokuludur. Meyva, zeytin meyvası büyüklüğünde ve sarımsı renklidir. Kabuğunun altındaki unlu ve tatlı kısım yenilebilir. fakat makbul değildir. *E.a.* var. *orientalis* adındaki varyetesi, yenen tatlı meyvelerinden dolayı kültüre alınmıştır. Asıl yenen iğde budur. Bu varyete Anadolu'da bahçe ve bağlarda meyva ağacı olarak yetiştirilir. [*Lat. Elaeagnus angustifolia; Ing.* Russian olive].

~ ağacı, *bot.* ◘ **iğde.**

~ yapraklı söğüt, *bot.* ◘ **Söğüt.**

İğdegiller, ç. i. *bot.* Iki-çenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Mersinler *(Myrtiflorae = Myrtales)* takımından, ağaç, ağaççık veya çalı halindeki odunsu bitkileri kapsayan familya. Sürgünleri gümüşî veya bronz renkteki kalkan veya yıldız tüylerle örtülmüştür. Yapraklar tam, basit olup almaşık, karşılıklı veya vertisillat dizilişlidir. Çiçekler erdişi veya tek eşeyli, antinomorf, çoğunluğu sarı renkli olup teker teker veya kurullar halinde bulunur. Meyva drupadır. 3 cinsi *(Hippophae, Elaeagnus, Shepheria)* ve 45 kadar türü vardır. Türkiye'de 2 cinsi *(İğde* ve *Hippophae* ve 2 türü vardır. [*Lat.* ve *Ing. Elaeagnaceae; Fr.* Eléagnacées].

İğ.demir, b. i. ◘ **Iskarpela.**

İğdiş, İğdiç, s. *Osm.* < *Fars. ikdiş.* Erkeklik bezleri çıkarılarak veya burularak erkeklik görevini yapamayacak hale getirilmiş olan *(hayvan ve özellikle at hk.).* [*Ing.* Gelding, castrated, emasculated; *Fr.* Cheval hongre, castrat]. ◉ **~ lik ayini**, *sosy.* Bazı ilkel toplumlarda Tabu'nun sağlanması için, Kutsal ile devamlı temas halinde olan kimselerin cinsel organının kısmen veya tamamen iğdiş edilmesi ayini. [*Ing.* Ritual castration; *Fr.* Castration rituelle]. ◉ **~ lik kompleksi**, *psik.* ◘ **Kompleks.**

— etme, Hayvanlarda üremeye ilişkin bir organı çıkarma veya körletme. ☆ *Eşanl.* **hadımlaştırma.** [*Ing.* ve *Fr.* Castration]. ◉ **bitkiyi ~ etme**, *bot.* Çiçekteki erkek organların başçıklarını çatlatmadan önce koparak tozlaşmayı önleme. [*Ing.* ve *Fr.* Castration]. ◉ **kendi kendini ~ etme**, *psikopatol.* Özellikle sizofrenilerde görülen, kendi cinsiyet organını kesme davranışı. *(Psikanalizci Fenichel, bu davranışı şöyle açıklar: kendi kendini iğdiş etme hastanın kişisel gücünü isteyerek ortadan kaldırması anlamını taşır. Böylece hasta, sınırsız ölçüde güçlü bir varlığa pasif bir şekilde boyun eğerek, onun içinde kolayca eriyebileceğini ve bu sınırsız kuvveti paylaşabileceğini tasarlamaktadır).* [*Ing.* ve *Fr.* Autocastration].

İğfal.-li /iğfâl/, i. ç: **iğfâlât**. *Osm.* < *Ar. gaflet*, § ❶ Kadını baştan çıkarma. [*Ing.* Seduction; *Fr.* Séduction]. § ● *esk.* Gaflette bırakma, aldatma, kandırma, ayartma, birini aldatarak, sonradan pişman olacağı bir işi yaptırma. [*Ing.* Delusion, enticement, deception; *Fr.* Déception].

~ etmek, § ❶ Bir kadını kandırarak baştan çıkarmak, aldatmak, kandırmak. [*Ing.* To seduce, to deceive, to cheat, to delude, to rape, to take of another's negligence; *Fr.* Séduire, corrompre, induire en erreur] § ● *huk.* ◘ **Kandırmak.** § ● *mec.* Ayartmak.

İğfalkâr, s. Baştan çıkarıcı. [*Ing.* Seducer; *Fr.* Séducteur,-trice].

iği, i. *h.d.* İğ, eğirmen.

iğik, s. ve z. ◘ **Eğik.**

iğilme, i. ◘ **Eğilme.**

iğilmek, f. ◘ **Eğilmek.**

iğiltaşı, b. i. Değirmenin alt taşı.

iğinik,-ği, i. Kanlı basur hastalığı, düzanteri. [*Ing.* Dysentery].

iğinti, eğinti, i. *esk. T. egemek* > *eğelemek* > *eğenti. kuyumc.* Eğe'den, frezeden dökülen altın veya gümüş tozu. *(İğinti bir çekmece veya önlük cebinde toplanır. Karbonatla karıştırıldıktan sonra içindeki demir tozları mıknatısla alınır. Kâğıt üzerinde karıştırılarak potaya dökülür. Böylece altın ve gümüş tozları yeniden külçe haline getirilerek kullanılır).*

iğlak,-kı /iğlâk/, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Sözü çapraşık hale getirme, muğlak yapma. [*Ing.* Obscuring, complicating, confusion *(in writing)*]. § ● Kapama, kilitleme.

iğli.spiril, b. i. *bakt.* İğ biçimindeki bir basil ile bir spiroket'in ortak şekline verilen ad; Ağızda ortak yaşayan bu mikroplar Vincent anjinine ve bazı ağız iltihaplarına sebep olur. [*Fr.* Fusospirillaire].

iğmek, f. ◘ **Eğmek.**

iğna /iğnâ/, i. *Osm.* < *Ar. gına.* Zengin etme, ganileştirme. [*Ing.* Making rich, independent or satisfied].

iğne, i. § ❶ Dikiş dikmeye yarayan, ince, ucu sivri, bir ucunda iplik geçecek deliği bulunan çelik âlet. [*Ing.* Sewing needle, stitching needle; *Fr.* Aiguille a coudre]. ☆ *Eşanl.* **dikiş iğnesi.** § ● Iki şeyi birbirine tutturmak için kullanılan ince, uzun, ucu sivri madenî âlet: *Çengelli iğne. Toplu iğne.* [*Ing.* Needle, pin; *Fr.* Aiguille, épingle]. § ● Toplu iğnenin süs için kullanılan çeşidi: *Kravat iğnesi, şapka iğnesi.* [*Ing.* Pin; *Fr.* Épingle]. § ● Altında çengelli iğne bulunan elmaslı kuyumcu işi: *Elmas iğne.* § ● Bazı âletlerin ucu sivri parçası: *Pusla iğnesi. Tüfek iğnesi.* [*Ing.* Needle; *Fr.* Aiguille]. § ● *zool.* (a) Bir kısım böceklerin *(arı, akrep)* arka tarafında bulu-

nan ince, bazen tırtıklı, çoğu zaman zehirli ve batıcı savunma organı. *Arının iğnesi. Akrebin iğnesi.* [*Ing.* Sting; *Fr.* Aiguillon]. (b) ◘ **İğnecik**[1]. § ❼ *bot.* Bitkilerde yumurtacıkla tepecik arasındaki sapçık. [*Osm.* İbre; *Ing.* Prickle, thorn; *Fr.* Style]. ☆ *Eşanl.* **boyuncuk**. § ❽ *balıkç.* Oltanın ucundaki küçük çengel. *(İğneler ihtiyaca göre çeşitli şekiller ve değişik şekillere göre de çeşitli adlar alır: Düz, eğri, çapraz, çarpık, sinek, hırsız, piç iğneler gibi).* [*Ing.* (Fish-) hook; *Fr.* Hameçon]. § ❾ Hastalık halinde vücuda enjeksiyonla uygulanan ilâç; *Hekim hastaya hap yerine iğne verdi.* § ❿ *mec.* Dokunaklı söz. [*Ing.* Biting words; *Fr.* Parole piquante]. § ⓫ İlâcı vücuda vermek için kullanılan âlet. [*Ing.* Injector; *Fr.* Injecteur]. § ⓬ Vücuda enjeksiyonla ilâç verme işi: *İğneden korkarım.* [*Ing.* ve *Fr.* Injection]. § ⓭ *cerr.* Ameliyat sırasında kullanılan oluklu veya dolu, eğri veya düz, ince uzun madenî âletlere verilen ad. [*Ing.* Needle; *Fr.* Aiguille]. §⓮ *den.* Yelkenli gemilerde, yan yelkenlerinin çekildiği ana direklerin gerisine boydan boya konmuş çubuklar. *(Yelkenlerin yarım serenlerinin çatalları bu çubuklar üzerinde aşağı yukarı hareket eder. Buna değinerek kullanmaya «rüzgârı iğneden almak» denir).* § ⓯ *kıyf.* Saça veya elbise yakasına takılan üzeri mücevherle süslü veya sadece değerli bir madenden yapılmış kopça gibi takılan kadın süs eşyası: *Plâtin iğne.* [*Ing.* Pin; *Fr.* Épingle]. ⊙ **~ den ipliğe kadar**, *dey.* En ufak ayrıntılara kadar herşey. [*Ing.* Down to the last detail, absolutely everything; *Fr.* Avec toutes ses accessoires, en détails]. ⊙ **önce ~ yi kendisine batır, sonra çuvaldızı ele (başkasına)**, *dey.* Kendinize yapılmasından hoşlanmıyacağınız bir hareketi başkalarına da yapmayınız. [*Ing.* Prick yourself, with a needle before you stick a darning needle into others]. ⊙ **~ yi kendine çuvaldızı başkasına batırmak**, *dey.* Hoş olmayan bir davranışı önce kendinde denemek. [*Fr.* Ne fais pas à autrui ce que tu ne veux pas qu'on te fasse à toi-même]. ⊙ **ağ ~ si**, *balıkç.* ◘ **Ağ.** ⊙ **ateş ~ si**, *den.* ◘ **Ateş.** ⊙ **balık ~ sı**, *balıkç.* ◘ **Balık.** ⊙ **burgulu falya ~ si**, *sil.* ◘ **Falya.** ⊙ **çatal ~**, *balıkç.* ◘ **Çatal.** ⊙ **çengelli ~**, Bir yay meydana getirecek şekilde kurulan ve ucu özel yuvasına sokulunca açılmayan iğne. [*Ing.* Safety-pin; *Fr.* Épingle de sûreté]. ⊙ **çıkma. (derayman) ~ sı**, *demir.* ◘ **Çıkma.** ⊙ **deniz ~ si**, *zool.* ◘ **Deniz.** ⊙ **dikiş ~ sı**, ◘ **İğne**[1]. ⊙ **falya ~ si**, *sil.* ◘ **Falya.** ⊙ **gresör ~ si**, *mek.* ◘ **Falya iğnesi.** ⊙ **halkalı ~**, *den.* ◘ **Halkalı.** ⊙ **hanım ~ si**, *den.* ◘ **Hanım.** ⊙ **kasnak ~**, *işl.* ve *terz.* Ucu çengelli tığla zincir şeklinde yapılan dikiş ve işleme türü. ⊙ **okuma ~ si**, *elektroakust.* Bir ses plâğının iz profilini duyarlıkla izlemek üzere kullanılan özel iğne. [*Ing.* Reading needle; *Fr.* Pointe de lecture]. ⊙ **şamandıra valf ~ si**, *otom.* Karbüratöre gelen benzinin hep aynı seviyede kalmasını sağlayan iğne. [*Ing.* Float needle; float spindle; *Fr.* Pointeau *(du carburateur)*]. ⊙ **tekerli ~**, *zool.* Bir dingille birbirine bağlı dişli iki tekerlek halinde iğne. *(Tatlı su süngerlerinin tomurcuklarında yaşayan ve fosil bir kısım deniz hayvanlarının üzerinde koruyucu bir tabaka halinde bulunur).* ⊙ **toplu ~**, Bir ucu sivri, öbür ucunda ise küçük bir topuz bulunan iğne. [*Ing.* Pin; *Fr.* Epingle]. ⊙ **yorgan ~ sı**, *işl.* ve *dikiş.* Yorgan kaplamak için kullanılan büyük iğne. ◘ *ŞEKİL: 542.* — **TERZİ.**

~ ardı, *işl.* ve *dikiş.* ◘ **İğneardı.**

~ atkısı, *işl.* ve *dikiş.* Bir işlemede iğnenin batırıldığı iki nokta arasındaki iplik.

~ atsan yere düşmez, *dey.* Çok kalabalık. [*Ing.* Extremely crowded *(place)*; *Fr.* Populeux,-euse, surpeuplé,-ée]

~ batırmak, *dey.* İğneli söz söylemek. [*Ing.* To harass, to annoy, goad; *Fr.* Harasser, vexer].

~ çıkarıcı, *balıkç.* Olta iğnesini balığın ağzından veya boğazından çıkarmakta kullanılan bir ucu kancamsı şekilde yarık madenî çubuk.

~ deliği *(gözü, kurdu)*, (a) İğnenin iplik geçirilecek delik olan kısmı. [*Ing.* Eye of a needle; *Fr.* Le chas, le trou d'une aiguille]; (b) *mec.* Ufacık dar yer.

~ deliğinden Hindistan'ı seyretmek, *dey.* Küçük bir olaydan anlamlar çıkarmak. [*Ing.* To be able to discover great meanings from a small event; to be very wise and clever].

~ düzeltme pensi, *dok.* Tarama makinelerinde gerek üst düz tarafın, gerek yuvarlak tarağın iğrilen iğnelerini düzeltmek için kullanılan geniş ve yassı ağızlı pençe.

~ geçirme, *dok.* § ❶ Çelik iğneleri, tarak telleri şeridinin üstüne tutturma işlemi. § ❷ Çekme veya tarama makinelerinde iğneli baretleri değiştirmek veya özel kalıplara dizmek işlemi.

~ gözü, ◘ **İğne deliği.**

~ ile kuyu kazmak, *dey.* (a) Bir işi meydana getirmeye çalışırken yetersiz araçlar kullanma yüzünden o işi çok ağır ve güç yürütmek; (b) Çok ağır ve güç yürütülebilen bir iş üzerinde olmak. [*Ing.* To do a hard job patiently and elaborately, to do something very slowly and inefficiently; *Fr.* Passer par le trou d'une aiguille].

~ ipliğe dönmek (iğne iplik kalmak, iğne iplik olmak), *dey.* Çok zayıflamak, erimek. [*Ing.* To become skin and bones].

☆ *Eşanl.* **bir deri bir kemik kalmak.**

~ kazısı, *san.* Kazıma resimsanatında, maden plak üzerine çelik uçlu kazı kalemi ile resim çizdikten ve mürekkep yedirdikten sonra basma tekniği. [*Ing.* Needle-point; *Fr.* Pointe seche].

~ kıskacı, *dey.* Ameliyat sırasında kullanılan dikiş iğnelerini tutmaya yarayan bir çeşit çelik pens.

~ kurdu, ◘ **İğne deliği.**

~ solucanı, *zool.* ◘ **Solucan.**

~ topu (topuzu), Toplu iğnenin sivri olmayan kısmı. [*Ing.* Pinhead; *Fr.* Tête d'épingle].

~ tutucu, *işl.* ve *terz.* Çeşitli makinelerde iğnenin tespit edildiği parça. [*Ing.* Needle-holder; *Fr.* Porte-aiguille].

☆ *Eşanl.* **iğne yuvası.**

~ (diken) üstünde oturmak, *dey.* ◘ **Diken.**

~ vurmak, *işl.* ve *terz.* Dikiş ve işlemlerde belli tarz ve usulde bir işleme tarzını uygulamak. *(Birçok iğne terzi vardır).* ◘ **DIKIŞ VE IŞLEME.**

~ vurmak (yapmak), *dey.* Vücuda enjeksiyonla ilâç vermek. [*Ing.* To give an injection; *Fr.* Injecter, faire des piqûres].

~ yapraklılar, *bot.* ◘ **Kozalaklılar.**

~ yapraklılar ormanı, *coğr.* Çam ve benzeri soyundan olan iğne yapraklı ağaçların çok yer tuttuğu orman. [*Osm.* Sanavberiye ormanı; *Ing.* Coniferous forest; *Fr.* Fôret de conifères].

~ yastığı, *dey.* El altında bulundurmak üzere, üzerine iğne saplanan küçücük yastık. [*Ing.* Pincushion; *Fr.* Étui à aiguille à forme de petit coussin].

~ yurdu, ◘ **İğne deliği.**

~ yutmuş maymuna (köpeğe) dönmek, *dey.* Pek zayıf, bitkin hale gelmek. [*Ing.* To be thoroughly thin, to become skin and bones; *Fr.* Devenir tres maigre et épuisé].

☆ *Eşanl.* **bir deri bir kemik kalmak.**

İğne.ardı, b. i. *süsl.* ve *terz.* İğneği çıkış noktasının gerisinden batırıp daha ileriden çıkarmak suretiyle yapılan aralıksız dikiş. [*Ing.* Backstitch; *Fr.* Pointe en arriere].

İğne.balığı, b. i. *zool.* Kemikli.balıklar *(Teleostei)* takımının, İğne.balığıgiller *(Fierasferidae)* familyasından bir balık türü. Karın yüzgeci yoktur. Vücudu çıplak ve pulsuzdur. Ard kısmı ince ve ucu sivri bir kuyruk biçiminde uzamıştır. Deniz hıyarlarının sindirim boşluğuna ve su ciğerlerine gömülerek veya inci istiridyesinin çenetleri arasında yaşar. Atlantik Okyanusu ve Akdeniz'de bulunur. [*Lat. Fierasfer acus; Ing.* Needlefish; *Fr.* Aurin, fierasfer].

İğne.balığıgiller, b. ç. i. *zool.* Omurgalı hayvanlardan Balıklar *(Pisces)* sınıfının, Kemikli.balıklar *(Teleostei)* takımının, Benzemez.omuzlular *(Heteromi)* alt takımına giren bir familyası. Vücutları kuyruk gibi uzamıştır. Karın yüzgeçleri bulunmaz. Pulsuzdurlar. Anüs girtlağın altındadır. **İğne balığı** *(Fierasfer acus)* türü iyi bilinir. [*Lat.* ve *Ing. Fierasferidae; Fr.* Fierasférides].

İğneci, i. § ❶ Hastalara iğne yapan kimse. § ❷ İğne ve makara yapımcısı veya satıcısı. [*Ing.* Maker or seller of needles; *Fr.* Marchand ou fabricant d'aiguilles].

İğnecik,-ği, i. § ❶ *zool.* Sürüngenlerin, çeşitli selenterelerin *(gorgonlar, alcyon)*, denizhıyarlarının ve ışınlar sınıfından birhücrelilerin dokuları içinde bulunan silisten veya kireçten çeşitli cisimciklere verilen ad. [*Lat. Spicula; Ing.* ve *Fr.* Spicule]. ☆ *Eşanl.* **spikül.** § ❷ *den.* Dümeni kıç bodoslamaya bağlayan dişli madenî menteşe *(dümendekine erkek iğnecik, bodoslamadaki halkaya dişi iğnecik denir).* [*Ing.* A small needle or pin, pintle or bolt of a rudder]. ◘ *ŞEKİL: 101.*— **BOT.** ⊙ **dümen dişi ~ leri**, *den.* ◘ **Dümen.** ⊙ **dümen erkek iğneciği**, *den.* Dümen yalpazesinin ön iğneciğinin içine geçen mil: *Dümen yelpazesi dümen erkek iğneciklerinin üzerinde döner.* ⊙ **dümen iğneciği**, *den.* ◘ **Dümen.** ⊙ **erkek ~**, *den.* ◘ **Erkek.**

~ gönyesi, *den.* Ağaç teknelerde dümenin dibe değdiği veya denizli havalarda fazla baş ve kıç yaptığı zamanlarda yerinden çıkmaması için ortaya rastlayan iğneciğin üzerine gelmek üzere dümen bodoslamasına *(kıç bodoslaması)* vurulan takoz.

~ kuşağı, *den.* ◘ **Dümen kuşağı.**

~ yakası, *den.* Bir düzey seren yelkeninin yan randa yelkenin *(yan yelkeni)* direk boyunca olan kenarı, bir latin yelkenin direğe tespit olunan yakası.

İğnecilik,-ği, i. İğneci[2]nin yaptığı iş. [*Ing.* Needle making or selling; *Fr.* Aiguillerie].

İğnedenlik,-ği, i. *Osm.* < *T.* ve *Fars.* İğnelik, iğne kutusu. [*Ing.* Needle case; *Fr.* Étui à aiguilles, porte-aiguilles, cousette].

İğneleme, i. § ❶ İğne ile tutturma işi. [*Ing.* Pinning; *Fr.* Épinglage] § ❷ İğne batırma. § ❸ *mec.* Yaralayıcı söz söyleme. [*Ing.* To say biting words; *Fr.* Action de dire des mots piquants]. § ❹ *dikiş.* Bir özürün iğneyle yokedilmesi, düzeltilmesi. § ❺ *dok.* Özel biçimde yapılmış kancaları olan iğneler yardımıyla dokuma maddelerinin elyafını kaba kumaştan yapılma bir zemine tespit etmek işlemi. *(İğneleme, yeni bulunmuş bir tekniktir, bu yolla yer döşemelerinde veya başka teknik işlerde kullanılan keçeler yapılır. Bu tip yapım, günümüzde dövme keçenin yerini almaktadır).* [*Ing.* Tagging; *Fr.* Aiguilletage].

İğnelemek(-i, -e), f. § ❶ Bir şeyi iğne ile tutturmak. [*Ing.* To pin; *Fr.* Épingler]. § ❷ (-i), İğne batırmak. [*Ing.* To pierce with a pin or needle; *Fr.* Percer avec une aiguille] § ❸ *(Birine)* Kinayeli ve onur kırıcı bir şekilde batacak söz söylemek. [*Ing.* To hurt with words; *Fr.* Dire des mots piquants, envoyer, lancer des piques à qqn].

İğnelenmek(-e), f. § ❶ İğneyle bir yere tutturulmak. [*Ing.* To be pinned; *Fr.* être epinglé]. § ❷ nsz. İğnelemek[2] işine konu olmak [*Ing.* To be pierced or prickled; *Fr.* être percé] § ❸ *(Geniş anlamda) nsz.* İğne batar gibi bir duygu almak; gövdenin bazı bölgelerine herhangi bir uyarma olmadan, iğne batıyormuş gibi acı duymak *(çoğu zaman alkol ve kokain zehirlenmelerinde olur).*

İğneletmek, f. Başka birine iğneleme işini yaptırmak.

İğneli, s. § ❶ İğnesi olan: *İğneli böcek.* [*Ing* Stinging; *Fr.* Piquant,-ante]. § ❷ İğnelenmiş. [*Ing.* Prickled with pins or needles; *Fr.* Piqué,-ée]. § ❸ *zool.* Karnının sonunda sivri ve zehirli bir iğne bulunan böcekler, özellikle zarkanatlılar için kullanılır. *Arı,*

neli zarkanatlıların bellibaşlıları şunlardır: balarıları; eşekarıları; yalnız ve toplu yaşayan yaban arıları; sphegidae, pompilidae familyaları; altıngiller; karıncalar. Toplumsal duygu taşıyan tek hayvan grupu bu iğneli zarkanatlılardır).

~ **fıçı,** *dey.* Çok sıkıntı ve üzüntü veren şey, kinayeli, dokunaklı sözler söyleyen. [*Ing.* Barrel set with needlepoints, in which people are said to have been tortured, very troublesome situation].

~ **pens,** *balıkç.* Kabuklu deniz hayvanlarını yakalamak için kullanılan kıskaç.

~ **söz,** *dey.* Dokunaklı, batıcı söz. [*Ing.* Biting word; *Fr.* Parôle insinuante, forte et choquante, parôle piquante].

~ **vals,** *dok.* Yün, kendir, jüt gibi dokuma maddelerinin taranmasında büyük tanbur ile birlikte kullanılan eğik iğnelerle donatılmış metal silindir.

iğnelik,-ği, i. Iğne kutusu. [*Ing.* Needle case; *Fr.* Étui à aiguilles, aiguillier].

iğnemsi*, s. § ● *anat.* Iğne biçiminde olan *(kemik).* [*Osm.* İbrevî; *Ing.* Styloid; *Fr.* Styloïde]. ☆ *Eşanl.* **stiloid.** § ❷ *bot. (Çam ve benzeri ağaçlarda olduğu gibi)* yaprakları iğne biçiminde olan. [*Ing.* Acicular, *Fr.* Aciculaire].

~ **yaprak,** *bot.* ◘ **Yaprak.**

iğne.solucanı, b. i. *zool.* ◘ **Solucan.**

iğne.yapraklılar, ç. b. i. *bot.* ◘ **Kozalaklılar.**

iğrak,-kı /iğrāk/, i. *Osm.* < *Ar.* Aşırılık: *Bu sözde iğrak vardır. Divan edebiyatı iğraklar (iğrakat) ile doludur.* [*Ing.* Submerging, sinking, drowning].

iğreltiotu, ◘ **Eğreltiotu.**

iğremek, f. *h.d.* ◘ **Böğürmek.**

iğrenç, s. İnsanda iğrenme duygusu uyandıran; iğrenilecek halde olan. [*Ing.* Disgusting, loathsome, repulsive; *Fr.* Dégoutant,--ante, repugnant,-ante].

☆ *Eşanl.* **pis, murdar, kirli, kipkirli, bulaşık, pasaklı, tiksindirici, kirloz, mekruh, kerih, müstekreh, mülevves, mülemma, napâk.**

iğrençleşmek, f. Iğrenilecek bir hale gelmek: *Gözlerinden yaşlar, ağzından salyalar akıyordu. Çok iğrençleşmişti.*

iğrençlik,-ği, i. Iğrenç olma, tiksindirme hali. [*Osm.* İstikrah, ikrah; *Ing.* Loathsomeness; *Fr.* Dégoutance, répugnance].

☆ *Eşanl.* **tiksinme.**

iğrendirmek(-i), f. Iğrenmesine yol açmak, tiksinti vermek. [*Ing.* To cause a feeling of aversion, easily disgusted; *Fr.* Répugner, dégouter].

iğrenecek, s. Mideye bulantı verecek kadar pis *(şey).* [*Ing.* Disgusting, hateful; *Fr.* Degoutant,-ante, repugnant,-ante].

iğrengeç, s. ◘ **Iğrengen.**

iğrengen, s. *h.d.* Herseyden iğrenme huyu olan. [*Ing.* One who is habitually disgusted; *Fr.* Qui se dégoûte alsement].

iğrenilmek(-den), özs. f. Iğrenmek eylemine konu olmak. [*Ing.* To feel aversion or disgust *(from); Fr.* Être dégoûte].

iğrenme, i. Iğrenmek eylemi. [*Osm.* İstikrah; *Ing.* Disgust, hate, aversion; *Fr.* Dégoût, aversion, répugnance, repulsion].

☆ *Eşanl.* **tiksinme, tiksinti, ikrah, nefret,** ☆ *Karş.* **sevme, hoşlanma, beğenme.**

iğrenmek(-den), nsz. f. Bir şeyi tiksindirici bulmak; Zevke veya alışkanlığa çok aykırı bularak uzaklaşma hissi duymak. Bir şeyi pis görerek kullanmaya gönlünü kandıramamak: *Kirli bardaktan, başkasının kullandığı bir havludan iğreniriz.* [*Osm.* İstikrah etmek;*Ing.* To be disgusted, to feel aversion, detest; *Fr.* Se degoûter].

☆ *Eşanl.* **tiksinmek.**

iğrentî, i. ◘ **Iğrenme.**

iğretî, s. ◘ **Eğreti.**

~ **aile,** *sosy.* ◘ **Aile.**

iğretileme, i. ◘ **Eğretileme.** ◉ **açık** ~, *ed.* Bir şeyi kendi adıyle değil, her hangi bir bakımdan benzetildiği, başka bir şeyin adıyle adıyle anmaya denir. ◉ **kapalı** ~, Iğretili ile birlikte iğretiye dair bir hal söylemek yoluyle yapılan iğretilemeye denir.

iğretilik, i. ◘ **Eğretilik.**

iğrî, s. ◘ **Eğrî.**

~ **bacak,** ◘ **Eğribacak.**

~ **büğrü,** ◘ **Eğribüğrü.**

iğrî.bacak, b. s. ◘ **Eğribacak.**

iğrik, s. < *iğremek.* Iğremesi çok olan, çok bağıran, böğüren *(hayvan).* [*Fr.* Qui beugle beaucoup, qui mugit, irréquemment].

iğrilik,-ği, i. ◘ **Eğrilik.**

iğrilmek, f. ◘ **Eğrilmek.**

iğriltme, i. ◘ **Eğriltme.**

iğriltmek(-i), f. ◘ **Eğriltmek.**

iğsel*, s. *esk. T. ig.* Hastalıkla ilgili, hastalığa değgin. [*Osm.* Marazî].

iğsi, s. Iğ biçiminde olan. [*Osm.* Miğzelî; *Ing.* Fusiform; *Fr.* Fusiforme].

☆ *Eşanl.* **füziform.**

~ **basil,** *bakt.* Vincent'in, 1893 te, «*hastahane çürüğü*»nde bulduğu basil. *(Patolojik olaylarda bu basil çoğu zaman bir spiroketle birlikte yer alır; Vincent bunu «iğ-spiril ortaklığı» diye adlandırır. Bu ortaklığa bazı ülserli anjinlerde sık rastlanır. /Vincent anjinleri/).* [*Ing.* Fusiform bacterium; *Fr.* Bacille fusiforme].

~ **hücre,** *dokb.* Biçimi iğı andıran hücre. [*Ing.* Fusiform cell; *Fr.* Cellule fusiforme].

~ **hücreli,** *patol.* İçinde iğ şeklinde hücreler bulunan, telsel yapılı urların niteliği. [*Ing.* Fuso cellular; *Fr.* Fusocellulaire].

iğtinam/iğtinām/, i. *Osm.*<*Ar. ganimet esk.* § ● Yağma, çapul, talan etme. § ● Savaşta düşman malını ganimet olarak alma. § ● Ganimet gözüyle kolay kazanılmış mal olarak kabul etmek. [*Ing.* A getting spoil or plunder, a seizing; *Fr.* Butin].

~ **etmek,** Savaşta düşman malını ganimet olarak almak. [*Ing.* To seize, to take as booty; *Fr.* Faire du butin, butiner].

iğtirak /iğtirāk/, i. *Osm.* < *Ar. garḳ. esk.* § ● Suda boğulma. § ● Soluğu ciğerleri dolduracak şekilde içe çekme. [*Ing.* Being drowned, being submerged in water].

iğtirar /iğtirār/, i. *Osm.* < *Ar. gurûr. esk.* § ● Kendine güvenerek asılsız bir büyüklük hissine kapılma, gururlanma. § ● Birinin güven verici durumuna kanma, aldanma. § ❸ Gafil bulunma.

iğtişaş /iğtişāş/, i. ç. **iğtişâşât.** *Osm.* < *gışş. esk.* § ● Kargasalık. [*Ing.* Riot, disturbance, insurrection, uproar; *Fr.* Troubles]. ☆ *Eşanl.* **isyan.** § ● *(Yiyecekler hk.)* Saflığı bozulma, karışık olma.

iğtiyar /iğtiyār/, i. *Osm.* < *Ar. esk.* Faydalanma, erzak edinme, yaderklik. [*Ing.* Deriving profit or advantage].

iğva /iğvā/, i. *Osm.* < *Ar. gavâye.* § ❶ Yolunu şaşırtma, baştan çıkarma, azdırma, ayartma. [*Ing.* Seducing, leading astray, tempting to sin, temptation, seduction; *Fr.* Séduction, detournement]. § ❷ Tanrı'nın, insanın erdemini sınamak için yaptığı deneme. § ● Şeytanın veya bedenî isteklerin insanı kötülüğe kışkırtması. ◉ **Tanrı'yı** ~, Tanrı'nın sabrını sınamak için yapılan iş.

iğzabetmek, b. f. Kızdırmak, hiddetlendirmek, gazaba getirmek. [*Ing.* To enrage, to provoke; *Fr.* Irriter, courroucer].

iğzap,-bı /iğzāp/, i. *Osm.* < *Ar. gazâb* > *iğzâb.* Öfkelendirme, gazaba getirme. [*Ing.* Enraging, angering; *Fr.* Action d'irriter, de provoquer l'emportement].

ihafe /ihāfe/, i. *Osm.* < *Ar. havf.* Korkutma. [*Osm.* Tehdit; *Ing.* A frightening, intimidation; *Fr.* Action de faire peur, menace].

~ **etmek,** Korkutmak.

ihale /ihāle/, i. *Osm.* < *Ar. havl.* § ❷ Bir işin yaptırılması, bir şeyin satılması veya satın alınması için en üst veya en az fiyatı tespit edebilmek için işin, istekliler arasında fiyat arttırmaya veya fiyat kırmaya çıkartılması ve işin en elverişli teklifi yapan kimseye verilmesi. [*Ing.* Award, adjudication; *Fr.* Adjudication]. ☆ *Eşanl.* **havale, emanet, üsterme.** § ● *huk.* İdarenin, kural olarak arttırma, eksiltme ve ihale kanunu hükümleri uyarınca akdini seçtiğini ve idare ile seçilen bu âkid arasında bir sözleşmenin yapılması borcunun olduğunu ifade eden bir işleme verilen ad. [*Ing.* Award of contract; *Fr.* Adjudication]

~ **etmek,** Bir işi en uygun görülen kimseye bırakmak, havale etmek, uhdesine vermek, tevdi etmek. [*Ing.* To award the contract; *Fr.* Adjuger].

ihaleten, z. *Osm.* < *Ar. esk.* Bir işi en uygun olana bırakmak suretiyle, ihale yoluyle. [*Ing.* By adjudication, by award].

-i hall, b. i. *gram.* Bir eylemin, birinci derecede ilgilendirdiği nesneyi gösteren isim veya zamirlerin *(gereğine göre* -ı, -u, -ü *veya* -yı, -yi, -yu, -yü *eklerinden birini alarak)* girdikleri şekil:*Çocuğu bahçeye çıkarmak* ve *İşi ona anlatmak* örneklerinde **çocuğu** ve **işi** kelimeleri -i halinde birer nesnedir. İsimler **ek** almadan da -i halinde, yani nesne durumunda olabilirler: *Birine para vermek gibi.* [*Osm.* Mefulü bih; *Ing.* Accusative case; *Fr.* Cas accusatif].

ihâm /ihām/, i. ç: **ihâmât.** *Osm.* < *Ar. vehm. esk.* § ● *ed.* İki anlamı olan bir kelimenin en az hatıra gelen anlamı amaçlanarak kullanılması. [*Ing.* Ambiguity, amphibology; *Fr.* Double sens, ambiguité]. § ❷ Vehme, tereddüte düşürme. [*Ing.* Causing to be doubtful and puzzled, an exciting suspicion].

~ **etmek,** Bir maksadı iki veya daha fazla anlamı olan bir kelime kullanarak ima yoluyle anlatmak.

ihanet,-ti /ihanet/, i. *Osm.* < *Ar. hevn.* § ❶ Doğru ve sadık olduğuna güvenen birine veya böyle bir güvenle kendine emanet edilmiş bir ise karşı hainlik, kötülük etme; hıyanet. [*Ing.* Treason, perfidy; *Fr.* Trahison, felonie]. ☆ *Eşanl.* **hainlik, hıyanet.** ☆ *Karş.* **bağlılık, sadakat.** § ❷ Aşkta vefasızlık, sadakatsızlık, aldatma. [*Ing.* Infidelity in love, treason; *Fr.* Trahison, infidélite en amour]. § ● Gerektiği zaman yardımda bulunmama, bir kimsenin güvenini bosa çıkarma. [*Ing.* Treason; *Fr.* Trahison]. § ● *esk.* Birine haksız yere küçümseyici davranışlarda bulunma, hakaret etme.

~ **etmek,** Güveni kötüye kullanmak, aldatmak. [*Ing.* To betray, to deceive, to disclose; *Fr.* Trahir].

ihata /ihātā/, i. *Osm.* < *Ar. havt. esk.* § ● Bir şeyin etrafını kuşatma, çevirme, sarma. [*Ing.* Surrounding, embracing; *Fr.* Action d'entourer, d'environner]. § ❷ *mec.* Anlayış, *(zihinle)* kavrayış. [*Ing.* Comprehending, understanding, comprehension, encompassing; *Fr.* Action de comprendre]. § ● İçine alma, kapsama. [*Ing.* Containing., enclosing, including; *Fr.* Action de contenir, de renfermer].

~ **etmek,** § ● Bir şeyin etrafını çevirmek, kuşatmak. [*Ing.* To surround, to embrace; *Fr.* Entourer, environner, cerner]. § ❷ *mec.* Anlamak, kavramak. [*Ing.* To comprehend, understand, fathom, to encompass; *Fr.* Comprendre]. § ❸ İçine almak kapsamak. [*Ing.* To contain, to enclose, to include, to comprise; *Fr.* Contenir, renfermer].

ihatalı /ihātalı/, s. *esk.* § ● Alanı geniş. [*Ing.* Erudite, widely spread; *Fr.* Qui renferme beaucoup]. § ❷ Geniş anlamlı, geniş bilgili. [*Ing.* Vast; *Fr.* Qui a une large comprehension]. § ❸ Tam kavrayışlı.

ihbar /ihbār/, i. *Osm.* < *Ar. haber.* § ● Bir haberi bir yere bildirme, haber verme: *Mahkemenin ihbar kâğıdı.* [*Ing.* Notice, warning, demand, note; *Fr.* Notification]. § ❷ Kanun dısı bir iş yapanı ele vermek amacıyle gizlice bildirme, haber verme: *İhbar üzerine eyleme geçmeden yakalandılar.* [*ing.* Denunciation, information; *Fr.* Dénonciation, délation]. § ● *huk.* Suçtan zarar görenden başka bir kişinin, suçlunun meydana çıkarılmasını isteyen talebini ihtiva eden, suçun öğrenilmesi şekillerinden biri. [*Ing.* Notice, information, intelligence; *Fr.* Notification, information, intélligence]. § ● *telekom.* Bir aboneye, ismen istenen bir sahısla veya bir aracı yardımıyla telefon konuşması yapılmak istenildiğini haber verme işlemi. ◉ **davanın** ~ı, *huk.*

◘ Dava. ◉ fırtına ~ ı, *hava.* ◘ Fırtına. ~ **etmek,** § ❶ Yasa dışı bir iş yapanı veya yapmak isteyeni ele vermek amacıyle gerekli yere haber vermek: *Kaçakçıları ihbar ettiği için öldürülmekten korkuyordu.* [*Ing.* To denounce, to inform, to notify; *Fr.* Denoncer]. § ❷ Bir haberi başka bir yere bildirmek, haber vermek: *Elektriğin kesileceğini ihbar ettiler. Iki güne kadar Şam'da olacağını kendine ihbar etti.* [*Ing.* To inform, to communicate, to convey *(information, news)*; *Fr.* Avertir, informer, communiquer].

~ **işareti,** *demir.* Bir mil üzerine yerleştirilmiş gündüzleri sarı, geceleri sarı portakal renkli ışık veren dikdörtgen biçiminde işaret. *(Bu işaret, kapalıyken makiniste, ileride rastlayacağı semafor veya kesin «dur» emrini veren kare biçimindeki işareti, kapalıysa geçmemek üzere hızını ayarlamasını bildirir).* [*Ing.* Danger sign, caution board; *Fr.* Avertissement].

~ **mecburiyeti,** *huk.* Haber verme zorunluğu. Kaçakçılığın men'i hakkındaki kanunun ikinci maddesine göre bazı kimseler bildikleri kaçakçılık fiillerini ilgililere haber vermeye mecburdur.

~ **mektubu,** *ikt.* Her türlü ticarî bilgiyi kapsayan mektup, varma *(varış)* haberi. [*Ing.* Advice-note, letter of advice; *Fr.* Lettre, note d'avis].

~ **önelleri,** *iş. huk.* Süresi belirli olmayan sürekli hizmet akitlerinin feshinden önce durumun diğer tarafa bildirilmesinden sonra geçecek zaman süresi.

~ **tazminatı,** *iş. huk.* Süresi belirli olmayan, sürekli hizmet akitlerinin feshinden önce durumun diğer tarafa bildirilmemesi halinde ihbarla yükümlü olan tarafın zorunluluğunu anlatır.

~ **topu,** *den.* Savaş gemilerinin toplu talim ve manevralarında yapılacak herhangi bir hareketin yerine getirilmesine başlama zamanının girdiğini bildirmek üzere atılan top.

ihbariye /ihbariye/, i. *Osm.* < *Ar. ihbāriyye. esk.* § ❶ Haber verme kâğıdı. ☆ *Eşanl.* **ihbarname.** § ❷ Haber verme ücreti, muhbire devletçe verilen nakdî mükâfat. [*Ing.* Reward for giving information or denouncing; *Fr.* Recompense payée pour denonciation faite a l'autorité dans des recherces judiciaires].

☆ *Eşanl.* **muhbir ücreti.**

ihbarlı, s. İhbar edilmiş, haber verilmiş, bildirilmiş. [*Ing.* Callabe].

~ **tahvil,** *ikt.* Hamillere ihbar edildikten sonra itfa edilen tahvil. [*Ing.* Callable bond].

ihbar.name /ihbārnāme/, b. i. *Osm.* < *Ar. ihbār* + *Fars. nāme.* (a) Resmî makama bir iş veya bir kimse hakkında, çoğu imzasız olarak verilen haber kâğıdı; (b) Banka veya postahaneden yollanan bir paranın geldiğini veya bir işlemin yapıldığını haber veren kâğıt. [*Ing.* (Letter of) notice, notification; *Fr.* Lettre d'avis].

☆ *Eşanl.* **haber verme kâğıdı.**

ihbarsız, s. *ikt.* Talep edildiğinde, ihbarsız hesaplar için kullanılan bir terim. [*Ing.* At call].

ihda /ihdā/, i. *Osm.* < *Ar. hediyye.* Armağan verme. [*Ing.* Giving a gift, presenting; *Fr.* Action de faire un present, donation].

~ **etmek,** Armağan vermek, armağan etmek. [*Ing.* To present *(with)*; *Fr.* Donner, faire cadeau].

ihdas /ihdās/, i. *Osm.* < *Ar. hades.* § ❶ Yeni bir şey meydana getirme, ortaya çıkarma, yeni bir şey yapma. [*Ing.* Producing, creating, inventing; *Fr.* Invention, création] § ❷ *(bir şey)* Kurma, tesis etme. [*Ing.* Establishing, establishment, installment; *Fr.* Installation, établissement].

~ **etmek,** § ❶ Meydana getirmek, ortaya çıkarmak. [*Ing.* To produce, create, invent, introduce *(a new thing)*; *Fr.* Produire, créer, innover]. § ❷ Kurmak, tesis etmek. [*Ing.* To install, to establish; *Fr.* Instaler, monter, établir].

~ **hakkı,** *huk.* Meydana getirme, ortaya koyma hakkı. Mevcut bir hukukî vaziyette tek taraflı irade beyanı ile değişiklik yapmaya, hukukî sonuçlar meydana getirmeye imkân veren hak. Bu hak özellikle kamu hukukunda vardır.

☆ *Eşanl.* **hukukî imkân hakkı, inşaî hak, kılıklama hakkı.**

ihfa /ihfā/, i. *Osm.* < *Ar. hafī. esk.* Gizleme, saklama: *Kaçak askeri ihfa, bir suçtur.* [*Ing.* Hiding, concealing *(a thing)*].

~ **etmek,** Gizlemek, saklamak. [*Ing.* To hide, to conceal; *Fr.* Cacher, dissimuler].

ihkak /ihkāk/, i. *Osm.* < *Ar. hakkı. esk.* Hakkı yerine getirme, hakkını verme. [*Ing.* Fully establishing a right; *Fr.* Action da faire justice, action d'etre juste]. ◉ ~ ı **hak,** *huk.* Başka bir yetkiliye başvurmak yoluyle elde edilmesi gereken bir hakkın, buraya başvurmaksızın hak sahibi tarafından zorla elde edilmesi durumu. [*Ing.* Enforcement of a right]. ◉ ~ ı **haktan imtina,** *huk.* İhkak-ı haktan çekinme. Kanuna uygun bir dilekçe veya talebi sebepsiz olarak reddetmek. Veya bir davaya gereken formalite tamamlandığı ve sırası geldiği halde, haklı olmayan sebeplerle ve kötü niyetle bakmamak veya devam etmemek. Bu durumlarda hâkim tazminat ile yükümlüdür. [*Lat. Denegatio actionis (iustitiae); Ing.* Denial of justice; *Fr.* Déni de justice].

~ **etmek,** Hakkı yerine getirmek, hakkını vermek. [*Ing.* To establish a right fully, to do justice].

ihlâl,-li /ihlāl/, i. *Osm.* < *Ar. halel.* Sağlam bir şeyi bozma, dokunma, sakatlama, halel getirme. [*Ing.* Violation, infraction, breach, breaking, disobeying *(law)*, infringement *(of a law or treaty)*; *Fr.* Action de corrompre, de déranger, dérangement]. ◉ **anayasanın** ~ **i,** *huk.* ◘ Anayasa.

~ **etmek,** Bozmak, karıştırmak, ifsadetmek; sakatlamak, zarara uğratmak: *Rahatı, sükûneti, asayişi ihlâl etmek.* [*Ing.* To violate, break, breach; *Fr.* Gâter, corrompre, déranger].

ihlâs, i. ç: **ihlâsât.** *Osm.* < *Ar. hulūs,* é ❶ Doğru ve temiz sevgi: *Onun size ihlâsı vardır.* [*Ing.* A being sincere, pure sincerity of heat, sincere worship or belief; *Fr.* Sincérité]. § ❷ Riyasız ve içten yakarış, şüphesi ve lekesi olmayan inanç.

~ **süresi,** Kur'anda *«kul hüvallahü ahad»* cümlesiyle başlayan ve Tanrı birliğini anlatan sürenin adı. Kuşkusuz inancın delili sayılır. [*Ing.* The 112th sura of the Quran].

ihleit,-tı, i. *Fr. ihléite. min.* Hidratlı doğal alüminyum ve demir sülfat, kopiapit çeşidi.

ihlil /ihlīl/, İ. ç: **ehalil.** *Osm.* < *Ar. esk. anat.* § ❶ Erkeklik organının deliği, sidik yolu. [*Ing.* Urethra; *Fr.* Urètre]. § ❷ Memede sütün aktığı delik.

ihmal,-li /ihmāl/, i. *Osm.*<*Ar.* § ❶ Gereken ilgiyi göstermeme; yapılması gerekeni zamanında yerine getirmeyiş, önem vermeme, üstüne düşeni yapmama. [*Ing.* Negligence; *Fr.* Négligence]. ☆ *Eşanl.* **savsama, ilgisizlik, savsaklama.** § ❷ *gram.* Noktalı olarak yazılması gereken harfi noktasız yazma, noktasız harf kullanma. § ❸ *huk.* ◘ **KUSUR.** ◉ **ağır** ~, *huk.* ◘ Ağır.

~ **edilebilir,** *mat.* Şart koşulan veya seçilen yaklaşıklık sınırları içinde kalarak ihmal edilebilen: *İhmal edilebilir terim.* [*Ing.* Negligibe; *Fr.* Négligeable].

~ **etmek,** § ❶ Savsamak, savsaklamak. [*Ing.* To neglect; *Fr.* Negliger]. § ❷ *mat.* Terimleri veya π nin hesaplanmasında olduğu gibi ondalıkları atmak: *Yaklaşık bir hesapta daima ihmal edilen terimler bulunur; hesapları, incelenen durumun gerektirdiği kesinlikten daha öteye götürmenin hiç bir anlamı yoktur.* [*Ing.* To neglect; *Fr.* Négliger].

ihmalci, s. İşine dikkat etmeyen. [*Ing.* Neglectful, negligent, careless; *Fr.* Négligent,-ente].

☆ *Eşanl.* **savsak, ihmalkâr.**

ihmalcilik,-ği, i. İhmalci olma hali. [*Ing.* Carelessness, neglect; *Fr.* Negligence].

ihmal.kâr /ihmālkār/, b. i. *Osm.* < *Ar.* ve *Fars.* ◘ **ihmalci.**

ihmalkârâne, s. *esk.* İhmalkâr bir şekilde: *Göğün ve denizin üzerine ihmalkârâne ince bir siyah müslin örtülür.* [*Ing.* Negligently; *Fr.* Négligemment].

ihmalkârlık,-ğı, i. ◘ **İhmalcilik.**

ihracat,-tı /ihracāt/, ç. i. *Osm.* < *Ar.* İhrâç'ın çoğulu. § ❶ Yurt içinde üretilen bir malın, yurt dışına çıkartılması, uluslararası ticaret piyasasına sürülmesi. [*Ing.* Exportation, exports; *Fr.* Exportation]. ☆ *Eşanl.* **dışsatım.** ☆ *Karş.* **ithalât.** § ❷ *esk.* Masraflar, harcanan paralar. [*Ing.* Expenses, disbursements, debits; *Fr.* Dépenses]. § ❸ *fizyol.* Boşaltım. [*Ing.* Excretion; *Fr.* Excrétion].

~ **iskelesi (limanı),** Yurt dışına satılan malların dışarıya çıkarıldığı liman.

~ **kredisi,** *ikt.* Ihracatçının kendi bankası nezdinde açtırdığı bir banka kredisi. *(Ihracatçıya, sevkettiği malların belirli bir oranı dahilinde banka üzerine poliçe çekmek yetkisini verir. Banka tarafından kabul edilen bu poliçeyi kolaylıkla iskonto ettirmek imkânını bulacağı cihetle ihracatçı, sevkettiği malların bedelini derhal elde etmiş olur.* [*Ing.* Exportation credit; *Fr.* Crédit à l'exportation].

~ **lisansı,** *ikt.* Herhangi bir malın ihracı için hükümet tarafından verilen izin. [*Ing.* Export licence; *Fr.* Licence d'exportation].

~ **primi,** *ikt.* Yurt içinde üretilen bir malın veya maddenin dış ülkelere ihracını kolaylaştırmak amacıyle fiyatı düşürdükten sonra malı üreten veya ihraç edene verilen para. [*Ing.* Exportation premium; *Fr.* Prime d'exportation].

ihracatçı /ihracātçı/, i. ve s. İhracat yapan *(kimse)*. [*Ing.* Exporter; *Fr.* Exportateur,-trice].

☆ *Karş.* **ithalâtçı.**

ihracatçılık,-ğı, i. İhracat isleriyle uğraşma veya ihracatçının işi: *İhracatçılığa başlamakla yerinde bir karar vermiş.* [*Ing.* Export trade or business].

ihraç,-cı /ihrāç/, i. *Osm.*<*Ar. hurūc*>*ihrāc.* § ❶ *(Mal v.b. yurt dışına)* Çıkarma, gönderme. [*Ing.* ve *Fr.* Exportation]. § ❷ *ikt.* Piyasaya esham ve tahvilât, hisse senedi, banknot v.b. ticarî senetlerin tedavül etmek üzere çıkarılması. [*Ing.* Emission; *Fr.* Émission]. § ❸ Üretim fazlası malın yurt dışına satılması. [*Ing.* ve *Fr.* Exportation]. § ❹ *huk.* Askerî kanunlarda ve Deniz kuvvetlerine ait kanunlarda öngörülmüş olan ferî suçlara ait bir cezadır. *(Bu cezaya çarpılan kişi, rütbe ve derecesinden yoksun kaldığı gibi, bu rütbe veya üniformaya ait işaretleri taşımak hakkını kaybeder. Ihraç muvazzaf subaylara ve assubaylara uygulanır).* [*Ing.* Removal, discharge].

~ **bankası,** *ikt.* Banknot ihracı imtiyazına sahip olan banka. [*Ing.* Banks of issue; *Fr.* Banque d emission].

~ **devresi,** *mad. oc.* Maden kuyusunda kafesin yeryüzüne çıkış veya inişine verilen ad. *(Cevher ihracı, adam nakli, malzeme nakli devreleri birbirinden farklıdır).*

~ **edilmemiş hisse senedi,** *ikt.* Sermayenin ihraç edilmemiş kısmı için çıkarılacak fakat henüz hissedarlara teslim edilmemiş hisse senedi. [*Ing.* Potential stock].

~ **etmek,** § ❶ Çıkarmak, dışarı atmak. [*Ing.* To excrete, expell; *Fr.* Faire sortir, excréter]. § ❷ Üretim fazlası malı yurt dışına satmak. [*Ing.* To export; *Fr.* Exporter]. § ❸ *ikt.* Piyasaya tedavül maksadiyle esham ve tahvilât, hisse senedi, banknot v.b. ticarî senetler çıkarmak. [*Ing.* To emit, to issue, to discharge; *Fr.* Émettre].

~ **lisansı,** *ikt.* Herhangi belirli bir şeyin ihracı için hükümet tarafından verilen müsaade. [*Ing.* Export license; *Fr.* Acquit d'ex-portation].

~ **listesi**, *ikt.* Bir memleketten ihraç edilecek malları gösteren alfabetik cetvel. [*Ing.* Export list; *Fr.* Liste d'exportation].
~ **maddeleri**, Devletçe yabancı ülkelere gönderilen maddeler (mallar). [*Ing.* Exports, export goods].
~ **malı**, ◘ **ihraç maddeleri**.

İhrak,-kı /ihrāk/, i. *Osm.* < *Ar. hark.* Yakma, ateşe verme, ateşe atma. [*Ing.* Burning, causing one to suffer pain or grief; *Fr.* Action de brûler, d'incendier]. ◉ ~ **ı binnar**, İnsanı diri diri ateşe atıp yakma cezası. [*Ing.* Burning with fire, incineration; *Fr.* Incinération].

İhram /ihrām/, i. *Osm.* < *Ar. harem. esk.* § ❶ Eskiden Yunanlıların ,Romalıların ve şimdi Berberîlerin büründükleri beyaz yünlü çarşaftan ibaret giyecek. [*Ing.* A Bedoin cloak; *Fr.* Manteau des bedouins]. § ❷ Kâbe'ye giderken Müslüman hacıların büründükleri geniş beyaz yünlü çarşaftan ibaret elbise. [*Ing.* Seamless garment worn by pilgrims in Mecca; *Fr.* Manteau des pèlerins musulmans]. § ❸ Arapların sıcağın etkisini azaltmak için giydikleri dikişsiz, beyaz yün çarşaf, maşlah. § ❹ Sedir, araba, kayık v.b. yerlere serilen yaygı: *Hanımların bindiklerinin arka taraflarına kadifeli, sırmalı ve uçları sulara doğru sarkan bir ihram serilirdi.* § ❺ *din.* Bir şeyin haram olduğunu bildirmek veya bir şeyi haram kılmak; Bir kimsenin Hac ve umredeki hali; Bir kimsenin namazdaki hali. ◉ ~ **a girmek**, Haç için ihram adlı elbiseyi giymek. [*Ing.* To put on the pilgrim's garb]. ◉ ~ **dan çıkmak**, Kâbe'nin tavafı bitince ihram elbisesini çıkarmak. [*Ing.* To take off the pilgrim's garb].

İhraz /ihrāz/, i. *Osm.* < *Ar. hırz. esk.* § ❶ Kazanma, erişme, elde etme: *Bir muvaffakiyet ihrazı, bir makam ihrazı. İhraz ettiği muvaffakıyet.* [*Ing.* Getting., obtaining, acquiring; *Fr.* Action d'obtenir, de gagner]. § ❷ *huk* Sahibi olmayan bir menkul *(taşınır)* eşya üstünde, mülkiyet hakkı elde etmek amacı ve malik olmak niyetiyle zilyetlik kurulması. [*Ing.* Appropriation, capture].
~ **etmek**, Kazanmak. [*Ing.* To obtain, acquire, to possess; *Fr.* Gagner, acquérir, remporter].

İhsa /ihsā:/, i. *Osm.* < *Ar. hasā. esk.* Sayı. sayma, sayılma. [*Ing.* Counting, enumerating *(things)*, enumeration, applying statistical methods].

İksaî /ihsāī/, s. *Osm.* < *Ar. esk.* Sayıya ait. [*Ing.* Statistical; *Fr.* Statistique.
☆ *Eşanl.* **sayısal, istatistik**.
~ **malûmat**, Sayıya, istatistiğe dayanan bilgiler. [*Ing.* Statistical information; *Fr.* Information statistique].

İhsaiyat,-tı, /ihsāiyāt/, ç. i. *Osm.* < *Ar. ihsāiyyāt. esk.* Istatistik sayılama, istatistik bilimi. [*Ing.* Statistics; *Fr.* Statistique].

İhsan[1] /ihsān/, i. ç: **ihsânât**. *Osm.* < *Ar. hüsn.* § ❶ Bir büyüğün birine, gönlünü etmek için yaptığı bağış veya bağışta bulunması. [*Ing.* Endowment, gift *(granted by a superior)*; *Fr.* Donation]; ☆ *Eşanl.* **bağışlama, atiye**. § ❷ Bağışlanan şey, sungu. [*Ing.* Gift, present, donation; *Fr.* Don]. ☆ *Eşanl.* **bahşiş**. § ❸ *sosy.* ve *fels.* Tanrı'dan insana çevrilen şefkat. *(Hristiyanlıkta Allah sevgisi içinde insanların birbirini sevmesi, islâmlık ihsan ile adalet'i, biri kalbe, ikincisi akla ait olmak üzere birleştirir).* [*Lat. Caritas; Ing.* Charity; *Fr.* Charité]. § ❹ Lûtuf, kerem, iyilik. [*Ing.* Favor, benevolence, kindness; *Fr.* Faveur, grâce]. § ❺ Erkek adı. § ❻ *tasav.* Kötülüğe karşılık iyilik yapma.
~ **etmek (buyurmak)**. § ❶ Bağışta bulunmak. [*Ing.* To grant, to endow with; *Fr.* Faire une donation]. § ❷ Birine **iltifat** etmek. § ❸ *tasav.* Kötülüğe karşılık iyilik yapmak.

İhsan[2] /ihsān/, i. *Osm.* < *Ar. hışn. esk.* § ❶ *(Kale v.b. hk.)* Sağlamlaştırma, tahkim etme. [*Ing.* Fortifying, defending, protecting]. ☆ *Eşanl* **berkitme**. § ❷ İffetli ve namuslu olma. [*Ing.* Keeping a wife very much secluded], § ❸ *esk. huk.* İslâm ceza hukukunda, hakkında «*hadd*» icra edilebilmesi, şeriatte tayin edilen cezanın verilebilmesi için bir şahısta bulunması gereken nitelik. [*Ing.* Restraining, keeping clear from sin or impropriety].

İhsanî /ihsanī/, s. *esk.* § ❶ İhsan yoluyle, ihsanla ilgili. § ❷ Erkek adı.

İhsas /ihsās/, i. ç: **ihsâsât**. *Osm.* < *Ar. hiss. esk.* § ❶ Üstü kapalı anlatma: *Açık söylemedi ama maksadını ihsas etti.* [*Ing.* Causing to feel or understand; *Fr.* Action de faire ressentir]. ☆ *Eşanl.* **sezdirme, hissettirme, ima**. ☆ *Karş.* **açık açık söyleme**. § ❷ *fizy.* Göz, kulak gibi duygu organlarından biriyle duyma, anlama. [*Ing.* Causing to feel or understand]. ☆ *Eşanl.* **duyum**. [*Ing.* ve *Fr.* Sensation].
~ **etmek**, § ❶ Organlar aracılığı ile bir şeyin varlığını duyurmak; hissettirmek. [*Ing.* To make feel, to perceive; *Fr.* Apercevoir]. § ❷ Üstü kapalı olarak anlatmak. [*Ing.* To make aware *(of)*, to hint, insinuate, *Fr.* Insinuer*(qch)*].

İhsasat,-tı, /ihsāsāt/, ç. i. *Osm.* < *Ar.* **ihsâs**'ın çoğulu.

İhsasî /ihsasī/, s. *psik. esk.* ◘ **Duyumsal**.

İhtar /ihtār/, i. ç: **ihtârât**. *Osm.* < *Ar. hâtır* ve *hutûr.* § ❶ Dikkati çekme, uyarma. [*Ing.* Caution, warning; *Fr.* Avertissement] § ❷ Bir şeyi birinin hatırına getirme, hatırlatma. [*Ing.* Reminding; *Fr.* Action de faire rappeler à la mémoire]. § ❸ *ask.* Bir kıtanın veya bir kimsenin nöbetçi tarafından durdurulması ve kendisini tanıtması **için** bildirilen *(«Dur!», «Yaklaşma!» «Dur, yoksa ateş ederim.!» v.b. nizamî)* çağrı. § ❹ Ağır karışıklıklar halinde, askerî bir kıtanın müdahalesinden önce, sivil bir makamın kalabalığın dağıtılması için yaptığı çağrı. *(İhtar için boru, trampet işareti. bir ateş veya kırmızı işaret fişeği v.b. gibi araçlar kullanılır. Sivil makam kendi varlığını bildirdikten sonra iki defa ihtar yapmalı, silâh kullanma gerekiyorsa sonuncu ihtar iki defa tekrarlanmalıdır.)* § ❺ *ask. den* Bir gemiye, bayrağını göstermek suretiyle kendini tanıtması veya durdurması için verilen emir. § ❻ *huk.* Bir memura, görevinde daha dikkatli davranması gerektiğini yazı ile bildirme şeklinde beliren bir disiplin cezası.
~ **cezası**, *huk.* Memurlara ve bazı meslek sahiplerine verilen bir disiplin cezası olup göreve dikkati çekmek için verilir. [*Lat. Admonitio; Ing.* Admonition, reprimand; *Fr.* Avertissement *(comme sanction)*].
~ **etmek**, § ❶ Hatırlatmak. [*Ing.* To remind; *Fr.* Rappeler]. § ❷ İhtar cezası vermek, uyarmak. [*Ing.* To warn, to call attention *(to)*; Fr. Avertir].
~ **mesajı**, *hava.* Fırtına veya herhangi bir tehlikenin yakın olduğunu bildirmek gayesiyle yollanan mesaj. [*Ing.* Warning message; *Fr.* Message d'avertissement].
~ **tertibatı**, *hava.* Uçuş emniyeti bakımından zararlı veya tehlikeli hususları göstermeye veya duyurmaya yarayan herhangi bir tertibat. [*Ing.* Warning indicator; *Fr.* Indicateur d'avertissement].
~ **topu**, *ask. den.* Karakol gemiler tarafından kaçakçılık yaptığı anlaşılan veya şüphelenilen gemilere karşı yollarına devam etmemeleri ve hareketten kalarak olduğu yerde eğlenmeleri için atılan kuru sıkı top.

İhtarat,-tı /ihtārāt/, ç. i. *Osm.* < *Ar.* **ihtâr**'ın çoğulu.

İhtar.name, b.i. *Ar. ihtār* + *Fars, nāme. esk.* ◘ **Protesto**.

İhtibar /ihtibār/, i. *Osm.* < *Ar. haber. esk.* § ❶ Bir konu hakkında bilgisi olup olmadığını anlatmak için bir kimseyi denemesinama. [*Ing.* Seeking for information]. ☆ *Eşanl.* **sınama**. § ❷ Bir şey hakkında önceden bilgisi olma ve sonradan bilgi edinme. [*Ing.* Being or becoming informed]. § ❸ Adlî tıbbın yaptığı araştırma. [*Lat. Opinion (artis periti); Ing.* Medico-legal investigation; *Fr.* Expertise medico-légale].

İhtibariye /ihtibāriye/, i. *Osm.* < *Ar. esk. fels.* ◘ **Görgücülük**.

İhtibas /ihtibās/, i. *Osm.* < *Ar. habs. esk.* § ❶ Tutulma ,tutukluk, tıkanıklık. Kapanma. kapanıp kalma, tıkanma. [*Ing.* Ischury; *Fr.* Emprisonnement volontaire]. § ❷ *psik.* Itilme. [*Ing.* Repression; *Fr.* Action se retenir].

İhticaç /ihticāç/, i. ç: **ihticâcât**. *Osm.* < *Ar. ihticāc* < *hüccet. esk.* § ❶ Belge olarak kullanma, tanık gösterme, belgeleme. [*Ing.* Proving, giving reason; *Fr.* Action de présenter des preuves écrites, des documents, argumentation]. § ❷ Delil, belge, tanık.

İhtida[1] /ihtidā/, i. *Osm.* < *Ar. huda. esk.* § ❶ Doğru yola girme, hidayete erme. [*Ing.* Finding the right road; *Fr.* Action de trouver le droit chemin]. § ❷ Başka bir dinden çıkıp Müslümanlığı kabul etme, Müslüman olma. [*Ing. Conversion to Islam*; *Fr.* Conversion a l'islamisme, action de se faire Musulman]. § ❸ Halini düzeltme.
~ **etmek**, Başka bir dinden çıkarak İslâm dinini seçmek, müslüman olmak. [*Ing.* To be converted to Islam; *Fr.* Embrasser l'Islamisme, se convertir à l'islamisme].

İhtida[2] /ihtidā/, i. *Osm.* < *Ar. huda. esk.* Aldatma, hile ile kandırma. [*Ing.* Deceiving, cheating, deceit; *Fr.* Tromperie, fourberie, truquage].

İhtifa /ihtifā/, i. *Osm.* < *Ar. hafā, esk.* Saklanma, gizlenme. [*Ing.* Being or becoming concealed, concealment; *Fr.* Action de se cacher].
~ **etmek**, Gizlenmek, saklanmak. [*Ing.* To hide oneself; *Fr.* Se cacher].

İhtifal,-li /ihtifāl/, i. ç: **ihtifâlât**. *Osm.* < *Ar. hafl. esk.* Anma töreni. [*Ing.* Commemorative session, jubilee performance, memorial service; *Fr.* Commémoration jour commémoratif].

İhtikan /ihtikān/, i. *Osm.* < *Ar hukne. esk. tıp.* § ❶ Kan yürüme, kanlanma. [*Ing.* ve *Fr.* Congestion]. ☆ *Eşanl.* **kanlanma, konjestiyon**. § ❷ Göden bağırsağına şırınga ile su salma. [*Ing.* Administration an enema; *Fr.* Lavement].

İhtikar, i. *Osm.* < *Ar. hakāret.* § ❶ Hor, hakir görme. [*Ing.* Despising, treating with contempt; *Fr.* Mepris, mésestime, dédain]. § ❷ Hakarete katlanma.

İhtikâr /ihtikār/, i. *Osm.* < *Ar. hakr.. huk.* Fazla kazanç sağlamak amacıyle bir malın değer parası üzerinde satılmasını sağlayacak her türlü hileli, dalavereli işlemler, Malların hükümetçe belirtilmiş sabit bir fiyatının bulunması halinde, malı bu fiyatın üzerinde satmak için başvurulan hukuk dışı yollar. [*Ing.* Profiteering; *Fr.* Accaparement].
☆ *Eşanl.* **boğuntu ,vurgunculuk**.
~ **ve istismar**, *huk.* Fazla kazanç sağlamak maksadıyle bir tüccarın eşyayı hükümetin koymuş olduğu fiyatlardan ziyade satmak, eşya fiyatlarını haklı sebep olmaksızın yükseltmek, mevcut malı satışa çıkarmamak, mallarını gümrükten almamak, üretici veya tüketici aleyhine birlikler yapmak gibi ticaret ahlâkını ve kamu yararlarını gözetmek görevi dışında davranış.

İhtikârcı, i. İhtikâr yoluyle vurgun yapan kimse. [*Ing.* Profiteer; *Fr.* Accapareur].
☆ *Eşanl.* **muhtekir, vurguncu**.

İhtilâç /ihtilāç/, i. ç: **ihtilâcât**. *Osm.* < *Ar. hulūc* > *ihtilāc. esk.* § ❶ Kasların istekdışı kasılıp gevşemesi. [*Ing.* Cramp; *Fr.* Crampe]. § ❷ *falc.* Insan uzuvlarının seyirmesinden geleceğe ait bilgi ve sonuç lar çıkarma bilimi. *(Araplar bu bilimin kurucusu olarak Tomtom'u gösterir).* § ❸ Çırpınma. [*Ing.* ve *Fr.* Convulsion]. § ❹ Seyirme. [*Ing.* ve *Fr.* Palpitation].

İhtilâf /ihtilāf/, i. ç: **ihtilâfât**. *Osm.* < *Ar. hilâfet.* § ❶ Uyuşmazlık, anlaşmazlık, aykırılık; ayrılık. [*Ing.* Disagreement, dissen-

sion; *Fr.* Différend, désaccord, dissension]. ☆ *Karş.* **anlaşma, uyuşma.** § ❷ *huk.* İki tarafın bir mesele üzerinde başka başka düşüncede olması. [*Lat. Lis, littigium, iurgium, controversia; Ing.* Dispute, conflict, controversy, difference, quarrel; *Fr.* Littige, différend, conflit]. ☆ *Eşanl.* **çekişme, münazaa.** § ❸ *din.* Fıkıh konusunda usulle ilgili olmayan hükümlere aykırılık. ⊙ **icabî ~,** *huk.* Aynı uyuşmazlık hakkında birden fazla hâkim veya mahkemenin kendini yetkili sayması halinde ortaya çıkan uyuşmazlık. [*Fr.* Conflit positif d'attribution]. ⊙ **idarî ~,** *huk.* ◘ **idarî.** ⊙ **selbî ~** *huk.* Vazifeli ve yetkili mahkemede dâhil olduğu halde iki mahkemenin aynı davada tetkikine görevli veya yetkili olmadıklarına dair karar vermeleri. [*Fr.* Conflit négatif d'attribution]. ⊙ **vazife ~ı,** *huk.* Niteliği başka başka davaları hal için kurulmuş kaza mercileri arasındaki ihtilâf *(sulh mahkemesiyle asliye mahkemesi, adliye mahkemesiyle idarî mahkeme arasındaki ihtilâf gibi).* [*Lat. Conflictus jurisdictionum; Fr.* Conflit de juridiction]. ⊙ **yetki ~ ı,** *huk.* Aynı nitelikte davaları incelemekle görevli kaza mercileri arasındaki mahal itibariyle ortaya çıkan ihtilâf. *(İstanbul asliye hukuk mahkemesiyle Ankara Asliye hukuk mahkemesi arasındaki ihtilâf gibi).* [*Fr.* Conflit de compétence ratione loci].

ihtilâflı, s. İhtilâf konusu olan: *İhtilâflı bir miras.* [*Ing.* Litigious, controversial, conflicting, contentious, unadjusted, unliquidated; *Fr.* En litigieux,-euse, contesté, contestable].

ihtilâfsız, s. Hiçbir ihtilâfı olmayan, ihtilâf konusu olmayan, anlaşmazlık halinde bulunmayan. [*Ing.* Liquidated, settled, undisputed; *Fr.* Liquide, arrangé, inconteste, indiscuté, incontroversé].
☆ *Eşanl.* **tartışmasız, çekişmesiz, münazaasız.**

ihtilâl,-li /ihtilâl/, ç: **ihtilâlât.** *Osm.* < *Ar. halel.* § ❶ Bir devletin mevcut siyasal yapısını ideolojik temellerini, iktidar düzenini değiştirmek için, bu konudaki hukuk kurallarına başvurulmaksızın zor kullanarak yapılan geniş halk hareketi: *Fransız ihtilâli.* [*Ing.* Revolution; *Fr.* Révolution]. ☆ *Eşanl.* **bozukluk.** ☆ *Yak. anl.* **ayaklanma, kalkma, ayağa kalkma, kıyam, fulûv, baş kaldırma, azı, isyan, patırtı, arbede, şematet, velvele, bozukluk, karışıklık, şûriş.** § ❷ Kargaşalık. [*Ing.* Riot; *Fr.* Désordre]. § ❸ *(Geniş anlamda)* Hükümet darbesi: *Güney Amerika'da sık sık ihtilâller olur.* [*Ing.* ve *Fr.* Coup d'État]. § ❹ *esk.* Kargaşalık, bozukluk, düzensizlik.
~ **yapmak,** *huk.* Bir devletin siyasal teşkilâtını, kuvvet kullanarak, zorla değiştirmek. [*Ing.* To revolt, to rebel; *Fr.* Se révolter, s'insurger, faire une revolution].

ihtilâlci, s. ve i. İhtilâlden yana olan, ihtilâl için savaşan, ihtilâl yapan kimse. [*Ing.* Revolutionary, revolutionist; *Fr.* Révolutionnaire].
☆ *Eşanl.* **devrimci.**

ihtilâlcilik,-ği, i. İhtilâlci olma hali: *O günkü toplantımızın konusu «İhtilâlciliği meslek haline getirmekti».* [*Ing.* Revolutionism; *Fr.* Révolutionnarisme].

ihtilâm /ihtilâm/, i. *Osm.* < *Ar. hulm. esk.* § ❶ Uykuda iken atmık *(meni)* boşalması, cenabet olma. [*Ing.* Nocturnal emission; *Fr.* Pollutions nocturnes]. ☆ *Eşanl.* **düş azması.** § ❷ Erin *(ergin)* olma hali, erinlik. § ❸ *sp.* Çok hızlı bir ok atış türüne verilen ad. *(Kavis'i hızla çekerek okun ucu atma noktasına gelinceye kadar yay gerilir ve birden bırakılır. Bu tür atışlar hareketli ve uzak hedefe yapılır).*
~ **olmak,** ◘ **Düş azmak.**

ihtilâs /ihtilâs/, i. ç: **ihtilâsât.** *Osm.* < *Ar.* Bir memurun, kendisine görevi sebebiyle teslim edilmiş buunan para veya eşyaya sahip olabilmek için, hileye başvurması, resmî kayıtlarda değişiklik yapması sahte evrak düzenlemesi, evrakı ortadan kaldırması. *(Ceza kanunumuza göre ağır bir suçtur ve sadece memurlar tarafından işenebilir);* (b) Bir malı açıkça sahibinin elinden veya evinden süratle kapıp almak. [*Ing.* Peculation, misappropriation, embezzlement, malversation; *Fr.* Détournement, appropriation].
☆ *Eşanl.* **aşırma, aşırtı.**
~ **sigortası,** *huk.* ◘ **Sigorta.**

ihtilât /ihtilât/, i. *Osm.* < *Ar. halt.* § ❶ Karışma, kaynaşma *(genellikle hastalığın başka hastalığa dönmesi için kullanılır): Hastalığın başka hastalıklarla ihtilâtından korkuluyor.* [*Ing.* ve *Fr.* Complication]. § ❷ *esk.* Görüşüp kaynaşma, görüşüp konuşma, başkalarıyle ilişkide bulunma: *Kötü insanlarla ihtilât etmemeli.* [*Ing.* Social intercourse, intermingling, relations; *Fr.* Relations]. ⊙ ~ **tan kesilmek,** Başkalarıyle bağlantısı kalmamak. [*Ing.* To stop having relations with]. ⊙ ~ **tan menetmek,** Bir hükümlüyü başkalarından ayırmak: *Beni ihtilâttan menederek başgardiyanın yattığı odaya kapamışlardı.* [*Ing.* To isolate; *Fr.* Isoler].
~ **yapmak,** *(Hastalık hk.)* Başka bir hastalığa dönmek. [*Ing.* To lead to a complication].

ihtima /ihtimâ:/, i, *Osm.* < *Ar. himye. esk.* Sakınma, korunma; perhiz. [*Ing.* An abstaining *(from food, etc. as a curative or prophylactic measure); Fr.* S'abstenir].

ihtimal /ihtimâl'/, i. ç: **ihtimâlât.** *Osm.* < *Ar. haml.* § ❶ Mümkün olma, mümkünlük, olabilirlik, bir şeyin olabilmesi: *Bütün ihtimalleri hesapladık.* [*Ing.* Probability, likelihood; *Fr.* Probabilité]. ☆ *Eşanl.* **olasılık, olabilirlik.** ☆ *Karş.* **olamazlık.** § ❷ *esk.* Yüklenme, dayanma, tahammül etme. § ❸ z. Belki: *Borçlarımı ödedikten sonra, ihtimâl bir kat da yeni esbabım olacak. İhtimâl zevcesi bu akşam onu beklemiş ve kimbilir ne kadar merak etmişti.* [*Ing.* Probably, likely, in all likelihood; *Fr.* Peut-etre, il est possible que, il se peut que]. [❷ *mat.* Herhangi bir olay için, bütün halleri aynı derecede mümkün kabul ederek, elverisli haller sayısının mümkün olan bütün haller sayısına oranı. [*Ing.* Probability; *Fr.* Probabilité]. ⊙ ~ **ler hesabı,** *mat.* ◘ **Olasılıklar hesabı.** ⊙ **bileşik ~,** *mat.* Art arda gelen olaylardan oluşacak bir olay ihtimali. [*Ing.* Compound probability; *Fr.* Probabilite composee]. ⊙ **büyüme ~ i,** *demogr.* Verilen bir kadın grupunda hiç olmazsa *n* çocuğu olan veya olacak aileler içinde *n + 1* çocuğu olan veya olacak ailelerin oranı. *(Türkiye için büyüme ihtimali henüz hesaplanmamıştır. Fransa da 1 çocuklu ailelerin büyüme ihtimali ikinci dünya savaşından önce 0.7 iken şimdi 0.8 civarındadır. Bu oran 1 çocuğu olan 10 aileden 8'inin ikinci çocuğa sahip olduğunu veya olacağını ifade eder).* [*Ing.* Enlarging Probability; *Fr.* Probabilite d'agrandissement]. ⊙ **hasar ~ i,** *esk.* Nükleer atış gibi seferlik atışlarında, hedef üzerinde hiç değilse tasarlanan hasara eşit bir hasar meydana getirme ihtimali. *(Tespit edilmiş hasar ihimali, atma aracını, silâhın gücünü ve patlama şartlarını belirler).* [*Ing.* Dammage probability; *Fr.* Probabilite de dommage]. ⊙ **her ~ e karşı,** ◘ **Her.** ⊙ **isabet ~ i,** *esk.* Klasik topçu atışlarında, belli bir yüzey üzerinde belli sayıda isabet kaydetme ihtimali. *(İsabet ihtimali hesabı, atışlardaki mermi sarfiyatını belirlemede yararlıdır).* [*Ing.* Attaining probability; probability of hitting the mark; *Fr.* Probabilite d'atteinte].
~ **eşiği,** *istat.* ◘ **Varsayım deneyi.**
~ **hatası,** *mat., metrol.* ve *istat.* ◘ **Hata.**
~ **ki,** *dey.* Olabilir ki, belki: *İhtimal ki ileride bu üç müze birleşerek tek bir müze halini de alacaktır.* [*Ing.* Probably, likely, in all likelihood; *Fr.* Probablement, il est possible que, il se peut que, peut-être, c'est bien possible que].
~ **vermek,** Bir şeyin gerçekleşebileceğini göz önüne almak, olabileceğini düşünmek. [*Ing.* To regard as possible, to deem likely]
~ **vermemek,** *(bir şeyin)* olabileceğini hiç düşünmemek, mümkün görmemek.

ihtimalcilik,-ği. i. *fels.* Bilgide mutlak doğru veya değişmezlik olamayacağını, yalnız ihtimale yakın zan ve fikirler bulunabileceğini ileri süren bir felsefe doktrini. [*Osm.* İhtimaliye; *Ing.* Probabilism; *Fr.* Probabilisme].
☆ *Eşanl.* **probabilizm, olasıcılık.**

ihtimalî /ihtimâlî/, s. *Osm.* < *Ar. esk.* § ❶ Belkili, ihtimale dayanan; ihtimalle ilgili. [*Ing.* Probable; *Fr.* Probable]. ☆ *Eşanl.* **olasılı.** § ❷ Şüpheli. [*Ing.* Problematic; *Fr.* Problematique].
~ **örnekleme,** Göleme tâbi tutulacak birimlerin belli bir ihtimalle seçilmesi veya çekilmesi.

ihtimaliye, i. *fels.* ◘ **Olasıcılık.**

ihtimaliyet,-ti, i. ◘ **Olasılık.**

ihtimalli, s. *fels.* Görünüşe göre olacağı sanılan. [*Ing.* ve *Fr.* Probable].
☆ *Eşanl.* **muhtemel, olası.**

ihtimam /ihtimâm/, i. ç: **ihtimâmât.** *Osm.* < *Ar. hemm.* § ❶ Dikkatle davranma, özen, özenme. [*Ing.* Taking pains, paying attention, carefulness; *Fr.* Diligence, soin]. ☆ *Karş.* **dikkatsizlik.** § ❷ İyi ve dikkatli bakım. [*Ing.* Care; *Fr.* Soin, sollicitude]. ☆ *Karş.* **bakımsızlık, ihmal.** § ❸ Çok dikkatle çalışma. [*Fr.* Application à l'étude, application au travail]. § ❹ *huk.* ◘ **Özen.**
~ **etmek,** Özen göstermek, dikkatle davranmak. [*Ing.* To take pains, to take great care, to pay attention *(to); Fr.* Faire attention avoir (prendre) de qch].
~ **ve takayyüt,** *huk.* Özen, özenerek gösterilen ilgi. Kanun bazı hallerde bir kimseye zarara meydan verilmemesi için özel bir çaba harcamak zorunluluğunu yükler. İhtimam ve özen bu gibi hallerde kanunen borçlu sayılan kimselerin göstermeye zorunlu oldukları faaliyete verilen ad. [*Lat. Diligentia; Ing.* Diligence, care; *Fr.* Diligence].

ihtimamlı, s. İhtimam gösteren, ince eleyip sık dokuyan. [*Ing.* Very careful, attentive, scrupulous, elaborate; *Fr.* Soigneux,-euse, attentif,-ive, minutieux,-euse, diligent,-ete].
☆ *Eşanl.* **özenli.**

ihtimamsız, s. Dikkatsiz, özen gösterilmeden yapılmış. [*Ing.* Careless, carelessly made; *Fr.* Négligent,-ente, inattentif,-ive].
☆ *Eşanl.* **özensiz.**

ihtimar /ihtimâr/, i. *Osm.* < *Ar. hamr. esk.* Mayalanma, ekşiyip kabarma. [*Ing.* Fermenting, fermentation; *Fr.* Fermentation].

ihtinak,-kı /ihtinâk/, i. *Osm.* < *Ar. hank.* ve *hanık.* Boğaz tıkanması, boğulma. [*Ing.* Being strangled, suffocated, throttled, suffocation; *Fr.* Suffocation, étouffement].

ihtira,-ı /ihtirâ/, i. ç: **ihtirâât.** *Osm.* < *Ar.* § ❶ *huk.* Benzeri görülmemiş bir âlet veya makine icat etme, bulgu. [*Ing.* Discovery, inventing; invention; *Fr.* Invention, découverte, création]. ☆ *Eşanl.* **türetme.** § ❷ *mec.* Asılsız bir şeyin uydurulup doğru ve olmuş gibi gösterilmesi. [*Ing.* Invention; invented thing; *Fr.* Invention, chose imaginaire, chose inventee]. § ❸ *ed.* Kimse tarafından kullanılmamış yeni fikir ve sözler bulup kullanma. [*Ing.* ve *Fr.* Invention].
~ **beratı,** *huk.* Endüstriye ait bir âletin veya usulün keşfi veya kullanılmasında geliştirici bir yenilik yaratılması durumunda, bu keşfin sağlayacağı yarardan sadece o keşfi yapan şahsın belirli bir süre ile yararlanabilmesi için hükümetçe verilen belge. [*Ing.* Letter patent; *Fr.* Brevet d'invention, patente].
☆ *Eşanl.* **patent.**
~ **etmek,** Yeni bir şey yapmak, bulmak. [*Ing.* To invent; *Fr.* Trouver, inventer, découvrir, creer].
~ **hakkı,** *ikt.* Bir kimsenin ihtira ettiği âletten belirli bir süre yararlanması için devlet tarafından verilen hak. [*Ing.* Patent right; *Fr.* Droit concernant les brevets].

ihtirak /ihtirâk/, i. *Osm.* < *Ar. hark. esk.* § ❶ Tutuşup yanma. [*Ing.* Combustion,

burning; *Fr.* Combustion, action de brûler, de s'enflammer]. § ❷ *astr* Bir gezegenin Güneş'e yaklaşması. [*Ing.* Approach of a planet to the sun].

~ **etmek**, *esk.* Yanmak. [*Ing.* To get burned; *Fr.* Se brûler, s'enflammer].

~ **kabiliyeti**, Tutuşma yeteneği. [*Ing.* Combustibility; *Fr.* Combustibilité].

~ **noktası**, Bir maddenin yanması için gereken sıcaklık derecesi. [*Ing.* Burning point, focus; *Fr.* Point de combustion, d'ignition].

ihtiraklı, s. Yanan, tutuşan.

~ **mermi**, *ask.* Havada patlayan top mermisi. *(Patlayacağı yükseklik, uzaktan telsizle kumanda edilebilen bir tapa ile veya ihtiraklı tapayla tayin edilebilir).* [*Ing.* Time shell; *Fr.* Obus fusant].

☆ *Karş.* **müsademeli mermi**.

ihtiram /ihtirām/, i. *Osm.* < *Ar. hürmet.* Saygı gösterme, ağırlama. [*Ing.* Treating with respect, veneration, reverence; *Fr.* Honneur, révérence, respect].

☆ *Eşanl.* **hürmet, izaz, tevkir, riayet**.

~ **birliği**, ask. Devlet büyüklerini ve büyük rütbeli kumandanları karşılama ve uğurlama törenlerinde selâmlama amacıyla mangadan tabura kadar çeşitli büyüklükte düzenlenerek görevlendirilen birlik.

~ **duruşu**, ◘ **Saygı duruşu**.

~ **etmek**, ◘ **Saygı göstermek**.

ihtiramât, ç. i. *esk.* **İhtiram**'ın çoğulu.

ihtiramen, z. *Osm.* < *Ar. esk.* Saygı olarak, saygı göstererek. [*Ing.* Respectfully; *Fr.* Respectueusement, révérencieusement].

ihtiramkâr, s. *esk.* ◘ **Saygılı**. [*Fr.* Respectueux,-euse, déférent,-ente, révérencieux,-euse].

ihtiras[1] /ihtirās/, i. *Osm.* < *Ar. hırs. psik.* § ❶ Tutku, aşırı istek, yalnızca ve belirli bir konuya yönelmiş duygu hali. [*Ing.* ve *Fr.* Obsession, passion]. § ❷ Güçlü ve sürekli bir eğilimin yöneldiği amaç: *Müzik o arkadaşımızın başlıca ihtirasıdır.* [*Ing.* ve *Fr.* Passion].

ihtiras[2] /ihtirās/, i. *Osm.* < *Ar. hiraset. esk.* Bir düşman veya tehlikeden korunma, sakınma; *(Birinden)* Çekinme. [*Ing.* Preserving oneself *(against a foe, etc)*; *Fr.* Se garder].

ihtirasât, ç. i. *esk.* **İhtiras**'ın çoğulu.

ihtiraslı, s. İhtirası olan: *İhtiraslı gözler.* [*Ing.* Passionate, ambitious; *Fr.* Passionné,-ée, ambitieux,-euse].

ihtirassız, s. İhtiraslı olmayan.

ihtiraz /ihtirāz/, i. *Osm.* < *Ar. hırz. esk.* § ❶ Çekinme, kaçınma, korkma, ihtiyat: *Leke getirebilecek işlerden pek ihtiraz eder.* [*Ing.* Guarding oneself *(against something)*, precaution; *Fr.* Précaution]. ☆ *Eşanl.* **tahaffuz, içtinap, imtina**. § ❷ Sakınma. [*Ing.* To protect oneself, to reserve oneself; *Fr.* Se garder, se réserver].

~ **etmek**, Sakınmak, bir kimseden veya bir girişimden çekinmek. [*Ing.* To guard against, to take precautions against, to avoid; *Fr.* Prendre des précautions].

~ **kaydı**, *huk.* (a) Bazı hakların kullanılmasında, başkasının hakkına tecavüz edilmemesi için ileri sürülen şart; (b) İlerisi için düşünülen ve hesaplanan kayıt; (c) Bir antlaşma imzalanırken, âkit devletlerden birinin, antlaşmanın bir veya birkaç maddesini kabul etmediğini, kendisini bu hükümler dışında bağlı saymak istediğini bildirmesi. [*Osm.* Kayd-ı ihtiraz]; *Lat. Reservatio*; *Ing.* Reservation *(all rights reser(ve)d*; *Fr.* Clause de réserve].

☆ *Eşanl.* **çekinme şartı**.

ihtirazen, z. *esk.* Çekinerek, sakınma yoluyle, korkarak. [*Ing.* Reservedly; *Fr.* Avec réserve].

ihtirazî /ihtirazī/, s. *esk.* Sakınma, çekinme, korkma ile ilgili. [*Ing.* Precautionary; *Fr.* De précaution]. ◉ **kayd-ı ~**, Sakınarak. [*Ing.* Reservation; *Fr.* Restriction, réserve].

ihtisab, i. ◘ **İhtisap**.

ihtisad /ihtisād/, i. *Osm.* < *Ar. hasād. esk.* Bir şeyi biçerek elde etme, hasat etme.

ihtisam /ihtisām/, i. *Osm.* < *Ar. husumet. esk.* Düşmanlık, kin.

ihtisap /ihtisāp/, i. *Osm.* < *Ar. hesāb* > *ihtisāb. esk.* § ❶ Sorguya çekme, hesap sorma. [*Ing.* Calling to account; questioning; *Fr.* Questions, interrogation, demander une explication à qn, demander compte à qn (de qch)]. § ❷ Ceza. § ❸ Sorumluluk. [*Ing.* Responsibility; *Fr.* Responsabilité]. § ❹ Lonca ve pazarlarda düzeni sağlayan kurum. Belediye; Belediyenin aldığı vergi. [*Ing.* Office of the censor of morals, office of the superintendent of guilds and markets].

~ **ağası**, *teşk. tar.* Lonca ve pazarlarda kontrol yapan rütbeli devlet memuru. [*Ing.* The director or superintendent of guilds and markets].

~ **nazırı**, İhtisap nezaretinin başında bulunan memur. *(1826 Yılına kadar bu görevi yapan kimseye ihtisap ağası denirdi, bu unvan kaldırıldı ve yerine ihtisap nazırı dendi. 1854 Yılında ise ihtisap nazırı yerine şehremini kullanılmaya başlandı).*

~ **nezareti**, Belediye zabıtasına, bazen valilik ve emniyet müdürlüğüne ait görevleri yapmak ve özellikle esnaf işlerine bakmakla görevli ve bu amaçla kurulan nezaret. *(Bu nezaret kendi görevinden başka devlet gelirini de toplayan, bağımsız bir kuruluştu).*

~ **resmi**, Islâm ve türk devletlerinde, alınan vergilerden birinin adı.

ihtisar /ihtisār/, i. ç: **ihtisârât**. *Osm.* < *Ar.* § ❶ *hasr. esk.* (a) Sözün veya bir şeyin kısa kesilmesi; (b) Yazıda *(cümle, paragraf v.b.)* Gereksiz veya ikinci derecede sayılacak ayrıntıların çıkarılması. [*Ing.* Abbreviation; *Fr.* Abréviation]. ☆ *Eşanl.* **kısaltma**. § ❷ *mat. esk.* Sadeleştirme. [*Ing.* ve *Fr.* Simplification].

~ **etmek**, § ❶ Kısaltmak. [*Ing.* To shorten, summarize, abridge, abbreviate; *Fr.* Réduire, abbréger]. § ❷ Sadeleştirmek. [*Ing.* To simplify; *Fr.* Simplifier].

ihtisaren, z. *esk.* Kısaca, ayrıntılara girmeden. [*Ing.* In brief, briefly; *Fr.* En abrégé].

☆ *Eşanl.* **özetleyerek, ihtisar ederek, kısaltarak**.

ihtisas[1] /ihtisās/, i. *Osm.* < *Ar. husūs.* § ❶ Bir kimsenin bir işe veya bilime kendini vermesi ve onda kuvvetli bilgisi bulunması. [*Ing.* Speciality; *Fr.* Spécialité]. ☆ *Eşanl.* uzmanlık. § ❷ Bilgi, hüner. § ❸ *esk.* Bir kişiye çok fazla bağlı olma. ◉ **tıp ~ı**, *tıp.* Bir organ, aygıt veya sistemin daha derin incelenmesine *(nöroloji, oftalmoloji, kardiyoloji v.b.).* bir hastalığın veya bir hastalık grupunun ele alınmasına *(ftiziyoloji, zührevî hastalıklar, somatoloji),* özel tekniklerin kullanılmasına *(elektroradyoloji)* veya belli insan gruplarına *(pediatri, diş hekimliği, adlî tıp)* dayanan özel tıp dalı. [*Ing.* Medical speciality; *Fr.* Spécialité médicale].

~ **kazanma**, İhtisas kazanmak eylemi. [*Ing.* Specialization; *Fr.* Spécialisation].

~ **kazanmak**, Uzmanlaşmak, bir şeyde ustalık kazanmak. [*Ing.* To specialize, to gain skill *(in)*; *Fr.* Se spécialiser].

~ **kütüphanesi**, ◘ **Kütüphane**.

~ **mahkemeleri**, ◘ **Mahkeme**.

~ **prensipleri**, *huk.* Yabancı memleketlere sığınmış suçluların iade edildiği hallerde, suçlu hangi suç için iade edilmiş ise, geri verildiği devlet mahkemelerine ancak o suçtan dolayı muhakeme edilebilir. Buna ihtisas prensibi denir.

☆ *Eşanl.* **uzmanlık ilkesi**.

~' **yapmak**, Uzmanlaşmak, belli bir alanda özel eğitim görmek. [*Ing.* To specialize *(in)*, to take up special training *(in a field)*; *Fr.* Se spécialiser].

ihtisas[2] /ihtisās/, i. ç: **ihtisâsât**. § ❶ Duygu, duyma, sezme: *Atatürk, inkılâplarını Türk milletinin temayüllerinden ihtisas ettiği ihtiyaçlara uyarak yaptığını söyler ve bu ihtisas kelimesini hayli kullanırdı.* [*Ing.* Sentiment; *Fr.* Sentiment]. § ❷ Duygulanma. [*Ing.* ve *Fr.* Affection].

ihtisasat,-tı, /ihtisāsāt/, ç. i. *Osm.* < *Ar.* **İhtisâs**'ın çoğulu.

ihtisasî /ihtisasī/, s. *esk.* Uzmanlıkla ilgili olan.

ihtisasiyun, ç. i. *esk.* İhtisas yapmış kimseler, uzmanlar.

ihtişam /ihtisām/, i. *Osm.* < *Ar. haşmet.* Göz alıcı ve gösterişli olma hali; ulu ve şanlı görünüş. [*Ing.* Magnificence, grandeur, splendor, pomp and circumstance; *Fr.* Faste, pompe, magnificence, majesté].

☆ *Eşanl.* **görkem, tantana, debdebe, haşmet, iclâl, dârat**.

☆ *Karş.* **iç âlem, sadelik, basitlik, gösterişsizlik, tevazu**.

ihtişamlı, s. Gösterişli: *Bu cidden ihtişamlı ve tam bir süküt faslıydı.* [*Ing.* Magnificent, magestic, pompous; *Fr.* Fastueux,-euse, pompeux,-euse, magnifique, majestueux,-euse, imposant,-ante].

☆ *Eşanl.* **görkemli, muhteşem**.

ihtitab,-bı[1] /ihtitāb/, i. *Osm.* < *Ar. hutbe. esk. (Bir kız veya kadını)* Nikâhla isteme. [*Ing.* Making anyone marry].

ihtitab,-bı[2] /ihtitāb/, i. *Osm.* < *Ar. hatab. esk.* § ❶ Odun toplama, odun kesme. [*Ing.* Collecting firewood]. § ❷ ◘ **Baltalık hakkı**.

~ **hakkı**, *esk. huk.* Bir kimsenin evini onarmak veya yakacak sağlamak için oturduğu topraklardan odun kesme hakkı. [*Ing.* Right to cut or collect wood, housebote, firebote].

☆ *Eşanl.* **baltalık hakkı**.

ihtitam /ihtitām/, i. *Osm.* < *Ar. hatm. esk.* Bitme, sona erme. [*Ing.* A finishing, completing].

ihtitat /ihtitāt/, i. *Osm.* < *Ar. hatt. esk.* Bir yere sınır çekme, sınırlandırma.

ihtiva /ihtivā/, i. *Osm.* < *Ar. hivā.* İçine alma, içinde bulundurma. [*Osm.* Havi bulunma; *Ing.* Holding, taking, containing, including; *Fr.* Action de comprendre, de contenir, de renfermer].

☆ *Eşanl.* **şamil olma, kapsama**.

~ **etmek**, İçine almak, içinde bulundurmak. [*Ing.* To contain, to hold, to include, to comprise; *Fr.* Contenir, renfermer, comprendre].

☆ *Eşanl.* **kapsamak**.

ihtiyacat, ç. i. *Osm.* < *Ar.* **ihtiyac**'ın çoğulu. İnsana yaşamak için gerekli olan şeyler. ◉ **~ı zaruriye**, Vazgeçilemeyen ihtiyaçlar. [*Ing.* Indispensable necessities *(of life)*; *Fr.* Besoin impérieux].

ihtiyaç,-cı /ihtiyāç/, i. ç: **ihtiyâcât**. *Osm.* < *Ar. hâcet.* > *ihtiyāc.* § ❶ Canlı varlıkları, hayatın sürdürülmesi için gerekli bazı eylemlere iten bir eksiklik veya bir tedirginlik duygusu: *Oyun çocuklar için bir ihtiyaçtır. Kitap bir ihtiyaçtır. Yemek yeme ihtiyacı.* [*Ing.* Want, need, necessity; *Fr.* Besoin]. ☆ *Eşanl.* **gereklik, gerekseme, gereksinme**. § ❷ Yoksulluk: *İhtiyaç adamcağızın belini büktü. Kadıncağız ihtiyaç içinde öldü.* [*Ing.* Poverty; *Fr.* Dénuement, indigence, besoin]. § ❸ *(Geniş anlamda)* Zorunlu arzu: *Gerçeği öğrenme ihtiyacı.* [*Ing.* Necessity, need, desire; *Fr.* Besoin, nécessité, désir]. § ❹ Yoksun bulunulan bir şeyin arzulanmasına yolaçan yoksunluk duygusu: *Benim mala mülke ihtiyacım yok.* [*Ing.* Need; *Fr.* Besoin]. § ❺ Para ihtiyacı. [*Ing.* Need of money; *Fr.* Besoin d'argent]. § ❻ İhtiyaç konusu olan şey: *Sigara onun için bir ihtiyaçtır.* [*Ing.* Need; *Fr.* Besoin]. § ❼ Bir şeyi gerçekleştirebilmek, gerekeni yapabilmek için zorunlu olan şey: *Bazı sanayi kesimlerindeki işçi ihtiyacı.* [*Ing.* Necessity, need; *Fr.* Besoin]. § ❽ Zaruret, yokluk, yoksulluk: *İhtiyaç içinde olmak.* [*Ing.* Poverty, destitution; *Fr.* Besoin, indigence, dénuement misere, nécessité, pauvreté]. ☆ *Karş.* **gereksizlik, lüzumsuzluk, ademi iktiza**. ◉ **ihtiyaca cevap vermek**, *dey.* Gerekli bulunan bir şeyi yapmak. İstenilen bir şeyi yerine getirmek. ◉ **ihtiyacı olmak**, *dey.* Gereksemek, lüzumsuzluk, ademi ikti-

za. ◉ **ihtiyacı olmak**, Bir şeyin eksikliğini duymak. [*Ing.* To be in need of; *Fr.* Avoir besoin de]. ◉ **drenaj İhtiyacı**, *trm.* ◘ **Drenaj**.

~ **benzerleri**, *psik.* Deneysel bir durum içinde bulunan kişide, bir emrin, yerine getirilecek bir ödevin, bir niyetin yarattığı ihtiyaçlar.

~ **duymak**, ◘ **Gereksemek, gereksinmek**.

~ **olmak**, ◘ **Gerekmek**.

~ **paraları**, *ekon.* Madenî para kıtlığını ortadan kaldırmak için, hazinece az değerli madenden, alışılagelen tipte veya özel tiplerde bastırılan paralar. [*Ing.* Necessity monies; *Fr.* Monnaies de nécessite].

ihtiyaçlı, s. İhtiyacı olan. İhtiyaçta bulunan. [*Ing.* Needy, in want, necessitous; *Fr.* Necessiteux,-euse, misereux,-euse, desogneux,--euse].

ihtiyal, i. ç: **ihtiyâlât**. *Osm.* < *Ar. hile. esk.* ◘ **Hile, düzen.**

ihtiyalât,-tı /ihtiyâlât/, ç. i. *Osm.* < *Ar. esk.* **ihtiyâl**'in çoğulu.

ihtiyan /ihtiyân/, i. *Osm.* < *Ar. hiyânet. esk.* Hıyanetlik etme, haince davranma.

ihtiyar[1], s. *Osm.*<*Ar.* § ● Yaşı ilerlemiş olan, kocamış: *İhtiyar adam. İhtiyar at.* [*Ing.* Old, aged; *Fr.* Vieux, vieille, agé,ée]. ☆ *Eşanl.* **yaşlı.** ☆ *Karş.* **genç.** § ❷ Davranışları, yaşı ilerlemiş bir kimseninkine benzeyen. [*Ing.* Old; *Fr.* Vieux,-vieille]. § ❸ i. İleri bir yaşa ulaşmış, yaşlı kimse: *Aksaçlı ihtiyarlar.* [*Ing.* Old man; *Fr.* Vieillard,-arde, vieux,-vieille]. § ● *tkz.* Baba veya anne: *Eve geç geldik diye ihtiyar pek sinirlenmiş.* § ● *san.* Tulûat ve türk el kuklasının Ibiş'ten sonra önemli kişisi. ◉ ~ **lar yönetimi**, *sosy.* Toplum kontrolünün en yaşlılar tarafından yapıldığı sosyal organlaşma tipi. [*Ing.* Gerontocracy; *Fr.* Gérontocratie].

☆ *Eşanl.* **jerontokrasi.**

ihtiyar[2]/ihtiyar/, i.ç: **ihtiyârât**. *Osm.*<*Ar. esk.* § ❶ İrade, erginlik. [*Ing.* Free will, volition]. § ❷ ◘ **Seçme, tercih**: *İçlerinden birini ihtiyar ettim.* § ❸ ◘ **Katlanma, razı olma.** ◉ ~ **ı elden bırakmak**, *dey.* Değişik duyguların etkisiyle davranışlarını kontrol edemez hale gelmek. [*Ing.* To put all consideration aside, to give up one's self-control]. ◉ ~ **ı elden gitmek**, *dey.* Kendi isteğiyle davranışlarda bulunma yetisini kaybetmek. [*Ing.* To lose one's self-control, to be overcome by emotion].

~ **etmek**, *esk.* § ● Seçmek, yeğ tutmak: *Bu yolu ihtiyar ettik.* [*Ing.* To choose, to prefer; *Fr.* Choisir, préférer]. § ● Katlanmak: *İhtiyar ettiği bunca zahmetler.* [*Ing.* To shoulder *(expense, trouble)*].

~ **heyeti**, Her köyde, o köy çevresi için icraî kararlar vermek yetkisine sahip kurul. [*Ing.* Board of alderman, council of elders, village council].

ihtiyarat,-tı /ihtiyârât/, ç. i. *Osm.* < *Ar.* **ihtiyâr**'ın çoğulu. § ● Yapılması veya yapılmaması, takvimlerde gösterilen günlere göre verilen hükümler. [*Ing.* Superstitious observances for foretelling inauspicious days and hours for doing things]. § ❷ *astr. esk.* Yedi gezegenin ufuk üstündeki çeşitli durumlarına göre herhangi bir işin yapılacağı veya yapmaktan vaz geçileceği zamanı tayin etme boş inancına verilen ad.

ihtiyâren, z. *esk.* § ● Kendi seçerek. [*Ing.* Of one's own choice]. § ● Gönüllü olarak. [*Ing.* Voluntarily; *Fr.* Volontairement].

İhtiyarî /ihtiyarî/, s. *Osm.* < *Ar. esk.* İsteğe bağlı, zorunlu olmayan. [*Ing.* Optional, voluntary, wilful, facultative; *Fr.* Volontaire, facultatif,-ive].

☆ *Eşanl.* **serbest, arzuya kalmış, İstenel.**

☆ *Karş.* **zorunlu, mecburî, cebrî.**

~ **art(t)ırma**, *huk.* ◘ **Art(t)ırma.**

~ **durak**, Taşıtların her zaman durmayıp istendiği zaman durdukları durak. [*Ing.* Request stop, flag stop; *Fr.* Arrêt facultatif].

~ **hacir**, *huk.* ◘ **Hacir.**

~ **hakem**, *huk.* ◘ **Hakem.**

~ **hükümler**, *huk.* Tarafların iradeleriyle tamamlanan, değiştirilebilen veya aksine hareket edebilen kanun hükümleri. [*Lat. Ius quod privatorum pactis mutaripotest, ius dispositivum; Ing.* Facultative disposition; *Fr.* Dispositions facultatives].

~ **ikametgâh**, *huk.* ◘ **ikametgâh.**

~ **müzayede**, *ekon.* İsteğe bağlı arttırma veya arttırma yaptıranın, o şeyi istediğine verebilmesi.

~ **tahkim sistemi**, *iş. huk.* İş uyuşmazlıkları halinde tarafları diledikleri takdirde hakeme gitmekte serbest bırakan düzen.

ihtiyariyât,-tı, ç .i. *esk.* Yapılıp yapılmaması insanın elinde olan şeyler. [*Ing.* Things done of one's own choice].

ihtiyarlama, i. İhtiyarlamak eylemi veya hali. Yaşlanma, kocama. [*Ing.* Aging, growing old; *Fr.* Vieillissement].

ihtiyarlamak, nsz. f. § ❶ Yaşı ilerlemek, yaşlanmak, kocamak. [*Ing.* To grow old, to age; *Fr.* Vieillir]. § ❷ İhtiyar hali *(görünüşü)* almak, ihtiyar görünmek. [*Ing.* To seem old; *Fr.* Vieillir].

ihtiyarlatmak(-i), f. § ❶ İhtiyar hale getirmek; *(Birinin)* İhtiyarlamasına yol açmak: *Bu yorucu iş onu erkenden ihtiyarlatmış.* [*Ing.* To turn someone into an old man; *Fr.* Vieillir]. § ❷ İhtiyar göstermek: *Bu saç onu ihtiyarlatıyor.* [*ing.* To make seem old; *Fr.* Vieillir, faire paraitre vieux].

ihtiyarlık,-ğı, i. *sosy.* İhtiyar olma hali ve bu halin çağı; biyolojik fonksiyonların zayıflaması ve hücrelerin yenilenmemesi şeklinde görünen bir hayat devresi. [*Ing.* Old age, oldness; *Fr.* Vieillesse].

☆ *Eşanl.* **kocalma, kocamışlık, yaşlılık, yaşlanma.**

~ **güçsüzlüğü**, *patol.* Çok fazla veya uzun süre çalışmaktan ileri gelen beden ve zihin zayıflığı. [*Ing.* Senility; *Fr.* Sénilité].

~ **halkası**, *tıp.* ◘ **Halka.**

~ **psikozu**, *psik.* Yaşlanma dolayısıyle beynin fonksiyonunu tam olarak görememesi, zihin gücünün azalması. Yaşlılık yıpranması. *(Daha çok ileri yaşlarda görülür. Çok yaşlılarda özellikle, yeni şeyler öğrenebilme yetisi zayıflar, bellek çalışmaz olur. Muhakeme bozuklukları baş gösterir. İhtiyarlar kolayca hipokondriyak yönsemeler geliştirir ve sağlıkları hakkında devamlı endişe duyarlar. İlk çocukluk yıllarındakine benzeyen aşırı bir bencillik gösterir).*

☆ *Eşanl.* **ihtiyarlık bunaması**

~ **sigortası**, *huk.* ◘ **Sosyal sigortalar.**

~ **yozlaşması**, *dokb.* Sürekli veya yoğun bir çalışma sonunda dokularda meydana gelen bozulmaların tümü. *(Bu yozlaşmanın süresi her türe göre, hatta bireyden bireye değişiktir).* [*Ing.* Senile degeneration; *Fr.* Dégenérescence senile].

ihtiyarsız, z. *esk.* Farkında olmadan, İster istemez: *Geceleri ihtiyarsız bunu düşünüyor, uykusu kaçıyordu.* [*Ing.* Without choice, optionless, involuntarily, instinctively, automatically; *Fr.* Involontairement, instinctivement, automatiquement].

ihtiyat,-ti /ihtiyât/, i. *Osm.* < *Ar.* § ● Herhangi bir konuda ileriyi düşünerek ölçülü davranma, sakınma, sakıntı: *Kazancının birazını saklamak, ihtiyatlı bir harekettir.* [*Ing.* Precaution; *Fr.* Précaution, prudence]. § ❷ Gerekli bir durumu karşılama veya fenalığın önüne geçmek için önceden yapılan iş, alınan tedbir. [*Ing.* Prudence, precaution; *Fr.* Précaution, prudence]. ☆ *Karş.* **gaflet.** § ❸ s. Gereğinden fazla olup, saklanan: *İhtiyat akçesi. İhtiyat deposu.* [*Ing.* Reserve; *Fr.* Réserve]. ☆ *Eşanl.* **yedek.** § ❹ *ask.* Savaşın sürdüğü sırada, harekâtın gelişmesine etkide bulunmak, düşmanın muhtemel çeşitli hareket tarzlarına karşı koymak, ele geçen fırsatlardan zamanında faydalanmak ve diğer taktik amaçlarla her an savaşa girebilecek şekilde hazır olmak üzere bulundurulan birliklere verilen ad. [*Ing.* Reserve; *Fr.* Reserve]. § ❺ *bank. ve bors.* Derhal teslim edilebilecek malların veya senetlerin tamamı. [*Ing.* Reserve; *Fr.* Reserve]. ◉ **bahriye** ~ **ı**, *den.* ◘ **Bahriye.** ◉ **banka** ~ **ları**, *ikt.* ◘ **Banka.** ◉ **fevkalâde** ~ **lar**, *ikt.* ◘ **Fevkalâde.** ◉ **gizli** ~, *ikt.* ◘ **Gizli.** ◉ **harb** ~ **ı**, *esk.* ◘ **Harb.** ◉ **hazine** ~ **ı**, *işletm. ikt.* Bir teşebbüsün, maliyesini emniyete almak için yatırdığı miktar. *(Bu, bir yandan, kısa vadede gerçekleştirilebilir ve kullanılabilir kıymetlerdeki artık ve diğer yandan da, kısa vadede talep edilebilir kıymetlerdir).* ◉ **yüzgeçlik** ~ **ı**, *den.* Bir geminin yüklü su kesiminin üstünde kalan kısmının su geçirmezlik kapasitesi. *(Genellikle geminin toplam kapasitesine göre hesaplanır; gemiye yola çıkmadan önce eklenebilecek ağırlığın hesaplanmasına yarar).* [*Ing.* Reserve of buoyancy; *Fr.* Reserve de flottabilité].

~ **akçesi**, *ikt.* Şirketlerde ve bankalarda, olabilecek zararları karşılamak için veya başka bir amaçla, net kazançtan bir bölümün, yedek sermaye olarak ayrılması. [*Ing.* Reserves, reserve funds; *Fr.* Fonds de reserve, reserves].

~ **araçlar**, *demir.* Ek trenleri sefere koymak veya düzenli trenleri takviye etmek üzere hazır bulundurulan vagonlar. *(İşletme hizmetlerinin emrinde bulunan genel ihtiyat araçlarıyle garların ve istasyonların emrinde bulunan gene ihtiyaç araçlarını birbirinden ayırmak gerekir).* [*Ing.* Reserve material; *Fr.* Materiel de réserve].

~ **demirler**, *den.* Göz demirleri büyüklüğünde yedeklik olarak bulundurulan demirler.

~ **filosu**, *esk. den.* ◘ **Yedek filo..**

~ **hazinesi**, *teşk. tar.* Osmanlı imparatorluğunda savaş ve beklenmedik durumlardan doğacak masrafları karşılayabilmek için ayrılan paralara verilen ad. *(Hükümdara gelen hediyeler, savaş ganimetleri ve yabancı hükümdarlardan alınan hediyelerden meydana gelen hazineye «İç Hazine» veya «Enderun hazinesi» de denirdi.)*

~ **kaydı ile**, *dey.* Doğruluğu şüpheli görülerek. [*Ing.* With reservations; *Fr.* Avec certaines réserves].

~ **locası**, *den.* Göz demiri loçalarının gerisinde ihtiyat demirlere mahsus loçalara verilen ad

~ **makinesi**, *demir.* Beklenmedik bir durumda kullanılmak üzere hazır bekletilen lokomotif. [*Ing.* Reserve machine; *Fr.* Machine de réserve].

~ **payı**, ◘ **Marj.**

~ **tedbirleri**, *huk.* Muhakemenin gerçeği yansıtmasını ve çabuk yapılabilmesini sağlayan, anayasalarda ve kanunlarda gösterilen merciler tarafından, henüz muhakeme başlamadan veya sonuçlanmadan baş vurulan bazı sınırlamalar. [*Ing.* Cautionary judgment, precautionary measures, measures of conservation; *Fr.* Mesures conservatoires].

☆ *Eşanl.* **önleme tedbirleri.**

~ **valf** *den.* Hava haznesi torpitodan ayrıldığı zaman havayı haznede muhafaza eden valf.

~ **zabıtı**, ◘ **Yedek subay.**

ihtiyaten /ihtiyâ:ten/, z. *Osm.* < *Ar.* Ne olur, ne olmaz, her hale karşı. Her ihtimale karşı, ilerisini düşünerek: *Eve geldiğimde ihtiyaten validenin yanında pek dolaşmadım.* [*Ing.* As a reserve, by way of precaution, with reserve; *Fr.* Par précaution, en reserve].

ihtiyatî /ihtiyâtî/, s. *Osm.* < *Ar.* Ne olur ne olmaz diye yapılan; İhtiyata dayanan, ihtiyata ilişkin: *İhtiyatî tedbir. İhtiyatî kayıt.* [*Ing.* Precautionary; *Fr.* De précaution, par précaution].

☆ *Eşanl.* **sakınmalık.**

~ **haciz**, *huk.* Vâdesi gelmiş bir borcun alacaklısının, borçlunun elinde veya üçüncü şahıslarda olan taşınır ve taşınmaz mallarını ve alacaklarıyle diğer hakların önceden haczettirebilmesi. [*Lat. Arrestum; Ing.* Arrestment, cautionary attachment, sequestration; *Fr.* Saisie conservatoire].

~ **muhatap**, *huk.* ve *ikt.* Keşideci veya ciranta tarafından poliçe üzerinde muhatap tayin edildikten sonra, ilâveten ge-

rektiğinde falan kimseye kaydiyle isim ve ikametgâhı gösterilen üçüncü şahıs.
~ **tedbir,** *huk.* ◘ **İhtiyat tedbirleri.**

İhtiyatkârâne, z. *esk.* İhtiyatlı olarak. [*Ing.* Cautiously; *Fr.* Prudemment, précautionneusement].

İhtiyatkârî, i. *esk.* ◘ **İhtiyatkârlık.**

İhtiyatkârlık /İhtiyātkārlık/, s. *Osm.* < *Ar. ihtiyāt* + *Fars. kār. esk.* ◘ **İhtiyatlı.**

İhtiyatlar, ç. i. *ikt.* Bankaların statülerine göre, har yıl kazançlarından ayırdıkları sermaye ihtiyatlarıyla, tevdiat için kanunen kurdukları fonları anlatır. [*Ing.* Reserves; *Fr.* Circonspection].

İhtiyatlı, s. Bir şey yaparken ileride olabilecekleri düşünerek gerekli tedbirleri almış olan, ölçülü davranan: *Zannederim ki yanımdakilere işi sezdirmek istemediğinden ihtiyatlı konuşuyor.* [*Osm.* ihtiyatkâr; *Ing.* Prudent, cautious; *Fr.* Precautionneux,-euse, prudent,-ente, réservé,-ée].
☆ *Eşanl.* **sakıngan, sakıntılı, tedbirli.**
~ **bulunmak,** Beklenmedik sonuçlara karşı hazırlıklı, tedbirli olmak. [*Ing.* To be ready for unexpected events, to be cautious; *Fr.* Être précautionneux, être prudent].
~ **davranmak,** Uyanık bulunmak, düşünerek hareket etmek. [*Ing.* To act prudently, to take precautions; *Fr.* Prendre des précautions, agir prudemment].

İhtiyatlılık,-ğı, i. İhtiyatlı olma hali. [*Osm.* İhtiyatkârî].

İhtiyatsız, s. İleride olabilecek durumlara karşı vaktinde tedbir düşünmeyen, ihtiyatlı davranmayan: *Burada, ihtiyatsız şöförler için hazırlanmış mezarlar vardır.* [*Ing.* Imprudent, rash, improvident; *Fr.* Imprévoyant,-ante, imprudent,-ente].
☆ *Eşanl.* **gafil, sıkıntısız.**

İhtiyatsızlık,-ğı, i. İhtiyatsız olma hali: *Kabahat demiyorum, sade ihtiyatsızlık.* [*Ing.* Imprudence, improvidence; *Fr.* Imprudence, imprévoyance].
☆ *Eşanl.* **sakıntısızlık.**
~ **etmek,** Tedbirsiz, sakıntısız davranmak. [*Ing.* To be imprudent, to act imprudently; *Fr.* Agir imprudemment].

İhtiyolamonyum, İhtiyol, i. *Fr. ichtyolammonium* veya *ichtyol.* Balık fosili bakımından zengin bitümlü şistlerin kuru damıtılmasıyle elde edilen saf ürünün sülfürik asidle işlenip daha sonra amonyak çözeltisiyle yansızlaştırılmasından elde edilen madde; *(Eczacılıkta, su ve gliserinle kararlı çözeltiler meydana getirir. Mineral ve organik kükürt bakımından zengindir; bu yüzden dermatolojide antiseptik ve keratoplastik olarak kullanılır).* [*Ing.* Ichthyol].

İhtiyoloji, i. *Fr. ichtyologique.* ◘ **Balıkbilimbilim.**

İhtiyolojik, s. *Fr Ichtyologique.* ◘ **Balıkbilimsel.**

İhtiyornitlformlar, ç.i. *zool.* Jeolojik devirlerde yaşamış ve soyu bitmiş olan bir kuş takımı. [*Lat., Ing.* ve *Fr.* Ichthyornithiformes].

İhtiyozis, i. *patol.* Kornea tabakasının hipertrofisi sonucunda derinin sert, kuru bir hal alması. [*Ing.* Fish skin disease; *Fr.* Ichtyose].

İhtiyozor, i. *Fr. ichtyosaure* < *Yun. ikhtys,* balık + *sauros,* kertenkele İhtiyozorlar *(Ichthyosauria)* takımının örnek tipi olan, ikinci zamanda denizde yaşamış etçil sürüngen. Gövdesi ve omurgası balığa benzeyen, büyük başlı, uzun burunlu, gözaklı halkası kemikli bir deniz hayvanıydı. Kertenkele gibi göğüs kemiği olan bu hayvanın üyeleri yassı yüzgeç şeklindeydi; ayrıca bir kuyruğu, bir de sırt yüzgeci vardı. Çeneleri ince uzun ve çok dişliydi *(200 kadar)* Çene ve diş yapısı etçil olduğunu göstermektedir. Fosilleşmiş dışkılarına bakılırsa balık, kabuklular, ammonitler v.b. gibi deniz hayvanlarıyle beslenıyordu. İhtiyozorların boyu 1-10 m. arasında değişiyordu. Bütün ikinci zaman boyunca yaşamıştır. Tam iskeletine İngiltere ve Almanya'da, özellikle bazı liyas tabakalarında pek çok rastlanır. [*Lat. Ichthyosaurus; Ing.* Ichthyosaur].

İhtiyozorlar, ç. i. *zool.* Sürüngenlerin *(Reptilia)* ikinci Jeoloji devrinde yaşamış ve soyu tükenmiş olan, balığa benzer vücutlu, denizde yaşayan tipleri içine alan bir takımı. En büyük cinsi olan *Ichthyosaurus* 10 m. boyunda idi. [*Lat.* ve *Ing. Ichthyosauria; Fr.* Ichthyosauriens].

İhtiza /ihtizā/, i. *Osm.* < *Ar. huzū. esk.* ◘ **Alçakgönüllülük.**

İhtizab /ihtizāb/, i. *Osm.* < *Ar. hazāb. esk.* Boyanmış; Kına ile saç sakal boyama.

İhtizar /ihtizār/, i. *Osm.* < *Ar. huzūr. esk.* Ölüme hazır olma, can çekişme. [*Ing.* Being at the point of death, death agony; *Fr.* Agonie].
☆ *Eşanl.* **halet-i nezi.**

İhtizaz[1] /ihtizāz/, i. ç: **ihtizâzât.** *Osm.* < *Ar. hezz. esk.* § ❶ Titreşme, hafif hafif titreme. [*Ing.* Trembling, vibrating, tremor; *Fr.* Tremblement]. § ❷ *fiz.* Bir noktanın dalgalı hareketi. [*Ing.* ve *Fr.* Vibration].
☆ *Eşanl.* **titreşim, raşe, lerze.**
~ **etmek,** Titremek, titreşmek. [*Ing.* To tremble or shiver, to vibrate; *Fr.* Trembler, vibrer].

İhtizaz[2] /ihtizaz/, i. *Osm.* < *Ar. hazz. esk.* Hoşlanma, sevinç, haz duyma, gönlü ferahlama.

İhtizazat,-tı /ihtizāzāt/, ç. i. *Osm.* < *Ar.* **İhtizâz**'ın çoğulu.

İhtizazi /ihtizāzī/, s. *esk.* § ❶ Titreşimle ilgili olan. [*Ing.* Pertaining to vibration; *Fr.* Qui concerne la vibration]. § ❷ Titreşimli, titreyen. [*Ing.* Vibrating; *Fr.* Vibrant,-ante].

İhvan /ihvān/, ç. i. *Osm.* < *Ar.* **âhı**'nın çoğulu. *esk.* § ❶ Eş dost. [*Ing.* Friends; *Fr.* Amies]. § ❷ Aynı birlik, mezhep ve tarikattan olan kimseler. § ❸ *tar.* İttihat ve Terakki Cemiyeti üyelerinin birbirine seslenişi.

İhvaniyât /ihvāniyāt/, ç. i. *Osm.* < *Ar. ihvāniyyāt. esk. ed.* Eskiden kompozisyon *(inşa)* kitaplarında arkadaşlar arasında yazılabilecek mektup örneklerine verilen ad. [*Ing.* Letters written by friends].

İhvanlık,-ğı, i. *esk.* § ❶ Kardeşlik, dostluk. § ❷ *sosy.* Birçok İslâm tarikatlarında aynı yolu tutmuş olan müridler arasındaki tarikat kardeşliği. [*Ing.* Brother hood, friendship; *Fr.* Confrérie].

İhya/ihyā/, i. *Osm.* < *Ar. hayāt.* § ❶ Yeniden canlandırma, hayat verme. [*Ing.* Reviving, resuscitation; *Fr.* Ressuscitation]. ☆ *Eşanl.* **diriltme.** § ❷ *mec.* Çok iyi bir duruma, mutluluğa kavuşturma, şenlendirme: *Yağmur ekinleri, demiryolu kasaları ihya etti.* [*Ing.* Reinvigoration, enlivening, reclamation; *Fr.* Vivification].
~ **etmek,** Canlandırmak, diriltmek. Mâmur kılmak. *(Bir kimseyi)* Lûtfa gark etmek: *Beni ihya ettiniz.* [*Ing.* To animate, to reanimate, to restore, reinvigorate, to load with favors *(person),* to reclaim; *Fr.* Vivifier, animer].
~ **gecesi,** İbadetle ve uykusuz olarak geçirilen gece. Bir ölü hatırası için yapılan tören. [*Ing.* The night preceading Friday or Monday *(usually spent in religious exercises)*].

İhyanen, z. *Osm.* < *Ar. ihyānen. esk.* Arasıra.

İhzan /ihzān/, i. *Osm.* < *Ar. hüzn. esk.* Üzme, tasa verme.

İhzar /ihzār/, i. ç: **ihzârât.** *Osm.* < *Ar. huzūr. esk.* § ❶ Hazırlama, hazırlık: *Misafire yemek izhar ettiler.* [*Ing.* Preparation; *Fr.* Préparation]. § ❷ Bir mahkemeye çağrılıp da gelmeyen sanık veya tanığı zorla getirme: *Celp ile gelmedi, izhar edecekler.* [*Ing.* Preparing, preparation, bringing into the presence *(of),* sending for, calling, summoning, requiring to appear *(person), Fr.* Action d'amener, de faire comparaître de faire venir, d'appeler, demander]. § ❸ *biy. esk.* Çoğalma.
~ **emri,** *huk.* ◘ **İhzar müzekkeresi.**
~ **etmek,** § ❶ Hazırlamak. [*Ing.* To prepare, to arrange; *Fr.* Préparer]. § ❷ Mahkemeye zorla getirmek. [*Ing.* To call, to summon, to send for; *Fr.* Amener, appeler].
~ **müzekkeresi,** *huk.* Ceza kovuşturması sırasında dinlenilmesinde gereklilik bulunan ve davetiye ile çağrıldığı halde gelmeyen tanığın ve sanığın polis gücüyle getirilebilmesi için yargı organınca verilen karar. [*Ing.* Habeas corpus; *Fr.* Mandat d'amener].

İhzarat,-tı, /ihzārāt/, ç. i. *Osm.* < *Ar.* **Hazır**'ın çoğulu.

İhzaren/ihzāren/, z. *Osm.*<*Ar. esk.* § ❶ Mahkemeye zabıta kuvveti tarafından getirilerek. [*Ing.* By way of summoning]. § ❷ Hazır kılarak.

İhzarî /ihzārī/, s. *Osm.* < *Ar. esk.* Hazırlama ile ilgili; hazırlık niteliğinde olan: *İhzarî sınıf.* [*Ing.* Preparatory; *Fr.* Préparatoire].
☆ *Eşanl.* **hazırlayıcı.**
~ **bilanço,** *ikt.* Proforma bilanço. [*Ing.* Proforma balance sheet].

İhzariye /ihzāriye/, i. *Osm.* < *Ar. ihzāriyye. esk.* § ❶ **İhzarî**'nin dişili. § ❷ *huk.* Eskiden birinin mahkemeye izhar edilmesi için alınan harç. [*Ing.* Fee, expense of citation or summons].

Ijolar, ç. öz. i. *etn.* Nijer deltasında yaşayan ve birkaç kabileye ayrılmış olan zenci halk. [*Ing.* ve *Fr.* Ijos].

İjolit,-ti, i. *Fr. ijolite* < *Ijola. (Finlandiya'da bir yer adından).* Özellikle nefelin ve ejirinden meydana gelen iri taneli içkaya.

ika,-ı /ikā/, i. *Osm.* < *Ar. esk.* § ❶ Meydana getirme, yapma, etme. *(Bu kelime daha çok ters ve kötü işler için kullanılmıştır. Örneğin, «zarar, engel, mahzur, suç ika etmek» denir ama «fayda, kolaylık, iyilik ika etmek» denmez.* [*Ing.* Bringing about, causing, committing; *Fr.* Action de faire]. § ❷ *esk. huk.* İmamiye fıkhında, tek tarafın irade beyanı ile hüküm doğuran hukukî işlemler için kullanılan bir terim. § ❸ *müz.* Ritim.

ikaa /ikā/, i. *Osm.* < *Ar. ikā. müz.* Türk musikisinin usul kalıplarından biri.

İkab /ikāb/, i. *Osm.* < *Ar. esk.* § ❶ Bir kötülük sonucu çekilen eziyet, cefa, azap. § ❷ *din.* Öldükten sonra günahkârlara verilecek ilâhî ceza.

ikad[1] /ik:ād/, i. *Osm.* < *Ar. kuud,* oturma, *esk.* § ❶ Birinin oturmasına sebep olma, oturtma. [*Ing.* Causing to sit, compelling one to sit]. § ❷ Bir hükümdarın tahta çıkarılması, tahta çıkarma.

ikad[2] /ikād/, i. *Osm.* < *Ar. vuküd. esk.* § ❶ *(Maddî ve manevî)* Yakma, tutuşturma, alevlendirme. [*Ing.* Lighting, kindling, kindling, men to strife; *Fr.* Brûlage, allumage, attlsement]. § ❷ *(Birini)* Mücadele için gayrete getirme.
~ **etmek,** Yakmak, tutuşturmak. [*Ing.* To light, set fire to; *Fr.* Enflammer, allumer, brûler, embraser].

ikaf[1] /ikāf/, i. *Osm.* < *Ar. vakf. esk.* § ❶ Vakfetme, vakıf olarak verme. [*Ing.* Giving into trust in mortmain]. § ❷ Durdurma, önüne geçme. [*Ing.* Making stop, stopping; *Fr.* Arrêt, cessation].

İkâf[2] /ikāf/, i. *Osm.* < *Ar. esk.* Palan, eyer.

ikal /ikāl/, i. *Osm.* < *Ar. akl. esk.* § ❶ Bağ. § ❷ Ayak bağı, köstek.
~ **olmak,** Bağ olmak, engel olmak.

ikale /ikāle/, i. *Osm.* < *Ar. kāl,* söz. *esk.* § ❶ Söylenmemiş bir sözün söylendiğini iddia etme. [*Ing.* Recalling a bargain, withdrawing from an agreement]. § ❷ *huk.* Bir sözleşmenin iki tarafın anlaşmasıyle ortadan kaldırılması. [*Ing.* ve *Fr.* Dissolution].

ikame /ikāme/, i. *Osm.* < *Ar. kıyām. esk.* § ❶ Yerine koyma, yerleştirme, oturtma, yerine kullanma: *O sınırda, birkaç tabur asker ikamesi gerekli.* [*Ing.* ve *Fr.* Substitution]. § ❷ Kaldırma, ayakta durdurma: *Gece yarısı herkesi ikame eden o adamın gürültüsü oldu.* § ❸ Meydana koyma, gösterme: *Tanık ikame ediyor.* [*Osm.* İbraz, irad]. § ❹ *(Dava hk.)* Açma: *Dava ikame etmek.* § ❺ Dikme: *Nöbetçi ikame etmek.* § ❻ *anat.* ve *dokb.* Bir dokunun yerini başkasının, meselâ soysuzlaşmış bez hüc-

relerin yerini katılgan doku hücrelerinin alması. [*Ing.* ve *Fr.* Substitution]. ◉ ~ **i dava etmek**, Dava açmak. [*Ing.* To bring an action *(against someone)*]. § ❷ *kim.* ◘ **Ornatma.** ◉ **adi** ~, *huk.* Miras bırakanın, mirasçı nasbettiği veya vasiyet alacaklısı tayin ettiği kimsenin, bu sıfatı kazanamaması halinde, onun yerine geçecek kimseyi seçmesi. [*Lat. Substitutio vulgaris; Ing.* Appointement of a substitutional heir; *Fr.* Substitution vulgaire]. ◉ **dava** ~ **si**, *huk.* ◘ **Dava.** ◉ **fevkalâde** ~, *huk.* Miras bırakanın, biri diğerinden sonra mirasçı veya vasiyet alacaklısı olacağı iki kişiyi birden mirasçı nasbetmesi veya vasiyet alacaklısı tayin etmesi. [*Lat. Substitutio fideicommissaria; Ing.* Appointement of a reversionary heir, fideicomissary substitution; *Fr.* Substitution fidéicommissaire]. ◉ **yem** ~ **si**, *vet.* Belli bir yem'in yerine, besleyici değeri eşit olan daha ucuz bir yemin kullanılması. [*Ing.* Alimentary substitution; *Fr.* Substitution alimentaire].

~ **etmek**, § ❶ Ayakta durdurmak. [*Ing.* To set up, to establish; *Fr.* Établir]. § ❷ *(Bir şeyi başka bir şey)* Yerine koymak, yerine kullanmak. [*Ing.* To substitute; *Fr.* Substituer]. § ❸ Beklemek için birini bir şeyin başına dikmek. [*Ing.* To place, to appoint to a place; *Fr.* Placer, mettre, nommer].

~ **prensipi**, *ikt.* Mülk veya hukukî bütünlük teşkil eden mallardan birinin hukukî niteliklerinin o mal yerine gelen başka bir mala geçmesi.

☆ *Eşanl.* **ayni halefiyet.**

ikamet,-ti /ikāmet/, i. *Osm.* < *Ar. kıyām.* § ❶ *sosy.* Bireyler veya ailelerin bir yerde devamlı olarak oturması, kalması. [*Osm.* Sakin ve mukim olma; *Ing.* Residence, séjour]. ☆ *Eşanl.* **eğleşme, yenleşme.** § ❷ *esk.* Cemaatle namaza başlamadan önce müezzinin kamet getirmesi. ◉ ~ **e memur**, *esk.* Devlet adamlarından birinin siyasî sebeplerle veya bir suç dolayısıyle tayin edilen yerde oturmaya zorunlu tutulması. *(Genellikle belli bir süresi olmazdı).* [*Ing.* Ordered to reside *(in a certain place)*]. ◉ ~ **e memur edilmek**, *(Bir yere), dey. (İstibdat zamanında)* Sürgüne gönderilmek. *(İdare merkezinden uzak bir yerde oturmaya mecbur edilmek)*

~ **beyannamesi**, *huk.* Türkiye'de bir aydan fazla kalacak yabancıların emniyet makamlarında doldurmakla ödevli oldukları belge *(Yabancıların Türkiye'de ikamet ve seyahatları hakkında kn. md. 3).* [*Ing.* Declaration of residence; *Fr.* Declaration de séjour].

☆ *Eşanl.* **oturum bildirgesi.**

~ **etmek**, Bir yerde oturmak: *Şimdi nerede ikamet ediyorsunuz.* [*Ing.* To reside, to live, to stay; *Fr.* Demeurer, habiter, séjourner].

~ **getirmek**, *(Müezzin hk.)* Cemaatle namaz kılındığı zaman, namaza başlamak için seslenmek.

☆ *Eşanl.* **kamet getirmek.**

~ **tezkeresi**, *huk.* Yurt içinde uzunca bir süre oturacak yabancıların, ikamet beyannamesi ile durumlarını bildirmelerinden sonra, kendilerine verilen oturma belgesi. *(Bu belgenin kanunda belirtilen süreler sonunda yenilenmesi gerekir).* [*Ing.* Residence permit; *Fr.* Déclaration de séjour].

~ **yevmiyesi**, *huk.* Görevli oldukları, bulundukları yerden başka bir yere gönderilen memurların, gittikleri yerde kaldıkları günler için aldıkları gündelik. *(Yolluk hesabına dahil edilir).* [*Ing.* Daily allowance *(during official travel: Fr.* Frais de route, frais de voyage].

ikametgâh /ikāmetgāh/, i. *Osm.* < *Ar. ikāmet* + *Fars. gāh* veya *geh.* (a) Bir kimsenin devamlı olarak oturduğu yer; (b) *huk.* Bir kimsenin faaliyet ve ilişkilerinin merkezi olan yer: *(Bir kişinin yalnız bir tek ikametgâhı bulunmalıdır. Yalnız iktisadî bir amaç güden kişilerin yani ticarî ve sınaî müesseselerin ikametgâhları birden çok olabilir).* [*Lat. Domicilium; Ing.* Residence, domicile, abode, habitancy; *Fr.* Domicile]. ☆ *Eşanl.* **konut, mesken.** ◉ ~ **lı poliçe**, *ikt.* Keşidecinin muhatabın ikametgâhından başka bir yeri ödeme yeri olarak gösterdiği poliçe. [*Ing.* Domiciled bill]. ◉ **akdî** ~, *huk.* Sözleşme ile tarafların ikametgâh olarak gösterdikleri yerler. ◉ **ihtiyarî** ~, *huk.* **(bağımsız kişilerin ikametgâhı)**, *huk.* Bir kimsenin yerleşmek niyetiyle oturduğu yer. [*Ing.* Domicile by choice]. ◉ **itibarî** ~, *huk.* Ikâmetgâhı olmayan bir kimsenin fiilen oturduğu yer. [*Ing.* Nominal domicile]. ◉ **kanunî** ~ **(bağımsız olmayan kişilerin ikâmetgâhı)**, *huk.* Bağımsız olmayan kişiler için kanunun gösterdiği ikametgâhı. [*Ing.* Domicile by operation of law; *Fr.* Domicile de droit]. ◉ **ticarî** ~, *huk.* Ticaret ve sanayi müesseselerinde muamelelerin yürütüldüğü yer. [*Ing.* Commercial domicile; *Fr.* Domicile de commerce]. ◉ **tüzel kişilerin** ~ **ı**, *huk.* Statüsünde aksine hüküm yoksa, muamelelerin toplandığı, yani idarenin bulunduğu yerdir. [*Ing.* Domicile of legal entities or persons; *Fr.* Domicile de personnes juridiques].

~ **gösterilmesi**, *huk.* Muhataptan başka üçüncü bir şahsın ikametgâhında ödeneceğini senet üzerine keşidecinin göstermesi. [*Ing.* ve *Fr.* Domiciliation].

~ **holding**, *huk.* ◘ **Holding.**

~ **ilmühaberi**, *huk.* T.C. yurttaşlarının, bazı resmî işlerini takip ederken gereken ve oturdukları mahallenin muhtarından aldıkları belge.

~ **masuniyeti**, *ikt.* ◘ **Konut dokunulmazlığı.**

ikaroskop,-pu, i. *Fr. icaroscope.* Göz kamaşmasına yolaçmadan rahatlıkla görmeyi sağlayan ve Güneş'in görüldüğü alan içinde seyreden uçakların yerini belirlemek veya Güneş'i gözlemlemek için kullanılan âlet. *(İkaroskop, doğrudan doğruya ışıklı cisme bakmak yerine, bu cismin görüntüsünü fosforışı bir ekran üzerine düşürmeye dayanır).* [*Ing.* Icaroscope].

Ikavca, öz. i. *dilb.* Sırp-Hırvat Stokavcasının *(ve Çakavca)* çok belirgin lehçe niteliği gösteren değişik biçimi; Yugoslavya'nın birçok bölgesinde yer yer konuşulur; bu dilde Ekavca'nın e'leri *(Jekavcadaki /i/ je'yi karşılar) i* olarak gösterilirdi *(Örnek: «çiçek» anlamına gelen evet veya evijet yerine cvit).* [*Ing.* Ikavian; *Fr.* Ikavien].

ikaz /ikāz/, i. *Osm.* < *Ar. yakaza.* Uyandırma, uyarma, gafletten kurtarma: *Pek dalmıştı ikaz ettim.* [*Ing.* Waking up, arousing, putting one on his guard, warning, stirring up; *Fr.* Avertissement].

~ **etmek**, § ❶ Uyarmak, dikkat çekmek. [*Ing.* To awake, to caution, to warn; *Fr.* Avertir]. § ❷ *hava.* Arama ve kurtarmaya hazırlanmak veya belirli radyo frekanslarını muhafaza etmeye sevketmek üzere haberdar etmek. [*Ing.* To alert; *Fr.* Alerter].

~ **hali**, *hava.* Bir hava gemisi ve içindekilerin emniyeti hakkında bir süphe olması hali. [*Ing.* Alert phase; Phase d'alerte].

~ **postası**, *hava.* Bir hava gemisinin tehlikede olduğunu haber veren kimse ile kurtarma koordinasyonu merkezî arasındaki aracı olarak tayin edilen teşkilât. [*Ing.* Alerting post; *Fr.* Poste d'alerte].

ikbal,-li /ikbāl/, i. *Osm.* < *Ar. kabul. esk.* § ❶ Baht açıklığı veya yüce bir makama erişmiş olma hali, talihli olma: *Onun ikbali pek kısa sürdü. İkbali olmasa bu servete sahip olmazdı.* [*Ing.* Good fortune, prosperity, felicity, success; *Fr.* Sort favorable, bonheur, prosperite, félicite]. ☆ *Karş.* **idbar.** § ❷ *(Eski nezaket dilinde)* İstek, arzu, yüz çevirip bakma: *Çaya ikbal buyurulur mu?* ☆ *Eşanl.* **teveccüh.** § ❸ *tar. (Eskiden saray terimlerinden)* Padişah karısı olmaya aday bulunan odalık; padişah veya şehzade saraylarında henüz zevce olmamakla beraber sıraya girmiş sayılan kadın gözde. [*Ing.* The Sultan's favorite female slave]. § ❹ Bir şeye veya bir kişiye karşı istek duyma, rağbet: *Bize ikbaliniz yok mu?* § ❺ Erkek veya kadın adı. ◉ ~ **den düşmek** *,dey.* Gözden düşmek. ~ **düşkünü;** Önce iyi bir hayat sürerken sonradan yoksulluğa düşmüş kimse.

☆ *Eşanl.* **devlet düşkünü.**

~ **görmek**, Iyi hayat sürmek, refah içinde yaşamak, gözde olmak.

ikbalci, s. Yüksek mevki ve makam hırslısı. [*Osm.* Ikbalperest; *Ing.* Seeking success and prosperity, very ambitious, high-flying; *Fr.* Ambitieux,-euse].

ikballi, s. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Refah içinde olan, işleri iyi giden, bahtı, ikbali olan. [*Ing.* Fortunate, lucky, prosperous; *Fr.* Prospère, fortune,-ée]. § ❷ Geleceği sağlam, yükselme şansı olan.

ikbal.perest, b. s. *Osm.* < *Ar.* ve *Fars.* ◘ Ikbalci.

ikbalsiz, s. Ikbali olmayan, geleceği ve mevkii sağlam olmayan. [*Ing.* Unfortunate, unlucky, unhappy; *Fr.* Infortuné,-ée, qui nest pas en faveur, qui est en disgrâce].

ikbâr[1] /ikbār/, i. *Osm.* < *Ar. kibr. esk.* Büyük görme, ululama. [*Ing.* Considering anything great, treasuring something].

ikbâr[2] /ikbār/, i. *Osm.* < *Ar. kabr. esk.* Mezara koyma, konulma. ◉ ~ **ı meyyit**, Ölünün mezara konulması.

ikdam /ikdām/, i. ç: **ikdâmât.** *Osm.* < *Ar. kadem. esk.* § ❶ Sürekli çalışma, çaba gösterme. [*Ing.* Perseverance, effort, great effort; *Fr.* Effort, persévérance]. § ❷ Ilerleme. [*Ing.* Going forward, improvement, advancing; *Fr.* Avancement, progrès].

~ **etmek**, Güçlendirmek, geçindirmek. [*Ing.* To persevere; *Fr.* Faire des efforts persévérants].

ikdar /ikdār/, i. *Osm.* < *Ar. kudret. esk. (k kalın okunur).* § ❶ Geçim gücünü artırma, gönendirme. § ❷ Kudret verme. [*Ing.* Enabling, giving power; *Fr.* Action de donner du pouvoir]. § ❸ Geçimini sağlama .

~ **etmek**, Güçlendirmek, geçindirmek. [*Ing.* To enable, to support; *Fr.* Rendre qn. capable, supporter].

ikdirar /ikdirār/, i. *Osm.* < *Ar. esk.* Bulanık olma, bulanma.

ikebana, i. *Jap.* Çay törenine uygun olarak yapılan kurallara ve belli bir sembole bağlı çiçek kompozisyonu. [*Ing.* ve *Fr.* Ikebana].

iken, bağ. *esk. T. irmek* > *imek.* § ❶ Eklendiği kelimeye hal ve zaman görevi yükler: *Uyur iken uyardılar.* [*Ing.* While; *Fr.* Tandis que, pendant que]. § ❷ *dilb. -ken* gerundium eki yalnız *i-* fiiliyle birleşerek «*iken*» zaman ve hal zarfını yapar; *iken* zarfı da bazı durumlarda ekleşerek *-ken* biçimine girer: *Çocuk iken* > *çocukken, gelir iken* > *gelirken.* [*Ing.* While; *Fr.* Pendant que, tandis que].

ikfâ /ikfā/, i. *Osm.* < *Ar. kafa. ed. esk.* Yakın sesli kafiye. Bir manzum yazıda, sesleri birbirine yakın harflerin kafiye olarak kullanılması. Yazılışları ayrı, fakat birbirine yakın olan seslerden kafiye yapma: *Sabah-sipah, kâce-serâçe, hep-mektup* gibi. [*Ing.* Reserving, inverting, employing a false or imperfect rhyme].

iki, s. § ❶ *esk. T.* Bir artı bir; Birden sonra gelen sayı ve bu sayıyı gösteren rakam; *2, II: Iki gözümüz, iki kulağımız var.* [*Ing.* Two; *Fr.* Deux]. § ❷ Ikinci: *Sayfa iki. (Özel isimlerden sonra iki genellikle II şeklinde yazılır: Murat II).* [*Ing.* Second, two; *Fr.* Deux, deuxieme, second]. § ❸ *(Geniş anlamda)* Belirsiz bir azlık anlatır: *Iki adım ötede oturuyorum.* [*Ing.* A little; *Fr.* Deux, petit nombre indétermine]. § ❹ i. Iki sayısı, bir artı bir birim: *Iki kere bir iki eder.* [*Fr.* Deux, nombre deux]. § ❺ Belirtilen ayın ikinci günü: *Iki ocak.* [*Ing.* The second; 2 of...; *Fr.* Deux, le deuxième jour du mois]. § ❻ *(Saat hk.)* Gece ve gündüzün birden sonra ve üçten önceki bölümü, yirmi dört saatin ikinci ve on dördüncü saatleri: *Eve gece ikide döndü.* [*Ing.* Two o'clock; *Fr.* A ... heur]. § ● **Iki birimlik bir sayı belirten rakam (2):**

İki yüz yirmi iki, üç iki ile yazılır. [*Fr.* Deux, chiffre (2) qui marque un nombre de deux unités]. § ❺ *dilb.* İki kelimesi sonuna iyelik eki aldığı zaman belirsizlik zamiri olarak kullanılır: *Beş on dakika sonra ikisi birden çıkıp gittiler.* ◉ ~ **de bir (ikide birde),** *dey.* Sık sık, zaman zaman. [*Ing.* Every now and then, all the time; *Fr.* De temps en temps, de temps a autre]. ◉ ~ **si ortası (ikisinin ortası),** *dey.* Aşırı uçlara göre değil, ortalama: *Ne uçsuz, ne pahalı, şöyle ikisi ortası bir şey olsun.* [*Ing.* In between the two]. ◉ ~ **sini bir kazana koysalar kaynamaz,** *dey.* Anlaşmalarına imkân olmayan, değişik karakterlere sahip kimseler için kullanılır. [*Ing.* They just can't get along together]. ◉ ~ **ye bölme,** § ❶ *ask.* Seferberlik halinde, yedeklerin katılmasıyle genişleyen bir askerî birliğin kadrosundan iki ayrı birlik meydana getirme. *(Ana birlikten çıkan yeni birliğin değeri, ana birliğin sahip olduğu etkin araçların miktarına ve yedeklerin barışta gördükleri eğitime bağlıdır. Bazı birliklerden seferberlik halinde üç veya dört yeni birlik çıkarılır.* [*Ing* Subdivision, splitting up; *Fr.* Dedoublement]. § ❷ *bilgi. işlem.* Sürekli bir fonksiyonun sonlu bir aralıktaki kökünü hesaplama yöntemi. *(Fonksiyonun verilen bir aralıkta sıfır olup olmadığını bildiren bir yol bulunduğu kabul edilerek, fonksiyon iki eşit kısma ayrılır; kökün bulunmadığı kısım yok edilir ve öbür yarısıyle işlem tekrarlanır. Kökün bulunduğu aralığın uzunluğu her seferinde ikiye bölünmüş olur ve bu şekilde istendiği kadar küçültülür).* [*Ing.* Bisection; *Fr.* Bissection]. § ❸ *geom.* Geometrik bir şekli iki eşit parçaya bölme: *İkidüzlemli açıyı ikiye bölme.* [*Ing.* Bisection; *Fr.* Bissection]. ◉ ~ **ye bölünme,** *kim.* Bir maddenin iki ayrı madde vererek bozunması. [*Ing.* Double decomposition; *Fr.* Dedoublement]. ◉ ~ **sini bir kazana koysalar kaynamazlar,** *dey.* Karakterleri birbirine hiç uymayanlar için söylenir; aralarındaki anlaşmazlık o kadar büyüktür ki onları uzlaştırma çaresi bulunamaz.

~ **ağızlı,** ◘ **İkiağızlı.**

~ **ahbap çavuşlar,** *dey.* Her yerde hep birlikte görülen iki arkadaş hakkında şaka yollu söylenir. [*Ing.* Two chums].

~ **akciğerli,** *zool.* ◘ **İkiakciğerli.**

~ **akıntılı çatı,** *mim.* ◘ **Beşik örtü çatı.**

~ **alıcının inhisarı,** *ikt.* ◘ **İnhisar.**

~ **analı kuzu,** *dey.* Anası ve babası olan ve onlar tarafından el üstünde tutulan çocuk. İki kaynaktan yararlanan kimse. [*Ing.* Person who benefits from two sources].

~ **anlamlı,** ◘ **ikianlamlı.**

~ **arada bir derede kalmak,** *dey.* Çok güç bir durumda kalmak. [*Ing.* To be in strait circumstances].

~ **arada kalmak,** *dey.* Birbirine zıt şeyler söyleyen iki kişi karşısında ne yapacağını bilememek. [*Ing.* To be harassed between two difficult situations, between two fires].

~ **arslan bir posta sığmaz,** *at.* Bir ülkede iki baş egemen olmaz. Böyle iki baş bulunursa geçinemezler, kavga ederler; biri ötekini ortadan kaldırır.

~ **at bır kazığa bağlanmaz,** *at.* Başına buyruk olmak isteyen iki kişi, aynı iş üzerinde birlikte çalıştırılamaz; aralarında anlaşmazlık çıkar, kavga çıkar.

☆ *Eşanl.* **iki baş bir kazanda kaynamaz.**

~ **atomlu,** *kim.* ◘ **Diatomik.**

~ **ayağını bir pabuca sokmak, koymak,** *dey.* Bir işin yapılmasını dar bir zamanda isteyip yapacak olanı sıkışık duruma sokmak. [*Ing.* To put one into a flurry, to hustle; *Fr.* Presser qn, bousculer qn].

~ **ayaklı eşek,** *dey.* Aptal ve düşüncesiz kimse. [*Ing.* A walking ass, idiot, very stupid person].

~ **basamaklı etki,** *sibernetik.* ◘ **Etki.**

~ **baş bir kazanda kaynamaz,** *at.* Ayrı ayrı düşünceleri ve kişilikleri bulunan iki kimse, bir arada yaşayamaz, birlikte yapılacak iş üzerinde birleşemezler.

☆ *Eşanl.* **iki at bir kazığa bağlanmaz.**

~ **başlı,** ◘ **İkibaşlı.**

~ **başlı tutmak,** *dey.* Bir işte olabilecek bütün ihtimalleri göz önünde bulundurarak ona göre hareket etmek, ihtiyatlı davranmak. [*ing.* to conduct a matter prudently].

~ **başlılık,** *biy.* ◘ **İkibaşlılık.**

~ **baştan olmak,** *dey. (Bir iş hk.)* Ancak iki tarafın iyi niyetiyle olabilmek: *İyi geçim iki baştan olur.* [*Ing.* To be possible only if both parties show good will].

~ **bir,** ◘ **İkibir.**

~ **boynuzlu kuş,** *zool.* ◘ **İkiboynuzlukuş.**

~ **boyutlu,** ◘ **İkiboyutlu.**

~ **boyutlu geometri,** *mat.* ◘ **Boyut.**

~ **bölütlü,** *fizyol.* İki boğum veya kısımdan meydana gelen: *İki bölütlü ayakbileği.*

~ **buçukluk,** İki buçuk liralık kaime.

~ **büklüm,** *dey.* § ❶ Eğilerek iki kat olmuş bir şekilde. [*Ing.* Two-stranded (thread, etc.)]. § ❷ Yaşlılık sebebiyle kamburlaşmış. [*Ing.* Bent double with age]. § ❸ Ezilmiş.

~ **cambaz bir (aynı) ipte oynamaz,** *at.* Kurnaz, hileci iki kişi, bir iş üzerinde karşılaşırsa birbirlerini aldatmak, atlatmak için bütün hünerlerini harcarlar. Bu durum ikisi için de tehlikelidir. Kurnazlıkta eşit olan iki kimse birbirlerini aldatamaz.

~ **canı arasında kalmış beynamaz gibi,** *dey.* İki yoldan hangisini seçeceğini, ne yapacağını şaşırmış *(kimse).* [*Ing.* Confused, perplexed, not knowing what to do].

~ **canlı,** *dey.* İkicanlı.

~ **cihanda,** *dey.* Dünyada ve ahrette. [*Ing.* In this world and the next].

~ **cihanda aziz olI** *dey.* Büyüklerin küçüklere karşı kllandıkları teşekkür sözü.

~ **cinsli,** *biy.* ◘ **İkieşeyli.**

~ **cinslilik,** *biy.* ◘ **İkieşeylilik.**

~ **çenekli,** *bot.* ◘ **İkiçenekli.**

~ **çenetli,** *zool.* ve *bot.* ◘ **İkiçenetli.**

~ **çıplak bir hamamda yakışır,** *at.* Evlenecek çiftten biri yoksul ise ötekinin az çok bir şeyleri bulunmalıdır ki içinde barınabilecekleri bir ev açabilsinler ve orada büyük bir sıkıntı çekmeden yasayabilsinler. [*Ing.* Two poor people cannot make a happy marriage].

~ **çift lâf, (lâkırdı, söz),** *dey.* Birkaç söz, birkaç kelime. [*Ing.* A word or two, a few words, a couple of words; *Fr.* Deux mots a dire].

~ **çifteli (ikl çifte kayık),** *den.* İki çift küreği olan kayık. [*Ing.* Rowboat with two pairs of oars].

~ **çizgili çekirge,** *zool.* Düzkanatlılar *(Orthoptera)* takımından, 3.81 sm. boyunda, her çeşit bitkiye dadanan çekirge. [*Lat. Melanoplus bivittatus*].

~ **değerli,** *kim.* ◘ **İkideğerli.**

~ **değerlilik,** *kim.* ◘ **İkideğerlilik.**

~ **deliye bir uslu koymuşlar,** *at.* Birbiriyle anlaşamayan, kavga eden iki kişinin arasını bulacak bir akıllı çıkar. Böyle biri çıkmazsa aynı işi mahkemeler görür.

~ **derili,** *embry.* ◘ **İkiderili.**

~ **dinden âvâre,** *dey.* Hiç kimseye bağlı olmayan. Belli bir inancı olmayan. [*Ing.* He is neither one nor the other, he has no stable principles].

~ **dinle (bin işit) bir söyle,** *at.* Çok konuşan, gereksiz yanlış sözler söyler. Karşındaki iki, on, yüz söylerse sen bir söyle. Yerinde cevap verebilmen için de hemen atılmaman, söylenenleri uzun uzun dinlemen gerektir.

~ **dirhem bir çekirdek,** *dey.* Giyimi aşırı derecede özenli. [*Ing.* Dressed up].

~ **dişili,** *bot.* ◘ **İkidişli.**

~ **dörtlük,** *müz.* ◘ **İkidörtlük.**

~ **dünya,** *dey.* Bu dünya ve ahret.

~ **düzlemli,** *mat.* ◘ **Açı.**

~ **düzlemli açı,** *mat.* ◘ **Açı.**

~ **eğrinin açısı,** *mat.* Bir noktada kesişen ve bu noktada teğeti bulunan iki eğrinin açısı, bu noktadaki teğetlerin meydana getirdiği açıdır.

~ **el bir baş içindir,** *at.* Tanrı insana çalışıp kazanarak yaşayabilmesi için güç vermiştir, el kol vermiştir. Bunlar iyi kullanılmalı, başkasının yardımına muhtaç kalınmamalıdır. [*Ing.* Each one has to take care of himself].

~ **el yeteneği*,** *psik.* Sağ ve sol eli aynı güçte kullanma. [*Ing.* Ambitexterity; *Fr.* Ambidextrie, ambidexterite].

~ **eli böğründe kalmak,** *dey.* Çaresiz kalıp ne yapacağını bilememek. [*Ing.* To be in a desperate situation, to be helpless].

~ **eli kanda olsa,** *dey.* Elindeki iş ne kadar önemli olursa olsun. [*Ing.* No matter how pressed he is; *Fr.* Tres occupe].

~ **eli, on parmağı karada,** *dey.* Kötü düşünceli, iftiracı. [*Ing.* Evil-minded, calumniator, slanderer; *Fr.* Porté au mal, malintentionne,-ée, malveillant,-ante, malin,-igne, calumniateur,-trice].

~ **eli şakaklarında düşünmek,** *dey.* Derin derin düşünmek.

~ **eli yakasında olmak** *(bir ötekinin), dey.* Kıyamette ondan davacı olmak. [*Ing.* To insist on one's claim upon another].

~ **elim yanıma gelecek,** *dey.* Ne vakit olsa ölüp Allah'ın huzuruna çıkacağım için yalan söylemem. [*ing.* Why should I be lying? After all we all come to Judgement Day].

~ **elli,** *zool.* ◘ **ikielli.**

~ **emini bir yemin aralar,** *at.* Birbirinin doğruluğuna güvenerek birlikte iş yapmakta olan iki kisiden biri, hile yapmadığına arkadaşını inandırmak için yemin ediyorsa güven bozulmuş demektir. Artık ayrılmaları gerekir.

~ **eşeyli,** *biy.* ◘ **İkieşeyli.**

~ **eşeylilik,** *biy.* ◘ **İkieşeylilik.**

~ **evcikli,** *bot.* ◘ **İkievcikli.**

~ **evciklilik,** *bot.* ◘ **İkievciklilik.**

~ **evli,** *sosy.* ◘ **ikievli.**

~ **evlilik,** *sosy.* ◘ **ikievlilik.**

~ **faz akımları,** *fiz.* Birbirleriyle ters işaretli, etkin şiddetleri aynı olan tek fazlı iki akım sistemi.

~ **fazlı,** *fiz.* ◘ **İkifazlı.**

~ **flüorlu türev,** *kim.* Bir bileşikteki iki hidrojen atomu yerine iki flüor atomunun geçmesiyle türeyen madde. [*Fr.* Derivé difluore].

~ **gametli,** *biy.* ◘ **İkigametli.**

~ **geçeli,** *dey.* Karşılıklı iki sıra halinde.

~ **gömme ayak,** *mim.* ◘ **Gömme.**

~ **gönül bir olursa (olunca) samanlık seyran olur,** *at.* Birbirini seven ve evlenmek isteyenler için ev bark söz konusu değildir. Onlara samanlık bile saray gibi gelir. [*Ing.* It is love that matters; one overcomes all difficulties for love's sake].

~ **gözlüklü büyüteç,** *opt.* ◘ **Büyüteç.**

~ **gözü iki çeşme,** *dey.* Gözlerinden yaşlar boşanarak *(ağlamak).* [*Ing.* Shedding bitter tears].

~ **gözüm** *(iki gözümün nuru), dey.* Okşayıcı bir sesleniş kullanılır. [*Ing.* My dear!].

~ **gözüm önüme aksın,** *(veya iki gözüm kör olsun), dey.* «*Kör olayım*» anlamında, yalandan sakınıldığını anlatan söz.

~ **hakikat,** ◘ **Çifte gerçek öğretisi.**

~ **halli,** *dilb.* ◘ **İkihalli.**

~ **harfli,** *dilb.* ◘ **İkiharfli.**

~ **heceli,** *dilb.* ◘ **İkiheceli.**

~ **hırtı bir pırtı,** *dey.* Aşırı yoksulluğu anlatır. [*Ing.* Very poor *(person); Fr.* Très pauvre].

~ **hörgüçlü deve,** *zool.* ◘ **Deve.**

~ **ızgaralı lamba,** *elek.* ◘ **Izgara.**

~ **iyotlu türev,** *kim.* Bir bileşikteki iki hidrojen atomu yerine iki iyod atomunun geçmesiyle türeyen bileşik. [*Ing.* Diodized compound; *Fr.* Dérivé diiodé].

~ **kanatlı tablo,** *san.* Birbirine menteşeli iki kanat üzerine yapılmış, katlanabilir resim. [*Ing.* Diptich; *Fr.* Diptyque].

~ ~ **atmak,** *oyun.* Tavlada, her iki zarın da iki nokta bulunan yüzünün gelmesi. *(Dubara atmak).* [*Ing.* Two by two].

~ **kaptan bir gemiyi batırır,** *at.* Iki taraf-

tan gelen buyruklarla bir iş yürütülemez. ~ **karbonlu**, *kim.* ◘ **Ikikarbonlu**. ~ **kardeş savaşmış, ebleh buna inanmış**, *at.* Iki kardes arasında çıkan anlaşmazlık geçicidir. Onu gerçek ve sürekli sanmak saflıktır. ~ **kardeşli**, *bot.* ◘ **Ikikardeşli**. ~ **karınlı***, *anat.* ◘ **Ikikarınlı**. ~ **karpuz bir koltuğa sığmaz**, *at.* Bir kimse iki büyük işi ayni zamanda yapamaz. [*Ing.* You cannot do two things at once]. ~ **kat**, ◘ **Ikikat**. ~ **katlı uçak**, *hava.* ◘ **Uçak**. ~ **kere iki dört eder**, *dey.* Bir seyin apaçık olduğunu belirtmek için kullanılır. [*Ing.* As sure as two and two is four; *Fr.* Cela est clair comme deux et deux font quatre]. ~ **kişi dinden olursa bir kişi candan olur**, *at.* iki kişi yalan yemin ile dinden çıkar, bir kimsenin cinayet işlediğine tanıklık ederlerse o kimse asılır. ~ **kişilik ortaklık**, *huk.* ◘ **Ortaklık**. ~ **klorlu türev**, *kim.* Bir bileşikteki iki hidrojen atomu yerine iki klor atomunun geçmesiyle türeyen madde. [*Ing.* Dichlorinated compound; *Fr.* Dérivé dichloré]. ~ **kök**, *mat.* ◘ **Ikikök**. ~ **kulak bir dil için**, *at.* Çok dinleyip az söylemeli. [*Ing.* Listen rather than talk]. ~ **kuyruklu**, *arg.* Kusurlu. [*Ing.* Faulty, defective]. ~ **madenli**, *elek.* ◘ **Ikimadenli**. ~ **namlulu**, *sil.* ◘ **Ikinamlulu**. ~ **nitrollu**, *kim.* ◘ **Ikinitrollu**. ~ **nokta**, Noktalama işaretlerinden, üst üste konmuş iki nokta (:) şeklinde olanı. *(Genellikle, bir sıralama, nutuk, açıklama veya sonuç belirtmek için cümlenin sonuna konur).* [*Ing.* Colon; *Fr.* Deux-points]. ~ **oda kamerası**, *matb.* Iki oda veya karanlık oda kamerası denilen büyük ve modern fotoğraf-reprodüksiyon makineleri olup, daha süratli, daha emin çalışmak amacıyle, buzlu cam, film takılan taraf karanlık odaya alınmış, körük, objektif ve model kısım aydınlık odada bırakılmıştır. [*Ing.* Dark-room camera; *Fr.* Appareil, à chambre obscure]. ~ **odaklı**, *opt.* ◘ **Ikiodaklı**. ~ **ornatmalı**, *kim.* ◘ **Ikiornatmalı**. ~ **(dokuz) ölç, bir biç**, *at.* Tasarlanan iş, önce tekrar tekrar ve sonuçlarıyle birlikte düşünülmeli, ondan sonra verilecek karara göre yapılmalıdır. ~ **paralık**, *dey.* Hiç, değersiz. ~ **paralık etmek** *(birini)*, *dey.* Değerini pek düşürmek. Birini utandırıcı, çok güç bir duruma düşürmek, rezil etmek. [*Ing.* To discredit, to degrade; *Fr.* Discréditer, déconsidérer, décréditer, dégrader]. ~ **paralık olmak**, *dey.* Çok utanılacak bir duruma düşmek. ~ **parmaklı**, *zool.* ◘ **Ikiparmaklı**. ~ **particilik**, *siy.* ◘ **Ikiparticilik**. ~ **rahmetten biri**, *dey.* «*Ya iyileşsin, veya ölsün*» anlamında çok acı çeken hastalar için kullanılır. [*Ing.* One of the two mercies, either death or recovery *(said of a very ill person)*]. ~ **renkli baskı**, *san.* Renkli bir ince çakıl veya kömür cürufundan kalıpla ve beyaz olarak yapılmasıyle elde edilen iki kliseyle prensipte birbirini tamamlayan iki renkli baskı yapma. ~ **sağlılık**, *fizyol.* ◘ **Iki el yeteneği**. ~ **satır dertleşmek (konuşmak)**, *dey.* Dostça sohbette bulunmak, azıcık dertleşmek. [*Ing.* To have a friendly chat]. ~ **seksen uzanmak**, *arg.* Bir darbe karşısında boylu boyunca yere serilmek. Tembel tembel yatmak. [*Ing.* To feel glad, to feel contented]. ~ **seksen uzatmak** *(birini)*, *dey. arg.* Şiddetli bir vuruşla birini yere sermek. ~ **sıralı**, *bot.* ◘ **Ikisıralı**. ~ **sodyumlu**, *kim.* ◘ **Ikisodyumlu**. ~ **soluklu**, *zool.* ◘ **Ikisoluklu**. ~ **soylu**, *sosy.* ◘ **Ikisoylu**. ~ **söz bir pazar**, *dey.* Uzun boylu pazarlık etmeden. [*Ing.* Without bargaining] ~ **sözü bir araya getirememek**, *dey.* Düsündüğünü düzgün bir şekilde anlatamamak. ~ **şekilli**, *kim.* ◘ **Ikişekilli**. ~ **şıktan biri**, *dey.* Iki çözüm yolundan biri. [*Ing.* One of two alternatives]. ~ **taraf olmak**, *dey.* Bir toplulukta bir birine zıt görüşe sahip iki grup meydana getirmek. [*Ing.* To divide into two controversial groups]. ~ **taraflı**, ◘ **ikitaraflı**. ~ **telli**, ◘ **Ikitelli**. ~ **terimli**, *mat.* ◘ **ikiterimli**. ~ **testi tokuşunca biri elbet kırılır**, *at.* Iki kişi kavgaya tutusur, iki ordu çarpışırsa elbette bir taraf yenilir, büyük zarara uğrar. ~ **tımar bir yem yerine geçer**, *at.* Atı sık sık tımar etmek, yemle beslemek kadar önemlidir. ~ **ucu boklu değnek**, *h.d.* Gittikçe kötülesen, ne yönden bakılırsa bakılsın elle tutulur yanı olmayan. [*Ing.* Distasteful which ever way one turns it, bad through and through]. ~ **ucunu bir araya getirememek**, *dey.* Denkleştirememek. [*Ing.* Not to be able to make two ends meet]. ~ **uçlu dölyatağı**, ◘ **Dölyatağı**. ~ **ülkenin birleşmesi**, *huk.* ◘ **Birleşme**. ~ **yakası bir araya gelmemek**, *dey.* Geçim sıkıntısından bir türlü kurtulamamak. [*Ing.* Not to be able to make two ends meet]. ~ **yanlı**, *fonet.* ◘ **Ikiyanlı**. ~ **yaşayışlı**, *biy.* ◘ **Ikiyaşayışlı**. ~ **yemin bir emin**, *dey. esk.* Elle tutulur bir delil nazarî bir iddiadan daha iyidir. eylem sözden daha güçlüdür. [*Ing.* Concrete proof is better than a theoretical claim; actions speak louder than words]. ~ **yivli çatal**, *den.* Kalafatçıların üstübü sıkıştırmakta kullandıkları âlettir. ~ **yerli**, *etn.* ◘ **ikiyerli**. ~ **yıllık**, *bot.* ◘ **ikiyıllık**. ~ **yollu soy zinciri**, *etn.* Içinde belirli bir kimse için baba ve ana soyu zincirlerinin yan yana gelmesiyle iki es hak ve ödevler dizisi belirleyen soy zinciri sistemi. [*Ing.* Bilateral filiation; *Fr.* Filiation bilaterale]. ~ **yönlü muhabere**, *hava.* ◘ **ikiyönlü**.

iki.ağızlı, b. s. Iki tarafı da keser *(Kılıç, bıçak)*. [*Ing.* Two-edged; *Fr.* A deux tranchants].

iki.akciğerli, b. s. *zool.* Iki akciğeri olan: Iki akciğerli balık. Iki akciğerli örümcek. [*Ing.* ve *Fr.* Dipneumone].

iki.akciğerliler, *zool.* ◘ **Çiftakciğerliler**.

iki.anlamlı, b. s. (a) Şüpheli veya belirsiz, karanlık veya uzak, açıklanması mümkün olmayan; (b) Iki anlama da gelen ve iki türlü de yorumlanabilecek nitelikte olan. [*Ing.* Equivocal; *Fr.* Équivoque, ambigu].

iki.başlı, b. s. ve i. *anat.* Uçları iki basa veya iki kirise ayrılan (kas). [*Osm.* Zât-ürre'sayn; *Lat., Ing.* ve *Fr.* Biceps].
☆ *Eşanl.* **çiftebaşlı**.

Iki.başlılık,-ğı, b. i. *biy.* Aynı canlıda iki baş bulunması. [*Ing.* Dicephaly; *Fr.* Dicéphalie].

iki.bazlı, b. s. *kim.* Molekülünde, bir madenle yer değiştirebilen iki hidrojen atomu bulunan asidler için yanlış olarak kullanılır. *(Bu durumda IKI ASITLI demek gerekir).* [*Ing.* Bibasic, dibasic; *Fr.* Bibasique, dibasique].

Iki.bir, b. i. Oyunda zarlardan birinin, bir, öbürünün iki benekli olan yüzünün üste gelmesi.

iki.boynuzlu.kuş, b. i. *zool.* Gök-kuzgunumsular *(Coraciiformes)* takımının. Boynuzlugagalıgiller *(Bucerotidae)* familyasından bir kuş türü. Uzunluğu 120 sm. Tüyleri kara ve çizgili, tepeliği sarı-kırmızı olur. Hindistan'da toplu halde ormanlarda yaşar. [*Lat. Dichoceros bicornis*].

iki.boyutlu, b. s. § ❶ Yalnız eni ve boyu bulunan, derinliği olmayan. § ❷ *sin.* Sinema filmlerinde derinlik duygusundan yoksun olarak, eni ve boyu veren görüntüler. [*Ing.* Two dimensional; *Fr.* A deux dimensions].

iki.canlı, b. s. *dey.* Gebe. [*Osm.* Hamile; *Ing.* Pregnant; *Fr.* Enceinte, grosse].

ikici*, i. *fels.* § ❶ Ikicilik görüşünü benimsemiş olan kimse. [*Osm.* Sunaiyeci; *Ing.* Dualist; *Fr.* Dualiste]. § ❷ s. Ikicilikle ilgili: *Ikici felsefe.* [*Ing.* Dualistic; *Fr.* Dualiste].
☆ *Eşanl.* **düalist**.

ikicilik*,-ği, i. *fels.* (a) Esas olarak iki prensibi kabul eden din veya felsefe sistemi; Birciliğe karşı olarak her seyde ruh ve madde, iyilik ve kötülük tanrılar gibi iki karşıt ilkenin varlığını kabul eden kuram; (b) *sosy.* Toplum hayatında bütün iki ilkeye dayanan değer ve kurallara verilen ad. [*Osm.* Sünaiye; *Ing.* Dualism; *Fr.* Dualisme]. ☆ *Eşanl.* **düalizm**.

iki.çenekli*, b. s. *bot.* Iki çeneği olan *(bitki hk.)*. [*Ing.* Dicotyledonous; *Fr.* Dicotylédoné,-ée, dicotylédone, dicotyle,-ee, dicotyle].

iki.çenekliler*, ç. b. i. Embriyonunda iki çenek bulunan kapalı tohumlu bitkiler sınıfı. Saplı, tam veya parçalanmış pennat yapraklı, kök ve gövdeleri genellikle gergin bir dallanma gösteren, bir veya çok yıllık, otsu veya odunlu bitkileri kapsar. Petalsizler *(Apetalae)*, Ayrı-petalliler *(Dialypetalae)* ve Bilesik-petalliler *(Sympetalae)* olmak üzere 3 alt sınıfa ayrılır. *(Bir çeneklilerden daha çok ve nadiren 2'li, 4'lü veya bir-bakışımlı olan, daha çeşitli olan iki-çenekliler, çiçekleri 5'li, fakat asla 3'lü olmayan bitkilerdir. Eksen organlarda (gövde, kök, dal ve yan kökler) genellikle yalnız birinci odunsoymuk damar çemberi bulunur ve odun soymuğun dışında olmaz. Çok yıllık türlerde, sürekli üreyen sürgen tabakaların ise karışması sonucunda tipik ikincil oluşumlar yer alır).* [*Osm.* Zat-ülfilkateyn; *Lat.* ve *Ing. Dicotyledoneae*; *Fr.* Dicotyledones].

iki.çenetli, b. i. § ❶ *zool.* Midye ve istiridye gibi iki eşit parçalı ve birbirine yapışık iki kabuğu olan *(hayvan)*; kavkısı bir çesit mentese ile birbirine bağlanmış olan iki parçadan ibaret olan *(hayvan)*. [*Osm.* Mısra'ayn; *Ing.* Bivalvular; *Fr.* Bivalve]. § ❷ *bot.* Leylâk meyvesi, ceviz kabuğu v.b. gibi iki parçadan, yani iki çenetten meydana gelen organlara verilen sıfat. [*Ing.* Bivalvular; *Fr.* Bivalve].

iki.çenetliler, ç. b. i. *zool.* ◘ **Yassısolungaçlılar**.

iki.değerli, b. s. *kim.* Birleşme değeri iki olan maddeler için kullanılır. [*Ing.* Bivalent, divalent; *Fr.* Bivalent,-ente].

iki.değerlilik,-ği, b. i. *kim.* Birleşme değeri olan madenlerin özelliği: *Oksijenin iki değerliliği.* [*Ing.* Bivalence; *Fr.* Bivalence].

iki.derili, b. s. *embry.* Embriyonun, gastrula devresinden önceki iki katlı halini anlatmak için söylenir.
~ **gastrula**, *embry.* Süngerlerle selenterelerde görülen ve iki tabakadan *(dışderi, içderi)* meydana gelen gastrula.

iki.dillilik,-ği, b. i. *dilb. Ikidilli (yani günlük hayatında iki ayrı dil kullanan)* Birey veya halkın niteliği; Bir ülkeye ya farklı iki dilin ya da aynı dilin iki biçiminin *(bilim dalı, halk dili)* bir arada konuşulması. [*Ing.* Bilinguism; *Fr.* Bilinguisme].

iki.dişili, b. s. *bot.* Birbiriyle kaynaşmamış iki meyva yaprağından oluşan *(Dişi organlar hk.)*: *Iki dişili çiçek*.

iki.dişililer, ç. b. i. *Linnaeus* sistemine göre iki dişi organı veya iki tepeciği bulunan bitkiler sınıfı.

iki.dörtlük,-ğü, b. i. *müz.* Ölçü birimi ikilik *(beyaz)* olan iki zamanlı ölçü. Notada, 2: 4 rakamıyle gösterilen, iki zamanının her biri ikiserli olan *(yani ikiye bölünebilen)*, hem de bütünü içinde birlik kıymetinin dörtte bir kısmından iki tane *(yani iki tane dörtlük kıymet)* bulunan basit ölçüdür. Her zamanını bir tane dörtlük kıymet işgal eder. Iki zamanından birincisi aşağı

öbürü yukarı vurulur. [*Ing.* Two-four (time), duple measure; *Fr.* Deux-quatre].

İki.düzlemli, b. s. *mat.* Üzerinden geçen teğetlerin geometrik yerleri iki ayrı düzlem sistemi oluşturan bir yüzey üzerindeki bir nokta için kullanılır. [*Ing.* Dihedral; *Fr.* Dièdre].

~ **açı**, *hava.* § ❶ Yatay düzlemle kanat düzleminin yaptığı açı. *(Kanatlar V şeklinde düşey olarak kaldırılırsa uçağın yanal dengesi artar.* [*Ing.* Dihedron; *Fr.* Diedre]. § ❷ *mat.* Aynı doğrudan çıkan iki yarım düzlemi meydana getirdiği şekil. [*Ing.* Dihedron; *Fr.* Diedre].

İki.elli, b. s. *zool.* İki eli olan. *(Eskiden maymunlar için kullanılan dört elli sıfatına karşılık insanlar için kullanılırdı).* [*Ing.* Bimanous, bimanal, two-handed; *Fr.* Bimane].

İki.eşeyli, b.s. *bot. ve zool.* Her iki cinsiyete ait organları birlikte taşıyan, hem dişi hem erkek organları olan: *İki eşeyli çiçeklerde erkek organlarla dişi organ birlikte bulunur).* [*Osm.* Zat-ül-cinseyn; *Ing.* Bisexual; *Fr.* Bis(s)exuel,-elle, bis(s)exué,-ée].

İki.eşeylilik*,ği, b. i. *biy.* İkieşeyli olma hali. [*Ing.* Bisexuality; *Fr.* Bisexualité].

İki.evcikli, b. s. *bot.* Erkek ve dişi çiçekleri ayrı ayrı bireyler üzerinde bulunan *(bitkiler hk.)* *(İki evcikli bitkilerin bazılarında yalnız erkek organlar, bazılarında yalnız dişi organlar bulunur. Erkek bitki ile dişi bitki birbirinden tamamen ayrı olur).* [*Osm.* Sünâil-ül-mesken; *Ing.* Dioic, dioecious; *Fr.* Dioïque].

~ **bitki**, *bot.* ◘ **Bitki.**

İki.evciklilik,-ği, b. i. *bot.* İki evcikli yani erkeği ve dişisi apayrı olan bitkilerin durumu. *(Erkek veya dişi bitki döllenmiş bir yumurtadan meydana geldiğine göre bitkiler alemindeki iki evciklilik hayvanlar âleminde her zaman görülen ayrı eşeyliliğe benzer yegâne durumdur. Başka bir deyişle, döllenmiş yumurtanın bireşeyli olduğu biricik durumdur).* [*Ing.* Dioicity; *Fr.* Dioïcité].

İki.evli, b. s. *sosy* İki kadınla evli olan; Birbirl ardına da olsa, iki evlilik yapmış kişi. [*Ing.* Bigamous; *Fr.* Bigame].

İki.evlilik,-ği, b. i. *sosy.* Aynı zamanda iki ayrı kişiyle evli olan kişinin durumu. [*Ing.* Bigamy; *Fr.* Bigamie].

İki.fazlı, b. s. *fiz.* Aralarında, devrenin dörtte biri kadar faz farkı olan aynı frekans ve genlikte iki alternatif akımı veya gerilim. [*Ing.* Diphase; *Fr.* Diphasé].

~ **sargı**, *fiz.* İki fazlı akımlar elde etmek için yapılmış sargı. [*Ing.* Diphase winding; *Fr.* Enroulement diphasé].

İki.gametli, b. s. *biy.* ◘ **Anizogamet.**

İki.halli, b. s. *dilb.* Bazı dillerde, iki halli olan isim çekimlerine verilen ad.

İki.harfli, b. s. *dilb.* İki harften ve samî dilinde iki ünsüzden meydana gelen: *Mısır dilinde bütün ilkel basit kökler iki harflidir.* [*Ing.* Biliteral; *Fr.* Bilitère].

İki.heceli, b. s. *dilb.* İki hecesi olan: *Geno iki heceli bir köktür.* [*Ing.* Dissyllabic; *Fr.* Dissyllabique].

~ **mısra**, *dilb.* İki heceden veya iki heceli kelimelerden meydana gelen mısra. [*Ing.* Dissyllabic verse; *Fr.* Vers dissyllabique].

İki.karbonlu, *kim.* Molekül yapısında iki karbon atomu bulunan *(hidrojen hk.).* [*Ing.* Bicarburetted; *Fr.* Bicarboné,-ée].

~ **hidrojen**, *kim.* Etilen'in eski adı. [*Ing.* Bicarburetted hydrogen; *Fr.* Hydrogène bicarboné, éthylène].

İki.kanatlı, b. i. § ● *res.* ve *heyk.* Sabit veya hareketli iki panodan meydana gelen sanat eseri. *(Ortaçağda yola gidenler eşyaların çoğunu birlikte götürdükleri için resmi koruyacak bir kanadın bulunması çok faydalıydı. XII. ve XIV. yüzyılda fildişinden, dinî konulu küçük ikikanatlılar yapıldı. /Soissons ikikanatlısı, Victoria and Albert museum/);* gündelik konuların işlendiği fildişi ikikanatlılar da vardı. */Louvre/.* [*Ing.* Diptych; *Fr.* Diptyque]. ☆ *Eşanl.* **diptik.** § ● *tar. esk. Rom.* **Birbirine menteşeyle bağlı iki parçadan meydana gelen levha.** *(Ucu sivri bir kalemle yazı yazılabilecek şekilde, içi balmumuyle kaplı olan bu levha bir kitap gibi açılır ve kapanır. Adî levhaların tersine, ikikanatlılar dış oymalar ve kabartmalarla süslü lüks eşyalardır. Magistra'lar göreve başlarken bu levhalardan -dağıtırlardı. Konsül ikikanatlılarında fildişi kullanılırdı. Bunlardan elli kadarı günümüze kalmıştır).* [*Ing.* Diptych; *Fr.* Diptyque].

İki.kanatlılar, b. i. *zool.* Eklembacaklı hayvanlardan böcekler *(Insecta)* sınıfının, Kanatlılar *(Pterygota)* alt sınıfına giren bir takımı. Bütün dünyada 200.000 den fazla türü vardır. İnce yapılı ve tıknaz vücutludurlar. Ağız parçaları emici tiptedir. Art kanatlar değişmiş ve halter denen birer tokmakçık haline gelmiştir. Uçma sırasında dengeyi sağlar. Gelişmelerinde tüm-başkalaşma vardır. **Ev sineği** *(Musca domestica),* **ev sivrisineği** *(Culex pipiens),* **sıtma sivrisineği** *(Anopheles maculipennis),* **tatarcık** *(Phlebotomus papatasii),* **karaslnek** *(Stomoxys calcitrans),* **küçük oda sineği** *(Fannis canicularis),* **külrengi et sineği** *(Sarcophaga carnaria)* **leş sineği** *(Pyrellia cadaverina),* **altın sinek** *(Lucilia caesar),* **çizgili sinek** *(Aedes aegypti),* **gök et sineği** *(Calliphora vomitaria),* **kiraz sineği** *(Rhagoletis cerasi),* **çeçe sineği** *(Glossina palpalis, G. morsitans),* **at sineği** *(Hippobosca equins),* **sirke sineği** *(Drosophila melanogaster)* türleri çok iyi bilinir. [*Lat.* ve *Ing. Diptera; Fr.* Diptères].

☆ *Eşanl.* **sinekler.**

İki.kararlı, b. s. *elektr. Kararlı* iki hali bulunan ve *baskül* denilen bir devre için kullanılır. *(İkikararlı bir devrede, iki elektron lambası veya iki transistör bulunur; akım şiddeti birinde en yüksek değere ulaşınca diğerinde sıfır olur. Bir durumdan diğerine geçmesi için, devrenin girişine genliği ve işareti uygun bir gerilim uygulanır. İkikararlı bir devrenin ilk durumuna dönmesi için devre girişine art arda her iki işaretin uygulanması gerekir. Bundan dolayı bu devre frekans bölücüsü olarak kullanılabilir.).* [*Ing.* ve *Fr.* Bistable].

İki.kardeşli, b. s. *bot.* ◘ **Diyadelf.**

İki.karınlı, b. s. ve i. Şakak kemiğindeki mememsi çıkıntıdan başlayarak alt çenedeki çeneçukuruna kadar uzayan boyun kaslarından birine denir. *(Bu kasın ortasından ayrılan bir kiriş dil kemiğine bağlanır. Bu kiriş sözü geçen kası iki kısma ayırır; aşağıda önde olan eğri kasa arka karın; yukarıda önde olan eğri kasa da ön karın denir).* [*Osm.* Zatülbateyn; *Lat.* Biventer, digastricus; *Ing.* Biventer, digastrique; *Fr.* Digastrique].

İki.kat, b. s. (a) İki defa katlanmış veya ikisi bir araya getirilmiş; (b) Çift değerde olan. [*Ing.* Double, twofold; *Fr.* Deux fois, double]. ◉ **bir eğriye ~ teğet düzlem ve ~ teğet yüzey**, *mat.* Bir yüzeye iki ayrı noktada teğet olan düzlem ve yüzey. ◉ **küpün ~ ını alma**, *mat.* Verilen bir küpün iki katı hacminde olan bir başka küpün bir kenarını belirleme. *(Bunun çizimi cetvel ve pergelle mümkün değildir. Diocles buna sisoit yardımıyle bir çözüm buldu).* [*Ing.* Duplication of a cube; *Fr.* Duplication de cube].

~ **kareli denklem**, *mat.* Bilinmeyenin yalnız çift kuvvetlerini bulunduran dördüncü dereceden denklem. *(Genel şekli:*

$$ax^4 + bx^2 + c = 0.).$$

[*Ing.* Biquadratic equation; *Fr.* Équation bicarrée].

~ **kareli üçterimli**, *mat.* Bilinmeyenin yalnız çift kuvvetlerini bulunduran dördüncü dereceden üçterimli. *(Genel şekli:*

$$ax^4 + bx^2 + c'dir).$$

[*Ing.* Biquadratic trinomial; *Fr.* Trinôme bicarré].

İki.katlı, b. s. İki kat olan. [*Ing.* Two-storied, two-layered; *Fr.* À deux étages]. ◉ **bir eğrinin veya bir yüzeyin ~ ~ noktası**, *mat.* Bir eğrinin veya bu yüzeyin tekil noktası. *(Bir f (x, y) = 0 eğrisi üzerinde bu nokta*

$$\frac{\partial f}{\partial x} = 0, \quad \frac{\partial f}{\partial y} = \text{şartlarını gerçekler.}$$

Üç türlü ikikatlı nokta vardır; eğrinin kendini kestiği düğümler, dönüm noktalarının sınıflandırılması bu noktalardaki teğetlerin oluşturduğu koni yardımıyle yapılır). [*Ing.* Double point of a curve or a surface; *Fr.* Point double d'une courbe d'une surface].

~ **büküm noktası**, *mat.* Bir eğrinin her iki kolu için büküm noktası meydana getiren ikikatlı nokta için kullanılır.

~ **integral**, *mat.* ◘ **Integral.**

İki.kök*, b. i. *mat.* Kökleri eşit olan ikinci dereceden denkleminin köklerinden herbiri. [*Osm.* Muzâaf cezir; *Ing.* Double root; *Fr.* Racine double].

İki.kutuplu, b. s. (a) İki kutbu olan; (b) İki kutupla ilgili. [*Ing.* Bipolar; *Fr.* Bipolaire].

~ **sinir hücresi**, *zool.* ve *anat.* Bir akson ile karşı kutbunda büyük bir dendrit taşıyan sinir hücresi. [*Ing.* Bipolar nerve-cell; *Fr.* Neurone bipolaire].

☆ *Eşanl.* **bipolar nöron.**

İkil*, i. *dilb.* Bazı dillerde, isim ve fiil çekimlerinde iki kişi veya nesneyi göstermek için kullanılan tekil çoğuldan farklı nicelik. *(Arapçada tarafeyn, ebeveyn).* [*Ing.* Dual; *Fr.* Duel].

İkilem*, i. *mant.* (a) İki yönü, iki çözüm yolu bulunan tasım. Bu durumda hangi çözüm yolundan gidilse aynı sonuca varılır; (b) Bir kimseyi, istenmeyen alternatiflerden, çoğunlukla iki alternatiften birini seçmeye zorlayan herhangi bir tartışma, akıl yürütme durumu veya problem. [*Osm.* Kıyas-ı mukassim; *Ing.* Dilemma; *Fr.* Dilemme].

☆ *Eşanl.* **dilemma, dilem.**

İkileme, i. § ❶ Sayısını iki kılma. [*Ing.* Doubling; *Fr.* Doublement]. § ❷ *dilb.* Bir ünlü, ünsüz veya hecenin çift olarak söylenmesi veya yazılması. [*Ing.* Gemination; *Fr.* Gémination]. § ❸ *mat.* C_1 ve C_2 gibi iki nesne sınıfı arasında kurulan ve C_1'in nesneleri ile C_2'nin nesneleri arasındaki bir bağıntıdan, bu nesnelerin C_2 ve C_1'deki karşılıkları arasında aynı bağıntıyı yaratmaya dayanan karşılıklı tekabül. [*Ing.* Duality; *Fr.* Dualité]. § ❹ *müz.* ◘ **Duole.** § ❺ *gram.* Bir harfi çiftelemek eylemi. [*Ing.* Doubling; *Fr.* Doublement]. § ❻ *ed.* Anlamı güçlendirmek için aynı kelimenin tekrar edilmesi veya anlamları birbirine yakın veya karşıt olan veya sesleri birbirini andıran kelimelerin yan yana kullanılması: *Yavaş yavaş, ağır ağır, tak tak, koşan koşana, kaçan kaçana, yığın yığın, çoluk çocuk kap kacak, ufak tefek, aşağı yukarı, irili ufaklı, ileri geri, karma karışık, sandık mandık, kalem malem, defter mefter v.b.*

İkilemek(-i), f. Bir şeyin sayısını bir iken ikiye çıkarmak: *Çocukları ikilemişsiniz.* [*Osm.* Taz'îf etmek; *Ing.* To double; *Fr.* Doubler]. ◉ **sesleri ~**, *müz.* Kısımların her birini iki ses veya çalgıyle çaldırmak. [*Ing.* To double the parts; *Fr.* Doubler les parties].

İkileşme, i. § ❶ İki ruh hali gösterme. § ❷ *biy.* Bir kromozomda meydana gelen yapısal çeşitlilik. Bir haploit hücrede bir kromozom parçasından iki tane birden bulunması hali. *(Bir kromozom bir noktadan koptuğu zaman, kopan parça ayrıldığı kromozomun benzerine bağlanabilir. Böylece bu eş kromozom bitişen parçadaki genlerden ikişer taneye sahip olur. Buna ikileşme denir).* [*Ing.* ve *Fr.* Duplication]. ◉ **benlik ~ ı**, *psik.* ve *fels.* ◘ **Benlik.**

İkileşmek, nsz. f. Sayısı ikiye çıkmak: *Kırık notlar ikileşti.* [*Ing.* To be doubled; *Fr.* Doubler, devenir double].

İkili, s. § ● Kendinde iki sayı bulunan; **İkl parçadan** *(bölümden)* ibaret olan. [*Ing.* Binary, having two parts; *Fr.* Qui contient deux, qui est composé de deux, binaire]. § ❷ *kim.* İki elementten meydana gelen: *İkili bileşikler.* [*Ing.* Binary; *Fr.* Binaire].

§ ❶ *müz.* (a) Yanaşık iki notanın arasındaki aralık. *(Büyük ikili /ut-re/ bir ton; küçük ikili /ut-re bemol/ yarım diatonik ton değerindedir. Eksik ikili /ut-re-çift bemol/ yalnız dengeli sistemde bir sesdeşlik meydana getirir. Artık ikili /ut-re diyez/ ise bir ton ve kromatik yarım ton değerindedir. İkili'nin devriklenmişi yedili'dir);* (b) İki zamanlı ölçüden titreyen; kendi içlerinde bölünmüs veya bölünmemis başlıca iki zamandan meydana gelen: *Çift sayılı zamanlardan meydana gelen bütün bileşik ölçüler,*

$$\frac{2}{4},\ \frac{2}{8},\ \frac{6}{4},\ \frac{6}{8},\ \frac{6}{16}$$

ikili ölçülerdir). [*Ing.* Binary; *Fr.* Binaire]. § ❷ i. *fels.* İçrek *(batınî)* bilimlerde ve özellikle, Tevrat yorumlamasında *(kabal)* gerek iki sayısını gerek bu sayıya atfedilen ve kimi zaman kötü etkileri olduğu kabul edilen nitelikleri belirtmek için kullanılan terim: *İkili, hem bilimi, hem evliliği sembolleştirir; fakat özellikle, iyi ve kötünün karşıtlığını, bölünmeyi, anlaşmazlığı, yâni insanın, içinde hapsedilmiş bulunduğu kötü ikiliği ifade eder (Phythagoras).* [*Ing.* Binary; *Fr.* Binaire]. § ❸ i. *ed.* İki bölüme ayrıldığında bir mısraın ritmi. [*Ing.* Binary; *Fr.* Binaire]. § ❹ *mat. E* ve *F* cümlesinde, *a, E*'nin bir elemanı, *b, A*'nın bir eleman olmak üzere bütün ikililerinin cümlesi *E x F* kartezyen çarpımını veren *(a,b)* bileşimi. [*Ing.* Dual; *Fr.* Duel]. § ❺ *oyun.* (a) Üzerinde iki işaret bulunan en küçük değerde iskambil kâğıdı: *Karo, trefli, kör, pik ikilisi.* [*Ing.* Two; *Fr.* Deux]; (b) Zarın iki noktalı olan yüzü. [*Ing.* Deuce; *Fr.* Deux]. ☆ *Eşanl.* dü. ◉ **n'inci basamaktan ~ şekil,** *mat.* İki değişkene göre n'inci dereceden homogen çokterimli. [*Fr.* Forme binaire d'ordre n]. ◉ **bir E_n vektörel uzayının E_n ~ uzayı,** *mat.* n boyutlu bir vektörel X vektörünün $\vec{r}$ $(\vec{r}_1, \vec{r}_2 \ldots \vec{r}_n)$ tabanında bileşenler ve $f(X) = y_1 x_1 + y_2 x_2 + \ldots + y_n x_n$ çizgisel şekli verildiğine göre, içinde bu çizgisel şekle $y_1, y_2, \ldots y_n$ bileşenlerinin değerleri $y_1 = f(\vec{r}_1)$, $y_2 = f(\vec{r}_2)$, ... $y_n = (\vec{r}_n)$. olacak şekilde bir Y vektörü eşleştirilebilen E uzayı. [*Fr.* Espace dual En d'un espace vectoriel En]. ◉ **çift ~,** *met.* ◘ **Çift.** ◉ **x ve y gibi iki değişken arasındaki ~ tekabül** *(veya ~ bağıntı), mat.* x ile y arasında, bu değişkenlerin sadece bazı değerleri için gerçeklenen bağıntı). [*Ing.* Binary Correspondence between to variables; *Fr.* Correspondance binaire (ou relation binaire) entre deux variables x et y]. ◉ **an(t)laşma,** *siy. huk.* İki hükümet arasında imzalanmış olan antlaşmaya verilen ad. [*Ing.* Bilateral agreement; *Fr.* Accord bilatéral]. **~ aritmetik,** *mat.* ◘ **Aritmetik.** **~ aşılama,** *bot.* Aynı anaca iki defa, önce dipten, sonra elde edilen filizi aynı anacın baş tarafına aşılama işlemi. *(Bu işlem zayıf gelişen ağaçlara yüksek sap sürdürmek veya düzgün ve dik sap süremeyen ağaçlara düzgün şekil vermek amacıyla yapılır. Ekili aşılama aynı zamanda yaşlı ağaçları gençleştirmek amacıyla de uygulanır. Bu gibi hallerde birçok aşının birden yapılması gerekir).* **~ bağıntı,** *mat.* Bir cümlenin iki elemanı arasındaki bağıntı. [*Ing.* Binary relation; *Fr.* Relation binaire]. **~ boya,** *ağ. iş.* Ağacı kimyasal yöntemle renklendirmede başvurulan iki evreli boyama yöntemi. **~ çatı,** *gram.* İki görevde de kullanılabilen çatı: *Alınmak, avlanmak, tavlanmak, yakalanmak, toplanmak, sanılmak, yazılmak, atılmak, kapılmak, tutulmak, sıkılmak kelimelerinin hem dönüşlü, hem de edilgen çatı olarak kullanılması gibi.* [*Ing.* Sycretism; *Fr.* Sycrétisme]. **~ çekim,** *sin.* İki kişiyi göğüs çekiminde veren görüntü [*Ing.* Two-shot; *Fr.* Plan avec deux acteurs]. **~ çengel vuruş,** *sp. (Boks'ta)* Birbiri ardından iki kez vurulan çengel vuruş. [*Ing.* ve *Fr.* Matching]. **~ dans,** *tiy.* İki dansçının birlikte oynaması. [*Ing.* Double step; *Fr.* Pas de deux]. **~ dörtlü humma,** *pat.* ◘ **Dörtlü humma.** **~ düzenleme,** *etn.* Bir toplumsal düzenleme sistemidir; bunda toplumun veya, cemaatin üyeleri, çoğu zaman dıstan evlenenlerden kurulu iki bölüme ayrılır. *(Bugün var olan iki düzenlemelerin anne tarafından soy zincirine sahip olmak gibi birçok ortak yanı vardır ve ödenek sistemine dayanır).* [*Ing.* Dualistic organisation; *Fr.* Organisation dualiste]. **~ ekleme,** *gram.* Iyelik eki almış bazı kelimelerde, aynı görevde olmak üzere, bir ekin iki ayrı şekilde kullanılması: *İnönü'ye (İnönü-ye), İnönü'ne (İnönü-n-e); pazartesiye (pazartesi-y-e), pazartesine (Pazartesi-n-e); Cumartesiyi (cumartesi-y-i), cumartesini (cumartesi-n-i); nesi (ne-s-i), neyi (ne-y-i) v.b.* **~ fiş,** ◘ **Fiş.** **~ göreç,** *astr.* Aynı bölgeye ilişkin, farklı tarihlerde alınmış iki plağın üzerine konulup, aynı göz merceğine bir ondan bir öbüründen gelen ışıkla hangi yıldızların zamanla devindiğini, parlaklıklarının değiştiğini kolayca gösteren bir gökbilim aracı. [*Ing.* Stereocomparator; *Fr.* Stereocomparateur]. **~ göstergeç,** *sin.* Gösterimde sürekliliği sağlamak, bir makaradan öbürüne aralıksız geçmek için göstergeç bulunması durumu. [*Ing.* Double head projector; *Fr.* Projection double poste]. **~ hezeyan,** *psikopatol.* ◘ **Hezeyan.** **~ iki,** *oyun.* İki tarafında da iki nokta bulunan domino taşı. [*Ing.* Double-two; *Fr.* Double-deux]. **~ kapakcık,** *anat.* Yüreğin sol kulakcığının sol karıncığına açıldığı yerde bulunan özel bir kapakcık. [*Osm.* Dessâm-ı iklilî; *Lat. Mitralis, bicuspidalis; Ing.* Mitral valve; *Fr.* Valvule mitrale]. ◘ **Mitral.** **~ kesim,** *müz.* Bir müzik parçasının ikiye bölünmesi. *(Parçalardan biri serim, öbürü gelişim bölümünü meydana getirir.* [*Ing.* Binary section; *Fr.* Coupe binaire]. **~ kodlanmış desimal sistem,** *bilgi-işlem,* Her rakkamı kendi ikili formüllenmesi içinde ifade ederek, sayıların ondalık yapısını olduğu gibi koruyan numaralama usulü. *(Örnek: 14 rakamı ikili numaralamada 1 110 olarak ikili kodlamada ise 1 = 1 ve 101 = 4 olmak üzere 1 101 okunur).* [*ing.* BCD; *Fr.* DCB]. **~ kök,** *gram.* Hem ad kökü hem de eylem kökü gibi kullanılan kök: *Göç, göçmek, tat, tatmak; eski, eskimek; ekşi, ekşimek; acı, acımak; ağrı, ağrımak; koca, kocamak; sancı, sancımak; yer, yermek; sin, sinmek v.b.* [*Osm.* Muhtelit kök]. **~ malta haçı,** *sin.* İki malta haçının birlikte çalıştığı mekanizma. [*Ing.* Double Maltese cross; *Fr.* Croix de Malte double]. **~ oyun,** *tiy.* İki kişi arasında geçen oyun. [*Ing.* Duet drama; *Fr.* Duo drame]. **~ plan,** *sin.* Sinema filimlerinde ikl kişiyi göğüsten yukarı veren görüntü. **~ program,** *sin.* İki uzun filmin yer aldığı program. [*Ing.* Double feature programme; *Fr.* Double programme[. **~ sayılama,** *mat.* Taban olarak 2 sayısını alan ve sayıları belirtmek için sadece 0 ile 1 sayılarına başvuran sayılama sistemi. [*Fr.* Numération binaire, syatème binaire]. ☆ *Eşanl.* **ikili sistem.** **~ sıra,** ◘ **İki sıralı saf.** **~ sıra bağıntısı,** *mat.* Birincisinde *a, b*'den önce, ikincisinde *b, a*'dan önce gelen ikl sıra bağıntısı için kullanılır: *Eşitsizlik bağıntıları (< ve >)* ikilidir. [*Ing.* Dual; *Fr.* Dual,-ale]. **~ Te,** *döş.* Borudan iki yana kol almakta kullanılan bağlantı parçası. [*Ing.* Cross; *Fr.* Croix]. ☆ *Eşanl.* **ıstavroz.** **~ termostat,** *döş.* ◘ **Termostat.** **~ tüysü yapraklar,** *bot.* ◘ **Yaprak.** **~ ünlü,** *gram.* Bir hecede yan yana bulunan iki ünlü: *Fransızca air (hava), auto (otomobil); İngilizce Europe (Avrupa); Almanca Haus (ev) örneklerinde olduğu gibi.* [*Ing.* Diphthong; *Fr.* Diphthongue]. ☆ *Eşanl.* **ikiz vokal, ikili vokal,** diftong. **~ yaşantı,** *biy.* Bir hücreli organizmaların, bulundukları ortama göre, hava ile veya havasız yaşama özelliği. **~ zaman,** *müz.* İkinin katı olan zaman bölümlerine ayrılabilen zaman $\frac{6}{4}, \frac{6}{8}, \frac{6}{16}$, *gibi).* [*Ing.* Binary time; *Fr.* Temps binaire].

ikili.beşli, b. s. Birincisi 0 veya 5 değerleriyle ikili, ikincisi 0'dan 4'e kadar belli olarak iki bölümde kodlanmış sayısal bilgileri kaydetme usulü için kullanılır.

0 = 0 + 0	5 = 5 + 0
1 = 0 + 1	6 = 5 + 1
2 = 0 + 2	7 = 5 + 2
3 = 0 + 3	8 = 5 + 3
4 = 0 + 4	9 = 5 + 4

[*Ing.* Biquinary; *Fr.* Biquinaire].

ikilik,-ği, i. § ❶ Birbirinden farklı iki parçadan meydana gelme; İki türlülük: *Eskiden bazı ay adlarında ikilik vardı.* [*Ing.* Duality; *Fr.* Dualité]. § ❷ Birbirine aykırı iki kısma ayrılış; anlaşmazlık, bölünme: *Aramızda ikilik yoktur.* [*Ing.* Disagreement, discord; *Fr.* Désaccord, division]. § ❸ Eskiden iki kurusluk gümüs akça. § ❹ *müz.* Birlik notanın ikide bir değerinde olan nota. § ❺ *mat.* Bir karşıtlık niteliği gösteren çeşitli nesneler üstünde yapılan incelemelerin arasındaki benzerlik. [*Ing.* Duality; *Fr.* Dualite]. ◉ **dalga -cisimcik ikiliği,** *fiz.* Elektromagnetik ve maddesel ışınımların, biri dalga, öteki ise hareket halindeki bir cisimcik olmak üzere ikili görünüşte olduğunu kabul eden görüş. [*Ing.* Wave-corpuscle duality; *Fr.* Dualité onde-corpuscule]. **~ es,** *müz.* İkilik notanın süresi kadar uzaması gereken susma işareti. ◉ **dokuz ~,** *müz.* ◘ **Dokuz.** ◉ **duyum ikiliği,** *psik.* ◘ **Duyum.**

iki.madenli, b.s. *elek.* Elektrik iletkeni olarak kullanılan ve ortası çelik, dışı veya alüminyum alaşımı kablolar için kullanılır. [*Ing.* Bimetallic; *Fr.* Bimétallique].

iki.moleküllü, b. s. *kim.* İki ayrı molekülün tepkimeye girmesiyle meydana gelen kimyasal tepkimeler için kullanılır. [*Ing.* Bimolecular; *Fr.* Bimoléculaire].

iki.namlulu, b. s. *sil.* Aynı kundak üzerine yerleştirilmiş iki namlusu ile bunların birlikte ates etmesini sağlayan nişan ve ateşleme tertibatı olan silâh.

ikinci, s. § ❶ İki sayısının sıra sıfatı; zaman, yer, sıra bakımından birinciden sonra gelen: *İkinci mevki tren bileti. İkinci sınıf.* [*Osm.* Sânî; *Ing.* Second; *Fr.* Second,--onde, deuxieme]. § ❷ *(Bir başkasına oranla)* Daha az önemli olan, değeri daha az olan: *İkinci derecede bir rol.* [*Ing.* Secondary; *Fr.* Secondaire]. § ❸ *(Geniş anlamda)* Yeni, bir başka: *İkinci bir zorlukla karşılaşmak istemem.* [*Ing.* A new one, a second one; *Fr.* Second,-onde, autre, nouveau]. § ❹ *müz.* (a) Bir ses veya çalgı topluluğunda, aynı ses veya çalgı grupunun kalın sesini çıkaranlar için söylenir: *İkinci keman, İkinci tenor.* [*Ing.* Second;

Fr. Second,-onde]: (b) i. Diatonik merdivenin ikinci derecesi. [*Ing.* The second; *Fr.* Seconde]. § ● i. İkinci sırada olan kimse veya şey: *Sınıf ikincisi.* [*Ing.* The second; *Fr.* Deuxième]. ◉ bir tamsayının ~ **dereceden kalanı**, *mat.* Bir sayının bir tam kare ile bölünmesiyle sıfır dışında kalan: *2 dışında P asal sayısı* $\frac{p-1}{2}$ *ifadesini ikinci derecede kalan kabul eder).* [*Ing.* Quadratic residue of a number; *Fr.* Résidu quadratique d'un nombre entier, reste quadratique].

~ **ad**, *matb.* Kitabın adını tamamlayan alta daha küçük yazılan açıklayıcı ad. [*Ing.* Alternative title; *Fr.* Titre alternatif].

~ **alkol**, *kim.* ◘ **İkincil alkol**.

~ **alt güverte**, *den.* Bir ticaret gemisinde ana güvertenin altındaki ikinci güverte. [*Ing.* Second between-decks; *Fr.* Second entrepont].

~ **atış**, *sp. (Futbolda)* kuralların verdiği iki başlama atışı hakkının, birincisinin yanlış olması halinde, son kullanılanı. [*Ing.* ve *Fr.* Second service].

~ **çağ**, ◘ **İkinci zaman**.

~ **demir devri**, ◘ **Demir**.

~ **dentisyon**, *tıp.* ◘ **Dentisyon**.

~ **derece**, *mat.* (a) İkinci kuvvetle ilgili olan; (b) Bir vektörel uzayda, ◘ ◘ ◘ ◘ W'yi V'ye eşitleyerek f (V, W) çiftçizgisel biçiminden çıkarılan f (V) biçimi. [*Ing.* Quadratic; *Fr.* Quadratique]: (c) Karesi alınmış bir değer için kullanılır. [*Ing.* Quadratic; *Fr.* Quadratique].

~ **derece denklem**, *mat.* İki bilinmeyenli denklem. [*Ing.* Quadratic equation; *Fr.* Equation quadratique].

~ **derece gezegen**, *astr.* ◘ **Gezegen**.

~ **derece şekil**, *mat.* Değişkenleri herhangi sayıda olabilen ikinci dereceden homogen çokterimli: $x^2 + xy + y^2$ *şekli ikinci dereceden, yani iki değişkenli bir şekildir.* [*Ing.* Quadratic form; *Fr.* Forme quadratique].

~ **derecedeki noktalar**, *huk.* Tarafların bir sözleşmede esaslı görmedikleri noktalar.

~ **dereceden yüzey**, *mat.* İkinci dereceden bir denklemle gösterilen yüzey. *(İkinci dereceden bir yüzeyin, herhangi bir düzlemle arakesiti bir konik veya bir koniğin bir kısmıdır).* [*Ing.* Quadratic; *Fr.* Quadrique, surface du second ordre]. ☆ *Eşanl.* **konik yüzey, kuvadrik yüzey**.

~ **dördün**, *astr.* ◘ **Dördün**.

~ **durum**, *psiky.* Normal bir zihin yapısının çalışması yerine düzenli fakat amnezi ile sonuçlanan otomatik bir ruhsal motorun faaliyete geçmesi. [*Ing.* Second state; *Fr.* État second].

~ **eklemleme**, *dilb.* ◘ **Eklemleme**.

~ **filim**, *sin.* Çift filimli programda iki uzun filimden ikinci derecede olanı. [*Ing.* Second feature; *Fr.* Film de complément].

~ **gelişme**, *trm.* Bir ot ürünü biçildikten sonraki ikinci gelişme. [*Ing.* Aftermath; *Fr.* Regain, arrière-foin].

~ **gelmek (olmak)**, *dey.* Birinciden sonra gelen dereceyi almak: *Favori görülen at ikinci geldi.* [*Ing.* To come second; *Fr.* Arriver le deuxième].

~ **güverte**, *den.* İkinci bataryanın güvertesi. *(Alt top bataryasının hemen üstünde bulunurdu).* [*Ing.* Second deck; *Fr.* Second pont].

~ **hamur kâğıt**, *matb.* Çeşitli kalitelerde ve gramajlarda imal edilen, mat veya satine olan, fakat genellikle esmer görünüşlü matbaa kâğıtları. [*Ing.* Unbleached paper; *Fr.* Papier balle, papier écru].

~ **his hücresi**, *zool.* ◘ **İkincil duygu hücresi**.

~ **kabuk**, *bot.* ◘ **İkincil kabuk**.

~ **kalıp**, *matb.* Birinci kalıbın boş bıraktığı bölümleri dolduracak şekilde yapılan kalıp.

~ **kaptan**, *den.* Süvari olmadığı zaman gemiyi sevk ve idare eden yardımcı. Ticaret gemilerinde kaptandan sonra gelen zabit. *(Resmî ve kanunî bir terim olmamasına rağmen gemilerde yaygın olarak kullanılır. Bu rütbenin «Gemi adamları Yeterliği ve Sayısı Hakkında Nizamname»ye göre karşılığı birinci zabittir. Başmakinistin doğrudan doğruya sorumluluğu ile ilgili konular dışında gemi disiplinin sağlanması, günlük hareketlerin düzenlenmesi ve geminin bakımında bütün gemi zabitlerinin âmiridir).* [*Ing.* Mate; second captain; *Fr.* Capitaine en second, second].

~ **kutup küreciği**, *zool.* ve *biy.* Yumurta oluşması sırasında ikinci dereceli oositten ayrılarak meydana gelen küçük hücre. [*Ing.* Second polar body; *Fr.* Deuxième globule polaire].

~ **makinist**, *den.* Ticaret gemilerinin makine bölümünde baş makinistten sonra gelen makine zabiti. *(31 Temmuz 1970 tarihli kararnameyle bu unvan «makine ikinci mühendisi» ne çevrildi).*

☆ *Eşanl.* **ikinci çarkçı**.

~ **neden**, *fels.* ◘ **Neden**.

~ **nitelik**, *fels.* ◘ **Nitelik**.

~ **nüsha**, *ikt.* Bir senedin ikinci nüshası. [*Ing.* Duplicate; *Fr.* Duplicata].

~ **oynatım**, *sin.* Bir filmin genel oynatıma girdikten sonra yeniden piyasaya sürülmesi durumu. [*Ing.* Second run; *Fr.* Deuxième vision].

~ **oynatım sineması**, *sin.* Genel olarak her vakit ikinci oynatım yapan sinema. Sinema sınıflanmasında en geride gelen çeşit. [*Ing.* Second run theatre; *Fr.* Salle de deuxième vision].

~ **pilot**, *hava.* Birinci pilota yardımcılık yapan pilot. [*Ing.* Copilot; *Fr.* Copilote].

~ **rol**, *sin.* Baş rol ve başlıca rolden sonra gelen rol. [*Ing.* Supporting role (rôle); *Fr.* Rôle secondaire, petit role].

~ **sınıf eğri**, *mat.* Herhangi noktadan bir eğriye en çok iki teğet çizilebilirse bu eğriye ikinci sınıf eğri denir.

~ **sınıf gümrük**, *huk.* ◘ **Gümrük**.

~ **sınıf ikmal maddeleri**, *ask.* Birliklerin kadrolarında gösterilen silâh, araç, gereç, teçhizat, çadır gibi maddeler.

~ **şahıs**, *gram* Adıllarda ve çekimli fiillerde belirtilen dinleyen veya dinleyenler: *Sen adılı ve geldin, gelmişsin, geliyorsun, gelirsin, geleceksin, gelsen, gelesin, gelmelisin, gel. (2. kişi tekil); siz adılı ve geldiniz, gelmişsiniz, geliyorsunuz, gelirsiniz, geleceksiniz, gelseniz, gelesiniz, gelmelisiniz, gelin, geliniz. (2. kişi çoğul, örneklerinde olduğu gibi).* [*Ing.* Second person; *Fr.* Seconde personne].

☆ *Eşanl.* **ikinci şahıs**.

~ **Tales bağıntısı**, *mat.* Bir açının iki kenarı arasında kalan paralel parçaların birbirine oranı, bir kenar üzerinde açı köşesinin paralellerinin kesim noktasına kadar olan uzaklıkları oranı gibidir. [*Ing.* Second relations of Thales; *Fr.* Seconde relation de Thales].

~ **türevden etki**, *(sibernetik),* ◘ **Etki**.

~ **ve üçüncü sınıf evrak**, *ikt.* Bir bankanın kefaletini veya teminatını haiz olmayan kâğıtlar. [*Ing.* Second and third class papers].

~ **vurgu**, *gram.* Bir kelimede asıl vurgudan başka, meydana gelen vurgu: *Annem geldi (anném geldi), kédiye bak (kediyé bak), pencereden sarkıyor (Penceredén sarkıyor) örneklerinde olduğu gibi.* [*Ing.* Secondary stress; *Fr.* Accent secondaire].

~ **yardımcı**, *sin.* Yönetmen yardımcısına bütün işlerinde destek olan kimse. Yönetmenin ikinci yardımcısı. [*Ing.* Second unit man, second assistant director; *Fr.* Deuxième assistant-realisateur].

~ **yeni**, *ed.* Yeni bir şiir anlayışı. İlkeleri şöyle sıralanabilir. (a) Düzyazının ilkeleri olan tasvir, anlam, demeç, öykü gibi öğeleri şiirden atmak, salt şiir yaratmak; (b) Doğru, gerçek, erdem, toplum gibi ilkeleri şiirin dışında düşünmemekle beraber, bunları şiirin amacı saymamak; (c) Konuşma diline karşı bir dil kullanmak.

~ **yıkama**, *mad. oc.* Cevherin veya kömürün verimini ve temizliğini arttırmak için ikinci defa yapılan yıkama.

~ **zabit**, *den.* ◘ **Zabit**.

~ **zaman**, *jeol.* Birinci zaman ile üçüncü zaman arasında yer alan ve 135-180 milyon yıl sürdüğü sanılan jeolojik zaman. *(Sürüngenlerin çok geliştiği zamandır).* [*Osm.* Zaman-ı sâni, ezmine-i sâniye; *Ing.* Mesozoic era; *Fr.* Ere secondaire, ère mesozoïque].

~ **zar**, *bot.* Bitkilerde tohumu örten zarlardan dıştan ikincisi. [*Ing.* Secundine; *Fr.* Secondine].

☆ *Eşanl.* **sekondin, içkabuk**.

ikincil*, s. § ● İkinci sıradan, ikinci dereceden olan. [*Osm.* Sünaî, tali; *Ing.* Secondary; *Fr.* Secondaire]. § ● *bot.* Bitkilerdeki başlıca organların yapısı için söylenir. *(Bu yapı, odunsu soymuk damarın veya mantardokunun bir tabaka hücresinden türer)* [*Ing.* Secondary; *Fr.* Secondaire]. § ● *cerr.* Birinci bir ameliyattan sonra herhangi bir zamanda yapılan bir cerrahî müdahaleye veya ikinci bir ameliyata denir: *Derinin ikincil kapanması.* [*Ing.* Secondary; *Fr.* Secondaire]. § ● *dilb.* Mevcut bir kelimeden oluşumlar için kullanılır. [*Ing.* Secondary; *Fr.* Secondaire]. § ● *nükl. fiz.* Hareketli gelen bir parçacıkla hareketsiz bir parçacık arasındaki tepkime sonucunda yayılan ışın veya parçacık için kullanılır. *(İkincil parçacık gelen parçacıkla aynı veya farklı nitelikte olabilir).* [*Ing.* Secondary; *Fr.* Secondaire]. § ● *patol.* Başka olaylara tabi olan olaylara denir. [*Ing.* Secondary; *Fr.* Secondaire].

~ **böbrek**, *zool.* ◘ **Böbrek**.

~ **bunama**, *tıp., psik.* ve *sosy.* Doğumdan önce veya doğumdan sonra uygun olmayan çevresel etkilerin bir sonucu olarak zihnin kusurlu gelişmesi.

~ **cinsiyet karakterleri (somatik cinsiyet karakterleri)**, *biy.* Kaynağını üreme hücrelerinden değil de somatik hücrelerden alan organların gösterdiği karakter. *Cinsel traktus, Wolff kanalları /verici kanalları/, Müller kanalları /yumurtalık, döl yatağı/ ve bunların türevlerinden meydana gelir. Birey oluş sırasında çiftleşme organları /amfibyumlardaki yapışkanlık/, somatik organlardaki çoğu zaman süs şeklinde beliren değişiklikler, cinsiyetine göre, bireyin dış yapısını tamamlar, İkincil cinsiyet karakterlerinin çok belirgin olması, eşeysel ikişekilliliğe yolaçar, bu da cinslerin kolayca tanınmasına imkân verir).* [*Ing.* Secondary sex characters; *Fr.* Caractères sexuels secondaires, caracteres sexuels sometiques].

~ **cinsiyet özelliği**, *biy., psik.* ve *sosy.* Erkek kadın cinsiyet organları dışında birbirinden ayıran fizikî özellik. Ses, vücut yapısı, ergenlik çağlarında beliren kılların vücuttaki dağılımı ve oranı gibi. [*Ing.* Secondary sexual characteristic; *Fr.* Caractère sexuel secondaire].

~ **duygu (duyu) hücresi**, *zool.* ve *anat.* Aldığı uyartıyı kendisinl saran sinir hücresi uzantılarıyle ileten ikinci duygu hücresi tipi. [*Ing.* Secuncary sensorial cell; *Fr.* Cellule sensorielle secondaire].

~ **eşey karakterleri**, *biy.* ◘ **İkincil cinsiyet karakterleri**.

☆ *Eşanl.* **İkincil veya sekonder devre**.

~ **amaç**, Temel ihtiyaçları tatmin eden asıl amaçların dışında, bir kimsenin öğrenme yoluyle geliştirdiği veya kazandığı

iki.nitrollu, b.s. *kim.* Bileşiminde iki NO_2 kökü bulunan bir türev için kullanılır. [*Ing.* Dinitro; *Fr.* Dinitré,-ée].

amaç. [*Ing.* Secondary aim; *Fr.* But secondaire].

~ **grup,** *psik.* Daha geniş, daha resmî daha kurallara uymayı gerektiren, fakat bireyler üzerindeki etkisi daha az olan grup. [*Ing.* Secondary group; *Fr.* Groupe secondaire].

~ **kanama,** *patol.* Bir yaralanma veya ameliyattan bir süre sonra meydana gelen kanama, travmadan kanama. [*Ing.* Secondary hemorrhage, secondary bleeding; *Fr.* Hémorragie secondaire].

~ **karın boşluğu,** *zool.* ◘ Sölom.

~ **kaynak,** *psik.* Asıl kaynak, olay veya olguya göre orijinallik bakımından ikinci derecede bulunan kaynak, tâli kaynak.

~ **kesim,** *orm.* Yeni ağaç dikimi için hazırlık kesiminden sonra ve son kesimden önce uygulanan baltalık orman kesimi. [*Ing.* Secondary Cutting; *Fr.* Coupe secondaire].

~ **motifler,***psik., eğt.* ve *sosy.* Öğrenme yoluyle sahip bulunan motifler. Prestij için çalışma veya arzu duyma gibi. [*Ing.* Secondary motives; *Fr.* Motifs secondaires].

~ **nitelikler,** *psik. John Locke* ve başkalarının iddia ettiği üzere ancak algılandığımız zaman eşyanın niteliği haline gelen renk, tat ve ses gibi duyum nitelikleri. *(Bu nitelikler genişlik ve hareket gibi, eşyanın biz algılasak da, algılamasak da gerçek niteliklerini teşkil eden asıl niteliklerden farklıdır).* [*Ing.* Secondary qualities; *Fr.* Qualités secondaires].

~ **olaylar,** *patol.* İnsanlarda, lokal bir intanın genelleşmesinden ileri gelen olaylar *(İkincil frengi).* [*Ing.* Secondary accidents; *Fr.* Accidents secondaires].

~ **orman,** *biyocoğr.* Harap olan ilk ormanın yerinde biten orman. *(Bu ormanın yapısı ve bileşimi birincininkine hiç benzemez).* [*Ing.* Secondary forest; *Fr.* Forêt secondaire].

~ **orman ürünleri,** *trm.* Ormanlarda, ana madde olarak elde edilen her çeşit odundan başka çıkan reçine, mazı, yaprak v.b. gibi maddelere verilen ad. [*Ing.* Secondary forest products; *Fr.* Produits secondaires de forêt].

~ **(sekonder) sargı** (sarım), *elek.* Bir transformator veya bir indükleme bobinine, birinci sargı akımıyle içinde indüklenmiş bir elektromotor kuvvet yaratılan ve uçları arasına bir kullanma devresi bağlanan sargı. [*Ing.* Secondary winding; *Fr.* Enroulement secondaire, secondaire, circuit secondaire].

~ **telekler,** *zool.* Kuşların kanadında önkol kemiğine bitişik telekler. [*Ing.* Secondary remiges; *Fr.* Rémiges secondaires].

İkinci.ağızlılar, ç. b. i. *zool.* Çok hücreli hayvanların Sölomlular *(Coelomata)* alt bölümüne giren bir filumu. Bu hayvanların ya gelişmeleri sırasında embriyonun ilk, ağızı *(blastopor)* ergin hayvanın anüsü olur, ağız ventralde ön uca yakın bir yerden ikincil olarak meydana gelir. Veya ilk-ağız tüm olarak kapanır ve ergin hayvanda hem ağız hem anüs yeniden meydana geiir. Sindirim kanalı tüm olarak iç-deri köklüdür. **Derisidikenliler** *(Echinoderma)* ve Kordalılar *(Chordata)* olmak üzere 2 büyük alt filumuna ayrılır. [*Lat.* ve *Ing. Deuterostomia; Fr.* Deutérostomiens].

İkincillik,-ği, i. *Heymans* ve *Wiersma*'nın, karakterolojisindeki üç özellikten biri. *(İkincillik, çevrelerinin etkisini, sürekli ve derin olarak duyan bireylerin özelliğidir; bunların heyecanları dolaysız olarak değil, çoğunlukla, dolambaçlı yollardan dile gelir; duygunlukları karmaşıktır).* [*Ing.* Secondariness; *Fr.* Secondarité]. ☆ *Karş.* **birincillik.**

İkindi, i. *esk. T.* Öğle ile aksam arasındaki zaman süresinin ortası. [*Osm.* Vakt-i zevâl; *Ing* After-noon; *Fr.* Après midi]. ◉ ~ **den sonra dükkân açmak,** *dey.* Bir işte geç kalındığını, iş işten geçtikten sonra davranıldığını anlatır. [*Ing.* To undertake something rather late in life].

~ **divanı,** *teşk. tar.* Tanzimat'tan önce vezirlerin konaklarında yaptıkları divana verilen ad. *(İkindi namazından sonra toplandığı için bu adla anılır).* [*Ing.* Council of State assembled in the late afternoon in the grand vizier's house].

~ **ezanı,** *din.* İkindi vakti okunan, günün üçüncü ezanı. [*Ing.* The call to after-noon prayer; *Fr.* Appel à la prière de l'après-midi].

~ **güneşi gibi,** *dey.* Çok kısa zaman. Çabuk gelip geçen: *Ömrüm bir ikindi güneşi gibi gelip geçti.* [*Ing.* Of short duration].

~ **kahvaltısı,** Öğleden sonra yapılan natif kahvaltı. [*Ing.* Afternoon tea, snack; *Fr.* Léger repas, petit, repas, casse-croûte].

~ **namazı** *,din.* İkindi vaktinde kılınan, günün üçüncü namazı. [*Ing.* The afternoon worship].

~ **üstü (vakti, zamanı),** Öğleden sonra ile akşam arası, ikindi saati. [*Ing.* In the afternoon; *Fr.* Pendant l'heure de la prière de l'apres midi, l'apres-midi].

ikindiyin /ikindi:yin/, z. İkindi vaktinde. [*Ing.* In the afternoon; *Fr.* L'apres midi, pendant l'heure de la priere de l'après midi].

iki.odaklı, b. s. *opt.* (a) Ayrı iki odak uzaklığı olan; (b) Üzerinde ayrı görüş sağlayan iki kısım bulunan gözlük camına verilen sıfat: *Üstteki kısım uzağı görmeye, alttaki kısım yakını görmeğe yarar.* [*Ing.* Bifocal; *Fr.* Bifocal,-ale].

iki.omurlular, ç.b.i. *zool.* ◘ **Çiftomurlular.**

iki.onaltılık,-ğı, b. i. *müz.* Birimi sekizlik *(çengelli)* olan iki zamanlı ölçü. [*Ing.* Two-sixteen; *Fr.* Deux-seize].

iki.ön.dişliler, ç. b. i. *zool.* Omurgalı hayvanlardan Memeliler *(Mammalia)* sınıfının, Etenliler *(Placentalia)* bölümünün, Keseliler *(Marsupialia)* takımına giren bir alt takımı. Hepsi otçul olup alt-çenede 2, üst çenede 6 kesici dişleri vardır. Bazıları tasıl olmuştur. Bugün yaşayanların hepsine Avustralya'da rastlanır. **Kangurugiller** *(Macropodidae),* **Vombatgiller** *Phascolomydae)* ve **kuskusgiller** *(Phalangeridae), Tarsipodidee, phascolarctidae* familyalarını kapsar. [*Lat.* ve *Ing. Diprotodontia; Fr.* Diprotodontes].

iki.parmaklı, b. s. *zool.* İki parmağı olan: *Devekuşu iki parmaklıdır.* [*Ing.* Didactylous; *Fr.* Didactyle].

iki.particilik,-ği, b. i. *siy.* Bir ülkede iktidarın iki parti arasında çekişilmesine yol açan siyasî örgütlenmeye verilen ad. [*Ing.* Two-party system; *Fr.* Bipartisme].

~ **ornatmalı,** *kim.* Bileşimindeki iki hidrojen atomu yerine başka iki atom veya iki kökün geçtiği bir bileşik için kullanılır. [*Ing.* Desubstituted; *Fr.* Disubstitué,-ée].

~ **ornatmalı,** *kim.* Bileşimindeki iki hidrojen atomu yerine başka iki atom veya iki kökün geçtiği bileşik için kullanılır. [*Ing.* Desubstituted; *Fr.* Disubstitute,ée].

ikircik,-ği, i. ◘ **İkircim.**

ikirciklenmek, nsz. f. ◘ **İkircimlenmek.**

ikircil*, s. *mant.* § ● ◘ **ikianlamlı.** § ● İçinde almaş bulunan, ya öyle ya böyle olup üçüncü bir yolu olmayan. [*Osm.* Terditli, müphem; *Ing.* Ambiguous; *Fr.* Ambigu].

ikircim*, i. *esk. T. ikirçkün.* Karar verememe, kararsızlık. [*Osm.* Tereddüt, müphemiyet; *Ing.* Ambiguity, hesitation, indecision; *Fr.* Ambiguïté, hésitation, indecision].

İkircimli, ikircikli, s. Duruksun, kararsız. [*Osm.* Müteredditd; *Ing.* Hesitating, undecided; *Fr.* Hesitant,-ante, indécis,-ise, irresolu,-ue, ambigu].

iki.sekizlik,-ği, b. i. *müz.* Ölçü birimi dörtlük *(siyah)* olan iki zamanlı ölçü. *(Az kullanılır).* [*Ing.* Two-eight; *Fr.* Deux-huit].

iki.sıralı, b. s. *bot.* Biri bir düğümden, diğeri ondan sonra gelen ikinci düğümden, 1/2 lik ıraksama ile çıkan yaprakların durumu *(örnek: buğdaygillerin, kavağagacın yaprakları).* [*Ing.* Distichous; *Fr.* Distique].

~ **arpa,** *trm.* ◘ **Arpa.**

~ **saf,** *zool.* Yan [illegible] değirmende durmaların oluşturduğu ard arda duran iki sıra.

☆ *Eşanl.* ikili sıra.

iki.soluklu, b. s. *zool.* Kuyruklular *(Urodela)* takımının, iki soluklugiller *(Amphiumidae)* familyasından bir amfibyum türü. Uzunluğu 90 sm. Mavi-kara renklidir. Kuzey Amerika'nın güney doğusunda yaşar. [*Lat. Amphiuma means; ing.* Two toes Congo eel; *Fr.* Amphiume].

iki.soluklugiller, ç. b. i. *zool.* Omurgalı hayvanlardan Amfibyumlar *(Amphibia)* sınıfının, Kuyrukluiar *(Urodela)* takımına giren bir familyası. Yılan balığına benzer. Suda yaşarlar. **İki soluklu** *(Amphiuma means).* iyi bilinen türüdür. [*Lat.* ve *ing.* Amphiumidae; *Fr.* Amphiumidés].

iki.soylu, b. s. *sosy.* Anasoyu ve baba soyunun karışık olduğu durum. [*Ing.* Bilinear, bilateral; *Fr.* Bilinéaire, bilateral,-ale].

iki.solungaçlılar, ç. b. i. *zool.* Yumuşakçalardan Kafadan.ayaklılar *(Cephalopoda)* sınıfına giren bir takım. Ağzın çevresinde 8-10 koldan yapılı bir çatalık bulunur. Solungaçların ve böbreklerin sayısı bir çifttir. Vücutları cıplaktır. Çoğunluk mürekkep keseleri vardır. [*Lat.* ve *ing. Dibranchia, dibranchiata; Fr.* Dibranches].

iki.şekilli, b. s. § ● *kim.* Değişik iki billür seklinde görünen bir kimyasal bileşik için kullanılır: *Kükürt iki şekilli bir cisimdir.* [*Osm.* Çift-sekleyn; *Ing.* Dimorph; *Fr.* Dimorphe]. § ❷ *min* Birbirinden farklı iki billûr yapısı gösteren bir madde için kullanılır: *Baryum sülfat ikişekillidir.* [*Ing.* Dimorph; *Fr.* Dimorphe].

☆ *Eşanl.* **dimorf.**

iki.şekillilik,-ği, b. i. § ● *biy.* Aynı hayvan veya bitki türünde birbirinden farklı iki özgül seklin varlığı. [*Ing.* Dimorphism; *Fr.* Dimorphisme, dimorphie]. § ❷ *kim.* ve *min.* İkişekilli bir maddenin, fiziksel özelliklerinde farklılık meydana getirecek şekilde, atomları birbiriyle iki farklı biçimde birleştirerek billûrlaşmaya elverişli bir maddenin özelliği. [*Ing.* Dimorphism; *Fr.* Dimorphisme].

☆ *Eşanl.* **dimorfizm.**

İkişer, s. İki sayısının üleştirme sıfatı. Her birine iki, her defasında ikişer bir arada olan. [*Ing.* Two each, two at a time; *Fr.* Deux à deux, deux à chacun ou par chacun]. ◉ ~ **ve kol çift,** *cimn.* Yan yana iki diziden oluşan hareket ve yürüyüş düzeni.

☆ *Eşanl.* **çift dizi.**

~ **olmak,** İkişer ikişer sıraya dizilmek.

iki.tanrıcılık,-ğı, b. i. Biri iyi biri kötü olan aynı yüce tanrının varlığına inanmak.- ◘ **ikicilik.**

iki.taraflı, b. s. iki tarafı olan, iki taraf kapsayan, iki taraftan gelen. [*Ing.* Bilateral, synallagmatic; *Fr.* Bilatéral,-ale, synallagmatique].

☆ *Eşanl.* **ikiyanlı.**

~ **akit,** *huk.* ◘ **Akit.**

~ **felç,** *patol.* ◘ **Felç.**

~ **hukukî muamele,** *huk.* ◘ **Hukukî muamele.**

~ **kuşatma,** *ask.* ◘ **Kuşatma.**

~ **telli,** İki telli bir çeşit tambura. [*Ing.* Kind of two-stringed instrument; *Fr.* Instrument de musique à deux cordes].

iki.telli, b. i. *müz.* Tamburaya benzer iki telli saz. Anadolu'da Selçuklular zamanından itibaren kullanılmaya başlandığı bilinir. Mısır ve Yunanistan'da da çalınan bu saz, geçen yüzyıl sonlarından bu yana gittikçe azaldı, yerini daha fazla sayıda telli sazlara bıraktı. [*Ing.* Kind of two-stringed instrument; *Fr.* Instrument de musique à deux cordes].

iki.terimli*, b. s. ve i. *mat.* Toplama (+) ve/ya çıkarma (−) işaretleriyle birbirine bağlanan iki terimden meydana gelen cebirsel ifade: *Yalnız iki terimden ibaret olan tam ifade.*

$$a + b, 3_a{}^2 - \frac{b^3}{c^n}, 2a\sqrt{b} - 4_c\sqrt{d}.$$

[*Osm.* Iki hadli; *Ing.* Binomial; *Fr.* Binôme]. ☆ *Eşanl.* **binom.** ◉ **Newton ~ si,** *mat.* 1663 yılında *Newton* tarafından ileri sürülen ve bir iki terimlinin herhangi bir kuvvetinin açılmasını gösteren formül. *(Bu formül, Newton'un Westminster'de bulunan mezar taşına kazılmıştır).* [*Ing.* Newton's binomial; *Fr.* Binôme de Newton].

iki.yanlı, b.s. § ❶ *zool* Ortadan geçen bir düzleme göre iki eşit parçalı *(bakışım hk.).* [*ing.* Bilateral; *Fr.* Bilaterale]. § ❷ *fonet.* Hayvanın, dilin iki yanından geçmesiyle telâffuz edilen fonem. *(Bu telâffuz sırasında dil, soluk borusunun orta kesimini tıkar.* Örnek: e). [*Ing.* Bilateral; *Fr.* Bilatérale].

~ **bakışım,** *zool.* Ortadan geçen bir düzleme göre iki eşit parçalı bakışım. *(Hayvanların çoğunda ve insanlarda bakışım böyledir).* [*Ing.* Bilateral symmetry; *Fr.* Symétrie bilaterale].

iki.yaşayışlı*, b.s. *biy.* Hem suyun içinde *(denizde),* hem karada yaşayabilen *(hayvan, bitki): Ikiyaşayışlı bitkiler. Ikiyaşayışlı hayvanlar.* [*Osm.* Zülmaîşeyn; *Ing.* Amphibious; *Fr.* Amphibie]. ☆ *Eşanl.* **amflbi.**

~ **bitki,** *bot.* ◘ **Bitki.**

trake solunumuyle solunan-öğn cehoyohky

~ **böcekler,** Kurtçukları suda yaşayarak trake solunumuyle solunan böcekler grupu *(Birgün sinekleri, kız böcekleri, Perlidae).* [*Ing.* Amphibiotic insects].

ikl.yaşayışlılar, ç. b. i. *zool.* ◘ **Amfibyumlar.**

iki.yerli, b. s. *etn.* Yeni evli bir çifte kabul ettirilen ikamet biçimi; buna göre, evliler sıra ile bir kadın tarafının evinde veya köyünde kalırlar. *(Genellikle bu sistem bir ödenek sistemine bağlıdır ve ödenek döneminin bitmesiyle son bulur).* [*Ing.* Bilocal; *Fr.* Bilocal,-ale].

iki.yıllık, b. s. *bot.* Iki yılda bir defa tohum yapan bitkilere verilen sıfat. *(Ikiyıllık bitkiler birinci yılda yalnız kök ve yaprak verir; ikinci yıl sap sürerek çiçek açar (havuç, pancar). Bu bitkilerin kökleri genellikle yedek besin biriktirdiği için yiyecek olarak kullanılır).* [*Ing.* Biennial; *Fr.* Bisannuel,-elle].

~ **bitki,** *bot.* ◘ **Bitki.**

iki.yönlü, b.s. Iki yönlü olan. [*Ing.* Two-way; *Fr.* Bilatérale,-ale].

~ **haberleşme,** *hava.* Iki istasyonun karşılıklı olarak görüşebileceği haberleşme. [*Ing.* Two-way communication; *Fr.* Liaison bilatérale].

Iki.yönlü.kertenkele, b. i. *zool.* ◘ **Kertenkele.**

iki.yönlü.kertenkelegiller, ç. b. i. *zool.* Omurgalı hayvanlardan Sürüngenler *(Reptilia)* sınıfının, Pullu-sürüngenler *(Squamata)* takımının Kertenkeleler *(Lacertilia)* alt takımına giren bir familyası. Gözleri ve kulakları sakin, kuyrukları küttür. Ayaksızdırlar, Solucana benzerler. Sıcak tropik memleketlerde toprak altında yaşarlar. **Iki-yönlü kertenkele** *(Amphisbaena fuliginosa),* **Strauch Iki yönlü kertenkelesi** *(Blanus strauchii),* **Ön ayaklı kertenkele** *(Chirotes canaliculatus)* türleri iyi bilinir. [*Lat.* ve *Ing.* Amphisbaenidae; *Fr.* Amphisbaenidés].

ikl.yurtluluk,-ğu, b.i. *sosy.* Çift kocanın veya karının yokdunda yaşayabilme gücü. [*Ing.* Bilocality; *Fr.* Bilocalité].

iki.yüzlü, b. s. *dey.* § ❶ *mec.* Özü sözü bir olmayan: *Iki yüzlü adam.* [*Ing.* Hypocritical; *Fr.* Hypocrite]. § ❷ *mec.* Birbirinin zıddı olan iki taraftan her birine ayrı ayrı ondan yanaymış gibi görünen ve böyle davranan. [*Osm.* Mürai; *Ing.* Two-faced, hypocritical, hypocrite, double,-dealing; *Fr.* Hypocrite]. § ❸ Ikiyüzlülük belirtisi: *Ikiyüzlü bir dil.* [*Ing.* ve *Fr.* Hypocrite]. § ❹ Iki tarafı da yüz olarak kullanılan *(kumaş): Ikiyüzlü kumaş.* [*Ing.* Double-faced; *Fr.* Double-face]. § ❺ Iki taraftan yüzü olan */yer, yapı/: Ikiyüzlü ev.* [*Ing.* Bifacial].

~ **bağtası,** *inş.* Çimento harcı ve ince çakıl veya kömür cürufundan kalıpla ve sıkıştırma yoluyle yapılan paralel yüzlü bağtası. *(Bir veya daha çok sayıda sağır boşluklarla hafifletilir).*

iki.yüzlülük,-ğü, b. i. Iki yüzlü olma hali, iki yüzlü davranış: *Ikiyüzlülük yapıyor.* [*Ing.* Hypocrisy; *Fr.* Hypocrisie, diplicité].

~ **etmek (göstermek),** Ikiyüzlü olana yakışır davranışta bulunmak: *Yok edilmesi imkânsız bir kuvvet çıktığı zaman ona karşı yenildiklerini itiraf etmezler. Ikiyüzlülük gösterirler.* [*Ing.* To behave hypocritically; *Fr.* Faire l'hypocrite].

ikiz, s. ve i. § ◉ Bir doğumda dünyaya gelen iki *(kardeş): Ikiz çocuğu doğmak.* [*Osm.* Tev'em; *Lat. Bigeminus, gemellus; Ing.* Twin; *Fr.* Jumeau,-elle]. § ❷ *bot.* (a) Aynı çiçek üzerinde meydana gelmiş birbirine yapışık iki meyve. [*Ing.* Double; *Fr.* Jumeau,--elle]. § ◉ Küstümotu yaprağı gibi ortak sapı iki sapçığa ayrılan ve her birinin üstünde bir çift yaprakçık bulunan yapraklara verilen sıfat. [*Ing.* Geminate, twin; *Fr.* Géminé,-ée]. § ◉ *mim.* Birbirine dokunmadan ikişer ikişer kümelenen sütunlar, pencereler, pencere kapı boşlukları, kemerler için kullanılır. [*Ing.* Twin; *Fr.* Géminé,-ée]. § ◉ *min.* Aynı billür kütlesi içinde iki veya daha fazla homojen billurun kesin geometrik kanunlara göre birbirleriyle birleşmesi. ◘ **Hemitropi.** ◉ **ayrı yumurta ~ leri,** *biy.* ◘ **Ayrı.** ◉ **bitişik ~ ler,** *patol.* ◘ **Bitişik.** ◉ **çift yumurta ~ i,** *biy.* ◘ **Çift.** ◉ **eş ~,** *zool.* ◘ **Eş.** ◉ **kardeş ~,** *zool.* Insanlarda ender olarak döl yatağında birden fazla *(Iki veya nadiren daha fazla)* döllenmiş yumurtanın gelişmesi sonucu meydana gelen yavrular. [*Ing.* Fraternal twins; *Fr.* Jumeau fraternel].

~ **aksak,** *den.* Türk musikisinde küçük usul.

~ **anlam,** *ed.* ve *mant.* ◘ **Ikizanlam.**

~ **bastika,** *den.* Her biri tek dilli ve biri diğerinin üzerinde olmak üzere yekpare ağaçtan yapılmış ikili makara.

~ **doğurmak,** *mec.* Herhangi bir iş veya meseleden dolayı aşırı derecede sıkıntı çekmek. [*Ing.* To be in great pain, to suffer greatly].

~ **düzen,** *mim.* Mimarlıkta iki aynı elemanın yan yana kullanılması. [*Ing.* Geminate two by two; *Fr.* Géminé,-ée, jumelé,-ée].

~ **fındık,** *trm.* Içi iki parçalı olan fındık çeşidi.

~ **gibi,** *dey.* Birbirine çok benzeyen veya aralarında çok az yaş farkı olan kardeşler için kullanılır.

~ **kas,** *anat.* ◘ **Kas.**

~ **kemer,** *mim.* ◘ **Kemer.**

~ **pencere,** *mim.* ◘ **Pencere.**

~ **pistonlu tulumba,** *döş.* Iki pistonlu olan çift etkili tulumba. [*Ing.* Duplex pump, twin pump; *Fr.* Pompe duplex, jumelle].

~ **sütun,** *san.* Sıra ile ikişerli düzenlenen sütunlara verilen ad. *(Gövdesi dikine konmuş üç taş parçasından meydana gelen, üstte ve altta kenetlerle tutturulmuş sütundur).* [*Ing.* Twin column; *Fr.* Colonne geminée].

~ **vokal,** *gram.* ◘ **Ikili ünlü.**

iki.zamanlı, b. s. *müz.* Dört zamanlı bir ölçüymüş gibi yazılan, fakat dört zamanlı ölçüden daha hızlı olarak, iki zamanla vurulan bir ölçü. Diklemesine kesik bir C veya 2/2 kesri veya 2 rakamı ile belirtilir. [*Ing.* Two-four(time); *Fr.* Deux-temps].

~ **motor,** *otom.* ◘ **Motor.**

ikiz.anlam*, b. i. (a) *ed.* Cümle yapısı veya içinde iki ayrı anlama gelen bir kelime bulunması sebebiyle bir anlatımın iki ayrı fikir verebilmesi durumu; (b) *mant.* Bir önermenin *(anlatımın)* birbirinden farklı iki anlam verilebilecek şekilde kurulmuş olması. *«Çalışkan ol baban gibi tembel olma»* sözünde, *«baba»nın «çalışkan» a mı, yoksa «tembel»e mi örnek gösterildiği belirsiz kaldığı için cümlede ikizanlam vardır.* [*Osm.* Tevcih; *Ing.* Amphibology, ambiguity; *Fr.* Amphibologie, ambiguité].

ikiz.anlamlılık*,-ğı, b. i. *mant.* Bir anlatımın veya önermenin iki türlü anlam verecek biçimde kurulmuş olması: *Çalışkan ol baban gibi, tembel olma»* sözünde *«baba»nın «çalışkan»a* mı, yoksa *«tembel»e* mi örnek gösterildiği belirsiz kaldığı için cümlede ikizanlam vardır. [*Osm.* Ipham; *Ing.* Ambiguity; *Fr.* Ambiguité, amphibologie].

ikiz.kenar, b. s. ve i. *mat.* (a) Iki kenarı eşit olan *(üçgen, yamuk hk.)* [*Ing.* Isosccle; *Fr.* Isocèle]; (b) Asimptotları birbirine dik olan bir hiperbol için kullanılır. [*Ing.* Equilateral; *Fr.* Équilatère]. ◘ *ŞEKİL: 221.* ◘ **GEOMETRİ I.**

~ **diküçgen,** *mat.* Bir açısı *(veya tepe açısı)* 90° olan ikizkenar üçgen. [*Ing.* Rectangular triangle and isoscele; *Fr.* Triangle rectangle et isocele].

~ **içdüzlemli,** *mat.* Iki yüzü veya iki ikidüzlemlisi birbirine eşit olan üçdüzlemli. [*Ing.* Trihedral isoscele; *Fr.* Triedre isocèle].

~ **koni,** *mat.* Içine sonsuz sayıda dik üçdüzlemli çizilebilen koni. [*Ing.* Equilateral cone; *Fr.* Cône équilatère].

~ **yamuk,** *mat.* Paralel olmayan iki kenarı birbirine eşit olan yamuk. [*Ing.* Isoscele trapeze; *Fr.* Trapèze isocèle].

ikizleme, s. § ❶ Ikizli, çifte. [*Ing.* ve *Fr.* Double]. § ❷ i. *gram.* Aynı söz bölümünden iki kelimenin anlam yakınlığından ötürü birbirine bir bağlaçla veya başka bir biçimde, bağlı olması, atıf grupu. Iyi ve sağlam, hava ile su, şundan bundan, birer ikizlemedir. [*Ing.* Junction; *Fr.* Jonction]. § ❸ *sin.* Aynı film parçasının sırayle iki kez alıcıda kullanılması. Bu durumda örtü ve dişi örtü kullanıldığı takdirde filim üzerindeki iki ayrı sahnenin görüntüleri birbirinden tamamiyle ayrı olarak yer alır. Örtü kullanılmadığı vakit, bindirme meydana gelir. [*Ing.* Double exposure; *Fr.* Double exposition, double impression].

ikizler, ç. öz. i. *astr.* Zodyak üzerinde, Boğa ile Yengeç burçları arasında bulunan takımyıldızı. [*Osm.* Burc-ı cevzâ, Tev-emim; *Yun. Geminl (= Gem); Ing.* Heavenly twins; *Fr.* Gémeaux]. ◘ **Zodyak.** ◘ *ŞEKİL: 519.* ◘ **TAKIMYILDIZLAR II.**

☆ *Eşanl.* **ikizler takmyıldızı. Ikizler burcu.**

~ **takımyıldızı,** ◘ **Ikizler.**

~ **yağmuru,** *astr.* ◘ **Geminid.**

ikizler.evi, b. öz. i. *astr.* Oriyon'un *a* yıldızına ve *a Orionis*'e verilen ad. Bu yıldızın kadiri, 196 günlük bir devirle 0,4 ile 1,3 arasında değişir ve Güneş'ten 40 000 defa daha parlaktır. Tayf örneği M2. uzaklığı 300 ışık yılıdır. [*Osm.* Elcebbar; *Ing.* Betelgeuse; *Fr.* Bételgeuse].

ikizleşme, i. § ❶ *biy.* Çift olanın, ikiz olanın durumu: *Yapraçkların, dişi organın ikizleşmesi.* [*Ing.* Gemination; *Fr.* Gémination]. § ❷ *diş. cerr.* Birçok dişin birleşerek kaynaşması şeklindeki diş anormalliği. [*Ing.* Gemination; *Fr.* Gémination].

ikizli, s. § ❶ Ikizleri olan *(anne).* [*Ing.* Gemelliparous; *Fr.* Gémellipare]. § ❷ Iki kollu *(âlet): Ikizli şamdan.* [*Ing.* Having a twins, geminate, double, having two handles; *Fr.* Double, compose]. § ❸ *mant.* Kendisinden birbirinden farklı iki anlam çıkarılabilen, ikiz anlamlı *(söz): Avrat pazarı gibi.* [*Osm.* Müphem; *Ing.* Ambiguous; *Fr.* Ambigu]. § ❹ *tıp.* Her normal nabız atışının hemen ardından fazladan bir atış belirmesi şeklindeki nabızlara verilen sıfat. *(Ikizli nabız devamlı veya aralıklı olabilir. Bu çeşit nabız dijialin tedavisi sırasında görülebilir).*

ikizlilik,-ği, i. *mant.* Ikizli olma hali. [*Osm.* Ipham; Equivocality, ambiguity; *Fr.* Ambiguité].

iklil /iklîl/, i. ç: **ekâlil.** *Osm.* < *Ar. esk.* § ❶ ◘ Taç. § ❷ *bot.* ◘ **Tüveyç.**

iklilî /iklîlî/, s. *esk.* Taç veya çelenge ait, taç ile ilgili.

iklim /iklîm/, i. *Osm.* < *Ar.* < *Yun. klima. coğr.* § ◉ Bir ülke veya bölgesinin, ortalama hava sartlarıyle beliren hali: *Sıcak iklim. Deniz iklimi. Ilıman iklim.* [*Ing.* Climate; *Fr.* Climat]. § ❷ *meteor.* Bir yerin, uzun bir devre içindeki ortalama atmosfer durumu ile bu durumun gelişmesini gösteren meteoroloji olaylarının bütünü. [*Ing.*

Climate; *Fr.* Climat]. § ❷ Ülke, diyar: *Burası bana yaramadı başka iklimlere göçeceğim.* § ❸ *mec.* Manevî çevre, ortam: *Dil, din, millet bunlar insanların ruh ikliminden başka bir şey değildir.* [*Ing.* Clide, medium; *Fr.* Climat, milieu, ambiance morale]. § ❹ *esk.* Ekvatordan kuzey kutbuna doğru yeryüzünün ayrıldığı yedi bölgeden her biri. § ❺ *biy.* Canlıların yeni bir ortamda sürekli olarak yaşayıp çoğalabilme olayı. [*Ing.* Acclimatation; *Fr.* Acclimatement]. ☆ *Eşanl.* **iklime alışmışlık.** ◉ **~ e alıştırma,** *bot.* ve *zool.* Canlı bir organizmanın, insanların bakım ve gözetimi altında yeni bir ortama uyumunu sağlama. [*Ing.* To acclimatize; *Fr.* Acclimatation]. ◉ **~ e bağlı,** *coğr.* Iklime bağlı, iklimle ilgili anlamına gelen kelime. [*Osm.* İklimî; *Ing.* Climatic; *Fr.* Climatique]. ◉ **~ e bağlı kar sınırı,** *coğr.* Güneş ışınlarının yağan karları eritmeye artık yetmediği yerler. [*Ing.* Snowline; *Fr.* Ligne des neiges]. ◉ **~ e uyma,** *coğr.* ve *sosy.* (a) Geniş anlamıyla, bir canlının yerinin değişmesi halinde yeni yerine uyması; (b) Dar anlamıyla bir canlının *(bitki, hayvan, insan)* yetiştiği, yaşadığı yerinkine benzemeyen iklim özelliklerinin bulunduğu yere gitmesi, veya götürülmesi halinde oraya uyması. Bunun için iklime uyma teriminin yanında, iklime alıştırma terimi de benzer anlamda olmak üzere kullanılır. [*Osm.* Te'nis; *Ing.* Acclimatization; *Fr.* Acclimatation]. ◉ **astekvatoral ~,** ◘ **Astekvatoral.** ◉ **çöl ~ i,** *coğr.* ◘ **Çöl.** ◉ **dağ ~ i,** *coğr.* ◘ **Dağ.** ◉ **deniz ~ i,** *coğr.* ◘ **Deniz.** ◉ **dönence ~ i,** *coğr.* ◘ **Dönence.** ◉ **ekvatoral ~,** *coğr.* ◘ **Ekvatoral.** ◉ **geçiş ~ i,** *coğr.* ◘ **Geçiş.** ◉ **güneş ~ i,** *coğr.* ◘ **Güneş.** ◉ **ılıman ~,** *coğr.* ◘ **Ilıman.** ◉ **yedi ~** (yedi ~ dört bucak), *dey.* Her yer, bütün dünya.

~ bölgesi, *coğr.* Yeryüzünün türlü bölgelerinde sıcaklığın yağış durumunun, başka iklim olaylarının etkisi ile belirmiş çeşitli özellikteki iklimlerin yayıldığı yerler. *(Türlü araştırıcılara göre çeşitli bölgeleri bölünüşü varsa da, bunların hemen hepsi birbirine yakın şekilde sıcaklığı, yağışı temel tutmuştur).* [*Ing.* Climatic region; *Fr.* Region climatique].

~ çalkantısı, *astr.* Iklimin dönüşümlü olarak değişmesi. [*Ing.* Fluctuation of climate; *Fr.* Variation du climat].

~ değişimi, *astr.* ◘ **İklim değişmeleri.**

~ değişmeleri, *coğr.* Iklimin zamanla değişmesi olayı. *(Uzun süreli gözlemler göstermiştir ki, bir yerin iklimi hep bir değerde kalmamaktadır. Son 40-50 yıl içinde kutuplarla çevresinde iklimin biraz sıcaklaşmaya doğru gittiği anlaşılmıştır. Bu arada denizlerin sıcaklığının da biraz arttığı, Gulf stream sıcak su akıntısının 2° C kadar sıcaklığının çoğaldığı görülmüştür. Kutuplar çevresinde sıcaklığın az da olsa, artmasıyle buzullar gerilemiş, bitkiler kutba doğru sokulmuştur. Bu arada Erciyeş dağındaki küçük buzulda da gerileme, daha da küçülme olmuştur. Iklim değişmelerinin neden ileri geldiği henüz iyice bilinmemektedir. Yeryüzündeki iklim bölgeleri Buzul Çağında da geniş ölçüde ve dönemli olarak değişmiştir).* [*Osm.* Tahavvülât-ı iklimiye, irticafât-ı iklimiye; *Ing.* Climatic variation; climatic change; *Fr.* Variations des climats, changement du climat].

~ kuşakları, *coğr.* Her iki yarım küredeki kutup çemberleri -(66° 33') ile dönenceler (32° 27') arasında kalan ve bu çemberlere bağlı olarak düzenli şekilde uzanan kuşaklar. *(Bu kuşaklardan birincisi ekvatorun her iki yanında dönenceler arasındaki kuşaktır. Buraya sıcak su kuşak denir. Bu kuşak, alçak enlemlere rastlar. Bu kuşak içine 47 enlem kadar girer. Bu kuşağın her yerinde güneş, yılda iki defa başucu noktasından geçer. Ikincisi: Her iki yarım kureden birer kuşak olmak üzere, ılıman kuşak adını alır. Bu kuşaklar, orta enlemlere rastlar. Bunlar, dönenceler ile kutup çemberleri arasındadır. Her birinin içine 43 enlem kadar girer, bu iki ılıman kuşağın hiçbir yerinde güneş başucundan geçmez. Güneş, buralarda her gün doğar, her gün batar. Geriye kalan iki kuşak soğuk kuşaktır. Bu kuşaklar, yüksek enlemlere düşer. Bunlardan her biri kutup çemberi ile kutup noktası arasındadır. Yine her birinin içine 23.5 enlem kadar girer. Bu iki kuşaktan en uzun günler, en uzun geceler, yılın iki bölümünde belli olur. Yılda en az, iki defa 24 saatten /kutup çemberinin üstü/ en çok 6 aya kadar /tam kutup noktası/ gündüz, veya gece sürer).* [*Osm.* Nevahi-i iklimiye; *Ing.* Climatic zones; *Fr.* Zones climatiques].

~ tedavisi, *tıp.* Sağlığı korumak veya düzeltmek amacıyle çeşitli iklimlerin *(Dağ, deniz, yayla)* özelliklerinden yararlanma. [*Ing.* Climatotherapy; *Fr.* Climatothérapie]. ☆ *Eşanl.* **klimatoterapi.**

~ tipleri, *coğr.* Yeryüzünün türlü bölgelerinde hava olaylarının, kara ve denizlerinin dağılışının, yeryüzü kabartılarının, güneşe dönük olma derecesinin, bitki örtüsünün etkileriyle beliren çok sayıdaki iklim örnekleri. *(Her yerin kendine göre bir iklimi vardır, denilebilir. Bu noktalar gözönünde tutularak, yeryüzünün türlü parçalarının iklimlerinde birer tip aranmıştır.* [*Osm.* Iklim enmüzecleri; *Ing.* Climatic types; *Fr.* Types de climats].

iklim.bilim°, b. i. *coğr.* § ❶ Iklimleri inceleyen bilim. *(Meteoroloji ile coğrafya arasında yer tutar ve doğal coğrafyanın bir bölümü olarak görülür. Havaküre olaylarının uzun zaman içindeki ortalamalarını verir. Bu ortalamaların bir yerde türlü yeryüzü biçimleri, bitki örtüsü ve başka etmenlerin etkisiyle ne gibi özellikler aldığını gösterir. Bütün havaküreden söz etmez, bunun yere sürtülen en alt katından asıl konularını alır).* [*Osm.* Mebhas-ı ekalim; *Ing.* Climatology; *Fr.* Climatologie]. § ❷ *tıp.* Iklimleri ve çeşitli unsurlarını *(Fiziksel, kimyasal, biyolojik)* sağlam veya hasta organizmalara etkisi bakımından inceleyen bilim. [*Ing.* Climatology; *Fr.* Climatologie]. ☆ *Eşanl.* **klimatoloji.**

iklim.bilimsel°, b. s. *coğr.* Iklimbilimle ilgili. [*Ing.* Climatological; *Fr.* Climatologique]. ☆ *Eşanl.* **klimatolojik.**

iklimleme, i. *tekn.* Evler veya başka yapılarda havanın sıcaklığını, nemini ve temizliğini sağlamak, gerekli hava akımlarını gerçekleştirmek için bazı makinelerle yapılan işlem. *(Ya insanların sağlığı ve rahatı için veya bazı bitkilerin istediği özel iklim şartlarını elde etmek için kullanılır).* [*Ing.* Air conditioning, acclimatization; *Fr.* Climatisation, conditionnement climatique d'ambiance].

☆ *Eşanl.* **klimatizasyon.**

~ cihazı, *döş.* Istenilen iklim koşullarını yaratan cihaz. [*Ing.* Air- conditioner; *Fr.* Conditionneur d'air].

☆ *Eşanl.* **klima cihazı.**

~ döşemi, *döş.* Yapıda istenilen iklim koşullarını yaratan döşem. [*Ing.* Air-conditioning; *Fr.* Climatisation, conditionnement (de lair)].

☆ *Eşanl.* **klima tesisatı, iklim tesisatı.**

~ merkezi, *döş.* Havanın istenilen iklim koşullarına getirildiği merkez. [*Ing.* Air-conditioning plant; *Fr.* Centrale de climatisation].

iklimsel°, s. *coğr.* Iklimle ilgili, iklime ait: *Iklimsel hastalık.* [*Osm.* Iklimî; *Ing.* Climatic; *Fr.* Climatique].

ikmal,-li /ikmāl/, i. *Osm.* < *Ar. kemāl.* § ❶ Eksik bir şeyi tamamlama; Daha iyi hale getirme, mükemmelleştirme: *Bina yarım kalmıştı, ikmale uğraşıyor. Kâğıtlarını ikmal ettin mi?* [*Ing.* Completion; *Fr.* Accomplissement, achèvement]. ☆ *Eşanl.* **bütünleme, tümleme.** § ❷ *ask.* Barışta ve savaşta bir birliğin yiyecek, giyecek, araç, gereç, cephane ve akaryakıt maddeleriyle personelinin bütünlenmesi. [*Ing.* Supply; *Fr.* Approvisionnement]. § ❸ Bitirme: *Yazdığı kitabı ikmal ettl.* [*Ing.* Accomplishment, completing; *Fr.* Achevement]. § ❹ *ed.* Bir cümlenin anlamını daha sonraki cümleyle tamamlamak; şiirde,cümleyi mısrada da devam ettirmek. § ❺ *den.* Bir geminin her çeşit ihtiyacının karşılanması. § ❻ Sona erdirme. ◉ **~ e kalmak,** Bütünlemeye kalmak. [*Ing.* To be conditioned *(in an examination)*]. ◉ **uçak ikmal aracı,** *hava.* Duraklarda uçakların çabuk yakıt Ikmalini sağlayacak şekilde özel donanımı olan sarnıçlı kamyon. [*Ing.* Aircraft tender; *Fr.* Ravitailleur d'avions].

~ ekonomisi, *ask.* Ikmal ihtiyaçlarının planlanması anında son işlemin yapılmasına kadar ikmal maddelerinin kontrol ve muhafazası için bütün kumandanlıklarca alınması gerekli tedbirlerin tümüne verilen ad. *(Ikmal ekonomisi, kumandanlığın önemli görevlerinden biridir. Her ikmal maddesi, en çok gerçek miadı kadar kullanılmalı ve birliklerin yanında ihtiyaçtan fazla ikmal maddesinin bulundurulmamasına dikkat edilmelidir).* [*Ing.* Supply economy].

~ etmek, Tamamlamak, bitirmek. [*Ing.* To complete, to finish; *Fr.* Accomplir, achever, finir].

~ gemisi, *ask. den.* Denizaltıların veya bir deniz hava grupunun ikmalini yapmak için özel olarak donatılmış askerî gemi. [*Ing.* Supply-ship, store-ship; *Fr.* Ravitailleur].

~ günü, *ask.* Birliklerin besin ve yakıt ikmali için kullanılan ve bir günlük harcama ortalamasına tekabül eden birim. [*Ing.* Supply-day; *Fr.* Journée de ravitaillement].

~ imtihanı, Bütünleme sınavı. [*Ing.* Make-up examination, condition examination; *Fr.* Examen de réparation].

~ personeli, *ask.* Savaşta çeşitli sebeplerle boşalacak personel kadrolarını zamanında ve süratle tamamlayabilmek için, çeşitli sınıflardan karışık olarak elde hazır bulundurulacak silâhsız asker kuruluşlarına verilen ad. *(Ikmal personeli, savaş sahasına girdikten sonra bir kaç gün süre ile bölge şartlarına alıştırılır. Bu süreden sonra kadrosu boşaldığı için tamamlanmasını isteyen birliklere gönderilerek bu birlik kumandanlıklarınca uygun görülen kıtalara dağıtılır).* [*Ing.* Supply personnel].

~ tankeri, *den.* Gemilerin yakıt ikmalinde kullanılan tanker. [*Ing.* Supply tank-ship; *Fr.* Avitailleur].

~ yapmak, § ❶ *den.* Bir gemiye gerekli olan her çeşit ikmal malzemesinl ve özellikle de mürettebatın ve yolcuların yiyecek ihtiyacını karşılamak. *(Geminin makinelerinin işlemesi için gerekli olan malzemenin ikmaline ise yakıt ikmali veya kömür ikmali denir).* § ❷ *ask.* Yiyecek veya cephane sağlamak.

ikna,-ı /iknā/, i. *Osm.* < *Ar. kanāāt.* Bir konuda inanmasını sağlama, kandırma, inandırma, kanış verme. [*Ing.* Persuasion, convincing; *Fr.* Persuation].

☆ *Eşanl.* **kanıtma.**

☆ *Karş.* **şüphe uyandırma.**

~ etmek, Inandırmak. [*Ing.* To convince, to satisfy; *Fr.* Convaincre, persuader].

☆ *Eşanl.* **kandırmak, kanaat ettirmek, razı etmek.**

iknoloji, i. *Fr. ichnologie* < *Yun. ikhnos.* Iz + *logos,* bilim. Organizmaların etkinliği sonucunda meydana gelen fosil izlerini *(ayak izleri, dışkılar, solucan delikleri v.b.)* inceleyen bilim. [*Ing.* Ichnology].

ikon, i. *Yun. eikon.* Imge. Doğu kiliselerinde, Isa, Meryem veya ermişlerin tahta üzerine mumlu ve yumurtalı boyalarla yapılmış resimlerine verilen ad. [*Ing.* Icon; *Fr.* Icône].

~ düşmanı, VIII. yüzyılda, ikonlara tapınmayı yasaklayan doktrinin taraftarı. [*Ing.* Iconoclast; *Fr.* Iconoclaste].

~ düşmanlığı, VIII. ve IX. yüzyılda Bizans imparatorluğunda ortaya çıkan doktrin. *(Isa'ya, Meryem'e ve azizlere tapınmayı doğru bulur, fakat onların resimlerle temsil edilmelerini, bu resimlere tapınmayı*

putperestlik sayar). [*Ing.* Iconoclasm; *Fr.* Iconoclasme].

ikonografi, i. *Fr. iconographie.* § ● Tanrı ve insan tasvirlerinin tanıtılması ve açıklanması. *(Bu bilim, tarihe mal olmuş bir insanın veya bir efsane kahramanının, bir fikrin veya bir özün tasvirlerinin, bir çağ, bir medeniyet, bir din, bir sanat biçimi ile ilgili resim veya heikelleri inceleyebilir. Yalnız süsleme unsurları, ikonografiyi değil, süslemeciliği ilgilendirir).* [*Ing.* Iconography]. § ● Bu tasvirlerin dökümü. § ● Portre koleksiyonu.

ikonografya, i. ◘ İkonografi.

İkonojen, i. *Fr. iconogène, kim.* 1 -amino-2-naftol-6-sülfonik asidin sodyum tuzu; fotoğrafçılıkta developman banyolarında kullanılır. [*Ing.* Iconogen].

ikonometre, i. *Fr. iconomètre. fot.* Çekilen bir resmin fotoğraf kâğıdı formasına tam olarak uyabilmesi için, objektif odak uzaklığını belirlemeye yarayan âlet. [*Ing.* Iconometer].

ikonoskop,-pu, i. *Fr. iconoscope.* § ● *elek.* Televizyon kameralarında kullanılan ve görüntüleri almaya yarayan lamba. [*Ing.* Iconoscope]. § ● *fot.* Fotoğrafı çekilmek istenilen bir yerin küçük boyda görüntüsünü veren ıraksak mercekli cihaz. [*Ing.* Iconoscope].

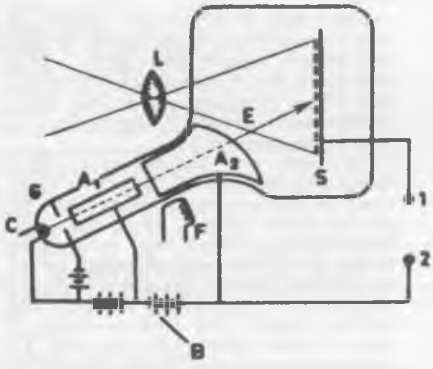

ŞEKİL: 260. — **IKONOSKOP.** C. Flaman ve katod. G. Izgara *(Gril).* A_1 ve A_2. Anodlar S. Fotoelektrik ekran. L. Mercek sistemi *(Objektif).* F. Magnetik saptırıcı. 1 ve 2 Çıkış uçları. E. Elektron demeti. B. Batarya.

---

ikonostas, i. *Fr. iconostase* < *Yun. eikonastasion, ikonaların durduğu yer.* Doğu hıristiyan âyinlerinde kullanılan üç kaplı ekran. *(Rahip ekmeği ve şarabı bu ekranın arkasında kutsar. Ona, aziz resimleriyle süslü oluşundan ötürü ikonostas denmiştir.).*

ikrah /ikrâh/, i. *Osm.* < *Ar. kerh.* ve *kerâhet.* § ● Tiksinme, iğrenme: *Bu işten bana ikrah geldi.* [*Ing.* Disgust, loathe; *Fr.* Aversion, dégoût]. ☆ *Eşanl.* **tiksinti, istikrah, nefret.** ☆ *Karş.* **sevme, hoşlanma, beğenme.** § ● *esk.* Bir kimsenin yapmak istemediği bir işi yapmaya zorlanması. § ● *huk.* Bir sözleşme yapmak için taraflardan birini, sözleşmeye razı olmadığı takdirde kendisine veya yakınlarına bir zarar verileceği tehdidi ile korkutma. [*Ing.* Duress, intimidation, coercion; *Fr.* Contraint]. ◉ **maddi** ~, *huk.* Korkutma ile değil de, bizzat kendisini âlet olarak kullanarak bir kimsenin iradesini elde etme. ◉ **manevî** ~, *huk.* Bir kimseyi korkutarak başka türlü yapmayacağı bir işlem için iradesini elde etme.

~ **etmek,** *dey.* Tiksinmek. [*Ing.* To be disgusted, detest; *Fr.* Degoûter, detester]. ~ **getirmek,** *dey.* Tiksinmeye başlamak. [*Ing.* To begin to disgust; *Fr.* Commencer à dégoûter].

ikrahen, z. *Osm.* < *Ar. esk.* § ● Kendisi istemediği halde. [*Ing.* Unwillingly; *Fr.* Contrecœur]. § ● Tiksinerek. § ● Zora başvurarak. [*Ing.* By force; *Fr.* Par force]. ☆ *Eşanl.* **cebren.**

ikrahlı,-ğı, i. *h.d.* İkrah, iğrenme, tiksinme yerine kullanılır: *Tanrı sigaradan sana ikrahlık versin.*

~ **getirmek,** *dev.* Tiksinmeye başlamak.

ikram /ikram/, i. ç: **ikrâmât.** *Osm.* < *Ar. kerem.* § ● Ağırlama, misafire saygı olsun diye seker, meyva, kahve, çay gibi bir şey çıkarma. [*Ing.* Kindness; *Fr.* Honneur, bon accueil]. § ● Alışverişte satıcının müşteriyi memnun etmek için pazarlık dışı bıraktığı para, indirim: *Size üç lira ikram edebilirim.* [*Ing.* Discount; *Fr.* Rabais, réduction]. § ● Bir şeyi armağan olarak verme, sunma. ◉ ~ **etmek** *(bir şey),* Bir şeyle ağırlamak, *(konuğa)* bir şey çıkarmak. [*Ing.* To offer *(tea, cigarette, etc.); Fr.* Traiter libéralement un visiteur].

~ **etmek** *(bir şey), dey.* Bir şeyle ağırlamak, memnun etmek, saygı göstermek; *(konuga)* bir şey çıkarmak. [*Ing.* To offer kind treatment; *Fr.* Honnorer, offrir traitement].

☆ *Eşanl.* **ızaz etmek, taziz etmek, tekrim etmek.**

☆ *Karş.* **kötü karşılamak, küçültmek, hızlanmak.**

ikramcı, s. İkramda bulunmayı seven: *İkramcı bir insan.*

ikramen, z. *esk.* Ağırlayarak, saygı olsun diye. [*Ing.* As an honor or out of respect; *Fr.* Comme respect, comme regard].

ikramiye /ikramiye/, i. *Osm.* < *Ar. ikrâmiyye.* § ● Bir yerde çalışanlara kazançtan dağıtılan veya iyi çalıştıkları için verilen aylık dışı para. [*Ing.* Bonus, indemnity; *Fr.* Récompense, rétribution, rémunération]. § ● Piyango bileti ve bazı hisse senetleri sahiplerine belirli zamanlarda ad *(kur'a)* çekilerek dağıtılan para. [*Ing.* Prize; *Fr.* Lot]. ◉ **buluş** ~ **si,** *huk.* ◘ **Buluş.** ◉ **haremeyn** ~ **si,** *teşk. tar.* ◘ **Haremeyn.**

ikramiyeli, s. İkramiyesi olan şey: *İkramiyeli hesap.* [*Ing.* With a premium, with a prize].

~ **tahvil,** Üzerlerindeki numaralara göre kur'a ile kısım kısım itfa edilen ve bu arada isabet olanlara ikramiye dağıtan tahviller. [*Ing.* Prize value; *Fr.* Valeurs à lots].

İkrar /ikrâr/, i. *Osm.* < *Ar. karar. esk.* § ● Kendine ait bir şeyi saklamayıp açıktan söyleme, kendini ilgilendiren bir gerçeği söyleme. [*Ing.* Admittance, avowal, acknowledgement; *Fr.* Aveu]. § ● *huk.* (a) Bir kimsenin kendi aleyhine sonuçlar doğuracak bir durumun gerçeklere uygunluğunu kabul etmesi, açıklaması; (b) Bir kimsenin diğerinin kendisinde bir hakkı olduğunu haber vermesi. [Lat. Confessio; Ing. Avowal, confession; *Fr.* Aveu]. § ● *tasav.* Tarikata girmek isteyen bir «talib»in, şeyhin önünde yapılan özel bir törenle tarikata girmek dileğini bildirmesine verilen ad. İkrar *(Dilden ve gönülden olmak üzere iki türlüdür. Dille yapılan ikrar dileğini sözlerle bildirmek, gönülle yapılan ikrar ise konuşmaksızın içten kendi kendine söz vermekle olur).* ◉ ~ **a gelmek,** İnkârdan vazgeçerek kabul etmek. [*Ing.* To change from denial to confession; *Fr.* Faire des aveux]. ◉ ~ **dan dönmek,** Verilen sözden geri dönmek, vaz geçmek, caymak. [*Ing.* To retract one's confession; *Fr.* Se rétracter, revenir sur ses aveux]. ◉ **âdi** ~, *huk.* ◘ **Adi.** ◉ **basit** ~, *huk.* Hasmın ileri sürdüğü olguyu aynen onaylama. *(baş ka bir müdafaayı tazammun etmeyen ikrardir).* [*Ing.* Simple acknowledgement; *Fr.* Aveu simple]. ◉ **borç** ~ **ı,** *huk.* ◘ **Borç**[1]. ◉ **hükmen** ~, *huk.* İkrar olmadığı halde onunla ikrar meydana gelen söz. ◉ **mahkeme dışı** ~, *huk.* Maddî veya hukukî olgunun sabit addedilmesi maksadına dayanmayan ikrarı. [*Lat. Confessioextra iudicium; Fr.* Aveu extrajudiciaire]. ◉ **mahkeme önünde** ~, *huk. (Kazai, adlî ikrar)* İki taraftan birinin veya vekilinin dava evrakında veya hâkim huzurunda vâki ikrar olup, kesin delil niteliğini taşıyan hukukî bir işlemdir. [*Lat. Confessio in judicio; Ing.* Judicial acknowledgement; *Fr.* Aveu judiciaire]. ◉ **mevsuf** ~, *huk.* Hasmın dayandığı olguyla ilgili bir niteliği de kapsayan beyan. [*Lat. Confessio limitata; Fr.* Aveu qualifié]. ◉ **mürekkep** ~, *huk.* İkrar olunan olgunun sonuçlarını değiştirecek veya ortadan kaldıracak nitelikte başka bir olguyu da kapsayan beyan. [*Lat. Confessio qualificata; Ing.* Compound acknowledgement; *Fr.* Aveu complexe]. ◉ **zımnen** ~, *huk.* Bir söz ve işlem dolayısıyle dolaleten vâki olan ikrar. ☆ *Eşanl.* **beyan, ifade, kabul, teslim.** ☆ *Karş.* **inkâr.** [*Ing.* Implied acknowledgement].

~ **almak,** Bir kimsenin tarikata girdiğini bildirmesi. *(Daha çok bektaşiler tarafından kullanılan ikrar almak deyimi salik'in tarikat kurallarına uyacağı konusunda şeyhe söz vermesi anlamına gelir. İkrarını bildiren salik'e şeyh tekkeye alındığını, canlar arasına katıldığını bildirir.).*

~ **etmek,** *dey.* Kabul etmek, tasdik etmek, İnkâr etmeyerek birinin kendinde olan hakkını açıkça söylemek. [*Ing.* To admit, confess, profess, acknowledge, affirm, avow, yield to; *Fr.* Avouer, affirmer.].

☆ *Eşanl.* **kabul etmek, söylemek, teslim etmek, itiraf etmek.**

☆ *Karş.* **kabullenmemek, inkâr etmek, yalanlamak, tekzibetmek.**

~ **postu,** Üzerinde ikrar verilen, genellikle Konya mevlevihanesinde Meydanı Şerif kapısının sağındaki post. *(Tarikata girenlerin, şeyhe belli törenden sonra tarikat kurallarını benimsediklerini, gerekenleri yerine getireceklerini, can ve gönülden erenler yoluna girdiklerini bildiren açıklamaları yaptıkları yere verilen ad.*

~ **vermek,** *dey.* § ● *(eskiden)* Bir tekkede bir tarikata törenle bağlanmak. § ● Gizlemeden söylemek, söz vermek.

İkraz /ikrâz/, i. ç: **ikrâzât.** *Osm.* < *Ar. karz.* Ödünç *(borç)* verme; vadesinde iade etmek ve faiz getirmek üzere, çoğunlukla şahıs veya maddî teminat karşılığında ödünç para verme. [*Ing.* Loan, loaning, lending; *Fr.* Prêt].

☆ *Karş.* **istikraz.**

~ **etmek,** *dey.* Borç vermek, ödünç vermek. [*Ing.* To lend *(money); Fr.* Prêter de l'argent].

~ **fonu,** *ikt.* İkrazlara tahsis edilebilecek fon. [*Ing.* Loan fund].

~ **müesseseleri,** *huk.* Para alım satımı ile meşgul olan veya kredi veren kurumlar. *(Bankalar, bankerler, sarraflar, faiz karşılığında para verirler veya alırlar).* [*Ing.* Loan banks; *Fr.* Etablissements de prêt et de crédit].

İkrazat,-tı /ikrâzât/, ç. i. *Osm.* < *Ar.* **İkrâz'**ın çoğulu. Ödünç vermeler, borç verilen paralar: *İkrazat sandığı.* [*Ing.* Loans; *Fr.* Prêts].

İksa[1] /iksâ:/, i. *Osm.* < *Ar. kisvet. esk.* Giydirme, giyecek verme. [*Ing.* Clothing, dressing, supplying clothes; *Fr.* Habillement].

~ **etmek,** Giydirmek. [*Ing.* To enrobe, clothe; *Fr.* Habiller, vêtir].

İksa[2], i. *Osm.* < *Ar. esk.* Sıkma, sıkıntı verme. A depressing, causing to be depressed].

İksam /iksâm/, i. *Osm.* < *Ar. kasem. esk.* And içme, yemin etme.

İksar /iksâr/, i. *Osm.* < *Ar. keşret. esk.* Çoğaltma, arttırma.

İksir /iksîr/, i. *Osm.* < *Ar. iksir.* § ● Eskiden hayatı ebedileştirmek, madenleri altına çevirmek gibi olağanüstü etkileri olduğu ileri sürülen hayalî sıvı. [*Ing.* Elixir; *Fr.* Élixir]. § ● İçi ferahlatıcı ilâç veya içki: *Ülfet'in içtiği tatlı bir iksir idi.* [*Ing.* Any magic substance that produces a wonderful effect; *Fr.* Élixir]. § ● Şifa verici şey: *Keyif denen iksir olmasa bu gam sofrasında ne yapardık?* [*Ing.* Remedy; *Fr.* Remède]. § ● Aşk ilham eden sihirli içki. § ● *ecz.* Çeşitli maddeleri düşük dereceli,

kokulu, ve şekerli alkolde eriterek elde edilen ilâç. [*Ing.* Elixir; *Fr.* Élixir]. § ● *tasav.* (a) Ariflerin, velilerin nazarları *(bakışları);* (b) Şeyhin öğütleri, anlamlı sözleri.

İksiyolit,-ti, i. *Fr. ixiolite. min.* Doğal demir tantaloniyobat. *(Finlandiya'da Kimito dolaylarında bulunan bir tantalit çeşididir).* [*Ing.* Ixiolite].

☆ *Eşanl.* **İksiyonolit.**

İksiyonolit,-ti, i. *Fr. ixionolite. min.* ◘ **İksiyolit.**

İksun (Eksun), i. *Osm.* < *Fars. iksün* veya *eksün, esk.* Süslü elbise.

İkşirar /ikşirâr/, i. *Osm.* < *Ar. esk.* Ürperme.

İktab /iktâb/, i. *Osm.* < *Ar. kitâbet. esk.* Birine söyleyerek yazdırma, dikte etme; Güzel yazı yazmasını öğretme.

İkter, i. *Fr. ictère. tıb.* ◘ **Sarılık.**

İkterohepatit,-ti, i. *Fr. icterohépatite. tıp.* Sarılıkla belirli karaciğer iltihabı. [*Ing.* Icterohepatitis].

İkterojenik, s. *Fr. icterogenique. tıp.* Sarılığa sepeb olan. [*Ing.* Icterogenic].

İktibas /iktibâs/, i. ç: **iktibâsât.** *Osm.* < *Ar. ed. (Bir yazıyı, bir düşünceyi)* alma, aktarma. [*Ing.* Adaptation *(of a novel, etc.); Fr.* Action d'extraire, d'emprunter].

~ **etmek,** *(Bir yazıyı, bir düşünceyi)* almak, aktarmak. [*Ing.* To adapt; *Fr.* Citer].

İktibasen, z. *Osm.* < *Ar. esk.* Aktarma yoluyle, iktibas yoluyle. [*Ing.* As extracted, in quotation; *Fr.* En empruntant, par extrait].

İktidar /iktidâr/, i. *Osm.* < *Ar. kudret.* § ● Bir işi yapabilme gücü, erk, kudret: *Hasta olduğu için yürümeye iktidarı yok.* [*Ing.* Power, potency, capacity, authority, ability; *Fr.* Pouvoir, puissance, capacité]. § ❷ Hükümeti yönetenler. § ❸ *sosy.* Kuvvet, gelenek, itibar, otorite veya zenginlik üzerine kurulmuş bir kimse veya bir zümrenin üstünlüğü [*Ing.* Political power; *Fr.* Pouvoir politique] § ● Hükümet yönetimini elinde bulundurma. [*Ing.* Government; *Fr.* Gouvernement] ☆ *Eşanl.* **hükûmet.** § ❺ *(Geniş anlamda)* Kabiliyet, yetenek, [*Ing.* Capacity; *Fr.* Capacité, don, pouvoir]. § ❻ *huk.* Herhangi bir topluluk içinde, doğal, maddi ve manevi etkenler sonucu bazı kişi, grup ve ya müesseselerin kazandığı emir verme ve verilen emirleri yaptırma gücü. ◉ ~ **da olmak,** *dey.* Hükûmet yönetimini elinde bulundurmak. [*Ing.* To be in power *(political party); Fr.* Être au pouvoir]. ◉ ~ **olmak,** *dey.* Bir işi yapabilecek güç, yetenek veya elverişli şartlara sahip olmak. [*Ing.* To be able to, to be capable of, to have power, or influence]. ◉ **amme ~ı,** *huk.* ◘ **Kamu erki, kamu gücü.** ◉ **iktisadî ~,** *huk* Belli bir zamanda ve belli bir yerde, iktisadî yaşayışa yön veren güçlerin tümü. ◉ **siyasî ~,** *huk.* Toplumda hükümet edilenler arasındaki ayrımın belirlediği, devlet tarafından anayasa kurallarına göre kullanılan en üstün, kanunî ve müesseseleşmiş güç.

~ **mevkii,** İşbaşı: *Iktidarda bulunan parti.*

~ **partisi,** Hükûmetin yönetimini elinde bulunduran parti. [*Ing.* Party in power].

İktidarcı, i. İş başında olanların taraftarı.

İktidarlı, s. Gücü olan, iktidar sahibi, nüfuzlu. [*Ing.* Powerful, capable; *Fr.* Puissant,-ante].

İktidarsız, s. § ● Gücü ve yeteneği olmayan. [*Ing.* Feeble, impotent, incapable; *Fr.* Impuissant,-ante, Incapable, faible]. ☆ *Eşanl.* **güçsüz, beceriksiz.** § ❷ Cinsel bakımından erkeklik görevini yapamayan. [*Ing.* Impotent; *Fr.* Impuissant,-ante].

İktidarsızlık,-ğı, i. § ● Beceriksizlik, güçsüzlük. [*Ing.* Impotence; *Fr.* Impuissance, Incapacité]. ☆ *Eşanl.* **becerememe, âcizlik, âdemi iktidar.** § ❷ *patol.* Bir kimsenin cinsel temasta bulunma yeteneksizliği. *(Adlî tıpta «iktidarsızlık» kelimesi daha geniş anlamda kullanılır ve erbezlerinin körelmesi veya yokluğu halini de kapsar).* [*Ing.* Impotence; *Fr.* Impuissance]. ☆ *Eşanl.* **cinsel güçsüzlük.**

İktidozorlar, ç. i. *jeol.* Sıçan büyüklüğünde fosil sürüngenler: *(Güney Afrika'da retiyen tabakasında bulunan ve birçok bakımdan /özellik diş düzeni/ memelilere benzeyen bu hayvanların, memelilerle aynı ortak kökten gelmesi ihtimali vardır. Başlıca cinsleri: karroomys ve pachygenelus).* [*Ing.* Ictidosauria; *Fr.* Ictidosauriens].

İktifa /iktifâ:/, i. *Osm.* < *Ar. kifâyet.* Var olanı yetisir sayma, kâfi görme. [*Ing.* Deeming sufficient, contenting oneself with; *Fr.* Action de se contenter, action de se borner].

☆ *Eşanl.* **yetinme.**

~ **etmek,** *dey.* Yeter *(kâfi)* bulmak: *Ben bu kadarla iktifa ederim.* [*Ing.* To be contented with; *Fr.* Se contenter].

☆ *Eşanl.* **kanaat etmek, yetinmek, yetinsemek, kifâyet etmek.**

İktiham /iktihâm/, i. ç: **iktihâmât.** *Osm.* < *Ar.* § ❷ Göğüs germe, katlanma, dayanma. [*Ing.* Enduring; *Fr.* Action de supporter, endurer]. § ❷ Bir şeyin üzerine atılma, saldırma. [*Ing.* A precipiting headlessly *(into)*]. § ❸ Güçlükleri aşma, zorlukları yenme. [*Ing.* Surmounting, overcoming].

~ **etmek,** § ● Saldırmak. § ❷ Katlanmak, dayanmak. Göğüs germek.

İktiran /iktirân/, i. *Osm.* < *Ar. karn. esk.* § ● Yaklaşma. [*Ing.* Being associated, joined, united; *Fr.* Action d'approcher, de se rapprocher]. § ● Ulaşma, yetişme, erişme.

~ **etmek,** *dey.* § ● Yaklaşmak, erişmek: *Filânın şu makama tayini millî iradeye iktiran etti.* § ❸ *(Karara)* Bağlanmak. [*Ing.* To meet with *(approval, etc.); Fr.* Se rapprocher, se terminer par, confiner].

İktisabî, s. *Osm.* < *Ar. iktisâbi. esk.* İktisap edilmiş, kazanılmış. [*Ing.* Acquired, gained, earned].

İktisad, i. ◘ **İktisat.**

İktisaden /iktisâden/, z. İktisat ilmi kurallarına göre veya bu kurallar bakımından. [*Ing.* Economically; *Fr.* Économiquement].

~ **zayıf,** Yoksul olmamakla birlikte, geçim bakımından maddî imkânları yetersiz olan devlet, topluluk veya kişi. [*Ing.* Economically feeble; *Fr.* Économiquement faible].

İktisadî /iktisâdî/, s. *Osm.* < *Ar.* § ❷ Bir devletin, bir kurumun gelir ve gider düzeniyle ilgili olan; iktisatla ilgili: *Memleketin iktisadî hayatı.* [*Ing.* Economic(al); *Fr.* économique]. § ❷ İktisada, ekonomiye uygun, tasarruflu, idareli daha ucuza gelen: *İktisadî hareket her ihtimale karşı, lâzımdır.* [*Ing.* Economical; *Fr.* économique, avantageux,-euse, bon marché]. ☆ *Eşanl.* **tutumsal, ekonomik.** § ● *psikanaliz. Freud'un,* herhangi bir ruhsal süreci ele alırken göz önünde tuttuğu üç görüş açısından biri. *(Ruhsal enerji, bu ilkeye uygun olarak, yatırımlarla ayarlı bir şekilde dağılabilir).* [*Ing.* Economical; *Fr.* économique]. ◉ **bir makinenin ~ katsayısı,** *fiz.* Termik bir makinenin, iş haline dönüştürdüğü ısı niceliği ile tükettiği toplam ısı niceliği arasındaki oran. [*Ing.* Economic coefficient; *Fr.* Coefficient économique d'une machine, rendement industriel]. ◉ **tabiî ~ birim (etken),** *ikt.* Üretimin doğal faktörleri *(toprak, ilk maddeler, doğal güçler v. b.).*

~ **analiz,** *ikt.* ◘ **Analiz.**

~ **birimler (özneler),** *ikt.* Üretim ve mübadele ilişkilerini, hazırladıkları plânlar ve aldıkları kararlar doğrultusunda harekete geçiren ve sürdüren etkenler.

~ **büyüme,** *ikt.* Ülke ekonomisinin bir yıl süresince gösterdiği gayrisafi artış.

~ **büyüme hızı,** *ikt.* ◘ **Kalkınma hızı.**

~ **devlet teşekkülü,** ◘ **iktisadî devlet kuruluşları.**

~ **Devlet Kuruluşları,** *ikt.* Sermayelerinin tamamı veya yüzde elliden fazlası devlet tarafından konulan, özel kanunla kurulmuş tüzel kişiliği olan kamu kuruluşları [*Ing.* State enterprise].

~ **dezentegrasyon,** Dünya ekonomisi birçok küçük ünitelere yani millî devletlere bölünmüştür. Bu üniteler, aralarındaki iktisadî ilişkileri çeşitli engellerle daraltmışlardır. Bu duruma *«iktisadî dezentegrasyon»* denir. [*Ing.* Economic disintegration].

~ **entegrasyon,** Milletlerarasındaki dağılma ve parçalanmayı azaltacak veya yokedecek yöndeki faaliyetlere *«iktisadî entegrasyon»* yani *«iktisadî birleşme veya kaynaşma»* denir. [*Ing.* Economic integration; *Fr.* Intégration économique].

~ **faaliyet,** İnsanları emek ve sahip oldukları vasıtalariyle üretime iştirakleri; bundan gelir sağlamaları, bu gelirle ihtiyaçları olan mal ve hizmetleri satın almaları yani gelirlerini harcamaları.

~ **harb,** *ikt.* Düşmanın iktisadî kaynaklarını kurutarak harb gücünü yok etme. [*Ing.* Economic warfare; *Fr.* Guerre économique].

☆ *Eşanl.* **ekonomik harb.**

~ **iktidar,** *huk.* ◘ **iktidar.**

~ **istikrar tedbirleri,** *ikt.* 4 Ağustos 1958'de Türk hükûmetinin aldığı bir kısım iktisadî kararlara verilen ad.

~ **siyaset,** *sosy.* İktisadî hayatı düzenleme hedefini güden siyasî faaliyet. [*Ing.* Economical politics; *Fr.* Politique économique].

~ **ünite,** *ikt.* İktisadî teşebbüs, ekonomik bir mal ve hizmet meydana getirmek üzere kurulan tesis, fabrika, şirket. [*Ing.* Economic unit; *Fr.* Unité économique].

☆ *Eşanl.* **ekonomik araçlar.**

İktisadiyat,-tı /iktisadiyât/, ç. i. *Osm.* < *Ar. iktisâdiyyât.* § ❶ *esk.* Tutum *(ekonomi)* işleri, bir devletin ekonomi durumu. [*Ing.* Economical situation; *Fr.* Situation économique]. § ❷ Ekonomi bilimleri. [*Ing.* Economie politique].

☆ *Eşanl.* **ekonomi.**

İktisap,-bı /iktisap/, i. ç: **iktisâbât.** *Osm.* < *Ar. iktisâb* < *kesb. esk.* Edinme, kazanma, kesbetme. [*Ing.* ve *Fr.* Acquisition]. ☆ *Eşanl.* **edinme, yarar, çıkar, anafor, vurgun, kazanç, kâr, kâm olma, menfaat, fayda, nefi, avanta, kisbukâr, temettü.** ☆ Karş. **zarar, ziyan.** ◉ **aslî ~,** *huk.* ◘ **Aslî.** ◉ **fer'î ~,** *huk.* Başkasının iktisabetmiş olduğu bir şeyi ondan iktisaptır. [*Fr.* Acquisition dérivée]. ◉ **haksız fiil ile mal ~ı,** ◘ **Haksız.**

~ **değeri,** *ikt.* Bir malın şimdiki sahibine maliyet değeri. [*Ing.* Historical cost].

~ **etmek,** Edinmek, kazanmak: *Bu irfan seviyesini ancak kendi gayretiyle iktisabetti.* [*Ing.* To acquire; *Fr.* Acquérir].

~ **tarihi,** *ikt.* Bir değerin iktisap edildiği tarih, değerin hesaplara intikal tarihi. [*Ing.* Date of acquisition].

İktisat,-dı /iktisât/, i. *Osm.* < *Ar. kasd* > *iktisâd.* § ● Tutum², ekonomi [*Ing.* Economy; *Fr.* Economie]. § ● *ikt.* Servetin üretim, dağılım ve tüketimini inceleyen bilim. *(«İktisadın konusu, insan faaliyetinin, ihtiyaçları karşılamak amacıyle mal ve hizmet elde etme bakımından incelenmesidir» /Truchy/: marksistlere göre «iktisat, insan üretimleri çerçevesinde sosyal ilişkilerin gelişmesini, yani iktisadî ilişkileri inceleyen bilimdir. insan toplumunun değişik devrelerinde, malların üretimini ve dağılımını yöneten kanunları açıklığa kavuşturur» /Sovvet iktisat elkitabı/).* [*Ing.* Political economy; *Fr.* Économie politique]. ◉ **beslenme iktisadı,** *ikt.* Besin maddelerinin tüketimiyle ilgili sosyal olguları inceleyen iktisat dalı. [*Ing.* Alimentary economy; *Fr.* Économie alimentaire]. ◉ **güdümlü ~,** *sosy.* ve *ikt.* ◘ **Güdümlü.** ◉ **karma ~,** *huk.* ◘ **Karma ekonomi.** ◉ **mali ~,** *mal. ikt.* Maliye olaylarının hukukî yönleriyle değil iktisadî sonuçları bakımından incelenmesi. [*Ing.* Financial economy; *Fr.* Économie financière]. ◉ **matematik ~,** ◘ **Ekonometri.** ◉ **siyasî ~** *İkt.* Fransızcadaki *ekonomi politik (économie politique)* terimini karşılamak için ortaya atılan ve bazı yazarlarca benimsenen terim. *(Ne var ki, 1613 veya*

1615'te, Antoine de Montchrétien de Vatteville tarafından ilk defa kullanılan ve ransa'nın zenginleşmesi için gerekli tedbirlerin tümünü belirtmeye yarayan bu terim, bugün Fransızlar tarafından da terkedilmek ve yerini iktisat bilimi /science économique/ terimine bırakmak üzeredir). [*Ing.* Political economy; *Fr.* Économie politique]. ◉ **sosyal ~,** Bazı fransız iktisatçıları tarafından *(örnek: J-B Say)* iktisadı anlatmak için kullanılan deyim. *(İktisat veya iktisat bilimine oranla «sosyal iktisat» deyimi daha sınırlayıcıdır ve incelemenin, uygulamadaki sonuçlar hesaba katılmadan yürütülmesi gerektiğini belirtir).* [*Ing.* Social economy; *Fr.* Économie sociale]. ◉ **tarımsal, ticarî ve sınaî ~,** *mal. ikt.* İktisat biliminin tarım, ticaret ve sanayi meselelerini ele alan dalları. [*Ing.* Industrial economy; *Fr.* Économie agricole, commerciale et industrielle].

iktisatçı, i. İktisadî olayları incelemede uzmanlaşmış kimse: *Bu müşahade zamanımızın büyük iktisatçılarına aittir.* [*Ing.* Economist; *Fr.* Économiste].

İktisatçılık,-ğı, i. İktisatla uğraşma işi: *Fakat bu nazariyeyi ortaya atanlar, ne iktisatçılık, ne de ticaretle uğraşanlardı.* [*Ing.* Economization; *Fr.* Ménagement].

İktitaf /iktitâf/, i. *Osm.* < *Ar.* Derme, devşirme. [*Ing.* Gathering, plucking].

İktiyodont,-tu, i. *Fr. ichtyodonte.* Fosil balık dişi. [*Ing.* Ichthyodont; *Fr.* Glossoptere, ichtyoglosse].

İktiyodorülit,-tî, i. *Fr. ichtyodorulite.* Fosil halinde bulunan çeşitli balıkların dikenimsi iğnelerine verilen ad. [*Ing.* Ichthyodorulite].

İktiyoftalm, i. *Fr. ichtyophtalme. min.* Apofillit'in eski adı. [*Ing.* Ichtyophthalm].

İktiyoloji, i. *Fr. ichtyologie. zool.* ◘ Balıkbilim.

İktiyometri, i. *Fr. ichtyométrie.* Aynı türden balıkların, coğrafî ırk ve çeşitlerini araştırma yöntemi. [*Ing.* Ichthyometry].

İktiyotoksin, i. *Fr. ichtyotoxine.* Yılanbalığının kanında bulunan zehir. *(Yılanbalığı kanının zehirli olduğunu, 1888 yılında, İtalyan fizyoloji bilgini* Angelo Mosso */1846-1910/ ortaya çıkardı).* [*Ing.* Ichthyotoxin].

İktiyoz, i. *Fr. ichthyose. patol.* Deride boynuzsu korun tabakasının bozulması, kuruluk, pul oluşması ve kepeklenme şeklinde beliren hastalık. [*Ing.* Ichthyosis].

İktiyozor, i. *jeol.* ◘ İhtiyozor.

İktiza /iktizâ:/, i. *Osm.* < *Ar. kazâ. esk.* § ● Gerekli olma, gerekme. [*Osm.* Lâzım gelme; *Ing.* Requiring, demanding, requirement; *Fr.* Nécessité, besoin]. § ❷ Gerek, gereklik: *Sizin gitmeniz iktiza ederdi.* [*Osm.* Lüzum; *Ing.* Necessity, need, requisite; *Fr.* Exigence]. ☆ *Karş.* **gereksizlik, lüzumsuzluk, ademi iktiza.** § ● Gerektirme. § ● Bir işe uygun olma, yarama. ◉ ~ **sı olmak,** ◘ **İktiza etmek.** ◉ ~ **sına göre,** Gereğince, lüzumuna göre. [*Ing.* As may be necessary, as occasion requires; *Fr.* Selon les besoins, selon les cas].

~ **etmek,** Gerekmek. [*Ing.* To be necessary, to be required; *Fr.* Être nécessaire, falloir].

~ **ettirmek,** Gerektirmek, icabettirmek. [*Ing.* To render necessary, require; *Fr.* Exiger].

İktus, i. *Lat. ictus. patol.* Birdenbire gelen ve genellikle hastanın yıkılmasına yolaçan hastalık: *Beyin kanaması iktusu, sara iktusu.* [*Ing.* ve *Fr.* Ictus]. ◉ **gregoryen ~ u,** *müz.* «*Temel ritim*» denen, ikiser veya üçer zamanlı katıksız bir melodinin hareketindeki varış noktasını ve serbestçe birbirine karıştırılarak «*bileşik zaman*» haline getirilen bu melodinin hareketlerinden ikisinin birleşme noktalarını belirtmek için Soleşmes okulu tarafından ortaya atılan deyim. [*Ing.* Gregorian ictus; *Fr.* Ictus grégorien].

İkva, i. *Osm.* < *Ar. ed. esk.* Şiirde kafiye hatası. *(Kafiye olan harekeli son sessiz harfin harekesinin bir mısrada zamme /u, ü sesi/, diğer mısrada kasre /i, i sesi/ olmasıyle ortaya çıkar).*

il[a], i. *esk. T.* § ● Yönetim bakımından yurtta yapılan bölümlemede birinci derecede gelen bölüm. Merkezî idarenin coğrafya durumuna, iktisadî şartlara ve kamu hizmetlerinin gereklerine göre, ülke üzerinde yayılmış en önemli bölümü. [*Osm.* Vilâyet; *Ing.* ve *Fr.* Province]. § ❷ *(Geniş anlamda)* Ülke, yurt. [*Ing.* Country; *Fr.* Pays, contrée]. § ❸ Halk. [*Ing.* People; *Fr.* Peuple]. § ● Kabile. [*Ing.* Tribe; *Fr.* Tribu].

~ **daimi encümeni,** *huk.* Bir illn yönetim işlerini yürütmek üzere seçilen kurul. [*Fr.* Commission départementale].

~ **hakem kurulu,** *iş. huk.* Toplu iş sözleşmesi grev ve lokavt kanunundan evvel toplulukla iş uyuşmazlıklarının birinci kademe olarak inceleyen hakem kurulu. Illerde valinin veya muavinin başkanlığı altında teşekkül eden kurul.

~ **İlk öğretim kurulu,** Ilde ilköğretimin türlü yönleri ile uğraşan kurul.

~ **kodu,** ◘ **İşyeri sicil numarası.**

~ **özel idaresi,** Illerde merkeze bağlı idarelerin yanında 1913 yılında kurulmuş olan idareler.

ilâ /ilâ/, i. *Osm.* < *Ar. esk.* § ● Yemin etme. § ❷ Erkeğin bir süre karısı ile cinsel temasta bulunmama yemini. § ● *esk. huk.* Karısına yaklaşmayacağına dair yapılan yemin. ◉ ~ **yı meçhul,** *esk. huk.* Sadece yaklaşmayacağına dair yemin edip süre belirtmeme ve ebedî olduğunu da söylememe şeklinde yapılan ilâ. ◉ ~ **yı muvakkat,** *esk. huk.* Belirli bir süreye bağlanan ilâ ◉ ~ **yı müebbed,** *esk. huk.* Ebediyen yaklaşmayacağına dair kocanın yemin etmesi.

~ **hakem kurulları,** *huk.* ◘ Hakem.

ilâ /ilâ/, e. *Osm.* < *Ar. esk.* Arapçada son, nihayet anlatan bir edattır. *... ye kadar, ... ye değin, ... ye dek anlamlarını verir.* Arapça kelimelerin başlarına getirilerek Türkçede de kullanılmıştır: *İlâmâşallah, ilâ nihâye.* [*Ing.* To, up to, until; *Fr.* Environ, près de].

~ **âhirihî,** Sonuna kadar. [*Ing.* And so on until the end, etcetera].

~ **maşallah,** Allahın istediği zamana kadar. [*Ing.* God only knows until when].

ilâç,-cı, i. *Osm.* < *Ar.* § ● Bir hastalığı önlemek veya iyi etmek için türlü yollardan *(dahilen veya haricen)* kullanılan madde. [*Ing.* Medicine, remedy; *Fr.* Médicament, médicine, remède]. ☆ *Eşanl.* **deva, merhem, em.** § ● *(Geniş anlamda)* Çare, tedbir: *Zayıflamanın tek ilâcı perhiz yapmaktır.* [*Ing.* Way, means; *Fr.* Remède, moyen]. § ● *trm.* Tarım bitkilerine dadanan hayvansal ve bitkisel asalaklara karşı kullanılan madde. [*Ing.* ve *Fr.* Insecticide, parasiticide]. ◉ ~ **larda görevdeşlik,** *tıp.* ◘ Görevdeşlik. ◉ **ağız ilacı,** *ecz.* Ağız boşluğu muhafazasına sürülen ilâç. **bromlu ~ lar,** *tıp.* ◘ Brom. ◉ **galenik ~,** *ecz.* ◘ Galenik. ◉ **hazır ~,** *ecz.* Önceden tıbbî ölçülere göre hazırlanmış, içindeki etkin maddenin adını veya herhangi bir özel ad taşıyan ambalâjlı ve satışa hazır durumdaki ilâç. *(Hazır ilâçların üstünde, ilâcı yapmış olan kişi veya firmanın adı ve adresiyle ilâcın formülünün belirtilmesi gereklidir).* [*Ing.* Pharmaceutic speciality; *Fr.* Spécialité pharmaceutique]. ◉ **koca-karı ilacı,** Ev ilâçlarına verilen ad. [*Ing.* Folk remedy; *Fr.* Remède de bonne femme]. ◉ **sulu ~,** *vet.* Hayvanlara zorla içirilen sıvı ilâç. *(Kötü uygulanırsa, kangren çeşidinden bir zatürreye yol açabilir).*

~ **için ... yok,** *dey.* Hiç yok: *İlâç için bir dirhem et bulamadım.* [*Ing.* Utterly unobtainable].

~ **manisi,** *psikopatol.* Zehirli maddelere düşkünlüğün bir çeşidi. *(İlâç manisine tutulanlar genellikle fazla ilâç alırlar ve yahut bazı özel biçimlerde piyasaya sürülen ilâçları fazlaca kullanırlar.)* [*Ing.* Pharmacomania; *Fr.* Pharmacomanie].

~ **şekli,** *ecz.* Hastaya verilmek üzere hazırlanmış ilâcın durumu. *(En iyi ilâç şekli ilâcın en iyi etkili olabileceği ve en kolay soğurulacağı şekildir. Belli başlı ilâç şekilleri şunlardır: toz, kaşe, komprime, granül, şurup, hap, ampül, fitil, damla, merhem, macun v.b.).*

~ **torbası,** *ecz.* İçine bir madde konarak bu madde kısmen erisin diye bir sıvıya batırılan bez torba. *(Böylece söz konusu madde hem erimiş, hem de süzülmüş olur. Meselâ toz aselbent ilâç torbasına konduktan sonra sıvı domuzyağına daldırılarak aselbentli domuz yağı elde edilir).*

ilâçlama(-i), f. *Ar.* ve *T.* Ilâçlamak eylemi, ilâç sürme, sıkma, püskürtme. [*Ing.* Medication; *Fr.* Médicamentation].

ilaçlamak, f. § ● Mikrop veya haşerelerden korumak istenen bir yere kimyasal madde sürmek, püskürtmek, serpmek. [*Ing.* To spray with a chemical substance, to medicate; *Fr.* Médicamenter]. § ❷ Mikrop öldürücü kimyasal bir maddeyle bir yeri mikrop ve haserelerden temizlemek. [*Ing.* To disinfect; *Fr.* Désinfecter].

ilâçlı, s. § ● İçinde ilâç bulunan. [*Ing.* Medicated; *Fr.* Médicamenté, médicamenteux,-euse]. § ❷ Ilâçlanmış, dezenfekte edilmiş, mikroplardan arınmış. [*Ing.* Disinfected; *Fr.* Désinfecté]. § ● ilâç kabul eden, tedavi imkânı olan. [*Ing.* Remediable; *Fr.* Remédiable].

~ **hidrotübasyon,** *tıp.* Basınç altında, döllyatağına ve Fallop borularına ilâçlı maddeler şırınga etme. [*Ing.* Medicinal hydrotubation; *Fr.* Hydrotubation médicamenteuse].

ilâçsız, s. § ● Ilâçlanmamış *(şey).* § ❷ Ilâcı olmayan, tedavi imkânı bulunmayan, iyi olmayacak. [*Ing.* Incurable, irremediable; *Fr.* Incurable, irremédiable]. ☆ *Eşanl.* **lâ ilâç, biilâç, çaresiz.**

İlaf /ilâf,/, i. *Osm.* < *Ar. ülfet. esk.* Alıştırma, alıştırılma. [*Ing.* Making tame, causing to become sociable].

ilâh /ilâh/, i. ç: **âlihe.** *Osm.* < *Ar.* § ● *mit.* Erkek tanrı. [*Ing.* God; *Fr.* Dieu]. § ❷ *fels.* Çoktanrıcılıkta insanüstü varlıklardan herbiri. [*Ing.* God; *Fr.* Dieu].

~ **gibi,** *dey.* Çok yakışıklı *(erkek).* [*Ing.* Smart, handsome *(man)*; *Fr.* Bel *(homme)*].

İlahe /ilâhe/, i. ç: **âlihât.** *Osm.* < *Ar. mit.* Dişi ilâh. [*Ing.* Goddess; *Fr.* Déesse]. ☆ *Eşanl.* **mabude, tanrıça.**

ilâhî[1] /ilâhî/, i. *Osm.*<*Ar. sosy.* § ❶ Dinî dua ile karışık olan şarkı. Tanrı'yı övmek ve ona dua etmek üzere yazılıp makamla okunan nazım. *Ayin, nefes, durak* gibi çeşitli beste şekilleri vardır. [*Ing.* Hymn; *Fr.* Hymne]. § ❷ ünl. «*Bu ne hal?*», «*ne tuhaflı*» gibi hafif sitem ve şaşma anlatmak için kullanılır: *İlâhi çocuk! İlâhi kardeş, ne tuhafsın!* § ❷ *ed.* Tanrı'dan yardım dileme veya tapma niteliği taşıyan. Tanrı'yı konu edinen şiir. [*Ing.* Hymn; *Fr.* Hymne]. § ● *müz.* Dinî Türk musikisinde kullanılan bir şekil şarkı. *(Din dışı türk musikisinde şarkı şekline karşılıktır).* § ● *müz.* Batı müziğinde dinî şarkı, kantik ve sakanslara verilen ad. [*Ing.* Hymn; *Fr.* Hymne]. ◉ **cumhur ~,** *müz.* Koro ile okunmak için bestelenen ilâhi. *(Bu ilâhilerde evsat usulü kullanılmıştır).* ◉ **lâtin ~ si,** *ed.* Katolik İlturjisinde tanrısal dua ile ilgili dinî şiir. [*Ing.* Hymn; *Fr.* Hymne].

ilâhî[2] /ilâhî/, s. *Osm.*<*Ar.* § ● Tanrı ile ilgili olan, Tanrı veya tanrılara ait: *İlâhî bir emir, ilâhî bir lûtuf.* [*Ing.* Divine; *Fr.* Divin,-ine]. ☆ *Eşanl.* **tanrısal.** ☆ *Karş* **insanca, insansal, insanî.** § ❷ *(Geniş anlamda)* Çok güzel, mükemmel. [*Ing.* Exquisite, sublime, divine; *Fr.* Divin,-ine, sublime, exceptionel,-elle, exquis,-ise, adorable, merveilleusement beau].

~ **bilgi,** *tasav.* Kendi kendiyle var olan, varlığını kendinden başkasına borçlu olmayanı konu edinen bilgi.

İlâhîci, i. Eskiden okul ve tekkelerde ilâhi okuyanlara verilen ad. *(Okullarda en güzel sesli ve musiki istidadı olanlar ilâhicibaşı*

seçilirdi). [*Ing.* Singer of hymns, singer of chants *(generally a beggar); Fr.* Dervichequi chante des cantique].

ilâhileşmek, f. Kutsallaşmak, ilâhi hale gelmek, tanrılaşmak. [*Ing.* To become divine; *Fr.* Devenir divin].

ilâhiyat,-tı, /ilâhiyât/, ç. i. *Osm.* < *Ar. ilâhiyyât.* § ❶ Tanrı ile ilgili konuşmaları ele alan bilim, din bilimi. [*Ing.* Theology; *Fr.* Théologie]. § ❷ *din.* (a) İslâm düşüncesinde, felsefenin Tanrı'yı Tanrı ile ilgili meseleleri konu edinen bölümü. *(İslâm ilâhiyatı, Tanrı'nın varlığını, âlemle, yaratılışla, yaratılmış olan bütün varlıklarla, insan davranışlarıyle ilgili bağlantılarını belli bir düzen içinde inceler; fakat öteki dinlerde olduğu gibi bağımsız bir felsefe sistemi niteliği taşımaz. İslâm ilâhiyatçıları daha çok mutasavvıf düşünürler olduklarından, ilâhiyat meselelerini tasavvuf alanı içinde ele alırlar.* ◘ **Tasavvuf**; (b) Hıristiyan düşüncesinde ilâhiyat, katolik mezhebinde ve protestan mezhebinde bu mezheplerin özelliklerine göre ayrı anlamlara gelir. [*Ing.* Theology; *Fr.* Théologie].

☆ *Eşanl.* **tanrıbilim, teoloji.**

~ fakültesi, dinî bilimlerin okutulduğu ve incelendiği fakülte. [*Ing.* School of theology; *Fr.* Faculté de théologie].

ilâhiyatçı, i. Ilâhiyat ile uğraşan kimse. [*Ing.* Theologian; *Fr.* Théologien,-enne].

ilâhiye /ilâhiye/, i. *Ar. ilâhî* > *ilâhiyye.* § ❶ *fels.* Tanrı'nın peygambere vahiy indirdiğini kabul etmeyen, Tanrı'nın insan dünyasında soyutlanmış bir varlık olduğunu savunan dünya görüşü. [*Ing.* Theism, deism; *Fr.* Théisme]; ☆ *Eşanl.* **tanrıcılık**; § ❷ tasav. Bütün varlık türlerinin tanrı birliğinde var olduğu inancı.

ilâhiyun, /ilâhiyün/, ç. i. *Osm.* < *Ar. ilâhiyyün.* (a) Ilâhiye dünya görüşünü savunan filozoflar, Tanrıcılık taraftarları, (b) Ilâhiye dünya görüşünün içinde veya dışında, Tanrı'dan söz eden konularla ilgili din bilginleri veya filozoflar.

ilâ'lar, ç. öz. i. Kuzey Rodezya halkı. Ilâlar, Ovambolar'la birlikte, Zambezi havzasının tek çoban kabilesidir; bu kabilede kadınlar toplumsal ve hattâ siyasî bakımdan büyük bir önem taşır. [*Ing.* ve *Fr.* Ila(s)].

ilâm /i:lâm/, i. *Osm.* < *Ar. ilm. esk.* § ❶ Bildirme, anlatma; § ❷ Bir davanın mahkemece nasıl bir hükme bağlandığını gösteren resmî belge; mahkemenin verdiği kararın tasdikli sureti. [*Ing.* Seentence, decree *Fr.* Grosse, expédition d'un jugement].

~ almak, Mahkeme kararını bildiren belgeyi almak.

~ etmek, Bildirmek. [*Ing. To notify a* fact or sentence *(to)*].

ilâmaşallah /ilâmâ:şaallâh/, z. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Sonu gelmeyecek bir zamana kadar. [*Ing.* God only knows until when]. § ❷ *ünl.* Sitem veya alay duygusuyle *«maşallah»* yerine kullanılır: *Ilâmaşallah işimiz yolundal).*

ilâmat /ilâmât/, ç. i. *Ar. i:lâm. esk.* Davanın mahkemece nasıl bir karara bağlandığını gösteren bölgeler. ⊙ **~ı şeriye mümeyyizi**, *teşk. tar.* Ilâmat odasının işlerini yöneten kimse.

~ odası, *teşk tar.* Osmanlı idaresinde şeyhülislâm dairesindeki Fetvahanenin üç kaleminden birinin adı. *(Görevi kadıların verdikleri ilâmları temyiz kanalıyle incelemekti*

ilâmsız, s. Ilâm olmadan.

— icra, *huk.* **icra**.

~ takip, *huk.* Alacaklıya, ilâm veya buna benzer bir belgeye dayanmadan alacağını cebrî icra ile almak imkânını veren takip yolu.

ilân /ilân/, i. ç: **ilânât**. *Osm.* < *Ar. alen.* § ❶ Daha önce duyulmamış veya yeni ortaya çıkmış olan bir olayın açıklanması: *Cumhuriyetin ilânı.* [*Ing.* Declaration; *Fr.* Déclaration, annonce]. § ❷ Herkesin bilmesi için gazeteye basılan, dağıtılan veya duvara asılan yazı. [*Ing.* Advertisement; *Fr.* Publication, annonce]. § ❸ *huk.* Bir hukuk işleminin veya kararının ilgililerce öğrenebilmesini sağlamak amacıyle kanunun bilgisine sunulması. [*Ing.* Announcement, proclamation, public notice; *Fr.* Annonce]. ☆ *Eşanl.* **duyuru.** ⊙ **~ ı aşk etmek**, *dey. (Bir erkek bir kadına veya bir kadın bir erkeğe)* Kendisini sevdiğini söylemek. [*Ing.* To make a declaration of love; *Fr.* Faire une déclaration d'amour]; ⊙ **~ ı harb,** ◘ **Harb ilânı.** ⊙ **~ ı iflâs**, Bir tüccarın iflâsa karar verip bunu açığa vurması ⊙ **duvar —ı**, *tic.* Duvarlara yapıştırılan büyük ve resimli ilânlar. *(Resimli duvar ilânları da 1865'ten sonra kullanılmaya başlanmıştır.* [*Ing.* Poster, placard, bill; *Fr.* Affiche, placard]. ⊙ **Gazete özel ~ ı**, ◘ **Gazete**; ⊙ **harb ~ ı**, ◘ **Harb.**

~ edilen suhunet, *hava.* Belirli bir yer ve süre için yetkili makamın tâyin ettiği suhunet derecesi. [*Ing.* Declared temperature; *Fr.* Température déclarée].

~ etmek, § ❶ Daha önce duyulmamış veya yeni ortaya çıkmış olan bir olayı açıklamak. [*Ing.* To declare; *Fr.* Declarer]. ☆ *Eşanl.* **açıkça duyurmak**, § ❷ Herkesin bilmesi için gazeteye yazı yazmak, yazı dağıtmak veya duvara yazı asmak. [*Ing.* To advertise; *Fr.* Annoncer]. § ❸ *huk.* Bir hukuk işleminin veya kararının ilgililerce öğrenilebilmesini sağlamak amacıyle kanunun bilgisine sunmak; [*Ing.* To proclaim, to announce, to promulgate; *Fr.* Annoncer].

~ pulu, *mal.* Ilânlardan vergi alabilmek için kullanılan pul. [*Ing.* Advertisement tax stamp].

~ resmi, Resimli duvar ilânı. [*Ing.* Poster; *Fr.* Affiche].

~ suretiyle yapılan vaatler, *huk.* Bir iş veya bir şey karşılığında ilân yolu ile bir şey vaadetmek. Bu vaid hukuken lüzum ifade eder. Vaadinden dönen kimse vaadettiği seyin bedelini geçmemek üzere karşı tarafın iyi niyetle yaptığı masrafları ödemek zorunluğundadır. [*Lat. Pollicitatio, promissio popularis; Ing.* Public promises *(offers)* of a reward; *Fr.* Promesses publiques, offres publiques].

~ ve afiş yazısı, *matb.* Afiş ve ilânlarda kullanılan büyük punto harfler. *(Duvar ilânlarında bunlar 120 puntodan yukarı olurlar)* [*Ing.* Display type; *Fr.* Caractère d'affiche]

~ ve tasdik, *huk.* Kanunların on gün içinde ve tüzüklerinin de belirli bir süreye tâbi tutulmaksızın neşir ve ilân edilmesi niteliği. [*Lat. Promulgatio, publicatio ete executio legum; ing.* Promulgation; *Fr.* Publication et ratification des lois]

ilâncılık,-ğı, i. Ticarî bir amaçla geniş kütlelere tanıtılmak istenen bir şeyi basın ve yayın yoluyle duyurma işi. [*Ing.* Publicity, advertising; *Fr.* Publicité].

ilânen, z. *esk.* ilân yoluyle. [*Ing.* By way of advertisement; *Fr.* Par voie de l'annonce].

Ilang:ilang, i. *bot.* (a) Ikiçenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, *Annonaceae* familyasından, Filipinler'de ve Mölük adalarında yetişen ağaç. Birmanya, Reunion adası ve Filipinler'de kokucululukta kullanılan bir esans elde etmek amacıyle yetiştirilir. [*Lat Cananga odorata = Unona odorata; Ing.* Ilang-ilang, *Fr.* Ylang - ylang, ilang - ilang, cananga, cananga]; (b) *Annonanceae* familyasından *Artabotrys odoratissima* adlı bitkiye verilen ad. *(Bu gerçek ilang-ilang'tır)* [*Ing.* Ilang-ilang; *Fr.* Ylang-ylang, *ilang* - ilang].

ilânihaye, z. Sonuna kadar. [*Ing.* To the end; *Fr.* À l'infini].

ilân.name, b. i. *esk.* Herkesin duyması gerekli bir maddeyi duvara asarak bildirmek için yazılmış kâğıt. [*Ing.* Proclamation, advertisement].

ilarya /ilâ:rya/, i. *zool.* ◘ **Pulaterina.**

ilât,-tı /ilât/, ç. i. *tar.* § ❶ **«İl»** sözünün resmî yazıda arapça kurala göre yapılmış olduğu çoğulu; § ❷ Iran idarî teşkilâtında imparatorluğun topraklarında yaşayan kabilelere verilen ad.

ilâve /ilâve/, i. ç: **ilâvât**. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Katma, ulama, ekleme: *Bu eve iki oda ilâve etmeli.* [*Ing.* ve *Fr.* Addition] § ❷ Ilâve edilmiş, eklenmiş parça: *Evin ilâvesi arkadadır.* [*Ing.* Annex; *Fr.* Annexe. ☆ *Eşanl.* **ek.** § ❸ Bir gazetenin asıl sayısından başka olarak çabuk bir havadisi yaymak **için** çıkardığı küçük sayı; § ❹ bir gazete ve derginin ayrıca verdiği ek; [*Ing.* Supplement; *Fr.* Supplément]; § ❺ Imzadan sonra mektubun altına yazılan şey. [*Ing.* ve *Fr.* Post-scriptum (p.s.)]. ☆ *Eşanl.* **hâmiş.** § ❻ Artırma, büyütme abartma; ⊙ **gazete — leri**, *matb.* ◘ **Gazete.**

☆ *Eşanl.* **artırma, zam, zamime, zeyil, varaka, ekstra.**

~ dümen, *den.* Dubanın dümen yelpazesini büyütmek için gerektiği zaman takılabilen levha.

~ etmek, Katmak, eklemek, ulamak. [*Osm.* zammetmek; *ing.* To add, to supplement, to annex; *Fr.* Additionner, suppléer, ajouter].

~ nüsha, *matb.* Ilâve olarak tekrar yapılan fazla nüsha baskısı. [*Ing.* Extra copy; *Fr.* Exemplaire supplémentaire].

— tahsisat, *esk.* ◘ **Ek ödenek.**

~ tren, *demir.* Yolcu kalabalığı karşısında muntazam bir sefer yapan trenin arkasından ve hareketinden biraz sonra sefere konan ek yolcu treni, [*ing.* Supplementary train; *Fr.* Train supplémentaire].

ilâveli, s. Ilâvesi olan; sonradan katılmış olan yazıları veya bahisleri olan: *Bazı gazeteler pazar günleri ilâveli çıkar.* [*Ing.* Having a supplement or addition; *Fr.* Muni d'une addition, d'un appendice; d'un supplement].

~ tediye, *iş. huk.* Iş kanununda belirtilen bütçelerden ücret alan ve işçi niteliğinde olan kimselere verilen ikramiye.

ilâveten /ilâveten/, z. *Osm.* < *Ar.* Ilâve olarak, ek olarak, ekleyerek. [*Ing.* In addition as addition; *Fr.* Par addition].

ilbas, /ilbâs/, i. *Ar. libâs. esk.* § ❶ Giydirme, giydirilme, donatma; [*Ing.* Putting a garment on a person; supplying clothes; *Fr.* Action de vêtir, d'habiller]. § ❷ Örtme- [*Ing.* Covering; *Fr.* Action de couvrir]. ⊙ **~ ı hırka**, *tasav.* Şeyhin müride hırka giydirmesi; ⊙ **— ı hil'ât**, ◘ **Hil'ât.**

~ etmek, Giydirmek, donatmak: *Elbise- seferiyesini ilbas ettiler.* [*ing.* To dress; *Fr.* Habiller, vêtir].

ilbaşı, b. i. Selçuklu Anadolusu'nda bir vilâyetin bütün köylerindeki köy kethüdalarının başkanı.

ilca /ilcâ/, i. ç: **ilcâât**. *Osm.* < *Ar. esk.* § ❶ Zorlayış, sürükleyiş. [*Ing.* Forcing, compelling, constraining, constraint, compulsion *Fr.* Contrainte]. § ❷ *psik.* ◘ **içtepi.**.

ilcaat,-tı /ilcâât/, ç. i. *Osm.* < *Ar.* **ilcâ'nın** çoğulu.

ilçe*, i. (a) Yönetim bakımından yurt bölümlemesinde ilden sonra gelen bölüm. *(Valiliğe bağlı özel idare /mülkiye/ bölümüdür);* (b) Merkezî idarenin, ülke üzerinde yayılan ve ilden sonra gelen kademesi. [*Osm.* Kaymakamlık, kaza; *Ing.* District, county; *Fr.* Sous-préfecture].

— ilk öğretim kurulu, Ilçelerde, belediye başkanı veya temsilcisi ile belediye üyelerinin kendi aralarından seçecekleri iki temsilci, hükümet tabibi veya belediye tabibi, tarım öğretmeni ve teknisyeni, öğretmen dernekleri temsilcilerinin aralarından seçecekleri bir üye, ilçe merkez ilkokulları ve öğretmenlerinin kendi aralarından seçecekleri bir ilkokul müdürü ve bir ilkokul öğretmeni, ilköğretim müdürü ve kaymakamdan meydana gelen kurul. *(İlçenin ilköğretim işleriyle uğraşan bu kurulun başkanı kaymakam ikinci başkanı ilköğretim müdürüdür).*

~ kodu, *iş huk.* ◘ **işyeri sicil numarası.**

~ yönetim kurulu, *ikt.* Vilâyet idare kurulu.

ildefonsit,-ti, i. *Fr. ildefonsite. min.* ◘ **Tantalit.**

Ildem ,s. Yaptığı işin ters sonuç vermesinden üzülen *(kimse).* [*Osm.* Nadim. pişman; *Ing.* Sorry *(for)*, regretful].

☆ *Eşanl.* **pişman.**

ile, bağ ve e. § ❶ Bazı yüklemlere nesne yapmak üzere kelimelerin sonuna getirilir: *Ben kimse ile dargın değilim, kimse ile uğraşamam.* [*Ing.* With, together with; *Fr.* Avec]. § ❷ Kelimenin sonuna geldiği vakit birliktelik, işteşlik, karışıklık, araç, neden veya hal anlatan tümleçler yapmaya yarar:

Çocuk arkadaşıyla geldi. Çocuk arkadaşıyle konuştu. Çocuk arkadaşıyle haber gönderdi. Bu haberin gelmesiyle iş bozuldu. Bunu herkes üzüntü ile karşıladı. § ● Cümle içinde aynı görevde bulunan iki öğeyi birbirine bağlamava varar: *Annesi ile (annesiyle) babası geldiler. Gelmeleri ile gitmeleri bir oldu.* [*Ing.* And, through, by means of, by; *Fr.* Avec, en compagnie de, par le moyen de].

~ **beraber,** § ● -diği anda: *Güneşin batmasıyle beraber hava soğuyuverdi;* § ❷ -den baska: *Mektup yazmakla birlikte telgraf da çekti.* § ❸ -diği halde: *Yıllarca çalışmakla birlikte yine de başaramadı.*

İleit,-tl, i. *Fr. iléite. tıp.* Kıvrımbağırsak iltihabı. [*Ing.* Ileitis].

İLEKHANLAR *(veya ILIGHANLAR),* Orta Asya'da Müslüman Türk hanedanı *(840-1212)* İlekhan hanedanı Satuk tarafından kuruldu. Önce Selçukluların daha sonra da Karahitayların hâkimiyetine girdi. [*Ing.* ve *Fr.* İlek Khâns].

İlek inciri, b. i. Erdişi çiçekli yabanî incir ağacı ve meyvesi *(yenmez);* bu incirin çiçeklerinin disi organında ilek sineğinin kurtcukları asalak yaşar. ◘ **İlekleme.**

İlekleme, i. İlek sineği tasıyan ilek incirlerinin lop incir elde etmek amacıyle incir bahçelerine asılması.

İlek sineği, b. i. *zool.* İlek incirinde yaşayan ve yenen incirlerin döllenmesinde rol oynayan, 2 mm. boyunda, disisi kanatlı, erkeği kanatsız bir sinek cinsi. [*Lat.* ve *Ing. Blastophaga*].

İlel, ç. i. *Ar. < illet. esk.* § ● Hastalıklar, sakatlıklar; § ❷ Sebepler; § ❸ Amaçlar gayeler; § ❹ *mec.* Hastalık derecesine vardırılan alışkanlıklar; § ❺ *esk. fels.* Bazı descartes'çıların ruh ile maddenin, yalnız Tanrı'nın buyruğu ile birbirlerine etki ettiğini savundukları görüs.

İlelebet /ile:lebet/, z. *Osm. < Ar. ebed > ilelebed. esk.* Sonsuzluğa kadar, ebediyete kadar, ebediyen. [*Ing.* Forever; *Fr.* Pour toujours, éternellement].

☆ *Eşanl.* **sürgit.**

İlem, i. *ing. ylem. nükl.* Bazı evrenbilim kuramlarına göre Evreni meydana getiren atomların oluşturduğu öne sürülen alt atom parçacıklarının *(özellikle nötron, proton ve elektron)* ilkel karışımına verilen ad. [*Fr.* Ylem].

İlenç*, i. *< ilenmek. h.d.* İlenmek eylemi veya bu amaçla söylenen söz. [*Osm.* Beddua. *Ing.* Malediction imprecation, curse; *Fr.* Malédiction, imprécation, exécration].

☆ *Eşanl.* **inkısar, lânet.**

İlenme, i. İlenmek eylemi. [*Osm.* Beddua, inkisar; *Ing.* Cursing, imprecating;*Fr.* Malédiction, imprécation, exécration].

☆ *Karş.* **dua, iyiliğini dileme.**

İlenmek* (-l), f. *esk. T.* Birinin kötü bir duruma düşmesi dileğini gönlünden geçirmek veya bir dileği açıkça söylemek. [*Osm.* Beddua etmek, inkisar etmek; *Ing.* To curse, to utter imprecations; to imprecate; *Fr.* Maudire, lancer contre quelqu'un une malédiction, faire des imprécation, proférer des imprécations].

İleo-, Anatomide ve cerrahîde ileum'u belirtmek için kullanılan önek.

İleoçekostomi, i. *tıp.* İleum ile çekum arasında anastomoz yapılması. [*Ing.* Ileocecostomy].

İleoileostomi, i. *Fr. iléo-iléostomie. cerr.* İnce bağırsağın iki kıvrımının birleştirilmesi. [*Ing.* Ileoileostomy].

İleokolik, s. *Fr. iléo-colique.* Kıvrımbağırsak ile kalın bağırsağa ilişkin. [*Ing.* Ileocolic]. ~ **atardamar,** *anat.* Bağırsak askısı üst atardamarın, ince bağırsağın son kısmıyle kalın bağırsağın sağ kısmına yayılan dalı. ☆ *Eşanl.* **kalın bağırsak sağ alt atardamarı.** [*Ing.* Ileocolic artery; *Fr.* Artère iléo-colique, artére colique droite inférieure].

İleokolostomi, i. *Fr. iléo-colostomie. cerr.* İnce bağırsağı kalın bağırsağa ağızlandırma. [*Ing.* Ileocolostomy].

İleorektokoloplasti, i. *Fr. iléo-recto-coloplastie. cerr.* Ameliyatla kesilen bir ince bağırsak kıvrımını, kalın bağırsakla göden bağırsağı arasına yerleştirerek bağırsağın devamlılığını sağlama işlemi. *(Bu ameliyat, kalın bağırsağın kesilip çıkarı'masından sonra yapılan sunî anusu ortadan kaldırmayı öngörür)* [*Ing.* Ileorectocoloplasty].

İleosigmoidostomi, i. *Fr. iléo-sigmoïdostomie. cerr.* İnce bağırsağı kalın bağırsağın sigmoid parçasıyla ağızlandırma ameliyatı. [*Ing.* Ileosigmoidostomy].

İleosistoplasti, i. *Fr. iléo-cystoplastie. cerr.* Sidik torbasını bir bağırsak parçası ile büyütmeyi öngören cerrahî müdahale. [*Ing.* Ileocystoplasty].

İleostomi, i. *Fr. iléostomie < Yun. ileum,* kıvrım bağırsak ve *stoma,* ağız. *cerr.* Kıvrım bağırsak hizasında sunî bir anus yapmayı öngören ameliyat. [*Ing.* Ileostomy].

İleotransversostomi, i. *Fr. iléo-transversostomie. cerr.* Kıvrım bağırsağı enine kalınbağırsakla ağızlandırma ameliyatı. [*Ing.* Ileotransversostomy].

İlercavones, öz. i. *esk. coğr. Aşağı* Ebro ırmağı kıyısında Tarraconensis bölgesi. *(İspanya)* halkı. Baskenti *Dertosa (Tortoso).* [*Ing.* Ilercavones; *Fr.* Ilercavons].

İlerde, z. *sp. (Ping-pong'da)* Oyunun herhangi bir anında sayı durumunu bildirmek için kullanılan söz. *(16-14 x ilerde gibi).* [*Ing.* ...leads; *Fr.* ... mène,-ée].

İleri, i. *esk. T. ilgerü.* § ● Ön tarafın uzakçası: *Kafilenin ilerisinde yürüyorduk. Siz ileriye geçiniz. Biri geride kalmış, öteki ileride.* [*Ing.* Forward part, front; *Fr.* Avant]. ☆ *Eşanl.* **ön** *(baş)* **taraf;** ☆ *Karş.* **geri;** § ❷ Bir şeyin ulaşılacak olan yönü: Bir şeyin geleceği, öte tarafı: *Bu işin ilerisi güç. Yolun ilerisi düz.* [*Ing.* Beyond, further; *Fr.* L'autre côté, plus loin]. § ❸ Gelecek zaman: *İleride ne olacağını kimse bilmez.* [*Osm.* Istikbal; *Ing.* Future, far, late; *Fr.* Avenir, futur]. ☆ *Eşanl.* **ati, ilerisi, yarın.** § ❹ *cimn.* Temel duruşta ayak uçlarının gösterdiği yön. [*Ing.* Forwards; *Fr.* En avant]. § ❺ *saatç.* Eşapman spiralini ayarlamak için ayar ibresinin itildiği yön: § ❻ z. Zaman ve mekân bakımından, hareket noktasından uzağa, ileriye, öne: *Kollarını, kapıdan gelecek birini kucaklamak ister gibi, ileriye uzatmıştı. İşi bundan ileri götürmek kendine aittir. Masayı biraz ileri çekelim.* [*Ing.* Forward, further on, further; *Fr.* Avant, en avant]. § ❼ s. En önde bulunan, ileride bulunan: *İleri karakol, ileri hat.* [*Ing.* Front, forward; *Fr.* En avant, en tête]. § ❽ s. *(saat hk.)* Gerçek saati önceden bildiren: *Saat beş dakika ileridir.* [*Ing.* Fast; *Fr.* Avancé,-ée]. § ❾ s. *mec.* Benzerlerini geride bırakmış: *İleri fikirler.* [*Osm.* Müterakki; *Ing.* Advanced, developed; *Fr.* Avancé,-ée]. § ❿ Daha yaşlı, geçkin: *İleri yaşa varmış bir kimse;* [*Fr.* D'un âge avancé]. § ⓫ İlerlemiş, başarılı olan: *O yabancı dilden benden ileridir.* [*Osm.* Müterakki; *Ing.* Advanced; *Fr.* Avancé,-ée] § ⓬ *ask.* Hatların ilerisinde düşmana daha yakın olan *(yer)* [*Ing.* ve *Fr.* Front]. § ⓭ *ünl.* «*Amaca doğru durmadan yürü*» anlamındadır: *Ordular! İlk hedefiniz Akdenizdir, ileri!.* [*Ing.* Forward, advance; *Fr.* En avant]. § ⓮ *ünl. ask.* Bir kıtayı ilerletmek için verilen komutun bildirim bölümü: *İleri marşl.* [*Ing.* Forward; *Fr.* An avant; ◉ ~ **sine gitmek** *(bir şeyin),* O seyin inceliklerine girmek; ◉ ~ **sine gitmek** *(bir işin),* O işin sonuna kadar gitmek; ◉ **—sini düşünmemek,** *dey.* Ihtiyatlı olmamak, tedbirsizce davranmak. [*Ing.* Not to be prudent, not to weigh all considerations] ◉ ~ **ye döndürme,** *sin.* Alıcı mekanizmasının normal işleyişi. Filmin verici bobinden alıcı bobine doğru hareketi. [*Ing.* Forward run; *Fr.* Marche avant]. ☆ *Karş.* **geriye döndürme,** ◉ **bir ~ bir geri gitmek,** *dey.* Tereddüt etmek; ◉ **bir sinüsoidal büyüklüğün aynı frekanslı bir diğerine göre ~ durumu,** *elek.* Bir sinüsoidal büyüklükle kendisini izleyen aynı frekanslı başka bir sinüsoidal büyüklük arasındaki faz farkı. ◉ **saati ~ almak,** *saatç.* İbreleri daha ileri bir saate kadar çevirmek ve saatin çalışmasını hızlandıracak şekilde ayar tertibatını düzeltmek. [*Ing.* To make a watch go faster; to put a watch on, forward; *Fr.* Avancer une montre. une horloge, une pendule].

~ **almak,** *dey.* § ● Öne almak. [*Ing.* To advance; *Fr.* Donner de l'avancement]. § ❷ Üstün bir yere geçirmek. [*Osm.* Takdim etmek, terfi ettirmek; *Ing.* To promote; *Fr.* Promouvoir]. § ❸ *(saat hk.)* İleriye ayarlamak. [*Ing.* To put on, forward; *Fr.* Avancer].

~ **atılmak,** *dey.* Öne doğru atılmak. [*Ing.* To spring, forward, to rush forward; *Fr.* S'élancer, se lancer en avant].

~ **benzeşim,** *dilb.* Fonemin bir sonraki ses üzerine yaptığı etki. [*Ing.* Progressive assimilation; *Fr.* Assimilation progressive].

~ **çekmek,** *esk. dey. (Bir kimseyi)* İlerletmek. [*Ing.* To advance *(person); Fr.* Faire progresser, faire avancer].

~ **çıkmak,** *dey.* § ● Öne çıkmak [*Ing.* To go out forwards; *Fr.* Saillir, avancer]; § ❷ *(Birini)* Karşılamaya gitmek. [*Ing.* To go forth to meet *(somebody)*].

~ **geçmek,** *dey.* § ● Öne geçmek. [*Osm.* Takaddüm etmek; *Ing.* To advance, to proceed, to progress, to get ahead, *Fr.* Avancer, se mettre devant, aller devant]. § ❷ Üstün bir yere geçmek, daha iyi bir mevki kazanmak. [*Ing.* To promote; *Fr.* Avancer, monter en grade, se promouvoir].

~ **gelen,** *dey.* ◘ **İlerigelen.**

~ **gelmek,** *dey.* Olmak, meydana gelmek, bağlı bulunmak, doğmak; çıkmak: *Birçok hastalıklar pislikten ileri gelir. Cinayetlerin çoğu sarhoşluktan ileri geliyor.* [*Osm.* Neşet etmek, münbais olmak; *Ing.* To result, to arise, to be caused by; *Fr.* Résulter, provenir]

~ **geri konuşmak** *(söylemek, lâflar etmek),* *dey.* Dikkatsiz ve uygunsuz bir biçimde konuşmak. [*Ing.* To talk aggressively, to talk in a inappropriate way; *Fr.* Radoter].

~ **gitmek** *(varmak).* § ● Bir işte, veya her hangi bir konuda ölçü dışına çıkmak, gerekli noktayı aşmak, sınırı aşmak, ileri varmak. [*Ing.* To exceed, transgress; *Fr.* Dépasser, aller plus loin, progresser]; § ❷ *(saat hk.)* Gelecek zamanı önceden göstermek. [*Ing.* To go faster; *Fr.* Avancer]; § ❸ *mec.* Saygısızca davranmak, haddini bilmemek. [*Ing.* To go too far, to presume; *Fr.* Depasser les bornes, depasser la mesure].

~ **gösterge,** *ikt.* ◘ **Gösterge.**

~ **haber merkezi,** *ask.* Emir ve raporların kolayca aktarıldığı yer.

~ **hat birliği,** *ask.* ◘ **Hat.**

~ **hendek,** *ask.* Burçlu tahkimatta, tahkimli bir mevziyi kuşatan ikinci hendek.

~ **ihbar işaretleri,** *demir.* Makinistin kolayca göremeyeceği bir işarete yaklaştığını bildirmek amacıyle hat boyunca belirli aralıklarla sıralanmış ihtar işaretleri. *(Genel olarak, birinci ihtar işareti makinistin kolayca göremeyeceği işaretten 300, diğeri 200, üçüncüsü de 100 m. öne dikilir. İhtar işaretleri beyaz zemin üzerine siyah renkli çapraz şeritler biçimindedir. Birinci ihtar işaretinde üç, ikincisinde iki, üçüncüsünde de bir tek şerit vardır).*

~ **karakol,** *ask.* Bir askerî birliğin savaşta düşmana karşı yaptığı yürüyüş sırasında uzunca bir süre durduğu zaman kendi yakın güvenliğini sağlamak amacıyle aldığı tertibat; Düsman yakınında dinlenen birliklerin güvenliğini koruyan silâhlı küçük müfrezeler. [*Ing.* Front patrol; *Fr.* Rang de patrouille].

~ **mevzi,** *ask.* Savunma savaşında düşmanı uzaklardan itibaren açılmaya ve yayılmaya zorlayarak kuvvet ve durumunu öğrenmek ve yaklaşmasını geciktirmek amacıyle cephedeki tümenlerden ileri sürülen emniyet birlikleri. [*Ing.* Advanced post, outpost; *Fr.* Poste avancé].

~ **örtme kuvveti,** *ask.* Savaş sırasında büyük kuvvetlerin ilerisinde asıl kuvvet kumandanının emrinde görevlendirilmiş birlik.

~ **sürmek,** *dey* § ● Öne doğru yürütmek. [*Osm.* Sevketmek; *Ing.* To forward; *Fr.* Mettre en avant, avancer]. § ❷ Bir düşünceyl başkalarına kabul ettirmek üzere söylemek veya yazmak. [*Osm.* Dermeyan *(teklif)* etmek; *Ing.* To adduce, to assert ,to present, to propose, bring forward; *Fr.*

önoncer, proposer]. § ● Dediğinde direnmek, ısrarla inat etmek. [*Ing.* To insist; *Fr.* Insister]. ◉ **— sine gitmek** *(bir işin), dey.* O işin sonuna kadar gitmek, inceliklerine girmek; ◉ **~ sini gerisini hesaplamamak** *(düşünmemek), dey.* Herhangi bir şey üzerinde fazla düşünmeden hareket etmek.

~ tesis, *esk.* Bir tahkimli mevkiin ana tahkimatına bitişik olmayan ve o ana korunmasına yarayan tahkimli tesis.

~ varmak, Çok olmak, aşırı davranmak. [*Ing.* To go too far, to presume; *Fr.* Dépasser les bornes, dépasser la mesure].

~ zamanda, *dey. esk.* Eskiden. [*Ing.* In old times, once upon a time; *Fr.* Autrefois, au temps jadis; dans les premiers temps; dans les premiers âges].

İlerici, s. ve i. § ● Yurt işlerinde ilerlemeyi hızlandırma taraftarı, ilerlemeden yana olan. [*Osm.* Terakkiperver; *Ing.* Progressionist, progressive; *Fr.* Progressiste;]. § ● Geleneklere sadece gelenek olduğu için bağlanmayıp sosyal, gelişme yönünde değişiklikler yapılmasını savunan kimse; ileri siyasî ve sosyal görüşleri benimsemiş olan kimse. [*Osm.* Terakkiperver; *Ing.* Progressionist; *Fr.* Progressiste].

İlericilik,-ği, i. *sosy. ve fels.* İlerici olma hali; toplumda zihniyet gelişmesinin toplum ve evrimini doğuracağı hakkındaki inanç. İlerlemeye dönük olma eğilimi. [*Ing.* Progressivism; *Fr.* Progressisme].

☆ *Karş.* **gericilik.**

İleride, İlerde, s. § ● Önemli bir yer tutmuş olan; *İleride bir adam.* [*Ing.* Advanced; *Fr.* Avancé,-ée]. ☆ *Eşanl.* **başta, önde.** § ● Gelecekte, gelecek zamanda: *İlerde ne olacağı bilinmez.* [*Osm.* İstikbalde, âtide; *Ing.* Coming; *Fr.* A l'avenir, plus tard].

İleriden, z. Önden. [*Ing.* From further on, from a distance].

İleri.gelen, b. i. Bir topluluk içinde önemli yeri olan, sayılan. sözü dinlenen kimse: *İlk işi evvelâ şehrin ilerigelenlerini hükûmete çağırıp onlarla konuşmak, kendileriyle işbirliği etmek oldu.* [*Osm.* Esraf, *Ing.* Notable, important personage; *Fr.* notable].

İlerlek°, s. İlerlemiş, yükselmiş, ileriye varmış. [*Osm.* Müterakki; *Ing.* Progressive; *Fr.* Progressif,-ive].

~ benzeşme°, *gram.* ◘ **Benzeşme.**

İlerleme, i. § ● Öne, ileriye doğru gitme: *Otobüsün birden ilerlemesiyle yere yuvarlandık.* [*Ing.* Advancement, going forward, *Fr.* Avancement]. ☆ *Karş.* **gerileme, ricat.** § ● Yol alma. [*Ing.* Advancement; *Fr.* Avancement]. § ● *(Zaman belirten kelimelerle)* Geçme; *(saat hk.)*.. Gerçekten daha ilerisini gösterme; [*Ing.* Being fast]. § ● *(Hastalık v.b. hk.)* Daha kötü bir hale gelme:: *Hastalığın ilerlemesi birden durdu;* [*Ing.* Growing worse]. § ● *mec.* İnsanlığın daha fazla bilgiye ve mutluluğa doğal ve düzenli bir şekilde yaklaşması: *Yaşamanın rahatlığını sağlayacak ilerleme sebeplerinin hiç birine önem verilmiyor),* [*Ing.* Improving, progressing; *Fr.* Progrès]. ☆ *Karş.* **geri kalma.** § ● *mec. (Mevki veya makamca)* Daha yüksek bir aşamaya erişme. [*Osm.* Terfi; *Ing.* ve *Fr* Promotion]. § ● *jeol.* Yağışmalar meydana getiren bir çevrenin işgal etmediği topraklar üzerine doğru kayması. *(Özellikle deniz için kullanılan ilerleme terimının tatlı sular için kullanıldığı görülür İlerleme sırasında birbirini takip eden tabakaların yayılma alanı giderek artar; her tabaka bir öncekinin sınırlarını aşar).* ☆ *Karş.* **gerileme;** § ● *mad. oc.* Bir maden kuyusunun bir bacanın veya bir şantiyenin belirli bir sürede aldığı yol; [*Ing.* Advancement; *Fr.* Avancement]. § ● *esk.* Düşman direnmesini yoketmek amacıyle çeşitli silâhların ateş desteği altında yapılan yaklaşma, [*Ing.* Advancement, forward move; *Fr.* Avancement]. ☆ *Karş.* **ricat, geri çekilme.** § ● *psik.* ve *sosy.* Gelişme gösterme; Toplumda gelişme ve evrimin bir görünüşü. İlerlemenin **akademik İlerleme, devamlı İlerleme ,yavaş İlerleme** gibi çeşitli şekilleri vardır. [*Osm.* Terakki; *Ing.* Progress improvement; *Fr.* Progrès]. ☆ *Karş.* **geri kalma.** ◉ **asılı —,** *cimn.* ◘ **Asılı;** ◉ **hız almalı —,** *cimn.* ◘ **Asılı;** ◉ **asılı sarkaçlı —,** *cimn.* ◘ **Asılı;** ◉ **asılı sıçramalı —,** *cimn.* ◘ **Asılı;** ◉ **deniz — si,** *coğr.* ◘ **Deniz.**

— hızı, *eğt.* (a) Bir öğrencinin çeşitli sınıfları geçmede gösterdiği hız; (b) Bir okula veya bir okul sistemine devam eden öğrenciler arasındaki hızlı, gecikmeli ve normal ilerlemenin yüzde olarak hesaplanmasına dayanan ölçü.

İlerlemeci, s. ◘ **İlerici°.**

İlerlemecilik,-ği, i. § ● ◘ **İlericilik°** § ● *fels.* ve *sosy.* Teknolojik, deneysel ve gerçekçi bir dünya görüşünün etkileri altında gelişen bir eğitim felsefesi. Marksizmin ortaya koyduğu birtakım insanî değerleri, maddeciliği her zaman kabul etmemekle birlikte, bireyci ve liberal düşünce tarzına katma eğilimi. [*Ing.* Progressism; *Fr.* Progressisme].

İlerlemek, nsz. f. § ● Öne doğru yürümek, bulunduğu yerden daha ileriye gitmek; Üç *adım ilerledi. İki adım ilerleyince.* [*Ing.* To proceed, to advance, to go forward; *Fr.* S'avancer, avancer, aller en avant] ☆ *Eşanl.* **yol almak,** ☆ *Karş.* **gerilemek, ricat etmek.** § ● *mec. (Soyut şeyler hk.).* Artmak, çoğalmak, daha çok veya daha zorlu olmak: *Dostlukları ilerledi. Ahbaplık ilerledi. Hastalık ilerlemedi.* [*Ing.* To progress; *Fr.* Progresser]. § ● *mec. (Mevki veya makamca)* Daha yüksek bir aşamaya erişmek, gelişmek: *İlerlemiş, müdür olmuş.* [*Osm.* Terfi etmek; terakki etmek; feyzdar olmak; *Ing.* To advance; to promote: *Fr* être promu, avancer, monter en grade]. ☆ *Karş.* **geri gitmek.** § ● Mesafe katetmek, yer kazanmak: *Ordu güneye doğru ilerliyor.* [*Ing.* To advance, to go forward; *Fr.* Progresser, avancer, gagner du terrain]. § ● *(Zaman bildiren kelimelerle)* Geçmek: *Gece epeyce ilerledi.* [*Ing.* To Pass away; *Fr.* Avancer]. § ● *(saat hk.),* Gerçek zamandan daha ilerisini göstermek: *Bu saat çok ilerlemiş, ayar etmeli;* [*Ing.* To be fast, to go faster; *Fr.* Avancer]; § ● *(Hastalık v.b. hk.)* Daha kötü bir durum almak: *Hastalığı günden güne ilerledi;* [*Ing.* To grow worse, grave; *Fr.* Progresser, s'aggraver, empirer].

İlerletici, s. İleri götürücü, ilerlemeyi sağlayan, ilerlemeye yarayan. [*Ing.* Progressive; *Fr.* Progressif,-ive].

İlerletmek(-i), f. İlerlemesini sağlamak. [*Ing.* To let advance, to push or move forward; *Fr.* Avancer, porter en avant].

İlerleyen, s. İlerlemek eylemine konu olan. [*Ing.* Progressive; *Fr.* Progressif,-ive].

~ kanıt, *mant.* Sonuçlardan ilkelere ulaşan *gerileyen kanıt*'a karşıt olarak ilkelerden sonuçlara ulaşan kanıt. [*ing.* Progressive proof; *Fr.* Preuve progressive]

İlerleyici, s. § ● Derece derece iyiye veya kötüye doğru giden; [*Ing.* Progressive; *Fr.* Progressif,-ive]; § ❷ Bir başka şeyle orantılı olarak büyüyen; [*Ing.* Progressive; *Fr.* Progressif,-ive]. § ● *mec.* Derece derece iyiye veya kötüye doğru giden.

~ barut, *fişekç.* ◘ **Gelişici barut.**

~ benzeşme, *dilb.* Kelimede önceki sesin sonraki sesi etkilemesi: *güzeldür > güzeldir, varmışdur > varmıştır (yok-dur) > yoktur, (gelmiş-dur) > gelmiştir ve bütün ünlü uyumlarında olduğu gibi.* [*Ing.* Progressive assimilation; *Fr.* Assimilation progressive].

☆ *Eşanl.* **İlerlek benzeşme, İlerleyen benzeşme.**

~ etki, *(sibern).* ◘ **Etki.**

~ felç, Yavaş yavaş vücudun çeşitli kısımlarına yayılan felç. [*Ing.* Progressive paralysis; *Fr.* Paralysie progressive].

İlerleyicilik,-ği, i. ◘ **İlericilik.**

İlerleyiş, i. İlerleme eylemi veya tarzı. [*Ing.* Act or manner of going forward, progressing, advancing; *Fr.* Action ou manière d'avancer, de progresser].

İlesit,-ti, i. *Fr. ilésite. min.* Hidratlı doğal demir, manganez ve çinko sülfat. [*Ing.* Ilesite].

İleti°, i. < *iletmek.* ◘ **Mesaj.**

İletici, i. < *iletmek. fiz.* Telgraf ve radyo-elektrik işaretlerini iletmeye yarayan cihaz. *(Bazan verici anlamında da kullanılır).* [*Ing.* Transmitter; *Fr.* Transmetteur].

İletilme, i. § ● İletilmek eylemi. [*Ing.* ve *Fr.* Transmission] § ● *fiz.* Yayılma; *Sesin iletilmesi.* [*Ing.* ve *Fr.* Transmission]. ◉ **hareketin ~ si,** ◘ **Transmisyon.** ◉ **verilerin — si,** *bilgi işlem.* Şifreli haberlerin sistemin bir noktasından diğerine gönderilmesi. [*Ing.* Transmission of data; *Fr.* Transmission de données].

İletilmek, f. iletmek işine konu olmak: *Emir bütün birliklere iletildi.*

İletim°, i. < *iletmek.* § ● İletmek işi. [*Ing.* Sending, taking or carrying away; *Fr.* Action de mener, porter, conduire]. § ● *fiz.* İletken cisimlerden ısı veya elektriğin geçmesi. [*Osm.* Nakil; *Ing.* ve *Fr.* Conduction]. ☆ *Eşanl.* **kondüksiyon.** ◘ **İLETKEN.** § ● *fizyol.* Bir sinir ipliğinin herhangi bir noktasına yapılan bir uyarmanın bu sinirin geçtiği yol boyunca yayılması. [*Ing.* ve *Fr.* Conduction]. § ● *sosy. psik.* Bir verici ile bir alıcı şahıs arasındaki anlamlı alışverişlerin tümü, yani sözlü mesajlar sözle veya davranışla açıklanan ifadeler. § ● *zool.* Sinir sisteminin ana görevi, yani alınan uyartıların taşınması. [*Osm.* Nakil, intikal; *Ing.* ve *Fr.* Conduction]. ☆ *Eşanl.* **kondüksiyon.** ◉ **elektrik —** i, *elek.* Dokunma yoluyle, meselâ madenî bir çubukla elektrik nakli. [*Ing.* Electric conduction; *Fr.* Conduction électrique]. ◉ **elektrolitik —,** *elek.* Faraday tarafından kabul edilen ve elektriğin yüklü parçacıklarla taşınmasına dayanan iletim şekli. *(Devrede bu olay sonucu kimyasal bir ayrışma olabilir).* [*Ing.* Electrolytic conduction; *Fr.* Conduction électrolytique]. ◉ **hava ile —,** *akust.* Seslerin iç kulağa kadar nakledilmesinin normal yolu. [*Ing.* Aerial conduction, aerotympanic; *Fr.* Conduction aérienne, conduction aérotympanique]. ◉ **ısı — i,** ◘ **Isı.** ◉ **kemikle —,** *akust.* Vücudun bir bölgesine yapılan bir uyarmanın, o bölgenin hemen altındaki kemik yardımıyle iç kulağa kadar nakledilmesi. [*Ing.* Osseous conduction; *Fr.* Conduction osseuse].

~ demeti, *bo.* ◘ **Demet.**

~ dokusu, *bot.* Kara hayatına uymuş yüksek organizasyonlu bitkilerde, suyun ve suda erimiş halde topraktan alınan maddeleri topraküstü organlarına ileten ve yapraktan fotosentez sonucu meydana gelen maddeleri organlara taşıyan daimi doku. [*Ing.* Conducting tissue; *Fr.* Tissu conducteur].

İletişim°, i. < *iletmek.* ◘ **Komünikasyon.**

~ düzeyi, *elek.* ve *magn.* ◘ **Düzey.**

İletken°, b. ve i. < *iletmek.* § ● Akım, ısı ses v. b. yi kendinden geçiren *(cisim).* [*Ing.* Conducting; *Fr.* Conducteur,-trice]. ☆ *Karş.* **yalıtkan.** § ● Bir sıvı gaz v.b. bir yerden başka bir yere ileten. [*Osm.* Nâkil; *Ing.* Conductor; *Fr.* Conducteur,-trice]. § ● *fiz.* (a) Kütlesinin bir noktasından diğerine ısı veya elektrik ileten cisim: *Hidrojen iyi bir ısı ve elektrik iletkenidir;* (b) Genellikle, bir akışkanın veya bir etkinin iletilmesine yarayan cisim veya ortam. [*Osm.* Nâkil; *Ing.* Conductor; *Fr.* Conducteur]. ◉ **ateşleme —** i, *ask.* İmlâ haklarının uzaktan ateşlenmesine yarayan piroteknik veya elektrikli tertibat. [*Fr.* Conducteur de mise de feu]. ◉ **foto —,** ◘ **Fotoiletken.** ◉ **kötü —** cisim, *elek.* İletkenliği sıfır veya çok zayıf olan cisim: *Çok kötü iletken cisimlere «yalıtkan» cisimler denir.* [*Fr.* Corps mauvais conducteur]. ◉ **yarı —,** *elek.* Elektriği iyi geçirmeyen ve öz direnci sıcaklık arttıkça azalan maden olmayan madde. [*Ing.* Semiconductor; *Fr.* Semiconducteur].

~ cisim, *elek.* Elektrik akımını kesiksiz olarak geçiren cisim. [*Ing.* Conducting body; *Fr.* Corps conducteur].

~ damar, *bot.* Bitkilerde, hücrelere besin maddelerini ileten borucuklara verilen ad. [*Osm.* Ev'iye-nâkile; *Ing.* Conductor vein; *Fr.* Vaisseau conducteur].

~ doku, *bot.* ◘ **Doku.**

~ parankiması, *bot.* ◘ **Parankima.**

İletkenlik°,-ği, i. § ● İletken olma hali.

[*Osm.* Nâkiliyet; *Ing.* Conductibility; *Fr.* Conductibilité]. ☆ *Karş.* **yalıtkanlık.** § ❷ *fiz.* (a) Cisimlerin veya ortamların, kütlelerinin bir noktasından diğerine ısı ya da elektriği az veya çok kolaylıkla iletmesi özelliği. [*Ing.* Conductibility; *Fr.* Conductibilité]; (b) Elektrik direncinin tersi. *(İletkenlik birimi ohm'un tersi olan mho'dur, buna siemens de denir; direnci 1 ohm olan bir iletkenin iletkenliğidir).* [*Ing.* Conductance, conductivity; *Fr.* Conductance]. ◉ **~ liğin artması,** *elek.* Bir ortamın elektrik iletkenliğinin, bir elektrik alanının uygulanmasıyle çoğalması. *(Bu çoğalma, elektrik alanının kaldırılmasından sonra da kalır; ortam kendi haline bırakılırsa, iletkenliğin eski değerine dönmesi yavaş yavaş veya mekanik bir darbe sonucu anî olur).* ◉ **elektriki ~,** *trm.* ◘ **Elektrikî.** ◉ **elektron iletkenliği,** *elek.* ◘ **Elektron.** ◉ **foto ~,** *elek.* ◘ **Fotoiletken**lik. ◉ **hidrolik ~,** *trm.* ◘ **Hidrolik.** ◉ **ısı ~ liği,** ◘ **Isı.** ◉ **karşılıklı ~,** *radyotekn.* Elektron lambalarında anod akımının küçük bir değişimiyle bu değişime sebep olan ızgara geriliminin küçük değişimi arasındaki oran. [*Ing.* Mutual conductance; *Fr.* Conductance mutuelle]. ◉ **sinir ~ liği,** *fizyol.* Sinirlerin bir uyartıyı taşıma yeteneği. *(Sinir herhangi bir noktada uyarılırsa uyartı sinirin içinde yavaş yavaş ilerler. Bu uyartıya sinir akımı denir).* [*Ing.* Conductibility of nerve; *Fr.* Conductibilite du nerf].

iletki*, i. < *iletmek.* § ● *mat.* Bir açıyı ölçmeye ve başka bir yerde aynı açıyı çizmeye yarayan, yarım çember şeklindeki âlet. [*Osm.* Minkale; *Ing.* Protactor; *Fr.* Rapporteur]. ☆ *Eşanl.* **açıölçer.** § ❷ *metrol.* (a) Çeneli bir kontrol mastarının denetlenmesi için kullanılan doğrulama mastarı; (b) Mekanik insaatta iki düzlemli açıları denetlemek için kullanılan âlet; (c) Açıları ölçmeye veya taşımaya yarayan plastik maddeden, mikadan veya saydam bir maddeden yapılmış ölçekli yarım daire. [*Ing.* Protractor; *Fr.* Rapporteur].

iletme, i. **İletmek** eylemi. [*Ing.* Sending conducting, conveying; *Fr.* Action de mener, porter, conduire].

İletmek(-i), f. *esk. T. (Alınan bir şeyi)* geçirmek, götürmek, ulaştırmak. [*Ing.* To send, to conduct, to convey; *Fr.* Mener porter, conduire]. ◉ **akımı ~,** *elek.* Elektrik miktarlarını bir noktadan diğer bir noktaya götürmek. [*Ing.* To conduct the current; *Fr.* Conduire le courant].

İlettirmek, f. İletmek işini yaptırmak. [*Ing.* To let conduct; *Fr.* Faire conduire].

ileum, i. *Lat.* < *Yun. eilein. anat.* (a) İnce bağırsağın bosbağırsaktan sonra gelen son kısmı; (b) *zool.* Böceklerin arka bağırsağının başlangıç kısmı. [*Osm.* Miaî dikakî; *Ing.* Ileum; *Fr.* Iléon].

ileus, i. *Lat.* < *Yun. eilein. patol.* Had veya kronik bağırsak tıkanması. [*Ing.* Ileus; *Fr.* Iléus, occlusion intestinale]. ◉ **mekanik ~,** *patol.* Mekanik engellerle bağırsağın tıkanması ile meydana gelen ileus. [*Ing.* Mechanical ileus; *Fr.* Occlusion mécanique]. ◉ **paralitik ~,** *patol.* Bağırsak kasları felci ile olan ileus. [*Ing.* Paralytic iléus; *Fr.* Iléus paralytique]. ◉ **safra ~ u,** *patol.* Bağırsağın içine düşmüş bir safra taşının yaptığı tıkanma. [*Ing.* Biliary ileus; *Fr.* Iléus biliaire] ◉ **spastik ~,** *tıp.* Spazmların yaptığı ileus. [*Ing.* Spastic Ileus; *Fr.* Iléus spastique].

ileyh, z. *Ar. ilâ -a; -e; -a* kadar'dan *ileyh. esk. (Erkek için)* Ona anlamındadır. *(İleyh ve bununla yapılmış şekiller ism-i mef'ullerin sonuna getirilerek kullanılır).* [*Ing.* To him, to her to it; *Fr.* À lui, à elle]. ◉ **mef'ülün- ~,** İsmin datif *(e)* hali. ◉ **müşârün- ~,** İşaret edilen, adı geçen erkek. ◉ **mumâ ~,** Kendisine ima emilen, adı geçen. ◉ **muzâfün ~,** İsim tamlamasında tamlayan.

İleze, s. Zayıf, güçsüz.

İlga /ilga/, i. *Osm.* < *Ar. lağv.* § ❶ *(Hükmünü veya varlığını)* kaldırma, lağvetme, iptal etme: *Şu memurluk ilga olundu. Kanunun o maddesi ilga edilmiştir.* [*Ing.* ve *Fr.* Abolition]. § ❸ Hükümsüz bırakma, feshetme. § ❸ *huk.* Bir kanunun, bir kararnamenin, bir kararın yürürlükten kaldırılması. *(Yeni kanun eski kanunun yürürlükten kaldırıldığını kesinlikle belirtilirse sarih, yeni kanun eskilerle bağdaşması imkânsız hükümler ihtiva ediyorsa zımnî ilga söz konusudur.).* [*Ing.* Repeal, abrogation, annulment; *Fr.* Abrogation, annulation].

~ etmek, § ❶ *(varlığını)* Ortadan kaldırmak, iptâl, lağvetmek. [*Ing.* To abolish, supersede; *Fr.* Abolir]. § ❷ Yürürlükten kaldırmak, feshetmek, işlemez hale getirmek. [*Ing.* To repeal, to abrogate, cancel, annul, rescind; *Fr.*. Abroger, arrêter, supprime, annuler, invalider].

ilgar, i. *sosy.* Eski türklerde at koşularına ve tören olarak yapılan koşulara verilen ad. Bu, yunanlılardaki Olympiade'ler gibidir. [*Ing.* Horse race; *Fr.* Course des chevaux].

İlgaz/ilgâz/, i. *Osm.*<*Ar. lugaz. esk.* Amacı gizleme, bilmece haline sokma [*Ing.* Expressing oneself enigmatically, making a riddle]. ◉ **~ la konuşmak,** Üstü örtülü, kapalı bir şekilde konuşmak.

İlgeç,-ci, i. *h.d.* § ❶ ◘ **Çengelli iğne.** § ❷ Bir şeyin bir yere yerlestirilmesine, tuttırulmasına yarayan parçası: *Kalemin ilgeci.* § ❸ *gram.* ◘ Edat.

İlgen*, s. *fels.* ◘ **İlgilendiren.**

İlgi*, i. *esk. T. ilmek.* § ❶ İki şey arasında bulunan herhangi bir bağlılık: *Son olayla hiç ilgim yok.* [*Osm.* Alâka, münasebet; *Ing.* Relation, connection; *Fr.* Relation, rapport]. ☆ *Eşanl.* **bağ, ilişik, ilişki.** ☆ *Yak. anl.* **değginlik, ilinti, bağlantı, mensubiyet, taallük, takıntı, rabıta, merbutiyet.** ☆ *Karş.* **ilgisizlik, aldırmazlık, lâkaydî.** § ❷ Bir şeye karşı duyulan merak: *Politikayla ilgisi yok.* [*Osm.* Alâka; *Ing.* Interest; *Fr.* Intérêt]. § ❸ *psik.* (a) Bir algı veya düşünceyle, ya da fikrî ve duygusal bilinçlilik birleşimiyle ilişkin olarak meydana gelen öznel-nesnel tavır, düşünüş veya durum; (b) Seçme durumu söz konusu olduğu zaman bir kimsenin belirttiği tercih alâka, ilgi geçici ve devamlı olabileceği gibi tabiî merak ve yasantı sonucu da olabilir. [*Ing.* Interest; *Fr.* Interêt]. § ❶ *ed.* Bir sözü gerçek anlamından mecaz anlamına geçirirken bulunan ilişki, sebep. § ❸ *kim.* (a) Maddelerin birbiriyle birleşme eğilimi; (b) Bir kimyasal bileşikte, atomları bağlantı halinde tutan kuvvet. [*Ing.* Affinity; *Fr.* Affinite]. ◉ **~sini kesmek,** *dey.* Bir kimse veya şeyle bütün bağları koparmak: *Son olaydan sonra toplumla ilgisini kesti.* [*Ing.* To break off relations *(with)*; *Fr.* Cesser ou rompre toute relation avec]. ◉ **boş zaman ~ leri,** *fels.* ◘ **Boş.** ◉ **cinsel ~,** *psik.* ◘ **Cinsel.** ◉ **estetik ~,** *sosy.* ◘ **Estetik.**

~ çekici, *dey.* İlgi, merak uyandıran: *Çünkü harbin hikâyesi, çağdaş insan için artık ilgi çekici olmaktan çıkmıştır.* [*Ing.* Interesting; *Fr.* Intéressant -ante].

~ çekmek, *dey.* Dikkatleri üstünde toplamak: *Iki üç ders içinde ilgisini çeken bir öğrenci olmuştum.* [*Ing.* To arouse interest, to attract attention; *Fr.* Fixer les regards, attirer l'attention, intéresser].

~ doktrini, *fels. Rousseau* ve *Pestalozzi*'nin düşüncelerine dayanarak *Herbart* tarafından formüle edilen ve bazı değişikliklere *De Garm* ve *Dewey* tarafından da savunulan bir doktrin. *(Bu doktrine göre öğrencilerin ilgileri hem kapsamının hem de öğretim yöntemlerinin tayininde gözönünde tutmalı ve değerlendirilmelidir).*

~ duymak, *dey.* Duyuların beğenilen şeye yönelmesiyle yakınlık duymak: *O ilgi duyduğum bir insandır.* [*Ing.* To be interested(in); *Fr.* S'intéresser (à qn, à qch)].

~ eki, *gram.* Bağlantı kavramı veren ek. Türkçede bu kavram ad soylu kelimeye **-ki** ekinin bağlanmasıyle sağlanır. Bu ek ünlü uyumlarına aykırı düşer ve çok defa kalma durumuyle kalıplaşır: *Evdeki, odadaki, sokaktaki, benimki, seninki, onunki, yukarıki, aşağıki, öteki, beriki, deminki, şimdiki, bizimkisi, dünkü, ogünkü, öbürkü, üçünkü, bugünkü örneklerinde olduğu gibi).* [*Ing.* Mixed, fixed, pronominal suffix; *Fr.* Suffixe mixte, suffixe pronominal].

~ envanteri, *eğt.* (a) Çocukların ilgilerini gösteren liste; (b) Çocukların veya yetişkinlerin ilgilerini öğrenmede kullanılan kontrol listesi. İlgi envanteri, uzmanlar tarafından, çalışmalarında geri veya isteksiz öğrencileri teşvik etmek üzere kullanılır.

~ göstermek, *dey.* İlgisini belli etmek, alaka duymak: *Çevrelerindekilerin hepsi kendilerine ilgi göstersin istiyorlar, gene de kalkıp onlara yukardan bakıyorlar.* [*Ing.* To be interested(in), to take interest(in); *Fr.* Porter, témoigner de l'intérêt à qqn, s'intéresser].

~ grupu, *eğt.* Ortak ilgi veya ilgileri bulunan kimselerin meydana getirdikleri grup. Bu grup her yaştaki öğrencilerden olabileceği gibi yetişkinlerden de olabilir.

~ hali, *gram.* ◘ **Genitif.**

~ kalıbı, *eğt.* Bir ilgi testi sonuçlarına aynı meslekten veya sınıftan olan kimselerin hoşlandıkları ve hoşlanmadıkları hususların özel bir gruplaşmasından meydana gelen kalıp.

~ kanunu, *psik.* Fikir çağrışımına ilişkin kanun: *Belli bir uyarıcının harekete geçirebileceği bütün bilinç halleri arasında /../ gerçekten harekete geçirilen ve ortaya çıkan hal, öznenin o andaki ve ağır basan ilgisine cevap veren haldir.* [*Ing.* Law of interest; *Fr.* Loi d'intérêt].

~ merkezi, *eğt.* (a) Bir topluma ait kültürün çevresinde birbirine bağlı bir çok faaliyetlerin devam ettiği yön; (b) Öğrencileri çeken ve okulun istifade edeceği çevresel veya yaratıcı yaşantıların kaynağı; (c) Öğrencilerin ilgisini toplayan konu, ders veya okuma ünitesi.

~ merkezleri sistemi, *eğt.* Belçikalı Dr. *O. Decroli*'nin, önce normal çocuklara uyguladığı teknikten esinlenerek, anormal çocuklar için de ilgi merkezleri esasına dayattığı ilk öğretim programı tarzı. *(İlgi merkezlerinin esas kabul eden program, çocukların zihnî gelişmelerine ve değişik yaşlardaki ilgileri ve yöntemlerine uygun bir şekilde hazırlanır. Bu amacın gerçekleştirilmesi için, öğretim faaliyetleri de ilgi merkezleri etrafında toplanır).*

~ testi, *psik.* ◘ **Test.**

~ zamiri, *gram.* Bir kelimeyi bir kelime grupuna veya bir cümleyi bir kelimeye bağlayan zamir: *ki* zamiri: *Sen ki çalışkan bir öğrencisin, nasıl kaldın anlamadım.* [*Ing.* Relative pronoun; *Fr.* Pronom relatif].

İlgilendiren, s. İlgiyi çeken. [*Osm.* Alâkabahş; *Ing.* Interesting; *Fr.* Intéressant,-ante].

İlgilendirmek(-i, -le), f. § ❶ Merakını uyandırmak, ilgisini, dikkatini çekmek: *Bu mesele beni ilgilendirmez, Bütün arkeologları ilgilendiren bir buluş.* [*Ing.* To arouse *(someone's)* interest, to draw attention; *Fr.* Attirer l'intérêt, intéresser]. § ❷ Alâkadar etmek: *Sağlığımızı ilgilendiren bir konu.* [*Ing.* To be of importance, interest; *Fr.* Intéresser, importer à; avoir de l'importance pourj. § ❸ İlişkin olmak: *Kat sahiplerini ilgilendiren bir kanun. Memurları ilgilendiren bir karar.* [*Ing.* To be of interest *(to)*, to concern, to have to do (with); *Fr.* Interesser, concerner]. § ❹ Elverişli olmak: *Projeniz bizi ilgilendiriyor.* [*Ing.* To be suitable, to be convenient; *Fr.* Intéresser, paraître avantageux; convenir à].

İlgilenmek(-le), f. § ❶ Bir şeye karşı maddî veya manevî bir ilgi göstermek, alâka duymak: *İnsanlığı sevse, aralarında yaşadığı kimseleri de sevecek, onların haliyle de ilgilenecek.* [*Ing.* To be interested *(in)*, to pay attention *(to)*; *Fr.* S'intéresser]. ☆ *Eşanl.* **alâkalanmak.** § ❷ Birine karşı yakınlık göstermek, ilgi duymak: *O gençle ilgileniyorum.* [*Ing.* To become interested, to show interest; *Fr.* S'intéresser]. § ❸ Bir şeyden zevk almak, bir şeyi çekici bul-

mak: *Felsefeyle ilgilenmek.* [*Ing.* To find pleasure in, to enjoy; *Fr.* S'intéresser].

ilgili, s. § ● Ilgilenmiş olan, ilgisi bulunan. [*Osm.* Alâkalı; *Ing.* Interested, concerned, concerning, connected with; *Fr.* Intéressé,-ée]. § ❷ i. Bir işle alâkası olan kimse: *Ilgililer meseleye gerektiği kadar önem vermiyorlar.* [*Ing.* The interested party, the person concerned; *Fr.* Intéressé,-ée].

~ **makam (merci)**, Herhangi bir işle ilgili olan kuruluş, büro v.b. yer.

~ **tonlar**, *müz.* Anahtar donanımı bakımından eş olan biri majör, öteki minör iki mod.

ilginç*, s. § ❶ Ilgi uyandıran, ilgi ve dikkat çekici olan: *Ilginç bir kitap. Çok ilginç bir konu.* [*Osm.* Alâkabahş; *Ing.* Interesting; *Fr.* Intéressant,-ante]. ☆ *Eşanl.* **enteresan**. § ❷ *(İnsan hk.)* Hoşa giden, ilgi çeken: *Ilginç bir konferansçı.* [*Ing.* Interesting, gripping; *Fr.* Intéressant,-ante, qui plaît, qui a de l'agrément].

ilgisiz, s. § ● Ilgisi olmayan. [*Ing.* Having no concern with]. § ❷ Ilgi duymayan, kayıtsız. [*Ing.* Indifferent; *Fr.* Indifférent,-ente]. ☆ *Eşanl.* **yabancı, aldırışsız, duygusuz, hissiz, vurdumduymaz, adam sendeci, kalbsiz, bencil, yad, alâkasız, kayıtsız, lâkayt, nemelâzımcı, katı yürekli, hodbin, hodkâm.**

☆ *Karş.* **ilgili, alâkalı, alâkadar, tez canlı.**

~ **komşuluk**, *sosy.* Aynı coğrafî bölgede oturan ve farklı ihtiyaçları ve çıkarları olan rekabetsiz bireyler veya zümrelerin yanyana bulunmaları hali olup, aralarında hiç bir çatışma veya işbirliği görülmez. [*Ing.* Commensalism, symbiosis; *Fr.* Commensalisme].

☆ *Eşanl.* **ilgisiz birlik.**

~ **unsurlar**, *sosy.* Birbirlerine bağlanmamış ve yalnız mekânda yanyana gelmiş kültür unsurlarının birliği. [*Ing.* Cultural congeries].

ilgisizlik*,-ği, i. § ● Ilgisiz olma hali, ilgi göstermeme: *Bu ilgisizliği onu kendinden soğuttu.* [*Ing.* Indifference, disconcern, disinterest; *Fr.* Indifférence]. ☆ *Eşanl.* **aldırmazlık.** § ❷ *fels.* Gönlün sevgi veya nefret gibi duygulardan soyutlanmış olması. [*Osm.* Lâkaydî; *Ing.* Indifference; *Fr.* Indifférence].

~ **hürlüğü**, *ahl.* Karşıt iki eylem arasında insanın, tamamen kayıtsız kalmasını veya bunlardan herhangi birine karşı eğilim göstermemesini sağladığı ileri sürülen mutlak hürlük. [*Ing.* Liberty of indifference; *Fr.* Liberté d'indifférence].

ilhak,-kı /ilhäk/, i. ç: **ilhâkât**. *esk. Osm* < *Ar.* § ● Katma, bağlama, ekleme. [*Ing.* Annexation, subjugation; *Fr.* Annexion]. § ❷ Hâkimiyeti altına alma. § ❸ *huk.* (a) *(Geniş anlamda).* Bir ülke üstündeki yetkilerin kullanılması hakkının elde edilmesi sonucunu doğuran ülke statüsündeki değişiklik; (b) *(Dar anlamda).* Devlet ülkesinin bir veya birkaç kısmının bir antlaşma ile ve karşılığında maddî bir çıkar sağlamaksızın, bir başka devlete bırakılması. *(Bu durumda, devletlerden biri ülkeyi «terk», diğeri ise, «ilhak» etmiş sayılır).*

~ **etmek**, Katmak, bağlamak: *Hitler bütün komşu devletleri Almanya'ya ilhaka kalkışmıştı.* [*Ing.* To annex, subjugate; *Fr.* Annexer, joindre].

ilham /ilhäm/, i. ç: **ilhâmât**. *Osm.* < *Ar.* § ● Yaratıcı bir eyleme iten içe doğma, yaratıcı coşku: *Yani şairler gibi ilham mı bekleyeceksiniz?* [*Ing.* ve *Fr.* Inspiration]. ☆ *Eşanl.* **esin.** § ❷ Içe doğan şey. [*Ing.* ve *Fr.* Inspiration]. ☆ *Eşanl.* **esin.** § ❸ Peygamberlerin kalbine gelen ve vahiy şeklinde inen tanrısal âleme ait duygu ve düşünceler. [*Ing.* ve *Fr.* Inspiration].

~ **almak**, Içe, gönüle doğmak. [*Ing.* To be inspired *(by)*, to be enlightened *(by)*; *Fr.* S'inspirer].

☆ *Eşanl.* **esinlenmek.**

~ **etmek (ilham vermek)**, Içe doğmasına, esinlenmesine sebep olmak. [*Ing.* To inspire *(with)*, to give the inspiration *(for)*; *Fr.* Inspirer, suggérer].

☆ *Eşanl.* **esinlemek.**

~ **perisi**, *ed.* Sanatçının içine doğan şeyin yaratıcısı olduğu kabul edilen gerçeküstü yaratık. [*Ing.* Muse; *Fr.* Muse].

ilhamcı, s. Ilham eden, akla getiren. [*Ing.* Inspirator; *Fr.* Inspirateur,-trice].

ilhamî /ilhämî/, s. *esk.* § ● Ilham sonucu elde edilen. [*Ing.* Inspiration-giving]. § ❷ Ilhamla ilgili, ilhama ilişkin. [*Ing.* Inspirational]. § ❸ i. Erkek adı.

ilhamiye, i. *Osm.* < *Ar. Ilhâmiyye. tasav.* Kur'an, hadis, fıkıh v.b. din kitapları ve onların yorumlarını anlatan kitaplardan çok, ilham sonucu yazılmış kitaplara önem veren bâtıl bir mezhep.

ilhamlanmak, f. ◘ **Ilham almak.**

il.han, b. i. *esk. T. ilig* + *kan. tar.* Moğol hükümdarlarının unvanı. [*Ing.* Ilkhanid; *Fr.* Ilkhan].

ilhanlık.-ğı, i. *fels. ve sosy.* § ● Kendi topraklarında oturan çeşitli ulusları egemenliği altında toplayan devlet şekli. [*Osm.* Imparatorluk; *Ing.* ve *Fr.* Empire]. § ❷ Böyle bir devletin yönetimi altındaki ülkelerin topu. [*Ing.* ve *Fr.* Empire]. § ● Ilhan olma hali. § ❷ *tar.* Moğol Imparatorluğunun büyük bir bölümüne eskiden verilen ad.

Ilhanlılar, ç. öz. i. *tar.* Iran'da hüküm süren Moğol hanedanı *(1251-1335).* [*Ing.* ve *Fr.* Ilkhans].

ilhat,-dı, i. *Osm.* < *Ar. ilhâd.* § ● *din.* Dinden dönme. § ❷ Islâm dinine göre kur'anın koyduğu kuralları tanımamak ve tanrının birliğine, Hz. Muhammed'in peygamberliğine inanmamak. *(Sonraden ilhat deyimi daha geniş anlamlarda alınarak Islâm inançlarına aykırı davranan herkes için kullanıldı. Bu deyimi kâfir anlamına alanlarda vardır. Din değiştiren müslümanlar için de söylenir.* § ❸ *mec.* Doğru yoldan ayrılma.

ilice, i. *kuymc.* Altın ve gümüş eritilen kalıbın içine konmuş çerçeve.

illg, i. *esk. T. tar.* Uygurlarda, Karahanlılarda ve Selçuklularda hükümdarlara ve hanedana mensup prenslere verilen unvan.

ilik[1]**,-ği**, i. *esk. T. terz.* Düğme geçirmek ve iliklemek üzere giysilerin belirli yerlerine açılan kenarları ipekle örülmüş küçük yarık. [*Ing.* Loop; *Fr.* Boutonnière].

~ **cep**, *kıyf.* ◘ **Cep.**

ilik[2]**,-ği**, i. *esk. T.* § ● Kemiklerin içini doldurun yumuşak, yağlı madde [*Osm.* Muh, müğz, nuhâ; *Lat. Medulla; Ing.* Marrow; *Fr.* Moelle] ☆ *Eşanl.* öz. § ❷ *(kasaplık)* Sığırın, koyunun özellikle dananın murdar iliği *(omurluk),* alafranga bazı yemeklerde garnitür olarak kullanılmak üzere bel kemiğinden çıkarılır. ◉ **iliği sızlamak** *(üzüntü, ağrı v.b. dan), dey.* Derinden etkilenmek: *Çocuğun haline iliğim sızladı.* [*Ing.* To feel deeply *(pain etc.)*]. ◉ **iliğine geçmek (işlemek)**, *dey.* § ● Çok üşütmek, iyice ıslatmak: *Soğuk iliğime işledi.* [*Ing.* To penetrate to the marrow *(cold, etc.)*]. § ❷ Derin bir şekilde etkilemek: *Teşrinlerin bu hüznü geçer ta iliklere. Yavaş yavaş iliklerine kadar işleyen bu sihirli sazı dinleyenlerin hepsi....* [*Ing.* To affect deeply *(Pain etc.)*]. ◉ **iliğine işlemek (geçmek)**, *dey.* Çok derin bir şekilde etkilemek; Ta içeri girmek, bütün varlığını kaplamak: *Acı sözler iliğine işledi. Yağmur iliklerine geçti.* ◉ **iliğine kadar ıslanmak**, *dey.* Şiddetli yağmurdan tenine kadar ıslanmak [*Fr.* être trempé jusqu'à la moelle]. ◉ **iliğini kemirmek** *(acı, ağrı, dert v.b. için), dey.* Derinden etkilemek: *Bu hastalık benim iliğimi kemirdi.* [*Ing.* To affect deeply *(pain, etc.)* **iliğini (kanını) kurutmak**, *dey.* Canından bezdirecek kadar sıkıntı vermek, fazla üzmek. [*Ing.* To harass greatly, to wear out *(a person)*]. ◉ **kaya iliği**, *min.* ◘ **Amyant.** ◉ **kemik iliği**, *zool.* Süngersi kemiklerin ortalarında bulunan boşlukları dolduran sünger görünüşünde bir bağ dokusu. [*Osm.* Muh-hu azmî; *Lat. Medulla ossium; Ing.* Bone marrow; *Fr.* Moelle osseuse]. ◉ **leğen ~ çıkarması**, *cerr.* Bazı kanserlerin tedavisinde küçük leğen içindeki bütün bezlerin ameliyatla çıkarılması. ◉ **petromastoid ~ çıkarması**, *cerr.* Mastoidi kazarak timpan boşluğu ile beraber tek ve geniş bir çukur haline getirme ameliyatı. [*Ing.* Petromastoidectomy; *Fr.* Petromastoidectomie]. ◉ **taş iliği**, *min.* Süngere benzeyen karbonatlı kireç. [*Ing.* Stone medulla; *Fr.* Moelle de roche].

~ **atardamarları**, *anat.* Kemiğin içine dalan atardamarlar dalları. [*Ing.* Medullary arteries; *Fr.* Artères médullaires].

~ **balığı**, *zool.* ◘ **Acıbalık.**

~ **çıkarma**, *cerr.* § ● Periosta dokunmadan kemik iliği çıkarma ameliyatı. [*Ing.* Medullectomy; *Fr.* Médullectomie].

~ **gibi**, *dey.* Çok yumuşak ve lezzetli. [*Ing.* Delicious, appetizing; *Fr.* Délicieux,-euse, appétissant,-ante, alléchant,-ante]. § ● *arg.* Çok güzel, istek uyandırıcı *(kız, kadın).* [*Ing.* Very pretty *(girl)*; *Fr.* Très belle *(fille)*].

~ **içi**, *anat.* Ister kemik iliği, ister omurilik olsun, iliğin içinde bulunan. [*Ing.* Intramedullary; *Fr.* Intramedullaire].

~ **kesit**, *cerr.* Alt tabakaya ulaşmak için deri üzerinde yapılan dar ve uzunca yarma.

~ **yağı**, Iç yağının iyicesi. [*Ing.* Suet].

~ **zar**, *anat.* Kemik iliğini çevreleyen zar. [*Ing.* Medullary membrane; *Fr.* Membrane médullaire].

ilik.balığı, i. *zool.* ◘ **Gördek balığı.**

ilik.beyin, b. i. *anat.* Merkez sinir sisteminin bir parçası olup *medulla oblongata*'yı ve dördüncü karıncığın alt bölümünü içine alan yumukbeyinin arka kısmından oluşmuştur. [*Osm.* Muhhı muhaî; *Lat.* ve *Ing. Myelencephalon; Fr.* Myelencephale].

☆ *Eşanl.* **miyelenkefal(on).**

iliklemek(-i), f. Bir şeyin düğmesini iliğine geçirmek: *Ceketini ilikledi. Yeleğini iliklemek.* [*Ing.* To button up, to do; *Fr.* Boutonner].

iliklenmek, f. Iliklemeye işine konu olmak: *Elbisem çok dar, iliklenmiyor.* [*Ing.* To be buttoned up; *Fr.* Se boutonner *(habit)*, être boutonné].

ilikletmek, f. Iliklemek işini yaptırmak. [*Ing.* To let button; *Fr.* Faire boutonner].

ilikli[1], s. Içinde ilik bulunan, iliği olan: *Ilikli kemik.* [*Ing.* Marrowy; *Fr.* Moelleux,-euse].

ilikli[2], s. *ters.* (a) Ilik açılmış bulunan; (b) Iliklenmiş olan. [*Ing.* Buttoned; *Fr.* Boutonné,-ée].

ilikmen(t), i. *h. d.* Eskiden kullanılan bir çeşit toprak kandil. *(Kandilin içine bezir yağı konur ve bunun içine sokulan fitil yakılarak zayıf bir ışık elde edilirdi).* [*Ing.* Night; *Fr.* Veilleuse].

iliksantin, i. *Fr. ilixanthine* < *Lat. ilex,-icis,* çobanpüskülü. Çobanpüskülü yapraklarından çıkarılan boyarmadde; 198° C' ta eriyen billûrlar şeklindedir; şap veya başka alüminyum bileşikleriyle mordanlanan kumaşları sarıya boyar. [*Ing.* Ilixanthin].

iliksiz, s. Iliği olmayan; ilik açılmamış olan. [*Ing.* Unbuttoned; *Fr.* Qui n'a pas des boutonnieres].

ilim,-lm, i. ç: **ulûm**. *Osm.* < *Ar. ilm.* § ● Çeşitli olgularla ilgili yer düzenlenmiş bilgilerin bütünü: *Tarihî ilimler, Manevî ilimler.* [*Ing.* ve *Fr.* Science]. ☆ *Eşanl.* **bilim.** § ❷ *esk.* Bilme, biliş, bilgi, vukuf, malûmat: *Bu iş hakkında hiçbir ilmi yok.* [*Ing.* Knowledge; *Fr.* Connaissance]. § ❷ Haber [*Ing.* ve *Fr.* Information]. § ● Bir konuda okuma yoluyle elde edilen bilgi. [*Ing.* Theories; *Fr.* Théories]. ☆ *Eşanl.* **nazariyat.** ◉ **~ ve amel**, *esk.* Kuram ve uygulama, düşün ve eylem. [*Ing.* Theory and practice]. ◉ **ilm-i ahadis (ilm-i ahbar, ilm-i âsâr)**, *din.* Hz. Muhammed' ve yakınlarının davranış ve sözleriyle ilgili gelenekleri konu edinen ilim. [*Ing.* The science of tradition concerning the acts or words of the Prophet Mohammed and of his personal disciples]. ◉ **ilm-i alâim-i cevviye**, *esk.* ◘ **Meteoroloji.** ◉ **ilm-i ahlâk**, *esk.* ◘

Ahlâkbilim, ◉ **ilm-i ahvâl-i rûh**, *psik.* ◘ **Ruhbilim.** ◉ **ilm-i akvam**, ■ **Etnoloji.** ◉ **ilm-i akvam-ı beşer**, ◘ **Etnoloji.** ◉ **ilm-i aruz**, *ed. esk.* **Vezin tekniği, nazım ölçüleriyle ilgili ilim.** [*Ing.* Prosody]. ◉ **ilm-i arz**, *esk.* ◘ **Jeoloji.** ◉ **ilm-i batın**, *esk.* **Akıl, mantık, deneyden çok sezgi ile elde edilen ilim.** [*Ing.* Inspired knowledge, speculative science]. ◉ **ilm-i bedayi**, *esk.* ◘ **Estetik.** ◉ **ilm-i beden**, *tıp. esk.* **İnsan vücudunu inceleyen ilim.** [*Ing.* Medical science]. ◉ **ilm-i bedi**, *ed. esk.* **Güzel söyleme ve yazma ilmi.** [*Ing.* Rhetoric]. ◉ **ilm-i bedihî**, *esk.* **Akıl ve düşünce olmadan, sezgi yoluyle gerçekleri anlama ilmi.** [*Ing.* Intuitive knowledge]. ◉ **ilm-i belâgat**, *ed. ed.* **Güzel söz söyleme veya yazmayı bilme.** [*Ing.* Rhetoric, oratory, eloquence]. ◉ **ilm-i beyan**, *ed. esk.* **Güzel söz söyleme ilmi.** [*Ing.* Science of rhetorical style]. ◉ **ilm-i cebir**, *mat. esk.* **Cebir bilgisi.** [*Ing.* Algebra]. ◉ **ilm-i cerr-i eşkal**, *fiz. esk.* ◘ **Mekanik.** ◉ **ilm-i edeb**, *dilb. esk.* **Arap dilbilgisi.** [*Ing.* Arabic philology]. ◉ **İlm-i edvar**, *müz. esk.* **Müzik ve müzik kompozisyonu ilmi.** [*Ing.* The art of musical composition, music]. ◉ **ilm-i ektaf**, *esk.* **Kürekkemiği veya kürek kemiği parçalarına bakarak geleceği bilme ve geçmişi okuma ilmi.** [*Ing.* Science of divining by the shoulderblades]. ◉ **ilm-i elsine**, *esk.* ◘ **Dilbilim.** ◉ **İlm-i emraz**, *esk.* ◘ **Patoloji.** ◉ **ilm-i ensab**, *esk.* **Soyların gelişimini inceleyen ilim.** [*Ing.* Genealogy]. ◉ **ilm-i ensac**, *esk.* ◘ **Dokubilim.** ◉ **ilm-i envâ**, *astr.* **Ay'ın zamanlarını inceleyen ilim.** [*Ing.* Science of computing the times of the lunar mansions]. ◉ **ilm-i esma**, *din.* **Allah-ın adlarının ve niteliklerinin belirlenmesi, anlamı ve açıklaması ile ilgili ilim.** [*Ing.* Science of the names and attributes of God]. ◉ **ilm-i ezeli**, *din.* **Geleceği ve geçmişi bilme ilmi.** [*Ing.* Prescience]. ◉ ◉ **ilm-i feraiz**, *huk. esk.* **Konusunu islâm yasalarında mirasın bütünü ve miraşçılara düşen payın incelenmesiyle ilgili çalışma ve sonuçların oluşturduğu ilim.** [*Ing.* Science of division of inheritances]. ◉ ~ **i fetva**, *huk. esk.* **İslâm dininin yasalarını inceleyerek bu yasalar ışığında bazı idarî ve adlî konularda karar verme bilgisi. Bu bilgilerin oluşturduğu ilim.** [*Ing.* Science of canonical opinions or decisions in Islam]. ◉ **ilm-i fıkıh (fıkh)**, *huk. esk.* **İslâm hukukunu belirleyen kurallarla ilgili bilgiler. Bu bilgilerin oluşturduğu ilim.** [*Ing.* Science of canonical law in Islam]. ◉ **ilm-i gaybî**, *esk.* **Bazı olayların veya olguların önceden bilinmesi için yapılan çalışmaları kapsayan ilim.** [*Ing.* Occult sciences, foreknowledge, divination]. ◉ **ilm-i haber (ilm-i hadis)**, *din.* **Hz. Muhammed'in sözlerini inceleyen, bunların anlamını açıklayan ilim.** [*Ing.* Science of the traditions of the words and deeds of the Prophet Muhammed). ◉ **ilm-i hat**, *esk.* **Yeryüzü veya toprakla ilgili nesnelerin aracılığıyle fal bakma işi.** [*Ing.* Geomancy]. ◉ **ilm-i hayvanât**, *esk.* ◘ **Zooloji.** ◉ **ilm-i hendese**, *mat.* ◘ Geometri. ◉ **ilm-i hesap**, *mat.* ◘ **Aritmetik.** ◉ **ilm-i heyet**, ◘ **Astronomi.** ◉ **ilm-i hikmet**, *esk.* ◘ **Felsefe.** ◉ **ilm-i hilâfü cedel**, *fels. esk.* **Tartışma yeteneğini geliştirmek için okuma ve tartışmalar sonucu elde edilen ilim.** [*Ing.* Science of disputation *(as a branch of jurisprudence).* ◉ **ilm-i hiyel**, *esk.* ◘ **Mekanik.** ◉ **ilm-i hukuk**, *huk. esk.* **Hukuk bilgisi. Hukuk konularıyle ilgili ilim.** [*Ing.* Science of law, jurisprudence]. ◉ **ilm-i ictimaî**, ◘ **Sosyoloji.** ◉ **ilm-i idare**, *esk.* ◘ **Yönetimbilim.** ◉ **ilm-i iktisad**, *esk.* ◘ **Ekonomi.** ◉ **ilm-i ilâhî**, *fels. esk.* § ● Tanrı'nın âfetlerini savunan ve en yüksek iyiliğin oluşabilmesi için, âfetlerin gerekli olduğuna inanılan dünya görüşü ile ilgili tezleri kapsayan ilim. [*Ing.* Theodicy]. § ● *din.* ◘ **Dinbilim.** ◉ **ilm-i imlâ**, *dilb. esk.* **Dilbilgisi kurallarına uygun yazı bilgisi.** § ● *res. esk.* **Perspektif resminde kurallara uygun resim yapma ilmi.** [*Ing.* Orthography]. ◉ **İlm-i İsnad**, *esk.* **Bir kuramı ilk defa ortaya koyanı araştıran ve bu kuramın ona atfedilmesi gerektiğini savunan ilim.** [*Ing.* Science of attribution of traditions to the persons who first said them]. ◉ **İlm-i İştikak**, *esk.* ◘ **Etimoloji.** ◉ **İlm-i kablettarih**, *tar. esk.* **Konusunu tarih öncesi devirlere ait olay, olgu ve varlıklardan alan ilim, prehistorya.** [*Ing.* Prehistory]. ◉ **İlm-i kafiye**, *ed. esk.* **Şiirde ritim sağlama ilmi.** [*Ing.* Science of rhyme, art of rhyming]. ◉ **İlm-i kelâm**, *din.* **İslâm dininin kutsal kitabı Kur'an'ın hükümlerini açıklayan, yorumlayan ilim.** [*Ing.* Science of the Quran and of Biblical Theology]. ◉ **İlm-i kelâm ve akaid**, *din.* **İslâm dinini skolastik açıdan yorumlayan bilginlerin ortaya koyduğu ilim.** [*Ing.* Sholastic theology]. ◉ **İlm-i kef**, *esk.* **Avuçtaki çizgilere bakarak geçmişi okuma, geleceği bilme.** [*Ing.* Palmistry, chiromancy]. ◉ **İlm-i kıhf**, *esk.* ■ **Fenoloji.** ◉ **İlm-i kıraat**, *din.* **Kur'an'ın ilk yedi üstat tarafından öğretildiği gibi okunması gerektiğini savunan ve bu yolda yapılan çalışmaları kapsayan ilim.** [*Ing.* The art of reading and reciting the Quran as taught by one of the seven, original masters]. ◉ **İlm-i kitap** *din.* **Kur'an'ın tenkit ile açıklaması ve yorumuna özgü ismi.** [*Ing.* Science of exegesis]. ◉ **İlm-i kitabet**, *ed. esk.* **Yazıyı veya sözü en güzel şekilde düzenleme ilmi. Bu bilgiyi veren ilim.** [*Ing.* Art of literary composition]. ◉ **İlm-i kimya**, *esk.* ◘ **Kimya.** ◉ **İlm-i ledün**, *din.* **Tanrısal âlem ve tanrısal inayet ilmi.** [*Ing.* Knowledge of Divine Providence]. ◉ **İlm-i lûgat**, *esk.* ◘ **Sözlükbilim.** ● **İlm-i maad**, *din.* **Konusunu ölümden sonra var olacağına inanılan hayattan alan ilim. Tanrı'nın isim ve niteliklerini açıklamaya ilişkin ilim.** [*Ing.* Eschatology, science of the names and perfections of God]. ◉ **İlm-i mabatü-t-tabia**, *esk.* ◘ **Metafizik.** ◉ **İlm-i mahv**, *esk.* ◘ **Gramer.** ◉ **İlm-i madeniyat**, *esk.* ◘ **Mineraloji.** ◉ **İlm-i manâ**, *ed. esk.* **Güzel söz söyleme ilmi.** [*Ing.* Rhetoric]. ◉ **İlm-i manevî**, *psik.* **Konusunu ruhsal ve zihinsel olay ve olgulardan alan ilim.** [*Ing.* Spiritual knowledge, speculative science]. ◉ **İlm-i menahic**, *esk.* ■ **Yöntembilim, metodoloji.** ◉ **İlm-i menakit**, *tar. esk.* **Kronolojik ve astronomik zamanları inceleyen ilim.** ◉ **İlm-i menşe-i akvam**, ◘ **Etnoloji.** ◉ **İlm-i meraya**, *esk.* **Bir işin en ince ayrıntılarına kadar inmeyi öğreten ilim.** [*Ing.* Study of perspective]. ◉ **İlm-i meraya-yı muhrika**, *fiz. esk.* **Merceklerin yakıcı türlerini ve bunların yapım ve kullanılma alanlarını inceleyerek kanunlara bağlayan ilim.** [*Ing.* Science of burning-mirrors]. ◉ **İlm-i mesaha**, *mat.* ◘ **Geometri.** ◉ **ilm-i mevcudat**, *esk.* **Tabiatta var olan bütün varlıkları inceleyen ilim.** [*Ing.* Knowledge of natural phenomena]. ◉ **İlm-i muamele**, *din.* **İman sahibinin Tanrı ve kullarına karşı olan ödevleri ile ilgili bilgileri kapsayan ilim.** [*Ing.* Knowledge of the duties of a believer towards God and man]. ◉ **İlm-i musiki**, *esk.* ◘ **Müzikoloji.** ◉ **İlm-i nebatât**, *esk.* ◘ **Botanik.** ◉ **İlm-i nücûm**, *esk.* ◘ **Astronomi.** ◉ **ilm-i pişani**, *esk.* **Alna bakarak; alınyazısını, karakteri okuma ile ilgili ilim.** [*Ing.* Science of reading character of fortune from the forehead]. ◉ **İlm-i remil**, *esk.* **Bazı nesneler aracılığıyle fal bakma.** [*Ing.* Geomancy]. ◉ **İlm-i rivayet**, *esk.* **Geleneklerin doğruluk derecelerini araştıran ilim.** [*Ing.* The science of tradition]. ◉ **İlm-i riyâzet**, *tasav.* **Konusunu tasavvuftan alan ilim.** [*Ing.* Mystical science of asceticism]. ◉ **İlm-i ruh**, *esk.* ◘ **Ruhbilim.** ◉ **İlm-i ruşeym**, *esk.* ◘ **Embriyoloji.** ◉ **ilm-i rüsûm**, *ikt. esk.* **Vergi ve gümrük konularıyle ilgili ilim.** ◉ **ilm-i saadet**, *fels. esk.* **Saadeti en yüksek amaç edinen bir dünyagörüşü ile ilgili sav bilgileri kapsayan ilim.** [*Ing.* Eudaemonism]. ◉ **İlm-i sarf**, *esk.* ◘ **Gramer.** ◉ **İlm-i savt**, *esk.* ◘ **Akustik.** ◉ **İlm-i secayâ**, *psik. esk.* **Karakterlerin incelenmesi ile ilgili konuları kapsayan ilim.** [*Ing.* A study of human character, ethology]. ◉ **ilm-i servet**, *ikt. esk.* **Siyasî iktisat ilmi.** [*Ing.* Political economy, economics]. ◉ **İlm-i sihr**, *esk.* **İnsan ruhunda derin bir etkisi olan, bazı doğal olayların akışını durduracağına inanılan büyü ile ilgili ilim.** [*Ing.* Magic, witchcraft]. ◉ **ilm-i simya**, *esk.* ◘ **Simya.** ◉ **ilm-i surî**, *ikt. esk.* **Üretim bilgisi. Üretimin verimli olmasını öğreten ilim.** [*Ing.* Acquired knowledge]. ◉ **İlm-i sülûk**, *tasav.* **Dünya hevesinden vaz geçerek Tanrı ve din yolunda çile doldurma yolunu öğreten ilim.** [*Ing.* Art of a saintly life]. ◉ **İlm-i şera'i ve ahkâm**, *huk. esk.* **İslâm hukukunun hükümlerini belirleyen ve bu hükümlerin kullanılma, biçim ve alanlarını konu edinen ilim.** [*Ing.* The applied science of canonical law]. ◉ **İlm-i tabakatü'l-arz**, *esk.* ◘ **Jeoloji.** ◉ **ilm-i tabîî**, *esk.* ◘ **Doğabilim.** ◉ **İlm-i tarih**, *tar. esk.* **Tarih bilgisi. Konusunu tarihsel olay ve olgulardan alan ilim.** [*Ing.* Historiology]. ◉ **ilm-i tasavvuf**, *tasav.* **Tasavvuf konu ve düşünce tarzını inceleyip yorumlayan ilim.** [*Ing.* Mysticism]. ◉ **İlm-i tedbir-i menzil**, *esk.* ◘ **Ev ekonomisi.** ◉ **ilm-i tefsir**, *din.* **Kur'an surelerini yorumlama ilmi. Bu bilgilerin oluşturduğu ilim.** ◉ **ilm-i telif**, *müz. esk.* **Müzik kompozisyonu ilmi.** [*Ing.* The art of musical composition]. ◉ **ilm-i tencim**, *esk.* ◘ **Astroloji.** ◉ **İlm-i terbiye-i etfal**, *psik. esk.* ◘ **Pedagoji.** ◉ **ilm-i teşrih**, *din.* **Kutsal kitapları yorumlama, hükümlerini açıklama ile ilgili ilim.** ◉ **ilm-i tetkik-i hutût**, *esk.* **Eski yazıları okuyup, çözme ilmi.** ◉ **ilm-i tevhid**, *din.* **Tanrı'nın birliği ile ilgili bilgi, yorum v.b. yi toplayan ilim.** [*Ing.* Science of the unity of God]. ◉ **ilm-i tevil**, *din.* **Kur'an'ın yorumlanmasına ilişkin bilgileri ele alan ilim.** [*Ing.* Science of exegesis]. ◉ **İlm-i tevlid**, *bahç. esk.* **Bahçıvanlık ilmi.** [*Ing.* Science of horticulture]. ◉ **İlm-i tıp**, *tıp. esk.* **Tıp bilimi.** [*Ing.* Medical science]. ◉ **ilm-i tılsımât**, *esk.* **Büyü, tılsım ilmi.** [*Ing.* Art of talismans]. ◉ **İlm-i yakîn**, *esk. din.* **Tanrısal âlemle ilgili bilgileri toplayan ilim. Doğruluğundan şüphe edilmeyen bilgi.** [*Ing.* Certain knowledge, demonstration]. ◉ **İlmini almak**, *(bir şeyin), dey.* **Bir işin tekrar yoluyla özelliklerini ve ince ayrıntılarına kadar öğrenmek.** ◉ **beşerî ~ ler**, ◘ **Beşerî.** ◉ **ahl-i ilm**, *esk.* **Bilim adamları, bilginler.** ◉ **hukuk ~ i**, *huk.* ◘ **Hukuk.**

~ postu, *tasav.* **Bektaşî tarikatında meydan makamlarından birinin adı.**

İlimcilik*,**-ği**, **i.** *fels.* **İlimde kuramsal ve pratik bakımlardan sonsuz imkânlar bulunduğuna güven besleme.** *(XIX. yüzyıl sonlarına doğru ortaya çıkan ve özü «bilimin insan zekâsının bütün gereksinmelerini karşılayacağı şeklinde belirlenen olgucu akım).* [*Ing.* Scientism; *Fr.* Scientisme].

☆ *Eşanl.* **bilimcilik.**

İlinek*,**-ği**, **i.** < *ilinmek.* § ● *fels.* **Kendi başına bir varlığı olmayıp var olmak için dayanacak bir töze muhtaç olan şey:** *Renk, devim, sıcaklık birer ilinektir.* [*Osm.* Araz; *Ing.* ve *Fr.* Accident]. § ● *fels.* **Herhangi bir şeyin kiplerinden her biri.** *(İlinek, bir şeyin özünü meydana getiren cevher'in ve yüklemlerin karşıtıdır. İlinek, iskolastik filozoflar tarafından ayırt edilen beş tümelden biridir. Öteki dört tümel şunlardır: Cins, tür, fark ve özgü).* [*Ing.* ve *Fr.* Accident].

☆ *Karş.* **cevher.**

~ safsatası, *mant.* **İlineksel bir olgudan mutlak bir sonuç çıkarmak.** *(Bir ilâcın gösterdiği kötü etkileri göz önünde tutarak tıbbın zararlı olduğu sonucuna varmak, ilinek safsatasının bir örneğidir).* [*Ing.* Sophism of accident; *Fr.* Sophisme de l'accident].

İlinekli, **s.** *fels.* **İlinek niteliğinde olan; Kendiliğin üstündeki görünen.** [*Osm.* Arazî; *Ing.* Accidental; *Fr.* Accidentel,-elle].

İlinmek(-i), **f. İlintisi, bağlantısı olmak.**

[*Osm.* Taalluk etmek; *Ing.* To have connection with, to concern; *Fr.* Concerner].

İlinti*, i. < *ilinmek*. § ● Bir şeyin, başka bir şeye bağlı bulunması, ona ait olması hali. [*Osm.* Mensubiyet, aidiyet, taalluk; *Ing.* Relation, attachment, engagement, connection; *Fr.* Relation, rapport, interêt, attachement]. ☆ *Eşanl.* **çatkı.** § ❷ Teğel. § ● *kıyf.* İki kumaş parçasını birbirine dikmeden önce seyrek olarak dikip tutturmak. [*Ing.* Rough sewing together, tacking; *Fr.* Faufilure, couture provisoire].

~ **yapmak**, Teğel yapmak. [*Ing.* To tack, to baste; *Fr.* Faufiler].

~ **ipliği**, Teğel ipliği. [*Ing.* Tacking thread, basting thread; *Fr.* Faufil].

İlintili*, s. § ● İlintisi olan. [*Osm.* Mensup, ait, müteallik; *Ing.* Related, connected, attached, televant; *Fr.* Relatif,-ive, dépandant, attaché]. ☆ *Yak. anl.* **izdeş, bağlı, çatkın, kapılanmış, mensup, İlişik, İlişikli, İlişkin, için, dolayı, üzerine.** ☆ *Karş.* **serbest, ayrı, bağsız.** § ❷ Üzüntülü.

İlinyum, İ. *Lat. ilinium. kim.* İl sembolü ile bilinen. A. n. 6. olan kimya elementi. [*Ing.* ve *Fr.* Ilinium].

İlion, i. *Lat. ilia*, böğürler. *anat.* Kalça kemiğinin yassı ve çok geniş üst parçası. [*Ing.* Ilium; *Fr.* Ilion].

☆ *Eşanl.* **kalça kemiği kanadı.**

İlişik*, s. < *ilişmek*. § ● İliştirilmiş. bağlanmış: *Mektuba ilişik olarak dilekçe. Dilekçeye ilişik olarak sunulan belge.* [*Osm.* Merbut; *Ing.* Attached; *Fr.* Joint,-jointe, inclus,-use, attaché,-ée]. § ● *(Bir şeyle)* ilgili, ilintili, ilişen, ilişkin: *Bu muameleye ilişik bazı noktalar aydınlandı. Bu davaya ilişik bazı noktalar.* [*Osm.* Ait, münasebettar; *Ing.* Relevant, concerning; *Fr.* Relatif,-ive, qui concerne]. § ❸ İ. İlgi, bağlılık: *Onunla hiçbir ilişiğim kalmadı.* [*Osm.* Münasebet; *Ing.* Connection, relation; *Fr.* Relation, rapport]. ☆ *Eşanl.* **bağıntı.** § ● Eklenmiş olan kısım: *Tafsilât ilişikte sunulmuştur.* [*Ing.* Annex; *Fr.* Annexe]. ◎ **İlişiği kalmamak**, *dey.* İlgiyi kesmek, alıp vereceği olmamak: *Akrabalarımla ilişiğim kalmadı.* [*Ing.* To have no more relations with, to have no further interest, to be settled up]. ◎ **İlişiğini kesmek**, *dey.* Bir kimse veya şeyle olan ilgiye son vermek: *Müessese ile bütün ilişiğini kesti.* [*Ing.* To sever one's connection with, to dismiss, to discharge; *Fr.* Cesser ses relations, interrompre ses relations].

~ **kesilmesi**, *eğt.* Disiplin yönetmeliği gereğince suçlu öğrencinin bir veya iki ders yılı için okula devamına müsaade edilmemesi.

~ **kesme ve tasdikname ile uzaklaştırma**, *eğt.* Disiplin yönetmeliği gereğince suçlu öğrencinin, tasdikname verilmekle birlikte, bir veya iki yıl öğrenime devam ettirilmemesi.

~ **sosyolojisi**, *sosy.* Toplum olgularını bireylerarası ilişkilerle açıklayan sosyolojl görüşü olup, başlıca Leopold von Wiese tarafından savunulmuştur. [*Ing.* Relational sociology; *Fr.* Sociologie relationnelle].

İlişkicilik,-ği, i. *sosy.* ve *fels.* Toplumun bireylerarası ilişkilerden doğduğu fikrini savunan psikolog ve sosyologların görüşüne verilen genel ad. [*Ing.* Relationism; *Fr.* Relationisme].

☆ *Eşanl.* **relasyonizm.**

İlişikli, s. *(Bir şeyle)* İlgili, ilintili, ilişkin, ilişen. [*Osm.* Münasebetli, münasebettar; *Ing.* Connected, interested, concerned, related; *Fr.* Qui a des relations concernant,--ante, touchant,-ante, relatif à *(qn, qch)*].

İlişiklik,-ği, i. *müz.* Dissonanlık. ilişiği oluş. [*Ing.* ve *Fr.* Dissonance].

İlişiksiz, s. Hiç bir ilişiği, bağı olmayan, hiç bir yere veya şeye bağlı bulunmayan, kayıtsız: *İlişiksiz bir yaşayış. İlişiksiz bir yetki.* [*Ing.* Free, unattached, disinterested; *Fr.* Détaché,-ée, libre, désintéresse].

İlişiksizlik,-ği, İ. İlişiksiz olma hali.

İlişki*, İ. < *ilişmek*. § ● İki şey arasındaki karşılıklı bağlantı. [*Osm.* Nisbet; *Ing.* Correlation; *Fr.* Corrélation]. ☆ *Eşanl.* **İlgi.** § ● Kişileri birbirine bağlayan bağ. [*Osm.* Münasebet; *Ing.* ve *Fr.* Relation]. § ● Dostluk, iş v.b. bağıntısı: *Aile ilişkileri.* [*Osm.* Alâka; *Ing.* ve *Fr.* Relation]. ◎ **diplomasi ~ leri**, *huk.* ◘ **Diplomasi.** ◎ **halkla ~ ler**, *ikt.* Amacı kamuoyunu özel veya resmî bir kuruluşun etkinlikleri konusunda bu kuruluşa daha büyük değer verdirecek biçimde aydınlatmak ve böylece de etkinliklerini açıkladığı kuruluşa dışarıda bir yakınlık, kuruluşun içinde de bir dostluk havası yaratmak olan çalışmaların toplu adı. [*Ing.* Public relations; *Fr.* Relations publiques].

~ **fonksiyonu**, *fizyol.* ◘ **Bağıntı fonksiyonu.**

İlişkili, s. İlişkin, ilgili olan: *Söylediği sözün benimle ilişkili tarafı nedir?.* [*Osm.* Münasebetli, münasebettar; *Ing.* Related, connected; *Fr.* En rapport, en relation, relatif,-ive].

İlişkin*, İ. < *ilişmek*. İlgisi, ilişiği olan, bağlı, ilgili, değgin: *Edebiyata ilişkin bir konu. Felsefeye ilişkin bir konu. Yurdun esenliğine ilişkin bir karar.* [*Osm.* Müteallik, ait, merbut, münasebettar; *Ing.* Concerning, pertaining, *Fr.* Attaché, concernant,-ante, touchant, se rapport à].

İliş[illegible]ık,-ği, i. *fels.* ◘ **Bağıntıcılık**

İlişmek(-e), f. *esk. T.* § ● Bir şeye hafifçe takılmak: *Elim süzahiye ilişti, düşüp kırıldı. Elim çiçeklere ilişmiş, vazo devrildi.* [*Ing.* To stroke lightly; *Fr.* S'accrocher, effleurer, frôler]. § ● Elini sürmek, dokunmak; ellemek: *O örtüye elini sürme. Bu kâğıtlara kimse ilişmesin.* [*Ing.* To touch, palper, effleurer, manier]. § ● Birine hafifçe sataşmak; takılmak: *Çocuğa ilişmeyin. Çalışırken bana ilişmeyi şaşırırım.* [*Ing.* To tease; *Fr.* Taquiner]. § ● Hafifçe itirazda bulunmak veya dikkati çekmek: *O soruna ilişmedim. İlıştiğiniz sorunu bir daha inceledim.* [*Ing.* To grapple with; *Fr.* Aborder, faire allusion]. § ● Bir şeyin kenarına kısa bir süre için iğreti oturmak: *Koltuğa ilişiverdi. Ben çok yoruldum, şuraya biraz ilişeyim.* [*Ing.* To sit lightly]. ◎ **göze ~**, *dey.* İstemeden veya tesadüfen bir şeyi görmek: *Kalabalığın arasında gözüme Sabit beyagabeyin yüzü ilişti.* [*Ing.* To happen to see, to notice, to see by chance; *Fr.* Voir par hasard].

İliştirilmek, nsz. f. Çengel veya düğme gibi şeylerle tutturulmak. [*Ing.* To be attached; *Fr.* Être attaché].

İliştirmek(-i, -e), f. Eğreti takmak, hafifçe tutturmak. [*Ing.* To fasten slightly, to attach; *Fr.* Joindre, unir, coudre, agrafer, attacher, accrocher].

İlk,-ki, s. *esk. T.* § ● Zaman, yer, sıra bakımından öbürlerinden önce gelen; Başlangıçta yer alan: *İlk ders. İlk defa.* [*Osm.* Evvel; *Ing.* First; *Fr.* Premier,-ère]. ☆ *Eşanl.* **birinci.** ☆ *Karş.* **son.** § ● ◘ **Birincil.** § ● *fels.* Bir şeyin bağlı, olduğu ve kendisi hiç bir şeye bağlı olmayan. [*Osm.* Üssül-hayat; *Ing.* Beginning, original; *Fr.* Archée]. § ● z. Birinci olarak en başta: *İlk göz ağrısı.* [*Ing.* First; *Fr.* Premier,-ère]. § ● i. *zool.* İpekböceklerinin koza haline geçmeden önce kendilerini bir askıya *(çalı, v.b.)* bağlamak için salgıladığı ipek.

~ **adım**, *dey.* Başlangıç. [*Ing.* First step, the beginning; *Fr.* Premier pas, début, commencement].

~ **ağızda**, *dey.* En başta, ilk seferde, en önce, ilk, herşeyden evvel. [*Ing.* At the first time, at the first attempt, upon the first occasion; *Fr.* Tout au début, de prime abord, tout d'abord].

~ **akşam**, *dey.* Aksam üstü. [*Ing.* With nightfall].

~ **askı**, *demir.* ve *otom.* Birkaç basamaklı askı düzeni bulunan taşıtlarda yerden veya raydan itibaren ilk rastlanan askı basamağı: *Tekerlek lastikleri otomobillerin ilk askılarıdır.* [*Ing.* Primary suspension; *Fr.* Suspension primaire].

~ **bahar**, ◘ **İlkbahar.**

~ **bahtım altın bahtım**, *dey. (Evlilik hk.). «İlk şans en iyi şanstır»* anlamında kullanılır. [*Ing.* One's first chance is usually the best *(often in marriage)*].

~ **baskı**, *matb.* Bir baskı tezgâhı veya benzeri bir âletle yapılan, prova veya tashih için kullanılan deneme baskısı. [*Ing.* Proof; *Fr.* Épreuve].

~ **biçim (ilkel biçim)**, *billürbil.* Haüy kanunu uyarınca gudülenme yoluyle kendisinden billürler türeyen şekil. [*Ing.* Primitive form; *Fr.* Forme primitive].

~ **çağ**, *tar.* ◘ **İlkçağ.**

~ **çevirim günü**, *sin.* Bir filmin çevirimine ilk başlandığı gün. Çevirimin başlangıcı. [*Ing.* First shooting day; *Fr.* Premier tour de manivelle].

~ **çocukluk**, *psik.* ve *sosy.* İki yaşından yedi veya sekiz yaşına kadar süren gelişme dönemi. *(Bu dönemde çocuğun gelişimine yardımcı olan gıda şartları ile onun kadar önemli olan açık hava ihtiyacı, çocuğun normal gelişmesidir. Çocuğun bu gelişme döneminde kilo alması ilerdeki bedensel gelişimine olduğu kadar psikolojik gelişimine de sağlam işaret sayılır).*

~ **defa**, *dey.* İlk olarak. [*Ing.* For the first time, first; *Fr.* Pour la première fois].

~ **dentisyon**, *tıp* ◘ **Dentisyon.**

~ **dördün**, *astr.* ◘ **Dördün.**

~ **eğitim***, *eğt.* İlkokuldaki eğitim. [*Ing.* Primary education; *Fr.* Éducation primaire].

~ **elden**, *dey.* Baştan itibaren. Doğrudan doğruya, dolaysız. [*Ing.* First, from the beginning; *Fr.* Dès le commencement].

~ **evvel**, *dey.* En once. [*Ing.* First of all, to begin with; *Fr.* Premièrement, d'abord, avant tout].

~ **fayrap**, *den.* ◘ Fayrap.

~ **felsefe**, *fels.* İlk ilkeler ve ilk nedenler bilimi, metafizik. [*Fr.* Philosophie première, metaphysique].

~ **fırsatta**, *dey.* Hemen, bir an önce. [*Ing.* At the first opportunity; *Fr.* A la première occasion].

~ **görüşte**, *dey.* İlk görüldüğü anda. [*Ing.* At first sight].

~ **göz ağrısı**, *dey.* § ● İlk sevilen kimse, bir kimsenin ilk aşkı. [*Ing.* One's first love; *Fr.* Premier amour]. § ❷ İlk doğan evlât. [*Ing.* First-born; *Fr.* Premier-né, première-née].

~ **günah**, *din.* ◘ **Günah.**

~ **hamle**, *oyun* ◘ **Hamle.**

~ **harekât**, *ask.* Savaşın ilk safhalarında başarılması gereken ve düşman kaynaklarının yıpratılması için ilk darbeyi teşkil eden askerî görevler. *(Karşı hava savunma ve mücadele tedbirleri, çeşitli askerî üslerin kuvvetlendirilmesi, stratejik yayılmalar ve diğer bazı askerî tedbirler de bu görevler arasındadır).*

~ **hareket**, *hava.* ◘ **Hareket.**

~ **hareket arabası**, *hava.* ◘ **Hareket.**

~ **hareket kolu**, *otom.* Elektrikli ilk hareket motorunun herhangi bir arıza sebebiyle işlemeyişi halinde aracı harekete geçirmek için kullanılan bir kol. *(Bu krank milinin ucuna eklenmiş bulunmaktadır).* [*Ing.* Starting handle, hand crank, starting crank, starting lever; *Fr.* Levier de mise en marche].

☆ *Eşanl.* **dirsekli kol.**

~ **hareket kuvveti**, ◘ **Hareket.**

~ **hareketli**, *astr.* ◘ **Hareketli.**

~ **hareketli zamanı**, *astr.* ◘ **Hareketli.**

~ **hece vurgusu**, *gram.* Yer adlarında, belirteç, bağlaç ve ünlem olarak kullanılan bazı kelimelerde, ilk hecede bulunan vurgu: *Ankara, köyceğiz, ansızın, apaçık, ancak, mademki, Ahmetl v.b.* [*Ing.* Regressive accent; *Fr.* Accent regressif].

☆ *Eşanl.* **başta vurgu, gerilek vurgu.**

~ **hız**, § ● *balistik.* Merminin namlu ağzını terkettiği andaki hızı. [*Ing.* Initial speed *(of a projectile)*, muzzle velocity; *Fr.* Vitesse initiale]. § ● *fiz.* Fırlayan bir cismin ilk andaki hızı.

~ **hız kontrol atışı**, *balistik.* İlk [illegible]

(hız yazın kıştan daha büyüktür) veya koruma süresinin uzunluğu sonucunda barutta meydana gelmiş doğal değişimler sebebiyle doğan ilk hız değişikliklerini tespit etmek için deney topuyle özel atış alanında yapılan topçu ateşi.

~ **hücreler**, *bot.* Tekrarlanan bölünmelerle sürgen dokuyu meydana getiren hücreler grupu. *(Bunların farklılaşması daha sonra organın ilk yapısını meydana getirir).* [*Ing.* Initial cells; *Fr.* Cellules initiales, initiales].

~ **ihbar işareti**, *demir.* ve *otom.* Büyük hızla katedilen bazı hatlarda biri yeşil diğeri sarı-portakal rengi ışık veren düşey olarak yerleştirilmiş otomatik blok halinde kullanılan işaret. *(Bu işaret, önünden geçen araca, ihbar halinde olan ileriki işaretle birlikte yolcu trenleri için 90 km/s ve yük trenleri için 50 km/s'lik bir hızla seyredilmesi gerektiğini bildirir).*

~ **ihtiyatlar**, *ikt.* Bir bankanın elinde bulundurduğu para ile diğer bankalardaki mevduatının tümü. [*Ing.* Primary reserves; *Fr.* Réserve primaire].

~ **ilkeler**, *fels.* (a) Akıl yürütme veya yeni yaşantılarla kendilerinden yeni bilgiler çıkarılan genel hükümler; (b) Her şeyin varlığının kaynağı olan asıl sebep, Tanrı. [*Ing.* Primary principles; *Fr.* Principes primaires].

~ **insan**, *dey.* İlkel insan. [*Ing.* Primitive man; *Fr.* Homme primitif].

~ **kalemde**, *dey.* Genellikle her şeyden önce. [*Ing.* First, first of all].

~ **kızıllık**, *fiz.* Isıtma başlangıcında cisimlerde ortaya çıkan kırmızı renk; bu olayı doğuran sıcaklık.

~ **kurumlar**, *sosy. Kardiner'e* göre çocuğu doğumdan başlayarak verilen ve çevrenin birey üzerindeki etkisini belirten disiplinler. *(Temel içgüdüler üzerinde emzirme, gıda verme, kundaklama, cinsel yasaklar v.b. gibi).* [*Ing.* Primary institutions; *Fr.* Institutions primaires].

~ **mektep (okul)**, ◘ **İlkokul.**

~ **müsaade**, *hava.* Âletle yaklaşmada ilk seyrüsefer kolaylığına yaklaşmak için verilen müsaade. [*Ing.* Initial clearance; *Fr.* Autorisation initiale].

~ **nitelikler**, *fels.* Madde fikrinden ayrılması kabil olmayan nitelikler *(sağlamlık, yerkaplama, biçim, sayı, hareket veya durgunluk).*

~ **okuma kitabı**, *eğt.* Yapı bakımından resimli kitaplara benzeyen ve çocukları temel okuma kitaplarından faydalanmaya hazırlayan okuma materyallerinden biri, bu tip kitaplarda çok az metin ve bol resim vardır

~ **oynatım**, *sin.* ◘ **İlkoynatım.**

~ **öğretim**[*], ◘ **İlköğrenim.**

~ **önce**, *dey.* ◘ **İlkönce.**

~ **örnek**, § ❶ *dey.* Ana tip. § ❷ ◘ **İlkörnek.**

~ **partide**, *dey.* İlkin, öncelikle. [*Ing.* First, with the first *(shipment, etc.)* primarily; *Fr.* Premierement, d'abord, au commencement, au debut].

~ **peşin**, *dey.* En önce. [*Ing.* First of all; *Fr.* Pour commencer, au préalable, en premier lieu, au paravant, tout d'abord, avant tout].

~ **pişim**, *seram.* Çamura şekil verdikten sonra sırlamaya hazırlık olarak yapılan ilk fırınlama. [*Ing.* First baking; *Fr.* Premiere cuite].

~ **soruşturma**, *huk.* ◘ **İlksoruşturma.**

~ **söz**, *dey.* Başlangıç sözü. [*Ing.* Foreword, preface; *Fr.* Préface, avant-propos].

~ **taş**, *mim.* Törenle konulan *(genellikle köşe taşı)* temel taşı.

~ **tedrisat**, *eğt.* ◘ **İlköğretim.**

~ **ürünler**, *din. tar.* Yeryüzünün ilk meyvelerinin, insan ve hayvanın yeni doğmuş yavrularının Tanrı'ya adanmak üzere önceden ayrılması.

~ **vuran okçudur**, *at.* Amaca başkalarından önce ulaşan, işinin ehli ve kazançlıdır.

~ **yardım**, ◘ **İlkyardım.**

~ **yaz**, ◘ **İlkbahar.**

~ **yoklama**, *ask.* ◘ **Yoklama.**

ilka /ilkâ/, i. ç: **ilkaât.** *Osm.* < *Ar. esk.* § ❶ Bir şey içine atma, damlatma. § ❷ Telkin etme, ilham etme. § ❸ Bir kabahatı başkasının üstüne atma. [*Ing.* Throwing or dropping into, flinging, suggesting, suggestion, imparting, inspiring, imputing some offense to a person].

~ **etmek**, § ❶ Atmak. [*Ing.* To throw in; *Fr.* Mettre, jeter]. § ❷ Telkin etmek, ilham etmek. [*Ing.* To suggest, to inspire].

ilkaat,-ti /ilkâât/, ç. i. *Osm.* < *Ar.* **ilkâ'**nın çoğulu. Kandırmak ve aklı zararlı şeylere çevirmek için yapılan şeyler, iğfal, ifsat hareketleri: *Bir takım ilkaata kapılmışlar.* [*Ing.* Leading astray with seductive words, seductive words, delusions].

ilk.ağız, b. i. *zool.* Embriyonun gelişmesi sırasında gastrulâ evresinde meydana gelen girintinin dışarıya açıldığı açıklık. [*Yun.* ve *Ing.* ve *Fr.* Blastopore].

☆ *Eşanl.* **blastopor.**

ilk.bağırsak,-ğı, b. i. *embry.* Gastrula'da bağırsak taslağı. *(Kapısına ilkağız denir).*

~ **boşluğu**, *zool.* ve *anat.* Bağırsak oluşumundan sonra bağırsak içinde meydana gelen boşluk. [*Osm.* Fıtk-ı mi'de; *Ing.* Gastrocoele; *Fr.* Gastrocèle].

☆ *Eşanl.* **gastrosol.**

~ **çatısı**, *zool.* Gastrula evresinde meydana gelen ve embriyonun bağırsağı olan ilkel boşluk. [*Ing.* Archenteron; *Fr.* Archentère, archentéron, enteron].

☆ *Eşanl.* **arkenteron.**

ilkah /ilkâh/, i. *Osm.* < *Ar. lakh.* § ❶ *biy.* Dölleme, dişisini gebe bırakma. [*Ing.* Fecundating, fecundation, fertilization, insemination; *Fr.* Fecondation]. § ❷ Aşılama; *Illâcı damara ilkah ettiler.* [*Ing.* Injection, vaccination; *Fr.* Vaccination, injection]. § ❸ İncir, hurma v.b. ağaçlarda çiçek tozlarının yumurtacığı döllemesi. [*Ing.* Fecundation; *Fr.* Fecondation]. ⊙ **sunî** ~, *tıp.* ◘ **Sunî döllenme.**

~ **etmek**, Döllemek, gebe bırakmak. Aşılamak. [*Ing.* To fecundate, to impregnate; *Fr.* Féconder].

ilk.bahar, b. i. *T. ilk* + *Fars. bahâr.* § ❶ Yirmibir martta gün-gece eşitliğiyle başlayan, yirmi iki haziranda gündönümü ile sona eren, kışla yaz arasında yer alan ılımlı mevsim, ilk yaz: *İlkbaharda ağaçlar yeşerir.* [*Ing.* Spring; *Fr.* Printemps]. ☆ *Eşanl.* **bahar.** § ❷ *(Geniş anlamda)* İlkbaharınkine benzer yumuşak hava: *Bazı yerlerde sonsuz bir ilkbahar hüküm sürer.* [*Ing.* Spring; *Fr.* Printemps]. § ❸ *mec.* Gençlik: *Hayatımızın ilkbaharından yararlanmalıyız.* [*Ing.* Youth, flower of youth; *Fr.* Printemps jeunesse]. ⊙ **kutsal** ~, *tar.* Roma halkının, yüksek görevlilerin kararıyle, bazı özel durumlarda tanrılara ilkbaharda doğacak olan her şeyi, hatta çocukları bile kurban ettiği dönem. [*Ing.* Sacred spring; *Fr.* Printemps sacré].

~ **dokusu**, *ağ. iş.* Yaşayan ağacın ilkbaharda oluşan, yumuşak ve gevşek dokulu bölümü.

~ **ılımı**, *astr.* Güneş'in ilkbahar noktasına geldiği an ve bu andaki ılım. [*Osm.* İtidâl-ı rebî; *Ing.* Vernal equinox; *Fr.* Équinoxe vernal].

~ **noktası**, *astr.* Güneşin görünen yıllık deviminde gök esleğiyle tutulum'un kesim noktalarından biri; Güneş yaklaşık olarak 21 martta bu noktaya girer. [*Osm.* Nokta-ı rebî; *Ing.* Vernal point; *Fr.* Point vernal].

ilk.çağ, b. i. *tar.* En eski tarih dönemlerinden başlayarak M.S. 395 yılına, Batı Roma İmparatorluğunun yıkılmasına kadar süren çağ. Taş devirlerini, eski Akdeniz, Çin ve Mısır uygarlıklarını içine alır. [*Ing.* Antiquity; *Fr.* Antiquité]. ◘ **Eskiçağ.**

~ **felsefesi**, *fels.* Dar anlamda, m.ö. 8. yüzyılda başlayıp m. s. 5. yüzyıla kadar süren Yunan ve Roma felsefesi. Geniş anlamda uzakdoğu, Hint, Mısır, Sümer, Akat, Asur, Fenike, Babil, İsrail, Hitit, Pers, Kartaca, Yunan ve Roma kültürlerini kapsar.

ilk.dördün, b. i. *astr.* Ay'ın yeniay evresinden bir hafta sonra yarım daire biçiminde göründüğü evre; Güneş'e göre açısal uzaklığı 90° olduğu andaki görünüşü. [*Osm.* Terbî-i evvel; *Ing.* First quarter; *Fr.* Premier quartier].

ilke[*], i. < *ilk.* § ❶ Bir şeyin temeli; İlk sebep, kök, kaynak: *İyi ile kötünün ilkesi.* [*Ing.* Principle: *Fr.* Principe]. ☆ *Eşanl.* **prensip.** § ❷ Unsurlar, başlıca madde: *Atomlar cisimlerin ilkeleridir.* [*Ing.* Principle; *Fr.* Principe]. ☆ *Eşanl.* **prensip.** § ❸ Temel bilgi: *Geometri, resim, müzik, dilbilim ilkeleri.* [*Ing.* Principle; *Fr.* Principe]. ☆ *Eşanl.* **prensip.** § ❹ Yargılamanın dayandığı temel önerme: *İlkeden sonuçlara gitmek.* [*Ing.* Principle; *Fr.* Principe]. ☆ *Eşanl.* **prensip.** § ❺ Temel, inanç, düşünce: *Atatürk ilkeleri.* [*Osm.* Umde; *Ing.* Principle; *Fr.* Principe]. ☆ *Eşanl.* **prensip.** § ❻ Davranış, ahlâk kuralı. [*Ing.* Principles; *Fr.* Principes]. ☆ *Eşanl.* **prensip.** § ❼ *fiz.* Fiziğin bir bölümünü tümüyle ilgilendiren ve sonuçlarının doğrulu ile tespit edilmiş çok genel kapsamlı kanun: *Enerjiyi koruma ilkesi.* [*Ing.* Principle; *Fr.* Principe]. ☆ *Eşanl.* **prensip.** § ❽ *mant.* Bir akıl yürütmede temel ödevini gören önerme. [*Ing.* Principle; *Fr.* Principe]. ☆ *Eşanl.* **prensip.** ⊙ **armoni** ~ **si**, *müz.* Armoni kuramlarının doğal veya yapma temeli. [*Ing.* Harmonic principle; *Fr.* Principe harmonique]. ⊙ **ayırdedilmezler** ~ **si**, *fels.* ◘ **Ayırdedilmez.** ⊙ **bağımsızlık** ~ **si**, *fels.* ◘ **Bağımsızlık.** ⊙ **belirsizlik** ~ **si**, *fiz.* ◘ **Belirsizlik.** ⊙ **bütçede açıklık** ~ **si**, *ikt.* ve *huk.* ◘ **Bütçe.** ⊙ **bütçede birlik** ~ **si**, *ikt.* ve *huk.* ◘ **Bütçe.** ⊙ **bütçede denklik** ~ **si**, *ikt.* ve *huk.* ◘ **Bütçe.** ⊙ **bütçede genellik** ~ **si**, *ikt.* ve *huk.* ◘ **Bütçe.** ⊙ **bütçede önceden mezuniyet** ~ **si**, ◘ **Bütçe.** ⊙ **bütçede yıllık olma** ~ **si**, *ikt.* ve *huk.* ◘ **Bütçe.** ⊙ **çelişme** ~ **si**, *fels.* ◘ **Çelişme.** ⊙ **değiştirim** ~ **si**, *dilb.* ◘ **Değiştirim.** ⊙ **bütçenin denkliği** ~ **si**, *ikt.* ◘ **Denklik.** ⊙ **denkleştirme** ~ **si**, *fels.* ◘ **Denkleştirme.** ⊙ **fermat** ~ **si**, ◘ **Fermat.** ⊙ **gözlemlenemezlerin reddi** ~ **si**, *fiz.* ◘ **Gözlemlenemez.** ⊙ **gücül iş** ~ **si**, *mek.* ◘ **Gücül** ⊙ **hayata yakınlık** ~ **si**, *eğt.* ◘ **Hayat**[2]. ⊙ **haz** ~ **si**, *psik.* ve *fels.* ◘ **Haz.** ⊙ **haz acı** ~ **si**, *psik.* ◘ **Haz.** ⊙ **hep ile hiç** ~ **si**, *mant.* ◘ **Hep.** ⊙ **hızlandırma** ~ **si**, *ikt.* ◘ **Hızlandırma.** ⊙ **Huygens** ~, ◘ **Huygens.**

ilkel[*], s. § ❶ Zaman bakımından en eski olan. [*Ing.* Primitive; *Fr.* Primitif -ive]. ☆ *Eşanl.* **ilksel.** § ❷ İlk zamanların basitliği içinde bulunan, o çağların özelliğini taşıyan; İlk halinde kalmış olan. [*Osm.* İptidaî; *Ing.* Primitive; *Fr.* Primitif,-ive]. ☆ *Eşanl.* **ilksel.** § ❸ *etn.* İktisat ve teknik bakımlardan Eski ve Yeni Dünyanın bütün medeniyetlerinden oldukça geride bulunan halklara denir; Özellikle tarım ve hayvancılıkla uğraşmayan son insan topluluklarına denir. [*Ing.* Primitive; *Fr.* Primitif,-ive]. § ❹ *(karakteroloji) Heymans* ve *Wiersma'*nın karakterolojisinde belirgin niteliği ilkellik olan kimseye denir. *(Heymans ile Wiersma'nın tanımladığı ilkel, Jung'un tanımladığı dışadönük'e yakındır).* [*Ing.* Primary; *Fr.* Primaire]. § ❺ *tab. tar.* Körelmiş bir organ taslağı karakterinde, bir organın ilk izlerini taşıyan: *İlkel kanatlar.* § ❻ ◘ **Aslî.** ⊙ **bir fonksiyonun** ~ **fonksiyonu**, *mat.* Kendisinden fonksiyonun türediği fonksiyon. [*Ing.* Primitive function of another function; *Fr.* Fonction primitive d'une autre fonction]. ⊙ **ikiterimli bir denklemin** ~ **kökü**, *mat.* Art arda 2'nci, 3'ncü,... kuvvetleri alındığı zaman, bütün öbür kökleri yeniden veren köklerden her biri. *(Meselâ,*

$$\cos\frac{2\pi}{n} + i\sin\frac{2\pi}{n} \text{ kökü, } x^n - 1 = 0$$

denkleminin ilkel bir köküdür.). [*Ing.* Primitive root of a binomial equation; *Fr.* Racine primitive d'une équation binôme]. ~ **analiz yöntemi**, *eğt.* İncelenen konu, madde veya olayın ayrı ayrı kısımlarını

açıklamayı öngören yöntem. *(Bu çözümleme yöntemi ile çalışırken kısımlar arasında ne gibi ilgiler bulunduğu araştırılmaz. Bunun için, böyle bir çözümleme şeklinin pek fazla öğretim ve eğitim değeri yoktur).* [*Ing.* Primitive analysis method; *Fr.* Méthode primitive analytique].

~ **çağ**, *coğr.* Protoplazmanın meydana geldiği, son derece ilkel canlıların türediği çağ. Arkeen ve Algonkiyum devirleriyle birlikte bu çağın 1200-1400 milyon yıl sürdüğü sanılıyor. Bu çağ yeryuvarlağı tarihinin en eski çağıdır. İlkel çağ, yeryuvarlağını örten katı kabuğun ilk oluşu ile başlar, canlıların belirmesiyle biter. [*Osm.* Zaman-ı iptidaî, ezmine-i iptidâiye; *Ing.* Archaean era; *Fr.* Ère archéenne, ère primitive].

~ **eğitim**, *eğt.* İlkel toplumlarda yaşayan bir kimsenin o topluma ait maharet ve bilgileri resmî veya gayriresmî bir şekilde elde etmesine imkân veren öğrenim sistemi. *(İlkel eğitim, uygarlıkta ilerlemiş toplumlara özgü eğitim sistemine göre resmîlikten uzaktır, fakat sosyal ve kültürel mirasın aktarılmasında çok etkili bir rol oynar).*

~ **eklembacaklılar**, *zool.* ◘ İlkeleklembacaklılar.

~ **hayvanlar**, *zool.* Birhücreliler, süngerler, salentereler ve düz kurtlar gibi hayvanlar olup bunlarda, üst hayvanlarda bulunan vücut boşluğu *(coelome)* yoktur, bu yüzden de deri ile sindirim boşluğu arasında hiç bir bağımsız organ olmaz. [*Ing.* Primitive animals; *Fr.* Animaux primitive].

~ **insanı**, *eğt.* Kültürel gelişimin ilk devrelerinde bulunan, insanın kendi yaşantısını ve ilerlemesini tesbit ettiği zamandan daha önceki dönemlere ait insan. [*Ing.* Primitive man; *Fr.* Homme primitif].

~ **kabuk**, *bot.* ◘ **Korteks.**

~ **kanatlılar**, *zool.* ◘ **İlkelkanatlılar.**

~ **kilise**, *din. tar.* Hıristiyanlığın ilk yıllarının kilisesi. [*Ing.* Primitive church; *Fr.* Primitive église].

~ **kordalılar**, *zool.* ◘ **İlkelkordalılar.**

~ **kuş**, *zool.* ◘ **İlkelkuş.**

~ **maymunlar**, *zool.* ◘ **Maymunlar.**

~ **memeliler**, *zool.* ◘ **İlkelmemeliler.**

~ **renkler**, *opt.* Güneş tayfının kırmızı, turuncu, sarı, yeşil, mavi, lâcivert ve mor olan başlıca renkleri. *(Bu renkler birinden öbürüne kesiksiz bir şekilde geçer).* [*Ing.* Primitive colours; *Fr.* Couleurs primitives].

~ **sanat**, *eğt.* ve *sosy.* Okuma yazma devresine gelmemiş olan ilkel kavimlerin sanatına verilen ad. *(Kuzey ve Güney Amerika, Afrika, Malaya, Pasifik Adaları ve Eskimolarda bu sanatlara rastlanmaktadır. Mimarlıkta ağaç, saz, balçık, hayvan postu ve dokuma, heykelde ağaç ve kil kullanılır. Resimden eşyaların süslenmesinde yararlanılır. Serbest olarak resime ender rastlanır. Bu sanatların tümünde zıtlıklara karşı bir eğilim vardır.* [*Ing.* Primitive art; *Fr.* Art primitif].

~ **toplum**, *sosy.* Etnoloji verilerine göre teknik araçlar ve inanç sistemi bakımından en basit başlangıç toplum olduğu kanaatini uyandıran toplum şekli. [*Ing.* Primitive society; *Fr.* Société primitive].

~ **yumuşakçalar**, *zool.* ◘ **İlkelyumuşakçalar.**

~ **zihniyet**, *sosy.* İlkel kavimlere özgü olduğu bazı etnolog ve sosyologlarca ileri sürülen düşünce tarzı olup, L. Lévy-Brühl buna «*mantıktan önceki zihniyet*» diyor. Bu konu etnologlar arasında esaslı tartışmaların konusu olmustur. [*Ing.* Primitive mentality; *Fr.* Mentalité primitive]. ◘ **Mantık öncesi zihniyet.**

ilkelciler, ç. i. *san.* ve *sosy.* Avrupa sanatının çağımıza değin geçirdiği gelişmelerden habersiz görünen, ilkel buluşların sağlam, saf, kaba, yalın biçimi sanatını benimseyip bu anlamda çalışan sanatçılar. [*Ing.* Primitivists; *Fr.* Primitivistes].

ilkelcilik,-ği, i. *san.* İlkelleri taklit etme; yapma saflık. [*Ing.* Primitivism; *Fr.* Primitivisme].

ilkel.eklembacaklılar, ç. b. i. *zool.* Çokhücreli hayvanlardan Birincil-ağızlılar *(protostomia)* filumunun, Eklembacaklılar *(Arthropoda)* dalına giren bir alt dal. Vücut bölütleri dıştan belli değildir. Ekstremiteleri eklemsizdir. **Onikoforlar** *(Onycophora)* ve **tardigradlar** *(Tardigrade)* olmak üzere 2 *sınıfı vardır.* [*Lat.* ve *Ing. Malacopoda; Fr.* Malacopodes].

ilkel.kanatlılar, b. i. *zool.* Eski sınıflandırmalarda kullanılan ve termit, kız böceği gibi böcekleri içine alan bir böcek takımı. Bugün kullanılmamaktadır. [*Lat.* ve *Ing. Archiptera: Fr.* Archiptères].

ilkel.kordalılar, ç. b. i. *zool.* Bazı sınıflandırmalara göre Kordalılar *(Chordata)* alt filumuna giren küçük bir grup. Hayatlarının bir evresinde de olsa kordalı özelliklerini taşırlar. **Yarım kordalılar** *(Hemichordata)*, **Gömlekliler** *(Tunicata)*, ve **Kafatassızlar** *(Acrania)* olmak üzere üç sınıfı vardır. [*Osm.* Habliye-i iptidaiye; *Lat. Prochordata; Ing.* Prochordes; *Fr.* Prochordés]. ◘ *TABLO: 18.* — **HAYVANLAR ÂLEMİ.**

ilkel.kuş, b. i. *zool.* ve *jeol.* Omurgalı hayvanlardan Kuşlar *(Aves)* sınıfının, Taşılkuşlar *(Saururae)* alt sınıfına giren Avrupa'da üst jura devrinde yaşamış ilkel yapılı bir türdür. Vücudu kertenkeleye benzerdi. Uzun olan kuyruğunun 2 yanı tüylü idi. [*Lat.* ve *Ing. Archaeopteryx; Fr.* Archéopteryx].

☆ *Eşanl.* **arkeopterika.**

ilkeller, ç. i. *san.* ve *sosy.* Uyanış çağının büyük ustalarından önce gelen 15. yüzyıl İtalyan sanatçılarına verilen ad. [*Ing* Primitives; *Fr.* Primitifs].

ilkellik,-ği, i. İlkel olma hali. [*Ing* Primitiveness; *Fr.* Primitivité].

ilkel.memeliler, ç. b. i. *zool.* Bazı sınıflandırmalara göre Memeliler *(Mammalia)* sınıfının bir altsınıfı, **Tekdelikliler** *(Monotremata)* takımı ile soyu tükenmiş olan bazı ilkel yapılı memelileri içine alır. [*Lat. Prototheria; Ing.* Primitive mammals; *Fr.* Prototheriens].

☆ *Eşanl.* **tekdelikliler** .

ilkel.solucanlar, ç. b. i. *zool.* Çokhücreli hayvanlardan Birincil ağızlılar *(Protostomia)* filumunun bir dalı. Bölütleri henüz meydana gelmemiştir. Bağırsakla vücut duvarı arasındaki boşluk birincil karın boşluğuna karşılıktır. İkincil karın boşluğu yalnız eşeylik organlarında bulunur. Boşaltım organları protonefridyum tipidir. Sudan kara hayatına geçmişlerdir. Bazıları asılaktır. **Yassıkurtlar** *(Plathelminthes)*, **Yuvarlak-kurtlar** *(Aschelminthes)* ve **Nemertinler** *(Nemertini)* 3 büyük sınıfını meydana getirir. [*Lat. Scolecida*].

ilkel.uyuzböceğigiller, ç. b. i. *zool.* Stigma ve soluk borusu olmayan yalnız deri ve solunum yapan keneler familyası.

ilkel.yumuşakçalar, b. i. *zool.* Çok hücreli hayvanlardan Birincil ağızlılar *(Protostomia)*, filumunun, Yumuşakçalar *(Mollusca)* dalına giren bir sınıfı. Sinir sistemleri 2 çift sinir şeridinden meydana gelir. Yapıları ilkeldir. **Kiton** *(Chiton)* iyi bilinen cinsidir. *(İlkelyumuşakçalar iki takıma ayrılır: Polyplacophora ve aplacophora. Birinci takımdaki yumuşakçalarda gövde uzun, karın taraf yassı ve geniş, sırt taraf kabarıktır; vücut, kavkı yerine geçen ve eklemli sekiz kalker plaka taşıyan bir örtenekle örtülüdür; bu plakalar, hayvanın tesbihböceği gibi tortop olmasını sağlayacak şekilde ve kiremit biçiminde üst üste biner. Kayalar üzerinde, suyosunları arasında sürünen bu hayvanlar, yalnız denizde yaşar ve bitkilerle beslenir; bir kısmı 4 000 m'ye kadar derinliklerde bulunur. 40 türü bilinir. En ilkel sayılan ikinci takımdaki yumuşakçalar ise solucana benzer; bunlarda kavkı yoktur; vücut, kalker dikenlerle kaplı bir örtenekle örtülüdür. Ayak gelişmemiştir veya yoktur. Yalnız iki familyası vardır: neomeniidae familyasından olanlar etçil hayvanlardır; 30-100 m. seyrek olarak da 500 m. derinlikte çamurlu dipler-de, mercan ve hydra kolonileri arasında yaşar ve bunlarla beslenir. (Avrupa denizlerinde 40 kadar türü vardır); Chaetodermatidae familyasının biricik cinsi, uzun, ayaksız, solucan gibi bir hayvan olan Chaetoderma'dır. (Avrupa denizlerinde yaşar).* [*Lat.* ve *Ing. Amphineura; Fr.* Amphineures].

ilk.evre*, b. i. *biy.* Mitoz bölünmesinin birinci evresi; bu evrede kromozomlar ve santrozom değişikliğe uğrar, iğ iplikleri oluşur. [*Ing.* ve *Fr.* Prophase].

☆ *Eşanl.* **profaz.**

ilk.güneş, b. i. *astr.* Güneş'in başlangıçtaki hali olarak düşünülen gaz küresi. [*Ing.* Protosun; *Fr.* Soleil primitif].

ilkin /il:kin/, z. Basta, önce, başlangıçta, ilk olarak: *Meseleyi ilkin anlayamamıştım.* [*Osm.* Iptida; *Ing.* At first, to begin with; *Fr.* D'abord, premièrement, avant, avant tout].

ilkincilik,-ği, i. ◘ **İlklik.**

ilk.ipsiler, ç. b. i. *zool.* ◘ **İlkelkordalılar.**

ilk.kanun /ilkkänün/, b. i. *Osm.* < *Ar. T. ilk* + *kânûn. esk.* Aralık ayı. [*Ing.* December; *Fr.* Décembre].

☆ *Eşanl.* **kânunievvel.**

ilklik,-ği, i. İlk olma hali. [*Ing.* Priority, primariness; *Fr.* Priorité].

ilk.nova, b. i. *astr.* Patlayarak parlaklığı birden bire yükselen, bir bakıma değişen yıldız sayılan novaların patlamadan önceki hali. [*Ing.* Pre-nova; *Fr* Prénova].

ilk.okul,-lu, b. i. *eğt.* İlköğretimi sağlayan okul. [*Ing.* Primary school; *Fr.* École primaire].

~ **diploması**, ◘ **İlköğrenimi bitirme diploması.**

~ **müfredat programı**, ◘ İlkokul programı.

~ **programı**, *eğt.* (a) Türk Millî Eğitiminin amaçları çerçevesinde İlkokulun eğitim ve öğretim ilkelerini açıklayan, ders dağıtım cetvelleri ile her dersle ilgili amaçlar ve öğretim kapsamını *(konu veya üniteleri)* kapsayan kitap; (b) İlk okulda okutulan derslerin tümü *(hayat bilgisi, Türkçe, tarih, coğrafya, yurttaşlık bilgisi, tabiat bilgisi, matematik, aile bilgisi, resim-iş, tarım-iş, yazı, müzik, beden eğitimi, din bilgisi ve uygulamalar).* [*Ing.* Primary school programme; *Fr.* Programme d'école primaire].

ilk.oynanım*, b. i. § ● *tiy.* Bir oyunun seyirci önünde ilk oynanışı. [*Ing.* Premier; *Fr.* Première]. § ● *sin.* Ön oynatım ile genel oynatım arasında yer alan oynatım. [*Ing.* Second exclusivity; *Fr.* Deuxième exclusivité, avant-premier].

~ **sineması**, *sin.* Genel olarak her vakit ilk oynatım yapan sinema. Birinci derece sinema. [*Ing.* First run theatre, first run ner; *Fr.* Salle de première vision].

ilk.öğrenim*, b. i. *eğt.* Okuma, yazma ve temel bilgilerin öğrenildiği **ilkokul** sınıflarını kapsayan öğrenim. ⊙ ~ **i bitirme diploması**, İlköğrenimi bitirme imtihanlarında başarı kazanan kimselere verilen belge. Bu diplomayı hak kazanmak için bir yaş sınırı yoktur. Diplomada sınıf öğretmeninin, okul müdürünün ve millî eğitim müdürünün imzası ile valinin tasdiki bulunur. İlköğrenimi bitirme diploması ve sınıf etleri damga puluna tabi değildir.

~ **kurumları**, *eğt.* İlköğrenimi gerçekleştirmek üzere açılmış ve görevlendirilmiş olan kurumlar. *(İlköğrenim kurumları mecburî ve isteğe bağlı olmak üzere ikiye ayrılır. Mecburî olanlar;* (a) *İlkokullar;* (b) *Yetiştirici ve tamamlayıcı sınıflar ve kurslar;* (c) *Eğitim ve öğretime muhtaç çocuklara özgü okullar, sınıflar ve gezici öğretmenliklerdir. İsteğe bağlı olanlar ise;* (a) *Okul öncesi eğitim kurumları ve;* (b) *Tamamlayıcı sınıflar ve kurslardır.*).

ilk.öğretim*, b. i. *eğt.* İlkokullarda okuma, yazma ve temel bilgileri öğretme işi. [*Ing.* Primary education; *Fr.* Education primaire].

~ **müdürü**, *eğt.* İlçelerde bulunan İlkokullar ve Millî Eğitim Bakanlığının ilgili kurumlarına vereceği eğitim kurumları ile köy okullarını ilgilendiren idare işlerini yürüten ve bir

ilkokulun müdürlüğü de uhdesinde olan eğitim yöneticisi.

~ müfettişi, *eğt.* Atandığı görev bölgesinde ilköğretim kurumlarını, ilköğretimle ilgili çalışmaları ve halk eğitimi faaliyetlerini denetleyen, eğitimle ilgili inceleme ve soruşturmalar yapan, ilköğretim ihtiyaçlarını tespit eden, okul binalarının yapımı ile ilgilenen ve millî eğitim müdürlerine bağlı [illegible] memuru.

~ okulu, *eğt.* İlkokullara öğretmen yetiştiren, ilkokul çağındaki ve bu çağdan önceki çocuklarla ilgili pedagojik problemler üzerinde incelemeler yapan, ilkokullarda görev yapacak öğretmenlerin meslekî gelişmelerine yardımcı olan öğrenim kurumu. *(İlköğretmen okulları, üç tipe ayrılır. (a) İlkokul üzerine 6 sınıflı erkek öğretmen okulları, (b) İlkokul üzerine üç sınıflı şehir erkek öğretmen okulları; (c) Orta okul üzerine 3 sınıflı şehir kız öğretmen okulları. Bunlardan başka ilköğretmen okullarının bazılarında yabancı dile, müziğe, resimişe daha çok ağırlık veren özel programlar uygulanmaktadır. İlköğretmen okulları yatılı ve yatısız öğrenci alır. Yatılı öğrenciler okudukları yıllar oranında mecburî hizmete tâbidirler. İlköğretmen okullarının öğretim programlarında meslek dersleri de yer alır).* [*İng.* Primary education school; *Fr.* École d'education primaire].

~ zorunluğu, *huk.* Umumî malûmatın asgarî derecesini bütün vatandaşlara öğretmekteki lüzum ve zarureti ifade eden kural. [*İng.* Obligation of primary education; *Fr.* Obligation de l'enseignement primaire].

İlk.önce, b. i. *h.d.* Önce, en önce, en başta. [*İng.* First of all, first; *Fr.* Tout d'abord, avant tout, premierement, d'abord].

İlk.örnek, -ği, b. i. § ❶ *fels.* ve *sosy.* Nesnelerin ilâhî ve ilkel biçimleri. *C. G. Jung'a* göre *«kollektif dışşuur»* u meydana getiren atalardan geçme imajların bütünü *(mitolojiler, düşler ve masalların ortak temelî). (Platon şeylerin kopyalarının yaratılıştan önceki ilkörneklerinin ilâhî bilinida var olduğu görüşünedir).* [*Osm.* Enzumec-i evvel; *İng.* Archetype; *Fr.* Archetypa]. § ❷ Benzerlerinden üstün yapıt. [*Fr.* Prototype]. § ❸ *san.* Taş veya tunç bir alçak kabartmadan silinen kalıp. [*İng.* Archetype; *Fr.* Archetype].

İlkset", ◘ İlkel.

İlk.sezi", b. i. *fels.* ve *psik.* Bir şey hakkında edinilen ilk ve yalın bilgi. [*Osm.* Tasavvur-u sâzeç; *İng.* Apprehension; *Fr.* Apprehension].

İlksiz", s. *fels.* ◘ Ezelî.

İlksizlik,-ği, i. *fels.* Geçmişte başlangıcı olmayan zaman. [*Osm.* Ezeliyet, sermediyet; *İng.* Eternity; *Fr.* Éternité].

İlk.soruşturma, b. i. § ❶ *huk.* Ceza kovuşturmasında, savcının isteğiyle açılan ve sorgu yargıcı tarafından yapılan işin daha yeterli bir şekilde aydınlatılması amacına yönelmiş soruşturma süresi. [*İng.* Preliminary inquiry, examination; *Fr.* Enquête preliminaire, instruction préalable (judiciaire)]. § ❷ *mant.* ◘ Aksiyom.

İlk.taslak,-ğı, b. i. *san.* Bir sanat eserinin ilk aşaması, kaba çizgileri ile ilk durumu. [*İng.* Boasting, rough sketch; *Fr.* Ébauche].

İlk.teşrin, b. i. *T. ilk + teşrin. esk.* Ekim ayı. [*İng.* October; *Fr.* Octobre].

☆ *Eşanl.* **teşrinievvel.**

İlk.yardım, b. i. *tıp.* § ❶ Tedavisi gereken kimselerin ilk bakımlarında uygulanan basit ve pratik tedavi. [*İng.* First-aid; *Fr.* Premiers soins, premiers secours]. § ❷ Tehlikeli ve ani vakalarda acele müdahale etmek eylemi: *İlkyardımdan sonra hastahaneye kaldırıldı.* [*İng.* First-aid; *Fr.* Premiers secours, soins d'urgence]. § ❸ İlk yardım yapılan yer: *İlkyardıma kaldırmak.*

~ çantası, *tıp.* Acil vakalarda ilk tedavinin yapılmasını sağlayan bütün âlet ve ilâçların bulunduğu çanta. [*İng.* First aid case (First-aid outfit); *Fr.* Trousse de pansement, infirmerie portative].

~ paketi, *ask.* Her erin sahrada yanında taşıdığı ve içinde bir yaranın ilk tedavisi için gerekli malzeme bulunan paket.

~ uzmanı, *tıp.* İlkyardım motorlarını ve hareketlerini uygulayabilen kimse.

İlk.yaz, b. i. ◘ **İlkbahar.**

İlk.zümre, b. i. *sosy.* Üyeleri oldukça az ve birbiriyle sıkıca birleşmiş sosyal topluluk. *(İlk zümrelerde hâkim olan temaslar, üyeler arasında sıkı ve bütünleşmiş bir mahremlik doğuran kişiler arası ve sempati cinsinden temaslardır. En tıpik ilkzümre ailedir).* [*İng.* Primary group; *Fr.* Groupe primaire].

İllâ, İlle /il:lâ/, (il:le), z. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Ne olursa olsun, her halde, mutlaka: *İllâ gideceğim diyor* [*İng.* Whatever happens, without fail, by all means; *Fr.* Absolument, de toute façon, sûrement]. § ❷ Yoksa, aksi halde, olmazsa: *Sen de gelirsin, illâ gitmem.* [*İng.* Otherwise, else, if not; *Fr.* Sinon, autrement]. § ❸ e. Hele, özellikle: *Bize sık sık gelir, ille böyle günlerde mutlaka uğrar.* [*İng.* Excepting, except, save, but, unless, or else; *Fr.* Surtout, particulièrement, specialement].

~ ve lâkin, *h. d.* Bununla birlikte. [*İng.* But on the other hand].

İllâllâh /ill:allâh/, ünl. *Osm.* < *Ar.* Bıkkınlık,, usanç ve bezginlik anlatır: *Artık onun yaptıklarından illâllah! illâllah yeter artık!* [*İng.* I am fed up. I have had enough of it; *Fr.* Bon Dieu! Sacrebleu, sacredieu!].

~ demek, *dey.* Bıkmak, yaka silkmek, usanmak. [*İng.* To get sick and tired of, to get bored *(with)*; *Fr.* Se dégoûter *(de qch, qn)*].

İllatif, i. *Fr. illatif. dilb.* Bazı Fin-ugur dillerinde içeriye girişi anlatan hal. [*İng.* Illative].

İlle, ◘ **illâ.**

İllet,-ti, i. ç: *ilel. Osm.* < *Ar.* § ❶ ◘ Hastalık. § ❷ Bozukluk, sakatlık. [*İng.* Defect; *Fr.* Défaut]. § ❸ *fels.* ve *mant.* Sebep, neden. [*İng.* ve *Fr.* Cause]. ☆ *Eşanl.* mucip. § ❹ *mec.* Hastalık derecesine varan alışkanlık: *O senenin yazında, bu ağaca çıkma illeti yüzünden başıma bir şey daha geldi.* [*İng.* ve *Fr.* Vice]. ◉ **~ sız iktisap**, *nuk.* Sebepsiz mal edinme, memlekte hâsıl olan fazlalık oranında geri vermeyi sağlayan ettirir. ◉ **boncuk ~ i**, *tıp.* ◘ Epilepsi.

~ etmek, § ❶ Sakatlamak. § ❷ *mec.* Çok kızdırmak: *Sen adamı illet edersin.* [*İng.* To anger, to irritate, to infuriate; *Fr.* Irriter, mettre en colère, agacer].

~ olmak, *tkz. dey.* Çok sinirlenmek, kızmak. [*İng.* To get (grow) angry, to get furious; *Fr.* Se mettre en colère].

İlletli(-i), s. § ❶ ◘ Hastalıklı. § ❷ *mec.* İkide bir aksaklık gösteren. § ❸ Kusurlu, eksik, sakat. [*İng.* Defective; *Fr.* Défectueux,-euse]. § ❹ *gram. esk.* İçerisinde elif, vav veya ye harfi bulunan kelime.

İlletlilik,-ği, i. İlletli olma hali. [*İng.* Diseasedness, defectiveness; *Fr.* État défectueux, défectuosité].

İlletsiz, s. Hiç bir hastalığı olmayan, sağlam. [*İng.* Free from disease, sound; *Fr.* Sain].

~ iktisap, *esk. huk.* Hilesiz, doğru yoldan elde edilen kazanç, meşru yollarla zenginleşme. [*İng.* Unjustifiable enrichment].

İlletsizlik,-ği, i. Sağlam olma hali, sağlamlık. [*İng.* Soundness, freedom from disease; *Fr.* État sain, bon etat].

İlll /illî/, s. *Osm.* < *Ar. fels. esk.* ◘ **Nedensel.**

~ muamele, *huk.* Geçerliği borçlandırıcı işlemin geçerliğine bağlı olan kazandırıcı işlem.

İllinois, öz. i. *coğr.* A. B. D. Kuzeyde, Michigan gölünün güney batısında, 146 076 km² genişlikte bir eyalet. Merkezi. *Springfield*'dir.

İllinyum, i. *Fr. illinium* < *Illinois, kim.* ◘ **Prometium.**

İlllt,-ti, i. *Fr. illite.* Yesil kilin bilimsel adı; çok emicidir ve deniz kulaklarından çıkartılır.

İlliyet,-ti, i. *Osm.* < *Ar. illiyet. esk. fels.* ◘ **Nedensel:İlk ◉ uygun ~**, *huk.* Havatın normal akışına göre, bir fiilin muhakkak surette belirli bir sonucu doğurması.

~ bağı, *huk.* Dış âlemdeki bir değişikliğin bir kişiye isnat edilebilmesi için bu değişikliğin onun hareketinden doğması ve yapılan hareket ile ortaya çıkan sonuç arasında sebep sonuç iliskisinin kurulabilmesi. [*İng.* Causal relation].

İlluderit,-ti, i. *Fr. illuderite min.* Hidratlı doğal alüminyum ve kalsiyum silikat. [*İng.* Illuderite; *Fr.* Zoïsite].

☆ *Eşanl.* **zoyizit.**

İlluminasyon, i. *Fr. illumination. matb.* Eskiden, yalnız kara kalem basılmış olan gravür, Lito baskısı resimler veya Tipo basılmış kitaplardaki süs ve inisiyallerin sonradan elle renklendirilmesi, boyanması sanatı. [*İng.* Illumination].

İllüstrasyon, i. *r. illustration.* § ❶ Resimlerle *süsleme.* [*İng.* Illustration]. § ❷ Bir kitapta yer alan ve kitabın hacmini arttırmak veya bazı açıklamaları somutlaştırmak amacını güden desen ve gravürlerin toplu adı. [*İng.* Illustration]. § ❸ Bu desen veya gravürlerin her biri. *(Bir metnin içindeki «illüstrasyon gravürü» ile kitaptan bağımsız olan «estamp» aynı şey değildir).* [*İng.* Illustration]. § ❹ Bir kitabın, derginin veya makalenin metni içinde yer alan gravür veya desen. [*İng.* Illustration].

~ boyaları, *matb.* Resimli kitap baskılarında, Ototipilerde kullanılan daha iyi, siyah tipo boyaları. Bu boyalar iyi havagazı isinden yapılmakta ve ketenyağı *(bezir)* ile karıştırılmaktadır. Bunların içinde çok kuvvetli olarak tanınmış kadife siyah, milori mavisi diye bazı renkler bulunur. [*İng.* Illustration colour; *Fr.* Noir pour illustrations].

İlluvyal, s. *Fr. illuvial,-ale,-aux. (Toprakbilim)* İlluvyonlaşma sonucu meydana gelen: *İlluvyal düzlem.*

İlluvyon, i. *Lat. illuvium. (Toprakbilim)* Toprak düzlemi içinde erişi maddelerin yığışması. *(İlluvyon bazen, birbirlerine kaynayarak bir kabuk oluşturan löss bebekleri gibi kalker yumrularından meydana gelir; tropikal ülkelerin demirli kalkanları bir ilüvyon tipidir).* [*İng.* ve *Fr.* Illuvium].

İlluvyonlanma, i. *(Toprakbilim)* Başka bir düzlemden gelen elementler sebebiyle, toprak düzlemindeki birikme süreci. [*İng.* ve *Fr.* Illuviation].

İllüzyon, i. *Fr. illusion.* § ❶ *tıp.* Dışarıdan göze gelen uyartıların olduklarından başka türlü anlaşılmaları. *(Bir şeyin fazla sayıda görülmesi gibi).* [*İng.* Illusion]. § ❷ *psik.* Bir şeyi başka bir şey sanmaktan ileri gelen algı yanlışlığı. [*İng.* Illusion]. ◘ **Gözbağı.**

☆ *Eşanl.* **galatıhis, vehim, hayal, yanılsama.**

~ tiyatrosu, *tiy.* Çağımızda tiyatronun ayrıldığı iki ana türden biri. Seyirciye tiyatroda olduğunu unutturup onu olayların akışına çekmek, olayların içinde yaşatmak amacındadır.

☆ *Eşanl.* **dramatik tiyatro.**

☆ *Karş.* **göstermeci tiyatro, epik tiyatro.**

İllüzyonist,-ti, i. *Fr. illusionniste.* ◘ **Gözbağıcı.**

İllüzyonizm, *Fr. illusionnisme.* ◘ **Gözbağıcılık.**

İllyria, İllirya, öz. i. Adriya denizinin kuzey kıyısında dağlık bölge. [*İng.* Illyria; *Fr.* Illyrie].

~ dili, *dilb.* Hint-Avrupa dili; eskiden Adriya denizinin iki kıyısında konuşulurdu. [*İng.* Illyrian; *Fr.* Illyrien].

İllyria'cılık,-ğı, i. XIX. yüzyılın son çeyreğinde, Avusturya-Macaristan imparatorluğunun güney kesiminde oturan isiavlar arasında dil, edebiyat ve daha sonra siyaset birliğini sağlamak için girişilen hareket. [*İng.* Illyrism; *Fr.* Illyrisme].

İlm, i. ◘ **İlim.**

~ hücum. ◘ Astroloji.

~ i ictihat, *ikt.* Hukukî meseleler üzerinde hukuk bilginlerinin görüşleri, fikir ve mütalâaları.

ilmek[1],-ği, i. § ❶ ◘ Ilmik. § ❷ *astr.* Merkezi başka bir dairenin çemberi üzerinde hareket eden bir dairesel devimin çizdiği yörünge. Kepler'den önce gezegenlerin gerçek yörüngeleri böyle tasarlanırdı. [*Ing.* Epicycle; *Fr.* Épicycle]. ⊙ Henle ilmeği, *anat.* ve *zool.* ◘ Henle.

ilmek[2], f. *h.d.* § ❶ Hafif bir düğüm yaparak bağlamak, ilmiklemek. [*Ing.* To tie loosely; *Fr.* Nouer]. § ❷ Halı dokumasında düğümleri birbirine bağlamak. § ❸ Dokunmak. ⊙ iler tutar yeri olmamak, *(kalmamak), dey.* Çok kötü ve perişan bir halde olmak.

ilmekli, s. Kolay çözülür şekilde düğümlenmiş, ilmek edilmiş. [*Ing.* Loosely knotted; *Fr.* A nœud, noué,-ée].

ilmen, z. *Osm.* < *Ar.* Ilim bakımından, ilimce. [*Ing.* Scientifically, in a scholarly way, by means of science; *Fr.* Scientifiquement].

ilmenit,-ti, i. *Fr. ilménite (Yer adı ilmen'den). min.* Formülü $FeTiO_3$ olan doğal demir ve titan oksid; rengi pariak siyahtır; romboedrik sistemde billûrlaşır. *(Ilmenit'e bazı billûrsu şistlerde rastlanır).* [*Ing.* Ilmenite; *Fr.* Fer titané].

☆ *Eşanl.* titanlı demir.

ilmenorütil, b. i. *Fr. Ilmenorutile* < *Ilmen* + *rutile. min.* Rutil'in siyah renkli bir çeşidi. Bileşiminde demir, niyobyum ve tantal bulunan titan oksidden meydana gelir. [*Ing.* Ilmenorutile].

ilmenyum, i. *Lat. ilmenium. kim.* Sonradan bir niyobyum ve titan karışımı olduğu anlaşılan varsayımsal bir elemente verilen ad. [*Ing.* Ilmenium; *Fr.* Ilménium].

ilmî /ilmî/, s. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Ilme ait, ilimle ilgili. [*Ing.* Scientific; *Fr.* Scientifique]. § ❷ Eskiden «*ulema*» denilen sarıklı sınıftan olan.

☆ *Eşanl.* bilimsel.

ilmihal,-li /ilmihâl/, b. i. *Osm.* < *Ar. esk.* Islâm dininin esaslarını, kurallarını, tapınma usullerini çocuklara ve gençlere öğretmek için yazılmış kitap.

☆ *Eşanl.* din dersleri, ulâmi diniyie.

ilmik,-ği, i. < *ilmek.* § ❶ Çözülmesi kolay düğüm, eğreti düğüm. [*Ing.* Bow-knot, slip-knot; *Fr.* Nœud coulant]. § ❷ *den.* (a) Halatın bir ucunu halatın bedeni üzerine bir kere dolaştırarak yapılan düğüm; (b) Halatları bağlamak veya kopuk halatları birleştirmek için kullandıkları düğüm. [*Ing.* Carrick bend; *Fr.* Ajust, ajut, nœud de vache]. ☆ *Eşanl.* ajut. § ❸ *el san.* Bir örme işin yatay ilmikler dizisi. § ❹ *dok.* (a) File örülmesi için birbirlerine bağlanan iplik kıvrımları. [*Ing.* Noose; *Fr.* Anse]; (b) Trikotaj örgülerinde birbirlerine bağlanan iplik halkaları. [*Ing.* Loop, bight; *Fr.* Anse]; (c) Triko, tül, dantel veya file gibi gevşek dokularda, örgüyü birbirine bağlayarak onları bütünleyen ana unsur, iplik kıvrımı. [*Ing.* Noose; *Fr.* Anse]; (d) Çapraz veya bir noktada düğümlenmiş ipliklerden meydana gelen kare veya eşkenar dörtgen biçimindeki halkaların her birinin adı. *(Bu halkaların tamamı /ağ, örgü, dantel gibi/ pek gergin olmayan bir örgü meydana getirir).* [*Ing.* Loop, bight; *Fr.* Anse]. (e) *esk.* Dokuma tezgâhlarındaki gücü tellerinin, keten ipliklerîyle yapıldığı zamanlarda, ortalarından çözgü ipliklerinin geçirilmesi için bırakılan boşluk. § ❺ *astr.* Eskiden, bir gökcisminin, merkezi Yerin çevresinde başka bir daire çizmek üzere takip ettiği kabul edilen dairesel yörünge. ⊙ balık ilmiği, *dok.* ◘ Balık. ⊙ gevşek ~ dizisi, *el san.* Ilmikleri öteki ilmik dizilerinden çok daha büyük olan dizi.

☆ *Eşanl.* ilmek.

~ bağlama, *dok.* Trikotaj makinelerinde, evvelce örülen son sıra ilmiğin baska bir tip örgü ile değiştirilmesi için her iki tip ilmiğin birbirlerine bağlanması. [*Ing.* Knotting, tying, joining; *Fr.* Nouage].

~ kapatmak, *el san.* Bir örgünün her ilmiğini bir sonrakine bağlamak.

ilmiklemek(-i), f. Eğreti düğümle bağlamak. [*Ing.* To knot; *Fr.* Nouer].

ilmiklenmek, ösz. f. Ilmikle tutturulmak. [*Ing.* To become looped, to be lied in a loop, to be caught in a noose].

ilmikli, s. Kolay çözülür şekilde düğümlenmiş, bağlanmış olan. [*Ing.* Lightly tied, in a bow, looped; *Fr.* A nœud, noué, lié].

ilmiyat,-tı, ç. i. *Osm.* < *Ar.* > *ilmiyyat. fels. esk.* ◘ Bilgi kuramı.

ilmiye, i. *Osm.* < *Ar. ilmiyye. esk.* § ❶ Eskiden din işleriyle uğraşan sarıklı hocalar sınıfına verilen ad: *Ilmiyeden bir zat.* § ❷ Bu gibi islerle uğraşanların mesleği. § ❸ *teşk. tar.* Osmanlı devletinde fıkıh ve şeriatla uğraşan hocalar sınıfı. [*Ing.* Ulema class].

~ ıslahatı, *teşk. tar.* Ilmiye teşkilâtının yeniden düzenlenmesi için girişilen hareket.

~ kıyafeti, *kıyf.* Ilmiye sınıfından olanların kıyafeti.

~ ricali, Ilmiye mesleğinin yüksek tabakasına verilen ad. *(Ilmiye, sınıfından mülkiye sınıfına geçen rical, vezirlik rütbesini kazanarak Paşa unvanını alırdı).*

~ rütbeleri, Ilmiye sınıfı mensuplarının bulundukları makam dereceleri.

ilmühaber, b. i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Birinin herhangi bir halini göstermek için eline verilen resmî belge, hal kâğıdı. [*Ing.* Identity papers, identity certificate; *Fr.* Acte de notoriété]. ☆ *Eşanl.* belgit, vesika. § ❷ Alındı kâğıdı. [*Ing.* Receipt; *Fr.* Acquit, reçu]. ☆ *Eşanl.* tesellüm kâğıdı, makbuz. § ❸ *tic. huk.* Anonim şirketlerde, sonradan hisse senetleriyle değiştirilmek üzere verilen geçici belge. ⊙ gümrük ~ i, *den.* ◘ Gümrük. ⊙ ikametgâh ~ i, *huk.* ◘ Ikametgâh.

Ilokan'lar, ç. öz. i. *etn.* Özellikle Luzon adasının kuzeydoğusundaki düzlüklerde yaşayan Filipinler halkı. Ekilebilir toprakların Yüzölçümüne oranla fazla kalabalık olan ve pek küçük *(çoğunlukla 1 hâ)* tarlalara sahip bulunan Ilokanlar, Manilla'ya, Mindanao'ya, Luzon'un güneyine ve Hawaii adalarına göçerek buralarda şekerkamışı işletmelerinde çalışırlar. [*Ing.* ve *Fr.* Ilocans].

iloko, i. *dilb.* Indonezya öbeğinden dil. Luzon *(Filipinler)* arasında bir milyon kişi tarafından konuşulur. [*Ing.* ve *Fr.* Iloko].

ilozoizm, i. *Fr. illosoisme.* ◘ Canlı özdekçilik.

ilsak,-kı /ilsâk/, i. *Osm.* < *Ar. lüsûk. esk.* Yapıştırma, kavuşturma: *Demiryollarını, telgraf tellerini birbirine ilsak etmek.* [*Ing.* Joining on, attaching, linking; *Fr.* Action d'attacher, de coller, de joindre].

~ etmek, Bitiştirmek, yapıştırmak. [*Ing.* To attach, to join; *Fr.* Attacher, coller].

☆ *Eşanl.* kavuşturmak.

ilsemanit,-ti, i. *Fr. ilsémannite. min.* Hidratlı doğal molibden oksid. [*Ing.* Ilsemanite].

iltibas /iltibâs/, i. *Osm.* < *Ar. lebs. esk.* Andırışma, karışma, birbirine benzeyen şeylerin ayırdedilmesinde rastlanan şüphe ve tereddüt: *Izmir ve Izmit adları arasında biraz iltibas var.* [*Ing.* Being or becoming obscure or confused; *Fr.* Confusion]. ☆ *Eşanl.* benzeşim, karışma. ⊙ ~ a yol açmak, Karıştırmaya yol açmak.

iltibaslı, s. *esk.* Karışık. [*Ing.* Ambiguous; *Fr.* Ambigu,-uë].

iltica /iltıcâ/, i. *Osm.* < *Ar. esk.* Güvenilir bir yere sığınma, barınma, birinden himaye isteme: *Tanrının merhametine iltica ederim.* [*Ing.* Defection, restoration, seeking refuge of shelter; *Fr.* Recours].

~ etmek, Sığınmak, barınmak. [*Ing.* To defect, to take refuge, resort; *Fr.* Se refugier].

☆ *Eşanl.* saklanmak, korunmak, tahaffuz etmek, sığınmak, barınmak, güçlükle sığınabilmek, ocağına düşmek, birine delalet etmek, himayesini istemek.

~ hakkı, *huk.* Cezaî kovuşturmalardan veya bir mahkûmiyetten kurtulmak için, başka bir ülkeye kaçan kimseye tanınan sığınma hakkı. [*Lat. Asylum, perfugium; Ing.* Right of asylum, right of sanctuary; *Fr.* Droit d'asile].

☆ *Eşanl.* sığınma hakkı.

iltica.gâh /iltıcâgâh/, b. i. *Osm.* < *Ar.* + *Fars. esk.* Sığınılacak yer, sığınak, barınak. [*Osm.* Melce; *Ing.* Sanctuary, place of refuge; *Fr.* Asile, abri, refuge].

iltifat,-tı/iltifât/, i. *Osm.*<*Ar. left.* § ❶ Yüzüne bakma, hatırını sorma, gönlünü okşama, tatlı davranma, ilgilenme, güler yüz gösterme. [*Ing.* Compliment, affability; *Fr.* Bienveillance, compliment]. § ❷ Yüzünü çevirip bakma: *Bizim tarafa iltifat etmedi.* § ❸ *ed.* Söz söylerken veya yazarken daha çok etki sağlamak amacıyle beklenmedik bir anda sözü, konu ile pek yakından ilgili birine veya bir şeye yöneltme. [*Ing.* Turning towards, turning around to look at].

~ bulmak, Rağbet görmek, iyi karşılanmak. [*Ing.* To find favour *(with); Fr.* Être en vogue, être reçu bien, se favoriser, être favorisé].

~ etmek, § ❶ Güzel söz ve güler yüzle gönül almak. [*Ing.* To treat with favor, to show courtesy; *Fr.* Bien accueillir, faire des compliments]. § ❷ Dikkat etmek, itina göstermek. [*Ing.* To take notice *(of); Fr.* Observer qch, faire attention à qch, tenir compte, prendre connaissance de qch]. § ❸ Rağbet etmek. [*Ing.* To wish *(for),* to esteem, to like; *Fr.* Désirer avoir du penchant, de l'inclination pour rechercher, estimer].

~ görmek, Iltifatlı davranışlarla karşılanmak. [*Ing.* To find kindness *(with)*].

~ göstermek, Birine iltifatlı davranışlarda bulunmak. [*Ing.* To treat with kindness, to show favour to; *Fr.* Favoriser qn., accorder à qn un traitement de faveur].

iltifatkâr /iltifâtkâr/, s. Nazik huylu, iltifat eden; Iltifat dolu: *iltifatkâr sözler.* [*Ing.* Kind, affable *(person); Fr.* Courtois,-oise, affable, complimenteur,-euse].

iltifatkârane /iltifâtkârâne/, z. *esk.* Iltifat ederek, hatır sorup gönül alarak. [*Ing.* Courteous *(words),* in an affable manner].

iltifatlı, s. Yüze gülen, gönül alıcı: *Iltifatlı bakışlar.* [*Ing.* Containing kind words].

iltifatname /iltifâtnâme/, b. i. *esk.* Bir büyüğün övgü ve güzel sözleri içeren yazısı, mektubu.

iltifatperver, s. *esk.* Hatır sorup, güler yüz göstererek gönül alan, gönül almayı seven, iltifatçı. [*Ing.* ve *Fr.* Affable].

iltihab, i. ◘ iltihap.

iltihabî /iltihâbî/, s. *esk.* Iltihaplanmış, iltihaplı. [*Ing.* Inflammatory; *Fr.* Inflammatoire].

iltihak,-kı /iltihâk/, i. *Osm.* < *Ar. lahâk.* Bir topluluğa sonradan girme, katılma, asıl yerine gitme, karışma. [*Ing.* Accession, accretion, participation, adhesion, joining oneself *(to); Fr.* Action de se joindre, adhésion].

~ etmek, Katılmak, karışmak, eklenmek. [*Ing.* To accede to, to participate, to join, to adhere to; *Fr.* Sa rattacher, être contigu, se joindre à].

~ suretiyle birleşme, *ikt.* Bir şirketin diğerinin aktif ve pasifini üzerine almak suretiyle kendisine ilhak etmesi. [*Ing.* Absorption merger].

iltihakî /iltihakî/, s. Iltihakla ilgili. [*Ing.* Adhesive; *Fr.* Adhésif,-ive].

~ sözleşmeler, *huk.* Sözleşmeyi hazırlayan dışındaki tarafların, iradesini yalnız katılma veya katılmama yönünde belirttikleri sözleşmeler.

iltiham, i. *Osm.* < *Ar. lahm, et* > *esk.* § ❶ Bir yaranın iyileşip kapanması. § ❷ *(Savaş hk.)* Şiddetlenme.

iltihap,-bı /iltihâp/, i. *Osm.* < *Ar. leheb,* alev > *iltihâb.* § ❶ Vücudun herhangi bir yerinde mikroplanma sonucu meydana gelen cerahatlanma, irin toplanması: *Diş iltihabı.* [*Ing.* ve *Fr.* Inflammation]. ☆ *Eşanl.* yangı. § ❷ *esk.* Alevlenme, tutusma, parlama. [*Ing.* ve *Fr.* Inflammation]. § ❸ *patol.*

Dokularda veya suyuklarda meydana gelen bir ,bozukluktan dolayı damarların, hücrelerin ve ara dokuların gösterdiği tepkilerin tümü. *(İltihabın en basit şekli deride beliren irinli yaralardır).* [*İng.* ve *Fr.* Inflammation]. ☆ *Eşanl.* **yangı.** ⊙ **bademcik iltihabı,** *tıp.* ◘ Bademcik. ⊙ **beyin iltihabı,** *tıp.* ◘ Beyin. ⊙ **beyin (omurilik) zarı iltihabı,** *patol.* ◘ **Menenjit.** ⊙ **böbrek iltihabı,** *tıp.* ◘ Böbrek. ⊙ **çene bezi iltihabı,** *vet.* ◘ Çene. ⊙ **damak iltihabı,** *tıp.* ◘ Damak. ⊙ **deri iltihabı,** *patol.* ◘ **Deri.** ⊙ **deri kas iltihabı,** *patol.* ◘ Deri. ⊙ **dil iltihabı,** *patol.* ◘ Dil. ⊙ **dilaltı iltihabı,** *patol.* ◘ **Dilaltı.** ⊙ **disk iltihabı,** *patol.* ◘ **Disk.** ⊙ **diyafram zarı iltihabı,** *patol.* ◘ **Diyafram.** ⊙ **DOUGLAS zarı iltihabı,** *patol.* ◘ **DOUGLAS.** ⊙ **gırtlak dili iltihabı,** *patol.* ◘ **Gırtlak.** ⊙ **göz akı iltihabı,** *tıp.* ◘ Göz. ⊙ **içorgan zarı ~ ı,** *patol.* ◘ **İçorgan.** ⊙ **lenf düğümleri iltihabı,** *patol.* ◘ **Düğüm.**

iltihaplanmak, nsz. f. İltihaplı hale gelmek. [*İng.* To become inflamed; *Fr.* Devenir enflamme].

☆ *Eşanl.* **yangılanmak.**

iltihaplı, s. *patol.* İltihabı olan. [*Osm.* İltihabî; *İng.* Inflammatory; *Fr.* Inflammatoire].

☆ *Eşanl.* **yangılanmak**

iltikâ /iltikâ/, i. *Osm.* < *Ar. likâ. esk.* Rastlantı sonucu buluşma ,karşılaşma. [*İng.* Encountering, joining, meeting, junction, encounter; *Fr.* Rencontre].

iltikam /iltikām/, i. *Osm.* < *Ar. lokma. esk.* Lokma etme, yutma. [*İng.* Swallowing at one gulp].

iltikat,-tı, /iltikāt/, i. *Osm.* < *Ar. lukât ve lakt. esk.* § ❶ Yere düşmüş, dağılmış şeyleri devşirip toplama. [*İng.* Picking up]. § ❷ Çeşitli kitaplardan yararlanarak bilgi toplama. [*İng.* Gleaning; *Fr.* Glanage, glane].

iltima /iltimâ/, i. *Osm.* < *Ar. lem. esk.* Işık saçma, parıldama. [*İng.* A flash like lightning; *Fr.* Scintillement, etincellement].

iltimas /iltimâs/, i. ç: **iltimâsât.** *Osm.* < *Ar. lems.* Kayırma², arkalama; lâyık olmayanlara iş verme veya yardım etmeden ibaret toplum hayatında iş düzenini ve eğitim mekanizmasını temelinden bozan sosyal hastalık: *O, hatıra, iltimasa bakmaz, hakkın icabını yapar.* [*İng.* Preferential treatment, favouritism, patronage, protection; *Fr.* Sollicitation des faveurs favoritisme, népotisme]. ⊙ **~ ı olmak,** *dey.* Arkası, kayırıcısı olmak.

~ etmek, *dey.* Kayırmak. [*İng.* To protect, to favour; *Fr.* Favoriser, avantager, proteger, appuyer, pistonner].

☆ *Yak. anl.* **tutmak, himaye etmek, kollamak, elinden tutmak, gözetmek, vikaye etmek, sahabet etmek, müzaheret etmek, sıyanet etmek, korumak, şefaat etmek.** ☆ *Karş.* **yalnız bırakmak, çekilmek, ortada bırakmak, elinden tutmamak, yüz çevirmek.**

iltimasçı, s. *Osm.* < *Ar.* ve *T.* Kayırıcı, arka, iltimas yapan. [*İng.* Patronizer; *Fr.* Protecteur,-trice].

iltimaslı, s. iltimas edilen *(kimse)* veya iltimasla yapılan *(iş).* [*İng.* Protected, favoured; *Fr.* Recommande,-ee,protege,-ee].

iltis, i. *zool.* Sansargiller *(Mustelidae)* familyasından bir etçil memeli türü. [*Lat. Mustela putorius* = *Putorius foetidus; ing.* Polecat; *Fr.* Putois].

iltisak,-kı,/iltisāk/, i. *Osm.* < *Ar. lüsük esk* § ❶ Kavuşma, birleşme, yapışma, kaynaşma: *İki demiryolu burada iltisak ediyor.* [*İng.* Contiguity, junction adherence; *Fr.* Jonction, contiguite]. ☆ *Eşanl.* **bitişme, beraber olma, yapışma, kaynaşma.** ☆ *Karş.* **ayrılma, kopma.** § ❷ *patol.* İki organın hastalık dolayısıyle birbirine yapışması. [*İng.* Adhesion; *Fr.* Adherence].

~ hattı *demir.* Demiryollarını birbirine kavuşturan kısım. [*İng.* Junction, branch line; *Fr.* Ligne de jonction].

~ noktası, *demir.* ◘ Kavşak.

iltisaklı /iltisāklı/, s. *Osm.* < *Ar. esk.* § ❶ Birleşme, yapışma ile ilgili olan, bitişken. [*İng.* Agglutinative; *Fr.* Agglutinatif,-ive]. § ❷ Kelime şekillerini köklere tamamiyle kaynaştırmaksızın, birçok ekler katarak kuran, bitişken *(dil.)* [*İng.* Agglutinative; *Fr.* Agglutinant,-ante].

~ diller, *gram. esk.* Kelimelerin kökleri büsbütün değişmeksizin bir takım eklerle ve çeşitli etkenlerle yeni kelime biçimleri meydana getiren dillere verilen ad.

iltiva /iltivā/, i. *Osm.* < *Ar. liva, esk.* § ❶ Sarılma, dolaşma, karşılıklı; kıvrım kıvrım olan; Dönemeçli, dolambaçlı yol. [*İng.* Sinuosity, bend, turn *(of a road)*, coil, entanglement; *Fr.* Courbure, courbe]; § ❷ *anat.* Vücudun belden yukarı kısmının ikiblüklüm olması. [*İng.* Lateral curvature of the spine, supination of the arm; *Fr.* Pli]. § ❷ *coğr. esk.* Nehrin dolana dolana akması [*İng.* Plication, meandering *(of a river)*; *Fr.* Plissement, sinuosites, serpentement]. § ❹ *fiz.* Burulma. § ❺ *jeol. esk.* Kıvrılma. [*İng.* Flexure; plication; *Fr.* Plissement] § ❻ Eğimli arazi.

iltiyam /iltiyām/, i. *Osm.* < *Ar.* Yara kapanma, onulma. [*İng.* Being healed, mended or put to rights, cicatrisation; *Fr.* Cicatrisation].

~ bulmak, Onulmak, yara kapanmak. [*İng.* To be healed; *Fr.* Cicatriser].

iltizam /iltizām/, i. *Osm.* < *Ar. lüzum. esk.* § ❶ Kayırma²; *(bir tarafı)* tutma. [*Osm.* Tarafgirlik; *İng.* Favoring, preference; *Fr.* Action de prendre parti, action d'appuyer une affaire ou une personne]; § ❷ Gerekli sayma *(bulma)*, lâzım görme; § ❸ Çiftlik, fabrika gibi bir yerde yönetimi üzerine alma, keseneğe alma; § ❹ *ed. esk.* Şiirde kafiyenin kayıtlı olması. Mukayyet kafiye yapma; § ❺ *huk.* Belirli vergi ve resimleri toplama yetkisini de veren bir devlet görevinin, bir bedel karşılığında isteklilere devredilmesi usulü; § ❻ *mal. esk.* Osmanlı İmparatorluğunda devlet mülklerinin, belli süreler için, belli kimselere kiralanması. *(Birini kefil göstererek böyle bir görev alanlara mültezim denirdi. 1856 yılında iltizam usulü kaldırılarak vergilerin doğrudan doğruya toplanması yoluna gidildi. Özellikle arazi işlerinde uygulanan iltizam, devletle yurttaş arasında, kendi çıkarına çalışan bir aracı durumundaydı);* ⊙ **~ a vermek,** Çiftlik v.b. yeri kira ile vermek. [*İng.* To farm *(a revenue)*; *Fr.* Affermer].

~ etmek, § ❶ ◘ **iltimas etmek.** § ❷ Gerekli görmek. [*İng.* To take the part of, to take upon oneself; *Fr.* Se charger de, prendre à sa charge, necessiter].

iltizamat /iltizāmât/, ç. i. *Osm.* < *Ar. mal. esk.* Osmanlı İmparatorluğunda devlet gelirlerinin kesime bağlanması.

iltizamcı, i. Hükümet gelirlerinden bazılarının toplanmasını üzerine alan. [*İng.* Farmer of public revenue; *Fr.* Affermataire, fermier général].

☆ *Eşanl.* **kesenekçi, mültezim.**

iltizami /iltizāmî/, s. *Osm.* < *Ar. esk.* § ❶ Isteyerek ve bilerek yapılan, bililtizam. [*İng.* Done on purpose; *Fr.* Expres]. § ❷ Türkçe gramerde **«yazmalı, sevmeli»** gibi gereklilik anlatan kipe verilen ad. *«İltizam sigası», «istek kipi»* denilmektedir.

~ muamele, *huk.* Borçlunun malvarlığının aktif kısmına dokunmayıp pasif kısmını çoğaltan hukuki işlem. *(Bu işlem ile, borçlu alacaklıya karşı belirli bir şekilde hareket etme borcu altına girer. Alacaklı, borçlunun malvarlığındaki herhangi bir şey üstünde hak kazanmaz).* [*İng.* Obligatory transaction, act of disposal].

iltizamsız, s. Bağlıksız.

ilür, i. *Fr. ylure, kim.* Bin fosfor atomunun *(veya azotun), iki değerli bir köke, biri yarı-polar olan ikibağla bağlandığı organik bileşiklerin* genel adı. *Örnek:* $(C_6H_5)_3P \rightleftarrows CH-R$. [*İng.* Ylure].

ilüvyon, i. ◘ **illüvyon.**

ilüzyon, i. *tıp.* ◘ **illüzyon.**

ilvayit,-ti, i. *Fr. ilvaite* < *(Elbe adasının Latince adı Ilva'dan) min.* Hidratlı doğal demir ve kalsiyum silikat. *(Bu mineral çeşidi kadife siyahı rengindedir. Alevde erir ve hidroklorik asid içinde jelatin halinde erir).* [*İng.* Ilvaite].

ilye, i. *anat.* ◘ **Kabaet.**

~ kemiği, *anat.* ◘ **Ilion.**

ilyofemoral, s. *Fr. ileofemorale. anat.* Ilyum ve femura ait. [*İng.* Iliofemoral].

ilyokolik, s. *Fr. ileocolique anat.* Ileum ve kalın bağırsağa ait. [*İng.* Ileocolic].

ilyokolotomi, i. *Fr. ileocolotomie. anat.* Ileum ve kalın bağırsağı kesme ameliyesi. [*İng.* Ileocolotomy].

ilyolomber, s. *Fr. ilio-lombaire. tıp.* Ilyum ve bel bölgelerine ait. [*İng.* Illiolumbar].

ilyon, i. *(ilyon kasası sözünde kullanılır).*

~ kasası, *den.* Bitkisel halatların zincire bağlanması için kullanılan bir **çeşit** dikişli kasa. *(Bağlanacak haladın uç tarafındaki kolları, uygun uzunlukta açılarak iki kol, zincir baklasının içinden geçirildikten sonra, bu kollardan biri üçüncü kolun açılmasıyle boşalan oyuğuna yatırılarak geriye sarılması, bu şekilde üç kolu tamamlanan bu kısma meydanda kalan tek kolun kolbastı dikişi yapılması ile elde edilir).*

ilyostomi, i. *Fr. ileostomie. cerr.* Ilaumun füstilizasyonu. [*İng.* Ileostomy].

ilzam /ilzām/, i. ç: **ilzâmât.** *Osm.* < *Ar. lüzum. esk.* § ❶ Cevap veremez hale getirme; Bahis ve tartışmada kuvvetli kanıt göstererek karşısındakini susturma; haksız duruma düşürme: *Şu cevap ile onu ilzam ettim.* [*İng.* Silencing or convincing in argument; *Fr.* Action de mettre *(de reduire)* qqn à quia]; § ❷ Devlet gelirlerinden birini kiraya verme, iltizam ettirme. [*İng.* Farming out public revenue; *Fr.* Action de donner à ferme].

~ ve iltizam, Çiftlik v.b. yerlerde gelirin bir kısmını alma ve verme. [*İng.* A giving and taking a branch of revenue in farm].

ilzamiyât /ilzāmiyât/, ç. i. *Osm.* < *Ar. ilzâmiyyât. esk.* Tartışmada karşısındakini susturmak için söylenen sözler.

im*, i. *esk. T.* § ❶ Anlamlı çizgi, iz veya davranış, anlam yükletilen şey. [*Osm.* Işaret; *İng.* Sign; *Fr.* Signe]. ☆ *Eşanl.* **bellilik;** ☆ *Yak. anl.* **alâmet, araz, belirti, işmar, belgilik, nişan, nişane, simge, remiz, sembol, belgi, şiar, tanıl, delil, emare, ip ucu, karine;** § ❷ *ask. esk.* Genellikle savaşta ordudaki bölüklerin kullandığı parola. *(Özellikle silâh ve kuş adları im olarak kullanılırdı. Bu parolayı bilmeyen düşman kabul edilir ve öldürülürdü. Im'e orduda, savaş dışı zamanlarda da başvurulurdu).* ⊙ **~ i timi yok,** *dey.* «*İzi, belirtisi yok*» anlamında kullanılan söz. [*İng.* Completely absent].

~ etmek, Işaretlemek. [*İng.* To signal, to beckon; *Fr.* Signaler].

ima /imā/, *Osm.* < *Ar.* § ❶ Açıkça belirtilmeyen bir olguyu, bir kişiyi v.b. zihinde canlandıran kelime, işaret, cümle: *İmayı hemen anladı.* [*İng.* Innuendo, allusion, hint; *Fr.* Allusion] § ❷ Dolaylı bir şekilde *(dolayısıyle)* anlatma, üstü kapalı olarak belirtme: *Büyük bir ima kasdı ile ilâve ettim.* [*İng.* Implication, allusion; *Fr.* Allusion].

☆ *Eşanl.* **imleme, anıştırma.**

~ etmek, Dolaylı anlatmak. [*İng.* To allude, to hint, to imply; *Fr.* Faire allusion].

imad /imād/, i. *Osm.* < *Ar. amûd. esk.* Direk, sütun.

imaen /imâen/, z. *esk.* Ima ederek, sezdirerek.

imago, i. *Lat.* § ❶ *biy.* Eşeylik kazanmış böceğin aldığı kesin şekil. [*İng.* ve *Fr.* Imago] § ❷ *psikanaliz.* Çocuğun bilinçdışı olarak hayalinde oluşturduğu, gerçekle ilgisiz bir kişinin tasviri; çoğu zaman ana veya babayı temsil eder ve çocuğun başkalarıyle ilişkilerini etkiler. [*İng.* ve *Fr.* Imago].

~ diskleri, *biy.* Tambaşkalaşma geçiren böceklerin başkalaşması sırasında oluşan ve eşeyli erişkin böceğin vücudundaki yeni kısımları meydana getirmeye yarayan hücreler kümesi. [*İng.* Imaginal discus; *Fr.* Disques imaginaux].

imaj, i. *Fr. image.* Hayal, zihinde canlandırılan görüntü; [*İng.* Image]. ⊙ **eidetik ~,** *psik.* ◘ **Eidetik.** ☆ *Eşanl.* **imge, görüntü.**

imajinasyon, i. *Fr. imagination.* ◘ **imgelem.**

imajizm, i. *Fr. imagisme, ed.* XX. Yüzyılın başlarında İngiliz şairi *Richard Aldington* tarafından kurularak Amerikaya geçmiş bir şiir çığırı. Mistisizmden, belirsizlikten kaçınan

sanat tekniği ve konu seçimi bakımından serbest olan bu görüş, doğrudan doğruya fikir söylemekten çekinir. Duygularla fikirleri çizgi ve renk gibi kullandığı belgin, berrak kelimelerle sanki resimleyip telkin eder. [*ing.* Imagism].

☆ *Eşanl.* **resimlemecilik.**

imal,-li /imâl'/, i. ç: **imâlât.** *Osm.* < *Ar. amel.* § ❶ İşleyerek yapma, işleme; elle, tezgâhla veya makine ile yiyecek, giyecek ve âletten ibaret eşyayı meydana getirme süreci. [*ing.* Manufacturing, fabrication; *Fr.* Fabrication]. § ❷ Yapım; [*ing.* ve *Fr.* Fabrication]. ⊙ **boya** ~ i, *matb.* ◘ **Boya.**

~ **sertifikası,** *hava.* Imali için bir tip sertifikası verilmiş olan bir hava gemisi veya parçalı donatımının başka bir imâlâtçı tarafından yapılabilmesi. [*ing.* Production certificate; *Fr.* Certificat de production].

~ **tarihi,** *ikt.* Çoğunlukla madenler üzerine harf veya işaret olarak vurulan tarih. [*ing.* Date mark].

imalât,-tı /imâlât/, i. *Osm.* < *Ar.* **imâl**'in çoğulu. İşlenip meydana getirilen şeyler: *Fabrikanın imalâtı.* [*ing.* Manufactures, products; *Fr.* Produits].

☆ *Eşanl.* **yapım işleri.**

~ **masrafları,** *matb.* Matbaacılıkta imalât masrafları içine ücret ve maaşlar, muhabere ve posta masrafları, faiz ve diğer ticarî masraflar girer. [*ing.* Cost of production *Fr.* Frais de production].

imalâtçı, i. Imal eden, işleyen kimse veya kuruluş. [*ing.* Manufacturer, maker; *Fr.* Fabricant,-ante].

☆ *Eşanl.* **yapımcı.**

imalât.hane /imâlâthâne/, i. *Osm.* < *Ar.* imâlât + *Pers. hâne.* Önceden hazırlanmış ham maddeleri, piyasaya sürülebilecek işlenmiş madde haline getirme amacını güden sınaî kuruluş: [*ing.* Factory, manufactory, mill, works; *Fr.* Fabrique, usine, manufacture].

☆ *Eşanl.* **işlik, atelye, fabrika, yapımevi.**

imale /imâle/, i. *Osm.* < *Ar. meyl.* § ❶ Bir tarafa eğme, eğindirme, çevirme, meylettirme: *Onu bu fikre imale için çok uğraştım.* [*ing.* Bending, inclining, persuading, convincing; *Fr.* Action de faire incliner]. § ❷ *ed.* Aruz vezninde kısa okunması gereken bir heceyi vezne uysun diye uzatma. *(Nazmın kusurlarından sayılır).* [*ing.* Pronunciation of a short vowel as a long one]. ☆ *Kars.* **zihaf.**

~ **etmek,** Meylettirmek. [*ing.* To cause to incline; *Fr.* Faire incliner].

imalı /imâlı/, s. *Ar.* ve *T.* Üstü kapalı, örtülü dokundurucu *(söz veya davranış): Benimle imale konuştu.* [*ing.* Allusive; *Fr.* Allusif,-ive].

☆ *Karş.* **açık, doğrudan doğruya, direkt, sarih** *(söz).*

imaliye, i. *Osm.* < *Ar. îmâliyye. esk.* Bir şeyin yapılması için verilen ücret. [*ing.* Cost of labor].

imam /imâm/, i. ç: **eimme.** *Osm.* < *Ar.* § ❶ *din.* Cemaate namaz kıldıran kimse: *Eski mahalle imamları namaz kıldırmakla berabre nikâh, cenaze gibi, mahallenin belediyeye ait işlerini de görürlerdi.* [*ing.* Imam, prayer leader; *Fr.* Imam]. § ❷ Müslümanlıkta mezhep kuran ve din meselelerinde özel görüşü olan kimse, yol gösterebilecek yetkisi bulunan: *Imam Ali, Imamı Azam Ebu Hanife, Imamı Şafii, Imamı Gazali.* [*ing.* ve *Fr.* Imam]. § ❸ Bazı küçük İslâm devletlerinde devlet başkanı: *Imam Yahya;* § ❹ Hz. Muhammed'den sonra onun vekilliği görevini üzerine alan halifelerin ünvanı: *Imam Ali;* § ❺ *esk.* Halife Ali'nin soyundan gelenlere verilen ünvan. § ❻ Dinî konularda söz sahibi olanların her biri. § ❼ Bir bilim dalında bilgisine güvenilen, söylediği söz kanun kabul edilen kimse; § ❽ En önde bulunan, lider, önder, başkan. § ❾ *ask.* Orduda bulunan ve din işlerini yürütmekle görevli kimseler. *(Bulundukları birliklere göre alay imamı, tabur imamı gibi değişik adlar alırlar);* ⊙ ~ **a varmak,** *dey. h.d.* Nikâhlanmak, evlenmek. ⊙ ~ **ın dört çiftesine** *(imamın kayığına)* **binmek,** *arg.* Ölmek. [*ing.* To die; *Fr. Mourir*]. ⊙ ~ **ül enbiya,** Bütün peygamberlerin önderi, Hz. Muhammed; ⊙ ~ **ül-müslimin** *(Müslümanların önderi),* Hz. Muhammed'den sonra imamlık görevinde bulunan kimse; halife, islâm dinine göre yönetilen devletin en yüksek makamında bulunanlar; ⊙ **askerî** ~ *ask.* ◘ **Askerî.** ⊙ **hünkâr** ~ ı, ◘ **Hünkâr.** ⊙ **mahalle** ~ ı, Eskiden mahallenin namaz kıldırma, cenaze, v.b. dinî, nikâh, yardımlaşma v.b. sosyal işlerini yürüten kimse.

~ **bayıldı,** *mutf.* ◘ **imambayıldı.**

~ **evi,** *(Bazı bölgelerde)* Kadın hapishanesi. [*ing.* Women's prison].

~ **evinden aş, ölü gözünden yaş çıkmaz,** *at.* Bir şey alınması olanağı bulunmayan yerden bir şey vermesini beklemek boştur. [*ing.* No food is likely to come out of an Imam's house and no tears from a corpse *(expression used for a very stingy person)*].

☆ *Karş.* **yoktan yonga çıkmaz.**

~ **feneri,** *folk.* Mahalle imamlarının geceleri camiye giderken kullandıkları, tenekeden yapılmış, etrafı camlı fener. *(Bu feneri mahalle imamları baskınlarda da kullanırlardı).* [*ing.* Lantern used by district imams while going to the mosque at night].

~ **kayığı,** *arg.* Tabut: *Bu binliği tek başına yuvarlarsan sabaha karşı seni imam kayığına bindirip Eyüpsultan'a gezdirirler anam babam.* [*ing.* Coffin; *Fr.* Cercueil, bière].

~ **kırkı,** *h.d.* Kış mevsiminin ilk kırk günlük soğuğu; genellikle 21 Aralık'ta başladığı kabul edilen ilk kırk günlük şiddetli soğuklar *(erbaîn).* [*ing.* The first of the forty days of severe winter *(December 21 st)*].

~ **nikâhı,** Islâm dini kurallarına göre kıyılan dinî nikâh.

~ **osurursa cemaat sıçar,** *at.* Baştakinin küçük bir suç işlemesi, onun buyruğu altındakilerin büyük suç işlemelerine yol açar.

~ **suyu,** *arg.* Rakı: *Imam suyundan biz de anlayalım oğlum.* [*ing.* Raki; *Fr.* L'eau de vie].

☆ *Eşanl.* **anzarot, carmak, carmakcur, duziko, istim, pırna, pırnı, piyiz.**

imaman /imâmân/, ç. i. *Osm.* < *Ar. imâm. tasav.* Tarikat inancında en yüksek makama ulaşan kutbun sağında ve solunda oturan iki imam. *(Adına gavs da denen kutbun sağında oturan yüce âlemlerden biri olan melekler /melekût/ evrenine, solunda oturan ise yücelik bakımından 2.ci basamakta bulunan gökler /felekler/ âlemine bakar. Bu iki imam aracılığıyle gavs, mânâ ve madde âlemlerini buyruğu altında bulundurur. Her iki evreni de bir aynadaki yansımalar gibi görür. Bu iki imam, kutbun ölümünden sonra oturdukları manevî basamakların sırasına göre, yerine geçerler).*

imam.bârâ /imâmbârâ/, b. i. *Osm.* < *Ar.* İmamlara ait kapalı yer; Hindistan'da muharrem âyinlerinin yapıldığı yer. *(Ayrıca burası, bazen kurucusu ve ailesinin fertlerine türbe vazifesi görürdü).*

imam.bayıldı, b. i. *mutf.* Zeytinyağlı, soğanlı bir çeşit patlıcan yemeği. *(İki şekilde yapılır;* (a)*Alacalı soyulmuş patlıcanlar dörde ayrılır. İçlerine salata soğanı gibi doğranmış domates ve sarımsak doldurulur; tencereye yeterince zeytinyağı ve su konularak pişirilir;* (b) *Soyulan patlıcanlar tuzlanarak bekletilir; sonra kızartılır. Hazırlanan iç, bu patlıcanların ortasına doldurulur; üzerine domates, maydanoz ve yeterince su ve şeker konularak pişirilir).* [*ing.* Turkish dish of eggplant *(prepared with olive oil, and onions),* finial *(of a pinnacle, spire, etc); Fr.* Aubergines aux oignons preparées à l'huile d'olive].

imame /imâme/, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Tespihlerin baş tarafına geçirilen uzunca parça; ipliğin iki ucu kamçıya bağlanır; [*ing.* Stem or junction bead of a string of prayer beads; *Fr.* Gros grain du chapelet]. § ❷ Çubukların veya sigara ağızlıklarının başına takılan kehribardan veya başka şeyden yapılmış ince ağızlık. [ing. Mouthpiece generally of amber of a tobacco pipe; *Fr.* L'embouchure d'une pipe].

~ **etekliği,** Nargilenin ateş konulan bölümünden sonraki alt bölümü.

imame, amame /imâme, amâme/, i. *Osm.* < *Ar. imâme.* § ❶ *esk.* Başa giyilen ve din adamlarının sembolü sayılan başlık, destar sarık; § ❷ *san. esk.* Fildişi oyma ve kakmalarda taç ve sarığı andıran işlemelerle süslü motif.

imameci, i. § ❶ Tespih imamesi yapan veya satan kimse. § ❷ Eskiden tütün içmeye yarayan imame denilen ağızlık uçlarını yapan kimse. [*ing.* Maker or seller of amber mouthpieces for pipes].

imamelemek, f. Tespih, ağızlık v.b. şeylerin başına imame takmak. [*ing.* To supply with a junction bead *(prayer beads),* to supply with a mouthpiece *(pipe)*].

imameli, s. Imamesi bulunan.

imamet,-ti, /imâmet/, i. *Osm.* < *Ar. din.* § ❶ Camide namaz kıldıran kimsenin niteliği ve mesleği. [*ing.* Imamate; *Fr.* Imamat, imanat]; ☆ *Eşanl.* **imamlık.** § ❷ Din meselelerinde yetki sahibi olmak sıfatı. § ❸ Müslüman bir ülkenin emîrliği; § ❹ *esk. huk.* Islâm kamu hukukunda devlet başkanlığı. § ❺ Imamiye mezhebinden Islâmı yerleştirmek ve uygulamak için, Allah tarafından peygamber soyundan gelen belirli kişilere verilen görev.

imamiye /imâmiye/, i. *Osm.* < *Ar. imâm* > *imâmiyye.* Şiiliğin, Hz. Muhammed'den sonra imamlığın Ali'ye geçtiğine inanan kolu. *(Oniki imamın altıncısı olan Caferüs-Sadık'a bağlandığından Caferiye diye de anılır).* [*ing.* The Imamites; *Fr.* Imamites].

imamlık,-ğı, i. § ❶ Imamın yaptığı iş. [*Osm.* Imamet; *Ing.* Imamate; *Fr.* Imamat, imanat]. § ❷ Önderlik.

iman /îmân/, i. *Osm.* < *Ar. emn.* § ❶ Dinin ortaya koyduğu doğmalara inanma; *Dili bir, dini bir, gönlü bir, imanı bir insan yığını.* [*ing.* Faith, belief; *Fr.* Croyance, foi]. ☆ *Eşanl.* **inanç.** § ❷ Islâm dinine inanma, islâmlığı kabul etme. [*ing.* Believing in the faith of Islam]. § ❸ *(Geniş anlamda)* Kuvvetli inanç, inanma; *Bu işe imanla girdik.* [*ing.* Absolute conviction, confidence]. ☆ *Eşanl.* inan § ❹ Din [*Ing.* ve *Fr.* Religion].

~ **a gelmek,** *dey.* § ❶ Evvelce başka dindenken sonradan müslüman olmak «*hak*» olan dine inanmak. [*ing.* To be converted to the true faith, the faith of Islâm; *Fr.* Revenir a la vraie religion, se convertir à l'islamisme]; § ❷ Akla yakın olanı sonuna kadar kabul etmek: *Hah şöyle imana gel!* [*Ing.* To see reason, to be convinced]. ⊙ ~**a getirmek,** *dey.* § ❶ Birine müslümanlığı kabul ettirmek. [*Ing.* To convert; *Fr.* Convertir à l'islamisme]. § ❷ *mec.* Bir fikri kuvvetli delillerle veya bir isteği zorla kabul ettirmek. [*Ing.* To subdue, to punish; *Fr.* Obliger, à être raisonnable]; ⊙ ~ **dan çıkarmak,** *dey.* Çok öfkelendirmek, çileden çıkarmak. [*Ing.* To infuriate; *Fr.* Rendre furieux, mettre (jeter, emporter, faire sortir) hors des gonds]. ⊙ ~ **ı bütün,** *dey.* Içten ve yapmacıksız inanan. [*ing.* True believer]; ⊙ ~ **ı gevremek** *(ağlamak), h.d.* Çok yorulmak veya çok sıkıntı *(zahmet)* çekmek. [*Ing.* To have great trouble, to get exhausted]; ⊙ ~ **ı yok,** *dey. (kısa söylenişle)* Hafif bir küfür; imansız, merhametsiz. [*Ing.* Rascal; *Fr.* Coquin, gredin, pendard, fripon] ⊙ ~ **ına kadar,** *h.d.* Son kertesine kadar, sonuna kadar, pek çok. [*Ing.* Up to the brim, to the utmost degree]. ⊙ ~ **ına tak demek,** *dey.* Sabrı taşmak. [*Ing.* To be exhausted, to be fed up with]; ⊙ ~ **ına yandığımı** *arg. «Lânet olsun»* anlamında kullanılan sövgü sözü. [*Ing.* Damned, cursed; *Fr.* Damné, reprouvé]; ⊙ ~ **nın şartları,** *din.* Bir kimsenin müslüman olabilmesi için yerine getirilmesi kesinlikle şart olan kurallar. *(Bunlar altı bölümde toplanmıştır. Allah'a, Allah'ın meleklerine, kutsal kitaplarına, peygamberlerine; âhiret gününe, kader ve kaderin tecellisi olan kazaya inanmak);* ⊙ **din** ~ **hak getire,** *dey.* ◘ **Din;** ⊙ **dinden** ~ **dan çıkmak,** *dey.* ◘ **Din;** ⊙ **dinden** ~ **dan olmak,** *dey.* ◘ **Din;** ⊙ **dini** ~ **ı para,** *dey.* ◘ **Din;** ⊙ **dini yiyip imanı arkasına** *(sırtına)* **atmış,** *dey.* ◘ **Din;** ⊙ **ilâhi** ~, Tanrı'nın sözü üzerine kurulmuş iman; ⊙ **insanî** ~, Insan tanıklığına dayanan kanı.

~ **etmek,** *dey.* § ❶ Tanrı'ya ve dine inan-

mak, bir itikat edinmek. [*ing.* To believe in, to have faith; *Fr.* Croire, prêter foi]; § ❷ Kuvvetle inanmak.

~ **getirmek**, *dey.* Gönül rızasıyle hak dinini *(Müslümanlığı)* kabul etmek. [*Ing.* To become a müslim; *Fr.* Se convertir à l'islamisme].

~ **sahibi**, İnanmış, imanlı kimse.

~ **tahtası**, *h.d.* Göğüs kemiği. [*ing.* Breastbone, sternum; *Fr.* Sternum].

imanım, ünl. *arg. (Külhanbeyi ağzı)* Anam, canım, kuzum, kardeşim: *İmanım, bize de mi fiyaka? İmanım tahtelbahir, bize de mi torpil.* [*ing.* My dear, a term of address among the lower classes].

imaniye /imâniye/, i. *Osm.* < *Ar. imaniyye. fels. esk.* ◘ **inancılık.**

imanlı, s. § ❶ İmanı olan, ilâhî ve dinî inançları olan; § ❷ Bir davaya gönülden bağlanan. [*ing.* Faithful, religious *(person)*; *Fr.* Religieux,-euse, fidele]. § ❷ *mec.* Vicdanlı, merhametli, insaflı. [*ing.* Conscientious, honest, just, equitable; *Fr.* Consciencieux,-euse, compatissant,-ante, Clement, misericordieux,-euse, juste, humain, équitable].

imansız /imânsız/, s. § ❶ Dinsiz, Tanrı'ya inanmayan. [*ing.* Faithless; *Fr.* Athée, incroyant,-ante, mecreant,-ante, irreligieux, -euse, areligieux,-euse]. § ❷ *mec.* Insafsız, acımayan, gaddar. [*ing.* Merciless; cruel; *Fr.* Cruel,-elle, impitoyable].

~ **gitmek**, *dey.* Tanrı'ya inanmadan ölmek. [*ing.* To die as an unbeliever].

~ **peynir**, *dey.* Yağsız peynir. [*ing.* Skim milk cheese; *Fr.* Fromage maigre].

imansızca, z. İnsafsızca, acımaksızın, merhametsizce. [*ing.* Unjustly, cruelly; *Fr.* Cruellement, impitoyablement].

imansızlık,-ğı, i. (a) Tanrıtanımazlık; [*ing.* Lack of faith, atheism; *Fr.* Incroyance, atheisme, incredulité, infidelite]. (b) İnsafsızlık, zalimlik. [*ing.* Cruelty; *Fr.* Cruauté, inhumanite].

imar /imâr/, i. ç: **imârât.** *Osm.* < *Ar. umrân.* § ❶ Bayındır kılma, geliştirme, şenlendirme, mamur etme. [*ing.* Reconstruction, embellishment; *Fr.* Reconstruction, embellissement]; § ❷ Bayındırlık: *imar Bakanlığı;* [*ing.* Public works; *Fr.* Travaux publics]; § ❷ *huk.* Belirli bir plâna uygun olarak belediye sınırları içinde ve dışında yurdun bayındır hale getirilmesi; ⊙ *(Bir aerodromun)* ~ **durumu plânı,** *hava.* Bir aerodrom civarında hava gemilerinin emniyetle seyrüseferlerini sağlamak maksadıyle inşaat mevki ve ebadına konulan kayıtları gösteren plân. [*ing.* Zoning plan *(of an aerodrome)*; *Fr.* Plan de servitudes *(d'un aerodrome)*].

~ **etmek,** Şenlendirmek, bayındır kılmak, düzene koymak. [*ing.* To reconstruct, improve and develop by cultivating or building; *Fr.* Rendre florissant, reconstruire].

~ **hududu,** *huk.* İmar faaliyetlerinin yapılacağı alanı belirleyen sınır.

~ **kesimi,** *trm.* bir korunun veya ağaçların gelişimi amacıyle yapılan bir kesim çeşidi.

~ **programı,** *huk.* Belediyelerin imar planlarının gerçekleştirilmesini düşündükleri kısımları ve bunların yıllara bölünmesini gösteren programları.

~ **ve ihya,** *ikt.* Onarma ve yeniden meydana getirme.

imarcı, i. İmar işiyle uğraşan kimse. Bu işte görevli kimse. [*ing.* Embellisher; *Fr.* Embellisseur,-euse, enjoliveur,-euse].

imaret,-ti, /imâret/, i. *Osm.* < *Ar* § ❶ Selçuklular ve Osmanlılar zamanında yoksullar için kurulan yeme, içme, bazan da, barındırma ocaklarına verilen ad. [*ing.* Establishment of charity; *Fr.* Etablissement de charité]. §❷ Mamurluk, şenlik, bayındırlık. [*Ing.* Prosperity; *Fr.* Prospérite].

imate /imâte/, i. *Osm.* < *Ar. mevt.* Öldürme, yok etme. [*ing.* A causing to die, a putting to death; *Fr.* Meurtre].

imbat,-tı, /imbât/, i. *Osm.* < *Fars. nim,* yarı +*bâd, rüzgâr* > *nim-bâd.* Yazın Batıdan ve çok defa güneybatıdan veya denizden *(karaya doğru)* esen serince rüzgâr [*ing.* West -breeze; *Fr.* Brise du large, brisè de mer].

imbik,-ği, i. *Osm.* < *Ar. inbik* < *Yun. ambiks.* Damıtma işi için kullanılan cihaz; ısı etkisiyle buhar haline gelen bir maddeyi önce bulunduğu karışım içinden ayırarak bir başka kapta biriktirmeye yarayan araç. [*ing.* Still, retort, distiller; *Fr.* Alambic]. ⊙ ~ **ten çekmek,** ◘ **imbikten geçirmek.** ⊙ ~ **ten geçirmek,** *kim.* Damıtmak. [*Osm.* Takdir etmek: *ing.* To distill; *Fr.* Distiller]; ⊙ ~ **ten süzülmek,** İmbikten geçmek, temizlenmek, fazla kısımları giderek özü kalmak.

imbisat,-tı, /imbisât/, i. *Osm.* < *Ar. bast* > *inbisât. esk.* § ❶ Yayılma, genişleme, açılma: *Sıcak etkisiyle birçok cisimler imbisat ederler.* [*ing.* ve *Fr.* Dilatation, expansion]. ☆ *Eşanl.* **genleşme, tevessü.** § ❷ Gönül açıktığı, sıkıntı ve tasarlanan kurtulma, içi açılma, ferahlama, ferahlık. [*ing.* Cheerfulness, relief; *Fr.* Galeté, gaité, belle humeur, contentement, allegement].

~ **etmek,** Yayılmak. [*ing.* To dilate, to expand, to swell; *Fr.* Se dilater].

imdad, i. ◘ **imdat .**

imdadi /imdadî/, s. *esk.* Yardımla ilgili olan. [*ing.* Auxiliary; *Fr.* Auxillaire].

imdadiye, i. *Ar. imdâd* > *imdâdiyye. mal. esk.* Savaş sırasında giderleri karşılamak ve bütçe açığını kapatmak için halktan alınan vergi. [*Ing.* Special emergency tax].

☆ *Eşanl.* **imdadiye-i seferiye.**

imdat,-tı, /imdât/, i. *Osm.* < *Ar. meded* > *imdâd.* § ❶ Yardıma yetişme, tehlikede veya güç durumda olana yapılan yardım: *İmdada koşmak, imdat yetiştirmek.* [*ing.* Emergency, aid, urgent assistance; *Fr.* Aide, assistance, secours d'urgence]. ☆ *Eşanl.* **muavenet, yardım, avn, iane, sadaka, medet** § ❷ *ünl. «Yetişin! Kurtarın!»* anlamında *Denizden imdat diye bir feryat duyuldu.* [*ing.* Help; *Fr.* Au secours]. § ❸ Yardım için gelen kuvvet. [*ing.* Help; *Fr.* Secours] § ❹ *esk.* Cankurtaran. ⊙ **imdada çağırmak,** *dey.* Yardım istemek. [*ing.* To call for help; *Fr.* Appeler au secours]. ⊙ **imdada koşmak,** *dey.* Yardıma gitmek: [*ing.* To go to someone's aid; *Fr.* Courir au secours de qqn, accourir à la rescousse]. ⊙ **imdada yetişmek,** *dey.* Çok zor ve tehlikeli bir anda yardım etmek; *Talih imdadıma yetişti.* [*ing.* To come to the assistance *(of)*, to give, lend assistance to someone; *Fr.* Prêter, porter *(du)* secours à qn, venir à la rescousse]. ⊙ **imdadı hazariye,** *teşk. tar.* Eyalet valilerinin ödenekleri için barış zamanlarında konan vergi.

~ **arabası,** ◘ **Cankurtaran.**

~ **etmek,** Yardıma koşmak, tehlikede olan birine yardım etmek. [*ing.* To come for delivery; *Fr.* Secourir].

~ **freni,** *demir.* Trenlerde *(genellikle yolcu vagonlarında)* tehlike halinde kullanılmak için yapılmış, elle çekilen fren. [*ing.* Emergency brake; *Fr.* Frein de secours].

~ **gelmek,** *dey.* Yardım yetişmek, yardım gelmek: *Gündüzle beraber müdafilere imdat geldi.*

~ **göndermek,** *dey.* Güç durumda veya tehlike içinde olana yardım göndermek. [*ing.* To send assistance (to); *Fr.* Envoyer secours à *(qn)*].

~ **heyeti,** Bir felâket halinde gerekli eşya ile gönderilen yardımcı heyet.

~ **istemek,** *dey.* Güç durumda ve tehlike içinde yardım çağırmak: *Muhammed İbni Bekir, bu iki mektubu Hazret'i Ali'ye gönderdi ve imdat istedi.* [*ing.* To send S.O.S. to ask for help; *Fr.* Appeler à l'aide, au secours].

~ **işareti,** § ❶ *den.* Tehlike anında gemi veya denizcilerin telsizle verdikleri S.O.S. işareti. [*ing.* S.O.S. signal; *Fr.* Signal de detresse, signal S.O.S.]. § ❷ *demir.* Hareket halindeki trenin derhal durması için yolcular tarafından kullanılacak düzenek. [*ing.* Alarm; *Fr.* Signal d'alarme].

~ **sandalı,** *den.* Gemilerin batması halinde kullanılan hafif, küçük cankurtaran sandalı. [*ing.* Lifeboat; *Fr.* Canot de sauvetage, bateau sauveteur].

☆ *Eşanl.* **tahlisiye botu.**

~ **treni,** *demir.* Teşkilâtında vinç, âlet ve takım vagonları ,bazen yatakhaneler, bir atelye ve ilkyardım malzemesi bulunan, bir kaza halinde derhal olay yerine hareket etmek üzere bekletilen katar. *(Ödevi, yolu kapayan malzemeyi kaldırarak geçişi sağlamaktır).* [*ing.* Relief-train; *Fr.* Train de secours].

imdatçı, s. § ❶ Yardım eden, yardımcı: *Tanrı imdatçınız olsun.* [*ing.* Helper; *Fr.* Qui secourt], § ❷ Yardıma koşan kimse. [*ing.* Helper; *Fr.* Secoureur, secouriste]. § ❷ tar. Çoğu kuşatılmış kalelerden yardım istemek için orduya gönderilen kimse.

imdatsız, s. Yardımcısız. [*ing.* Without help, unaided; *Fr.* Sans aide].

imdi /im:di/, *bağ.* § ❶ *«Buna göre», «Şu halde»* sözleri gibi, başına getirildiği cümleyi öteki cümlenin bir sonucu durumuna sokar. [*ing.* Therefore, thus, and, so; *Fr.* Donc, ainsi, par consequent]. § ❷ z. *esk. «Artık, şimdi»* anlamında: *Dinle imdi bir nasihat ede yim /Kullar muhanete muhtaç olmasın/* [*ing.* Now; *Fr.* Or]. § ❸ *mant.* (a) Bir tasımın küçük önermesini büyük önermeye bağlamaya, bir fikirden başka bir fikre geçişi belirtmeye yarayan kelime: *Bütün insanlar ölümlüdür, imdi Ahmed insandır.* [*ing.* Now; *Fr.* Or]. (b) Asıl maksada gelindiğini ifade eder. [*ing.* Well then; *Fr.* Or donç].

imece. i. § ❶ Birçok kimselerin toplanıp el birliğiyle bir kişinin işini görmesi ve böylece işlerin sıra ile bitirilmesi: *Bu köy halkı hep imece ile çalışır.* [*ing.* Work done for the community, by the united efforts of the community; *Fr.* Corvée, travaux faits par la population]. § ❷ *sosy.* Köy tarafından yapılması gereken işlerin *(köy yolu, okul, sağlık işleri v.b.)* köylüler tarafından ortaklaşa emek birliğiyle gerçekleştirilmesi usulü: *Köyün yolları imece ile yapıldı. (Yapılacak işe para veya malla katılma zorunluğu karşısında, her kişiye düşen katılma payına* salma *denilir. Salma ve imece usulü bir zamanlar hukuk bakımından zorunlulukken, şimdi isteğe bağlı bir usul haline gelmiştir.)* [*ing.* Work done by the whole village; *Fr.* Collaboration des habitants d'un village pour le réglement ou la gestion des affaires de ce village].

~ **günü bulutlu, görmeyene ne mutlu,** *at.* Zamanın elverişli olup olmadığına bakmadan yardıma gelenleri bulunan iş sahibine ne mutlu.

imek, yar. f. *esk. T. irmek, ermek. «idi, imiş, ise»* gibi ek fiillerinin masdarı. ◘ **irmek.** [*Fr.* Être (infinitif auxiliaire)].

imer'ler, ç. öz. i. *etn.* Gürcülerin önemli bir bölümüne verilen ad; sayıları 500 000'i geçer. [*ing.* Imeres; *Fr. Imères*].

imersiyon, i. *tıp.* Batırmak, mikroskopun objektifini su veya yağ içine batırarak cisimleri inceleme. [*ing.* ve *Fr.* Immersion].

imge*, i. < *esk. T. im.* § ❶ *psik.* Göz önünde bulunmayan bir kimse veya nesnenin zihinde tasavvuru; sinirlerin merkezcil bir uyarımı olmaksızın zihinde kendiliğinden canlanan duyumsal şekil: *Bulanık imgeler.* [*Osm.* Hayal; *ing.* ve *Fr.* Image]. ☆ *Eşanl.* **görüntü;** § ❷ Gerçekleşmesi olanaksız veya pek güç olan düsünü, düş. [*Osm.* Hayal] ☆ *Kars.* **hakikat, gerçek;** ⊙ ~ **den resim,** *san.* Bir nesneye bakılmadan akıldan yapılan resim.

imgelem*, i. *psik.* Göz önünde olmayan şeyleri tasarlama ve imgeleri *(eşyanın zihindeki şekillerini)* birleştirip kaynastırma yeteneği İmgelem, zekâdan çok insana vergi bir haldir. [*Osm.* Muhayyile; *ing.* ve *Fr.* Imagination].

☆ *Eşanl.* **hayalgücü, imajinasyon.**

imgeleme*, i. *psik.* İmgelemek eylemi. [*Osm.* Tahayyül; *ing.* ve *Fr.* Imagination].

imgelemek*(-i), f. *psik.* Bir şeyin imgesini zihinde canlandırmak. [*Osm.* Tahayyül etmek; *ing.* To imagine; *Fr.* Imaginer].

imgesel*, s. İmge ile ilgili, imece, imge olarak. [*Osm.* Hayalî; *Ing.* Imaginary; *Fr.* Imaginaire].

imha /imhâ/, i. *Osm.* < *Ar. mahv.* Yok etme, ortadan kaldırma. [*ing.* Destruction, annihilation, extermination, extinction; *Fr.* Destruction ,extinction, extermination].

~ **ateşi,** *esk.* Bir savaşta düşman ordusu

nun karşıkoyma gücünü kırmak ve tahrip etmek için karadan, havadan ve denizden çeşitli silâhlarla yapılan ateş. [*ing.* Destructive fire; *Fr.* Feu destructif].

— **etmek,** Yok etmek. [*ing.* To destroy, to annihilate, to exterminate, to demolish; *Fr.* Détruire, anéantir, exterminer].

☆ *Eşanl.* **bertaraf etmek, gidermek, mahvetmek, kökünü kazımak, kurutmak, kaçırmak, yoketmek, ifna etmek, selbetmek, telef etmek.**

☆ *Karş.* **var etmek ortaya koymak,** yaratmak.

— **vesikası,** *ikt.* Itfa edilip imha edilen tahvillerin esamisini gösteren belge. [*ing.* Cremation certificate].

imhal /imhâl/, i. *Osm.* < *Ar. mehl. esk.* Erteleme, mehil verme, mühlet verme. [*ing.* Extending the time limit within which something has to be done; *Fr.* Action de donner un délai, de différer].

imid, i. *Fr. imide. kim.* Diasidlerin verdiği anhidridlerden, omsijen yerine NH kökünün geçmesiyle ayrılan bileşik. [*ing.* Imide].

imidazol, i. *Fr. imidazole. kim.* ◘ Gliyoksalin.

imidazolon, i. *Fr. imidazolone. kim.* Bir imidazolün iki hidrojen atomu yerine bir oksijen atomunun geçmesiyle meydana gelen heterosiklik bileşik. [*ing.* Imidazolone].

imido-, imino-, *kim.* Bileşiminde bir imidojen kökü bulunan maddeleri nitelendirmek için kullanılan önek.

imidoasid, i. *Fr. imidoacide. kim.* Genel formülü R—C(OH)=NH olan bileşik. [*ing.* Imidoacid].

imidoeter, (iminoeter), i. *Fr. imidoéther, iminoéther. kim.* Imidoasidin, bir molekül alkolün, hidroklorik asid eşliğinde bir nitrille yoğunlaşmasından elde edilen eter. *(O-C-ta yapılan hidrolizi bir ester verir).* [*ing.* Imidoether].

imidojen, iminojen, i. *Fr. imidogène, iminogène. kim.* Imitleri ve iminleri meydana getiren çift değerli = NH köküne verilen ad. [*ing.* Imidogenous].

imidür, i. *Fr. imidure. kim.* Bileşiminde iki değerli = NH kökü bulunan maden bileşiklerinin genel adı: *Lityum imidür Li-NH.* [*ing.* Imidure].

imik, i. § ❶ *h.d.* Boğaz, gırtlak. [*ing.* Throat; *Fr.* Gorge]. § ❷ *esk.* Yeni doğmuş çocuklarda yumuşak olan baş kemiklerinin birleştiği yer, [*ing.* Throat, fontanel of an infant's skull; *Fr.* Fontanelle]. ☆ *Eşanl* **bıngıldak;** ⊙ **imiğine sarılmak,** *dey. (iş yaptırmak için)* Üstüne fazlaca düşmek, sıkıştırmak.

imin, i. *Fr. imine. kim.* Omsijen yerine NH imidojen grupu veya ornatılmış NR imidojen grupunun geçmesiyle bir aldehid, keton veya kinondan türeyen bileşik. [*ing.* Imine].

imino-, ◘ **imido.**

iminoeter, i. *Fr. iminoéther. kim.* ◘ **imidoeter.**

iminojen, i. *Fr. iminogène. kim.* ◘ **imidojen.**

imipramin, i. *Fr. imipramine. ecz.* N-γ-dimetilaminopropil iminobenzil klorhidrat'ın kısa adı. *(Ruh üzerinde özellikle mizaçta değiştirici etki yaptığı için ruhsal çöküntülerin tedavisinde kullanılır).* [*ing.* Imipramine].

imiş, ◘ **irmek.**

imitasyon, i. *Fr. imitation.* ◘ **Taklit.**

imitatör i. *Fr. imitateur.* ◘ **Taklitçi.**

imizgenmek, f. ◘ **Imızganmak.**

imkân /imkân/, i. *Osm.* < *Ar. mekânet.* § ❶ Mümkün olma, olabilirlik: *Ben bu işte imkân görmüyorum.* [*ing.* Possibility; *Fr.* Possibilité]. ☆ *Eşanl.* **olanak.** ☆ *Karş.* **olamazlık, olanaksızlık, imkânsızlık.** § ❷ Bir şeyi yapabilmek için elverişli şartlara sahip oluş; Edebilirlik, yapabilme gücü: *Bana imkân verirseniz, bu işi yaparım.* [*ing.* Possibility; *Fr.* Possibilité]. ☆ *Eşanl.* **yapabilirlik;** ⊙ **— ı (—) yok,** *dey.* «*Olmaz*» anlamında kullanılır: *Böyle bir şeyin olmasına imkân yok;* [*ing.* It is impossible, absolutely not; *Fr.* Ce n'est pas possible]. ⊙ **adem-i —,** *esk.* Olamazlık; ⊙ **adlm-ül —,** *esk.* Olamaz; ⊙ **savunma — ları,** *biy.* Organizmanın gerek dış ortama, gerekse iç ortama ait elverişsiz şartlara sahip olduğu imkân. *(Savunma imkânları çok çeşitlidir. Bunlar kaçma, kendinden bir parçayı koparıp bırakma, zırhlı kabuk, diken, kötü ve iğrenç kokulu kimyasal salgılar, çeşitli tuzaklar, ökse bezleri, yalancıktan ölme ve çevreye uyumdur. /Renk benzerliği, benzerleşme, bir arada yaşama, ortak yaşama/).* [*ing.* Defensive means; *Fr.* Moyens de défense].

— **dahilinde,** *dey.* Olması mümkün. [*ing.* As far as possible, feasible, practicable; Dans la mesure du possibilité, pour possible].

imkânsız, s. *Ar.* ve *T.* § ❶ Mümkün olmayan olamaz, yapılamayan. [*Osm* Muhal; gayrı mümkün; *ing.* ve *Fr.* Impossible]; § ❷ *mat.* Bir denklem sistemi çözüm kabul etmiyorsa bu sisteme **imkânsız** denildiği gibi, böyle bir sistemin denklemlerine de **uyumsuzdurlar** denir.

imkânsızlaşmak, f. Olmayacak hale gelmek.

imkânsızlık,-ğı, i. *Osm.* < *Ar.* ve *T.* § ❶ Mümkün olmayış, yapılamazlık, olamazlık. [*ing.* Impossibility; *Fr.* Impossibilité]. § ❷ Yapamazlık; § ❸ Kötü şartlar içinde bulunma: *İmkânsızlıklar içinde yaşıyoruz;* § ❹ *huk.* Edimin ifa edilememesi veya edilemez hale gelmesi,; ⊙ **başlangıçtaki —,** *huk.* Sözleşme kurulurken edimin imkânsız olması; ⊙ **devamlı —,** *huk.* Borcun devamlı olarak imkânsızlaşması; ⊙ **geçici —,** *huk.* Borcun belirli bir zaman için ifa edilemez hale gelmesi; ⊙ **hukukî —,** *huk.* Edimin hukuken imkânsız sayılması; ⊙ **kısmî —,** *huk.* Edimin belirli bir bölümünün imkânsızlaşması. ⊙ **kusurlu —,** *huk.* Edimin, borçlunun sorumlu olduğu durumdan dolayı imkânsızlaşması ⊙ **kusursuz —,** *huk.* Borcun, borçlunun sorumlu olmadığı bir durum sonucu imkânsızlaşması; ⊙ **mantıkî** *(felsefî)* **—,** *huk.* Edimin mantık kurallarına göre imkânsız olması; ⊙ **objektif —,** *huk.* Borcun sadece borçlu tarafından yerine getirilememesi; ⊙ **sonraki —,** *huk.* Edimin, sözlesmenin kurulmasından sonra imkânsızlaşması; ⊙ **sübjektif —,** *huk,* Borcun sadece borçlu tarafından yerine getirilememesi; ⊙ **tam —,** *huk.* Edimin tamamının imkânsızlaşması.

imlâ /imlâ:/, i. *Osm.* < *Ar. melâ.* § ❶ *dilb.* Bir dildeki kelimeleri doğru yazma tarzı. *Bunda doğru dürüst ne iki cümle vardı ne de imlâ.* [*ing.* Orthography; *Fr.* Orthographe]. § ❷ Bazı kelimelerin yazılışı: *Yanlış bir imlâ.* [*ing.* Orthography; *Fr.* Orthographe, graphie. ☆ *Eşanl.* **yazım.** § ❸ Düşünceleri yazıya geçirme veya söyleyerek yazdırma,: *Eski bir ceridedon imlâ yazdırılacak:* [*ing.* Dictation; *Fr.* Dictee]. ☆ *Eşanl.* **dikte;** § ❹ *esk.* Geniş yer verme; § ❺ Düzeltme, ıslâh etme; [*ing.* Correcting, correction; *Fr.* Correction].. § ❻ *elek.* Elektrik bataryasını doldurma; [*ing.* Charging; *Fr.* Charge]. § ❼ *sil. esk.* Ağızdan dolma tüfek, top gibi silâhları barut ve saçma, gülle ile doldurma. [*ing.* Charging; loading; *Fr.* Chargement]. § ❽ *müz.* Türk musikisinde bir musiki parçasını veya bir nağmeyi notaya almak için yapılan çalışma. *(Tek sesli ve çok sesli saz ve söz musikisinin imlâları solfejin çeşitli kademelerini teşkil eder. Imlâ bir sazende için solfejden daha önemlidir).* ⊙ **— ya gelmek,** *dey.* Düzeltmek, makul bir hale gelmek [*ing.* To be corrected; *Fr.* Se corriger, devenir raisonable] ⊙ **—ya gelmemek,** *meç.* Ele alınmayacak halde olmak, *(söz, düşünce)* aklın kabul etmeyeceği kadar anlamsız olmak. [*ing.* To be incorrigible; *Fr.* être incorrigible].

— **alıştırması,** *eğt.* Yazı kurallarının öğrenilmesi ve konuşulan dilin doğru olarak yazıya geçirilmesi amacı ile bazı kelime, cümlecik, cümle veya paragrafların okunması ve yazılması. [*ing.* Dictation; *Fr.* Dictee].

— **borusu,** *den.* Hava tulumbası veya deposundan torpitoya hava doldurmada kullanılan boru.

— **deposu,** *den.* Hava tulumbası ile torpito arasında aracı bir silindir.

— **eteği,** *demir.* ◘ Etek.

— **etmek,** *dey.* § ❶ Doldurmak; § ❷ Birine söyleyip yazdırmak. [*ing.* To dictate; *Fr.* Dicter].

— **işaretleri,** Kelimelerin imlâlarını tamlayan işaretler *(inceltme, çengel, ayırma, çizgi v.b.).* [*ing.* Orthographic sign; *Fr.* Signes orthographiques].

— **portucu,** *den.* Eskiden harb gemilerine fıçılar içinde dökme olarak alınan barutun tevzin ve hartuçlara taksimi için cephaneliklerde ayrılmış olan yer.

— **sandığı,** *den.* Denizaltı gemilerine imlâ muslukları vasıtasıyle denizden alınacak suyun biriktiği ve bölmelerle sarnıçlara tutturulmuş imlâ borularının bağlı bulundukları sandık.

— **somunu,** *den.* Torpitolara hava basılacağı zaman imlâ valfının üzerine vira edilen ve kendisine imlâ borusu skrulanan somun.

— **takozu,** *den.* Denizaltı tüyuplarda torpitonun tüyuba sürülmesi için yan kapak üzerine konan parça.

— **tertibatı,** *den.* Gemilerin bölme ve sarnıçlarına su almak için ayrı ayrı donanmış boru ve valfların topu.

— **valfı,** den. Torpitoların hava haznelerine hava doldurmaya yarayan yaylı valf.

— **yanlışı,** Yazıda yapılan yanlış. [*Fr.* Faute d'orthographe].

imlâen, z. *esk.* Imlâ yoluyle. [*ing.* Orthographically; *Fr.* Orthographiquement].

imlâsız s. Imlâ kurallarından yoksun bulunan; doğru yazılmamış olan. [*ing.* Misspelt; *Fr.* Sans orthographe].

imlâsızlık,-ğı, i. Imlâ kurallarından yoksun olma; kelimenin şekilce yanlış yazılması.

imleç*, i. *esk. T. imlemek. fiz.* Fiziksel bir olayı otomatik olarak çizen veya işaretleyen yazıcı âlet. [*Osm.* Mukayyit; *ing.* Recorder; *Fr.* enregistreur].

☆ *Eşanl.* **yazıcı .**

imlem*, i. *fels.* Insanın varlıklara verdiği veya bu varlıklarda bulduğu anlam. Herhangi bir seyin taşıdığı insansal anlam. [*Osm.* Medlûl; *ing.* ve *Fr.* Signification].

imlemek*(-i), f. *esk. T.* § ❶ Im koymak, imle göstermek. [*ing.* To indicate; *Fr.* Signer, marquer]; § ❷ Dolayısıyle anlatmak. [*Osm.* Ima etmek; *ing.* To imply; *Fr.* Faire entendre, faire allusion]. § ❸ Işaretle göstermek, işaret koymak.

imma, i. *Fr. imma.* Bileşiminde demir bulunan kırmızı bir aşıboyasının adı.

immateryalizm, i. *Fr.* immatérialisme. ◘ **Özdeksizcilik.**

immoral, i. *Fr. immoral,-ale,-aux* ◘ **Ahlâksız.**

immoralite, i. *Fr. immoralité.* ◘ **Ahlâksızlık.**

immoralizm, i. *Fr. immoralisme.* ◘ **Törelsizcilik.**

immortalite, i. *Fr. immortalité.* ◘ **Ölümsüzlük.**

immünite, i. *Fr. immunité. tıp.* ◘ **Bağışıklık.**

immünojen, s. *Fr. immunogène. tıp.* Bağışıklık meydana getiren, bağışıklılaştıran. [*ing.* Immunogenic].

immünoloji, i. *Fr. immunologie. Bağışıklık olaylarının meydana çıkma sartlarını, mekanizmasını, alınabilecek önleyici tedbirleri ve yapılabilecek tedaviyi inceleyen tıp dalı.*

impaksiyon, i. *Fr. impaction. cerr.* Bir kırığın iki parçasını birbiri içine sokmak eylemi. *(Bu teknik özellikle uyluk boynu kırıklarında kullanılır).* [*ing.* Impaction].

impaktör,-rü, i. *Fr. impacteur.* Impaksiyon yapmaya yarayan cerrahî âlet. [*ing.* Impactor]

imparator, i. *Lat. imperator.* § ❶ Kraldan daha büyüük sayılan, uluslara ve küçük hükümetlere de hükmeden hükümdar: *Artık tarihin imparatorlar devri kapanmıştır.* [*ing.* Emperor; *Fr.* Empereur]. § ❷ *esk.* Roma imparatoru.

☆ *Eşanl.* **ilhan.**

— **otu,** *bot.* ◘ **imparatorotu.**

— **şeytan iğnesi,** *zool.* ◘ **Şeytan iğnesi.**

imparatoriçe /imparatori:çe/, i. *It. imperatrice.* § ❶ Imparator karısı. [*ing.* Empress; *Fr.* Imperatrice]; § ❷ Bir imparatorluğu yöneten kadın. [*ing.* Empress; *Fr.* Imperatrice].

imparatorluk,-ğu, i. § ❶ Imparator olma hali ve ünvanı. [*ing.* ve *Fr.* Empire]. § ❷ *sosy.* (a) Bir kavmin başka kavimler üzerinde kurduğu siyasi egemenlik suretiyle meydana gelen toplum şekli; (b) Bir imparator tarafından yönetilen devlet veya egemenliği altında çeşitli küçük hükümet ve ayrı ayrı uluslar bulunan büyük devlet. [*ing.* ve *Fr.* Empire].

☆ *Eşanl.* **ilhanlık.**

İmparator.otu. b. İ. *bot.* İki-çenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Maydanozgiller *(Umbelliferae)* familyasından, beyaz veya sarı çiçekli, çok yıllık otsu bitki Bazı türleri *(P. ostruthium)* yapraklarının güzelliğinden dolayı süs bitkisi olarak yetiştirilir. Bir türünün *(P. imperatoria)* buharlı ve yakıcı kökü hekimlikte kullanılır. [*Lat., İng.* ve *Fr. Peucedanum*].

impedans, i. *Fr. impédance. elek.* ◘ **Empedans.**

imperial, s. ◘ **Kraliyet** .

~ **şekerpancarı,** *trm.* Yapraklarını kıvrımtılı, eti sert ve beyaz renkte, kafası düz bir şekerpancarı.

imparipennat, s. *Lat. Imparipinnatus. bot.* Yaprakçıkları tek adette olan *(pennat yapraklar hk.).* [*İng.* Imparipinnate; *Fr.* Imparipenné,-ée, imparipinné,-ée].

impermeabl, s. *Fr. imperméable.* § ❶ Geçirgen olmayan; § ❷ *bot.* ◘ **Geçirmez;** § ❸ ◘ **Yağmurluk**.

implant,-tı, i. *Fr. implant, ted.* Vücut tarafından ağır ağır emilerek dağıtılmak üzere cerrah tarafından deri altına yerleştirilen ilâçlı komprime veya doku parçası. [*İng.* Implant].

impotensiya, i. *tıp.* ◘ **iktidarsızlık.**

impresario /impresar:io/, i. *It.* ◘ Emprezaryo.

impromptu, i. *Fr.* < *Lat. in promptu, «içe doğan» müz.* XIX. yüzyılda önceleri lied tarzını belirten bu terim çok geçmeden üek bölümlü serbest bir üslûpla yazılmış, doğaçtan çalı havası yaratan fantezileri kapsar olmuştur: *Chopin ve Schubert'in piyano impromtu'leri.* [*İng.* ve *Fr.* Impromptu]

impuls, i. *Lat. impulsus,* itilmiş. *zool.* Alınan uyartının sinir telleri ile iletilen şekli. [*İng.* ve *Fr.* Impulse]

imrahor, b. i. *Osm.* < *Ar. emir* + *Fars. ahûr* > *emir-i ahûr. teşk. tar.* Padişah ahırlarının yönetimi ile görevli kimse. *(Sasanîlerde ahayarasalar /yani ahur-salar/, Abbasîlerde, Büyük Selçuklularda, Anadolu Selçuklularında ve Memlûk sultanlığında emir-i ahur, Osmanlı imparatorluğunda ise imrahor, mirahor, emir ahur şeklinde kullanılmıştır).*

imrar[1] /imrâr/, i. *Osm.* < *Ar. mürûr.* Geçirme: *Kamyonları bu tahta köprüden imrar tehlikelidir.* [*İng.* A letting pass,; Fr. Action de faire passer, transport].

imrar[2] /imrâr/, i. *Osm.* < *Ar. mürr. esk.* § ❶ Acı hale getirme, acılaştırma. [*İng.* Making bitter or unpleasant, embittering]. § ❷ Çok acı olma. [*İng.* Being bitter]. § ❸ *mec.* Kırıcı sözler söyleme. [*İng.* Saying bitter things, speaking bitter words].

~ **olunmak,** Acılaşmak. [*İng.* To become bitter; *Fr.* Devenir amer].

imren[*], i. Görülen bir şeyi veya benzerini edinme isteği. [*Osm.* Gıpta; *İng.* Envy; *Fr.* Envie],

imrence, i. *h.d.* Herkesçe İmrenilen şey veya kimse. [*Osm.* Mağbut; *İng.* Enviable; *Fr.* Qui est l'objet de l'envie].

imrendirmek(-i,-e), f. § ❶ İmrenmesine yol açmak. [*İng.* To arouse someone's envy; *Fr.* Exciter l'envie de; exciter la convoitise] § ❷ Iştah uyandırmak. [*İng.* To arouse someone's appetite *(for); Fr.* Exciter l'appétit, faire venir l'eau à la bouche]; § ❸ Arzu ettirmek. [*İng.* To arouse someone's desire *(for),* to arouse someone's envy; *Fr.* Exciter le desir].

imrenilmek(-e), ösz. f. İmrenmek eylemine konu olmak. [*İng.* To be envied, to be admired; *Fr.* Être désiré, être, envié].

imrenmek(-e), f. *esk. T.* § ❶ Görülen bir şeyi edinme veya bir yiyeceği yeme isteğini duymak. [*İng.* To envy; *Fr.* Envier]. § ❷ Herhangi bir bakımdan kendinden üstün gördüğü birinin bu üstünlüğünden acı duymak; § ❸ Makam veya itibar bakımından eşit olan veya kendisine yetişen birinin bu halini hoş görmemek.

☆ *Eşanl.* **içi çekmek, özenmek, gözü kalmak, gıpta etmek, kıskanmak ,haset kalmak, çekememek, istikrabetmek.**

imsak,-ki /imsâk/, i. *Osm.* < *Ar. misâk* ve mesâket. § ❶ Kendini tutma; Bir şeyden el çekerek nefsine hâkim olma: *Fazla yemek, hele içki hususunda imsak etmeli. Yemek hususunda imsak etmeli.* [*Osm.* Perhiz; *İng.* An abstaining, abstinence, continence, fasting; *Fr.* Abstinence]. § ❷ Ramazanda orucun başlama zamanı: *Ramazanda imsak topu atılır. İmsaka baş dakika kaldı.* [*İng.* The hour at which the Ramazan fast begins each day; *Fr.* L'heure précise à laquelle doit commencer le jeûne avant le point du jour]. § ❸ *esk.* Cimrilik, hasislik; Bu derecede imsak ile arttırılacak para eksik olsun. § ❹ *din.* (a) Insan nefsini birtakım isteklerden alıkoyma; nefsi belli tutkulara karşı engelleme;; (b) Kötü davranışlardan sakınma; (c Islâm inançlarına göre gün açımından gün batımına kadar geçen süre içinde oruç tutma; hiç bir şey yiyip içmeme; bu zaman boyunca nefsin her türlü istek ve eğilimine engel olma. [*İng.* ve *Pr.* Abstinence].

~ **topu,** *din.* Oruç zamanının başladığını belirtmek için atılan top: *Ancak şu oldu ki imsak topundan biraz sonra /.../ konak çatısından tutuşuyordu.*

~ **vakti,** *din.* Ramazanda sahurdan sonra günlük orucun başlayacağı kesin saat.

imsakiye /imsâkiye/, i. *Osm.* < *Ar.* Ramazanda imsak zamanını gösteren vakit cetveli. [*İng.* Timetable giving the hour when the fast begins; *Fr.* Horaire indiquant le commencement du jeûne pendant le mois de Ramadan].

imsas /imsâs/, i. *Osm.* < *Ar. mass. esk.* § ❶ Emdirme, çekerek içeriye aldırma; [*İng.* Causing to be sucked] § ❷ Suda erimiş ilâcı şırınga etme.

imsel*, s. Imle anlatılan. Imle ilgili. [*İng.* Symbolical; *Fr.* Symbolique].

~ **mantık,** *mant.* Matematikte olduğu gibi kavramları ve önermeleri imlerle gösteren mantık. Örnek, mantıkta *«kül cüz'ünden büyüktür»* kuralı şu şekilde anlatılır: a-b>a. [*Osm.* Mantık-ı remzî; *İng.* Symbolical logic; *Fr.* Logistique]:

☆ *Eşanl.* **logistik.**

imtidat /imtidât/, i. *Osm.* < *Ar. medd.* > *imtidâd. esk.* § ❶ Uzama, uzun sürme, uzayıp gitme: *Bu yıl çok kış imtidatetti.* [*İng.* ve *Fr.* Prolongation]. § ❷ Zaman, süre. [*İng.* Period, extension, duration; *Fr.* Durée]. § ❸ *astr.* ◘ **Uzay.** § ❹ *mat.* ◘ **Uzam.**

~ **etmek,** Uzanmak, uzamak. [*İng.* To be prolonged; *Fr.* Se prolonger].

imtihan /imtihân/, i. ç: **imtihânât.** *Osm.* < *Ar. mehn.* ve *mihnet.* § ❶ Bir adayın bilgi derecesini veya yeteneklerini enlemek için yapılan yoklama: *İmtihana girmek.* [*İng.* Examination; *Fr.* Examen]. ☆ *Eşanl.* **sınav.** § ❷ Manevî direnme gücünü ortaya koyan zor durum: *Bu olay hepimiz için bir imtihan oldu.* [*İng* Proof, test, trial, essay; *Fr.* Épreuve]. ☆ *Eşanl.* **deney.** § ❸ Daha çok ilkel kavimlerde görülen ve bir sanığı ölüm tehlikesi yüksek olan bir denemeye sokarak suçluluğuna veya suçsuzluğuna Tanrı veya Tanrıların karar vermesini bekleme. [*İng.* Ordeal; *Fr.* Ordalie, épreuve judiciaire, jugement de Dieu]. § ~ **a çekmek,** *dey.* Bilgisini ölçmek. Denemek. [*İng.* To examine thoroughly *(pupil); Fr.* Examiner]; ◉ **engel** ~ **ı,** *eğt.* ◘ **Engel**[1]. ◉ **ikmal** ~ **ı,** ◘ **ikmal.**

~ **atışı** *ask.* Ders ve savaş atışlarını kontrol için görevli âmirin huzurunda yapılan atış.

~ **etmek,** § ❶ Bilgi derecesini ölçmek, denemek, sınamak. [*İng.* To examine; *Fr.* Examiner]. § ❷ Bir kimsenin bilgi derecesini anlamak için yoklamak. [*İng.* To test; *Fr.* Éprouver].

~ **olmak,** *eğt.* Bilgisi ölçülmek. Denenmek, sınanmak. [*İng.* To take an examination; *Fr.* Être examiné].

~ **sonu defteri,** *eğt.* Ilkokullarda 1,2,3,4 üncü sınıflarını I ve II dönem kanaat notlarının ortalaması olan sınıf geçme notları ile 5 inci sınıfın bitirme imtihanı notlarının işlendiği defter. Bu deftere sınav sonu cetvelleri de denir.

imtila /imtilâ/, i. *Osm.* < *Ar. melâ. esk.* İ § ❶ Bir kabın sıvı veya herhangi bir şeyle dolu olması. Dolma. [*İng.* Being or becoming full *(vessel); Fr.* Action de se remplir de] § ❶ Hazımsızlık, dolgunluk; [*İng.* Being in a state of repletion from overeating, indigestion; *Fr.* Indigestion]. § ❷ Vücudun her hangi bir yerine kan hücum etmesi.

~ **olmak,** Dolmak. [*İng.* To be distended through overeating ,to have indigestion].

imtina,-ı, /imtina:/, i. *Osm.* < *Ar. men. esk.* § ❶ Kaçınma,çekinme, geri durma: *İmzadan imtina etti.* [*İng.* Abstention, avoidance, declination; *Fr.* Abstention]. § ❷ Imkânsızlık; § ❸ *huk.* Kaçınma.

~ **etmek,** Bir şeyi yapmaktan kaçınmak [*İng.* To refuse, to refrain from, to avoid, to abstain from; *Fr.* S'abstenir, éviter, se refuser à].

imtinan /imtinân/, i. *Osm.* < *Ar. menn.* ve *minnet .esk.* Yapılan iyiliği başa kakma: *İmtinanı olmayan bir insan.*

imtisal,-li, /imtisâl/, i. *Osm.* < *Ar. misl.* ve *misâl.* Uyma, benzemeye çalışma, örnek ve misal alma, ayak uydurma: *Arkasına imtisal ederek haylazlığa başladı.* [*İng.* Conforming to rule, precept or example; *Fr.* Action de se conformer à un exemple, ou à un ordre].

~ **etmek,** Örnek almak, alınan örneğe veya emre uymak. [*İng.* To conform *(to); Fr.* Suivre un exemple, obéir à un ordre, s'y conformer].

imtisalen /imtisâlen/, z. *Osm.* < *Ar. esk.* § ❶ Uyarak, uygun olarak. [*İng.* Compliance *with);* following the example *(of),* conformément, en conformité]. § ❷ Tabi olarak. bağlı olarak. [*İng.* Dependently; *Fr.* Dependamment].

imtisas / imtisâs/, i. *Osm.* < *Ar. mass. esk.* § ❶ Emerek çekme, emme. [*İng.* Absorbing; *Fr.* Absorption, succion]. § ❷ *biy.* Soğrulma, emilme. [*İng.* Suction, absorption; *Fr.* Absorption].

imtiyaz /imtiyâz/, i. ç: **imtiyâzât.** *Osm.* < *Ar.* § ❶ Özel, kişisel, başkalarına tanınmayan hak ve koşul. [*İng.* Privilege; *Fr.* Privilège]. ☆ *Eşanl.* **ayrıcalık.** § ❷ Kişi veya zümrelerin din, dil, ırk, sınıf v.b. sebeplerle üstün görülmeleri ve bazı haklara sahip olmaları: *Türkiye Anayasası her türlü kişi ve zümre imtiyazını kaldırmıştır.* § ❶ Devlet tarafından, gazete, fabrika, maden v.b.ni işletmek için bir kisi veya bir kurulusa verilen özel izin. § ❸ *huk.* (a) Önemli ve masraflı bir işi yapmak üzere bir şahıs veya sirket tarafından devletten alınmış izin: *Maden imtiyazı.* [*İng.* ve *Fr.* Concession]; (b) Kamu malından tekel niteliğinde belirli bir yararlanma sağlamak için ferde verilen izin; (c) Bir kamu hizmetinin her türlü masraf ve hasarı kendisine ait olmak üzere, idare tarafından konacak şartlar, sağlanacak yetkiler ve taahhüt olunan mali menfaatler karşılığında özel bir kişi tarafından yapılması. § ❺ *tar.* Osmanlı devleti tarafından siyasî sakıncalar gözetilmeden azınlık ve yabancılara yaptırılan işlere karşılık verilen haklar veya tanınan ayrıcalıklar.

~ **sözleşmesi (mukavelesi),** Bir kamu hizmetinin yapılmasını belirten şartlarla üstüne alan özel teşebbüs ile idare arasında yapılan sözleşme. *(İdarî sözleşmenin en tam ve mükemmel tipidir).*

imtiyazlı, s. § ❶ Imtiyaz sahibi, imtiyazı olan, bir imtiyazdan yararlanan. [*İng.* Privileged; *Fr.* Privilégié,-ée]. § ❷ Elverisli maddî şartlara sahip olan: *İmtiyazlı kimseler.*

~ **hisse senedi,** *ikt.* Bazı üstünlükleri olan ve kâr ülesiminde kendisine öncelik tanınan hisse senedi. [*İng.* Preferred stock or share; *Fr.* Action privilégiée, action de priorité].

~ **tahvil,** *ikt.* Adi hisselere dağıtılmadan kâr üzerinde rüçhan hakkını haiz tahvil. [*İng.* Preference bond].

~ **tahvil sahibi,** Bir devlet ruhsatını almış olan, gedik sahibi. [*İng.* ve *Fr.* Concessionnaire].

imtizaç,-cı /imtizâç/, i. *Osm.* < *Ar. mez. esk.* § ❶ Birbirini tutma, uygunluk. [*İng.* Harmony; *Fr.* Harmonie]. § ❷ Anlaşma, uyuşma, iyi geçinme. [*İng.* Getting on well (with); compatibility; *Fr.* Compatibilité]. § ❸ Iki veya daha fazla cismin karışarak

tek cisim haline gelmesi. [*Ing.* Blending *(with something)*].

~ **etmek**, Uyuşmak, kaynasmak. [*Ing.* To blend with something, to get on well together; *Fr.* Bien vivre avec..., s'accoutumer].

imtizaçsız, s. Geçimsiz. [*Ing.* Inharmonious, not in agreement; *Fr.* En desaccord, insociable].

imtizaçsızlık,-ğı, i. § ❶ Uyuşmazlık. [*Ing.* Incompatibility of temperament, not getting on well with another; *Fr.* Desaccord]. § ❷ *huk.* Karı koca arasındaki evlilik birliğinin sürdürülmesi olanaklarını ortadan kaldıracak derecedeki anlaşmazlık, geçimsizlik. [*Ing.* Disagreement, dissension; *Fr.* Désaccord, mésintelligence].

imünite, i. *tıp.* ◘ **Bağışıklık.**

imünizin, i. *Fr. immunisine. biy.* Antijen şırınga edilen hayvanın kan serumunda beliren madde. *(Aşılanan antijeni, aleksin etkisiyle duyarlı hale getirerek deney hayvanının serumunu bu antijen için öldürücü kılar).* [*Ing.* Immunisin].

imünodepresör, s. ve i. *Fr. immunodépresseur.* Bir organizmanın antijenlere karsı özel bağışıklık tepkilerini azaltabilecek, hattâ yok edebilecek ilâç veya yönteme verilen ad. [*Ing.* Immunodepressor].

imünoelektroforez, i. *Fr. immunoélectrophorèse.* Elektroforez ile bağışıklık tepkimesini birlestiren teshis yöntemi. [*Ing.* Immunoelectrophoresis].

imünoflüoresans, i. *Fr. immunofluorescence.* Kan içinde antikor veya antijenlerin varlığını flüoresan cisimlerle teshise yarayan madde. [*Ing.* Immunofluorescence].

imünoloji, i. *Fr. immunologie. tıp.* ◘ **immünoloji.**

imünotransfüzyon, i. *Fr. immunotransfusion.* Bağısıklık kazanmış kanın nakli. *(Vericiye, kan alınmadan önce, serumunun bakteri öldürü gücünü arttıracak bir aşı şırınga edilir).* [*Ing.* Immunotransfusion].

imza /imzâ/, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Bir yazının altına bir kimsenin bu yazıyı yazdığını veya onayladığını belirtmek için koyduğu isim veya işaret. [*Ing.* ve *Fr.* Signature]. § ❷ Yazılmış mektup, senet ve benimseyeceği her türlü kâğıdın altına adını yazma: *Onun bu kâğıdı imza yetkisi var mı?.* [*Ing.* Signatory; *Fr.* Signature]. § ❸ Yazar: *Tanınmış bir imzadan çıkmış yazı.* [*Ing.* Writer; *Fr.* écrivain]. § ❹ *san.* Güzel sanat eserlerinde sanatçının kimliğini gösteren işaret. [*Fr.* Signature]. § ❺ *huk.* Bir kimsenin kimliğini tespite yarayan işaret. ◉ **açığa ~**, *huk.* ve *ikt.* ◘ **Açık²**. ◉ **açık ~**, *ikt.* ◘ **Açık²**. ◉ **mukabil (karşı ~)**, *siy.* Bir devlet başkanı veya mesruti bir hükümdardan çıkan bir belgenin altına bakanların koydukları imza. *(Parlamenter rejimlerde mukabil imzayı atan bakan, parlamento önünde sorumludur).* [*Ing.* Counter-signature; *Fr.* Contreseing].

~ **atmak**, *(bir şeye), dey.* ◘ **İmza etmek.**

~ **çakmak (basmak)**, *dey. tkz.* İmzalamak: *Elindeki kâğıdı masaya koydu. Suna imzayı basıyor musun, basmıyor musun?.* [*Ing.* To sign; *Fr.* Signer].

~ **etmek** *(bir şeyi), dey.* Imza koymak, imzasını yazmak, imzalamak. [*Ing.* To sign; *Fr.* Signer].

~ **kartonu**, *ikt.* Hesabı işletecek yetkili kişilerin imza ödeneklerinin alındığı; hesabın nevi, hesap sahibinin adı, adresi, yaşı, milliyeti gibi konuların yazıldığı karton.

~ **sahibi**, Bir yere imza atan kimse. Bazı sanat ve meslek kollarında sağlam bir yeri olan, değerini herkese kabul ettirmiş kimse, Bir gazete, dergi v.b. yayın organlarında imzalı yazı yazan kimse: *Paris'te okumuş, Paris'te yaşamış, Paris'te imza sahibi olmuş biri çıkaracaktı bu dergiyi.* [*Ing.* Signer; *Fr.* Signataire].

~ **sirküleri**, *ikt.* Bankalar ve mali müesseselerle ticarethanelerin ödeme ve tahsilâtta bulunmak ve kendilerini her konuda temsil etmek, taahhüt altına sokmak üzere memurlarına vermiş oldukları imza yetkilerini bildiren bir resmî mektup.

~ **vermek**, Bir yere istenilen imzayı atmak. Imza ile bir seyi onaylamak: *Harflerinin en doğru, en mükemmel harf olduğuna dair Milâslı'ya imza vermişler.* [*Ing.* To sign; *Fr.* Signer].

imzalamak(-i), f. § ❶ Bir yazının altına imza atmak, imzasını koymak: *Bir dilekçeyi imzalamak.* [*Ing.* To sign; *Fr.* Signer]. § ❷ Isaret veya imzasıyle bir eserin yazarı veya yaratıcısı olduğunu belirtmek: *Bir makaleyi, bir tabloyu imzalamak.* [*Ing.* To sign; *Fr.* Signer]. § ❸ Imzalı bir belgeye bağlamak: *Barış antlaşması imzalamak.* [*Ing.* To sign; *Fr.* Signer]. § ❹ Bir kitabın ilk iç sayfasına imzasını atmak: *Bu romancı benim için kitabını imzaladı.* [*Ing.* To sign; *Fr.* Signer].

imzalanmak /imzâlanmak/, nsz. f. Imzalamak işine konu olmak. [*Ing.* To be signed; *Fr.* être signé].

imzalatmak(-i, -e), f. Imza attırmak, imzalamak eylemini yaptırmak. [*Ing.* To get it signed; *Fr.* Faire signer].

imzalattırmak, f. Imzalanması gereken bir şeyi birine başka bir aracı ile imzalatmak: *Yazıyı şefe imzalattırdın mı?* [*Ing.* To make signe; *Fr.* Faire signe par l'entremise d'un tiers].

imzalı /imzâlı/, s. § ❶ Altında imza bulunan, imzalanmış, imza edilmiş. [*Ing.* Signed; *Fr.* Signé,-e]. § ❷ Yayın organlarında kimin tarafından yazıldığı belirtilen *(makale, haber v.b.).*

imzasız /imzâsız/, s. § ❶ Imza edilmemiş. Altında imza bulunmayan, imzalanmamış. [*Ing.* Unsigned, without signature; *Fr.* Non signé]. § ❷ Yayın organlarında kimin tarafından yazıldığı belirtilmeyen: *Gazetede imzasız çıkan yazılar.*

~ **mektup**, Birine kimin yazdığı belli olmamak için imza konmamış mektup. [*Ing.* Anonymous letter; *Fr.* Lettre anonyme].

in¹, i. *esk. T.* > *Yun. yin.* § ❶ Yabanî hayvanların kendilerine yuva edindikleri kovuk, küçük mağara: *Ayı ini.* [*Ing* Wild beast's den, lair; *Fr.* Antre, tanière, caverne, grotte]. ☆ *Eşanl.* **gar, kehf.** § ❷ *sosy.* Insandan ve uygarlıktan kaçan içe kapanık zümrelerin, şakilerin sığındıkları gizli yer. [*Ing.* A hiding place, haunt; *Fr.* Repaire]. ◉ ~ **de yakalama**, *avc.* Tilki ve porsuk gibi pis kokulu bazı hayvanları inlerinde yakalamak için basvurulan usullerin tümü.

~ **balığı**, *zool.* ◘ **İnbalığı.**

~ **gibi**, *dey.* Dar ve karanlık *(yer).*

in², i. *Osm.*<*Ar. ins*, insan. Issız yerleri anlatmak için kullanılan **«in cin yok»** veya **«in cin top oynuyor»** deyimlerinde geçer.

~ **cin yok (in cin top oynuyor)**, *dey.* Bir yerin çok issız olduğunu belirtmek için kullanılır. [*Ing.* Very desolate place].

~ **misin, cin misin?** *dey.* Genellikle masallarda kullanılan «insan mısın, cin misin?» sorusu. [*Ing* .Are you a human being or spirit?].

in, *kim.* indiyum elementinin sembolü. [*Ing.* Symbol of indium; *Fr.* Symbole chimique de l'indium].

inâbe /inâbe/, i. *Osm.* < *Ar. esk.* § ❶ Tövbe etme, Tanrı yoluna dönme. § ❷ *sosy.* Müridin bir tarikat şeyhinden dervişlik iznini alması ve tarikatta yükselme gücünü kazanması. [*Ing.* Formally renouncing the world and entering a dervish order; *Fr.* Hermission du cheyh].

~ **almak**, *esk.* Bir tarikat mürşidine başvurup tarikate girmek üzere izin alma. [*Ing.* To receive the full degree of a dervish in a religious order].

~ **olsun**, *dey.* Bana inan, inan ki...: *Inan olsun, ben bunu bilmiyordum.* [*Ing.* Believe me, I assure you; *Fr.* Crois moi, je vous assure que].

~ **verme**, *esk.* Tarikat mürşidine başvurana, müridin derviş payesini vermesi. [*Ing.* To give the full degree of a dervish in a religious order].

inabet,-ti /inâbet/, i. *Osm.* < *Ar.* ◘ **Inabe.**

inadına /i:nâdına/, z. < *inat.* § ❶ **Terslik** *(inat)* olsun diye, inatçılık olsun diye, terslik ve aksilikle: *Bu işi inadına yapıyor.* [*Ing.* Out of sheer obstinacy; *Fr.* Par entêtement]. § ❷ Gereğinin tersine: *Bu yemek inadına yağlı olmuş.* [*Ing.* On the contrary; *Fr.* Au contraire].

inadiye, i. *Ar. inâd.* > *inâdiyye. fels. esk.* M.Ö. IV. yüzyılda Yunan filozofu *Pyrrhon*'un yaydığı, olumlu veya olumsuz hiç bir kesin yargıya varmayan ve hep şüphe içinde kalmayı gerekli bulan doktrin. [*Ing.* Scepticism; *Fr.* Scepticisme, pyrrhonisme].

☆ *Eşanl.* **süphecilik.**

inak*,-ğı, i. *fels.* Her çeşit inceleme ve eleştirinin üstünde tutulan ve gözü kapalı inanılan düşünce. [*Osm.* Nass; *Ing.* Dogma; *Fr.* Dogme].

☆ *Eşanl.* **dogma.**

inakçı*, s. *fels.* Inakçılıktan yana olan. [*Ing.* Dogmatist; *Fr.* Dogmatiste].

inakçılık*,-ğı, i. *fels.* Herhangi bir bilgiye inanç yoluyle bağlanan doktrinlerin genel adı. Bir takım inaklara dayanmak, kanıt olarak *«filânca böyle demiştir»* gibi sözler ileri sürmek yolu. [*Osm.* Nassiye; *Ing.* Dogmatism; *Fr.* Dogmatisme].

☆ *Eşanl.* **dogmatizm.**

Inak'lar, ç. öz. i. Eski Türk devletlerinde haberciler. Ilhanlı, Karakoyunlu ve Akkoyunlu devletlerinde hükümdarın en gizli ve önemli emirlerini gerekli yerlere götürenlere inak denirdi. Sarayın Enderun hizmetinden başka hükümdarlarla yakınlık kurarlardı. Türk ailelerinden alınarak sarayda yetistirilen inakların başında seçkin beyler bulunurdu.

inaksal*, s. *fels.* Inaklarla ilgili. [*Osm.* Nassi; *Ing.* Dogmatic (al);*Fr.* Dogmatique].

☆ *Eşanl.* **dogmatik.**

~ **felsefe**, *fel.* Elestirmeciliğin ve süpheciliğin tersine olarak, her türlü itiraz ve süphenin üstünde tutulan birtakım ilkeler kabul eden felsefe.

inal, s. § ❶ Kendisine inanılan, sır verilen. [*Osm.* Mutemet, mahrem, müsteşar]. § ❷ i. Han. [*Osm.* Şah, şehzade].

inam, i. Olduğu gibi geri almak üzere birine inanılarak bırakılan şey. [*Osm.* Emanet; *Ing.* Trust; *Fr.* Dépôt].

in'am /in:am/, i. ç: **in'âmât**. *Osm.* < *Ar. nimet. esk.* § ❶ Iyilik etme, nimet verme, ihsan etme. [*Ing.* Bestowing abundantly, conferring a favor, donation, gift, benefaction]. § ❷ *tar.* Yeniçerilerin aylıklarına zam yapma. § ❸ *mal. esk.* Yeniçerilerin aylıklarına yapılan zamma verilen ad. *(Yeniçeriler padişahların culûs törenlerinde, savaşlardaki hizmetlerinden dolayı aldıkarı fazla yevmiyelerden başka yevmiye zammı alırlardı. Bu zamlar en fazla yarımşar akçe olarak yevmiyelere ilâve edilirdi).*

~ **etmek**, Ihsan etmek, nimet vermek. [*Ing.* To give as a favor, *(to an inferior)*].

inambu, i. *zool.* Tinamular *(Tinamiformes)* takımının, Tinamugiller *(inamidae)* familyasından enlemesine koyu çizgili esmer-kızıl renkli bir kuş türü. Uzunluğu 45 cm. Eti çok beğenilir. [*Lat. Rhynchotus rufescens; Ing.* Great tinamou; *Fr.* Rhynchote, tinamou].

inamlamak, f. Olduğu gibi geri almak üzere birine güvenerek bir sey bırakmak. [*Ing.* To entrust, to commit to another; *Fr.* Confier].

☆ *Eşanl.* **emanet etmek.**

inan*, i. § ❶ Inanmak işi, inanma, kanaat, güven. [*Osm.* Emniyet; *Ing.* Trust, confidence; *Fr.* Foi, confidence]. § ❷ Bir kimse veya bir şeyin doğruluğuna büyüklüğüne ve gücüne sarsılmaz bir duygu ile inanma. [*Osm.* Iman; *Ing.* Faith; *Fr.* Foi].

~ **birliği**, *fels.* Birçok kişinin aynı inançla birleşmesi.

~ **olsun**, *dey.* Bana inan, inan ki...: *Inan olsun, ben bunu bilmiyordum.* [*Ing.* Believe me, I assure you; *Fr.* crois moi, je vous assure que].

inanca*, i. Bir işten doğabilecek zarar veya ziyanı ödemek üzere bir tarafın öbürüne gösterdiği karşılık veya bir başkasının süp-

helerini dağıtmak için birinin söylediği kuvvetli söz. [*Osm.* Teminat; *Ing.* Guarantee; *Fr.* Garantie].

☆ *Eşanl.* **iman, inan, inanç, inan bağı, güven, güvenlik, inanca, bel bağlama** *(mec.)* **itikat, akide, itimat, emniyet, teminat.**

inancılık*,-ğı, i. *fels.* (a) Dinî inancın, akıl işi olmadığını ve duyguya bağlı bulunduğunu ileri süren kuram. *(Pascal'ın kuramı bunun bir örneğidir: «İnanç, Tanrı'nın yürekte duyulmasıdır»);* (b) Dinî inancın, aklın kavrayamadığı *«üstün hakikatlere»* ulaşabileceğini ileri süren kuram. [*Osm.* İmaniyç; *Ing.* Fideism; *Fr.* Fideisme].

inanç*,-cı, i. < *inanmak.* § ❶ *fels.* (a) Bir düşünceye, bir kanışa bağlı bulunma veya bağlı bulunulan düşünce; (b) Genel olarak iktisadî ve teknik'ten hukukî ve dinî'ye kadar bütün değerlere ait olan ve görgü, bilgi alanını aşan bağlanış tarzı olup, toplum hayatında üstbünye'yi teşkil eder. [*Osm.* İtikat; *Ing.* Belief; *Fr.* Foi, croyance]. ☆ *Eşanl.* **inan, inan bağı, bel bağlama.** § ❷ Tanrıya; bir dine inanma. [*Ing.* Faith; *Fr.* Foi]. ☆ *Eşanl.* **iman.** § ❸ Birine duyulan güven, inanma duygusu. [*Ing.* Trust; *Fr.* Confiance]. ☆ *Eşanl.* **itimat.** ⊙ **inancı kötüye kullanma,** ◘ **Emniyeti suistimal.** ⊙ **inancı (güveni) kötüye kullanmak,** Bir kimsenin başkasına ait bir şeyi, kendi veya başkasının menfaati için satması, saklaması. [*Osm.* Emniyeti suistimal]. ⊙ **batıl ~ lar,** *folk.* Tarih öncesinden başlayıp günümüze kadar gelen boş inançlar. [*Ing.* Prejudices; *Fr.* Préjuges].

inançlı, s. İnancı olan. [*Ing.* Having belief or faith; *Fr.* Qui a foi ou croyance].

~ **muamele,** *huk.* «*İnanan*» adı verilen bir kişinin, teminat teşkil etmek veya idare olunmak üzere, malvarlığına dahil olan bir şey veya hakkı, aynı amacı güden mutat hukukî muamelelerden daha kuvvetli bir hukukî durum yaratmak gayesiyle *«inanılan»* denilen kişiye inançlı olarak kazandırması.

inandırıcı, s. İnanma sağlayan, inandıran, inandırma özelliği bulunan. [*Ing.* Persuasive; *Fr.* Persuasif,-ive, convaincant,-ante].

inandırılmak(-e), f. İnanması sağlanmak, inandırmak işine konu olmak. [*Ing.* To be convinced or persuaded; *Fr.* Être convaincu, être persuade].

inandırmak(-i, -e), f. Bir şeyin doğruluğunu başkalarına kabul ettirmek; inanmasını sağlamak. [*Ing.* To convince, to persuade; *Fr.* Convaincre, persuader]. ⊙ **allah inandırsın,** *dey.* Bir şeyin doğruluğuna inandırmak için kullanılan ikna sözü: *Allah inandırsın beyefendi bendeniz harb içinde yediğimiz vesika ekmeğine bile hasret kaldım.*

inanıcı, s. İnanmış.

inanılası, s. İnanılacak gibi. [*Ing.* Believable; *Fr.* Croyable].

inanılır, s. Güvenilebilir. [*Ing.* Credible, believable; *Fr.* Digne de foi, croyable].

inanılmak(-e), özs.f. İnanmak işine konu olmak: *Böyle şeye inanılmaz.* [*Ing.* To be believed or trusted, to be thought, to be relied upon; *Fr.* Être cru, se confier].

inanılmaz, s. § ❶ İnanılması çok güç veya imkânsız olan: *inanılmaz hikâyeler.* [*Ing.* Unbelievable; *Fr.* Incroyable]. § ❷ Az rastlanan, olağanüstü: *İnanılmaz gelişmeler.* [*Ing.* Incredible, unbelievable; *Fr.* Incroyable, extraordinaire].

inanış, i. § ❶ İnanmak işi ve biçimi. [*Ing.* Belief; *Fr.* Croyance]. ☆ *Eşanl.* **inanma.** § ❷ İnanılan şey: *Bu nasıl inanış?* [*Ing.* Belief; *Fr.* Croyance]. § ❸ Tanrı'nın varlığını ve söylediklerini kabul etme. [*Ing.* Faith; *Fr.* Croyance, foi].

inanizasyon, i. *Fr. inanisation* < *Lat. inanis,* boş. *fizyol.* Açlığa götürebilen beslenme yetersizliği. [*Ing.* Inanisation].

inanlı, s. İnanı olan, bir şeye bütün varlığıyle inanmış bulunan, iman sahibi. [*Osm.* Mümin, imanlı, mutekit; *Ing.* Believing, trusting, relying; *Fr.* Croyant,-ante].

İnanma, i. *esk. T.* § ❶ Söylenen bir sözü veya bir şeyi var veya doğru diye kabul etme. [*Ing.* Believing, trusting; *Fr.* Action de croire]. § ❷ İnanılması kolay olmayan bir söze inanma veya uyulması doğru görülmeyen bir söze uyma. § ❸ Düşündükten sonra bir işin yerinde veya bir şeyin doğru olduğu yargısına varma. Doğru diye bakma, kanma, aklı yatma. [*Ing.* To be convinced; *Fr.* Être convaincu]. § ❹ İman etme. [*Ing.* Having faith in God; *Fr.* Croyance].

~ **(güvenme) dostuna, saman doldurur postuna,** *at.* ◘ **Güvenme (inanma) dostuna, saman doldurur postuna.**

inanmak(-e), f. *esk. T. ınanmak.* § ❶ Doğru diye bakmak; bir şeyi doğru kabul etmek: *Ben size inanırım.* [*Osm.* İtimat etmek; [*Ing.* To trust; *Fr.* Croire]. § ❷ Bir şeyi gerçekten var diye bilmek: *Cinlere inanmak.* [*Ing.* To have confidence in; *Fr.* Avoir confiance à]. § ❸ Sevecek, güvenecek ve bağlanacak en yüksek varlık diye bilmek: *Allah'a inanmak.* [*Osm.* İman etmek; *Ing.* To have faith *(in); Fr.* Ajouter foi]. § ❹ Kanmak, aldanmak: *Onda inanacak göz yok.* [*Ing.* To be misled, to be deceived, to be duped; *Fr.* Se laisser tromper].

inanmamak, f. Doğru ve gerçek bulmamak.

inanmazlık,-ğı, i. İnanmama hali.

inanmışlık,-ğı, i. İnanma, inanmış bulunma.

inansız, s. İnanı olmayan. [*Osm.* İmansız; [*Ing.* Without faith or belief; *Fr.* Incrédule, incroyant,-ante].

inapetans, i. *tıp.* Yemek veya cinsel istekler v.b. de işahsızlık. [*Ing.* Inappetence; *Fr.* Inappétence].

inare /inâre/, i. *Osm.* < *Ar. nür. esk.* Aydınlatma, ışıklandırma. [*Ing.* Lighting, illuminating; *Fr.* Illumination].

inarmonik, s. *müz.* Armoni dışı, armoniye yabancı olan. [*Ing.* Inharmonic; *Fr.* Inharmonique].

~ **nota,** *müz.* Dıştan nota, armoni dışı nota. [*Fr.* Note échappé ou inharmonique].

inat,-dı /inât/, i. *Osm.* < *Ar. inâd.* § ❶ Bir konuda ayak direme, ısrar etme, direnme. [*Ing.* Obstinacy, defiance; *Fr.* Obstination, opiniâtreté, entêtement]. § ❷ Birine karşı çıkma, karşı fikir ileri sürme. § ❸ s. *h.d.* İnatçı. [*Ing.* Obstinate; *Fr.* Obstiné,-ée, entêté,-ée]. ☆ *Eşanl.* **öngüllük, sebat, üzerine düşme, ısrar.** ☆ *Karş.* **sebatsızlık, kararsızlık.** ⊙ **inada binmek** *(bindirmek), dey.* İnadın hâkim olduğunu belirmek için kullanılır. ⊙ **inadı bırakmak,** İnat etmekten vaz geçmek. ⊙ **inadı ~,** *dey.* Sözünden dönmez, dediği dedik. [*Ing.* Very obstinate, stubborn]. ⊙ **inadı tutmak,** *dey.* Direnme isteği uyanmak. [*Ing.* To have a fit of obstinacy]. ⊙ **inadını kırmak,** İnat edene karşı ondan daha çok inatla çıkmak ve inadını geçirmek.

~ **etmek,** Ayak diremek. [*Ing.* To defy persuasion, stick to, hold to; *Fr.* S'obstiner, s'entêter, insister].

~ **olsun diye,** Haklı bulduğu halde karşısındakine inat göstermek. [*Fr.* Par entêtement, obstinément].

inatçı, s. İnat eden, direnen, ayak direyici, direnici. [*Ing.* Obstinate, stubborn, headsstrong; *Fr.* Obstiné,-ée, entêté,-ée].

☆ *Eşanl.* **direngen, direnci, anut, muannit, musir.**

☆ *Karş.* **uysal, munis.**

inatçılık,-ğı, i. İnatçı olma hali. [*Ing.* Obstinacy, stubbornness; *Fr.* Obstination, entêtement].

☆ *Eşanl.* **direngenlik.**

inatlaşmak, f. Karşılıklı inatçılık etmek. [*Ing.* To reach a stalemate in an argument].

inatlık, i. ◘ **İnatçılık.**

inayât, ç. i. *esk.* İnayet'in çoğulu.

inayet,-ti /inâyet/, i. ç: **inayât.** *Osm.* < *Ar.* ❶ Yardım, ihsan, lütuf, iyilik, kayra: *Allahın inayetiyle muvaffak olacağım.* [*Ing.* Grace, favor, kindness; *Fr.* Grâce, faveur]. § ❷ Bir şeyi *(veya kimseyi)* dikkate alma, iltifat ve itibar etme, gözetme, kayırma. [*Ing.* Care, effort; Soin]. § ❸ *din.* İnsanları selamete erdirmek için Tanrının onlara yapmış olduğu, tabiatüstü bağış veya yardım. [*Ing.* Grace; *Fr.* Grâce].

~ **te bulunmak,** Yardımda bulunmak, iyilik etmek, kayırmak, dikkate almak, itibar ve iltifat etmek. [*Ing.* To bestow one's favours on someone; *Fr.* Faire une grâce, accorder une faveur].

~ **etmek (eyiemek),** § ❶ Yardım ve iyilik etmek, lûtfetmek, kayırmak: *Allah inayet ederse, senin yüzünden kurtulacak.* [*Ing.* To bestow favours on; *Fr.* Faire une grâce, accorder une faveur]. § ❷ İltifat ve itibar etmek, dikkate almak: *Fakat rica ederim, dinleyin, inayet edin.* [*Ing.* To give as a favor, to do as an act of grace].

~ **ola,** «*Allah versin*» gibi dilencileri savmak için söylenir. [*Ing.* May God help you *(said to a beggar when refusing to give alms); Fr.* Dieu vous donne une grâce].

inayeten /inâyeten/, z. *Osm.* < *Ar. esk.* Yardım, iyilik, lûtûf yoluyle; iyilik olsun diye. [*Ing.* As a favor; *Fr.* De grâce].

☆ *Eşanl.* **lütfen.**

inayet.kâr /inâyetkâr/, b. s. *Osm.* < *Ar. inâyet.* + *Fars. kâr.* İyilik ve ihsan yapmak huyunda olan. Yardım, iyilik eden, lütfeden, ihsanda bulunan. [*Ing.* Kind, gracious, obliging].

☆ *Eşanl.* **lütufkâr.**

inayetlû /inâyetlû/, s. *tar.* Saray kızlarağasının resmî unvanlarından.

İn.balığı, b. i. *zool.* Kemikli-balıklar *(Teleostei)* takımının, Sazangiller *(Cyprinidae)* familyasından bir balık türü. Uzunluğu 35 sm. Orta Anadolu'da tatlı sularda bulunur. [*Lat.* Varichorinus tinca].

☆ *Eşanl.* **kadife balık.**

inbât /inbât/, i. *Osm.* < *Ar. nebât. esk.* Bir bitkinin büyümesini sağlama. [*Ing.* Making a plant grow, causing to vegetate; *Fr.* Action de faire végéter].

inbâtî /inbâtî/, s. *esk.* İnbatla ilgili. [*Ing.* Vegetative; *Fr.* Végétatif,-ive].

inbik, i. ◘ **imbik.**

inbisat, i. ◘ **İmbisat.**

incaz /incâz/, i. *Osm.* < *Ar. esk.* § ❶ Önceden verilmiş bir sözü yerine getirme, gerçekleştirme, bir işi tamamlama. [*Ing.* To keep one's word; *Fr.* Action de remplir sa promesse]. § ❷ Birinin isteğini yerine getirme. [*Ing.* Carrying out the request of another].

~ **etmek,** *esk.* Yerine getirmek. [*Ing.* To perform, to fulfil; *Fr.* Remplir, accomplir].

ince, s. *esk. T. yinçge.* § ❶ Kalınlığı az olan. Kendi cinsinden olanlara göre dar ve uzun: *İnce minare. İnce değnek. İnce halat. İnce iplik.* [*Ing.* Thin; *Fr.* Mince]. ☆ *Karş.* **kalın.** § ❷ Taneleri çok ufak: *İnce un. İnce kum.* [*Ing.* Fine; *Fr.* Fin,-fine]. ☆ *Karş.* **iri.** § ❸ Küçük ayrıntıları çok olup aşırı özen gerektiren: *İnce iş. İnce nakış.* [*Ing.* Delicate; *Fr.* Fin,-fine, délicat,-ate]. ☆ *Karş.* **kaba.** § ❹ *mec.* Düşünce, duygu veya davranış bakımından insanın sevgi ve saygısını kazanan: *İnce adam. İnce bir karşılık.* [*Ing.* Refined; *Fr.* Raffiné,-ée, fin,-fine]. ☆ *Eşanl.* **zarif.** ☆ *Karş.* **kaba.** § ❺ Görevini duygunlukla yapan: *İnce damak. İnce kulak.* [*Ing.* Fine, delicate; attentive; *Fr.* Fin,-fine, délicat,-ate, subtil,-ile, attentif,-ive]. § ❻ Bütün ayrıntıları ve derinlikleri toplayan: *İnce görünüş. İnce düşünüş.* [*Ing.* Comprehensive; *Fr.* Compréhensif,-ive]. § ❼ Genişliği az olan: *İnce yol.* ☆ *Eşanl.* **dar.** ☆ *Karş.* **geniş.** [*Ing.* Narrow; *Fr.* Étroit,-oite]. § ❽ *(Sıvılar hk.)* Koyu, yoğun olmayan, akışkanlığı fazla olan: *İnce motor yağı.* [*Ing.* Light; *Fr.* Léger,-ère]. § ❾ Tiz: *İnce ses.* [*Ing.* Shrill; *Fr.* Perçant,-ante]. ☆ *Karş.* **pes.** § ❿ *biy.* Elektronik mikroskopla ortaya konan hücre yapısı. § ⓫ *den.* ◘ **Halat.** ⊙ **den ~ ye,** § ⓬ Titizce, ayrıntılara inerek: *İnceden inceye araştırıp soruşturdular.* [*Ing.* Minutely; *Fr.* Minutieusement]. § ⓭ Çok hafiften. ⊙ **~ sini ipe kalınını çöpe dizmek,** *dey.* Bir işin en küçük ayrıntılarına kadar inerek, didik didik etmek, dikkatle iş yapmak, iyisini kötüsünü ayırmak. [*Ing.* To be too particular, to go into great detail]. ⊙ **el ~ si,** *den.* Halatı, verilmesi ve alın-

ması güç olan yerlere atmak için halatın ucuna bağlanan ince ip. *(Bu ipin fırlatılması sırasında ucuna içi kumla dolu küçük bir torba takılır).*

~ **ağrı**, *dey.* Zaman zaman gelip geçen hafif ağrı.

~ **bağırsak**, *anat.* ve *zool.* ◘ **Bağırsak.**

~ **bağırsak askısı**, *anat.* İnce bağırsağı karın çeperine bağlayan zar. [*Lat.* ve *İng. Mesenterium; Fr.* Mesentère].

~ **bağırsak - körbağırsak eklentisi**, *anat.* Körbağırsağa bağlı apandisite verilen ad. [*İng.* Ileocaecal appendix; *Fr.* Appendice iléo-caecal].

~ **bağırsak-körbağırsak kapağı**, *anat.* İncebağırsakla körbağırsak arasındaki kapak. *(Bauhin kapağı da denir. Eskiden tenkiye sırasında sıvıların ince bağırsağa geçmesine engel olduğu sanıldığından «eczacılar kapağı» diye de adlandırılır).* [*İng.* Ileocaecal valve; *Fr.* Valvule iléo-caecale, valvule de Bauhin, valvule des apothicaires].

~ **barut**, *sil.* Çok ufak zerrelere ayrılmış kara barut. *(İnce barut önceleri bazı ateşli silâhlarda veya lağım barutlarında ağızotu olarak kullanılırdı; bugün yalnız patlayıcı karışımların ve ağızotu fitilinin yapımında kullanılır).* [*İng.* Fine powder; *Fr.* Poudre fine].

~ **barut mahfazası**, *sil.* İnce barutun doldurulduğu armut biçiminde kap. *(Barut armudu, ince barut boynuzu, barutluk gibi adlar da verilen ve askerin sağ tarafında asılı olarak taşınan bu kap, yemleme barutuyle sevk barutunun karıştırılmasından sonra kullanılmaz olmuştur).*

~ **bünyeli toprak**, *trm.* Silt ve kil maddesi fazla bir toprak .

~ **cevherli**, *dey.* Özü, yapısı, huyu ince, zarif olan. [*İng.* Fine grained, finely veined].

~ **çelik**, *met.* ◘ **Çelik.**

~ **çeperli su deliği**, *fız.* ◘ **Çeperli.**

~ **dal**, *bot.* Bir ağacın yeni filizlenen *(oluşan)* dalı. [*Lat. Ramus; İng.* Twig; *Fr.* Rameau].

~ **damar**, *mad. oc.* Kalınlığı az olan maden damarı.

~ **deprem**, *jeof.* Yalnız özel kayıt âletleriyle farkedilebilen deprem. [*İng.* Microseism; *Fr.* Microséisme].

☆ *Eşanl.* **hafif deprem.**

☆ *Karş.* **geniş deprem.**

~ **donanma**, *den.* (a) Hafif kruvazör ve gambotlardan meydana gelmiş donanma. [*İng.* Mosquito fleet *(of light craft); Fr.* Escadre légère, escadrille]; (b) *esk.* Irmaklarda ve göllerde kullanılan, altı kısmen düz gemilere verilen ad. *(Nehir filosu da denir). /Osmanlılar, XIX. yüzyılda, hattâ zırhlı gemilerin çıkmasından sonra da Tuna nehri ve Işkodra gölünde kullanılmak üzere bu tip gemilerden inşa ettirdiler. Bu gemilerin en küçüğünden en büyüğüne kadar aldığı adlar: uçurma, varna beş çiftelisi, karamürsel, aktarma, üstüaçık, çetekayığı, brolik, celiye, çamlıca, kütük, atkayığı, kancabaş, şayka, işkanpavye, şahtur, çekelve kırlangıç, firkate/.* [*İng.* Flotilla; *Fr.* Flotille]. ☆ *Eşanl.* **flotilla.**

~ **elemek**, *mec.* Bir işi iyice ve sıkıca araştırmak: *Her şeyi ince eleyip sık dokumaya gelmez.* [*İng.* To sif fine, to pass through a fine sieve; *Fr.* Examiner minutieusement].

~ **eleyip sık dokumak**, *dey.* Bir işi en küçük ayrıntılarına kadar hesaplamak, titiz iş görmek, sıkıca araştırmak. [*İng.* To be too particular, to be very meticulous, to be over-fussy].

~ **fitil işçisi**, *dok.* İnce fitil makinelerinde çalışan işçi. *(Avrupa'da bu makinelerde özellikle kadınlar çalışır. Türkiye'de kadın ve erkek ayırımı yapılmaz).*

~ **gagalı kervan çulluğu**, *zool.* ◘ **Çulluk.**

~ **grenli film**, *matb.* Çok ince özel bromür d'arjanlı ışığa hassas tabakası olan film cinsi. Bu filmlerin yıkama ve banyo şekilleri ayrı olup, grenler çok büyük agrandismanlarda göze görünmezler, film grensiz büyür. [*İng.* Fine grain film; *Fr.* Film à grain fin].

~ **harf**, *matb.* ◘ **Harf.**

~ **hastalık**, *dey.* Akciğer veremi. [*İng.* Tuberculosis; *Fr.* Tuberculose].

~ ~, *dey.* Hafif hafif, belli belirsiz veya pek belli etmeden: *İnce ince sızlamak. İnce ince alay etmek.* [*İng.* Very fine, imperceptible].

~ **iş**, *san.* Teknik bakımından titizlikle, inceden inceye işlenmiş bir tablo, herhangi bir sanat eseri: *İnce bir fırça vuruşu.* [*İng.* Fine work, fine workmanship; *Fr.* Travail fin].

~ **kalafat**, *den.* Kalınlığı az olan kaplamaların armuzlarına sinar veya pamukla yapılan hafifçe kalafat.

~ **karakol**, *ask. tar.* Eskiden orduların savaşlarda ileriye ve etrafa çıkardıkları müfrezelere *(kollara)* verilen ad. [*İng.* A small patrol party; *Fr.* Petits détachements dispersés au devant des troupes].

~ **kara fındık**, *trm.* Kabuğu çok ince, içi dolgun bir fındık çeşidi.

~ **kesim**, *dey.* Çelimsiz, zayıf, uzun boylu, kemikleri ince. [*Osm.* Nahif; *İng.* Spare figure, slim, thin; *Fr.* Mince, maigre].

~ **kiler**, *tar.* Konaklarda harem dairesinde bulunan ve içine mezelik ve içkilerin konulduğu kiler. [*İng.* Larder for small supplies].

~ **kum**, *trm.* Çapları 0.1 -0.25 mm. arasında olan kum zerreleri. [*İng.* Fine sand; *Fr.* Sable fin].

~ **kurgu**, *sin.* Kurguda, kaba kurgudan sonraki işlem. *(Bu aşamada filim aşağı yukarı son biçimini alır).* [*İng.* Fine cut; *Fr.* Montage final].

~ **lori**, *zool.* ◘ **Lori.**

~ **madde**, *fels.* Çok incelmiş, çok hareketli ve elle tutulmaz madde. *(Bu terim, Demokritos'ta /toprağın atomlarına karşıt olmak üzere/ havanın atomlarını belirtmek için kullanılır. Descartes ise, «ince madde» deyince, yeryüzünün içinde yüzdüğü bir «göksel madde» tasavvur eder).* [*İng.* Subtle material; *Fr.* Matière subtile].

~ **marangozluk**, *mar.* ◘ **Marangozluk.**

~ **öksürük**, Verem öksürüğü.

~ **saz**, *müz.* Titreşim sayısı çok olan ses, tonu tiz olan ses. [*İng.* A thin voice, shrill or treble voice; *Fr.* Voix perçante].

☆ *Eşanl.* **tiz ses.**

~ **sesliler**, *gram.* Sesli harflerden «*e, i, ö, ü*». [*İng.* Feeble voiced].

~ **sıra**, *gram.* Türkçe bir kelimedeki ince ünlülerin sırası: *İpekli (ipekli), ıplıkten (ıplik-ten), üzümün (üzüm-ün), ördeklerin (ördek-ler-in) v.b.* [*İng.* Front series; *Fr.* Classe antérieure].

~ **sıtma**, *dey.* Fazla ateşli sıtma. [*İng.* Masked fever].

~ **sıva perdahı**, *san.* Kaba sıva üzerine ince elenmiş kumla yapılan sıvanın düzelmesi.

~ **tabaka**, *elek.* Küçük boyutlu elektronik devrelerin yapımında kullanılan pasif elemanları ve bu elemanlar arasındaki bağlantıları kurmak için, yalıtkan bir taban *(cam veya seramik)* üzerine döşenen çok ince maden çökeltisi.

~ **takım**, *balıkç.* Küçük balıkların avlanmasında kullanılan hassas olta takımı.

~ **tanecik**, *sin.* Duyarkatındaki tanecikleri çok ince yapıda olan filim. Bu tanecikler ne kadar ufak olursa duyarkat o kadar iyi sonuç verir. [*İng.* Fine grain film; *Fr.* Film a grain fin].

~ **tanecikli boş filim**, *sin.* Duyarkatı ince tanecikli olan kullanılmamış filim. [*İng.* Fine grain stock; *Fr.* Pellicule grain fin].

~ **tarım**, *trm.* Ekilen, dikilen topraktan en çok ve geniş ölçüde ürün alma ile ilgili tarım. [*Osm.* Mütekâsif ziraat; *İng.* Intensive cultivation; *Fr.* Culture intensive].

~ **tutkal**, *ağ. iş.* Uygun sıvılarla akıcılığı arttırılmış sıvı tutkal.

~ **tüy**, *biy.* ◘ **Hav.**

~ **uzun sarı biber**, *bot.* ◘ **Biber.**

~ **uzun yeşil biber**, *bot.* ◘ **Biber.**

~ **ünlü**, *gram.* Dilin ileriye sürülmesiyle öndamakta meydana gelen ünlü: *e, i, ö, ü, v.b.* [*İng.* Front vowel; *Fr.* Voyelle antérieure].

☆ *Eşanl.* **ince vokal, ince sesli, damak ünlüsü, ön vokal.**

~ **yağ**, *kim.* ◘ **İnceyağ.**

~ **yapıyı tamamlamak**, *inş.* İnşaattan sonra raspalamak, cilâlamak bitirmek; bir cephenin ince yapısını tamamlamak.

~ **yemek**, *dey.* Özenilerek yapılan pahalı yemek.

~ **yuvarlak eğe**, ◘ **Eğe'.**

~ **zanaat**, *arg.* Geçimini genelev v.b. yerlerde çalışarak veya genelev çalıştırarak sağlayan kadınların yaptığı iş. [*İng.* Keeping a brothel].

~ **zar**, ◘ **İncezar.**

~ **zarlı**, *zool.* Yalnız mikroskopla görülebilen ve deri dokusuyle kıyaslanabilen çok ince bir ağ örtüsüyle örtülü olan.

ince.belliler, ç. b. i. *zool.* Zarkanatlılar *(Hymenoptera)* takımına giren bir alttakım. *(Bunlarda karın kısmı ince bir sapla göğüse bağlanır; kurtçuklarda ayaksız veya solucan şekillidir, her şeyi yer ve çok defa asalak yaşarlar).* [*Lat.* ve *İng. Apocrita, Clistogastra; Fr.* Apocrites].

incecik /in:cecik/, s.s. Pek ince olan. [*İng.* slender, slim, thin, fine; *Fr.* Très mince, très fin]. § ❶ Çok büyük taneli olan. § ❷ Çok hafif, belli belirsiz.

ince.fark, i. *müz.* Anlamlı bir yorum sağlamak amacıyla seslere şiddetten yumusaklığa kadar çeşitli dereceler uygulayarak elde edilen ayrıntılar.

inceleme*, i. § ❶ İncelemek eylemi, bir şeyi öğrenmek, bir konuda derinleşmek için çaba harcama: *Bir dili inceleme.* [*İng.* Investigation, scrutiny, close examination; *Fr.* Étude, examen]. § ❷ Gözlemleme veya anlama amacıyla yapılan zihinsel çaba: *Çevreyi inceleme, İnsan ruhunu inceleme.* [*Osm.* Tetkik, mütalâa; *İng.* Study, examination; *Fr.* Étude]. § ❸ *(Geniş anlamda)* İnceleme yoluyle ortaya konulan eser: *Arkadaşım yeni bir inceleme yayımladı.* [*İng.* Study; *Fr.* Étude]. ⊙ **aile ~ si**, *fels.* ◘ **Aile.** ⊙ **ayrımsal ~**, *mat.* ◘ **Ayrımsal.** ⊙ **deneysel ~**, *psik.* ◘ **Deneysel.** ⊙ **didaktik ~**, *eğt.* ◘ **Didaktik.** ⊙ **doku ~ si**, *san.* ◘ **Doku.** ⊙ **erkin ⊙**, *fels.* ◘ **erkin.** ⊙ ⊙ **güdü ~ si**, *işletm.* ◘ **Güdü.** ⊙ **yerinde ~**, *sosy. psik.* Sosyal hareketleri olağan durumlarında ölçmeye ve aynı zamanda gelişmeleri süresince gözlemeye yarayan uygulamalar işleminin tümü. [*İng.* Study on the spot; *Fr.* Étude sur la terrain].

~ **âleti**, *sil.* Ateşli silâhların veya top mermilerinin yapımı sırasında bunların içinin incelenmesine yarayan aygıt. *(İncelenen silâh veya merminin iç kısımlarının yansıdığı ve bu kısımların da bir mercek yardımıyle gözden geçirildiği 45 derece eğiklikteki bir aynadan yapılmıştır).*

~ **desinatörü**, ◘ **Desinatör.**

~ **gezileri**, *eğt.* Belli bir amaca ve plana göre, öğretim programındaki konularla ilgili olarak okul dışında ve öğretmenin nezareti altında yapılan geziler. *(Yeni eğitim ilkelerini gerçekleştirmek isteyen okullarda inceleme gezilerine, sınıfta ders yapmak kadar önem ve değer verilir).*

~ **yöntemi**, *eğt.* Öğrencilerin öğrenmek istediklerini, gözleme, deneyim veya deneyler yapmak suretiyle öğrenmelerini öngören yöntem. *(İnceleme yönteminin kullanıldığı çalışmalarda, varlıkların veya olayların bütünü hakkında bilgi edinmek, şartları ve gayeleri belirtilmiş, fakat sonuçları verilmemiş olan problemleri çözmek ve bunların doğru sonuçlarını bulmak için gözlem, deneyim ve deney yapmak veya belgeler üzerinde durmak esastır).*

incelemek*(-i), f. Bir işi veya bir şeyi ele alıp özelliklerini, ayrıntılarını inceden inceye anlamaya, öğrenmeye çalışmak. [*Osm.* Tetkik etmek; *İng.* To examine, to study closely, to get through, to review, to inspect; *Fr.* Examiner, étudier].

incelenmek, nsz. f. İncelemek işine konu olmak. [*Osm.* Tetkik olunmak; *Ing.* To be examined or investigated; *Fr.* Être examiné, être étudié].

inceletmek(-i, -e), f. İnceleme isini baskasına yaptırmak. [*Osm.* Tetkik ettirmek; *Ing.* To let examine; *Fr.* Faire examiner]

inceli, s. *(Yalnız inceli kalınlı sözünde)* İnceli kalınlı *(veya kalınlı inceli)*, incesi kalını bir arada karışık: *İnceli kalınlı sesler.*

incelik,-ği, i. § ❶ İnce olma hali. [*Ing.* Slenderness, slimness, thinness; *Fr.* Minceur, ténuité, sveltesse]. ☆ *Kars.* **kalınlık.** § ❷ *mec.* İnce davranış. [*Ing.* Fineness, delicacy, refinement; *Fr.* Délicatesse, finesse subtilité]. ☆ *Eşanl.* **terbiye, kibarlık, edep, töresi, ertem, zerafet, nezaket, nezahat, muaşeret adabı** *(adabı muaşeret).* ☆ *Karş.* **edepsizlik, ademi nezaket, kabalık.** § ❷ Bir işin herkesçe görülemeyen nitelikleri. [*Ing.* Subtlety; *Fr.* Finesse]. ⊙ **yün inceliği**, *zoot.* Yün kıllarının ortalama çapı. *(Yünlerin ticarî tasnifi incelik derecesine göre yapılır; çünkü sanayide yünün kullanılması sıkı sıkıya buna bağlıdır. İnceliklerine göre yünler özel adlar alır: Birinci kalite yün merinos koyunlarından elde edilir; diğerleri ikinci ve üçüncü kalite yünlerdir).* [*Ing.* Fineness of wool; *Fr.* Finesse de la laine].

— **katsayısı**, *hava.* Bir kanadın veya bir uçağın tümünün çekme veya kaldırma katsayıları arasındaki oran. [*Ing.* Fineness; *Fr.* Finesse].

incelme, i. § ❶ İnce hale gelme. [*Ing.* Thinning down, machining down; *Fr.* Amincissement]. § ❷ *jeol.* Biçim değiştirme veya kıvrımlanma sırasında meydana gelen tabaka incelmesi. *(İncelme, kopmalı veya kopmasız olabilir; daha sonra kalsit damarcıklarıyle dolan enine küçük kırıklar da görülebilir).* § ❸ *tekn.* Bir ağacın çapının ve çevresinin, uzunlamasına gittikçe küçülme miktarı. *(Ağacın incelme oranını bulmak için, boyunun dörtte bir ve dörtte üçüne tekabül eden yerlerdeki çap veya çember, büyük olandan çıkarılır ve bulunan sayı ağacın yarı uzunluğuna bölünür).* § ❹ *trm.* Bir tabaka veya damarın gitgide incelmesi. [*Ing.* Thinning; *Fr.* Amincissement].

incelmek, nsz. f. § ❶ İnce hale gelmek. [*Ing.* To grow thin, become delicate; *Fr.* S'amincir, devenir mince]. § ❷ *alay.* Kendini ince göstermeye çalışmak. § ❸ Zayıflamak. [*Ing.* To grow thin, lean, to lose flesh, to fall away in flesh; *Fr.* Maigrir, amaigrir]. § ❹ Kibarlaşmak. [*Ing.* To become, grow refined, to acquire refined; *Fr.* Se raffiner].

ince.lori, b. i. *zool.* ◘ **Lori.**

incelti, i. *müz.* Bir sesin incelik, tizlik, parlaklık, diklik, keskinlik bakımlarından sahip olduğu nitelikler.

inceltici, i. *san.* Yağlıboya resimde tüpten çıkan boyayı sulandırmak için kullanılan, terpentin içinde eritilmiş sakız ile biraz haşhaş veya ketenyağı karışımı sıvı.

inceltme, i. § ❶ İnceltmek eylemi; ince hale getirme. [*Ing.* Thinning down; *Fr.* Amincissement, affinage]. § ❷ *dok.* Şerit halindeki dokuma hammaddesinin çapını küçültmek için yapılan işlem. *(Bu işlem, uygun aralıkla üst üste yerleştirilmiş bir çift giriş silindiri ve çevresel hızı daha yüksek bir çift çıkış silindiri arasından elyaf şeridi geçirerek yapılır).* [*Ing.* Affinage; *Fr.* Heckling]. § ❸ *tekn.* (a) Iğneleri perdahlama ve sivriltme işlemi. [*Ing.* Pointing; *Fr.* Affinage]; (b) Bir tabla veya bir levhanın çevresinde kabartma meydana getirmek için, ince bir yüzey halinde kalınlığını azaltma işlemi. [*Ing.* Fining, refining; *Fr.* Affinage]. ⊙ **tane** — *met.* Bir, maden veya alaşım tanelerinin ortalama kalınlığını, mekanik sekil değişimi veya termik işlemle azaltmaya yarayan yöntem. [*Ing.* Grain refining; *Fr.* Affinage du grain].

— **için düzeltme**, *mat.* İki değişken arasındaki korelasyonun bu değişkenliğin güvenirliklerinin kare kökleri ile bölünmesi işlemine verilen ad.

inceltmek(-i), f. § ❶ Bir şeyi ince bir hale sokmak. [*Ing.* To make thinner, to make pointed, to make finer; *Fr.* Amincir, affiner]. § ❷ *tekn.* (a) Bir taşın, odun veya demir parçasının kalınlığını azaltmak: *Bir putreli inceltmek.* [*Ing.* To thin down; *Fr.* Amaigrir, degraisser, donner du maigre]; (b) Odun veya metal bir parçada lamba açmak; (c) Zıvana deliğine çok güç giren zıvana dilinin kalınlığını azaltmak; (d) Çimentonun bağlayıcı gücünü azaltmak, etkisiz bir pudra katarak kilin veya bir hamurun *(seramik)* özlülüğünü düsürmek. [*Ing.* To make thin; *Fr.* Amaigrir].

incerek, s. *esk.* Oldukça ince, çok ince, daha ince. [*Ing.* Somewhat slender or thin, rather fine; *Fr.* Qui a la taille fine, svelte].

ince.saz, b. i. *T. ince + Fars, säz. müz.* (a) Keman, ut, ney, tambur, kemence, kanun, santur v.b. musiki âletlerinden meydana gelen alaturka musiki topluluğu; (b) Türk musikisini geleneksel bir şekilde icra eden fasıl heyeti. *(İncesaz, meydan faslı gibi köçekçeleri çalıp okunmazdı. Sazın elemanlarının sayıları da fazla değildi).*

ince.yağ, b. i. *kim.* Yakıt olarak veya yağlamada kullanılan akıskan nitelikte mineral yağ. [*Ing.* Refined oil; *Fr.* Huile raffinée].

ince.zar, b. i. *anat.* Sinir merkezlerini saran birinci zar. *(Beyin-omurilik zarlarının en alta olanıdır. Gevşek dokulu ince bir tabaka halindeki bu zar, sinir dokusunu bütün girinti çıkıntılarına uyacak şekilde sımsıkı sarar. Omurilik incezarı omuriliği, beyin incezarı tümbeyini kaplar. İncezarın kıvrımları beyin üzerindeki bütün yarık ve kıvrımları beyincikle beyin sapı ve ara beyinle beyin yarım yuvarları arasındaki alanları da kaplar).* [*Osm.* Ümm-ür-rakika; *Lat.* ve *Ing. Pia mater; Fr.* Pie-mère].

inci, i. *esk. T. yinçü.* § ❶ İstiridye v.b. bazı kavkılı deniz hayvanlarının içinden çıkan ve daha çok süs eşyası olarak kullanılan küçük, yuvarlak, yüksek değerli, sert, sedef renginde tane. [*Ing.* Pearl; *Fr.* Perle]. ◘ *LEVHA: 119.* — **DEĞERLİ TAŞLAR.** § ❷ *tkz.* Beceriksizlik veya yanlışlığıyle tebessüm uyandıran kelime, cümle. [*Ing.* Pearl; *Fr.* Perle]. § ❸ *ecz.* İçinde 0.10 gr. kadar sifalı madde bulunan yuvarlak hap. [*Ing.* Pearl; *Fr.* Perle]. § ❹ *fişekç.* Boyu çapına yakın uzunlukta ve içine kanal oyulmuş silindir biçiminde barut tanesi: *İnci barut.* ⊙ **epitelyoma — si**, *tıp.* Deri epitelyomalarının kenarlarında görülen sert ve saydam deri kabartısı. *(Yan yana duruşları inci dizisini andırır).* [*Ing.* Epitheliomatous pearl; *Fr.* Perle epitheliomateuse]. ⊙ **Japon — si**, *kuymc.* Istiridye kabuğunda görülen, genellikle yarım küre şeklinde ve içi oyuk çıkıntı. *(İçi mumla doldurulduktan sonra kuyumculukta kullanılır).* [*Ing.* Japanese pearl; *Fr.* Perle japonaise]. ⊙ **sunî —**, *kuymc.* Camdan üfleyerek hazırlanan ve inci balığının pullarından yapılmış bir sıvıyle donuklaştırıldıktan sonra içi mumla doldurulan hakiki inciye benzer kürecik. [*Ing.* Artificial pearl, imitation pearl; *Fr.* Perle fausse]. ⊙ **üretme —**, İnci tarlalarında sunî olarak üretilen inci. ☆ *Eşanl.* **kültür incisi.** [*Ing.* Culture pearl; *Fr.* Perle de culture]. ⊙ **yuvarlak tepeli —**, *kuymc.* Bir yanı yuvarlak öbür yanı yassı inci.

— **balığı**, *zool.* ◘ **İncibalığı.**

— **çiçeği**, *bot.* ◘ **İnciçiçeği.**

— **gibi**, *dey.* § ❶ *(Dişler hk.)* Küçük, düzgün, temiz ve beyaz: *İnci gibi diş.* [*Ing.* Pearl-like, very white *(teeth); Fr.* Perlé,-ée]. § ❷ Düzenli ve ince: *İnci gibi yazı.* [*Ing.* Dainty; *Fr.* Mignon, régulier et blanc comme la perle].

— **hatası**, *kuymc.* Bozuk bir incide sedef oluşumunun düzensizliği. [*Ing.* Flawed or imperfect pearl; *Fr.* Loupe de perle].

— **istiridyesi**, *zool. Meleagrina*'ların halk arasındaki adı.

— **kordon**, *san.* Mimarlıkta inci dizisine benzeyen kabartma süs. [*Ing.* Pearl; *Fr.* Cordonne de perle].

— **midyesi**, *zool. Dipsas, margaritana* v.b. gibi inci yapan bazı midyelere verilen genel ad.

— **saçmak** *(ağzından), dey.* Birbirinden güzel söz söylemek.

— **soğanı**, *bot.* Zambakgiller *(Liliaceae)* familyasından bir soğan çeşidi. [*Lat. Allium sativum-corodon*].

— **tanesi**, *dey.* Sevimli küçük çocuk için kullanılır. [*Ing.* A single pearl].

— **taş**, ◘ **İncitaş.**

inci, öz. i. astr. Kuzeytacı takımyıldızının α yıldızı. Kadiri 2,3. Tayf örneği AO. [*Osm.* Havenden; *Ing.* Pearl; *Fr.* Perle].

inci.balığı, b. i. *zool.* Kemikli-balıklar *(Teleostei)* takımının, Sazangiller *(Cyprinidae)* familyasından tatlı su balığı. Göl ve nehirlerde sürüler halinde yaşayan, 18-20 sm. boyunda bir balık olup anus yüzgeci uzun, alt çenesi üst çenesinden biraz ileridedir. Üzeri parlak gümüş renginde pullarla kaplıdır. **Akbalık** da denen *A. alburnus* adlı türünün uzunluğu 12 sm. olup Avrupa ve Anadolu ırmaklarında yaşar. Eti pek makbul değildir. Özellikle inci sanayiinde yararlanılır. Bu balığın pulları amonyağa konunca üzerindeki guanın kristalleri serbest hale geçer. Bunlar alkole konarak «*balık gümüşü*» adıyle piyasaya çıkarılır. Camdan yapılan inciler içten bu maddeyle sıvanınca gerçek incilere benzer. İnci balığı Türkiye göl ve nehirlerinde yaygındır. Nisan ve Mayıs'ta göllere geçer, derin otlu yerlerde yumurtlar. Pek çok türü vardır. *A. akili* (**Beyşehir**), *A. albidir* (**Sapanca**), *A. nasreddini* (Eber), *A. taihir* (**Van gölü**), *A. escherichi* (**iç Anadolu suları**) Türkiye'de bulunan türleridir. [*Lat. Alburnus; Ing.* Pearl fish; *Fr.* Ablette]. ◘ *LEVHA: 14.* — **BALIKLAR.**

inci.bar /incibär/, i. *Osm.* < *Ar. cebr. esk.* Kırılmış bir kemiğin bağlanıp kaynaması.

inci.çiçeği, b. i. *Bot.* Birçenekliler *(Monocotyledoneae)* sınıfının, Zambakgiller *(Liliaceae)* familyasından, Orta Avrupanın dağ ve ormanlarında yabani olarak yetişen, Nisan-Mayıs ayları arasında, beyaz ve güzel kokulu çiçekler açan, 15-30 sm. yüksekliğinde, nemli ve gölgelik yerleri seven, çok yıllık, otsu ve sürüngen rizomlu bir süs bitkisi. Yaprakları sapsız, büyük ve geniş eliptiktir. Her sürgünde iki yaprak vardır. Çiçekleri saplı, küçük, beyaz, sarkık birer çan biçiminde olup gevşek bir salkım durumundadır. Meyva kırmızı bir bakkadır. Çiçekleri *(Flores Convallariae)*, çiçekli bitki *(Herba Convallariae)*, kök ve rizomları *(Radix Convallariae)* müsilaj ve uçucu yağ'dan başka *konvallamarin, konvallarin* ve *konvallatoksin* adlı 3 glikozid tasır. Yaprak ve çiçeklerde özellikle *konvallatoksin* bulunur. Özellikle kalbi kuvvetlendirici, idrar söktürücü ve müshil etkisi vardır. Çiçeklerinden hazırlanan ekstre parfümeride makbuldür. Türkiyede İstanbul, İzmit ve Toros dağları çevresindeki ormanlarda yabani olarak bulunursa da daha çok bahçelerde süs bitkisi olarak yetiştirilir. [*Lat. Convallaria majalis; Ing.* Lily of the valley; *Fr.* Muguet].

☆ *Eşanl.* **Mayıs çanı, müge.**

incik,-ği, i. § ❶ *anat.* Bacağın diz ve ayak bileği arasında kalan bölümü. *(Bazı bölgelerde diz, ayak bileği, baldır veya kaval kemikleri de bu adla anılır).* [*Osm.* Sâk; *Lat. Crus; Ing.* Shin; *Fr.* Le devant du tibia, de la jambe]. § ❷ *vet.* Atta ve sığırda, ön bacaklarda dizle bukağılık, art bacaklarda iç dizle bukağılık arasında kalan bölge. *(İnciğin altında tarak kemikleri ve kirişler yer alır. İncik katı ve sıkı olmalı, üzerinde anormal kemik çıkıntıları bulunmamalıdır).* [*Ing.* Shank(s) *Fr.* Jarret *(de veau, de bœuf)*, jambe (s)]. § ❸ s. İncinmiş olan.

— **boncuk**, Değersiz gerdanlık, iğne gibi ufak tefek süs eşyası. [*Ing.* Cheap tawdry jewelry and such like].

— **kemiği**, *zool.* ◘ **At.**

İncil /incil/, i. ç: **enâcil**. *Osm.* < *Ar.* < *Yun. evangelion.* (a) Dört kutsal kitaptan biri; b) Isa'nın yasasını ve doktrinini kapsayan kitapların tümü; (d) İçinde Isa'nın hayatı, yasası ve doktrini bulunan kitaplardan her biri *(özellikle kilisenin dört kitabı). (Matbaacılıkta önemi Gütenberg tarafından ilk basılan 36 ve (42 satırlık incil) diye meshur olmasındandır. Bu kitap ilk basılan kitap olmasına rağmen, bugün dahi teknik ve sanat bakımından çok güzel ve değerlidir.* [*Ing.* Gospelbook; *Fr.* Évangile].

~ **hristiyanlar** ,*tar.* ◘ **Hıristiyan**.

~ **kâğıdı**, *matb.* Özellikle İncil ve klâsikler gibi değerli kitapların, büyük sözlük, seyahat kitabı, cep takvimlerinin veya uçakla gönderilecek gazete ve dergilerin baskılarında kullanılan, az hacim tutan sağlam kâğıt. [*Ing.* Bible paper, India paper; *Fr.* Papier bible, papier de Chine].

incilenmek, f. Göz yaşları belirmek.

incimat,-dı /incimād/, i. *Osm.* < *Ar. cümûd.* Donma, sertleşme, sıvı halden katı hale gelme; katılaşma. [*Ing.* Being or becoming frozen, freezing; *Fr.* Gelee, congelation].

~ **etmek**, Donmak, buz haline gelmek. [*Ing.* To be frozen or congealed; *Fr.* Geler, se congeler].

~ **noktası**, *esk. fiz.* ◘ **Donma noktası**.

incinme, i. Incinmek eylemi.

incinmek, nsz. f. *esk. T. ıncınmak.* § ❶ Vücudun herhangi bir yeri ters bir hareket veya çarpma, sıkışma, burkulma gibi kazalar sonunda görünürde hiç bir değişiklik olmadan ağrı verir hale gelmek: *Yürürken kaymış ayağı incinmiş. Kolu burkulup incinmiş.* [*Ing.* To be injured; *Fr.* Avoir du mal, de la douleur, se blesser]. § ❷ (-den), *mec.* Birinin herhangi bir davranışı yüzünden gönlü kırılmak: *Hocanın sert bakmasından pek incinmiş.* [*Ing.* To be hurt; *Fr.* Se blesser, se froisser].

incir, i. *Osm.* < *Fars. encîr, encire, bot.* § ❶ Iki-çenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Dutgiller *(Moraceae)* familyasından, herdem yeşil, çok azı da kışın yaprağını döken ağaç, ağaççık veya çalı halinde bitki cinsi. Yapraklar sürgünlere sarmal, ender olarak da karşılıklı dizilmiştir. Çoğunluğu tam kenarlı, ender olarak disli veya lopludur. Bir eşeyli olan çiçekleri, ağzı dar bir çanak biçiminde olan eksenin iç yüzünde, birçoğu bir arada toplanmıştır. Olgunlukta dişi çiçekler, eksen ile birlikte etlenir ve tatlı bir meyva meydana gelir. Incirin içindeki her çekirdek botanik bakımından ayrı birer meyvedir. Meyve taze iken dışı çizilecek olursa beyaz bir süt sızar. Odunu yumuşaktır. Trojik ve subtropik bölgelerde yetişen 750'den fazla türü vardır. Bunlardan bazıları yenen lezzetli meyvaları için yetiştirilir. Bir kısmından kauçuk elde edilir. Bazıları ise süs bitkisidir. En tanınmış türü bildiğimiz adi incir *(F. carica) dir.* Bu incirin anayurdu Ön-Asya ve Akdeniz kıyıları olup Türkiye'de doğal olarak bulunur. Taşlı ve kurak topraklarda yetişen, palmatilobat yapraklı, süt taşıyan, iki evvcikli, 8-10 m. boyunda bir ağaçtır. Erkek fertler *(F. carica* var. *caprificus)* **baba incir,** dişi fertler *(F. carica* var. *domestica)* **yenilen incir** adını alır. Kültürü yapılan fertler dişi fertlerdir. Fakat döllenmenin temini için erkek fertlere ihtiyaç vardır. Döllenmeyi temin etmek amacıyle erkek fertlerden alınan erkek durumlar, incir bahçelerinde dişi ağaçlar üzerine asılır. Döllenme genellikle *Blastophaga psenes* denen bir küçük arı ile olur. Bu arı, yumurtlamak için, erkek durumların içine girdiğinde, kısa stiluslu verimsiz dişi çiçeklerin yumurtalıklarının içine yumurtasını bırakır. Bu yumurtada gelişen hayvancık çıkmak çabası içinde, polen tozu ile bulaşır ve polenle yüklü olarak durumdan çıkar ve bir dişi ağacın durumu içine girdiği zaman çiçekleri döller. *F. religiosa, F. laccifera* adlı türleri tropikal Asya'da yetişir. Üzerlerinde yaşayan *(Coccus lacca* adı verilen böceklerin sokması sonucunda gomlak salgılarlar. Lastik ağacı veya **kauçuk** *(F. elastica)* adlı türünden kauçuk elde edilir veya süs bitkisi olarak yetiştirilir. Güney Amerika'da yetişen *F. laurifolie* adlı türün lateksi kurt düşürücüdür. Anayurdu Çin olan *F. pandurata* adlı türü Türkiyede salon bitkisi olarak yetiştirilir. *F. pumila (F. repens)* adlı türünün anayurdu Çin ve Japonya olup Istanbul bahçelerinde duvarları örtmek için yetiştirilir .[*Lat. Ficus; Ing.* Fig,-tree; *Fr.* Figuier]. ◘ *ŞEKİL: 92.* — **SINAİ BİTKİLER**. § ❷ Asıl incir ağacının *(F. carica)* etli ve tatlı meyvesi olup şeker, organik asidler, sabit yağ ve vitaminler (A, B_1, C) taşır. Kurusu özellikle çocuk hekimliğinde, balgam söktürücü ve yumusatıcı olarak kullanılır. Kuru incir tozu bazı gıdaî müstahzarların içinde bulunur. Alkol üretiminde bir ilkel madde teskil eder. Kurutulup toz haline getirildikten sonra, **incir kahvesi** adıyle kullanılır. Cezayir'de kuru incirlerden rakı yapılır. [*Ing.* Fig; *Fr* .Figue]. ◘ *ŞEKİL: 388.* — **ILIMAN VE TROPİK BÖLGE MEYVALARI**. ◉ **balçık** ~ i, Sandıklara, kazesilere basılarak kurutulan kuru incir. ◉ **bezirgân** ~ i, *bot.* Rengi esmer ve küçük olan ticarî incir çeşidi. ◉ **eleme** ~, *bot.* Süzme kalitesinde fakat ondan daha küçük olarak vasıflandırılan ticarî incir çeşidi. ◉ **firavun** ~ i, *bot.* ◘ **Hintinciri**. ◉ **hint** ~ i, *bot.* ◘ **Hintinciri**. ◉ **hurda** ~, Lekeli, yarık, küçük ve şekeri akmış ticarî incir çeşidi. ◉ **meme** ~ i. *Rom. tar.* Efsaneye göre Forum'un ortasında yetişen incir ağacı. *(Romulus ile Romus'un dişi kurdun memesini bu ağacın altında emdiklerine inanılırdı).* [*Fr.* Figuier ruminal]. ◉ **yaban** ~ i. ◘ **Yaban inciri**.

~ **babadan, zeytin dededen**, *at.* Incir ağacı yaslanarak babadan evlâda, zeytin ağacı da ondan çok yaslanarak dededen toruna kalırsa daha verimli olur.

~ **çekirdeği**, § ❶ Incir yemişinin içindeki dar küçüklüğündeki taneleri.

~ **çekirdeğini doldurmaz**, *dey.* Bir mesele veya işin pek az veya pek önemsiz olduğunu belirtmek için kullanılır. [*Ing.* Trifling, a mere nothing].

~ **dolması**, *arg.* Erkeklik bezi, haya.

☆ *Eşanl.* **gavgav, kampana(lar)**.

~ **eşek arısı**, *zool.* ◘ **Arı**.

~ **kuşu**, *zool.* ◘ **Incirkuşu**.

~ **yazıcı böceği**, *zool.* Kınkanatlılar *(Coleoptera)* takımının, *Scolytidae* familyasından, 1-1,3 mm. boyunda, siyah renkte, dış kanatları kahverengi siyah, antenleri kahverengi odun böceği. Kurtçuğu incir dallarında kabukla odun arasında yaşar. Önemli derecede zarara sebep olan bu böceği yok etmek için hasta dalları yakmak gerekir. [*Lat. Hypoborus fixus; Fr.* Hypobore].

incirar /incirār/, i. *Osm.* < *Ar. cerr.* çekme. *esk.* § ❶ Çekilme, bir şeyin ardı sıra sürüklenme. [*Ing.* Being drawn or drag, to get along, being drawn]. § ❷ Sonuçlanma, sona erme. [*Ing.* Ending, terminating, finish; *Fr.* Fini, acheve].

~ **kuvveti**, *den.* Bir cismin her iki tarafından veya bir halatın her iki çımasından çekilmek suretiyle eczayi ferdiyeleri arasındaki mesafelerin açılmasına saik olan kuvvet.

incir.kuşu, b.i. *zool.* Kuyruksallayangiller *(Motacillidae)* familyasına giren, ince uzun gövdeli, ince gagalı, oldukça uzun kuyruklu, 15-18 sm. boyunda ötücü kuş. Açık alanlarda yaşar [*Lat. Anthus; Ing.* Pipit; *Fr.* Pipit, pipi] ◉ **ağaç** ~, *zool* Gövde incir ve başka yemişlerle beslendiği için zararlı sayılan ve avlanılan küçük bir incir kuşu türü. Uzunluğu 17 sm. olup sırtı yeşil-kahverengi, karnı beyazımsıdır. Avrupa'da ön ve orta Asya ormanlarında yaşar. [*Lat. Anthus trivialis; Ing.* Tree pipit; *Fr.* Pipit des arbres]. ☆ *Eşanl.* **incirdelen**. ◉ **çayır** ~, *zool.* Bir incir kuşu türü. Uzunluğu 15 sm. Avrupa ve Kuzey Asya'da çayır ve bataklıklarda yaşar. [*Lat. Anthus pratensis; Ing.* Meadow pipit; *Fr.* Pipit des prés, farlouse]. ◉ **kır** ~, *zool.* Uzunluğu 17 sm. Soluk sarı-kahverengi olan, Avrupa ve Kuzey Asya'da sıcak ve çorak yerlerde bulunan bir incir kuşu türü. [*Lat. Anthus campestris; Ing.* Tawny pipit; *Fr.* Pipit rousseline]. ◉ **kızıl gerdanlı** ~, *zool.* Bir incirkuşu türü. [*Lat. Anthus cervinus; Ing.* Red-throated pipit; *Fr.* Pipit à rouge rousse]. ◉ **mahmuzlu** ~ ~, *zool.* Uzunluğu 20 sm. sırtı pas sarısı, karnı beyaz sarı olan bacakları uzun, Kuzey ve Ön Asya'da çayır ve tarlalarda yaşayan bir incirkuşu türü. [*Lat. Anthus richardi; Ing.* Richard's pipit; *Fr.* Pipit de Richard]. ◉ **su** ~ ~, *zool.* Uzunluğu 18 sm. Sırtı koyu kahverengi, karnı beyazımsı olan ve Eski ve Yeni Dünya'nın kuzeyinde batak ve çayırlarda yaşayan bir incirkuşu türü. [*Lat. Anthus spinoletta; Ing.* Water pipit; *Fr.* Pipit maritime].

incirlik,-ği i. § ❶ Incir bahçesi. [*Ing.* Garden of figs]. § ❷ Incir ağaçları çok olan yer. [*Ing.* Fig-garden, fig-orchard; *Fr.* Figuerie].

incirsi.meyve, b. i. *bot.* Incire benzeyen etli meyve. *(Bu gibi meyveler içi oyuk veya çukur çiçekliklerin iç kısmının etlenmesiyle oluşur; çiçekler torba halindeki çiçekliğin iç yüzünde, genellikle pek küçük ve pek çok olur. Incirsimeyve botanik anlamda gerçek bir meyve değil, yalancı meyvedir; çünkü meyvenin esas kütlesi yumurtalıklardan değil çiçeklikten meydana gelir).* [*Ing.* Syconium; *Fr.* Sycone].

inci.sümbülü, *bot.* Bir-çenekliler *(Monocotyledoneae)* sınıfının, Zambakgiller *(Liliaceae)* familyasından Anadolu'da yetişen bir bitki. [*Lat. Hyacinthus orientalis; Ing.* Garden hyacinth; *Fr.* Jacinthe d'Orient].

inci.taş, b. i. § ❶ *min.* Feldispatlar ailesinden, suyu az, küçük inciler halinde katılaşan yanardağ kaynaklı cam. [*Ing.* ve *Fr.* Perlite]. ☆ *Eşanl.* **perlit** § ❷ *met.* Demir-ll bileşiklerinin yapısında bulunan mineral; âdi çeliklerde incitaşın bileşimi yüzde 0.8 karbonludur. *(Bu madde genellikle, üst üste binmiş ferrit ve semantit yapraklarından meydana gelir /yapraksı incitaş/; ayrıca ferrit içinde dağılmış semantit yuvarlarından meydana gelen yuvarlı incitaş da vardır).* [*Ing.* ve *Fr.* Perlite].

incitici, s. Inciten, dokunaklı, gönül kırıcı *(söz veya davranış).* [*Ing.* Offending, hurting, injuring; *Fr.* Blessant,-ante, offensant,-ante, vexant,-ante].

incitilmek, nsz. f. Incitmek eylemine konu olmak. [*Ing.* To be hurt, to be offended; *Fr.* Être blessé, être vexé,-être offense].

incitiş, i. Incitme eylemi veya biçimi. [*Ing. (Act of)* hurting, *(slightly)* injuring; *Fr.* Action ou maniere de blesser, de vexer, d'offenser, vexation].

incitme, i. Incitmek eylemi, incitiş. [*Ing.* (Act of) hurting, (slightly), injuring; *Fr.* Action de blesser, de vexer, de causer de la douleur, vexation].

~ **beni**, *h. d.* ◘ **Incitmebeni**.

incitme.beni, b. i. *h.d.* Kanser hastalığı. [*Ing.* ve *Fr.* Cancer]. ◘ **Kanser**.

incitmek(i), f. *esk. T. ıncımak.* Incinmesine yol açmak: *Ağır bir taş kaldırdım da belimi incittim.* [*Ing.* To injure;; *Fr.* Blesser]. § ❷ *mec.* Kötü söz veya davranışla birinin kalbini kırmak, bir kimseyi üzecek bir şey yapmak. [*Ing.* To injure, to hurt, to offend; *Fr.* Blesser, vexer, offenser].

incizap,-bı /incizāp/, i. *Osm.*<*Ar. cezb*>*incizāb. esk.* § ❶ Çekme, çekilme, kapılma, gönül akma: *Ona karşı ilk görüşte bir incizap duydum.* [*Ing.* Attraction, charm; *Fr.* Attraction ,attrait]. § ❷ Gökcisimlerinin birbirini çekmesi. [*Ing.* Being attracted, attraction, gravitation; *Fr.* Gravitation].

~ **duymak**, Gönlü akmak.

incu, i. *esk. huk.* Moğollarda ve özel olarak Ilhanlılar devletinde, hükümdar sülâlesine mensup kişilere, malikâne sayılan araziye ve yine bunlara tabî olan kimselere verilen ad.

inç ,i. *Ing. inch.* Yaklaşık olarak 31 santim değerinde ingiliz uzunluk ölçüsü birimi. *(Bir yarda'nın 1/36'idir. Bu ölçü birimi, başparmak genişliğinde bir uzunluk ölçüsü kullanan yunanlılardan kalmadır).* [*Ing.* Pouce].

inçmari klozu, *Ing. inchmaree clause. den.* Deniz sigortacılığında tekne sigortasının bir maddesi olup tekne ve makinedeki herhangi gizli bir kusurdan doğan hasar ve ziyanları teminat altına alır.

☆ *Eşanl.* **ikmal klozu**.

ind, i. *Osm.* < *Ar. ind. es.* § ● Kat ,yan, taraf. § ❷ *ed. (Arapça tamlamalarda)* Katında, yanında, fikrince. [*Ing.* At the side, in the

opinion of, according to, with, before, near].

~ **Allah,** Tanrı katında.

indamin, i. *Fr. indamine.* Formülü $NH=C_6H_4=N-C_6H_4-NH_2$ olan bileşik; Paradiaminin anilamin eşliğinde oksitlenmesinden elde edilir. [*ing.* Indamine].

indanon, i. *Fr. indanone. kim.* ◘ **Hidrindon.**

indantrenler, ç. i. *Fr. indanthrènes.* Mavi renkli birçok boyarmaddenin genel adı: aminoantrakinonun sıcakta sodyum hidroksidle işlenmesinden elde edilir. *(İndantrenler küp boyarlarıdır).* [*ing.* Indanthrenes].

indan, i. *Fr. indane. kim.* ◘ **Hidrinden.**

indazin, i. *Fr. indazine.* Nitrozodimetilanin'in difenilmetafenilendiamin ile yoğunlaşmasından elde edilen indülin. [*ing.* Indazine].

indazol, i. *Fr. indazole. Formülü* $C_7H_6N_2$ olan heterosiklik bileşik; ortohidrazinosinnamik asidin ısıtılmasıyle elde edilir; 146° C'ta erir. [*ing.* Indazole].

indecisio, i. *lt. müz.* Belirsizlik kararsızlık, kesinsizlik, şüphe belirten müzik terimi.

indeks, endeks, i. *Lat. index.* § ❶ Bir kitabın içindekileri alfabetik düzene göre belirten cetvel. [*ing.* ve *Fr.* Index]. ☆ *Eşanl.* **fihrist.** § ❷ *din.* Hıristiyanlıkta papalık makamının dindarlar tarafından okunmasını yasakladığı kitapların listesi. *(1966 yılında yürürlükten kaldırıldı).* [*ing.* ve *Fr.* Index]. § ❸ *istat.* İki veya daha fazla olay veya veri arasındaki ilişkileri bir formülde özetleme amacını güden sentez. [*ing.* Index; *Fr.* Indice]. § ❶ *anat.* ◘ **işaret parmağı.** ◉ **asid ~ i,** *kim.* ◘ **Asid.** ◉ **basit,** yönelmiş, düzlem bir çevrenin ~ **si,** *mat.* Çevre düzlemine dik, sayısal olarak bu çevrenin sınırladığı alana eşit ve çevre üzerinde seçilen pozitif yön, kendi etrafındaki pozitif dönme yönüne ◘ uyacak şekilde bir yönü olan I vektörü. [*Fr.* Index d'un contour simple, orienté, plan]. ◉ **bibliyografik** ~, *küt.* ◘ **Bibliyografik.** ◉ **bir alt grupun** ~ **i.,** *mat.* Sonlu bir grup içinde, alt grup basamağı daima grup basamağının bir böleni olmak üzere, alt grup basamağını elde etmek için grup basamağının bölünmesi gereken sayı. [*Fr.* Index d'un sous-groupe]. ◉ **geçim** ~ **i,** *ikt.* ◘ **Geçim;** ◉ **kafa** ~ **i,** *zool.* Kafatasının maksimum genişliğinin maksimum uzunluğu ile 100 defa çoğaltılarak bölünmesinden elde edilen rakam. [*ing.* Cephalic index; *Fr.* Indice céphalique]. ◉ **salgın** ~**i,** *tıp.* Bulaşıcı bir hastalığın yayıldığı bölgede oturanların sayısıyle hastaların sayısı arasındaki oran. [*ing.* Epidemic index; *Fr.* Index épidémique].

~ **diyagramı,** *hava.* Yan yana getirilecek paftaların vaziyetini sematik olarak gösteren cetvel. [*ing.* Index diagram; *Fr.* Tableage *(cartographie)*].

~ **hatası,** *den.* ◘ **Sekstant.**

~ **kolu,** *den.* ◘ **Sekstant.**

~ **tashihi,** *den.* ◘ **Sekstant** hataları.

indekslenmiş, i. Fihrist yapılmış, fihrist konulmuş. [*ing.* Indexed; *Fr.* Indexé,-ée].

~ **aile,** *mat.* Doğal tamsayılar dizisinin birebir şekilde tekabül ettirilebildiği bir cümle içinde alınmış elemanlar dizisi; ◉ **bir I cümlesiyle** ~ **aile,** *mat.* Elemanları üzerine, diğer bir cümlesinin indisleme görevi yapan elemanları uygulanmış **E** cümlesi veya bunun alt cümlesi. *(Doğal tamsayıların* **N** *cümlesi veya genel olarak sayılabilir bir cümleyle indekslenmiş bir aile, bir dizi'dir).* [*Fr.* Famille indexée par un ensemble I].

indelihace, b. z. *Osm.* < *Ar.* Gerektiğinde, gerektiği *(lâzım olduğu)* zaman. [*ing.* In case of need].

indeliktiza, b. z. *Osm.* < *Ar.* Lüzumu halinde. [*ing.* When necessary].

inden, i. *Fr. indène.* Formülü C_9H_8 olan hidrokarbon. *(Maden kömürü katranının hafif yağlarında bulunur ve 180° C'ta kaynar.)* [*ing.* Indene; *Fr.* Benzocyclopentadiène, cyclopendaïénobenzène].

☆ *Eşanl.* **benzosikpentadien, siklopentadienobenzen.**

~ **reçineleri,** İnden bakımından zengin taşkömürü katranlarının polimerleştirilmesiyle elde edilen sunî reçineler. *(Bu şekilde, birçok kullanma alanı olan bir inden ve kumaron reçineleri karışımı elde edilir.)* [*ing.* Resine of indene; *Fr.* Resines d'indène].

indenon, i. *Fr. indénone.* Formülü C_9H_6O olan keton; indenden türer ve 90° C'ta eriyen iğne şeklinde sarı renkli billûrlar meydana getirir. [*ing.* ve *Fr.* Indone].

☆ *Eşanl.* **indon.**

indeterminizm, i. *Fr. indéterminisme.* § ❶ *fels.* (a) Gerek insanda, gerek Tanrı'da cüzî irade bulunduğunu kabul eden doktrin; (b) Determinizmin karşıtı olan düşünce. [*ing.* Indeterminism]. § ❷ *mant.* Gerekirciliğin *(determinizm)* tabiatta, evrensel olarak gerçekleşmediğini ileri süren görüş. [*ing.* Indeterminism].

☆ *Eşanl.* **yadgerekircilik.**

☆ *Karş.* **determinizm.**

indî /indî/, s. ç: **indiyyât.** *Osm.* < *Ar. ind. esk.* Herkesçe kabul edilebilecek bir temele bağlanmayıp yalnız bir kişinin kendi kanısına dayanan, kendince: *İndî yorumlar. İndî fikirler.* [*ing.* Of personal opinion *(matter)*, personal, subjective, arbitrary; *Fr.* Subjectif,-ive].

Indiana, öz. i. *coğr.* A.B.D.'nin orta kesiminde *(Middle West)* eyalet. Yüzölçümü 94.153 km², merkezi *Indianapolis*'tir. [*ing.* ve *Fr.* Indiana].

Indianapolis, öz. i. *coğr.* A.B.D.'de Indiana eyaletinin merkezi.

indianoloji, i. *Fr. indianologie. etn.* Amerika kızılderililerini inceleyen bilim. [*ing.* Indianology].

indias, i. *isp. Ispanyol*'ların Amerika ve Asya daki topraklarına verdikleri ad.

indifa /indifâ/, i.ç: **indifâât.** *Osm.* < *Ar. def.* § ❶ *(Yanardağlarda)* Yer yer patlayarak lav püskürme, fışkırma, dökme: *Etna indifa halindedir.* [*ing.* Eruption; *Fr.* Eruption]. § ❷ *patol. esk.* Kızamık, kızıl gibi hastalıklarda vücudun çeşitli yerlerinde kırmızı lekeler belirmesi. [*ing.* Eruption; *Fr.* Eruption]. ☆ *Eşanl.* **döküntü.**

~ **etmek,** *Yanardağ hk.)* Püskürtmek. [*ing.* To erupt, to break out; *Fr.* Faire éruption].

indifaât,-tı, /indifâât/, ç. i. *Osm.* < *Ar. esk.* **indifa**'nın çoğulu.

indifai /indifâî/, s. *Osm.* < *Ar. esk.* § ❶ *tıp. (Hastalık hk.)* Döküntülü, püskürtülü. [*ing.* Eruptive; *Fr.* Eruptif,-ive]. § ❷ *(Yanardağda)* Püskürtme ile ilgili.

~ **sahra,** *jeol. esk.* Volkanik kaya. [*ing.* Volcanic rock; *Fr.* Roche volcanique].

~ **bürkani,** *jecl. esk.* ◘ **Lav.**

indigeyter, i. *den.* Makinelerin düzenli çalışıp çalışmadığını kontrol etmeye yarayan ve bağlandıkları makinelerin çalışmasından hareket alan bir cihaz.

indigo, i. *isp.* ◘ **Çivit.**

indigotin, i. *Fr. indigotine. kim.* Formülü $C_{16}H_{10}O_2N_2$ olan bileşik. *(Doğal çivitteki boyarmaddelerinin temel kısmını meydana getirir ve tamamen sentetik çivite benzer).* [*ing.* Indigotine].

indigoyid, s. *Fr. indigoïde. kim.* Çivit *(indigo)* grupu boyarmaddeler için kullanılır. [*ing.* Indigoid].

indikan, i. *Fr. indican. kim.* (a) Özellikle çivitotu ve odunda bulunan renksiz billûrsu glikozid: $C_{14}H_{17}NO_6$. (b) İndoksil ve billûrsu potasyum tuzunun sülfürik tuzu olup idrarda ve diğer hayvan sıvılarında bulunur: $C_8H_6NOSO_3H$. [*ing.* Indican]. ◉ **bitkisel** ~, *kim* Çivit otundan çıkarılan glikozid; doğal çivitin ana maddesidir. *(İndoksil'in glikozidi olan indikan, isatis tinctoria'nın yapraklarından çıkarılır. Anorganik asidler ve mayalar etkisiyle bu glikozid, glikoz ve indoksil halinde ikiye ayrılır; indoksil hava temasıyle oksidlenerek çivite dönüşür).* [*ing.* Vegetable indican; *Fr.* Indican végétal]. ◉ **sidik** ~ **ı,** *kim.* İndoksil asid sülfatın potasyum tuzu; insan sidiğinde eser halinde, otçul hayvanların sidiğinde pek çok bulunur. *(Bu indikanın bozunmasıyle sidik, mavi, mor, ye şilimtrak veya siyah renk alır.* [*ing.* Indican of urine; *Fr.* Indican de l'urine]

indikanüri, i. *Fr. indicanurie.* Sidikte indikan bulunması. *(Karaciğer yetersizliği ve bağırsakta kokuşmalı mayalanma gibi hallerde ortaya çıkar. İndikan sidiğe klorhidrik asid karıştırıldıktan sonra eter veya kloroformla çalkalanarak ortaya çıkarılır. Eter ve kloroform indikanı erittiğinden her ikisi de leylâk mavisi rengini alır.)*

indikatör,-rü, i. *Fr. indicateur. den.* Makinelerin düzgün hareket edip etmediğini kontrole yarayan ve hareketi bağlandığı makinenin çalışmasına bağlı âlet. [*ing.* Indicator]. ☆ **endikatör.**

~ **diyagramı,** *den.* Bir makina şaftının bir devri veya pistonun iki vuruşu arasında piston içinde değişen basınçları gösteren diyagram. [*ing* Indicator diagram].

indikolit,-ti, i. *Fr. indicolite. min.* Ferromanganezli turmalin çeşidi; oldukça güzel mavi renktedir. [*ing.* Indicolite].

indinde, s. *Osm.* < *Ar. ind. esk.* Fikrine göre, fikrinde, yanında: *Benim indimde onun hiç bir önemi yoktur.* [*ing.* In his opinion].

indirgeme*, i. § ❶ İndirgemek işi, basit ve yalın hale sokma. [*ing.* Irca; *ing.* Reduction, *Fr* Réduction]. § ❷ *fels.* Fenomenoloji doktrinini benimseyenlerin yaptıkları bir tasarının içeriğini değiştirmek seklindeki imgelemeye dayanan islem. [*Osm.* Irca; *ing.* Reduction; *Fr.* Reduction]. § ❸ *kim.* ve *zool.* (a) Meyoz bölünmesi sırasında kromozom sayısının yarı yarıya indirilmesi; (b) Kimyasal bir olay sırasında bir maddenin bileşimindeki H miktarının arttırılması veya O_2 miktarının azaltılması. [*Osm.* Irca; *ing.* Reduction; *Fr.* Réduction] ☆ *Eşanl* **redüksiyon;** § ❹ *astr.* Bir gözlem sırasında elde edilen ilk sonuçları, kullanmadan önce hesaplardaki değerlerine getirmek için yapılan işlem: *Bir gözlem merkezini, eksenlerin yeri değiştirilmiş bir istasyona indirgeme.* [*ing.* Reduction; *Fr.* Réduction]. ◉ **bir birim sistemini bir diğerine** ~, *mat.* Bir sistemin birimlerini başka bir sistem üstünden hesaplama: *Bir ölçü sistemini ondalık sisteme indirgeme büyük kolaylıklar sağlar* [*Fr.* Réduction d'un système d'unités à un autre] ◉ **bir kesri en basit ifadesine** ~, *mat* Bir kesri pay ve paydasının bütün ortak çarpanlarını kaldırarak sadeleştirme; [*Fr.* Réduction d'une fraction à sa plus simple expression]. ◉ **birçok kesri ayni paydaya** ~, *mat.* Bu kesirleri değerlerini değiştirmeden paydaları ortak olacak şekle dönüştürme. [*Fr.* Réduction de plusieurs fractions au même dénominateur]. ◉ **biro** ~, *mat.* Orantı kuralından yararlanan yöntem. [*ing.* Reduction to unity; *Fr.* Réduction à l'unité]. ◉ **birinci maddeye** ~, *kim.* Kuru bir maddeyi sıvı haline getirme.. [*Fr.* Réduction en la première matière]. ◉ **elektrokimyasal** ~, *elektrokim.* Atom veya iyonlardan pozitif yüklerin alındığı veya bunlara elektronların verildiği katodik işlem. [*ing.* Electrochemical reduction; *Fr.* Réduction électrochimique]. ◉ **fenomenolojik** ~, *fels. Husserl*'in fenomenolojik yönteminin ilk adımıdır ve bir şüpheden, eşyanın varlığı hakkındaki yargının askıda bırakılmasından ibarettir. *(İkinci adım ise, fenomenolojik kuruluşun gerçekleştirilmesi için atılan adımdır);* [*ing.* Phenomenological reduction; *Fr.* Réduction phénoménologique]. ◉ **gravimetrik** ~, *jeod.* Denizlerle birlikte izostatik denge halinde yüzeysel yoğunluğu 2.67 alınarak engebeleri deniz seviyesinde düzenlenen ideal Yer modeli üzerinde yerçekimi ivmesinin değerini bulmak için gravimetrik değişimlerin her biri *(Gravimetrik indirgeme gözlemle elde edilen değerlere, pozitif veya negatif evrensel çekim kuvvetlerinin düşey bileşkelerinin etkisi eklenerek hesaplanır),* [*ing.* Gravimetric reduction; *Fr.* Réduction gravimétrique]; ◉ **imkânsıza** *(abese)* ~, *mant.* Bir önermeden, abes veya yanlış olan bir diğer önermenin çıkarsanmasi işlemidir. *(Saçmaya indirgeme yoluyle indirgeme suretindeki ispatlama, bir önermenin doğruluğunu, bu önermenin olumsuzunu saçma olana indirgemek yapılır).* [*Fr.* Réduction à l'impossible, à l'absurde].

~ **bölünmesi,** *biy.* ve *zool.* ◘ **Meyoz.**

~ **ölçeği,** *mat.* Bir şeklin bütün çizgilerini orantılı olarak indirgemeye yarayan âlet.

[*ing.* Reduction instrument; *Fr.* Instrument de reduction].

~ **pergeli**, *mat.* Bir sekli, benzer ama daha küçük bir sekle indirgemeyi sağlayan pergel. [*ing.* Reduction compass; *Fr.* Compas de reduction].

indirgemek*(-i), nsz. f. § ❶ Azaltmak, daha basit ve yalın hale getirmek. [*Osm.* Ircâ etmek; *ing.* To reduce; *Fr.* Reduire]. § ❷ *kim.* Bir maddenin oksijenini alarak oksid özelliğini yok etmek; maddeyi serbest bırakmak. [*ing.* To reduce; *Fr.* Réduire]. § ❸ *mat.* Bir işlemi daha kısa veya daha basit bir sekle sokmak. Kısımlara ayırmak. *Bir çok üçgeni üçgenlere indirgemek.* [*Osm.* Irca etmek; *ing.* To simplify; *Fr.* Réduire]; ⊙ **bir şekli** ~, **bir kesri** ~, *mat.* ◘ **indirgeme.**

indirgen*, s. *kim.* Kimyasal olaylar sırasında oksid halindeki cisimlerin oksijenini alma, daha düsük bir oksitleme derecesine indirme özelliğinde olan *(madde).* [*Osm.* Mürci'; *ing.* Reducing; *Fr.* Reducteur].

☆ *Eşanl.* **redüktör.**

indirgenebilir*, b. s. § ❶ Daha düşük bir oksidleme derecesine indirilebilen; *Indirgenebilir oksid.* [*ing.* Reductible; *Fr.* Réductible]. § ❷ *mat.* Derecesi düsürülebilen bir denklem için kullanılır. [*ing.* Reductible; *Fr.* Réductible].

~ **kesir**, *mat.* Sadelestirilebilen kesir.*(Pay ve paydasının ortak bir böleni olan kesir indirgenebilir).* [*ing.* Reductible fraction; *Fr.* Fraction réductible].

~ **şekil**, *mat.* Herhangi bir indirgeme yöntemiyle, bazı özellikleri korunarak daha basit veya daha küçük bir şekle dönüstürülebilen sekil: *Bütün çokgenler kolaylıkla eşit alanlı bir üçgene indirgenebilir.* [*ing.* Reductible figure; *Fr.* Figure réductible].

indirgenme*, i. Indirgenmek eylemi. [*ing.* Reduction; *Fr.* Réduction]; ⊙ **kromatik** ~, *biy.* Çiçektozu ana hücrelerinde ve oosferlerde meydana gelen yasatkan hücrelerin çekirdeklerindeki kromozom sayısını *(2 n)* yarıya indiren *(n)* islem. Bir türde kromozom sayısının daima aynı kalması bu indirgenme sayesinde mümkün olur: Yasankan hücrelerde kromozom sayısı, *2 n (diploit sayı),* üreme hücrelerinde kromozom sayısı *n*'dir. *(haploid sayı).* [*ing.* Chromatic reduction; *Fr.* Reduction chromatique]. ◘ **Meyoz.** ⊙ **verilerin** ~, *istat.* Bir gözlem bütünün veya kıyaslamalara uygun düsmeyen bazı sayıların yerinde, sayısal verilerin düzenli cümlesinden hesaplanarak bulunmus az sayıda parametrenin, sayısal sonuçların veya karakteristiklerin konması islemi. *(Bir ölçüler grupunun yerine, ihtimal dahilindeki yanlısları hesaba katan bir endisle birlikte bu ölçülerin aritmetik ortamları alınabilir).*

indirgenir*, s. ◘ **indirgenebilir.**

indirgenmek*, nsz. f. Indirmek işine konu olmak. [*Osm.* Irca olunmak;*ing.* To be reduced; *Fr.* être réduit].

indirgenmez*, s. § ❶ Indirgenmek özelliği olmayan *(madde);* [*ing* Irreducible; *Fr.* Irréductible]. § ❷ *kim.* Daha düşük bir oksidleme derecesine indirilemeyen: *Alümin, hidrojenle indirgenmez.* [*ing.* Irreductible; *Fr.* Irréductible].

~ **çokterimli**, *mat.* Kendinden daha küçük dereceli katsayıları tamsayı olan bir çokterimliyle bölünemeyen tam katsayılı çokterimli. [*ing.* Polynomial irreductible; *Fr.* Polynôme irréductible].

~ **kesir**, *mat.* Sadelestirilemeyen kesir *(pay ve paydası, aralarında asal olan kesirler indirgenmez).* [*ing.* Irreductible fraction; *Fr.* Fraction irréductible, fraction réduite à sa plus simple expression].

indirgenmiş*, s. § ❶ Indirgeme işine konu olmuş. [*ing.* Reduced; *Fr.* Réduit,-ite]. § ❷ i. *mat.* (a) Birtakım indirgemelerin sonucuna verilen ad; (b) Denklemler kuramında derecesi düsürülmüs denklem. [*Fr.* Réduite]; ⊙ **sürekli bir kesrin indirgenişi**, *mat.* ◘ **Kesir.**

~ **enlem**, *astr.* ve *coğr.* ◘ Enlem.

~ **göz**, *bot.* ◘ Göz.

~ **parlaklık**, *astr.* Yanılgan veya herhangi bir etkiden kurtarılmış parlaklık. [*ing.* Reduced brightness; *Fr.* Éclat réduit].

indirgeyici*, s. Indirgemek eylemini yapan. [*ing.* Reducer; *Fr.* Réducteur,-trice].

~ **bölünme**, *biy.* Kromatik indirgenme'ye *Weismann*'ın verdiği ad. [*ing.* Reducing division; *Fr.* Division réductrice].

~ **mitoz**, *biy.* Gamet oluşumu sırasında yer alan ve kromozom sayısını yarıya indirgeyen mitoz. [*ing.* Reductional mitosis; *Fr.* Mitose réductionnelle].

indirici, s. § ❶ *anat.* Bağlı bulunduğu kısımların bir parçasını aşağıya indirmekle görevli kas'a denir. *(Başlıca indirici kaslar şunlardır: Kaş kası, burun kanadı alt kası, dudak üçgen kası, çene dörtgen kası, iki karınlı kas ve çene-dil kemiği kası)* [*ing.* Depressor; *Fr.* Abaisseur]. § ❷ i. Bir kattan diğerine paket veya benzer nesneleri indirmekte kullanılan, genellikle helisel biçimde kızağa benzer düzenek. [*Fr.* Descenseur].

indirilmek, nsz. f. Indirmek işine konu olmak [*ing.* To be lowered, to be taken or pulled down; *Fr.* être descendu, abaisse].

indirilmiş, s. Fiyatında değer düşürümü yapılmış: *indirimli satış.* [*ing.* Reduced, discounted; *Fr.* Baissé,-ee, reduit,-ite].

indirim*, i. < *indirmek.* § ❶ Fiyatta yapılan değer düsürümü. [*Osm.* Tenzilât; *ing.* Reduction; *Fr.* Réduction, remise, déduction]. § ❷ *müz.* ◘ **indirme**; ⊙ **en az geçim** ~ i, *mal.* Mükelleflerin, kanunda belirtilen hal ve sartlara uygun olan gelirlerinin vergiye tabi tutulmaması; ⊙ **iş** ~ **i**, *ikt.* Çesitli iş ve emek kategorilerini homojen ve soyut bir ise dönüstürme amacı ile yapılan marksist arastırma. [*ing.* Reduction of work; *Fr.* Réduction du travail]. ⊙ **vergi** ~ **i**, *mali huk.* Mükellefin sikâyeti üzerine yapılan kısmî vergi indirimi. [*ing.* Reduction of tax; *Fr.* Réduction d'impôt]; ⊙ **yatırım** ~ **i**, *mal.* Ticarî ve ziraî kazançları üzerinden vergiye tabi mükelleflerin, kanunda gösterilen kayıt ve sartlar dahilinde, yaptıkları yatırımların kazançlarından indirilmesi.

indirme, i. § ❶ Yukardan aşağıya inmesini sağlama. [*ing.* Lowering, abatement; *Fr.* Abaissement, action de faire descendre]; § ❷ Bir araçtan veya binek hayvanından aşağı alma; [*ing.* Taking down, bringing down; *Fr.* Action de faire descendre]. § ❸ Kapama; [*Fr.* Action de fermer]; § ❹ Vurma. [*Fr.* Action de battre]. § ❺ *mat.* Bir denklemin derecesini bir veya daha çok birin oranında azaltma. [*ing.* Depressing; *Fr.* Abaissement]; § ❻ *müz.* (a) Sesin yüksekliğini hafifçe düsürme; (b) Bir parçayı esas bakımdan daha pese alma. [*ing.* Lowering; *Fr.* Abaissement]; ☆ *Eşanl.* **aktarım;** § ❼ *ask.* Birliklerin, silâhların araç ve gereçlerin, tren, otobüs veya kamyonlardan indirilmesi. Uçak ve plânörden parasütle yere atılması ,gemilerden karaya çıkarılması. [*ing.* Landing; *Fr.* Débarquement]; § ❽ *coğr.* Herhangi bir yerde elde edilen sıcaklık, basınç gibi hava olayı değerlerinin, deniz yüzüne indirilmesi için yapılan hesap işi. [*Osm.* Ircâ'; *ing.* Reduction; *Fr.* Reduction]. § ❾ *cimn.* Vücut bölümlerini kaldırıldıkları yerden kendi ağırlıklarıyle tabiî duruma getirme. [*ing.* Lowering; *Fr.* Abaissement]. § ❿ *ins.* Eski Türk evlerinde, ait kattan üst kata, çıkan merdivenin üstüne kapatılan merdiven kapağı. *(Hırsızdan korunmak amacıyle yapılan bu kapaklar gündüz açık, geceleri kapalı dururdu).* § ⓫ jeol. Bir ölçü istasyonu noktasının koordinatlarını, ulasılamayan bir noktanın bilinen koordinatlarından çıkarmayı konu edinen nirengi işlemi; ⊙ **burun** ~ **si**, *hava.* ◘ **Burun;** ⊙ **gemi** ~, *den.* ◘ **Gemi;** ⊙ **yolu** ~, *demir.* Bir hattı elektrikli tren seferlerine açarken, bazı sanat yapıları ve özellikle tüneller altında, akım dağıtma telleri ile «*engel*» gabari arasındaki gerekli yalıtma aralığını da göz önünde tutarak, katenelerin yerlestirilmesi için yapılması zorunlu olan islem.

~ **boru**, ◘ Boru.

~ **düzeneği**, *mad. oc.* Ürünleri veya galeri direklerini kuyulara indirmek için kullanılan düzenek. [*Fr.* Descenseur].

indirmek(-i), f. § ❶ Inmek işini yaptırmak yüksekten veya yukarıdan aşağıya inmesini sağlamak: *Hastayı sedye ile indirdiler.* [*ing.* To lower, to unload; *Fr.* Faire descendre]. ☆ *Eşanl.* **düşmesine sebep olmak, düşürmek, vücudundan atmak, devirmek, yıkmak, alaşağı etmek, ilka etmek, ıskat etmek, isabet ettirmek;** ☆ *Kars.* **kaldırmak.** § ❷ Bir araç veya binek hayvanından aşağı almak: *Arabadan indirmek.* [*ing.* To bring *(take, carry)* down; *Fr.* Descendre, faire descendre]; § ❸ Hızla vurmak: *Tokat indirmek;* § ❹ Azaltmak: *Posta ücretini indirmek;* [*ing.* To reduce, to discount; *Fr.* Réduire]. § ❺ Kapamak: *Perdeleri indirmek;* [*ing.* To pull down; *Fr.* Abaisser, faire descendre, fermer]. § ❻ *den.* Bir gemiyi denize indirmek; § ❼ *matb.* Baskı provasında silik çıkan klişelerin görülmesi gereken kısımlarını mekanik veya kimyasal usul ile çukurlastırmak; § ❽ *müz.* (a) Bir parçanın tonunu veya bir sazın düzenini alçaltmak, kalınlaştırmak; (b) Bir sazın dokunaklarını veya perdelerini parmaklarla gömdürmek, teneke sazlarda bu anlamda tercihan basmak ve tuşlularda dokumak fiillerini kullanırız. [*ing.* To lower; *Fr.* Abaisser]. ⊙ **indirilmiş ücret**, *post.* Bazı posta maddelerinde, özelliklerinden dolayı emsallerine nazaran uygulanan düsük ücret. [*ing.* Reduced rate; *Fr.* Taxe reduite].. ☆ *Eşanl.* **Tenzilâtlı ücret.** ⊙ **bayrağı** ~ *dey.* ◘ **Bayrak.** ⊙ **bayrağı yarıya** ~, *dey.* ◘ **Bayrak.** ⊙ **bir denklemi** ~, *mat.* Verilen bir denklemi daha küçük bir dereceye düşürmek. *(İkinci yanı O'a eşit olan bir denklemin birinci yanı oransal çarpanlara ayrılabilirse, bu çarpanları O'a eşit kılarak bulunan denklemleri çözmek yeterlidir).* [*ing.* To depress anequation; *Fr.* Abaisser une équation]. ⊙ **bir dikme** ~, *mat.* Bir doğruya dışındaki noktadan bir dikme çizmek. [*ing.* To depre s a perpendicular; *Fr.* Abaisser une perpendiculaire]. ⊙ **denize** ~, *den.* ◘ **Deniz;** ⊙ **gövde** ~, *cimn.* ◘ **Gövde.** ⊙ **kartonları** ~, *cilt.* Cilt üzerine tespit edildikten sonra, kitap kabı kartonlarını oluklu kısmından uygun büyüklükte yeniden kesmek. ⊙ **camı çerçeveyi** ~, *dey.* ◘ **Cam;** ⊙ **hatim** ~, ◘ **Hatim;** ⊙ **rakibinin kılıcını** ~, *eskrim.* Kılıcıyle rakibinin üstüne bastırarak kendini korumak; ⊙ **rüzgâra** ~, *den.* Rüzgârı tam başa almak; ⊙ **sancağa ,iskeleye** ~, *den.* Bir bordadan öteki bordaya kadar dönerek yön değiştirmek.

indirtmek(-i,-e), f. Indirmek işini yaptırmak. [*ing.* To cause to be taken or pulled down, to let reduce or discount; *Fr.* Faire descendre, descendre, faire abaisser].

indirübin, i. *Fr. indirubine. kim.* Indigotin'in izomeri olan ve doğal çivitte bu maddeye eşlik eden kırmızı boyarmadde. [*ing.* Indirubine; *Fr.* Indigopurpurine, rouge d'indigo, isatinindogenide].

☆ *Eşanl.* **indigopurpurin, çivit kırmızısı, izatinindojenit.**

indis, i. *Fr. indice* < *Lat. indicium,* belirti. § ❶ Bir iz üzerine konan görünür işaret; § ❷ *antr.* Insan gövdesini iki boyutu arasında antropometri tekniklerivle belirlenen yüzde oranı; § ❸ *mat.* (a) Bir harf, benzer fakat yine de değişik şekillerde iki veya daha çok kere kullanılmak istendiği zaman, harfin üstüne veya altına eklenen ayırıcı işaret; (b) Bir kökün derecesini göstermek için, kök işaretinin kolları arasına konan sayı; § ❹ *petrol.* Çesitli benzin *(oktan indisi, brom indisi, bakır indisi)* dizel yağı *(setan indisi, dizel indisi, sabunlaşma indisi, viskozite indisi)* deneme usullerinin sonucu. ☆ *Eşanl.* **indeks ve sayı;** § ❺ *zoot.* Çesitli beden ölçülerinin birbirine oranı. *(Hayvanları birbiriyle kıyaslamaya veya ırkları sınıflandırmaya yarar; İndisler, boy, gövde, göğüs, baş indisleri gibi birçok çeşide ayrılır).* ⊙ **barut** ~ **i**, *fisekç.* Etkinliğine göre sınıflandırılan, keyfî seçilmis barut numarası; [*ing.* Index of a powder; Fr. Indice d'une poudre]. ⊙ **Birinciye oranla ikinci ortamda kırılma** ~ **i**, *opt.* Gelme açısı sinüsünün kırılma açısı sinüsüne oranı. [*Fr.* Indice de refraction du second milieu par rapport au premier]. ⊙

Brunswick ~ si, *psik.* Biçimin değişmezliğini belirten indis. Bu değişmezlik sayesinde herhangi bir biçimi, nesnenin ön-paralel düzleme oranla yatık durması yüzünden retina imgesinde meydana gelen şekil bozukluğuna rağmen, ensne boyutlarının gerçek oranlarına yakın oranlarda görürüz. [*ing.* Brunswick's index; *Fr.* Indice de Brunswick]. ◉ **dalak ~ i**, *patol.* Halk içinde sıtmadan dolayı dalağı büyümüş olanların yüzde oranı; [*ing.* Splenic index; *Fr.* Indice splénique]. ◉ **emülsiyon bozma ~ i**, *petrol.* ◘ **Emülsiyon**; ◉ **koordinasyon ~ i**, *kim.* ◘ **Koordinasyon**. ◉ **kuşak ~ i**, *meteor.* Ilıman kuşağın batı akımını gösteren indis. [*Ing.* Zonal index; *Fr.* Indice zonal]. ◉ **performans ~ i**, *otom.* Değişik sayıda silindiri olan arabalara, yokuş yukarı yarışta aşağı yukarı eşit şans tanımayı amaç edinen handikap biçimi. *(Her silindire katedilecek kilometre sayısı tekabül eder; performans indisi, o ana kadar katedilmiş kilometre sayısının, katedilmesi öngörülen kilometre sayısına oranıdır).* [*ing.* Performance index; *Fr.* Indice de performance] ◉ **Pignet-Mayet sağlamlık ~ i**, *ask.* Askerlik hizmetine elverişlilik konusunda gerekli bilgi sağlayan indis. *(Normal durumdaki göğüs çevresinin ölçülmesiyle elde edilen sayının vücut ağırlığının kilosuna eklenmesiyle elde edilir. Bu iki sayının toplamı santimetre olarak hesaplanan boydan çıkarılır. Kalan sayısının 20'den az olması gereklidir).* [*Fr.* Indice de robusticité de Pignet-Mayet]; ◉ **mutlak kırılma ~ i**, *opt.* Boşluğa oranla bir ortamın indisi. [*ing.* Absolute refraction index; *Fr.* Indice de refraction absolu]. ◉ **tüketim ~ i**, *zoot.* Hayvana belli bir ağırlık kazandırmak için yedirilmesi gereken yem miktarı. *(Bu miktar, hayvanda 1 kg'lık bir ağırlık artışı sağlamak için gerekli yem birimidir; tüketim birimi hayvanlar arasında büyük bir değişiklik gösterir).* [*ing.* Index of consumption; *Fr.* Indice de consommation].

~ zinciri, *mat.* Verilen bir andaki değeri, önceki periyodun indis değerinden yararlanarak hesaplanan indis. [*ing.* Index-chain; *Fr.* Indice - chaîne].

indiva kâğıdı, *matb.* Ciltçilik ve kartonaj işlerinde kullanılan çok değerli bir kâğıt. *(Elle yapılır ve bir sanat kâğıdıdır. İpek kâğıtları yaş olarak üst üste konur ve topaklanır, ve boyanır. Sonra tekrar ütülenir.* [*ing.* Indiava paper; *Fr.* Papier indiava].

individüalizm, i. *Fr. individualisme. fels.* ◘ **Bireycilik**.

indiyanait,-ti, i. *Fr. indianaite. min.* Haloysit çeşidi. [*ing.* Indianaite].

indiyanit,-ti, i. *Fr. indianite. min.* Anortit çeşidi. [*ing.* Indianite].

indiyat /indiyât/, ç. i. *Osm.* < *Ar. ind.* Bir temele ve gerçeğe dayanmayan kendi inanışına ve görüşüne dayanan, keyfî düşünceler, sözler. [*ing.* Assertions founded upon only private or subjective opinion, arbitrary assertions; *Fr.* Opinions subjectives].

indiyum /in:diyum/, i. *Fr. indium. kim.* Sembolü *In*, A.n. 49, A. a. 114,16 olan kimya elementi. Yoğunluğu 7,3 tür. 155° C'ta erir. Isıtılınca yanarak, alümine benzeyen In_2O_3 trioksidini verir. Kurşundan daha yumuşak ve daha kolay ezilen, alüminyumla benzerlikleri olan, gümüş parlaklığında beyaz bir madendir. 1863'te *Richter* tarafından bulunmuştur. [*ing.* Indium].

~ II tuzları, *kim.* İki değerli indiyumun verdiği bileşikler için kullanılır: *İndiyum II klorür. In Cl_2.* [*ing.* Indium II salts].

~ III tuzları, *kim.* Üç değerli indiyumun verdiği bileşikler için kullanılır: *İndiyum III sülfat. $In_2(SO_4)_3$.* [*ing.* Indium III salts].

indoanilinler, ç. i. *Fr. indoanilines.* Formülü $O{=}C_6H_4{=}N{-}C_6H_4{-}NH_2$ olan bileşikler; bir paradiamin ve bir fenol karışımının oksidlenmesiyle meydana gelir. *(Bunlar, Witt Indofenolleri de denilen mavi boyarmaddelerdir).* [*Ing* Indoanilines].

indofenazin, i. *Fr. indophenazine. kim.* Izatin ile ortofenilendiamin'in yoğunlaşma ürünü. [*ing.* Indophenazine].

indofenin, i. *Fr. indophenine. kim.* Formülü $C_{12}H_7NOS$ olan mavi boyarmadde; izatin'in derişik sülfürik asid eşliğinde tiyofen üzerine etkimesiyle elde edilir. [*Ing.* Indophenine].

indofenoller, ç. i. *Fr. indophenols.* Formülü: $O{=}C_6H_4{=}N{-}C_6H_4{-}OH$ olan boyarmaddeler. *(Bir para-aminofenol ve bir fenol. karışımının oksidlenmesiyle elde edilir).* [*ing.* Indophenols]. ◉ **witt ~ i**, ◘ **indoanilinler**.

indofenoloksidaz, i. *Fr. indo-phenol-oxydase. biyokim.* Hayvansal ve bitkisel dokularda pek yaygın olan ve bazı maddeleri oksidleyebilen, diyastaz. [*ing.* Indophenoloxydase]

indojen, i. *Fr. indogene.* İkiye ayrıldığı zaman çivit mavisini veren iki değerli kök.

indojenitler, ç.i. *Fr. indogenides. kim.* Indoksil'in, bileşiminde aldehid veya keton grupları bulunan bileşiklerle, su vererek yoğunlaşmasından meydana gelen bileşikler. [*ing.* Indogenides].

indoksantik, s. *Fr. indoxanthique. kim.* Açık sarı renkli iğneler halinde billûrlaşmış bir ester için kullanılır. *(Gümüş oksid veya potasyum demir III siyanür yardımıyle indoksilik esterin oksidlenmesinden meydana gelir ve 107° C'ta erir).* [*Ing.* Indoxanthic].

indoksil, i. *Fr. indoxyle. kim.* Oksindol'un izomeri olan, $C_8H_6N(OH)$ formülündeki hidroksilli indol türevi; indoksilik asidin bozunmasıyle elde edilir. [*ing.* Indoxyle].

indoksilik, s. *Fr. indoxylique.* (a) İndoksantik esterin, izatojenik esterin veya ortonitrofenilpropiyolik esterin amonyum sülfürle indirgenmesinden elde edilen bir ester için kullanılır; 120° C'ta eriyen prizmalar şeklinde billûrlaşır; (b) Formülü $C_6H_4(COH{-}NH)C{-}CO_2H$ olan bir asid için kullanılır. *(İndoksilik esterin erimiş sodyum hidroksidle sabunlaştırılmasından elde edilir ve 122° C'ta, indoksil vererek ayrışır.* [*ing.* Indoxylic].

indoksilsülfürik, s. *Fr. indoxyle-sulfurique.* Formülü $C_8H_6N{-}O{-}SO_3H$ olan bir asid için kullanılır; indoksil çözeltinin derişik potasyum hidroksid içinde potasyum pirosülfatla işlenmesinden elde edilir. *(Bunun potasyum tuzu sidik indikanı'nı meydana getirir).* [*Ing.* Indoxyle sulfuric].

indoksilüri, i. *Fr. indoxylurie. patol.* Sidikte indoksilin bulunması. [*ing.* Indoxyluria].

indol, i. *Fr. indole. kim.* Formülü C_8H_7N olan heterosiklik bilesik. *(Yasemin, portakal çiçeği gibi çiçeklerin esanslarında, maden kömürü katranında ve homologu stakol ile birlikte dışkı, cerahat gibi albüminoid maddelerin bozunma ürünlerinde bulunur).* [*ing.* Indole; *Fr.* Benzopyrrole].

☆ *Eşanl.* **benzopirol**.

~ tepkimesi, *tıp.* Teşhis amacıyle bazı bakterilerin metabolizma ürünlerinde bu bilesiği meydana çıkaran tepkime,; peptonlu ortamda kolibasil, indol tepkimesi verir. [*ing.* Indole reaction; *Fr.* Reaction de l'indole].

indoleasetik, s. *Fr. indoleacétique.*

~ asid, Molekül ağırlığı düşük bitkisel hormon. *(Bu hormon, gövde ve dalların tepe kısmının hemen altındaki büyüme bölgelerini etkiler, taze selüloz zarları yumuşatarak hücrelerin uzamasını önler. Ayrıca, yumuşayan zarlar daha geçirgen hale geldiği için hücrenin besinleri daha çabuk soğurmasına ve daha çabuk büyümesine yolaçar).* [*ing.* Indoleacetic acid; *Fr.* Acide indoleacetique].

indolin, i. *Fr. indoline,* Formülü C_8H_9N olan dihidroindol'e verilen ad; 212° C'ta kaynar. [*ing.* Indoline].

indolinon, i. *Fr. indolinone.* ◘ **Oksindol**.

Indonezya /Indonez:ya/, öz. i. *coğr.* Güneydoğu Asya'da devlet. Hollanda - Hindistanı adalarının çoğunu içine alır; Küzeyde Büyük Okyanus ve Güney Çin Denizi, güneyde Hint Okyanusu arasında bulunur. Yüzölçümü 1.492.000 km² Başkenti *Cakarta*'dır.

☆ *Eşanl.* **Endonezya**.

~ dilleri, *dilb.* Malezya - Polinezya ailesinden dil öbeği. [*ing.* Indonesian; *Fr.* Indonésien].

indri, i. *zool.* Maymunlar *(Primates)* takımının, Indrigiller *(Indrisidae)* familyasından bir memeli. *I indris* adlı türünün uzunluğu 80 sm. kara ve ak kıllı olup yerlilerce kutsaldır. Kuyruğu körelmiştir. Madagaskar'da yaşar. [*Lat. Indri; Ing.* ve *Fr.* Indri].

indrigiller, ç. i. *zool.* Omurgalı hayvanlardan Memeliler *(Mammalia)* sınıfının Maymunlar *(Primates)* takımının, Makimsiler *(Lemuroides)* alt takımına giren bir familyası. Ard bacakları uzun olup parmakları arasında zar vardır. Indri *(Indris indris)* türü iyi bilinir. [*Lat.* ve *ing.* Indrididae].

Indus, öz. i. *coğr.* Himalâyalar'ın kuzeyinde, Çin topraklarında doğup, Umman denizine dökülen 3.040 km. uzunlukta büyük bir nehir. [*Ing.* ve *Fr.* Indus].

indükleç*,-ci, i. *elek.* Bir elektrik makinesinin magnetik akı meydana getiren kısmı: bir devreden geçen bu magnetik akının değişimi, devrede bir indükleme elektromotor kuvveti meydana getirir. [*Osm.* Müessir; *Ing.* Inductor; *Fr.* Inducteur].

indükleme*, i. *fiz.* ❶ (a) Elektrikle veya mıknatıslı bir maddenin diğer bir maddeye yaklaştırılmasıyle ikinci maddede mıknatıs veye elektrik meydana getirme; (b) Birbirleriyle elektriksel bakımdan bağlı olmayan farklı kuvvetteki manyetik alanların etkisi. [*Osm.* Tesir; *Ing.* ve *Fr.* Induction]. § ❷ *embry.* Embriyon hücrelerinin farklılasmasına yön veren, embriyonun şekillenmesini oluşturan süreç; [*ing.* ve *Fr.* Induction]. ◉ **elektrik' ~**, *elek.* Bir elektrostatik alan içinde bulunan bir yalıtkanı, her noktasında karakterize eden alan vektörü. *(Bu vektörün şiddeti, elektrik alanının E şiddetiyle yalıtkanlık sabitinin çarpımına eşittir.*

◘ ◘
$B = \varepsilon_r E$.) [*ing.* Electrical induction; *Fr.* Induction électrique]. ◉ **elektromagnetik ~** *elektromagn.* Bir devrede, bu devrenin kapsadığı magnetik indükleme akısının değişmesiyle bir elektrik akımının meydana gelmesi. [*ing.* Electromagnetic induction; *Fr.* Induction electromagnetique]. ◉ **karşı ~**, *elek.* Yakın iletkenler üzerine yaptıkları bozucu indükleme etkilerinin uygun aktarmalarla giderilmesi. ◉ **karşılıklı ~ katsayısı**, *elektromagn.* Üzerinden akım geçen bir devrenin magnetik alanında bulunan diğer bir devrenin magnetik akısının birinci devreden akımın şiddetine bölümü:

$$M = \frac{\Phi_1 2}{I_1}$$

.(Her iki katsayı da henry cinsinden ifade edilir). [*ing.* Mutual inductance; *Fr.* Inductance mutuelle] ◉ **koruyucu ~ bobini**, *elektromagn.* Üzerinden alternatif akım geçen bir devreye akımın şiddetini sınırlamak için konulan bobin. [*ing.* Protecting inductance; *Fr.* Inductance de protection]. ◉ **magnetik ~**, *magn.* İndükleyici bir magnetik alanın etkisi altındaki, magnetik geçirgenliği olan bir boşluk veya maddeden geçen bir magnetik akının yoğunluğunu belirten büyüklük. [*Ing.* Magnetic inductance; *Fr.* Induction magnétique]. ◉ **öz ~**, *elektromagn.* Bir devrede, bu devreden geçen akımın şiddetinin değiştirilmesiyle meydana gelen indükleme. [*Ing.* Autoinduction, selfinduction; *Fr.* Auto-induction, self-induction, induction propre]. ◉ **öz ~ katsayısı**, *elektromagn.* Tel sarımlı kapalı bir devreden geçen akımın sarımlarda meydana getirdiği magnetik indükleme akısının devreden geçen akımın şiddetine bölümü: $L = \Phi/I$. *(Herhangi bir devre için, bu katsayı, akımın elektromagnetik akım şiddetinin yarısına bölümüdür:* $L = \frac{W}{1/2\ I^2}$ *).* [*Ing.* Coefficient of self induction; *Fr.* Inductance propre, coefficient de self-induction]. ◉ **psikomotris ~**, *psik.* Bir kimsenin algıladığı veya tasavvur ettiği bir harekete hafifçe yönelmesi. [*Ing.* Psychomotor induction; Fr. Induction psychomotrice]. ◉ **yer'le ~**, *elektromagn.* Bir devrenin, Yer'in magnetik alan çizgilerini kesecek ve bir akı farkı meydana getirecek şekilde yerinin değiştirilmesiyle meydana gelen akım. [*Ing.* Induction by earth; *Fr.* Induction par la terre].

~ **akımı**, *fiz.* İndükleme yoluyle elde edilen elektrik akımı. [*Osm.* Ceryân-ı bi-t-te'sir; *İng.* Induction current; *Fr.* Courant d'induction].

~ **bobini**, *elek.* ◘ **Bobin.**

~ **devresi**, *elek.* İçinde elektromagnetik indükleme olayları meydana gelebilen devre; indüktans olayları gösteren devre; pratikte, içinde, etkin potansiyel farkına göre indüklemeyle fazlara ayrılan bir alternatif akımın bulunduğu devre. [*İng.* Induction circuit; *Fr.* Circuit inductif].

~ **fırını**, *met.* Parçaların, maddelerin veya alaşımların ısıtılması için, indükleme olayından yararlanan fırın. *(Bu fırınlar, su verme işlemlerinde kullanılan montaj ve ergime fırınlarıdır. Alçak ,orta ve yüksek frekanslı indükleme fırınları ayırt edilir. İndükleme, ya sekonder akımın ısıtılan parçadan ya da eritilecek üründen geçmesiyle doğrudan doğruya, veya bu akımın, içinde ürünün veya parçanın bulunduğu kabı veya odayı ısıtan yardımcı bir sargıdan geçmesiyle dolaylı olarak meydana gelir.)* [*İng.* Induction furnace; *Fr.* Four à induction].

~ **makinesi**, *elektromagn.* İndüklemeyle meydana gelen elektrik akımlarını üreten makine. [*İng.* Induction machine; *Fr.* Machine d'induction].

~ **manifoldu**, otom. Karbüratörle silindir arasındaki boru. [*İng.* Induction manifold, intake manifold].

☆ *Eşanl.* **emme manifoldu.**

~ **motoru**, *elek.* Sadece rotor veya stator gibi, bir kısmı elektrik şebekesine bağlanmış diğer kısmı ise indüklemeyle çalışan kolektörsüz alternatif akım motoru. [*İng.* Induction motor, asynchronous motor; *Fr.* Moteur à induction].

~ **olayları**, *bot.* İndüklemeye yolaçan etkenin harekete geçmesiyle hemen oluşmayan ve sebep *(yerçekimi, ışık v.b.)* ortadan *kalktıktan sonra da bir süre devam eden* olaylar. [*İng.* Induction phenomena; *Fr.* Phénomènes d'induction].

~ **vektörü**, *magn.* Şiddeti magnetik indüklemeyle tanımlanan, doğrultusu ve yönü ise buna tekabül eden magnetik akının doğrultusunda ve yönünde olan vektör. [*İng.* Induction vector; *Fr.* Vecteur induction].

indüklemek* (-i), f. *elek.* Kapalı bir devreyi, yeğinliği her an değişen bir magnetik alanın içine koyarak onun üzerinde bir elektrik akımı meydana getirmek. [*Osm.* Bi-t-te'sir hâsıl etmek; *İng.* To induce; *Fr.* Induire].

indüklenmiş, s. İndükleme eylemine konu edilmiş olan. [*İng* Induced; *Fr.* Induit,-ite].

~ **akım**, *elektromagn.* İndükleme sonucu meydana gelen akım. [*İng.* Induced current; *Fr.* Courant induit].

~ **çekme**, *term.* Vantilatörle bir miktar gazı emip yakınsak bir lüleye göndererek hızını arttırmaya dayanan ve gaz debisinin tümünü sürükleyen basınçlı çekme. [*İng* Induced draught; *Fr.* Tirage induit].

~ **dalga**, *fizyol.* ◘ **Dalga.**

~ **direnç**, *mek.* ◘ **Direnç.**

~ **elektromotor kuvvet**, *elektromagn.* Elektromagnetik indüklemeyle geliştirilmiş elektromotor kuvvet. [*İng.* Induced electromotor force; *Fr.* Force électromotrice induite].

~ **radyoaktiflik**, *nükl.* Radyoaktif bir cismin yaydığı gazların etkisiyle çevredeki cisimlerin kazandığı geçici radyoaktiflik. [*İng.* Induced radioactivity; *Fr.* Radio-activité induite].

indükleyici, s. İndüklemeyi yapan, elektrik meydana getirici. [*İng.* Inductive, inducing; *Fr.* Inducteur,-trice]. ◉ **homopoler** ~, *elek.* ◘ **Homopoler.**

~ **akım**, elek. Yakınındaki kapalı bir devrede indükleme akımı meydana getiren akım. [*İng.* Inducing current; *Fr.* Courant inducteur].

~ **devre**, *elek.* İndükleme akısı meydana getiren devre. [*İng.* Inducing circuit; *Fr.* Circuit inducteur].

indüksiyon, i. *Fr. induction, mat.* Zihnin özel olaylardan genel kurallara ve kanunlara erişmesi işlemi, tüme götürüm. [*İng.* Induction]

indüktans, i. *Fr. inductance. elek.* Bir bobinden geçirilen akım değiştirildiği zaman bir elektromotiv güç *(voltaj)* meydana geldiğini deneyler göstermiştir. Bir bobinin bunu yapmak yeteneğine indüktans adı verilir ve voltaja da indüklü elektromotiv güç denir. İndüklü elektromotiv gücün yönü daima akım kuvvetinin değişmesine karşı koyacak şekildedir.

~ **bobini**, *elek.* ◘ **Bobin.**

indüktometre, i. *Fr. inductomètre.* İndüklenmiş akımları ölçmekte kullanılan cihaz; ◉ **Weber** ~ **si**, Yer'in magnetik alanının eğimini ölçen cihaz. *(Cihaz. yatay bir eksen çevresinde hareket eden bir bobinden meydana gelir; bobine yarım daire şeklinde bir hareket verilirse, Yer magnetik alanının düşeş bileşkesi, bobin devresini, ölçülebilen bir elektrik miktarıyle indükler).* [*İng.* Weber's inductometer; *Fr.* Inductometre de Weber].

indülinler, ç. i. *Fr. indulines. kim.* Azinler sınıfından boyarmaddeler. Bir aminozoik'in anilin ve anilin klorhidratla ısıtılmasından meydana gelir. [*İng.* Indulines)

indürasyon, i. *Fr. induration. tıp.* Doku ve organların sertleşmesi *(kronik iltihaplarından sonra olduğu gibi).* [*İng.* Induration].

indüvi, i. *Fr. induit.* ◘ **Endüvi.**

ineb, i. *Osm.* < *Ar.* ineb. *esk.* ◘ **Üzüm.**

inebe, i. *Osm.* < *Ar. ineb. esk.* § ❶ *bot.* (a) Üzüm tanesi; (b) Bektaşî üzümü, ahududu gibi meyvelerin genel adı; § ❷ *anat.* (a) Üzüm salkımı gibi olan yumrulardan her biri; (b) Gözün tabakalarından biri.

İnebî /inebî/, s. *esk.* Üzüm tanesi biçiminde olan. [*İng.* Grape-shaped].

İnebolu, öz. i. Karadeniz bölgesinde ilçe merkezi kasaba.

~ **kütüğü**, *den.* Eskiden Karadeniz sahillerinde kereste naklinde kullanılan küçük yelkenlilere verilen ad.

İneç*,-ci, i. < *inmek. jeol.* Yer katmanları kıvrımlarının ingin kısmı; tabakaların kıvrılmasıyle meydana gelen inik yer. [*İng.* ve *Fr.* Synclinal].

☆ *Eşanl.* **senklinal,**

ineizm, i. *Fr. inneisme* ◘ **Doğuştancılık.**

inek,-ği, i. *esk. T. ingek.* § ❶ *zoo.* Boğanın dişisi. [*Osm.* Bakar; *İng.* Cow; *Fr.* Vache]. § ❷ *avc.* Dişi geyik; § ❸ *arg.* (a) Kendini her isteyenin cinsel keyfine teslim eden kadın; (b) Otomobil: *İnekler ne âlemde, sütün varmı? biraz emvirelim;* (c) Kendisini tamamiyle derse kaptırmış olan çalışkan ve saf talebe: *ineğin biri, futbolden ne anlar;* (d) Homoseksüel erkek, ibne. [*İng.* Catamite; *Fr.* Mignon, giton]. ☆ *Eşanl.* **beşlik, beş yıldız, oğlan, dümbelek, ellisekiz, esnaf, folluk, götlek, ibnetor, kayarto, kova, tayıncı, verek.** § ❸ *mec.* i. ve s. Aptal, bön *(kimse).* ◉ **ineğin sarısı, toprağın karası,** *at.* Çiftçiler arasında ineğin sarı, toprağın kara renkli olanı beğenilir.

~ **antilopu**, *zool.* ◘ **Antilop.**

~ **çiçeği**, *vet.* ◘ **Çiçek.**

~ **gibi süt vermeyen, öküz gibi kutan sürer**, *at.* Yorucu olmayan işlerde kendisinden yararlanılamayan kişi, ağır işlere koşulur.

inek-ağacı, b. i. *bot.* İkiçenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Dutgiller *(Moraceae)* familyasından, Brezilya'da, Venezuela'da yetişen ve bol lateks taşıyan yüksek bir ağaç. Sütünden kauçuk elde edilir. [*Lat. Brosimum utile, brosimum galactodendron; İng.* Cow tree; *Fr.* Arbre à la vache].

~ **ağacı**, *bot.* ◘ **inekağacı**

inekçi, s. § ❶ Sütünü ve süt ürünlerini satmak için inek besleyen kimse. [*İng.* Cowman; *Fr.* Vacher,-ere]. ☆ *Eşanl.* **inek çobanı, sığırtmaç.** § ❷ *arg.* Çok ders çalışan.

ineklemek, nsz. f. *arg.* Çok fazla ders çalışmak, ezberlemek: *Fiziğe adamakıllı ineklemek lâzım.* [*İng.* To study hard]. ☆ *Eşanl.* **kuşlamak.**

ineklik,-ği, i. § ❶ İnek ahırı, mandıra. [*İng.* Cowshed; *Fr.* Vacherie]. § ❷ *arg.* Bönlük; *aptallık.* [*İng.* Stupidity, imbecility; *Fr.* Crédulité, naiveté, stupidité, imbécillite].

ineksemek, f. *(Boğa hk.)* İnek arzulayarak, azmak.

inen, e. § ❶ Yukarıdan aşağıya doğru giden. [*Osm.* Nâzil; *İng.* Descending, descendent; *Fr.* Descendant,-ante]; § ❷ «ile»nin bir söylenişi.

~ **kalın bağırsak**, *anat.* Karın boşluğunun sol tarafında yukarıdan aşağıya doğru giden kalın bağırsak kısmı. [*Osm.* Kolon-u Nâzil; *Lat. Descendens; İng.* Descendent, descending colon; *Fr.* (Colon) Descendant] ◘ *ŞEKİL: 259.* — **İÇORGANLAR.**

~ **kolon**, *anat* ◘ **inen kalın bağırsak.**

inenler*, ç. i. Bir kimsenin çocukları ve onların kolları. [*Osm.* Füru; *İng.* Descendants; *Fr.* Descendants].

iner-çıkar*, b. i. ◘ **Asansör.**

inertans, i. *Fr. inertance. akust.* Pülsasyonla çarpımı, ortamın kinetik enerji ifadesine giren akustik reaktansı veren nicelik. [*İng.* Inertance].

inervasyon, i. *Fr. innervation. tıp* (a) Bir vücut bölümünün *(asaplanması)* sinirlenmesi; (b) Santral sinir sisteminden gelen normal uyartıların bu sinirlerle ait olduğu organa gitmesi. [*İng.* Innervation].

inesit,-ti, i. *Fr. inesite. min.* Hidratlı doğal manganez ve kalsiyum silikat. [*İng.* Inesite; *Fr.* Rhodotilite].

☆ *Eşanl.* **rodotilit.**

ineze, s. *h.d.* ◘ **Enez.**

infâk /infâk/, i. ç: **infâkât.** *Osm.* < *Ar. nafaka. esk.* Yoksul kişileri besleme, nafaka verme. [*İng.* Maintaining; *Fr.* Action de maintenir].

~ **etmek**, Yoksulları korumak, beslemek. [*İng.* To maintain, to keep other people; *Fr.* Maintenir].

infantilizm, i. *Fr. infantilisme. tıp.* ◘ **Enfantilizm.**

infaz /infâz/, i. ç: **infâzât.** *Osm.* < *Ar. nüfuz.* § ❶ *(Bir yargıyı veya kararı)* Yürütme, yerine getirme, *(sözünü)* geçirme. [*İng.* Executing, carrying out; *Fr.* Execution]. § ❷ *esk. (Birine)* Sözünü geçirme. ☆ *Eşanl.* **yürütüm;** ◉ **askerî** ~, *huk.* ◘ **Askerî;** ◉ **cezanın** ~ **ı**, *huk.* ◘ **Ceza.**

~ **etmek**, *(Kararı)* Yerine getirmek. [*İng.* To execute, to carry out; *Fr.* Executer].

infektum, i. *Lat. infectum, dilb.* Şimdiki zamandan türeyen ve *perfectum*'un tersine, eylemin tamamlanmadığını bildiren biçimleri sistemi. [*İng.* ve *Fr.* Infectum].

infial,-li /infiâl/, i. ç: **infiâlât.** *Osm.* < *Ar. fi'l.* § ❶ *esk.* Birinin beklenilmeyen bir davranışından veya kırıcı bir sözünden dolayı dargınlık duyma, gücenme, kırılma. [*İng.* Indignation, anger, annoyance; *Fr.* Dépit, mécontentement, irritation]. ☆ *Eşanl.* **canı sıkılma, öfkelenme, hiddetlenme, hırslanma, içerleme, sinirlenme, asabileşme, kızma, tehevvür, hışım, gazap, kızgınlık, güceniklik, kırgınlık.** § ❷ Ruhsal etkilenme, her türlü ruhsal değişiklik. ◉ ~ **e kapılmak**, *dey.* Kızgınlık, öfke duymak.

~ **uyandırmak**, *dey.* Kızgınlık, öfke yaratmak. [*İng.* To arouse indignation].

infialât, ç. i. *esk.* **infial**'in çoğulu.

inficar /inficâr/, i. *Osm.* < *Ar. fecr. esk.* § ❶ Şafak sökme, tan yeri ağarma. [*İng.* Breaking *(down)*]. § ❷ *(Su hk.)* Yerden kaynayarak çıkma. [*İng.* Bursting forth]. § ❸ *bot. (Bitki tohumu hk.)* Açılma, yarılıp açılma. § ❶ *biy. (civcivin yumurtadan çıkması v.s. hk.)* Çatlama. [*İng.* Dehiscence; *Fr.* Déhiscence].

infikâk,-kı /infikâk/, i. *Osm.* < *Ar. fekk. esk.* Ayrılma, yerinden uzaklaşma, ilişiği kesme: *Valinin infikâkı üzerine mektupçu vekili oldu.* [*İng.* Separation; *Fr.* Séparation éloignement].

~ **etmek**, Bir yerden uzaklaşmak. [*İng.* To leave one's post *(an official, etc)*; *Fr.* S'éloigner].

~ **ettirmek**, Uzaklaştırmak. [*İng.* To remove, to move away; *Fr.* Éloigner].

~ **müzekkeresi**, *huk.* Ayrılma eylemini bildirmek için yazılan belge. [*İng.* Warrant of separation].

infilâk,-kı /infilâk/, i. *Osm.* < *Ar. felâk.* § ❶ Şiddetli bir şekilde patlama, bösme. [*İng.* Explosion; *Fr.* Explosion, détonation]. § ❷ *esk.* Yarılma, açılma.

~ **etmek**, (a) Patlamak. [*İng.* To burst, to explode; *Fr.* Exploser, détoner, éclater]; bi

Birdenbire ve şiddetli bir şekilde ortaya çıkmak.

~ **maddeleri**, *ask.* ◘ **Patlayıcı maddeler.**

infiltrasyon, i. *Fr. infiltration, trm.* Suyun toprak içine nüfuzu. [*İng.* Infiltration]. ☆ *Eşanl.* **sızma, süzülme.**

~ **emsali**, *trm.* Infiltrasyonun su tatbik nisbetine oranı. [*İng.* Infiltration coefficient; *Fr.* Coefficient d'infiltration].

~ **galerisi**, *trm.* Yeraltı suyu kesmek maksadıyle yeraltına yapılmış kapalı kanal. [*İng.* Infiltration gallery; *Fr.* Galerie infiltration].

~ **indisi**, *trm.* Aşağısında veya yukarısında yağış kütlesinin yüzey akış kütlesine eşit olduğu ortalama yağış şiddeti. [*İng.* Infiltration index; *Fr.* Indice d'infiltration].

~ **kapasitesi**, *trm.* Belirli şartlar altında belirli bir toprağın suyu soğurabileceği azamî sür'at. [*İng.* Infiltration capacity].

~ **kapasite eğrisi**, *trm.* Belirli şiddetteki bir yağış sırasında yağış şiddeti, bu sıradaki ilfiltrasyon kapasitesine eşit olarak veya onu geçecek olursa, ilfiltrasyon nisbetinin ne olacağını gösteren eğri. [*İng.* Infiltration capacity curve].

~ **nisbeti**, *trm.* Suyun toprak yüzeyine nüfuz etme sür'ati veya belirli zaman içersinde belirli toprak alanına nüfuz eden su hacmi.

~ **nisbeti eğrisi**, *trm.* Belirli şiddetteki bir yağış sırasında gerçek infiltrasyon nisbetini gösteren eğri. [*İng.* Infiltration rate curve].

~ **yükü**, *trm.* Suyun bir yere akmasına veya nüfuz etmesine sebep olan su yükü. [*İng.* Infiltration head].

infiltrometre, i. *Fr. infiltrometre. trm.* Deneme parsellerinde infiltrasyonu ölçmek için kullanılan âlet. [*İng.* Infiltrometer].

infinitezimal,-li, s. *Fr. infinitésimal,-ale. mat.* ◘ **Sonsuzküçükler** .

~ **hesap**, *mat.* Sonsuz küçük nitelikleri konu yapan matematik kolu. [*Osm.* Hesâb-ı asgar-ı nâmütenahî; *İng.* Infinitesımal calculation; *Fr.* Calcul infinitésimal].

infirad, i. ◘ **infirat**.

infirat-dı /infirat/, i. *Osm.* < *Ar. ferd* > *infirâd. esk.* § ❶ Ayrılıp tek ve yalnız kalma. yalnızcılık, teklik. [*İng.* Isolation; *Fr.* Isolement, isolation]. § ❷ *felс.* Bir kimseyi yüksek yeteneklerinden dolayı başkalarından ayrı tutma; § ❸ *fiz. esk.* Bir maddeyi etrafındaki diğer maddelerden ayırma.

☆ *Eşanl.* **ayrı durma ,teklik ,tek kalma, yalnızcılık, infirat siyaseti.**

☆ *Kars.* **berabor olma.**

~ **etmek**, Tek olmak.

infiratçı, s. *Osm.* < *Ar.* ve *T.* Yalnız durmayı veya bulunmayı isteyen, seven, yalnızcı. [*İng.* Isolationist; *Fr.* Isolationniste].

infiratçılık,-ğı, i. Bir ülkenin komşu ülkelerden uzaklaşma amacını güden siyaseti. [*İng.* Isolationism; *Fr.* Politique d'isolement].

infisad /infisād/, i. *Osm.* < *Fr. Ar. fesād. esk.* § ❶ Bozulma, cürüme, kokuşma, [*İng.* Corruption, putrefaction; *Fr.* Corruption ,putrefaction, pourriture]. § ❷ *tıp. esk.* Bir organın görevini yapamayacak şekilde bozulması, çürümesi.

infisah /infisāh/, i. *Osm.* < *Ar. füshat.* genişlik. açıklık. *esk.* Bollaşma, genişleme. [*İng.* Widening; *Fr.* Elargissement].

~ **etmek**, *esk.* Bollaşmak, genişlemek [*İng.* To widen; *Fr.* S'élargir].

infisâh /infisāh/, i. *Osm.* < *Ar. fesh.* § ❶ Bozulma, hükümsüz hale gelme: *Eski kanunların infisahı.* § ❷ Dağılma: *Bir meclisin bir şirketin infisahı.* § ❸ Kokuşma. [*İng.* Putrefaction; *Fr.* Putrefaction].

~ **etmek**, (a) Dağılmak; (b) Bozulmak, yürürlükten çıkmak.

infisahî /infisahī/, s. Bozulma, hükümsüz kalma, yürürlükten çıkma ile ilgili. [*İng.* Leading to nullification, causing cancellation].

~ **şart**, *huk. esk. (Bir sözleşmenin)* iptaline, bozulmasına sebep olan durum. [*İng.* Condition which causes nullification *(of a contract); Fr.* Condition résolutoire, clause résolutoire].

infisal /infisāl/, i. ç: **infisâlât**. *Osm.* < *Ar. fasl. esk.* § ❶ Ayrılma, yerini bırakıp gitme. [*İng.* Separation, resignation *(from a post); Fr.* Action de quitter un lieu, séparation]. ☆ *Kars.* **ittisal.** § ❷ Bir görev veya makamdan alınma, azledilme. [*İng.* ve *Fr.* Destitution]. § ❷ *tasav.* Sofilere göre nefsin arzularından ve şehvetten uzak kalma hali.

~ **etmek**, Ayrılmak, azledilmek. [*İng.* To be separated, to be removed or to retire *(from a post)*, to go away; *Fr.* Se séparer, laisser un lieu, partir, être destitué].

infitah /infitāh/, i. *Osm.* < *Ar. feth. esk.* § ❶*(Kapalı veya tıkanmış bir şey hk.)* Açılma. [*İng.* Becoming, open, opening]. § ❷ *tıp. esk.* (a) Safra, meni v.b. sıvıların bosanıp akması; (b) Bir organın kapalı yollarının açılması.

infloresans, i. *Fr. inflorescence. bot.* ◘ **Çiçek durumu.**

inflüks, i. *Fr. influx. tıp.* Bazı organların etkisiyle meydana geldiği sanılan saymaca bir akım; kanı kalbden damarlara iten kuvvet. [*İng.* Influx].

☆ *Eşanl.* **itim.**

informatik (Enformatik), i. *Fr. informatique.* ◘ **Bilgi - işlem.**

infra-, enfra-, *Lat.* Birçok kelimenin bileşimine giren önek.

infra.akustik, b. s. *Fr. infra-acoustique. telekom.* ◘ **Sesaltı.**

infradin, i. *Fr. infradyne. radyotekn.* Ara frekansı, alınan taşıyıcı dalgaların frekansından yüksek olan frekans değiştirmeli radyo alıcısı. [*İng.* Infradyne].

infragnati, i. *Fr. infragnathie. diş. cerr.* Diş kemerinin tümünde görülen infraklüzyon. *(Diş yuvalarının yeterince gelişmesinden ileri gelir).* [*İng.* Infragnathy].

infrajenital, i. *Fr. infragénital. tıp.* Üretme organları normal altı olan.

infrajürasik, s. ve i. *Fr. infrajurassique*, i.ve s. *jeol.* ◘ **Lias.**

infrakambriyen, s. ve i. *Fr. infracambrien. jeol.* Kambriyenin fosili üst tabakaları altında yer alan ve bu tabakalarla uyuşan, genellikle fosilsiz toprak bütünü. [*İng.* Infracambrian].

infraklüzyon, i. *Fr. infraclusion. diş .cerr.* Diş kemerlerinin bir kısmının çiğneme düzleminin üstünde kalacak şekilde biçimsiz ve kusurlu olması. [*İng.* Infraclusion].

infrakretase, s. ve i. *Fr. infracrétacé.* ◘ **Alt tebeşir.**

infralias, i. *Fr. jeol.* Lias'ın alt kısmı. *(hettanijiyen ve resiyen katları).* [*İng.* Infralias].

infra.orbital, b. s. *tıp.* Orbitaaltı.

infrapozisyon, i. *Fr. infraposition. diş cerr.* Bir dişin, çiğneme düzleminin altında bulunması. [*İng.* Infraposition].

infraruj, i. *Fr. infrarouge, fiz.* ◘ **Kızılötesi.**

infrason, i. *Fr. infra-son, akust.* ◘ **Sesaltı.**

infra.temporal, b. s. *tıp.* Şakakaltı.

infula, i. *Lat.* § ❶ Eski Roma'da, beyaz ve lâlrengi yün şerit. *(Din adamlarının, Vesta rahibelerinin, yakaranların ve kurban edilecek olanların alınlarına sarılan bir çeşit taç;* § ❷ Ortaçağda, mitrayı ve genel olarak din adamlarının giydiği elbiseyi anlatmak için kullanılırdı. [*İng.* Infula; *Fr.* Infule].

Infundibulum, i. *Lat. anat.* ve *zool.* ◘ **Huni**[2].

inga, i. Iki-çenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Baklagiller *(Leguminosae)* familyasından bitki cinsi; Amerika'nın sıcak bölgelerinde iki yüz elliden fazla türü bulunur; kabuğundan peklik verici maddeler elde edilir; bazılarınınkine *«Barbatimao kabuğu»* denir. Inganın meyveleri yenir; fakat bazı türlerinde tohumu saran meyve özü iç söndürücüdür. Odunu mahallî olarak kullanılır. *Inga pulcherrima* adlı türü yaprakları ve çiçekleri için yetiştirilir. [*Lat., ing.* ve *Fr. Inga*].

INGEN-HOUSZ, Johannes, öz. i. (1730-1799) Hollandalı fizikçi.

~ **âleti**, ısı iletkenliğini incelemek için kullanılan küçük âlet. *(Pirinçten yapılmış dikdörtgen bir kutunun bir yüzünde, değişik maddelerden hazırlanmış, boyları ve çapları eşit çubukların tutturulacağı delikler bulunur, çubuklar balmumuyle sıvanmıştır. Kutu içine kaynar su akıtılınca çubukların üzerindeki balmumu erir ve çubuk iletken bir maddeden yapılmışsa, erime de kutunun üzerinde o derece yüksek bir noktadan başlar).* [*İng.* Ingen-Housz apparatus; *Fr.* Appareil d'Ingen-Housz].

ingiliz /in:giliz/, öz. i. *It inglese* < *Toscana dilinde* = *inghilese.* § ❶ Ingiltere halkından veya bu halkın soyundan olan kimse. [*İng.* English; *Fr.* Anglais,-aise]. § ❷*(İsim tamlamalarında)* Ingilizlere ait: *İngiliz donanması.* [*İng.* English; *Fr.* Anglais,-aise]. ◉ **safkan** ~ **ırkı**, *zool.* Yüzyıllardan beri ayıklanma yoluyle ıslah edilmiş Ingiliz yerli at ırkıyle safkan arap atlarının birleştirilmesinden elde edilen at ırkı. [*İng.* Thoroughbred English race; *Fr.* Pur-sang anglais].

~ **anahtarı**, *mek.* Vidaları burkarak gevşetmeye veya sıkıştırmaya yarayan ve çeneleri istenilen şekilde açılıp kapanan kıskaç. [*İng.* Spanner; *Fr.* Clef anglaise].

~ **arması**, *arg.* Bir kimseyi azarlama: *İngiliz armasını yiyince süt dökmüş kediye benzer.* [*İng.* Scolding; *Fr.* Gronderie, reprimande, semonce].

☆ *Eşanl.* **papara ,tekdir.**

~ **borusu**, *müz.* XVII. yüzyılda Türk musikisinde kullanılan bir nefesli müzik âleti. *(Eğri bir boru şeklinde ve pirinçtendir; İstanbul'da bu âleti çalan 40 profesyonel sanatçı vardı).*

~ **broşürü**, *matb.* Iplik dikişi ile yapılan ve üstü basılmamış kapak takılan, sırtı tutkallı, sonra üstüne baskılı gömlek kap gecirilen ve bu ön ve arkada kıvrılarak içeriden yapıştırılan, iyi cins bir broşür çeşidi. [*İng.* ve *Fr.* Brochure anglaise].

~ **buğdayı**, *bot.* Basağı toplu ve az yassı, basakçığı saran kavuzların sırtı keskin, basakları daima kılçıklı, taneleri büyük, 28 kromozomlu buğday türü, [*Lat. Triticum turgidum; ing.* Poulard wheat, cone wheat, english wheat rivet wheat; *Fr.* Blé poulard].

~ **cildi**, *matb.* Hazır karton kapaklarla yapılan ciltler. [*İng.* Case binding; *Fr.* Reliure à l'anglaise].

~ **çekici**, *tekn.* ◘ **Çekiç.**

~ **çimi**, *trm.* ve *bot.* Bir-çenekliler *(Monocotyledoneae)* sınıfının, Buğdaygiller *(gramineae)* familyasından, 30-60 sm. boyunda 3-4 yıllık bir soğuk mevsim çayır-mer'a bitkisi. [*Lat.* Lolium perenne; *İng.* Ray-grass; *Fr.* Ray - grass anglais].

~ **çizgisi**, *matb.* Iki ucu incelenerek biten, aralık veya bitişleri göstermek için sayfa tertiplerinde kullanılan çizgi. [*İng.* English line; *Fr.* Filet anglais].

~ **danteli**, *işl.* Mekikle işlenen ince ve zarif bir dantel biçimi.

~ **deresi**, *inş.* ◘ **Dere.**

~ **eyeri**, ◘ **Eyer.**

~ **fersahı**, *metrol.* ◘ **Fersah.**

~ **galonu**, ◘ **Galon.**

~ **Guyanası**, ◘ **Guyana.**

~ **gücü teli**, *dok.* ◘ **Gücü.**

~ **güldürüsü**, *sin.* Ikinci Dünya savaşı sonunda kısa bir süre büyük bir gelişme gösteren filim çeşidi. Hangi yönden bakılırsa inanılmayacak gibi görünen bir durumun büyük bir ciddiyet havası içinde işlenmesine, bu inanılmaz oalyın hemen hemen belge-filim gerçekçiliğiyle ele alınmasına dayanan bu filim çeşidinde ayrıca toplumsal bir yerme, gelenek ve göreneklerin eleştirilmesi, kişilerin psikolojilerinin dikkatle incelenmesi, soğukkanlı, bazan acımasız bir mizah *(özellikle ölüm, öldürme gibi olaylar çevresinde dönen mizah)* yer almaktadır. [*İng.* British comedy; *Fr.* Comédie anglaise].

~ **harf ölçüsü**, *matb.* Ingiltere ve Amerika'daki harf ölçüsü. Tipografi sistemi Avrupadakinin ve bizdekinin aynı değildir. Harflerin ölçüsü foot (ayak) esasına göre ayarlanmıştır. Point derler. [*İng.* Corp anglais; *Fr.* Englische Kegel].

~ **ısı birimi**, *tek.* Çok zaman B.T.Ü. *(British Thermal Unit)* şeklinde kısaltılan Ingiliz ısı birimi; ısı miktarını *(sıcaklık derecesine değil)* ölçmekte kullanılır. Bir paund suyun sıcaklığını bir Fahrenheit derece arttırmak için gereken ısı miktarı olarak tarif edilir.

İNGİLİZ EDEBİYATI

En eski İng'liz destanı :
Beowulf (600 yıllarında)

İngiliz öğreniminin babası :
Bede (Öl. 735)

Dinî manzumeler :
Caedmon (680)

Kültürün koruyucusu :
Büyük Alfred (849-901)

1300 1400 1500 1600 1700 1800 1900

CHAUCER — İlk büyük şair

Devlet adamı ve hümanist — MORE

İlâhî fikirler şairi — SPENSER

İlmî nesir — BACON

En büyük şair — SHAKESPEARE

Kabiliyetli büyük püriten — MİLTON

Robinson Crusoe yazarı — DEFOE

Hiciv — SWIFT

Ortaçağ romanları — SCOTT

Romantik şiir — BYRON

Kuş ve rüzgârlar şairi — SHELLEY

Eski Yunan konuları — KEATS

Hikâyede hiciv — THACKERAY

İngiliz hayatını anlatan romanlar — DICKENS

Felsefî roman — G. ELİOT

Memleket romanları — HARDY

Büyük roman ve piyes yazarı — SHAW

Mistik şair — YEATS

Modern piyes ve roman — GALSWORTHY

T. S. ELİOT

Shakespeare'in
«Romeo ile Juliet»i

Bir B.T.U. 251.9 kaloriye eşittir. [*İng.* English heat unit].

~ **ıspanağı**, *bot.* Yaprakları iri, geniş, tohumları yuvarlak ve dikensiz bir ıspanak çeşidi.

~ **işi**, § ● *işl.* Burdon benekli işleme. *(Karanfil veya badem biçiminde bir örnek çizilerek ortası delindikten sonra bu örneğin içi sarma yoluyle doldurulur).* [*İng.* English handwork; English embroidery; *Fr.* Anglaise]. § ● *dok.* Mobilyacılıkta kullanılan kumaşların üzerine süs için yapılan pamuk veya ipek şerit. [*İng.* English handwork; *Fr.* Anglaise].

~ **kalem aşısı**, *trm.* Aynı kalınlıkta kalemle anacın kullanıldığı aşılama şekli.

~ **makası**, *demir.* Dar açı altında kesişen iki demiryolu hattında bir yoldan diğerine trenin geçişini sağlayan makas.

~ **muhasebe sistemi**, *muh.* İş bölümü yapan, faaliyetleri geniş ve çok olan işletmelerde uygulanan bir sistem. *(Bu sistemde işlemler ayrı ayrı yevmiyelere geçirilip, oradan da büyük deftere kaydedilir. Fransız sistemi ile Merkeziyet sistemine yakın bir sistemdir).*

~ **saç biçimi**, *kıyf.* Özellikle XIX. yüzyılda moda olan bukleli kadın saç tuvaleti. [*İng.* Ringlets; *Fr.* Anglaises].

~ **sicimi**, *ev eşyası.* Sağlamlığı ile tanınmış, sık bükümlü sicim.

~ **sicimi** *(ipi)* **ile asılmak**, *dey.* Bir işi ehline veya ustasına yaptırmak.

~ **siyaseti**, *dey.* Soğukkanlılıkla ve kurnazca bir işi yapma veya yaptırma.

~ **tuzu**, *ecz.* İç sürdürücü *(müsnil)* olarak kullanılan magnezyum sülfat. [*İng.* Epsom aalt; *Fr.* Sulfate de magnésie].

~ **usulü**, *mutf.* Yanına tereyağlı sos konmuş, haşlama et, balık veya sebze için kullanılır.

~ **usulü ayırma**, *demir.* ◘ **Ayırma.**

~ **yazısı**, *matb.* Özellikle, fantazi işlerde, davetiye, kartvizit ve etiketlerde, tito ve çelik gravürlerde kullanılan inceli, kalınlı, İtalik yazı çeşidi. [*İng.* Englische schrift; *Fr.* Écriture anglaise].

İngilizce /ingiliz:ce/, öz. i. *dilb.* Özellikle Büyük Britanya'da konuşulan dil. [*İng.* English; *Fr.* Anglais].

İngilizlik,-ği, i. İngiliz olma hali. [*İng.* Anglicism; Anglicisme, nationalité anglaise].

İngiltere *(Birleşik İngiltere Krallığı)*, öz. i. Avrupa'nın kuzeybatısında, Britanya adaları üzerinde 244 000 km² genişlikte, meşrutî krallıkla yönetilen bir devlet. Kuzey İrlanda *(merkezi Belfast)*, İskoçya *(merkezi Edinburgh)*, asıl İngiltere ve Galler ülkesinden *(merkezi Londra)* meydana gelir. Devletin başkenti *Londra*'dır. [*İng.* England, Great Britain; *Fr.* Angleterre].

İngimas, i. *Osm.* < *Ar. ingimās*, Suya dalma. *tasav.* Maddî kayıtlarla bağlanıp dünya işlerine dalarak ilâhî âleme yönelmekten geri kalmak. *(Mutasavvıflara göre dünya bağları insanı yok eden bir âfettir. Sülûk ve Seyr ilallah'ın şartlarından biri de sâlikin /tarikat yoluna giren kimse/ bu bağlardan ayrılmasıdır).*

İngin[*1], s. ve i. < *İnmek.* § ● **Aşağı** inen, alçak. [*Osm.* Münhat; *İng.* Low, subsided; *Fr.* Penché; déclivé]. § ● Çevresine göre alçakta bulunan çukur: *Burası ingin olduğu için pek rüzgârlı olmaz.*

☆ *Eşanl.* engin.

İngin[*2], i. < *inmek. h.d. tıp.* Solunum, sindirim gibi cihazların veya bazı organların içini örten ince zarın yangılanıp sıvı salması: *Burun ingini, Göğüs ingini, Bağırsak ingini.* [*Osm.* Nezle; *İng.* Cold, catarrh; *Fr.* Catarrhe, rhume]. ◉ **bağırsak** ~ **I**, *tıp.* ◘ **Bağırsak.**

İnginlik[*],-ği, i. § ● İngin olma hali. § ● *mec.* Kuvvetten düşme hali, güçsüzlük. [*Osm.* Inhitat; *İng.* Depression, dip].

İngot,-tu, i. *Fr. lingot.* Bir kalıba veya ingot kalıbına dökülerek elde edilen, yeniden ergitme, dövme, haddeleme v.b. İşlemler uygulanmamış maden veya alaşım kütlesi: *gümüş ingotu.* [*İng.* Ingot].

☆ *Eşanl.* **külçe.**

~ **dökümü**, *met.* Ergimiş madeni ingot halinde dökmek için yapılan işlem. [*İng.* Ingot casting; *Fr.* Lingotage].

~ **kalıbı**, *met.* Sonradan katılaşarak ingot haline gelecek sıvı bir maden veya alaşımın içine döküldüğü kalıp. [*İng.* Ingot mould; *Fr.* Lingotière].

INGRES, Jean Auguste Dominique, öz. i. (1780-1864). Fransız ressamı.

İngres'çi, i. ve s. Ressam *İngres*'ten yana olan veya onu taklit eden *(kimse)*. [*İng.* Ingrist; *Fr.* Ingriste].

İngresyon, i. *Fr. ingression.* coğr. Deniz sularının karalardaki her türlü çukur yerleri doldurması şeklindeki ilerlemesi. [*İng.* Ingression].

İngria'lılar, ç. öz. i. *etn. Rusya'da eski bir halk* Petersburg Finlileri bu halktan gelir. [*İng.* Ingrians; *Fr.* Ingriens].

İnguşlar, ç. öz. i. *etn.* Kafkas Dağlarının kuzeyinde yaşayan kavim. İnguşlar eskiden Çeçen -İnguş Cumhuriyeti kuruldu. [*İng.* ve şarlardı. 1920'de S.S.C.B. tarafından toprakları Çeçen arazisi ile birleştirildi ve Çeçen - İnguş Cumhuriyeti kuruldu. [*İng.* ve *Fr.* Ingouches].

İ. N. H., *IZO - NIKOTONIK - HIDRAZİT*'in kısaltılması; bu madde daha çok *İzoniazit* adıyle bilinir. [*İng.* ve *Fr.* I.N.H.].

İnha /inhâ:/, i. *Osm.* < *Ar. nehy.* § ● Resmî daireden göreve atanma, veya maaş terfi için üst makama yazılan yazı: *Valilikten İçişleri Bakanlığına inha ettiler.* [*İng.* Official memorandum to a superior department recommending the appointment or promotion of an official nomination; *Fr.* Écrit administratif adressé à un supérieur hiérarchique, nomination]. § ● *esk.* Bildirme, haber verme, ulaştırma.

☆ *Eşanl.* önergi.

~ **etmek**, Tayin ve terfi için teklifte bulunmak. [*İng.* To nominate; *Fr.* Nommer].

☆ *Eşanl.* önermek.

~ **evrakı**, Önergi belgeleri.

İnhalasyon, i. *Fr. inhalation. tıp.* Buğu, gaz veya ilaç damlacıklar halîne getirilmiş mayilerin solukla alınması. [*İng.* Inhalation].

İnhalatoryum, i. *Lat. inhalatorium. ted.* Ilıca kurumlarında İnhalasyon yapılan salon. [*İng.* ve *Fr.* Inhalatorium].

İnhalatör,-rü, i. *Fr. inhalateur.* İnhalasyon yapmaya yarayan: *İnhalatör tüp.*

-in hali[*], b. i. *gram.* İsim takımlarında belirten durumunda bulunan ismin gereğine göre -(n) in,-(n) ın,-(n) ün,-(n)-un ve zamirlerde şahsa göre -im, -in, -nun, -im, -in, -ın ek şekillerinden birini alarak büründükleri kılık: *Ev, kapı, sürgü, kol kelimelerinin - hali evin, kapının, sürgünün, kolun biçiminde olur.* İsimler ek almadan da -in halinde yani belirten durumunda olabilirler: *Baba ev, ana kucağı gibi.* [*İng.* Genitive; *Fr.* Genitif].

-in hali[*], b. i. *gram.* İsim çekim hallerinden biri; genitif hali. *(Türkçe'de -in hali, genitif ekleriyle /-in, -in, -ün, -nın, -nin, -nun, -nün/ yapılır.)* ◘ **Genitif.**

İnhibisyon, i. *Fr. inhibition* < *Lat. inhibere*, engel olmak. § ● *tıp.* Herhangi bir olayın meydana gelmesine engel olma. [*İng.* Inhibition]. § ● *zool.* ◘ **Köstekleme;** § ● *kim.* Maddelerin ,düşük derişmeli olsa bile, bazı tepkimelerin hızını sıfıra yaklaşan değerlere düşürebildiği olay. *(Bu olay, inhibitörün, tepkime hızını vakitsiz kestiği zincirleme tepkimelerde meydana gelir; meselâ antioksijenler ve patlamayı önleyici maddeler tepkimeye bu şekilde etki eder).* [*İng.* Negative catalysis; *Fr.* Catalyse négative]. ☆ *Eşanl.* **negatif katalîz;** ◉ ~ **la ölüm**, *adlî tıp.* Çevre sinirlerinden gelen bazı uyartıların beyin tabanındaki sinir merkezleri üzerinde frenleyici etki yapmasından ileri gelen ölüm; otopside görülebilecek hiç bir iz bırakmaz. [*İng.* Death by Inhibition; *Fr.* Mort par inhibition].

İnhidam /inhidâm/, i. ç: **İnhidâmât.** *Osm.* < *Ar. hedm. esk.* Çökme, yıkılma, harap ve viran olma, yıkılım. [*İng.* Halling down, being pulled down *(building)*, destruction, demolition, ruin, overthrow, subsidence *(of earth)*; *Fr.* Écroulement, effondrement]

~ **bulmak**, Yıkılmak, çökmek.

İnhidamât, ç. i. *Osm.* < *Ar. esk.* **inhidâm**'ın çoğulu.

İnhilâl,-li, /inhilâl/, i. *Osm.* < *Ar. hall. esk.* § ● *kim.* Eriyik, ayrışma, erime; [*İng.* Being or becoming liquified, melted, or dissolved, a melting away, dissolution; *Fr.* Dénouement, dissolution]. § ● Dağılma, çözülme, parçalanma. [*İng.* Being or becoming disintegrated]. § ● *(Memuriuk hk.)* Yerin boşalması, açılması; § ● *psik.* Kişiliğin bozulması, çözülmesi.

~ **etmek**, Boşalmak, dağılmak, erimek. [*İng.* To be dissolved, disintegrated, dispersed; *Fr.* Se décomposer, se désintegrer]

~ **vuku bulmak**, Boşalma olmak.

İnhimak,-ki /inhimâk/, i. ç: **inhimâkât.** *Osm.* < *Ar. esk. Aşırı düşkünlük, kapılma.* Bir şeyin üstüne pek düşmüş olma: *Moda inhimaki birçok ailenin bütçesini sarsıyor.* [*İng.* Giving oneself fully to any occupation, addiction; *Fr.* Attachement].

☆ *Eşanl.* **iptilâ.**

~ **etmek**, Kendini tamamiyle bir şeye vermek, bir şeye düşkünlük göstermek. [*İng.* To give oneself up intirely to something, to have a weakness for something, to be addicted *(to)*].

İnhina/inhinâ:/, i. *Osm.*<*Ar. esk.* § ● Eğrilme, eğilme, eğrilik [*İng.* Being or becoming bent curved or crooked; *Fr.* Courbure, incurvation]; § ● Bükülme; § ● Baş eğme, birinin egemenliğini kabul etme; § ● Alçalıp yükselme; ◉ **borda** ~ **sı**, *den.* ◘ **Borda.**

~ **etmek**, § ● Eğilmek. [*Fr.* Se plier, se courber]. § ● Baş eğmek.

İnhinak /inhinâk/, i. *Osm.* < *Ar. hank.* veya *hunk*, boğaz. *esk.* § ● Boğulma; § ● Soluk almada güçlük çekme. [*İng.* Being suffocated or asphyxiated *(to)*].

~ **merkezi**, *mat. esk.* Daire merkezi. [*İng.* Radius, center of curvature].

İnhiraf /inhirâf/, i. ç: **İnhirâfât.** *Osm.* < *Ar. haref esk.* § ● Sapma, bir başka tarafa meyletme. [*İng.* Deviation; *Fr.* Déviation]. § ● Doğru yoldan çıkma, azma: *Aldığı emrin bir kelimesinden inhiraf etmez.* [*İng.* Deviation; *Fr.* Déviation]; § ● Değişme, bozulma; § ● Kırılma, gücenme; § ● *astr. esk.* Yükselim; § ● *fiz. esk.* Sapma.

~ **etmek**, Sapmak, doğru yoldan ayrılmak. [*İng.* To turn, to incline *(to one side)*; *Fr.* Devier, se distraire].

İnhirafat, ç. i. *esk.* **inhiraf**'ın çoğulu.

İnhisâf /inhisâf/, i. *Osm.* < *Ar. husûf*, tutulma. *esk.* § ● Husufa uğrama, ay tutulma; § ● Söner gibi olma, parlaklığını kaybetme; § ● İçe göçme, batma; § ● *mec.* Gözden düşme, parlak durumunu veya ününü kaybetme; § ● *jeol. esk.* Çökme, batma.

~ **etmek**, § ● Tutulmak; § ● Batmak.

İnhisar /inhisar/, i. *Osm.* < *Ar. hasr.* § ● Yalnız... üzerine olma, yalnız... için olma: *Konuşmamız bu meseleye inhisar etmeli.* [*İng.* Being restricted or limited, restriction, limitation; *Fr.* Restriction, limitation]. § ● Bazı şeyleri imal etme ve satma, bazı hizmetleri sağlama, bazı görevleri yapma konusunda mutlak imtiyaz: *Tütün, içki, kibrit, çay inhisarı. Vatanperverlik kimsenin inhisarında değildir.* [*İng.* Monopoly; *Fr.* Monopole]. ☆ *Eşanl.* **tekel;** § ● *mec.* Tek başına sahip olma. [*İng.* Monopoly, exclusive possession; *Fr.* Monopole possession exclusive]. § ● *huk.* ◘ **Tekel;** ◉ ~ **a** *(inhisar altına)* **almak**, *dey.* Bir şeyi tekeline almak: *Devlet Bazı malların dışa satımını inhisarına alabilir.* [*İng.* To monopolize; *Fr.* Monopolisation ◉ ~**ında olmak**, Tekelinde *(Tekeli altında)* olmak, *dey. Vatanperverlik kimsenin inhisarında değildir.* ◉ **idarî** ~, *huk.* ◘ **İdarî.** ◉ **iki alıcının** ~ **ı**, *ikt.* Piyasada iki talibin aynı mallara ihtiyaç göstermeleri. [*İng.* Duosong].

~ **etmek**, § ● Bir şeye veya sahsa mahsus olmak.]*İng.* To be restricted or limited to; *Fr.* Se restreindre, être cerné]. § ● Yalnız ...üzerine olmak, yalnız... için olmak, -den dışa çıkmamak; bir şeyle sınırlanmak: *Konuşmamız bu meseleye inhisar etmeli.* [*İng.* To consist only *(of)*].

~ *(tekel)* **maddeleri**, *huk.* Yapılmaları, çı-

karılmaları, nakledilmeleri, satılmaları devletin tekelinde olan *(çay, sigara v.b.)* maddeler. [*İng.* Monopoly products; *Fr.* Articles de monopole].

İnhisarcı, s. *ikt.* Bir malın imal ve satış inhisarını elinde bulunduran kimse. [*İng.* Monopolist; *Fr.* Monopolisateur].

☆ *Eşanl.* **tekelci.**

~ **rekabet,** *ikt.* Piyasa birkaç alıcı ve satıcının fiyatlara tesir etmeleri. [*İng.* Monopolistic competition].

inhisarcılık,-ğı, i. Herhangi bir şeyin tek elden idare edilmesini isteme. [*İng.* Monopolism; *Fr.* Monopolisme]. ◎ **inhisarcılığa karşı,** *ikt.* İnhisarın kudretini kıracak politika veya fiil. [*İng.* Antitrust].

inhitat,-tı, /inhitât/, *İ. Osm.* < *Ar .hatl. esk.* § ● Düşme, aşağı inme, iyi ve ihtişamlı bir durumdan kötü ve güçsüz bir duruma düşme; Aşağılama, gerileme, alçalma: *Arazinin inhitatı. Ahlâkın inhitatı.* [*İng.* Descent, decline, degradation, fall, diminution; *Fr.* Décadence]. ☆ *Karş.* **terakki;** § ● *(yaşça)* İnginlik, düşüklük, güçten düşme, yaslanmaya yüz tutma, çökme. [*İng.* Depression; *Fr.* Dépression].

~**devri,** *tar.* Osmanlı imparatorluğunun 1792-1922 yılları arasındaki çöküş devrine verilen ad. [*İng.* Period of decline].

~ **dolabı,** *sil.* Eskiden top moylusunu moylu çerçevesi içinde istenildiği kadar indirmek için kullanılan kollu tekerleğe verilen ad. *(«İrtifa dolabı» da aynı düzenden ibarettir).*

İnhitatî /inhitatî/, s. *psik. esk.* Ruhî bunalım haliyle ilgili. [*İng.* Depressive; *Fr.* Dépressif,-ive].

inhizam[1] /inhizâm/, i. ç: **İnhizâmât.** *Osm.* < *Ar. hezîmet, esk. Bozgun, bozulma, yenilme,* hezimete uğrama. [*İng.* Being routed, defeat, rout; *Fr.* Défaite, échec].

İnhizam[2] /inhizâm/, i. *Osm.* < *Ar. hazm. esk.* Hazm olunma, sindirilme.

~ **etmek,** Sindirmek.

İni, i. *esk. T. h.d.* § ● Küçük kardeş. [*İng.* Young brother]. § ● Babanın küçük erkek kardeşi, amca.

İnia, i. *zool.* Yunus balıklarına benzeyen, fakat nehirlerde yaşayan balina. *(Geoffroy İnia'sı. Güney Amerika nehirlerinde yaşar, denizden 2 500 km. içerilere kadar sokulur. sırtı koyu gri-mavi, karnı pembe-beyaz renktedir; Yunus balığına benzer; ağız kısmı tüylü gaga halindedir).* [*Lat.* ve *İng.* Inia; *Fr.* Inie, inia].

İnici, s. *müz.* Genel gidişi tizden pese doğru olan *(dizi);* inceden kalınlara gelen *(ses): İnici dizi, İnici aralık.* [*İng.* Descendant; *Fr.* Descendant,-ante].

~ **gram,** *müz.* En inceden en kalına giden gam sesleri düzeni. [*İng.* Descendant scale; *Fr.* Gamme descendante].

inik[1], s. § ● İnmiş, indirilmiş: *Perdeler inik.* [*İng.* Lowered; *Fr.* Abaissé,-ée, baissé,-ée]

~ **deniz,** *coğr.* Gelgit *(cezir ve met)* sırasında suların çekildiği zaman denizin durumu. [*Osm.* Cezir hali; *İng.* Low tide; *Fr.* Basse mer, marée basse].

☆ *Eşanl.* **qidim hali.**

inik[2], i. *h.d.* ◘ **Enik.**

İnikad, İ. ◘ **inikat.**

İnikâs /in:ikâs/, i.ç: **inikâsât.** *Osm.* < *Ar. aks. esk.* § ● Bir engele vurup geri gelme, tersine dönme. § ● *(Işık hk.)* Yansıma, aksetme, bir yere vurup geri dönme: *Güneşin inikâsı. Bir sesin inikâsı.* [*İng.* Reflection; *Fr.* Réflexion]. ☆ *Eşanl.* **yansı.** § ● *(ses hk.)* Yankılama, yankılanma. [*İng.* Echoing; *Fr.* Action de faire écho]. § ● *(Piyasada)* Tepki veya etki. [*İng.* Reaction; *Fr.* Réaction].

~ **etmek,** Yansımak, vurup geri dönmek, tersine dönmek, yankılanmak. [*İng.* To be reflected, to be inverter; *Fr.* Se réfléchir].

İnikat,-dı /in:ikât/, İ. *Osm.* < *Ar. akd.* > *in: ikâd. esk.* §● Kurulma, herhangi bir konuda görüşmek için ilgililerin biraraya gelmesi, toplanması, birleşim: *Bir meclisin inikadı. kongrenin inikadı.* [*İng.* Sitting; *Fr.* Réunion]. § ● Anlaşma, kararlaştırma; § ● Bağlanma, birleşme; § ● *huk.* ◘ **Akit, sözleşme.**

~ **etmek,** § ● Toplanmak, birleşmek. [*İng.* To assemble, to meet, to gather together; *Fr.* Se réunir, s'assembler]; § ● Kararlaştırmak. [*İng.* To decide; *Fr.* Décider].

inik.su, b. i. *hidr.* § ● Debinin en düşük olduğu devir; § ❷ Bir derenin sığ kısmı. [*İng.* Low water; *Fr.* Basses eaux].

İnildemek, nsz. f. *esk. T. inilemek.* § ● İnlemek. [*İng.* To moan, groan; *Fr.* Gémir]. § ❷ Çınlamak. [*İng.* To resound, to re-echo, to reverberate; *Fr.* Résonner, tinter].

inilemek, nsz. f. < *inlemek. h.d.* ◘ **inlemek.**

inil inil, z. İnlete inlete.

İnilmek, ö. s. z. f. Herhangi biri inmek.

İnilti, i. < *inlemek.* § ● İnleme sesi, inleyiş. [*Osm.* Nale; *İng.* Moan, groan, *Fr.* Gémissement, retentissement]. § ● İniltiyi andıra ses. [*İng.* Groan *(ing),* moan*(ing),* wail *(ing); Fr.* Gémissement]. ☆ *Eşanl.* **enin** § ● Yankı. [*İng.* Echo; *Fr.* Écho].

İniltili, s. İnilti dolu. [*İng.* Moaning, groaning, resounding; *Fr.* Retentissant,-ante].

inim inim, z. *yans.* Süreklice inlemeyi anlatır. [*İng.* Loaning and groaning bitterly; *Fr.* Gémissement prolongee].

inisiyasyon, i. *Fr. initiation.* Birini bir konu üzerinde aydınlatıp yetiştirme. [*İng.* Initiation].

inisiyatif, i. *Fr. initiative.* § ● Bir şeyi ilk olarak yapma veya ortaya atma eylemi: *Bu işi onun inisiyatifiyle başardık.* [*İng.* Initiative]. § ❷ Bazı şeyleri öne sürmek veya bir işe başlamak hakkı. [*İng.* Initiative]. § ❸ Bir kimsenin gerekli kararı kendiliğinden alabilmek konusunda sahip olduğu özel nitelik. [*İng.* Initative]. § ● *huk.* Bir grup yurtdaşın bir kanun tasarısı, ya da Anayasa değişikliği hazırlayarak bu girişimlerini destekleyen belirli sayıda yurtdaşa imzalatmaları ve böylece teklifin halk oyuna sunulacak duruma gelmesi. § ● Girişkenlik. ◎ ~ **i ele almak,** *dey.* Herhangi bir konuda eylem üstünlüğünü sağlamak ,sevk ve idareye hâkim olmak. [*İng.* To take the initiative; *Fr.* Prendre l'Initiative].

İnisiyal,-li, İ. *Fr. initiale.* § ● Bir şeyin başında bulunan, kelimenin ve ismin baş harfi. [*İng.* Initial]. § ❷ *matb.* Büyük ve ekseriya süslü olarak yazılan baş harf. Konu, mektup veya diploma baş harfleri büyük ve süslü olur. [*İng.* Initial letter; *Fr.* Initiale, lettre orné].

☆ *Eşanl.* **marka.**

~ **harf,** *matb.* ◘ **Harf.**

iniş, i.<*inmek.* § ● İnmek eylemi. [*İng.* Descent; *Fr.* Mescente]. ☆ *Eşanl.* **nüzul;** ☆ *Karş.* **kalkış, çıkış;** § ● İnme tarzı ve şekli: *Merdivenden bir iniş indi ki...* [*İng.* Action or manner of descending; *Fr.* Action et manière de descendre]. § ● Yukarıdan aşağıya gittikçe alçalan, eğimli yer. [*İng.* Slope; *Fr.* Pente] ☆ *Eşanl.* **yokuş** § ● *cimn.* Araçlı cimnastikle atlayarak veya hızlanarak araçtan ayrılma durumu. [*İng.* Jumping off; *Fr.* Descente d'agrès]. § ● *mec.* Gerileyiş, çöküş; § ● *ask.* Düşmandan saklanmış kara harekât alanı. *(İniş'te kurulmuş savunma durumundaki yerleşme ,düşmana karşı siperde ve gizli olan savunma birliği için elverişlidir; gözcü birliğinin bulunduğu zirve ateş altına alınır).* § ● *sp.* (a) Bir atlayış yaptıktan sonra yere düşme tarzı; (b) Kayak sporunda Alp dalına bağlı bir yarışma çeşidi. [*Fr.* Descente]. § ● *hava.* İnmek eylemi. [*İng.* Landing, alighting; *Fr.* Atterissage]. ◎ ~ **e geçiş,** *hava.* Bir hava alanına konmadan önce uçak tarafından yapılan manevraların tümü. *(İnişe geçiş, alana yaklaşma usulleri kadar, esas İniş manevralarını da kapsar; eğim, palye ve yerle temas);* ◎ ~ **te yükselme performansı,** *hava.* Bir hava gemisinin inişe geçtikten sonra âniden tekrar yükselebilme yeteneği. [*İng.* Landing climb performance;*Fr.* Qualités ascensionnelles l'atterissage]. ◎ **anten** ~ **i,** *radyotekn.* Esas anten ile alıcının girişi arasında anten parçası. *(Anten tarafından toplanan enerjiyi en az kayıpla iletmek için, anten inişi genel olarak bir eksenli kablo ile yapılır. Bu şekilde, alınan işaretleri parazitlerden korumak mümkündür.* [*İng.* Down conductor; *Fr.* Descente d'antenne]. ◎ **nehir** ~ **i,** *den.* Bir geminin bir nehirde nehirin aktığı yönde ilerlemesi; ◎ **otomatik** ~, *hava.* Pilotun müdahalesi olmadan bir uçağın alana inmesi. [*İng.* Automatic landing; *Fr.* Atterrissage automatique].

~ **açısı,** *demir.* ◘ **Açı.**

~ **alanı,** *hava.* Hava gemilerinin iniş veya kalkışı için tâyin edilmiş bir arazi parçası. Bu arazi parçası bir hava meydanının dışında da olabilir. [*İng.* Landing field; *Fr.* Terrain d'atterrissage].

~ **burçları,** *astr.* (a) Güneş'in yaz dönencesinden kış dönencesine kadar geçtiği burç işaretleri; (b) Bir gezegenin yörünge düzlemi üzerinde bulunan ve gezegenin Kuzey yarıküreden Güney yarıküreye geçerken tutulma düzlemini kestiği iki noktadan biri. [*İng.* Descending sign; *Fr.* Signes descendants].

~ **çıkış,** dey. Engebe, azalıp çoğalma. [*İng.* Declivity and acclivity, slope, dismounting, alighting landing *(of a plane)*].

~ **düğümü,** *astr.* Yörünge hareketi yapan bir gökcisminin başka bir düzlemin üstünden altına geçerken bu düzlemi deldiği nokta. [*İng.* Descending node; *Fr.* Nœud descendant].

~ **haneleri,** *astr.* Gök ekseninden geçen meridyen düzleminin batı kısmında bulunan altı hane. [*İng.* Descending houses; *Fr.* Maisons descendantes].

~ **haritası,** *hava.* Plân ve elevasyon olarak iniş usullerini gösteren İniş sahası ve civarı haritası. [*İng.* Landing chart; *Fr.* Charte d'atterissage].

~ **hızı,** *hava.* Bir hava gemisinin normal olarak yere indiği asgarî hız. [*İng.* Landing speed; *Fr.* Vitesse d'atterissage].

~ **için hava tahmini,** *hava.* Bir hava gemisinin inişi anında karşılaşacağı tahmin edilen hava şartları. [*İng.* Landing forecast; *Fr.* Prévisions météorologiques pour atterrissage].

~ **kolu,** *tekn.* Matkap tezgâhında, matkap ucunun delinecek parçaya girmesini sağlayan kısım. [*Fr.* Descente].

~ **kontrol subayı,** *hava.* Bir uçak gemisinde, uçakların gemiye inişini yönetmekle görevli subay. [*İng.* Flying control officer].

~ **mesafesi,** *hava.* Bir hava gemisinin uçuş pistine temas ettiği nokta ile durduğu veya durabileceği nokta arasındaki mesafe. [*İng.* Landing distance; *Fr.* Distance d'atterrissage].

~ **projektörleri,** *hava.* Bir hava gemisinin iniş sırasında iniş sahasını aydınlatmak için kullandığı projektörler. [*İng.* Landing light; *Fr.* Feu d'atterrissage].

~ **sahası,** *hava.* Hava gemilerinin İniş ve kalkışı için kullanılan hareket sahasının kısmı. [*İng.* Landing area; *Fr.* Aire d'atterrissage].

~ **şeridi,** *hava* bir kara aerodromunda hava gemilerinin normal şartlar altında inip kalkabilecekleri dar ve uzun saha. [*İng.* Landing strip; *Fr.* Bande d'atterissage].

~ **«T» si,** *hava.* [*İng.* Landing tee; *Fr.* «T» d'atterrissage].

~ **takımı,** *hava.* Uçağın kalkış ve İnişini sağlamak üzere alt kısma yerleştirilmiş donanım. *(Bu donanım uçağın veya hava gemisinin kara veya su ile teması halinde meydana gelecek darbe etkisini azaltır).* [*İng.* Landing gear; *Fr.* Train d'atterrissage, châssis d'atterrissage].

~ **takımı açık, azami hız,** *hava.* Uçağın iniş takımı tamamen dışarda iken emniyetle uçtuğu ve yapı mukavemetinin gerçeklendiği gösterilen azami hız. [*İng.* Landing - gear extended speed; *Fr.* Vitesse maximum train d'atterrissage, sorti].

~ **takımı dikmesi,** *hava.* İniş takımı tekerleğini uçağın gövdesine bağlayan destek.

~ **takımı işleme azamî hızı,** *hava.* Yapı mukavemeti veya uçuş karakteristikleri ile tahdit edilen ve iniş takımlarının çalıştırılabilmesinin emin bulunduğu azamî hız. [*İng.* Landing-gear-operating speed; *Fr.* Vitesse maximum de manœuvre du train d'atterrissage].

~ **takımları,** *arg.* Kadının bacakları: *Şu dal-*

gamotorun iniş takımları, deyme paçozda bulunmaz.

— usulü, *hava.* Bir hava gemisinin iniş pistinin eksenine vardığı anda başlayıp inmesi veya inişten vazgeçip sonuçlandırılmamış iniş usulüne geçmesiyle sona eren yaklaşma usulü kısmı. [*Ing.* Landing procedure; *Fr.* Procedure d'atterrissage].

— ücreti, *hava.* Bir meydana inen hava gemisinin bu iniş için hava meydanı idaresine ödediği ücret. [*Ing.* Landing charges; *Fr.* Taxes d'atterrissage].

— yardımcı tesisi, *hava.* Bir hava gemisinin inişi sırasında kullandığı aerodrom yardımcı tesisleri. [*Ing.* Aid to landing; *Fr.* Aide d'atterrissage].

— yolu, *hava.* Bir hava gemisine inişe geçtiği andan itibaren ağırlık merkezinin takip ettiği yol. [*Ing.* Landing path; *Fr.* Voie d'atterrissage, d'amérissage].

— yönü göstergesi, *hava.* Iniş ve kalkış için kullanılmakta olan yönü gösteren tertibat. [*Ing.* Landing direction; *Fr.* Indicateur de direction d'atterrissage].

— yüzeyi, *hava.* Aerodromdaki yetkili makamın, hava gemilerinin normal kara veya su üzerine belirli bir yönde inişlerine elverişli olduğunu beyan ettikleri aerodrom sahasının bir kısmı. [*Ing.* Landing surface; *Fr.* Surface d'atterrissage].

İnişli, s. İnişi olan. [*Ing.* Sloping downwards, having declivities].

— çıkışlı *(inişli yokuşlu),* Engebeli, düz olmayan *(yer).* Artıp eksilen, bir düzeye devam etmeyen. [*Osm.* Arızalı; *Ing.* Undulating, uneven *(ground),* broken *(country),* uphill and downhill; *Fr. (Terrain)* accidenté].

İnitaf /inîtâf/, *Osm.*<*Ar. atf. esk.* Bir tarafa dönme, yönelme. [*Osm.* Teveccüh; *Fr.* Virage, changement de direction]. § ❷ Bükülme, iki kat olma, eğilme; § ❸ ● *fiz.* Kırılma; § ❹ Yankılanma; § ❺ Aksetme: § ❻ *tıp.* Burkulma, dönme. [*Ing.* Torsion; *Fr.* Tordure]. ☆ *Eşanl.* **insina, inhina.**

— etmek, Dikilmek.

İnizal /inizâl/, i. *Osm.* < *Ar.* < *azl.* ve *uzlet. esk.* Kendi isteğiyle bir yana çekilme, dünyadan el etek çekme. [*Ing.* Being removed or dismissed from office, a retiring, a going or being apart from the world].

İnjeksiyon, i. *Fr. injection.* < *Lat. injection.* § ❶ *jeol.* Basın etkisiyle derinlik kayasının yerkabuğundaki yarıklar içine girmesi. *(Volkan kayalarının ve hatta belki de granit ile diğer plütonitlerin injeksiyonu sıvı halde olmuştur; ancak bazı bilim adamlarına göre injeksiyon görünümden başka bir şey değildir ve dönüşüm halindeki gereç /granitleşme/ katılığını kaybetmemiştir);* § ❷ *jeom.* Kriyotürbasyon sebebiyle bir tabakanın başka bir tabakanın başka bir tabaka içine cep biçiminde girmesi. § ❸ ● *tıp.* ◘ **Enjeksiyon.** § ❹ *mat.* ◘ **Enjeksiyon.**

İnka sanatı, *san.* Eski Güney Amerika sanatı olup İnkalar tarafından meydana getirilmiştir. Kusursuz taş yapıları vardır. Renkli seramik, dokumalar ve örgü işleri alanında eserler vermişlerdir.

İnkalar, ç. öz. i. *etn.* İnka hâkimiyetindeki halkların adı. [*Ing.* ve *Fr.* Incas].

İnkâr /inkâr/, i. *Osm.* < *Ar. nekr.* § ❶ *(Birinin)* yaptığı bir işi veya söylediği bir sözü kabul etmemesi, yaptığını saklama. [*Ing.* Denial, refusal, repudiation, disavowal; *Fr.* Désaveu négation, dénégation]. ☆ *Eşanl.* **yadsıma, yokumsama, tanımama, abama, reddetme.** ☆ *Karş.* **İtiraf, ikrar;** § ❷ Tanrı'yı ve dinî esasları kabul etmeme, reddetme, tanımama; § ❸ *huk.* Ceza muhakemesi hukukunda, sanığın isnat edilen fiili kabul etmemesi; ◉ **— dan gelmek,** ◘ **İnkâr etmek.** ◉ **— ın inkârı,** ◘ **Yadsımanın yadsıması.**

— etmek, *dey.* § ❶ Yaptığını yapmadım, söylediğini söylemedim diye direnmek; Kabul etmemek. [*Ing.* To deny, refuse, repudiate, disavow; *Fr.* Nier, refuser]. § ● Bir şeyin varlığını, kabul etmemek, tanımamak.

— hezeyanı, *psik.* Gerek karşısındaki insanın maddî veya manevî varlığını, gerek dünyanın gerçekliğini tanıyıp kabul etmeme şeklinde beliren hezeyan veya sapıtma. *(Terim, bu genel anlamı yerine, psikiyatri uygulamalarında bedenin, beden fonksiyonlarının, beden organlarının inkârı gibi daha dar bir anlamda kullanılır).* [*Ing.* Delirium of negation; *Fr.* Délire de négation]. ◉ **— ve tasdik,** ◘ **Yadsıma ve doğrulama.**

İnkârcı, s. İnkâr etmede direnen.

İnkârcılık,-ğı, i. İnkâr etme hali.

İnkârî /inkârî/, s. *esk.* İnkâr ile ilgili olan; inkâr edilmis, kabul edilmemesi; Olumsuz. [*Ing.* Pertaining to denial, repudiative, negative; *Fr.* Negatif,-ive].

İnkarnatus, i. *Lat. incarnatus. tıp.* Ete batmış. [*Ing.* Incarnating; *Fr.* Incarné].

İnkarserasyon, i. *tıp.* Boğulma. [*Ing.* Incarceration; *Fr.* Incarcération].

İnkıbaz /inkıbâz/, i. *Osm.* < *Ar. kabz. esk.* § ❶ Büzülme, çekilip toplanma: *Soguk, her cisimde az çok inkıbaza sebep olur.* [*Ing.* Being or becoming contracted or retracted, a being grasped and held; *Fr.* Rétraction, contraction]. § ❷ *mec.* Sıkıntı, keder. [*Ing.* Pain, suffering; *Fr.* Peine, ennui, chagrin] § ● *tıp.* Peklik, tutukluk, kabızlık. [*Ing.* ve *Fr.* Constipation]. ☆ *Karş.* **ishal.**

İnkıbazlık,-ğı, i. İnkıbaz olma hali. [*Osm.* İnkıbazî].

İnkıhal, i. *Osm.* < *Ar. kuhl. esk.* Zayıf ve güçsüz düşme, kuruma. [*Ing.* Falling down from weakness].

İnkılâbat,-tı /inkılâbât/, ç. i. *Osm.* < *Ar.* **İnkılâb**'ın çoğulu.

İnkılabeyn, i. *Osm.* < *Ar. astr. esk.* Dünyanın güneş etrafında dönerken meydana getirdiği yörüngenin, Güneş'e olan uzaklığı açısından en yakın ve en uzak noktalarını birleştirdiği ve Güneş'in merkezinden geçtiği varsayılan eksenin iki ucu.

İnkılâp,-bı /inkılâp/, i. ç: **İnkılâbât** *Osm.* < *Ar. kalb* > *inkılâb* § ❶ Devrim; § ❷ ◘ Dönüşme; § ❸ *astr. esk.* Güneş'in Dünya'dan en uzak olduğu zaman.

— etmek, *mec.* Bir halden başka bir hale dönüşmek. [*Ing.* To take the form*(of)*, to be transformed *(into)*, to be changed].

İnkılâpçı, s. *Ar.* ve *T.* ◘ **Devrimci.**

İnkılâpçılık,-ğı, i. *Ar.* ve *T. huk.* ◘ **Devrimcilik.**

İnkıraz /inkıraz/, i. *Osm.* < *Ar. karz. esk.* § ❶ Batma, son bulma, mahvolma, sönme: *Bir devletin inkırazı, Bir soyun inkırazı.* [*Osm.* Zeval bulma; *Ing.* Declining, becoming extinct, decline, extinction; *Fr.* Déclin, décadence]. § ❷ Iz bırakmadan görünmez olma, kaybolma. [*Ing.* Leaving no issue, disappearing without leaving a trace].

— bulmak, Batmak, sönmek, mahvolmak. [*Ing.* To become extinct, to decline, to fall; *Fr.* Décliner, se ruiner, sombrer, périr].

İnkıta,-ı, /inkıta:/ i. *Osm.* < *Ar. kat. esk.* § ❶ Kesilme, arası kesilme. [*Ing.* Recess, interval, interruption]. § ❷ Bitme, tükenme, son bulma. § ❸ Herkesten ayrılıp bir kimseye bağlanma; § ❹ *sp.* Maçlarda, özellikle futbolda meydana gelen bir olay ile oyuna ara verilmesi. *(Maçlarda, hakem yetkisini kullanarak bu inkıtaları hesaplar, normal zamanın üstüne ekler ve oyunu tespit edilen zamanın içinde oynatır);* ◉ **— a uğramak,** Arası kesilmek. [*Ing.* To be interrupted; *Fr.* être interrompu]. ◉ **— a uğratmak,** Kesilmesine yolaçmak. Tükenmesine, ortadan kalkmasına sebep olmak. [*Ing.* To interrupt *Fr.* Interrompre].

İnkıyaden, z. *esk.* Boyun eğerek, kendini birine teslim ederek. [*Ing.* Obeying, in submission to].

İnkıyat,-dı /inkıyat/, i. *Osm.* < *Ar. inkıyad* < *kavd* ve *kıyâdet. esk.* Boyun eğme, yumuşak başlı olma: *Bütün Asya hükümdarları Timurlenke inkıyat ettiler.* [*Ing.* Being or becoming tractable or obedient, submission, obedience; *Fr.* Obéissance, soumission].

☆ *Eşanl.* **başeğim, serfürü, itaat.**

☆ *Karş.* **isyan etme, karşı gelme, karşı koyma, ayaklanma, baş kaldırma.**

— etmek, § ❶ Boyun eğmek. [*Ing.* To be obedient, to obey; *Fr.* Se soumettre, obéir]. § ❷ Birine bağlı olmak, tabi olmak. [*Ing.* To submit].

İnkıza, i. *Osm.* < *Ar.* < *kaza. esk.* Zamanı dolma, bitme, sona erme. [*Ing.* Coming to an end, termination, expiration; *Fr.* Terminaison].

İnkıla /inkılâ/, i. *Osm.* < *Ar. kal. esk. (Ağaç hk.)* Sökülme, kökünden koparılma. [*Ing.* Being forcibly torn from its place, a being pulled up, uprooted].

İnkisam /inkisâm/, i. ç: **inkisâmât.** *Osm.* < *Ar. kısm.* § ❶ Bölünme, taksim edilme. [*Ing.* ve *Fr.* Division] § ❷ Parçalanma, dağılma, kısımlara ayrılma. [*Ing.* Being divided into parts, dismemberment, separation, partition].

— etmek, Bölünmek.

İnkisar /inkisâr/, i. *Osm.* < *Ar. kesr. esk.* § ❶ Kırılma; bir şeyin herhangi bir dış etki veya darbeye dayanamayarak kırılması hali: *Dökme demirden eşya inkisara kabiliyetlidir.* [*Ing.* Being or becoming broken; *Fr.* Rupture, fracture action de se casser]. § ❷ *mec.* Gücenme, gönlü kırılma, hatırı kalma: *İnkisarına sebep olacak bir şey söylemedim.* [*Ing.* Feeling hurt, annoyed, vexation; *Fr.* Vexation]. § ❸ Ilenme, beddua etme. [*Ing.* Cursing, maledicting, imprecating; *Fr.* Malédiction]. ☆ *Eşanl.* **lânet, İntizar, kargıma, tel'in.** ☆ *Karş.* **dua, iyiliğini dileme.**

— etmek, Beddua etmek, lânetlemek: *Annesi bir gün ona: Yerin dibine giresin, diye inkisar etmiş.* [*Ing.* To curse; *Fr.* Maudire qn].

İnkişaf /inkişâf/, i. *Osm.* < *Ar. keşf.* § ❶ Açılma, meydana *(açığa)* çıkma. [*Ing.* ve *Fr.* Apparition]. § ❷ *mat. esk.* Açınım. § ❸ Bir şeyin eski halinde kalmayarak gelismesi, ilerlemesi. [*Ing.* Development; *Fr.* Developpement]. § ❹ Bilinmeyen bir şeyin kesfolunması. § ❺ *ask. esk.* Askerin ilerlemesi, hücuma geçmesi. § ❻ *tasav.* Teceli kaderin kazaya dönmesi hali.

— etmek, § ❶ Açılmak, ortaya çıkmak, gelişmek: *Hakikat inkişaf ediyor.* [*Ing.* To develop, to grow, to improve; *Fr* Se développer]. § ❷ *esk.* Açığa çıkmak, belirmek.

— etmemiş memleket, *ikt.* Doğal servetleri ve endüstrisi gelişmemiş yer. [*Ing.* Backward area].

İnklüzyon, i. *Fr. inclusion. min.* Billûrlar içinde bulunan katı, sıvı veya gaz halindeki yabancı maddeler. [*Ing.* Inclusion].

— yatağı, *mad. oc.* Maden cevherinin kendisini taşıyan püskürük kayalar içinde yığın, damar v.b. sekilde değil de, dağınık halde bulunduğu yatak: *Çinko yatakları çok defa inklüzyon şeklinde bulunur.* [*Ing.* Inclusion bed; *Fr.* Gîte d'inclusion].

İnkometre, i. *Fr. inkometre. matb.* Ofset boyalarının baskı sırasında bünye karışımını kontrola yarayan âlet. [*Ing.* Inkometer].

İnkubasyon, i. *Fr. incubation* < *Lat. incubare.* yatmak. *zool.* Kuluçka süresi. [*Ing.* Incubation].

İnküs, i. *Lat. incus.* Bulutların sınıflandırılmasında, kümülonimbüs türü bulutların ek özelliği. *(Üst bölgesi, düz ipliksi veya çizgili görünüşte bir örs şeklinde uzanır).* [*Ing.* ve *Fr.* Incus].

İnlay /inley/, i. *Ing. diş cerr.* Dise anatomik şeklini verebilmek amacıyle dis boşluğuna dökülen ve onu tıkayan madenî kitle. [*Fr.* Inlay].

İnleme, i. § ❶ Yavaşça bir ıstırap sesi çıkarma. [*Ing.* Moan, groan;*Fr.* Gémissement]. § ❷ Çınlama: *Topların inlemesi.* [*Ing.* Resounding; *Fr.* Resonance, tintement].

İnlemek, nsz. f. *yans.* § ❶ Yavaşça, ağlar gibi dokunaklı ses çıkarmak; ıstırabını kesik ve dokunaklı sesler çıkararak dışarı vurmak: *Hasta inliyor. Tambur inliyor.* [*Ing.* To moan, groan; *Fr.* Gémir]. § ❷ Uğultulu ses çıkarmak, gür ve kuvvetli seslerle yankılanmak: «*Yer gök inlesin*». [*Ing.* To resound; *Fr.* Résoner]. ◉ **inim inim —,** *dey.* § ❸ Devamlı ve şiddetli bir şekilde inle-

mek: *Acısından gece inim inim inledi.* § ❷ Gür seslerle yankılanmak: *Orman onun azgın sesinden inim inim inledi.*

inlet,-ti, i. *Ing.* Karalar arasına sokulmuş deniz kolu. [*Fr.* Inlet].

inletmek(i), f. § ● Inlemesine yol açmak. [*Ing.* To make moan or groan; *Fr.* Faire gémir]. § ❷ *mec.* Çok eziyet vermek. [*Ing.* To torture, to oppress; *Fr.* Faire lamenter, maltraiter].

inleyiş, i. Inlemek eylemi veya tarzı: *Çocuğun inleyişlerine dayanamadım.* [*Ing.* Groan(ing), moan(ing), wail(ing); *Fr.* Gemissement].

Inme*, i. § ● Inmek eylemi. [*Ing.* Descending; *Fr.* Action de descendre]. § ❷ *patol.* Vücudun bir tarafında sinirlerin ölmesi sebebiyle devim ve duyumun kalkması. [*Osm.* Felç, nüzûl; *Ing.* Paralysis, stroke; *Fr.* Paralysie]. § ● *coğr.* Gelgit sırasında denlz sularının alçalarak kıyıdan çekilmesi hali. [*Osm.* Cezir hareketi; *Ing.* Reflux, ebb(ing); *Fr.* Reflux, jusant, marée descendante]. ☆ *Eşanl.* **gidim.** ◎ **Erb ~ sl,** *tıp.* ◘ **ERB Wilhelm Heinrich** § ● *coğr.* Gelgit olayı sırasında deniz sularının karadan uzaklaşması.

~ çıkma kuramı, coğr. Yer kabuğundaki oynamaları, yükselmeleri, alçalmaları aydınlatmaya çalışan bir kuram. *(Bu kuram E. Haarmann tarafından ileri sürülmüştür. Bu düşünceye göre dıştan gelen etkilerle (kozmik sebeplerle) yer kabuğunun bozulmuş olan dengesini yeniden düzene koymak üzere, katı yer kabuğunun içinde ve dibindeki sıvı magma yer kabuğunun içine ve altına doğru sokulurcasına akar, kütlenin az yer tuttuğu bölümde çok ileri gider, çok bulunduğu yerde ise, başka bir yere doğru uzanır. Işte yer altındaki bu yığınların yer değiştirmesi yüzünden yerin üstünde yer kabuğunun dikine bir takım oynamalar belirir. Böylece yer yüzünde büyük çöküntü çukurlukları ile yine kabartılar doğar. Dikine olan bu inme-çıkmaların sonucu olarak tortul tabakalar birbiri üzerine yaslanırcasına, binercesine veya kıvrılarak duruşlarını değiştirirler).*

Inmek(-den), f. *esk. T.* § ● Yukarıdan aşağıya doğru gelmek: *Merdiven inerken.* [*Ing.* To descend; *Fr.* Descendre]. ☆ *Kars.* **çıkmak.** § ● Binilen bir araç veya hayvandan yere ayak basmak: *Arabadan indi. Attan indi.* [*Ing.* To dismount; *Fr.* Descendre]. § ● Yüksek bir yerden gelmek: *Dağdan kurt indi.* [*Ing.* To descend upon; *Fr.* Descendre]. § ❶ (-e), Daha aşağıda bulunan bir yere taşınmak: *Biz alt kata iniyoruz.* [*Ing.* To land; *Fr.* Descendre]. § ● (-e) *(Küçük bir yerden büyük bir yere)* gitmek: *Öteberi almak için şehre ineceğim.* [*Ing.* To go down; *Fr.* Aller]. § ❷ Konaklamak: *Hangi otele ineceksiniz?* [*Ing.* To stay; *Fr.* Descendre]. § ● nsz. *(Kabarık veya şişkin şeyler hk.).* Alçalıp eski haline dönmek: *Sular indi. Yüzünün şişi indi.* [*Ing.* To level off; *Fr.* Descendre]. § ● nsz. *(Fiyat hk.)* Alçaltmak: *Iki lira daha indim, gene olmadı.* [*Ing.* To lower; *Fr.* S'abaisser, s'amoindrir]. § ❷ *(Fiyat hk.)* Düşmek: *Şeker fiyatları indi.* [*Ing.* To fall; *Fr.* Tomber, diminuer, descendre]. § ● (-e), *arg.* Vurmak: *Şimdi kafana inerim.* [*Ing.* To hit down; *Fr.* Frapper]. § ❷ nsz. Yıkılmak, çökmek: *Yağmurdan duvar inmiş. Depremde evin bütün duvarları indi.* [*Ing.* To fall down; *Fr.* S'effondrer, s'ecrouler]. § ❸ (ösz,-e), Felç gelmek: *Sağ tarafına inmiş.* [*Ing.* To attack; *Fr.* Attaquer]. § ● Bir yeri kaplamak, basmak: *Sokağa akşam karanlığı iniyor.* [*Ing.* To fall; *Fr.* Tomber, descendre]. § ❹ *müz.* Ince sesten kalın sese geçmek. [*Fr.* Descendre]. ◎ **gam'ı ~,** *müz.* En ince notalardan en kalın notalara geçmek. [*Fr.* Descendre la gamme].

inmeli, s. Vücudun herhangi bir yerine felç gelmiş olan. [*Osm.* Meflûç; *Ing.* Paralyzed, struck by apoplexy, apoplectic; *Fr.* Paralytique].

☆ *Eşanl.* **felçli, meflûç.**

Innî /innî/, s. *Osm.* < *Ar. inn. fels. esk.* Denemelerle elde edilen ve olaylardan çıkarılan.

☆ *Eşanl.* **sonsal.**

inniyet,-ti, i. *fels. esk.* Innî önermenin özelliği. [*Ing.* Nature or quality of an *a posteriori* categorical proposition].

İno, i. *zool.* Pulkanatlılar *(Lepidoptera)* takımının, Zigenidgiller *(Zygaenidae)* familyasına giren pulkanatlı bir böcek cinsi. Larvaları bağlara zarar verir. [*Lat. Ino; Ing.* Ino; *Fr.* Ino, procris]

☆ *Eşanl.* **bağ kurdu.**

inojenez, i. *Fr. inogénèse. tıp.* Lif dokusu oluşumu. [*Ing.* Inogenesis].

inoklüzyon, *Fr. inocclusion. diş cerr.* Çeneler kapalı iken dişlerin birbirine değmemesi. ◎ **fizyolojik ~,** *diş cerr.* Çeneler kapalı iken disler arasında 2 mm. aralık kalması. [*Ing.* Physiological inocclusion; *Fr.* Inocclusion physiologique].

inokülasyon, i. *Fr. inoculation.* § ● *tıp.* Aşı yoluyle organizmaya bir cirüs aşılama. § ❷ *trm.* Azot tesbit edici yumruların oluşması için bakliye tohumlarını veya toprağı uygun bakteri kültürü ile aşılama.

inol,-lü, i. *Fr. ynol. kim.* Hidroksil kökü asetilenik karbona bağlanmış olan hidroksilli organik bilesiklerin genel adı. *(Bu bileşikler şimdiye kadar serbest olarak elde edilmemiştir; ancak tabiatta bulundukları düşünülmektedir).* [*Ing.* Ynol].

inolit,-ti, i. *Fr. inolithe* < *Yun. is. inos.* lif, iplik + *lithos,* taş. *min.* Bazı minerallerin ipliksi çeşitlerine verilen ad. [*Ing.* Inolithe].

inondasyon, i. *Fr. inondasyon.* ◎ **~ ları ~ u,** *patol.* Beyin karıncıkları içinde meydana gelen kanama. Sinir sistemine bağlı olan ve vahim sonuçlar verebilen bir komaya yolaçar. [*Ing.* Ventricular inondation; *Fr.* Inondation ventriculaire]. ◎ **soluk borusu** bronş **karınzarı ~ u,** *jinekoloji.* Karınzarı boşluğuna birdenbire kan boşalması; had kansızlık belirtileriyle birarada görülür. *(Bir dış gebeliğin ansızın patlaması basitce sebeptir).* [*Ing.* Peritoneal inondation; *Fr.* Inondation péritonéale]. ◎ **beyin karıncık ~ u,** *patol.* **Soluk borusu ile bronşlarının ~ u,** *patol.* Soluk borusu ile bronşların kusmuk veya salgılarla dolması. *(Çoğu zaman bir genel anestezi kazasıdır. Acil müdahalelerde ve göğüs cerrahisinde meydana gelir; soluk borusu ve bronşlara boru sokulması ve tıkayan maddelerin emilmesi suretiyle giderilir).* [*Ing.* Tracheobronchial inondation; *Fr.* Inondation trachéo-bronchique].

inoperabl, i. *Fr. inoperable. tıp.* Ameliyata elverişli olmayan. [*Ing.* Inoperable].

inorganik, s. *Fr. inorganique.* < *Lat.* ve *Yun.* § ● (a) *kim.* ve *biy.* Cansız olan, organik olmayan *(madde);* Karbondan başka bütün elementlerden türeyen *(bileşikler hk.)* (b) Bir organın maddî doku bozukluğuna bağlanamayan olayları için kullanılır. [*Osm.* Gayr-i uzvî; *Ing.* Inorganic]. § ● *biy.* Hücrelerin cansız kısımları; bu kısımlar, kimyasal yapıları ne olursa olsun inorganik sayılır. [*Ing.* Inorganic]. § ● *elek.* Amyantlı, betonitli, mikalı, cam elyaflı, seramik maddeli ve silis elyaflı bir kâğıt için kullanılır. [*Ing.* Inorganic]. § ❷ *kim.* ◘ **Anorganik.** § ● *patol.* Organlardaki bozukluktan ileri gelmeyen hastalık veya rahatsızlıklara verilen sıfat. [*Ing.* Inorganic].

inosemi, i. *Fr. inosémie. tıp.* Kanda fibrin fazlalığı. [*Ing.* Inosemia].

inosit,-ti, i. *Fr. inocyte. tıp.* Lif dokusu hücresi. [*Ing.* Inocyte].

inosit, inositol, i. *Fr. inosite, inositol.* < *Yun. is, inos,* lif. *kim.* Formülü $C_6H_{(OH)_6}$ olan heksalkol; sikloheksandan türer. [*Ing.* Inosite, inositol; *Fr.* Cyclohexanehexol].

☆ *Eşanl* **sikloheksaheksol.**

inositokalsiyum, i. *Fr. inositocalcium. ecz.* Kalsiyum ve magnezyum inositoheksafosfat'ın kısa adı; fosfor bakımından zengin olan bu madde, buğdaygillerin ve baklagillerin tohumlarından elde edilir *(Sinir sistemini kuvvetlendirici ve beslenmeyi uyarıcı bir maddedir; günde 1-2 gr.lık dozlar halinde alınır).* [*Ing.* Inositocalcium].

inosuki, i. Japonya'da yetişen ve kerestesi yapı işlerinde kullanılan ağaç. [*Ing.* ve *Fr.* Inosuki].

inotagma, i. *Fr. inotagme. sit.* Kas hücrelerinin protoplazmasında bulunan çubuk şeklinde uzun cisimcik; bunların duruşu kas tellerindeki anizotropinden ileri gelebilir. [*Ing.* Inotagma].

inotrop, s. *Fr. inotrope* < *Yun. is, inos* + *tropein,* dönmek. *fizyol.* (a) Kasların kasılma gücüne denir; (b) Yürek kasının kasılmalarını hal ve şartlara uyduran ve değiştirerek düzenleyen bazı kalb sinirlerine de denir. *(Akciğer-mide siniri kalb üzerinde negatif inotrop; sempatik sinir ise pozitif inotrop etki gösterir).* [*Ing.* Inotrope].

inozürl, i. *Fr. inosurie. tıp.* Sidikte inozit bulunması. [*Ing.* Inosuria].

input, i. *Ing. psik.* Kararlar kuramında, belli bir sisteme, yani ister elektronik bir hesap makinesine *(bu makineye, bir durumun unsurları verilir ve makine programı gereğince, bu durumun optimal kararını hesaplar veya canlı bir varlığa «giren» şeyi belirtmek için kullanılan terim. Canlı varlık, burada, bir hesap makinesi gibi ele alınmıştır. (Bu kavramı, psikofiziğe ilk defa uygulayan Stevens'tir. Böylece, input terimi, algılamalar, dağınık izlenimler, daha önceki algılamaların izleri gibi, organizmaya «giren» şeyleri ifade eder).* [*Fr.* Input].

ins, i. *Osm.* < *Ar.* Insan türü: *Ins mı, cin mi, belli değil.* [*Osm.* Nev'i beşer; *Ing.* Mankind, man, human being; *Fr.* Le genre humain; l'homme].

insaf /insâf/, i. *Osm.* < *Ar.* Vicdana, mantığa veya merhamete dayanan adalet; âdil ve ılımlı tutum, acıma: *Onda hiç insaf yoktur. Sende insaf yok mu, adamcağız bu borcu birden verirse, işi bozulmaz mı? Insaf et, oraya yarım saatte gidilir mi?.* [*Ing.* Conscience, mercy; *Fr.* Conscience, pitié].

☆ *Eşanl.* **eşitlik, hak, tüze, adalet, dengserlik, hakkaniyet, madelet, nasfet, vicdan, alicenaplık, insaniyet, insanlık.** ◎ **~ a gelmek,** *dey.* Insafsızlık etmekten vaz geçmek. Merhametle davranmak. [*Ing.* To be fair, to show pity; *Fr.* Avoir pitié, entendre la voix de la conscience, revenir à la modération, mettre fin à ses abus et à son injustice]. ◎ **~ ına kalmış,** *dey.* Birinin doğruluk duygusuna, adaletine ve isteğine bağlı olduğunu belirtir. [*Ing.* It all depends on his sense of justice, it is at his discretion].

~ etmek, *dey.* § ● Vicdana uymak. § ❷ Acımak, adaletli bir şekilde davranmak, hakkını teslim etmek. [*Ing.* To have a sense of justice, to act with equity, to have pity, to be moderate and equitable; *Fr.* Être modéré dans *(le mal);* agir avec conscience].

insaflı, s. Insaflı olan, insafla iş gören; merhametli. [*Ing.* Fair, reasonable; *Fr.* Equitable, modéré,-ée, raisonnable].

insaflıca /insaflıca/, z. Insaflı kimseye yakışacak yolda. [*Ing.* Fairly, moderately; *Fr.* Avec justice et équité, avec modération, sans abus].

insaflılık,-ğı, i. Insaflı olma hali. [*Ing.* Justness, equity; *Fr.* Justice, justesse].

insafsız, s. Insafı, acıması olmayan. [*Osm.* Amid-ül-ayn; *Ing.* Unjust, unfair, cruel, Inhuman; *Fr.* Injuste, inique, Inhumain,-aine].

☆ *Eşanl.* **gaddar, zalim.**

insafsızca, z. Acımadan, adaletsizce, insafsız olana yakışacak şekilde, gaddarca: *Istanbullu ayak takımı, turistleri insafsızca yolmuş.* [*Ing.* Unfairly, unjustly; *Fr.* Injustement, iniquement, cruellement, impitoyablement].

insafsızlık,-ğı, i. Insafsız olma hali, insafsızca davranış, gaddarlık, zalimlik, acımazlık.

[*İng.* Cruelty, oppression, tyranny; *Fr.* Cruauté].

İnsan /insân/, i. § ● *zool., biy., antr.* ve *sosy.* Maymunlar *(Primates)* takımının, İnsangiller *(Hominidae)* familyasından iki elli bir memeli türü. Yaşayan tek türüdür. İki ayağı üzerinde dik durur ve yürür. Kolları kısadır. Vücudunun birçok yerlerinde tüyler azalmıştır. Geneleri belirlidir. Beyinleri çok gelişmiştir (1400 sm^3). Kafatası yuvarlak ve yüz açısı yüksektir. Konuşabilen, akıl sahibi tek yaratıktır. [*Osm.* Merdüm; *Lat. Homo sapiens; İng.* Modern man; human being; *Fr.* Homme]. § ● İnsan türünden birey, adam: *Yeryüzünde üç milyara yakın insan var.* [*İng.* Man; *Fr.* Homme]. § ● s. ve i. *mec.* Huy ve ahlâkı iyi, yüksek *(kimse): Ben onu insan sanmıştım. İnsan çocuk.* § ● zam. Kimi vakit belirsiz zamir gibi de kullanılır: *İnsan bunu düşünmez mi! İnsanı sorumlu tutarlar. İnsanın güleceği geliyor.* ◉ **~ ı kâmil**, *tasav.* (a) En yüce basamakta bulunan, manevî bakımdan olgunluk *(kemal)* katına ulaşmış şeyh, mürşit; (b) Kendi özünde bütün varlık âleminin dile geldiğini kavrayan; (c) Kendi geçici varlığından sıyrılan ve Tanrı'da yok olarak sonsuzluğa, ölümsüzlüğe varan kimse. ◉ **~ ın (adamın, bir kimsenin) adı çıkmakdansa canı çıkması yeğdir** *(hayırlıdır), at.* ◘ **Bir adamın adı çıkacağına canı çıksın.** ◉ **~ ın (adamın) alacası içinde, hayvanın alacası dışında (dır)**, *at.* Hayvanın rengi dışındadır, bellidir. Ama insanın rengi içindedir; Ne düşündüğü, ne yapmak istediği belli değildir. ◉ **~ ın eti yenmez, derisi giyilmez; tatlı dilinden başka nesi var?** *at.* İnsanın kendini sevdirmesi tatlı diliyle olur. Onu, eti, sütü, yumurtası, derisi.. için sevilen hayvandan ayıranda budur. ◉ **~ ın (adamın) kötüsü (fenası) olmaz; meğer kl züğürt olan (parası olmaya)**, *at.* ◘ **Adamın kötüsü olmaz, meğer züğürt ola.** ◉ **Cava ~ ı**, *anat.* Cava'da yaşamış ve insanla insansı maymunlar arasında geçit olan soyu tükenmiş bir insan tipidir. Alnı çok alçak, çenesiz ve kafatası 900-1000 sm^3 lük idi ve dik yürümemekteydi. [*Lat. Pithecanthropus erectus; İng.* Ape man; *Fr.* Homme de java]. ◉ **Heidelberg ~ ı**, *zool.* Almanya'da, Heidelberg'de 1.5-2 milyon sena önce yaşamış ilkel bir insan tipi olup kafatası 1100 sm. idi. Çenekemiği çok kuvvetliydi. [*Lat. Homo heidelbergensis; İng.* Heidelberg man; *Fr.* Homme de Heidelberg]. ◉ **kro-manyon ~ ı**, *zool.* Fransa'da *Cro-magnon* mağaralarında, taş devrinin son zamanlarında yaşamış ve soyu tükenmiş olan ve yapı bakımından bugünkü insana en yakın olan ilkel bir insan tipi. İyi bir kültürü olan bu insan tipinin boyu çok uzundu ve ayakta duruyordu. Kafatası 1250 sm^3 olup geniş yüzlü ve derin göz çukurlu idi. Modern insanın ait olduğu *Homo sapiens*'in bir ırkı olarak kabul edilir. [*İng.* Cro-magnon race; *Fr.* Cro-magnon]. ◉ **Neanderthal ~ ı**, *zool. antr.* ve *sosy.* Batı Avrupa'da yaşamış-ve soyu tükenmiş olan ilkel bir insan tipidir. 1400 sm^3 olan kafatası dolikosefal, yassı ve geri alınlıdır. Taş devrinde Avrupa'dan Çin'e kadar yayılmış ve 150 bin yıl yaşadıktan sonra tükenmiştir. İnsan ve Cava insanı arasında geçit tipidir. [*Lat. Homo neanderthalensis; İng.* Neanderthal man; *Fr.* Homme de Neanderthal]. ◉ **Pekin ~ ı**, *zool.* ve *antr.* Pekin mağaralarında buzul devrinden sonra yaşamış ve soyu tükenmiş olan en ilkel insan tipidir. Kafatası 900 sm. idi. [*Lat. Sinanthropus Pekinensis, İng.* Peking man; *Fr.* Homme de Peking].

~ adam, *dey.* Huy ve ahlâkı iyi kimse. [*İng.* Fair and decent person, good and kind man].

~ ayaktan, at tırnaktan kapar, *at.* Birçok hastalıklar insana ayağını üşütmesinden, ata da tırnağı yoluyle gelir.

☆ *Eşanl.* **ayağını sıcak tut, başını serin; gönlünü ferah tut, düşünme derin.**

~ beşer, kuldur (bazan) şaşar, *at.* Tanrı insanları eksiksiz yaratmamıştır. Dünyada yanılmayan kimse yoktur. Kişinin kimi zaman şaşırmasını, yanılmasını hoş görmek gerektir .

☆ *Karş.* **kul kusursuz olmaz.**

~ biçimi", *fels.* ◘ **Antropomorf.**

~ bilimi", ◘ **İnsanbilim.**

~ biyolojisi, *biy.* İnsan üzerinde çalışan biyoloji dalı. İnsan biyolojisi, insanı bir canlı olarak inceleyerek onun, üreme, gelişme, yaşama ve ihtiyarlama şartlarını araş-

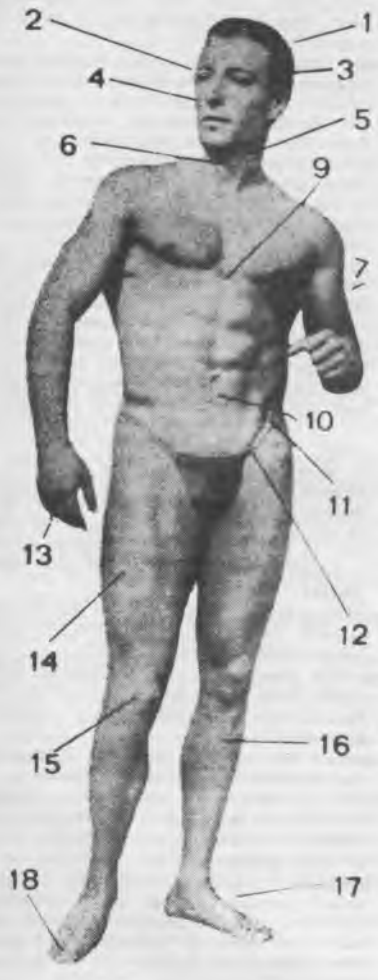

ŞEKİL: 262

İNSAN VÜCUDU

(ÖNDEN)	*(ARKADAN)*
1. Baş.	1. Kafa.
2. Yüz.	2. Ense.
3. Şakak.	3. Omuz.
4. Elmacık kemiği.	4. Koltukaltı.
5. Boyun.	5. Dirsek.
6. Adem elması. *(Gırtlak çıkıntısı).*	6. Sırt.
7. Kol.	7. Bel.
8. Önkol.	8. Kalça.
9 Canevi.	9. Bilek.
10. Karın.	10. Diz arkası.
11. Böğür.	11. Ayak tümseği.
12. Kasık.	12. Topuk.
13. El.	13. Topuk kemiği.
14. Oyluk.	14. Ayak tabanı.
15. Diz.	
16. Bacak.	
17. Ayak.	
18. Ayak parmakları.	

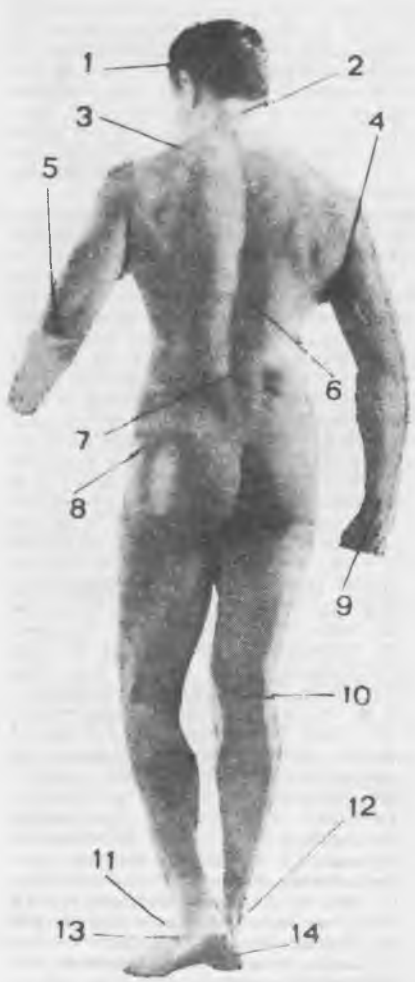

ŞEKİL: 263

tırır. [*Ing.* Human biology; *Fr.* Biologie humaine].
~ **çeşit çeşit, yer damar damar,** *at.* Toprağın her kesimi ayrı ayrı nitelikler taşıdığı gibi, insanlar da küme küme ve tek tek birbirinden ayrı nitelikler taşır.
~ **(insanoğlu) çığ süt emmiştir,** *at.* ◘ **İnsanoğlu .**
~ **doğduğu yerde değil, doyduğu yerde,** *at.* İnsan doğduğu yeri değil, geçimini sağladığı yeri yurt edinir.
~ **ekonomisi,** ◘ **Ekonomi.**
~ **(adam) eti (yükü) ağırdır,** *at.* § ❶ Bakmakla yükümlü olduğu kimselerin hizmeti bir aileyi zaten çok yorar. Buna, bakmakla, yükümlü olmadığı kimsenin hizmeti eklenmemelidir. Yani hiç bir kimse, başka bir aileye yük olmamalıdır. Bu yük aileye ağır gelir. § ● Yatalak insanı kaldırmak, yatırmak güçtür. [*Ing.* Human burden is difficult to carry *(said of a person bedridden either from old age or long illness)*].
~ **eti yemek,** *mec.* ◘ **Adam eti yemek.**
~ **evlâdı,** *dey.* ◘ **Adam evlâdı.**
~ **gibi,** *dey.* ◘ **Adam gibi.**
~ **gönlünün arttığını söyler,** *dey.* Şaka olarak söylenen dokunaklı sözlerin, söyleyenin, kendinin bile farkında olmadığı gizli bir kanışına dayandığını anlatır.
~ **göre göre, hayvan süre süre (alışır),** *dey.* İnsanlar bir şeyi göre göre öğrenirler. Hayvanların öğrenmesi ise insanların onlara istedikleri işi sürekli olarak yaptırması ile sağlanır.
~ **gübresi,** ◘ **Gübre.**
~ **hakları,** *sosy.* Fransız Devriminde ilkeleri ortaya konmuş ve bütün demokrasi hareketleriyle birlikte dünyaya yayılmış olan çağdaş milletlerin ortak ülküleri. Bunlar özgürlük, eşitlik, kardeşlik ve âdilliktir. [*Ing.* Human rights; *Fr.* Droits de l'Homme].
~ **hali,** *dey.* Bazı durumların hoşgörü ile karşılanması gerektiğini anlatır. [*Ing.* Human nature, it is only human; *Fr.* La nature humaine].
~ **hayatının emniyeti ile alâkadar mesaj,** *hava.* Emniyet mesajları ve acil hal mesajların topu. [*Ing.* Message for the safety of human life; *Fr.* Message de sauvegarde de la vie humaine].
~ **ırkları,** *biy.* Kalıtım yolu ile geçen vücut ve ruhsal yapılarıyle birbirine benzeyen ve diğer insan gruplarından ayrılan büyük insan grupları.
~ **içine çıkmak,** *dey.* ◘ **Adam içine çıkmak.**
~ **ikrarından, hayvan yularından tutulur,** *at.* ◘ **İnsan sözünden, hayvan yularından tutulur.**
~ ~ **ın (adam adamın) şeytanıdır,** *at.* Uygunsuz arkadaş, insanı doğru yoldan saptırır; kötülüğe sürükler.
~ **kendini beğenmese çatlar (ölür),** *at.* Herkes kendini beğenir. Bu, kendi aklını beğenmesinin sonucudur. Çünkü insanın kişiliği, aklının yönetimi ile biçimlenir. Mademki kendi aklını bütün akılların üstünde görüyor, kişiliğini de üstün bir değer kazanmış bilir. Zaten böyle olduğuna inanmasa yaşayamaz.
☆ *Eşanl.* **herkes aklını pazara çıkarmış (mezada vermiş), yine kendi aklını almış (beğenmiş), (Herkes kendi aklını beğenir).**
~ **kıtlığı,** *dey.* ◘ **Adam kıtlığı.**
~ **(adam) kıymêtini insan (adam) bilir,** *at.* Bir kimsenin ne kadar değerli olduğunu ancak o kimsenin değerini ölçebilecek nitelikteki insanlar anlar.
~ **(lar) konuşa konuşa, hayvan koklaşa koklaşa anlaşır,** *dey.* İnsanlar konuşarak birbirlerini daha iyi anlarlar.
~ **kurbanı,** *sosy.* Bazı ilkçağ kavimlerine kadar sürmüş ilan kurban şekli olup, Tanrılardan istenen bir dileğin yerine gelmesi için adanır. [*Ing.* Humain sacrifice; *Fr.* Sacrifice humaine].
~ **kurusu,** *dey.* Çok zayıf, bir deri bir kemik kimse. [*Ing.* Human skeleton, just skin and bones].
~ **merkezliği,** *sosy.* ◘ **İnsaniçincilik.**
~ **müsveddesi,** *dey.* Bir insanda bulunması gerekli nitelikten yoksun olan.
~ **nesli,** *dey.* Bütün insanlar.
~ **oğlu,** *dey.* ◘ **İnsanoğlu.**
~ **piresi,** *zool.* ◘ **Pire.**
~ **resimli halı,** ◘ **Halı.**
~ **resmi,** Bir tabloda nisbetleri göstermek için konulan ve o resimde nitelik ve değeri az olan küçük kişi resimleri. Bu yolda yapılan hayvan resimlerine de *hayvan resmi* veya *sureti* denir. [*Ing.* Human figure; *Fr.* Figure humaine].
~ **sarrafı,** *dey.* İnsan karakterinden anlayan. [*Ing.* A clever discriminator of character, a good judge of men; *Fr.* Qui sait estimer le caractère des hommes].
~ **söyleşe söyleşe (konuşa konuşa), hayvan koklaşa koklaşa,** *at.* Hayvanlar koklaşarak tanıştıkları gibi insanlar da konuşarak tanışırlar ve konuştukça birbirlerini daha iyi anlarlar.
~ **sözünden (ikrarından), hayvan yularından tutulur,** *at.* Söylediği söz, kişiyi bağlar. Buna uymayan bir davranışta bulunmak istese kendisine hemen bu söz hatırlatılır. Onun için söylediğinin dışına çıkamaz. Şu durum, yularından tutulduğundan başka yöne sapamayan hayvanın durumuna benzer.
~ **tabiatı,** *sosy.* İnsanın toplum hayatı içinde kazandığı davranışı ile ilişiği olan karakterlerin bütünü. [*Ing.* Human nature; *Fr.* Nature humaine].
~ **testi,** *psik.* ◘ **Test.**
~ **ticareti,** *huk.* Başkalarının ihtiraslarını tatmin etmek için, kadınları ve çocukları uygunsuz hayata sürüklemek amacıyle kiralayan veya yoldan çıkartan ferdin işlediği suç. *(Özellikle «kadın ticareti» veya «beyaz kadın ticareti» denir).*
~ **üstü,** *dey.* İnsan gücünü aşan.
~ **yedisinde ne ise yetmişinde de odur,** *at.* Kişinin çocukluğundaki huyları, özellikleri değişmez; ihtiyarladığında da sürer.
☆ *Karş.* **can çıkmayınca huy çıkmaz, huy canın altındadır, huylu huyundan vaz geçmez.**

İnsana.benzerler, ç. b. i. *zool.* ◘ **İnsansılar.**
İnsan.biçimcilik,-ği, b. i. *fels.* İnsan duygularını, tutkularını, düşüncelerini ve davranışlarını Tanrı'ya mal etme eğilimi. *(Bu eğilim, animizmin doğrudan doğruya sonucudur. Bütün dinlere insanî ve sosyal katkının damgasını vurmuştur).*
İnsan.bilim*, b. i. *fels.* ve *sosy.* ◘ **Antropoloji.**
İnsan.bilimsel*, b. s. ◘ **Antropolojik.**
insanca /insan:ca/, z. § ● İnsana yakışır şekilde. [*Osm.* İnsanî; *Ing.* Humanly, humanely; *Fr.* Humainement]. § ● İnsan bakımından: *İnsanca kayıp yok.* § ● İnsana benzer, insanla ilgili.
İnsancı, s. İnsana değer veren.
İnsancıl, s. *(Hayvan hk.)* İnsana alışık olan, insandan kaçmayan. [*Osm.* Ehlî; *Ing.* Domestic; *Fr.* Domestique].
☆ *Eşanl.* **cana yakın, alışık, munis, evcil.** ☆ *Karş.* **yabanî, sokulmaz, vahşî.**
İnsancılık,-ğı, i. § ● İnsancıl duyguların tümü. § ● İnsanın özünü ve evrendeki yerini araştıran düşünce akımı. *(Bu akım Rönesansla başlamıştır).* [*Osm.* Beşeriyet; *Ing.* Humanism; *Fr.* Humanisme]. ☆ *Eşanl.* hümanizm. § ● *sosy.* (a) *(Dar anlamda)* Klâsik edebiyat ve fikrin kökleri olan Yunan ve Lâtin edebiyatına çıkmak; (b) *(genel anlamda)* İnsanlık hedefine yönelen *(her ideal).* [*Ing.* Humanism; *Fr.* Humanisme]. ☆ *Eşanl.* **hümanizm.**
İnsangiller, ç. i. *antr., zool.* ve *biy.* Omurgalı hayvanlardan Memeliler *(Mammalia)* sınıfının, Maymunlar *(Primates)* alt takımına giren veya Darburunlumaymunlar *(Catarrhina)* üst familyasına giren bir familyası. Birçok taşıl tipleri, yaşayan bir türü vardır. **İnsan** *(Homo sapiens).* Mevcut hayvanların anlak bakımından en çok gelişmiş olanıdır. Az tüylü olup iki ayakları üzerinde yürürler. Pek çok ırkları vardır. Batı Yarım küresinden dünyaya yayılmıştır. Cava insanı *(Pithecanthropus erectus),* **Pekin insanı** *(Sinanthropus pekinensis),* **Heidelberg insanı** *(Homo heidelbergensis),* **Neanderthal insanı** *(Homo nearderthalensis),* **Kro-manyon insanı** *(Cromagnon)* tarihten önceki devirlerde yaşamış insan tipleridir. [*Osm.* İnsâniye; *Lat.* ve *Ing. Hominidae; Fr.* Hominidés].
İnsanımsı*, s. ◘ **İnsansı.**
İnsanımsılar* ,ç. i. ◘ **İnsanımaymunglller.**
İnsanî /insânî/, s. *Osm.* < *Ar.* İnsanlığa ait, insanlıkla ilgili, insanca, insanlığa yakışan. [*Ing.* Human; *Fr.* Humaine].
☆ *Eşanl.* **insanca.**
~ **davranışlar,** *ilâhiy.* İnsan tarafından bilerek ve hürlükle yapılan davranışlar. [*Ing.* Human acts; *Fr.* Actes humains].
~ **inanç,** *ilâhiy.* Vahye dayanmayan inanç. [*Ing.* Human faith; *Fr.* Foi humaine].
~ **yollar,** *ilâhiy.* İnsanî araçlar, tanrısal yollar, tanrısal araçlar terimlerine karşılık insanın elinde olan yollar ve araçları belirtmek için kullanılır. [*Ing.* Human means; *Fr.* Voies humaines, moyens humains].
İnsan.içincilik,-ği, b. i. *fels.* Her şeyin insan için yaratılmış bulunduğuna, evrenin ereksel nedeni yalnız insan olduğunu ileri süren doktrin. [*Osm.* Lilbeşeriye; *Ing.* Anthropocentricism; *Fr.* Anthropocentrisme].
☆ *Eşanl.* **antroposantrizm.**
İnsaniyet,-ti /insaniyet/, i. *Osm.* < *Ar. İnsâniyyet.* § ● Bütün insanlar, insanlık âlemi, insan türü: *İnsaniyete hizmet etmek.* [*Osm.* Beşeriyet; *Ing.* Mankind, humankind; *Fr.* Le genre humain, l'homme]. § ❷ ◘ **İnsanlık²**.
~ **etmek,** İyilik etmek.
İnsaniyetçi, s. İnsanlık taraflısı, bütün insanları bir gören.
İnsaniyetçilik,-ği, i. *sosy.* Etnik zümreler ve kapalı toplumlar arasında insanî ortak duygulara dayanan bir insanlık sevgisini yayma hareketine verilen ad. [*Ing.* Humanitarism; *Fr.* Humanitarisme].
İnsaniyetli, s. İnsanlığı olan, İnsana yakışır nitelikleri olan, vicdanlı, İnsanlıklı, **insan³**, iyi huylu olan, merhametli. [*Ing.* Humane; *Fr.* Humain,-aine].
İnsaniyetlik,-ği, i. İnsaniyetli olanın hali. İyi huylulukla davranma.
İnsaniyetsiz, s. İnsana yakışır nitelikleri olmayan, bencil. [*Ing.* Inhuman, cruel; *Fr.* Inhumain,-aine, cruel,-elle].
İnsaniyetsizlik,-ği, i. İnsaniyetsiz olma hali; İnsanlık değeri olmayış, başkaları için duyguları kötü oluş. [*Ing.* Inhumaneness; *Fr.* Inhumanité].
İnsanlaşma, i. *antr.* İnsanları maymunlardan ayıran evrim süreçlerinin tümü: *İki ayak üzerinde dikilme, kafatasının büyümesi, yüzün ve çene-diş sisteminin küçülmesi, insanlaşma olaylarıdır).* [*Ing.* Humanization; *Fr.* Hominisation, humanisation].
İnsanlaştırmak, nsz. f. Özellikle bir sanat eserinde, tanrılara insan görünümü vermek. [*Ing.* To humanize; *Fr.* Humaniser].
İnsanlık,-ğı, i. § ● İnsan olma hali: *Hastalık bu adamı insanlıktan çıkardı.* [*Ing.* To condition of being human; *Fr.* Condition humain]. § ● İnsanca davranış: *Onun yaptığı insanlık değil. Bu iyiliği onun insanlığını gösteriyor.* [*Osm.* İnsaniyet; *Ing.* Humaneness, civility, kindness; *Fr.* Humanité, bonté, civilité]. ☆ *Yak. anl.* **insaf, hak, tüze, adalet, denkserlik, hakkaniyet, madelet, nasfet, vicdan, alicenaplık.** § ● *sosy.* (a) İnsan türünün bütününü içine alan kavram. *(Antropoloji, etnoloji, sosyoloji ve başka insan bilimlerinin ortak kavramıdır).* (b) Bütün insanların topu: *İçki insanlık için bir felâkettir.* [*Ing.* Humanity, *Fr.* Humanité]. § ● İnsanın tabiatı. [*Ing.* Human nature; *Fr.* Humanité, nature humaine]. § ● Başkaları için duyulan sevgi ve acıma; iyilikseverlik. [*Ing.* Humanity, humaneness; *Fr.* Humanité, bonté, amor et pitié active pour autrui]. ◎ ~ **tan çıkma,** *dey.* Çeşitli sebeplerle İnsanlığa özgü nitelikleri yitirmek. [*Ing.* To be disfigured, to become beastly].

İnsanlıkçılık*,-ğı, i. *fels.* İnsanlığın yararını ve birleşmesini, dayanışmasını savunan doktrinlerin genel adı. [*Osm.* İnsaniyetçilik; *İng.* Humanitarianism; *Fr.* Humanitarisme]. ☆ *Eşanl.* **hümanitarizm.**

İnsan.oğlu, b. i. İnsan. [*Osm.* Benîbeşer, âdemoğlu; *İng.* Man, human being; *Fr.* Homme].
~ **(insan) çiğ süt emmiştir,** *dey.* İnsanlardan kesin *(tam)* doğruluk beklenemez; İnsanoğlu her zaman iyi değildir. Kimi zaman sütsüzlük damarı tutar, soysuzca davranışlarda bulunur; İyiliğini gördüğü kimseye kötülük yapar.

İnsan.sever, b. s. § ● İnsanlara, İnsanca davranmayı, onlara iyilik yapmayı hedef tutan. *(kişilerden çok doktrinler hakkında kullanılır).* [*İng.* Humanitarian; *Fr.* Humanitaire]. § ● İnsanları seven, insanların iyiliği için çalışan *(kimse).* [*İng.* Philanthropist; *Fr.* Philanthrope]. ☆ *Eşanl.* **filantrop.**

İnsan.severlik,-ği, b. i. İnsanları başkalarına yardım etmeye iten duygu. [*İng.* Philanthropy; *Fr.* Philanthropie, philanthropisme]. ☆ *Eşanl.* **filantropi, filantropizm.**

İnsansı*, s. İnsana benzeyen, insan biçiminde olan, insanı andıran. [*İng.* Anthropoid; *Fr.* Anthropoïde].
☆ *Eşanl.* **antropoid.**

İnsansılar*, ç. i. *zool.* Omurgalı hayvanlardan Memeliler *(Mammalia)* sınıfının, Maymunlar *(Primates)* takımının, bir alt takımı. Gerçek maymunları ve insanı içine alır. Göz çukurları birbirine yaklaşmış olup memeleri daima göğüs bölgesindedir. Beyinleri büyükcedir. **İpek-tüylü maymungiller** *(Callithrichidae),* **Yenidünya - maymunugiller** *(Cercopithecidae),* **uzunkollumaymungiller** *(Hylobatidae),* **İnsansımaymungiller** *(Pongoidae)* **ve İnsangiller** *(Hominidae)* familyalarını içine alır. [*Osm.* Şibh-i beşer; *Lat.* ve *İng. Anthropoidae; Fr.* Anthropoïdes]. ☆ *Eşanl.* **antropoidler.**

İnsansımaymungiller*, ç. i. *zool.* Omurgalı hayvanlardan Memeliler *(Mammalia)* sınıfının, Maymunlar *(Primates)* takımının, İnsansılar *(Anthropoidea)* alt takımına veya Darburunlumaymunlar *(Catarrhina)* üst familyasına giren bir familya. Kolları, bacaklarından uzundur. Yanak keseleri, oturak kaba etleri, kuyrukları yoktur. Çok irî vücutlu olurlar. Yapıları ve anlak gelişmeleri bakımından insana çok yakınlık gösterirler. Yürürken tabanlarının dış kenarlarına basarlar. Borneo, Sumatra ve Orta Afrika'da ağaçlarda yaşarlar. **Goril** *(Gorulla gorilla)* **Orangutan** *(Pongo pygmaeus),* **şempanze** *(Pan satyrus),* **kulukamba şempanzesi** *(P. koolookamba),* başlıca türleridir. [*Lat.* ve *İng. Pongidae = Simiidae; Fr.* Pongidés]. ☆ *Eşanl.* **insanımsılar.**

İnsansızlık,-ğı, i. İnsan bulunmama hali.

İnsan.şekillilik,-ği, b. i. ◘ **İnsanbiçimcilik.**

İnsan üstü,-nü, b. s. § ● İnsan gücünü ve yeteneklerini aşan: *İnsanüstü bir çalışma.* [*İng.* Superhuman; *Fr.* Surhumain,-aine]. § ● i. *fels.* Evrim sürecinin insandan daha yetkin bir varlığı gerektirdiğini ve insanın bu oluşmayı hızlandırmakla görevli bulunduğunu ileri süren Alman düşünürü Friedrich Nietzche'nin doktrini. [*Osm.* Fevkalbeşer; *İng.* Superman; *Fr.* Surhomme].

İnsayd, i, *İng. inside. sp.* Futbolda sağ ve sol iç. [*Fr.* Intérieur].

İnsektaryum, i. *Lat. insectarium.* Bilimsel amaçlarla böcek yetiştirme ve saklama. kurumu. [*İng.* ve *Fr.* Insectarium].

İnsektisid, i. *Fr. insecticide. tıp.* Haşaratı öldürmek için kullanılan ilâç, haşarat öldürücü faktör. [*İng.* Insecticide].

İnsektivor, i. *Fr. insectivore < Lat. insectum,* bölünmüş + *vorare,* yemek, *zool.* ◘ Böcekçil.

İnselberg, i. *Alm.* Bazı çöl veya as-çöl bölgelerinde şev üstünde ansızın yükselen yüzey şekli. *(Hemen hemen yatay olan yamaçlar kimyasal aşınma ve soyulmanın sonucudur; bazı inselbergler, ovaların yanında 500 m'ye yükselir; bazıları, billûrsu kayaların yapısı sonucu ortaya çıkmıştır).* [*İng.* ve *Fr.* Inselberg].

İnsersiyo, i. *tıp.* Tutunma yeri *(kasların kemiklere tutunma yeri gibi).* [*İng.* Insertion; *Fr.* Insertion].

İnsert, i. *İng.* Bir sahnenin anlaşılmasını sağlayacak bir ayrıntıyı değerlendirmeye yarayan plan. [*Fr.* Insert].

İnsıraf /insirâf/, i. *Osm. < Ar. sarf. esk.* § ● Geri dönme, çekilme. [*İng.* Returning, departing, return, departure]. § ❷ *gram. esk.* İsimlerin vezne uygun bir şekilde çekilmesi. § ● *tıp. esk.* Hastalığın tahrişlerle vücudun bir yerinden diğer bir yerine atlaması.

İnsırafî /insirâfî/, s. *esk.* § ❶ Çekilme ile ilgili olan. § ❷ *gram.* Çekimli.

İnsibab /insibâb/, i. *Osm. < Ar. şabâbet. esk.* § ● Dökülme, akma. § ● Yönelme. § ● *tıp. esk.* Kan, salya, safra v.b. vücut sıvılarının dokular arasına toplanması hali. [*İng.* Being poured out, being shed or spilled, flowing *(stream); Fr.* Action d'être versé, de se jeter].
~ **etmek,** *esk.* Dökülmek, akmak: *Amazon nehri Peru'da güneyden gelen Ucayaliye insibab eder.*

İnsicam /insicâm/, i. *Osm. < Ar. esk.* § ❶ Düzgünlük, uygunluk, tutarlık, bağdaşım: *Sözleri arasında insicam yok.* [*İng.* Coherence, accord, harmony, regularity; *Fr.* Cohérence, accord]. § ❷ Bir düziye gitme. § ● *ed. esk.* Düzgün söz. [*İng.* Coherent speech; *Fr.* Parole cohérente].

İnsicamlı, s. *esk.* Düzgün, tutarlı, birbirini tutan. [*İng.* Coherent, regular; *Fr.* Cohérent,-ente].

İnsicamlılık,-ğı, i. *esk.* Uygun ve tutarlı olma hali, düzgünlük. [*İng.* Coherency; *Fr.* Cohérence].

İnsicamsız, s. *esk.* Birbirini tutmaz, uyumsuz, tutarsız. [*İng.* Incoherent, irregular; *Fr.* Sans suite, incohérent,-ente].

İnsidat,-dı /insidât/, i. *Osm. < Ar. sedd > insidâd. esk.* § ❶ Tıkanma, kapanma: *Yolların insidadı.* [*İng.* Being or becoming closed, blocked up or obstructed]. § ❷ *tıp.* Hastalık yüzünden vücudun herhangi bir yerinde görülen tıkanma.

İnsilâk,-kı, i. *Osm. < Ar. silk. esk.* Yol tutma, yola girme, yürüme. [*İng.* Taking and following a way or order].

İnsilap,-bı /insilâp/, i. *Osm. < Ar. insilâb < selb.* Ortadan kalkma, yok olma: *O şehirde emniyetin insilâbı ticaretin durmasına sebep oldu.* [*İng.* Being taken away, being spoiled].

İnsinuatio, i. *Lat. huk. esk.* Özel antlaşmaların Roma şehir makamlarının resmî defterlerine kaydedilmesi. *(Tescil usulü buradan gelir).*

İnsipit,-tl, i. *Fr. incipit. matb.* Eski eserlerin ön sözleri. [*İng.* Incipit].

İncipiyens, i. *tıp.* Başlayan. [*İng.* ve *Fr.* Incipient].

İnsirafî /insirâfî/, s. *Osm. < Ar. gram.* Bükülgen *(dil.)* [*İng.* Declinable; *Fr.* Déclinable].

İnsiyak,-kı /insiyâk/, i. *Osm. < Ar. sevk. esk.* § ● *psik.* Canlıları kendilerine yararlı ve gerekli işlere güden duygu. [*İng.* Instinct, automatism; *Fr.* Instinct]. ☆ *Eşanl.* **içgüdü gariza, sevk-i tabiî, münsakiyet.** § ❷ Bir kuvvetin etkisiyle çekilip gitme. § ● Ardı sıra gitme. [*İng.* Being led or driven away quietly from a place].

İnsiyaki /insiyakî/, s. *Osm. < Ar.* İçgüdülü, insiyakla ilgili. [*İng.* Instinctive; *Fr.* Instinctif,-ive].
☆ *Eşanl.* **içgüdüsel.**

İnstenkt,-tl, i. *Fr. instinct. fels.* ◘ **İçgüdü.**

İnstrumental, i. *Fr. instrumental.* § ❶ İsim çekim hallerinden biri. ☆ *Eşanl.* **vasıta hali.** § ● ◘ **Enstrümantal.**

İnstrumentum, i. ç: **İnstrumenta.** *l.at.* Yazıtlarla ilgili derlemelerde, üzerinde yazıt bulunan kaya veya maden parçaları, damgalı tuğla ve kiremitler, su boruları, vazolar ve lambalar, şişe, tabak v.b. parçaları, madenden veya camdan yapılmış küçük eşyalar, madenî kaplar, silâhlar, tessera'lar *(madenî veya fildişinden dört köşe jötonlar)* ve madalyonlar gibi nesneleri belirtmek için kullanılan terim. *(Belge niteliğinde olan bu nesneler, toplumların günlük, toplumsal, iktisadî ve dinî hayatı üstüne birçok bilgi sağlar).* [*İng.* ve *Fr.* Instrumentum].

İnsuberler, ç. öz. i. *esk. coğr.* Kelt halkı. M. Ö. V. yüzyılın ortasına doğru Galya'dan İtalya'ya geldi. *Titus Livius*'a göre Keltlerin Kuzey İtalya'yı istilâ eden ilk halklarından olup insuberler, Transpadana'da yerleştiler. [*İng.* Insubrians; *Fr.* Insubres. Insubriens,-ennes].

İnsula, i. *Lat. anat. Sylvius* yarığı dibinde bulunan beyin lobuna *Reil* tarafından verilen ad. [*Osm.* Füzeys-i cüzeyre; *İng.* ve *Fr.* Insula].
☆ *Eşanl.* **adacık.**

İnsülin, i. ◘ **Ensülin.**

İnsülit,-ti, i. *Fr. insulite.* Pamuk artıkları, kâğıt parçaları ve talaştan yapılmış yalıtkan madde. [*İng.* Insulite].

İnşa /inşâ/, i. ç: **İnşâât.** *Osm. < Ar. neşâ.* § ● Yapı kurma, yapma, kurma; yapılma: *Bir bina veya köprü inşası.* [*İng.* ve *Fr.* Construction]. § ❷ *gram. esk.* Dilek şart kipleri. § ● *ed. esk.* Arapça ve farsça kelimeleri, bu dillerin gramer kurallarına göre kullanan, türkçe sözlere çok az yer veren, divan şiirinin estetik görüşünü ve sanatlarını benimseyen ve seci'yi *(nesir kafiyesi)* esas tutan nesre verilen ad. *Vakıa şiir ve insanın bu hale girmesi bu asrın yapması değildir.* § ● */nesir, şiir v.b. hk./.* Yazma, kaleme alma. § ● *(mektup hk.)* Üslûp güzelliği. Mektup yazma sanatı. Edebiyat. ◉ **deniz ~ tezgâhı,** *den.* Savaş veya ticaret gemileri inşa etmek için kurulmuş devlet veya özel teşebbüs tersanesi. [*İng.* Naval shipyard; *Fr.* Chantier de construction naval].
~ **defteri,** *ed. esk.* Düzyazının çeşitli örneklerini toplayan kitap *(yalnız inşa da denir).* [*İng.* Books of models of letters, petitions etc.].
~ **etmek,** Yapmak, kurmak, vücuda getirmek, bina etmek anlamındadır: *Bir ev inşa etmek, bir bina inşa etmek, bir gemi inşa etmek.* [*İng.* To build, to construct; *Fr.* Construire].
~ **halinde bina,** İnşası henüz bitmemiş bina. [*İng.* In course of construction; *Fr.* Bâtiment en état de construction, une construction].
~ **hatası,** İnşaat hesaplarında yapılan yanlışlık. *(Çoğunlukla inşa hatası yüzünden birçok binalar yıkılmaktadır).* [*İng.* Defect; *Fr.* Vice de construction].
☆ *Eşanl.* **inşa kusuru.**
~ **havuzu,** *den.* ◘ **İnşa kızağı.**
~ **kızağı,** *den.* Gemi inşa etmek için kullanılan kızak veya havuz. [*İng.* Slip (way); *Fr.* Cale ou bassin de construction].
~ ~ **perdaz,** *ed. esk.* Süslü nesir kullanan.
~ **resmi** § ❶ *mal. esk.* İnşaat için Maliye vekâletine yapılan ödeme. ☆ *Eşanl.* **inşaat vergisi, yapı rüsumu.** § ❷ *tekn. esk.* ◘ **Teknik resim.**

İnşaat,-tı /İnşâât/, ç. i. *Osm. < Ar.* **İnşâ'**nın çoğulu. § ● Yapı işleri *Yeni inşaat.* [*İng.* Constructions; *Fr.* Constructions]. § ❷ Yapmak işi, yapım: *Gemi inşaatı.* [*İng.* Building, construction; *Fr.* Construction]. ◉ **ahşap ~,** *mim.* ◘ **Ahşap.** ◉ **toprak altı ~ı,** Toprak seviyesinden aşağıda yapılan inşaat, zeminden yukarı yapılan inşaata toprak üstü inşaatı denir. [*İng.* Subterranian *(subway)* construction; *Fr.* Construction sous terre].
~ **demiri,** *inş.* Adî, yumuşak çelikten yuvarlak kesitli çubuk halinde hazırlanan ve betonarmede donatım olarak kullanılan demir. *(Betonda kullanılan inşaat demirlerinin çapları Renard serisine göre sıralanır. Türkiye'de 6, 8, 10, 12, 14, 16, 18, 20, 22, 26 ve 32 mm çapında demirleri kullanılır).* [*İng.* Constructional iron; *Fr.* Fer de construction].

~ **hakkı**, *huk.* Hak sahibine, başkasına ait bir arazinin üstünde veya altında inşaat veya imalât yapma veya önceden var olan bir inşaat veya imalâtı muhafaza etme yetkisini veren hak. [*ng.* Right of construction; *Fr.* Droit de construction].

~ **malzemesi**, *inş.* Yapı yapmak için kullanılan ağaç, kireç, kum çimento, tuğla, kiremit, taş, demir vesaire gibi inşaata yarayan maddeler. [*Ing.* Materials of constructions; *Fr.* Matériaux de construction].

~ **mühendisliği**, *inş.* Bina, köprü, karayolu, su yolu, demiryolu gibi yapıların teknik hesaplarını yapan mühendislik dalı. [*Ing.* Constructional engineering; *Fr.* Construction mecanique].

~ **tezgâhı**, *den.* ◘ **İnşa kızağı**.

~ **yapmak**, Bina inşa etmek. [*Ing.* To construct; *Fr.* Construire, bâtir].

inşaatçı, s. ve i. *Ar.* ve *T.* Yapı işlerini yöneten teknik eleman. [*Ing.* Constructor; *Fr.* Constructeur].

inşaatçılık,-ğı, i. İnşaat işleriyle uğraşma, inşaat yapma işi. [*Ing.* Profession of constructing, constructorship].

inşad, i. ◘ **İnşat**.

inşaî /inşâî/, i. *Osm.* < *Ar. ç:* **inşâiyat**. *esk.* § ❶ Yapıya *(inşaata)* ait. [*Ing.* Relating to building, construction or shipbuilding, constructive; *Fr.* Constructif,-ive]. § ❷ *ed.* Düzyazı ile ilgili. § ❸ *gram.* Dilek kipi ile ilgili; (b) Dilek kipi ile yapılan *(cümle)*. [*Ing.* Optative, imperative *(word or sentence)*; *Fr.* Optatif, imperatif,-ive].

~ **teşekkül**, Bir binanın inşa bakımından teşkilâtı. [*Ing.* Constructive formation; *Fr.* Formation constructive].

~ **unsurlar**, Bir binanın inşaatına esas olan unsurlar *(yapı unsurları)*. [*Ing.* Constructive elements; *Fr.* Éléments constructifs].

☆ *Eşanl.* **yapı elemanları**.

inşaiyat,-tı, ç. i. *ed. esk.* Duyulmamış sözlerle yapılan cümleler.

inşaiye /inşâiye/, ç. i. *Osm.* < *Ar. inşâiyye. esk.* § ❶ Yapı işiyle uğraşanlar. § ❷ İnşa ile ilgili.

~ **mühendisi**, *den.* Eskiden gemi v.b. deniz araçlarının yapımı için hazırlanan hesaplarla ve kullanılacak malzeme ilgili keşif evrakını yapan ve buna nezaret eden mühendislere verilen ad.

~ **zabiti**, *den.* Gemi yapımında görevli olan subay. *(Bunlar sanayi-i bahriye sınıfına bağlıydı)*.

inşallah /in:şallâh/, i. ünl. *Osm.* < *Ar. in,* ise + *şâ* ve *Allâh.* «*Tanrı dilerse*» «*Allah nasip ettiyse*» anlamında olup dilek anlatır. *(Bazı defa lâf olsun diye veya baştan savmak için de söylendiği vardır)*. [*Ing.* God willing, with grace of God, if God wills, I hope so, all being well; *Fr.* S'il plaît à Dieu]. ◉ ~ **la maşallahla**, *dey.* «*Tevekkülle, gayret göstermeden*» anlamında kullanılır: *İnşallahla maşallahla bu iş yürümez.*

inşat /inşât/, i. ç: **inşadât**. *Osm.* < *Ar. neşât, neşd* ve *nesîde* > *inşâd. esk.* § ❶ Şiir söyleme, şiir okuma. § ❷ *ed.* (a) Bir edebiyat eserini kalabalıkta yüksekçe sesle ve eserdeki anlamın gerektirdiği biçimde hareketlerle okuma; (b) *(bir gökçe yazın parçasını)* yüksek sesle ve yakışık alan bir eda ile okuma; (c) Bir konuşmacının, konuşması sırasında, söylediklerini daha etkili kılmak amacıyla belirli bir tutum benimsemesi, bazı el, yüz v.b. hareketleri yapması ve kelime gücünü arttırmak için bazı dış etkenlerden yararlanması. *(İnşat, ses tonuyle, el, kol veya baş hareketleriyle ve yüz çizgilerindeki belirli bir özellikle etki yapmaya dayanır)*. [*Ing.* Making brisk and cheerful, a cheering up; *Fr.* Action de composer ou de réciter des vers].

~ **etmek**, § ❶ Şiir okumak. § ❷ Bir edebî eseri yüksek sesle okumak.

inşiap /inşiâp/, i. *Osm.* < *Ar. şa'b* > *inşiâb*. Dallanma, şubelere ayrılma. [*Ing.* Branching out into subdivisions, subdivision, ramification].

inşikak,-kı /inşikâk/, i. *Osm.* < *Ar. şakk. esk.* § ❶ Çatlayıp ayrılma, ikiye ayrılma. [*Ing.* Being or becoming split up, cracked, fissured or divided; *Fr.* Action de se fendre,]. § ❷ *kim.* Bir maddenin unsurlarının ayrışması ile maddenin bütünlüğünün bozulması.

İnşirah /inşirâh/, i. *Osm.* < *Ar. şerh. esk.* İç açılması, gönül açıklığı, iç rahatlığı. [*Ing.* Being cheered, gladness, cheerfulness, exhilaration; *Fr.* Joie, béatitude].

☆ *Eşanl.* **ferahlık**.

~ **bulmak**, Ferahlamak. [*Ing.* To be cheered up, to feel relieved].

~ **duymak**, İçi rahat etmek, sevinmek.

~ **etmek**, Sonuç almak, bitirmek, neticelendirmek.

İntaç,-cı /intâç/, i. *Osm.* < *Ar. netice* > *intâc. esk.* § ❶ *(Genellikle etmek, olmak yardımcı fiilleriyle)* Bir işi sonuçlandırma. [*Ing.* Resulting; *Fr.* Action de résulter]. § ❷ Sebep olma, doğurma. [*Ing.* Producing *(a consequence)*; *Fr.* Action de causer, de produire].

İntaglio baskısı, *matb.* Gravürlerin gren yerine tram kullanılarak yapılan yarı ton kalıplarının çukurbaskı sistemiyle ve düz baskı makinelerinde basılması usulü. [*Ing.* Intaglio-printing; *Fr.* Impression intagli].

intak,-kı /intâk/, i. *Osm.* < *Ar. nutk. esk.* § ❶ Söyletme, nutka getirme. [*Ing.* Causing or enabling to speak; *Fr.* Action de faire parler ou de laisser parler]. § ❷ *ed.* Konuşmayan şeyleri konuşur gösterme, dile getirme. [*Ing.* Causing to talk, *Fr.* Action de faire parler]. § ❸ Tanrı'nın konuşma gücünü vermesi. [*Ing.* God's endowing man with speech]. ◉ ~ ı **hak**, Tanrı söyletmesi, sakladığı bir seyi meydana koyacak şekilde ağızdan söz kaçırma. [*Ing.* Speech as coming from God].

intan /intân/, i. *Osm.* < *Ar. esk.* § ❶ *tıp.* Mikroptan ileri gelen hastalık. [*Ing.* Internal microbic infection; *Fr.* Infection]. § ❷ Kokuşma. [*Osm.* Taaffün; *Ing.* Stinking, being fetid].

intanî /intânî/, i. *Osm.* < *Ar. esk.* § ❶ *tıp.* Intan niteliğinde olan. [*Ing.* Infectious; *Fr.* Infectieux,-euse]. § ❷ Mikroplu meydana gelen, mikroplu. [*Ing.* Microbial, microbic; *Fr.* Microbien,-ienne].

intaniye /intâniye/, i. *Osm.* < *Ar. intâniyye. esk.* intanî hastalıklar, mikroptan ileri gelen hastalıklar: *Intanîye koğuşu*. [*Ing.* Section dealing with infectious diseases].

İntarsiya, i. *matb.* Kakma veya mozaik tekniği; kitapların üzerine deri ile yapılan deri mozaikleri. [*Ing.* ve *Fr.* Intarsia]

intaş /intâş/, i. *Osm.* < *Ar. neteş. esk.* Çimlenme, filiz verme. [*Ing.* Germination].

integral, i. *Fr. intégral. mat.* Parçalardan meydana gelmiş bir bütün. ◉ ~ **i alınabilir**, *mat.* Bir aralıkta tanımlanmış bir integral kabul eden bir fonksiyon için kullanılır. [*Ing.* Integrable; *Fr.* Intégrable]. ◉ **bir diferansiyal denklemin** ~ **i**, *mat.* Bu denklemi gerçekleyen bütün fonksiyonlar. *(Tek değişkenli âdi bir diferansiyel denklemin çözümü genel, özel veya tekil çözüm olabilir. Denklemde «integral sabitleri» denen, mümkün olduğu kadar çok keyfi sabit bulunuyorsa, çözüm genel dir. Integral sabitlerinin her seçimi, özel bir çözüm belirler. Tekil çözüm, yukarıdaki şekilde elde edilemeyen belirli bir çözümdür)*. [*Ing.* Integral of a differential equation; *Fr.* Intégrale d'une équation différentielle]. ◉ **bir f (x) fonksiyonunun belirsiz** ~ **i veya ilkel fonksiyonu**, *mat.* Türevi f (x) olan bütün F (x) fonksiyonları. *(Bu fonksiyon ancak «integral sabiti» denilen bir sabitle belirlenebilir)*. [*Ing.* Indefinite integral or primitive function of a function f (x); *Fr.* Integrale indéfinie ou fonction primitive d'une fonction f (x)]. ◉ **bir f (x) fonksiyonunun veya bir f (x) dx diferansiyelinin bir (a,b) aralığında belirli veya sınırlı** ~ **i**, *mat.* Bir (a,b) aralığında veya *(a, b)* aralığı için, bu aralıkta integrali alınabilen bir fonksiyondan başlayarak, «*integral alma*» denilen işlemle hesaplanan ve $\int_a^b f(x)\,dx$ ile gösterilen sayısal değer. *(Bu aralığa «integral alma aralığı» denir. Uçları, integralin sınırlarıdır ve x integral alma değişkenidir)*. [*ing.* Definite integral of a function f (x); *Fr.* Intégrale définie d'une fonction f (x) ou d'une différentielle f (x) dx sur un intervalle (a, b)]. ◉ **bir f (x, y) fonksiyonunun ikikat** ~ **i**, *mat. x, y* düzleminin bütün D kapalı bölgeleri için, bu bölgede integrali alınabilen bir fonksiyondan başlayarak integral işlemiyle hesaplanan sayısal değer. *(Bu değer* $\iint_D f(x, y)\,dx\,dy$ *şeklinde yazılır)*. [*Ing.* Double integral of a function f (x, y); *Fr.* Intégrale double d'une fonction f (x,y)]. ◉ **eğrisel** ~, *mat.* İşlem bölgesi bir eğri veya bir eğri parçası olan integral. *(Bir eğri üzerinde, bir yer fonksiyonu değişen bir tek parametreye göre düşünülebilir; parametre olarak da değişen koordinatlardan bir veya diğeri alınabilir)*. [*Ing.* Curvilinear integral; *Fr.* Intégrale curviligne]. ◉ **üçkatlı, çokkatlı** ~, *mat.* İkikat integralin üç veya daha çok değişkene göre genelleştirilmesi. [*Ing.* Triple integral, multiple integral; *Fr.* Intégrale triple, multiple]. ◉ **yüzey** ~ **i**, *mat.* İşlem bölgesi bir eğri yüzey veya bir eğri yüzey parçası olan integral. [*Ing.* Superficial integral; *Fr.* Intégrale superficielle].

~ **alma**, *mat.* Bir diferansiyelin veya bir diferansiyel denklemin integralini bulma işlemi. [*Ing.* Integration; *Fr.* Intégration].

~ **almak**, *mat.* Bir integral işlemi yapmak. [*Ing.* To integrate; *Fr.* Intégrer].

~ **aracı**, *büro.* Eylemsizlik ve statik momentlerin ölçülmesinde, integral hesaplarının çözümünde kullanılan, benzetmeli makineler türünden bilimsel hesap makinesi. [*Ing.* Integrator; *Fr.* Intégrateur]. ☆ *Eşanl.* **entegratör**. ◉ **diferansiyel** ~ ~, *büro.* Diferansiyel denklemlerin çözümünde kullanılan aynı türden makine: *İsviçreli Hoppikofer (1827) ve Amsler (1854), İngiliz Kelvin (1880) ve amerikalı Vannever Bush (1925) diferansiyel integral araçlarının bulucularıdır*. [*Ing.* Differencial integrator; *Fr.* Intégrateur différentiel].

~ **denklemi**, *mat.* ◘ **Denklem**.

~ **fotoğraf**, *fot.* Plastik maddeden yapılmış iki tarafı, mikroskopik mercek vazifesi gören küre parçaları şeklinde kabartmalı bir süpor yardımıyle elde edilen fotoğraf. *(Yüzlerden biri duyar tabaka ile kaplıdır; öbürü doğrudan doğruya konuya dönüktür; böylece kabartma hissi veren bir resim elde edilir)*. [*Ing.* Photographie integral; *Fr.* Photographie intégrale].

~ **hesabı**, *mat.* ◘ **Hesap**.

~ **organı**, *sibern.* Herhangi bir giriş büyüklüğünü, bu büyüklüğün integraline eşit bir çıkış büyüklüğüne dönüştüren mekanik, hidrolik, hava basınçlı veya elektrikli cihaz. *(Bu cihaz bir ayarlayıcıya veya bir makineye takılabilir)*. [*Ing.* Integrator; *Fr.* Intégrateur].

integrasyon, i. *Fr. intégration. mat.* ◘ **İntegral alma**.

~ **çarpanı**, *mat.* ◘ **Çarpan**.

integratör,-rü, i. *Fr. intégrateur. fot.* Fotoğraf çekerken, ışık şiddetinin değişmelerine bağlı olarak poz süresinin gerekli değişimlerini otomatik olarak sağlayan araç. [*Ing.* Integrator]. ◉ **ışık** ~ **ü**, *opt.* Bir ışık kaynağının belirli bir süre içinde gönderdiği ışık miktarını ölçen âlet. *(Bu âlet, elektrik sayacına bağlı bir fotoselden meydana gelir)*. [*Ing.* Light integrator; *Fr.* Intégrateur de lumière].

integrometre, i. *Fr. intégrométre.* Düzlemsel bir şeklin alanını, ekseni etrafında dönen kapalı bir eğrinin hacmini, bu dönel katı cismin eylemsizlik momentini v.b. bulmaya yarayan âlet. [*Ing.* Integrometer].

intelekt,-ti, i. *Fr. intellect. psik.* ◘ **Anlık**.

İntelektüalizm, i. *Fr. intellectualisme. fels.* ◘ Anlıkçılık.

İnterambulakral bölge, *zool.* Derisidikenlilerin iki ambulakral bölgesi arasında kalan bölge. [*Ing.* Interambulacral area; *Fr.* Zone interambulacraire].

İnterfaz, i. *Fr. interphase.* § ● *bot.* ve *zool.* ◘ Arafaz. § ● *sit.* ◘ İnterkinez.

İnterferometre, i. *Fr. interféromètre* < *Yun. metron, ölçü.* § ● ◘ Girişimölçer. § ● *astr.* Yakın çiftlerin açısal uzaklığını, yıldızların çapını girişim yoluyle ölçen optik araç. [*Ing.* Interferometer].

İnterferon, i. *Fr. interféron. biyokim.* Virüslü bir enfeksiyona uğrayan kimselerin kanında beliren ve başka türden bütün virüslerin girmesine karşı koyan protein. [*Ing.* Interferon].

İnterglasiyer, s. ◘ Buzularası.

İnterkinez, i. *Fr. intercinèse. sit.* Çekirdeğin, iki bölünme devresi arasındaki dinlenme hali. [*Ing.* Interkinesis]. ◘ Mitoz.

İnterkoneksiyon, i. *Fr. interconnexion. esk.* Birçok elektrik devresi arasında bağlantı kurma. [*Ing.* Interconnection]

İnterkotidal, s. *Fr. intercotidal.*

~ **bölge**, *den. bil.* Gelgitin en çok ve en az olduğu sınırlar arasında kalan bölge. *(Bazan bu terimin yerine intertidal bölge terimi kullanılır).* [*Ing.* Intercotidal zone; *Fr.* Zone intercotidale].

~ **çizgi**, *den. bil.* Bir haritada gelgitin aynı zamanda olduğu noktaları birleştiren çizgi. [*Ing.* Intercotidal line; *Fr.* Ligne intercotidale].

İnterküran, i. *Fr. intercurrent. tıp.* Bir hastalık devam ederken, araya giren *(yeni bir hastalık hk.).* [*Ing.* Intercurrent].

İnterlok, i. *Ing. interlock. elek.* Konumu, bir ana kontaktörün, bir işaretin, bir cihaz parçasının v.b. konumuyle kumanda edilen ve açılması veya kapanması bir bağlantı sağlayan hareketli yardımcı kontak. [*Ing.* Interlock].

İnterlope, s. *Isp.* Özellikle XVII. ve XVIII. yüzyıllarda Amerika'daki Ispanyol sömürgelerinde yapılan ve kaçakçılığa dayanan ticarete verilen ad. *(Ispanya yarımadasının XVI. yüzyıldan beri gittikçe zayıflamasından ar tan ihtiyaçlarını karşılayamaz olmuştu. Bu yüzden kaçakçılığa dayanan ticaret, onlar için bir zorunluk haline gelmişti. Kırallığın memurları da bu yolu kolaylıkla benimsemişlerdi).* [*Ing.* ve *Fr.* Interlope].

İnterlüd, i. *Fr. interlude.* § ● Bir temsilde tiyatro, müzik ve filim olarak sunulan ara gösterisi. § ● *müz.* Şarkılı veya şarkısız bir tiyatro eserinin iki perdesi veya iki sahnesini bağlamak için çalınan müzik parçası. *(«İnterlude» kelimesi prelüd veya postlüd kelimelerinde olduğu gibi bir süit veya bir sonat parçasına başlık olarak kullanılır).* [*Ing.* Interlude].

İntermedin, i. *Fr. intermédine. içsalgı bil.* Hipofiz ara lobunun salgıladığı hormon; bazı hayvanlarda melanoforları, insanlarda ise siyahlaşmayı çoğaltıcı bir özellik taşır. [*Ing.* Intermedin].

İntermezzo /intermez:zo/, i. *It. muz.* (a) Opera ve operetlerde, perde aralarında seyirciyi oyalamak, dekor değiştirmeye meydan vermek amacıyle serbest; bir biçimde yazılmış ara müziği. Kendi başına ün yapmış intermezzolar da vardır; (b) Aynı eser içinde daha geniş iki bölüm arasındaki geçişi sağlayan serbest biçimli kısa çalgı bestesi. [*Ing.* ve *Fr.* Intermezzo].

~ **köprü**, *biy.* ◘ Hücrearası köprü.

~ **madde**, *biy.* ◘ Hücrearası maddesi.

İntermodülasyon, i. *Fr. intermodulation.* § ● *elek.* Bir devrede, bu devreden iletilen iki veya daha çok frekansın temel dalgaları ve armonikleri arasındaki farklara ve bu dalgalarla armoniklerinin toplamlarına tekabül eden frekansların meydana gelmesi. [*Ing.* Intermodulation]. § ● *radyotekn.* Uzaktan yapılan veya zayıf olan bir yayımın, yerel ve güçlü bir yayımla modüle edilmesi. *(Bu olay, devrede bulunan elektron lambaları veya transistörler gibi etkin elemanların çizgisel bölgede çalışmamasından ileri gelir).* ☆ *Eşanl.* **transmodülasyon, lüksemburg etkisi.** [*Ing.* ve *Fr.* Transmodulation].

İnternod, s. *Lat. inter,* arasında + *nodus,* düğüm. *bot.* ◘ Düğümlerarası.

İnterpol,-lü, i. *Fr. interpol.* ◘ Enterpol.

İnterpolasyon, i. *Fr. interpolation.* § ● *istat.* Değerleri fazla aralıklı olan özlü bir istatistik serisinden yararlanarak, hiç değerlerini bulmaya yarayan işlem: *İnterpolasyon, bazı hatalara yer vermekle oldukça keyfî bir işlemdir.* § ● *mat.* Verilen özel hallere dayanarak, belirli bir değişim bölgesinde, genellikle geçerli, fonksiyonel bir kanunun araştırılması. ◎ **bir ölçü âletinde** ~ **hatası**, *metrol.* Işaret çizgisinin, iki derece çizgisi arasındaki konumun belirlemede yapılan hata. [*Fr.* Erreur d'interpolation sur un instrument de mesure].

İnterpsikoloji, i. *Fr. interpsychologie.* ◘ Kişiler-arası psikoloji.

İnterseks, s. *Fr. intersexué* < *Lat. inter,* arasında + *sexus,* eşey. *biy.* ve *zool.* ◘ Ara eşeyli.

İnterseksüalik,-ği, i. *biy.* ve *zool.* ◘ Ara eşeyllik.

İnterselüler, s. *bot.* ve *zool.* ◘ Hücrelerarası.

~ **boşluk**, *zool.* ◘ Hücrearası boşluk.

İntersertal, s. *Fr. intersertal* < *Lat. intersertus,* araya sıkışmış. *petr.* Birbirine geçmiş, aralarındaki boşluklar billûr veya camla dolu, feldispat tabletlerinden meydana gelme. *(Intersertal, volkanik iç kayalarda rastlanan yapılardan biridir).* [*Ing.* Intersertal].

İnterstéril, s. *Fr. interstérile. biy.* Birbiriyle çiftleştirildiği veya döllendirildiği halde döl vermeyen birey veya birey gruplarına verilen sıfat. [*Ing.* Intersterile].

İnterstérilite, i. *Fr. interstérilité. biy.* Döllenmemiş bir yumurtanın yabancı ve spermatozoiti kabul etmemesi ve onunla gelişmeye elverişli yaşayabilir bir zigot oluşturmaması. [*Ing.* Intersterility, gametic incompatibility; *Fr.* Incompatibilité gamétique].

☆ *Eşanl.* **gamet uyuşmazlığı.**

İnterstisiyel, s. *Fr. interstitiel,-elle* < *Lat. inter,* arasında + *sistere,* koymak. § ● *biy.* Boşluklarda veya aralıklarda bulunan. [*Ing.* Interstitial]. § ● *tıp.* (a) Doku arasında bulunan; (b) Çatlağa ait. [*Ing.* Interstitial].

İntıba,-ı /intıbā/, i. ç: **İntibâât**. *Osm.* < *Ar. tab.* § ● *psik.* Bir şeyin zihinde biçimlenmesi; Bir nesnenin duyular yoluyle insanda bıraktığı etki. [*Ing.* ve *Fr.* Impression]. ☆ *Eşanl.* **İzlenim.** § ● Uygun gelme. § ● Basılma, basılmış olma, tab olunma. [*Ing.* ve *Fr.* Impression].

~ **bırakmak**, İyi veya kötü etki uyandırmak. [*Ing.* To make an impression (on); *Fr.* Faire impression].

İntıfa /intıfā/, i. *Osm.* < *Ar. esk.* § ● Sönme. [*Ing.* Dying down, being quenched, extinction; *Fr.* Extinction]. § ● *mec.* Bir davranışın veya bir fikrin eski önemini kaybetmesi.

İntiaş /intiāş/, i. *Osm.* < *Ar. naş esk.* İyileşme; Doğrulup kalkma; Geçinme: *Bayramın birinci akşamı köprüde arbede çıkaran ayyaş-ı bi-intilâşın.* [*Ing.* Recovering health, regaining one's legs after stumbling].

İntiaz /intiāz/, i. *Osm.* < *Ar. naz esk.* Kalkma, kuvvetlenme. [*Ing.* Erection; *Fr.* Érection].

İntibah /intibāh/, i. *Osm.* < *Ar. nebeh. esk.* § ● Uyanık olma, uyanış, uyanıklık. [*Ing.* Waking from sleep, a being on one's guard; *Fr.* Réveil, éveil]. ☆ *Karş.* **gaflet.** § ● Göz açıklığı, uyanıklık. [*Ing.* ve *Fr.* Vigilance]. § ● Herhangi bir olaydan ders alma. [*Ing.* Taking a lesson *(from); Fr.* Action de prendre la leçon]. ☆ *Eşanl.* **İbretalma.**

İntibak,-kı /intibāk/, i. ç: **İntibâkât**. *Osm.* < *Ar. tıbk.* § ● Çeşitli şart ve durumlara uyabilme, alışma: *Yaşamak için çevreye intibak lâzım.* [*Ing.* Adaptation; *Fr.* Adaptation]. § ● İki şeyin ölçülerinin birbirini tutması, uygun gelme. [*Ing.* Adjustment; *Fr.* Ajustement].

~ **etmek**, Uymak, uygun gelmek, alışmak. [*Ing.* To adapt or adjust oneself; *Fr.* Se conformer, s'adapter].

~ **grupmanı**, *esk.* Kumandanlık tarafından, belirli bir savaş görevinin yerine getirilmesi amacıyle, bir birliğin bünyesindeki araçları derlemek için verilen toplar, tanklar ve taşıt araçları. *(Bir tümen bölgesine ağır topçu intibak grupmanları intibak ettirilmesi sistemi 1915-1918 savaşında çok kullanılmıştı. Daha sonra kapsamına tanklar da alındı. İntibak grupmanı, kumandanın elindeki araçların hepsini belirli bir noktada toplayarak etkili olmasını sağlar)*

İntibaksız, s. İçinde bulunduğu durumlara ve çevresine uymakta güçlük çeken.

İntibaksızlık, i. Çevreye uymama hali: *O çocuğun çevreye intibaksızlığı sakat oluşundan ileri geliyor.* [*Ing.* Lack of adaptability].

İntifa,-ı /intifā:/, i. *Osm.* < *Ar. nefi. esk.* Yararlanma, çıkar sağlama. [*Ing.* Being benefited, benefit, advantage, gain; *Fr.* Action de profiter, de tirer avantage].

☆ *Eşanl.* **faydalanma, asılanma.**

~ **hakkı**, *huk.* Bir kimsenin mülkiyeti başkasına ait olan bir hak, taşınabilen veya taşınamayan bir mal üzerinde sahip olduğu yararlanma hakkı. [*Ing.* Usufruct; *Fr.* Usufruit].

~ **senetleri**, *huk.* ◘ Senet.

İntifah /intifāh/, i. *Osm.* < *Ar. nefh. esk.* Genişleme, şişme, kabarma. [*Ing.* Being inflated and swollen, being puffed up; *Fr.* Gonflement].

İntifal /intifāl/, s. *fels. esk.* Yarar amacı güden. [*Ing.* Utilitarian; *Fr.* Utilitaire].

☆ *Eşanl.* **faydacı, yararcı.**

İntifaiye, i. *Osm.* < *Ar. intifâiyye. esk. fels.* ◘ Faydacılık.

İntiha /intiha:/, i. *Osm.* < *Ar. nihâyet. esk.* § ● Son, sona erme, sonu gelme. § ● Nihayet, son. [*Ing.* Finishing, coming to an end, end; *Fr.* Action de finir, fin].

İntihab, i. ◘ İntihap.

İntihabat,-tı /intihābat/, ç. i. *Osm.* < *Ar.* İntihāb'ın çoğulu.

İntihabiye, i. *Osm.* < *Ar. intihâbiyye. esk. fels.* ◘ Seçmecilik.

İntihac /intihāc/, i. *Osm.* < *Ar. esk.* Yol bulma, varış. [*Ing.* Finding or taking a path].

İntihal /intihāl'/, i. ç: **İntihâlât**. *Osm.* < *Ar. nahl. esk. ed.* Başkasının eserini *(özellikle şiir)* kendi eseri diye göstererek yayımlama: *İntihal edebî bir hırsızlık demektir.* [*Ing.* Plagiarism; *Fr.* Plagiat]. ☆ *Eşanl.* **aşırma.**

~ **etmek**, Başkalarının eserlerini kendine mal etmek, edebî hırsızlık yapmak. [*Ing.* To plagiarize; *Fr.* Plagier].

İntihap,-bı /intihāp/, i. ç: **İntihâbât**. *Osm.* < *Ar. nehb.* > *intihāb. esk.* § ● Bir şeyin en beğenilenini ayırma. [*Ing.* Choosing, selecting; *Fr.* Choix,tri]. ☆ *Eşanl.* **seçme.** § ● *huk.* İdarî temsilcileri seçme işi. [*Lat. Creatio, electio; Ing.* Election; *Fr.* élection]. ☆ *Eşanl.* **seçim.**

~ **dairesi**, *esk.* Seçim bölgesi.

~ **devresi**, *esk.* Seçim dönemi.

~ **ehliyeti**, *esk.* Seçme ve seçilme yeterliği.

~ **encümeni**, *huk.* ◘ Seçim kurulu.

~ **etmek**, Seçmek. [*Ing.* To choose, to select; *Fr.* Choisir, trier].

~ **hakkı**, *esk.* Seçme ve seçilme hakkı.

~ **mazbatası**, *huk.* ◘ Seçim tutanağı.

~ **sandığı**, *huk.* ◘ Seçim sandığı.

~ **suçları**, *huk.* ◘ Seçim suçları.

~ **teftiş heyeti**, ◘ Teftiş heyetleri.

İntihap.name, b. i. *Osm.* < *Ar. intihāb* + *Fars. nāme. esk.* Seçilmeyi bildiren yazı.

İntihar /intihar/, i. *Osm.* < *Ar. nahr.* § ● Kendini öldürme. [*Ing.* ve *Fr.* Suicide]. § ● *mec.* Kendi otoritesini, nüfuzunu kendi eliyle tehlikeye düşürme veya yok etme: *Onun yaptığı manevî intihardır.* [*Ing.* ve *Fr.* Suicide]. § ● *(Geniş anlamda.)* Yapanı yok etmeye yönelen eylem: *Sürdüğü hayat tam bir intihar.* [*Ing.* ve *Fr.* Suicide].

~ **etmek**, § ● Kendini öldürmek. [*Ing.*

To commit suicide; *Fr.* Se suicider]. § ❷ Kendi otoritesini kendi eliyle tehlikeye düşürmek. [*Ing.* To commit suicide; *Fr.* Se suicider].

~ **uçakları**, *hava.* İkinci Dünya savaşında gemiler üzerine çarparak batırmak amacıyla kullanılan Japon savaş uçakları.

İntihaz /intihāz/, i. *Osm.* < *Ar. nehz. esk.* Yakalama, kapma, alma. [*Ing.* Seizing *(an opportunity)*].

İntikad, i. ◘ **İntikat.**

intikadiye, i. *Osm.* < *Ar. intikādiyye. fels. esk.* ◘ **Eleştiricilik.**

İntikal,-li /intikāl/, i. ç: **intikālāt.** *Osm.* < *Ar. nakl.* § ● Bir yerden bir yere geçme, geçiş, yer değiştirme: *Babadan servet intikali.* [*Ing.* Passage, transition, transfer; *Fr.* Passage, déménagement]. § ❷ Anlama, kavrama: *İntikali azdır, iyice anlattım ama intikal edemedi.* [*Ing.* Penetration, grasping, comprehension; *Fr.* Compréhension, pénétration]. § ● *fels.* ◘ **Çıkarsama.** § ● Miras olarak babadan oğula kalma. [*Osm.* Veraset; *Ing.* Inheritance; *Fr.* Héritage]. § ● Ölme, öteki dünyaya göçme. § ● Bir hastalığın yer değiştirmesi. § ● Bir konudan başka bir konuya geçme. § ❻ *esk. huk.* Feraize göre, şerî miras hükümleri gereğince söz konusu olan mirasın vârislere geçişi. § ● *mat.* Öteleme, ötelenme. § ● *müz.* Makamdan makama geçiş *(özellikle orta hanede /miyan/ uygulanır).* ◉ **adi** ~, *huk.* Miri arazide mutasarrıfa ait olan menfaat mülkiyetinin kanunen muayyen yakın hısıma halefiyet yolu ile geçmesidir, mirasa benzer. ◉ **tevsi-i** ~, *huk.* Arazi Kanununun üç derece olarak tâyin ettiği intikal sahiplerine daha beş derecenin inzimamiyle sekiz dereceye iblağ olunması. ~ **devresi**, Bir dönemden başka bir döneme geçiş devresi. [*Ing.* Transition period]. ~ **devresi hukuku**, *huk.* Bir kanunun yerine yenisi çıkarıldığı zaman eski ve yeni kanunlar arasındaki bağları, birlik ve geçiş şartlarını tayin etmek üzere konulan kurallar. Bunlara *zaman arası hukuku, mer'iyet hukuku* veya *tatbikat şekilleri hukuku* da denir.

~ **etmek**, § ● Bir yerden bir yere geçmek, yer değiştirmek. [*Ing.* To pass, be transferred; *Fr.* Passer, déménager]. § ❷ Anlamak, kavramak. [*Ing.* To grasp, to penetrate, to comprehend; *Fr.* Comprendre, pénétrer]. § ● Miras kalmak. [*Ing.* To be inherited; *Fr.* Hériter]. § ❸ Ölmek, öteki dünyaya göçmek. [*Ing.* To die; *Fr.* Mourir].

~ **vergisi**, *huk.* Mirasçıların tevarüs ettikleri kısımlar üzerinden alınan müterakki bir vergidir. Türkiye'de veraset ve intikal vergisi aynı mevzuu içine alır. [*Ing.* Inheritance tax].

İntikalen, z. *esk.* İntikal yoluyle.

İntikali, s. *esk.* İntikal ile ilgili olan, intikale değgin. [*Fr.* Droit de mutation].

İntikām /intikam/, i. ç: **intikāmāt.** *Osm.* < *Ar. nukm* Bir saldırıyı cezalandırmak için öç alma, yapılan bir kötülüğün acısını çıkarma: *İntikam hırsı.* [*Ing.* Revenge, vengeance; *Fr.* Vengence].

~ **almak**, Öç almak. [*Ing.* To avenge, to take revenge; *Fr.* Se venger].

İntikamcı, s. *Ar.* ve *T.* İntikam alan, kinci, öç almaya çalışan. [*Ing.* Vindictive; *Fr.* Vengeur,-geresse].

☆ *Eşanl.* **öçgüder.**

intikamen, z. *esk.* § ● İntikam almak için; § ❷ İntikam alarak, intikam yoluyle.

İntikat,-dı, /intikāt/, i. ç: **İntikādāt.** *Osm.* < *Ar. nakd.* > *intikād. esk.* § ● Edebî eleştiri ☆ *Eşanl.* **tenkit;** § ● Kalp parayı gerçeğinden ayırma.

~ **etmek**, Elestirmek.

İntima[1], i. *tıp.* Kan damarlarının en iç tabakası, olup, uzunluğuna esnek liflerle ve bağdokusu ile çevrili endotel hücrelerinden oluşmuştur. [*Lat. Tunica intima vasorum; Ing.* ve *Fr. Intima*].

İntima[2] /intimā/, i. *Osm.* < *Ar. nemi. esk.* Soy sop bakımından bir kimsenin durumunu ortaya koyma. [*Ing.* Being related to, relation, relationship; *Fr.* Parenté].

intisab, i. ◘ **İntisap.**

intisac /intisāc/, i. *Osm.* < *Ar. nesc. esk.* Dokuyuş, dokuma, örülme. [*Ing.* Being or becoming woven, or interwoven].

İntisak /intisāk/, i. *Osm.* < *Ar. mesak. esk.* Sıra ile dizilme, düzgün olma. [*Ing.* Being regularly adjusted].

İntisap,-bı /intisāp/, i. *Osm.* < *Ar. nasb.* > *intisāb. esk.* § ❶ Bağlanma, katılma, baş bağlama, girme, bir topluluğa veya bir daireye girme: *Hiçbir partiye intisabı yok.* [*Ing.* Becoming attached to, adherence; joining *(a group, school, order); Fr.* Action de s'attacher, d'entrer au service, ou de s'assurer la protection d'un personnage]. ☆ *Eşanl.* **mensubiyet.** § ❷ Evlenme yoluyle bir aileye girme; [*Ing.* Marrying *(into a family)*]. § ● Bir yere kapılanma. ◉ **İntisabı olmak,** Bir yer ile ilişiği olmak.

~ **etmek**, § ❶ Bir topluluğa veya işe girmek, katılmak. [*Ing.* To be connected *(with)* or related *(to)*, to join *(group, party, etc); Fr.* Entrer, pénétrer]. § ● İlişkisi olmak.

~ **sistemi**, *sosy.* Yakınları ve akrabalarını göreve getirmek üzere bütün memur sisteminin birbirine mensup kimselere verilmesi hali.

İntişar /intişār/, i. *Osm.* < *Ar. neşr. esk.* § ● Yayılma, dağılma, saçılma, serpilme: *Güzel bir koku intişar etti.* [*Ing.* Being or becoming spread open, being suspended, extension, radiation; *Fr.* Diffusion]. § ❷ Çıkma, *(Gazete, dergi vb. hk.)* Yayımlanma: *Bir haber intişar etti. O kitap henüz intişar etmedi.* [*Ing.* Being published or disseminated; publication, dissemination; *Fr.* Publication]. § ● Gizlenmesi gereken bir hususun ağızdan ağıza yayılması. [*Ing.* Being noised abroad, becoming common gossip; *Fr.* Action d'être divulgé]. § ❹ Üreme. [*Ing.* ve *Fr.* Reproduction, propagation]. § ● Herkesin yararlanabileceği şekilde genelleşme; [*Ing.* Generalization; *Fr.* Généralisation]. ◉ ~ **ın kontrolu**, *hava.* Bir yayımın özelliklerinin incelenmesi maksadıyle bir alıcı vasıtasıyle dinlenmesi. [*Ing.* Emission monitoring; *Fr.* Contrôle de l'émission].

~ **etmek** *(bulmak)*, § ● Yayılmak, dağılmak: *Rengârenk çiçeklerden intişar eden koku içimize ferahlık veriyordu.* [*Ing.* To spread, to be spread*(out); Fr.* Être étendu, être déplié, se disperser, se répandre, être propagé]. § ● Çıkmak, yayımlanmak: *Sabahleyin intişar eden gazeteler;* [*Ing.* To be published; *Fr.* Être publié]. § ● Ağızdan ağıza yayılmak: *Uzadıkça yayılan bu türlü dedikodular /.../ sağlı sollu intişar ederdi.* [*Ing.* To be propagated: *Fr.* Se propager]. § ❷ Genelleşmek; [*Ing.* To be generalized; *Fr.* Se généraliser]. § ❸ *radyotekn.* ◘ **Yayılma.**

~ **karakteristikleri**, *hava.* Bir mıntıka dahilinde elektromanyetik dalgaların intişarına etki yapan özellikler. [*Ing.* Propagation characteristics; *Fr.* Caractéristiques de la porogation].

İntiza /intizā/, i. *Osm.* < *Ar. nez. esk.* § ● Bir şeyi zorla yerinden ayırma, çekip koparma. [*Ing.* Tearing *(out)*, plucking *(up)*, forcibly removing; *Fr.* Separation, dissociation]. § ● *fels. esk.* Kavramlar arasındaki nitelik değişikliklerini anlama, ayırma.

İntizam /intizām/, i. ç: **intizāmāt.** *Osm.* < *Ar. nizām.* § ● Düzenli, tertipli olma: *Onun intizamına diyecek yoktur.* [*Ing.* Order; *Fr.* Ordre]. § ❷ Düzgünlük, düzen, çekidüzen: *Meclisin toplantıları bir gürültü patırtı içinde bütün intizamını kaybetmiştir.* [*Ing.* Order, regularity; *Fr.* Ordre, régularité]. ☆ *Eşanl.* **yol, usul, yolyordam, erkân, düzen, kural, yöntem, nizam, ilke, düstur, prensip, dizge, sistem, yasa, kanun, tarz, minval.** ◉ ~ **a sokmak**, Düzenlemek işini gerçekleştirmek. [*Ing.* To arrange, to put *(set)* into order, to organize, to coordinate; *Fr.* Arranger, mettre ordre à]. ◉ **amme** ~ **ı**, *huk.* ◘ **Kamu düzeni.**

~ **bulmak**, Düzenli bir hale gelmek. [*Ing.* To get into order, to become well arranged].

İntizamlı, s. Düzgün, düzenli: *İntizamlı öğrenci.* [*Ing.* Regular, in good order, well-arranged; *Fr.* Arrangé,-ée, régulier,-ère, en ordre].

☆ *Yak. anl.* **derlitoplu, tertipli, düzenli, muntazam, rabıtalı, insicamlı, mazbut, cemiyetli, muttarit, usturuplu** *(h.d.).*

☆ *Karş.* **dağınık, düzensiz, tertipsiz.**

İntizamsız, s. Düzensiz, düzeni bozuk karmakarışık. [*Ing.* Irregular, disorderly, untidy; *Fr.* Désordonné,-ée, sans ordre, irrégulier,-ère].

intizamsızlık,-ğı, İ. İntizamsız olma hali, düzensizlik. [*Ing.* Irregularity; *Fr.* Irregularité].

İntizar /intizār/, i. *Osm.* < *Ar. nazar. esk.* § ● Bir kimsenin gelmesini veya bir şeyin olmasını bekleme, gözleme. [*Ing.* Waiting, expectation; *Fr.* Attente]. § ❷ *h.d.* İlenme beddua. [*Ing.* Curse, imprecation, melediction; *Fr.* Malédiction, Imprécation]. ☆ *Eşanl.* **inkısar,** ☆ *Karş.* **dua, iyiliğini dileme.**

~ **etmek**, Beklemek. [*Ing.* To wait; *Fr.* Attendre].

İntizâren, z. *esk.* § ● Bekleyerek: *Yüzlerce* kimsenin başı yukarıda akibete intizaren birikmiş olduklarını gördüm. [*Ing.* Awaiting, pending; *Fr.* Dans l'attente, en attendant]. § ❷ Gözleyerek.

İntoksikasyon, i. *tıp.* ◘ **Entoksikasyon.**

intortus, i. Bulutların sınıflandırılmasında lifleri pek düzensiz bir şekilde içeri doğru eğilen ve çoğu zaman birbirine dolaşmış gibi görünen bir sirrüs çeşidi. [*Ing.* ve *Fr.* Intortus].

İntramastoidit,-ti, i. *Fr. intramastoïdite. tıp.* Mastoid çıkıntısı ve sinüs hücrelerinin iltihabı. [*Ing.* Intramastoiditis].

İntraselüler, s. *Fr. intracellulaire.* < *Lat. intra,* içinde + *cellularis, hücresel. anat.* ve *zool.* ◘ **Hücre içi.**

intrazonal topraklar, *trm.* Toprak oluşması faktörlerinden, topoğrafya, ana madde veya zamanın, iklim ve vejetasyonun normal etkilerine göre daha hakim olduğu iyi oluşmuş topraklar. [*Ing.* Intrazonal soils].

İntruder /intrudır/, i. *Ing. esk. hava.* İkinci Dünya Savaşı sırasında bir gece akınından dönen düşman uçaklarına saldırmak veya karışıklık yaratmak için düşman filosunun arasına giren bir uçağa verilen ad. [*Ing.* ve *Fr.* Intruder].

İntrüzif, s. *Fr. intrusif,-ive. jeol.* İntrüzyon ile yerleşmiş: *Granit bütolitlerinin intrüzif olduğu sanılır.* [*Ing.* Intrusive]. ☆ *Karş.* **ekstrüzif** .

intrüzyon, i. *Fr. intrusion. jeol.* ◘ **İçpüskürme.**

İnüit,-ti, i. Eskimoların kendilerine verdikleri ad. [*Ing.* ve *Fr.* Inuit].

inülaz, i. *Fr. inulase. biy.* Hidrolizleme yoluyle inülini früktoza çevirebilen diyastaz. [*Ing.* Inulase].

İnülin, İ. *Fr. inuline. kim.* Nezle otu, enginar, yer elması, yıldız çiçeği v.s. köklerinde bulunan, nişastaya benzer bileşik. [*Ing.* Inuline].

invajinasyon, i. *Fr. invagination. biy.* Bir doku tabakasının diğer dokuların içine gömülmesi. [*Ing.* Invagination]. ◉ **bağırsak** ~ **u**, *tıp.* Büzülmüş bir bağırsak parçasının, tıpkı ters çevrilmiş bir eldiven parmağı gibi, alt tarafındaki bağırsak kısmının içine girmesi. *(Tedavi edilmeyen bir invajinasyon bağırsağın tıkanmasına sebep olur).* [*Ing.* Intestinal Invagination; *Fr.* Invagination intestinale].

İnvar, İ. *Fr. invar* < *invariable, değişmez'in kısaltılmasından). met.* Adi sıcaklığa yakın sıcaklık derecelerinde çok küçük bir genişleme gösteren ve bileşiminde yüzde 36 oranında nikel bulunan çelik. [*Ing.* Invar].

~ **teli**, *jeod.* Çok hassas baz ölçümlerinde kullanılan, İnvar alaşımından yapılmış tel. *(24 m. uzunluğunda ve 1.6 mm. çapındaki bu telin iki ucunda, milimetre cinsinden bölümlere ayrılmış 8 sm. boyunda birer cetvel bulunur. Bir üçayak üzerindeki işaret çizgisinin konumu, bu cetveller yardımıyle 0.1 ile 0.2 mm.'lik hassasiyetle tespit edilebilir).* [*Ing.* İnvar **wire**].

invariyant, s. *Fr. invariant,-ante.* § ● *mat.* Bir dönüşüm grupu için, dönüşümden sonra aynı değerde bulunan bir büyüklük, bir ifade, bir bağıntı, bir özellik v.b. için kullanılır: *Uzaklıklar, açılar, alanlar, hacimler, hareketler ve simetrik grupunun bütün dönüşümleri için invariyanttır. (Bir düzlemde, iki eğrinin açısı, yani bu eğrilerin kesişme noktalarındaki teğetlerin yaptığı açı, bu düzlemin bütün konform dönüşümleri için invariyant kalır. Invariyant kelimesi «kovariyant»ın veya «kontravariyant»ın eşanlamlısı değildir. Çizgisel bir uzayda, bütün karşılaştırma sistemlerinin değişmesi için kovariyant bir vektörün bileşenleri de bir noktanın koordinatları gibi, kontravariyant bir vektörün bileşenleri de bir düzlemin koordinatları gibi dönüşür).* [*Ing.* Invariant]. § ● i. *mat.* Bir dönüşüm cümlesinin etkisi altında değişmez kalan matematiksel bir varlığa *(şekil, eğri, yüzey v.b.)* bağlı sayısal nitelik: *Cebirsel bir düzlem eğrinin türü, düzlemin rasyonel dönüşümleri için bir invariyanttır. (Invariyant kelimesinin kullanılması bununla birlikte bu tanımı genelleştirmek ve yumuşatmak eğilimindedir. Meselâ, bir invariyant vektör, bir vektörel invariyanttır denilir).* [*Ing.* ve *Fr.* Invariant].

~ alt grup, *mat.* Bir grupta, grupun herhangi bir x elemanı ile sola ve sağa ötelenmişleri, sıra farkı ile aynı olan alt grup: *Değişli bir grupta bütün alt gruplar invariyanttır.* [*Ing.* Invariant sub-group; *Fr.* Sous-groupe invariant, sous-groupe distingué]. ☆ *Eşanl.* **seçkin alt grup**.

~ sistem, *fiz.* ve *kim.* Değişimin sıfır olduğu denge halindeki sistem: *Birarada bulunan üç ayrı faz halindeki saf bir madde invariyant bir sistem meydana getirir.* [*Ing.* Invariant system; *Fr.* Système invariant].

invertaz, i. *Fr.* invertase, biyokim. ◘ **Invertin**.

invertin, i. *Fr. invertine. biyokim.* Bira mayasında, bağırsak özünde bulunan ve sekeri parçalayan, yani sakarozu glikoz ve levüloz olmak üzere ikiye ayıran enzim. [*Ing.* Invertin]. ☆ *Eşanl.* **invertaz, sükraz**.

involukrum, i. *bot.* Aynı nodusta, birkaç brakte, çevrel olarak dizilmiş bulunuyorsa, bu braktelerin halkasına verilen ad. *(Örnek: Manisa Lâlesi).* [*Lat.* ,*Ing. ve Fr. involucre*]

involusel, i. *Fr. involucelle. bot.* Durumda ikinci derecede bir yer işgal eden bir involukrum.

involüsyon, i. *Fr. involution.* < *Lat. involvere,* kıvrılmak. § ● *mat.* (a) Bir doğrunun noktaları, bir demetin doğruları ve bir koniğin noktaları veya teğetleri arasındaki birebir ve karşılıklı izdüşümsel tekabül; (b) Böyle bir tekabül haline getirilmiş çiftler cümlesi; [*Ing.* Involution]. § ● *jeom.* Jeolojik tabakaların kriyotürbasyon sebebiyle az belirgin biçimli kıvrımlar karışımı halinde ortaya çıkan biçim değiştirmesi. [*Ing.* Involution].

inyoit,-ti, i. *Fr. inyoïte. min.* Hidratlı doğal kalsiyum borat. [*Ing.* Inioite].

inyon, i. *Fr. inion. tıp.* Artkafa dış tümseği. [*Ing.* Inion].

inzal /inzâl'/, i. ç: **inzâlât**. *Osm.* < *Ar. nezl.* ve *nüzul esk.* § ● Bir şeyin yüksek bir yerden aşağıya inmesini sağlama, indirme [*Ing.* Action of making to come down, to descend; *Fr.* Action de faire descendre]. § ● Atmık *(meni)* çıkması: *Uykuda iken inzala uğramış* [*Ing.* Seminal emission; *Fr.* Éjaculation]; § ● Yağmurun yağması; § ● Peygamberlere Tanrı buyruklarının gökten inmesi. *(Tevrat, Musa'ya inzal buyurulmuş).* [*Ing.* Coming down from heaven].

~ olmak, Dışarı vermek, fışkırmak. [*Ing.* To emit semen; *Fr.* Éjaculer].

inzar /inzâr/, i. *Osm.* < *Ar. nezr. esk.* Bir işin sonucunun sakıncalı olabileceğini hatırlatma, sakındırma, ihtar etme. [*Ing.* Warning cautioning, threatening, dissuading; *Fr.* Avertissement de l'approche d'un danger, preavis d'un danger].

~ etmek, Sakındırmak. [*Fr.* Avertir de l'approche d'un danger].

inzibat,-tı /inzibât/, i. *Osm.* < *Ar. zabt.* § ● Düzen bağı, sıkı düzen, disiplini, düzeni sağlama. [*Ing.* Discipline; *Fr.* Discipline]; § ● *(Askerler hk.)* Polis görevini yapan askere verilen ad; § ● *huk.* Düzen bağı, düzeni meydana getirme çabaları. [*Ing.* ve *Fr.* Police, discipline]; ☆ *Eşanl.* **disiplin**. ◉ **askerî ~**, *ask.* Askerî disiplin ve asayişi korumak amacıyle, Türk Silâhlı Kuvvetlerinde görevlendirilen personele verilen ad. *(Kısaca inzibat da denir). /Askerî inzibat teşkilâtı askerî birliklerin bulundukları şehirlerde, varsa merkez kumandanlıklarına, yoksa doğrudan doğruya garnizon kumandanlıklarına bağlıdır. Bunlar bölgedeki genel düzenin ve asayişin korunması için gerektiğinde bölgedeki emniyet müdürlükleri ile işbirliği yapar).* [*Ing.* Military discipline; *Fr.* Discipline militaire]. ◉ **bakanlık ~ komisyonları**, *huk.* Bakanlık memurlarına ait kanunlara göre kurulur. Zat işleri müdürleri bu komisyonun tabiî üyesindendir. ◉ **İl ~ komisyonları**, *huk.* Valinin reisliği altında, savcı, defterdar veya muhasebeci mektupçu, maarif, sıhhıye, nafıa ve ziraat müdürlerinden kuruludur. ◉ **İlçe ~ komisyonları**, *huk.* Kaymakamların reisliğinde savcı, malmüdürü, jandarma komutanı ve hükümet hekiminden kuruludur.

inzibatî /inzibâtî/, s. *Osm.* < *Ar. esk.* İnzibatla ilgili, sıkı düzeni sağlayıcı, düzene bağlayıcı. [*Ing.* Disciplinary; *Fr.* Disciplinaire].

~ hukuk, ◘ **Disiplin hukuku**.

inzimam /inzimâm/, i. *Osm.* < *Ar. zamm. esk.* Katılma, eklenme, ulanma: *Hastalığına bir de grip inzimam etmiş.* [*Ing.* Being added or joined *(to)*, addition; *Fr.* Adjonction].

~ etmek, Eklenmek, katılmak, ulanmak, zammolmak. [*Ing.* To be added *(to)*; *Fr.* Être joint, ajouté].

inziva /inzivâ/, i. *Osm.* < *Ar.* Dünya işlerinden elini eteğini çekme, köşeye çekilme, el çekip karışmayıp, çekilip bir bucakta oturma: *Emekliye ayrıldıktan sonra inzivaya çekildi.* [*Ing.* Seclusion, withdrawal; *Fr.* Isolement, retraite, vie d'érmite]. ◉ **~ ya çekilmek**, Dünyadan elini eteğini çekmek, herkesten uzak yaşamak. [*Ing.* To retire into seclusion; *Fr.* Vivre en retraite, isolement].

Ionia, öz. İ. *esk. coğr.* Asya'nın Ege Denizi kıyısı, daha kesin olarak da, Miletos *(Milet)* ve Phokaia *(Foça)* arasında kalan bölge. [*Ing.* Ionia; *Fr.* Ionie]; ◉ **açılı ~ sütun başlığı**, *mim.* Her yüzünde iki kıvrım olan Ionia düzeni, sütun başlığı. [*Ing.* Angular Ionic capital; *Fr.* Chapiteau ionique angulaire].

~ ayağı, *ed. esk.* Altı ölçü biriminden meydana gelen ayak. *(İki çeşidi vardır: İki uzun, iki kısadan meydana gelen büyük ionia ve iki kısa, iki uzundan meydana gelen küçük ionia. Bu ad, Küçük Asya'da yerleşmiş ve kadınsı karakterleriyle tanınmış Yunanlılar olan Ionialılardan gelir. İlkin Asya'daki Yunan şairleri /Alkatos, Sapho, Anakreon/. tarafından kullanılan bu vezin, muhtemelen Bacchus ile Tanrıların Büyük Anası onuruna yapılan Asya kaynaklı tapınmalara girmişti ve aşırı heyecan ve coşkunlukları çok iyi dile getiriyordu).* [*Ing.* Ionic foot; *Fr.* Pied ionique, ionique].

~ düzeni, *mim.* Beş ayrı mimarî düzenden biri. *(İki yanında kıvrımlar olan bir sütun başlığı biçimindedir).* [*Ing.* Ionic order; *Fr.* Ordre ionique].

~ lehçesi, *dilb.* Eski Yunancanın başlıca lehçe ailelerinden biri. [*Ing.* Lonian language; *Fr.* Ionien].

~ makamı, *müz.* Do dizisinin kaynağı olan makam, zamanla do majör tonu için kullanıldı. *(Terimin bulucusu Glarean, XVI. yüzyılda batı kilisesine giren Ionia makamı'nın daha önceleri halk müziğinde kullanıldığını ileri sürmektedir. Aynı adı taşıyan bir makamın Antik çağda da varolduğu sanılır.)*

~ mısraları, *ed. esk.* Lirik Yunan şairleri, eskiçağ şairleri ve *Martialis* ile *Petronius* tarafından kullanılmış mısralara verilen ad. [*Ing.* Ionic verses; *Fr.* Vers ioniques].

~ şiirleri, *ed.* Açık saçık şiirler. [*Ing.* Ionic poetries; *Fr.* Poésies ioniques, sotadiques].

Ionia'lılar, ç. öz. i. *tar.* Eski Yunanistan'da halk. Klasik görüşe göre Ionia'lılar, Dorlar, Ajolis'liler ve Akha'ların yanı sıra Yunan halkının büyük etnik bölümlerinden biriydi. [*Ing.* Ionians; *Fr.* Ioniens].

Iowa (A.B.D.), öz. i. *coğr.* Kuzeybatıda, Amerika'nın ortalarında Mississippi Nehrinin batısında, 145 791 km² genişlikte bir eyalet. Merkezi *Des Doines* şehridir.

Iowa'lar veya **Ioway'lar**, ç. öz. i. Kuzey Amerika'da kızılderili kabilesi. Iowa'lar, eskiden Iowa'da yaşarlardı, bugün A. B. D. Kansas ve Oklahoma'daki kızılderili rezervlerine yerleştirilmişlerdir. [*Ing.* ve *Fr.* Iowas, Ioways].

ip, i. *esk. T. yıp.* § ● Keten, kenevir, pamuk, v.b. bitkilerin liflerinden örülen, bir şey bağlamak için kullanılan kalın örgü: *İnce ip, kalın ip, çamaşır ipi.* [*Ing.* Rope, cord; *Fr. Corde*]. § ● Dekorları hareket ettirmeye yarayan iplerin her birine makinistlerin verdiği ad. [*Osm.* Habl; *Ing.* Cord, string; *Fr.* Corde]. § ● *(Bazı bölgelerde)* İplik; [*Ing.* Thread; *Fr.* Fil]. § ● *anat.* ◘ **Tel²**; ◉ **~ e basan**, *arg.* Sersem, budala, aptal. [*Ing.* Stupid, fool; *Fr.* Stupide, idiot,-iote, imbécile, bête]; ◉ **~ e çekmek**, *dey.* Asarak öldürmek, asmak, idam etmek. [*Ing.* To hang (a criminal); *Fr.* Pendre]. ◉ **~ e dizmek**, *dey.* Saymak, sırayle saymak. Şiir yazmak. [*Ing.* To count]; ◉ **~ e gelesice**, *«Asılarak ölesice»* anlamında bir ilenme; ◉ **~ e gelmek**, *dey.* Asılarak ölmek. [*Ing.* To be brought to the gallows, to be hanged; *Fr.* Être pendu]. ◉ **~ e germek**, Bir şeyi ipe asmak. [*Ing.* To hang *(laundry)*; *Fr.* Pendre]. ◉ **~ e götürmek**, *dey.* İple asılmasına sebep olmak. ◉ **~ e sapa gelmemek**, *dey.* Akla yakın olmamak veya birbirini tutmamak: *İpe sapa gelmez lakırdı. Söylediği bari ipe sapa gelse.* ◉ **~ e sapa gelmez**, *dey.* Saçma *(söz)*, birbirini tutmaz, gereksiz birbirine uymayan, münasebetsiz. [*Ing.* Vagabond, irrelevant, incoherent; *Fr.* Sans rime, ni raison]. ☆ *Eşanl.* **saçma sapan**. ◉ **~ e un sermek**, *dey.* Bir takım bahaneler ileri sürülerek istenilen işi yapmaktan kaçınmak. [*Ing.* To make vain excuses; *Fr.* Refuser un service en alléguant un prétexte inadmissible]. ◉ **~ i çözmek**, *h.d. (Biriyle)* ilgisini kesmek. [*Ing.* To sever one's connection *(with)*; *Fr.* Cesser toutes relations] ◉ **~ i çürük**, *dey.* Güvenilmez *(kimse)* [*Ing.* Undependable; *Fr.* Sur lequel on ne peut pas compter; auquel on ne peut se fier]. ◉ **~ i kırık**, *dey.* Serseri, sorumsuz. [*Ing.* Vagabond; *Fr.* Vagabond,-onde]; ◉ **~ i kırmak**, *arg.* ◘ **ipini kırmak**. ◉ **~i koparmak**, *dey.* Azmak, zaptedilmez hale gelmek, aradaki anlaşmazlığı açık bir karşıtlık haline sokmak. [*Ing.* To break the link *(with something)*; *Fr.* Rombre la paille, se brouiller]. ◉ **~ i sapı yok**, *dey.* Birbirini tutmaz, yersiz, anlamsız, saçma, tarafsız. [*Ing.* Incoherent; *Fr.* Incohérent,-ente]. ◉ **~ in ucunu kaçırmak**, *dey.* Ölçüyü aşarak bir işi çıkmaza sokmak. [*Ing.* To lose the thread of something, to lose control of something; *Fr.* Ne pas savoir que faire]; ◉ **~ ine basan**, *dey.* Sersem. [*Ing.* Stupid, fool; *Fr.* Stupide, imbécile]; ◉ **~ ini boyamak**, *dey.* Bir işi ustalıkla becermek. [*Ing.* To carry out something skillfully, to be clever in managing one's business]. ◉ **~ ini çekmek** *(Birinin)*, *dey.* § ● Asılacak birinin ipini çekmek istemek; § ● Ölçülü davranmaya zorlamak, birini doğru yola sokmak için uyarmak. [*Ing.* To keep *(have)* under control; *Fr.* Avoir bien en main]. ◉ **~ ini kendi eliyle çekmek**, *dey.* Kendi felâketini kendi hazırlamak. [*Ing.* To put a halter round one's own neck; *Fr.* Se mettre la corde au cou]; ◉ **~ ini kesmek**, *arg.* (a) Savuşmak, kaçmak, ayrılmak. [*Ing.* To run away, to flee]. ☆ *Eşanl.* **açmak**. (b) Parasız bırakmak: *Bizim hacının yirmi günden beri ipini kesmişler.* ◉ **~ ini kırmış**, *dey.* Başıboş, haylaz, serseri. [*Ing.* Unbridled, rebellious; *Fr.* Débridé, effréné, déchaînées]. ◉ **~ ini kırmak**, *h.d.* § ● Tutulmaz hale gelmek, azmak, ele avuca sığmaz bir hal almak. [*Ing.* To get out hand, to beco-

me unmanageable]. § ● Savuşup gitmek, sıvışmak, kaçmak. [*Ing.* To run away, to flee, to escape; *Fr.* Fuir, s'évader, se sauver, se défiler]. ◉ ~ **ini koparmak**, *dey.* Serbest kalmak, azmak, haylazlık etmek, serserilik etmek. [*Ing.* to make off; *Fr.* Se sauver]. ◉ ~ **ini sürümek**, *dey.* Cezasını, belâsını aramak. [*Ing.* To lead a life of crime and deserve to be hanged]. ◉ ~ **ini üstüne atmak**. *dey.* Başıboş bırakmak, azat etmek. [*Ing.* To give somebody his head, to leave someone to his own devices]; ◉ ~ **inin kıvrığı çözülmek**, *dey.* Bir meselede, birine haksızlık etmeye yönelmek, haksızlık etmek. [*Ing.* To go wrong *(business);* ◉ ~ **iyle kuyuya inilmez**, *dey.* Ona güvenilmez. [*Ing.* You can't depend on him; Fr Indigne de confiance, inconstant,-ante, perfide]. ◉ *(onun)* ~ **iyle kuyuya inmek**, *dey.* Kendisine güvenilir olmak; ◉ ~ **le çekmek**, *(bir zamanı), dey.* O zamanın gelmesini sabırsızlıkla beklemek. [*Ing.* To be anxiously waiting *(for)*, looking forward to]; ◉ ~ **leri birinin elinde olmak** *(bir işin), dey.* O işi el altından çekip çevirmek. ◉ ~ **ten kazıktan kurtulmuş**, *dey.* Her türlü kötülüğü yapacak yaradılışta olan, serseri. [*Ing.* Who has escaped the rope and the stake, gallows bird; *Fr.* Échappé de la potence, aventurier, repris de potence, aventurier, justice]. ☆ *Eşanl.* **burnu kulağı kesik**. ◉ ~ **ten kuşak kuşanmak**, *dey.* Son derece yoksul düşmek, yoksullaşmak. [*Ing.* To be poverty, misery; *Fr.* Tomber dans la misère]. ◉ **anasının** ~ **ini satmak**, *dey.* Çıkarı için her yola başvuracak kadar ahlâksız olmak: ◉ **bağlantı** ~ **i**, ◘ **bağlantı**; ◉ **cambaz** ~ **i**, Cambazların üzerinde maharetlerini gösterdikleri ip. [*Ing.* Tight-rope; *Fr.* Corde tendue, corde raide]. ◉ **çadır** ~ **i**, ◘ **Çadır**; ◉ **çamaşır** ~ **i**, *(teli),* ◘ **Çamaşır**; ◉ **çırpı** ~ **i**, *inş.* (a) Duvar örücülerinin duvarın düzgün olması için gerdikleri hiza ipi; (b) Keresteleri aynı boyda ve kalınlıkta kesmek veya biçmek için kullanılan kalınca sicim; [*Fr.* Cordeau]. ☆ *Eşanl.* **örek ipi**. ◉ **el** ~ **i**, *den.* Dalyanlarda kazıkları paratya iplerine bağlayan ince ip; ◉ **germe** ~ **i**, ◘ **Germe**; ◉ **ince** ~, Ipin incesi ve sicimden kalınca olanı. ◉ **kurşun** ~ **i**, Çekül ipi; [*Ing.* Lead rope; *Fr.* Ligne de sonde]. ◉ **mesaha** ~ **i**, *inş.* Ölçmek için kullanılan ve mesaha şeridi hizmetini gören kalınca sicim olup üzerinde düğümlerle ölçü vâhid-i kıyasileri tesbit edilmiştir. ☆ *Eşanl.* **ölçü ipi**. [*Ing.* Measuring-tape; *Fr.* Cordeau de mesure]. ◉ **ölçü** ~ **i**, ◘ **Mesaha ipi**; ◉ **örek** ~ **i**, *inş.* ◘ **Çırpı ipi**.

~ **atlama**, *cimn.* Cimnastikte, atlama işiyle yapılan alıştırma. [*Ing.* Skipping *(skip jump); Fr.* Saut à la corde].

~ **atlamak**, *dey.* Başkaları tarafından tutulup çevrilen veya kendi elleri ile çevrilen ipin üzerinden sıçrayıp atlamak. *(Oyun veya spor olarak yapılan bu hareket sırasında İpe ayak ve başın değmemesine dikkat edilir).* [*Ing.* To jump rope; *Fr.* Sauter à la corde].

~ **cambazı**,İki direk arasında, yüksekte gerilmiş ip üzerinde oyunlar yapan cambaz. [*Ing.* Rope dancer, tight-rope walker; *Fr.* Danseur de corde, funambule].

~ **çekme**, *inş.* Duvar taşlarının dış yüzlerinin düzgün ve dikey bir kesit meydana getirmesini sağlamak için duvar yapımında kılavuz olarak ip kullanma işlemi.

~ **hamalı**, Yükü iple sırtında taşıyan hamal. [*Ing.* Porter who carries things by tying a rope around them].

~ **içi ile çizmek**, *inş.* Tebeşirlenmiş bir sıcımi gerdikten sonra hafif kaldırıp bırakarak çizgi çizmek.

~ **inceldiği yerden kopar**, *at.* Bir durum, en çürük yerinden patlak verir.

☆ *Karş.* **gön yufka yerinden delinir**.

~ **İpullah sivri külâh**, ◘ **ipipullah**.

~ **itme**, *cimn.* Kol veya öteki vücut bölümlerini gericl kas gücü ile çalıştırarak bir direnci uzaklaştırma. [*Ing.* Pushing; *Fr.* Poussée].

~ **kaçkını**, *dey.* Azgın, serseri, azılacak derecede kötü kimse. [*Ing.* Jailbird, gallows bird; *Fr.* Gibier de potence].

~ **kâğıdı**, *matb.* Sağlam selüloz, 20-40 gr. lık ince kâğıtları, ince 2-10 milimlik şeritler halinde kesilir ve bir büküm makinesinde iplik haline getirilir. [*Ing.* String paper; *Fr.* Papier ficelle].

~ **kırıldığı (koptuğu) yerden ulanır (bağlanır)**, *at.* § ● Iki kişi arasındaki kırgınlığın giderilmesi için kırgınlık nedeninin giderilmesi gerekir; § ● Bozulan bir iş nerede kalmışsa, düzeltilmesine oradan başlanır.

~ **kırma**, *inş.* Boyanın girintili çıkıntılı yüzeyleri ölçmek için kullanılan usul. *(Bu usul ile hesaplama yapılırken ip, bütün girinti ve çıkıntılar üzerine konulur. Bu suretle boyanan yüzey tam olarak ölçülmüş olur).*

~ **merdiven**, § ● *cimn.* Kenarları ip, basamakları ağaçtan olan merdiven biçiminde asılma ve tırmanma aracı. [*Ing.* Rope-ladder; *Fr.* Échelle de corde]. § ● Ipten örülmüş, daha çok gemilerde kullanılan merdiven.

~ **merdiven sinir sistemi**, *zool.* Halkalı solucanlar ve Eklembacaklılarda rastlanan bir sinir sistemi tipi olup bir baş *(serebral)* sinir düğümü ile her bölütte bir çift olarak tekrarlanan gangliyonların merdiven gibi dizilmiş olması ile meydana gelir. [*Ing.* Ventral nerve cord; *Fr.* Chaîne ventrale].

~ **parası vermek**, *dey.* Birini başından savmak, kabaca kovmak. [*Ing.* To give one something in order to get rid of him].

~ **takmak** *(Birine), dey.* Birinin arkasından kötü söylemek, iftira etmek, çekiştirmek. Birinin kötülüğüne çalışmak. [*Ing.* To backbite, to try to harm someone behind his back).

~ **takmamak**, *arg.* Önem, değer vermemek, dinlememek, saymamak, itibar etmemek, aldırış etmemek. [*Ing.* Not to give a damn *(for)*].

☆ *Eşanl.* **İplemek**.

ip.biçim, b. s. *anat.* Ip biçiminde olan: [*Osm.* Haytiyyüşşekil; *Lat. Filiformis; Ing.* Filiform; *Fr.* Filiforme].

☆ *Eşanl* **lifsel, lifl.**

İpçik[a],**-ğı**, i. § ● *bot.* Bitkilerin erkeklik organının başçığını çiçeğe bağlayan ince sapçık. [*Osm.* Hayt; *Ing.* Filament; *Fr.* Filet]. § ◉ Ipek böceği kozalarından çıkarılan çok ince ve parlak tel. Kumaş bu tellerden dokunur. [*Osm.* Hayt; *Ing.* Filament; *Fr.* Filament, filet].

ipe, i. *Fr. ipé. Bignoniaceae* familyasından çeşitli ağaçlardan *(Tabebuia ipe, T. caminioides. T. guayacan, T. longiflora, T. serratifolea)* elde edilen kereste. *(Bu kerasteye Meksika'da Amapa prieta, Arjantin'de lapako, Brezilya'da kaikseta denir. Damarlı yeşilimsi esmer renkte, oldukça ince dokulu, çok sert, çok sağlam ve dayanıklı bir kerestedir; marangozluk, doğramacılık, karoseri, gemi yapımı ve mobilyacılıkta kullanılır. Vagon, yay, olta kamışı yapımında da yararlanılır.).*

İpek,-ği, i. § ● İpek böceği kozaları çözülerek çıkarılan çok ince ve parlak tel. *(Bu teller iplik haline getirilip onlardan kumaş dokunur ve ibrişim yapılır).* [*Osm.* Harir; *Ing.* Silk; *Fr.* Soie]; § ● s. Ipekten yapılmış olan: *İpek mendil, ipek çorap.* [*Ing.* Silken; *Fr.* De soie, en soie]. § ● Ince, yumuşak: *İpek kalbli;* ◉ **bitkisel** ~, *bot.* Suriyede yetişen asclepias adlı bitkinin tohumlarında bulunan ve kumaş yapımında kullanılan ipeğimsi uzun tüyler. [*Ing.* Rayon, artificial silk; *Fr.* Soie végétale, soie d'orient]. ☆ *Eşanl.* **doğu ipeği**. ◉ **bozuk koza ipeği**, ◘ **Bozuk**[1]. ◉ **bükümlü** ~, *dok.* Kozadan çekim sırasında birkaç katı biraraya getirilerek bükülmüş çok katlı ipek ipliği. [*Ing.* Thrown silk; *Fr.* Soie torse, soie retorse]. ◉ **bükme** ~, *dok.* ◘ **Bükme**; ◉ **cerrahî** ~, *ecz.* Gerek yassı dokuma halinde, gerekse bükülmüş ip şeklinde hazırlanan ve sterilize edildikten sonra dikiş ipliği ve bağ olarak kullanılan ipek. [*Ing.* Surgical silk; *Fr.* Soie chirurgicale]; ◉ **çiğ** ~, *dok.* Üstündeki *serisin* maddesi kaldırılmadan boyanmış ipek. *(Normal olarak, ipeği boyamadan önce pişirme yoluyle bu maddeyi kaldırmak gerekir).* [*Ing.* Crude silk; *Fr.* Soie crue]. ◉ **esnek** ~, *dok.* Iyice pişirilip üzerindeki serisin maddesi tamamen kaldırılarak, parlak, yumuşak ve esnek hale getirilmiş ipek. [*Ing.* Supple silk; *Fr.* Soie souple]. ◉ **gevşek** ~, *dok.* Liflerini birbiri üzerine bastıracak şekilde bükülmemiş kaygan ve dayanıksız ipek; [*Ing.* Soft silk; *Fr.* Soie folle]. ◉ **ham** ~, *dok.* Kozadan iplik halinde çekilmiş, yıkama ve boyama işlemlerinden geçirilmemiş ipek. [*Ing.* Raw silk; grege; *Fr.* Soie grege, soie crue]. ◉ **pişmiş** ~, *dok.* Elyafı üstünde bulunan *serisin* maddesi sabunlu suda kaynatılarak kaldırılmış ipek. [*Ing.* Boiled silk; *Fr.* Soie cuite, soie décreusée]. ◉ **sunî** ~, *dok.* Selülozdan yapılmış parlak ipek. [*Ing.* Artificial silk rayon; *Fr.* Soie artificielle, rayonne]. ◉ **yabanî** ~, *dok.* Ipekböceği kelebeğinin değil de tırtılların ördüğü kozalardan çekilen ipek. [*Ing.* Wild silk; *Fr.* Soie sauvage]. ☆ *Eşanl.* **vahşi ipek**.

~ **ağacı**, *bot.* ◘ **Gülibrişim**.

~ **baskı**, *matb.* ◘ **Serigrafi**.

~ **böceği**, ◘ **ipekböceği**

~ **çekme**, *dok.* ◘ **Çekme**.

~ **fidanı**, *bot.* ◘ **İpekotu**.

~ **gibi**, *dey.* Çok ince, parlak ve yumuşak: *İpek gibi saçları var.* [*Ing.* Like silk, silky, soft, fine and smooth; *Fr.* Soyeux,-euse].

~ **karşık kumaş**. Pamuk ve yün içine ipek karıştırılarak dokunmuş kumaş. [*Ing.* Halfsilk; *Fr.* Demie-soie].

~ **kozası**, Ipekböceğinin ördüğü koza. [*Ing.* Silk cocoon; *Fr.* Cocon de ver à soie].

~ **kumaş**, *dok.* Ipek ipliğiyle dokunmuş mensucat. *(Bunlar da ipliğin türüne ve dokuma tarzına göre ipekli kumaş, canfes, atlas, bürümcek v.b. gibi adlar alır,* Bursa'*nın ipekllileri meşhurdur. Bir kısmı ipek ve diğer kısmı yün veya pamuk olan kumaşlara yarım ipekli veya helâi denir.)* [*Ing.* Silken fabrics; *Fr.* Étoffe de soie].

~ **kurdu**, *zool.* Tırtılları ağaç yapraklarına zarar veren bir böcek türü. [*Ing.* Silkworm; *Fr.* Ver à soie].

~ **kuşu**, ◘. **Çavuşkuşu**.

~ **kuyruk kuşu**, *zool.* ◘ **ipekkuyrukkuşu**.

~ **matı**, *ağ. iş.* Cilâ veya vernikle ağaç üzerinde oluşturulan, ipeği andıran yarı parlak görünüş.

~ **maymun**, *zool.* ◘**ipekmeymun**.

~ **olta**, *balıkç.* Zargana avında kullanılan, sarı veya kırmızı ham ipek teli. *(Balık bunlara saldırınca ipek lifleri dişlerine dolaşır ve böylece yakalanır).*

~ **otu**, *bot.* ◘ **İpekotu**.

~ **sobası**, Ipekböceğinin korunması için kullanılan tesisat. [*Ing.* Room for reáring silkworms].

~ **şarabı**, Karaduttan yapılan şarap. [*Ing.* Mulberry wine; *Fr.* Vin de mûre].

~ **şurubu**, Karaduttan yapılan şurup. [*Ing.* Mulberry syrup; *Fr.* Syrop de mûre].

~ **tefesi**, Kangal halindeki ipek çilesi [*Ing.* Hank of wound raw silk, a skein of silk thread].

~ **teli**, Ipekböceğinin yaptığı ince parlak tel. [*Ing.* Silk thread, silk yarn; *Fr.* Fil de soie].

~ **üstüne ışık baskısı**, *matb.* ◘ **ışık**.

ipeka /ipe:ka/, i. *Fr. ipéca. bot.* İkiçeneklıler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Kökboyasıgiller *(Rubiaceae*)familyasından kökleri, içindeki alkaloidler dolayısıyle kusturucu ilâç niteliği taşıyan bazı bitkilere verilen *ortak ad.* (a) En makbul **İpeka kökü**'nü veren, Brezilya'da orman altlarında yetişen, 30 sm. kadar yüksekliğinde, çok yıllık bir bitki. Yaprakları tam, stipulalı, lasiniat, çiçekleri beyaz ve gövde tepesinde yoğun bir baş durumunda toplanmıştır. Kökleri 1-5 mm. çapında, uzun tespih şeklinde boğumludur. Kökü *(Radix ipecacuanhae), emetin, sefaelin* gibi alkaloidler taşır. Az miktarda balgam söktürücü, yüksek dozlarda kusturucudur. Emetin, amipli dizanterinin tedavisinde kullanılır. [*Lat. Uragoga ipecacuanha* = *Cephaëlis ipecacuanha*]; (b) Kolombiya ve Nikaragua'da yetişen bir tür olup kökleri

İPEK NASIL İŞLENİR ?

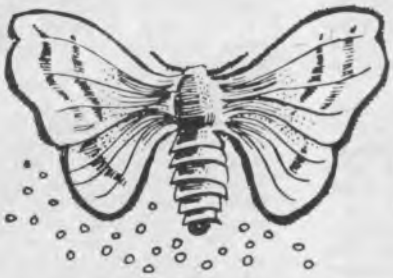

ipekböceği kelebeği 200-500 yumurta yapar.

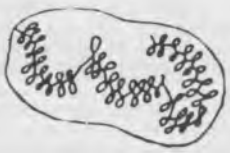

ipekböceği tırtılı kozaları meydana getirir. her kozada 500-1 000 m. uzunlukta ipek teli vardır.

Kozalar toplanır.

Kaynar suya atılarak ipek telleri sarılır.

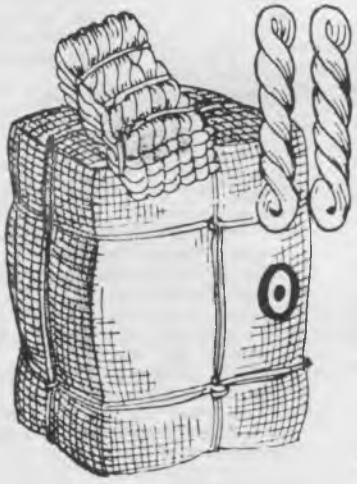

Çıkrıktaki ipek, çileler halinde bağlanır.

Ham ipek fabrikalara gönderilir.

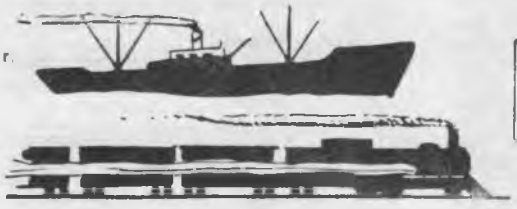

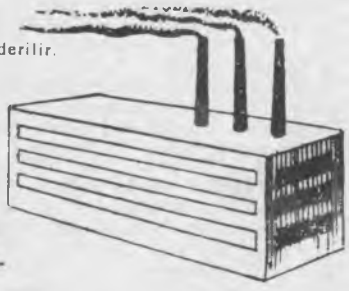

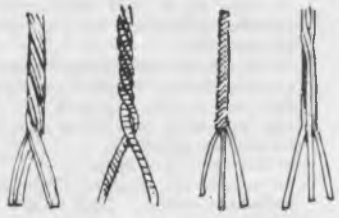

Fabrikalarda çeşitli ipilikler yapılır.

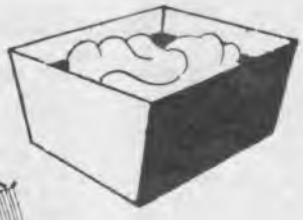

Yıkanarak temizlenir.

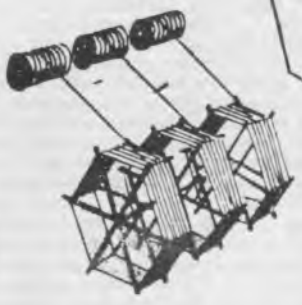

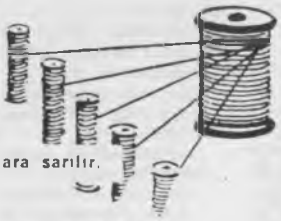

Bunlar makaralara sarılır.

Makaranın iplikleri çıkrıklara sarılır.

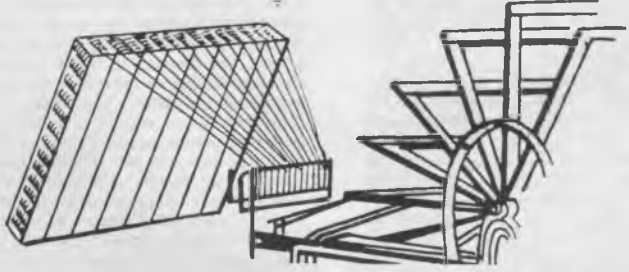

Çıkrıklardan alınan ipler özel bir düzene göre yeniden makaralara sarılır.

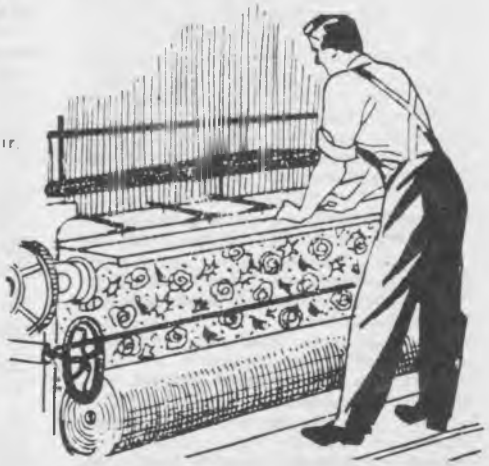

Artık sıra ipekli kumaşların dokunmasına gelmiştir.

daha kalındır. [*Lat. Uragoga granatensis*]; (c) Yeni Granada'da yetişen bir tür. [*Lat. Psychotria emetica*]; (d) Rio dolaylarında yetişen diğer bir tür. [*Lat.* Richardsonia *sp*].

~ kökü, *ecz.* Kökboyasıgiller *(Rubiaceae)* familyasından bazı bitkilerin, *emetin, sefaelin* gibi alkaloidler taşıyan kökü. En makbulü *Uragoga ipecacuanha*'nın, en çok 12 sm. uzunluğunda, 0,5-2 sm kalınlığında, üzeri boğum boğum kabarık, kırmızımsı veya siyaha çalan külrengindeki köküdür. Ayrıca *U. granatensis, Psychotria emetica, Richardsonia sp.* adlı bitkilerin kökleri de aynı şekilde tıbbîdir. Hafif dozda verilirse balgam söktürücü etki yapar. 1 gr. ipeka insanı kusturur. Kusturucu ilâç olarak şurup veya toz halinde kullanılır. *Emetin,* amipli dizanterinin tedavisinde kullanılır. [*Lat. Radix ipecacuanhae; Ing.* Ipecacuanha root; *Fr.* Ipéca, ipecacuanha, ipecacuana].

~ tüylü-maymungiller, *zool.* ◘ İpektüylümaymungiller.

İpek.böceği, b. i. *zool* İpekböceğigiller *(Bombycidae) familyasından pulkanatlı bir böcek* türü. Larvaları özellikle dut yaprağı ile beslenir ve pupa haline geçerken, ördüğü kozadan ipek elde edilir. Asya'nın yerli bir hayvanı olmasına rağmen bir çok yerlerde de üretilmektedir. [*Lat. Bombyx mori; Ing.* Silk worm; *Fr.* Bombyx du mûrier, ver à soie].

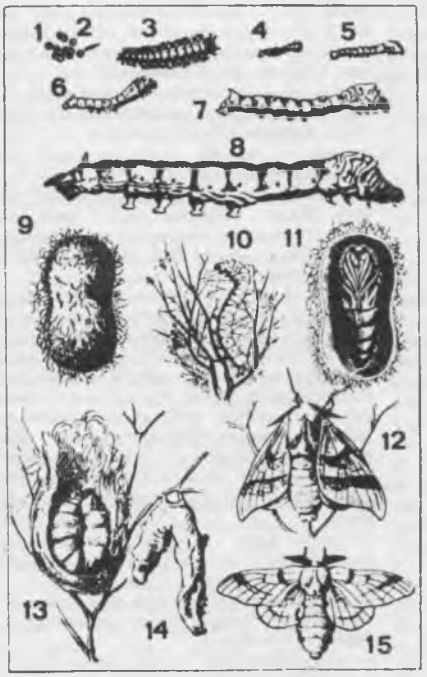

ŞEKİL: 263. — **İPEKBÖCEĞİ. 1.** Yumurtaları **2.** Yeni doğan yavru. **3.** Yavrunun büyütülmüş şekli. **4, 5, 6, 7,** Başkalaşma geçiren yavru. **8.** Erkin böcek. **9.** Kozasını örmeye başlayan böcek. **10.** Bir kozanın kesiti veiçindeki krizalit. **11.** Bir koza. **12.** Dişi kelebek. **13.** Erkek kelebek. **4.** Ölü bir böcek. **15.** Tamamlanmamış bir kozanın içindeki ölü böcek.

~ kelebeği, Tırtılından ipek elde edilen kelebeklere verilen ad.

İpekböceğigiller, ç. i. *zool.* Böcekler *(Insecta)* sınıfının Pulkanatlılar *(Lepidoptera)* takımına giren bir familyası. Kozasından ipek elde edilen tek bir türü vardır. [*Lat.* ve *Ing. Bombycidae; Fr.* Bombycidés].

İpekböcekçiliği, b. i. İpek ipliği veya İpekböceği tohumu elde etmek amacıyle ipekböceği yetiştirmek ve koza üretmek işi. [*Ing.* Seri(cl)culture; *Fr.* Séri(cl)culture].

İpekçi, i. § ● İpek böceği yetiştiren kimse. [*Ing.* Seri(ci)culturist; *Fr.* Seri(ci)culteur]. § ● İpek satıcısı. [*Ing.* Silk merchant; *Fr.* Marchand de sole à coudre]. § ● İpek yapımcısı. [*Ing.* Silk manufacturer; *Fr.* Fabriquant de soie à coudre].

İpekçilik,-ği, i. § ● İpek alım-satım işi. [*Ing.* Silk trade; *Fr.* Commerce de soie]. § ● İpek yapımı. [*Ing.* Silk industry; *Fr.* Soierie].

İpek.hane, b.i. *T. ipek + Fars, hâne* İpekböceği kozalarının üzerindeki telciklerin çözülmesi ve çile haline getirilmesi için gereken işlemlerin yapıldığı yer. [ing. Silk - mill, cocoonery, silk factory; *Fr.* Filature de soie, fabrique de soie].

İpek.kuyruk.kuşu, b.i. *zool.* Ötücükuşlar *(Passeriformes)* takımının, İpekkuyrukkuşugiller *(Bombycillidae)* familyasından bir kuş türü. Uzunluğu 20 sm. Tüyleri kül-kahverengi, tepeliği kırmızımsı olur. Avrupa, Asya ve Amerika'nın Arktik bölgelerinde ormanlarda yaşar. [*Lat. Bombycilla garrulus; Ing.* Bohemian waxwing; *Fr.* Jaseur de Bohême].

İpek.kuyruk-kuşugiller, ç. b. i. *zool.* Omurgalı hayvanlardan Kuşlar *(Aves)* sınıfının, Ötücü-kuşlar *(Passeriformes)* takımının, Öz-ötücüler *(Oscines)* üst familyasına giren bir familyası. Gagaları kısa olup dibinde kıllar bulunur. Alın tüyleri tepelik yapar. İpek-kuyruk kuşu *(Bombycilla garrulus)* türü iyi bilinir. [*Lat.* ve *Ing.* Bombycillidae; *Fr.* Bombycillidés].

İpek.maymun, b. i. *zool.* Maymunlar *(Primates)* takımının, İpek-tüylü maymungiller *(Callithricidae)* familyasından bir memeli türü. Uzunluğu 22, kuyruğu kara-ak çemberli olup 30 sm. dir. Kulakları püsküllüdür. Doğu Brezilya'da yaşar. [*Lat. Callithrix Jacchus; Ing.* True marmoset, common marmoset]; *Fr.* Ouistiti à pinceaux].

☆ *Eşanl.* marmoset

İpekli, s. § ● İpekten yapılmış veya içinde ipek bulunan: *İpekli kumaş.* [*Ing.* Silken; *Fr.* De soie, en soie]. § ● i. İpek ipliğinden ince kumaş.

~ çardak kuşu, *zool.* ◘ İpekliçardakkuşu.

~ keşmir, *kıyf. esk.* Yün ve ipek karışımından yapılan bir çeşit kumaş. *(Dayanıklı olduğu için bu kumaştan ferace ve kürk kabı yapılırdı).*

İpekli.çardak.kuşu, b. i. *zool.* Ötücü kuşlar *Passeriformes) takımının, Cennet-kuşugiller (Paradiseidae)* familyasından büyük boylu ötücü kuş. Bu kuşun erkeği menekşe parıltılı siyah, yeşilimsi sarı karınlı, esmer benekli yeşil renkte olur. Erkek kuş ince dallardan yararlanarak bahçe salıncağı biçiminde yapılar yapar, bunu güzel renkli çiçekli nesnelerle *(tüyler, meyveler, kavkılar v.b.)* süsler. Dişi kuşun tek başına yaptığı yuvadan ayrı olan bu yapılar çiftleşme mevsimi gösterilerine sahne olur. İpekliçardak kuşunun biricik türü olan *Ptilonorhynchus violaceus* Avustralya'nın doğu kıyılarında yaşar. [*Lat. Ptilonorhynchus; Ing.* Satin bowerbird, satin bird; *Fr.* Ptilonorhynque].

İpek.otu, b. i. *bot.* İkiçeneklıler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, İpektohumlugiller *(Asclepidaceae)* familyasından, sarılarak tırmanıcı zir bitki. Filamentler serebst, polen bir bitki halindedir. Türkiye'nin sahil bölgelerinde yabanî olarak yetişir. [*Lat. Periploca graeca; Ing.* Silk vine; *Fr.* Periploca].

İpek.tohumlugiller, b. ç. i. *bot.* İki-çeneklıler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, *Contortae (gentianales)* takımından, çoğunluğu tropiklerde yetişen genellikle süt taşıyan otsu bitkiler veya çalıları kapsayan ve yaklaşık olarak 300 cins ve 2000 türü bulunanı bir familya. Gövde bazen sukkulent, bazen tırmanıcıdır. Yapraklar basit ve karşılıklı dizilişlidir. Çiçekler erdişi, aktinomorf, kaliks serbest veya bileşik 5 sepallidir. Meyva 2 folikül, tohumlar tepede ipek tüylüdür. Türkiye'de 4 cinsi ve 10'dan fazla türü vardır. [*Lat.* ve *Ing. Asclepiadaceae; Fr.* Asclépiadacées].

İpek.tüylü-maymungiller, ç. b. i. *zool.* Omurgalı hayvanlardan Memeliler *(Mammalia)* sınıfının, Maymunlar *(Primates)* takımının, İnsanılar *(Anthropades)* alt takımına veya Yassıburunlu maymunlar *(Platyrhini)* üst familyasına giren bir familyası. Kılları yumuşak, parmakları kanca tırnaklı olup, uzun kuyrukları vardır. Sincap büyüklüğündedirler. Tabanlarına ve parmaklarına basarak yürürler. Orta ve Güney Amerika'da ağaçlarda yaşarlar. İpek maymun *(Callithrix jacchus),* Pembe maymun *(Leontocebus rosalia),* perçemli maymun *(L. oedipus)* iyi bilinen türleridir. [*Lat.* ve *Ing. Callithricidae; Fr.* Callithricidés].

İperit,-ti, i. *Fr. ypérite. (Ypres şehrinin adından)* Temel maddesi çift klorlu etil sülfür olan savaş gazı. *(İlk defa 1917'de, Almanlar tarafından Ypres'de zehirli gaz mermileri şeklinde kullanıldı. Kokusu hardala benzediği için iperite çok defa hardal gazı da denilir. Farkına varılmadan, deride kalıcı kabarcıklar meydana getiren ve 14° C'ta sıvı olan bu gaz, toprakta, elbiselerde ve deride lekeler bırakır. Lekelerin temizlenmesi için bu gazın tek dezenfektanı olan kireç kaymağı kullanılır).* [*Ing.* Hyperite, hypersthenite, norite].

☆ *Eşanl.* hardal gazı.

İperitlenmiş, s. İperitin etkisi altında kalmış: *İperitlenmiş bölge, iperitlenmiş asker.*

İpham[1] /ipham/, i. ç: **İphâmât.** *Osm.* < *Ar. ibhâm. esk.* § ● Belirsizlik, gizli tutma, belli etmeme. alılık. § ● *ed.* Sözün anlaşılamayacak derecede kapalı olması. Yazarın bilerek maksadını gizli tutup, açıkça söylememesi. [*Ing.* Intended obscurity of expression; *Fr.* Incertitude, obscurité].

☆ *Karş.* vuzuh.

İpham[2] /iphām/, i. *Osm.* < *Ar. esk.* El veya ayağın baş parmağı.

İphamat,-ti, İ. *Osm.* < *Ar.* İphmam'ın çoğulu.

İpi.kırık,-ğı, b. İ. *arg.* Başıboş, serseri: *Herif adam değil ki, ipikırığın biri, neresye gitse sepetleniyor.* [*Ing.* Vagabond].

☆ *Eşanl.* hayta, ipsiz.

İpince /ip:ince/, s. Çok ince, aşırı ince, incecik. [*Ing.* Very thin; *Fr.* Très mince].

İpipullah, *T. ip. + Ar. Allah.* «*Herhangi bir şeyden tamamen yoksun kalan*» anlamına gelen *ipipullah sivri külâh* deyiminde geçer. [*Ing.* Completely destitute, stone broke; *Fr.* Gueux, pauvre diable].

İpka /ipkā/, İ. *Osm.* < *Ar. bekâ* > *ibkā. esk.* § ● Yerinde olduğu gibi bırakma, sürekli bir hale koyma: *Birini çıkarıp öteki memurları ipka ettiler.* [*Ing.* Retention; *Fr.* Action de laisser une chose ou une personne dans l'état où elle se trouve, maintient]. § ● Sınıfta bırakma, sınavda döndürme. § ● *teşk. tar.* Çalışma süresini dolduran memurların işlerinde gösterdikleri başarıdan dolayı yeniden yerlerinde kalmaları için verilen izin. *(Bu muamele memurun müracaatı veya âmirin teklifini sadrazamın tasdikiyle olurdu).*

~ fermanı, *tar. esk.* Padişahın değişmesi, yani padişahın tahta oturması halinde sadrazam ve diğer devlet adamlarının görevlerinin devam edeceğini bildiren padişah buyruğu.

~ hilâtı, *tar. esk.* Yıllık memuriyet tayinlerinde görevinden alınmayarak eski yerinde bırakılanlara giydirilen kaftan.

~ hükmü, *teşk. tar.* Tayinleri bir veya iki yıl süreyle kayıtlı olan memurların gördükleri hizmetten dolayı çalışma surelerinin uzatılması için yazılan hükme verilen ad.

~ kalmak, *dey.* Sınıf geçmemek.

~ kürkü, *kıyf. esk.* Görev süresi dolduğu halde, süresi uzatılan memura gönderilen kürk. *(Kürkün cinsi, memurun kıdemine ve seviyesine göre değiştirdi).*

İpkaen /ipkāen/, z. *esk.* İpka suretiyle, İpka yoluyle, yerinde bırakmak suretiyle.

~ intihap etmek, *esk.* Seçimi kazanarak eski görevinde kalmak.

~ nasbetmek (tayin etmek), *esk. (Birini)* Eski görevinde bırakmak.

İplemek, f. § ● İple bağlamak. [*Ing.* To bind with a rope; *Fr.* Lier avec une corde]. § ● *arg.* Değer vermek, saymak, önem vermek. [*Ing.* To consider, to respect, to pay

attention to; *Fr.* Respecter, honorer, révérer].

İplememek(-i), f. *arg.* Aldırış etmemek, değer *(önem)* vermemek, saygı *(itibar)* göstermemek, saymamak, kulak asmamak, dinlememek: *Bizim beybaba iplemez.*

☆ *Eşanl.* **ip takmamak**.

İpler, ç. i. *sp.* Ringin iplerden meydana gelen sınırları.

İplik,-ği, i. § ❶ Dikmeye veya kumaş dokumaya yarayan pamuk, keten, yün, ipek gibi maddelerden ince bükülerek meydana getirilmiş tellerden her biri. [*Osm.* Hayt; *Ing.* Thread, yarn fibre; *Fr.* Fil, filé]. § ❷ Bu tellerin birlikte bükülmüş ve çekilmis hali: *ipek ipliği.* § ❸ *anat.* ◘ **Tel**[2]. § ❹ *san.* Kitabın satırları arasına yapılan ve *beynüssütun* denilen süslemelerde, iplik seklinde çizilen altın çizgilere verilen ad. ◉ **ipliği pazara çıkmak** *(Birinin), dey.* Kabahatları ortaya çıkarak rezil olmak, gizli kusur ve suçları meydana çıkıp gözden düşmek. [*Ing.* To become known *(a person's bad character)*]. ◉ **ağ ipliği**, *balıkç.* Ağ yapımında kullanılan iplik. *(Ağ iplikleri keten, kenevir, pamuk ve naylon telleri bükülerek yapılır).* [*Ing.* Seine twine; *Fr.* Fil à filet]. ◉ **arayıcı** ~, *bot.* Likenlerde, suyosunumantar ortakyaşarlığında suyosununa doğru yönelen ve onu sıkıca saran mantar miselyumlarına verilen ad. ◉ **atkı ipliği**, *dok.* ◘ **Atkı**. ◉ **az bükümlü** ~, *dok.* Ham maddesinin dayanabileceğinden daha az bükülmüs iplik. [*Fr.* Fil sousfilé]. ◉ **bağlama ipliği**, *dok.* Özellikle gaze kumaşlarda, sağ veya sol sabit çözgü ipliklerini bağlayan hareketli çözgü ipliği; iplik çilelerinin uçlarını bulmak için, çile üzerine belirli bir şekilde bağlanan ve genellikle başka cins hammaddeden yapılan iplik. [*Ing.* Binding thread, connecting cord; *Fr.* Fil de tour]. ◉ **bakır ipliği**, *dok.* ◘ **Bakır**. ◉ **bobin ipliği**, *dok.* Silindir biçiminde kâğıt masura üzerine belirli çapta sarılmış iplik yumağı. [*Ing.* Bobbin thread; *Fr.* Fil bobiné]. ◉ **boyalı** ~, *dok.* Ya yapısı sırasında hammadde olarak ya tarandıktan sonra ya da iplik haline getirildikten sonra çileler halinde boyaya batırılan iplik. [*Ing.* Dyed thread; *Fr.* Fil teint]. ◉ **bükümlü** ~, *dok.* ◘ **Bükümlü**. ◉ **cam ipliği**, *dok.* ◘ **Cam**[1]. ◉ **çile** ~, *dok.* Belirli ağırlıkta çileler halinde satışa çıkarılan iplik. [*Ing.* Skeined hank; *Fr.* Fil dévidé, fil mis en echeveau]. ◉ **çok bükümlü** ~, *dok.* Aşırı büküm verilmiş tek kat veya daha çok katlı iplik. [*Ing.* Over-spun thread; *Fr.* Fil surfilé]. ◉ **devamlı** ~, *dok.* Kesik olmayan devamlı elyaftan yapılan iplik *(ipek ipliği, devamlı sunî veya sentetik iplikler).* [*Ing.* Continuous thread; *Fr.* Fil continu]. ◉ **devamsız** ~, *dok.* Kısa liffler halinde doğal veya sentetik elyaftan mekanik yollarla yapılan iplik. [*Ing.* Discontinuous thread, *Fr.* Fil discontinu]. ◉ **dikiş ipliği**, Dikişte kullanılan, çeşitli numaralarda hazırlanmış, bükümlü ve katlı iplik. ◉ **ebrulı** ~, *dok.* Belirli aralıklarla aynı rengin açıktan koyuya değişen tonlarıyle boyanmış iplik. [*Ing.* Marbled thread; *Fr.* Fil ombré]. ◉ **gaze** ~, *dok.* Gaze makinesinden geçirilerek tüyleri yakılmış tek veya çift kat iplik. [*Ing.* Gassed thread; *Fr.* Fil gazé]. ◉ **gevşek** ~, *dok.* Hafifçe bükülmüş iki veya üç katlı iplik. [*Ing.* Slack thread; *Fr.* Fil plat]. ◉ **Halep ipliği**, *dok.* Halep'te yapılan çok ince pamuk ipliği. [*Ing.* ve *Fr.* Gondozoletto]. ◉ **ham** ~, *dok.* Boyanmamış, doğal renkte iplik. [*Ing.* Unbleached thread; *Fr.* Fil écru]. ◉ **İskoç ipliği**, *dok.* İpek gibi parlak ve yuvarlak pamuk ipliği. [*Ing.* Lisle thread; *Fr.* Fil d'Ecosse]. ◉ **jaspe** ~, *dok.* Her katı baska cins hammaddeden veya değişik renklere boyanmış aynı cins maddeden yapılan iki kat halinde bükülmüş iplik. [*Ing.* Marbled thread; *Fr.* Fil jaspé]. ◉ **kaba keten ipliği**, *dok.* Ayakkabı bağı yapmakta kullanılan çok sağlam iplik. [*Fr.* Fil de plain]. ◉ **karde** ~, *dok.* Yalnız taraktan geçirilerek fitil haline getirilmiş ve çeşitli tip vargellerde inceltilerek bükülmüş iplik. [*Ing.* Carded thread; *Fr.* Fil cardé]. ◉ **kıvrak** ~, *dok.* Çift bükümlü iplik direnci sağlayan özel büküm verilmiş tek kat iplik. [*Ing* Double spun thread; *Fr.* Fil double spun]. ◉ **merserize** ~, *dok.* Soğuk ve derişik sodyum hidroksid banyosuna batırıldıktan sonra, çekmesini önlemek için gerilerek kurutulan ve parlak bir hale getirilen pamuk ipliği. [*Ing.* Mercerized thread; *Fr.* Fil mercerisé]. ◉ **muline** ~, *dok.* Bir arada hafifçe bükülmüş çok katlı iplik. [*Ing.* Thrown thread; *Fr.* Fil mouliné]. ◉ **olta ipliği**, *balıkç.* Olta ipi yapımında kullanılan iplik. *(Olta ipleri kıldan, gütaperka lifinden, köklerden, ipekten ve pamuk ipliğinden olur; bunlar için doğal ve sunî kıl /naylon/ sunî ipek, doğal ipek, keten, pamuk, kenevir lifleri kullanılır)* [*Ing.* Fishing line; *Fr.* Fil de ligne]. ◉ **sırt ipliği**, *zool.* Kordalı hayvanlarda görülen ilk destek organı. Embriyonda ilk bağırsağın üzerinde meydana gelen ince, uzun ve kıkırdak sertliğinde bir ipliktir. Balıklardan başlayarak daha yüksek yapılı hayvanlarda yalnız embriyonda bulunur ve yerini omurga alır. [*Lat. Chorda dorsalis; Ing.* Notochord; *Fr.* Corde dorsale, notoc(h)orde]. ☆ *Eşanl.* **korda, notokorda**. ◉ **solungaç ipliği**, *zool.* Solungaç yayları üzerinde sıralanmış bulunan iplikler olup gaz alış verişini sağlar. [*Ing.* Gill bar; *Fr.* Rayon branchial]. ◉ **şeytan ipliği**, *zool.* Sonbaharda tarlalardaki otlar üzerinde görülen örümcek ağı iplikleri. [*Ing.* Gossamer; *Fr.* Fils de la vierge]. ◉ **şine** ~, *bot.* Baskı veya dokuma yoluyle aynı rengin değişik tonları verilmis iplik. [*Ing.* Clouded (Shadowed, mottled) thread; *Fr.* Fil chiné]. ◉ **ters bükümlü** ~, *dok.* Tek katlı basıt ipliklerin büküm yönünün tersine yeniden bükülmüs iki veya daha çok katlı iplik. [*Ing.* Spun thread; *Fr.* Fil câblé]. ◉ **Türk ipliği**, *dok.* Siyah keçi kılından yapılmıs, tela, çadır ve heybe gibi eşyaların yapımında kullanılan kıl ipliği. [*Ing.* Turkish thread; *Fr.* Fil de Turquie, laine de chevron]. ◉ **yorgan ipliği**, Yorgan kaplamakta kullanılan, oldukça sağlam, kalın ve bükümlü iplik. [*Ing.* Quilt thread; *Fr.* Fil à ouatee]. ◉ **soğuk** ~, Tezhip ve cıld işlerinde sayfaların etrafına veya satırlarla altın cetveller arasına soğuk iplik demiri denen özel bir âletle çekilen çizgi.

~ **bağlamak**, *sosy.* Büyü ile karışık yanlış inançlar arasında eren ve yatır türbelerine, dileklerin yerine gelmesini sağlamak için ip bağlamak. [*Ing.* To attach the yarn].

~ **bez**, Ketenden dokunmuş ince ve âdi bez. [*Ing.* Linen cloth; *Fr.* Toile de fil].

~ **borusu**, *zool.* Ağ ören hayvanların ağ ipliklerini çıkardıkları delikçiklerin her biri: *Örümceğin, tırtılın, ipekböceğinin ıplik borusu.* [*Ing.* Spinneret; *Fr.* Filière].

~ **bükme**, *dok.* Serisinli ham ipek ipliğine gerekli bükümün verilmesi için uygulanan işlem. [*Ing.* Twisting; *Fr.* Retordage].

~ **bükme makinesi**, *dok.* İpek ipliklerine büküm vermek için kullanılan makine. [*Ing.* Twist(ing) mill; *Fr.* Métier a retordre].

~ **bükümhanesi**, *dok.* İpliklerin büküldüğü yer. [*Ing.* Twist(ing) mill; *Fr.* Retorderie].

~ **büküm tezgâhı**, ◘ **Tezgâh**.

~ **büyüteci**, § ❶ *opt.* ◘ **Büvüteç**. § ❷ *dok.* Kare şeklinde delinmiş bir diske uygun uzaklıkta madenî bir destek üzerine yerleştirilen ve bir kumaşın ayrıntılarını incelemeye yarayan büyüteç: *İplik büyüteci bir kumaşın atkı ve çözgü ipliklerini saymaya yarar.*

~ **çekme**, *dok.* Herhangi bir kumaşın çözgü veya atkı ipliklerinden bir kısmını çekerek o kumaşı ajur işlemeye hazırlama. [*Ing.* Spinning; *Fr.* Filage].

~ **çekmek**, *dey.* § ❶ Kumaştan iplik çıkarmak. [*Ing.* To spin; *Fr.* Filer] § ❷ İplik eğirmek. [*Ing.* To spin; *Fr.* Filer].

~ **dikiş makinesi**, *matb.* Kitapların iplikle dikilmesine yarayan ve ciltçilikte kullanılan bir makine. Adi dikiş makinesine bir bakımdan benzer. Ancak burada, katlanmış olan formalar bir sırt bezine veya şeride dikilir. [*Ing.* Thread sewing machine; *Fr.* Machine a piquer au fil de lin].

~ **makinesi**, *dok.* Elyafı iplik haline getiren makine. [*Ing.* Spinning machine; *Fr.* Métier à filer].

~ **peyniri**, Tülbentten geçirilerek yapılan ve lif lif ayrılan bir çesit peynir. [*Ing.* Kinds of cheese marked with the threads of the cheesecloth].

~ **sarmak**, İpliği, makara, bobin v.b. bir yere sarmak. [*Ing.* To wind thread *(on)*].

~ **solucanları**, *zool.* ◘ **İpliksolucanları**.

~ **yönü**, *dok.* Bir kumaşta, çözgü veya atkı ipliğinin izlediği yön.

~ **yumağı**, İpliğin sarılmasıyle meydana gelen top. [*Ing.* Ball of varn, ball of ends].

İplik.belli.eşekarısıgiller, b. i. *zool.* Böcekler *(Insecta)* sınıfının Zarkanatlılar *(Hymenoptera)* takımına giren bir familyası. Tek tek yaşayan bu arılar yuvalarını çamura, oduna, toprağa yaparlar. [*Lat.* ve *Ing. Sphecidae).*

İplikçi, i. § ❶ İplik yapan kimse. [*Ing.* Spinner; *Fr.* Filateur]. § ❷ İplik satan kimse. [*ing.* Dealer in yarns; *Fr.* Marchand des files].

İplikçik[1],-ği, i. *zool.* Çok ince iplik görünüşünde asalak solucan türü. [*Ing.* Threadlike worm; *Fr.* Ver filiforme].

İplikçik[2],-ği, i. *astr.* Hidrojenin çizgisi $\lambda = 6563$ A° ışığında çekilen Güneş resimlerinde görülen ipliğe benzeyen kara çizgiler. [*Ing.* ve *Fr.* Filament].

İplikçilik,-ği, i. *dok.* Dokuma liflerini iplik haline getirmek için yapılan işlemlerin tümü. [*ing.* Spinning; *Fr.* Filature].

İplik iplik, z. Tel tel, lif lif *(ayrılma).* [*Ing.* In fibers, thread by thread].

İpliklenmek, nsz. f. § ❶ Tel tel olmak, iplik iplik olmak: *Ceketin kolu ipliklenmiş.* [*Ing.* To become undavelled; *Fr.* S'effiler]. İplik haline gelmek. § ❷ **Liflenmek, lif** haline gelmek.

İpliksi, s. § ❶ İplik seklinde, ipliği andıran. § ❷ *anat.* İplik gibi ince uzun organlar için kullanılır: *İpliksi duyargalar.* [*Ing.* Filiform; *Fr.* Filiforme]. § ❸ *kim.* Bir tek yönde yayılarak bir zincir meydana getiren bağlantılara sahip büyük moleküllü bir madde veya bir yüksek polimer için kullanılır. (Örnek: *yumuşak kükürt, kauçuk).* [*Ing.* Filiform; *Fr.* Filiforme]. § ❹ *bot.* Laminası iplik biçiminde olan *(basıt yapraklar hk.).* [*Lat. Filiformis; Ing.* Filiform; *Fr.* Filiforme].

~ **nabız**, *patol.* Titreşim halinde bir teli andıran zayıf nabız. [*Ing.* Filiform pulse; *Fr.* Pouls filiforme].

~ **papillalar**, *anat.* Dil sırtı mukozasının ince papilleri. [*Ing.* Filiform papillars; *Fr.* Papilles filiformes].

~ **sonda (bujileri)**, *cerr.* Kateterizme yarayan çok ince sondalar. [*Fr.* Sondes ou bougies filiformes].

~ **yaprak**, *bot.* ◘ **Yaprak**.

~ **zar (gömlek)**, *anat.* Doğumdan sonra plasenta ve yumurta zarlarıyle beraber dışarı atılan zar.

İplik.solucanı, b. i. *zool.* Suda, nemli topraklarda, Çürüyen maddelerde *(Gübre, hamur kolası, sirke)* yaşayan iplik gibi ince solucan. Bazı türleri canlı dokulara da saldırır. **Buğday ipliksolucanı** *(Tylenchus tritici)* buğdaylarda yanık hastalığı yapar; buğday saplarında bodurlaşmaya sebep olur. **Pancar iplik solucanı** *(Heterodera schachtii)* pancarlar için en büyük âfetlerden biridir. Pancarın kökünde yaşar ve kökün gelişmesine büyük ölçüde engel olur. İplik solucanları yaklaşık olarak, yirmi yıl canlı uyuşukluk içinde *(anhidrobiyoz)* yaşayabilir ve rutubeti bulunca yeniden canlılıklarını kazanır. [*Ing.* Vinegar eel, eel-worm, anguillule; *Fr.* Anguillule].

~ **hastalığı**, *patol.* İpliksolucanlarının in-

sanlarda sebep olduğu hastalık olup dört evre gösterir: *Deri evresi, gizli evre, ağrısız ishalli bağırsak evresi, nevrasteni evresi.* Hastalık süresince yüksek derecede eozinofili görülür. *(Yüzde 76'ya kadar).* Tropik bölge hastalığı olmakla beraber Güney Avrupa'da da rastlanır. [*Ing.* Anguillulosis; *Fr.* Anguillulose].

iplik.solucanları, ç. b. i. *zool.* Çokhücreli hayvanlardan ilkel-kurtlar *(Scolecida)* dalının, Yuvarlak-solucanlar *(Aschelminthes)* sınıfına giren bir takımı. Vücutları iplik biçiminde uzun ve üzerleri yumuşak bir kutikula ile örtülüdür. Hemen hepsi, tesadüfen de olsa insanlarda, hayvanlarda ve bitkilerde içasalak olarak yaşamaya elverişli olup humuslu topraklarda, pis sularda pek çok bulunur. Birçok türü, anhidrobiyoz halinde yıllarca yaşadıktan sonra, yeniden canlılık ve etkinlik kazanabilir. Ayrı eşeylidirler. Yumurtlarlar veya doğururlar. Döl değişimi gösterirler. **Bağırsak solucanı** *(Ascaris lumbricoides)*, **at askariti** *(Amegalocephala)*, **trişin** *(Trichinella spiralis)*, **sirke iplik solucanı** *(Anguillula aceti)*, **iğne solucanı** *(Oxyurus vermicularis)*, **Bancroft solucanı** *(Filaria bancrofti)*, **Medine solucanı** *(F. medinensis)*, **kırbaç solucanı** *(Trichurus)* iyibilinen tür ve cinsleridir. [*Osm.* Haytiye, didân-ı haytiye; *Lat* ve *Ing. Nematoda; Fr.* Nématodes]. ◘ *TABLO: 18.* — **HAYVANLAR ÂLEMİ.**

☆ *Eşanl.* **nematodlar.**

ipnotize, i. *Fr. hypnotise. tıp.* ◘ **Hipnotize.**

ipnotizma, i. *Fr. hypnotisme.* ◘ **Hipnotizma.**

ipnotizmacı, i. **Hipnotizmacı.**

ipnoz, i. *Fr. hypnose.* ◘ **Hipnoz.**

ipotek,-ği, i. *Fr. hypothèque* < *Yun. huk. (mülk hk.)* (a) Taşınamayan bir malın bir borç karşılığı teminat olarak gösterilmesi rehnedilmesi; (b) Bir alacak için kuruları ve kıymetli evraka bağlanmayan gayrımenkul üstündeki rehin hakkı. [*Osm.* Rehin; *Ing.* Mortgage, hypothecation]. ◉ **gemi payı ipoteği**, *huk.* ◘ **Gemi.**

☆ *Eşanl.* **tutu.**

~ **bankacılığı**, *ikt.* İpotek karşılığında ikrazatla uğraşan müesseseleri içine alan bankacılık. [*Ing.* Mortgage banking; *Fr.* Banque hypothécaire].

~ **belgesi**, Akit tablosundaki şartları özetleyen, tapu memurluğunca verilmiş, özet niteliğinde bir belge.

~ **edilebilir**, *huk. (Mülk hk.)* Rehin olarak konulabilen, rehnedilebilen. [*Ing.* Mortgageable; *Fr.* Hypothécable].

~ **etmek**, *huk.* Bir mülkü rehin olarak koymak, rehnetmek. [*Ing.* To mortgage; *Fr.* Hypothéquer].

~ **hakkı**, *huk.* Sahibine, alacağını o gayrimenkuldan üstün olarak istifa imkânını sağlayan aynî ve fer'î bir hak. [*Ing.* Right of mortgage; *Fr.* Droits hypothécaires].

ipotekli, s. İpotek edilmiş, üzerinde ipotek olan, rehine, konulmus: *İpotekli ev.* [*Ing.* Mortgaged; *Fr.* Hypothéque,-ée].

~ **borç senedi**, *huk.* İpotekle garanti edilmiş şahsî bir alacak hakkını belirten senet. Bir alacak için kıymetli evrak şeklinde kurulan, hem teminat hem de tedavül fonksiyonlarını kapsayan gayrimenkul rehni. [*Ing.* Mortgage certificate *(deed)*, mortgage with certificates, mortgage bond, certified *(certificated)* mortgage; *Fr.* Obligation hypothécaire].

~ **tahvil**, *ikt.* Teminatı ipotek olan tahvil, umumî ipotek. [*Ing.* Blanket bond].

ipoteksel, s. İpotekle ilgili olan. [*Ing.* Pertaing to mortgage; *Fr.* Hypothécaire].

ipotetik, s. *Fr. hypothétique.* < *Yun.* ◘ **Varsayılı.**

ipotez, i. *Fr. hypothèse*< *Yun.* ◘ **Varsayım.**

iprezyen, s. ve i. *Fr. yprésien, jeol.* Eyosen sisteminde, landeniyen ile lütesyen arasındaki kat. *(Belçika'da, Ypres killeri ve Paris çanağında Cuise kumu ile temsil edilir).* [*Ing.* Cuisian; *Fr.* Cuisien].

☆ *Eşanl.* **küviziyen.**

iproniyazid, i. *Fr. iproniazide.* Monoaminooksidaz önleyiciler grupundan antidepresör ilâç.

ips, i. Kınkanatlılar *(Coleoptera)* takımının, *Scolytidae* familyasından, bitki dokularında yaşamaya elverişli silindir biçiminde küçük ağaç kurdu. *Ips*'ler ormanların en korkunç düşmanlarıdır; kolay çoğaldığı için bütün ormanı mahvedebilir. *Ips typographus* köknarda, *I. curvidens* taraklı köknarda, *I. sexdentatus* çamlarda yaşar. *Ips*'ler, tercihan hasta ağaçlara saldırır; onun için ormanda bunlara yem olsun diye hektar başına on kadar ağaç bırakılmalı; bu ağaçlar dikkatle izlenmeli, ağaçlar kurt saldırısına uğrar uğramaz kabukları soyulmalı ve kalıntıları yakılmalıdır. Bu böceklerle savaşmak için yakın zamanlarda kimyasal bazı maddeler denenmiş ve olumlu sonuçlar alınmıştır. [*Lat., Ing.* ve *Fr. Ips*].

ipsi, s. § ❶ Ip veya iplik biçiminde olan, ince, uzun. [*Osm.* Haytî; *Ing.* Filiform; *Fr.* Filiforme]. § ❷ *zool.* İnce, uzun gövdesiyle ipliğe benzeyen, çoğunlukla canlıların vücutlarında asalak olarak yaşayan solucan türü.

~ **cisim**, *anat.* Beyinciğin alt sapını meydana getiren omuriliğin arka kordonlarının üst kısımları.

ipsilateral, s. *Fr. ipsilatéral. akust.* Örtülmüş ses işaretini alan kulak üzerinde örten sesin yaptığı etki için kullanılır. *(Örtme etkisi belirli bir ses veya gürültünün duymayı azaltmasıdır. Bu etki, örtülen ses veya gürültüden başka bir ses veya bir gürültünün bulunmasından ileri gelir ve genel olarak örtülen sesleri işitme sınırının genişliğiyle ölçülür).*

ipsiler•, ç. i. *zool.* ◘ **ipliksolucanları.**

ipsit, i. ◘ **Ispit.**

ipsiz, s. § ❶ Ipi olmayan: *İpsiz kova.* [*Ing.* Ropeless, halterless; *Fr.* Sans corde]. § ❷ *mec.* Haylaz, serseri, ayak takımı, yeri yurdu belli olmayan; Başıboş, berduş: *İpsizin biri, yan çizi* [*Ing.* Having no connections, vagabond; *Fr.* Vagabond]. ☆ *Yak. anl.* **hayta, serseri, kabadayı** *(kötü anlamıyle)*, **külhanbeyi, çapkın, bıçkın, uçarı, ayak takımı, hazele, evbaş, baldırı çıplak, eclâf, şeşir, tulumbacı** *(mecaz)*, **ipsikırık.** ☆ *Karş.* **efendi.**

~ **sapsız**, *dey.* § ❶ Tutarsız, birbirini tutmayan, münasebetsiz: *Bu ipsiz sapsız lakırdılara tahammül edilmez.* [*Ing.* Incoherent; *Fr.* Incohérent,-ente]. § ❷ Berdus, haylaz, yeri yurdu belli olmayan, ayak takımı: *Dükkâna bazan ipsiz sapsızlar da gelir.* [*Ing.* Irrelevant, nonsense, without house or home; *Fr.* Sans feu ni lieu].

iptal,-li /iptāl'/, i. *Osm.* < *Ar. butlān* > *ibtāl.* § ❶ Çürütme, battal etme, hükümsüz bırakma, yürürlükten, kullanıştan çıkarma. [*Ing.* Annulment, cancellation, revocation; *Fr.* Annulation, abolition]. § ❷ Herhangi bir hükmün geçersiz olduğunu gerekçeleri ile göstererek çürütme. [*Ing.* Obliteration; *Fr.* Oblitération]. § ❸ *büro.* Pulu, makbuzu, faturayı v.b. iptal etmek için kullanılan âlet. [*Ing.* Obliterator; *Fr.* Oblitérateur]. § ❹ *huk.* Bir idarî işlemin sebep, yetki, konu, şekil ve amaç bakımından dayandığı kanuna ve hukuk prensiplerine uygun olup olmadığı, bir ihtilâf ve kazaî inceleme konusu olduğunda, uygun olmadığını belirten ve onu hukuk âleminden kaldıran karar ve durum. § ❺ *post.* Pulları üzerine özel bir damga vurarak ikinci defa kullanılmasını önleme işlemi. [*Ing.* Obliteration; *Fr.* Oblitération].

~ **damgası**, *post.* Iptal eden damga. [*Ing.* Cancelling stamp; *Fr* Oblitération].

~ **davası**, § ❶ *huk.* Hukuka aykırı bir idarî işlemin, idarî yargı yerlerince iptalini sağnullity, action for avoidance; *Fr.* Action for nulity, action for avoidance; *Fr.* Action en annulation, action en nullite]. § ❷ *huk.* Borçlunun malvarlığını azaltarak alacaklılarını zarara sokan bazı tasarruflarına karşı alacaklıları korumak amacıyle icra ve iflâs kanununun tanıdığı bir dava çeşidi. [*Ing.* Action for nullity, action for avoidance, suit of nullity; *Fr.* Action en nullité].

~ **etmek**, § ❶ Hükümsüz kılmak, çürütmek. [*Ing.* To annul, cancel, revoke; *Fr.* Abolir, annuler]. § ❷ *muh.* Önceden alacağa geçmiş bir maddeyi borca geçirmek veya aksi işlemi yapmak. [*Ing.* To annul; *Fr.* Annuler].

~ **kabiliyeti**, *ikt.* Bir hukukî işlemin hüküm doğurması için taşıması gerekli esas ve şekil şartlarından birinin bulunmaması halinde hükümsüzlük ortaya çıkar. Bu da iptali kabil bir durum meydana getirmiş olur. ☆ *Eşanl.* **iptal yeterliği.**

~ **mesajı**, *hava.* Daha önce gönderilmiş bir mesajın herhangi bir sebepten dolayı varit olmadığını bildiren bir mesaj. [*Ing.* Cancellation message; *Fr.* Message d'annulation].

iptale, i. *Osm.* < *Ar. ibtāle. esk.* Boş ve gereksiz şey.

iptaliyāt /iptāliyāt/, *esk.* Boş ve işe yaramaz sözler.

iptida /iptidā:/, i. *Osm.* < *Ar. bed.* > *ibtidā-* § ❶ Başlangıç. [*Ing.* Beginning, commencement; *Fr.* Commencement]. § ❷ Başlama. § ❸ z. Ilk olarak, ilk önce, önceleri, en önce: *İptida şunu söyleyeyim ki.* § ❹ *ed.* Divan edebiyatında asıl amaca girmeden önce, amacı belirtecek yolda giriş yapımı; Bir beytin ikinci mısraının ilk parçası. § ❺ *teşk. tar.* Bir tımar tevcih olunurken verilen en az miktar.

☆ *Eşanl.* **başlangıç, evvelâ, evvelen, birinci olarak, en evvel.**

~ **etmek**, Başlamak. [*Ing.* To begin, to start, to commence; *Fr.* Commencer].

~ **ruus defteri**, *teşk. tar.* Dirlik verilmesi için tutulan «*ruus defteri*» için kullanılan eski deyim. Bu defterdeki kayıtlara göre ilgililere beraat veya ruus verilirdi.

~ **sudeygan**, *teşk. tar.* Osmanlı devleti zamanında stajyer *(mülâzim)* yerine kullanılan bir deyim. *(Boş kalan devlet memurlarına bu stajyerlerden tâyinler yapılarak, boşluklar doldurulurdu).*

iptidâen /iptidāen/, *Osm.* < *Ar. esk.* Başlangıçta, başlangıç olarak, ilk olarak ilk önce.

iptidaî /iptidāī/, s. *Osm.* < *Ar. ibtidāī. esk.* § ❶ Geri kalmış, ilerlememiş, ilk durumunu sürdüren, basit, başlangıçtaki. [*Ing.* Primitive, elementary; *Fr.* Primitif,-ive, élémentaire]. ☆ *Eşanl.* **ilkel.** § ❷ İşlenmemiş, üzerinde çalışılmamış, ham. ☆ *Eşanl.* **ilkel.** § ❸ i. *esk.* Ilkokul: *Bu Davut kimdi? Kaçıncı sınıfta iptidaîyi bıraktı?.* Birkaç *sene devam edip dört sınıflı iptidaîyi bitirmişti.* [*Ing.* Primary school; *Fr.* École primaire].

~ **madde**, Ham madde, islenmemiş madde; mamûl hale getirilmek üzere fabrikalarda işlenen maddeler. [*Ing.* Raw material; *Fr.* Matière première].

~ **mektep**, Ilkokul. [*Ing.* Primary school].

iptidâiyât /iptidāiyāt/, s. *Osm.* < *Ar. ibtidāiyyāt. esk.* Başlangıç olarak öğretilen ilk bilgiler ve bu bilgileri kapsayan kitaplar.

iptidaiye, s. *Osm.* < *Ar. ibtidāiyye. esk.* Iptidaî'nin dişili.

iptidar /iptidār/, Osm. < *Ar. ibtidār.* Başlama, başlangıç.

iptilâ /iptilā/, i. *Osm.* < *Ar. ibtilā.* Aşırı, düşkünlük, tutku, tiryakilik, mani, alışkanlık, tutkunluk. [*Ing.* Being or becoming addicted *(to a person or thing)*, addiction, habit, passion; *Fr.* Passion tenace, manie, propension tres vive].

~ **hâsıl etmek**, Fazla alışmak, düşkün olmak. [*Ing.* To be addicted to; *Fr.* S'habituer, se passioner].

iptina /iptinā/, i. *Osm.* < *Ar. ibtinā.* Dayanma, yaslanma, üstüne kurulma. [*Ing.* Basing; *Fr.* Action de baser].

☆ *Eşanl.* **istinat.**

~ **etmek**, Dayanmak, üstüne kurulmak, yaslanmak. [*Ing.* To base; *Fr.* Baser, se baser].

☆ *Eşanl.* **istinat etmek.**

İptisam /iptisâm/, i. *Osm.* < *Ar. ibtisâm.* Gülme, gülümseme. [*Ing.* Smiling; *Fr.* Sourire].

~ **etmek**, Gülümsemek. [*Ing.* To smile; *Fr.* Sourire].

İptizal /iptizâl'/, i. *Osm.* < *Ar. bezl* > *ibtizâl. esk.* § ❶ Bir şeyin çoğunluğundan dolayı değerini kaybetmesi. [*Ing.* Excess, superabundance; *Fr.* Surabondance]. § ❷ Bayağılaşma, ayağa düşme, fazla ucuzlama; gözden düşme, itibarsızlık, hakirlik: *Artık bu moda iptizale düştü.* [*Ing.* Vulgar,commonplace, banality, triteness; *Fr.* Banalite, trivialite, bassesse]. § ❸ *ed.* Ağızdan ağıza düşe düşe değerini kaybetmiş, genelleşmiş söz. Divan edebiyatında buna **hâyide** denir. ☆ *Karş.* **mümtaziyet.** § ❶ Bir şeyi sürekli olarak ve hor kullanma. ◎ ~**e uğramak.** § ❶ Çokluğundan ötürü değerinden düşmek, değerini yitirmek: *İhtimal ki bizde cihangirler bir değil çok olduğu için cihangirlik biraz iptizale uğramış.* § ❷ Bayağılaşmak, âdileşmek. [*Ing.* To become commonplace, to be vulgarized; *Fr.* Devenir grossier, s'abrutir, tourner à la brute].

İp.ucu, b. i. İnsanı aradığı gerçeğe ulaştırabilecek iz, belirti, belge v.b. [*Osm.* Serrişte; *Ing.* Clue, sign of evidence, indication, hint; *Fr.* Cause, prise].

☆ *Eşanl.* **alâmet, araz, im, bellilik, işaret, işmar, belgilik, nişan, nişane, simge, remiz, sembol, belgi, şiar, tanıl, delil, emare, belirti, karine.**

~ **vermek**, Birine aradığı bir şeyi bulmasına yarayacak ve aranan şeyle ilgili bazı küçük bilgiler vermek. [*Ing.* To give a clue; *Fr.* Donner prise].

Ir, *kim.* Iridyum elementinin sembolü. [*Ing.* The symbol of iridium; *Fr.* Symbole chimique d'iridium].

İrâdât /irâdât/, ç. i. *esk.* **İrâde**'nin çoğulu.

İrade /irâde/, i. ç: **İrâdât.** *Osm.* < *Ar.* § ❶ İsteme, istek, dilek. [*Ing.* ve *Fr.* Volition]. § ❷ *esk.* Buyruk, buyrultu. § ❸ *psik.* Bir şeyi yapmayı veya yapmamayı belirten iç güç, istemek yetkisi. [*Ing.* Will; *Fr.* Volonté]. ◎ ~ **i âliye,** *teşk. tar.* Osmanlı imparatorluğunda sadrazam tarafından verilen emir, *(Bu emir yazılı veya sözlü olurdu. Yazılı olanlara iş'aratı âliye denirdi).* [*Ing.* Command given by the grand vizier]. ◎ ~ **i cüziye,** *tasav.* İnsan iradesi. Tanrı tarafından yaratılan insanın sınırlı, sonlu iradesi. İnsan varlığında bulunan ilâhî öz. Küllî iradenin insanda bulunanı. [*Ing.* Man's individual will, free will; *Fr.* Autonomie de volonté] ☆ *Eşanl.* **elindecilik** ◎ ~ **i ilâhiye,** *tasav.* Tanrı'nın bütün varlık türlerini kaplayan, evreni kendi dileğine göre yönetme gücü. [*Ing.* The will of God]. ◎ ~ **i külliye,** *tasav.* Tanrı iradesi. Evrenin bütününü, geçmişini, şimdiki ve gelecek zaman süreleri içinde olagelen her şeyi kavrayan, sonsuz, sınırsız irade. Kendi özünden başka bir varlığı gerektirmeyen, yalnız kendi kendiyle varolan irade. [*Ing.* God's absolute will; *Fr.* Volonté générale ou divine]. ◎ ~ **i seniye,** *teşk. tar.* Osmanlılarda padişahın verdiği emir. [*Ing.* Imperial rescript]. ◎ ~ **i şahane,** *teşk. tar.* Padişahın emri için kullanılan deyim. [*Ing.* Imperial rescript]. ◎ ~ **nin bozulması,** *ikt.* İrade fesadı, isteğin bozulması. ◎ ~ **nin muhtariyeti,** *huk.* İradenin özgürlüğü. § ❶ Özel hukukta hukuki bir işlemi, kapsam ve sonuçlarını diledikleri gibi tâyin konusunda tarafların serbest bulunmaları esası. § ❷ Devletler özel hukukunda, yapılan hukukî bir işlemin, özellikle malla ilgili bir sözleşmenin uygulanması, çeşitli memleket kanunlarının alanlarına girdiği hallerde âkitlerin bu kanunlardan dilediklerini seçmekte serbest bulunmaları. *(Bugün için bu alanda bir irade muhtariyetinin varlığından bahsedilmez. Devletler, şahıslar arasındaki ticarî ilişkilere ve kanunlarla bazı kuralları koymuşlardır).* [*Ing.* Free discretion; *Fr.* Autonomie de la volonté]. ◎ ~ **nin özgürlüğü,** *ikt.* İrade muhtariyeti. ◎ ~ **si elinden gitmek,** *dey.* Kendi eylemlerini denetleyecek iç güçten yoksun kalmak. [*Ing.* To lose one's self-control].

~ **beyanı,** *huk.* Bir hukukî sonuca yönelmiş irade açıklaması. [*Ing.* Declaration of intention, declaration of the mind].

~ **bozukluğu,** *psikopatol.* İrade yetiminin hafif bir şeklini meydana getiren irade yetersizliği. *(Bu bozukluğa tutulmuş kişi, nasıl davranması gerektiğini çok iyi bildiği halde, harekatlerinde kararsızlıktan ve şaşkınlıktan kurtulamaz. En basit hareketi yapabilmesi için olağanüstü bir çaba harcaması gerekir).* [*Ing.* Invalidity of mind, abulomania; *Fr.* Aboulomanie].

~ **dışı,** *psik.* ◘ **iradedışı.**

~ **faaliyeti,** Maksatlı, niyetli, amaçlı, oldukça sağgörülü ve dinamik faaliyet. *(Bütün zihin fonksiyonlarının hep birden işlenmesinin bir sonucu olan bu faaliyet, kişiliği ve tercih birliğini ifade eder).*

~ **fesadı,** *huk.* Maksadın eksik olarak, tam açıklığa kavuşmadan anlatılması. [*Ing.* Lack of mutual assent, defective intention; *Fr.* Vice de la volonte, vice du consentement].

~ **izharı,** *ikt.* İstek açığa vurma. [*Lat. Declaration voluntatis; Ing.* Declaration of intention; *Fr.* Déclaration de la volonté].

~ **muhtariyeti,** *ahl.* Kant'a göre, iradenin aldığı kararların kanununu muhtevasında değil de kendi kendisinde araması. *(İrade, kanununun yöneldiği konulardan birinin mahiyetinde aradığı zaman, bağımlılık söz konusudur. Yani irade kendi kanununu kendisi koymuyor demektir. Kant irade muhtariyetini ahlâkın biricik ilkesi olarak kabul eder. Filozofa göre, insan muhtariyetini ancak akla uygun hareket etmekle, akıllı, iradenin kendi kendisine koyduğu kanuna itaat etmekle gerçekleştirebilir).* [*Ing. Freedom of the will*; *Fr.* Autonomie de la volonté].

~ **yitimi**[e], *psiky.* ve *tıp.* İradenin azalması veya tamamen kaybolması. *(Karar verme, dikkat, istemli kımıldama gibi zihin veya beden etkinliğine değğin işleri yapamamaktan ibaret olan ve nevroz ve psikonevrozların seyri sırasında ortaya çıkan bir belirtidir).* [*Osm.* Fıkdanı- irade; *Ing.* Abulia, aboolia, aboulia; *Fr.* Aboulie].

☆ *Eşanl.* **abuli, iradesizlik.**

iradeci, s. ve i. *fels.* İradecilik ile ilgili olan veya iradeciliği kabul eden. [*Ing.* Voluntarist; *Fr.* Volontariste].

İradecilik[e]**,-ği**, i. § ❶ *fels.* Ruhsal ve ahlâkî olay, oldu ve davranışlarda iradeyi temel unsur sayan, davranış ve manevî değerlerin iradenin hâkimiyetinde olmasını öngören dünya görüşü [*Osm.* İradiye; *Ing.* Voluntarism; *Fr.* Volontarisme] § ❷ *ahl.* Düşünceden çok eyleme *(aksiyona)* değer veren görüş ve tez *(Nietzsche)* [*Ing.* Voluntarism; *Fr.* Volontarisme]. § ❸ *psik.* Kişinin iradeli fonksiyonlarına *(duygunluk, faaliyet)* üstünlük tanılan doktrin veya görüş. [*Ing.* Voluntarism; *Fr.* Volontarisme].

İrade.dışı, b.s. İrade ile ilgisi olmayan, irademden bağımsız olan: *İradedışı bir hareket.* [*Osm.* Gayrî iradî; *Ing.* Non-voluntary; *Fr.* Non volontaire, involontaire].

iradelenme, i. *psik.* İrade ve isteğin iş halinde belirmesi. [*Ing.* ve *Fr.* Volition].

☆ *Eşanl.* **istem.**

İradeli /irâdeli/, s. *Ar.* ve *T.* § ❶ İradesi güçlü olan *(kimse),* irade sahibi, iradeye dayanan: *İradeli bir adam, iradeli bir hareket.* [*Ing.* Strong willed; *Fr.* Volontaire]. § ❷ İsteyerek, bilinçli olarak yapılan. [*Osm.* İradî; *Ing.* Voluntary, willing; *Fr.* Volontaire]. ☆ *Eşanl.* **istemli.**

~ **belleme,** *psik.* Eski bir ruhsal olayın bir çaba göstermeden hatıra gelmesi, bir etkinin yine böyle bir yorgunluk çekmeden hatırda kalması, kendiliğinden bellek. *(İsteklerimize önceki bilgilerimize irade göstermeden belleriz).*

~ **dikkat,** Bir emek ve irade kuvveti isteyen dikkat. *(Kendiliğinden bizi çekmeyen şeylere karşı zihnimizi toplamak istediğimiz zaman bu türlü dikkati kullanırız.)*

iradesel, s. ◘ **İradeli.**

İradesiz /irâdesiz/, s. *Ar. ve T.* § ❶ İradesi zayıf olan *(kimse)* § ❷ İstemeyerek, elde olmadan, bir içtepiyle yapılan; **iradedışı.** [*Osm.* Gayrî iradî; *Ing.* Involuntary; *Fr.* Involontaire]. § ❸ *Fizyol.* Yalnız bitkisel hayata ait olduğu için iradenin etkisinde olmayan organlar veya işlevler için kullanılır [*Ing.* Involuntary; *Fr.* Involontaire].

~ **belleme,** *psik.* Eski bir ruhsal olayın bir çaba göstermeden hatıra gelmesi, birtekinin yine böyle bir yorgunluk çekmeden hatırda kalması, kendiliğinden bellek.

iradesizlik,-ği, i. § ❶ İradesiz olma hali: *Kendimizi iradesizliğim yüzünden bir biçareye teslim etmiştik.* [*Ing.* Irresoluteness, weakness]. § ❷ ◘ **İrade yitimi.**

iradet,-ti, /irâdet/, i. *Osm.* < *Ar. esk.* § ❶ İrade. § ❷ Gönül isteği.

İradî /irâdî/, s. *Osm.* < *Ar. esk.* § ❶ **İradeyle ilgili.** [*Ing.* Voluntary; *Fr.* Volontaire]. § ❷ İstemle, iradeli olarak yapılan. [*Ing.* Voluntary, by free will; *Fr.* Volontaire].

☆ *Eşanl.* **İstemli, iradeli.**

~ **mirasçı,** ◘ **Mirasçı.**

~ **şart,** ◘ **Şart.**

~ **şekil,** ◘ **Şekil.**

~ **temsilci.** ◘ **Temsilci.**

iradiye, i. *Osm.* < *Ar. irâdiyye. esk. fels.* ◘ **iradecilik.**

irahe /irâhe/, i. *Osm.* < *Ar. râhat. esk.* § ❶ Rahat ettirme, dinlendirme; § ❷ Soluk alma; § ❸ *(Fena halde)* Korkma; § ❹ Ölme

İraka /irâka/, i. *Osm.* < *Ar. rûk. esk.* Dökme, akıtma. [*Ing.* Spilling, shedding, pouring forth].

İran /irân/. öz. i. *(eski adı: Farsistan). coğr.* Batı Asya'da monarşi yönetimine dayanan devlet. Kuzeyde S. S. C. B., doğuda Afganistan ve Pakistan, batıda Irak ve Türkiye, güneyde ise Basra Körfezi ve Umman deniziyle sınırlıdır. Yüzölçümü 1.645.000 km² Başkenti *Tahran*'dır. [*Ing.* ve *Fr.* Iran]

~ **ceylânı,** *zool.* ◘ **Ceylân.**

~ **çökeltisi,** *ecz.* ◘ **Çökeltî.**

İranî /irânî/, s. *Osm.* < *Fars. esk.* § ❶ İranlı. [*Ing.* Iranian; *Fr.* Iranien,-enne]. § ❷ İranla ilgili. [*Ing.* Iranian; *Fr.* Iranien,-enne].

☆ *Eşanl.* **Farisî.**

İranlı /i:rânlı/, s. ve i. İran halkından veya bu halkın soyundan olan *(kimse).* [*Ing.* Persian, Iranian; *Fr.* Iranien,-enne].

iraota, i. *Lat. zool. Lycenidae* familyasından Beyaz benekli esmer veya mavi renkli büyük kelebek; alt kanatlarının ucu kuyruk gibi uzundur. Hindistan'da ve Malezya'da yaşar. [*Ing.* ve *Fr.* Iraota].

İrap /i:râp/, i. *Osm.* < *Ar. arâp* > *irâb.* § ❶ **«Hiç bir değeri ve önemi yok»** anlamında kullanılan **irapta mahalli yok** deyiminde geçer; § ❷ *esk.* Düzgün konuşma; § ❸ *gram. esk.* Arapça isim ve fiil çekimlerinde son harflerde veya hareketlerde meydana gelen değişme; Bu değişimleri öğreten bilim. ◎ ~ **ta mahalli** *(yeri)* **yok,** *dey.* Hiç bir değeri, önemi yok:

~ **kabul etmeyen,** *gram.* Sabit hareketli, son harfi hiç bir şekilde değişmeyen.

İras /irâs/, i. *Osm.* < *Ar. veres. esk.* Verme, verilme: Sebep olma; Gerekme; Getirme. [*Ing.* Causing, giving, leaving an heritance, bequeathing]. ◎ ~ **ı fütûr,** Usanç verme. ◎ ~ **ı keder,** Üzüntü, keder verme. ◎ ~ **ı mazarrat, (iras-ı zarar),** Zarar verme, dokunma.

~ **etmek,** Sebep olmak, gerektirmek, vermek. [*Ing.* To inflict, to cause to give; *Fr.* Causer, occasionner, donner lieu].

irat,-dı /irât/, i. *Osm.* < *Ar.* < *vürûd* > *îrâd.* § ❶ Getirme, nakil etme: *Misal, delil irat etmek:* § ❷ Gelir, bir mülkün verdiği temettü: *Çiftliğin iradı.* [*Ing.* Income, revenue; *Fr.* Rente, revenu]. § ❸ Bir malın belli sürelerde sağladığı gelir: *Gayet hasis olan annesinin ne kadar iradı olduğunu bilmiyordu.* § ❹ Gelir getiren mülk: *Senin gibi irat sahibi kızı kim almaz?;* § ❺ *esk.* Söyleme; ◎ **iradı cedid hazinesi,** *teşk. tar.* Selim III tarafından, Nizamıcedid ordusunun gerekli ihtiyaçlarını karşılamak için ayrılan para fonu; ◎ **iradı cedit nazırı,** *teşk. tar.* Nizamıcedid'in masrafını karşılamak için ayrılan gelirin bulunduğu hazinenin memuru. *(Niza-*

micedit'in kaldırılmasıyle bu memuriyet de sona erdi.
~ etmek, *dey.* Söylemek.
~ getirmek, *huk.* Kazanç *(kâr, gelir)* sağlamak. [*Ing.* To bring in revenue; *Fr.* Rapporter de l'argent, produire des bénéfices].
~ senedi, *huk.* Bir alacak için kurulup bir kıymetli evraka bağlanan ve kural olarak, rehnin satın alınması imkânını bertaraf eden bir gayrimenkul rehni çeşidi. [*Ing.* Annuity charge bond, rent charge, certificate of annuity charge; *Fr.* Lettre de rente].
~ vergisi, *huk.* Mükelleften, gelirleri toplamı ile ölçülen iktidarına göre alınan bir vergidir. [*Ing.* Income tax; *Fr.* Impôt sur le revenu].

iraterapi, i. *Fr. iratherapie, ted.* Radyoaktif iyodla tedavi yöntemi. [*Ing.* Iratherapy].

iravadi, öz. i. *coğr.* Birmanya'yı kuzeyden güneye derin vadiler içinde geçerek Hint Okyanusuna bir deltayla dökülen 2 250km. uzunluğunda bir nehir. [*Fr.* Irraouaddi, irrawaddy].

iraz /i'räz/, i. *Osm.* < *Ar. esk.* § ● Yüz çevirme; § ❷ Sakınma. [*Ing.* Turning away, *(from a thing),* declining; shunning, avoiding].
~ etmek, Yüz çevirmek, çekinmek.

irb, i. *Osm.* < *Ar. irb.* veya *ireb. esk.* Akıl, zekâ; Akıllılık, zekilik; Hile düzen. [*Ing.* Member of part of the human body, Intelligence, shrewdness, sagacity, want, need].

irba /irbä/, i. *Osm.* < *Ar. ribâ.* Çoğaltma, arttırma, faize verip çoğaltma. [*Ing.* Increasing, adding *(to a thing),* augmenting, multiplying]. ◎ ~ ı mal etmek, *esk.* Eldeki malı, serveti çoğaltmak
~ etmek, *esk.* Ölçüyü aşacak şekilde çoğaltmak, faizcilik etmek.

irca,-ı /ircä:/ i. *Osm.* < *Ar. rücu esk.* § ● Geri çevirme, döndürme; geri verme: *İşi eski haline irca etti.* [*Ing.* Reversal; *Fr.* Action de ramener, de reconduire]. § ● *mat.* ve *kim.* İndirgeme. [*Ing.* Reduction; *Fr.* Réduction § ● Eski şekline sokma, çevirme.
~ etmek, Çevirmek, döndürmek. [*Ing.* To reduce, to send back; *Fr.* Ramener, reconduire].

irdaf/irdäf/, f. *Osm.*<*Ar. ridf. esk.* § ● Birbirinin ardı sıra gönderme, yürütme. § ● Sözde mecaz veya cinas kullanma. [*Ing.* Being, coming or going behind *(another),* following, a using a metaphor or metonymy];
~ etmek, Takip etmek.

irdafen, z. *esk.* Ardı sıra göndererek, yürüterek.

irdeleme*, i. § ● İrdelemek eylemi. [*Ing.* Examination]. § ● *mat.* Bir sorunun ele alınabilen bütün durumlarını bir bir inceleme işi. [*Osm.* Münakaşa; *Ing.* ve *Fr.* Discussion]. ◘ Tartışma. ◎ bir denklemi ~, *mat.* Bu denklemin terimlerini ve veriler üstünde yapılabilecek varsayımlara göre çeşitli çözümlerini inceleme. [*Ing.* Discussion of an equation; *Fr.* Discussion d'une équation].

irdelemek*(-i), f. Bir sorunun ele alınabilen bütün hallerini birer birer incelemek, bir konunun incelenmesi ve eleştirilmesi gereken bütün yönlerini incelemek. [*Osm.* Tetkik ve tetebbu etmek; *Ing.* To scrutinize; *Fr.* Examiner, sonder, scruter de].

İrem, l. *Osm.* < *Ar.* Cennet. *(Şam'da ve Yemen'de bulunduğu söylenen eski ve ünlü bir bahçenin adı).* [*Ing.* The mythical gardens Said to have been devised by Shaddad bin Ad in emulation of the garden of Paradise; *Fr.* Nom d'un jardin célèbre en Arabie, paradis terrestre].

irenk,-ği, i. «*Renk*» sözünün bir deyiş şekli.

irfah /irfäh/, i. *Osm.* < *Ar. esk.* Rahata ve bolluğa kavuşturma. [*Ing.* Making or being comfortable, accommodating].

irfan /irfän/, i. *Osm.* < *Ar.* § ● Bilme, anlama, biliş, anlayış [*Ing.* Knowledge; *Fr.* Connaissance, savoir], § ● Gerçeğe ulaştırıcı güçlü bir seziş, varış, varışlılık; § ● Bilgiden, zekâ ve deneyden meydana gelen zihin olgunluğu: *İrfan sahibi bir adam.* [*Ing.* Culture; *Fr. Culture* connaissance, savoir]. ☆ *Eşanl.* kültür; § ● *tasav.* Hakkı ve sıfatlarını bilme; § ❸ Kadın ve erkek adı:

irfaniye, i. *Osm.*<*Ar. irfâniyye. esk. fels.* Kişinin tanrısal âlemin sırları hakkında tam bilgiye sahip olabileceğini ileri süren dünya ve din görüşü..

irha /irhä/, i. *Osm.* < *Ar. rehavet.* § ● *esk.* Gevşetme, bırakma, koyuverme. [*Ing.* Giving the reins, relaxing]. § ● *müz.* Koma'ya verilen ad.

irhas[1] /irhäs/, i. *Osm.* < *Ar. esk.* Bir şeyin fiyatını indirme, ucuzlatma. [*Ing.* Cheapening, being cheapened].

irhas[2] /irhäs/, i. ç: **irhâsât.** *Osm.* < *Ar. rıhs.* § ● *esk.* Bir peygamberin gönderilmesinden önce, gönderileceğini haber veren olağanüstü belirti; § ● Sağlam şey; § ● Duvar yapma. [*Ing.* A laying a foundation of large stones for a wall].

irhasat, ç. i. *esk. irhas*'ın çoğulu.

iri, s. *esk. T. irmek.* § ● Madde bakımından olağandan daha hacimli, normal kabul edilen ölçüleri aşan: *İri taneli üzüm, İri adam. İri köpek.* [*Ing.* Bulky, voluminous, sizables; *Fr.* Gros ,grand, volumineux]. ☆ *Eşanl.* kocaman, cüsseli, büyük; § ❷ *biy.* Boyu ortalama boyun üstünde olan hayvan türleri için kullanılır; ◎ ~ sini rafa, ufağını çöpe dizmek, *dey.* Bir şeyi en ince noktalarına varıncaya kadar anlatmak. [*Ing.* To tell in detail].
~ boy, *dey.* Ölçüleri aşırı. [*Ing.* Largesize, well built].
~ hap, *vet.* ◘ Hap[1].
~ kesim, *dey.* Çok iri. [*Ing.* Huge].
~ kıyım, *dey.* § ● İri kıyılmış. [*Ing.* Large-grained]. § ● *(İnsan hk.)* Kemikleri, yapısı iri olan, iri yapılı. [*Ing.* Huge, coarse, impudent].
~ sözlü, *dey.* Hatır kıracak kabalıkta söz söyleyen. [*Ing.* Slanderer].
☆ *Eşanl.* dik sözlü.
~ yarı, *dey.* ◘ İriyarı.
~ yer domatesi, *trm.* Meyvesi büyük, etli ve dilimli, rengi kırmızı, salçalığa elverişli bir domates çeşidi.

iri.ayaklı, b.i. *zool.* ◘ Fundatavuğu.

iri.ayaklıgiller, *zool.* Omurgalı hayvanlardan Kuşlar *(Aves)* sınıfının, Tavuksular *(Galliformes)* takımının, Tavuklar *(Galli)* Alt takımına giren bir familyası. İri ayaklı, küçük başlı, kısa ve geniş kuyruklu olurlar. Avusturalya ve dolaylarındaki adalarda yaşarlar. **Maleo** *(Megacephalon maleo),* **fundatavuğu** *(Catheturus lathami),* **çengel tavuğu** *(Megapodius deperreyi)* türleri iyi bilinir. [*Lat.* ve *Ing. Megapodiidae; Fr.* Mégapodildes].

İri.baş, b.l. *zool.* Yumurtadan yeni çıkmış ve henüz ayakları meydana gelmemiş yavru kurbağa. [*Osm.* Dufayda; *Ing.* Tadpole; *Fr.* Têtard].
☆ *Eşanl.* tetar.

İrice, s. Az İri, cüsselice, fazla büyük olmayan: *İrice dolu yağdı.* [*Ing.* Rather large; *Fr.* Assez gros].

iridektomi, i. *Fr. iridectomie.* opt. İrisin kısmen kesilmesi. *(ışık demetlerine sunî bir geçit sağlamak (optik iridektomi), göz basıncını azaltmak (glokoma karşı iridektomi) katarak ameliyatında göz billûrunun çıkarılmasını kolaylaştırmak (ameliyat öncesi iridektomi veya bu ameliyattan sonra irisin sarkmasını önlemek gibi çeşitli amaçlarla uygulanır).* [*Ing.* Iridectomy].

iridemi, i. *Fr. iridémie. tıp.* İris kanaması. [*Ing.* Iridemia].

iridenkleyzis, l. *Fr. iridencleisis. tıp.* İrisin bir parçasının gözakı ile damar tabaka arasına sokulması ameliyatı. [*Ing.* Iridenclesis].

iridik, s. *Fr. iridique. kim.* Ayrı olarak elde edilemeyen IrO_3 anhidridi ve buna tekabül eden asid için kullanılır. [*Ing.* Iridic].

iridina, i. *Lat. zool. Mutelidae* familyasından, Afrikanın doğusundaki tatlı sularda yaşayan iki-çenetli yumuşakça.

iridit,-ti, i. *Fr. iridite. kim.* Iridyum'un IrO_3 anhidridinden türeyen tuz. [*Ing.* Iridite].

iridodiyaliz, l. *Fr. iridodialyse. tıp.* İristen bir parçanın dipten kesilip çıkarılması; sunî gözbebeği yapmak amacıyle uygulanır. *(Iridodiyaliz terimi travmadan ileri gelen bir yırtılmayı ifade için de kullanılır).* [*Ing.* Iridodialysis].

iridodonez, İridodonesis, i. *Fr. iridodonèse, iridodonesis. tıp.* Gözün en ufak hareketinde irisin dalgalı titremesi. *(İrise desteklik eden göz billûrunun bulunmamasından ileri geldiği sanılır).* [*Ing.* Iridodonesis].

İridokeratit,-ti, i. *Fr. irido-kératite. tıp.* İris ve gözakının birlikte iltihaplanması. [*Ing.* Iridokeratitis].

iridokinez, i. *Fr. iridokinèse, tıp.* İrisin daralması ve genişlemesi. [*Ing* Iridokinesis].

iridokoroyidit,-ti, l. *Fr. iridochoroïdite. tıp.* İrisle sert tabakanın *(koroid)* birlikte iltihaplanması. [*Ing.* Iridochoroiditis].

İridoloji, *Fr. iridologie. tıp.* İrisin bilimsel incelenmesi. [*Ing.* Iridology].

İridomalasi, l. *Fr. iridomalacie. tıp.* İrisin yumuşaması. [*Ing.* Iridomalacia].

İridopleji, l. *Fr. iridoplégie. tıp.* İris felci. [*Ing.* Iridoplegia].

İridosiklit,-ti, i. *Fr. iridocyclite. tıp.* Gözde damar tabakanın ön kısmında yani iris ile kirpiksi cismi de kaplayacak şekilde yer alan iltihaplanma. [*Ing.* Iridocyclite].

İridosistektomi, i. *Fr. iridocystectomie. oft.* İriste yapılan plastik ameliyat. [*Ing.* Iridocystectomy].

İridosklerektomi, l. *Fr. iridosclerectomie. oft.* Gözakının bir parçasıyle irisin bir parçasının birlikte kesilip çıkarılması. *(Bazı glokom vakalarında uygulanan bu ameliyatın amacı, ameliyat edilen noktanın humorun düzenli akımını, göz iç sıvısının sızmasını böylece gözdeki iç basıncın azalmasını sağlamaktır.)* [*Ing.* Iridosclerectomy].

İridoskop,-pu, l. *Fr. iridoscope.* İrisi büyük göstererek muayene etmeye yarayan alet. [*Ing.* Iridoscope].

İridoskopi, l. *Fr. iridoscopie.* Gözakı mikroskopu veya büyüteci ile irisin muayenesi. ◘ İris teşhisi.

İridosmin, i. *Fr. iridosmine. kim.* Platin yataklarında bulunan doğal iridyum ve osmiyum alaşımı. [*Ing.* Iridosmine, iridosmium; *Fr.* Iridosmium, osmiridium, osmium iridifère] ☆ *Eşanl.* iridosmiyum, osmiridyum, iridyumlu osmiyum.

İridotomi, i. *Fr. iridotomie. tıp.* Sunî gözbebeği yapmak amacıyle irisi bölme ameliyatı. [*Ing.* Iridotomy].

İridyum /irid:yum/, l. *Fr. iridium.* Sembolü Ir, A. n. 77, A. a. 193,10 olan kimya elementi; Platin madeni filizlerinde bulunan ve platine benzer özellikler gösteren, beyaz, pek sert ve kırılabilir, değerli bir maden. [*Ing.* Iridlum].

İridyumlaştırmak, f. İçine İridyum katmak, İridyumla karıştırıp bir alaşım meydana getirmek. [*Ing.* To Iridize; *Fr.* Iridier].

İridyumlu, s. İridyumla alaşım halinde bulunan bir maden için kullanılır: *İridyumlu platin serttir ve güç erir.* [*Ing.* Iridious; *Fr.* Iridié,-ée].

İrigasyon, i. *Fr. irrigation. tıp.* Yıkama. Özel olarak bağırsak ve vaginanın yıkanması. [*Ing.* Irrigation].

İrigatör,-rü, i. *Fr. irrigateur. tıp.* Lavman ve organizma boşluklarına sürekli akım halinde şırınga yapmaya yarayan alet. *(Genellikle bir şırıngaya veya bir perfüzyon aygıtına bağlı, içi delik bir kauçuk hortumdur).* [*Ing.* Enema].

İrikme,, i. İrikmek eylemi.
~ havzası, *coğr.* Kar ve yağmur sularının biriktiği bölge. [*Osm.* Kabul havzası; *Ing.* Reception basin; *Fr.* Bassin de réception].
☆ *Eşanl.* birikme teknesi, birikme havzası.

İrikmek, f. İrkilerek toplanmak. [*Ing.* To collect, to come together].

İrikromatin, *Fr. irichromatine.* Işığı ayrıştıran karışım: *Sanayide, kâğıt, kumaş, v.b.'nin yüzeyi, saydam ve kesintisiz bir trikromatin tabakasıyle kaplanır. (En çok kullanılan trikromatin, Yuda bitümünün benzen içindeki çözeltisidir. Bu eriyik, formülle erimez hale getirilen jelatinle sulu ortamda dökülür. Böylece, kâğıt veya kumaşın üzerine yayılan bu tabaka, kuruduktan sonra sadefli gibi görünür).*

İrikulaklıgiller, b. ç. l. *zool.* Omurgalı hayvanlardan Memeliler *(Mammalia)* sınıfının, Etçiller *(Carnivora)* takımının, Yüzgeçayaklılar *(Pinnipedia)* alt takımına giren bir familyası. Soğuk bölgelerin kıyılarında ve buz-

lar üzerinde yaşarlar. Deniz hayvanlarıyla beslenirler. Yüzgeç biçimini almış olan ayakları aracıyle iyi yüzer ve dalarlar. Dış kunlakları çok küçüktür. Yüzgeçleri büyük olur. Postları ve yağları için avlanırlar. Deni zayısı *(Arctocephalus ursinus)*, deniz aslanı *(Eumetopias jubatus)*, türleri iyi bilinir. [*Lat* ve *İng. Otariidae; Fr.* Otariides].

iri.kum, b.i. § ❶ Bir bölgeden bölgeye değişerek ya ocak kumunu, ya iri kumu veya alüvyonların ayrılmasıyle elde edilen kum ile çakıl arası büyüklükteki bir gereci belirten terim. [*İng.* Gravel; *Fr.* Gravier]. § ❷ *jeol.* Tutturulmamış kırıntılı bir kayada çapı 2,20 mm. arasında değişen veya biraz daha fazla olan parça. *(Geniş anlamda irikum, başka kayaların kırılması veya ufalanmasıyle oluşur; bu oluşma olayını hemen her zaman akarsu veya deniz tarafından taşınma ve yığma eylemi izler).* [*İng.* Gravel; *Fr.* Gravier].

irileşme, i. § ❶ irileşmek eylemi, iri hale gelme. [*İng.* Growing bigger or larger, largening; *Fr.* Grossissement]. § ❷ *tıp.* Bazı organların hastalık sonucunda anormal şekilde büyümesi hali. [*Osm.* Dahame; *İng.* Hypertrophy; *Fr.* Hypertrophie].

irileşmek, nsz. f. İri bir hale gelmek. [*İng.* To grow gradually large; *Fr.* Devenir gros, volumineux].

irileştirmek, f. İri bir hal almasını sağlamak.

irili, s. *«Büyük küçük karışık» «farklı soylarda» anlamına gelen.* irili ufaklı deyiminde geçer.

~ **ufaklı**, Büyük küçük karışık. [*İng.* Of all sizes, mixed, large and small, fine and coarse; *Fr.* Gros et mince, mêle melangé].

irilik,-ği, i. İri olma hali. [*İng.* Largeness, greatness; *Fr.* Grosseur, grandeur].

☆ *Eşanl.* **şişkinlik, dahamet, kocamanlık.**

☆ *Karş.* **ufaklık, ufak tefeklik, minyonluk.**

İrin, i. *esk. T. iring. patol.* Vücudun herhangi bir yerinde bir iltihap sonunda meydana gelen ve açık yaralardan aktığı görülen sarımtırak renkte koyuca sıvı. [*Osm.* Cerahat, kıyh; *İng.* Pus, matter; *Fr.* Pus]; ⊙ **çalık** ~ i, *vet.* ◘ **Çalık.**

~ **cebi**, *tıp.* İçinde irin, cerahat bulunan çıban veya kabarıklık. [*İng.* Abcess, gathering; *Fr.* Abcès].

☆ *Eşanl.* **abse.**

~ **odağı**, İrinin meydana geldiği ve toplandığı yer. [*İng.* Purulent focus; *Fr.* Foyer purulent].

~ **yolu**, § ❶ İrinli bir odaktan çıkan irinin dışarıya doğru izlediği uzun ve dolambaçlı yol. *(İrin yolları özellikle tüberküloz menşeli apselerde çok önemlidir.* § ❷ *vet.* Bazı durumlarda, dışarıya akmadan önce irinin izlediği az veya çok uzun, dolambaçlı yol. *(Kaslar arasında kas zarı boyunca, kemiklerde, kirişlerde yangı yolları görülür, omuz başı ağrısında, boyun ağrısında, İrinli eklem hastalığında, bu irin yollarına sık sık rastlanır. Yarayan sıkıştıran etleri kesmek, karşılıklı akıntı yerleri açmak suretiyle ve antiseptik şıringalarla tedavi edilebilir).*

İrinlenme, i. *patol.* İrin meydana gelmesi veya irin akıntısı. *(Sebebi bir yara veya bozuk doku içinde irin yapan mikropların bulunmasıdır. Bu etkenlerin başlıcaları stafilokok, streptokok, pnömokok, gonokok, yumuşak şankr basili, daha az olarak da tüberküloz basili ile tifo basilidir. Çoğu zaman irin yapan mikrop türleri birarada bulunur. Bu mikroplar, toksinleri sayesinde akyuvarları kendilerine çeker, bozulan akyuvarlar da irin haline gelir).* [*İng.* ve *Fr.* Suppuration].

İrinlenmek, f. *patol.* İrin toplamak, irinli hale gelmek, [*İng.* To suppurate, to fester, to run; *Fr.* Se former du pus, suppurer].

İrinleşmek, nsz. f. İrin peyda etmek, irinli bir hal almak.

İrinli, s. *patol.* İrin görünüşünde, irin tabiatında, irinle karışmış olan. [*İng.* Purulent, containing matter, soiled with pus; *Fr.* Purulent,-ente, suppurant,ante].

~ **intan**, *patol.* İrin yapan mikropların kanı kaplayarak oluşturduğu intan. [*İng.* Purulent infection; *Fr.* Infection purulente].

~ **sümük**, *patol.* Sümük ve akyuvardan yana zengin, bazen irin renk ve kıvamındaki sümük.

iris, i. *Yun.* § ❶ *anat.* Saydam tabaka ile göz merceği arasında bulunan ince, kasılabilen, renkli, ortasında göz bebeği bulunan damarlı disk; göze renk verir. [*Osm.* Tabaka-i kuzâhiye; *İng.* ve *Fr.* Iris]. ◘ *ŞEKİL: 230.* — **GÖZ I.** § ❷ *zool.* Peygamberdevesine yakın böcek; sıcak bölgelerde yaşar *(Dictyoptera takımının mantidae familyasından);* § ❸ *min.* Kadıköytaşı, kuvars gibi ışıldama gösteren mineral çeşitlerine verilen ad. [*İng.* ve *Fr.* Iris].

~ **baskısı**, *matb.* Güneş renklerinin prizmadan geçtiği zaman, yanyana ve birbirine geçiş tarzını hatırlatan şekilde yapılan renkli zemin baskılara verilen ad. *(Bu baskı ayrı ayrı değil, bir defada, bir baskıda ve aynı kalıp üzerinde elde edilir).* [*İng.* Irisated printing; *Fr.* Impression irisee, irisation].

~ **ışıkölçeri**, İnsan gözüne benzer biçimde, gelen ışığın şiddetine göre diyaframı büyüyüp küçülerek, fotoğraf plakları üzerindeki yıldız resimlerinin parlaklığını ölçen araç. [*Osm.* Tabaka-i kuzahiyye; *İng.* Iris photometer; *Fr.* Iris photomètre].

~ **iltihabı**, *tıp.* Göz küresinin orta tabakasının bir parçası olan irisin iltihabı. [*İng.* ve *Fr.* Iritis].

~ **teşhisi**, *tıp.* İrisi muayene ederek vücudun başka kısımlarındaki organik bozuklukların yerini ve niteliğini tayine çalışan yöntem. [*İng.* Irido-diagnostic, iridoscopy; *Fr.* Irido-diagnostic, iridoscopie].

☆ *Eşanl.* **iridoskopi.**

iriş, i. *h.d.* ◘ **Arış.**

irit,-ti, i. *Fr. irite. min.* Iridosmin ile kromitin karışımından meydana gelen mineral. [*İng.* Irite].

iritabillte, i. *Fr. irritabilité. tıp.* Hafif uyartılara -karşı şiddetle cevap verme yeteneği. [*İng.* Irritability].

iritasyon, i. *Fr. irritation. patol.* ◘ **irkilme²**

iritis, i. *Fr. iritis. tıp.* İris iltihabı. *(Saydam tabaka çevresinde şiddetli bir kızarıklıkla başlar. Bundan sonra iris parlaklığını kaybeder; gözbebeği daralır ve gözbebeğinin kapanmasına sebep olabilecek sızıntılar belirir. Aynı zamanda, özellikle geceleri, şiddetli ağrılar, ışık korkusu ve göz yaşarması ortaya çıkar, görme zayıflar.* [*İng.* Iritis].

iri.yarı, b. i. İri yapılı: *İriyarı bir adam.* [*İng.* Powerfully built, big, large, huge; *Fr.* Gros, corpulent,-ente].

☆ *Eşanl.* **cüsseli, vücutlu, iri kıyım, keresteli, çam yarması.**

☆ *Karş.* **cılız, ufak tefek, çelimsiz.**

irkâben, z. *esk.* Bindirerek. [*İng.* Mounting, embarking].

irkap,-bı /irkâp/, i. *Osm.* < *Ar. rükûb* > *irkâb esk.* Bindirme, bindirilme. Hayvana veya araba, gemi gibi bir şeye bindirme. [*İng.* Causing to ride, mounting, embarkation; *Fr.* Action de faire, monter sur un cheval ou sur tout autre moyen de transport, action d'embarquer].

~ **etmek**, Bindirmek. [*İng.* To cause to ride, to mount, to embark; *Fr.* Faire monter à cheval, embarquer, faire prendre le train, l'omnibus, le tramway etc.].

irkilebilir, s. *biy.* Irkilmeye elverişli olan. [*İng.* ve *Fr.* Irritable].

irkilebilirlik,-ği, i. *biy.* Canlı maddenin dışarıdan gelen uyartılara karşı gösterdiği kendine özgü tepki. [*İng.* Irritability; *Fr.* Irritabilité].

irkilme, i. § ❶ Irkilmek işi, irkilen kimsenin durumu. § ❷ *patol.* Irkilen, yani kuvvetle uyarılan ve dolayısıyle iltihaplanma şeklinde bozukluklar gösteren organın durumu. *(Deri ve mukozanın, iç organların, sinirlerin irkilmesi v.b.).* [*İng.* ve *Fr.* Irritation]. § ❸ *biy.* ve *zool.* Organizmanın çeşitli uyarıcı ajanlara cevap verebilme yeteneği, dış etkileri alabilme ve bunlara cevap verebilme yeteneği. [*Osm.* Taharrür; *İng.* ve *Fr.* Irritation]. ☆ *eşanl.* **dalama.**

~ **eşiği**, *fizyol.* ◘ **Eşik.**

irkilmek, nsz. f. *esk. T.* § ❶ *(Akan şeyler hk.)* Bir engel karşısında duraklayıp birikmek. [*İng.* To collect; *Fr.* Avoir un haut-le-corps]. § ❷ Ürkerek geri çekilir gibi olmak. [*İng.* To be startled; *Fr.* Se ramasser]. § ❸ *biy. (Vücudun bir yeri)* dış bir etkenle kanlanıp şişmek. [*İng.* Taharruş etmek; *İng.* To be irritated; *Fr.* Stimuler, exiter]. [*İng.* Irritating, irritative; *Fr.* Irritatif,-ive].

~ **nokta**, *patol.* Patolojik bir olayı meydana getiren veya bunun sürüp gitmesine sebep olan lokal bozukluklara denir: *Bir sinüzit bronşite, bir rinit astma krizlerine v.b. yolaçabilen birer irkiltici nokta olabilir).* [*İng.* Irritative spine; *Fr.* Épine irritative].

irkilten, i. ◘ **Dalayıcı.**

irkiltme, i. ◘ **irkiltmek eylemi.**

irkiltmek(-i), f. İrkilmesine yolaçmak. [*İng.* To irritate; *Fr.* Irriter].

☆ *Eşanl.* **dalamak.**

irkinti, i. *esk. T. irkinmek.* § ❶ Durgun, birikmiş su, kütle. [*İng.* Stagnant water, a stagnant mass; *Fr.* Mare d'eau stagnante]. § ❷ İrkilme: *İrkinti ile buruşan alın.*

irlanda öz. i. *gaelce* = *Eire, coğr.* Britanya takımadalarının başlıca iki adasından daha küçük ve daha batıda olanı; Yüzölçümü 84 000 km²; Irlanda siyasî bakımdan iki devlete bölünmüştür. Birleşik krallığa bağlı olan **Kuzey Irlanda.** Merkezi *Belfast.* **Irlanda cumhuriyeti.** Başkenti *Dublin.* [*İng.* Ireland; *Fr.* Irlande].

Irlandaca, öz. i. *dilb.* Irlanda cumhuriyetinde resmî dillerden biri. [*İng.* Irish; *Fr.* Irlandais, gaélique d'Irlande].

☆ *Eşanl.* **irlanda gaelcesi.**

Irlanda İngilizleri, öz. i. *etn.* XX. yüzyıla kadar, Irlanda'ya yerleşen, fakat yerli halka kaynasmayan İngiliz asıllı halka verilen ad. *(Ortaçağ sonlarından itibaren, Pale'deki İngiliz halkı, Gaellerden de, asıl İngilizlerden de farklıydı. XVIII. ve XIX yüzyılda, protestan Irlanda İngilizleri, çoğu zaman doğdukları ülkenin çıkarlarını, anavatana karşı savunmuşlardır).*

irlandalı, s. ve i. Irlanda'da yaşayan veya oradan gelme kimse. [*İng.* Irish, irishman *(erkek)*, Irishwoman *(kadın)*; *Fr.* Irlandais *(erkek)*, Irlandaise *(kadın)*].

irman, s. ve i. *Osm.* < *Fars. irmân. esk.* § ❶ Davetsiz konuk. [*İng.* Intruder, uninvited guest, parasite]. § ❷ Dalkavuk. § ❸ Eğreti. § ❹ Arzu, istek, pişmanlık. § ❺ *mec.* Dünya.

irmek, f. *«Şu veya bu halde bulunmak, olmak»* anlamına gelen bu fiil en eski kaynaklarda geçiyorsa da, o zamandanberi r sesi düşmüş olarak ancak **idi, imiş, ise** ve **iken** şeklindeki türevleri tümleç ve yüklemlerde kullanılır: *Biz burada idik. Bu kâğıt ince imiş. Halep orada ise.. Havalar fena iken.*

☆ *Eşanl.* **imek.**

irmik,-ği, i. *esk. T. yarmak* > *yarmık* > *yirmik.* Çorba veya helva yapmaya yarayan iri öğütülmüş un. [*İng.* Semolina; *Fr.* Semoule]. ⊙ **beyaz** ~, Pirinç irmiği. [*İng.* White semolina; *Fr.* Semoule blanche]. ⊙ **hint irmiği**, *bot.* Bazı hurma ağaçlarının özünden çıkarılan nişastalı bir madde ⊙ **sarı** ~, Safranla boyalı buğday irmiği. [*İng.* Yellow semolina; *Fr.* Semoule jaune].

~ **çorbası**, *mutf.* Irmikten yapılan bir çeşit çorba. [*İng.* Semolina soup].

~ **helvası**, *mutf.* Irmik, tereyağı ve şekerle yapılan bir çeşit tatlı. [*İng.* Sweet made of semolina].

~ **lokması**, *mutf.* Irmik ile yapılan tatlı. *(Hamur yağda kızartıldıktan sonra soğuk şuruba atılır).*

Irokuaca, öz. i. *dilb.* ◘ **iroquois dili.**

İron, i. *Fr. irone. kim.* Süsen çiçeğinin kokusunu veren $C_{14}H_{22}O$ formülündeki keton. [*İng.* Irone; *Fr.* Methyl-6-ionone].

☆ *Eşanl.* **metil-6-iyonon.**

İroni, i. *Fr. ironie. ed. fels.* Düşündüğünü alay maksadıyle ve alay olduğunu belli edecek şekilde, tersine bir ifade ile anlatma. Antik çağ yunan düşünürü **Sokrates**'in konuşturma yöntemi. [*Osm.* İstihza; *İng.* Irony].

İroquois, öz. i. *etn.* Saint-Laurent, Susquehana vâdilerinde ve Erie, Ontario, Huron gölleri kıyılarında yaşayan Kuzey Amerika Kı-

zıldefilileri. Toprağa yerleşmişlerdi ve tarımla uğraşırlardı. Iroquois birliği beş kabileyi içine alır. *(Mohawks, Oneidas, Onondagas, Cayugas, Senecas; sonradan bunlara Tuscaroras kabilesi de eklendi).* [*Ing.* ve *Fr.* Iroquois].

~ **dili,** *dilb.* Kuzey Amerika yerlilerine ait dil ailesi. *(Saint-Laurent ve Susquehanna vâdilerinin alınması sırasında, Erie ve Ontario gölleri kıyılarında, Huron gölünün güneydoğusunda, Apalaş dağlarının güneyinde konuşulurdu. Bu aileden olan dillerin çoğu kaybolmuştur; kalanlar da gitgide kaybolmaktadır).* [*Ing.* ve *Fr.* Iroquois].

irradiyasyon, i. *Fr. irradiation. tıp.* Bir maddenin vitamin kuvvetini artırmak için ültraviyole ışınla ışınlanma. [*Ing.* Irradiation].

irrasyonalizm, i. *Fr. irrationalisme. fels.* ◘ **Usaaykırılık.**

irrasyonel, s. *Fr. Irrationnel. mat.* Akıl almaz, akıl dışı. [*Ing.* Irrational].

☆ *Eşanl.* **orandışı.**

~ **denklem,** *mat.* ◘ **Denklem.**

~ **fonksiyonlar,** *met.* ◘ **Fonksiyon.**

irredantizm, i. *Fr. irrédentisme.* < *It.* Dil ve töre bakımından bir olduğu halde anayurt dışında kalmış bulunan halkın yaşadığı toprakları anayurt sınırları içine almak davası. [*Ing.* Irredentism].

irreduktibl, i. *Fr. irréductible. tıp.* Yerinden ayrılmış bir organın veya bir fıtkın eski haline getirmenin mümkün olmaması. [*Ing.* Irreductible].

irritabl, i. *Fr. irritable. tıp.* Öfkeli, çabuk kızar tip, dışardan gelen bir uyarıcı etkisiyle kanlanıp şişebilme. [*Ing.* Irritable].

irrotasyonel, s. *Fr. irrotationnel,-elle* «Dönmeyen» anlamına gelen. § ❶ *mat.* Çevrintisi her noktada sıfır olan bir vektörel alan için kullanılır. [*Ing.* Irrotational]. § ❷ *fiz.* Esnek bir ortam içinde, ortamın elemanlarını döndürmeksizin hacimlerini değiştiren bir dalga için kullanılır. [*Ing.* Irrotational].

irs, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Bir kimsede, ana, baba ve akrabadan gelme bedenî veya ruhî nitelik görülmesi, kalıtım, soyaçekim. [*Ing.* Inheriting, inheritance, heritage, hereditary quality; *Fr.* Heritage, succession, hérédité]. § ❷ *esk. huk.* (a) Fıkıh'ta mirasçılık; (b) Bir kimsenin terekesinde, o'na halef olarak, hak sahibi olma.

irsa /irsâ/, i. *Osm.* < *Ar. resâ .esk.* § ❶ Hareketsiz bırakma, sağlamlaştırma, kuvvetlendirme. [*Ing.* Fixing, making firm and immovable, firmness]. § ❷ *den. esk.* Demir atma, demirleme. [*Ing* Anchoring, mooring, anchorage; *Fr.* Ancrage, mouillage].

~ **etmek,** *esk.* Sağlamlaştırmak, kuvvetlendirmek.

~ **olmak,** *esk.* Sağlam hale gelmek, kuvvet kazanmak.

irsad /irsâd/, i. *Osm.* < *Ar. eo. esk.* § ❶ Hazırlama, hazır etme. Seci'li, kafiyeli bir yazıda, seci'in veya kafiyenin neden ibaret bulunacağını belirtecek bir kelimeyi önceden gösterme. § ❷ *(Yıldızlar hk.)* Gözleme. § ❸ *mal.* Beytülmale ait bir mülkün gelirinin padişah tarafından başka bir işe ayrılması.

irsal,-li /irsâl'/, i. ç: **irsâlât.** *Osm.* < *Ar. resel. esk.* § ❶ Gönderme, yollama. [*Ing.* Sending, dispatching, shipment, consignment; *Fr.* Envoi, exédition]. § ❷ Bırakma, koyuverme. § ❸ *mal.* (a) Hükûmet merkezine gönderilen mukataa bedelleri ve bir kısım paralar; (b) Bir paranın gönderildiğine ve tahsildarın aldığı parayı vezneye yatıracağına dair yazılan kâğıt.

~ **emri,** *ikt.* Postaneye veya nakliyeciye hitaben yazılan ve bir eşyanın gönderileceğini bildiren kâğıt posta havale kâğıdı. [*Ing.* Dispatch note; *Fr.* Bulletin ou bordereau d'expédition].

~ **etmek,** Yollamak, göndermek. [*Ing.* To send, to ship, to consign, to dispatch; *Fr.* Envoyer, expédier].

irsaliye /irsâl'iye/, i. *Osm.* < *Ar. esk.* Bir yere gönderilen eşyaların listesi. [*Ing.* Dispatch list, letter of consignment].

☆ *Eşanl.* **gönderme belgesi.**

~ **mektubu,** Gönderilen malların çeşitlerini ve hangi yollarla gönderileceğini bildiren senet. [*Ing.* Letter of carriage, waybill; *Fr.* Lettre de voiture, de mouvement, feuille de route].

irsen /ir:sen/, z. *Osm.*<*Ar. esk.* § ❶ Irsî olarak. Kalıtım yoluyle .[*ing.* Hereditarily; *Fr.* Héréditairement]. § ❷ Miras olarak. [*Ing.* By inheritance; *Fr.* Par héritage].

irsî /irsî/, s. *Osm.* < *Ar. irs.* § ❶ Kalıtımla geçen, soydan geçen. [*Ing.* Hereditary, inherited; *Fr.* Héréditaire]. ☆ *Eşanl.* **kalıtsal.** § ❷ Mirasla ilgili.

~ **suçluluk,** *sosy.* Suçlunun suçu doğuştan gelen antropolojik gerilikler yüzünden işlediği düşüncesine dayanan bir tez. [*Ing.* Inborn criminality; *Fr.* Criminalité innée].

irsîlik,-ği, i. *biy.* Birinin kendinden önceki yakınlarında bulunan bir halin onda da gözükmesi. [*Ing.* Heritage, genetic heritage; *Fr.* Héritage].

☆ *Eşanl.* **soyaçekim, kalıtım.**

irsiye, s. *esk.* **Irsî'**nin dişili.

irsiyet,-ti, i. *esk.* Anadan, babadan gelme. [*Ing.* Heredity; *Fr.* Hérédite].

☆ *Eşanl.* **kalıtım.**

irşad, i. ◘ **Irşat.**

irşadat,-tı, ç. i. *Osm.* < *Ar. irşâd'*ın çoğulu.

irşat,-dı /irşât/, i. ç: **irşâdât.** *Osm.* < *Ar. rüşd* > *irşâd. esk.* § ❶ Doğru yolu gösterme; uyarma: *Çok etkili nasihatleriyle, o genci irşat etti.* [*Ing.* Teaching one how to act, guiding, directing *(one)*, enlightenment, initiation; *Fr.* Apologétique]. § ❷ *sosy.* Dinin yayılması ve savunulması için verilen vaazlar ve konferanslardan ibaret telkin faaliyeti.

~ **etmek,** Doğru yolu göstermek, doğruluğa, iyiliğe yöneltmek. [*Ing.* To direct, guide, teach the right way, to initiate *(a novice)*; *Fr.* Initier, éclairer, montrer le droit chemin].

irtibat,-tı /irtibât/, i. *Osm.* < *Ar. rabt. esk.* § ❶ Bağlantı. [*Ing.* Connexion, liaison; *Fr.* Liaison, rapport]. § ❷ *huk.* Alacaklı ile borçlu arasında bu sebeple meydana gelmiş olan ilişik. § ❸ Bir şeyle ilgili olma, tutarlılık. § ❹ *ask.* Silâhlı kuvvetleri meydana getiren bölümler arasında karşılıklı anlaşma ve işbirliğini sağlamak için sürekli olarak yürütülen temas. *(İrtibat, destekleyen ve desteklenen birliklerle, komşu birlikler, ast ve üst karargâhlar arasında yapılır).* ⊙ **basit yol** ~ i, *demir.* ◘ **Basit.**

~ **görevi,** *ask.* Önce özellikle destekleyen birliğe aittir; haberleşme ve haber alışverişinde sürekli çabanın koordinasyonu ve işbirliğini geliştirmek için gereğinde personel mübadelesiyle daha kolaylıkla ve güvenle yürütülür.

~ **güvertesi,** *den.* ◘ **Güverte.**

~ **hendeği,** *ask.* Birliklerin ve ikmal maddelerinin özellikle ihtiyat birliklerinin hareketlerini kolaylaştırmak amacıyle ileriden geriye doğru yaklaşmak üzere yapılmış olan hendeklere verilen ad. [*ing.* Communication trench, approach trench; *Fr.* Boyau].

~ **merdiveni,** *ask.* Bir müstahkem mevkideki çeşitli tahkimli tesislerin birbirleriyle bağlantısını sağlayan merdiven.

~ **rotu,** *otom.* Pistonu krank miline birleştiren rot.

~ **subayı,** *ask.* ◘ **Subay.**

irtica /irticâ/, i. *Osm.* < *Ar. recâ. esk.* Olması arzulanan şeyin olacağını bekleme umma, ümit etme. [*Ing.* Going back, political reaction; *Fr.* Action de faire retour, action de revenir sur son chemin].

~ **etmek,** *esk.* ◘ **Ummak.**

irtica²,-ı /irticâ:/, i. *Osm.* < *Ar. rücû* ve *ricat.* Geri dönücülük; Geri dönüş, yapılmış bir devrimi bozacak bir davranışta bulunma, kayıtsızlık. [*Ing.* Reaction; *Fr.* Réaction].

☆ *Eşanl.* **gericilik.**

☆ *Karş.* **ilericilik.**

~ **hareketi,** Yeni kurulan bir düzeni beğenmeğerek, eski düzene dönmek için girişilen eylem. [*Ing.* Reactionary movement].

~ **hareketleri,** *tar.* Osmanlı imparatorluğunun bozulan düzenini reformlarla düzeltme çabalarına karşı yapılan direnme hareketleri. [*Ing.* Reactionary movements].

irticaâne /irticââne/, z. *esk.* Eskiye dönmek suretiyle: *İdare-i dahiliyede husule getirilecek muvaffakiyet hainane ve irticaâne mahvolabilir.*

irticac /irticâc/, i. *Osm.* < *Ar. recc. esk.* Çalkalanma, kabarma, sarsılma. [*Ing.* Being in commotion, agitation or convulsion, quivering].

~ **etmek,** *esk.* Çalkalanmak.

irticaf /irticâf/,, i. *Osm.* < *Ar. recfe. câf. esk.* Sarsma, çalkalama. [*Ing.* Being or becoming violently agitated, agitation, commotion; *Fr.* Perturbation].

irticaî /irticaî/, s. *Osm.* < *Ar.* Gericilikle ilgili, gerici *(davranış).* [*Ing.* Reactionary; *Fr.* Réactionnaire].

irticakârâne, z. ve s. *esk.* Geriye dönmeyi isteyene yakışacak şekilde *(olan): Yeni fırkanın kullandığı formül, bu irticakârâne feryatlarla dolu değildir, denilebilir mi?*

irtical /irticâl'/, i. ç: **irticâlât.** *Osm.* < *Ar. ricâl. esk.* § ❶ Hazırlanıp düşünmeden güzel söz veya şiir söyleme. [*Ing.* Speaking extempore; *Fr.* Improvisation]. § ❷ *ed. esk.* Şiir veya güzel sözü hazırlanıp düşünmeden, birdenbire ve içe doğduğu gibi söyleme. § ❸ *müz.* Bir parçayı içinden geldiği gibi, hazırlanmadan bestelemek veya yorumlamak. *(Caz müziğinde, usta solocular, türk müsikisinde taksimciler veya gazelciler irticale geniş yer verirler; halk müziğini seslendiren saz şairleri de çoğu zaman irticalî /doğaçtan/ söyleyip çalarlar).*

irticalen /irticâ'len/, z. *Osm.* < *Ar.* Çok düşünmeksizin, daha önce kafasında tasarlamadan, doğaçtan *(söylemek, konuşmak).* [*Ing.* Extempore, improvisatory; *Fr.* Par improvisation, à l'improviste].

irticalî, s. *esk.* § ❶ Irtical ile ilgili. § ❷ Düşünmeden söylenen *(söz veya şiir).* [*Ing.* Extemporarily; *Fr.* À l'improviste].

irticaliyat, ç. i. *esk.* Düşünmeden, içe doğduğu gibi söylenen sözler veya şiirler. [*Fr.* Improvisations].

irtida¹, /irtidâ/, i. *Osm.* < *Ar. ridâ. esk.* Yasak edilmiş şeyleri yapmaktan çekinme, sakınma.

irtida² /irtidâ/, i. *Osm.* < *Ar. ridâ. esk.* Bir örtüye bürünme, sarınma, örtünme. [*Ing.* Putting on a mantle].

irtidaf /irtidâ/, i. *Osm.* < *Ar. redif. esk.* Ardısıra gitme, peşine düşme, takip etme. [*Ing.* Following].

İrtidat,-dı /irtidât/, i. *Osm.* < *Ar. redd* > *irtidâd. esk.* Müslüman iken başka bir dine dönme. [*Ing.* Apostatizing *(especially from islâm)*, apostasy, abjuration; *Fr.* Apostasie, *(d'un musulman qui embrasse une autre religion)*. abjuration].

~ **etmek,** *(Müslüman hk.)* Başka bir dine girmek. [*Ing.* To apostatize; *Fr.* Abjurer l'islamisme].

İrtifa,-ı /irtifâ:/, i. ç: **İrtifâât.** *Osm.* < *Ar. ref. esk.* § ❶ Yükseklik. [*Ing.* Height, elevation; *Fr.* Élévation, hauteur]. § ❷ *coğr.* Bir yerin deniz seviyesinden yükseklik derecesi. [*Ing.* ve *Fr.* Altitude]. ☆ *Eşanl.* **yükseltî, rakım.** § ❸ Yüksek mevkiye çıkma, terfi etme. [*Ing.* ve *Fr.* Promotion]. § ❹ *astr. esk.* Bir yıldızın bulunduğu nokta ile ufuk arasındaki uzaklık. § ❺ *den.* ◘ **Direk¹.**

~ **almak,** § ❶ İlerlemek, terfi etmek. [*Ing.* To be promoted; *Fr.* Être promu, avancer]. § ❷ Güneşin en yüksek noktaya çıkıp çıkmadığı bulunarak zamanı belirlemek. § ❸ Ortadan kalkmak, yok olmak. § ❹ *astr.* Yıldız, güneş v.b. gökcisimlerinin yüksekliklerini ölçmek.

~ **bulmak,** Yükselmek, terfi etmek. [*Ing.* To be promoted; *Fr.* Être promu, avancer].

~ **dairesi,** Göksel küre üzerinde dikey daire izi.

~ **dolabı,** Eski gemilerde top muylusunu, muylu çevresi dahilinde istenilen yüksek-

liğe kaldırmaya yarayan dişli çarkların bağlı olduğu kollu tekerleğin adı.

~ dümeni, *hava.* Kuyruk kısmının uzunlamasına kontrolu ve uzunlamasına dengeyi temin eden, hareket edebilen kısmı (ICAN). [*Ing.* Elevator; *Fr.* Gouverne de profondeur].

~ tahtası, *esk.* (a) *astr.* Gökcisimlerinin yüksekliğini ölçmeye yarayan dairenin dörte biri şeklinde tahtadan âlet; (b) Saat tayininde kullanılan âlete verilen ad. *(Çeşitli şekilleri olan bu âlete müneccimler* **rubu tahtası***derlerdi).* [*Ing.* Quadrant, wooden astrolabe; *Fr.* Sextant].

~ zaviyesi, Bir şeyin yüksekliğiyle deniz seviyesi düzlemi arasında var olduğu kabul edilen çizginin, deniz seviyesi düzlemiyle meydana getirdiği açı. [*Ing.* Angle of altitude].

irtifaen, z. *esk.* § ❶ Yükseklik bakımından. § ❷ Makam, terfi derecesi bakımından. [*Ing.* Altitude].

irtifas /irtifâs/, i. *Osm.* < *Ar. esk.* Çarşı ve pazarlarda mallara resmî olarak konulmuş fiyatların arttırılması.

irtigab /irtigâb/, i. *Osm.* < *Ar. ragbet. esk.* Bir kimsede bir şey yapma isteğini uyandırma, isteklendirme. [*Ing.* Desiring, wishing, wish, desire].

irtifak /irtifâk/, i. *Osm.* < *Ar. rıfk. esk.* § ❶ Bir yere dayanma, bir şeyi veya kendi dirseğini destek yapma. § ❷ Bir kabın dolması hali. § ❷ Gereksinme içinde bulunarak bir şeyi isteme. § ❹ Arkadaşlık kurma, arkadaşlık etme. § ❺ *tıp. esk.* (a) Kemikleri birbirine bağlayan vasıtaların tümü; (b) Iki kemiğin hareketsiz kalmak üzere birbiriyle kaynaşması; (c) Bazı sabit kaslar; (d) Birbirine yakın organların birleşmesi. ⊙ **arzî ~ hakkı,** *huk.* Bir gayrimenkule, diğer bir gayrimenkul lehine külfet yükleyen hak. ⊙ **aynî ~,** *huk.* ◘ **Aynî.** ⊙ **idarî ~,** *huk.* ❶ **İdarî.** ⊙ **şahsî ~ hak,** *huk.* Bir gayrimenkul üzerinde, bir şahıs lehine kurulan irtifak hakkı.

~ hakkı, *huk.* Bir taşınmaz malikinin gayrimenkulü üzerinde başka bir şahsa veya gayrimenkule, intifa veya kullanma şeklinde veya bir şeyi yapmama veya kullanmamayı taahhüt eden bir ayni hak meydana getirmesi. [*Ing.* Servitude, easement; *Fr.* Servitude].

irtihal,-li /irtihâl'/, i. *Osm.* < *Ar. rıhlet.* § ❶ *(Öbür dünyaya)* Göçme, dünyadan ahrete geçme: *Irtihali sırasında bütün çocukları yanında imiş.* [*Ing.* Passing away, death; *Fr.* Action de passer, de trepasser]. ☆ *Eşanl.* ölme. § ❷ Bir yerden başka bir yere gitme, göçme.

irtihan /irtihân/, i. *Osm.* < *Ar. rehn. huk.* Rehin olarak alma veya alınma. [*Ing.* Taking a pawn, receiving a pledge].

irtika /irtikâ/, i. *Osm.* < *Ar. rakī. esk.* Yükseğe çıkma; Meslekte yüksek bir seviyeye ulaşma, yükselme. [*Ing.* Ascending, rising, advancement; *Fr.* Élévation, ascension, avancement].

~ etmek *(eylemek), esk.* Yükseğe çıkmak. [*Ing.* To ascend, to rise, to increase; *Fr.* S'élever, monter].

İrtikâp,-bı /irtikâp/, i. ç: **İrtikâbât.** *Osm.* < *Ar. rukūb* > *irtikâb. esk.* § ❶ Kötü bir iş yapma, suç işleme: *Yalancılığı irtikâbetmez.* [*Ing.* Bribery, corruption, subornation; *Fr.* Action de commettre un acte répréhensible]. § ❷ ◘ **İrtişa.** § ❸ Yalan söyleme,hile yapma. [*Ing.* Cheating, imposture; *Fr.* Mensonge, acte de mentir]. § ❹ *huk.* Memuriyet sıfatını veya memuriyetine ait görevi kötüye kullanarak kendisine veya başkasına hakkı olmayan para veya başka çıkarlar sağlama veya bunu vaat etmeye bir kimseyi icbar veya ikna etme. [*Ing.* Extortion, malversation, peculation; *Fr.* Prevarication *(d'un employé)*].

☆ *Eşanl.* **irtişa.**

~ etmek, § ❶ Kötü davranışlarda bulunmak. [*Ing.* To extort, to commit peculation; to perpetrate; *Fr.* Commettre un acte reprehensible]. § ❷ Rüşvet yemek (almak). [*Ing.* To accept, receive a bribe; *Fr.* Accepter des présents, se laisser corrompre des présents, prévariquer].

irtikaz[1] /irtikâz/, i. *Osm.* < *Ar. rekz. esk.* § ❶ Kuvvetle yere saplanma, dik durma, dikilme. [*Ing.* Becoming or being stuck firmly *(into the ground etc.)*]. § ❷ *tıp. esk.* Nabız atma, seğirme. [*Ing.* Quivering, palpitating; *Fr.* Action de palpiter, palpitation].

~ etmek, Dikilmek.

irtikaz[2] /irtikâz/, *Osm.* < *Ar. rekz. esk.* § ❶ Acı çekme, sıkıntı duyma. § ❷ Kımıldanma.

irtisam /irtisâm/, I. ç: **İrtisâmât.** *Osm.* < *Ar. resm. esk.* § ❶ Resmi çıkma; resmi çizilme. [*Ing.* Being pictured or delineated *(on a thing)*]. § ❷ *jeod.* Bazı kurallar yardımı ile bir maddenin bir düzey üstünde gösterilmesi. ☆ *Eşanl.* **İzdüşüm.** [*Ing.* ve *Fr.* Projection]. § ❸ Damga veya marka vurulma. § ❹ Tanrı'yı ululamak için söylenen sözlerin söyleniş şekli. § ❺ Dua, yardım umma, Tanrı'ya yalvarma. [*Ing.* Invocation, prayer; *Fr.* Invocation]. § ❻ Buyruğa uyma, buyruğu yerine getirme.

~ âleti, *fiz. esk.* İzdüşüm âletl. [*Ing.* Projector; *Fr.* Projecteur].

~ levhası, Üzerine görünük *(manazır)* şekilleri yapılan düşey levha olup râsıdla irtisamı yapılacak olan eşya arasında bulunduğu farz olunan hayalî düşey bir yüzey. [*Ing.* Vertical; *Fr.* Verticale].

irtisamî /irtisâmî/, s. *esk.* ◘ İzdüşümsel.

irtişa /irtişâ/, i. *Osm.* < *Ar. rüşvet. esk.* Rüşvet alma, rüşvet yeme, rüşvet kabul etme. [*Ing.* Accepting, receiving a bribe, bribery, corruption; *Fr.* Corruption].

☆ *Eşanl.* **irtikâp, yiyicilik.**

irtiyat,-dı /irtiyât/, i. *Osm.* < *Ar. râd.* > *irtiyâd esk.* § ❶ Bir kimseden bir istekte bulunma; talep etme. [*Ing.* Seeking, endeavoring to find, endeavor]. § ❷ *psik. esk.* Irade ve isteğin iş halinde belirmesi. [*Ing.* ve *Fr.* Volition].

☆ *Eşanl.* **istem.**

irtiza /irtizâ/, i. *Osm.* < *Ar. rızâ. esk.* Süt emme. [*Ing.* Sucking milk from the breast (baby)].

irtizak /irtizâk/, i. *Osm.* < *Ar. rızk. esk.* Azık isteme, rızkını alma. [*Ing.* Getting or having means of subsistence, living, maintaining oneself].

irva /irvâ:/, i. *Osm.* < *Ar. esk.* Sulama. [*Ing.* Watering, irrigating; *Fr.* Arrossage, Irrigation].

IRVING, Edward, öz. i. (1792-1834). Iskoçyalı protestan tanrıbilim uzmanı. Katolik apostolik kilisesini organize etti.

Irving'cilik,-ği, i. *Katolik Apostolik kilise* adı altında *Edward irving'e* dayanan bir dinî mezhebin doktrini. [*Ing.* Irvingianism, Irvingism; *Fr.* Irvingianisme, irvingisme].

irza[1] /irzâ/, I. *Osm.* < *Ar. rızā. esk.* Emzirme, süt emmeyi sağlama. [*Ing.* Suckling *(a child)*; *Fr.* Allaitement].

irza[2] /irzâ/, i. *Osm.* < *Ar. esk. (Bir kimseyi)* Razı ve hoşnut etme, gönlünü yapma, kandırma. [*Ing.* Satisfying, contenting, pleasing; *Fr.* Action de satisfaire].

is, i. § ❶ *kim.* (a) Dumanın yaladığı yerde bıraktığı kara toz, iz. [*Ing.* Soot, lampblack; *Fr.* Suie]; (b) Hemen tamamiyle saf olan karbon olup organik maddelerin yağ, gaz, petrol ve reçineli *(çıralı)* ağaçların yanmasından meydana gelir. [*Ing.* Smoke, Fumes; *Fr.* Noir de fumée]. § ❷ *fitopatol.* Çeşitli bitkilerin tutulduğu sürme veya rastık *(Fumagine)* hastalığı. [*Ing.* Smut, blight; *Fr.* Suie, noir, fumagine]. ⊙ **~ e tutmak,** *dey.* Dumana tutup karartmak. ⊙ **~ in yanına varan is, misin yanına varan mis kokar, (Karga ile gezen boka konar),** *at.* Kişi kiminle arkadaşlık ederse ondan kendisine birtakım huylar geçer; Kötü arkadaştan kötü, iyi arkadaştan iyi.

☆ *Eşanl.* **itle yatan bitle kalkar; kişi refikinden azar; kır atın yanında duran ya huyundan ya suyundan (tüyünden); körle yatan şaşı kalkar, üzüm üzüme baka baka kararır.**

~ kokmak, *dey.* Is kokusu çıkarmak. [*Ing.* To smell of soot or smoke, *(of food)* to be slightly burnt].

~ kokusu, *mutf.* Dibi tutmuş yemekte duyulan koku. [*Ing.* Smell of smoke; *Fr.* Odeur de la fumee].

~ meşalesi, Kazıresim yani hâk usulüyle yapılan resimlerde madenî levhalara resim çizmek için yüzeylerini bir is tabakasıyle karartmak için kullanılan birkaç fitilli mum. [*Ing.* Candle; *Fr.* Flambeau].

Isa, öz. i. Hıristiyanlığın kurucusu ve bu dinin doktrinine göre Tanrı'nın oğlu ve dünyanın kurtarıcısı. [*Ing.* Jesus; *Fr.* Jésus-Christ].. ⊙ **~ nın doğumu,** Hz. Isa'nın doğduğu tarih; bu tarih bugün batılıların ve Türkiye'nin kullandığı için zaman başlangıcıdır. [*Osm.* Milâd-ı isa; *Ing.* Birth of Christ; *Fr.* Naissance de Jesus-Christ]..

İsabet,-ti /isâbet/, i. *Osm.* < *Ar. savâb* § ❶ Yerini bulma, rastlama, tam üstüne düşme: *Payına bu düşüyor. Sizin payınıza bu düşüyor.* [*Ing.* Hitting the mark, attaining, reaching; *Fr.* Action d'atteindre le but, rencontre]. § ❷ Düşme, çıkma: *Piyango ona isabet etti. O kıza piyango isabet etti.* [*Ing.* Falling; *Fr.* Coup *(de chance)*]. § ❸ Değme, tutma, vurma, ulaşma: *Kurşun isabet etmedi. Attı, fakat isabet etmedi.* [*Ing.* Hit, touching; *Fr.* Action de toucher, coup]. § ❹ Tam yerinde ve zamanında iş görmüş olma veya söz söyleme: *Bunda çok isabet ettiniz. Bu sözünde isabet var.* [*Ing.* Truth; *Fr.* Opportunité, droiture, exactitude]. ☆ *Eşanl.* **yerindelik.** ☆ *Karş.* **yanıltı, yanılma, yanlışlık, hatâ, sehiv.** § ❺ Güzel rastlantı: *Bize uğramanız isabetli oldu, biz de sizi arıyorduk.* [*Ing.* A happy coincidence, a lucky meeting by chance; *Fr.* Rencontre heureuse]. § ❻ ünl. **«Pek güzel», «iyi oldu», «ben de öyle istiyordum»** gibi, bir işin sonucundan memnunluk anlatır. [*Ing.* Well donel; *Fr.* Bien].

~ almak, Vurulmak, yaralanmak.

~ etmek, § ❶ Istenilen yere düşmek, ulaşmak, değmek: *Kurşun tam hedefe isabet etti.* [*Ing.* To hit the mark, to attain, to reach; *Fr.* Atteindre, pervenir, toucher]. § ❷ Iyi ve yerinde söz söylemek veya iş yapmak: *Bu defterin bir gün olup işe yarayacağını düşünmekte ne kadar isabet etmişim.* [*Ing.* To say or do just the right; *Fr.* Agir ou parler a propos]. § ❸ *(Şans oyunlarında)* Çıkmak: *Büyük ikramiye ona isabet etti.* [*Ing.* To fall; *Fr.* Echoir]. § ❹ Rastlamak: *Bayram hangi güne isabet ediyor?.* [*Ing.* To hit the mark, to strike, to say or do just the night thing, to guess rightly; *Fr.* Rencontrer].

~ ettirmek, Rast getirmek, değdirmek.

~ ki, *«iyi ki»* anlamında kullanılır.

~ ihtimali, *esk.* ◘ **İhtimal.**

~ oldu, *«tam isteğe uygun ve yerinde oldu»* anlamında kullanılır. [*Ing.* It was a good thing, it worked out well].

İsabetli /isâbetli/, s. *Osm.* < *Ar.* Yerinde olan, yerine düşmüş: *Isabetli bir iş.* [*Ing.* Timely, opportune, seasonable, appropriate, congruous; *Fr.* Opportun,-e, a propos, congrument].

☆ *Eşanl.* **uygun, elverişli, yerinde.**

İsabetsiz /isabetsiz/, s. Yerine düşmemiş, yerinde olmayan. [*Ing.* Inappropriate].

☆ *Eşanl.* **yersiz, uygunsuz, elverişsiz.**

isad /is:âd/, i. *Osm.* < *Ar. s'ad. esk.* Mutlu bahtiyar etme, mutlu kılma. [*Ing.* Making happy, fortunate or prosperous].

Isad[2], i. *Osm.* < *Ar. şu'üd. esk.* Yukarı çıkarma, yükseltme, üstün mevkilere çıkarma. [*Ing.* Helping, supporting, aiding].

isaet,-ti /isâet/, I. *Osm.* < *Ar. sū. esk.* Kötülük etme, zararlı davranışlarda bulunma. [*Ing.* Corrupting, spoiling *(a thing)*].

is'af /is'âf/, i. *Osm.* < *Ar. esk. (Bir dileği)* Kabul edip, yerine getirme: *Çocuğun her*

İsteğini is'af etmek, şımarıklığa sebep olur. [*İng.* Granting, compliance *(with a request)*; *Fr.* Action d'accepter, d'exaucer].
~ **etmek**, *(Bir dileği)* Yerine getirmek. [*İng.* To grant *(a request)*; *Fr.* Accepter, exaucer].

İsaga /isâga/, i. *Osm.* < *Ar.* Kalıba dökme, döküm. [*İng.* Casting metal].

İsal,-li /isâl'/, i. *Osm.* < *Ar. vüsûl. esk.* Birşeyi bir yere götürme; ulaştırma, eriştirme: *Mektubu yerine isal etti.* [*İng.* Causing to attain; *Fr.* Transmission, remise].
~ **etmek**, Ulaştırmak. [*İng.* To bring, or send to; *Fr.* Transmettre, faire parvenir].

İsale /isâl'e/, i. *Osm.* < *Ar. seyelân. esk.* Akıtma. [*İng.* Making or allowing to flow, to run *(water)*].
~ **kaybı**, *trm.* Isale sistemindeki sulama suyu kaybı.

İsam /isâm/, i. *Osm.* < *Ar. ism. esk. (Bir kimseyi)* Günaha sokma. Günah sayılan bir davranışta bulunma.

İsar[1] /işâr/, i. *Osm.* < *Ar. eşr. esk.* § ❶ Esirgemeyerek verme, ikram etme; *(Birinin)* ihtiyacını karşılayacak şekilde verme. [*İng.* Giving lavishly, honoring]. § ❷ Döküp saçma. § ❸ Seçme.
☆ *Eşanl.* **İhtivar, İnhitab.**
~ **etmek (eylemek)**, *esk.* § ❶ Esirgemiyerek vermek. *(Birinin)* ihtiyacını karşılayacak şekilde vermek. Döküp saçmak. [*İng.* To give lavishly, to bestow]. § ❷ Seçmek.

İsar[2] /is:ăr/, i. *Osm.* < *Ar. S'ir. esk.* Bir malın her yerde aynı fiyatla satılmasını sağlama, narh koyma. [*İng.* Fixing the price].

İsaviye, i. *(İsa peygamberin adından).* Kuzey Afrika'da *Sidi Muhammed Bin Isa* tarafından kurulan tarikat.

İsbal /isbâl/, i. *Osm.* < *Ar. sebl' esk.* Bir yerden başka bir yere yollama, gönderme; göndərilme. [*İng.* Sending, dispatching *(by messenger)*; *Fr.* Action de dépêcher].

İsbat, ◘ **İspat.**

İsbatiye, i. *Osm.* < *Ar. isbât* > *isbâtiyye. fels. esk.* ◘ **Olguculuk.**

İsberg, ◘ **Aysberg.**

İse, ◘ **Irmek.**

İsevî /isevî/, öz. i. *Osm.* < *Ar. İsâ.* Hz. İsa'nın dininden olan; Hıristiyan. [*İng.* Christian, pertaining to Jesus; *Fr.* Chrétien,-enne].

İsevîlik,-ği /isevîlik/, öz. i. *esk.* Hıristiyanlık. [*İng.* Christianity; *Fr.* Christianisme].

İseviye, i. ◘ **İsaviye.**

İsfanah, i. *Ar. isfânâh. bot. esk.* ◘ **Ispanak.**

İsfanahiye, i. *esk.* ◘ **Ispanakgiller.**

İsfar /isfâr/, i. *Osm.* < *Ar. din.* Sabah namazının, ortalık aydınlanıncaya atılan bir okun nereye düştüğünü, atanın göreceği bir zamana kadar geciktirilmesi. [*İng.* Breaking up of cloud or darkness, a shining, unfolding of the dawn].

İsfehan, ◘ **İsfahan.**

İsfencî /isfencî/, s. *esk.* Süngere benzer, süngər gibi, süngerimsi. [*İng.* Spongy; *Fr.* Spongieux,-euse].

İsfenciye, ç. i. zool. *esk.* ◘ **Süngerler.**

İsfenç,-ci, i. *Osm.* < *Ar. isfenc. esk.* ◘ **Süngər.**

İsfendan, i. *Osm.* < *Fars. isfendân. esk.* § ❶ Beyaz biber tohumu. § ❷ ◘ **Akçaağaç.** § ❸ Akçaağaçtan yapılmış olan. ◉ **çınarımsı** ~, *bot.* ◘ **Dağ akçaağacı.**

İsfendiyar, öz. i. *Fars. spanda-dat. esk.* Efsanevî İran hükümdarı, *Gustasp*'ın oğlu. Firdevsî *Şehname*'sinde efsanevî İran tarihini anlatırken İsfendiyar'ın maceralarından söz eder. *Herzfeld, İsfendiyar*'ın Dara I ile aynı şahıs olduğunu ileri sürmüştür. [*İng.* Mythical Persian hero, son of Gushtasp, slain by Rustem].

İsfild, i. ◘ **Aysfild.**

İshak.kuşu,-nu, b. i. *zool. h. d.* ◘ **Bataklık baykuşu.**

İshal,-li /ishal'/, i. *Osm.* < *Ar. sehl.* § ❶ *tıp.* Bağırsak bozukluğu sonunda meydana gelen iç gitmesi. [*Osm.* Amel; *İng.* Diarrhea; *Fr.* Diarrhée]. ☆ *Eşanl.* **sürgün, diyare.** ☆ *Karş.* **peklik, kabız, İnkıbaz.** § ❷ Normaldekinden daha sulu, daha sık ve daha çok dışkı çıkarma. [*İng.* Diarrhea; *Fr.* Diarrhée]. ◉ arı ~ i, ◘ **Nosemiyaz.** ◉ **kanlı** ~, ◘ **Dizanteri.** ◉ **yeşil** ~, Süt çocuklarının ishali. [*İng.* Green diarrhea; *Fr.* Diarrhée verte].
~ **olmak**, Bağırsaklar bozulmak. [*İng.* To have diarrhea; *Fr.* Avoir la diarrhée].
~ **vermek**, Bağırsaklara dokunmak.

İshalli, s. § ❶ *patol.* İshal ile ilgili: *İshalli dışkı.* [*İng.* Diarrheal; *Fr.* Diarrhéique]. ❷ s. ve i. İshale tutulmuş: *Bir ishalliyi tedavi etmek.* [*İng.* Diarrheic; *Fr.* Diarrhéique].

İsilik,-ği, i. *esk. T. isig, sıcak* > *isiglik. tıp.* Sıcaktan ve fazla terlemekten vücutta meydana gelen ufak ufak ve pembe kabartılar. [*İng.* Heat spots, rash; *Fr.* Bouton de chaleur].
~ **olmak**, Isilik hastalığına tutulmak. [*İng.* To have heat spots; *Fr.* Avoir des boutons de chaleur].

İsim,-smi, i. ç: **esâmi, esmâ.** *Osm.* < *Ar. ism.* § ❶ Bir varlığı, bir nesneyi veya nesneler bütününü belirtmeye yarayan kelime: *İsminiz nedir? Gelenin ismini sorunuz.* [*İng.* Name; *Fr.* Nom]. ☆ *Eşanl.* **ad, nam.** § ❷ *gram.* Başka bir kelimenin yardımı olmaksızın tek başına canlı, cansız ve her türlü varlık ve kavramları anlatan veya bildiren kelime: *İnsan, hayvan, çiçek, sevgi kelimeleri birer isimdir.* [*İng.* Noun; *Fr.* Nom, substantif]. § ❷ Kişi, insan: *Toplantıya yeni isimler katılıyor.* [*İng.* Person; *Fr.* Nom, personnage]. ◉ ~ **den fiil yapma ekleri,** ◘ Ek. ◉ **ismi geçen,** *dey.* «Adından bahsedilen, bir konuşma veya yazıda adından yukarıda söz edilen» anlamında kullanılır. [*İng.* Afore-mentioned, aforesaid, aforegoing, afore-cited; *Fr.* Precité, prémentionné, susmentionné, susnommé, susdit, mentionné ci-dessus]. ◉ **ismi tescil edilen hissedar,** *ikt.* Şirket defterinde yazılı ortak. [*İng.* Stock holder of record]. ◉ **ismi var cismi yok,** *dey.* Varlığının hiç bir önemi yok, ha var, ha yok. [*İng.* Much heard of but not in sight; *Fr.* Imaginaire, qui n'existe qu'en apparence, qui n'est que dans l'imagination]. ◉ **ismin gaspı,** *huk.* ◘ Gasp. ◉ **ismi var cismi yok,** *dey.* Varlığının hiç bir önemi yok; bir şeyin hayali olduğunu belirtir. ◉ **ismini cismini bilmemek,** *dey.* Hiç tanımamak. ◉ **ismiyle cismiyle,** *dey.* Adıyle, sanıyle, adı ve varlığı ile. ◉ **ismiyle, resmiyle,** *dey.* Bütün ayrıntılarıyle. ◉ **bileşik** ~, *gram.* ◘ **Bileşikisim.** ◉ **cins ismi,** *gram.* Aynı nitelikte olmak dolayısıyle birçok şeylere birden verilen ortak ad. [*İng.* Common noun; *Fr.* Nom commun]. ◉ **eylem ismi,** *gram.* ◘ Eylem. ◉ **fiilden türeme** ~, *gram.* ◘ Fiil. ◉ **özel** ~, *gram.* Belli ve tek bir şeyi anlatan ad. [*İng.* Proper noun; *Fr.* Nom propre]. ◉ **topluluk ismi,** *gram.* Ordu, takım, sürü kelimeleri gibi, kendi tekil olduğu halde çoğulluk fikri veren ad.
~ **bordrosu,** *sosy.* ◘ Bordro.
~ **cetveli,** *sosy.* Sosyoloji gözlem ve deneylerinde kullanılan bir sınıflama cetveli. [*İng.* ve *Fr.* Nomenclature].
~ **cümlesi,** *gram.* ◘ Cümle.
~ **çekimi,** *gram.* İsimlere iyelik eki getirilerek yapılan çekim: *Baba-m, baba-n, baba-sı, baba-mız, baba-nız, baba-ları.*
~ **çekim ekleri,** *gram.* ◘ Ek.
~ **fiil,** *gram.* Fiillerin zaman veya şahıs göstermeyen, olumlu veya olumsuz halleri olabilen şekli. [*İng.* Infinitive; *Fr.* Infinitif,-ive].
~ **gövdesi,** *gram.* İsim veya fiil kökünden yapım ekleriyle türetilen ve isim olarak kullanılan gövde: *Baş-lık, bek-çi, sevgi, al-ı-m.*
~ **kökü,** *gram.* Bir kelimenin isim olan ve bölünemeyen anlamlı kısmı.
~ **levhası,** *den.* Üzerine geminin kabartma veya oyma olarak ismi yazılmış ve kıç aynalığına bağlanmış olan levha.
~ **takımı,** ◘ Takım.
~ **takmak,** *dey.* Birine *(veya bir şeye)* bir ad vermek. Lâkap takmak. [*İng.* To give a name *(to)*, to nickname; *Fr.* Donner un nom, donner un surnom].
~ **tamlaması,** *gram.* İki veya daha çok isimden kurulan tamlama: *(Türkçede isim tamlaması genellikle genitif ekleriyle, bazen de eksiz olarak yapılır): Kitabın cildi, ev-in yolu; yemek odası, İstanbul şehri, Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya fakültesi.*
~ **vermek,** *dey.* Adı olmayan birini *(veya bir şeyi)* adlandırmak: *Amazonya'nın cenubunu kaplayan geniş ot ormanlarına savan ismi verilmiştir.* [*İng.* To give a name, to name; *Fr.* Nommer, donner un nom].
~ **yapmak,** *dey.* Meşhur olmak, ün kazanmak: *Sonra, kitabı aranacak kadar isim yapmış bir şair değildim.* [*İng.* To make a name, to become famous; *Fr.* Se faire un nom].

İsimli, s. Adı olan, ad almış. [*İng.* Nominate, named; *Fr.* Nommé,-ée].

İsimsiz, s. § ❶ Adsız, adı olmayan, ad verilmemiş: *Meçhul bir ormanın isimsiz nebatı.* [*İng.* Innominate; *Fr.* Sans nom, inconnu,-ue]. § ❷ Yaptığı iş bilinip, kendi bilinmeyen: *İsimsiz kahramanlar.* [*İng.* Anonymous, nameless, without any designations; *Fr.* Anonyme].

İsir, i. *Osm.* < *Ar. isr.* § ❶ İz. [*İng.* Trace; *Fr.* Trace, empreinte]. § ❷ *(çizgeli geometride)* Bir hattın bir hatta rastladığı ve onu kestiği nokta. [*İng.* ve *Fr.* Trace].

İska /iskâ:/, i. *Osm.* < *Ar. saky. esk.* § ❶ Su verme, *(hayvan veya toprağı)* sulama. [*İng.* Watering, irrigating; *Fr.* Irrigation]. ☆ *Eşanl.* **irva.** § ❷ İçecek bir şey verme.

İskaca /iska:ça/, i. *den.* ◘ İskaça. ◉ **güverte** ~ **sı,** *den.* ◘ Güverte.

İskâfiye, i. *(Muhammed bin Abdullah el İskâfî'nin adından).* Mutezilenin kollarından biri. *Muhammed bin Abdullah el iskâfî (öl. 584)* tarafından kuruldu. Bu tarikat mensuplarının inancına göre Allah delilere ve çocuklara zulmetmeye kadirdir, fakat akıllı kimselere zulmedemez.

İskalarya /iskalar:ya/, i. *It. scalare.* ◘ **İskalarya.**

İskambil,-li, i. *Yun. (Fransız Briscambille'in adından).* § ❷ Bir yüzlerinde rakamlar, resimler veya şekiller bulunan ve çeşitli oyunlar oynamaya yarayan 52 ince karttan ibaret deste. [*İng.* Playing cards; *Fr.* Cartes, cartes à jouer]. § ❸ Bu kartlardan her biri. [*İng.* Card game; *Fr.* Jeu de cartes].
~ **falı,** *falc.* ◘ Fal.
~ **kâğıdı,** ◘ **İskambil**[1].
~ **kâğıdı gibi devrilmek,** *dey.* Birer birer ve birbirinin ardı sıra devrilmek.
~ **kâğıtlarını dizmek,** *oyun.* ◘ Dizmek.

İskân /iskân/, i. *Osm.* < *Ar. sükûn.* § ❶ Vatanı veya evi olmayan kimseleri vatan veya ev sahibi yapma; yurtlandırma, yerleştirme: *Göçmenlerin iskânı. İskân dairesi.* [*İng.* Housing, lodging; *Fr.* Établissement, logement]. § ❷ *sosy.* Yurtlanma, yerleşme; halkın bir mahalle, kasaba ve köy gibi yerleşmiş toplulukta, oturması veya böyle bir yere yerleştirilmesi. [*İng.* Settlement; *Fr.* Établissement]. § ❸ Boş bir bölgeye insan yerleştirme. [*İng.* Peopling; *Fr.* Peuplement]. § ❹ *gram. esk.* Arap imlâsında bir kelimenin hareketlerinden birini atma, kelimeyi hareketsizmiş gibi okuma; Kelimenin son hecesini hareketsiz okuma.
~ **bölgesi,** *huk.* Nazım planlarda tespit edilen ve imar hududu içinde inşaata izin verilen yerler.
~ **dairesi,** *huk.* İmar ve İskân bakanlığına bağlı ve iskân işlerine bakan daire.
~ **etmek,** § ❷ Boş bir yere insan yerleştirmek. § ❸ Yurtlandırmak, ev yurt kazandırmak. [*İng.* To cause to dwell, to furnish dwellings *(for)*].

İskança /iskan:çà/, i. *den.* Gemilerde vardiyaların nöbet değiştirmeleri, nöbet değiştirme zamanları.

İskandil,-li, i. *It.* § ❶ *den.* Denizin derinliğini ölçmek için gemilerde kullanılan âlet. [*İng.*

Sounding-lead; *Fr.* Plomb, plomb de sonde, sondeur, sonde]. § ❷ Bu âletle denizin derinliğini ölçme. [*Ing.* Sounding; *Fr.* Sondage]. § ❸ *mec.* Bir iş üzerine bilgi edinmek için ortalığı yoklama: *Onunla görüşüp ne yapmak istediğini bir defa iskandil etmeli.* [*Ing.* ve *Fr.* Investigation]. § ❹ *balıkç.* Çapari ve benzeri oltaların en uç kısmına bağlanan, kurşundan yapılmış ağırlık. [*Ing.* Sinker; *Fr.* Plomb]. § ❺ *oky. bil.* ve *den.* (a) Deniz derinliğini ölçme; (b) Derin suları ve deniz dibini inceleme yöntemi; (c) İskandille oldukça geniş bir alanda yapılan derinlik ölçmesi. [*Ing.* Sounding; *Fr.* Sondage]. ◉ ~ **leri belirtmek (işaretlemek)**, *den.* Yapılan iskandillerin yerlerini harita üzerinde işaretlemek. ◉ **bir ambar ~ etmek**, *den.* Sintinede postalar arasında toplanan su miktarını ölçmek. [*Ing.* To sound a hold; *Fr.* Sonder une cale]. ◉ **bir borda saçını ~ etmek**, *den.* Üzerine bir delik açarak saçın kalınlığını ölçmek. *(Saçın üzerinde açılan bu delik, ölçmeden sonra perçinle kapatılır).* [*Ing.* To sound a shell-plate; *Fr.* Sonder une tôle de borde]. ◉ **bir sarnıcı ~ etmek**, *den.* Bir akaryakıt gemisinde, sarnıcın alabileceği akaryakıt miktarını doğru hesaplayabilmek için, akaryakıtın sarnıç içindeki yükselişini kontrol etmek. [*Ing.* To sound a cistern; *Fr.* Sonder une citerne]. ◉ **bir tulumbayı ~ etmek**, *den.* Tulumbanın altındaki ambarda bulunan su miktarını ölçmek. [*Ing.* To sound a pump; *Fr.* Sonder une pompe]. ◉ **yankılı ~**, *den.* Deniz derinliğini ölçmekte kullanılan âlet. [*Ing.* Acoustic sounder; *Fr.* Sondeur acoustique]. ◉ **çırpma ~ i**, *balıkç.* ◘ **Çırpma**. ◉ **el ~ i**, *den.* ◘ **El**[1].

~ ağırlığı, *den.* İskandil savlolarının *(ip)* ucuna bağlı, genellikle kurşundan yapılmış ağırlık. [*Ing.* Sounding lead, plummet; *Fr.* Plomb de sonde].

~ âleti, *den.* İskandil etmeyi sağlayan âlet. *(Daha çok derin deniz sularını ölçer).* [*Ing.* Sounding machine; *Fr.* Sondeur].

~ atma, *den.* İskandil kurşununu denize fırlatma. [*Ing.* Sounding; *Fr.* Action de sonder, action de jeter ou lancer le plomb de sonde].

~ atmak, *den.* İskandil kurşununu denize fırlatmak. [*Ing.* To sound; *Fr.* Sonder, jeter ou lancer le plomb de sonde].

~ borusu, Gemilerde su akaryakıt tanklarından ve sintinelerden güverteye uzatılmış borular. *(Tank iskandilleri bu borulardan sallandırılarak, tankların içindeki sıvının yüksekliği ölçülür ve tankın biçimine göre hesaplanarak hazırlanmış çizelgelerle depodaki sıvının ağırlığı bulunur).* [*Ing.* Sounding pipe; *Fr.* Tuyau de sonde].

~ dolabı, *den.* İskandil savlosunu sarmak için kullanılan büyük makara. *(İki ucu tutamaçlı bir mil üzerinde dönen bu makara elde tutulmak suretiyle iskandil yapıldığı sırada savlonun rahatlıkla sağılması sağlanır).*

~ etmek, § ❷ Denizin derinliğini ölçmek. [*Ing.* To sound; *Fr.* Sonder]. § ❷ *mec.* Bir işin aslını araştırmak, bilgi toplamak. [*Osm.* İstiknah etmek; *Ing.* To go deeply into, to investigate; *Fr.* Sonder]. § ❷ *arg.* Gözetlemek, etrafı kolaçan etmek: *Ben dışardan onun her hareketini iskandil ediyordum.*

~ gönderi, Küçük taşıtlarda kullanılan, üzeri taksimatlı sırık. *(Boyu 33 ilâ 5 m. dibe salınan ucu sivri demir mahfazalıdır).* [*Ing.* Sounding-rod; *Fr.* Sonde].

~ ipi, *den.* ◘ **İskandil savlosu**.

~ işareti, İskandil savlosu üzerindeki işaretlerden her biri.

~ kurşunu, *den.* İskandil savlosu ucundaki ağırlık. [*Ing.* Sounding-lead, plummet; *Fr.* (Plomb de) sonde].

~ mastalyası, *den.* İçerisine iskandil savlosunun roda edildiği sığ mastalya.

~ miktarı, *den.* Belirli bir süre içinde yapılan iskandil sayısı.

~ savlosu, *den.* İskandil kurşunlarının bağlandığı savlolara verilen ad. [*Ing.* Sounding-line; *Fr.* Ligne de sonde].

☆ *Eşanl.* **iskandil ipi**.

~ tapası, Tank iskandil borularının güverteye açılan ağızlarını kapamak için kullanılan, klavuzlu, genellikle pirinçten yapılmış kapak.

~ tavası, Bordaya dikey olarak açılıp kapanan ve üzerine çıkılarak iskandil yapılan kafesli platform.

~ yapmak, *den.* İskandil kullanarak su derinliğini ölçmek. [*Ing.* To sound; *Fr.* Sonder].

İskandinav, öz. i. ve s. *etn.* İskandinavya'da oturan veya İskandinavya halkından kimse. [*Ing.* Scandinavian; *Fr.* Scandinave].

~ devletleri, İsveç, Norveç ve Danimarka'nın ortak adı.

İskandinavca, i. *dilb.* Germen dillerinin kuzey kolundaki dillere bugün verilen ad. [*Ing.* Scandinavian; *Fr.* Scandinave].

İskandinavya, öz. i. *coğr.* Avrupa'nın kuzeyinde İsveç, Norveç ve Danimarka'yı kapsayan bölge.

İskandinavyalı, öz. i. ve s. ◘ **İskandinav**.

iskâr, ◘ **Iskır**.

iskarça, i. ◘ **Iskarça**.

iskariyot,-tu, i. *(Kerioth'lu (Yahudiyede köy) adam).* Havari Yahuda'nın lakabı.

iskaparma /iskapar:ma/, i. *It. den.* ◘ **Iskaparma**.

iskarlat,-tı, i. ◘ **Iskarlat**.

iskarlatin, i. *Fr. scarlatine. tıp.* ◘ **Kızıl**.

iskarmoz, i. § ❶ *zool.* Kemikli-balıklar *(Teleostei)* takımının, Kefalgiller *(Mugillidae)* familyasından bir balık türü. Uzunluğu 1 m. Hamsi, sardalya, uskumru, kolyoz gibi küçük balıklarla beslenir. Atlantik okyanusu ve Akdeniz'de yaşar. [*Lat. Sphyraena sphyraena; Ing.* Barracuda; *Fr.* Sphyrène commune]. § ❷ *den.* ◘ **Iskarmoz**.

iskarpela, i. ◘ **Iskarpela**.

iskarpin, i. *It. scarpino.* Daha çok şehir halkının giydiği, topuklu ve konçsuz ayakkabı *(genellikle kadın ayakkabıları için kullanılır).* [*Ing.* Woman's shoe; *Fr.* Escarpin].

iskarso, i. *It. den.* ◘ **Iskarso**.

iskarta, i. ◘ **Iskarta**.

iskarto /iskar:to/, i. *It. scarto.* Yapağı kırıntısı.

iskât,-tı, /iskât/, i. *Osm.* < *Ar. sükût. esk.* § ❶ Susturma, susmasını sağlama. [*Ing.* Silencing; *Fr.* Action d'imposer silence à *(qn)*]. § ❷ *huk.* Bir konuda güçlü delillerle veya etkili sözlerle karşısındakine söyleyecek söz bırakmama. [*Ing.* ve *Fr.* Invalidation]. § ❸ İkna etme, kandırma, inandırma. [*Ing.* ve *Fr.* Persuasion]. § ❹ ◘ **Iskat**.

~ etmek, § ❶ Susturmak. [*Ing.* To silence; *Fr.* Imposer silence à *(qn)*]. § ❷ Söyleyecek söz bırakmamak. Razı etmek, kandırmak, ikna etmek. [*Ing.* To persuade; *Fr.* Persuader, convaincre].

~ ı müruruzaman, *huk.* Dava yolu ile takip edilmemiş bir vecibenin kendi üzerinden düşmesi veya bir külfetten kurtulma. [*Lat. Praescriptio extinctiva; Ing.* Acquisitive (positive) prescription, adverse prescription].

☆ *Eşanl.* **düşürücü zaman aşımı**.

iskele /iske:le/, i. *It. scalo.* § ❶ Vapur ve kayıkların yanaşıp rampa edebilmesi için yapılan, suya doğru uzatılmış, ahşap veya kâgir köprü. [*Ing.* Landing-stage; *Fr.* Embarcadère, débarcadère]. ☆ *Eşanl.* **yanaşlık**. § ❷ Bu köprüden gemiye uzatılan iğreti ikinci köprü. § ❸ Vapur uğrağı olan şehir veya kasaba. [*Ing.* Sea port town; *Fr.* Ville de port de mer]. § ❹ İçerlerde bulunan bir yurdun kendine en yakın olan deniz taşıtı uğrağı veya demiryolu durağı. [*Ing.* Port of call; *Fr.* Port d'escale, de relâche]. § ❺ *den.* (a) Gemilerin yolcu ve yük alıp boşaltmaları ve beklemeleri için, kıyıdan denize doğru uzanacak şekilde herhangi bir açı ile çakılmış sıra kazıklar üzerine atılan döşemelerle yapılmış ağaç veya beton çıkıntılar. *(Taş veya beton bloklar kullanarak yapılmış dolgu iskeleler olduğu gibi, bir ucu kıyıya bağlanmış, diğer ucu ise demirlenmiş dubalardan meydana gelen iskeleler de vardır)* [*Ing.* Wharf, pier, landing, quay; *Fr.* Wharf]. ☆ *Eşanl.* **rıhtım**. (b) Güvertede durup baştarafa doğru bakıldığı zaman, geminin, omurga hattının solunda kalan tarafı. [*Ing.* Port *(side)*, larboard; *Fr.* Bâbord]. ☆ *Karş.* **Sancak**. (c) Gemilerde, girip çıkmak için kullanılan merdiven veya platformlar. [*Ing.* Ship's ladder, gangway; *Fr.* Passerelle de service]. ◘ **BORDA iskelesi; sürme iskele**; (d) Gemi rodefterinde çift rakam ile kayıtlı olan er. *(Sancak vardiya tek numara alır).* § ❻ *demir.* Demiryolu insaatında, toprak dolgunun uçlarına malzeme boşaltılarak kurulan geçici ahşap köprü. § ❼ *inş.* (a) Binaların yapımı ve onarımı için geçici olarak kurulan çatma. [*Ing.* (Builder's) Scaffold; *Fr.* Échafaud]. ☆ *Eşanl.* **köprüayağı**; (b) Bir duvar veya döşemenin yükünü geçici olarak taşımak amacıyla kullanılan dikme, payanda v.b. gibi ahşap elemanlar; (c) Su düzeyine kadar inmeye yarayan basamak dizisi. [*Ing.* Landing-stage; *Fr.* Embarcadère]; (d) Yapıların dışında kerestden kat kat kurulan ve çalışmak için çıkılan çatı. ◉ **~ yi kokutmak**, *dey.* Bir yeri bir kimse için rahatsız bir hale getirmek. [*Ing.* To make a place uncomfortable for a person]. ◉ **ahşap ~**, *mim.* ◘ **Ahşap**. ◉ **asma ~**, *inş.* ◘ **Asma**[1]. ◉ **borda ~ si**, *den.* Gemi adamlarının veya yolcuların giriş ve çıkışlarını sağlamak üzere bordaya sarkıtılan ve hem alt hem üst ucunda tava denilen platformları bulunan merdiven. *(Gemi denize açılırken, borda iskelesi, bağlı olduğu güverte hizasına kaldırılarak yan yatırılır).* [*Ing.* Accomodation ladder, *Fr.* échelle de poupe, de coupee; échelle de commandement]. ◉ **can ~ si**, *mim.* ◘ **Can**. ◉ **çıkma ~**, Bu çeşit iskelede düşey direkler yoktur. Duvarlarda evvelden iskele için bırakılmış olan deliklere çelikler sokulur ve kalaslar bunların üzerine atılır. [*Ing.* Adherent scaffold; *Fr.* Echafaud adhérent]. ◉ **firar ~ si**, *den.* ◘ **Firar**. ◉ **gümrük ~ si**, *ikt.* ◘ **Gümrük**. ◉ **ihracat ~ si**, ◘ **İhracat**. ◉ **ressam ~ i**, *res.* Ressamların yüksek ve büyük tablolar yapmak ve duvarlara fresk resimleri işlemek için kullandıkları merdivenli ve üstünde durulabilir bir düzlüğü olan ahşap çatmalara denir. [*Ing.* Painter's scaffolding; *Fr.* Echafaudage de peintre]. ◉ **salıncak ~**, *den.* ◘ **Asma iskele**. ◉ **yüzer ~**, *den.* Pontonlar üzerine yerleştirilmiş iskele. [*Ing.* Floating pier; *Fr.* Ponton, embarcadère flottant].

~ alabanda, *den.* Dümenin gidebildiği kadar iskele tarafına çevrilmesi için verilen kumanda. [*Ing.* Helm to port, hard a-port!; *Fr.* A gauche toute!].

~ alabanda etmek, *den.* Dümeni gidebildiği kadar iskele tarafına çevirmek.

~ alındı, *den.* Bir geminin mürettebatına karaya çıkma izni verilmediğini belirtmek için kullanılır.

~ almak, § ❶ *dey. (Gemi)* merdivenleri kaldırıp harekete hazırlanmak. § ❷ *arg.* Bir erkek kadına dadanmak, sarkıntılık etmek, asılmak: *Hırboya bak, demindenberi şu külüstür paçoza iskele alıyor.* [*Ing.* To pester a woman with improper advances, to hang after a woman].

~ babası, Gemileri bağlamak için rıhtım kenarlarına dikilen dökme demir veya betonarme silindir. *(25 m. kadar aralıkla ve boylarının dörtte üçü zemine gömülü olacak şekilde yerleştirilir. Halatların kaymasını önlemek için üst kısımları şişkin yapılır).* [*Ing.* Bollard; mooring bit; *Fr.* Pieu, canon ou poteau d'amarrage, borne d'amarrage, poupé d'amarrage].

~ başı, *den.* Geminin, borda iskelesinin üst tavasına açılan yeri. [*Ing.* Gangway; *Fr.* Passerelle de service].

~ başı nöbeti, *den.* İskele başında tutulan nöbet.

~ **dikmesi**, *inş.* ◘ **Dikme.**
~ **direği**, *inş.* İnşaat iskelesinde kullanılan kereste. [*Ing.* Scaffolding-pole; *Fr.* Écoperche, pointier, perche d'échafaudage].
~ **gergisi**, *tekn.* ◘ **Gergi.**
~ **kethüdası**, *teşk. tar.* Bir iskeleye demir atmış araçlara nezaret eden kimse.
~ **kirişi**, *inş.* § ❶ İskele desteğini yerleştirmek için duvarda açılan delik. § ❷ Bir duvara gömülen ve iskelenin döşemesini taşımaya yarayan yatay tahtalar. [*Ing.* Putlog; *Fr.* Boulin]. § ❸ *sin.* Filim stüdyolarında, ışık araçlarını taşıyan yapı.
~ **kurma**, *inş.* İnşaat için kerestеden çatı yapma. [*Ing.* Scaffolding; *Fr.* Échafaudage].
~ **kurmak**, Yüksekçe bir yapıda çalışmak için sal kurmak. [*Ing.* To erect scaffold, to put up scaffold; *Fr.* Échafauder].
~ **kuşu**, *zool.* ◘ **Emircik.**
~ **memuru**, *den.* İskelede görevli memur. [*Ing.* Wharfinger; *Fr.* Gardien du quai].
~ **postası**, *den.* Harb gemilerinde genellikle bölüğün ikinci sınıfı.
~ **praçolu**, *den.* Borda iskelesinin üst tavasını, bordaya dikey olarak altından tutan destek.
~ **resmi**, *mal. esk.* Osmanlı devleti zamanında, bazı limanlarda, ayakbastı parası adı altında, yolcu ve eşyalarından alınan resim. *(Bu resim, her iskelede değişik miktarda olurdu. 1908 meşrutiyetinden sonra kaldırıldı).* [*Ing.* Wharfage; *Fr.* Quayage, druits de quai].
~ **tarafı**, *den.* ◘ **İskele**[5-6].
~ **tavası**, *den.* Borda iskelesinin üst ve alt başlarındaki platformlardan biri.
~ **vardiya nöbeti**, *den.* İskele vardiyasında olanların nöbet tutması.
~ **vardiyası**, *den.* Harb gemilerinde bölüklerin ikinci nısıfları mecmuuna denir.
~ **vermek**, *den.* Gemiye girip çıkmak için borda iskelesini indirmek veya sürme iskele uzatmak. [*Ing.* To let down a gangway *(for a ship)*].

iskelet.-tl, i. *Yun. skeletos,* sert. § ❶ (a) *anat.* İnsan bedeninin kemik çatısı. [*Ing.* Frame; *Fr.* Ossature]; (b) Ölümden sonra organizmanın yumuşak kısımlarının bozulup çürümesinden arta kalan kısım. [*Osm.* Kadîd; *Ing.* Skeleton; *Fr.* Squelette]. ◘ *ŞEKİL: 264.* — **İSKELETLER**; *ŞEKİL: 301.* — **KEMİKLER.** § ❷ *zool.* (a) Geniş anlamda bir hayvanın destek görevi olan ve vücudu korumaya yarayan sert kısmının tümü; (b) Omurgalı hayvanların iç organlarını koruyan ve destekleyen kemik ve azçok kıkırdaklı bir çatı yapısı. [*Osm.* Kadîd; *Ing.* Skeleton; *Fr.* Squelette]. § ❸ Her şeyde temel çatı: *Geminin iskeleti. Uçağın iskeleti.* [*Osm.* Kadid; *Lat. Sceleton; Ing.* Skeleton; *Fr.* Squelette]. § ❹ Üstüne sigara tablası, çiçek vazosu gibi ufak tefek şeyler konulan küçük masa. § ❺ *heyk.* (a) Bir insan veya hayvan heykeli içine onu tutmak ve berkitmek için konulan demirden çatma kısım; (b) Balmumundan kalıbı alınacak heykelin çatkısı. [*Fr.* Armature]. § ❻ *mec.* Derisinin altından kemikleri belli olacak derecede zayıf. [*Ing.* A mere skeleton, a bag of bones; a living skeleton; *Fr.* Squelette]. § ❼ *tekn.* (a) Bir arabanın, bir uçağın gövde kısmını meydana getiren ağaçtan, madenden veya plastik maddeden çatı; (b) Tonoz, kemer ve köprü kemeri yerleştirilen eğik yapı kafesi; (c) Levha halindeki bir malzemeye sağlamlık veren madenî veya dokuma gergi. ◉ ~ **i çıkmak**, *dey.* Çok zayıflamak. Kemik çatısı dışarıdan görünecek şekilde zayıf olmak. [*Ing.* To become very thin]. ◉ **bir geminin ~ i**, *den.* Geminin çatısı, yani kaburgası. Eğri ve düzey kemerleri tamamlanmış durumdaki tekne. [*Ing.* Skeleton (carcass, framework) of a ship; *Fr.* Squelette d'un navire]. ◉ **mobilya ~ i**, Mobilyayı meydana getiren ahşap çatkı. [*Ing.* Framework of furniture; *Fr.* Squelette de meubles, de mobilier]. ◉ **soba ~ i**, *tekn.* Bir sobanın alt ve üstünü meydana getiren iki dönüm levhası. ◉ **tulumba ~ i**, *tekn.* Suyu çıkarmaya yarayan parçaların tümü. ◉ **ağaç ~**, ◘ **Ağaç.** ◉ **dış ~**, *zool.* ◘ **Dışiskelet.** ◉ **İç ~**, *zool.* ◘ **İçiskelet.**
~ **gibi**, *dey.* Çok zayıf. [*Ing.* Like a skeleton, a bag of bones].
~ **tertibi**, *antr.* Soyu tükenmiş türlerin anatomi yapısını, iskelet parçalarından yararlanarak düzenleme usulü.
~ **topraklar**, *trm.* Fizikî olarak ufalanmaya uğramış materyalden oluşmuş topraklar. [*Fr.* Sol squelettique].

iskemi, i. *Fr. ischémie* < *Yun. iskhein,* durdurmak + *haima, kan. patol.* Belirli bir bölgenin geçici kansızlığı. Organizmanın bir bölgesine oksijenli kanın az gelmesi. [*Ing.* Ischemia].
☆ *Eşanl.* **lokal anemi, mevzii kansızlık.**

iskemle /iskemle/, i. *Yun. skamni.* § ❶ Kol dayayacak yeri ve arkalığı olmayan kısa ayaklı sandalye olup eski türk kahvelerinde ve bahçelerinde kullanılırdı; Bunun ayakları ağaç, üstü hasır veya tekmil tahtadan olanları da vardır. *Mutfak iskemlesi, hamam iskemlesi, kahve iskemlesi, sofra is-*

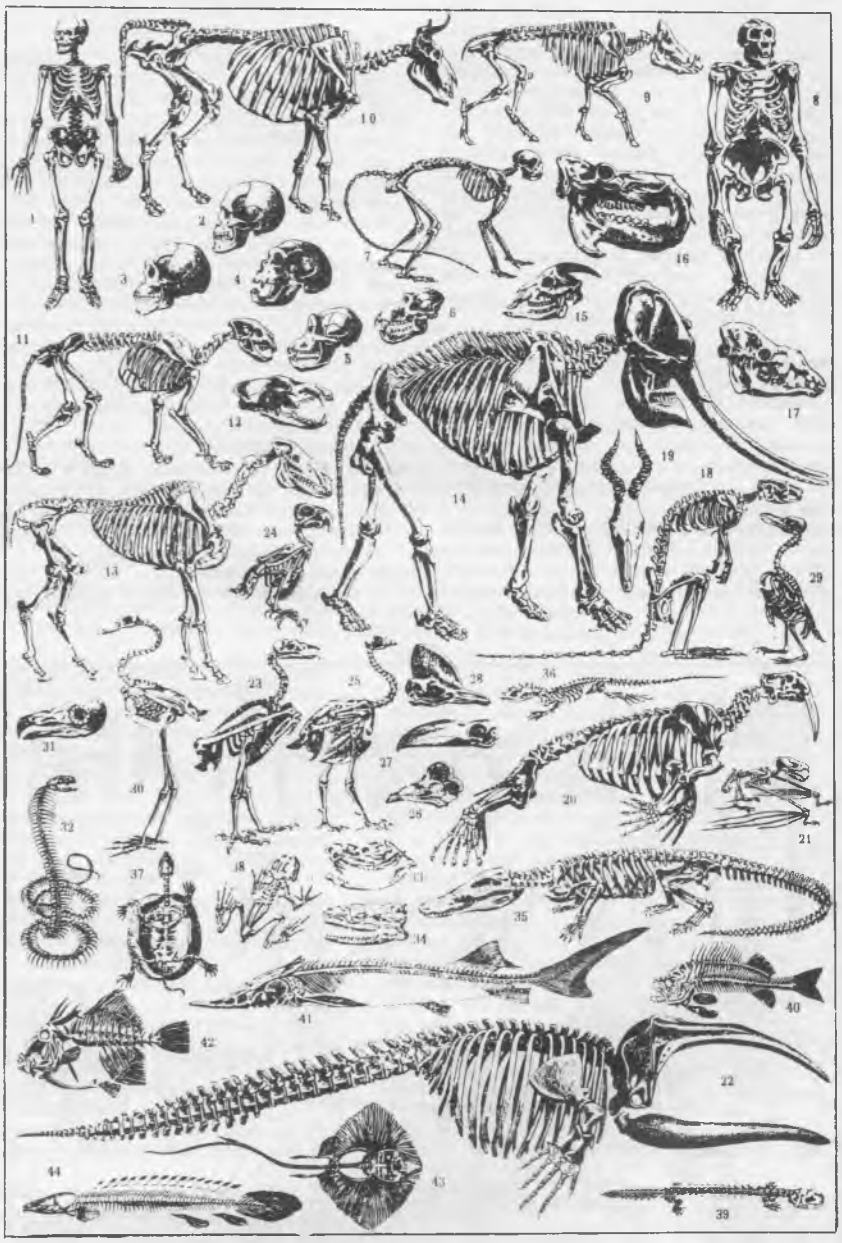

LAROUSSE'dan

ŞEKİL: 264. — **İSKELETLER.** */Memeliler/:* **1.** İnsan. **2.** Bir Avrupalı kafatası. **3.** Bir Avustralyalı kafatası. **4.** Chapelle-aux-Saints'deki bir fosil. **5.** Şempanze. **6.** Köpek başlı maymun. **7.** Hint maymunu. **8.** Goril. **9.** Yaban domuzu. **10.** Sığır *(Öküz).* **11.** Aslan. **12.** Kurt. **13.** At. **14.** Fil. **15.** Keçi. **16.** Su aygırı *(Deniz aygırı).* **17.** Deve. **18.** Kanguru. **19.** Antılop. **20.** Mors. **21.** Vampir. **22.** Balina. */Kuşlar/:* **23.** Kartal. **24.** Papağan. **25.** Tavuk. **26.** Horoz. **27.** Tukan *(Siyah papağan).* **28.** Avustralya devekuşu. **29.** Penguen. **30.** Turna kuşu. **31.** Baykuş. */Sürüngenler/:* **32.** Gözlüklü yılan. **33.** Çıngıraklı yılan. **34.** Boa. **35.** Timsah. **36.** Kertenkele. **37.** Kaplumbağa. */Kurbağagiller/:* **38.** Kurbağa. **39.** Menopom. */Balıklar/:* **40.** Tatlısu hani balığı. **41.** Mersin balığı. **42.** Çotira balığı. **43.** [illegible] balığı. **44.** Polipter.

kemlesi, sini iskemlesi. [*Ing.* Chair; *Fr.* Chaise]. ◘ *ŞEKİL: 265.* — **İSKEMLELER.** § ● Üstüne sigara tablası, vazo gibi ufak tefek şeyler konulan çeşitli biçimlerde yapılmış sehpa. [*Ing.* Stool; *Fr.* Tabouret]. § ● *(Geniş anlamda)* Sandalya. [*Ing.* (Wooden) stool; *Fr.* Escabelle, Escabeau]. ◉ **ayak ~si,** Yüksekçe bir yerde veya sedirde oturulduğu vakit ayakları koymaya mahsus küçük kürsücük. [*Ing.* Foot stool; *Fr.* Tabouret]. ◉ **çapraz ~,** ◘ **Çapraz.** ◉ **hasır ~,** Oturulacak yeri hasırdan örülmüş İskemle. [*Ing.* Basket chair; *Fr.* Chaise en osier]. ◉ **hezaren ~,** Oturulacak yeri *(ve varsa arkalığı da)* hezarenden örülmüş iskemle. [*Ing.* Cane-chair; *Fr.* Chaise cannée]. ◉ **salıncaklı ~,** Oturunca sallanmaya imkân veren, kıvrık tahta ayakları üzerinde duran sandalya. [*Ing.* Rocking-chair; *Fr.* Fauteuil, chaise à bascule berceuse]. ● **sofra ~si,** Eskiden yerde yemek yemek için üzerine yuvarlak bir sini koymaya mahsus ayaklı iskemle. *(Bunların dörtköşe, yuvarlak veya açılır kapanır şekilde olanları vardı).* [*Fr.* Tabouret]. ◉ **tahta ~,** Tahta çubuklardan yapılmış alçak iskemle. [*Ing.* Foot stool]. ◉ **yer ~si,** Çok alçak ve arkalıksız iskemle. ◉ **yer ~si,** Çok alçak ve arkalıksız iskemle. ◉ **yuvarlak ~,** Üzerine oturmak veya bir tepsi koymak için kullanılan yuvarlak veya çok köşeli iskemle. [*Ing.* Footstool; *Fr.* Tabouret].

~ *(sandalye, koltuk)* **kavgası,** *dey.* Aynı makama göz dikmiş olanların kavgası.

☆ *Eşanl.* **post kavgası.**

~ kuklası, *tiy.* Eskiden, daha çok çingenelerin oynattığı ilkel bir kukla türü.

~ tekaütlüğü, *mal. esk.* Osmanlılarda devlet hizmetinde emekli olanlara veya malûl olarak ayrılanlara verilen ad. [*Ing.* Old age pension].

İskemlecibaşı, b. i. *teşk. tar.* Padişah ata binerken kullanılan iskemleyi taşıyan görevli. *(Padişah dışarı çıkarken arkasından gümüş levhalarla süslü ve sedefli iskemleyi taşırdı. Padişah her ata biniş ve inişinde bu iskemleyi kullanırdı).*

İskenderiye, öz. i. *coğr.* Birleşik Arap Cumhuriyetinde bir şehir. [*Ing.* Alexandria; *Fr.* Alexandrie].

~ düsturu, *ed.* ◘ **Düstur.**

İskenderiyecilik,-ği, i. (a) İskenderiye okulunun felsefe sistemi; (b) İskenderiye dönemindeki yunan şairlerine özgü üslûp. [*Ing.* Alexandrinism; *Fr.* Alexandrinisme].

İskerlet,-ti, i. *zool.* ◘ **Dikenli salyangoz.**

İskete /iske:te/, i. *zool.* Serçegiller familyasından, gagaları dişli sınıfından, tarıma zararlı böcek ve kurtlarla beslenen, güzel sesli bir kuş. [*Lat. Parus; Ing.* Green-finch; Green linnet; *Fr.* Verdier]. ◘ *ŞEKİL: 352.* — **KUŞLAR. II.**

☆ *Eşanl.* **sarı yelve.**

İskitçe, i. *dilb.* İskitler tarafından konuşulan eski İran dili. *(Osetçe, İskitçe'den gelme dillerden biridir).* ◘ **İRAN dili.**

İskitler, ç. öz. i. *etn.* M. Ö. VIII. ve VII. yüzyıllarda Orta Asya'dan Güney Rusya'ya göç ederek burada imparatorluk kuran bozkır kavimi. Yunanlılar bu kavme *İskit,* Persler de *Saka* adını vermişlerdir. İskitler hakkında son yüzyıllara kadar yalnız Herodotos'un verdiği bilgiler vardı. Herodotos çeşitli İskit boylarının adlarını sayar: *Callipidae, Alazone, Arotere, Neuri, Androfogi* ve *Melanchlaeni.* Son zamanlarda Sovyet bilgini ve arkeologlarının Sibirya'da yaptıkları kazılar sonucu İskitlere ait zengin buluntular ele geçirildi.

İskiyatik, s. *anat.* İskiyonla ilgili. [*Osm.* Verekî; *Lat. Ischiadicus; Ing.* Ischiadic; *Fr.* Ischiatique].

☆ *Eşanl.* **siyatik.**

İskiyon, i. *Yun. ischion. anat.* Kalça kemiğini teşkil eden üç kemikten biri, kalça kemiğinin alt arka kısmını meydana getirir; en büyük parçası iskion tümseğidir. [*Osm.* Verek; *Ing.* Ischium; *Fr.* Ischion].

☆ *Eşanl.* **oturga kemiği.**

~ tümseği, Kalça kemiğinin alt-arka kısmındaki çıkıntı. *(Oturur vaziyette vücut bu tümsek üzerine dayanır).* [*Ing.* Ischial tuberosity; *Fr.* Tubérosité ischiatique].

İskiyopaj, i. *Fr. ischiopage.* Karnın alt tarafında göbekten birbirine bağlı çift ucube.

İskiyopubiyotomi, i. *Fr. ischio-pubiotomie. kadın. doğum.* Çatı kemiğinin yatay kısmı ile iskion'un dikey parçasını kesme ameliyatı; doğumu kolaylaştırmak amacıyle yapılır. [*Ing.* Ischiopubiotomy].

İskiyum /is:kiyum/, i. *Lat. ischium.* ◘ **İskiyon.**

İsklerometre, i. ◘ **Sklerometre.**

İskleroskop, i. ◘ **Skleroskop.**

İskoç, i. *Ing. scotch.* § ● İskoçya halkından olan kimse. [*Ing.* Scotch, scottish; *Fr.* Écossais,-aise]. § ❷ *(İsim tamlamalarında)* İskoçya ile ilgili: *İskoç viskisi.* [*Ing.* Scotch; *Fr.* écossais,-aise]. § ❸ *işki sny.* İskoç viskisinin kısa adı. [*Ing.* ve *Fr.* Scotch].

~ âyini, *maşonluk.* Fransız masonlugunun, yüksek dereceler için Yüksek konseyin, sembolik dereceler için de Fransa büyük locasının yetkisine verilmiş büyük alt bölümlerinden biri. [*Ing.* Scotch rite; *Fr.* Rite écossais].

~ dansı, *dans.* İskoçya'da yaygın olan, 3/2 veya 2/4 ölçüsünde edilen dönüşlü eski bir dansın adı. *(Modern iskoç dansı hızlı bir hareket için 2/4'e göre ritimlendirilmiştir. Bu tür dans Beethoven'in, Schubert'in, Chopin'in ve özellikle Saint-Saens'ın eserlerinde bulunur).* [*Ing.* Scotch dance; *Fr.* Écossaise].

~ gaydası, *müz.* Günümüzde özellikle orduda kullanılan bir gayda çeşidi. *(Hanter adı verilen 8 delikli bir borusu sol$_3$ -la$_4$ ses ıskalasını, drones adındaki öteki üç borusu da la$_1$ ve la$_2$ seslerini verir.* [*Ing.* Scotch bagpipe(s); *Fr.* Cornemuse écossaise].

~ grey tavuğu, *zool.* İngiliz tavuk ırkı tüylerinin rengi guguk kuşununkine benzer. *(İskoç grey dayanıklı, iyi yumurtlayıcı bir tavuktur, eti de lezzetlidir).* [*Ing.* Scotch grey hen; *Fr.* Poule scotch grey].

~ ipliği, *dok.* ◘ **İplik.**

~ kaşmiri, *dok.* Atkısı, taranmış merinos yünü ipliğinden, çözgüsü de ipek veya pamuk ipliğinden yapılmış, yüzü dimi örgülü bir çeşit elbiselik kumaş. [*Ing.* Coburg, scotch cashmere; *Fr.* Cobourg, cachemire d'Écosse].

☆ *Eşanl.* **koburg.**

~ okulu, *fels.* Locke'un ampirizmine karşı tepki göstermeye çabalayan iskoç düşünürlerinin grupundan meydana gelmiş olan okul. *(Kurucusu Hutcheson, anlık ve iradeye felsefenin temelleri olarak güzel duyusu ile iyi duyusunu ekler. Adam Smith /Ahlâk duygularının kuramı 1759/ ahlâkı duygudaşlık üstüne kurar. Thomas Reid sağduyuya üstünlük tanır. Gözlemi iç olaylara da dış olaylara da uygular. Başlıca çömezleri Beattie, Oswald, Ferguson ve özellikle Dugald-Stewart'tır. Okul, Hamilton ile kantçı felsefenin etkisi altında kalır ve daha sistematik görüşlere yükselir; mutlak bilinemez ve bir şeyi mutlak olarak kavramak olanaksızlığı da bizi her şeyin şartlarını önçeki şartlarda aramaya yöneltir. Boutroux, Felsefe Tarihi İncelemeleri'nde İskoç okulu ile Fransız düşüncesi arasındaki ilişkileri göstermiştir).*

~ teriye, *zoot.* İskoçya menşeli zağar cinsi. *(İskoç teriye sert kıllı, toplu, biçimine ve boyuna göre çok kuvvetli /boy: 22-30 sm; ağırlık 7-9 kg/ cesur ve haşin bir köpektir. Yer altı avına çok yatkın, aynı zamanda sahibine sadık sevimli bir hayvandır. Gitgide daha çok süs köpeği olarak kullanılmaktadır).* [*Ing.* Scotch terrier; *Fr.* Scottish-terrier, terrier écossais, terrier griffon].

İskoç, i. Bazı isim tamlamalarında «*iskoçya yapısı*» anlamıyle geçer.

İskoçça, i. *dilb.* İskoçya'da konuşulan dil veya İskoçya Gaelcesi. [*Ing.* Scotch; *Fr.* Écossais].

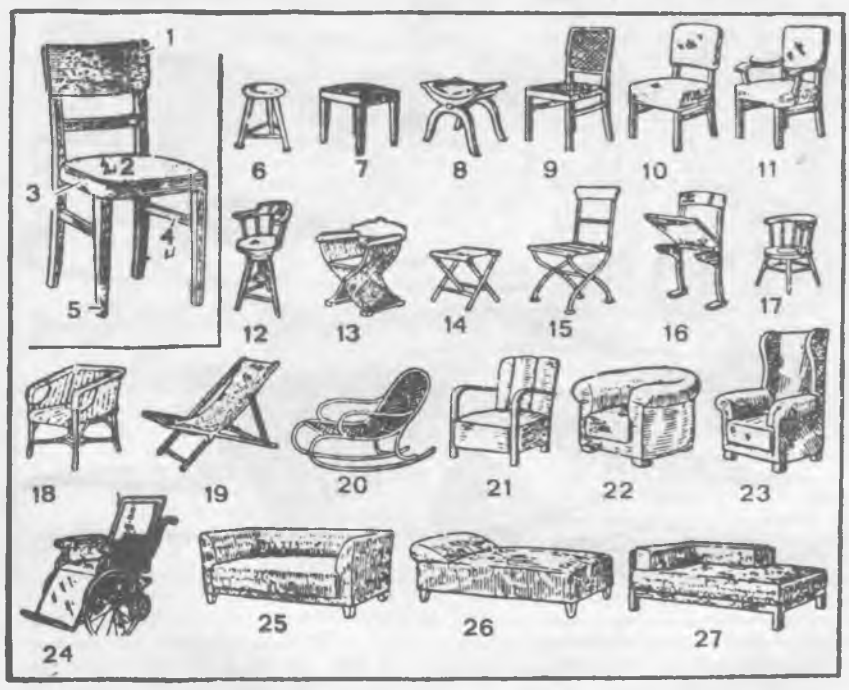

ŞEKİL: 265 — **İSKEMLELER.** 1. Arka. 2. Font. 3. Kasnak. 4. Ayak bağlantısı. 5. Ayak. 6. Üç ayaklı tabure. 7. Ayak iskemlesi. 8. Piyano iskemlesi. 9. Hasır iskemle. 10. Döşemeli iskemle. 11. Koltuk. 12. Ayarlı daktilo iskemlesi. 13. Katlanır iskemle. 14. Kamp iskemlesi. 15. Bahçe iskemlesi. 16. İnen kalkan sinema koltuğu. 17. Bebek iskemlesi. 18. Sepet koltuk. 19. Şezlong. 20. Sallanan iskemle. 21. Koltuk. 22. Yaslıklı koltuk. 23. Yüksek arkalı koltuk *(kanatlı koltuk).* 24. Sakat iskemlesi *(tekerlekli isemle).* 25. Kanape. 26. Şezlong. 27. Divan.

İskoçya /İskoç:ya/, öz. i. *İng. scotland. coğr.* Büyük Britanya adasının üç bölümünden en kuzeyde olanı. Yüzölçümü 76 746 km², Başkenti *Edinburg*'dur. [*İng.* Scotland; *Fr.* Écosse].

İskoçyalı, i. İskoçya'da yaşayan veya burada doğmuş olan kimse. [*İng.* Scottish, Scotsman; *Fr.* Écossais,-aise].

İskolastik /İskolastik/, s. ve i. *Fr. scolastique < Lat. scholasticus* ve *yun. skholastikos.* (a) Ortaçağ okullarıyle ilgili; bu okulların yöntemlerine uygun: *İskolastik felsefe. İskolastik düşünce.* [*İng.* Scholastic]; (b) *patol.* i. Ortaçağ okullarında uygulanan yöntemleri kullanan filozof ilâhiyatçı; (c) Çok bilgili bazı kişilere takılan lâkap: *İskolastik Serapion;* (d) Ortaçağa özgü felsefe öğretimi; (e) Bu öğretimin usullerine dayanan felsefe yöntemi. [*İng.* Scholastics; *Fr.* Scolastique].

~ **düşünüş**, *fels.* Ortaçağda meydana gelen ve din etkilerine bağlı bir düşünüş sistemi. *(Bu düşünüş sisteminin özellikleri şunlardır. Araştırma yolu olarak kıyastan başka yöntem tanımamak, din ve kilise etkilerine bağlı kalmak, eşya ve olayları gizli özellikleriyle açıklamak. İskolastik düşünüşün yıkılmasında Bacon ve Descartes gibi filozofların büyük rolü olmuştur).* [*İng.* Scholastic reasoning; *Fr.* Raisonnement scolastique].

İskonto, i. ◘ **İskonto.**

İskopamar /İsko:pomar/, i. *İt.* (a) Küpeşte ile seren arasındaki cunda yelkeni; (b) Düzey serenli yelken gemilerinde, bu serenlerin ucuna ayrıca açılan dört köşe yelken. [*İng.* Ship's lower studding sail].

~ **alaverası**, *den.* İskopamar sereninin iç cundasındaki tornodan ve yelkenin ortasındaki radansadan donandıktan sonra amora yakasına bağlanan selviçeye verilen ad.

~ **amorası**, *den.* İskopamar yelkeninin amora yakasını, yan mataforasının cundasından çekmek üzere adı geçen yakaya bağlanan halat.

~ **bastonu**, *den.* İskopamar yelkeninin açıldığı serenin ucuna, bu yelkeni açmak ve bağlamak için sürülen çubuk.

~ **mataforası**, *den.* İskopamar yelkeninin alt başosunu geren bumbaya verilen ad.

~ **serenı**, *den.* İskopamar yelkeninin üst kenarının bağlandığı seren.

İskorbüt,-tü, ı. *Fr. scorbut < Lat. scorbutus.* C vitamini eksikliğinden meydana gelip dermansızlık, zayıflık ve diş etlerinin yangısı, had kaşeksi ve kanama gibi belirtilerle kendini gösteren hastalık. [*İng.* Scurvy; *Fr.* Scorbut]. ◉ **çocuk** ~ **ü**, Ilk çocukluk çağında görülen, kemik ağrısı ve kemik zarı altı kanaması şeklinde beliren hastalık. *(Yalnız kaynamış sütle beslenmenin sonucudur, bu sütlere meyve suyu veya C vitamini katılarak tedavi edilir).* [*İng.* Barlow disease; *Fr.* Scorbut infantile, maladie de Barlow]. ☆ *Eşanl.* **Barlow hastalığı.**

İskorçila /İskorçi:la/, i. Voli çevirirken kullanılan uzunluğu 60-100, enliliği 1-u kulaç olan balık ağı çeşidi. [*İng.* Kind of large fishing net].

İskorçina /İskorçi:na/, i. *İt. scorzonera > scorzone. bot.* İki-çenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Bileşikgiller *(Compositae)* familyasından, anayurdu İspanya olan, sarı çiçekli, İnce uzun yapraklı, etli kazık köklü, iki yıllık bitki cinsi. Körpe filizleri yenir; içinde inülin bulunduğu için tadı da teke sakalınkine benzer. Göğüs nezlesinin tedavisinde de kullanılır. Şurup ve reçeli yapılır. Vaktiyle bu otun engerek yılanı sokmasına iyi geldiği inancı vardı. *S. hispanica* adlı türü sebze olarak yetiştirilir. [*Lat.* ve *İng.* Scorzonera; *Fr.* Scorsonere].

☆ *Eşanl.* **teke sakalı.**

İskorpit,-ti, i. *Yun. skorpidi. zool.* Kemiklibalıklar *(Teleostei)* takımının, İskorpitgiller *(Scorpaenidae)* familyasından çok iri başlı, esmer renkli, çirkin görünüşlü, dikenli, eti yenen bir balık türü. Uzunluğu 25-30 sm.'dir. Ağzı çok büyüktür. Çenelerinde eğe gibi dişler bulunur. Ayrıca damağında da yeniay biçiminde bir sıra diş vardır. Atlantik Okyanusu, Akdeniz ve Marmara'da yaşar. [*Lat. Scorpaena scrofa; İng.* Scorpion-fish; *Fr.* Scorpène rascasse rouge, truie]. ◉ **dere** ~ I, *zool.* Kemikli-balıklar *(Teleostei)* takımının, Dere-İskorpitgiller *(Cotteidae)* familyasından bir balık türü. Uzunluğu 10-15 sm. Pulları çok küçüktür. Eti lezzetlidir. Tatlı suda yaşar. [*Lat. Cottus gobio; İng.* Miller's -thumb; *Fr.* Têtard]. ◉ **fare başlı** ~, *zool.* Kemikli-balıklar *(Teleostei)* takımının, İskorpitgiller *(Scorpaenidae)* familyasından bir balık türü. Uzunluğu 30-80 sm. Sudan çıkınca kurbağa gibi bir ses çıkarır. Eti beğenilmez. Kuzey Avrupa denizlerinde yaşar. [*Lat. Myoxocephalus scorpius*]. ~ **çorbası**, *mutf.* İskorpit balığından yapılan çorba. *(Balık, sebzelerle birlikte haşlanır; suyu süzülerek alınır. Yumurtalı ve limonlu terbiyesi yapılır. Haşlanan balıklar içine katılır. Üzerine yağ gezdirilir).* [*İng.* Soup scorpion-fish;*Fr.* Soupe de scorpène, soupe de rascasse].

~ **haşlaması**, *mutf.* İskorpit balığından yapılan haşıama. *(İskorpitlerin dikenleri ve içi temizlenir; doğranmış soğan, havuç, maydanoz kökü, tuz karabiber ile birlikte tencereye konur; haşlanır, balıkların kılçıkları ayıklanır; üzerine maydanoz ve çeşitli sebzeler konulur).* [*İng.* Boiled scorpion-fish; *Fr.* Rascasse bouillies, scorpène bouillies].

İskorpitgiller, ç. i. *zool.* Omurgalı hayvanlardan Balıklar *(Pisces)* sınıfının, Kemikli-balıklar *(Teleostei)* takımının, Dikenliyüzgeçliler *(Acanthopterygii)* alt takımına giren bir familyası. Üstleri ktenoyid pullarla k.. lıdır. Sırt yüzgeçleri zehirli bezlerle bağlı kuvvetli dikenlerle donanmış olup batınca önemli yaralar yapar. Bütün denizlerde raslanırlar. **İskorpit** *(Scorpaena scrafa)* **İlpsoz** *(S. porcus),* **fare-başlı İskorpit** *(Myoxocephalus scorpius)* türleri iyi bilinir. [*Lat.* ve *İng. Scorpaenidae; Fr.* Scorpénidés].

İskota /İsko:ta/, i. *İt. scotta. den.* Yelkenlerin alt köşe veya köşelerine bağlanarak rüzgârdan en iyi faydalanacak biçimde idarelerini sağlayan halat, zincir veya palanga. [*İng.* Sheet; *Fr.* écoute].

☆ *Eşanl.* **uskuta.**

~ **bağı**, *den.* ◘ **Bağ**[1].

~ **lavrası**, *den.* Yelkenli gemilerde anayelken iskotalarının içinden dolaştırılarak güverteye alındığı, parampetler üzerine açılan ortası dilli oval delikler.

~ **patası**, *den.* Yelken iskotalarının bağlanması için, gradin halatının, iskota yakasına rastlayan dönemecinde taşırılmasıyle meydana getirilen doblin.

~ **vinci**, *den.* Yelkenli yatlarda flok iskotalarını vira etmek için kullanılan elle çalışır dikey babalı vinç. *(Genellikle dörtte bir veya yarım ton çekebilecek güçte yapılır).* Yelkenli gemilerde ana yelkenlerin iskotalarını idare etmek için küpeşteler üzerine kurulan yatay babalı vinç.

~ **yakası**, *den.* Seren yelkenlerinin alt köşeleri ile, yan ve flok yelkenlerinin geri alt köşesi.

İslâm /İsl'äm/, öz. i. ç: **İslâmiyân.** *Osm.* < *Ar. selem* veya *seleme.* § ● Hz. Muhammed aracılığıyle esasları bildirilen din, Müslümanlık: *İslâma aykırı fikirler.* [*İng.* Islâm; *Fr.* Islâm, islamisme]. § ● Hz. Muhammed'in getirdiği dinden olan *(kimse),* müslüman. [*İng.* Islamic; *Fr.* Musulman,--ane]. ◘ **MÜSLÜMANLIK.** ◉ ~ **a gelmek**, İslâm dinini kabul etmek, müslüman olmak. [*İng.* To become a Muslim; *Fr.* Embrasser l'islamisme]. ◉ ~ **ın şartı beş, altıncısı insaf demişler**, *at.* İslâm dininin beş temel direği vardır. *(Kelime-i şahadet, namaz, oruç, zekât, hac.)* Eğer altıncısı olsaydı her halde «*insaf*» olurdu. «*İnsaf*», namaz, oruç gibi İslâmlığın temel direklerinden sayılmaya değer.

~ **dinî**, ◘ **Müslümanlık.**

~ **felsefesi**, *fels.* Helenistik felsefenin Arapçaya çevrilmesi ve **eleştirilmeye** çalışılmasıyle başlamış ve hiçbir zaman kendisine özgü bir kişiliğe ulaşamadan uzlaştırıcılık ve eklemcilikle yetinmiş olan **felsefe.** [*İng.* Islamic philosophy; *Fr.* Philosophie islamique].

~ **hukuku**, *huk.* İnsanların din ve dünya işlerini düzenleyen, dinî nitelikteki, uyulması dince zorunlu sayılan kuralların bütünü. [*İng.* Islamic law; *Fr.* Loi islamique].

~ **öncesi**, *tar.* ◘ **Cahiliyet.**

~ **takvimi**, *astr.* İslâm dünyasının kullandığı takvim; Başlangıç zamanı hicret tarihi olup, Ay'ın evrelerine göre düzenlenmiştir. [*Osm.* Hicrî takvim; *İng.* Mohammedan calendar; *Fr.* Calendrier musulman].

~ **tarikatları**, *tasav.* ◘ **Tarikat.**

İslâmbol, i. ◘ **İstanbul.**

İslâmî /İslâmi/, s. *Osm.* < *Ar. esk.* İslâm dinine veya müslümanlara ait ve mensup: *İslâmi bir eser.* [*İng.* Moslem; *Fr.* Musulman,-ane].

İslâmiyet,-ti /İsl'amiyet/, öz. i. *Osm.* < *Ar. islamiyyet.* Müslümanlık, İslâmlık. [*İng.* Islamic religion, the Muslim world; *Fr.* Islamisme, islam].

İslanda, öz. i. *coğr.* ◘ **İzlanda.**

İslav, öz. i. *esk. isl. slava>Fr. slave. etn.* § ● Rus, Leh, Çek, Sırp, Hırvat, Bulgar gibi ulusların dillerindeki yakınlık dolayısıyle aldıkları ortak ad. [*İng.* ve *Fr.* Slave]. § ● *(isim tamlamalarında)* s. İslav halklarına özgü: *İslav dansı.* [*İng.* Slavonic; *Fr.* Slave, slavon,-onne].

~ **dilleri**, *dilb.* Doğu ve orta Avrupa'da konuşulan aynı aileden hint-avrupa dilleri bütünü. [*İng.* Slavonic languages; *Fr.* Slave].

İslavca, i. § ● ◘ **İslav dilleri.** § ❷ s. İslav dilince veya adetince.

İsleme, i. *mutf.* Eti veya balığı, kurutmak ve bozulmadan saklamak amacıyle dumana tutma. [*İng.* Exposing to soot or smoke-drying; *Fr.* Fumigation]

☆ *Eşanl.* **tütsüleme.**

İslemek(-i), f. § ● **Ise tutup karartmak.** [*İng.* To blacken with soot; *Fr.* Noircir de suie] § ● *(balık v.b.yi)* **Tütsülemek.** [*İng.* To smoke; *Fr.* Fumer]. § ● *(Sütle yapılmış muhallebi v.b. yi)* **Is kokutmak.** [*İng.* To smoke *(fish etc).*, to burn slightly *(milk, pudding etc.);* *Fr.* Faire prendre au lait etc. une odeur de brûlé].

İslenmek, f. Isli hale gelmek: *Elleri islendi.* [*Fr.* Être noirci de fumee].

İsli, s. Islenmiş, Isle kaplanmış. [*İng.* Sooty, begrimed with soot, smoked; *Fr.* Couvert de suie, noir de suie, fumé, enfumé].

~ **cam**, ◘ **Cam**[1].

~ **prova**, *matb.* Üzerine resim kazılmış bir levhadan kolasız çin kâğıdı üzerine çekilen ilk prova. *(Bu provayı elde etmek için hazırlanan klişe is karası ile boyanarak basılır. Bu suretle levha üzerindeki eksik ve yanlışlar tamamen görülerek düzeltilmesi mümkün olur).*

İslim, i. < *İng. steam.* Bir işte kullanılmak *(gücünden yararlanmak)* üzere hazırlanan *(elde edilen)* buhar; Vapur veya lokomotif gibi buharla işleyen makinelerin kazanlarında birikip makineyi harekete getiren buhar. [*İng.* Vapo(u)r; *Fr.* Vapeur].

☆ *Eşanl.* **istim.**

~ **i arkadan gelsin**, *dey.* Temelleri ve esasları dikkate alınmadan başlatılmış olan işler için kullanılır [*İng.* Let the steam come later, said of enterprises started without considering basic essentials].

~ **fırını**, *den.* İnşaatta çapa tahtalarıyle tirizlerin istenildiği gibi eğilebilmeleri için yumuşatılmak üzere sürüldükleri istimle ısıtılan fırın .

~ **makineli yat**, *den.* Buhar makinesiyle işleyen yat. *(Büyük boyda bir yat tipi olan islim makineli yatların yerini bugün artık hemen hemen tamamiyle dizel motorlu yatlar aldı. En parlak dönemini XX. yüzyılın başında geçirmiş olan islim makineli yatların arasında Savarona'nın adı da özellikle*

anılmaya değer). [*Ing.* ve *Fr.* Steam yacht].

~ **vinç,** *den.* Ticaret gemilerinde yük alıp vermekte ve demir kaldırmakta ve iyiden iyiye yoma, palamar boşu almakta kullanılan istimle hareket eden makineler.

islimî /islîm/, i. *Fars. islîmî. esk.* Çin işine benzer şekilde yapılmış bir çeşit süs, bezek. [*Ing.* Having a special kind of ornamentation in curved lines, similar to Chinese forms].

Islovak, öz. i. Islovakya halkından veya bu halkın soyundan olan kimse. [*Ing.* Slovakian; *Fr.* Slovaque].

Islovakça, öz. i. *dilb.* Islovakya halkının konuştuğu dil. [*Ing.* Slovak; *Fr.* Slovaque].

Islovakya, öz. i. *coğr.* Çekoslovakya'nın bir bölgesi. Moravya'nın doğusunda olup yüzölçümü 49 000 km². dir. [*Ing.* Slovakia; *Fr.* Slovaquie].

Isloven, öz. i. *etn.* Yugoslavya'da oturan bir Islav ulusunun adı. [*Ing.* Slovenian; *Fr.* Slovène].

islovence, öz. i. *dilb.* Islovenlerin konuştuğu dil. [*Ing.* Slovenian; *Fr.* Slovene].

ism, i. ◘ **Isim.**

isma /ismâ:/, i. *Osm.* < *Ar. sem. esk.* İşittirme, sesini duyurma, bir sözü, bir maksadı istenilen yere ulaştırma. [*Ing.* Causing to be heard].

İsmailîler, ç. öz. i. Sünnîlik-Şiîlik çatışması sonunda doğmuş çeşitli Alevîlik mezheplerinin üyelerine verilen ad. [*Ing.* Ismaelians, Ismailians; *Fr.* Ismaïliens, Ismaéliens].

ismailiye, i. (İmam İsmail'in adından) İmam Cafer-üs-Sâdık'ın büyük oğlu İsmail tarafından VIII yüzyılda kurulan mezhebin adı.

İsmen /is:men/, z. Adını belirterek, adını söyleyerek. [*Ing.* By name; *Fr.* De nom, nominalement].

☆ *Eşanl.* **adıyle.**

ismet,-ti, i. *Osm.* < *Ar. esk.* § ❶ Ahlâk kurallarına bağlı kalma, namuslu olma, ayıp ve çirkin hallerden kaçınma, temizlik. [*Ing.* Chastity, purity, honor; *Fr.* Chasteté]. ☆ *Eşanl.* **arılık.** ☆ *Yak. anl.* **namus, iffet, ırz, şeref.** ☆ *Karş.* **ahlâksızlık, iffetsizlik, namussuzluk, şerefsizlik, haysiyetsizlik, alçaklık, soysuzluk, pespayelik.** § ❷ Masumluk, günahsızlık. [*Ing.* ve *Fr.* Innocence]. § ● Kadın ve erkek adı.

ismetli, ismetlû, s. Eskiden yüksek derecede sayılan kadınlara *(sultan ve şehzadelerin kızlarıyle hanımları)* verilen san. [*Ing.* Chaste, virtuous *(used as an honorific when writing to a lady); Fr.* Pudique, chaste].

İsmî /ismî/, s. *esk.* İsimle ilgili. [*Ing.* Pertaining to a name or noun, nominal; *Fr.* Nominal,-ale].

ismirar/ismirâr/, i. *Osm.* < *Ar. sumret,* esmerlik. *esk.* Esmerleşme, kararma. [*Ing.* Becoming swarthy, becoming dusky].

ismiye, i. *Osm.* < *Ar. ism. ismiyye. fels. esk.* ◘ **Adcılık.**

ismiyet,-ti, i. *esk.* Bir kelimenin isim olması hali. [*Ing.* Quality peculiar to nouns or names].

isnaaşeriye, b. i. *Osm.* < *Ar. isnâ şer işnâ aşeriyye. din.* Caferî mezhebinin bir kolu. ◘ **İmamiye.**

isnad, ◘ **Isnat.**

isnadi /isnadî/, s. *esk.* Başkalarına yüklenen düşüncelerle ilgili. [*Ing.* Pertaining to ascription or imputation, imputative; *Fr.* Imputatif,-ive].

isnân /isnân/, i. *Osm.* < *Ar. sinn. esk.* § ❶ Çocuğun diş çıkarması. [*Ing.* Teething, dentition; *Fr.* Dentition]. § ● Yaşlanma, ihtiyarlama. [*Ing.* Being advanced in years, aging].

isnat,-dı, /isnât/, i. ç: **isnâdât.** *Osm.* < *Ar. sunûd* > *isnâd.* § ❶ Bir fikri veya bir konuyu bir kişiye veya bir sebebe dayandırma, atfetme, yükleme: *Bu beyti Fuzuliye isnad ediyorlar ama divanında yok.* [*Ing.* Attribution, ascription; *Fr.* Attribution]. § ❷ Karacılık, bir suçu veya bir ayıbı birinin üstüne atma, yükleme, bühtan, suç atma. [*Osm.* iftira; *Ing.* ve *Fr.* Imputation]. § ● *din.* Kur'anda hadislerin sırasıyle kim tarafından söylendiğini bildirme. § ● *gram. esk.* Nesne ile yüklem arasındaki ilgi.

~ **etmek,** Bir şeyi bir adamın yaptığını söylemek; Haksız ve asılsız olarak fena bir şeyi yaptığını söylemek, yüklemek, iftirada bulunmak. [*Ing.* To ascribe, to impute; *Fr.* Imputer la faute a qn.].

~ **kabiliyeti,** *huk.* Bir fiilin bir kişiye bağlanabilmesi için, failde bulunması gerekli olan niteliklerin bütünü. [*Ing.* Imputability; *Fr.* Imputabilite].

iso-, önek ◘ **Izo.**

isognomostoma, i. *Lat.* Yosun salyangozu. *(Bu salyangozun oldukça basık yuvarlak bir kavkısı vardır; göbek kısmı dar yarıklı, kavkı ağzı üç parçalı, biri yassı ikisi sivri olmak üzere üç dişlidir. Yosunlar arasında ve kaya yarıklarında yaşar).* [*Ing.* ve *Fr.* Isognomostoma].

isoloma, i. *Lat. bot. Gesneriaceae* familyasından çokyıllık otsu bitki; köksapı sürüngen, yaprakları karşıt, bazen tüylü, çiçekleri genellikle kırmızı veya turuncu salkımlar halindedir. *(Amerika'da altmış türü yetişir; bunların çoğu limonluklarda süs bitkisi olarak yetiştirilir; Isoloma amabile, I. Jaliscanum ve I. Bogotense en tanınmış türleridir).* [*Ing.* ve *Fr.* Isoloma].

isotoma, i. *Lat.* § ● *zool.* Kanatsız, kabuksuz, silindirimsi küçük böcek. *(Buzul piresi de denilen Isotoma saltans Alp Dağlarında, tükenmez kar düzeyinde bulunur. Collembola takımının isotomidae familyasının örnek tipi);* § ❷ *bot.* Çançiçeğigiller *(Campanulaceae)* familyasından, almaşık yapraklı, sütlü ot; yaprakların koltuğundan çıkan çiçekleri sapın ucunda salkım şeklindedir; Indonezya ve Okyanusya'da on kadar türü yetişir. *Isotoma axillaris, I. petraea v.b.).* [*Ing.* ve *Fr.* Isotoma].

ispalet,-ti, i. *It. spalla,* omuz. *den. esk.* Deniz subaylarının apoletlerine verilen ad.

ispalya /ispal:ya/, i. ◘ Herek.

ispanya /ispan:ya/, öz. i. *sp. Espana. coğr.* Güney Avrupa'da monarşiyle yönetilen devlet. Portekiz ile birlikte Iberik yarımadasını meydana getirir. Kuzeyde Atlas Okyanusu ve Pireneler, doğuda ve güneydoğuda Akdeniz, güneybatıda Atlas Okyanusu, batıda Portekiz ve Atlas Okyanusu ile sınırlıdır. Yüzölçümü 503 060 km², başkenti *Madrid'*tir. [*Ing.* Spain; *Fr.* Espagne].

~ **ardıcı (sediri),** *boy.* ◘ Ardıç.

~ **göknarı,** *bot.* ◘ Göknar.

~ **korungası,** *bot.* Baklagiller familyasından, 70-80 sm. boyunda, dik ve ekseriya yatık şekilli, yaprakları 3-5 çift karşılıklı yaprakçıktan meydana gelen tohumları parlak ve eldiven şeklinde, derin köklü, çok yıllık bir yem bitkisi. [*Lat. Hedysarum coronarium*].

ispanya /ispan:ya/, i. Boyacılıkta kullanılan tebeşir tozu. [*Ing.* Kind of chalk powder used in dying, fuller's earth].

ispanyol, öz. i. § ● Ispanya halkından olan veya bu halkın soyundan gelen kimse; [*Ing.* Spaniard; *Fr.* Espagnol,-ole]. § ❷ *(isim tamlamalarında)* Ispanya, ispanyollar: *Ispanyol hükümeti.* [*Ing.* Spanish; *Fr.* Espagnol,-ole]. § ● Ispanya veya Ispanyollarla ilgili: *Ispanyol dansı.* [*Ing.* Spanish; *Fr.* Espagnol,-ole]:

~ **âdi fersahı,** *metrol.* ◘ **Fersah.**

~ **cırganası,** *den.* Gergin olan iki halatı birbirine kavuşturmak için halatlara ince bir halat sarma ve sarılan halatın iki ucuna birer çelik bağlayarak vira etme işlemi.

~ **Ginesi,** *coğr.* ◘ **Gine.**

~ **katırtırnağı,** *bot.* ◘ **Katırtırnağı.**

~ **kraliyet fersahı,** *metrol.* ◘ **Fersah.**

~ **nohudu,** ◘ **Nohut.**

~ **patatesi,** ◘ **Patates.**

~ **sahrası,** Rio de Oro arazisini veya daha geniş bir anlamda, bugünkü Sahra ilini belirten terim. [*Fr.* Sahara espagnol].

~ **sarmısağı,** *trm.* ◘ **Sarmısak.**

~ **sineği,** *zool.* ◘ **Sinek.**

ispanyolca /ispanyol:ca/, öz. i. *dilb.* Ispanya ve Latin Amerika ülkelerinin birçoğunda konuşulan dil. [*Ing.* Spanish; *Fr.* Espagnol]. ⊙ **Amerikan** ~ **sı,** *dilb.* Güney Amerika'da konuşulan dil. [*Ing.* Hispano - American, Spanish - American; *Fr.* Hispano - américain,-aine].

ispanyolet,-ti, i. *Fr. espagnolette.* § ● *mim.* Rejans üslûbuna karakter veren, kadın maskesi veya büstü şeklinde, bir süsleme motifi; § ❷ *süsl. san. ve mob.* XVIII. yüzyılda mobilya köşelerini, özellikle *Cressent* masalarının kenarlarını çeviren kadın heykelciklerine, bronz süslere verilen ad; § ● *inş.* (a) Pencere kanatlarını açmaya veya kapamaya veya kapadıktan sonra sürgülemeye yarayan ve ortasında her iki tarafa işleyen tutamağı bulunan tokmaklı uzun demir çubuk; (b) Bir çeşit çengelli kapayıcı âlet. [*Ing.* Espagnolette, window latch, hasp; *Fr.* Espagnolette].

ispaolo /ispao:lo/, i. *It.* Kendirin en iyi cinsinden yapılan iki kollu sicim.

isparçena, i. *It. sparto,* hasır otu veya saz. > *spartina,* hasırotu veya sazdan yapılmış ip. *den.* § ● Bir halatın aşınmaması için üzerine sarılan ip. [*Ing.* Marline; *Fr.* Lusin, merlin]. ☆ *Eşanl.* **mürnel.** § ❷ Halatı meydana getiren üç boy ipten biri; § ● *san.* Helis şeklinde bükülmüş dokuma elyafının *(sicim)* veya madenî tellerin tümü. Bir kablo helis şeklinde bükülmüş. *(yuvarlak kesitli kablo)* veya örülmüş *(kare kesitli kablo)* Isparçenalardan meydana gelir.

~ **bükümü,** *den.* Halat haline getirme.

~ **etmek,** *den.* Halatın üzerine ip sarmak..

~ **halatı,** *den.* Üzerine ip sarılan halat.

~ **makinesi,** *tekn.* Bir kablonun isparçenalarını büken makine.

isparî, isparoz /ispa:ri/, *zool.* Kemikli balıklar *(Teleostei)* takımının, İzmaritgiller *(Sparidae)* familyasından bir balık türü. 22 sm. Kurşun rengindedir. Akdeniz'de kıyı kayalıklarındaki yarıklarda yaşar; Suyosunu yemek için küçük sürüler halinde ortaya çıkar. [*Lat.* Sargus annularis; *Ing.* Annular gilt-head; *Fr.* Sparaillon].

isparmaça, i. *It. den.* ◘ **Isparmaça.**

isparoz, i. ◘ **ispari.**

ispasa /ispa:sa/, i. *It. den.* (a) Bir palanga nın birbirine yaklaşmış makaralarını, halatları uzatarak birbirinden uzaklaştırma işi; (b) Bir palangaanın rigavosunu çözerek donanımını üzerinden alıp çıkarmaktır.

~ **etmek,** Bir palangayı meydana getiren direntiyi *(ipi)* çözmek, makaraları boş bırakmak, Herhangi bir donanımdaki ip veya zincirleri söküp almak.

ispat,-tı /ispât/, i. *Osm.* < *Ar. sübût* > *isbât.* § ● *mat.* Delil ve tanıkla bir şeyin doğruluğunu ortaya çıkarma: *Söylediğimi ispat edebilirim.* [*Ing.* Substantiation; *Fr.* Démonstration, justification]; ☆ *Eşanl.* **tanıtlama;** § ❷ Tanıt, delil: *Öyle söylüyor ama isbatı yok.* [*Ing.* Proof; *Fr.* Preuve]. § ● *esk.* Var etme; yaratma; [*Ing.* Creation; *Fr.* Création]. § ● Meydana çıkarma; § ● *huk.* Dava konusu hakkın ve buna karşı yapılan savunmanın dayandığı olayların var olup olmadığı hakkında mahkemeye kanaat verilmesi işlemi; § ● *mant.* Bir önermenin doğruluğunu göstermeye yarayan akıl yürütme. [*Ing.* Demonstration; *Fr.* Démonstration].

~ **edici belgeler,** Tâcirlerin günlük işlemlerini belgelemek için esas olarak dayandıkları belgeler. Bunlar da; Faturalar, fatura yerine geçen vesikalar «*Perakende satış vesikaları, Esnaftan alınan gider pusulaları, müstahsil makbuzu*», kıymetli evrak, bordrolar, muhabere evrakı ve vergi karneleridir. ◘ **Evrakı müsbite.**

~ **etmek,** Kanıt ve tanıkla birşeyin doğruluğunu ortaya koymak, tanıtlamak. [*Ing.* To prove, demonstrate, substantiate; *Fr.* Prouver, démontrer].

~ **hakkı,** *huk.* Bir kimseye belirli bir fiil veya suç yükleyerek hakaret eden kişinin suçlamalarının doğruluğunu ispat ederek cezadan kurtulabilmesi hakkı. [*Ing.* Right to prove (one's accusation)].

~ **kudreti,** *huk.* Bir belgenin delil olmak yeteneği. Delil olarak kullanabilme derecesi.

yani kanunun delil olmak noktasından kendisine verdiği değer.
☆ *Eşanl.* **tanıtlama yeteneği.**

ispati /ispa:ti/, i. *Yun. spation,* küçük kılıç > *spathî.* (a) Iskambil kâğıtlarından yonca biçiminde siyah renkli deseni olan kâğıt. ☆ *Eşanl.* **sinek**; (b) Iskambil kâğıtlarında dört renkten biri. [*ing.* Clubs; *Fr.* Trèfle]. ☆ *Eşanl.* **trefl.**

ispatlama, i. Ispatlamak eylemi. ◉ **geri dönüşle ~**, *mat.* ve *mant.* ◘ **Geri.**

ispatlamak* (-i), f. *mat.* Delil ve tanıkla bir şeyin doğruluğunu ortaya çıkarmak. [*Ing.* To prove; *Fr.* Démontrer, prouver].

ispatlanmak, nsz. f. Ispatlamak işine konu olmak. [*Ing.* To be proved; *Fr.* être prouve, être démontré].

İspatlı, s. Ispat edilmiş veya ispat imkânı bulunan. [*Ing.* Proved; *Fr.* Prouvé, démontré] **~ şahitli**, Kanıtı ve tanığı olan, doğruluğu ispatlanan.

ispatula, i. ◘ **Ispatula.**

İspavlo, i. *It. ispagula* veya *spago. den.* (a) Piyon yapmak ve dikişte iplik olarak kullanılmak üzere bükülmüş filosalar; (b) Birlikte bükülmüş üç filosadan yapılan otuz kulaç uzunluğunda ince sicim; [*Ing.* Marline; *Fr.* Merlin. ◉ **iki kollu ~**, *den.* Çok ince ve birbirine sarılarak bükülmüş iki filaradan yapılan palamara bağlama sicimi.
~ çıkrığı, *den.* ◘ **Çıkrık.**

ispektroskop, i. ◘ **Spektroskop.**

ispekülasyon, i. ◘ **Spekülasyon.**

ispenciyar, i. *It. speziale. esk.* Eczacı, eczane işleten kimse. [*Ing.* Apothecary, pharmacist, chemist; *Fr.* Pharmacien,-enne].

ispenciyarî /ispenciyarî/, i. *It.* Eczacılıkla ilgili. [*Ing.* Pharmaceutical; *Fr.* Pharmaceutique].

İspenç,-ci, i. § ● *zool.* Pek bodur bir cins horoz veya tavuk. [*Ing.* ve *Fr.* Bantam]. § ❷ *mal. esk.* Osmanlılarda Müslüman ve Hıristiyan halktan çift akçesi olarak toplanan bir çeşit vergi.
~ horozu, *mec.* Ufak tefek olduğu halde kabadayılık taslayan. [*Ing.* Plucky dwarf].
~ ~ gibi, *dey.* Ufak tefek olduğu halde kendine çok güvenen, kendini bir şey sanan. [*Ing.* Cocky; *Fr.* Outrecuidant,-ante].
~ kâğıdı, *mal. esk.* Osmanlılarda konsolos, tercüman ve sefirlerin yanında çalışanlara verilen belge. *Bununla ispenç resminden muaf tutuldukları belirtilirdi. Daha sonra, yabancı devlet konsolosluklarında görevli kâtip ve kavaslar da ispenç resminden ve diğer resimlerden muaf tutuldular).*

ispençik,-ği, i. *mal. esk.* Osmanlılarda, savaşlarda alınan veya yabancı ülkelerden getirilen esirler için hazineye ödenen para ve karşılığında verilen ödeme kâğıdı. *(Esir sahibi, bu parayı esirin değerine oranlı bir şekilde öderdi. Ilk olarak Murad I devrinde heresire 125 akçe takdir olundu; hazine bunun beşte birini, yani esir başına 25 akçe alırdı. Bu akçeye ispençik akçesi de denirdi. Daha önceleri, taşradan Istanbul'a çalışmak veya ticaret yapmak için gelenlerden alınan vergiye de ispençik denirdi. Fakat bunun miktarı, diğer vergilerden çok azdı).* [*ing.* Poll tax on slaves when first brought to market from abroad, as the fiscal fifth due to the Treasury on prisoners of war, small tax imposed on people from the provinces when they came to Istanbul to work or trade].

ispendârmez, i. *Osm.* < *Fars. ispendârmez.* Iran şemsî yılının 12. ayı; Her ayın beşinci günü.

İspendek,-ği, i. *mutf.* Levrek balığının küçüğü [*Ing.* Small bass; *Fr.* Espèce de bar].

ispermeçet,-ti, i. *Lat. sperma* + *Yun. çeti* > *It. spermaceti.* Balinaların başından alınan ve mum yapmakta kullanılan bir çeşit beyaz yağ. [*Ing.* Spermaceti; *Fr.* Blanc de baleine].
~ balinası, *zool.* ◘ **Balina.**

İspermeçet balinasıgiller, b. ç. i. *zool.* Omurgalı hayvanlardan Memeliler *(Mammalia)* sınıfının, Balinalar *(Catacea)* takımının, Dişli-balinalar *(Odontoceti)* alttakımına giren bir familyası. Başlarındaki geniş bir boşluk içinde ispermeçet depo ederler. Bundan ispermeçet yağı ve mum elde edilir. Altçenelerinde koni biçimi birçok diş bulunur. Okyanusların sıcak bölgelerinde yaşarlar. **ispermeçet balinası** *(physeter catodon)* türü iyi bilinir. [*Lat.* ve *Ing. Physeteridae; Fr.* Physéterides].
~ mumu, *Balina* yağından yapılmış mum.
~ yağı, Balinadan çıkarılan yağ.

ispinato, i. Buhara kumaşı.

ispinoz, i. *Yun. spinos.* § ● *zool.* Ötücü-kuşlar *(Passeriformes)* takımının, Ispinozgiller *(Fringillidae)* familyasından bir kuş türü. uzunluğu 16 sm. Erkeğinin tüyleri, özellikle ilkbaharda, parlak gök-mavi, esmer-kırmızı ve yeşilimsi, göğsü gül rengine yakın, kanatları ve kuyruğu beyaz-siyah olur. Dişisi beyaz benekli esmer renktedir. Kışın sürüler halinde rastlanır. Palearktik bölgede ağaçlık yerlerde yaşar. [*Lat. Fringilla cœlebs; ing.* Chaffinch; *Fr.* Pinson des arbres, pinson commun]; § ❷ *arg.* Çok konuşan, boşboğaz. [*Ing.* Talkative, loquacious, garrulous, gabby; *Fr.* Bavard,-arde] ◉ **dağ ~ u**, *zool.* Ötücü-kuşlar *(Passeriformes)* takımının, Ispinozgiller *(Fringillidae)* familyasından bir kuş türü. Uzunluğu 16 sm. Sırtı kara lekeli, karnı ak, erkeğin gerdanı portakal rengindedir. Kuzey bölgelerde ürer. Büyük soğuklarda Güney Avrupa'ya iner. [*Lat. Fringilla montifringilla; Ing.* Brambling; *Fr.* Pinson du Nord, pinson des Ardennes].

ispinozgiller, b. i. *zool.* Omurgalı hayvanlardan Kuşlar *(Aves)* sınıfının, ötücükuşlar *(Passeriformes)* takımının, Özötücüler *(Oscines)* üst familyasından bir familya. Gagaları daima küçük ve koni biçimindedir. Kanatlarında ilk sırada dokuz uçma teleği bulunur. Kuyrukları düz ve girintilidir. 500 kadar türü vardır. Bazısı göçücüdür. Ispinoz *(Fringilla coelebs)*, **dağ ispinozu** *(F. montifringilla)*, **florya** *(Chloris chloris)*, **şakrak kuşu** *(Pyrrhula pyrrhula)*, **kenevir kuşu** *(Carduelis cannabina)*, **saka kuşu** *(C. carduelis)*, **sarı gagalı keten kuşu** *(C. flavirostris)*, **keten kuşu** *(C. linaria)*, **kara-başlı iskete** *(C. spinus)*, **kardinal kuşu** *(Cardinalis cardinalis)*, **al-renkli şakrak** *(Carpodacus erythrinus)*, **kırmızı-kuyruklu şakrak kuşu** *(C. rubicilla)*, **çaprazgaga** *(Loxia curvirostra)*, **kocabaş** *(Cocothrautes cocothrautes)*, **kanarya** *(Serinus canaria)* türleri iyi bilinirler. [*Lat.* ve *Ing. Fringillidae; Fr.* Fringillidés].

ispir, i. *It sbirro.* § ● Yanaşma, uşak, hademe [*ing.* Valet, servant; *Fr.* Valet, domestique] § ❷ At veya araba uşağı; Arabacının yanında oturan yardımcı, seyis. [*ing.* Groom; *Fr.* Palefrenier, laquais d'écurie]. § ● Silâhlı at uşağı.

ispiralya /ispiral:ya/, i. *It spiraglio. den.* Lumbozu olmayan gemi kamaralarını aydınlatmak için güvertelerde açılan küçük yuvarlak camlı kaporta. [*ing.* Cabin skylight, porthole].

ispirto /ispi:rto/, i. *Lat. spiritus* > *It. spirito.* § ❶ Etil alkole halk arasında verilen ad. § ● *(geniş anlamda)* Içki. [*Ing.* Alcohol, spirits; *Fr.* Alcool], ◉ **mavi ~**, Yakıt olarak kullanılan saf olmayan ispirtodur, içinde hafif zehirli mavi boya vardır. [*Fr.* Alcool à brûler]. ☆ *Eşanl.* **renkli ispirto.** ◉ **saf ~** *(tuvalet ispirtosu),* Binde 966'sı saf geri kalanı sudur; tıpta, temizlemede kullanılır.
~ ocağı, Mavi ispirto ile yanan küçük ve basit ocak. [*Ing.* Alcohol burner; *Fr.* Réchaud à alcool].
☆ *Eşanl.* **ispirtoluk, kamineto.**

ispirtocu, i. Ispirto içen ayyaş.

ispirtolu, s. Içinde önemli miktarda ispirto bulunan, ispirto karıştırılmış. [*Ing.* Spirituous, alcoholic; *Fr.* Alcoolisé,-ée].
~ lâk, *matb.* Ispirtoda eritilmiş olan reçine veya diğer gomalik cinsleriyle yapılan cilâ ve vernikler. [*Ing* Spirit lacquer; *Fr.* Vernis à alcool].

ispirtoluk,-ğu, /ispir:toluk/, i. Içinde mavi ispirto yakılan küçük ocak. [*Ing.* Spirit-lamp; *Fr.* Réchaud à alcool].
☆ *Eşanl.* **kamineto.**

ispit,-ti, i. *Yun. apsis.* Araba tekerleğinin çemberini meydana getiren **ağaçlardan her biri.** [*Ing* Spoke; *Fr.* Jante]. ◘ *ŞEKİL: 531.* — **TEKERLEK I**; *ŞEKİL: 86.* — **BİSİKLET**; *ŞEKİL: 23.* — **AT ARABASI VE TEKERLEĞİ.**

ispiyon, i. ◘ **Casus.**

ispiyonlamak, f. *arg.* Hafiyelik etmek, müzevirlik etmek: *Şu gördüğün avalı dün ispiyonlamışlar, bugün de enselemişler.* [*Ing.* To spy, to sneak; *Fr.* Espionner].

ispolet,-ti, i. *Fr.* ◘ **Apolet.**

isponç,-cu, i. Enli küçük testere.

isporka, i. *It sporca. den.* **Bir geminin sefer** sırasında yolcuları veya gemi adamları arasında salgın hastalıklardan birinin başgöstermesi üstüne kıyı ile teması yasaklanarak karantina altına alınması.

ispritizma /ispiritiz:ma/, i. *Fr. spiritisme.* Ruhun, bir bedene girmeden önce, girdiği süre içinde ve daha sonraki varoluşu şartlarını inceleyen ve ölülerin ruhlarının canlılara görünme kurallarını tespit etmeye çalışan «*gizli*» bilim. [*Ing.* Spiritualism].

ispritizmacı, i. Ispritizma ile uğraşan kimse. [*Ing.* Spiritist, spritualist; *Fr.* Spirite].

isr, i. *Osm.* < *Ar. esk.* § ❶ Iz, eser. [*Ing.* Trace; *Fr.* Trace, empreinte, marque]. § ● Meslek, gidiş. [*Ing.* Track, path, way, course].

isra /israː/, i. *Osm.* < *Ar. sirâyet. esk.* Yürütme, gönderme. [*Ing.* Traveling or sending one to travel by night].

israf /israf/, i. ç: **isrâfât.** *Osm.* < *Ar. şerer.* Savurganlık, tutumsuzluk, boşuna, gereksiz harcama, saçıp savurma: *Israf haramdır.* [*Ing.* Wasting, prodigality; *Fr.* Dilapidation, prodigalité, dissipation, gaspillage].
~ etmek, Boş yere, gereksiz harcamak, savurmak. [*Ing.* To waste, squander,; *Fr.* Prodiguer, dilapider, gaspiler].

israfil /israfil/, i. *Ibr.* > *Ar. din.* § ● Islâm inanışına göre dört büyük melekten biri. *(Bu melek kıyamet gününü, öttüreceği boru ile bildirecektir.)* [*Ing.* Israfil; *Fr.* Israfil]. § ❷ Tevrat'ta ve Hristiyan ilâhiyatında birinci melek mertebesinde göksel ruh.
~ in borusu, *din. tar.* ◘ **Boru[1].**

israil, öz. i. Yakındoğu'da, Akdeniz kıyısında 20 850 km² genişlikte, cumhuriyetle yönetilen bir ülke. *(1967 Haziran savaşında ele geçirilen topraklar bu rakamlara dahil değildir).* Baskenti *Kudüs.* Başlıca şehirleri: Tel-Aviv. Hayfa, Ramat, Gan. [*Ing.* Israel; *Fr.* Israel].

israiliyat /israiliyât/, ç. i. < *Israil. esk.* § ● Israiloğulları kitaplarından aktarılmış bazı masalımsı hikâyeler. [*ing.* False beliefs, superstitions]; § ● *din. tar. Kur'an*'da anılmayan Israiloğulları peygamberleri ile ilgili olaylar için kullanılan deyim.

Israilliler, ç. öz. i. *etn.* Dünyanın en eski uluslarından ve devletlerinden birinin adı.

israiloğulları (Beni israil), öz. i. *etn.* Hindistan'ın batı kısmında özellikle Bombay'da, Kokan kıyısı boyunca, Poona, Alibağ, Racapuri ve Revdanda'da yaşayan yahudi kabilesi. Bir başka Beni Israil kolonisi de Aden'de yerleşmiştir.

israr /israr/, i. *Osm.* < *Ar. sırr. esk.* Sır tutma, bildiğini saklama.
~ etmek, Gizlemek, sır tutmak.

israr[2] /israr/, i. *Osm.* < *Ar. sırr. huk.* Aşağı dereceli kaza merciinden verilmiş olan nihai kararların temyiz mercii tarafından bozularak geri çevrilmesi üzerine yeni bir karar vermesi için havale edilen kaza merclinin bozma kararını isabetli bulmaması ve bozulan kararın doğru olduğuna karar vermesi. [*Ing.* Concealing, hiding, secreting; *Fr.* Maintien *(par la premier juge ou jugement infiré par la Court de Cassation)*].

issara, i. ◘ **ipsara.**

issena, i. *zool .Policeridae* familyasından, soğuk denizlerde yaşayan karından bacaklı yumuşakca cinsi. Çanak biçiminde geniş dokunaçlı çıplak bir hayvan olup başını örten örteneği saçaklıdır. *I. pacifica* adlı türü kuzey denizlerinde yaşar. [*Lat.* ve *Ing. Issena; Fr.* Issene, issena].

istabrak,-ğı, i. Sırma tellerle dokunmuş kalınca bir çeşit ipek kumaş. [*Ing.* ve *Fr.* Brocatelle].

istadya /istad:ya/, i. *It. stadia* < *Lat stadium.*

Uzakta bulunan iki noktanın arasını ölçmekte kullanılan bir âlet. [*Ing.* ve *Fr.* Stadia].

istaka, i. *matb.* ◘ **Istaka**.

istakoz, i. *zool.* ◘ **Istakoz**.

istalagmit,-ti, i. *Fr. stalagmite* < *Yun. Stalagmos*, damla damla akıntı. ◘ **Dikit**.

istalaktit,-ti, i. *Fr. stalactite* < *Yun. stalaktos*, damla damla akan. ◘ **Sarkıt**.

istalya, i. *It. staglio. den.* ◘ **istarya**.

istalyoz, i. *It. den.* Filika ve sandallar üzerine güneş ve yağmura karşı açılan tenteleri germek için baş ve kıç taraflara dikilen kısa ağaç gönderlere verilen ad.

istampa /istam:pa/, i. *It. stampa.* ◘ **Istampa**.

-istan (**-sitan**), *sonek. Fars. -istân veya -sitân.* (a) Bu ek ile yer isimleri yapılmıştır: *gül-istan (gül bahçeleri), seng-istan (taşlık yer);* (b) Özellikle memleket isimleri, kavim adlarının sonuna bu ek getirilerek yapılmıştır: *Firengi-istan (frenk ülkesi, Avrupa), (Hind-istan (Hindistan), Türk-istan (Türkistan);* (c) Bu ek, manzum sözlerde *-sitân* şeklinde de geçer: *bü-sitan (çiçek kokularının olduğu yer, bostan, bahçe), gül-sitan (gül bahçesi).* [*Ing.* Country, region].

İstanbul, öz. i. Türkiye Cumhuriyetinin en büyük ve en kalabalık şehri, başta gelen ticaret, sanayi, kültür ve sanat merkezi. Osmanlı İmparatorluğunun başkenti; il merkezi. [*Osm.* Deraliye; *Ing.* Istanbul; *Fr.* Istamboul].

~ **akasyası**, *bot.* ◘ **Gülibrişim**.

~ **kekiği**, *bot.* ◘ **Kekik**.

~ **kilesi**, *trm.* 0.37 hektolitre değeri olan kuru madde kapasite ölçüsü.

İstanbulin, i. *kıyf.* ◘ **Istanbulin**.

İstanbullu, s. ve i. İstanbul'da doğmuş veya İstanbulda oturan kimse. [*Ing.* Native of Istanbul; *Fr.* Natif d'Istamboul].

istanca, i. *It. den.* Ticaret yelkenlilerinden flok yelkenine verilen ad. ◘ **Flok**.

istand, i. (a) Koşularda seyircilerin oturmasına mahsus yüksek ve kademeli yer; (b) Nişan talimleri yapmak için karşıya konulmuş hedefe silâh atmaya mahsus yerler. [*Ing.* Stand; *Fr.* Tribune, stand].

☆ *Eşanl.* **tribün**.

ister[1], i. *Osm.* < *Ar. metrol. esk.* Osmanlılarda kullanılan bir ölçü birimi. Yunanlılardan alınan ve değerli mallarla tıbbî maddelerin ölçülmesine yarayan ağırlık birimi. *(1 ister = 6 1/2 dirhem ve denakdır)* [*Ing.* A weight of 6 1/2 drams].

ister[2], i. § ● Perde; § ● Halı tezgâhı. [*Ing.* Loom; *Fr.* Métier à tisser].

istarya /istar:ya/, i. *It. staglio. den.* Navlun mukavelesi ile yük taşımaya bağlanan bir gemiye tanınan yükleme boşaltma günleri sayısı. [*Ing.* Demurrage; *Fr.* Surestarie(s)]

☆ *Eşanl.* **starya**, **istalya**.

~ **akçesi**, *den.* Istarya dışında geçirilen günler için verilmesi gereken para.

istasyon, i. *Fr. station.* § ● Trenlerin belirli aralıklarla indirme ve bindirmeyi sağlamak için durdukları yer, demiryolu durağı: *Demiryolu istasyonu.* [*Osm.* Mevkif; *Ing.* ve *Fr.* Station]. § ● Bilimsel araştırma kuruluşu: *Tohum istasyonu. Meteoroloji istasyonu.* [*Ing.* Center, station; *Fr.* Station]. § ● *jeod.* (a) Topografya ve geodezi işlemlerinde gözlemleri yapmak için yerleştirilen yer: *Istasyon, bir sınır taşı ve bir işaret veya basit bir kızakla yapılır;* (b) Bazı işlemlere yaraması için bir âlete verilen durum: *Teodoliti istasyon haline getirmek;* [*Ing.* ve *Fr.* Station]. § ● *radyotekn.* Verici antenleriyle birlikte, bir radyo veya televizyon verici tesislerinin tümü. Radyoevi. [*Ing.* ve *Fr.* Station]. § ● *tab. tar.* Belli bir tür veya türlerin bulunduğu, genellikle dar *(hektometre kare ölçüsünde)* alan; [*Ing.* ve *Fr.* Station]. ◉ ~ **a gitme**, *hava*, Istasyonların asgarî bir tanesinin seyyar olduğu halde, bir radyo istasyonunun yön bulucu tesisatı ile diğer bir radyo istasyonunun intişarını kullanarak seyyar radyo istasyonunun devamlı olarak diğer radyo istasyonuna yaklaşması usulü. [*Ing.* Homing; *Fr.* Radioalliment]. ◉ **ana** ~, *hava.* ◘ **Ana**; ◉ **ayırma** ~ **u**, *demir.* ◘ **Ayırma**; ◉ **benzin** ~ **u**, ◘ **Benzin**; ◉ **benzin** ~ **u**, *sny.* Şehiriçi ve şehirlerarası yollarda taşıtların yakıt ihtiyacını karşılayan kurum; ◉ **birleştirme** ~ **u**, *demir.* ◘ Birleştirme; ◉ **demiryolu** ~ **u**, *coğr.* ◘ Demiryolu; ◉ **etilleme** ~ **u**, ◘ Etilleme; ◉ **gemi** ~ **u**, *den.* ◘ Gemi; ◉ **hat ara** ~ **u**, *demir.* ◘ Hat; ◉ **hava gemisi** ~ **u**, *hava.* ◘ Hava; ◉ **hava yer kontrol radyo** ~ **u**, *hava.* ◘ Hava; ◉ **havacılık** ~ **u**, *hava.* ◘ Havacılık; ◉ **havacılık sabit** ~ **u**, *hava.* ◘ Havacılık; ◉ **havacılık telekomünikasyon** ~ **u**, *hava.* ◘ Havacılık; ◉ **pompalama** ~ **u**, *sny.* Özellikle, gaz veya sıvı boruları boyunca düzenli aralıklarla sıralanan ve içinde kompresörlerin ve pompaların yer aldığı bina veya yer; [*Ing.* Pumping station; *Fr.* Station de compression, de pompage]. ◉ **tarım** ~ **u**, *trm.* En iyi tarım ve hayvancılık usullerini araştırmak, bunları uygulayarak ilerleme sağlamak ve elde edilen sonuçları yaymak amacıyle çalışan araştırma ve deneme kurumu. [*Ing.* Agronomic(al) station; *Fr.* Station agronomique]. ◉ **yıkama, yağlama** ~ **u**, *sny.* Bir benzin istasyonu veya bir garajda, taşıtların yıkandığı veya yağlandığı yer. [*Ing.* Washing and greasing (Lubricating) station; *Fr.* Station de lavage de graissage].

~ **tanıtma işaretl**, *hava.* Çağırmada bir istasyonu belirtmek için kullanılan harf ve rakamlardan ibaret grup. [*Ing.* Station identification sign; *Fr.* Signe d'identification d'une station].

⊢ **tanıtma rakamı**, *hava.* Meteoroloji yayımları yapan İstasyonları tanıtmak için kullanılan rakam.

istatistik[1],-ği, i. *Fr. statistique* < *Lat. status, durum* > *alm. statistik. mat.* (a) Bir dizi sayısal sonuç veya gözlemi temsil eden değer veya ölçü, rakamla ifade edilen bilgiler; (b) Toplu olaylara ait birimlerle onların niteliklerini sistematik bir şekilde gözleme tâbi tutan ve elde edilen sayısal verileri bir hüküm çıkarmak üzere, düzenli şekilde toplayıp niceliksel bir şekilde sınıflayan bilim. [*Osm.* İhsayiat; *Ing.* Statistics]. (c) Örneklemeye ait değer: *Doğum, ölüm istatistikleri. Fiyat değişimi istatistikleri. Millî gelir dağılımı istatistikleri.* (d) Sayısal kümelerin ve bunlar arasındaki bağıntıların incelenmesi; (e) Yeterli derecede bilinmeyen bütünler hakkında muhtemel bilgiler sağlama yolu; (f) Bir seri deney sırasında, bir şartın veya olayın az veya çok sayıda tekrarlanma özelliği; (g) Vergi, mahkûmiyet, sanayi, ve tarım üretimleri, nüfus v. b. gibi rakamlarla tahmin edilmeye elverişli sosyal olayların belli bir devre için bir yöntem çerçevesinde bir araya toplama amacını güden bilim; (h) Bu olayların analiz ve bilimsel incelenme yöntemi. (I) *sosy.* Nüfus olayları için devletçe yapılan araştırmaların bütünü olup, yalnız demografiyi değil, bütün insan bilimlerini ilgilendiren, niceliksel değişmelerine ait temel bilgiyi vermektedir [*Ing.* Statistics]. ☆ *Eşanl.* **sayılama**.

~ **te releve**, *mat.* Yığın olaylarının gözlenilmesi ve yığını teşkil eden birimler ile o birimlerin ifadesi mümkün endislerinin birer birer kaydedilmesi; ◉ ~ **te yer endisleri** *mat.* Birimlerin yer bakımından durumunu gösteren endisler, coğrafi endisler; ◉ **demografi istatistiği**, *demogr.* Demografik olayların nicel analizi. [*Ing.* Demographical statistics; *Fr.* Statistique démographique]. ◉ **kuvanta istatistiği**, *fiz.* ◘ Kuvanta.

~ **analiz**, *istat.* ◘ **Analiz**.

~ **birimi**, *istat.* ◘ **Birim**.

~ **cümle**, *istat.* ◘ **Cümle**.

~ **haritaları**, *mat.* Bir olayın, belirli alanlarla olan ilişkilerini portrelemek için yapılan bir harita çeşidi.

☆ *Eşanl.* **kartogram**.

~ **maddî endisleri**, *mat.* Birimlerin, belirtilen zaman ve mekân kavramları dışında özelliklerini belirten ve bir sayı veya nitelikle ifade edilebiien her çeşit belirtiler.

~ **makinesi**, ◘ **Delikli kart**.

~ **tabloları**, *mat.* Cetvel halinde düzenlenen istatistiksel veriler. Belli başlıklar altında ve düzenli rakam dizisi ile verilen tablolarda incelenen olayın niteliği ve özelliği kısa, basit ve açık olarak anlatılır.

~ **veriler**, *mat.* Ana grupun ortak özelliklerini taşıyan birimlerin sayılmasından ve bu sayıların bir araya gelmesinden meydana gelen rakamlar.

~ **yöntemi**, *mat.* Psikolojik olayları, sayı ile ifade etme, sınıflandırma, olayları meydana getiren faktörler arasındaki ilişkilerini ortaya koyma yolu. [*Ing.* Statistical method].

~ **zaman endisleri**, *mat.* Birimlerin gözlem zamanlarını gösteren bilgilere verilen ad.

istatistik[2], s. *Fr. statistique. mat.* Istatistikle ilgili. [*Osm.* İnsaî; *Ing.* Statistical].

☆ *Eşanl.* **sayılamsal**.

İstatistikçi, i. Istatistik yöntemlerini inceleyen ve istatistik araştırmaları yapan kimse. [*Ing.* Statistician; *Fr.* Statisticien enne].

istatüko /istatü:ko/, i. *Lat.* Yürürlükte bulunan antlaşmalara göre olması gereken veya süregelen durum. [*Ing.* Status(in)quo; *Fr.* Statuquo].

istavrit,-ti, i. *Rum. sauridi veya stauridi. zool.* Kemikli-balıklar *(Teleostei)* takımının, Uskumrugiller *(Scombridae)* familyasından, sıcak ve ılıman denizlerde yaşayan, 25-40 sm. boyunda, uskumruya çok benzeyen balık türü. Sırtı gri yeşil, vücudun geri kalan kısmı gümüşî gridir. Atlas Okyanusunda ve Akdeniz'de pek yaygındır. Yavruları planktonlar, erginleri küçük balıklarla beslenir. Yavrular küçük sürüler halindeyken genellikle meduz *(deniz anası)* lerle birlikte yaşar, medüzlerin şemsiyesi altında toplanarak gonadlarını yiyerek beslenir. Üremek için sıcak yerlere göçer, yumurtalarını kıyıdan birkaç km. uzağa bırakır. Türkiye'de Karadeniz'den Marmara'ya göçerek yumurta bırakır. Pulsuz ve az kılçıklıdır. Uskumru mevsiminde avlanan istavritlerin eti lezzetli olur. Diğer mevsimlerde tutulanların eti makbul değildir ama çok yenir. [*Lat. Trachurus trachurus; Ing.* Horse-mackerel; *Fr.* Maquereau bâtard. clinchard, saurel, carangue]. ◘ *LEVHA: 19.* — **BALIKLAR**.

~ **azmanı**, Orkinos balığına yanlış olarak verilen ad. [*Ing.* Blue fin tuna].

istavroz, i. ◘ **Istavroz**.

istearik[a], s. *Fr. stéarique* < *Yun. kim.* İç yağından çıkarılan ve mum yapımında kullanılan bir maddenin adı olan istearik asid terminde geçer. [*Ing.* Stearic].

istearin[a], i. *Yun. kim.* Yağlarda bulunan ve gliserin ile istearik asidin bileşimi olan beyaz bir madde. [*Ing.* Stearine].

İstefan, i. *Yun. stefanos.* Çiçek veya elmastan yapılma başlık, nikâh tacı.

istek,-ği, i. < *İstemek.* § ● Bir şey için duyulan iç yönelmesi: *Bu yemeye pek istek duymuyorum.* [*Osm.* Arzu; *Ing.* Desire; *Fr.* Envie, désir]. ☆ *Yak anl.* **eğilim, rağbet, meyil, iştah**. § ● Yerine getirilmesi *(başkasından)* istenilen şey, isteme işi: *Bu adamın istekleri bitmiyor.* [*Osm.* Talep; *Ing.* Requisition, demand; *Fr.* Demande]. § ● Isteme seçme: *Buraya kendi isteğiyle geldi.* [*Osm.* İrade, ihtiyar; *Ing.* Will; *Fr.* Volonté; § ● *gram.* İstek ve niyet kavramı veren dilek kipi. Türkçe'de bu kip fiil kök veya gövdesine **-e-** eki getirilerek kurulur: *(1. kişi tekil) göreyim (gö-r-e-y-im), (1. kişi çoğul) görelim (gör-e-lim, v.b.* [*Osm.* İltizamî, iltizam sıygası; *Ing.* Optative mood; *Fr.* Optatif, mode optatif]; ☆ *Eşanl.* **temennî, dileklik**; § ● *psik.* Dikkat'in duygunluğa dayanan ve öznel yanı. İsteğin nesnel yanının temel özelliği, harekete veya salgı bezlerine dayanan refleks tepkilerle birlikte ortaya çıkmasıdır. *(Bu tepkilere saf duyarlık /duyumlar, imajlar/ veya kavramlar yolaçabilir).* [*Ing.* Desire; *Fr.* Désir]. ◉ **isteğe bağlı akitler**, *huk.* Rızaya bağlı akitler; ◉ **isteğe bağlı arttırma**, *huk.* İhtiyarî müzayede. [*Osm.* Talep etmek; *Ing.* To demand; *Fr.* Demander]. ◉ **isteğe bağlı sigorta**, *huk.* ◘ **Sigorta**.

~ **te bozukluk**, *huk.* ◘ **irade yitimi**.

~ **açığa vurma**, *huk.* İrade izharı.

~ **bildirme**, *huk.* İrade beyanı.

~ **duymak**, Bir şeye karşı eğilim duymak.

~ **etmek**, Bir şeye sahip olmak duygusunu dışarı vurmak. ◘ **istek**[4]. [*Ing.* To desire; *Fr.* Désirer].

~ **kipi**, *gram.* ◘ **istek**[4]

~ **pusulası**, *huk.* Talep müzekkeresi.

~ **yutumu**, *gram.* Kökü ve gövdesi ünlü ile biten istek kiplerinde, aynı ünlüden birinin düşmesi: *Söyleyim (söyle-y-e-yim), bekleyim, (bekle-y-e-y-im), ağlayım (ağla-y-a-y-ım), başlayım (başla-y-a-y-ım), gitmeyim (gitme-y-e-y-im), yapmayım (yap-ma-y-a-y-ım) v.b.*

☆ *Eşanl.* **istek kipi kısalması.**

isteka /iste:ka/, *İt. stecca.* § ❶ Bilardo oyununda kullanılan değnek. [*Ing. (Billiard)* cue; *Fr.* Queue *(de billard)*]. ◘ *ŞEKİL: 81.* — **BİLARDO**; § ❷ Basmevlerinde kitap formalarını kırmak, katlamak için kullanılan tahta veya kemikten yapılmış küçük âlet; § ❸ *(Ayakkabıcılık)* Taban kenarlarını yatırmak ve haramayı kapatmak için kullanılan şimşirden yapılmış ayakkabıcı âleti; § ❹ *ciltç.* (a) İçbükey olarak oyulmuş uçlarıyle cilt sırtını yuvarlaştırdıktan sonra düzeltmeye yarayan sert tahta parçası; (b) Yaprak tabakalarını elle kapatmaya yarayan tahta veya kemik lama. [*Ing.* Folder, bone-blade; *Fr.* Plioir]. § ❺ *saraç* .Hassa el işçiliğinde kullanılan, kemik veya fildişinden yapılmış âlet.

☆ *Eşanl.* **ıstaka ,istika.**

istekalık,-ğı, i. Bilardo salonunda istekaların konulup saklandığı yer. [*Ing.* Cue rest; *Fr.* Râtelier pour les queues].

isteklendirmek(-i), f. Birine bir şey yapma isteği uyandırmak. [*Osm.* Teşvik etmek; *Ing.* To encourage; *Fr.* Encourager].

isteklenmek, nsz. f. Heves etmek, heveslenmek. [*Ing.* To become desirous; *Fr.* Être désireux].

istekli, s. § ❶ Bir şeye karşı eğilimi olan; § ❷ Bir şeyin yapılmasını isteyen. [*Osm.* Talip; *Ing.* Desirous, willing, Keen; [*Fr.* Désireux,-euse, disposé,-ée]. ☆ *Eşanl.* **gönüllü. eğilimli, meyilli, mütemayil.** ☆ *Karş.* **isteksiz, gönülsüz.**

isteklilik,-ği, i. İstekli olma hali. [*Ing.* Readiness; *Fr.* Empressement, alacrité].

isteksiz, s. Bir işi yapmaya isteği olmayan, arzu duymayan. [*Ing.* Disinclined, unwilling, without wanting to; *Fr.* Sans envie, sans désir].

☆ *Eşanl.* **gönülsüz.**

isteksizlik,-ği, i. İsteksiz olma hali. [*Ing.* Disinclination; *Fr.* Repugnance, aversion].

istem*, i. *psik.* İrade ve isteğin edim hali, iş halinde belirmesi. [*Osm.* İrtiyad; *Ing.* ve *Fr.* Volition].

~ **fiili**, *psik.* İrade fiili.

~ **yitimi***, *psik.* Karar verme, dikkat, istemli kımıldama gibi kafa ve beden etkinliğiyle ilgili işleri yapamamak biçiminde kendini gösteren ve sinir argınlığında ortaya çıkan bir belirti.

isteme, İ. İstemek eylemi veya işi. [*Ing.* Desiring, wishing; *Fr.* Action de vouloir ,de désirer].

~ **fişi**, *kūt.* Daha çok depolarda bulunan kitapları, kütüphanede okumak ve dışarı almak için okuyucu tarafından doldurulan, kitapla okuyucunun kimliği ve kitabın kütüphanedeki yer kayıtlarının yazıldığı fiş.

~ **hakkı**, *huk.* Talep hakkı.

~ **kipleri**, *gram.* Dilek, istek, gereklik ve emir kavramları veren kipler: *Gelse (gel-se) gele (gel-e), gelmeli (gel-meli), gelsin (gel-sin), v.b.* [*Osm.* İnşaî sıygalar; *Ing.* Mood; *Fr.* Mode subjonctif].

☆ *Eşanl.* **dilek kipleri, tasarlama kipleri.**

istemek(-i), f. *esk. T. izdemek*, aramak, sormak. § ❶ İstek duymak: *Herkes zengin olmak ister, Herkes iyi yaşamak ister.* [*Osm.* Arzu etmek; *Ing.* To wish, to want; *Fr.* Vouloir, désirer]; § ❷(den,-I) Bir şeyin kendisine verilmesini veya yapılmasını söylemek, dilemek: *Benden bir kitap istedi. Ondan yardım etmesini istediler.* [*Osm.* Talep etmek: *Ing.* To demand; *Fr.* Demander]; § ❸ (-i), Görmek istediğini bildirmek; Aramak, sormak: *Kimi istiyorsunuz?* [*Ing.* To look for; *Fr.* Chercher, demander]; § ❹ Gerek olmak: *Yurdun ilerlemesi için çok çalışmak ister;* § ❺ Çağırmak: *Sizi isteyen kimdi?* [*Ing.* To call; *Fr.* Appeler]; ◉ **istediği gibi at oynatmak *(koşturmak), dey.*** Hiç kimseyi dikkate almadan arzu ettiği gibi hareket etmek. [*Ing.* To act in the way one likes *(with no one interfering).* To please oneself]. ◉ **istediğini söyleyen, istemediğini işitir,** *at.* Bir kimseye ölçüsüz, ağır sözler söylemek, hakaret etmek doğru değildir. O da ağır sözlerle karşılık verir; ◉ **istemem diyenden korkmalı,** *at.* Bir şeyi istemem diyen, fırsat bulunca bakarsınız ki aşırı istekli olandan daha çok o şeyi istiyormuş; ◉ **İstenmeyen aş, ya karın ağrıtır ya baş,** *at.* ◘ **Gönülsüz yenen aş;** ◉ **ister ... ister ..., *dey.*** ◘ **ister;** ◉ **isteyenin bir yüzü (kara) vermeyenin iki yüzü (kara),** *at.* Birisinden bir şey istemek zorunda kalan kimse utanır. Ama onun yüzsuyu dökmesine karşı istediğini vermeyenin daha çok utanması gerekir.

☆ *Eşanl.* **isteyen bir çingene, vermeyen iki çingene.**

istemezlenmek, f. İstemiyor gibi görünmek.

istemezler, ç, i. Karşı olanlar, istemez olanlar.

istemiyerek, z. Bilmeden, istemeden, istek dışı. [*Ing.* Unwillingly, unintentionally, involuntarily; *Fr.* Contre-cœur, inintentionnellement, involontairement].

istemli, s. § ● Yapılıp yapılmaması insanın kendi isteğine bağlı olan. [*Osm.* İhtiyarî; *Ing.* Optional; *Fr.* Facultatif,-ive]. § ● *biy.* İstemle yapılan. [*Osm.* İradî; *Ing.* Voluntary; *Fr.* Volontaire]. § ● s. ve i. *dilb.* İstek bildiren bir söz biçimi veya bir yapıya verilen isim. */Nitekim öldürmeyeceksin sözündeki gelecek zamanın biçimi istemlidir),*

~ (iradeli) **hareket**, *psik.* Fiil.

istemseme, i. *psik.* Gevşek, süreksiz istek; henüz bir sonuca varamamış istem, geçici niyet: *Kararsızlık, birbirinin ardından gelen, birbirine karşıt bir takım istemsemelerden ibarettir.* [*Osm.* İrade-i zaife; *Ing.* Stray impulse; *Fr.* Velléité].

☆ *Eşanl.* **geçici arzu, heves.**

istemsiz, s. § ● İstem dışında yapılan, irade dışı. [*Osm.* Gayr-ı iradî; *Ing.* Involuntary; *Fr.* Involontaire]. § ● *fizyol.* Sadece bitkisel hayatla ilgili organlara veya fonksiyonlara denir; bunlar bilince tabi değildir: *Kalbin kasılmaları istemsizdir.* [*Ing.* Involuntary; *Fr.* Involontaire].

istenilmek, istenmek, nsz. f. § ● İstemek işine konu olmak, aranmak, sorulmak [*Ing.* To be wanted, be looked for; *Fr.* Être demandé, cherché]. § ● Çağırılmak. [*Ing.* To be called; *Fr.* Être appelé]; ◉ **istenir durak,** Otobüs ve tramvay gibi taşıt araçlarının ancak yolcuların istemesiyle durdukları duraklar; Bu araçların, istensin, istenmesin, durmaya zorunlu oldukları duraklara **mecburî durak veya kesim durak** denir. [*Osm.* İhtiyarî durak; *Ing.* Facultative stop; *Fr.* Arrêt facultatif].

istep,-pl, İ. *Rus.* Otu bol olan, geniş bozkırlara Rusya'da verilen ad. Güney Amerika'da ise aynı türde bozkırlara **pampa** denir. [*Ing.* Steppe; *Fr.* Steppe].

☆ *Eşanl.* **step.**

istepne, İ. *otom.* Yedek lastik. [*Ing.* Spare wheel; *Fr.* Roue de secours].

ister*, i. < *istemek.* § ● Bir işin gerektirdiği şey, bir şey için duyulan iç yönelmesi: *Memleket kalkınmasının isterleri üzerinde düşündüm.* [*Osm.* İcap; *Ing.* It is necessary or required, needed; *Fr.* Necessité]. ☆ *Eşanl.* **gerek.** § ● *bağ.* Cümledeki görevleri aynı olan kelimelerin ayrı ayrı her birinin başına «hem» gibi getirilerek herhangi birinin kabul edilmesinde sakınca olmadığını anlatır: *Ister gitsin, ister kalsın.*

~ **istemez,** *dey.* Bir isteğe bağlı olmayarak; Mutlaka istense de, istenmese de: *Bu iş ister istemez olacak.* [*Ing.* Willingly or unwillingly, like it or not; *Fr.* Bon gré, mal gré].

istereo, i. ◘ **Stereo.**

isteri, i. *Fr. hystérie.* ◘ **Histeri.**

isterik, s. *Fr. hystérique* < *Yun.* İsteri halleri gösteren, isterili. [*Ing.* Hysterical]. ◘ **Histeri.**

~ **akımlar**, Siyasî ve sosyal meseleler karşısında aşırı duygusal davranışlar. Meseleleri akıl ve mantık yolundan değil, tamamen duygusal görüşlerle ele alıp çözümlemeye çalışan akımlar.

istetmek, f. Başkası eliyle istemek veya çağırmak. [*Ing.* To send for; *Fr.* Faire demander, faire appeler].

isteyerek, s. Bile bile. [*Osm.* İhtiyarî; *Ing.* Willfully, intentionally, deliberately; voluntarily; *Fr.* Exprès, à dessein, volontairement, délibérement].

☆ *Eşanl.* **bilerek, bililtizam, ankasdin,** bilihtiyar.

☆ *Karş.* **İstemiyerek, istemeden, bilmeden, maalkerahe, kerhen,** bilgayrikasdin, mingayrikasdin.

isteyiş, i. ◘ **İsteme.**

isteyişçe, z. İsteme bakımından.

istiab, i. ◘ **İstiap.**

istiade(t) /istiādet/, i. *Osm.* < *Ar. avd. esk.* Bir şeyin geri gönderilmesini **isteme.** [*Ing.* Asking, desiring, commanding to come back or return].

istianāt /istiānāt/, ç. İ. *esk.* Yardım **istemeler.**

istiane(t) /istiānet/, i. *Osm.* < *Ar. avn. esk.*

istiane(t)/istiānet/, i. *Osm.*<*Ar. avn. esk.* § ● for help and assistance]. § ● *ed. esk.* Bir fikri tamamlamak için başkalarının sözlerini alma, iktibas **etme.**

istiap,-bı, /istiap/, i. *Osm.* < *Ar. esk. vāb.* > *istiāb. (içine)* **alma,** *(içine)* **sığdırma.** [*Ing.* Capacity; *Fr.* Capacité].

~ **etmek**, § ● İçine **sığmak, içine almak:** *Bu salon o kadar davetli istiap etmez.* [*Ing.* To contain; *Fr.* Prendre dedans, contenir]. § ● ◘ **Tonaj.**

~ **haddi**, *otom. ve den.* Kara, **deniz** ve hava taşıt araçlarının taşıyabileceği **azamî** ağırlık veya azamî yolcu sayısı. [*Ing.* Limit of capacity, maximum capacity; *Fr.* Limite de capacité].

☆ *Eşanl.* **sığdırma limiti.**

istiarat,-tı /istiārāt/, ç. İ. *Osm.* < *Ar.* **İstiare'**nin çoğulu.

istiare /istiāre/, i. ç: **istiārāt.** *Osm.* < *Ar. āriyet. esk.* § ● İğreti **alma,** ödünç veya borç alma: *Bu şemsiyeyi arkadaşımdan istiare ettim.* [*Ing.* Asking for a loan of something, borrowing a thing; *Fr.* Emprunt]. ☆ *Eşanl.* **istikraz ,ödünç.** § ● *ed. esk.* (a) Bir varlık veya kavrama, benzediği **başka** bir varlığın adını verme; (b) Bir kelimeyi benzetme yoluyle başka **yerde** kullanma. [*Ing.* Metaphor; *Fr.* Métaphore]. ☆ *Eşanl.* **metafor, eğretileme.**

~ **etmek**, Ödünç **almak**, [*Ing.* To borrow; *Fr.* Emprunter].

istiareli, s. *ed.* (a) **İstiare** kapsayan: *İstiareli deyim:* [*Ing.* Metaphoric(al); *Fr.* Métaphorique]. (b) **İstiare** yönünden **zengin:** *İstiareli üslûp.*

☆ *Eşanl.* **eğretileneli.**

istiaza /istiāza/, i. *Osm.* < *Ar. i'vāz. esk.* Karşılık olarak bir **şey** isteme. [*Ing.* Asking or seeking for a substitute, exchange or compensation *(for something)*].

istiaze /istiāze/, i. *Osm.* < *Ar. iyāz. esk.* «*Euzu billahi min-eş-şeytān-ir-recīm, neuzu billah veya el iyāzü billah*» **sözlerinden birini** söyleyerek Tanrı'ya sığınma. [*Ing.* Pronouncing, as an ejaculation on prayer tha worlds *euzi billah*, etc.].

istibad, i. ◘ **İstibat.**

istibaha /istibāha/, i. *Osm.* < *Ar. būh, esk.* § ● Helâl ve mübah görme. [*Ing.* Deeming lawful, making lawful]. § ● Birçok kimsenin kanının dökülmesine göz yumma, meşru sayma.

istibar /istibār/, İ. *Osm.* < *Ar. abr. esk.* Rüya yorumlatma, tabir **ettirme.** [*Ing.* Asking the interpretation of a dream].

istib'at,-tı /istib'āt/, i. *Osm.* < *Ar. bud* > *istibād. esk. Uzaksama, olmasını uzak görme,* ihtimal vermeme, bir şeyi uzak sayarak yakıştırmayış, olmaz sanma.

~ **etmek**, Ayırmak, uzak **görmek.**

istibdad, İ. ◘ **İstibdat.**

istibdal /istibdal'/, i. *Osm.* < *Ar. bidl,* ve *bedel. esk.* § ● Değiştirme, bir şeye karşılık olarak başka bir şey alma; [*Ing.* Taking in exchange and exchanging, exchange, replacement, replacement of conscripts by new recruits; *Fr.* Échange, remplacement]; § ● *ask. tar. esk.* Askerlik **görevini** bitirenleri terhis ederek yerlerine yenilerini alma. Muvazzaflık süresini bitirerek ihtiyat sınıfına ayrılma; § ● *huk.* Vakfedilen gayrimenku-

lün başka bir gayrimenkul ile değiştirilmesi.
~ efradı, *(neferatı), ask. tar. esk.* Terhis olmuş askerler.
~ etmek, Değiştirmek, yerine başkasını veya başka şeyi koymak. [*Ing.* To exchange, to release or disband *(conscripts)*; *Fr.* Changer, remplacer *(soldat)*].
~ tezkiresi, *ask. tar. esk.* Terhis kâğıdı.

istibdat,-dı /istibdat/, i. *Osm.* < *Ar. bedd* > *istibdâd.* Tek bir yöneticinin toplumu baskı altında tutması; keyfe bağlı yönetim usulü; kendi başına ve hiç bir nizam ve kanuna bağlı olmaksızın hüküm sürme: *II Abdülhamit'in istibdat devrinde birçok adamlar sürgün edilirdi.* [*Ing.* Despotism, tyranny, absolute rule; *Fr.* Despotisme]. ☆ *Eşanl.* Yönetimde baskı, despotluk. ◉ aydın ~, Bir devletin ,halkın iyiliğini düşünen otoriter bir hükümdar tarafından, çağın aydınlarınca ileri sürülen siyasî kuramlara göre yönetilmesi. [*Ing.* Enlightened despotism; *Fr.* Despotisme éclairé].

istibdatkârane /istibdâtkârâne/, s. *esk.* Baskı rejimi yakısır sekilde. [*Ing.* Despotically; *Fr.* Despotiquement]. ☆ *Eşanl.* despotça.

istibka /istibkā/, i. *Osm.* < *Ar. beka. esk.* § ❶ Devamını, sürmesini isteme; § ❷ Muhafaza etme, saklama. [*Ing.* Causing to remain or endure, reserving, reserving for the future].
~ etmek, Devamını istemek.

istibra /istibrā/, i. *Osm.* < *Ar. istibrā.* § ❶ *din.* Erkeğin küçük abdestini yaptıktan sonra üreme organını temizlemesi; § ❷ *(kadın, doğum)* Bir cariyenin hamile kalıp kalmadığının anlaşılması için gereken muayeneye verilen ad.

istibsar /istibsār/, i. *Osm.* < *Ar. basar. esk.* § ❶ Basiretli olma, düşünceli davranma; § ❷ Dikkatlice bakma ve görme. [*Ing.* Considering with attention, examining scrutinizing].

isticâb /isticāb/, i. *Osm.* < *Ar. vücûb. esk.* Gerekli sayma, lüzumlu görme, haklı sayma. [*Ing.* Requiring something as a necessary consequence].

isticab /isticāb/, i. *Osm.* < *Ar. Aceb. esk.* Şaşma, hayret etme, şaşkınlık. [*Ing.* Being struck with astonishment, amazement; *Fr.* Étonnement, ébahissement, ahurissement, stupéfaction].
~ etmek, Şaşırmak. [*Fr.* S'étonner; s'ébahir].

isticabet(t) /isticâbet/, i. *Osm.*<*Ar. cevâb. esk* Duanın veya niyazın Tanrı tarafından kabul edilmesini dileme. [*Ing.* Answering, accepting, granting, turning a favorable ear to *(a person or request)*].
~ etmek, *(Dua hk.).* Kabul etmek. [*Ing.* To answer (a prayer)].

istical[1],-li /istical'/, *Osm.* < *Ar. acele. esk.* Acele etme, bir işin çabucak olmasını isteme, sabırsızlanma. [*Ing.* Hastening, hurrying, haste, hurry; *Fr.* Hâte, empressement].
☆ *Eşanl.* ivedilik.
~ etmek, Acele etmek, sabırsızlık göstermek. [*Ing.* To make haste; *Fr.* S'empresser, se hâter].
~ göstermek, Acele etmek, sabırsızlanmak. [*Ing.* To make haste; *Fr.* S'empresser, se hâter]

istical[2] /istical'/ i. *Osm.* < *Ar. ecil. esk.* Tecilini, sonraya bırakılmasını isteme.

isticar /isticār/, i. *Osm.* < *Ar. ecr. esk.* Kiralama, kira ile tutma. [*Ing.* Act of leasing, hiring; *Fr.* Location, affermage, louage].
~ etmek, Kiralamak. [*Ing.* To hire, to take on hire; *Fr.* Louer].

istichal /istichâl'/, i. *Osm.* < *Ar. cehl. esk.* § ❶ *(Birinin)* Cahilliğine hükmetme; [*Ing.* Considering as ignorant and illiterate, calling one ignorant]. § ❷ *(birini)* Hafife alma, mühimsememe.
~ etmek, Cahil saymak.

isticlab /isticlāb/, i. *Osm.* < *Ar. celb. esk.* § ❶ Celb etme, çekme. [*Ing.* Desiring something to be brought, drawing near *(somebody)*]. § ❷ *psik.* Hatırlatma, zihinde canlandırma veya uyandırma. [*Ing.* Evocation; *Fr.* Évocation].
~ etmek, Çekmek.

isticmar /isticmār/, i. *Osm.* < *Ar. cemre.* Çakıl taşı *isticmär. din.* Küçük taşlarla yapılan taharetlenme. *(Isticmar su ile yapılan istinca gibi, pisliği yok etmez, ancak azaltır. Taşla temizlenen kişi, suya rastlarsa, isticmar'ın hükmü kalmaz, hemen su ile temizlenmek gerekir).*

isticnas /isticnās/, i. *Osm.* < *Ar. cins. esk.* Cinsine benzetme.

isticvâbât /isticvābāt/, ç. i. *esk.* isticvâb'ın çoğulu.

isticvabname /isticvābnāme/, b. i. *Osm.* < *Ar. isticvâb* + *Fars. nâme. esk. huk.* Sorgu hâkimi tarafından alınan ifadelerin yazıldığı kâğıt.

isticvap,-bı /isticvāp/, i. ç: isticvâbât. *Osm.* < *Ar. cevâb* > *isticvâb.* Sorguya çekme. söyletme, sorular sorma. [*Ing.* Questioning, interrogation; *Fr. (de l'inculpé),* audition *(des témoins)*].
~ etmek, *ikt.* Sorguya çekmek. [*Ing.* To interrogate, to inquire, to investigate, to question; *Fr.* Interroger, questionner].

istida /istidā/, i. *Osm.* < *Ar. duâ.* § ❶ Bir şey dilemek, istemek için yazılan yazı. [*Ing.* Petition, request; *Fr.* Petition, requête]; § ☆ *Eşanl.* dilekçe, arzuhal. § ❷ *esk.* Tanrı'dan bir şey niyaz etme, yalvararak isteme. § ❸ *huk.* ◘ Dilekçe.
~ hakkı, ◘ Dilekçe hakkı.
~ vermek, Bir makama veya bir kimseye dilekçe sunmak. [*Ing.* To petition].

istidacı, i. Ötekine berikine parası karşılığı istida yazan kimse.

istidad, i. ◘ istidat.

istida.name, b. i. *esk.* Resmî bir makama yazılan dilekçe. [*Ing.* Petition; *Fr.* Pétition].

istidane /istidāne/, i. *Osm.* < *Ar. deyn esk.* Borç veya ödünç olarak alma. [*Ing.* Borrowing, getting into debt; *Fr.* Action d'emprunter].
~ etmek, *Borç almak.* [*Ing.* To borrow; *Fr.* Emprunter].

istidare /istidāre/, i. *Osm.* < *Ar. devr. esk.* § ❶ Çember biçimine girme, dairevî yuvarlak olma; [*Ing.* Being or becoming round, circular, globular]. § ❷ Devretme, dönme, dolaşma. [*Ing.* Going round, circling, revolving].
~ etmek, Dönmek, dolaşmak.

istidarî /istidārî/, s. *esk.* Dönerek bir daire teşkil edecek durumda olan. [*Ing.* Peristaltic; *Fr.* Péristaltique].
☆ *Eşanl.* peristaltik.

istidariye, s. *esk.* istidarî'nin dişili.

istidat,-dı, /istidāt/, i. *Osm.* < *Ar. add* > *istidâd.* § ❶ Bir insanda doğuştan gelen özellik veya yetişme gücü, yaratılıştan gelen yetenek: *Çocuğun sanata istidatı var.* [*Ing.* Talent ,aptitude; *Fr.* Talent, aptitude]. ☆ *Eşanl.* kabiliyet, anıklık, ☆ *Karş.* yeteneksizlik, kabiliyetsizlik, istidatsızlık. § ❷ Istidadı olan kimse: *Genç istidatlar;* [*Ing.* ve *Fr.* Talent]. § ❸ *patol.* Organizmanın bazı hastalıklara yatkınlığı.
~ testi, ◘ Test.

istidatlı, s. Istidadı olan, yetenekli, [*Ing.* Talented, promising, capable; *Fr.* Talentueux,--euse]. ☆ *Eşanl.* müstait.
lented, promising, capable; *Fr.* Talentueux,-

istidatsız, s. Istidadı olmayan, yeteneksiz, [*Ing.* Having no talent, unpromising, incapable; *Fr.* Qui n'a pas de talent, incapable]

istidlal /istidlāl'/, i. *Osm.* < *Ar. dalâlet. esk.* Birini doğru yoldan çıkartma, ayartmak isteme.

istidlâl /istidlāl'/, i. ç: istidlâlât. *Osm.* < *Ar. delâlet.* § ❶ Dolayısıyle anlama *(bir delile dayanarak anlam, sonuç)* çıkarma. Kavramlar arasında ilişkiler kurarak bazı hükümlere vardıktan sonra bu hükümlerin yardımıyle anlam veya sonuç çıkarma. *(Bu sayede bilinmeyen gerçekler, bilinenler vasıtasıyle elde edilebilir).* [*Ing.* Inferring, deducing, deduction, inference; *Fr.* Déduction]. § ❷ *fels.* Kanıtlara dayanarak bir sonuca varma: *Tümdengelim, tümevarım birer istidlâl çeşididir.* [*Ing.* Reasoning; *Fr.* Raisonnement].
~ etmek, (a) Delillere dayanarak bir sonuca varmak; (b) dolayısıyle anlamak. [*Ing.* To deduce; *Fr.* Déduire].

istidlâlât /istidlālāt/, ç. i. *esk.* Tanıklar ve kanıtlar. [*Ing.* Inferences].

istidlâlen, z. *esk.* Istidlâl yoluyle, delillere dayanarak. [*Ing.* By deduction; *Fr.* Par déduction].

istidrac /istidrāc/, i. *Osm.* < *Ar. derece. esk.* § ❶ Derece derece artma, basamak basamak ilerleme. [*Ing.* An advancing gradually]. § ❷ Hakkı olmadığı halde şansın yardımıyle yükselme; § ❸ *din.* Iman etmeyen bir kimsenin gösterdiği keramet; § ❹ *tasav.* (a) Kötünün hile yoluyle iyi olarak ortaya çıkması; (b) Bir düşünce veya eylemin biçim değiştirerek ortaya çıkması.

istidracî /istidracî/, s. *esk.* Derece derece, basamak basamak olan. [*Ing.* Gradual; *Fr.* Graduel,-elle].
☆ *Eşanl.* tedricî.

istidrak /istidrāk/, i. *Osm.* < *Ar. derk. esk.* Ulaşma, yetişme, erişme. [*Ing.* Wishing, endeavoring to comprehend].

istidrâk /istidrāk/, i. *Osm.* < *Ar. ed.* Idrâk etme, anlama. Divan edebiyatında bir kimseyi yerer gibi görünerek övme, över gibi görünerek yerme sanatı.

istif, i. *It. stivare* < *Yun. stoiba.* § ❶ Üst üste eşya konularak yapılan düzgün yığın. [*Ing.* Stowage; *Fr.* Empilement, empilage] ☆ *Eşanl.* sıra, nizam, dizi. § ❷ *den.* Yüklerin gemi ambarlarına yerleştirilmesi. [*Ing.* Stowing, trimming; *Fr.* Arrimage]. § ❸ *müz.* Armonili müzikte seslerin veya partilerin üst üste kurulması; § ❹ *hat.* Eski yazıda harflerin, hecelerin ve kelimelerin, yazı üslûbuna uygun şekilde sıralanması; § ❺ *tekn.* Bir ağaç tomruğunun birbirine paralel kesitler halinde biçilmesinden elde edilen tabaka veya yaprakların, bıçkıdan önceki düzende, yani eski tomruğu meydana getirecek şekilde üst üste konulmuş durumu. ◉ ~ i bozmak, *den.* Istifli durumdaki bir yükün boşaltılmasına başlamak. [*Ing.* To unstow; *Fr.* Désarrimer]. ◉ ~ in bozulması, *den.* Kötü hava şartları sebebiyle ambarlardaki yüklerin yıkılması veya birbirine girmesi. [*Ing.* Breaking bulk, breaking the stowage; *Fr.* Désarrimage]; ◉ ~ inden başlamak (başlatmak), *arg.* Küfür etmeye yeltenmek: *Şimdi istifinden başlarım, başlatırsın hal* [*Ing.* To begin to swear], ◉ ~ ini bozmak, *h.d.* Tahkir etmek, rezil etmek, küçültmek, azarlamak. [*Ing.* To disconcert, disturb, perturb]. ◉ ~ini bozmamak, *dey.* aldırış etmeyip durum ve davranışını hiç değiştirmemek. [*Ing.* To remain, undisturbed, imperturbed, not to care; *Fr.* Ne pas bouger] ◉ ~ te bekletme, *deric.* Sepicilikte derileri kireçlik havuzunun kenarında bekletme. *(Derilerin havuza atılmadan önce, bir süre böyle bekletilmeleri gereklidir).* ◉ balık ~ ı, *dey.* ◘ Balık. ◉ düşey ~, *ağ. iş.* ◘ Düşey.
~ çitası, *ağ. iş.* Kurutmak veya bekletmek amacı ile üst üste dizilen tahta, kalas, tabla v.b. gereçler arasına konulan belli ölçüde ve biçimdeki ağaç parça.
~ etmek, *dey.* Düzgün olarak yığmak, sıralamak, yıkılmayacak şekilde düzgünce yerleştirmek. [*Ing.* To stow; *Fr.* Empiler]. ☆ *Eşanl.* bir arada bulundurmak, biriktirmek, dermek, derlemek, devşirmek, yığmak, toparlamak, depo etmek, toplamak, cemetmek.
☆ *Karş.* dağıtmak, saçmak.
~ faktörü, *den.* Istif tahtası payı da dahil olmak üzere, herhangi bir yükün, iyi bir istif ile beher tonunun ayak küp olarak ifadesi.
~ kaybı, *den.* Yükün gemi ambarlarına hacim kaybı doğuracak biçimde düzensiz olarak yüklenmesi.
~ memuru, *den.* Gemi yükünün seyahat sırasında hasara uğramaması için istif işini özel el yatkınlığıyle yapan kimse. [*Ing.* Stevedore; *Fr.* Arrimeur].
~ tahtası, § ❶ *der* ◘ Deneç; § ❷ *tekn.* Bir fıçının yerinde sağlam durmasını sağlamak için iki yanına konulan ağaç parçalarının her biri. [*Ing.* Dunnage; *Fr.* Bois d'arrimage].

~ **ücreti,** *ikt.* Gemideki malların istifi için verilen ücret. [*Ing.* Stowage; *Fr.* Frais d'arrimage].

☆ *Eşanl.* **istif harcı.**

istifa[1] /istifa/, i. *Osm.* < *Ar. afv.* § ❶ Bir görevlinin görevine devam edemiyeceğine dair gerekçeye dayanarak işinden çekilmesi hali; kendi isteğiyle bir görevden ayrılma. [*Fr.* Démission]. § ❷ İşten ayrılma isteğini belirten dilekçe. [*Ing.* Resignation; *Fr.* Démission].

~ **etmek,** Çekilmek, bir memurluk veya hizmetten affını istemek. [*Ing.* To resign; *Fr.* Démissionner].

istifa[2] /istifā/, i. *Osm.* < *Ar. vefā. esk.* Tamamiyle alma.

istifade /istifāde/, i. *Osm.* < *Ar. faide. (Maddî veya manevî bakımdan)* yararlanma, asılanma, kazanma. [*Osm.* Faydalanma; *Ing.* Profit, gain, benefit, use; *Fr.* Profit, bénéfice]. ⊙ ~ **den kaldırmak,** *küt.* Bir kütüphanede okuyucunun istifadesine arzedilmiş kitapların bazı sebeplerle *(eskimesi v.b.)* fislerini kataloglardan çıkarmak ve kitabı el altından kaldırmak suretiyle kitapla okuyucunun temasını kesmek.

~ **bölümü,** *küt.* Bir kütüphanenin okuma salonları, depoları, kitap alıp verme servislerini kapsayan bölümü.

~ **etmek,** Yararlanmak, faydalanmak, [*Ing.* To make use of, to gain, benefit, profit; *Fr.* Profiter, tirer profit bénéficer].

istifador, i. *den.* Ambar istifine görevli tayfa. ☆ *Eşanl.* **ambarcı.**

istifaf /istifāf/, i. *Osm.* < *Ar. iffet. esk.* § ❶ Kötülük yapmaktan çekinme, günahtan sakınma; § ❷ Namuslu olma, iffetlilik. [*Ing.* Abstaining from what is forbidden, keeping oneself pure and free from all sin and improper conduct].

istifal /istifāl'/, i. *Osm.* < *Ar. fil. esk.* Bir kimseden bir şeyi yapmasını isteme veya rica etme. [*Ing.* Desiring or requesting one to do something].

istifaname /istifānāme/, b. i. *Ar. istifā* + *Fars. nāme.* Istifa dilekçesi. [*Ing.* Letter of resignation; *Fr.* Démission].

istifaza/istifāza/, i. *Osm.*<*Ar. feyz. esk.* Feyz alma, bir kimsenin manevî bilgisinden yararlanma. [*Ing.* Profiting abundantly *(in spiritual matters)*].

istifçi, i. § ❶ Malları, eşyayı istif etmekle görevli kimse. [*Ing.* Hoarder; *Fr.* Empileur, -euse]. § ❷ s. *mec.* Istifçilik[2] yapan. [*Ing.* Grabber, shark; *Fr.* Accapareur,-euse].

istifçilik,-ği, i. § ❶ Istifçi[1] işi. § ❷ *mec.* Tüccar veya esnafın bir malı piyasadan çekerek saklaması ve bu mala ihtiyaç arttığı zaman fahiş fiyatla satışa çıkarması. *(Istifçilik piyasayı sarsan ve anormal, ticarî ahlâka aykırı zenginleşmelere yol açan bir olaydır).* [*Ing.* Hoarding for profit, abroachment, cornering, coemption, engrossing; engrossment; *Fr.* Accaparage ,accaparement].

istifham /istifhām/, i. ç: **istifhamat.** *Osm.* < *Ar. fehm.* § ❶ *(zihinde beliren)* Soru. [*Ing.* Interrogation; *Fr.* Question]. § ❷ *ed.* Sorup anlama, anlamak için sorma, soru, sual. [*Ing.* ve *Fr.* Interrogation].

istifhamat, ç. i. *esk.* **istifham**'ın çoğulu.

istifhamî, s. *esk.* Soru ile ilgili. [*Ing.* Interrogative; *Fr.* Interrogatif-ive].

istifleme, i. § ❶ Istiflemek işi, biriktirme, istif etme. [*Ing.* Piling up, stowage, stacking; *Fr.* Arrimage]. § ❷ *tütüncülük.* Yaprak tütün denklerini tütün depolarında veya tütün işlenen fabrikalarda düzenli bir biçimde yerleştirme.

istiflemek(-i), f. § ❶ Istif halinde yığmak [*Ing* To stow, to pile up, to stack; *Fr.* Empiler]. ☆ *Eşanl.* **sıralamak, dizmek, istif etmek.** § ❷ *den.* ve *hava.* Bir gemiye veya uçağa yüklenen yükü yöntemli ve sağlam bir biçimde yerleştirmek. [*Ing.* To stow; *Fr.* Arrimer], § ❸ *mutf.* Bir yemeğin çeşitli malzemesini, pişirmek için kullanılan kaba yerleştirmek; § ❹ *müz.* Armonili müzikte ses veya partileri üst üste kurmak.

istiflenme, i. § ❶ Düzgün olarak üst üste yığılma. [*Ing.* Action of being stowed or stacked; *Fr.* Action de s'empiler]. § ❷ *jeol.* Art arda sıralanmış yatık kıvrımların birbiri üzerine yaslanan konumu. *(Bu ahl, özellikle Alpler gibi, aşma örtüleri olan sıradağlarda görülür).* [*Ing.* Stacking, piling up; *Fr.* Empilement].

istiflenmek, nsz. f. Düzgün olarak üst üste yığılmak. [*Ing.* To be stowed or stacked; *Fr.* S'empiler, être empilé, être entassé, être arrimé].

istifrağ /istifrāğ/, i. *Osm.* < *Ar. ferāğ,* su dökülme. Kusma. [*Osm.* Gasyan etme; *Fr.* Vomissement].

~ **etmek,** Kusmak. [*Ing.* To vomit; *Fr.* Vomir].

☆ *Eşanl.* **gasyan etmek, kay etmek.**

istifraş /istifrāş/, i. *Osm.* < *Ar. firāş. huk. esk.* Cariye ile cinsel ilişkide bulunma. *(Sürekli olabileceği gibi bir defaya mahsus da olabilir. Bir çeşit mehirsiz evliliktir).* ◘ **Firaş.** [*Ing.* ve *Fr.* Concubinage].

~ **etmek,** Yatağına almak, odalık almak. [*Ing* To take as a concubine; *Fr.* Concubiner.

istifsad /istifsād/, i. *Osm.* < *Ar. fesād. esk.* Bir şeyin bozulmasını isteme.

istifsâr /istifsār/, i. *Osm.* < *Ar. fesr. esk.* Sorma, sorup anlama, bir iş hakkında bilgi isteme. *(birinin)* düşüncesini yoklama. [*Ing.* Asking for explanation or information, an inquiring after a person; *Fr.* Demande, recherche, information]. ⊙ ~ **ı hal,** Hal hatır sorma. ⊙ ~ **ı hal** *(hatır)* **eylemek,** Hal ve hatır sormak. [*Ing.* To inquire after someone's health; *Fr.* Demander des nouvelles de la santé de qn]. ⊙ ~ **ı keyfiyet,** Bir kimse veya bir olayın durumunu sorma, anlamak isteme. ⊙ ~ **ı mesele,** Bir mesele hakkında bilgi edinmek için yapılan soruşturma.

istifsârât, i. *esk.* **istifsar**'ın çoğulu.

istifta /istiftā/, i. *Osm.* < *Ar. fetvā. esk.* Fetva isteme, şeriat mahkemesinde davacılardan birinin müftüye başvurarak karar istemesi. [*Ing.* Consulting a *mufti* or lawyer, asking for a *fetva*].

istiftah /istiftāh/, i. *Osm.* < *Ar. feth. esk.* § ❶ Siftah etme, alışverişte esnafın ilk aldığı ve uğur saydığı para. [*Ing.* Commencing of business by a first sale, or by first exercising a new function, the opening sale or transaction, the money taken in a first transaction]; § ❷ Başlama, başlanma. [*Ing.* Opening, causing to be opened]. ⊙ **tekbir -i** ~, Namaza başlarken alınan ilk tekbir. ~ **etmek,** Siftah etmek, Başlamak, açmak. [*Ing.* To make a beginning in business].

istigase /istigāse/, i. *Osm.* < *Ar. gavs. esk.* Yardım isteme, yardım için çağırma. [*Ing.* Asking for aid, help, assistance succor]. ⊙ **edat-ı** ~, «*aman*» ve «*ah*» gibi yardım isteği bildiren kelime.

~**etmek,** Yardım istemek. [*Ing.* To ask for help].

istiglâl /istiglāl/ i. *Osm.* < *Ar. galle,* gelir, *esk.* § ❶ Yapı, tarla v.b.. malı, gelirini borca bedel bırakarak rehine koyma. [*Ing.* Mortgaging an estate or house so that the creditor receives the rent thereof until the mortgage is redeemed; *Fr.* Action d'assigner le revenue d'un immeuble au payement d'une dette]; § ❷ *esk. huk.* Bir şeyi semerelendirmek, kiraya vermek, ürün elde etmek. ⊙ **bey'bil** ~, *huk.* Bir malı, satıcının, kiralamak üzere vefaen satması; ⊙ **muaddün lil** ~, *huk.* Ürün elde etmek, kiraya vermek için yapılmış, hazırlanmış olan, han, hamam dükkân gibi gayrimenkûllerle, kira arabası, kira beygiri gibi şeyler.

istiglâlen, z. *esk.* Gelirini borca bedel bırakarak, rehine koyma yoluyle .

istiğbar /istiğbār/, i. *Osm.* < *Ar. gubār. esk. bot.* Tozlaşma, çiçeklerin döllenmesi sırasında çiçek tozlarının dağılması. [*Ing.* Pollinization]; *Fr.* Pollinisation].

istiğfar /istiğfār/, i. ç: **istiğfârât.** *Osm.* < *Ar. gufrān.* Tanrıdan suçlarının bağışlanmasını dileme, tövbe etme. [*Osm.* Mağfiret isteme; *Ing.* Asking for God's pardon and forgiveness].

~ **etmek,** Tövbe etmek, Tanrı'dan af dilemek. [*Ing.* To ask forgiveness from God; *Fr.* Demander la miséricorde divine, réciter le phrase «*estağfurullah*» je demande la miséricorde divine].

istiğfarat, ç. i. *esk.* **istiğfar**'ın çoğulu.

istiğna /istiğnā/, i. *Osm.* < *Ar. ginā. esk.* § ❶ Sunulan veya teklif edilen şeyler karşısında nazlanma ,nazlı davranma. [*Ing.* Being able to do without, content, contentedness ,independence, disdain]. § ❷ Gönül doygunluğu, olanla yetinme, fazlasını istememe, kanaat etme, tok gözlülük. ☆ *Eşanl.* **kanaat, tok gözlülük, gönül tokluğu.**

~ **furuş,** Kendini kanaatkâr gösteren.

~ **furuşâne,** Kendini kanaatkârmış gibi gös tererek.

~ **göstermek,** Kanaat etmek, yeter bulmak. Sunulana karşı nazlanmak. [*Ing.* To be disinterested, to show that one has no need of a thing].

istiğrab, i. ◘ **istiğrap.**

istiğrabat, ç.i. *esk.* **istigrab**'ın çoğulu.

istiğrak,-kı, /istigrāk/, i. *Osm.* < *Ar. gark. esk.* § ❶ Dalma, boğulma, gömülme; [*Ing.* Being totally plunged and immersed (in a thing); *Fr.* Action de se noyer, d'être plongé]. § ❷ Dalma, dalgınlık, bir şeye kendini vererek dünyadan habersiz bir hale gelme. [*Ing.* Being totally immersed in ecstatic contemplation and beatitude*(mystic)* entranced ecstasy, transport, rapture]. ☆ *Eşanl.* **dalınç.** § ❸ Kendinden geçme; § ❹ *gram.* Arapçada, «*el*» tanım edatının isimleri genel hale koyması; § ❺ Aşırı mübalâğa; § ❻ *tasav.* Kalbden dünya sevgisini çıkararak Hakka bağlama, devamlı Hak ile bir olma sonucu kendini kaybederek tevhid *(birlik)* içinde bulunma.

istiğrap /istiğrāp/, i. ç: **istiğrâbât.** *Osm.* < *Ar. garābet.* > *istiğrāb. esk.* Bir şeyi tuhaf bulma, saşma, yabansıma, yadırgama. [*Ing.* Considering something strange and unusual, wondering, being surprised; *Fr.* Étonnement, stupéfaction].

~ **etmek,** Garip bulmak, garibine gitmek. [*Ing.* To be astonished *(at); Fr.* S'étonner, être stupéfait].

istiğrapkâr /istiğrāpkār/, s. Garip bulan, şaşıran.

istihab /istihāb/, i. *Osm.* < *Ar. hibe. esk.* Bağış olarak isteme. [*Ing.* Requesting a gift]

istihal /istihāl'/, i. *Osm.* < *Ar. ehl. esk.* Lâyık olma, liyakatli, ehil olma. [*Ing.* Being worthy, deserving, fitting]. ⊙ **bi'l-** ~, *esk.* Lâyık olduğu üzere.

~ **etmek,** *esk.* Uygun ve lâyık görmek.

istahalât,-tı, i. *esk.* **istihale**'nin çoğulu.

istihale /istihāle/, i. *Osm.* < *Ar. havl* + *hāl. esk.* § ❶ Imkânsız olma, mümkün olmama. § ❷ Bir halden diğer bir hale geçme. [*Ing.* Altering, change in state, transformation; *Fr.* Changement, altération]. ☆ *Eşanl.* **dönüşüm.** § ❸ *biy.* ◘ **Başkalaşım.**

istihaliye ,i. *Osm.* < *Ar. istihāl* > *istihāliyye. esk. fels.* Evrimciliği savunan görüş. [*Ing.* Transformism; *Fr.* Transformisme].

☆ *Eşanl.* **transformizm.**

istihare /istihāre/, i. *Osm.* < *Ar. hayr.* § ❶ Bir inanışa göre, girişilecek bir işin hayırlı olup olmadığını rüyadan anlamak için aptes alıp dua okuyarak uykuya varmaktan ibaret bir usul: *Istihareye yatmak.* [*Ing.* Oneiromancy; *Fr.* Oniromancie]. § ❷ *esk.* Kur'an aracılığıyle geleceği okuma. [*Ing.* Oneiromancy; *Fr.* Oniromancie]. § ❸ Hayırlı olmasını dileme. ⊙ ~ **ye yatmak,** Girişilen bir işin hayırlı olup olmayacağını rüyadan anlamak için abdest alıp dua ettikten sonra uykuya yatmak. [*Ing.* To lie down to sleep *(after performihg duties of worship)* in the hope that God will decide for the best by a dream].

~ **etmek,** *esk.* Başarı dileğinde bulunmak.

istihbab /istihbāb/, i. *Osm.* < *Ar. hubb. esk.* Sevme, beğenme, bir şeyi iyi, güzel bulma. [*Ing.* Living, liking, choosing as a beloved friend].

istihbâben, z. Severek, bir şeyi iyi, güzel sayarak.

istihbar /istihbār/, i. ç: **istihbârât.** *Osm.* < *Ar. haber.* Haber ve bilgi alma durma, [*Ing.* Asking for information, an obtaining

information; *Fr.* Action de s'informer, information].

~ **etmek**, Haber almak, duymak, öğrenmek. [*Ing.* To obtain information, to inquire *(about a matter)*; *Fr.* Se renseigner, s'informer, s'enquérir].

istihbarat,-tı /istihbârât/, ç. i. *Osm.* < *Ar. haber* > *istihbâr*'ın çoğulu. § ❶ Alınan haberler. [*Ing.* ve *Fr.* Informations, intelligencas]. § ❷ Bilgi edinme, haber toplama; *İstihbarat bürosu, memuru, dairesi.* [*Ing.* Information; *Fr.* Informations] § ❸ *ikt.* Gerçek ve tüzel kişileri maddî ve manevî varlıklarını gerçeğe en yakın şekilde tahkik ve tespit etme. Gerçek ve tüzel kişilerin kredi değerliliklerini ortaya çıkarma. *(Bir kanaat meselesi olan istihbarat, çeşitli kaynaklardan tesbit edilir)* [*ing.* Intelligence, information; *Fr.* Renseignement]. § ❹ *ask.* Savaşta düşmanın durumu, amacı ve niyeti ile savaşılacak arazinin iklim ve meteoroloji durumları hakkında elde edilecek bilgileri değerlendirerek kullanılacak hale getirme. [*Ing.* Intelligence; *Fr.* Renseignement]. ⊙ ~ **a karşı koyma**, *ask.* Askerî istihbaratın, düşman istihbaratını saşırtmak, sabotaj veya diğer yıkıcı faaliyetlere engel olmak amacıyla yaptığı çalışmalar. ⊙ ~ **ta bulunan**, *huk.* Haber alma. ⊙ **askerî** ~ **servisi**, *ask.* Askerî istihbarat başkanlığının, askerî değeri olan bilgi ve haberleri toplayan, değerlendiren, yorumlayan ve kullanılmak üzere hazırlayan kolu. [*Ing.* Intelligence service; *Fr.* Service de renseignements].

~ **bürosu**, *huk.* Haber alma bürosu. [*Ing.* Information bureau, inquiry office; *Fr.* Bureau de renseignements, renseignements].

~ **ceridesi**, *ask.* Bir askerî birliğin istihbarat çalışmaları hakkında tutulan günlük kayıtlar. *(İstihbarat ceridesi kronolojik sıraya göre tutulduğundan yeni haberlerin eski bilgilerle karşılaştırılarak değerlendirilmesinde yararlı olur).*

~ **çarkı**, *ask.* İstihbarat subayının, görevlerini basarabilmek için uyguladığı sürekli ve periyodik işlem.

~ **dairesi**, Haber toplama dairesi. [*Ing.* Intelligence department].

~ **durum muhakemesi**, *ask.* Savaş sırasında harekât bölgesinin ve düşmanın durumu ile yeteneklerinin mantıkî bir sıra içinde incelenmesi.

~ **haritası**, *ask.* Bir kumandanlığın istihbarat şube veya kısmında toplanan bilgilerin düzenli bir şekilde işlendiği harita. *(Üzerinde özel işaretlerle düşman hakkında elde edilen çeşitli bilgiler işlenen bu harita, düşmanın durumunun topluca ve bir bakışta gözden geçirilmesinde yararlı olur).*

~ **hizmeti**, *ask.* (a) İstihbarat teşkilâtının, kumandanlıklarının istihbarat şube veya kısımlarının bu konu ile ilgili olarak yaptıkları hizmetlerin tümü; (b) Yabancı ülkelerin, özellikle komşu devletlerin siyasî ve askerî sırlarını öğrenmek için girişilen çaba. [*Ing.* ve *Fr.* Intelligence service].

~ **raporu**, *ask.* Bir kumandanlığın istihbarat şube veya kısmı tarafından, belli bir süre içinde toplanan, değerlendirilen ve yorumlanan askerî bilgileri özetleyen rapor. *(Bu rapora istihbarat haritası veya krokisi eklenerek düşmanın durumunun daha iyi bilinmesi sağlanır).* [*Ing.* Intelligence report; *Fr.* Rapport d'information].

~ **servisi**, § ❶ *ikt.* Bankaların müşterileri hakkında bilgi toplayıp bu bilgileri değerlendiren servisleri. [*Fr.* Service de renseignements]. § ❷ *(gazetecilik)* Gazetenin yayımladığı yerdeki haberleri toplayarak yazmak veya gazeteye bildirmekle görevli bölümü. *(Bu bölümde muhabirler bir istihbarat şefinin yönetimi altında çalışırlar).* [*Ing.* Information; *Fr.* Service des informations].

~ **subayı**, *ask.* ◘ **Subay**.

~ **şefi**, *(Gazetecilik)*, Gazetelerde istihbarat servisinin sorumlu yöneticisi. [*Ing.* Chief of information, head of information; *Fr.* Chef d'information].

~ **şubesi**, *ask.* Tugay ve daha büyük birlik karargâhlarında istihbarat hizmetleriyle görevli şube. *(Bu şube genel olarak bilgi toplamak, bunları istihbarat haline getirmek, bu değeriendirilmiş bilgileri ilgili birlik ve kuruluşlara karargâh kısımlarına dağıtmaktan sorumludur. Kısaca «G- 2» adı da verilir).* [*Ing.* Intelligence department; *Fr.* Département d'information].

istihdaf /istihdâf/, f. *Osm.* < *Ar. hedef. esk.* Amaçlama, hedef tutma, amaç edinme. [*Ing.* Aiming at, having an object].

istihdam /istihdâm/, i. *Osm.* < *Ar. hıdmet.* § ❶ *(Bir kimseyi)* İşte ve hizmette kullanma, çalıştırma. [*Ing.* Employment, employing; *Fr.* Emploi]. § ❷ *ikt.* Bir meslek mensuplarının veya bir bölge ücretlilerinin çalıştırıldıkları ve normal bir yevmiye aldıkları saat miktarı: *İstihdam durumu.* [*Ing.* Employment; *Fr.* Emploi]. § ❸ *ed.* İki anlamı olan bir kelimeyi bu iki anlama uyacak şekilde kullanma.

~ **eden**, *huk.* Bir işin yapılmasında yardımcı kişi kullanan, çalıştıran. [*Ing.* Employer; *Fr.* Employeur,-euse].

~ **edenin mesuliyeti**, *huk.* Bir işin yapılmasında yardımcı kişi kullanan kimsenin, yardımcı kişinin üçüncü kişilere vardığı zarardan sorumlu olması. [*Ing.* Respondeat superior, employer's liability].

☆ *Eşanl.* **çalıştıranların sorumluluğu**.

~ **etmek**, Bir işte kullanmak. [*Ing.* To take into service, to employ; *Fr.* Employer].

~ **politikası**, *iş. huk.* Bir devletin veya bir işletmenin insan gücünden yararlanmada uygulayacağı usul ve esasların tümü.

istihfaf /istihfâf/, i. *Osm.* < *Ar. hiffet.* Önem vermeyiş, küçük ve asağı görme, azımsama, hor görme, küçümseme. [*ing.* Contempt; *Fr.* Mépris, dédain].

☆ *Eşanl.* **hafifseme**.

~ **etmek**, Küçümsemek, önem vermemek. [*Ing.* To treat lightly, to despise; *Fr.* Dédaigner, mépriser, estimer peu].

İstihfafkâr /istihfâfkâr/, s. *esk.* Küçümseyen. [*Ing.* Contemptuous].

istihfafkârane /istihfâfkârâne/, z. *esk.* Küçümseyerek. [*ing.* Contemptuously, in a slighting manner].

istihkak,-kı /istihkâk/, *Osm.* < *Ar. hakk.* § ❶ Herhangi bir durumda hakkı olma, hak kazanma, lâyık olma. [*ing.* Meriting, deserving *(a thing)*; *Fr.* Etat de celui, de celle qui mérite]. § ❷ Bir kimsenin hakkı, hak ettiği şey.

~ **davası**, (a) *(medenî hukukta)* Malikin doğrudan doğruya mülkiyet hakkına dayanarak eşya üstündeki zilyetliği haklı sebebe dayanmayan kimseye karşı, eşyanın kendisine verilmesi için açtığı dava; (b) *(İcra hukukunda)* Haczedilen bir malın üçüncü bir kişiye ait olduğu borçlu tarafından ileri sürüldüğü veya bir üçüncü kişi bu iddiayı ortaya attığı vakit, İcra ve İflâs kn. mad. 96-97'de öngörülen usul ve şartlar içinde açılan dava; (c) *(iflâs hukukunda)* İflâs açıldığı zaman, müflisin elinde bulunan, fakat mülkiyeti müflise ait olmayan malların iflâs masasından çıkarılması için açılan dava. [*Ing.* Action for recovery or restitution of a real or personal property; action of replevin; *Fr.* Action en revendication, action pétitoire].

~ **kazanmak**, Hak elde etmek. [*Ing.* To earn in due form, to become worthy].

istihkaken, z. *esk.* Hak kazanarak.

istihkâm /istihkâm/, i. ç: **istihkâmât**. *Osm.* < *Ar. hükm.* § ❶ *ask.* (a) Düşman saldırısını güçlestirmek için arazide yapılan her çeşit kazı, engebe, beton yuva, mayın ve lâğım işleri: *İstihkâm subayı, eri, taburu;* (b) Savasta karşı tarafın saldırısını durdurmak için yapılan silâhlandırılmış yapılar. [*Ing.* ve *Fr.* Fortification]. § ❷ İstihkâm işleriyle uğraşma: *İstihkâm eri, istihkâm taburu.* [*Ing.* ve *Fr.* Fortification].

~ **duvar**, ◘ **Duvar**.

~ **sınıfı**, *esk.* Bir savaşta, savaşan birliklerin saldırı harekâtını kolaylastırmak amacıyle teknik araçlar kullanarak kesme, yakma, tahrip ve tahkim işlerini yapan, derin sulardan geçisi sağlayan, özel olarak yetistirilmiş birlik. [*Fr.* Genie].

istihkâmat /istihkâmât/, ç. i. *Osm.* < *Ar.* **istihkâm**'ın çoğulu. ⊙ ~ **ı cesime**, Büyük ve sürekli istihkâmlar. ⊙ ~ **ı hafife**, Küçük ve geçici istihkâmlar.

istihkâmcı, i. *ask.* İstihkâm sınıfından kıta, subay ve erler.

~ **botları**, *ask.* ◘ **Bot**.

istihkâmcılık,-ğı, i. *ask.* İstihkâm sınıfının yaptığı iş ve görevi. [*Ing.* Military engineering; *Fr.* Fortification].

istihkar /istihkâr/, i. *Osm.* < *Ar. hakâret. esk.* Hor görme, hakir görme, hakaretle bakma, asağılama. [*Ing.* Scorn; *Fr.* Mépris].

~ **etmek**, Hor görüp küçümsemek. [*Ing.* To treat with contempt; *Fr.* Mépriser, dédaigner].

istihlâf/istihlâf/, i. *Osm.*<*Ar. halef. esk.* § ❶ Kendi yerine geçirme, birinin yerine geçme: *Müdürlükten çekilirken yardımcısını istihlâf etti.* [*Ing.* Appointing, leaving as successor, succeeding, coming after; *Fr.* Action de laisser ou de nommer un remplaçant, action de remplacer, de succeder]. § ❷ *tasav.* Tarikatla kemale eren bir dervişin, seyhi tarafından irsada mezun kılınması. *(İstihlâf edilen dervişler çok kere seyhlerinin ölümlerinden sonra onların yerine geçerler).*

~ **etmek**, Birinin yerine geçmek veya yerini baskasına bırakmak. [*Fr.* Laisser un successeur, nommer un remplaçant, succeder, remplacer].

istihlâk,-ki /istihlâk/, i. *Osm.* < *Ar. helâk.* § ❶ Ürünlerin, belirli bir sürede harcanmaları; kullanarak tüketme: *Şehirde çok elektrik istihlâk ediliyor.* [*Ing.* Consumption; *Fr.* Consommation; *Fr.* Consommation]. ☆ *Eşanl.* **tüketim, yoğaltım**. § ❷ Boş yere harcayarak mahvetme. ⊙ ~ **i kısıtlamak**, *ikt.* Kisilerin, istihlâke hazır malvarlıkları veya hizmetlerin değerini asan gelirlerinin bir kısmının tamamen veya kısmen alınması. *(Bu, zoraki veya gönüllü bir ödünç alma şeklinde olur; vergilerin arttırılması, bankadaki hesapların kısmen bloke edilmesi, kısmî blokajın mecburî olarak nakte çevriltilmesi bunun örnekleridir).* ⊙ **kendi kendine** ~, *ikt.* Çiftçi ve köylülerin kendi işletme ürünlerini, aile tüketimleri için kullanmaları. [*Ing.* Autoconsumption; *Fr.* Autoconsommation].

~ **edilebilen eşya**, *huk.* İktisadî değerinden yararlanılabilmesi, tüketilmek veya elden çıkarılmak suretiyle mümkün olan eşya. *(İstihlâk edilen eşyanın ondan yararlanmak için harcanması gerekir. Meselâ kömür, sigara v.b. istihlâk edilen eşyadır. Harcamayı, eşyanın fizikî varlığını ortadan kaldırma şeklinde anlamamak gerekir. Elden çıkarma da yeterlidir).* [*Ing.* Consumable goods or products; *Fr.* Articles consommables].

~ **edilemeyen eşya**, *huk.* İktisadî değerinden yararlanılabilmesi için tüketilmesi gerekmeyen eşya. *(Kendisinden yararlanılması için bir defa kullanma ile harcanması söz konusu olmuyorsa, istihlâk edilemeyen eşyadan söz edilir. Meselâ kitap, elbise v.b. istihlâk edilemeyen eşyadır).* [*Ing.* Inconsumable goods or products; *Fr.* Articles inconsommable].

~ **etmek**, Tüketmek, sarfetmek. [*Ing.* To consume; *Fr.* Consommer, dissiper].

☆ *Eşanl.* **yoğaltmak**.

~ **kooperatifi**, *ikt.* ◘ **Kooperatif**.

~ **kredisi**, *ikt.* Bankalar tarafından müstehliklere açılan krediler. [*Ing.* Consumptions loan].

~ **malı**, *ikt.* İnsanların doğrudan doğruya ihtiyaçlarına tahsis edilen ekonomik mallar. [*Ing.* Consumer goods].

~ **vergisi**, *mal.* Mal ve hizmetlere konan dolaylı vergi. *(Genel olarak bir mal mütahsilden müstehlike geçtiği anda tahakkuk*

eden vergidir). [*ing.* Consumption tax, excise; *Fr.* Impôt de consommation].
☆ *Eşanl.* **gider vega harcama vergisi.**

istihlâkât, ç. i. *esk.* § ❶ Harcamalar, tüketmeler. § ❷ Yiyip içilen şeyler. [*ing.* Consumption]. ⊙ **~ ı dahiliye**, Yurt içi harcamalar. ⊙ **~ ı hariciye**, Yurt dışı harcamalar.

istihlâl /istihlāl'/, i. *Osm.* < *Ar. hilāl. esk.* § ❶ Yeni ayın ortaya çıkışı. [*Ing.* First appearance of the new moon]. § ❷ Yeni ayı görme. [*Ing.* Seeing of the new moon]. § ❸ Bebeğin doğduktan sonra ilk ağlayışı. [*Ing.* Giving the first cry (infant)]. ⊙ **beraeti ~**, *ed.* ◘ **Beraet.**

istihlâl /istihlāl'/, i. *Osm.* < *Ar. helāl. esk.* (a) Helâl sayma, helâl olarak kabul etme; (b) Helâl etmesini isteme, helâlleşme. [*ing.* Deeming lawful, asking someone to consider something lawful and legitimate].

istihlâlüzzil, i. *Osm.* < *Fars. müz.* Endülüs ve özellikle Tunus'ta kullanılan bir bileşik makam.

istihlâs /istihlās/, i. *Osm.* < *Ar. hulūs.* ve *halās. esk* § ❶ Bir şeyi kendine mahsus etmeye çalışma: *Mesguliyet arasında bir vakit ihtilâs edebilirsem gelirim.* [*Ing.* Appropriating something for oneself, making special and private]. § ❷ Kurtarma. [*Osm.* Tahlis etme; *Ing.* Saving, recovering *(a thing from any disaster), rescue*]. § ❸ Kurtarılma. ⊙ **~ ı tereke**, *ikt.* Terekenin kurtarılması, varislerin, murisin borçlarını tamamen ödeyerek terekeyi kurtarıp sahip olmaları.

istihmam /istihmām/, i. *Osm.* < *Ar. hamām. esk.* Hamama girme, banyo yapma, yıkanma. [*Ing.* Taking a hot bath; *Fr.* Action de prendre un bain].

istihracât, ç. i. *esk.* ◘ **Istihrac**'ın çoğulu.

istihraç,-cı /istihrāç/, i. *Osm.* < *Ar. huruc* > *istihrāç.* § ❶ *(Anlam veya sonuç)* Çıkarma: *Okuduğunu pek istihraç edemiyor.* [*Ing.* Extracting; *Fr.* Action, extraction]. § ❷ Fal çıkarma, yıldızların durumuna bakarak veya çeşitli fallarla gelecek hakkında yorumda bulunma. § ❸ *ed.* ◘ **Akrostiş.** § ❹ Bir şeyin içinden baska bir şeyi çekip çıkarma. [*Ing.* Drawing out with effort; *Fr.* Action de tirer, d'extraire]. § ❺ Yabancı bir dilde okuduğunu anlama.
— **etmek (eylemek)**, Herhangi bir şeyden anlam çıkarmak, tahmin etmek. [*Ing.* To try to get the meaning *(of)*, to deduce; *Fr.* Tirer, extraire, chercher le sens d'un écrit obscur, comprendre].
~ **vergisi**, *ikt.* Tabiattan çıkan iptidaî maddeler üzerine konulan bir vergi. [*Ing.* Severance tax].

istihsal,-li /istihsāl'/, i. ç: **istihsâlât**. *Osm.* < *Ar. husūl* ve *hāsıl.* § ❶ Ele geçirme, elde etme. [*Ing.* Obtaining; *Fr.* Action d'obtenir]. § ❷ Üretme, meydana getirme. [*Ing.* ve *Fr.* Production]. ☆ *Eşanl.* **üretim.** ☆ *Karş.* **istihlâk, tüketim.** ⊙ **aşırı ~**, *ikt.* ◘ **Aşırıüretme.**
~ **etmek**, Üretmek, elde etmek. [*Ing.* To produce, obtain, get; *Fr.* Produire].
~ **fazlası**, *ikt.* Bir şeyin piyasa hacmini karsıladıktan sonra geriye satılmadan kalması. [*Ing.* Overproduction; *Fr.* Surproduction].
~ **hazırlığı**, *ikt.* Makinelerin servise girmesi için geçen hazırlık zamanı. [*Ing.* Make-ready time; *Fr.* Heure de mise en train].
~ **kooperatifi**, *ikt.* ◘ **Kooperatif.**
~ **olunmak**, § ❶ Elde edilmek, ele geçirilmek. § ❷ Üretilmek.
~ **unsurları**, *ikt.* Toprak ,emek ve sermaye. [*Ing.* Factors of production; *Fr.* Facteurs de la production].

istihsalât /istihsālāt/, ç. i. *Osm.* < *Ar. istihsâl*'in çoğulu. (a) Üretilen şeyler, üretimler: *Istihsalâtımız ne kadar çoğalırsa refahımız o oranda artar.* [*Ing.* Products; *Fr.* Produits]; (b) Elde ,edilen şeyler.

istihsalci, s. ◘ **Müstahsil.**

istihsan /istihsān/, i. *Osm.* < *Ar. hüsn. esk.* § ❶ Beğenme, güzel bulma. [*Ing.* Regarding as good or beautiful, approval, commendation; *Fr.* Choix en voeu du bien]. § ❷ *sosy.* Islâm hukukunda iki farklı durum karşısında kalınca daha iyi sonuç verecek olanının seçilmesi şeklinde bir kısım hukuk doktrinlerinin kabul ettiği içtihat tarzı. § ❸ *(fıkıh)* (a) Seriatta, hadislere dayanarak karar verme; (b) Bir konu üstünde konuşurken, onunla ilgili en uygun en gerekli hadisi söyleyerek sonuca varma; (c) Bir yasanın konuya uygun olarak yorumu ile karar verme yetkisi.
~ **etmek**, Beğenmek. [*Ing.* To approve, commend; *Fr.* Approuver, apprécier].

istihsan² /istihsān/, i. *Osm.* < *Ar. hısn. esk.* Savunma, karşı koyma.
~ **etmek**, Savunmak.

istihya /istihyā/, i. *Osm.* < *Ar. hayā*, utanma. *esk.* Utanç duyma, utanma. [*Ing.* Feeling or being ashamed, blushing].
~ **etmek**, Utanmak. [*Ing.* To feel or be ashamed].

istihza /istihzā/, i. *Osm.* < *Ar. esk.* § ❶ Gizli veya ince alay, eğlenceye alma, eğlenme, zevklenme. [*Ing.* Ridicule, mockery, sarcasm; *Fr.* Moquerie, sarcasme]. § ❷ *mec.* Acı bir olayı andıran kötü durum, büyük aksilik: *Kaderin istihzası.* § ❸ *sosy.* Kamu sanısı, ortak duyu veya bilim zihniyetine dayanarak bu ölçülere göre hedefinin zayıf tarafını, siddetli hücuma geçmeden meydana çıkarmadan ibaret eleştirme şekli. - [*Ing.* Irony; *Fr.* Ironie]. ⊙ **~ ya almak**, *dey.* Biriyle alay etmek. [*ing.* To mock at, to ridicule; to make fun of; *Fr.* Se moquer de qqn].
~ **etmek**, Alay etmek, eğlenmek. [*ing.* To ridicule, mock; *Fr.* Se moquer].

istihzakâr, s. *esk.* Istihza dolu.

istihzar /istihzār/, i. *Osm.* < *Ar. hāzır. esk.* § ❶ Bir iş için gerekli olan her seyi tamamlamış olma, hazırlama. [*ing.* Preparation; *Fr.* Preparation]. § ❷ Akla gelme, hatırlama. [*ing.* Calling to mind, remembering; *Fr.* Action de se souvenir, de se rappeller, se remémorer]. § ❸ *ed. esk.* Konferans verecek olanların önceden araştırmak ve okumak suretiyle hazırlanması. § ❹ *psik. esk.* Zihinde canlandırma, tasarım. [*ing.* Representation; *Fr.* Representation].
~ **etmek**, § ❶ Yanına, hatırına getirmek. [*ing.* To call to mind, to remember; *Fr.* Se rappeler, se remémorer]. § ❷ Hazırlamak. [*ing.* To prepare; *Fr.* Preparer].

istihzarât,-tı /istihzārāt/, ç. i. *Osm.* < *Ar. istihzār*'ın çoğulu. *esk.* § ❶ Hatırda duran bilgi veya ezberde kalmış şiirler. § ❷ Hazırlıklar.

istikamet,-ti /istikāmet/, i. *Osm.* < *Ar. kıyām.* § ❶ Doğrultu, yön: *Şu istikamete doğru gitti.* [*Osm.* Cihet, taraf, veçhe; *Ing.* ve *Fr.* Direction]. ☆ *Eşanl.* **yön.** § ❷ *esk.* Doğruluk, dürüst, namuslu hareket: *Iyi bir memurun ilk şartı istikamettir.* [*Ing.* Honesty, straightforwardness; uprightness; *Fr.* Droiture, honnêtetê]. § ❸ *mat.* ◘ **Doğrultu.** § ❹ Dinî buyruklara uygun hareket etme. ⊙ **esas ~ hattı**, *ask.* Esas topla, esas istikamet noktasından geçtiği tasarlanan hatta verilen ad. *(Esas istikamet hattından ölçülen açı değerleri toplara kumanda edilir. Böylece batarya, istenilen hedef üzerine ateşe başlar. Bugün gözetleyicinin düzeltme tanzim noktasından yaptığı düzeltmeler, bu hatta göre toplara intikal ettirilir)* ⊙ **esas ~ noktası**, *ask.* Batarya toplarının hedef arazisinde paralel olarak yöneldiği nokta. *(Esas istikamet noktası yardımıyle, düşman cephesinde ortaya çıkacak hedefler, kolaylıkla ve kısa zamanda ateş altına alınabilirdi. Bugün topçu atışlarında, düzeltme tanzim noktası adıyle anılır).* ⊙ **hakiki ~**, *hava.* ◘ **Hakiki.**
~ **açısı**, *hava.* ◘ **Yön.**
~ **bulma**, *hava.* ◘ **Yön.**
~ **bulma istasyonu**, *hava.* ◘ **Yön.**
~ **bulucu**, *hava.* ◘ **Yön.**
~ **değiştirebilen tekerlek**, *hava.* ◘ **Yön.**
~ **dümeni**, *hava.* ◘ **Yön.**
~ **eri, ask.** Yönü belirtilmek istenen bir hattın veya izlenmesi gereken yönleri göstermek amacıyle bir güzergâhın üstüne dikilen er.
~ **göstérici işaret verici**, *hava.* ◘ **Yön.**
~ **muhafaza edici jiroskop**, *hava.* ◘ **Yön.**

istikar, i. *deric.* Sepileme işleminde kullanılan âlet. [*ing.* Slicker, stretching iron; *Fr.* Étire]. ⊙ **aski ~ ı**, *deric.* Kurumadan önce mermer bir masa üzerinde açılarak derilerin kırışıklık ve damarlarının düzeltilmesine yarayan ağaç saplı çelik veya bakır levha. [*Fr.* Étire à mettre au vent]. ⊙ **el traşları ~ ı**, *deric.* Mermer üzerinde kalın derilerin tersinden veya sırçadan tıraşlanmasında kullanılan çelik kesici âlet. [*Fr.* Étire à blanchir].

istikbal,-li /istikbāl'/, i. *Osm.* < *Ar. kabl. esk.* § ❶ Gelecek *(zaman): Istikbalde ne olacağını kimse bilmez.* [*Ing.* Future; *Fr.* Avenir, futur]. ☆ *Eşanl.* **ati, ileri.** ☆ *Karş.* **mazi.** § ❷ Gelen birini, misafiri karşılama, karşı çıkma: *Halk cumhurbaşkanının istikbaline çıktı.* [*ing.* Reception; *Fr.* Accueil, reception]. ☆ *Eşanl.* **karşılama.** § ❸ *astr. esk.* Güneş ile ayın birbirine karşıt taraflarda bulunması. § ❹ *gram.* Gelecek zaman, [*ing.* Future tense; *Fr.* Temps futur].
~ **etmek**, *dey.* Karsılamak, [*ing.* To welcome; *Fr.* Accueillir].

istikbalen, z. *esk. Osm.* < *Ar.* § ❶ Gelecekte, ileride. [*ing.* In the future; *Fr.* À l'avenir]. ☆ *Eşanl.* **atiyen.** § ❷ Karşılamak için.

istikbali /istikbalī/, s. *esk.* § ❶ Gelecekle ilgili olan. [*ing.* Pertaining to the future, § ❷ Karsılamaya iliskin. [*ing.* Pertaining to going out to meet].

istiklâl,-li /istiklāl'/ i. *Osm.* < *Ar. küllet.* § ❶ ◘ **Bağımsızlık;** § ❷ *esk.* Az görme, azımsama; § ❸ *huk.* Bir devletin kendi iç ve dış işlerine diğer devletlerin karışmasını önlemek hakkı. [*ing.* Independence; autonomy; self-government; *Fr.* Independance, autonomie]. ☆ *Eşanl.* **özgürlük.**
~ **madalyası**, *tar.* Türkiye Cumhuriyetinin tek madalyası. [*ing.* Medal of the Turkish War of Independence].
~ **marşı**, Türkiye Cumhuriyetinin ulusal marşı. [*ing.* The Turkish National Anthem]

istiklâlci /istiklāl'ci/, i. ve s. Istiklâl taraflısı. [*ing.* Independent; *Fr.* Independant].

istiklâli /istiklālī/, s. *esk.* Istiklâlle ilgili olan [*ing.* Pertaining to independence; *Fr.* Qui concerne ou regarde l'indépendance];

istiklâliyet,-ti, /istiklāl'iyet/, *Osm.* < *Ar.* Istiklâliyyet. esk. ◘ **Bağımsızlık.**

istikmal /istikmāl'/, i. ç: **istikmâlât**. *Osm.* <*Ar. kemāl. esk.* Bitirme, tamamlama. [*ing.* Completing, perfecting, completion; *Fr.* Accomplissement, achevement, completement].
☆ *Eşanl.* **itmam, ikmal.**
~ **etmek**, Bütünlemek, sona erdirmek. [*ing.* To complete *(a thing)*; *Fr.* Achever, completer, accomplir].

istikmalât, ç. i. *esk.* **istikmal**'in çoğulu.

istiknah /istiknāh/, i. *Osm.* < *Ar. künh. esk.* Bir seyin aslını, gerçeğini araştırma, dikkatle inceleme. [*ing.* Seeking to investigate a matter to the very bottom, going deeply into something investigation].
~ **etmek**, Derinleşmek, nüfuz etmek.

istiknahat,-tı, ç. i. *esk.* **istiknah**'ın çoğulu.

istikra /istikrā/, i. *Osm.* < *Ar. kirā. esk.* Kira ile tutma, kiralama, kiralanma. [*ing.* Hiring renting, taking on hire; *Fr.* Louage, location].

istikrâ /istikrā/, i. *Osm.* < *Ar. kırāāt; esk.* § ❶Birinin okumasını isteme; § ❷ Araştırma, etraflı ve sağlam bilgi edinme; § ❸ Gezip dolaşma. § ❹ *fels. esk.* ◘ **Tümevarım.**

istikrah /istikrāh/, i. *Osm.* < *Ar. kerh.* ve *kerāhet.* Tiksinme, iğrenme, nefret etme. [*ing.* Loathing, aversion; *Fr.* Aversion, dégoût].
~ **etmek**, Tiksinmek, iğrenmek. [*Ing.* To loath, to hate; *Fr.* Avoir de l'aversion, se dégoûter, abhorrer].

istikrai /istikrāi/, s. *Osm.* < *Ar. istikrā. fels. esk.* ◘ **Tümevarımsal.**

istikrar /istikrār/, i. *Osm.* < *Ar. karār.* § ❶

Belirli bir seviyede durma, aynı kararda devam etme, karar kılma, durulma. [*ing.* Stabilisation, stability, settlement, consistency; *Fr.* Stabilisation, stabilité, consistence]. § ❷ Bir yerde yerleşip durma, karar bulma, Bir yerde sabit olma. *[*ing.* Becoming established, settling]. § ❸ Karşılaşma, iyice belli olma.

~ **etmek**, Yerleşmek, karar bulmak.

istikrar[2] /istikrâr/, i. *Osm.* < *Ar. kerre. esk.* Tekrarlatma, tekrarını isteme.

istikrarlı, s. Istikrarı olan, yerleşmiş. [*ing.* Established, stable, stabilized, settled, steady; *Fr.* Constant,-ante, sur, durable, stable, fixe].

istikrarsız, s. Kesin ve belli bir kararlılığı olmayan. [*ing.* Unstable, unsteady, unsettled, inconsistent; *Fr.* Instable, inconstant,-ante].

~ **hava**, *hava.* Içinde bulunan bir danecik en ufak bir aşağı veya yukarı doğru hareket aldığı takdirde artan bir kızla hareketine devam ettiği hava kütlesi. [*ing.* Unstable air; *Fr.* Air instable].

istikrarsızlık,-ğı, i. *hava.* Bir hava gemisinin muntazam hareketinden ayrılmasının artmaya eğilimli olduğu bir hal. Hava gemisinin ayrıldıktan sonra pilotun kumandanlara etkisi olmadan geri dönmediği her devamlı hareket kararsızdır. [*ing.* Instability; *Fr.* Instabilite].

istikraz /istikraz/, i. *Osm.* < *Ar. karz. esk. huk.* (a) Ödünç para alma, borç alma, borçlanma. [*ing.* Borrowing money, obtaining credit; *Fr.* Emprunt]. (b) Ödünç olarak alınan para. [*ing.* Money borrowed, loan; *Fr.* Emprunt]. ◉ **altın** ~ ı, *huk.* Baliği ve müretteb atı millî para esasına dayanmayıp altın esasına dayanarak belirmiş olan istikraz. ◉ **daimî** ~, *huk.* Umumî istikrazın bir çeşidi olup buna yazılmış olan talip, resülmalin geri verilmesini hiçbir zaman isteyemez; ◉ **iç** ~, *huk.* Devletlerin iç piyasadan borç almaları, ◉ **itfa kabiliyetli** ~, *huk.* Senetleri tedavüle çıkaran kamu tüzel kişisi tarafından belirli şartlar içinde itfası taahhüt edilmiş istikraz. [*ing.* Amortisable loan; *Fr.* Emprunt amortisable]. ◉ **kısa vâdeli** ~, *huk.* Hazine vasıtasıyle yapılan ve kısa vadeli mevduatı veya kıymetleri ifade eden bir borç. [*ing.* Short-dated loan; *Fr.* Emprunt à court terme]; ◉ **mecburî** ~, *huk.* Mahiyeti değişmiş bir istikraz olup, bununla devlet tedavüle çıkardığı senetleri satın almaya veya kabul etmeye fertleri mecbur eylemek suretiyle istikraza ait faiz ve hattâ bazen resülmal mürettebatının tediyesini tamamen veya kısmen ifa etmekten kendini vareste tutar. [*ing.* Forced loan; *Fr.* Emprunt force]; ◉ **milletlerarası** ~ *huk,* Milletlerarası çeşitli piyasalarda aynı hakları taşıyarak serbestçe ve eşit şartlarla alım satıma tabî olan umumî istikraz; ◉ **umumî** ~, *huk.* Devlet veya diğer bir kamu tüzel kişisini bir takım genel masrafları karşılamak için gerekli paraları umumî senetler çıkarmak suretiyle sermaye sahiplerinden istenmesi; ◉ **uzun vâdeli** ~, *huk.* Devlet tarafından yapılan ve duyun-u umumiye defteri kebirine kayıtlı uzun vâdeli borç. [*ing.* Long-dated loan; *Fr.* Emprunt à long terme]. ◉ **vatanseverlik** ~ ı, *huk.* Mahiyeti değişmiş bir istikraz olup bununla devlet faiz ve hattâ bazen resülmal mürettebatının tamamen veya kısmen ifasında kendini vareste tuttuğu istikraza serbestçe yazılmalarını, taliplerin vatanseverlik hislerine müracaatla onlardan ister.

~ **etmek**, Ödünç almak. [*ing.* To borrow; Fr. Emprunter].

istikrazât /istikrâzât/, ç. i. *esk.* **istikrâz**'ın çoğulu.

istiksa /istiksâ/, i. *Osm.* < *Ar. kasâ. esk.* Inceden inceye araştırma, özünü esasını bilmeye çalışma. [*ing.* Striving to get, to the bottom of a matter, strict inquiry].

istiksap,-bı /istiksâb/, i. *Osm.* < *Ar. kesb.* > *istiksâb. esk.* Kazanma, kazanç elde etme.

istiksar /istiksâr/, i. *Osm.* < *Ar. kesret. esk.* Çoğumsama, çok görme: *Aldığı aylık liyakatına göre istiksar edilemez.* [*ing.* Deeming excessive, overestimation, overvaluation; *Fr.* Surestimation, surevaluation].

~ **etmek**, Çok görmek, çoğumsamak. [*ing.* To deem excessive; *Fr.* Trouver exagéré, superflu].

istiksas /istiksâs/, i. *Osm.* < *Ar. kısas. esk.* Öç almak isteme, kısas isteme, birbirinin şeriata göre ölümle cezalandırılmasını isteme. [*ing.* Wishing to retaliate].

istikşaf /istikşâf/, i. ç: **istikşâfât.** *Osm.* < *Ar. keşf. esk.* § ❶ Araştırma, keşif ve tahkike çalışma. [*ing.* Requesting anything to be laid open or revealed, an exploring, exploration; *Fr.* Action de tâcher, de découvrir]. ☆ *Eşanl.* **açınsama.** § ❷ *ask.* Düşmanın yok edilmesi için bulunduğu mevzii, araziyi ve alınan tertibatı öğrenme. [*ing.* ve *Fr.* Reconnaissance].

~ **etmek**, Araştırmak. [*ing.* To explore, to reconnoiter; *Fr.* Tâcher de découvrir, de faire apparaître].

~ **haritası**, *ask.* Adi usul ve âletle, veya atlı olarak dolaşılan arazi hakkında hazırlanan tafsilâtlı kroki.

~ **kolu**, ◘ **Keşif kolu.**

istikşafât/istikşafât/, ç. i. *esk.* **istikşaf**'ın çoğulu. ◉ ~ ı **taarruziye**, *ask. esk.* Düşmanın durum ve kuvvetini anlamak için gönderilen kuvvetli müfrezenin yaptığı hareketlere verilen ad. ☆ *Eşanl.* **keşfi taarruzi.**

istiktap[1],-bı /istiktâp/, i. *Osm.* < *Ar. kitâbet.* > *istiktâb. esk.* § ❶ Yazı yazdırma, kopya ettirme. [*ing.* Writing out or copying]. § ❷ Yazı sınaması, bir yazının şüphe edilen birine ait olup olmadığını anlamak için ona, karşılaştırmak üzere yazı yazdırma. [*ing.* Asking or ordering one to write, asking to be written out, a dictating].

~ **etmek**, Yazdırmak, dikte ettirmek.

istiktap[2],-bı, i. *Osm.* < *Ar. kutb.* > *istiktâb.* Kutupları birleştirme. *fiz. esk.* ◘ **Polarma.**

istiktar /istiktâr/, i. *Osm.* < *Ar. katre. esk.* Imbikten çekme, damla damla akıtma, damıtma. [*ing.* Distilling, distillation; *Fr.* Distillation].

~ **etmek**, Damıtmak. [*ing.* To distil; *Fr.* Distiller].

isti'la /istilâ/, i. *Osm.* < *Ar. ulüvv. esk.* § ❶ Yükselme, yücelme. [*ing.* Being or becoming high, lofty, elevated, loftiness, elevation; *Fr. Élevation*]. § ❷ Üste çıkma, üstün gelme. [*ing.* Mastering or dominating, getting the upper hand].

~ **etmek**, Yükselmek, çıkmak. [*ing.* To rise (up), to arise; *Fr.* S'élever].

istilâ /istil'â/, i. *Osm.* < *Ar. vely.* § ❶ Bir memleketi silâh zoruyla ele geçirme. [*ing.* Invasion, conquest; *Fr.* Invasion, irruption], ☆ *Eşanl.* **işgal.** § ❷ *(geniş anlamda)* Kaplama, sarma, basma, bürüme, yayılma: *Suların istilâsı, bir hastalığın istilâsı.* [*ing.* Overrunning encroachment, inrush; *Fr.* Envahissement]. ☆ *Eşanl.* **salgın.** § ❸ *sosy.* Bir kavmin bir ülkeyi toptan kaplamak üzere ve çoğu kere cebir kullanarak yerleşmesi: *Bir ülkenin başka bir devlet tarafından istilâsı.* [*ing.* ve *Fr.* Invasion, occupation]. § ❹ *jeol.* Basma, yayılma; § ❺ *tıp.* Bir hastalığın yayılması, salgın: *Kolera istilâsı, Veba istilâsı.* [*ing* ve *Fr.* Invasion].

~ **etmek**, [1] § ❶ Bir ülkeyi silâh zoru ile ele geçirmek. [*ing.* To overrun, invade, to conquer; *Fr.* Envahir, occuper]. § ❷ Yayılmak, sarmak, kaplamak. [*ing.* To invade, to spread out, to surround; *Fr.* Envahir, S'étendre, s'étaler].

~ **ordusu**, *ask.* Düşman memleketlerini istilâ etmekle görevlendirilen askerî kitaya verilen ad.

istilâcı /istilâcı/, i. ve s. *Osm.* < *Ar.* ve *T.* Istilâ eden. [*ing.* Invasionist].

~ **milliyet**, *sosy.* Özel millî kültüre sahip bir toplumun kendi bağımsızlığını korumakla kalmayarak koloni kurmak veya savaş yollarıyle başka toplumları istilâ etmeye kalkması hali. [*ing.* Imperialist nationalism; *Fr.* Natiqnalisme impérialiste].

istilâd /istilâd/, i. *Osm.* < *Ar. velâdet. esk.* § ❶ Çocuk isteme; § ❷ *fels. esk.* Bilimsel tartışma yöntemiyle bilinen bir şeyden bilinmeyeni çıkarma. *(Sokrates'e göre, zihnin doğum yapmasını isteme).* [*ing.* Maieutics; *Fr.* Maïeutique].

☆ *Eşanl.* **mayötik.**

istilâdî /istilâdî/, s. *esk. Doğurtucu.* [ing. Maieutic; *Fr.* Maïeutique].

istilaî /istilâî/, s. § ❶ *ask. esk.* Istilâ ile ilgili olan. [*ing.* Invading; *Fr.* Envahissant,--ante]. § ❷ *tıp.. esk. (Hastalık hk.)* Salgın. [*ing.* Epidemic; *Fr.* épidémique].

istilâm /istilâm/, i. ç: **istilâmât.** *Osm.* < *Ar. ilm. esk.* § ❶ Bilgi isteme; § ❷ Herhangi bir konuda bilgi edinmek için yüksek bir makamdan alta sorulma. [*ing.* Officially asking for information, note despatched to ask for such information; *Fr.* Action de demander des informations, des explications].

~ **etmek**, Anlamaya çalışmak, bilgi istemek.

istilâm[2] /istilâm/, i. *Osm.* < *Ar. selem, esk.* § ❶ Hürmetle eğilme, öpme veya el sürme; § ❷ Kâbe'deki «*Haçerülesved*» e dokunma. [*ing.* Rubbing the forehead against the Black Stone at Mecca].

istilâmat,-tı /istilâmât/, ç. i. *esk.* **istilâm**'ın çoğulu.

istilâmname /istilâmnâme/, b. i. *esk.* Istilâmı ihtiva eden belge. [*ing.* An official note of inquiry for information].

istilka /istilkâ/, i. *Osm.* < *Ar. lika. esk.* Arka üstü yatma, sırt üstü uzanma. [*ing.* Lying on one's back, supination].

istilo, i. ◘ **Stilo.**

istilzam/istilzâm/, i. *Osm.*<*Ar. lüzûm. esk* § ❶ Gerektirme, icap ettirme: *Bu hastalık şu tedbirleri istilzam eder.* [*ing.* Considering a thing necessary; *Fr.* Action d'exiger, de reclamer comme une consequence, comme une necessite]. § ❷ *mant. esk.* ◘ **istidlâl;** § ❸ Gerekme.

~ **etmek**, Gerektirmek. [ing. To render necessary, to involve, entail; *Fr.* Rendre necessaire].

☆ *Eşanl.* **lüzumlaştırmak.**

istilzamât, ç. i. *esk.* Icap etmeler.

istilzaz /istilzâz/, i. *Osm.* < *Ar. lezzet. esk.* Hoş bulma, lezzet alma, tatlı gelme. [*ing.* Considering a thing delicious, elegant or agreeable, a delighting in thing].

~ **etmek**, Hoş bulmak.

istilzazât,-tı, /istilzâzât/, ç. i. *esk,* **istilzaz**'ın çoğulu.

istilzaziye, i. *esk. fels.* ◘ **Hazcılık.** [*ing.* Hedonism].

istim, i. *ing. steam.* § ❶ ◘ **islim;** § ❷ *arg.* Rakı, şarap v.b. gibi ispirtolu içkiler. [*ing.* Alcoholic drink]. ☆ *Eşanl.* **anzarot. carmak, carmakcur, duziko, imam suyu ,pırna, pırne ,pırnı, piyiz;** ◉ ~ **i almak,** Hızlasmak; ◉ **çürük** ~, *fiz.* ◘ **Çürük.**

istima /istimâ/, i. ç: **istimâât.** *Osm.* < *Ar. sem. esk.* § ❶ Dinleme, kulak verme, işitme; [*ing.* Hearing, listening; *Fr.* Audition] § ❷ Dinleyerek kabul etme. [*ing.* Hearing and obeying advice or commands], § ❸ *huk.* Yargıcın, duruşmalarda tarafların ileri sürdükleri sözlü iddiaları, savunmaları, tanıkları bilirkişileri dinlemeleri. [*ing.* Questioning, interrogation; *Fr.* Audition]. § ❹ *tıp. esk.* Doktorun hastayı özel araçlarıyle dinlemesi.

istimaat, ç. i. *esk.* **istima**'nın çoğulu.

istimal,-li /istimâl/, i. ç: **istimâlât.** *Osm.* < *Ar. amel. esk.* Kullanma, kullanış. [*ing.* Using, employing, making use of a thing, use, employment; *Fr.* Emploi, usage]. ◉ ~ **e salih olmak,** *ikt.* Kullanılmaya uygun bulunmak; ◉ **hüsn-ü** ~ ◘ **Suistimal.**

~ **etmek,** *ikt.* Kullanmak. [*ing.* To use, to employ, make use of a thing; *Fr.* Employer, user].

istimalât,-tı, ç. i. *esk.* **istimal**'in çoğulu.

istimâle, istimâlet, i. *Osm.* < *Ar. meyl.* > *istimâle veya istimâlet. esk.* § ❶ Uyma, meyl etme, gönül çekme, yaltaklanma: *Istimaletle yüze güldüğüne bakma.* [*ing.* Trying to persuade, gaining goodwill, coaxing]. § ❷ Teselli etme, avutma.

~ **etmek** *(vermek),* Tatlı sözle kandırmaya çalışmak, ikna etmek, yaltaklanmak.

~ **kıymeti,** *ikt.* Kullanma değeri, Her nesnenin bir kullanma değeri, bir de değişme

değeri vardır. Kullanma değeri o şeyin onu kullanacak kimse için olan değeridir.

istimâletname, istimâlname, b. i. *esk.* Suç bağışının yazılı bulunduğu kâğıt.

istiman /istîmān/, i. *Osm.* < *Ar. emān. esk.* Aman dileme, teslim olma, himaye isteme. *Haydutlar sonunda istiman ettiler.* [*ing.* Begging protection, taking refuge; *Fr.* Action de demander grâce, de se rendre à l'ennemi de demander quartier].

☆ *Eşanl.* **sığınma, ocağa düşme.**

~ **etmek,** İyilik beklemek, sığınmak: *Aman dilemek.* [*Fr.* Demander grâce, se refugier].

istimar /istîmār/, i. *Osm.* < *Ar. umrān. esk.* § ❶ Bir yeri bayındır hale getirme; § ❷ Bayındır olmasını isteme. [*ing.* Endeavoring to make prosperous with inhabitants and their industry (place), endeavoring to develop a region]. § ❸ Sömürgeleştirme. [*ing.* Colonization; *Fr.* Colonisation].

istimara /istîmā:ra/, i. *It. stimare* veya edebî dilde *estimare* < *Lat. aestimare.* § ❶ Ölçme takdir etme. [*ing.* Act of valuing and appraising]. § ❷ Bir kabın hacmini veya alabileceği miktarı hesaplama. [*ing.* ve *Fr.* Estimation].

istismarcı, i. § ❶ Değerlendiren, değer biçen, [*ing.* Valeur, appraiser at the customs house, official valuer; *Fr.* Estimateur, expert]. § ❷ Gümrüğe gelen eşyaya kıymet takdir eden kimse. [*Osm.* Muhammin; *ing.* Customs expert; *Fr.* Expert de douane]. ☆ *Eşanl.* **istimator.**

istimator, i. *It. stimatore. den.* ◘ **istimaracı.**

istimbot,-tu, /istîm:bot/, i. *ing. steamboat. den.* Islimle işleyen, filika büyüklüğünde deniz teknesi. [*Fr.* Bateau à vapeur].

Eşanl. **vapur çatana.**

istimdat,-dı, /istîmdāt/, i. *Osm.* < *Ar. meded* > *istimdād. esk.* § ❶ Medet isteme, yardım dileme, yardımına çağırma. [*ing.* Asking for help; *Fr.* Action de demander secours, assistance]; § ❷ Zor şartlar altındaki askerî birliklerin yardım istemesi hali.

~ **etmek,** Yardım istemek. [*ing.* To use, to employ, make use of a thing; *Fr.* Demander secours, demander assistance].

istimgeyç, i. *ing. steam-gauge.* Kazan içindeki istimin basınç derecesini gösteren gösterge. [*Fr.* Jauge de vapeur].

istimhâl /istîmhāl'/, i. *Osm.* < *Ar. mehl. esk.* Mühlet veya zaman isteme. [*ing.* Requesting a delay, asking for a period of grace; *Fr.* Action de demander un delai].

~ **etmek** ,Zaman istemek. [*ing.* To request a delay; *Fr.* Demander un delai].

istimlâk,-ki, /istîmlāk/, i. ç: **istimlâkât.** *Osm.* <*Ar. mulk.* § ❶ Sahibinin rızası olsun olmasın bir mülkün hükûmetçe karşılığı verilerek halk yararı için devlet haline konulması. [*ing.* ve *Fr.* Expropriation]. ☆ *Eşanl.* **kamulaştırma;** § ❷ *esk.* Bir yeri satın alma, mülk edinme;

~ **etmek,** Kamulaştırmak. [*ing.* To expropriate; *Fr.* Exproprier].

~ **mukavelesi,** *huk.* Belli bir gayrimenkulü evvelce tesbit edilmiş bedel karşılığında satın alma hakkı.

☆ *Eşanl.* **kamulaştırma sözleşmesi.**

istimlâkat /istîmlākāt/, ç. i. *esk.* **istimlâk'**in çoğulu.

istimlânç, i. *ing. steam-launch. den.* Elverişli havalarda yalnız rümüp vasıtası olarak kullanılabilecek tarzda yapılmış pek ufak istimbot. [*Fr.* Canot, embarcation à vapeur].

istimna /istîmnā/, i. *Osm.* < *Ar. menī. esk.* El veya başka bir araçla cinsel zevk sağlama. [*ing.* ve *Fr.* Masturbation]. ◘ **Onanizm.**

☆ *Eşanl. (arg.)* **otuzbir, el arabası.**

istimrar /istîmrār/, i. *Osm.* < *Ar. mürur.* Sürüp gitme. [*Ing.* Passing without interruption, being continual or uninterrupted; *Fr.* Action de durer, de continuer, continuation].

☆ *Eşanl.* **süreklilik.**

istimsak /istîmsāk/, i. *Osm.* < *Ar. imsak. esk.* Nefsine hâkim olma, kendini tutma. [*Ing.* Abstinence; *Fr.* Action de se contenir, action de s'abstenir, abstinence].

istimsal /istîmsāl'/, i. *Osm.* < *Ar. misāl. esk.* Örnek olarak alma, örnek edinme. [*Ing.* ve *Fr.* Assimilation].

istimval /istîmvāl'/, i. *Osm.* < *Ar. māl. huk.* (a) Bazı menkullerin mülkiyetini, kullanma ve yararlanma hakkını, gayrimenkullerin de kullanma ve yararlanma hakkını idareye geçirten, idarenin ihtiyaç duyacağı işgünü kişilere bedenî veya fikrî çalışma gücü yükleyerek sağlayan idarî işlemler; (b) Kamu yararı için veya seferberlik zamanında normal araçlarla sağlanamayan askerî ihtiyaçlar için ilgililerin rızası olmadan kanun gereğince ve değer pahası karşılığında özel mallara el konulması. [*Ing.* Requisition; expropriation of movable property; *Fr.* Action de requérir pour le service public, dans certain, cas spéciaux].

istimzaç,-cı /istîmzāç/, i. *Osm.* < *Ar mecz.* ve *mizāc. esk. (Düşüncesini, oyunu, hatırını)* yoklama, sorma: *Kendisinden istimacet-meksizin onu bu işe gönderdiler.* [*ing.* Making polite inquiries about someone's well-being; *Fr.* Action de consulter, action de sonder, sondage].

istinabe /istînābe/, i. *Osm.* < *Ar. niyābet. esk.* § ❶ Naip olma, naiplik; § ❷ *huk.* Davanın görülmekte olduğu mahkemeye gönderilmek üzere başka bir yerde bulunan bir tanığın ora mahkemesince ifadesinin alınması. [*ing.* Rogatory; *Fr.* Commission rogatoire].

istinad, i. ◘ **istinat.**

istinaden /istînā:den/, z. *Osm.* < *Ar.* Dayanarak, dayanılarak, güvenerek; [*ing.* Based on, supported by; *Fr.* En se referant à, en se fondant sur].

istinadî /istînadî/, s. *esk.* İstinatle ilgili olan.

istinaf /istînāf/, i. *Osm.* < *Ar. enf. esk.* § ❶ Yeniden baslama. [*Ing.* Commencing, making a new beginning; *Fr.* Recommencement]. § ❷ *gram. esk.* Sözün baslangıcı. § ❸ *huk. esk.* Mahkemenin verdiği kararı kabul etmeyerek istinaf mahkemesinde yeniden bakılması için müracaatta bulunma. [*ing.* Making an appeal, asking for a new trial, appeal; *Fr.* Appel].

~ **mahkemesi,** *huk. esk.* Eskiden bidayet mahkemeleri ile temyiz mahkemeleri arasındaki ikinci derecedeki mahkemelere verilen ad. [*ing.* Court of appeal; *Fr.* Tribual; *Fr.* En appel].

istinafen, z. *esk.* İstinaf yoluyle, istinaf mahkemesinde görülmek üzere. [*ing.* On appeal; *Fr.* En appel].

istinafî /istînāfî/, s. *esk.* İstinafla ilgili. [*ing.* Pertaining to appeal].

istinâre /istînāre/, i. *Osm.* < *Ar. nūr. esk.* § ❶ Isıklanma, aydınlanma. [*ing.* Lighting, illumination; *Fr.* Eclairage]. § ❷ Isık veya nur isteme. [*ing.* Seeking for light or fire, being or becoming brilliant and luminous].

istinas /istînās/, i. *Osm.* < *Ar. üns. esk.* Alışma, ürkekliği kalmama, öğürleşme, ünsiyet kazanma, sosyal hayata uyma, yakınlık duyma. [*Ing.* Being or becoming friendly with a person; *Fr.* Apprivoisement].

☆ *Eşanl.* **munis olma.**

istinat,-dı, /istînāt/, i. *Osm.* < *Ar. sened* > *istinād.* § ❶ Dayanma, yaslanma, dayanış. [*Ing.* Leaning or relying upon; *Fr.* Action de s'appuyer ,de se baser]; § ❷ Güvenme, kuvvet alma; § ❸ Bir şeyi kanıtsayma; § ❹ *otom.* Diğer bir parçanın üzerine oturduğu çoğunlukla tesviye edilmiş yüzey. *(Supap yüzünün oturmuş olduğu yüzey gibi).*

~ **ayağı,** *mim.* Duvarların bir tarafından gelen kuvvetle açılıp diğer tarafa meyletmelerini karşılamak üzere önlerine taşkın olarak yapılan kâgir kalın ayaklara verilen ad. *(Bu ayaklar Roma ve Gotik mimarilerinde çok kullanılırdı. Bunlar duvara bir tazyik yapmayan ve duvar oradan kaldırıldığı takdirde yine olduğu gibi duran ayaklardır. Bunların kemerli olanlarına tak payende, dayama kemer veya göğüsleme kemeri denir ki bunlar evvelkiler gibi sade dayanacak bir ayak görevini yapmayan kemerin açılma kuvvetiyle duvara karşı bir tazyik de yaparak içerideki kubbe veya kemerlerin açılma ve itme kuvvetlerini karşılarlar).* [*Fr.* Contrefort].

~ **duvarı,** *mim.* Arkasında toprak v.b. bulunan, yukarı tarafı dar, altı geniş, yanlara olan direnisi fazla duvar. *(Özellikle arkasında yüksek toprak tabakası olan yerlerde yapılır.)* [*ing.* Retaining wall, supporting wall; *Fr.* Mur de soutènement].

~ **etmek,** Dayanmak, güvenmek.

~ **noktası,** Bir kuvvetle ona karşı direncin ortasında bulunan ve onları dengede tutan sâbit nokta. Bir manivelânın ucuna basarak diğer ucunu kaldırmak için dayandığı nokta. *(Bir kemer veya kirişin istinad noktaları, onların dayandıkları ve ağırlıklarının bindiği noktalardır).* [*ing.* Point of support, fulcrum; *Fr.* Point d' appui].

istinatgâh /istinatgāh/, i. *Osm.* < *Ar. istinād* + *Fars. gāh. esk.* Dayanak, dayanacak, güvenecek yer. [*ing.* Base of operations; *Fr.* Point d'appui].

istinba /istînbā/, i. *Osm.* < *Ar. nebe. esk.* Sorma, bilgi isteme, danışma. [*ing.* Asking for news or information; *Fr.* Action de demander des nouvelles ou des informations, consultation].

~ **etmek,** Sormak, danışmak. [*ing.* To ask for news or information, to consult; *Fr.* Demander, consulter]..

istinbat,-tı, /istînbāt/, i. *Osm.* < *Ar. nübūt. esk.* Bir söz veya isten gizli olan anlamı çıkarma, bir meseleyi derin kaynaklardan güçlükle anlama, hüküm çıkarma. [*ing.* Bringing to light a hidden matter, deducing, inferring].

~ **etmek,** Çıkarmak, zımnî olanı anlamak,

~ **olunmak,** Çıkarılmak, anlasılmak.

istinca /istîncā/, i. *Osm.* < *Ar. necā. din.* Büyük abdesti yaptıktan sonra insanın temizlenmesi, arınması. *(Islâm dini kurallarına göre genel olarak sol el ve su ile yapılır. Hasta olan kişinin eşi veya cariyesi bulunmazsa istinca gerekmez. Ilmihal kitaplarında istinca'ın nasıl yapılacağı bütün ayrıntılarıyle anlatılır).*

☆ *Eşanl.* **taharet alma, taharetlenme.**

istincad /istîncād/, i. *Osm.* < *Ar. neced. esk.* Yardım isteme. [*ing.* Asking for help or aid].

~ **etmek,** Bir şeyi yapabilmek için birisinden yardım istemek.

istinek,-ği, i. *den.* Kalafatçıların çivi başlarını yoklamakta kullandıkları alet.

istinga /istîn:ga/, i. *It stringa, den.* Yelkenleri çesitli noktalardan çekerek toplamak suretiyle sarılmalarını kolaylastıran donanım halatları. *(Seren yelkenlerinin istingaları, mezo, gargafunda, salaburun ve kontra uskota, yan yelkenlerinin istingaları, cunda, çatal, bel etek istingaları adları ile birbirlerinden ayrılır).* [*ing.* Brail; *Fr.* Cargue]. ◉ **çatal ~ ları,** *den.* ◘ **Çatal.** ◉~ **etmek,** *den. (bir yelkeni)* istingaları vasıtasıyle boğup toplamak.

~ **etmek,** İstinga halatlarını çekerek yelkenleri toplamak. [*ing.* To brail up].

istinkâf /istinkāf/, i. *Osm.* < *Ar. nekefesk.* § ❶ Çekinme, geri durma, el çekme, çekimseme, kabul etmeme, reddetme, yüz çevirme. [*ing.* Rejecting refusing, rejection, refusal ,abstention; *Fr.* Refus, abstention]. § ❷ *huk.* Bir hakkı kullanmaktan veya bir şeyi yapmaktan çekinme. ☆ *Eşanl.* **imtina, ayak sürtme, ipe un serme, taallül, kaçınma, bir şeyden korkup çekinmek, geri durmak, sakınmak;** ◉ **hâkimin ~ ı,** *huk.* ◘ **Hâkim.**

~ **etmek** *(eylemek),* Kabul etmemek, bir seyden korkup çekinmek, geri durmak, sakınmak: *Önceden razı oldu ama sonra istinkâf etti.* [*ing.* To abstain *(from),* to draw back, to refuse to do a thing; *Fr.* Refuser, s'abstenir].

istinkâh /istinkāh/, i. *Osm.* < *Ar. nikāh. esk.* Bir kadınla nikâhlanmak isteme, nikâhla alma. [*ing.* Taking a wife, marrying; *Fr.* Action de marier une femme].

istinsab /istinsāb/, i. *Osm.* < *Ar. neseb. esk.* Soyunu ortaya dökme, soy davası gütme. [*ing.* Tracing one's genealogy].

istinsaf /istinsāf/, i. *Osm.* < *Ar. nısf. esk.* Alacağını alma, ödeşme. [*ing.* Settling accounts *(with one another); Fr.* Action de faire quitte à quitte].

~ **etmek,** Ödeşmek, fit olmak. [*ing* To

settle accounts *(with one another)*, to pay *(one another)*; *Fr.* Être quitte à quitte, faire quitte à quitte].

istinsah /istinsāh/, i. *Osm.* < *Ar. nesh. esk.* Elle kopya ederek, örnek *(suret, nüsha)* çıkarma. [*Ing.* Copying in writing].

~ **etmek**, Kopya ederek örnek çıkarmak. [*Ing.* To copy, to copy out; *Fr.* Copier].

istinsar /istinsār/, i. *Osm.* < *Ar. nasr. esk.* ◘ **istincad**.

~ **etmek**, ◘ **istincad etmek**.

istinsaren, z. *esk.* Yardım umarak veya isteyerek. [*Ing.* Expecting help, supporting].

istinşak /istinşāk/, i. *Osm.* < *Ar. neşak. esk.* § ❶ Abdest alırken burna su çekme; § ❷ Koklama, koku alma. [*Ing.* Snuffing-up water through the nostrils, especially a snuffing up water in ablutions, snuffing-up the air]. ◉ ~ **ı eter**, Eter koklama.

~ **etmek**, Buruna herhangi bir şeyi çekmek, koklamak. [*Ing.* To sniff, snert, snuffle; *Fr.* Renifler, humer].

istintacât, ç. i. *esk.* Sonuç çıkarmalar. [*Ing.* Deduction; *Fr.* Déduction].

istintaç,-cı /istintāç/, i. ç: **istintâcât**. *Osm.* < *Ar. netice* > *istintāc.* § ❶ Sonuç alma, sonuç çıkarma, neticeye varma. [*Ing.* Deducing, infering, inference; *Fr.* Action de conclure, de tirer conclusion]; § ❷ *mant. esk.* Bir büyük önermeden küçüğe ve sonurguya, kanunlardan olaylara, sebepten neticeye giderek sonuç çıkarma.

~ **etmek**, Sonuç çıkarmak. [*Ing.* To deduce, infer, conclude; *Fr.* Conclure, tirer conclusion].

istintak,-kı /istintāk/, i. *Osm.* < *Ar. nutk*, esk. § ❶ Söyletme, sorguya çekme, sorgu. [*Ing.* Interrogating, questioning; *Fr.* Interrogatoire]. § ❷ *huk.* ◘ **Sorgu**.

~ **etmek**, Sorguya çekmek, sorup soruşturmak. [*Ing.* To interrogation, crossexamine; *Fr.* Interroger].

istintaki, s. *esk.* Sorgu ile ilgili, istintake ait. [*Ing.* Interrogative; *Fr.* Interrogatif,-ive].

istintakname /istintaknāme/, i. *Osm.* < *Fars.* Bir sanığa sorulan sorularla verilen cevapların bulunduğu resmî kâğıt. [*Ing.* Official record of evidence taken by examining magistrates from an accused person].

istirahat,-ti /istirāhāt/, i. *Osm.* < *Ar. rāhat* Dinlenme, rahatlama, huzur ve sükûn bulma. [*Ing.* Rest, recreation, repose; *Fr.* Repos, délassement, recréation].

~ **etmek**, Dinlenmek. [*Ing.* To rest; *Fr.* Reposer, se reposer, se délasser].

~ **odası**, *mim.* Eskiden saraylarda padişahın, nezaret binalarında nazırların dinlenmeleri için hazırlanan odaya verilen ad.

istirak /istirāk/, i. *Osm.* < *Ar. sirkat. esk.* Çalma, gizlice alma, aşırma. [*Ing.* Stealing carrying off by stealth; *Fr.* Action de dérober, de voler, vol]. ◉ ~ **ı sem'**, Kulaktan söz kapma.

~ **etmek**, Çalmak, hırsızlamak. [*Ing.* To steal, to rob; *Fr.* Voler, dérober].

istiralya /istiral:ya/, i. *It. den.* ◘ **istralya**.

istirator, i. Resim kasnağı, Suluboya kâğıtlarını germeye mahsus tahtadan çerçeve şeklinde alet olup genellikle suluboya kâğıtlarını germek için kullanılır.

istirca /istircā/, *Osm.* < *Ar. ricā. esk.* Allah'tan bir ricada bulunma, yalvarma. [*Ing.* Begging, praying, supplicating with insistance and hope].

istirdadât /istirdādāt/, ç. i. *esk.* **istirdat**'ın çoğulu.

~ **etmek**, Yalvarmak, rica etmek.

istirdat,-dı /istirdat/, i. ç: **istirdadât**. *Osm.* < *Ar. istirdād* < *redd. esk.* § ❶ Önceden verilmiş veya gönderilmiş bir şeyi geri alma geri isteme. [*Ing.* Asking, demanding, to have given back and restored; *Fr.* Récupération]. § ❷ *(Bir yeri)* Kurtarma, tekrar ele geçirme, geri alma. [*Ing.* Taking back, restitution, recovering *(a thing)*; *Fr.* Reprise].

~ **davası**, *huk.* Haklı bir sebebe dayanmaksızın elde edilen bir malın geri alınabilmesi için hak sahibi tarafından açılan dâva. [*Ing.* Recovery action; action of restitution; *Fr.* Action en répétition].

~ **etmek (edilmek)**, § ❶ Geri istemek veya geri almak, alınmak. [*Ing.* To retake, to recover; *Fr.* Reconquérir, reprendre, récupérer]. § ❷ Geri çevirmek, reddetmek.

istirfah /istirfāh/, i. *Osm.* < *Ar refāh. esk.* Refah ve bolluk içinde yaşamak isteme. Dinlenme. [*Ing.* Finding rest, repose and ease].

~ **etmek**, Rahat etmek, dinlenmek. [*Ing.* To rest; *Fr.* Se reposer, se délasser].

istirha /istirhā/, i. *Osm.* < *Ar. rehāvet esk.* Aşağıya doğru sarkma, gevşeme. [*Ing.* Being or becoming loose, being relaxed and flaccid, relaxation; *Fr.* Relâchement].

istirham /istirhām/, i. ç: **istirhâmât**. *Osm.* <*Ar. rahm.* Yalvarma, yalvarış, merhamet isteme. [*Ing.* Asking for mercy, pity, grace, favor; *Fr.* Action de prier, de solliciter, supplication].

~ **etmek**, Rica etmek, yalvarmak, dilemek. [*Ing.* To beg, to plead, to request, to implore, to petition; *Fr.* Prier, supplier, solicite].

istirhamât, ç. i. *esk.* **istirham**'ın çoğulu.

istirham.name /istirhāmnāme/ b. i. *Osm.* < *Ar.* ve *Fars.* Bir dilek için yazılan mektup. [*Ing.* Written petition; *Fr.* Petition].

istirhas /istirhās/, i. *Osm.* < *Ar. rahs. esk.* Ucuz görme, ucuz sayma. [*Ing.* Deeming cheap].

~ **etmek**, Ucuz olmasını istemek, pazarlık etmek. [*Ing.* To deem cheap; *Fr.* Marchander].

istiridye /istirid:ye/, i. *Yun. ostreidî. zool.* Yumuşakçalar *(Mollusca)* dalının Yassısolungaçlılar *(Lamellibranchiata)* sınıfının, Istiridyegiller *(Ostreidae)* familyasından bir kabuklu deniz hayvanı. Kabukları kalın ve üstü katmerli olup parçaları eşit değildir. Çukur olan sol kabukla vücudunu kayalara bağlar. Sağ kabuk düzdür ve üstte kalır. Eti yenir. *(Istiridyeler gelgit düzeyinden 5-10 m. derinlere kadar görülür .Yavru istiridye doğduğu zaman iki çeneti birbirine eşittir. Doğar doğmaz çenetlerinden biriyle bir taşa tutunur; artık faydasız olan kirpik, ayak gibi hareket organlarını, bunlarla ilgili sinir merkezlerini kaybeder).* [*Lat. Ostrea edulis; Ing.* Oyster; *Fr.* Huître]. ◘ *LEVHA: 38.* — **DENİZ KABUKLARI**. ◉ **inci ~ si**, Inci yapan kuş midyesi. [*Lat. Avicula; Fr.* Huître perlière].

~ **avcısı**, *zool.* ◘ **istiridyeavcısı**.

~ **kabuğu**, *süsl.* Süslemecilikte kullanılan ve deniz hayvanlarının kabuğu seklinde olan süsleme. Bunun **farak** denilen bir çesidi de vardır. [*Ing.* Shell; *Fr.* Coquille].

~ **tarlası**, istiridye yetiştirmeye veya istiridyelerin doğal olarak yetişmesine elverisli sığ deniz alanı. [*Ing.* Oyster-bed; *Fr.* Banc d'huître, huîtrière].

istiridye.avcısı, b. i. *zool.* Yağmurkuşları *(Charadriiformes)* takımının, Yağmurkusugiller *(Charadriidae)* familyasından, kıyılarda yaşayan bir kus türü. Tüyleri genellikle beyaz benekli siyahtır. Gagası uzun, gövdesi yandan basıktır. Uzunluğu 42 sm. Gagası ve ayakları kırmızıdır. Avrupa, Asya, Kuzey Afrika ve Avustralya'da yasar. Göçeder. [*Lat. Haematopus ostralegus; ing.* Oyster catcher; *Fr.* Huîtrier pie, pie de mer].

istiridyeci, i. Istiridye üretip ıslah eden kimse. [*Ing.* Breeder of oysters; *Fr.* Osteiculteur].

istiridyecilik, i. Istiridye üretmek ve istiridyeleri ıslah etmek amacıyle yapılan işletmecilik. [*Ing.* Ostreiculture, oyster-breeding; *Fr.* Ostreiculture].

istiridyegiller, ç. i. *zool.* Yumuşakçalar *(Mollusca)* dalının, Yassısolungaçlılar *(Lamellibranchiata)* sınıfından, Istiridyeleri ve benzerlerini kapsayan iki çenetli yumuşakçalar familyası. Bu hayvanların organları diğer yumuşakçalara göre oldukça değişiktir, bunlarda ayak ve ayak sinir düğümleri tamamen körelmiştir, solungaçlar çok karışıktır, genellikle düzgürı olmayan kavkı, daha büyük ve daha derin olan sol çenetle bir yere tutunur, kabuğun yapısı kat kattır. Bu familya, istiridye yetiştirme sanayiinin kurulmasına yol açan, besleyicilik yönünden en değerli türleri, ikinci zamanın çeşitli katmanlarında bulunan ve karakteristik özellikler taşıyan sayısız fosilleri kapsar *(Ostrea gryphœa, alectryonia, exogyra v. b. cinsleri)*. [*Lat.* ve *Ing. Ostreidae; Fr.* Ostréides].

istiridyelik,-ği, i. Istiridyelerin besiye çekildiği sığ havuz. [*Ing.* Oyster-bed; *Fr.* Huîtrière].

istiridyemsi, s. Istiridye biçiminde olan: *Istiridyemsi yumuşakça.* [*Ing.* Oyster-shaped; *Fr.* Ostreiforme].

istirise, i. *It. stricia. den.* Yelkenli gemilerde ana serenleri yerlerine çekmek veya indirmek için kullanılan donatım halatı.

~ **kandilisası**, *den.* Yerlerine hisa edilmiş alt serenleri ortalarından tutmak için ana direğin tepesine geçirilmiş zincir veya halat.

~ **makarası**, *den.* Istrise halatının donatıldığı makara.

istirkab, i. ◘ **Istirkap**.

istirkabât, ç. i. **Istirkap**'ın çoğulu.

istirkak /istirkāk/, i. *Osm.* < *Ar. rıkk. esk.* Esir etme, köle etme. [*Ing.* Making, keeping or possessing as a slave].

~ **etmek**, Hapis etmek, esir almak. [*Ing.* To make, keep or possess as a slave].

istirkap,-bı /istirkāp/, i. ç: **istirkabât**. *Osm.* < *Ar. rekābet.* > *istirkāb esk.* Çekemeyiş, kıskanma, kendine rakip sayma, çekememe. [*Ing.* Being jealous of, considering as a rival].

istirzak /istirzāk/, i. *Osm.* < *Ar. rızk. esk.* § ❶ Birinin nafakasını sağlamaya çalışma. [*Ing.* Asking for the means of subsistence, pay, allowance]. § ❷ Birisinden rızk isteme.

~ **etmek**, Nafaka sağlamaya çalışmak.

istisad /istisād/, i. *Osm.* < *Ar. sad. esk.* Uğurlu sayma. [*Ing.* Deeming auspicious, lucky, fortunate, of good omen].

~ **etmek**, Uğurlu nazarıyle bakmak.

istisadiye /istisādiye/, i. *Osm.* < *Ar. istisādiyye. fels. esk.* Saadeti en yüksek amac bilen felsefe sistemi. Mutculuk. [*Ing.* Eudemonism; *Fr.* Eudemonisme].

☆ *Eşanl.* **mutçuluk**.

istisal,-li /istisāl/, i. *Osm.* < *Ar. asl* ve *suāl.* § ❶ Kökünden söküp çıkarma, kökünü kurutma, imha etme. [*Ing.* Exterminating; *Fr.* Extirpation]. § ❷ *tıp. esk.* Bir urun çıkarılması. [*Ing.* ve *Fr.* Extirpation].

~ **etmek**, Sökmek, çıkarmak. [*Ing.* To extirpate; *Fr.* Extirper].

istisare /istisāre/, i. *Osm.* < *Ar. esk.* § ❶ Kızdırma, hiddete getirme, tahrik etme. Heyacanlandırma. [*Ing.* Rousing, stirring up, inciting, exciting]. § ❷ Tozutma, toz ve duman çıkarma. [*Ing.* Raising *(dust, smoke, etc.)*]. § ❸ Fitnecilik, ortalığı karıştırma, fesatçılık etme. [*Ing.* Incitement; *Fr.* Incitation].

istisgar /istisgār/, i. *Osm.* < *Ar. sagir. esk.* Küçük görme, küçümseme, azımsama, önem vermeyis. [*Ing.* Deeming little, small, insignificant; *Fr.* Dédain, mépris].

~ **etmek**, Küçümsemek, aşağılamak. [*Ing.* To regard as insignificant, to underestimate, to despise; *Fr.* Mepriser, dédaigner].

istishab /istishāb/, i. *Osm.* < *Ar. sahabet. esk.* § ❶ Birlikte götürme, beraberine alma. [*Ing.* Wishing for or inviting the company of any person, an associating with, becoming sociable]. § ❷ *fıkıh.* Eskiden var olduğu kesinlikle bilinen ve halen devam edip etmediğinde şüphe edilen bir konuda eski durumun devam ettiğine karar verme. [*Ing.* Acquiring as one's property].

istishaben, z. *esk.* Yanına alarak.

istishâl /istishāl'/, i. *Osm.* < *Ar. sehl. esk.* Kolay bulma, kolay görme. [*Ing.* Finding easy, rendering easy].

~ **etmek**, Kolay kılmak.

istiska /istiskā/, i. *Osm.* < *Ar. saky.* sulama. § ❶ *tıp.* Vücudun çeşitli yerlerine su toplanması. [*Ing.* Dropsy; *Fr.* Hydropsie]. § ❷ *h.d.* Yaşlılarda verem hastalığı. § ❸ *esk.* Susama, su isteme, yağmur duasına çıkma. [*Ing.* Praying to God for rain; *Fr.*

Action d'avoir soif, action de demander de l'eau] ◉ ~ **ya çıkmak.** Açık kırlık bir yere yağmur duasına çıkmak. [*ing.* To go out into the open country to offer prayers for rain].

~ **duası,** Yağmur yağması için yapılan dua. [*Ing.* Prayer for rain].

~ **olmak,** Vücudun bir yerinde su toplanmak. [*ing.* To have dropsy, to be dropsical].

istiskal,-li /istiskal'/, i. *Osm.* < *Ar. sıklet.* ağırlık, sıkıntı. § ❶ Ağır ve sıkıcı bulma, hoşlanmadığını anlatma: *Misafiri istiskal ayıptır.* [*ing.* Finding a person disagreable and unbearable, a being bored by someone; *Fr.* Action de trouver lourd et importun, action de mal accueillir]. § ❷ Bir kimsenin varlığından sıkıntı duyma, hoşlanmama. § ❸ Dolayısıyle kovma, kovumsama.

~ **etmek,** Hoşlanmadığını anlatmak, kovar gibi davranmak. [*ing.* To give someone a cool reception, to show someone that he is not welcome, to be disagreeable; *Fr.* Faire mauvais accueil à..., éconduire].

istislâf /istislâf/, i. *Osm.* < *Ar. selef. esk.* Bir yerde, genellikle memurlukta selef bırakma. [*ing.* Paying in advance, requesting and receiving advance payment for foods].

istislâh /istislâh/, i. *Osm.* < *Ar. esk. huk.* Bir maslahatı, diğer bir maslahata tercih etmek ve maslahata göre hüküm vermek.

istislam /istislâm/, i. *Osm.* < *Ar. islâm.* i. *esk.* § ❶ Kendini teslim etme, boyun eğme. [*ing.* Being or becoming resigned, resigning oneself]. § ❷ Islâm dinini kabul etme. [*ing.* Being or becoming a Muslim].

~ **etmek,** uymak, Islâm dinine girmek. [*ing.* To become a Muslim; *Fr.* Se convertir à l'islamisme].

istismar /istismâr/, i. *Osm.* < *Ar. semere.* meyve. § ❶ Birinin iyi niyetini kötüye kullanma. [*ing.* Abuse, exploiting, exploitation; *Fr.* Action d'abuser à son profit, exploitation]. § ❷ Sömürme, birini çalıştırarak yararlanma: *Halkı istismar. işçiyi istismar.* [*ing.* ve *Fr.* Exploitation]. § ❸ *esk.* Isletme, yararlanma, verimlendirme, meyve alma: *Bağı, bahçeyi istismar.* [*ing.* ve *Fr.* Exploitation, utilisation] § ❹ *huk.* ◘ Gabin

~ **etmek,** Isletmek, yararlanmak. Sömürmek. [*ing.* To exploit, to profit by; *Fr.* Mettre à profit, utiliser, exploiter].

istisna /istisnâ/, i. ç: **istisnâat.** *Osm.* < *Ar. senv.* § ❶ Bir seyi veya kimseyi benzerlerinin dışında tutma, ayırma, ayrı tutma, kuralın dışında bırakma: *Kanunda kimse için istisna yoktur.* [*ing.* ve *Fr.* Exception, exclusion, exemption]. § ❷ Kural dışı olma, ayrılık. [*ing.* ve *Fr.* Exception]. § ❸ Kural dışı bırakılan şey veya kimse. [*ing.* ve *Fr.* Exception]. § ❹ Alışılagelmisten farklı, bambaşka durum veya şey. [*ing.* ve *Fr.* Exception].

~ **akdi,** *iş. huk.* Konusu bir bedel karşılığında bir şey imal etmeyi taahhüt olan akit. [*ing.* A job contract, locatio conductio operis].

☆ *Eşanl.* **yapım** *(yapma)* **sözleşmesi.**

~ **etmek,** Ayrı tutmak. [*ing.* To except, exempt, exclude; *Fr.* Excepter, exclure, exempt].

~ *(eser)* **sözleşmesi,** *huk.* Taraflardan birinin *(müteahhit)* diğer tarafın vereceği bir bedel karşılığında bir eser yaratmayı borçlandığı sözleşme. *(Meselâ, bir bina veya resim yapılması, bir müzik eserinin bestelenmesi, bir elbise dikilmesi, bir ayakkabı tamiri gibi).*

istisnaât,-tı /istisnâat/, ç. i. **istisna'**nın çoğulu.

istisnaî /istisnâi/, i. *Osm.* < *Ar. esk.* Ayrı olarak, istisna ile ilgili, benzerlerinden farklı olan: *istisnaî muamele yapılamaz.* [*ing.* Exceptional; *Fr.* Exceptionnel,-elle].

☆ *Eşanl.* **ayrık.**

☆ *Karş.* **eşit.**

~ **mahkeme,** *huk.* ◘ Mahkeme.

istisnaiyet i. *esk.* Istisnaî olma hali. [*Ing.* Exceptionality; *Fr.* Caractère exceptionnel].

istisnasız /istisnâsız/, s. Istisnası olmayan, ayırmaksızın, ayırmaya tabi olmadan. [*ing.* Without exception; *Fr.* Sans exception].

☆ *Eşanl.* **ayrıksız.**

istisvab /istisvâb/, i. *Osm.* < *Ar. savâb.* doğruluk. *esk.* Bir söz veya hareketi beğenme, uygun ve doğru görme. [*ing.* Deeming right and proper, approval; *Fr.* Approbation].

istisvaben, z. *esk.* Uygun görerek, beğenerek. [*ing.* Approvingly; *Fr.* Avec approbation].

istişar /istişâr/, i. ç: **istişarât.** *Osm.* < *Ar. sur,* bilme. *esk.* Bir seyin yazılı olarak bildirilmesini isteme. [*ing.* Asking for an indication or information].

istişarât, ç. i. *esk.* **Istişar'**ın çoğulu.

istişare /istişâre/, i. ç: **Istişârât.** *Osm.* < *Ar. sûrâ.* § ❶ Danısma, biriyle müşavere etme. [*ing.* Consultation, deliberation; *Fr.* Consultation, délibération]. ☆ *Eşanl.* **konuşma, görüşme, bahsetme, sohbet, yarenlik, muhabbet , halleşme, dertleşme, hasbıhal, hoşbeş, fiskos.** § ❷ *huk.* Bir hukuk veya usul melesinde bir hukuk danısmanının veya bir avukatın verdiği yazılı ve gerekçeli mütalâa.

~ **etmek,** Danısmak. [*ing.* To hold a consultation *(with)*; *Fr.* Consulter, demander conseil, délibérer].

~ **meclisi,** Danısma kurulu. [*ing.* Consulting committee; *Fr.* Cabinet de consultation]

~ **odası,** *tar.* Babıâlide Hariciye nezaretinde devletler hukuku uzmanlarından meydana getirilmis daire.

~ **ücreti,** *huk.* Bu mütalaaya karsılık ödenen para. [*ing.* Consulting charge, consulting fee; *Fr.* Paye de consultation].

istişarî /istişârî/, s. *Osm.* < *Ar. esk.* Yalnız fikir alınan, danısma ile ilgili. [*Ing.* Consultative, advisory; *Fr.* Consultatif,-ive].

~ **mütalaalar,** *ikt.* Yapılan bir danışmaya karşı belirtilen fikir.

~ **rey,** *huk.* Karar alınmasında rolü olmayan, ancak bilgi edinmek noktasından belirtilen ve tesbit edilen oy.

istişfa /istişfâ/, i. *Osm.* < *Ar. şifâ. esk.* § ❶ Sağlık ve esenlik dileme. § ❷ Derdine derman arama. [*Ing.* Seeking a cure and recovery from disease].

~ **etmek,** Şifa ve esenlik dilemek. [*Ing.* To wish (someone) good health; *Fr.* Souhaiter bon sante].

istişhadât, ç. i. *esk.* **Istişhat'**ın çoğulu.

istişhaden, z. *esk.* § ❶ Tanık gerektirerek. § ❷ Tanık göstererek. [*ing.* As a witness or proof].

istişhat,-dı /istishât/, ç: **istişhadât.** *Osm.* < *Ar. istişhâd* < *şahâdet.* § ❶ Tanık getirme, tanıksama, kanıt sayma, sahit gösterme. [*ing.* Asking to be a witness, calling to witness *(person)*]. § ❷ Bir fikrin gerçekliğini belirtmek için değerli eserlerden alınan parçaları tanık ve delil olarak gösterme. § ❸ *ed.* Bir kelime veya cümlenin kullanılma yerini, doğruluğunu göstermek amacıyle başka bir edebiyatçının eserinden örnek verme. § ❹ *fıkıh.* Serî hükme kaynak ve dayanak olarak bir ayet veya hadisin tanıt gösterilmesi.

istişmam /istişmâm/, i. *Osm.* < *Ar. şemm. esk.* § ❶ Koklama, koku alma. [*ing.* Smelling out; Action de flairer (qch), d'éventer la mèche, d'avoir vent de la chose]. § ❷ *mec.* Uzaktan ve dolayısıyle haber alma, uzaktan öğrenme, ipuçlarından anlam çıkarma. [*ing.* Getting an inkling *(of a matter)*]. § ❸ Bir seyin aslını kavrama. [*ing.* Deducing from clues].

☆ *Eşanl.* **sezinleme.**

~ **etmek,** Koklamak. [*ing.* To smell; to feel; *Fr.* Odorer, sentir].

istitaat,-tı /istitâat/, i. *Osm.* < *Ar. tav.* Güç, zor, kudret. [*Ing.* Being able, having the power, or ability *(to do or bear something)*, power, ability, capacity; *Fr.* Capacite, pouvoir].

☆ *Eşanl.* **iktidar.**

istitâf /istitâf/, i. ç: **istitâfât.** *Osm.* < *Ar. atf. esk.* Birinden şefkat ve merhamet dileme. [*Ing.* Begging one to become favorably inclined, seeking the favor or kindness of another].

istitâfat, ç. i. *esk.* **istitaf'**ın çoğulu.

istitale /istitâle/ ,i. *Osm.* <*Ar. tûl. esk.* § ❶ Uzama, uzanma [*Ing.* Being or becoming long or tall, elongation, projection; *Fr.* Provessus]. § ❷ Dal budak sarma. § ❸ *biy. esk.* ◘ Uzantı.

istitar /istitâr/, i. *Osm.* < *Ar. setr. esk.* Gizlenme, örtünme, örtünüş. [*Ing.* Being or becoming veiled, covered, concealed; *Fr.* Action de se cacher, de se couvrir].

istitbab /istitbâb/, i. *Osm.* < *Ar. tıbb. esk.* Doktora basvurma, deva isteme, kendini doktora tedavi ettirme. [*ing.* Asking for medical advice, demanding medicine].

istitlâ /istitlâ/, i. *Osm.* < *Ar. tulû. esk.* Bir seyi öğrenmeye çalışma, arastırma. [*Ing.* Inquiry, investigation; *Fr.* Enquête].

☆ *Eşanl.* **tahkik, soruşturma**

istitlâ'ât, ç. i. *esk.* Bilmek ve öğrenmek için yapılan çalışmalar.

istitmam /istitmâm/, i. *Osm.* < *Ar. tamâm. esk.* Bir seyin tamamlanmasını, bitmesini isteme. [*ing.* Desiring, asking that a thing might be completed].

istitrad, i. ◘ **Istitrat.**

istitraden, z. *Osm.* < *Ar. esk.* Istitrat olarak, arasöz olarak, sırası gelmisken. [*Ing.* By way of digression; *Fr.* Par en digression].

istitradi /istitradi/, s. *esk.* Asıl konudan olmayıp sırası gelmisken anlatılan. [*Ing.* Digressive, parenthetical; *Fr.* Digressif,-ive].

istitradiyat, ç. i. *esk.* **istitrat'**ın çoğulu.

istitraf /istitrâf/, i. *Osm.* < *Ar. turfe. esk.* Bir seyi yeni ve ilgi çekici bulma, görülmemis bir sey sayımı. [*Ing.* Esteeming as new *(thing)*].

istitrat,-tı /istitrat/, ç: **istitradiyat.** *Osm.* < *Ar. istitrâd* < *tard. esk.* Arasöz, sırası gelmisken, asıl konunun dısına çıkarak anlatılan veya yazılan söz. [*Ing.* Making a digression, digressing; *Fr.* Digression].

istiva /istivâ/, i. *Osm.* < *Ar. sevâ. esk.* § ❶ Birden fazla seyin birbirine esit ve denk olması. § ❷ Düz olma, düzlük. § ❸ Ortada ve tam bir derecede bulunma, itidal. [*ing.* Being equable, level, straight, uniformity, equableness; *Fr.* Égalité, régularité]. § ❹ *tasav.* Sikkenin üstüne tam ortaya gelecek şekilde önden arkaya doğru çekiler iki parmak enliliğindeki yeşil cuha. ◉ ~ **sını sökmek,** *tasav.* Suç işleyen bir mevlevînin sikkesi başından alındıktan sonra tennuresinin yakasındaki şeritleri sökmek.

~ **hattı** *(hattı istiva), coğr.* ◘ **Ekvator.**

istivador, i. *ing. stevedore. den.* Gemilerin yükleme ve boşaltma işlerini üstüne alan kimse. Yabancı limanlarda gemilere malzeme satan kimseler için de kullanılır. [*Fr.* Stevedore].

istizade /istizâde/, i. *Osm.* < *Ar. ziyâde. esk.* Bir seyin fazla olmasını isteme. [*Ing.* Asking for an increase, desiring an augmentation].

istizah /istizâh/, i. *Osm.* < *Ar. vuzûh. esk.* § ❶ Herhangi bir konuda açıklayıcı bilgi isteme, açıklama isteme. [*Ing.* Asking for an explanation; *Fr.* Action de demander des explications]. § ❷ *huk.* Millet Meclisinde milletvekilleri tarafından bir mesele hakkında bakanlar ve başbakan tarafından cevaplandırılması için sorulan sorular. [*Ing.* ve *Fr.* Interpellation]. ☆ *Eşanl.* **gensoru.**

~ **etmek,** § ❶ Sorulan soruya açıklayıcı bilgi istemek. [*Ing.* To ask for an explanation; *Fr.* Demander une explication]. § ❷ Gensoru açmak. [*Ing.* To ask for an explanation, to question a Minister *(in Parliament)*, to interpellate; *Fr.* Interpeller].

istizahen, z. *Osm.* < *Ar. esk.* Bir isin açıklanmasını isteyerek. [*Ing.* By way of interpellation; *Fr.* En demandant des explications, en interpellant].

istizam /istizâm/, i. *Osm.* < *Ar. azamet,* bü-

yüklük. *esk.* § ❶ Büyük görme, ululama. [*Ing.* Deeming to be great or large *(thing)*]. § ❷ Küçük bir şeye fazla önem vererek gözde büyütme, abartma. [*Ing.* Considering with respect, reverence or awe]. § ❸ Kendini büyük görme, kibirlenme. [*Ing.* Thinking oneself great, conceit; *Fr.* Action de s'enorgueillir].

~ **etmek**, Büyütmek, büyük görmek.

istizan /istizân/, i. *Osm.* < *Ar. izn. esk.* § ❶ Başkasından yetki isteme, izin isteme, izin dileme. [*Ing.* Asking for permission]. § ❷ İzin istemek için danışma. [*Ing.* Asking for leave or authorization].

~ **etmek (eylemek)**, İzin almak. [*Ing.* To ask for a permission, to take (receive) a permission; *Fr.* Demander la permission]

~ **tezkeresi**, *teşk. tar.* Osmanlılarda padişahtan sorulması gereken işler hakkında sadrazam tarafından mabeyin başkâtipliğine yazılan tezkere.

istizhar /istizhâr/, İ. *Osm.* < *Ar. zahr.* arka. *esk.* § ❶ Yardım isteme. § ❷ Birinin arka olmasını isteme. § ❸ Birine dayanma, güvenme. [*Ing.* Seeking or asking for aid support, imploring asistance or protection].

istmik s. *tıp.* İstmus'a ait. [*ing.* Isthmic; *Fr.* Isthmique].

istmus, i. *anat.* Geçiş, daraltı. [*Osm.* Muzik; *Lat.* ve *ing. Isthmus; Fr.* Isthme].

istoa'cılık, i. ◘ **Stoa'cılık**.

istofa, i. *it. stoffa.* Kabartma ve sırmalı süslerle işli bir cins ipek kumaş. [*ing.* Brocade, kind of silk material; *Fr.* Brocart].

istok, i. ◘ **Stok**.

istomp, i. ◘ **Estomp**.

~ **vurmak**, ◘ **Estomplamak**.

istop, ünl. ◘ **Stop** .

istor, i. ◘ **Stor**.

istorisizm, i. *Fr. historicisme.* ◘ **Hİstorisizm**.

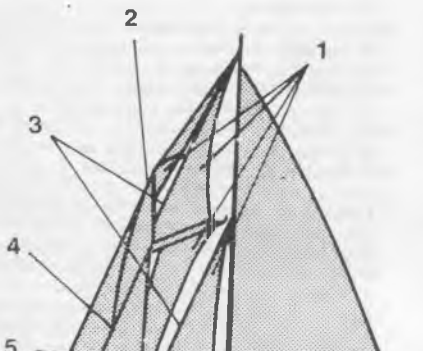

ŞEKİL: **İSTRALYA**. **1**. İstralya yelkenleri. **2**. Ana istralya. **3**. İstralyalar. **4**. Küçük İstralya. **5**. Flok yelkenleri.

istralya /istral:ya/, İ. *It straglio. den.* (a) Ana direk ve çubuklarını tepelerinden baş ve kıç doğrultusunda tutan tel veya bitkisel halat. *(Yerlerine göre adlandırılalı bu donanım halatlarının ana direklerden inenlerine «ana istralyası», babafingo çubuğundan inenlere «babafingo istralyası», babafingo çubuğunun kontra payından inenlere «istralyata» denir).* [*Ing. Stay (of a mast);* (b) Ağaç gemi yapımında postaların baştan kıça kadar birbirine bağlayan yatay kuşak; (c) Gemi ambarlarında alabandalarda ve perdelerde yüklerin saçla temasını kesmek için postaların veya kösebentlerin iç dalları üzerine uygun aralıklarla baş kıç doğrultusunda veya dikey olarak tesbit edilmiş 5X15 sm. kalınlığında tirizler. *(Bunlara ambar tirizi de denir;* ◘ **Daneç**. ◉ **dirsek başı** ~ **sı**, *den.* ◘ **Dirsek**. ◉ **gabya** ~ **sı**, *den.* ◘ **Gabya**. ◉ **baba** ~ **sı**, *den.* ◘ **Baba**.

~ **boğataları**, *den.* Ana istralyaları istenilen gergide tutmak için bir delikli ve deliği geçirilecek flâdora yastıklık etmek üzere oluklu yapılmış boğatalar.

~ **izbarçosu**, *den.* Çift doblinli izbarço bağı. *(Doblinin biri içine oturmak suretiyle izbarço tahtası yerine kullanılır).*

~ **lâyneleri**, *den.* Gemi postalarını birbirine bağlayan kusakların «*İstralyaların*» ekyerlerine konan sekiz köşe bağ levhalar.

~ **payı**, *den.* Seren yelkenlerinin alt kısmındaki kavis. Bunlardan ana direğindekine *(Ana istralya)* gabya çubuğundakine *(Gabya istralyası)* babafingo çubuğundakine *(Babafingo istralyası)*, kuntura payınınkine de *(istralyata)* denir. Gemilerin postalarını baştan kıça kadar birbirine bağlayan omurgaya muvazi kuşaklara da istralya denilmektedir.

☆ *Eşanl.* **altabaşo çalımı**.

istralyata, i. *It.* ◘ **İstralya**.

istrangola /istrango:la/, i. *It. den.* Kasa piyanı üzerine aykırı olarak yapılan ikinci piyan bağı. *(Kasa piyanını sıkıştırarak sağlamlamak için yapılır).*

istratej, i. ◘ **Stratej**.

istrateji, i. ◘ **Strateji**.

İstratigrafi, i. ◘ **Stratigrafi**.

İstria, öz. i. *coğr.* Adriya denizinde yarımada; 1947'den beri Yugoslavya'ya bağlıdır. [*Ing.* Istria; *Fr.* Istrie].

~ **rumencesi**, *dilb.* Doğu İstria'da *(Opatiza ile Labin arasında)* 25 000 kişi tarafından konuşulan dil.

istriknin, i, ◘ **Striknin**.

istrongilos /istron:gilos/, i. *Rum. strongilos. zool.* Kemikli-balıklar *(Teleostei)* takımının, İzmaritgiller *(Sparidae)* familyasından bir balık türü. Uzunluğu 20-30 sm. Sırtında tek yüzgeç bulunur; damağı dissizdir; ağzı uzayıp kısalabilir. Eti lezzetlidir. Akdeniz'de yaşar. [*Lat.* Smaris vulgaris; *ing.* Picarel; *Fr.* Picarel].

istufe, i. *kıyf. esk.* Sırma veya sırma taklidi, telle işlenmiş tok bir kumaş. *(Çeşitli renkleri olan bu kumaşın eni 45 sm. Sırma taklidi tellerle işlenmiş olanlara telli istufe denilir, Batı Anadolu'nun birçok yerinde gelin elbisesi olarak kullanılırdı. Bu kumaştan hıristiyan dünyasında papaz elbisesi yapılırdı. Gerçek sırma tel üzerine işlenmiş olanlara ağır istufe denilirdi. Ağır istufe çok değerli bir kumaştı).* [*Ing.* Stuff; *Fr.* Etoffe, tissu].

İsveç, öz. i. *İsveççe Sverige*, Kuzey Avrupa'da devlet, İskandinav yarımadasının doğu kısmını içine alır; doğuda Baltık denizi ve Botten körfezi, güneybatıda Sund, Cattegat ve Skagerrak ile sınırlıdır; Norveç ile sınırı, İskandinav Alpleri ile Kölen *(Kjolen)* dağlarında ve Atlas okyanusu İle Baltık denizi arasında suların bölünme çizgisini takip eder. Tornio ile kolu Muonio, kuzeydoğuda Finlandiyan sınırını çizer. Krallıkla yönetilir. Yüzölçümü 449 682 km² dir. Başkenti *Stockholm*. Başlıca şehirleri: Göteborg, Malmö, Norrköping, Vasterat Uppsala, Örebro, Halsingborg, Linköping, Boras, Eskiltuna, gavle, Solna, jönköping. [*Ing.* Swedish; *Fr.* Suede].

~ **demiri**, *met.* ◘ **Demir**.

isveççe öz.i. dilb. 600'ten itibaren İsveç'te ve ortaçağ'da sömürgeleştirilmesinden sonra Finlandiya *(yaklaşık olarak 400.000 kişi)* ve Estonya kıyılarının bazı noktalarında, A.B.D. ve Kanada'ya yeni göçen yaklasık olarak yarım milyon kişi tarafından konuşulur. [*ing.* The Swedish language, Swedish; *Fr.* Suédois].

isveçli /is:veçli/, öz. i. İsveç halkından veya bu halkın soyundan olan kimse. [*Ing.* Swede, Swedish; *Fr.* Suédois,-oise].

İsviçre (İsviçre konfederasyonu) öz. i. Orta Avrupa'da, 22 kantondan meydana gelen bir konfederasyon. Yüzölçümü 41.925 km² Başkenti *Bern*. Başlıca şehirleri: Zürich, Basel, Cenevre, Lozan. [*Ing.* Switzerland; *Fr.* Suisse].

~ **fersahı**, *metrol.* ◘ **Fersah**.

~ **fıstık çamı**, *bot.* ◘ **Çam**.

İsviçreli /İsviç:reli/, öz. i. İsviçre halkından veya bu halkın soyundan olan kimse. [*Ing.* Swiss; *Fr.* Suisse, suissesse].

isvidad /isvidâd/, i. *Osm.* < *Ar. sevâd. esk.* Kararma, siyahlanma. [*Ing.* Being black, becoming black, blackness; *Fr.* Noirceur].

isyan /isyan/, i. *Osm.* < *Ar. sosy.* § ❶ Herhangi bir amaçla kurulu düzene ve devlet kuvvetlerine karşı gelme. [*ing.* Insurrection, riot, revolt, rebellion, mutiny; *Fr.* Révolte, insurrection]. ☆ *Eşanl.* **ayaklanma, baş kaldırma**. § ❷ Bir durum veya davranış karşısında boyun eğmeyip, taşkınlık gösterme, itaatsizlik, karsı gelme: *Delikanlı babasına isyan etti.* [*ing.* Contumacy, rebellion, rising, revolt; *Fr.* Rebellion]. § ❸ *esk.* Tanrı buyruğuna karşı gelme, günah. [*Ing.* Sinning; *Fr.* Peche].

~ **etmek**, § ❶ Ayaklanmak, devlet kuvvetlerine karşı çıkmak, baş kaldırmak. [*Ing.* To revolt, rebel; *Fr.* Se révolter]. § ❷ Taşkınlıkla itiraz etmek. [*ing.* To protest, to rebel; *Fr.* Se rebeller, protester, regimber].

isyancı, s. Asi. Bir ayaklanmayı hazırlayan veya ona katılan kimse. [*Fr.* Révolté,-ée, émeutier,-ère, insurgé,-ée].

iş, i. *esk. T. iş.* § ❶ Yapılacak veya yapılmakta olan çalışma, uğrasma: *Şimdi iş zamanı eğlence olmaz. İş sırasında kimseyi meşgul etmeyin.* [*Osm.* Sây, amel; *Ing.* Work, endeavor, effort, exertion, labo(u)r, toil; *Fr.* Travail]. ☆ *Eşanl.* **emek**. § ❷ Yapacak şey, çalışma zoru, görev: *Şimdi işim var gelemem. İşim olmasa, size arkadaşlık ederdim. Benim burada işim kalmadı. Bunu kendime iş bildim.* [*ing.* Work, business, *Fr.* Travail]. § ❸ Meslek, meguliyet: *Siz ne iş yapıyorsunuz?.* [*ing.* Occupation, career employment; *Fr.* Occupation, carriere, profession]. § ❹ Hizmet gerektiren hal: *Bu dairenin işi çok. Bu evin işi çok.* [*ing.* Job; *Fr.* Service, besogne. § ❺ Karşılığında para alınan çalışma; Geçinmek veya boş durmamak için çalışma: *Bu adam bir iş arıyor.* [*ing.* Work; *Fr.* Travail, occupation retribuee]. § ❻ Herhangi bir maksatla kurulan düzen: *Bu benim işimi bozdu. İşinizi yoluna koydunuz mu?.* [*Ing.* Affairs; *Fr.* Affaires]. § ❼ Özel yarar, çıkar, karar, menfaat, hacet: *O işini bilir. Bu benim işime gelmez. İşlerini düzene sokmak.* [*Ing.* Business, profit, interest; *Fr.* Affaires, intérêts particuliers]. § ❽ Yapılan şey, kavranış: *Birçok insanlarla tanışmak iyi bir iştir.* [*ing.* Affair, thing; *Fr.* Affaire, chose]. § ❾ Emek vermeye değer şey: *Bu da ismi sanki?.* § ❿ Bir nesnenin yapım özelliği, emek, işçilik, ustalık: *Bu örtüde ne iş var!* [*ing.* Workmanship; *Fr.* Travail, façon d'operer, qualité d'execution d'un objet]. § ⓫ Bir sonuca bağlanması gereken şey: *İşimi görmediler. İşim allaha kaldı.* [*Ing.* Work, problem, question]. § ⓬ Sorun: *Bunu da iş yaptınız; Bunu da iş yapmayalım. Oda başımıza iş çıkardı.* [*Osm.* Mesele; *ing.* Matter, question, problem; *Fr.* Fait, question]. § ⓭ Kusku uyandırıcı gizli kapaklı şey; Gizli neden veya maksat: *Bunda bir iş var. Onun işi anlaşılmaz ki.* § ⓮ *fiz.* Bir gücün uygulanmış olduğu yer üzerindeki etkisi. [*Ing.* Work; *Fr.* Travail]. § ⓯ İnsanın çalışarak yaptığı şey: *Benim burada işim kalmadı.* [*Ing.* Labour; *Fr.* Travail]. § ⓰ Emekle yapılan şey, eser: *Bu halı doğrusu değerli bir iştir.* [*Ing.* Work; *Fr.* Travail, ouvrage, chose executee]. ☆ *Eşanl.* **yapıt**. § ⓱ *ikt.* Kuvvet ve kuvvetin aldığı yolun çarpımı. [*Ing.* Work; *Fr.* Travail]. § ⓲ *iş. huk.* Verimin meydana gelmesi için harcanan maddî ve manevî insan gücü veya sonucu. [*Ing.* Labo(u)r, effort; *Fr.* Travail]. § ⓳ Sanayi, tarım, ticaret ve maliyeye ilişkin iktisadî faaliyetlerin tümü: *İşler durgun.* [*Ing.* Affairs; *Fr.* Affaires].

§ ⑲ Kamu yararını ilgilendiren faaliyetler: *Devlet işleri. Dış işleri* [*ing.* Affair; *Fr.* Affaires]. § ⑳ Ticarî anlaşma, alış veriş: *Bir firma ile iş yapmak* [*Fr.* Affaire, transaction commerciale, marché]. § ㉑ Ticarî ve sınaî girişim. [*Ing.* Enterprise, commercial or industrial affair; *Fr.* Affaire, entreprise commerciale ou industrielle]. ☆ *Eşanl.* **teşebbüs**. § ㉒ Ilgilendiren şey: *Birinin işine karışmak*. [*Ing.* Business; *Fr.* Affaire]. § ㉓ Bir şeye bağlı olan baska bir şey: *Bu bir zevk işidir. Bu konuda sonuç almak vakit işidir.* [*ing.* Matter; *Fr.* Affaire]. § ㉔ Olay, olgu: Hep te bu isler bana rastlar. [*Ing.* Affair, event; *Fr.* Affaire]. § ㉕ *mek.* Uygulama noktası düz bir doğru çizen, büyüklüğü ve yönü sabit bir kuvvet için, bu kuvvetin, doğru parçasının doğrultusu üzerindeki bileşeni ile bu doğru parçasının çarpımı. *(Bir kuvvetin yaptığı iş, yol vektörünün kuvvet vektörüyle skaler çarpımına eşittir).* [*Ing.* Work, labo(u)r; *Fr.* Travail]. ⊙ **~ e alıştırma**, *iş. huk.* İş kazası geçiren sigortalının çalışma gücünü artırmak amacıyle eski mesleğinde veya yeni bir meslekte iş görme yeteneği kazandırılması veya mevcut yeteneğin arttırılması. ⊙ **~ e bakl** *dey.* Şasılacak durumlar karşısında söylenir. ⊙ **~ e bakmak**, *dey.* Işi ele alıp üzerinde çalışmak. [*Ing.* To attend to business, to occupy oneself with work]. ⊙ **~ e balta ile girişmek**, *dey.* Bir ise kaba, yıkıcı, hoyratça girmek. [*ing.* To begin work in a rough manner]. ⊙ **~ e dalmak**, *dey.* Ise koyulmak, büyük bir dikkatle işi yapmaya baslamak. ⊙ **~ e devamsızlık**, *iş. huk.* (a) Haklı bir sebep olmadan ve isverenden izin almadan işçinin arka arkaya iki gün veya bir ay içinde iki defa, her hangi bir tatil gününü takip eden iş günü, veya bir ayda cem'an üç is günü ise gelmemesi. [*Ing.* Irregularity; *Fr.* Irrégularité]; (b) Işçinin kendi kastından veya derli toplu olmayan yasayısından veya içkiye düskünlüğünden doğacak bir hastalığa uğraması halinde, bu sebeple ardı ardına üç iş günü veya bir ayda beş iş gününden fazla ise gelmemesi. [*Ing.* Irregularity; *Fr.* Irrégularite]. ⊙ **~ e giriş bildirgesi**, *iş. huk.* Bir isverenin ilk defa sigortaya tâbi olacak veya daha evvel sigortalı olmus bir işçiyi ise alması halinde, Sosyal Sigortalar Kurumuna vermekle yükümlü olduğu belge. ⊙ **~ e giriş bildirgeleri dizi pusulası**, *iş. huk.* ◘ **Dizi pusulası**. ⊙ **~ e girişmek**, *dey.* Ise sevkle baslamak. [*Ing.* To start a job; *Fr.* Commencer à une travail]. ⊙ **~ e girmek**, *dey.* (Yeni) bir ise baslamak. [*Ing.* To enter a job; *Fr.* Entrer en service]. ⊙ **~ e ısınma**, *psik.* Aktarma hakkında yapılan deneysel incelemelerde ortaya çıkan belirli etki veya sonuç. *(Bu etki veya sonuç, önce A ödevini yerine getirmeye alıştırılmış, sonra da B ödevini yerine getirmekle görevlendirilmiş bir deneysel grupunun iş düzeyiyle yalnız B ödevine tâbi tutulan bir kontrol grupunun iş düzeyini karşılaştırarak ortaya çıkarılır).* ⊙ **~ e kapak vurmak**, *arg.* Meseleyi örtbas etmek. [*Ing.* To cover up something]. ⊙ **~ e karışmak**, *dey.* (a) Bir konuyle ilgilenmek. ⊙ **~ e koşmak**, *dey.* Bir kimseyi çalışmaya zorlamak, iş yaptırmak. [*Ing.* To put someone to work]. ⊙ **~ e koyulmak**, *dey.* Kendini ise vermek, işe başlamak. [*ing.* To set to work, to fall to work; *Fr.* Se mettre au travail]. *dey.* Kullanışlı, elverisli olmak; yararlı olmak. ⊙ **~ e yaramazlık**, *dey.* Bir işe yaramamak hali. ⊙ **~ e yarar şeyleri bulmak ve görmek mutluluğu**, *dey.* Insanlığa yararlı şeyleri bunun uygulanmasını ve faydalılığını görmüs olmanın verdiği sevinç, saadet, gönül rahatlığı. ⊙ **~ e yel iletmek**, *h.d.* Işi soğutmak, işi unutmak, işi ihmal edip savsaklamak. ⊙ **~ i açmak**, *dey.* Bir meseleyi açığa vurmak. ⊙ **~ i ağırdan almak**, *dey.* Bir işte acele etmemek. ⊙ **~ i alaya almak (vurmak)**, *dey.* Bir şeyi önemsememek. ⊙ **~ i Allah'a kalmak**, *dey.* Güç şartlar altında bulunmak, kimseden umut ve yardım ihtimali olmamak. ⊙ **~ i altın**, *dey.* Işi, geçim durumu çok iyi. [*ing.* He is flourishing]. ⊙ **~ i anlamak**, *dey.* Meseleyi kavramak, gizli bir şeyi anlamak. ⊙ **~ i azıtmak**, *dey.* Bir konuda aşırılığa kaçmak. [*Ing.* To go too far, to overdo, to overstep the mark]. ⊙ **~ i başından aşmak (aşkın olmak)**, *dey.* Pek çok, hiç vakti olmayacak kadar işi olmak. [*Ing.* To be extremely busy; *Fr.* Être extrêmement occupé].. ⊙ **~ i bitmek**, *dey.* § ❶ Hali, gücü kalmamak, mahvolmak. [*ing.* To have one's business settled, to be ruined, to be done for]. ⊙ **~ i bozmak**, *dey.* Bir işin yapılmasına engel olmak, kötülük etmek. [*ing.* To spoil a business; *Fr.* Gâter une affaire]. ⊙ **~ i ciddiye almak**, *dey.* Meseleye önem vermek. [*ing.* To take *(something)* seriously; *Fr.* Prendre*(qch)* au serieux]. ⊙ **~ i çıtlatmak**, *dey.* Bir kimseye, bir mesele hakkında, tam değil de ancak sezdirecek kadar söz açmak. ⊙ **~ i ~ e dökmek**, *dey.* Iş değiştirip ise çevirmek. ⊙ **~ i duman**, *arg.* «*Işi ve hali berbat, durumu kötü*» anlamında. [*Ing.* He is in a bad way]. ⊙ **~ i duman olmak**, *dey.* Işi berbat olmak, kötü olmak. ⊙ **~ i düşmek**, *dey.* Birine yaptıracak işi olmak; Birinin yardımına ihtiyacı olmak. [*ing.* To have to go somewhere or to someone for business, to apply to someone for advice or help]. ⊙ **~ i gücü yok**, *dey.* Uğraşacak bir işi olmayan. Haylaz. [*Ing.* He has nothing to do, he is idle; *Fr.* Oisif,-ive, inoccupe]. ⊙ **~ i iş olmak**, *dey.* Işleri yolunda olmak, işi iyi olmak. ⊙ **~ i karıştırmak**, *dey.* Işi kurcalamak, fesat karıştırmak, kötülük etmek. [*ing.* To plot mischief]. ⊙ **~ i olmak**, *dey.* § ❶ Yapacak bir şeyi bulunmak. [*ing.* To have work; *Fr.* Avoir une affair, avoir un emploi, une place]. § ❷ Işi istediği gibi bitirilmek. [*ing.* To be settled *(affair)*; *Fr.* Être arrangé]. § ❸ Yapabileceği bir iş olmak: *Bu benim işim değil.* § ❹ Uğraşma zorunda olmak: *Bu aksi adamla işimiz var.* ⊙ **~ i oluruna bırakmak**, *dey.* Bir meseleyi önemsememek ve hiç müdahale etmeden olayların akışına bırakmak. [*ing.* To let matters take their natural course]. ⊙ **~ i pişirmek**, *dey.* Aralarında gizlice anlaşmak. [*ing.* To plot, to contrive, to start a secret love affair]. ⊙ **~ i rast gitmek**, *dey.* Şans yardımıyle olmayacak gibi görünen isi olmak, isi iyi gitmek. [*ing.* To prosper, to go well *(one's affairs)*; *Fr.* Prospérer, réussir, venir à bien]. ⊙ **~ i resmîyete dökmek**, *dey.* Bir konuda resmî yola basvurmak. [*ing.* To adopt an official course]. ⊙ **~ i sağlama (sağlam kazığa) bağlamak**, *dey.* Bir meselenin aksaklık göstermemesi için gereken tedbirleri alarak emniyeti sağlamak. [*ing.* To make a matter safe or sure]. ⊙ **~ i savsaklamak**, *dey.* Işi yavaşlatmak, ise gereken önemi vermeyerek geçiştirmek. ⊙ **~ i temizlemek**, *dey.* Meseleyi halletmek. Işi bitirmek. ⊙ **~ i tıkırında**, *dey.* Işi çok uygun bir yolda. [*ing.* Fit as a fiddle; *Fr.* Ça va tout seul, comme sur des roulettes]. ⊙ **~ i tıkırında gitmek**, *dey.* Isi çok iyi olmak. ⊙ **~ i var**, *dey.* «*Çekeceği var*» anlamında kullanılır. ⊙ **~ i yolunda gitmek**, *dey.* Işi iyi gitmek. [*Ing.* To go well; *Fr.* Aller bien]. ⊙ **~ i yüzüne gözüne bulaştırmak**, *dey.* Bir işi karmakarışık hale getirmek. [*ing.* To make a mess of it]. ⊙ **~ im dokuzdan**, *arg.* «*işim çok iyi, işim yolunda*» anlamında kullanılır. [*Ing.* My business is going well, I am all right]. ⊙ **~ in alayında olmak**, *dey.* Önemini ve ciddiliğini kavrayamayarak bir işi hafife almak. [*Ing.* To take lightly, to consider unimportant; *Fr.* Prendre légèrement]. ⊙ **~ in ayağa düşmesi**, *dey.* Işin sorumsuz ve beceriksiz kimselerin eline düşmesi. ⊙ **~ in başı**, *dey.* Bir işin en önemli noktası; isin çıkış noktası. [*Ing.* The main reason, the source]. ⊙ **~ in cinsi**, *iş huk.* Bir işin çesitlerini de kapsayan, belli başlı özelliği bulunan türünü anlatır. *(Sıvacılık, duvarcılık karşısında çeşitli özellikleri ile marangozluk gibi. Çalışmakta olan bir işyerinin tesis ve tertiplerinde, çalışma yöntem ve şekillerinde, makina ve cihazlarında işçilerin hayatı için tehlikeli olan bir hususun tespitinde; işçi-işveren-iş güvenliğini teftişe yetkili bir memurdan ibaret üç kişilik bir komisyon kararı ile işin durdurulmasını ifade eder).* ⊙ **~ in çeşidi**, *iş. huk.* Bir işi diğer işlerden ayıran özellikler. *(Marangozlukta oyma, doğrama, biçme işleri gibi).* ⊙ **~ in dallanıp budaklanması**, *dey.* Bir seyin herkesçe duyulması, etrafa yayılması. ⊙ **~ in durdurulması**, *huk.* Çalısmanın veya isin, zorda kalmaksızın *(tatil, izin)* veya fizyolojik bir sebepten ötürü *(hastalık, doğum, kaza)* bırakılması. ⊙ **~ in düzenlenmesi**, *iş. huk.* Işin yürütülmesi için gerekli hususların yerine getirilmesi; *(Çalışma saatlerinin tesbiti, işçi postalarının tertibi, makinaların yerleştirilmesi gibi çeşitli hususları kapsar).* ⊙ **~ in gelişi**, *dey.* Meselenin oluş tarzı. [*ing.* As it may occur]. ⊙ **~ in iç yüzü**, *dey.* Meselenin gerçek yönü. [*ing.* The inner meaning of the matter]. ⊙ **~ in içinde iş var**, *dey. (Bir işin)* içyüzü başka. [*ing.* There is something behind all this; *Fr.* C'est une affaire complexe, il y des motifs, des raisons secrètes]. ⊙ **~ in içinden çıkamamak**, *dey.* Basaramamak, meseleyi halledememek. ⊙ **~ in içinden çıkmak**, *dey.* ◘ **Sıyrılmak²**, ⊙ **~ in mahiyeti**, *iş huk.* ◘ **Işin niteliği**. ⊙ **~ in mi yok!**, *dey.* (a) Bir iş ele alındığı veya yapılması konuşulduğu zaman bu isin yerinde olmadığı ve bundan vazgeçilmesi gerektiğini anlatmak için söylenir; (b) «*Boşver*» anlamında kullanılır. ⊙ **~ in niteliği**, *iş. huk.* Yapılan işin kolay, zor, verimli, az verimli iste geçen zaman gibi bizzat işin kendisinden doğan özellikleri. ⊙ **~ in sarpa sarması**, *dey.* Işin içinden çıkılmaz bir durum alması. ⊙ **~ in ters gitmesi**, *dey.* Bir işin umulduğu şekilde olmaması, tahmininin aksine olması. ⊙ **~ in ucu**, *dey.* Işin sonu, neticesi. [*ing.* Result; *Fr.* Résultat]. ⊙ **~ in ucu birine dokunmak**, *dey.* O işte dolayısıyle zarar görmek. ⊙ **~ in ucu *(birine)* dokunmak**, *dey.* Bir işten dolaylı olarak zarar görmek. ⊙ **~ in yoksa şahit ol, paran çoksa (borcun yoksa) kefil ol**, *at.* Tanık, ikide birde mahkemeye çağrılır, işini, gücünü bırakıp gider.Kefil de, asıl borçlunun borcunu ödememesi dolayısıyle bu parayı ödemek zorunda kalır. Onun için tanıklık, bos oturan kimselerin, kefillik, parası çok kimselerin işidir. Ikisinden de uzak kal. ⊙ **~ in yürütülmesi**, *iş. huk.* Işin başından sonuna kadar gereğinin yapılması sevk ve idaresi. ⊙ **~ inden kalmak**, *dey.* Bir engel çıkarak yapacağı işi bir süre ertelenmek. [*ing.* To be prevented from doing work, to be interrupted]. ⊙ **~ inden olmak**, *dey.* Işinden atılmak. [*Ing.* To lose one's job; *Fr.* Perdre son emploi, sa place]. ⊙ **~ ine bak!**, *dey.* «*Başkasının meselelerine karışma*» anlamında söylenir. [*ing.* Mind your own business! have it your own way; *Fr.* Occupez-vous, mêlez-vous, de ce qui vous regarde! occupez-vous de vos affaires! On ne vous demande pas l'heure!]. ⊙ **~ ine gelmek**, *dey.* Maksadına uygun olmak, çıkarına, durumuna uygun düsmek. [*ing.* To suit one's interests, to come just right]. ⊙ **~ ine göre**, *dey.* Çıkarına uygun. [*Ing.* It all depends, as it may happen]. ⊙ **~ ine gücüne bakmak**, *dey.* Başkasının işine karısmayarak kendi isiyle uğraşmak. [*ing.* To attend to one's own business; *Fr.* S'occuper de ses affaires]. ⊙ **~ ine hor bakan (sanatını hor gören) boynuna torba takar**, *at.* Işini küçümseyen kisi para kazanamaz. Para kazanamayanın sonucu ise dilencilik tir. ⊙ **~ ini bilmek**, *dey.* Nereden yararlanacağını bilmek; çıkarını bilmek, yapacağı şeyi bilmek. [*ing.* To know how to profit from things]. ⊙ **~ ini bitirmek**, *dey.* Yaptığı işi sona erdirmek. [*ing.* To finish

one's work, to settle an affair for someone; *Fr.* Finir une affaire]. ◉ **~ ini bitirmek,** *(birinin), arg.* Bir kimseyi öldürmek. [*Ing.* To kill, to destroy; *Fr.* Tuer, faire mourir]. ◉ **~ ini kış tut da yaz çıkarsa bahtına,** *at.* Başladığın işin güç yürüyeceğini, ya da parlak sonuç vermeyeceğini düsün, kendini ona göre hazırla ki sonunda hayal kırıklığına uğramıyasın ve isi kolay yürütebilir, parlak sonuç alırsan sevinesin. ◉ **~ ini uydurmak,** *dey.* Kurnaz davranarak meseleyi halletmek. ◉ **~ inin adamı,** *dey.* Çalıstığı iste basarı sağlayan kimse. [*Ing.* The very man for the job; *Fr.* Un homme tout indique pour ce travail]. ◉ **~ inin eri,** *dey.* Usta, becerikli, elinden iyi is gelen. [*Ing.* Skilled; *Fr.* Habile]. ◉ **~ le tedavi,** *tıp.* ve *psiky.* (a) Hasta ve yaralıları iş yaptırarak hayata yeniden uymaya yönelten tedavi yöntemi; (b) Bazı akıl hastalıklarının tedavisinde kullanılan yöntem. *(Psikopatları işsiz güçsüz bırakacak yerde, basit ve güdümlü bir işle oyalamak bu yöntemin esasını meydana getirir; küçük gruplara uygulanmak şartıyle, işle tedavi, hafif psikopatların tedavisinde iyi sonuçlar vermektedir).* [*Ing.* Occupational therapy; *Fr.* Therapeutique occupationnelle]. ◉ **~ ler açılmak,** *dey.* Piyasada işler canlanmak. ◉ **~ ler becermek,** *dey.* Uygunsuz ve gizli işler yapmak. ◉ **~ ler geçmek,** *(başından), dey.* Kötü olaylar yaşamak. ◉ **~ leri genişletmek için çıkarılan tahvil,** *ikt.* Şirketin eline geçen gayrimenkullerin ipoteği karşılığında çıkarılır. [*Ing.* Extension bond]. ◉ **~ lerini karıştırmak,** *dey.* Işini zorlastırmak, fesat karıstırmak, kötülük etmek. ◉ **~ ten anlamak,** *dey.* Bir konuda uzman olmak, konunun inceliklerini bilmek. [*Ing.* To be an expert]. ◉ **~ ten artmaz, dişten artar,** *at.* Kazanç ne kadar çok olursa olsun, tutumlu davranılmazsa para biriktirilemez. [*Ing.* Saving depends on economical living]. *Eşanl.* **para, kazanmakla değil, tutumla artar.** ◉ **~ ten bile değil,** *dey.* Çok kolay. [*Ing.* How easy!; *Fr.* Tres facile]. ◉ **~ ten değil,** *dey.* Pek kolay ve basit. [*Ing.* It is a mere nothing, it is as easy as can be]. [*Fr.* Ce n'est vraiment pas difficile]. ◉ **~ ten el çektirme,** *huk.* Bir memurun yetkili âmir veya bağlı olduğu bakan tarafından memuriyetinden uzaklastırılması. Bakanların ve olağanüstü durumlarda valilerin, vazifelerinde kalmalarını zararlı gördükleri memurları işten uzaklastırmaları bazı şartlarla mümkündür. Ancak böyle bir durumla karşılaşan memurların idarî dava açmak hakları vardır. [*Ing.* Removing a person from office; temporary discharge from office; *Fr.* Suspension *(provisoire)* de fonctions]. ◉ **~ ten çıkarma,** *huk.* Bir işverenin, yanında çalısan işçinin işine son vermesi. [*Ing.* Separation from employment; *Fr.* Séparation d'emploi] ◉ **~ ten güçten kalmak,** *dey.* Herhangi bir sebepte çalısması aksamak, işinden geri kalmak. [*Ing.* To be unable to work, to do a job]. ◉ **~ ten imtina,** *iş. huk.* Toplu sözlesme şartlarına göre, işçinin yapmakla yükümlü olduğu işi, kendisine ihtar edilmesine rağmen yapmaması. ◉ **~ ten olmamak,** *dey.* Pek kolay ve basit olmak. ◉ **~,ten sayılmamak,** *dey.* O iş çok kolay görünmek. ◉ **~ u- nüş,** *dey.* Cümbüş, sefahat, yiyip içme ve eğlence. ◉ **ahşap ~,** *inş.* ◘ **Ahşap.** ◉ **amma da işl,** tkz. *dey.* Şaskınlık veya kızgınlık belirtir. ◉ **beton ~,** *inş.* ◘ **Beton.** ◉ **beyaz ~,** *dok.* ◘ **Beyaz.** ◉ **bir ~ tir oldu,** *dey.* Pismanlık belirtmek için kullanılır. ◉ **bireysel ~ ilişkileri,** *iş huk.* ◘ **Bireysel.** ◉ **bükme ~,** *ağ. iş.* ◘ **Bükme.** ◉ **çapraz ~,** ◘ **Çaprazı.** ◉ **delik ~ i,** *işl.* ◘ **Delik.** ◉ **devlet ~ i,** *dey.* Çok önemli iş. ◉ **devlet ~ leri,** *huk.* ◘ **Devlet.** ◉ **dülgerlik ~ leri,** ◘ **Dülgerlik.** ◉ **gönül ~ i,** *dey.* Ask ilişkisi. ◉ **gövde ~ leri,** *cilt.* ◘ **Gövde.** ◉ **el ~ i,** Iğne ile islenen isleme ve örmeler. Makine ile yapılan islere *makine işi* denir. Elde yapılan diğer isler hakkında da kullanılır. [*Ing.* Hand-work; *Fr.* Travail manuel]. ◉ **ferdî ~ sözleşmesi,** *huk.* ◘ **HIZMET sözleşmesi.** ◉ **gümüş ~ i,** *kuymc.* ◉ **hamur ~ ,** *mutf.* ◘ **Hamur.** ◉ **her işe burnunu sokmak,** *dey.* Kendini ilgilendirsin ilgilendirmesin her meseleye karışmak. [*Ing.* To poke one's nose into everything; *Fr.* Fourer son nez partout]. ◉ **iğne ~ i,** *dey.* ◘ **Iğne.** ◉ **ince ~,** *san.* ◘ **Ince.** ◉ **işkolu seviyesinde toplu ~ sözleşmesi,** *huk.* ◘ **Işkolu.** ◉ **işyeri seviyesinde toplu ~ sözleşmesi,** *huk.* ◘ **Işyeri.** ◉ **kalıp ~ i,** El ile oyularak veya resmolunarak yapılmayıp evvelce hazırlanan bir kalıba dökmek veya o kalıpla basmak suretiyle yapılan işler. ◉ **kendi ~ ine bakmak,** *dey.* Kendini ilgilendirmeyen konulara karışmayarak kendi isiyle uğrasmak. [*Fr.* S'occuper de ses affaires]. ◉ **sürekli ~ ler,** *huk.* Mahiyetleri itibariyle otuz is gününden fazla süren islere verilen ad. [*Ing.* Continued labour; *Fr.* Travail continu]. ◉ **süreksiz ~ ler,** *huk.* Mahiyetleri itibariyle otuz is gününden az süren islere verilen ad. [*Ing.* Discontinued labor; *Fr.* Travail discontinue]. ◉ **tek başlı ~ ihtilâfı,** *huk.* Ayrı ayrı işçilerin kendi hak ve yararları için işverenle aralarında çıkan anlasmazlığa verilen ad. [*Ing.* Individual labour dispute; *Fr.* Conflit individuel du travail]. ◉ **tip ~ sözleşmesi,** *huk.* Kamu makamlarınca hazırlanan is iliskisinin sartlarını önceden tespit eden ve amacı emek-sermaye bağıntısının düzenlenmesi olan sözlesme. *(katılmaya açıktır).* ◉ **toplu ~ sözleşmesi,** *huk.* Işçilerle işverenler arasındaki is iliskisini düzenlemek amacıyle işçi kurulusları, isveren kurulusları veya isverenler arasında yapılan sözlesme. ◉ **toplulukla ~ ihtilâfı,** *huk.* Mer'i is sartlarının hepsinden, veya bir veya birkaçından veya bunların uygulama tarz ve usullerinden dolayı herhangi bir is yerinde işçilerle isveren arasında çıkan anlasmazlık. Bir is yerinde umum işçi sayısının on kisiden az olmamak üzere beşte biri kadar işçi ile isveren arasında çıkan anlasmazlığa denir. [*Ing.* Collective labour dispute; *Fr.* Conflit collectif du travail].

~ açmak, *mec.* Uğrastırıcı bir ise yol açmak, gereksiz yere güç bir durumun ortaya çıkmasına sebebiyet vermek. [*Ing.* To cause trouble, to make a fuss, to raise unnecessary difficulties; *Fr.* Causer des difficultes].

~ adamı, *dey.* § ❶ Tuttuğu isi başaran adam. [*Ing.* Capable man; *Fr.* Homme capable]. § ❷ Ticaret, iktisat veya sanayi alanında önemlice iş yapan kimse. [*Ing.* Business man, successful business man; *Fr.* Homme d'affaire].

~ akdi, *iş. huk.* Iş yerinde bedenen veya fikren çalışmak üzere işçi ile isveren arasında yapılan sözlesme. [*Ing.* Labor contract; *Fr.* Contract de travail].

~ âlemi, *dey.* Ticaret âlemi. [*Ing.* Business community *(world)*; *Fr.* Monde des affaires].

~ amana binince kavga uzamaz, *at.* Kavga edenlerden biri aman dilerse artık çekişme kalmaz.

~ anlaşmazlıkları, *ikt.* ◘ **iş ihtilâfları.**

~ anlatılıncaya kadar baş elden gider, *at.* Kızışmış bir kavgada, ya da bir tarafın büyük zarara uğrayacağı bir islemde meram anlatmaya fırsat kalmadan, olacak olur.

~ arama izni, *huk.* Is sözlesmesi bildirim mehli ile feshedilen işçiye, isveren tarafından is saatleri içinde ve ücret kesintisi yapılmadan verilen izin.

~ ayağa düşmek, *dey.* Iş sorumsuz ve yetkisiz olanların eline düsmek.

~ başa düşmek, *dey.* Kimsenin yardım etmemesi halinde kendi işini kendisi görmek zorunda kalmak. [*Ing.* For something to have to be done personally].

~ baş , *dey.* ◘ **Işbaşı.**

~ baştan aşmak, *dey.* Aşırı yapacak iş bulunmak.

~ bedeli, *den. huk.* Bir başka gemiye yardım eden bir gemi kaptanına veya armatöre, bu yardım karsılığında ödenen para, *(Taraflar arasında bir anlaşma yapılmamışsa, para tutarını hâkim tespit eder).*

~ bırakımı*, ◘ **Grev.**

~ bilen, *dey.* Işinde becerikli olan.

~ bilenin kılıç kuşananın, *dey.* «*Becerikli olanlar kazanır*» anlamındadır. [*Ing.* Those who are clever and who know how to take advantage of opportunities will succeed]. *Eşanl.* **at binenin, kılıç kuşananındır.**

~ bilgisi, *eğt.* Fizik, kimya, mineraloji teknoloji ve sağlık bilgisi gibi disiplinlerden alınan ilgili konuların bir araya getirilmek suretiyle meydana gelen dersin adı. Bu deyimi ilk defa 1895'te Alman eğitimcilerinden Richard Seyfert kullanmıstır.

~ bilir, *dey.* Isten anlar, işi iyi çevirir *(kimse)*

Eşanl. **kârasına.**

~ bilmek, *dey.* Becerikli olmak, işin ustası olmak. [*Ing.* To be clever at work, to have a head for business].

~ bilmez, *dey.* Elinden is gelmez, isten haberi olmayan. [*Ing.* ve *Fr.* Incapable].

~ birimi, *iş. huk.* Yapılan isin çesidine göre, bütün işi ölçmede esas olarak ölçülme niteliğine sahip is parçası. [*Ing.* Unit of work, service unit; *Fr.* Unite de service].

~ birliği, *dey.* ◘ **Işbirliği.**

~ birlikçi, *dey.* ◘ **Işbirlikçi.**

~ birlikli, *dey.* Iş birliğile, ortaklasa yapılan. [*Ing.* Collective; *Fr.* Collectif,-ive].

~ bitirmek, *dey.* Bir isi iyi bir sonuca ulastırmak. [*Ing.* To settle or arrange, to conclude, to bring to a result; *Fr.* Conclure une affaire].

~ bitmek (bitmiş olmak), *dey.* (a) Mesele kapanmak, sorun çözülmek *(veya çözülmüş olmak);* (b) Uğrasılan sey sona ermek. [*Ing.* To be settled].

~ bitmek, *(birinden), dey.* Is ondan beklenilmek. [*Ing.* To depend upon somebody *(job)*].

~ borsaları, *ikt.* ve *huk.* ◘ **Borsa.**

~ bozmak, *dey.* Is karıstırmak, kötülük etmek.

~ bölgesi, *coğr.* ve *sosy.* Büyük veya büyücek sehirlerdeki is, güç yerlerinin toplandığı, daha çok sehrin ortasına düsen bölümü; sığınanların yeni islerine yerlesme alanları. [*Ing.* Working department; *Fr.* Departement de travail].

~ bölümü, *sosy.* ve *zool.* ◘ **Işbölümü.**

~ buyurmak, *dey.* Yapılacak bir is için emretmek. [*Ing.* To order one about, to tell someone to do a job].

~ çatallanmak, *dey.* Bir isto güçlükle karsılasmak.

~ çevirmek, *dey.* Gizli amaçlarla dolambaçlı iş yapmak.

~ çığırından çıkmak, *dey.* *(Bir mesele)* Önüne geçilemez hale gelmek. [*Ing.* Things have gone too far].

~ çıkarmak, *dey.* § ❶ Çokça iş yapmak. [*Ing.* To do a certain amount of work]. § ❷ ◘ **Iş açmak.**

~ dayıya düştü, *dey.* ◘ **Gayret dayıya düştü.**

~ değerlendirmesi, *iş. huk.* Bir isletmeicindeki ücret bünyesinin bilimsel esaslara göre düzenlenmesi ve saptanmasını, ücret hadlerinin işçinin değil, işin özelliklerine göre tayinini sağlayan objektif bir usul.

~ değil, *dey.* Çok kolay. Kınama da belirtir. [*Ing.* It is a mere nothing, it is easy as can be].

~ değişir, *dey.* Durum değişir.

~ dersi, *eğt.* Okulda, öğrencileri, çeşitli zanaat ve endüstri alanlarıyle ve bu alanlarda kullanılan âlet, materyal ve işle temasa getirmek için konulmuş olan ders. Ilk okullarda öğretim sırasında el etkinliğinden faydalanmaya modelaj, basit eşya ve oyuncaklar yaparak ilk dersten itibaren baslanabilir eğitim şekli.

~ dışı filim, *sin.* Iş sinemasının gerekleri, seyircinin durumu gözetilmeden meydana getirilmiş filim. Bu amaçla meydana getirilmediği halde bu özellikleri taşıyan filim.

[*ing.* Non theatrical; *Fr.* Film non commercial, non commercial].

~ **donu**, Şalvar.

~ **düzeni**, *iş. huk.* ◘ **Çalışma nizamı.**

~ **edinmek**, *dey. (Bir şeyi)* Kendi meselesi yapmak. [*ing.* To be occupied with work, to undertake to follow up something; *Fr.* Faire son affaire d'une chose].

~ **eğitimi**, *eğt.* Öğrenciyi, toplum içinde iş hayatına alıştırmak için ona okul çağında iş içinde ve iş yoluyle eğitmek amacını güden eğitim alanı. Çocuğu hayata hazırlama amacını güden iş eğitimi. İlkokul sınıflarında başlayarak orta dereceli okullarda ve aile içinde devam ettirilmelidir.

~ **ehli**, *dey.* Bir işi yapmakta mahareti ve melekesi olan ve o işi iyi bilen. [*Osm.* Ehil, erbab; *Fr.* Compétent,-ente, homme de métier].

~ **elbisesi**, *iş huk.* İşçilerin kendilerine ait elbiselere zarar verecek veya bunları iş dışında giyilemez bir hale getirecek bir halde nitelikteki islerde, işin gerektirdiği sekil ve nitelikte olmak üzere işçilere, *(İşçilerin Sağlığını Koruma ve İş Emniyeti Tüzüğüne göre)* verilen elbise veya gömlek. [*ing.* Overall, smock; *Fr.* Combinaison, bleu de travail, salopette, cotte].

~ **eri**, *dey.* Elinden iyi iş gelen, işinin ustası olan, her türlü işi becerebilen. [*ing.* Skilled business man].

~ **etüdleri**, *iş. huk.* İş etüdü, belirli bir işyerinin çalışma verimini arttırmak için etkili faktörlerin sistematik, objektif ve kritik olarak incelenmesi ve bundan bir sonuç çıkarılması. [*ing.* Labour studies; *Fr.* Les études de travail].

~ **filmi**, *sin.* İş sinemalarında oynatılmak üzere meydana getirilmiş, bu sinemaların gereklerini ve seyircinin durumunu göz önünde bulunduran filim. *(kötü anlamda)* Basarısız, kazançtan baska amaç gütmeyen filim. [*ing.* Commercial film, theatrical film; *Fr.* Film commercial, commercial].

~ **filmi alıcısı**, *sin.* Meslekten sinemacıların kullandığı, geliştirilmiş alıcı çesidi. Profesyonel sinemanın gereklerine göre yapılmış alıcı. [*ing.* Professional camera; *Fr.* Camera professionnel].

~ **fizyolojisi**, *iş. huk.* İşin bilimsel olarak düzenlenmesini, iş ve işçi ilişkilerini bilimsel yollarla organize etmeyi amaç edinen bir bilim dalı.

~ **göçü**, *sosy.* Bir ülke içinde tarım bölgeleriyle endüstri bölgeleri arasında, veya iki ayrı ülkenin tarım ve endüstri alanları arasında mevsimlere bağlı olarak meydana gelen göçler. [*ing.* Working migration; *Fr.* Migration de travail].

~ **gömleği**, *iş huk.* Çalışırken elbise üzerine giyilen kaba bezden gömlek. [*ing.* Smock; *Fr.* Souquenille].

☆ *Eşanl.* **acem gömleği.**

~ **gördürmek** *(birine)*, *dey.* Bir kimseye yapılacak, üzerinde çalışılacak iş vermek.

~ **görmek**, *dey.* § ❶ İş yapmak. [*ing.* To perform a service, to work, to do a job; *Fr.* Effectuer un travail, travailler]. § ❷ İş yapmaya uygun veya elverişli olmak. [*ing.* To be useful; *Fr.* Être utile].

~ **grupları**, *eğt.* İş okullarında öğrencilerin belli bir işi *(ödevi)* yapmak için kurdukları uzun süreli kümeler. *(Sınıfın iş gruplarına ayrılması mekanik olabileceği gibi, öğrencilerin tercih, seçme ve kararları ile de olabilir. Her öğrenci bir yıl içinde 2 veya 3 grup değiştirir. Her grupun bir rehberi /mümessili/ bulunur. Bu rehber arkadaşlarının çalışmalarını düzenler, haftalık program yapar, ders gezilerinde öğretmene yardımcı olur. İskolu üzerinde otoriter olan pedagoglar bu türlü çalışmanın her öğretim dalında mümkün olacağını ileri sürmektedirler).*

~ **gücü**, *huk.* ◘ **İşgücü.**

~ **güç**, *dey.* Yapacak belli bir şey, uğraşılan şey, görev, meşguliyet. [*ing.* Work, job, vocation; *Fr.* Occupation].

~ **güç edinmek**, *dey.* Bir konuya, bir soruna kendini vermek. [*ing.* To be devoted to a work; *Fr.* S'adonner à une affaire].

~ **güç sahibi**, *dey.* Bir işi, görevi olan. [*ing.* Having a job business].

~ **günü**, *huk.* ◘ **İşgünü.**

~ **güvenliği**, *iş huk.* ◘ **Çalışma güvenliği.**

~ **güvenliği müfettişi**, *iş huk.* İşyerlerinde işçi sağlığı ve güvenliği yönünden denetlemeye yetkili kılınmış müfettiş *(İşletme uzmanı, hekim ve iş uzmanlarından seçilir).*

~ **güvenliği ve işçi sağlığı**, *iş huk.* İşçilerin çalıştıkları iş türüne göre karşılaşabilecekleri tehlikeleri önleyici tedbirlerin alınması ve iş yeri bakımından işçilerin sağlığını koruyucu gereklerin yerine getirilmesi.

~ **güvenliği veya işçinin korunması**, *huk.* İşyerindeki çalışmanın çalışanlar bakımından tehlike taşımaması için alınan ön tedbirlerin tümü.

~ **hakları**, iş huk. İşçilerin, emek sarmaye ilişkilerinden doğan çalışma hayatı içinde sahip oldukları hukukî haklar.

~ **hayatı**, *iş. huk.* ◘ **Çalışma hayatı**

~ **hayatının denetim ve teftişi (iş teftişi)**, *iş huk.* Çalışma hayatı ile ilgili mevzuatın uygulanması yönünden devletin denet, teftiş yetkisi.

~ **hukuku**, *huk.* Birbirine hizmet akti ile bağlı işveren ile işçiler arasında meydana gelen bireysel ve toplu ilişkileri düzenleyen hukuk kurallarının tümü. [*ing.* Labor law; *Fr.* Droit de travail].

~ **icat etmek**, *dey.* İş çıkarmak.

~ **içinde iş**, *dey.* Bir meselenin içinde, o konu ile ilgili olmayan bir baska mesele olması hali. [*ing.* Wheels within wheels; *Fr.* Une affaire compliquee].

~ **ihtilâfları**, *iş huk.* İş anlasmazlıkları, iş uyuşmazlıkları. Bir iş yerinde yürürlükteki iş sartlarının bir veya bir kaçından veya bunların uygulama usullerinden dolayı işçilerle işverenler arasında çıkan anlaşmazlık. [*ing.* Labor disputes; *Fr.* Conflits du travail].

~ **inada binmek**, *dey.* Bir işi yapmakta direnmek, zıtlasma sonucu karşıt görüs veya davranısta ısrar edildiğini belirtmek için kullanılır.

~ **insanın aynasıdır**, *at.* Bir kimsenin nasıl bir kisi olduğunu anlamak isterseniz yaptığı işlere bakınız. Bu islerin niteliği, o kisinin yeteneğini, huyunu, tutumunu.. belli eder.

~ **işlemek**, *dey.* İş yapmak, nakış yapmak. [*ing.* To work, to embroider; *Fr.* Travailler, broder].

~ ~ **ten geçmek**, *dey.* Bir iş, ele alınmasından hiçbir yarar umulmayacak hale gelmek. [*ing.* To be too late, the opportunity to be missed; *Fr.* Expression dont le sens est, «ce qui devait se passer s'est passé il est trop tard pour intervenir» et-marque l'inutilite d'une intervention tardive].

~ **kabartmak**, *dey. esk.* Meseleyi önemli hale getirmek. [*ing.* To take a matter seriously; *Fr.* Broder, exagérer].

~ **kaçkını**, *dey.* Tembel, bir iş yapmaktan kaçan. [*ing.* Lazy, always getting out work; *Fr.* Paresseux,-euse, faineant,-ante].

~ **kâğıtları**, *post.* Mektup postası maddelerinin eski bir türü olup bu günkü mevzuattan çıkarılmıştır. [*Osm.* Mesalih varakası; *Ing.* Commercial papers; *Fr.* Papiers d'affaires].

~ **karıştırmak**, *dey.* Fesat karıştırmak, fitne sokmak. [*ing.* To plot mischief].

~ **kazası**, *iş huk.* İşçinin işyerinde bulunduğu sırada veya kanunun işçiyi işyerinde farzettiği durumlarda meydana gelen ve onu derhal veya daha sonra meydana çıkacak biçimde, bedence veya ruhça olumsuz olarak etkileyen olay. [*ing.* Occupational accident; *Fr.* Accident du travail].

~ **kazası haber verme kâğıdı**, *iş huk.* İşyerinde iş kazası meydana gelen bir işveren veya işveren vekilinin doldurarak ilgili makama vereceği form.

~ **kıvamına geldi**, *dey.* Mesele, durum uygun hale geldi. [*ing.* The matter is just ripe, things are just right].

~ **kolu**, *huk.* ◘ **İşkolu.**

~ **kopyası**, *sin.* Bir filmin kurgusuna, seslendirmesine hazırlık çalışmalarında kullanılan pozitif kopya. [*ing.* Work print, cutting print, cutting copy; *Fr.* Copie de travail].

~ **kötüye varmak**, *dey.* Işin sonu fena çıkmak.

~ **kütüğü**, § ❶ Üzerinde her hangi bir işi yapmak için tezgâh gibi kullanılan kütük. Nalıncı kütüğü; § ❷ *sosy.* Memleketlerarası nüfus değişmeleri ve sığınmalarda yerleşenlere verilen işi tesbit eden ve çalışma tarzını gösteren kütük. [*ing.* Working code; *Fr.* Code de travail].

~ **mahkemesi**, *iş. huk.* ◘ **Mahkeme.**

~ **masası**, Üzerinde iş görmeye ve çalışmaya yarayan masa, *(Yazı yazmaya mahsus olanlarına yazı masası denir).* [*ing.* Worktable; *Fr.* Table de travail].

~ **merkezi**, *dey.* Bir işin yönetildiği yer. İş yerlerinin yoğun olduğu bölge. [*ing.* Work-center; *Fr.* Centre du travail].

~ **yöntemi**, Bireysel öğretimde en çok kullanılan yöntemlerden biri. Buna «yaşayarak ve yaparak öğrenmek» yöntemi de denir. *(Bu yöntemin dayandığı temel düşünce şudur. Okul, çocuğu hayata hazırlamak amacını güden bir yer olduğuna göre, orada doğrudan doğruya «hayatla ilgili iş» ler yapılmalı ve çocuk, hayatı, okulda yaşayarak ve iş yaparak öğrenmelidir. Psikolojik bakımdan çocuklar ödev yaparak ders görmeye alıştırıldıktan sonra haritalar üzerinde çalıştırmak, kolay işlenilen malzemelerden geometri ve coğrafya modelleri, hayat ve tabiat bilgisi derslerinde kullanılan araçlar yapmak gibi çeşitli işlere sevk etmek kolaylaşır).* [*ing.* Method of operation; *Fr.* Methode d'operation].

~ **mevzuatı**, *huk.* İşçi ile işveren arasındaki ilişkileri, işçilerin ve işverenlerin teşkilâtlanmalarını ve genellikle bütün çalışma hayatını düzenleyen kanun, tüzük ve yönetmelikler.

~ **mücadelesi**, *huk.* İşçilerle işverenler arasında, işçilerin sosyal ve iktisadi durumlarını düzeltmek için başvurulan tartışma yollarının bütünü.

~ **odaları**, *iş. huk.* İşçilerle işverenlerin aynı miktarda temsilcilerinden meydana gelen ve her iki tarafın çıkarlarını, aralarında ekonomik sulh ve anlaşmayı koruyup, meslekî ilerlemeye yararlı olan, iki taraf arasında çıkacak anlaşmazlıkları sulh yolu ile halleden kamu hukuku kurulusu. [*ing.* Chambers of Labour; *Fr.* Chambres du travail].

~ **okulu**, *eğt.* ve *sosy.* Öğrencilerin hem bedeni hem de zihnî yetilerini geliştirmek için onlara öğretim programı içinde çesitli işler yaptırarak işe karşı olan heves ve ilgilerini arttırmak amacını güden okul. [*Osm.* İş mektebi; *Fr.* Ecole du travail].

~ **ola**, *dey.* «*Sanki iş görmüş!*» «*iş olsun diye*» anlamında bir hafifseme sözü. [*ing.* Just for the sake of doing something *(said of one who does something only for show or as eyewash)*].

~ **olacağına varır**, *at.* Bir iş, kosullar neyi gerektiriyorsa o olur. Sen onun yürüyüsünü değiştiremezsin. Bundan dolayı su, veya bu biçimde yürümemekte olmasına bos yere üzülme. [*ing.* What will be, will be].

~ **olacağına varmak**, *dey.* Bir mesele hakkında, «aldırmamak, boşvermek» anlamında kullanılır.

~ **olayı**, *psik.* İş psikolojisine konu teşkil eden çalışma ile ilgili çeşitli olaylara verilen ad.

~ **olsun diye**, *dey.* Gereksiz bir eylemi belirtmek için kullanılır. [*ing.* Just for the sake or doing something *(said of one who does something only for show or an eyewash)*].

~ **organlaşması**, *sosy* İş'in soyut olarak değil, içinde bulunduğu toplum şartları ile birlikte ele alınması. [*ing.* Working organisation; *Fr.* Organisation de travail].

~ **oyunculuğu**, *dey.* Dalavere ile iş çevirme.

~ **ölçümü**, *iş. huk.* Bir işi en uygun zaman süresi içinde bitirebilmek için yapılan bi-

limsel çalışma. [*ing.* Working measure; *Fr.* Mesure du travail].

~ **pedagojisi,** *eğt.* ve *psik.* Iş okuluyla ilgili kuram ve uygulamalar üzerinde çalışan, görüşleri sistemleştiren ve yapılanları objektif bir gözle değerlendiren bir pedagoji alanı.

~ **peşinde koşmak,** *dey.* Iş ardında koşmak. Bir meseleyi halletmeye çalışmak.

~ **piyasası,** *iş. huk.* Toplam emek arzı ile emek talebinin karşılaştığı varsayılan bir ortam.

~ **psikolojisi,** *psik.* Işle ilgili fizyolojik ve psikolojik yetileri ve özellikleri, işe ait ruhsal problemleri inceleyen bir psikoloji dalı.

~ **sağlığı,** *huk.* ◘ **Korunma.**

~ **sahibi,** *iş. huk.* ◘ **işveren.**

~ **sarpa sarmak,** *dey.* Iş, içinden çıkılması güç ve tehlikeli bir duruma girmek.

~ **sineması,** *sin.* Kazanç amacıyle kurulmuş, para karşılığı seyirciye filim gösterilmekte kullanılan sinema. [*ing.* Commercial theatre; *Fr.* Cinéma commercial]

~ **sözleşmesi,** *huk.* Işçi ve işveren arasındaki hak ve borçları düzenleyen sözleşme. [*ing.* Covenant of labor; *Fr.* Convention de travail]. ◘ **Hizmet sözleşmesi;** ⊙ **işkolu seviyesinde toplu** ~ ~, *huk.* ◘ **işkolu.** ⊙ **işyeri seviyesinde toplu** ~ ~, *huk.* ◘ **işyeri;** ⊙ **tip** ~ ~, *huk.* ◘ **iş.** ⊙ **toplu** ~ ~, *huk.* ◘ **iş.**

~ **stroku,** *tekn.* Motorlarda üçüncü strok olup, ateslemenin başlamasından ekzos strokunun tamamlanmasına kadar süren mekanik işin elde edildiği süre. [*ing.* Power stroke, expansion; *Fr.* Détente].

~ **sür'atı,** *iş. huk.* Işçinin işini yaparken gösterdiği hareketlilik veya ağır almanın verime olan etkisi.

~ **süresi,** *iş. huk.* (a) Bir işyerinde işçinin işini yapmakla geçirdiği veya iş Kanununun iş süresinden saydığı zaman parçası; (b) Gemi adamı yönünden işbaşında çalıştığı veya vardiya tuttuğu süre. [*ing.* Hours of work; *Fr.* Heures de travail].

~ **süresinden sayılan haller,** *iş. huk.* Eylemli olarak çalışılmadığı halde iş kanunu yönünden çalışılmış gibi hesaba katılan haller.

~ **şahadetnamesi,** *iş. huk.* ◘ **Çalışma belgesi.**

~ **şartları,** *iş. huk.* ◘ **Çalışma şartları.**

~ **tavassutu,** *iş. huk.* Iş bulma aracılığı. Işçilerin elverişli oldukları işlere yerleşmelerine ve çeşitli işler için uygun işçiler bulunmasına aracılık yapma.

~ **teftişi sözleşmesi,** *iş huk.* Iş hayatında devlet denetim ve teftişine tabi olmasını öngören bir sözleşme.

~ **tekniği,** Bir işin gereğine göre ve beğenilecek şekilde yapılabilmesi için en uygun araçları ve gereçleri seçme ve kullanma tekniği.

~ **tezgâhı,** Üzerinde her hangi bir iş yapılan ayaklı tezgâh. [*ing.* Bench, work bench; *Fr.* Etabli].

~ **tutarı,** *iş. huk.* Bir işçiye, işveren tarafından, belirli bir süre içinde *(saat, gün, ay)* verilmesi taahhüt edilmiş işin miktarı. *(Günde 8 gömlek diktirileceği, ayda şu kadar boru döşettirileceği gibi).*

~ **tutmak,** *dey.* iş almak, işe başlamak, çalışmak, iş yapmak. [*ing.* To work, to occupy oneself *(with)*; *Fr.* Faire l'affaire, convenir à un emploi, à une fonction, travailler].

~ **ucu,** *dey. esk.* Sonuç. [*ing.* Result; *Fr.* Résultat].

~ **uyuşmazlığı (ihtilâfı),** *iş. huk.* Iş sözlesmesinin yapılmasında veya uygulanmasında işverenle işçiler arasında çıkan anlaşmazlık. [*ing.* Labour dispute,, Industrial dispute; *Fr.* Conflit du travail].

~ **ücreti,** *iş. huk.* Bir iş anlaşmasına dayanılarak, bir işyerinde işçi olarak çalışan kimseye bu çalışması karşılığı olarak işverence ödenen para. [*ing.* Wage; *Fr.* Salaire].

~ **üç nalla bir ata kaldı,** *dey.* Eline küçük bir fırsat veya imkân geçince hayale kapılanlara alay yollu söylenir. [*ing.* We are only at the beginning of the work with many things lacking].

~ **ünitesi,** *iş. huk.* ◘ **iş birimi.**

~ **ve işçi bulma kurumu,** *iş. huk.* Işçiye iş, işverene işçi bulmak ve bu faaliyetle ilgili diğer ödevlerini yerine getirmek amacıyle kurulmuş ve bu görev tekelinde olan bir devlet kurulusu. [*ing.* Employment association; *Fr.* Association d'emploi].

~ **ve işçi bulma kurumu danışma kurulu,** *iş. huk.* Çalışma Bakanı veya görevlendireceği kimsenin başkanlığında; yılda bir kez adiyen, gereğinde olağanüstü toplanan ve Iş ve Işçi Bulma Kurumu'nun faaliyet konusu ile ilgili meseleleri incelemek, Çalışma Bakanlığına teklifler yapmak ve bu bakanlıkça verilecek konularda görüş bildirmekle görevli bir kurul.

~ **ve işçi bulma kurumu mahallî danışma komsiyonu,** *iş. huk.* Lüzum görülecek yerlerde Kurum Genel Müdürü'nün teklifi ve Çalışma Bakanı'nın onayı ile kurulan, çalışma hayatı ile ilgili bölgesel sorunlarda görüş bildiren bir komisyon.

~ **veren,** *dey.* ◘ **işveren.**

~ **verilmesini istemek hakkı,** *iş huk.* Para üzerine veya götürü olarak münhasıran bir iş sahibine *(işverene)* çalışmakta olan işçi, akit süresinde her gün için kendisine yeter miktarda iş verilmesini isteme hakkı.

~ **vermek,** *dey.* Birine yapacak iş göstermek.

~ **yapmak,** § ❶ Çalışmak; [*ing.* To work, to do business; *Fr.* Travailler]. § ❷ *mec.* Gereksiz bir davranışta bulunmak.

~ **yeri,** *iş. huk.* ◘ **işyeri.**

~ **yok** *(bir şeyde),* tkz. *dey.* «İyi değil» «işe yaramaz» anlamında kullanılır. [*ing.* It won't do, no use! You can't get anyhing *(out of that person)*; *Fr.* Inutile].

~ **yürütmek,** *dey.* Gizli bir iş yapmaya başlamak.

işâ, i. *Osm.* < *Ar. işâ. esk.* § ❶ Karanlığın bastığı vakit, aksam, gece; § ❷ Akşam ve yatsı namazı. [*ing.* Nightfall, the prayer at nightfall]. § ❸ Akşam yemeği. [*ing.* Dinner; *Fr.* Dîner].

işaa /işâā/, i.ç: **işâât.** *Osm.*<*Ar.şüyû esk.* § ❶ *(bir haberi)* Yayma, duyurma, dile verme. [*ing.* Spreading, publishing, disclosing; *Fr.* Radiation, rayonnement]. § ❷ Duyulmamış bir seyin duyulmasına yol açma.

~ **etmek,** Yaymak, herkese duyurmak. [*ing.* To spread abroad; *Fr.* Faire connaître, répendre].

işabe /işâbe/, i. *Osm.* < *Ar. sâb. esk.* Saç ve sakalları genç yasta ağartma.

işâeyn, i. *esk.* Aksam ve yatsı namazları.

işal /işâl/, i. *Osm.* < *Ar. şaal. esk.* § ❶ Yakma ,tutuşturma, *(alevi)* parlatma. [*ing.* Lighting, kindling, setting on fire; *Fr.* Action d'allumer, de brûler]. § ❷ Şiddetlendirme şiddetlenmesine yol açma. [*ing.* Stirring up anger; *Fr.* Mouvoir, actionner, agiter].

iş'ar /iş'ār/, i. *Osm.* < *Ar. şir. esk.* § ❶ Yazı ile bildirme; § ❷ Bildirme haber verme. [*ing.* Communicating, making known, communication].

~ **etmek,** Bildirmek, haber vermek. [*ing.* To communicate, to let know; *Fr.* Ecrire, avertir par écrit].

işaret,-ti /işaret/, i. ç: **işârât.** *Osm.* < *Ar.* § ❶ *(Parmakla veya göz, kaş hareketi yaparak)* Gösterme. [*ing.* ve *Fr.* Indication]. § § ❷ Anlamlı iz veya hareket, anlamlı davranış ,anlam yükletilen şey: *Buraya bir işaret koymuşlar.* [*ing.* Sign, mark, indication; *Fr.* Indice, signe, marque]. ★ *Eşanl.* **im, bellilik, alâmet, nişan.** § ❸ Bir düşünceyi anlatmaya veya bir isteği, bir buyruğu belirtmeye yarayan dil unsuru, hareket veya yüz ifadesi, herhangi bir anlamlı davranış. [*ing.* Sign, *Fr.* Signe]. § ❹ Bir şeyi bildirmeye, anlatmaya yarayan ve önceden yapılmış bir anlaşmaya dayanan herhangi bir belirti: *Arabanın yoldan tarafa olan camına kırmızı boya ile işaretler koymuş biri. Alârm işareti.* [*ing.* ve *Fr.* Signal]. § ❺ Anlaşma ürünü, saymaca bir anlam taşıyan şekil v.b. bir şeyin maddî görünüşü: *Cebir işaretleri, Noktalama işaretleri.* [*ing.* Sign. *Fr.* Signe]. § ❻ *den.* (a) Görerek veya işiterek haberleşmede kullanılan mors kodu, sancak, semafor gibi araçlar. [*ing.* Sign, *Fr.* Signe]. *(b)* Bir seferden işaret serenine çekilen kod grupu. [*ing.* ve *Fr.* Signal]. § ❼ *huk.* Taşıtın bağlı bulunduğu devleti gösteren işaret; § ❽ *demir.* (a) Hareket halinde olan katarın ve karşılaşabileceği diğer katarların güvenliğini bütün yol boyunca korumak için makinişte gerekli bilgi ve emirleri ulaştırmaya yarayan sabit veya yanarsöner durumda, beyaz veya renkli *(kırmızı, yeşil, turuncu v.b.)* ışıklar. [*ing.* Light; *Fr.* Feu]; (b) Yol boyunca çalışan memurların bir trenin geldiğini bildirmek için kullandıkları veya makinişte durma, yavaşlama v.b. emirleri veren madenî boru, renkli ve renksiz ışık veya bayrak. [*ing.* ve *Fr.* Signal]. § ❾ *jeod.* (a) Bir sıvıyı veya bir düzeyi belirtmek veya yeniden bulmak için bir duvar, sahıs veya arazi üstüne konulan nişan; (b) Bir yerin yükseltisini belirtmek üzere duvara tuttırulmuş dökme demirden yuvarlak plâka. [*ing.* ve *Fr.* Signal]. § ❿ *giz. ilm.* Her insanın doğustan getirdiği gizli işaret. *(Bu işaret yıldızların etkisiyle meydana gelir).* [*ing.* ve *Fr.* Signature]. § ⓫ *inş.* Yapı tahtalarının veya yontma taşların nasıl yontulacağını ve nasıl yerleştirileceğini göstermek için üzerlerine çizilen her türlü şekil ve çizgi. [*ing.* Mark; *Fr.* Marque]. § ⓬ *dilb.* (a) Iki görevsel birimler dizisini karsılastırmaya yarayan özellik. [*Meselâ, Latincedeki ünlülerin uzunluğu; kısa ünlülerle uzun ünlülerin karşıtlaşması).* [*ing.* Mark, *Fr.* Marque]. (b) Gösterilenle *(veya içerikle)* gösterenin *(veya deyimin)* birbirine saymaca olarak bağlanması ile meydana gelen bütün. Gösterge. [*ing.* Sign; *Fr* Signe]. § ⓭ *müz.* (a) Müzik seslerinin yükseklik, *süre, şiddet* gibi değişik niteliklerini belirtmek amacıyle müzikçilerin kullandıkları grafik işaretler. [*ing.* Sign; *Fr.* Signe. (b) Porte, anahtar, notalar, ölçü rakamları, bağ, sesin alçalıp yükseleceğini gösteren sekillerin hepsine birden verilen ad. [*ing.* ve *Fr.* Notation]. § ⓮ *oyun.* Oyunda hile yapmak amacıyle kâğıdın üzerine konulan küçük belirti. § ⓯ *sibern.* Bir elektronik donatımda, herhangi türden bir büyüklüğün, bir elemanın başka bir elemanı etkilemesine yolaçan değişimi. ★ *Eşanl* **sinyal.** [*ing.* ve *Fr.* Signal § ⓰ *sosy, psik.* Içerik çözümlemesinde her birim, özel bir kategoriye yerleştirmek, sınıflamak ve dolayısıyle, bu kategoriyi belirtmek imkânını veren işaret; § ⓱ *tasav.* Bir dileği yazısız ve sözsüz olarak belirtebilme. *(Mutasavvıflara göre işaret havas denilen seçkin kimselerin gönlünde doğuş olarak ortaya çıkar).* § ⓲ *telekom.* Bir haber gönderme amacıyle yapılan akım veya gerilim değişimi;; [*ing.* ve *Fr.* Signal;] § ⓳ *mat.* Sayıların artı mı eksi mi olduğunu belirten simge (+) veya (−). [*ing.* Symbol; *Fr.* Symbole]. ★ *Eşanl.* **remiz, sembol,** ⊙ ~ **in açılması,** *demir.* Bir işareti *«yol-açmak»* anlamı tasıyan konuma getirme ⊙ ~ **lenmiş molekül,** *fiz.* Içersinde en az bir radyoaktif veya tabiatta bulunmayan stabl bir izotop bulunan molekül. [*ing.* Labelled molecule; *Fr.* Molécule marquée]; ⊙ **acil** ~ **i,** *hava.* ◘ **Acil²;** ⊙ ~ **i âliye,** *teşk. tar.* Osmanlı devletinde seyhülislâm, defterdar ve yeniçeri ağası gibi maiyet memurlarından biri tarafından yazılan istida veya ilâma, sadrazamın verdiği karşılık. *(Sadrazamlık makamından çıkan emirlere de iradei âliye denilirdi).* ⊙ **açık** ~, *demir.* Konumu yolun açık olduğunu bildiren işaret; ⊙ **ara** ~ **i,** *sp.* ◘ **Ara¹;** ⊙ **artı** ~ **i,** *mat.* Toplam işareti [*ing.* Sign of addition, plus; *Fr.* Signe de l'addition, plus]. ⊙ **astronomi kısaltma** ~ **i,** *astr.* Gök olaylarını ve bir kısım elemanları göstermek için astronomlar tarafından kullanılan işaretlerin her biri. [*ing.* Abbreviatory, astronomical sign; *Fr.* Signe abréviatif astronomique]. ⊙ **ayırıcı** ~, *dilb.* ◘ **Ayırıcı;** ⊙ **ayna** ~ **i,** *psikopatol.* ◘ **Ayna;** ⊙ **başlama** ~ **i,** *sin.* ◘ **Başlama** ⊙ **bir** ~ **i kapamak,** *demir.* Işareti trenin gidişini sınırlandıran konuma getirmek. [*ing.* To close a signal; *Fr.* Fermer un signal]. ⊙ **bir ornatmanın** ~ **i,** *mat.*

Verilen bir ornatma için, ornatma çift sayıda bir dönüşüme eşdeğerse + 1 sayısı, tek sayıda bir dönüşüme eşdeğerse −1 sayısı; *s* ornatmasının işareti *(s)* dir. *t* dönüşümünün çarpımı olan bir ornatmanın işareti $(-1)^t$ ve iki ornatmanın çarpımının işareti, bunların işaretlerinin çarpımıdır. ◉ **bozucu ~**, *radyotekn.* ◘ **Bozucu** .◉ **burç ~** i, *astr.* Güneşin bir yıl içinde çizer göründüğü tutulumun on iki eşit parçasından her biri. [*ing.* Zodiacal sign; *Fr.* Signe du zodiaque]. ◉ **büyüklük ~** i, *mat.* (>) Sol yanına yazılan bir niceliğin, sağ yanına yazılan bir nicelikten gerçek değer itibariyle daha büyük olduğunu gösterir; ◉ **çağırma ~** i, *telekom.* ◘ **Çağırma;** ◉ **çıkış ~** i, *sibern.* Bir elemanın, bir veya birkaç giriş işaretinin etkisiyle yayımladığı işaret. [*ing.* Signal of exit; *Fr.* Signal de sortie]. ◉ **değişim ~** i, *müz.* ◘ **Değişim;** ◉ **değiştirme ~** i, *müz.* ◘ **Değiştirme;** ◉ **deniz ~ leri,** *huk.* ◘ **Deniz;** ◉ **dönence ~ leri,** *astr.* ◘ **Dönence.** ◉ **durdurma ~** i, *demir.* Toprağa veya balasta dikilen demir çubuğun ucuna yerleştirilmiş kırmızı beyaz küçük «*dur*» işareti. [*ing.* Stopping signal; *Fr.* Signal d'arrêt]. ◉ **eksi ~** i, *mat.* (−) Çıkarma işareti [*ing.* Sign of subtraction; *Fr.* Signe de la soustraction, moins, le signe moins]. ◉ **el ~** i, *matb.* ◘ **El'** ◉ **eşit ~** i, *(mat.* (=) Her iki yanına yazılan iki nicelik ve ifadelerin gerçek değeri itibariyle birbirine eşit olduklarını bildirir. [*ing.* Equal-sign, equality sign; *Fr.* Le signe =, le signe d'egalite]. ◉ **eşleme ~** i, *sin.* ◘ **Eşleme.** ◉ **etki ~** i, *sibern.* Bir sapmanın etkisiyle, yayımlayıcı bir organ tarafından verilen ve ayarlayıcı bir organa doğru gönderilen işaret. [*ing.* Signal of action; *Fr.* Signal d'action]; ◉ **fonetik ~,** *dilb.* ◘ **Fonetik;** ◉ **forma ~** i, *matb.* ◘ **Forma;** ◉ **fren istəme ~** i, *demir.* ◘ **Fren;** ◉ **geçme ~** i, *sin.* ◘ **Geçme;** ◉ **gelgit ~ leri,** *den.* ◘ **Gelgit;** ◉ **gemi tanıtma ~** i, *huk.* ◘ **Gemi.** ◉ **giriş ~** i, § ❶ *demir.* ◘ **Giriş,** § ❷ *sibern.* Bir eleman tarafından alınan ve bir veya birkaç çıkış işaretinin yayım sartlarını belirleyen işaret; [*ing.* Signal of entrance; *Fr.* Signal d'entree]. ◉ **gönderme ~** i, *dilb.* Yazıda, gözlem veya başka bir sebeple yapılan eklemenin konulacağı yeri gösteren nişan. ◉ **görülen alarm ~** i, *hava.* ◘ **Görülmek** ◉ **görünen tehlike ~** i, *hava.* ◘ **Görünen.** ◉ **grafik ~,** *sny.* Bir makineyi bir cihazı, bir cihaz veya makine parçasını veya mekanik bağlantıyı belirtmek için kullanılan uzlaşmalı şekil. [*ing.* Graphic symbole; *Fr.* Symbole graphique]. ◉ **haç ~** i, *den.* ◘ **Haç.** ◉ **hareket ~** i, *demir.* Gar sefinin makiniste hareket emri vermek için gösterdiği elde tasınan küçük levha. ◉ **hava tehlikesi ~** i, *hava.* ◘ **Hava.** ◉ **haykırı ~** i, *gram.* ◘ **Haykırı.** ◉ **hayvan şekilli ~ ler,** *astr.* ◘ **Hayvan.** ◉ **hudut ~ vericileri,** *hava.* ◘ **Hudut.** ◉ **ışıklı serbest yol ~** i, *demir.* Mavimsi beyaz yandığı zaman yolun açık, sönük durumda ise yolun kapalı olduğunu bildiren küçük yardımcı işaret. *(Semaforun üstünde böyle bir ışığın durduktan sonra belli hız şartlarına uyarak yola girebileceğini ifade eder).* ◉ **ilk ihbar ~** i, *demir.* ◘ **İlk.** ◉ **imdat ~** i, *den.* ve *demir.* ◘ **İmdat.** ◉ **imlâ ~ leri,** ◘ **İmlâ.** ◉ **istasyon tanıtma ~** i, *hava.* ◘ **İstasyon.** ◉ **ivedilik ~ leri,** *telekom.* Bir gemi, uçak veya orada bulunan bir şahısla ilgili olarak yayın yapılacağını haber vermek için kullanılan işaret. *(Telsiz, telgrafta XXX harf grupundan, telsiz telefon PAN kelimesinden meydana gelir).* [*ing.* Emergency signals; *Fr.* Signaux d'urgence]. ◉ **kabin ~ sistemi,** *demir.* Makinist gerekli bilgiyi bulunduğu kabin içindeki renkli ışıklarla ulaştıran işaret sistemi. *(Bu ışıklar yol işaretlerinin basit bir tekrarı olabilir, fakat çoğunlukla yol işaretleri tamamen kaldırılır ve bilgi, indüklenmiş akım, kodlanmış akım veya Hertz dalgaları ile verilir).* ◉ **kol ~ leri,** *den.* Kolları çeşitli durumlarda açarak verilen ve her biri bir harfi ifade eden işaretler. [*ing.* Arm signals; *Fr.* Signaux à bras]. ◉ **küçüklük ~** i, *mat.* (<) Sol yanına yazılan bir niceliğin, sağ yanına yazılan bir nicelikten gerçek değerce daha küçük olduğunu gösterir. ◉ **milletlerarası ~ ler kodu,** *(kod işaretleri), den.* İşaret istasyonları ile bütün ülkeler gemileri arasında anlaşmayı sağlamak için bulunmuş işaretler. *(Bu kod, çalışmalarını, 1931 yılı sonlarına doğru tamamlamış olan milletlerarası bir komisyon tarafından yeniden tespit edildi).* [*Ing.* Signal code; *Fr.* Code international de signaux,signaux de code]. ◉ **noktalama ~ leri,** *gram.* ◘ **Noktalama.** ◉ **özel ~ ler,** *ask.* Askerî harekât ve planlar üzerinde birlikleri, silâhları, karargâhları v.b. temsil etmek üzere kullanılan sembolik şekiller. [*Ing.* Conventional signs; *Fr.* Signes conventionnels]. ◉ **seyir ~ i koyma,** *den.* Seyir halindeki bir teknenin kaçınması gereken tehlikeleri açıkça belli etmek için samandıralar, işaret ve deniz fenerleri ve bunun gibi araçları kullanma işi. Bir işaretlerin konulması, deniz fenerlerinin inşası veya samandıraların yerlestirilmesi işi. ◉ **seyir ~ i koymak resmi** *(veya fener resmi), den.* Kıyı ve geçiş yerlerindeki seyir işaretlerinin bakım-tutum masrafı olarak limanlarda teknelerden alınan resim. ◉ **tehlike ~ leri,** ◘ **S O S.** ◉ **televizyon ~** i, *telvz.* Bir dalganın bir video işaretiyle modülasyonundan elde edilen yüksek frekanslı işaret. [*ing.* Vision signal; *Fr.* Signal de télévision]. ◉ **video ~** i, *telvz.* Vericinin modülasyonunu sağlayan ve modülatöre verilen tamamlanmış işaret. *(Resmin doğru olarak alınabilmesi için, alıcının yalnız resmin elemanlarının parlaklıklarıyle ilgili işareti değil, aynı zamanda eşzamanlılık işaretleri denen ve satırlar ile iç içe geçmiş satırlı televizyonda tertiplerin taranmasının başlangıç anını bildiren iki takım zaman işaretini de alması gerekir).* [*ing.* Videosignal; *Fr.* Signal video].

~ **aynası,** *den.* ◘ **Helyograf.**

~ **bayrakları,** *den.* ◘ **Bayrak.**

~ **bezi,** *ask.* Karadaki iki birlik veya karadaki birlikle uçaktaki gözü arasında özel haberleşmeyi sağlayan, tahta çerçeveye gerili bez.

~ **borusu,** *ask.* Belirli zamanlarda toplu halde yapılan hareketleri sağlamak için çalınan boru. [*ing.* Bugle; *Fr.* Clairon].

~ **boyası,** *dok.* Kumaş toplarını işaretlemek için, yağ ve isten yapılan boya.

~ **çekmek,** *den.* Gemiden flama ile uzaklara işaret vermek. [*Ing.* To hoist a signal; *Fr.* Faire des signaux].

~ **değiştirmek,** *mat.* Cebirsel bir sayının veya cebirsel bir ifade içindeki terimlerin ön işaretlerinin (+) olanlarının (−), (−) olanlarının (+) yapılması. [*Osm.* Tebdil i işâret; *ing.* To change the sign; *Fr.* Changer le signe].

~ **dili,** *gram.* Konuşulan ve yazılan dilin dışında, renk, buyruk, işaret, koku, mendil gibi araçlarla yapılan anlaşma yolu: *Renk dili, bayrak dili v.b..* [*ing.* Gesture language; *Fr.* Langage du geste].

~ **dolabı,** *den.* Gemilerde işaret sancaklarıyle flamalarının muhafaza edildiği dolaplar. *(Köprü üzerleriyle haberleşme yerleri yakınında bulunur).*

~ **enterferans ~ i nispeti,** *hava.* Bir haberleşmede alınan işaret seviyesinin parazit gürültüler seviyesine nispeti. [*ing.* Signal-to-noise ratio; *Fr.* Parasites].

~ **etmek,** § ❶ Bir şeyi *(el ve yüz hareketleriyle)* göstermek. [*Ing.* To make a sign, to beckon; *Fr.* Indiquer, montrer]. § ❷ Bir şeyi *(kaş, göz ve el hareketleriyle)* anlatmak, anlamlı hareketlerde bulunmak. [*ing.* To motion to someone, to make a sign; *Fr.* Faire un signe *(de la tête, de la main ect)*]. § ❸ Dikkati çekmek. [*Ing.* To draw attention; *Fr.* Attirer l'attention, signaler]. § ❹ Işaret koymak. [*ing.* To mark; *Fr.* Pointer]. § ❺ Belirtmek: *Şurasını da, işaret edeyim ki...* [*ing.* To make a mark, to point out, to indicate; *Fr.* Marquer, signaler, souligner].

~ **feneri,** *demir.* Lokomotifin önüne veya son vagonun arkasına konan büyük fener. [*Ing.* Signalling-lantern, signalling-lamp; *Fr.* Lanterne-signal].

~ **fişeği,** *fişekç.* ◘ **Fişek.**

~ **flaması,** *ask. den.* Gemilerde işaret için kullanılan flama. [*ing.* Signal-flag; *Fr.* Flamme de signal, pavillon pour signaux].

~ **gönderi,** *den.* Üzerine çekilen flama ile işaret verilen gemi direği. [*ing.* Signal staff, signal pole; *Fr.* Hampe de signal].

~ **grupu,** Bir veya birçok sancaktan meydana gelen işaret.

~ **hocalar,** *ask. den. esk.* Osmanlı devletinde İstanbul boğazındaki kalelerde gemilere işaret vermekle görevli olan memurlar. *(İstanbul boğazı nazırı tarafından 1813 yılında tutulan bir tutanaktan öğrenildiğine göre «on tane» işaret hocası bulunmaktaydı. Bunlara altmışar kuruş maaş verilmekteydi. Bu memurlar Tersane âmirliği tarafından tayin olunurlardı).*

~ **ışığı,** § ❶ *tiy.* Giriş ve çıkışları, başlayış ve bitişleri gösteren ışık. [*ing.* Cue light; *Fr.* Signal lumineux]. § ❷ *hava.* Her türlü hava tasıtının güneş battıktan sonra kullanmak zorunda olduğu ışıklara verilen ad.

~ **jurnalı,** *den.* Gemilerden alınıp verilen işaretleri günü gününe ve saati saatine kaydetmeye yarayan defter. [*ing.* Signal-book; *Fr.* Code a, de, signaux: tome des signaux].

~ **kaldırmak,** *den.* Bir gemi veya kıyı istasyonu ile haberleşmek için ilk işareti çekmek.

~ **karanfili,** *den.* Eski gemilerde üzerine işaret savlolarının makaralarını bağlamak üzere pruva direği ile baca arasına gerilmiş tel halat.

~ **kazığı,** Bir yere kazılır veya ölçülür veya bir temel açılırken ölçülü noktaları belirtmek üzere yere çakılan kazık. *(Bu hususta yapılan iskelelere* **işaret iskelesi** *veya* **ip iskelesi** *denir).* [*ing.* Peg; *Fr.* Piquet].

~ **kitabı,** *den. (milletlerarası),* İki gemi veya bir gemi ile bir kıyı istasyonu arasında görerek veya işiterek haberleşmede kullanılan işaret kodlarını içine alan kitap. [*ing.* Signal book; *Fr.* Livre des signaux].

~ **konisi,** *den.* Havanın kötü olduğunu haber vermek için ucu yukarı veya asağıya gelmek üzere işaret direğine çekilen koni. [*ing.* Cone; *Fr.* Cône].

~ **küresi,** *den.* Uzak mesafelerden işaretleşmek için yapılmış, renkli bezden küre.

~ **memuru,** *den.* Gemilerin işaret memurluğunu yapmakla görevlendirilmiş kimse. [*ing.* Traffic policeman; *Fr.* Police de trafic].

~ **parmağı,** *anat.* Başparmağın yanındaki parmak. [*Osm.* Sebâbe; *Lat., Ing.* ve *Fr.* Index].

☆ *Eşanl.* **indeks.**

~ **roketi,** *den.* Gemilerde, tehlike sırasında, can filikalarında geçen gemilere, kıyıya veya uçaklara yer belli etmek için kullanılan ışıklı işaret. *(Bir kovan içine yerleştirilmiş roket ile kırmızı maytaptan meydana gelmiştir. Elde veya küpeşteye bağlı yuvası içinde ateşlenir. Roket en yüksek noktasına varınca maytap ateş alarak paraşütü açılır ve 20 000 mum gücünde kırmızı bir ışık 30 saniyelik bir yanma süresi içinde 50-60 m. yükseklikten aşağı doğru iner).* [*Ing.* Signal-rocket; *Fr.* Fusée de signaux, fusee volante].

~ **sahası,** *hava.* Yer işaretlerinin gösterilmesi maksadıyle aerodrom üzerinde ayrılan bir saha. [*ing.* Signal area; *Fr.* Aire à signaux].

~ **sancağı,** *ask. den.* Görerek işaretleşmede kullanılan sancak. Savaş gemileri arasında, mors işaretleriyle haberleşmede kullanılan bayrak ve flamaların tümü. [*Ing.* Signalling-flag, signal-flag; *Fr.* Fanion-signal, pavillon de signalisation].

~ **savlosu,** *den.* İşaret çekilen yerlere bağlanmış makaralardan donatılmış ip.

~ **sereni,** *den.* Pruva direğinin ön tarafına

tespit edilmiş ağaç veya borudan kısa seren. *(Bu serenin her iki tarafına asılmış makaralardan işaret savloları donatılmıştır).* [*ing.* Signal-mast, signal-post; *Fr.* Mât, pylône, de signaux, mât semaphorique, poteau mât de signal].

~ **sıfatı,** *gram.* Sözü edilen kişi veya nesneyi belirtmeye yarayan sıfat; Göstermek için kullanılan «*bu, şu, o*» sıfatlarına verilen ad. [*Osm.* Sıfat-ı işariye; *ing.* Demonstrative adjectives; *Fr.* Adjectifs démonstratifs]. ◘ **SIFAT.**

~ **levhası,** *bayınd.* Yolun yönünü ve iki yer arasındaki uzaklığı kilometre olarak belirten levha. [*ing.* Signal block; *Fr.* Disque à signaux].

~ **subayı,** *den.* ◘ **Subay.**

~ **şamandırası,** *den.* (a) Denizlerde navigasyon güvenliğini sağlamak amacıyla sığlıkları, kayalıkları, batık gemi leşleri v.b. deniz altı tehlikelerini işaretleyen ışıklı veya ışıksız şamandıra; (b) Suya atılmış ağların veya oltaların yerini gösteren yüzer şamandıra. [*ing.* Beaconage; *Fr.* Balisage]

~ **şeridi,** *matb.* Kitabın başında cilde bağlı olan ve okunulacak yeri kaybetmemeye yarayan renkli ince serit, kurdelâ. [*ing.* Book-market; *Fr.* Signet].

~ **tabancası,** *ask.* İşaret ve aydınlatma fişeği atmaya yarayan tabanca. [*ing.* Signal pistol; *Fr.* Pistolet signaleur].

~ **tahtası,** *tiy.* Oyundaki başlangıç ve bitişleri, giriş ve çıkışları haber veren ışıkların denetlendiği tahta. Bu işaret tahtasını temsil sırasında ancak kondüvit *(sıracı)* düzenler. [*ing.* Cue board; *Fr.* Tableau de signalisation].

~ **türü,** *hitabet.* Konusu övme veya kınama olan belâgat türü.

~ **verici,** § ❶ *otom.* Kısa aralıkla yanıp sönen, bu suretle etraftaki soförlere gidebileceği yönü işaret eden lâmba. Sürücünün yön değiştireceğini bildirmesine yarayan cihaz. [*ing.* Indicator-lamp; *Fr.* Lampe temoin]. § ❷ *hava.* Engelleri göstermek veya gündüz havacılık bilgisi vermek maksadıyla kullanılan ve iniş istikâmet müşiri ve bayraklardan gayri cisimler. [*ing.* Markers; *Fr.* Balises]. ◉ **engel ~ ~si,** *hava.* ◘ **Engel.**

~ **verici bikın,** *hava.* Bikının üzerindeki bir mıntıkayı tâyin maksadıyla belirli bir işaret veren bir radyo bikını. [*ing.* Marker -beacon; *Fr.* Radioborne, radiobalise].

~ **verici bikın alıcısı,** *hava.* Bir hava gemisinde bulunan bir işaret verici bikının üstünden geçildiğini göstermeye yarayan bir radyo alıcısı. [*ing.* Marker beacon receiver; *Fr.* Récepteur de radiobalise *(radio-borne)*]

~ **verme lâmbası,** *hava.* Ayrı ayrı hedeflere ışıkla işaret vermek için kullanılan tertibat. [*ing.* Signalling-lamp; *Fr.* Projecteur de signalisation].

~ **vermek,** *oyun.* İskambil oyunlarında eşine elini belli etmek. [*ing.* To hoist a signal; *Fr.* Donner le signal, faire des signaux].

~ **zamiri,** *gram.* İşaret edilen kişiyi belirtmeye yarayan zamir. Bir ismin yerine kullanılan «*bu, şu, o*» kelimelerine verilen ad. *Onu görmedim. Bunu tanıdım.* [*Osm.* Zamairi işariye; *ing.* Demonstrative pronouns; *Fr.* Pronoms démonstratifs]. ◘ **Zamir.**

işaretleme, i. § ❶ Bir şeyi işaretle belirtme. [*ing.* Marking, notation; *Fr.* Notation]. § ❷ *bayınd.* Demiryolu, kanal veya karayolunun geçeceği yerleri belirlemek için bazı noktaların veya temel çizginin tespitine yarayan hazırlık işlemlerinin tümü *(yer ölçümü, nirengi v.b. çalışmaları).* [*ing.* Beaconing, buoying; *Fr.* Balisage]. § ❸ *hava.* (a) Sınırları belirten işaretlerin yerlestirilmesi işlemi; (b) Pilotlara karşılasabilecekleri tehlikeleri belirten veya kullanılabilir alanların konumunu gösteren optik işaret donanımının tümü. [*ing.* Ground-lighting; *Fr.* Balisage]. § ❹ *mant.* Bir kavramın *(cins)* kendi kaplamını meydana getiren varlıklara veya eşyaya *(türler)* uygulanabilme niteliği. Aynî kavram, *içlem (yani taşıdığı yüklemler veya özelliklerin tümü)* açısından ele alınınca, işaretleme, bu yüklemler veya özellikleri dile getiren *konotasyon*'a karşıttır. [*ing.* Denotation; *Fr.* Denotation]. § ❺ *orm.* Orman kesiminde, yetişmek üzere alıkonacak ağaçların seçimi. *İşaretleme, muhafaza edilecek ağaçların (yedekler) taban kısmının çekiçle çentilmesi suretiyle yapılır.* [*ing.* Staddling; *Fr.* Balivage]. § ❻ *oyun.* Oyun kâğıtlarına, oyundan önce veya oyun sırasında işaret koymak suretiyle yapılan hile. [*ing.* Marking; *Fr.* Nicking]. § ❼ *tekn.* Birlestirme sırasında yararlanmak için marangozun bir parçaya işaret koyması. [*ing.* Marking for sawing; *Fr.* Établissement]. § ❽ *topogr.* Belli bir temelden hareket ederek, bulunulan noktaya uzaklığı ve taslağa yönelimi ölçülen bir noktanın yerini bulma islemi. ◉ **durum ~,** *ask.* ◘ **Durum.** ◉ **hedef ~,** *ask. hava.* ◘ **Hedef.** ◉ **kimyasal ~,** *kim.* Kimyasal maddelerin, yöntemli olarak **semboller** *(elementler)* ve formüllerle *(bileşik maddeler)* gösterilmesi. *(Bu formüllerin amacı, kimyasal olayların yazılışını kolaylaştırmak, bilesikleri bir çeşit sekille göstermek ve özelliklerini kısaca belirtmektir. Günümüzdeki işaretleme sistemi, atom yapısının işaretlerle gösterilmesidir).* [*ing.* Chemical notation; *Fr.* Notation chimique]. ◉ **radyo-elektrik ~,** Pilotların bulundukları yeri ve uçus doğrultusunu tespit etmelerine yarayan yol boyunca yerlestirilmis yön verme sisteminin tümü. [*Ing.* Radioelectrical ground-lighting; *Fr.* Balisage radio - electrique]. ◉ **uçağın ~ donanımı,** *hava.* Gece uçuslarında kullanılan uçağın işaretli lambalarının tümü. [*Ing.* Beaconing equipment of the plane; *Fr.* Balisage de l'avion].

~ **âleti,** *terz.* Dikiş yerlerini veya boy uzunluğunu işaretlemek için kullanılan terzi âleti.

~ **bombaları,** *ask. hava.* Bir hedefin yerini işaretlemek için atılan bombalar. ◘ **Hedef işaretleme.** *(Bir hava akınında, kesif uçakları genellikle bombardıman uçaklarının önünde uçar ve hedefe, «işaretleme bombaları» denilen ışıklı bombalar atar; böylece hedefin yerini belirlemek ve sihhatli nişan almak mümkün olur).*

~ **panoları,** *ask.* Üzeri beyaz bezle kaplanmış, dikdörtgen biçiminde çerçeve; birlikler bu panoları toprağa sokarak, uçaktan kolayca okunabilecek bir koda göre, uzlasmalı işaretler meydana getirir. *(Birinci Dünya Savaşında, uçaklara, yerdeki dost birliklerin mevzilerini bildirmek için bu usul kullanıldı).*

işaretlemek /işâretlemek/, nsz. f. § ❶ İşaret koyarak belirgin hale getirmek, belirtmek: *Kesilecek ağaçları işaretledi.* [*Ing.* To mark; line up; *Fr.* Pointer, baliver]. § ❷ *ciltç.* Bir cildin sırtındaki kordon kabarıklığını kıskaçla belirli duruma getirmek. § ❸ *orm.* Ormanda kesilmeyecek ağaçlara damga vurmak. [*Ing.* To staddle; *Fr.* Baliver]. § ❹ *saraç.* Özel bir ağacla derinin üzerine işaretler koymak. § ❺ *tekn.* (a) Bir makinede, bütününe oranla hareketli bir organın konumunu belirtmek; (b) Birlikte çalışması veya uyumlu olması gereken iki parçaya, yeniden montaj halinde aynı konumun korunması için işaret koymak. § ❻ *dok.* (a) Kumaslar üzerinde değişik tip hataların bulundukları yerleri, kumas kenarına geçirilen renkli ipliklerle belirlemek; (b) Değişik harmanlardan yapılmış trikotaj çilelerini, karışmayı önlemek için renkli ipliklerle bağlamak; (c) İpek çilelerini değişik renk ipliklerle bağlamak. § ❼ *terz.* Elbise dikerken bir parçanın diğer parça ile dikilecek yerini belirtmek için işaret koymak. [*Ing.* To mark; *Fr.* Pointer]. § ❽ *hava.* Havacılıkla ilgili herhangi bir tesise veya civarına hava seyrüsefer emniyeti bakımından lüzumlu işaretleri koymak. [*ing.* To Mark; *Fr.* Baliser]; ◉ **bir ağacı ~,** *orm.* Kabuğuna bir kertik açmak; ◉ **bir kumaşı ~,** *dok.* Uçlarından birine özel bir mürekkeple işaret koymak. [*Ing.* To mark a stuff- *Fr.* Pointer une piece d'etoffe]. ◉ **bir resmi ~,** *san.* Resmin bir eşini yapmak için çevresini küçük deliklerle belirleme; resmin açık renkli kısımlarını beyaz kalem tozuyle veya tutkallı boya ile belirgin duruma getirmek; ◉ **cam parçasını ~,** *camc.* Parça üzerinde kesmek istenen yerleri çizerek belirlemek. [*ing.* To mark a glass; *Fr.* Signer une piece de verre]; ◉ **kâğıtları ~,** *oyun.* Oyunda bazı kâğıtları tersinden tanımak için bazı yüzlerine özel bir işaret koyarak hile yapmak. [*ing.* To mark the cards; *Fr.* Biseauter des cartes]. ◉ **yükleri ~,** *den.* Yükletilen veya boşaltılan yükleri numaralamak. [*ing.* To mark the goods; *Fr.* Pointer les marchandises].

işaretlenmek, nsz. f. İşaretle belirtilmek: *Kitabın önemli bölümleri işaretlendi.* [*ing.* To be marked; *Fr.* Être pointe].

işaretlenmiş, s. İşaretle belirtilmiş olan: *İşaretlenmiş kâğıt.* [*ing.* Marked; *Fr.* Pointé].

~ **yol,** *bayınd.* Karayolu ulasımında iyi bir emniyet sağlamak için sarı işaret çizgisiyle sınırlanmış yol şeridi. [*ing.* Marked road; *Fr.* Route pointe].

işaretleşme, i. § ❶ Uzak bir yerden bilgi vermek için özel bir düzene göre çeşitli işaretler kullanma. [*ing.* Beaconing, signal operation; *Fr.* Balisage]. § ❷ *den.* İki gemi veya bir gemi ile bir kıyı istasyonu arasında görerek veya işiterek yapılan haberlesme. *(Milletlerarası işaret kitabının esaslarına göre yapılır).* ◉ **ışıkla ~,** *ask.* Savasta kısa mesafeyle haberleşmek için kullanılan ve ışıklı işaretlerden yararlanan haberlesme usulü.

~ **araçları,** *ask.* Savaşta kullanılan her türlü yardımcı haberlesme aracına verilen ad.

işaretleşmek /işâretleşmek/ (-le), nsz. f. *Osm.* < *Ar.* Karşılıklı olarak birbirine işaret vermek. [*ing.* To make signs to one another].

işaretleyici, s. < *işaretlemek.* § ❶ İşaret koymaya yarayan veya işaret koyan; § ❷ *orm.* Ormanda kesilecek ağaçları damgalayan işçi. [*ing.* Marking, marker; *Fr.* Baliveur]; § ❸ *trm.* Patates gibi bitkilerin ekile ceği çukurları toprak üzerinde işaretlemeye yarayan makine. *(Bu sayede, dikimin düzgün yapılması sağlandığı gibi, ileride ürün toplama işleri de kolaylaşmış olur).*

işaretli, s. İşaretle belirtilmis, işaret konmuş olan. [*ing.* Marked; *Fr.* Pointé].

~ **bas,** *müz.* Bir basın, akoru meydana getiren notaları bölünerek daha az önemdeki notalara yer verilmesi.

~ **grafik,** *mat.* ◘ **Grafik.**

~ **kontrapunto,** *müz.* «*notaya nota*» seklindeki ilk kontrapunto sistemine karsı bulunmustur.

☆ *Eşanl.* **süslü kontrapunto.**

~ **molekül,** *fiz.* Bir atomu ona tekabül eden radyoaktif bir izotopla yer değistirmis molekül. *(İlkel molekülün aynı kimyasal özelliklere sahip işaretli maddeleri kullanmak, fizyoloji ve tıpta, bu maddenin organizma içinde gidişini, çeşitli organlara dağılışını ve atılmasını incelemeye imkân verir).*

~ **kâğıtlar,** *oyun.* Bir kumarbaz veya bir gözbağcının yalnız kendi anlayabileceği ve kâğıtları tanıtmasını sağlayacak işaretler koyduğu kâğıtlar. [*ing.* Marked cards; *Fr.* Cartes biseautés, cartes piquées].

~ **müzik,** *müz.* Plensana karsılık ölçülü ve kontrapuntolu beste.

işaretlik,-ği, i. İnşaatta bir yer kazılırken topraklar çıkarıldıktan sonra ne kadar derinlikte kazıldığını ve ne miktar toprak çıkarıldığını hesap etmek için eski seviyeyi göstermek üzere bırakılmış olan toprak tepecikler.

☆ *Eşanl.* **seviye nişanı.** [*Ing.* Boundary mark; *Fr.* Témoin].

işarî /işarî/, s. *esk.* İşaretle ilgili. [*ing.* Conveyed].

iş'arî /işarî/, z. *Osm.* < *Ar. şu'ûr. esk.* § ❶ Bilgi olarak. § ❷ s. *esk.* Yazı ile bildirilmiş olan.

~ **beygir kuvveti,** *den.* Mütenavip makine pistonlarının ürettiği fiilî beygir gücü.

iş'arsız, s. *ikt.* Tarafından hiçbir iş'are beklemeksizin senedi ödemesi gerekliliğini muhataba bildirmek üzere poliçelere konan kayıt. [*Fr.* Sansavis].

işba /işbâ/, i. *Osm.* < *Ar. şib. esk.* § ❶ Doyma, açlığı giderme. [*ing.* Satiating; *Fr.*

Rassasiement]. § ❷ Doymuşluk; § ❸ Çoğaltma, fazlalaştırma; § ❹ *ed.* Eski şiirin kafiye veya vezin zorunluklarından dolayı kelimeye fazla bir harf katma; § ❺ *kim.* ve *fiz.* Doyma. [*ing.* ve *Fr.* Saturation].

~ etmek, § ❶ Doyurmak. [*ing.* To saturate, to satiate, to fill up; *Fr.* Rassasier]; § ❷ Çoğaltmak.

~ hali, Doymuşluk durumu.

~ noktası, *hava.* Belirli bir sıcaklıkta atmosferin kaldırabileceği azamî su buharı miktarı. [*ing.* Saturation point; *Fr.* Point de saturation].

~ yüzdesi, *trm.* Toprağın, kuru ağırlık esasına göre, mesbu halde ihtiva ettiği % de nem *(100 gr. havada kurutulmuş toprağı doymuş hale getirmek için gerekli santimetre küp su).* [*ing.* Saturation rate; *Fr.* Taux de saturation].

iş.başı, b. i. § ❶ *(iş yerinde)* İşe başlama; [*ing.* Beginning to work]. § ❷ İşçilerin başı. [*ing.* Foreman, overseer; *Fr.* Contremaître]. § ❸ İşe başlanılan saat. [*ing.* Hour of beginning work]; § ❹ Devlet yönetimi. ⊙ **~ nda bulunmak**, *dey.* Çalışıyor durumda olmak. [*ing.* To be personally present at one's post]. ⊙ **~ nda eğitim**, *iş. huk.* İşçinin işini yaparken meslekî olduğu kadar, iş eğitimi, iş güvenliği, işçi sağlığı, iş idaresi konularında da yetistirilmesini amaç edinen eğitim. ⊙ **~ nda yetiştirme**, *dey.* Isbasında bulunan meslek veya sanat mensuplarını kendileriyle ilgili yeniliklerden haberdar etmek, meslek okulunda bulundukları zaman öğrenememis oldukları bilgi ve teknikleri onlara öğretmek için harcanan düzenli çaba.

~ elbisesi, *den.* Savaş gemilerindeki erlere gemi temizleme v.b. islerde giyilmek üzere verilen elbise. *(Branda bezinden yapılır).* [*ing.* Overalls, working clothes; *Fr.* Vêtements de travail].

~ etmek, ◘ **işbaşı yapmak**.

~ yapmak, Calışma saati gelince işe baslamak, çalışmaya baslamak. [*ing.* To begin work; *Fr.* Commencer à travailler].

iş.başındakiler, b. ç. i. *dey.* Bir ülkeyi veya söz konusu yeri yönetenler. [*ing.* The leaders, those in authority; *Fr.* Ceux qui dirigent les affaires].

iş.birliği, b. i. § ❶ Çalışma ve amaç ortaklığı, ortak bir işe katılma, baskalarıyle birlik olarak bir amaca yönelme. [*Osm.* Tesrik-i mesai; *ing.* Cooperation, collaboration; *Fr.* Cooperation; collaboration]. § ❷ *ask.* Savasa katılan birlikler arasında sağlanan bağlantı; § ❸ *fizyol.* Bir görevi yerine getirmek için birçok organın ortaklaşa çalışması. *(Bu ortaklık akseri sinirsel birleşimlerin sonucudur, fakat içsalgı bezleri üstüne sinir sisteminin hiç bir aracılığı olmadan, sadece kimsayal bir mekanizma ile uzaktan etki gösteren stimülinlerin faaliyetiyle de meydana gelebilir.)* [*ing.* Synergy; *Fr.* Synergie]. *Eşanl.* **sinerji**. ⊙ **faktoryel ~**, *fizyol.* Soydan geçme bir özelliği meydana getiren bir veya birkaç genin zorunlu ortaklığı. [*ing* Factorial synergy; *Fr.* Synergie factorielle];

~ etmek (yapmak), Bir amaç veya çıkar uğruna baskalarıyle ortaklaşa çalışma yapmak: *ilk işi evvelâ şehrin ileri gelenlerini hükümete çağırıp onlarla konuşmak, kendileriyle işbirliği etmek oldu.* [*ing.* To cooperate, to collaborate; *Fr.* Collaborer, coopérer].

~ komitesi, § ❶ *küt.* Kütüphane çalışmalarının daha rasyonel bir şekilde yapılmasını sağlamak amacıyle öğrenciler arasında kurulan bir komite. Bu komite üyeleri, okul kütüphanecisi, öğretmenler ve öğrencilerle birlikte diğer mahallî kütüphaneleri gezerken kütüphanecilik alanında orda gördükleri yenilikleri okul kütüphanesine getirirler; § ❷ *iş. huk.* İşletme, disiplin, terfih, sınav gibi çeşitli konularda işçi - işveren işbirliğini sağlamak amacıyle kurulmus ve iki taraf temsilcilerinden meydana gelen kurul veya komiteler.

~ yapmak, *dey.* ◘ **işbirliği etmek**.

iş.birlikçi, b. i. § ❶ Baska kimselerle birlikte çalışan veya hareket eden, işbirliği yapan kimse. [*ing.* Collaborator; cooperator; *Fr.* Collaborateur,-trice, cooperateur,-trice] § ❷ *tar.* II. Dünya Savaşında, Alman işgalindeki memleketlerde Alman silâhlı kuvvetleriyle ortaklaşa çalışan nasyonal bir sosyalizm taraftarı. [*ing.* Collaborator, cooperator; *Fr.* Collaborateur,-trice, collaborationniste].

iş.bölümü, b.i. § ❶ Bir kişinin yapamayacağı bir işi ,iki veya daha fazla kişi arasında bölme. [*Osm.* Taksim-i âmal; *ing.* Division of labor; *Fr.* Division du travail]. § ❷ Herkesin bir iş dalında ustalasması için işleri ayırma veya herkese yetkili olduğu işi verme: *Bu mahrumiyetler dolayısıyle şarkta ne işbölümü, ne ihtisas, ne ferdî şahsiyet vücuda gelmedi;* § ❸ *huk.* ◘ Görev; § ❹ *fiz. yol.* Bir organizmada, çeşitli görev ve çalışmaların o organizmanın ayrı ayrı bölgeleri aracılığıyle yerine getirilmesi. [*Osm.* Vazife taksimi; *ing.* Division of labor; *Fr. Division du travail*]. ⊙ **~ ne dayanan ders**, *eğt.* Ders konusunun niteliğine göre, yaptırılacak işlerin parçalara bölünerek öğrencilere dağıtıldığı ve her öğrencinin kendi payına düsen isi kişisel çalısmasıyle meydana getirdikten sonra bu parçaların bir araya getirilerek isin bütünü halinde ortaya çıkarıldığı ders şekli.

iş.bu /iːsːbu/, b. s. *esk. T. us.* İşaret sıfatı + *bu* > *uşbu. Bu* veya *işte bu* işaret sıfatlarının yerine resmî belgelerde ve eski yazı dilinde rastlanır: *isbu sebepten dolayı...* [*ing.* This, the present, the said; *Fr.* Celui-ci, celle-ci, le present, l'actuel].

işçi, i. § ❶ *iş. huk.* Baskasının hesabına vücut kuvvetini veya el uzluğunu kullanarak herhangi bir iste ücret karşılığı çalışan kimse. [*ing.* Worker, workman, labo(u)rer; *Fr.* Ouvrier,-ere]; § ❷ Herhangi bir çalışma alanında ustalık sahibi kimse: *inşaat işçisi.* [*ing.* Artisan, craftsman, artificer; *Fr.* Ouvrier,-ere]. § ❸ *zool.* Toplu halde yaşayan böceklerde *(arılar, karıncalar, divikler)* toplumu besleyen, yuva yapan, kurtçuklara bakan, gerektiğinde toplumu savunan kısır birey: *işçi arı, işçi karınca).* [*Osm.* Amele; *ing.* Worker; *Fr.* Ouvrier,-ere]. § ❹ *arg.* Hileci, dalavereci, hırsız. [*ing.* Trickster; *Fr.* Fourbe, escroc, carotteur,-euse, carottier,-ière]. § ❺ *huk.* İş sözleşmesine dayanarak ve isverenin emrine bağlı olarak çalışan kişi. *(İşçiyi, vekilden ve eser /istisna/ sözlesmesine dayanarak iş yapandan ayıran, bir görüşe göre bu bağlılık unsurudur, diğer bir görüşe göre ise işçinin zamana bağlı olarak çalışmasıdır).* ◘ **Hizmet sözleşmesi**. [*ing.* Workman, workwoman, labo(u)rer; *Fr.* Ouvrier,-ere]. § ❻ s. İs yapan. [*ing.* Working; *Fr.* Travaillant,-ante, Travailleur,-euse]. ⊙ **~ lerin himayesi**, *iş huk.* Millî iş gücünün korunması amacıyle, işçilerle hizmet akti yapacak isverenler için kanunlara konan kayıtlara «*İşçilerin himayesi Hukuku*» denir. ⊙ **~ çinin çalışma yeri**, *huk.* İşçinin iş yerinde eylemsel olarak çalıştığı yer. ⊙ **~ çinin ihtirazı**, *iş huk.* İşçinin isyerinde isini yaparken bir şey ihtira etmesi; Bu halde ihtiranın isverene ait olacağına ait akitte şart varsa veya isverenin malzemesi ile bu ihtira yapılmıssa ihtira isverene ait olur. Ancak işçi bulusunun bedelini isteyebilir. ⊙ **~ nin ipotek hakkı**, *iş. huk.* Bir gayrimenkul üzerindeki inşaat veya işlerde çalışan işçilerin, bugayri menkulün sahip veya müteahhidinden alacakları için gayrimenkul üzerindeki ipotek hakkını ifade eder. ⊙ **~ nin işe devamsızlığı**, *huk.* İşçinin işe gelmemesi. ⊙ **~ nin kıdemi**, *iş huk.* Bir işçinin işyerinde veya genel anlamı ile iş hayatında geçirdiği zaman süresi. ⊙ **atkı ~ si**, *dok.* ◘ **Atkı**. ⊙ **bağımsız ~ takımı**, *işletm.* Hizmetini işletmeye satan, bağımsız bir hücre şeklinde çalıştığı varsayılabilecek bir alt işletme bölümü. ⊙ **beden ~ si**, *iş. huk. (esk.).* ◘ **Beden**. ⊙ **dok ~ si**, *dok.* ◘ **Dok**. ⊙ **el ~ si**, *terz.* Bir elbisenin elle dikilecek yerlerinin *(baskı, sürfle, biye, tela işlemesi v.b.)* dikimini üzerine alan ve götürü çalışan işçi. ⊙ **el emeği ~ si**, *sny.* Kendisine verilen malzeme ile belli bir ücret karşılığında bir mamul yaratan işçi. [*Fr.* Ouvrier à façon]. ⊙ **fikir ~ si**, *iş huk.* ◘ **Fikir**. ⊙ **gündüz ~ si**, *tiy.* ◘ **Gündüz**. ⊙ **grev dışı ~ ler**, *iş huk.* ◘ **Grev**. ⊙ **seri imalât ~ si**, *sny.* Bir montaj zincirinde çalışan ve belli bir hızla aynı hareketleri tekrarlayan işçi. [*ing.* Flow-production workman, Laborer of moving band production; *Fr.* Ouvrier à la chaîne]. ⊙ **uzman ~**, *sny.* Alet-makine,, montaj, montaj zinciri veya fırın üstünde çalışan, öğretimi herhangi bir belge ile onaylanmayan ve ancak bir intibak devresi geçirilmesini gerektiren işlemler yapan işçi. [*ing.* Specialized workman specialized laborer; *Fr.* Ouvrier specialise]. ⊙ **vasıflı** *(kalifiye)* **~**, *sny.* Isletme içinde, gerekli meslekî deneme devresi geçirmis ve yaptığı isteki bilgisi bir istidat belgesiyle onaylanmış veya isindeki bilgi ve maharet bu istidat belgesiyle onaylanmamıs olmasına rağmen, öğrenimi belge ile onaylanmıs herhangi bir işkolundaki maharet ve bilgiyle mukayese edilebilecek olan işçi. [*ing.* Qualified workman; qualified laborer; *Fr.* Ouvrier qualifié]. ⊙ **yerinde çalışan ~**, *sny.* Sınaî veya ticarî bir işletme hesabına, kendi yerinde *(genellikle ikametgâhında)* tek basına, aile üyeleriyle ve kimi zaman da ücretli tutulmuş bazı kimselerle birlikte çalışan işçi. [*ing.* Domicile workman, domicile laborer; *Fr.* Ouvrier à domicile].

~ arı, *zool.* ◘ **Arı**.

~ ayartma, *iş huk.* Daha çekici teklifle bir işçinin iş yerinden ayrılarak, kendisine veya bir baskasına ait isyerine geçmesini sağlama. *(Ahlâk kurallarına uymadığı gibi cezası da vardır).* [*ing.* Enticing away; *(of workman from his work); Fr.* Débauchage *(d'ouvrier)*].

~ bayramı, *iş huk.* Türk işçisi, 274 sayılı Sendikalar ve 275 sayılı Toplu İs Sözlesmesi, Grev ve Lokavt Kanunlarının yürürlüğe giriş tarihi olan 24 Temmuz günü. [*ing.* Labour holiday; *Fr.* Fête de travail].

~ çalışma ve kimlik karnesi, *iş huk.* Isveren tarafından her işçiye verilen, sekli ve kapsamı tüzükle tayin edilen belge.

~ çizelgeleri, *iş huk.* Isyerinde çalışan işçileri gösteren çizelge. Her isverenin kanun gereğince; çalıştırdığı işçileri, doğum yılları ve kadın, erkek durumlarına göre künyelerini v.b. niteliklerini kaydettiği çizelge.

~ devri, *iş huk.* Bir işletmede çeşitli nedenlerle işçi ayrılmaları ile işe yeni işçi alma suretiyle ortaya gelen değisiklik.

~ eğitim yeri, *iş huk.* Devamlı veya nöbetlese çalısılan bir isyerinde bir defada ve beraber çalışan işçilerin teşkil ettiği topluluk *(ekip).*

~ evleri, *iş huk.* Tüzükle gösterilen durum ve şartların meydana gelmesi halinde veya toplu sözlesme hükmüne göre, işçiler için yapılan ve sağlık şartlarına sahip bunan konutlara denir. [*ing.* Workman's houses; *Fr.* Maisons ouvrieres].

~ federasyonu, *huk.* Aynı işkolunda mevcut ve o işkolunda çalışan sigortalı işçilerin en az üçte birini temsil eden iki sendikanın biraraya gelmesiyle kurulan teşkilât. [*ing.* Trade(s)-union; federation of labour unions; *Fr.* Fédération ouvrière].

~ kadın, Evlerdeki temizlik işleri için gündelik karsılığı tutulan kadın. [*ing.* Woman worker, charwoman; *Fr.* Ouvriere].

~ kantini, *huk.* Şehir ve kasabalardan uzak işyerlerinde isverenler tarafından kurulması gerekli satış yeri. [*ing.* Workmen's canteen; *Fr.* Cantine ouvrière].

~ karnesi, *huk.* ◘ **Karne**.

~ konfederasyonu, *huk.* Türkiye çapında faaliyet gösteren işçi sendikası ve federasyonlarından *(bunların, sigortalı işçilerin üçte birini üye olarak bulundurmaları şarttır)* en az üçte birinin bir araya gelmesiyle kurulan teskilât. [*ing.* Labour confederation; workmen's confederation; *Fr.* Confédération du travail].

~ niteliği, *iş huk.* (a) Bir kimsenin işçi olduğunu belirten nitelikler. Bu da kanuna göre bir işçinin taşıması gereken nite-

liklerle belli olur. Bu niteliklere sahip olanlar işçi sayılır. Sahip olmayanlar işçi sayılmaz; (b) işçinin işi itibariyle diğer işçilerden ayrılmasına yarayan nitelikler.
~ **postaları,** *iş huk.* Devamlı veya nöbetlese çalışılan bir işyerinde bir def'ada ve beraber çalışan işçilerin teşkil ettiği topluluk *(ekip).*
~ **sağlığı,** *iş huk.* İşyerlerinin ve işçilere ait konut eklenti ve bağlantılarında bulunması gerekli sağlık, zindelik ve yeterlik şartları, işyerlerinde geçici ve meslekî hastalıklara karşı alınacak tedbirler ile işçinin sağlığını koruyacak bütün düzen işçi sağlığı konusunu teşkil eder.
~ **sendikası,** *iş huk.* ◘ **Sendika.**
~ **sınıfı,** *iş huk.* Bir toplumda, işçi niteliğinde bulunan, işçi olarak ortak problemleri olan ve bazı sorunlarda aynı psikolojik tepkiyi gösteren insanların meydana getirdiği topluluktur. [*Ing.* Working class; *Fr.* Classe ouvrière].
~ **sigortası,** *huk.* ◘ **Sigorta.**
~ **takımı,** *işletm.* Aynı işte çalışan işçilerin tümü. Çeşitli işlerde, aynı süre içinde çalışan işçilerin tümü.
~ **tazminatı,** *ikt.* İşçilere normal ücretleri haricinde verilen tatil ve bayram ücretleri, sigorta ve emeklilik tazminatı gibi. [*Ing.* Fringe benefit; *Fr.* Indemnité].
~ **ücreti,** *huk.* Bir iş sözleşmesiyle bağlı olarak çalışan işçinin hak ettiği iş parası. [*Lat. Merces, manupretium; Ing.* Wages; *Fr.* Salaire d'ouvrier]. ◘ **Ücret.**
~ **ücret defteri,** *iş huk.* İşyerinde, her işçiye verilen ücretleri ayrıntıları ile gösteren defter. *(931/30).* Karşısına işçiye imza ettirilir.
~ **ve müteahhitlerin kanuni ipotek hakkı,** *huk.* ◘ **İpotek.**

işçilik,-ği i. § ❶ İşçi olma, işçi niteliğini taşıma hali. § ❷ İşçiye verilen ücret, iş karşılığı: *Bunun için beş lira işçilik aldı. 10 lira işçilik istedi.* [*Ing.* Salary; *Fr.* Salaire]. § ❸ İşçi emeği, emek: *Bunda çok işçilik var.* [*Ing.* Labour; *Fr.* Labour]. ☆ *Eşanl.* **el emeği.** § ❶ İşleme niteliği: *Bu yapının işçiliği iyi değil.* [*Ing.* Workmanship, craftsmanship; *Fr.* Façon, facture]. ◉ **ahşap** ~, *mim.* ◘ **Ahşap.** ◉ **el işçiliği,** *huk.* ◘ **El.** ◉ **gece işçiliği,** *iş huk.* ◘ **Gece.**

işeme i. İşemek eylemi. [*Ing.* Pissing; *Fr.* Action d'uriner].

işemek, nsz. f. Sıdığını dışarıya salmak, idrar çıkarmak. [*Ing.* To urinate, to piss; *Fr.* Uriner, pisser]. *Eşanl.* **tebevvül etmek, tesaşür etmek.** ◉ **göbeğinden** ~, *arg.* ◘ **Göbek.** ◉ **kan** ~, *dey.* Çok zahmet çekmek.

işenmek, ösz. f. *(Herhangi bir kimse)* İşemek: *Buraya işenmez. Rastgele yere işenmez.* [*Ing.* To be urined; *Fr.* Être uriner].

işetici, s. *tıp.* İdrar boşalttırma özelliği olan *(ilâç veya madde).* [*Ing.* Diuretic; *Fr.* Diuretique].

işetmek(-i), f. İşemesini sağlamak, çişini ettirmek. [*Ing.* To let urine; *Fr.* Faire uriner]. ◉ **göbeğinden** ~, *dey.* ◘ **Göbek.** ◉ **kan** ~, *den.* Birine çok zahmet çektirmek.

işgal,-li /işgal'/, i. ç: **işgâlât.** *Osm.* < *Ar. şugl.* § ❶ *(Birini)* İsten alıkoyma, oyalama. [*Ing.* Causing to be occupied, occupying, busying; *Fr.* Prise de possession, dérangement]. § ❷ Uğraştırma. [*Ing.* Causing annoyance to, disturbing; *Fr.* Action de donner des occupations, action de causer beaucoup de peines et de soucis]. § ❸ *(Bir yeri)* tutma, kaplama, eli ve yönetimi altına alma, bir yeri ele geçirme. [*Ing.* ve *Fr.* Occupation]. § ❹ *huk.* Sahipsiz bir gayrimenkul üstünde, mülkiyeti elde etmek niyetiyle zilyetlik kurma. [*Ing.* Conquest, invasion, occupation; *Fr.* Occupation]. ◉ **bilfiil** ~, ◘ **Bilfiil.** ◉ **fuzulî** ~, *huk.* ◘ **Fuzulî.** ◉ **fuzuli** ~, ◘ **Zilyetlik.** ◉ **harbte** ~, *huk.* ◘ **Harb.**
~ **etmek,** § ❶ Bosyere uğrastırmak; meşgul etmek. [*Ing.* To keep busy, to keep somebody from his work; *Fr.* Occuper déranger]. § ❷ Vakit geçirmek için oyalamak. [*Ing.* To detain; *Fr.* Détourner].. § ❸ Girip yerleşmek, kuvvet kullanarak bir yerin yönetimine el koymak. [*Ing.* To occupy; *Fr.* Occuper]. § ❹ Kaplamak, yer almak. [*Ing.* To cover over; *Fr.* Couvrir].

işgalci, s. ve i. Bir yeri işgal eden *(kimse).* [*Ing.* Occupying; occupant; *Fr.* Occupant]. ◉ **ılk** ~ **ci,** Ilk olarak işgal eden, ele geçiren. [*Ing.* Occupier, occupant; *Fr.* Premier occupant].

iş.gücü, b. i. § ❶ *ikt.* Bir ülkedeki nüfusun üretici durumda bulunan, diğer bir deyimle iktisadî faaliyete katılan bölümü; genellikle 14 yaşından büyük ve 65 yaşını aşmamış olan ve kazanç getiren bir işte çalışanların toplamıdır. ☆ *Eşanl.* **faal nüfus.** § ❷ *eğt.* Belli bir süre içinde bir şey yapmak için harcanan kuvvet. § ❸ *iş huk.* Bir memlekette yaşayan insanlardan, üretimde bulunan kısım, ekonomik faaliyet alanlarına ait insangücüne ihtiyacını karşılayan kaynak. ◉ ~ **ne katılma (iştirak) oranı,** *iş huk.* Bir ülkede belirli bir anda genel nüfusun işgücüne katılan oranına veya işgücü miktarının, genel nüfus miktarına oranı. ◉ ~ **nün etkinliği,** *ikt.* İşgücünün iktisadî faaliyet alanında çalışma arzusu ve alışılmış olan iş süratine bağlıdır. ◉ ~ **nün kapsamı,** *ikt.* İşgücünün içine girenlerin dağıldığı kesimler.

iş.güder*, b. i. Elçilik işlerinde elçiye yardım eden ve elçinin bulunmadığı zamanlarda, elçilik görevini yükümlenen kimse. [*Osm.* Maslâhatgüzar; *Ing.* Charge d'affaires; *Fr.* Chargé d'affaires].

iş.günü, b. i. *iş huk.* Tatil günleri dışında kalan günlerin her biri. [*Ing.* Working day; *Fr.* Jour ouvrable].
Eşanl. çalışma günü.

iş.güzar /işgüzar/, b. s. *Osm.* < *T. iş* + *Fars. güzār.* yapan. § ❶ Becerikli, iş beceren, iyi iş yapan. [*Ing.* Efficient, active, diligent; *Fr.* Laborieux, actif, appliqué, diligent]. § ❷ Hiç gerekmediği halde, kendini göstermek ve etrafa yaranmak için ise karışan. [*Ing.* Officious; *Fr.* Officieux,-euse].

iş.güzarlık,-ğı, b. s. *Osm.* *Fars.* ve *T. mec.* İşgüzarca iş yapma. [*Ing.* Officiousness; *Fr.* Officiousité].

işhat,-tı /işhāt/, i. *Osm.* < *Ar. suhud* ve *şehadet* > *ishād. esk* § ❶ Şahit gösterme, tanık getirme: *Bu davada onu işhat edecek.* [*Ing.* Bringing one to witness, citing proofs]. § ❷ Örnek olarak gösterme.
~ **etmek,** Tanık diye göstermek, tanık göstermek. [*Ing.* To bring one to witness, to cite proofs; *Fr.* Produire des témoins].

işitici, s. İşiten, duyan. [*Ing.* Hearer; *Fr.* Celui, celle qui entend, qui écoute, auditeur].

işidim, ◘ **İşitim.**

işitilmedik, s. Şimdiye kadar hiç işitilmemiş. [*Ing.* Unheard; *Fr.* Non entendu].

işitilmek, nsz. f. § ❶ İşitmek işine konu olmak, kulağa değmek, duyulmak. [*Ing.* To be heard, to be audible; *Fr.* être écoute, être entendu]. § ❷ Haber alınmak.

işitim*, i. < *işitmek. biy.* İşitme duyusu, işitme yetisi. [*Osm.* Sâmia; *ing.* Sense of hearing; *Fr.* Ouïe].

işitir.dilsizlik,-ği, b. i. Sağırlıkla beraber olmayan doğuştan dilsizlik. *(İşitir-dilsizlik bulunan çocuklarda, kendiliğinden konuşma hemen hiç yoktur, olanı da bozuk telâffuzludur. Bu çocuklar, söyleneni normal olarak anladıkları halde, bunlardan ancak tek heceleri tekrarlayabilirler; okuyup yazamazlar. Senkinezi ve paratoni gibi hareket güçlüğü belirtileri, ayrıca da fikir kurma yitimi gösterirler. Bu çocukların zekâsı, sözlü olmayan testler yoluyle incelendiğinde, çoğu zaman normaldir. Esasen bozukluk, yirminci yaştan önce kendiliğinden iyileşmeye yüz tutar, fakat bazı telâffuz bozuklukları, yani disartri belirtileri kalır. Duruma uygun bir özel eğitim, bu kusurların düzelmesini çabuklaştırabilir),* [*Ing.* Audimutitas; *Fr.* Audi-mutite].

işitme, i. § ❶ Sesleri duymak eylemi. [*Osm.* Sem'; *Lat. Auditus; Ing.* ve *Fr.* Audition].
§ ❷ *fizyol.* Sesleri algılama. ◉ **ağır** ~, *patol.* İşitme duyusu bozukluğu. *(Sağır hiç bir ses almazken, ağır işiten değişik sesleri zayıf ve eşitsiz bir şekilde duyar; odyometrik bir incelemeden sonra işitmeyi düzelten bir cihazla hemen hemen normal bir işitme elde edilebilir. Ekseri, ağır işiten birçok kimseye yersiz olarak sağır denilmiştir).* ◉ **aktif** ~, *fizyol.* Kulak vererek, dinleyerek işitme. [*Ing.* Active audition; *Fr.* Audition active]. ◉ **dış** ~ **yolu,** *anat.* Kulak kepçesinin ortasından başlayarak kulak zarına kadar uzanan kanal. [*Ing.* Exterior auditory duct; *Fr.* Conduit auditif externe, conduit auriculaire]. ☆ *Eşanl.* **kulak yolu.** ◉ **dikotik** ~, *psik.* ◘ **Dikotik.** ◉ **iç** ~ **yolu,** *anat.* Kaya kemiğinde bulunan ve işitme sinirine geçit veren oyuk kanal. [*Ing.* Interior auditory duct; *Fr.* Conduit auditif interne]. ~ **pasif** ◉, *fizyol.* Dinlemeden işitmek için herhangi bir çaba harcamadan işitme. [*Ing.* Passive audition; *Fr.* Audition passive]. ◉ **renkli** ~, *fizyol.* Bazı seslerin renkli bir görüntü çağrışımı uyandırması. [*Ing.* Colored audition; *Fr.* Audition colorée].
~ **afazisi,** *patol.* Konuşma seslerinin anlamını yitirme seklinde belirten bir işitme arızası. Afazik olan kimse konusulanlar karşısında bir çocuk tepkisi gösterir. [*Ing.* Auditory aphasia; *Fr.* Aphasie auditif].
~ **âleti (cihazı),** *tıp.* Ağır işitenlerin, kolay işitebilmek için kullandıkları âlet. [*Ing.* Hearing aid; *Fr.* Appareil de correction auditive].
~ **duyusu,** *fizyol.* Sesleri algılama duyusu. [*Ing.* Sense of hearing; *Fr. (Sens de l')* ouïe].
~ **düzeyi,** *akust.* ◘ **Düzey.**
~ **kesesi,** *biy.* Suda yaşayan bazı omurgasız hayvanlarda, işitme tasını içinde bulunduran küçük kese. [*Osm.* Huveysâl-i sem'i; *Ing.* Otocyst; *Fr.* Vesicule auditive, otocyste].
~ **kılı,** *zool.* ve *anat. Corti* organının duygu alan hücreleri. [*Ing.* Hair cell].
~ **organı,** *zool.* ve *anat.* Belli ses dalgalarını almaya yarayan ve ikincil duygu hücrelerinden meydana gelmis olan organlar; kulak; böceklerde ses alan kıllar, timpanal organ. [*Osm.* Uzvu sem'i; *ing.* Organ of hearing; *Fr.* Organe auditif, organe de l'ouïe].
~ **siniri,** *anat.* ◘ **Sinir.**
~ **soğanı,** *anat.* Yüzeyinde işitme sinirinin yayıldığı zarsı kese. [*Ing.* Auditory bulb; *Fr.* Bulbe auditif].
~ **taşı,** *zool.* Bazı hayvanların işitme organında bulunan küçük kalker yığını. [*Ing.* Otolite, otolith, ear stone; *Fr.* Otolithe, otolite].
☆ *Eşanl.* **otolit, kulak tozu.**
~ **zorlukları,** Başkalarıyle konuşmada, anlasmayı zorlaştıran veya büsbütün ortadan kaldıran sebepler. Konuşmaya yetmeyen işitme azalması ile tam işitme ârızası *(sağırlık)* gibi.

işitmek(-i), f. *esk. T. eşitmek.* § ❶ *(Kulakla)* Duymak; algılamak: *Havadisi ben de işittim. Ne dediklerini işittin mi?* [*ing.* To hear; *Fr.* Entendre]. § ❷ *(Azar, söz, küfür hk.)* Kendisine söylenilmek: *Benim azar işitmeye vaktim yok. Azarı ben işittim.* § ❸ Haber almak: *Son durumu işittiniz mi?* [*ing.* To be informed of; *Fr.* S'informer].
☆ *Eşanl.* **duymak, ıska etmek, kulak vermek, sözüne önem vermek, sözüne aldırmak, söz dinlemek.**

işitmelik*,-ği, i. ◘ **Akustik.**

işitmemezlik,-ği /işit:memezlik/, i. § ❶ Duyamama, işitmeme [*ing.* Not hearing, deafness; *Fr.* Etat de celui qui n'entend pas, surdite]. ☆ *Eşanl.* **işitmezlik, sağırlık.** § ❷ *mec.* Aldırış etmeme. [*Fr.* Action de celui qui ne veut rien entendre, qui fait la sourde oreille]. ◉ **işitmemezliğe getirmek (işitmemezlikten) gelmek,** *dey.* Işitmemiş gibi davranmak, aldırış etmemek. [*Ing.* To turn a deaf ear to someone; *Fr.* Faire la sourde oreille, faire le sourd].

işitmezlenmek, f. Işitmemiş gibi davranmak.

[*ing.* Not to hear, to turn a deaf ear to someone; *Fr.* Faire le sourd, faire la sourde oreille].

işitmezlik,-ği, i. Duymama. [*ing.* Not hearing, pretending not to hear; *Fr.* État de celui qui n'entend *(n'écoute)* pas].

işitsel*, s. < *işitmek. fizyol.* İşitmekle ilgili. İşitimle ilgili. [*Osm.* Sem'î; *ing.* Auditory; *Fr.* Auditif,-ive].

~ alan, *psik.* Kulak tarafından algılanan mekân, yer, alan. [*Ing.* Auditory space; *Fr.* Espace auditif].

~ araçlar, *sin* Görme - işitme yoluyle eğitimde kullanılan araçların işitsel olanları. [*ing.* Sound media; *Fr.* Moyens auditifs].

~ bellek tipi, *psik.* Dinleme yoluyle kazanılan izlenimleri daha çok hatırda tutan tip. Bu tipler öğretmenin konuşmasından, radyodan, plâklardan dahi iyi öğrenirler.

~ tepki zamanı, *psik.* Bir özne veya denekin sesli bir uyartıya cevap vermesi için gereken zaman. [*ing.* Auditory reaction time; *Fr.* Temps de réaction auditif].

işittirmek(-i, -e), f. Duyurmak, *(birinin)* işitmesini sağlamak. [*ing.* To make hear; *Fr.* Faire entendre].

işkâ /işkā/, i. *Osm.* < *Ar. şikāyet. esk.* § ❶ Birini şikâyet etme, biri hakkında kötü konuşma, yakınma. § ❷ Öç alma.

işkâl,-li /işkāl/, i. *Osm.* < *Ar. şekl.* § ❶ Güçleştirme, çetinleştirme, güç hale getirme [*Osm.* Müşkülleştirme, *ing.* Rendering difficult]. § ❷ Zorluk, güçlük. [*ing.* Difficulty; *Fr.* Difficulté].

~ etmek, Güçleştirmek, zorlaştırmak, müşkülleştirmek. [*ing.* To hinder, make difficult, of impede; *Fr.* Rendre difficile].

işkampaviya, i. *It. scampavia. den.* (a) Güverteli veya güvertesiz, kürekli veya yelkenli boyu uzun, yüksekliği az filika; koyda ve kıyılarda her türlü havada seyir edebilir: *Otuz adet kayık ve firkate ve işkampaviyalar var idi ki;* (b) Savaş gemilerinde personel ve yük taşımakta kullanılan en büyük filika. *(Yedi çifte veya daha fazla kürekli, yelkenli, motorlu çeşitleri vardır).*

MİLLETLERARASI İŞARETLER

A	Avusturya
AL	Arnavutluk
AND	Andorra
AUS	Avustralya
B	Belçika
BG	Bulgaristan
BR	Brezilya
BUR	Birmanya
C	Kuba
CA	Kamerun
CDN	Kanada
CGO	Kongo (Kinşasa)
CH	İsviçre
CI	Fildişi Kıyısı
CL	Seylan
CO	Kolombiya
CR	Kosta Rika
CS	Çekoslovakya
CY	Kıbrıs
D	Batı Almanya
DK	Danimarka
DOM	Dominik Cumhuriyeti
DY	Dahomey
DZ	Cezayir
E	İspanya
EAK	Kenya
EAT	Tanzaniya
EAU	Uganda
EC	Ekvador
ET	Mısır
F	Fransa ve denizaşırı Fransız toprakları
FL	Liechtenstein
GB	Büyük Britanya ve Kuzey Irlanda
GBA	Aurigny
GBG	Guernesey
GBJ	Jersey
GBY	Malta
GBZ	Cebelitarık
GCA	Guatemala
GH	Gana
GR	Yunanistan
H	Macaristan
I	İtalya
IL	İsrail
INP	Hindistan
IR	İran
IRL	Irlanda
IRQ	Irak
IS	Izlanda
J	Japonya
JA	Jamaika
JOR	Ürdün
K	Kamboç
KWT	Kuveyt
L	Lüksemburg
LAO	Laos
MA	Fas
MC	Monako
MEX	Meksika
N	Norveç
NIC	Nikaragua
NIG	Nijer
NL	Hollanda
NZ	Yeni Zelanda
P	Portekiz, Angola
	Mozambik
PA	Panama
PAK	Pakistan
PE	Peru
PI	Filipinler
PL	Polonya
PY	Paraguay
R	Romanya
RA	Arjantin
RCA	Orta Afrika Cumhuriyeti
RCB	Kongo (Brazzaville)
RCH	Şili
RH	Haiti
RI	Indonezya
RL	Lübnan
RM	Madagaskar
RMM	Mali
RNY	Malavi (Nyassaland)
RSM	San Marino
RSR	Rodezya
RT	Togo
RWA	Ruanda
S	İsveç
SCV	Vatikan
SF	Finlandiya
SN	Senegal
SU	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
SYR	Suriye
T	Tayland
TN	Tunus
TR	Türkiye
U	Uruguay
USA	Amerika Birleşik Devletleri
VN	Vietnam
WAG	Gambiya
WAN	Nijerya
YU	Yugoslavya
YV	Venezuela
ZA	Güney Afrika

işkapatum, i. ◘ Lokavt.

işkembe /işkem:be/, i, *Osm.* < *Fars, şikembe.* § ❶ *zool.* Gevis getiren hayvanların 4 gözlü olan midelerinin, besinin sonradan çiğnenip sindirilmek üzere saklandığı ilk ve en büyük bölümü. [*Lat. Rumen; ing.* Paunch; *Fr.* Panse]; § ❷ *trm.* Kasaplık hayvanlarda mideyi meydana getiren kısımların topu: *İşkembe çorbası, İşkembe yahnisi* [*ing.* ve *Fr.* Tripe] ◉ **~ den atmak** *(söylemek), tkz. dey.* Bir şeyi bilmeden uydurarak söylemek. [*ing.* To invent a story, to exaggerate, to embroider a tale; *Fr.* Inventer une histoire]; ◉ **~ sini düşünmek**, *dey.* Düşünülmesi gereken daha önemli şeyler varken yalnız yiyeceği şeyleri ve karnı doyurmayı düşünmek [*ing.* To think only of one's stomach, to be very selfish; *Fr.* Ne pas penser qu'à sa gourmandise]; ◉ **~ sini şişirmek**, *tkz. dey.* Oburcasına yemek yemek, çok yemek. [*ing.* To fill one's belly, to eat one's fill; *Fr.* S'en mettre plein la panse].

~ çorbası, *mutf.* işkembe ile yapılan çorba. [*ing.* Tripe soup; *Fr.* Soupe à la tripe].

~ feneri, ◘ Fener.

~ suratlı, *kab. arg.* Çopur ,yüzü çiçek bozuğu. [*ing.* Puckered faced, very ugly; *Fr.* Ridé, ratatinée].

işkembeci /işkem:beci/, i. İşkembe veya işkembe çorbası satan kimse. [*ing.* Dealer in tripe, owner of a tripe restaurant; *Fr.* Marchand de tripes, tripier, traiteur qui prepare et vend la soupe à la tripe].

işkembecilik,-ği, i. İskembecinin yaptığı iş. [*ing.* Trade of a tripe dresser; *Fr.* Profession de marchand de tripes ou de traiteur servant la soupe à la tripe].

işkembeli, s. § ❶ İşkembesi olan; § ❷ İçinde işkembe bulunan *(çorba, yemek v.b.)* [*ing.* Pot-bellied].

işkenbe, i. ◘ **işkembe**.

işkence, i. *Osm.* < *Fars, şikenc* veya *işkenc.* § ❶ Bir kimseye maddî veya manevî olarak yapılan aşırı eziyet. [*ing.* ve *Fr.* Torture]. § ❷ *mec.* Duyuların aşırı derecede sıkıntı durumda olması, azap. [*ing.* Torture; *Fr.* Torture, tourment, peine très vive]. § ❸ *huk.* Herhangi bir nedenle birine eza verici, canını yakıcı işlemlerde bulunmak. § [*ing.* Torture, cruelty, abusive treatment; *Fr.* Torture]. § ❹ *ag. iş.* ◘ **Doğramacı kıskacı**. § ❺ *tekn.* Tezgâh kenarına bağlanan ve işlenecek parçayı tutan âlet; § ❻ *mar.* İşlenecek parçayı sıkıştırmaya yarayan ve üzerinde vidalı sıkma düzeni bulunan çeşitli el âletleri. [*ing.* Clamp; *Fr.* Sergent, serre-joint]. ◉ **~ ye sokmak**, *dey.* Sıkıntı vermek, zora sokmak. ◉ **ağaç ~, *ağ. iş.*** ◘ Ağaç. ◉ **ağaç ve demir putrel gövdeli ~**, *mar.* Gövde kısımları ağaç veya demir putrelden yapılan ,sıkma çenesi sabit veya bir pimle hareketli olan büyük boyutlu işkence; ◉ **ayar vidalı demir ~**, *mar.* Tamamen demirden yapılan ve her işe göre ayarlanabilen çeşitli boyda sıkma âletleri; ◉ **C ~ si**, *mar.* Vidalı sıkma kolu çelikten, gövdesi ise dökümden C harfi şeklinde yapılmış işkence. *(Normal gövdeli, dar boyunlu, yuvarlak boyunlu, derin boyunlu, kare boyunlu çeşitleri vardır).* ◉ **el ~ si**, *mar.* Sıkma çeneleri ağaçtan veya demirden olan, vida ve manivela esasına göre çalışan işkence. [*ing.* Clamp dog, filing device, hand vice; *Fr.* Étau à main, à vis tenaille à vis, détret]. ◉ **kenar sıkma ~ si**, *mar.* Mafsallı iki kol, bu kolları gerektiğinde sabitleştiren vidalı bir kol ve bu düzenin ortasından geçen parçayı sıkıştıracak vidalı bir saptan meydana gelen ve çeşitli parçaları tabla kenarlarına yapıştırmada kullanılan özel işkence âletleri; ◉ **köşe sıkma ~ si**, *mar.* Köseleri gönyeburun şeklinde birleştirilecek çerçevelerin sıkılmasında kullanılan özel işkence. *(Bir pimle birleşen iki kol ve eksantrik sıkma kolundan meydana gelmiştir; kolların iç kısımları kaymayı önlemek için tırtıllıdır);* ◉ **masif sıkma ~ si**, *mar.* Kontratabla kenarlarına masif tutkallamada, vida ayarlı işkence gövdesine takılarak kullanılan çift veya tek vidalı özel işkence; ◉ **sıkıştırma ve perçin ~ si**, *tekn.* İki parça-

nın birbiri üzerine sıkıştırılmasını *(vidalı bir donanım yardımıyle)* veya bir perçinin ezilmesini *(hidrolik veya hava basınçlı kriko yardımıyle)* sağlayan C harfi şeklinde âlet; ◉ **tabla ~ si**, *mar.* Gövde kısımları ağaç veya demirden, çene ve vidalı pabuçları demirden yapılmış seri tabla sıkma âleti; ◉ **vidalı ağaç ~**, *mar.* Gövde sıkma kolları ve sap kısmı tamamen ağaçtan yapılmış, vidalı sapın hareketiyle sıkma yapan işkence.

~ **âleti**, Vaktiyle sanıkları söyletmek için kullanılan çeşitli şekilde can yakıcı âlet. [*Ing.* Instrument of torture; *Fr.* Instrument de torture].

~ **dolabı**, *tar.* ◘ **Dolap**.

~ **etmek**, Eziyet çektirmek. [*Ing.* To torture, torment; *Fr.* Torturer, mettre à la torture, à la question].

~ **odası**, Iskence yapılan yer.

işkenceci, s. § ❶ Işkence eden. [*Ing.* Torturer; *Fr.* Tortureur,-euse, harceleur]. § ❷ i. Işkenceyi emreden hâkim veya bunu uygulayan cellât: *Engizisyon işkenceleri*. [*Ing.* Torturer; *Fr.* Bourreau, tortionnaire].

işkeste, s. ◘ **Şikeste**.

işkil, i. *Osm.* <*Ar. şekl'* < *eşkâl* > *Fars, işkil veya işkil*, § ❶ Şüphe, kuruntu, hoş olmayan bir durumla karşılaşma korkusu. [*Ing.* Doubt, suspicion; *Fr.* Doute, soupçon]; ☆ *Eşanl.* **vesvese**; § ❷ Güçlük. [*Ing.* Difficulty; *Fr.* Difficulté]. ☆ *Eşanl.* **zorluk, müşkülât**. § ❸ Ön sağ ve arka sol ayağı beyaz olan at.

işkillendirmek, nsz. f. Birinin işkillenmesine, şüphelenmesine yolaçmak. [*Ing.* To make suspicious; *Fr.* Faire soupçonner, faire douter].

işkillenme, i. Şüphelenme, kuruntuya kapılma. [*Ing.* Suspecting, doubting; *Fr.* Action de soupçonner, de douter].

işkillenmek, f. Şüphelenmek, kuskuya kapılmak: *Adamın uzun süre peşinden gelmesi üzerine işkillenmeye başladı.* [*Ing.* To be suspicious, to have a suspicion, to suspect ,to mistrust; *Fr.* Douter, avoir des soupçons, devenir incertain et embarrassé].

işkilli, s. Işkil *(şüphe)* içinde bulunan, kuruntulu. [*Ing.* Suspicious, anxiously doubtful; *Fr.* Douteux, euse, soupçonneux,-euse, defiant,-ante].

~ **büzük dingilder**, *at.* Meydana çıkmasını istemediği bir iş yapmış olan kişi, hep korku, telâş içinde, tetikte bulunur. Bu durumuyle şüpheleri üzerine çeker. [*Ing.* Evil be to him who thinks it].

☆ *Karş.* **al kaşağıyı gir ahıra, yarası (yağırı) olan gocunur (gocunsun)**.

işkillilik,-ğİ, i. Işkilli olma hali. [*Ing.* Dubiousness, mistrust].

işkilsiz, s. (a) Kuruntusuz, vesvesesiz, kuşkusuz, şüphesiz, şüphelenmeyen. [*Ing.* Doubtless, unsuspected; *Fr.* Sans soupçon, sans doute, insoupçonné]. (b) Şüphelenilmeyen. [*Ing.* Beyond suspicion, above suspicion; *Fr.* Insoupçonnable].

işkine, i. *zool.* Kemikli balıklar *(Teleostei)* takımının, Gölge balığıgiller *(Sciaenidae)* familyasına giren bir türü. Uzunluğu 20-40 sm. Sürü halinde yaşar. Otçuldur. Akdeniz ve Karadeniz'de bulunur. [*Lat. Sciaena umbra;*; *Ing.* Croaker; *Fr.* Corb].

iş.kolu, b. i. § ● Toplumda mal ve hizmet üretimine yönelen her türlü iktisadî faaliyet dalı. [*Ing.* Branch of industry; *Fr.* Branche d'industrie] § ● Bu dalların herhangi birinde tümü. § ● *(Bir kurumda)* Belli bir işi üzerine alan bölüm. § ❶ Belli bir iş yapmayı üzerine alan kimseler. ◉ ~ **ları yönetmeliği**, *huk.* Tam iktisadî faaliyeti milletlerarası, sınıflandırmaya göre ayrılan yönetmelik.

~ **esasına göre kurulmuş işçi sendikası**, *iş. huk.* Örgütünü o işkolunun faaliyette bulunduğu işyerlerine kadar genişleten ve o iş kolunda çalışan işçilerin çoğunluğunu sağlamak amacıyle hareket eden sendika.

~ **kodu**, *iş. huk.* ◘ **İşyeri sicil numarası**.

~ **seviyesinde toplu iş sözleşmesi**, *iş. huk.* Işkolları yönetmeliğine göre belirtilmiş bir iş kolunda çalışan işçilere uygulanmak amacıyle yapılmış toplu iş sözleşmesi.

☆ *Eşanl.* **iş kolu seviyesinde toplu iş sözleşmesi**.

işlek, s. < *işlemek*. § ❶ Çok işleyen ve hareketli: *İşlek yol. İşlek dükkân.* [*Ing.* Busy, frequented; *Fr.* Passant,-ante, fréquenté,-ee] § ● Özen verilmeden ve çabuk yazıldığı halde güzel ve okunaklı olan *(yazı)*, § ❶ i. *arg.* (a) Kendi cinsinden olanlarla cinsel ilişki kuran ve bu ilişkide pasif durumda olan erkek; (b) Birçok erkekle cinsel ilişkide bulunan kadın; § ● *jeom.* Biçimlenmesi hâlâ devam eden arazi biçimi için kullanılır. *(Taşkınların gereç yığmaya devam ettiği alüvyon ovasına işlek alüvyon ovası denir).*

~ **ekler**, *gram.* Kelime türetilmesinde çok kullanılan ve birçok kelimede var olan yapım ekleri.

☆ *Eşanl.* **canlı ekler**.

☆ *Karş.* **az işlek ekler**.

~ **liman**, *den.* Ticarî faaliyetlerinin geniş olması sebebiyle çok sayıda geminin uğradığı liman. [*Ing.* Much frequented port; *Fr.* Port frequenté].

~ **rüzgâr**, *den.* Yelken kullanmaya çok elverişli, sağnaksız, düzenli esen rüzgâr.

~ **yazı**, Özen verilmeden yazıldığı halde güzel olan yazı, kaligrafik yazının tersine oldukça serbest yazı. [*Ing.* Running cursive *(hand)* writing; *Fr.* (Écriture) courante].

işleklik,-ğİ, i. Işlek olma hali.

işlem*, i. < *işlemek*. § ❶ Bir işi sonuçlandırmak için yapılan isler. [*Osm.* Ameliye, muamele; *Ing.* Operation; *Fr.* Operation,] ☆ *Eşanl.* **eylem**; § ❷ *mat.* Sayıları karşı karşıya getirip belli bir takım kurallara uygun olarak, birbiri üzerine etkilendirme işi: Herhangi bir matematiksel varlıktan veya varlıklar grupundan *(fonksiyonlar, sayılar, vektörler, cümleler v.b.)* aynı veya farklı yapıda, iyi belirlenmiş bir başka matematiksel varlık elde etme yöntemi: *Her işlem yeni bir sayı bulmaya yarar.* [*Ing.* Operation; *Fr.* Operation]. § ●. *işletm. ikt.* Aynı zamanda ele alınması doğru olan ve maliyeti genellikle toplam olarak düşünülen üretici eylemler topluluğu. [*Ing.* Transaction; *Fr.* Operation]; § ❸ *sny.* Bir işyerinde, o işyerinin donatılmış olduğu imkânların yalnız birinden yararlanarak bir parça üstünde yapılan işlerin tümü. [*Ing.* Transaction; *Fr.* Operation]; ◉ **biçimsel ~ ler**, psikogenetik, *Piaget*'nin anlayışına göre, düşüncenin somut içeriğinden bağımsız olan ve önerme işlemlerinin temelini meydana getiren işlemler. *(Piaget delikanlılık çağında ortaya çıkan ve biçimsel işlemlerin mümkün olmasıyle belirgin hale gelen düşünce biçimine «biçimsel düşünce» der).* [*Ing.* Formal transactions; *Fr.* Operations formelles] ◉ **banka ~ i**, *ikt.* Bankacılık ticaretinin gerektirdiği işlem. [*Ing.* Banking transaction; *Fr.* Opération de banque, opération banquière], ◉ **borsa ~ i**. *bank* ve *bors.* Borsada muamele gören kıymetli kâğıtların alım-satım işi. [*Ing.* Stock exchange business or transactions; *Fr.* Opération de Bourse]. ◉ **büküm ~ i**, *dok.* ◘ **Büküm**; ◉ **çıkarmalı ~**, *sin.* ◘ **Çıkarma**; ◉ **çift renkli ~**, *sin.* ◘ **Çift**; ◉ **dağılmalı ~**, *mat.* ◘ **Dağılmalı**; ◉ **dağıtım ~ leri**, *ask.* ◘ **Dağıtım**; ◉ **daraltma ~ i**, *sin.* ◘ **Daraltma**; ◉ **dış ~**, *mat.* ◘ **Dış**. ◉ **doğru seslendirme ~ i**, *dilb.* ◘ **Doğru**; ◉ **dört ~**, mat. Toplama, çıkarma, çarpma ve bölmeden ibaret olan, matematiğin dört temel işlemi. [*Osm.* Amâli erbaa; *Ing.* Four operations; *Fr.* Les quatre opérations]. ◉ **düzeltici ~**, *işletm.* ◘ **Düzeltici**. ◉ **hukukî ~**, *huk.* ◘ **Hukukî** ◉ **ısıl ~**, *met.* Katı haldeki bir maden veya alaşıma, mekanik özelliklerini değiştirmek için ısıtma veya soğutma yoluyle uygulanan işlem. [*Ing.* Thermic treatment; *Fr.* Traitement thermique]. ☆ *Eşanl.* **termik işlem**; ◉ **idarî ~**, *huk.* ◘ **İdarî** ◉ **yüzey ~ i**. **(yüzeysel ~)**, *met.* Madenî bir parçanın yüzeyine, parçanın özelliklerini değiştirmek veya üzerini koruyucu bir tabaka ile kaplamak için uygulanan işlem. [*Ing.* Superficial treatment, surface treatment; *Fr.* Traitement de surface, traitement superficiel].

~ **araştırması**, *sosy.* Niceliğe dayanan bu bilimsel yöntem insan ve malzeme olarak önemli araçları ve faaliyetleri derinleştirir. [*Ing.* Operational research; *Fr.* Recherche opérationnelle].

~ **çizgisi**, *topogr.* Toplu taslaktaki iki noktayı birleştiren, apsis ve ordinatlar aracılığıyle detayları çizme işleminde temel olarak alınan doğru çizgi. [*Ing.* Operation line, magistral line *Fr.* Ligne d'opération, façade, ligne magistrale].

☆ *Eşanl.* **öney çizgisi**.

~ **hattı**, *jeod.* ◘ **Hat**.

işleme, i. § ● Işlemek eylemi. [*Ing.* Operation, working; *Fr.* Action de travailler]. § ● İş yapma, alışveriş yapma: *Dükkân iyi işliyor;* § ● Görev yapma. [*Ing.* Functioning; *Fr.* Fonctionnement]. § ❶ *(Geniş anlamda)* Herhangi bir konuda çaba harcama, herhangi bir konuyu inceleme: *Bu temayı onun işlemesi gerekir;* § ❷ *sin.* Bir filimdeki gizli görüntüyü ortaya çıkarmak için duyarkatın laboratuvarda çeşitli kimyasal işlemlerden geçirilmesi. [*Ing.* Processing]; § ❸ *işl.* Herhangi bir kumaş üzerine, ipek, pamuk, keten, yün veya sırma ile yapılan ince ve süslü motiflere verilen ad: *İşleme koleksiyonu.* [*Ing.* Embroidery; *Fr.* Broderie]. ◘ *ŞEKİL: 162.* — **DİKİŞ VE İŞLEME ÇEŞİTLERİ**. § ❹ *orm.* Kesilmiş ağaçların, kereste ve odun haline getirilmesi. *(Ağaç kütüklerinin parçalanması, odun, kömür ve çember yapımında kullanılacak dalların ayrılması, ince dalların demet halinde bağlanması v.b. işlemleri kapsar;* [*Ing.* Shaping, working; *Fr.* Façonnage]. ❺ *petrol.* Bir etken, bir eritici aracılığıyle yürütülen arıtma usulü. [*Ing.* Treatment; *Fr.* Traitement]; § ● *met.* Oymak eylemi; [*Ing.* Machining, tooling, machine - finishing; *Fr.* Usinage]. § ● *dok.* Özel çözgü iplikleriyle bir kumaş üzerine broşe makinesinde desenler yapma. [*Ing.* Embroidery; *Fr.* Broderie]. § ❼ *trm.* Toprakların hazırlanması veya bakımı için yapılan işler, *(Toprağın işlenmesi, sürgü geçirilmesi, çapalanması v.b.).* [*Ing.* Dressing; *Fr.* Façon]. § ❽ s. ince ve süslü işlenmiş. [*Ing.* Embroidered; *Fr.* Brodé,-ée]. ◉ **akarsu ~ si**, *coğr.* ◘ **Akarsu**; ◉ **asidle ~**, *petrol.* Benzinleri, ham petrolleri, yağları, sülfürik asidle arıtma. [*Ing.* Acid treatment; *Fr.* Traitement acide]. ◉ **bulgar ~ si**, *işl.* ◘ **Bulgar**; ◉ **çift ~**, *muh.* Bir kalem'in yanlışlıkla iki ayrı hesaba birden işlenmesi; ◉ **elektroerozyonla ~**, *tekn.* ◘ **Elektroerozyon**; ◉ **elektrolitik ~**, *tekn.* ◘ **Elektrolitik** ◉ **elektron demetiyle ~**, *tekn.* ◘ **Elektron**; ◉ **kimyasal ~**, § ❶ *dok.* Kimyasal bir yolla eritilerek sonradan ortadan yok edilen bir zemin üzerine yapılmış işlemler. *(Bu tip bir işlem sonunda dantel veya gipür taklidi kumaşlar elde edilir).* [*Ing.* Chemical embroidery; *Fr.* Broderie chimique]; § ● *tekn.* ◘ **Kimyasal**; ◉ **kireçlik ~ si**, *deric.* Deriyi sepilemeye hazırlayan ve deri yapımının başlangıcını meydana getiren işlemlerin tümü; [*Fr.* Travail de rivière]. ◉ **laser'le ~**, *tekn.* ◘ **Laser**; ◉ **plazma püskürtmesiyle, ~**, ◘ **Plazma** ◉ **sesötesiyle ~**, *tekn.* ◘ **Sesötesi**; ◉ **topraklı ~**, *petrol.* Soğurucu toprakla renk giderme. [*Ing.* Soil treatment; *Fr. Traitement à la terre*]. ◉ **yanlış ~**, *muh.* Bir masraf tutarının, o masraf yapılmamış olmasına rağmen masraf gibi gösterilmesi. ◉ **yüzey ~ si**, *opt.* Yansımaları girişim etkisiyle hafifletmek için, çam yüzeyinin zar halinde bir veya birkaç tabaka ile kaplanması. [*Ing.* Surface treatment; *Fr.* Traitement de surface]. ◉ **yüzeysel ~**, *trm.* Toprağın yüzeyinde yapılan çalışma. [*Ing.* Superficial dressing; *Fr.* Façon superficielle].

~ **coğrafyası**, *coğr.* Insanın, işlenmemiş doğal yöre üzerinde işleyerek orasını işlenmiş yöre durumuna getirmesi konusu üzerinde duran bir coğrafya kolu. ,

~ **ipliği**, *el. san.* Çeşit, kumaş veya döşemelik üzerine fantazi işlemeler yapmakta kullanılan sırma, ipek veya başka çeşit fan-

tazi iplik. [*ing.* Embroidery thread; *Fr.* Fil à broder].

~ **tecrübesi**, *hava.* Bir hava gemisi veya parçasının sartnamesine uygun olarak işleyip işlemediğini kontrol maksadıyle yapılan tecrübe. [*ing.* Operation test; *Fr.* Essai de fonctionnement].

işlemeci, i. § ❶ Elle oyma, nakış v.b. yapan kimse. [*Ing.* Embroiderer, embroideress; *Fr.* Brodeur,-euse]; § ❷ Herhangi bir kumaş veya triko üzerine özel makinelerle veya el ile ve ayrı tip iplikle işlemeler yapan işçi. [*Ing.* Embroiderer, embroideress; *Fr.* Brodeur,-euse].

işlemek(-i), f. § ❶ Bir şeye emek vererek onu daha elverişli bir hale sokmak; *Ham maddeleri işlemek. Toprağı işlemek. Maden işlemek. Nakış işlemek.* [*ing.* To embroider; *Fr.* Broder]; § ❷ (-e), Sokulmak, içine girmek, nüfuz etmek ,etkilemek; *Soğuk iliklerine işlemek. Su dengin içine işlemiş.* [*Ing.* To penetrate; *Fr.* Penetrer]. § ❸ nsz. Kendisinden beklenen işi görmek; hareketli ve faal olmak, işlek olmak: *Bu dükkân işlemiyor. Makine işliyor. Bu saat iyi işliyor.* [*ing.* To operate; *Fr.* Fonctionner, marcher]; § ❹ *(Çıban)* Olgunlasma yolunda olmak: *Çıbanını işletiyorlar.* [*ing.* To work up; *Fr.* Mûrir]. § ❺ *(Yara hk.)* Kapanmayıp akadurmak: *Yarası halâ işliyor.* [*Ing.* To bleed; *Fr.* Infecter]. § ❼ (nsz), *arg.* (a) Aşırmak, çalmak, hırsızlık etmek: *Oğlan daha toy ama, hiç çaktırmadan işliyor;* [*Ing.* To steal, to rob; *Fr.* Dérober, voler]; (b) Araştırmak. [*ing.* To research; *Fr.* Rechercher]. (c) Alay etmek: *Işin gücün işletmek.* [*Ing.* To mock at, to pull the leg of; *Fr.* Se moquer]; (ç) Hile yapmak. [*Ing.* To cheat to trick; *Fr.* Tricher]; (d) Şaka ile kandırılmak; § ❽ Bir işle uğraşmak, meşgul olmak: *Ayvalığa gidip bu para ile bir hayvan, bir de araba alarak, işleyeceğim.* [*Ing.* To keep oneself busy, to employ oneself; [*Fr.* S'occuper]. § ❾ Hareket halinde olmak; görevini yapmak, kendisinden beklenen işi görmek: *Ona göre işlemeyen bir saat hastalanmış bir insana benzerdi. Tok karnına zekân işlemiyor demek.* [*Ing.* To function, to work; to go; *Fr.* Fonctionner, travailler, marcher]; § ❿ Çalışmak, bir yol üzerinde sefer yapmak: *Marsilya'ya kadar işleyen gemiler. Büyük göllerde işleyen gemiler.* [*Ing.* To run; *Fr.* Courir, faire route, filer]. § ⓫ *san.* Çukur ve kabartıları göstermek; § ⓬ *petrol.* Ham petrolü arıtmak. [*Ing.* To treat, to refine; *Fr.* Traiter, raffiner]; § ⓭ *seram.* Kalıptan kabaca çıkmış çömlek pürüzlerini düzeltmek; § ⓮ *tekn.* Rende, torna veya törpü aracılığıyle bir tahta veya maden parçasını daha ince hale getirmek; § ⓯ *den. (yatçılıkta)* Yelkenleri rüzgârla dolmak ve tekne vollu bulunmak. *(Yelkenleri işletmek).* § ⓰ *(suç, günah, intihar v.b. hk.)* Yapmak, etmek. [*Ing.* To commit; *Fr.* Commettre]. ◉ **işlenmekte olan şekiller**, *coğr.* Türlü dış güçlerle bugün işlenmekte olan yer şekilleri [*Ing.* Live forms; *Fr.* Formes vives]; ◉ **işlenmemiş madde**, ◘ **Ham madde.** ◉ **işlenmemiş yer**, *coğr.* Tarla, bahçe veya orman olmayan yerler. *(Böyle yerlerden taş, toprak, kum, maden çıkararak veya buradaki toprakları kullanılır duruma getirerek faydalanılır).* [*Osm.* Arazi-i hâliye;*Ing.* Uncultivated land; *Fr.* Terrain inculte]; ◉ **işlenmiş yöre**, *coğr.* Insanın yaşadığı yerin her türlü doğal varlıklarından en iyi şekilde faydalanarak, bunun için kendi bilgisini, görgüsünü, gelenek ve göreneklerini, yapıcılık beğenisini *(zevkini)* ortaya koyarak işlediği yer. [*Osm.* Mezrû ve mâmûr arazi, mâmûre; *Ing.* A. prosperous and cultivated place, cultivated ground; *Fr.* Terrain cultivé]. ◉ **işler sermaye**, *huk.* ◘ **Döner sermaye.** ◉ **işletilen orman**, *coğr.* Bilgiye dayanılarak düzenli işletilen orman. Böyle yerlerde orman işletmeleri vardır. [*Ing.* Forest; *Fr.* Forêt]. ◉ **işleyen demir pas tutmaz (Paslanmaz, ışıldar)**, *at.* Tembel tembel oturan kimse hantallaşır, iş yapma yeteneğini yitirir. Çalışan kimse gittikçe açılır, daha yararlı işler yapar. ☆ *Eşanl.* **yuvarlanan taş yosun tutmaz, akan su yosun tutmaz.** ◉ **içine ~**, *dey.* Dokunmak. [*ing.* To hurt one's feelings, to affect one painfully; *Fr.* Aller au cœur]; ◉ **kireçlik ~**, *deric.* Kireçlik işlemi ile derileri sepilemeye hazırlamak; [*Fr.* Travailler de riviere]; ◉ **yaprak tütün ~**, *tütüncülük.* Tütün demetlerini açmak, yaprakları seçmek, ayırmak, temizlemek, tavlandırmaya elverişli duruma sokmak, denklemek.

işlemeli, s. Üstünde işlemeler bulunan, üzeri işlemeli olan, üzerine ,oya nakış v.b. işlenmiş olan: *Hanımlar, devrik yakalı, boncuk işlemeli, pembe mantin feraceler giymişler, işlemeli örtü.* [*Ing.* Embroidered; *Fr.* Brodé,-ée].

~ **taç**, *tasav.* Kadirî tarikatı mensuplarının giydiği bir çeşit başlığa verilen ad. *(Çeşitli renklerdeki çuhalar üzerine, meydana gelir. Üzeri ibrişimle işlenmiştir. Tepesine Bağdat gülü denilen bir alâmet konulur, üzerine yeşil tülbentten sarık sarılır).*

işlemsel*, s. *psik. (a) Piaget*'nin anlayışına göre, çocuğun zihnî gelişiminin belli bir anında görünen mantıkî yapıya veya bunu açığa vuran faaliyete verilen ad; (b) Çocuğun hayatında bu mantık yapısının ortaya çıktığı çağ: *İşlemsel düzeyde bir çocuk.* [*Ing.* Operative; *Fr.* Operatoire].

işlenebilir, b.s. Işlenmeye elverişli olan. [*Ing.* Treatable; machinable; *Fr.* Façonnable, traitable].

~ **toprak**, *trm.* Toprağın sürülebilen bölümü.

işlene.bilme, b. i. *(Maden hk.)* Işlenebilir olma. [*Ing.* Machinability; *Fr.* Usinabilité].

~ **özelliği**, *tekn.* Bir katı malzemenin işlenmeye elverişliliği. *(Madenler ve alaşımlar arasında, «talaş kaldırarak işlenmeye elverişli pirinçler» denilen kurşunlu pirinçlerin işlenebilme özelliği çok yüksektir).*

işleniş, i. < *işlenmek, mant.* Alelâde bilgiden bilim ve felsefeye kadar uzanan zihnî işlemlerin tümü.

işlenmek, nsz. f. § ❶ Üstünde emek sarfedilmiş olmak. [*ing.* To be worked *(up)*, to be wrought, to be embroidered, to be ornamented; *Fr.* Être travaillé, façonné]. § ❷ Üzerine süs yapılmak. [*Fr.* Être brodé]. § ❸ *(Günah, suç v.b. hk.)* Yapılmak; § ❹nsz. f. Girilip çıkılmak. [*ing.* To be frequented; *Fr.* Être frequenté].

işletilmek, nsz. f. Işletmek eylemine konu olmak.

işletme*, i. § ❶ Işletmek eylemi. [*Ing.* Operating, *Fr.* Action de faire opérer]. § ❷ Bir kuruluşun işlemesini sağlayan ve denetleyen yöntem; § ❸ *ikt.* Çalışma ve çalışmanın yapıldığı ve teşkilâtlandığı yer; Kâr elde etmek üzere bir sermaye konularak meydana getirilen iş yeri, Bu bir şirket, bir fabrika, banka, çiftlik veya mağaza da olabilir. [*Ing.* Establishment, business enterprise; *Fr.* Établissement]; ☆ *Eşanl.* **işyeri, ticarethane**; § ❹ Işletmeyi sağlayan yönetim. *Demiryolları işletmesi.* [*ing.* ve *Fr.* Exploitation]. § ❺ *sosy.* ◘ **iş idaresi**; § ❻ *işletm.* Bir teşebbüsün içi ve dışındaki olay ve faaliyetlere ilişkin sebep ve sonuç ilişkilerini araştıran ve yönetimle ilgili ilkeleri ortaya koyan bilim. [*Ing.* Administration, management, operation; *Fr.* Administration; maniement, exploitation]. § ❼ *petrol.* Bir damar veya kuyudan petrol elde edilmesini sağlayan islemlerin tümü. [*ing.* ve *Fr.* Exploitation]. § ❽ *tekn.* Genel teknik. [*ing.* ve *Fr.* Exploitation]. § ❾ *huk.* ◘ **Ticarî işletme**; ◉ **nin önceden plânlanması**, *hava.* Azamî 24 saat önce günü gününe uçuş işletmesinin umumî plânlanması. [*Ing.* Preliminary operational planning; *Fr.* Planning préliminaire]; ◉ ~ **yi etkileyen şart**, *hava.* Yetkili makam tarafından tâyin edildiği şekilde, hava gemilerinin emniyet, ve seyrüseferini etkileyen meteorolojik şart. [*Ing.* Operationally significant; *Fr.* Condition affectant l'exploitation]; ◉ **açık ~**, *mad. oc.* (a) Yer altından taş, maden cevheri veya kömür çıkarmak için toprağın yüzeyine açılan geniş çapta kazı yeri. [*Ing.* Open quarry; *Fr.* Carrière a ciel ouvert]. ☆ *Eşanl.* **taşocağı, açık ocak**; (b) Bir ocakta, taş veya madenin, toprağı kazarak işletilmesi. [*Ing.* Open quarrying; *Fr.* Travail à ciel ouvert]. ◉ **bir ~ şirketin mümessili**, *hava.* Bir hava nakliye şirketi veya teşkilâtının veya diğer yetkili bir makamın hava gemilerinin hareketi ile alâkalı bilgi vermeye yetkili mümessili. [*ing.* Operating agency; *Fr.* Représentant]. ◉ **devlet ~ leri**, *huk.* ◘ **Devlet**; ◉ **dönümlü ~**, *mad. oc.* ◘ **Dönümlü**; ◉ **düpleks ~**, *telekom.* Her biri vericiyi başka bir alıcıya bağlayan bağımsız iki hattan kullandığı haberleşme şekli. [*ing.* Duplex operation; *Fr.* Exploitation duplex]; ◉ **komütasyonla ~**, *telekom.* Bir telefon şebekesindeki gibi, çeşitli merkezler arasında ilişki kurularak yapılan haberleşme şekli. [*ing.* Operation with commutation; *Fr.* Exploitation par commutation]. ◉ **merkez merkeze ~**, *telekom.* Kesiksiz olarak iki cihazı bir devre ile birbirine bağlayan muhabere şekli. [*Fr.* Exploitation poste à poste ou point à point]. ◉ **orman ~ si**, *orm.* Dallar budandıktan sonra veya budanmadan ağaçların kesimi, kabukların yüzülmesi, bazen de tomrukların kesimi, sanayide veya yakıt olarak kullanılacak odun elde edilmesi için ulu ağaçlı ormanlarda tepe uçlarının kesilmesi, baltalıklarda kesimden elde edilen parçaların işlenmesi, meşe bataklıklarında kabuk tozu elde edilmek üzere kabuk soyulması ve öteki bütün orman ürünlerini sağlama işleri [*Ing.* Forest working, forest exploitation; *Fr.* Exploitation forestière] ◉ **sıralı ~**, *telekom.* Görüşen iki tarafın bir tel üzerinden *(genel olarak on telgraflık serilerle)* sıra ile karşılıklı muhabereleri. [*Fr.* Exploitation à l'alternat]. ◉ **tarım ~ si**, *trm.* Bir tek kişi veya bir ortaklık tarafından ekilen toprakların bütünü.

~ **adı**, Işletme sahibini hedef tutmaksızın işletmeyi tanıtmak ve benzer işletmelerden ayırtetmek için kullanılan, işletmeyi gösteren ad: «*Hilton oteli, Kervansaray gazinosu*» gibi.

~ **basıncı**, *döş.* Döşemde bulunması istenen basınç. [*Ing.* Operating pressure; *Fr.* Pression de service].

~ **bilgisi**, *hava.* Genellikle bir hava yolu işletmesini ilgilendiren meteorolojik bilgi. [*Ing.* Operational information; *Fr.* Renseignement intéressant l'exploitation des aéronefs].

~ **dairesi**, Bir işletmenin çalışmasının yönetildiği ve kontrol edildiği kısım. [*Ing.* Traffic control department *(railway)*; *Fr.* Departement de contrôle de trafic].

~ **defteri**, *muh.* Işletme gelir ve giderlerinin yazıldığı defter. [*Ing.* Operating ledger].

~ **gazetesi**, ◘ **Gazete.**

~ **gideri**, *döş.* Bir döşem veya cihazın kullanılma gideri. [*ing.* Running cost].

☆ *Eşanl.* **işletme masrafı.**

~ **hesabı**, *muh.* Içinde bütün işlemlerin özetlenmiş olarak yer aldığı ve sonucun çıkarılmasına yardımcı olan hesap. [*Ing.* Operation statement or occount; *Fr.* Compte d'exploitation].

~ **hızı**, *hava.* Düz uçuşta motorun belirli bir yüzde *(ekseriyetle % 87.5)* hızına tekabül eden hız. [*Ing.* Operating speed; *Fr.* Vitesse de fonctionnement].

~ **kontrolu**, *hava.* Yetkili makam tarafından bir uçuşun başlaması, devamı, tâdili veya bitmesi hakkında yapılan icraat. [*Ing.* Operational control; *Fr.* Contrôle d'exploitation].

~ **kopyası**, *sin.* Dağıtımcıların gösterim için hazırladıkları pozitif kopya. [*Ing.* Release print; *Fr.* Copie d'exploitation].

~ **malzemesi**, *demir.* Demiryollarında kullanılan araba, makine v.b. [*Ing.* Rolling stock; *Fr.* Matériel d'exploitation].

~ **sermayesi**, Mütedavil kıymetlerden, kısa vâdeli borçların düşürülmesiyle elde edilen tutar. [*Ing.* Working capital; *Fr.* Capital d'exploitation].

~ **servisi**, *demir.* Ticarî trafiği, her türlü nakliyatı, trenlerin hareketini, tarifelerin in-

celenme ve uygulanmasını ve halka ilişkileri düzenlemekle yükümlü servis. [*Ing.* Operating service; *Fr.* Service de l'exploitation].

~ **sıcaklığı**, *hava.* Belirli bir uçuş için bir uçağın işletme şartlarını tesis etmek maksadıyle işletici tarafından gözönünde tutulan sıcaklık. [*Ing.* Operating temperature; *Fr.* Température d'exploitation].

~ **uçuş planı**, *hava.* İşletme bakımından hazırlanan uçuş planı. [*Ing.* Operational flight plan; *Fr.* Plan de vol d'exploitation].

~ **vergisi**, *mal.* ◘ Vergi.

~ **yolu**. Bir köy işletmesinin ihtiyacı için yapılan yol. [*Ing.* Exploitation road; *Fr* Chemin dexploitation].

işletmeci, i. § ❶ Bir fabrikayı veya gelir getiren bir kuruluşu çalıştıran kimse: *Tarım işletmecisi.* [*Ing.* Operator; *Fr.* Exploitant]. § ❷ *sin.* Yapımcıdan filimlerin işletme hakkını satın alarak, filimleri oynatıcılara kiralayıp dağıtan kişi veya şirket. [*Ing.* Releaser, distributor; *Fr.* Distributeur, exhibiteur]. § ● *demir.* İşletme dairesi memur veya yöneticisi. [*Ing.* Operator; *Fr.* Exploitant].

işletmecilik,-ğı, i. § ❶ Bir işletmeyi iyi ve başarılı yönetmek bilgisi, tecrübesi. [*Ing.* ve *Fr.* Exploitation]. § ❷ Bağımsız bir bütçe ile çevrilen devlet işletmesi. [*Ing.* Exploitation, operation, working; Fr. Exploitation].

işletmek (-i, -e), f. § ❶ İşlemek işini yaptırmak; iş gördürmek, çalıştırmak, çalışmasını sağlamak. [*Ing.* To operate; *Fr.* Faire travailler]. § ● (-i) *(Bir yere veya bir şeye)* Nakış elişi gibi süslü şeyler yaptırmak. [*Ing.* To have embroidered; *Fr.* Faire broder, orner]. § ● (-i), İçine geçirmek, etki yapmak. [*Ing.* To penetrate; *Fr.* Faire pénétrer]. ☆ *Eşanl.* **nüfus etmek**. § ● Bir yara veya çıbanı fitil sokarak cerahatlandırmak. § ● Bir işyerini *(fabrika, atelye, dükkân)* veya bir kimseyi çalıştırmak yoluyle ondan yararlanmak. [*Ing.* To exploit, to run; *Fr.* Exploiter]. § ● *arg.* (a) Kötü kadınları çalıştırıp para kazanmak; (b) Şakadan bir takım yalanlarla sezdirmeden biriyle eğlenmek; (c) *(Kadınlar hk.)* Erkeklerle baş başa kalmak huyunda olmak. § ● *den.* Bir halatı, bir palamarı veya el incesini gevşeterek, kaydırmak. § ● Bir işte parasını çalıştırmak, kullanmak. [*Ing.* To exploit; *Fr.* Exploiter].

işlev*, i. < *işlemek.* Bir kimsenin veya bir nesnenin gördüğü iş; iş görme yetisi. [*Osm.* Üfuie; *Ing.* Function; *Fr.* Fonction].

☆ *Eşanl.* **görev**.

~ **yitimi**, *psik.* ◘ Apraksi.

işleyiş, i. (a) İşlemek tarzı; (b) İşlemek eylemi.

işli, s. § ● Geçimini sağlamak üzere yapacak, uğraşacak bir şeyi olan, iş sahibi. [*Ing.* At work, employed; *Fr.* Au travaille]. § ❷ *işl.* Üzerine işleme yapılmış üzerinde çalışılmış, üzeri nakışlanmış. [*Ing.* Worked, embroidered, ornamented; *Fr.* Brodé,-ée].

işlik*,-ği, i. § ● Zanaatçıların veya resimci, heykelci gibi sanatçıların çalıştıkları yer: *Tornacı işliği.* [*Ing.* Workshop studio; *Fr.* Atelier]. ☆ *Eşanl.* **işyeri, atelye**. § ● Okullarda belli eşyayı yapmaya elverişli iş araçlarıyle donatılarak hazırlanan ve iş dersi yapılan yer. *(Türkiye'de öğrenci ilişkileri ilk defa öğretmen okullarında /İkinci Meşrutiyet devrinde İstanbul Öğretmen Okulunda olduğu gibi/ ve bazı ilkokullarda kurulmaya başlanmıştır).*

~ **güçlü**, *dey.* İşi olan, iş sahibi.

işmam /işmâm/, *Osm.* < *Ar. şemn. esk.* § ❶ Koklatma. [*Ing.* Causing to be smelled]. § ● İşaret verme. § ● Hafifçe hissettirme. [*Ing.* Giving an inkling of]. § ● *(Tecvitle okurken)* Belli belirsiz, duyurma, harfin sesini hafifçe söyleme. [*Ing.* Giving a consonant a slight vowel sound after it].

işmar, i. *h.d.* El, göz, kaş ve yüzle yapılan işaret. [*Ing.* Sign, nod, wink; *Fr.* Signe].

~ **etmek**, El, göz, kaş ve yüz hareketi ile işaret etmek. [*Ing.* To make signs to wink; *Fr.* Faire signe].

işmizaz /işmîzâz/, i. *Osm.* < *Ar. esk.* Birşeyden hoşlanmayarak yüz buruşturma, yüz ekşitme. [*ing.* ve *Fr.* Grimace]. § ● Can sıkma. § ● Hafifçe titreme, ürperme.

işporta /işpor:ta/, *It. sporta.* Gezici satıcıların kullandıkları yayvan sepet veya ayaklı satış sırası. [*Ing.* Wide, shallow, open basket or wooden tray *(used by peddlers); Fr.* Grand panier, vente sur la voie publique]. ◉ ~ **ya düşmek**, *dey.* Değerini kaybetmek, herkes tarafından kullanılır hale gelmek. [*Ing.* To lose value *(goods)*, to fall in value; *Fr.* S'avilir, se dévaloriser]. ~ **malı**, Adi *(aşağılık)* mal. [*Ing.* Shoddy goods; *Fr.* Camelote].

işporta:cı /işpor:tacı/ i. *It.* ve *T.* İşportada mal satan kimse, seyyar satıcı, gezginci esnaf: *İşportacıdan kravat aldı.* [*Ing.* Peddler; pedlar, Hawker; *Fr.* Colporteur, portaballe, marchand ambulant, marchand à la sauvette].

işportacılık,-ğı, i. İşportada ufak tefek şeyler satma işi. [*Ing.* Pedlary; *Fr.* Colportage].

işrab, i. ◘ İşrap.

işraf /işrâf/, i. *Osm.* < *Ar. şeref. esk.* § ❶ Yüksek bir yere çıkma. [*Ing.* Mounting, ascending, being elevated]. § ● Yüksek ten bakma. [*Ing.* Overlooking, overtopping]. § ● *(Hasta hk.)* Ölmeye yüztutma.

işrak /işrâk/, i. *Osm.* < *Ar. şark. esk.* § ● Işıklandırma, parlatma, aydınlatma. [*Ing.* The rising and shining of sun, moon or star].. § ● *(Güneş ve ay hk.)* Doğma, doğarak etrafı aydınlatma. [*Ing.* Rise]. § ● *astr. esk.* Güneş'in doğuşundan, ufuk üstünde bir veya iki mızrak boyu yükselmesine kadar geçen zaman süresi. *(Güneşin ufuk üstünde bir mızrak boyu yükselmesine eski astronomi uzmanlarınca işrak denirdi). İşrak «Güneşin beş derece yükselmesi» olarak da nitelendirilirdi).* § ● *tasav.* İlmin vahiy yoluyle insanda meydana gelmesi.

~ **namazı**, *din.* Sabah namazından sonra kılınan nafile namazı. *(Özellikle tarikat mensupları, bu namazı devamlı kılmağa çalışırlar).*

işrakî /işrâkî/, s. *fels. esk.* § ● *Phythagoras* felsefesiyle ilgili olan. § ● Bu felsefenin, taraftarı *(kimse).*

işrakiye, i. *Osm.* < *Ar. işrâkiyye.* ◘ Işıkçılık.

işrakiyun, ç. i. *Osm.* < *Ar. iştirâkiyyun.* § ● Bir islâm felsefe okulu mensupları. *(Bu okul, Tanrı'yı ve zihiler dünyasını bir ışık olarak, bizim bilgi tarzımızı da yukarıdan gelme bir aydınlatma şeklinde tasavvur eder).* § ● Özellikle şafiî mezhebine bağlı mistik bir ilâhiyatçı ve filozof olan *Sühreverdî*'nin tilmizleri veya izleyicileri. [*Ing.* Pythagoreans; *Fr.* Pythagoriciens].

işrap,-bı /işrâp/, i. *Osm.* < *Ar. şürb* > *işrâb.* § ● Çıtlatma, sezdirme, üstü kapalı anlatma. [*Osm.* Zımnen anlatma; *Ing.* Insinuating, insinuation, imputation; *Fr.* Action de faire boire, action de faire allusion, insinuation]. § ● İçirme.

~ **etmek**, § ● Manalı şekilde sözlerle maksadını anlatmak. [*Ing.* To insinuate; *Fr.* Insinuer]. ☆ *Eşanl.* **sezdirmek, ima etmek, çıtlatmak**. § ● İçirmek.

işret,-ti, i. *Osm.* < *Ar. esk.* § ● İçki, sefahat, sarhoşluk: *İşret meclisi.* [*Ing.* Drinking, carousing; *Fr.* Beuverie, bouverie, ivrognerie]. § ● İçki içme. § ● Kişilerin birbirleriyle anlaşarak hoş geçinmesi.

~ **etmek**, İçki içmek, içki kullanmak. [*Ing.* To drink *(wine, etc.)*, to make merry; *Fr.* Consommer au cabaret, boire copieusement].

~ **tepsisi**, İçki ve mezelerin konulduğu tepsi.

işsiz, s. § ● Geçimini sağlayacak işi olmayan, işi olmayan: *Yurtta işsizlerin çoğalması tehlikelidir.* [*Ing.* Having no work, out of work, unoccupied; *Fr.* Sans-travail, en chômage]. ☆ *Eşanl.* **aylak, avare, sürtük, sokak süpürgesi**. ☆ *Karş.* **meşgul, iş güç sahibi**. § ● *iş. huk.* ve *sosy.* Sigortalı bir işte çalışırken kendi kusur ve kabahati olmadan işini kaybeden, çalışmaya hazır olan, zihnî ve bedenî durumu teklif edilecek işte çalışmaya elverişli bulunan ve bu kanunda belirtilen diğer nitelik ve şartları taşıyan kimse. [*Ing.* Unemployed; *Fr.* Chômeur].

~ **güçsüz**, *dey.* Yapacak hiç bir işi olmayan veya iş tutmayan: *İşsiz güçsüz dolaşanlar toplum için zararlı insanlardır. İşsiz güçsüz dolaşıp duruyor.* [*Ing.* Without work; *Fr.* Innoccupé,-ée, fainéant,ante, sans-travail].

~ **kalmak**, *dey.* İşini kaybetmek, işinden çıkarılmış olmak. [*Ing.* To have no work, to lose one's job, to become unemployed; *Fr.* Chômer, être sens travail].

işsizlik,-ği, i. § ❶ İşsiz olma hali. [*Ing.* Unemployment; *Fr.* Chômage]. § ● *sosy.* ve *iş huk.* İşçilerin iş bulamamaları hali; işçilerle kapitalistler *(patronlar)* veya devlet arasında büyüyen farkın doğurduğu esaslı olaydır. [*Ing.* Unemployment; *Fr.* Chômage] § ● Bir işyeri için hareketsizlik devresi. ◉ **aktarılmış** ~, *ikt.* Belli bir ülkenin içinde, belli bir cinsiyete, belli bir yaşa ve belli bir mesleki veya sosyal kategoriye mensup emekçilerin evvelce gördükleri işin, başka bir cinsiyete, başka bir yaş veya başka bir kategoriye mensup emekçilere aktarılması dolayısıyle açıkta kalmalarından doğan işsizlik. *(İşsizlik bir ülkeden başka ülkeye de aktarılabilir).* [*Ing.* Transfered unemployment; *Fr.* Chômage transféré]. ◉ **gayriiradî** ~, *ikt.* Cari ücret seviyesinden aşağı ücret kabul ettiği halde iş bulamayan emekçinin durumu. *(İşsiz iş isteyerek iş bulma kurumuna kaydolduğu zaman gayriiradî işsizlik var demektir).* [*Ing.* Involuntary unemployment; *Fr.* Chômage involontaire]. ◉ **gizli** ~, *ikt.* Resmî makamlarca bilinmeyen işsizlik. [*Ing.* Concealed unemployment; *Fr.* Chômage caché]. ◉ **iradî** ~, *ikt.* Kişisel menfaatine uygun bulmadığı ve kendisine teklif edilen ücreti, harcayacağı çabaya oranla yetersiz bulduğu için, çalışmayı iradî olarak reddeden emekçinin durumu. [*Ing.* Voluntary unemployment; *Fr.* Chômage volontaire]. ◉ **kısmî** ~, *ikt.* Bir fabrikaya, bir sanayi koluna, bir bölge veya bir ülkeye mensup olan ve kanunî iş süresinde, iktisadî sebeplerden dolayı çalıştırılamayan emekçilerin durumu. [*Ing.* Partial unemployment; *Fr.* Chômage partiel]. ◉ **mevsimlik** ~, *ikt.* Bazı sanayi kolları işçilerinin, yılın bazı devrelerinde, bu kollarda faaliyetin durdurulması veya yavaşlatılması dolayısıyle işlerini kaybetmelerinden doğan durum. [*Ing.* Seasonal unemployment; *Fr.* Chômage saisonnier] ◉ **müzmin** ~, *ikt. Keynes*'e göre, liberal rejimde, işgücünün tam istihdamını sağlayabilecek tek kuvvet olan devletin her türlü müdahalesinin yokluğunda ortaya çıkabilen, iktisadî dengelerin temel özelliğini meydana getiren, daimî ve kendiliğinden işsizlik. [*Ing.* Chronic unemployment, lasting unemployment; *Fr.* Chômage chronique]. ◉ **sürtünmeden doğan** ~, *ikt.* Bir emekçinin iş sözleşmesinin feshiyle yeni bir işe başlaması arasında geçen birkaç günlük geçici işsizlik süresi. *(Sürtünmeden doğan işsizlik kavramı, bir bölge veya bir ülkede bulunan ve kullanılmadığı halde faydalanılmak üzere olan kaynakların tümüne de uygulanabilir).* [*Ing.* Frictional unemployment; *Fr.* Chômage frictionnel]. ◉ **tam** ~, *ikt.* Bir iş bulamayan emekçinin durumu. [*Ing.* Complete unemployment; *Fr.* Chômage complet]. ◉ **teknolojik** ~, *ikt.* Bazı işlerin kaldırılmasına, hattâ kimi zaman bazı zanaatların *(arabacı ustası, demirci v.b.)* yok olmasına yolaçan teknik ilerlemelerin gelişmesinden doğan işsizlik. [*Ing.* Technological unemployment; *Fr.* Chômage technologique]. ◉ **tesadüfî** ~, *ikt.* İktisadî olmayan bir olay *(Örnek: bir su baskını)* dolayısıyle işin tatil edilmesi. [*Ing.* Accidental unemployment; *Fr.* Chômage accidentel]. ◉ **tortusal** ~, *ikt.* İşgücünün tam istihdamının gerçekleştirildiği

bütün ülkelerde, sayıları her an tespit edilebilen ve sürtünmeden doğan işsizlik kapsamına girenlerin, teknolojik işsizlerin *(savaş ihtilâlî devreleri dışında)*, işe alışmamış olanların kategorisinin durumu. [*Ing.* Residual unemployment; *Fr.* Chômage résiduel]. ◉ **yapısal —**, *ikt.* Bir yandan toprağın cinsi ve dağılımı, öteyandan sanayi donatımının yetersizliği dolayısıyla halkın önemli bir kısmına iş bulamayan azgelişmiş ülkelere özgü gizli işsizlik şekli. [*Ing.* Structural unemployment; *Fr.* Chômage structurel].

— **sigortası**, *huk.* ◘ **Sigorta.**

— **yardımı** ve **— sigortası**, *ikt.* Tam veya kısmî işsizlik halinde bulunan emekçilere yardım usulleri. [*Fr.* Assistance chômage et assurance chômage].

iştah, i. *Osm.* < *Ar. iştihâ.* § ● Yemek yeme isteği: *Hastanın iştahı açılmaya başladı. Salata iştahı açar.* [*Osm.* Iştiha; *Ing.* Appetite; *Fr.* Appétit, désir de manger]. § ● *mec.* Istek, arzu: *İştahlı çalışmıyor. Kitaba pek iştahı var.* [*Ing.* Eagerness, desire; *Fr.* Envie, désir]. § ● *psik.* Acıkma veya susama duygusu, uyku, dinlenme veya gezinme gereksinmesi gibi doğrudan doğruya vücudun rahatını ilgilendiren eğilimlerin genel adı. [*Osm.* Iştiha; *Ing.* Desire, *Fr.* Appétit, appétence]. ◉ **— ı kapanmak** *(bir kimsenin).* Yemek yeme isteği kalmamak: *Ben geldiğim zaman birkaç kaşık pilâv yemiştim, iştahım kapanmış.*

— **açan**, ◘ **İştah açıcı.**

— **açıcı**, § ● İştah veren, yemek yeme isteği uyandıran: *İştah açıcı şurup.* [*Ing.* Appetizing; *Fr.* Appetissant,-ante, apéritif,-ive]. § ● *ted.* Yemek yeme isteğini uyandıran ve organizmanın ihtiyaçlarını arttırarak açlık duygusu sağlayan ilâç; kinakina v.b. *(Açıkhavada gezinme, yorucu olmayan jimnastik hareketleri de iştah açıcıdır).* [*Ing.* Appetizer; *Fr.* Aperitif,-ive].

— **acılmak**, *dey.* Yemek isteği artmak.

— **açmak**, *dey.* Yemek yeme isteğini uyandırmak. [*Ing.* To whet the appetite; *Fr.* Donner de l'appétit, ouvrir l'appetit].

— **azaltıcı**, *ted.* Şişmanlık tedavisinde, iştahı kesmek için kullanılan madde.

— **dişin dibindedir**, *at.* Bir şey yemeyi canı çekmeyen kimse, yiyecekten bir parça tadınca iştahının açıldığını görür.

— **kapamak (kesmek)**, *dey.* Yemek isteğini yok etmek.

— **sapkısı**, *patol.* Yiyecek zevkinin bozulması, kömür, toprak, kil v.b. gibi yenilemeyecek maddelere istek duyma. *(Kadınlarda gebelik başlangıcında aşerme sırasında ve bazı akıl hastalıklarında rastlanır).*

iştahlanma, i. İştahı uyanma veya artma. [*Osm.* Teşehhi; *Ing.* Appetition; *Fr.* Appétition].

iştahlanmak, nsz. f. § ● İştahı uyanmak veya artmak; **iştah ve heves duymak**, isteği yokken istek duymaya başlamak. [*Ing.* To have an appetite for; *Fr.* Avoir de l'appétit]. § ● *mec.* Isteği artmak, heveslenmek.

iştahlı, s. § ● İştahı olan, yemek yemeğe karşı istekli olan: *Pek iştahlı yedi.* [*Ing.* Hungry, desirous; *Fr.* Qui a de l'appétit, désireux,-euse]. § ● *mec.* Arzulu, istekli [*Ing.* Desirous; *Fr.* Désireux,-euse]. ☆ *Eşanl.* **hevesli, arzukeş.** § ● z. İştahla, arzu ederek: *İştahlı yemek, İştahlı çalışmak* [*Ing.* Desirously, hungryly; *Fr.* Avec appétit, avec envie, avec désir].

iştahsız, s. § ● Karnı tok olmadığı halde yeme isteği olmayan. [*Ing.* Having no appetite; *Fr.* Qui n'a pas d'appétit]. § ● Isteksiz. [*Ing.* Without desire; *Fr.* Sans désir]. § ● z. İştahsız olarak, isteksizce.

iştahsızlık,-ğı, i. Gereği kadar yemek yemeye isteği olmayış, iştahsız olma hali. [*Ing.* Lack of appetite; *Fr.* Inappétence, manque d'appétit].

işte, e. ve ünl. *esk. T. uşda,* § ● Gösterilirken veya bir şeye işaret edilirken söylenir: *-Hani kitap? -İşte!. İşte kalem. İşte kâğıt, otur yaz. İşte size anlattığım adam. İşte, korkduğum başıma geldi!* [*Ing.* Here, look; *Fr.* Voici, voilà!]. § ● Anlatılan bir sözün sonucuna [illegible] gösterir: *İşte arkadaşlar bundan [illegible].* [*Ing.* Thus, now, so; *Fr.* Ainsi donc, comme ci, de cette façon, de cette manière]. § ● Anlatılan sevip üzerine dikkati çekmek için kullanılır: *Niçin söylemedin diyeceksiniz, bunun için işte!* [*Ing.* Oh, well like that].

işteş*, s. Bir işi birlikte görenlerden her birinin ötekine olan durumu, işte, görevde ortak olan.

— **fiil**, *gram.* ◘ **İşteşlik fiili.**

işteşlik*,-ği, i. İşte görevde ortaklık. Aynı işte bulunuş paylaşma [*Osm.* Müşareket; *Ing.* ve *Fr.* Association].

☆ *Eşanl.* **birliktelik.**

— **eki**, *gram.* Bir işin özneler tarafından karşılıklı veya ortaklaşa yapıldığını belirtir. *(Türkçede işteşlik eki -ş-' dir).* [*Ing.* Reciprocal affix; *Fr.* Affix réciproque].

— **fiili**, *gram.* Bir işin özneler tarafından karşılıklı veya ortaklaşa yapıldığını anlatan fiil: *Anlaşmak, görüşmek, dövüşmek gibi.* [*Osm.* Müşareket fiili; *ing.* Reciprocal verb; *Fr.* Verbe réciproque].

iştial,-li /iştiâl'/, i. ç. **iştialât.** *Osm.* < *Ar. şaal. esk.* Tutusma, parlama, alevlenme. [*Ing.* Inflammation, being kindled, blazing up, taking fire; *Fr.* Inflammation, action de s'enflammer, allumage].

— **etmek**, Parlamak, alevlenmek. [*Ing.* To take fire to burst into flames; *Fr.* Prendre feu, s'enflammer, eclater avec ardeur].

iştialât,-tı /iştiâlât/, i. *Osm* < *Ar. esk.* **iştial'**in çoğulu.

iştibah, i. *Osm.*<*Ar. şibh. esk.* § ● Kuşkulanma, şüphelenme. § ● Şüphe, korku. [*Ing.* Doubting, doubt; *Fr.* Soupçon].

— **etmek** Şüphelenmek, kuşkulanmak. [*Ing.* To suspect, to doubt; *Fr.* Soupçonner, douter].

iştidad /iştidâd/, i. *Osm.* < *Ar. şiddet. esk.* § ● Şiddetlenme, güçlenme. [*Ing.* Becoming severe, hard or strong, increasing]. § ● *tıp. esk.* Hastalığın şiddetlenmesi. ◉ **— ı hafıza**, *psik.* Belleme yetisinin aşırı derecede artması. [*Ing.* Hypermnesia; *Fr.* Hypermnésie].

iştigal,-li /iştigâl'/, ç: **iştigâlât.** *Osm.* < *Ar. şugl. esk.* Meşgul olma, uğraşma, çalışma: *Dersleriyle iştigal ediyor.* [*Ing.* Occupying oneself, occupation, work; *Fr.* Occupation].

☆ *Eşanl.* **çalışma.**

☆ *Karş.* **boş durma, birşeyle ilgilenmeme.**

— **etmek**, Bir şeyle veya bir kimseyle meşgul olmak, ilgilenmek. [*Ing.* To occupy oneself with, to be busy with; *Fr.* S'occuper].

iştigalât, ç. i. *esk.* **iştigal'**in çoğulu.

iştiha /iştihâ/, i. *Osm.* < *Ar. şehvet. esk.* § ● Cinsel arzu, istek. [*Ing.* Desire; *Fr.* Envie, désir]. § ● Yemek yeme isteği: *İştiham kesilmiş, uykum azalmıştı.* [*Ing.* Appetite; *Fr.* Appétit]. § ● Herhangi bir şeye karşı duyulan istek: *İştiha ile iş görüyor.* [*Ing.* Inclination, zeal; *Fr.* Inclination, zèle].

iştihar /iştihâr/, i. *Osm* < *Ar. şöhret.* § ● Ünlü olma, ün kazanma, tanınma, ün salma. [*Ing.* Becoming famous or notorious; *Fr.* Acquisition de la renommée]. § ● Şöhret, ün, ad. [*Ing.* Fame, notoriety; *Fr.* Renom, renommée].

— **bulmak (etmek)**, Meşhur olmak, ün kazanmak. [*Ing.* To acquire fame, to be celebrated; *Fr.* Acquérir de la renommée, s'illustrer].

☆ *Eşanl.* **tanınmak.**

iştikâ /iştikâ/, i. *Osm.* < *Ar. şekvâ. esk.* Şikâyet etme, sızlanma, yakınma. [*Ing.* Complaining, complaint; *Fr.* Plainte].

— **etmek**, Sızlanmak, şikâyet etmek. [*Ing.* To complain; *Fr.* Se plaindre].

iştikak,-kı /iştikâk/, i. ç: **iştikâkât.** *Osm.* < *Ar. şakk. esk.* § ● Yarılmış bir şeyin bir kısmını alma. [*ing.* Dividing into branches, branching; *Fr.* Dérivation, branchement]. § ● *gram.* Aynı kökten gelen kelimelerin birbirleriyle ve kökleriyle olan ilişkileri ve meydana gelişleri. [*Ing.* Derivation, etymology; *Fr.* Dérivation, étymologie]. ☆ *Eşanl.* **etimoloji, türeme.**

— **etmek**, Bir asıldan çıkmak. [*Ing.* To be derived from; *Fr.* Dériver].

☆ *Eşanl.* **türemek.**

— **ilmi**, Kelimelerin nerelerden çıktığını, asıllarını, birbirleriyle ilişkilerini araştıran bilim. [*Ing.* Etymology; *Fr.* Étymologie].

☆ *Eşanl.* **etimoloji.**

iştikakî /iştikâkî/, s. *Osm.* < *Ar. gram. esk.* Iştikakla ilgili olan. [*Ing.* Etymological; *Fr.* Etymologique].

iştimal /iştimâl'/, i. *Osm.* < *Ar. şumûl. esk.* § ● Kapsamı içine alma, kaplama. [*Ing.* Comprising, comprehending, containing, enfolding; *Fr.* Action de comprendre, de renfermer]. § ● Çevirme, ihata etme. [*Ing.* Surrounding, embracing; *Fr.* Action d'entourer, d'environner].

iştimam /iştimâm/, i. *Osm.* < *Ar. şemm. esk.* Koklama, bir şeyin kokusunu alma. [*Ing.* Smelling, sniffing; *Fr.* Action de flairer].

iştira /iştira/, i. *Osm.* < *Ar. şirâ. ikt.* Satınalma. [*Ing.* Purchase; *Fr.* Achat].

— **etmek**, Satın almak. [*Ing.* To buy, to purchase; *Fr.* Acheter].

— **gücü**, *ikt.* ◘ **Satınalma gücü.**

— **hakkı**, *huk.* ◘ **Satınalma hakkı.**

iştirak,-kı /istirâk/, i. *Osm.*<*Ar.* şirket. § ● Ortaklık, ortak olma, ortaklaşma. [*Ing.* ve *Fr.* Association]. ☆ *Eşanl.* **birlik.** § ● *(Bir işe)* karışma, *(bir işte)* yer alma, koldaşlık *(paydaşlık)* etme, *(bir duyguya)* ortak olma, paylaşma. [*Ing.* ve *Fr.* Participation, contribution]. § ● *(Bir işe, bir düşünceye)* katılma; benimseme. [*Ing.* Joining, participating, appropriating to oneself; *Fr.* Participation]. § ● *fels.* ◘ **Katılma.** ◉ **— ini arttırmak**, *bank.* ve *bors.* Bir müessesenin hissedar veya ilgililerinin ilk sermayeye istiraklerine ilâve yapmaları. ◉ **— li icar**, *ikt.* Yarıcılık. Kiracının yetiştirdiği mahsulün belli bir kısmını arazi sahibine vermesini gerektiren kira anlaşması. [*Fr.* Colonnage paritaire]. ◉ **donatma — i**, *huk.* ◘ **Donatma.** ◉ **hacze —**, *huk.* ◘ **Haciz.**

— **etmek**, § ● Ortak olmak. [*ing.* Associate with; *Fr.* S'associer]. § ● *(Bir ise, bir düşünceye)* katılmak, yer almak, benimsemek. [*Ing.* To join, to participate; *Fr.* Participer]. § ● *(Bir duyguya)* Ortak olmak, onu paylaşmak.

— **hakkı**, *huk.* Ortaklık hakkı. [*Ing.* Right of association; *Fr.* Droit d'association].

— **halinde alacak**, *huk.* Birden fazla alacaklıya ait olan ve alacaklılardan birinin, tek başına alacağın tamamını veya bir kısmını isteyemeyeceği alacak.

— **halinde borç**, *huk.* Birden fazla borçlunun birlikte sorumlu olduğu ve bunların yalnız birinden, tamamının veya bir kısmının edasının istenemeyeceği borç.

— **halinde mülkiyet**, *huk.* Birden fazla kişiye ait olup tek elden yönetilen mallar üzerindeki mülkiyet. [*Ing.* Joint proprietorship, collective ownership, tenancy in common, collective property; *Fr.* Propriété en main commune].

— **hesabı**, *ikt.* Kâr veya zararı tesbit edilen bir nisbet dairesinde tevzi olunmak üzere, bir bankanın, bir ticarethane ile girişiği ticaret işine mahsus olmak üzere açılan hesap. [*Ing.* Participation account; *Fr.* Compte de participation].

— **hissesi**, *tic.* Ortaklık hissesi. [*Ing.* Share, part, contribution; *Fr.* Apport, mise de fonds].

— **nafakası**, *huk.* ◘ **Nafaka.**

— **payı**, *huk.* Belediyelerce yeniden yapılan veya onarılarak, veya değiştirilerek daha gelişmiş hale getirilen yollarla, lâğım ve su tesislerinin masraflarına, yol kenarında gayrimenkulü bulunanlara su tesislerinden yararlananların, kanunla tespit edilen oranda katılmasını sağlayan vergi. *(Belediyelerin, yetkili makamlarca onaylanmış bulunan harita ve imar planlarının düzenlenmesi için yaptığı masraflara, söz konusu harita ve imar planları içinde kalan yapı ve arsa*

sahiplerinin, gayrimenkullerinin değerleri oranında katılmasını gerçekleştiren vergi.
~ **taahüdü**, *huk.* Katılma, taahhüdü, katılma sözü. Sermaye şirketleri kurulurken ortak olmak isteyenler, kuruculara belli bir sermaye taahhüdünde bulunurlar. Bu bir çeşit icaptır. Bu taahhüdü taşıyan belgeye iştirak taahhütnamesi denir. [*Ing.* Subscription; *Fr.* Souscription d'action].

iştirakî /iştirakī/, s. *Osm.* < *Ar. esk.* Ortaklıkla ilgili. [*Ing.* Participating, cooperative].

iştirakiye, i. *esk.* ◘ **Komünizm, sosyalizm.**

iştirakiyun, ç. i. *esk.* Komünistler, sosyalistler.

iştiyak,-kı /iştiyāk/, i. *Osm.* < *Ar. şevk. esk.* § ❶ Özleme, içten gelme, göreceği gelme: *Çocukları uzakta olduğundan iştiyak içindedir.* [*Osm.* Tahassür; *Ing.* Yearning, longing; *Fr.* Désir ardent, envie]. ☆ *Eşanl.* **özlem, göresime, özleyiş, hasret.** § ❷ Şiddetli arzu, istek. [*Ing.* Ardent desire; *Fr.* Désir ardent, envie]. § ❸ *tasav.* İçten gelen derin özlem; âşıkın sevgiliye kavuşmak için coşkunluk içinde duyduğu güçlü istek. *(Bazı mutasavvıflara göre iştiyak, yakın /yaklaşma/ ile ayrılma /hicran/ arasında sürekli özlem duymadır).*
~ **çekmek**, Özlem duymak, özlemek. [*Ing.* To long for; *Fr.* Désirer de revoir une chose ou une personne aimée, avoir la nostalgie de, désirer qch. fortement, ardemment, avoir grande envie de qch.].
~ **duymak.** ◘ **Iştiyak çekmek.**

iştiyak.name, b. i. *esk.* Birine karşı duyulan özlemi anlatmak için yazılan mektup. [*Ing.* An ardent love letter].

işurya, i. *tıp.* ◘ **Sidik tutulması.**

işve, i. *Osm.* < *Ar.* Kadınların ilgi çekmek ve gönül çelmek için takındıkları tavır. [*Ing.* Amorous glance or gesture, coquettishness, coquetry; *Fr.* Badinage, propos frivoles, coquetterie].
☆ *Eşanl.* **cilve, naz, eda, şive, kırıtma, nazlanma, kendini naza çekme, mırınkırın, istiğna.**

işvebaz, s. *esk.* ◘ **İşveli.**

işveli, s. İşve yapan, kırıtan, nazlanan. [*Ing.* Coquettish, coquette, flirt; *Fr.* Coquette].
☆ *Eşanl.* **cilveli, şuh.**

iş.veren*, b. i. *iş. huk.* ve *sosy.* İşçi çalıştıran tüzel veya gerçek kişi: *(Borçlar Kanununa göre)* Bir hizmet aktine veya İş Kanununa dayanarak kendi iş yerinde bir başkasını ücret karşılığı olarak bedenen hem fikren çalıştıran kimse olup, bu ya devletin yetkili bir kimsesi, ya da özel teşebbüsü elinde bulundurandır. [*Ing.* Employer; *Fr.* Employeur,-euse, patron,-onne].
☆ *Eşanl.* **patron.** ⊙ ~ **in ödeme sorumluluğu**, *iş huk.* İşverenin, işçinin iş sebebiyle yok olan veya bozulan âlet, taşıt ve sakatlanan hayvanlarını ödeme yükümü.
~ **sendikası,** ◘ **Sendika.**
~ **temsilcisi**, *huk.* ◘ **İşveren vekili.**
~ **vekili**, *iş huk.* (a) İşyerinde işveren adına hareket eden ve işin ve işyerinin yönetiminde görev alan kimse; (b) Gerçek ve tüzel kişiler adına işletmenin bütününü sevk ve idareye yetkili olan; (c) *den.* Kaptan veya işveren adına ve hesabına harekete yetkili olan kimse. [*Ing.* Vice-principal, employer's representative; *Fr.* Sous-directeur,--trice, sous-principal].

iş.yar*, b. i. Bir işle görevli olan kimse. [*Osm.* Memur; *Ing.* Employee; *Fr.* Employé].

iş.yazar*, b. i. *fiz.* ◘ **Ergograf.**

iş.yeri*, b. i. *iş huk.* İşin yapıldığı yer; işçinin iş sözleşmesine göre bedenen veya fikren çalıştığı yer. *(Mağaza, depo, otel, kahvehane, eğlence ve spor yerleri, madenler, taş ocakları, inşaat şantiyeleri gibi ticarî ve sınaî veya meslekî bir faaliyetin gösterilmesine ayrılan veya bu faaliyetlerde kullanılan yerlerdir.* [*Ing.* Work-site, work-ground, Job-site; *Fr.* Placement du travail, aire de travail]. ⊙ ~ **inde ilân**, *iş huk.* Bir toplu iş sözleşmesiyle veya toplu iş sözleşmesi hükmündeki uzlaştırma kurulu veya hakem veyahut hakem kurulu kararı veya çalışma şartları ile ilgili olarak mahkemece alınmış bir ihtiyatî tedbir kararı veya kesinleşmiş bir mahkeme kararıyle bağlı olan işverenin, bunların noterlikçe onanmış birer örneğini, işyerinde işçiler tarafından görülebilecek uygun yerlerine konmuş işyeri ilân tahtasına iliştirme zorunluğu. ⊙ ~ **ni bildirme**, *iş huk.* Yasada gösterilen hallerde işyerini resmî makamlara bildirme zorunluğudur. ⊙ ~ **nin kapatılması**, *iş huk.* Bazı sartları yerine getirmeyen işyerlerinin Bölge Çalışma Müdürlüğünün isteği ile mülkiye âmirince kapattırılması.
◘ **işyeri toplu iş sözleşmesi.**
~ **bildirgesi**, *iş huk.* İşyeri açan veya bir işyerini devralan bir işverenin Sosyal Sigortalar Kurumuna vermekle yükümlü olduğu belge.
~ **disiplin kurulu**, *iş huk.* İşyerinde işçiye verilecek cezayı tayin etmek üzere, işçi ve işveren temsilcilerinden meydana gelen kurul.
~ **ilân tahtası**, *iş. huk.* İşyerinde, işçilerin görebileceği bir yere tesbit edilmiş ve işçilere duyurulacak konuların iliştirildiği levha.
~ **seviyesinde toplu iş sözleşmesi**, *iş huk.*
~ **sıra numarası**, *iş huk.* ◘ **İşyeri sicil numarası.**
~ **sicil numarası**, *iş huk.* Sosyal Sigortalar Kurumunca işyerini tanıtma ve diğer işyerlerinden ayırma bakımından iş yerine verilen bir numara.
~ **toplu iş sözleşmesi**, *iş. huk.* Belirli bir işyeri veya işyerlerinde uygulanmak amacıyla yapılmış toplu iş sözleşmesi. *(Bu tip toplu iş sözleşmelerini yapma yetkisi sendikalara aittir).*
☆ *Eşanl.* **İşyeri seviyesinde toplu iş sözleşmesi.**

it,-ti, i. *esk. T.* § ❶ *(Az kullanılır)* Köpek. [*Ing.* Dog; *Fr.* Chien]. § ❷ *mec.* Terbiyesiz ve aşağılık adam: *İtin biri.* [*Ing.* Scoundrel; *Fr.* Vulgaire, ordinaire]. ⊙ ~ **e atsan yemez**, *dey. (Yemek hk.)* Çok berbat, lezzetsiz. [*Ing.* Not fit even for a dog to eat, very nasty]. ⊙ ~ **e ot, ata et vermek,** ◘ **Ata et...** ⊙ ~ **i an taşı eline al**, *dey.* Bahsedilen kimse lafının üstüne geldiği zaman şaka yollu söylenir. Saldırgan birisiyle karşılaşacak olan kimse, kavgaya hazır olmalıdır. [*Fr.* Quand on parle du loup il sort du bois]. ⊙ ~ **i (köpeği) öldürene sürütürler**, *at.* Berbat bir işin sıkıntısını, onu yapana çektirirler. Bu işin temizlenmesini düzeltilmesini ona yüklerler. [*Ing.* Let him finish his own dirty work]. ⊙ ~ **in (köpeğin) ahmağı, baklavadan pay umar**, *at.* Aptal kişi, eline geçmesi olanağı bulunmayan bir nimeti bekler. ⊙ ~ **in (köpeği) duası kabul (makbul) olsa (-ydı), gökten kemik yağar (-dı)**, *at.* Aşağılık kişinin istediği olsaydı, dünya, yalnız kendisinin işine yarayan, başkalarını rahatsız eden şeylerle dolardı. ⊙ ~ **in kıçına (götüne) sokmak**, *kab. arg.* Rezil etmek. [*Ing.* To disgrace utterly]. ⊙ ~ **in kuyruğunda**, *tkz.* Pek çok, pek bol. ⊙ ~ **in ölümü gelirse cami duvarına işer**, *at.* ◘ **Eceli gelen köpek...** ⊙ ~ **le çuvala girilmez**, *at.* Edepsiz ve saldırgan kimse ile bir konu üzerinde karşılaşmak ve kavgaya tutuşmak doğru değildir. [*Ing.* It is better to avoid trouble with a nasty person]. ⊙ ~ **le (köpekle) dalaşmaktan çalıyı dolaşmak yeğdir, (Köpeğe dalanmaktan çalıyı dolanmak yeğdir)**, *at.* Edepsiz kimse ile uğraşmamak için onun bulunduğu yerden uzaklaşınız. [*Ing.* To go out of one's way to avoid trouble]. ⊙ ~ **le yatan, bitle kalkar**, *at.* ◘ **Körle yatan şaşı kalkar.** ⊙ **ata et** ~ **e ot vermek**, *dey.* ◘ **At.** ⊙ **yabanın** ~ **i**, *dey.* Edepsiz adam.
~ **ağzını kemik tutar**, *at.* Aşağılık kişinin ağzını kapamak için ona bir çıkar sağlamak yeter.
~ **boğan**, *bot.* ◘ **Itboğan.**
~ **canlı**, *dey.* Eziyete, zora pek dayanıklı, kolay ölmeyen. [*Ing.* Tough and strong; *Fr.* Endurant,-ante].
~ **canlılık** *dey.* It canlı olma hali.
~ **değmekle (işemekle) deniz pis olmaz**, *at.* Temizliğine herkesin büyük bir inanı bulunan kişi veya şey. aşağılık kimselerin atmak istediği çamurla kirletilemez.
☆ *Eşanl.* **köpek sürünmekle etek kesilmez, kalaylı bakır küflenmez.**
~ **derisinden post olmaz**, *at.* Aşağılık kimse, veya şey, yüce ve temiz bir amaca hizmet edemez.
~ **derneği**, *dey.* § ❶ Hırıltılı gürültülü yer. § ❷ Haşarat yatağı. § ❸ Haydutların barındıkları yer. [*Ing.* Riotous gathering, den of thieves].
~ **dirliği**, *dey.* Hırıltı gürültü ile geçim, ahenksiz, düzensiz yaşayış. [*Ing.* Inharmonious, quarrelsome life, dog's life].
~ **dirseği**, *tıp.* ◘ **Itdirseği.**
~ **dişi domuz derisi**, *dey.* Sevilmeyen iki kisi arasındaki çekişmeden memnun olunduğunu anlatır. [*Ing.* It is good to see enemies at each other's throats].
~ **elli**, Ayakları dışarıya doğru çarpık basan *(at).* [*Ing.* Knockkneed and splayfooted].
~ **hıyarı**, *bot.* ◘ **Acıhıyar.**
~ **ite (buyurur), it de kuyruğuna**, *dey.* Yüksünülen bir işin ondan ona atıldığı zaman söylenir. [*Ing.* Dog asked another to do something, the other dog asked his tail (said when one asks somebody to do an errand and that person asks another and yet another to do the job].
~ **iti suvatta bulur**, *at.* Aşağılık kişiler birbirlerini kendi gibilerinin toplandığı yerde bulurlar.
~ **itin ayağına (kuyruğuna) basmaz**, *at.* Başkasına kötülük etmekte ayaktaş olanlar birbirlerini incitmezler. [*Ing.* Birds of a feather flock together; *Fr.* Les loups ne se mangent pas entre eux].
~ **izi at izine karışmak**, *dey.* Işler karmakarışık olmak.
~ **kadar**, *dey.* Çok fazla. [*Ing.* Very many; *Fr.* Trop].
~ **kağnı gölgesinde yürür de kendi gölgesi sanırmış**, *at.* Başkasının korumasıyle iş yapan akılsız kişi, desteklendiğini unutarak kendi gücüne inanır.
~ **menekşesi**, *bot.* ◘ **Menekşe.**
~ **nişanı**, *dey.* Atın bacağında makbul olmayan iz. [*Ing.* Long horny excrescence on the inside of each leg of a horse, ergot of the skin of the fetlock].
~ **oğlu it**, *dey.* Hilekâr, ahlâksız. [*Ing.* Son of a dog].
☆ *Eşanl.* **köpeoğlu köpek**
~ **sineği**, *zool.* ◘ **Sinek.**
~ **sürü para (akçe) kazan**, *at.* Ekmek parası kazanmak için it sürümek gibi bir iş tutmak bile ayıp değildir.
~ **sürüsü**, *dey.* Edepsizlik topluluğu. [*Ing.* Mob of scoundrels, rabble].
~ **sürüsü kadar**, *(hakaret)* Oldukça kalabalık, bir sürü, çok fazla. [*Ing.* As many as a pack of hounds, like a crowd of rascals].
~ **taşlayan**, *dey.* Işsiz, güçsüz, serseri. [*Ing.* Loafer, idle].
~ **ulur, birbirini bulur**, *at.* Aşağılık kimse bir konu üzerinde sesini yükseltince aynı amacı güdenler o ses etrafında toplanır, kendisiyle birleşirler.
~ **ürür, kervan yürür**, *at.* Doğru yolda olanlara çatanlar, kervana ürüyen itlere benzerler. Bu tür karşı koymalar, yürüyüşü engelleyemez. Kötü tenkitlere aldırmadan yoluna devam etmenin iyi olacağını belirtmek için söylenir. [*Ing.* Do what you think is right, no matter what others say].
~ **üzümü**, *bot.* ◘ **Itüzümü.**
~ **yatağı**, *mec.* Ahlâksız ve kötü adamların toplandıkları yer, hırsız barınağı. [*Ing.* Thieves kitchen; *Fr.* Chenil, lieu de reunion de gens vulgaires].
~ **yılı**, Eski Türk takviminde onbirinci yıl. [*Ing.* Dog-year, the eleventh year of the old Turkish twelve-year cycle].

ita /ītā/, i. *Osm.* < *Ar. atā. esk.* § ❶ Verme, ödeme: *Maaşın ita emri henüz çıkmamış. Ahzü ita.* [*Ing.* Giving, offering, delivering to, granting, paying, settling a debt, delivering, payment; *Fr.* Payement]. § ❷ *ed. esk.* Bir kelimenin anlamını değiştir-

meden, manzumenin değişik beyitlerinde kafiye olarak kullanılması. *(Sık sık tekrarlandığı zaman pek beğenilmez. Araya başka kafiyeli bölümlerin girdiği zaman kullanılması bazen kulakta hoşa giden bir yankı yapar).*

— **âmiri,** Devlet hizmetleri için yapılacak harcamaların ödeme emrini geçici veya kesin olarak muhasebecilere vermeye yetkili olan memur. [*Ing.* Official authorized to pass accounts; *Fr.* Mandant de paiement].

— **emri,** § ❶ *huk.* Yapılacak masrafların tahakkukunun itâ amirince onaylandığını gösteren ve muhasebecilere kapsamının ödenmesini bildiren yazılı bir idarî ve icraî karar. Hükümetten gelen ödeme emri, verile buyruğu. [*Ing.* Order to pay, order for payment of government money, payment order; *Fr.* Ordre de paiement]. § ❷ *huk.* Verme. [*Ing.* Giving; *Fr.* Action de donner]

— **etmek,** Vermek, ödemek. [*Ing.* To give, to grant, to pay; *Fr.* Donner, payer].

itaat,-ti /itâât/, i. *Osm.* < *Ar. tav.* § ❶ Söz dinleme, esenleme, alınan emre göre hareket etme, boyun eğme. [*Ing.* Obedience; *Fr.* Obéissance]. ☆ *Eşanl.* **esleklik.** ☆ *Yak. anl.* **başeğim, inkıyat, serfüru, boyun eğme, insaf dileme, baş eğme.** ☆ *Karş.* **isyanetme, karşı gelme, karşı koyma, ayaklanma, baş kaldırma.** § ❷ *binic.* Atın baldır, mahmuz, kırbaç, yumruk ve dizgin etkilerine uyması.

— **etmek,** Söz dinlemek, emre uymak, baş eğmek.|[*Ing.* To obey; *Fr.* Obéir].

itaatli /itâatli/, s. Söz dinleyen, söz dinler. [*Ing.* Obedient; *Fr.* Obéissant,-ante].

☆ *Eşanl.* **eslek.**

☆ *Karş.* **dik başlı, söz dinlemez, boyun eğmez.**

itaatsiz, s. Söz dinlemez. [*Ing.* Disobedient, insubordinate; *Fr.* Désobéissant,-ante].

☆ *Eşanl.* **eslemez.**

itaatsizlik,-ği, i. § ❶ Söz dinlememe. [*Ing.* Disobedience; *Fr.* Désobéissance]. § ❷ *ask.* Bir askerin, zorlayıcı sebep dışında aldığı emirleri yerine getirmemesi, söz dinlememesi, üstüne karşı gelmesi. *(Askerî ceza kanunları itaatsizlik halleri için çok ağır cezaları kapsar, bu suç düşman karşısındayken işlendiği takdirle idamla veya sürgünle cezalandırılabilecek ağır suç haline girer).* [*Ing.* ve *Fr.* Indiscipline].

— **etmek,** Söz dinlememek, başkaldırmak. [*Ing.* To disobey, not to obey, not to follow, to revolt or resist; *Fr.* Obéir].

itab[1], i. ◘ **Itap.**

itab[2] /it'âb/, *Osm.* < *Ar. ta'b. esk.* Yorma, sıkıntı ve yorgunluk verme. [*Ing.* Fatiguing, wearying, troubling].

itabirit,-ti, i. *Fr. itabirite. min.* Kuvars billûrları arasında siyah pullar halinde bulunan olijistli mikaşist. [*Ing.* Itabirite].

itak /itâk/, i. *Osm.* < *Ar. ıtk. huk. esk.* Köleyi azat etme. [*Ing.* Liberating, emancipating, liberation, emancipation]. ◘ **Itik.**

itakonik, s. *(akonitik'in anagramı). Fr. itaconique. kim.* Formülü $CH_2{-}C(CO_2H)\ CH_2{-}CO_2H$ olan bir diasid için kullanılır. 161° C'ta erir, italkonik anhidritin veya sitrakonik anhidritin su ile birleşmesinden elde edilir. 68° C'ta eriyen bir anhidrid için kullanılır; sitrik asidin kızdırılmasıyle meydana gelir. [*Ing.* Itaconic acid; *Fr.* Méthylène-succinique]

☆ *Eşanl.* **metilen-süksinik.**

itale /itâle/, i. *Osm.* < *Ar. tûl. esk.* Uzun hale getirme, uzatma. [*Ing.* Extending, lengthening; *Fr.* Extension, allongement, rallongement].

italik, s. ve i. *Fr. italique. matb.* § ❶ El yazısında olduğu gibi, üstten sağa doğru eğik olarak basılmış *(harf): Italik yazı. Italikle yazmak.* [*Ing.* Italic (type) italic] § ❷ *matb.* Hümanistik küçük harften türeyen yatık ve sivri bir işlek yazıya verilen ad; bu yazı XVI. yüzyıldan itibaren Papalık mektuplarında kullanıldı; matbaacılıkta italik 1500'e doğru *Alde Manuce* tarafından Venedik'te uygulandı.

— **harf,** *matb.* ◘ **Harf.**

italik-kelt dilleri, *dilb.* Italik ve kelt dillerinden meydana gelen hint-avrupa dilleri öbeği; bu diller arasında diğer hint-avrupa dillerinde rastlanmayan ortak nitelikler vardır. [*Ing.* Italoceltic; *Fr.* Italo-celtique].

Italya, öz. i. *It. italia.* Avrupa'nın güneyinde, Orta Akdeniz'de bir cumhuriyet. Alplerin güneyinde uzun bir yarımadayı Sicilya adalarını ve Sardinya'yı içine alır. Yüzölçümü 301226 km². Başkenti Roma'dır. Başlıca şehirleri: Milano, Napoli, Torino, Cenova, Palermo. [*Ing.* Italy; *Fr.* Italie].

Italyan, öz. i. § ❶ Italya halkından veya bu halkın soyundan olan kimse. [*Ing.* Italian; *Fr.* Italien,-enne]. § ❷ *(İsim takımlarında)* Italya ile ilgili, Italyanlar: *Italyan malı. Italyan müziği.*

— **biçimi dizgin,** *binic.* ◘ **Dizgin.**

— **çekirgesi,** *zool.* ◘ **Çekirge.**

— **çimi,** *bot.* Birçenekliler *(Monocotyledoneae)* sınıfının, Buğdaygiller *(Gramineae)* familyasından, iki yıl üst üste faydalanılabilen çayır ve mera bitkisi çiçekleri seyrek başak durumunda, başekçıklar almaşık dizilidir. Sapı silindirimsi, başağı kılçıklı, tabanı sarıdır. Hem hayvanların otlaması, hem de toprağın korunması için yetiştirilir. Ilk ve sonbaharda ekilir. [*Lat. Lolium italicum = Lolium multiflorum; Ing.* Italian/rye grass, italian rye].

— **darısı,** *trm.* Başakları çok sık taneli, toplu ve tam üstüvane şeklinde, daneleri küçük, yassı ve çeşitli renkli bir darı çeşidi. [*Lat. Panicum italicum*].

☆ *Eşanl.* **kuşdarısı, kumdarısı.**

— **malmignatı,** *zool.* Örümceğimsiler *(Arachnoidea)* sınıfının, Örümcekler *(Araneidae)* takımından bir eklembacaklı türü. Ince, uzun bacaklı, kara renkli ve çok zehirlidir. Akdeniz memleketlerinde yaşar. [*Lat. Latrodectus tridecimguttatus; Ing.* Malmignatte; *Fr.* Malmignate, latrodecte].

— **muhasebe sistemi,** *muh.* Muameleleri yevmiye defterine birer birer yazıp ordan da defteri kebire geçirerek hesap tutmaya denir. *«Kullanılan muzaaf usulü»* veya *«Tek yevmiyeli muhasebe sistemi»* dahi denir. Bu sistem, aslında küçük işletmeler tarafından kullanılır.

— **örümceği,** *zool.* ◘ **Örümcek.**

— **süs güvercinleri,** *zoot.* Italyan asıllı bir grup güvercine verilen ad. *piacentino, romagnol, parmigiano ve sottobanca* gibi çeşitleri vardır, [*Ing.* Italian mundane pigeons; *Fr.* Pigeons mondains italiens].

— **tarzı oda,** *süsl. san.* XVII. yüzyılda, sütunlar, bir tavan teknesi veya küçük bir kubbe ve duvar resmleriyle süslenmiş oda. *(Kabarık kıvrımlı ve kırmalı istorlarla boyalarının üçte biri kadar bir yükseklikten bir kordonla kaldırılmış kapı ve pencere perdelerine de Italyan tarzı denir).* [*Fr.* Chambre à l'italienne].

— **usulü,** *mutf.* (a) Üstüne doğranmış veya dörtköşe küçük parçalar biçiminde kesilmis mantar konarak sofraya çıkarılan her çeşit yemek için kullanılan terim; (b) Makarna ve benzeri yemeklerin hazırlanmasında kullanılan bir usulün adı. [*Ing.* Italian style; *Fr.* À l'italienne].

italyanca /italyan:ca/, öz. i. *dilb.* Italya'da konuşulan dil. [*Ing.* Italian; *Fr.* Italien].

italyotlar, ç. öz. i. *etn.* Eski Italya halkları. Hint-Avrupa dilleri *(osk-umbria dili ve latince) konuşurlardı. Italya'ya M.Ö. 1200'den itibaren Doğu ve Orta Avrupa'dan dalgalar halinde gelmişlerdi.* [*Ing.* Italiots; *Fr.* Italiotes, italiques].

☆ *Eşanl.* **italikler.**

itamiye, i. *Osm.* < *Ar it. âm.* > *itâmiyye. tar.* Bazı vakıflara ait tesislerde fakirlerin doyurulması için ayrılan tahsisat. [*Ing.* Appropriation of food for distribution, for the poor].

itâm /itâm/, i. *Osm.* < *Ar. ta'âm. esk.* ◘ **Itâm**[1].

it'ap, i. *Osm.* < *Ar. esk.* Yorma, yorgunluk verme.

itap,-bı /itâp/, i. *Osm.* < *Ar. itâb* < *taab. esk.* Azarlama, paylama, kakıma.

itare /itâre/, i. *Osm.* < *Ar. tayerân. esk.* § ❶ Uçurma. § ❷ Hemen gönderme, çarçabuk yollama. [*Ing.* Causing to fly away, feeling, causing to move rapidly, sending hastily].

itauba, i. *bot.* Defnegillerden *Mezilaurus itauba*'nın kerestesi; esmer-sarı renkte sert ve yağlı bir kerestedir, gemi yapımında kullanılabileceği gibi doğramacılıkta, ince marangozlukta, kayık yapımında da kullanılabilir; yalancı odunundan tanen çıkarılır. [*Ing.* ve *Fr.* Itauba].

itba /itbâ/, i. *Osm.* < *Ar. tebâ. esk.* § ● Kendine uydurma, yönetimi altına alma, tabi kılma. [*Ing.* Following, overtaking, causing to follow]. § ❷ *gram. esk.* Bir kelimenin arkasından söylenen ona benzer fakat anlamsız söz: *At mat, yemek memek* gibi. [*Ing.* Semi-alliterative sequence of two words similar to the English «hurly burly»].

itbak /itbâk/, i. *Osm.* < *Ar. tıbk* ve *tabaka. esk.* § ❶ Kaplama. § ❷ Uyma, uygunluk gösterme. § ❸ *fels. esk.* Kişinin değişen şartlara uyması, intibak etmesi.

itbakî, s. *fels. esk.* Itbak ile ilgili.

it.boğan, b. i. *bot.* ◘ **Kaplanboğan.**

it.dili, b. i. *bot.* Ikiçenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Hodangiller *(Borraginaceae)* familyasından, otsu bitki; yaprakları almaşık, çiçekleri kırmızımsı, morumsu, sapları tüycüklüdür; boyu 0.20-1 m. kadardır; dağlık bölgelerde nemli korularda yetişir.

it.dirseği, b. i. ◘ **Arpacık.**

itea, i. *Lat. bot.* Ikiçenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Taşkırangiller *(saxifragaceae)* familyasından, Kuzey Amerika ve Orta Asya'da yetişen 5-6 türü bilinen, almaşık yapraklı, salkım çiçekli ağaç veya ağaççık cinsi. *I. virginica* adlı türü süs bitkisi olarak bahçelerde yetiştirilir. [*Lat., Ing.* ve *Fr.* Itea].

itecek, i. < *İtmek. mek.* (a) Bir makinede, itme kuvvetini bir parçadan ötekine iletmeye yarayan, genellikle silindir biçiminde parça; (b) Bir motorda, distribüsyon milinin kamlarının hareketini supaplara ileten parça. *(Bu iletim ya doğrudan doğruya ya da bir külbütör yardımıyle yapılır).* [*Ing.* Pushrod; *Fr.* Poussoir].

iteklemek, f. Itmek. [*Ing.* To push roughly, to mandandle, to handle roughly; *Fr.* Pousser].

itelemek(-i), f. § ❶ Devamlı itmek, arka arkaya itmek. [*Ing.* To keep on pushing, to force on, to nudge; *Fr.* Répousser]. ☆ *Karş.* **çekimlemek.** § ❷ *fiz.* Bir cismin, belli bir yakınlıktaki diğer bir cismi kendinden uzaklaşmaya zorlaması: *Aynı cins elektrikli iki cisim birbirini iteler.* [*Osm.* Defetmek; *Ing.* To repel; *Fr.* Répousser].

item, i. *lat. psik.* (a) Bir testte, özel bir durum meydana getiren ve bir uyarıcı rolü oynayan unsur; denek bu uyartıya, testin öngördüğü önemli iki veya birçok cevap arasından ancak birini verebilir. *(Bir testte item sayısı çok değişik olabilir. Her itemin, testin nicel açıdan değerlendirilmesini sağlayan bir skoru vardır);* (b) Programlı öğretimde item, anlatılan konu ile ilgili sorudan öncekî bilgilerin düzenli bütünüdür; öğrenci, sonraki item'e geçmek için bunu cevaplandırmak zorundadır. *(Item'ler, öğretimin tek yönlü veya dallandırılmış olmasına göre öz ve uzunluk bakımından değişir).* [*Ing.* ve *Fr.* Item].

iterbin, i. *Fr. ytterbine. kim.* Iterbiyum oksid. Yb_2O_3. [*Ing.* Ytterbine].

iterbit,-ti, *i. Fr. ytterbite. min.* ◘ **Gadolinit.**

iterbiyum /iter:biyum/, i. *Fr. ytterbium (Isveç'te Ytterrby yer adından), kim.* Sembolü **Yb**. A.n. 70, A.a. 173.040 olan, azrak *(nadir)* topraklar grupundan kimyasal element. *Marignac* tarafından gadolinit içinde bulunmuştur. Tuzları soluk portakal veya yeşilimsi renkte, özellikleri iyi bilinmeyen bir madendir. [*Ing.* Ytterbium, dubhium].

intergrena, i. *Fr. ytterrgrenat. min.* Bileşiminde itriyum bulunan grena *(süleymantaşı)* çeşidi. [*Ing.* Ytterrgrenate].

iterspat, i. *Fr. ytterspath.* ◘ **Ksenotim.**

itfa /itfâ/, i. *Osm.* < *Ar. tufû. esk.* § ❶ Söndürme: *Yangını itfa ettiler.* [*Ing.*

İTALYAN SANATINDAN ÖRNEKLER

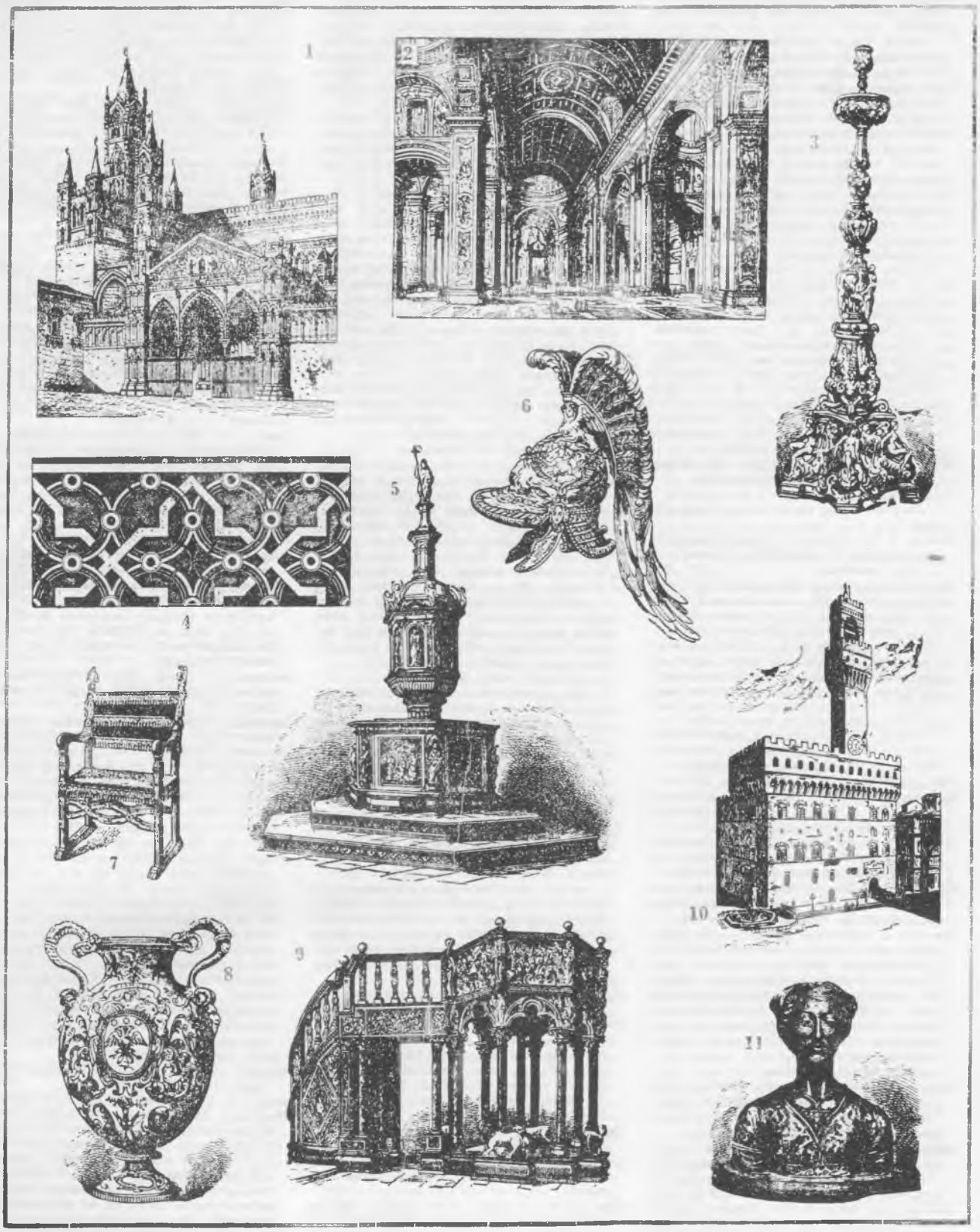

1. Palermo Katedrali. **2.** Roma'da San Pietro Kilisesi'nin içi. **3.** XV. Yüzyıldan kalma, üstü işlemeli bir şamdan. **4.** XV. Yüzyıldan kalma bir duvar süslemesi. **5.** Sienna'da vaftiz kilisesindeki vaftiz çeşmesi. **6.** XVI. Yüzyıldan kalma bir miğfer. **7.** XVI. Yüzyıldan kalma bir koltuk. **8.** Urbino çinisinden bir vazo *(XVI. Yüzyıl)*. **9.** Sienna Katedrali'ndeki kürsü. **10.** Floransa'daki «Eski Saray» *(XIII. Yüzyıl)*. **11.** Tahtadan bir heykel *(Venedik XV. Yüzyıl)*.

Extinguishment; *Fr.* Extinction] 2 *fiz.* Bir salınım hareketinin gittikçe azalarak sıfıra inmesi. ☆ *Eşanl.* sönüm. 3 *ikt.* Bir borcu ödeyerek kapatma, azar azar bitirme, eritme. [*ing.* Redemption, amortization; *Fr.* Amortissement, liquidation] 4 *mec. (Duygular hk.)* Dindirme, teskin etme, yatıştırma. [*Fr.* Apaisement, action de soulager, de calmer].

~ **etmek.** § 1 Söndürmek. [*ing.* To extinguish *(fire)*; *Fr.* Éteindre]. § 2 Borcu azar azar ödemek. [*ing.* To pay off, redeem *(debt)*, to liquidate; *Fr.* Payer, liquider] § 3 Dindirmek, teskin etmek. [*Fr.* Apaiser, soulager, calmer]

~ **akçesi** *(veya bedeli, Amortisman* adı verildiği. *Ing.* Sinking fund; *Fr.* Fonds (caisse) d'amortissement].

~ **fiyatı,** *ikt.* Tahvilin itfasına esas olarak alınan kıymet. [*Ing.* Call price; *Fr.* Coupure du dont].

~ **kabiliyetli istikraz,** *huk.* ◘ İstikraz.

~ **primi,** *ikt.* Vadesinden evvel yapılan itfada bir tahvile ödenen prim. [*Ing.* Call premium].

~ **tahvili,** *ikt.* Diğer borçları itfa etmek için çıkarılan tahvil. [*Ing.* Redunding bond].

itfaiye /itfaiye/, i. *Osm.* < *Ar. İtfâiyye.* Yangın söndürmekle görevli teşkilât. [*Ing.* Fire brigade; *Fr.* (Corps des) Sapeurs-pompiers]. ◘ *ŞEKİL: 267.* — ◘ **İTFAİYE** ◉ **deniz ~si,** *den* Yangında kullanılan hafif gemi. *(Hidrolik düzeni çok yüksek güçte olan bu gemi her yöne kolayca hareket edebilir.)*

itfaiyeci /itfaiyeci/, i. *Osm.* < *Ar.* Yangın söndüren görevli. [*ing.* Fireman; *Fr.* Pompier, sapeur-pompier]. ◉ **özel** ~ Opera, havaalanı, büyük fabrika gibi kuruluşlarda çalışan ve hem yangın söndürme araç ve gereçlerinin bakımıyle, hem de yangın çıkınca alarm vermekle görevli kimse. [*Ing.* Private fireman; *Fr.* Pompier particulier]

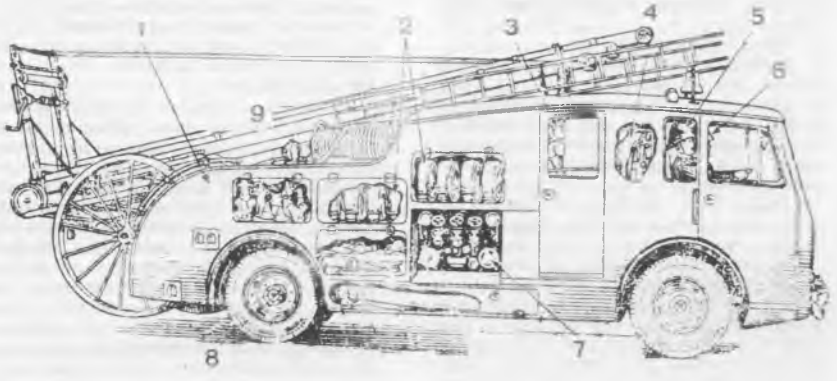

ŞEKİL: **İTFAİYE ARABASI**: 1. İlk yardım için su deposu. 2. Hortumlar. 3. İtfaiye eriği. 4. Solunum cihazları. 5. Sotör. 6. Araç kumandası. 7. Kontrol muslukları. 8. Balta, kazma v.b. 9. Merdiven.

ithaf /ithâf/, i. *Osm.* < *Ar. tuhfe. ed.* § 1 *(Birinin)* Adına sunma: *Eserini annesinin adına ithaf etti.* [*Ing.* Dedication; *Fr.* Dédicace] § 2 Hediye olarak verme. [*Ing.* Presenting, presentation; *Fr.* Présentation].

~ **etmek,** Birinin adına sunmak, hediye etmek. [*Ing.* To dedicate (book, etc.) to present something rare; *Fr.* Dédier, attribuer, dédicacer].

ithal,-li /ithâl'/, i. *Osm.* < *Ar. dunûl.* > *idhâl* § 1 Bir ülkeye diğer ülkelerden mal getirme: *Hammadde ithali.* [*Ing.* ve *Fr.* Importation]. ☆ *Karş.* **ihraç.** § 2 İçeri alma, sokma, ekleme, katma.

~ **etmek,** § 1 *(Bir malı)* Dışarıdan getirmek. [*Ing.* To import; *Fr.* Importer]. § 2 İçeri koymak, sokmak.

~ **kontenjanı,** *ikt.* ve *huk.* Belirli bir devre zarfında ithal edilecek bir malın azamî haddini tayin eden kontenjan. [*Ing.* Import quota; *Fr.* Quotas d'importations, d'exports].

~ **lisansı,** *ikt.* ve *huk.* Hükümet makamlarınca belirli malların ithali için verilen müsaade. [*Ing.* Import license; *Fr.* Licence d'importation].

~ **listesi,** *ikt.* ve *huk.* Dış ticaret rejimi ve gümrük resmi bakımından ithal edilecek malların yazılı olduğu alfabetik cetvel. [*ing.* Import list; *Fr.* Liste d'importation].

~ **maddeleri** *ikt.* ve *huk.* Yabancı memleketlerden getirilen emtia ve eşya buna benzer bilûmum şeyler. [*ing.* Imports; *Fr.* Articles d'importations, imports].

~ **malı,** *ikt.* ve *huk.* Yurt dışından getirilen mal. [*ing.* Imported merchandise; *Fr.* Marchandise d'importation].

~ **malları kotası,** *huk.* ◘ **Kota.**

ithalât,-tı /ithâlât/, ç. i. *Osm.* < *Ar.* § 1 Bir ülkeye veya herhangi bir yere başka bir ülke veya yerden alınan malların tümü: *İthalâtımız ihracatımızdan eksik olmalı ki refahımız artsın.* [*ing.* Imports; *Fr.* Importations]. § 2 Yabancı ülkelerden yurda eşya ve mal getirtilmesi. [*ing.* ve *Fr.* Importation]. ☆ *Eşanl.* **dışalım.** ◉ **bedelsiz** ~, *ikt.* ve *huk.* ◘ **Bedelsiz.**

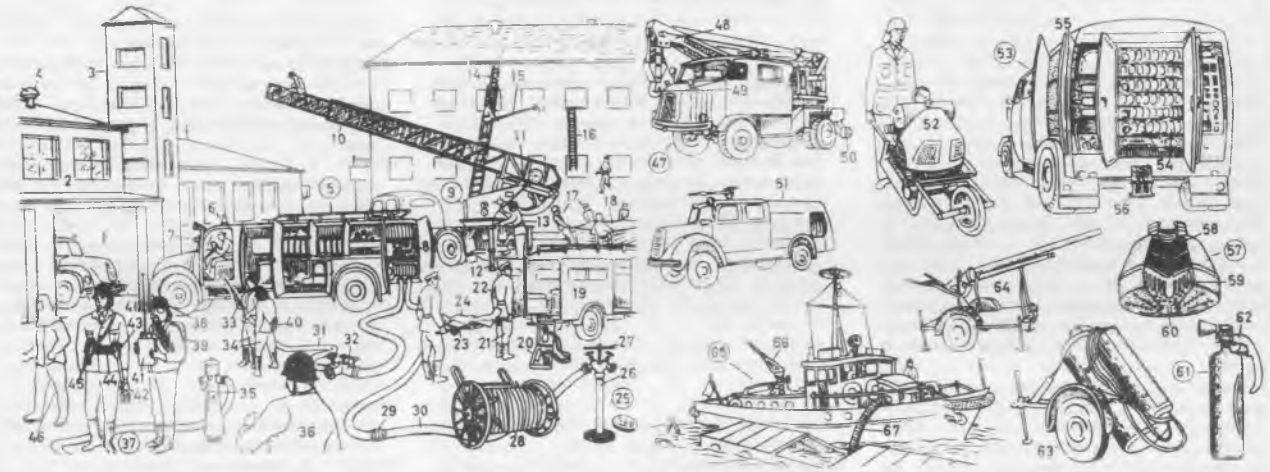

ŞEKİL: 267. — **İTFAİYE.** */1-3 İtfaiye merkezi/.* 1. Makine ve tatbikat odası. 2. İtfaiyeciler dairesi. 3. Tatbikat kulesi. 4. Yangın düğü. (5) Yangın tulumbası. 6. Alarm ışığı. 7. Sinyal kornası. 8. Motor tulumbası. (9). Motorlu döner merdiven. 10. Merdiven. 11. Merdiven mekanizması. 12. Kriko. 13. Operatör *(Merdiven çalıştırıcısı).* 14. Uzatma merdiven. 15. Tavan çengeli. 16. Çengelli merdiven. 17. Ekip. 18. Atlama gergisi. 19. Cankurtaran arabası *(Ambülans).* 20. Cankurtaran donatımı. 21. Ambülânsçı. 22. Kol kuşağı. 23. Sedye. 24. Baygın kimse. (25) Yangın musluğu. 26. Su kulesi. 27 Yangın musluğu anahtarı. 28. Portatif hortum makarası. 29. Hortum bağlama yeri. 30. Emme hortumu *(yüksek basınçlı).* 32. Su dağıtımı. 33. Hortum âleti. 34. Hortumcu. 35. Yüzey yangın musluğu. 36. Görevli. (37) İtfaiyeci. 38. Yangın başlığı. 39. Oksijen cihazı. 40. Yangın maskesi. 41. Telsiz cihazı. 42. El lâmbası. 43. İtfaiyeci baltası. 44. Kancalı kemer. 45. Kemer ipi. 46. Amyantlı elbise *(yangına karşı korunmalı elbise).* 47. Enkaz arabası. 48. Kaldırma vinçi. 49. Çekme kancası. 50. Destek sargı. 51. Su tenderi. 52. Portatif su tulumbası. (53). Hortum taşıyıcı imdat tenderi. 54. Hortumlar. 55. Kablo tamburu *(kablo kasnağı).* 56. Irgat, *(Bocurgat).* (57). Gaz maske filtresi. 58. Aktif karbon. 59. Toz filtresi. 60. Hava deliği. (61). Yangın söndürücü. 62. Tetik *(mandal)* valfı. 63. Portatif yangın söndürme cihazı. 64. Köpüklü yangın söndürücü. 65. Yangın gemisi. 66. Monitor. 67. Emme hortumu.

— **kredisi**, *ikt.* İthal edilecek bir malın finansmanını hedef tutan ve bu maksatla ihdas olunan akreditif mektupları.
— **rüsumu**, *huk.* Eskiden yabancı memleketlerden gelen eşya ve emtiadan memlekete girerken alınan gümrük vergisi. [*Ing.* Import duty].
— **vergileri**, *ikt.* Münhasıran ithal edilen mallar üzerine konulan vergi ve resimler. [*Ing.* Impost, imposition; *Fr.* Impôt].

İthalâtçı, s. ve i. Dış ülkelerden mal getiren *(İthalât işleri yapan)* kimse veya firma. [*Ing.* Importer; *Fr.* Importateur,-trice].

İthalâtçılık,-ğı, i. *ikt.* İthalât işiyle uğraşma, dış ülkelerden mal getirtme işi. [*Ing.* Import business, importing; *Fr.* Importation].

İtham /ithām/, i. *Osm.* < *Ar. töhmet. (Birini)* Suçlama, suçlu görme, suçlandırma, kabahatli, töhmetli görme. [*Ing.* Accusation, imputation, impeachment; *Fr.* Accusation].
— **etmek**, Suçlamak, suçlandırmak. [*Ing.* To accuse, indict, impeach, charge; *Fr.* Imputer, accuser].
☆ *Eşanl.* **üstüne atmak, yüklemek, yormak, kara çalmak, leke sürmek, lekelemek, isnadetmek, atfetmek, iftira etmek, suçlamak, suçlandırmak, bühtan etmek, itham etmek, tecrim etmek**.

İthamî /ithamî/, z. *esk.* İthamla ilgili.

itham.name /ithamnāme/, b. i. *Osm.* < *Ar. ithām.* + *Fars. nāme. huk.* ◘ **İddianame**.

it.hıyarı, b. i. *bot.* ◘ **Acıhıyar**.

itibar /itibār/, i *Osm.* < *Ar. ubūr.* § ❶ Önemseme, kulak asma: *Şimdiki şairler kafiyeye pek itibar etmiyorlar.* [*Ing.* Regard, considering important; *Fr.* Considération]. § ❷ Hatır sayma, hürmet, riayet: *Kendisine çok itibar ederler.* [*ing.* Esteem; *Fr.* Estime, honneur]. § ❸ Gerçekten olmayacak bir şeye verilen değer: *Fransız lirasının itibarî kıymeti 20 franktır, ama gerçekte ondan eksiktir.* [*Osm.* Farazî kıymet; *Ing.* Nominal value; *Fr.* Valeur conventionnelle]. § ❹ Varsayım: *Her tavuk yılda 100 yumurta yumurtlamak itibariyle 20 tavuktan 2000 yumurta alınır.* [*Ing.* Supposition; *Fr.* Hypothèse]. § ❺ Ticarette birinin sözüne veya imzasına inanma: *Onun piyasada itibarı büyüktür.* [*Ing.* Credit; *Fr.* Credit]. ☆ *Eşanl.* **kredi**. § ❻ Hatırı sayılır veya piyasada güvenilir olma hali. ☆ *Eşanl.* **saygınlık**. § ❼ Dikkat, titizlik, itina. [*Fr.* Attention, meticulosité, soin]. § ❽ *esk.* Ders alma, ibret alma. § ❾ *muh.* Bir işletmenin kendi fonlarının tümü ⊙ **— a almak**, *dey.* Gözönünde bulundurmak, hesaba katmak, dikkate almak [*Ing.* To consider; *Fr.* Considérer]. ⊙ **—dan düşmek**,*dey.* Artık sayılmaz, saygı görmez olmak, aranmamak. [*Ing.* To be discredited, to fall from esteem; *Fr.* Se discréditer, perdre de son crédit, tomber en (dans le) discrédit]. ⊙ **— ı bozulmak**, *dey.* Kredisini kaybetmek. [*Ing.* To lose one's credit]. ⊙ **— ın yerine gelmesi**, *huk.* İflâs ile kaybedilen bir takım hakların tekrar elde edilmesidir. [*Ing.* Rehabilitation; *Fr.* Réhabilitation]. ⊙ **açık —**, *ikt.* ◘ **Açık**[2].
— **emri**, *huk.* Kendi kefalet ve sorumluluğu altında bir kişiye belirli miktarda kredi açılması için bir banka veya diğer ticarî bir müessese veya şahıs tarafından diğer bir bankaya yazılan mektuplara denir. Bir şahıstan, diğer bir şahsa yazılan, üçüncü bir kimse yararına kredi ve itibar sağlayan emirdir. [*Ing.* Order of credit; *Fr.* Ordre de crédit].
— **etmek**, § ❶ Saygı göstermek, saymak, değer vermek. [*Ing.* To esteem, have, respect; *Fr.* Estimer]. ☆ *Eşanl.* **saygısı olmak, hürmet etmek**. § ❷ Farzetmek, öyle saymak. [*Ing.* To suppose, assume; *Fr.* Supposer, tenir pour]. § ❸ Göz önünde bulundurmak, dikkate almak. [*Ing.* To take into consideration; *Fr.* Prendre en considération].
— **görmek**, § ❶ Sayılmak, saygı görmek, değer verilmek. [*Ing.* To be respected, be honoured; *Fr.* Être estimé, honoré]. § ❷ Aranmak, revaçta olmak.
— **mektubu**, § ❶ Bir kimseye belirli bir sınıra kadar ödünç hesabı açılması için bir yere yazılan mektup. § ❷ *huk.* Bankaların itibarlı müşterilerine verdikleri, bir banka veya devlet dairesine hitaben yazılmış mektuplara verilen ad. [*Ing.* Letter of credit; *Fr.* Lettre de crédit].
☆ *Eşanl.* **kredi** *(teminat)* **mektubu**.
— **sigortası**, *huk.* ◘ **Sigorta**.

İtibarât,-tı /itibārāt/, ç. i. *Osm.* < *Ar.* Gerçek olmayıp varsayılan şeyler. [*Ing.* Hypotheses; *Fr.* Hypothèses].

itibaren /itibā:ren/, z. *Osm.* < *Ar.* ... den başlayarak, -den sonra, -den beri: *Bugünden itibaren.* [*ing.* From, from on, starting with, dating from; *Fr.* Dater de, des]. ⊙ **o günden —**, O günden başlayarak, o günden sonra veya o günden beri.

İtibarî /itibārî/, s. *Osm.* < *Ar.* Gerçekte öyle olmadığı halde öyle sayılan: *Kâğıt paranın değeri itibarîdir.* [*Ing.* Nominal, conventional; *Fr.* Nominal,-ale, fictif,-ive]. ☆ *Eşanl.* **saymaca, nominal, farazî, varsayımlı**.
☆ *Karş.* **gerçek değer**.
— **anonim tercüme eser**, Üçten fazla çeviricisi bulunan eser.
— **dara**, *ikt.* Ambalajı belirli ve sabit mallarda *(kahve, pirinç, çay gibi)* ambalajla birlikte tartılan malın vezninde yapılan indirim. [*Ing.* Conventional tare; *Fr.* Tare conventionnelle].
— **değer**, *bank.* ve *bors.* (a) Tedavül halinde iken taşıdığı değerden ekseriya farklı olan ve bir para veya ticarî senet üzerinde yazılı bulunan değer. *(Ticarî bir senedin halihazır değeri, senedin iskontosu tenzil edildikten sonra itibarî değerinden kalan değerdir);* (b) Kıymetli kâğıt *(hisse senedi veya tahvil)* üzerinde yazılı ve Borsadakinden farklı olan değer. [*Ing.* Nominal value, par value, face value; *Fr.* Valeur nominale].
☆ *Eşanl.* **nomlnal değer**.
— **fiyat**, *ikt.* Piyasa değerine yakın olan fiyat. [*Ing.* Nominal price; *Fr.* Prix fictif].
— **güç**, *otom.* ◘ **Güç**[1].
— **ikametgâh**, *huk.* ◘ **İkametgâh**.
— **kıymet**, ◘ **İtibari değer**.
— **nakit**, *ikt.* Madenin gerçek değeriyle hiçbir ilişkisi olmayan, nikel ve pirinçten yapılmış ufaklık paralar için kullanılan bir deyim. [*Ing.* Fiduciary money; *Fr.* Monnaie fiduciaire].
— **para**, *tic.* Çıkaranlara beslenen güvene dayanılarak tesis edilen itibarî değerlere verilen ad. Altın ve gümüş karşılığı olmayan para; Devlet tarafından veya Merkez Bankası vasıtasıyle tedavüle çıkarılan kâğıt para; *(devletin zor yoluyle ödünç aldığı br borç senedidir).* [*Ing.* Fictive money; *Fr.* Monnaie fictive].
☆ *Eşanl.* **kâğıt para**.
— **sermaye**, *ikt.* Şirketin kuruluşu anında rakamla ifade edilen sermaye. [*Ing.* Nominal capital; *Fr.* Capital fictif].
— **şerik**, *ikt.* Ismen şerik, bir şirkette yalnız kendi isim ve ticaret unvanının kullanılmasına müsaade eden kimse. [*Ing.* Nominal partner; *Fr.* Associe nominale].
— **şişkinlik**, *ikt.* Bankaların piyasaya gereğinden fazla kredi açması ile meydana gelen durum.

itibariyât /itibäriyät/, ç. i. *esk.* Faraziyeler, varsayılan şeyler.

itibariyle, z. Bakımından, ...a göre: *Bazı kimseler yaratılış itibariyle hassas olur.* [*Ing.* As regards, in view of, taking into consideration].

itibarlı, s. § ❶ Itibarı, değeri olan, değerli: *Her mecliste en itibarlı yer onundu.* [*Ing.* Esteemed, valued, trusted, influential; *Fr.* Considéré,-ée, estime,-ée, dont on fait beaucoup de cas]. § ❷ Kredisi olan.

itibarsız, s. Itibarı, değeri olmayan, şerefsiz: *Böyle bir ailenin kızı da, haysiyetsiz, itibarsız bir kız olmayacaktı.* [*Ing.* Discredited, not held in esteem, not influential; *Fr.* Sans consideration, discrédité,-ée].

itibarsızlandırmak, f. Itibar ve haysiyetini düşürmek. [*Ing.* To discredit; to bring into disrepute, to cast discredit, a slur on; to decry, to disparage; *Fr.* Discréditer, déconsidérer, decrier].

itibarsızlanma, i. Itibarını kaybetmek.

itibarsızlık,-ğı, i. Itibarsız olma hali. [*Ing.* Discredit, lack of esteem; *Fr.* Discrédit, déconsideration].

itici, s. ve i. < *itmek.* § ❶ Iten, itmek işini yapan *(kimse veya âlet): Itici kol.* [*Ing.* Tappet; *Fr.* Propulsif,-ive]. § ❷ *ağ. iş.* Ağaçişleri makinelerinde işlenen parçayı ilerleten ve hareketini bir motordan alınan cihaz. § ❸ *den.* Birbirine sıkıca bağlanan tekneleri *(barça)* itmeye yarayan arkadan motorlu gemi. [*Ing.* Pusher; *Fr.* Pousseur].
— **araç**, *otom.* Başka araçları veya bu araçlarla birlikte üzerlerindeki yükü itmek üzere yapılıp gerektiğinde tek başına da kullanılabilen motorlu araçlara verilen ad.
— **pervane**, *hava.* Motorun arkasına yerleştirilmiş pervane. [*Ing.* Pusher propeller, pusher air screw; *Fr.* Helice propulsive].
— **pervaneli uçak**, *hava.* Pervanenin çekme kuvvetinin motora doğru olduğu bir uçak. [*Ing.* Pusher aeroplane; *Fr.* Avion à hélice propulsive].

itidal /itidāl/, i. *Osm.* < *Ar. edl.* § ❶ Orta derecede olma, aşırı olmayış, ölçülü olma, yumuşama. [*Ing.* Moderation, moderacy, temperance; [*Fr.* Modération, tempérance]. ☆ *Eşanl.* **ılım**. ☆ *Yak. anl.* **tartılılık, uygun miktarda olma hali, mevzunluk, ölçülülük , yumuşama, yavaşıma**. ☆ *Karş.* **ölçüsüzlük, tartısızlık, birbirine uymama hali, gayrimevzunluk**. § ❷ Soğukkanlılık, yavaşlık. [*Ing.* Cold-blood, coolness, composure; *Fr.* Sang-froid]. § ❸ Uygunluk. [*Ing.* Conformity, convenience; *Fr.* Concordance, conformite, convenance]. ⊙ **— ini kaybetmek**, *dey.* Aşırılığa kapılmak, soğukkanlılığını kaybetmek. [*Ing.* To lose someone's temper; *Fr.* Perdre son sang-froid]. ⊙ **— ini muhafaza etmek**, *dey.* Kendini aşırılığa kaptırmamak, kendini tutmak. [*ing.* To keep one's countenance; *Fr.* Garder son sang-froid].
— **bulmak**, *dey.* Yatışmak. [*Ing.* To become moderate, to calm down; *Fr.* Se calmer].
— **sahibi**, Ölçülü *(kimse)*, soğukkanlı. [*Ing.* Cool-headed, cold-blooded, moderate; *Fr.* Modéré, mesure,-ée].

itidaleyn, i. *esk. astr.* Dünyanın Güneş etrafındaki yörüngesinde 22 eylül ve 21 mart günleri vardığı noktaları birleştiren doğru ve güneş merkezinden geçen eksenin iki ucu.

Itidallî , s. Ölçülü, soğukkanlı. [*Ing.* Moderate, temperate, calm, unagitated; *Fr.* Modéré,-ée, mesuré,-ée].
☆ *Eşanl.* **ılımlı, mutedil**.

İtidalsiz, s. § ❶ Ortalama olmayan, kararsız, tutarsız: *Havalar pek itidalsiz.* [*Ing.* Changeable, unstable, inconsistent, incongruous]. § ❷ Soğukkanlı olmayan. [*Ing.* Inmoderate, extreme; *Fr.* Immodéré,-ée, sans equilibre].
☆ *Eşanl.* **ılımsız**.
☆ *Karş.* **ılımlı**.

itidalsizlik,-ği, i. Itidalsiz olma hali. [*Ing.* Inmoderateness, extremeness; *Fr.* Immoderation, manque d'equilibre].

itlkad, i. ◘ **Itikat**.

itikadât,-tı, ç. i. *esk.* Itikatlar, inançlar. [*Ing.* Beliefs, convictions, tenets].

Itlkadî /itikādî/, s, *Osm.* < *Ar. esk* Itikatla ilgili. [*Ing.* Pertaining to belief].

itikadiyat,-tı /itikādiyāt/, ç. i. *esk.* Din veya mezheplerin inanma ile ilgili konuları. [*Ing.* Matters concerning belief].

itikâf /itikāf/, i. *Osm.* < *Ar. akf.* § ❶ Kendini bir konuya verme. § ❷ Dünyadan elini eteğini çekip, bir köşeye çekilme. [*Ing.* Going into retreat for a definite time; *Fr.* Action d'adopter la vie d'ermite]. § ❸ *din.* (a) Şeriat anlayışına göre dünya işlerini bırakarak ibadetle uğraşma; (b) Caminin bir köşesinde ramazan boyunca namaz kılıp dua

etme. [*Fr.* Action de se consacrer à la prière et à la piete].

itikâl,-li /itikâl'/ i. ç: **itikâlât**. *Osm.* < *Ar. ekl.* § ❶ *jeol. esk.* ve *coğr.* Aşınma; kıyıların dalgalarla oyulup aşınması. [*Ing.* Being, corroded, erosion; *Fr.* Érosion]. § ❷ *tıp.* Yaranın vücudu yemesi, kemirmesi.

itikâlât,-tı /itikâlât/, i. *Osm.* < *Ar. esk.* **itikal**'in çoğulu.

itikat /itikāt/, i. *Osm.* < *Ar. akd.* > *itikād.* § ❶ Bağlı olunan düşünce; İnanç, inanma, bir dinin inanmaya ait olan yanı. [*ing.* Belief, faith, creed; *Fr.* Croyance]. ☆ *Yak. anl.* **iman**, **inan** bağı, güven, güvenlik **inanca bel bağlama**, inan, emniyet. § ❷ Bir düşünceye, bir fikre bağlı olma. § ❸ Tanrı'ya gönülden bağlılık, iman. [*ing* Faith; *Fr.* Foi]. § ● *din.* Kesin olarak inanma, bir şeye gönülden bağlanma.

itikatlı, s. İtikadı yerinde olan, bir din veya inanca bağlı, imanlı. [*ing.* Believing; misbelief; *Fr.* Croyant,-ante].

itikatsız, s. İtikadı olmayan, bir din veya inanca bağlı olmayan. [*Osm.* Mülhit; *Ing.* Unbelieving, misbelieving; *Fr.* Incroyant,-ante, mécréant,-ante, impie].

itikatsızlık,-ğı, i. İtikatsız olma hali, inançsızlık.

itilâ /İtil'ā/, i. *Osm.* < *Ar. uluvv. esk.* Yükselme, yücelme, yükseğe çıkma. [*ing.* Ascending, being elevated, exaltation; *Fr.* élévation, ascension, exaltation].

~ **etmek**, Yükselmek, yücelmek. [*ing.* To rise *(up)*, to arise, to raise oneself; *Fr.* S'elever, s'exalter].

itilâf /itilâf/, i. ç: **itilâfât**. *Osm.* < *Ar. ülfet. esk.* § ❶ Anlaşma, uyuşma. [*ing.* Agreement, understanding; *Fr.* Entente, accord]. ☆ *Eşanl.* **ünsiyet** ,**ülfet**. § ❷ Alışma, gönül birliği etme, ülfet etme. [*ing.* Familiarization; *Fr.* Accoutumance]. § ❸ Uygunluk, uyuşma, muvafakat. [*ing.* Consenting, agreement, consent, agreeableness, favorableness; *Fr.* Accord, conformité]. § ❹ *ed.* İki kavram arasında eş ölçüde bağlantı kurma. *(Beş türlüdür % kelimenin anlamla, vezinle, kelimenin kelimeyle, anlamın vezinle, anlamın anlamla uygunluğu).* § ❺ *siy.* ◘ **Antlaşma**.

~ **etmek**, Anlaşmak, uyuşmak. [*ing.* To agree; *Fr.* S'entendre].

itilâfat, ç. i. *Osm.* < *Ar. esk.* **itilâf**'ın çoğulu.

itilafçı, i. § ● *tar.* Üçlü ihtilâf devletlerinden veya bu devletlerin taraftarlarından olan kimse. § ❷ Hürriyet ve itilâf fırkasından olan kimse.

itillî", i. < *itilmek. psik.* Ruhun, kendince ağır, iğrenç, ayıp veya ulaşılmaz görünen düşünürleri bilinçaltına sürmesi. [*Ing.* Repression; *Fr.* Répression].

itilme, i. § ❶ İtilmek eylemi. [*Ing.* Suppression; *Fr.* Refoulement]. § ❷ *psik.* ve *sosy.* Ruh tarafından, kendine ağır, iğrenç ayıp veya elde edilemez görünen düşüncelerin bilinç altına sürülmesi. *(Freud'un psikanaliz yönteminde kullandığı özel kavram olup, kökü cinsel eğilimler /libido/ olan şuuraltı arzuların şuurun baskısı ile durdurulması ve itilmesini anlatır): İtilmeler çok defa akıl hastalıklarına yol açar).* [*Osm.* İhtibas; *Ing.* Repression; *Fr.* Répression]. ☆ *Eşanl.* **içe atma**. § ● *tıp.* Anormal şartlarda bir organı ileri iten faaliyet: *Dilin itilmesi. Altçenenin öne itilmesi.* ◉ **hokka çukuru ~ si**, *tıp.* Uyluk kemiği başının leğene doğru itilmesi; hokka çukuru dibindeki bir şekil bozukluğundan ileri gelir.

itilmek(-e), f. İtmek işine konu olmak, ileri sürülmek, birinin itmesine konu olmak. [*Ing.* To be pushed; *Fr.* Être poussé].

itilmeli, s. ve i. *psiky.* Eğilimleri itilmeye uğramış kimseye psikanalizde verilen ad. [*Ing.* Repressed, suppressed; *Fr.* Refoulé,-ee].

itilmiş, s. ve i. *psikanaliz.* İtilme hareketine uğramış. [*Ing.* Repressed, suppressed; *Fr.* Refoulé,-ée]. ◉ ~ **in dönüşü**, *psikanaliz.* İçe itilmiş bulunan unsurların tekrar bilince çıkması. *(Bu dönüş, itilmis ve iten tasavvurlar arasında bir uzlaşma niteliği taşıyan türev yapılar aracılığıyle gerçekleşir).* [*Fr.* Retour du refoule].

itim, i. < *itmek. psik.* Bazı fiillerin yapılmasına veya yapılmamasına ve reddedilmesine yolaçan içgüdüsel eğilime verilen ad. [*ing.* ve *Fr.* Pulsion]. ☆ *Eşanl.* **pülsiyon**. ◉ **kısmî** ~, *psik.* Cinsel itimin unsurlarından biri. *(Kısmî itim belli bir erojen bölgeye veya özel bir amaca bağlıdır. Çeşitli kısmî itimler, bülug çağında düzene girer).* [*ing.* Partial pulsion; *Fr.* Pulsion partielle].

itimaden /itimāden/, z. *Osm.* < *Ar. esk.* İtimat ederek, güvenerek: *Bu işi size itimaden* yaptım. [*Ing.* Relying (upon)].

itimat,-dı /itimāt/, i. *Osm.* < *Ar. amd.* > *imād* > *itimād.* § ❶ Bir kimseye veya şeye beslenen güven, emniyet, bile bile inanma: *Herkese itimat etmemeli.* [*ing.* Trust, confidence, reliance; *Fr.* Confiance]. ☆ *Eşanl.* **iman, inan, inanç, bel bağlama** *(mecaz)*, **itikat, güvenç**. § ● Kesinlikle kuşkusuz bilme. § ❶ Güvenme, dayanma. ◉ **itimada müstenid (güvenli) hukukî muamele**. *huk.* Hukukî sonuçları taraflarca kastedilen iktisadî amacı aşan ve bu suretle hak sahibi kılınan kimseyi üçüncü şahıslar karşısında elverişli bir duruma koyan hukukî işlem. [*Lat. Fiducia, negotium fiduciarium; ing.* Fiduciary act; *Fr.* Acte fiduciaire]. ☆ *Eşanl.* **güvenç, güvenlik**. ◉ **âmme itimadı**, *huk.* ◘ **Kamu güveni**. ◉ **şayan-ı itimad**, İtimada değer, güvenilir.

~ **beslemek**, *dey.* Güven duymak, güvenmek. [*Ing.* To trust *(in)*, to rely *(on)*; *Fr.* Se confier, se fier].

~ **derecesi**, *tekn.* § ❶ Bir elemanın, bir elektronik devrenin, bir cihaz veya donanımın özel sartlar içinde belli bir süre için güçten düşmeden çalışabilme ihtimali. [*Ing.* Safety; *Fr.* Fiabilité]. § ❷ Bir donanım veya bir âlet için öngörülen kullanma şartları içinde işleme emniyetini belirleyen büyüklük. [*ing.* Safety; *Fr.* Fiabilité]. § ❸ Öngörülen sartlara göre bir âletin, bir donanımın çalışma ihtimalinin değerlendirilmesi. [*Ing.* Safety; *Fr.* Fiabilité].

☆ *Eşanl.* **güvenirlik**, fiabilite.

~ **etmek**, Güvenmek. [*Ing.* To trust *(in)*, to rely *(on)*; *Fr.* Se confier, se fier].

~ **nazariyesi**, *huk.* ◘ **Güven nazariyesi**.

~ **reyi**, *huk.* ◘ **Güven oyu**.

itimatlı, s. Güvenilir, mutemet. [*Ing.* Trustworthy; reliable; *Fr.* Digne de confiance, digne de foi].

itimatname /itimātnāme/, b. i. *Osm.* < *Ar. itimād* + *Fars. nāme. esk.* Bir elçinin gittiği yerin devlet baskanına sunulmak üzere kendi başkanı tarafından eline verilen belge, güven mektubu. [*Ing. (Letter of)* credentials, letter of credence; *Fr.* Lettres de créance].

itimatsız, s. § ● Başkalarına güveni olmayan. [*ing.* Distrustful, mistrustful, suspicious; *Fr.* Méfiant,-ante, défiant,-ante]. § ❷ Güven vermeyen.

itimatsızlık,-ğı /itimātsızlık/, i. Güvensiz olma hali, güvensizlik. [*Ing.* Want of confidence, refusal of a vote of confidence; *Fr.* Défiance, méfiance].

itimek, geçz. f. *esk. T. iti*, keskin. *h.d.* § ❶ Keskin olmak veya keskin hale gelmek. § ❷ Aksileşmek, sertleşmek.

itina /itinā/, i. *Osm.* < *Ar. uniyy.* Aşırı *(fazla)* dikkat; bir işi yaparken gereken dikkati gösterme: *Görev başında daima itinalı olmak şarttır.* [*ing.* Care; *Fr.* Soin, attention].

☆ *Eşanl.* **özen, bakım, ihtimam, dikkat, mübalât**.

☆ *Karş.* **genel** ,**umumî**.

~ **etmek (göstermek)**, Özenmek, çok dikkat etmek. [*ing.* To take pains; *Fr.* Faire attention à, avoir soin de, prendre soin de].

itinalı /itināsız/, s. Özenerek yapılan, özenle çalışan, itina edilmiş. [*Ing.* Carefully *(done)*; *Fr.* Soigneux,-euse, applique,-ee, diligent,-ente].

☆ *Eşanl.* **özenli**.

itinasız /itināsız/, s. § ● Baştan savma yapılan. [*Fr.* Négligent,-ente]. § ● Dikkat etmeden iş gören. [*Ing.* Careless, inattentive; *Fr.* Sans soucis, négligent,-ente, inattentif,-ive].

☆ *Eşanl.* **özensiz**.

itinasızlık,-ğı i. İtinasız olma hali. [*Ing.* Carelessness, inattentiveness; *Fr.* Insouciance, négligence].

itinerer, i. *Fr. itinéraire.* Romalılar çağında gezilen yerlerin yol boylarının haritası ve klavuzu. [*Osm.* Güzergâh haritası; *Ing.* Itinerary; *Fr.* Itinéraire (carte)].

☆ *Eşanl.* **yolcu rehberi, seyahat kitabı, seyahatname**.

itiraf /itirāf/, i. *Osm.* < *Ar. irfan.* § ● Başkalarınca bilinmesini kendi için sakıncalı gördüğü bir gerçeği saklamaktan vaz geçip söyleme. [*ing.* Admission; *Fr.* Aveu, confession]. § ❷ *huk.* Ceza hukukunda ikrara verilen ad. *(Sanığın herhangi bir hususu itiraf etmesi, ceza yargıcının bu itiraftla kesin olarak bağlı olması anlamına gelmez. Yargıç itiraf edilen hususun doğruluğunu araştırabilir).* [*Ing.* ve *Fr.* Confession].

~ **etmek**, Söylenmesi kendisi için suç sayılan veya sakıncalı olan bir gerçeği gizlemekten vaz geçerek açıklamak, söylemek. [*ing.* To confess; *Fr.* Avouer, confesser].

☆ *Eşanl.* **kabul etmek, söylemek, teslim etmek**.

☆ *Karş.* **kabullenmemek, inkâr etmek, yalanlamak, tekzip etmek**.

itirafat,-tı, ç. i. *Osm.* < *Ar. esk.* **itirâf**'ın çoğulu.

itiraz /itirāz/, i. ç: **itirâzât**. *Osm.* < *Ar. araz.* § ❶ Ortaya atılan bir fikir veya kararı kabul etmeyip çürütmeye kalkışma, bir şeyi doğru ve haklı bulmadığını söyleme. [*ing.* Objection, demur; *Fr.* Objection, contradiction]. § ❷ Söylenecek söz, diyecek: *Buna itirazım yok.* § ❸ *huk.* Bir hakkın doğumuna engel olan veya onun varlığına son veren olgu. [*ing.* ve *Fr.* Opposition]. ☆ *Eşanl.* **karşı söyleme, karşı durma, protesto, ademi tasvip, takışma**. ☆ *Karş.* **kabullenme, onama, uygun bulma, evet deme, tasvip**. ◉ **acele** ~, *huk.* ◘ **Acele**. ◉ **âdi (basit)**, *huk.* Süreyle sınırlanmamış itiraz. ◉ **âdi** ~, *huk.* ◘ **Âdi**. ◉ **ceza mahkemeleri usulünde** ~, *huk.* Sorgu yargıcı, asliye mahkemesi reisi veya yargıcı ve sulh yargıcının duruşmaya ilişkin olmayan kararıyle, mahkemelerin tevkife, hacze ve üçüncü şahıslara taallûk eden kararlarının kaldırılmasını sağlamak için başvurulan kanun yolu. ◉ **evlenmeye** ~, *huk.* ◘ **Evlenme**. ◉ **hukuk usulünde** ~, *huk.* Hasmın soruşturma ve yargılamanın yapılmasını ve esas hakkında karar verilmesini engelleyici haller bulunduğunu ileri sürmesi. ◉ **özel hukukta** ~, *huk.* Hukukî bir işlemi önlemek veya bazı kurallara uygun yapılmasını elde etmek için bir kimsenin açıkladığı istek.

☆ *Eşanl.* **karşı söyleme, karşı durma**.

~ **etmek**, Bir fikir veya kararın zıddını ileri sürmek, karşı çıkmak. [*ing.* To object *(to)*, to raise an objection *(against)*, to contest; *Fr.* Objecter, opposer].

itirazât, ç. i. *esk.* **itiraz**'ın çoğulu.

itirazcı, s. Her şeye itiraz eden ve itiraz etmekten hoşlanan. [*Ing.* Contradictor, gainsayer; *Fr.* Contradicteur].

☆ *Eşanl.* **dikbaşlı, muteriz**.

☆ *Karş.* **uysal, baş eğen, söz dinler, eslek, uyrumlu**.

itirazsız, z. Hiç itiraz etmeden, olduğu gibi: *Eğer bu emre, Fatih itirazsız rıza gösterdiyse bunda Akşemseddin'in mürşitlik payı kadar onun da müritlik hissesi vardır.* [*Ing.* Without any objection, readily; *Fr.* Sans objection, sans contradiction].

itisaf /itisāf/, i. ç: **itisafât**. *Osm.*<*Ar. asf, esk* § ● Kötüye kullanma, haksız davranış, zulmetme, can yakma, yolsuzluk, zulüm: *Hakaretin, tecavüzün, itisafın şiddetinden ansızın uyanan millet /.../ heyecanlı nümayişler yapmıştı.* [*Ing.* Injustice, oppression, tyranny, persecution; *Fr.* Injustice, oppression, tyrannie]; § ● Doğru yoldan sap-

...mış ...kurallara aykırı davranma... [*ing.* Departing from the righteousness or rules; *Fr* Action de s'écarter de la droit; Contempt of justice]

~ **cinneti**, *psik* İskence ... hastalığı [*ing* Persecution mania].

İtisafât, ç. i. **İtisaf**'ın çoğulu.

itisam /itisâm/, i. *Osm.* ... *esk.* ❶ Bir seyi elle sımsıkı tutma; Günahtan sakınma, kötülük etmekten çekinme; Temiz olma. § ❷ *tasav.* Tanrı emirlerini bildiren kitaba uyma; Kur'an ile bildirilen ilâhî hükümlere göre davranma.

itiş, i. < *itmek.* İtme işi, ileriye doğru sürme. [*ing.* Thrust; *Fr* Poussée]. ◉ **ısı**yle ~, *fiz.* ◘ **Isı**.

İtişmek(-le), nsz. f. < *itmek.* § ❶ Karşılıklı olarak birbirini itmek. [*Ing.* To brawl; *Fr* Pousser l'un l'autre, se bousculer]. § ❷ Birbirini iterek şakalaşmak, oynaşmak. ◉ **itişip kakışmak**, *dey.* Birbirini iterek kavga etmek, itişerek şakalaşmak, didişmek. [*Ing.* To push and shove one another; *Fr* Se bousculer].

itiştirmek(-i, -le), f. § ● İtişmek işini yaptırmak, itişmelerine sebep olmak. § ❷ Kımıldata kımıldata dürte dürte itmek, kakıştırmak. [*ing.* To make push one another; *Fr.* Faire pousser l'un l'autre, pousser avec violence]

itiyad, i. ◘ **Itiyat**.

itiyadât /itiyâdât/, ç. i. *esk.* **itiyat**'ın çoğulu.

itiyadî /itiyâdî/, s. § ❶ Alışkanlıkla, gelenekle ilgili. [*ing.* Habitual, customary; *Fr* Habituel(le). accoutumé]. § ❷ Itiyat edinilmiş sık sık tekrarlanan.

~ **suç**, *huk.* Failin suçu işlerken aynı hareketi tekrar etmesi ve bunun bir itiyat haline gelmesi durumunda ortaya çıkan suç *(Burada en önemli nokta, hareketlerin tek başına alındığında suç meydana getirmemesi, ancak hareketler belli bir sayıya eriştiği zaman suçun ortaya çıkmasıdır. Türk hukukunda ödünç para verme işleri hakkındaki kanuna göre, bu kanundaki sınırlar...asan faizle para verme fiilleri, itiyadî suça örnek olarak gösterilebilir).* [*Ing.* Habitual offense, inveterate offense; *Fr.* Delit habituel].

itiyat,-dı /itiyât/, i. ç: **itiyâdât**. *Osm.* < *Ar. âdet* > *ityad.* § ❶ Alışkanlık. âdet edinme. [*Ing.* Habit, custom; *Fr.* Habitude, coutume, accoutumance]. § ❷ Huy, âdet.

~ **edinmek (etmek)**, *dey.* Alışkanlık haline getirmek, âdet edinmek, alışmak. [*Ing* To make a habit *(of)*, to accustom one self *(to)*; *Fr.* S'habituer, s'accoutumer].

~ **etme**, § ❶ Alışkanlıkla aynı seyi tekrarlama. § ❷ Huy edinme.

~ **etmek**, ◘ **Itiyat edinmek**

~ **üzere**, Her zamanki gibi, âdet üzere. [*Ing.* Habitually, as usual; *Fr.* Habituellement, usuellement, comme l'habitude, comme d'usage].

itiyatçı, s. Itiyat edinmiş, alışmış, huy edinmiş.

itizal /itizâl'/, i. *Osm.* < *Ar. azl.* § ❶ Topluluktan ayrılarak yalnızlığı seçme, uzlete çekilme; işten ayrılma, istifa. [*Ing.* Separating oneself from the rest, renouncing; *Fr.* Action de se retirer, de s'isoler, de faire scission]. § ❷ *(Geniş anlamda).* Bir dinden veya mezhepten ayrılma. § ❸ Mutezile mezhebi, bu mezhebin itikatları. [*Ing.* Being or becoming of the sect of **Mutezi**le].

~ **etmek**, § ❶ Yalnızlığa çekilmek. Işten ayrılmak. Mezhep değiştirmek. § ❷ Mutezile mezhebini seçmek.

itizar /itizâr/, i. ç: itizârât. *Osm.* < *Ar. özr.* Özür dileme, affını... dileme: *Biraz rahatsızmış, gelemeyecek, itizar ediyor.* [*Ing* Offering an excuse, an apologizing; *Fr.* Action de presenter des excuses en se justifiant, excuse].

~ **etmek** özur dilemek. [*Ing.* To excuse oneself, to apologize; *Fr* Presenter des excuses, s excuser]

İtizaz /itizâz/, i. *Osm.* < *Ar.* < *izz, esk.* Gururlanma, kendini büyük görme.

itkan, i. *Ar itkân. esk.* § ● Sağlamlaştırma, sağlam hale getirme. [*ing.* Making solid and sure doing anything firmly, properly and well]. § ● İnanma, güvenme, ... olma.

itki*, i. < *itmek. psik.* İtici neden, güdü. ◘ **fizyolojik ~ ler**. *psik.* ◘ **Fizyolojik**

İt.kuyruğu, b. i. *bot.* Birçeneklıler (*Monocotyledoneae*) sınıfının, **Buğdaygiller** (*Gramineae*) **familya**sında 25-75 sm. yüksekliğinde, **çokyıllık** otsu **bitki**; gayet gür ve sık biter; daha çok dağlık yerlerde yetişir; iyi bir yem bitkisidir.

İtlâf /itlâf/, i. ç: **itlâfât**. *Osm.* < *Ar. telef. esk.* § ● **Öldürme**, telef etme. ... **etme**, *Bu zararlı hayvanı itlâf edin.* [*Ing* Causing to perish, destroying, destruction, waste; *Fr.* Anéantissement, extirpation]. § ● Öldürme. [*Ing.* Killing; *Fr.* Meurtre]. § ● Boş yere harcama, israf etme. § ● Bozma, ise yaramaz hale getirme, harap etme.

~ **etmek**, § ❶ Mahvetmek, ziyan etmek. [*ing.* To destroy, to waste; *Fr.* Extirper, exterminer, anéantir]. § ❷ Öldürmek [*ing.* To kill; *Fr.* Tuer]. § ● Bozmak, ise yaramaz hale getirmek, harap etmek.

itlâfat,-tı, ç. i. *esk.* **itlâf**'ın çoğulu.

itlik,-ği, i. *mec.* Aşağılık davranış, edepsizlik, halnlik. [*Ing.* Villainy; *Fr.* Infamie].

itmam /itmâm/, i. *Osm.* < *Ar. tamâm. esk.* Tamamlama, bitirme: *Şu binayı henüz itmam edemediler.* [*Ing.* Completing, perfecting, finishing; *Fr.* Action de compléter achèvement, accomplissement].

☆ *Eşanl.* ikmal; **sona erdirme**.

~ **etmek**, Tamamlamak, bitirmek. [*Ing.* To complete, perfect, to finish; *Fr* Compléter, achever].

☆ *Eşanl.* **ikmal etmek**

itme, i. § ● İtmek eylemi. [*Ing. (Act of)* pushing, propelling, driving; *Fr.* Coup, heurt]. § ● *den.* Kabini, motoru ve dümeni olmayan, paralelyüz şeklinde madenî tekneleri (barca) birbirine sıkıca bağlayarak bir konvoy meydana getirmeye ve arkadan motorlu bir gemiyle itmeye dayanan gemicilik tekniği. *(Daha çok nehirlerde veya iç denizlerde uygulanan bu teknikte, bütün konvoy, motoru ve dümeni arkada olan bir tek tekne gibi hareket eder).* § ● *hava.* Bir uçağın **itilmesi için** bir tepkili motor tarafından yaratılan kuvvet. *(İtme, kilogram cinsinden bir kuvvettir. Beygir gücü cinsinden ölçülen güçle karıştırılmamalıdır. Tepkili bir motor tarafından ortaya konan güç, uçuş hızının fonksiyonudur).* [*ing.* Thrust, propulsion; *Fr.* Poussée, propulsion]. § ● *mek.* ◘ **Empülsiyon**. § ● *müz.* Yaylı çalgı çalan bir icracının yayını tepeden takoça *(veya topuk)* doğru sürmesi. *(V işaretiyle gösterilir).* [*ing.* Up stroke; *Fr.* Poussé]. § ● *otom.* Motris tekerlekler tarafından uygulanan ve taşıtın bütününe iletilen etki. [*Ing.* Repulsion; *Fr.* Poussée]. § ● *psik.* ve *psiky.* Bilinçdışına atma ve bastırma: *Ahlâka uymayan bir arzuyu itme.* [*Ing.* ve *Fr.* Propulsion, impulsion]. ◉ **dinamik ~**, *hava.* ◘ **Dinamik**. ◉ **elektrotermik ~**, *hava.* Bir boru düzeneği içindeki basıncı azaltmak için, itici akışkan bir maddenin ısı derecesini elektrik arkı kullanarak arttırmaya dayanan uzaya itme ilkesi. *(Bu itme şeklinde, basınç azalmadan önce ısı derecesinin artması için, elektrik arkının elektrodları arasından geçen ve genellikle hidrojenden meydana gelen bir ara akışkan kullanılır).* [*ing.* Electrothermic propulsion; *Fr.* Propulsion electrothermique]. ◉ **fotonla ~**, *hava.* İtici etken olarak fotonların kullanılmasını öngören uzaya itme yöntemi. [*Henüz tasarı halinde olan bu tür itmenin amacı, ışıklı fotonlarda akım meydana getirerek, saniyede 300 000 km'lik bir fırlatma hızına ulaşmaktır).* [*ing.* Photonic propulsion; *Fr.* Propulsion photonique]. ◉ **içe ~**, *psik.* ◘ **İç**. ◉ **iyon'la ~**, *hava.* Bir boru düzeninden püskürtülmeden önce elektrostatik bir alan tarafından hızlandırılan iyonlaşmış bir gazın kullanıldığı zaman uzaya itme sistemi. *(Günümüzde 1 300° C'ta ısıtıldıktan sonra, tungstenden yapılmış gözenekli bir çeperden geçirilen ve bu çepe...re değen iyonlara tezyiz alanı kullanılır. Daha sonra, iyonlar birkaç bin volt'luk elektrostatik bir alandan geçerek hızlanır. Bu sistemle, sanayide birkaç kilometrelik bir fırlatma hızı elde edilebilir).* [*Ing.* Ionic propulsion; *Fr.* Propulsion ionique]. ◉ **nükleentermik ~**, *hava.* Püskürtülebilir bir akışkanı yüksek sıcaklık derecesine ulaştırmaya yarayan bir nükleer reaktörün sıcak kaynak olarak kullanıldığı uzaya itme tekniği. *(Bu itme tekniğinde başlıca iki eleman kullanılır; bir nükleer reaktörün kalbini meydana getiren sıcak kaynak ve püskürtülebilir bir madde olan hidrojen. Bu eleman, kimyasal özelliklerine başvurmadan itici et ken olarak kullanılır. 3 000° C'a ulaştırıldıktan sonra boru düzenegi için...yaklaşık olarak 8 km'lik bir ... hızına ... Böyle bir iticinin verdiği ... altında ... saniyede ... hazırlanabilir).* [*Ing.* Nucleothermic; *Fr.* Propulsion nucléothermique]. ◉ **plazmalı ~**, *hava.* Nötr bir gazın çok siddetli bir elektrik alanı içinden geçirilerek plazma haline getirilmesinden faydalanan uzaya itme yöntemi. *(Bu plazma üreteci, itici akışkan maddeyi çok yüksek sıcaklık derecesine ulaştırarak akışkanın atom yapısını parçalar. bu etki elektrik bakımından nötr olan bir gaz meydana getirerek elektron ve çekirdek karışımı bir plazma yaratır. Plazmanın bu şekilde oluşması, ancak, plazmayı boru düzenine doğru yöneten ve hızlandıran bir magnetik alanının üzerine yerleştirilmiş çok kuvvetli bir elektrik alanı içinde gerçekleşir. Bu tip iticiler, saniyede 1000 km'ye yaklaşan fırlatma hızına ulaşabilir, fakat bugün üzerinde çalışılan itmeler gram cinsinden ölçülür).* [*Ing.* Plasmatic propulsion; *Fr.* Propulsion plasmique] ◉ **tonozların ~ kuvveti** ◘ Tonoz

~ **borusu**, *otom.* Aynı zamanda itme ve tepsi görevi yapan aktarma milinin borusu. [*Ing.* Repulsion tube; *Fr* Tube de poussée].

~ **kuvvet**, *ins.* (a) Bir engeli dengede tutan cisimlerin, bu engel üzerine yaptığı etki. (b) Tonozların veya kubbelerin, duvar ayaklarına uyguladığı yatay kuvvet. *(İtme kuvveti duvar ayaklarının yıkılmasına yolaçabilir).* [*Osm.* Kuvve-i dâfia: *Ing* Repulsive force; *Fr.* Pousse].

~ **kuvvetini çizmek**, *ins.* Bir tonozun itme kuvvetini karşılamak için gerekli berkitme ayakları ve duvarları kalınlıklarını çizim yoluyle belirlemek [*Fr. Faire le trait de* la poussée].

~ **merkezi**, § ● *hava.* Bir uçak üzerine etki eden aerodinamik kuvvetler bileşkesinin uygulandığı nokta: İtme merkezi kanat derinliğinin önde üçte birinde bulunur. [*Ing.* Propulsion (propelling) center; *Fr.* Centre de poussée]. § ● *fiz.* İtme kuvvetleri bileşkesinin uygulama noktası. [*ing.* Propulsion (propelling) center; *Fr.* Centre de poussée]

~ **rodu**, *otom.* Çalışan bir mekanizmada birleştirici bir parça. Supapları motor silindirinin supap kaldırıcı ile hareket sağlayan kol arasındaki rod. [*ing.* Push-rod; *Fr.* Poussoir de soupape, tige-poussoir].

~ **silindiri**, *ağ. iş.* Kalınlık makinesinde, işlenen parçayı bıçak taşıyıcı mile doğru iten düz, dişli veya parçalı silindir. [*Ing.* Push-cylinder; *Fr.* Cylindre-poussoir].

itmek(-i), f. İleriye sürmek üzere yerinden kaldırmadan bir şeyin bir tarafına baskı yapmak: *Masayı itmek. Kâğıtları itmek. Arabayı arkadan itmek.* [*Osm.* Def etmek; *ing.* To push; *Fr.* Pousser]. ☆ *Eşanl.* **iteklemek, dürtmek, kakmak.** ◉ **ite kaka, *dey.*** § ❶ Kaba ve hoyrat şekilde iterek, kakarak, sürükleyerek. [*Ing.* Jostlingly; *Fr.* En bousculant]. § ● Güçlüklerle: *Çocuğu ite kaka bu hale getirdik.* [*Ing.* With difficulty; *Fr.* Difficilement, avec difficulté].

itminan /itminân/, i. *Osm.* < *Ar. esk.* § ● Gönlü kanma, gönül rahatlığı, emin olma, işkillenmeme, emniyet [*ing.* Being or becoming tranquil in mind, feeling certain; *Fr.* S'écurité, sûreté]. § ● Birine inanma ve

güvenme. [*ing.* Confidence, trust; *Fr.* Confiance].

ittnerit,-ti, i. *Fr. ittnérite. min.* **Haün'e** benzeyen doğal silikat. [*Ing.* Ittnerite].

itol, i. *Fr. itol. kim.* Ozların hidrojenlenmesiyle elde edilen polialkollerin genel adı [*ing.* Itol].

itrik, s. *Fr. yttrique. kim.* Itriyum oksid Y_2O_3 ve buna tekabül eden tuzlar için kullanılır [*Ing.* Yttric].

itriko, i. *Fr. yttrico. kim.* Bir bileşikte itriyum bulunduğunu gösteren önek. [*Ing.* Yttrico].

itriya, i. *Fr. yttria. kim.* Doğal itriyum oksid; 1794'te *Gadolin* tarafından *Ytterby* gadolinitinde bulunmuştur. [*ing.* Yttria].

itriyalit,-ti, i. *Fr. yttrialite. min.* Doğal itriyum toryum v.b. silikat. [*ing.* Yttrialite].

itriyum /it:riyum/, i. *Fr. yttrium.* [*İsveç'te Ytterrby yer adından*]. *kim.* Sembolü *Y*, at. no. 39 ve A. a. 88, 92 olan kimya elementi; Seryum filizlerinde bulunan değerli bir maden olup, magnezyumla birlikte elektrik lâmbasının yapımında kullanılır. [*ing.* Yttrium]

itriyumlu, s. Bileşiminde itriyum bulunan. *Itriyumlu mineral.* [*Ing.* Ittriferous; *Fr.* Yttrifère].

~ **topraklar,** *trm.* Azrak *(nadir)* topraklar grupunun bir sınıfı. [*Ing.* Yttric soils; *Fr.* Terres yttriques].

itrogumit,-ti, i. *Fr. yttrogummite. min.* Kleveit'in bozunmasıyle meydana gelen mineral. [*Ing.* Yttrogummite].

itroilmenit,-ti, i. *Fr. yttroilménite. min.* ◘ Samarskit.

itrokalsit,-ti, i. *Fr. yttrocalcite. min.* Doğal kalsiyum, seryum ve itriyum flüorür. [*Ing.* Yttrocalcite].

☆ *Eşanl.* **itroserit.**

itrokolumbit, i. *Fr. yttrocolumbite.* ◘ Samarskit.

itroserit,-ti, i. ◘ itrokalsit.

itrotantal(it), i. *Fr. yttrotantalite (yttrotantele). min.* Formülü. $Y_4(Ta_2O_7)_3$ olan doğal itriyum tartalat. [*Ing.* Yttrotantalite].

itrotitanit,-ti, i. *Fr. yttrotitanite. min.* Doğal titan, itriyum, seryum ve kalsiyum silikat; sfen ile eşbiçimlidir. [*Ing.* Yttrotitanite].

ittırat,-dı /ittırāt/, i. *Osm.* < *Ar. ittirād* < *tard.* Saat gibi tek düzenli işleme hali, düzenlilik. [*Ing.* Being regular, proceeding or flowing equally and uninterruptedly; *Fr.* Régularité].

ittiba,-ı /ittibā/, i. *Osm.* < *Ar. tebā. esk. (Bir şeye)* Uyma, uygun olarak harekette bulunma veya *(bir kimsenin)* ardından gitme, tabi olma. [*Ing.* Following upon, conforming, obeying, imitating, copying; *Fr.* Obéissance, soumission].

~ **etmek,** Uymak. [*Ing.* To follow, to obey; *Fr.* Obéir, suivre, se soumettre].

ittibaen, z. *Osm.* < *Ar. esk.* Uyarak, tabi olarak: *Emre ittibaen bu işi yapmış.* [*ing.* In conformity *(with)*, following].

ittifak,-kı /ittifāk/, i. ç: **ittifākat.** *Osm.* < *Ar. vefk* > *vifāk. esk.* § ● Bağlaşma, birleşme, uyuşma. [*Ing.* Alliance; *Fr.* Concorde, alliance]. ☆ *Karş.* **ihtilāf.** § ❷ Birlikte hareket etmek üzere sözleşme. § ❸ Birleşme, birlik. [*Ing.* ve *Fr.* Union]. § ❹ Oybirliği. [*Ing.* Unanimity; *Fr.* Unanimité]. § ❺ Rastgele meydana gelen olay veya durum. § ● *huk.* Bir devletin saldırıya uğraması halinde, diğerinin de bu saldırıyı kendisine karşı yapılmış sayarak çatışmaya girmesini gerektiren ve iki devlet arasında imzalanan anlaşma. [*Ing.* Alliance, league, pact; *Fr.* Alliance]. ◉ **tedafül ~,** *huk.* Iki devlet arasında akdedilen bir anlaşma olup, bununla **âkitlerin** herbiri gerek tecavüze uğrayan ve gerek tecavüz etmiş bulunan diğer tarafa yardım etmeyi karşılıklı taahhüt eder. ◉ **tedafül ve tecavüzî ~,** *huk.* Bir antlaşma olup, bununla akitlerin herbiri gerek tecavüze uğrayan ve gerek tecavüz etmiş bulunan diğer tarafa yardım etmeyi karşılıklı taahhüt eder.

~ **etmek,** § ● Anlaşmaya varmak, uyuşmak, birleşmek, bağdaşmak, bağlaşmak. [*Ing.* To ally; *Fr.* S'allier]. § ● Birleşmek. [*Ing.* To unite; *Fr.* S'unir].

ittifakan /ittifākān/, z. *Osm.* < *Ar. esk.* § ● Tesadüfen rastgele. [*Ing.* By chance, accidentally]. § ❷ Anlaşarak, ittifakla. [*ing.* By consent and understanding].

ittifakât ç. i. *esk.* **ittifak**'ın çoğulu.

ittifakî /ittifākī/, s. *esk.* § ● Birleşme, bir konuda fikir birliğine varma, sözleşmeyle ilgili. [*Ing.* Agreeing, consenting, pertaining to agreement]. § ● Rastgele, tesadüfî. [*Ing.* Accidental, casual].

ittifakiyât, ç. i. *esk.* Tesadüfen olan şeyler. [*ing.* Accidental matters].

ittifakiye, i. *esk. fels.* Ruh ile madde arasındaki bağlantının Tanrı tarafından kurulduğunu ileri süren kuram. [*Ing.* Occasionalism; *Fr.* Occasionalisme].

ittifakla, z. Oy birliğiyle. [*ing.* Unanimously; *Fr.* Unanimement].

ittihad, i. ◘ Ittihat.

ittihadî /ittihadī/, s. *esk.* Birleşme, ittihatla ilgili, birleşik, birleşmiş. [*ing.* Pertaining to union].

ittiham /ittihām/, i. *Osm.* < *Ar. tohmet. esk.* Bir suç isnadı altında bulunma; itham olunma. [*Ing.* Accusation, imputation; *Fr.* Accusation, inculpation].

~ **olunmak,** Suçlanmak. [*ing.* To be accused]

ittihat,-dı /ittihāt/, i. *Osm.* < *Ar. vehdet* > *ittihād.* Birleşme, birlik, bir olma. [*Ing.* ve *Fr.* Union]. ◉ **gümrük ittihadı,** *ikt.* ◘ Gümrük.

~ **etmek,** Birleşmek. [*Ing.* To join, to unite; *Fr.* S'unir, se joindre].

ittihatçı, i. ve s. § ● Birleşme, birlik olma ülküsünde olan *(kimse).* [*Ing.* Unionist; *Fr.* Unioniste]. § ● Meşrutiyet devrindeki Ittihat ve Terakki Cemiyetinden olan kimse.

ittihaz /ittihāz/, i. *Osm.* < *Ar. ahz. esk.* § ● Sayma, tutma, kabul etme: *Sözünü senet ittihaz ettim.* [*Ing.* Taking, procuring for oneself; *Fr.* Action de prendre, de tenir, action de regarder comme]. § ❷ Alma: *Tedbir ittihaz etmek.* [*Ing.* Taking; *Fr.* Action de prendre] § ● *(Tedbir alma v.b, hk.)* Gerekeni yapma. § ● Kullanma, istimal etme. [*Ing.* Employing, using; *Fr.* Action d'Employer].

~ **etmek,** § ● Edinmek, almak, kabul etmek. [*Ing.* To establish, to set, to take, to procure, to adopt *(a proposal)*; *Fr.* Prendre, adopter] § ❷ Saymak, tutmak. § ● Kullanmak [*ing.* To use; *Fr.* Employer].

☆ *Eşanl.* istimal etmek.

ittika /ittikā/, i. *Osm.* < *Ar. vikāye. esk.* § ● Dayanma, yaslanma: *Koltuğuna rahatça ittika etmiş.* § ❷ Bir şeyi yapmaktan herhangi bir düşünce sebebiyle uzak durma, sakınma. [*Ing.* Fearing *(God)*, piety; taking care, taking precaution; *Fr.* Abstinence, crainte de Dieu, piété]. § ● Tanrı korkusu ile dinin yasak ettiği şeyleri yapmaktan kaçınma. Tanrıdan korkma.

~ **etmek,** § ● Sakınmak. § ❷ Yaslanmak, dayanmak.

ittikan /ittikān/, i. *Osm.* < *Ar. yakin. esk.* Bir şeyi çok iyi ve sağlam bilme, emin olma. Şüphesizlik, kesinlik. [*Ing.* Knowing something very well, being sure *(of)*].

ittirat,-tı /ittirāt/, i. *Osm.* < *Ar. tard.* > *ittirād. esk.* § ● Bir kurala bağlı olarak düzenli bir şekilde birbirini izleme hali, düzensizlik. § ● Aynı şekilde devam etme, yeknesaklık, tek örneklilik.

ittiratlı, s. § ● Düzenli. § ❷ Hep aynı tempoda devam eden.

ittiratsız, s. Hiç bir kurala uymaksızın, düzensiz.

ittiratsızlık,-ğı, i. Bir kurala bağlı olmadan, düzensiz bir şekilde sürüp gitme hali, düzensizlik.

ittirmek, nsz. f. Itmek, ileriye sürmek işini yaptırmak. [*ing.* To make (let) push; *Fr.* Faire pousser].

ittisa, i. *Osm.* < *Ar. vüs.* § ● Genişleme, uzama, bollanma: *Nüfusu gittikçe ittisa etti.* [*Ing.* Being or becoming ample, extended, diffused, ampleness; *Fr.* Dilatation, élargissement]. § ● *fels. esk.* Kaplam.

~ **etmek.** Genişlemek.

ittisaf, i. *Osm.* < *Ar. vasf esk.* § ● Vasıflanma: *İyi huylu ittisaf etmek.* [*Ing.* Having a quality, description, qualification; *Fr.* Action d'avoir certaines qualifications]. § ❷ Nitelik verme, nitelendirme, vasıflandırma.

ittisaî /ittisāī/, s. *esk. fiz.* Cisimlerin genleşmesiyle ilgili.

ittisal /ittisāl/, i. *Osm.* < *Ar. vasl. esk.* § ● Bitişme, yan yana gelme, ulaşma: *Canımın cismimle zevk-i ittisâlî kalmadı.* [*Ing.* Contiguity, communication, liaison; *Fr.* Jonction, conjonction]. § ❷ Birbirine dokunma, temas etme; Yakınlık. ◉ **hukukî ~,** *huk.* ◘ Hukukî.

ittisalât /ittisālāt/, ç. i. *esk.* § ● Bir bina veya arazinin çevresiyle olan sınırları. § ● Orduda istihkâmlar arasında bağlantıyı sağlayan yollar. [*ing.* Lines of communication].

ittisalinde, z. *esk.* Bitişiğinde, yanında, bitişik olarak. [*Ing.* Contiguous to; adjacent to; *Fr.* À proximite de ...].

ittisam /ittisām/, i. *Osm.* < *Ar. yesm. dağlama. esk.* § ● Damgalanma. § ❷ Dağlanma ile süslenme.

it.üzümü, b. i. *bot.* Iki-çeneklikler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Patlıcangiller *(Solanaceae)* familyasından. Türkiye'de yol kenarlarında, harabelerde, bahçelerde sık rastlanan, 20-50 sm. yüksekliğinde, küçük beyaz çiçekli, siyah bakkalı, bir yıllık bir bitki türü. Yapraklar almaşık dizilişli, saplı ve stipulasızdır. Çiçekli ve yaprakl *(Herba solani nigri)* ve özellikle meyvaları *solanin* adlı gliko-alkaloid taşıdığından, yumuşatıcı, yatıştırıcı ve uyusturucu etkiye sahiptir. Bazı preparatların yapımında kullanılır. Halk hekimliğinde, kaynatılmış, losyon ve vajina şırıngası halinde kullanılır. [*Lat. Solanum nigrum; ing.* Black nightshade; *Fr.* Morelle noire].

☆ *Eşanl.* **köpeküzümü, köpekmemesi yemiranı.**

ityan /ityān/, i. *Osm.* < *Ar. esk.* § ● Gelme, getirme. § ❷ Ispat etme, irad etme. [*Ing.* Bringing forward, laying down, mentioning *(a matter)*].

ivaz, i. *Osm.* < *Ar. esk.* § ● Bir şeyin elden çıkarılmasıyle meydana gelen bir yanda i artıklığı ortadan kaldırmak için onun yerine eksikliği veya öbür yandaki konan şey. [*Ing.* Consideration, valuable consideration, equivalent; *Fr.* Contrevaleur, contre prestation]. § ❷ Bir şeye karşılık olarak verilen veya alınan şey. [*Ing.* Substituting or giving in exchange; *Fr.* Service rendu en echange]. ☆ *Eşanl.* § ● ödün, **taviz.** § ❷ Karşılık. ◉ ~ **da muvazaa,** *ikt.* Ivazda danışıklılık, bir hukukî işlemde ivazla ilgili şartın gerçeğe karşı gösterilmesi.

ivazlı, s. Bedel veya karşılığı olan, karşılığı verilmiş olan. [*Ing.* Lucrative, onerous, *Fr.* À titre onéreux].

~ **akit,** *huk.* Karşılıklı akit, taraflardan her birinin aldığı veya yaptığı şey karşılığında bir ivaz taahhüdünü taşıyan akit. [*Ing.* Onerous contract; *Fr.* Contrat à titre onéreux].

~ **hibe,** *huk.* Ivaz şartı ile hibe, karşılığında bir şey edinmek suretiyle yapılan hibelerdir.

~ **iktisap,** *ikt.* Bir bedel veya bir mal karşılığında bir şey sahibi olmak.

~ **işlem,** *huk.* ◘ Hukukî muamele.

ivazsız, s. *esk.* § ● ödün niteliğinde olmayan. [*ing.* Gratuitous; *Fr.* Gratuit], ☆ *Eşanl.* ödünsüz. § ❷ Bir karşılık beklemeden. [*ing.* Gratuitously, gratis, without anything being given in return; *Fr.* Gratuitement].

☆ *Eşanl.* **karşılıksız, bedelsiz.**

~ **akit,** *huk. (a) (Geniş anlamda),* taraflardan birine teberru kastiyle eda yükleyen, fakat karşılığında hiçbir ivaz zikredilmeyen akitlerdir; (b) *(Dar anlamda)* Elden yapılan hibe. [*ing.* Gratuitous contract, contract made without consideration; *Fr.* Contract à titre gratuit].

~ **iktisap,** *ikt.* Karşılığında bir şey var-

meden veya bir şey yapmadan bir şey iktisap etmiş olmak. [*ing.* Gratuitous acquisition; *Fr.* Don, donation].

ivdirmek, nsz. f. < ivmek. § ❶ Hareket halinde olan bir şeyin hareketini hızlandırmak, çabuklaştırmak. [*ing.* To quicken, accelerate; *Fr.* Accélérer, hâter]. § ❷ Acele ettirmek, acele etmesine âmil olmak. [*ing.* To hurry; *Fr.* Faire dépêcher].

ivecen*, s. *h.d.* Hep ivedi ile iş görmeye alışmış olan, çabuk sabırsızlanan, çabuk davranma huyunda olan. [*Osm.* Acil; *ing.* Who is always in a hurry, hustler, impatient; *Fr.* Qui a hâte, qui agit d'habitude avec hâte]

☆ *Eşanl.* **tezcanlı, aceleci.**

ivecenlik*, -ği, i. Ivecen olma hali. [*Osm.* Isticâl; *ing.* The habit of hurrying, hastiness; *Fr.* Précipitation, hâte].

☆ *Eşanl.* **tezcanlılık, acelecilik.**

ivedi*, i. < *ivmek.* § ❶ Acele etme, çabuk davranma. [*Osm.* Acele; *ing.* Haste, hurry; urgency; *Fr.* Hâte, diligence, célérite, urgence]. § ❷ s. Çabuk yapılan acele yapılan. [*Osm.* Müstacel, âcil; *ing.* Hasty, urgent; *Fr.* Précipité, fait à la hâte, urgent, -ente].

~ **koli**, *post.* Normal yoldan ve normal vasıta ile gönderilen kolilerin dışında ek ücret karşılığında daha seri araçla yollanmak istenen koliler. [*ing.* Urgent parcel; *Fr.* Colis urgent].

☆ *Eşanl.* **acele koli.**

ivedilenmek, özs. f. Tez canlılık etmek. [*Osm.* Istical etmek; *ing.* To make haste, to hurry up; *Fr.* S'empresser].

İvedili, s. Tez elden yapılması gereken. [*Osm.* Müstacel, *Ing.* Urgent; *Fr.* Urgent,-ente].

☆ *Eşanl.* **acele olan, gecikmeye gelmez, geciktirilemez, müstacel, acele, âcil.**

ivedilik*,-ği, i. Tez elden yapılma gerekliği. [*Osm.* Müstaceliyet; *Ing.* Haste, urgency; *Fr.* Urgence, hâte, diligence, célérite].

~ **işaretleri**, *telekom.* ◘ **İşaret.**

ivedilikle, z. Çabuk. [*ing.* In haste, urgently, promptly, hurriedly; *Fr.* D'urgence, en toute hâte, à la hâte].

☆ *Eşanl.* **tezelden, çarçabuk, hemencecik, alelacele.**

iveporeyter, i. *Ing. evaporator. den.* Kazanlar için ihtiyat tatlı su yapan makineler. [*Fr.* Évaporateur].

İvermek, nsz. f. Acele ettirmek, çabuk davranmasına âmil olmak, koşturmak. [*Ing.* To hurry; *Fr.* Faire empresser, hâter].

İvez, i. *zool.* Bir çeşit sinek. [*ing.* Sandfly, midge; *Fr.* Simoulie].

ivgi, i. *h.d.* Ağaç oymakta kullanılan kesici âlet. [*ing.* Small hatchet; *Fr.* Hachette].

İvicaç,-cı /ivicäc/, i. ç: ivicâcât. *Osm.* < *Ar. ivec.* > *ivicäc. esk.* § ❶ Eğri büğrü olma, eğrilik, çarpıklık, büksülme, büklümlü olma: *Yolun o tarafı ivicaçlıdır.* [*ing.* Crookedness, curvature; *Fr.* Courbe, courbure].

☆ *Eşanl.* **büksüllük.** § ❷ *mec.* Ahlâk bozukluğu, dürüst hareket etmeme.

İvinti, i. < *ivmek. h.d. (Akarsu hk.).* Hızlı olma, çabukluk, hız. [*Osm.* Sürat; *Ing.* Rapid *(of a river)*; *Fr.* Vitesse].

~ **yeri**, *hidr.* Az dirençli topraklar üzerinde akarken karşısına sert kayaçtan bir set çıkan akarsuyun bu seti aşması sonucunda akışının hızlandığı yer. [*ing.* Rapid; *Fr.* Rapide].

İvme*, i. § ❶ İvmek eylemi veya tarzı. [*Ing.* Action or manner of accelerating; *Fr.* Action ou maniere d'accélerer]. § ❷ (a) *fiz.* Hareket halinde bulunan bir şeyin, sonsuz küçük bir zaman içinde, hızında meydana gelen artımın bu zamana oranı. [*Ing.* Acceleration; *Fr.* Acceleration]; (b) *astr.* Birim zamanındaki hız değişimi. [*Osm.* Tâ'cil; *Ing.* Acceleration; *Fr.* Accélération]. § ❸ *mek.* (a) Belirli bir süre içindeki hız değişimi; (b) Hızın zamana göre türevi. $\frac{dv}{dt}$ [*Ing.* Acceleration; *Fr.* Accélération]. ◉ **açısal** ~, *mek.* Bir eksen çevresindeki düzgün değişen bir dönme hareketinde, açısal hızın zaman birimiyle değişimi; herhangi bir dönme hareketinde, belirtilen andaki hızın zamana göre türevi. [*ing.* Angular acceleration; *Fr.* Accélération angulaire]. ◉ **yerçekimi** ~ **si**, *coğr.* ◘ Yerçekimi.

~ **diyagramı**, *mat.* İvmenin değişimini gösteren grafik. [*ing.* Acceleration diagram; *Fr.* Diagramme d'accélération].

ivmek*, nsz. f. *esk. T. h.d.* § ❶ Çabuk davranmak, bir işi hemen yapmak, acele etmek, öne geçmek, koşmak. [*Osm.* Isticâl etmek; *ing.* To make haste, to hurry up, rush; *Fr.* Hâter, se presser, dépêcher]. ☆ *Eşanl.* **evmek, acele etmek, çabuklaşmak, hızlanmak.** ☆ *Karş.* **ağırdan almak, yavaşlamak.** § ❷ Hızlandırmak, çabuklaştırmak. [*ing.* To accelerate; *Fr.* Accélérer]. ◉ **iven kız ere varmaz, varsa da baht bulmaz**, *at.* İvmekle koca bulunmaz, iven kız esini iyi seçemeyeceği, rasgele bir kocaya varacağı için mutlu olmaz.

ivmeli, s. *fiz.* Hızlandırılmış, çabuklaştırılmış. [*ing.* Accelerated; *Fr.* Accéléré,-ée].

~ **devim**, *astr.* Zamana bağlı olarak hız vektörü değişen devim. [*Osm.* Ta'cilli hareket. *Ing.* Accelerated motion; *Fr.* Mouvement accéléré].

ivme.ölçer, b. i. *mek.* (a) Bir hareketin ivmesini ölçmeye, bir taşıtın hızlanmasından doğan sarsıntı ve titresimleri incelemeye yarayan âlet: *İvme ölçerler, malzemenin yıpranmasını ölçmekte ve taşıtın eylemsizlikle yürütülmesinde kullanılır.* [*ing.* Accelerometer; *Fr.* Accéléromètre]; (b) Bir hareketin ivmesini grafikle kaydetmeye ve incelemeye yarayan âlet. [*ing.* Accelerographer; *Fr.* Accélérographe].

iwaarit,-ti, i. *Fr. iwaarite. min.* Finlandiya'da *iwaara* dolaylarında bulunan titanlı grena çeşidi. [*ing.* Iwaarite].

iyantinit,-ti, i. *Fr. ianthinite. min.* Hidratlı doğal uranyum oksid, $2UO_3$, $7H_2O$; morsiyah renktedir. [*ing.* Ianthinite].

iyaz /iyäz/, i. *Osm.* < *Ar. esk.* Tehlikeden sığınma. [*Ing.* Taking refuge].

iyâzen, z. *esk.* Sığınarak.

~ **billâh**, Tanrı'ya sığınarak. [*Ing.* Heaven forfend, God forbid!].

iyd, i. ◘ **Id.**

iye*, i. *esk. T. idi* > *iyi.* Bir şey üzerinde iyeliği olan kimse. [*Osm.* Malik, sahip; *ing.* Possessor; *Fr.* Possesseur].

-iye (-iyye), ek. *gram. esk.* Arap gramerinde isimlerin sonuna gelerek, nispet sıfatı yapımında kullanılan *-î /iyy)* ekinin disilidir: *Kuvâ-yı milliye (millî kuvvetler)* gibi. Bu eki alan kelimeler isim olarak da kullanılır: *bakiyye, ilmiyye, askeriyye, dahiliyye, hariciyye. v.b.* Tarikat adı teşkilinde: *Kadirî* > *Kadiriyye.*

iyelik*,-ği, i. Bir şey kendisinin olup, onu, kanunun çerçevesi içinde, istediği gibi kullanabilme hakkını taşıma hali. [*Osm.* Mülkiyet, malikiyet, sahiplik; *ing.* ve *Fr.* Possession].

☆ *Eşanl.* **eldecilik.**

~ **ekleri**, *(zamirleri), gram.* Sonuna eklendiği kelimeyi başka bir şeye mal eden ekler: *«Kalemim, kâğıdın, kitabı» kelimelerindeki «im, ın, ı «ekleri gibi.* [*Osm.* Mülkiyet zamirleri, zamairi mülkiye; *Ing.* Possessive pronouns; *Fr.* Pronoms possessifs].

~ **hakkı**, *sin.* Bir kimsenin bir filim üzerindeki iyeliğini sağlıyan, bu iyeliği tanıyan hak. [*ing.* Copyright, author's right; *Fr.* Droit d'auteur].

~ **zamirleri**, ◘ **İyelik ekleri.**

iyet, ek. *Osm.* < *Ar. iyyet. gram. esk.* Çoğunlukla sıfatların, bazen de adların, mastarların ve soru edatlarının sonuna getirilerek türkçedeki -lık, -lik ekinin fonksiyonunu karşılayan isimler yapar: *Cahiliyet, insaniyet, emniyet, hüviyet v.b.*

iyi, s. *esk. T. edgü* > *eyi.* § ❶ Beğenilecek, makbule geçecek şekilde olan ve kendisinde istenilen *(aranılan)* nitelikleri taşıyan: *İyi adam. İyi fikir. İyi üzüm. İyi ilâç. İyi bir konuşma. Bu ne iyi?* [*Ing.* Good; *Fr.* Bon,-bonne]. ☆ *Karş.* **kötü.** § ❷ Faydalı, kârlı, bol, kazançlı: *İyi iş. İyi ticaret. İyi ilâç.* [*Osm.* Nafi; *Ing.* Useful, profitable, advantageous; *Fr.* Bon,-bonne, favorable, avantageux,-euse]. ☆ *Eşanl.* **yararlı.** ☆ *Karş.* **zararlı.** § ❸ Elverir, yetişir derecede bol olan: *İyi yağmur yağdı. İyi para kazandı. Üç metre kumaş size bir kostüm için iyidir. Dün iyi yağmur yağdı.* [*Osm.* Kâfi; *Ing.* Adequate; *Fr.* Bien, suffisant,-ante]. ☆ *Eşanl.* **eksiksiz.** ☆ *Karş.* **eksik, gayrikâfi.** § ❹ Yerinde, uygun: *Bu elbise size iyi geldi. İyi bir cevap.* [*Osm.* Münasip, muvafık; *ing.* Suitable, convenient; *Fr.* Convenable]. § ❺ Hayırlı, iyilik getiren, uğurlu: *İyi haber. İyi alâmet. Bu ev onlara iyi gelmedi.* [*Ing.* Lucky; *Fr.* Bon,-onne, heureux,-euse]. ☆ *Eşanl.* **uğurlu.** § ❻ Sağlıklı, esen: *Hasta iyi oldu. İyi misiniz. Babanız iyi mi? Hepimiz iyiyiz.* [*Osm.* Sıhhatli; *ing.* Well, healthy, sound, robust; *Fr.* Bien, en bonne sante, sain]. § ❼ *huk.* Bir hakkın kazanılmasına engel olan hukukî eksikliği bilmeme ve bilebilecek durumda olmama. ◉ ~ **den** ~ **ye**, *dey.* Büsbütün, esaslı olarak, adamakıllı, tamamiyle: *İyiden iyice sabah oldu.* [*Ing.* Thoroughly, completely; *Fr.* Completement, antierement]. ◉ ~ **si mi**, *dey.* Buna göre yapılacak en doğru iş, en uygunu: *İyisi mi, bu işten vazgeçmeli.* [*Ing.* The best thing to do is]. ◉ ~ **sınız inşallah**, *dey.* Birinin sağlığının ve halinin nasıl olduğunu sormak için kullanılır. [*ing.* I hope you are well; *Fr.* J'espere que vous vous portez bien]. ◉ ~ **ye çekmek**, Bir düşünce veya olayı olumlu yönünden almak, iyiye yormak. [*Ing.* To put a good interpretation upon; *Fr.* Prendre quelque chose en bien]. ◉ ~ **ye iyi, kötüye kötü demek**, Dürüst olmak, hatır için söz söylememek. ◉ **en üstün** ~, *ahl.* Özellikle, antik ahlâklara göre, bütün diğer iyiliklere üstün olduğu ve bütün diğer ahlâkların kendisine oranla değerlendirildiği kabul edilen iyilik.

~ **dost kara günde belli olur**, *at.* ◘ **Dost kara günde belli olur.**

~ **etmek**, *dey.*. § ❶ İyileştirmek, yararlı gelmek, sağlık vermek: *O ilâç beni iyi etti.* [*ing.* To do good; *Fr.* Faire du bien]. § ❷ Isabet etmek, uygun bir harekette bulunmak. Yerinde iş görmek: *İyi ettiniz de geldiniz.* [*ing.* To do well; *Fr.* Faire bien]. § ❸ *arg.* Soymak, parasını pulunu çalmak, işi halletmek, üstesinden gelmek. [*Ing.* To despoil, to rob, to plunder; *Fr.* Spolier, voler, piller, dépouiller].

~ **etmemek**, *dey.* Ters bir iş görmüş olmak.

~ **evlât babayı vezir, kötü evlât rezil eder**, *at.* Babaya ün kazandıran da, el içine çıkamayacak bir duruma düşüren de evlâtlarının tutumudur. Baba, akıllı, şerefli evlâdiyle övünür. Kötü, şerefsiz evlâdından da utanır.

☆ *Eşanl.* **kişiyi vezir eden de karısı, rezil eden de.**

~ **gelmek**, *dey.* § ❶ Yarar vermek, yaramak: *Ilâç iyi geldi.* [*Ing.* To do good; *Fr.* Faire du bien]. § ❷ Uğurlu gelmek: *Ayağı iyi gelmedi.* [*Ing.* To bring luck; *Fr.* Porter bonheur, donner de la chance]. § ❸ *(Giyecek hk.)* Üstüne uymak, uygun düşmek. *Potin ayağına iyi geldi.* [*Ing.* To fit, to suit; *Fr.* Convenir à, aller à, accommoder à *(qn)*].

~ **gitmek**, *dey.* § ❶ *(Bir iş)* Yolunda olmak: *İşler iyi gidiyor.* [*Ing.* To go well; *Fr.* Aller bien]. § ❷ Yakışmak: *Bu renk size iyi gitmiyor. Bu elbise size iyi gidiyor.* [*Ing.* To suit; *Fr.* Seoir, aller].

~ **gözle bakmamak**, *dey.* Hakkında iyi düşünmemek, kötüye çekmek. [*Ing.* To have a bad opinion of].

~ **gün**, *dey.* Mutlu geçen zaman, rahatlıkla geçen zaman. [*Ing.* Prosperity; *Fr.* jours heureux, jours fortunés, moments, etats de prosperité].

~ **gün dostu**, *dey.* Dostlarının sıkıntılı zamanlarında onlardan kaçınan kimse. [*Ing.* Fair weather friend; *Fr.* Ami des bons jours].

~ **gün görmek**, *dey.* Refahlı zamanlar yaşamak. [*Fr.* Vivre dans l'opulence].

~ **gün görmüş**, *dey.* Eskiden zengin olarak yaşamış. [*Ing.* Who has seen better days].
~ **hal**, *ikt.* Hüsnü hal, bir mahkûmun cezanın infazı sırasındaki iyi hal sahibi bir kimse oluşu, bazı hakların geri verilmesinde ve şartlı salıvermede etkisi olan bir sebeptir.
~ **hal belgesi**, *ikt.* ◘ **İyi hal kâğıdı.**
~ **hal kâğıdı**, *huk.* Mahallelerde oturan kimselerin ahlakî durumlarını gösteren belge. *(İyi hal kâğıdı mahalle muhtarlarınca verilir. Bu belge resmî makamların belirli işler için aradığı /örnek: pasaport verilmesi için/ hallerde ilgili kişinin isteği üzerine düzenlenir. /Şehir ve Kasabalarda Mahalle, Muhtar, Muhtar ve İhtiyar Heyetleri Teşkiline Dair Kn. md. 16/).* [*Osm.* Hüsnühal şahadetnamesi; *Ing.* Certificate of good conduct].
~ **hoş amma**, *dey.* İki karşıt durum arasında kalma, tercihte zorluğu belirtir. [*Ing.* That's all very well but].
~ **insan sözünün üstüne gelir**, *at.* Yokluğunda kendisinden söz edilen kimse, konuşmanın üzerine gelirse, o iyi bir insandır denilir.
~ **isterlik**, *dey.* İyi dilekte bulunma.
~ **iş**, *dey. (alay yoluyle)* «*Böyle iş olur mu?*» anlamında kullanılır.
~ **iş altı ayda çıkar**, *at.* ◘ **Temiz iş altı ayda çıkar .**
~ **iş doğrusu**, *dey.* «*ne garip şeyi*» anlamında bir şey karşısında duyulan şaşkınlığı belirtmek için kullanılır. [*Ing.* What a queer thing!]
~ **iş günü**, *ikt.* Piyasanın canlı olduğu gün. [*Ing.* Red-letter day].
~ **kaçmak**, Uygun, yakışık olmak.
~ **kalbli**, *dey.* Başkaları için hep iyilik düşünen. [*Ing.* Good-hearted; *Fr.* Qui a bon cœur,-bienveillant,-ante, compatissant,-ante].
~ **kalblilik**, *dey.* Başkaları için hep iyilik düşünme hali. [*Ing.* Good-heartedness; *Fr.* Bonté de coeur].
~ **kötü**, *dey.* Şöyle böyle, ne pek iyi, ne pek fena, ne pek uygun, ne pek aykırı: *İyi kötü geçinip gidiyor. İyi kötü bir cevap verdi.* [*Ing.* More or less, mediocre; *Fr.* Plus ou moins, mediocre].
~ **kurulu oyun**, *tiy.* XIX. yüzyıl başında, Fransa'da tekniği ve tutumu tam bir oyun kuruluşudur. Oyunun bölümleri önceden tasarlanır. Konuşmalar tam bir mantık gelişimiyle düzenlenir. Her oyunun başında seyirciye bir giz açıklanır. Bu giz yoluyle seyircinin merakı sahneye çevrilir. [*Ing.* Well-made play; *Fr.* Pièce bienfaite].
~ **nasihat verilir, iyi ad verilmez**, *at.* Bir kimse başkasına iyi öğüt verebilir ama iyi ad, ün veremez. Bunu ancak kişinin kendisi kazanabilir.
~ **niyet**, ◘ **İyiniyet.**
~ **olacak hastanın hekim ayağına gelir**, *at.* Tanrı kötü bir durumun iyiliğe dönmesini dilemişse bunu yapacak kimse işin üstüne gelir.
~ **oldu da (ki)**, *dey.* Yerinde oldu ki, bereket versin ki. [*Ing.* Fortunately; *Fr.* C'est heureux, heureux hasard que].
~ **olmak**, *dey.* § ● Hastalıktan kurtulmak, iyileşmek: *Allaha şükür çocuk iyi oldu.* [*Ing.* To recover; *Fr.* Guérir]. § ● Isabetli olmak, yerinde olmak: *O burada iken gelmeniz iyi oldu.*
~ **saatte olsunlar**, *dey. (Örtülü bir anlatışla)* Cinler. [*Ing.* The djinns; *Fr.* On dit en parlant des génies, des esprits].
~ **söylemek** *(biri için)*, *dey.* Övmek, lehinde konuşmak: *Onun için pek iyi söylüyorlar.* [*Ing.* To praise, to laud, to commend; *Fr.* Louer, faire l'éloge de qqn.].
~ **toprak**, *trm.* Üstün nitelikte toprak. *(İyi toprak tanımı sadece kaliteye bağlıdır: granülobetri yönünden dengeli, hafif, su çeken ve uygun kimyasal nitelikleri olan toprak için söylenir).* [*Ing.* Good soil; *Fr.* Bonne terre].
~ **vardım**, *dey.* Inatla, nispetle bir işin yapıldığı veya yapılmadığı anlatılırken söylenir: *-Niçin bu işi yapmadın? -iyi vardım da yapmadım.*
~ **varmak**, *dey.* Inadına rağmen bir iş yapmak: *İyi vardınız da ona haber vermediniz.* [*Ing.* To act properly, to do the right thing; *Fr.* Faire quelque chose malgré quelqu'un].

iyice /iyi:ce/, s. § ● Az çok iyi, oldukça iyi, iyiye yakın: *İyice bir ev.* [*Ing.* Pretty good; *Fr.* Assez bien, assez bon]. § ❷ z. Gereği kadar: *Durumu iyice anlamalı.* [*Ing.* Pretty well; *Fr.* Suffisamment, assez].
☆ *Eşanl.* **oldukça, epey, epeyce, iyicene, iyiden iyiye, adid, kesir, müteaddit.**
☆ *Karş.* **az, pek az, oldukça az.**
~ **doymuş**, *coğr.* Bir yerde doymayı meydana getirmek için gereken su buharından daha çok su buharı bulunduğu zaman beliren iyice doyma durumu. [*Osm.* Meşbû; *Ing.* Supersaturated; *Fr.* Sursature].

iyicene /iyi:cene/, z. *h.d.* Çokça, adamakıllı: *İyicene temizlemeli.* [*Ing.* Thoroughly, perfectly, *Fr.* Parfaitement].
☆ *Eşanl.* **iyice.**

iyicil* ,s. ve i. § ● İyilik etmeyi seven. § ❷ *dilb.* Düşünceyi olumlu bir yargıyla göstermeye yarayan *(kelime).*
☆ *Karş.* **kötücül.**

iyileşme, i. § ● Fizik veya ruhsal bir hastalığın savuşması. [*Ing.* Becoming better, improvement, amelioration, betterment; *Fr.* Guérison, retablissement]. § ● Isa'nın, hıristiyan sanatında yer alan başlıca mucizeleri şunlardır: *Eriha Körlerinin İyileşmesi (Poussin, Louvre), Cüzzamlının İyileşmesi (Boticelli, Sistina kilisesi); Centurion'un Hizmetçisinin İyileşmesi (Veronese Dresden, Madrid; Jouvenet, Tours), Inmelinin İyileşmesi (Ravenna mozaikleri); Veronese, Venedik ve Rouen, Murillo, Londra: E. Quellin, Anvers; J. Restout, Louvre).*

iyileşmek, nsz. f. § ● Önceki halin değişmesiyle daha iyi bir duruma gelmek, düzelmek: *Hava iyileşti.* [*Ing.* To improve; *Fr.* S'améliorer]. § ❷ Hastalıktan kurtulmak: *Hasta iyileşti.* [*Ing.* To recover; *Fr.* Guérir. S'établir].

iyileştirme, i. Islah, sağlığını kazandırma.

iyileştirmecilik,-ği, i. *fels.* Devrimin, insansal çaba olmaksızın, zorunlu olarak kendiliğinden gerçekleşeceğini ve gereken reformun yavaş yavaş meydana gelen ve art arda dizilen küçük reformlarla elde edilebileceğini ileri süren Marksçılık. [*Osm.* Islahatçılık; *Ing.* Reformism; *Fr.* Reformisme].
☆ *Eşanl.* **reformizm.**

iyileştirmek(-i), f. § ● İyileşmesini sağlamak. [*Ing.* To reform, to amend; *Fr.* Réformer]. § ❷ Eksikliğini, bozukluğunu gidermek. [*Osm.* Islah etmek; *ing.* To render good, to make better, to improve; *Fr.* Améliorer, rendre meilleur].

iyilik,-ği, i. § ● İyi olanın hali veya iyi olma hali: *Havanın iyiliği. Kumaşın iyiliği.* [*Ing.* Goodness; *Fr.* Bonte]. ☆ *Karş.* **kötülük.** § ❷ *fels.* ve *sosy.* Her toplumda âdetlere göre ahlakî sayılan fiil veya eylem; karşılık beklenilmeden yapılan yardım, başkasına yararlı olan davranış: *Herkese iyilik yapmayı sever. Bu adam herkese iyilik eder.* [*Osm.* Hayır, kerem, ihsan; *Ing.* Benefaction; *Fr.* Bienfait]. § ❸ Yapılan bir şeyden kişiye gelen fayda, yarar: *Okumanın şu iyiliği de var ki...* [*ing.* Use, benefit, advantage; *Fr.* Benefice, avantage]. ☆ *Eşanl.* **elverişlilik.** § ● Yumuşaklık, iyi davranış: *İyilikle her iş yaptırılabilir.* [*Ing.* Kindness; *Fr.* Bienveillance douceur, amabilite, prevenance]. § ❺ Sağlık, esenlik: *Hasta iyiliğe yüz tuttu. Allah iyilik versin!* [*Osm.* Sıhhat; *Ing.* Good, healthy; *Fr.* Sante]. ◉ **iyiliğe ~ her kişinin kârı, kötülüğe ~ er kişinin kârı, (Kötülük her kişinin kârı, iyilik er kişinin kârı)**, *at.* İyiliğe karşı iyilik etmek olağanüstü bir şey değildir. Bunu herkes yapabilir. Herkesin yapamadığı şey, kötülüğe karşı iyilik etmektir. Bunu yapabilen kişi olgunluk ve erdemlilik örneğidir. ◉ **iyiliğe ~ olsaydı, koca öküze bıçak olmazdı**,*at.* Bu dünyada her zaman iyiliğe karşı iyilik görülmez. İyiliğe karşı kötülük de çoktur. Baksanıza, öküz, ömrü boyunca hizmet ederek sahibine kazanç sağladığı halde ihtiyarlayınca sahibi onu kesiyor. ◉ **iyiliğe «nereye gidiyorsun» demişler «kötülüğe» demiş**, *at.* Birçok iyiliklerin karşısında kötülük vardır. ◉ **iyiliği dokunmak**, dey. Faydasını görmek, yararlı olmak: *Bu adamın şimdiye kadar size ne iyilikleri dokundu?* ◉ **İyiliğini görmek**, *dey.* Birinden veya bir şeyden bir fayda görmek.
~ **bilir**, ◘ **İyilikbilir.**
~ **bilmek**, *dey.* Kendisine yapılan iyiliği unutmamak, takdir etmek. [*Ing.* To be grateful, to appreciate kindness; *Fr.* Être reconnaissant].
~ **eden iyilik bulur**, *at.* İyilik eden kimseyi herkes sever. Sırası **gelince**, kendisinden iyilik görmüş olan da, başkaları da ona iyilik eder.
☆ *Karş.* **herkes ne ederse kendine eder.**
~ **et denize at, balık bilmezse Halik bilir**, *at.* Karşılık beklemeden iyilik yap. İlgili, senden iyilik gördüğünü bilmese de Tanrı iyilik yaptığını bilir ve sen bu davranışından dolayı bir iç rahatlığı duyarsın. [*Ing.* Do good throw it in the sea, if the fishes don't recognize it the Creator will, cast thy bread upon the waters, for thou shalt find it after many days a good action is never in vain; *Fr.* Un bienfait n'est jamais perdu].
~ **et kele, övünsün ele**, *at.* § ● Sen yaptığın iyilikle bir kişinin çirkinliğini güzelliğe çevirirsin. O, bu iyiliğin hiç sözünü etmez de güzelliğiyle herkese övünür. § ● Kişinin beğenilmeyen yönlerini düzelt; onu herkese övüneceği duruma getir.
~ **etmek (yapmak)**, *dey.* § ● Başkalarına yararlı işler yapmak, yardımcı olmak. [*Ing.* To do a kindness *(to); Fr.* Faire du bien]. § ❷ *arg.* Kötülük yapmak, oyun oynamak. [*Ing.* To report to the police]. § ❸ Zabıtaya şikâyet etmek: *Sana bir iyilik yapmalı.* [*Fr.* Denoncer à la police].
~ **görmek**, *dey.* Maddî ve manevî yardım görmek. [*Ing.* To experience kindness or favor *(from)*].
~ **(muhabbet) iki baştan olur**, *at.* Birbiriyle ilişkileri bulunan iki kişinin iyi geçinebilmeleri için yalnız birinin iyi olması yetmez. Ötekinin de iyi olması gerektir.
☆ *Eşanl.* **mermer iyi taştan, İyilik iki baştan.**
~ **kesilmek**, *dey.* Hiç kötü tarafı olmamak.
~ **sağlık**, *dey.* «*Nasılsınız?*» Sorusunun karşılığı olarak kullanılır. Sağlıklı ve iyi durumda olmayı belirtir. [*Ing.* All is well, all quiet].

iyilik.bilir, b. s. Kendisine yapılmış olan iyilikleri unutmayan. [*Osm.* Nimetşinas; *Ing.* Grateful; *Fr.* Reconnaissant,-ante].

iyilikçi, i. ◘ **İyiliksever.**

iyilikçilik,-ği, i. ◘ **İyiliksever lik.**

iyilikle, z. Tatlı dille. [*Osm.* Mülâyemetle; *Ing.* Kindly, softly, in a friendly way; *Fr.* Aimablement, à l'amiable].

iyilik.sever, b. s. Herkesin iyiliğini isteyen, herkese iyilik etmesini seven. [*Osm.* Hayırhah, hayırperver; *Ing.* Good kind, beneficient, benefactor; *Fr.* Bienveillant,-ante, bienfaisant,-ante].
☆ *Eşanl.* **iyilikçi, hayırhah, hayırperver, mün'im.**
☆ *Karş.* **kötülükçü.**

iyilik.severlik,-ği, b. i. İyiliksever olma hali. Herkesin iyiliğini isteyenin, herkese iyilik etmesini seven kimsenin durumu. [*Ing.* Goodness, kindness, beneficiency, charity; *Fr.* Charité, bienveillance]. ☆ *Eşanl.* **iyilikçilik.**
☆ *Karş.* **kötülükçülük.**

iyimser*, s. < *iyimsemek.* Her olayı umutla karşılayan ve işlerin sonunu iyi gören, her işin veya belli bir işin sonunu iyi gören. [*Osm.* Nikbin; *Ing.* Optimist; *Fr.* Optimiste].
☆ *Eşanl.* **akımsar, nikbin**, optimist.
☆ *Karş.* **karamsar, bedbin.**

iyimserlik*,-ği, i. § ● İyimser olma hali, herşeyin iyi yanlarını görme, iyimser davranma; yaradılıştan veya muhakeme sonunda her şeyi iyi tarafından alan kimselerin eğil-

nmi. [*Osm.* Nikbinlik; ***İng.*** Optimism; *Fr.* Optimisme]. § ❷ *fels.* **Dünyanın** mutlak olarak iyi olduğunu veya hiç olmazsa dünyadaki iyiliğin kötülüğe oranla **kesin** bir üstünlük gösterdiğini **ileri** süren doktrin. *(Özel olarak Alman düşünürü Leibniz'in herşeyin mümkün yetkinlikleri içinde en yetkini bulunduğunu ileri süren doktrin).* [*Osm.* Nikbinlik; *İng.* Optimism; *Fr.* Optimisme].

iyi.niyet,-ti, b. i. Kötü düşünce beslememe. [*Osm.* **Hüsnuniyet;** ***İng.*** Good will, sincerity; *Fr.* Bonne volonte]. ◉ **afaki ~,** *huk.* ◘ **Afaki.** ◉ **bjektif ~,** *(dürüstlük kuralı), ehl.* **Bir** borcun **yerine** getirilmesinde veya bir **hakkın** kullanılmasında dürüst, makûl, **davranışlarının sonucunu** bilen orta zekâlı bir **insan** gibi **hareket** etme.

~ elçisi, iki devlet arasındaki ilişkileri **kurmak** veya düzenlemek için gönderilen **kimse.**

iyi.sel, *z.* Doğrusu, üstünü: *İyisi bu işe karışmamaktır.* [*İng.* The better quality; *Fr.* Le meilleur]

~ mi, Buna göre yapılacak en doğru iş.... *İyisi mi bu işten vaz geçmeli.* [*İng.* The best thing to do is.., if were you].

iyot, i. *Fr. iode < Yun. kim.* I sembolü ile bilinen A. n. 53, A.a. 126,91 olan, halojenler grupunun dördüncü ametali olan kimya elementi. **Tabiatta,** deniz suyunda sodyum iyodür ve magnezyum iyodür halinde rastlanılan, kimi deniz bitkilerinde çokça birikmiş olarak bulunan, siyah kursunî renkte, kesif koku, ortorombik pullar şeklinde billûrlaşan, 4,9 yoğunluğunda katı bir cisim olup, tıpta ve fotoğrafçılıkta kullanılır. [*İng.* Iodine]. ◉ **~ lu kuvvetlendirici,** *matb.* Iyodür ve potaslı kuvvetlendirme banyosu, zayıf çıkmış fotoğraflar için kullanılır. ◉ **civalı ~,** *kim.* ◘ **Civalı.** ◉ **gümüş ~,** *matb.* ◘ **Gümüş.** ◉ **iki ~ lu** türev, *kim.* ◘ **İki ~ lu.**

~ lekesi, *matb.* Iyodlanmış olan kolodyum usulünde, fazla iyot ilâve edilmesi sonucu olarak negatif üzerinde saydam noktaların görünmesi.

~ siyanür yedirme, *matb.* Fotoğrafçılıkta iyodlu siyanür yedirme çözeltisi.

iyodanilin, s. *Fr. iodaniline. kim.* Anilin in iyodlu ornatma türevi. [*İng.* Iodaniline].

iyodargirit,-ti, i. *Fr. iodargyrite. min.* Formülü AgI olan doğal gümüş iyodür; özgül ağırlığı 5,7; sertliği 1 ile 1.5 arasındadır. Yağ parlaklığında, kükürt veya limon sarısı renginde yarısaydam bir madde olup heksagonal sistemde billürlaşır. [*İng.* Iodargyrite, iodite, iodyrite; *Fr.* Iodargyre, iodite, iodyrite]

☆ *Eşanl.* **iyodarjir, iyodid, iyodirit.**

iyodasetik, s. *Fr. iodacétique. kim.* Formülü CH_2I-CO_2H olan bir asid için kullanılır. *(Asetik anhidridin, iyodik asid eşliğinde ısıtılmasından elde edilir; 82° C'ta erir).* [*İng.* Iodacetic].

iyodaseton, i. *Fr. iodacétone. kim.* (a) Böcek sokmalarına ve kan çıbanlarına karşı kullanılan iyodlu aseton; (b) Asetonun, güçlü bir göz yaşartıcı olan iyodlu ornatma ürünü, $CH_2I-CO-CH_3$. *(Bu madde, sulu kloraseton çözeltisinin sodyum iyodürle işlenmesinden elde edilir).* [*İng.* Iodacetone].

iyodat, i. *Fr. iodate. kim.* Iyodik asidin tuzu. *(Iyodat'ların genel formülü MIO_3'tür).* [*İng.* Iodate].

iyodemi, i. *Fr. iodémie.* Kanda iyod bulunması. *(Iyodun kandaki normal miktarı yüzde 8-10 arasında değişir. Iyodemi bazı hastalıklarda, özellikle ekzoftalmik guatrda artar).* [*İng.* Iodemia].

iyodhidrat,-tı, i. *Fr. iodhydrate. kim.* Iyodürün eski eşanlamlısı. *(Bu terim, organik bileşikler için hâlâ kullanılır).*

iyodhidrik, s. *Fr. iodhydrique. kim.* Hidrojen ve iyodun birleşmesinden meydana gelen, HI formülündeki asid için kullanılır. *(Daha çok hidroiyodik asid adıyle anılır).* [*İng.* Iodhydric]. ☆ *Eşanl.* **hidroiyodik.**

iyodhidrin, i. *Fr. iodhydrine. kim.* Gliserinin hidroiyodik eterlerinin genel adı. [*İng.* Iodhydrin].

iyodid, i. *Fr. iodide. derm.* Uzun süre potasyum iyodür veya başka bir iyod bileşiği alındıktan sonra görülen deri dokusu bozukluğu. [*İng.* Iodide].

iyodik, s. *Fr. iodique. kim.* Iyodun oksidlenmesiyle elde edilen I_2O_5 anhidrid ve HIO_3 asidi için kullanılır. [*İng.* Iodic].

iyodil, i. *Fr. iodyle. kim.* Katyon rolü oynayabilen IO_2 köküne verilen ad. [*İng.* Iodyle].

iyodilbenzen, s. *kim.* Bileşiminde $-IO_2$ grupu bulunan maddeler için kullanılır. *(Iyodilobenzen gibi).* [*İng.* Iodylous; *Fr.* Iodylé,-ée]. ◘ **Iyodobenzen.**

iyodin, i. *Fr. iodine. kim.* Iyodun eski adı.

iyodirit,-ti, i. *Fr. iodyrite. min.* ◘ **Iyodarjirit.**

iyodit,-ti, i. *Fr. iodite. min.* ◘ **Iyodarjirit.**

iyoditler, ç. i. *kim.* Iyodöz asid veya anhidridden I_2O_4 *(diiyod trioksid)* türeyen tuzlar: *Sodyum iyodit $NaIO_3$ (Sodyum nitrit'in bileşimine benzeyen bu bileşikler çok kararsızdır; kendiliğinden iyodür ve iyodatlara ayrışır).* [*İng.* ve *Fr.* Iodides].

iyodizm, i. *Fr. iodisme. tıp.* Iyoddan ileri gelen zehirlenme. [*İng.* Iodism]. ◘ **Iyodürizm.** ◉ **Basedow ~** sı, *tıp.* Guatrlılarda fazla iyod kullanmadan doğan belirtiler.

~ nezlesi, *tıp.* İçerden iyod alındığı zaman meydana gelen nezle.

iyodlama, i. *matb.* Yaş kolodyum usulünde kolodyuma iyod tuzu çözeltisi katılması. [*İng.* Iodization; *Fr.* Iodisation]

iyodlanma, i. *kim.* (a) İçme sularındaki mikropların iyod etkisiyle giderilmesi; (b) Organik bir bileşikte, hidrojenin iyoda yer değiştirmesi. [*İng.* ve *Fr.* Iodation].

iyodlu, s. *kim.* Iyodla ilgili veya içinde iyod bulunan. [*İng.* Iodous; *Fr.* Iodeux].

iyodo,- önek. *kim.* ◘ **Iyod.**

iyodobenzen, i. *Fr. iodobenzene. kim.* Benzenin C_6H_5I formülündeki iyodlu ornatma türevi. [*İng.* Iodobenzene; *Fr.* Benzène iodé, iodure de phenyle].

☆ *Eşanl.* **iyodlu benzen, fenil iyodür.**

iyodobromit,-tı, i. *Fr. iodobromite. min.* Formülü Ag (Cl, Br, I) olan, doğal gümüş klorobromoiyodür; kübik simetrili billürlar halinde bulunur. [*İng.* Iodobromite].

iyodoform, i. *Fr. iodoforme. kim.* 1824'te *Serullas* tarafından bulunan CHI_3 formülündeki bileşik. *(Antiseptik olarak kullanılır).* [*İng.* Iodoform].

iyodofosfür, i. *Fr. iodophosphure. kim.* Bir iyodürün bir fosfürle verdiği bileşik. [*İng.* Iodophosphur].

iyodogorgonik, s. *Fr. iodogorgonique. kim.* Formülü $OH-C_6H_2I_2-CH_2CH(NH_2)-CO_2H$ olan bir asid için kullanılır; tiroksinden elde edilir. [*İng.* Iodogorgonic].

iyodoiyodürlü, s. *kim.* Bileşiminde iyod ve potasyum iyodür bulunan: *Iyodoiyodürlü çözelti.* [*İng.* Iodo-iodized; *Fr.* Iodo-ioduré,-ée].

iyodol, i. *Fr. iodol. ecz.* Kokusuz olduğu için iyodoformun yerine kullanılan antiseptik tetra iyodopirol. [*İng.* Iodol].

iyodomerkürat,-tı, i. *Fr. iodomercurate. kim.* Formülü M_2HgI_4 olan karmaşık tuzların genel adı; M, tek değerli bir madeni gösterir: *Potasyum iyodomerkürat «Nessler ayıracı» adıyle, eser haldeki amonyağın tanınması için kullanılır).*

☆ *Eşanl.* **civalı iyodür.**

iyodometri, i. *Fr. iodométrie. kim.* Titre edilmiş bir sodyum hiposülfit çözeltisi kullanarak, serbest iyodun dozunu belirleme; nişasta eriyiği, bu tepkimenin sonucunu göstermek üzere gösterge olarak kullanılır. [*İng.* Iodometry].

iyodonyum, i. *Fr. iodonium. kim.* Bileşiminde iki değerli = IOH grupu bulunan difeniliyodonyum hidroksid tipindeki bazların her biri. [*İng.* Iodonium]. ◘ **IYODOBENZEN.**

iyodoorganik, *s. Fr. iodo-organique, ecz.* Bileşimlerinde organik maddelerle *(yağlar, peptonlar v.b.)* birleşmiş iyod bulunan ilâçlar için kullanılır. [*İng.* Iodoorganic].

iyodosil, i. *Fr. iodosyle. kim.* Katyon rolü oynayabilen IO köküne verilen ad. [*İng.* Iodosyle].

iyodostanat,-tı, i. *Fr. iodostannate. kim.* Genel formülü M_2SnI_6 olan karmaşık tuzlar; M, tek değerli bir madenin sembolüdür. [*İng.* Iodostannate].

iyodostanit,-ti, i. *Fr. iodostannite. kim.* Genel formülü $MSnI_6$ olan karmaşık tuz; M, tek değerli bir madenin sembolüdür. [*İng.* Iodostannite].

iyodosülfür,-rü, i. *Fr. iodosulfure. kim.* Bir iyodürün bir sülfürle verdiği bileşik.

iyodotanen, i. *ecz.* Iyod ve tanenin birleşmiş hali: *Iyodotanen surubu, Iyodotanen şarabı.*

iyodotitanat,-tı, i. *Fr. iodotitanate. kim.* Genel formülü M_2TiI_6 olan karmaşık tuz; M, tek değerli bir madenin sembolüdür. [*İng.* Iodotitannate; *Fr.* Titanoiodure].

☆ *Eşanl.* **titanoiyodür.**

iyodozo-, önek. Bir maddenin bileşiminde -IO grupunun bulunduğunu gösteren önek: *Iyodozobenzen.* [*İng.* Iodoso; *Fr.* Iodoso,-ée].

iyodöz, s. *Fr. iodeux. kim.* Iyodun üç değerli olduğu bir anhidrid I_2O_3 *(diiyod trioksid)* ve bir asid için kullanılır. [*İng.* Iodous].

iyod.severlik,-ği, b. i. Bazı hücrelerin veya bakterilerin iyoda karşı gösterdiği ilgi. [*İng.* Iodophilia; *Fr.* Iodophilie].

iyodür,-rü, i. *Fr. iodure. kim.* Iyodun bir element veya bir bileşikle verdiği bileşim: *Potasyum fostor iyodür.* [*İng.* Iodide].

iyodürizm, i. *Fr. iodurisme. patol.* Alkali iyodürlerin verilmesinden meydana gelen olaylar. [*İng.* Iodurism].

iyolit,-ti, *Fr. iolite < Yun. ion.* mor + *lithos,* taş. *min. Koyu* mavi renkli kordiyerit çeşidi

iyon, i. *Fr. ion < Yun. ienai,* gitmek. *elek.* ve *kim.* Negatif veya pozitif elektrik yüklü atom veya kökler; Sulu bir çözelti halindeki bir elektrolitin çözülmesinde pozitif veya negatif olarak elektriklenmiş bulunan *(atom, atom grupu, molekül veya molekül grupu gibi)* bölümlerden her biri. [*İng.*-Ion], ◉ **~ la itme,** ◘ **itme.** ◉ **değiştirilebilir ~ ler,** *trm.* Toprakta, killi miseller tarafından tutulan ve bazı çözelti iyonlarıyle değiştirilebilen en dış iyonlar. *(Bitkinin kökleriyle beslenmesini yalnız bu değiştirilebilir iyonlar sağlar).* [*İng.* Exchangeable Ions; *Fr.* Ions echangeables]. ◉ **hidrojen ~ u,** ◘ **Hidrojen.** ◉ **hidroksil ~,** ◘ **Hidroksil.**

~ antagonizmi, *bot.* Bitki hayatında iyonların birbirine karşı oynadıkları **rol.**

~ birikimi, *bot.* Dışarıdan alınan belli iyonların hücre vakûollerinde birikimi olayı.

~ çifti, *fiz.* Işınımların etkisi altında nötral atom veya moleküllerden oluşan biri pozitif diğeri negatif iyon çifti. [*İng.* Ion-pair; *Fr.* Paire d'ions].

~ değiştiriciler, *elek.* ve *kim.* ◘ **Değiştirici.**

~ düzeni, *mim.* ◘ **Iyonik düzen.**

~ giderme, *elek.* ve *kim.* § ❶ Alternatif akımda, bir anahtarın iki elektrodu arasında meydana gelen arkın doğal sönümünden sonra yeniden doğmasına yolaçan iyonların ortadan kaldırılması. § ❷ Sudan kendi iyonları dışında diğer iyonları çıkarma. [*İng.* Deionization; *Fr.* Deionisation].

~ kapanı, *elek.* Flüorışı ekranlara çarparak zarar veren iyonları saptırmak için kullanılan ve genellikle bir mıknatıstan meydana gelen düzenek. *(Böyle bir düzenek kullanmayınca ekranın orta kısmındaki parlaklık azalır; bu durumda bir «iyon lekesi» meydana geldi denir).*

~ mübadelesi, *trm.* Bir toprağın katyon mübadelesiyle adsorbe edebileceği toplam katyon miktarı. [*İng.* Ion exchange; *Fr.* Échange d'ion].

~ yuvarı, *astr.* Yer gaz yuvarındaki atom ve moleküllerin Güneş ışınlarıyle iyonlaştığı 80 km ile 400 km. yükseklikleri arasındaki katman. [*İng.* Ionosphere; *Fr.* Ionosphère].

☆ *Eşanl.* **iyonosfer.**

~ yuvarı tedirginliği, *astr.* Iyon yuvarından yansıyarak gelen elektromagnetik dalgaların bozukluğa uğraması, bunun sonucu radyo alıcılarında gürültü doğması olayı. [*İng.*

Ionospheric disturbance; *Fr.* Perturbation ionosphérique].

iyonik[1], s. *Fr. ionique. elek.* ve *kim.* Iyonlardan meydana gelen, iyonlarla ilgili. [*Ing.* Ionic].

iyonik[2], s. *Fr. ionique. mim.* Eski Yunan sanatına ait. [*Ing.* Ionic].

~ bağı, ◘ **Elektrostatik bağ.**

~ düzen, *mim.* Yunan tapınak mimarlığında kullanılmış bir sütun düzeni ve mimarlık üslubu. *(Sütun başlıklarında sarmalı süs örgeleri, sütun altlarında ise Dor düzeninden ayrı olarak altlıklar bulunur).* [*Ing.* Ionic order; *Fr.* Ordre ionique].

~ sütun, *mim.* Iyonik üslûbundaki binalarda kullanılan sütun. *(Yunan mimarisine ait bir üslûpdur).* [*Ing.* Ionic column; *Fr.* Colonne ionique].

iyonizasyon, i. *Fr. ionisation. elek.* ve *kim.* ◘ **Iyonlaşma.**

iyonizan, s. *Fr. Ionisant, -ante. fiz.* ◘ **Iyonlaştırıcı.**

iyonize, s. *Fr. ionisé.* ◘ **Iyonlaşmış.**

iyonlanma, i. ◘ **Iyonlaşma.**

iyonlaştırıcı, s. § ❶ Bir ortamda iyonlar meydana getiren parçacık. [*Ing.* Ionizing; *Fr.* Ionisant,-ante]. § ❷ i. *fiz.* Madde içinden geçişi sırasında iyon çiftleri meydana getiren parçacık. [*Ing* .Ionizing particle; *Fr.* Particule ionisante].

~ ışınım, *fiz.* Madde içinde geçişi sırasında direk veya endirek olarak iyonlar meydana getirebilen ışınım. [*Ing.* Ionizing radiation; *Fr.* Radiation ionisante].

iyonlar.arası, b.s. *elek.* ve *kim.* Iyonlar arasında meydana gelen etkiler için kullanılır. [*Ing.* Interionic; *Fr.* Interionique].

iyonlaşma,i.<*iyon.* § ❶ *elek.* ve *kim.* Moleküllerin parçalanmasıyle veya atomlara, moleküllere, molekül gruplarına elektron katılması veya çıkarılmasıyla iyonların meydana gelmesi. [*Ing.* Ionization; *Fr.* Ionisation]. § ❷ *meteor.* «*Küçük iyon*»ların varlığıyle elektrik iletebilecek hale gelen bir atmosferin durumu. [*Ing.* Ionization; *Fr.* Ionisation]. ◘ **IYON** ve **IYONOSFER.** § ❸ *tıp.* (a) Iyonoforez'in esanlamlısı. [*Fr.* Ionisation, ionophorese]; (b) Iyonlaştırıcı ışınların yarattığı etki. [*Ing.* Ionization; *Fr.* Ionisation]. ◉ **bir gazın ~ gerilimi,** *elek.* ve *kim.* Bir elektronun, bir gaz molekülüne veya atomuna çarparak iyonlaştırması için gereken *eV* enerjisini *(e elektronun yüküdür)* kazanabilmesi için uğrayacağı V gerilim farkı. *(Örnek: helyumun iyonlaşma gerilimi 25 V, hidrojen molekülünün 17.6 V. hidrojen atomunun 13.6 V'tur).* [*Ing.* Ionization potential of a gas; *Fr.* Potentiel d'ionisation d'un gaz]. ◉ **foto ~,** *elek.* ◘ **Foto-iyonlaşma.**

~ akımı, *elek.* ve *kim.* Iyonların gazlar içinde taşıdığı elektrik yüklerinden doğan akım. *(Bu akımlar genellikle zayıftır ve 10^{-15} ile 10^{-3} amper arasında değişir. Elektroskop veya galvanometre yardımıyle ölçülür).* [*Ing.* Ionization current; *Fr.* Courant d'ionisation].

~ enerjisi, *elek.* ve *kim.* Bir elektronun, uyarılmamış bir molekül veya bir atoma çarparak iyonlastırması için gereken en küçük enerji. *(Bu enerji elektron-volt'la değerlendirilir).* [*Ing.* Ionization energy; *Fr.* Énergie d'ionisation].

~ göstergesi, *fiz.* ◘ **Gösterge.**

~ odaları, *elek.* ve *kim.* (a) Isınların meydana getirdiği iyonizasyon akımları vasıtasıyle ışınımları ölçmede kullanılan cihazlar; (b) Bir çeşit gaz yoğunlastırıcısı olan, değişik yapıda cihazlar. *(Yoğunlaştırıcının elektrod vazifesi gören armatürleri arasına, iyonlaştırıcı etkenin etkisi altındaki gaz yerleştirilir. Bu armatürler arasından geçen bir cisimcik demeti gazı iyonlaştırır. Yoğunlaştırıcı tarafından toplanan iyonlar, yoğunlaştırıcının devresi içinde bir akım meydana getirir; bu akım bir osilografa gönderilerek yükseltilir. Böylece, iyonlasmış bir taneciğin geçişi, osilografın bir empülsiyonuyle anlaşılır).* [*Ing.* Ionization chamber; *Fr.* Chambres d'ionisation].

~ yoğunluğu, *fiz.* Işınımlar vasıtasıyle birim hacimde meydana getirilen iyon sayısı. [*Ing.* Ionization density; *Fr.* Densité d'ionisation].

iyonlaşmış, s. *fiz* ve *kim.* Iyon haline geçmis. [*Ing.* Ionized; *Fr.* Ionisé].

iyonlaştırmak, nsz. f. Bir ortamda iyonlar meydana getirmek. [*Ing.* To ionize; *Fr.* Ioniser].

iyonofon, i. *Fr. ionophone. radyotekn.* Fransız fizikçisi *S. Klein* tarafından bulunan ve iyonlaşma olayından yararlanan hoparlör. *(İçinde hareketli hiç bir parça bulunmayan bu hoparlör kuvars bir kutu içinde iyonlaşmış hava üzerine alçak frekanslı elektrik alanlarının etkisiyle ses dalgaları üretir).* [*Ing.* Ionophone].

iyonoforez, i. *Fr. ionophorese.* Tuzlu bir eriyiği, tedavi edilecek bölge ile temas ettirerek elektroliz yoluyle ilâç iyonlarını organizmaya sokma yöntemi. [*Ing.* Ionophoresis].

iyonogram, i. *Fr. ionogramme.* Kan plazmasında bulunan iyonlaşmış elementlerin *(asid anyonlar ve bazik katyonlar)* nicel ve nitel incelenmesinden elde edilen sonuç. [*Ing.* Ionogram].

iyonomer, i. *Fr. Ionomère.* Zincirleri arasında elektrostatik cinsten iyon bağları bulunan çizgisel polimer. *(Polietilende bu bağlar, karboksil grupları /anyonlar/ ve sodyum, potasyum/ gibi maden iyonlarıyle elde edilir. Sürlin A, saydamlık derecesi yüksek, yağlara karşı geçirgenliği az ve çok dayanıklı bir iyonomer polietilendir).* [*Ing.* Ionomere].

iyonometre, i. *Fr. ionometre. nükl.* Gazların iyonlaşmasından yararlanarak, X ışınlarının miktarını ölçmekte kullanılan âlet. [*Ing.* Ionometer].

iyonon, i. *Fr. Ionone* < *Yun. ion,* menekse *kim.* Formülü $C_{13}H_{20}O$ olan keton. Kuvvetli bir menekse kokusundadır ve iron'a benzer. [*Ing.* Ionone].

iyonoplasti, i. *Fr. ionoplastie. elek.* ◘ **Katodik püskürtme.**

iyonosfer, i. *Fr. ionosphère.* < *Yun.* Hava moleküllerinin ileri derecede iyonlaşmış halde bulunduğu ve dolayısıyle elektrik iletkenliği kazandığı yüksek atmosfer bölgelerinin tümü. Atmosferin, yeryüzünden 80 km. yükseklikte başlayan son tabakası. *(Hava basıncı, hissedilmeyecek kadar düşüktür. Bu tabaka, radyo dalgalarını yansıtarak, yeryüzünün aynı düzlem üzerinde olmayan uzak bölgelerinde dinlenmelerini sağlar).* [*Ing.* Ionosphere].

iyontoforez, i. *tıp.* Deri ve mukoza yoluyle ve elektrik akımı kullanarak ilâçların vücuda sokulması, [*Ing.* Iontophoresis; *Fr.* Iontophorèse].

iyonyum /iyon:yum/, i. *Yun.* Sembolü **Io,** A.n. 90 olan kimya elementi. [*Ing.* ve *Fr.* Ionium].

iyot, i. ◘ **iyod.**

iz[1], i. *esk. T.* § ❶ Insan ve hayvan ayağının tekerlekler üstünde yürüyen bir taşıtın veya sürüyerek çekilen şeylerin geçtiği yerde bıraktığı belirti: *Ayak izi. Tekerlek izi. Keser izi. Cinayet izleri.* [*Osm.* Alâmet; *Ing.* Sign; *Fr.* Trace, vestige, empreinte]. § ❷ *mat.* (a) Bir düzlemin başka bir düzlemle veya bir doğru ile kesişmesinden doğan arakesit; [*Osm.* Isr; *ing.* ve *Fr.* Intersection]. (b) Bir *A* matrisi için kösegen elemanlarının toplamı. *($A = a_{11} + a_{22} + \ldots + a_{nn}$ şeklinde yazılır).* [*Ing.* ve *Fr.* Trace]; (b) Bir kare *A* $[a_{ij}]$ matrisi *için kendi değerlerinin toplamı.* [*Ing.* ve *Fr.* Trace]. § ❸ Bir binanın yıkılarak kaybolmasından sonra yerinde kalan bazı çukurluklar ve temel parçaları. [*Ing.* Trace; *Fr.* Trace, empreinte]. § ❹ Bir seyin sürüklenmesi, akması, yuvarlanması, dokunması v.b. ile geride kalan belirti: *Sular en sert taşlarda bile izlerini bıraktılar.* § ❺ Bir olay, bir durum veya yaşayıştan geriye kalan hatıra. ☆ *Eşanl.* **im.** § ❻ *ciltç.* Altın yaldız vurulmadan önce ısıtılmış yaldızlama demirinin basıncıyle elde edilen işaret: *Altını tesbit etmek için, yaldızlama demirinin üzerinden tekrar geçmesi gerekir.* [*Ing.* ve *Fr.* Trace]. § ❼ *elektroakust.* Mekanik kayıtta, bir kesici âletle açılan veya sıvama yoluyle meydana getirilen iz. § ❽ *jeol.* Bir hayvan veya bitkinin kayadaki kalıbı. [*Ing.* Trace; *Fr.* Empreinte]. ◘ **Fosil.** § ❾ *mad. oc.* (a) Bir yüzeyin veya kütlenin başka bir düzlemle kesişme hattı: *Bir ilerleme alını veya galeri üzerindeki fay veya tabaka izi.* [*Ing.* ve *Fr.* Trace]; (b) Incelen bir damar veya tabakanın tamamen kaybolmadan devam ettiğini gösteren işaret. [*Ing.* ve *Fr.* Trace]. § ❿ *trm.* Sürülen tarlanın kenarındaki son çukur. ◉ **~ i belirsiz olmak,** *dey.* Iz bırakmadan ortadan çekilmek, sırrolmak; tamamiyle kaybolmak. [*Ing.* To disappear completely, to be lost, to leave no trace; *Fr.* Disparaître]. ◉ **~ i silinmek,** *dey.* Kaybolmak, unutulmak; Bütün bütün yok olmak. [*Ing.* To disappear completely, to be thoroughly forgotten; *Fr.* Être perdu complétement]. ◉ **~ i tozu kalmadı,** *dey.* «*Tamamiyle kayboldu, ondan hiç bir iz kalmadı*» anlamında. [*Ing.* It has completely disappeared, there is not the slightest vestige left]. ◉ **~ inde olmak** *(birinin), dey.* Onun yaptığı gibi yapmak, onun yolunda yürümek. ◉ **~ inde(n) yürümek** *(birinin), dey.* Onun yaptığı gibi yapmak. Bir kimseye sadakatle bağlı olmak, eserlerini yaşatmak. [*Ing.* To follow in the footsteps *(of),* to follow faithfully; *Fr.* Marcher sur les traces de qn, suivre la trace, les traces de qn., pister]. ◉ **~ ine basmak** *(birinin), dey.* Gözden uzaklaştırmayarak ne yaptığını gözetlemek; peşinden gitmek, nereye gitse peşinden kovalamak; [*Ing.* To follow someone's footsteps, to track]. ◉ **~ ine dönmek,** *dey.* Bir karar veya hükümden geri dönmek, vaz geçmek. [*Osm.* Rücu etmek; *Ing.* To retrace one's steps]. ◉ **~ ine düşmek,** *dey.* Birini takip etmek. [*Ing.* To follow up, to trace; *Fr.* Être à la piste de qn]. ◉ **~ ini sürmek,** *dey.* Izine basmak. [*Ing.* To follow the traces *(of), to* trace]. ◉ **~ ine uymak,** *dey.* Düşünce ve davranışlarını benimsemek. [*Ing.* To follow in the footsteps *(of)*]. ◉ **~ ini aramak,** *dey.* Bir şeyin izini, ip ucunu bulmaya çalışmak. [*Ing.* To look for footprints or traces *(of),* to try to discover *(a clue); Fr* Être à la piste de qch]. ◉ **~ ini bulmak,** *dey.* Bir emare ele geçirmek. [*Ing.* To find track of; *Fr.* Trouver la trace, trouver des indices]. ◉ **~ ini düşürmek** *(bir cismin), dey.* Izdüşümünü çıkarmak. ◉ **~ ini kaybetmek,** *dey.* Bir yerde bulunan izi yitirmek. Bir kimseyi bir yere kadar izleyip sonra kaybetmek. [*Ing.* To lose track *(of),* to bury one's tracks, to go into hiding; *Fr.* Perdre la piste de qn]. ◉ **~ ini kaybettirmek** *dey.* Nerede olduğunu belli etmemek için tedbirler almak. ◉ **aerodinamik ~,** *hava.* Bir akışkan içinde hareket eden bir cismin arkasında meydana gelen bozukluklar. [*Ing.* Aerodynamic trace; *Fr.* Trace aérodynamique]. ◉ **bağlantı ~ i,** *anat.* ve *zool.* ◘ **Bağlantı.** ◉ **bir doğrunun ~ i,** *mat.* Bir doğrunun izdüşüm düzlemi olarak alınan bir düzlemle arakesiti. [*Ing.* Trace of a straight-line; *Fr.* Trace d'une droite]. ◉ **bir düzlemin ~ i,** *mat.* Bir düzlemin karşılaştırma veya izdüşüm düzlemiyle arakesiti. [*Ing.* Trace of a plane; *Fr.* Trace d'un plan]. ◉ **bir matrisin ~ i,** *mat.* Cebirde bir kare matrisin esas köşegen elemanlarının toplamı. [*Ing.* Trace of a matrix; *Fr.* Trace d'une matrice]. ◉ **bir merdivenin geçit ~ i,** *inş.* Merdiven korkuluğuna 50 sm. mesafede, merdiven böğrüne paralel olarak çizilen hat. *(Bu hat, merdivenin en çok kullanılan kısmına tekabül eder).* ◉ **çizik ~ leri,** *fot.* ◘ **Çizik.** ◉ **dümen ~ i,** *hava.* ◘ **Dümen.** ◉ **koruyucu ~,** *elektroakust.* Gerek okuma iğnesinin plağın merkezine kadar kaymasını önlemeye, gerek plağın dönme merkezini iyi tayin etmeye yarayan, kazılmamış, küçük çaplı dairesel iz. ◉ **mühür baskı ~ i,** *san.* Çivi yazı-

sı tabletlerin ve küp kapaklarının taze kili üzerinde, damga ve silindir mühürün bıraktığı kabartma iz. *(Bu izlerdeki motifler, arkeologlara, nesnelerin tarihlerini belirtmede yardımcı olur).* [*Ing.* Stamp; *Fr.* Empreinte]. ◉ **parmak ~ leri**, *anat.* Kafatası kemiklerinin iç yüzünde görülen ve parmağın yumusak bir madde üzerinde bıraktığı izlere benzeyen hafif çökuntüler. [*Ing.* Fingerprints; *Fr.* Empreintes digitales]. ◉ **saban ~ i**, *trm.* Tarlada iki kabarık toprak dizisini birbirinden ayıran çukur çizgi. [*Ing.* Furrow; *Fr.* Sillon]. ☆ *Eşanl.* **karık**.

~ açan, *trm.* Tohum ekme makinesinin tohumların serpileceği karığı açmaya yarayan yardımcı parcası. *(Toprağı yarabilecek ağırlıkta, düzenli bir ekim sağlanak için de toprakla dolmayacak biçimde olmalıdır).*

~ açmak, *trm.* Tohumları dizi halinde serpmek için bir bostanda, bir tarlada karık açmak. [*ing.* To forrow; *Fr.* Creuser des sillons dans *(la terre)*].

~ arası, *elektroakust* Bir plak yüzeyinin, komsu iki izin kenarları arasında kalan kısmı.

~ basmak (izine basmak), *dey. esk.* Birinin adımlarını takip etmek. [*ing.* To follow someone's footsteps, to track; *Fr.* Pister].

~ düşünmek, ◘ **İzdüşünmex.**

~ elementler, *bot.* ◘ **Element**

~ kestirmek, *avc.* Av hayvanının geçeceği yola dallar koymak. *(Dal, kabuğu ile agaca asılı kalırsa yüksekten, koparılıp yola konursa alçaktan iz kestirilir, dalların kalın ucu her zaman hayvanın gideceği yöne konur).*

~ sürme, *avc.* Bir hayvanın izini takip etmek, av köpeği ile bir hayvanı saklandığı yere kadar kovalamak.

~ sürmek, *dey.* Bir izi takip etmek. [*Ing.* To follow the traces *(of)*, to trace; *Fr.* Pister, suivre la trace].

iz², i. *Osm.* < *Ar. izz. esk.* § ❶ Değer, kıymet. [*Ing.* Value; *Fr.* Valeur]. § ❷ Yücelik, ululuk. § ❸ San ve seref. [*ing.* Glory, honor; *Fr.* Gloire, honeur]. § ❹ Kudret, güçlülük. [*ing.* Power; *Fr.* Pouvoir, puissance].

izabe /izabe/, i. *Osm.* < *Ar.* **zevaban**. *esk.* § ❶ Madencilik. [*ing.* Metallurgy; *Fr.* Metallurgie]. § ❷ Madenleri eritme. Bir madeni ateşte eriterek sıvı haline getirme. [*ing.* Melting, fusing, liquifying *athing)*, fusion; *Fr.* Fonte].

☆ *Eşanl.* **eritme**.

~ fırını, ◘ **Eritme fırını.**

~ noktası, Madenin sıvı hale geldiği derece. [*Ing* Melting-point; *Fr.* Point de fusion].

izacât,-tı, ç. i. *esk.* **Izaç'**ın çoğulu.

iz'aç,-cı /iz:äç/, i. ç: **izâcât**. *Osm.* < *Ar. izāc. esk.* Bunaltma, can sıkma, tedirgin etme. [*Ing.* Annoying, disturbance, nuisance, worrving, vexation, worry; *Fr.* Action de deranger, d'importuner, derangement].

~ etmek, Can sıkmak, rahatsız etmek. [*Ing.* To trouble, annoy, harass; *Fr.* Deranger, importuner].

izadelf, s. *Fr. isadelphe. bot.* Erkek organları eşit iki demet halinde olan: *Izadelf çiçekler.* [*Ing.* Isadelphous].

izafe /izafe/, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ *(Bir şeye veya kimseye)* Mal etme, bağlama, isnadetme: *Bu sözü size izafe etti. Babasına izafe ederek borçlanmış.* [*ing.* ve *Fr.* Attribution]. § ❷ Katma, ilâve etme, ekleme.

~ etmek, Mal etmek, üstüne atmak, isnat etmek, birine yüklemek. [*ing.* To attribute; *Fr.* Attribuer].

izafet,-ti /izafet/, i, ç: **izâfât**. *Osm.* < *Ar. esk.* § ❶ ◘ **Görelik, bağıntı.** § ❷ *gram.* Bir isim takımını kuran iki isim arasındaki ilgi. [*ing.* Nominal compound; *Fr.* Relation entre deux noms qui se suivent et dont l'un est au genitif].

izafeten /izä:feten/, z. *Osm.* < *Ar. esk.* Mal ederek, adına olarak: *Bu sokağın adı falana izâfeten verildi.*

izafi /izafî/, s. *Osm.* < *Ar. izâfet. esk.* Bağlı, bağlantılı; bağlı olduğu nesne ile değişen. [*ing.* Relative; *Fr.* Relatif,-ive]. § ❷ *fels. esk.* Ismen mevcut olan. [*ing.* Nominal,-ale].

~ atom ağırlığı, *fiz.* ◘ **Atom.**

~ hak, *huk.* Yalnız borçluya karsı ileri sürülebilen haklara verilen ad. [*ing.* Relative or qualified right; *Fr.* Droit relatif].

☆ *Eşanl.* **nispi hak**.

~ yoğunluk, *fiz.* ◘ **Yogunluk.**

izafilik,-ği, i. Bagıllı olus hali, bağıntılı olus durumu. [*ing.* Relativity; *Fr.* Relativite].

izafiye, i. *esk. fels.* ◘ **Bağıntıcılık.**

izafiyet,-ti /izafiyet/, i. *Osm.* < *Ar. izâfiyyet.* ◘ **Bağıntılık.**

izah, izahat,-ti, /izäh, izâhât/, *Osm.* < *Ar. vuzûh.* § ❶ Bir seyi acık ve etraflı olarak anlatma. [*ing.* Explanation, elucidation; *Fr* Explication]. ☆ *Eşanl.* **açıklama**. § ❷ Bir harita veya bir planın yan tarafında, etrafı çizgilerle çevrilmis olan bir yere o seyin ne olduğunu izah etmek ve anlatmak maksadiyle yazılan yazı.

~ etmek, Açıklamak, bir isi açık ve etraflı olarak anlatmak. [*ing.* To explain *(something to someone)*; *Fr.* Expliquer, définir, élucider].

izahat,-tı /izâhât/, c. i. **izan'**ın çoğulu.

~ vermek, Açıklamalar yapmak. [*Ing.* To give explanation, *Fr.* Donner des explications]

izahen /izâhen/, z. *esk.* Acıklayarak, açık olarak. [*ing.* In explanation, by way of elucidation].

izah.name, b. i. *esk. tic. huk.* Yazılı acıklama, bildiri. [*ing.* Written explanation, manifesto, prospectus; *Fr.* Note explicative].

izaka /izâka/, i. *Osm.* < *Ar. zevk esk.* Tat almasını sağlama, tattırma. [*ing.* Giving one to taste, tasting an experiencing a taste].

izale /izâle/, i. *Osm.* < *Ar. zeval. esk.* Giderme, ortadan kaldırma, yoketme: *Kederini izale için seyahate çıktı.* [*Ing.* Removing, causing to disappear; *Fr.* Eloignement, aplanissement, suppression].

☆ *Eşanl.* **giderme, götürme**. **kaldırma bozma.** ☆ *Kars.* **yapma, koyma**, ikame. ◉ **~ i bikir**, *huk.* Kız bozma, kızlığı giderme. [*ing.* Defloration; *Fr.* Defloration]. ◉ **~ i şuyu**, *huk.* Suyuu kaldırma, ortaklığı yoketme. [*ing.* Partition, pourparty, dividing up of an undivided property; *Fr.* Fin de l'indivision].

~ etmek, Yok etmek, ortadan kaldırmak, gidermek. [*Ing.* To remove to cause to disappear; to eliminate, to abate; *Fr* Supprimer, ecarter, mettre ce côte, eloigner, liberer].

izalobar, i. *Fr. isallobare* < *Yun. isos*, esit + *albos*, farklı ve *baros*, ağırlık. Atmosfer basıncı değişmelerinin belli bir süre içinde esit olduğu noktaları birlestiren eğri. [*ing.* Isallobar].

☆ *Eşanl.* **basınç değişim çekirdeği.**

izaloterm, i. *Fr. isallotherme. meteor.* ve *ik limbilim.* Hava sıcaklığı değişimlerinin belli bir süre içinde esit olduğu noktaları birlestiren eğri. [*ing.* Isallotherm].

izam¹ /izâm/, i. *Osm.* < *Ar. azm.* ve *azimet. esk. (Bir kimseyi)* Gönderme; yollama, ulaştırma. [*ing.* Sending *(a person)*; *Fr.* Action d'envoyer(qn)].

~ etmek, Göndermek, yollamak. [*ing.* To send; *Fr.* Envoyer(qn)].

izam² /izâm/, i. *Osm.* < *Ar. azm. esk.* Büyütme, abartma, büyükseme. [*ing.* Exaggeration, enlargement; *Fr.* Exageration, surevaluation].

~ etmek, Gözde büyütmek, mübalâğa etmek, abartmak. [*ing.* To exaggerate; *Fr.* Exagérer, surevaluer].

izan /izân/, i. *Osm.* < *Ar.* Anlayıs, anlama yeteneği, akıl, zekâ, kavrayıs. [*Ing.* Being quick of standing, consideration for others; *Fr.* Intelligence, jugement sain, raison].

☆ *Eşanl.* **feraset.**

izanamon, i. *Fr. isanemone. meteor.* Bir harita üzerine çizilen ve ortalama rüzgâr hızının eşit olduğu noktalardan geçen eğri. [*ing.* Isanemone].

izanlı, s. § ❶ Anlayışlı, anlayıs sahibi. [*ing.* Quick on the uptake, intelligent; *Fr.* Intelligent,-ente, comprehensif,-ive]. ☆ *Eşanl.* **ferasetli**. § ❷ *esk.* Terbiyeli, saygılı. [*ing.* Considerate, polite; *Fr.* Poli, -ie, courtois,-oise].

izanomal eğri, ◘ **Eşaykırılık eğrisi.**

izansız, s. Anlayıssız, anlama yeteneğinden yoksun. [*ing.* Inconsiderate, impolite; *Fr.* Inintelligent,-ente, sot,-sotte, imbecile, impoli,-ie, stupide].

☆ *Eşanl.* **ferasetsiz.**

izansızca, s. ve z. Aklın almadığı tarzda, akılsızca. *Pek çocukça hareketlerde bulunuyor izansızca sözler sarfediyor.*

izansızlık,-ğı, i. § ❶ Anlayıssızlık. [*ing.* Impoliteness, lack of consideration; *Fr.* Inintelligence, sottise, imbecilite, impolitesse]. § ❷ *esk.* Terbiyesizlik, nezaketsizlik.

☆ *Eşanl.* **ferasetsizlik.**

izar /izar/, *Osm.* < *Ar. esk.* Yanak. [*Ing.* Cheek; *Fr.* Joue].

izare, i. Oda duvarlarında dösemeden pencere tabanına kadar olan kısım. Türk evlerinde bu kısma sedir konur ve oraya sedir yastıkları dayanır.

☆ *Eşanl.* **sedir duvarı.**

izatik, s. *Fr. isatique.* Formülü $NH_2-C_6H_4-CO-CO_2H$ olan bir asid için kullanılır; alkaliler eşliğinde izatinin su kaybetmesiyle elde edilir. [*ing.* Isatic].

izatin, i. *Fr. isatine. kim.* Civit'in nitrik asidle indirgenmesinden elde edilen bilesik, *Erdmann* ve *Laurent* tarafından aynı zamanda bulunmuş. [*ing.* Isatine].

izatojenik, s. *Fr. isatogénique. kim.* Formülü $C_9H_5NO_3$ olan bir asid için kullanılır. *(Esteri, orto-nitrofenilpropiyolik esterin sülfürik asid etkisiyle yer değistirmesinden elde edilir.* [*Ing.* Isatogenic].

izatoksim, i. *Fr. isatoxime. kim.* Izatinin, C-H-NO-N-OH formülündeki monoksimi. Hidroksilamin izatin üzerine veya nitröz asidin oksidol üzerine etkimesiyle elde edilir. Indirgenmeyle aminooksindol verir. [*Ing.* Isatoximine].

izaz /izâz/, i. *Osm.* < *Ar. izz. esk.* Saygıyla ağırlama, ikram ve hürmet etme. [*Ing.* Honoring, treating with respect, entertainment; *Fr.* Honneur, respect].

~ etmek, Ağırlamak, ikram etmek. [*ing.* To honor, treat with respect, entertain; *Fr.* Faire honneur, honorer].

izâzen, z. *esk.* Saygı ve ikram ile, ağırlayarak.

izbandut, i. ◘ **Izbandut.**

izbar /izbâr/, i. *Osm.* < *Ar.* Yazı ile bildirme, is'ar etme. [*ing.* Writing, inscribing, recording, causing to be written].

izbarçina, i. ◘ **Izbarçına.**

izbarco, i. *den.* ◘ **izbarço.**

izbe, i. *Rus. izbá* < *Sl. yazbina.* § ❶ Sapa, los ve nemli yer. [*ing.* Dark and dirty place]. § ❷ Ağaç kütüklerinden, çalı çırpıdan yapılan karanlık küçük konut; Sefil ve karanlık kulübe. *(Genellikle Rusya'da ve Kuzey memleketlerinde böyle ağaç kütüklerinden yapılmış evlere denir).* [*Ing.* Hut, hovel den, basement, *Fr.* Izba, isba].

izbiro /izbiro/, i. *It. shirro. den.* Kaldırılacak esyaya geçirilen sapan. Çesitli yükleri yukarı çekmek için halattan yapılmıs sapan. [*ing.* Sling *(for lifting bulky goods)*, can-hook; *Fr.* Élingue à pattes, élingue à griffes]. ◉ **askı ~ su**, *den.* ◘ **Askı.** ◉ **denk ~ su**, *den.* ◘ **Denk¹.** ◉ **fıçı ~ su**, *den.* ◘ **Fıçı.**

izci, i. § ❶ Iz kovalayarak aradığını bulabilen kimse. [*Ing.* Tracker; *Fr.* éclaireur]. § ❷ Bu türlü arastırmalara ve sefer hayatıyle ilgili her cesit ise alıştırılan öğrenci, izcilik teskilâtından olan. [*Ing.* Boy-scout; *Fr.* Scout].

☆ *Eşanl.* **keşşaf, boy skaut.**

izcilik,-ği, i. izci olma hali veya izci işi, gencleri daha sağlam ve daha yararlı olacak sekilde yetistirmeyi amaç edinen spor ve eğitim örgütü. [*Ing.* Boy-scouting; *Fr.* Scoutisme].

izdiham /izdiham/, i. *Osm.* < *Ar. zahm.* ve *zahmet.* Kalabalık, yığılısma, yığılma, yı-

ğışma. [*ing.* Crowd, throng, congestion; *Fr.* Foule, encombrement].

izdivaç-cı, i. *Osm.* < *Ar. izdivāc* < *zevc.* Evlenme, çift olma, çiftleşme. [*ing.* Marriage, wedding; *Fr.* Mariage].

☆ *Eşanl.* **tezevvüç, teehhül.**

izdiyat,-tı, i. *Osm.* < *Ar. ziyāde.* > *izdiyād. esk.* Çoğalma, artma. [*Osm.* Ziyadeleşme; *ing.* Increasing, augmenting, augmentation; *Fr.* Augmentation, multiplication].

~ **bulmak**, Az iken miktarı çoğalmak, fazlalaşmak. [*ing.* To increase, grow, augment; *Fr.* S'augmenter, augmenter].

iz.düşel*, s. ◘ **İzdüşümsel.**

iz.düşüm*,-mü, b. i. § ❶ *fiz.* Bir ışık kaynağından çıkan ışınlarla bir ekran üzerinde görüntü meydana getirme işi veya böylece meydana gelen görüntü [*Ing.* ve *Fr.* projection]. § ❷ *mat.* İzdüşüm düzlemi denilen bir düzlem üzerinde, bazı geometri kurallarına uyularak bir cismin gösterilmesi. [*Osm.* Irtisâm; *Ing.* ve *Fr.* Projection]. § ❸ *psik.* Bir faaliyette, kişiliğin gösterdiği müdahalenin, öznenin faaliyetine kazandırdığı özel biçim [*Ing.* ve *Fr.* Projection]. ◉ **dik** ~, *mat.* İzdüşüren doğruları izdüşüm düzlemine dik olan eğik izdüşümün özel hali: *Bir dairenin bir düzlem üzerindeki dik izdüşümü bir elipstir. (Bir düzlem içinde veya üçten çok boyutlu uzayda merkezî izdüşüm ve özel haller benzer şekilde tanımlanabilir)* [*Ing.* Orthogonal projection; *Fr.* Projection orthogonale]. ◉ **bir noktanın bir doğru üzerinde dik** ~ **ü**, *mat.* Bu noktadan doğrudan doğruya indirilen dikmenin ayağı [*Fr.* Projection orthogonale d'un point sur une droite]. ◉ **dikgen** ~, *mat.* ◘ **Dikgen.** ◉ **düşey** ~, *mat.* ◘ **Düşey.** ◉ **eğik** ~, *mat.* Bütün izdüşüren doğruları birbirine paralel olan ve genellikle izdüşüm düzlemine eğik olmak üzere izdüşüm merkezi belirli bir doğrultuda sonsuza giden merkezî izdüşümün özel hali: *Bir dairenin eğik izdüşümü genellikle bir elipstir.* [*Ing.* Oblique projection, cylindrical projection; *Fr.* projection oblique, projection cylindrique]. ☆ *Eşanl.* **silindirik, izdüşüm.** ◉ **eşdeğer** ~, *jeod.* ◘ **Eşdeğer.** ◉ **harita** ~ **ü**, *jeod.* Yer elipsoidini harita düzlemi üzerinde matematik olarak gösterme yöntemi. [*Ing.* Cartographical projection; *Fr.* Projection cartographique].

~ **açısı**, *sil.* ◘ **Mermi yolu.**

~ **düzlemi**, *sil.* İzdüşüm hattını kapsayan dik düzlem. [*Ing.* Projection plane; *Fr.* Plan de projection].

~ **düzlemi denen bir düzlem üzerinde merkezî veya konik** ~, *mat.* Uzaydaki bir şeklin her noktasını, «*izdüşüm merkezi*» denilen sabit bir nokta ile birleştiren doğruların izdüşüm düzlemiyle ara kesiti: *Bir dairenin merkezî izdüşümü genellikle bir koniktir.* [*Fr.* Projection centrale, ou conique, sur un plan appelé «plan de projection», perspective].

☆ *Eşanl.* **perspektif.**

~ **hattı**, *sil.* Bir merminin namlu ağzından çıkışında, mermi yoluna teğet olarak çizdiği hat. *(İzdüşüm hattı, atış hattının daima üstünde bulunur).* [*Ing.* Projection line; *Fr.* Ligne de projection].

iz.düşümlü, b.s. *mat.* ◘ **İzdüşümsel.**

izdüşümsel*, s. *mat.* Bir düzlem üzerine izdüşürülen şekillerin bozulmasından kalan özellikler için kullanılır. [*Osm.* Irtisamî; *Ing.* Projective; *Fr.* Projectif,-ive].

~ **dönüşüm (homografi)**, *mat.* Bir doğru üzerindeki dört nokta yine bir doğru üzerindeki noktaya dönüşecek şekilde, çizgisel bir uzayın *(doğrular, düzlemler, üç boyutlu uzaylar)* başka bir uzaya uygulanması; bu dönüşümde ilk dört noktanın iki katı oranı ikinci dört noktanın iki kat oranına eşittir. [*Ing.* Projective transformation or homography; *Fr.* Transformation projective ou homographie].

~ **geometri**, *mat.* Şekillerin izdüşümsel özelliklerini inceleyen geometri. [*Ing.* Projective geometry; *Fr.* Géométrie projective].

~ **koordinatlar**, *mat* İzdüşümsel dönüşümlerin çizgisel denklemlerle ifade edilmesinde kullanılan koordinatlar. [*Ing.* Projective coordinates; *Fr.* Coordonnees projectives].

iz.düşüren, b.s. *mat.* Bir şeklin bir düzlem üzerindeki izdüşümünde, şeklin her noktasını izdüşümüyle birleştiren *(doğru): Bir şeklin bütün izdüşürenleri izdüşüm merkezinden geçer.* [*Ing.* Projecting; *Fr.* Projetante].

iz.düşürmek*, b. f. *fiz.* ve *mat.* İzdüşüm işlemini yapmak, bir cismin izdüşümünü çıkarmak. [*Osm.* Irtisam ettirmek; *Ing.* To project; *Fr.* Projeter].

ized, i. ◘ **İzid.**

izentalpik, s. *Fr. isenthalpique.* Entalpinin sabit kaldığı süre içindeki değişim için kullanılır. [*Ing.* Isenthalpic].

izentropik, s. *Fr. isentropique. fiz.* Entropinin sabit kaldığı süre içindeki dönüşüm için kullanılır. [*Ing.* Isentropic].

izerin, i. *Fr. iserine. min.* İlmenit veya titanlı demir çeşidi; Bohemya'da *İser* vâdisinde kumlar içinde taneler halinde bulunur. [*Ing.* Iserine].

izetiyonik, s. *Fr. iséthionique. kim.* Sülfovinik asidin izomeri olan $HO-CH_2-CH_2SO_3H$ formülündeki asid için kullanılır. [*Ing.* Isethionic; *Fr.* Éthanol sulfonique].

☆ *Eşanl.* **etanol sülfonik.**

izhar /izhâr/, i. *Osm.* < *Ar. zuhûr.* § ❶ Belirtme, gösterme, açığa vurma. [*Ing.* ve *Fr.* Manifestation]. § ❷ *esk.* Yalandan gösteriş yapma.

~ **banyosu**, *fot.* Bilesenleri gizli görüntüyü görünür görüntü haline dönüştüren banyo.

◘ **Developman ve fotoğrafçılık.**

~ **etmek**, Göstermek, belirtmek, açığa vurmak: *Hünerini izhar ediyor.* [*Ing.* To manifest; *Fr.* Manifester].

izid,ized, i. *Osm.* < *Fars. din.* Zerdüştlerin hayır tanrısı. İran'da sonradan tanrı adı olarak kullanılmıştır. [*Ing.* God; *Fr.* Dieu].

izidî /izidî/, s. *esk.* Tanrı'ya yakışır, tanrısal, ilahî. [*Ing.* Pertaining to God, divine; *Fr.* Divin,-e].

izin,-zni, i. *Osm.* < *Ar. izn.* § ❶ Bir şey yapabilmek için verilen veya alınan serbestlik. [*Osm.* İcazet; *Ing.* ve *Fr.* Permission]. ☆ *Eşanl.* **müsaade, ruhsat.** ☆ *Yak. anl.* **cevaz, erkinlik, icazet, mesağ, permi, lisans.** ☆ *Karş.* **yasak, memnuiyet.** § ❷ *huk.* Bir hukukî muamelenin yapılması veya bir hakkın kullanılması için verilen yetki; tek taraflı bir hukukî işlemdir. Bununla bir kimse *(kanunî, akdî mümessil veya hak sahibi)*, veya resmî bir makam, diğerine, kendi başına yapmaya yetkili olmadığı bir işlemi yapmak için yetki verir. [*Ing.* Permission, license, autorization; *Fr.* Permission, autorisation]. ☆ *Eşanl.* **musaade, ruhsat.** § ❸ Bir kimseye bağlı olduğu yer tarafından verilen tatil: *İzne çıktı. İznini kullanıyor.* [*Ing.* Leave; *Fr.* Congé]. § ❹ *esk.* Işine son verme, kovma. ◉ **Allah** ~ **verirse**, *dey.* «*Bir aksilik çıkmazsa*» anlamında kullanılır. [*Ing.* With grace of god; *Fr.* S'il plait à Dieu, si Dieu veut, avec l'aide de Dieu, Dieu aidant]. ◉ **dava izni**, *huk.* ◘ **Dava.** ◉ **dinlenme izni**, *iş huk.* ◘ **Dinlenme.** ◉ **iş arama izni**, *huk.* ◘ **İş.** ◉ **ücretli** ~, Çalışan bir kimsenin kanunen haklı olan ve tatil süresince de ücretini aldığı izin. [*Fr.* Congé payé]. ◉ **ücretsiz** ~, Çalışan tarafından istenen ve izinli olduğu günler ücretinin verilmediği izin. ◉ **yıllık** ~, Bir kimsenin çalıştığı sürece her yıl almaya hakkı olduğu izin. [*Ing.* Annual leave, vacation; *Fr.* Congé annuel, vacances].

~ **almak**, *dey.* § ❶ Bir şey için serbestlik istemek; isteği üzerine bir şey yapmada özgür kılınmak. [*Ing.* To take permission, obtain permit; *Fr.* Prendre permission]. § ❷ Tatil yapmak için müsaade almak. [*Ing.* To take leave; *Fr.* Prendre congé].

☆ *Eşanl.* **müsaade** *(ruhsat)* **almak.**

~ **belgesi**, *huk.* Ruhsatname, ruhsatiye.

~ **çıkmak**, *dey.* Müsaade verilmek.

~ **defteri**, *iş huk.* Bir işyerinde çalışan işçilerin ücretli izin durumlarının kaydedildiği, yönetmeliğine uygun olarak tutulan defteri.

~ **vermek**, § ❶ Birini bir şey yapmada özgür kılmak. [*Ing.* To give or grant permission; *Fr.* Permettre, donner la permission]. ☆ *Eşanl.* **müsaade etmek.** § ❷ Yol vermek, hizmetinden çıkarmak. [*Ing.* To dismiss, discharge; *Fr.* Congedier]. ☆ *Eşanl.* **tatil vermek.**

izinli, s. İzin alarak belli bir süre işe gitmeyen: *Dün izinli olduğum için dairede bulunmadım.* [*Ing.* On leave; *Fr.* En permission, en conge].

izin.name /izinnâme/, b. i. *Osm.* < *Ar. izn* + *Fars. nâme.* § ❶ Eskiden bir nikâhın kıyılması için kadı tarafından verilen izin kâğıdı. [*Ing.* Marriage license; *Fr.* Rachat des bans *(de mariage)*, dispense de bans]. § ❷ İzin kâğıdı. [*Ing.* Permit, license; *Fr.* permis]. § ❸ Bırakma veya çıkarma kâğıdı.

izinsiz, s. § ❶ Ceza olarak tatil günü gezmeye çıkmasına izin verilmeyen *(öğrenci).* [*Ing.* Kept in *(school children); Fr.* Retenu]. § ❷ i. Bu cezanın adı: *Dersine çalışmadığı için çocuğa iki izinsiz vermişler.* [*Ing.* Detention, keeping in; *Fr.* Retenue]. § ❸ z. İzin almadan: *İzinsiz dışarı çıkılmaz.* [*Ing.* Without permission, unauthorized, unwarranted; *Fr.* Sans permission, sans autorisation, inautorisé,-ée].

~ **arama**, *huk.* Ka.K. 9. maddesine göre, umuma açık yerlerde, umuma açık oldukları süre içinde mahkeme kararı olmadan arama yapılması.

~ **basım**, *matb.* Yazarın izni alınmadan yapılan basım. [*Ing.* Clandestine edition, underhand edition; *Fr.* Edition clandestine].

~ **kalmak**, *tar.* Ceza olarak tatil günü okulda bulunmak. [*Ing. (Student)* to be detained, to be punished with detention, to be kept in; *Fr.* Etre en retenue].

izinsizlik,-ği, i. *huk.* Askerî ceza hukukunda disiplin cezalarındandır. Askerî talebelere ve erlere verilir. [*Ing.* Detention; *Fr.* Détention].

izkâr /izkâr/, i. *Osm.* < *Ar. zikr. esk.* Hatırlama, anma. [*Ing.* Bringing to mind, recalling, causing to remember; *Fr.* Rappel, révocation].

izlâl[1] /izlâl'/, i. *Osm.* < *Ar. zillet* ve *zull. esk.* Tahkir etme, alçaltma, küçük görme. [*Ing.* Degrading, debasing, lowering; *Fr.* Action d'avilir, mepris, evillissement, abaissement].

~ **etmek**, Alçaltmak, sefilleştirmek, küçük görmek. [*Ing.* To render vile, to degrade, to debase, to lower; *Fr.* Avilir, déconsidérer].

izlâl[2] /izlâl/, i. *Osm.* < *Ar. zıll. esk.* Gölge verme, gölgelendirme. [*Ing.* Shading, casting a shadow, overshadowing: *Fr.* Action d'ombrager].

~ **etmek**, Gölge etmek, gölgelendirmek. [*Ing.* To overshadow; *Fr.* Ombrager].

Izlanda, öz. i. *(Izlandacada = Island). coğr.* Atlas okyanusu ile Kuzey Buz denizi arasında, Grönlandın güneydoğusunda Izlanda adasını kaplayan bağımsız bir cumhuriyet. Yüzölçümü 102800 km². Başkenti *Reykjavik*'tir. *Ing.* Iceland; *Fr.* Islande].

~ **spatı**, *jeol.* Saf ve saydam bir kalsit: *(kalsiyum karbonat)* minerali. Işığı iki yönde kırar. Bundan dolayı bazı optik aletlerde kullanılır.

Izlandaca, öz. i. *dilb.* Norveç vikingleri tarafından sömürgeleştirilmesinden *(IX. yüzyıl sonu)* bu yana Izlanda'da konuşulan dil. [*Ing.* Icelandic; *Fr.* Islandais].

izlandalı, s. ve i. Izlanda'da oturan. Izlanda asıllı *(kimse).* [*Ing.* Icelandic, icelander; *Fr.* Islandais,-aise].

izlek,-ği, i. Keçiyolu, patika. [*Ing.* Path; *Fr.* Sentier].

izlem*, i. < *izlemek.* § ❶ Izlemek işi. [*Osm.* Takip; *Ing.* Following; tracing, pursuit; *Fr.* Poursuite]. § ❷ Bir olay veya durumun insanda bıraktığı etki. [*Ing.* ve *Fr.* Impression].

izlemci*, i. Takip eden. [*Osm.* Muakkip; *Ing.*

Follower; *Fr.* Qui court apres; qui poursuit].

izlemcilik*,-ği, i. Olayları yönetmeye çalışmak yerine, sadece, izlemekle yetinme.

izleme*, i. § ❶ İzlemek eylemi, takip etme. [*ing.* Following, tracing, pursuit; *Fr.* Poursuite, action de poursuivre, de suivre]. § ❷ *ciltç.* (a)Ciltli bir kitap kabının kenarları boyunca çizilen soğuk çizgi; (b) Bu işlemi yapmak için kullanılan yaldızlama demiri.

izlemek*, nsz. f. § ❶ Gözlemek, takip etmek. [*ing.* To track by the footmarks, to trace; *Fr.* Suivre la trace de (qn)]. ☆ *Eşanl.* **kovalamak.** § ❷ Yolundan gitmek, yaptıklarının veya söylediklerinin dışına çıkmamak. [*Osm.* Takip etmek; *ing.* To follow; *Fr.* Poursuivre]. § ❸ *esk.* Bir şeyin izi üzerinden yürümek. [*ing.* To follow after; *Fr.* Poursuivre]. ◉ **izlemeyi bırakmak,** *den.* ◘ **Bırakmak.**

izlendirmek*(-i), i. *psik.* Bir kimse üstünde izlenim meydana getirmek, üzerinde izlenim bırakmak. [*Osm.* Tesir hâsıl etmek; *ing.* To impress, to make impression; *Fr.* Impressionner].

izlenim*, i. < *izlemek.* § ❶ *psik.* Bir durum, olay veya nesnenin duyular yoluyle insan üzerinde bıraktığı etki. [*Osm.* intibâ; *ing.* ve *Fr.* Impression]. § ❷ i. *zool.* Bir hayvanın ilk gördüğü şeyi inandığı şey zannetmesi; örneğin bir ördek yavrusu yumurtadan çıkar çıkmaz ördek sesi çıkaran bir insanı anası zannı ile takip eder. [*ing.* Imprinting; *Fr.* Impression]. ◉ **ağtabaka ~** i, *sin.* ◘ **Ağtabaka.** ◉ **semantik ~,** *psikoleng.* Sözlu öğrenimde *stimulus*'ların genellesmesini hasaba katan veya iki *stimulus* kelimeye sözlü çağrısım tekniğiyle verilen cevapların ortaklığını ileri süren *(Osgood'un (1952, 1957)* önerdiği kuramsal model. *(Semantik izlenim bir kelimenin en geniş anlamına tekabül eder).* [*ing.* Sign process, semantic impression; *Fr.* Impression semantique].

izlenimci*, s. § ❶ İzlenimcilikle ilgili. [*ing.* Impressionist; *Fr.* Impressionniste]. § ❷ İzlenimcilikten yana olan veya izlenimcilik tarzında olan. [*ing.* Impressionist; *Fr.* Impressionniste]. § ❸ Kesin bir doğruluğu olmayıp duyumlara, izlenime dayanan. § ❹ i. İzlenimciliği uygulayan ressam, yazar veya müzisyen. [*ing.* Impressionist; *Fr.* Impressionniste]. ☆ *Eşanl.* **empresyonist.** ~ **tiyatro,** *tiy.* Empresyonist sanat anlayışına katılan ve bu anlayışa uygun tiyatro türü. [*nig.* Impressionist theatre; *Fr.* Théâtre impressionniste].

izlenimcilik*,-ği, i. Sanatçının edindiği geçici veya kalıcı izlenimleri doğrudan doğruya yansıtmasına dayanan sanat anlayışı; Doğayı gerçekte olduğu gibi bütün ayrıntılarına bağlı kalarak değil, ancak ondan edinilen izlenimin ölçüsüne göre anlatan, yani doğrudan doğruya gerçeği, nesneyi değil de onun sanatçıda uyandırdığı duyumları vermeyi yeğleyen sanat çığırı. [*ing.* Impressionism; *Fr.* Impressionnisme].

Eşanl. **empresyonizm.**

~ **sonrası,** *san.* İzlenimciliğin konu olarak iç âlemin ifadesini ele alan ve az çok farklarla birçok memleketlerde beliren yirminci yüzyıl sanat akımı. [*ing.* Postimpressionism; *Fr.* Poste-impressionnisme].

izlenme, i. § ❶ İzlenmek eylemi. § ❷ *hayvan psik.* İçgüdüsel bir ihtiyacın amacı gibi görünen ilk nesneye önüne geçilme sekilde saplanma. *(Saplanmanın konusu, nesnenin algılanabilir yanlarıdır. Bu yanlar daha sonra, anlamlı bir «yapı» bir biçim meydana getirir).*

izlenmek, nsz. f. § ❶ Takip edilmek. § ❷ *psik.* Kendinde izlenim olmak, bir şeyden izlenim almak.

Eşanl. **intiba hâsıl etmek.**

izleyici, i. izlemek eylemini veya isini yapan. ~ **çekim,** *sin.* Alıcının hareketli konuyu izleyerek elde ettiği çekim. [*ing.* Follow shot; *Fr.* Plan d'accompagnement].

~ **çevrinme,** *sin.* Alıcının hareketli bir konuyu çevrinmeyle izlemesi. [*ing.* Follow pan; *Fr.* Panoramique d'accompagnement].

izlik,-ği, i. Deriden yapılan türk çarığı.

izmarit,-ti,-di, i. *Rum. smaridi* < *Yun. smarida* veya *smaris.* § ❶ Kemikli-balıklar *(Teleostei)* takımının, İzmaritgiller *(Sparidae)* familyasından küçük bir balık türü. Uzunluğu 15-20 sm. Eti lezzetlidir. Akdeniz'de yasar. Sert pulludur. Yosunlu ve çamurlu suları sever. 7-8 yasına kadar yasar, üç yasında olgunlasır. Yılda iki defa kıyı ile derinler arasında göc eder. [*Lat. Maena vulgaris*]. § ❷ *h.d.* İçilmis sigara artığı. [*Ing.* Cigarette-butt, cigarette end; *Fr.* Bout de cigarette].

izmaritçi, i. Atılmış izmaritleri toplayıp içen kimse.

izmaritgiller, b. ç. i. *zool.* Omurgalı hayvanlardan Balıklar *(Pisces)* sınıfının, Kemikli-balıklar *(Teleostei)* takımının, Dikenliyüzgeçliler *(Acanthopterygii)* alt takımına giren bir familyası. Vücutları yüksektir. Etçil veya otçuldurlar. Bazıları erdisidir. Atlantik Okyanusu, Akdeniz ve Karadeniz'de yasarlar. 200 kadar türü vardır. **İzmarit** *(Maena vulgaris),* **melanurya** *(Sparus melanurya),* **istrongilos** *(Smaris vulgaris),* **kupes** *(Boops boops),* **sarpa** *(B. salpa),* **ispari** *(Sargus annularis),* **sarı göz** *(S. salvieri),* **karagöz balığı** *(S. sargus),* **mercan balığı** *(Pagrus pagrus),* **kırma mercan** *(P. erythrinus),* **trança** *(P. ehrenbergil),* **mandagöz mercan balığı** *(Pagellus centrodontus),* **sivri-burun karagöz** *(Charax puntazzo),* **sinagrit** *(Dentex vulgaris),* **çipura** *(Aurata aurata),* iyi bilinirler. [*Lat.* ve *Ing. Sparidae; Fr.* Sparidés].

izmihlâl,-li /izmihlâl'/, i. *Osm.* < *Ar.* Yok olma, mahvolma, batma, parçalanma, yı kılma, çökme: *Yurdunu sevmeyen millet için izmihlâl muhakkaktır.* [*ing.* Disappearing, dispersing, coming to naught; *Fr.* Dispa rition totale].

İzmir, öz. i. *(eski adı = Smyrna), coğr.* Ege denizi kıyılarında bulunan, Türkiye'nin üçüncü büyük sehri ve il merkezi. [*ing.* Smyrna, Izmir; *Fr.* Smyrne, Izmir].

~ **biçimi,** *kıyf. esk.* Osmanlı devletinde fes yapıcılarının kullandığı kalıplardan biri. *(Kalıplar, sıfır ile on altı numara arasında, değişir boy ve biçimdeydi. Daha sonraları bırakılan «Dar Beyoğlu», iki numaralı kalıptı. Bunun türleri arasında Aziziye, Hamidiye, Büyük Hamidiye, Efendi biçimi, tam Zuhaf adıyle anılanları vardı).*

~ **kalemi,** ◘ **Iskarpela.**

~ **kekiği,** *bot.* ◘ **Kekik.**

~ **köftesi,** *mutf.* Bir çesit patatesli köfte. *(Kızartılmış patateslerin üzerine yuvarlak şekilde hazırlanmış ve kızartılmış köfteler yerleştirilir. Üzerine salça veya domates ezmesi dökülür. Su katılarak pişirilir).*

~ **payei mücerredi,** *teşk. tar.* Osmanlı devletinde kullanılan ilmiye rütbelerinden birinin adı. *(Müderris payesinden büyük, Haremeyn'den küçüktü. Bu rütbe sahiplerine «faziletlu» unvanı da verilirdi).*

~ **yalıçapkını,** *zool.* ◘ **Yalıçapkını.**

izmir, i. *arg.* Bir çeşit zar: *Şu izmiri götür de, bir öküz getir.*

İzmit, öz. i. *(Eski adı = Nikomedeia), coğr.* Marmara bölgesinde Kocaeli ilinin merkezi olan şehir. Istanbul ve Bursa'dan sonra Marmara bölgesinin üçüncü büyük sehri [*Ing.* ve *Fr.* Izmit].

İznik gölü, öz. i. *coğr.* Marmara denizinin doğusunda Bursa ilinin sınırları içinde bulunan, suyu tatlı, yüzölçümü 208 km² olan bir göl. [*Ing.* Lake of Iznik; *Fr.* Lac d'Iznik].

izo-, önek. § ❶ *Yun. isos,* eşit kelimesinden alınan ve birçok teknik ve bilimsel terimlerin yapısına giren önek. [*Ing.* ve *Fr.* Iso]. § ❷ *kim.* Kendinden sonra gelen adla terimlenmis bilesiklerin izomeri olduğunu gösteren önek: *İzobütan,* bütanın izomeri; *izobütirik asid,* bütirik asidin izomeri v.b. [*Ing.* ve *Fr.* Iso].

izoaglütinasyon, i. *Fr. iso-agglutination, patol.* Kan grupu değişik olan bir kişiden alınan kanın veya kan serumunun aynı türden bir organizmaya verilmesi sonucunda meydana gelen alyuvar çökelmesi. *(Kan nakilleri sırasında kaçınılması gereken bir olaydır).* [*ing.* Iso-agglutination].

izoamil, i. *Fr. isoamyle. kim.* Formülü $(CH_3)_2CH-CH_2-CH_2-$, olan amil izomeri tek değerli kök. [*ing.* Isoamyl].

izoamilik, s. *Fr. isoamylique. kim.* İzoamil'den türeyen maddeler, özellikle alkoller için kullanılır. [*ing.* Isoamylic]. ◘ **Amilik.**

izoamplitüd, i. *Fr. isoamplitude. meteor.* Yıllık sıcaklık oynamalarının eşit değerli eğrileri. [*ing.* Isoamplitude].

Eşanl. **eşgenlik.**

izoanomal,-li, i. *meteor.* Ortalama bir değerden aynı sapmayı gösteren eğri. [*ing.* Isoanomaly].

Eşanl. **eşgenlik.**

izoantikor, i. *Fr. iso-anticorps, tıp. (kanbilim)* Aynı tür kisilerin bazı alyuvarlarına etki yapan antikorlar; bu alyuvarlar antikorlara uyan özgül antijenler tasır. *(Doğal) /Örnek: anti-A, anti-B/ ve «bağışık» veya «edinilmis» /Örnek: anti-Rh/ diye adlandırılan tipler vardır).* [*ing.* Iso-antibody].

izoapiol, i. *Fr. isoapiol. kim.* Apiol izomeri bilesik. *(İzoapiol'ler, apiollerden, allil zinciri $-CH_2-CH=CH_2$ yerine propenil zincirinin $-CH=CH-CH_3$ geçmesiyle ayrılır. İzo apioller, apiollerin alkollü potasyum hidroksidle ısıtılması sonunda elde edilir. Maydanozun izoapiolü 56 °C'ta erir. 304° C'ta kaynar; dereotunun izoapiolü ise 44° C'ta erir).* [*ing.* Isoapiole].

izobar, i. *Fr. isobare* < *Yun. isos,* eşit + *baros,* ağırlık. ◘ **Eşbasınç.**

izobat,-tı, i. *Fr. isobathe.* ◘ **Eşderinlik.**

izobaz, i. *Fr. isobase. jeol.* ◘ **Eşyükselme.**

izoborneol,-lü, i. *Fr. isoborneol. kim.* Kâfurunun, platin siyahı eşliğinde katalitik hidrojenlendirilmesiyle elde edilen borneol izomeri. [*ing.* Isoborneol].

izobütan, i. *Fr. isobutane. kim.* Bütan izomeri hidrokarbon. [*ing.* Isobutane].

izobütil, i. *Fr. isobutyle.* Formülü $(CH_3)_2CH-CH_2-$ olan bütil izomeri tek değerli kök. [*ing.* Isobutyl].

izobütilen, izobüten, i. *Fr. isobutylène veya isobutène. kim.* Formülü $(CH_3)_2C=CH_2$ olan etilenik hidrokarbon. *(Petrollerin cracking gazlarından çıkarılır).* [*ing.* Isobutylene].

izobütirik, s. *Fr. isobutyrique.* Tekabül ettiği bütirik türevlerin izomeri olan bir asid veya bir aldehid için kullanılır. [*ing.* Isobutyric].

izodaktili, i. *Fr. isodactylie.* El yapısı bozukluğu; bütün parmaklar es boyda olur. [*ing.* Isodactylia].

izodimorf, s. *Fr. isodimorphe. billûrbil.* İzomorfizmli olabilen maddeler. [*ing.* Isodimorphous].

izodimorfizm, i. *Fr. isodimorphisme. billûrbil.* Homeomerfik olmayan iki maddenin izomorfizmini belirten terim. [*ing.* Isodimorphism].

izodinam, s. *Fr. isodyname. fizyol.* Es enerji değerine sahip değisik ağırlıklardaki besinlere denir. [*ing.* Isodynamic].

izodinami, i. *Fr. isodynamie. fizyol.* Aynı one enerji değerine sahip olduğu için bir birinin yerini tutabilecek çesitli besinlerin miktarı. [*ing.* Isodynamics].

izodinamik, s. *Fr. isodynamique. magn.* Magnetik alanının yatay bileseninin aynı olduğu noktaları birlestiren sanal bir eğri için kullanılır. [*ing.* Isodynamic]. ◉ **bir üçgenin ~ merkezleri,** *mat.* Bir üçgenin her kenarı üzerinde karşı köseden geçen açıortayın ayırdığı parçaları çap olarak kabul eden ve *«Apollonius çemberleri»* denen çemberlerin kesim noktaları. [*ing.* Isodynamic centre of a triangle; *Fr.* Centres isodynamiques d'un triangle].

izodiyafer, s. *Fr. isodiaphère. nükl.* Nötronlarının sayısı ile protonlarının sayısı arasındaki fark eşit olan çekirdekler için kullanılır:

16 20
0 ve Ne *çekirdekleri izodiyaferdir.*
8 10

[*ing.* Isodiaphere].

izodomon, i. *Yun. mim.* Kusursuz yontulmuş dört köse taşlarla eşit ve düzenli diziler ha-

linde örülen Yunan duvarı. [*İng.* ve *Fr.* Isodomon].

izodoz, s. *Fr. isodose. tıp.* Eşit dozda ışınım alan ortamdaki nokta veya bölgelerle ilgili olan. [*İng.* Isodose].
~ **eğri (yüzey)**, *tıp.* Radyoloji ışınlarına tutulan bünyede aynı dozda ışın alan noktaların geometrik yeri. Soğurucu bir ortam içerisinde aynı dozları alan noktaları birleştirmek suretiyle elde edilen eğriler veya yüzeyler olup özellikle radyoterapide Röntgen ışınlarının vücut içerisinde dağılışını göstermede kullanılırlar. [*İng.* Isodose curve or surface; *Fr.* Courbe ou surface isodose].

izoedrik, s. *Fr. isoédrique. billürbil.* Köşeleri benzeşen: *İzoedrik karbonatlı kireç.* [*İng.* Isoedric].

izofan, s. *Fr. isophane, biy.* Belirtileri aynı olan farklı genleri anlatmak için *J. Carles*'in kullandığı kelime: *Miyopluk, iki izofan genin sonucudur.* [*İng.* Isophane].

izofigmik, s. *Fr. isophygmique. fizyol.* Bir damar çeperinde, kan plazmasındaki proteinlerin onkotik basıncı ile hidrostatik basıncın denk olduğu noktaya denir. *(Böyle bir noktada, damar içindeki sıvı ile dokulararası ortam arasında herhangi bir su alışverişi olmaz).* [*İng.* Isophygmic].

izofori, i. *Fr. isophorie. tıp.* Iki gözün görme eksenlerinin mutabakatı. [*İng.* Isophoria].

izogam[1], s. *Fr. isogame.* ◘ **Eşgametli**.

izogam[2], s. ve i. *Fr. isogamme. jeof.* Yerçekimi alanının dikey bileşenine esit değerde olan bir eğri için kullanılır. [*İng.* Isogam, isodynamic line].

izogamet,-ti, i. *Fr. isogamète* < *Yun. isos*, eş + *gametes*, koca. *biy.* ve *zool.* ◘ **Eşgamet**.

izogami, i. *Fr. isogamie* < *Yun. isos*, benzer, eş + *gamos*, evlenme. *biy.* ve *zool.* ◘ **Eşgametlilik**.

izoglikozi, i *Fr. isoglycosie. biyokim.* Organizmada aynı miktarda glikoz *(üzüm şekeri)* açığa çıkaran ve bu bakımdan birbirine dank soydan iki yiyecek maddesinin durumunu açıklayan kuram. [*İng.* Isoglycosia].

izogonal, s. *Fr. isogonal.* ◘ **Eşaçılı**.

izogonik, s. *Fr. isogonique.* Eşit açılarla ilgili, eşit açılı. [*İng.* Isogonic, isogonal].
~ **büyüme**, *biy.* Bir gençte vücudun çeşitli kısımlarının aynı oranda büyümesi.
☆ *Karş.* **alometrik veya heterogonik büyüme**. [*İng.* Isogonic growth; *Fr.* Croissance isogonique].

izografi, i. *Fr. isographie.* Yazmaları ve zati yazıların faksimilelerini, yani tıpkılarını çıkarmak sanatı. Bu deyim ilk defa olarak tarihta ünlü olan bazı adamların el yazılarını taş basmasıyle basarak vücuda getirilen bir dergi için kullanılmıştır. [*İng.* Isography].

izogram, i. *Fr. isogramme.* § ❶ *istat.* Aynı önemdeki noktaları, topografik arazinin engebelerini gösteren düzec eğrilerine benzer çizgilerle birleştirerek elde edilen **grafik**. [*İng.* Isogram; *Fr.* Isogramme]. § ❷ *hava.* Bir harita üzerinde zaman veya mekân boyunca bir fizikî olayın dağılışını bu olayın eşit değerdeki vaziyetlerine tekabül eden noktaları birleştirerek meydana getirilen diyagram veya şekil. [*İng.* Isogram; *Fr.* Isogramme].

izohalin, i. *Fr. isohaline. denizbil.* ◘ **Estuzluluk**.

izohemolizin, i. *Fr. iso-hémolysine. patol.* Aynı türden bir kişinin alyuvarlarının hem birikişmesini sağlayabilen, hem de onları tahrip edebilen bir serumun hemolizin. [*İng.* Isohemolysin].

izohips, s. ve i. *Fr. isohypse. meteor.* ◘ **Eşyükselti**.

izohiyet eğri, *Fr. isohyète.* ◘ **Eşyağış**.

izoindojenidler, ç. i. *Fr. isoindogénides. kim.* Oksindolün, aldehit veya keton grupu taşıyan maddelerle su çıkararak yoğunlaşması sonunda meydana gelen bileşikler. [*İng.* Isoindogenides].

İzojeoterm, s. *Fr. isogéotherme. jeol.* Yerkabuğu içinde yer alan eşit sıcaklıktaki nokta, çizgi ve yüzeyler. [*İng.* Isogeothermal, isogeothermic].

izokalorik, s. *Fr. isocalorique. fizyol.* Eş ağırlıkta aynı kalori sayısı verebilen iki besine denir. [*İng.* Isocaloric].

izokatabaz, i. *Fr. isocatabase. coğr.* Aynı çökmeyi gösteren yerlerden geçirilen eğri. [*İng.* Isocatabase].
☆ *Eşanl.* **eşçökme**.

izokefali, i. *Fr. isocéphalie.* < *Yun. isos*, esit + *kefali*, baş. Arkaik veya ilkel sanatlarda görülen ve bir resim veya alçak kabartmada bütün insan sekillerini boy farkı gözetmeksizin başları aynı hizaya gelecek şekilde sıralayan anlayış. [*İng.* Isocephaly].

İzokimen, s. ve i. *Fr. isochimène.* § ❶ Kış sıcaklık ortalaması esit olan. [*İng.* Isochimenous]. § ❷ Ortalama kış izotermleri. [*İng.* Isochimene].

izokinolein, i. *Fr. isoquinoléine. kim.* Azot atomunun, benzen çekirdeğine göre α değil de ß durumunda bulunduğu kinolein izomeri. *(23° C'ta eriyen ve 240° C'ta kaynayan, özellikleri kinoleinin özelliklerine benzer bir katıdır, Taşkömürü katranında bulunur).* [*İng.* Isoquinoline].

izoklaz, i. *Fr. isoclase. min.* Hidratlı doğal kalsiyum fosfat. [*İng.* Isoclase; *Fr.* Isoclasite].
☆ *Eşanl.* **izoklazit**.

izoklinal, s. *Fr. isoclinal.* Eğim veya düşmeye iliskin veya eğim veya düsme belirten. [*İng.* Isoclinal].
~ **kıvrım**, *jeol.* Kanat eğimi esit olan kıvrım. *(Kıvrım ekseninde de aynı eğim vardır; kanatlardan biri terstir ve buradaki en eski katman en yüksek olandır).* [*İng.* Isoclinal fold; *Fr.* Pli isoclinal].
~ **yapı**, *jeol.* Bölgenin, birbirine paralel ve yapısık izoklinal kıvrımlardan olusan yapısı *(birkaç tabakanın üst üste yığılmasından oluşan dizisi ilk bakışta sanıldığından daha kalındır).* [*İng.* Isoclinal structure; *Fr.* Structure isoclinale].

izokoloid, i. *Fr. isocolloïde.* Temel kimyasal yapıları aynı olan iki veya daha fazla maddeden meydana gelmis, fakat değisik alotropik veya polimer sekiller gösteren bazı karmaşık koloidal maddelere verilen ad. *(Bu maddeler sınıfının önemli bir tipi kauçuktur).* [*İng.* Isocolloid].

izokori, i. *Fr. isocorie. tıp.* Gözbebeklerinin esitliği; *Pupilla*'nın aynı çapta oluşu. [*İng.* Isocoria].

izokromatik, s. *Fr. isochromatique.* ◘ **Eşrenkli**.
~ **emülsiyon**, *fot.* Özel sekilde hazırlanmış bir emülsiyon olup gökkusağının bütün renklerine karsı esit duyarlıktadır. [*İng.* Isochromatic emulsion; *Fr.* Émulsion isochromatique].

İzokromi, i. *Fr. isochromie. müz.* Eşit renkte olma. [*İng.* Isochromia].

izokron, i. *Fr. isochrone. müz.* ◘ **Eşzamanlı**.

izokronizm, i. *Fr. isochronisme. fiz.* ◘ **Eşzamanlılık**.

izoksazoller, ç. i. *Fr. isoxazoles. kim.* Hidroksilamin'in aldehid, adehid-keton veya *B* diketon üzerine etkimesiyle elde edilen heterosiklik bileşikler. [*İng.* Isoxazoles].

izola, i. *Fr. isolat. bakt.* ve *patol.* Bir cisim, doku veya organdan elde edilmis ve genellikle hastalık yapıcı belirli özgülükleri olan madde parçası.

izolasyon, i. *Fr. isolation.* § ❶ *elek.* ◘ **Yalıtma**. § ❷ *zool.* Ekoloji, fizyoloji, Kalıtım, coğrafya v.b. ne ait engeller dolayısıyle çiftlesebilen gruplar arasında çiftlesme olanağının ortadan kalkması ve grupların karakter bakımından birbirinden uzaklaşması. [*Osm.* Tecrit; *İng.* ve *Fr.* Isolation]. ☆ *Eşanl.* **ayrıklama**. § ❸ *tıp.* Karantina. [*İng.* Quarantine; *Fr.* Quarantaine].
gid isolator; *Fr.* Isolateur rigide].

izolatör,-rü i. *Fr. isolateur.* (a) *elek.* Yalıtmaya veya bir iletkeni taşımaya yarayan parça; Elektrik tellerinin herhangi bir yere dokunmasını önleyen yalıtkan parça veya cihaz; (b) *otom.* Porselenden veya kauçuktan yapılan ve elektrik iletkenlerinin içinde bulundukları bölüm. *(Buji izolatörleri, bakır tel gibi).* [*İng.* Isolator]. ☆ *Eşanl.* **yalıtıcı**.
◉ **askı** ~ **ü**, *elek.* Bir izolatör dizisinin elemanı. [*İng.* Suspension isolator; *Fr.* Isolateur de suspension]. ◉ **çan** ~, *telekom.* ◘ **Çan**. ◉ **giriş** ~ **ü**, *telekom.* ◘ **Giriş**. ◉ **kesme** ~ **ü**, *elek.* Daha çok zincir seklindeki cer hatlarında, akımın havada kesilmediği hallerde akımı kesmek için kullanılan düzenek. [*İng.* Section isolator; *Fr.* Isolateur de section]. ◉ **rijit** ~, *elek.* Bir yere tespit edilmis izolatör. [*İng.* Rigid isolator; *Fr.* Isolateur rigide].
~ **taşıyıcı**, *elek.* Üzerinden telgraf veya telefon hatları geçen izolatörleri taşıyan âlet.

izole, s. *Fr. isolé,-ée.* Izolasyon isini yapmıs, etrafla ilgisi kesilmis. [*Osm.* Tecrit edilmis. [*İng.* Isolated].
☆ *Eşanl.* **soyutlanmış**.

izole band, b. i. *Fr. isolé-bande. elek.* Elektrik kablolarını ekledikten sonra elektrik akımının başka tarafa geçerek tehlikeli olmasını önlemek için teli sarmakta kullanılan band. [*İng.* Friction tape, adhesive tape, insulating tape, splicing tape, tape insulation, tyre tape; *Fr.* Ruban d'isolement, chatterton].
☆ *Eşanl.* **yalıtkan şerit**.

izolog, s. *Fr. isologue. kim.* Karbon yapıları aynı, kimyasal özellikleri farklı maddeler için kullanılır. [*İng.* Isologous].

izolösin, i. *Fr. isoleucine.* Bu lösin izomeri olmakla beraber onun ikinci sekli olmayan amino asidi; canlılardaki proteinlerde sık rastlanır. *(Kimyasal adı: 1 amino -2 metil 3 pentonoik).* [*İng.* Isoleucine].

izomer, s. ve i. *Fr. isomère. kim.* § ❶ Aynı oranlarda birlesmis ayrı elementlerden meydana gelen, fakat moleküllerinde atom grup lasmaları değisik olduğu için birbirlerinden farklı özellikler gösteren *(maddeler hk.)* kullanılır. [*Osm.* Mütesâviyüt-terkib; *İng.* Isomerous]. § ❷ *min.* Birbirine benzer kısımlardan meydana gelen: *İzomer madde*. [*İng.* Isomerous]. § ❸ *nükl.* Bilesimleri aynı fakat enerjileri farklı iki çekirdek için kullanılır. [*İng.* Isomerous].

izomeri, i. *Fr. isomérie* < *Yun. isos*, esit + *meros*, kısım. *kim.* Kapalı formülleri aynı, açık formülleri farklı olan maddelerin baska baska özellikler göstermesi olayı. [*Osm.* Tesâvi-i terkib; *İng.* Isomery]. ◉ **nükleer** ~, *nükl.* Atom sayısı ve kütle sayısı aynı olan, fakat farklı tipte çekirdek bozunması meydana getiren iki atom çekirdeğinin gösterdiği olay. *(Fizikçi Gamow tarafından bulunan bu olay çekirdek içinde proton ve nötronların farklı düzenlenmesiyle açıklanmıştır).* [*İng.* Nuclear isomery; *Fr.* Isomérie nucléaire].

izomerik, s. *Fr. isomérique. kim.* Izomeriyle ilgili. [*Osm.* Tesâri-i terkibe müteallik; *İng.* Isomeric, isomerous].

izomerili, s. *kim.* ◘ **İzomer**.

izomerisel*, s. ◘ **İzomerik**.

izomerleşme, i. *kim.* Bir maddeden, bunun izomeri olan baska bir maddeye doğrudan doğruya veya kimyasal bir etkiyle geçme. [*İng.* Isomerization; *Fr.* Isomérisation].

izomerleştirme, i. *petrol.* Kapalı halkalı bir hidrokarbon molekülünü, açık halkalı bir molekül elde etmek için, daha yüksek oktanlı ve daha etkin hale getirmeye dayanan arıtma veya petrokimya islemi. *(Alüminyum klorür, normal bütanı alkillcme izobütanına /18 kg/sm² lik bir basınç altında, 90° C'a doğru/ ve hafif benzini izoheksan'a /55 kg/sm² lik bir basınç altında, 115° C'a doğru/ dönüstürmek için çok kullanılan bir katalizördür. Fosforik asid, bütileni izobütilen halinde izomerlestirmek için kullanılır. Bu tepkimeler aynı şekilde cracking ve reformingde de meydana gelir ve izomerleşmiş ürünler diger maddelerle peş peşe birleşir).* [*İng.* Isomerization; *Fr.* Isomerisation].

izomerlik,-ği, i. ◘ **İzomeri**.

izometri, i. *Fr. isométrie. mat.* Noktalar arası uzaklıkları aynen koruyan noktasal dönüşüm. [*İng.* Isometry].

izometrik, i. *Fr. isométrique. fizyol.* ◘ **Eşölçülü.**

izometropi, i. *Fr. isométropie. tıp.* İki göz refraksiyonunun eşit olması. [*Ing.* Isometropia].

izomorf, s. *Fr. isomorphe.* § ● *mat.* (a) Karşılıklı elemanlara uygulandığında çarpım olarak karşılıklı elemanlar veren iç bileşim kanunları ile donatılmış birebir tekabül halindeki iki cümle için kullanılır. *(İki cümlenin izomorf olduğunu söylemek bunlardan her birinin diğerine biçimdeş olduğunu söylemeye denktir);* (b) Bir izomorfizma bağıntısı ile bağlı iki cümle için kullanılır. [*Ing.* Isomorphous]. § ❷ *kim.* ve *min.* ◘ **Eşbiçimli.**

~ döl, *bot.* ◘ **Almaş.**

izomorfizm(a), i. *Fr. isomorphisme.* § ❶ *mat. E* cümlesinin *a* ve *b* gibi iki elemanının **T** kanunu ile bileşiminin görüntüsü, *a* ve *b*'nin birebir tekabül halindeki *a'* ve *b'* görüntülerinin **T'** kanunuyle bileşimi olacak şekilde, her biri ikişer ikişer homolog bir veya daha çok sayıda iç bileşim kanunuyle donatılmış ve birebir tekabül halinde *E* ve *E'* gibi iki cümlenin özelliği. [*Ing.* Isomorphy, isomorphism]. § ❷ *kim.* ◘ **Eşbiçimlilik.**

izomorf, i. *Fr. isomorphe. tıp.* Aynı şekilde olan, eşit şekilli. [*Ing.* Isomorphous].

izonef, i. *Fr. isonephe.* ◘ **Eşbulutlu.**

izoniazid, i. *Fr. isoniazide. ecz.* Verem mikrobu üstünde kuvvetli bir bakteriyostatik etki gösteren nikotinik asid amidi'nin kısa adı. [*Ing.* Isoniazide].

izonikotinik, s. *Fr. isonicotinique. kim.* 3-piridin-karboksilik asid için kullanılır; sinkomeronik asidin ayrışması veya 3-metilpiridin'in oksidlenmesiyle elde edilir, 304° C'ta erir. [*Ing.* Isonicotinic].

izonitril, i. *Fr. isonitrile. kim.* Nitrillerin izomeri olan R—N=C genel formülündeki organik bileşiklerin genel adı. [*Ing.* Isonitrile, carbylamine; *Fr.* Carbylamine].

☆ *Eşanl.* **karbilamin.**

izonitrozlu, s. *kim.* İki değerli hidroksiimino grupu (= NOH) taşıyan. [*Ing.* Isonitrous; *Fr.* Isonitrosé].

~ **türevi**, *kim.* Nitröz asidin bazı organik fonksiyonel gruplara etkisinde henüz saf olarak elde edilemeyen nitrozlu bir ara türevin izomerleşmesinden doğan oksim. [*Ing.* Isonitrous; *Fr.* Dérivé isonitrosé].

izonomi, i. *Fr. isonomie.* Billûrlasma tarzında ki uyumluluk. [*Ing.* Isonomy].

izooktan, i. *Fr. isooctane. kim.* Formülü $(CH_3)_3C-CH_2-CH(CH_3)_2$ olan oktan izomeri. *(Bu hidrokarbon, cracking gazlarında bol miktarda bulunan izobütilen'den elde edilmektedir; İzobütilen, polimerleştirilerek düzobütilen'e dönüştürülür ve katalitik hidrojenlendirmeye uğratılır. Mükemmel bir yakıt olan izooktan'ın oktan indisi 100 olarak kabul edilmiştir).* [*Ing.* Isooctane].

izoögenol, i. *Fr. isoeugénol. kim.* Formülü $CH_3-CH=CH-C_6H_3(OH)OCH_3$ olan öğenol izomeri; 261° C'ta kaynar ve küçük hindistancevizi ile ilang-ilang esansında rastlanır. *(Öğenolün, sodyum hidroksidin alkoldeki çözeltisiyle izomerleştirilmesinden elde edilir; vanilin üretiminde kullanılır).* [*Ing.* Isoeugenol; *Fr.* Propénylgaïacol].

☆ *Eşanl.* **propenilgayakol.**

izopak, i. *Fr. isopache. jeol.* Belli bir tabakanın eşit kalınlıktaki noktalarını birleştiren çizgi. [*Ing.* Isopach].

izoparafin, i. *Fr. isoparafine.* Karbon iskeletinde, izooktan gibi bir veya birkaç dallanma gösteren parafin sınıfı hidrokarbon. [*Ing.* Isoparaffin].

izoparametrik, s. *Fr. isoparamétrique. mat.* Aynı parametresi olan: *İzoparametrik eğriler.* [*Ing.* Isoparametric].

izopati, i. *Fr. isopathie. patol.* Hayvan organizmasının, tutulduğu mikroplu hastalığın etkisiyle aynı hastalıkla savaşabilen, onu iyi edebilen maddeleri yapması. [*Ing.* Isopathy].

izopeletiyerin, i. *Fr. isopelletiérine.* 1878'de Tanret tarafından, nar ağacı *(Punica granatum)* kabuğundan çıkarılan dört alkaloidden biri. *(Peletiyerin gibi, fakat daha hafif olarak, solucan düşürtme özelliğine sahiptir).* [*Ing.* Isopelletierine].

izopentan, i. *Fr. isopentane. petrokim.* Formülü $(CH_3)_2CHCH_2CH_3$ olan hidrokarbon, 28° C'ta kaynar. Uçan benzinleri üretiminde ve petrokimyada kullanılır. [*Ing.* Isopentane].

izopik, s. *Fr. isopique. jeol.* Eş fasiyesli. [*Ing.* Isopic].

~ **çökeltiler**, *jeol.* Eş fasiyesli çökeltiler. *(Çok geniş alanlara yayılır. Yasları eşit veya farklı olabilir).* [*Ing.* Isopic deposits; *Fr.* Depôts isopiques].

izopir, i. *Fr. isopyre. min.* § ● Opal'in saf olmayan çeşidi. § ❷ Feldispat grupundan mineral. *(Labrador çeşidi).*

izoplasti, i. *Fr. isoplastie. fizyol.* Bazı yapı besinlerinin kısmen birbirinin yerini tutma özgülülüğü. *(Canlı maddenin kimyasal yapısına giren ve sonradan bu yapıda her biri belirli bir rol alan yapı besinlerinde, enerji sağlayan besinlerin izodinamisiyle kıyaslanabilecek bir izoplasti olamaz. Şu halde izoplasti her zaman kısmîdir).* [*Ing.* Isoplastics].

izoplastik, s. *Fr. isoplastique. tıp.* Aynı tür baska bir hayvandan alınan. *(Doku transplantasyonu veya aşı için kullanılır).* [*Ing.* Isoplastic].

izoplet,-ti, s. ve i. *Fr. isoplèthe. meteor.* Eşit miktarda yağış alan yerlerden geçen *(çizgi).* İki koordinat sistemine göre bir meteorolojik elemanın değişimini gösteren izogram. Koordinatların biri çoğunlukla yılın zamanını *(ay)* diğeri ise günün zamanını *(saat)* gösterir. [*Ing.* Isoplethe].

izopren, i. *Fr. isoprène. kim.* Formülü $CH_2=C(CH_3)-CH=CH_2$ olan dietilenik hidrokarbon; kauçuğun yüksek sıcaklıkta ısıtılmasından elde edilir. [*Ing.* Isoprene; *Fr.* Méthylerythrène, méthylbutadiène].

☆ *Eşanl.* **metileritren, metilbütadien.**

izopropenil, i. *Fr. isopropényle. kim.* Formülü $-CH_2=C(CH_3)$ olan tek değerli kök. [*Ing.* Isopropenyle].

izopropil[1], *-önek. Fr. isopropyl-. kim.* Bir izopropil köküyle yer değiştiren maddeleri belirtmeye yarayan önek. [*Ing.* Isopropyl].

izopropil[2], i. *Fr. isopropyle. kim.* Formülü $(CH_3)_2CH-$, olan propil izomeri tek değerli kök, izopropilik alkolden hidroksilin çıkarılmasıyle türer. [*Ing.* Isopropyl].

izopropilbenzen, i. *Fr. isopropylbenzène. kim.* ◘ **Kümen.**

izopropilik, s. *Fr. isopropylique. kim.* İzopropil türevleri, özellikle alkol için kullanılır. [*Ing.* Isopropylic]. ◘ **Propilik.**

izopülegol, i. *Fr. isopulégol.* Formülü $C_{10}H_{18}O$ olan pülegol izomeri doymamış cevrimsel alkol. *(94° C'ta kaynayan bu sıvı, uzun süreli bir kaynamadan sonra mentol'ü verir).* [*Ing.* Isopulegol].

izosafrol, i. *Fr. isosafrole. kim.* Safrol izomeri; 249° C'ta kaynar ve anasona benzeyen kokusu sebebiyle parfümeride kullanılır. *(Alkollü çözelti halindeki hidroksitin safrol üstüne etkimesinden elde edilir; permanganatla oksitlenerek piperonal'e dönüşür).* [*Ing.* Isosafrole].

izos(e)ist, i. *Fr. isos(é)iste.* i. *jeof.* ◘ **Eşdeprem**

izosel, s. *Fr. isocèle. mat.* ◘ **İkizkenar.**

izosiklik, s. *Fr. isocyclique. kim.* ◘ **Karboksilik, homosiklik.**

izosinkomeronik, s. *Fr. isocinchomeronique.* Piridin -dikarboksilik 1-4 asid için kullanılır; 236° Cta erir. [*Ing.* Isocinchomeronic].

izosiyanat,-tı, i. *Fr. isocyanate.* İzosiyanik asidin tuzu. *(Wöhler formülü* OCNNH, *olan amonyum izosiyanatı ısıtıp izomeri olan üreyi elde ederek, ilk organik sentezi gerçekleştirdi).* [*Ing.* Isocyanate].

izosiyanik, s. *Fr. isocyanique. kim.* Siyanik asidin **N** ≡ COH izomeri olan O=C=N—H formülündeki asid için kullanılır. [*Ing.* Isocyanic, carbimide; *Fr.* Carbimide].

☆ *Eşanl.* **karbimit.**

~ **türevler**, *(bazen yanlış olarak izosiyanik eterler adı verilmektedir).* **R** bir alkol veya aromatik kök olmak üzere, **R—N=C=O** genel formülündeki bileşikler. *(Bunlar göz yaşartıcı sıvılardır. Alkollerle, billûrlaşmış alkilüretanlar veya arilüretanlar, tersiyer olmayan aminlerle de ornatmalı üreler verir).* [*Ing.* Isocyanic derivatives; *Fr.* Dérivés isocyaniques].

izosoni, i. *Fr. isosonie. akust.* Belirli şartlar altında, değişik özellikteki ses veya gürültülerin sebep olduğu ses eşitliği. [*Ing.* Isosonia].

izosonik, s. *Fr. isosonique. elektroakust.* Koordinat eksenlerinden biri frekans diğeri akustik basınç seviyesi olan bir grafikte her noktasında, sesin aynı değerde kaldığı bir eğri için kullanılır. [*Ing.* Isosonic].

izospor, b. i. *Fr. isospore. bot.* Morfolojik olarak aynı sekil ve büyüklükte olan sporlara verilen ad. [*Ing.* Isospore].

☆ *Eşanl.* **homospor.**

izosporlu, s. İki eseyli tek çeşit sporları veya birbirinin benzeri erkek ve dişi sporları olan *(bu sporların erkek veya dişi olduğu ancak çimlendikten sonra anlaşılır)* damarlı çiçeksiz bitkilere *(eğreltiotu, atkuyruğu, kibritotu)* denir. [*Ing.* Isosporous, isosporic; *Fr.* Isospore,-ée]

izostatik, s. *Fr. isostatique.* § ❶ *jeof.* İzostatiye ait: *İzostatik denge.* [*Ing.* Isostatic]. § ❷ *mek.* Her noktasında dengenin aynı kaldığı bir çizgi veya bir yüzey için kullanılır. [*Ing.* Isostatic].

~ **denkleştirme**, *geod.* ◘ **Denkleştirme.**

~ **yüzeyler**, *met.* Sürekli birçok kuvvetin etkisi altında denge durumunda bulunan ve bütün noktaları aynı dikey etki altında kalan bir cismin içinde sayısı üç olan dikgen yüzeyler ailesi: *İzostatik yüzeyler, Lame tarafından tanımlanmıştır.* [*Ing.* Isostatic surfaces; *Fr.* Surfaces isostatiques].

izostazi, i. *Fr. isostasie* < *Yun. isostasioz, coğr.* ve *jeof.* Yerkabuğunun denge kuramı. *(Bu terim 1892 de Dutton tarafından ileri sürülmüştür).* [*Ing.* Isostasy].

☆ *Eşanl.* **eşağırlık.**

izostemon, s. *Fr. isostémone. bot.* Erkek organlarının sayısı, çanak veya taçyaprakların sayısına denk olan çiçeklere denir. [*Ing.* Isostemonous].

izostik, s. *Fr. isostique. bot.* Küçükler anakökün odun damar demetlerinin karşısında oluştuğu zaman kökün durumuna verilen sıfat. [*Ing.* Isostic].

izosülfosiyanik, s. *Fr. isosulfocyanique. k.* ◘ **Sülfosiyanik.**

izotaktik, s. *Fr. isotactique. kim.* Uzayda düzenli bir yapı gösteren doğrusal bir polimer için kullanılır; karbon zincirinde, ornatılmış grupların hepsi zincirin aynı kenarındadır. [*Ing.* Isotactic].

izoter, s. ve i. *Fr. isothère.* Ortalama yaz essıcaklık eğrileri için kullanılır. [*Ing.* Isothere].

izoterm, i. ve s. *Fr. isotherme.* < *Yun. isos*, eşit + *thermos.* sıcak. *meteor.* Ortalama olarak aynı sıcaklık derecesinde bulunan, sabit bir ısıya tekabül eden. [*Osm.* Mütesaviyülharare; *Ing.* Isothermal, isethermiç; *Fr.* Isothermique].

☆ *Eşanl.* **eşsıcak.**

~ **eğri**, *meteor.* ◘ **Eşsıcak eğri.**

~ **genişleme**, *fiz.* Değişmez sıcaklıkta iç enerjide herhangi bir değişiklik olmadan gazların genişleme ve sıkışma olayı. [*Ing.* Isothermal change; *Fr.* Transformation isotherme].

~ **haritası**, *meteor.* Essıcaklık eğrilerinin çizildiği harita.

~ **vagon**, *demir.* Isıya karsı kuvvetli bir şekilde yalıtılmış, fakat soğutucu tesisleri olmayan vagon. [*Ing.* Isothermal wagon; *Fr.* Wagon isotherme].

izotermi, i. *Fr. isothermie. fizyol..* ◘ **Essıcaklık.**

izotip, s. *Fr. isotype. billûrbil.* İzotipi özelliği gösteren. [*Ing.* Isotypic(al)].

izotipi, i. *Fr. isotypie. billûrbil.* Atomları benzer sekilde yerleştiği için bazı fiziksel özellikleriyle birbirini andıran billûrlaşmış iki

farklı bileşiğin niteliği: *Kalsit Ca CO_3 ile sodyum nitrat Na NO_3 bir izotipi gösterir.* [*ing.* Isosterism; *Fr.* Isosterie].

☆ *Eşanl.* **izosteri**.

izotiyazol, i. *Fr. isothiazole. kim.* Formülde azot ve kükürtün birbirine yakın bulunduğu tiyazol izomeri. [*ing.* Isothiazole].

izotiyosiyanik, s. *Fr. isothiocyanique. kim.* ◘ **Sülfosiyanik**.

izoton, s. *Fr. isotone. nükl.* Nötron sayıları aynı, proton sayıları farklı atomlar için kullanılır: *Berilyum* $\frac{9}{4}$ *Be, bor'un* $\frac{10}{5}$ *B izotonudur, her ikisinin de çekirdeklerinde başer nötron bulunur.* [*ing.* Isotone].

izotoni, i. *Fr. isotonie.* < *Yun. fiz.* ve *biy.* ◘ **Eşbasınç**[1].

izotonik, s. *Fr. isotonique* < *Yun. isos*, eş + *tonos*, ton. *fiz* ve *biy.* ◘ **Eşbasınçlı**.

izotop,-pu, i. *Fr. isotope* < *Yun. isos*, eşit + *topos*, yer. *kim.* ve *fiz.* Kütle sayıları farklı, fakat kimyasal özellikleri hemen hemen aynı olduğu için periyodlar cetvelinde aynı yerde bulunan, bu sebeple aynı atom numarasını taşıyan elementlere verilen ad. [*ing.* Isotope].

~ **ayrılımı**, *fiz.* Çeşitli fiziksel veya kimyasal yöntemlerle izotopların tabiattaki nispetlerinin değiştirilmesi veya tamamen birbirinden ayrılmaları. [*ing.* Isotopes separation; *Fr.* Séparation des isotopes].

~ **kütlesi**, *kim.* Özel bir izotopun atom ağırlığı. [*ing.* Isotopic mass; *Fr.* Masse isotopique].

izotopi, i. *Fr. isotopie. kim.* Bazı elementlerin izotopluk gösterme özellikleri. [*ing.* Isotopy].

izotrepent, s. *Fr. isotrépente. mat.* Her biri sabit bir nokta etrafında dönerek, kaymadan birbiri üzerinde yuvarlanan iki eğri için kullanılır.

izotron, i. *Fr. isotron. nükl. fiz.* İzotopları saflaştırma cihazı; iyonların değişik kütlede ve eşit kinetik enerjide olmasına rağmen hızlarının farklı olması özelliğinden yararlanır ve iyonları elektrik yoluyle ayırır. [*ing.* Isotron].

izotrop, s. *Fr. isotrope.* < *Yun. isos* eş + *tropikos*, dönme. § ❶ *fiz.* Özellikleri, değerlendirme sırasındaki doğrultuya bağlı olmayan bir ortam için kullanılır. [*ing.* Isotropic, isotropous]. ☆ *Karş.* **anizotrop**. § ❷ *mat.* Üzerindeki bütün doğru parçalarının uzunluğu sıfır olan sanal bir doğru için kullanılır: *Bütün izotrop doğrular kendilerine diktir.* [*ing.* Isotropic, isotropous]. ☆ *Karş.* **anizotrop**.

~ **cisim**, *fiz.* Her doğrultudaki optik özelliği aynı olan cisim. [*ing.* Isotropic body; *Fr.* Corp isotrope].

izotropi, i. *Fr. isotropie. embry.* § ❶ Yumurtanın tasıdığı özelliklerin, her yönde homogen olarak bulunma durumu. [*ing.* Isotropism, isotropy]. § ❷ *fiz.* İzotrop bir cismin veya ortamın özelliği. [*ing.* Isotropism, isotropy]. ◉ **X'in bir r modülü için bir f (x) fonksiyonunun ~ ortalaması**, *mat. Cauchy* tarafından

$$\frac{1}{2\pi i}\int_0^{2\pi} f\,(vr^{\theta i})\,d\theta$$

integraline verilen ad. [*ing.* Isotropic medium of a **f (x)** function for a **f** de **x** function; *Fr.* Moyenne isotropique d'une fonction **f (x)** pour un moduler **r** de **x**].

~ **bölge**, *zool.* Bir kas telinin üzerinde bulunan ve ışığı bir defa kıran açık renkli bölgeler. [*ing.* Isotropic region; *Fr.* Région isotropique].

izotropik, s. *Fr. isotropique. mat.* ◘ **İzotrop**.

izovalerik, izovaleryanik, s. *Fr. isovalérique. isovalérianique. kim.* Tekabül ettiği valerik türevlerin izomeri olan asid veya aldehid için kullanılır. [*ing.* Isovaleric, isovalerianic].

izovanilin, i. *Fr. isovanilline. kim.* Vanilin'in izomeri olan parametoksimetahidroksibenzaldehid; 116° C'ta erir. [*ing.* Isovanilline].

izoyet,-ti, i. *Fr. isohyète.* ◘ **Eşyağış**.

izzet,-ti, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Büyüklük; yücelik. [*ing.* Excellence, glory, greatness; *Fr.* (le) Sublime, grandeur, gloire]. ☆ *Eşanl.* **ululuk**. § ❷ Kudret, kuvvet, güç: *İzzet sahibi biridir.* [*ing.* Might; *Fr.* Pouvoir, force]. § ❸ Saygı, hürmet, onur, itibar, ikram. [*ing.* Honour, dignity, excellency, respect; *Fr.* Honneur, dignité]. § ❹ Değer. [*ing.* Value; *Fr.* Valeur]. ☆ *Eşanl.* **kıymet, kadr**. § ❺ Erkek adı. ◉ ~ **ü ikram**, *dey.* Ağırlama. ◉ ~ **ü ikbal ile**, *dey. (eski nezaket dilinde)* güle güle *(gidiniz)*.

~ **etmek**, ağırlamak, saygı göstermek.

izzeti.nefis,-fsi, b. i. *Osm.* < *Ar. dey.* Onur; öz saygısı, insanın kendi benliğini düşürmeyip muhterem tutması. [*ing.* Self-respect; *Fr.* A nour propre].

izzetli, s. *Osm.* < *Ar.* ve *T.* § ❶ Kadir *(değer)* ve itibarı yüksek olan. [*ing.* Honorable, excellent, respectable, glorious; *Fr.* Honorable, respectable, glorieux,-euse, considéré,-ee]. § ❷ ◘ **İzzetlû**.

izzetlû, s. *tar.* Sivillerde rütbe-i saniye ve mütemayiz ile emirülümeralar, askerde miralay *(albay)* ve kaymakamlar *(yarbay)* verilen resmî unvan. [*ing.* Respectable *(title given to officers and officials of a certain rank)*].

izzl /izzi/, s. *esk.* § ❶ Sabırlı, tahammüllü. [*ing.* Patient; *Fr.* Patient,-ente]. § ❷ Erkek adı.

J, j

j, J, § ❶ Türk alfabesinin on üçüncü harfi; ses bilimi *(fonetik)* bakımından diş-damak seslerinin sürekli, yumuşak ve hışırtılısı olup ile adı verilen bu harf Türk alfabesinde varsa da, bunun gösterdiği ses yalnız bazı yabancı kelimelerde geçer. [*Ing.* The thirteenth letter of the Turkish alphabet; *Fr.* Treizième lettre de l'alphabet turc]. § ❷ Sıralama ve sınıflandırmada sayı yerine kullanıldığı zaman 12'yi *(veya 13'ü)* gösterir. § ❸ *elektrotekn.* J, akım siddetini gösteren *i*'nin yerine kullanıldığı zaman sanal birimi ifade eder. *(Birimin küp kökleri*

$$a = \cos\frac{2\pi}{3} + j\sin\frac{2\pi}{3}$$

$$a^2 = \cos\frac{4\pi}{3} + j\sin\frac{4\pi}{3} \quad a^3 = 1' \text{dir}).$$

Fr. J représente l'unité imaginaire en remplacement de i, qui designe l'intensité du courant electrique]. § ❹ *mat.* Karmaşık sayılar kuramında J, argümanı $\frac{2\pi}{3}$ olan birimin küp kökünü göstermek için kullanılan semboldür:

$$j = \cos\frac{2\pi}{3} + i\sin\frac{2\pi}{3}$$

(Diğer küp kökler

$$j^2 = \cos\frac{4\pi}{3} + i\sin\frac{4\pi}{3} \text{ ve } j^3 = 1'\text{dir}).$$

§ ❺ *metrol.* (a) **J**, iş ve enerji birimi ve ısı miktarı birimi olan joule'ün sembolüdür. [*Ing.* Symbol of joule; *Fr.* Symbole du joule]; (b) **j**, aynı zamanda, ısı miktarı biriminin mekanik eşdeğerini de gösterir, kalori başına 4,185 joule değerindedir. [*Fr.* J désigne aussi l'équivalent mécanique de l'unité de quantité de chaleur, qui vaut 4,185 joule par calorie]; (c) J birim sistemlerinde 10^9 veya 1 milyar değeri yerine kullanılan jiga önekinin sembolüdür.

~ barutu, *pirotekn.* Nitroselülozlu barut çeşidi. *(Bruneau tarafından bulunan J barutu, nitroselüloz ve amonyum bikromattan meydana gelir).* [*Ing.* J powder; *Fr.* Poudre j].

jabiru, i. *(guarani dilinden),* Beyaz ve siyah tüylü çok büyük kuş; leyleğe benzer, ama yukarıya doğru kıvrık iri gagasıyle ondan ayrılır. *(Jabiru'ların Afrika, Amerika, Hindistan ve Avustralya'nın sıcak bölgelerinde yaşayan üç türü vardır).* [*Lat.* Xenorynchus; *Ing.* ve *Fr.* Jabiru].

jabo, i. *Fr. jabot. kıyf.* (a) Erkek gömleklerinin göğüs kısımlarını örtmek için takılan müslin veya dantel kumaş; (b) Kadınlar için aynı türden süs eşyası; (c) Yakaya tutturulan ve göğsün üstüne düşen kumaştan süs.

jaborandi, i. *bot. (Brezilya dillerinden).* İkiçenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, sedefotugiller *(Rutaceae)* familyasından, Brezilya ve Paraguay'da yetişen, ağaççık halinde bitki türü. Diğer *Pilocarpus* türlerine de jaborandi denir. Bütün bu bitkilerin yaprakları tedavide büyük önem taşıyan zehirli bir alkaloid ile pilokarpin elde edilmekte kullanılır. [*Lat. Pilocarpus jaborandi; Ing.* ve *Fr.* Jaborandi].

jaborosa, i. *bot.* İki çenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Patlıcangiller *(Solanaceae)* familyasından, anayurdu Meksika ve Güney Amerika olan, parçalı, yapraklı, beyaz, veya sarıya yakın çiçekli, çokyıllık ot: *(Sımsıkı çalı halinde büyüyen, yaprakları az parçalı* **Jaborosa integrifolia** *adlı türü açıkta veya soğuk limanlıklarda yetiştirilir.* [*Lat., ing.* ve *Fr. Jaborosa*].

jakana, i. *(Guarani dilinden), zool.* Yağmurkuşları *(Charadriiformes)* takımının *jacanidae* familyasından orta boylu, soluk yeşil ve beyaz karışımı esmer tüylü bircok kusun yaygın adı; bunların en büyük özeliği parmaklarının son derece uzun oluşudur; başparmak tırnağı neşter biçiminde olduğu için *cerrah kuşu* da denir; jacana'lar tropik bölgelerde, tatlı suların üzerinde yasar, ayaklarının genişliği sayesinde yüzen yaprakları üzerinde gezinebilir. [*Lat.*, *Ing.* ve *Fr. Jacana*].

JACKSON, John Hughlings (1834-1911), öz. i. İngiliz sinir hastalıkları uzmanı. Çağdas sinir hastalıkları bilimi *(Nöroloji)*nin kurucularındandır.

~ belirtisi, *nörol.* Göğüs-sakak kası ve yamuk kasın felci ile birleşik yumuşak damak, dil ve girtlak felci. [*Ing.* Jackson's syndrome; *Fr.* Syndrome de Jackson].

~ epilepsisi, *tıp.* Çoğunlukla tek taraflı ve yalnız bir grup kasta yerleşmiş olup lokal spazm ile karakterlenmiştir.

JACOBI, Carl, öz. i. (1804-1851) Alman matematikçisi.

~ determinantı, *mat.* ◘ Fonksiyonel determinant.

~ eğrisi, *mat.* Kutup doğruları, verilen üç koniye göre aynı noktada kesişen noktaların geometrik yeri olan üçüncü dereceden eğri. [*Ing.* Jacobian curve; *Fr.* Courbe jacobien].

~ matrisi, *mat.* $x^1, x^2, \ldots x^n$ gibi p değişkenli n tane $f^1, f^2, \ldots f^n$ fonksiyonu için a_{ij} elemanı $\frac{\partial f_i}{\partial x_j}$'in parça türevi olan (n, p) tipinde matris. *(Jacobi matrisinin kullanılışı, fonksiyonların sayısı değişkenlerin sayısına eşit olmadığı halde, Jacobi determinantının kullanılışı şeklinde genişletilir).* [*Ing.* Jacobian matrix; *Fr.* Matrice jacobienne].

~ yöntemi, *mat.* Simetrik bir matrisin öz değerlerini ve öz vektörlerini hesaplama metodu. Koordinat tabanının iki ekseninin bir dönmesini ifade eden özel dik matrisler yardımıyle, başlangıç matrisine benzer sonsuz bir matris dizisi kurulur. Bu diz, köşegenel terimleri başlangıç matrisinin öz değerleri olan köşegenel bir matrise doğru yönelir. Uygulamada diznin encek sonlu sayıda terimi kurulur ve köşegeni olmayan elemanlar hmal edlebildiği zaman durulur. [*Ing.* Jacobi's method; *Fr.* Méthode de jacobi].

jad, i. *Fr. jade* < *Isp. piedra de ijada*, kalça çıkığını iyileştiren taş. *min.* ◘ Augit.

jadeit,-ti, i. *Fr. jadéite.* < *jade*, yeşimtaşı. *min.* Bileşiminde az miktarda kalsiyum, magnezyum ve demir de bulunan doğal sodyum ve alüminyum silikat.

jagara, i. *Fr. jagara.* Bazı palmiyelerin tomurcuklarının yarılmasıyle elde edilen içilebilir sıvı.

jag(u)ar, i. *Isp.* < *Tupi dilinden, zool.* Etçiller *(Carnivora)* takımının, Kedigiller *(Felidae)* familyasından bir memeli türü. Uzunluğu, 130, kuyruğu 65 sm. Sırtı tarçın rengi, karnı akdır. Benekleri iri ve kara çemberler biçimindedir. Güney ve Orta Amerika'da yaşar. 12 alt türü vardır; çok saldırıcı ve yırtıcıdır. Parsların en büyüğüdür. [*Lat. Pantera onca = Felis onca; Ing.* ve *Fr.* Jaguar].

jaipürit,-ti, i. *Fr. jaipurite. min.* Formülü CoS olan doğal kobalt sülfür; heksagonal sistemde billürlaşır.

jaj, jaje /jāj, jāje/, i. *Osm.* < *Fars. jāj* veya *jāje. esk.* § ❶ Yaban enginarı veya eşekdikeni denilen dikenli beyaz bir ot. [*Ing.* Any tough, insipid, or bitter plant that a beast munches or rejects].. ☆ *Eşanl.* **devedikeni**. § ❷ *mec.* Boş, saçma ve anlamsız söz söyleme. [*Ing.* Nonsense, insipid speech].

jajha, jajhor, b. s. *esk. mec.* Saçma sapan, anlamsız söz söyleyen.

jakamar, i. *zool.* Guguksular *(Cuculiformes)* takımının, Parlakkusgiller *(Galbulidae)* familyasından, oldukça küçük boylu, genellikle madenî parıltılı yeşil tüylü, gagası ve kuyruğu sivri uzun olan bir kuş cinsi. Amerika'nın tropik ormanlarında yaşayanlar Böcekçildirler. [*Lat. Galbula; Ing.* ve *Fr. Jacamar*]. ◉ **yeşil ~**, *zool.* Uzunluğu 21 sm., sırtı altın yeşili olan bir jakamar türü. Brezilya'da ormanlarda yaşar. [*Lat. Galbula viridis; ing.* Green jacamar; *Fr.* Jacamar].

jakapukayo, i. *bot.* İki-çenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Mersingiller *(Myrtaceae)* familyasından, tropik Amerika'da yetisen *Lecythis ollaria* adlı ağacın yerli adı; çocuk başı iriliğindeki meyvelerinin yağlı tohumları yenir. [*ing.* Sapucaia, sapucaja, sapucaya; *Fr.* Jacapucayo].

jakar, i. *Fr. jacquard. dok.* (a) *Jacquard* tarafından icat edilmiş mekanik dokuma tezgâhı. [*Ing.* Jacquard loom; *Fr.* Jacquard, métier jacquard]; (b) Bu tezgâh üzerinde dokunmuş çok karmaşık desenli kumaş. [*Ing.* ve *Fr.* Jacquard]; (b) Elde veya örgü makinelerinde jakar kumaslarından örneklenerek dokunmuş örme işi. [*Ing.* Jac-

quard; *Fr.* Jacquard, jacquart]; (c) Elde veya örgü makinelerinde jakar kumaşlardan örneklenerek dokunmuş örme işi. [*Ing.* Jacquard; *Fr.* Jacquart].

~ **ipi**, *dok.* ◘ **Malyon ipi**.

~ **kartonu**, *dok.* Jakar makinesinde karta geçirme kâğıdı. [*ing.* Jacquard-cards, dobby cards].

~ **tahtası**, *dok.* Jakarlı dokuma tezgâhlarında, çözgü ipliklerinin geçtiği delikli gücü tellerini taşıyan jakar iplerinin, desene göre delikli tahtadan geçirilmesi.

~ **tırnağı**, *dok.* Mekanik jakarda, delikli kartonların dönmesini sağlayan silindiri döndüren tırnak.

jakaranda, i. *bot.* Iki-çenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, *Bignoniaceae* familyasından, Tropik Amerika'da yetişen orman ağacı. Yaprakları küstümotunun yapraklarını andırır. Çiçekleri mor veya mavi olur. *j. mimosaefolia* adlı türünden, yanlış olarak **pelesenk** denilen ve ince marangozlukta çok tutulan bir kereste elde edilir. Meyvesinde besleyici bir öz vardır. Amerika'da çeşitli türlerinden **karoba**, **gobaja** denilen odunlar elde edilir. [*Lat., Ing.* ve *Fr. Jacaranda*].

jakarlı, s. *dok. Jacquard* usulünde dokunmuş olan. [*ing.* Jacquard woven; *Fr.* Jacquardé,-ée, à la jacquard].

~ **kumaş**, *dok.* Jakar tezgâhıyle dokunan kumaş. [*ing.* Jacquard fabric; jacquard cloth; *Fr.* étoffe jacquardée, tissu jacquard].

jakarta, *coğr.* ◘ **Cakarta**.

jakbit,-ti, i. *Ing. jackbitt. taş oc.* Hava basınçlı çekiçlerde, matkabın ucuna vidalanan ve dönerek delik açan madenî parça. ☆ *Eşanl.* **burgu ucu**, **matkap ucu**.

jaketatay, i. *Fr. jaquette à taille. kıyf.* Etekleri uzun, arkası yırtmaçlı ve ön köşeleri yuvarlak kesilmiş resmî ceket. Kendi renginde, yani siyah yelekle ve çizgili pantalonla giyilir, gündüz kıyafetidir. [*ing.* Morning coat].

jakmar, i. *Fr. jaquemart. ark.* Yalnız kolları veya bütün vücudu bir mekanizma ile hareket eden ve çan, örs veya benzeri bir nesne üzerine vurarak saatbaşlarını bildiren tahta veya madenden yapılmış temsilî kukla. *(En eski ve en ünlüsü Dijon jakmarıdır).*

jako, i. *zool.* Guguksular. *(Cuculiformes)* takımının, Papağangiller *(Psittacidae)* familyasından oldukça iri bir papağan türü. Külrengi tüylü olup kanatları kırmızıdır. Afrika'nın ekvator bölgesinde yaşar. Kafeste beslenebilir ve papağanların en iyi konuşanı sayılır. [*Lat. Psittacus erithacus; Ing. African gray; Fr.* Jaco, perroquet cendré, perroquet gris à queue rouge, jacot, jacquot].

jakoben, i. *Fr. jacobin.* Fransa'da Aziz *Dominicus* tarikatına bağlı rahip ve rahibelere uzun bir süre verilen ad.

jakobsit,-ti, i. *Fr. jacobsite. min.* Demir, manganez ve magnezyum spinel. [*ing.* Jacobsite].

jakona, i. *Fr. jaconas. dok.* Beyaz veya emprime olarak kullanılan, sık atkılı ince ve hafif bir cins pamuklu; çamasırlık veya ropluk olarak dokunur. [*ing.* Jaconet].

jaktasyon, i. *Fr. jactation. tıp.* Hâd hastalıklarda hastanın çırpınması. Özellikle belirli akıl bozukluklarında rastlanan aşırı bir tedirginlik halidir. [*ing.* Jact(it)ation].

Jakunlar ç. öz. i. *etn.* Malezya'da halk topluluğu. Bunlar Malezya'lılarla karışmış Negrito'lardır. Geçimlerini avcılık ve balıkçılıkla sağlarlar. [*ing.* ve *Fr.* Jakuns].

jalapa, i. *bot.* Müshil bitkisi. Yan kökleri 3-7 sm. kalınlığında yumrular halindedir. Meksika And'larında yetişen sarmaşıkgillerden gelir. Yumruların dışı koyu esmer, içi küfrengi, tadı buruktur. Içinde müshil özelliği taşıyan bir reçine bulunur *(% 10-15);* toz şeklinde veya sıvı olarak kullanılır. [*Lat. Exogonium purga; Ing.* Jalap, jalapa; *Fr.* Jalap].

jale /jâle/, i. *Osm.* < *Fars. esk.* § ❶ Sabah, çiçek ve yaprakların üzerinde görülen su damlacıkları: *Bizim çemende jale ile doldu lâleler.* [*Ing.* Dew, hoar frost; *Fr.* Rosée]. ☆ *Eşanl.* **şebnem**. § ❷ Bu su damlacıklarının donmasıyle oluşan kırağı. ☆ *Eşanl.* **çiy**. § ❸ *ed.* Divan edebiyatında güzelin yanağındaki ter veya dudağındaki su damlası. *(Gülün goncanın üzerindeki su damlası gözönünde tutularak yanak ve dudakla, gül ve gonca arasında bağlantı kurulur; jale de bunların üzerindeki ter veya su damlasını temsil eder. Istiare ve teşbih sanatında geçer).* § ❹ Kadın adı.

~ **-dâr**, Üzerine çiğ veya kırağı yağmış. [*ing.* Covered with dew].

~ **-eşk**, Çiğ damlacıklarına benzeyen gözyaşı damlaları.

~ **-rîz**, Çiğ saçan.

jalon, i. *Fr. topogr.* Arazi üzerinde nokta belirlemesi, doğrultu verme gibi işlerde kullanılan, uzunluğu boyunca şerit halinde zıt renklere *(kırmızı-beyaz)* boyanmış madenî veya tahta çubuk. [*Osm.* Şâhis; *ing.* Surveyor's staff, range rod]. ☆ *Eşanl.* **flama**. ◉ **yatay miralı** ~, *topogr.* Arazi üzerinde inceleme yapmak veya plan çıkarmak için toprağa çakılan, üzerine ayarlanabilir veya sabit bir mira yerlestirilmiş jalon. [*ing.* Target levelling-rod; *Fr.* Jalon-mire].

jalonet,-ti, i. *Fr. jalonnette. topogr.* Komsu kazığın kenarından itibaren bir kazığın alt seviyesini belirlemeye yarayan dereceli ince sırık; *(bu sırığın yüksekliği ayarlanabilen hareketli bir askısı vardır).*

jalpait, i. *Fr. jalpaïte (Meksika'daki Jalpa şehrinin adından). min.* Doğal gümüş ve bakır sülfür; bilesiminde % 70'ten fazla gümüş bulunur.

jaluzi, i. *Fr. jalousie.* Içerden görülmeksizin dışarıyı görmeyi sağlayan, serit biçiminde madenî veya plastik levhalardan yapılma, bir çeşit pencere kapama tertibatı. *(Iki ucundan yanlardaki kordonlara geçirilmiş, inip kalkabilen ve aralanıp kapanabilen yatay levhalardan veya birer halka ile alt ve üstteki demir çubuklara geçirilmiş, körük biçiminde açılıp kapanabilen düşey levhalardan meydana gelir).* [*ing.* Venetian blind, venetian shutter, jalousie].

Jamaika, **Camayka**, öz. i. *coğr.* Antiller denizinde, Küba'nın güneyindeki bir adayı kapsayan Ingiliz Uluslar topluluğuna üye bir devlet. Yüzölçümü 11525 km². Merkezi **Kingston**'dur. [*Ing.* Jamaica; *Fr.* Jamaïque].

jambon, *Fr. jambon.* (a) Saklamak için tuzlanmış, bazen de iste tutulmuş domuz, yaban domuzu veya bir başka hayvan budu veya kolu; (b) Özel olarak, çiğ veya pişmiş halde domuz budu. [*ing.* Ham].

~ **rulo**, *mutf.* Jambondan yapılan bir çeşit yemek.

jamesonit,-ti, i. *Fr. jamesonite. (Iskoçyalı mineralojist Rober Jameson'ın /1774-1854/ adından). min.* Doğal kurşun antimonyosülfür. [*ing.* Jamesonite].

jampoloji, i. *Ing. jumpology.* Ayak üstünde sıçrayan bir kimsenin karakterini çıkarma işi.

janassa, i. *paleont. Petalodontidae* familyasından, *Thuriuge*'de permiyen tabakasında bulunan fosil köpekbalığı; harharyas ile kedibalığı arasında bir görünüsü vardır.

jandarma /jandarma/, i. *Fr. gens* + *armes* > *gendarme.* < *It. gendarme* veya *giandarme.* § ❶ Yurt içinde genel güvenliği ve kamu düzenini korumakla görevli, kanun ve nizamların koyduğu hükümlerin yürütülmesini ve bunlara dayanan hükûmet emirlerinin yerine getirilmesini sağlayan silâhlı ve askerî zabıta kuvveti. § ❷ Bu kuvvette görev alan kimse. [*ing.* Police soldier, gendarme].

☆ *Eşanl.* **candarma**.

jandarmalık,-ğı, i. § ❶ Jandarmanın görevi. § ❷ *şak.* Gücünü kullanarak bir şeyi elde gecirmeye çalışma hali.

janjanlı, **şanjanlı**, s. *Fr. changeant.* Çözgü ve atkısı başka renkte ipliklerden meydana gelen ve dokunduktan sonra değisik renk tonları gösteren *(kumaş).*

☆ *Eşanl.* **yanardöner**.

janr, i. *Fr. genre.* Tür, çeşit, nevi. [*ing.* Kind, sort].

jansen'cilik,-ği, i. ◘ **Jansenizm**.

jansenist,-ti, i. Jansenizm taraftarı. [*Ing.* Jansenist; *Fr.* Janséniste].

JANSENIUS, **Lorneille jansen**, öz. i. (1585-1638). ypres piskoposu.

jansenius'çu, i. ◘ **Jansenist**.

jansenius'çuluk, **jansen'cilik**,-ği, i. *(Özel ad Jansenius veya Jansen'den).* ◘ **Jansenizm**.

jansenizm, i. *Fr. jansénisme. fels.* Hollandalı *Jansenius*'ün kurduğu bağışçılık doktrini ve tarikatı. Kuvvetli bir akım halinde Fransa'ya yerlesti. Bunların merkezi *Port Rolay* manastırıydı. Jansenistler, mutlak krallığa karşı çıkıyorlardı. [*ing.* Jansenism].

jansiyamarin, i. *Fr. gentiamarine. kim.* Centiyana kökünde bulunan amorf, acı glikozid. *(Jantiyopikrin'in taze kök mayaları tarafından dönüştürülmesiyle meydana gelir).* [*ing.* Gentiamarine].

jansiyanin, i. *Fr. gentianine. kim.* Aromatik emin ve kükürtlü hidrojen karışımının oksidlenmesiyle meydana gelen mavi boyarmadde. [*Ing.* Gentianin].

jansiyanoz, i. *Fr. gentianose.* Centiyana'dan çıkarılan trisakarid; hidrolizle jansiyobioz verir. [*Ing.* Gentianose].

jansiyobiyoz, i. *Fr. gentiobiose. kim.* Jansiyanız'un hidroliziyle meydana gelen, şekerli ve acı, sakaroz izomeri madde. *(195° C'ta ergiyen indirgen bir katıdır; hidroliz işleminden geçirilerek iki glikoz molekülü verir).* [*ing.* Gentiobiose].

jansiyopikrin, i. *Fr. gentiopicrine. kim.* Centiyana'nın taze kökünde bulunan billûrlu glikozid. [*ing.* Gentiopicrin].

jant, i. *Fr. jante* < *Lat. gamba*, bacak > *gambita.* Bir taşıt tekerleğini çevreleyen çember biçiminde kısım. [*ing.* Rim]. ☆ *Eşanl.* **ispit**. ◘ *ŞEKIL: 421* ◘ **OTOMOBIL**; *ŞEKIL: 426* ◘ **OTOMOBIL ŞASE PARÇALARI**.

~ **gücü**, *demir.* Bir kataı çekebilmek için bir lokomotifin sağlayacağı güç *(çekme kancası kuvvetine karşıt olarak kullanılır).* [*Ing.* Rim effort; *Fr.* Effort à la jante].

jantiyom, i. *Fr. gentilhomme.* Soylu kimse, kişizade. [*ing.* Man of gentle birth, gentleman].

jantizat.-tı, i. *Fr. gentisate.* Jantizik asidin tuzu. *(Sodyum salisilattan daha az zehirli olan sodyum jantizat, romatizma tedavilerinde günde 3 ile 12 gr'lık dozlar halinde tavsiye edilir).*

jantizik, s. *Fr. gentisique. kim.* Jantizin'in alkali ortamda ergimesiyle meydana gelen bir asid için kullanılır. [*ing.* Gentisic; *Fr.* Hydroquinone-carboxylique, 2-5-Dihydroxybenzoïque].

~ *Eşanl.* **hidrokinon karboksilik asid**, **2-5 dihidroksibenzoik asid**.

jantizin, i. *Fr. gentisine. kim.* Centiyana kökünde bulunan sarı boyarmadde; *jantisein*'in metil eteri olan ve sentez yoluyle elde edilen trihidroksiksanton'u meydana getirir. [*ing.* Gentisin].

Japon, öz. i. *It.* < *Çin.* § ❶ Japonya halkından veya bu halkın soyundan olan kimse. [*ing.* Japanese; *Fr.* Japonais,-aise]. § ❷ *(Isim takımlarında)* Japonya ve Japonlarla ilgili: *Japon adaları. Japon müziği.* [*Ing.* Japan; *Fr.* Japanais, aise].

~ **armudu**, *bot.* ◘ **Japonarmudu**.

~ **ayvası**, *bot.* ◘ **Japonbaharı**.

~ **baharı**, *bot.* ◘ **Japonbaharı**.

~ **boyası**, *dok.* Dokuma maddelerini kırmızıya boyayan bitkisel boya. [*ing.* ve *Fr.* Japon].

~ **böceği**, *zool.* ◘ **Japonböceği**.

~ **bülbülü**, *zool.* ◘ **Bülbül**.

~ **denizi**, *coğr.* Büyük Okyanus'ta kıyı denizi; Japon takımadaları, Kore kıyıları ve Sovyet Uzakdoğusu arasında. Hemen her yerinde derinliği 2 000 m'yi asan bu denizin doğu kısmında 4 036 m. derinliğinde bir çukur vardır. [*ing.* Japanese sea; *Fr.* Mer du japon].

~ **fayansları**, *süsl. san.* XVIII yüzyıl ortalarından XIX yüzyıl başlarına kadar *Saksonya, Chantilly* ve *Cicennes* porselenleri-

nin süslemelerini taklit eden fayanslara verilen ad. [*ing.* Japanese faience; *Fr.* Faïences japonnees].
~ **gülü**, *bot.* ◘ Kamelya.
~ **içdenizi**, *coğr.* ◘ Seto naikai.
~ **incisi**, *kuymc.* ◘ Inci.
~ **işi**, *işl.* İnce çin ipeğiyle yapılan sarma tarzı renkli nakış. *(Japon işi, tek renkli veya değişik renklerde iplikle sarma tarzında ve her sıra bir öncekinin üstüne yapılan bir işlemedir)* [*ing.* Japanese handwork; *Fr.* Japonaise].
~ **kâğıdı**, *kâğıtç.* § ❶ Beyaz veya sarımtrak renkte, sedefimsi, perdahlanmış, ipek görünüşlü kâğıt. *(Eskiden Japonya'da çeşitli ağaççıkların, özellikle de bir dut ağacının kabuğundan yapılır ve lüks baskılarda kullanılırdı).* [*ing.* Japanese vellum; *Fr.* Papier du Japon]. § ❷ Japon kâğıdından örneklenilerek Avrupa'da yapılan kâğıt. ☆ *Eşanl.* **simili Japon**.
~ **kâğıt dutu**, *bot.* ◘ Dut.
~ **kara çamı**, *bot.* ◘ Çam.
~ **kızıl çamı**, *bot.* ◘ Çam.
~ **köpeği**, *zoot.* ◘ Köpek.
~ **kurtbağrı**, *bot.* ◘ Kurtbağrı.
~ **makakı**, *zool.* ◘ Makak.
~ **mastisi**, *zoot.* Süs köpeği. *25 sm. boyunda, çok sevimli, neşeli ve çok oyuncu bir köpek.* [*ing.* Tchin-tchin; *Fr.* Epagneul japonais, tchin-tchin].
☆ *Eşanl.* **çin-çin**.
~ **mazısı**, *bot.* ◘ Mazı.
~ **papaz külâhı**, *bot.* ◘ Papaz külâhı.
~ **patatesi**, *bot* Bir-çenekliler *(Monocotyledoneae* sınıfının, *Dioscoreaceae* familyasından, nişastaca zengin yumruları için tropiklerde yetiştirilen bir bitki türü. Yumruları halk tarafından gıda olarak [illegible] maktadır. [*Lat. Dioscorea batatas; ing.* Chinese yam, cinnamon vine; *Fr.* Igname de chine].
~ **pirinci**, *bot.* ◘ Pirinç.
~ **sarmaşığı**, *bot.* ◘ Sarmaşık.
~ **semenderi**, *zool.* ◘ Dev semender.
~ **süs balıkları**, *zool.* Akvaryum ve havuzlarda beslenen süs balıkları arasında önemli bir yer tutan balıklar. XVIII. yüzyıl ortalarında Japonya'dan Fransa'ya getirilmiş, oradan bütün dünyaya yayılmıştır; ayıklanma yoluyle Çin ve Japonya'da pek çok çeşidi elde edilen bu balıkların Avrupa'da 12 çeşidi bilinmektedir. Sazangillerden olan Japon süs balıklarının en yaygın türü havuzbalığıdır. *(Carassius auratus).* Diğer başlıca türleri: *tülkuyruk, komet, yumurtagöz-de, teleskop.* ◘ Havuzbalığı.
~ **şemsiye ağacı**, *bot.* Anayurdu Japonya olan, *Taxodiaceae* familyasından bir ağaç türü. [*Lat. Sciadopitys verticillata).*
~ **tavus kuşu**, *zool.* ◘ Cava tavus kuşu.
~ **tiyatrosu**, *tiy.* Belli bir yabancılaştırma ile oynanan oyunlar *(Çin tiyatrosunda olduğu gibi).* Bütün tiyatro öğelerinden *(müzik, dans, ezgi, mimik, hareket, maske, giysi, v.b.)* yararlanılır. Stilize dekor ve simgesel eşyalar kullanılır. [*ing.* Japanese theatre; *Fr.* Theatre japonais].

japon, i. *arg.* Elli liralık: *Dündenberi beş japon vurmuş.*
☆ *Eşanl.* **mor**.

japon.armudu, b. i. *bot.* Iki-çenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Cehrigiller *(Rhamnaceae)* familyasından, Çin'de ve-Japonya-da yetisen, ayrıca Batı Avrupanın güneyinde ve Cezayir'de de yetiştirilmekte olan bir bitki türü. Yaprakları ihlamurunkini andırır. Kızıl sarı veya kırmızı renkteki hafif ve ince dokulu odunu lüks mobilya yapımında ve tornacılıkta kullanılır. Çiçek açtıktan sonra çiçek sapları yenebilir. [*Lat. Hovenia dulcis*].

japon.baharı, b. i. *bot.* Ikiçenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Gülgiller *(Rosaceae)* familyasından, anayurdu Çin ve Japonya olan, yaprak vermeden önce kırmızı çiçekler açan sık dallı, çalı görünüşünde bir süs bitkisi. Avrupa'da ve İstanbul'da park ve bahcelerde rastlanır. [*Lat.Chaenomeles japonica: ing.* Dwarf japanese quince; *Fr.* Cognassier du Japon]. ◘ *ŞEKİL: 93* ◘ **SÜS BITKILERI**.
★ *Eşanl.* **japon ayvası, japon kraliçesi**.

japon.böceği, b. i. *zool.* Skarabgiller *(Scarabeidae)* familyasına giren bir kınkanatlı böcek türü. Larvaları bitki köklerine dadanır. Parlak renkli olan erginleri yaprak ve meyve yerler. [*Lat. Popillia japonica; ing.* Japanese beetle].

Japonca, öz [illegible] *dilb.* Japonya'da konuşulan dil. *(Bugün tek biçimli bir dil olan Modern japonca eski klasik yazı diliyle modern konuşma dilinin uzlaşması sonucunda ortaya çıktı. Çince telaffuzunun Japoncanınkine benzemesi yüzünden, önce yazı dilinde çin harfleri kullanıldı ve yazı dili konuşma dilinden farklı bir evrim geçirdi; çin üslûbunun etkisinde kalan bu yazı, daha sonra hece işaretleri (kana) biçiminde sadeleştirildi. Bugün japonca, düşey sütunlar halinde sağdan sola doğru yazılır ve bu yazı çin harfleriyle kana'nın bir karışımıdır; kana'dan her biri kırk yedi sesten meydana gelen iki heceleme kitabı kalmıştır; resmen kullanılan ideogramların toplam sayısı ise 2 050'ye yükseldi).* [*Ing.* Japanese; *Fr.* Japonais].

japone, s. *Fr. japonais, kıyf.* § ❶ *(Kadın elbisesi hk.)* Kolsuz: *Kombinezonun sol askısı japone kolundan aşağı düşmüştü.* § ❷ *(Uzun kollu kadın elbisesi hk.)* Omuz kesimi olmayan, bol ve genis: *Japone kimono kolu.*

japon.eriği, b. i. *bot.* Açıktohumluların japoneriğigiller *(ginkgoaceae)* familyasından, anayurdu kesinlikle bilinmeyen, Çin ve Japonya'da tapınaklarda ve ılıman bölgelerin parklarında çok yetiştirilen, kışın yaprak döken, yüksek dallanmış gövdeli, reçine taşıyan, 30-40 m. boyunda iki evcikli bir ağaç. Yelpaze veya fil kulağı biçimindeki yaprakları çoğunlukla uzun ve ince saplıdır. Erik büyüklüğündeki tohumları tereyağ kokusunda olup Çin'de yerli halk tarafından yenir. Dünyamızın en eski ağaçlarındandır. İstanbul'da bazı parklarda rastlanır. [*Lat. Ginkgo biloba; ing.* Ginkgo, maidenhair tree; *Fr.* Ginkgo].

japon.eriğigiller, b. ç. i. *bot.* Açıktohumlular *(Gymnospermae)*nın, *Ginkgoales* takımından, yaprak döken, yüksek, dallanmış gövdeli, reçine taşıyan, dioik ağaçları kapsayan bir familya. Yapraklar saplı, yelpaze seklinde ve dikotom damarlıdır. Erkek durum sarkık bir amentuma benzer, stamenler saplı ve iki polen keselidir. Disi durum bir sap ucunda yerleşmiş olan iki ovülden ibarettir. Tohum drupaya benzer ve erik büyüklüğündedir. Olgunlukta acımsı tereyağ kokusundadır. Embriyo 2 kotiledonludur. Bir cins ve bir türü vardır. [*Lat.* ve *ing. Ginkgoaceae*].

japonizm, i. *Fr. japonisme.* Japon sanatından alınan esinle yapılan japonkârî sanat eserleri tarzı. [*ing.* Japonism].

Japonya, öz. i. *(Japonca=Nippon veya Nihon).* Asya'nın doğusunda takımadalar üzerinde kurulmus bir devlet. Asya kıtasından Japon deniziyle ayrılır. Doğuda Büyük Okyanus ile sınırlıdır. Yüzölcümü 368 844 km² dir. Başlıca şehirleri: *Osaka, Nagoya, Kyoto,*

JAPONCA

KATA - KANA

ア	カ	サ	タ	ナ	ハ	マ	ヤ	ラ	ワ	
a	ka	sa	ta	na	ha	ma	ya	ra	va	
イ	キ	シ	チ	ニ	ヒ	ミ		リ	ヰ	
ı	ki	si	ti(tsi)	nı	hi	mi		rı	vi	
ウ	ク	ス	ツ	ヌ	フ	ム	ユ	ル		
u	ku	su	tu(tsu)	nu	hu	mu	yu	ru		
エ	ケ	セ	テ	ネ	ヘ	メ	エ	レ	ヱ	
e	ke	se	te	ne	he	me	ye	re	ve (e)	
オ	コ	ソ	ト	ノ	ホ	モ	ヨ	ロ	ヲ	
o	ko	so	to	no	ho	mo	yo	ro	vo	

ン (n)

ガ	ザ	ダ	バ	パ	
ga	za	da	ba	pa	
ギ	ジ	ヂ	ビ	ピ	
gı	zi	di	bi	pi	
グ	ズ	ヅ	ブ	プ	
gu	zu	du	bu	pu	
ゲ	ゼ	デ	ベ	ペ	
gê	zê	de	bê	pê	
ゴ	ゾ	ド	ボ	ポ	
go	zo	do	bo	po	

HIRA - KANA

わ	か	さ	た	な	は	ま	や	ら	わ	
a	ka	sa	ta	na	ha	ma	ya	ra	va	
い	き	し	ち	に	ひ	み		り	ゐ	
ı	ki	si	ti(tsı)	ni	hi	mı		rı	vi (i)	
う	く	す	つ	ぬ	ふ	む	ゆ	る		
u	ku	su	tu(tsu)	nu	hu	mu	yu	ru		
え	け	せ	て	ね	へ	め	え	れ	ゑ	
e	ke	se	te	ne	he	me	ye	re	ve	
れ	こ	そ	と	の	ほ	も	よ	ろ	を	
o	ko	so	to	no	ho	mo	yo	ro	vo	

ん (n)

が	ざ	だ	ば	ぱ	
ga	za	da	ba	pa	
ぎ	じ	ぢ	び	ぴ	
gı	zı	di	bi	pi	
ぐ	ず	づ	ぶ	ぷ	
gu	zu	du	bu	po	
げ	ぜ	で	べ	ぺ	
ge	ze	de	be	pe	
ご	ぞ	ど	ぼ	ぽ	
go	zo	do	bo	po	

Yokohama. Başlıca adaları: merkezde *Honşu;* kuzeyde *Hokkaido;* güneyde *Kyuşu*. [*ing*. Japan; *Fr*. Japon].
~ **melezi**, *bot*. ◘ **Melez**.

jarden, i. *Fr. jardin*. Bahçe. [*Ing*. Garden].

jardiniyer, i *Fr. jardinière*. İçine veya üstüne saksı konan süs eşyası; Çiçek masası anlamında kullanılan *jardiniyer*, 1777'den önce yoktu. Zarif görünüşlü XVIII. yüzyıl jardiniyerleri, porselen kaplamalarla süslenmişti. [*Ing*. Jardinière, flower stand].

jardovan, i. *Fr. jardovan*. *bot*. Macaristan'da yetiştirilen beyaz üzüm.

jargon[1], i. *Fr. jargon* < *It. giargone*. *min*. (a) Kuyumculukta kullanılan sarı renkli zirkon çeşidi; (b) Eskiden sarı renkli kuvars billûrlarına da bu ad verilir ve düşük nitelikte elmas taklitleri yapımında kullanılırdı; (c) Topluiğne bası büyüklüğünde auvergne taşı; eskiden yemen taşı yerine kullanılırdı. [*ing*. Jargon].

jargon[2], i. *Fr. jargon*. § ❶ Anlaşılması güç, bozuk dil. [*Ing*. Cant]. § ❷ Bazı çevrelerin kullandıkları özel dil. [*Ing*. Slang].

jargonafazi, i. *Fr. jargonaphasie* < *jargon*, söz +*aphasie*, söz yitimi, *psikopatol*. Konuşmada semantik düzenin bozulusu; bu durumda, gerekli kelimeler yerine uygun düşmeyen veya hiç bir anlamı olmayan kelimeler söylenir. [*Ing*. Jargonaphasia].

jargonagrafi, i. *Fr. jargonagraphie* < *jargon*, söz, önek a -sız + *graphein*, yazmak, *psikopatol*. Yazı dilinde semantik düzenin bozukluğu. *(Bu bozukluk çoğu zaman jargonafazi /dil fonksiyonu yitimi/ ile birlikte görülür)*. [*Ing*. Jargonagraphia].

jargonomimi, i. *Fr. jargonomimie* < *jargon*, söz + *Yun. mimema*, taklit. *psikopatol*. Jestle ifade yetisinin bozulması; bu durumdaki hasta jestlerle maksadını anlatmak isterse de, yaptığı el kol hareketleri ile belirtmek istediği fikir arasında ilişki kurulamaz; bu jestler ancak hastanın kendisi için anlam taşır. [*Ing*. Jargonomimia].

jarosit,-ti, i. *Fr. jarosite*. *min*. Hidratlı doğal demir, sodyum ve potasyum sülfat; romboedrik sistemde billûrlaşır. [*Ing*. Jarosite].

jarrah, i. *Fr. jarrah*. *bot*. Sıtma ağacı *(Eucalyptus marginata)* veya Avustralya akajusunun ticarette kullanılan özel adı. *(Sıtma ağacı, Batı Avustralya'nın geniş ormanlarını meydana getiren 30 m. yükseklikte bir ağaçtır; kurak bölgelerde iyi gelişir. Odunu kırmızı, çok sert, suya, kurt, karınca ve benzeri böceklere karşı son derece dayanıklıdır. Gemi yapımı, denize çakılan iskele kazıkları, tren yolu traversleri, yapı kalası olarak ve kaldırım parkelenmesinde kullanılır)*.

jarse, i. ◘ **Jerse**.

jartiyer, i. *Fr. jarretière*. § ❶ Çorapları dizin altında veya üstünde tutmaya yarayan lastikli bağ, kurdele v.b.: *Kauçuklu ipekten bir çift jartiyer*. [*ing*. Garter]. § ❷ Üzerinde, kadın çoraplarını tutan askıların bulunduğu çok dar karın bağı.

jasione, i. *bot*. İki-çenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Çançiçeğigiller *(Campanulaceae)* familyasından, bahçelerde çok yetiştirilen, küçük mavi çiçekli bitki cinsi. 5-40 sm. boyunda, ince saplı, bir, iki veya çok yıllık türleri vardır. [*Lat., Ing*. ve *Fr*. Jasione].

jasonia, i. *bot*. İki-çenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Bileşikgiller *(Compositae)* familyasından, sarı çiçekli bitki cinsi. Çiçeklerin hepsi borumsu veya çevredeki bir kısmı dilsi olur; boyu 10-30 sm. arasında değişir, kayalık ve çorak yerlerde yetişir. [*Lat*. ve *Fr. Jasonia*].

jasp, i. *Fr. Jaspe* < *Yun*. ve *Lat. jaspis*. § ❶ Çizgiler veya lekeler halinde yer yer boyalı, donuk akik çeşidi. ☆ *Eşanl*. **donuk akik**, **alacalı akik**. [*Ing*. Jasper]. § ❷ *min*. Çeşitli renklerde, daha çok kırmızı renkte bulunan bulanık saydamsız bir taş. *(Rengi bileşimindeki demir oksidlerinden ileri gelir; sarı veya yeşiline* **Yeşm-i Mısrî**, kırmızısına **kırmızı yeşim** *denir)*. [*Osm*. Yeşim, yeşb; *Ing*. Bloodstone, jasp]. ☆ *Eşanl*. **kadıköytaşı** ◘ *LEVHA: 119*. — **DEĞERLİ TAŞLAR**.

jaspagat,-tı, i. *Fr. jaspagate*. Jasp ve akikten meydana gelen taş. [*Ing*. Jaspachate, jaspagate].

jaspe[1], s. *Fr. jaspé,-ée*. § ❶ Donuk akik taşı gibi çeşitli renklerde *(kumaş)*. § ❷ *dok*. Farklı numaralarda ipliklerin bükülmesiyle meydana gelen iplik: *2,3,4 iplikli jaspe*. [*Ing*. ve *Fr*. Jaspé].
~ **iplik**, *dok*. Değişik renklerde tek kat ipliklerin birlikte bükülmesiyle meydana gelen katlı iplik. [*Ing*. Jaspé thread; *Fr*. Fil jaspé].

jaspopal, i. *Fr. jaspe -opale*. *min*. Opal'in kırmızı veya kahverengi çeşidi. *(Bileşiminde su bulunan demirli bir silis çeşididir)*. [*Ing*. Opal jasper].

Java, öz. i. *coğr*. ◘ **Cava**.

javel, i. *Fr. javelle*. *kim*. Potasyum hipoklorid, sodyum klorürü karışımı su olup, yara temizlemekte ve ağartmakta kullanılır. [*Ing*. Potassium chloride water, bleaching water; *Fr*. Eau de javelle].
~ **suyu**, ◘ **Javel**.

javelin, i. *Fr. javeline*. *sil*. Bir çeşit ince ve uzun kargı.

javelo, i. *Fr. javelot*. Atarak kullanılan kısa mızrak biçiminde bir savaş âleti. Eski Romalılarda çok kullanılırdı. Disk atma gibi, javelo atmak da halâ bir spor çesididir. [*ing*. Javelin].

Jazkene, i. *Fr. jazequene*. *sil*. Ortaçağ'da kullanılan çelik ilmikli zırh.

je, i. j harfinin adı.

jeantiklinal, s. ve i. *Fr. géanticlinal*. *jeol*. Yerkabuğu üzerinde bulunan veya bulunduğu varsayılan dışbükeyli kabartıya denir. *(Bir jeantiklinal, bir veya birçok antiklinaldan meydana gelebilir)*. [*ing*. Geanticlinal].

jeffersonit,-ti, i. *Fr. jeffersonite (Thomas Jefferson'un adından) min*. Bileşiminde çinko bulunan piroksen çesidi. [*Ing*. Jeffersonite].

jegale, i. *Osm*. < *Fars. jegâre*. *esk*. § ❶ Darıdan yapılmış ekmek. § ❷ Hayvan göbeği. § ❸ Nara', çığlık, uluma. § ❹ Allık.

jegand, i. *Osm*. < *Fars. jegend*. *esk*. § ❶ Yırtıcı hayvan kükremesi. § ❷ *mec*. Sağlamlık, peklik.

jejunit,-tl, i. *Fr. jéjunite*. *tıp*. Boşbağırsak iltihabı. [*Ing*. Jejunitis].

jejuno-jejunostomi, i. *Fr. jéjuno-jéjunostomie*. *cerr*. Bosbağırsağın iki kıvrımını ağızlastırmak için yapılan cerrahî müdahale. [*Ing*. Jejuno-jejunostomy].

jejunostomi, i. *Fr. jéjunostomie*. Boşbağırsağın deriye ağızlandırılması için yapılan ameliyat. [*Ing*. Jejunostomy].

jejunum, i. *anat*. ◘ **Boşbağırsak**.

jekavca, i. *dilb*. ◘ **Yekavca**.

jeknik, i. *Fr. jeknite*. *min*. Taenir ve plesit gibi iki alasımdan meydana gelen bir çesit meteor demirine veya siderite *Stanislas Meunier* tarafından verilen ad. [*Ing*. Jeknite].

jel, i. *Fr. gell* < *Lat. gelu*. donma. § ❶ *kim*. Koloidal bir çözeltinin flokülasyonu ve pıhtılasmasıyle kendi kendine meydana gelen bir koloidal madde ile bir sıvı karısımı. [*Ing*. Gel]. § ❷ *petrol*. Bir kuyudaki çamur dolasımı durduğu zaman, çamurun, asıltı halindeki toprak yığınlarını tutmasını sağlayan fiziksel özellik. [*Ing*. Gel]. § ❸ *san*. Kauçuk, tabaka halindeki selofan gibi amorf, bağdaşık ve katı veya silis gibi toz halinde madde; sıvı bir jölenin veya koloidal bir çözeltinin buharlasmasıyle meydana gelir. [*Ing*. Gel]. § ❹ Kolloyid sıvıların veya sollerin pıhtılasmasıyle meydana gelen pelte koyuluğunda bir madde. Sol. [*Ing*. Gel].

jelada, i. *Fr. gelada* < *Lat. zool*. Maymunlar *(Primates)* takımının, Uzunkuyruklumaymungiller *(Cercopithecidae)* familyasından bir memeli türü. Uzunluğu 93, kuyruğu 55 sm. Boynunda ve omuzlarında çok uzun, manto görünüsü veren kıllar vardır. Koyu kahverengidir. Habeşistan'da yaşar. [*Lat. Theropithecus gelada; Ing*. Gelada].

jelatin, i. *Fr. gélatine*. *kim*. Hayvanların kemik ve kıkırdak gibi dokulardan elde edilen proteinli, saydam, renksiz ve kokusuz bir madde olup en cok tıpta ve fotoğrafçılıkta kullanılır. [*ing*. Gelatin(e)].
~ **ekran**, *matb*. Renkli reprodüksiyonlardan gerekli süzmeleri yapmak için objektifin önüne takılan sarı, kırmızı, mavi renkli jelâtinden yapılmış seffaf kâğıtlar. [*Ing*. Gelatin filter; *Fr*. Ecran en feuille de gelatine].

jelatinlemek(-i), f. *fot*. Herhangi bir yüzeyi *(kâgıt, maden, cam, plastik madde)* jelatinle kaplamak. [*Ing*. To gelatinize; *Fr*. Gelatiner].

jelatinleştirici, i. *fişekç*. Jelatinleştirmeye elverişli madde: *Kâfur, niterosellülozları jelatinleştirici bir maddedir*. [*ing*. Gelatinizing; *Fr*. Gélatinisant,-ante].

jelatinli, s. Jelatinden yapılmış, jelatin kapsayan: *Jelatınli çözelti*. [*ing*. Gelatinous, jellylike, jellied; *Fr*. Gelatineux,-euse].

jelatinsi, s. Jelatin gibi, jelatini andıran, jelatin görünüşünde, kıvamında veya tabiatında olan: *Jelatinsi madde*. [*Osm*. Jelatinî; *Ing*. Gelatiniform, gelatinoid; *Fr*. Gélatiniforme, gélatinoïde].
~ **likenler**, *bot*. Jelatin kıvamındaki toprak, kaya ve kabuk likeni. [*ing*. Gelatinous lichens; *Fr*. Lichens gélatineux].

jele, i. *Fr. gelée*. Dondurulmuş meyve suyu, yiyecek. [*Ing*. Jelly].

jelinyit,-ti, i. *Fr. gélignite*. *pirotekn*. Jelatin kıvamında dinamit çesidi. [*Ing*. Gelignite; *Fr*. Gélinite].
☆ *Eşanl*. **jelinit**.

jelitürbasyon, i. *Fr. géliturbation*. *jeom*. Birbirini izleyen don ve çözülme olaylarının etkisi altında toprak parçacıklarının yer değiştirmesi. [*Ing*. Geliturbation].

jelleştirici, s. Jel haline getirici. [*Ing*. Gelling; *Fr*. Gélifiant,-ante].

jelleştirilmiş, s. Jel haline getirilmiş olan *(madde)*. [*ing*. Gelled; *Fr*. Gélifié,-ee].
~ **benzin**, Jelleştirici bir maddenin eklenmesiyle, bir bombada yangın çıkarıcı madde olarak kullanılmak üzere yapıstırıcı bir jöle haline getirilen benzin. [*Ing*. Gelled gasoline; *Fr* Essence gélifiée].

jelleştirmek(-i), f. Uygun bir maddenin eklenmesiyle jel haline dönüştürmek. [*Ing*. To gel; *Fr*. Gélifier].

jellineck belirtisi, *patol*. Gözlerin dışarı fırlamasına sebep olan guatr hastalığına tutulmuş bazı insanların göz kapakları üzerinde beliren anormal renklenme. [*ing*. Jellineck's sign; *Fr*. Signe de jellineck].

jeloz, i. *Fr. gélose*. *kim*. Çin yosununun büyük bir kısmını meydana getiren, çeşitli yosunlardan çıkarılan jelatin kıvamında madde. *(Jeloz, bakteriyolojide, katı üretme ortamının belli başlı katkı maddesidir)*. [*Ing*. Gelose, agar-agar; *Fr*. Agar-agar].
☆ *Eşanl*. **agar-agar**.

jelozlu, s. İçinde jeloz bulunan.
~ **kömürler**, *jeol*. Jelozca zengin bitkilerin, özellikle suyosunlarının dallarından olusan kömürler. [*Ing*. Gelosic charcoals, boghead; *Fr*. Charbons gélosiques, boghead, charbon d'algue].
☆ *Eşanl*. **boghead**.

jemay, i. *Fr. gemmail*. Renkli cam parçalarının yan yana ve üst üste getirilmesiyle yapılan kursunsuz vitray: *Jemaylar ilk olarak fransız ressamı Jean Crotti (1878-1958) tarafından 1939'da tasarlanmıştır*.

jen, i. *Fr. gene*. *biy*. ◘ **Gen**.

Jena, öz. i. *coğr. (Doğu Almanya)* Duyarlı optik âletler alanından ün yapmış bir şehir. [*Ing*. Jena; *Fr*. Iéna].
~ **yöntemi**, Almanyada Jena *(Yena)* şehrinde *Karl Brauckcmann* tarafından gelistirilmis olan dudakla okuma yöntemi. *(Hareket duyumlarına dayanan bu yöntem anlayışına göre, sağır bir kimse konuşanların yaptıkları dudak hareketlerini yaparsa aynı konuşma duyumlarına sahip olacak ve konuşulanları anlayacaktır)*.

jenalkaloid, i. *Fr. génalcaloïde*. *ecz*. Bir alkaloide oksijenin etkilemesiyle meydana gelen madde.

jend, i. *Osm*. < *Fars. jend*. *esk*. Bir bütünün

parçası. [*ing.* Rag, tatter, tattered garment].

jende, s. ve i. *Osm.* < *Fars. esk.* § ❶ Yırtık, yamalı eski giysi. [*ing.* Ragged, tattered, tattered garment]. § ❷ Zerdüştün kutsal kitabının adı. § ❸ *tasav.* Melâmilerin giydiği bir çeşit hırka. *(Melâmiler dünyaya ve dünya varlıklarına önem vermedikleri, halk tarafından küçümsenmek istedikleri için bu yırtık hırkayı giyerlerdi).*

jende-puş /jendepus/, b. s. *Osm.* < *Fars. esk.* Jende denilen yamalı hırkayı giyenler. *(Bu hırkaları dervişler gösterişten, büyüklük taslanmaktan uzak kaldıklarını, alçak gönüllü olduklarını göstermek için giyerlerdi).*

jend-jend, z. Parça parça. [*ing.* In rags and tatters].

jenealoji, i. *Fr. genealogie. tıp.* Herhangi bir kimsenin atalarını araştırıp çıkarma. [*ing.* Genealogy].

Eşanl. **soy ağacı.**

jeneral, i. *Fr. général.* ◘ **General.**

jeneralisim, *Fr. généralissime* < *Lat. generalissimus.* Bir ülkenin veya bir birliğin seferber kuvvetlerine kumanda eden generale verilen ad: *Foch, 1918'de müttefik kuvvetler jeneralisimliğine tayin edildi.* [*ing.* Generalissimo, commander in-chief].

jenerasyon, i. *Fr. generation.* ◘ **Döl.**

jeneratif, s. *Fr. génératif,-ive. biy.* ◘ **Generatif.**

jeneratör,-rü, i. *Fr. generateur.* § ❶ *elek.* Herhangi bir *(mekanik)* enerjiyi elektrik enerjisine çeviren cihaz. [*ing.* Generator].

Eşanl. **üretec, dinamo makinesi.** § ❷ Gaz elde etmeye yarayan cihaz. [*Osm.* Müvellid i elektrikiye; *ing.* Current generator, dynamo; *Fr.* Génératrice]. § ❸ *gaz. sny.* (a) Gaz-oil veya fuel-oilden sürekli veya süreksiz olarak gazyağı üreten âlet; (b) Su gazı üreten bir tesiste, gazın su buharı etkisiyle kok kömüründen elde edildiği bölüm. [*ing.* Gas-producer; *Fr.* Generateur à gaz]. ◉ **ana ~,** *demir.* Cer motorlarına doğru akım sağlayan makine. [*ing.* Main boiler; *Fr.* Generatrice principale]. ◉ **basık ~ grupu,** *elek.* Alçaktan dökülen sulardan *(nehirler, ırmaklar)* ve geçit olaylarından yararlanan fabrikaların hidroelektrik tesislerinde kullanılan, su geçirmeyen basık bir sandık içine yerleştirilmiş bir alternatör ile yatay eksenli aksiyal bir türbinden meydana gelen hidroelektrik jeneratör grupu. ◉ **buhar ~ü,** *term.* ◘ **Buhar kazanı.** ◉ **çok titreşimli ~,** *elek.* ◘ **Çok.** ◉ **elektrostatik ~,** *fiz.* ◘ **Elektrostatik.** ◉ **polimorfik ~,** *elek.* Aynı anda değişik cinsten gerinim ve akımlar üretebilen makine. [*ing.* Polymorphic current-generator; *Fr.* Generatrice polymorphique]. ◉ **yardımcı ~,** *demir.* Lokomotifte bir dizel motorunun veya alternatif akımlı bir motorun çalıştırdığı ve ürettiği doğru akımla, kumanda ve kontrol devrelerini ve özellikle akümülatör bataryalarını besleyen dinamo. [*ing.* Auxiliary current - generator; *Fr.* Génératrice auxiliaire].

jenerik,-ği, s. *Fr. générique.* § ❶ Cinse, bütün bir cinse ait olan. [*ing.* Generic]. § ❷ i. *sin.* Genellikle sinema filimlerinin başında yer alan ve o filmin yapımında oyuncusundan, rejisör ve teknik ekibine kadar bütün ilgisi bulunanların adlarını, filimle ilgili bilgilerini veren liste veya tanıtıcı özel giriş bölümü. § ❸ i. Belirli bir bölgede cins sayısının tür sayısına oranı.

Eşanl. **tanıtma yazıları.**

~ görüntü, *psik.* Bazı psikologlara göre, birbirine benzer birkaç görüntüdeki ortak özelliklerin üst üste gelmesinden ve farklı özelliklerin ortadan kalkmasından doğan görüntü. *(Aynı psikologlar, kavramın kaynağını bu görüntüde bulurlar. Bununla beraber jenerik görüntünün varlığı halen tartışma konusudur).* [*ing.* Generic image; *Fr.* Image generique].

jenet,-ti, i. *Fr. genette* < *isp. jineta. zool.* Etçiller *(Carnivora)* takımının, Misk-kedisigiller *(Viverridae)* familyasından bir memeli cinsi. Eski Dünya'nın, özellikle Afrika'nın sıcak bölgelerinde yaygın altı türü bilinmektedir. *G. genetta* adlı türünün uzunluğu 1 m. kadar, kuyruğu 47 sm. dir. Rengi kızıla çalar külrengi, alt tarafı daha açık, sırtı esmer benekli ve çizgili, kuyruğu aynı renkte halkalıdır. Tırnaklarını içeri çekebilmesi bakımından kedigillere yaklaşır. Hafif mavimsi olan postu kürk yakası ve manto yapımında kullanılır. Güney Avrupa ve Kuzey Afrika'da yaşar. [*Lat.* Genetta; *ing.* Genet; *Fr.* Genette].

jenetik, i. *Fr. génétique. biy.* ve *bot.* ◘ **Genetik.**

jenez, i. *Fr. genèse.* ◘ **Genez.**

jeng, i. *Osm.*<*Fars. ajeng. esk.* § ❶ Pas, küf. *Ayinesi gubar tutmuş, Jeng-i gam-ı ruzigâr tutmuş.* [*ing.* Rust; *Fr.* Rouille]. § ❷ *mec.* Üzüntü: *Sensin o piraye-i hikmet ki feyz-i kâmilin, kıldı mir'at-ı zamir-i ehl-i dilden def-i jeng;* § ❸ *tıp. esk.* Göz iltihabı.

~ -âlûd, Paslı, paslanmış, küf tutmuş. [*ing.* Rusty; *Fr.* Rouille].

~ bâr, Pas saçan, paslanmaya sebep olan.

Paslı, pas tutmuş, kirli, paslanmış.

~ -dar, Küflü, kirli, paslanmış.

~ -pezîr, Paslanmaya müsait olan, paslanabilir *(şey).*

~ ~ yâb, Paslanmış, paslanan.

jengâr /jengâr/, i. *Osm.*<*Fars. esk.* § ❶ Bakır pası. [*ing.* Verdigris, rust; *Fr.* Rouille]. § ❷ Göztaşı, göktaşı. § ❸ Bakır pası rengindeki yeşil renk, deniz yeşili.

jengârî /jengârî/, s. ve i. *Osm.* < *Fars. jengâr. esk.* Bakır yeşili, bakır pası rengi. *(Eski türk çadırlarında bu renk çok kullanılırdı).* [*ing.* Of a bright green color, sea green].

jenistein, i. *Fr. genisteine. kim.* Formülü $C_{15}H_{10}O_5$ olan boyarmadde; katırtırnağında lüteolin'le birlikte bulunur. [*ing.* Genistein; *Fr.* Prunetol].

Eşanl. **prünetol.**

jenital, s. *Fr. genital,-ale.* ◘ **Genital.**

jenjivit,-ti, i. *Fr. gingivite. tıp.* Dişeti iltihabı. [*ing.* Gingivitis].

jenk, i. *esk.* Manî mezhebî kurucusu ve ressam olan *Danî*'nin nakış resimlerini *(minyatürlerini)* toplayan dergi.

jenkinsit,-ti, i. *Fr. jenkinsite. min.* Hidratlı doğal mağnezyum silikat; klorid grupundandır. [*ing.* Jenkinsite].

jenodermatoz, i. *Fr. génodermatose* < *Yun. genos,* kaynak + *derma' -atos,* deri. *patol.* Soydan geçme deri hastalığı. [*ing.* Genodermatosis].

jenom, i. *Fr. génome. biy.* ◘ **Genom.**

jenosid, i. *Fr. génocide* < *Yun. genos, ırk. Lat. caedere, öldürmek.* Bir insan topluluğunu *(millî, etnik, ırkî veya dinî)* yok etmek amacıyle işlenen suç. [*ing.* Genocide].

jenosit,-ti, i. *Fr. génocyte* < *Yun. genos,* ırk + *kytos.* hücre. *biy.* Biçim bakımından eşeysel bir elemana denk olan, fakat gelişmesine imkân olmayan hücre. *(Yumurta olgunlaşınca, kendisiyle eşdeğerde olan ve genosit denilen kutup yuvarları çıkarır; fakat bunlar gelişmeye elverişli olmayan kısır hücrelerdir).* [*ing.* Genocyte].

jenotip, i. *Fr. génotype* < *Lat. genus,* cins + *Yun. typos,* biçim. *biy.* (a) Bir organizmanın kalıtsal yapısı; (b) Aynı herediter karakteri gösteren sahıslar grupu; (c) Bir organizmanın herediter esas oluşumu. [*ing.* Genotype].

jeo-,geo-, *Fr. géo-.* Grekçe *«yer, yeryüzü»* anlamında olan bu sözle bilesik isimler meydana getirilmiştir. [*ing.* Geo].

jeoantiklinal, i. *Fr. géoanticlinale* < *Yun. ge.* yer + *anti,* karsı + *klinein,* eğim. *coğr.* Yer kabuğunun geniş ölçülü yaylanmaları yüzünden doğan ve jeosenklinallerin yanında uzanan geniş eşikler. [*ing.* Geoanticline].

jeobotanik, i. *Fr. géobotanique.* Bitkilerin yeryüzündeki dağılımını inceleyen bilim. [*ing.* Geobotanical].

jeod, i. *Fr. géode* < *Yun. geodoz,* topraksı. § ❶ Bir kaya kütlesinde, içi billûr veya yumru halindeki madenlerle dolu bosluk *(örnek: içinde kuvars billûrları bulunan çakmaktası).* § ❷ *patol.* Akciğerlerin veya kemiklerin madde kayıpları. *(Bir kemik jeodu, «radyolojik» bir boşluktur; mutlak gerçek bir boşluk demek değildir, kemik dokusunun yerini sadece X ışınlarını geçirici başka bir doku almıştır).* [*ing.* Geode].

jeodezi, i. *Fr. géodesie.* ◘ **Geodezi.**

jeodinamik,-ği, i. *Fr. géodynamique. jeol.* Jeoloji ve fizikî coğrafyadan ibaret, toprağın değişmesine yarayan etkenlerin tabiat ve fonksiyonlarını araştıran bilim dalı. [*ing.* Geodynamics, dynamic geology; *Fr.* Géologie dynamique].

☆ *Eşanl.* **dinamik jeoloji.**

jeofaji, i. *Fr. géophagie. tıp.* Toprak yeme alışkanlığı. [*ing.* Geophagy, geophagia].

jeofizik, i. *Fr. géophysique. coğr.* Yer fiziğini inceleyen bilim. (a) *(Dar anlamda)* Yer yuvarlağının katı veya buna yakın özellikteki gövdesinin fiziksel durumu burada geçen olayları arastıran bilim; (b) *(Geniş anlamda),* yer yuvarlağının hem içini, hem kabuğunu, hem de süküreyi ve havaküreyi inceleyen bilim. [*ing.* Geophysics].

jeofizikçi, i. Yerkürenin bileşimi, yapısı ve bu yapının değişmesine yolaçan kuvvetleri inceleyen kimse. [*ing.* Geophysicist; *Fr.* Géophysicien,-enne].

☆ *Eşanl.* **jeofizik uzmanı.**

jeofon, i. *Fr. géophone.* § ❶ Yeraltından gelen gürültüleri *(yıkma çalışmalarında, yer altında kalmış madencilerin yerlerinin belirlenmesinde)* meydana çıkarmakta kullanılar dinleme âleti. § ❷ *jeof.* Deprem araştırmalarında kullanılan sismograf.

jeoformaloji, i. *Fr. géoformalogie.* Fizik coğrafyanın bir bölümü. Jeoformaloji, yerküresinin biçimi, üzerindeki kabuğu nolusma tarzı, kara ve denizlerin dağılımı ve arazi sekillerindeki değisiklikler gibi konularla uğraşır [*ing.* Geoformalogy].

jeo.kimya, b. i. § ● Yerkürenin kimyasal yönden incelenmesi. *(Bu kelime, 1838 yılında İsviçreli kimyacı Schönbein tarafından ortaya atıldı, ilk jeokimya kitabı Clarke tarafından yazıldı /1908/).* [*ing.* Geochemistry; *Fr.* Géochimie]. § ❷ *mad. oc.* Aranan madenin, yüzeysel toprak tabakalarında, yüzeyden akan sularda veya bitki yapraklarındaki oranının nümune alınan noktalara göre değişmesini incelemeye dayanan maden arama yöntemi. *(Maden oranındaki artış, maden yatağının yakın olduğunu gösterir).* [*ing.* Geochemistry; *Fr.* Géochimie].

jeokimyacı, i. Jeokimya uzmanı. [*ing.* Geochemist; *Fr.* Geochemiste].

jeokratik, s. *Fr. géocratique. jeol.* Yerküredeki karaların denizlerden daha büyük olduğu tarihî çağa denir. *(Bir bölgenin jeokratik devri, karaların, deniz çökellerinin rolü olmadan su yüzünden yükseldiği devirdir. Permiyenin, birçok bölgede jeokratik bir devir olduğu sanılır).* [*ing.* Geocratic].

jeokronoloji, i. *Fr. géochronologie.* Yerküreyi etkileyen olaylar dizisini tarihlendirmeye yarayan zaman ölçeği. *(Önceleri katmanların üst üste konulması ilkesine /bir tortul kaya tabakası üstünü örttüğü tabakadan daha yeni, kendisini örtenden ise daha eskidir/ dayanan bağıl kronolojiden yararlanıldı. Bugün, mutlak yaşları verebilmek için fizik yöntemlerine dayanan salt kronolojiye yönelindi. Özellikle ağırlık açısından radyoaktif bir elemanla parçalanma ürünleri arasındaki bağlantının ölçülmesiyle kayaların radyoaktivitesinden /radyo kronoloji/ yararlanılır. Kullanılan elementler arasında eski oluşuklar için uranyum, rübidyum potasyum ve yeni oluşuklar içinse karbon 14 izotopu sayılabilir).* [*ing.* Geochronology].

jeolog, i. *Fr. géologue* < *Yun.* Jeoloji ile uğraşan bilgin, jeoloji uzmanı. [*ing.* Geologist].

jeoloji, i. *Fr. géologie* < *Yun. gea,* yer + *logos,* bilim. > *Geologia.* Kayaların, toprakların görünüş ve düzenlenisini, çağlar boyunca geçirdiği evrimi anlatan ve açıklayan bilim. *(Kapsadığı dallar: Jeodinamik, iktisadî jeoloji, jeognozi, tarihî jeoloji, paleontolojik jeoloji, fizikî jeoloji, fizyografik jeoloji, stratigrafi, yapısal jeoloji).* [*Osm.* Ilm-i arz; *ing.* Geology]. ☆ *Eşanl.*

yerbilim. ◉ **dinamik ~**, *jeol.* ◘ **Dinamik**. ◉ **foto ~**, *topoğr.* ◘ **Fotojeoloji**. ◉ **yapısal ~**, *jeol.* Yerkabuğunun oynamalarıyla yapısını inceleyen bilim. [*ing.* Structural geology, geotectonics; *Fr.* Geotectonique] **~ çağları**, *coğr.* Yer yuvarlağının oluşundan bugüne kadar geçen zaman içindeki çağlar. [*Osm.* Ezmîne-i kadîme; *ing.* Geologic eras; *Fr.* Temps géologiques]. **~ düzeyi**, *jeol.* ◘ **Düzey**. **~ haritaları**, *coğr.* Bir bölgenin cesitli jeolojik özelliklerini belirten harita. [*ing.* Geologic maps; *Fr.* Cartes géologique].

jeolojik, s. *Fr. géologique.* Jeoloji bakımından, jeolojiyle ilgili: *Jeolojik oluşuklar.* **~ erozyon**, *trm.* Tabiî çevre koşulları altında meydana gelen toprak erozyonu. **~ zamanlar**, *jeol.* Yer kabuğunun oluşumundan bugüne kadar geçen zamanın, yeryüzünde meydana gelmiş değişiklikler, yer kabuğunun hareketleri gibi önemli jeolojik olaylara dayanılarak bölümlere ayrılması. [*Ing.* Geologic times; *Fr.* Temps géologiques].

jeomagnetizma, i. *Fr. géomagnetisme.* ◘ **Yer magnetizma'sı**.

jeomorfojenez, i. *Fr. géomorphogenèse. jeom.* Yeryüzü sekillerinin biçimlerinin olusması. [*ing.* Geomorphogenesis].

jeomorfojeni, i. *Fr. géomorphogénie.* Yer yüzü engebesinin olusumunu inceleyen bilim. [*ing.* Geomorphogeny].

jeomorfoloji, i. *Fr. géomorphologie* < *Yun ge.* yer + *morphe*, sekil + *lógos*, bilim, *cogr.* Yeryüzü engebelerini inceleyen bilim. Karaların yeryüzü biçimleri topluluklarını belirten, bunların olusunu açıklayan bilim. [*Osm.* Ilm-i eskâl-i arazi; *ing.* Geomorphology]. [*ing.* Geomorphology]. ◉ **iklim ~** si, Jeomorfolojinin engebe biçimlerinin evrimi üstüne iklimin yaptığı etkiyi inceleyen kolu. *(Bu etki dolaysız /ısı, yağış, don süresi/ veya dolaylıdır /toprakların etkisi, bitki örtüsü/).* [*ing.* Climatic geomorphologie climatique]. ◉ **uygulamalı ~**, Jeomorfolojinin insan tarafından tehdit edilen doğal zenginlikleri korumaya çalısan ve zenginliklerin işletilmesini sağlayan jeomorfoloji kolu: *Ekili topraklardaki aşınma ile savaşmak uygulamalı jeomorfolojinin konusuna girer.* [*ing.* Applied geomorphology; *Fr.* Geomorphologie appliquee]. ◉ **yapısal ~**, Jeomorfolojinin, öncelikle jeolojik yapının *(toprak tabakalarının konumu ve yapısı, eski veya bugünkü tektonik bozulmalar etkisini inceleyen kolu.* [*ing.* Structural geomorphology; *Fr.* Géomorphologie structurale].

jeonemi, i. *Fr. géonémie. biy.* Yeryüzündeki organizmaların dağılısım ve yasama sartlarını inceleyen bilim. [*ing.* Geonimia].

jeonomi, i. *Fr. géonomie.* Yer'in yüzey sekillerinde yapılan değisiklikleri yöneten kanunların incelenmesi. [*ing.* Geonomy].

jeopolitik, i. *Fr. géopolitique.* § ❶ *siy.* ve *coğr.* (a) Bir devletin coğrafi durumu ile siyasî tutumu arasındaki iliskileri inceleyen bilim dalı; (b) Iç ve dıs siyasetle coğrafi durum arasındaki iliskileri inceleyen bilim dalı. [*ing.* Geopolitics]. § ❷ *sosy.* Nazi politikasında rol oynayan ve fazla üretim yapan büyük endüstri memleketlerinin tarımcı bölgeleri kendilerine «*hayat sahası*» yapmak istemelerinden ibaret, iktisat ve coğrafyanın saldırıcı bir siyasette âlet olarak kullanılması.

jeorama, i. *Fr. géorama.* Bütün yeryüzünün büyük bir ölçekte gösterilmesi. [*ing.* Georama].

jeosantrik, i. *Fr. géocentrique. astr.* Ağırlık merkezi yeryüzü olan, yeryüzüyle iliskili. [*ing.* Geocentric].
☆ *Eşanl.* yermerkezli.
~ felsefe, *fels.* Yeryüzünü merkez olarak kabul eden kavramsal görüs, acunda yeryüzü üzerinde durulacak asıl sorun olarak düsünen bir felsefe sistemi. [*ing.* Geocentric philosophy].

jeosantrizm, i. *Fr. géocentrisme. astr.* Ağırlık merkezi yeryüzü olma, yeryüzüyle ilişkisi bulunma hali. [*ing.* Geocentrism].
Eşanl. yermerkezlilik.

jeosenklinal, i. *Fr. géosynclinal. cogr.* ve *jeol.* Yerkabuğunda önemli kırısık. Yer kabuğunun uzun bir süre çöken, buna bağlı olarak kat kat kalın tortullarla dolmuş bulunan bölümü. *(Muazzam tortul kalınlıklarının, daha sonraları kıvrılan belirli alanlar boyunca yığışması bununla açıklanır).* [*ing.* Geosynclinal].
Eşanl. yerineç.

jeosismik, s. *Fr. géos(é)ismique.* Toprak altında derinlerde meydana getirilen patlama sonucunda yayılan dalgaları inceleyerek *(dalgaların yayılma hızı tabakaların yapısına göre değişir)* toprak tabakalarındaki madenleri bulma yöntemleri için kullanılır. [*ing.* Geoseismic].

jeostatik, i. *Fr. géostatique.* Yeryuvarlağı statiği. [*ing.* Geostatics].

jeostrofik, s. *Fr. géostrophique. meteor. Coriolis* kuvveti *(jeostrofik kuvvet)* veya bu kuvvetten doğan ve esbasınç eğrilerine paralel olarak gelisen rüzgârlar *(jeostrofik rüzgârlar)* için kullanılır.

jeot, i. ◘ **Jeod**.

jeotaksi, i. *Fr. géotaxie. biy.* Bazı canlıların büyük eksenlerin yer eksenine göre belirli bir yöne yöneltmesi. [*ing.* Geotaxy].

jeotektonik, s. *Fr. géotectonique. jeol.* § ❶ Yerkabuğunun kaya kütlelerinin sekil, konum ve yapısıyle ilgili olan. [*ing.* Geotectonic; *Fr.* Geotectonique]. § ❷ i. ◘ **Yapısal jeoloji**.

jeotermal, s. *Fr. géothermal,-ale.* Isısı, yer altında kaldığı veya yeraltında geçtiği için yüksek olan: *jeotermal su.* [*ing.* Geothermal, geothermic].

jeotermi, i. *Fr. géothermie.* § ❶ Yerkürede meydana gelen ısı olaylarının incelenmesi. § ❷ Yerküreyle ilgili ısı sartlarını *(sıcaklıkların dağılımı, ısı alışverişi v.b.)* inceleyen jeofizik dalı; Magma'nın derinliklerinden doğan ısı enerjisi. [*ing.* Geothermy].

jeotermik, s. *Fr. géothermique.* Jeotermi ile ilgili. [*ing.* Geothermic].
~ derece, Sıcaklığın 1° C'lik artısına tekabül eden toprakaltı derinliği. *(Yerkabuğunun yüzeysel tabakaları /birkaç bin metre/ için bu derinlik ortalama 33 m'dir. Daha derin tabakalar için jeotermik derinliğin değeri henüz hesaplanmamıştır).* [*ing.*

JEOLOJİK ZAMANLAR

(Tortul kültelerin sırası dikkate alındığı için, yaş, yukarıdan aşağıya doğru artmaktadır.)

Zamanlar ve devirler	*Dizgeler*	*Tipik hayat şekli*	*1.00 yıl*
SENOZOİK DEVRE			
DÖRDÜNCÜ ZAMAN	Yeni	Modern insan	11
	Pleistosen	Ilk insan	1.000
	Pliyosen	Büyük etoburlar	
ÜÇÜNCÜ ZAMAN	Miyosen	Balinalar, maymunlar	(21 000)
	Oligosen	Dev memeliler	
	Eosen	Çiçekli bitkiler	(58.000)
	Paleosen	Ilk eteneli hayvanlar	70.000
MEZOZOİK: *(İkinci Zaman)*			
Tebeşir	Dinozorların sonu, modern görünüslü bitkiler		130.000
Jura	Dinozorların altın devri ilk kuşlar, küçük memeliler		160.000
Trias	Dinozorların görünüşü		200.000
PALEOZOİK: *(Birinci Zaman)*			
Perm	Kozalaklılar, Kertenkelelerin gelişmesi		(230.000)
Karbon	Ilk kertenkeleler, maden kömürü yapan ormanlar		260.000
	Köpek balıkları		285.000
Devon	Iki yaşayışlılar, balıklar		320.000
Silür	Ilk kara bitki ve hayvanları		350.000
Kambriyum	Omurgasız deniz hayvanları		500.000
PREKAMBRİYEN DEVRE			
	Yumuşak dokulu bitki ve hayvanlar, biraz fosil		(620.000)
			(1.42-.000)
Sistematik sıralama için elde kesin kaynaklar yoktur.			(1.800.000)
			(2.680.000)
			(3.310.000)
			3.500 000
			4.000.000

(*) Ilk iki rakam radyokarbon tahlillerinden elde edilmiştir. Parantez içindeki rakamlar kayalardaki radyoaktif madenlerin durumundan öğrenildiği için en güvenilen fakamlardır; öteki-ler yaklaşıktır.

JEOLOJİK ZAMANLARI GÖSTEREN FOSİLLER

Jeolojik zamanların kestirilmesinde fosillerin büyük faydası vardır. Bunlar yaşadıkları zamanı belirten kayalarda görülür, bu sayede o bölgenin jeolojik zamanı hakkında bilgi sahibi oluruz. Aşağıdaki resimlerde bu husus belirtilmeye çalışılmıştır. Soldaki sırada çeşitli jeolojik devir ve zamanları belirten kaya tabakaları görülüyor. Resimde bunlar normal olarak rastlanan şekilde düzenlenmiştir. Yani yeni tabakalar üstte, eskiler alttadır. Her tabakanın içinde o zamandan kalma fosiller bulunmaktadır. Sağdaki sırada ise bu fosillere göre çizilen canlı şekilleri görülüyor.

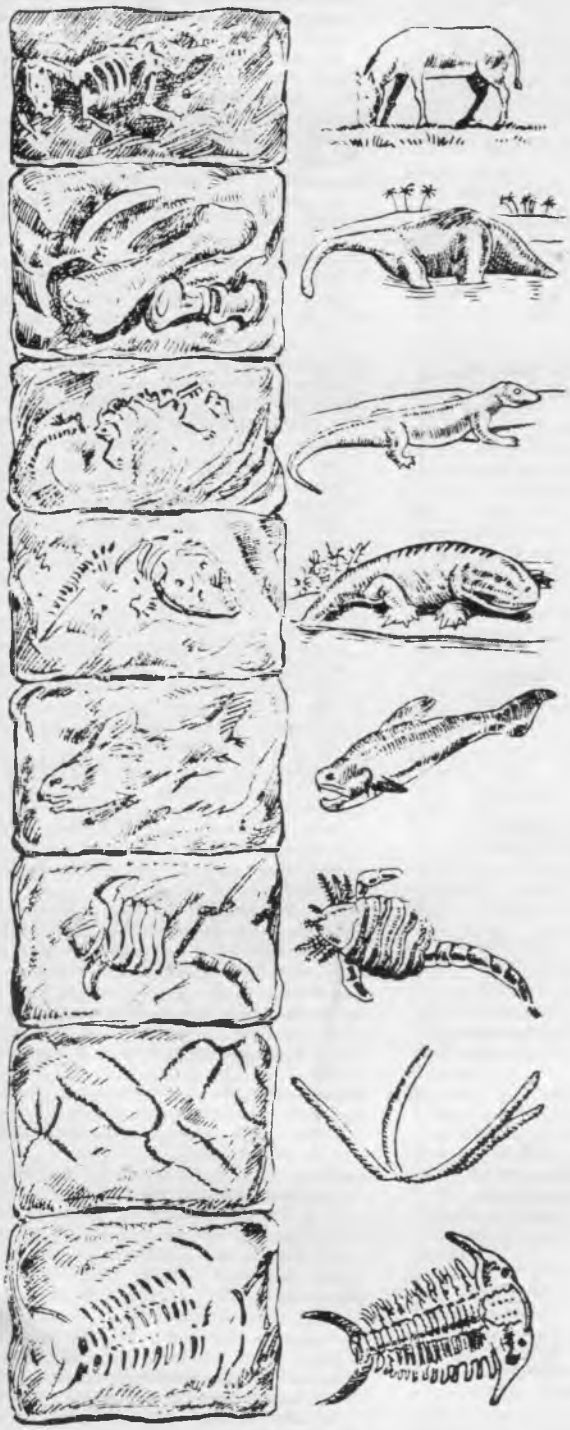

SENOZOİK DEVRE

Bu devreye giren Üçüncü ve Dördüncü Zaman içinde çeşitli memeliler ve insan gelişmiştir

İKİNCİ ZAMAN (MEZOZOİK)

Üç devre ayrılan bu zamanın özelliği 70.000.000 yıl dünyaya hâkim olan dinozorlardır.

ÜÇÜNCÜ ZAMAN (PALEOZOİK)

Perm devrinde kertenkeleler gelişmiş, kozalaklı ormanları görülmeye başlanmıştır.

KARBON DEVRİ

Bu devirde ilk sürüngenler görülmüş, sonradan maden kömürünü meydana getiren ormanlar yetişmiştir.

DEVON DEVRİ

İki yaşayışlılar görülmeye başladı Bu devrede balık pek boldu

SİLÜR DEVRİ

İlk kara bitkileri ve hayvanları 350.000 000 yıl öncekı Silür Devri'nde görülmüştür.

KAMBRİYUM DEVRİ

100.000.000 yıla yakın süren bu devir boyunca omurgalı deniz hayvanları gelişmiştir

TRİLOBİTLER

Birinci Zamanın ilk devrinin en ilgi çekici canlısı trilobitlerdi.

Geothermic degree; ***Fr.*** Degre géothermique].

~ **enerji**, Yerkabuğuna magmanın karışmasıyle jeotermik gradyanı anormal derecade yükselen bölgelerdeki artezyen sularının ısınmasıyle meydana gelen sıcak sulardan ve buhardan elde edilen enerji. [***ing.*** Geothermic energy; ***Fr.*** Energie géothermique].

jeotrikoz, i. *Fr. géotrichose. patol. Geotrichum* cinsinden bir mantardan ileri gelen ve çok seyrek görülen bir soluk borusu hastalığı. [***ing.*** Geotrichosis].

jeotropizm, i. *Fr. géotropisme* < *Yun. biy.* ◘ **Yere yönelim**.

jeoyid, i. *Fr. geoïde.* < *Yun. geoeides.* Yer'e *benzer.* Denizlerin her noktasında çekül doğrultusuna dik olmak şartıyle karaların altında da devam ettiği tasarlanan ve gelgitleri göz önüne almaksızın hesaplanan düzey yüzeyi: *Geodezi çalışmalarında Yer'in şekli jeoyit olarak kabul edilir.* [***ing.*** Geoid].

jeran, i. *Fr. gérant.* Başka birinin işini çeviren, idare eden.

jerea, i. *paleont.* Gövdesi armut, koni veya silindir biçiminde, saplı fosil sünger. *(Orta ve üst tebeşir tabakalarında çok yaygındır).* [***ing.*** ve ***Fr.*** Jerea].

jeremeyevit,-ti, i. *Fr. jéréméïewite. kim.* Formülü $AlBO_3$ olan doğal alüminyum borat; heksagonal sistemde billûrlaşır. [***ing.*** Jeremejevite, jeremeyevite].

jerf, s. *Osm.* < *Fars. jerf. esk.* § ❶ Derin. § ❷ *mec.* Inceden inceye düşünen, düşünerek hareket eden. [***ing.*** Deep, profound, far-reaching].

jerfi, i. *esk.* § ❶ Derin olanın hali, derinlik. [***ing.*** Depth, profundity]. § ❷ Erkek adı.

jeriatri, i. *Fr. gériatrie.* İhtiyarlamanın gecikmesini sağlamak amacıyle başvurulan çarelerin tümü. [***ing.*** Geriatrics].

jerib, i. *trm.* İranda kullanılan ve değeri 2.471 acre olan yüz ölçüsü.

jerk, i. *ing.* 1966'dan beri moda olan bir dans. [***Fr.*** Jerk].

jerm, i. *Fr. germe. biy.* Tohum; yumurtada bulunan asıl hücrecik; tohumun özü. [***Osm.*** Cürsume; ***ing.*** Germ].

jermen, i. *Fr. germen biy.* Hayvanlarda ve bitkilerde farklılasmamış hücreler yığını veya eşey hücrelerinin ilkel biçimi. [***Osm.*** Tenâsül hücresi; ***ing.*** Germen, generation cell].

☆ *Eşanl.* **üreme hücresi**.

jerminal, s. *Fr. germinal,-ale. biy.* Tohum veya tohum hücresiyle *(özüyle)* ilgili veya bunların özelliğini taşıyan. [***ing.*** Germinal]

~ **devre**, *biy.* Jenital hücre *(çiftlesmiş yumurta hücresi)* nin ana rahmine düşmesinden ikinci hafta sonuna kadar geçen devre. [***ing.*** Germinal period].

jerminatif, s. *Fr. germinatif,-ive. biy.* Filizlenmeyle ilgili filizlenme yeteneğinde olan, gelişebilen. [***ing.*** Germinative].

~ **benek**, *biy.* Yumurta hücresinin çekirdeğinde bulunan çekirdekçiğe verilen ad. [***ing.*** Germinative spot; ***Fr.*** Tache germinative].

~ **disk**, *biy.* Dişi hücrenin çekirdeğindeki küçük disk. *(Vitellüsün bol olduğu telolesit yumurtalarda, hayvansal kutupta, çevreye doğru itilen sitoplazmadan oluşur).* [***ing.*** Germinative disk, germinal disk; ***Fr.*** Disque germinatif].

~ **kesecik**, *biy.* Eski anatomi bilginlerince, büyük gelisme devresinin baslangıcında ovositin çekirdeğini belirtmek için kullanılan isim. *(Çekirdek şişer ve şişkin bir kesecik görünüşü alır).* [***ing.*** Germinal vesicule, germinative vesicule; ***Fr.*** Vésicule germinative].

jermisid, i. *Fr. germicide. tıp.* Mikrop öldürücü. [***ing.*** Germicide].

☆ *Eşanl.* **antiseptik**.

jeromorfizm, i. *Fr. géromorphisme.* ◘ **İhtiyarlık**.

jerontizm, i. *Fr. gérontisme* < *Yun. gerôn.* + *ontos, yaşlı.* § ❶ ◘ **ihtiyarlar yönetimi**. § ❷ İhtiyarlık dolayısıyle meydana gelen zihin zayıflığı. [***ing.*** Gerontism].

jerontofili, i. *Fr. gérontophilie. psik.* Genç-

leri, özellikle yaşlılarla ilgi kurmaya yönelten cinsel içgüdü sapıklığı. [*ing.* Gerontophilia].

jerontokrasi, i. *Fr. gerontocratie.* ◘ **ihtiyarlar yönetimi**

jerontokson, i. *Fr. gerontoxon.* ihtiyarlarda gözün saydam tabakasının çevresinde görülen donuk beyaz renkte halka veya yay [*ing.* Gerontoxon].

jerontoloji, i. *Fr. gérontologie.* İleri yas dönemine ait çeşitli duygusal problemleri inceleyen bilim. Yaşlı kimselerde ortaya çıkan biyolojik, sosyal ve ekonomik problemlerle uğraşan bilim. [*ing.* Gerontology].

jerse (jarse), i. *Fr. jersey. (İnce yünlülerinin ilkönce dokunduğu Jersey adasının adından).* § ❶ İpek veya yünden trikotaj tipi ilmeklerle esnek olarak dokunmuş bir çeşit kumaş: *Jerse elbiselik.* [*ing.* Jersey cloth; *Fr. Jersey*]. § ❷ Jerseden yapılmış veya esnek örülmüş giyecek.

Jersey, öz. i. Anglo - normand adalarının en büyüğü ve en güneyde olanı. Yüzölçümü 11 625 hektar. Merkezi *Saint-He'lier.*

~ **çamı**, *bot.* ◘ **Çam.**

~ **domuzu**, *zoot.* A.B.D.'nin eski domuz tipi. Duros domuzu ile birlestirilerek *Durocjersey* ırkı elde edilmistir. [*ing.* Jersey pig; *Fr.* Porc de Jersey].

~ **sığırı**, *zoot.* ◘ **Sığır.**

jest,-ti, i. *Fr. geste.* § ❶ Gösterisli veya anlamlı konusurken veya hareket ederken, el, kol, baş ile yapılan belirli ve anlamlı davranış, çalım: *Bizi iyi kabul etti ama ayrılırken yaptığı jesti beğenmedim.* [*ing.* Gesture]. § ❷ *(Genellikle)* Yerinde yapılan ve beğenilen davranış: *Dünkü jestinize hayranım.*

jestoz, i. *Fr. jésuite* ◘ **Cizvit.**

jet, i. *ing.* § ❶ *hava.* Bir türboreaktör veya bir füzenin egzos borusundan arkaya doğru atılan sıcak gazların tümü. [*Fr.* jet]. § ❷ *(Geniş anlamda)* Tepkili uçak. [*Fr.* jet]. ◘ *ŞEKİL: 580.* — **TÜRBİNLİ JET MOTORU.**

~ **hava hüzmesi**, *hava.* 4500 ilâ 12000 metre *(15000 ilâ 40000 fit)* yükseklikte, rüzgâr boyunca çok büyük mesafelere yayılmış, civarındaki havanın süratine nazaran farkedilecek kadar süratle hareket eden bir yatay koni seklinde hava [*ing.* Rush of air, air-blast; *Fr.* Chasse d'air].

~ **uçağı**, *hava.* ◘ **Uçak.**

~ **yakıtı**, Polisiklik doymus hidrokarbonlardan meydana gelen tepkili uçak yakıtı. *(Bu madde, yoğunluğu 0.95 olan renksiz bir sıvıdır).* [*ing.* Jet propulsion fuel].

jeton, i. *Fr. jeton.* § ❶ Madenî, fildişi veya sedeften küçük parça; eskiden hesaplamada kullanılırdı, bugün ise oyunda, telefonda, vapurda para yerine geçer ve bizde adına «*fiş*» denir. [*ing.* Counter]; § ❷ Para yerine geçen madenî parça, marka: *Vapur, telefon jetonu.*

~ **geç düştü**, *dey.* Konusma sırasında bir isi, bir meseleyi v.b. yi geç veya sonradan anlama durumlarında kullanılır.

~ **kutusu.** Madenî para veya jeton kabul eden bir kutu olup telefon cihazına bağlı bulunur ve ücretli telefon konusmasını sağlar. [*ing.* Coin-box; *Fr.* Telephone à jeton] ◘ *ŞEKİL: 535.* — **TELEFON VE TELGRAF.**

jevelit,-ti, i. *Fr. jewellite. min.* Taenit ve plesit gibi iki alasımın asağı yukarı esit miktarlarda birlesmesinden meydana gelen bir meteor demirine *Stanislas Meunier* tarafından verilen ad. [*ing.* Jewellite].

jezekit,-ti, i. *Fr. jézekite.* Doğal alüminyum, kalsiyum ve sodyum flüorofosfat. [*ing.* Tezekite].

jibon, i. *Fr. gibbon. zool.* Uzunkollumaymungiller *(Hylobatidae)* familyasından, ince uzun gövdeli kuyruksuz, insansı maymun. Uysal ve zeki bir hayvandır; rengi siyah, gri veya beyaz, yüzü daha çok düz, kafası yuvarlak, kulakları küçüktür. Ayakta yürüyebilen yegâne maymun olup, ayakta durduğu zaman elleri yere değer. Bunlara Çinhindinde rastlanır. En büyükleri olan *siamang (boyu 1 m.)* Sumatra'da yasar, *Hoolok* ise Birmanya ve Assam'da bulunur. [*Lat. Hylobates; ing.* ve *Fr.* Gibbon]; ⊙ **çevik ~**, *zool.* Maymunlar *(Primates)* takımının, uzun - kollu - Maymungiller *(Hylobatidae)* familyasından bir memeli türü. Uzunluğu 1 m. den azdır. Koyu kahverengidir. *Sumatra*da yasar. [*Lat. Hylobates agilis; ing.* Agile gibbon; *Fr.* Gibbon agile].

jibongiller, ç. i. *zool.* ◘ **Uzunkollu maymungiller.**

jibozite, i. *Fr. gibbosite. tıp.* ◘ **Kamburluk.**

jig[1] /cig/, i. *Ing. mad. oc.* (a) Salınımlı geçit; (b) Pistonlu tekne. [*Fr.* Jig].

jigahertz, i. *Fr. gigahertz.* Bir milyar hertz değerindeki frekans birimi: *(sembolü GHz).*

jigantizm, i. *Fr. gigantisme. patol. Hipofiz ön* lobunun fazla çalısmasından veya iç salgı bezlerinin düzensiz çalısmasından doğan dev yapılılık. Bu hastalarda özellikle etraf kemikleri fazla büyümüs olduğundan boy çok uzundur. Beden oranlı veya oransız olarak olağan dısı iri olur. [*ing.* Gigantism]. *Eşanl.* **devleşme, gigantizm, irileşme hastalığı.**

jigantoblast,-tı, i. *Fr. gigantoblaste. dokb.* çok büyük boyutlarda olabilen megaloblast veya çekirdekli alyuvar. [*ing.* Gigantoblast].

jigantografi, i. *Fr. gigantographie. matb.* Düz baskı ve ofsette, özellikle afislerin kalıplarinin hazırlanmasında kullanılan bir Diapozitif - Projeksiyon yöntemi. [*ing.* Gigantography].

jigger /ciggır/, i. *Ing.* Rdyoelektrik devrelerni bağlamak için kullanılan değistirici düzenek. [*Fr.* Jigger]:

jigo, i. *Fr. gigot.* § ❶ Kasaplık hayvan budu. § ❷ Elbisenin yenden omuza doğru kabarık olan biçimi.

jigolo /jigol'o/, i. *Fr. gigolo.* Yaslı kadınların tuttukları genç âşık; geçimi yaslıca metresi tarafından sağlanan genç erkek. [*ing.* Gigolo].

Eşanl. **tokmakçı.**

jik /jik/, i. *Osm.* < *Fars. esk.* § ❶ Yağmur damlası. § ❷ Kirpi.

Jikak, öz. i. *Fr. xicaque* < *Isp.* § ❶ *etn.* -(a) Kuzey Honduras'taki Hint halkı; (b) Bu halktan olan kimse. [*ing.* Jicaque, xicaque; *Fr.* Jicaque]. § ❷ *dilb.* Orta Amerika'da Honduras'ta konusulan dil ailesi. [*ing.* Jicaquean; *Fr.* Jicaque].

jikle, i. (a) *hava.* Bir motora giden hava yakıt karısımında yakıt miktarını ayar etmek için kullanılan bir düzen; (b) Karbüratörün hava giris kısmına yerlestirilmis bir supap olup, içeriye giren hava hacmini sınırlar.

jiklör,-rü, i. *Fr. gicleur. otom.* Karbüratörün sökülebilen küçük bir parçası olup görevi benzini hava akımı içine habbecikler halinde dağıtmaktır. [*ing.* Nozzle].

jile, i. *Fr. gilet. kıyf.* Yelek, veya örme yelek. [*ing.* Sleeveless blouse].

jilet,-ti, i. *ing. (Özel ad Gillette'den).* İnce çelikten yapılmış iki tarafı keskin tıraş bıçağı. [*ing.* Safety-razor; *Fr.* Rasoir de sûrete, rasoir mecanique].

~ **gibi**, *dey.* Çok keskin. [*ing.* Very sharp; *Fr.* Tres tranchant,-ante].

jimnastik, i. *Fr. gymnastique. sp.* Vücudu, bedenin genel durumuna uygun idmanlarla sağlamlastırmak ve çevikleştirmek amacıyle yapılan bedensel çalışmaların tümü. [*Osm.* Terbiye-i bedeniye, beden eğitimi; *ing.* Gymnastics]. *Eşanl.* **cimnastik.** ⊙ **âletli ~**, *sp.* Hem atletizm niteliği taşıyan hem de gösteri değeri olan jimnastik türü; ⊙ **eğitim jimnastiği**, *sp.* Beden eğitimi için yöntemli şekilde yapılan jimnastik hareketleri ve jimnastik oyunları; [*ing.* Educational gymnastics; *Fr.* Gymnastique educationnelle]. ⊙ **hazırlık jimnastiği**, *sp.* Sportif yarışmalara başlamadan önce yapılan jimnastik. *(Nefes alma çalışmaları, küçük ve büyük âletli hareketlerden meydana gelir. Itfaiyecilik, askerlik gibi meslekterde hazırlayıcı görev taşır);* [*ing.* Preparatory gymnastics; *Fr.* Gymnastique preparatoire]. ⊙ **oda jimnastiği**, *sp.* Sağlığı koruma amacını güden jimnastik türü. Herhangi bir yerde herkes tarafından yapılabilecek hareketlerden meydana gelir. Solunuma dayanan

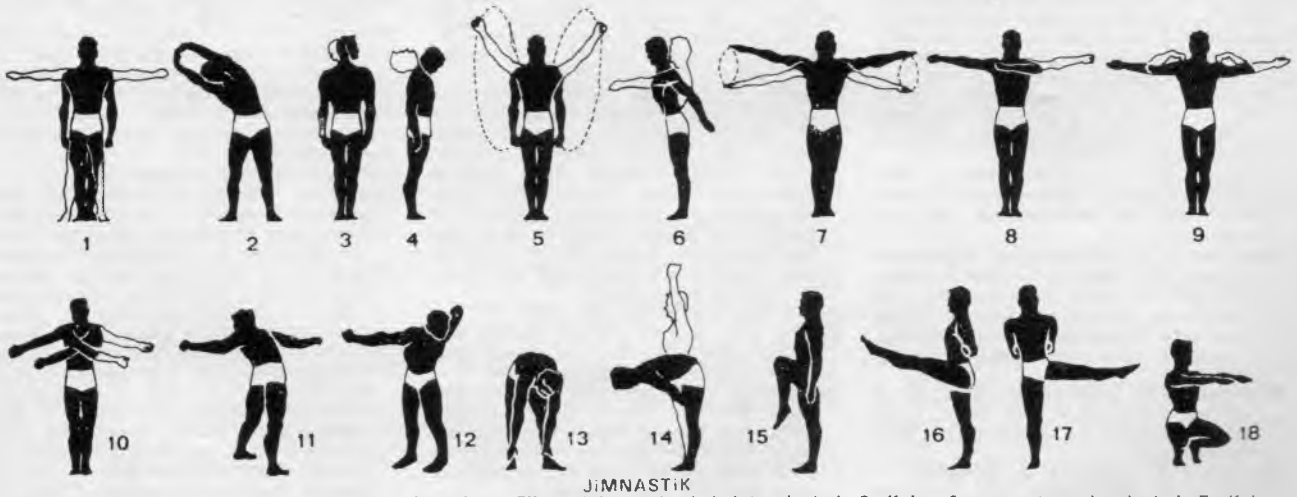

JİMNASTİK

1-2. Hazırlayıcı hareketler. **3-4** Baş hareketleri. **5.** Eller sıkılmış olarak kol hareketleri. **6.** Kolun öne ve arkaya hareketleri. **7.** Kolların yan hareketleri. **8.** Kolun göğüse kavuşturulduktan sonra yana açılması. **9.** Kolun omuzdan yana açılması. **10.** Kolların sırayla sağa ve sola savrulması. **11-12-13-14.** Gövde hareketleri. **15.** Bacakların bükülmesi. **16.** Bacakların ileri uzatılması. **17.** Bacakların yana uzatılması. **18.** Dizler üzerinde yaylanma.

bu hareketlerde gövde, kollar ve bacaklar çalıştırılır, vücut eğilip bükülür, organlar gerilir ve katlanır. [*Ing.* Chamber gymnastics; *Fr.* Gymnastique de chambre]. ◉ **ritmik ~**, *sp.* Dansı andıran, müzikle yapılan jimnastik. *(Doğal ve serbest hareketlerle vücut armonisini sağlamaya çalışır. Her hareket vücudun bütün oaganlarını ilgilendirir. Küçük lobut, çember, atlama ipi, top gibi âletler kullanılır);* [*Ing.* Rythmic gymnastics; *Fr.* Gymnastique rythmique]. ◉ **tıbbi ~**, *sp.* Tıpta tedavi amacıyla uygulanan jimnastik türü. [*Ing.* Medical gymnastics; *Fr.* Gymnastique médicale]; ◉ **toplumsal ~**, *sp.* Kamu sağlığı için yapılan jimnastik türü. *(Özellikle İsveç'te yaygındır. Beden işçilerine ve fikir işçilerine günlük çalışmaların dışında kalan melekeleri geliştirmek için ayrı şekillerde uygulanır).* [*Ing.* Social gymnastics; *Fr.* Gymnastique sociale].

~ âleti, *sp.* Kasları çalıştırıp yumuşatmak için gererek veya çekerek kullanılmak üzere yapılmış idman aracı. [*Ing.* Gymnastics apparatus; *Fr.* Appareil de gymnastique].

~ salonu, *sp.* Çeşitli beden hareketlerinin yapıldığı, gerekli âletlerle donanmış salon. [*Ing.* Gymnasium; *Fr.* Gymnase].

~ yapmak, *sp.* Yöntemli hareketlerle vücudu kuvvetlendirmek ve çeviklestirmek. Bu hareketlerin bütünü.

jimnaz, i. *Fr. gymnase* < *Yun.* ◘ **Cimnaz**.

jimnazyum, i. *Lat. jimnasium.* Eski Yunanlılarda gençliğin eğitilmesi için kurulmuş büyük binalar olup, orada beden terbiyeleri yapılır ve bilgiler öğretilirdi.

jinandri, i. *Fr. gynandrie.* § ● *bot.* Erkek organlarla dişi organın birbiriyle kaynasarak bir bütün halini aldığı çiçek durumu. § ❷ *teratoloji.* Cinsiyet bakımından bazı erkeklik belirtileri gösteren kadınlara özgü yalancı erdisilik. [*Ing.* Gynandry, gynandrism, gynandria].

jinandromorf, s. *Fr. gynandromorphe* < *Yun. gyne,* kadın + *aner,* erkek + *morphe,* biçim. *biy., zool.* ve *bot.* ◘ **Karmaeşeyli**.

jinandromorfizm, i. *Fr. gynandromorphisme. biy., bot.* ve *zool.* ◘ **Karmaeşeylilik**.

jinandroyid, s. ve i. *Fr. gynandroide. tıp. (kadın-doğum)* Jinandri belirtileri gösteren kadın. [*Ing.* Gynandroid].

jinekofobi, i. *Fr. gynécophobie (gynéphobie).* Bir kadının karşısında bazı sinirli kimselerin duydukları sıkıntılı korku hali. [*Ing.* Gynecophobia].

☆ *Eşanl.* **jinefobi**.

jinekofor, s. *Fr. gynécophore.* **Jinekofor kanal**, *anat.* Erkek distomum'un içinde dişi distomum'u taşıdığı çukurluk. *(Schistosoma'nın kendisine de bu ad verilir).*

jinekografi, i. *Fr. gynécographie. tıp. (kadın-doğum)* Karınzarı içine hava sıringa ettikten sonra kadının iç cinsel organlarının radyografisini alma tekniği. [*Ing.* Gynecography]

jinekolog, i. *Fr. gynécologue.* Özellikle jinekolojiyle uğrasan hekim. [*Ing.* Gynecologist].

☆ *Eşanl.* **jinekoloji uzmanı**.

jinekoloji, i. *Fr. gynécologie.* Kadın organizmasını ve cinsiyet organlarını fizyolojik, morfolojik ve patolojik yönlerden inceleyen bilim. [*Ing.* Gynecology].

jinekomast,-tı, i. *Fr. gynécomaste* < *Yun. gynaikeios,* kadın + *mastor,* meme. *tıp.* Memeleri kadın gibi gelişmiş erkek. [*Ing.* Gynecomast].

jinekomasti, i. *Fr. gynécomastie.* Erkeğin memelerinin aşırı gelişmesi. *(Meme bezlerinin hipertrofisi ve meme yağlarının aşırı gelişmesi olup, genellikle, hipofiz ve cinsel organ veya böbreküstü hormon bozukluğuna bağlıdır).* [*Ing.* Gynecomastia, gynecomastism].

jinekopati, i. *Fr. gynécopathie.* Sebepleri ve belirtileri dikkate alınmamak üzere, kadın cinsel organlarının hastalanması. [*Ing.* Gynecopathy].

jingoizm, i. *Fr. jingoïsme.* ◘ **Cingoizm**.

jinofor, i. *Fr. gynophore.* Bazı bitkilerde *(gebreotu, devağacı v.b.)* dişi organı taşıyan bir çeşit çiçek sapı. Dişi organla erkek organı birbirinden ayıran düğüm arasının uzamasından oluşur. [*Ing.* Gynophore].

jinojenez, i. *Fr. gynogenèse. biy.* Yumurtanın tekçekirdekle gelişmesini ve bu sırada tıpkı bir spermatozoidle sağlanan gelişmedeki gibi ısınsal ağ oluşumunu ifade için *Wilson*'un kullandığı terim. [*Ing.* Gynogenesis, pseudogamy; *Fr.* Mérospermie, pseudogamie, semi-parthénogenese].

☆ *Eşanl.* **merospermi, yalancı eşeylik, yarı partenogenez**

jip, i. ◘ **Cip**.

jips, i. *Fr. gypse* < *Lat. gypsum. jeol.* ◘ **Alçı taşı**.

jipsi, i. *ing. gipsy.* Çingene.

jirasyon, i. *Fr. giration, mek.* Dönme hareketi. [*Ing.* Gyration].

~ yarıçapı, *mek.* Bir katı cismin, bağlı olduğu varsayılan eksene göre eylemsizlik momentinin, bu cismin toplam kütlesine bölümünün kre kökü. *(m, cismin bir elemanının kütlesini, r eksene uzaklığını gösterirse, cismin eksene göre eylemsizlik momenti* Σmr^2*'dir ve aynı cismin aynı eksene göre jirasyen yarıçapı*

$$K = \sqrt{\frac{\Sigma mr^2}{M}}, \text{ dir;}$$

burada M cismin toplam kütlesini gösterir). [*Ing.* Radius of gyration; *Fr.* Rayon de giration].

jiravyon, i. *Fr. giravion.* Havada tutunma kuvveti uçaklardaki gibi sabit kanatlarla değil, bütün uçuş süresince hemen hemen dikey eksenli bir veya daha çok motorun dönüşüyle sağlanan ve *«döner kanatlı»* denilen hava gemisi. [*Ing.* Gyroplane].

jirel, i. *Fr. girel. sil. esk.* Ortaçağda süvari atının başını koruyan demir veya köseleden yapılmış kalkan.

jirolin, i. *Fr. giroline.* Perdelerde kullanılan, kaytandan yapılmış ibik biçimli bir çeşit süse şerit imalâtçılarının verdiği ad.

jirolit,-tı, i. *Fr. gyrolite. min.* Hidratlı doğal kalsiyum silikat olup zeolitlere benzer. [*Ing.* Gyrolite].

jiroplan, i. *Fr. gyroplane.* 1907'de *L. Breguet* ve *Richet* tarafından tasarlanan hava aracı tipi. *(Bu aracın eğik pervaneleri hem dengeleyici hem de itici görev sağlamaktaydı).* [*Ing.* Gyroplane].

jiropter, i. *Fr. gyroptère.* Büyük döner kanatlı, dikey kalkışlı özel helikopter tipi. [*Ing.* Gyroptere].

jiroskop,-pu, i. *Fr. gyroscope.* ◘ **Cayroskop**.

jiruet,-ti, i. *Fr. girouette. hava.* Aracın hız kaybına geçtiği anı göstermek için bazı hafif uçaklarda kullanılan aerodinamik düzen. *(Bazı jiruetler, kumanda düzenleri ve flaplar üzerine doğrudan doğruya etki yapa rak uçağı boylamasına dengede tutabilir).* [*Ing.* Weathercock].

jiu-jitsu, i. *Jap. jujitsu,* esneklik sanatı. Hem bir beden eğitimi usulü, hem de silâhsız savunma sanatı olan bir japon tekniği. [*Ing.* ve *Fr.* Jiu-jitsu, ju-jitsu].

Jivaro'lar, ç. öz. i. *etn.* Yukarı Amazon kızılderilileri. Ekvator Andlarının doğu yamacında yaşayan, Jivaro'ların yüzleri yuvarlak, gözler canlı, burunları çıkıntılı, dudakları incedir. Yaman savaşçılar olan Jivaro'lar düşmanlarının başını keserek zafer anıları veya *isantsa'lar* hazırlarlardı; kafanın ve yüzün bütün derisini yüzdükten sonra, başı suda kaynatılmış otlara batırır ve kızdırılan taslar yardımıyle yumuık kadar küçültürlerdi. [*Ing.* ve *Fr.* Jivaros].

jive, i. *Osm.* <*Fars. jive. esk.* Civa.

jiyan /j'yän/, s. *Osm.* < *Fars.* Coşmus, kükremiş, kızgın. [*Ing.* Furious, savage, ferocious, rapacious, formidable, fierce].

jiyobertit,-ti, i. *Fr. giobertite. (İtalyan kimyacısı Giovanni Antonio Giobert /1761 - 1924/ min.* Formülü $MgCO_3$ olan doğal karbonat. *(Sarımtrak renkteki giobertit romboedrik sistemde billürlaşır ve hidroklorik asidde çözünür).* [*Ing.* Giobertite].

Jmudy'ler *(Jemaytiy),* ç. öz. i. *etn.* Litvanyada yasamış eski halk, *Jemaytiya*'da yerleşmişlerdi. *Schwerttrüger* şövalyeleri XIII. Yüzyılda Jmudy'lere boyun eğdirdi. 1405'te isyan etmeleri, *Grünwald* zaferiyle sonuçlanan *(1410)* Polonya-Litvanya seferine yol açtı. Litvanya büyük dükünün buyruğunda yaşayan *Jmudy*'ler Hıristiyanlığı kabul ettiler, [*Ing* ve *Fr.* Jmoudes].

jnana, i. *Sansk,* Birçok Hint doktrininde salık verilen ahret mutluluğu *(mokşa)*. Bu mutluluğun diğer şekilleri çile *(yoga)* ve güven verici tapınıştır. *(bhakti).* [*Ing.* ve *Fr.* Jnana].

Jobber, i. *ing.* ◘ **Cober**.

johanit,-ti, i. *Fr. johannite. min.* Hidratlı doğal uranyum ve bakır sülfat; *(Bohemya*'da bulunur .[*ing.* Johannite].

johnstrupit, i. *Fr. johnstrupite* < *Danimarkalı jeolog F. Johnstrup*'ın *adından). min.* Doğal titan. seryum, kalsiyum ve sodyum flüorosilikat. [*Ing.* Johnstrupite].

joker, i. *Ing.* Bazı kâğıt oyunlarında, oyuncunun, istediği değeri alabilen iskambil kâğıdı. [*Fr.* Joker].

jokey /cokey/, i. *Ing. jockey.* Yarışlarda at kosturacak yetenekte olan profesyonel süvari. [*Fr.* Jockey].

~ gözlüğü, ◘ **Gözlük**.

jokey.kulüp, b. i. *Ing. Jockey - Club* At ırkının ıslahı için kurulan ve özellikle at yarışlarının düzenlenmesiyle uğraşan dernek. *(XVIII. yüzyılın, ortalarında açılan Ingiliz Jockey-Club'ü örnek alınarak 1950'de Türkiye Jockey Klübü kuruldu).* [*Ing.* ve *Fr.* Jockey-club].

jolit,-ti, i. *Fr. jollyte. min.* Doğal demir ve magnezyum alüminosilikat. [*Ing* Jollyte].

jomon, i. *Jap.* Japonya'da bulunmuş Neolitik çağa ait burma ip biçiminde süslerle bezenmiş toprak çömlek; bu süs.japon Neolitik çağına adını verir ve bu çağın en önemli özelliğini meydana getirir. [*Ing.* ve *Fr.* Jomon].

jonaz, i. *dilb.* Guanajuato eyaletinde 500 kisi tarafından konuşulan *Otomi* ailesinden dil. [*Ing.* ve *Fr.* Jonaz.].

jonglör,-rü, i. *Fr. jongleur. ed. tar. esk.* Müzik âleti eşliğinde kendi yazdığı şiirleri söyleyen ortaçağ saz sairi. [*Ing.* Jongleur].

jonker *(jonkheer),* i. *Hollandaca jonk* veya *jong,* genç + *heer, senyör.* Hollanda'da soyluluk ünvanı, henüz sövalye olmamış soylu delikanlı. [*Ing.* ve *Fr.* Jonker, jonkheer].

jonvalizasyon, i. *Fr. jonvalisation* < *bulucusu Jonval'ın adından.* Bir su türbininin hızını ve bakımını kolaylaştırmak için türbini boşaltmaya yarayan ve su çıkışı ile suyun nehire dönüş seviyesi arasına düsey bir boru yerlestirilerek kurulan düzen. [*Ing.* Jonvalisation].

joppa, i. *zool.* Zarkanatlılar *(Hymenoptera)* takımının, *Ichneumonidae)* familyasından, Brezilya'da yasayan, parlak renkli, kursunî veya mor kanatlı böcek. [*Lat. Joppa antennata; Fr.* Joppa].

jordanit,-ti, i. *Fr. jordanite. min.* Doğal kursun arsenyosülfür. [*Ing.* Jordanite].

jordanon, i. *Fr. biy. Linnaeus*'un tanımladığı büyük tür kavramına göre türün özerk bir bölümü. *(Jordanon üretimle değişikliğe uğramaz ve faydası olmayan bazı küçük özelliklerle tanınabilir).* [*Ing.* Jordanon; biotype; *Fr.* Jordanon, biotype, espece élementaire, mutant].

☆ *Eşanl.* **biyotip, basittür, mutant**.

jota, i. *Isp.* § ❶ İspanyol alfabesindeki harflerden biri; biçimi Türkçedeki J harfine benzer ama Almancadaki *ch*'ye *(h)* benzeyen sürtüsmeli bir artdamaksıyı gösterir. [*Ing.* ve *Fr.* Jota]. § ❷ *müz.* Bir İspanyol şarkı ve dans türü; Iberik yarımadasında, Balear ve Kanarya adalarında çok yaygındır; değişik biçimler göstermekle beraber *(jota arafonesa, valenciana, Mahonesa, isa/ Kanarya adalarında/ bazı özelliklere değişmez. Üçlü ritmi olan jota, münavebeli tonik ve dominant akortlarından meydana gelir, rondalla'ların /gitarlar, banduria'lar, ziller, tefler v.b./ eşliğinde söylenir, çalgıların girişinden sonra ve kıtalar arasında, bir çeşit nakarat olan estribillo duyulur).* [*Ing.* ve *Fr.* Jota].

joule, i. *(İngiliz fizikçisinin adından).* § ● Uygulama noktası, kuvvet doğrultusunda 1 metre yer değiştiren 1 *newton*'luk bir kuv-

vetin yaptığı işle eşdeğerli enerji ve iş birimi *(sembolü: j)*; [*ing.* ve *Fr.* Joule]; § ❷ Isı miktarı birimi. *(Joule, 1 ohm'luk bir direnç içinden geçen 1 amperlik bir akımın 1 saniyede harcadığı enerjidir. 10⁷ erg veya 0. 102 kgm. değerindedir).* [*ing.* ve *Fr.* Joule].

~ **kanunu,** § ❶ 1.1841 yılında *Joule* tarafından açıklanan ve bir iletkenden elektrik akımı geçince ısı açığa çıktığını ifade eden kanun. Bir iletkenden sabit bir akım geçmesiyle açığa çıkan ısı miktarı, *I* akım şiddetinin karesiyle, akımın *t* geçme süresiyle ve iletkenin *R* direnciyle orantılıdır. Kalorinin mekanik eşdeğerini *J* ile gösterirsek

$$Q = \frac{1}{J} RI^2t.$$

bağıntısı elde edilir. Eğer akım değiskense, $J = f(t)$, t süresi içinde açığa çıkan ısı miktarı

$$Q = \frac{1}{J} \int_0^t Ri^2\,dt.$$

seklinde ifade edilir. Bir kaynak veya lehim yerinde, Peltier etkisine tekabül eden ısı miktarını da buna eklemek gerekir. [*ing.* Joule's law; *Fr.* Loi de joule]. § ❷ «*Tükel bir gazın bir enerjisi yalnız sıcaklığına bağlıdır*» seklinde tanımlanan kanun. ◘ **iç enerji.** Bu kanun, *Joule*'ün gazlarda dış etki ve sıcaklık değişikliği olmadan meydana gelen adiyabatik genleşme üstüne yaptığı deneyin sonucudur. [*ing.* Joule's law; *Fr.* Loi de joule].

~ **olayı,** Homojen bir iletkende, içinden bir elektrik akımının geçmesiyle meydana gelen ısınma; 1882'de *William Siemens* tarafından teklif edilen bu terim Ingiliz fizikçisi Joule'ün adından alınmış ve bütün bilginlerce benimsenmiştir. [*ing.* Joule effect; *Fr.* Effet joule].

~ **etkisi** (olayı), *fiz.* ◘ Etki.

~ **-Thomson genleşmesi,** *trm.* ◘ **Genleşme.**

~ **-Thomson olayı,** Gözenekli bir çeper, arasından basınç değişikliğiyle yayılan bir gazın uğradığı sıcaklık değişimi. Sıcaklığa ve gazın cinsine göre, bu değişiklik soğuma vo ısınma seklinde olabilir. [*ing.* Joule-Thomson effect; *Fr.* Effet joule Thomson].

jozefinit,-ti, i. *Fr. josephinite, min.* Nikel ve demirin doğal bir alasımı. [*ing.* Josephinite].

jozefizm, i. *Fr. josèphisme (Imparator Joseph II'den).* XVIII. yüzyılda aydın istibdat taraftarı bazı katolik prenslerin dinî siyaseti. [*ing.* Josephism].

jozeit,-ti, i. *Fr. joseite, min.* Doğal bizmut tellürür; romboedrik sistemde billürlasır. [*ing.* Joseite].

jöle, i. *Fr. gelée.* § ❶ *ecz.* Bir helme jeloz veya jelatin tarafından katılaştırılmış preparat. *(Günümüzde kullanılan jöleler, helmenin etkisini arttırmak için yumuşatıcı bir madde katılmış veya katılmamış aromatik agar agar jöleleridir. /müshil reçelleri/).* [*ing.* Jelly]. § ❷ *(kozmetik).* Estetik bakım için kullanılan ve ana maddesi su veya yağ olan saydam madde. *(Ana maddesi su olan jöleler, yüz maskelerinin, el bakımında kullanılan çeşitli maddelerin, saç spreylerinin v.b. bileşimine girer; ana maddesi yağ olan jöleler'in içinde briyantin bulunur /mineral yağ/:* [*ing.* Jelly]; § ❸ *mutf.* Et suyunun soğuduktan sonra gevsek ve esnek hali: *dana jölesi, tavuk jölesi.* [*ing.* Jelly]. § ❹ *(şekerlemecilik)* Meyve suyunun şekerle birlikte usulünce kaynatılmasıyle istenilen kıvamda elde edilmiş peltelenmiş şekerleme. *(Buna isteğe göre az veya çok miktarda jelatin katılır, jöle, özellikle, elma frenküzümü, ayva ve kızılcıktan hazırlanır).* [*ing.* Jelly].

~ **li pasta,** *mutf.* Üzerine jöle dökülerek dondurulmus bir çesit pasta. [*ing.* Jelly pastry, jelly-tart].

jönpremiye, i. *Fr. jeune premier.* Tiyatro oyunlarında genç âsık rolü yapan erkek oyuncu. [*ing.* Juvenile lead, leading man]. ☞ *Eşanl.* **jön.**

jöte, i. *Fr. jete.* § ❶ *müz.* Bir çalgıda yayın kendiliğinden sıçraması. Sağ kolun genis bir hareketiyle baslatılan bu hareket, sıçratmada olduğu gibi sağ elin yeni katkılarıyle beslenmez, ancak elin yumusaklığı, yayın ve tellerin esnekliğine göre değisen bir sonuç alınır ki, bu da, çıkarılan notaların sınırlı olmasını engelleyemez. § ❷ *sp. (haltercilik)* Bacakların anî bükülme ve gevsemesi, kolların ise bir anda düsey doğrultuda gerilisiyle halteri *(önce omuza)* bir hamlede indirme hareketi.

Juan'lar *(patu'lar),* ç. öz. i. *etn.* Bengal'in güneybatısında yasayan, avcılık ve toplayıcılıkla geçinen Munda ailesinden halk. [*ing.* ve *Fr.* Juangs, patuas].

jube, i. *Lat.* Kilisede, sahın ile koro arasındaki basamaklı bölme. [*ing.* ve *Fr.* Jubé].

judaizm, i. *Fr. judaisme.* Yahudilere özgü, kültürel inanç ve uygulamaların tümünü kapsayan bir terim. Judaizm bugün dört büyük kısma ayrılmış durumdadır. **Ortodoks muhafazakâr, yeniden yapımcı ve reformist** veya **liberal** judaizm. [*ing.* Judaism].

judoka, i. ◘ **Cudoka.**

juinit,-ti, i. *Fr. juinite* < *(nehir adı juine).* Etilen diamin'in, jelatinlestirici olarak kullanılan etil diüretanı.

juisans, i. *Fr. jouissance. ikt.* Aksiyon sekli olup faizden faydalanma hâlidir. [*ing.* Right to interest or dividends].

jul, i. *Fr. joule.* ◘ **Joule.**

jullundar doabı, i. *dilb.* Pencabî dilinin yaklasık olarak 3 milyon kisi tarafından konusulan biçimi. [*ing.* ve *Fr.* Jullundar doabı].

julodis, i. Kınkanatlılar *(Coleoptera)* takımının, *Buprestidae* familyasından, Eski Dünya'nın sıcak bölgelerinde yasayan yaldızlı yesil ve ya bronz renginde bir böcek cinsi. Elitralarının üzerinde, kırmızı, sarı, gri veya beyaz çizgiler halinde kıl demetleri veya hav seritleri bulunur. Özellikle çöllü ülkelerde yaygındır. *Julodis onopordi*'ye Batı Avrupa'da rastlanır. [*Lat., ing.* ve *Fr. Julodis*].

jumala, ç. i. Finlilerle Laponlarda genel olarak «*Tanrılar*» anlamına gelen söz. [*ing* ve *Fr.* Jumala].

jumara, i. Hindistan'da dokunan bir cins ipek tafta. [*ing.* ve *Fr.* Jumaras].

jumbo /cambo/, i. «*küçük fil*» *anlamında Amerikan argo kelimesi).* Yeraltı galerilerinin açılması sırasında, toprağın kolayca kazılabilmesi için maden ocağının duvarlarına delikler açmakta kullanılan ve matkapları taşıyan vinçli araba. [*ing.* ve *Fr.* Jumbo].

jump, i. *Ing. jump, sp.* Sıçrayarak atlama.

jun /jun/, i. *Osm.* < *Fars. esk.* Put.

jungle; i. *ing.* ◘ **Cengel.**

junta, i. *isp. junta.* ◘ **Cunta.**

junyor, s. *Lat.* § ❶ Ingiltere ve Amerika'da iki ortak kardesten küçük olanın adının sonuna eklenir. Büyük olan için ise «*Associe principal - partner, senior*» deyimleri kullanılır. § ❷ *sp.* Büyüklerarası yarısmalara katılacak kadar vücutça gelismemis yası henüz on sekizi geçmeyen sporcuları tanımlamakta kullanılan terim. [*ing.* ve *Fr.* Junior]

jura, i. *jeol.* ◘ **Jüra devri.**

~ **tipi kıvrım,** *jeol.* ◘ **Örtü kıvrımı.**

jurnal, i. *Fr. journal.* § ❶ Gazete. § ❷ Dairelerde memurların imzaladıkları gelip gitme listesi; § ❸ Polisçe bir olay üzerine düzenlenen rapor. [*ing.* Report of an informer]; § ❹ Günlük olaylar yazılan hatıra defteri. [*ing.* Diary]. § ❺ Hafiyeliği is edinmis kimselerin biri için kötüleyerek çesitli yerlere yaptıkları haber verme yazısı. ◉ **gemi** ~ **ı,** *den. huk.* ◘ **Gemi.** ◉ **işaret** ~ **ı** *den.* ◘ **Işaret.**

~ **etmek,** *dey.* Bir kimseyi kovalama, yazısıyle ele vermek. [*ing.* To denounce, report; *Fr.* Dénoncer, rapporter].

jurnalcı, i. Şunu bunu jurnal ederek büyüklerine yaranmaya çalışan. [*ing.* Denouncer, delator, informer; *Fr.* Denonciateur,-trice].

jurnalcılık,-ğı, i. Bir kimse aleyhinde, üstüne lâzım olmadığı halde, yazılı fitneci haberler verme işi; sunu bunu jurnal etmek ahlâksızlığı.

jurnalist,-ti, i. *Fr. journaliste.* Gazeteci. [*ing.* Journalist, pressman].

jurnalizm, i. *Fr. journalisme.* Gazetecilik mesleği, gazetecilik. [*ing.* Journalism].

Juthung'lar, ç. öz. i. Ren in sağ, kıyısında yasamıs Germen kabilesi. Claudius II devrinin son yıllarında İtalya'nın kuzeyini istilâ etti. Tuna kıyısında Aurelianus'a yenildi. *(271 272).* [*ing.* ve *Fr.* Juthunges].

jutland, öz. i. Danimarka'nın kara bölümünü meydana getiren *Jylland* yarımadasına Almanların verdiği ad. [*ing.* ve *Fr.* Jutland]

~ **atı,** Danimarka'da yetişen at ırkı. *Jutland atı, tarla işlerinde ve koşumda)* yararlanılan, ara islerde kullanılan bir attır. [*ing.* Jutland horse; *Fr.* Race chevaline du jutland].

jübe, i. ◘ **Jube.**

jübile, i. *Fr. jubilé* < *Lat. jubilaes* < *ibr. yôbel.* boru sesi. § ❶ Eski Ahit'e göre, yahudilerde, elli yılda bir Tanrı'ya ve dinlenmeye ayrılan yıl; [*ing.* Jubilee]. § ❷ Katoliklerde, Roma'ya hacca gidenlerin kilisece günahlarının tam olarak bağışlandığı imtiyaz yılı. [*ing.* Jubilee]. § ❸ Bu bağışlamanın kendisi. Bu bağışlamayı elde etmek için yapılan ibadet ve hareketler: *Jübilesini yapmak.* [*ing.* Jubilee]. § ❹ *(Geniş anlamda).* Karı - kocanın, evliliklerinin ellinci yılını kutlamak için yaptıkları şenlik: *Jubilesini kutlamak.* [*ing.* Jubilee].

jüda penceresi, ◘ **Pencere.**

jül, i. *Osm.* < *Fars. juliden. esk.* Büklüm, kıvrım.

jülide /julide/, s. *Osm.* < *Fars. esk.* § ❶ Birbirine girmis, dağınık, karmakarışık, dağınık; § ❷ i. Kadın adı.

jülyen, s. *Fr. julien,-enne. julius*'a ait. § ❶ *astr. Julius Caesare'ın* düzelttiği takvim, Jülien takvimi; § ❷ *mutf.* Çesitli zerzevatla pisirilmis bir çesit çorba.

~ **dönemi (süresi),** *astr. Scaligero* tarafından hazırlanan, 7.980 jülyen yıllık süre; bu döneme göre, dünya takviminin **4 714.** yılı Hıristiyanlığın 1. yılına rastlar. [*ing.* Julian period; *Fr.* Ere ou periode julienne].

~ **düzeltmesi,** Artık yılı hesaba katılarak yapılan düzeltme. [*ing.* Julian correction; *Fr.* Correction julienne].

~ **takvimi,** M. Ö. 46 yılında, *Sosigenes*'in hesaplarına dayanarak, Sezar'ın 365 gün kabul ederek yeniden düzenlediği takvim. Bu takvime göre; her dort yılda bir, *artık yıl* denilen 366 günlük bir yıl araya giriyordu. [*Osm.* Takvîm-i resmî; *ing.* Julian calendar; *Fr.* Calendrier julien].

~ **tarihi,** Jülyen dönümüyle belirtilen tarih; yalnız astronomide kullanılır. Sözgelimi. 16 subat 1967 Greenwich gün ortası *JT = 2439522;* aynı tarihte Türkiye saati 23 sa. 20 dk. ise, Greenwich zamanı 21 sa. 20 dk. ve gün ortasından baslayarak geçen zaman 9 sa. 20 dk. dır. Bunun gün kesri karsılığı 0.389 gündür. Bundan dolayı 16 Şubat 1967, Türkiye saati 23 sa. 20 dk. ise, *JT = 2439522,389,* 17 Şubat 1967, Türkiye saati 23 sa. 20 dk. ise, *JT = 243952 3, 389* dur.[*ing.* Julian day; *Fr.* Date julienne].

~ **yılı,** Jülyen takviminin kabul ettiği yıl süresi. *365,25 gün.* [*ing.* Julian year; *Fr.* Annee julienne].

~ **yüzyılı,** 36 525 günlük yüzyıl. [*ing.* Julian century; *Fr.* Siecle julien].

jülyenit,-ti, i. *Fr. julienite.* Hidratlı doğal kobalt nitrat. [*ing.* Julienite].

jünyor, i. *Ing. junior.* ◘ **Junyor.**

jüp,-pü, i. *Fr. jupe.* ◘ **Etek.**

Jüpiter, Jüppiter[1], öz. i. *Lat. mit.* Roma mitolojisinde tanrıların bası sayılan bir mitoloji kisisi. [*ing.* ve *Fr.* Jupiter, juppiter].

Jüpiter[2], öz. i. *astr.* Güneş çevresinde dolanan gezegenlerin en büyüğü. Güneş'ten uzaklık sırasına göre temel gezegenlerin besincisi, kütlesi bakımından da en büyüğüdür. [*Osm.* Müşteri; *Ing.* ve *Fr.* Jupiter]. ◘ *ŞEKİL 223.* ~ **GÜNEŞE GÖRE GEZEGENLER.**

Eşanl. **Erendiz.**

jüpon, i. *Fr. jupon. kıyf.* Çoğunlukla iç çama-

şırı kumaşından yapılan ve eteklik altına giyilen iç eteklik. *(Eteklik genişliğinde, fakat ondan biraz kısa olur ve bir kemer veya lastikle belden tutturulur).* [*Ing.* Underskirt, slip].

jüra (devri), i. İkinci zamanın ortalarına rastlayan devir. Jüra devri Triyas ile Tebesir arasında, 150 milyon yıldan -110 milyon yıla kadar uzanır. Asıl memeli hayvanlar ve ilk kuşlar bu devirde ortaya çıkar. Ammonitlerle sürüngenler ise pek çok ve çeşitlidir. Bu devirde iklim şimdikinden daha sıcaktı, Jüra devri üç bölüme ayrılır:

	milyon yıl
Oolitik	110
Malm *(Üst jüra, Ak jüra)*	125
Dogger *(Orta jüra, Esmer jüra)*	125
	130
Liyas *(Alt jüra, Kara jüra)*	130
	150

◉ **beyaz ~**, *jeol.* Üst jüra devri. [*Ing.* Upper jurassique; *Fr.* Jura blanc]. ◉ **kara ~**, *jeol.* Livas veya Alt jüra devri. [*Ing.* Lower Jurassique; *Fr.* Jura noir]. ◉ **kahverengi ~**, *jeom.* Orta jüra devri. [*Ing.* Middle jurassique; *Fr.* Jura brun].

~ engebesi, *jeom.* Aşınma dönemi kıvrımında, dayanıklı ve dayanıksız kayaların almaştığı orta yükseklikte kıvrımlardan meydana gelen dağların birinci oluşum evresini niteleyen engebe tipidir. [*Ing.* Relief of the jura; *Fr.* Relief jurassien]

jüranson, i. *Fr. jurançon.* Bir çeşit Fransız şarabı. [*Ing.* Jurançon wine].

jüri, i. *Ing. jur.* § ❶ Adaletin uygulanmasına katılan yurttaş topluluğu: *Ceza jürisi* [*Fr.* Jury]. § ❷ *(Geniş anlamda)* Bir sınav, bir sınıflandırma, bir yargı işiyle görevlendirilmiş komisyon: *Doçentlik jürisi. Resim jürisi* [*Fr.* Jury].

jüt,-tü, i. *Ing. jute.* Bengali dilinde = *juto. bot.* § ❶ İki-çeneklikler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Ihlamurgiller *(Tiliaceae)* familyasından *Corchorus* adlı bitkinin sapından elde edilen dokuma lifi: *(Bu amaçla yetiştirilen iki türü vardır: Corchorus olitorius ve C. capsularis.* [*Fr.* Jute]; § ❷ Bu liflerle yapılan kumaş: *Jüt perdeler.* [*Fr.* Jute]. § ❸ *Hibiscus cannabinus*'dan elde edilen ve Hint keneviri de denen dokuma lifi. [*Fr.* Jute bâtard].

Jüt'ler, ç. öz. i. *Alm. jüten, etn.* Güney Jütland'lı olduğu sanılan Germen halkı. Bu halkın büyük kısmı Ren ırmağı ağzına doğru göçtü ve V. yüzyılda *Bretagne* adasının güney-doğusunda yerleşti. [*Ing.* ve *Fr.* Jutes].

jüvenil, s. *Fr. juvénile. tıp.* Gençlikle olan gençliğe ait. [*Ing.* Juvenile].

~ hormon, *zool.* Bazı böceklerde *corpus allatum* denilen bez tarafından salınan bir hormon olup ergin karakterlerinin gelişmesini engeller. [*Ing.* Juvenile hormone; *Fr.* Hormone juvénile].

~ su, *jeol.* Magmatik, volkanik veya kozmik orijinli arzın sularına yeni katılan su. [*Ing.* Juvenile water; *Fr.* Eau juvénile, eau hypogée].

☆ *Eşanl.* **gündeğmemiş su.**

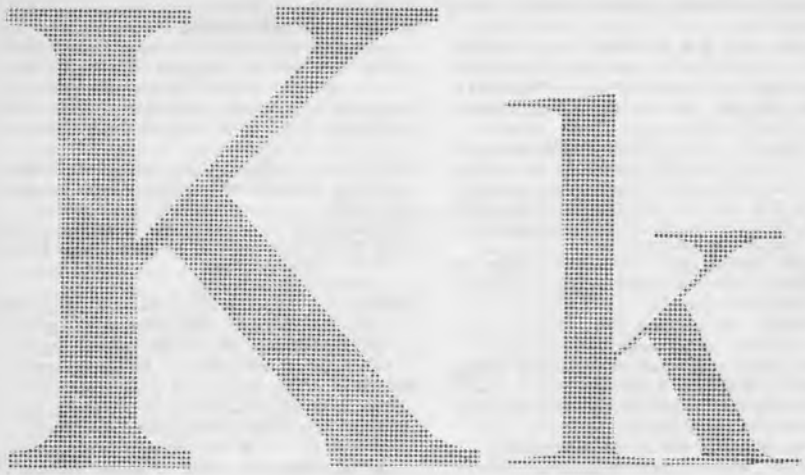

k, K. s. § ❶ Türk alfabesinin on dördüncü harfi; sesbilim *(fonetik)* bakımından, ince ünlülerle artdamak ünsüzlerinin süreksiz ve sertini gösteren bu harf **ka** veya **ke** diye anılır. [*ing.* The fourteenth letter of the Turkish alphabet; *Fr.* Quatorzième lettre de l'alphabet turc]. § ❷ Ebced hesabında *(kaf)* 100 ve *(kef)* 20 sayılarının karşılığı; § ❸ *kim.* K potasyum elementinin sembolü [*ing.* Symbol of potassium; *Fr.* Symbole chimique du potassium]. § ❹ *metrol.* K kilo önekinin sembolü. [*ing.* Symbol of kilo; *Fr.* Symbole du préfixe kilo].

-K, *ek.* Fiilden isim yapma eki: *aç-ı-k, düş-ü-k, ez-i-k, tükür-ü-k, yan-ı-k v.b.*

-K, -ek. § ❶ İsimden fiil yapma eki: İsimlerden olma anlatımı taşıyan fiiller yapar: *ac-ı-k-mak (<aç-ı-k-mak), geç-i-k-mek (< geç-i-k-mek), bir-i-k-mek, göz-ü-k-mek v.b.* § ❷ Eskiden fiilden **fiil** yapmada kullanılan ek. *(Eski Anadolu Türkçesinde bazı örneklerde görülür.): dur-u-k-mak (durakla-mak); sür-ü-k-mek (sürülmek).*

kA, Akım şiddeti birimi olan *kiloamper*'in sembolü. [*ing.* Symbol of kiloampere; *Fr.* Symbole du kiloampère].

Ka, i. *din.* Eski Mısır'da, insanoğlunun hayatî dayanağı olan üretici güç. *(Ka, yukarıya kaldırılmış iki kol ile temsil edilir).* [*Ing.* ve *Fr.* Ka].

KA, i. *metrol.* Mezopotamya'da kullanılan, yaklaşık olarak 30 ile 60 litre değerindeki eski hacim ölçüsü birimi.

kaa, i. Şam evlerinde yüksek tavanlı ve zemini mermer döşeli büyük salon nevinden süslü oda. Çoğunun ortasında bir havuz vardır. Oturulan kısım eyvan şeklinde olup zeminden biraz yüksektir. Alçak olan kısma **atabe** denir. Bu kısmın tavanı çoğunlukla daha yüksekçedir. Kaa'ların pencereleri genellikle yukarıda ve tavana yakın olarak açılır. Kaaların dört tarafı duvarlarla kapalı olup evin diğer kısımları ile Kaanın bağlantısını sağlamak için bu duvarlara kapılar açılmıştır. Kaaları eyvanla karıştırmamalıdır. Eyvanların önü bahçeye açık olur. [*Ing.* ve *Fr.* Kaa].

kaama, i. *Hotanto dilinden. zool.* Çift-parmaklılar *(Artiodactyla)* takımının, Boynuzluguiller *(Bovidae) familyasından bir memeli türü.* Kül-kahverengi olup sarı lekelidir. Yüzü dar ve uzundur; gözleri boynuz kökünün altına denk gelir; kulakları uzun, boynuzları carpık ve eğri. sağrı kısmı biraz basık olur. Soyu tükenmektedir. Afrika'da yasar. [*Lat. Bubalis caama; Ing.* Hartebeest; *Fr.* Bubale].

☆ *Eşanl.* **inek antilopu.**

kaan, i. *esk. T. kan.* > *Fars. kāan.* Çin ve Moğol hükümdarına verilen ad. [*ing.* Khan. *Fr.* Khan].

kaanî /kāanî/, s. *esk.* Hükümdarla ilgili olan. [*ing.* Imperial; *Fr.* Impérial].

kaatil, i. § ❶ *huk. (ceza hukukunda)* Adam öldürmeden ibaret ağır suçu işleyen kimse. *(Bunun yakınanlamlısı olan «cânî» kelimesi, işlenen fiilin kamu vicdanını zedeleme derecesini gösterir).* [*ing.* Killer, murderer, assassin; *Fr.* Meurtrier, tueur,-euse, assassin]. ☆ *Yak. anl.* **cânî.** § ❷ s. Öldürücü. [*ing.* Killing; *Fr.* Meurtrier,-ière, assassin,--ine].

kab[1], i. *metrol.* Mezopotamya'da kullanılan, yaklaşık olarak 2.1871 litre değerindeki eski hacim ölçüsü. [*ing.* ve *Fr.* Cab].

kâb[2], i. *Osm.* < *Ar. esk.* § ❶ Ayak topuğu, topuk kemiği, asık kemiği. [*ing* Ankle, anklebone; *Fr.* Cheville, astragale]. § ❷ Uzaklık, mesafe; § ❸ Mafsal, oynak, eklem; § ❹ *geom. esk.* Küp.: Sekiz köseli, altı yüzlü cisim. § ❺ *mat. esk.* Kare kökü alınmış bir sayıyı tekrar kökü ile çarpma. § ❻ *oyun. esk.* Tavla zarı. § ❼ *müz.* Türk musikisinde pest ve bir sekizli aşağısı için kullanılan bir deyim; Orta sekizlinin bazı seslerini pest sekizlinin aynı seslerinden ayırmak için o perdenin başında kullanılan deyim. *(Eskiden pest veya karar da denirdi).* ◉ **~ sını alma**, *tekn.* İşlenecek bir parçanın içindeki boşluğu kaba olarak çıkartmak için yapılan işlem. *(Bu işlem madenler için, matkap, planya, ve frezeyle, tahta malzeme için marangoz frezesiyle yapılır).* ◉ **~ ına varmak**, *dey.* Birinin seviyesine ulaşmak veya onunla eşit olmak. [*ing.* To be or become as able *(as)* to reach someone's standard]; **~ ında olmamak**, *dey.* Birinin seviyesine yükselememek. [*ing.* Not to reach the standard of]. ◉ **~ ına varılmaz** *(erilmez), dey.* Eşsiz, erişilmez. [*Ing.* Unrivalled, peerless].

kab[3], i. *Ing. cab.* Arabacının geride yüksek bir yere oturduğu iki tekerlekli İngiliz arabası. [*Fr.* Cab].

kaba, s. *esk. T. kapa.* § ❶ Hafif olduğu halde kalın veya hacmi büyük: *Kaba şilte.* [*ing.* Puffed; *Fr.* Gros]. § ❷ Özensiz, hünersiz yapılmış: *Kaba bir oda takımı.* [*ing.* Rough; *Fr.* Grossier,-ere]. § ❸ Taneleri iri olan: *Kaba çakıl, Kaba un.* [*ing.* Coarse, rough; *Fr.* Grand, gros]. ☆ *Karş.* **ince**; § ❹ *mec.* Eğitimi ve görgüsü kıt: *Kaba adam.* [*ing.* Common; *Fr.* Grossier,-ere, inculte, barbare, vulgaire]; § ❺ Görgüye, terbiyeye aykırı olan: *Kaba söz;* [*ing.* Impolite, impudent; *Fr.* Impoli, e]. § ❻ i. *anat.* Kuyruk sokumunun iki yanındaki şişkin yer; kalça bölümündeki şişkin yağ dokusu; [*Osm.* Nahiye-i ilyeviyye; *Lat. Regio glutaea; ing.* Buttocks; *Fr.* Fesse]. ◉ **~ sını almak**, *dey.* § ❶ Biçim verilecek bir maddenin gereksiz kısımlarını gidermek. [*ing.* To trim roughly]. § ❷ Kaba temizliğini yapmak, bir şeyi veya yeri üstünkörü temizlemek. [*ing.* To tidy up roughly, clean up quickly]. ★ *Eşanl.* **kabasaba, hamhalat; hantal, kupat, abullabut** *(argo),* **hırbo** *(argo),* **battal, havaleli, lenduha, biçimsiz ,sakil ,mezmumu, zevksiz, galiz, kaknem, suratsız, bed, gudubet, sevimsiz, müstehcen.** ☆ *Karş.* **zarif, ince, nazik, kibar, ufak tefek, biçimli, zevkli, sevimli hoş, güleryüzlü, güleç, güzel** ◉ **cart ~ kâğıt**, tkz. *dey.* Birinin sözüne veya eylemine aldırış edilmediğini belirtmek için söylenen umursamazlık sözü.

~ adam, Hareketleri görgüsüz olan insan. [*ing.* Boorish, or unmannerly fellow; *Fr.* Rustre, rustaud].

~ balya, *trm.* Haşalar içerisine konulmuş ve ağırlığı yaklaşık olarak 130 kg. olan pamuk balyaları.

~ beton, ◘ **Beton**.

~ bez, *dok.* Çuval gibi kaba dokunmuş bez. [*Fr.* Tissu à gros trame].

~ cevheri, *jeol,* Iri taneli, damarı geniş hacimli *(maden).* [*Ing.* Coarse-grained; *Fr.* A gros grain(s), à grain grossier].

~ çakıl, *jeol.* Taneleri 64-256 mm. çapında olan kum. [*ing.* Cobble].

~ çargâh, *müz.* Orta sekizlinin ilk perdesi. *(Portenin altında birinci ek çizginin üzerine yazılan «do» dur. Si /kaba buselik/ perdesine bakiye diyezi ve re /yegâh/ perdesine çifte bemol konarak da yazılabilir. Pest sekizlideki karşılığı «kaba kaba çargâh», tiz sekizlideki karşılığı ise «çargâh» tır. Klasik Türk Musikisinde çok az görülen bir perdedir).*

~ çelik, *met.* ◘ **Çelik**.

~ çilingirlik, ◘ **Çilingirlik**.

~ damarlı, *bot.* ◘ **Damarlı**.

~ deniz, *den.* Büyük dalga. [*Fr.* Mer houleuse].

~ derz, *inş.* ◘ **Derz**.

~ dik hicaz, *müz.* Orta sekizlinin dördüncü perdesi. *(Portenin altındaki birinci ek çizgiye yazılan do'ya bir büyük mücenneb diyezi veya re'ye bir koma bemolü konarak gösterilir. Pes sekizlideki karşılığı «kaba kaba dik hicaz» ve tiz sekizlideki karşılığı «dik hicaz» dır).*

~ dik hisâr, *müz.* Orta sekizlinin sekizinci perdesi. *(Portenin altına yazılan re'ye /yegâh/ bir büyük mücenneb diyezi veya mi'ye /aşiran/ bir koma bemolü konarak gösterilir, Fa'ya /acemaşiran/ bir küçük mücenneb bemolü konarak da aynı perde elde edilir. Pest sekizlideki karşılığı «kaba kaba dik hisâr» ve tiz sekizlideki karşılığı «dik hisâr» dır).*

~ diken, *bot.* Böğürtlen, ahududu.

~ dişli yunus balığı, *zool.* ◘ **Yunus balığı**.

~ döşek, *dey.* Ince yünlü, kabarık, yumuşak yatak. [*ing.* Soft down mattress].

~ duvar, *inş.* Temel, cephe, bölme ve tonoz duvarı gibi kalın duvarlar. Moloz ve harçla yapılmış duvar. Bir döşemenin kiriş veya kolonları arasına moloz veya alçı taşlarıyle duvar örmek. [*Ing.* Rubble masonry, rough masonry; *Fr.* Limousinage].

☆ *Karş.* **kesme taşlı duvar, moloz duvar.**

~ düdük, *müz.* Eski Türk musikisinde kullanılan bir nefesli çalgı; XVII. yüzyılın ortalarında İstanbul'da şimşir ağacından yapılan bu sazı çalan 80 profesyonel sanatçı vardı.

~ et, *anat.* ◘ **Kaba**[4].

~ fitil makinesi, *dok.* Pamuk seritlerini çeken ve sonraki işlemede kopmaması için direnç kazandırmak maksadıyle hafif bir

büküm sağlayan makine. [*Ing.* Slubbing--machine *(frame)*, slubber-flayer frame, speed frame; *Fr.* Boudineuse, banc à broches en gros].

☆ *Eşanl.* **kaba flayer.**

~ **hicaz**, *müz.* Orta sekizlinin üçüncü perdesi. *(Portenin alttan birinci ek çizgisi üzerine yazılan do'ya /çargâh/ küçük mücenneb diyezi veya onu takip eden re'ye /yegâh/ bakıye bemolü konarak yazılır. Pest sekizlide «hicaz» adını alır).*

~ **hisâr**, *müz.* Orta sekizlinin ikinci perdesi. *(Portenin alt çizgisi altına yazılan re'ye /yegâh/ küçük mücenneb diyezi veya onu takip eden mi'ye /aşiran/ bakiye bemolü yahut fa'ya (acemaşiran) büyük mücenneb bemolü konarak yazılır. Pest sekizlide «kaba kaba hisâr» tiz sekizlide «hisâr» adını alır).*

~ **iş**, *tekn.* Özenilmeden yapılmış el işi. [*Ing.* Rough work].

~ **kafa**, *dey.* Bilgisiz, anlayışsız, aptal. [*Ing.* Uncultured mind; *Fr.* Ignare, ignorant, -ante, imbécile ,sot,-sotte, stupide].

~ **kaftan**, *kıyf .esk.* Erkeklerin dışarı elbisesi olarak üste giydikleri önü açık bir tür kaftan. (Mevlevîlerin giydiği kaba kaftanın bir adı da camedir).

☆ *Eşanl.* **libas, urba.**

~ **kâğıt**, *kâğıtç.* ◘ **Kâğıt**

~ **kalker**, *jeol.* Kireç taşı.

~ **karın tekne**, *den.* Eski bir ticaret gemisi türüne verilen ad. *(Biçimli kaba ve bordaları dışarıya doğru kümbet olduğundan bu ad verilmiştir.*

☆ *Eşanl.* **dörekli gemi.**

~ **kemençe**, *müz.* ◘ **Kemençe.**

~ **kereste**, *tekn.* Hızardan çıktığı halde kalan, başka bir işlem görmemiş kalas veya tahta.

~ **keten ipliği**, *bot.* ◘ **iplik**

~ **kompas**, *den.* Bir işin gereken dikkatle yapılmadığını anlatmak için kullanılan gemici terimi.

~ **koz**, *dey.* Görünüşte kuvvetli, cesur aslında ödlek, güçsüz kimse. [*Ing.* Large, coarse walnut, bungler].

~ **kulak (kaba şiş)**, *anat.* ◘ **Kabakulak.**

~ **kum**, § ❶ *inş.* Harç yapmaya yarayan iri taneli kum. [*Ing.* Coarse sand; *Fr.* Sable grossier]. § ❷ *jeol.* Taneleri 0,5-1 mm. çapında olan kum. [*Ing.* Coarse sand; *Fr.* Sable grossier].

~ **kurgusu**, *sin.* Filmin son durumunda yer almak üzere seçilmiş çekimlerin, çevirim senaryosundaki sıraya göre birbirine eklenmesine dayanan ilk kurgu işlemi. [*Ing.* Rough cut; *Fr.* Montage prealable, premier montage, bout à bout].

~ **kuşluk**, *dey.* Güneşin doğmasından öğleye kadar geçen zamanın ortaları. [*Ing.* Time of morning when the sun is well up, late morning].

~ **kuyruk**, *zool.* Kuyruğu bol tüylü, iri hayvan. [*Ing.* Bushy-tailed].

~ **nim hisar**, *müz.* Orta sekizlinin ikinci perdesi. *(Portenin altında birinci ekçizgi üzerine yazılan do'ya /kaba çargâh/ bakiye diyezi veya onu takip eden re'ye /yegâh/ küçük mücenneb bemolü konarak gösterilir. Pest sekizlide «kaba kaba nim hicaz», tiz sekizlide n «nim hicaz» adını alır).*

~ **nim hisar**, *müz.* Orta sekizlinin altıncı perdesi. *(Portenin alt çizgisi altına yazılan re'ye /yegâh/ bakiye diyezi veya onu takip eden mi'ye /aşiran/ küçük mücenneb bemolü veya sonraki fa'ya /acemaşiran/ çifte bemol konarak gösterilir. Pest sekizlide «kaba kaba nim hisâr», tiz sekizlide ise «nim hisâr» adını alır).*

~ **perdah**, *inş.* Duvarlara vurulan sıvaları kabaca düzleyerek sonra yapılacak olan daha düzgün ve ince perdah için hazırlama işi.

~ **rende**, *tekn.* Tahta malzemeyi rendelemekte kullanılan takım; Madenlerin kabasını almaya yarayan büyük eğe; Duvarcıların, birleşme yerlerinde alçı veya çimentonun meydana getirdiği çapakları kesmek, izleri yok etmek; köşeleri kesmek, silmelerin kabasını almak, engelleri kaldırmak için kullandıkları esnek ve geniş lamalı kalem çeşidi.

~ **saba**, *dey.* § ❶ Görgüsüz, hoyrat, sert ve kırıcı davranışlarda bulunan. [*Ing.* Common, coarse; *Fr.* Grossier,-ere, brutal,-ale]. § ❷ Özenden yoksun olan. [*Ing.* Rough; *Fr.* Grossier,-ere].

~ **sıva**, *inş.* İnce sıvanın bağlantısını veya kabasını sağlamak amacıyle bir ızgara veya dayanak üzerine uygulanan ve çoğunlukla açık renk bir bağlayıcıyle elde edilen sıva çeşidi. [*Ing.* Rough-cast, scratch coat; *Fr.* Gobetis, gobetage].

~ **sofu**, Dini yanlış anlayarak ibadet ve düşüncede aşırılığa kaçan. [*Ing.* Intolerant; *Fr.* Intolérant,-ante].

~ **soğan**, *dey.* Önemli gibi görünen, aslında değersiz ve yetersiz kimse.

~ **su**, *dey.* § ❶ İçimi iyi olmayan, tatsız, mideyi şişiren su; § ❷ *met.* Demir dövüldükten sonra verilen ilk su. [*Ing* Running pattern of chain-stitch].

~ **süzgeç**, *tekn.* Geniş delikli süzgeç.

~ **tahta**, Ahşap binalarda binanın yüzünden taşkın olarak her kat yüksekliğinde kuşak gibi dolaştırılan pervaz. [*Fr.* Bande, bandeau].

~ **tarak**, § ❶ İri dişli taşçı tarağı olup bununla tıraş olunacak taşların kabası alınır. [*Ing.* Bush-hammer; *Fr.* Laie]. § ❷ *dok.* Elyaf şeridi haline getirmek için ham yünü alan ve tarayan bir apartmanın ilk tarağı.

~ **taraklama**, *inş.* Büyük taşlarla örülmüş duvarlarda taşların yüzlerini gayri muntazam ve doğal bir halde kabaca yontma. [*Fr.* Rustique].

☆ *Eşanl.* **kaba yontma.**

~ **tarım**, *trm.* Nüfusu çok yoğun olmayan bölgelerde, geniş alanlarda yapılan az verimli tarım. *(Kaba tarımda nadas işleri, toprağın uzunca bir süre boş bırakılması, toprağın iyice sürülmeden gübre atılmadan gerektiği halde sulanmadan ekilmesi gibi olaylar görülür.)* [*Osm.* Müttesi'ziraat; *ing.* Extensive cultivation; *Fr.* Culture extensive].

~ **taslak**, ◘ **Kabataslak.**

~ **taş**, *tekn.* Duvar temelleri için kullanılan ve belirli bir şekli olmayan taş. [*Ing.* Soft stone; *Fr.* Pierre tendre, grasse].

~ **temizlik**, *mar.* Odunun kabasını alma işlemi. *(Odunda kaba temizlik yapmanın amacı, bir ağaç parçasının /tahta, lata v.b./ testereden çıkma pürüzlü yüzlerini düzlemektir. Bundan sonra yapılan ince düzlemeye perdahlama veya planlama denir).*

~ **tenekeci**, *tekn.* Son şekli vermeden, yani tenekeyi ham halde bırakarak ev eşyası yapan teneke işçisi.

~ **tıraş**, *deric.* Bir derinin et kısmını kaba tıraş bıçağı veya makinesiyle temizleme.

~ **tıraş alma**, *mek.* Bir parçaya ilk şeklini verme işlemi.

~ **toprak** *trm.* Yeni sürülerek kabartılmış toprak. Daha çok bitkilerin çürümesiyle oluşan iri taneli toprak. [*Ing.* Freshly dug soil, common earth].

~ **tramlı klişe**, *matb.* 20 ile 34 çizgili arasındaki tram cinsleri. [*Ing.* Drop screen block; *Fr.* Cliché à grosse trame].

~ **türkçe**, *dey.* Günlük genel konuşma dili.

~ **üstübeç**, Bir çeşit beyaz toprak boya olup onunla tutkallı boya ve macun yapılır. [*Ing.* Whiting, prepared chalk; *Fr.* Blanc d'Espagne].

☆ *Eşanl.* **İspanya beyazı**

~ **yem**, *trm.* Kuru ot hububat sapı gibi besleyici gıda maddeleri düşük ve sellüloz kapsamı yüksek bir hayvan yemi.

~ **yonca**, *bot.* ◘ **Yonca.**

~ **yontma işlemek**, *inş.* Taşları kabaca yontarak murcla *(ucu sivri çelik taşçı kalemiyle)* ötesine berisine vurup küçük parçalar çıkarmak suretiyle taşın doğal manzarasını vermek. *(Çoğunlukla binaların üsttemel ve taş kaide kısımlarındaki taş duvarların yüzü böyle kaba yontma olarak işlenir. Bunun incelerine kabataraklı denir).* [*Ing.* To rusticate; *Fr.* Rustiquer].

~ **zımpara taşı tezgâhı**, *tekn.* Fabrikalarda, bazı nesneleri bilemek veya işlemek için kullanılan büyük zımpara taşı. [*Ing.* Coarse-grained grinding machine].

~ **zurna**, *müz.* Zurnanın pest seslisi. *(Bugün Anadolu'da v.b. Türk ülkelerinde kullanılmaktadır. XVII. Yüzyıl ortalarında İstanbulda kaba zurnayı çalanların sayısı 100 kadardı. Kaba zurna özellikle bir mehter sazı olarak ünlüydü.)*

kabâ /kabâ/, i. *Osm.* < *Ar. kaba. esk.* Cübbe, kaftan, üst elbisesi. [*ing.* Cloak, coat, mantle].

kaba.bulut,-tu, b. i. *meteor.* ve *coğr.* Orta yüksekliklerde bulunan bir çeşit bulut. [*Ing.* ve *Fr.* Alto-cumulus].

☆ *Eşanl.* **altokümülüs .**

kabaca, z. § ❶ Kaba bir yolda, kaba biçimde [*Ing.* Roughly; *Fr.* Grossierement, impoliment]; § ❷ s. Irice, büyükçe, az iri, az büyük. [*Ing.* Rather bigger; *Fr.* Assez gros].

kabaça, i. *Osm.* < *Ar. kaba* + *Fars. kabâçe. esk.* Kısa ve hafif elbise veya kaftan, cübbe, entari. [*ing.* Short jacket of cloak].

kaba.dayı, b. i. § ❶ Kimseden yılmadığı iddiasında olup şuna buna meydan okuyan kimse. [*ing.* Braggart, rough fellow, swashbuckler; *Fr.* Bravache, fanfaron, fier-a-bras, matamore]. ☆ *Eşanl.* **uçarı.** ☆ *Karş.* **efendi** § ❷ s. *mec.* Babayiğit, cesur; güçlü kuvvetli, gözüpek, iyi dövüşen: *Doğrusu kabadayı bir delikanlıdır.* [*Ing.* Brave, manly; *Fr.* Brave, courageux,-euse]. § ❸ En başta gelen, belli başlı ,en iyi: *Bunun en kabadayısı elli kuruştur.* [*ing.* The best of anything].

~ **kimse**, *dey.* Herkese çatıp, meydan okuyan kimse. [*ing.* Manly, brave person].

kabadayıca, z. Kabadayı tavrıyle.

kaba.dayılık,-ğı, b. i. § ❶ Kabadayı olma hali veya kabadayıca, yiğitçe advranış. [*Ing.* Bravado; *Fr.* Bravacherie]. § ❷ *(Geniş anlamda)* Diklenme, kafa tutma.

~ **etmek (yapmak)**, Kabadayıca davranışta bulunmak. [*Ing.* To act with bravado].

kaba.dilli, b. s. *zool.* Geko ve iguana gibi, kalın etli, kısa ve ucu hafifçe yarık, dili ileri fırlamayan kertenkelelere verilen sıfat. *(Çatal dilli ve ipsi dilli karşıtı olarak kullanılır).*

kaba.et,-ti, b. i. *anat.* ◘ **Kaba[e].**

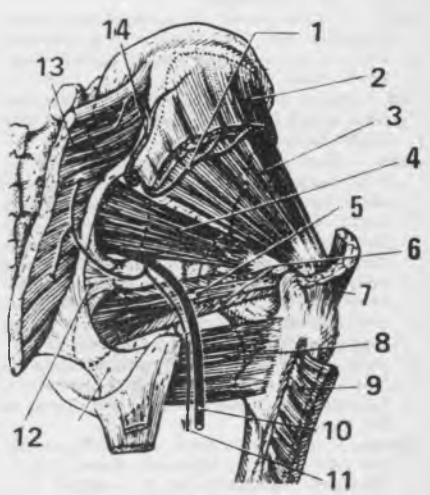

ŞEKİL: **KABAET KASLARI. 1.** Kaba üst siniri. **2.** Orta kaba kası **3.** Küçük kaba kası **4.** Piramit kas **5.** Tıkayıcı iç kas **6.** İkiz kas. **7.** Orta kaba kası. **8.** Bacak dörtgen kası. **9.** Büyük kaba kası. **10.** Büyük siyatik sinir **11.** Küçük siyatik sinir. **12.** Kabaet kasları. **13.** Kaba atardamarı büyük kaba kası. **14.** Sağrı -siyatik bağları *(büyük ve küçük).*

kabahat,-tî /kabâhât/, i. *Osm.* < *Ar. kubh.* § ❶ Çirkin davranış, uygunsuz iş, hafif suç, kusur. [*ing.* Fault, blame; *Fr.* Faute, délit]. ☆ *Yak. anl.* **kusur, suç, cürüm, cinayet, günah, cünha, kebire, yazık, taksirat, töhmet.** § ❷ *huk.* Cürümden hafif suç olup,

hafif hapis, para cezası veya meslek ve sanattan alıkonulma ile cezalandırılır. [*Ing.* Misdemeanor, minor infraction; *Fr.* Contravention]; ◉ **~ i yüklemek**, *dey.* Işlediği kabahati başkasının üstüne atmak, iftira etmek. [*Ing.* To impute a fault *(to)*, to blame; *Fr.* Imputer la faute à qqn].

~ etmek (işlemek, yapmak), Kusur yapmak, suç işlemek. [*Ing.* To commit fault; *Fr.* Commettre une faute].

~ öldürende değil, ölendedir, *at.* Kimi zaman kabahat ölendedir. Çünkü sözleriyle, davranışlarıyle karsısındakini adam öldürecek kadar sinirlendirmis, kışkırtmıştır.

~ ölende mi, öldürende mi?, *at.* ◘ **Kabahat öldürende değil, ölendedir.**

~ samur kürk olsa, kimse sırtına *(üstüne)* **almaz**, *at.* Hiç kimse kabahatli olduğunu kabul etmek istemez. Kabahat, kınanan, cezalandırılan bir davranış olduğundan hiç bir kimse onu ben yaptım demez.

☆ *Eşanl.* **suçu gelin etmişler.**

kabahatli /kabâhâtli/, s. Kabahatli olan, kusurlu, suçlu, hatalı. [*Ing.* Faulty, guilty; *Fr.* Coupable].

kabahatlilik,-ği, i. Kabahatli olma hali, suçluluk. [*Ing.* Faultiness; *Fr.* Coupabilité].

kabahatsiz, s. Kabahati, suçu olmayan, günahsız: *Gerçek ortaya çıktı, çocuğun kabahatsiz olduğu anlaşıldı.* [*Ing.* Faultless, innocent, blameless, wrongness, guiltless; *Fr.* Sans aucune faute ,innocent,-ente].

kabahatsizlik,-ği, i. Kabahati olmama hali, suçsuzluk: *Onun kabahatsizliğinden eminim.* [*Ing.* Faultlessness, innocence; *Fr.* Innocence].

kabail /kabâil/, ç.i. *Osm.* < *Ar.* Kabile'nin çoğulu.

kabait,-ti, i. *Fr. kabaite. min. Ozokerit*'e benzeyen bir hidrokarbon çesidi; bazı göktaşlarında bulunur. [*Ing.* Kabaite].

kabak,-ğı, i. *esk. T.* § ❶ *bot.* Iki-çeneklıler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Kabakgiller *(Cucurbitaceae)* familyasından, meyvesi sebze olarak kullanılan, otsu bitki cinsi. Kökü saçak kökünü andırır şekilde dallı, gövdesi sürüngen, köseli, ince ve çok uzundur. Üzerinde sert ve kısa tüyler ve tutunmasına yarayan sülükler bulunur. Yaprakları büyük, kaba ve tüylü, çiçekleri sarı ve bireseylidir. Bütün çiçeklerinde çanak ve taç yaprakların dibi bitişik olur. Meyvesi (kabak) etli ve suludur. İçinde kabak çekirdeği denen pek çok tohum bulunur. **Helvacı veya kestane kabağı** *(C. maxima)*, **bal kabağı** *(C. moschata)*, **sakız kabağı** *(C. pepo)*, **Siyam kabağı** *(C. ficifolia)*, gibi türleri vardır. [*Lat.* Cucurbita; *Ing.* Gourd; *Fr.* Courge]; § ❷ Bu bitkinin meyvesi. [*Ing.* Pumpkin; *Fr.* Courge]. ◘ *ŞEKİL: 477.* — **SEBZELER.** § ❸ *esk.* Su kabı veya içki bardağı. § ❹ *folk.* Bir çeşit Türk halk çalgısı. *(Su kabağının gövdesi uzunlamasına ikiye bölünerek, üzerine ince bir deri gerilmek suretiyle yapılır. Üç telli ve telleri kiristendir. Yay sürülerek ses verir).* ☆ *Eşanl.* **ağıt.** § ❺ Esrarkeşlerin kullandığı bir çeşit nargile; § ❻ *mec.* Bilgisiz, görgüsüz kaba: *Bir şeyden anlamaz kabağın biri.* [*Ing.* Loutish, ignorant; *Fr.* Grossier,-ere, ignorant,-ante]. § ❼ s. *(Karpuz hk.)* Ham. [*Ing.* Unripe; *Fr.* Non mûr]; § ❽ s. *(Baş hk.)* Tüysüz, dazlak: *Yalın ayak, başı kabak.* [*Ing.* Bald; *Fr.* Chauve]; § ❾ *folk.* Bir çeşit Türk halk çalgısı. *(Anadolu'nun bazı yerlerinde «ağıt» da denir. Su kabağının gövdesi uzunlamasına ikiye bölünerek ,üzerine ince bir deri gerilmek suretiyle yapılır. Üç telli ve telleri kiristendir. Yay sürülerek ses verir).* ◉ **armut kabağı**, *bot.* Meyvesi armut biçiminde olan bir süs kabağı; ◉ **asma kabağı**, *bot.* Kabakgiller *(Cucurbitaceae)* familyasından, çardakta yetiştirilen ve bir metreye kadar boylanabilen bir bitki. Meyvalarının yarısı şişkin, yarısı dardır. Bu sebepten su kabı olarak veya ortadan boyuna kesilip kurutulduktan sonra bir maşrapa şeklinde kullanılmaktadır. [*Lat. Lagenaria vulgaris; Ing.* Bottle gourd; *Fr.* Faux calebassier]. ☆ *Eşanl.* **sukabağı.** ◉ **bal kabağı.** § ❿ *bot.* Kabakgiller *(Cucurbitaceae)* familyasından bir kabak türü. Meyvası silindirimsi, kabuğu ve etl turuncudur. Özel bir kokusu olan bu kabak çok tatlı ve unlu olup tatlı yapımında kullanılır. [*Lat. Cucurbita moschata; Ing.* Winter squash; red and yellow gourd; *Fr.* Courge potiron]. § ⓫ *mec.* Aptal, beyinsiz kimse. [*Ing.* Idiot, fool; *Fr.* Imbécile, sot,-sotte]. ◉ **barut kabağı**, ◘ **Barut.** ◉ **başı ~ (~ kafa)**, *dey.* ◘ **Baş.** ◉ **boru kabağı**, *bot.* Boğumsuz, boru gibi uzun su kabağı çeşidi. [*Ing.* Oblong kind of gourd]. ◉ **çerkez kabağı**, *bot.* İri, helvacı veya kestane kabakları cinsine giren, büyük kabaklardan biri. ◉ **helvacı kabağı**, *bot.* Kabakgiller *(Cucurbitaceae)* familyasından, anayurdu, Amerika olan bir kabak türü, Meyvası gayet iri, biraz basık ve yuvarlak, dışı boz, içi sarı renklidir. 50 kg. geleni vardır. İçinde yüzde 6-1 oranında şeker bulunur. Tatlı yapımında kullanılır. Bitkinin kurutulmuş tohumları *(semen Cucurbitae)* sabit yağ ve *peporesin* taşır. Tenya ve solucan düşürücü olarak özellikle çocuklarda kullanılmaktadır. [*Lat. Cucurbita maxima; Ing.* Pumpkin; *Fr.* Potiron]. ☆ *Eşanl.* **kestane kabağı.** ◉ **kestane kabağı**, *bot.* ◘ **Helvacı kabağı;** ◉ **lif kabağı**, *bot.* Kabakgiller *(Cucurbitaceae)* familyasından bir bitki türü. Meyvalarının iletme demetleri, sık bir ağ oluşturur. Bu ağ *(şebeke)*, meyve soyulup kurutulduktan sonra, sünger gibi kullanılır. [*Lat. Luffa cylindrica; Ing.* Dish-cloth gourd, luffa; *Fr.* Courge torchon]. ◉ **nisan kabağı**, *sil. esk.* Hedef yerine konan kabak. ◉ **sakız kabağı**, *bot.* Kabakgiller *(Cucurbitaceae)* familyasından, anayurdu güney Amerika olan bir kabak türü. Sebze olarak yetiştirilen kabak çesitlerinin çoğu bu türdendir. En çok yemeklik olarak yetiştirilen 15-30 sm. boyunda, beyaz kabuklu, makbul bir kabaktır. Bitkinin kurutulmuş tohumları *(semen cucurbitae)* sabit yağ ve *peporesin* taşır. Tenya ve solucan düşürücü olarak özellikle çocuklarda kullanılır. [*Lat. Cucurbita pepo; Ing.* Yellow-flowered gourd, vegetable marrow; *Fr.* Courge aubergine]. ◉ **su kabağı**, *bot.* ◘ **Asma kabağı.** ◉ **yalın ayak başı kabak**, *dey.* ◘ **Ayak.** ◉ **~ bastısı**, *mutf.* Sakız kabağı ile yapılan bir çeşit sıcak yemek. [*Ing.* Stewed vegetable marrow].

~ (birinin) başına patlamak, *dey.* Başkalarının yolaçtığı bir işten zarar görmek. [*Ing.* To suffer a disaster; *Fr.* Subir le résultat fâcheux d'une affaire, d'une imprudence].

~ çekirdeği, *paraz.* Çok eski çağlardan beri, kabuklarıyle birlikte öğütülüp, özellikle çocuklarda şerit düşürücü olarak kullanılan bitki tohumu. [*Lat. Semen cucurbitae; Ing.* Pumpkin seed; *Fr.* Graines de courge].

~ çekirdeği yağı, *bot.* Az kuruyan yağlar grupundan olup açık sarı esmer kırmızımsı yeşil renkte, yemeklikte ve sabun imalinde kullanılan bir yağ.

~ çekmek, *dey.* Esrar içmek. [*Ing.* To smoke hashish].

~ çıkmak, *dey. (Karpuz kavun v.b. hk.)* Ham çıkmak. [*Ing.* To turn out unripe and tasteless *(melon, watermelon)*].

~ çiçeği gibi açılmak, *dey.* Utangaçlıktan ve çekingenlikten çabucak sıyrılarak aşırı davranışlarda bulunmak. [*Ing.* To be too familiar and at ease *(a newcomer)*, suddenly to become too free and easy; *Fr.* Devenir subitement sans façon].

~ dolması, *mutf.* Sakız kabağı ve kıymalı içle yapılan bir dolma çeşidi. [*Ing.* Stuffed squash].

~ gibi, *dey.* Tüysüz, çıplak, her tarafı açık [*Ing.* Hairless, bare; *Fr.* Chauve, nu, dénudé].

~ kafa, § ❶ Ustura ile tıraş edilmiş; § ❷ Saçları dökülmüş; § ❸ *mec.* Anlayışsız *(kimse)*.

~ kızartması, *mutf.* Ince uzun dilimlere bölünmüş sakız kabağını una veya unlu bulamaca batırarak, kızgın yağda yapılan kızartma *(sarmısaklı yoğurtla yenir)*.

~ meydanı, *sil.* Osmanlılar devrinde ok atılan veya ok atma yarışı yapılan meydana verilen ad.

~ musakkası, *mutf.* Sakız kabağının üzerine kıyma, soğan ve domatesli kavrulmuş iç koyarak, fırında veya hafif ateş üzerinde pişirilen bir cinsi musakka.

~ sineği, *paraz.* Kurtçuk çağında kabaklara zarar veren çiçek sinekleri türü. [*Lat. Phorbia platura*].

~ tadı vermek, *dey.* Tatsız gelmeye başlamak, bıktırmak, usanç vermek ,sıkıcı hale gelmek. [*Ing.* To become a bore, to weary, disgust; *Fr.* Se rendre insupportable].

☆ *Eşanl.* **bıktırmak, usandırmak.**

~ tatlısı, *mutf.* Bal, helvacı veya kestane kabağından yapılan bir çeşit tatlı. *(Dilimlere kesilen kabaklar bir tepsiye dizilir, üzerine su konur, ateş üzerinde kafifçe yumuşatılır. Sonra şeker katılır. Şurubu koyulaşıncaya kadar pişirilir. Üzerine dövülmüş ceviz veya badem ekillr. Kaymakla da yenildiği olur).* [*Ing.* Sweet dish prepared with boiled winter squash, walnuts and sugar].

~ yaprakbiti, *paraz.* Kabak yapraklarından özsu emen, küçük, yumusak, eşkanatlı böcek. [*Lat. Aphis cucumeris; Ing.* Squash aphid].

~ yavrusu, Kabak mevsiminde doğmuş kedi yavrusu. [*Ing.* A cat's second litter of the year].

kaba kaba, z. § ❶ Adi, bayağı şekilde: *Kaba kaba güldü.* § ❷ *müz.* Pest sekizlinin *do* ve *re* diyezlerinin başında kullanılan bir deyim. *(Bu perdeleri, orta sekizlideki «kaba» denilen karşılıklardan ayırır. Meselâ, pest sekizlinin «kaba kaba hisâr» ının orta sekizlideki karşılığı «kaba hisâr» dır).*

kabakçı, i. § ❶ Kabak satan kimse. [*Ing.* Man serving hashish]. § ❷ Kabaktan yapılma dümbelek çalan kimse. [*Ing.* Player of the gourd-shaped guitar].

kabak.emici.böceği, b. i. *zool.* Yarımkanatlılar *(Hemiptera)* takımının, Yaprakbacaklıböcekgiller *(Coreidae)* familyasına giren bir böcek türü. 2 sm. kadar uzunluğunda olup koyu kahverengidir. Kabak tarlalarına zarar verir. [*Lat. Anasa tristis; Ing.* Squash bug].

kabakgiller, ç. b. i. *bot.* Iki-çeneklıler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, *Cucurbitales* takımından, tropikal ve subtropikal bölgelerde yetişen, birevcikli veya ikievcikli, sert tüylü ve pürüzlü otsu bitkileri kapsayan bir familya. Gövde sürünücü veya tırmanıcı. Yaprakları almaşık, palmat veya pennat damarlıdır. Çiçekler tek eşeyli, aktinomorf, meyva çok tohumlu, sert eksokarplı, büyük bir bakka olup genellikle yenir. Yaklaşık olarak 100 cins ve 850 türü bulunur. Türkiye'de yabanî olarak yetişen 3 cinsi ve 10 kadar türü vardır. Yerli olmamakla beraber, birçok türleri, sebze olarak ve meyvaları için, Türkiye'de geniş çapta ekilmektedir. [*Lat.* ve *Ing. Cucurbitaceae; Fr.* Cucurbitacés].

kabaklamak(-i), f. *h.d.* § ❶ Ağacı yalnız gövdesi kalacak şekilde budamak. [*Ing.* To lop off; *Fr.* Ebrancher, élaguer]; § ❷ Aşı yapmak.

kabak.mühendis.böceği, b. i. *zool.* Noktüid güvesigiller *(Noctuidae)* familyasından pulkanatlı bir böcek türü. Larvalarının üç çift ön ayağı olduğu için Mühendisböceğigillerin türleri gibi yürüdüğünden bu ad verilmiştir. Kabak ve lahanalara çok zararlıdır. [*Lat. Trichoplusia ni; Ing.* Cabbage looper].

kaba.kulak,-ğı, b. i. § ❶ *patol.* Tükürük bezlerini, özellikle de kulak-altı bezlerini iltihaplandırıp şişiren bulaşıcı, salgın ve ateşli bir hastalık. *(İkinci çocukluk dönemi, daha çok da yeniyetmelik hastalığıdır. Ateş yükselmesiyle başlar, kulakaltı ve bazen dilaltı ve çenealtı tükrük bezlerinin şiştiği görülür. Onda dokuz vakada iki kulakaltı bezi birden şişer. Çiğneme zahmetli, özellikle ağrılıdır. Genel olarak altı günden on iki güne kadar sürer. Kabakulak erbezi iltihabiyle karışır. Bundan başka, sinirsel olaylara, sağırlığa, eklem hastalıklarına, pankreas iltihabına yol açtığı da olur).* [*Ing.* Mumps; *Fr.* Oreillons]. § ❷ Iki taraflında kulak gibi tutacak sapı olan bir çeşit toprak testi. [*Ing.* Pitcher, jug; *Fr.* Cruche].

kabal, kabale /kabäle/, i. *Osm.* < *Ar. h.d.* § ❶ Bir şeyi toptan ve götürü alma. [*Ing.* Wholesale; *Fr.* Gros, en gros, forfait]. § ❷ *esk.* Belge, bir davayı ispatlayacak delil. [*Ing.* Proof, evidence; *Fr.* Preuve].

— **almak**, Toptan almak. [*Ing.* To buy wholesale].

— **vermek**, Toptan satmak. [*ing.* To sell wholesale; *Fr.* Vendre en gros].

kabal, i. *Ing. cabal.* Ingiltere'de özellikle XVII. yüzyılda kralın resmî olmayan danışman topluluğuna verilen ad. [*Fr.* Cabal].

kabala, i. *İbr. kabbalah*, gelenek. § ❶ Yahudilerde çok eski bir vahiy olan ve uzun yıllar boyunca bir çömezden bir çömeze geçen ezoterik Tanrı ve evren doktrini. [*Ing.* Cab(b)ala; *Fr.* Cabale]. ☆ *Eşanl.* Yahudi gizemcisi; § ❷ Özel anlamda, doğaüstü varlıklarla ilişki kurma sanatı. [*ing.* Cabal; *Fr.* Cabale]. § ❸ Mistik işaretlerin yorumu. [*Ing.* Cabal; *Fr.* Cabale]; § ❹ *(Geniş anlamda).* Bir doktrin taraftarlarının tümü; [*Ing.* Cabal; *Fr.* Cabale]. § ❺ *mec.* Aynı amacı güden kişilerin gizli oyunları; koalisyon, komplo. [*ing.* Cabal, intrigue, scheme, plot; *Fr.* Cabale; coalition, complot]. § ❻ Özel anlamda, edebiyatta veya tiyatroda bir eserin başarısını sağlamak veya başarısını engellemek için çevrilen oyunlar. [*Ing.* Cabal; *Fr.* Cabale]. § ❼ Bir kabalayı meydana getiren unsurların tümü. [*ing.* Cabal; *Fr.* Cabale].

kabalacı, s. ve i. Kabala biliminde derinleşmiş *(kimse).* Kabala ile uğraşan kimse. [*Ing.* Cab(b)alist; *Fr.* Cabaliste].

kabalak,-ğı, i. Şapkaya benzeyen ve güneşten korunmak için bazı defa içi mantarlı olan bir çeşit asker başlığı. *(I. Dünya savaşı sonlarına doğru Osmanlı Ordusunda kullanılmıştı).* [*Ing.* Military headgear worn by the Ottoman soldiers in World War I,; *Fr.* Sorte de coiffure militaire].

kabalaşmak, *nsz. f.* § ❶ Kaba bir hale gelmek; § ❷ *mec.* Kabalık etmek, terbiyesizleşmek, görgü ve ahlâk kurallarına aykırı konuşmak veya davranışlarda bulunmak: *Sinirlendikçe daha da kabalaşıyor.* [*Ing.* To become vulgar; *Fr.* Devenir grossier, vulgaire].

kabalaştırmak(-i), f. *mec.* Kaba bir hale sokmak *(getirmek),* kabalaşmasına sebep olmak. [*Ing.* To make rough or rude; *Fr.* Rendre grossier, devenir vulgaire].

kabalcı, i. *h.d.* § ❶ Çiftlik işçisi; toptancı. [*Ing.* Farm laborer; *Fr.* Tâcheron]. § ❷ Toptan mal satan tüccar. [*Ing.* Wholesaler; *Fr.* Grossiste]. § ❸ Parça başına iş yapan işçi. [*Ing.* Contractor at a lump sum, jobber; *Fr.* Jobber].

kabale, i. ◘ **Kabal**

kabalet,-ti, i. *müz.* Hafif ve zarif bir melodidir, söyleyene ses hüneri göstermek fırsatını verir. [*Ing.* ve *Fr.* Cabalette].

kabalık,-ğı, i. § ❶ Kaba, kalın, incelikten yoksun bulunma hali: *Bir kumaşın kabalığı.* [*Ing.* Coarseness, roughness; *Fr.* Grossièreté]. § ❷ *mec.* Eğitim, incelik, beğeni yoksunluğu: *Bu ne kabalık.* [*Ing.* Boorishness, vulgarity, impoliteness; unmannerliness; *Fr.* Grossierete, impolitesse]. § ❸ Uygunsuz söz veya davranış: *Affedilmez bir kabalık yaptı.* [*ing.* Grossness, glaring nature; *Fr.* Grossièrete].

— **etmek (yapmak)**, Kaba bir davranışta bulunmak veya çirkin bir söz söylemek. [*Ing* To behave impolitely or rudely; *Fr.* Se conduire grossièrement].

kabalist,-ti, i. *Fr. cabaliste* ◘ **Kabalacı.**

kaballama, i. *h.d.* Maden ocaklarında galerileri ağaçlarla pekiştirme işi.

kabama, i. Üste giyilen bir çeşit hırka.

kaban, i. *Fr. caban* < *Lat. gabbano* < *Ar. kaba.* Kukuleteli palto. [*Ing.* Hooded cloak, hooded coat].

kabara /kaba:ra/, f. < *Kabarmak.* § ❶ Ayakkabıların daha çok dayanması ve kaymayı önlemek için tabanına çakılan iri başlı çivi: *Postalların kabaraları.* [*Ing.* Hobnail, boss; *Fr* Caboche]. § ❷ Eskiden sandık, çekmece, odaların ahşap bölümleri gibi yerlerde süs olarak kullanılan başı yaldızlı ve geniş çivi. [*Ing.* Ornamented brass-headed nail; *Fr* Clou d'ornement]; § ❸ *kuymc.* (a) Maden veya deri üzerinde bir kabartma elde etmek için yapılan işlem; (b) Bu şekilde işlenmiş eşya: § ❹ *mim.* Yapılarda, iki kemer arasında meydana gelen üçgenimsi yüzeyleri süslemek için kemerleri taşıyan sütunların eksenleri uzantısında, taştan yarım küre şeklinde ve ileriye doğru taşkın olarak yapılan süsler. [*Osm.* Fakla; *ing.* Brassnail, stud-nail; *Fr.* Bossette]. § ❺ *saraç.* Çivileri gizlemek için beyaz madenden veya bakır kaplamadan, ceviz veya hint hurması ralıhdan yapılan parçalar; § ❻ *süsl. san.* Deri cami perdelerini, kapitone kapıları, deri çekmece ve kutularla ciltleri sağlamlaştırmakta kullanılan çok süslü çivi başı. [*Ing.* Bullerr-nail; *Fr.* Bulle]. § ❼ *tekn.* Geniş, yuvarlak veya köşeli başlı çivi. *(Özellikle ağır işlerde giyilen kunduralarda kullanılır.* [*Ing.* Clout-nail, hobnail; *Fr.* Caboche]. ◘ *ŞEKİL: 186.* — **AYAKKABICI**; ◉ **cilt** ~ **sı**, *ciltç.* Eskiden cilt kapaklarının dört köşesine tesbit edilen bası bombeli çivilerden her biri. *(Kitap cilt kabaraları üzerine oturduğundan kaplama maddesinin ve kapak süslerinin sürtünmeyle bozulması önlenmekteydi). Kapağın ortasına konan cilt kabarasına* **göbek kabarası** *denir.* ◉ **danecikli** *(kumlu)* ~, Madenî levhalar ve eşya üzerine yapılan iri boncuklar serpilmiş gibi kabartılmış süsleme.

kabara kabara, z. § ❶ Gittikçe kabararak, coşarak: *O gece kabara kabara bendini aşmış olan sel.* § ❷ *mec.* Gururlanarak: *Kabara kabara konuştu.*

kabaracı, İ. Eskiden kadife ve çuha üzerine altın ve gümüş kabara ile süsleme yapanlara verilen ad. *(Kabaracıların yaptıkları işe «kabara» denirdi).*

kabara.goya, i. *zool.* Güney Asya'da yaşayan bir varan'ın yerli adı. [*ing.* ve *Fr.* Kabaragoya].

kabaralı /kaba:ralı/, s. § ❶ Kabara çakılmış: *Kabaralı ayakkabı.* [*Ing.* Hobnailed; *Fr.* Ferre, a gros clous]. § ❷ Kabara ile süslenmiş: *Kabaralı dolap kapakları.* [*ing.* Ornamented with bosses, having hobnails; *Fr.* Orne de clou a tête large et doree].

— **çivi**, *tekn.* ◘ **Çivi.**

kabarcık,-ğı, i. § ❶ Çalkanan bir sıvıda bazı maddelerin ayrışmasından veya köpürme sebebiyle doğan hava, buhar veya gaz dolu kürecikler: *Hava kabarcığı. Yağmur taneleri düştükçe gölde kabarcıklar meydana geliyordu.* [*Ing.* Bubble; *Fr.* Bulle]. § ❷ Hava ile dolu bir sıvı zardan meydana gelmiş, atmosferde asılı kalabilen kürecik. [*Ing.* Bubble; *Fr.* Bulle]; § ❸ Vücutta oluşan küçük *(sivilce v.b. gibi)* şiş. [*Ing.* Blister, bleb, bulla; *Fr.* Bulle]. § ❹ Eriyen bir madende *(dökme demir, cam v.b.)* oluşan gaz kürecikleri. [*Ing.* Blister, air-hole; *Fr.* Bulle]. § ❺ *anat.* Deri ve mukoza üzerinde görülen az çok meme şeklinde, etli küçük çıkıntı. [*Lat.* ve *Ing. Papilla; Fr.* Papille]. ☆ *Eşanl.* **tomur**. § ❻ *bot.* (a) Bazı bitkilerin sap ve yapraklarında görülen bir çeşit küçük çıkıntı; (b) *h.d. Bir çeşit üzüm;* (c) Taçyaprakların yüzeyinde bulunan ve bu yapraklara kadife görünümü veren üst deri pütürleri. [*ing.* Papilla; *Fr.* Papille]. § ❼ *camc.* İşlenirken cam içinde hava kabarcıkları kalmasından doğan boşluk. [*Ing.* Bubble, *Fr.* Bulle]. § ❽ *derm.* Derinin kalınlığı *içinde herhangi bir yerinde bulunabilen sıvı* ile dolu büyük kesecik *(Yanıklardan sonra olan kabarcıklar, döküntülü hastalıkların döküntüleri /pemfigus, Brocq-Dühring hastalığı, çakma v.b.* [*ing.* Phlycten, phlyctena; *Fr.* Bulle, phlyctène]. ☆ *Eşanl.* **flikten**; § ❾ *res.* Bir boya veya vernik tabakasında derinliğine veya kısmen yüzeyde beliren şişkinlik. § ❿ *sabunculuk.* Sabun hamurunda yüzeyin kabarcıklarla dolmasına yolaçan imalât kusuru. § ⓫ *tekn.* Erimiş bir maden veya cam kütlesinin katılaşması sırasında kapalı kalan gazın doldurduğu boşluk. ☆ *Eşanl.* **karıncalanma**. ◉ ~ **lı düzeç***, *fiz.* ◘ **Düzeç**; ◉ **boya kabarcığı**, Yağlı boya resimlerde boyanın fiskelenmesiyle hâsıl olan kabarcıklar. Bunlar zamanla dökülerek resmin bozulmasına sebep olurlar. [*ing.* Blister; *Fr.* Cloque]; ◉ **böbrek** ~ **ları**, *anat.* Sidik borucuklarının açıldığı Malpighi piramitlerinin böbrek çanakçıklarına doğru meydana getirdiği kabartılar. [*Ing.* Renal papillas; *Fr.* Papilles rénales]. ◉ **görme kabarcığı**, *anat.* Görme sinirinin ağtabaka üzerinde yaptığı çıkıntı. [*Ing.* Optical papilla; *Fr.* Papille optique]. ◉ **hava kabarcığı**, ◘ Hava. ◉ **Vater kabarcığı**, *anat.* ve *zool.* Pankreastan gelen kanalla öd kanalının oniki-parmak bağırsağına açıldıkları yerde bağırsak duvarının genislemesiyle meydana gelmiş olan bir kabarcık. [*Lat. Papilla vateri; Ing.* Ampulla of Vater; *Fr.* Ampoule de Vater].

— **iltihabı**, *oft.* Görme siniri kabarcığında yer alan iltihap; burası oftalmoskopta ödemli, toplardamarları ise gergin görünür. *(Görme siniri kabarcığı bu bozukluk sonucunda çoğu zaman körelir).* [*ing.* Papillitis].

kabarcıklanmak, nsz. f. Kabarcıklı hale gelmek. [*ing.* To become affected with a blister, etc].

kabarcıklı, s. Kabarcıkları olan. [*Ing.* Bubbly, blistered, pimply; *Fr.* Papillaire, bulleux,--euse].

— **çelik**, *met.* ◘ **Çelik.**

— **düzeç***, ◘ **Düzeç.**

— **epidermoliz**, *tıp.* ◘ **Epidermoliz**

— **iguana**, *zool.* ◘ **Iguana.**

— **kumaş**, *dok.* Özel kalıplar kullanılarak üzerinde düzenli veya düzensiz kabarcıklarla çukurlar meydana getirilmiş ipek veya keten kumas. [*Ing.* Blistered stuff; *Fr.* Étoffe cloquée].

— **kurt**, *paraz.* ◘ **Keselikurt.**

— **solucan**, *zool.* ◘ **Solucan.**

kabarda dili, öz. i. *dilb.* Kuzeybatı Kafkasya dili; doğu Çerkesçe'yi meydana getirir ve Kabadalar ve Balkarlar Muhtar cumhuriyetinde 150 000 kisi tarafından konuşulur. [*Ing.* Kabardian; *Fr.* Kabarde].

kabare, i. *Fr. cabaret.* § ❶ Özellikle atraksiyon ve revü gösterileri yapılan, içkili eğlence yeri, gece klübü. [*Ing.* Cabaret, light club]. § ❷ İçki şişeleri ve kadehleri konulan küçük tepsi ve masalara ve içki takımlarına verilen ad. [*ing.* ve *Fr.* Cabaret] § ❸ Meyhane. [*Ing.* Tavern; *Fr.* Taverne].

— **şarkısı (türküsü)**, Sanat değeri olmayan piyasa şarkısı veya türküsü: *Bizim evde kabare türkülerinden başka bir şey çalındığı yok.*

— **tiyatrosu**, *tiy.* Günlük konuları işleyen yergi ve taslama tiyatrosu. Küçük bir salonda oynanır. Seyirciler masalarda oturur. Kabare oyunlarında en önemli özellik, ince bir mizahla toplumun günlük sorunlarının taşlanması, alaya alınmasıdır. Küçük skeçler, monologlar, şarkılar, pandomimler, şiirler bu tiyatroda önde gelir.

kabarık, s. < *Kabarmak.* § ❶ Kabarmış durumda olan. [*Ing.* Swollen; *Fr.* Gonflé, boursouflé,-ée, enflé,-ée]. § ❷ Tümsekli. [*ing.* Blistered; *Fr.* Protuberant,-ante, élevé,-ée].

— **deniz**, *coğr.* Gelgit sırasında suların yükseldiği zamandaki denizin durumu, kabarmış durumda olan deniz. [*Osm.* Med hali, medd-i kâmil hattı; *Ing.* Hightide; *Fr.* Haute mer].

☆ *Eşanl.* **gelim hali**.

— **hamur boya**, Kabarık ve kalın olarak konulan boya. [*Fr.* Peinture en pleine pâte].

kabarıklık,-ğı, i. § ❶ Dışbükeylik, şişkinlik, kabarık olma hali. [*Ing.* Swelling, puffing-up; *Fr.* Boursouflement]. § ❷ *bayınd.* Yolun tüm genişliğine göre dışbükey olması. [*Ing.* Blistering; *Fr.* Boursouflement]. § ❸ *ciltc.* Yapıştırılmış deri, bez veya kâğıt altında kalmış hava kabarcıklarının meydana getirdiği şişkinlik.

kabarık.su, b.i. *coğr.* Akarsuyun, yatağından en çok su geçirdiği zaman. Irmakların kabarması sürekli ve bol yağmurlardan, kar örtülerinin erimesinden, buz parçalarının ırmağın bir kesimini kapamasından ileri gelir. [*Ing.* Freshet, high water; *Fr.* Crue].

kabarma*, i. § ❶ Kabarma eylemi. [*Ing.* Swelling, rising; *Fr.* Gonflement]. § ❷ Ço-

ğalma. fazlalaşma: *Masraf gittikçe kabarıyor.* § ● *mec.* Diklenme, büyüklük taslama: *Kedinin kabarmasıyle, köpeğin üzerine atılması bir oldu.* § ● *coğr.* Yeryüzünde su kütlesi üzerine, başlıca ayın çekimi etkisiyle 12 saat 25 dakika ara ile deniz yüzeyinin yükselme olayı: *En büyük kabarma Kanada kıyısında olup 21 metreyi bulur.* [*Osm.* Med hareketi; *Ing.* Flux, flow; *Fr.* Flux, flot, marée montante]. ☆ *Eşanl.* **gelim.** ☆ *Karş.* **gidim.** § ● *sin.* Bir filmin fazla sıcağa veya gerilmeye uğramasından dolayı üzerinde meydana gelen çıkıntı ve çukurlar. [*Ing.* Buckling; *Fr.* Gondolage]. § ● *mek.* Derinliği az, üzeri açık kanallarda meydana gelen yüzey dalgalanması. § ● *den.* Bir engele çarptıktan sonra kırılan dalganın yükselerek yeniden engele çarpması. § ● *deric.* Suya daldırılan derinin şiserek hacimce büyümesi. *(Kuru deri suya batırılınca bol miktarda su çeker ve şişer. Eğer su hafifçe alkali veya asit ise, deri, saf sudakinden çok daha fazla şişer. İşlenmiş derinin kalitesi üstünde, kabarmanın etkisi büyüktür).* [*Ing.* Swelling; *Fr.* Gonflement]. § ● *mutf.* Teknede dinlendirilen mayalı hamurun, mayanın etkisiyle şişmesi, hacimce artması. *(Ekmek hamurunda kabarma, mayalanmanın ilk safhasıdır).* § ● *mad. oc.* Bir zemin veya duvarda, toprağın şişerek ileriye doğru çıkıntı yapması. § ● *taşç.* Bir kaya kütlesinin parçalanarak ocaktan çıkarılması sırasında, yığın halinde kazılan malzemenin çeşitli elemanları arasında sayısız boşluklar olduğu için, hacminin görünür şekilde artması. ◉ **deniz ~ sı,** *coğr.* ◘ **Kabarma.** ◉ **fırtına ~ sı,** *coğr.* Şiddetli ve sürekli rüzgârların etkisiyle dalgaların deniz seviyesini birkaç metre yükseltmesi. ◉ **ilkel ~,** *hidr.* Ana kolun etkileyene karşıt olarak kolları etkileyen kabarma. [*Ing.* Elementary freshet; *Fr.* Crue élémentaire]. ☆ *Eşanl.* **su yükselmesi.** ☆ *Karş.* **etiyaj, alçalma.** ◉ **kalb önü (göğüs) ~ sı,** *fizyol.* Her sistolde kalbin geri çekilmesiyle altıncı kaburga hizasında meydana gelen hareket. [*Ing.* Precordial swelling, thoracic swelling; *Fr.* Soulevement precordial ou thoracique]. ◉ **su ~ sı,** *bayınd.* Su yatağında kurulmuş bir sesten ileri gelen ve suyun kaynak doğrultusunda hareket etmesine yolaçan olay.

~ akıntısı, *coğr.* Gelgit olayının belirgin olduğu yerlerde deniz yüzünün kabarması sırasında beliren ve denizden karaya doğru olan akıntı. [*Osm.* Med cereyanı; *ing.* Flood; *Fr.* Courant de flut, flot].

~ alçalma, *astr.* Büyük denizlerde suların yükselmesi ve altı saat sonra olağan düzeyden aşağı inmesi olayı. [*Osm.* Medd-ü cezr; *Ing.* Tides, flood and ebb; *Fr.* Marées].

☆ *Eşanl.* **gelgit.**

kabarmak (nsz), f. *esk. T.* § ● Bir taraftan şişmek, ağırlığı artmadan hacmi büyümek: *Pamuğu atılınca yastık kabardı. Hamur kabardı.* [*Ing.* To swell, to be puffed up; *Fr.* S'enfler, se gonfler]. § ● *(Bazı sıvılar kaynayınca)* Tasmaya yüz tutmak, yükselmek: *Kahve kabardı.* [*Ing.* To rise; *Fr.* S'élever]. § ● (sayılabilen seyler hk.) Miktarı, sayısı pek artmak: *Masraf kabardı. Hamur kabardı.* [*Ing.* To increase, to become fluffy; *Fr.* Augmenter, s'accroître, multiplier]. § ● Kibrinden veya öfkesinden kurumlanmak. [*Ing.* To swagger, to assume airs of importance; *Fr.* S'enorgueillir, d'irriter]. § ● *(hayvanlar hk.)* Tüyleri dikilmek: *Kedinin kuyruğu kabardı. Hindi kabardı.* § ● *(Sıvı, boya, kir, kabuk v.b. hk.)* Isı veya su etkisiyle yerinden ayrılmak veya ayrılmaya yüz tutmak: *Kir kabardı. Masanın kaplaması kabardı. Dolabın boyası kabardı.* [*Ing.* To rise; *Fr.* S'élever]. § ● nsz. *mec.* Kafa tutmak, öfkelenip üstüne yürüyecek gibi davranmak, diklenmek. [*Ing.* To be defiant, to oppose obstinately; *Fr.* Braver, narguer, défier qn., tenir tête à qn]. § ● *(Deniz hk.)* Dalgalanmak, büyük dalgalar meydana gelmek, cosmak: *Deniz kabardı.* [*Ing.* To become rough; *Fr.* Monter]. § ● *(kumaş v.b. hk.)* Tüylenmek, havlanmak: *Masanın örtüsü kabarmış. Halı çabuk kabardı.* [*Ing.* To grow feathers; *Fr.* Commencer a avoir des poils]. § ● *(Mide, safra v.b. hk.)* Bulanmak, ekşimek, bozulmak: *Pislikleri görünce birden midesi kabardı, öğürtüyle yere oturdu.* [*Ing.* To be upset; *Fr.* Avoir mal au cœur, s'aigrir]. § ● *(toprak hk.)* Ufalanıp, yumuşamak, tava gelmek. § ● *(duygular hk.)* Artmak, coşmak. [*Ing.* To become exuberant, to become enthusiastic; *Fr.* S'enthousiasmer]. § ● *mec.* Gururlanmak, övünmek. [*Ing.* To praise oneself, to boast, to brag, to feel proud *(of)*, to take pride *(in)*, to grow proud *(of)*; *Fr.* Faire le fier, faire parade, se pavaner, faire son propre éloge, se vanter]. § ● *mad. oc. (Bir duvar veya bir zeminden söz ederken)* Toprağın basıncı altında bir galeriye veya bir şantiyeye doğru çıkıntı yapmak. § ● *tekn. (Islatılan kireç kazılan toprak v.b. hk.)* Hacimce artmak.

Kabartay Çerkezleri, ç. öz .İ. *etn.* Kafkasya'nın kuzeyinde Kuban ırmağı havzasında oturan çerkez kabilesi, Malha *(Baksom)* kenarında ve Terek'in sol kıyısında oturanlara *Büyük Kabartay Çerkezleri,* Terek'in sağ kıyısında oturanlara *Küçük Kabartay Çerkezleri* denilir. [*Ing.* Kabardins; *Fr.* Kabardines, kabardes].

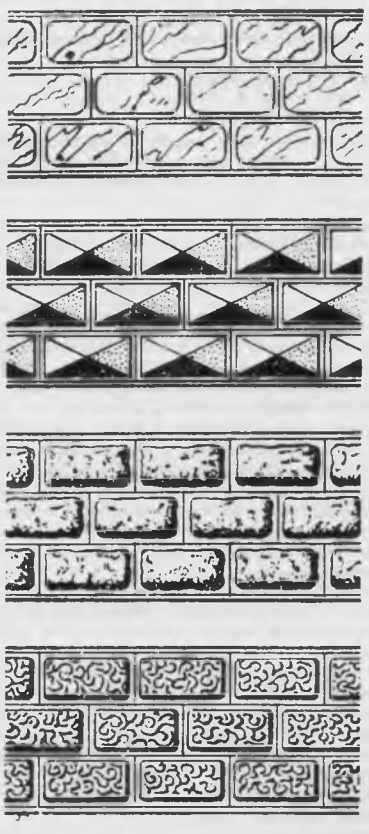

ŞEKİL: **KABARTMA: 1.** Yuvarlak. **2.** Elmas biçimi. **3.** Kaba yontma. **4.** Kurtçuk biçiminde.

kabartı, i. < *kabarmak.* § ● Kabarmış olan yer, kabararak tümsek haline gelmiş yer, kabarcık şeklindeki çıkıntı. [*Osm.* Samiha; *Ing.* Swelling, bulging, puffiness, protuberance; *Fr.* Saillie, protubérance]. § ● *san.* Bir heykelin çıkıntılı planları, bir tablonun ışık ve gölgeler veya renklerle kabarıklık, yuvarlaklık etkisini uyandıran kısımları. § ● *kâğıtç.* Kâğıt yapımı sırasında meydana gelen kusur. Buna kâğıt yüzeyindeki bir hava veya buhar kabarcığı yolaçar. § ● *seram.* Pişme sırasında hamurun veya sırın kalkmasına yolaçan hava birikintisi. [*ing.* Bleb, air-bubble; *Fr.* Bouillon]. ◉ **İç aya budu ve dış aya budu ~ ları,** *anat.* El ayasının iki tarafında bulunan kabarıklıklar. *(Başparmak kökündekine iç aya budu /tenar/ kabartısı, onun mukabil tarafındakine de dış aya budu /hipotenar/ kabartısı denir).* [*ing.* Thenar and hypothenar eminence; *Fr.* éminence thénar et hypothénar]. ◉ **soliflüksiyon ~ sı,** *jeom.* Soleflüksiyon etkisiyle bir yamaçta ortava çıkan çoğunlukla hilâl biçimindeki burusukluk. ◉ **topağı ~ sı,** *sil.* Eski topların ağzına konan ve dışarıya doğru çepeçevre çıkıntı yapan parça.

kabartıcı, s. < *kabartmak. tıp.* (a) Deri veya mukozalar üzerinde kabarcıklar veya kabartılar yapan; (b) Deride ve solunum yollarında derin lezyonlar yapan harb gazlarına denir. *(Başlıca tipi iperittir).*

kabartma, i. § ● Kabartmak eylemi. [*Ing.* Swelling, rising; *Fr.* Action de gonfler]. § ● Gösterdiği sekli düzlem olmayıp az çok kabarık olan *(harita, işleme resim gibi)* iş: *Kabartma yazı. Kabartma çiçek.* [*ing.* High-relief; *Fr.* Haut-relief]. § ● s. Çıkıntılı olarak, kabartılmış şekilde, kabartılarak yapılmış olan: *Kabartma harita.* [*Ing.* Raised, embossed, in high relief; *Fr.* En haut-relief, bosselé,-ée, gaufré,-ée]. § ● Üstü düz, pürüzsüz olmayan, az çok kabarık durumda olan duvar süsü. § ● *ciltç.* Cilt üzerinde oyuk ve kabarıklar halindeki süs. [*ing.* ve *Fr.* Relief]. § ● *fot.* Mastar presiyle bazı fotoğraflara verilen hafif kabarıklık. [*Ing.* ve *Fr.* Relief]. § ● *san.* (a) En çok mimarî süslemede yer alan, hem heykelcilik hem de resim sanatlarıyle ilgili islere verilen ad. *(Bu tür üzerinde ilk defa Hans Arp, ondan sonra da Vasarely, Tinguely, Ben Nicholson, Stahly, Lardera ve Etienne-Martin çalıştılar);* (b) Bir seklin veya bir süslemenin düz zemin üzerindeki çıkıntısı; (c) Vücutların kabarıklığını iyi ifade edebilme alışkanlığını kazanmak için, bakılarak resmedilen dökme veya yontma figür. [*Ing.* Relief, relieve; *Fr.* Rellef]. § ● *mim.* (a) Taslara yüksek kabartma ile yapılan süs; (b) Taşın kenarlarında yuvarlak yüzeyler meydana getirme, kenarı çukur silme ile bitirme, tabı doğal dokusuna göre mücevher gibi yontarak kurt şekilleri yapmak suretiyle elde edilen süsler ve bunların arasına açılan kare biçimli derin kanallar. [*Ing.* ve *Fr.* Relief]. § ● *res.* Kalın macun tabakaları sürerek bir tuval üzerinde meydana getirilen kabarıklık. [*Ing.* ve *Fr.* Relief]. § ● *saraç.* Düz bir süsleme yüzeyinin en çıkıntılı kısmı. [*ing.* Embossment; *Fr.* Relief]. § ● *trm.* Toprağı karıştırma, alt-üst etme, yumuşatma işlemi. ◉ **alçak ~,** *heyk.* ◘ **Alçak.** ◉ **düz alçak ~,** *heyk.* ◘ **Düz**[1]. ◉ **falya ~ sı,** *sil.* ◘ **Falya.** ◉ **tam ~,** *heyk.* ◘ **Tam.** ◉ **yarım ~,** *heyk.* ◘ **Yarım.** ◉ **yüksek ~,** *heyk.* ◘ **Yüksek.**

~ âleti, *saraç.* Bazı bavul ve çantaların yüzeyine kabartma süsler yapmak için deriye kuvvetle sürtülen sert ağaçtan yapılmış çubuk.

~ baskı, § ● *matb.* Bir elle veya asidle oyulmuş kalıptan veya metal harflerden çukur olarak veya kabarık olarak, boya ile boyasız yapılan baskı tekniği. *(En iyi kabartma baskı oyma çukur kalıplarla yapılanlardır. Bunların baskı makineleri ayrıdır. Tipo makinesinde ve tipo harfleriyle iyi bir kabartma baskı sağlamak için, önce yazı normal olarak basılır sonra bunun üzerine, ayarı tam uyan, oyma çukur bir kalıpla tekrar baskı yapılır).* [*ing.* Goffering, tooling; *Fr.* Gaufrage, empreinte en relief]. § ● *ciltç.* ◘ **Baskı.**

~ deri, *deric.* Uyularak veya övünerek üzerine kabartma süsler yapılmış deri işleri. [*Ing.* Embossed leather; *Fr.* Cuir incrusté].

~ dilim, *kuymc.* Bazı kuyumcu islerinde dilim dilim kabartma olarak yapılan kısımlar. *(Avrupa'da çoğunlukla şamdan gibi ayaklı şeylerin kaidesi bu şekilde yapılırdı).*

[*İng.* Boss beading; *Fr.* Souage, godron].
~ **fırçası**, *işl.* ◘ **Fırça**.
~ **haritalar**, Dünya yüzeyinin girinti ve çıkıntılarını kabartmalar halinde hakiki durumu ile göstermeye çalışan haritalar. [*İng.* Relief map, raised map; embossment-map, *Fr.* Carte en relief].
~ **ışıkları**, Bir cismin kabartma ve kabarık yerlerini resimde üç boyutlu gibi göstermek için onun en tümsek noktalarına çarpan ışığın parıltısını taklid etmek üzere konulan ışıklı renkler. *(Üç boyutlu kabartmaların üzerinde ışığın en çok çarptığı ışıklı noktalar. Karakalem bir resimde böyle kabarık noktalara beyaz kalemle dokunularak parlak noktalar yapmak suretiyle gösterilir)* [*İng.* High lights; *Fr.* Rehauts].
~ **iş**, Yarım kabartma olarak yapılan oyma işlerine veya kabartma gibi görünen ve gölgeler veya ışıklarla belirtilen resimlere denir. [*İng.* Embosse work; *Fr.* Anaglyphe, travail en reliefo, en repousse, en bosse, gaufrage].
~ **izkalıp**, Kabartma bir şeyden kabartma olarak alınan kalıp. [*İng.* Impression in relief; *Fr.* Empreinte en relief].
~ **kadife**, *dok.* Üzerinde kabartma nakışlar bulunan kadife. *(Çatmalar gibi üzerine kabartma nakışlar dokunan kadifelere kabartma kadife, kumaşlara ise kabartma nakışlı kumaş denilirdi)*. [*İng.* Stamped velvet; *Fr.* Velours frappé ou ciselé].
~ **kalıbı**, § ❶ *san.* Üzerinde silindir biçimli küçük bir çukurluk bulunan zanaatçı âleti; kumaşlarla deriler üzerinde kabartma desenler yapmaya yarar. [*İng.* Embossing die]. § ❷ *matb.* Kabartma baskısı için kullanılacak, çelik, bronz, pirinçten elle veya asidle *(simigrafi yoluyle)* yedirilerek hazırlanmış olan metal plaklar, kalıplar, klişeler veya harfler. [*İng.* Embossing plates; *Fr.* Plaque à gaufrer].
~ **kazı**, *res.* Kazı resimlerinde basıldığı vakit siyah çıkacak olan kısımları kabartma ve zeminden yüksek yapıp beyaz kısımlarını, yani mürekkebin kâğıda bir iz bırakmaması istenen kısımları kazarak boşaltmak suretiyle yapılan kazı işlerine denir. *(Bu tarzdaki kazı-resimler için, yüzeyi tesviyeli olarak hazırlanan tahta takoz veya maden levhalar üzerine resim çizildikten sonra bu çizgilerin etrafı tığ denilen çelik kalemle oyulur)*. [*İng.* Relief engraving; *Fr.* Taille d'épargne].
~ **kenar**, *sil.* Bir kılıç veya süngünün namlusu boyunca uzanan köşeli çıkıntı.
~ **nakışlı kumaş**, *dok.* Nakışları kabartma olarak dokunan kumaş. [*İng.* Brocaded stuff; *Fr.* Brochê].
~ **plan**, *mim.* Bir şehrin veya bir yapının küçük ölçekte kabartma ile gösterilmesi. [*İng.* Relief plan, relief scheme].
~ **(matris) presleri**, *matb.* Üç türlü kabartma ve matris makinesi vardır. (a) Adi, kuvvetli pedal tipo makineleri; (b) Ciltçilerin kullandığı, ısıtma tertibatlı baskı makineleri; (c) Stereotipi ve galvanoda kâğıt ve kartonlardan, sellüloidden çukur kabartmalı döküm kalıbı yapmaya yarayan kuvvetli, hidrolik presler. [*İng.* Embossing presses; *Fr.* Presse a gaufrer, balancier estampeur].
~ **silme**, *mim.* (a) Kabartma kenar; (b) Bu kenarın düşey kesiti, kalıbı; silme kalıbı.
~ **şemse**, *san.* Ciltlerde süs olarak yapılan şemselerin kabartmalı olanlarına verilen ad. *(Kabartma şemse, bugün mühür ve ona benzer şeylere soğuk damga ile yapılan kabartmalar gibidir. Kabartma olmayan şeylere, yazma şemse denirdi)*.
~ **taklidi**, *camc.* (a) Vitray tekniğinin başlangıcından beri üzerine yapılan resimlerde kullanılan ve renkli camlara şekil kabartısı ile gölge unsurlarını vermeye yarayan resim düzeni. *(XII. yüzyılda yeraltı manastırlarının vitrayları tamamen kabartma taklidiyle işleniyor ve cam üzerine kurşunla geometrik şekiller yapılıyordu. Daha sonraki yüzyıllarda, kabartma taklidinin rolü daha da önem kazandı; yuvarlak çerçeveli kabartmalar veya renkli insan resimleri arasında kabartma taklidi büyük bir yüzey kaplıyordu;* (b) XVI. yüzyıl başından beri, mine üzerine resim sanatında bölmeli tekniğinin yerini alan yeni teknik. *(Siyah mineyle kaplı fon üzerine yalnız beyaz mine işlenir);* (c) Bina duvarlarına boya ile veya kara kalem denilen tarzda ışıklı gölgeli olarak kabartma etkisi verecek ve üçbuutlu gibi görünecek surette yapılan resim ve süslemelik nakışlar. [*Fr.* Bas-relief feint].
~ **taşlı cilt**, *matb.* Üzeri değerli taşlarla süslenmiş olan ciltler. [*İng.* Cameo binding; *Fr.* Reliure a médaille].
~ **tozu**, *matb.* Kabartma baskılarda ve stereotip matrislerinin hazırlanmasında kullanılan ve kalıba sürülen toz. [*İng.* Embossing powder; *Fr.* Poudre a faire des matrices *(pour le gaufrage)*].

kabartmak, f. § ● Kabarmasına yolaçmak: *Aşçı böreği iyi kabartmış.* [*İng.* To rise, *Fr.* Faire gonfler]. § ❷ Artırmak, fazlalaştırmak: *Hesabı kabartmak. Masrafı kabartmak.* [*İng.* To make increase, to augment; *Fr.* Augmenter]. § ❸ Kumaş, deri veya mukavva üstüne demir kalıplarla kabartılar yapmak. § ❹ İnce bir madenî tabakanın altından çekiçle vurarak yüzünde kabartma şekiller meydana getirmek. [*İng.* To chase, to work (metal) in repousse; *Fr.* Repousser]. § ❺ Cisimlendirmek, oyumlamak. ◉ **göğsünü** ~, *dey. (birinin)* Kıvanç duymasına, iftihar etmesine, gurur duymasına sebep olmak. [*İng.* To puff out the chest with pride]. ◉ **koltuklarını** ~, *dey.* ◘ **Göğsünü kabartmak.** ◉ **kulak** ~, *dey.* ◘ **Kulak.**

kabartmalı, s. ◘ **Kabartma**[3].
~ **cam**, *camc.* ◘ **Cam**[1].
~ **grafik**, *mat.* ◘ **Grafik**.

kaba.sakal, b.s. Gür ve geniş sakallı. [*İng.* Having a full, bushy beard; *Fr.* Barbe en broussaille, qui a barbe touffue, en broussaille].

kaba.soğan, b. s. Göründüğü gibi sağlam ve kuvvetli olmayan. [*İng.* Important appearance, but weak and worthless *(person)*; *Fr.* Qui paraît plus fort qu'il n'est pas].

kaba.sorta, kabasorto, i. *It. den.* Sübye donanımlarla yapılamayan işlerde kullanılmak üzere biri sabit diğeri hareketli iki tornodan yapılmış palanga. [*İng.* Fullrigged, squarerigged; *Fr.* Gréé en trois-mâts carré]. ◉ **dört direkli** ~, *den.* ◘ **Dört**.
~ **arma**, *den.* Direk donanımları serenli ve seren yelkenli olan arma. *(Bu tarz donanımlı olan gemilere Kabasorta armalı denir)*.
~ **armalı uskuna**, *den.* Pruva direği yalnız gabya ve babafingo yelkenleriyle donanmış ve grandisi sübye donanım olan uskuna. [*İng.* Full-rigged ship; *Fr.* Trois-mâts carré].
~ **gindazo**, *den.* Çubukların kaskavalını çıkarmak için kabasorta donanmış gindazo. *(Bunların kıç tarafta kalan çımalarına gindoza donanımın üst makarası takılmak üzere radansalı ve dikişli kasa yapılır, diğer çımaları evvelâ ana destemorasının kıç tarafındaki mapaya takılan demir sapanlı gindoza tornosundan badehu gabya çubuğunun gindoza bastikasından donatıldıktan sonra ana destemorasının pruva yönündeki mapaya mezevolta alınarak bağlanır, çubuklar aşağı «Sübye gindoza» ile alınır)*.

kabasse, i. Avrupa'da XVII. inci yüzyılda mızraklı piyadelerin giydikleri sipersiz ve yelesiz, tepesi sivrice yuvarlak demir başlık. Türklerdekine **miğfer** ve **kellepuş** denir. [*Fr.* Cabasset].

kaba.su, b. i. *coğr.* İçinde kalsiyum bileşimleri bulunan sular. Bunlar, kireçli, içimi iyi olmayan, sabunu kolay köpürtmeyen sulardır. [*Osm.* Mâ'-i kils; *İng.* Lime-water; *Fr.* Eaux de chaux].

kaba.şiş, b. i. ◘ **Kabakulak**.

kaba.taslak[1], b.s. Bir şeyin ayrıntılarını bırakıp ana çizgilerini belirten: *Kabataslak bir plan.* [*İng.* Rough; *Fr.* Grossierement approximativement, en gros].
☆ *Eşanl.* **özensiz, yarım yamalak, sudan, gelişigüzel, baştan savma, gönülsüz, yarım ağızla, dermeçatma, bozukdüzen.**
☆ *Karş.* **inceleyerek, özenli, itinalı, üzerinde durarak, kılı kırk yararak, düzenli.**

kaba.taslak[2], b. i. *san.* (a) Bir sanat eserinin ilk hali; (b) Bir tablonun büyük ve serbest çizgilerle yapılan ilkel şekli; (c) Bir heykelin çamurla kabaca yapılan maketi; (d) Mermerden yapılacak bir heykel ve oymanın ilk önce kabaca yontularak hazırlanan şekli. [*İng.* Rough shape, rough sketch; *Fr.* Ebauche].
~ **çalışmak**, Yapılacak bir tablo için hazırlık olmak üzere kabaca resim yapmak. [*İng.* To rough out; *Fr.* Ébaucher].

kaba.yel, b. i. *coğr.* Güney-batıdan esen yel, lodos. [*İng.* South breeze, southwest; *Fr.* Vent du sud].

kabayih /kâbayih/, **kabaih** /kabâih/, ç. i. *Osm.* < *Ar. kabiha. esk.* Çirkin davranışlar, suçlar, kabahatler.

kaba.yonca, b. i. *bot.* ◘ **Yonca**.

kabazi, i. *Fr. chabasie* < *Yun. khabazios*, *mineral türünden. min.* Hidratlı kalsiyum alüminosilikat; zeolitler grupundandır ve romboedrik sistemde billûrlaşır.
☆ *Eşanl.* **kabasit**.

kabban /kabbân/, i. *Osm.* < *Fars. kapân veya kappân* > *Ar. kabbân. esk.* Büyük ağırlıkları ölçmek için kullanılan büyük çeki, baskül.

Kâbe /Kâbe/, öz. i. *Osm.* < *Ar.* § ● Mekke'de müslümanlıkça kutsal tanınan, taştan yapılmış yapı. *(Müslümanların hacı olabilmeleri için bu yapıyı tavaf etmeleri şarttır)*. [*İng.* The Kaaba at Mecca; *Fr.* Nom du temple de la Mecque qui est vénéré actuellement par les musulmans comme autrefois par les Arabes païens]. ☆ *Eşanl.* **beytullah**. § ❷ Müslümanların namaz kılarken yöneldikleri yön. § ❸ *mec.* Ülkü, kutsal sayılan yer. ◉ ~ **den gelmek**, Hacdan dönmek, hacı olmuş bulunmak.
~ **belesanı (pelesengi)**, Bir cins merhem, balasan merhemi. [*İng.* Balm of Gilead].
~ **örtüsü**, Kâbenin üstündeki siyah renkli örtü. [*İng.* The black curtain covering the Kaabe at Mecca].
~ **toprağı**, Hacıların Mekke'den getirdikleri ve kutsal olduğuna inanılan toprak. [*İng.* Earth taken by pilgrims from Mecca].

kâbe, i. *Osm.* < *Ar. arg.* İçki yeri: *Nefis gece gündüz kâbede.*

kaberne, i. *bot.* Fransa'nın ünlü bir asması. Uzun ve dik sürüngenleri, ince sivri parçalı ve koyu yeşil yaprakları vardır. Dişleri büyük, yan cepleri kapalıdır. Salkımları orta büyüklükte veya ufak yuvarlağa yakın bir şekilde, az kanatlı, ince ve uzun saplıdır. Taneleri, yuvarlak, gayri müsavi, oldukça sıkısık, beyaz yansımalı ve mavimtrak renktedir. Şırası renksiz, tatlı lezzette, aromatiktir. [*Fr.* Cabernet].

kaberu, i. *amharca. zool.* Habeşistan'da yaşayan vahşi bir köpek. *(Çoban köpeği büyüklüğündedir. Omuz başına kadar yüksekliği 1 m'dir. Postu evcil köpeğinkine benzer; sırtı ve böğürleri kızıl-esmer, karnı ve göğsü beyaz, kuyruğunun yarısı uca doğru siyahtır. Kaberular sürüler halinde dolaşarak avlanır)*. [*Lat. Canis simensis*].
☆ *Eşanl.* **Habeşistan kurdu**.

kabeteyn /kâbeteyn/, i. *Osm.* < *Ar. kâbe. esk.* Mekke şehrindeki Kâbe ile Kudüs'deki Mescid-i Aksa. [*İng.* The two temples of Mecca and Jerusalem; *Fr.* Les deux Jérusalem].

kâbe.tullah, b. i. Kâbeye verilen bir ad.

kabız,-zı, i. *Osm.* < *Ar. kabz. esk.* § ❶ Elle tutma, alma, kavrama. [*İng.* Act of receiving, holding; *Fr.* Tenue]. § ❷ Dışarı çıkma *(dışkıyı boşaltma)* güçlüğü: *Kabız olmuş. İnkıbaza uğramış.* [*İng.* ve *Fr.* Constipation]. ☆ *Eşanl.* **peklik**. § ❸ Teslim alma, kabul etme. § ❹ Ölme. [*İng.* Dieing; *Fr.* Action de mourir]. § ❺ *huk.* Bir şeyin zilyetliğinin iktisabı. § ❻ *tasav.* Korku niteliğinde bir ruhî hal. ☆ *Karş.* **bast**.
~ **olmak**, § ❶ Pekliğe tutulmak. [*İng.* To suffer from constipaton, to bind the

bowels, to be constipated; *Fr.* Se constiper]. § ❷ *arg.* (a) Bos, işsiz kalmak, iş göremez olmak: *İşler aynasız, on gündür kabız olduk;* (b) Nutku tutulmak, bir sey söyleyemez olmak: *Çakal Mahmudu görünce birdenbire kabız oldun ha!*

kâbız, kaabız /kābız/, i. *Osm.* < *Ar. kabz. esk.* § ❶ Elle tutulan, alan, alıcı. [*Ing.* Holder, receiver, grasper; *Fr.* Teneur,-euse]. § ❷ Azrail. [*ing.* Azrael]. § ❸ *anat. (sinir ve kas hk.)* Sıkan, çeken. [*Ing.* ve *Fr.* Astringent]. § ❹ s. *tıp.* Peklik veren. [*ing.* Astringent, constipating; *Fr.* Constipant,-ante]. ☆ *Karş.* **müshil.**

kabıza /kābıza/, s. *Osm.* < *Ar. kabz. esk. anat.* Oynak kemikler arasındaki açıları daraltan kaslar. [*ing.* Flexor muscle]:
☆ *Eşanl.* **büken.**

kabızlık,-ğı, i. § ❶ Kabız olma hali. [*Osm.* Kabızıyet; *ing.* ve *Fr.* Constipation]. § ❷ *arıc.* Arılarda kabızlık genellikle ilkbaharda görülür ve çeşitli sebeplere bağlanabilir; kış uykusunun uzaması, üşütme, kötü beslenme v.b. *(Genel olarak içine hafif bir antiseptik katılmış şeker şerbetiyle tedavi edilir).*

kabih /kābiha/, s. *Osm.* < *Ar. Kubh,* çirkinlik > *kābih* veya *kābiha. esk.* Çirkin, iğrenç, kötü; Yakışıksız, uygunsuz davranış. [*ing.* Ugly hideous, unseemly, improper; *Fr.* Laid, mauvais].

kabil[1] /kabîl/, i. *Osm.* < *Ar. kabl. esk.* § ❶ Türlü, gibi, benzer. § ❷ Cins, sınıf, çeşit, soy, nevi. [*ing.* Sort, kind, category; *Fr.* Espèce, sorte]. ⊙ bu ~ (bu **kabilden**), Bu tür, bunun gibi, buna benzer. [*ing.* Of this sort, such, of such a kind; *Fr.* Semblable pareil, de cette espèce *(là)*].

Kâbil öz. i. *coğr.* Afganistan'ın başkenti. [*Ing.* Kabul; *Fr.* Kaboul ou Caboul, capital de l'Afghanistan].

kabil[2] /kābil/, s. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Olabilir, olanaklı. [*ing.* ve *Fr.* Possible]. ☆ *Eşanl.* **mümkün.** § ❷ Ebe, hekim. § ❸ s. Bu kelime «*bu gibi*», «*bu türlü*» anlamına gelen bu kabil, bu kabilden ve «*çeşidinden*», «*gibi*» yerine kabilden şeklinde kullanılır: *Bu kabilden işler. Bu kabil şeyler. Hastalık kabilinden bir hal.* ☆ *Eşanl.* **olanaklı mümkün.** ☆ *Karş.* **olamaz, imkânsız, gayrikabil.** § ❶ *tıp. esk.* Gebe kadınları doğurtan erkek ebe. ⊙ ~ **i avf,** *esk.* Bağışlanabilir, affedilebilir. [*ing.* ve *Fr.* Pardonable]. ⊙ ~ **i aks,** *fels. esk.* Değiştirilebilir. [*ing.* ve *Fr.* Convertible]. ⊙ ~ **i ayar,** Ayarlanabilir. ⊙ ~ **i devir,** Devredilebilir. ⊙ ~ **i ekl,** *esk.* Yenir, yenilebilir. [*ing.* ve *Fr.* Edible]. ⊙ ~ **i emanet,** *(«emanet kabul eden»),* Insan. ⊙ ~ **i feyz-i safâ,** *esk. («neşenin feyzini kabul eden»), esk.* Neşeli. ⊙ ~ **i haml,** *mant. esk.* Iddiası mümkün kaziyede hüküm ve isnadı mümkün. [*ing.* Predicable; *Fr.* Prédicable]. ⊙ ~ **i hitap,** *esk.* Kendisiyle konuşulabilir, sözden anlar. [*ing.* One with whom one can discourse, one who is capable of understanding]. ⊙ ~ **i icra,** *esk.* Yapılabilir, uygulanabilir. [*ing.* Executable; *Fr.* Exécutable]. ⊙ ~ **i ircâ,** *kim.* Indirgenir. [*ing.* Reducible; *Fr.* Réductible]. ⊙ ~ **i idrak,** *esk.* Algılanabilir. [*ing.* Perceptible]. ⊙ ~ **i inhilâl,** *kim. esk.* Eriyebilir, erir. [*ing.* ve *Fr.* Soluble]. ⊙ ~ **i inhinâ,** *esk.* Eğilip bükülebilir. ⊙ ~ **i inkısam,** *(taksim), esk.* Bölünebilir. [*ing.* ve *Fr.* Divisible]. ⊙ ~ **i inkisar,** *dey.* Kırılabilir, kırılması mümkün *(şey).* ⊙ ~ **i intikal,** *esk.* Aktarılabilir, devredilebilir. [*Ing.* Transferable; *Fr.* Transmissible]. ⊙ ~ **i istifade,** *esk.* Yararlanılabilir, kullanılabilir. Ehliyetli, becerikli *(kimse).* [*ing.* Serviceable, usable, useful, suitable *(for use),* efficient *(person); Fr.* Serviable, utilisable]. ⊙ ~ **i istînaf,** huk. esk. Istinaf yoluna gidilebilir. ⊙ ~ **i itiraz,** *esk.* Itiraz edilebilir. [*ing.* Objectionable]. ⊙ ~ **i izale,** *esk.* Giderilmesi mümkün. ⊙ ~ **i iptal,** Iptal edilebilir. ⊙ ~ **i itfa,** Ödenebilir. ⊙ ~ **i kabûl,** *esk.* Kabul edilebilir. ⊙ ~ **i nakil,** Nakledilebilir. ⊙ ~ **i nüfuz,** *fiz. esk.* Geçirgen. [*ing.* Permeable, penetrable]. ⊙ ~ **i rücu,** Vaz geçilebilir, rücü edilebilir. [*ing.* Reversible; *Fr.* Réversible]. ⊙ ~ **i sevk,** Sevkedilebilir. [*ing.* ve *Fr.* Dirigible]. ⊙ ~ **i sükna,** *esk.* Oturulabilir, ikamete elverişli. [*ing.* ve *Fr.* Habitable]. ⊙ ~ **i taakkul,** *psik. esk.* Anlaşılır, kavranılır. [*ing.* ve *Fr.* Intelligible]. ⊙ ~ **i tahallül,** *kim.* Ayrıştırılabilir. ⊙ ~ **i tahakkuk,** *kim. esk.* Gerçeklesebilir. [*ing.* Realizable; *Fr.* Réalisable]. ⊙ ~ **i tahammül,** *esk.* Dayanılabilir, katlanılabilir. [*ing.* Tolerable, bearable; *Fr.* Tolérable]. ⊙ ~ **i tahamuz,** *kim. esk.* Oksidlenir. [*ing.* Oxidizable; *Fr.* Oxydable]. ⊙ ~ **i tahayyül,** *esk.* Düşünülebilen, hatıra gelebilen, tasavvur olunabilir. [*ing.* ve *Fr.* Imaginable]. ⊙ ~ **i tahkik,** *esk.* Araştırılabilir. ⊙ ~ **i tatbik,** *esk.* Uygulanabilir, yapılabilir. [*ing.* Practicable; *Fr.* Praticable]. ⊙ ~ **i tebdil,** Değiştirilebilir. ⊙ ~ **i tefrik,** Ayrılabilir, seçilebilir. ⊙ ~ **i tecviz,** *esk.* Yapılması uygun görülebilir, izin verilebilir. ⊙ ~ **i telif,** *esk.* Uyuşan, bağdaşan. [*ing.* ve *Fr.* Compatible]. ⊙ ~ **i temyiz,** *huk. esk.* Temyiz edilebilir. [*ing.* Discernible; *Fr.* Perceptible]. ⊙ ~ **i tenbih,** *biy. esk.* Uyarılgan. [*ing.* ve *Fr.* Excitable]. ⊙ ~ **i taksim,** Bölüstürülebilir. [*ing.* ve *Fr.* Divisible]. ⊙ **gayr-i** ~, *biy.* ◘ **Gayri.** ⊙ **nâ** ~, Kabil olmayan.
~ **değil,** *dey.* Imkânı yok, mümkün değil.

kabile/kabile/, i. *Osm.*<*Ar. kābil. esk.* § ❶ Aynı bölgede, ortak bir toplumsal düzen içinde yaşayan ve aynı soydan gelen aileler bütünü. [*ing.* Tribe; *Fr.* Tribu]. ☆ *Eşanl.* **boy, uruk.** § ❷ *boy.* Oymak.

kabile /kābile/, i. *Osm.* < *Ar. kābil. esk.* Çocuğun doğmasına yardım eden ve bunu meslek edinen kadın. [*ing.* Midwife; *Fr.* Sage-femme].
☆ *Eşanl.* **ebe.**

kabilî /kābilî/, i. *Osm.* < *Ar. kābil,* sehir *adından. müz.* Türk musikisinde eskiden kullanılmış bir bilesik makam. *(Zamanımıza ulaşmış örneği yoktur. Azerî musikisinde bu adla mevcut makamın aynı terkipte olabileceği tahmin edilebilir).*

kabilinden /kabîlinden/, z. Gibi, türünden, çeşidinden: *Hastalık kabilinden bir hal.* [*ing.* As, like, of the sort or kind of, on the lines, or something like].

kabiliyât /kābiliyāt/, ç. i. *esk.* **Kabiliyet**'in çoğulu.

Kabiliye. öz. i. *Osm.* < *Ar. Biläd- al -Kabā'il. («Berberî kabileleri ülkesi»).* § ❶ Cezayir'de Doğu Tel atlasının büyük kısmını meydana getiren bölgeler; batıda Mitica, doğuda Annaba ovası, güneyde Yukarı Cezayir ve Konstantin ovaları arasında Kabiliye, oldukça araplaşmış «*Küçük Kabiliye*» *(şehirli anlamına gelen Kabiliye el-Hadra)* ve vad Sahael-Summa çöküntüsünün batısında Berberîce konusmaya devam eden «*Büyük Kabiliye*» *(Kabiliye en-Niras)* diye ikiye ayrılır. § ❷ *dilb.* Büyük Kabiliye'de ve Küçük Kabiliye'nin batısında konusulan berberîce ağzı.

kabiliyet,-ti /kābiliyet/, i. *Osm.* < *Ar. kābiliyyet.* § ❶ Bir seye karsı doğustan gelen veya sonradan edinilmis istidat, yatkınlık, beceriklilik: *Çocuğun müziğe kabiliyeti var.* [*Osm.* Istidat; *ing.* Capability; *Fr.* Capacité]. ☆ *Eşanl.* **yetenek.** § ❷ *psik.* Herhangi bir genel veya özel davranımda yeterlik, herhangi belli bir eylemi tamamlamak veya bir duruma başarıyle uymak konusunda organizmada bulunan gerçek güç. [*ing.* Efficiency, capacity, talent; *Fr.* Capacite, aptitude]. § ❶ Hassa, duyu: *Işitmek, görmek kabiliyeti.* [*ing.* Sense; *Fr.* Sens]. § ❹ Olabilirlik: *Ciğerlerinin bütün kabiliyetiyle nefes aldı.* [*ing.* Possibility; *Fr.* Possibilité]. ☆ *Eşanl.* **imkân.** ⊙ **iptal** ~ **i,** *ikt.* ◘ **Iptal.** ⊙ **tırmanma yeteneği,** *tekn.* Bir taşıtın belirli eğimdeki bir yokuşu sabit bir hızla çıkma yeteneği; yokuşun saniyede metre veya saatte kilometre cinsinden verilen bu denge hızının her değerine tekabül eden ve metrede milimetre cinsinden ifade edilen en büyük değeri. *(Genellikle ton başına kilogram cinsinden ifade edilen ve çeşitli hızlarda harcanan kütle gücü ile taşıta uygulanan dinamik dirençlerin, özellikle sürtünme ve hava dirençlerinin toplamı arasındaki farktan yararlanarak çizilen tırmanma yeteneği eğrisi, taşıtın düşük hızlarda yola yapışma yeteneğiyle sınırlanmış, yukarı doğru içbükey olan bir parabol çizer).* [*ing.* Climbing ability; *Fr.* Tenue en côte *(d'une voiture)*].
~ **başarı karşılaştırma tablosu,** *eğt.* Çocukların öğrenme yetenekleri ile derslerdeki basarı seviyesini karşılaştırmaya yarayan tablo. Bu tabloda bir sınıftaki öğrenciler öğrenme yeteneklerine *(zekâ testi sonuçlarına)* göre en yüksekten aşağıya doğru sıralanır ve bu sıralama 5 eşit grupa ayrılır.

kabiliyetli /kābiliyetli/, s. Kabiliyeti olan: *Kabiliyetli çocuk.* [*ing.* Capable, talented; *Fr.* Capable].
☆ *Eşanl.* **yetenekli, anık.**
☆ *Yak. anl.* **becerikli, elinden iş gelir, işgüzar.**
☆ *Karş.* **kabiliyetsiz, beceriksiz, çolpa, aciz, yeteneksiz.**
~ **çırak usturayı geçer (ustadan usta olur),** *at. «Bunun ustası falancadır. Bu, ona yetişemez»* demeli. Yetenekli çırak, ustasını geçer. Böyle olmasaydı hiç bir dalda ilerleme olmazdı.

kabiliyetsiz /kābiliyetsiz/, s. Kabiliyeti olmayan, beceriksiz: *Kabiliyetsiz adam.* [*Ing.* Untalented, incapable; *Fr.* Dépourvu de talent].
Eşanl. **yeteneksiz.**
Karş. **kabiliyetli, yetenekli, becerikli, işgüzar.**

kabiliyetsizlik,-ği, i. Kabiliyeti olmama hali. [*ing.* Incapability, incapacity, inability; *Fr.* Absence de talent].
☆ *Eşanl.* **yeteneksizlik.**

kabin, i. *Ing. cabin* > *Fr. cabine.* § ❶ Küçük ve özel oda, bölme: *Telefon kabini.* § ❷ Plâjlarda küçük soyunma odası. § ❸ *den.* Gemilerde kamara. ◘ *SEKİL: 217.* ~ **GEMİ.** ☆ *Eşanl.* **kabine.** ⊙ **duş** ~ **i,** ◘ **Duş.** ⊙ **fırlatılabilen** ~, ◘ **Fırlatılabilen.** ⊙ **makinist** ~ **i,** *demir.* Bir lokomotifte manevra ve kumanda âletlerinin bulunduğu yer. ⊙ **pilot** ~ **i,** *hava.* Bir uçakta, pilot ve ikinci pilotlarla çeşitli idare mekanizmalarının bulunduğu yer. [*ing.* Navigation room; *Fr.* Cabine de navigation]. ⊙ **uzay** ~ **i,** *astr.* Bir yapma uyduda veya bir uzay gemisinde astronotların bulunduğu kısım. *(Bir uzaykabini, astronotların yerçekim alanı dışında yaşayabilmelerini sağlayacak sekide düzenlenir; kabinin içinde, organizmanın ihtiyaçlarına cevap verebilecek küçük bir atmosfer yaratılır ve içerisi, göktaşları ile iyonlaştırıcı ışınımlara karşı korunur. A.B.D.'de N.A.S.A. tarafından yapılan «Apollo»nun kabini üç kişilik bir ekibi barındırabilir).* [*ing.* Space cabin; *Fr.* Cabine de l'espace].
~ **işaret sistemi,** *demir.* ◘ **Işaret.**
~ **koruyucu,** *demir.* Madenî kasalı bir yolcu arabasının uç kısmını meydana getiren, kalın saçla sağlamlaştırılmış ve genellikle kaplamalı arkalık. [*ing.* Cab shield, Cab guard, cab protector].

kâbin /kābin/, i. *Osm.* < *Fars. esk. huk.* Evlenme töreninde erkeğin kadına verdiği veya vermeyi kabul ettiği, miktarı bir kurul tarafından belirlenen para. [*ing.* Marriage portion contracted to be paid by the husband to his wife if he divorces her without sufficient cause].

kabine /kabine/, i. *Fr. cabinet.* § ❶ *siy.* ve *huk.* Bakanlar kurulu, vekiller heyeti, hükümet. [*ing.* ve *Fr.* Cabinet]. § ❷ Hekim muayenesi, küçük oda, kamara. [*ing.* Cabin; *Fr.* Cabinet]. § ❸ Helâ, tuvalet. [*ing.* Water-closet; *Fr.* Cabinet, lieux d'aisance].
☆ *Eşanl.* **ayak yolu, yüz numara** *(h.d.)* **kenef** *(argo).* § ❶ Plajlarda soyunup giyinmeye yarayan özel bölme. [*ing.* Cabinet bathing, hut, box; *Fr.* Cabine de bains].
☆ *Eşanl.* **kabin.** § ❷ *den.* Yolcu gemilerinde kamara karşılığı olarak kullanılan deyim. [*ing.* Ship's cabin; *Fr.* Cabine]. ⊙ **bakanlık** ~ **si,** *siy.* ◘ **Bakanlık.** ⊙ **geçici**

~, ◘ Geçici bakanlar kurulu. ◉ **gölge ~,** *siy.* ve *huk.* Görev yapmakta olan bakanlar kuruluna paralel ve her bakanlığın bir karşılığı bulunmak suretiyle muhalefetin görevlendirdiği milletvekillerinden meydana gelen kabine. ◉ **iç ~,** *siy.* ve *huk.* Bakanlar kurulu içinde, programın ve ana hedeflerin gerektirdiği görev ve sorumluluklar bakımından önem kazanarak birbirine daha fazla yaklaşan bazı bakanların başbakanla birlikte meydana getirdiği küçük grup.

~ buhranı, *siy.* ve *huk.* Bir kabinenin güvenoyu alamamak, istifa gibi sebeplerle düşmesi ve yenisinin kurulmasının, karşılaşılan güçlükler yüzünden uzaması. [*ing.* Ministerial crisis; *Fr.* Crise ministerielle].

~ kamarotu, *den.* Yolcu gemilerinde kamaraların her türlü hizmetinden sorumlu olan kamarot. [*ing.* Cabin steward; *Fr.* Steward de cabine].

~ yolcusu, *den.* Yolcu gemilerinde kamara personeli tarafından kamara yolcularına verilen ad. [*ing.* Cabin passenger; *Fr.* Cabine de voyageur].

kabinet,-ti, i. § ❶ İtalya'da ve Fransa'da mücevherler ve bu gibi değerli eşyayı saklamaya yarayan gözlü ve çekmeli küçük dolap şeklinde bir mobilya. [*ing.* ve *Fr.* Cabinet]. § ❷ Kartvizit boyundan daha büyük fotoğrafilere verilen ad. [*Fr.* Cabinet].

kabineto, i. *It. gabinetto. esk.* § ❶ Bakanlar kurulu, hükûmet: *Fransız kabinesi istifa etti.* § ❷ *(gemilerde)* Kamara.

kabir /kâbir/, s. *Osm.* < *Ar. kibr.* Büyüklük. *esk.* Büyük, ulu; İhtiyar. [*Ing.* Great, old, ancestor, an elder]. ◉ **-en an- ~,** *esk.* Büyükten büyüğe. [*ing.* From ancestor to ancestor].

kabir,-bri, i. *Osm.*<*Ar. kabr. sosy.* Öl[illegible]len yer. *(Üzerine çoğu yazılı kabir taşı dikilir).* [*ing.* Grave, tomb; *Fr.* Tombeau]. ☆ *Eşanl.* **sin, gömüt, mezar.**

~ azabı çekmek, *dey.* Çok sıkılmak, üzüntü çekmek. [*ing.* To be in an agony, to be in great difficulties].

~ sualı, *dey.* Uzun ve bıktırıcı sualler. [*Ing.* Endless questioning; *Fr.* Question interminable; Interrogation interminable].

~ taşı, § ❶ Mezarların üstüne konan taş. [*ing.* Tomb stone; *Fr.* Pierre tombale]. § ❷ *dey.* Hiç laf etmeyen.

kabirgâh, i. *esk.* Mezarlık olan yer. [*ing.* Cemetery, graveyard; *Fr.* Cimetiere].

kabis, i. *züm.* Eski arap parası.

kabl, z. *Osm.* < *Ar. esk.* Evvel, önce, önceki, öncesi: *Mümessilin bahsettiği hudut kablelharb mevcut olan hududumuzdur.* [*Ing.* Before; *Fr.* Avant]. ☆ *Eşanl.* **mukaddem.** ☆ *Kars.* **ba'd.** ◉ **~ el hicre,** *esk.* Hicretten önce. ◉ **~ el İslâm,** *esk.* İslâmdan önce, Müslüman olmadan önce: *Filhakika Türkler kabl-el-İslâm ve ba'd-el-islâm, Avrupa içersine girmişler, taarruzlar, istilâlar yapmışlardır.* ◉ **~ el feth muknur,** *huk.* Bir ülkenin mensupları tarafından görülmüş olan, ve o ülkeyi fetheden isâm askerleri tarafından bulunan, padişah ve asker arasında bölüşülen define. ◉ **~ -el-mantık,** *fels. huk.* Çocukta henüz mantıksal kavramlar ve muhakemenin oluşmadığı dönem. Daha çok ilkel kavimlerde görülen akılcı düşünceden önceki anlayış. [*ing.* Prelogical]. ◉ **~ el-mevt,** *esk.* Ölümden önce, ölmeden önce, ◉ **~ elmiat,** *esk.* Müddetinden önce, ölmeden önce ◉ **~ el-milâd,** *esk.* Milâttan önce: *23 Nisan 1920 sanki bir kabl-el-milâd.* [*Ing.* Before Christ (B.C.); *Fr.* Avant Jésus-Christ]. ◉ **~ el-vuku,** *esk.* Olmadan önce, bir olay ortaya çıkmadan önce: *Gülünç olmak korkusu ne kadar fenalıkların önünü almış, ne kadar çirkinlikleri kabl-el-vuku menetmiştir.* [*ing.* Before the event]. ◉ **~ el-vürûd,** *esk.* Gelmeden, kavuşmadan, ulaşmadan önce. [*ing.* Before the arrival]. ◉ **~ eş-şüru,** *esk.* Başlamadan önce. [*ing.* Before beginning]. ◉ **~ -et taam,** *esk.* Yemekten önce. [*ing.* Before dinner]. ◉ **~ -et-tarih,** *esk.* Tarih öncesi, prehistorya: *Kabl-et-tarih zamanlarda bile saf kavim bulunmazsa tarihî devirlerde kavmî hercümerclerden sonra artık saf bir kavmiyet aramak abes olmaz mı?* ◉ **~ -et-tecribe,** *esk.* Deneyden önce. [*ing.* Preempirical]. ◉ **~ et-telaki,** *esk.* Buluşmadan önce, kavuşmadan önce. ◉ **~ -et-tufanî,** *esk.* Tufan'dan önce. [*ing.* Antediluvian]. ◉ **~ -et-tulû,** *esk.* Güneşin doğuşundan önce, tan vakti. ◉ **~ -ez-zevâl, (kabl-ezzuhr),** *esk.* Öğleden önce. [*Ing.* Before noon]. ◉ **ma ~,** *esk.* Geçen, geçmiş, geçmiste kalan, bir şeyin öncesi, mazi. ☆ *Karş.* **mabad.**

kablo /kablo/, i. *Fr. câble, cableau, cablot.* § ❶ Elektrik akımı iletiminde kullanılan ve yalıtkan bir madde ile sarılı bulunan maden tel: *Telgraf kablosu. Telefon kablosu.* [*Ing.* Cable]. § ❷ Perdeleri alt taraflarından bağlayıp kaldırmak için kullanılan kalın kordon. [*ing.* Curtain cord; *Fr.* Câble, cordon de rideaux]. § ❸ *elek.* ve *telekom,* Aynı kılıf içinde mekanik olarak veya elektrik yoluyle birlestirilmiş iletken tellerden meydana gelen bütün. § ❹ *mad. oc.* Eski bitkisel halatların yerine kullanılan, bitkisel veya maden özlü tel halat. § ❺ *tekn.* Bitki elyafından veya madenî tellerden yapılmış, çok kalın bükme halat. [*ing.* Cable rope, wire-rope, stranded rope, metallic rope, wire rope; *Fr.* Câble metallique]. ◘ **Tel halat.** ◉ **baş ~ su,** *mad. oc.* Bir cekme sisteminde, çekisi sağlayan kablo. ◉ **besleme ~ su,** *demir.* ◘ **Besleme.** ◉ **bağlantı ~ su,** *demir.* Iki vagonun elektrikli ısıtma devrelerini birleştiren, çok kuvvetli yalıtılmış elektrik kablosu elemanı. [*ing.* Junction cable; *Fr.* Câble de jonction, câble de reccordement]. ◉ **çıkarma ~ su,** *mad. oc.* Çıkarma makinesiyle harekete geçirilen ve kuyu içinde, kafesin veya skipin hareket etmesini sağlayan kablo. ◉ **çok ~ lu,** *mad. oc.* ◘ **Çok.** ◉ **denge ~ su,** *mad. oc.* Iki ucu, iki kafesin döşemesine bağlanarak kuyunun dibinde bir yarım halka meydana getiren ve maden çıkarma devresi boyunca çıkarma makinesinin kuvvet çiftini ağırlığıyle dengeleyen kablo. [*ing.* Compensating chains, compensating ropes]. ◉ **deniz altı ~ su,** *den.* ◘ **Deniz.** ◉ **eşeksenli (eşmerkezli) ~,** *elek.* ve *telekom.* Içi dolu silindir biçimindeki bir merkez iletkeniyle bu iletkeni çevreleyerek dönüş iletkenini meydana getiren içi boş silindir biçimindeki yalıtılmamış bir iletkenden meydana gelen kablo: *Eşeksenli kablolar özellikle yüksek frekanslı akımların çok az bir enerji kaybıyle iletilmesine yarar.* ◉ **hertz ~ su,** *elek.* ve *telekom.* Yönlendirilmiş kısa dalga veya çok kısa dalgalarla yapılan bağlantıların tümü. [*ing.* Hertz cable, Hertzian cable; *Fr.* Câble Hertzien]. ◉ **hücüm ~ su,** *ask.* Kauçukla yalıtılmış makara üzerine sarılan ve kısa zamanda askerî telefon hatlarının kurulmasını sağlayan teller. *(Hücum kablosunun bir kilometresinin ağırlığı 7 kg. sahra kablosundaki 35-40 kg arasındadır).* ◉ **kuyruk ~ su,** *mad. oc.* Bir çekme sisteminde, veya bir kuyuda geri dönüşü sağlayan kablo. ◉ **merkezî taşıyıcılı ~,** *elek.* ve *telekom.* Merkez iletkeni, ortadaki taşıyıcı bir çelik halat üzerine sarılmış bir bakır levhadan meydana gelen ve dış iletkeni de bir yalıtkanla merkez iletkenine esmerkezli olarak yerlestirilen deniz altı telefon kablosu. ◉ **püpinli ~,** *elek.* ve *telekom.* Yer yer indükleme bobinleri taşıyan telefon kablosu. *(Kablo boyunca yayılan dalga boyunun 9 veya 10 kadar bobini kapsaması şartıyle, böyle bir kablo, toplam direnci aynı olan ve özindükleme katsayısı düzgün olarak dağılmış bir kablonun yerini tutar).* ◉ **taşıyıcı ~,** *demir.* Zincirleme süspansiyonlu akım dağıtım sisteminde, sarkaçlar aracılığıyle kontak telini veya tellerini taşıyan tablo. [*ing.* Carrying-cable; *Fr.* Câble de transport]. ◉ **telefon ~ su,** *elek.* ve *telekom.* ◘ **Telefon.** ◉ **yön veya derinlik ~ su,** *hava.* Bir uçağın kanatçıklarına, yön veya derinlik dümenlerine kumanda etmeye yarayan madenî halat donanımı.

~ arabası, *ask.* Sahra kablo makaralarını taşımaya veya ulaştırma yolları dışında sermeye yarayan madenî el arabası. [*Ing.* Cable truck; *Fr.* Brouette à câble, diable à câble].

~ döşeme, *den.* Deniz altına kablo çekmek işi. [*ing.* Cable-laying; *Fr.* Pose de câbles sous-marins].

~ döşemek, *den.* Kablo gemisiyle deniz altına kablo çekmek. [*ing.* To lay a cable; *Fr.* Pose, immersion d'un câble].

~ döşeyen, ◘ **Kablo döşeyici.**

~ döşeyici, *den.* Deniz altına kablo çeken kimse veya makine. [*ing.* Cable-layer; *Fr.* Poseur de câbles sous-marins].

~ gemisi, *den.* ◘ Gemi.

~ havalesi, *tic.* Döviz ticaretinde kullanılan ve genellikle *New York* ile ilgili telgraf havalelerini belirtmeye yarayan terim. [*Ing.* Cable transfer].

~ ile yapılan para transferi, *ikt.* Kablo aracıyle gönderilen para. [*ing.* Cable transfer; *Fr.* Câble de transfert].

~ işareti, *den.* Gemiler tarafından üzerine demir atılarak hasara uğramasını önlemek için, denizaltı kablolarının denizle kavustuğu noktalarda sahile dikilen, üzerine beyaz boya ile basasağı bir demir *(çapa)* resmi çizilmiş levha. [*Ing.* Cable-sign; *Fr.* Signe de câble].

~ kâğıdı, ◘ **Kâğıt.**

~ kaldırmak, *den.* Daha önceden döşenmiş bir deniz altı kablosunu muayene etmek veya onarmak için deniz dibinde çengel sürüyüp takmak suretiyle kablo gemisinin güvertesine çekmek; üzerine demir atmak veya yakınına atılmış bir demirin taraması suretiyle gemi demirine takılan kabloyu vira sırasında su üstüne çıkarmak.

~ serme âleti, *ask.* Sahrada askerî telefon kablolarını kısa zamanda sermeyi sağlayan âlet. *(Hafif kabloların serilmesi için gö-ğüste veya sırtta taşınan kablo serme âletleri de vardır).*

~ şamandırası, *den.* Kablo gemilerinin tanklarındaki kablo stokunu bitirdikten sonra limana dönerek kablo ve diğer ikmali yapması gerektiği zaman, kablonun ucuna bağlayarak derinliğe yeter uzunlukta zincirle denize bıraktığı şamandıra. *(Kablo gemileri her türlü ikmali yaptıktan sonra yeniden döşeme işine başlamak üzere önce bu şamandırayı bulur; sonra zincirlerinin ucuna bağlı kabloyu çekerek çalışmalarını sürdürür).* [*Ing.* Cable-buoy; *Fr.* Câble de bouée].

~ uzunluğu, *trm.* Değeri 720 feet veya 219.456 m. olan Ingiliz-Amerikan ölçüsü. [*ing.* Cable(s)-length; *Fr.* Longueur d'un câble].

~ yatağı, *mad. oc.* Bir *Koepe* makarasının oluğu üzerine yerleştirilerek kablonun makara üzerinde kaymasını önleyen, tahta veya sert bir maddeden yapılmış yatak. *(Deri ve alüminyumdan yapılan kablo yatakları halata daha iyi yapıştığı için tahtadan yapılanlar tercih edilir).*

kablocu, i. Deniz altına kablo döşeyen *(seren)* kimse. [*Ing.* Cableman].

kablogram, i. *Fr. câblogramme.* Kablo aracıyle gönderilmiş telgraf, kablo ile gelen telgraf. [*Ing.* Cablegram; *Fr.* Câblogramme].

kaboşon, i. *(Horasan'da bir şehrin adından)* Bu sehirden gelen tıraşsız ve altı kovuk zümrüt ve yakut taşlarına verilen ad. [*Ing.* Town in the north of Khorasan *(Eastern Persia); Fr.* Cabochon],

kabotaj, i. *Fr. cabotage.* § ❶ Kıyılar boyunca, özellikle bir devletin kendi limanları arasında yapılan ticaret, deniz seferi. [*Ing.* Coastal trade, cabotage]. ☆ *Karş.* **uzak yol deniz seferi.** § ❷ *huk.* Bir devletin kıyılarındaki deniz ticareti hakkını, yalnız kendi bayrağını taşıyan gemilere tanıyabilmesi hakkı. [*Ing.* Cabotage].

~ bayramı, ◘ **Temmuz.**

~ gemisi, *den.* Kabotaj hattında çalışan gemi. [*ing.* Coasting vessel; *Fr.* Bâtiment, marin effectuant une navigation de cabotage].

kabr, i. ◘ **Kabir.**

kabraj, i. *Fr. cabrage. hava.* Uçuş sırasında

uçağın burnuna yukarıya doğru yön verilmesi. [*ing.* Nose-up, nose-lift, elevating].

kabre açısı, *hava.* Maksimum kaldırma kuvvetini temin eden hücum açısı. [*ing.* Angle of stall (stalling angle); *Fr.* Angle d'incidence critique, incidance de decrochage]

Kabre'ler, ç. öz. i. *etn.* Batı Afrika'nın zenci halkı. *Togo* ile *Dahomey*'in kuzeyinde yaşarlar.

kabre olma, *hava.* Bir profilin maksimum kaldırma kuvveti hücum açısından daha büyük bir nütur açısında bulunması. [*ing.* Stall; *Fr.* Dechorage].

kabrerit,-ti, i. *(Yer adı Cabrera'dan). min.* Annabergit çeşidi. [*ing.* Cabrerite; *Fr.* Cabrerite].

kabrî /kabrî/, i. Mezara ait binalar hakkında kullanılır: *Kabrî bir anıt gibi.* [*ing.* Sepulchral; *Fr.* Sepulcrale, funéraire].
☆ *Eşanl.* **makberî**.

kabristan /kabristân/, i. *Osm.* < *Ar. kabr* + *Fars. istân.* Sinlik, gömütlük, mezarlık. [*ing.* Cemetery, graveyard; *Fr.* Cimetière].

kabriyol, i. *Fr. cabriole* < *It. capriola. dans* Bateri kategorisinden dans adımı. [*ing.* Leap, caper].

kabriyole, i. *Fr. cabriolet.* § ❶ İki atlı, iki veya dört tekerlekli körüklü araba. [*ing.* Gig]. § ❷ *otom.* Eski tip körüklü otomobil. *(Kabriyolenin genellikle 2 veya 3 kişilik oturacak yeri vardır. Üstündeki körük arkaya doğru açılır, camları kapıların içine iner).* [*ing.* Cabriolet].

kabu, i. *Halep*'te ve *Şam*'da evlerin altındaki tonozlu kısım. Sıcak mevsimlerde oturmaya yarayan serin veraltı odası.
☆ *Eşanl.* **serdab**.

kabuk,-ğu, i. § ❶ Bir şeyin üstünü örten ince ve sertçe tabaka. *Ağaç kabuğu. Meyve kabuğu. Midye kabuğu.* [*Osm.* Kışır; *ing.* Crust; *Fr.* Croûte, enveloppe] § ❷ *zool.* Bazı hayvanların deriden başka kalın örtüleri: *Midye kabuğu. Istakoz kabuğu.* [*Osm.* Kavkı, kavkaa; *ing.* Shell; *Fr.* Coquille] § ❸ *bot.* (a) Odunsu ve otsu bitkilerin yaşlı dallarında oluşarak epidermisin yerini alan ve mantar kambiyumundan meydana gelen doku. Kök ve gövdenin dış kısmını oluşturan az çok sert doku; anatomik olarak primer ve sekonder kabuk ayırt edilir (b) Bazı bitkilerin sap ve dallarını örten dış ve yüzey kısmı; (c) Meyvelerin değişik sertlik ve kalınlıktaki dış tabakası: *Portakal, limon, kavun kabuğu;* (d) Fasulye, mercimek, bezelye, kahve v.b. tanelerinin dışını saran kılıf. [*Osm.* Herset, kışır; *Lat.* Cortex; pallium; *ing.* Cortex,-ices, husk, bark; *Fr.* Enveloppe subéreuse, écorce *(d'un arbre)*]. ◘ *ŞEKİL: 89.* – **BİTKİ.** ☆ *Eşanl.* **korteks**. § ❹ Ekmeğin pişme sırasında içinden daha çok sertleşen dış kısmı. [*ing.* Crust; *Fr.* Croûte]. § ❺ *anat.* Az çok yuvarlak biçimde olan hayvansal ve bitkisel bütün organların dış kısmı: *Beyin kabuğu.* [*Ing.* Cortex; *Fr.* Substance corticale]. § ❻ *ecz.* Bitkilerin gövde, kök, meyve v.b. gibi çeşitli bölümlerinin ilâç yapmakta kullanılan dış kısımlarına verilen ad: *kınakına kabuğu, turunç kabuğu, nar kökü kabuğu v.b. (Turuncgillerden birçoğunun /bergamot, limon, portakal/ kabuğu esans çıkarmak veya alkolat hazırlamakta kullanılır).* § ❼ *inş.* Iki kat boya sürülürken, ilk kat kurumadan ikinci katın vurulmasından ötürü boya yüzeyinde meydana gelen bozukluk. § ❽ *jeol.* Kayalar üzerindeki kimyasal menseli ince, yüzeysel tabakalar oluşturan birikinti. § ❾ *jeom.* Kalın bir toprak tabakası *(1 ni veya daha fazla)* üzerinde toprağın yumrulaşması sonucunda meydana gelen aşırı katılaşmış yüzeysel oluşuk. Kabuk, tutturulmamış oluşukların karbonat veya alçıtaşıyle çimentolanması sonucunda ortaya çıkar. [*ing.* Crust; *Fr.* Écorce, croûte]. § ❿ *mim.* Iyon sütunu bezeme kıvrımının yan bölümleri. § ⓫ *patol.* Deriden koparak ayrılabilen üst deri parçası. *(Şekline ve büyüklüğüne göre «kepek» veya «kabuk» adını alır. Kabuk döken dermatozlara «kabuklu dermatoz» adı verilir.).* § ⓬ *seram.* Genel görünüşüyle bir deniz kabuğunu andıran vazo, § ⓭ *tıp.* Deri üzerinde bir yaradan veya dalgalanan bir sıvının kurumasından sonra meydana gelen az çok sert plakalara verilen ad. [*Ing.* Crust, scar, scab; *Fr.* Croûte, escarre]. ⊙ **kabuğuna çekilmek**, *dey.* Dışarısı ile olan ilişkilerini kesmek. [*Ing.* To creep into one's own skin; *Fr.* Rentrer dans sa coquille]. ⊙ **(kendi) kabuğuna çekilmek**, *dey.* Çevreyle olan ilişkisini kesmek, toplumdan uzak yaşamaya başlamak. ⊙ **kabuğunu soymak**, *dey. (meyva v.b.)* Kabuğunu çıkarmak. [*ing.* To peel, to husk, to bark; *Fr.* Ecorcer]. ⊙ **bakla kabuğu**, *süsl.* ◘ **Bakla.** ⊙ **beyin kabuğu** ,*anat*, ◘ **Beyin.** ⊙ **böbreküstü bezi kabuğu**, *anat.* Böbreküstü bezinin çevre kısmı *(çeşitli hormon salgıları).* ⊙ **böcek kabuğu**, Maviye calar patlıcanı ve yesile yanar dönerli parlak bir renk. ⊙ **buz kabuğu**, *hava.* ◘ **Buz.** ⊙ **deniz kabuğu.** ◘ **Deniz.** ⊙ **dış ~**, *bot.* Sekonder yapı gösteren ikiçenekli gövdede, Periderma tarafından meydana getirilen ve ölü hale geçen dokulardan ibaret olan kabuk. Yaşlı gövdelerde mantar doku tabakasından olusan ve zamanla parça parça dökülen kabuk. *(Mesela çınarın gövdesinden koparak düşen plakalar birer dış kabuktur).* ⊙ **ekmek kabuğu**, ◘ **Ekmek.** ⊙ **iç ~**, *bot.* ◘ **Endokarp.** ⊙ **meyve kabuğu**, *bot.* Meyvenin karpelin gelişmesiyle meydana gelen çeper kısmı. [*Ing.* Pericarp; *Fr.* Péricarpe]. ☆ *Eşanl.* **perikarp.** ⊙ **üzüm kabuğu**, *bağc.* Üzüm tanesini saran zar. ⊙ **primer ~**, *bot.* Kök ve gövdenin epiderma ile arasında kalan dokusu. [*ing.* Primary cortex; *Fr.* Écorce primaire]. ☆ *Eşanl.* **primer korteks**. ⊙ **sekonder ~**, *bot.* Kök ve gövdenin, kambiyum halkasının faaliyeti sonunda çevreye doğru gelen dokusu. [*Ing.* Secondary cortex; *Fr.* Écorce secondaire]. ☆ *Eşanl.* **sekonder korteks**.

~ altı cembersi akımlar, *jeol.* Yerkabuğunun derin kesimlerinde, ısın-etkin cisimlerin ayrışmasıyle oluşan süreli ısı dolasımı. [*ing.* Subcrustal convection currents; *Fr.* Courants de convection souscrustaux].

~ bağlama, *met.* Hazneli fırınlar ile yüksek fırınlarda malzemenin devamlı ve düzerli bir sekilde aşağı doğru inmeyerek fırın cidarlarına asılı kalması olayı. *(Bu olayda sıcaklığın yükselmesini ve malzemeyi tutan kemerlerin ergimesini sağlayan fırın çalısma temposu yükseltilerek kaçınılabilir. Başka yollarla giderilemeyen kümeleri, cidarlara açılan deliklerden dinamit patlatarak parçalamak gerekir).* [*Ing.* Forming a crust or, scab, healing over; *Fr.* Action d'être couvert d'une écorce, d'une croûte].

~ bağlamak, Kabuklanmak, üstünde kabuk peyda etmek, Üzeri kabukla örtülmek: *Yarası kabuk bağlamış.* [*Ing.* To form crust; *Fr.* S'encroûter].

~ böceği, *zool.* ◘ **Kabukböceği.**

~ böcekleri, *paraz.* Kabuğun hemen altındaki odun katını kemirerek oyuklayan, böylece, birçok türüyle birçok orman ve meyve ağacını kurumaya götüren kınkanatlılar familyası. [*Lat.* Scolytidae; *Ing.* Scolytidae, bark beetles; *Fr.* Scolytidés].
☆ *Eşanl.* **yazıcıböcekler, ağaçkabuğuböceğigiller**.

~ bölgesi, *zool.* Birçok organların veya dokuların dış kapsüllerinin veya zarlarının altında bulunan çevre kısımları: *Beyin kabuk bölgesi, Böbrek kabuk bölgesi* gibi. [*Osm.* Madde-i kışrıye; *ing.* Cortical region; *Fr.* Régione corticale].
☆ *Eşanl.* **korteks**.

~ inşaat, *inş.* Bükülmezliği çift eğrilikle sağlanan, genellikle üzerinde hiç bir taşıyıcı kiriş veya gergi kirisi bulunmayan, çift eğrili bir yüzeyden meydana gelen insaat sekli.

~ kalıp, *met.* Kum ile fenol reçinelerinden oluşmuş basit bir kabuktan meydana gelen ve orijinal modelin seklini alan kalıp.

~ koparmak, *dey.* Kötü sonuçların doğmasına sebep olmak.

~ likeni, *bot. Parmeliaceae* familyasından, duvarların ve ağaç kabuklarının üstünde çok görülen liken çeşidi. [*Ing.* Parmelia; *Fr.* Parmélie].

~ madde, *anat.* Bazı organların dış tabakasını meydana getiren çesitli maddelere verilen ad: *Beynin kabuk maddesi. Böbreküstü bezlerinin kabuk maddesi.* [*ing.* Cortical substance; *Fr.* Substance corticale].

~ soyma makinesi, *tekn.* Kâğıtlık odunların, telgraf direklerinin, biçilmeden önce tomrukların v.b. kabuğunu çıkarmak için kullanılan mekanik âlet. *(Genellikle tomruklar, dönen dişli silindirlerle işlenir, işlenen ve kabuğu soyulan tomruk bir taraftan kendi çevresinde dönerken bir taraftan da ilerler. Kabuk soyma işlemi bazen çok siddetli su fışkırtarak da yapılır).* [*Ing.* Paring machine; *Fr.* Écorceuse].

kabuk.böceği, b. i. *zool.* Ağaçkabuğuböceğigiller *(Scolytidae)* familyasına giren kınkanatlı böceklere verilen genel bir ad. [*Lat. Scolytus, Ips v.b.; ing.* Bark beetle; *Fr.* Scolyte, Ips]. ⊙ **büyük göknar ~**, *zool.* Ağaçkabuğugiller *(Scolytidae)* familyasına giren kınkanatlı bir böcek türü. Göknar ağaçlarının kabuklarına çok zararlı bir böcektir. [*Lat. Ips curvidens; ing.* Pine bark beetle]. ⊙ **büyük karaağaç ~**, *zool.* Ağaçkabuğuböceğigiller *(Scolytidae)* familyasına giren kabuklu bir böcek türü. Karaağaçlara arız olup kabuklarında tahribat yapar. [*Lat. (Scolytus scolytus; Ing.* Larger European elm bark beetle; *Fr.* Scolyte destructeur]. ⊙ **dağ ~**, *zool.* Ağaçkabuğuböceğigiller *(Scolytidae)* familyasına giren kınkanatlı bir böcek türü. Yüksek bölgelerdeki çam ağaçlarına arız olur. [*Lat. Dendroctonus monticolae; ing.* Mountain pine beetle; *Fr.* Dendroctone]. ⊙ **dişbudak ~**, *zool.* Ağaçkabuğuböceğigiller *(Scolytidae)* familyasına giren kınkanatlı bir böcek türü. Dişbudak ağaçlarının kabuklarına zararlıdır. [*Lat. Hylesinus fraxini; Fr.* Hylésine]. ⊙ **küçük karaağaç ~**, *zool.* Ağaçkabuğuböceğigiller *(Scolytidae* familyasına giren kınkanatlı bir böcek türü. Karaağaçlarda tahribat yapar. [*Lat. Scolytus multistriatus; ing.* Elm bark beetle]. ⊙ **oniki.dişli çam ~**, *zool.* Ağaçkabuğugiller *(Scolytidae)* familyasına giren kınkanatlı bir böcek türü. Çeşitli çam ağaçlarının kabuklarında tahribat yapar. Türkiye'de Trabzon bölgesinde büyük tahribat yapmaktadır. [*Lat. Ips sexdentatus; Ing.* Pine bark beetle].

kabuki, i. *Jap. (üç heceli şarkı, dans, kisi anlamına gelir).* Oyuncuları diyaloglarıyle ilâhimsi şarkıların ve balemsi oyunların birbirini izlediği, XVII. yüzyılda bir kadın rahibenin ortaya koyduğu japon tiyatro türü. [*Ing.* ve *Fr.* Kabuki].

kabuk.kemiren.böcekgiller, ç. b. i. *zool.* Böcekler *(Insecta)* sınıfının Kınkanatlılar *(Coleoptera)* takımına giren bir familyası. 5-20 mm. uzunluğunda büyük başlı böcekler. *Lat.* ve *Ing. Ostomatidae; Fr.* Ostomatidés].

kabuklanma, i. *jeol.* (a) Bir organizma veya bir kayanın anorganik *(Örnek: karbonat veya silis)* bir kabukla örtülmesi. *(Bu olay, bazı fosillerin bozulmadan kalmasında rol oynayabilir).* [*ing.* Forming bark or rind; *Fr.* Action d'être couvert d'une ecorce]. (b) Bir lav akıntısı veya bir lav gölü yüzeyinin katılasması. [*Osm.* Takassur; *ing.* Congealed crust; *Fr.* Carapace figee].

kabuklanmak, nsz. f. Kabuk bağlamak. [*Ing.* To grow bark, to form rind, to from a skin, to form a crust or scab; *Fr.* Être couvert d'une écorce, d'une croûte].

kabuklaştırma, i. *kim.* Sabunun yüzeyinde bir kabuk meydana getiren yüzeysel kurutma; *(bu kabuk sabunun iç kısımlarının kurumasını önler).* [*Fr.* Croûtage].

kabuklu, s. § ❶ Kabuğu olan: *Kabuklu yemiş.* [*Ing.* Husky]. § ❷ *arg.* Sünnetsiz. [*Ing.* Uncircumcised; *Fr.* Incirconcis]. § ❸ *meyve.* Kocayemis, limon v.b. gibi etli kısmı bir kabukla örtülü meyveler için söylenir. § ❹ *min.* Deniz hayvanlarının kabuklarına benzeyen ince yaprakların üst üste yığılmasıyle meydana gelen madenler için kullanılır. § ❺ *zool.* Bir kavkı ile kap-

lı olan: *Kabuklu yumuşakça.* [*Ing.* Crustacian; *Fr.* Crustacé,-ée]. ◉ **ekmeksi ~ bomba,** *jeol.* Büzülme sebebiyle yüzeyinde ekmek kabuğunu andıran çatlaklar meydana gelen volkan bombası. *(Bu volkan bombası çeşidi yapışkan, az akışkan, birden bire soğumuş lavlardan meydana gelir).* [*Fr.* Bombe en croûte de pain].
~ **amipler,** *zool.* ◘ **Kabukluamipler.**
~ **bit,** *paraz.* Kabuklu bitler familyasına bağlı böceklerin ortak adı. [*Ing.* Scale insect; *Fr.* Cochenille].
☆ *Eşanl.* **koşnil.**
~ **ölçme,** *tekn.* Kabuklu halde hacmini tayin etme.
~ **uyuz,** *paraz.* ◘ **Norveç uyuzu.**
~ **yıldız,** Bir kabuklu, örtülü yıldız. [*Ing.* Shell-star; *Fr.* Étoile à enveloppe].
kabuklu.amipler, ç. b. i. *zool.* Lobosa sınıfından, Kökbacaklı, kabuklu hücreliler takımı, çoğunluğu tatlı sularda, bazı nadir türleri acı sularda veya denizlerde yaşar. Çoğu polifajdır ve büyük avları bile sindirebilir. Bunlar yiyeceklerini seçer, bazen kendilerinden küçük hemcinslerine bile saldırır. Bu takımdaki amipler kolayca kistlesebildiğinden kuru yerlerde de bulunabilir. Onun için bunlara toprakta, yosunlar arasında, turbalıklarda, havuzlarda rastlandığı gibi göllerin derin yerlerinde de rastlanır. Başlıca cinsleri: *co-*

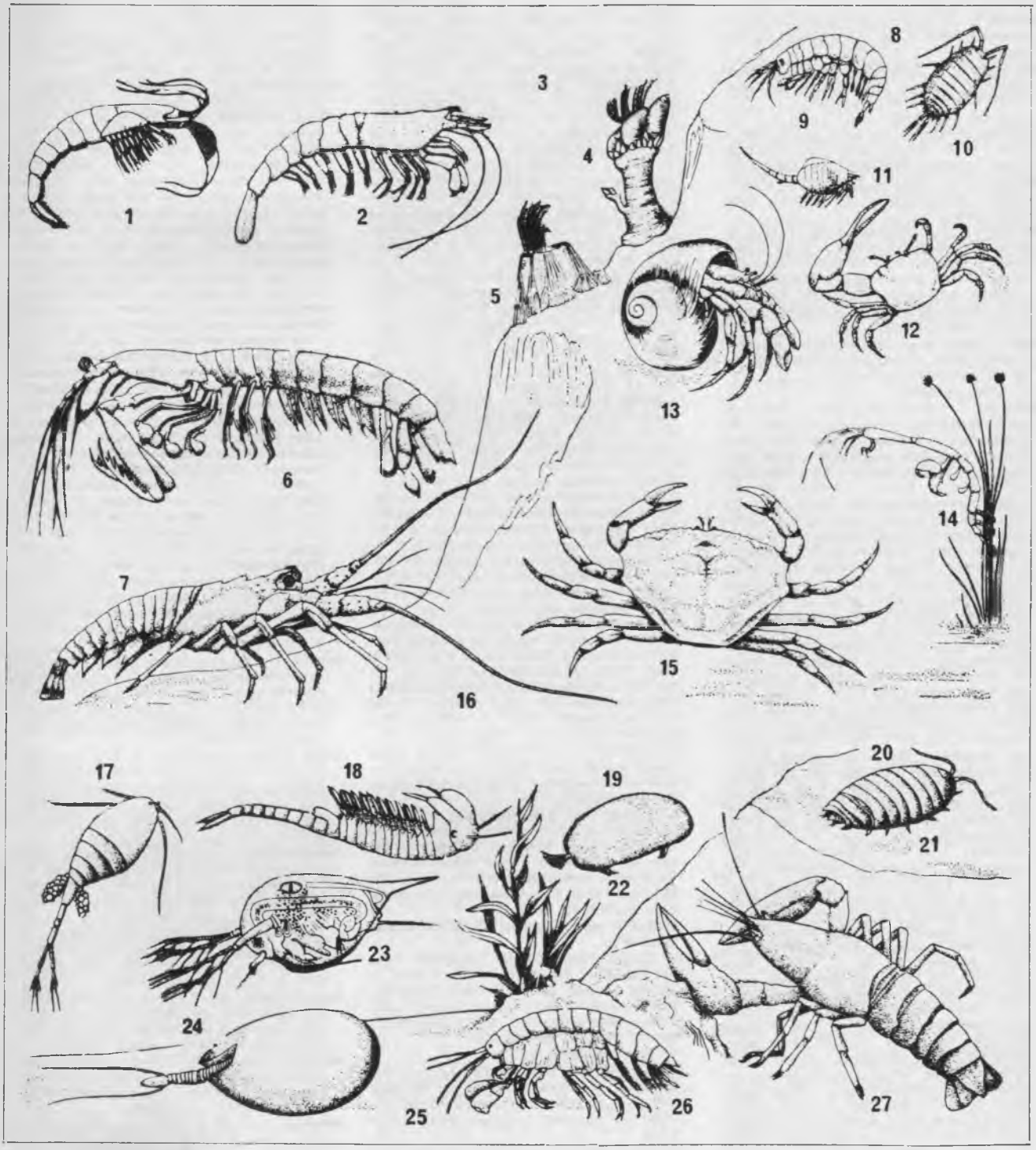

ŞEKİL: 268. — **KABUKLULAR** [*Tuzlu ve tatlı su kabuklularından örnekler*]. **1.** Çalı karidesi *(Mysis).* **2.** Gerçek karides *(Crago).* **3.** Deniz suyu. **4.** Saplı midye *(Mitella).* **5.** Boynuzlu midye *(Balanus).* **6.** Peygamber karidesi *(Squilla).* **7.** Dikenli kaya istakozu *(Panulirus).* **8.** Çingene yengeci. **9.** Istakoz *(Gammarus).* **10.** *Ligia.* **11.** *Nebelia.* **12.** Kemanlı yengeç *(Uca).* **13.** Çağanoz *(Pagurus).* **14.** Iskelet karidesi *(Caprella).* **15.** Yenen yengeç *(Cancer).* **16.** Dip. **17.** Siklops *(Cyc-lops)* **18.** Peri karidesi *(Branchinecta).* **19.** Tatlı su. **20.** Kara. **21.** Domuz böceği *(Forcellio).* **22.** *Eucypris.* **23.** Su piresi *(Daph nia.* **24.** *Lepdueus.* **25.** Dip. **26.** *Hyalella.* **27.** Kerevides (Böcek) *(Cambarus).*

chliopodium arcella, centropyxis, difflugia, euglypha. [*Lat.* ve *ing. Thecamoebae* = *Testacea; Fr.* Thecamœbiens].

kabuklu.bitler, ç. i. *paraz.* Genç dönemde devingen, 1-6 mm. boydaki erginleri konakçıya yapışık duran ve bütün evrelerde bitkilerin dal, filiz, yaprak, yemiş, hattâ gövdelerini emip kurutarak büyük yitiklere yol açan yarımkanatlılar familyası. [*Lat. Coccidae; ing.* Scale insect; *Fr.* Cochenilles) ☆ *Eşanl.* **kalkanlı bitler, koşniller.**

kabukluk,-ğu, i. *deric.* Bir tabakhanede, sepilemekte kullanılan kabukların depolandığı yer. *(Çak kabuğu deposu).*

kabuklular, ç. i. *zool.* Çokhücreli hayvanlardan Eklembacaklılar *(Arthropoda)* dalının Gerçek-eklembacaklılar *(Euarthropoda)* alt dalına giren bir sınıfı. 450 000 kadar türü vardır. Vücut, böceksi kabuklularda değişik sayıda, yüksek yapılı kabuklularda belli sayıda halkadan yapılmıştır. Gövdeyi saran kitin tabakası çoğu zaman kireçle karışıktır. Birkaç gövde bölütleriyle birleşerek başlı-göğüslü *(sefalotoraks)* meydana getirir. Ekstremiteleri yarık ayak tipidir. Çoğunluk ayrı eseyli ve erkekleri daha ufak yapılı olur. Gelişmede başkalaşma vardır *(Naupilus ve Zoea lârvaları).* Solunum vücudun genel yüzeyi ile veya solungaçla olur. Çoğu denizlerde, azı tatlı su ve karada yaşar. **Su piresi** *(Daphnia),* **deniz istakozu** *(homorus vulgaris),* **yengeç** *(Cancer pagurus),* **çingene yengeci** *(Cracinus maenas),* **çalpara** *(Portunus puber),* **çalı karidesi** *(Crangon crangon),* **tespih böceği** *(Armadillidium),* **su tespih böceği,** *(Gammarus),* **siklops** *(Cyclops),* **langua** *(Palinurus vulgaris),* **asellus** *(Acellus)* tür ve cinsleri iyi bilinirler. [*Osm.* Hayvânât-ı kısriye; *Lat.* ve *ing. Crustacea; Fr.* Crustaces]. *ŞEKİL: 268.* — ◘ **KABUKLULAR;** *TABLO: 18.* — **HAYVANLAR ÂLEMİ.**

kabuksal*, s. *anat.* Kabukla ilgili. [*Osm.* Kısrî; *Lat. Corticalis; Ing.* Cortical; *Fr.* Cortical,-ale,-aux].

— **körlük,** *psik.* Görülen esyanın anlamını kavrama güçsüzlüğü.

Eşanl. **beyin körlüğü.**

kabuksu, s. *zool.* Kabuğa benzeyen, kabuk gibi, kabuk biçiminde: *Kabuksu tüyler.* [*Osm.* Harsefî; *ing.* Squamous; *Fr.* Squameux,-euse].

kabuksuz, s. § ❶ Kabuğu olmayan. [*ing.* Without bark, rindless; *Fr.* Sans ecorce]. § ❷ *arg.* Sünnetli. [*ing.* Circumcised; *Fr.* Circoncis].

— **sümüklüböcek,** *zool.* ◘ **Sümük salyangozu.**

— **yumurtlatmak,** *dey.* Bir isi aceleyle yaptırıp eksik ve kusurlu olmasına yol açmak.

kabul,-lü /kabül/, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Bir seyin varlığını veya oluşunu hoş, uygun veya kaçınılmaz görüp gereğini yapma: *Bu teklifi kabul ettim. Hediyemi kabul etti.* [*ing.* Acceptance; *Fr.* Acceptation]. § ❷ *(Ziyaretçileri veya işi olanları)* Yanına sokma, katına alma: *Başkan ziyaretçileri kabul ediyor.* [*ing.* Reception; *Fr.* Reception, accueil]. § ❸ Bir yere alınma, bir topluluğa alma: *Çocuk okula kabul edildi.* [*ing.* Admittance; *Fr.* Admission]. § ❹ Bir seye isteyerek veya istemeyerek razı olma, uygun görme. [*ing.* Consent, assent, approbation, acquiescence; *Fr.* Consentement, acquiescement, approbation]. § ❺ *huk.* Bir akdin yapılmasında, kendisine teklifte bulunan tarafın bu tekliflere rıza gösterdiğini belirten ve akdin tamamlanmasını sağlayan irade açıklaması. [*Ing.* Agreement; *Fr.* Agrément]. § ❻ *bank.* (a) Poliçenin asıl borçlusu durumuna geçmek üzere, muhatap tarafından yapılan kayıt; (b) Poliçe tutarını vadesinde ödemeyi taahhüt etme. *Borçlu poliçe veya ödeme emri bedelini ödemeyi «kabul edilmiştir» kelime ve imzasıyle üstüne alır).* [*ing.* ve *Fr.* Acceptation]. ☆ *Eşanl.* **akseptasyon.** § ❼ Tanıma, tasdik etme, onama, onaylama: *Öğretim belgesinin kabulü.* [*Ing.* Recognition, approval, ratification; *Fr.* Approbation, confirmation, ratification, affirmation]. § ❽ Birini ağırlamak eylemi veya tarzı. § ❾ Sunulan, teklif edilen bir şeyi alma. § ❿ Bir şeyi hoş görme. ⊙ **açık** —, *ikt.* ◘ **Açık²**. ⊙ **banka** — **ü,** *ikt.* ◘ **Banka.** ⊙ **geçici** —, *huk.* ◘ **Geçici.** ⊙ **icap ve** —, *huk.* ◘ **İcap.** ⊙ — **ü mümkün,** *dey.* Isteyerek onamak, isteyerek rıza göstermek. [*ing.* ve *Fr.* Acceptable]. ⊙ — **ü olmak,** *dey.* Isteyerek onamak, isteyerek rıza göstermek. Hos görüp onamak: *O ne yapsa kabulümdür.* ⊙ **beyaz** —, *bank.* ve *bors.* ◘ **Açık kabul.** ⊙ **poliçede** —, *huk.* (a) Genellikle muhatap tarafından poliçe üzerine yazılan ve vadesi geldiği zaman poliçede yazılı meblâğın, hamiline ödeneceğini gösteren, tek taraflı, soyut, bağımsız ve şartsız taahhüt; (b) *esk.* Akitlerde yapılan teklife *(icap)* karşı diğer tarafın rızasını ifade eden beyan.

— **bölümü,** *petrol.* Ham petrol gibi ürünlerin değerlendiği ve tanklara iletildiği rafineri bölümü. [*ing.* Reception; *Fr.* Reception].

— **eden,** *ikt.* Poliçeyi kabul eden, yani ödemesini taahhüt eden. [*Osm.* Muhatap; *ing.* Acceptor; *Fr.* Accepteur, tire].

— **edilmiş altitüt,** *hava.* Tam gazla ve kabul edilmis fazla basıncın sağlanabileceği azamî altitüt. [*ing.* Rated altitude; *Fr.* Altitude nominale].

— **edilmiş motor hızı,** *hava.* Devamlı çalışmada bir motorun emin bulunduğu tespit edilmis dönme hızı. [*ing.* Rated engine speed; *Fr.* Vitesse nominale du moteur].

— **etmek.** § ❶ Bir seyin olusuna veya varlığına isteyerek veya zorunlu olarak rıza göstermek: *Seni kendime erkek diye kabul ediyorum.* [*ing.* To admit, to consent; *Fr.* Accueillir, consentir]. § ❷ Onamak, tasdik etmek: *Unutmayalım ki bir düşünceyi, bir duyguyu gerçekten anlamak, onun doğruluğunu kabul etmek, onu sevmek demektir.* [*ing.* To approve, acknowledge, confirm, assent; *Fr.* Approuver, consentir, agreer trouver bon]. § ❸ *(Görüşmek için)* Gelenleri yanına, katına almak: *O günün akşamı paşanın ziyaret kabul ettiği zamandır.* [*ing.* To receive; *Fr.* Accueillir]. § ❷ Bir topluluğa girmesine izin vermek: *Seni okula kabul ettiler mi?.* [*ing.* To accept, to let in; *Fr.* Accepter]. § ❺ Verilen bir seyi almak: *Sadaka kabul etmeyip ancak hediye kabul ederdi.* [*ing.* To accept, to receive; *Fr.* Accepter]. § ❻ Rıza göstermek: *On bin desem, Feyzi bey kabul edecek mi?.* [*ing.* To consent, to assent; *Fr.* Consentir]. § ❼ Kötü bir işe tenezzül etmek: *Sahtekârlığı asla kabul etmez.* § ❽ Kararlaştırmak, tesbit etmek: *itilâf Devletleri /.../ Wilson prensiplerini Versailles Konferansında kabul ve ilân ettiler).* § ❾ *bank.* ve *Bors.* Poliçe tutarını vadesinde ödemeyi taahhüt etme. *(Borçlu poliçe veya ödeme emri bedelini ödemeyi «kabul edilmiştir» kelime ve imzasıyle üstüne alır).* [*ing.* To accept; *Fr.* Accepter]. § ❿ *huk.* Bir sözleşmenin kurulmasında, zaman itibariyle sonra gelen irade beyanı. § ⓫ Tanımak, onaylamak: *Bakanlık dış ülkelerde öğretim yapanların diplomalarını kabul etmiyor.* [*ing.* To recognize; *Fr.* Reconnaître].

— **günü,** Hanımların, misafirlerini evlerinde ağırladıkları belirli gün. [*ing.* At-home day; *Fr.* Jour de reception].

— **havzası,** *coğr.* ve *jeom.* Suları bir göl veya nehri besleyen alan. [*ing.* Catchment basin; *Fr.* Bassin de réception].

— **haznesi,** *petroi.* İçine damıtma ile elde edilen bir ürünün biriktirdiği ve kontrol edildiği depo.

— **kredisi,** *ikt.* Banka üzerine poliçe çekilerek, bankanın kabul ettiği bu poliçenin para piyasasında satılmak veya bir bankaya iskonto ettirilmek suretiyle para sağlama. *(Bugün bu kredinin yerine akreditif işlemleri yapılmaktadır).* [*ing.* Acceptance credit; *Fr.* Credit à découvert *(en blanc)* credit d'acceptation].

— **merasimi,** *(masonluk)* Bir locanın, üyelerinden birinin çocuğunur maddî ve manevî bakımını üzerine alması veya bir loca üyesinin baska bir loca üyeliğine geçmesi sırasında yapılan sembolik tören.

— **merkezi,** *sosy.* Sığınanlar, yerlesecekleri memlekete geldikleri zaman ilk kaydedilen ve kendilerine yer gösterecek olan merkez. [*ing.* Reception center; *Fr.* Centre d'accueil].

— **odası,** Büyük konak veya dairelerde misafir kabul edilen oda. [*ing.* Reception room, parlor; *Fr.* Salle de réception, salon].

— **saati,** *dey.* Ziyaretçilerin içeri alınıp kabul edildikleri saat.

— **salonu,** Büyük kabul edilen oda. [*ing.* Reception-room; *Fr.* Salon].

— **imtihanı,** *eğt.* ◘ **Sınavı.**

— **sınavı,** *eğt.* Orta dereceli okulların bir kısmı ile yüksek okul ve üniversitelere girmek isteyen öğrenci sayısı tespit edilen kontenjanı aştığı veya adaylardan belli bir akademik seviye arandığı hallerde sartları önceden bildirilerek yapılan seçme ve yarışma sınavı niteliğindeki bir sınav.

☆ *Eşanl.* **giriş sınavı.**

— **ve tasdik etmek,** Bir şeyi kabul ettiğini bildirmek, onamak. [*ing.* To approve, to ratify; *Fr.* Approuver].

kabulgâh, b. i. *Osm.* < *Ar. kabül* + *Fars. -gāh* > kabulgâh, *esk.* Tanrı veya padisah huzuru, kat. [*Ing.* Reception place, reception room; *Fr.* Salle de réception].

kabullenme, i. Kabullenmek eylemi. [*ing.* Accepting; *Fr.* Action d accepter].

kabullenmek(-i), f. § ❶ Kabul etmek. [*ing.* To accept; *Fr.* Accepter]. § ❷ Başkasına ait bir seyi hakkı yokken veya istemeyerek kendine mal etmek: *Adamcağız bu baş belâsını kabullendi. Bizim kitabı kabullendi, hâlbuki iğreti vermiştim.* [*Osm.* Tesahüp etmek; *ing.* To seize *(own)* unduly, to seize *(for oneself);* to appropriate; *Fr.* Posséder] ☆ *Eşanl.* **sahip çıkmak, mallanmak, benimsemek, üstüne almak.** ☆ *Eşanl.* **reddetmek, almamak, üstünden atmak, üstünde silkmek ,kabullenmemek, benimsememek.**

kaburcak,-ğı, i. *tiy.* Türkistan'da kukla oyununa verilen ad.

kaburga /kabur:ga/, i, *esk. T. kaburka.* § ❶ *anat.* (a) Eğe kemiklerinin bel kemiğinde birleserek meydana getirdiği kafes. [*Ing* ve *Fr.* Thorax]. ☆ *Eşanl.* **göğüs kafesi;** (b) Göğüs kafesinin yan kısımlarını meydana getiren yassı ve uzun kemiklerin her biri: *Zayıflıktan kaburgaları çıkmış.* [*Osm.* Dılı, azm-ı dıl-î; *Lat. Costa: ing.* Rib; *Fr.* Os costale, côte]. ☆ *Eşanl.* **eğe²** ◘ *ŞEKİL: 6* **AKCİĞER.** § ❷ *den.* (a) Gemilerde dış kaplamanın dayandığı iskelet. [*Ing.* Frame; *Fr.* Membrure, carcasse]; (b) Bir tekneyi meydana getiren postaların tümü. [*ing.* Frame; *Fr.* Cadre *(de l'helice)*]. § ❸ *mim.* Yuvarlak çıkıntılı, basit ve bileşik silme. *(Özellikle gotik mimaride önemli yer tutar. Bazen taşıyıcı /sivri tonoz/ bazen süsleyicidir/ /kemer ve ayaklarda/.* [*Ing* Rib; *Fr.* Nervure]. § ❹ *mutf.* Dana veya koyun gövdesinde, göğüs çeperinin orta yerinden, yani pirzola bölgesiyle göğüs kemiği arasında kalan kısımdan çıkarılan parça. [*Ing. (Mutton)* cutlet; *Fr.* Côtelette]. ⊙ — **ları çıkmak (sayılmak),** *dey.* Çok zayıf olmak: *Kaburgaları çıkmış bir at.* [*ing.* To be skinny, to be nothing but skin and bone]. ⊙ **baskemer** — **sı,** *mim.* ◘ **Başkemer;** ⊙ **haç tonoz** — **sı,** *mim.* ◘ **Haç;** ⊙ **merdiven** — **sı,** *mim.* Döner merdivenlerde basamakların altında meydana gelen kemer gibi yuvarlak kısmın olusturduğu eğri yüzey; ⊙ **yan** —, *mim.* Alevli *(flamboyant)* gotik üslûbunda, sivri tonozun ana kaburgalarını iki kol halinde kemer gözünün köselerine birleştiren yuvarlak silme.

— **altı kas,** *anat.* ◘ **Kas .**

— **çeliplemesi,** *mim.* Gotik mimaride sivri kemer şeklinde kaburgaların haçvari sekilde birbirini keserek birlesmelerinden meydana gelen çatmalar. Sivri kemer çeliplenmesi. [*Fr.* Croisé d'ogive].

— **dolgu,** *mim.* Gotik bir pencere içindeki taş çerçeve. *(Çok bölümlü pencerelerin vitraylarını çevreler).*

— **kaldıran kas,** *anat.* ◘ **Skalen.**

— **kemiği,** ◘ **Kaburga².**

~ **sancısı**, *patol.* Genellikle göğsün yan ve arka tarafında duyulan şiddetli ağrı. *(İç organlardan birindeki /plevra, akciğer, kalb, dalak v.b./ Bir hastalıkla veya kaburgalar arası sinir ağrısıyle ilgilidir).* [*ing.* Costalgia; *Fr.* Costalgie],

~ **yayı**, *anat.* Kaburga ile kaburga kıkırdağının birlikte meydana getirdiği yay. [*Ing.* Costal arch; *Fr.* Arc costal].

kaburgalamak(-i), f. *inş.* Izgara seklinde tahta veya demir çubuklar yerlestirmek. [*Ing.* To rib; *Fr.* Garnir *(qch)* de côtes, de nervures, nervurer]. ◉ **panoları** ~, *inş.* Büyük kapı kanatlarındaki bölmeleri ızgara şeklindeki çubuklarla sağlamlaştırmak,

kaburgalar arası, b. s. *anat.* Kaburga - kemikleri arasında bulunan. [*Osm.* Beyn-ed-dil'î; *Lat. Inter costalis; Ing.* Intercostal; *Fr.* Intercostal,-ale]. ◉ ~ **boşluk**, *anat.* Bir kaburganın üst kenarı ile üstündekinin alt kenarı arasında bulunan aralık. [*ing.* Intercostal space; *Fr.* Espace intercostal]. ◉ ~ **dış kasları**, ◘ **Kas.**

kaburgalı, s. Kaburgası olan, kaburga biçiminde olan. [*Ing.* Ribbed; *Fr.* A côte(s)].

kâbus /käbüs/, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Sıkıntı, boğulma duygusuyle kendini gösteren korkulu rüya, karabasan: *Bütün gece kâbuslar içinde kıvrandı durdu.* [*ing.* Nightmare, incubus; *Fr.* Cauchemar]; § ❷ *mec.* Sürekli olarak zihne dadanan korkunç şey: *Demek o kadar korkutan şey onun biçare ruhunu müthiş bir afetin kâbusları içinde ezen /.../ mütebessim kadın.* [*ing.* Nightmare, incubus; *Fr.* Cauchemar]. § ❸ s. Sıkıntı, acı, korku v.b. ne sebep olan. [*ing.* Nightmarish; *Fr.* Cauchemardant,-ante].

kabz, i. ◘ **Kabız.**

kabza, i. *Osm.* < *Ar. kabz.* § ❶ Tutulacak yer. *Sağ elini tabancasının kabzasına götürdü.* [*Ing.* Handle *(of door)*, hilt *(of sword)*, grasp *(of oar)*, grip *(of pistol)*, small *(of rifle-butt)*, haft, handhold *(of tool)*, horn *(of a plane); Fr.* Poignée, manche]. § ❷ *esk.* Bir tutam, bir avuç şey. [*Ing.* Handful- *Fr.* Poignée]. § ❸ Tutacak şey, avuç, pençe: *Koca ülke bir şahsın kabzasında bulunursa öyle bir idarede selâmet olmaz.* [*ing.* Hand; *Fr.* Main, paume]. § ❹ *metrol. esk.* Yumulmuş şekilde dört parmağın uzunluğunda bir ölçüye verilen ad. § ❺ *okç.* Ok atılan yayın tutulduğu yer: ◘ *ŞEKİL: 577.* — **TÜFEK**; ◉ **eyer** ~ **sı**, *saraç.* Eyerde oturulacak yerin ön kısmı,

~ **alma**, *sil. esk.* Eskiden okçuların hocalarından okçuluk izni almaları.

~ **aşırması**, ◘ **Kabza siperi.**

~ **boğazı**, *sil. esk.* Yayın sap ve kabza kısmının birleştiği yere verilen ad.

☆ *Eşanl.* **tir geçimi.**

~ **siperi**, *sil. esk.* Kılıç kabzasında eli düşman kılıcından korumak için sapın üzerine köprü seklinde yapılmış olan siper. [*Ing.* (Hilt-) guard; *Fr.* Garde].

☆ *Eşanl.* **kabza aşırması.**

~ **teli**, *sil. esk.* Kılıç kabzasının etrafına mesin veya boynuz üzerine sarılmış bükülü pirinç tel. *(Bu tel kılıcın elde daha sıkı tutulmasını sağladığı gibi bir süs unsuru da olur).*

kabzadaş, i. *Osm.* < *Ar. kabza* + *T. -daş okç.* Bir meydan gününde kabza alanlara verilen ad. *(Kabzadaş deyim olarak «kabza alma arkadaşı» anlamına gelir).*

kabzalı, s. Kabzası olan. [*Ing.* Handled; *Fr.* Qui a le manche, la poignée].

kabzetmek(-i), b. f. Almak, tutmak. [*Ing.* To grasp, to seize, to take into *(one's possession); Fr.* Prendre, saisir].

kabzımal /kabzımal/, b. i. *Osm.* < *Ar. kabz.* tutma, alma + *mâl.* § ❶ Sebze, meyve, v.b. üreticileri ile *(manavlar)* arasında aracılık eden kimse; § ❷ *huk.* Özellikle yaş meyve ve sebzeyi üreticiden alarak perakendeciye intikal ettiren komisyoncu. [*Ing.* Middleman in fruit, vegetables etc; *Fr.* Accapareur professionel].

kacak, i. *(Yalnız kap kacak sözünde geçer).* ◘ **Kapkacak.**

kaç, s. *esk. T.* § ❶ Bir nesne, kavram veya varlığın niceliğini sormak için kullanılan soru sıfatı: *Kaç kişi. Kaç yaşındasın? Kaç paran kaldı?.* [*ing.* How much, how many; *Fr.* Combien; § ❷ Cümle, soru cümlesi olmadığı zaman *«birçok»* anlamında belirsizlik anlatır. [*ing.* How much; *Fr.* Combien]; ◉ **a** ~**(kaç kaça)**, Yarışma, tartışma, kavga v.b.'de tarafların oranını belirtir. Bir yarışmada tarafların aldığı derecenin veya sayının oranını belirtir: *Sence bu maç kaça kaç biter;* ◉ ~ **ın kurası**, *dey.* Görmüş geçirmiş, açıkgöz, kolay kolay aldatılamayan kimse: *Kaçın kurasıdır o, bu yalanlara inanır mı sanıyorsun?.* [*Ing* An old hand smart, experienced; *Fr.* Experimenté]. ☆ *Eşanl.* **tecrübeli.** ◉ **dünyanın** ~ **bucak olduğunu anlamak**, *dey. (biri)* Yaptığı olumsuz bir davranıştan hak ettiği cezayı görerek kendine gelmek. ◉ **dünyanın** ~ **bucak olduğunu göstermek**, *dey.* ◘ **Dünya** ◉ **bir** ~, ◘ **Birkaç.**

~ **defa**, *«Birçok kere»* anlamında, bir şeyin çok tekrarlandığını belirtir: *Ona kaç defa kumar oynamaması söylendiği halde bir türlü vaz geçmedi.* [*Ing.* Many times; *Fr.* Combien de fois].

~ **kuruşluk (paralık) şey (adam) ki**, *dey.* Bir şeyin *(kimsenin)* değersiz olduğunu belirtir. [*Ing.* He (it) is of no value].

~ **para eder**, *dey.* Ne değeri var, neye yarar: *Tıkızlık kaç para eder oğlum? Iş yürekte.* [*ing.* What's it worth? What's the use?]

~ **paralık**, Değersiz, önemsiz.

~ **parça olayım**, *dey. «Hangi işe bakayım, hangisine güç yetiştireyim»* anlamında, çok iş karşısında kalan kimse tarafından söylenir. [*Ing.* I can't cope with everything].

~ **zamandır**, Belirsiz, fakat çok zamandan beri, çoktan beri: *Kaç zamandır size gelmek istiyorduk fakat kısmet olmadı.* [*ing.* Since when; *Fr.* Depuis combien de temps]

kaça, s. Bir şeyin değerini sormada kullanılır. [*ing.* What is the price? How much *(is it) Fr.* A combien?].

kaçaburuk, i. *it.* § ❶ *saraç.* 15 ile 18 sm. uzunluğunda, bir ucunda top şeklinde ağaç sapı bulunan uzun iğne. El ayasıyle kavranan bu ağaç sap döndürülünce, âletin bir kısmı deriye girer: *Kaçaburuklar, yapılacak işi geçici olarak tutmaya yarar.* [*ing.* Drawing awl; *Fr.* Passe-corde]. § ❷ *tekn.* Ağaç veya madenî çivi çakılacak bir ayakkabı köselesine, çivinin girebilmesi için delik açmaya yarayan ayakkabıcı âleti. [*Ing.* Bradawl, shoemaker's awl; *Fr.* Alêne plate, poinçon, pointe carrée].

kaçaç, i. Bir çeşit ipekli Çin kumaşı.

kaçak.-ğı, **i. s. ve i.** < *kaçmak* § ❶ Bulunması gereken bir yerden kaçan veya gitmesi gereken bir yere gitmeyen: *Kaçak mahkûm. Kaçak asker.* [*Ing.* Fugitive, escapee; *Fr.* Fugitif,-ive]. § ❷ Kaçırılmış olan ,kanunca belirtilmiş gümrük ve vergiler ödenmeden bir yere sokulan *(çıkarılan)* veya satılması yasak olan: *Kaçak tütün, kaçak içki,* [*Ing.* Contraband, smuggled; *Fr.* En fraude, en contrebande]. ☆ *Eşanl.* **Kaçırma.** § ❸ Kanunca yapılması yasak olan veya yapılması için gerekli izin alınmayan: *Kaçak kat. Kaçak inşaat.* [*Ing.* Underhand; *Fr.* Clandestin,-ine]. § ❹ *(Su, gaz v.b. hk.)* Kapalı bir yerden dışarı sızmak. *kaçak yapmak.* [*ing.* Leakage; *Fr.* Fuite]. § ❺ Herhangi bir yükümden kaçmış veya kaçırılmış, bir işten görev veya hükümden kaçmış veya kaçırılmış olan kimse, şey: *Okul kaçağı, asker kaçağı.* [*Ing.* Fugitive, deserter, escapee ,runaway; *Fr.* Fugitif,-ive] § ❻ Kanunsuz olarak yurda sokulan veya yurt dışına çıkarılan: *Kaçak mal.* [*Ing.* Contraband, smuggled; *Fr.* En contrebande]. § ❼ Bir ülkede yürürlükte olan yasalara aykırı eylemde bulunarak yakalanmamış, gizlenen kimse: *Soygundan aranan kaçakçıların yerleri tespit edilememiştir.* § ❽ Boru makine v.b. den sızan gaz, su v.b. şey: *Kaçak, borudaki çatlaktanmış;* [*Ing.* Leakage; *Fr* Fuite]. § ❾ z. Kaçarak, kaçmak suretiyle. ◉ **abluka kaçağı**, *ask.* ◘ **Abluka;** ◉ **asker kaçağı**, *ask.* ◘ **Asker;** ◉ **elektrik kaçağı**, *fiz.* Yüklü bir cisimden elektrik sızması. [*Ing* Electrical leakage, leakage of electricity; *Fr.* Fuite électrique]. ◉ **harb kaçağı**, *huk.* ◘ **Harb;** ◉ **ısı kaçağı**, *fiz.* Isının ışıma, iletim ve konveksiyonla dağılması. [*ing.* Thermic leakage; *Fr.* Fuite thermique]; ◉ **magnetik** ~, *fiz.* Magnetik indükleme çizgilerinin magnetik akımın kullanılacağı bölgenin dışına çıkmasıyle magnetik enerjinin dağılması. [*Ing.* Magnetic leakage; *Fr.* Fuite magnetique]. ◉ **meşrut harb kaçağı**, *huk.* ◘ **Harb.** ◉ **mutlak harb kaçağı**, *huk.* ◘ **Harb.** ◉ **taşıyıcı direklerden** ~, *telekom.* Havadaki nem sebebiyle, akımın telleri taşıyan direklerden geçmesi. [*Fr.* Perte par les supports]. ◉ **toprak kaçağı**, *telekom.* Telgraf hatları üzerinden, bir dokunma veya tel kopması sonunda elektrik akımının toprağa geçmesi. [*Ing.* Earth leakage, fault-current, earth leak, ground leak; *Fr.* Perte à la terre]. § ❿ *elek.* Kötü bir yalıtma sonucu toprağa akan akım *(elektrik sızması).* [*Ing.* Earth leakage fault current, earth leak, ground leak; *Fr.* Perte à la terre].

~ **av**, *huk.* Avlanması kanunen yasak olan veya belli zaman içinde avlanabilen hayvanları, bu zaman dışında veya kanunun yasakladığı şekillerde avlama. [*ing.* Poaching; *Fr.* Braconnage].

~ **avcı**, *huk.* Az izin tezkeresine sahip bulunmayan veya bu tezkerenin bir yıllık süresi dolduğu halde yeni tezkere almadan avlanan avcı. [*Ing.* Poacher; *Fr.* Braconnier,-ere].

~ **detektörü**, *gaz. sny.* ◘ **Detektör.**

~ **dinleme**, *huk.* Kanun gereğince ruhsat verilmesi caiz olmayan kimselerin her çeşit, resim, işaret ve sesleri almaya yarayan cihazlar yoluyle telsiz telefon konusmalarını veya telsiz telgraf haberlesmelerini almaları.

~ **güreşmek**, *dey.* Hasmının karşısına doğrudan doğruya çıkmaksızın mücadele etmek, oyalayıp fırsat gözetmek.

~ **kesim**, *huk.* Belediye salhaneleri dışında kasaplık hayvan kesilmesi. [*Ing.* Unlicensed killing *(of cattle); Fr.* Abattage clandestin].

~ **mal (eşya)**, *huk.* Kanunsuzca *(resmi verilmeden)* memlekete sokulan mal. [*Ing.* Contraband goods; *Fr.* Contrebande, marchandises de contrebande].

~ **tütün**, Tekel *(inhisar)* idaresinin haberi olmadan yetiştirilip, gizli satılan tütün.

~ **yapmak**, *(Su, gaz, vb. hk.)* Kapalı bir yerden dışarı sızmak. [*Ing.* To leak; *Fr.* Fuir, couler].

~ **yolcu**, *huk.* Gizlenmek suretiyle ücretsiz olarak seyahat eden yolcu. [*ing.* Underhand passenger; *Fr.* Passager clandestin].

~ **zaptı**, *huk.* Kaçak eşya ele geçirilmesi sonucu, esyayı bulan gümrük arama ekibi memurlarının aralarında derleyerek imzaladıkları tutanak.

kaçakçı, s. Bir memlekete yasaklanmış veya gümrüğü, vergisi ödenmemiş mal sokan veya satılması yasak bir malı satan *(kimse).* [*ing.* Smuggler, contrabandist; *Fr.* Contrebandier,-ere]. ◉ **afyon** ~ **sı**, *huk.* ◘ **Afyon.**

~ **gemisi**, Kaçak eşya taşımakta kullanılan gemi. [*ing.* Smuggler's ship; *Fr.* Navire contrebandier].

kaçakçılık.-ğı, i. *huk.* ve *sosy.* Devlete vermekle yükümlü olduğu vergi ve resmi vermemek için, hile kullanma, alım satımı yasaklanmış maddeleri gizlice alıp satarak yararlanma. [*ing.* Smuggling; *Fr.* Contrebande].

kaçaklık.-ğı, i. Kaçak olma hali. [*ing.* Desertion; *Fr.* Désertion].

kaçamak, i. < *kaçmak.* § ❶ Hoş görülmeyen şeyi arasıra yapıverme: *Görevinden kaçamak yapıp ava gidiyor.* [*ing.* Escape opportunity, occasion]. § ❷ Bir şeyden kaçınma yolu: *Bir kaçamak noktası bularak...* [*ing.* Evasion, subterfuge; *Fr.* Fuite, echappatoire]. § ❸ Kaçacak, sığınılacak, korunulacak yer, özellikle çobanların sürüyü sığındırdıkları yer [*Osm.* Melce; *ing.* Shelter, refuge; *Fr.* Lieu de refuge; abri; asile]. § ❹ Güçlü ve inandırıcı olmayan, üstünkörü, konuyu kapatmak için ileri sürülen özür [*ing.* Pretext, excuse; *Fr.* Prétexte, faux-fuyant]. ☆ *Eşanl.* **kaçımsama.** § ❺ Birini aldatmak için kaçar gibi davranma; § ❻ Çobanların sürüyü sığındırmak için yaptık-

ları küçük ağıl; § ❷ *mim. esk.* Kale ve saraylarda tehlike sırasında gizlice kaçmak amacıyla yapılan gizli kapı. *(Bu kabilar, yangın v.b. tehlike zamanlarında da kullanılırdı).* ☆ *Eşanl.* **fürce.** § ❸ *mutf.* Mısır unundan yapılan bir yemek. *(Kaynamakta olan tuzlu suya azar azar mısır unu atılır, karıştıra karıştıra pişirilir. Üzerine eritilmiş tereyağı dökülür. Arzu edilirse peynir de konabilir).*

~ **yol,** Bir meseleden kendini kurtarmak için üstünkörü ileri sürülen çare, özür v.b. [*ing.* Excuse or subterfuge for getting out of doing something; *Fr.* Fuite, échappatoire, prétexte, faux-fuyant].

kaçamaklı, s. Kesin olmayan; Ne evet, ne de hayır niteliğinde olmayan ve her iki tarafa da çekilebilen *(söz, cevap, davranış v.b.)* [*Osm.* Şüpheli, meşkûk; *ing.* Evasive;, elusive; *Fr.* Evasif,-ive]

~ **cevap,** Kabul etme veya etmemeye yorumlanabilecek cevap. [*ing.* Elusive or vague reply, evasion; *Fr.* Réponse évasive].

kaçan, z. ve bağ. *h.d. (Eskiden)* Ne vakit, ne zaman ki, haçen: *Kaçan oraya gelirse bana haber veriniz.* [*ing.* When, at what time; *Fr.* Quand, alors que].

kaçar, s. Kaç sıfatının ülestirme şekli: *Kaçar kitap alacaksınız? Bu evler kaçar odalı?* [*Ing.* How many each? How much each? *Fr.* Combien chacun ou pour chacun].

kaçar kaçar, s. Bir bütünün üleştirilmesinde tek kişi veya nesneye kaç adet düştüğünü anlamaya yarar söz: *(Kaçar kaçar ayırdınız?.*

kaçarlar, ç. öz. i. Iran'da *(Esterâbâd, Mazenderan ve Tahran)* dağınık olarak Türkistan'da, Azerbeycan'da Anadolu'da yaşayan türkmen boyu; -Safevî devletini kuran yedi türkmen boyundan biri; - 1779 yılları arasında Iran'da hüküm süren Türk hanedanı.

kaçarula /kaçaru:la/, i. *It cassaruola, mutf.* Saplı tencere, [*Ing.* ve *Fr.* Casserole].

kaç.göç, b.i. < *kaçmak + göçmek.* Bazı yerlerde Müslüman kadınların erkeklere görünmemeleri, bir arada oturup konuşmaktan kaçınmaları göreneği: *Eskiden bizim şehir hayatımızda kaçgöçe pek riayet edilirdi.* [*Osm.* Mahremlik; *ing.* The practice of women covering their faces in the presence of men; *Fr.* Obligation rituelle de ne se fréquenter que quand les femmes ont couvert leur visage *(entre hommes et femmes qui ne sont pas liée d'une parenté proche)*]

kaçı, i. Bir şeyin bulunduğu yerden kaçması. Bir su hazinesinin veya bir su kabının çatlaklarından suyun kaçarak kaybolması. [*Ing.* Escape, leakage; *Fr.* Échappement]

kaçık, s. < *kaçmak.* § ❶ Kaçmış, bir tarafa kaymış, çarpılmış. [*ing.* Warped, crooked; *Fr.* Devers, gauchi]. § ❷ *(Çorap veya naylondan yapılmış giyecek hk.)* Teli kaçmış: *Kaçık çorap;* [*ing.* Run; *Fr.* Maille partie, maille lâchée, échelle]. § ● *mec.* Bazı davranışları ve aklı normal olmayan: *Kaçıktır sözüne güvenilmez.* [*ing.* Crazy, abnormal, mad, eccentric; *Fr.* Toqué,-ée, maniaque, détraqué, déséquilibré, fou, extravagant]. ☆ *Eşanl.* **delişmen.** ☆ *Yak. anl.* **akıl hastası, sapık, çılgın, deli, mecnun, zır deli, divane, muvazenesiz, kaçkın, manyak, meczup.** ☆ *Karş.* **akıllı, iradeli, aklı normal aklı başında.** § ❶ i. Kaçmış kumasta ipliğin çekilmiş yeri: *Çoraptaki kaçık;* § ❺ *dok.* (a) Enterlok örgüdeki ilmik hatası. *(Bir sıra ilmikte iplik eksikliği, örgüde ızgara gibi örülür ve yalnız tek sıra ipliği olan bir delik meydana getirir).* (b) Tek iplikle örülen trikolarda, kullanma sırasında ipliğin herhangi bir yere takılarak kopmasından dolayı meydana gelen uzunlamasına yol. *(Bu hal özellikle ipek kadın çoraplarında çok görülür).* ◉ **atkı kaçığı,** *dok.* ◘ **Atkı;** ◉ **ayak kaçığı,** *dok.* ◘ **Ayak.**

kaçıklık,-ğı, i. § ❶ Kaçık[1] olma hali. [*Ing.* Warping, Crookedness; *Fr.* Déjettement, déversement, gauchissement]. § ❷ *mec.* Kaçıkça davranış, delişmenlik, deliliğe yönelmiş davranış ve zihin bozukluğu. [*Ing.* Madness, eccentricity; *Fr.* Dérangement d'esprit, folie].

☆ *Eşanl.* **divanelik.**

kaçılmak, nsz. f. § ❶ Kaçmak işi yerine getirilmek, kaçmak işi mümkün olmak: *Bu hapishaneden kaçılmaz;* § ❷ *h.d.* Çekilmek, sakınmak, savulmak, yana kaçmak: *Kaçılın tren çarpmasın.* [*ing.* To get out of the way].

kaçımsama, i. Kaçımsamak eylemi. [*Osm.* Taallül; *Ing.* Excuse, evasion; *Fr.* Prétexte, excuse].

kaçımsamak (-den), f. Bir işi yapmamak için bahaneler yaratmak. [*Osm.* Taallül etmek; *ing.* To seek a pretext or excuse for avoiding something; *Fr.* Refuser pour un prétexte quelconque, s'excuser].

☆ *Eşanl.* **kaçınsamak, ayak sürümek.**

kaçımsar, s. Kaçamak yolu arayan, kaçamağa sapan.

kaçıncı s. Kaç derecede bulunan, kaç sıfatının sıralama şekli; hangi, birbiri ardına gelen şeylerden hangisi: *Kaçıncı defa geldi? Kaçıncı katta oturuyorsunuz. (Cümle soru cümlesi olmadığı zaman) «çok defa, birçok defa»* anlamında belirsizlik bildirir. [*ing.* Of what number; *Fr.* A quel ordre numérique, quantième].

kaçıngan, s. Kaçınma huyu olan, çekingen. [*Osm.* Müçtenip; *ing.* Timid; *Fr.* Timide].

kaçınılmaz, s. < *kaçınılmak.* Kaçmak imkânı olmayan: *Kaçınılmaz bir felâket.* [*ing.* Inevitable, unavoidable; *Fr.* Inévitable].

kaçınılmazlık,-ğı, i. *tiy.* Trajik suç sonucu kahramanın başına gelecek felâketlerin önüne geçilememezlik. [*Ing.* Inevitableness; *Fr.* Inévitabilité].

kaçınma, i. § ❶ Bir şeyi yapmaktan geri durma. Yapılması kendisinden beklenilen bir isten kendini çekme. [*Ing.* Shunning; *Fr.* Évitement]. ☆ *Eşanl.* **imtina, çekimseme, ayak sürtme, ipe un serme, istinkâf, taallül.** § ❷ *(Kadınlar hk.)* Erkekten kaçma, örtünme; ◉ **şartlı ~ tepkisi,** *patol.* ve *psik.* Canlı bir varlığın, belli bir uyartıdan kaçınmasını sağlayan şartlı tepki. [*ing.* Conditional reaction of shunning; *Fr.* Réaction conditionnelle d' évitement].

~ **manevrası,** § ❶ *ask. hava.* Bir uçaksavar ateşi içine düşen uçağın bu ateş çemberinden kurtulmak için yaptığı manevra. [*Ing.* Shunning manoeuver; *Fr.* Manœuvre d'évitement]; § ❷ *den.* Çatışma tehlikesi doğuracak şekilde karşılaşan iki geminin çatışmayı önlemek için yaptığı manevra.

kaçınmak* (-den), f. § ❶ Çekinmek, herhangi bir isten geri durmak, yardımını esirgemek: *O adam böyle bir hizmetten kaçınmaz.* [*Ing.* To avoid, to abstain from, to refrain from; *Fr.* S'abstenir, éviter]. § ❷ *(Kadınlar hk.)* Islâm dininin kurallarına uyularak, erkeklerle konuşmamak, bir arada oturmamak, erkeklere açık olarak görünmemek, örtünmek. [*Ing.* To miss, to lose; *Fr.* Perdre manquer]

kaçıramento, i. < *kaçırmak + It. mento. (Halk dilinde uydurulmuş kelime). arg.* Çalınmış mal, aşırma mal.

kaçırılma, i. Kaçırılmak eylemi.

kaçırılmak, *nsz. f.* Kaçırmak işine konu olmak [*ing.* To be taken away *(or concealed);* to be avoided, to be missed *(as opportunity)*]

kaçırma, i. § ❶ Kaçırmak işi veya eylemi. § ❷ *huk.* ve *sosy.* Şehvet hissiyle veya evlenmek amacıyla 18 yaşından küçük bir kimseyi rızasıyle, 18 yaşından büyük bir kimseyi cebir, şiddet ve hile ile hürriyetinden yoksun etme, alıkoyma. [*Ing.* Kidnapping, abduction; *Fr.* Rapt]. § ❸ s. ◘ **Kaçak[2]** ◉ **kız** *(kadın, erkek)* ~, *sosy.* Kabile bünyesindeki bazı toplumlarda bir evlenme tarzı. Delikanlı evleneceği kızı kaçırarak köyüne götürür. Bu sadece evlenme ve düğünden önce gelen bir *«kaçırma»* taklidi ve bir âdet olduğu gibi, bazan karsı tarafın razı olmaması halinde zorlama şeklini de alabilir.

~ **hareketi,** *astr.* ◘ **Hareket.**

kaçırmak(-i), f. § ● Kaçmasını sağlamak veya kaçmasına meydan vermek, yok olmasına sebep olmak: *Suçluyu kaçırdılar. Uykumu kaçırdı. Işin zevkini kaçırmak.* [*Ing.* To make or let escape; *Fr.* Laisser fuir]. § ❷ Kendi işini görmeden birinin gitmesine istemiyerek meydan vermek: *Arkadaşlarımı kaçırdım, halbuki birşey söyleyecektim.* [*Ing.* To miss; *Fr.* Manquer, rater]. § ❸ Gitmek, kaçmak zorunda bırakmak: *Söylene söylene adamı kaçırdım. Eziyet ettiği için çırağı kaçırdı.* [*ing.* To drive away, to cause to leave; *Fr.* Faire quitter, faire partir]. § ❹ Yola çıkan bir araca yetisememek: *Vapuru kaçırmak.* [*ing.* To miss; *Fr.* Rater, manquer]. § ❺ Yararlanamamak: *Fırsatı kaçırmak.* [*ing.* To lose, miss; *Fr.* Perdre, Manquer]. § ❻ *huk.* Zor kullanarak birini herhangi bir maksatla alıp götürmek: *Kız kaçırmak: Musa çavuşun kaçırdığı Şadiye için bir türkü yazmışlardı. Bahri Beyi kaçırdılar.* [*ing.* To kidnap, to abduct; *Fr.* Enlever, ravir]; § ❼ (-i, -den) Çalmak, asırmak: *İcradan eşya kaçırmak. Tarihî eser kaçırmak.* [*ing.* To steal; *Fr.* Dérober]. § ❽ (-e) Istemeyerek küçük abdestini etmek: *Donuna kaçırmak;* § ❾ nsz. Delirmek, aklını oynatmak: *Zavallı kaçırdı.* [*ing.* To become insane, to get off one's head, to go mad *Fr.* Perdre la raison]. § ❿ *huk.* Eşyayı kanunsuzca yurt içine sokmak veya yurt dışına çıkarmak. [*ing.* To smuggle; *Fr.* Faire la contrebande]. § ⓫ Bir daha ele geçmemek üzere kaybetmek: *Bu işi kaçırmamalıydın, bir daha böylesine elverişli iş bulamazsın.* [*ing.* To miss, to lose, perdre, manquer]. § ● Sızdırmak: *Çakmak gaz kaçırıyor, makine buhar kaçırıyor.* [*Ing.* To leak; *Fr.* **Fuir**]. § ⓭ Ölçüyü, sınırı aşmak: *Akşam bir işim gecesi vardı. Orada kaldık.. Çokça kaçırmışım.* [*ing.* To pass the limit; to overdo; *Fr.* Passer la mesure]. § ⓮ *den.* Bir halatın veya palamarın gerginliğini azaltmak; ◉ **ağır ağır kaçırt veya işlet,** *den.* Gergin bir halatı yavaş yavaş, titretmeden, esit miktarda bırakmak suretiyle gevşetmek, koyuvermek için verilen kumandalar; ◉ **ağzından ~,** *dey.* Dikkatsizlik sebebiyle söylenmemesi gereken bir sözü söylemek. [*ing.* Inadvertently to let out something that one did not want to]. ◉ **aklını ~,** *dey.* ◘ **Akıl.** ◉ **altına ~,** *dey.* ◘ **Alt.** ◉ **bir palamarı çalışan bir vince ~,** *den.* Palamarı vira etmeden vinç tamburu üzerinde sağmak. ☆ *Eşanl.* **salta etmek, salta vermek.** ◉ **erkekten ~,** *dey. (Bazı erkekler)* Eşlerini, veya yakını olan kadın veya kızları, erkeklere göstermemek, aynı yerde oturmalarına, konuşmalarına izin vermemek; ◉ **fırsatı ~,** *dey.* Elverişli bir durumdan veya bir imkândan yararlanmamak. [*ing.* To lose, miss an opportunity; *Fr.* Manquer une occasion]. ◉ **gözden ~,** *dey.* Fark etmemek; [*Ing.* To be overlooked, not to have been noticed]. ◉ **gözlerini ~,** *dey.* ◘ **Göz** ◉ **gümrükten (yanından) mal kaçırır gibi,** *dey.* ◘ **Gümrük;** ◉ **hava ~,** *dey.* ◘ **Hava** ◉ **ipin ucunu ~,** *dey.* ◘ **ip.** ◉ **işin ucunu kaçırmak,** ◘ **iş.** ◉ **kız ~,** *dey.* ◘ **Kız.** ◉ **keyif ~,** *dey.* ◘ *dey.* Neşesini yok etmek, canını sıkmak: *Cevabın sosyetenin neşesini kaçırmışa benziyordu;* ◉ **tadını ~,** *dey.* Bir konuda taskınlık etmek, konunun sınırlarını aşarak can sıkmak. [*ing.* To spoil the taste of something, to be very tiresome about something, to spoil the pleasure of a party etc]. ◉ **ucunu alta ~,** *dey.* Iflâs etmek. [*Ing.* To go bankrupt; *Fr.* Faire faillite].

kaçırtmak(-e), f. § ● Kaçırmak işini yaptırmak, § ❷ nsz. f. Birinin kaçırılmasına sebep olmak. [*Fr.* Faire évader par l'intervention d'un tiers, faire, laisser passer, faire perdre].

kaçış, i. < *kaçmak.* Kaçmak eylemi veya tarzı. [*Osm.* Firar; *ing.* Desertion, flight; *Fr.* Fuite]. ◉ **Mısır'a ~,** *tar. Isa., Meryem* ve *Yusuf'un, Herodes'in* takibinden kurtulmak için Mısır'a sığınmaları. [*Fr.* Fuite en Egypte]. ◉ **sermayelerin ~ i,** *ikt.* Sahibinin başka bir ülkede yatırımda kullanma amacından çok, kendi hükümetinin vergilendirmesi, para siyaseti veya iktisadî siyasetine karşı korumak maksadıyle sermayesini yabancı ülkelere çıkarması veya bu ülkelerde tutması.

~ **noktası,** *san.* Yelpaze şeklinde bir perspektifte ışınların yöneldiği nokta. [*Ing.* Vanishing point; evasion; *Fr.* Point de fuite].

kaçışmak, nsz. ortaklş. f. Bir yerden toplanıp

kaçarak çeşitli yönlere dağılmak. [*ing.* To disperse in confusion, to be panic stricken; *Fr.* Fuir chacun de son côté, se disperser]

kaçıt,-tı, i. Kaçılacak yer. [*ing.* Exit, outlet; *Fr.* Issue]. ☆ *Eşanl.* **kurtuluş yolu** .

kaçkın, s. ve i. < *kaçmak.* Bir yerden veya bir şeyden kaçmış *(kimse): Mektep kaçkını* [*Osm.* Firari;*ing.* Fugitive, deserter; *Fr.* Fuyard,-arde, déserteur]; ◉ **hapishane —ı,** *dey.* Bir kimsenin, kötü, serseri ve hoyrat olduğunu belirtmek için söylenir. [*ing.* Worthy of prison, scoundrel; *Fr.* Évadé]. ◉ **mezar — i,** *dey.* Çok zayıf iskeleti çıkmış kimse. [*ing.* Sickly person; *Fr.* Personne maladive]. ◉ **tımarhane — ı,** *dey.* Deli, çılgın, aklı başında olmayan kimseler hakkında kullanılır. [*ing.* Madman, crazy fellow *Fr.* Fou à lier qui se trouve en liberté].

— **resmi,** *mal. esk.* Osmanlı Devletinde, maliye nezareti tarafından başıboş olarak gezerken yakalanan hayvanların sahiplerinden alınan ceza. Yakalanan bu hayvanların sahibi bulunmadığı zaman satılanların satış bedellerine de bu ad verilirdi. *Bu terim maliye nezareti kayıtlarında «resm-i kaçkun» olarak da geçer).*

kaçlı, s. § ❶ Sayısı kaç, hangi sayıdan: *Kaçlı iskambil? Bu kasalar kaçlı?* [*ing.* Having how many? of what number? of what value?] § ❷ Kaç tarihinde doğmuş veya okulu bitirmiş: *Bu kız kaçlı? O mühendis kaçlı? Bu doktor kaçlı?* [*ing.* Of which year? What year; What is his year of birth?].

kaçlık, s. Kilo, yaş, para, metre v.b. gibi ölçü anlatan sayıların hangisinden: *Kaçlık şarap alalım? Bu kadın kaçlık? Kaçlık paket istersiniz? Bu adamı kaçlık tahmin edersiniz?* [*ing.* Worth how many liras? At what price? Enough for how many? How old?].

kaçma, i. § ❶ Kaçmak eylemi. [*Osm.* Firar; *ing.* Escape, flight, elopement; *Fr.* Desertion, fuite, evasion derobade]. § ❷ *psik.* Problemlerini aktif olarak çözemeyen bir kimsenin, yenilgiyi kabul ederek, bir süre geri çekilmesi ve problemden uzaklaşması, hali, Kaçma mekanizması, kendini benzetme makullestirme ve baskı mekanizması gibi tehlikeli olan ve olmayan başka mekanizmaların kullanılmasına da imkân hazırlar. § ❸ *den.* (a) Bir ticaret gemisinin mürettebat listesinde usulüne göre kayıtlı bir gemicinin veya başka herhangi bir kişinin, yabancı bir limanda, kendi isteğiyle ve izinsiz gemiyi terketmesi: *Kaçma, hapis cezasını gerektirir;* (b) Bir geminin, bir sandalın rüzgâr, de niz etkisi veya seyir halinde ise, yanlış bir dümen manevrasıyle birden ve sert olarak sancağa veya iskeleye dönmesi: *Yedekte çekilen bir gemi genellikle sancağa, iskeleye kaçar;* § ❹ *psiky.* Bir kişinin, aile çevresindeki veya her zamanki ikametgâhından çıkıp ortadan kaybolması. § ❺ *sp.* Bir kürekçinin hatası yüzünden bir teknenin dengesinin bozulması; ◉ **borina —,** *den.* ◘ **Borina;** ◉ **gaz — sı** *sil.* ◘ **Gaz²**.

— **kapısı,** Tehlike zamanında kaçmaya mahsus kapı. [*ing.* Postern; *Fr.* Poterne].

— **şüphesi,** *huk.* Borçlunun taahhütlerinden kurtulmak maksadiyle yerini değiştirmeye veya izini yok etmeye hazırlanması. *(Ceza mahkemeleri usulünde tevkif sebeplerinden birisidir).* [*ing.* Suspicion of flight; *Fr.* Soupçon de fuite].

kaçmak(-den), f. *esk. T.* § ❶ Bir seyden kurtulmak için hızla uzaklaşmak: *Artık bu hayata dayanamaz oldum, kaçıp gideceğim.* [*ing.* To flee, to run away *(from); Fr.* Fuir, s'en fuir, se sauver ,prendre la fuite]. § ❷ Bulunmak zorunda olduğu yerden gizlice ayrılmak: *Okuldan kaçmak, hapisten kaçmak.* [*Osm.* Firar etmek; *ing.* To escape *(from); Fr.* Échapper, s'échapper, prendre la fuite] ☆ *Eşanl.* **sıvışmak, tüymek** *(argo),* **fertiği çekmek** *(h.d.).* ☆ *Karş.* **durmak, kıpırdamamak ,olduğu yerde kalmak, gelmek, dönmek, avdet etmek.** § ❸ *(Birine)* Rastlayamamaya, kendini göstermemeye çalışmak: *Erkekten kaçmak. Misafirden kaçmak.* [*ing.* To veil oneself; *Fr.* Se Voiler]. § ❹ Çekinmek, sakınmak, kaçınmak: *Zahmetten kaçmak.* [*ing.* To avoid, to abstain *(from)* to be reluctant, to keep away *(from); Fr.* Éviter, s'abstenir, se reserver, se retirer]. § ❺ Kapalı bir yerden bir delik, çatlak v.b. gibi aralık bularak dışarı çıkmak, sızmak: *Çakmaktan gaz kaçıyor. Borudan su kaçırıyor. Kazandan islim kaçıyor.* [*ing.* To leak out; *Fr.* Fuir, couler]. § ❻ (-e) *(Nesneler hk)* Girmek, birdenbire ve habersiz bir yere girmek, girivermek: *Gözüne sinek kaçtı. Boğazına kılçık kaçtı. Kulağa su kaçmak.* [*ing.* To slip into, to get into, to penetrate; *Fr.* Entrer, penetrer]. § ❼ (-e), Bir tarafa doğru hafifçe yer değiştirmek: *Bu harf biraz aşağı kaçmış. Şapkası yan kaçmış.* [*ing.* To deviate; *Fr.* Dévier]. § ❽ (nsz). Görünmeden, gizlice gitmek, savuşmak, uzaklaşmak: *Arkadaşınız şimdi buradaydı, ne zaman kaçmış?.* [*ing.* To depart; *Fr.* Partir, s'en aller] § ❾ nsz, Hızlı koşmak. [*ing.* To run; *Fr.* Courir]. § ❿ nsz. Yok olmak, kaybolmak, gitmek: *Uykusu kaçmış, iştahı kaçmak. Neşesi kaçmak.* [*ing.* To fade away, to disappear; *Fr.* Disparaître]. § ⓫ (-e), Yolunu tutmak, yaklaşmak, benzemek: *Mübalâğaya kaçmak, Yeşile kaçan mavi renk.* [*ing.* To look like, to resemble; *Fr.* Sembler]; § ⓬ Zarf olarak sıfat aldığı vakit «*düşmek*» teolduğu gibi «*oluş*» anlamıyle yardımcı fiil değerinde olur: *Bu söz soğuk kaçtı. Bu cevap iyi kaçtı.* [*ing.* To have effect; *Fr.* Produire l'effet sur]; § ⓭ Saklanmak, gizlenmek, ortadan kaybolmak: *Ahmet ortalıkta yok, bir yere kaçmış olacak.* § ⓮ Esirgemek: *Masraftan kaçmazdı ama parası yoktu;* [*ing.* To grudge, to withhold *(from); Fr.* Refuser, donner, accorder *(qch à qn)* à contre-cœur à regret]. § ⓯ *(Kadınlar hk.)* Islâm dininin buyruklarına uyarak; erkeklere görünmemek, erkeklerle konuşmamak veya aynı yerde oturmamak; örtünmek; § ⓰ *(kız hk.).* Aile isteklerine ve kanunlara aykırı olarak sonradan evlenmek üzere bir erkekle evi terketmek: *Sevgilisiyle kaçtı. Komşunun oğluyle kaçmış.* § ⓱ *(renk hk.)* Uçmak, ağarmak, kendi rengini kaybetmek. [*ing.* To fade; *Fr.* Se faner, se flétrir, se passer]. § ⓲ *den.* (a) Rüzgâr, akıntı veya teknik bir arıza sebebiyle geminin kendiliğinden ve sürekli olarak rotanın sağına veya soluna sapması; (b) Çalışmayı önlemek için karşıdan gelen bir geminin rotasından çıkmak; § ⓳ *(çorap veya başka triko mamulleri hk.)* Bir ilmeğin kopması sonucu çizgi halinde sökülmek ve boydan boya seyrek bir iz bırakmak: *Çorabım kaçtı.* [*ing.* To run]. ☆ *Eşanl.* **akmak**. ◉ **kaçan balık büyük olur, (kaybolan koyunun kuyruğu büyük olur),** *at.* Insan, elden kaçırdığı küçük bir fırsatı gözünde büyütür; onun çok önemli olduğunu söyler durur ☆ *Eşanl.* **kel ölür sırma saçlı olur; kör ölür, badem gözlü olur.** ◉ **kaçanı kovmazlar (kovalamazlar), yıkılanı vurmazlar,** *at.* Düşman kaçarsa yenilgiyi kabul etmiş demektir. Onu kovalayıp ezmeye çalışmak mertliğe yakışmaz. Yıkılanı, âciz olduğunu göstereni vurmak da böyle. ◉ **kaçanın anası ağlamamış,** *dey.* Tehlikeden kaçmanın, tehlikeli işlerde alttan almanın yararlı olduğunu belirtmek için söylenir. Kavgadan ve saldırıdan kaçan kimse, canını kurtarmış ve annesinin ağlamasına yol açacak bir olaya meydan vermemiş olur. [*ing.* Safety is in being cautious]. ◉ **— tan kurtulmaya vakit olmamak (bulunmamak),** *dey.* Önemli işler yüzünden, önemsiz veya ikinci derecedeki işleri görememek. [*ing.* To have no time for primarily important work because of secondary tasks]. ◉ **kaçmaya yeltenmek,** *dey.* Kaçmaya kalkışmak, kaçmak istemek; ◉ **kaçmaktan kovalamaya vakit olmamak,** *dey.* Birinci derecede önemli işler yüzünden ikinci derecedekilere meydan kalmamak. ◉ **ağızdan (söz) kaçmak,** *dey.* Dikkatsizlik, kızgınlık v.b. sebepler yüzünden istemeden yanlışlıkla bir söz söylemek: *Ağzımdan istemiyerek kaçtı.* [*ing.* To slip out inadvertently]. ◉ **iskeleye —** *den. (gemi)* Seyir çizgisinden sol yöne kaymak; ◉ **sancağa —,** *den. (gemi)* Seyir çizgisinden sağ yöne kaymak; ◉ **kulağına kar suyu —,** *dey.* ◘ **Kulak;** ◉ **uçara, kaçara,** *dey.* Rastgele, sağa sola, rastgeldiğine.

kaçmaz, s. < *Kaçmak.* Özel triko tezgâhlarında örülen ve bir ilmeğinin kopması, öbür ilmeklerin de akmasına sebep olmayan *(örgü): Kaçmaz çorap.*

Kaç Türkleri, ç. öz. i. Abakan vâdisinde oturan küçük Türk boyu. Çat ve Çolım yöresinde oturan Türklerle bir grup oluştururlar. Önceleri Yenisey ırmağının bir dalı olan Kaç Nehri boyunda oturdukları için bu adı aldılar. Sayıları 20,000'dir. Komşuları bulunan Ara Türklerini de içerlerine almışlardır. Ağızları Sagay Türklerininkine yakındır.

kaçuça, i. *Isp.* XIX yüzyıl başlarında çok yaygın olan Endülüs dansı, *(Orta hızda, üçlü ritmi olan bu dans, kastanyet, ses ve gitar eşliğinde, tek kişi tarafından icra edilir).*

kad[1], i. *Osm.* < *Ar. kadd. esk.* Boy.

— **çekmek,** Boylanmak, boy atmak.

kad[2] /käd/, i. *Osm.* < *Ar. esk.* Üzülme, hüzünlenme, kederlenme; ◉ **kâd-ı hindî,** Hindistan'da yetisen sint ağacından elde edilen ve sürgüne karşı kullanılan ilâç.

kadana, i. *It. catena.* § ❶ Özellikle kürek mahkûmlarının ayaklarına bağlanan zincir: *Ayaklarına kadanalar vuruldu.* [*ing.* Fetters *(of a prisoner); Fr.* Chaîne de forçat]. ☆ *Eşanl.* **pranga.** § ❷ i. ◘ **Katana.**

kadans, i. *Fr. cadence* < *It. cadenza* < *Lat. cadere. müz.* § ❶ Bir müzik parçasının dinlenme noktasında veya bitisi sırasında çalınan veya söylenen en etkili kısım. *(Bu, genellikle konçertolarda bulunan ve çalgıcıların üstalığını göstermesine elverişli bölümdür).* [*ing.* Cadence]. § ❷ *balist. Bir silâhın,* ates edebilmesi için gerekli olu zamanları saymaksızın, bir dakikada yapabileceği atıs sayısı. [*ing.* Rate of fire body;].

Eşanl. **teorik atış hızı.**

kadar, e. *Osm.* < *Ar. kadr.* § ❶ *(İki nicelik veya niteliği kıyaslanması halinde)* Ölçüsünde derecesinde: *Arslan kadar kuvvetli.* [*ing.* As much as,... as, up to; *Fr.* Tant, tant que]. § ❷ Büyüklüğünde, değerinde: *Bacak kadar çocuk. Avuç içi kadar. Yapılasıya kadar. Yirmi kişi kadar vardılar.* [*ing.* As much as, as... as, up to; *Fr.* Tant, tant que]. § ❸ «*Gibi*» anlamında benzetme belirtir: *Teşekkür ederim, almış kadar oldum.* [*ing.* Like, as, just like; *Fr.* Comme]. § ❹ Denli: *O kadar sevindi ki...* [*ing.* In such a manner, so; *Fr.* Tellement]. § ❺ i. Miktar veya derece bakımından es denli: *Ben o kadarını düşünmemiştim. Bu kadarı da çok gelir.* [*ing.* To such a degree, so, *Fr.* Tellement]. § ❻ Kadar edatı isaret sıfatlarından birini alarak bir sayıdan sonra geldiği vakit söylenilemeyen bir teltiğin bulunduğunu anlatır: *Bin şu kadar lira;* § ❼ Derece ve miktar anlatır: *İstediği kadar yer. Doyacak kadar yemek.* [*ing.* As much (many) as; *Fr.* Tant que, aussi, autant]. § ❽ Son anlatır: *20 güne kadar tamam olur.* [*ing.* Till, by, up to, until; *Fr.* Jusqu'à]. § ❾ Bir niceliğin miktarını yaklaşık olarak belirtir: *Bahçede iki yüz kadar ağaç vardır.* [*ing.* Approximately, nearly, about; *Fr.* Environ, approximativement] § ❿ Süre belirtir: *Yaşadığı kadar daha yaşayacak degildi ya...;* ◉ **bu —,** *dey.* (a) Çok fazla: *Ne yapar bu kadar paçavrayı.* [*ing.* This much; *Fr.* Autant que ceci]; (b) Bir seyin tamamı, bütünü, hepsi: *Bütün söyleyeceklerim bu kadar.* [*ing.*. That's all; *Fr.* Volià tout] ◉ **bu — kusur kadı kızında da bulunur,** *dey.* Bir kimsenin ufak tefek kusurları için «*kusursuz insan olmaz*» anlamında kullanılır; ◉ **bu — a kadar,** *dey.* Bu derecede: *Bu kadara kadar çalıştıktan sonra sınıfta kalmak ağırına gidiyordu.* [*ing.* So much; *Fr.* Tant *(de)* autant *(de)*]. ◉ **bu — ı fazla,** *dey.* Bir kimsenin, bir konuda aşırı gittiğini belirtmek için söylenir. *Hergün içki, hergün kumar, bu kadarı da fazla!;* ◉ **her ne —,** *dey.* Bununla birlikte, gerçi: *Her ne kadar söylediklerinde doğruluk payı varsa da;* [*ing.* Although, notwithstanding that in spite of, however much; *Fr.* Quoique, bien que, encore que]. ◉ **ne —,** *dey* (a) Çok, oldukça: *Ne kadar boğuk, ne kadar boğuk, ne kadar derinden geliyor;* (b) Bir şeyin hepsi, tamamı;*Ne kadar parası varsa bu işe yatırmıştı.* [*ing.* How much? However

much so much]; ⊙ **o ~** *dey.* (a) **Ki** bağlayıcıyla anlatılan bir sonuç veren bir eylem veya niceliğin şiddetini belirtir: *O kadar çalışıyor ki, sonunda halsiz düşecek;* (b) Denli: *Hareketlerinde o kadar ileri gitti ki, kavga kaçınılmaz oldu;* (c) Cümlenin başında kullanıldığı zaman bir önceki cümlede açıklanan bir unsuru kuvvetlendirir: *O nun her istediğini yaptım. O kadar güveniyordum ki kendisine;* (d) Nicelik ve derece bildirir: *Sizin için herşeye katlandım, o kadarını yaptım. Beş yüz lira istiyorsun! O kadarını veremem.* [*ing.* So, so much, that much]. ⊙ **şu ~ ki**, *dey.* Şurası var ki, yalnız, fakat şu farkla ki. [*ing.* Only, but, *Fr.* Pourtant, cependant, seulement].

kadarka, i. *bot* Macaristan'da yetiştirilen bir üzüm. *(İki türü vardır; beyaz kadarka, siyah* veya mavi kadarka) [*Fr.* Kadarka, torok zolo, fekete czigany, raisin noir de Scutari]. ☆ *Eşanl.* **torok zolo, fekete czigany, Üsküdar kara üzümü.**

kadastro /kadast:ro/, i. *It. catastico, catasto, catastro* < *Yun. kata,* aşağı (ya) + *stikhos,* sıra, dizi > *katastikhon. huk.* Bir ülkedeki bütün gayrimenkullerin geometrik *(yer, alan, sınır ve değer)* ve hukukî durumlarının devlet eliyle tespit edilmesi: *Kadastra memuru. Kadastro çalışmaları.* [*ing.* Cadastral survey; *Fr.* Cadastre].

~ hakimi, *huk.* Adalet Bakanlığı tarafından, Hukuk mahkemesinde en az beş yıl hakimlik veya üyelik yapmış olanlar arasından seçilir. [*ing.* Cadastral judge; *Fr.* Juge cadastral].

~ mahkemesi, *huk.* Taşınamaz malların hukuk ve geometri durumlarının saptanması yönünden ortaya çıkan anlaşmazlıkların çözümlenmesiyle ilgili belirli mıntakalarda kurulmuş tek yargıçlı mahkeme[*ing.* Cadastral court; *Fr.* Cour cadastral].

kadaverin, i. *Fr.* cadaverine, biyokim. Çürümüş kadavrada ve bazı bağırsak bakterilerinin yolaçtığı mayalanmalarda bulunan lizindeki karboksil kökünün giderilmesiyle oluşan amin *(pentametilendiyamin)* [*ing.* Cadaverine].

kadavra /kadav:ra/, *It. Cadavere.* Tıp öğretiminde, üzerinde çalışılmak üzere hazırlanmış insan veya hayvan ölüsü. *(Adlî tıpta ve patolojik anatomide önemi vardır).* [*ing.* Cadaver, corpse, dead body; *Fr.* Cadavre] **~ gibi**, *dey.* Sıska, kuru yüz veya vücut. [*ing.* A mere skeleton; *Fr.* Cadavre].

kadayıf /kadāif/, i. *Osm.* < *Ar kadife* > *kadāif. mutf.* Taze ve has undan yapılan birkaç çeşit hamur tatlısının genel adı; ⊙ **ekmek ~ ı**, *mutf.* Pide şeklinde çift ve yapışık, dış yüzü koyuca, iyi beyaz olan kurutulmuş ekmek. [*ing.* Sweet made of bread dough baked and soaked in sugar syrup; *Fr.* Gâteau spongieux garni de crème]. ⊙ **deniz ~ ı**, *zool.* ◘ **Denizkadayıfı.** ⊙ **tel ~**, *mutf.* İnce tel şeklinde, özel kalıplardan dökülerek, sıcak saç üzerinde kurutulan hamur. [*ing.* A sweet pastry made from dough extruded in filaments; the partially dried dough from which the pastry is made; *Fr.* Pâte fine en forme de fils préparée avec du beurre et du sucre fondu]. ⊙ **yassı ~**, *mutf.* 10-12 sm. çapında 1/2 sm kalınlığında hazırlanmış ve sıcak saçta kurutulmuş hamur. [*Ing.* Small cakes of batter soaked in syrup; *Fr.* Pâte coupé en petits ronds qu'on roussit au beurre et au sucre fondu.

kadayıfçı, i. Kadayıf yapan veya satan kimse. [*ing.* Maker or seller of **Kadayıf**; *Fr.* Celui qui fait et vend la pâte dite **«kadayıf»**].

kaddah /kaddāh/, i. *Osm.* < *Ar. kadeh. esk.* Kadeh yapan kimse. [*ing.* Maker of cups]

kaddahe /kaddāhe/, i. *Osm.* < *Ar. esk.* Çakmak taşı; Eskiden kullanılan bir demir ve bir çakmak taşından oluşan çakmak. [*ing.* Flint for striking fire].

kaddese, ünl. *Osm.* < *Ar kuds.* > *kaddāse. esk.* Din **«Kutlu ve mutlu etsin»** anlamında kullanılır; ⊙**kaddes-Allahu sırrahu**, *esk.* **«Allah onun sırrını takdis etsin»** anlamında ermişler için söylenir. [*ing.* May God sanctify him *(said of a muslim saint)*].

kade /ka:de/, i. *Osm.* < *Ar. ku:ūd,* oturma., *esk. (Namaz kılarken)* Bir kere oturma, *oturuş.* [*ing.* Sitting posture in the performance of the *namaz);* ⊙ **~ i ahire**, *esk.* İki ve daha fazla rekâtlı namazların son oturuşları. [*Ing.* The last sitting posture in the performance of the *namaz);* ⊙ **~ i ûlâ**, *esk.* ikiden fazla rekâtlı namazların ikinci rekâtından sonraki oturuş.

kade, i. *Fr.* cadet, *tar.* Arkerlik öğrenmek için önce er, sonra da assubay olarak hizmet gören soylu delikanlı; ⊙ **~ ler birliği**, *tar.* Çarlık Rusyası'nda iyi aile çocuklarına mahsus okul. [*Fr.* Corps des cadets].

kadeh, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ İçki, su, çay içmekte kullanılan küçük bardak; *Rakı kadehi, çay kadehi.* [*ing.* Drinking glass,goblet; *Fr.* Verre, coupe]. § ❷ Kadehte bulunan içki: *Birer kadeh içtik.* [*Ing.* Glass; *Fr.* Verre]. § ❸ *bot.* Çiçeklerin dibini ve etrafını kusatan kadehe benzer yeşil zarf: *Çiçeklerin çanak kısmı.* [*Lat. Calyx; ing.* Calyx; *Fr.* Calice]. ☆ *Eşanl.* kaliks. ⊙ **göz ~ i**, *tıp.* ◘ **Göz.**

~ arkadaşı, *dey.* İçki arkadaşı. [*ing.* Drinking companion; *Fr.* Compagnon de buverie].

~ hücresi, *anat.* ve *zool.* ◘ **Hücre.**

~ kaldırmak, *dey.* Şölenlerde birinin veya bir şeyin şerefine, içmeden önce kadehleri havaya kaldırmak. [*ing.* To propose a toast; to toast; *Fr.* Toaster].

~ kırmak, *dey.* İçki içildikten sonra yere atarak veha daha hovardacası elde kadehi kırmak.

~ tokuşturmak, *dey.* § ❸ İçki içmeden önce karşılıklı sevgi işareti olmak üzere kadehlerini birbirine dokundurmak. [*ing.* To touch glasses,, to clink glasses; *Fr.* Trinquer]. § ❷ Karşılıklı içmek. [*Ing.* To hobnob, to have a glass or two together; *Fr.* Trinquer].

kadeh baz, b. i. *Osm.* < *Ar. kadeh* + *Fars. bâz,* oynayan. Eski Osmanlı şenliklerinde kadehleri bir çerçeve üzerine sıralayarak dengede tutan oyunculara verilen ad. *(Bazıları bunları dengede tutarken dans da ederdi).*

kadehçik,-ği, i. *Osm.*<*Ar. kadeh* + *T. -lik,* § ❶ *bot.* (a) İçinde bir veya birçok meyve bulunan, yüksük *(kadeh)* biçiminde kılıf. *(Çeperi zar gibi ince veya pul gibi kalın olabilir).* [*Fr. Induvie*]; (b) Döllenmeden sonra bazı çiçek kısımlarının gelişmesiyle oluşan yüksüğümsü organ. [*Fr.* Induvie]. (c) Meşelerde, fındık, gürgen v.b. meyve saplarının genişlemesiyle meydana gelen ve meyveyi ortasına kadar içine alan küçük kadeh *(yüksük)* şeklindeki olusum: *Palamut meşesinin kadehçiklerinde çok miktarda tanen vardır.* [*Osm.* Kudeyh; *Lat. Cupula; ing.* ve *Fr.* Cupule]. ☆ *Eşanl.* **Kupula.** § ❷ *zool.* Kınkanatlı bazı böceklerin erkeklerinde ayağın altında bulunan, çekmen gibi iş gören ve kaygan yüzeylere tutunmaya yarayan, dolayısıyle çiftleşmeyi kolaylaştıran içbükey değirmi organ. [*ing* ve *Fr.* Cupule].

kadehçiksi, s. *bot.* Kadehçiğe benzeyen. [*ing.* Cupular, *Fr.* Cupulaire].

kadehkâr, i. *esk.* İçki dağıtan kimse. [*Ing.* Cup - bearer].

kadehsi s. *bot.* Kadeh veya yüksüğe benzeyen: *Kadehsi çanak.* [*ing.* Cup-shaped; *Fr.* Induvial,-ale,-aux].

kadem, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ *esk.* Ayak: *Kadem basmak;* § ❷ Bir metrenin üçte biri kadar tutan uzunluk ölçüsü, yarım arşın, normal bir ayak boyu. [*ing.* Foot *(measure)* length of about 15 inches; *Fr.* Pied, *(mesure)*]. § ❸ Adım [*ing.* Step; *Fr.* Pas]. § ❹ *mec.* Uğur, kut: *Uğurlu, kademli olsun. Evimizi kadem getirdiniz, On kadem uzunluğunda.* [*Ing.* Good luck; *Fr.* Bon augure]; § ❺ *metrol.* Eskiden on iki parmak uzunluğundaki ölçüye verilen ad. *(Bir kadem aşağı yukarı 37,5 sm. kadardır).* ☆ *Eşanl.* ayak. ⊙ **~ bûs**, Ayak öpen; ⊙ **~ -keş**, Elini ayağını çeken, bir daha yanaşmayan. [*ing.* One who gives up going somewhere]. ⊙ **~ bûsî**, Ayak öpme töreni. [*ing.* Kissing of the foot]. ⊙ **~ -nih**, Ayak basan, gelen. [*Ing.* One who puts his foot down *(on)*]; ⊙ **~ nihâde**, Ayak basmış, gelmiş bulunan. ⊙ **~ rence**, Tenezzül; ⊙ **~ rân**, Adım atan, yürüyen,.ilerleyen. [*ing.* One who walks, goes on); ⊙ **hoş ~ ~**, Uğurlu, ayağı uğurlu, kutlu. Cariyelere takılan bir ad; ⊙ **sabit ~**, Görüşünde ayak direyen, kararından dönmeyen; ⊙ **vaz-ı ~ etmek**, Ayak basmak, gelmek.

~ etmek, Ayak basmak, gelmek.

~ getirmek, Uğur getirmek, uğurlu gelmek, hoş gelmek. [*ing.* To bring good luck too; *Fr.* Porter bonheur, être de bon augure].

kademe, i. *Osm.* < *Ar.* § ❸ Önem veya değer bakımından sıra ile yükselen derecelerin her biri. [*ing.* Degree; *Fr.* Degré]. ☆ *Eşanl.* **aşama, seviye, merteba, derece, menzile, rütbe, paye, kerte, perese,** radde, kırat, kıvam, tav. § ❷ *esk.* Basamak, derece, merdiven ayağı, adım. [*ing.* Step, stair; *Fr.* Marche, degré, échelon]. § ❸ *ask.* Maksada, düşman durumuna ve araziye göre bir birlikten ayrılarak ilerde, geriden ve yanlarda bulunan küçük parzalar. Uçak, muhabere ve batarya kademesi gibi özel bölümlerin niteliği. [*ing.* Echelon, rank, line; *Fr.* Echelon, degre]. § ❹ *akışkanlar. mek.* Eksenel bir kompresörde, aralarından geçen havanın çok küçük bir basınç artışına uğradığı rotor ve stator kanatçıkları tekerleğinin tümü. *(Eksenel kompresörlü türboreaktörlerde. kademe sayısı genellikle 10'un üstündedir. Basınç, hava akımının yönünde gittikçe artar. Böylece, alçak ve yüksek basınç kademeleri ayırt edilir).* [*Fr.* étage]. ☆ *Eşanl.* **basamak;** § ❺ *psik.* Psişik cihazın çeşitli kısımlarını, hem dinamik hem de yapısal bir görüş açısından belirtmek maksadıyle Freud tarafından kullanılan terim. ⊙ **amplifikasyon ~ sı**, *hava.* ◘ **Amplifikasyon**; ⊙ **basınç ~ si**, *akışkanlar. mek.* Bir makinenin çeşitli organları içinden genleşerek veya sıkışarak art arda geçen bir akışkanın ilettiği farklı basınçlardan her biri: *Bir türbinde buhar, basınç kademelerinin sayısı kadar tekerlekte art arda genleşir.* [*Fr.* étage depression]; ⊙ **çıkış ~ si**, *hava.* ◘ **Çıkış** ⊙ **destek ~ si**, *ask.* ◘ **Destek.**

kademe kademe, z. Aşama, aşama; basamak, basamak; adım adım, derece derece; [*ing.* Step by step, in steps, in echelons; *Fr.* Par degre(s), par echelon].

kademelemek(-i), f. § ● Kademeli olarak düzenlemek, sıra sıra yapmak, basamak oluşturacak şekilde dizmek; § ❷ *ask.* Askeri birlikleri derinlemesine veya uzunlamasına kademeli olarak devzilendirmek. Bir kıtayı art arda kademeler halinde düzene koymak. [*ing.* To draw up *(troops)* in echelon or in depth; to echelon; *Fr.* Échelonner].

kademelendirmek (-i), ◘ **Kademelemek.** ⊙ **atışı ~**, *ask.* Nişangâhı *kademelendirme* denilen sabit bir büyüklükte yüksekliğine veya yanlamasına birbiri ardınca değiştirerek, belirli bir arazi bölümünü sistemli tarayacak şekilde ateş açmak. [*ing.* To echelon a firing; *Fr.* échelonner un tir].

kademeleniş, i. *müz. Lat. pro.* ileri + *gradi,* yürüyüş. Çeşitli seslerin birbirlerinden türeyerek ilerleyişi. [*ing.* ve *Fr.* Progression]

kademelenmek, nsz. f. Kademeli hale gelmek. [*ing.* To be echeloned; *Fr.* S'échelonner].

kademeler, ç. i. Eski Yunan ve Roma tiyatrolarında ve amfitiyatrlarında seyircilerin oturup oyunu seyretmeleri için bir yamaca veya kâgir tonozlu ayaklar üzerine derece derece yükselmek suretiyle yapılan merdiven gibi kademeli oturma yerleri. [*ing.* Tiers, gradin(e)s; *Fr.* Gradins].

~ çözümleme, *sosy.* ve *psik.* ◘ **Çözümleme.**

kademeli, s. Basamak basamak olan. [*ing.* By or in echelons; *Fr.* En forme de marche, de degré, à gradins].

~ çatı, *mim.* ◘ **Çatı.**

~ ehram, *mim.* Aşağıdan yukarıya doğru gittikçe küçülen dördül prizmaların birbiri üstüne konulmasından meydana gelen kadim Mısır Ehramı. [*Fr.* Pyramide à gradins].

~ **emniyet tertibatı**, *elek.* Yüksek gerilim hatlarında kullanılan ve arızanın meydana geldiği noktaya kadar kademeli bir gecikmeyle akımı kesen emniyet tertibatı. [*Fr.* Proteciton en gradins].

~ **kanatlı uçak**, *hava.* ◘ **Uçak.**

~ **raf**, Üzerlerine eşya konarak teşhir etmek için yapılan merdiven şeklinde raflar. Bu şekilde olan büfe veya hizmet masası. [*Fr.* Etagere à gradins].

~ **rehberlik**, Ortaya konulan bir ayrık *(mücerret)* problemin veya bir kimsenin uyma zorluklarının zaman içinde kademelere ayrılarak halledilmesini öngören rehberlik şekli.

~ **setler**, ◘ **Kademeler.**

~ **sıralar ,yerler**, Tiyatro ve amfitiyatrlarla bazı ders ve konferans salonlarında seyirci veya dinleyicilerin birbirlerine engel olmaksızın oturabilmeleri için yukarıya doğru kademe kademe yükselen sıraları kapsayan yer. *(Eski Yunanlılarda tiyatrolar bu gibi kademeler yapılmaya elverişli olan dağ yamaçlarına yapılırdı. Seyircilerin oturmasına mahsus kademeli yerler bir yamaca daire şeklinde inşa olunur ve bunların karşı tarafına da sahne yapılırdı. Bütün bu yerlerin ve sahnenin üstü açık olurdu).* [*Ing.* Tiers, gradin(e)s; *Fr.* Gradins].

~ **tarife**, *demir.* Bir demiryolu veya başka bir ulaştırma sisteminde, hat üzerindeki çeşitli istasyonlar için değişik ücretler tatbik eden tarife.

~ **temel**, Kaidesi geniş olup, yükseldikçe kısım kısım ensizleşen temel. [*Fr.* Fondation en gradins].

~ **ücret**, *ikt.* İşçiye belirli oranlar dahilinde tespit edilerek uygulanan ücret.

~ **vergi**, *mal.* Belirli bir gelir kategorisini konu alan vergi. Bu vergiler tek kademeli ve çok kademeli olarak ikiye ayrılır.

kadem.hane /kademhäne/, b. i. *Osm.* < *Ar. kadem*, ayak + *Fars. -hâne. esk.* Ayakyolu, helâ. [*Ing.* Privy, latrine; *Fr.* Cabinets].

kademî /kademî/, s. *esk.* Ayağa ilişkin, ayakla ilgili. [*Ing.* Pertaining to the foot].

kademiye, i. *Osm* < *Ar. kadem*, ayak > *kademiyye. esk.* § ❶ Ayakbastı parası, bir memlekete girilirken veya bir memleketten çıkılırken ödenen para. [*Ing.* Fee for a doctor's home call]. ☆ *Eşanl* **ayakterî.** § ❷ *huk.* Resmî buyruk, okuntu v.b. gibi belgeleri gönderildiği yere ulaştırmak üzere giden memura yol masrafı olarak verilen para. [*Ing. Provisions for a journey, travel* funds; *Fr.* Provisions de voyage]. ☆ *Eşanl.* **yolluk.**

kadem kadem, z. *esk.* Adım adım, yavaş yavaş. [*Ing.* Step by step].

kademli, *s. Osm.* < *Ar.* Uğurlu, kutlu. [*Ing.* Lucky, auspicious; *Fr.* De bon augure, qui porte bonheur]. ☆ *Karş.* **yumsuz, uğursuz. kademsiz;** ◉ **ayağı ~,** *dey.* Ayağı uğurlu, bir yere gelince beraberinde uğur getirdiğine inanılan kimse.

~ **gelmek**, *dey.* Uğurlu gelmek, hoş gelmek. [*Ing.* To come auspiciously, to bring good tidings; *Fr.* Porter bonheur, donner de la chance].

kademsiz, s. *Osm.* < *Ar.* Uğursuz, musibet: *Bırak şu kademsiz herifi, bastığı yerde ot bitmez.* [*Ing.* Unlucky, inauspicious, bringing bad luck, ill omened; *Fr.* De mauvais augure, qui porte malheur].

kademsizlik,-ği, i. Kademsiz olma hali, uğursuzluk. [*Ing.* Inauspiciousness, ill omen; *Fr.* Mauvais augure].

kadem.ton, b. i. *den.* Bir ton ağırlığı bir saniyede bir kadem yükseklığe kaldıran kuvvet.

kader, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Bazı doktrinlere göre, bütün olayları önceden ve değişmeyecek şekilde düzenleyen gizli kuvvet: *Adamcağızın kaderine bak, felâket üstüne felâkete uğradı.* [*Ing.* Fate; *Fr.* Fatalité, destin, destinée, sort, étoile]. ☆ *Eşanl.* **alınyazısı, mukadderat;** § ❷ Beklenmedik ve kaçınılmaz şartların biraraya gelmesi; genellikle kaçınılmaz kötü talih. [*Ing.* Fatality; *Fr.* Fatalité]. § ● Talih, şans, baht. [*Ing.* Destiny; *Fr.* Chance]. § ❶ *esk.* Güç, kuvvet, irade gücü; § ● *din.* (a) Kelâmda Allah'ın iradelerini icradan *(yani kazadan)* önce takdir etmesi, ölçmesi; (b) Ezelden ebede kadar meydana gelen bütün durum ve olaylarda hakim olan küll[i] ilâhî hüküm; ◉ **~de varmış**, *dey.* Akla gelmeyen herhangi kötü bir durumu kadere bağlayarak kabulleniş. [*Ing.* It was fated thus, Bad luck!], ◉ **~e küsmek**, *dey. (Birinin)* Kötü bir rastlantı sonucu meydana gelen durumu kadere bağlayıp mücadeleyi bırakmak. *ing.* To curse noe's bad luck]. ◉ **~ e meydan okumak**, *dey.* Alınyazısını kişisel irade ile değiştirilebileceğine inanarak Tanrı'nın ezeli kararına başkaldırmak; ◉ **~ i ilahî**, *esk.* Tanrı buyruğu, alınyazısı, [*Ing.* Divine providence]; ◉ **kaza vü ~**, *esk.* Tanrı'nın, ezeldeki ve insanın hayatını düzenlediğine inanılan buyruklarıyle, bunların olguya dönüşmesi hali, kaza ve kaderin tecellisi. ◉ **~ in buyruğuna boyun eğmek**, *dey.* Başa gelen şeye razı olup katlanmak. [*Fr.* Se résigner à son sort].

~ **birliği**, *dey.* İyi ve kötü günlerde aynı hal ve sonu paylaşmak durumunda olma.

~ **böyle imiş**, *dey.* Uğranılan kötü bir halde, elden bir şey gelmeyince, alın yazısına boyun eğildiğini belirtmek için söylenir. [*Ing.* That was preordained *(by God)*, Too bad!; *Fr.* C'etait écrit, c'etait fatal, c'est la destinée].

~ **olmayınca kadir bilinmez**, *at*, Kişi talihsiz, ne kadar iyi bir insan olursa olsun, değeri bilinmez.

kaderas, i. *Isp.* Güney Amerika'da, daha çok at, eşek ve katırlarda görülen bir tripanozoma hastalığı. [*ing.* Caderas; *Fr.* Caderas, mal de caderas].

kaderci, i. Kadere inanan, insan hayatının kader tarafından yönetildiğine inanan kimse. [*Ing.* Fatalist; *Fr.* Fataliste].

☆ *Eşanl*, **fatalist.**

kadercilik,-ği, i. *Osm.* < *Ar. fels.* Kadere inanç. (a) Bütün olayların tek ve doğaüstü bir etken *(Tanrı)* tarafından önceden ve değişmez bir şekilde kararlaştırıldığına ve bunun aksine herhangi bir şey olamayacağını ileri süren kuram; (b) Önceden tesbit edilmiş, önlenemez ve insan iradesiyle değiştirilemez diye olayları ve başa gelenleri kabul etme hali. [*Osm.* Kaderiye; *ing.* Fatalism. *Fr.* Fatalisme].

☆ *Eşanl.* **yazgıcılık, fatalizm.**

☆ *Karş.* **cebriye (ceberiyye).**

kaderî /kaderî/, s. *esk.* Kaderle ilgili olan. [*Ing.* Pertaining to destiny, providential, destined; *Fr.* Relatif au destin, providentiel,-elle].

kaderiye, i. *Osm.* < *Ar. kaderiyye. fels.* ◘ Kadercilik.

kadh, i. *Osm.* < *Ar. esk.* Birini ayıplama, kınama, çekiştirme. [*Ing.* Vituperation, slander reproach; *Fr.* Blâme].

~ **etmek**, Ayıplamak, kınamak, çekiştirmek. [*Ing.* To vituperate; *Fr.* Blâmer, médire].

kadı, i. *Osm.* < *Ar teşk. tar.* İslâm hukukuna göre hüküm veren ortaçağ yargıcı; Tanzimata kadar her türlü davalara, Tanzimatla Medenî Kanun arasında işe yalnız evlenme, boşanma, nafaka ve miras davalarına bakan ve Medenî Kanundan sonra kaldırılan mahkemelerin baskanlarına verilen ad. [*Ing.* ve *Fr.* Cadı]. ◘ *ŞEKİL: 308.* ~ **KIYAFETLER I;** ◉ **lar helvası**, *din.* Tanrı'nın İsrail kavmine çölde gökten indirdiği ekmek. [*Ing.* Manna; *Fr.* Manne].

~ **anlatışa göre fetva verir (Anlatışa göre veririer fetvayı)**, *at.* Haksız kişi, olayı kendisini haklı gibi göstererek anlatırsa, dinleyen ona hak verir. Bu kişinin haksız gösterdiği kimseyi de haksız bulur.

~ **beratı**, *teşk. tar.* Osmanlı Devletinde kadılık verildiğini bildiren belge.

~ **bitisi**, *teşk. tar.* Mahkeme ilâmı. [*Ing.* Judicial decree].

~ **ekmeğini karınca yemez**, *at.* Yargıcın malına hiç kimse dokunmaz. *(Iki nedenle: 1) Suçluyu o yargılayacaktır.* ☆ *Eşanl.* **«Davacı kadı olursa yardımcın Allah olsun».** *2) Kadılar rüşvet almak, haram yemek, zulmetmekle ünlüdür. Mallarına, ekmeklerine çok haram ve gözyaşı karışmıştır. Böyle bir ekmeği karınca bile pis sayar, zehirli bulur).*

~ **kassamları**, *teşk. tar.* Osmanlı Devletinde, kadıların yanında kısmet *(hisse ayırma)* işlerine bakmakla görevli memur.

~ **leşker**, *teşk tar.* Osmanlı devletinde, asker kadısına verilen ad. *(Selçuklular tarafından kullanılan bu deyime Osmanlı Devletinin ilk zamanlarında rastlanırdı. Daha sonraları kadı leşker yerine kazasker deyimi kullanıldı).*

~ **naibi**, *teşk. tar.* Kadı yerine bakan kimse, kadı vekili. Osmanlı Devletinde kadıların gitmedikleri yerlere gönderdikleri vekilleri. *(Bu vekiller kadılıkla ilgili görevleri yerine getirir, gelirlerden vekâletini yaptıkları kadıya hisse verirlerdi. 1908 Meşrutiyetinden sonra kadılar gibi kadı naiplikleri de kaldırıldı).*

~ **otu**, *bot.* ◘ **Hindiba.**

~ **rüusları**, *teşk. tar.* ◘ **Rüus.**

~ **yoran**, *dey.* Inatçı, dik kafalı. [*Ing.* Obstinate, stubborn; *Fr.* Entêté,-ée, obstiné,-ée opiniâtre, têtu,-ue]. ◉ **bu kadar kusur ~ kızında da bulunur**, *dey.* ◘ **Kadar.**

Kadıköy, öz. i. *(eski adı = Khalkedon)* Istanbul'un Anadolu yakasında Marmara kıyısında, bir parçası Istanbul ilinin bir ilçesi. [*Ing.* Name of a section of Istanbul, the ancient Chalcedon; *Fr.* Kadıköy, l'antique Chalcédoine].

~ **taşı**, *jeol.* Yapısı, billûrlaşmış kuars ve şekilsiz silisten ibaret, hafif mavimtrak beyaz renkte bir cins akik. *(Çeşitli renkleri vardır: kırmızı (kırmızı akik), kahverengi (sarı akik), koyu yeşil (yaldızlı yeşil akik). Değişik renkte iç içe tabakalardan oluştuğu zaman Kadıköytaşına akik adı verilir. Alacalı donuk akikler, saf ve saydam olmayan çakmak taşından meydana gelir. Ksiloit alacalı akikler, odunlar üstünde oluşur ve odun görünümündedir).* [*Ing.* Chalcedony; *Fr.* Calcédoine, chalcédoine].

☆ *Eşanl* **kuars.**

kadılık,-ğı, i. § ❶ Kadı olma hali veya kadının görevi. [*Ing.* Quality, rank, functions or district of a Cadi; *Fr.* Charge et dignité de juge pour la loi musulmane]. § ● Kadının, görevli bulunduğu il sınırları içindeki bölgelere verilen ad: *Galata kadılığı.*

kadı.lokması, b. i. *paraz.* ◘ **Manas.**

kadın, i. *esk. T. katun.* § ● Yetişmiş dişi insan, annelik sıfatını alabilen insan, erkeğin eşi, bir insan bölümünün yetişkin çağda bulunanı: *Kadınların baş görevi analıktır.* [*Ing.* Woman; *Fr.* Femme, épouse]. ☆ *Eşanl*, **hatun, avrat, karı, dişi, hanım, bayan, eksik etek, saçı uzun, saçı buçuk. kan ayaklı, kaşık düşmanı, köroğlu, kül döken, halayık, cariye, dadı.** ☆ *Karş.* **erkek, adam;** § ❷ Kızlığı gitmiş dişi kimse; Er görmüş kadın. ☆ *Karş.* **kız;** § ● Eskiden **«bayan»** anlamında kullanılan bir ünvan: *Fatma Kadın, Kâhya kadın.* [*Ing.* Lady; *Fr.* Dame]. § ❹ s. Analık veya ev yönetimi bakımından gereken erdemleri olan: *Bayan Ayşe pek kadındır. Bu yaşa geldi, hâlâ kadın olamadı.* [*Ing.* Housewife; *Fr.* Menagère, femme d'intérieur]. § ● Kadına ait, kadınla ilgili. [*Osm.* Nisal; *ing.* Feminine; *Fr.* Féminin,-ine]. ☆ *Eşanl.* **dişil.** § ● *ünl*, Hanım, bayan: *Kadın, ağzını toplal* ◉ **~ dan tiksinme,** *psiky.* Normal cinsel ilişkilerden veya kadınlarla görüşmekten marazî bir şekilde tiksinti duyan kimselerde görülen cinsel sapıklık. [*Ing.* Mysogyny; *Fr.* Misogynie]; ◉ **~ ın fendi erkeği yendi**, *at.* Kadınlar kurnazlıkta erkeklerden üstündürler: Çeşit çeşit oyunlarla her zaman erkekleri yenerler. ◉ **~nın (cahilin) sofusu, şeytanın maskarası**, *at.* Sofu kadınla şeytan alay eder. Çünkü böyle kadınlar, evlerini ihmal ederler, işlerini güçlerini bırakırlar. Bu biçimsel ibadet yüzünden gerçek ibadetlerini yapamazlar, yani evlerine, ailelerine bakmazlar. ◉ **~ ın şamdanı altın olsa, mumu dikecek erkektir.** *at.* Kadın ne kadar bol, değerli çeyizle gelirse geslin evin bütün eksiklerini erkek sağlar; giderlerini erkek karşılar, evl o geçindirir; ◉ **~ ın yüz karası, erkeğin elinin kınası**, *at.* Yolsuz buluşmaların kadınlar için yüz karası olduğu halde erkeklerin bu

gibi buluşmalardan övünme payı çıkardıklarını anlatır; ◉ ~ **lar hamamı**, § ❶ Kadınların yıkandığı hamam. [*ing.* Women's bathhouse]; § ❷ *mec.* Herkesin rastgele ve hep birden konuşmasıyle çok gürültü edilen yerler için söylenir. [*ing.* Noisy place]; ◉ ~ **lar yönetimi**, *sosy.* (a) Toplum kontrolü kadınların elinde bulunan organlaşma şekli. Ilkel toplumlarda kadınlar yönetimi «*Anabuyruğu*» ile birleşir, yani ailede kadın dalının üstünlüğü burada bir çeşit siyasal egemenlik halini almıştır; (b) Üstünlükle kadınların tahta çıkmasını sağlayan yönetim; ◉ ~ **ların doğurganlığı**, ◘ **Doğurganlık**; ◉ **açık** ~, ◘ **Açık**[2]; ◉ **bacı** ~, Dadı. ◘ **Bacı**; ◉ **beyaz** ~ *(esir)* **ticareti**, *huk.* ◘ **Beyaz**; ◉ **genel** ~, *huk.* ve *sosy.* ◘ **Genel**; ◉ **haseki** ~ **lar**, *tar.* ◘ **Haseki**; ◉ **kâhya** ~, Bir çiftlik veya konağın işlerini günlük yürüten ve yöneten kadın.

~ **ağızlı**, *dey.* Çok konuşan, dedikoducu ve geveze erkek. [*ing.* Gossiper like a woman, gossip].

~ **ana**, *dey.* Kayınana, kaynana. [*ing.* Mother -in-law; *Fr.* Belle-mère].

~ **aşcı**, *dey.* Bir evin, konağın v.b. nin yemeğini pişiren veya hazırlayan kadın. [*Ing.* Woman cook, cook-maid); *Fr.* Cuisinière].

~ **avcısı**, *dey* Kadınların ilgisini ve sevgisini kazanarak onları baştan çıkaran erkek. [*Ing.* Womanizer, ladykiller, wolf; *Fr.* Coureur, don Juan, lovelace, coqueluche des femmes].

~ **berberi**, ◘ **Berber**.

~ **budu**, *mutf.* ◘ **Hanımbudu**.

~ **cimnastiği**, *cimn.* Sağlık geliştirici, biçim verici niteliği yanında devinim isteği yaratan ve güzellik duygusu uyandıran kadın organlarının biyolojik kurallarına uygun hareketler dizgesi. [*ing.* Callistenics; *Fr.* Gymnastique pour femmes].

~ **çamaşırı**, Kadınların kullandığı iç çamaşırı. [*Ing.* Lingerie; *Fr.* Lingerie *(de dame)*].

~ **doktoru**, *patol.* Kadın hastalıkları uzmanı. [*Ing.* Gynecologist; *Fr.* Gynécologiste, gynécologue].

☆ *Eşanl.* **jinekolog**.

~ **düşkünü**, *dey.* ◘ **Kadıncıl**.

~ **düşmanı**, Kadınlardan nefret eden kimse. [*Ing.* Woman-hater, misogynist; *Fr.* Misogyne].

~ **efendi**, *teşk. tar.* ◘ **Kadınefendi**.

~ **erkeğin şeytanıdır**, at. ◘ **Erkeğin şeytanı kadın**.

~ **eyeri**, ◘ **Eyer**.

~ **göbeği**, ◘ **Kadıngöbeği**.

~ **gömleği**, Kolayca, baştan giyilen gömlek. [*Ing.* ve *Fr.* Slip].

~ **hastalıkları**, *patol.* Yalnız kadınlarda görülen hastalıklar. [*Ing.* Women's diseases *Fr.* Maladie des femmes].

~ **kadıncık**, *dey.* ◘ **Kadıncık**.

~ **kısmı**, *dey.* ◘ **Kadın milleti**.

~ **malı, kapı mandalı**, *at.* ◘ «**Avrat malı, kapı mandalı**».

~ **milleti**, *dey.* Kadınlar. [*Ing.* Womankind, women; *Fr.* Les femmes].

~ **nine**, Büyük anne. [*Ing.* Grandma, grandmother: *Fr.* Grand-mère].

~ **oyuncu**, *sin.* Bir filmde rol alan kadın. [*Ing.* Actress; *Fr.* Actrice].

~ **parmağı**, *bot.* Taneleri uzun ve kıvrık olan bir çeşit üzüm. [*Ing.* «Ladies fingers», a kind of grapes].

~ **terzisi**, Kadınlar için giyecek diken kimse. [*Ing.* Dressmaker, ladies' tailor; *Fr.* Tailleur pour dames, couturière].

~ **ticareti**, *huk.* Cebir ve şiddet veya nüfuz icrası veya hile ile yirmi bir yaşını bitiren bir bakire veya kadını başkası için iğfal, tedarik, sevk veya bir yerden diğer yere götürme. [*Ing.* White slave trade, white slave traffic; *Fr.* Traite des blanches, proxénétisme].

~ **tuzluğu**, *bot.* ◘ **Kadıntuzluğu**.

~ **tüccarı**, Ahlâk ve yasa dışı uygunsuz cinsel birleşmelere aracılık eden kimse. [*Ing.* Pimp; *Fr.* Entremetteur,-euse, souteneur, proxénète ,alphonse, maquereau, barbeau, marlou, dos vert].

kadın.böcekleri, b. ç. i. *zool.* ◘ **Uğurböcekleri**

kadın.budu, b. i. *mutf.* Kıyma ve pirinçle yapılan bir çeşit köfte. *(Yarısı kavrulmuş, yarısı çiğ koyun kıymasına,haşlanmış soğanlı pirinç, kıyılmış maydanoz, tuz karabiber ve yumurta katılır; yoğrulur. Parçalara ayrılarak yassıltılır. Önce galetaya, sonra yumurtaya .bulanıp kızartılır.)* [*ing.* Meat--ball with eggs and rice].

kadınca, s. § ❷ Kadına yakışır biçimde. [*Ing.* Womanly, womanlike, feminine; *Fr.* Feminin -ine, de femme] § ❷ Davranış, söz v.b. bakımından kadına benzeyen *(erkek)*. [*ing.* Effeminate, unmanly, womanish, self -indulgent; *Fr.* Efféminé].

kadıncağız, s. Sevgi ve acıma uyandıran bir deyim. [*Ing.* Poor woman, poor thing].

kadıncık,-ğı, i. § ❶ Küçük kadın; [*Ing.* Little woman,; *Fr.* Petite dame]. § ❷ Zavallı kadın. [*Ing.* Poor woman; *Fr.* Pauvre femme] ◉ **kadın** ~, (a) Ağırbaşlı, hanımefendi, terbiyeli, vekarlı kadın. (b) Evini iyi çeviren, kendi halinde kadın. [*Ing.* Quiet, domestic-minded woman, decent woman, *Fr.* Dame bien elevée, capable].

kadıncıl, s. Kadın düşkünü, kadın'ara aşırıca düşkün *(erkek)*. [*Ing.* Womanizer; libertine, rake; *Fr.* Coureur de filles, Coureur de femmes]. ☆ *Eşanl.* **çapkın, zampara**.

kadın.efendi, b. i. *teşk. tar.* Osmanlı Devletinde XVII. Yüzyıldan sonra cariyelikten sultan eşliğine yükselmis kadın, sultan eşi. [*Ing.* Wife of the Sultan].

~ **hasları**, *teşk. tar.* Osmanlı Devletinde padişah kadınlarına verilen haslar.

kadın.göbeği, b. i. *mutf.* Hamur tatlılarından birinin adı. *(Kaynayan 2 bardak su veya süte, bir fiske tuz, 2 kaşık tereyağı, 2 bardak un katılır; karıştırılarak pişirilir. Ilık hale gelince içine 4 yumurta ilâve edilir. Hamurlar ortası delik şekilde yuvarlanır; ılık yağda kızartıldıktan sonra soğuk şuruba atılır. Boş olan orta kısma kaymak veya şam fıstığı konur).* [*ing.* Sweet dish made with flour and eggs].

kadınım, i. Eşim, hanımım.

kadınlaşma, i. *psik. Kadına benzeyiş.* Homoseksüellik çeşidi. Bir erkeğin düşünüş ve cinsel duygularının normal bir kadınınkine benzemesi.

kadınlık,-ğı, i. § ❶ Kadın olma hali: *Onun kadınlığına saygı gösterdim.* [*ing.* Womanhood. *Fr.* État de dame]. § ❶ Iyi ev kadını olma hali: *O karısının kadınlığı sayesinde borçtan kurtuldu.* [*Ing.* Ladyship; *Fr.* Qualité de ménagere, de parfaite maîtresse de maison]. § ❸ Kadınlar: *Kadınlık kendine yaraşan yüksekliğe eriştı.* [*Ing.* Womankind; *Fr.* Les femmes].

~ **âlemi**, *dey.* Kadınlarla ilgili olan her şey [*Ing.* Female world, the woman].

kadınsı, s. § ❶ Kadına benzeyen. [*Ing.* Womanlike, womanish; *Fr.* Efféminé,-ée]. § ❷ *psik.* (a) Vücut yapısında dişi özellikleri bulunan; (b) Kadına özgü davranışlarda bulunan *(erkek)*. [*ing.* Womanish, womanlike, effeminate; *Fr.* Efféminé,-ée]. ☆ *Eşanl.* **efemine**.

kadın.tuzluğu, b. i. *bot.* Iki.cenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının,, Kadıntuzluğugiller *(Berberidaceae)* familyasından, çitlerde, orman açıklıklarında yetişen dikenli ağaççık. Yapraklar ovat, derimsi olup kenarları batıcı dişlidir. Çiçekleri olgunlaşınca erkek organlar aniden dişi organın üzerine kapanarak, çiçeğin döllenmesini sağlar. Bu özellik ,çiçeklerin büyük çoğunluğunda görülen çapraz döllenme tarzına aykırı düşer. Meyva kırmızı, buruk ve ferahlatıcı, ovat bir bakkadır. *B. vulgaris* adlı türü Avrupa ve Anadolu nun Kuzey bölgesinde yetişen 1-3 m. boyunda, sarı renkli ve kokulu çiçekler açan, dikenli ve çalı görünüşünde bir ağaççıktır. Kök ve yapraklarından *berberin, oksiyakantin, palmatin, yatrorizin, kolombamin, berbamın* v.b. gibi alkaloitler elde edilmiştir. Meyvelerinde elma ve limon asitleri, çiçeklerinde de alkaloitler bulunur. Kökleri tonik, damar daraltıcı, safra söktürücü ve müshil olarak kullanılır. Meyvalarından şurup ve reçel yapılır. **Karamuk** *(B. crataegina)* adlı türü orta Anadolu'da yaygındır. Yaprak kenarları tam veya pek az dişlidir. Meyvası siyah renkli olup olgunluk ta yenilir. *B. cretica* adlı türü Batı ve Güney Anadolu dağlarında yetişir. *B. nummularia* adlı türü de Doğu Anadolu'da bulunur. [*Lat. Berberis; Ing.* Berberis, berberry, Barberry; *Fr.* Berbéris, berbéride].

☆ *Eşanl.* **amberparis, dikenüzümü, sarıçalı**.

kadın.tuzluğugiller, ç. b. i. *bot.* Iki-çenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, *Ranales* takımından, çoğunluğu Kuzey yarıkürenin ılıman bölgelerinde yetişen, çok yıllık otsu bitki veya çalıları kapsayan, 12 cins ve yaklaşık olarak 200 türü bulunan bir familya Yapraklar basit veya pennat, çiçekler aktinomorftur. Meyve bakka veya kapsül olup çoğunlukla yenebilir. Türkiye'de 4 cinsi yetişir. [*Lat.* ve *Ing. Berberidaceae; Fr.* Berbéridacées].

kadırga /kadır:ga/, i. *Yun. katergon. den.* Hem yelken hem kürekle yürütülen iki direkli ilk ve ortaçağ savaş gemisi. [*Ing.* Galley; *Fr.* Galère]; ◉ **dört sıra kürekli** ~, *den.* ◘ **Dört**; ◉ **hassa** ~ **ları, teşk. tar.** ◘ **Hassa; kaptana** ~ **sı**, *den.* ◘ **Kaptana**; ◉ **patrona** ~ **sı**, *den.* ◘ **Patrona**.

~ **tertipi demir** *(çapa)*, *den.* Çabuk demirleyebilmek için civadra altına yerleştirilmiş demir. [*Fr.* Ancre en galère].

~ **varili**, *den.* ◘ **Varil**.

kadırga.balığı, b. i. *zool.* ◘ **ispermeçet balinası**.

kadız, i. Hep olduğu yerde kalan büyük fıçı. [*Ing.* Large barrel or cask].

kadi, i. *ing. caddie*, Golf oyuncularının sopalarını bir torba içinde taşıyan küçük oğlan çocuğuna verilen ad. [*Fr.* Caddie].

kadib, i. *Osm.* < *Ar. esk.* ◘ **Kadip**.

kadid, s. ◘ **Kadit**.

kadife /kadîfe/, i. *Osm.* < *Ar. katîfe.* § ❶ Belirli bir uzunlukta bırakılan hammadde liflerinin, dokuma yüzeyini kaplayarak ona tüylü bir görünüş verdiği yumuşak kumaş. [*Ing.* Velvet; *Fr.* Velours]; § ❷ s. Bu kumaştan yapılmış: *Kadife yelek.* [*ing.* Made of velvet; *Fr.* De velours]. ◉ **desenli** ~, *dok.* Zemini desenli kadife. [*Ing.* Figured velvet; *Fr.* Velours figuré, velours façonné] ◉ **düz** ~, *dok.* Havları mekanik olarak yapılan fitilsiz ve desensiz kadife. [*Ing.* Plain velvet; *Fr.* Velours plain]. ◉ **epingle (lüleli)** ~, *dok.* Lüleleri kesilmemiş kadife; [*Ing.* Uncut velvet, terry (velvet); *Fr.* Velours épingle, velours bouclé, velours frisé], ◉ **grendorj** ~, ◘ **Grendorj** ◉ **havsız** ~, *dok.* Havlandırma işlemi görmemiş veya çok kısa tüylü kadife; [*Ing.* Short-nap velvet; *Fr.* Velours ras, velours à fils courts]. ◉ **iki, üç, dört tüylü** ~, *dok.* Havları iki, üç, dört lifli iplikler-den oluşan kadife. [*Ing.* Two, three, four-pile velvet; *Fr.* Velours à deux, à quatre poils]. ◉ **makaslanmış** ~, *dok.* Kesilmiş ve epingle havların bileşiminden meydana gelen kadife; [*Ing.* Cut velvet; *Fr.* Velours ciselé]. ◉ **tüysüz** ~ Tüyleri kısa ve kumas gibi olan kadife.. ◉ **utrecht** ~ **sı**, *dok.* Döşemelik olarak kullanılan uzun havlı kadife. [*ing.* Utrecht velvet; *Fr.* Velours d'Utrecht]; ◉ **yalancı** ~, *dok.* Tüyleri çok çabuk bozulan, fakat saglam pamuk kumas. [*Ing.* False velvet; *Fr.* Velours de gueux].

~ **bıçağı**, *dok.* Kadife veya halının tüylerini meydana getirmeye yarayan âlet.

~ **boynuz**, *avc.* Geyiğin yeni çıkan ve kadifemsi bir tüyle örtülü olan boynuzları. *(Hayvan boynuzlarını ağaçlara sürdükçe tüyler parça parça dökülür).* [*Fr.* Bois de velours].

~ **çiçeği**, *bot.* ◘ **Kadifeçiçeği**.

~ **dokumacısı**, *dok.* Mekanik kadife tezgâhlarında çalışan uzman dokuma işçisi. [*ing.* Velvet-maker; *Fr.* Veloutier].

~ **gibi**, *dey.* Pürüzsüz, kaygan ve yumuşak olan: *Kadife gibi bir cilt.* [*Ing.* Velvety, velvet-like; *Fr.* Velouté,-ée].

~ **kâğıt**, ◘ **Kâğıt**.

~ **karıncagiller**, *zool.* Böcekler *(Insecta)* sınıfının, Zarkanatlılar *(Hymenoptera)* takımına giren bir familyası. Bu böceklerin dişisi kanatsız olup karıncaya benzedikleri için arı oldukları halde bu ad verilmiştir.

Çoğu canlı renklidir. Dişiler fena sokar. [*Lat.* ve *Ing. Mutillidae; Fr.* Mutillidés].
~ süzgeç, *mad. oc.* Altınlı alüvyon yatakların yıkanması sırasında altın parçalarının oluk diplerinde tutulması için döşenen özel kadife.
~ şerit, *mobl.* İşlemeli döşemelikler için kullanılan, kadifeden yapılmış bordür şeritleri, [*Ing.* Velvet braid, velvet ribbon; *Fr.* Veloute, galon en velours].
~ tüyler, *bot.* Bazı organları örten sık, yumuşak ve kısa tüyler.

kadife.çiçeği, b. i. *bot.* İkiçeneklıler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Bileşikgiller *(Compositae)* familyasından bir yıllık, çok dallı otsu bitki cinsi. Çiçekleri kümeç durumunda kadife gibi parlak, sarı, turuncu, bazen esmer veya çeşitli renkte olur. [*Lat. ve Ing. Tagetes; Fr.* Tagetes, tagète, œillets d'Inde, roses d'Inde. ◉ **kabartma** ~, *dok.* ◘ **Kabartma.**

kadifeli.örümcekler, ç. b. i. *zool.* Kurtçuk çağında insan ve hayvanlara saldırarak, uyuz benzeri deri değişmelerine yol açan, kırmızımsı kadife görünüşlü akarlar familyası. [*Lat. Trombidiidae; Ing.* Velvet mites; *Fr.* Trombidiides].

kadifemsi, s. § ● Kadife görünüşünde olan. [*Ing.* Velvety, velvet-like; *Fr.* Velouté,-ée]. § ❷ *patol.* Eklem kıkırdağının deri tabakasının bir hali için kullanılır. *(Kıkırdak meydana çıkarıldığında, sadece esas madde kalır; bu da iplikler şeklinde kadife görünüşü taşır. Bu duruma özellikle süregen artritlerde rastlanır).* [*Fr.* Velvétique].

kadih,-dhi, i. *Osm.* < *Ar. kadh. esk.* Birinin aleyhinde konuşan, yeren, kötüleyici. [*Ing.* Who reproaches or blames].

kadiha, s. *esk.* Kadih'in dişili.

kadil.kuzat /kādîlkuzāt/, b. i. *Osm.* < *Ar. kādî-il-kuzāt. teşk. tar.* Kadıların başı. [*Ing.* Judge of Judges, chief judge].

kadim /kadîm/, *Osm.* < *Ar. kadem.* Çoktanki, eski, yıllanmış. [*Ing.* Ancient, old ,immemorial; *Fr.* Ancient ,antique, très vieux] ◉ **kelâmı** ~, Kur'an; ◉ **tarihi** ~, Eski tarih. [*Ing.* Ancient history; *Fr.* Histoire ancienne].
~ şark tarihi, *tar.* Sümer, Hatti, Asur, Keldan, Mısır, Fenike, Iran ve Ege kadîm milletlerinin tarihine verilen ismidir. Buna eski Türk tarihini de ilâve etmek lâzımgelir. [*Fr.* Antiquité orientale].
~ Yunan ve Roma tarihi, *tar.* Ilk çağdaki eski Yunan ve Roma medeniyetleri tarihine verilen ad. [*Ing.* Antiquity; *Fr.* Antiquité].
~ yol, *ikt.* Eskiden beri yol olan yer.
☆ *Eşanl.* **eski yol.**

kadimen, z. Eskidenberi. [*Ing.* In olden times anciently from the beginning of time; *Fr.* Depuis longtemps, de temps immémorial].

kadimiye, ç. i. *Osm.* < *Ar. kādimiyye. bot.* Porsukağacıgiller familyası. [*Ing.* Yew family].

kadinen, i. *Fr. cadinène. kim.* Formülü $C_{15}H_{24}$ olan seskiterpenik hidrokarbon; 270° C'ta kaynar; katran, kubeba esansı ve sandal ağacında bulunur. [*Ing.* Cadinene].

kadinne /kadin:ne/, b. i. *(Kadın nine)* sözünün kısaltılmış şekli.

kadip,-bi, i. *Osm.* < *Ar. kazib* > *kadib.* § ● *bot.* Ince ve düz budak, fidan; § ❷ Erkeğin cinsel organı.

kadir,-dri, i. *Osm.* < *Ar. kadr.* § ● Değer, kıymet, miktar: *Kadir bilmek.* [*Ing.* Value, worth; *Fr.* Valeur, estime, mérite]. § ❷ Onur, şeref, saygınlık. [*Ing.* Honour, respect; *Fr.* Honneur, respect]. § ❸ Rütbe, aşama. [*Ing.* Degree, grade, order, rank: *Fr.* Degré]. § ❹ Nicelik, derece. [*Ing.* Quantity; *Fr.* Quantité]. § ❺ *astr.* Bir yıldızın parlaklık bakımından bulunduğu basamak: *Birinci kadirde 19, ikincide 57, üçüncüde 174 yıldız bulunur. Göz, ancak ilk altı kadirde bulunan ve sayısı 8450 olan yıldızları seçebilir.* [*Ing.* ve *Fr.* Magnitude]; § ❻ *(Her şeye gücü yeten)* anlamında Tanrı'nın sıfatlarından; § ❼ Abdülkadir'in kısaltılmış şekli olarak erkek adı; § ● *teşk. tar.* Osmanlı devletinde padişahların kadir gecelerinde, saraydan çıkarak dışarıdaki bir camiye namaza gitmeleri dolayısıyle düzenlenen şey; ◉ ~ **i mutlak**, *din.* Tanrı. *(Bütün evreni kaplayan kesin güç ve yetki sahibi anlamında kullanılır).* [*Ing.* The Almighty; *Fr.* Le tout-puissant, le tres-haut]. ◉ **kadri bilinmemek**, *dey.* Kıymeti bilinmemek, değeri anlaşılamamak. ◉ **kadri evvel**, *astr.* Parlaklığı birinci dereceden olan yıldız; ◉ **kadri sani**, *astr.* Parlaklığı ikinci dereceden olan yıldız. ◉ **kadrini bilmek**, *dey. (Bir şeyin)* Değerini bilmek, bir şeye gereken değeri verebilmek. [*Ing.* To appreciate, to value; *Fr.* Apprécier le mérite]; ◉ **bolometrik** ~ **i**, *astr.* ◘ **Bolometrik.** ◉ **fotoğraf** ~ **i**, *astr.* Bir gök cisminin, ortokromatik, bir fotoğraf kâğıdıyle çekilmiş resmi üzerinde ölçülen *(mutlak veya görünürdeki)* kadiri; [*Ing.* Photographic(al) magnitude; *Fr.* Magnitude photographique]; ◉ **foto-görüş** ~ **i**. *astr.* Duyarlı bölgesi gözünkine eşit «*izokromatik*» bir fotoğraf kâğıdı üzerinde ölçülen *(görünürdeki)* veya *mutlak)* kadir. [*Ing.* Photovisual magnitude, *Fr.* magnitude photo-visuelle]; ◉ **görünürdeki** ~, *astr.* Bir gökcisminin, kullanılan gözlem âletinin duyarlık bölgesinden dolaysız olarak etkilenen ve yıldızlararası kozmik maddenin yolaçtığı soğurma olayını hesaplarda düzeltmeden doğrudan doğruya bulunan kadiri. [*Ing.* Apparent magnitude; *Fr.* Magnitude apparente]. ◉ **görüş kadiri**, *astr.* Fotometreyle yapılan görüş gözlemlerinden elde edilen *(görünürdeki veya mutlak)* kadir değeri. [*Ing.* Visual magnitude; *Fr.* Magnitude visuelle]. ◉ **mutlak** ~, *astr.* Bir gökcisminin, on parsek *(yaklaşık olarak 32,6 ışık yılı)* olarak kabul edilen belli bir uzaklıkta alacağı kadir değer. [*Ing.* Absolute magnitude; *Fr.* Magnitude absolue]. ◉ **radyometrik** ~, *astr.* Yer atmosferinin etkisi ve aynanın yansıtma gücü için düzeltme yapmaksızın, kırmızı ve kızılaltı ışınımlar da dahil olmak üzere ışık tayfındaki bütün ışınımlara karşı oldukça duyarlı bir âletle yeryüzünden yapılan gözlemler sonucu bulunan kadir *(görünürdeki veya mutlak kadir),* [*Ing.* Radiometric magnitude; *Fr.* Magnitude radiométrique].
~ gecesi, Ramazan ayının yirmiyedinci gecesi. Kur'anın indirilmeye başlandığı gece. *(Müslümanlarca mübarek gecelerden sayılır).* [*Ing.* Night of Power *(the 27 th of Ramazan, when the Quran was revealed*]. *Fr.* La vingt-sixième nuit de mois lunaire de Ramazan vénérée par les Musulmans].
~ gecesi doğmak, *dey.* Çok şanslı, kısmetli olmak: *Bu ne şans! Kadir gecesi mi doğdun?*
~ gecesinde doğmuş, *dey.* Çok iyi olduğu bilinen bir eşle evlenenler için söylenir. [*Ing.* Very lucky, born lucky; *Fr.* Favori de la fortune, enfant, homme né coiffé].
~ olmak, Muktedir olmak. [*Ing.* To be able *(to)*, to have the power *(of)*, to be capable *(of)*; *Fr.* être capable, puissant].
~ sınıfı, *astr.* ◘ Kadir[6].
~ suresi, *din.* Kur'an'ın XCVII. suresi 5 ayettir. Mekke'de indirilmiştir. Bu surede, Kur'anın kadir gecesi indirilmeye başlandığı, kadir gecesinin bin aydan hayırlı olduğu, bu gecede meleklerin ve *Cebrail*'in Rablerinin izniyle yeryüzüne indikleri belirtilir.

kadir /kādir/, i. *Osm.* < *Ar. kudret. esk.* Erkli, gücü yeter, kudretli: *Allah her seye kadirdir.* [*Ing.* Powerful, almighty; *Fr.* Puissant,-ante, capable].
☆ *Eşanl.* **güçlü.**
☆ *Kars.* **güçsüz, naçar, takatsiz, âciz.**

kadir.bilir, b. s. ◘ **Kadirşinas.**

kadir.bilirlik,-ği, b. i. ◘ **Kadirşinaslık.**

kadirî /kādirî/, s. ve i. *Osm.* < *Ar. kādir. din. Abdülkadir Geylânî*'nin kurduğu tarikata mensup kimse. [*Ing.* Dervish of the *Kadiriye* order]. ◉ **tarîk-i kâdiri (tarikat-ı kadiriye)**, *Abdülkadir Geylânî*'nin kurduğu tarikat.

kadirî.hane /kādirîhāne/, b. i. *Osm.* < *Ar. kādiri* + *Fars. hāne din.* Kadirî tarikatının ikinci piri sayılan Ismail'i Rumî'nin dervişliğini yaptığı tekke.

kadiriye, i. *Osm.* < *Ar. kādiriyye. tasav.* Şeyh *Abdülkadir Geylânî* tarafından XVV. yüzyılda kurulan bir tarikatın adı.

kadirşinas /kadirsinās/, b. s. *Osm.* < *Ar. kadr* + *Fars. şinās.* Değerbilir, insanlık ve iyilik değerini tanır *(kimse): Kendi değeri bulunmayanlar kadirşinas olamazlar.* [*Osm.* Kadirdan; *Ing.* Appreciative; *Fr.* Reconnaissant,-ante, appreciateur,-trice].
☆ *Eşanl.* **kadirbilir.**

kadirşinaslık,-ğı, b. i. Değerbilirlik. [*Osm.* Kadirşinasî; *Ing.* Appreciation; *Fr.* Qualité d'apprecier le mérite, reconnaissance].

kadit,-di, i. *Osm.* < *Ar. kadd* > *kadid.* § ● ◘ **iskelet.** § ❷ s. *mec.* Pek zayıf ve kuru *(insan).* [*Ing.* Skin and bone, a mere skeleton; *Fr.* Tres maigre]. ◉ **kadidi çıkmak**, *dey.* Çok zayıflamak; Bir deri bir kemik haline gelmek, iskeleti çıkmak.

kadmiya, i. *Fr. cadmie* < *Yun. kadmeia,* kalamin. Temel maddesi çinko oksid olan yeşil renkli kurum; yüksek fırınların bacasında birikir veya kurşun, bakır fırınlarının dumanlarından filtre edilerek toplanır. *(Kadmiyum, kadmiya'nın bileşiminde keşfedilmişti. Göz tedavisinde kullanılan kadmiya, tutya ve nihilum griseum diye de adlandırılır).*

kadmiyum /kad:miyum/, i. *Fr. cadmium* < *Yun. kim.* Sembolu Cd, A.n. 48, A.a. 112,41 olan, 320° derecede ergiyen, 8.64 yoğunluğunda, gümüş beyazlığında, çinkoya benzeyen yumuşakça bir maden. *(Kolay işlenir, tel haline gelebilir; bir kâğıdın üzerine sürüldüğü zaman gri bir iz bırakır. Tabiatta sülfür halinde (greenockit) bulunur, fakat daha çok blend ve kalaminlerde çinkoya eşlik eder).* [*Ing.* ve *Fr.* Cadmium].
~ kaplama, *tekn.* (a) Madenî bir yüzeyi, elektrolitik bir kadmiyum tabakasıyle kaplama; (b) Bu işlemin sonucu. [*Ing.* Cadmium plating; *Fr.* Cadmiage, cadmiumage].
~ kaplamak, Madenî bir yüzeyi, elektrolitik bir kadmiyum tabakasıyle kaplamak. [*Ing.* To cadmium, to cadmiate; *Fr.* Cadmier].
~ sarısı, *kim.* Krom sarısından daha koyu, ışığa dayanıklı bir sarı. Koyu tonları kapatıcı özellik taşır. Bakır oksidi ile karışırsa kararır. [*Ing.* Cadmium yellow; *Fr.* Jaune de cadmium].

kadmiyumlamak(-l), f. ◘ **Kadmiyum kaplamak.**

kadmiyumlu, s. *(Madenî bir yüzey hk.)* Elektrolitik bir kadmiyum tabakasıyle kaplanmış olan. [*Ing.* Cadmium plated; *Fr.* Cadmié,--ée].

kados, i. *Yun. metrol.* Atinalılar tarafından kullanılan, yaklaşık olarak 32 litre değerindeki sığa ölçüsü.

kadoş, i. *Ibr. kadaş,* kutsal. Eski Iskoç âyin usullerine bağlı masonluğun, masonluğa kabul edilmiş yüksek derecesi. *(Kadoş otuzuncu aşamadır).* [*Ing.* ve *Fr.* Kadosch, cadoche].

kadr, i. ◘ **Kadir.**

kadran, i. *Fr. cadran* < *Lat. quadrare,* kareleşmek > *quadrans.* Saat, pusula, kronometre v.b. göstergeli âletlerde, üzerinde rakamların ve bölümlerin bulunduğu yuvarlak düzlem. [*Ing.* Face, dial *(of clock, barometer, etc.)*]. ◘ *ŞEKİL: 533.* ~ **TELEFON CIHAZI.** ◉ **azimut** ~ **ı**, *astr.* ◘ **Azimut.** ◉ **bir** ~ **ın ortalama açı ortayı**, *hava.* Karşılıklı *A* ve *N* kadranlarının açı ortayı. [*Ing.* Average bisector of quadrant; *Fr.* Bissectrice moyenne d'un cadran]. ◉ **çok** ~ **lı**, *saatç.* ◘ **Çok.** ◉ **dengeli** ~, *radyotekn.* ◘ **Dengeli.** ◉ **güneş** ~ **ı**, ◘ **Güneş saati.**
~ altitüdü, *hava.* Uçuşta bulunan hava gemilerinin birbirleriyle çarpışmalarına mani olmak maksadıyle kuzeye nazaran istikametinin bulunduğu kadrana göre hava gemisinin takip etmek mecburiyetinde olduğu yükseklik. [*Ing.* Quadrantal altitude; *Fr.* Altitude quadrantale].
~ ekseni, *tekn.* ◘ **Eksen.**
~ işaretleri, *hava.* Bir radyorencin kadranlarındaki A (.-) ve N (.-) işaretleri.

[*ing.* Quadrant signals; *Fr.* Signaux quadrantaux].

kadranlı, s. Kadranı olan.

~ barometre, *fiz.* ◘ Barometre.

~ nişangâh *ask.* Nişan eğitiminde, üzerinde daire biçiminde göstergeler taşıyan tahta hedef. [*ing.* Dial-sight; *Fr.* Hausse a cadran, hausse circulaire, goniomètre].

kadrat, katrat, i. *Fr. cadrat. matb.* Dizgi ve tertip işlerinde kullanılan ölçü birimi. *(Bir katrat 12 punto ve 4,510 8 mm.ye eşittir).* [*ing.* Quadrat, block]. ⊙ **yarım ~**, *matb.* kalınlığı kadratın yarısı kadar olan küçük katrat. [*Fr.* Demi-cadratin].

kadratip, i. *Fr. cadratype.* Ortak verilerden yararlanarak çeşitli belgelerin *(faturalar, sevk etiketleri, günlük satış belgesi, ambar çıkış fişi)* çoğaltılmasına yarayan, bir delikli kart okuyucusu ve birbirine bağlı birçok yazı makinesinden meydana gelen bileşik makine. [*ing.* Quadratype].

kadrikromi, i. *Fr. quadrichromie. matb.* Dört renkli baskı; trikrominin üç rengi olan sarı, kırmızı, maviye kabartmalığı arttıracak bir siyah veya başka bir koyu renk katılır. [*ing.* Quadrichromy].

kadrij, i. *Fr. quadrige.* Yan yana kosulmuş dört atla çekilen iki tekerlekli antik cenk arabası. Genellikle zafer taklarının tepeliklerini süslemek için kullanılan bir konudur. Pariste *Carroussel* zafer takında ve Berlin'de *Brandenburg* kapısında bunu betimleyen kabartmalar vardır. [*ing.* Quadriga].

kadril, i. *Fr. quadrille* < *Isp. cuadrilla.* § ❶ Eski kontradans'lardan türeme figürler icra eden çiftler; çiftlerin toplam sayısı 4, 6, 8, v.b. gibi bir çift sayı olur. § ❷ Bir kadril topluluğunun peş peşe icra ettiği figürler dizisi. [*ing.* Quadrille].

kadro /kad:ro/, i. *It. quadro.* § ❶ *(Dört köşe nesneden)* Kamu hizmetinin devamlı ve düzenli bir şekilde görülmesini sağlamak üzere, bu hizmetlerin yerine getirilmesi için gerekli şahısları sayı, nitelik ve dereceleriyle, bu şahısların uhdelerindeki ödev yetki ve sorumluluklarının tümü. [*ing.* Staff; *Fr.* Cadre]. § ❷ Bir işte çalışanların cetveli veya bir işin yapılması için gereken şeylerin defteri: *Bu şirketin kadrosu oldukça geniş.* § ❸ *ask.* Barışta ve savaşta ülkenin ekonomik, malî ve endüstriyel gücü dikkate alınmak suretiyle bir ordunun insan, silâh, araç v.b. mevcutlarını gösteren cetvel. *(Bu cetveller her birliğin yapısına göre ayrı ayrı hazırlanır).* [*ing.* Cadre, manpower and supplies; *Fr.* Cadre]. § ❹ Bir işin yürütülmesi için gereken, bir cinsten şeylerin, özellikle kişilerin topu. § ❺ Kadroda yer. § ❻ *tekn.* Bir bisiklet veya motosikletin iskeletini meydana getiren boruların tümü. [*ing.* Frame (work); *Fr.* Cadre]. ⊙ **~ ya dahil**, dey. Kadroya girmiş olan: *Daha memur kadrosuna dahil değil.* [*ing.* On the permanent staff]. ⊙ **~ ye girmek**, *dey.* Kadronun fertleri arasına dahil olmak: *Bir aylık deneme devresinden sonra kadroya girdik.* [*ing.* To be taken on the permanent staff]. **~ dışı kalma**, *den.* Geminin, isim listesinden çıkarılması.

~ eksiltmesi, *ask.* Bir ordunun mevcudunda indirim yapılarak belirli sayıda subay ve assubayın görevine son verilmesi.

kadrolu, s. Kadrosu olan, kadroya dahil bulunan: *Kadrolu memur.*

kadron, i. *Fr. cadrone.* Beş altı santim eninde dört köşe olarak biçilmiş uzun kereste. Genişlik ve kalınlığı eşit veya az çok farklıdır. İnşaatta hafif çatmalarda ve bazı marangozluk işlerinde kullanılır. [*ing.* Quartered timber, squared timber; *Fr.* Bois equarri].

kadrosuz, s. Kadrosu olmayan: *Kadrosuz görev.*

kadsura, i. *Jap. bot.* Iki-çenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Manolyagiller *(Magnoliaceae)* familyasından, almaşık değirmi yapraklı sarmaşıcı ağaççık. Çiçekleri yaprakların koltuğundan çıkar ve tek tek bulunur. 7 türü Cava ve Japonya'da yetişir; bunlardan *(Kadsura Japonica)* gibi bazıları Avrupa'da limonluklarda süs bitkisi olarak yetiştirilir. Bu bitki sarımtırak beyaz çiçekler açar; sonra bunların yerinde üzüme benzer kırmızı meyveler oluşur. [*ing.* Katsura tree, catsura; *Fr.* Kadsura, cadsura].

kadük, i. *Fr. caduque. anat.* Gebelik sırasında değişikliğe uğrayan ve doğumda dökülen dölyatağı mukozasının yüzeysel kısmı. *(Dölyatağı-içi (normal) gebelikte üç çeşit kadük görülür; gerçek kadük, yumurtanın yapıştığı bölge dışındaki bütün dölyatağı içyüzünü kaplar; yansıma kadük, yumurtanın dölyatağı boşluğu içine çıkıntı yapan kutbunu örter; dölyatağı-etene arası kadük, Yumurtanın derindeki kutbu ile dölyatağı kası arasındaki parçayı örter. Bu seviyede anaya ait etene oluşacaktır. Dış gebelikte sadece bir kadük meydana gelir ve kanamalar burada oluşur).* [*ing.* Deciduous membrane, decidua].

kadya, i. *dok.* Ebegümecigillerin *sida* cinsinden elde edilen lif; Hintliler bununla kumaş dokur. [*ing.* ve *Fr.* Kadia].

kâf, i. ◘ Kef.

kaf, i. *Osm.* < *Ar. kaf.* § ❶ Arap alfabesinin yirmi birinci, osmanlı alfabesinin yirmi dördüncü harfi. [*ing.* The 21 st letter of the Arabic, the 24th letter of the Ottoman alphabet, in Turkish pronounced as *k.* In chronograms]. § ❷ Ebced hesabında yüz sayısına karşılıktır.

kâf /kâf/, s. *Osm.* < *Fars. käften, yarmak esk.* Yaran, yarıcı, çatlatan. ⊙ **sine- ~ (şikâf)**/*göğüs çatlatan/, mec.* Sinir bozan, öfkelendiren.

kafa /kafa/, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Insan vücudunun üst ucu; hayvan vücudunun ön ucu: *Kafasını kaldırmak.* [*ing.* Head; *Fr.* Tete]. ☆ *Eşanl.* baş. § ❷ Görüş ve inanışların etkisi altında beliren düşünme ve yargılama biçimi: *Bu kafadaki insanlar. Bu kafa ile hayatta başarı sağlayamaz.* [*Osm.* Zihniyet; *ing.* Mentality; *Fr.* Mentalité]. § ❸ Zekâ, akıl, kavrama ve anlama yeteneği: *Adamda kafa yok.* [*ing.* Intelligence; *Fr.* Tete intelligence]. § ❹ *anat.* ◘ **Kafatası.** § ❺ Bir şeyin baş kısmı: *Çivinin kafası.* [*Ing.* Head; *Fr.* Tête, sommité, extremite renflée d'un objet]. § ❻ Zıpzıp oyununda en büyük bilye. § ❼ *esk.* Bir şeyin arka tarafı, arka. § ❽ *den.* Fıçı ve bidonların yükeme ve boşaltılmasında kullanılan bir çeşit sapan. *(Yassı demirden, uçları fırçaların iki başlarındaki çember payı denilen çıkıntılara uyacak biçimde kıvrılmış iki kanca ile, bu kancaların mapalarından serbestçe geçirilerek uçları birbirine eklenmiş belirli uzunlukta bir zincirden meydana gelir. Kaldırılacak fıçı önce yan yatırılarak, kancaların gagaları karşılıklı çember paylarına geçirilir. Sonra zincirinden yük kancasına takılarak vira edilir. Bu sırada zincir gerilerek kancaları birbirine doğru çekeceğinden fıçı iki taraflı sıkıca kavranarak kalkar).* § ❾ *mek.* (a) Mekanik bir organın veya bir bütünün parçası: *Distribütör kafası.* [*ing.* Head; *Fr.* Tête]; (b) Patlamalı veya içten yanmalı motorarda bir silindirin üst kısmını kapatan ve bu silindirin yanma odasını sınırlayan kapak. ☆ *Eşanl.* motor kapağı; (c) Adi pikten veya bir alüminyum alaşımından tek parça olarak dökülen silindir kafalarının bütünü. [*ing.* Cheese-head; *Fr.* Tête ronde, tête cylindrique, tête plate] § ❿ *tekn.* (a) Bir çekicin çatal tarafının karşısındaki kısım, [*ing.* Head, face, *(of a hammer)*; *Fr.* Tête *(d'un marteau)*]; (b) Bir takım tezgâhında kesici takımlara kumanda eden mekanizmaların bulunduğu kısım: *Eğilebilir kafalı freze tezgâhı.* [*ing.* Swing-frame; *Fr.* Tête, (de cheval)]. § ⓫ *(tütüncülük)* Demet haline getirilmiş tütün yapraklarının baş kısmı. *(Tütünler sap diplerinden toplandığı için, kafa, bitkinin en düzgün olan kısımlarından meydana gelir).* ⊙ **~ dan atmak**, *dey.* Bir şeyin doğrusunu bilmeden o konu üstünde rastgele konuşmak. [*ing.* To talk without having any knowledge]. ⊙ **~ dan bacaklılar**, *zool.* ◘ **Kafadanayaklılar.** ⊙ **~ dan gayrimüsellâh**, *şaka. dey.* Akılsız, aklında bozukluk olan. [*ing.* To be overenthusiastic]. ⊙ **~ dan kontak (çatlak)**, *h.d.* Düşüncesiz, mantıksız iş gören, aklı tam olmayan, dengesiz. ⊙ **~ dan supaplı**, *mek.* Ters yerleştirilen supapların silindir kapağı vazifesi gördüğü bir motor için kullanılır. [*Fr.* A ou avec soupapes entête]. ⊙ **~ sı almamak**, *dey.* Anlayamamak; kavrayamamak. [*ing.* Not to be able to understand, not to be able to take it in]. ⊙ **~ sı (kafa) boş**, *dey.* Akılsız. [*ing.* Empty-headed, stupid; *Fr.* Qui a la cervelle vide]. ⊙ **~ sı bulanmak**, *dey.* Bir olay karsısında kafası yorulup kavrayamaz hale gelmek. [*ing.* To have a confused mind; *Fr.* Ne pouvoir plus juger clairement]. ⊙ **~ sı çalışmaz**, *dey.* Aptal, sersem. [*ing.* Stupid; *Fr.* Stupide]. ⊙ **~ sı dönmek**, *dey.* § ❶ Çok kızıp öfkelenmek. [*ing.* To get very angry; *Fr.* Perdre la tête]. § ❷ Alkol veya herhangi bir rahatsızlık dolayısıyle denge durumunda bozukluk olmak, başı dönmek. ⊙ **~ sı dumanlı**, *dey.* Hafif sarhoş: *Bir gece kafalar dumanlı, topluca gardenbar'a gitmek istedik.* [*ing.* Tipsy; *Fr.* Gris, ivre, rond, pompette]. ⊙ **~ sı dumanlı olmak**, Sarhoş olmak. ⊙ **~ sı durmak**, *dey.* Zihin yorgunluğundan düşünemez olmak, zihni çalışmaz hale gelmek. [*ing.* To be too tired to think]. ⊙ **~ sı işlemek**, *dey.* Aklı, zekâsı yerinde olmak, zihnî gücü, kavrama ve anlama yeteneği iyi olmak. [*ing.* To be intelligent, to have a quick mind; *Fr.* Avoir de la tête, être intelligent]. ⊙ **~ sı kalın**, *dey.* Akılsız, aptal. [*ing.* Thickheaded, stupid, blockhead; *Fr.* À la tête dure, stupide, lourdaud, gros bêta, sot, souche, cruche, buse, tête de buffle]. ☆ *Eşanl.* **beyinsiz, eşek kafalı.** ⊙ **~ sı karışmak**, Aklı karışmak. [*ing.* To become muddle-headed, to get all muddled]. ⊙ **~ sı kazan (gibi) olmak**, *dey.* Fazla gürültüden rahatsız olmak, çok çalışma veya gürültü sonucu zihni çok yorulmak. [*ing.* To have a buzzing in the head *(because or noise)*]. ⊙ **~ sı (başı) kopsun**, *dey.* «*Kahrolsun, eksik olsun*» anlamında beddua ve kızgınlık sözü. ⊙ **~ sı şişmek**, *dey.* Zihinle çok çalışmaktan veya dolayındaki gürültüden beyni yorulmak. [*ing.* To feel dizzy with boredom]. ⊙ **~ sı taşa çarpmak**, *dey.* Yaptığının kötü sonucuna uğramak. [*ing.* To suffer for one's mistake]. ⊙ **~ sı yerinde olmak**, *dey.* Aklî durumunda herhangi bir aksaklık olmamak. Zihni açık olmak. [*ing.* To keep one's head]. ⊙ **~ sı yerinde olmamak**, *dey.* Kafası yorgun olmak veya başka şeyler düşünmekte bulunmak. [*ing.* To lose one's head]. ⊙ **~ sına dank etmek**, *dey.* ◘ **Dank.** ⊙ **~ sına girmemek**, *dey.* Anlayamamak. kavrayamamak. [*ing.* Not to be understood, to be dim]. ⊙ **~ sına koymak**, *dey.* § ❶ Bir işi yapmaya kesin karar vermek. [*ing.* To put into one's head, to get hold of some idea, to make up one's mind, *Fr.* Se mettre dans la tête de ou que]. § ❷ Bilmek, iyice anlamak. [*Ing.* To know, to comprehend; *Fr.* Comprendre]. ⊙ **~ sına söz girmemek**, *dey.* Çok aptal olmak; inatçı olmak; Kulak asmamak. ⊙ **~ sına (aklına) turp sıkmak**, *dey.* Bir kimsenin aklına uymak. ◘ **Akıl.** ⊙ **~ sına (başına) vur, ekmeğini elinden al**, *dey.* Uysal ve sessiz kimseler için söylenir. ⊙ **~ sına vura vura**, *dey.* Zorla, isteyip istemediğine bakmadan: *Kafasına vura vura okuttular.* ⊙ **~ sına vurmak**, *dey. (Içki v.b. için)* Kuvvetle etkilemek. [*ing.* To go to one's head *(wine, etc.)*, to affect one's head; *Fr.* Monter à la tête, tourner la tête]. ⊙ **~ sında canlanmak**, *dey.* Zihinde belirmek. ⊙ **~ sında tutmak** *(bir şeyi)*, *dey.* Bir şeyi unutmamak. [*ing.* To bear in mind, to keep in mind; *Fr.* Se souvenir de qch, garder la mémoire de qch, songer à qch, ne pas oublier qch]. ⊙ **~ sından çıkarmak** *(bir şeyi)*, *dey.* Bir şeyi unutmak, o şeyden vazgeçmek. [*ing.* To put *(an idea)* out of one's head, to give up, to banish *(something)* from his

thoughts]. ◉ ~ sından geçirmek, *dey.* Belli belirsiz düşünmek. ◉ ~ sından uçup gitmek, *dey.* Unutmak. ◉ ~ sını bir takım zincirlerle sarmak, *dey.* Bir fikre saplanıp kalmak, başka şeyleri benimsememek. ◉ ~ sını duvara (duvardan duvara) vurmak, *dey.* Çok pişman olmak. ◉ ~ sını ezmek, *dey.* Zararlı bir şeyi yok etmek. ◉ ~ sını kaldıramamak, *den.* Baş doğrultusundan gelen büyük dalgaların çullanmasıyla bir geminin baş tarafının sürekli olarak denize gömülmesi. ◉ ~ sını kaşıyacak vakti olmamak, *dey.* ◘ Kaşımak. ◉ ~ sını kızdırmak, *dey. (birini)* Öfkelendirmek. [*ing.* To make a person's blood boil]. ◉ ~ sını kullanmak, *dey.* Akıllıca davranmak. ◉ ~ sını taştan taşa çarpmak (çalmak), *dey. (biri)* Yaptığı işten çok pişmanlık duymak. [*ing.* To repent bitterly]. ◉ ~ sını vurmak *(birinin), dey.* Bir kimsenin boynunu vurmak, kafasını kesmek. ◉ ~ sının bir tahtası noksan olmak, *tkz. dey.* Aklî durumunda bozukluk olmak. ◉ ~ sının dikine gitmek, *dey.* Söylenenlere ve uyarmalara aldırmayarak kendi bildiği gibi davranmak. [*ing.* To have a head or mind of his own; *Fr.* N'en faire qu'à sa tête]. ◉ ~ yı bulmak, *dey. arg.* Sarhoş olmak. [*ing.* To become drunk to one's hearts content]. ◉ ~ yı abur cubura doldurmak, *dey.* Faydasız eserler okuyarak, gereksiz bilgiler öğrenmek. ◉ ~ yı çatlatmak (üşütmek), *dey.* Aklî dengesini yitirmek. ◉ ~ yı çekmek, *dey.* Içki içmek. [*ing.* To drink heavily, to get drunk; *Fr.* Boire un coup de trop, s'enivrer]. ◉ ~ yı değiştirmek, *dey.* Düşüncesini değiştirmek. ◉ ~ yı tütsülemek, *arg.* Sarhoş olmak. [*ing.* To drink heavily, to get drunk; *Fr.* S'enivrer]. ◉ ~ yı (yere) vurmak, *dey.* § ❶ Yatmak, uyumak. [*Fr.* Se coucher, dormir]. § ❷ Hastalanıp yatağa düşmek. [*Ing.* To take to one's bed, to be laid low, to be laid up in bed]. ◉ art ~, bregma çapı, *antr.* Dölüt kafasının çapı, genellikle de kafanın, artkafa dış çıkıntısından sagital ve koronal dikişlerin birleştiği noktaya, yani bregmaya kadar olan çapı. [*ing.* Occipitobregmatic diameter; *Fr.* Diamètre occipito-bregmatique]. ◉ bağ ~ sı, ◘ Çotuk. ◉ biyel ~ sı, *mek.* Biyelin, krank muylusu üzerine eklemlenen ucu. [*Ing.* Crank end; *Fr.* Tête de bïelle]. ☆ *Eşanl.* biyel başı. ◉ çok ~ lı, *anat.* ◘ Çok. ◉ çok takımlı ~, *tekn.* Tek milli bir matkap üzerinde belli bir şekle göre yerleştirilmiş birçok takıma *(matkap ucu, freze veya kılavuz)* kumanda eden cihaz. [*Ing.* Multiple tool head; *Fr.* Tête multiple]. ◉ et ~, *dey.* Aptal, akılsız. ◉ gömme ~, *tekn.* Çakıldığı yüzeyden taşmayacak şekilde gömülmüş çivi veya vida başı. [*Ing.* Countersunk head; *Fr.* Tête perdue]. ◉ hareketli ~, *sny.* Bir ısı değiştiricisinin, boru demetinin gelişebilmesini sağlayan ve kayan bir boru aynasından meydana gelen kısım. [*Ing.* Bolt-head; *Fr.* Tête mobile]. ◉ her ~ dan bir ses çıkmak, *dey.* Bir konuda gerekli gereksiz, yerli yersiz, ulu orta herkes bir şey söylemek. ◉ ıstıcı ~, *met.* Katılaşma sırasında külçenin *(ingot)* baş kısmını sıvı halde tutmak ve böylece döküm boşluğunun yalnız bir kısımda oluşmasını sağlamak için, bir külçe kalıbının üst kısmına yerleştirilen, ısıyı tutucu parça. ◉ kalın ~ lı, Anlayışsız, kavrama gücü az olan, aptal, akılsız. [*Ing.* Thick-headed, blockhead; *Fr.* A la tête dure, stupide, lourdaud, gros bêta, sot, cruche, bûche, souche, buse, tête de buffle]. ☆ *Eşanl.* beyinsiz, eşek kafalı. ◉ karnı ~ sı, *sny.* ◘ Karnı. ◉ kayıt ~ sı, okuma ~ sı, silme ~ sı, *elektroakust.* Bir magnetik şerit veya disk üzerine sesleri kaydetmek, yapılmış bir kaydı okumak veya silmek için kullanılan magnetik güç aktarıcısı *(transdüktör). (Bu kafalar, demir çekirdek aralığı çok dar olan bir elektromıknatıstan meydana gelir).* [*Ing.* Moulding head, recording head; *Fr.* Tête d'enregistrement, tête de lecture, tête d'effacement]. ◉ perforatör ~ sı, *(kuyuculuk).* Sonda deliğinin dibinde dönen toprağı ufalayan, elmas veya sert madenden dişlerle donatılmış halka şeklinde matkap. *(Toprağın içinde yavaş yavaş aşağı inen kafa, orta kısımda bir karot meydana getirir; bu karot çıkarılarak, toprağın tanınmasında yardımcı olur. Topraktan nümune almak istenmediği zaman, ortasında delik olmayan ve elmas dişleriyle bütün toprağı ufalayan içi dolu bir kafa kullanılır).* ☆ *Eşanl.* sonda kafası.

~ avcılığı, *sosy.* Birçok ilkel kavimlerde düşmana dehşet vermek ve toplumun gücünü göstermek için başvurulan bir usul olup, öldürülen savaşçı veya tutsakların kafalarından bir piramit yapmadan ibarettir. [*Ing.* Head hunting; *Fr.* Chasse aux têtes].

~ avcısı, Kafatası avcılığı yapan kimse. [*Ing.* Head-hunter; *Fr.* Chasseur de têtes].

~ boşluğu, *anat.* Içinde beynin bulunduğu ve kafatası tarafından çevrelenen boşluk. [*Osm.* Cevf-i kıhıf; *Lat. Cavum cranii; ing.* Cranial cavity; *Fr.* Cavité céphalique].

~ dengi, *dey.* Düşünce, görüş ve anlayışları aynı olan kimselerden her biri: *O, bizimle kafa dengi olamaz.* [*Ing.* A man of one's own sort, a kindred spirit; *Fr.* Ami intime].

~ derisi dansı, *etn.* Amerika kızılderililerinin, kafatası derilerini sallayarak yaptıkları bir dans.

~ göz çıkarmak (kırmak, yarmak), *dey.* Kavga etmek. Kırmak, zarar vermek. Kabaca bir davranışta bulunmak. [*Ing.* To quarrel, to ruin something, to be very tactless; *Fr.* Se quereller].

~ içi, ◘ Kafaiçi.

~ indeksi, *zool.* ◘ Indeks.

~ ile vurmak, *sp.* Topa yön vermek amacıyla kafa ile dokunmak, vurmak; boks v.b. oyunlarda rakibine kafası ile usulsüz olarak darbe indirmek. [*ing.* To head the ball; *Fr.* Touer le ballon de la tête, renvoyer d'un coup de tête].

~ işçisi, *dey.* Fikir işçisi. [*ing.* Mental worker, non-manual worker, white collar worker].

~ kafaya vermek, *dey. (Iki veya birkaç kişi)* Bir kenara çekilip bir şey *(iş)* konuşmak, bir köşede sıkı fıkı konuşmak. [*Ing.* To have private talk; *Fr.* Être en tête à tête].

~ kâğıdı (koçanı), *h.d.* Kimlik kartı, nüfus kâğıdı. [*Ing.* Identity book; *Fr.* Acte de l'état civil].

~ kemiğinin arka ve alt noktası, *antr.* Kafanın iki kaş arasından başlayan ön arka çapının son bulduğu noktası. [*Ing.* Maximal occipital point; *Fr.* Point occipital maximal, opisthocranion].

☆ *Eşanl.* opistokranyon.

~ patlatmak, *dey.* Bir iş *(konu)* üzerinde pek çok *(derin)* düşünmek, bir işe fazla zihin yormak. [*Ing.* To ponder, to think hard, to do a lot of hard mental work; *Fr.* Se rompre la tête, se casser la tête, réfléchir longuement].

~ sallamak, *dey.* Doğru veya yanlış bir söze «evet» demek veya her davranışı onaylamak. [*Ing.* To approve everything].

~ şişirmek, *dey.* Gürültü ile veya gevezelikle bir kimseyi rahatsız etmek. [*Ing.* To bore, to tire out *(with much talk and noise); Fr.* Casser la tête].

~ tası, *anat.* ◘ Kafatası.

~ tutmak, *dey.* Boyun eğmemek, diklenmek, karşı gelmek. [*ng.* To hold one's own against someone, to stand up to someone, to defy, oppose; *Fr.* Tenir tête, faire tête *(à qn)*, braver, narguer].

☆ *Eşanl.* karşı gelmek, horozlanmak, kabarmak, meydan okumak.

☆ *Karş.* boyun eğmek, inkıyat etmek.

~ tütsülemek, *dey. arg.* Içki içmek, hafif sarhoş olacak şekilde içki içmek.

~ üstü, *anat.* Kafatasını çevreleyen kısımların tümü. [*Ing.* Supracranial; *Fr.* Supracéphalique, sus-céphalique].

~ ütülemek, *arg.* Gereksiz ve dinleyeni ilgilendirmeyen sözler söyleyerek rahatsız etmek: *Sabahtanberi dikine tıraşla kafamı ütüledi.*

☆ *Eşanl.* kafese almak, kavallamak.

~ yağı, *arg.* Bel, sperma, meni. [*Ing.* Sperm, semen; *Fr.* Sperme].

~ yok!, «*Akılsız, aklı yok*» anlamında kullanılır: *Adamda hiç kafa yok.*

~ yormak, *dey.* ◘ Kafa patlatmak.

~ yüzeyi, Kale siperiyle kale hendeği arasındaki alan, uzaklık. [*Ing.* Berm of an earthwork].

kafadan.ayaklılar, ç. b. i. *Yun. kephale,* baş + *pous,* ayak. *zool.* Çokhücreli hayvanlardan Yumuşakçalar *(Mollusca)* dalının bir sınıfı. Başlarının ön bölgesinde kaslı, çekmenli veya çengelli uzun kollar vardır. Kollar hem av yakalamağa, hem çiftleşmeye, hem de karada hareket edebilmeğe *(ahtapot)* yarar. Gövde bazen mekik biçiminde *(mürekkepbalığı),* bazen kese şeklindedir. *(htapot).* Gövdenin içinde büyük bir boşluk, boşluğun içinde telek şeklinde solungaçlar bulunur. Gövdeyi saran derinin her tarafı renk organlarıyla kaplıdır *(kromatofor).* Kafadanayaklıların birdenbire renk değiştirmesini sağlayan bunlardır. Gözleri iyi gelişmiştir. Işitme organı, omurgalılarınkini andırır. Bunların yüreği de çok iyi gelişmiştir. Hayvanın büyük bir karaciğeri, pankreası, karmaşık bir bağırsağı ve çok iyi gelişmiş böbrekleri bardır. Başlarının altındaki bir huniden fırlatılan suyun basıncı ile hareket ederler. Küçük bir kabuk, iç-iskelet halinde, vücudun iç bölgesine yerleşmiş bulunur. Hepsi ayrı eşeylidir. Denizlerde yaşarlar. Tehlike karşısında mürekkep bezi kara renkli bir sıvı salar. Ahtapot *(Octopus),* mürekkep balığı *(sepia officinalis),* loligo *(loligo),* notilus *(Nautilus)* iyi bilinirler. [*Osm.* Zat-ül-ercül-ûr- re'siye; *Lat. Cephalopoda; ing.* Cephalopods; *Fr.* Céphalopodes].

☆ *Eşanl.* mürekkep balıkları.

kafadan.bacaklılar, ç. b. i. *zool.* ◘ Kafadan ayaklılar.

kafadar /kafadâr/, s. *Osm.* < *Ar. kafâ* + *Fars. dâr.* § ❶ Düşünce, anlayış ve görüşleri birbirine uyan, aynı olan kimselerden her biri, arkadaş. [*Ing.* Like-minded; *Fr.* Compagnon, ami intime]. ☆ *Eşanl.* koldaş, ayakdaş, yoldaş, kafa dengi, omuzdaş, hempa, arkadaş, hemdem, demsaz. § ❷ *esk.* Arkası sıra giden, izleyen, uyan.

kafadarlık,-ğı, i. Kafadar olma hali. [*ing.* Intimate friendship; *Fr.* Compagnie, intimité de relations et de sentiments].

kafa.içi,-ni, b. s. *anat.* Kafatası içinde bulunan. [*Ing.* Intracranial; *Fr.* Intracranien,--enne].

kafa.kol, b. i. *sp.* Güreşte uygulanan bir oyun çeşidi. *(Kafakolda, rakibin bileği koltuk altına sıkıştırılır, diğer elle ensesinden sıkıca tutulur, koltuk altına sıkıştırılan taraftan ani bir dönüşle hasmın altına girerek diz çökülür ve rakibi omuz üzerinden aşırarak sırtüstü getirmeye çalışılır).*

kafalı, s. § ● *(Şöyle veya böyle)* Kafası olan- *Koca kafalı.* § ❷ *mec.* Zeki, akıllı, anlayışlı, kavrayışlı bilgili: *Kafalı adam.* [*Ing.* Intelligent, clever; *Fr.* Intelligent,-ente, sensé,-ée]. ☆ *Karş.* kafasız, bilgisiz, akılsız, anlayışsız, beyinsiz. ◉ boş ~, *dey.* Aptal, düşüncesiz. [*Ing.* Empty-headed, dull, stupid; *Fr.* A la tête creuse]. ◉ eski (geri) ~, *dey.* Düşünceleri geçerliğini yitirmiş, eskiye aşırı derecede bağlı olan. [*Ing.* Narrow-minded, oldfashioned; *Fr.* Borné, à l'esprit étroit, à l'esprit rétréci, illibéral,-ale, démodé,-ée, à l'ancienne mode, à la vieille mode]. ◉ et ~, *dey.* Söz anlamaz. ◉ kalın ~, *dey.* Kavrama, anlama yeteneği kıt olan, aptal. [*Ing.* Thick-headed; *Fr.* Esprit epais, stupid, esprit obtus]. ◉ öküz ~, *tkz.* Aptal, söz anlamaz, anlayışsız, zekâsı kıt. [*Ing.* Blockhead; *Fr.* Lourdaud, gros bêta, sot, cruche, bûche, souche, buse, tête de buffle]. ◉ sepet ~, *tkz.* ◘ Öküz kafalı.

kafasız, s. ve i. *mec.* Dönüşü, anlayışı ve kavrayışı kıt olan *(kimse): Bırak şu adamı,*

kafasız aptalın biridir. [*İng.* Stupid, brainless; *Fr.* Sot,-sotte, stupide].
☆ *Eşanl.* **akılsız, beyinsiz.**

kafasızlık,-ğı, i. Kafasız, düşüncesiz olma hali: *Kafasızlığından çekiyor.* [*İng.* Stupidity; *Fr.* Stupidité, sottise].

kafa.tasçı, b. s. ve i. *mec.* Kafatası ölçülerine dayanarak belli bir ırkın veya ırkların, ötekilerden üstün olduğunu ileri süren *(kimse veya görüş). (İkinci Dünya savaşı sırasında Türkiye'de, Almanya'daki Nazilik akımına özenen ırkçı ve turancılara kafatasçı denmiştir. Bu görüşün menşeleri İkinci Meşrutiyetten sonra Osmanlı Devletinde başlayan ve osmanlılığa aykırı olan bazı ırkçı görüşlere bağlanabilir).*

kafa.tasçılık,-ğı, b. i. Kafatası ölçülerine dayanarak belli bir ırkın ötekilerden üstün olduğunu savunanların görüşü.

kafa.tası,-nı, b. i. *anat.* ve *zool.* İnsanda ve omurgalı hayvanlarda, başın üst ve arka kısmından ibaret olup alın, yan, kafa, temel kalbur ve şakak kemiklerinden meydana gelen ve içinde kafaiçi denilen beyin beyincikle omuriliğin ilk kısmından ibaret kitle bulunan, az çok yumurta biçimindeki kemik kutu. [*Osm.* Cümcüme, kıhıf; *Lat. Cranium; ing.* Skull, cranium; *Fr.* Crâne].
☆ *Eşanl.* **kafa.** ◘ *ŞEKİL: 269.* — **KAFATASI;** ◘ *ŞEKİL: 270.* — **İNSAN KAFATASLARI.** ◉ **~ nın enine çapı,** *anat.* İki yankafa kemiği arasındaki çap. *(Doğum sırasında yankafa kemikleri arası çap, bıngıldağın esnekliği sayesinde önemli bir daralmaya uğrar).* ◉ **bakışımsız ~,** *patol.* İki tarafı birbirine eşit olmayan kafatası.
~ avcıları, *etn.* Genellikle köy erkeklerinin birlikte yaşadığı konuta, atalarının ve bazen de düşmanlarının kafataslarını asmayı âdet edinmiş olan kabileleri belirtmek için kullanılan deyim. *(Özellikle Malezya'da yaygın olan bu âdetin yamyamlığa pek benzer sebepleri vardır. Bu âdete Okyanus'yada, Gine-Kongo yöresinde, Orta Amerika'da, Andlar'da, Amazon'da, Antil denizinde de rastlanır. Amazon bölgesinin Jivaroları ve Antillerin bazı kabileleri /Haiti/ kafataslarını mumyalaştırıp küçültürler).* [*İng.* Head-hunters; *Fr.* Chasseurs de têtes].
~ falı, *falc.* ◘ **Fal.**
~ göstergesi, *antr.* Kafatasının iki ölçüsü arasındaki orantı: *Kafatası göstergeleri çeşitli kafatası tiplerinin tespitine imkân verir.* [*İng.* Cranial index; *Fr.* Indice crânien, indice céphalique].
~ hacmi, *antr.* ◘ **Hacim.**
~ kemiğinn arka ve alt noktası, *antr.* Kafanın iki kaş arasında başlayan ön arka çapının son bulduğu noktası. [*İng.* Maximal occipital point; *Fr.* Point occipital maximal opisthocranion].
☆ *Eşanl.* **opistokranyon.**
~ omurga kanalı göstergesi, *antr.* Artkafa büyük deliğinin yüzeyinin milimetre kare cinsinden sayısıyle kafatası boşluğu

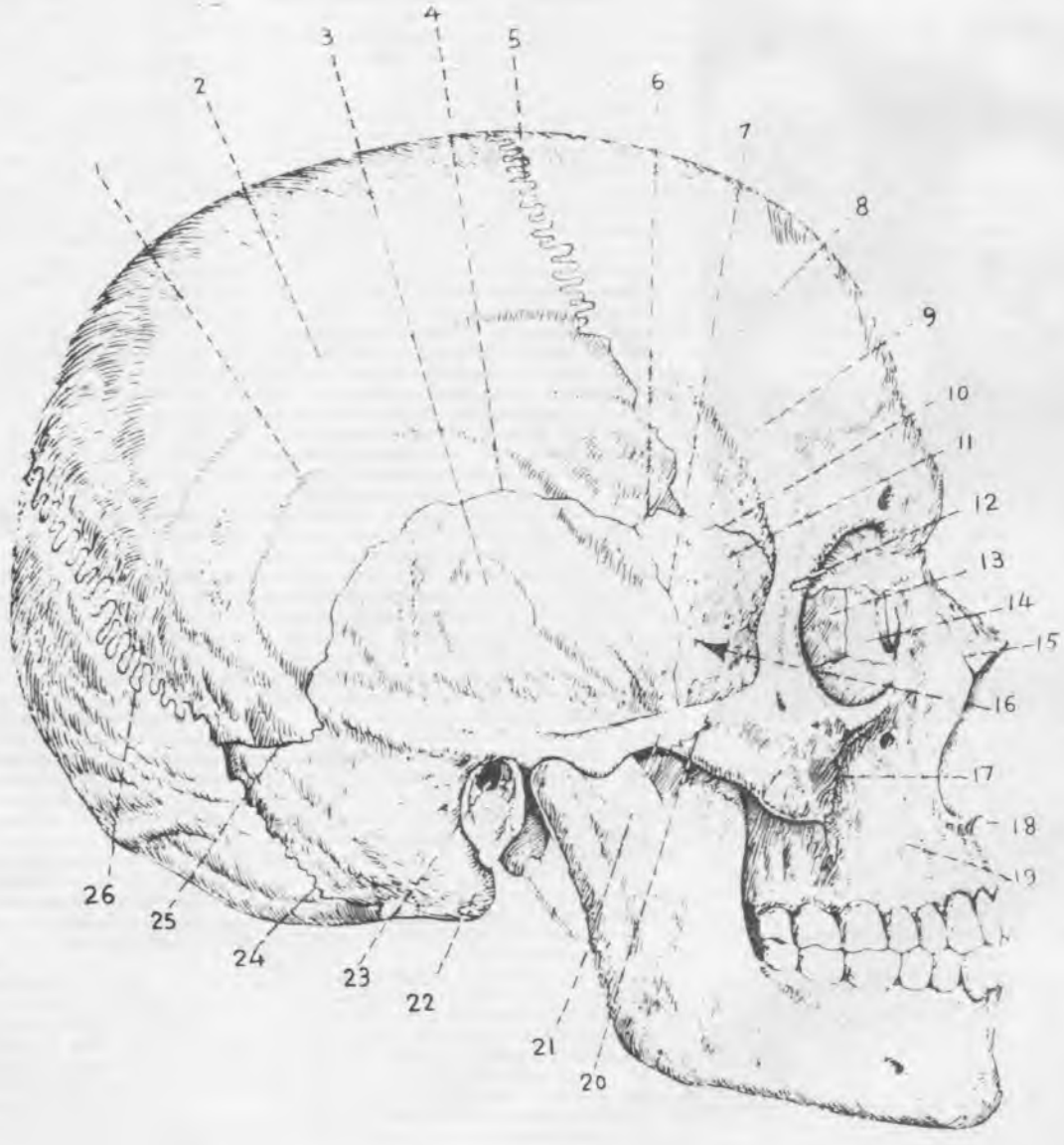

ŞEKİL: 269. — **KAFATASI: 1.** Şakak alt çizgisi. **2.** Şakak üst çizgisi. **3.** Şakak kemiği. **4.** Temporal dikiş. **5.** Koroner *(Taçsı)* dikiş. **6.** Pterion noktası. **7.** Dikiş. **8.** Alın kemiği. **9.** Alın kemiği şakak ibiği. **10.** Dikiş. **11.** Temel kemiği büyük kanadı. **12.** Dikiş. **13.** Kalbursu kemik. **14.** Tırnaksı *(Gözyaşı)* kemik. **15.** Burun kemiği. **16.** Temel kemiği büyük kanadı. **17.** Elmacık kemiği. **18.** Üstçene dikeni. **19.** Üstçene kemiği. **20.** Dikiş. **21.** Elmacık kemeri. **22.** Mememsi *(mastoid)* çıkıntı. **23.** Dışkulak yolu. **24.** Dikiş. **25.** Asterion noktası. **26.** Dikiş.

hacminin santimetre küp cinsinden değeri arasındaki oran. [*ing.* Cephalospinal index; *Fr.* Indice céphalo-spinal].

— **ölçümü**, *antr.* Canlıda ve iskelet üzerinde kafatası kemiklerini ölçmekle görevli antropometri dalı. [*ing.* Craniometry; *Fr.* Craniométrie].

☆ *Eşanl.* **kraniyometri.**

ŞEKİL: 270. — **İNSAN KAFATASLARI. 1.** Dördüncü zaman başlarında yaşayan ve bazı bilginlere göre insan, bazılarına göre de maymun sayılan varlığın kafatası *(Cava'da bulunmuştur).* **2.** Buzul devri sıralarında varlığı ortaya çıkan Neanderthal insanı. **3.** Grimaldi, Cro-Magnon ve Chancelade ırkları, tarih öncesi devirlerde yaşayan insanlara aittir. **4.** Bugünkü insan kafası.

---

kafatassızlar, ç. i. *zool.* Çokhücreli hayvanlardan Ikincil-ağızlılar *(Deuterostomia)* filumunun Kordalılar *(Chordata)* alt filumunun bir dalı. Vücutları saydam, ince, uzun, balık biçiminde, ön ve ard ucu sivri olur. Belirli bir baş bölgeleri yoktur. Bunlarda kafatası olmadığı gibi gerçek bir iskelet ve yürek de yoktur. Deri örtüsü tek katlıdır. Korda bütün hayat boyunca bulunur ve destek organıdır. Sırt sinir borusu sinir sistemini yapar. Solungaç yarıkları dar ve uzundur. Ilık ve sıcak denizlerde kısmen kuma gömülü olarak yaşarlar. Batrak *(Amphioxus lanceolatum)* türü iyi bilinir. [*Lat.* ve *ing. Acrania, cephalochorda; Fr.* Acraniens].

☆ *Karş.* **akranya.**

kafavî /kafavî/, s. *esk.* Kafa ile ilgili olan.

kaf.dağı, b. i. *mit.* Halk inanışına göre dünyanın etrafını çevreleyen dağın adı. [*ing.* Mytical mountain, thought to surround the world, and to bind the horizon on all sides, dreary, lonely and inaccessible place; *Fr.* Montagne fabuleuse sur laquelle résiderait l'oiseau fabuleux *anka*]. ⊙ **burnu ~ da**, *dey.* Çok gururlu. [*ing.* He is very haughty or arrogant, very conceited; *Fr.* Prétentieux, qui se donne de grands airs]. ⊙ **umut ~ nın ardında (arkasında)**, *dey.* Bir işte hiç umut bulunmadığını belirtmek için kullanılır.

~ na kadar, *dey.* Sonuna kadar, bir işi bitirinceye kadar *(uğraşmak, takip etmek).* [*ing.* To the ends of the earth].

kafe, i. *Fr. cafe.* «*Kahve*» sözünün fransızcası bazı bileşiklerde kullanılmıştır. [*ing.* Coffee].

~ glase, Kahveli *(kakaolu)* dondurma. [*ing.* Iced coffee; *Fr.* Café glacé].

~ komple, ◘ **Kahvaltı.**

~ konser, İçinde müzik çalınan kahve. Kahve ve sigara içilebilen küçük tiyatro. [*Fr.* Café-concert].

~ ole, Sütlü kahve. [*ing.* Coffee with milk, with cream; *Fr.* Café au lait].

~ şantan, ◘ **Kafeşantan.**

kafeik, s. *Fr. cafeïque.* Formülü $(HO)_2C_6H_3 - CH = CH - CO_2H$ olan 3-4 dihidroksi sinamik asid için kullanılır; baldıran otunda rastlanır. 213° C'ta erir. [*ing.* Caffeic].

kafein, i. *Fr. cafeïne. kim.* ve *ecz.* 1820'de *Runge* tarafından kahveden çıkarılan pürin grupundan üreit: $C_8H_{10}N_4O_2$, *(Kafein, kahvede /% 1 ile 2/, çayda /% 1 ile 3/ ve kola cevizinde/% 2 ile 2,5/ bulunur; amonyak ve kireçle serbest hale getirildikten sonra, kloroformda eritilerek kahve çaydan ayrılır.* $C_8H_{10}N_4O_2, H_2O$ *formülündeki kafein, iğneler halinde billürlaşır. 100° C'ta suyunu kaybeder ve susuz halde 230° C'ta erir. Ayrışmaya uğramadan süblimleşebilir. 70 kısım soğuk suda veya 10 kısım kaynar suda erir. Organik bir bazdır; asidlerle birleşerek tuzları verir. Tadı acıdır. Teobromin ve teofilin'in yüksek bir homoloğu olan kafein, bu bazların metillestirilmesiyle sentetik olarak da elde edilebilir. Kafein, merkezî sinir sistemini, kasları (kalbi) uyaran, tonik ve sidik söktürücü bir maddedir. Beyin etkinliğini arttırır; fakat fazla kullanılması halinde kalb çarpıntısı, uykusuzluk, baş ağrısı yapar. Bugün kafein yerine daha çok aminler kullanılır).* [*ing.* Caffeine].

☆ *Eşanl.* **trimetilksantin 1-3-7.**

kafeon, i. *Fr. cafeone.* Kahvede bulunan ve kavurma sırasında açığa çıkan kokulu madde. [*ing.* Cafeone].

kafes, i. *Osm.* < *Ar. kafas* > *Fars.* § ❶ Aralıklı telden, maden veya ağaç çubuklardan yapılmış koyacak: *Kuş kafesi. Sincap kafesi.* [*ing.* ve *Fr.* Cage]. § ❷ Çapraz çubuklarla ve aralıklı olarak yapılmış herhangi bir şey: *Pencere kafesi.* [*ing.* Lattice, grating; *Fr.* Treillis]. § ❸ Eskiden toplantı yerlerinde kadınlara ayrılan kafesli yer. § ❹ İnce tahta çitlerden yapılıp pencerelere takılan siper. [*ing.* Cage, lattice; *Fr.* Grillage]. § ❺ Kuş veya ufak hayvanları koymaya ve içinde beslemeye yarayan çeşitli biçim ve büyüklükte yapılan etrafı tahta çubuklar veya madenî tellerle kafes halinde örülmüş barınaklar olup, bunlara hava girip çıktığı gibi hayvanın dışarıyı görmesi de mümkün olur: *Kuş kafesi. Tavuk kafesi.* [*ing.* Cage, pen; *Fr.* Cage]. § ❻ Tekkelerde ve mevlevî dergâhlarında kadınlara mahsus olarak ayrılmış bölüm. § ❼ Ahırlarda yemliklerin üst tarafına ve hayvanın başı yetişecek kadar yükseğe ot koymaya mahsus yapılan parmaklıklı kısım olup hayvan buradan istediği kadar ot alıp yer ve otları yere atarak israf etmez. [*Fr.* Grillage]. ☆ *Eşanl.* **yemlik kafesi.** § ❽ Hamamlarda havlu ve silecekleri kurutmaya yarayan yer. *(Burası kafes gibi sıra ile uzatılmış sırıklardan yapılmış bir çardak şeklinde olup bunun altındaki zemine külhandan getirilen ateş serilerek ıslak havlular bu ateşin üzerindeki sırıklara asılarak kurutulur. Bunun taştan bir havuz gibi çukurca olan ve içine ateş konan kısmına ateşlik denir).* [*ing.* Drying-place; *Fr.* Séchoir]. § ❾ *inş.* (a) Ahşap binaların direk ve çatmalardan meydana gelen kaplama tahtaları dışında kalan iskeleti; (b) Birbirini kesen, birleştirilmiş putrellerden yapılmış ve sağlam bir bütün meydana getiren madenî yapı: *Eiffel kulesi bir kafes tipidir.* § ❿ *fiz.* Bir lambada katodla anod arasına yerleştirilmiş delikli bir elektrod. [*ing.* Grill; *Fr.* Grille]. ☆ *Eşanl.* **griy.** § ⓫ Vahşî hayvanlar için, demir çubuklarla yapılan, büyük ebatta, sabit veya taşınabilir bölme: *Aslan kafesi.* [*ing.* ve *Fr.* Cage]. § ⓬ Kayık, sandal v.b., teknelerin iskelet kısmı. [*ing.* Skeleton; *Fr.* Charpente, carcasse, squelette, ossature]. § ⓭ *arg.* Hapishane. [*ing.* Prison, jail; *Fr.* Prison, maison d'arrêt, geôle]. § ⓮ *esk.* Cami ve tekke gibi yerlerde kadınlara mahsus olan ve erkekler bölümünden ayrılmış yer. [*ing.* Meeting place for women behind a latticed screen *(in a mosque)*]. § ⓯ *bayınd.* Akan bir suyun önünde, suyun sürüklediği cisimleri tutması için konan parmaklık. § ⓰ *den.* Gemilerin çeşitli yerlerinde kullanılan sert ağaçtan kafes biçiminde yapılmış platform. § ⓱ Arkalık ve minderlerin iskeletini yapmak için içine yaylar yerleştirilen çelik çerçeve [*ing.* Wire netting; *Fr.* Treillis métallique]. § ⓲ *jeod.* Kullanılan izdüsümün koordinat başlangıcına göre, harita noktalarının konumunu dolaysız okuma ve interpolasyonla belirlemeye yarayan, harita üzerinde düzgün aralıklarla dizilmiş dik doğru hatlar sistemi. § ⓳ *mat.* (a) Herhangi türden elemanların, herhangi bir sıra bağıntısıyle tanımlanmış cümlesi. [*ing.* Lattice: *Fr.* Treillis]; (b) İçindeki herhangi iki elemanının en küçük ortak bir minoranti ve en büyük ortak bir minorantı olan sıralı cümle: < *bağıntısıyle donatılmış tabii tamsayılar bir kafes meydana getirir.* [*ing.* Lattice; *Fr.* Treillis, ensemble reticulé]. ☆ *Eşanl.* **latis.** § ⓴ *mim.* Eski türk evlerinde oda içlerinin dışarıdan görülmesini önlemek için tahta veya çıtadan örme bir şekilde pencerelere konulan siper. § ㉑ *res.* Bir tablonun eşit boyutlarda, daha küçük veya daha büyük bir kopyasını yapmak için kullanılan bölmeli zemin. [*ing.* Grid; *Fr.* Treillis]. § ㉒ *tekn.* Tüylü kadın şapkası sanayiinde üzerine tüy yapıştırılan pamuk, kâğıt veya hasır iskelet. [*ing.* Body, shape; *Fr.* Carcasse]. § ㉓ *trm.* Biçilen tahılı kaldırmak için orağa takılan ağaçtan bir çeşit tırmık. ⊙ **~ e almak**, *arg.* Lâkırdıyı uzatarak, birinin canını sıkmak: *Ispinozdur, kimi görse kafese alır.* [*ing.* To annoy with a lot of talk]. ⊙ **~ e girmek**, *arg.* Aldatılıp kendisinden çıkar sağlamak. [*ing.* To be duped; *Fr.* Être trompé]. ⊙ **~ e koymak**, *arg.* Kandırmak, aldatmak, aldatıp çıkar sağlamak: *Kafese koyup enayiden elli papel çekecek.* [*ing.* To deceive, to make a dupe *(of)*, to take, let in; *Fr.* Tromper]. ⊙ **asansör ~ i (boşluğu)**, *ins.* Asansörün içinde inip çıktığı boşluk. [*ing.* Wellhole; *Fr.* Cage d'ascenseur]. ⊙ **ateş ~ i**, ◘ **Ateş.** ⊙ **engelleme ~ i**, *psik.* ◘ **Engelleme.** ⊙ **Faraday ~ i**, *elek.* Bir bölgeyi dış elektrik etkilerinden koruyan gayet sık aralıklı ızgaralardan yapılmış madenî kafes. [*ing.* Faraday's cage; *Fr.* Cage de Faraday]. ⊙ **gemi ~ i**, *den.* Yalnız postaları takılmış olan yapım halindeki gemi. ⊙ **göğüs ~ si**, *anat.* Göğüs boşluğundaki organları çevreleyen kemiklerin tümü. *(Arkada sırt kemikleri, önde sternum, yanda kaburgalardan meydana gelir).* [*ing.* Thoracic cage; *Fr.* Cage thoracique]. ⊙ **hak uran ~ si gbi**, *dey.* ◘ **Hakuran.** ⊙ **ihraç ~ i**, *mad. oc.* Kuyu veya ocak içindeki katlar arasında çalışarak arabaları ve personeli nakleden dikdörtgen prizma şeklinde madenî tertibat: *Personel nakli için kafesin emniyet yönünden kontrol edilip müsaade alınması gerekir.* [*ing.* (Shaft-) cage; *Fr.* Cage d'extraction, cage]. ⊙ **rulman ~ i**, *tekn.* Rulmanlarda ve bilyalı bütelerde, bilyaların birbirine sürtünmesini önlemek için kullanılan parça ⊙ **seall**

~, *psik.* Bir denek'in ses'in nereden geldiğini kestirme yeteneğini ölçmeye yarayan deneysel durum. [*Ing.* Sonorous cage; *Fr.* Cage sonore]. ◉ **sincap ~ si,** *elek.* Her olukta bir iletken bulunan ve bütün iletkenlerin uçları, kendilerini kısa devre yapan madenî halkalarla her iki taraftan bağlanan alternatif akım makinesi tertibatı. [*Ing.* Squirrel cage; *Fr.* Cage d'écureuil]. ◉ **yapı ~ ı,** *mim.* Sabit veya seyyar bütün yapıların çatısını meydana getiren ve yatay, eğik veya dikey düzlemler için dayanak olarak kullanılan, ağaç, maden, betonarme unsurlarından yapılmış çatma. *(Binanın direk ve kuşaklamaları gibi esas kısımları olup bilâhare bunların araları doldurularak bina vücuda getirilir).* [*Ing.* Shell, carcass; *Fr.* Carcasse, cage].

~ **ambalaj,** § ❶ *trm.* Dayanıklı olmayan besin maddelerinin taşınmasında kullanılan içi görünecek gibi aralıklı çakışmış, yatay, dikdörtgen veya yamuk kesitli hafif tahta ambalaj. § ❷ *den.* Hafif yüklerin ambalajlanmasında kullanılan. seyrek çatılmış ağaçlardan yapılmış sandık

~ **ardından,** *dey.* Meydana çıkmaksızın, gizliden.

~ **arkasında oturmak,** *dey.* Yalnız yaşamak, inzivaya çekilmek. [*Ing.* To live in isolation].

~ **bumba,** *den.* Profil demirlerden kafes şeklinde çatılarak yapılmış yük bumbası.

~ **çanaklık,** *den.* Üstü bir çeşit kafesle örtülmüş sahanlık. *(Ortaçağa özgü bir çanaklık biçimidir).*

~ **çatkı,** *inş.* Bir ahşap binanın esasını teşkil eden direk ve dikmelerle kuşaklama ve kirişlerin topu. [*Ing.* Skeleton, ossature; *Fr.* Squellette, ossature].

~ **çit,** Kafes şeklinde yapılan çit ve parmaklık. genellikle kameriyeler ve yeşillik sardırmak istenilen bahçe parmaklıkları bu şekilde yapılır. [*Ing.* Trellis-work fence; *Fr.* Treillage].

~ **demiri,** ◘ **Demir.**

~ **direk,** *den.* Profil demirlerden çatılarak yapılmış direk.

~ **dokuma,** *dok.* Kafes şeklinde dokunan seyrek kumaş. [*Ing.* Loosely woven cloth; Fr. Treillisé].

~ **gibi,** § ❶ Zayıf veya kuru. [*Ing.* A mere skeleton]. § ❷ Delik deşik.

~ **duvar,** ◘ **Duvar.**

~ **halinde yapı,** *inş.* Ahşap veya dolma binalardan kaplama ve dolma kısımlar yapılmadan evvel direk ve dikmelerle kirişlerin konulmasından gelen yapı durumu.

~ **hayatı,** *tar.* Osmanlılarda, sarayda hapisteymiş gibi bir hayat yaşayan sehzadelerin yaşayışlarını belirtmek için kullanılan bir deyim. *(Kafes hayatı yaşayan şehzadelere cariyeler hizmet ederdi. Eğer bu cariyelerden çocukları olursa bu çocuklar öldürülürdü).*

~ **ızgara,** *den.* Bir geminin, köprü üstleri, iskele tavaları, merdivenler gibi kısımlarıyle filikaların sintinelerine ve genellike üstünden çok geçirilen veya çok basılan yerlerine konan kafesli döşeme. [*Ing.* Cage grid].

~ **kafes,** ◘ **Kafes kafes.**

~ **kiriş,** *doğr.* Kayıtlı çivi veya civata ile birleştirilmiş tahtalardan meydana gelen kiriş. *(Madenî kirişten taklit edilerek yapılır ve çatılarda çok kullanılır).* [*Ing.* Trellis - work beam; flitch girder, paced beam, lattice truss; *Fr.* Poutre en treillis].

~ **küre,** Madenî çubuklarla içi boş olarak yapılmış küre olup bunun merkezine arzı gösteren bir küçük küre konulmuştur. Astronomi uygulaması ve dersler için kullanılır. [*Ing.* Armillary sphere; *Fr.* Sphère armillaire].

~ **oyma,** *san.* Eskiden bir şeyin üzerine, bir tarafından öbür tarafı görülebilecek şekilde yapılan oyma. *(Yaş veya tahta oymalarda süsleme şekillerinin bazı kısımları tamamiyle oyularak çıkarılır, dantel gibi delikli yapılırdı. Minare şerefelerinde olduğu gibi bazı taş korkuluklar ise kafes olarak yapılır ve bunlara «müşebbek» de denilirdi).* [*Ing.* Reticulated engraving; *Fr.* Ajour]

~ **oymak,** *mim.* Bir yapının cephesini süsleyen taşları üzerlerinde delikler açacak biçimde oymak.

~ **parmaklık,** *inş.* § ❶ Bir tarafından öbür tarafı görünecek surette şebekeli olarak, yani kafes gibi yapılmış tahta, taş veya madenî parmaklıklar. [*Osm.* Şebeke]. ☆ *Eşanl.* **müşebbek parmaklık.** § ❷ Kapılara veya pencerelere konan demir parmaklıklı süs. § ❸ Kapak yerine kullanılan madenî ve kafesli yüzey.

~ **sandık,** Ağır olmamak için aralıklı tahtalar mıhlanmak suretiyle kafes şeklinde yapılan ambalaj ve nakliyat sandıkları. [*Ing.* Open-work crate; *Fr.* Harasse].

~ **tamiri,** *inş.* Ahşap binaların iskelet kısmını onarma işi. [*Ing.* Extensive repairs to a building; *Fr.* Restauration d'un bâtiment]

~ **yapı,** *inş.* Profil demirlerden çatılarak yapılmış herhangi bir yapı. [*Ing.* Cage construction].

~ **zemin döşeme,** *tekn.* Kuyumcu atelyesi gibi işyerlerinde çalışma sırasında yerlere düşen değerli maden parçacıklarını toplamak için kullanılan kafesli ve oynak zemin.

kafesçi, i. § ❶ Kafes yapan veya satan kimse. [*Ing.* Maker or seller of cages; § ❷ *esk.* Pencere kafesi yapan doğramacı. [*Ing.* Maker or seller of lattice work; *Fr.* Menuisier qui fait des grilles, des jalousies en bois pour les fenêtres]. § ❸ s. *arg.* Aldatıcı dolandırıcı *(kimse).* [*Ing.* Deceiver; *Fr.* Trompeur,-euse, attrapeur,-euse, fourbe].

kafesî /kafesî/ s. *Osm.* < *Ar.* + *Fars. kafes.* § ❶ *esk.* Kafes gibi, kafes görünüşünde olan. [*Ing.* Lattice-shaped, reticilated]. § ❷ i. *kıyf.* Osmanlılarda vezirlerin giydiği serpuslardan birine verilen ad. *(Çuhadan yapılan ve içine bir kilodan fazla pamuk konulan bu başlığın alt tarafına kafes biçiminde beyaz tülbent sarılırdı.* [*Ing.* Turban with numerous narrow folds].

~ **destar,** *kıyf.* Takke, fes v.b. başlıkların üzerine sarılan bir çeşit sarık. *(Hecagân kavukları gibi katmerli biçimde kurdele genişliğinde bir sarıktı.* [*Ing.* Turban with numerous narrow folds].

~ **teng** *(«dar kafes»), tasav.* Vücut, beden, ten kafesi. Bu dünya.

~ **tengi sine** *(«göğüs dar kafesi»), tasav.* Gönlün hapsolunduğu yer, kaburga.

kafes kafes, z. Delik delik, delik deşik; Kafes şeklinde, çubuk çubuk. [*Ing.* Full of holes]

kafesleme, i. *arg.* Kafeslemek eylemi. [*Ing.* Deception; *Fr.* Tromperie, duperie, fraude]

kafeslemek, f. *arg.* Aldatmak, kandırmak, herhangi bir suretle birisinin elindeki parayı veya malı elde etmek: *Şu moruğu kafeslersek dünyalığımız doğrulur.* [*Ing.* To deceive, to cheat; *Fr.* Tromper, abuser, décevoir].

☆ *Eşanl.* **altmış altıya bağlamak, sağmak.**

kafeslenmek, f. *arg.* Aldanmak, soyulmak, para kaptırmak: *Kaçın kurasıyız biz, kafeslenirmiyiz kolay kolay.*

☆ *Eşanl.* **açmaza gelmek, basmak, boğulmak, tongaya düşmek, tora düşmek, yemek.**

kafesli, s. Kafesi olan veya kafes biçiminde olan: *Kafesli pencere.* [*Ing.* With grating, closed by lattice, furnished with lattice or wirework; *Fr.* Garni de cage, de jalousie].

~ bend, *trm.* Yatay veya düşey pozisyonunda uzatılmış silindirik demetler halinde telle sarılmış kaya dolgu baraj.

~ **ekran,** *fot.* Çekilen resimlere belirli bir yumuşaklık vermek maksadıyle kullanılan seyyar fotoğraf ekranı. *(Tel kafesten yapılmış olup, ortasında yuvarlak bir delik boşluk vardır. Resme mantık ve yumuşaklık verir. Bu kafesli ekran yerine ince bir mat filim de kullanılır).* [*Ing.* Cage screen; *Fr.* Écran à cage].

~ **kapı,** *inş.* Alt kısmı tahta veya madenî aynalardan, üst kısmı çubuklardan meydana gelen kapı. [*Ing.* Folding lattice door; *Fr.* Porte à treillis].

~ **piton,** *zool.* ◘ **Piton.**

~ **porselen,** Süslemelik şekillerinin araları delik ve müşebbek olarak kafes gibi kısımları taşıyan porselen eşya. *(Bu tarzda tabaklar yapılır).* [*Ing.* Reticulate(d) porcelain; *Fr.* Porcelaine reticulée].

~ **sandık,** *tekn.* Sorgun ağacıyle örtülen veya tahtalarla yapılan geniş aralıklı büyük boy ambalaj sandığı: *Kafesli sandıklar genellikle cam ve porselen nakliyatında kullanılır.* [*Fr.* Harasse].

kafe.şantan, b. i. *Fr. café chantant.* Içkili, çalgılı kahve veya gazino. [*Ing.* Music-hall; *Fr.* Bastringue, beuglant].

kafeterya, i. *It. caffetteria.* (a) Kahve ve benzeri içecekler satılan yer; (b) Herkesin bir tepsi içinde kendi yemeğini alarak masasına götürdüğü, halk tipi, ucuz lokanta. [*Ing.* Cafeteria; *Fr.* Restaurant ou les clients se servent eux-mêmes].

kaffa, i. *Fr. caffa. dok.* Çeşitli renklerde boyanmış bir pamuklu dokuma. *(Avrupa'ya XVI. yüzyılda Bengal'den geldi. Yatak takımlarında süs veya duvar kaplaması olarak kullanıldı).*

kâffe /käffe/, i. *Osm.* < *Ar.* Hep. bütün, tüm, tamam: *Söylediklerinizin kâffesini getirdim.* [*Ing.* The whole, all, every one; *Fr.* Le tout, totalité].

kâffeten, z. *Osm.* < *Ar. esk.* Tüm olarak,cümleten, toptan, hepsi birden: *Kitapları kâffeten ciltlidir.* [*Ing.* Wholly, entirely; *Fr.* En tout, en général, sans exception].

kafgar, i. *dok.* Safran renginde bir çeşit ipekli kumaş.

kâfi /käfi/, s. *Osm.* < *Ar. kifayet.* § ❶ Ihtiyaca yetecek nicelikte olan, yetişen, yeten: *bana gözünüzle bir işaret kâfidir.* [*Ing.* Enough, sufficient, adequate; *Fr.* Suffisant,-ante]. § ❷ i. *esk.* Tanrının sıfatlarından biri. § ● ünl. Yeter, yetişir, artık istemez: *Kâfi, gürültüyü kesin.*

~ **derecede** *(kâfi miktarda), esk.* Yetecek *derecede, miktarda.* [*Ing.* Sufficiently; *Fr.* Suffisamment].

~ **gelmek (olmak),** *esk.* Yetmek, yetişmek: *Faaliyetinin hedefini ve maksadının mahiyetini anlamak için bir haftalık müddet kâfi geldi.* [*Osm.* Kifayet etmek; *Ing.* To be sufficient, to be enough, to suffice; *Fr.* Suffire].

~ **ve vafi,** *esk.* Bol bol yeter. [*Ing.* Ample, sufficient, enough; *Fr.* Suffisant,-ante].

kâfil /käfil/, s. *Osm.* < *Ar. kefalet. esk.* § ❶ Bir işi üstüne alan, kendine görev bilen, yükümlenen: *Tanrı kullarının rızkına kâfildir.* [*Osm.* Deruhte eden; *Ing.* Sponser, guarantor; *Fr.* Qui répond de qch]. § ❷ Ödeyen veya ödemeyi kabul eden, kefil olan,

kafile /käfile/, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Aynı yönde, birlikte yolculuk eden kimseler topluluğu: *Asker kafilesi. Hacı kafilesi.* [*Ing.* Convoy, Caravan;*Fr.* Convoi, caravane]. ☆ *Eşanl.* **konvoy, kervan.** § ❷ Bir yere gönderilen şeylerin ayrı ayrı takımı: *Eşyanın ilk kafilesi yola çıktı. Kitapların ikinci kafilesi henüz gelmedi.* [*Ing.* Convoy, party; *Fr.* Convoi, partie]. ☆ *Eşanl.* **konvoy;** § ❸ *esk.* Insan, hayvan, eşya, mühimmat v.b. nın muhafaza altında bir yerden bir yere götürülmesi sırasında doğan topluluk. [*Ing.* Convoy; *Fr.* Convoi]. § ● Sıra sıra dizilmiş şeyler; § ❺ Takım takım gönderilen şeylerin her bir bölüğü: *Malların ilk kafilesi geldi;* § ❻ *(geniş anlamda)* Takım, grup, topluluk. [*Ing.* Group; *Fr.* Groupe]; § ❼ *esk.* Sıra ile gönderilen şeylerin her bir bölüğü: *Askere dördüncü erzak kafilesi gönderildi.* § ❽ Birbirinin peşi sıra gelen ve öylece ele alınan ünlü kimseler topluluğu: *Kafile-i şuarâ.* ◉ **gemi ~ si,** *den.* ◘ **Geml. ~ muhafızı,** *ask.* Bir yerden bire yere nakledilen yaralıları, malzemeyi veya mühimmatı gözetmek ve kollamak amacıyle nakil sırasında birlikte bulunan görevli.

kâfir /käfir/, s. *Osm.* < *Ar. küfr.* § ❶ Tanrı'nın varlığını inkâr eden, Tanrı'nın varlığına ve birliğine inanmayan. [*Osm.* Münkir, mülhid; *Ing.* Infidel, unbeliever, misbeliever, heretic; *Fr.* Kafir, Infidèle].. ☆ *Eşanl.* **tanrıtanımaz, dinsiz;** § ❷ Zalim, acımaz, insafsız. [*Ing.* Cruel, inhuman,, merciless; *Fr.* Cruel,-elle, inhumain,-aine, impitoyable]; § ● *(şaka olarak)* Bu söz hafif küfür hatta yarı sevgi yarı takılma anlatan yara-

maz, çapkın gibi anlamlarda seslenme sözü gibi kullanılır: *Seni kâfir senil* § ❹ Güney Amerika'nın doğu kıyılarında yaşayan zenci kavime verilen ad; § ❺ i. *sosy.* Müslümanların bir toplum inancını reddeden kimse. *(Kelime halk arasında «gâvur» şeklini almıştır. Fanatikliğin açık işaretidir).* [*ing.* Infidel; *Fr.* Infidèle]. § ❻ Musibet, kahrolası, uğursuz, meşum. [*ing.* Inauspicious, ill-omened, bringing bad luck; *Fr.* Mauvais augure, malheur]. § ❼ *esk.* Islâm dininden olmayan insanların tümü; § ❽ Siyah renk; § ❾ İyilik tanımayan, gördüğü iyiliği inkâr eden; § ❿ Küfreden, küfredici, küfürbaz; [*ing.* Swearing, foul-mouthed; *Fr.* Mal embouché, grossier, au langage ordurier, crapuleux]. § ⓫ *coğr. esk.* Güneydoğu Afrika'da yaşayan bir zenci kavmine verilen ad. § ⓬ *trm. esk.* Ziraatçı, tarımla uğraşan, çiftçi. [*ing.* Agriculturist; *Fr.* Agriculteur].

kâfirane /kâfirâne/, s. *Osm.* < *Fars. esk.* § ❶ Kâfirce, kâfirlere yakışır surette; [*ing.* In the manner of an infidel; *Fr.* Propre aux infidèles ou digne des infidèles, cruel]. § ❷ Zalimce, merhametsizce. [*ing.* Cruelly; *Fr.* Cruellement, impitoyablement].

kâfiristan /kâfiristân/, b. i. *Osm.* < *Ar. kâfir* + *Fars. -istân. esk.* Islâm dininde olmayan milletlerin ülkesine verilen genel ad. [*ing.* Country of the infidels, Europe; *Fr.* Pays des infidèles, pays des Cafres].

kâfirler *(Nuristanîler)*, ç. öz. i. *etn.* Puta tapan bir halk. Kuzeydoğu Afganistan'ın yüksek ormanlık dağlarında ve Pakistan'ın buraya yakın sınırları üzerinde yaşarlar. Nüfusları 60.000 kadardır. Sekiz kabileden meydana gelirler. Bu kabilelere bağlı olanlar fizikî görünüş bakımından birbirlerinden farklıdır. Afganların ve Kuzey Hintlilerin diliyle akraba olan dilleri de çeşitli diyalektlere ayrılmıştır. [*ing.* Kaffirs; *Fr.* Kafirs, Nuristanis, Djadidis].

kâfirlik,-ği, i. § ❶ Kâfir olma hali; Tanrıya inanmayış, küfür hali. [*ing.* Infidelity, gunbelief; *Fr.* Infidélité]. § ❷ Zalimlik, insafsızlık. [*ing.* Cruelty, inhumanity; *Fr.* Cruauté, inhumanité].

kafiye /kâfiye/, i. *Osm.* < *Ar. ed.* (a) Nazımda mısra sonlarının aynı kelime veya eklerle olmamak üzere aynı sesi vermesi. [*ing.* Rhyme; *Fr.* Rime]. ☆ *Eşanl.* **uyak**. (b) Eski nesirde bazı kelimelerin sonunda harf veya ses uygunluğu. ☆ *Eşanl.* **seci**; ⊙ **ana ~**, *ed.* ◘ **Anakafiye.** ⊙ **baş ~**, *ed.* ◘ **Başkafiye.** ⊙ **cinaslı ~**, *ed.* ◘ **Cinaslı.** ⊙ **çapraz ~**, *ed.* ◘ **Çapraz.** ⊙ **düz ~**, ◘ **Düz'.** ⊙ **göz için ~**, *ed.* Yazısı uyan, fakat sesi tamamiyle uymayan kafiyelere denir; ⊙ **iç ~**, *ed.* ◘ **içkafiye.**

kafiyeci /kâfiyeci/, i. Kafiye uyduran, şairliği ancak kafiye bulmaktan ibaret olan kimse. [*ing.* Versifier; *Fr.* Versificateur].

kafiyeli /kâfiyeli/, s. Kafiyesi bulunan, *(şiir)*. [*Osm.* Mukaffa; *ing.* Rhymed; *Fr.* Rimé,-ée].
☆ *Eşanl.* **uyaklı**.

kafiyesiz /kâfiyesiz/, s. Kafiyesi olmayan veya kafiyesi yanlış olan *(şiir)*: *Kafiyesiz yazmak moda olalı şairlik ucuzladı.* [*ing.* Without rhyme; *Fr.* Manque de rime, sans rime].
☆ *Eşanl.* **uyaksız**.

kafiz, i. *Osm.* < *Ar. metrol. esk.* Arap hacim ölçüsü. [*ing.* Dry measure of about 250 pounds, linear measure of about 200 feet].

Kafkas, öz. i. *Rus. Kavkaz.* § ❶ Kafkas dağları ve bu dağların yöresine verilen ad. [*ing.* Caucasus; *Fr.* Caucasie]. ◘ **Kafkasya.** § ❷ *(İsim tamlamalarında)* Kafkasya ile ilgili. [*ing.* Caucasian; *Fr.* Caucasien,-enne].
~ **çitlenbiği**, *bot.* ◘ **Çitlenbik.**
~ **dağları**, *coğr.* Eski Kıtada dağ kütlesi. Karadeniz ile Hazar denizi arasında, Avrupa kıtası ile Asya kıtasını birbirinden ayırır; en yüksek noktası Elbruz'da 5 633 m'yi bulur. [*ing.* Caucasus; *Fr.* Caucase].
~ **esvapları**, *dey.* Kafkas halkının giydiği elbiseler.
~ **göknarı**, *bot.* ◘ **Doğu Karadeniz göknarı.**
~ **ıhlamuru**, *bot.* ◘ **Ihlamur.**
~ **ırkı**, *antr.* Bazen beyaz ırk yerine kullanılan terim. [*ing.* Caucasian, white race; *Fr.* Caucasique, race blanche].
~ **ıladini**, *bot.* ◘ **Doğu ıladini.**
~ **orman gülü**, *bot.* ◘ **Gül.**
~ **orman sarmaşığı**, *bot.* ◘ **Sarmaşık.**
~ **semenderi**, *zool.* ◘ **Semender .**

Kafkasça, öz. i. *dilb.* Yalnız Kafkas dağlarında ve çevresindeki bölgelerde konuşulan dillere verilen ad. *(Kafkasça iki öbeğe ayrılabilir.* 1. *Kuzey öbeği: Doğuda Çeçen-Lezgi dilleri. (Çeçence, İnguş, Andil, Avarca, Lak, Dargya v.b.) ve Batıda Abasg - Kerket dilleri (Abhazca Ubik, Adige veya Çerkezce v.b.).* 2. *Güney öbeği: Gürcüce, Mingrelia dili, Savanet dili ve Lazcayı kapsar, Kafkasça çok çeşitli medeniyet düzeyindeki, çoğunlukla birbirlerinden uzak ama akrabalıkları mümkün görülen beyaz ırktan halklar tarafından konuşulur. Her iki öbeğin de Baskça ile akraba olduğu kesinlikle bilinir).* [*ing.* Caucasian languages; *Fr.* Les Langues caucasiennes].

Kafkasya, öz. i. *coğr.* S. S. C. B.'de bölge. Karadeniz ve Hazar Denizi arasında; yüzölçümü yaklaşık olarak 379 880 km². Kafkas dağlarıyle ikiye bölünür: Kuzeyde Kuzey Kafkasya, güneyde Transkafkasya. Bölgede S. S. C. B.'ne bağlı Gürcistan, Azerbaycan ve Ermenistan yer alır. [*ing.* Caucasia; *Fr.* Caucasie].

kaftan, i. *esk. T.* § ❶ *kıyf. esk.* Genellikle ipekli kumaştan yapılan uzun, süslü giysi. [*ing.* Outer gown or robe with long skirts and sleeves, robe of honor, caftan; *Fr.* Manteau de prix que les anciens monarques et vizirs donnaient comme marque de distinction]. § ❷ *folk.* Minarelerin külâh kısımlarını ışıklarla donatma, aydınlatma. ⊙ **biçilmiş ~**, *dey.* ◘ **Biçilmek.** ⊙ **bürümcek ~**, *kıyf.* ◘ **Bürümcek.** ⊙ **kaba ~**, *kıyf. esk.* ◘ **Kaba.**
~ **ağası**, *teşk. tar.* Sarayda kaftanları muhafaza etmekle görevli kişi. Büyük konak veya saraylarda bas içağası. *(Kaftan ağası sadrazamın maiyet memurlarındandı. Sadrazamın huzurunda kaftanları sahiplerine giydirirdi).* [*ing.* Keeper of the imperial state Wardrobe].
~ **baha**, ◘ **Hil'at baha.**
~ **böceği**, ◘ **Uğurböceği.**
~ **giydirmek**, § ❶ *folk.* Minareleri, kandilleri süslemek, aydınlatmak. [*ing.* To decorate with lights *(a minaret)*]; § ❷ *(bir binayı)* Baştan aşağıya kadar kandillerle donatmak.
~ **giyme**, *teşk. tar.* ◘ **HiL'ÂT.**
~ **kalıbı**, *dey.* Kafasız adam. [*ing.* Empty-headed man; *Fr.* Homme à la tête creuse].

kaftancı, i. *teşk. tar.* Sarayda kaftanları muhafaza eden kimse. [*ing.* Keeper of the wardrobe].

kaftancı.başı, b. i. *teşk. tar.* § ❶ Kaftancıların başı ve kabul işleriyle görevli kimse. [*ing.* Head-keeper of the wardrobe; *Fr.* Chef vestiaire du sultan]. § ❷ Osmanlılarda *«Gılmananı enderun»* denilen yeni saray iç oğlanlarından segerli, kiler ve has oda gılmanlarına verilen ad. *(Bunlar kaftan giydikleri için bu adı alırlardı. Bu altı odadaki iç oğlanların derece ve rütbeleri gibi, görev ve maaşları da farklıydı. İç oğlanların tümü sarayın Enderunu Hümayun kısmında görevliydiler. Bunların maaşları, yiyecek, giyecek v.b. bütün ihtiyaçları saray tarafından karşılanırdı. Enderuna iç oğlan tayini bizzat padişah tarafından yapılırdı.)*

kaftani /kaftanî/, i. *esk.* Kaftancı. [*ing.* Keeper of the wardrobe].

kaftanlı, s. § ❶ Kaftan giymiş veya kaftanlı olan *(kimse)*. § ❷ i. *esk.* Saray içoğlanlarından kile ve hazineye bakan kimselere verilen ad. [*ing.* Caftanclad *(name given to içoğlans who used to wear kaftans)*].

kafur, i. *dim.* Islâm inanışına göre, cennette var olduğuna ve musluklarından berrak su aktığına inanılan çeşme.

kâfur /kâfûr/, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ *kim.* Kâfur ağacından elde edilen aromatik kimyasal madde $C_{10}H_{16}O$ formülünde, terpen sınıfından bir ketondur. Optik bakımdan zıt iki şekilde bulunur. **sağ kâfur** *(âdi kâfur, Japon kâfuru)* ve **sol kâfur** *(daha ender bulunan papatya kâfuru)*. Sağ kâfur, beyaz katı bir maddedir; çok uçucu, özel kokuludur. ve 178° C'ta erir. 204° C'ta kaynar. Kâfur ağacının *(Laurus camphora)* su buharında damıtılmasıyle elde edilir; çıkarılan kâfur süblimleştirilerek arıtılır. Kâfur, selüloz, dumansız barut ve ilâç yapımında kullanılır. [*ing.* Camphor; *Fr.* Champhre]. ⊙ **anizik ~**, ◘ **Anetol;** ⊙ **andız otu ~ u**, ◘ **Alantol.** ⊙ **bergamot ~**, Kumarin türevi sanılan bir madde: 188° C'da erir. Bergamot esansından elde edilir. [*ing.* Bergamot oil, bergapten(e); *Fr.* Camphre de bergamote, bergaptène]. ☆ *Eşanl.* **bergapten** ⊙ **Borneo ~ u**, *Dryobalanops aromatica* adlı ağacın gövdsinden elde edilen, borneol bakımından zengin bir kâfur. ⊙ **kubeba ~ u**, Eski kubeba cevizinin damıtılmasıyle elde edilen esansın içinde bulunan tortu. [*Fr.* Camphre de cubebe]. ⊙ **Matico kâfuru**, Matico yapraklarından çıkarılan $C_{12}H_{20}O$ formülünde ki keton. [*Fr.* Camphre de matico]. ⊙ **N'gai ~ u**, ◘ **izoborneol;**
~ **ağacı**, *bot.* İkiçenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Defnegiller *(Lauraceae)* familyasından, gövde, dal ve yapraklarından elde edilen kâfurî, kalb ve solunum uyarıcısı olarak ateşli hastalıklarda ve uyusturucu maddelerle zehirlenmelerde kullanılan, anayurdu Çin ve Japonya olan bir bitki türü. [*Lat. Cinnamomum camphora; Ing.* Camphor-tree; *Fr.* Camphrier]. ◘ *ŞEKİL: 95.* — **TIBBİ BİTKİLER.**
~ **otu**, *esk.* Yaprakları ezildiğinde kâfur kokusu veren bir cins ot. [*Osm.* Haşişe-i kaysum; *ing.* Southernwood; *Fr.* Aurore].
~ **ruhu**, *esk.* Kâfur maddesinin özü, kâfur özü. [*ing.* Spirits of camphor; *Fr.* Essence de camphre].

kâfurî /kâfûrî/, s. *esk.* § ❶ Kâfurla ilgili, kâfura değğin. [*ing.* Camphoric; *Fr.* Camphorique]. § ❷ Bileşiminde kâfur bulunan *(madde)*. Kâfur taşıyan. [*ing.* Camphorated, camphoric; *Fr.* Camphré,-ée]. § ❸ Kâfur renginde olan. [*ing.* Camphorwhite]. § ❹ Kâfur gibi olan, kâfur özellikleri taşıyan [*ing.* Comphoraceous; *Fr.* Camphré, ée].

kâfuru, i. ◘ **Kâfur.**

kâfurulu, s. ◘ **Kâfurulu.**

kâgaz, i. *Osm.* < *Fars. esk.* Kâğıt.

kâgir /kâgir/, b. i. *Osm.* < *Fars. kâr*, **iş** + *gir* veya *gil.* § ❷ Taş veya tuğladan yapılmış: *Kâgir ev. Kâgir dükkân.* [*ing.* Stone or brick; *Fr.* En pierre, en briques]. ☆ *Eşanl.* **kârgir.** ☆ *Karş.* **ahşap.** § ❷ *esk.* İş tutan. ⊙ **yarı ~**, *inş.* Boşlukları alçı veya tuğla ile doldurulan ahşap çatkılardan meydana gelmiş yapı.
~ **bina**, *taş.* Taş veya tuğladan yapılmış yapı. [*ing.* Stone building; *Fr.* Édifice en pierre ou en briques].

-KA, -GE ek. Isimden isim yapma eki: *baş:ka, öz-ge (başka).*

kagonok, i. *bot.* İkiçenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Defnegiller *(Lauraceae)* familyasından, Japonya'da yetişen ağaç; odunu yapı işlerinde kullanılır. [*Lat. Actinodaphne; ing.* ve *Fr.* Kagonok].

kagu, i. *zool.* Bataklık kuşları takımının *Rhinochetidae* familyasından, uzun bacaklı, uzun gagalı ,oldukça iri, külrengi kuş; Yeni Kaldonya ormanlarında yaşar. Gecedir. Solucan ve böceklerle beslenir. Yeni Kaledonya'ya gelen göçmenler yüzünden soyu sönmek üzeredir. [*Lat. Rhynochetos jubatus; ing.* Kagu; *Fr.* Kagou].

kagura, i. *Jap.* Şinto dininin bazı törenlerinde oynanan, çok eski bir devirden kalma japon dinî dansı. [*ing.* ve *Fr.* Kagura].

kağan, kan, i. *esk. T.* Han ve hakan ünvanlarının eski şekli. [*ing.* Khan; *Fr.* Kan].

kağanlık,-ğı, i. § ❶ Kağan olma hali; § ❷ Kağan tarafından yönetilen ülke. [*ing.* Khanate; *Fr.* Kanat].

kâğıdımsı, s. *tekn.* Kâğıt kıvam ve niteliğinde veya inceliğinde olan: *Kâğıdımsı kabuk.* [*ing.* Papery; *Fr.* Papyracé].

kâğış, i. § ❶ Yıkılan bir şeyin çıkarttığı acı ses. [*Fr.* Grand fracas produit par une chose qui s'écroule]. § ❷ Kılıç, zırh, cebe gi-

bi demir silâh. [*Ing.* Cuirass, breast-plate; *Fr.* Cuirasse de fer].

kağıştı, i. *h.d.* Kılıç, mızrak, süngü gibi silâhların çarpışmasından çıkan ses. [*Ing.* Rattling or clattering noise; *Fr.* Fracas des cuirasses et des armes].

kâğıt,-dı, i. *Osm.* < *Fars. kâgaz.* § ❶ Üstüne yazı yazmak veya içine öteberi sarmak gibi birçok işlerde kullanılan ve türlü bitki maddeleri hamur haline getirildikten sonra yufka gibi açılıp kurutularak elde edilen ince yaprak: *Yazı kâğıdı. Duvar kâğıdı. Sigara kâğıdı. Ebrulu kâğıt. Aharlı kâğıt.* [*Ing.* Paper; *Fr.* Papier]; § ❷ Yazılı kâğıt yaprağı, belge: *Oğlundan kâğıt gelmiş, yanına çağırıyormuş.* [*Osm.* Mektup, tezkere; *Ing.* Letter; *Fr.* Lettre] § ❸ İskambil oynamaya yarar ve genellikle 52 adet karttan meydana gelen deste: *Kâğıt oyunu. Poker kâğıdı.* [*Ing. (Playing)* cards; *Fr.* Carte à jouer]. § ❹ *h.d.* Kâğıt para; § ❺ *matb.* (a) Otomatik baskı makinelerinde, makinenin bir bölümünü meydana getiren ve yaprakları kâğıt yığınından teker teker alarak makinenin kenar şeridi boyunca düzenli bir biçimde makineye sürmeyi sağlayan cihaz; (b) Kâğıt sürücü; kâğıdı elle verilen makinelerde, silindirin kıskaçları tarafından çekilecek olan yaprağı makinenin kenar çizgisi boyunca yerleştirmekle görevli kadın veya erkek işçi; § ❻ s. Kâğıttan yapılmış olan: *Kâğıt para. Kâğıt fener.* [*Ing. (Made of)* paper; *Fr.* De papier, en papier] ◉ **kâğıda çekmek**, *san.* Eskiden altın süslemə ve yaldız işleme yapılırken, altın yapraklarının deste kâğıdına çekilmesi; ◉ **kâğıdı birun** *(enderun)* **emini**, *mal. tar.* Osmanlılarda Maliye nezaretinin evrak işleriyle görevli memur; ◉ **kâğıdın toz yapması**, *matb.* Matbaa kâğıdından, baskı esnasında dolgu maddeleri parçaları veya kâğıt hamuru liflerinin ayrılarak toz halinde dökülmeleri. *(Bu tozlar baskı kalıbı ve boya merdanelerini kirletir ve baskının kirli olmasına sebep olur. Merdane ve baskı kalıplarının sık sık yıkanması gerekir ki, bu da paçavra, temizlik yağı ve zaman israfına yol açar).* [*Ing.* Paper-dust; *Fr.* Poussiérage]. ◉ **~ ları işaretlemek**, *oyun.* ◘ **işaretlemek**. ◉ **~ ları tekrar karıştırmak**, Oyun kâğıtlarını yeniden karıştırarak bir daha kestirmek. ◉ **~ta balık**, *mutf.* Balıktan yapılan bir çeşit yemek. ◉ **kâğıda (kâğıt üzerine) dökmek** *(bir şeyi), dey.* Bir şeyi yazılı şekle sokmak. ◉ **aharlı ~**, ◘ **Aharlı**; ◉ **alfa kâğıdı**, Alfa hamuruyle hazırlanan baskı kâğıdı; [*Ing.* Alfa paper; *Fr.* Papier d'alfa]; ◉ **ambalaj kâğıdı**, Düşük kaliteli hamurdan ,içine çeşitli kaba maddeler katılmış, kalın veya ağır malların sarılmasına yarayan kâğıt. [*Ing.* Packing paper, wrapping paper; *Fr.* Papier d'emballage]. ◉ **ara ~ ı**, *matb.* ◘ **Ara**[1]; ◉ **ara ~ ı koyma**, *matb.* ◘ **Ara**. ◉ **aşı ~ ı**, ◘ **Aşı**. ◉ **Aydınger kâğıdı**, Daha çok mimarların kullandığı, kaygan yüzeyli ve saydam, özel bir kâğıt çeşidi; [*Ing.* Tracing paper; *Fr.* Papier calque]. ◉ **ayıraç kâğıdı**, *kim.* Bir maddeyi renk değişimiyle tanımaya yarayan kâğıt: *mavi turnusol kâğıdı, asidlerin etkisiyle kırmızı ren kalan bir ayıraç kâğıdıdır.* [*Ing.* Reactive paper; *Fr.* Papier réactif]. ◉ **banknot kâğıdı**, *ikt.* Para basmak veya diğer değerli evrak için kullanılan ve sahtesi yapılamayan kâğıt. [*Ing.* Safety paper; *Fr.* Papier de sûreté, papier pour billets de banque]. ◉ **barit kâğıdı**, *matb.* ◘ **Barit**; ◉ **basılmış ~**, *post.* ◘ **Basılmış**; ◉ **baskı kâğıdı**, *ciltç.* ◘ **Baskı**; ◉ **bildirme kâğıdı**, *post.* ◘ **Bildirme**; ◉ **birinci, ikinci, üçüncü hamur ~**, Hamuruna katılan maddelere ve yapım şekline göre adlandırılan, değişik kalitede kâğıtlar; ◉ **boş kâğıdı**, *esk.* ◘ **Boş**; ◉ **bûl kâğıdı (kaba kâğıt)**, Beyazlatılmamış hamurdan yapılan ve daha çok resmî dairelerde kullanılan ,açık sarı veya açık kahverengi kâğıt. [*ilng.* Manila (paper), cap-paper; *Fr.* Papier bulle, bulle]; ◉ **cam zımpara kâğıdı**, *ağ. iş.* ◘ **Cam**[1]; ◉ **Canson kâğıdı**, Annonay bölgesinde yapılan, dayanıklı ve parlak resim kâğıdı. [*Ing.* Canson paper; *Fr.* Papier Canson]. ◉ **cart kaba ~**, *arg.* ◘ **Kaba**. ◉ **ceyran kâğıdı**, *deric.* ◘ **Ceyran**; ◉ **cilâlı ~**, Yüzeyinde parlaklık ve sertlik vermek için perdah silindirlerinden geçirilen kâğıt. [*Ing.* Calendered paper, glazed paper; *Fr.* Papier calandré, papier satiné, papier surglacé]. ☆ *Eşanl.* **perdahlı kâğıt**. ◉ **çerçeve kâğıdı**, *san.* ◘ **Çerçeve**. ◉ **çift aharlı ~**, *san.* ◘ **Çift**. ◉ **Çin kâğıdı**, Bambu ağacı kabuğunun ikinci tabakasından yapılan ve lüks baskıda kullanılan kâğıt: *Çin kâğıdı üzerine gravür yapmak.* [*Ing.* Rice paper; *Fr.* Papier de Chine, papier de riz]. ◉ **çizgili ~** Düzgün yazabilmek için üzerine eşit aralıklı çizgiler çizilmiş kâğıt. [*Ing.* Ruled paper, striped paper; *Fr.* Papier réglé] ◉ **çoğaltma kâğıdı**, Yazı makinesinde suret çıkarmak için kullanılan kâğıt. [*Fr.* Papier duplicateur]. ◉ **çubuklu ~**, ◘ **Çubuklu**. ◉ **dalgalı ~**, *matb.* ◘ **Dalgalı**; ◉ **duvar kâğıdı**, Duvarları kaplamaya yarayan, renkli, veya renksiz, motifli veya motifsiz kâğıt. [*Ing.* Wall -paper; *Fr.* Papier peint]. ◉ **duyarlı ~**, *fot.* Fotoğraf kâğıdı: [*Ing.* Sensible paper; *Fr.* Papier sensible]. ◉ **ebrulu ~**, *ciltç.* Üzerine çeşitli renkte boyalarla mermer ve somaki gibi dalga ve damarlar yapılmış olan kâğıt olup eskiden kitap ve defter kabı yapmak için kullanılırdı. [*Ing.* Marbled paper; *Fr.* Papier marbré]. ◉ **daneli ~**, ◘ **Dane**. ◉ **dantel(a) kâğıdı**, *matb.* ◘ **Dantel**. ◉ **desen kâğıdı**, *dok.* ◘ **Desen**. ◉ **döküm kâğıdı**, *sin.* ◘ **Döküm**. ◉ **döküman kâğıdı**, *matb.* ◘ **Döküman**. ◉ **eksport ambalaj kâğıdı**, *matb.*. ◘ **Eksport**. ◉ **el kâğıdı**, *matb.* ◘ **El**[1]. ◉ **elişi kâğıdı**, *eğt.* Ön yüzü parlak ve renkli, arka yüzü mat beyaz olan ve okullarda elişi çalışmalarında kullanılan kalınca kâğıt. ◉ **elli iki kâğıdı**, *oyun.* Oyun oynamaya yarar, elli iki adet kartlık kâğıt destesi; ◉ **en iyi ~**, *matb.* ◘ **En**[2]; ◉ **endikatör kâğıdı**, *matb.* ◘ **Endikatör**; ◉ **ezme ~** Islatılarak hamur ve ezme haline getirilmiş kaba kâğıdın alçı ile karıştırılıp yuğurulmasından meydana gelen bir hamur olup, herhangi bir kalıp içine dökülerek kabartma sekiller *(kabartmalar)* yapılabilir. [*Ing.* Paper-faced, paper-mache; *Fr.* Papier mâché]. ◉ **filtre kâğıdı**, ◘ **Süzgeç kâğıdı**. ◉ **Fransız biçimi nota kâğıdı**, *müz.* Genişliğine göre uzunluğu fazla olan nota kâğıdı; [*Fr.* Papier réglé à la Française]. ◉ **ferroprüsyat kâğıdı**, *fot.* ◘ **Ferroprüsyat**. ◉ **filigranlı ~**, ◘ **Filigranlı**; ◉ **gazete kâğıdı**, Bisülfit selülozu ile mekanik hamur karışımından yapılan ve rotatif baskı makinelerinde kullanılan kâğıt. [*Ing.* Newsprint; *Fr.* Papier journal]; ◉ **geçirme kâğıdı**, ◘ **Geçirme**; ◉ **grenli ~**, *matb.* ◘ **Gren**; ◉ **gürültüsüz ~**, *matb.* ◘ **Gürültüsüz**; ◉ **hafif ~**, *matb.* ◘ **Hafif**; ◉ **hamuru çizgili ~**, ◘ **Yollu kâğıt**. ◉ **harita kâğıdı**, İyice tutkallanmış ve neme dayanmasını sağlamak için özel islem görmüs dayanıklı kâğıt. ◉ **helvacı kâğıdı**, *dey.* Hicbir önem ve değeri olmayan belge, senet v.b. [*Fr.* Papiers, lettre sans valeur]. ◉ **helyografi kâğıdı**,*graf. san.* ◘ **Helyografi**; ◉ **hollanda kâğıdı**, Çok dayanıklı genellikle damgalı veya filigranlı bir cins çizgili kâğıt. [*Ing.* Dutch paper; *Fr.* Hollande]. ◉ **hurda ~**, Yeniden kâğıt yapmaya yarayan kırıntı ve parça halinde kâğıt. [*Ing.* Paper waste; *Fr.* Déchets de papier]. ◉ **hünkârı ~**, *esk.* ◘ **Hünkârî**. ◉ **hüsnühal kâğıdı**, ◘ **Hüsnühal**. ◉ **iskarta ~**, Baskı sırasında lekelenmiş kâğıt; ◉ **ikinci hamur ~**, *matb.* ◘ **ikinci**; ◉ **ip kâğıdı**, *matb.* ◘ **ip**; ◉ **ipek ~**, Üzerinde hafif kabarıklar bulunan, iyi cins yazı veya fotoğraf kâğıdı; ◉ **iş ~ ları**, *post.* ◘ **iş**. ◉ **işaretli ~ lar**, *oyun.* ◘ **işaretli**; ◉ **italyan biçimi nota kâğıdı**, *müz.* Genişliği uzunluğundan fazla olan nota kâğıdı. [*Fr.* Papier réglé à l'Italienne]. ◉ **iyi hal kâğıdı**, *huk.* ◘ **iyi**; ◉ **Japon kâğıdı**, Beyaz veya hafif sarı renkte, düzgün, sedef görünümünde ipek kâğıt. *(Eskiden Japonya'da, çeşitli bitkilerin, özellikle dut ağacının, kabuklarından hazırlanan hamurla yapılırdı; lüks baskıda kullanılan bu kâğıdın benzerleri Avrupa'da da yapılmaktadır.* [*Ing.* Japanese vellum; *Fr.* Papier(du) japon, simili-japon]. ◉ **kabarcıklı ~**, yüzeyinde küçük küçük kabarcıkları olan kâğıt, **Karakalem** ve suluboya resim yapmak için kullanılan «*Ingre*» «*Vatmann*» ve «*Canson*» gibi kâğıtlar bu çeşittendir. Bunlar genellikle el teknelerinde özel olarak yapılır ve suluboyaya mahsus olanları, boyaları gereğinden fazla emmemek için gereken derecede tutkallanır. [*Ing.* Grained paper; *Fr.* Papier grainé]. ◉ **kablo kâğıdı**, Yalıtma malzemesi olarak kullanılan kâğıt. [*Ing.* Cable paper; *Fr.* Papier câble]. ◉ **kadife (kumaş) ~**, Kumaşlara benzetmek için üzerine çok büyük yün elyafı yapıştırılmış kâğıt. *Kalemə kâğıda sarılmak.* [*Ing.* Flock paper, velvet paper; *Fr.* Papier velouté, papier soufflé]. ◉ **karbon kâğıdı**, Elle veya makanik yolla bir belgenin bir veya birçok kopyasını çıkarmaya yarayan, bir yüzü renkli maddeyle kaplı ince kâğıt. [*Ing.* Carbon - paper; *Fr.* Papier carbone, papier carboné]. ◉ **kareli ~**, Üzerinde kolay yazmayı sağlayan kareler bulunan kâğıt. [*Ing.* Chequered paper; *Fr.* Papier quadrillé]. ◉ **kasap kâğıdı**, Perdah silindiriyle yarı saydam hale getirilmiş kaba kâğıt [*Fr.* Papier de boucherie] ◉ **kasnak kâğıdı**, ◘ **Tekne kâğıdı**. ◉ **katranlı ~**, *ciltç.* Bitümle veya ziftle yüz yüze yapıştırılmış kâğıt. [*Ing.* Tarred paper, tar paper; *Fr.* Papier goudronné]. ◉ **kaymak ~**, ◘ **Kuşe kâğıt**. ◉ **kese kâğıdı**. § ❶ İçine çeşitli öteberi koymak için torba yapmakta kullanılan kâğıt. § ❷ *(geniş anl.)* Bu kâğıt torbanın kendisi. [*Ing.* Paper-bag; *Fr.* Sac de papier, sac en papier]. ◉ **~ kopya kâğıdı**, Yazı makinelerinde iki veya daha çok kopya çıkarmak veya bir resmi beyaz bir kâğıda nakletmek için kullanılan boyalı veya siyah ince kâğıt olup yüzeyindeki renk tabakası arkasından sivri uçlu bir tahta veya kalemle dokunulduğu vakit temas ettiği yere iz bırakır. [*Ing.* Carbon paper; *Fr.* Papier carbon]. ◉ **kömür kâğıdı**, Helyogravürde kullanılan jelâtinli kâğıt. [*Ing.* Carbon-paper, carbon tissue; *Fr.* Papier (au) charbon] **kraft ~**, *(«kuvvet» anlamında Almanca bir kelimeden)*, Açık kahverengi renkte çok dayanıklı ambalaj kâğıdı. [*Ing.* Kraft paper; *Fr.* Papier kraft]. ◉ **krep kâğıdı**, Sardığı eşyanın biçimini alan ve onu dış etkilerden koruyan kırışıklı ambalaj kâğıdı. [*Ing.* Crepe paper; *Fr.* Papier crêpé]; ◉ **krepon kâğıdı**, her iki yüzünde de ince kabarık çizgiler bulunan, kırışıklı bir çeşit elişi kâğıdı. [*Ing.* Hair-pad, paper;*Fr.* Papier crépon]; ◉ **kristal kâğıdı**, Perdah silindiriyle yarı saydamlaştırılmış ambalaj kâğıdı; [*Ing.* Glassine paper; *Fr.* Papier cristal]. ◉ **kurutma kâğıdı**, Yazıların mürekkebini kurutmak için kullanılan kaba ve içici bir çeşit kâğıt. [*Ing.* Blotting paper; *Fr.* Papier buvard]. ◉ **kuşe ~**, Perdah silindirlerinden geçirilerek yüzü cilâlanmış, parlak ve kaygan iyi cins kâğıt; Gravür işlerinde kullanılan, ve yüzeyi, matlık ve su geçirmezlik sağlayan bir maddeyle kaplanmış kâğıt. [*Ing.* Art paper, cast-coated paper; *Fr.* Papier couché]. ☆ *Eşanl.* **kaymak kâğıt**. ◉ **makyaj kâğıdı**, Yüze sürülen yağlı makyaj maddelerini emen ince kâğıt; [*Ing.* Make up paper; *Fr.* Papier à démaquiller]. ◉ **mektup kâğıdı**, Yazışmada kullanılan iyi cins kâğıt. [*Ing.* Letter paper, note-paper; *Fr.* Papier à lettre, papier écriture]; ◉ **meşk kâğıdı**, Eskiden üzerine yazı yazıp ıslak süngerle silerek tekrar kullanılabilmek için yüzeyine yumurta akından yapılmış bir cilâ sürülen çeşitli renkte kâğıt; ◉ **milimetrik ~**, Üzerinde milimetrik kareler bulunan ve mimarların kullandığı özel kâğıt. [*Ing.* Plotting scale graph paper; *Fr.* Papier millimétrique]. ◉ **mulaj kâğıdı**, Terzilerin elbise patronu çıkarmakta kullandıkları bir çeşit saydam kâğıt; ◉ **mumlu ~**, Üzerine makine ile mürekkepsiz olarak veya sivri bir demir kalemle yazı yazılıp istinsah makinelerinde diğer bir beyaz kâğıtla beraber mürekkepli bir silindirin önünden geçirilmek suretiyle yazı basmaya ve birçok nüshalar çekmeye yarayan kâğıt. [*Ing.* Waxed paper;

Fr. Papier ciré]. ◉ **mühreli ~,** Yüzeyine, mühre denilen bir deniz kabuğu sürülmek suretiyle parlatılan ve kalemin kaymasına elverişli bir hale getirilen kâğıt. [*Fr.* Papier lisse]. ◉ **müslin ~,** Beyaz veya renkli ince ambalaj kâğıdı. [*ing.* Muslin paper; *Fr.* Papier mousseline]. ◉ **nüfus kâğıdı,** Bir kimsenin nüfus kütüğünde kayıtlı bulunduğunu gösteren ve içinde nüfus kütüğündeki kayıtların bir örneği bulunan kimlik belgesi. [*Ing.* Identity card; *Fr.* Carte d'identite]. ◉ **nota kâğıdı,** *müz.* Üzerine porte çizgileri basılmış kâğıt. [*Fr.* Papier à musique]. ◉ **ozalit ~,** Kalıplardan resim çoğaltmaya yarayan yüzeyi ışığa karşı duyarlı maddeyle kaplı kâğıt. [*Ing.* Blueprint, blueprinting paper, tracing paper; *Fr.* Papier Ozalid]. ◉ **paçavra kâğıdı,** Keten ve pamuklu paçavralardan yapılan dayanıklı kâğıt. [*ing.* Rag -paper *Fr.* Papier chiffon]. ◉ **paket kâğıdı,** ◘ **Ambalaj kâğıdı.** ◉ **parafinli ~,** Parafine veya muma batırılmış kâğıt. [*ing.* Paraffined paper; *Fr.* Papier paraffine]. ◉ **parlak ~,** ◘ **Cilâlı kâğıt.** ◉ **parşömen kâğıdı,** Parşömene benzetilerek yapılan mat, dayanıklı ve hafifçe saydam kâğıt. [*Ing.* Vegetable parchment, parchment paper; *Fr.* Papier-parchemin, papier sulfurise]; ◉ **perdahlı ~,** ◘ **Cilâlı kâğıt.** ◉ **pelür kâğıdı,** Çok ince, çok hafif mektup kâğıdı. [*ing.* Second sheet, india paper, foreign paper, foreign post paper; *Fr.* Papier pelure]. ◉ **Posta kâğıdı,** Mektup kâğıdı, mektup veya yazı yazmaya yarayan ince kâğıt ◉ **resim kâğıdı,** Resim yapmak için kullanılan beyaz, dayanıklı ve kalınca kâğıt. Karakalem, suluboya, yağlıboya yapmağa yarayan çeşitleri vardır. [*ing.* Drawing paper; *Fr.* Papier à dessin]. ◉ **rulo kâğıdı,** Rulo şeklinde sarılmış gazete basmaya elverişli, genellikle simili veya üçüncü hamur kâğıt. [*Ing.* Paper in reels; *Fr.* Papier continu]. ◉ **saman kâğıdı,** Saman hamuruyla yapılan ambalaj kâğıdı. *(Eskiden et sarmak için kullanılırdı ,günümüzde oluklu mukavva yapımında kullanılır).* [*ing.* Tracing paper, straw paper; *Fr.* Papier paille]. ◉ **satenli ~,** ◘ **Cilâlı kâğıt.** ◉ **sıhhî ~,** Sağlık işlerinde kullanılan rulo veya desteler halinde satılan kâğıt. [*Ing.* Sanitary wallpaper; *Fr.* Papier hygiénique]. ◉ **sigara kâğıdı,** Sigara yapmak için tütünün sarıldığı ince kâğıt [*Ing.* Cigarette paper; *Fr.* Papier à cigarette]; ◉ **suluboya kâğıdı,** ◘ **Resim kâğıdı.** ◉ **sünger kâğıdı,** ◘ **Kurutma kâğıdı.** ◉ **süzgeç kâğıdı,** Sıvıların süzülmesinde kullanılan gözenekli kâğıt. [*ing.* Filtering paper; *Fr.* Papier filtre]. ☆ *Eşanl.* **filtre kâğıdı** ◉ **taş ~,** Mukavva ezmesi ve alçı ve tutkal ile duvar ve tavanlara yapılan silme ve kabartmaların kalıpla dökülmesine elverişli olan alçı hamuru olup kuruduktan sonra taş gibi kesilir. *(XVIII inci yüzyılın bazı oyu sanatçıları bu taş kâğıt hamuru ile heykeller bile yapmışlardır).* [*ing.* Papier mâché; *Fr.* Papier-pierre]. ◉ **tekne kâğıdı,** Paçavralardan hazırlanmış kâğıt hamurundan el ile yaprak yapılan ve lüks baskıda kullanılan kâğıt. [*Fr.* Papier à la cuve, papier à la forme, papier à la main]. ☆ *Eşanl.* **kasnak kâğıdı;** ◉ **tirşe ~,** Vinyet ve lüks baskılarda kullanılan çok düzgün ve parlak kâğıt. [*Ing.* Wove paper; *Fr.* Papier vélin]. ◉ **tutkallı ~,** Adi mürekkebi emmemesi için hamuruna alüminyum sülfat ile reçine karıştırılmış kâğıt.[*ing.* Sized paper; *Fr.* Papier collé]. ◉ **tuvalet kâğıdı,** Tuvaletlerde kullanılan ince ve yumuşak kâğıt. [*Ing.* Toilet-tissue, toilet-paper; *Fr.* Papier hygiénique, papier serviette]. ◉ **tükürük kâğıdı.** ◘ **Sigara kâğıdı.** ◉ **yağlı ~,** Özellikle kasapların kullandığı yağ emmeyen kâğıt. [*ing.* Oiled paper, oil paper; *Fr.* Papier de boucherie]; ◉ **üç ~,** *dey.* ◘ **Üçkâğıt.** ◉ **yazı kâğıdı,**Üzerine yazı yazılmaya yarayan iyi kaliteli kâğıt. [*ing.* Writing paper, note paper, letter-paper; *Fr.* Papier à lettres, papier pour écrire. ☆ *Eşanl.* **mektup kâğıdı;** ◉ **yollu ~,** Yüzeyinde özel keçe izleri taşıyan kâğıt. [*Ing.* Laid paper; *Fr.* Papier Verge. ◉ **yünlü ~,** Kâğıt perdah silindirlerini kaplamakta kullanılan amyant liflerinden yapılmış özel kâğıt. [*Fr.* Papier laineux]. ◉ **zamklı ~,** Bir yüzüne deri ve kemik tutkalı sürülmüş kâğıt. [*Ing.* Adhesive tape; *Fr.* Papier gommé]. ◉ **zımpara kâğıdı,** Yüzeyi aşındırıcı bir maddeyle kaplanmış kâğıt. *(Zımpara taşı denilen gayet sert ve cam gibi bir taşın ince tanecikler haline getirilerek bezli veya bezsiz bir kâğıt üzerine yapıştırılmasından meydana gelen kâğıtlar olup bununla tahta ve madenlerin yüzeyi düzlenir.* [*Ing.* Emery-paper, abrasive paper, carborundum paper, high-glass paper, sand paper; *Fr.* Papier-émeri].

~ **açmak,** *oyun.* Iskambil kâğıtlarını oyunculara dağıttıktan sonra koz olarak kâğıdın yüzünü çevirmek.

~ **ağacı,** *bot.* ◘ **Kâğıtdutu.**

~ **almak,** *oyun.* Pokerde elindeki kâğıtlardan bir kısmını artan deste içinde aynı sayıdaki kâğıtla değiştirmek.

~ **arabası,** *matb.* Matbaalarda kâğıt balyalarını veya basılmış formaları taşımaya yarayan, 2 veya 4 tekerlekli alçak karoserli araba. *(Arabanın altlığı forma tahtalarının altına kolayca girer ve bir el manivelâsına basınca bu balyalar yerden taşınabilecek şekilde kalkar).* [*ing.* Lift-truck; *Fr.* Chariot élévateur].

~ **arısı,** *zool.* ◘ **Arı.**

~ **balığı,** *zool.* ◘ **Kâğıtbalığı.**

~ **bıçağı,** *mat.* ve *ciltç.* ◘ **Bıçak.**

~ **çalmak,** *oyun.* Iskambil oyunlarında, kâğıtları dağıtırken veya oyun sırasında desteden bazı değerli kâğıtları önüne kaydırmak. [*ing.* To palm, to palm off a card; *Fr.* Filer la carte].

~ **çantası,** Her çeşit iş evrakı ve buna benzer kâğıt belgeler koymaya ve bunları taşımaya yarayan çanta. [*ing.* Portfolio; *Fr.* Serviette].

☆ *Eşanl.* **evrak çantası.**

~ **çekmek,** *oyun.* Oyun sırasında yerdeki desteden kâğıt almak.

~ **dağıtmak (vermek),** *oyun.* Oyuncuların her birine esit sayıda kâğıt vermek. [*ing.* To deal cards; *Fr.* Faire la donne, donner les cartes].

~ **deposu,** *matb.* Fabrikalarda, büyük kâğıt ticarethanelerinde ve matbaalarda özel şekilde insa edilmis kâğıt istifleme ve muhafaza depolarına verilen ad. *(Bunların belirli şartlara ve kâğıdın özelliğine göre havalandırma, kurutma, rutubetlendirme ve aydınlatma tertibatları ile donatılmaları gerekir)* [*ing.* Paper-room; *Fr.* Magasin de papier].

~ **döşeme,** ◘ **Döşeme.**

~ **emini,** *mal.* Osmanlılarda, Maliye nezaretiyle saray arasındaki haberleşme işlerine bakan memur. *(Berat alan veya beratını yenileyenlerin beratlarını verir ve berat harcını alırdı).*

~ **endüstrisi,** *matb.* Aynı cinsten kâğıt imâl eden fabrikalar arasında, fiyat ve satış sartlarını düzenlemek maksadıyle teşkil edilmiş olan gruplasmalara verilen genel ad. [*Ing.* Paper industry; *Fr.* Industrie du papier].

~ **eşya fabrikası,** *matb.* Bu fabrikaların matbaa ve ciltcilikle alâkası yoktur. Bu fabrikalar kâğıt ve kartondan diğer bardak, külâh, zarf, kutu gibi eşya ve oyuncak yaparlar. [*ing.* Paper working industry; *Fr.* Papeterie de tous genres].

~ **ezmesi,** *san.* Hamur edilmiş, yumuşatılarak macun haline getirilmiş kâğıt; alçı veya zift ile karıştırılırsa kalıba dökülerek biçim alabilir. *(Kâğıt ezmesi heykel ve kabartmalar XVIII. yüzyılda ve özellikle Fransız devrimi zamanında en büyük gelişimine ulaştı).* [*ing.* Papier mâche; *Fr.* Papier mâché].

~ **fabrikası,** Kâğıt yapımı ile uğraşan fakat çok çeşitli şekillerde çalışan ve iş veren işletme *(ve atelyelere)* verilen genel ad. *(Modern kâğıt fabrikaları çok büyük bir uzmanlaşmaya girmişlerdir. Bir kısmı yalnız gazete kâğıdı, veya kitap kâğıdı, diğeri yazı ve mektup kâğıdı yapmaktadır).* [*ing.* Paper-mill; *Fr.* Papeterie].

~ **fener,** *san.* ◘ **Fener.**

~ **frank,** ◘ **Frank.**

~ **gibi (kâğıt gibi bembeyaz) olmak,** *dey.* Kanı çekilip, yüzü beyaz bir renk almak. [*ing.* To look very pale; *Fr.* Pâlir comme un linge].

☆ *Eşanl.* **benzi solmak (uçmak).**

~ **hamuru,** *matb.* ◘ **Hamuru.**

~ **helvası,** *mutf.* ◘ **Helva.**

~ **helvası gibi (yamyassı) olmak,** *dey.* Çok incelmek.

~ **ipliği,** *matb.* Büyük iplik ihtiyacını karşılamak maksadıyle, sülfat kâğıtlarından, incelerinden yapılan iplik. *(Bu kâğıtlar kesme makinelerinde ince ince birkaç milimlik şeritler halinde kesilmektedir).* [*ing.* Paper-cord; *Fr.* Papier ficelle].

~ **işleri,** *eğt.* Çocuğu yaratıcı olmaya yönelten ve onun maharetlerini geliştiren eğitsel bir faaliyet çeşidi. *(Bu faaliyet sırasında materyal olarak en çok kâğıt, karton, işlerinin, katlama, bükme, kesme, yapıştırma, boyama gibi türlü safhaları vardır).*

~ **işleyen makineler,** *matb.* Dar anlamda matbaa, ciltHane ve kutu fabrikalarında kâğıt ve kartonları kesmeye, delmeye, kırmaya, yarmaya, katlamaya, yarayan makineler. [*ing.* Papier-machine; *Fr.* Machines pour la transformation du papier].

~ **kalem testi,** *eğt.* ◘ **Test.**

~ **kasnağı gergefi,** Üzerine suluboya resim yapılacak kâğıtları ıslatıp germek için kullanılan çerçeve. [*Fr.* Strator].

~ **kavafı,** *Resmî* dairelerde evrak takip eden kimse. [*Ing.* Pettifogging scribe].

~ **kebabı,** *mutf.* ◘ **Kebap.**

~ **kesme bıçağı,** *matb.* ve *cilt.* ◘ **Bıçak.**

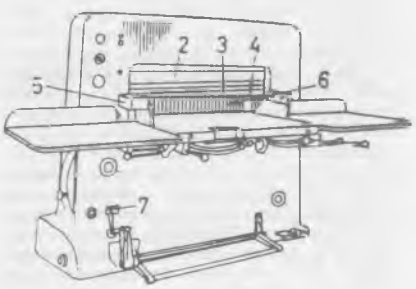

ŞEKİL: 271. — **KÂĞIT KESME BIÇAĞI** [*Giyotin*]: 1. Giyotin *(bıçak)* tutucusu. 2. Kâğıt sıkma düzeni. 3. Iç kâğıt sıkma düzeni. 4. Fotosel *(Işık bölmeciği).* 5. Arka dayanak. 6. Baskı göstergesi.

~ **lekesi,** *matb.* Kâğıdın içinden meydana gelen kahverengi lekeler. [*Ing.* Foxing; *Fr.* Rousseurs].

~ **maddeleri,** *matb.* Kâğıt imâlinde kullanılan maddeler olup 3 cinse ayrılmaktadır. **Ham madde, yarı hazır madde, tam madde.** *(Ham madde kâğıt yapılma maksadıyle tedarik edilen, fakat üzerinde hiçbir işlem yapılmamış olan odun, saman, saz, paçavra, madenler (dolgu mad. Porzellan toprağı, kaolin), reçine, tutkal, boyalar gibi maddelerdir).* [*ing.* Paper-texture; *Fr.* Matiere de papier].

~ **makası,** Kâğıtları kesmeye yarayan uzunca makas. [*ing.* Paper scissors].

~ **makinesi,** *kağıtç.* Top halinde kâğıt yapımında kullanılan makine. [*ing.* Paper-machine; *Fr.* Machine à papier].

~ **odunu,** *matb.* Kâğıt ilk maddesi, odun hamuru veya selüloz imali için kullanılan ağaçların odunu. *(En çok köknar ve kızılçam, sonra sarı çam (kiefer) ve yapraklı ağaçlar daha az, kavak çok az kullanılır. Bunlar 1-2 metre uzunlukta ve 8-24 sm. kalınlıkta yuvarlak kütükler halinde alınır, kabukları soyulur, ufalanmak veya pişirilmek usulleriyle odun hamuru veya selüloz haline getirilir).* [*ing.* Pulp- wood; *Fr.* Papier avec bois].

~ **oyunu,** *oyun.* Oyun kâğıdıyle oynanan oyun. [*Ing.* Game of cards, card playing; *Fr. Jeu de cartes*].

~ **para**, *matb.* Kıymetli madene çevrilemeyen nominal para. *Para değeri olan bu ve buna benzer kâğıtların /tahvil, senet/ baskısında taklidi önlemek için baskıları, kalıplarının hazırlanması ayrı teknik ve makinelerde yapılır, özel kâğıt ve boya kullanılır. Bir çok memleketlerde parayı devlet basar, diğer bazılarında ise özel büyük matbaalar basar).* [*ing.* Banknote, paper currency; *Fr.* Billets de banque].

~ **sepeti**, Gereksiz kâğıtların atıldığı sepet, kutu. [*ing.* Waste - basket; *Fr.* Corbeille à papier(s)].

~ **talaşı**, *matb.* Matbaa ve cilthanelerde tabaka veya kitap keserken meydana gelen kenar parça kâğıtları. Bunlar renk ve ham maddelerine göre ayrılarak tekrar kâğıt veya karton yapılmak üzere fabrikalara götürülür. [*ing.* Waste-paper; *Fr.* Rognures de papier].

☆ *Eşanl.* **kırpıntı kâğıt.**

~ **toplama makinesi**, *matb.* Makinede basılacak kâğıt tabakalarının iki yanını aynı hizaya getirerek top halinde toplayıp düzelten otomatik makine *(Gerek baskı, özellikle ayarlı işlerde ve gerek kesilecek topları toplamak için çok faydalı ve çabuk iş çıkaran bir makinedir. Az sarsıntı ve az gürültü yapan yeni modelleri vardır).* [*ing. Sheet joggers*; *Fr.* Machine à égaliser les feuilles].

~ **torbalar**, *matb.* Çimento ve kimya maddeleri, alçı, un gibi ağır maddelerin nakliyesi işinde kullanılan torbalar. *(Bunların kâğıdı Natron veya sülfit selülozu kâğıdından yapılır, sağlam ve kuvvetli olmasına dikkat edilir.* [*ing.* Paper sacks *Fr.* Sac en papier].

~ **üzerinde kalmak**, *dey.* Yapılması düşünülmüş olduğu halde yapılamamak: *Bütün tasarılar kâğıt üzerinde kaldı.* [*Fr.* Rester lettre morte, ne pas être execute].

~ **dutu**, *bot.* ◘ **Kâğıtdutu.**

~ **üzerine koymak**, *dey.* § ❶ Bir şeyi kaleme alıp, yazı ile saptamak. [*ing.* To put down in writing; *Fr.* Ecrire, rédiegr]. § ❷ Bir işi gerçekleştirmek. [*ing.* To realize; *Fr.* Exécuter].

~ **verici**, *matb.* Baskı ve kırma makinelerinde kâğıtları, insan eli değmeden, otomatik olarak baskıya veren tertibat. [*ing.* Automatic feeder; *Fr.* Margeur].

~ **verici şerit**, *matb.* Baskı makinelerinde, çeşitli sayfa veya forma genişliklerine tekabül eden dönüşlü devirli şerit. [*ing.* Paper guide tape; *Fr.* Rubans margeurs, cordons conducteurs].

~ **vermek**, *matb.* Baskı veya kırma makinelerinde kâğıdın pozlara oturacak şekilde yerlestirilmesi, sürülmesi. [*ing.* To feed; *Fr.* Marger].

kâğıt.ağacı, b. i. *bot.* ◘ **Kâğıtdutu.**

kâğıt.balığı, b. i. *zool.* Kemikli-balıklar *(Teleostei)* takımının Kâğıtbalığıgiller *(Trachypteridae)* familyasından, Avrupa ve Güneybatı Amerika'da sıcak denizlerde yaşayan, Marmara'da da rastlanan, gövdesi kâğıt gibi ince ve saydam olan bir balık cinsi. Böğründe üç siyah benek, sırtında boydan boya uzun kılçıklı bir sırt yüzgeci bulunur. Dös ve kuyruk yüzgeçleri de tuhaf görünüşlüdür. *T. trachypterus* adlı türünün uzunluğu 60-90 sm.'dir. Marmara ve Akdeniz'de yaşar. [*Lat. Trachypterus; ing.* Ribbonfish, dealfish; *Fr.* Trachyptere].

kâğıt.balığıgiller, ç. b. i. *zool.* Omurgalı hayvanlardan Balıklar *(Pisces)* sınıfının Kemikli-balıklar *(Teleostei)* takımının Dikenliyüzgeçliler *(Acanthopterygii)* alt takımına giren bir familyası. Şerit biçiminde, uzun, ince vücutlu olan gümüssel renkli balıklardır. **Kâğıt balığı** *(Trachypterus)*, **Kaya balığı** *(Regelecus giesne)* iyi bilinirler. [*Lat.* ve *ing. Trachypteridae; Fr.* Trachypterides]

kâğıtçı, i. § ❶ Kâğıt yapan *(kimse).* [*Ing.* Paper-maker, paper-manufacturer; *Fr.* Fabricant de papier; ouvrier papetier]. § ❷ Kâğıt, yazı gereçleri satan kimse. [*Ing.* Stationer; *Fr.* Papetier,-iere]. ☆ *Eşanl.* **kırtasiyeci.**

kâğıtçı.başı, b. i. *tar.* Osmanlılarda devletin kâğıt ihtiyacını karşılamakla görevli memur. *(Eskiden serkırtasiyimiri denirdi).* [*Ing.* Official who is in charge of the government's stationery supply].

kâğıtçılık,-ğı, i. Kâğıt satma işi, kâğıt ticareti. [*Ing.* Papertrade; *Fr.* Papeterie].

☆ *Eşanl.* **kırtasiyecilik.**

kâğıt.dutu, b. i. *bot.* Iki-çenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Dutgiller *(Moraceae)* familyasından, anayurdu Doğu Asya olan, genel görünüşü ve yaprakları duta benzeyen, kâbuğunun liflerinden kâğıt yapılan, kışın yaprağını döken ağaç veya boylu çalı halindeki bitkilere verilen cins adı. Çiçekler bir cinsli iki evciklidir. Erkek çiçekler sarkık silindirik kedicik halinde, dişi çiçekler küremsi, başçık vaziyetinde kurullar teşkil ederler. Bileşik meyva etlidir. **Japon kâğıt dutu** ve **Kore kâğıt dutu** olmak üzere iki türü vardır. [*Lat., ing.* ve *Fr. Broussonetia = Papyrus*]. ⊙ **Japon** ~, *bot.* Anayurdu Japonya olup, Avrupa'da natüralize edilmiş olan, 10-15 m. boyunda, dağınık tepeli bir kâğıt dutu türü. Yaprakları yumurta biçiminde, kenarları kaba dişli, genç bitkilerde derin lopludur. Bileşik meyvası portakal sarısı rengindedir. Türkiye'nin kıyı şehirlerinde, Istanbul'un park ve bahçelerinde, adalarda rastlanır. [*Lat. B. papyrifera = Papyrus japonica; ing.* Paper mulberry; *Fr.* Broussonetia à papier]. ☆ *Eşanl.* **acem dutu.** ⊙ **Kore** ~, *bot.* Anayurdu Kore ve Japonya olan, süs bitkisi olarak Avrupa'ya getirilmiş bulunan, en fazla 5 m.ye kadar boylanabilen çalı veya ağaççık halinde bir kâğıt dutu türü. Yaprakları yumurta biçiminde, sivri uçlu, kenarları dişli olup bazen 2-3 lopludur [*Lat. B. kazinoki = B. sieboldii = B. kaempferi*].

kâğıt.helvası, b. i. ◘ Helva.

kâğıtlamak(-i), Kâğıt yapıştırmak veya kâğıtla kaplamak: *Duvarı kâğıtlamak.* [*ing.* To paper; *Fr.* Tapisser].

kâğıtlı, s. Kâğıdı olan: *Kâğıtlı şeker.* [*ing.* Papered].

kâğıtlık,-ğı, i. El altında bulundurulacak kâğıtları koymaya yarayan göz göz bir çeşit kutu. [*ing.* Rack; *Fr.* Classeur].

kâğıtsı, s. § ❶ *anat.* Kâğıda benzer, kâğıt gibi, kâğıt görünüşünde olan. [*Osm.* Kırtasî; *Lat. Papyraceus; Ing.* Papyraceous, papery; *Fr.* Papyracé,-ée]. § ❷ *arıc.* Yaban arılarının yuva yapmak için kullandıkları kâğıda benzer maddeye verilen sıfat. *(Bu madde gerçekte kâğıt değil, böceğin tükürüğü ile karışık çiğnenmiş odun lifleridir).*

~ **dölüt**, *tıp.* ve *zool.* ◘ Dölüt.

kağnı, i. Iki tekerlekli, tekerlekleri tek parça, dingili tekerleklerle birlikte döner öküz *(manda) arabası; (bunların eşya konan yerleri uzun sırıklardan yapılmış olup gereğinde arka tekerlekler geriye çekilerek uzatılırdı. Genellikle taş, odun v.b. bunlarla taşınırdı).* [*Ing.* Ox-cart with two solid wooden wheels; *Fr.* Charrette à bœuf].

☆ *Eşanl.* **öküz arabası.**

~ **ağırşağı**, ◘ **Ağırşak.**

~ **gibi**, *dey.* Çok yavaş yürüyen şeyler için kullanılır.

~ **gibi gitmek**, *dey.* Çok yavaş gitmek. [*Ing.* To go at a snail's pace; *Fr.* Aller à pas de tortue].

kağşak, s. < *kağşamak, h.d.* § ❶ Kağşamış parçaları gevşeyip dağılacak hale gelmiş. [*ing.* Dry and crackling, about to collapse] § ❷ Vücudu gevşemiş, ihtiyar yaşlı. [*Ing.* Old, worn out, antiquated; *Fr.* Vieux, périmé, antique, use]. § ❸ *mec.* Köhne, geçersiz. [*Ing.* Decrepit; *Fr.* Décrépit].

kağşama, i. Eskiyerek harabolma, kabarıp dökülme; Binanın sıvıları kağşadı gibi. [*Ing.* Degradation, exfoliation; *Fr.* Degradation, exfoliation].

kağşamak, nsz. f. *h.d.* § ❶ Gevşemek, parçaların birleştiği ek yerleri gevşeyip oynar hale gelmek. § ❷ Vücuda gevşeklik gelmek. § ❸ Ihtiyarlamak, yaşlanmak. [*ing.* To grow old; *Fr.* Vieillir, devenir vieux et décrépit]. § ❹ *mec.* Çökmek, yürürlükten çıkmak, geçersiz hale gelmek. [*ing.* To crack with dryness, to be on the verge of collapse; *Fr.* Se laisser tomber, s'affaler, s'affaiblir, être accable, se déprimer, s'écrouler, s'effondrer, pencher vers sa fin].

kağşar, s. Kağşama halinde olan, gevşemiş, çökmüş: *Kağşar sandalyede rahat edilmez.* [*Osm.* Harap; *Ing.* Ruined, in ruins; *Fr.* Qui menace ruine].

kağşatmak(-i), f. § ❶ Bir şeyin parçalarını gevşetip dökülecek hale getirmek. § ❷ Yürürlükten kalkmasına sebep olmak.

kah, i. *yans.* Yüksek sesle gülmek anlamında «*kah kah gülmek*» sözünde kullanılır.

kâh /kāh/, e. *Osm.* < *Fars.* Kimi vakit, bazı defa: *Kâh orada, kâh burada.* [*Ing.* At one time, sometimes; *Fr.* Tantôt, parfois, de temps à autre].

☆ *Eşanl.* **gâh.**

-kâh, e. *Osm.* < *Fars. esk.* Ardına takıldığı kelimelere «*azaltıcı, eksiltici*» anlamını kazandırır: *Can-kâh, («can eksiltici, ruh eksiltici)* gibi.

kâh /kāh/, i. *Osm.* < *Fars. kâhiden. esk.* Kuru ot parçası, saman, saman çöpü.

☆ *Eşanl.* **keh.**

kah /kāh/, i. *Osm.* < *Fars. esk.* § ❶ Köşk, kasır, villa. § ❷ Tek oda, bir göz oda, evin bir tek odası; Yüksek bina, kule. § ❸ Şenlik, bir zaferin hatırası v.b. sebeplerle kurulan tak.

kahbe, i. ◘ **Kahpe.**

kahhar /kahhār/, s. *Osm.* < *Ar. kahr. esk.* § ❶ Çok kahır ve harap eden, acımayan: *Allah onu kahhar ismiyle kahretsin.* [*ing.* Overwhelming, cruel, overpowering, crushing *(majority)*; *Fr.* Très puissant, accablant,-ante, irrésistible, vengeur]. § ❷ Tanrı'nın sıfatlarından biri.

kahharâne /kahhārāne/, z. *esk.* Kahharcasına, zalimce. [*ing.* Overpoweringly].

kahır,-hrı, i. *Osm.*<*Ar. kahr.* § ❶ Derin üzüntü veya acı: *Adamcağız kahrından deliye döndü. Adamcağız kahrından öldü.* [*ing.* Affliction, distress, grief, sorrow; *Fr. Affliction, detresse, chagrin, souffrance, calvaire*]. ☆ *Yak. anl.* **esef, ıstırap, veca, teessüf, hayıflanma, hüzün, keder, gam, dert, hicran, içlenme, garipseme, can sıkıntısı, meraklanma, efkârlanma, karamsarlık, yeis, gaile, dağdağa, yas, matem.** ☆ *Karş.* **sevinç, neşe.** § ❷ Haksız veya hak edildiğinden çok yapılan ezici davranış: *Birinin kahrına uğramak.* § ❸ Zorlama, cebir, mahvetme: *Halkı kahır altında yaşatan bir hükümdar.* ⊙ **kahrı çekilir**, *dey.* Katlanılabilir ,her türlü eziyete katlanmaya değer. [*Ing.* Bearable, endurable, tolerable; *Fr.* Supportable, tolerable] ⊙ **kahrı çekilmez**, *dey.* Huysuz veya pek sıkıntılı. [*ing.* Unendurable, unbearable; intolerable; *Fr.* Insupportable, intolérable]; ⊙ **kahrından ölmek**, *dey.* Aşırı üzüntü çekmek. [*ing.* To die of grief; *Fr.* Mourir de chagrin]. ⊙ **kahrına uğramak**, *dey.* Birinden kötülük görmek, birinin gazabına uğramak. [*ing.* To incur someone's wrath, to be a victim of someone's wrath]. ⊙ **kahrını çekmek** *(birinin), dey.* Bir kimsenin yükünü çekmek, eziyetlerine katlanmak: *Üç küçük kardeşinin kahrını o çekermiş.* [*Ing.* To have to put up with someone; *Fr.* Supporter les ennuis ou les fatigues de qch. en qn]. ⊙ **kahrını çekememek**, *dey.* Birinin huysuzluklarına ve sıkıntılarına katlanamamak.

~ **çekmek**, *dey.* Birinin huysuzluğuna veya verdiği sıkıntıya katlanmak.

~ **etmek**, *dey.* ◘ **Kahretmek.**

~ **olmak**, *dey.* ◘ **Kahrolmak.**

~ **yüzünden lûtuf görmek**, *dey.* Birine kötülük olsun diye yapılan bir şeyden iyilik görmek.

kahırlanmak, nsz. f. Çok ve için için üzülmek. [*ing.* To be distressed; *Fr.* Se chagriner, être affligé].

☆ *Eşanl.* **kahrolmak, kederlenmek.**

kahırlı, s. Üzüntüsü olan. [*ing.* Afflicted, distressed, sorrowful; *Fr.* Chagriné,-ée, en detresse].

kahi /kāhi/, i. *Osm.* < *Fars. esk.* Üç köşeli bir çeşit kuru börek, simit. [*Ing.* A kind of three-cornered pastry puff; *Fr.* Sorte de petit gâteau triangulaire].

kâhil /kāhil/, s. *Osm.* < *Ar. kühület. esk.*

Erişkin, olgunluk çağında olan. [*Ing.* Adult, mature; *Fr.* Mûr, arrivé à la maturite]. § ● *mec.* Tembel, ağır hareketli, durgun. [*Ing.* Lazy; *Fr.* Paresseux,-euse].

kâhilâne /kâhilâne/, z. *esk.* Tembelce. [*Ing.* Slowly, lazily; *Fr.* Paresseusement, mollement].

kâhin /kâhin/, i. *Osm.* < *Ar. kehânet.* § ● Eskiden tabiatüstü yollardan gizli şeyleri bulma ve geleceği okuma iddiasında olan kimse. *(sitelerde siyasal otorite üzerinde nüfuzu olan bir sihir adamı olup, gelecekten büyü yolu ile haber verir ve savaş, barış gibi önemli kararlarda siyasî başkanlar ona danışırlardı).* [*Ing.* Soothsayer, seer, diviner; *Fr.* Devin, devineresse]. ☆ *Yak. anl.* **müneccim, cinci.** § ❷ *esk.* Mısırlıların ve Hintlilerin ruhanî reisi. § ● *tar.* Eski Mısırlılarda, Hintlilerin, Mecûsilerin ve müşrik arapların gaipten haber veren ruhanî reisleri. ◉ **...yı anlamak için ~ olmak şart değil,** *dey.* Bir şeyin kolayca anlaşılabileceğini belirtmek için kullanılır. [*Fr.* Pas besoin d'être devin pour comprendre...].

~ **değilim,** *dey.* «*Bana söylenmemiş şeyi bilemem, meçhulu anlayamam*» anlamında kullanılır. [*Fr.* Je ne suis pas devin].

kâhinâne /kâhinâne/, z. *esk.* Kâhince, kâhine yakışacak tarzda. [*Ing.* As a soothsayer, like a diviner; *Fr.* Comme un devin]'

kâhine, i. *esk.* Kadın kâhin. [*Ing.* Woman Soothsayer; *Fr.* Devineresse, sibylle].

kâhinî /kâhinî/, s. *esk.* Kâhinlik.

kâhinlik,-ği, /kâhinlik/, i. § ● Kâhin olma hali veya kâhince söz: *Eski İrailoğullarında kâhinlik pek revaçta idi.* [*Osm.* Kehanet; *Ing.* Soothsaying, prophetic gift; *Fr.* Divination]. ☆ *Yak. anl.* **öndeyiş, müneccimlik.** § ● Geleceği okuma sanatı veya eylemi. [*Ing.* ve *Fr.* Divination]. § ❷ *(geniş anlamda)* Kâhince söz.

kâhir /kâhir/, s. *Osm.* < *Ar. kahr. esk.* § ● Kahredici, zorlayan. § ❷ Baskın gelen, ezen, ezici. [*Fr.* Accablant,-ente, écrasant,-ante]. § ● Yok eden, gideren. [*Ing.* Overpowering, crushing, overwhelming, the Compeller *(God); Fr.* Qui subjugue par violence].

~ **ekseriyet,** *esk.* Ezici çoğunluk. [*Ing.* Overwhelming majority; *Fr.* Majorité écrasantel].

~ **kuvvet,** *esk.* Ezici kuvvet. [*Ing.* Crushing force, overwhelming power].

Kahire, öz. i. *Ar. el-kahire. coğr.* Mısır'ın başkenti: [*Ing.* Cairo; *Fr.* Caire].

~ **yılanı,** *zool.* ◘ Yılan.

kahit /kahit/, i. *Osm.* < *Ar. kaht. esk.* Kıtlık yılı. [*Ing.* Very barren, lean *(year)*].

kahkaha, i. *Osm.* < *Ar.* § ● Yüksek sesle gülerken çıkan ses ve sürekli gülme: *İçerden gençlerin kahkaha dalgalarını geliyor.* [*Ing.* Laughter; *Fr.* Éclat de rire]. § ❷ *bot.* ◘ **Kahkahaçiçeği.** ◉ ~ **yı basmak (koparmak, salıvermek),** *dey.* Kendini tutamayıp birden patlarcasına kahkaha ile gülmek. [*Ing.* To burst into laughter, to burst out laughing; *Fr.* Éclater de rire].

~ **atmak (koparmak, salıvermek),** *dey.* Kahkaha ile gülmek. [*Ing.* To burst into laughter; *Fr.* Éclater de rire].

kahkaha.çiçeği, b. i. *bot.* Ikiçenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Çitsarmaşığıgiller *(Convolvulaceae)* familyasından, uçları mavi çizgili beyaz çiçekler açan sarmaşık türü; bahçelerde süs bitkisi olarak kullanılır. [*Lat. Convolvulus persicum; ing.* Bindweed; *Fr.* Liseron].

kahkara /kahkarâ/, i. *Osm.* < *Ar. esk. esk.* § ● Arkasını dönmeden savaşa savaşa geri çekilme. [*Ing.* Devastation, retreat; *Fr.* Retraite]. § ● Birdenbire geri dönerek aynı iz üzerinde kaçma, çekilme.

kahkarî /kahkarî/, s. *esk. esk.* Arkasını dönmeden savaşa savaşa geri çekilme ile ilgili olan. [*Ing.* Devastating *(defeat; Fr.* A reculons].

~ **hezimet,** *esk. esk.* Geri çekilerek uğranılan bozgun. [*Ing.* Utter defeat].

~ **ricat,** *esk. esk.* Savaşta acele olarak geri çekilme. [*Ing.* Shameful retreat; *Fr.* Retraite à reculons].

kah.keşan, b. i. ◘ **Kehkeşan.**

kâhkül, i. ◘ **Kâkül.**

kahlan, ◘ **Kahtân.**

KAHLER. OTTO, öz. i. (1849-1893) Çek hekimi.

~ **hastalığı,** *patol.* ◘ **Miyelom.**

kahpe, i. *Osm.* < *Ar. kahbe.* § ● Yaşayışı, içinde bulunduğu toplum yasalarına uymayan kadın. [*Ing.* Prostitute; *Fr.* Prostituée]. ☆ *Eşanl.* **orospu, fahişe.** § ❷ s. *mec.* Dönek, orospu mizaçlı, vefasız, kalleş, hilekâr. [*Ing.* Bitch; *Fr.* Perfide]. ◉ ~ **nin dölü,** *kab.* «*Piç, soysuz*» anlamıyla sövgü olarak kullanılır. [*Ing.* Son of a bitch].

~ **felek,** Kadere, talihe küskünlük ifade eden bir söz.

~ **oğlu,** § ● Amacına ermek için her alçaklığı yapan becerikli kimse: *Kahpeoğlu sonunda bu kötülüğü de yaptı.* [*Ing.* Son of a bitch; *Fr.* Coquin]. § ❷ Alçakça korkak. [*Ing.* Base person; *Fr.* Lâche].

kahpelik,-ği, i. § ● Kahpe olma hali. [*Ing.* Harlotry, fornication; *Fr.* Prostitution, métier de prostituée]. § ❷ Kahpece davranış, kötülük, hainlik, döneklik. [*Ing.* Villainy, treachery; *Fr.* Perfidie].

~ **etmek,** *mec. kab.* Sözünden dönerek birine kötülük etmek, kalleşçe davranmak. [*Ing.* To be a prostitute, to behave villainously].

kahr, i. ◘ **Kahır.**

kahraman/kahramân/, s. ve i. *Osm.*.<*Fars.* § ● Savaşta yiğitlik gösteren kimse: *İstiklâl savaşı kahramanları* [*Ing.* Hero; *Fr.* Héros] ☆ *Eşanl.* **yiğit, batır, bahadır, alp, bağatur.** § ❷ *(Geniş anlamda)* Üstün erdemleri ve nitelikleriyle dikkati çeken kimse. [*Ing.* Hero; *Fr.* Héros]. § ❸ Edebî bir eserin *(roman, oyun v.b.)* başlıca kişisi: *Arsen Lüpen sahici adam değil, roman kahramanı.* [*Ing.* Hero; *Fr.* Héros]. § ❹ Bir olayın, serüvenin başlıca kişisi. [*Ing.* Hero; *Fr.* Héros]. § ❺ Erkek adı. § ❻ *mit.* İran savaşçılarından *Rüstem*'in yendiği kimse. § ❼ *sosy.* Kabile ve siteler arasındaki yarışmalarda beden gücü ve cesurlukta üstün nitelikler gösteren örnek insan. [*Ing.* Hero; *Fr.* Héros]. ◉ ~ **lara tapınma,** *sosy.* Ilkçağ dinlerinde tanrılarla insanlar arasında orta bir derece olan ve anası insan ise de bir tanrı soyundan gelen varlıklara karşı gösterilen saygı ve bununla ilgili ayin. [*Ing.* Hero-worship; *Fr.* Culte des Héros].

kahramanân, ç. i. *esk.* Kahramanlar.

kahramanâne /kahramânâne/, z. *esk.* Kahramana yakışır şekilde, yiğitçe. [*Ing.* Heroically; *Fr.* Héroïquement, heroïque].

kahramanca, z. Yiğitçe, kahramana yakışır şekilde: *Tâ şu dağların arkasına kadar gelip dayanmışlar ve biz kendimizi kahramanca savunuyormuşuz.* [*Ing.* Heroic, heroically; *Fr.* Heroïquement, héroïque].

kahramanî /kahramanî/, i. *esk.* ◘ **Kahramanlık.**

kahramanlık,-ğı, i. Kahraman olma hali, kahramanca davranış. [*Ing.* Heroism; *Fr.* Heroïsme].

☆ *Eşanl.* **yüreklilik, yiğitlik.**

~ **dramı,** Millî bir kahramanın hayat ve menkıbeleri betimleyen tarihî olgulardan ibaret tiyatro eserlerine denir. Bu eserler çoğunlukla bir destan niteliğinde olur. Bunlarda en çok önem verilen metnin güzel ve yüksek olması ve uslûbun güzelliğidir. [*Ing.* Heroic drama; *Fr.* Drame héroïque].

~ **göstermek,** Kahraman gibi davranmak. [*Ing.* To show heroic courage, to behave as a hero; *Fr.* Faire preuve d'héroïsme].

kahramanname, İran kahramanlık destanı. Firdevsî'nin *Şehname'sinden* faydalanılarak meydana getirilen kahramanlık hikâyelerindendir. Tarsuslu Ebu Tahir Tartusî tarafından yazıldığı ileri sürülür.

kahren, z. *Osm.* < *Ar.* Zorla, zora başvurarak, cebirle, ezerek, cebren: *Halkı kalben çalıştırmışlar.* [*Ing.* By force, violently; *Fr.* Par force, violemment].

kahr.etmek /kah:retmek/, f. *Osm.* < *Ar. kahr* + *T. etmek.* § ● Ezmek, perişan etmek, mahvetmek, bir işi zorla yaptırmak. [*Ing.* To subdue; *Fr.* Forcer par violence]. ☆ *Karş.* **diriltmek, canlandırmak, ihya etmek.** § ❷ Aşırı derecede üzmek: *Bu çocuklar beni kahrediyor.* [*Ing.* To afflict; *Fr.* Affliger, chagriner]. § ❷ nsz. Kendine dert etmek, içlenmek, çok üzülmek, tasalanmak: *Zavallı o işi öyle kahretti ki sonunda yatağa düştü.* [*Ing.* To grieve; *Fr.* S'affliger, se chagriner]. ☆ *Eşanl.* **tasalanmak.** § ❸ (-e) Beddua etmek, ilenmek: *Allah seni kahretsin!* ☆ *Eşanl.* **inkisar etmek, intizar etmek.**

kahr.olmak, nsz. *Osm.*<*Ar. kahr* + *T. olmak.* § ● Çok üzülmek. [*Ing.* To be depressed, to feel greatly annoyed or distressed; *Fr.* Être tres chagriné]. § ❷ Ant, yemin anlamında kullanılır: *Kahrolayım, doğru söylüyorum.* ◉ **kahrolsun!** «*Yok olsun*» anlamında nefret bildirir: *Kahrolsun düşmanlar.* [*Ing.* Damn him! To hell with him!]. ☆ *Karş.* **yaşasın.**

kahrüba, i. ◘ **Kehrüba.**

kaht, i. *Osm.* < *Ar. kaht. esk.* § ● Yağmur yağmaması halinde beliren kıtlık: *Yedi sene kaht olacak.* [*Ing.* Drought; *Fr.* Sécheresse, disette d'eau, raretá des pluies]. § ❷ Kıtlık sonucu çıkan açlık. [*Ing.* ve *Fr.* Famine]. § ● *mec.* Azlık, yetersizlik, yokluk.

kahtân (kahlân), öz. i. *etn.* Bütün Güney Araplarının atası. Bunlara «*Yemenliler*» denilmediği zaman «*Beni Kahtân*», «*Kabâ'ili Kahtân*» veya yalnız «*Kahtân*» denir. Arap kaynakları, Kahtân'ın ataları olarak, özellikle Aber, Şaleh, Arfahsaz, Sam, Nûh ve kardesi olarak da Fâleg'i gösterirler. Bunlar Eski Ahit'teki adların arapça şekilleridir.

kahtlık,-ğı, i. *esk.* Kıtlık, açlık, yokluk, azlık. [*Ing.* State of drought, famine].

kahvaltı, b.i. *kahve* + *alt* > *kahvealtı.* § ● Genellikle, sabahları ve ikindi vakti yenilen hafif yemek: *(Kahvaltıda genellikle peynir, zeytin, reçel, yağ, yumurta, sucuk, pastırma ve meyve yenir, kahve, çay, süt, kakao, ıhlamur gibi sıcak bir şey içilir. Mevsime, bütçeye, yaşayışa, örf ve âdetlere göre yiyeceklerde değişmeler olur. Türkiye'nin bazı bölgelerinde çorba içilir). Kahvaltısını gümüş bir tepsi içinde verdiler.* [*Ing.* Breakfast; *Fr.* Petit déjeuner]. § ❷ Az ve soğuk yiyeceklerden ibaret olan yemek. [*Ing.* Supper; *Fr.* Collation]. ◉ **ikindi ~ sı,** ◘ **ikindi.**

~ **yapmak (etmek),** Genellikle sabahları az ve hafif yiyeceklerden ibaret yemeği yemek: *Sabahleyin kahvaltımızı beraber yapardık.* [*Ing.* To breakfast, to take light refreshment; *Fr.* Déjeuner, prendre le petit déjeuner].

kahvaltılık,-ğı, s. § ● Kahvaltıya ait, kahvaltı ile ilgili: *Kahvaltılık tereyağı.* § ❷ i. Kahvaltı ederken yenen hafif yiyecek.

kahve, i. *Osm.* < *Ar.* § ● *bot.* Iki-çeneklıler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Kökboyasıgiller *(Rubiaceae)* familyasından, anayurdu Afrika olan, fakat Asya ve Amerika'nın birçok tropik bölgelerinde yetiştirilen, 20 kadar türü bulunan ve bunlardan en önemlisi **Arabistan kahvesi** *(Coffea Arabica)* olan 7-8 m. boyunda bir ağaç. Yaprakları ovat-lanseolat, tam, sivri uçlu olup kenarları dalgalıdır. Çiçekleri beyaz ve hoş kokuludur. Meyvesi kiraza benzer; içinde ince iki çekirdek bulunur. Her çekirdeğin içinde aynı biçimde bir tohum *(kahve tanesi)* bulunur. Tohumları *(Semen coffeae)* kafein alkaloidini taşır. Uyarıcı ve hazmı kolaylaştırıcıdır. Kahve elde etmek için yetiştirilen başlıca türleri: *C. arabica, C. liberica, C. robusta.* [*Lat. Coffea; Ing.* Coffee, coffee-tree; *Fr.* Cafeïer]. ◘ *ŞEKİL: 96.* — **TROPİK UYARICI VE BAHARAT BİTKİLERİ.** § ❷ Kahve ağacının meyve çekirdeği. [*Lat. Semen coffeae; Ing.* Coffee-bean; *Fr.* Grain de café, graine du caféier]. § ● Kahve çekirdeklerinin kavrulup dövülmesi veya öğütülmesiyle elde edilen toz [*Ing.* Ground coffee; *Fr.* Café moulu. **café en poudre**]. § ❸ Kavrulmuş kahve çekir-

deklerinin veya bunlardan elde edilen tozla rın suda kaynatılmasıyle hazırlanan içecek. [*ing.* Coffe; *Fr.* Cafe]; § ❺ Kahve, çay, ıhlamur v.b: şeylerin içildiği yer. [*ing.* Cafe; tea house; *Fr.* Café]. ◉ **acı (sade)** ~, Şekersiz kahve. [*ing.* Coffee made with little sugar, *Fr.* Cafe sans sucre]; ◉ **âşık** ~ **leri**, *folk.* ◘ **Âşık**; ◉ **bulvar** ~ **si**, Büyük şehirlerde bulvar üstlerinde kurulan esas binanın dışında oturacak yeri olan kahvehaneler. *(Bu türlü kahvehanelerde alkollü içki, pasta, çerez v.b. de satılır);* ◉ **esnaf** ~ **si**, Aynı çeşit esnafın devam ettikleri kahve. *(Şoförler ,hamallar, badanacılar v.b.) /Esnaf bu türlü kahvelerde otur arak iş teklifi bekler/.* ◉ **garipler (gariban)** ~ **si**, Eskiden kervansarayların yanında, bugün şehirlerarası otobüslerin durakladıkları noktalarda bulunan kahvehane. *(Müşterileri hergün değiştiği ,yolculuğa /gurbete/ çıkan kişiler olduğu için bu ad verilmiştir).* ◉ **hemşeri** ~ **si**, Büyük şehirlerde Anadolu'nun çeşitli bölge ve şehirlerinden olan kimselerin buluşup oturdukları kahvehane; ◉ **işçi (amele)** ~ **si**, Daha çok yapı-iş kolunda çalışanların ,iş bulmak için devam ettikleri kahvehane; ◉ **kır** ~ **si**, Kırlarda, açıkhavada, portatif veya sabit olarak kurulmuş kahvehane; ◉ **köy** ~ **si**,, Köylerdeki kahvehaneler. *(Anadolu'da hemen her köyde, bir ,hattâ birkaç kahvehane vardır);* ◉ **kuru** ~, Kavrulup dövülmüş veya çekilmiş kahve, kahve tozu. [*ing.* Roasted coffee; *Fr.* Café brûlé, café torréfié] ◉ **kuşçu** ~ **si**, İçinde kanarya, saka v.b. kuşların da satıldığı kahvehane; ◉ **lonca** ~ **si**, Lonca teskilâtının var olduğu zamanlarda. aynı lonca mensuplarının devam ettikleri kahvehane; ◉ **mahalle** ~ **si**, Aynı mahalle halkının gittiği kahvehane. [*ing.* Small cafe, coffee-shop]. ◉ **pehlivan** ~ **si**, Eskiden pehlivanların devam ettiği kahvehane; ◉ **sabahçı** ~ **si**, Hiç kapanmadan 24 saat devamlı açık olan, genellikle işsiz, güçsüz takımının ve gece işçilerinin sabahladıkları kahvehane. [*ing.* Coffee-house that stays open all night, or opens very early in the morning; *Fr.* Café ouvert sans interruption] ◉ **semt** ~ **si**, Büyük şehirlerde, genişçe birkaç mahalle halkının devam ettiği kahvehane. *(Bu türlü kahvehanelerin bazılarında bilârdo da bulunur)* ◉ **sunî** ~, Kahve çekirdeğinden başka bir madde ile yapılmış, içimi kahveyi andıran madde; ◉ **sütlü** ~, Sütle karıştırılarak pişirilen kahve; [*ing.* White coffee, coffee with milk, with cream; *Fr.* Café au lait, café crème]. ◉ **Türk** ~ **si**, Kafeini alınmadan öğütülmüş kahvenin, telveli olarak pişirilmesi. [*ing.* Turkish coffee ,black coffee; *Fr.* Café turc]; ◉ *(bir)* **acı** ~ **içmek**, *dey.* Mütevazi bir şekilde davet edilmek: *Buyurun, bir acı kahvemizi için.*

~ **ağacı**, *bot.* ◘ **Kahve**[1].

~ **altı**, ◘ **Kahvealtı**.

~ **böceği**, *paraz.* Tekeböcekleri familyasından olup, kahve bitkilerinde zararı görülen kınkanatlı. [*Lat.* Anthores leuconothus].

~ **cezvesi**, ◘ **Cezve**.

~ **çekirdeği**, ◘ **Kahve**[2].

~ **çekmek**, Kahve öğütmek, kavrulmuş kahveyi toz haline getirmek. [*ing.* To grind coffee; *Fr.* Moudre le cafe].

~ **değirmeni**, ◘ **Değirmen**[2].

~ **dolabı**, Kahve kavurmakta kullanılan ve bir eksen etrafında dönen araç. [*ing.* Coffee-roaster, coffee-burner; *Fr.* Brûloir, torréfacteur].

~ **dövmek**, Kavrulmuş kahveyi dibek denilen içi oyuk kapta toz haline getirmek. [*ing.* To pound coffee].

~ **(havan) dövücünün hık (hınk) deyicisi**, *dey.* Birinin her söylediğini onaylayan yardakçı kimse. [*ing.* One who pretends to be helping someone in his work].

~ **falı**, *falc.* Fincanın içinde ve tabakta biriken telvelerin aldığı biçimleri yorumlamak suretiyle bakılan fal.

~ **fincanı**, Kahve içmeye yarayan kulplu ve ya kulpsuz küçük kap. *(Bunların tahtadan, topraktan, çiniden veya porselenden olanları vardır. Eski Türk kahve fincanları kulpsuzdu. İçindeki kahvenin sıcaklığıyle el yanmaması için tahtadan, madenden veya boynuzdan bir zarf içine konarak tutulurdu. Türk sanat eşyaları arasında önemli yeri vardır).* [*ing.* Coffee-cup; *Fr.* Tasse à café].

~ **ibriği**, Kahve ocaklarında ve evlerde kahve pişirmek için daima sıcak su hazır bulundurmaya yarayan, mangal üzerinde duran küçük bakır güğümcük. [*ing.* Coffee pot, coffee-jug; *Fr.* Cafetiere].

~ **kaşığı**, Çay kasığından büyük, yemek kasığından küçük kaşık. [*ing.* Coffee-spoon; *Fr.* Cuillere à cafe].

~ **kavurmak**, Çiğ kahveyi döğülecek veya çekilecek duruma getirmek için hafif ateste kavurmak. [*ing.* To roast coffee; *Fr.* Griller, torrefier du cafe].

~ **mantar kınkanatlısı**, *zool.* Mantar.kınkanatlıgiller *(Anthribidae)* familyasından bir kınkanatlı böcek türü. Çok zararlıdır. [*Lat. Araecerus fasciculatus; ing.* Coffee-bean weevil].

~ **nakibi**, *tasav.* Eskiden teknelerde kahve pisiren kimselere verilen ad. *(Bu görev dergâhın kıdemli ve tarikatın sayılı dervişlerinden birine verilirdi).*

~ **ocağı**, Kahvehane veya konak, han, işletme gibi yerlerde kahve v.b. seylerin pişirilip dağıtıldığı yer. [*ing.* Small stove where coffee is made; *Fr.* Cheminée à café, foyer].

~ **örtüsü**, Eskiden kahve veren halayıkların kollarına örttükleri süslü örtü.

~ **parası**, Bahsiş: *Zahmetine karşılık ona bir kahve parası verdim.* [*ing.* Tip; *Fr.* Pourboire].

~ **peykesinde âleme nizam vermek**, *dey.* Kahvehanede oturup yurt ve dünya sorunları üstünde fikir yürütmek ve çözüm yollarını ileri sürmek.

~ **rengi**, ◘ **Kahverengi** .

~ **tabağı**, Kahve fincanının altına konulan küçük tabak. [*ing.* Coffee-saucer; *Fr.* Soucoupe à cafe].

~ **telvesi**, Kahve içildikten sonra, fincanın dibinde kalan erimemiş kahve tozu, tortu. [*ing.* Coffee-grounds; *Fr.* Marc de cafe].

~ **tepsisi**, Kahve sunulurken fincanların konulduğu küçük tepsi. [*ing.* Coffee-tray; *Fr.* Plateau à café].

~ **zehirlenmesi**, *tıp.* Organizmaya aşırı miktarda kahve girmesinin yolaçtığı had veya süreğen zehirlenme. [*ing.* Caffe(in)-ism; *Fr.* Caféisme].

kahveci, i. § ❶ Kahve yetiştiren kimse: *Kahveciye kahve ısmarlamak.* [*ing.* Coffee-grower; *Fr.* Planteur de cafe]. § ❷ *esk.* Konaklarda kahve pişirip konağa gelen konuklara vermekle görevli kimse; ◉ **kuru** ~, *esk.* Kavrulup toz halinde kahve satan kimse veya satılan yer: *Köşe başındaki kuru kahveciden kahve aldı.* [*ing.* A seller of coffee *(raw, roasted or ground); Fr.* Marchand de café].

~ **çırağı**, Kahvehanede, kahve, çay v.b. nın dağıtılması işini yapan küçük çocuk. [*ing.* Boy in a coffee-shop].

~ **usta**, *teşk. tar.* Osmanlı sarayında Harem dairesi kalfalarından kahve işlerine ve genel hizmete bakanlara verilen ad.

kahveci.başı, b. i. *teşk. tar.* Osmanlılarda saray hizmetlilerinden biri. [*ing.* Person whose job was to prepare the Sultan's coffee]

kahvecilik,-ği, i. Kahve yetiştiren, satan veya kahvehane işleten kimsenin yaptığı iş: *Üç yıl kahvecilik yaptı.* [*ing* Coffee-trade and service].

kahve.hane, b. i. *Osm.* < *Ar. kahve* + *Fars. -hâne*'den *kahve -hâne.* Dinlenmek, vakit geçirmek v.b. için açılan ve çay, kahve gibi alkolsüz içkilerin satıldığı yer. [*ing.* Coffee-shop, cafe; *Fr.* Café, gargote]. ☆ *Eşanl.* **kahve**. ◉ **çalgılı** ~, İstanbul'da XIX yüzyıl sonlarından 1920'ye kadar ,saz sairlerinin toplandıkları kahvehanelere verilen ad. ☆ *Eşanl.* **semaî kahvehanesi**.

kahve.rengi,-ni, b. s. § ❶ Kavrulmuş kahve renginde olan: *Kahverengi kumaş.* [*ing.* Coffee-tinted, coffee-coloured; *Fr.* De couleur café, cafe, (couleur) café au lait]. § ❷ i. Bu rengin adı: *Kahverengiyi severdi.* [*ing.* Brown; *Fr.* Café].

~ **karınca**, *paraz.* Kumkelebeğine arakonakçılık yapan, küçük, zarkanatlı böcek. [*Lat. Formica fusca; Fr.* Fourmi brune].

~ **köryılansı**, *zool.* Pullu-sürüngenler *(Squamata)* takımının Kör-yılansıgiller *(Anguidae)* familyasından bir sürüngen türü. Uzunluğu 54 sm. Gözleri küçüktür. Halk arasında kör olarak düsünülür. Ayaksızdır. Avrupa ve Batı Asya'da yaşar. [*Lat. Anguis fragilis; ing.* Blindworm; *Fr.* Orvet, serpent de verre].

~ **leke**, *trm.* Tütün yapraklarında merkezleri bir olmak üzere oldukça geniş, kahverengi, daireye benzer lekeler halinde görünen, *Alternaria longipes* mantarının yaptığı bir hastalık,

~ **odun hamuru**, *matb.* Odun talâşı ile selüloz arasında bir *nitelikte* olan kâğıt hamuru cinsi. *(Hazırlanırken odun kıyılır, talâs ve yonga haline getirilir. Bunlar yapılmadan önce odunlar buhar basıncında kaynatılır. Hamur koyu renkte, kahverengi görünür. Bu hamurdan sağlam kahve renkli ambalaj kâğıdı yapılır).* [*ing.* Brown-pulp; *Fr.* Pâte de bois brun].

~ **odun kâğıdı**, *matb.* Buhardan geçirilmek suretiyle hazırlanan odun kıymıklarından yapılan kâğıt. [*ing.* Brown-paper; *Fr.* Papier de bois].

~ **orman toprağı**, *trm.* Hümüsçe nispeten zengin, hafif asid veya nötr reaksiyonlu, mübadil *Ca* kapsamı yüksek, koyu kahverengi yüzey horizonuna sahip bir toprak grupu. [*ing.* Brown forest soils].

~ **pas**, *trm.* Buğdaylardan, daha çok yaprak üst yüzünde dağınık kabartılar meydana getiren *Pucciniaceae* familyasından *Puccinina triticina* mantarının sebebiyet verdiği bir hastalık.

~ **podzolik topraklar**, *trm.* Ince, grimsi kahverengi, hümüs ve mineral toprak karışımı üzerinde kısmen çürümüş yapraklardan ibaret ince bir toprak grupu.

~ **topraklar**, *trm.* Yüzeydeki kahverengi horizonunun tedricen aşağılara doğru açık bir renk aldığı **topraklar.**

~ **tülkanatlıgiller**, *zool.* Böcekler *(Insecta)* sınıfının, Sinirkanatlılar *(Neuroptera)* takımına giren bir familyası. Küçük boylu ve kanatları tül görünüşünde ve kahverengi olan böceklerdir. Avcı olan bu böceklere çok sık rastlanmaz. [*Lat.* ve *ing. Hemerobiidae; Fr.* Hémérobiidés].

~ **yaprak lekesi**, *trm.* Çeltiklerin, sap, yaprak ve yaprak kını üzerine uzunumsu lekeler ve cılız dane oluşmasına sebebiyet veren, *Pleosporaceae* familyasına bağlı *Cochliobolus* miyabeanus mantarının yaptığı bir hastalık.

kahvedân /kahvedân/, i. *esk.* İçine kahve konan kap, kahve kutusu, kahvelik.

kahvelik,-ği, i. ◘ **Kahvedan**.

kâhya, i. *Osm.* < *Fars. kedhüdâ.* § ❶ *(Eskiden)* Bir daire, çiftlik veya konağın işlerini çekip çevirmekle görevli kimse. [*ing.* Steward; *Fr.* Intendant,-ante]; § ❷ *esk.* Esnaf örgütlerinden lonca baskanı: *Terlikçiler kâhyası. Kavaflar, arabacılar kâhyası,* [*ing.* Guild warden]. § ❸ Bazı deyimlerde «*başkasının işine karışan kimse*» anlamına gelir: *Sen benim kâhyam mısın?;* ◉ **balıkçı** ~ **sı**, Tutulan balıkların ilk elden satışını sağlayan kimse; ◉ *(birinin)* **başına** ~ **kesilmek**, *dey.* Birinin her işine karışır olmak. ◉ **çiftlik** ~ **sı**, Çiftlik sahibi adına, çiftliğin işlerini çekip çeviren kişi. ◉ **dolmuş** ~ **sı**, Dolmuş yapan otomobilleri sıraya koyan, dolmus müsterisi toplayan kimse. ◉ **hamal** ~ **sı**, Hamalların çalışmalarını düzenleyen görevli; ◉ **harem** ~ **sı**, *tar.* ◘ **Harem**; ◉ **keyfinin** ~ **sı**, *dey.* ◘ **Keyif.**

~ **bey**, ◘ **Kethüda bey.**

~ **kadın**, *teşk. tar.* Osmanlı devleti zamanında saraydaki kalfaları idare eden kimse. *(Saraylılar arasında Saray ustası da denirdi).* [*ing.* Housekeeper; *Fr.* Intendante].

~ **kâtibi**, ◘ **Kethüda kâtibi** .

kâhyalık,-ğı, i. § ❶ Kâhya olma hali; [*ing.* Stewardship; *Fr.* Intendance]. § ❷ Kâhyanın işi veya görevi. [*ing.* Guild wardenry;

Fr. Intendance]. § ❷ Kâhyaya yaptığı ise karşılık verilen ücret; § ❸ *mec.* Her işe burnunu sokan kimsenin hali.
~ **etmek**, *dey.* Üstüne gerek olmayan her işe karışmak. [*Ing.* To meddle in someone's affairs; *Fr.* Se mêler des affaires d'autrui].

kaır, i. *Osm.* < *Ar.* Denizin dibi. [*Ing.* Bottom of the sea; *Fr.* Fond de la mer].

kaid /kâid/, i. *Osm.* < *Ar. kıyâdet, id. esk.* § ❶ Bir ordu birliğinde en yüksek rütbeli ve yetkili kimse, kumandan. [*Ing.* Commander, commandant; *Fr.* Commandant]. § ❷ Önder ,kılavuz, yöneten, yol gösteren. [*Ing.* Leader, captain; *Fr.* Conducteur,-trice, guide].

kaid[2] /kâid/, s. *Osm.* < *Ar. ku:ûd, esk.* § ❷ Oturan, otumuş, ikâmet eden. [*Ing.* Who sits]; § ❷ Başkan, başta oturan. [*Ing.* Chief, ruler]. § ❸ Koruyucu melek, dost, arkadaş.

kaidân /kâidân/, ç. i. *esk.* § ❶ Kumandanlar; § ❷ Önderler, yol gösterenler, kılavuzlar.

kaide /kâide/, i. *Osm.* < *Ar. ku:ud*, § ❶ Bir işlemin doğru bir sonuç vermesi için tutulacak veya bir olusta tutulmuş bulunan belli yol:*Dilbilgisi kaideleri. Geometri kaidesi.* [*Ing.* Rule, regulation, principle; *Fr.* Règle] ☆ *Eşanl.* **kural.** § ❷ *(Heykel, sütun v.b. hk.)* Ayaklık, [*Ing.* Pedestal; *Fr.* Socle, piedestal]. ☆ *Eşanl.* **taban.** § ❸ *mec.* Manevî ilke, davranışlara yön vermesi gereken yasa: *Nezaket kaideleri.* [*Ing.* Rule; *Fr* Regle]. § ❹ *arg.* Kıç: *Kaidesine bir tekme indir.* [*Ing.* Buttocks, bottom, butt, behind, rump; *Fr.* Derrière, croupe]. § ❺ *bot. esk.* Bitki yapraklarının dalla birleştiği yer. § ❻ *geom. esk.* Bazı geometrik şekillerin tabanı: *Üçgenin kaidesi;* [*Ing.* ve *Fr.* Base]. § ❼ *huk.* ◘ **Kural.** § ❽ *mim.* Bir mimarî unsuru taşıyan veya o unsura destek olan başka bir mimarî unsur. [*Ing.* Base, pedestal; *Fr.* Base, piedestal]. § ❾ *saatç.* Bir duvar saatinde, herhangi bir parçayı taşıyan altlık. ◉ ~ **ye göre**, Kurala göre. [*Ing.* According to rule; *Fr.* En regle].
~ **hücresi**, *bot.* ◘ **Hücre.**
~ **plakası**, *mek.* Bir gemide makinenin yerleştiği temel. [*Ing.* Bed-plate, base-plate, base; *Fr.* Plaque de fondation, sole, embase, soubassement].
~ **zarı**, *zool.* Herhangi bir dokuda örtü dokusunu alttan çevreleyen yassı gözelerden yapılmış tek katlı ince bir zar. *(Elektron mikroskopla incelendiği zaman iki tabaka halinde görülür. Üstte bazal lamina, bunun altında zemin maddesi).* [*Ing.* Basement membrane; *Fr.* Membrane basale].
☆ *Eşanl.* **bazal membran.**

kaideci, s. Kurallara bağlı, kuralcı.

kaiden /kaiden/, z. *Osm.* < *Ar. esk.* Oturmak suretiyle, oturarak, otumuş halde. [*Ing.* While sitting, in a sitting position].

kaidesiz, s. § ❶ Kuralsız. [*Ing.* Irregular; *Fr.* Irregulier,-ère]. § ❷ Tabansız, ayaklığı olmayan *(heykel v.b.)*

kaideten /kâideten/, z. *Osm.* < *Ar. esk.* Kaideye göre, kural uyarınca. [*Ing.* According to rule, in principle; *Fr.* Selon les, règles, en principe].

kaidevî /kâidevî/, z. *esk.* § ❶ Kuralla ilgili. [*Ing.* In accordance with the rules regular; *Fr.* Regulier,-ere]. § ❷ Tabanla ilgili. [*Ing.* Basal; *Fr.* Fondamental].

kail /kâil/, s. *Osm.* < *Ar. kavl. esk.* § ❶ Söyleyen, bir sözün sahibi, bir şeyi rivayet eden, nakleden. [*Ing.* Speaker; *Fr.* Parleur,--euse]. § ❷ Razı olmuş, aklı yatmış, inanmış, boyun eğmiş: *Pek merhametlidir, bir karıncanın ölmesine bile kail olmaz. Ben bu işin doğruluğuna kail değilim.*
~ **olmak**, İnanmak, razı olmak. [*Ing.* To consent, to agree to; *Fr.* Consentir].

kaile /kâile/, s. *Osm.* < *Ar. esk.* **Kail**'in dişili.

kaim /kâim/, s. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Ayakta duran, ayakta olan: *Odaya girince onu kaim buldum. Varlığımız onunla kaim;* § ❷ Başka bir şeyin yerine geçen veya bir şeyin yerine kullanılan: *Altın para yerine kâğıt para kaim oldu.* [*Ing.* Replacing, substituting; *Fr.* Remplaçant,-ante]. § ❸ *geom.* Doğru, dik. [*Ing.* Perpendicular; *Fr.* Perpendiculaire]. § ❹ Her zaman var olan, değişmeyen *(genellikle Tanrı için kullanılır).* § ❺ Namaz kılan, zamanının çoğunu namaz kılmakla geçiren: *Salihadan bir zat olup gündüz saim, gece kaim idi.*
~ **bizzat**, *fels.* Kendiliğinden var olan Tanrı. [*Ing.* Self - existing, self - existent; *Fr.* Qui a une existence independante].
~ **değer**, *huk.* Yok olan edimin malvarlığında yerini alan başka bir şey veya onun para ile değeri.
~ **ve daim**, *dey.* Var olan, devam eden, ısrarlı. [*Ing.* Existent or acting and persistent or persevering].

kaime /kâime/, i. *Osm* < *Ar. esk.* § ❶ Resmî kâğıt, ferman, buyruk: *Mezat kelimesi;* § ❷ *esk.* ◘ **Kâğıt para;** § ❸ *den.* Baş ve kıç bodoslamaları iç kenarlarının mütehammil su hattını kat'ettiği noktalardan geçtiği farz veya resmolunan hattı amudîlere denir. Bunlar arasındaki mesafe geminin esas tulü itibar edilir. § ❹ Kitap yaprağı; ◉ **zaviyeyi** ~ *geom.* ◘ **Dik açı.**
~ **kesesi**, Kaime adı verilen kâğıtların konulduğu torba.

kaimelik,-ği, i. *esk.* § ❶ Kaime adı verilen kâğıt para cüzdanı [*Ing.* Portfolio for bank notes], § ❷ 33X40 santim boyutunda kâğıt. [*Ing.* Foolscap-sized sheet of writing paper].

kaimen /kâimen/, z. *Osm.* < *Ar esk.* § ❶ Ayakta olarak: *Bir kenarda kaimen durdu.* [*Ing.* Standing; *Fr.* Etant levé debout]. § ❷ *(Bina ve ağaç hk.)* Yıkılmamış ve kesilmemiş olarak; § ❸ *geom.* Dikey olarak. [*Ing.* Perpendicularly; Fr. Perpendiculairement, verticalement].
~ **kıymet**, *huk. esk.* ◘ Kıymet.

kaim.makam /kâimakâm/, b. i. *Osm.* < *Ar. ka:im*, duran + *makâm*, yer, *esk.* § ❶ Birinin yerine vekil olarak geçen kimse. [*Ing.* Lieutenant, representative, substitute]. § ❷ İlçe yönetim görevlisi. ◘ **Kaymakam;** § ❸ *esk. esk.* ◘ **yarbay;** ◉ **vali** ~ **ı,** ◘ **Vali vekili.**

ka'lmüzzeman /kâimüzzemân/, i. *Osm.* < *Ar. kâim* + *zaman* > *kâim-üz-zemân, zamanın hâkimi. Şiî deyimi.* Kelâmcılara göre *«Allah'ın dünyadaki temsilcisi»* ve *«peygamberin vekili»* gibi iki anlama gelirdi.

kâin /kâin/, s. *Osm.* < *Ar. kevn. esk.* Bulunan, olan, bir yerde var olan: *Mahallemizde kâin cami.* [*Ing.* Situated, located; *Fr.* Situe,-ee].
~ **olmak**, Var olmak, bulunmak. [*Ing.* To be situated, to exist, to be; *Fr.* Exister, être].

kâinat,-tı /kâinât/, ç. i. *Osm.* < *Ar. kevn.* § ❶ Yaratılmış olan şeylerin tümü: *Kâinatın yaratıcısı olan tanrı,* [*Osm.* Alem, cihan; *Ing.* Universe; *Fr.* Univers]. ☆ *Eşanl.* **evren, acun;** § ❷ *mec. (Geniş anlamda)* Herkes, elgün, başkaları: *Kâinat ne söylerse söylesin aldırmıyor.* [*Ing.* Public; *Fr.* Tout le monde, les autres].

kainit,-ti, i. *Fr. kainite. (Belçika'da Kain komününün adından). min.* Hidratlı doğal magnezyum ve potasyum klorosülfat. KCl, $MgSO_4$, $3H_2O$. [*Ing.* Kainite].

kainofobi, i. *Fr. kainophobie. tıp.* Yeni durumlardan, yeni şeylerden ve yenilikten anormal bir şekilde korkma, yenilik korkusu. [*Ing.* Kainophobia].

kainosit,-ti, i. *Fr. kainosite. min.* Hidratlı doğal itriyum, erbiyum, seryum ve kalsiyum sülfat. [*Ing.* Kainosite; *Fr.* Cénosite].
☆ *Eşanl.* **senozit.**

kaj /kâj/, s. *Osm.* < *Fars. esk.* Şaşı eğri *(bakış).*

kajkavca, i. *(sırp-hırvat dilinde = kajkavştina) dilb.* Hırvatistan'ın önemli bir bölümünde ve özellikle *Zagrep* bölgesinde konuşulan Yugoslavca ağzı; bu ağız, ancak bölgesel olarak edebiyat eserleri verebilmiştir. *(Özellikle şiir alanında değerli bir kajkavca edebiyatı vardır. Kajkavca, Ekavca ile aynı ağızdır. Kajkavca ve Ekavca Slovenya'nın sınır alanlarına köklü olarak yerleşmiştir.* [*Ing.* Kajkavian; *Fr.*. Kajkavien].

kajuelit,-ti, i. *Fr. cajuelite. min.* Ispanya'da Cajuelo *(Yeni Castilla)* dolaylarında bulunan rütil çeşidi. [*Ing.* Cajuelite].

kak[1], i. *esk. T. h.d.* Su birikintisi, suların biriktiği çukur yer. [*Ing.* Cavity in a rock where water collects].

kak[2], i. *esk. T.* § ❶ Kurutulmuş meyva, meyve pestili: *Kayısı kakı. Erik kakı;* § ❷ Kurutulmuş nesne. [*Ing.* Dried fruit; *Fr.* Fruit sec]. § ❸ *mec.* Ince ve zayıf kimse.

kâk[3] /käk/, i. *Osm.* < *Ar. esk. Mutf.* Arap çöreği de denilen bir çeşit kek.
~ **lokması**, *mutf.* Saray mutfağında hazırlanan gözleme *(bugün kek denir).*

kaka, s. § ❶ *(Çocuk dilinde)* Kötü ve çirkin pis *(şey).* [*Ing.* Nasty, dirty; *Fr.* Désagréable, degoûtant,-ante, sale, malpropre, immonde]. § ❷ Pislik: *Kuş kakası. Çocuk kakası.* [*Ing.* Excrement; *Fr.* Caca, excrement, fiente, crottin].
~ **bebek**, *dey.* Yaramaz, söz dinlemeyen çocuk için kullanılır. [*Ing.* Naughty baby].

kakaa /ka:ka:a/, i. *Osm.* < *Ar.* Kılıç, süngü gibi silâhların birbirine çarpmasıyle çıkan ses: *Darb-i şeşperle çkan ka'kaa miğferler den.* [*Ing.* Clang of arms].

kakaç[1], i. < *kakmak.* Kakma işinde kullanılan âlet. [*Ing.* Beak; *Fr.* Bec].
☆ *Eşanl.* **gaga.**

kakaç[2], i. *h.d.* § ❶ Manda etinden yapılmış pastırma, kuru et. [*Ing.* Dried meat; *Fr.* Viande dessechée de bœuf, viande de bœuf fumée]. § ❷ Tuzlanarak kurutulmuş yiyecek.

kakadu, i. *(kuşun sesi taklit edilerek yapılmış Malezya dilinden) zool.* Papağangiller *(Psittacidae)* familyasından büyük boyda çeşitli papağanlara verilen ad. *(Kakadular türüne göre değişik renkte olur; kimisi sarı ve pembe karışımı beyaz, kimisi gri ve kırmızı, kimisi siyahtır. Hepsinde gaga kocaman, kuyruk kısadır. Başlarında dik bir tepelik bulunur; bazılarında bu pek büyüktür. Filipinlerden Avustralya'ya kadar pek çok türü yaşar. Yumuşak huylu olduğundan kafeste beslenebilir.* [*Lat.* Kakatoe; *Ing. Cockatoo, cacatua,* Kakatoe; *Fr.* Cacatoès, cacatois, cacatua].

kakalamak[1], f. § ❶ *(Geniş anlamda)* Bir şeyi kirletmek, kaka yapmak: *Çocuk kakalamış.* [*Ing.* To dirty, to soil; *Fr.* Salir, souiller]. § ❷ *(Bebek)* Kakasını yapmak. [*Ing.* To pass a stool, to do one's duty; *Fr.* Faire caca].

kakalamak[2](-i), f. Devamlı çekiştirmek, kakıp durmak. [*Ing.* To keep giving pushes]. ◉ **Itelemek** ~, *dey.* Itip kakmak, devamlı çekiştirmek.

kakalanmak, kakalaşmak, f. Kirlenmek, bozulmak, kötüleşmek. [*Ing.* To become bad; *Fr.* Se gâter, devenir mauvais].

kaka'lar, ç. öz. i. *etn.* Ekvator Afrikası'nın yarı bantu halkı. Sayıları on binleri bulan Kaka'lar Kamerun'da Dume'nin ve Kadei'nin ağaçlık ovalarında yaşarlar. [*Ing.* ve *Fr.* Kakas].

kakanoz, i. *Fars. kaknus* < *Yun. kuknos.* § ❶ *«Kuğu kuşu».* Osmanlıcada *«çeşitli sesler çıkaran masal kuşu» nu anlatır.* Kakanoz söylenişinde yaşlı, kupkuru kişi anlamındadır: *Bu kakanoz zengin mi?* § ❷ *arg.* (a) Yaşlı ve çok zayıf kimse: *Bu kakanozun gençlerin arasında ne işi var;* (b) s. Çirkin. *(kimse): Bir kakanoz aftos enselemiş, aklınca fiyaka satıyor bize.* [*Ing.* Ugly; *Fr.* Laid].

kakao, i. *Isp.* < *Aztek dilinden.* § ❶ *bot.* ◘ Kakao ağacı; § ❷ Kakao ağacının tohumu. [*Fr.* Cacao, graine du cacaoyer, feve de cacao]; § ❸ (a) Kakao ağacının badem şeklindeki tohumlarının öğütülmesiyle elde edilen, içinde yağ, theobromin, kafein ve kakao kırmızısı bulunan, çikolata imalinde kullanılan ve suda eritilerek kahve gibi içilen toz. [*Ing.* Cacao, cocoa; *Fr.* Cacao].
~ **ağacı**, *bot.* Ikiçeneklıler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, *sterculiaceae* familyasından, anayurdu tropikal Amerika olmakla beraber, bütün tropiklerde yetiştirilen, 4-10 m. boyunda bir ağaç. Dalları almaşık dizili basit, derimsi yapraklarla kaplıdır. Düzgün ve çok küçük olan çiçekleri her mevsimde açar. Meyvaları yayık ve odunlaşmış 5 foliküden ibarettir. Her birinin içinde kestane büyüklüğünde ,5-6 tane tohum vardır. Tohumları bir yağ, teobromin ve kafein alkaloidleri ile

kolanin glikozitini taşır. Uyarıcı, iştah açıcı ve kuvvet vericidir. Kakao yağı *(Oleum cacao)* vücut hararetinde eriyen katı bir yağdır. Kozmetik sanayiinde ve eczacılıkta fitillerin *(süpozituvar)* hazırlanmasında kullanılır. Tohumlardan çikolata imalinde yararlanılır. Yağı alınmış olan tohumların tozu, **kakao tozu**'nu teşkil eder. [*Lat. Theobroma cacao; Ing.* Cacao tree; *Fr.* Cacaoyer, cacaotier]. ◘ *ŞEKİL: 96.* — **TROPİK UYARICI VE BAHARAT BİTKİLERİ.**

~ **güvesi**, *paraz.* Tırtıl evresinde kakao meyvelerini kemiren küçük kelebek. [*Lat. Zaratha cramerella*].

~ **yağı**, *kim.* Kakao tanelerini suda kaynatarak elde edilen, tereyağı kıvamında yağlı madde. Eczacılıkta süpozituvarların hazırlanmasında kullanılır. [*Lat. Oleum cacao; Ing.* Cacao-butter; *Fr.* Beurre de cacao].

kakapo, i. *Fr. zool.* Yeşilimsi esmer, büyük papağan; Yeni Zelânda'nın dağlık bölgelerinde yerde yaşar. *(Kakapo'nun yüzündeki tüyler baykuştaki gibi dizilidir; bu yüzden baykuş papağanı da denir. Kanatları uçmaya elverişli olmadığı için kakapo gündüzleri yuvasında saklanır, geceleri ortaya çıkar).* [*Lat. Strigops habroptilus; Ing.* Kakapo, owl parrot; *Fr.* Kakapo].

kakatua, i. *Fr. cacatois.* Batı Afrika kıyılarına uğrayan ticaret gemilerindeki malları boşaltan *kruman*'ların şeflerine verilen ad.

kakavan, s. § ● Bön, aklı ermez ,yaşlı, köhne, kağşamış, düşkün: *Kakavanın biridir, anlamaz. Artık yaşlanmış. pek kakavan olmuş;* § ● Geveze; § ● *arg.* Kendini bir şey sanan kendini beğenmiş budala, huysuz, sevimsiz kimse. [*Ing.* Old and peevish, ugly *(person); Fr.* Laid, vilain].

kakçikel, i. *dilb.* ◘ **Kiçe.**

kakemono, i. *Jap.* Resim bezi, ipekli kumaş veya kâğıt üzerine yapılıp kalın bir kâğıda yapıştırılan Japon resmi. *(Düşey doğrultuda asılır. Gerektiğinde iki ucu fildişi, mercan veya boynuzla süslü bir çubuğa sarılabilir).* [*Ing.* ve *Fr.* Kakemono].

kakıç, i. < *kakmak.* Olta ile avlanan balıkları sandala almak için kullanılan balıkçı kancası. [*Ing.* Fisherman's gaff].

kakılmak(-ə), f. § ● Kakılmak veya kakmak işine konu olmak; § ● Çarpılmak, vurulmak, içe itilmek: *İtilip kakılmak* [*Ing.* To be pushed; *Fr.* être frappé, être repoussé]. § ● Mıhlanmak, çivilenmek. [*Ing.* To be nailed; *Fr.* être cloué]; ◉ *(Bir yere)* **kakılıp kalmak**, *dey.* Bekleme zorunda kalmak, bir yerde uzun zaman beklemek.

kakım, i. *zool.* ◘ Kakum.

kakımak(-i), f. *esk. T.* Bir kimsenin yaptığı işin beğenilmediğini kendisine sert sözlerle söylemek: *Onu niçin kakıdınız?* [*Osm.* Itap etmek, muhahaze etmek. [*Ing.* To be angry *(with); Fr.* Reprocher, se fâcher contre].
☆ *Eşanl.* **azarlamak, paylamak.**

kakınç,-cı, i. *esk. T. kakımak. h.d..* Hiddet, öfke, başa kakma. [*Ing.* Anger, reproach; *Fr.* Colère, emportement].

kakır, z. Kuru şeylerin birbirine değmesinden çıkan sesi anlatır. Sıfat gibi de kullanılır ve çoğunlukla tekrarlanır: *Dallar kakır kakır ediyor.* [*Ing.* Dry and rustling, crackling; *Fr.* Imite le bruit sec et s'emploie souvent répété].

kakırca, i. *h.d. zool.* ◘ **Fındık faresi.**

kakırdak, i. ve s. < *kakırdamak.* § ● Kuyruk eritilip yağı alındıktan sonra geri kalan kavrulmuş madde. ◘ **Kıkırdak;** § ● Kakır kakır eden kuru ve gevrek şey. [*Ing.* Crackling, greaves; *Fr.* Qui rend un bruit sec, friable]

kakırdamak, nsz. f. *yans.* § ● kakır diye ses çıkarmak. [*Ing.* To crackle; *Fr.* Craquer]]. § ● Kurumak. § ● *arg.* Ölmek: *Bizim moruk Ali de kakırdamış.* [*Ing.* To die *(old people); Fr.* Mourir]. ☆ *Eşanl.* **cavlağı çekmek, cavlamak, çıngırağı çekmek, gümlemek, mortiyi çekmek, mortlamak, nalları atmak, nalları dikmek, sıfırı tüketmek, tıngırdamak, yürümek.**

kakırtı, i. *yans. kakır.* Kuru şeylerin birbirine sürtünmesi veya tahta şeylerin kırılmasından çıkan ses. [*Ing.* Cracking, crack, crackling, *(of dried leaves etc.)*, crunching *(of snow)*, creaking *(of shoes etc.); Fr.* Bruit sec, craquement].

kakışma, i. *ed.* Kulağa hoş gelmeyen seslerin bileşimi, hecelerin âhenksizliği. [*Ing.* Cacophony; *Fr.* Cacophonie].

kakışmak, ortakış. f. *esk. T.* Şakalaşırken karşılıklı vuruşmak, itişmek. [*Ing.* To keep nudging; *Fr.* Se pousser brusquement]; ◉ **itişip** ~, *dey.* ◘ **itişmek.**

kakıştırmak, f. Süreklice ve hafif hafif kakmak: *İtiştirip kakıştırmak.* [*Ing.* To keep pushing slightly; *Fr.* Pousser légèrement].

kaki-campbell ırkı, *zoot.* Evcil ördek ırkı. *(İngiliz kuşçusu bayan Campbell, kızıl sarı hint ördeği ile yaban ördeğini çaprazlamak suretiyle bu ırkı elde etti. Kaki-campbell baştan başa haki renkte, orta boylu bir ördektir. Yumurta ördeği olarak ünlüdür).* [*Ing.* Kaki-campbell race; *Fr.* Race kaki - campbell].

kakkerlak, i. *(Hollandaca)* Gemilerde ve zahire mağazalarında yaşayan hamam böceği çeşidi. [*Fr.* Kakerlak, kakerlat].

kaklık,-ğı, i. Anadolu evlerinde meyve kurutmaya yarayan etrafı açık ve üstü kapalı balkon gibi yer. [*Ing.* Drying place for fruit].
☆ *Eşanl.* **sergâh, serge.**

kakma, i. < *kakmak, süs. san.* § ● Kakmak[1] eylemi. [*Ing.* Pushing, tapping, driving; *Fr.* Action de pousser, de ficher]. § ● Taşın tahtanın veya madenin bazı parçalarını oyarak, buraya daha değerli bir başka madenden veya maddeden parçalar kesip gömmek yoluyle yapılan süsleme işleri. [*Ing.* Work in relief, repoussé work; *Fr.* Incrustation].
☆ *Eşanl.* **kakmacılık.** § ● s. Arkasından kakılıp vurularak kabartma resimli bir hale sokulmuş: *Kakma gümüş tepsi.* [*Ing.* Embossed; *Fr.* Gaufré, gravé en relief, travaillé en bosse, bosselé]. § ● Üzerinde açılan yuvalara gümüş, altın, sedef gibi süs maddeleri kakılıp oturtularak yapılan: *Sedef kakma nalın.* [*Ing.* Inlaid, damaskeened, damascened; *Fr.* Damasquiné]. ◉ **tel** ~ Pirinç ve gümüş üstüne acılan yuvalara altın veya gümüş tel ve çubuklar kakarak gömme yoluyle yapılan süsleme işlerine verilen ad. [*Ing.* Damaskeening, damascening; *Fr.* Damasquinage, damasquinure]. ☆ *Eşanl.* **Şam kakması**

~ **işlemek**, *san.* Bir yüzeyi istenilen şekiller de oyarak açılan yuvalara diğer maddeden ayrı biçimde kesilmiş parçaları koyarak yerleştirmek. [*Ing.* To incrust, to inlaid, to damaskeen, to damascene; *Fr.* Damasquer].

kakmacı, i. Kakma işleri yapan kimse. [*Ing.* Maker of repoussé work, repoussage worker; *Fr.* Qui fait l'ornement en relief].
☆ *Eşanl.* **oymacı.**

~ **kalemi**, ◘ **Kalem.**

kakmacılık,-ğı, i. § ● Kakmacının yaptığı iş. [*Ing.* Ornamental inlaying or encrustation, inlaid work; *Fr.* Repoussage]. § ❷ *mar.* Masif veya kaplamalı yüzeylere renkli kaplama, sedef, fildişi, metal v.b. gömerek yapılan süsleme sanatı. [*Ing.* Damaskeening, damascening; *Fr.* Damasquinage].

kakmak(-i), f. *esk. T.* § ● İtmek, vurmak, üstüne vurarak sokuşturmak, mıhlamak. [*Ing.* To push, to nail, to drive, *Fr.* Pousser, ficher]. ☆ *Eşanl.* **sokmak, tıkamak, tıkıştırmak, koymak, sıkıştırmak, batırmak, saplamak, dikmek, çakmak.** ☆ *Karş.* **almak, kaldırmak.** § ❷ Vura vura dar bir yere sokmak. § ● Madenî eşya üzerine çizilmiş şekle uygun olarak maden levhalara sivri bir mil veya kalıpla vurarak kabartma yapmak. [*Ing.* To emboss; *Fr.* Graver en relief, relever en bosse, bosseler, repousser, gaufrer]. ☆ *Eşanl.* **kabartmak.** § ● Tahta v.b. şeyleri oyup içine gümüş, altın, sedef gibi maddeleri yerleştirerek süslemek. [*Ing.* To inlay, to damascene, to damaskeen; *Fr.* Damasquer]. ◉ **başa** ~, *dey.* ◘ **Baş.** ◉ **(dünyaya) kazık** ~, *dey.* ◘ **Kazık.** ◉ **kazık** ~, *dey.* Oturduğu yere bağlanmış gibi yerleşip kalmak, yerinden kıpırdamamak.

kakmalı, s. Üzerinde kakma işi bulunan: *Kakmalı gümüş tepsi. Fildişi kakmalı çekmece.* [*Ing.* Worked in repoussage, with a decoration in relief, inlaid, encrusted *(with jewels, silver etc.); Fr.* Qui a les ornements en relief].

~ **gömme ayak**, *mim.* ◘ **Gömme.**

kaknem, s. *Yun. kakognomos. arg.* (a) Kuru, sıska, çirkin, sert, ekşi çehreli, huysuz; (b) Çok zayıf, kuru, sıska *(kadın).* [*Ing.* Very ugly (woman), dropsical, thin and weak; *Fr.* Sec, chétif, laid].
☆ *Eşanl.* **çirkin, bçimsiz, sakil, kaba, mezmum, zevksiz, galiz, müstehcen, sevimsiz, suratsız, bad, gudubet, kaknem.**
☆ *Karş.* **biçimli, ince, zevkli, ince** *(mecaz)* **nazik, sevimli, güleryüzlü, güleç, güzel, hoş.**

kaknus, i. *Fars. kaknus veya kaknüs. mit.* Güzela sesli, çok iri, rüzgâr estikçe üç yüz altmış deliği olan gagasından sesler çıktığına inanılan masal kuşu.

kako-, *Yunanca kakos.* Kötü'den alınan ve birçok kelimenin bileşimine giren unsur. [*Fr.* Caco].

kakodil, i. *Fr. cacodyle. kim.* Formülüülü $(CH_3)_2$ As—As$(CH_3)_2$ olan arsenikli bileşik. *Kakodil,* kakodil klorürün yansız ortamda çinko ile işlenmesinden elde edilir. Fena kokulu, kendi kendine alevlenen bir sıvıdır. 170° C'ta kaynar. Oksitlenerek kakodil monoksit ve kakodilik asid verir. Klor etkisiyle kakodil klorüre dönüşür.

~ **asidi**, i. $(CH_3)_2$ AsOOH. Kakodil monoksidin oksitlenmesiyle elde edilen beyaz renkli bir katıdır. 200° C'ta erir ve suda çözünür. Tuzları tedavide kullanılır. [*Ing.* Cacodylic acid, cacodylate; *Fr.* Acide cacodylique]. ☆ *Eşanl.* **kakodilat.**

~ **klorür**, $(CH_3)_2$ AsCl. 100° C'ta kaynayan bir sıvıdır; kakodil monoksidin hidroklorid asidle işlenmesinden elde edilir. İki klor atomunu tutarak $(CH_3)_2$ $AsCl_3$, Cl bileşiğini verir. [*Ing.* Cacodyl chloride; *Fr.* Chlorure de cacodyle].

~ **monoksid**, $(CH_3)_2$ As—O—As $(CH_3)_2$. Bir alkali asetatı arsenik anhidridle ısıtarak elde edilir. Keskin kokulu, saf olduğu zaman alevlenmeyen bir sıvı. 120° C'ta kaynar. [*Ing.* Cacodyl oxide; *Fr.* Oxyde de cacodyle].

kakodilat,-tı, i. *Fr. cacodylate.* Kakodilik veya dimetil arsinik asidin tuzu veya esteri. *(Sodyum, demir ve striknin kakodilatlar, zafiyet tedavisinde adaleye şırınga edilerek kullanılır).* [*Ing.* Cacodylate].

kakofaj, s. *Fr. cacophage. psiky.* Tat alma zevkinin bozulması yüzünden, beslenme için elverişsiz, hatta zararlı şeyleri yiyen: *Silgi lâstiği yiyen, kurşunkalem emen çocuğa, solucan, zamk v.b. yiyen gebe kadına kakofaj denir).*

kakofoni, i. *Fr. cacophonie.* Kulağı rahatsız eden *(tırmalayan)* kelime veya hecelerin bir araya raslamasından meydana gelen kötü ses. [*Ing.* Cacophony].

kakofonik, i. *Fr. cacophonique.* Kulağı rahatsız edecek şekilde, rahatsızlık verici. [*Ing.* Cacophonic].

kakoklor, i. *Fr. cacochlor. min.* Doğal manganez ve kobalt oksid; asbolan çeşidi. [*Ing.* Cacochlor].

kakoksen, i. *Fr. cacoxène. min.* Düfrenit çeşidi. [*Ing.* Cacoxene, cacoxenite].

kakoksenit,-ti, i. *min.* ◘ **Kakoksen.**

kakosmi, i. *Fr. cacosmie. tıp.* Kökü koku duyma şeklinde beliren patolojik durum. *(Kakosmi nesnel veya öznel olabilir. Çevrece de duyulduğu zaman nesneldir ve burun boşluklarındaki enfeksiyonlardan ileri gelir (kronik sinüzit veya rinit, üçüncü dönem frengi). Öznel olanı, herhangi bir dış kokuya bağlı olmayan duyusal bir sanrıdır; koklama sinir) iltihabı sonucunda olur ve koku duymazlığa (anosmi) varır. Travmatik veya sinirsel bir koku duymazlığından sonra, normal koku alma duyusu geri gelirken* de görülebilir). [*Ing.* Cacosmia].

kakostomi, i. *Fr. cacostomie. tıp.* Nefes kokması. [*Ing.* Cacostomia].

kakoşnik, i. *Rus.* Eskiden rus kadınlarının kullandığı taç biçimi başlık. [*Ing.* ve *Fr.* Kakochnik].

kaktin, i. *Fr. cactin.* Kaktüsgillerden *Cereus*

speciosus'un çiçeklerinden çıkarılan kırmızı boya maddesi. [*Ing.* Cactin].

kaktüs /kaktüs/, i. *Fr. cactus* < *Yun. bot.* ◘ **Atlasçiçeği.**

kaktüsgiller, ç. i. *bot.* ◘ **Atlasçiçeğigiller.**

kaktüsümsü, s. Kaktüse benzeyen. *(Özellikle gövdesi etli, yaprakları diken şeklinde olan bitkilere denir).* [*Ing.* Cactiform, cactoid; *Fr.* Cactiforme, cactoïde].

kakua'lar, ç. öz. i. *etn.* Uganda'da yaşayan, Nil kıyısından gelme halk. [*Ing.* ve *Fr.* Kakwas].

kakule /käkülе/, i. § ❶ *bot.* Iki-çenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Zencefilgiller *(Zingiberaceae)* familyasından, Hindistan'da ve Asya'nın sıcak bölgelerinde yetişen, rizomlu, uzun-lanseolat yapraklı, yüksek, otsu bir bitki. Yapraklarda yan damarlar, orta damara nazaran eğimli, sık ve hepsi birbirine paraleldir. Çiçek durumu 5-6 çiçeklidir. Meyva 1-2 sm. boyunda bir kapsüldür. İçinde, birbiri üzerine oturan, siyah, prizmatik tohumlar vardır. Meyvaları *(Fructus Cardamomi)* tamamen olgunlaşmadan evvel toplanır ve kullanılır. Tohumlarda uçucu yağ bulunur; baharat, iştah açıcı ve midevî olarak kullanılır. [*Lat. Elettaria cardamomum; ing.* Cardamon; *Fr.* Elettaria]. § ❷ Bu bitkinin bahar olarak kullanılan tohumu. § ❸ Katır, deve gibi hayvanların iki yanına asılarak, oturmuş veya yatmış durumda hasta taşımaya yarayan bir çeşit sedye.

kakum /käkum/, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ *zool.* Etçiller *(Carnivora)* takımının Sansargiller *(Mustellidae)* familyasından bir memeli türü. Uzunluğu 30 sm., kuyruğu 10 sm. Yazın esmer kırmızı, kışın ak renkli olur ve kuyruğunun ucu daima karadır. Cesur ve yırtıcı bir hayvan olup her çeşit kuşa ve kemirgenlere saldırır, bunların kanını emer. Hatta balık, sürüngen ve yengeç yemekten de geri kalmaz. Bıldırcın, tavşan ve tavuk yavrularını öldürerek zararlı olursa da sıçanları yok ettiği için faydalı bir iş görür. Kürkçülükte çok değerlidir. Avrupa, Asya ve Kuzey Amerika'da yaşar. [*Osm.* As; *Lat. Mustela erminea; ing.* Ermine, stoat; *Fr.* Hermine]. ☆ *Eşanl.* **kakım, hermin.** § ❷ Bu hayvanın postundan yapılmış kürk. [*Fr.* Hermine]. § ❷ *hat.* Hattatların yazı yazarken kâğıdı kirletmemek ve rahat yazabilmek için ellerinin altına koydukları, altı ince tüylü, üstü çuha kaplı deri parçası.

~ **kürk,** *kıyf. esk.* Padişahlarla soylu kişilerin giydikleri kakum derisinden yapılmış kürk. *(Ortaçağda Avrupa'da kral ve hâkimler de kakum postundan yapılmış kürk giyerler, üzerine siyah kuyruklarını eklerlerdi. kakum'un beyazlığı temizlik ve saflık timsali sayılırdı).*

~ **serhatli,** *kıyf.* Eskiden büyük devlet adamlarının gezilerde giydikleri bir çeşit kürklü elbise.

kakur, i. *bot.* Iran'da yetiştirilen beyaz üzüm türü. [*Ing.* ve *Fr.* Kakour].

kakül, kâhkül /käkül/, i. *Osm.* < *Fars.* Alnın üzerine dökülen kısa kesilmiş saç, perçem. [*Ing.* Lock of hair, bide lock; *Fr.* Boucle, accroche-cœur].

~ **kesme,** *folk.* Düğünden önce veya düğünden hemen sonra, erkeğin izniyle gelinin saçlarından kâkül kesme törenine verilen ad. *(Bu törene gelin anası, kız arkadaşları ve evin yakınları katılırdı).*

kakküllü, s. Kakülü olan. [*Ing.* Having pendant locks; *Fr.* Qui a des boucles de cheveux tombant en anneaux des deux cotes du visage].

~ **(püsküllü) belâ,** *dey.* ◘ **Püskül.**

kal[1] /käl/, i. *Osm.* < *Ar. esk.* Bir düşünceyi anlatabilmek için art arda söylenen kelime dizisi, söz, lâkırdı, lâf. [*Ing.* Word, talk, speech; *Fr.* Parole, discours]. ⊙ ~ **e alınmaz,** *dey.* Sözünü etmeye değmez. [*Ing.* Insignificant, negligible; *Fr.* Qui ne vaut pas la peine d'en parler, innommable]. ⊙ ~ **e almak,** *dey.* Dikkate almak, önem vermek. [*Ing.* To take into consideration; *Fr.* Prendre en considération accorder de l'importance, tenir compte]. ⊙ ~ **e almamak,** *dey.* Hesaba katmamak, değer vermemek, önem vermemek: *Burada kimse onun sözlerini kale almıyor.* [*Ing.* Not to take into account, to leave out of account; *Fr.* Ne pas prendre en consideration].

kal[2], i. *Osm.* < *Ar. esk.* Koparma, sökme, kökünden söküp atma. [*ing.* Pulling up by the roots, eradicating; *Fr.* Éradication, extirpation, arrachage]. ⊙ ~ **i esnan,** *esk.* Dişleri çekme. [*ing.* Tooth extraction]. ~ **i eşçar,** *esk.* Ağaçları sökme.

kal[3], i. *esk. T.* Saf madenler, ara ürünler veya bir ürün içindeki yabancı maddeler gibi iki ürünü birbirinden ayırmak için yapılan işlem. *(Katı madde en az biri erimiş halde olan maddeden ya filtre edilerek veya aktarılarak ayrılır).* [*ing.* Cupellation, assaying; *Fr.* Coupellation]. ⊙ ~ **a dayanmak,** Yüksek derecede ısıya dayanmak. [*ing.* To resist smelting to stand intense heat].

~ **ocağı,** Arıtma işleminde kullanılan fırın. [*Ing.* Smelting furnace, refining furnace; *Fr.* Fourneau d'affinage].

~ **potası,** § ❶ *trm.* Bir brülörde, akaryakıtın gönderildiği ve gazlaşma olayının meydana geldiği kısım. [*ing.* Cupel; *Fr.* Coupelle]. § ❷ İçinde maden eritilen kap. [*ing.* Cupel; *Fr.* Coupelle].

~ **usulü,** Potada maden arıtma yöntemi. [*ing.* Cupellation, method; *Fr.* Methode de coupellation].

kal[4], Isı miktarı birimi olan *kalori*'nin sembolü.

kal[5], i. *Fr. cale* < *Alm. keil,* sıkıştırma takozu. Baskı makinesinin mermerinden daha küçük bir şasiyi yerinde tutmak için kullanılan büyük boyutlu kama.

kala[1], i. ◘ **Kale.**

kala[2], z. < *kalmak.* § ❶ Saati eksik kesirleriyle zarf halinde söylemek için kesirlerin sonuna getirilir: *Dörde beş kala.* [*ing.* To; *Fr.* Moins]. § ❷ Bir yeri başak bir yere göre belirtmek için de «*falan yere şu kadar kala*» şeklinde kullanılır: *Köye iki kilometre kala. Yarım saat kala benzin bitmiş.* § ❸ Önce, gelmeden, bir şeye varmadan: *Vapur ikiye beş kala hareket edecek.* [*Ing.* Remaining; *Fr. Avant*]. ⊙ **ikiye beş ~,** İkinci saatin tamam olmasına daha beş dakika varken. [*Ing.* Five (minutes) to two; *Fr.* À deux heures moins cinq].

kala[3], i. *sansk.* Zaman bildiren kelime. [*Ing.* Kal; *Fr.* Kala].

kâlâ /kälä/, i. *Fars. esk.* § ❶ Kumaş. [*ing.* Stuff, cloth; *Fr.* Étoffe]. § ❷ Kıyafeti tamamlayıcı eşya. [*ing.* Accessory; *Fr.* Accessoire]. § ❸ *(Geniş anlamda)* Sermaye. ⊙ ~ **yı girân behâ,** Kıymetli kumaş:

kala-azar, i. *Alm.* < *Hindustanî. kälä-äzär. Leishmania Donovani* adında kamçılı birhücrelinin sebep olduğu asalak hastalığı. *(Kala-azar, Asya ve Afrika'da, özellikle Sudan'da görülen bir layşmanyozdur. Uzun zaman süren düzensiz ateş, karaciğer ve dalak büyümesi, çoğu zaman kanama ve ülserlerle kendini belli eder. Kan muayenesi bir kansızlık ve lökopeni gösterir (mm³ te 750 akyuvar ve sadece yüzde 5 i çok çekirdekli) Asalak köpeklere de geçebilir: flebotomus cinsinden bir sinekle insandan insana veya köpekten insana geçer).* [*Osm.* Madras humması; *Lat. Leishmaniosis donovani; ing.* Dumdum fever, Kala-azar; *Fr.* Leishmaniose viscérale, Kala-azar]. ☆ *Eşanl.* **dumdum humması, karahastalık.** ⊙ **Akdeniz ~ ı,** Çocuklarda görülen dalak layşmanyozunun başka adı. [*Ing.* Mediteranean kala-azar; *Fr.* Kala-azar mediterranéen].

~**kamçılısı,** *paraz.* 2-5 mikron büyüklüğünde, yuvarlak veya söbemsi olup, konakçı vücudunda hemen bütün dokulara yerleşerek Kalaazar hastalığını oluşturan bir hücreli asalak. [*Lat. Leishmania donovani*].

kalaba, i. *h.d.* Kalabalık.

kalabalık,-ğı, i. *Osm.* < *Ar. galebe.* § ❶ Büyük sayıda insan topluluğu; Birikmiş kimselerin topu: *Şurada bir kalabalık var, acaba ne oluyor? Bizim kalabalığı görünce kaçtılar. Kalabalık içinde arkadaşını kaybetti.* [*ing.* Crowd, multitude, mass, mob; *Fr.* Multitude, foule]. § ❷ *(Geniş anlamda)* Çokluk; fazla ve karışık oluş; Karışık ve gereksiz şeyler topluluğu: *Eşya kalabalığı.* [*Fr.* Une foule de]; § ❸ *sosy.* Maddî *(Bedensel)* bir birikmeyi gerektiren ve bir anda dikkati çeken bir hedef yüzünden kolektif bir heyecanın etkisiyle harekete geçebilen sosyal topluluk. [*Ing.* Aggregate; *Fr.* Agrégat], § ❹ s. Sayıca çok, çok insan bulunan *(yer): Kalabalık bir aile, Eşyanız epey kalabalıkmış.* [*Ing.* Mass, mess; *Fr.* Masse]. ⊙ **ağız kalabalığı,** *dey.* ◘ **Ağız.** ⊙ **ağız kalabalığına getirmek,** *dey.* ◘ **Ağız.** ⊙ **mahşerî ~,** *dey.* Mahşer günündeki gibi mahşere benzer kalabalık.

~ **etmek,** Bir yerde gereksiz ve fazla olarak bulunmak: *Şu eşya orada kalabalık ediyor. O adam mecliste kalabalık ediyor.* [*Ing.* To encumber, litter, overcrowd, congest, jam; *Fr.* Encombrer, gêner]

kalabalıklaşmak, nsz. f. Sayıca çok olmak, çoğalmak.

Kalabiş'ler, ç. öz. i. *etn.* Doğu Sudan'da Kordofan'da çobanlıkla geçinen halk.

Kalabriya, öz. i. *coğr.* Italya yarımadasının güney ucunu meydana getiren bölge. Yüzölçümü 15077 km². [*Ing.* Calabria; *Fr.* Calabre].

~ **karaçamı,** *bot.* ◘ **Çam.**

~ **lehçesi,** *dilb.* Calabria'da da konuşulan Güney Italya lehçesi. [*Ing.* Calabrian; *Fr.* Calabrais].

kalabriyen, i. ve s. *Fr. calabrien, jeol.* Dördüncü zamanda, denizde oluşmuş en eski jeolojik tabaka. *(Kalabriyen tabakası, daha eski olan pliyosen tabakasıyle benzeşen, kum ve çakıldan oluşma bir tabakadır. Mesina'da, aynı devirde orada gelişmiş çok önemli bir favnadan başka kuzeyden gelme türlere de (Cyprina Işlandica) rastlanır. Aynı favnada bulunan Slephas meridionalis bu tabakanın villafransiyenle eş zamanlı olduğunu göstermektedir).*

kaladana, kalamana, i. *bot.* Hindistan dağlarında çok yaygın olan, Çitsarmaşığıgiller *(Convolvulaceae)* familyasından, *pharbitis* adlı bitkinin tohumu. *(Kaladana taneleri mercimek büyüklüğünde bir kahve tanesine benzer; bir ucunda küt bir kılçık bulunur. Rengi siyahımsı, tadı önce tatlı sonra acıdır. İçinde yüzde 15 yağ, yüzde 8 müshil bir reçine (fartibitizin) vardır).* [*Ing.* Kaladana; *Fr.* Kaladana, kalamanah, kengiuskia] ☆ *Eşanl.* **kengiuskia.**

kaladyum, i. *Lat. caladium. bot.* Birçenekliler *(Monocotyledoneae)* sınıfının, Yılanyastığıgiller *(Araceae)* familyasından, anayurdu tropikal Amerika olan, kökü yumrulu, yaprakları gösterişli otsu bitki cinsi. Bazı türleri sıcak limonluklarda yetiştirilir. Bunlardan *C. bicolor* en tanınmış olanıdır. [*Lat. Ing.* ve *Fr.* Caladium].

kalafat,-tı, i. *It. calafato. den.* § ❶ (a) Gemilerin kaplama ve güverte döşeme tahtaları aralıklarını üstüpü ile doldurup ziftlayerek su geçirmez hale getirme; (b) Su sızdıran perçin başlarını özel keskilerle döverek sağlanan su sızdırmazlık. [*Ing.* Ca(u)lking; *Fr.* Calfatage]. § ❷ *(Geniş anlamda)* Onarma, süsleme, sahte süs veya tamir ,düzen: *Kadın altmışı geçmiş ama hâlâ suratını kalafat edip satışa çıkardı.* [*Ing.* Spurious decoration; *Fr.* Faux décoration]. § ❸ *mec.* Azar, tekdir, donatma: *Hizmetçiye öyle bir kalafat verdi ki.* [*Fr.* Réprimande, admonestation]; § ❹ *arg.* Zina, bir kadınla kanunsuz ilişki kurma. [*Ing.* Adultery, fornication; *Fr* Adultere]. § ❺ *kıyf. esk.* (a) Yukarısı geniş, aşağısı dar yeniçeri başlığı; (b) Osmanlılarda vezir ve yüksek dereceli devlet memurlarının giydikleri serpuşlardan *(başlık)* biri. *(Dar olan alt kısmı yukarıya doğru genişler ve birbirine eşit büyüklükte dilimler halinde dikilirdi. Çatal sarıklı olan kalafatlara çatal kalafat denirdi. Sonraları topçu subaylarının giydikleri serpuşa denilmeye başlandı. 1826 yılında yeniçeri ocağı dağıtılınca kıyafetlerde de bir değişiklik yapıldı ve kalafat kaldırıldı. Böylece subaylar başlarına puşi denilen enlice bir bez sar-*

maya başladılar); § ● *tekn.* Soğukta dövülebilen bir madeni *(kırmızı, bakır, alüminyum).* Sızdırmazlığı sağlamak veya conta yapmak üzere sıkıştırarak bir deliğe tıkama işlemi; ◉ ~ **a açmak,** Köfteruz ile kalafat yuvalarını açarak temizlemek: *Bir geminin armuz ve suğralarını kaalfata açmak;* ◉ ~**a çekmek** § ● *den.* Tekneyi onarmak için karaya çekmek [*Ing.* To traw *(a ship)*, to careenage; *Fr.* Tirer au bord un navire pour calfater]. § ❷ *mec.* Iyileştirmek için birini dinlendirmek; § ● *dey.* Iyice azarlamak, paylamak. ◉ ~ **ı atmak,** *den.* Zamanla çapa tahtaları arasındaki kalafat üstüpüleri gevşeyerek atmak. [*Ing.* To fall out *(calking)*]. ◉ **Ince** ~ *den.* ◘ **ince.**

~ **demiri,** Kalafatçılıkta kullanılan kör keskilerin tümü. [*Ing.* Calking-iron; rippling iron; *Fr.* Calfait burin].

~ **etmek,** § ❶ (a) Bir binayı düzeltip boyayarak yeni ve süslüce bir hale getirmek; (b) Üstünkörü onarmak. [*Ing.* To repair, lightly, to restore lightly; *Fr.* Réparer legèrement]. § ❷ *den.* Kordon halinde bükülmüş üstüpüyü, borda, güverte v.b. yerlerdeki armuz ve suğraları *(iki nokta arasındaki boşlukları)* tamamen kapayacak şekilde kalafat keskisi denilen ve çok keskin olmayan bir keski ve kalafat tokmağı ile iyice sıkıştırmak. *(Bu iş tamamlandıktan sonra armuzlara, daha önceden kaynatılmış bir katran, reçine ve zift karışımı akıtılır).* [*Ing.* To caulk, careen, grave; *Fr.* Réparer légérement].

~ **keskisi,** *den.* Eskimiş kalafat üstüpülerini kesmekte kullanılan geniş ağızlı keski. [*Ing.* Caulking chisel; *Fr.* Ciseau de calfat]

~ **tabancası,** *tekn.* Perçinleyici, inşaat ve gemilerde pas çıkarıcı, veya keski olarak kullanılan, hava basıncı ile çalışan otomatik darbeli âlet. [*Ing.* Chipping; *Fr.* Marteaux à buriner].

~ **tokmağı,** *den.* Kalafatçıların kalafat üstüpüsünü sıkıştırmakta kullandıkları ağaç tokmak. *(Bu tokmakların başlarına dağılmamaları için çemberler geçirilmiştir).* [*Ing.* Caulking-hammer, caulking mallet].

~ **üstüpüsü,** *den.* Ahşap gemileri kalafat etmekte kullanılan, yeni veya kullanılmış halat yapmak üzere bükülmemiş olan lif halindeki kenevir. *(Kalafat için bu üstüpü, borda kaplamaları arasındaki boşluklara /armuz/ ve güverte armuzlarına bir keski ve çekiç ile iyice sıkıştırılır, üzerine sıcak zift akıtılır).*

~ **vermek,** Azarlamak, donatmak. [*Ing.* To scold; *Fr.* Réprimander].

~ **yeri,** *den.* Deniz araçlarının onarıldığı yer. [*Ing.* Caulking yard; careening ground, caulking wharf; *Fr.* Lieu ou l'on calfate les navires].

kalafatçı, I. *den.* Gemilerin borda kaplamalarının güverte birleşme yerlerinin sızdırmazlığını sağlamakla yükümlü işçi. [*Ing.* Ca(u)lker; *Fr.* Calfat].

~ **köpeği,** *arg. dey.* Ağzı bozuk, pis konuşan.

kalafatçılık,-ğı, Kalafatçının yaptığı iş.

kalafatlamak(-l), f. § ❶ *den.* Deniz araçlarının kaplama kısımlarını üstüpü ile sıkıştırarak onarmak. [*Ing.* To caulk, to calk, to careen; *Fr.* Calfater]. § ❷ *(Geniş anlamda)* Onarmak, kusurları örtmek için süslemek; onarıp çekidüzen vermek: *Odayı kalafatlamak.* [*Ing.* To tidy; *Fr.* Ranger]. § ❷ Azarlamak: *Hizmetçiyi iyice kalafatladı).* [*Ing.* To scold; *Fr.* Réprimander].

Kalahari, öz. i. *coğr.* Güney Afrika'da Botswana ülkesinde 1 200 000 km² alan kaplayan bir çöl.

kalaid /kalä:id/, ç. i. *Osm.* < *Ar kilâde. esk.* Gerdanlıklar.

kalak,-ğı, i. *h.d.* § ❶ *(Hayvanlarda)* Burun ucu ,burun deliği. [*Ing.* Nostril *(of a beast)*; *Fr.* Narine d'un animal]. § ❷ Çelik çomak, top gibi çocuk oyunlarında kazanç sayısını göstermek için kalenin yanına konan taşlar; § ❷ *müz.* Kimi üflemeli çalgılarda *(bakırlar)* borunun son bulduğu huni biçimindeki kısım; kalağın genişliği armonik sesleri tam ve doğru olarak elde edebilecek şekilde hesaplanır.

kala.kalmak, b. f. Olduğu yerden kımıldayamamak, davranamamak. [*Ing.* Suddenly to find oneself in a difficult situation, to remain rooted to the spot].

kalak.başılar, ç. b. i. *zool.* Omurgalı hayvanlardan sürüngenler *(Reptilia)* sınıfının bir *takımı.* Biçimleri kertenkeleye benzer. Çoğunun soyu tükenmiş ve bugün yaşayan bir türü kalmıştır. *Noktalı kamadiş (Sphenodon punctatus).* [*Lat.* ve *Ing. Rhynchocephalia; Fr.* Rhynchocéphales].

kalama, i. *(Yalnız kalama yapmak sözünde geçer).*

~ **vapmak,** *balıkç.* Oltayı gergin tutmaktan vaz geçmek.

kalamana, i. ◘ **Kaladana.**

kalamar, i. *Yun. kalamarion, zool.* Uzun gövdeli *(8-50 sm.)* iç kavkılı, yüzücü kafadanbacaklıların birçok çeşidine verilen ad. *(On ayaklılar takımının* loligo *ve* ommatostrephes *cinsinden olan bu yumuşakçalar ağla tutulur; olta ile avlananlar zokayı dipte sektirerek bunları yakalar. Eti balıklar için, özellikle morinalar için mükemmel bir olta yemidir. Batı Avrupa kıyılarında yaygın bazı türleri insanlarca da yenir. Loligo vulgaris, v.b.)* [*Ing.* Calamary, calamar; *Fr.* Calmar, encornet].

kalamar, i. *Yun. kalamari,* divit. ◘ **Mürekkepbalığı.**

kalamazo, i. < *It. calamazoo. (Bir Amerikan şehrinin adından)* Banka, ticarethane gibi yerlerde kullanılan ve cilt kapakları özel bir düzen ve anahtarla gevşetilip sıkıştırılabilen defter.

kalambek, ◘ **Kalembek.**

kalamış, i. *Yun.* Deniz kıyısında bulunan kamışlık ve sazlık. [*Ing.* Reed bed, marsh *(on the sea-shore)*; *Fr.* Marais qui communique avec la mer].

kalamin, i. *Fr. calamine.* § ❶ *met.* Hava temasında yüksek sıcaklıkta işlenen madenî parçaların yüzeyinde meydana gelen oksid tabakası [*Ing.* Scale] § ● *min. Formülü* $Zn_4Si_2O_7(OH)_2.H_2O$ olan hidratlı doğal çinko silikat, ortorombik simetri gösterir. *(Bu ad bazen bir çinko karbonat olan smithsonitin yerine kullanılır).* ☆ *Eşanl.* **hemimorfit.** [*Ing.* Calamine; *Fr.* Calamine, hémimorphite]; § ● *otom.* (a) Bir motorun yanma odasında yakıtın tam yanmamasından ileri gelen kömürlü tortu; (b) *(geniş anl.)* Karter'deki yağlama yağlarının, segmanları aşınmış olan pistonların üzerinden yanma odasına sızarak yanmasıyle meydana gelen tortu. [*Ing.* ve *Fr.* Calamine]. ◘ **kendi kendine ateşleme** ~ **önleyici,** *otom.* Kalaminin oluşmasını geciktirmek için yakıtın içine katılan alkol veya benzol gibi maddelere verilen ad. *(Özel tasfiye usulleriyle hazırlanan bazı modern yakıtlarla da aynı sonuç alınabilir).* [*Ing.* ve *Fr.* Anticalaminant].

kalaminlenme, i. Bir çeliğin, bazı etkenler karşısında bir demir oksid tabakasıyle kaplanması: *Bir işleme sırasında (ısıl işleme, dövme v.b.) yüksek sıcaklıkta havayle ısıtılan demirli maddeler kalaminlenir).* [*Fr* Calaminage].

kalaminli, s. *min.* Içinde kalamin bulunan, kalamin taşıyan. [*Ing.* Calamine - bearing; *Fr.* Calaminaire].

kalamistrum, i. *Lat. calamistrum* < *Yun. kalamos,* kamış. *zool.* Bazı örümceklerin ayaklarındaki fırça. *(Kalamistrum «cribellata» denen bütün örümceklerin, dördüncü çift bacağında uca yakın bulunan, talek aynası gibi, sıra halinde yan yana dizili kıllardan meydana gelmiş bir aygıttır. Kalamistrum, cribelum'dan çıkan telleri iplik haline getirir; ikisi karşılıklı olarak, tarak ve çıkrık ödevi görür).* [*Ing.* ve *Fr.* Calamistrum].

kalamistrum, i. *Eski* Romalılarda saç ve sakal kıvırmak için kullanılan içi boş ve kamışa benzer ince demir boru. [*Ing.* ve *Fr.* Calamistrum].

kalamit[1], i. *Fr. calamite. jeol.* Kalamitler grupundan fosil bitki. *(Sapları atkuyruğu gibi eklemli, düğüm araları bir perde ile bölmeli, içi silindir biçiminde boştur; çeperinde çoğu zaman iyi gelişmiş ikincil odun tabakası bulunur. Birinci zamana ait bu çeşit dev atkuyrukları üst karbon tabakalarında bulunur).* [*Ing.* Calamite].

kalamit[2], i. *Fr. calamite* < *Lat. calamus,* sap, kamış. *min.* Amfibol cinsinden mineral türü. *(Tremolit çeşidi).* [*Ing.* Calamite].

kalamitler, ç. i. *zool.* Birinci zamana ait atkuyruğu takımından fosil bitkiler grupu. *(Bunların eklemli saplarının ortasında, odundamarlarla çevrili, içi boş yumuşak bir öz bulunurdu. Başlıca cinsleri: arthropitys, arthroxylon, kalamit, kalamodendron).* [*Fr.* Calamariées].

kalamodendron, i. *Yun. kalamos,* kamış + *dendron,* ağaç. Kalamitler grupundan kömür yataklarında bulunan fosil ağaç. *(Gövdesinde düğüm araları değişik uzunlukta, bu düğümlerden çıkan almaşık dallar birbirine yakın ve halka dizilişlidir. Ikincil odun tabakası, gayet geniş özışınlarıyle birbirinden ayrı bölmeler halinde ve çok iyi gelişmis durumdadır].* [*Ing.* ve *Fr.* Calamodendron]

kalamostakis, i. *Fr. calamostachys.* Kalamitlerin *(fosil bitki)* üreme organlarına verilen ad. [*Ing.* Calamostachys].

kalan, s. ve i. < *kalmak.* § ❶ Kalmak işini yapan, duran: *Geride kalanları bekleyelim:* [*Ing.* Remaining; *Fr.* Qui reste, de reste]. § ❷ Herhangi bir miktardan artan: *Elbiselik kumaştan kalan parçayı etek yap.* [*Ing.* Remainder; *Fr.* Reste, restant]; § ❸ Verilen bir şeyin elde bulunan veya verilemeyen kısmı: *Borcumun kalanını sonra vereceğim.* [*Osm.* Bakiye; *Ing.* Rest; *Fr.* Reste] § ● *mat.* (a) Bir çıkarmanın sonucu:: *54' ten 18 çıkarılınca kalan 36'dır.* [*Ing.* Rest, remainder; *Fr.* Reste]. (b) Bölünenin, bölenle bölümün çarpımından fazlalığı. *(Bölünen A, bölen B ve bölüm O olduğuna göre A = QB + R yazılabilir; R burada kalanıdır).* [*Ing.* Rest, remainder; *Fr.* Reste].. ◉ ~ **lı bölme,** *mat.* Bir bölme işleminde, bölme tam olarak yapılamazsa, yani kalan bulunursa böyle bölmelere kalanlı bölme denir. [*Fr.* Division au reste]; ◉ ~ **sız bölme,**

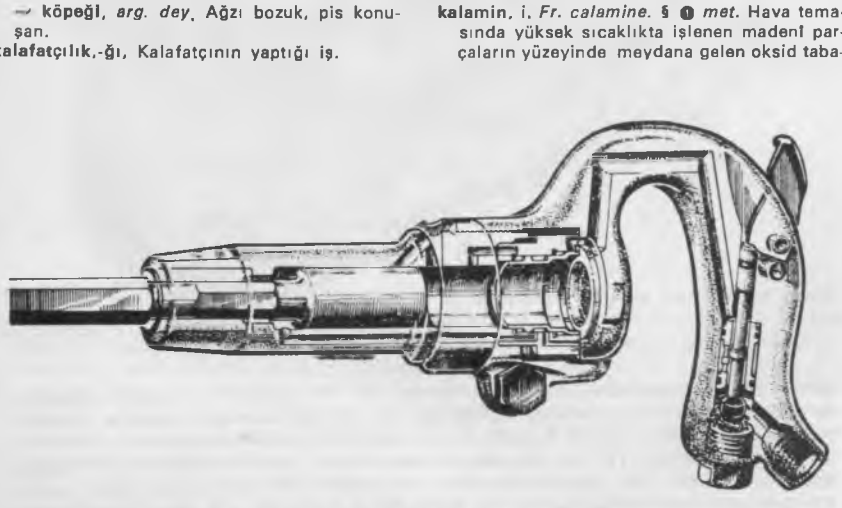

ŞEKİL: 272. — **KALAFAT TABANCASI.**

mat. Bir bölme işleminde, bölme tam yapılabilirse, yani kalan sıfır olursa böyle bölmelere kalansız bölme denir. [*Fr* Division exacte, division sans reste]. ◉ **bir f (x) fonksiyonunun taylor formülüne göre açılımında ~** ı, *mat. f (x)* fonksiyonunun Taylor formülüyle yapılan açılımına, bu açılımdan doğru bir formül elde etmek için eklenen terim; (b) Bir sayının kare kökünün karesine, bu sayıyı yeniden elde etmek için eklenen sayı. [*Fr.* Reste du développement d'une jonction f (x) selon la formule de Taylor]. ◉ **bir serinin ~** ı, *mat.* Belirli bir terimden önce gelen bütün terimleri attıktan sonra geriye kalan serinin toplamı. [*Fr.* Reste d'une série].

~ hız, *ask.* ◘ **Hız.**

kalandarya, kalenderya, i. *It calendario. esk.* Takvim. [*ing.* Calendar; *Fr.* Calendrier].

kalander, i. *matb.* Üst üste konmuş, parlak çelik silindirlerden yapılmış olan kâğıt ütüleme ve parlatma tertibatı. *(Bu iki ağır silindir arasından geçen kâğıt, arzu ve ayara göre az veya çok ütülenir ve «Satine» olur. Friksiyon kalanderlerinde iki silindir arasında bir tane ısıtılan ve kâğıt ruleden daha çabuk dönen silindir vardır).* [*ing.* Calendar; *Fr.* Calandre].

~ laklaması, *matb.* Verniklenmiş olan kâğıt tabakaları kurutulduktan sonra sıcak kalander silindirleri arasından geçirmek suretiyle parlaklığı arttırma işlemi. [*ing.* Calander varnishing; *Fr.* Vernissage en calandre]

kalanis /kalânis/, ç. i. *Osm.* < *Ar kalensuve. esk.* Külâhlar, takkeler.

kalank, i. *Fr. calanque,* veya *calangue. jeom.* Kalın çeperli dar ve dik akarsu ağzı. [*Ing.* Creek, cove].

kalantor, s. ve i. *It. galantuomo.* § ❶ Zenginliğini her biçimde göstermeyo özenen kellifelli kimse; § ❷ *arg.*. Zengin vaziyetli, paralı pullu adam: *Şu kalantoru enselersek, dünyalığı doğrulturuz.* ☆ *Eşanl.* **kalın, yağlı, kellifelli,** vardakosta *(kadın hk.)* ☆ *Karş.* **kılıksız.**

kalanza, i. *bot.* Portekiz sömürgesi Angola'da yetişen bir ağacın yerli adı; bu ağacın kırmızı çizgili odunu ince sık dokulu olduğu için ince marangozlukta makbul sayılır. [*Ing.* ve *Fr.* Calanza].

kalao, i. *Isp. kalaw. zool.* Gökkuzgunumsular *(Coraciiformes)* takımının, Boynuzlugagalıgiller *(Bucerotidae)* familyasından, tropik bölgelerde yaşayan, beyaz benekli siyah veya esmer tüylü, uzun kuyruklu bir kısım kuş türlerinin yerli adı. Bu kuşların başlıca özelliği gagalarının çok iri acayip ve değişik şekilli olmasıdır. Bu yüzden bunların bazı türlerine gergedan kuşları da denir. *(Kalao'ların hemen hepsi Eski Dünyanın sıcak bölgelerinde ağaçların üzerinde yaşar. Kuluçka devresi ve yavruya bakım süresince dişi kalao yuvasında kapalıdır. Yuva bir ağaç kovuğunda bulunur, ağzı harçtan bir bölmeyle kapatılır; üzerinde erkeğin getirdiği yiyeceklerin geçebilmesine elverişli bir delik vardır. Yavrular çıktıktan sonra yuvanın kapağı yıkılır. Kalaolar hepçil beslenen kuşlardır. Bu kuşların en büyüğü olan iki boynuzlu kalao (Dichoceros bicornis) Indo-Malezya'da yaşar ve boyu 1.30 m. yi bulur. Buceros rhinoceros Sumatra, Cava ve Borneo'da yaşar. Kırmızı-turuncu-kara renkli bir tepeliği vardır. Bazı türleri ise küçüktür, karatavuk boyunu aşmaz).* [*Ing.* Calao; rufous hornbill; *Fr.* Calao]. ◘ *TABLO: 23.* **— KUŞ TAKIMLARI.**

kalâr, i. Kuyu kapağı ve çeşme kenarlarına konulan ince ve düz yüzeyli taş. [*Ing.* Flagstone, paving-stone, *Fr.* Dalle].

kâlâr /kâlâr/, i. *Osm.* < *Fars. esk.* Sel sularının toprağı aşındırmasıyle meydana gelen yer yarığı, uçurum, yar.

kalas, i. *(Romanya'da Galatz şehrinin adından)* § ❶ Kalın biçilmiş uzun tahta. [*Ing.* Plank, rafter; *Fr.* Planche]. § ❷ *inş.* Ahşap yapı inşaatlarında genellikle taban ve tavan kirişleri olarak kullanılan kereste. [*Ing.* Beam, joist *(of a ceiling),* rafter *(of a roof) Fr.* Poutre maîtresse]. § ❸ *mad. oc.* Bir tomruğu, paralel testere darbeleriyle 25 mm. kalınlığında dilimleyerek elde edilen kaba tahta. *(Kalaslar maden ocağında kama ve destek olarak kullanılır; dört köşe tahtalardan daha ucuz olduğu için tercih edilir)* [*Ing.* Sheet-piling; *Fr.* Palée]. § ❹ *tekn.* Kalınlıkları 38 mm. ile 98 mm. genişlikleri 8 sm ile 30 sm. arasında değişen dikdörtgen prizma biçiminde kesilmiş kerestelerin ticarî adı. § ❺ *den.* Yelkenliler ve ufak gemilerin bir yere aborda oldukları *(yanaştıkları)* zaman, iskele yerinde gemiden yanaştıkları yere sürerek kullandıkları tahtalara verilen ad. [*Ing.* Plank; *Fr.* Madrier], ◉ **denge ~** ı, *cimn.* ◘ **Denge.** ◉ **~ biçmesi,** ◘ **Biçme.**

kalastra, i. *It. calastra. den.* (a) Gemilerde güvertelere alınan filika v.b. küçük araçları o turtmak amacıyle kalın kütüklerden yapılmış yuvalar. *(Bunlar filikanın baş ve kıç bodoslamalarından itibaren 1/4 uzunluğundaki kesitine uyacak biçimde kesilmiş ve bu kısımlar deri veya bırandadan yapılmış yastıklarla beslenmiştir).* [*Ing.* Boat-chock]; (b) Fırtına dindikten sonra bir süre kabarık ve çatlaksız devam eden dalgalar; (c) Koylarda, kıyılarda fırtınanın aksi yönünde görülen dalgalar.

kalaverit,-ti, i. *Fr. calavérite. min.* Doğal altın tellürür; yüzde 3 kadar gümüş kapsar; Kaliforniya'daki Calaveras bölgesinde ve Avustralya'da *(Cripple Creek)* bulunur. [*Ing.* Calaverite].

kalavra /kalav:ra/, i. *Yun. kalevra.* § ❶ Yamalı kösele ayakkabı. [*ing.* Rough leather shoe, patched shoe; *Fr.* Chaussures en cuir] § ❷ Deriden yapılmış eşya. [*ing.* Leather goods; *Fr.* Maroquinerie].

kalavra.hane, b i. *kalavra* + *Fars. hâne. esk.*

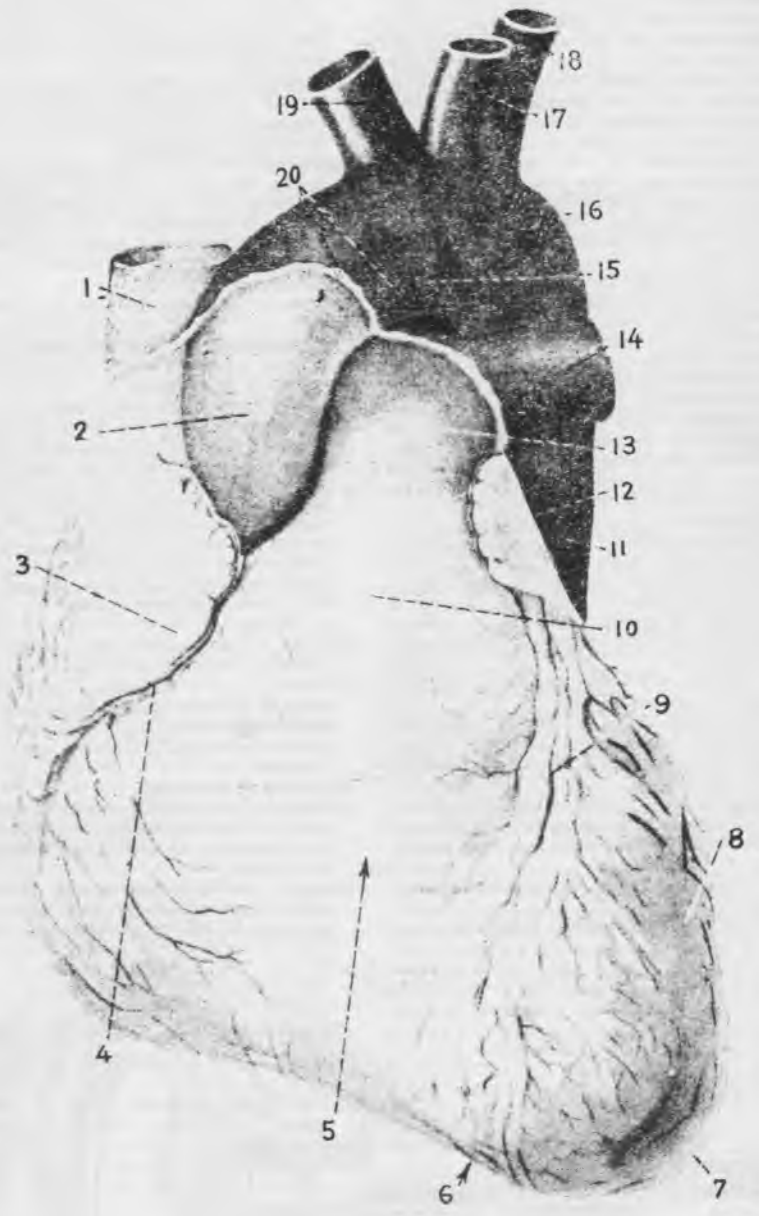

ŞEKİL: 273. — **KALB** [*Dış görünüş*]: **1.** Üst ana toplu damar. **2.** Aort kemeri, *(yükselen parça)* **3.** Sağ kulakcık. **4.** Koroner damar sağ kolu. **5.** Sağ karıncık ön yüzü. **6.** Kalb tepesi çentiği. **7.** Kalb tepesi. **8.** Sol karıncık ön yüzü. **9.** Koroner damar sol kolu. **10.** Akciğer atardamar kütüğü. **11.** Aort inen parçası *(göğüs aortu).* **12.** Sol kulakçık. **13.** Akciğer atardamarı çatalı. **14.** Akciğer atardamarı sol kolu. **15-16** Aort kemeri *(yatay parça)* **17.** Sol ana karotis atardamarı. **18.** Sol köprücükaltı atardamarı. **19.** Sağ kol-baş atardamar kütüğü. **20.** Refleks çizgisi.

§ ❶ Deri eşyaların yapıldığı işyeri. [*Ing.* Factory for laether goods]. § ❷ Kundura atelyesi; § ❸ *san.* Eskiden asker için ayakkabı, eyer takımı, hayvan koşumu gibi saraçlığa ait araçlar yapılan yer.

~ **nazırı**, Kalavhaneyi yöneten kişi.

kalavta, i. *kıyf. esk.* Memlûklar devrinde *(XIII -XVI yüzyıl)* Mısır ,Suriye ve Kuzey Afrikada başa giyilen ve üzerinde boynuz seklinde sarılmış tülbentler bulunan serpuş.

kalay, i. § ❶ *kim.* Sembolü **Sn**, A. n. 50 A. a. 118,7 olan ,kimyasal element. 232 derecede eriyen ,gümüş beyazlığında, 7.29 yoğunluğunda kurşundan daha sert bir maden. Dövülebilir tel haline getirilebilir; yumuşaktır ve çekmeğe karşı direnci çok azdır. 232° C'ta erir. Ancak 2200° C civarında kaynar. *(Başta bakır kapları kalaylamak olmak üzere birçok işlerde kullanılır).* [*ing.* Tin; *Fr.* Étain]. § ❷ Kalaylanmış bir kabın üzerindeki alaşım tabakası. [*ing.* Tinfoil; *Fr.* Feuille d'étain, étain battu]. § ❸ *mec.* Bir kimsenin gerçek değerini cilâ gibi örten aldatıcı görünüş. [*ing.* Superficial adornment, false apparition; *Fr.* Ornement superficiel, faux]. § ❹ *arg.* Sövme, azar, küfür: *Harbi söz çıkmıyor bu adamın ağzından be; işi gücü hep kalay.* [*Ing.* Scolding rating; *Fr.* Reproche, gronderie, réprimande forte]

◉ ~ **ı basmak**, *arg.* Adamakıllı küfretmek, sövüp saymak. [*Ing.* To scold; *Fr.* Injurier]

~ **balık**, *balıkç.* Ucunda olta iğnesi bulunan, küçük balık biçiminde kalay parçası. [*Ing.* Tin-fish; *Fr.* Poisson d'étain].

~ **çekmek**, *arg. dey.* Küfretmek, sövmek. [*Ing.* To swear; *Fr.* Injurier].

~ **giderme**, *tekn.* Madenî bir eşya üzerindeki kalay tabakasını kaldırma. [*Ing.* Untinning, detinning; [*Fr.* Désétamage].

~ **yaprağı**, *tekn.* Kalay kaplama işlerinde kullanılan ince kalay tabakası. [*Ing.* Tinfoil; *Fr.* Feuille d'étain].

kalaycı, i. § ❶ Kapları kalaylayan kimse. [*Ing.* Tinsmith; *Fr.* Étameur]; § ❷ *mec.* Üstünkörü ve esassız iş yapan, sahteci.

~ **körüğü**, Kalaycının kalayı eritmek için kullandığı ateşi canlandırmaya yarayan açıp kapadıkça hava veren âlet.

~ **körüğü gibi nefes almak**, *dey.* Soluk alırken göğsün hızla kabarıp indiğini belirtmek için kullanılır.

kalaycılık,-ğı, i. Kalaycının yaptığı iş. [*Ing.* Tinner, tinsmith; *Fr* Metier d'étameur].

kalay.hane, b. i. *esk.* Kalay işlerinin yapıldığı yer. [*Ing.* Tinning workshop].

kalayit,-ti, i. *Fr. callaite. min.* Hidratlı doğal alüminyum fosfat, firüze türüdür. [*ing.* Callaite]. ☆ *Eşanl.* **kalayinit**.

kalaylama, i. § ❶ Madenleri veya camları bir kalay tabakasıyle kaplama. [*Ing.* Tinning, tin-plating; *Fr.* Étamage]. § ❷ *dok.* Bir kuması boyadan önce özel kalay tuzu banyosundan geçirme.

kalaylamak, f. § ❶ Oksidlenmeden korumak için bir madenî parçayı kabı kalay tabakası ile kaplamak. [*Ing.* To tin ,to tin-plate; *Fr.* Etamer]. § ❷ *mec.* Hata, kusur ve eksiklikleri görünüşte gizlemeye çalışmak, saklamak. § ❸ *arg.* Küfretmek, bolca sövmek. [*Ing* To swear; *Fr.* Injurier].

kalaylanmak, nsz. f. Oksidlenmeden korumak için bir kalay tabakasıyle kaplanmak. [*Ing.* To be tinned, to be zinned; *Fr.* S'étamer].

kalaylatmak(-i,-e), f. Kalaylamak işini başkasına yaptırmak: *Kalayları çıkmış olan tencereleri kalaylatalım.* [*Ing.* To make tin; *Fr.* Faire étamer].

kalaylı, s. § ❶ Üzerine kalay sürülmüş, kalaylanmış, kalayla kaplanmış olan: *Kalaylı tencere.* [*ing.* Tinned, stannous, tinny, tin-coated; *Fr.* Étamé,-ée]. § ❷ İçinde kalay bulunan. [*Ing.* Stanniferous; *Fr* Stannifère]. § ❸ Üstünkörü süslenmiş, yalandan, süs gösterisi olan, sahte. [*Ing.* Adorned superficially, false; *Fr.* Orné superficiellement, faux]. § ❹ *mad. oc.* Kalay cevherlerini kapsayan *(yatak).* [*Ing.* Stanniferous; *Fr.* Stannifère].

~ **alüvyon**, *mad. oc.* Kasiteritli kum.. [*Ing.* Stanniferous alluvion *Fr.* Alluvion stannifère].

~ **bakır küflenmez**, *at.* Temizliğini herkesin bildiği kişi ve iş lekelenemez.

~ **kaptan su içmek**, *dey. (erkek hk.)* Akrabasıyle veya yakından tanıdığı biriyle evlenmek. [*Ing.* To marry a female relative *(on the assumption that it is safer to marry a girl one knows everything about)*].

~ **saç**, Sudan paslanmamak için yüzeyine kalay sürülmüş saç levha. *(Bunların kiremit yerine damlara örtülen oluklu çeşitleri de olup,* **oluklu saç** *denir. Bunların üzerleri kalaylı olur. Kalaylı saçtan kova, su depoları ve saire de yapılır).* [*Ing.* Tin-plate; *Fr.* Tôle étamé].

kalaysız, s. § ❶ Kalaylanmamış *(kap),* [*Ing.* Untinned; *Fr.* Desetame, non étamé]. § ❷ Kalayı çıkmış *(kap);* § ❸ İçinde kalay bulunmayan. [*ing.* Untinned; *Fr.* Désétame,-ée]. § ❹ *mec.* Sahte görünüşten uzak, doğal halde olan. [*Ing.* Natural; *Fr.* Naturel,-elle].

kalaza, i. *bot. Nusellus*'un tabanına verilen ad. [*ing.* Chalaza; *Fr.* Chalaze].

kalazion, i. *Fr. chalazion. oft.* Göz kapağı derisinin altında beliren kabartı şeklinde küçük ur. *(Dağlamak veya kesilerek çıkarılmak suretiyle yok edilir).*

kalb[1] /kal'b/, i. ç: *kulûb. Osm.* < *Ar.* § ❶ *anat.* Vücudun her tarafından gelen kanı ak-

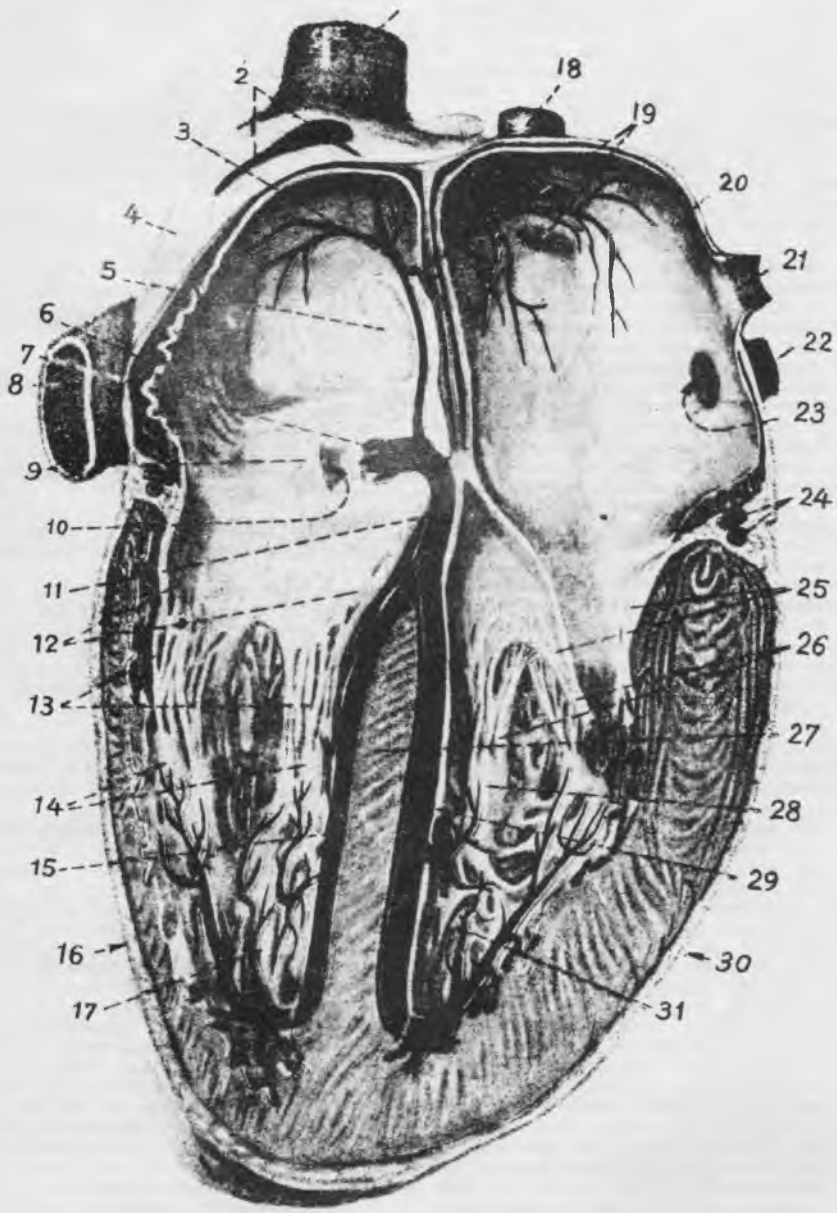

ŞEKİL: 274. — **KALB** [*iç görünüş*]: **1.** Üst ana toplardamar. **2.** Sağ kulakcık üst duvarı. **3.** Kalb özel sinir sistemi *(Autonom).* **4.** Sağ kulakçık dışyan duvarı: **5.** Oval çukur. **6.** Sağ kulakçık iç çeperi. **7.** Autonom sinir düğümü. **8.** Alt ana toplardamar. **9.** Sigmoid kapak çeperi. **10.** Sigmoid kapak çukuru **11.** Autonom sistem ana hüzmesi. **12.** Üçlü kapaklar. **13.** Kirişimsi teller. **14.** Papiller kaslar. **15.** Autonom sistem yan hüzmesi. **16.** Sağ karıncık duvarı. **17.** Autonom sistem özel hüzmesi. **18.** Akciğer toplardamarı sağ kolu. **19.** Akciğer toplardamarı sol kulakcık içi ağzı. **20.** Sol kulakçık çeperi. **21-22.** Akciğer toplardamarı sol kolu. **23.** Akciğer toplardamarı sol kulakcık içi ağzı. **24.** Koroner atar ve toplardamar kesiti. **25.** İkili kapak *(MITRAL) çeperi.* **26.** Kirişimsi teller. **27.** Karıncıklararası bölmesi. **28.** Papiller kaslar. **29.** Autonom sistem yan hüzmesi. **30.** Sol karıncık duvarı. **31.** Autonom sistem özel hüzmesi.

ciğerlere gönderen ve oradan döndükten sonra tekrar vücudun en uzak yerlerine kadar yollayan ve bu en önemli görevinden dolayı canlı varlıkların hayat merkezi olan organ: *Kalb atışı. Hastanın kalbi durdu.* [*Ing.* Heart; *Fr.* Cœur]. ☆ *Eşanl.* **yürek**. ◘ *ŞEKİL: 485.* — **SİNDİRİM SİSTEMİ VE İÇ ORGANLAR** *ŞEKİL: 273.* — **KALB** *(Dış görünüş); ŞEKİL: 274.* — **KALB** *(İç görünüş);* § ❷ Gönül, duygu merkezi, his: *Kalbindeki sevgi. Kalbinde kin tutmak. Kalb kalbe karşıdır.* [*Ing.* Feelings; *Fr.* Cœur, siège des sentiments, de la sensibilité]; § ❸ *mec.* Her şeyin ortası; canevi: *Ordunun kalbi, Ankara Türkiye'nin kalbidir.* [*ing.* Core, center; *Fr.* Centre, cœur]. § ❹ Yürek hastalığı: *Kalbden öldü.* [*Ing.* Heart disease; cardiopathy; *Fr.* Maladie de cœur, cardiopathie]. § ❺ Sevgi, muhabbet: *Ana kalbi.* [*Fr.* Cœur]. § ❻ İyilik, insanseverlik duygusu: *Adamda kalb yok kil.* [*Ing.* Goodness, kindness, kindly feeling; *Fr.* Cœur, bonté, bienveillance]. § ❼ İç, ruh: *Kalbinin bütün sırlarını meydana döktü.* [*Ing.* Soul, feelings, mind; *Fr.* Cœur, désir intime, pensée secrète]. ◉ **~ e doğmak**, *dey.* Bir şeyi önceden hissetmek; ◉ **~ e dokunmak**, *dey.* İç acısı vermek, hüzünlendirmek. [*Ing.* To affect the heart *(of)*, to hurt the feelings *(of)*; *Fr.* Émouvoir, aller droit au cœur, toucher]; ◉ **~ e işlemek**, *dey.* Derin üzüntü uyandırmak, içe dokunmak. [*Ing.* To go to the heart *(of)*, to stir the heart *(of)*, to strike a person to the quick]. ◉ **~i çarpmak**, *dey.* Kalbi çok vurmak. [*Ing. (For one's heart)* to palpitate, to throb, to beat fast; *Fr.* Palpiter]. ◉ **~ ine doğmak**, *dey.* İçine doğmak. [*Ing.* To have a presentiment; *Fr.* Avoir un pressentiment]. ◉ **~ i atmak** *(çarpmak)*, *dey.* Heyecanlanmak. [*Ing.* For one's heart to be at, to pulsate; *Fr.* S'émouvoir]. ◉ **~ i (...) da atmak**, *dey.* Bir yer bir şeyin canevi olmak; ◉ **~ i bozuk**, *dey.* Niyeti, düşüncesi kötü olan. [*Ing.* Evil-minded, malignant, malicious; *Fr.* Porté au mal, malintentionné,-ée, malveillant, malin,-igne]. ◉ **~ i bütün**, *dey.* Açık kalbli, dürüst. [*Ing.* Noble-minded, good-hearted, honest; *Fr.* Magnanime, généreux,-euse, aux nobles sentiments, à l'âme noble, haute, compatissant,-ante, bon (ne), qui a le cœur sur la main]. ◉ **~ i fesat**, *dey.* Haset ve kıskanç olan. [*Ing.* Envious, grudging; *Fr.* Envieux,-euse]. ◉ **~ i geniş**, *dey.* Geniş yürekli, kaygısız, hiç bir şeye aldırış etmeyen. [*Ing.* Carefree, easy-going *Fr.* Libre de soucis, exempt de soucis, insouciant,-ante, sans souci]. ◉ **~ i kanamak**, *dey.* Istırap çekmek, çok üzüntü duymak. [*Ing.* For one's heart to bleed; *Fr.* Avoir une grande douleur]. ◉ **~ i kararmak**, *dey.* Dinî inancını kaybetmek. [*Ing.* To lose one's religious belief]. ◉ **~ i kırık**, *dey.* Duyguları incinmiş. [*Ing.* Heart-broken, hurt; *Fr.* Avec le cœur brisé]. ◉ **~ i parça parça olmak**, *dey.* Merhamet duymak, acımak. [*Ing.* To have great pity; *Fr.* Éprouver de la pitié]. ◉ **~ i rahat**, *dey.* Gönlü huzur içinde olan. [*Ing.* Relieved, calm; *Fr.* Calme, tranquille]. ◉ **~ i sıcak**, *dey.* İçten, samimî. [*Ing.* Warmhearted; *Fr.* À cœur chaud, généreux,-euse]; ◉ **~ i sızlamak**, *dey.* İç acısı duymak, üzülmek. [*Ing.* To be deeply afflicted *(with)*; *Fr.* être affligé, être chagriné]. ◉ **~ i temiz**, *dey.* Kötü niyet ve düşüncesi olmayan; *Ahmet Efendi, kalbi temiz bir adamdı* ◉ **~in düğümler dokusu**, *dokb.* ◘ **Düğüm**. ◉ **~ In yolu mideden geçer**, *at.* Bir kimsenin sevgisini kazanmak istersen ona şöhen verip güzel yiyecekler ikram ediniz. ◉ **~ inde kin ve garaz tutmak**, *dey.* Birine karşı içten düşmanlık duymak veya beslemek; ◉ **~ inden kopmak** *(birinin)*, *dey.* Bir kimsenin içinden gelmek. [*Ing.* To be given gladly]. ◉ **~ ine girmek** *(birinin)*, *dey.* Bir kimsenin sevgisini kazanmak. [*Ing.* To win one's way to the heart *(of)*; *Fr.* Aller au cœur, trouver le chemin du cœur]. ◉ **~ ine göre**, *dey.* Niyet ve düşüncesine uygun olarak, başkalarına karşı beslediği duygulara göre: *Allah kalbine göre versin.* [*Ing.* After his own heart]; ◉ **~ ini açmak**, *dey.* Birine sırlarını söylemek ◉ **~ ini çalmak** *(birinin)*, *dey.* Bir kimseyi kendine âşık etmek. [*Ing.* To steal the heart *(of)*]; ◉ **~ ini dinlemek (kalbinin sesini dinlemek)**, *dey.* Hisleriyle hareket etmek, acımak; ◉ **~ ini okumak**, *dey.* Birinin duygu ve düşüncelerini, niyetlerini anlamak: *Mektup almasam da almış gibiyim. Kalblerinizi bir kitapdan daha iyi okuyabilirim;* **~ inin en gizli köşesinde**, *dey.* Benliğinde, ruhunda. [*Ing.* In the innermost recesses of his heart]; ◉ **~ ten gelen**, *dey.* İçten, samimî olarak. [*Ing.* Cordial, sincere, heartfelt; *Fr.* Cordial, chaleureux,-euse, sincere] ◉ **~ ten ~ e yol vardır**, *dey.* «*Seven sevilir*» anlamındadır: *Rabbimi aldatamam. Onun kalbinden benim kalbime yol vardır;* ◉ **açık ~ ameliyatı**, *cerr.* Kalbin içi açılmadan, önce dolaşım «*sunî kalb*» denen bir aygıta devredildikten sonra yapılan kalb ameliyatı; [*Ing.* Open heart operation; *Fr.* Chirurgie à cœur ouvert]; ◉ **atom reaktörünün ~ i**, *nükl. fiz.* Parçalanarak maddeyi kapsayan kısmı. [*Ing.* Core; *Fr.* Cœur]. ◉ **herkesin ~ inde bir arslan yatar**, *dey.* «*Her insan içinde büyük bir niyet, arzu taşır*» anlamında kullanılır; ◉ **kapalı ~ ameliyatı**, *cerr.* Kalbin fizyolojik çalışması durdurulmadan yapılan cerrahî müdahale. [*Ing.* Closed heart operation; *Fr.* Chirurgie à cœur fermé]; ◉ **sunî ~**, *cerr.* Cerrahî bir müdahale gerekli olduğu zaman, kalbi kan dolaşımından ayırmak amacıyla onun yerine aynı görevi sağlamaya elverişli cihaz. *(Pratik bakımdan sunî kalb ‚toplardamardaki kirli kanı atardamarlara göndermeden önce onu oksijenleme imkânı veren fizyoşimik ve mekanik bir düzenekle birarada çalışmalıdır).* [*Ing.* Artificial cœur; *Fr.* Cœur artificiel].

~ acısı, *dey.* Derin üzüntü. [*Ing.* Deep sorrow; *Fr.* Grande douleur].

~ ağrısı, § ❶ *dey.* Aşktan ileri gelen elem: *Günlerce ne gördüm, ne de bir kimseye sordum; Yarap! Hele kalb ağrılarım durdu diyordum.* [*Ing.* Heartache, grief; *Fr.* Chagrin, peine de cœur, douleur]. § ❷ *patol.* Mide ağzı üzerinde hissedilen ağrı; kalbin veya kalb bölgesinin sinirsel ağrısı. (◘ **Anjin**, *Göğüs anjini).* [*Ing.* Cardialgia; *Fr.* Cardialgie].

~ atardamarı, (toplardamarı), ◘ **Taç**.

~ çiçeği, *bot.* ◘ **Kalbçiçeği**.

~ damar eretizmi, *tıp.* ◘ **Eretizm**.

~ dekompansasyonu, *tıp.* ◘ **Dekompansasyon**.

~ dışı, *anat.* Kalb dışında bulunan, kalb dışında gelişen, meydana gelen. [*Ing.* Exocardial; *Fr.* Exocardiaque].

~ dışı ses, *fizyol.* Göğüs dinlenildiğinde kalb sesleriyle eşzamanlı olarak duyulan, fakat menşei kalbin içinde olmayan, bazı ses veya soluklara verilen ad. [*Ing.* Exocardial sound; *Fr.* Bruit exocardiaque].

~ genişlemesi, *patol.* Kalb boşluklarının genişlemesi. [*Ing.* Cardiectasis; *Fr.* Cardiectasie].

☆ *Eşanl.* **kardiyektazi**.

~ hastalığı, *patol.* ◘ **kardiyopati**.

~ hastası, *anat.* Kalbinde bir hastalığı olan kimse. [*Ing.* Heart patient, cardiopath, cardiac; *Fr.* Malade de cœur, cardiaque].

~ iç zarı, *fizyol.* Kalbin içini örten zar. *(Toplardamar iç gömleğinin devamıdır, kulakçığın iç yüzünü, kulakçık-karıncık kapacığını ve karıncığı kapladıktan sonra atardamar iç gömleği alarak devam eder. Kalb içzarı, yüzeysel bir endotelyum tabakası ile katılgan-esnek dokudan oluşmuş bir derin tabakadan yapılır).* [*Ing.* Endocardium; *Fr.* Endocarde].

☆ *Eşanl.* **endokard**.

~ içi, *anat.* Kalbin içinde bulunan: *Kalb içi sondası.* [*Ing.* Intracardiac; *Fr.* Intracardiaque].

☆ *Eşanl.* **intrakardiyak**.

~ içi şırınga, *tıp*, Kalbin içine yapılan şırınga. *(Ağır anestezi senkoplarını önlemek için karıncık boşluklarından birine yapılır. Şırınga edilen madde genellikle adrenalindir; daha seyrek olarak da kafein kullanılır).* [*Ing.* Intracardiac syringe, injection; *Fr.* Injection intracardiaque].

~ ilâçları, *anat.* Kalbin üzerine etki yapan ilâçlar.

~ kalbe karşıdır, *dey.* «*Sevgi karşılıklıdır*» *Birisini seven insan, muhakkak ondan da sevgi görür.* [*Ing.* Friendship is mutual].

☆ *Eşanl.* **gönülden gönüle yol vardır.**

~ kası, *anat.* ve *zool.* ◘ **Kas**.

~ kası hastalığı, *patol.* ◘ **Miyokardi**

~ kası iltihabı, *patol.* ◘ **Miyokardit**.

~ kazanır, kaltaban gönenir, *at.* İş becerme yeteneği bulunmayan kişi, düzenbazın kendisine yutturduğu şeyi kazanç sanır. Oysa, işini yürütmüş olan, düzenbazdır.

~ kazanmak (fethetmek), *dey.* Güzel bir sözle veya ince bir davranışla karşısındakini kendine bağlamak. Herkes tarafından yakınlık duyulmak, sevilmek. [*Fr.* Allumer le cœur; trouver le chemin du cœur].

~ kırmak, *dey.* Kaba bir söz veya davranışla karşısındakini kendinden soğutmak, gücendirmek: *Vaktiyle kalbimi kıranlara iyilik ettim.* [*Ing.* To break someone's heart; *Fr.* Briser le cœur à qn.].

~ kuvvetlendirici, *tıp.* Kalb kasının gerginliğini arttıran ilâç *(Yüksükotundan /Digitalis purpurea/ elde edilen glükozit, lanatozit C /D, lanata'dan çıkarılan glükozit/, uvabayn /strophantus gratus'un aktif maddesi, billûrlaşmış tevetin başlıca kalb kuvvetlendiricilerdir).* [*Ing.* Cardiotonic; *Fr.* Tonicardiaque, cardiotonique].

~ merkezi, *anat.* Son boyun omurlarından altıncı sırt omuruna kadar uzanan omurilik bölgesi. *(Irkitilmesiyle kalb atımları hızlanır).* [*Ing.* Cardiac center; *Fr.* Centre cardiaque].

~ midyesi, *zool.* ◘ **Mildye**.

~ olmamak *(bîrinde)*, *dey.* Acıma duygusu olmamak.

~ önü, *fizyol.* Göğüs boşluğunun, kalbin ön tarafında bulunan bölgesine verilen ad.

~ önü ağrısı, *patol.* Göğüs boşluğunun kalbin önüne rastlayan bölgesindeki ağrı, *(Kalb önü ağrıları, göğüs anjini olaylarında görüldüğü gibi, pek önemsiz birçok fonksiyonel bozuklukta da rastlanır).* [*Ing.* Precardiac ache]

~ önü kabarması, *fizyol.* ◘ **Kabarma**.

~ sektesi, *tıp.* Kalbin birdenbire durması. [*Ing.* Heart-attack; *Fr.* Apoplexie du cœur]

~ sıkışması, *patol.* Kalbden gelen bazı göğüs ağrılarına verilen ad. [*Lat. Angina pectoris; Ing.* Stenocardia; *Fr.* Sténocardie].

☆ *Eşanl.* **stenokardi**.

~ sinir, anat. ◘ **Sinir**.

~ yırtılması, *patol.* Genellikle sol karıncık seviyesinde meydana gelen ve seyrek görülen yarılma olayı. [*Ing.* Cardiorhexia; *Fr.* Cardiorhexie].

kalb[2] /kal'b/, i. *Osm.* < *Ar.* Dönüştürme, *(bir halden başka bir hale)* çevirme: *Sergievi operaya kalbedildi.* [*Ing.* ve *Fr.* Change, transmutation].

kalb[1] /kal'b/, i. *Osm.* < *Ar. esk.* § ❶ ed. Bir kelimede harflerin yerinin değişmesi; *(Köprü - körpü gibi);* § ❷ *gram.* Arapçada, elif, vav ve ya'nın birbirine dönmesi: *Vecede - yecidü gibi.* Burada vav *(v)*, ye *(y)* olmuştur; ◉ **~ i kül** *(kalb-i muntazam veya kalb-i tâm)*, *ed. esk.* Bir kelimenin bütün harflerini baştan sona ve sondan başa doğru okuma; bu okuyuşta da birer anlam ifade etmesi; *Mey-yem gibi.* [*Ing.* Total inversion of letters in an anagram]; ◉ **~i nâkış** *(kalb-i ba'z)*, *ed. esk.* Bir kelimede bir harfin diğer bir harfle yer değiştirmesi: *İhmâl - imhâl.*

~ etmek, Değiştirmek, çevirmek.

~ olmak, Değişmek, çevrilmek.

kalben /kal'ben/, z. *Osm.* < *Ar.* Gönülden içten, yürekten, samimî olarak: *Seni kalben sever.* [*Ing.* Sincerely, heartily; *Fr.* Cordialement, sincèrement, de tout cœur].

kalb.gâh /kal'bgâh/, b. i. *Osm.* < *Ar. kalb* + *Fars. gâh. esk. mec.* § ❶ Bir şeyin merkezi, canevi. [*Ing.* Center; *Fr.* Centre]. § *ask. tar.* Eski savaş tertiplerinde sağ ve sol kollar arasında, merkezde başkumandan ve maiyeti erkânının bulunduğu yere verilen ad. [*Ing.* Center of the army]. ◉ **~ından vurulmak**, Canevinden vurulmak, öldürücü yara almak.

kalbî /kal'bî/, s. *Osm.* < *Ar. esk.* § ❶ *mec.* İçten, yürekten, gönülden *(gelen): Benim sevgim kalbîdir.* [*Ing.* Sincere, hearty, cordial; *Fr.* Cordial,-ale, du cœur, sincere]. ☆ *Eşanl.* **yürekten, candan, içeği, hissederek, samimî, deruni, duyarak, içten.** ☆ *Karş.* **dıştan yapmacık olarak, sahte, gayrisamimî.** § ❷ Kalbe ait, kalble ilgili.

kalb.çiçeği, b. i. *bot.* İki-çeneklîler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, İpektohumlugiller *(Asclepiadaceae)* familyasından, anayurdu Natal olan, İstanbul'da ser veya evlerde yetiştirilen, sarkık ipliksi gövdeli, küçük yumrulu bir süs bitkisi. Yaprakları karşılıklı ve kalb şeklindedir. [*Lat. Ceropegia wood; Ing.* ve *Fr.* Ceropegia].

☆ *Eşanl.* **kalb kalbe karşı.**

kalbiye, s. *esk.* Kalbî'nin dişili.

kalbli, s. Kalbi olan. ◉ **açık ~** *dey.* ◘ **Açık.** ◉**iyi ~**, *dey.* Merhametli, iyi niyetli, cömert. ◉ **kötü ~**, *dey.* Niyet ve düşüncesi iyi olmayan, fesat.

kalbsiz /kal'bsiz/, Acıma duygusu, iyi duyguları olmayan, [*Ing.* Brutal, cruel; harsh; *Fr.* Sans cœur, sans pitié, insensible, brutal,-aux].

☆ *Eşanl.* **zalîm, merhametsiz, insafsız, haşin, gaddar.**

kalbsizlik, gi, : Acıma duygusu, iyi duyguları olmama. [*Ing.* Brutality, cruelty, harshness; *Fr.* Brutalité, dureté rudesse, sévérité].

☆ *Eşanl.* **merhametsizlik, insafsızlık, zulüm, gaddarlık.**

kalbur, i. *Osm.* < *Ar. gırbâl.* § ❶ Tahılın küçüklerini veya içindeki yabancı maddeleri ayıklamak için kullanılan seyrek telli veya büyükçe elek. [*Ing.* Sieve, riddle, screen; *Fr.* Crible]. ☆ *Eşanl.* **elek.**. § ❷ *tar.* Ölüme mahkûm edilmiş veya intihar etmiş kişileri halka göstermek ve küçük düşürmek amacıyle cesetlerini bir kalburun üzerine oturtup bir ata sürükletmekten ibaret olan ceza. ◉ **~ a çevirmek,** *dey.* Delik deşik etmek. [*Ing.* To riddle with holes]. ◉ **a dönmek,** *dey.* Delik deşik olmak *(edilmek),* [*Ing.* To be riddled with holes; *Fr.* Être troué de tous les côtés]. ◉ **~ dan geçirmek,** *dey.* Kalburda elemak, kalbur yardımıyle elemek. [*Ing.* To sift, to screen; *Fr.* Cribler]. ◉ **~ la su taşımak,** *dey.*. Verimsiz bir işle uğraşmak, olmayacak bir işle uğraşmak. [*Ing.* To make futile efforts, to carry coals to Newcastle; *Fr.* Mâcher à vide]. ☆ *Eşanl.* **havanda su dövmek.** ◉ **~ lu boru,** *bot.* ◘ **Boru;** ◉ **~ lu borular,** *bot.* ◘ **Boru'** ◉ **~ lu plak,** *bot.* ◘ **Plak,** ◉ **ayaklı ~,** *tekn.* Delikli ve eğimi çok fazla bir saç üzerine yerleştirilmiş bir huniden meydana gelen kalbur. *(Huninin içindeki buğday delikli saç üzerine dökülerek kayar ve içindeki yabancı maddeler deliklerden aşağı iner).* [*Ing.* Footed sieve; *Fr.* Crible à pied, crible allemand]. ☆ *Eşanl.* **Alman kalburu.** ◉ **Eratosthenes ~ u,** *mat.* Asal sayıların cetvelini hazırlamakta kullanılan yöntem. [*Ing.* Eratosthene's screen; *Fr.* Crible d'Eratosthène]; ◉ **silindir ~,** *tekn.* Kendi ekseni etrafında dönen yüzeyi delikli bir silindirden meydana gelen kalbur. [*Fr.* Crible à tambour].

~ atardamarları *(arka ve ön), anat.* Göz atardamarlarının burun boşluklarına giden dalları. [*Ing.* Cribriform tubes; *Fr.* Artères éthmoïdales].

~ boşlukları, *anat.* Kalburkemiğinin yan kitleleri içinde bulunan ve burun boşluklarına açılan hava boşlukları. [*Ing.* Ethmoid cellules; *Fr.* Cellules ethmoïdales].

~ çıbanı, *esk. tıp.* ◘ **Kanser.**

~ damarlar, *bot.* ◘ **Damar.**

~ gibi, *dey.* Deliklerle dolu olan, delik deşik. [*Ing.* Riddled, full of holes; *Fr.* Criblé, -ée].

~ iltihabı, *patol.* Mukozanın veya kemiğin iltihabı. [*Ing.* Ethmoiditis; *Fr.* Ethmoïdite]

~ kasnağı, Kalbur telini tutan tahta kısmı.

~ kemiği, *anat.* ◘ **Kemik.**

~ makinesi, *trm.* Taneleri yabanî tohumlardan ve iyi vasıflı tohumları kötülerinden ayıran cihaz. [*Ing.* Winnowing - machine; Winnower; screening-machine, separator; *Fr.* Trieur, vanneuse, cribleur].

☆ *Eşanl.* **triyör.**

~ üstü, § ❶ Bir şey elendiği vakit kalbur telinin deliklerinden geçemeyerek üstünde kalan iri parçalar. [*Ing.* Siftings *(of corn etc.),* screening *(of coal etc.); Fr.* Criblure] § ❷ *mec.* Seçkin kimseler için kullanılır. [*Ing.* The best, the choicest; *Fr.* Le meilleur].

~ üstüne gelenler, *dey.* ileri gelenler, seçkin olanlar. [*Ing.* Notables, important personages; *Fr.* Les notables, les principaux].

~ üstüne gelmek (kalbur üstü kalmak), *dey.* Benzerlerinden daha üstün bir durum almak, sivrilmek.

kalbur.altı, b. i. Kalburlaşmış buğdayda kalmış yabancı maddeler, ufak sarıan çöpleri. [*Ing.* Siftings *(Of grain, etc.)* *Fr.* Criblure].

kalburcu, s. § ❶ Kalbur yapan veya satan kimse. [*Ing.* Maker or seller of sieves or screens, sifter, screener; *Fr.* Criblier, fabricant de cribles]. § ❷ İşi, bir şeyi kalburdan geçirmek olan kimse. [*Ing.* Sifter, riddler, screener; *Fr.* Cribleur,-euse].

kalburlama, i. Küçük tanelerden ve yabancı cisimlerden arınması için bir şeyi kalbur içinde çalkalama. [*Ing.* Sifting, riddling, screening; *Fr.* Criblage].

kalburlamak(-i), f. Kalburdan geçirmek, kalburla ayıklamak. [*ing.* To sift, to screen; *Fr.* Cribler].

kalburlanmak, nsz. f. Kalburdan geçirilmek, kalburla elenmek. [*Ing.* To be sifted, screened; *Fr.* Être criblé].

kalbursu*, s. Kalbur gibi, kalbura benzeyen. [*Osm.* Gırbâlî; *Ing.* Cribriform; *Fr.* Cribriforme].

~ boru, *bot.* Bitkisel dokularda bulunan ve içinde ongun besisuyu dolaşan borucukların adı. [*Ing.* Riddled tube; *Fr.* Tube crible, tube liberien]. ◘ **soymuk borular.**

~ çeper, *bot.* Bazı soymuk hücrelerinin uzayıp yassılaşarak tek bir levha veya birçok küçük levhacık halinde birleşmesiyle oluşan üzeri delikli çeper. *(Delikler iyi mevsimde açık, durgunluk devresinde «katı» maddeyle tıkalı bulunur).*

~ lamina, *anat.* Kalbur kemiğinin yatay laminası. *(Koklama sinirlerinin geçit yeri olan deliklerle kaplı olmasından ötürü bu adı alır).* [*Ing.* Riddled lamina; *Fr.* Lame criblée].

kalbüd /kâlbüd/, i. *Osm.* < *Fars. esk.* § ❶ İnsan veya hayvan vücudu, gövde, beden. [*ing.* Body of a man, form, carcass]. § ❷ Kalıp, şekil, Kerpiççi kalıbı.

kalcı, i. Kal işi yapan kimse; Eski sırmaları eritip gümüş, ve altın külçesi haline sokan işçi ve esnaf. Bu işin yapıldığı yere **kalhane** denir. [*Ing.* Smelter of ores, refiner of metals].

kalça /kal:ça/, i. *esk. T. kalçak* § ❶ *anat.* İnsanda gövdenin arka bölümünde, bacakların birleştiği yer ile bel arasındaki şişkin bölge; kaba et: *Üstünüze iyilik sağlık sağ kalçası incinmişti.* [*ing.* Hip; *Fr.* Hanche]. ◘ *ŞEKİL: 16.* — **İNSAN ANATOMİSİ;** *ŞEKİL: 263.* — **İNSAN VÜCUDU.** § ❷ *binic.* Atın arkasında böğür ve diz arasında kalan kısım. [*Ing.* Hind-quarters; *Fr.* Hanche] § ❸ *zool.* Böceklerde bacağın, göğüsle üstbacak arasında kalan parçası. [*Ing.* Hook; *Fr.* Hanche]. § ❹ *vet. (Atlarda)* Arka bacak bölgesine verilen ad. [*Ing.* Haunch; *Fr.* Hanche]. ◉ **~ da tutuş,** *cimn.* Dirseklerden bükülü kollarla ellerin kalçayı kavraması. [*Ing.* Hands on hips (wingstanding); *Fr.* Mains aux hanches].

~ ankilozu, *patol.* Kalça oynak ekleminin kronik veya akut iltihaplarından sonra, sert leşip oynamaz oluşu. *(Romatizma ve verem başlıca nedenleridir, ayırıcı tanı bakımından bu iki kalça eklemi hastalığı çok kere birbirine karıştırılır).*

~ artriti, *patol.* İhtiyarlarda ve aşırı şişmanlarda aksaklığa ve ağrıya sebep olan kalça rahatsızlığı. [*Ing.* Coxarthria; *Fr.* Coxarthrie].

~ başı, *anat.* Kalça kemiğinin kabartısı. [*Ing.* Ridge of the hipbone].

~ belirtisi, *res.* ve *heyk.* Ayakta durur vaziyette yapılmış resim ve heykellerde vücudun ağırlığını taşıyan sağ veya sol bacağın kalça kemiğinin oluşturduğu kabartı. *(XIV üncü asır fildişi Meryem heykellerinde çok bâriz olarak görülen bu şekil daha çok yontulan fildişinin eğrilmesi dolayısıyle bir zorunluluk altında yapıldığı tahmin olunmaktadır. Bu durumun güzelliği dolayısıyle ağaç ve taştan yapılan heykellerde de böyle kalça belirtileri bırakılmıştır).* [*Fr.* Hanchement].

~ -çatı çıkıntısı, *anat.* Kalça kemiği kanadının ön yüzünde bulunan tümsek; çatı kemiğiyle kalça kanadının kavşağına rastlar. [*Ing.* Iliopectineal eminence; *Fr.* Éminence ilio-pectinée].

~ -çatı şeritçiği, *anat.* Uyluk kemerinden kalça-çatı çıkıntısı tümseğine uzanan telsel bağ. [*Ing.* Iliopectineal ligament; *Fr.* Bandelette ilio-pectinée].

~ çekmek, *binic.* Atın dörtnal giderken arka ayaklarıyle koşuyu bozması. [*Fr.* Traîner les hanches].

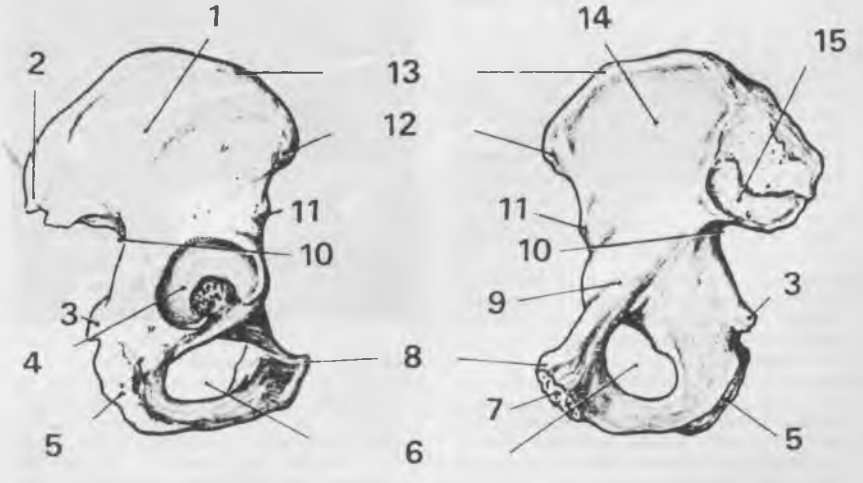

ŞEKİL: **KALÇA KEMİKLERİ: 1.** Kalça kemiği dış çukuru. **2.** Kalça kemiği arka-üst dikeni. **3.** Siyatik dikeni. **4.** Hokka çukuru. **5.** İskiyon tümseği. **6.** İskiyon-çatı deliği. **7.** Çatı çıkıntısı. **8.** Çatı. **9.** Adsız çizgi. **10.** Büyük siyatik oluğu. **11.** Kalça kemiği ön-alt dikeni. **12.** Ön-üst dikeni. **13.** Kalça kemiği ibiği. **14.** Kalça kemiği iç çukuru. **15.** Sağrı-kemiği ve eklem yüzeyi.

~ **çemberi,** *cimn.* Kalça boşluğunu oluşturan kemiklerle bunları saran kasların tümü. [*ing.* Hip-girdle; *Fr.* Ceinture pelvienne].

~ **çevirme,** *cimn.* Kalçaya uyluk ve bel eklemleri arasında yaptırılan çember alıştırması. [*Fr.* Circumduction des hanches].

~ **çıkığı,** *anat.* Uyluk kemiğinin kafa kısmının yerleştiği kalça kemiğinin bir tava gibi olan girintisinden dışarı çıkması.

~ **dış atardamarı,** *anat.* ◘ **Atardamar.**

~ **iç atardamarı,** *anat.* ◘ **Atardamar.**

~ **itme,** *cimn.* Kalçayı hızla öne itme. [*Fr.* Poussée de hanche].

~ **kası,** *anat.* ◘ **Kas.**

~ **kemeri,** *zool.* ve *biy.* Omurgaya bağlanmış ve ard ayakları taşıyan kemik veya kıkırdaklı kemer. Balıklar dışta kalmak üzere, öteki omurgalılarda üç kemiğin birleşmesinden meydana gelmiştir. İnsanda tek parçalı bir kemikten *(kalça kemiği)* ibarettir. [*Osm.* Kavs-i rahî; *ing.* Hip girdle; *Fr.* Arcade palmaire].

☆ *Eşanl.* **aya kemeri.**

~ **kemiği,** *anat.* ◘ **Kemik.**

~ **üzerinde olmak,** *binic.* Atın arka ayaklarıyle hamle yaparken terkisini alçaltması. [*Fr.* Être sur les hanches].

~ **yastığı,** *kıyf. esk.* Kadınların uzun entarileri altına koydukları ve kalçaları dolgun göstermeye yarayan küçük yastık.

~ **yüksekliği,** *cimn.* Ayarlanabilen cimnastik araçlarında kalça doğrultusundaki yükseklik için kullanılan kavram. [*Fr.* Hauteur de hanche].

kalçalı, s. § ❶ Kalçası olan. [*ing.* Hipped, haunched; *Fr.* A hanches]. § ❷ *mec.* Kalçası büyük ve geniş olan.

kalçalık,-ğı, i. Davulcuların davulun sürtünmesine karşı elbiselerini korumak amacıyle sol kalçalarına koydukarı deri parçası.

kalçete, i. *It. calcetta. den.* (a) Mürnel veya filasalardan, salmastra örgü usulüne göre elle örülmüş yassı halat. *(Dört köşesi veya yuvarlağı olur. Kalçeteler yelkenlilerin arma donatımında sargı yerine veya düşmemek için tutunulan alt tava vardamana halatı olarak kullanılır. Gemiciler hamaklarını da bununla asarlar. Kalçete örgüsüne bazen salmastra örgüsü de denir);* (b) Direk dikmede kullanılan âletin makas kısmını direğe bağlayan ip. [*Ing.* Gasket]. ◉ **mersa ~ sı,** *den.* Demir üstünde yatan gemilerin sara edilmiş yelkenlerinin güzel görünmesi için, üzeri beyaz branda ile kaplanan ve yelkeni saran örgü halindeki ip. ☆ *Eşanl.* **süs kalçetesi.** ◉ **yelken ~ leri,** *den.* Yelkenlerin miyama yakalarına *(serene bağlanan üst kenarları)* dikilen ve ucunda *kalçete tirnelesi* denilen ince ipler bulunan yassı kalçeteler.

~ **halatı,** *den.* Saç gibi örülmüş halat.

kalçın, i. *It. calzone.* Aba veya meşinden yapılmış, kalçaya kadar çıkan çizmeye benzer giyecek; çizme içine giyilen ve koncu kalçaya kadar çekilen avcı çoraplarına ve çuha veya aba kumaşlarından yapılmış siyah kaytanlı tozluğa da kalçın denirdi. [*Ing.* Long felt hose, long felt boot; *Fr.* Bas de feutre qu'on porte sous les bottes].

kalçıncı, i. Kalçın yapan ve satan kimse. [*Ing.* Maker or seller of long felt hose or boots].

kaldaryum, i. *Lat. caldarium.* Romalılarda hamamın en sıcak olan ve terlemeye mahsus bulunan kısmına verilen ad olup Türk hamamlarında buna halvet denir. [*Ing.* ve *Fr.* Caldarium].

kaldazit,-ti, i. *Fr. caldasite. min.* Doğal demir, titan ve zirkonyum silikat. *(Özellikle Brezilya'da bol bulunan bu mineral gri veya kırmızı tassı kütleler halindedir; heksagonal sistemde billürlaşır ve zirkonyum cevheri olarak işletilir).*

Kalde, öz. i. *esk. coğr.* Sümer'in Aşağı Mezopotamyadaki bir bölgesine verilen, sonra da bütün Babil'i kapsayan ad. [*Ing.* Chaldea; *Fr.* Chaldée].

~ **dili,** *dilb.* Eskiden doğu samî dillerine, bazen de Kalde'de konuşulan samî diline verilen ad. *(Günümüzde, bunun yerine Akkadca terimi kullanılır).* [*Ing.* Chaldean, accadian; *Fr.* Chaldéens, akkadien].

kaldera, i. *sp. caldera, kazan. jeom.* Büyük boyutlu *(km olarak ölçülür)* yanardağ krateri. Bu yanardağın tepesinde, içindeki püskürme ağzından veya ağızlarından birçok kez daha büyük olan, dibi düz kazan biçiminde çukurluk. [*Ing.* Caldera; *Fr.* Caldeira, caldera].

kalderit,-ti, i. *Fr. calderite. min.* Süleyman-taşının *(grena)* sert ve sıkışık billürlu çeşidi.

kaldıraç*,-cı, i. < *kaldırmak.* § ❶ *mek.* Bir dayanma noktasının **üzerinde** inip kalkan ve az güç harcayarak ağır yükleri kaldırmaya yarayan sert çubuk. Kaldıraçlar, orta kısımlarında *(makas kollarında olduğu gibi)* dayanma, *(cevizkıran kollarında olduğu gibi)* güç noktaları bulunduğuna göre birinci, ikinci ve üçüncü **çeşit** kaldıraç adlarıyle üçe ayrılır. [*Osm.* Manivelâ; *ing.* Lever; *Fr.* Levier]. § ❷ *müz.* Kuvvetli bir salgı mekanizmasının kolu veya bir parçası. *(Icracının parmak basıncıyle çekiçleri /piyano/ veya supapları /org/ harekete geçirir).* [*Ing.* Lever; *Fr.* Levier]. ◉ **birinci çeşit ~,** Dayanma noktasının güç ile direnç arasında bulunduğu ve iki kuvvetin birbirine ters yönde hareket ettiği kaldıraç çeşidi. *(Örnek: terazi).* ◉ **ikinci çeşit ~** Dayanma noktası güç ile direncin dışında ve direnç tarafında olan kaldıraç çeşidi. *(Örnek: ceviz kıracağı).* ◉ **üçüncü çeşit ~** Dayanma noktası ile direnç arasında gücün uygulama noktası bulunan kaldıraç çeşidi. *(Örnek: maşa).*

~ **dekoru,** *tiy.* Tiyatro sahnesinde dekor değiştirmeye yarayan eski bir yöntem. Daha çok eski İngiliz sahnelerinde birer makaradan birinden ötekine sarılmakla değiştirilebilen resimli dekor bezi [*ing.* Barrel system].

~ **kolu,** *fiz.* Bir kaldıracın denge anlatılımında her iki kuvvete dayanma noktasından indirilen dikler. [*Osm.* Manivela kolu; *Ing.* Lever-arm; *Fr.* Bras de levier].

~ **testi,** *psik.* ◘ **Test.**

KALDIRAÇLAR

kaldırak*, i. < *kaldırmak.* ◘ **Vinç.**

kaldıran, s. < *Kaldırmak.* § ❶ Kaldırmak işini yapan. [*Ing.* Elevator; *Fr.* Élevateur,-trice]. § ❷ *anat.* Bazı organları yukarıya doğru kımıldatan *(kaslar hk.)* [*Osm.* Râfia; *Lat. Levator; Ing.* Levator muscle; *Fr. (Muscle)* Releveur,-euse, élevateur,-trice].

kaldırgan, s. ◘ **Kaldıran.**

kaldırıcı, s. < *kaldırmak.* ◘ **Kaldıran.**

kaldırım, i. < *Kaldırmak.* § ❶ *bayınd.* Yayaların yürümesi için caddenin iki tarafına yapılan nafif yüksek taş döşeme. [*Ing.* Footway, footpath, sidewalk; *Fr.* Trottoir, pavage, pavé]. ☆ *Eşanl.* **yaya kaldırımı.** § ❷ Taşla döşenmiş yol: *Kasabanın kaldırımları eskimiş.* [*Ing.* Pavement; *Fr.* Pavé]. § ❸ *den.* Deniz yüzüne yakın ve kıyıya koşut olarak uzanıp giden üstü düz kayalar. ◉ **arnavut ~ ı,** ◘ **Arnavut.** ◉ **bağlantı ~ ı,** ◘ **Bağlantı.** ◉ **Osmanlı ~ ı,** İri ve muntazam taşlarla altı harçlı olarak yapılan kaldırım. [*Fr.* Pavage romaine].

☆ *Eşanl.* **Roma kaldırımı.**

~ **çiğnemek,** *mec.* Şehirde yaşayarak görgüsü artmak. [*Ing.* To increase one's experiences by living in town, to become a man about town].

~ **gazetesi,** ◘ **Gazete.**

~ **kaldırmak,** *bayınd.* ◘ **Kaldırmak.**

~ **süpürgesi,** *mec.* Sürtük, uygunsuz kadın. [*Ing.* Sauntering woman; *Fr.* Femme de mauvaise vie, fille].

kaldırımcı, s. § ❶ Kaldırım döşeyan kimse. [*Ing.* Paviour, paver; *Fr.* Paveur]. § ❷ *arg.* Isportalardan bir şey alıp çalan hırsız, dolandırıcı, yankesici. [*Ing.* Pickpocket, thief; *Fr.* Voleur à la tire].

~ **çekici,** ◘ **Çekiç.**

~ **tokmağı,** Ucu demir pabuçlu ve iki tarafa çıkıntılı kulpları olan kalın kütük şeklinde ağaç veya demir tokmak olup saplarından kaldırılıp kaldırım taşlarının yerlerine oturtulması veya sıkıştırılması için kullanılır. [*Ing.* Paver's rammer, paving-ram].

kaldırımcılık,-ğı, i. § ❶ Kaldırım yapma işi. [*Ing.* Profession of a paver; *Fr.* Métier de paveur]. § ❷ *arg.* Dolandırıcılık. [*Ing.* Picking pockets].

kaldırımlı, s. Kaldırımı olan *(yol).* [*Ing.* Paved; *Fr.* Pavé,-ée].

kaldırımsı*, s. *biy.* Oluşu kaldırım görünüşünü andıran *(doku).* [*Osm.* Resafî; *Ing.* Rotular; *Fr.* Pavimenteux,-euse].

~ **doku,** *anat.* Oluşu kaldırım görünüşünü andıran doku. [*Osm.* Nesc-i resafî; *Ing.* Rotular tissue; *Fr.* Tissu pavimenteux].

~ **epitel,** *dokb.* Çok kenarlı hücrelerden yapılı epitelyum dokusu. [*Ing.* Rotular epithelium; *Fr.* Epithelium pavimenteux, épithelium Malpighien].

☆ *Eşanl.* **Malpighi epiteli.**

kaldırma, i. § ❶ Bulunduğu yerden yukarı alma. [*Ing.* Liftlng *(up); Fr.* Levage]. § ❷ Yukarı doğru hareket ettirme. § ❸ Yükseltme. [*Ing.* Raising, hoisting, elevating; *Fr.* Élévation]. § ❹ Feshetme. [*Ing.* Annulation, abolishment, cancelling; *Fr.* Abolition, levée resiliation, abrogation, annulation, cassation]. § ❺ Fazla miktarda alma veya piyasadan çekme. § ❻ Kira ile alma. § ❼ Tahammül etme. § ❽ Uyandırma. [*Ing.* Wakening, waking up; *Fr.* Action de reveiller]. § ❾ Taşıma, nakletme, götürme. [*Ing.* Carrying, conveyance, transportation; *Fr.* Transportation]. § ❿ *(ölü hk.)* Gömme. [*Ing.* Burial, interment; *Fr.* Enterrement]. § ⓫ *arg.* Çalma. [*Ing.* Stealing; *Fr.* Vol]. § ⓬ *h.d.* Kaçırma. § ⓭ *demir.* Yoldan çıkmış demiryolu taşıt ve parçalarını tekrar ray üzerine koyma işlemi. § ⓮ *san.* Çürümüş bir pano üzerindeki resmi yeni bir tuvale aktarma işlemi. ◉ **bacak ~,** *cimn.* ◘ **Bacak.** ◉ **burun ~,** *hava.* ◘ **Burun.** ◉ **çim ~,** *bahç.* Mevcut çimi kaldırma: *Bir çayırın çimlerinin sökülmesi.* [*Fr.* Enlèvement]. § ⓯ *cimn.* Vücudun herhangi bir bölümü bulunduğu yerden yükseltme. [*Ing.* Lifting; *Fr.* Levage, lever].

~ **kararın kaldırılması,** *huk.* Bir haciz, bir itiraz veya bir ipotek kaydının meydana getirdiği engellemeleri ortadan kaldıran işlem; *(kararın kaldırılmasını, kararı isteyen talep edbilir, yargı kararının kaldırılmasına, idarenin yetkili organı karar verebilir; bu kısmî veya tam olabilir).*

~ **cihazı,** Yük, madde, eşya ve malzemeyi kaldırıp indirmeye yarayan bütün makine ve cihazlar. [*Ing.* Hoist, lifting gear or apparatus; *Fr.* Appareil de levage].

~ **flapı,** *hava.* ◘ **Flap.**

~ **katsayısı,** *mek.* Bağıl hız, V, karşılaştırma düzlemi *S* ve akışkanın kütlesi *Q* ile gösterildiğine göre

$C_2 = \frac{R_z}{\frac{1}{2} q SV^2}$ formülüyle belirlenen bo-

yutsuz katsayı. *(Bir uçak kanadının kaldırma katsayısı, V hızına göre kanadın geliş açısına bağlıdır. Geliş açısına göre kaldırma kuvvetinin ve direnç katsayısının değişimlerini gösteren eğri, kanadın poleridir).* [*Ing.* Coefficient of force; *Fr.* Coefficient de force].

~ **kuvveti,** § ❶ *mek.* Bir akışkan içindeki bir cismin hareketinin bileşkesi olan hız doğrultusuna dik kuvvet. *(Bir uçağın havada kalmasını sağlayan, kanatların etrafındaki hava hareketinin doğurduğu R_z kaldırma kuvvetidir. Bu kuvvet kanat altında meydana gelen basınç düşmesi ve kanat üstünde görülen basıncın bileşkesidir).* [*Ing.* Lift-force, lifting force, lifting power; *Fr.* Force de sustentation, force ascensionnelle, force sustentatrice]. § ❷ *fiz.* Bir akışkan içinde bulunan *(veya yüzen)* cisimlere aşağıdan yukarıya doğru düşey olarak etki yapan kuvvet. [*Osm.* Kuvve-i teb'idiye; *Ing.* Lift; *Fr.* Poussée]. § ❸ *hava.* Bir gazın kaldırma yeteneğiyle ağırlığı arasındaki fark. [*Ing.* Static lift *(or a mass of gas)*; *Fr.* Force ascensionnelle *(d'une masse de gaz)*].

~ **kolu,** Ortasına bir yere dayandırıp kısa tarafını kaldıracak şeyin altına sokmak ve uzun tarafına basarak kaldırmak suretiyle kullanılan uzun demir veya ağaç.

☆ *Eşanl.* **manivela kolu.**

~ **köprü,** Eski kale hendekleri üzerinde istenildiği zaman zincir ve halatlarla indirilip kaldırılan köprü. *(Orta çağ şato ve kale kapılarının önündeki hendekler üstünde hep böyle köprüler bulunurdu).* [*Fr.* Pont-levis].

☆ *Eşanl.* **ırgantı köprü.**

~ **merkezi,** *hava.* Bir profilin ortalama tazyik merkezlerinin uygulama noktası. [*Ing.* Center of lift; *Fr.* Centre de sustentation].

~ **silindiri,** *tekn.* Çevresinde bir oluk bulunan ve bir makaranın veya bir palangaının bir parçasını meydana getiren tahta veya madenî küçük çark.

~ **sürükleme nispeti,** *hava.* Bir cismin bilhassa profilin, kaldırma kuvvetinin sürüklenme oranı. Bu oran kanat veya profilin aerodinamik değerinin ölçüsüdür. [*Ing.* (air) Lift, drag ratio; *Fr.* Finesse].

kaldırmak(-ı), f. § ❶ Kalkmak işini birine veya bir seye yaptırmak; Bulunduğu yerden yukarı doğru yerini değiştirmek: *Kolunu kaldırdı. Rüzgâr yatık ekinleri kaldırdı. Bu ilâç yüzümün derisini kaldırdı. Vapuru geç kaldırdı. Köpek bir tavşan kaldırdı. Kapağı kaldırınca. Toz kaldırmayın. Beni yerimden kaldırma. Atı dört nala kaldırdı. Elini kaldırdı.* [*Ing.* To lift; *Fr.* Lever, dresser, elever, enlever]. § ❷ Çekmek, dayanmak, tahammül etmek: *Bu araba bu yükü kaldırmaz. Şaka kaldırmamak. Midesi ağır yemek kaldırmıyor. Ben bu lakırdıları kaldıramam.* [*Ing.* To resist, to hold out, to endure; *Fr.* Resister, supporter]. § ❸ Yakışmak, uygun gelmek: *Bu kumaş fazla süs kaldırmaz.* [*Ing.* To fit; *Fr.* Convenir, aller à, s'accorder avec]. § ❹ *arg.* Çalmak, aşırmak. [*Ing.* To steal, to rob; *Fr.* Voler, dérober]. § ❺ (-ı, -den) Bir yerden alıp başka bir yere götürmek, nakletmek, koymak: *Sandığı oradan kaldırın.* [*Ing.* To carry away; *Fr.* Enlever]. § ❻ Piyasadan çekmek: *İstifçilerin kaldırdığı mallar.* § ❼ Yükleyip taşımak: *Yükü kaldırmak.* [*Ing.* To carry; *Fr.* Enlever]. § ❽ Varlığına son vermek, feshetmek, ilga etmek: *O âdet şimdi kaldırıldı. Kanun kaldırıldı.* [*Ing.* To abolish; *Fr.* Abolir, annuler, résilier]. § ❾ Ayaklandırmak, isyana, fesada teşvik etmek. [*Ing.* To provoke; *Fr.* Révolter, provoquer]. § ❿ Bir şeyden çok satın almak: *Sekiz top kumaş kaldırmış.* [*Ing.* To buy wholesale; *Fr.* Acheter, vendre en gros]. § ⓫ *Bütçeye, keseye* Elverişli olmak: *Bizim halimiz o kadar pahalı kumaşı kaldırmaz. Bu pirinç fazla su kaldırmaz.* [*Ing.* To afford; *Fr.* Supporter]. § ⓬ Vurmak üzere yukarıya doğru hareket ettirmek: *Adam bıçağı kaldırınca çocuk yerinden fırladı.* [*Ing.* To raise; *Fr.* Lever, soulever, brandir pour frapper]. § ⓭ Yukarıya doğru hareket ettirmek: *Kaşlarını kaldırarak gülümsedi. Daha iyi görebilmek için başını kaldırdı.* [*Ing.* To raise; *Fr.* Hausser, lever]. § ⓮ İlâve ederek yükseltmek: *Duvarı yarım metre kaldırdı.* [*Ing.* To elevate; *Fr.* élever]. § ⓯ Yola çıkarmak, hareket ettirmek: *Hemen ordularını kaldırıp göç ettiler.* [*Ing.* To set on one's way]. § ⓰ Toplamak: *Harman, ürün kaldırmak.* [*Ing.* To gather *(up)*, to collect, to pick *(up)*; *Fr.* Recueillir]. § ⓱ Bulandırmak: *Midesini, içini kaldırmak.* [*Ing.* To disgust, to sicken, to nauseate]. § ⓲ İyileştirmek, yataktan kurtarmak: *Bu ilâçlar ve üç günlük dinlenme onu yataktan kaldırmaya yetecek.* [*Ing.* To cure, to restore, to heal; *Fr.* Guérir]. § ⓳ Uyandırmak: *Yolcuyu erken kaldırdılar.* [*Ing.* To waken, to wake *(up)*; *Fr.* Réveiller]. § ⓴ Açmak: *Jaluziyi kaldırdı.* [*Ing.* To open; *Fr.* Ouvrir]. § ㉑ Tayin etmek: *Adamı görevinden alıp başka yere kaldırdılar.* [*Ing.* To appoint; *Fr.* Nommer]. § ㉒ *h.d.* Kaçırmak: *Kız kaldırmak.* [*Ing.* To kidnap, to abduct, to elope *(with)*; *Fr.* Enlever, ravir]. § ㉓ *(ölü hk.)* Gerekli törenleri yapmak ve gömmek: *Cenaze kaldırmak. Zavallıyı bugün kaldırdılar.* [*Ing.* To bury; *Fr.* Enterrer]. § ㉔ *bayınd.* Hendeğin kenarına yığılmış toprakları kürekle sev'in üstüne atmak. § ㉕ *saatç.* Bir saatin, sarkaçlı saatin, çıkrığın içindeki eğri dişli çarkın dislerinden mandalı çıkarmak. § ㉖ *tıp.* Bazı ilâçlara, genellikle bunların zarar verecek miktarına, her hangi bir hastalık belirtisi göstermeden dayanabilmek. *(Bu niteliğin her insanda, hatta ayni insanda başka zamanlar için değişik olması, tedavi ilminin en çetin ve en ilgi çekici meselelerinden biridir).* ◉ **ayağa** ~, *dey.* Telaşlandırmak. [*Ing.* To cause a commotion; *Fr.* Alarmer, faire lever]. ◉ **baş** ~, *dey.* Isyan etmek. [*Ing.* To rise in rebellion; *Fr.* Se révolter]. ◉ **avı** ~, *avc.* Ateş edebilmek veya pesine köpek salabilmek için yeri bulunan avı ürküterek kaçırmak. [*Fr.* Faire lever le gibier]. ◉ **bir bosayı, bir paleti** ~, *den.* Bulundukları yerden almak. [*Fr.* Lever une bosse, un paillet]. ◉ **bir havuzu** ~, **bir kireçliği** ~, *dey.* Bir havuzda, bir kireçlikte bulunan derileri çıkarmak. [*Ing.* Lever une fosse, un pelain]. ◉ **bir tonozu, bir kemeri** ~, *mim.* Tonoz veya kemer açıklığının dikey yükselisini arttırmak. ◉ **blokajı** ~, *tic.* ◘ **Blokaj.** ◉ **el** ~ *(birine), dey.* § ❶ Küçüğün büyüğe vurmaya kalkıstığını belirtir. [*Ing.* To lift the hand *(to strike)*; *Fr.* Lever la main sur*(qn)*]. § ❷ *dey.* Bir toplantıda eliyle oyunu açıklamak. [*Ing.* To raise a hand; *Fr.* Lever la main]. ◉ **ellerini** ~, *dey.* Teslim olduğunu, ellerini yukarı götürerek belli etmek. ◉ **erken** ~, *cerr.* Hareketsizlikten ileri gelebilecek bazı ihtilâtları *(akciğerlere kan toplaması, flebit v.b.)* önlemek amacıyle, hastayı ameliyattan birkaç saat sonra ayağa kaldırmak. [*Fr.* Lever précoce]. ◉ **gövde** ~, *cimn.* ◘ **Gövde.** ◉ **kaldırımı** ~, *bayınd.* Şosenin kum yatağını taşları yeniden yerleştirmeden önce kazma ile düzeltmek. ◉ **karina payandalarını** ~, *den.* Gemiyi tutan dayanakları geminin altından çekip çıkarmak. [*Fr.* Lever les accores]. ◉ **kazan** ~, *dey.* Beğenilmeyen bir davranış karşısında ayaklanmak. [*Ing.* To overturn the kettle, to mutiny; *Fr.* Se soulever, se révolter contre]. ◉ **ortadan** ~, *dey.* Yok etmek. [*Ing.* To do away with, to remove; *Fr.* Enlever, éliminer, supprimer, écarter]. ◉ **sahneden** ~, *dey.* Bir piyesin oynanmasına son vermek.

kaldırtmak(-ı, -e), f. Kaldırmak işini yaptırmak: *Dolapları odadan kaldırttı.* [*Ing.* To let raise *(up)*, to let remove, to let abolish; *Fr.* Faire lever, faire relever].

kale, i. *Osm.* < *Ar. Kal'a* § ❶ Eski zamanlarda, düşmanın gelmesi beklenen stratejik yollar üzerinde, askerî önemi olan şehirlerde, geçit ve dar boğazlarda, savunma ve güvenliği sağlamak için yapılan yüksek ve kalın duvarlı, burçlu ve mazgallı geniş yapı, kermen: *Kalden top atmak. Kaleye kapanmak.* [*Osm.* Hisar, hısın; *Ing.* Fortress, castle; *Fr.* Citadelle, Forteresse]. ◘ *ŞEKİL: 275.* — **KALE.** § ❷ *(Geniş anlamda)* Kolay kolay girilemeyen yer. [*Ing.* Stronghold, citadel; *Fr.* Forteresse]. ☆ *Eşanl.* **müstahkem mevki.** § ❸ *mec.* Bir şeyin savunulduğu, devam ettirildiği yer: *O dergi eski edebiyatçıların kalesidir.* [*Ing.* Citadel;

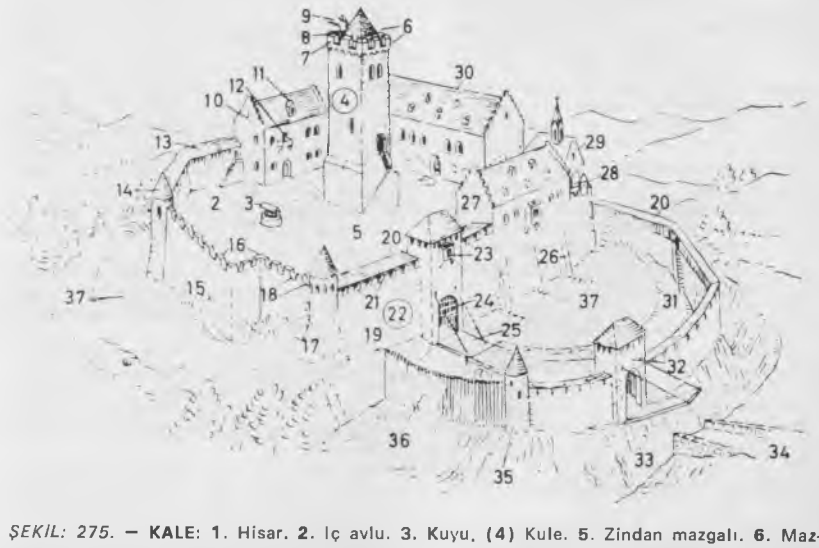

ŞEKİL: 275. — **KALE**: **1.** Hisar. **2.** İç avlu. **3.** Kuyu. **(4)** Kule. **5.** Zindan mazgalı. **6.** Mazgallı siper. **7.** Siper. **8.** Kule savunma. **9.** Nöbetçi. **10.** Haremlik. **11.** Çatı penceresi. **12.** Balkon. **13.** Mahzen. **14.** Köşe kulesi. **15.** Çevre duvarı. **16.** Mazgallı köşe. **17.** Gözetleme *(nöbetçi kulesi)*. **18.** Mazgal. **19.** Siper duvarı. **20.** Çatılı mazgallı geçidi. **21.** Berkitilmiş kapı. **(22).** Kapı nöbetçi odası. **23.** Maçikulis galerisi. **24.** Portkulis *(içkapı, hisar kapısı)*. **25.** Kalkar köprü. **26.** Payanda *(İstinat duvarı)*. **27.** Müşterek bölümler. **28.** Döner *(hareketli)* kulecik. **29.** Şapel *(küçük kilise)*. **30.** Dehliz **31.** Dış avlu. **32.** Dış kapı *(şato kapısı)*. **33.** Dış hisar hendeği. **34.** Giriş yolu. **35.** Nöbetçi kulesi. **36.** Savunma siper kazıklı parmaklık. **37.** Hisar hendeği.

Fr. Citadelle]. § ❹ Satranç tahtasının dört kösesine dikilen, mazgallı kale şeklinde olan satranç taşı. [*ing.* Castle, rook; *Fr.* Tour]. § ❺ *sp.* Topla oynanan *(futbol, hentbol gibi)* birçok oyunda, oyuncuların topu içine sokmaya çalıştıkları yer veya arasından geçmesine çalıştıkları iki direk. [*ing.* Goal; *Fr.* But]. ◉ ~ **ye ateş**, *sp.* ◘ **Ateş**. ◉ ~ **yi içinden fethetmek**, *dey.* Davasını karşı taraftan birinin elde ederek kazanmak. [*ing.* To have someone in the opposite camp]. ◉ **boş** ~, *sosy.* ◘ **Boş**. ◉ **çatı** ~ **si**, *mim.* ◘ **Çatı**. ◉ **devingen** ~, *sil. esk.* ◘ **Devingen**. ◉ **iç** ~, *ask. tar.* Kalenin veya surların çevirdiği şehrin en yüksek yerinde hükümdar, bey veya kumandanın oturduğu son savunma yeri. [*ing.* Citadel; *Fr.* Citadelle]. ◘ **Hisar**.

☆ *Eşanl.* **balâ hisar, erek**.

~ **ağası**, *ask. tar.* Kale muhafızı veya yöneticisi. [*ing.* Castellan; *Fr.* Gouverneur *(du château)*].

~ **altı**, ◘ **Kale dibi**.

~ **azapları**, ◘ **Azab**.

~ **bedeni**, ◘ **Beden**.

~ **beyi**, *ask. tar.* Kalenin yöneticisi. [*ing.* Lord of a castle].

~ **burcu**, *ask. tar.* (a) Kalelerin köselerindeki yüksek kısımlar. *(Buralara silâhlar yerlestirilir; uzakları gözetleyebilecek görüş alanları vardır).* [*ing.* ve *Fr.* Bastion]; (b) Tahkimli bir satonun en büyük kulesi. *(Bu kule aslında derebeyinin oturduğu yerdi).* [*ing.* Keep, stronghold, turret; *Fr.* Donjon].

~ **çizgisi**, *sp.* Kale direkleri arasına çizilen çizgi. *(Topun bu çizgiden içeri girmesi goldür).* [*Fr.* Ligne de but].

~ **dibi**, Kale duvarlarının altına gelen arazi kısmı. [*Osm.* Taht-el kale; *Fr.* Sous le muraille].

~ **dışarısı (dışı)**, Bir sehrin kale duvarlarıyle çevrilmiş olan kısımlarının dısında kalan yerler ve mahalleler. *(Istanbul'da Otakçılar ve Galata'da Beyoğlu birer kale dışarısı bölgesi idi. Bir şehrin kalesi dışında yapılmış önemli binalara kale dışı binaları denir.* [*Osm.* Sur harici; *Fr.* Hors les murs].

~ **dizdarı (muhafızı)**, *ask. tar.* Kaleleri beklemek ve savunmakla görevli askerin başı. *(Bunlar kaleye, geçici bir süre için, nöbetle değiştirilmek üzere gönderilen kapıkulu askerleri ve kalenin devamlı muhafızlarıdır. Azap ve faris olmak üzere iki kısımdılar. Bunlardan başka kalede kapıkulundan, daimî ve geçici cebeciler bulunurdu. Kapı muhafızlarının bir kısmı ulufeli /ücretli/ bir kısmı da timarlı /ücretsiz/ idi).* [*ing.* Castellan, warden of a castle; *Fr.* Gouverneur *(du château)*].

~ **duvarı**, ◘ **Duvar**.

~ **gibi**, § ❶ Çok büyük, sade ve sağlâm *(bina).* [*ing.* As firm as a castle]. § ❷ Kendisine güvenilen güçlü *(kimse).* [*ing.* Dependable, firm person]; § ❸ Malî yönden kuvvetli kimse. [*ing.* One who is financially secure]. ☆ *Eşanl.* **para babası, ensesi kalın**.

~ **gözetleme kulesi**, *ask. tar.* Kale duvarları üzerinde bulunan ve çevreyi gözetlemeye yarayan kule. [*ing.* Watchtower, lookout turret of a castle; *Fr.* Tour d'observation, de guet, échauguette].

~ **hendeği**, ◘ **Hendek**.

~ **hizmeti**, *ask. tar.* Kalede görev yapma. [*ing.* Service pertaining to a fortress].

~ **içi**, *ask. tar.* Kale duvarlarının içinde kalan bölüm. [*Osm.* Sur dahili; *ing.* Inner ward; *Fr.* Intra-muros].

~ **kalkanı**, *ask. tar.* ◘ **Kale siperi**.

~ **kancası**, *sil.* ◘ **Kanca**.

~ **kapısı**, *ask. tar.* Kalelerin veya kale duvarları ile çevrilmis şehirlerin giriş ve çıkış kapıları. Bir şehrin surlarında dışarıdan gelen yolcuların girmesine ve savas zamanlarında askerin dısarıya saldırış yapmasına yarayan ve tehlike zamanlarında kapatılan kapılar. *(Istanbul surlarının böyle bir çok kapıları vardır. Edirne kapısı, Topkapı gibi. Bu kapıların iki taraflarında savunma kuleleri bulunur).* [*ing.* Sally port; *Fr.* Porte d'enceinte].

~ **kapısı trabzanı**, *ask. tar.* Kaleye dışarıdan girişi engellemek için konulan demir parmaklık. [*ing.* Portcullis; *Fr.* Herse].

~ **mazgalı**, *ask. tar.* Kale bedeni üzerinde, seyirdim yolunun kenarında, ok atım ve etrafı gözetlemede kullanılan diş biçiminde duvar. [*ing.* Crenel, crenelle; *Fr.* Creneau].

~ **meydanı**, *ask. tar. (Orta çağ askerî mimarisinde)* Su duvarları ile çevrili kalelerin ortasında kale muhafızlarının toplanma ve eğitim yeri *(meydanı).*

~ **nizamı**, *ask.* Birliklerin blok halinde düzenlenmesi. [*ing.* Block formation of troops].

~ **olmak**, *ask.* Bir tabur veya bir bölük askerin birbirlerine sırtlarını verecek şekilde durarak dört saf teşkil etmesi hareketine verilen ad. [*ing.* For troops to from or be formed into a square].

~ **önü**, *ask. tar.* Eski kale duvarlarının dışa bakan yüzlerinin önü. *(Bu kısımda arazi durumu elverişli olduğu zaman, içi su dolu derin hendekler bulunur ve kalenin savunma gücünü arttırır. Tepe üzerinde yapılan kalelerin ön kısmındaki dik kayalık savunmayı destekleyen bir engeldir. Kale önü, kaleye taarruz edildiği zaman, kale muhafızlarının ateşlerinin toplandığı alandır).*

~ **siperi**, Kalelerin duvarları üstünde dis diş olan barbata siperleriyle bunların arasında ok atmaya mahsus olarak bırakılmış mazgal. Buna kale kalkanı da denir. [*ing.* Parapet *(of a fortress)*; *Fr.* Parapet].

☆ *Eşanl.* **baru kalkanı**.

~ **topçusu**, *ask. tar.* Kalelerdeki topları kullananlar. *(Bu toplar çakılı veya seyyar olur; çakılı toplar ağır ve uzun menzillidir; seyyar toplar ise koşuludur, kalenin içinde ve dışında istenilen yerde kullanılabilir).* [*ing.* Siege-artilleryman; *Fr.* Artilleur de siege].

~ **yamağı**, *ask. tar.* Kalenin muhafazası ile görevli olan askere verilen ad. *(Kale yamakları eşkinci sınıfından olmadıkları için sefere gitmezlerdi).*

kale.bent,-di, b. i. *Osm.* < *Ar. kale* + *Fars bend. esk.* Kale dısına çıkmamaya hüküm giyen suçlu. [*ing.* Confined in a fortress, state prisoner; *Fr.* Interné dans une forteresse].

kalebentlik,-ği, i. *esk.* § ❶ Kalebent olma cezası. [*ing.* Confinement in a fortress; *Fr.* Detention dans une enceinte fortifiée, reclusion]. § ❷ *huk.* Eski Türk Ceza Kanununda bulunan bir ceza türü. Hapis ve sürgün cezalarını birleştiren bu ceza bazı siyasi suçlular hakkında uygulanırdı.

kaleci, i. *sp.* (a) Üç direkle çevrili kalelerin önünde topun içeriye girmesini önlemekle görevli sporcu. Futbol takımlarında son müdafaa oyuncusu. *(Bazı kurallara uymak şartıyle topu elleriyle tutabilir);* (b) Hentbol, hokey, sutopu gibi sporlarda da kaleci vardır. Sutopunda kalecilere havuzun zeminine basma hakkı tanınmıstır. [*ing.* Goalkeeper; *Fr.* Gardien de but].

kalecilik,-ği, i. Kalecinin görevi veya mesleği.

kaledonidler, ç. i. *jeol* Kaledoniyen çağında kıvrımlanmıs sıradağlar. [*ing.* Caledonian chain; *Fr.* Caledonides].

kaledonit,-ti, i. *Fr. calédonite. (Iskoçya'nın eski adı Colédonie, Kaledonya'dan) min.* Doğal kurşun ve bakır sülfokarbonat; yesil ,gri veya mavi-yesil renklerde, çok küçük saydam billûrlar halinde bulunur. [*ing.* Caledonite].

kaledoniyen, i. ve s. *Fr. calédonien,-enne.* Kaledonya ile ilgili *(olan).* [*ing.* Caledonian].

~ **kıvrım**, *jeol.* Silüriyen ile, devoniyen arasında *(yani yaklaşık olarak 330 milyon yıl önce)* meydana gelen kıvrım. *(Kaledoniyen kıvrımlara Iskandinavya, Iskoçya, Svalbard, Grönland, Newfoundland Sibirya, Brezilya, Avustralya v.b. de rastlanır. Bu bölgelerde tuz ve demir yatakları vardır).* [*ing.* Caledonian flexure; *Fr.* Plissement caledonien].

kaledonya (sıradağları), i. *jeol.* ◘ **Kaledonidler**.

~ **dağoluşu**, *jeol.* Birinci zaman ortasındaki dağolus hareketleri. [*ing.* Caledonian orogenesis; *Fr.* Orogénèse caledonienne].

Kaledonyalılar, ç. öz. i. *etn.* Eski pikt *(picti)* boyu, oturdukları yer belli değildir. Bazı tarihçiler bütün Iskoçya halkını bu adla anarlar. [*ing.* Caledonians; *Fr.* Calédoniens]

kalefaksiyon, i. *Fr. calefaction* < *Lat. calefacere*, ısıtmak. Kızdırılmış madenî bir yüzey üzerinde sıvı damlalarının durabilmesi olayı. [*ing.* Calefaction, heating, warming].

kalcidoskop, kaleydoskop,-pu, i. *Fr. kaléidoscope* < *Yun. kalos*, güzel + *eidos*, görünüs + *skopein, bakmak.* Bir tarafı buzlu camla kapatılan madenî veya mukavvadan bir boru içine yerlestirilmiş aynaların aracılığı ile boru içine konulmus ufak cisimlerin ve görüntülerinin teşkil ettiği sekilleri gösteren âlet. [*ing.* Kaleidoscope].

☆ *Eşanl,* **çiçek dürbünü**.

kalem, i. *Osm.* < *Ar.* < *Yun. kalamos.* § ❶ Yazmak veya çizmek için kullanılan ve üç parmak arasına alınan, çubuk şeklinde araç: *Kurşun kalem. Dolma kalem. Kamış kalem, Boya kalemi.* [*Osm.* Kamıs; *ing.* Pen, pencil; *Fr.* Plume]. § ❷ *mec.* Resmî dairelerde *(kuruluşlarda)* yazı, muhasebe kayıt v.b. islerinin görüldüğü yer: *Kalem odası. Kalemde evrak birikmiş.* [*ing.* Secretariat; *Fr.* Bureau *(d'administration)*]. ☆ *Eşanl.* **büro**. § ❸ Yontma işlerinde kullanılan ucu sivri veya keskin âlet; Taş, ağaç veya madenleri oymaya veya üzerlerine yazı ve resim kazmaya mahsus ucu sivri ve keskin kalem şeklinde çelikten yapılmış âlet: *Taşçı kalemi. Ayna kalemi. Kazı kalemi. Oymacı kalemi. Kalem keski. Heykeltraş kalemi.* [*ing.* Chisel; *Fr.* Ciseau;]. § ❹ Çesit, tür; *Üç kalem erzak. Beş kalem ilâç. Beş kalem eşya aldık.* [*ing.* Kind, sort, variety, assortment;

ÇEŞİTLİ KALEMLER

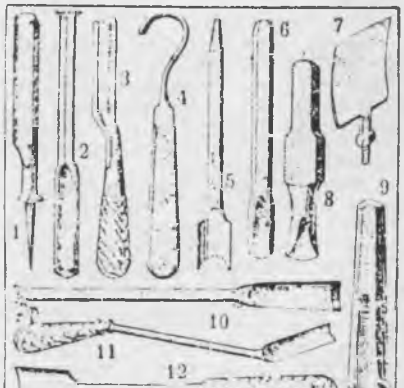

ŞEKİL: 276. — **OLUKLU KALEMLER**, **1.** Marangoz kalemi. **2.** Üç köse oluklu marangoz kalemi. **3.** Saraç kalemi. **4.** Çengel kalem **5.** Tokmaklı kalem. **6.** Bakırcı kalemi. **7.** Nalıncı kalemi. **8.** Demirci kalemi. **10.** Arabacı kalemi **11.** Eğri saplı kalem. **12.** Duvarcı kalemi.

ŞEKİL: 277. — **KALEMLER ve KALEM UÇLARI**: **1.** Tüy kalem. **2.** Sayman, **3.** Kargaburun, **4.** Mızrak. **5.** Çavuş. **6.** Ölü kafası. **7.** Kıvrık. **8.** Rond. **9.** Litograf. **10.** Sarı, **11.** Cam kalem.

Fr. Sorte, espèce, assortiment]. § ❾ *mec. (Kimi deyimlerde)* Yazı: *Kaleme almak, kaleme gelmemek.* [*ing.* Writing; *Fr.* écriture] § ❿ Tülbent veya başka kumaş üzerine resim ve nakış yapmak için kullanılan ince fırça veya sivri çöp: *Kalem işi.* [*ing.* Reed; Pinceau]. § ⓫ Bir pusulaya veya deftere yazılan eşyanın cins ve çeşit itibariyle bir sırada ve bir tek rakkam altında yazılması: *Sekiz cins, sekiz kalem eşya.* [*ing* Article, item, entry; *Fr.* Article, nombre]. § ⓬ Gayet ince boya fırçası; § ⓭ *san.* Desen çizme sanatı veya tarzı; *Kalemi sert veya yumuşak olmak;* § ⓮ *anat.* Beynin dördüncü karıncığının çukurcuğuna kaleme benzediği için verilen ad. [*Lat., ing.* ve *Fr.* Calamus *scriptorius*]. § ⓯ *bahç.* Aşı yapmak için ağaçtan kesilen ince çubuk; [*ing.* Cutting used for grafting]. ☆ *Eşanl.* **Aşı kalemi**. § ⓰ *din.* Tanrı'nın ezelde insanların kaderlerinin nasıl olacağını bildirdiğine inanılan araç. § ⓱ *hat.* Çeşitli yazı türlerinin her biri; § ⓲ *kozm.* Kaşlara, gözlere makyaj yapmak, dudak kenarlarını çizmek için kullanılan sert far veya ruj. [*ing.* Pencil; *Fr.* Crayon]. § ⓳ *muh.* Bir hesap, bir hesap cetveli veya bir hesap durumunun maddelerinden biri: *Üç kalem ilâç.* § ⓴ *okç.* Okun sap kısmı; § ㉑ *tekn.* (a) Sert maddeleri işlemeye yarayan, demir veya çelikten yapılmış, bir ucu keskin yassı âlet: *Marangoz kalemi. Heykeltraş kalemi.* [*ing.* Chisel; *Fr.* Ciseau]. (b) Taş açıklarında küçük delikler açmak için taşçıların kullandığı sivri bir uçla biten, silindir biçiminde madenî çubuk; (c) Bir yüzeye çakılmış çivileri sökmek için levye gibi kullanılan ve kesici olmayan âlet. [*ing.* Chisel; *Fr.* Ciseau]. § ㉒ *teşk. tar.* Osmanlı maliyesini meydana getiren dairelerden her birine verilen ad. § ㉓ *(yazmacılık)* Tülbent v.b. üzerine boya ile şekil koymaya yarayan ince fırça; ◉ **~ e almak** *(bir şeyi), dey.* Bir konuyu yazı haline getirmek. [*ing.* To write, jot down; *Fr.* Rediger]. ◉ **~ e gelmemek**, *dey.* Anlatılamayacak durumda olmak. Önemsiz ve saçma sapan olmak; Yazılır veya anlatılır gibi olmamak. [*ing.* To be indescribable; *Fr.* être indescriptible]. ◉ **~ e (kaleme kâğıda) sarılmak**, *dey.* Yazı yazmaya başlamak. [*ing.* To take pen in hand, to take up one's pen]; ◉ **~ i kuvvetli**. *dey.* İyi yazı *yazabilen.* [*ing.* Good penman, expert penman; *Fr.* Calligraphe]. ☆ *Eşanl.* **kaligraf**. ◉ **~ i olmak**, *(şöyle ve böyle), dey.* Şöyle veya böyle yazı yazabilmek: *Kuvvetli kalemi var;* ◉ **~ inden kan damlamak**, *h d.* Yazdığı şeyler pek dokunaklı olmak; Acı ve dokunaklı yazmak. [*ing.* To have a brilliant style, to be a master of words; *Fr.* Tremper sa plume dans le fiel]. ◉ **~ inden çıkmak** *(birinin), dey. Belirtilen kişi tarafından yazılmak.* [*ing.* Written by]. ◉ **~inin ucuna nasıl gelirse**, *dey.* Rastgele yazma. ◉ **~ iyle yaşamak**, *dey.* Mesleği yazarlık olmak. [*Fr.* Vivre de sa plume]. ◉ **~ le oyma**, *matb.* Çelik kalemler kullanmak suretiyle metal üzerine yapılan oyma, resim ve yazılar. [*ing.* Engraving; *Fr.* Gravure]. ◉ **arda ~ i**, *san.* Heykeltraş ve mermercilerin kullandığı, dört köseli oyma kalemi; ◉ **aşı ~ i**, *trm.* ◘ **Aşı**; ◉ **ay ~**, Ay şeklinde oyuk yapmaya mahsus ucu keskin çelik oymacı ve marangoz âleti. [*ing.* Round chisel; *Fr.* Ciseau rond]; ☆ *Eşanl.* **oluklu kalem**. ◉ **başağrısı ~ i**, *ecz.* Eritildikten sonra kalem şeklinde dondurulmuş mentol kütlesi; hastanın başı bu kalemle avulur, mentolün uçmasıyle meydana gelen serinlik hafif uyusturucu etki yapar. [*Fr.* Crayon antimigraine]; ◉ **bir ~ de**, *dey.* Birdenbire. [*ing.* At one effort, instantly; *Fr.* En une seule fois]. ◉ **boşaltma ~ i**, *oym.* ◘ **Boşaltma**. ◉ **boya ~**, Kurşun kalemi gibi tahta çubuk içine yerleştirilmiş ince boya çubuklu kalemler ki bunlara renkli kalem de denir. Bu çesit kalemlerin etrafı tahtasız, sırf çubuk şeklinde olanları da vardır. [*ing.* Coloured pencil; *Fr.* Crayon de couleur]. ◉ **cetvel ~ i**, *hat.* ◘ **Cetvel**. ◉ **çamur ~ i**, *oym.* Oyu sanatçıları yani oymacı ve heykeltraşların çamur ve balmumuyu işlemek ve onlardan kabartma şekiller yapmak için kullandıkları kalem şeklinde bir ucu sivri, diğer ucu kürek gibi yassıca küçük âlet. [*ing.* Boaster, roughing-chisel; *Fr.* Ébauchoir]. ◉ **çapak ~ i**, *mek.* ◘ **Çapak**. ◉ **çelik ~**, *heyk.* ve *res.* Heykeltraş veya taslakçının taşı veya mermeri kabaca yontmak için kullandığı çelik âlet. [*ing. (Steel)* chisel, graving toll; *Fr.* Point aiguille, burin]. ◉ **delik ~ i**, *mar.* ve *ağ. iş.* Kalınlığı eninden fazla, tavlanmış dökme çelikten yapılan dar yüzlü marangoz kalemi. [*ing.* Recessing tool]. ◉ **deri ~ i**, *ciltç.* Mücellitlerin deri kablar üzerine süsleme yapmak için kullandıkları âlet. ◉ **devai ~**, *ecz.* Organizmadaki herhangi bir boşluğa yerleştirilecek, silindir biçiminde ilâç. *(Kalemler ya eritme ile /gümüş nitrat kalemi/ veya hap kitlesine benzer bir kitlenin silindir biçimi vererek dondurulması ve kurutulmasıyle hazırlanır /tanen kalemi/).* [*ing.* Pencil; *Fr.* Crayon medicamenteux]. ◉ **dişli ~**, ◘ **Dişli**. ◉ **doğramacı ~ i**, *inş.* ◘ **Doğramacı**. ◉ **dolma ~**, ◘ **Dolmakalem**. [*ing.* Fountain-pen; *Fr.* Stylographe, stylo]. ◉ **donuklatma ~** i, Kazıresimlerinde bir yüzeyi donuklaştırmak için küçük küçük noktalarla doldurmaya yarayan kalem. [*Fr.* Mattoir]. ◉ **eğri ~**, ◘ **Eğri**. ◉ **eli ~ tutmak**, *dey.* Okuma, yazma bilmek. [*ing.* Capable or expressing himself in writing]. ◉ **evrak ~ i**, ◘ **Evrak**. ◉ **geç bunları bir ~**, *dey. (Bir mesele, iş v.b. hk.), «Üstünde durma!»* anlamında kullanılır. ◉ **geçirme ~ i**, ◘ **Geçirme**. ◉ **göz ~ i**, *tiy.* ◘ **Göz**. ◉ **gümüş nitrat ~ i**, *cerr.* ◘ **Gümüş**. ◉ **hakkâk ~ i**, Ucu inceltilerek sivriltilmiş, ucunda elmas bulunan ve değerli taşları işemek için kullanılan madenî kuyumcu veya hakkak kalemi. [*ing.* Seal-engraver's tool]. ◉ **heykel ~ i**, *san.* ◘ **Heykel**. ◉ **hindi ~**, *hat.* ◘ **Hindi**. ◉ **icmal ~ i**, *mal. esk.* ◘ **İcmal**. ◉ **iğne ~**, Madenî levhalar üzerine çizikler yaparak asidde aşındırmaksızın mürekkep sürülerek basılan resimleri yapmaya mahsus ucu sivri çelik kalem [*Fr.* Pointe sèche]. ◉ **iki ~ li desen**, *san.* Boyalı kâğıt üzerine, gölgeler için siyah, açık renkler için beyaz iki kalemle desen. [*Fr.* Dessin aux deux crayons]. ◉ **kakmacı ~ i**, *san.* Kakma işleri yapmaya yarayan ucu keskin çekik kalem. ◉ **kamış ~**, Kalem biçiminde yontulan ve ilkçağda papirüs veya parşömen üzerine yazı yazmak için kullanılan kamış. *(Kaztüyü gibi yontulmuş olan kamış koyu bir mürekkebe batırılırdı. Mısır menşeli olan bu yazı aracı Batı'da XII. yüzyıla kadar kullanılmıştır).* [*ing.* Reed-pen; *Fr.* Calame]. ◉ **kara ~**, ◘ **Karakalem**. ◉ **kazı ~ i**, *grav.* Mühür kazmaya ve gerek maden ve gerek tahta üstüne kazıresim yapmaya yarayan dörtgen veya üçgen biçiminde ucu ince ve keskin çelik, gravürcü âleti. *(Elayası yardımıyle levhaya bastırılır.)* [*Fr.* Burin]. ☆ *Eşanl.* **tığ kalem**. ◉ **kıl ~**, Eski türk ressamlarının naksresim yapmak ve gayet ince çizgiler için kullandıkları tek kıldan ibaret fırça. [*ing.* Camel (s-hair-pencil); *Fr.* Pinceau]. ◉ **kırmızı ~**, *san.* Aşı boyası veya demir kırmızısından yapılan kalem. [*ing.* Red pencil; *Fr.* Crayon rouge, crayon sanguine]. ☆ *Eşanl.* **sangin**. ◉ **kurşun ~**, ◘ **Kurşunkalem**. ◉ **marangoz ~ i**, *mar.* ◘ **Iskarpela**. ◉ **mil ~ i**, Balmumu tabletler üzerine yazı yazmaya yarayan ucu sivri ve sert ince demir veya kemik mil. Bunun diğer ucu bir kazıyıcı kürek biçiminde yassı olup yazılan şeyi kaldırmak ve silmek veya tashih etmek için kullanılırdı. [*ing.* Gouge, hollow chisel; *Fr.* Gouge]. ◉ **oluklu oyma ~ i**, *san.* Heykeltraş, marangoz, demirci ve bakırcıların kullandığı içi oluk şeklinde oyulmuş madenî çubuk. [*ing.* Gouge, hollow chisel; *Fr.* Gouge]. ◉ **oyma ~ i**, *mar.* Ağaç üzerinde oymalar yapmaya yarayan çok çeşitli tipte âletlere verilen ad. *(Oyma kalemi, bir çelik kısımdan ve avuç içine girecek şekilde yuvarlak ve kısa bir saptan meydana gelir).* [*ing.* Ripping chisel; *Fr.* Ciseau fort]. ◉ **oymacı ~ i**, *oym.* Madenî parçalar üzerine gravür yapanların ve kilitçilerin kullandıkları düz, eskenar dörtgen şeklindeki küçük çelik kalem. ◉ **perdah ~ i**, *mar.* Bir tası, bir heykeli, bir sıvayı kazımaya yarayan âlet. [*ing.* Finishing chisel]. ◉ **renkli ~**, ◘ **Boya kalemi**. ◉ **seramik ~ i**, *san.* Buzlu cam, porselen, verniksiz sırlı seramik üzerine desen yapmaya yarayan pastel çubuk. [*ing.* Ceramic pencil; *Fr.* Crayon céramique]. ◉ **sivri ~**, Çizgiler halinde resim yapmaya mahsus sivri uçlu kalem. Bu kalemle yapılan resimlere sivri kalem resim veya sadece kalemresim denir]. [*Fr.* Pointe, plume] ◉ **tarama ~ i**, Haritacıların tarama yapmak için kullandıkları ucu gayet ince küçük sivri kalem. [*ing.* Ruling pen; *Fr.* Plume à hachure]. ◉ **taslak ~ i**, *san.* Heykeltraşların çamurdan taslak yaparken kullandıkları şimşir kalem. [*ing.* Boaster, roughing-chisel; *Fr.* Ébauchoir]. ☆ *Eşanl.* **çamur kalemi**. ◉ **taşbaskı (litografi) ~ i**, *san.* Taşbaskısının tası üzerine desen çizmeye yarayan sabun, balmumu, yağlı kara ve isten yapılmış kalem. [*ing.* Lithographic pencil; *Fr.* Crayon lithographique]. ◉ **taşçı ~ i**, Taşçıların taşları yontmak için kullandıkları ucu sivri veya düz kısa çelik kalem olup bir tarafına demir bir tokmakla vurularak tas oyulur. Oyu ve heykel sanatının bir remzi olarak böyle bir demir kalem sekli kullanılır. [*ing.* A mason's chisel; *Fr.* Ciseau de marbrier]. ◉ **tığ ~**, ◘ **Kazı kalemi**. ◉ **tükenmez ~**, İçine koyu bir mürekkep konulduğu için çabuk tükenmeyen kalem. [*ing.* Ball point pen; *Fr.* Stylo à bille]. ◉ **tüy ~**, (a) Eski minyatürleri, yani nakış-resimleri yapan ressamların ve müzehhiplerin resim cizmek icin kullandığı, tüyden yapılmış fırca. *(Eski türk ressamları resimlerinin çizgilerini tek bir ince kıldan ibaret fırçalarla çizerlerdi);* (b) Samur denilen hayvanın kıllarından yapılmış olan ve sulu boya ile ince yağlıboya resimlerde kullanılan fırçalar. [*ing.* Quill-pen; *Fr.* Pinceau, plume]. ◉ **üç ~ resim**, Siyah, sangın kırmızı ve beyaz renkte üç kalemle yalnız üç renkli olarak yapılan resim tarzı. [*Fr.* Dessin aux trois crayons]. ◉ **üç ~ li desen**, *san.* Boyalı kâğıt üzerine bir karakalem, bir koyu kırmızı *(demir bileşiminden yapılan kurşunkalem)* ve *bir de beyaz tebeşirle yapılan desen).* [*Fr.* Dessin aux trois crayons]. ◉ **üstüne ~ çekmek**, ◘ **Kalem çekmek**. ◉ **yumuşak ~**, *ecz.* Mumveya buji adı verilen kalem biçimi ilâc. [*ing.* Pencil; *Fr.* Bougie, crayon souple, crayon médicamenteux].

~ açacağı, ◘ **Kalemtıraş**.

~ açmak, Kursun kalemin ucunu yontup kullanılabilecek hale getirmek. [*ing.* To sharpen a pencil; *Fr.* Tailler le crayon]

~ ağzı (ucu), Kalemin yazı yazan kısmı. [*ing.* Point of a pen, reed, etc.].

~ âmiri, Kalemin en yetkili memuruna verilen ad. *(Başkâtip, kalem reisi veya kalem zabiti de denirdi).*

~ aşısı, *bahç.* Bir dalı kalem biçiminde kesçrek yapılan aşı. [*ing.* Graft; *Fr.* Greffe].

~ buyrultusu, *teşk. tar.* Halife adı verilen kâtip tarafından hazırlanan müsvedde yazı. *(Bunlar sonradan kalem reisi veya reisülkuttap tarafından düzeltilir ve imzalanırdı).*

~ çalmak, *dey. h.d.* Yazmak. [*ing.* To write; *Fr.* écrire].

~ çekmek *(bir şeye), dey.* Gereksiz olan bir şeyi çizmek. [*ing.* To cross out, to strike out, to cancel; *Fr.* Biffer, barrer, rayer].

~ (cetvel) çekmek, § ❶ Üstünü çizip battal etmek, çizmek. [*ing.* To cancel; *Fr.* Effacer, rayer]. § ❷ *oym.* Süsleme motiflerini çizgi ile çerçevelemek veya kitap sayfalarının etrafında tüy kalemle çesitli kalınlıkta çizgiler çizmek. *(Bu işi yapanlara cetvelkeş denirdi).* § ❸ *inş.* Bir duvar üzerinde tas yatağını veya derzi kalemle işaretlemek.

☆ *Eşanl.* **cetvel çekmek**.

~ **darbesi,** *dey.* Kalemle yapılmış işaret. [*Ing.* Stroke or dash of the pen].
~ **eri,** *dey.* § ❶ İyi yazı yazan. [*Ing.* Good penman]. § ❷ *esk.* Resmî dairelerdeki kâtip. [*Ing.* Clerk in a government office].
~ **erkânı,** Kalem başkâtibi ve yazıcı sınıfının diğer büyük memurlarına verilen ad.
~ **efendisi,** *tar.* Divan-ı Hümayun ve Bâbî Alî denen Osmanlı merkezî devlet dairelerinde çalışan memurlara verilen ad.
☆ *Eşanl.* **ketebe sınıfı.**
~ **gezdirmek,** *dey.* Bir yazı üzerinde düzeltme yapmak. [*Ing.* To retouch slightly *(a manuscript)*].
~ **işi,** *san.* § ❶ Elle yontularak, çizilerek veya boyanarak yapılan *(iş).* [*Ing.* Writing or engraving done with a pen or graving]. § ❷ *(Yazmacılık)* Beyaz üzerine fırça ve tüyle bir veya birkaç renkli olarak yapılan yazma işleri. [*Fr.* Tissus peint].
~ **kamışı,** *hat.* ◘ **Kamış.**
~ **kaş,** *dey.* İnce ve düzgün kaş. [*Ing.* Long, narrow, eyebrow].
~ **kaşlı,** İnce ve düzgün kaşlı.
~ **keski,** *den.* Saç levha kenarlarını tıraş etmekte kullanılan keski. [*Ing.* Hand-chisel].
~ **kömürü,** İyi cins mangal kömürü.
~ **kulak,** *dey. (At, geyik, v.b. hk.)* Dik ve düzgün kulak. [*Ing.* Small, pointed ear; *Fr.* Qui a les oreilles dressées].
~ **kulaklı,** *dey.* Kulakları dik, ufak ve düzgün. *(at, geyik).* [*Ing.* Having small upright ears *(horse)*] .
~ **kutusu,** İçine kalem konulan kutu. [*Ing.* Pen-case, pencil box; *Fr.* Plumier, boîte de crayons].
~ **odası,** Resmî dairelerde yazı işlerinin görüldüğü yere verilen ad. [*Ing.* Secretary's office; *Fr.* Enregistrement].
~ **oyma,** Maden üzerine çelik kalemle oyularak yapılan süsleme. [*Ing.* Chiseling; *Fr.* Ciselure].
☆ *Eşanl.* **çalma.**
~ **oynatmak,** § ❶ Yazılı bir şeyin asıl şeklini bozmak. § ❷ Bir yazıyı düzeltmek. [*Ing.* To correct a writing; *Fr.* Corriger un écrit]. § ❷ Yazı yazmak. [*Ing.* To write, to correct; *Fr.* Écrire].
~ **parmak,** *dey.* İnce ve uzun parmak. [*Ing.* Long, slim, tapering finger; *Fr.* Doigts longs et fins].
~ **parmaklı,** Parmakları uzunca, düzgün ve buruşuksuz olan. [*Fr.* Qui a les doigts longs et fins].
~ **resim,** Mürekkeple ve yazı kalemiyle çizgiler halinde yapılan çiziresim. [*Fr.* Dessin à la plume].
~ **sahibi,** *dey.* İyi bir yazı yazabilen. [*Osm.* Edip; *Ing.* Man of letters, a good writer; *Fr.* Écrivain, littérateur, homme de plume].
~ **sapı,** Ucundaki özel yere madenî uç takılarak mürekkeple yazı yazılan çubuk şeklinde tahta, kemik, maden v. b. den yapılma araç. [*Ing.* Porteplume; *Fr.* Porte plume]. ◘ *ŞEKİL: 599.* — **YAZI GEREÇLERİ;** *ŞEKİL: 412.* — **OKUL GEREÇLERİ.**
~ **savaşı,** *dey.* Yazı yoluyle yapılan tartışma. [*Ing.* War of *(written)* words; *Fr.* Guerre de plume].
~ **silecek,** Kalemin ucuna toplanan ve kuruyarak pürüz hasıl eden mürekkebi silerek kalemi temizlemeye yarayan çuha veya sünger. [*Ing.* Penwiper; *Fr.* Essuie-plume].
☆ *Eşanl.* **kalemsilen.**
~ **şakirtleri,** *tar.* Kalemde göreve yeni başlayan stajyerlere eskiden verilen ad. *(Sonraları bu memurlara mülâzim denildi. Mülâzimler staj süreleri bitene kadar ücretsiz çalışırlardı).*
~ **tepsisi,** Kalem konulan dar ve uzunca tepsi. *(Ağaç, gümüş veya altından yapılırdı).*
~ **ucu,** Kalem saplarına takılan ve aşındıkça değiştirilen uç. Bunlara şekillerine göre her memlekette ayrı ayrı adlar verilir. [*Ing.* Nib; *Fr.* Bec d'une plume]. ◘ *ŞEKİL: 412.* — **OKUL GERECLERİ;** *ŞEKİL: 599.* — **YAZI GEREÇLERİ;** *ŞEKİL: 277.* — **KALEMLER VE KALEM UÇLARI.**
~ **yürütmek,** *dey.* Yazmak. [*ing.* To write, draw up; *Fr.* Écrire].
~ **zeametleri,** *mal. esk.* Osmanlılarda yazı işlerine bakmakla görevli kâtiplere verilen zeametler. *(Eskiden devlet memurlarına maaş verilmediği için, maddî bir gelir sağlamak üzere zeamet verilirdi).*

Kalem, öz. i. *astr.* Güney yarım gökküresinde küçük takımyıldız; en büyüğü 5. kadirden olan çok az sayıda yıldızdan meydana gelir. [*Lat.* ve *ing. Caelum (= cae); Fr.* Burin].
☆ *Eşanl.* **çelikkalem.**

kalembek,-ği, i. *(Indonezya dilinde Calambac adasının adından). bot.* § ❶ Bir cins kokulu sandal ağacı. [*ing.* Calambac agalloch *(a kind of fragrant wood); Fr.* Calambac, nom indonésien du «bois d'aigle» produit par l'arbre aquilaria]. § ❷ Bir cins mısır.

kalemci, i. Kalem satan kimse. [*Ing.* Seller of pencils and pens, seller of reeds for peins; *Fr.* Marchand de crayons, stylos etc.].

kalemdan /kalemdān/, i. *Osm.* < *Ar. kalem* + Fars. -dān, hat. Hattatların kalem koymak için kullandıkları mahfaza. [*ing.* Pencase; *Fr.* Plumier].
☆ *Eşanl.* **mikleme, kubur.**

kalemen, *z. Osm.* < *Ar. esk.* § ❶ Yazı ile; Kalemle yazarak: *İsteğini kalemen anlattı.* [*Ing.* In writing, written, by items, by entries; *Fr.* Par écrit]. § ❷ Sayı olarak.

kalemî /kalemî/, s. *Osm.* < *Ar. esk.* Kaleme, yazıya veya yazıcıya ait: *Kalemî ücret.* [*ing.* Pertaining to or shaped like a reed, pen, pencil, etc; *Fr.* Relatif à la plume].

kalemis, i. *Osm.* < *Fars.* < *Yun. zool.* Bir cins misk faresi. [*Lat. Civet tictis; Ing.* Civet cat; *Fr.* Civette].

kalemiye, i. *Osm.* < *Ar. esk. kalemiyye. mal.* Eskiden resmî dairelerde görülen işler için ödenen ücret. [*Ing.* Office fees; *Fr.* Droit de bureau, de chancellerie].
~ **dairesi,** *teşk. tar.* Osmanlılarda kaydı hayat şartıyle iltizama verilen çiftliklerden alınan vergiyi tahsil etmekle görevli daire.
~ **ricali** *(sınıfı), teşk. tar.* Osmanlı devletinin idare teşkilâtını meydana getiren dört sınıftan biri.

kalemkâr /kalemkār/, i. *Osm.* < *Ar. kalem.* + *Fars. kār. esk.* § ❶ Tülbent gibi kumaş üzerine ince fırça ile boyama yapan kimse. [*Ing.* Painter or design on muslin, etc; *Fr.* Peintre ornemaniste]. § ❷ Bina duvarlarına fırça ile boyalı nakışlar işleyen ve kabartma gibi görünen süslemeler yapan nakkaş. [*Ing.* Wall-decorator]. § ❸ Maden eşyaların üzerine çelik kalemle süs yapan veya yazı yazan kimse. [*Ing.* Chisel-(l)er, engraver on gold or silver; *Fr.* Ciseleur].

kalemkârî /kalemkārî/, i. *esk.* § ❶ Odaların tavan ve duvarlarına boya ile yapılan kabartma taklidi süsleme işleri. Kabartma taklidi olmayan, renkli süslemeye nakış denir. [*Ing.* Writing, engraving art, painting]. ☆ *Eşanl.* **kalemkârlık, nakkaşlık.** § ❷ Bez üstüne boyalarla şal ve halı taklidi şeklinde nakışlı yazmalar olup genellikle duvarlara asılır. Bu deyim daha çok İran'a özgü olup Türkiye'de bunlara duvar yazması veya **kalem işi yazma** denir.

kalemkârlık,-ğı, i. *esk.* Süs veya nakış yapma işi. [*Ing.* Profession or work of a decorator, decorations; *Fr.* Ciselure, art du ciseleur].

kalemleme, i. Kalemle oyma işi. [*Ing.* Chiseled, engraved, tooled; *Fr.* Ciselure].

kalemli, i. *sp.* Cirit çeşitlerinden birinin adı. *(Hedefe saplanacak tarafı altı köşeli ve üçte birinden aşağısı eski yazı kalemleri gibi satıhlandırılırdı. Satıhlandırılmış tarafı ok yelesi hizmetini görür, hedefe varmasını kolaylaştırırdı. Cirit gibi bunu da suvariler kullanırdı).* [*Ing.* Kind of jerid game].

kalemlik,-ği, i. Kalem koyacağı, kalem kutusu. [*ing.* Lathe tool post, rack for pens and pencils; *Fr.* Plumier].

kalem.rev, b. i. *Ar. kalem* + *Fars. reften* > Bir hükümdar veya hükûmetin yönetiminde bulunan yer. [*Ing.* Country in which the written mandates of a sovereign are current as law, empire, dominion, sovereignty].

kalemşor i *Osm.* < *Ar. kalem* + *Fars. şor. esk. alay.* Başkasının adına kalem tartışması yapmak için kullanılan türlü biçimlerde keski. [*ing.* Penpusher; *Fr.* Plumitif].

kalem.tıraş, i. *Osm.* < *Ar. kalem* + *Fars. tıraş.* § ❶ Eskiden hattatlıkta kamış kalemleri açmak için kullanılan uzun saplı 15-20 sm. boyunda küçük bıçak. [*ing.* Penknife; *Fr.* Canif à tailler]. § ❷ Kurşun kalemlerin ucunu açmak için kullanılan türlü biçimlerde yapılmış âlet. [*ing.* Pencil-sharpener; *Fr.* Taille-crayon].
~ **kını,** Kalemtıraşın konulduğu kın. *(Çoğunlukla meşinden, bazen de ağaçtan yapılırdı).*

kalem.tutan, b. i. Kara kalem ve kömür kalemlerin kısalarına geçirerek tutmaya mahsus uçları yarık ve halkalarla sıkıştırılan madenî sap.

kalen[1] /kālen/, z. *Osm.* < *Ar. kāl, söz. esk.* Sözle söylenerek, sözde. [*ing.* Orally; *Fr.* Oralement].
~ **ve kalemen,** *dey.* Sözle ve yazı ile.

kalen[2], i. *Fr. calin* < *Port. calaim,* aynı anlamda. Kurşun kalay ve az miktarda bakır alaşımı: *(Uzakdoğuda çay kutuları yapımında kullanılır).*

kalender, s. *Osm.* < *Fars.* § ❶ Yaradılış bakımından alçakgönüllü olan ve yaşama şartları üstünde titizlik göstermeyen. [*ing.* Bohemian; *Fr.* Bohémien,-ienne]. ☆ *Eşanl.* **derviş, babacan, filozof, deryadil, rint, ehlidil, babayani.** § ❷ i. *esk.* Kalenderî tarikatından olan derviş. [*ing.* Wandering mendicant dervish]. § ❸ *(Geniş anlamda)* Dünyadan elini eteğini çekerek başıboş dolaşan kimse. ⊙ ~ **e «kış geliyor» demişler, «titremeye hazırım» diye cevap vermiş,** *at.* Yaşamın felsefesine eren kişi, en sevimsiz, hatta rahatsız bile hoş karşılar. ☆ *Eşanl.* **abdala kar yağıyor demişler, «titremeye hazırım (durmuşum)» demiş.** ⊙ ~ **meşrep,** Kalender, iyi ve yumuşak huylu. [*ing.* Carefree and good-natured, easygoing].

kalenderân, ç. i. *esk.* **Kalender'in** çoğulu.

kalenderâne /kalenderāne/, z. § ❶ Kalendere yakışır şekilde, hoşgörürlükle. [*ing.* Unconventional, free and easy, bohemian; *Fr.* Avec bonhomie, digne d'un boheme, a la boheme]. ☆ *Eşanl.* **kalenderce.** § ❷ *esk.* Rindane.

kalender.hane, b. i. *Osm.* < *Fars. kalender* + *-hāne. esk.* § ❶ Yoksul dervişlerin kaldıkları ve yiyip içtikleri zaviyelere verilen ad ☆ *Eşanl.* **Kalender Yurdu.** [*ing.* Hospice for wandering dervishes]. § ❷ *mim.* Eskiden fakir dervişlerin korunmaları için yapılan zaviyelere verilen ad. *(Fatih devrinde açılan kalenderhanelerde mesnevî okutuluyordu).*

kalenderî /kalenderî/, i. *Osm.* < *Fars. esk.* § ❶ Kalenderlik, filozofluk. § ❷ Halk şiiri türlerinden biri; (b) Bu şiir türünün halk şairi tarafından yapılmış bestesi. [*Ing.* Mystical poem sung to the accompaniment of saz music; *Fr.* Poesie mystique chantée]. § ❸ Dervişlik, başıboşluk.
~ **çadır,** *ask. tar.* Eski alaylarda kullanılan çadırlardan bir kısmına verilen ad.

kalenderiyat,-tı, i. *esk.* § ❶ Gelenek ve görenek dışı pervasızca ve kalenderâne sözler. § ❷ *ed. esk.* Sazla çalınıp okunan tasavvufi manzumeler.

kalenderiye, i. *Osm.* < *Fars. kalenderî* > *Ar. kalenderiyye. din* Dünya malına, gösterişe önem vermeyen bir islâm tarikatı. [*ing.* The **Kalender** order of dervishes].

kalenderlik,-ği, i. § ❶ Kalender olma hali. [*Ing.* Unconventionality, free-and-easiness, bohemian existence]. § ❷ Kalenderce davranış. [*Fr.* Insouciance aux vicissitudes de la vie, conception gaie de la vie, vie de bohème, vie désordonnee]. ⊙ **kalenderliğe vurmak,** Filozofça tavır takınmak. [*ing.* To take philosophically].

kalenderya, i. ◘ **Kalandarya.**

kalensuve, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ *kıyf.* Eskiden şeker külâhı şeklinde kenarları kıvrık, es-

nafın giydiği sivri tepeli takke. [*Ing.* Peaked cup; *Fr.* Bonnet]. § ❷ *bot.* Yüksük. [*Ing.* Calyptra; *Fr.* Calyptre, coiffe].

kaleon, i. *Fr. kalléone. ecz.* Tansiyon düşürücü pankreas hormonunun yaygın adı.

kaleriya, i. *It. galleria. den.* Bir savaş gemisinin balkon kısmı. [*Ing.* Deck of a ship of the line].

kaleska /kales:ka/, i. *Isl. calesse, calesca.* Açık araba. [*Ing.* Light open carriage; *Fr.* Sorte de landau].

kaleş, i. *Fr. calèche* < *çekçe kolo* > *Alm. kalesche.* Dört tekerlekli, yaylı, üstü açık atlı araba; ön kısımda arkalıklı bir koltuk, arkada ise körüklü bir kaportası vardır. [*Ing.* Calash].

kaleta, i. *It. galetta.* ◘ **Galeta.**

kal.etmek(-i), f. Maden külçesini eriterek yabancı maddelerden ayırmak. [*ing.* To refine *(metals)*, to smelt; *Fr.* Raffiner, Clarifier, purifier].

kalevî /kalevî/, s. *Osm.* < *Ar. kim.* ◘ **Alkali.**

kalevileşmek, nsz. f. *kim.* Alkali haline girmek. [*Ing.* To become alkaline, alkalescent, to be alkalized; *Fr.* Devenir alcalise].

kaleydoskop,-pu, i. ◘ **Kaleidoskop.**

kalfa /kal:fa/, i. *Osm.* < *Ar. halife.* § ❶ Aşamacı çırakla usta arasında bulunan zanaatçı: *Kunduracı kalfası.* [*ing.* Journeyman, assistant -master; *Fr.* Contre-maître]. § ❷ *mim.* Ustalıktan yetişme mimar yardımcısı; projeyi ustalara uygulatarak mimara yardım eden kişi. *(Eskiden inşaat kalfalarına serhalife denirdi).* [*ing.* Master builder; *Fr.* Entrepreneur de bâtiments, constructeur]. § ❸ *teşk. tar.* Eskiden saraylarda ve büyük konaklarda halayıkların başında bulunan kadın. *(Bunların mevkileri, bu işteki çalışma sürelerine göre değerlenirdi. Padişah tarafından tayin edilirler, hünkâr nöbeti tutarlar, sarayda kendilerine ayrılan yerde otururlar ve saygı görürlerdi. Kalfalar sarayın iç hizmetlerinde çalışan cariyelere buyruk verirler, günlük yaşayışlarında ve özel günlerde cariyelerden farklı elbiseler giyerlerdi).* [*Ing.* Servant; *Fr.* Servante]. § ❹ Eskiden küçük çocukları evlerinden toplayıp okula ve okuldan evlerine götüren kimse. § ❺ (a) Eskiden ilkokullarda hocaya yardımcılık eden kimse: *Mektep kalfası.* [*ing.* Usher, monitor; *Fr.* Sous-maître]; (b) Bir zanaat dalında ustanın yetiştirdiği ve onun işten çekildiği zaman yerini alacak olan kimse. § ❻ *(Masonluk)* Aşaması çıraktan hemen sonra gelen farmason. ◉ **hünkâr ~sı**, *teşk. tar.* ◘ **Hünkâr.**

kalfalık,-ğı /kal:falık/, i. § ❶ Kalfa olma hali veya kalfanın yaptığı iş. [*Ing.* Quality, rank and functions of a kalfa; *Fr.* Etat d'être **kalfa**]. § ❷ Bu iş karşılığında alınan ücret. § ❸ *huk.* Esnaf ve sanatkârlar arasında çıraklığı aşmış, fakat usta olmamış meslek sahipliği.

kalgay, i. < *kalmak.* § ❶ Özellikle izci komutanı, başbuğ. [*Ing.* Boy scout captain; *Fr.* Commandant des boy-scouts]. § ❷ *tar.* Kırım veliahtına verilen unvan. [*Ing.* Title given to the heir to the throne of the Crimean Khans].

kalgaylık,-ğı, i. § ❶ Kalgay olma hali. § ❷ Kalgayın görevi.

kalgı, i. *h.d.* Anadolu'da dans etmek anlamında kullanılan kelime.

kalgımak, nsz. f. *h.d.* Sıçramak, fırlamak, şaha kalkmak: *At kalgıdı. Yunus balıkları kalgıyor.* [*Ing.* To give a slight jump, start, to prance; *Fr.* Bondir, sauter].

kalgoorlit,-ti, i. *Fr. kalgoorlite. (Yer adı Kalgoorlie'den). min.* Doğal civa, altın ve gümüş tellürür. [*ing.* Kalgoorlite].

kal.hane /kalhâne/, b. i. *T. kal* + *Fars. hâne.* Kal işleminin yapıldığı yer. *(Burada altın, gümüş v.b. madenler ile eski sırmalar eritilir, külçe haline getirilir ve döküme hazırlanırdı).* [*ing.* Smelting house, metal refinery; *Fr.* Raffinerie, fonderie]. ☆ *Eşanl.* **dökümhane.**

kalı, i. ◘ **Halı.**

kalıcı, s. < *kalmak.* Aynı halde kalan, sürekli, daimî. [*Ing.* Permanent, lasting; *Fr.* Permanent,-ante, rémanent,-ente, persistant,--ante].

~ **çanak**, *bot.* ◘ **Çanak.**

~ **duyum (görüntü)**, *psik.* Duyumu meydana getiren nesnenin kaybolmasından sonra bir süre devam eden duyum veya görüntü. *(Bu, sinir dokusunun özelliklerinden ileri gelir).* [*ing.* Remanent sensation; *Fr.* Sensation rémanente, image rémanent].

~ **kar**, *coğr.* Kar sınırının yukarısında bütün yıl boyunca kalan kar örtüsü. *(Kar yağışının çok olduğu, yaz sıcaklıklarının bunları eritmeye yetmediği yerlerde kar yığınları bulunduğu yerde kalır).* [*Osm.* Müstemir karlar, daimî karlar, toktağan karlar; *Ing.* Perennial snow; *Fr.* Neige persistante].

~ **sertlik**, *fiz.* Su kaynatıldıktan sonra dahi kalabilen sertlik; Kalsiyum ve magnezyumun bikarbonatlarından baska tuzların meydana getirdiği sertlik. [*ing.* Permanent hardness, residual hardness].

~ **yük**, *elek.* Birinci boşalmadan sonra bir kondansatörde kalan elektrik yükü. *(Bu olay, yalıtkanın kutuplanmasından ileri gelir).*

kalıcılık,-ğı, i. *fiz.* Mıknatıslayan etki kalktıktan sonra da mıknatıs olarak kalabilen ferromagnetik cisimlerin özelliği. [*ing.* Remanence; *Fr.* Rémanence].

kalıç, i. *h.d.* ◘ **Orak.**

kalık[1], i. ◘ **Hava.**

kalık[2], i. ve s. < *kalmak. h.d.* § ❶ Eksik, noksan. [*Ing.* Defective, incomplete; *Fr.* Incomplet,ete, défaut, defectuosité]. § ❷ Evlenme çağı geçmiş, evde kalmış *(kız).* [*Ing.* Left on the self *(girl)*].

~ **göl**, *coğr.* Önceleri deniz iken sonradan kurumalar, çekilmeler yüzünden göl durumuna gelmiş yer. [*Osm.* Bakiye göl; *Ing.* Relict lake, residual lake; *Fr.* Lac résiduel].

~ **tepe**, *coğr.* Eski yer kabartılı bölgenin uzun süren aşınmalarla silinmesinden sonra şurada burada arta kalmış küçük kabarıklıklar. Bunlara genel bir ad verilerek kalık tepe denilmistir. [*Osm.* Bakiye tepe; *Ing.* Residual hill; *Fr.* Monrad-nock, relief résiduel].

kalıklık,-ğı, i. Eksiklik, noksanlık. [*Ing.* Defectiveness, incompleteness].

kalım*, i. < *kalmak.* § ❶ Yok olmayıp var olarak kalma hali, kalma, hayatını sürdürme, gitmeyiş, bulunduğu halde kalma: *Ölüm kalım. Ölüm kalım savaşı.* [*Osm.* Beka; *ing.* Duration, sequel; *Fr.* Durée, stabilité]. § ❷ *biy.* Organizma veya organların yok olma sebeplerine karşı dayanarak yaşamaya devam etmesi. ☆ *Eşanl.* **ölümsüzlük, beka.** ◉ **ölüm ~ meselesi**, *dey.* Hayatî önem taşıyan durumları belirtir. [*ing.* Life and death question; *Fr.* Une question de vie ou de mort]. ◉ **ölüm ~ mücadelesi (kavgası)**, *dey.* Çok önemli sonuçlar doğurabilecek olan mücadele. ◉ **ölüm ~ savaşı**, *dey.* Yenik düşenin ölümüyle sonuçlanacak savaş. [*Fr.* Combat à outrance, sans merci].

kalımlı*, s. Yok olmayan, ölümsüz. [*Osm.* Zevalsiz, baki, muhallet, müstemir; *Ing.* Permanent, lasting; *Fr.* Permanent, durable].

☆ *Eşanl.* **sürekli.**

☆ *Karş.* **kalımsız, ölümlü, fânî.**

kalımsız*, s. Kalımlı olmayan, ne vakit olsa yok olacak olan. [*Osm.* Fani; *Ing.* Transient, transitory, fleeting frail; *Fr.* Transitoire, passager,-ère].

☆ *Eşanl.* **geçici, süreksiz.**

☆ *Karş.* **kalımlı, ölümsüz, sürekli.**

kalın, s. *esk. T. kalınğ.* § ❶ Boru biçimindeki şeylerde, kendi cinsindekilere göre çapı büyük olan: *Kalın halat. Kalın iplik. Kalın bilek.* [*Ing.* Thick; *Fr.* Gros]. § ❷ Düzlem şeylerde, iki yüzü arasındaki uzaklık, kendi cinsindekilere göre çok olan: *Kalın kumaş. Kalın duvar. Kalın kitap.* [*ing.* Thick, coarse; *Fr.* Gros,-grosse, épais,-aisse]. § ❸ Dolgun, iri: *O sırada içeriye kalın dudaklı bir kız girdi.* § ❹ *(Ses hk.)* Gür, ince olmayan; *Yaşına göre kalın bir sesle.* [*Ing.* Low *(-voiced)*; *Fr. (A la voix) basse*]. § ❺ Yoğun, akıcılığı az olan: *Kalın bir sis tabakası ortalığı kapladı.* [*ing.* Thick; *Fr.* épais,-aisse]. § ❻ *arg.* Zengin, serveti olan. [*ing.* Rich, wealthy; *Fr.* Riche]. § ❼ *esk.* Kalabalık. § ❽ *dilb.* Fonolojide ses bakımından enerjinin düşük frekanslarda yoğunlaşmasıyle telâffuz açısından da telaffuzun çevresel özelliğiyle nitelenen ayırıcı özelliğe denir. *(Az sayıda bölümlere ayrılmış geniş rezonatör). /Tiz kelimesiyle zıtlaşır. Örnek: u, o, p kalın, i, e, t. tizdir/.* § ❾ i. *folk.* Eski Türklerde kız kaçıran boy'un, cezadan kurtulmak için kız tarafına verdiği mal. Anadolu'nun birçok yerinde, gelin olacak kıza erkeğin *(erkek tarafının)* verdiği ağırlık *(para veya armağan)* olup, buna karşı kız tarafı çeyiz hazırlar. ◉ **bir ses veya çalgının ~ perdeleri**, *müz.* Çıkarabilecekleri en kalın sesler. *(XIII yüzyılda Hucbald bu terimle, müzik merdivenlerinin en kalın seslerini belirtiyordu: sol1 den ut1'ye).* ◉ **ensesi ~**, *dey.* ◘ **Ense.**

~ **bağırsak**, *anat.* ◘ **Bağırsak.**

~ **baskı kayıtları**, *matb.* Çoğunlukla alfa otundan yapılan yumuşak, çok hafif ve gevsek bir kâğıt olup, ağırlığına göre çok daha kalın görünür. Bununla hazırlanan kitaplar normalden çok daha kalın olurlar. İçindeki dolgu maddelerinin fena birleşmesi yüzünden, kâğıt, baskı sırasında çok liflenir ve tozur, merdane, kalıp ve boya haznesini kirletir. [*ing.* Thick printing paper; *Fr.* Papier épais pour impression].

~ **cam**, *camc.* ◘ **Cam**[1].

~ **damar**, *mad. oc.* Kalınlığı 3 m. den fazla olan kömür damarı.

~ **damla**, *paraz.* ◘ **Damla.**

~ **deniz**, *den.* Büyük dalga. *(Etkisi fazla olan büyük ve yüksek dalgalar için kullanılır).*

~ **hamurboya**, ◘ **Hamurboya.**

~ **harf**, *matb.* ◘ **Harf.**

~ **(yoğun) incelene kadar ince süzülür**, *at.* Güçlü ile zayıfın, zengin ile fakirin, bir hastalığa, bir sıkıntıya bir zarara dayanma yetenekleri aynı değildir. Güçlü gücünden bir parçasını yitirerek zayıflar; ama zayıf o kadar gücü yitirince ölecek duruma düşer.

~ **kabuklu ardıç**, *bot.* ◘ **Ardıç.**

~ **kafa (kafalı)**, *dey.* Anlayışsız, budala. [*ing.* Thick-headed, stupid; *Fr.* Ésprit obtus, tête dure, carrée].

~ **kafalı**, *dey.* ◘ **Kalın kafa.**

~ **kafalılık**, Anlayışsızlık.

~ **katman**, *jeol.* Kalınlığı 60-120 sm. olan katman. [*ing.* Thick Bed; *Fr.* Couche épaisse].

~ **kum**, *jeol.* ◘ **Kum.**

~ **mide kurdu**, *paraz.* Domuz midesinde asalak olarak yaşayan küt kuyruklu solucan (Kurtçukları, birinci ve ikinci gelişme evresinde, dışkı yiyen kınkanatlı böcekleri, üçüncü evrede, kurbağa, yılan veya kuş türlerini arakonakçı olarak seçer). [*Lat. Physocephalus sexalatus; Ing.* Thick stomach worm].

~ **un *(fırıncılık)***, Dokunulunca yağımsı izlenim bırakmayan iri öğütülmüş un.

~ **ünlü**, *fonet.* Dilin geriye çekilmesiyle art damakta telaffuz edilen ünlü: *a, ı, o, u.*

kalın.bacaklıgiller, ç. b. i. *zool.* Omurgalı hayvanlardan Kuşlar *(Aves)* sınıfının, Yağmurkuşları *(Charadriiformes)* takımının, Çamur koşarları *(Limicolae)* alt takımına giren bir familyası. Gözleri çok büyük olan gece kuşlarıdır. Kalınbacaklı kuş *(Oedicnemus oedicnemus)* türü iyi bilinir. [*Lat.* ve *Ing. Oedicnemidae*].

kalın.bacaklı.kuş, b. i. *zool.* Yağmurkuşları *(Charadriiformes)* takımının, Kalınbacaklıgiller *(Oedicnemidae)* familyasından bir kuş türü. Uzunluğu 40 sm. Orta ve Güney Avrupa, Kuzey Afrika ve Batı Asya'da yaşar. [*Lat. Oedicnemus oedicnemus; Ing.* Stone curlew; *Fr.* œdicnème].

kalın.bağırsak,-ğı, b. i. *anat.* Bağırsakların, körbağırsakla göden bağırsak arasında kalan kısmına verilen ad. [*Ing.* Large intest; ine; *Fr.* Gros intestin].

~ **ameliyatı**, *cerr, anat.* **Kalınbağırsağın kıs-**

men veya tamamen çıkarılması. *(Bu müdahale özellikle kalınbağırsak urları için uygulanır; bazen geçici veya daimi veya suni anus yapmayı gerektirir).*

~ iltihabı, *tıp.* ◘ **Kolit**.

~ sağ atadamarları, *anat.* Üst mezanter atardamarından ayrılır, üst, orta ve alt diye üçtanedir.

~ sol atardamarları, *anat.* Alt mezanter atardamarından ayrılır, üst ve alt diye iki tanedir. *(Birinciler, kalınbağırsağın sağ tarafını, ikinciler sol tarafı ile sigmamsı kısmı besler).*

kalınlaşma, i. Kalınlasmak eylemi veya bu eylemin sonucu: *Derinin, gövdenin kalınlaşması.* [*ing.* Thickening, becoming thick; *Fr.* Epaississement].

kalınlaşmak, nsz. f. § ❶ Kalın bir hale gelmek; inceliği azalmak, yoğunluğu artmak: *Fidanlar gittikçe kalınlaşıyor. Bu kumaş yıkanınca kalınlaştı. Vücudu yaşlandıkça kalınlaşıyor.* [*ing.* To become thick; *Fr.* S'épaissir]. § ❷ *mec.* Anlayışı kıt hale gelmek: *Kafası kalınlaştı.*

kalınlaştırmak(-ı), f. Kalın bir hale getirmek. [*ing.* To thicken, to make thicker; *Fr.* Epaissir, rendre epais].

kalınlatmak(-ı), f. ◘ **Kalınlaştırmak**.

kalınlık,-ğı, i. § ❶ Uzunluk ve genişliğe karşıt olarak, katı bir cismin üç boyutundan herhangi biri: *Parmaklıkların demirleri bilek kalınlığındadır. Kitabın kalınlığı.* [*Osm.* Sihan; *Ing.* Thickness; *Fr.* Epaisseur]. § ❷ Akıcılığı olmama, yoğun olma hali. [*ing.* Thickness; *Fr.* Epaisseur]. § ❸ Genellikle bir cismin başlıca boyutlarının en küçüğü. *(Bunların en büyüğü «uzunluk», orta büyüklükte olanı «genişlik»tir.* [*Fr.* Épaisseur]. § ❹ *mim.* Bir açıtın iki tarafındaki ayakları teskil eden duvarların genisliği. [*ing.* Reveal; *Fr.* Jouée]. ☆ *Eşanl.* **yanak, soge kalınlığı**. § ❺ *mec.* Zihnî yetileri gelismemis bir kimsenin durumu. ⊙ **bağıl ~**, *hava.* Bir profilin, kendi derinliğine oranla en büyük kalınlık yüzdesi. [*ing.* Relative thickness; *Fr.* Épaisseur relative]. ⊙ **bir bulutun kalınlığı**, *hava.* ◘ **Bulut**. ⊙ **bir duvarın saymaca kalınlığı**, *ins.* 2.5 sm.'nin en yakın katı olarak gösterilen kalınlık. [*ing.* Nominal thickness of a wall; *Fr.* Epaisseur nominale d'un mur]. ⊙ **damar kalınlığı**, *mad. oc.* Bir damar veya bir tabakanın, kenarlarına dik olarak ölçülen kalınlığı. ☆ *Eşanl.* **açıklık, kuvvet**. ⊙ **derz kalınlığı**, *ins.* ◘ **Derz**. ⊙ **faydalı ~**, *mad. oc.* Bir kömür tabakasında, cevher bulunmayan ara tabakaların kalınlığı çıkarıldıktan sonra geriye kalan toplam kalınlık. ⊙ **küçültülmüş ~**, *mad. oc.* Bir damarda yalnız saf cevherin kapladığı kalınlık. *(Havalandırma konusunda, bir ocağın kalınlığı, hava dolaşımına karşı direncini gösterir. Kalınlığı fazla olan ocakta havalandırmaya karsı direnç azdır).* ⊙ **toplam ~**, *mad. oc.* Iki kenar arasındaki uzaklık. ⊙ **yarı ~**, *fiz.* Bir ısınımın siddetini yarıya düsürecek kadar soğuran bir cismin kalınlığı. [*ing.* Half-thickness; *Fr.* Epaisseur moitié, demi-epaisseur].

~ makinesi, *mar.* Parçayı istenilen kalınlıkta rendeleme islemi yapan, tablası ayarlanabilen marangoz makinesi. [*ing.* Hobbing machine; *Fr.* Machine à tailler les engrenages].

☆ *Eşanl.* **kabalık makinesi**.

~ ölçme âleti, *matb.* Kâğıt ve kartonların kalınlığını ölçmeye yarayan özel mikrometre. Bununla bir tabakanın kalınlığını, milimetrenin parçalarına kadar ölçmek mümkün olur. [*ing.* Thickness gauge; *Fr.* Micrometre pour papier].

~ şevi, Pencere ve kapıların yanaklarına verilen sevlik. [*Ing.* Embrasure, window-recess; *Fr.* Embrasure].

kalınmak, ösz. f. *(Bir kimse hk.)* Kalmak, durulmak, beklenmek, ikamet edilmek: *Orada kaç gün kalınacak. Yaz günü bu sıcak yerde kalınır mı? Akşama kadar orada kalınır mı?.* [*ing.* To stay, to rest, to pass the night; *Fr.* Rester, habiter, s'arreter].

kalıntı*, i. < *kalmak*. § ❶ Arta kalan şey. [*Osm.* Bakiye, harabe; *ing.* Remnant, remainder; *Fr.* Reste]. § ❷ Iz, nişan: *Yüzünde yorgunluk kalıntısı var.* [*ing.* Trace, sign, mark; *Fr.* Trace, marque, signe, empreinte]. § ❸ Bir mimarî eserden geriye kalan kısım: *Saray kalıntısı. Hisar kalıntısı.* [*ing.* Relics; *Fr.* Restes]. § ❹ *tekn.* Türlü tarım sanayilerinin, işleme sonundaki artıkları. [*Osm.* Bekaya; *ing.* By-product; *Fr.* Sous-produit]. § ❺ *sosy.* Toplumda fonksiyonu kalmamış olduğu halde yeni kurumlar arasında yaşamakta devam eden bazı âdet ve inançlar. [*Ing.* Survival; *Fr.* Survivance]. § ❻ *biy.* ◘ **Canlı fosil**. § ❼ *istat.* Bir miktardan bir kısmı çıkarıldıktan sonra geri kalan: *Hesaplanmış değerle gözlenen değer arasındaki fark hataya tekabül eden bir kalıntıdır.* [*ing.* Residue; *Fr.* Résidu]. § ❽ *psik.* Bol ışıkla aydınlatılmış bir nesne tarafından uyarılan gözde, bu uyartıdan sonra da etkisini devam ettiren görüntü. § ❾ *sny.* Bitkilerin lifleri ayıklanıp alındıktan sonra geride kalan odunsu kısım. *(Lif bitkilerin kalıntıları, çeşitli boyda çok dayanıklı tahtalar yapmaya yarar. Pislikleri ayıklandıktan sonra kurutulan kalıntılar sentetik reçine ile karıştırılır, çok büyük basınç altında sıcak olarak sıkılır).* ⊙ **çevresinde tekdeğerli kaldığı bir a noktasına göre z değişkenli bir (z) karmaşık değişkenli bir f (z) foksiyonunun ~ sı**, *mat.* a noktasını merkez olarak alan sonsuz küçük yarı çaplı bir çember boyunca alınan

$$\frac{1}{2\pi i}\int f(z)\,dz$$

integralinin değeri. [*Fr.* Résidu d'une fonction f (z) de la variable complexe z relativement à un point a dans le voisinage duquel elle reste uniforme]. ⊙ **dölüt ~ sı**, *terat.* Tam gelismis bir kimsenin vücudu içinde, dölütteki sekillerini muhafaza etmis bazı organların arta kalması seklindeki gariplik. [*ing.* Dysembrysoma; *Fr.* Dysembrysome]. ☆ *Eşanl.* **dizembrizom**. ⊙ **elek ~ sı**, *tekn.* Bir eleğin gözleri arasından geçmeyen iri parçalar. ⊙ **erozyon ~ sı**, *trm.* ◘ **Erozyon**. ⊙ **fisyon ~ rı**, *nükl.* ◘ **Radyoaktif artıkları**. ⊙ **gündüzün ~ ları**, *psik.* Daha önceki günlerin yaşantılarından rüyalarda kalan unsurlar. *(Bunlar uyanıklık halindeki bir isteği dile getirdiği veya bilinçdısı bir istekle ilişkili olduğu için rüyada ortaya çıkar).* ⊙ **imbik ~ sı**, *içki. sny.* Mayalanmış üzüm suyunun damıtılmasından kalan artık.

~ çakıl birikintisi, *jeol.* ◘ **Çakıl**.

~ maden yatağı, *jeol.* Ayrışım veya yıkanma süresinde, kayaçlardan bazı bileşiklerin kaldırılması sonucunda, değerli cevherin derismesiyle olusmus maden yatağı. [*ing.* Residual ore deposit; *Fr.* Gisement Résiduel de mineral].

kalın.yağ, b. i. Viskozitesi yüksek yağlama yağı. [*Ing.* Heavy oil; *Fr.* Huile lourde].

kalıp,-bı, i. *Osm.* < *Ar. kāleb* veya *kālib* < *Yun. kalapus* veya *kalopus*. § ❶ Hamur, sıvı ve ergimiş halde bulunan bir maddeye belirli bir biçim vermek için kullanılan ve o biçimi taşıyan araç: *Dökmeci kalıbı. Harf kalıbı. Pasta kalıbı.* [*ing.* Mo(u)ld; *Fr.* Moule]. § ❷ Belirli bir biçim vermek veya aynı biçimde tutmak istenilen bir seyin içine yerleştirilen araç: *Ayakkabı kalıbı, Eldiven kalıbı. Şapka kalıbı.* [*ing.* Block; *Fr.* Forme]. § ❸ Bir sekil bakımından örneği: *Elbise kalıbı. Biçki kalıbı.* [*ing.* Pattern; *Fr.* Patron, poupee]. § ❹ *(Kutu biçiminde olan kimi seyler hk.)* Parça: *iki kalıp sabun. Bir kalıp peynir.* [*ing.* Cake, piece; *Fr.* Morceau, piece]. § ❺ *mec.* Gösterişli görünüs, hal, sekil: *Kalıbına bakarsan, arslan gibi. Kalıbı yerinde. Kalıb iri ama, içi kof. Kalıptan kalıba girmek. Bin kalıba girmek.* [*ing.* Shape, form, stature; *Fr.* Forme, corps, stature]. § ❻ *mec.* Sekil, hal: *Kalıptan kalıba girmek. Bin kalıba girmek.* ☆ *Eşanl.* **biçim, suret**. § ❼ Örnek: *Gemi kalıbı. Elbise kalıbı.* [*ing.* Model; *Fr.* Modele]. § ❽ Pismis topraktan, alçıdan veya madenden yapılacak kabartma şekilleri dökmeye yarayan o cismin tersine olarak aynı şekilde yapılan kap. *(Yunanlılarda kalıplar eskiden taş içine oyma olarak yapılır ve bunlara konularak tazyik edilmek suretiyle kalıbın aslı olan kabartma şekli elde edilirdi. Maden ve para dökmek için kullanılan kalıplar erimiş madenin karakterine dayanacak evsafta sert bir taştan veya pişmiş topraktan yapılırdı. Şimdi bazı işler için alçı ve kum kalıplar yapılmaktadır. Bazı döküm işlerinde kullanılan kalıplar da ince kumdan tazyik edilerek yapılır. Bu çeşit kalıplara döküm kalıbı denir.* [*ing.* Mo(u)ld; *Fr.* Moule]. § ❾ Bir seyin yumuşak bir madde üzerinde bıraktığı sekil ve iz: *Kar üstünde ayağın kalıbı çıktı. Balmumu üzerine kalıbını çıkarmak.* [*ing.* Impress(ion), (im)print, stamp; *Fr.* Empreinte]. ☆ *Eşanl.* **iz**. § ❿ *ed* Mısra ölçüsü. Kelime anlamı, herhangi bir şeye belirli bir biçim vermek için kullanılan ve o biçimi taşıyan araç. § ⓫ *esk.* Hile, oyun, düzen, [*ing.* Trick, cheating, wile, stratagem, fraud; *Fr.* Ruse, astuce, finesse(s), subtilite, artifice, ficelle, truc, stratageme, detournement, fraude]. § ⓬ *matb.* (a) Mekanik dizgide, harfler dişi olarak çelik bir kalemle oyularak içine alaşım dökülen bakır kalıp; (b) Klisecilikte stereo dökülen veya elektrolize galvano döşenen dişi kalıp. [*ing.* Matrix, casting-mold; *Fr.* Matrice]. § ⓭ Parçaların döküm yoluyle hazırlanmasında kullanılan, kum, toprak veya madenden yapılan ve içine ergimiş maden dökülen oyuk veya iz. [*ing. (Casting)* pattern, form; *Fr.* Modele, moule]. § ⓮ mutf. Bazı yemeklerin veya pastaların yapılmasında veya pişirilmesinde kullanılan değişik biçimli madenî kaplar. [*ing.* Pattern; *Fr.* Moule]. § ⓯ *saraç.* Gerektiğinde bir vida yardımıyle birbirinden uzaklaşan ve tasma takımlarının yapımında kullanılan tahtadan yapılmış konik ağaç. [*ing.* Last, boot-trees; *Fr.* Forme]. § ⓰ *şapk.* Fötr, hasır veya singalete biçim vermeye yarayan ağaç veya hasır kalıp. *(Eskiden bu kalıp pirinçten yapılırdı).* ☆ *Eşanl.* **tip**. [*ing.* Block; *Fr.* Forme, type]. § ⓱ *tekn.* (a) Kalıpçının tuğla, kiremit v.b. yapımında kullandığı kasa. [*Fr.* Moule]. (b) Düğme yapmak için kumaşla kaplanan tahta, kemik, v.b. parçası. [*Fr.* Moule]. § ⓲ *inş.* Sıvı haldeki betonun donmak üzere döküldüğü kap: *Beton kalıpları tahta, maden veya taştan olabilir.* [*ing.* Form, shuller; *Fr.* Banche]. § ⓳ *jeol.* Kil veya baska bir yumusak maddenin oyuk bir iz içine çökelmesi ve daha sonra doğal çimento ile katılaşması sonucunda, kaya üstünde doğal olarak meydana gelen şekil. *(Kayalar üzerinde kuş ve memeli hayvan ayaklarının, yağmur damlalarının v.b. kalıplarına rastlanır).* § ⓴ *hat. san.* Hattatlar arasında celî yazıların müsveddeleri için kullanılan bir deyim. *(Kalıplar çeşitli araçlarla hazırlanırdı. Bazen sulu mürekkeple kaba kâğıt üzerine yazılır, sonradan düzeltilirdi. Hattat kalıbı hazırladıktan sonra mücellit tarafından gereken yere işlenirdi. Bunun çeşitli usulleri arasında en çok kullanılan iğne vurmak usulü idi. Mücellitler büyük özenle iğneledikleri kalıplardan özel araçlarla aslının çeşitli kopyalarını çıkartarak hattatların eserlerini çoğaltırlardı).* § ㉑ *ed.* (a) Şiirde vezin, kafiye, tür v.b. gibi biçimle ilgili kurallar; (b) *(Geniş anlamda)* Edebî eserlerde biçimli birlikte konu, benzetme v.b. gibi özü de ilgilendiren kurallar. ⊙ **~ a çekmek (geçirmek, koymak, vurmak)**, *dey.* § ❶ Sekli bozulmus bir seyi düzeltmek ve ona eski şeklini vermek için kalıplamak. [*ing.* To give proper form or figure *(to)*, to shape, to mold; *Fr.* Mettre en forme]. § ❷ *arg.* Cimağ etmek. ☆ *Eşanl.* **çivilemek, fişek atmak, lehimlemek, nefes çekmek, parmağını ıslatmak, perçinlemek pipo temizlemek, şimendiferi raya sokmak, şişirmek, kaskaslamak, tezgâh kurmak, uçuşa gitmek, üfürmek, yefallamak, zımbalamak**; ⊙ **kalıba dökmek**, *dey.* Erimis, sıvı ve hamur haline getirilmis bir maddeyi bir

kaba veya bölümlere ayrılmış bir yere akıtmak. [*ing.* To pour into a mold, to cast in mold; *Fr.* Mouler]. ◉ **kalıba gelmek**, *esk.* Aldanmak, kapılmak; ◉ **kalıba koyma**, *(eldivencilik).* Eldiveni el biçiminde mukavva bir kalıba uzunlamasına olarak yerleştirme ve ona son şeklini verme işlemi. [*Fr.* Etavillonnage]. ◉ **kalıba koymak**, *dey.* Bir şeye kendi alması gereken şekli vermek için onu ıslatarak veya ısıtarak kalıba koyup şekillendirmek. *(Sulu şeylere şekil vermek için kalıba koymak deyimi kullanılmayıp kalıba dökmek denir).* [*ing.* To put on a last or tree; *Fr.* Mettre en forme]. ◉ **kalıba vurmak**, *dey.* ◘ **Kalıba koymak.** ◉ **kalıba saklamak**, *mat.* Baskısı biten yazı ve klişe kalıpları, sağlam ambalaj kâğıdından yapılan altlıklar üstüne konarak çinko ile kaplı olan mürettip masalarının alt gözlerinde veya raflarda veya çinko kaplı etajerler raflarında saklanır. [*ing.* Keep standing; *Fr.* Conserver *(a composition)*]. ◉ **kalıbı dinlendirmek**, *arg.* Ölmek. [*ing.* To die; *Fr.* Mourir]. ◉ **kalıbı değiştirmek**, *dey.* ◘ **Kalıbı dinlendirmek.** ◉ **kalıbı kalıbına**, *dey.* Tıpa tıp, aynen. [*ing.* Exactly fitting]. ◉ **kalıbını almak**, *dey.* Heykel kabartma veya oyma eserlerin aynını elde etmek için onları yumuşakça bir madde içine gömerek o şeklin aksini, yani dişisini vücuda getirmek ve bu dişi kalıp içine önce yumuşak ve sonra sertlesen bir madde dökerek o şeyin tıpkısını elde etmeye yarayan kalıpları çıkarma ameliyesi. [*ing.* To form a mold *(of)*; *Fr.* Moulage]. ◉ **kalıbını basmak**, *dey.* Hiç çekinmeden tanıklık etmek, bir şeyi güvenle doğrulamak. [*ing.* To guarantee, ta take entire responsibility *(for)*] ◉ **kalıbını sökmek**, *dey.* Bir kemerin insasından sonra altındaki kalıbın ağaçlarını sökmek. [*Fr.* Decintrage]. ◉ **kalıbının adamı olmamak**, *dey.* Görünüşü umdurduğu gibi çıkmamak. ◉ ~ **la basma resim**, Kalınca tahta takozlar üzerine ters olarak çizilmis ve kazılmış kalıplara boya ve mürekkep sürülerek kâğıda basılan resim. [*ing.* Stamp, impression; *Fr.* Estampe]. ◉ ~ **ta dökülmüş** *dey.* Bir cisimden alınan dişi kalıplar içine alçı veya maden dökme suretiyle elde edilen eserler. [*ing.* Cast, moulded; *Fr.* Moulé]. ◉ ~ **tan alma** ~, *graf. san.* Kayıp bir gravür veya kompozisyonun galvanosundan yararlanarak elde edilen yeni klişe. *(Bu yeni klişeyi yapmak için galvanonun kalıbı alınır).* ◉ ~ **tan çıkarmak**, *dey.* Kalıba dökülmüş veya kalıba konulmuş şeyleri donduktan ve şekil aldıktan sonra kalıbından çıkarmak ve kalıbını sökmek işlemi. [*ing.* To withdraw (pattern) from the mould, to strip *(casting)*, to turn out *(a jelly, a cake)*; *Fr.* Démouler]. ◉ ~ **tan kalıba almak**, *dey.* Doğrudan doğruya bir seydan alınan ana kalıptan ikinci bir kalıp yapma işi. [*ing.* To cast a mold from an existing plate; *Fr.* Surmoulage] ◉ ~**tan dövme**, *tekn.* Madenî bir parçaya madenî bir kalıp içinde basınçla son şeklini verme işlemi. ☆ *Eşanl.* **damgalama.** [*ing.* Dieing *(out)*, stamping; *Fr.* Matricage]. ◉ ~ **tan çıkarma**, *(para)* Madenî para veya madalyon yapımında kalıptan çıkarma işlemi. ◉ **açıcı** ~, *ayakb.* Ayakkabıları genişletmeye veya uzatmaya yarayan mekanizmalı kalıp. [*Fr.* Forme à forcer]; ◉ **Adana yüzüğü kalıbı**, *kuymc.* Üzeri dört köse ve iki yanı 12 veya 3 basamaklı yüzük kalıbı. *(Üstüne motif, marka veya taş konabilir).* ◉ **ağ kalıbı**, *balıkç.* Mekikle balık ağı gözlerini örerken, ağın altında tutulan değisik çapta küçük silindir. [*ing.* Net(t)ing mold; *Fr.* Moule de fillet]. ◉ **ağız kalıbı**, *diş. cerr.* Çenelerin kapanış durumunu ağaç içinde tespite yarayan balmumundan küçük maket. ◉ **alçı** ~, Oyma ve heykel işlerini dökmek için alçıdan yapılmış kalıp, alçıdan heykel kalıbı. [*ing.* Gypsum cast, gypsum mould, plaster cast, plaster mould]. ◉ **alçıdan parçalı çoğaltma kalıbı**, Bir modelden alınan alçı kalıpla bir çok nüsha dökme usulü. *(Bu tarzda kalıp yapmak için heykel veya modelin girintili yerlerinden kalıbın kolayca çıkarılması için o heykelin yüzeyi gerektiği kadar birçok parçalara ayrılarak bunlar çamur şeritlerle bölünür ve her parçaya gomalak sürülerek alçı ile ayrı ayrı kalıplara alınır. Modelin gerekli kısımları için yapılan bu kalıplar model üzerindeki yerlerine uygulanır ve modelin, kalıp almaya lüzum göstermeyen yerlerini de kapatmak üzere genel bir alçı dökülür. Heykelin ikinci tarafı da aynı surette kalıplandıktan sonra kapak niteliğinde olan bu genel kalıp (şapa) açılır ve parçalar teker teker çıkarılarak sapanın içindeki yerlerine yerleştirilir).* ◉ **alt** ~, § ❶ *plast. mad.* Bir kalıbın, genellikle oyuk kısmını meydana getiren alt parçası. [*ing.* Inferior matrix; *Fr.* Matrice inférieure]. § ❷ *met.* Dekupaj veya şekil değişimi *(çekme, ıstampalama, damgalama, kalıplama,, tozları sıkıştırma, kalıbre etme v.b.)* yoluyle bir parçaya belli bir biçim vermeye yarayan ve üzerinde biçim verilecek parçanın oyuk şekli bulunan madenî kalıp. ☆ *Eşanl.* **Dişi kalıp, Matris.** ◉ **ana** ~, Mücessem ve kabartma şekiller dökmeye yarayan oyuk kalıplara esas olan kalıp olup ondan birçok kalıplar çıkarılır. [*ing.* Master form; *Fr.* Matrice]. ◉ **balmumu kalıbı**, *met.* Maden dökümleri için kullanılan bir kalıp alma usulü. *(Çok eski zamanlardan beri bilinen bu usulde kalıp almak ve döküm almak için yapılır).* [*ing.* Wax candle; *Fr.* Bougie de cire]. ◉ **baskı kalıbı**, *cilt.* ve *matb.* ◘ **Baskı.** ◉ **basma** ~, *dey.* ◘ **Basmakalıp.** ◉ **bez** ~, *ağ. iş.* ◘ **Bez**[1] ◉ **beyzi yüzük kalıbı**, *kuymc.* Kenarları çizgili motifli, bütünü oval biçim de ve üzerinde madenî kontur içine oval biçimde taş konan yüzük kalıbı. *(Ortada taş bulunur).* ◉ **bin kalıba girmek**, *dey.* Devamlı görüş ve düşünce değiştirmek; ◉ **bozma** ~, Bir kalıp içine döküm yapıldıktan sonra dökülen şeyi o kalıpdan çıkarabilmek için kırmak icabeden ve bir ikinci döküm için kullanılmayan kalıp. [*Fr.* Moule à creux perdu]; ◉ **çoğaltma kalıbı**, *heyk.* Alçı, tunç veya tastan yapılmış bir kabartmadan veya bir heykelden alınan kalıpla birçok nüshalar dökmek için uygulanan ayrı bir usul. *(Bunlar iki çeşit olup biri tutkal kalıp diğeri parçalı kalıptır);* ◉ **çukur** ~, *opt.* Dışbükey yüzeylere şekil vermekte kullanılan, pirinçten yapılmış içbükey âlet; ◉ **damgalama kalıbı**, *plast. mad.* Üzerine madenî para veya madalyanın bir yüzünün motifleri oyulmuş çelik âlet. *(Damgalama kalıbının üzerine basınç uygulanınca, oyuk motifleri çıkıntı halinde olan ikinci bir kalıp elde edilir. Bu erkek kalıp da, ilk işlemin tersini uygulamakla, para veya madalya basmakta kullanılan bir başka dişi kalıp verir).* [*ing.* Stamping mould]; ◉ **davranım** ~ **ları**, ◘ **Davranım;** ◉ **delme kalıbı**, *dok.* ◘ **Delme.** ◉ **demirci kalıbı**, *tekn.* Üzerindeki oyuklara göre bir parçaya şekil vermeye yarayan takım. *(Daha çok baskı denir).* ◉ **dişi** ~, Mücessem bir şeyin etrafına alçı dökmek veya kum sıkıştırmak suretiyle ters ve oyuk olarak elde edilen kalıp olup bunun içine de tekrar alçı veya yumuşak madde dökmek suretiyle aynını çıkarmaya yarar. [*Fr.* Creux, moule en creux]. ◉ **döküm kalıbı**, § ❶ *matb.* ◘ **Döküm.** § ❷ *kuyumc.* (a) Dökümde verilecek biçime göre hızırlanan, pirinç, kurşun, gümüş veya altından yapılan kalıp. *(Isınmış kumda hazırlanır);* (b) İçinde eritilmis maden veya alçı dökülen kalıp [*ing.* Foundry flask, casting matrix, casting form, flask mold; *Fr.* Mould, lingotiere] ◉ **dört köşe tırnaklı yüzük kalıbı**, *kuymc.* Kontur içine oturtulan taşın yanlardan dört tırnakla tutturulması ile meydana gelen yüzük kalıbı. *(ortada taş bulunur).* ◉ **düz** ~ **lar**, *ed.* Aruz kalıplarından tek bir parçanın yan yana sıralanmasından meydana gelir *Feilâtün feilâtün feilün, failâtün fâilatün fâilün, mefâilün mefâilün, müfteilün, müfteilün, failün* ◉ **eğriltme (çekme) kalıbı**, *tekn.* Çekiçle elde çekme **(eğriltme)** işlemi sırasında, parçaya şekil vermek için kullanılan, belirli biçimde bir maden kütlesinden hazırlanmış kazancı âleti; ◉ **erkek** ~, *matb.* Dişi ana kalıptan ikinci bir dişi kalıp yapmak üzere alınan mücessem ve kabartma kalıp. [*Fr.* Moule en relief]; ◉ **fes kalıbı**, Eskiden başa giyilen fesleri kalıplamak için fes şeklinde erkekli dişili olarak yapılmış pirinç kalıplar olup bunlar ateşte ısıtılarak aralarına bir fes konup üstündeki kalıbın iki tarafındaki tahta saplardan tutularak tazyik edilmek suretiyle fesler kalıplanırdı. [*Fr.* Forme à fes]. ◉ **geçirme kalıbı,** ◘ **Geçirme;** ◉ **gülyüzük kalıbı**, *kuymc.* Gül biçiminde, her yaprağında birer küçük, ortasında da büyük taş bulunan yüzük kalıbı. *(Taşlar elmas, cam, beyoğlu taşı veya hatıra taşı olabilir);* ◉ **halkâr kalıbı**, ◘ **Halkâr;** ◉ **heykel döküm kalıbı**, İçine tunç dökmek için yapılan heykel kalıbı, ◉ **ikinci** ~, *matb.* ◘ **ikinci.** ◉ **ingot kalıbı**, *met.* ◘ **ingot.** ◉ **işi başka bir kalıba dökmek**, *dey.* Bir şeye çare düşünmek: ◉ **kabartma kalıbı**, *san.* ◘ **Kabartma.** ◉ **kabuk** ~, *met.* ◘ **Kabuk.** ◉ **karışık** ~ **lar**, *ed.* Genel olarak aynı biçimli parçaların karışık bir şekilde sıralanmasıyle, veya ayrı biçimli parçaların dizilmesiyle ortaya çıkan kalıplara denir. *Mef'ûlü mefâilü feûlün, mefûlün fâilün, feûlün, mefâîlün feûlün mefâilün feûlün;* ◉ **kerpiç kalıbı**, İçine çamur doldurarak gereken boyda kerpiçler elde etmek için kullanılan içi gözlere taksim edilmiş tahta kutular. Bunlarla şekil verilen kerpiçler güneşte kurutulur. [*Fr.* Caisse a brique crue]. ◉ **kesme** ~, Marka vurmak veya süslemelik bir şekil silkmek veya elbise biçmek için kullanılan mukavva,kâğıt veya çinko levhadan kesilmis kalıp. [*Ing.* Punching die; *Fr.* Patron]. ◉ **kazayağı kalıbı**, Asağıdan iki kolla gelen ve üstten kaz ayağına benzeyen iki tırnakla tutturulan tek taşlı yüzük kalıbı. *(Kenarları ajurlu değişik, modelleri vardır);* ◉ **kopya kalıbı** *matb.* Klişecilikte kullanılan bir dizgi veya bir gravürün çukur halinde oyulmus kalıbı. [*ing.* Mo(u)ld; *Fr.* Empreinte]. ◉ **kum** ~, *met.* (a) Bir döküm kalıbında madenin dökületeceği model izini taşıyan kum kütlesi; (b) Heykel ve kabartma maden işlerini dökmek için ince kumdan yapılan dişi kalıp. [*ing.* Luting loam; *Fr.* Potée]. ◉ **kundura kalıbı**, Kunduracıların kullandıkları ve evlerde fotinlerin şekli bozulmamak için ayakkabıların içine sokulan tahta kalıplar. [*ing.* Shoe tree, last, boot last, boot tree]. ◉ **ofset kalıbı**, *matb.* Yüzeyinde fotomekanik kopya aracılığıyle basıcı bir görüntü bulunan ve ofset yöntemi için basma «*forma*»sı olan madenî levha. ◉ **parçalı** ~, Ancak birbiriyle yanyana geldiği vakit bir kalıp vücuda getiren ve döküm yapıldıktan sonra parça parça sökülerek içindeki dökme cisim çıkarılabilecek ve tekrar kullanılabilecek olan kalıplar. [*ing.* Patitioned matrix; *Fr.* Moule à bon creux]. ◉ **parçalı kalıba dökmek**, *heyk.* ve *grav.* Bir garnitürle sağlamlaştırılan kalıpla alçı dökmek. [*Fr.* Mouler à bon creux]. ◉ **parçalı yüzük kalıbı** *(eski mühür yüzük),* Kenarları çizgili düz veya çiçekli yüzük kalıbı. *(Üzerine dört tırnak içine çeşitli büyüklükte altın konur).* ◉ **plastik** ~, *graf., san.* Bir dizgi veya fotogravür klişeslnin kalıbını çıkararak plastik veya kauçuk tipo klişeleri yapma yöntemlerinin tümü. [*ing.* Plastic moulding; *Fr.* Moulage plastique]. ◉ **provalı** ~, *terz.* Provası yapılan bir işin ruletle kağıt üstüne çıkarılması; ◉ **sikke kalıbı**, Para basmaya yarayan kalıp. [*ing.* Mint stamp minting-press; *Fr.* Presse monétaire]. ◉ **silkme kalıbı.** ◘ **Yaz ıkalıbı.** ◉ **silme kalıbı**, Silmelere verilmesi istenen profiller şeklinde çinkodan veya tahtadan kesilmiş levhalar olup bunlar yapılan silme üzerine uygulanarak ayarlanmak suretiyle silmenin aynı şekilde olması sağlanır. ◉ **sökme** ~, Bir kaç parçadan ibaret olan ve dökümden sonra sökülen kalıplara verilen ad. [*Fr.* Moulage à bon creux]. ◉ **şemsa kalıbı**, Eskiden kitap ciltleri üzerine şemse basmak için ciltçilerin kullandıkları deri veya madenî kalıp; ◉ **tabelâcı kalıbı**, *tekn.* Kasa ve küçük denklerin üzerindeki harfleri boyamak için kullanılan çinko plakalardan kesilmiş harf; ◉ **takke kalıbı**, Eski Türk evlerin-

de takke ve fesleri koymaya yarayan ağaçtan yapılmış fes şeklinde ayaklı kalıplar. Bunlar çoğunlukla raflarda durur ve fes buna geçirilerek kalıbının bozulmaması sağlanır. [*Fr.* Forme à bonnet]. ◉ **taş (çinko) ~**, *matb.* Litografi ve metalografide, çoğaltılacak ana görüntünün geçirildiği destek; ◉ **tümsek ~**, *opt.* İçbükey yüzeylerin hazırlanmasında kullanılan, pirinçten yapılmış dışbükey âlet. ◉ **üst ~**, *plast. mad.* Bir kalıbın, genellikle sıkıştırma pistonundan meydana gelen üst parçası. [*İng.* Top die; *Fr.* Matrice supérieure]; ◉ **yazı kalıbı**, Fırça ile marka ve yazı yazmak için kullanılan ortası harf şeklinde kesilip çıkarılmış çinko levhacıklar. [*İng.* Type die; *Fr.* Pochoir]. ☆ *Eşanl.* **silkme kalıbı**.

~ **alma**, § ❶ *sen.* Heykel, kabartma veya oyma eserler gibi üçboyutlu biçimli şeylerin aynını elde etmek için onları yumuşakça bir madde içine gömerek o şeklin aksini, yani dişisini vücuda getirmek ve bu dişi kalıp içine önce yumuşak ve sonra sertleşen bir madde dökerek o şeyin tıpkısını elde etmeye yarayan kalıpları çıkarma işlemi. [*İng.* Mo(u)lding; *Fr.* Moulage]. § ❷ *matb.* Özellikle mermer desenli kâğıtların tipografik baskısında kullanılan yöntem. *(Matbaa madeni nemli ağaç kalıplara dökülür. Maden düzlem yüzey vererek sertleşeceği yerde nemin etkisiyle anî bir kasılma sonucunda seri oyuklar ve kabartmalar meydana getirir).*

~ **altlığı**, *tekn.* Presin ortasına ve iç kısmına, piston tarafından yapılan basınca direnebilmesi için konulan demir parça.

~ **bağlamak**, Bir kemerin örülmesi için gerekli kemer kalıbını ağaçlarla inşa etmek. Bu kalıbı sökmek ve bozmak işine kalıp sökme denir. [*İng.* Centering; *Fr.* Cintrage]

~**barut**, *fişekç.* Kalıplar içine, sonradan katılaşacak bir hamur dökerek hazırlanan itici barut. *(Kalıp barutlar, genellikle sıcakta sertleşen bir katkı maddesiyle donduruldur, normal olarak büyük bloklar halinde hazırlanan bu barutların bir çeşidi de plastolittir).* [*İng.* Moulded powder; *Fr.* Poudre moulée].

~ **baskısı**, *cilt.* ◘ **Baskı**.

~ **boşaltma**, *san.* ◘ **Boşaltma**.

~ **Boya**, ◘ **Boya**

~ **boyası**, *met.* Odun kömürü, maden kömürü ve grafitten meydana gelen toz veya sıvı madde.

~ **çakma**, İnce madenî bir levhanın yüzeyine uygulanan bir kalıbın arkasına çekiçle vurarak o kalıptaki şekli o levhanın yüzeyine çıkarmak. [*İng.* Stamping, embossing (of silver, leather, etc.); *Fr.* Estampage guaffrage].

~ **çekici**, *tekn.* ◘ **Çekiç**

~ **çeliği**, Çelikten oyularak yapılmış kalıp. [*İng.* Form steel; *Fr.* Moule en acier].

~ **çıkarma**, Kabartma bir şeyin aynı şekilde üçboyutlu ve kabartma olarak şeklini vücuda getirmek için o şeyin tıpkısını yapma işlemi. [*İng.* Mo(u)lding; to make a mold of; *Fr.* Moulage, prendre la moule].

~ **çıkarma yöntemi**, *(epigrafi)* Yazıların mekanik olarak kopya edilmesinde kullanılan yöntem. *(Kopya edilecek belgenin yüzeyi temizlendikten sonra ısıtılır; tam bir yapışma sağlamak için bir süngerle ıslatılan kâğıt belgenin üzerine yerleştirilir ve sert bir fırça yardımıyle belgenin çukur yerlerine girer; böylece negatif bir kopya çıkarılmış olur. /alçıdan bir kalıp bunu pozitif hale getirir/. Bazen birçok yaprağı birbiri ardı sıra veya yan yana kullanmak gerekir. Kuruduktan sonra kâğıtlar rulo halinde bir kılıf içinde saklanır. Yazıt yüzeyine, grafitten meydana gelen bir boya tabakası sürerek basit bir baskı işlemi de uygulanabilir).* [*İng* Stamping; *Fr.* Estampage].

~ **delici**, *tekn.* Kumasla örtülen düğme veya rondela kalıplarını delmeye yarayan âlet. [*Fr.* Moule-perçoir].

~ **demiri**, *ciltç.* Kitap kapları üzerine kabartmalı olarak çeşitli motifler yapmak için kullanılan demir veya bronz kalıp. [*İng.* Tool; *Fr.* Fer].

~ **derinliği**, *den.* Bir geminin orta kesitinde omurganın iç yüzeyinden en üst güverte kamarasının alabandalarına üst kenarına kadar olan düşey uzaklık. [*Fr* Creux sur quille].

~ **dökmek**, Sulandırılmış veya eritilmis bir maddeyi bir kalıba akıtarak ona o kalıbın şeklini verme. [*İng.* To pour into a mold, to cast; *Fr.* Mouler].

~ **genişliği**, *den.* Bir geminin en geniş kesitinde postaların dış yüzleri arasındaki uzaklık.

~ **gibi oturmak**, *dey. (elbise v.b. hk.)* Tam gelmek, iyi durmak.

~ **gibi serilmek**, *dey. (Yorgunluktan)* Upuzun yatmak, kendini bırakmak. [*İng.* To lie stretched out like a log].

~ **gibi uyumak**, *dey.* Hiç kımıldamadan uzun ve derin bir uykuya dalmak. *ing.* To sleep like a log].

~ **gibi yatmak**, *dey.* Hastalanarak bitkin bir halde yatağa düşmek. [*İng.* To lie still; *Fr.* Rester inerte, immobile].

~ **işi**, Bir şeyin aslından alınan kalıplara alçı veya maden dökmek suretiyle o şeyin aynı olarak yapılan eserler. [*İng.* Castwork; *Fr.* Moulage].

~ **izi**, *met.* Kalıplanmış bir parçanın üzerinde bulunan ve modellerin birleşme yerinden ileri gelen iz.

~ **kesilmek**, *dey.* Hayretten donakalmak. [*İng.* To be petrified],

~ **kıyafetle adam, adam olmaz**, *at.* Gösterişli bir vücut, iyi bir giyim kuşam, kişiye insanlık değeri kazandırmaz.

☆ *Eşanl.* **kürk ile börk ile adam olunmaz; eşeğe altın semer vursalar yine eşektir**.

~ **kontrol sistemi**, *matb.* Klişe, stereotipi gibi baskı plâkalarını harf yüksekliğine çıkarmak için altlarına konulan tahta veya metal altlıklar veya ayaklar. *(Bir rasyonelleştirme yöntemidir. Amerika'dan çıkmış, Avrupa'da da büyük matbaalarda uygulanmıştır. Bu usule göre tipo matbaalarında, basılacak olan her türlü kalıplar makine dairesine verilmeden önce kontrol (test) bölümü denilen bir bölümden geçerek baskı bakımından mevcut bütün kusurları giderilir).* [*İng.* Forme control system; *Fr.* Procédé formevérification].

~ **oyuk**, *heyk.* ve *grav.* Sanatçı tarafından işlenen parçanın genel düzlemine bir bosluk meydana getirerek heykel yapma usulü. [*İng.* Mo(u)ld; *Fr.* Creux].

~ **presi**, *matb.* Çiltçilerin kullandığı, kitapları kalıplama ve düzgün alıştırmaya yarayan, vidalı ve tepeden kolla çevrilen küçük pres. [*İng.* Forming press, hobbing press; *Fr.* Presse à paqueter].

☆ *Eşanl.* **ciltçi presi**.

~ **sökme**, § ❶ *met.* Bir döküm parçasını, dökülmüş olduğu kalıptan çıkarma. *(Kuru kaplamada, kalıp üzerine yerleştirilen ve basınçlı hava ile çalışan bir vibratör kullanılır).* [*İng.* Wrecking]. § ❷ *inş.* Beton donduktan sonra, etrafındaki kalıbı çıkarma. *(Kalıp, söküldükten sonra olduğu gibi bırakılan betona çıplak beton denir).*

~ **yapma**, *inş.* Önceden hazırlanarak taşıyıcılar arasına konan büyük koyutta kalıp elemanlarıyle beton veya kerpiç dökme. *(Beton veya kerpiçin (0.50 m-1 m. yüksekliktе dökülmesini sağlar).* [*İng.* Patternmaking].

~ **yüzüşü**, *sp.* Su yüzeyinde upuzun şekilde kayarcasına yüzmek.

kalıpçı, i. § ❶ Kalıp yapan veya satan kimse. [*İng.* Maker or seller of molds, forms, matrices; *Fr.* Celui qui fait ou vend des moules et des formes]. § ❷ Mesleği, herhangi bir şeyi kalıba vurmak olan kimse: *Potin kalıpçısı.* [*İng.* Die maker; *Fr.* Celui qui met sur la forme*(souliers etc.)*]. § ❸ Döküm kalıplarını yapmayı ve maçaları kalıp içine yerleştirmeyi bilen işçi. [*Fr.* Mouleur]. § ❹ *mec.* Hileci, düzenbaz kimse.

kalıphane, b. i. *den* Kalıp çıkarılan yer. [*İng.* Casting works, foundry; *Fr.* Moulerie].

kalıplama, i. § ❶ Kalıplamak eylemi. [*İng.* Mo(u)lding; *Fr.* Moulage]. § ❷ Heykellerin üzerine kalıp yerine gerçek bir iz elde edebilmek için alçı gibi bir madde bastırmak işlemi. [*İng.* Mo(u)lding; *Fr.* Moulage]. § ❸ *inş.* Malzemeleri donana kadar tutmak için kalıba alma; § ❹ *met.* Döküm kalıbının hazırlanması [*İng.* Mo(u)lding; *Fr.* Moulage]. § ❺ *plast. mad.* Çeşitli biçimlerde eşya yapabilmek için plastik maddeleri kalıba dökme usulü. [*İng.* Mo(u)lding; *Fr.* Moulage]. ☆ *Eşanl.* **plastik döküm**; § ❻ *seram.* Çömlekçilerin karo yapmak için, kalıba dökerek balçığa sekil vermesi. [*İng.* Mo(u)lding; *Fr.* Moulage]. § ❼ *şapk.* Şapkalara şekil vermek için yapılan işlem. § ❽ *dok.* Özel şekilde hazırlanmış bir kalıp üzerine geçirilen naylon çoraplara, boyama işleminden önce, yüksek sıcaklıkta ısıtarak şekil verme işlemi. *(Bu işlem kumaşlara ve her türlü örgü işine de uygulanabilir);* § ❾ *trm. san.* Peynir yapım evlerinde telemeyi kalıplara doldurma işlemi. [*İng.* Mo(u)lding; *Fr.* Moulage]. ◉ **aktararak ~**, *plast. mad.* Sıcakta sertleşen maddeleri önce bir potada veya ayrı bir bölmede yumuşatıp, daha sonra kapalı ve sıcak bir kalıp içine bir piston yardımıyle itmeye dayanan kalıplama usulü. [*Fr.* Moulage par transfert]. ◉ **balmumu ~sı (dökümü)**, *met.* ◘ **Balmumu**. ◉ **alçak basınçla ~**, *plast mad.* Birkaç tabakadan meydana gelen, mekanik direnci yüksek maddelerin yapımında, tabakaları birbiri üzerine bastırmak için, gerekli basıncı *(30 kg/sm²)* sağlayan döküm usulü. [*İng.* Low pressure mo(u)lding; *Fr.* Moulage basse pression]. ◉ **dökümle ~**, *plast. mad.* Erime halindeki reçineyi bir kalıba dökerek kendi kendine sertleşmeye bırakan kalıplama usulü; [*Fr.* Moulage par coulée]. ◉

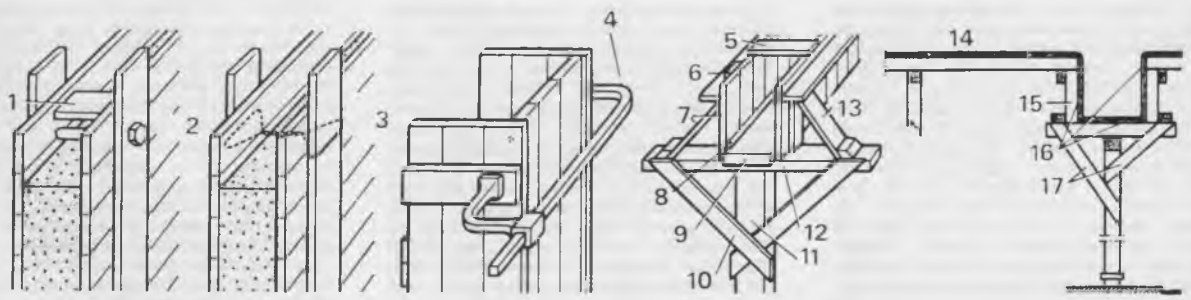

ŞEKİL: **ÇEŞİTLİ KALIPLAMALAR**: 1. Kusak. 2. Civata. 3. Bükümüs tel. 4. işkence. 5. Kuşak. 6. Travers. 7. Yanak. 8. Oluk. 9. Üzengi. 10. Destek. 11. Payanda. 12. Payanda başlığı. 13. Dayak. 14. Kontrplak. 15. Meşe kerestesi. 16. Kontrplak. 17. Destek.

püskürterek ~, *plast. mad.* Sıvılaştırılmış maddeyi, bir presin üzerine yerleştirilmiş bir püskürtme kabı yardımıyle sıkıca kapalı soğuk bir kalıp içine küskürtmeye dayanan ve termoplastik maddelere uygulanan kalıplama yöntemi. [*Ing.* Injection mo(u)lding; *Fr.* Moulage par injection]. ◉ **sıkıştırılarak** ~, *plast. mad.* Alt kalıp üzerinde bulunan oyuk şeklin, karşı tarafa yerleştirilmiş dökülecek madde üzerine bir sıkıştırma pistonu gibi etki yaptığı kalıplama usulü. [*Ing.* Compression mo(u)lding; *Fr.* Moulage par-compression]. ◉ **soğukta** ~, *plast. mad.* Plastik maddeyi ısıtılmamış bir kalıp içine döktükten sonra çıkarıp, ısı karşısında veya ısı uyugulamadan kimyasal yolla sertleştirmeye dayanan plastik eşya yapım usulü. [*Fr. Moulage à froid*].

~ **dökme demiri**, *met.* ◘ **Dökme demir.**

~ **makinesi**, *met.* Döküm kalıp ve maçalarının yapımında kullanılan makine. *(Dökümcülükte kum kalıpların yapımında kullanılan kalıplama makineleri, kumu modelin üzerine bastırmayı ve modelin izi çıkınca kalıptan sökmeyi sağlar)* [*Ing.* Mo(u)lding machine; *Fr.* Machine à moules].

~ **presi**, *met.* ◘ **Kalıp presi.**

kalıplamak(-i), f. § ❶ Bir şeyi kalıba vurmak, kalıba geçirmek. [*Ing.* To mould; *Fr.* Mouler, façonner]. § ❷ *seram.* (a) Sulandırılmış ve karılmış seramik çamurunu kalıba sokmak. [*Ing.* To mo(u)ld; *Fr.* Mouler]. (b) Çamura alçı katıp içinde biçim vermek.

kalıplanmak, nsz. f. Bir şey kalıba vurdurulmak. [*Ing.* To be moulded; *Fr.* Être moulé].

kalıplaşma, i. § ❶ Kalıplaşmak eylemi. § ❷ *gram.* Dilin donmuş bir unsurunun geçirdiği işlem. *(Türkçede çekim veya yapım ekleri, belirli görevleriyle kullanılmayıp yeni bir anlam meydana getirecek şekilde kelimelerle birleşip kalıplaşır: yatsı /yatsı vakti/, erte /yarın/, komşu (<kon-u-ş-u) v.b.)*

kalıplaşmış, s. < *kalıplaşmak.* § ❶ Kalıp haline gelmiş olan; § ❷ *mec.* Cansız, donmuş. § ❸ *dilb.* Dilde evrimi durmuş olan ve ölü olarak kabul edilen kelime veya yapıya denir.

~ **tepki**, *zool.* Sinir sistemini az gelişmiş organizmalarda görülen ve hemen hemen doğuştan gelen kalıplaşmış davranışları. [*Ing.* Stereotyped behaviour].

☆ *Eşanl.* **stereotip tepki.**

kalıplatmak(-i,-e), f. Bir şeyi kalıba vurdurmak. [*Ing.* To have something moulded; *Fr.* Faire mouler, faire façonner].

kalıplı, s. §❶ Kalıpla biçim verilmiş olan, kalıplanarak yapılmış. [*Ing.* Made or shaped by molds. etc.; *Fr.* Moulé,-ée]. § ❷ *mec.* Düzgün, biçimli. [*Ing.* Regular; *Fr.* Régulier,-ère].

~ **beton**, ◘ **Beton.**

kalıpsız, s. § ❶ Kalıbı olmayan, kalıpla yapılmamış. [*Ing.* Out of shape *(fez)*]. § ❷ *mec.* Biçimsiz, düzgün olmayan. [*Ing.* Irregular; *Fr.* Irregulier,-ère].

~ **kifayetsiz,** Ufak tefek ve görünüşü pejmürde *(kimse): Kalıpsız kıyafetsiz bir adam.*

kalış, i. < *kalmak.* Kalmak işi. [*Ing.* Staying; *Fr.* Action de rester, séjour].

kalıt[a], i. < *Kalmak.* Kalıtımla edinilen şey; Bir kimseye ölen herhangi bir yakınından veraset yoluyle kalan mal veya para. [*Osm.* Miras, tereke; *Ing.* Heritage, inheritance; *Fr.* Héritage, hoirie, patrimoine, succession].

kalıtçı[a], i. ◘ **Mirasçı.**

kalıtım[a], i. § ❶ Birinin kendinden önceki yakınlarında bulunan normal veya hastalıklı halin onda da gözükmesi; normal veya hastalık karakterlerinin bir kuşaktan daha sonraki kuşaklara aktarılması. [*Osm.* Irs, İrsiyet, veraset; *Ing.* Heredity; *Fr.* Hérédité]; ☆ *Eşanl.* **soyaçekim, soydangelme;** § ❷ ◘ **Kalıt.** § ❸ Aileden çocuklara geçen fizik veya manevî yatkınlıkların tümü. [*Ing.* Heredity; *Fr.* Hérédité]. § ❹ *biy.* Bir organizmanın benzeri bir yapı içinde başka organizmalar meydana getirmesine yarayan muntazam biyolojik oluşumu ifade eden genel terim; ana ve babada bulunan yapısal ve ruhsal karakterlerin kalıtsal olarak oğul dölle geçmesi. **Biyolojik kalıtım** ve **sosyal kalıtım** olmak üzere ikiye ayrılır. *(Bu terim doğan çocuklarla ,onların ataları arasındaki benzerliği sağlayan faktörler üzerindeki düşüncelerle birlikte, «jerm» plâzmasına ilişkin faktörler altında ,özelliklerin geçişine ait mekanik ayrıntılar göz önünde tutmayı da kapsar.* [*Osm.* Veraset; *Ing.* Heredity; *Fr.* Hérédité]. ◉ **biyolojik** ~, *biy.* ve *sosy.* Bu kalıtım döllenme anından başlayarak vardır. Bunun yanında çevre şartları da organizma gelişirken ona etki yapar, rengi, refleksler kalıtımı tayin eden faktörlerin karşılıklı etkinin etkilerinden meydana gelir. [*Ing.* Biologic(al) heredity; *Fr.* Heredité biologique]. ◉ **devamlı** ~, *psik.* ◘ **Devamlı;** ◉ **eşeye bağlı** ~, *biy.* **Eşey;** ◉ **holandrik** ~, *biy.* ◘ **Holandrik;** ◉ **homokron** ~, *biy.* ◘ **Homokron.** ◉ **sosyal** ~, *sosy.* Sosyal çevre yoluyle dil, gelenekler ve diğer kültürel unsurlar ,organizmanın gelişmesine etki yapmaya başlar ki, bunların tümüne birden sosyal kalıtım denir. [*Ing.* Social heredity; *Fr.* Hérédite sociale].

kalıtım.bilim[a], b. i. *biy., bot., zool., fels.* ve *sosy.* İnsanlarda, bitkilerde, ve hayvanlarda soyaçekim olaylarını inceleyen biyoloji dalı. *(Bu bilim, felsefede genel bir yöntem olup bir varlığın, bir düşüncenin, bir duygunun, bir kurulun gelişmesini derece derece izler).* [*Osm.* Veraset ilmi; *Ing.* Genetics; *Fr.* Génetique].

☆ *Eşanl.* **genetik.**

kalıtlanma[a], i. *biy.* ◘ **Kalıtım**[1].

kalıtsal[a], s. § ❶ *biy.* Ana ve babadan oğul döle geçebilen *(karakter).* [*Osm.* İrsî; *Ing.* Hereditary; *Fr.* Héréditaire]. ☆ *Eşanl.* **herediter, soydan geçme;** § ❷ Genlerle geçen. § ❸ Kalıtım yoluyle geçen şeylere özgü, kalıtımla ilgili herediter.

~ **hastalıklar**, *biy.* ve *psik.* Doğuştan veya soydan geçen hastalıklar. [*Ing.* Hereditary diseases; *Fr.* Maladies héréditaires].

~ **karakterler,** ◘ **Kalıtsal özellikler.**

~ **özellikler**, *biy. ve psik.* Eşey, gözün rengi istidatlar, vücut yapısı ve diğer karakter nitelikleri gibi daha doğumdan önce, embriyon döneminde bilinen ve kalıtımla ilgili özellikler. [*Ing.* Hereditary characters; *Fr.* Caractères héréditaires].

☆ *Eşanl.* **herediter karakterler.**

kali[1], I. *Osm.* < *Ar.* Kökünden çıkarma.

kali[2] /kalî/, i. *Osm.* < *Ar. sodyum hidroksid, potasyum hidroksid.* § ❶ *bot. Salsola* cinsinden diken yapraklı bitki türü; Orta Avrupa'da yetişir. *(İyon tepkimeleri kuvvetli bir baz özelliği gösterir).* [*Ing.* ve *Fr.* Kali]. § ❷ *kim.* Odun külünden elde edilen potasyum karbonat. [*Ing.* ve *Fr.* Kal].§ ❸ *tic.* Potasyum hidroksitin veya *(geniş anlamda)* sodyum hidroksitin arapça adı. [*Ing.* ve *Fr.* Kali].

~ **devre kesici**, *elek.* ◘ **Devre kesici.**

kaliborit,-ti, I. *Fr. kaliborite. min.* Hidratlı doğal sodyum ve magnezyum borat. [*Ing* kaliborite].

kalibraj, i. *calibrage. met.* ◘ **Kalibre etme.**

kalibre, i. *Fr. calibre.* § ❶ Mermilerde ve ateşli silâhlarda çap. [*Ing.* Calibre, size diameter]. § ❷ *kuymc.* Yüzüklerin çapını ölçmeye yarayan konik mastar. [*Ing.* Gauge]. § ❸ *mek.* ◘ **Mastar;** § ❹ *saatç.* Duvar veya kol saatlerinin çalışmasını belirleyen özel düzenleme şekillerinin tümü. [*Ing.* Jig]. ◉ **Washburn** ~ **si**, *elek.* Bir çelik levha üzerinde, iki kenarı bir açı meydana getirecek şekilde açılan ve uzunluğu yirmi parçaya bölünen yarık. *(Çapı ölçülecek elektrik telleri bu yarıktan geçirilerek ne kadar derine gidebildiği incelenir. Telin kaldığı noktada yazılı olan sayı çap ölçüsüdür).* [*Ing.* Washburn calibre; *Fr.* Calibre de Washburn].

~ **cihazı**, *tekn.* Bir boru çekme makinesinin çıkışına yerleştirilen ve boruların çevre ve çaplarını ayarlamaya yarayan cihaz. *(Bu cihaz genellikle, kalibre edilecek boruyu tamamen dairesel olan çeperlere yapıştıracak şekilde* borunun havasını emen bir sistemle donatılmış bir yataktır). [*Ing.* Jiggerer; *Fr.* Calibreur].

~ **etme**, *met.* Tozlar metalürjisinde, parçaların keskin kenarlarını hafifçe düzelterek çok hassas boyutlar vermek için fritajdan sonra parçaları bir kalibreden *(veya «kalibraj matrisi» denilen bir meüristen) geçirmeye dayanan işlem.* [*Ing.* Gauging, calilpering; *Fr.* Calibrage].

☆ *Eşanl.* **kalibraj.**

kaliçe[1] /kaliçe/, i. *T. kalı > halı > Fars. esk.* Küçük halı, seccade. [*Ing.* Small carpet, rug; *Fr.* Petit tapis].

kaliçe[2], i. *Isp. caliche, jeol. ve pedoloji.* § ❶ Şili'de nitrat kapsayan kabuk [*Ing.* Caliche, Chile, saltpetre; *Fr.* Caliche]; § ❷ Meksika'da ve Güney Amerika'nın kurak ve yarım kurak bölgelerindeki az çok çimentolaşmış karbonat kabuğu. [*Ing.* ve *Fr.* Caliche].

kaliemi i. *Fr. kaliémie, biyokim.* Kandaki potasyum oranı. *(Kaliemi, normal insanda, plazmanın litresinde 0,21 gr.'dır).* [*Ing.* Kaliemia].

kalifiye, s. *Fr. qualifié.* Bir şeyi yapabilme niteliğine ve ustalığına sahip olan, *(iyi) yetişmiş,* usta *(işçi v.b.).* [*Ing.* Qualified].

☆ *Eşanl.* **nitelikli.**

~ **işçi,** ◘ **işçi.**

California, öz. i. *coğr.* A.B.D.'nin batısında eyalet. Büyük Okyanus kıyısında; 409 976 km²; merkezi *Sacramento;* başlıca şehirleri: *San Francisco, Los Angeles, Oakland.* [*Ing.* California; *Fr.* Californie].

~ **ardıcı,** *bot.* ◘ **Ardıç.**

~ **su sediri,** *bot.* ◘ **Sedir.**

kaliforniyum /kaliforniyum/, i. *Fr. californium. (California adından), kim.* Sembolü **Cf,** A.n. 98, A.a. 244 olan kimyasal element; aktinit grupunun uran ötesi bölümünden olan, küriyumdan meydana getirilen yapma bir radyoaktif maden. *(1950 yılında Seaborg ve yardımcıları tarafından küriyum'un alfa tanecikleriyle bombardımanından sunî olarak elde edildi).* [*Ing.* ve *Fr.* Californium].

kaligraf, i. *Fr. calligraphe.* Hattat, güzel yazı yazan. [*Osm.* Hattat; *Ing.* Calligrapher, calligraphist].

kaligrafi, i. *Fr. calligraphie.* Hattatlık, güzel yazı. [*Ing.* Calligraphy].

kalijen, i. *tıp.* Potas yapan, potas meydana getiren. [*Ing.* Kaligenous].

kalik, i. *folk.* Erzurum'da Saya törenine ve oyununa verilen ad. *(Keçilerin yavrulamasına elli gün kala oynanır. Kalik oyunda ayı kılığına giren oyuncunun adı olduğu gibi oyunun da adıdır).*

kaliko, i. *Fr. Calicot.* Pamuktan dokunmuş bir çeşit bez. [*Ing.* Calico].

☆ *Eşanl.* **patiska.**

kalikoz, i. *Fr. chalicose* < *Yun. khaliks,* taş. *patol.* Meslekî akciğer hastalığı; kireçli veya silisli tozların solunmasından ileri gelir. *(Taş yontucularında, değirmen taşı yapıcılarında, porselen işçilerinde v.b. görülür).* [*Ing.* Silicosis].

kalikrein, i. *Fr. kallikréine. biyokim.* Memeli hayvanların pankreas veya sidiğinden çıkarılan enzim. *(Damar genişleyici ve tansiyon düşürücü olarak kullanılan bir ilâçtır; beyin kan dolaşımı bozukluklarında tavsiye edilmez).* [*Ing.* Kallikrein].

kaliks, i. *Fr. calice.* < *Lat. calyx.* § ❶ *bot.* ◘ **Çanak**[2]; § ❷ *tar.* Romalıların pişmiş topraktan, madenden veya camdan yapılmış içki kadehine verdikleri ad. [*Ing.* Calyx; *Fr.* Calice]. § ❸ Kiliselerde takdis edilmiş şarabın konması için kullanılan kutsal kadeh. [*Ing.* Calyx; *Fr.* Calice].

kalil /kalîl/, s. *Osm.* < *Ar. killet. esk.* Çok olmayan, az küçük, kısa. [*Ing.* Little, few, small; *Fr.* Peu, petit,-ite, court,-courte].

kalile /kalîle/, s. *esk.* **Kalil**'in dişili.

kalilen /kalîlen/, z. *esk.* Az olarak, azlıkla. [*Ing.* In small quantity or number, seldom]

kallilit,-ti, I. *Fr. kallilite. min.* Doğal nikel sülfür; bileşiminde ayrıca antimon ve bizmut da bulunur. [*Ing* **Kallilite**].

kalima, i. Kaloma.

kalimbe, I. *Fr. calimbé.* Guyana'lı zencilerin göğüslerine sardıkları kumaş parçası.

kalimen, i. *Fr. calymène. paleont.* Gövdesi yumurta biçiminde, yuvarlanabilen, büyük baş-

lı, dışbükey alınlı trilobit çeşidi. *(Silüryen ve Devonyen devirlerde çok yaygındı).*

kalinalar, ç. öz. i. ◘ **Karayipler**.

kalinis, i. *Yun. galinis. zool.* Su tavuğu, Deniz martısına benzer su kuşu. Uzun bacakları ve ince vücuduyle sık saz ve bitkiler arasından kolayca geçer, koşucu. Ördek kadar yüzücü ve dalıcıdır. Av kuşudur. Eti çok lezzetlidir. [*Ing.* Sandpiper; *Fr.* Poule d'eau].

kalinit,-ti, i. *Fr. kalinite. min.* Formülü KAl $(SO_4)_2$. 12 H_2O olan doğal potasyum sapı. [*Ing.* Kalinite].

kalinos, i. *Yun. zool.* Levreğe benzer bir tatlı su balığı. [*Ing.* European perch; *Fr.* Poisson, d'eau douce appele vulgairement baleine des rivières].

☆ *Eşanl.* **dere balinası**.

kaliofilit,-ti, i. *Fr. kaliophilite. min.* Formülü $KalSiO_4$ olan doğal potasyum alüminosilikatı; heksagonal sistemde billûrlaşır. [*Ing.* Kaliophilite].

kalipit,-ti, i. *Fr. chalypite* < *Yun. khalyps*, çelik. *min.* Grönland'da bulunmuş bir göktaşının demirinden elde edilen sert ve parlak demir karbür. [*Ing.* Chalypite].

kalipso, i. *Isp.* Jamaika'dan çıkma, iki zamanlı bir dans ve onun için yapılmış müzik. *(Bu dansta kadın eşine arkasını döner, erkek sağ eliyle kadının sağ elini tutar, kolunu yay gibi bükerek başının üstüne kaldırır. Erkeğin sol eli kadının sağ kalçasında bulunur. Yirmi kadar olan adımlar birbirinin aynıdır, gevşekçe atılır).* [*Ing.* ve *Fr.* Calypso].

kaliptolit,-ti, i. *Fr. calyptolite. min.* Zirkon çeşidi. [*Ing.* Calyptolite].

kaliptra, i. *Lat. calyptra. bot.* Vejetasyon konisinin en dış kısmını koruyan yüksük biçiminde bir kılıf. [*Ing.* Calyptra, calypter, coif; *Fr.* Calyptre].

kaliptrogen, i. *Fr. calyptrogène. bot.* Yıpranmakta olan kaliptra hücreleri yerine daimî surette yenilerini meydana getiren, kök ucunun içlerinde bulunan bölünür bir doku olup, bu bölgenin dışa doğru olan kısmını oluşturur. [*Ing.* Calyptrogen; *Fr.* Calyptrogène].

kalisin, i. *Fr. kalicine. min.* Doğal potasyum bikarbonat. [*Ing.* ve *Fr.* Kalicinite].

☆ *Eşanl.* **kalisinit**.

kalisiti, i. *Fr. kaliçytie. biyokim.* Doku hücrelerinde ve kan yuvarlarında bulunan potasyum oranı. *(Uygulamada, doku hücrelerindeki potasyum oranının kan yuvarları içindeki potasyum oranını izlediği kabul edilir ve yalnız yuvarlardaki oran /yuvarlardaki potasyum/ ölçülür).*

kalite[1], i. *Fr. qualité.* § ● Bir şeyin iyi veya kötü olma özelliği: *Bu kumaşın kalitesi çok iyidir.* [*Osm.* Vasıf; *Ing.* Quality]. ☆ *Eşanl.* **nitelik**. § ❷ *ikt.* Dış manzara, renk, tat, menşe v.b. gibi mala değer verdiren ve mala özgü niteliklerin topu; § ● Herhangi bir bakımdan üstünlük, eksiksizlik: *Kalitesi olan bir yazar;* ◉ ~ **ce düşük olmak**, *dey.* İstenen vasıfta olmamak, dayanıklılığı az olmak. ◉ ~ **kontrolu**, *işletm.* Her türlü malın, nitelik ve özelliklerinin belirlenmesi için yapılan teknik ve fenni analiz ve kontrol.

kalite[2], i. *It. galeotta. den.* **Ondokuz** veya yirmi **dört** kürekçisi olan **çektiri türünden** harp **gemisi**. *(Buharlı gemilerden önce kullanılan savaş gemisi tiplerinden biriydi. Daha çok deniz takipleri için kullanılırdı).*

kaliteli, s. İyi **nitelikte** olan: *Kaliteli kâğıt.* [*Ing.* Of good quality; *Fr.* De bonne qualité].

☆ *Karş.* **kalitesiz**.

kalitesiz, s. Niteliği kötü olan: *Kalitesiz kumaş.* [*Ing.* Of bad quality; *Fr.* De mauvaise qualité].

☆ *Karş.* **kaliteli**, vasıflı.

kaliye, i. ■ **Kalya**.

kalizm, i. *Fr. kalisme.* ◘ Potasyum **zehirlenmesi**.

kalk(o)- *Yun. khalkos, bakır.* Birçok **kelimenin bileşimine giren** unsur. [*Ing.* ve *Fr.* Chalc(o)].

kalkan[1], i. *esk. T. sil.* § ● **Eskiden** oktan veya kılıçtan korunmak **için savaşçıların** taşıdığı yassı ve çoğu **tekerlek** korunmalık. [*Ing.* Shield, buckler; *Fr.* Bouclier]. § ● *bayınd.* ve *mad. oc.* Toprak kayması olan bir arazide çalışılırken ,kolay ilerlemeyi sağlamak için kullanılan, çok dayanıklı madenî çerçeve: *Rusya'da uygulanan bir maden işletme usulünde kazı alanı, hareketli bir kalkan yardımıyle çekuldışı tutulur.* [*Ing.* Shield; *Fr.* Bouclier]; § ● *den.* Denizli havalarda baştan giren dalgaların geriye teperek güverteye yayılmasını önleyen engel. *(Kalkan, saç levhalardan yapılmış, başa doğru dar bir açı ile güverteye bağlanmıştır. En yüksek kısmı olan ortasından geriye doğru geniş bir açı ile gittikçe alçalarak alabandalara kadar uzanır. Üzerine çarpan dalgaları ikiye yararak omuzluklardan denize dökülmesini sağlar).* § ❷ *jeol.* ve *jeom.* Prekambriyen araziden meydana gelen ve o çağdan bu yana hemen hemen hiç deniz altında kalmamış karasal bölge. *(Özellikle kenarda bulunan çökel kayalar az eğilimlidir. Başlıca kalkanlar Kanada, Brezilya, Afrika, dekkan, Kolima, Angara, Iskandinav, kalkanlarıdır).* [*Ing.* Buckler, shield; *Fr.* Bouclier]. § ❸ *nükl.* Bir ışınımın bir alana girmesini önleyen korunma düzeneği. [*Ing.* Shield.; *Fr.* Bouclier]. § ● *zool.* Zoolojide kabukluların başlı göğsü, böceklerin tergiti, sümüklüböceklerin basit kavkısı, çeşitli haşlamlıların zarları sert ve boynuzsu kısımlarına verilen ad. [*Ing.* Carapace, *Fr.* Bouclier, écu, écusson]. ◘ *ŞEKİL: 610.* — **ZIRH**; ◉ ~ lı **bitler**, *zool.* ◘ **Bit**. ◉ **baru** ~ ı, *mim.* ◘ **Baru**. ◉ **ısı** ~ ı, *astr.* Bir yapma uyduda atmosfere girerken meydana gelen ısı etkisini sınırlamak için kullanılan yapı elemanı. [*Ing.* Thermic shield; *Fr.* Bouclier thermique]. ◉ **kabartmalı** ~, *sil.* (a) Merkezinde süs olarak kabartma bulunan bir çeşit kalkan; [*Fr.* Ecu bouclier]; (b) Numara erlerini ve nişan âletlerini mermi parçalarına karşı korumak üzere iki toppun kundağı üzerine ve namlusunun iki tarafına konulan zırh levha. *(XIX. yüzyıl sonlarında ortaya çıkan top kalkanları 1897 modeli 75'lik topun kabulünden sonra genelleşti).* [*Fr.* Ecu bouclier]; (c) Bazı cins kalkanların palet ve tırtıllarını koruyan zırh levha. [*Fr.* Ecu bouclier].◉ **kademeli** ~ **duvarı**, *inş.* İki eğik kenarı merdiven basamağı gibi yükselen kalkan duvarı. [*Ing.* (Crow-, corbie-) stepped gable; *Fr.* Pignon à redans]. ◉ **kendine** ~ **yapmak** *(bir şeyi veya bir kimseyi), dey.* Kendine zarar gelmemesi için bir şeyden veya kimseden yararlanmak; ◉ **siper** ~ ı, *sil.* Bir siperin mazgalı gerisindeki gözcüyü korumak üzere kalkan levhaya. Birinci Dünya Savaşı sırasında verilen ad. [*Fr.* Bouclier de tranchée] ◉ **Zeus ile Athena'nın** ~ ı, *mit.* Amalthea adlı keçinin derisiyle kaçlı olağanüstü kalkan.

~ **bezi**, *anat.* ve *zool.* ◘ **Bez**[2].

~ **duvar**, *inş.* ◘ **Duvar**.

~ **elli**, *dey.* Büyük ellî, kuvvetli, becerikli eli olan.

~ **göbeği**, *sil.* Kalkanın ortasında bulunan üzerine çarpan okların başka yöne gitmelerini sağlayan koni biçimindeki küçük çıkıntı.

~ **kabzası**, *sil.* Savaş sırasında kol ve elle tutmak üzere kalkanın iç tarafında bulunan **kayış veya** tutak.

~ **kayışı**, *sil.* Kalkanı asmak için kullanılan kayış.

~ **kıkırdağı**, *anat.* ve *zool.* Larinksin çatısını yapan en **büyük** kıkırdak. [*Ing.* Thyroid cartilage; *Fr.* Cartilage thyroïde]. ◘ *ŞEKİL: 46.* — **AKCİĞER**.

kalkan[2], I. *zool.* Kemikli balıklar *(Teleostei)* **takımının** Yan-yüzergiller *(Pleuronectidae)* **familyasından** bir balık türü. Gövde kalkan biçiminde veya oval, ağız eğik, alt çene sivridir. Gözleri sol tarafında bulunur, derisi kabarcıklıdır. Uzunluğu 100 sm. olabilir. Üzerinde çivi gibi sert süsler vardır. Eti çok beğenilir. Avrupa kıyılarında, Akdeniz ve Karadenlz'de bulunur. [*Lat. Rhombus maximus; Ing.* ve *Fr.* Turbot]. ◉ **çivisiz** ~ **balığı**, *zool.* **Kemikli balıklar** *(Teleostei)* **takımının**, yan yüzergiller *(Pleuronectidae)* **familyasından** bir balık türü. Uzunluğu 50 sm. Üzerinde kara lekeler vardır. Avrupa, Akdeniz ve Kara deniz'de yaşar. [*Lat. Rhombus laevis; Ing.* Brill; *Fr.* Barbue, turbot lisse, turbot sans piquants, barbuche, rombou].

~ **ağı**, *balıkç.* Vatoz balıkları gibi iri balıkları avlamak için kullanılan iri gözlü ağ. ◉ **yarım** ~ **ağı**, *balıkç.* Üç katlı balık ağının orta bölümüne yerleştirilen sık gözlü ağ.

Kalkan, öz. i. *astr.* Güney yarım gökküresinde bulunan bir takımyıldızın adı. [*Osm.* Riyâl-i Sobyeski; *Lat.* ve *Ing. Scutum (= sct); Fr.* Scutum, écu de sobieski]. ◘ *ŞEKİL: 519.* — **TAKIMYILDIZLAR II**.

kalkan.böcekleri, ç. b. i. *paraz.* Birçok türü, tarım ve orman bitkilerinde asalak yaşayan, Kınkanatları kalkanımsı böcekler familyası. [*Lat. Cassidae, ing.* Cassids; *Fr.* Cassidès].

kalkancı, s. ve i. Kalkan yapan veya satan kimse. [*Ing.* Maker or seller of shields; Fr. Marchand ou fabriquant de bouclier].

kalkanlı bitler, ç. b. i. *paraz.* Kabuklu bitler.

kalkansı*, s. *zool.* Kalkan biçiminde olan: *Kalkansı göğüs. (Daha çok böceklerden bahsedilirken kullanılır).* [*Ing.* Scutiform; *Fr.* Scutiforme].

~ **kıkırdak**, *anat.* Dış kulak kıkırdağı. [*Ing.* Scutiform cartilage; *Fr.* Cartilage scutiforme].

kalkantit,-ti, i. *Fr. chalcanthite. min.* Hidratlı doğal bakır sülfat; havada ince bir tozla kaplanır. *(Formülü Cu SO_4. 5H_2O'dur).* [*Ing.* Chalcanthite].

kalker /kal'ker/, i. *Fr. calcaire* < *Lat. calx, calcis* > *calcarius. jeol.* ◘ **Kireç taşı**. ◉ **Antrok** ~, *jeol.* ◘ **Antrok**. ◉ **litografi** ~ i, Üzerine eczalı mürekkeple yazı yazılarak kâğıda basmaya elverişli olan bir çeşit ince taneli kalker taşı. [*Ing.* Lithographic limestone; *Fr.* Calcaire lithographique].

☆ *Eşanl.* **litografya taşı**.

kalkerleşme, i. ◘ **Kireçleşme**.

kalkerli, s. Bileşiminde kalker bulunan. [*Ing.* Calcareous; *Fr.* Calcaire].

~ **süngerler**, *zool.* ◘ **Kalkerliler**.

~ **topraklar**, *trm.* $CaCO_3$ taşıyan veya Ca CO_3 'ün mevcudiyetinden dolayı reaksiyonu kalevî olan topraklar. [*Ing.* Calcareous soils].

~ **tüf basamağı**, *coğr.* İçinde çokça erimiş kireçtaşı bulunan ve **kaba su, kireçli su** diye anılan suların büyük kaynaklardan çıktığı yer yakınında oluşan basamak. *(Bunlar, birer tortulanma, çökelme basamağıdır. Bu basamakların ana taşı kalkürtüfdür. Yurdumuzda bu türlü basamaklar çoktur. Bunun iki güzel örneğinden biri Pamukkale'de, ötekisi Bünyan'dadır).* [*Ing.* Sintertercace, travertine terrace; *Fr.* Terrasse de travertin].

~ **tüfü**, *jeol.* Yeraltı sularının bıraktıkları delikli bir kalker çökeleği.

kalkerliler, ç. i. *zool.* Çokhücreli hayvanlardan *Porifera* filumunun, iskeleti kalker iğneciklerden oluşan ve yakalı-kamçılı hücreleri iri olan süngerler sınıfı. *(Genellikle renksiz olan bu süngerler bazen iki takıma ayrılır: homocoelida /veya clathrinida ve leucosolenida/ ve heterocoelida* iskeletleri $CaCO_3$ dan yapılmış olan türleri içine alır. Sikon *(Sykon) iyi bilinir.* [*Osm.* İsfenc-i kilsi; *Lat.* ve *Ing.* Calcarea, calcispongiae; *Fr.* Calcaires].

☆ *Eşanl.* **kalkerli süngerler**.

kalkersiz, s. Bileşiminde kalker bulunmayan.

kalkersizler, ç. i. *zool.* İğnelerinde kalker bulunmayan süngerler.

kalkık, s. § ● Esas düzeyinden daha yukarıda olan, **kaldırılmış**; Yüksekte *(olan): Masanın bir tarafı kalkık. Camların hepsi kalkık.* [*Ing.* Risen, raised, erect; *Fr.* Elevé, dressé]. § ● Yerinden ayrılmış, kabarmış: *Kaplamanın ortası kalkık.* § ● Ucu yukarı doğru kalkmış duran; Dik durumda: *Kalkık burun. Saçları diken diken gibi kalkık.* [*Ing.* Standing on end *(hair)*, snub *(nose)*; *Fr.* Herisse].

kalkımak, nsz. f. Kalgımak.

kalkınan, s. < *kalkınmak*. Kalkan, yükselen; Kalkınmak eyleminde bulunan.

kalkındırmak(-i), f. Kalkınmasını sağlamak, davranmak, halini iyileştirmek, güçlendirmek. [*Ing.* To make develop or rise, to let recover; *Fr.* Porter en haut, soulever].
☆ *Eşanl.* **güzelleştirmek, yükseltmek**, ilerletmek, imar etmek, mamur etmek.
☆ *Karş.* **geriletmek, yıkmak**, bozmak.

kalkınma, i. < *kalkınmak*. *sosy.* ve *ikt.* Kalkınmak için yapılan davranış ve bunun sonucu; Ekonomik bakımdan az gelişmiş veya geri kalmış bir toplumun plânlama ve yardım yoluyle düzeyini yükseltmek için yapılan devlet tesebbüsü. [*Ing.* Development, growth; progress; *Fr.* Relèvement, redressement, retablissement].
~ **hızı**, *ikt.* Belirli iki tarih *(genellikle bir yıl)* arasında ekonomide görülen büyüme veya gelişmenin hızı.
~ **planı**, ◘ **Plan, planlama.**

kalkınmak, nsz. f. § ❶ Düşmüş oiduğu perişan durumdan kurtulmak, davranmak, hali iyilesmek, durumunu düzeltmek, kademeli bir sekilde gelismek, büyümek, ilerlemek, refaha ermek; *Bu firma batmak üzere iken yeni müdürün çabasıyle kalkındı. Ticarette iflâsa yaklaşmışken kalkındı.* [*Ing.* To develop, to make progress; *Fr.* Se redresser, se relever, s'ameliorer, arriver à l'aisance]. § ❷ *den. (Dalgaların ve rüzgârın etkisiyle bir tarafa yatan veya başa meyleden gemi hk.)* Normal duruma dönerek dengesini bulmak. ◉ **rüzgârdan, yalpadan** ~, *den. (Bir tarafına yatmış olan bir gemi hk.)* Birdenbire diğer tarafa *(rüzgâr yönüne, yalpa yapılan yönün aksi tarafına)* doğru yatmak.

kalkış, i. < *kalkmak*. § ❶ Kalkmak eylemi, kalkmak işi veya tarzı: *Misafirlerin kalkışı gece yarısını buldu.* [*Ing.* Rising, getting up, standing; *Fr.* Lever]. § ❷ Kalkma, hareket etme: *Uçağın kalkışı ne zaman?* [*Ing.* Departure, take-off; *Fr.* Décollage].
~ **a geçmek**, *ask. hava.* Havalanmak üzere pistten ayrılmak. *(Bir uçak, havada kalmasını sağlamaya yeterli hıza varınca yerden kalkar).* [*Ing.* To leave the ground, to take off, to lift; *Fr.* Decoller].
~ **füzesi**, *hava.* ◘ **Füze.**
~ **gücü derecesi**, *hava.* Standart deniz seviyesi sartlarında, maksimum krank mili devir sayısı ve normal kalkışta kullanılması kabul olunan motor emme basıncında sağlanan fren buhar gücü. [*Ing.* Take-off power rating *(reciprocating engines)*; *Fr.* Puissance de décollage homologuée].
~ **gücü veya itmesi**, *hava. (türbinli motorlar).* Standart deniz seviyesi statik şartlarında sınırlanmamış bir süre için kullanılmasına müsaade edilen maksimum dönme hızı ve egzost gazı sıcaklığında sağlanan güç ve/veya *(pervane çekmesinden gayri)* itme. [*Ing.* Take-off power and/or thrust rating (turbine engines); *Fr.* Puissance et/ou poussée de décollage homologuée].
~ **hızı**, *hava.* Bir uçağın tamamiyle yerden veya sudan kesildiği hız. [*Ing.* Take-off speed; *Fr.* Vitesse de décollage].
~ **memleketi**, *hava.* Bir hava seferinin basladığı memleket veya arazi. [*Ing.* Country of origin; *Fr.* Pays d'origine].
~ **mesafesi**, *hava.* Sıfır hızdan başlamak üzere hareket eden bir uçağın yerden veya sudan kesilmesi için katettiği mesafe. [*Ing.* Take-off distance; *Fr.* Distance de l'écollage].
~ **noktası**, *hava.* Bir hava gemisinin hareket ettiği yer. [*Ing.* Place of departure; *Fr.* Point de depart].
~ **sahası**, *hava.* Aerodromun kalkış yönündeki bir kısmı ile başlayan ve aerodrom makamlarınca bu yöndeki kalkışa niyet eden hava gemilerinin hızlanıp-durma maksatları için elverişli olduğu ilân edilen bir kalkış yüzeyi. [*Ing.* Take-off area; *Fr.* Aire de décollage].
~ **yolu**, *hava.* Uçağın kalkış sırasında izlediği yol. [*Ing.* Take-off path; *Fr.* Trajectoire de décollage].
~ **yüzeyi**, *hava.* Aerodrom makamlarınca, hava gemilerinin belirli bir yöne kara veya su üzerinden normal kalkışlarına elverişli olduğu ilân edilen aerodrom sahasının bir kısmı. [*Ing.* Take-off surface; *Fr.* Surface de décollage].

kalkışma, i. Kalkışmak eylemi. [*Ing.* Attempt; *Fr.* Tentative, essai, effort].

kalkışmak(-e), f. Yetenek ve gücünü aşan veya yerinde olmayan bir işe girişmek, bir işe iddia ile girişmek: *İnsan yapmayacağı işlere kalkışmamalı. Başından büyük işlere kalkışıyor.* [*Osm.* Tasaddi etmek; *Ing.* To attempt; *Fr.* Entreprendre, tenter, se metttre à].
Eşanl. **davranmak, girişmek, teşebbüs etmek.**

kalkidik, i. Yunan ve Roma binalarının önlerinde veya yan taraflarında girişiklik bir vestibül niteliğinde inşa edilmiş revaklara verilen ad. *(Bunlara bu adın verilmesi, bu tarz revakların ilkönce kalkis de yapılmış olmasındandır. Misafirleri kabule mahsus olan bu kısımlara kalkidik denildiği, Pompeyideki böyle bir kısmın duvarındaki yazıdan anlaşılmaktadır).* [*ing.* Chalcidicum; *Fr.* Chalcidique].

kalkma, i. § ❶ Doğrulma, ayakları üzerine dikilme. [*ing.* Rising, getting up, standing up *Fr.* Action de se redresser, action de se lever]. § ❷ Kabarma. § ❸ Uyanma. [*Ing.* Waking up, awakening; *Fr.* Réveil]. § ❹ *(Taşıtlar hk.)* Hareket etme. [*ing.* Departure, move, leave; *Fr.* Decollage, départ]. § ❺ Toplanma. § ❻ Yeltenme, davranma. [*ing.* Attempt; *Fr.* Tentative]. § ❼ Ayrılma. [*ing.* Separation, parting; *Fr.* Action de separer, séparation]. § ❽ *dok.* Dokuma tezgâhlarında gücü tellerinin yukarıya hareket ettirilerek çözgü tellerinin kaldırılması işlemi. ◉ **kalk-borusu**, *ask.* Bir kıtayı yahut bir geminin tayfalarını uyandırmak için belirli saatlerde trampet veya boru ile verilen işaret. ◉ **yürek** ~ sı. *patol.* Tiksintiden ileri gelen mide kabarması, bulantı. [*ing.* Nausea; *Fr.* Nausée].

kalkmak, nsz. f. § ❶ Doğrularak ayakları üzerinde dikilmek: *Birden kalkıp denize atladı. Çiftler dansa kalktılar.* [*ing.* To stand up, to get up, to become erect; *Fr.* Se lever, se dresser, se mettre debout, se redresser]. § ❷ Yükselmek, yukarı çıkmak: *Terazinin bir gözü inince, öbür gözü kalkar.* [*ing.* To rise; *Fr.* Se hausser]. § ❸ Yatış veya oturuş durumundan ayrılmak, doğrulmak: *Kalkıp oturdu Kalkarak cevap verdi. Çocuk kalkarak dersini anlatmaya başladı. Yataktan kalkıp oturdu.* [*ing.* To sit up; *Fr.* Se dresser, se soulever]. § ❹ Yataktan ayrılmak, uyanmak: *Sabahları kaçta kalkarsınız. Saat kaçta kalkarsınız?.* [*ing.* To get up, to wake up, to awaken; *Fr.* Se lever, sortir du lit, s'éveiller]. § ❺ *(Taşıtlar hk.)* Yola düzülmek, hareket etmek: *Tren kalktı. Vapur kalkıyor.* [*ing.* To depart, to leave, to start, to take off; *Fr.* Partir]. § ❻ Meydana çıkıp yol almaya başlamak: *Bir tavşan kalktı. Iki çulluk kalktı.* § ❼ Dik durum almak: *Hayvan art ayakları üzerine kalktı.* [*ing.* To stand up, to get up; *Fr.* Se lever, se dresser]. § ❽ Toplanmak, derlenip götürülmek: *Harman kalktı. Ürün kalktı.* [*ing.* To be lifted, to be taken away]. § ❾ Iyileşerek gezecek hale gelmek, hastalıktan kurtulmak, yataktan çıkmak: *Hasta bir haftaya kadar kalkar.* [*ing.* To redress; *Fr.* Guérir]. § ❿ Bir cümlede fiilden önce ve fiilin kipinde veya ortaç halinde kullanıldığı zaman o fiilin anlattığı işin pek uygun düsmediği halde yapıldığını anlatır: *Kalktı bütün parasını harcadı. Ikide birde kalkıp ziyafetler verir. Durup dururken kalkıp ortaya öyle lâf attı ki.. Ikide birde kalkar, odanın biçimini değiştirir.* § ⓫ Yok olmak, artık bulunmamak: *Ortalıktan kar kalktı. Piyasadan kahve kalktı.* [*Ing.* To disappear; *Fr.* Disparaitre]. § ⓬ Geçerliği yitirmek: *Bu âdet çoktan kalktı.* § ⓭ (-e), Kalkışmak, yeltenmek, doğru olmayan bir harekete veya yapamayacağı bir işe girişmek: *Şimdi de ticaret yapmaya kalktı. Durup dururken gitmeye kalktı.* [*Ing.* To attempt; *Fr.* Tenter, prétendre, entreprendre]. § ⓮ (e) Geçmek: *Dört nala kalkmak. Tırısa kalkmak.* § ⓯ (-den) *(Bir yerden)* Ayrılmak: *Siz oradan kalktınız.* [*Ing.* To depart; *Fr.* S'en aller, partir]. § ⓰ Davranmak, ayak üstü durma haline geçmek: *Saygı olsun diye kalktı.* [*Osm.* Kıyam etmek; *Ing.* To stand up; *Fr.* Se lever, se mettre debout]. § ⓱ Kabarmak, şişip ayrılmak, dökülmek: *Güneşten bütün vücudunun derisi kalkmış.* [*Ing.* To swell, to peel off; *Fr.* Se gonfler, enfler]. § ⓲ Isyan etmek, tuğyan etmek; *Osmanlı devrinde Arnavutluk ikide birde kalkardı.* [*Ing.* To uprise, to rise in rebellion; *Fr.* Se révolter]. ◉ **kalk gidelim olmak**, *arg.* Kaybolmak, çalınmış olmak: *Bizim paket, kalk gidelim olmuş.* [*Ing.* To pinch something]. ◉ **kalkıp kalkıp oturmak**, *dey.* Öfkesini vücut kımıldanışlarıyle belli etmek. ◉ **ayağa** ~ *dey.* ◘ **Ayak.** ◉ **düşe kalka**, *dey.* ◘ **Düşmek.** ◉ **hop oturup hop** ~, *dey.* ◘ **Hop.**

kalkmış, s. ◘ **Mülga.**

kalkodit,-ti, i. *Fr. chalcodite. min.* Stilpnome lan çesidi.

kalkofanit,-tl, i. *Fr. chalcophanite. min.* Doğal çinko ve manganez oksid; franklinit'in bozunmasından meydana gelir. [*Ing.* Chalcophanite].

kalkoferrit,-ti, i. *Fr. calcoferrite. min.* Hidratlı doğal demir fosfat. *(Düfrenit çeşidi).* [*Ing.* Calcoferrite *Fr.* Calcioferrite].
☆ *Eşanl.* **kalsiyoferrit.**

kalkofilit,-tl, i. *Fr. chalcophyllite. min.* Hidratlı doğal bakır arsenyat. [*Ing.* Chalcophyllite].

kalkograf, i. *Fr. chalcographe.* Bakır üzerine gravür yapan kimse. [*Ing.* Chalcographer, engraver on metal].

kalkografi, i. *Fr. chalcographie.* Bakır üzerine gravür yapma sanatı. [*Ing.* Chalcography].

kalkojen, i. *Fr. chalcogène. kim.* Periyodlar cetvelinin altıncı sütununda yer alan kimyasal elementlerin genel adı: *oksijen, kükürt, selenyum, tellür, polonyum (iki değerli ametaller).*

kalkolamprit,-ti, i. *Fr. chalcolamprite. min.* Piroklar grupundan doğal silikoniyobat [*Ing.* Chalcolamprite].

kalkolit,-ti, i. *Fr. chalcolite. min.* Formülü $Cu(UO_2)PO_4)_2, 8H_2O$ olan hidratlı doğal bakır ve uranyum fosfat; kuvadratik sistemde billûrlaşır, yeşil-sarı veya zümrüt yeşili rengindedir. [*Ing.* Chalcolite].

kalkolitik, s. ve i. *Fr. chalcolithique.* < *Yun. Yun. khalkos*, bakır + *lithos*, taş. Bakırın kullanılmaya başlanmasıyle nitelenen tarihöncesi devir. [*Ing.* Chalcolithic].

kalkomalakit,-ti, i. *Fr. calcomalachite. min.* Kalsit ile malakit karışımından meydana gelen mineral. [*Ing.* Calcomalachite].

kalkomenit,-ti, i. *Fr. chalcoménite. min.* Formülü $CuSeO_3, 2H_2O$ olan doğal bakır selenit. [*Ing.* Chalcomenite].

kalkon'lar, ç.i. *Fr. chalcones. kim.* Formülü $C_6H_5-CH=CH-CO-C_6H_5$ olan *benzalasetofenol*'ün ve çekirdeklerde alkollenmiş ornatma türevlerinin genel adı. *(Bir aromatik aldehit ile asetofenon'un veya homologlarının yoğunlaşmasından doğar. Kalkonların çoğu katıdır ve ileri bir çok şekillilik gösterir; bazılarının, birbirinden farklı çeşitli billûr yapıları vardır).* [*Ing.* Chalcones].

kalkopirit,-ti, i. *Fr. chalcopyrite. min.* Doğal bakır ve demir çift sülfürü. *(Formülü $CuFeS_2$, özgül ağırlığı 4,1 ile 4,3, sertliği ise 3,5 ile 4 arasında değişir; pirinç renginde ve maden parlaklığındadır. Kuvadratik sistemde, çeşitli şekillerde billûrlaşır; yüzeyleri parlak yeşilimsi sarı veya siyah renkte olabilir. Bu yüzeyler ayrışma ile oluşmuştur, bakır üretiminde kullanılır, fakat bakır oranı düşüktür ve işlem uzun sürer. Bu cevher, Türkiye'de Ergani ve Küre dolaylarında, Kuzey Amerika, Güney Amerika, Ural Dağları, Ispanya, Almanya, Isveç ve Norveç'te bulunur).* [*Ing.* Chalcopyrite].
☆ *Eşanl.* **bakırlı pirit.**

kalkoselestin, i. *Fr. calcocélestine. min.* Kireçli

selestin çeşidi. [*ing.* Chalcocelestine; *Fr.* Calciocélestine].

☆ *Eşanl.* **kalsiyo selestin.**

kalkosiderit,-ti, i. *Fr. chalcosidérite. min.* Hidratlı doğal demir ve bakır fosfat. *(Bakırlı düfrenit çeşidi).* [*ing.* Chalcosiderite].

kalkostaktik, i. *r. chalcostaktique. min.* ◘ **Krizokol.**

kalkostibit,-ti, i. *Fr. chalcostibite min.* Formülü $Cu_2Sb_2S_4$ olan doğal bakır sülfoantimonyür. *(Kurşun renginde ortorombik yapraklar halinde bulunur).* [*ing.* Chalcostibite; *Fr.* Wolfsbergite].

☆ *Eşanl.* **wolfsberjit.**

kalkotrikit,-ti, i. *Fr. chalcotrichite. min.* Formülü Cu_2O olan küprit çesidi; karmen kırmızısı renginde, kıl inceliğinde teller halinde bulunur. [*ing.* Chalcotrichite].

kalkoüranit,-ti, i. *Fr. calco-uranite. min.* Hidratlı doğal kalsiyum ve uranyum fosfat. *(Üranit çeşidi).* [*ing.* Calcouranite].

kalkovolbortit, kalsiyovolbortit,-ti, i. *Fr. calcovolborthite veya calciovolborthite. min.* Hidratlı doğal alüminyum ve bakır vanadat. *(Bileşiminde bol miktarda kalsiyum bulunan oolbortit çeşididir).* [*ing.* Calcovolborthite].

kalkoz, i. *Fr. chalcose.* Solunum yoluyle ciğerlere bakır tozu çekilmesinden ileri gelen patolojik belirtilerin tümü. [*ing.* Chalcose].

kalkozin, i. *Fr. chalcosine.* Doğal bakır sülfür. *(Oldukça koyu gri renkte, çok yumuşak ve çok kırılgan bir maddedir. Formülü Cu_2S olan kalkozinin özgül ağırlığı 5.5, sertliği ise 2.5 ile 3 arasındadır. Doğal billûrları ortorombik sistemden türeyen biçimler gösterir; fakat sunî olarak elde edildiği zaman düzgün sekizyüzlüler halindeki kalkozin mum alevinde erir. Hamlaç alevinde mavi renk verir. Tabiatta yapraksı, som ve camsı veya psödomorfik halde bulunur. Kalkozin en saf ve en zengin bakır filizlerinden biridir).* [*ing.* Chalcosine; *Fr.* Chalcosite, cyprite].

☆ *Eşanl.* **kalkozit.**

kalkozinkit,-ti, i. *Fr. calcozincite.* Zinkit *(çinko oksid)* ile kalsit karışımından meydana gelen mineral. [*ing.* Calcozincite].

kalkozit,-ti, i. *Fr. chalcosite. min.* ◘ **Kalkozin.**

kalksinter, i. *Fr. kalksinter. min.* Sarkıt biçiminde kalsit çeşidi. [*ing.* Calcsinter].

kalkşist,-ti, i. *Fr. calcschiste.* Kireçli şist. *(Sıkışmış eski bir marn olan kalkşistin bileşiminde bazen az miktarda kuvars ve mika da bulunur).* [*ing.* Calcschist].

kalküit,-ti, i. *Fr. chalchuite. min.* Yeşil türkuvaz çesidi. [*ing.* Chalchuite].

kallab /kallâb/, s. *Osm.* < *Ar. kalb. esk.* Kalb para basan kimse. [*ing.* Forger of coins].

☆ *Eşanl.* **kalpazan.**

kallavî /kallâvî/, i. § ❶ Eskiden vezirlerin giydiği üstüne tülbent sarılan bir çeşit kavuk. [*ing.* Ceremonial turban worn by ministers; *Fr.* Grand turban en forme pyramidale, que portaient autrefois les vizirs] § ❷ s. Büyük, iri, kocaman: *Kallavî fincan.* [*ing.* Large, huge, weighty; *Fr.* Grand grande, volumineux,-euse].

kallem, i. ◘ **Allem.**

kalleş, s. *Osm.* < *Ar. kallâş.* Sözünde durmayıp bir işin yüzüstü kalmasına yol açan; arkadan vuran; *Kalleş adam.* [*ing.* Untrustworthy, unreliable, treacherous, base fellow; *Fr.* Fourbe].

☆ *Eşanl.* **hilekâr, sahteci, sahtekâr, madrabaz, hileci, kalpazan, kazıkçı, düzenci, düzenbaz, aldatıcı, oyuncu, dekçi.**

☆ *Karş.* **dürüst, namuslu.**

kalleşlik,-ği, i. Kalleş olma hali veya kalleşçe davranış: *Bu iş onun kalleşliği yüzünden yürümedi.* [*ing.* Deceit, dishonesty, a dirty trick; *Fr.* Fourbe, fourberie].

~ **etmek,** Dönekçe davranmak. [*ing.* To behave untrustworthily, to break one's promise].

kallikula, i. *Fr. callicule.* Avrupa'da eski zamanlarda elbiselerin üzerine dikilen veya işlenen bir çeşit süse verilen ad. Hıristiyanlığın başladığı devirlere rastlayan bu tarzda süslenmiş serpuşlar giyen kişilerin resimlerine katakombaların duvarlarında rastlandığı gibi XII nci yüzyıla kadar İtalyan kıyafetlerinde de görülür.

kallima, i. *zool.* Pulkanatlılar *(Lepidoptera)* takımının, *Nymphalidae* familyasından, yaşadığı çevreye çok benzeyen kelebek. *(Eski Dünya'nın tropik bölgelerinde yaşayan güzel kelebeklerdir. Kanatlarının, üst tarafı parlak zeminli ve açık renk benekli, alt tarafı kuru yaprak rengindedir; kanatların şekli de kuru yaprağa benzer; bu yüzden kallima, bir çalıya konarak kanadını kapadığı zaman çalıdan farkedilmez).* [*Lat., ing.* ve *Fr. Kallima*].

kalloviyen, s. ve i. *Fr. callovien. (İngiltere'de Kelloway köyünün Latince adı Callovium'dan).* Malm'ın, Oksfordiyen ve Bethoniyen arasındaki alt katının adı.

kalma, i. § ❶ Kalmak eylemi. [*ing.* Staying; *Fr.* Action de rester]. § ❷ Durumunu koruma, sürüp gitme. [*ing.* Remaining; *Fr.* Action de demeurer, rester]. § ❸ Konma, ikamet etme, oturma. [*ing.* Dwelling, abiding; *Fr.* Action de demeurer, résider, habiter, rester; séjour, habitation, résidence]. § ❹ İşlemez hale gelme. § ❺ Vakit geçirme. [*Ing.* Passing the time; *Fr.* Action de passer le temps]. § ❻ Ara verme. [*ing.* Pausing, making a break, stopping, ceasing; *Fr.* Action d'interrompre]. § ❼ Ertelenme. [*ing.* Postponement; *Fr.* Remise, ajournement]. § ❽ *(Bir şeyi)* Yapamama, § ❾ Derste başarı gösterememe. § ❿ Yetinme. [*Osm.* Kanaat; *ing.* Contentment, satisfaction, contentedness; *Fr.* Contentement, satisfaction]. § ⓫ *(Bir şeyle)* Kaplanma. § ⓬ s. Kalmış, arta kalmış: *Eskiden kalma bir anıt. Babadan kalma ev.* [*ing.* Remained; *Fr.* Reste]. § ⓭ Eskiden beri kullanılmakta olan: *Romalılardan kalma âdet.*

~ **hali,** *gram.* ◘ **Lokatif.**

~ **vergisi,** *mal.* Bazı konaklama tesislerinde para ödeyerek oturan yolcular tarafından ödenen vergi. *(Bu vergi otelin hesap pusulasına geçirilir. Tutarı, yürürlükteki yönetmeliklere göre değişmektedir).*

kalmak,-lır, nsz. f. *esk. T.* § ❶ Belli durumunu muhafaza etmek, olduğu halde durur olmak, sürüp gider olmak: *Izi kaldı. Adı kaldı. Arkadaşları gemiye gittiler, o kaldı.* [*ing.* To remain; *Fr.* Rester]. § ❷ *(Miktar, zaman veya uzaklık hk.)* Harcanmayıp artmak, belirtilen kadar bulunmak, fazla gelmek: *Yalnız iki lira kaldı. Bir düzine mendilden iki tane kalmış.* [*ing.* To be left; *Fr.* Rester]. § ❸ Konmak, eyleşmek, konaklamak, oturmak, gecelemek: *Siz nerede kalıyorsunuz? Saatlerce yollarda kaldı. Bu gece nerede kalacağız?.* [*Osm.* Ikamet etmek; *ing.* To stay, to dwell, to abide; *Fr.* Demeurer, rester, résider, habiter]. § ❹ Dinmek, sükûnet bulmak, durmak: *Rüzgâr kaldı. Fırtına kalacaağ benzemiyor.* [*Ing.* To cease; *Fr.* Cesser, se calmer]. § ❺ İşlemez, yürümez hale gelmek, durmak, hareket etmez olmak: *O iş şimdilik kaldı. Araba yarı yolda kaldı.* [*ing.* To stop; *Fr.* S'arrêter]. § ❻ Sınıf geçmemek, sınavda başarı kazanamamak; okulda başarı göstermeyip geri kalmak: *Bu yıl bizim sınıfta kalan var. Çocukların içinde kalanlar da var, geçenler de.* [*Ing.* To flunk; *Fr.* être échoué]. § ❼ (-e) Geriye atılmak; ertelenmek: *Gitmemiz Cumaya kaldı.* [*ing.* To be postponed; *Fr.* être ajourné]. § ❽ (-e) Payına düşmek, ait olmak: *Bunu yapmak size mi kaldı? Bu iş size mi kaldı? İşimiz allaha kaldı. Ne günlere kaldık!* [*ing.* To depend; *Fr.* Dépendre]. § ❾ (-den) Geçmek, aktarılmak, intikal etmek, miras olarak gelmek: *Ev babasından kaldı. Çiftlik ona babasından kalmış.* [*Ing.* To inherit; *Fr.* Hériter]. § ❿ (-den) Geri kalmak, *(bir şeyi)* yapamamak, yoksun *(mahrum)* kalmak: *Misafir gelince gezmeden kaldık.* [*Ing.* To be deprived; *Fr.* être privé] § ⓫ *yar. f.* Olmak, şu veya bu duruma girmek: *Çocuklukta yetim kaldı. Iki gece uykusuz kaldı. Aç kalmak. Yalnız kalmak. Baş başa kalmak. Ayakta kalmak. Altta kalmak. Kalbur üstünde kalmak.* [*Ing.* To suffer; *Fr.* Devenir, s'exposer]. § ⓬ *yar. f.* Şu veya bu halde sürüp gitmek: *Namuslu kalmak. Cahil kalmak. Çocuk tabiatlı kalmak.* [*ing.* To remain; *Fr.* Rester]. § ⓭ *yar. f.* Sürerlik fiili yapmaya yarar: *Bakakalmak. Şaşakalmak. Donakalmak.* ◘ **Fiil.**] ⓮ Gerilemek: *Arkadaşlar nerede kaldı?.* [*Osm.* Teahhur etmek; *ing.* To delay; *Fr.* Retarder]. § ⓯ Sürmek, devam etmek: *O bir zaman öyle kaldı.* [*ing.* To continue; *Fr.* Durer, continuer]. § ⓰ Bırakılmak, vazgeçilmek: *o iş şimdilik kaldı* [*ing.* To be abandoned, to be to left, to be given up; *Fr.* être laissé, être délaissé, être abandonné]. § ⓱ Şaşırmak, hayran olmak, duraklamak: *Bunu işitince kala kaldı.* [*ing.* To be perplexed; *Fr.* Devenir perplexe, s'étonner, s'émerveiller]. § ⓲ Vakit geçirmek, eğleşmek: *Ahmet nerede kaldı bu vakte kadar.* [*Ing.* To pass the time; *Fr.* Passer le temps]. § ⓳ Duraklamak, ara vermek, bırakmak: *İşine kaldığı yerden başladı.* [*ing.* To pause, to make a break, to stop, to cease; *Fr.* S'arrêter, interrompre]. § ⓴ Yaşamaya devam etmek: *O aileden bir bu çocuk kaldı.* [*ing.* To survive; *Fr.* Survivre]. § ● Yetinmek: *Adamcağızı öldürmekle kalmayarak başını gövdesinden ayırdı.* [*ing.* To be contented, to be satisfied; *Fr.* Se contenter]. § ● *(Bir şeyle)* Kaplanmak, *(bir şeye)* bulanmak: *Kan ter içinde kaldı.* § ㉕ Ölmek: *Adamın kalbi var, bir gün yolda kalacak.* [*ing.* To die; *Fr.* Mourir]. § ㉖ Var olmak, bulunmak: *Bunu sormadığım adam kalmadı.* [*Fr.* Rester, exister]. § ● *(Bir şeyden)* Ibaret olmak: *Bu durum yalnız bu olayla kalmayacak.* [*ing.* To consist *(of)*; *Fr.* Consister]. § ● *den.* (a) Belirli bir kerterizde durmak; (b) *(Rüzgâr hk.)* Durmak, bitmek, kesilmek. ⊙ **kaldı ki,** *dey.* Bundan başka, üstelik, bununla birlikte: *Hava soğuk, kaldı ki rahatsızım da, onun için gelemem.* [*ing.* There remains the fact that..., and moreover, besides; *Fr.* Or, de plus, de surcroit]. ⊙ **kalır yerl** yok *(şundan veya bundan) dey.* Ayrımsız, farksız. [*Fr.* Il ne differe point]. ⊙ **kalsa kalırsa** *(şuna veya buna), dey.* § ❶ Şunun veya bunun kanısınca: *Bana kalsa, siz yanılıyorsunuz?* § ❷ Elinden gelse, elinde olsa: *Ona kalsa, bize hiç bir şey vermez.* ⊙ **kalmamak** *(...ya, ...ye), dey.* Bir şeyi yapmaya vakit bulamamak. ⊙ **aklı ~,** *dey.* Zihnî takılmak. ⊙ **aklında (hatırında) ~,** *dey.* Unutmamak, akılda tutmak: *Filmin yarış sahnesi olduğu gibi aklında kalmış.* [*ing.* To remember, to keep in mind; *Fr.* Se rappeler]. ⊙ **akşamdan ~,** *dey.* Akşam içilen içkinin ertesi gün de etkisi sürmek. ⊙ **Allah'a ~,** *dey.* Bir işten hiç bir ümit kalmamak. ⊙ **altta kalanın canı çıksın,** *dey.* ◘ **Alt.** ⊙ **apışıp ~,** *dey.* ◘ **Apışmak.** ⊙ **askıda ~,** *dey.* ◘ **Askı.** ⊙ **bana kalsa,** *dey.* «*bana göre, benim fikrimce*» anlamında kullanılır. [*Ing.* If it were left to me, in my opinion; *Fr.* Selon moi, selon mon opinion]. ⊙ **bildiğinden (bildiğinden geri) kalmamak,** *dey.* Elinden gelen her şeyi yapmak. [*ing.* To go one's own way; *Fr.* Insister, s'obstiner]. ⊙ **boynu bükük ~,** *dey.* Garip ve kimsesiz hale düşmek. ⊙ **evde ~,** *dey.* ◘ **Ev.** ⊙ **elinde ~,** *dey.* Bir şey satılamamak. ⊙ **eli böğründe (koynunda) ~,** *dey.* Çaresiz kalmak. ⊙ **geride ~,** *dey.* Bir gemiden söz edilirken onun ötekilerden daha yavaş gittiğini anlatmak için kullanılır. *(Buna sarkıyor da denir).* ⊙ **gözleri yolda ~,** *dey.* Birini çok beklemek. ⊙ **gözü ~,** *dey.* ◘ **Göz.** ⊙ **hasret ~,** *dey.* Ayrı olmak, hasret çekmek: *Hasret kaldım gözlerinin rengine.* ⊙ **hatırı ~,** *dey.* ◘ **Hatır.** ⊙ **havada ~,** *dey.* Bir şeyden sonuç alamamak. Gerçekle ilişkisiz olmak. ⊙ **hevesi içinde (kursağında) ~,** *dey.* ◘ **Heves.** ⊙ **hoşça kal (kalınız),** *dey.* ◘ **Hoş.** ⊙ **içinde ~,** *dey.* Bir şeyi söylememek, gizlemek. ⊙ **iki arada ~,** ◘ **Ara.** ⊙ **iş üç nalla bir ata kaldı,** *dey.* Tamamlanmasına imkân olmayan işler için kullanılır. ⊙ **lyod gibi**

açıkta ~, *tkz. dey.* Bir grup veya kişi tarafından terkedilmek. ◉ **kusura kalma**, *dey.* «*Kusura bakma, affet*» anlamında kullanılır. ◉ **lâfta ~**, *dey.* Gerçekleşmemek, yapılmamak. ◉ **mahşere ~**, *dey.* Bir işin yapılabilmesi imkânsız hale gelmek. ◉ **muallâkta ~**, *dey.* Bir işten sonuç çıkmamak, bir iş gerçekleşmemek. ◉ **ne günlere kaldıkl**, *dey.* Yenilikler, değişiklikler veya acayip şeyler karşısında duyulan şaşkınlığı belirtir. ◉ **nerede kaldı**, *dey.* Olmasına veya yapılmasına ihtimal verilmeyen şeyler için kullanılır: *O kendi dersine çalışmıyor, nerede kaldı senin ödevini yapacak.* [*Ing.* How much less.., let alone the fact that; *Fr.* D'autant plus, à plus forte raison]. ◉ **peşine ~**, *den.* Birbirine paralel seyreden iki gemiden biri diğerinin yolunu keserek arkasında kaldığı zaman söylenir. ◉ **sokakta ~**, *dey.* Evsiz barksız hale gelmek. ◉ **tadı damağında ~**, *dey.* Çok beğenilen fakat az olan bir şeyin verdiği zevkin unutulmadığını belirtmek için kullanılır. [*Ing.* To hanker after *(a dish), (flavor)* to linger on one's palate]. ◉ **üstte başta kalmamak**, *dey.* Giyeceklerinin hepsi eskimiş olmak. ◉ **üzerinde (üstünde) ~**, *dey.* Bir şeyden kurtulmak mümkün olmadığı zaman kullanılır. [*Ing. (Of a lot at an auction)* to fall to one's bid]. ◉ **yanına (yanına kâr) ~**, *dey.* Yapılan bir suçtan cezasız kurtulmak. ◉ **yaya ~**, *dey.* Herhangi bir konuda ilerleyemeyerek geride kalmak, başarı elde edememek. [*Ing.* To be in a difficult situation, to get oneself into a mess; *Fr.* Ne plus avoir des ressources]. ◉ **yoldan ~**, *den.* Akıntı, fırtına veya altının pis *(midye bağlamış)* olması sebebiyle bir gemide hızın normalin altına düşmesi [*Ing.* To be kept back, to be detained]. ◉ **yolsuz ~**, *arg.* Parasız kalmak. [*Ing.* To find one self short, *(of money)*; *Fr.* Être à court d'argent, se trouver à court].

kalmış, ◘ **Bakaya.**

kalmuk, i. *dok.* Çözgüsü normal taranmış, atkısı ise yağlı taranmış iplikten yapılan tüylü yün kumaş. [*Ing.* Kalmuck; *Fr.* Kalmouk].

Kalmuk cumhuriyeti, öz. i. *coğr.* Hazar denizinin kuzeybatı kıyıları ile asağı Volga'nın batısında yüzölçümü 73 321 km² olan S.S.C.B.' ye bağlı muhtar cumhuriyet. Başkenti *Elista (bugün Stepnoy)* dir. [*Ing.* Republic of Kalmucks; *Fr.* République autonome des Kalmouks, Kalmoukie].

kalmukça, öz. i. *dilb.* Ural ve Volga'nın aşağı kesiminde konuşulan Batı Moğol lehçesi. [*Ing.* Kalmuck; *Fr.* Oïrat, kalmouk].

kalomel, i. *Fr. calomel < Yun. kalos*, güzel + *melas*, siyah. *ecz.* Civa klorürün (HgCl) ticarî adı. *(Kalomel müshil ve kurt düşürücü beyaz bir tozdur. Tabiatta, gri renkli, parlak, küçük prizmatik billûrlar halinde rastlanır).* [*Ing.* Calomel].

kalon, i. *Fr. chalone < Yun. khalah*, yavaşlatmak. *fizyol. Schafer* tarafından içsalgı bezlerinin bazı ürünlerine verilen ad. *(Bunlar işbirliği halinde çalışan organların faaliyetini yavaşlatma veya engelleme yeteneğine sahiptir).* [*Ing.* Chalone].

kalong, i. *Malezya dillerinden) zool. Pteropus* cinsinden eti yenen bir yarasanın adı. [*Ing.* ve *Fr.* Kalong].

kaloresans, i. *Fr. calorescence, fiz.* Bir yüzeyin, soğurduğu ışık ışınımlarını ısı dalgaları halinde yayması. [*Ing.* Calorescence].

kalori, i. *Fr. calorie < Lat.* Normal atmosfer basıncında *(101 235, 0 paskal)* ısınma ısısı 15° C'lık suyunkine eşit olan bir cismin 1 gramının sıcaklığını 1° C yükseltmek için gerekli ısı miktarına eşit olan ısı birimi. *(1 Kalori, 4.185 5 joule'e eşittir. Megakaloriye, yani 1 milyon kaloriye eşit olan termî birimi de kullanılır)* [*Ing.* Calory] ☆ *Eşanl.* **ısın.** ◉ **bir besinin ~ değeri**, *fizyol.* O besinden sağlanan kalori miktarı. [*Ing.* Calorific value of an aliment; *Fr.* Valeur calorifique d'un aliment]. ◉ **büyük ~**, *fiz.* 1 atmosfer basınç altında 1 000 gr *(1 kg)* suyun sıcaklığını 14.5° C'tan 15.5° C'a çıkarmak için gereken ısı miktarı. [*Ing.* (Major, great) calory; *Fr.* Kilocalorie, millithermie, grande calorie]. ☆ *Eşanl.* **kilokalori.**

~ tayini, *fizyol.* Belirli bir organizma için gerekli besin miktarı. *(Bir yiyecekteki çeşitli besinlerin oranı, hacmi ve vitamin değeri bu bakımdan göz önünde tutulmaz).* [*Ing.* Caloric rate; heatrate; *Fr.* Ration calorique].

kaloma, i. *It. caluma < Yun. kalime. den.* Demir atmış bir geminin zincirinin deniz içinde kalan kısmı. *(Bir demirin tutma yeteneği verilen kaloma ile orantılıdır. Dalgalanışıyle zincirin deniz dibine düşenen uzunluğu demirin dibe saplanıp kalmasında büyük önem taşır. Bu sebeple demirin kalması derinliğe göre verilir. Pratik olarak pek derin olmayan sularda derinliğin üç misli, derin sularda ise beş misli tutulur).* [*Ing.* Slack *(of a rope)*, paying out *(of a rope)*; *Fr.* Filage *(d'un cable)*].

~ etmek, *den.* ◘ **Kaloma vermek.**

~ vermek, *den.* Bir çapa demirlendiği zaman zincirini salıvermek. *(Zinciri germek ve geminin ileriye gitmesini durdurmak için, zincir güvertedeki locadan geçerken kastanyola ile boğulur).* [*Ing.* To pay out, to slacken, to leave loose *(a rope, chain)*].

kalomalık, s. *den.* Kaloma ile ilgili.

~ zincir, *den.* Demirlerken denize salıverilecek zincir veya telin uzunluğu.

☆ *Eşanl.* **fundoluk zincir.**

kalorifer, i. *Fr. calorifère. tekn.* § ❶ Merkez ve depo durumunda olan bir kazandan çıkan sıcak havayı, suyu veya buharı borularla dolaştırmak yoluyle binanın her yanını ısıtan cihaz. Sıcak hava üreten cihaz. [*Ing.* Central heating installation]. § ❷ Radyatöre halk arasında verilen ad. [*Ing.* Radiator; *Fr.* Radiateur].

kaloriferci, i. § ❶ Binalara kalorifer döşeyen veya kaloriferler onaran kimse. § ❷ Binalardaki kaloriferi yakan görevli. [*Ing.* Installer of central heating, stoker of the boiler for central heating].

kalorifercilik,-ği, i. § ❶ Kalorifer tesisatı kurma işi. § ❷ Kalorifer yakma isi.

kalorimetre /kalorimetre/, i. *Fr. calorimètre < Yun. fiz.* ◘ **Isıölçer.**

kalorimetri, i. *Fr. calorimétrie.* ◘ **Isıölçme.**

kaloş, i. ◘ **Galoş.**

kalot,-tu, i. *Fr. calotte.* Takke biçiminde başı kaplayan başlık. [*Ing.* Skull-cap].

kalotip, i. *Fr. calotype < Yun. kalos.* güzel + *upos*, harf. *fot.* Fotoğraf negatiflerinin elde edilmesinde kullanılan ilk yöntem. *(Bu yöntem 1841'de Talbot tarafından bulundu. Yarı saydam bir kâğıt, bir gümüş iyodür tabakasıyle kaplanıyor ve karanlık odada ışığa tutulduktan sonra gallik asidde banyo ediliyordu).* [*Ing.* Calotype].

kaloz, i. *Fr. callose. bot. Schweitzer* liköründe erimeyen ve anilinle maviye boyanan poliholozit. *(Bu madde, kışın, soymuk borularını tıkar, ilkbaharda, katılaşmış haldeyken erir ve kalbursu borular yeniden çalışmaya başlar).* [*Ing.* Callose].

kalozoma, i. *Lat. calosoma. zool.* Kınkanatlılar *(Coleoptera)* takımının, *Carabidae* familyasından, yeşil, mavi, esmer veya siyah çok parlak madenî renkli, bütün yeryüzünde rastlanan güzel bir böcek cinsi. En güzel türlerinden olan, *C. sycophanta* meşe ormanlarında bulunur. Kurtçuğu meşede tırtıl keselerinin içinde yaşar ve ağacı kemirir. [*Lat.* ve *ing. Calosoma; Fr.* Calosome].

kalp[1],-bı, i. ◘ **Kalb**[1].

kalp[2], s. *Osm. < Ar. kalb.* § ❶ Sahte, hileli, Resmî ve sahih olmayan, düzme. [*Ing.* False, counterfeit, forged, spurious; *Fr.* Contrefaire, faux, fausse]. § ❷ **Tembel**, işe yaramayan. [*Ing.* Lazy; good for nothing; *Fr.* Paresseux,-euse, fainéant,-ante]. § ❸ Yalancı, kendisine güvenilemeyen. [*Ing.* Liar, unreliable; *Fr.* Menteur,-euse, faux,-fausse].

~ adam, Kendisine güvenilemeyen, inanılamayan kimse. [*Ing.* False fellow, unreliable man; *Fr.* Un homme faux].

~ akçe (para), Resmî ve sahih olmayan kâğıt veya madenî para: *Kalp akçe sahibine döner.* [*Ing.* False coin, forged money; *Fr.* Fausse monnaie].

~ etmek, Niteliğini bozmak. [*Ing.* To falsify; *Fr.* Falsifier].

kalpa, i. Bir kozmik dönemi belirten sanskritçe kelime. *(Brahmacılığa göre eşit süreli birtakım kozmik dönemler birini izler ve her defasında yeni bir dünya yaratılmış olur. Kalpa, brahmacı yılın bir gününe eşittir ve bir dünyanın ömrüne (on iki milyon insan yılı)* tekabül eder. [*Ing.* ve *Fr.* Kalpa].

kalpak,-ğı, i. *esk. T.* Kesik koni biçiminde alınlıksız, deri, kürk veya kumaştan yapılmış başlık. *(Çeşitli şekillerde olur.* **Post kalpak, Çerkes kalpağı, Tatar kalpağı, Rus kalpağı** *gibi. Kalıplı olanlarına* **şubara** *denir ki eskiden* **kumbaracı** *denen topçu askerleri bunu giyerlerdi. Postsuz olan baş kisvelerine kalpak denmez).* [*Ing.* Fur cap; *Fr.* Colback, kalpack].

kalpakçı, i. Kalpak yapan veya satan kimse. [*Ing.* Maker or seller of fur caps; *Fr.* Celui que fait et vend des colbacks].

kalpaklı, s. ve i. § ❶ Kalpak giymis olan *(kimse).* [*Ing.* Wearing a fur cap; *Fr.* Qui porte un colback]. § ❷ i. *esk.* Polis. [*Ing.* Policeman; *Fr.* Police].

kalpaklık,-ğı, s. ve i. Kalpak yapmaya yarayan *(deri veya kumaş).* [*Ing.* Fur *(for making fur caps)*; *Fr.* Qui sert à faire des colbacks *(étoffe, fourrare etc.)*].

kalpazan, i. *Osm. < Ar. kalb* + *Fars. zen > kalbzen.* § ❶ Kalp para basan veya piyasaya süren kimse. [*Ing.* Counterfeiter; *Fr.* Faux-monnayeur]. § ❷ s. *mec.* Yalan ve hile ile iş gören veya işinin eri olmayan, işe yaramaz *(kimse),* kendisine güvenilmeyen, yalancı: *Marangozum diye geldi ama dülger çırağı bile olamaz, kalpazanın biri.* [*Ing.* Liar, cheat, hypocrite, good for nothing; *Fr.* Falsificateur]. ☆ *Eşanl.* **hilekâr, sahteci, sahtekâr, madrabaz, kalleş, kazıkçı, düzenci,** düzenbaz, **dekçi, aldatıcı, oyuncu.** ☆ *Karş.* **dürüst, namuslu.** § ❸ *mec.* Sahtekârlık, yalancılık. [*Ing.* Falsification; *Fr.* Faux, falsification]. § ❹ *huk.* Türkiye'de kanunun geçerli olan millî paralarla, yabancı ülkelerde tedavüle çıkarılması kanunlarca kararlaştırılmış olan paraları taklit etmek veya görünüşte daha yüksek bir değerde göstermek için değiştirmek.

kalpazanlık,-ğı, i. Kalpazan olma hali veya kalpazanca olma hali, veya kalpazanca iş [*Ing.* Counterfeiting; *Fr.* Contrefaction, faux].

kalpe, i. *Yun.* Eski olimpiyat oyunları at yarışları. *(Birinci bitiş çizgisine yaklaşırken yere atlamak ve yarışı atın dizginlerinden tutarak bitirmek zorundaydı)*

kalplaşmak, nsz. f. *(Bir kimse)* Inceliğini, uzluğunu veya çalışkanlığını yitirmek, kalp bir hale gelmek, işe yaramaz olmak, tembelleşmek, değerini, zarifliğini, inceliğini kaybetmek. [*Ing.* To become incapable; *Fr.* Devenir incapable].

kalplık,-ğı, i. § ❶ Sahtelik, düzmelik. [*Ing.* Falseness, falsity, baseness *(Of a coin)*; *Fr.* Fausseté]. § ❷ Iş yapma Isteksizliği.

kalsedoniks, i. *Fr. Calcédonix. min.* Kadıköy taşı çeşidi.

kalseduan, i. *Fr. calcédoine. (Kadıköy'ün esk. Yun. adı. Khalkedon'dan) min.* ◘ **Kadıköy taşı.**

kalsemi, i. *Fr. calcémie. < Yun. calks*, kireç + *haima*, kan. *tıp.* Kanda bulunması gerekli kalsiyum miktarı. *(Normal olarak kanın litresinde 0,1 gr. kalsiyum bulunur. Bu miktarın azalması bir paratiroid yetersizliğini ve neticede tetaniği ifade eder. Paratiroidlerin aşırı çalışmasında, D hipervitaminozunda, bazı kemik urlarında (miyelomlar) ise bu oranın arttığı görülür. Kalsiyum dozu, kalsiyum oksalatın erimesine dayanılarak ölçülür).*

kalseola, i. paleoz. Mercanlar sınıfından, tek başına bulunan, yani koloni halinde olmayan fosil polipöbeği *(Devonyen tabakalarında*

çok yaygın olan bu hayvanın kavkısı sandal biçimindedir). [*Ing.* ve *Fr.* Calceo la].

kalsiferol, i. *Fr. calciférol. kim.* Sterollere ve D_3 vitaminine benzer alkol. [*Ing.* Calciferol].

kalsifikasyon, i. *Fr. calcification.* ◘ **Kireçlenme.**

kalsifüj, i. *Fr. calcifuge. bot.* Kireçten hoşlanmayan bitkilerin adı.

kalsimetre, i. *Fr. calcimètre.* Toprakta, hayvan kömüründe v.b. bulunan karbon diyoksid miktarını, kireci ayırarak ölçmeğe yarayan cihaz. [*Ing.* Calcimeter].

kalsimorf, s. *Fr. calcimorphe.* Bol kalsiyumlu toprağa verilen sıfat.

kalsin, i. *Fr. calcine. seram.* Adi fayans yapımında donuk beyaz emay hazırlamaya yarayan ve ergimiş kalayla kurşun karışımını havada oksidleyerek elde edilen toz. [*Ing.* Calcine].

kalsinirit,-ti, i. *Fr. calcinnirite, min.* ◘ **Nitrokalsit.**

kalsit,-ti, i. *Fr. calcite < Lat. calx, calsis. min.* Formülü $CaCO_3$ olan, billûrlaşmış, doğal kalsiyum karbonat; birçok cevherin gangını meydana getirir: *Tebeşir bir çeşit kalsittir.* [*Ing.* Calcite].

kalsitis, i. *Fr. calcitis.* Eski kimyacıların demir sülfata, bazen de bakır sülfata verdikleri ad.

kalsitonin, i. *Fr. calcitonine.* Paratirold hormonunun etkisine karşıt bir etki gösteren ve kandaki kalsiyum oranını düşüren hormon. *(İlkin paratiroidden salgılandığı sanılan /Copp, 1962/ bu hormonun tiroidden çıkan tirakalsitonin olduğu anlaşılmaktadır).* [*Ing.* Calcitonine].

kalsiüri, i. *Fr. calciurie. patol.* Sidikteki kalsiyum fosfat oranının normalin üstünde olması. *(Çoğu zaman buna fosfatüri denirse de bu terim yerinde değildir).* [*Ing.* Calciuria].

kalsiyoferrit,-ti, i. *Fr. calcioferrite. min.* ◘ **Kalkoferrit.**

kalsiyoselestin, i. *Fr. calciocélestine. min.* ◘ **Kalkoselestin.**

kalsiyostronsiyanit, i. *Fr. calciostrontianite. min.* Stronsiyanit'in kalsiyumlu çeşidi. [*Ing.* Calciostrontianite].

kalsiyotermi, i. *Fr. calciothermie. met.* Bir oksidi veya bir maden halojenürü kalsiyumla indirgemeye dayanan ve alüminotermiye benzeyen usul. *(Bu usul, uranyum ve plütonyumu genellikle flüorlu bileşiklerinden ayırarak element halinde ede etmek için uygulanır).* [*Ing.* Calciothermy].

kalsiyotorit,-ti, i. *Fr. calciothorite. min.* Bileşiminde kalsiyum bulunan ve toritin ayrışmasından türeyen mineral. [*Ing.* Calciothorite].

kalsiyovolbortit, i. *Fr. calciovolborthite. min.* ◘ **Kalkovolbortit.**

kalsiyum /kal:siyum/, i. *Fr. calcium < Lat. calx, calsis,* kireç. *kim.* Sembolü Ca, A. n. 20, A. a. 40,08 olan kimyasal element; yoğunluğu 1.55 olup 810 derecede eriyen, kireç ve alçının bileşimine giren, sarımtrak beyaz renkte, bıçakla kesilebilen yumuşak bir madendir. Toprak alkalilerin en yaygın madeni olup 1808'de Davy tarafından saf olarak elde edildi. *(Serbest halde bulunmaz fakat kireç, kemik ve diğer kimyasal bileşiklerde önemli bir unsur halinde mevcuttur).* [*Ing.* ve *Fr.* Calcium].

— **alkalili kayaçlar**, *jeol.* Alkalileri ve CaO oranı öteki bileşenlerden çok olan magma kayaçları. *(Feldspatlar, hornblend ya da, ojit azalmıştır; feldspatsı, sodyumlu piroksen ve amfibol gibi alkalin mineraller bulunmaz)* [*Ing.* Calc-alkali rocks; *Fr.* Roche calco-alcalins].

— **flüorür**, Formülü CaF_2 olan bir kalsiyum bileşiği. Tabiattaki şekline flüorin veya flospat denilir. Küp biçiminde billûrlaşır. Isıtıldığı zaman fosfor ışıl hale gelir; suda erimez. Flüor ve türevlerinin üretilmesinde kullanılır. Metalürjide ergitici, yani ergime sıcaklığını düşürücü olarak işe yarar. [*Ing.* Calcium fluoride; *Fr.* Fluorure de calcium].

— **fosfat**, *kim.* CaO, P_2O_5 H_2O genel bir deyimdir. Aslında üç bazlı fosfat asidi iki değerli kalsiyum ile üç ayrı tuz oluşturur. [*Ing.* Calcium phosphate; *Fr.* Phosphate de calcium]; (a) Monokalsuim fosfat, Ca $(H_2PO_4)_2$ H_2O sunî gübre olarak kullanılır. Süperfosfat denen gübre $Ca(H_2PO_4)_2$ ve $CaSO_4$ karışımıdır. ABD de packing powder olarak ta büyük çapta imal edilir. [*Ing.* Monocalcic phosphate; *Fr.* Phosphate monocalcique]; (b) Dikalsiyum fosfat $CaHPO_4$ $2H_2O$. İnsan ve hayvanların esas maddelerinden birini teşkil eder. Eczacılıkta, sunî gübre sanayiinde, hayvan yemlerinde, dişmacunu yapımında ve daha birçok işlerde kullanılır. [*Ing.* Dicalcic phosphate; *Fr.* Phosphate dicalcique]; (c) Trikalsiyum fosfat $Ca_3(PO_4)_2$ doğal halde bulunur. Kemiklerin % 50 den fazlası kalsiyum fosfattır. Tabiatta fosforit minerali olarak mevcuttur. Superfosfat yapımında, seramik sanayiinde, çeşitli maksatlar için kullanılır. [*Ing.* Tricalcic phosphate; *Fr.* Phosphate tricalcique].

— **hidroksid**, Formülü $Ca(OH)_2$ olan bir kalsiyum bileşiği. Sulandırılmış kireç veya sönmüş kireçtir. [*ing.* ve *Fr.* Hydroxyde].

— **hidrür**, *kim.* Formülü CaH_2 olan, sentezle elde edilen beyaz bir madde. Suya soğukta etki eder ve hidrojen açığa çıkarır. [*ing* Hydride; *Fr.* Hydrure].

— **hiperklort**, *kim.* Kireç kaymağının bileşenlerinden biri. $Ca(ClO)_2$. [*Ing.* Calcium hypochlorite; *Fr.* Hypochlorite de calcium].

— **karbonat**, *kim.* ve *bot.* Madde değişimi, *(Metabolizma)* sonucu meydana gelen, hücre özsuyu içinde kristalleserek depolanan tuzlara verilen ad. Antiasid olarak kullanılan beyaz billûrî toz: $CaCO_3$. Tabiatte serbest olarak mermer ve tebeşir halinde çok bulunur. Suda ve alkolde erir. *(İki billûr şeklinde rastlanır: romboedrik sistemde* billûrlaşan kalsit veya Izlanda spatı ve ortorombik sistemde billûrlasan aragonit. Mermer, tebesir, mercan, kalsiyum karbonattan meydana gelir. Deniz hayvanlarının kabukları, yumurta kabuğu *ve kemik içinde de kalsiyum karbonat bulunur. Saf kalsiyum karbonat suda az eriyen beyaz bir katıdır; fakat içinde karbon dioksit bulunan sularda kalsiyum bikarbonat* $Ca(HCO_3)_2$ *halinde erir. Bu madde havanın bileşiminde ve doğal sularda (az çok erimiş halde) bulunur. Kalkerce zengin sular kaynadıkları zaman karbon dioksidlerini bırakır ve kalsiyum karbonat çöker; bu durum, sarkıt ve dikitlerin oluşumunu ve kireç bırakan veya taşlanan su kaynaklarını açıklar. (Denizli'de Pamukkale).* [*Ing.* Calcium carbonate; *Fr.* Carbonate de calcium].

— **karbür**, *kim.* CaC_2 elektrik fırınında sönmemiş kireç ile karbonun birleşmesinden elde edilen bir sanayi ürünüdür. Saf olduğu zaman renksiz katı bir maddedir. Suda asetilen vererek çözünmesi önemini açıklar. Kızıl derecede azotla birleşir; kalsiyum siyanamit $CaCN_2$ haline dönüserek azotu tutar; bu bileşik azotlu gübre olarak kullanılır. [*Ing.* Calcium carbide; *Fr.* Carbure de calcium].

— **kaybı**, *patol.* Organizmada bulunan ve hayatî fonksiyonların yapılması için gerekli olan kalsiyum miktarının azalması. [*Ing.* Decalcification; *Fr.* Decalcification].

— **klorür**, *kim.* Kalsiyum ve klorin bileşimi beyaz bir toz. *(CaAl₂ sodadan amonyak elde edilirken bir yan ürün olarak çıkar. suda çok erir ve hidratları meydana getirir; nem çekicidir, bunun için gazların nemini gidermede kullanılır.* [*Ing.* Chloride of calcium, calçium chloride; *Fr.* Chlorure de calcium].

— **metafosfat**, *kim.* İçersinde % 60-63 fosforik asid bulunan bir sunî gübre.

— **nitrat**, *kim.* Renksiz billûrlar halinde % 17 azotu kapsayan, suda çok eriyen ve azotlu gübre olarak kullanılan bir tuz Ca $(NO_3)_2$. *(Nitratlaşma mayalarının etkisiyle nemli yerlerde doğal olarak meydana gelir. Ayni zamanda sentezle elde edilen nüirik asidin karbonata etkimesiyle elde hazırlanabilir).* [*Ing.* Nitrate of lime; *Fr.* Nitrate de calcium].

— **oksalat**, *bot.* madde değişimi *(Metabolizma)* sonucu meydana gelen, hücre özsuyu içinde kristalleşerek depolanan bazı tuzlara verilen ad. Bunlar kristalli hücre dizileri, iğne şeklindeki kristallerin topluca meydana getirdikleri rafid demetleri, fazla sayıda çok ufak kum kristalleri adı verilen yığınlar veya sivri uçlu birçok kristalin bir merkez etrafında yıldız biçiminde toplanmasıyle meydana gelen druzlar halinde bulunabilir. [*Ing.* Calcium oxalate; *Fr.* Oxalate de calcium].

— **oksid**, *kim.* Formülü CaO olan bir kalsiyum bileşiği. Susuz veya sönmemiş kireçtir. [*ing.* Lime, oxide de calcium; *Fr.* Chaux anhydre, chaux vive].

— **siyanamid**, *kim.* Siyah veya esmer kül renginde ve dane halinde, % 21 azot ihtiva eden, yavaş tesirli bir kimyasal gübre. [*Ing.* Calcium cyanamide; *Fr.* Cyanamide calcique].

— **siyanid**, *kim.* Sera ve tahıl depolarının fümigasyonunda ve farelere karşı kullanılan katı halde, koyu gri renkte acibadem, kokusunda bir fümigant. [*Fr.* Calcium cyanide].

— **sülfat**, *kim.* Formülü Ca SO_4 olan bir kalsiyum bileşiği. Hidratlı halde jips şeklinde ve susuz halde anhidrit adı altında tabiatta bulunur. Jips alçı hazırlamakta kullanılır; bu, suda az eriyen beyaz bir katıdır. Bileşiminde jips bulunan sulara «kireçli su» denir. [*Ing.* Calcium sulphate; *Fr.* Sulfate de calcium].

— **sülfür**, *kim.* Kalsiyum sülfatın akkor halindeki kömürle indirgenmesinden elde edilen, formülü CaS olan beyaz bir madde; bazen oksitlenme ürünleri sebebiyle sararır; Çeşitli yabancı maddeler, kasiyum sülfürü fosforışıl hale getirir. Kalsiyum hidrosülfür $Ca(SH)_2$, hidrojen sülfürünün kireç üzerine etkimesiyle meydana gelir. Eriyiği, kıl dökücü merhemlerin temel maddesi olan polisülfür haline dönüşür. [*Ing.* Calcium sulphide; *Fr.* Sulfure de calcium].

kalsiyumlu, s. *kim.* Kalsiyumla ilgili, bileşiminde kalsiyum bulunan: *Kalsiyumlu tuz.* [*Ing.* Calcic; *Fr.* Calcique.

kaltaban /kaltaban/, s. *Osm. < Fars.* § ❶ *arg.* «*Namussuz*» anlamında sövgü sözü olarak kullanılır: *Adı batsın onu İslâm'a sokan kaltabanın.* § ❷ Şarlatan, yalancı, hileci. [*Ing.* Charlatan, quack, mountebank, dishonest or mean person; *Fr.* Menteur, trompeur, charlatan,-ane, inconstant et malhonnête].

kaltabanlık,-ğı, i. Kaltaban olma hali veya kaltabanca davranış. [*Ing.* Meanness charlatanry, charlatanism; quackery, mountebankery, imposture; *Fr.* Menterie, tromperie, charlatanisme, charlatanerie].

kaltak, i. *esk. T.* § ❶ Eyerin tahtadan olan kısmı, üzeri meşin, halı v.b. şeylerle kaplanmamış eyer. [*ing.* Saddle-tree, Eastern saddle; *Fr.* Arçon, bois de selle]. ☆ *Eşanl.* **eyer kaltağı, eyer ağacı.** ◘ *ŞEKİL: 198.* — **EYER** § ❷ Kuskunsuz eyer *(çerkez kaltağı tatar kaltağı gibi çeşitleri vardır)*, § ❸ *mec.* Toplumda yürürlükte olan cinsel ahlâk kurallarına aykırı davranışta bulunan kadın, namussuz, iffetsiz kadın. *(küfür olarak kullanılır).* [*ing.* Strumpet, harlot, whore; *Fr.* Femme de mauvaise vie, coureuse, prostituee, fille de joie; catin]. ☆ *Eşanl.* **sefil, ahlâksız, ahlâk yoksulu, iffetsiz, fahişe, orospu,** ☆ *Karş.* **iyi ahlâklı, iffetli, namuslu;** ◉ **eyer kaltağı,** *binic.* ◘ **Eyer.**

— **kaşı**, Eyer ağacının ön ve arka taraflarındaki çıkıntılı yüksekçe kısım. [*ing.* Pommel or cantle of a saddle, raised part in front and back of an Eastern saddle].

— **şiltesi**, Eyerin üzerine konan, minder halı v.b. [*Ing.* Saddle bolster].

kaltaklık,-ğı, i. § ❶ Toplumca hoş karşılanmayan hareketlerde bulunan iffetsiz kadının durumu. [*Ing.* Baseness ,mean behavior *(of a woman)*] § ❷ Böyle bir kadına yakışan davranış.

kalubelâ /kâlûbelâ/, i. *Osm. < Ar.* «*Dünya kurulalı beri*» veya «*pek eskiden beri*» anla-

mına gelen kulubelâdan beri deyiminde geçen arapça bir söz. Bu söz aslında *«Evet dediler»* demekle olup Kur'ana göre Tanrının ruhları yarattıktan sonra onlara *«Ben sizin rabbiniz değil miyim?»* sorusuna karşı *«Evet!»* demelerine ve dolayısıyle pek eski bir zamana işaret eder. [*Ing.* Creation of the world, past eternity].

kalura, i. Yamalı papuç v.b. gibi meşinden şeyler.

kalura.hane, b. i. Eskici dükkânı. Deri ve meşin eşyayı tamir etmeye mahsus eskicl kârhanesi *(atelyesi)*.

kalva, i. *esk. sil.* Ucunda temrenî olmayan ve tahta çubuk şeklinde bulunan talim oku. [*Fr.* Flèche d'apprentis].

kalven'ci, s. ve i. ◘ **Calvin'ci**.

kalvencilik,-ği, i. ◘ **Calvin'cilik**.

kalver, i. Üstünde İsâ'nın tasvirini taşıyan bir haç dikilmiş bulunan küçük tepecikler. *(Bunlar bazen sadece bir haçtan da ibaret olur. İsâ'nın salb olunduğu tepeyi ve çektiği ıztırabı temsil eder. Bazı kalverlerde İsâ'nın hayatını betimleyen taştan kabartma heykeller de bulunur. Bunlar çoğunlukla yollar üzerinde yapılır).* [*Ing.* Calvary; *Fr.* Calvaire].

kalvinizm, i. *Fr. calvinisme. felс.* ◘ **Calvincilik**.

kalya[1], **kalye**, **kaliye**, i. *Osm.* < *Ar. kalye.* Ufak ufak kesilmiş kabağı veya patlıcanı sade yağ ile pişirerek yapılan yemek: *Kabak kalyası.* [*Ing.* Stewed marrow; *Fr.* Potasse brute].

kalya[2], i. *Osm.*<*Ar. esk.* Deniz bitkilerinin yakılmasıyle elde edilen soda.

— **tuzu**, *kim.* Soda.

kalyan, /kalyān/, i. *Osm.* < *Fars. esk.* Nargile. [*Ing.* Hookah, waterpipe, narghile, hubble-bubble].

kalye, i. ◘ **Kalya**.

kalyon, i. *Isp. galleone* < *It. galeone* < *esk. Yun. galea. esk. den.* Orta çağın en büyük, yelkenli ve kürekli savaş ve yük gemisi. [*Ing.* Galleon; *Fr.* Galion], ◉ **makine — kaptanı**, *esk. den.* Bugünkü güverte albayı **rütbesinin** Osmanlı donanmasındaki karşılığı.

— **çarkçısı**, *esk. den.* Yelkenden makineye geçiş sıralarında bugünkü makine albayı rütbesinin Osmanlı donanmasındaki karşılığı.

— **imamı**, *den.* Kalyon sınıfı gemilerde çalıştırılan imamların ünvanı idi.

— **kâtibi**, *esk. den.* Kalyonda çalışanların aylıklarını, yiyecek içeceklerini ve levazım hesaplarını tutan görevli.

— **tabibi**, *esk. den.* Bugünkü doktor albayı rütbesinin Osmanlı donanmasındaki karşılığı.

kalyonca, i. *folk.* Eski Türk saray rakslarından biri. *(En önemli özelliği adımların daima değişmesidir).*

kalyoncu, i. *esk. den.* § ● Türkiye'de yeni kara ve deniz göçleri kurulmadan önce deniz savaşçılarının bir tipi. § ❷ Kalyon eri, kalyonlarda görevli asker. § ❸ *(geniş anlamda)* Bahriye askerlerine verilen genel ad. [*Ing.* Sailor; *Fr.* Tirailleur de marine].

— **belediyesi**, *mal.* Osmanlılarda yelkenli gemilerin kullanıldığı zamanlarda halktan toplanan bir çeşit vergi *(Gemilerde kürek çekme ve yelken kullanmakla görevli kalyoncuların ücretlerini karşılamak için alınırdı. Yerine ve duruma göre, dört ile on evden bir kalyoncu bedeliyesi toplanırdı).*

— **kulluğu**, *teşk. tar.* Osmanlılarda bahriyelilerin idaresindeki karakollara verilen ad.

kalyot, i. ◘ **Galyot**.

kalyum, i. *Fr. kalium.* Eskiden potasyum'a verilen ad; bugün yalnız Almanlar kullanır.

kam[1], i *esk. T. sosy.* ◘ **Şaman**.

kam[2] i. *Fr. came.* < *Alm. Kamm*, doruk. § ● *mek. Bir* hareket dönüşümünü, kesinlikle hesaplanmış eğri veya profiller sayesinde, az veya çok karışık bir kanuna göre gerçekleştirmeyi sağlayan çok değişik mekanizmalara verilen ad. [*Ing.* Cam]. ☆ *Eşanl.* **eksantrik, aşık.** § ● *inş.* Bir kilidin, ortak bir eksen etrafında döner bir germe yayıyle donatılmış, anahtar dilindeki şekillere uygun bir profile göre biçilmiş, çevresinde yarıklar bulunan, içi dolu veya oyuk parçası. [*Ing.* Cam; *Fr.* Came] ◉ **kaldırma —ı**, *mek.* Aralıklarla bir organı kaldırmaya yarayan bir çarkın çevresi üzerindeki çıkıntılı kam. [*Ing.* Cam wiper].

— **mili**, *mek.* Krank milinin dairesel hareketini distribüsyon parçalarının alternatif hareketine çeviren, üzeri çıkıntılarla donatılmış mil. [*Ing.* Cam-shaft; *Fr.* Arbre a cames].

kam[3], i. *Osm.* < *Ar. esk.* § ● Kahretme, kıyma; § ❷ Zaptetme.

— **etmek**, Buyruğu altına almak.

kâm /kām/, i. *Osm.* < *Fars.* *«Dilek»* demek olup *«bir şeyden istediğini ve umduğunu elde etmek»* anlamında kullanılan, **bir şeyden kâm almak**, deyiminde geçer; [*Ing.* Wish, desire, pleasure; *Fr.* Palais].

— **almak**, *(Bir şeyden), dey.* Hoşça vakit geçirmek, bir seyden istediğini, umduğunu elde etmek. [*Ing.* To enjoy to the full].

kama[1], i. *Çerkezce. tar.* Saraylarda aynı kuşaktan, aynı yaştan olanlar arasında kullanılan özel söz.

kama[2] /ka:ma/, i. *Erm. kam*, çivi. § ● *sil.* Iğ biçiminde, basit bir kabzası ve iki yüzü keskin, üstü maroken kaplı ağaç bir kın içinde tasınan büyük hançer. *(Genellikle Gürcüler, Kuzey Kafkasyalılar, Çerkezler ve Kürtler tarafından kullanılır).* [*Ing.* Dagger, poniard, dirk; *Fr.* Poignard, kama, dague]. § ❷ *ciltç.* Şeritleri dikiş makinesi tezgâhının altına tutturmaya yarayan küçük madenî parça. [*Ing.* Pin; *Fr.* Clavette]; § ● *den.* Makaraların sapanlarını, piyanları ve piyan ligadoralarını desteklemek için araya sokulan siğil. [*Ing.* (Thole) pin; *Fr.* Tolet, dame]. § ❸ *diş. cerr.* Önceden hazırlanmış bir diş kanalına diş protezinin tespitine yarayan, çoğunlukla yuvarlak, değişik kalınlıklarda metalik tel. *(Bu usulle tespit edilen dişe de* **kamalı (pivolu) diş** *denir).* § ❹ *inş.* Pencere veya kapı camlarının çerçevelerini tutmak için menteşe deliğinden geçirilen ince demir çubuk. [*Ing.* Pin; *Fr.* Fiche broche, lacet, gond, pivot, fenton, tourillon] § ● *mar.* (a) Zıvana dili ve deliğindeki bir birleştirmeyi hareketsizleştirmek için kullanılan meseden yapılmış, genellikle kare kesitli piramit seklinde küçük tahta parçası. *(Birleştirme durumuna göre bir veya iki kama kullanılır. Kenetle karıştırılmamalıdır).* [*Ing.* Pin; *Fr.* Broche]. (b) Sap kısmını tutturmak için, bir çekicin göz deliğinden içeri doğru çakılan küçük demir veya tahta parçası: § ● *mek.* Iki parça arasındaki uzaklığı korumak veya bu parçalar arasındaki boşluğu doldurup onları sağlamlaştırmak için iki parçanın arasına sokulan takoz. *(Son durumda doldurma kaması da denir).* [*Ing.* Wedge, chock, block; *Fr.* Cale, cale de remplissage, cheville]. § ❸ *oyun.* Çocuk oyunlarında kazanma işareti. [*Ing.* Scoring marks;]. § ❹ *saatç.* Dairesel olmayan vo üzerine bir manivelâ dayanan çark; [*Ing.* (Linch) pin; *Fr.* Goupille]. § ● *tekn.* (a) Oduncuların kullandığı, tabanı dar açılı ikizkenar üçgen olan bir prizma biçiminde, sert odundan veya demirden yapılmış âlet. [*Ing.* Quoin; *Fr.* Coin]. (b) Aynı biçimde tığlı kesici âletlerde, tığı yatağında tutmaya yarayan parça. [*Ing.* Quoin; *Fr.* Coin]; (c) Açık delikli zıvanaları sağlamlaştırmak veya bir âlet sapını sap yatağında iyice sıkıştırmak için zıvana dilinin veya sapın basına çakılan küçük odun parçası; [*Ing.* Quoin; *Fr.* Coin]. (d) İçinden geçtiği bir parçada madenî bir çubuğu sıkmaya yarayan küçük destek; (e) Örsün kare deliğine yerleştirilen ve soğuk demiri kırmaya yarayan çelik çubuk; (f) Kullanıldığı alana ve şekline göre adlandırılan küçük ve kısa çivi: *Kamalar, yuvarlak, yassı ve kare başlı, silindirik konik ve dikdörtgen gövdeli olabilir;* [*Ing.* Cam; *Fr.* Came]. § ● *dok.* (a) Bir milin dönüşüne uyması için, bu mil üzerine geçirilen kasnakların ortalarından geçen madenî tırnak; [*Ing.* Cam; *Fr.* Lève]. (b) El tezgâhlarında, kumaş levendinin sarılması için kullanılan demir çubuk; § ● *topç.* Top namlusunun gerisine konulan barut gazının etkisine dayanıklı kapak. *(Mermi ve barut hakkı namluya konduktan sonra bu kapak kapanır ve kitlenir. Top, kamanın üzerindeki ateşleme tertibatıyle ateşlenir).* [*Ing.* Breech-block; *Fr.* Bloc de culasse]. § ● *fiz.* Bir yüzü öteki iki yüze göre daha küçük olan üçgen prizma; ◉ **— lı** cıvata, *mek.* ◘ **Cıvata**; ◉ **— ması kertenkele**, *zool.* ◘ **Kertenkele**. ◉ **ağaç —**, *den.* ◘ **Ağaç**; ◉ **ayırıcı — sı**, *ağ. iş.* ◘ **Ayırıcı**; ◉ **delici (dişli) —**, *tekn.* Uç kısmının kenarlarında dişler ucu sivri bir çivi gibi biten kama; ◉ **destek — si**, *demir.* Demiryolu traverslerinde ağaç vidaları bağlamaya yarayan civata ◉ **kalıp — sı**, (a) Bir ayakkabı kalıbının genişletilmesinde kullanılan ağaç parçası (b) Bot veya fotin kalıplarının orta kısmı; ◉ **ölçek —**, *mek.* Atelyelerde kontrol mastarlarının denetlenmesine yarayan, itinalı bir şekilde rektifiye edilmiş ve denetlenmiş, su verilmiş çelikten paralelyüz şeklindeki prizma; [*Fr.* Cale-étalon]. ◉ **sivri —**, *tekn.* Ucu sivri bir çivi gibi biten kama. [*Ing.* Taper key]. ◉ **somunlu (kupilyalı) —**, *tekn.* Ucuna vida açılmış kama; ◉ **stratigrafik —**, *jeol.* Iki başka oluşuk arasına sıkışmış bir jeolojik oluşuğun sınırı.

— **basmak**, *h.d.* Oyunda rakibi yenmek, bir oyunu kazanmak. [*Ing.* To win a game, to score].

— **taşı**, *inş.* Bir taş duvardaki boşluğu duvarın üst kısmıyle aynı seviyeye getirecek şekilde doldurmaya yarayan ensiz taş.

— **tertibatı**, *esk.* Toplarda, sevk barutunun geri kaçmaması için ,namlunun arkasında kapaklık görevi yapan kama. [*Ing.* Breech-block mechanism; *Fr.* Méchanisme de bloc de culasse].

— **vurmak**, *den.* Dayak vurmak, kama sürmek: *Bir su sarmana, fıçılara ambarda kama vurmak.* [*Ing.* To drive a wedge *(into)*; *Fr.* Enfoncer un coin].

— **yuvası**, *den.* Topların kuyruk kısımlarında kamaların içerilerinde hareket ettikleri yuvalardır.

kamacı /kam:acı/, i. *den.* Top kaması yapan veya tamir eden kimse: *Kamacı ustası* [*Ing.* Artificer; *Fr.* Artificier].

kama.dişligiller, ç. b. i. *zool.* Omurgalı hayvanlardan sürüngenler *(Reptilla)* sınıfının Kalakbaşlılar *(Rhynchocephalia)* takımının bir familyası. Bu takımın yaşayan tek türü olan noktalıkama-diş *(Sphenodon punctatus)* bu familyaya girer. [*Lat.* ve *Ing. Sphenodontidae; Fr.* Sphénodontidés].

kamagon, i. Bazen siyah, bazen açık esmer renkte çok geniş damarlı koyu kahverengi-nde odun. *(Manila'da çıkan ve Çin'de çok tutulan bu odun orada pahalı mobilya yapımında kullanılır.* [*Ing.* Manilla ebony, camagon; *Fr.* Camagoan, camagon, ébène de Manille].

☆ *Eşanl.* **Manila abanozu.**

Kamakan'lar, ç. öz. i. *etn.* Brezilya'da, Bahia eyaletinin iç kesimlerinde yaşayan yerliler; soyları tükenmek üzeredir. [*Ing.* ve *Fr.* Kamakans].

kama.kuyruk,-ğu, b. i. *trm.* Kıvırcık - dağlıç melezi. [*Ing.* Crossbreed of sheep].

kamala, i. *bot.* Meyvelerinden elde edilen kırmızı kahverengi, kokusuz ve lezzetsiz kamala adındaki tozu *Rotlerin* ile *Kemalin* maddelerini taşıyan, dahilen tenyalara, haricen likenlere karşı kullanılan ve sanayide ipek boyamasına yarayan, iki-çeneklller *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Sütleğengiller *(Euphorbiacese)* familyasından, iki evcikli, küçük bir ağacın yerli adı. Çin'de, Çinhindi'nde Avustralya, Güney Asya ve Habeşistan'da yaygındır. [*Lat. Mallotus Philippinensis; Ing.* Kamala, kemela; *Fr.* Kamala].

kamalama, i. § ● Kama ile vurma § ❷ Takozla yarık açma; § ● *mad. oc.* Tavandan ve yan duvarlardan parça taşların düşmesini önlemek için, bir tahkimat bağı *(kasası)* üzerine yerleştirilmiş yuvarlak veya ince direklerden meydana gelen ve iki bağ arasındaki yükü taşıyan tahkimat sistemi; § ❸ *mek.* (a) Dayaklama işlemi [*Ing.* Timing, tuning; *Fr.* Calage]; (b) Iki parçanın karşılıklı durumu. *(Bir çarkın üzerine monte edildiği milin hareketini alması gerekli olduğunda veya mile bu hareketi aktardığın-*

da ,bu iki parçanın kamalanması gereklidir). Bu işlem mil üzerine veya çarkın göbeğine açılan yivlere sokulan kanallar aracılığıyle yapılır. [*Ing.*. Wedging, keying, cottering, fixing; *Fr.* Calage]; § ● *tekn.* (a) Kamalar aracılığı ile makine parçasını birbirine bağlama işlemi; (b) Birleştirme. § ❻ *jeol.* Bir katmanın kama biçiminde inceleşerek sonuçlanması. [*Ing.* Wedging out; *Fr.* Action de se terminer en biseau].

kamalamak(-i), f. § ❶ Kama ile vurmak. [*Ing.* To dirk, to poniard, to stab; *Fr.* Poignarder]. § ❷ Bir şey üzerinde takozla yarık açmak.

kamalı, s. Kaması olan; *Sekizi kamalı, yetmiş ikisi kamasız top.* [*Ing.* Having a dagger].

⌐ **kaplama**, *sil.* Top kuyruklarının kapanma sistemi.

⌐ **mil**, *otom.* Ana şaft ile makineleri işleten şaftı birbirine bağlayan şaft. [*Ing.* Countershaft; *Fr.* Contre-arbre].

kamaması, s. *biy.* Kama biçiminde olan, kamaya benzer. [*Osm.* Hançerî; *Ing.* Xiphoid; *Fr.* Xiphoïde].

⌐ **çıkıntı**, *anat.* Göğüs kemiğinin alt ucu. [*Lat. Processus xiphoideus; Ing.* Xiphoid appendix; *Fr.* Appendice xiphoïde].

⌐ **kertenkele**, *zool.* ◘ **Kertenkele.**

kamanço, i. *arg.* Aktarma, elden ele devretme; yükleme, verme. [*Ing.* Turning over; *Fr.* Transbordement].

⌐ **etmek**, *arg.* Aktarmak, elden ele devretmek ,yüklemek, vermek: *Tırtıkladığın papelleri bana kamanço et, alt yanını düşünme.* [*Ing.* To turn over, to hand over; *Fr.* Transborder].

kamara /kama:ra/, i. *It. camera.* § ❶ *den.* Gemilerde, yolcu ve gemi adamlarına ayrılmış oda. [*Ing.* Cabin; *Fr.* Cabine]; § ❷ *siy.* İngiltere yasama meclisi: *Lordlar kamarası.* [*Ing.* Chamber house; *Fr.* Chambre]. § ❸ Oyun argosunda oda dekor; ◉ **avam** ⌐ sı, ◘ **Avam**; ◉ **dümen** ⌐ sı, *den.* ◘ **Dümen**; ◉ **güverte** ⌐ sı, *den.* ◘ **Güverte.** ◉ **hesap** ⌐ sı, *den.* ◘ **Hesap.**

⌐ **forçetası**, *ayakb.* Bir ayakkabının kemerini meydana getiren *(ağaç, kösele, maden veya mukavva)* parçası.

⌐ **memuru**, *den.* Yolcu gemilerinde, kamara bölümü şefine verilen ad. [*Ing.* Chief steward; *Fr.*. Maître d'hôtel].

⌐ **yolcusu**, *den.* Kamarada seyahat eden yolcu. [*Ing.* Cabin passenger, first-class passenger; *Fr.* Passager de première classe, voyageur de salon].

kamaracı, i. *den.* Harb gemilerinde eratın sofra takımlarile kap ve kacaklarının muhafazasına, temizliğine memur edilmiş er.

kamarezit, I. *Fr. kamarézite. (Yunanistandaki Kamariza Laurion bölgesinin adından) min.* Hidratlı doğal bakır sülfat. [*Ing.* Kamarezite].

kamarilla /kamaril:la/, I. *Isp. camarilla.* Herhangi bir yetkili kişiyi perde arkasından yöneten kimseler. [*Ing.* ve *Fr.* Camarilla].

kamarot,-tu, I. *It. camarotto.* Gemilerde, kamara yolcularına hizmet eden kimse, vapur garsonu. [*Ing.* Steward; *Fr.* Garçon *(de bord, de cabine)*, steward]. ◉ **kabine** ⌐ u, *den.* ◘ **Kabine.**

kamarotluk,-ğu, i. Kamarotun işi [*Ing.* Stewardship; *Fr.* Charge de garçon *(de bord, de cabine)*].

Kamasin Türkleri, ç. öz. I. *etn.* Sibirya'da Kızılyar *(Karasnoyark)* eyaletinin Man ve Kan ırmakları boyunca oturan Türk boyu. Kendilerine «*Kangbaşı*» veya «*Kanmajı*» adını vermişlerdir. Orman halkından sayılırlar. Ağızları Kaçlarınkine yakındır. [*Ing.* Kamasis; *Fr.* Kamassintzès, kamasintsys].

kamasit,-ti, i. *Fr. kamacite* < *Yun. kamax*, değnek. *min.* Göktaşlarında bulunan bir demir çeşidi. [*Ing.* kamacite].

kamasse, i. ve s. *dilb.* Sayan dilinin *(Samoyetçe öbeği)* başlıca lehçesi; günümüzde bu dili konuşan yoktur. [*Ing.* Kamass, kamassian; *Fr.* Kamasse].

kamaşma, i. § ❷ Çok fazla aydınlıktan ileri gelen görme bozukluğu. [*Ing.* Dazzling, dazzle(ment); *Fr.* Éblouissement]; § ❷ Gerçek bir ışık duyumundan ileri gelen anî görme bozukluğu [*Ing.* Dazzling, dazzle(ment); *Fr.* Éblouissement]. § ❸ Dişin ekşi bir şeyle uyuşması. [*Ing.* Setting on edge; *Fr.* Agacement].

kamaşmak,, nsz. f. § ❶ *(Göz hk.)* Fazla aydınlıktan etrafa rahatça bakamaz olmak:: *Güneşten gözleri kamaştı.* [*Ing.* To be dazzled; *Fr.* S'éblouir]. § ❷ *(Dişler hk.).* Ekşi bir şeyden uyusup tedirginlik vermek: *Erik yerken dişlerim kamaştı.* [*Ing.* To set on edge; *Fr.* Être agacé].

kamaştırmak(-i), § ❶ Kamaşmasına yol açmak. [*Ing.* To dazzle, to set on edge;; *Fr.* Éblouir, aveugler, offusquer]. § ❷ *(Dişler hk.)* Uyuşturmak. [*Ing.* To set on edge; *Fr.* Agacer].

kamayö, i. *camaïeu.* (a) Üstüne kabartma olarak resim ve süsleme yapılmış değerli taş. ☆ *Eşanl* **kam**; (b) Aynı rengin çeşitli tonlarıylə başka renkten zemin üzerine yapılan resim. *(Bu çeşit görüntü içinde çeşitli cinsten boyar madde bulunan boyaların yan yana sürülmesinden de iler gelebilir).*

kâm.bahş, b. s. Herkesin dileğini yerine getiren, ihsan eden: *Halk için kâmbahş bir devlet başkanı.* [*Ing.* Desire-fulfilling].

kambak, kamga, I. Odun ve ağaç kırıntısı. [*Ing.* Hornless sheep, goad, ox].

Kamba'lar, ç. öz. I. *etn.* Kenya'da *(Maçada ve Kituai bölgeleri)* zenci halk; Merkezî Kenya'daki Bantu halkı; 650 000 kişi olan Kambalar, mısıra benzer bir bitki, mısır ve sebze tarımı yapar, hayvan yetiştirirler. Dilleri Bantu grupundandır. [*Ing.* Kambas; *Fr.* Kambas, oukambas].

kambel, i. Bükülmüş bel kamburu. [*Ing.* Curved spine, hunched, curved back].

Kamber, Kanber, *öz. i.* § ● Halife Ali'nin kölesinin adı. [*Ing.* Name of a freedman of the Caliph Ali]. § ❷ *esk.* Sadık hizmetkâr. [*Ing.* Faithful servant, inseparable companion]. § ● ,i Erkek adı. ◉ ⌐ **siz düğün olmaz**, *dey.* Her toplantıda, her işin içinde olanlar için söylenir. [*Ing.* Of course, he (she) cannot be left out or passed over].

⌐ **açısı**, *otom.* (a) Ön tekerleklerin yere temas ettiği noktadan geçen düşey ile temas noktasından geçen tekerlek çapı arasında kalan açı: (b) Bir tekerleğin dingil başı ekseninin yatayla yaptığı açı. [*Ing.* Camber angle].

kambiyal,-li, i. *It. cambiale. ikt.* Poliçe senedi. [*Ing.* Bill of exchange; *Fr.* Lettre de change].

kambiyo /kam:biyo/, I. *It. cambiare* > *cambio mal.* (a) Yabancı para, çek, poliçe, kredi mektubu v.b. ların alım satımı; (b) Yabancı bir ülkeye olan bir borcu ödemek için bankada yapılan para değiştirme ve gönderme işlemi; (c) Yabancı paraların millî para birimiyle ifade edilen fiyatı veya ters yönden millî paranın yabancı parası birimiyle ifade edilen fiyatı; (d) İki ayrı ülke parasının birbiriyle değiştirilmesi; (e) Herhangi bir yerdeki bir alacağın tahsili, bir borcun ödenmesi veya bir yerden toplanan para ve para yerine geçen menkul kıymetlerin başka bir yere aktarılması için yapılan işlemin bedeli. [*Ing.* Exchange; *Fr.* Change]. ◉ **dış** ⌐ **işlemi**, *huk. ve ikt.* Ülkelerarası kambiyo işlemi. [*Ing.* Operation of foreign exchange; *Fr.* Opération de change]. ◉ **elden** ⌐, *huk.* ve *ikt.* Tedavüldeki kâğıt ve maden paralar üzerinde yapılan değiştirme islemi. [*Ing.* Manual exchange, *Fr.* Change manuel]. ◉ **iç** ⌐ **işlemi**, *ikt. ve huk.* Ülke içinde yapılan kambiyo işlemi·

⌐ **acentesi**, *bank.* ve *bors.*Kanunlarla yetkili olarak menkul kıymetler, kambiyo evrakı, poliçe, emre yazılı senet gibi ticaret senetleri ve bu arada madenî paralar alım satımı ile uğraşan ve onların rayicini *(kurunu)* tespit eden ikişi. [*Ing.* Bill *(exchange)* broker; *Fr.* Agent de change].

⌐ **değeri**, ◘ **Kambiyo nakdi.**

⌐ **denetimi**, *huk.* ve *ikt.* (a) Bir ülkedeki para işleriyle uğraşan makamların para rayiçlerini istenilen doğrultuda tutmak ve yürütmek için müdahale etmesi. (b) yabancı paraların giriş çıkışını, Türk parasına tesir edecek unsurların, ihracat gelirlerinin, ithalât ödemelerinin, devlet denetimine bağlanması. Denetleme, bu işleri yapmaya yetkili bankalar kanalı ile yürütülür. [*Ing.* Foreign exchange control; *Fr.* Contrôle des changes].

⌐ **hukuku**, *huk.* Ticarî senetlere ilişkin hukuk kuralları. [*Ing.* Law of exchange; *Fr.* Législation cambiaire].

⌐ **işlemi**, *huk.* ve *ikt.* Para ve para yerine kullanılan madenlerle senetlerin alım satım ve değişimi. [*Ing.* Exchange operations; *Fr.* Opérations de bourse].

⌐ **murakabesi**, *ikt.* ◘ **Kambiyo denetimi.**

⌐ **nakdi**, *ikt.* (a) Yabancı para [*Ing.* Foreign exchange; *Fr.* Effet étranger, devise]. (b) Çek poliçe gibi itibarî *(nominal)* değerlere verilen ad. [*Ing.* Exchange-value; *Fr.* Valeur d'échange].

⌐ **paritesi**, *ikt.* İki memleketin para üniteleri arasındaki resmi döviz kurlarının ifade ettiği oran. [*Ing.*. Par of exchange; *Fr.* Pair *(du change)*].

⌐ **rayici**, *ikt.* Bir memleket parasının diğer memleket parası ile satın alınma fiyatı. [*Ing.* Rate of exchange; *Fr.* Cours de change].

⌐ **senetleri**, *tic.* Poliçe, bono *(emre yazılı senet)* ve çek niteliğindeki ticarî senetlere verilen ad. [*Ing.* Bill of exchange; *Fr.* Effet d'échange].

⌐ **taahhüdü**, *huk.* ve *ikt.* Ticaret senedine imza koymak suretiyle doğan borç *(imza koyanlar, ciranta, keşideci, oral veren, kabul eden v.b.)* [*Ing.* Signing of bill of exchange].

kambiyocu, i. *ikt.* Kambiyo işleriyle uğraşan kimse. [*Ing.* Money-changer; *Fr.* Changeur, cambiste].

kambiyoculuk,-ğu, i. *bors.* Kambiyo işlemleri [*Ing.* Business in foreign exchange, money-changing; *Fr.* Vente des monnaies, change]

kambiyum, i. *Lat. bot.* İkinci dokum yapan dikotil bitkilerin gövde ve köklerinde iletim demetleri arasında yer alan bölünür doku. [*Osm.* Tabaka-i kitabiye; *Ing.* ve *Fr.* Cambium]. ☆ *Eşanl.* **doğurgan doku.** ◘ *ŞEKİL: 332.* — **KÖK**; ◘ *ŞEKİL: 505.* — **SÜRGÜN II** *(sekonder kalınlaşma);* ◘ *ŞEKİL: 89.* — **BİTKİ**; ◘ *ŞEKİL: 3.* — **BİR AĞAÇ GÖVDESİNİN KESİTİ.** ◉ **demet** ⌐ **u**, *bot.* Kambiyumun floem ve ksilem arasında geçen bir halka halinde olan kısmına verilen ad. ☆ *Eşanl.* **fasiküler kambiyum.** ◉ **demetlerarası** ⌐, *bot.* Kambiyumun özkolları parankimasından geçen kısmına verilen ad. [*Ing.* Interfascicular cambium; *Fr.* Cambium interfasciculaire]. ☆ *Eşanl.* **interfasiküler kambiyum;** ◉ **mantar** ⌐ **u**, *bot.* Sekonder olarak meydana gelen meristematik bir doku olup ,periderma'nın ayrıldığı üç bölümden biridir. Kökte ve gövdede mantar ve felloderm tabakasının doğurgan kısmı. [*Ing.* Phellogen; *Fr.* Phellogène]. ☆ *Eşanl.* **fellogen.**

Kamboç, öz. I. *coğr.* Güneydoğu Asya'da devlet. Çinhindin'de; batıda Tayland, kuzeyde Laos, doğuda Vietnam *(Güney Vietnam)* ile sınırlıdır, 175 000 km², Başkenti *Phnom Penh'dir. (Seçime dayanan monarşi /krallık/ ile yönetilir).* [*Ing.* Cambodia; *Fr.* Cambodge].

Kamboçça, öz.I. *dilb.* Kamboç'ta yaklaşık olarak 3 500 000 kişi tarafından konuşulan dil. *(Çinhindî) yarımadasının ortasında uzanan medeniyetin eski dili olan Kamboçça. Kamboç krallarının komşuları Thay'lar üzerindeki hâkimiyetlerini XIII yüzyılda yitirmelerinden bu yana Batı ve kuzeyde Siyamca ve Laosca önünde geriledi. XVII. yüzyıldan itibaren Vietnam sömürgeleşmesi yüzünden doğuda da alanı daraldı. M. S. VII yüzyılın ilk yarısından kalma Kamboçça yazıtları ele geçmiştir).* [*Ing.* Cambodian; *Fr.* Cambodgien, khmer].

Kamboçlular, ç. öz. i. *etn.* Kamboç halkı. Kamboçlular çok karışık bir halktır; aralarında Indonezyalı ve merkezî moğol tiplere rastlanır. Güney Vietnam'da ve Tayland'da önemli azınlık toplulukları meydana getirirler. Kamboçlularda sarı ırkın özellikleri Vietnamlılara oranla daha az belirgindir; boyları daha uzun *(1.65 m.)* renkleri daha koyu, saçları bazen kıvırcıktır. Kamboçlular büyük ölçüde Hindistan etkisinde kalmışlarsa

da orijinal bir medeniyet yaratmayı başarmışlardır. [*Ing.* Cambodian; *Fr.* Cambodgiens].

kambre, i. *Fr. cambré, (Atlar hk.).* Beli inceltip geriyi aşırı meydana çıkararak yürüyüş. [*Ing.* Bow-legged].

kambriyen, i. ve s. *Fr. cambrien, jeol.* Paleozoik çağın ilk dönemi. *(-550 veya -500'den -400 milyon yıla kadar uzanır ve fosilli jeolojik zamanların 1/5 veya 1/4 ünü kapsar. Omurgasızların büyük kısmına bu dönemde rastlanır, karasal bitkiler çok az da olsa bu devirde ortaya çıkmıştır. Kambriyen 3 büyük kata ayrılır; tabandan başlayarak jeorjiyen Akadiyen ve Potsdamiyen)* [*Osm.* Devr-i kamberi; *Ing.* Cambrian].

~ **öncesi**, *jeol.* ◘ **Antikambriyen**.

kambur, kanbur, i. *Yun. kempuris,* hörgüçlü. § ❶ Belkemiği veya göğüs kemiğinin eğrilmesiyle ve genellikle de raşitizm sebebiyle sırtta veya göğüste meydana gelen anormal çıkıntı, tümsek. [*Ing.* Hump, hunch; *Fr.* Bosse], § ❷ Hayvanlarda gövdenin herhangi bir yerinde, genellikle sırtta bulunan doğal çıkıntı. [*Ing.* Humpback, hunchback; *Fr.* Bosse]. § ❸ Bir eşyanın tümsek, çıkıntılı tarafı. [*Ing.* Bump; *Fr.* Bosse]. § ❹ Kamburu olan kimse. [*Ing.* Hunchback; *Fr.* Bossu,-bossue]. § ❺ s. Sırtında veya göğsünde kambur bulunan: *Kambur adam.* [*Ing.* Hunch - backed, hump - backed; *Fr.* Bossu,-ue, gibbeux,-euse]. § ❻ Çıkıntılı, yıkılacak gibi eğrilmiş olan; § ❼ *ins.* Çekül doğrultusunun dışına doğru taşmış duvar parçası: *Kambur duvar;* ◉ ~ **a verme**, *ciltç.* Çekiç veya merdaneyle ciltlenecek kitabın sırtını yuvarlaklaştırma işlemi. ◉ ~ **u çıkmak**, § ❶ Sırtında kambur olmak. [*Ing.* To grow hunch-backed; *Fr.* Devenir bossu] § ❷ *mec. (Eğilerek yapılan işler hk.)* Çok çalışmış olmak, çok ihtiyarlamak. [*Ing.* To become bulged or warped; *Fr.* Se bosseler]. ◉ ~ **unu çıkarmak**, *dey. (İnsan, kedi v.b. hk.).* Sırtını tümsek haline getirmek. [*Ing.* To arch one's back *(person, cat, etc.)*].

~ **balina**, *zool.* ◘ **Balina**.

~ **duruş**, ◘ **Duruş**.

~ **felek**, *dey.* Talihi, kaderi sitemle anlatan bir deyim: *Hey gidi kambur felek, kimine kavun yedirir kimine kelek.* [*Ing.* Cruel fate.; *Fr.* Terme employé pour se plaindre de la mauvaise fortune].

~ ~ **üstüne**, *dey.* ◘ **Kambur üstüne kambur**.

~ **üstüne** ~, *dey.* Katmerli aksilik. [*Ing.* One trouble on top of another; *Fr.* Inconvenance double].

~ **zambur**, *dey.* Kambur ve eğri büğrü, pürüzlü, yamru yumru. [*Ing.* Bumpy, uneven; *Fr.* Cahoteux,-euse, defoncé, inégal].

kambur.ağustos.böceğigiller, b. ç. i. *zool.* Yarımkanatlılar *(Hemiptera)* alt takımına giren bir familya. Protoraksları büyük değişik biçimde olur. [*Lat.* ve *Ing. Membracidae; Fr.* Membracides].

kambur.balina, b. i. *zool.* ◘ **Balina**.

kamburlaşmak, nsz. f. Kambur hale gelmek, arkası çıkmak, eğrilmek. [*Ing.* To be bulged; *Fr.* Devenir bossu].

kamburlaşmış, s. Kambur hale gelmiş. [*Ing.* Bulged].

~ **gemi**, *den.* Bir kaya veya aşınıp eskime veya yanlış yüklemeden dolayı omurgası baş ve kıç tarafta eğilmiş gemi.

☆ *Eşanl.* **başı-kıçı düşük**.

kamburlaştırmak(-i), f. Kambur hale getirmek. [*Ing.* To make hunchbacked, to let warp or bulge; *Fr.* Rendre bossu].

kamburluk,-ğu, i. § ❶ Kambur olma hali; § ❷ *patol.* Omurganın, sırtta bir kavis meydana getirecek şekilde eğrilmesi. *(Kamburluk, Pot hastalığının ileri devresinin belirtisidir).*]*Ing.* Gibbosity; *Fr.* Gibbosité].

kambur.sinekler, ç. b. i. *paraz.* Göğüsleri kamburca, kanat damarlarının önden ilk üçü kalınlaşmış olup, yara ve bağırsak kurtlanmalarına yol açabilen ufacık sinekler familyası. [*Ing.* Humpbacked flies; *Fr.* Phorides].

Kamçadal, öz. i. *dilb.* Kamçatka'nın kuzeybatısında konuşulan Sibirya dili. [*Ing.* Kamchadal; *Fr.* Kamtchadal]. ◘ **Çukça dilleri**.

Kamçadal'lar, ç. öz. i. *etn.* Kamçatka'da yerleşmiş etnik azınlık. Kendilerine «*Itelmenler*» denir. Nüfusları gittikçe azalan, avcılık ve balıkçılıkla geçinen Kamçadal'lar bugün Ruslaşmışlardır. [*Ing.* Kamchadals; *Fr.* Kamtchadales].

Kamçatka, öz. i. *coğr.* S.S.C.B. Topraklarının doğu ucunda, Ohotsk denizi ile Bering denizi arasında bulunan büyük yarımada. [*Ing.* Kamchatka; *Fr.* Kamtchatka].

kamçı, i. *esk. T.* § ❶ Bir değneğin ucuna bağlanmış deri, ip v.b.'den yapılmış kırbaç: *Yusuf elindeki kamçıyı şiddetle savuruyor ve atlar deli gibi koşuyordu.* [*Ing.* Whip; *Fr.* Fouet]. § ❷ *biy.* Hayvanlar ve bitkiler âleminde, serbest hücreler, kamçılı bir hücreliler, çeşitli türden spermatozoitler, omurgasızların embriyon dışderisi blastomerleri, çok-hücrelilerin epitelyum hücreleri gibi pek çok hücrelerin yüzeyinde bulunan bir veya birçok sayıda uzun ve hareketli tel. [*Osm.* Hayt'i müteharrik; *Lat.* ve *ing. Flagellum*; *Fr.* Flagelle]. § ❸ *den.* Bir ucu bağlı diğer ucu herhangi bir işte kullanılmak üzere serbest bulunan halat. *(Buna bir palanga veya donanım takılır);* § ❹ *san. esk.* Tespih ucuna püskül yerine takılan ince uzun süs. *(Tespih kamçıları çok önce altın ve gümüş telden olurdu. Bunların en güzelleri Halep, Şam ve İstanbul'da örülürdü. On santim kadar uzunlukta çift, tek veya üçlü örme şekilleri vardı).* ◉ **camadan** ~ **sı**, *den.* ◘ **Camadan** ◉ **çala** ~, *dey.* Durmadan kamçı ile vurarak: *Topkapı tramvayı yolundan çalakamçı /.../ gidiyorduk;* ◉ **iskota** ~ **sı**, *den.* Bir ucu flok veya velena yelkeninin iskota yakasına bağlanmış, diğer ucuna da, o yelkenin iskotasının geçtiği *(donatıldığı)* palanga bağlanan kendir veya telden ince ip; ◉ **tura** ~, Ucu püskül halinde olan kamçı. [*Fr.* Escourgée].

~ **bağı**, *den.* Küçük bir halatı büyük bir halatın bedenine bağlamakta, kamçılı bir palanganın kamçısını patrisa veya patrisa gibi donanımlar üzerine düğümlemekte kullanılan bağ. [*ing.* Pendant bend, rolling hitch]

~ **başı**, *dok.* Kozalardan ipek ipliği çekilirken, kaynar suya atılan kozaların uçlarını bulmaya yarayan ufak el süpürgeleri üzerinde toplanan lif kümeleri. *(Bu lifler, süpürgeler üzerinden temizlenerek, ayrılır ve sonradan öbür ipek artıklarıyle, pamuklu veya suni, sentetik liflerle karıştırılarak, değişik tipte kadın ve bebe kumaşları yapımından kullanılır).* [*ing.* Coarse cotton net; *Fr.* Filoselle].

~ **çalmak**, *dey.* Kamçı ile vurmak. [*Ing.* To give a blow or blows with a whip;; *Fr.* Fouetter].

~ **darbesi**, § ❶ *den.* Sert olarak yalpaya düşme. [*Ing.* Stroke with a whip, lash; *Fr.* Coup de fouet]. § ❷ *patol.* Anî bir çaba sonucunda kas tellerinin kopmasından ileri gelen şiddetli ağrı. [*Ing.* Cut, lash; *Fr.* Coup de fouet].

~ **ipi**, Kamçı yapmak için kullanılan kalın sicim. [*ing.* Whipcord; *Fr.* Corde de fouet].

~ **kayışı**, Kamçı yapılan kösele şerit. [*Ing.* Thong of a whip; *Fr.* Lanière[.

~ **kılıç**, *sil.* Kamçı gibi ince ve ensiz şekilde bir çeşit düz ve ucu sivri ve eğri kılıç. [*Ing.* Narrow bladed saber, curved sword; *Fr.* Fleuret].

☆ *Eşanl.* **meç**.

~ **kolu**, *dok.* (a) Mekanik dokuma tezgâhlarında, üzerine teka geçirilen ve mekiği tezgâhın bir başından öbür başına fırlatan ağaç kol: (b) El tezgâhlarında, bu ipin çekilmesi suretiyle harekete geçerek mekiği fırlatan mekanizma.

~ **kuyruk**, Ucu kamçı gibi olan kılsız at kuyruğu. [*Ing.* Hairless tail *(esp. of a horse); Fr.* Queue degarnie].

kamçı.başı, b. i. *dok.* ◘ **Kamçı**.

kamçılamak(-i), f. § ❶ Kamçı ile vurmak: *Atları kamçıladı.* [*Ing.* To whip; *Fr.* Fouetter, cingler] § ❷ *(Yağmur, kar, rüzgâr hk.).* Hızla, şiddetle çarpmak: *Dünkü yağmur, adamın yüzünü kamçılıyordu.* [*Ing.* To blow against; *Fr.* Fouetter]. § ❸ *mec.* Etkinliğini artırmak, bir işi yürütmek için teşvik etmek, harekete getirmek; **hızlandırmak**: *Bu ilâç sinirleri kamçılar.* [*Ing.* To stimulate; *Fr.* Stimuler, exciter, fouetter]. § ❹ *den* (a) Bir palanga veya makarayı, kamçı bağı yaparak herhangi bir halata bağlamak. [*Ing.* To pass a stopper; *Fr.* Fouetter *(Une bosse)*]. (b) *(Yelken hk.)* Herhangi bir sebeple yanlamasına hızlı hızlı çarpmak; (c) *(Yağmur, dolu ve deniz serpintileri hk.),* sert olarak yüze çarpmak ve etrafa savrulmak; (d) *(Kaçınılmış veya kopmuş bir iskota hk.)* Yelkenin yapraklanmasına uyarak yılankavî hareketler yapmak; (e) *(Gergin bir halat hk.)* Birden koparak havada savrulmak; (f) *(Rüzgâr hk.)* Anî olarak bora şiddetiyle esmek.

kamçılı, s. § ❶ Kamçısı olan: *Kamçılı değnek. Kamçılı tespih.* [*Ing.* Having a whip or lash *Fr.* Qui a le fouet]. § ❷ *mec.* Zorba, zor ve şiddet kullanan: *Kamçılı medeniyet.* [*Ing.* Oppressing, tyrant; *Fr.* Qui exer ce la violence]. § ❸ *zool* ◘ **Kamçılı hayvan**.

~ **bosa**, *den.* El ile kullanılan bosa. [*Fr.* Bosse à fouet],

~ **hayvan**, *zool,* Kamçılılar sınıfından, Serbest veya asalak yaşayan hirhücreli hayvan. *(İnce zarlı olan bu canlılar klorofilsizdir; erişkenlerin üzerinde bir veya iki kamçı bulunur.)* [*Lat. Flagellatum; ing.* Flagellate; *Fr.* Flagelle]. ◘ **Kamçılılar**.

~ **medeniyet**, *dey.* Zorbalıkla yönetilen bir toplumun içinde bulunduğu kosulların tümü.

~ **palanga**, *den.* Acele işlerde hemen bir yere bağlayıp kullanmak için bir makarasının sapanı kamçılı olarak yapılmış palanga. [*Ing.* Tail tackle, handy billy, ligger; *Fr.* Palan à fouet].

~ **tezgâh**, *dok.* Fasone kumaşların dokunmasında kullanılan tezgâh.

~ **torno**, *den.* Sapanına yumuşak ve sağlam bir ip *(kamçı)* bağlanmış bulunan palanga makarası veya tak dilli makara, bu kamçı herhangi bir halata bağlandığı vakit, kamaranın kamçılanmasını, yani her yöne doğru çekilmesini, sağa, sola, ileri, geri hareketini mümkün kılar. [*Ing.* Tail-block; *Fr.* Poulie à jouet].

kamçılılar*, ç. i. *zool.* Hayvanlardan bir hücreliler *(Protozoa)* alt âleminin bir sınıfı, Söbe, küre biçiminde veya uzun vücutlu olurlar. Ön uçlarında 1-4 tane hareketi sağlayan kamçı taşırlar. Uzunlamasına ikiye bölünerek çoğalırlar; bazı türlerinde eşgametli eşeysel üreme görülür. Bu sınıfta beslenme tarzının her çeşidine rastlanır. Özgür, asalak veya çürükçül olarak yaşarlar. Özgür yaşayanlarda klorofil taşıyan kromatoforlar bulunur. Bu bakımdan hayvan evriminde bitkilerle hayvanlar arasında geçittirler ve bitki sınıflandırılmasında da yer alırlar. 9 takımı olup öğlena *(Euglena),* **noktiluka** *(Noctiluca),* **tripanozoma** *(trypanosoma),* **layşmanya** *(Leishmania),* **trikomonas** *(Trichomonas),* **volvoks** *(volvox)* bu takımlara giren en iyi bilinen cinsleridir. [*Osm.* Zü-le-vâhik; *Lat.* ve *ing. Flagellata = Mastigophora; Fr.* Flagelles, flagellates].

kamçur, i. *esk. mal.* Osmanlılarda tanzimat devrinden önce, doğu vilâyetlerinde kesilen hayvanlardan alınan bir vergi. Tanzimat devrinde d ğer kazalardan kaldırılan bu vergi, Harput eyaleti kazalarından alınmaya devam edildi. Bu sebeple bölgede et fiyatları artınca resimleri hakkındaki kanunla bu vergi kaldırıldı.

kamdu, i. *tar.* Üzerinde uygur hanının mührü basılı ,dört arşın boyunda ve bir karış kadar eninde bir bez olup alışverişte para yerine kullanılan bir değiş tokuş aracı idi.

kame[1], i. *Fr. camée* < *it. cameo.* Değişik renkli üst üste iki tabakadan meydana gelen ve üstteki tabakasına kabartma bir figür yontulan değerli taş.

kame[2] , i. *İskoçça. jeom.* Erime sularının ve buzul çevresinden gelen daimî karların başlangıç noktasını belirten sınır çizgisi altında ilerleyen bir buzul dili kıyısına yığdığı birikinti. *(Bunlar, oldukça geniş örtüler meydana getiren ve alüvyona benzeyen kum ve çakıltaşlarıdır; buzul eridikten sonra, buzun çözülmesi sonucunda oldukça aşınan kame taraçaları*

eski buzul yatağının dibini kaplar). [*Ing.* ve *Fr.* Kame].

kamekonk, s. *Fr. chaméconque* veya *chamæconque. antr.* Göz çukuru basık ve geniş olan *(birey veya ırklar hk.) (Cromagnon insanları, bugünkü Melanezyalılar ve Avustralyalılar kamekonk'tur).* [*Ing.* Chamaeconch]..

kamekran, s. ve i. *Fr. chamécrâne* veya *Chamæcrâne.* < *Yun. khamai,* yerde, kafatası. *antr.* Tepesi yassı kafatası için kullanılır. [*Ing.* Chamaecranial, chamaecranic].

kamelot,-tu, i. *Fr. camelote. ikt.* Kalitesi düşük mal. [*Ing.* Cheap goods, shoddy goods, trash].

kamelya /kamel:ya/, i. *Fr. camélia* veya *camellia (Moravyalı cizvit misyoner Georgius Josephus Camellus'un adından) bot.* Ikiçenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, çaygiller *(Theaceae)* familyasından, anayurdu Çin, Japonya ve Kore olan, dünyanın hemen her tarafında makbul bir süs bitkisi olarak yetiştirilen, çoğunlukla boylu çalı halinde bulunan, bazen de 10-15 m. ye kadar boylanabilen ufak bir ağaç. Yaprakları deri gibi kalın ve sert, eliptik veya yumurta biçiminde olup uçları sivri, kenarları dişlidir. Tipik formunda güzel, parlak kırmızı renktedir .Halen beyazdan kırmızıya kadar değişen çeşitli renklerde katmerli büyük çiçekli birçok bahçe formları vardır. Çiçekleri kokusuz ve çok kısa saplıdır. [*Lat. Camellia japonica = Thea japonica; ing.* Camellia].

kamer, i. *Osm.* < *Ar. esk.* Gökteki ay demek olup **kamer ayı** ve **kamer yılı** terimlerinde geçer. [*Ing.* Moon; *Fr.* Lune]. ◉ **içtimâî ⁓**, *den.* ◘ **içtimaî**.

kamera /kame:ra/, i. *Lat. camera. sin.* Elde taşınır, sinema filmi çekme makinası. [*Fr.* Caméra]; ◉ **elektronik ⁓**, *telvz.* Bir televizyon vericisiyle yayımlanacak görüntüleri sinyallerine çeviren cihaz. [*Ing.* Electronic camera; *Fr.* Caméra electronique]. ◉ **horizontal ⁓**, *matb.* ◘ **Horizontal**; ◉ **iki oda ⁓sı**, *matb.* ◘ **iki** ◉ **ses ⁓sı**, Sesleri kaydetmeye yarayan özel kamera. [*Ing.* Sound-camera; *Fr.* Caméra-son].

ŞEKİL: **KAMERA**: 1. Vizör. 2. Metre ve görüntü. 3. Sayacı. 4. Üç objektifli taret. 5. Vizör. 6. Tek veya sürekli kumanda mandalı, 7. Deklanşör. 8. Kabloyla çalıştırma kurma kolu.

kameraman, i. *ing. Cameraman.* Kamera kullanan kimse, sinema resimleri alan fotoğrafçı Özellikle operatöre yardımla görevli sinema ve televizyon teknisyeni. [*Fr.* Opérateur].

kameri /kameri/, s. *Osm.* < *Ar. kamer. esk.* Aya ait, ay ile ilgili. [*Ing.* Lunar; *Fr.* Lunaire]; ◉ **şekl'i ⁓**, *esk.* Yuvarlak, daire biçiminde *(olan).*

⁓ ay (şehr-i kameri), *esk.* Arabî aylardan *her biri.* [*ing.* Lunar month; *Fr.* Mois lunaire]. ◘ **Ay.**

⁓ aylar (şühûr-i kameriye), *esk.* Arabî aylar, Ay'ın tam bir devriyle hesap edilen veya Ay'ın hareketine göre düzenlenen aylar.

⁓ harfler (hurûf-i kameriye), *esk.* ◘ **Hurûf.**

⁓ sene *(devr-i kameri veya kamerî yıl), esk.* Arabî aylara göre hesaplanan yıl. [*Ing.* Lunar year; *Fr.* Année lunaire].

☆ *Eşanl.* **ay yılı.**

kameriye, kameriya, i. *Yun. kamara,* üstü kubbeli oda veya yer > *kamarion,* küçük kubbeli veya kemerli oda, Yaz günlerinde oturulmak üzere kafes tarzında, kubbeli olarak yapılan, çevresi sarmasık ve diğer çiçeklerle örtülü bulunan yer. [*Ing.* Arbor, bower, trellis, summer - house; *Fr.* Terasse, balcon ouvert, petit pavillon de jardin].

☆ *Eşanl.* **cardak.**

Kamerun, öz. i. *coğr.* Afrika'da devlet. Gine körfezi kıyısında, iç kısma doğru Çat gölüne kadar uzanır. batıda Nijerya, güneyde Ispanyol Ginesi, Gabon ve Kongo, Doğuda Orta Afrika cumhuriyeti ve Çat ile sınırlıdır; 484 000 km²; Baskenti. *Yaunde'*dir. Federal bir cumhuriyettir. [*ing.* ve *Fr.* Cameroun].

kamesefal, s. *Fr. chamécéphale* < *Yun. khamai,* yerde + *kephale,* baş. *antr.* Tepesi yassı insan basına verilen sıfat. [*Ing.* Chamecephalic].

kamet,-ti /kâmet/, i. *Osm.* < *Ar. esk.* § ● Boy, endam. [*Ing.* Stature, fathom; *Fr.* Stature, faille]. § ● Cemaatle namaz kılınırken müezzinin *kad kâmûttessalâ!* diye ezan okuyarak halkı namaza çağırması. § ● Ses, gürültü; § ● Altıayak *(normal bir insan boyu veya bir kulaç boyunda bir uzunluk ölçüsü birimi);* ◉ **⁓ e kalkmak**, Gürültü, patırtı koparmak; ◉ **⁓ i arttırmak**, *dey.* § ● Bağırarak konuşmak; § ● Gürültü ederek bir konuda ileri gitmek, sınırı aşmak, ortalığı velveleye vermek. [*Ing.* To become more and more insistent, to clamor].

⁓ almak (getirmek), Namaza başlanılmadan önce «*kad-kametis salât*» kelimelerinin eklenmesiyle müezzinlerin söylediği ezan cümleleri. [*Ing.* To announce the beginning of the namaz].

⁓ vermek, Gürültü etmek.

kamfan, i. *Fr. camphane. kim.* $C_{10}H_{18}$ formülünde olan hidroterpenik hidrokarbon; 153° C'ta erir. Pinen klorhidratın indirgenmesiyle elde edilir.. [*Ing.* Camphane, bornane; *Fr.* Borny'lane, dihydrobornylène].

☆ *Eşanl.* **bornilan, dihidrobornilen.**

kamfen, i. *Fr. camphène. kim.* $C_{10}H_{16}$ formülünde olan doymamış terpenik hidrokarbon. *(Limon, kâfur ve bergamot esanslarında bulunur. 160° C'ta kaynayan. 52° C'ta eriyen, uçucu, beyaz bir katıdır. Sentetik kâfur yapımının ara ürünüdür. Pinen klorhidrattaki hidroklorik asidin bazlar etkisiyle giderilmesi sonucu elde edilir).* [*Ing.* Camphene]

kamfenilol,-lü, i. *Fr. camphénylol. kim.* Formülü $C_9H_{15}OH$ olan alkol; kamfenilon'un indirgenmesiyle elde edilir. [*Ing.* Camphenylol].

kamfenilon, i. *Fr. camphénylone. kim.* Formülü $C_9H_{14}O$ olan keton; kâfurun oksidlenmesi sırasında elde edilir. [*ing.* Camphenylone].

kamfokarbonik, i. *Fr. camphocarbonique. kim.* Formülü $(C_{10}H_{15}O)CO_2H$ olan bir ketonik asid için kullanılır. Karbon dioksidin sodyumlu kâfura etkimesiyle elde edilir. [*Ing.* Camphocarbonic; *Fr.* Camphre carboxylique].

☆ *Eşanl.* **karboksilik kâfur.**

kamfokinon, i. *Fr. camphoquinone. kim.* Formülü $C_{10}H_{14}O_2$ olan diketon; izonitrolü kâfurun hidroliziyle elde edilir. [*Ing.* Camphoquinone].

kamfol, i. *Fr. camphol. kim.* ◘ **Borneol.**

kamfolid, i. *Fr. campholide, kim.* Iki izomer laktona verilen ad; 211° C'ta eriyen *akamfolit (kâfurun dumanlı sülfürik asidle oksidlenmesinden elde edilir)* ve 219° C'ta eriyen *B-kamfolit (B-metil kamforatın indirgenmesiyle elde edilir.)* [*Ing.* Campholide].

kamfolik, s. *Fr. campholique. kim.* Formülü $C_9H_{17}CO_2H$ olan bir asid için kullanılır; 280° C'ta, kâfurun potasyum hidroksidle hidrojenlenmesinden elde edilir. [*Ing.* Campholic].

kamforamid, i. *Fr. camphoramide. kim.* Kamforik diamit; 197° C'ta erir. [*Ing.* Camphoramide].

kamforamik ,s. *Fr. camphoramique. kim.* Kamforik monoamit'ten türeyen bir asid için kullanılır. [*Ing.* Camphoramic].

kamforat,-tı, i. *Fr. camphorate. kim.* Kamforik asidin tuzu veya esteri. *(Kamforik asidin organik maddelerle verdiği bileşikler de bu adla anılır: Piramidon kamforat /antitermik/).* [*Ing.* Camphorate].

kamforik ,s. *Fr. camphorique. kim.* Formülü $(C_8H_{14})(CO_2H)_2$ olan bir diasid için kullanılır. *(Polarılmış ışığa etki eden dört etkin asid bilinir; bunlardan en çok kullanılanı, 187° C'ta eriyen ve kâfurun doğrudan doğruya yükseltgenmesiyle elde edilen 8-kamforik asid'dir. Bu asid birçok yükseltgenme ürünü verir.* [*Ing.* Camphoric].

☆ *Eşanl.* **kâfur asidi.**

kamforimid, i. *Fr. camphorimide. kim.* Formülü $C_8H_{14}(CO)_2NH$ olan kamforik asid *(kâfur asidi) imidi;* amonyum kamforatın damıtılmasından elde edilir. [*Ing.* Camphorimide]

kamfosülfonat,-tı, i. *Fr. camphosulfonate. kim.* Kamfosülfonik asidin tuzu; tedavilerde kâfur yerine kullanılır. *(Sodyum kamfosülfonat suda kâfurdan daha fazla çözünür; ağız yoluyle (damla) alınması veya deri altına şırınga edilmesi etkisini arttırır, Kâfur gibi antiseptik olmayan ve merkezî sinir sistemini tahriş etmeyen bu madde, kullanışı kolay ve zehirsiz bir kalb takviye edicidir).*

kamga, i. *esk. T. kamgak, h.d.* Yonga. Odun veya ağaç kırıntısı. [*Ing.* Chip *(of wood)*].

kamgarn, i. *alm. kammbarn. dok.* ◘ **Taranmış yün.**

kamış, i. § ● *bot.* Birçenekliler *(Monocotyledones)* sınıfının, Buğdaygiller *(Gramineae)* familyasından, sulak yerlerde yetişen, içi boş ve düğümlerle kısımlara ayrılmış çubuğu olan çeşitli bitkilere verilen **ad.** *(Saz kamışı, /Arundo phragmites ve A. donax/, kum kamışı /ammophila/, sorguçlu kamış /phalaris arundinaceae/, su kamışı /Typha latifolia/, süpürge kamışı /Arundo communis/, şekerkamışı /Saccharum officinarum/ Hint kamışı, /bambu/).* Türkiye'de Marmara ve Akdeniz bölgelerinde yetişir. Çinliler ve Japonlar kamışı ahşap inşaatta ve mobilya yapımında çok kullanırlar. Paravanaların etraf çerçeveleri masa ve sandalyeler, bastonlar, mızrak sapları gibi şeyler de yapılır [*ing.* Reed, cane; *Fr.* Canne] § ● İçi boş ve boru gibi olan şey § ● *biy.* Erkeklik organı. [*Osm.* Kadip, *Ing.* Penis, cock; *Fr.* Pénis, verge, membre virile]. ☆ *Eşanl.* **sik, yarak, zeker, penis**, baba, *(argo),* **babatorik, bombili** *(argo),* **kereste** *(argo),* **maslahat** *(argo),* **matrakuka***(argo),* **zurna** *(argo),* **haydar** *(argo),* **musluk** *(argo).* § ● s. Kamıstan yapılmış olan: *Kamış sepet. Kamış dam.* [*ing.* Made of reed or cane; *Fr.* Du roseau, de canne]. § ● *müz.* (a) Düdüğün veya blok flütün ağız kısmında bulunan, nefesin çarptığı, kesimi eğimli tahta veya maden parçası; (b) Orgun ağızlı borularında, boru gövdesiyle ayak arasına yerleştirilen kurşun parça. *(Bu parçanın ağız tarafına bakan yüzü, gelen hava akımının borunun içinde bulunan hava bütununda titreşim yaratabilmesi için eğik olarak yontulmuştur).* (c) Bazı çalgılarda dudakların arasına alınan uç. *(Obua kamışı, klarnet kamışı v.b.).* ◉ **⁓ a su yürümek**, *(Erkek çocuklar hk.)* Ergenlik çağına girmek. [*Ing.* To reach the age of puberty *(boy)*]. ◉ **⁓ ı kırmak**, *dey. (Erkekler hk.)* Belsoğukluğuna yakalanmak ◉ **altın ⁓ı**, *bot.* Iki-çenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Çuhaçiçeğigiller *(Primulaceae)* familyasından gölcük kenarlarında ve çukurlarda yetişen, 100 türü o-

lan bir bitki. [*Lat. Lysimachia; Ing.* Loosestrife, yellow pimpernel, lysimachia; *Fr.* Lysimachie, lysimaque]. ◉ **barutluk** ~ ı, İçerisine birer atımlık barut doldurularak elbisenin göğsündeki veya kemerdeki cep gibi yuvalara dizilen küçük kamış parçası. ◉ **Frejus** ~ ı, *balıkç.* Olta kamışı yapımında kullanılan kamış çeşidi. [*Fr.* Roseau de Fréjus]. ◉ **kalem** ~ ı, *hat.* Kalem yapımında kullanılan kamış. ◉ **mineci** ~ ı, Minecilerin işledikleri maden kısmı üzerine alevi üflemek için kullandığı ince boru. [*Ing.* Blow-pipe; *Fr.* Chalumeau]; ◉ **mızrak** ~ ı, Mızrakların elle tutulan ve ucuna mızrak ucu denilen bir temren bağlı olan, kamıştan uzun değnek; ◉ **olta** ~ ı, *balıkç.* Elde tutulan, ucu oltalı, ağaç, maden veya cam elyafından yapılmış çubuk; [*Ing.* Fishing rod; *Fr.* Canne à pêche, gaule]. ◉ **saz** ~ ı, *bot.* Buğdaygiller *(Gramineae)* familyasından Anadolu'da çok yaygın bir kamış türü. [*Lat.* Arundo *phragmites; Ing.* Sea-rush; *Fr.* Roseau commun]. ◉ **şeker** ~ ı, *bot.* ◘ **Şekerkamışı**, ◉ **yontuk** ~, *balıkç.* Olta kamışı yapımında kullanılmak üzere yontularak çapı daraltılmış kamış. [*Ing.* Roseau tiercé].

~ **bayramı**, *din.* Yahudilerin çölü geçmelerini anmak için her yıl hasattan sonra kutladıkları bayram *(Yedi gün süre ile her türlü çalışma yasaklanır ve bu süre içinde Yahudiler çadırlarda veya şehirde iseler damlarda kamıştan yapılmış çardaklarda otururlardı.* [*Ing.* Jewish feast of Tabernacles;

~ **bıçağı**, *trm.* Yanına yaklaşılmayan kamışları kesmeye yarayan çok uzun saplı bağcı bıçağı. [*Ing.* Cane knife].

~ **düdük**, *den.* Gemilerde sesle işaret vermek için kullanılan bir çeşit düdük. *(Bronzdan yapılmış, üstü kapalı, taban ve kenarı ya çepeçevre açık ya da tabanına bitişik olarak iki taraflı, karşılıklı açılmış dörtgen biçiminde delikleri bulunan bir silindirden meydana gelmiştir. İstim veya basınçlı hava ince kenarlara vurup geçerken ses çıkarır).*

~ **gemciği**, *anat.* ◘ **Gemcik**.

~ **kalbur**, *bayınd.* Bir baraj meydana getirmek için dere yatağına çakılmış kazıklara tutturulan saz demetleri.

~ **kalem**, § ❶ *hat.* Eskiden yazı yazmak için kullanılan, ince siyah kamıştan yapılan bir tür kalem [*Ing.* Reed-pen; *Fr.* Calame]. § ❷ *mar.* ◘ **Kalem**.

~ **kemiği**, *anat.* ve *zool.* ◘ **Kemik**.

~ **koymak**, *arg.* (a) Birine oyun etmek, ara bozmak, pişmiş aşa su katmak: *Aramıza kamış koydu;* (b) Kurnaz, hilekâr, oyuncu aleyhine, enayi oyuncuya giyaben söz söylemek: *Kamış koy da ben yapayım.* [*Ing.* To play a trick *(on)*].

☆ *Eşanl.* **kazık atmak, kazıklamak**.

~ **olta**, *balıkç.* Sapı kamıştan olan olta. [*Ing.* Fishing-rod; *Fr.* Canne à pêche].

~ **otu**, *bot.* ◘ **Kamışotu**.

~ **örtüsü**, *etn.* Erkeklerde yalnız kamışı örtecek kadar büyüklükte çok kısa örtü. *(Çeşitli maddelerden /meyve kabuğu, örülmüş bitki sapı, su kabağı, bambu, midye kabuğu, kelebek kozası, hattâ madenî levha/ yapılır ve sırf süs amacıyla kullanılır).*

~ **pırasa**, *bot.* ◘ **Pırasa**.

~ **sandalye, kanape**, Kamıştan yapılmış sandalye ve kanape. [*Fr.* Chaise en rotin].

~ **şekeri**, Şeker kamışından elde edilen şeker; Kimyaca ve tat bakımından pancar şekerinin tamamen eşidir. [*Ing.* Cane sugar sucrose; *Fr.* Sucre de canne, saccharose].

kamışçık,-ğı, i. *kuymc.* Kuyumcuların ocağı üflemek için kullandıkları ve alevin istenilen yöne çevrilmesine yarayan, ince eğri boru, hamlaç. [*Ing.* Blowpipe;; *Fr.* Chalumeau].

kamış.kulak,-ğı, b. i. *h. d.* Kulakları ince, dik ve düzgün olan *(at).* [*Ing.* Long and upright ear *(of a horse); Fr.* Cheval, dont les oreilles sont tres regulieres].

kamışlı, s. § ❶ Kamışı olan: *Kamışlı arazi;* [*Ing.* Reedy, furnished with a reed or spout, large-stemmed *(pipe)*]. § ❷ *mec.* Kart, sert: *Kamışlı soğan.*

kamışlık,-ğı, i. § ❶ Kamışlı olan veya kamış bitmiş yer; Kamış koruluğu: *Kamışlı arazi.* [*Ing.* Reed-bed; *Fr.* Jonchaie, jonchère]. § ❷ *mec.* Kart, sert: *Kamışlı soğan.*

kamış.otu, b.i. *bot.* Bir-çenekliler *(Monocotyledoneae)* sınıfının, *Sparganiaceae* familyasından ılıman ve soğuk bölgelerin bataklıklarında yetişen, rizomlu, çok yıllık otsu bir evcikli bitki cinsi. Yaprakları linear, sarımtırak yeşil renkli çiçekleri tek eseylidir. Yaklaşık olarak 20 türü bulunur. [*Lat.* ve *Ing. Sparganium; Fr.* Sparganium, sparganier, rubanier, rubans d'eau].

kamışsı, s. Gövdesi kamış gibi boş ve boğumlu olan *(bitki): Buğdayın sapı kamışsıdır.* [*Osm.* Kasabî; *Ing.* Reedlike, culmiferous; *Fr.* Culmifère].

~ **yumak**, *trm.* 90-120 sm boyunda, yumak teskil eden dik ve derin köklü Buğdaygiller familyasından, çok yıllık bir çayır-mer'a bitkisi. [*Lat. Festuca arundinacea*].

kami[1], i. *bot.* Hindistan'da yetisen ve eskiden hızla birbirine sürtülerek ateş yakmaya yarayan tahtaların yapımında kullanılan ağaç. *(Tapınma konusu olan ağaçlardan biridir.* [*Lat. Acacia suma; Ing.* ve *Fr.* Cami],

kami[2], i. *jap.* Eski Japonya'da tabiatüstü varlıklara verilen cincil ad. [*Ing.* ve *Fr.* Kami].

kâmil /kâmil/, s. *Osm.* < *Ar. kemâl. esk.* § ❶ Bütün, eksiksiz, tam. [*Ing.* Entire, complete, perfect; *Fr.* Entier,-ère, complet,-ete, parfait,-aite]. § ❷ Kemale ermis, yetkin, olgun, erişkin *(kimse).* [*Ing.* Mature, of mature age; *Fr.* Mûr]. § ❸ Genis bilgili, kültürlü, bilgin. [*Ing.* Well-informed, learned; *Fr.* Érudit, savant, instruit, lettre, docte]. § ❹ i. Erkek adı; § ❺ *matb.* Katlanmamış bütün kâğıt üzerine basılmış *(yazı v.b.).*

kâmilen /kâmilen/, z. *Osm.* < *Ar. esk.* Büsbütün, bütünüyle, tamamiyle, toptan, hep birden: *Kitaplarını kâmilen ciltletti.* [*Ing.* Perfectly, completely ,entirely, fully; *Fr.* Entièrement, complètement].

kâmile, s. *esk.* § ❶ **Kâmil**'in dişili. § ❷ i. Kadın adı.

kâmilî/kâmilî/ s. *esk.* Kâmile ait, kâmille ilgili. [*Ing.* Pertaining to a perfect one, pertaining to a man called Kâmil].

kâmillik,-ği, i. *esk.* Kâmil olma hali, olgunluk, mükemmellik. [*Ing.* Perfection, fullness, completeness].

kamiliye, i. *Osm.* < *Ar. kâmiliyye,* Ebu Kâmil tarafından kurulmus sii tarikatı. [*Ing.* A Shi'i sect *(followers of Ebu Kâmil)*].

kamineto /kamine:to/, i. *It. camminetto.* § ❶ Küçük boy ispirto ocağı. [*Ing.* Alcohol lamp; *Fr.* Petit rechaud à alcool]. ☆ *Eşanl.* **ispirtoluk**. § ❷ *tekn.* Eski boyaların söküImesinde kullanılan çeşitli âletlere *(el lâmbaları)* verilen ad.

kamir /kâmir/, i. *Osm.* < *Ar. kumâr. esk.* Kumarda rakip. [*Ing.* Gambler's adversary at play]

kamis/kamis/, i. *Osm.*<*Ar. esk.* § ❶ Gömlek [*Ing.* Shirt, shift, chemise, slip; *Fr.* Chemise]. § ❷ *anat. esk.* Dölyatağı zarı. [*Ing.* Tunic; *Fr.* Tunique]. § ❸ *bot. esk.* Bazı bitki zarlarına verilen ad.

kamisiye, i. *Osm.* < *Ar. kamissiyye.* ◘ **Gömlekliler**.

kamkâr /kamkâr/, b. s. Meramına ermiş, mutlu.

kaml, kamle, i. *Osm.* < *Ar. esk.* ◘ **Bit**.

kamlı, s. Kamla donatılmış. [*Ing.* Having a cam].

~ **emniyet bloku,** ◘ **Emniyet bloku**.

~ **emniyet kilidi,** ◘ **Kilit**.

~ **tezgâh**, *dok.* ◘ **Tezgâh**.

kammererit,-ti, i. *Fr. kammerérite. min.* Kloritler grupundan hidratlı doğal mağnezyum ve krom silikat. [*Ing.* Kammererite].

kamp,-pı, i. *Fr. camp.* § ❶ Belli bir iş veya eğlence süresince kırda geçirilecek günler için çadır veya baraka gibi eğreti araçlardan meydana getirilen konak yeri. [*Ing.* Camp]; ◘ *ŞEKİL: 278.* — **KAMP**. § ❷ Böyle bir yerde kalma, konaklama: *Kamp hayatı .Kampa çıkmak. Kamptan dönmek.* [*Ing.* Camping; *Fr.* Campement]. § ❷ Esirlerin veya politika sürgünlerinin topluca konulduğu yer: *Toplama kampı.* [*Osm.* Temerküz kampı; *Ing.* Concentration camp; *Fr.* Camp de concentration]; § ❹ *sp.* Sporcular, spor ekiplerinin maçlara, yarışmalara hazırlanmaları için otel, spor okulu ve benzeri yerlerde bir süre toplu halde bulunduruldukları yer: *Millî futbol takımı kampa girdi;* § ❺ *ask.* Askerlerin çadırlarla konakladığı yer [*Ing.* Military camp; *Fr.* Camp *(militaire)*]

~ **a çıkmak**, Kamp için bir yere gitmek. [*Ing.* To go camping]. ◉ ~ **a girmek**, *sp.* Bir müsabakaya hazırlanmak; disiplinli çalısmak ve bazı bakımlardan rejim altına girmek. [*Ing.* To withdraw into camp. *(for sport training)*]; ◉ **çıplaklar** ~ ı, Üyeleri nin, içinde çıplak gezdikleri özel kamp; [*Ing.* Nudes camp; *Fr.* Campe de nudistes] ◉ **çocuk** ~ **ları**, ◘ **Çocuk**; ◉ **dinlenme** ~ ı, ◘ **Dinlenme**; ◉ **esir** ~ ı, Savaşta esir olanların topluca konulduğu yer; [*Ing.* Prisoners' camp; *Fr.* Camp de prisonniers]. ◉ **izci** ~ ı, İzcilerin kaldığı kamp: ◉ **mülteci** ~ ı, Mültecilerin konulduğu kamp; ◉ **tatil** ~ ı, Tatilde dinlenilmeye gidilen kamp. [*Ing.* Vacation camp; *Fr.* Camp de vacances].

~ **eşyası**, Kamp kurmak için gerekli çadır, tahta v.b. Kampta kullanılacak kapkacak v.b.

~ **hastahanesi**, Kampta yaralananlara ve hasta olanlara bakılan evler. [*Ing.* Field-hospital; *Fr.* Ambulance divisionnaire]

~ **kurmak**, Kamp için kalınacak yerde gerekli düzeni kurmak. [*Ing.* To pitch a camp, *Fr.* Asseoir, établir un camp].

~ **yeri** Kamp kurulan yer; kamp kurmaya elverişli olan yer. [*Ing.* Camping site, camping ground; *Fr.* Terrain de camping].

Kampala, öz, i. *coğr.* Uganda'nın başkenti. [*Ing.* ve *Fr.* Kampala].

Kampa'la[1], ç. öz. i. *etn.* Doğu Tibet'in yüksek yaylalarında yaşayan halk.

Kampa'la[2], ç. öz. i. Peru'nun doğusunda Aravaklar ailesinden kızılderili halk. *(Kampaların kültürü Inka'ların etkisinde kalmıştır).* [*Ing.* ve *Fr.* Kampas, campas].

kampana /kampa:na/, i. *It. campana.* § ❶ Çan, çıngırak; belirli saatlerde usul ve kuralınca çalınan büyük çan. [*Ing.* Bell; *Fr.* Cloche, sonnette]. § ❷ *arg.* Erkeklik bezi. [*Ing.* Privates, testicle; *Fr.* Testicule]. ☆

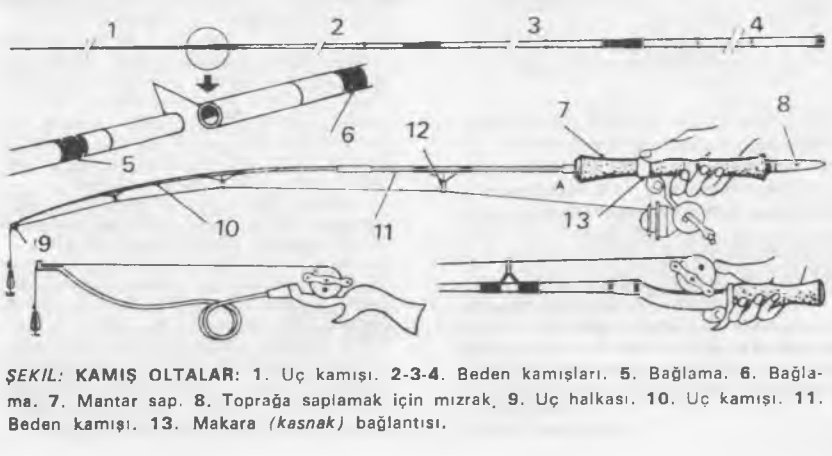

ŞEKİL: **KAMIŞ OLTALAR**: **1**. Uç kamışı. **2-3-4**. Beden kamışları. **5**. Bağlama. **6**. Bağlama. **7**. Mantar sap. **8**. Toprağa saplamak için mızrak. **9**. Uç halkası. **10**. Uç kamışı. **11**. Beden kamışı. **13**. Makara *(kasnak)* bağlantısı.

Eşanl. **taşak, husye, haya.** § ❸ Oyma bezemelerden çana benzeyen şekil. § ❶ *den.* Gemilerde işaret vermek amacıyla kullanılan çan. § ● *otom.* ◘ **Fren göbeği.** ◉ **dalgıç ~ sı,** *den.* ◘ **Dalgıç.** ◉ **demir ~ sı,** *den.* Demir işaretlerini bildirmekte kullanılan kampana, *(demir fundo veya vira edilirken deniz içinde kaç kilit uzunluğunda zincir olduğunu bildirmek üzere her kilidin suya giriş veya çıkışı sırasında kampanaya kilidin sayısı kadar vurulur. Ayrıca vira sırasında demir apiko olduğu zaman kampana peş peşe, suyun üzerine çıktığı zaman iki, locaya oturtularak kastanyolaya alındıktan sonra üç vuruş yapılarak demirin köprü üstünden izlenmesi gerekli olan durumları bildirir).* ◉ **gemi ~ sı,** *den.* Geminin baş tarafında asılı çan. *(Gemi kampanasının üzerine gemi adının ve sefere başladığı yılın oyulmak suretiyle yazılması denizcilik törelerindedir).* [*Ing.* Ship-bell; *Fr.* Cloche *(de navire)*]. ◉ **köprü üstü ~ sı,** *den.* Köprüüstünün dışına asılan, çap bakımından gemi kampanasından küçük kampana. *(Saat başlarında önce bu kampana çalınarak baştaraftaki nöbetçiye vardiye kampanasının çalınma saatinin geldiği bildirilir).* ◉ **sis ~ sı,** *den.* Sisli havalarda yer belli ederek çatışmayı önlemek için demirli işaret- *(Denizde çatışmayı önleme kuralları uyarınca demirli bir geminin bir dakikayı aşmayan aralıklarla, 5 saniye süren sık vuruşlar halinde* kampana çalması gereklidir). [*Ing.* Fog-bell; *Fr.* Cloche de brume]. ◉ **vardiya ~ sı,** *den.* Gemilerde nöbet değişme saatleri olan çift saatlerde çalınan kampana. *(Vardiya kampanası denizcilikte kaybolmaya yüztutmuş törenlerden biridir).* ◉ **tekerlek ~ sı,** *otom.* Eskiden bir teklrlekte, jantla tekerlek poyrasını birleştiren parmakların yerine kullanılan konik yüzeyli disk. ◉ **yangın ~ sı,** *den.* Yangın çıktığı zaman sürekli olarak sık vuruşlar halinde çalınan kampana.

~ çalmak, *dey.* Çan çalmak: *Yemek kampanası çaldı.* [*Ing.* To ring the bell; *Fr.* Agiter la sonnette].

~ şekli, Çan şeklinde olan sütun başlıkları hakkında kullanılır. *(Bu şekle genellikle eski Mısır sütun başlıklarında çok rastlanır. (Bu biçim başlıklar Mısır mimarisinin bir düzenini teşkil eder).* [*Osm.* Ceriyüsşekil; *ing.* Campaniform; *Fr.* Campaniforme].

kampanacı, i. *arg.* Düzenbaz, sahtekâr, şarlatan: *Sözüne boş ver, kampanacıdır.* [*Ing.* Charlatan, quack, mountebank; *Fr.* Charlatan,-ane].

kampanil, i. *Fr. campanil, min.* Balbao'da, manganez oranı oldukça yüksek, vurulunca ses çıkaran, kırmızı mor renkli bir demir cevherine verilen ad.

kampanit,-ti, i. *Fr. campanite (İtalya'da yer adı Campana'dan) min.* Bileşimindeki potasyum miktarı sodyumdan daha fazla olan, yapısında genellikle çok büyük löklt billürları bulunan sodyum ve potasyumlu lökotefdit. [*Ing.* Campanite].

kampaniyen, i. *Fr. campanien. jeol.* Senoniyen katının Santoniyen ile Mestrissiyen arasında kalan bölümü. [*Ing.* Campanian].

kampanya /kampan:ya/, i. *It. campagna.* § ❶ Sıkı bir iş veya çalışma dönemi; bir işe ayrılmış mevsim, süre: *Şeker kampanyası.* [*ing.* Campaign; *Fr.* Campagne]. § ❷ Sıkı uğraşma: *Gazetelerin gericiliğe karşı açtıkları kampanya.* [*ing.* Campaign; *Fr.* Campagne]. § ❸ Propaganda amacı güden, belirli bir süreyi kapsayan her türlü siyasî veya iktisadî girişim: *Seçim kampanyası, Basın kampanyası.* [*ing.* Campaign; *Fr.* Campagne]. § ❹ *tic.* Ticarî faaliyet genellikle tatil döneminden sonra başladığından malî sebeplerden dolayı 31 Aralıkta biten muhasebe hesabıyle satış kampanyasını birbirinden ayırmak gerekir. *(Bir işletmede büyük ticarî faaliyet aylarını içine alan on iki aylık döneme «kampanya» denir. Bazen kampanya mevsimlik sanayide bir veya birkaç faaliyet dönemini belirtir).* [*ing.* Campaign; *Fr.* Campagnes,] ◉ **aşı ~ sı, Salgın** bir hastalığa karsı tedbir olmak üzere halkı aşı olmaya çağırma. ◉ **bağış ~ sı (yardım kampanyası),** Bir amacın gerçekleştirilmesi için halkın maddî desteğine başvurma. ◉ **barış ~ sı,** Bir ülkede veya dünyada barışı sağlamak amacıyle girişilen kampanya.

~ açmak (kampanyaya girişmek), *dey.* Bir işin yapılabilmesi için teşkilâtlanarak sıkı bir çalışmaya koyulmak, halkın destek ve yardımını istemek. [*Ing.* To campaign, to go through a campaign; *Fr.* Faire une campagne].

~ işi, Işin çeşitli etkenler sebebiyle *(mevsim, ürün, v.b.)* yılın belirli bir süresinde yapılıp bitirilmesi. *(Şeker üretiminin pancar ürünü ile ilgisi gibi mevsimlik işe göre darbir anlam taşır).*

kampçı, i. Kamp yapan kimse. [*Ing.* Camper; *Fr.* Campeur,-euse].

kampçılık,-ğı, i. § ❶ Kamp kurma işi. [*ing.* ve *Fr.* Camping]. § ❷ Kamp hayatı.

kampeş, i. *Fr. campêche (Meksika'da Campeche şehrinin adından). dok.* Doğal bir tekstil boya maddesi. Afrika'nın sıcak iklimlerinde yetisen *(Haematoxylon campechianum)* adlı bir ağaçtan çıkartılır. [*Ing.* Campeachy].

kampimetre, i. *campimètre.* Değişik eksenler boyunca kaydırılan beyaz ve renkli göstergeler yardımıyle, görüş alanının merkez ve merkeze yakın bölgelerinde görüşün incelenmesine yarayan siyah ekran. *(Görü alanının çevre bölgesi perimetreyle incelenir).* [*Ing.* Campimeter].

kamping, i. *Ing. camping.* Bir yerde kamp kurma, kamp hayatı sürme. [*Fr.* Campement, camping].

kampiniyen, s. ve i. *Fr. campignien,-enne (Blangy-sur-Bresl yakınındaki Bresle vâdisinde bulunan Campigny höyüğünden).* Tarih öncesi çağlara ait tarım âletleri için kullanılır. [*ing.* Campignian].

kampong, i. Cava ve Çinhindi'nde yerleşme bölgesi. [*Ing.* ve *Fr.* Kampong].

kampos, i, coğr. Brezilya'da sıcak bölgelere mahsus geniş otluklar arasına serpili ağaçların da bulunduğu bir çeşit ağaçlı bozkır. Buna benzer bir bitki topluluğuna yine Güney Amerika'nın Orinoko bölgesinde *(Lanos (Liyanos)* denir. [*Ing.* ve *Fr.* Campos].

kâmran, kâmuran /kâmrân, kâmurân/, s. *Osm. < Fars. kâm.* § ❶ *esk.* Isteğine kavuşmuş olan, mutlu. [*ing.* Successful, fortunate; *Fr.* Dont les désirs se sont réalisés, heureux,-euse]. § ❷ i. *(Kâmuran olarak)* Erkek veya kadın adı.

~ etmek, Mutlu kılmak.

~ olmak, Mutlu olmak, dileğine kavuşmak.

kâmranan, ç. i. *esk.* **kâmran'ın** çoğulu

kâmranî /kâmranî/, i. *esk.* ◘ **Kâmranlık.**

kâmranlık,-ğı, i. Mutluluk. [*Ing.* Happiness, fortune, prosperity; *Fr.* Bonheur, félicité].

kamu*, i. *esk. T. kamug.* § ❶ Bir ülkedeki halkın bütünü: *Kamunun yararı. Kamu hakları.* [*Osm.* Mâşer, Amme; *Ing.* ve *Fr.* Public]. § ❷ s. *esk.* Hep, bütün: *Kamu insanlar. Kamu âlem.* [*Ing.* Whole; *Fr.* Tout, entier,-ere]. § ❸ Herkes, herşey.

☆ *Yak. anl.* **toplum, cemiyet, halk, nâs, ahali, ulus, millet cemaat, ümmet.**

~ alacağı, *huk.* Kamu hizmetlerinin tatbikatından doğan, kamu idare ve müesseselerinin alacağı. [*Osm.* Amme alacağı].

~ arazisi, *huk,* Devletin hüküm ve tasarrufu altında bulunan ve herkesin faydalanabileceği *(akarsular, çekek mahalleri, harman yerleri, kova suları, kışlak, kömür havzası, mera, mezarlık, çeşitli mütadele komisyonu, mütegayyip şahıslar Osmanlı padişahlarının malları, taş ocağı, tuğla harmanı, vakıf, yaylak, yeniden teşekkül eden arazî, yeraltı suları v.b.)* yerler. [*Osm.* Amme alacağı].

ŞEKİL: 278. — **KAMP.** 1. Nilüfer çiçeği. 2. Sal. 3. Kamış *(Sazlar).* /4-52 Kamp *(Kamp sahası)/.* 4. Treyler *(Otokar).* 5. Açılır kapanır masa *(Açılıp kapanan kamp masası).* 6. Şemsiye *(tente).* 7. Yaylı kamp yatağı. 8. Spor gömlek. 9. Şort. 10. Portatif radyo *(Transistörlü radyo).* 11. Açılır kapanır iskemle. *(kamp iskemlesi).* 12. Pantalon. 13. Sandal. 14. Açılır kapanır ufak iskemle. 15. Seyyar ecza dolabı *(Portatif ilkyardım çantası).* 16. Lastik su sisesi. 17. Çakı. 18. Konserve açacağı. 19. Gaz ocağı. 20. Açılır kapanır çatal, kaşık ve bıçak. 21. Piknik çantası. 22. Yolcu çantası *(yolcu torbası).* 23. heybe. 24. Köpüklü kauçuk yastık. 25. Ayak pompası. 26. Tuvalet çantası. (27) Çadır. 28. Çadır kazığı. 29. Kasa çeliği. 30. Çadır ipi. 31. Çadır direği. 32. Çadır kapısı. 33. Çadır zemini. 34. Çadır sundurması. 35. Çadır çıkıntısı. 36. Havalı yatak. 37. Çadır tentesi. 38. Hamak *(Branda).* 39. Apteshane. (40) Izci. 41. Matara. 42. Sırt çantası. 43. Yemek çantası. 44. Bayrak. 45. Kumanya çantası. 46. Kınlı büyük bıçak. 47. Boyunbağı. (48) Yemek pişirme yeri. 49. Yemek pişirme sacayağı. 50. Odun ateşi. 51. Çan çadırı. 52. Kamp takı.

~ **çıkarı**, *huk.* ◘ **Kamu yararı**.
~ **davası**, *huk.* ◘ **Dava**.
~ **düzeni**, *huk.* § ❶ (a) Toplumun güvenlik ve sükûn içinde, devletin ve devlet teşkilâtının da her türlü tehlikeden uzak bulunması; (b) Bir memlekette kamu hizmetlerinin iyi yapılmasını, devletin emniyet ve güvenliğini ve fertler arasındaki ilişkilerde huzuru ve ahlâk kurallarına uygunluğunu sağlamaya yarayan müessese ve kuralların hepsi. [*Osm.* Amme nizamı, âmme intizamı; *Ing.* Public policy; *Fr.* Ordre public]. § ● Her devletin yabancı devletlerin kanunlarına tercihan uygulamaları gereken kuralların bütünü.
~ **emlâki**, *huk.* Bir kamu hizmetine tahsis edildikleri veya doğal nitelikleri sebebiyle genel yararlanmaya uygun oldukları için kanunun doğrudan veya bazı hallerde dolaylı olarak yararlandığı idare malları.
~ **erki (gücü)**, *huk.* Kaide koyma veya emretme, zabıta ve silâh, malî kudret gibi devletin ve onla bağıntılı olan diğer yönetim tüzel kişilerin taşıdıkları güçlerin topluluğu. [*Osm.* Amme iktidarı; *Lat. Imperium potestas; Ing.* Executive power; *Fr.* Pouvoir public, puissance publique].
~ **girişimleri**, *ikt.* Siyasî teknik, malî veya doktrin düşüncesiyle kurulan, tamamen devlet veya karma teşebbüs şeklinde idare edilen çok düşük bir bedelle veya bedelsiz olarak toplum hizmetinde çalışan girişimler. [*Osm.* Amme teşebbüsleri].
~ **güçleri**, *huk.* ◘ Güç[1].
~ **güveni**, *huk.* § ❶ Kamu hizmetini gören bazı müessese işlerinin aksi kanunda yazılı olmadıkça, halkın malûmatı dahilinde ve gözü önünde yapılması. *(Bu prensip halkın o müesseseye karşı güvenini kazanmayı sağlar ve teşrîî, kazaî, idarî sahalarda uygulanır).* [*Osm.* Amme itimadı; *Lat. Publica fides; Ing.* Principle of publicity; *Fr.* Principe de publicite]. § ❷ Resmî sicilleri herkesin veya ilgililerin incelenmek hakkını taşıması. [*Fr.* Bonne foi].
~ **hakları**, *huk.* ◘ Hak[2].
~ **hizmeti (görevi)**,* *huk.* (a) Geniş anlamda: Bir kamu yönetim veya kuruluşu tarafından doğrudan doğruya veya böyle bir idarenin gözetim ve denetimi altında kamusal ihtiyaçları ve yararları tatmin ve temin etmek maksadıyle girişilen teşebbüsler ve gösterilen faaliyetler; (b) Dar anlamda: Kamu yönetim veya kuruluşlarının kamu hukukuna mahsus usuller dairesinde ve bu hukuktan doğan yetki ve ayrıcalıklara dayanarak gösterdiği faaliyetlerle yaptığı hizmetler. [*Osm.* Amme hizmeti; *ing.* Public service; *Fr.* Service public].
~ **hizmeti görevlisi**, *huk.* İşçi niteliğinde olmayan ve kamu hizmetlerinde görev almış memur ve müstahdem gibi görevli.
~ **hukuku**, *huk.* Devlet teşkilâtını, devlet sıfatıyle gösterdiği faaliyetleri ve taşıdığı yetkileri ve bu teşkilâtın kurulması ve faaliyetlerin yerine getirilmesi dolayısıyle devletle kişiler arasında meydana gelen bağ ve ilişkileri düzenlemek ve şahsın devlet karşısında taşıdığı hak ve yetkileri tâyin eden hukuk şubesi olup esasiye, idare, ceza, maliye, devletlerarası hukuku kısımlarına ayrılır ve usul hukukunun bir kısmını da içine alır. [*Osm.* Amme hukuku; *Lat. Ius publicum: Ing.* Public law; *Fr.* Droit public].
~ **iktisadî kuruluşları**, *ikt.* Topluma hizmet yanında kendi yağı ile kavrulma ve kâr etme amacıyle hareket eden. *(Yönetim şekilleri anonim şirketine benzer).*
~ **kudreti**, *huk.* ◘ **Kamu erki**.
~ **kuruluşları**, *huk.* Belirli bir kamu hizmeti görmekle yükümlü ve devlete veya diğer bir kamu yönetimine bağlı kamu tüzel kişisi. Tüzel kişiliğe sahip bir kamu hizmeti teşkilâtı. [*Osm.* Amme müesseseleri; *Ing.* Public institutions, institutions of public utility; *Fr.* Etablissements publics].
~ **kurumu**, *huk.* Kamu hizmeti gördükleri halde, memur olmayan kişilerin kurdukları meslek kuruluşları.
~ **malları**, *huk.* Kamu tüzel kişilerinin malları. [*Osm.* Emlak-ı milliye; *Ing.* Public properties].
~ **mülâkatı**, *sosy.* Ayrı ayrı fertlere değil zümrelere ve kollektif heyetlere uygulanan mülâkat şekli. *(Kamu sanısı incelemelerinde kullanılır).* [*Ing.* Public interview; *Fr.* Interview public].
~ **oyu***, ◘ **Kamuoyu**.
~ **öğretimi**, *sosy.* Genel olarak ilk, orta, lise öğretimi, yüksek okullar ve üniversite öğretiminin bütünü, bu okulların açıldığı yerler ve sayıları, bunların bölge ihtiyaçları iş ve meslek ihtiyaçlarına göre açılmaları, nüfus dağılımı ve iş hayatındaki eksikliklerle bu öğretim kurumlarının ayarlanması öğretim sosyolojisinin esaslı konusunu teşkil eder. [*Ing.* Public education; *Fr.* Enseignement public].
~ **sanısı**, *sosy.* ◘ **Kamu oyu**[1].
~ **sektörü**, *ikt.* Devlet sektörü, resmî sektör.
~ **sigortası**, *huk.* ◘ **Sigorta**.
~ **suçu**, *Rom. huk.* Bütün toplumu ilgilendiren ve her vatandaşın suçlayıcı olabileceği dava. [*ing.* Public crime; *Fr.* Crime public].
~ **tüzel kişileri**, *huk.* Kamu hizmetleri görmek üzere ve kamu hukuku usulleri dairesinde oluşmuş tüzel kişiler. [*Osm.* Amme hükmî şahısları; *Ing.* Public law corporations, chartered or statutory bodies; *Fr.* Personnes juridiques de droit public].
~ **tüzel kişilerinin malları**, *huk.* Devlet, belediye, il, ve köyler gibi, kamu tüzel kişilerinin malları. [*Lat. Res publicae; ing.* Public property, government property, crown property; *Fr.* Domaine des personnes juridiques du droit public].
~ **yararı**, *huk.* Bir tercih sonucu olarak, sayıca üstün grupa ait veya çağdaş değerler bakımından daha önemli olan yararlar. Halk ihtiyaçlarıyle veya millî birliğin, devletin ihtiyaçlarıyle ilgili olan ve bunları karşılayan, halka, millete, devlete yararlanmalar sağlayan menfaatler. *(Bunların takdir ve tâyini hukukî olmaktan çok siyasal bir sorundur ve kanun koyucusu ile mahkemelerin takdirlerine bağlıdır).* [*Osm.* Amme menfaati; *Lat. Utilitas publica, utilitas communis, quodrei publicae (publicae salutib); Ing.* Public interest, public welfare, public weal, general interest; *Fr.* Utilité publique].
~ **yönetimi**, *huk.* Bir bölgede oturanları ilgilendiren birçok ve değişik kamu hizmetlerinin görülmesi, yönetilmesi. [*Osm.* Amme idaresi; *Ing.* Public administration; *Fr.* Administration publique].

kamuflaj, i. *Fr. camouflage.* § ❶ *ask.* Düşmandan gizlenmek, veya anî bir baskın yapabilmek için, savaş malzemeleri, gemileri, kıtaları v.b. ni düşman gözcülerinden saklama sanatı. [*Ing.* To camouflage]. ☆ *Eşanl.* **alalama**. § ❷ Muhaberatı kısa bir süre için gizli tutmak amacıyle askerî haberleşmede kullanılan, açık konuşma dili ile şifreli dil arasında haberleşme usulü: *Bir mesajın kamuflajı.* § ❸ *psik.* Bir şekil bütünün parçalarını etkileyen bir değişme veya bir değiştirme: *(Bu değişmenin veya değiştirmenin etkisi esas şeklin aynılığını bozmak veya muhafaza etmek sonucunu verir).*
~ **ağı**, *ask.* Bir miğferi, bir silâhı, bir savunma tesisini v.b. nı gizlemek için üzerine ot, dal, bez parçası v.b. tutturulan ağ.

kamufle, s. *Fr. camoufle.* Renklerle alalayarak sekli değiştirilmiş örtülmüş, gizlenmiş. [*Ing.* Camuflaged].
~ **etmek**, Başka bir görünüş vererek gizlemek veya tanınmasını önlemek. [*Ing.* To camuflage; *Fr.* Camoufler].

kamu.iradeci, b. i. *fels.* Kamuiradecilik taraftarı. Kamuiradecilik doktrininden yana olan kimse. [*Ing.* Panthelist; *Fr.* Pantheliste].
☆ *Eşanl.* **Pantelist**.

kamu.İradecilik*,-ği, b. i. *fels.* Tanrısal iradeyi her şeyin sebebi sayan doktrinlerin genel adı. *(Arthur schopenhaurs'in felsefesidir).* [*Osm.* İrade-i kulliye; *Ing.* Pantelism; *Fr.* Panthélisme].
★ *Eşanl.* **pantelizm**.

kamul*, s. Kamunun ortak malı olan. [*Osm.* Müşterek, âm; *ing.* Collective; *Fr.* Commun, collectif,-ive].
☆ *Eşanl.* **kollektif**.

kamulaştırma*, i. *huk.* Kamulastırmak **eylemi**, Kamu yararına bir hizmetin yapılabilmesi için gerekli görülen bir gayrimenkulün zorunlu olarak idareye bırakılması. [*Osm.* Istimlâk; *Ing.* ve *Fr.* Expropriation].

kamulaştırmak*(-ı), f. *huk.* Kamu yararı düşüncesiyle özel kişilere ait gayrimenkullerin bedeli ödenerek, sahibinin rızasına bakmadan ,kamu malları haline getirmek. [*Osm.* Istimlâk etmek; *ing.* To expropriate; *Fr.* Exproprier].

kamulca*, z. Kamunun el ve oy birliğiyle [*Osm.* Alelûmum; *Ing.* Commonly; *Fr.* Communement].

kamulculuk*,-ğu, *i. fels.* ve *ikt.* ◘ **Komünizm**.

kamuluk,-ğu, *i. esk.* Yığın, kalabalık.

kamu.mantıkçı*,, b. i. *fels.* Kamumantıkçılık doktrinini savunan kimse. [*ing.* Panlogist; *Fr.* Panlogiste].
☆ *Eşanl.* **panlojist**.

kamu.mantıkçılık*,-ğı, b. i. *fels.* Evrensel gerçeği bir akıl birliği içinde gören doktrinlerin genel adı. *(Hegel'in felsefesidir).* [*Osm.* Ittihad-ı mantıkî; *ing.* Panlogism; *Fr.* Panlogisme].
☆ *Eşanl.* **panlojizm**.

kamu.oyu*, b. i. Bir mesele hakkında halkın genel kanısı. [*Osm.* Efkâr-ı umumiye; *Ing.* Public opinion; *Fr.* Opinion public].

kâmuran, s. ve i. ◘ **Kâmran**.

kamuri, i. *bot.* Kafkasya bağlarında yetiştirilen bir üzüm türü. [*Fr.* Camouri].

kamus /kâmüs/, i. *Osm.* < *Ar. (Okyanus anlamındadır), esk.* Büyük sözluk, lûgat kitabı: *Kamus-ı Osmanî, Kamus-ı Fransevî. (Bu kelimenin sözlük anlamına gelmesi Firuzâbâdî'nin XV. yüzyılda hazırladığı arapça sözlüğüne «kamus» adını vermesinden sonradır).* [*Ing.* Lexicon; *Fr.* Grand dictionnaire, dictionnaire complet].

kamusal*, s. Kamuya ait. [*Osm.* Mâşerî; *Ing.* Public; *Fr.* Public,-ique].

kamusallaşma*, i. Kamunun malı olma.

kamu.tanrıcı*, b. i. *fels.* Kamutanrıcılık doktrini taraftarı. Kamutanrıcılıktan yana olan kimse. [*Ing.* Pantheist; *Fr.* Pantheiste].
☆ *Eşanl.* **panteist**.

kamu.tanrıcılık*,-ğı, b. i. *fels.* Krause ve taraftarlarınca ortaya atılan ve heptanrıcılığın yaptığı gibi, dünya ile Tanrı'yı ayrılaştırmakla birlikte onu yine de Tanrıdan büsbütün ayırmayan doktrin. *(Buna göre Tanrı, her şeyin kendisi olmamakla beraber her şeyin içindedir, hem içindedir, hem de aşkın).* [*Osm.* Vücudiyye; *Ing.* Pantheism; *Fr.* Panthéisme].
☆ *Eşanl.* **penteizm**, **heptanrıcılık**.

kamutay*, i. Türkiye Büyük Millet Meclisinin genel kurulu. [*Ing.* National Assembly, Parliament; *Fr.* La Grande Assemblée Nationale de Turquie].

kamu.tinci*, b. i. *fels.* Kamutincilik doktrinini savunan kimse. [*ing.* Panpsychist; *Fr.* Panpsychiste].
☆ *Eşanl.* **panpsişist**.

kamu.tincilik*,-ği, b. i. *fels.* Her maddenin ruhsal bir özü bulunduğunu ileri süren doktrinlerin genel adı. [*Osm.* Ruhiye-i külliye; *ing.* Panpsychism; *Fr.* Panpsychisme].
☆ *Eşanl.* **panpsişizm**.

kamyon, i. *Fr. camion.* § ❶ *otom.* Büyük yük otomobili. Dizel motoru ile işleyen, eşya ve ham madde taşıyan en yaygın çağdaş taşıt. *(Ağır yüklerin taşınmasında kullanılır. yola intibak kabiliyetini arttırmak için özel profil verilmiş havalı lastikler üzerine monte edilmiştir).* [*Ing.* Truck]. § ❷ *arg.* Ahlâksız kadın. ☆ *Eşanl.* **esnaf**, **antin**, **paçoz**.
◉ **akaryakıt ~ u**, *otom.* Akaryakıtların taşınması için özel olarak yapılmış kamyon. *(Petrol ürünlerini taşıyan akaryakıt kamyonlarının kapasitesi, dağıtılması gereken akaryakıt miktarına göre ayarlanmıştır. Bazılarının kapasitesi 30 m³'e kadar çıkabilir).* [*Ing.* Fuel tanker vehicle, gasoline trunk,

tank trunk; *Fr.* Camion-citerne tanker]. ☆ *Eşanl.* tanker. ◉ çöp ~ u, ◘ Çöp.

kamyoncu, i. § ● Kamyonu olan kimse, kamyon sahibi. [*ing.* Truck owner]. § ● Kamyon şoförü. [*ing.* Truck-driver, truck-man; *Fr.* Camionneur].

kamyonculuk,-ğu, i. (a) Kamyon sahibinin başkası aracılığıyle kamyonunu çalıştırtma işi; (b) Kamyon şoförlüğü; (c) Kamyonla mal taşıma işi. [*Ing.* Trucking; *Fr.* Camionnage].

kamyonet,-ti, i. *Fr. camionnette.* Hafif, hızla giden, 1 500 kg'dan fazla yük almayan, özel bir karoseriyle donatılan, şasili küçük kamyon. [*ing.* Light motor lory, delivery van].

kan, i. *esk. T.* § ● *anat.* ve *zool.* Atardamar ve toplardamarların içinde veya bazı hayvanlarda homosöl içinde dolaşarak doku hücrelerinde özümleme ve yardımlama görevlerini sağlayan kırmızı renkli sıvı olup, plazma ve yuvarlardan meydana gelir. [*Osm.* Dem, hun; *Ing.* Blood; *Fr.* Sang] § ● Soy, nesep, akrabalık: *O da benim kanımdan. Saf kan. Asil kan. Kanına yabancı karıştırmak. Onlar aynı kandadırlar. Saf kan bir at.* [*Ing.* ve *Fr.* Parentage]. § ● *esk.* Adam öldürme, cinayet: *Kan davası. Dağda bir kan olmuş.* [*Ing.* Murder; *Fr.* Meurtre]. § ● Şiddetli düşmanlık: *Aralarında kan var.* [*Ing.* Enmity; *Fr.* Animosité]. § ● Öç, intikam, vurulan adamın intikamı: *Kan gütmek. Kanını istemek.* [*ing.* Feud; revenge; *Fr.* Vengeance]. § ● Savaş, cenk, kavga: *İki devlet arasında kan olması.* [*Ing.* War, battle, combat, strife, fight; *Fr.* Guerre, combat, lutte, bataille]. § ❼ *(Geniş anlamda)* Nesil, soy, ırk. [*Fr.* Sang, race, famille, progéniture]. ◉ ~ a boyamak (bulamak), *dey.* Kan içinde bırakmak. [*Ing.* To stain or smear blood, to shed, to spill blood, to blood, to slaughter; *Fr.* Répandre, verser le sang]. ◉ ~ a girmek, *dey.* Öldürmek, katil olmak. [*ing.* To kill; *Fr.* Tuer]. ◉ ~ a veya al ~ lara boyanmak, *dey.* Durulup kanı akmak. [*ing.* To be bloodstained; *Fr.* Nager dans le sang, être baigné dans le sang, être tout en sang]. ◉ ~ a kan istemek, *dey.* Öldürenin öldürülmesini istemek. [*ing.* To demand the death *(of)*]. ◉ ~ a kanmak, *dey.* Kan dökmeye alışmak. [*ing.* To shed blood endlessly]. ◉ ~ a susamak, öldürmek veya kan dökmek hırsı duymak. [*ing.* To be thirsting for vengeance]. ◉ ~ da şeker arama, *tıp.* ◘ Glisemi. ◉ ~ ı ağır, *dey.* Hareketlerinde yavaş olan kimse. [*Ing.* Slow in action and motion]. ◉ ~ ı bozuk *dey.* Soysuz, iyi soydan gelmeyen. [*ing.* With bad blood in his veins, degenerate; *Fr.* Dégénéré,-ée, abâtardi,-ie]. ☆ *Eşanl.* sütü bozuk. ◉ ~ ı canı pahasına, *dey.* Güçlükle, her şeyi göze alarak, ölüm veya yaralanmayı göze alarak. ◉ ~ ı donmak, *dey.* Donakalmak, hiç bir harekette bulunamamak, dona kalmak, şaşırmak. [*ing.* To turn to water, to turn cold with horror *(one's blood);* to be shocked, petrified *(with horror or fear)*]. ◉ ~ ı ısınmak *(birine), dey.* Birini kendine yakın bulmak, hoşlanıp sevmek. ◉ ~ı içinde kalmak, *dey.* Bir kazançtan kimseye pay ayırmamak. ◉ ~ ı ~ la yıkamak, *dey.* Öldüreni öldürmek suretiyle öç almak. [*ing.* To wash blood with blood; *Fr.* Laver dans le sang]. ◉ ~ ı kanı yumazlar, kanı su ile yurlar, *at.* Kötü bir durum, kötülüğü sürdürecek davranışlarla düzelmez. Buna son verebilecek davranışlarla düzelir. ◉ ~ ı kaynamak, *dey.* ❶ Birine çabucak sevgi duymak. [*ing.* To sympathize; *Fr.* Sympathiser avec qn]. § ❷ Coşkunca hareketlerde bulunmak. [*Ing.* To be hotblooded, restless or enthusiastic; *Fr.* Être enthousiasmé]. ◉ ~ ı kurumak, *dey.* Usanmak, bıkmak. [*ing.* To be beside oneself with anxiety or suffering]. ◉ ~ ı pahasına, *dey.* Yaralanmasına veya ölümüne mal olmak. Bütün tehlikleri göze alarak. [*Ing.* At the cost of one's life]. ◉ ~ ı sıcak, *dey.* Sevimli, kendini çabuk sevdiren, çabuk alışan. [*Ing.* Sympathetic, sociable; *Fr.* Aimable, sympathique]. ◉ ~ ı soğuk, *dey.* Sevimsiz, yabancı gibi duran. [*Ing.* Unsociable, resirved, cold; *Fr.* Insociable]. ◉ ~ ı sulanmak, Kansızlığa uğramak. [*Ing.* To become anaemic; *Fr.* Avoir l'anémie s'anémier]. ◉ ~ ına dokunmak, *dey.* Çok sinirlendirmek. [*Ing.* To make one's blood boil]. ◉ ~ına ekmek doğramak, *dey.* Birinin felâketine sevinmek, ve bunu belli etmek. [*Ing.* To torture mentally]. ◉ ~ ına girmek, *dey.* § ● Birini öldürmek veya öldürtmek. [*Ing.* To have someone's blood on one s hands; *Fr.* Tuer, se couvrir du sang de quelqu'un]. § ● *(bir kızın)* Kızlığına kıymak.[*Ing.* To violate, to ravish; *Fr.* Violer]. ☆ *Eşanl.* ırza geçmek. § ● Birinin ölümüne sebep olmak. [*Ing.* To cause death]. ◉ ~ ına susamak, *dey.* Belâsını aramak. [*Ing.* To risk one's life blindly; *Fr.* Chercher sa mort]. ◉ ~ ına yabancı karıştırmak, *dey.* Soya yabancı birini almak. ◉ ~ ında olmak, *dey.* İçine veya benliğine işlemiş olmak. [*Ing.* To run in the blood *(of)*, to be in one's blood]. ◉ ~ ını emmek, *dey.* ◘ Emmek. ◉ ~ ını içine akıtmak, *dey.* § ● *(Elde edilen bir kazanç hk.)* O kazançtan kimseye pay ayırmamak. § ❷ Üzüntüsünü gizlemek. [*Ing.* To hide one's sorrows]. ◉ ~ ını içmek, *dey.* Kan dökmeyi arzu etmek. [*Ing.* To wreak vengeance *(on)*]. ◉ ~ ını kurutmak *(birinin), dey.* Canından bezdirmek. [*Ing.* To torture, to exasperate]. ◉ ~ ıyle ödemek, *dey.* Yaptığının cezasını ölümle görmek. [*Ing.* To pay with one's life *(for)*]. ◉ al ~ lara boyamak, *dey.* ◘ Al. ◉ asil ~ *dey.* Soylu kan: *Muhtaç olduğun kudret damarlarındaki asil kanda mevcuttur.* [*Ing.* Blue blood; *Fr.* Sang noble]. ◉ benizde ~ kalmamak, *dey.* Hastalıktan veya korkudan sararıp solmak. [*Ing.* To grow pale, to become pale; *Fr.* Pâlir] ◉ bir ~ dan olmak, *dey.* Aynı soydan gelmek. ◉ bunu ~ temizler, *dey. (Kızgınlık anında veya şaka yollu söylenir)* «İşlenen suçun cezası ölümdür» anlamında kullanılır. ◉ burun ~ ı, *dey.* Parlak kırmızı renk. [*Ing.* Bright scarlet]. ◉ en yüksek ~ basıncı, *fizyol.* ◘ Basınç. ◉ iki eli ~ da olmak, *dey.* Çok meşgul bulunmak. [*Ing.* To be very busy; *Fr.* Être tres occupé]. ◉ en az ~ basıncı, *fizyol.* ◘ Basınç. ◉ karışık ~, *biy.* Sürüngenlerde olduğu gibi temiz ve kirli kanın karışımından meydana gelen ve atardamarlarda dolaşan kan. ◉ kırmızı ~, Omurgalı hayvanlarda görülen kırmızı renk li kan. *(Rengi hemoglobinden ileri gelir).* [*Ing.* Red blood; *Fr.* Sang rouge]. ◉ kirli ~, *biy.* Toplardamarlarla vücuttan kalbe dönen kan. Vücudun her yanından karbonik asid taşıyarak akciğerlere doğru giden ve toplardamarların içinde bulunan kan. [*Ing.* Dark blood; *Fr.* Sang veineux]. ◉ saf ~, *zoot.* ◘ Saf. ◉ sarı ~, *biy.* Yavaş yavaş pıhtılaşan kanda, ağır olan alyuvarların dibe çökmesi dolayısıyle üstte kalan ve içinde daha yavaş çöken akyuvarların bulunduğu hafif sarı ve saydam sıvı. ◉ sıcak ~, *biy.* «*Sıcak kanlı hayvanlar*» denen üstün yapılı omurgalıların damarlarında dolaşan dış ortama göre sıcaklığı daha fazla olan kan. [*Ing.* Hot blood; *Fr.* Sang chaud]. ◉ soğuk ~, *biy.* Damarlarında karışık kan dolaşan sürüngenlerin ve diğer omurgalıların içinde bulunan, sıcaklığı da ortamın sıcaklığına denk olan kan. [*Ing.* Cold blood; *Fr.* Sang froid]. ◉ temiz ~, § ● Atardamarlarda dolaşan oksijenli ak kan, omurgasızların çoğunda bulunan az renkli kan. [*Ing.* Oxygenated blood, arterial blood; *Fr.* Sang arteriel]. § ● Irkına başka ırk karışmamış, ◉ yarım ~, *zool.* ◘ Yarım. ◉ yürekten (içten) ~ gitmek, *dey.* Son derece azap çekmek. ◉ yüzüne (benzine) ~ gelmek, *dey.* Sağlığına kavuşmak. [*Ing.* To recover one's health; *Fr.* Recouvrer la santé, se rétablir].

~ ağlamak, *dey.* ◘ Ağlamak.

~ akçesi, *huk.* Eski hukukta, birini yaralayandan alınıp, yaralanana veya ölmüş ise mirasçılarına verilen para. [*Ing.* Blood money *(for murder or wrongdoing); Fr.* Prix du sang].

~ akıtmak, *dey.* § ● Kurban ksmek. § ❷ Kanlı bir işe girişmek. [*ing.* To shed blood; *Fr.* Verser (répandre) le sang].

~ akmak, *dey.* Kanlı çarpışma olmak. [*Ing.* To flow *(bood)*]. ◘ Kan nakli. [*ing.* To flow *(blood)*].

~ akmaksızın, *dey.* Yaralanma ve ölme olmadan. [*Ing.* Without bloodshed].

~ aktarımı, *biy.* ◘ Kan nakli.

~ alıcı, Kan alan kimse. [*ing.* Cupper, scarifier, blood-letter; *Fr.* Ventouseur,-euse, saigneur].

~ alma, *tıp.* Tedavi amacıyle kan boşaltımı. [*Ing.* blood-letting; *Fr.* Saignée].

~ almak, Herhangi bir maksatla birinden bir miktar kan çekmek veya akıtmak. [*Ing.* To take blood *(from)*, to bleed, to cup; *Fr.* Saigner].

~ aramak, *dey.* Öç almak istemek. [*Ing.* To be out for *(someone's blood)*].

~ asalağı, *paraz.* Konakçının kan kokusunda, ya doğrudan doğruya hücrelerde, ya da hücrelerarası sıvıda yaşayan asalak. [*Osm.* Tufeyl-i demevî; *ing.* Blood parasite; *Fr.* Parasite du sang].

~ avcıotu, *bot.* ◘ Kanavcıotu.

~ bankası, *tıp.* Gereğinde hastalara aktarılmak üzere sağlam kimselerden alınan kanların saklandığı yer. [*Ing.* Blood bank; *Fr.* Banque du sang].

~ basınç tedavisi, *tıp.* Basınç azlığından ileri gelen rahatsızlıkların basınç ve hava ile tedavisi.

~ basıncı, *biy.* ve *tıp.* ◘ Basınç.

~ başına sıçramak, (beynine çıkmak, kan beynine vurmak, kan tepesine sıçramak), *dey.* Çok sinirlenip öfkelenmek. [*Ing.* To rush to the head *(blood)*, to become infuriated, to see red; *Fr. (Le sang)* montre à la tête].

~ boşalmak, *patol.* Birdenbire kan akmak.

~ boşluğu, *zool.* ◘ Boşluk.

~ çanağı gibi, *dey.* Gözler hakkında «*Çok kızarmış*» anlamında kullanılır.

~ çekici, *ecz.* Kanın toplanmasına sebep olan ilâçlara verilen ad. *(Kan çekiciler ikiye ayrılabilir; kızartıcılar ve kabartıcılar. Kızartıcılar sadece az veya çok şiddetli kızartıya sebep olur /yakılar/. Kroton yağı, tapsia, amonyak, hardal yakıları gibi kabartıcı olanlar artık kullanılmamaktadır).*

~ çekme, *patol.* Vücudun herhangi bir yerinde bulunan iltihaplı bir durumu ortadan kaldırmak veya sinir sistemini uyarmak için vücudun bir yerine yapılan irkiltme.

~ çıbanı, Kıl kökünden başlayarak deri altı dokusunu saran ve deride şişkinlik şeklinde beliren irinli kabartı.

~ çıkmak, *dey.* Kan dökülmek, kavga çıkmak.

~ dalgası, *patol.* Vücudun bir tarafına kanın fazla miktarda gitmesi. [*ing.* A rush of blood to the head, blush].

~ damarı, *anat.* Vücutta kan dolaşımı sağlayan borucuklar. [*ing.* Blood-vessel; *Fr.* Vaisseaux sanguins].

~ damarı sistemi, *zool.* Dolaşım sistemi kapalı olan hayvanlarda, kanın içinde dolaştığı iyi gelişmiş duvarları olan kanallar, atardamarlar, toplardamarlar, kılcaldamarlar. [*Ing.* Blood-vessel system; *Fr.* Système vaisseau sanguin].

~ davası, *fels., sosy.* ve *huk.* Geçmişte aralarında kan akmış olmaktan veya başka bir sebepten dolayı kökleşmiş bir düşmanlık bulunan iki ailenin karşılıklı kan gütmesi. [*Ing.* Blood-feud vendetta; *Fr.* Vendetta].

~ değiştirme, *tıp.* Yabancı bir veya birkaç kişinin kanıyle bir kişinin kanını tamamen veya kısmen değiştirme.

~ doku, *anat.* ◘ Doku.

~ dolaşımı, *anat.* ◘ Dolaşım².

~ dökmek, *dey.* § ● Çarpışıp yaralanmak veya ölmek. § ❷ Yaralamak veya öldürmek. [*Ing.* To shed blood; *Fr.* Verser (répandre) le sang].

~ dökücü, *dey.* Kan dökmekten zevk alan,

zalim, hunhar. [*Ing.* Bloody; *Fr.* Sanguinaire].
~ **dökülmek**, *dey.* Öldürülmek. [*Ing.* To get killed; *Fr.* Se tuer].
~ **durdurucu (kesici)**, *tıp.* Kanamaları durdurmaya yarayan her çeşit araç: *Kan durdurucu eriyik. Kan durdurucu pensler.* [*Ing.* Hemostatic; *Fr.* Hemostatique].
☆ *Eşanl.* **hemostatik**.
~ **emici koca yarasa**, *zool.* ◘ **Yarasa**.
~ **esası**, *huk.* Bir şahıs nerede dünyaya gelirse gelsin, kendisini ana ve babasının veya yalnız babasının uyruğunda sayma. [*Ing.* ve *Fr.* Parentage].
~ **esasına dayanan mirasçılık**, *huk.* Miras bırakanla mirasçı arasında bir kan bağının bulunmasından doğan mirasçılık. ◘ **Mirasçı**.
~ **etmek**, *dey.* Cinayet işlemek, öldürmek. [*Ing.* To kill; *Fr.* Tuer].
~ **fermentleri**, *tıp.* Kanda ve özellikle kan hücrelerinde bulunup da gerektiğinde hücre dışına çıkan ferment özelliğindeki kimyasal maddeler. Solunum, oksidasyon, pıhtılaşma ve hücre içi metabolizması bakımından çok önemlidirler.
~ **formülü**, *kanb.* Kanda bulunan değişik hücre kategorileri *(alyuvarlar, akyuvarlar, pulcuklar, anormal unsurlar)* arasındaki sayısal bağlantı. [*Ing.* Blood formula; *Fr.* Formule sanguine, formule hémoleucocytaire].
☆ *Eşanl.* **hemolökositer formül**.
~ **gelmek**, *dey.* Kanamak. [*Ing. (For the blood)* to run, to bleed; *Fr.* Saigner].
~ **gitmek**, § ❶ *patol.* Büyük aptesini ederken kan gelmek [*Ing.* To bleed strongly *(esp at menstruation and defecation)*]. § ❷ Kadınlarda âdet hali olmak. [*Ing.* To menstruate; *Fr.* Avoir la menstruation].
~ **gövdeyi götürmek**, *dey.* Çok kan dökülmek, çok insan ölmek. [*Ing.* To go on, continue *(horrible bloodshed)*].
~ **grupları**, *biy.* ve *sosy.* ◘ **Grup**.
~ **gütmek**, *dey.* Kan dökerek öç almak istemek. [*Ing.* To continue a vendetta, to cherish revenge; *Fr.* Suivre une vendetta].
~ **gütme**, *dey.* Kan dökerek öç almak isteme. [*Ing.* Feud, bloody strife, seeking revenge for a murder *(as an avenger of blood)*; *Fr.* Vendetta].
~ **hacmi**, *kanb.* Organizmadaki tüm kanın *(plazma ve yuvarlar)*, yani vücutta dolaşan ve depo organlarında *(dalak, karaciğer v.b.)* bulunan kanın miktarı.
~ **hararet (kan ısısı)**, Kan sıcaklığı. [*Ing.* Blood-heat; *Fr.* Temperature du sang].
~ **hastalıkları**, *patol.* Kanda görülen hastalıklar. [*Ing.* Blood diseases; *Fr.* Maladies du sang].
~ **hısımı**, ◘ **Hısım**.
~ **hısımlığı**, *huk.* ◘ **Hısımlık**.
~ **hücresi**, *biy.* ve *zool.* ◘ **Hücre**.
~ **hücresi yapan doku**, *biy.* ve *zool.* ◘ **Doku**.
~ **iğnesi**, *tıp.* Kan yapması için vücuda zerk edilen ilâç. [*Ing.* Phlebotomy needle].
~ **ile kanun eylemek**, *dey.* ◘ **Kanun**.
~ **istemek**, dey. Ölüm cezası istemek; öldürülen bir kimsenin öcünün alınmasını istemek. [*Ing.* To demand the death *(of)*; *Fr.* Poursuivre l'assassin devant la justice ou chercher vengence].
~ **işeme**, *patol.* İdrarın kanlı gelmesi. [*Ing.* Hematuria; *Fr.* Hématurie].
☆ *Eşanl.* **hematuri**.
~ **kardeşi**, *folk.* Birbirinin kanını emip kardeşlik andı içmek yoluyle kardeş olanlardan her biri. [*Ing.* Blood-brother].
☆ *Eşanl.* **ant kardeşi**.
~ **kardeşliği**, *folk.* (a) Birbirinin kanını içerek veya yalayarak iki kişi arasında kurulan kuvvetli dostluk. *(Eskiden iki Türk ve Moğol, aynı oba veya milletten olmasalar bile, şahitler huzurunda, kollarının damarlarını yararak kanlarını fincan içine akıtırlar, buna süt ve kımız karıştırarak içerler; bu özel törenin sonunda kan kardeşi olurlardı. Kan kardeşleri aynı haklar ve imtiyazlardan yararlanırlardı. Bu adet bugün Batı Türklerinde yoktur);* (b) *sosy.* Ilkçağda ve ilkel diye tanınan kavimler arasında çok yaygın olan ve sözleşmenin arkaik bir şeklini teşkil eden *ayin.* [*Ing.* Blood-brotherhood; *Fr.* Alliance par la sang].
~ **karışıklığı**, *antr.* İki veya daha çok ırkın karışması hali. [*Ing.* Mixed race; *Fr.* Sang mêlé].
~ **kaybetmek**, *patol.* Vücudundaki bir yaradan çok kan akmak. [*Ing.* To lose much blood, to have hemorrhage].
~ **kelebeği**, *paraz.* ◘ **Kankelebeği**.
~ **kırmızı**, § ❶ Üstün kötülükte: *Onların en iyisi kar kırmızı.* § ❷ Koyu kırmızı. [*Ing.* Blood red, dark crimson, sanguine; *Fr.* Couleur de sang].
~ **kızarması**, *kanb.* Alyuvarların patlaması *(hemoliz)* ve serbest kalan hemoglobinin plazmaya yayılması sonucunda, kanın homojen olarak kırmızı bir renk alması.
~ **kurutan (otu)**, ◘ **Adamotu**.
~ **kusma**, *tıp.* Kan karışmış mide sıvısının kusulması. [*Ing.* H(a)ematemesis; *Fr.* Hématémèse].
☆ *Eşanl.* **hematemez**.
~ **kusmak (terlemek, tükürmek)**, *dey.* Çok eziyet, sıkıntı çekmek. [*Ing.* To vomit blood, to be extremely pained or grieved; *Fr.* Cracher le sang].
~ **kusup kızılcık şerbeti içtim demek**, *dey.* Çok eziyet çektiği halde, başkalarına karşı durumunu iyi göstermek. [*Ing.* To laugh bravely at one's own grief].
~ **leğeni (tası)**, Kan almak için kullanılan kap.
~ **muayenesi**, *kanb.* Bir kimsenin kan grupnu tayin etmek eylemi. [*Ing.* Blood examination; *Fr.* Examen du sang, examen sanguine].
~ **nakli**, *tıp.* Hasta veya yaralı bir kimseye, aynı veya uygun kan grupundan sağlam bir kimsenin kanını damar yoluyle verme yöntemi. [*Ing.* Blood transfusion; *Fr.* Transfusion de sang, transfusion sanguine] ◘ *ŞEKİL: 241;* ◘ **HASTANE**.
~ **olmak**, *dey.* Öldürmek. Aralarında kan davası olmak. [*Ing.* To be stained or smeared with blood].
~ **oturması**, *patol.* ◘ **Hematom**.
~ **pahası**, *huk.* Yaralanan uzvu karşılığında, yaralayandan alınan para. Diyet. [*Ing.* Blood-money, talion; *Fr.* Prix du sang].
~ **pıhtılaşması**, *patol.* Kanın koyulaşarak yarı katı hale gelmesi. [*Ing.* Blood coagulation; *Fr.* Coagulation du sang].
~ **plazması**, *zool.* Dolaşan kanın hücre arası maddesi olan sıvı. [*Ing.* Blood-plasma; *Fr.* Plasme sanguin].
~ **portakalı**, *bot.* ◘ **Portakal**.
~ **pulcuğu**, *biy.* Kanda bulunan bir kan hücresi tipi olarak düşünülen ve kanın pıhtılaşmasında rol oynayan çok küçük sitoplazma parçacıkları. Kemik iliğindeki dev hücrelerden koparak kan dolaşımına karışırlar. [*Ing.* Blood-platelet, thrombocyte; *Fr.* Thrombocyte].
☆ *Eşanl.* **plaket, trombosit**.
~ **revan içinde**, Her yanı kana bulanmış. [*Ing.* Bleeding freely, blood-bespattered, covered in blood].
~ **revan içinde (kan revan) olmak**, *dey.* Yaralanmak, her tarafından kan akmak.
~ **sayımı**, *kanb.* Kanın 1 mm^3'ündeki yuvarların sayılması. [*Ing.* Blood-count, hematimetry, hemacytometry; *Fr.* Hématimétrie].
~ **serumu**, *zool.* Vücut dışına alınan kanda hücreler ile fibrinin ayrılmasından, sonra geriye kalan renksiz sıvı. [*Ing.* Blood serum; *Fr.* Sérum sanguin].
~ **sulanması**, *patol.* ◘ **Kansızlık**.
~ **tahlili**, *kanb.* Kanın fonksiyonel bakımından incelenmesi. [*Ing.* Blood-analysis; *Fr.* Analyse du sang].
~ **taşı**, *jeol.* ◘ **Kantaşı**.
~ **ter içinde**, *dey.* Pek çok terli, yorgun ve perişan bir halde. [*Ing.* Streaming with perspiration].
~ ~ **içinde kalmak (kan tere batmak)**, *dey.* Pek yorulmak, yorgun ve perişan hale gelmek. [*Ing.* To be streaming with perspiration; *Fr.* Suer sang et eau].
~ **tutmak**, *dey.* § ❶ Kan görünce fenalaşıp bayılmak. [*Ing.* To faint at the sight of blood]. § ❷ *«Görünürde ölüm»* haline uğramak. § ❸ *(Katil hk.)* Cinayetten sonra şaşırmak, eli ayağı dolaşmak.
~ **tükürtmek**, *dey.* Çok sıkıntı ve eziyet vermek.
~ **unu**, *zoot.* Mezbahalardan toplanan kanın kurutulup öğütülmesiyle elde edilen un. *(Azotlu maddece çok zengin olan bu unlar* hayvanların beslenmesinde, özellikle karma *yemlere katılarak kullanılır).*
~ **verme**, *tıp.* ◘ **Kan nakli**.
~ **vermek**, *tıp.* (a) *(Hastaya, yaralıya)* kan nakletmek; (b) Nakil için kan aldırmak.
~ **yağmuru**, *coğr.* Rüzgârların çölden savurup getirdiği kırmızımsı tozların yoğunlaşmalarla ilgili olarak yağmurlarla birlikte yere düşmesi olayı. *(Böyle yağmurlar kırmızımsı veya çamur gibi olur).* [*Ing.* Blood-rain; *Fr.* Pluie de sang].
~ **yalaşmak**, *dey.* Kan kardeşi olmak.
~ **yapıcı maddeler**, *kanb.* Alyuvarların ve kemik iliği hücrelerinin dengeli gelişmesi için gerekli maddeler. *(Bunların yokluğu hiperkrom kansızlıkların /Biermer/ belirmesine sebep olur. Oluşmaları için iki etmene muhakkak ihtiyaç vardır: bunlardan biri, besinlerin sağladığı iç etmendir. B₁₂ vitamini dış etmenlerdendir. Çok küçük dozlar. Biermer tipi kansızlığın iyileşmesini sağlar).*
~ **yutmak**, *dey.* Eziyet çekmek, eziyete katlanmak. [*Ing.* To pine away from grief].
~ **yutturmak**, *dey.* Elem ve acı çektirmek. [*Ing.* To torture; *Fr.* Torturer (qn)].
~ **yuvarı**, *biy.* Kan hücresi, kan küreciği. [*Ing.* Blood-corpuscle; *Fr.* Globule du sang].
~ **yürümesi**, Bir organda aşırıca kan birikmesi. [*Ing.* Hyperemia; *Fr.* Hyperémie, congestion].
☆ *Eşanl.* **hiperemi**.
~ **yüzüne çıkmak**, *dey.* ◘ **Kan başına sıçramak**.
~ **zehirlenmesi**, *tıp.* Kana karışan zehir *(toksin)*lerle meydana gelen zehirlenme. [*Ing.* Toxemia, blood-poisoning; *Fr.* Toxemie].
☆ *Eşanl.* **toksemi**.

kân, i. *Osm.* < *Fars. kān. esk.* § ❶ Maden ocağı veya kuyusu. [*Ing.* Mine, quarry]. § ❷ Kaynak. Bir şeyin bulunduğu yer veya kimse.

kan, ek. *dilb.* Isimden isim yapma eki: *başkan. (Genellikle unvan isimleri yapmak için kullanılır. Eski Türkçe'de -kan, ken şeklindeydi.).*

kana[1], i. *dilb.* Japon yazısında hece işareti Çin yazısıyle transkripsiyon tarzını bir kenara bırakan japon okur yazarları, IX. yüzyılda dikey sütunlar halinde yazılan iki tane hece işaret *(kana)* kategorisi yarattılar; bu kategorilerden biri *(katakana)* ideogram parçalarıdır; öbürleri *(Hirogana)* işlek yazı halinde çizilmis kısa ideogramlardır. Kanaların sayısı gittikçe azaldı ve sonunda temel seslerin *(47 ses)* her biri için tek bir kana kullanılmaya başlandı. [*Ing.* ve *Fr.* Kana].

kana[2], i *It. den.* Geminin çektiği suyu bildirmek üzere baş ve kıç bodoslamaları üzerinde bulunan işaret. *(Bunlar genellikle romen rakamlarıyle gösterilir).*
~ **rakamı**, *den.* Geminin çektiği suyu gösteren sayılardan her biri.

kanaat,-ti /kanäat/, i. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Elindekinden hoşnut olma hali, kanıklık. [*Ing.* Contentment, satisfaction; *Fr.* Contentement]. ☆ *Eşanl.* **yetinme**. § ❷ Kanış, kanı, inanış, kanım, inanç: *Bu adamın tuhaf kanaatları var.* [*Ing.* ve *Fr.* Conviction]. § ❸ Yaygın anlamıyle, tam olarak ispat edilmeyen, kanıtları belirtilmeyen izlenim, duygu, sanı § ❶ Özel anlamda, belli sebeplere ve kanıtlara dayanarak kesin bir şekil alan hüküm. ☆ *Yak. anl.* **kanı, kanış, fikir, oy, rey, görüş, mütalâa, mülâhaza, telâkki, anlayış, kafa, zihniyet, içtihat**. ◉ **bir ~ e sahip olmak**, *dey.* Bir inanca veya fikre sahip olmak, bir inanç veya fikri olmak. ◉ **umumî ~**, Genel kanı, herkesin görüşü. ◉ **~ i olmak**, *dey.* Bir fikri olmak. ◉

~ **inde olmak**, *dey.* İnancında veya görüşünde olmak
~ **beslemek**, *dey.* Ummak, inancında olmak.
~ **etmek**, *dey.* Kanıklanmak, yetinmek. [*Osm.* İktifa etmek; *Ing.* To be contented; *Fr.* Se contenter].
~ **gelmek**, *dey.* ◘ Kanaat getirmek.
~ **getirmek**, *dey.* Kanmak, aklı yatmak, inanmak. [*Ing.* To be convinced; *Fr.* Se convaincre, aquérir la conviction].
~ **gibi devlet olmaz**, *at.* Gereksemeleri için çok şey istemeyen, azı yeter bulan ve elindekiyle yetinmesini bilen kişi yokluk nedir bilmez.
~ **hürriyet**, *huk.* ◘ Hürriyet.
~ **ifadesi**, *psik.* ve *fels.* Kişisel inanç, düşünce, izlenim, duygu ve sanıların sözlü veya yazılı olarak anlatılması.
☆ *Kars.* **olgu**.
~ **notu**, *eğt.* Öğretmenin gözlemine dayanarak öğrenciye verdiği not. Bir ders yılının belli dönemleri sonunda ilkokul ve orta dereceli okul öğrencilerinin çeşitli derslerden başarı durumlarını tesbit için verilen not. *(Bazı üniversite ve yüksek okullarda da öğrencilere kış ve bahar sömestrleri sonunda kanaat notu verilir. Bir öğrencinin ders veya sınıfını geçmesi, aldığı kanaat notlarına göre tayin edilir. Kanaat notu, genellikle, bir öğrencinin çeşitli yoklama ve ödevlerden aldığı notların ortalamasıdır).* [*Ing.* Mark based on the observation of the teacher].
~ **notu dönemi**, *eğt.* İlk ve orta dereceli okullar ile bazı yüksek okullardan öğrencileri hakkında imtihan, ödev müzakere yoluyle kanaat edinmek için ayrılan zaman, ders veya akademik yılın değerlendirme ile sonuçlanan birimleri. *(İlk, orta ve yüksek dereceli okullarda iki kanaat dönemi vardır).*
~ **sahibi**, *dey.* Sahip olduğu şeyle yetinen, kısmetine razı olan, tamahkârlık etmeyen. [*Ing.* Content; *Fr.* Modeste, morere].
~ **uyandırmak**, *dey.* İzlenim bırakmak.

kanaatkâr /kanâ:atkâr/, s. *Osm.* < *Ar. kanā:at* + *Fars, -kār*, Elindekiyle yetinen, kanaat eden. [*Ing.* Contented, satisfied with little, unassuming; *Fr.* Qui se suffit, qui se contente de peu].
☆ *Eşanl.* **kanık**.

kanaatkârâne /kanâätkâräne/, s. *esk.* Kanaat sahibine yakışır şekilde. [*Ing.* Contentedly, without pretention, modestly; *Fr.* Modestement, en se contentant de peu].

kanaatkârlık,-ğı, i. Elindekiyle yetinme hali. [*Ing.* Contentedness; *Fr.* Contentement *(de son sort)*].

kanaatli, s. Elindekiyle yetinen *(kimse)*. [*Ing.* Contented, satisfied with little; *Fr.* Satisfait, content *(de)*, Qui se suffit, qui se contente de peu].

kanabizm, i. *Fr. cannabisme, psiky.* İster reçinesiyle, ister işlenmiş hulâsasıyle veya yapraklarıyle olsun, hintkenevirinden ileri gelen zehirlenme. *(En iyi bilinen çeşidi esrarkeşliktir).* [*Ing.* Cannabism].

kana.çiçeği,, b. i. *bot.* Birçeneklîler *(Monocotyledoneae)* sınıfının, Kanaçiçeğigiller *(Cannaceae)* familyasından, Amerika ve Asya'nın sıcak bölgelerinde yetişen köksaplı otsu bitki; pek çok çeşidi vardır; küçük çiçekliler ve orkide çiçekliler *(İtalyan kanaçiçeği)* diye başlıca iki grupa ayrılır. *C. edulis* adlı türü güney Amerika'da yetişir. Yumruları nişasta bakımından zengin olup bunlardan bir çeşit ararot elde edilir. Türlerinin birçokları ve daha çok bunlardan elde edilmiş olan hibritler, bugün tropikal ve subtropikal bölgelerde, bahçe ve parklarda, süs bitkisi olarak çok yetiştirilmektedir. [*Lat., Ing.* ve *Fr. Canna*].

kana.çiçeğigiller, b. ç. i. *bot.* Bir-çeneklîler *(Monocotyledoneae)* sınıfının, *(Scitaminеae Zingiberales)* takımından, Amerika'nın sıcak bölgelerinde yabanî olarak yetişen, Yumrulu, çok yıllık otsu bitkileri kapsayan, 1 cins ve 60 kadar türü bulunan bir familya. Yaprakları büyük, geniş, pennat damarlıdır. Çiçekleri erdişi, asimetrik ve gösterişlidir. Meyva üzeri sık kabarcıklı bir kapsüldür. [*Lat.*, ve *ing. Cannaceae; Fr.* Cannacees].

Kanada, öz. i. *coğr.* Kuzey Amerika'da Atlas Okyanusundan Büyük Okyanus'a, Kuzey Buz denizinden A.B.D.' ne kadar uzanan geniş ülkeyi kaplayan devlet. Commonwealth üyesi, bir federasyon halinde birleşmiş 11 eyaleti kapsar; Nova Scotia; New Brunswick *(Nouveau-Brunswick)*; Quebec; Ontario; Manikoba; İngiliz Kolombiyası Prens Edward adası; Alberta; Saskatchewan; Newfoundland; Kuzeybatı ve Yukon toprakarı; 9 959 400 km; Başkenti: *Ottawa;* başlıca şehirleri: [*Ing.* Canada, Canadian; *Fr.* Canada].
~ **balsamı**, *kim.* ◘ Balsam.
~ **geyiği**, *zool.* ◘ Geyik.
~ **kalkanı**, *coğr. (Jeolog Ed. Suess'ün ileri sürdüğü bir terimdir).* Hudson körfezi çevresinden Büyük Göllere kadar uzanan, düşük engebeli bölge; bölgenin çekirdeği prekambriyum kayalarından meydana gelmiştir. *(Şistler, mika şistler, gnays ve granitler).* [*Ing.* Canadian shield; *Fr.* Bouclier canadien].
~ **kartalı**, *zool.* ◘ Kartal.
~ **koyunu**, *zool.* ◘ Koyun.
~ **kunduzu**, *zool.* ◘ Kunduz.
~ **mercimeği**, *bot.* ◘ Akburçak.
~ **pelesenki**, *matb.* Kanada'da yetişen bir pelesenk çamından elde edilen bir koyu sulu reçine olup, donduğu zaman ışığı aynı şekilde tıpkı cam gibi kırar. Bunun için Tram camlarının objektiflerine ve ekranların birbirine yapıştırılmasında kullanılır. [*Ing.* Canada balsam; *Fr.* Baume de Canada].

kanada, i. *metrol.* Eskiden Portekiz'de kullanılan 1,4 litre değerindeki sığa ölçüsü. [*Ing.* ve *Fr.* Canada].

kanadalı, s. ve i. Kanada'da oturan veya kanada halkından olan *(kimse)*. [*Ing.* Canadian; *Fr.* Canadien,-enne].

kanadil /kanâdil/, ç. i. *esk.* Kandil'in çoğulu.

kanadit,-ti, i. *Fr.* canadite. min. Feldispatı genellikle albit cinsinden olan nefelinli siyenit. *(En çok bulunan renkli mineraller, alümin ve kireç bakımından zengin olanlardır).* [*Ing.* Canadite].

kanadiyen, i. *Fr. canadienne. kıyf.* § ● Tüyleri iç tarafa gelmek suretiyle koyun derisiyle astarlanmış çeket. [*Ing.* Sheepskin jacket, waistcoat, fur-collared lumberman's jacket, lumber-jacket]. § ● Yaz aylarında giyilen, önü kapalı, bol biçim, üstten cepli, genellikle astarsız hafif ceket.

kanağan, s. Kolaylıkla kandırılabilen, çabuk kanan. [*Osm.* Safdil; *Ing.* Credulous; *Fr.* Credule].

kanağanlık,-ğı, i. Kolaylıkla kandırılabilme hali. [*Osm.* Safdillik; *Ing.* Credulity; *Fr.* Crédulité].

kana kana, z. Doyuncaya kadar bol bol.
~ ~ **içmek**, *dey.* Tam olarak susuzluğunu gidermek.

Kanaklar, ç. öz. i. *etn.* Yeni kaledonya Melanezya'lılarına yanlış olarak verilen ad. [*Ing.* Kanakas; *Fr.* Canques].
☆ *Eşanl.* **yeni kaledonyalılar**.

kan.aktarım, b. i. ◘ Kan aktarımı.

kanal, i. *Fr. canal* < *Lat. canalis* < *canna*, kamış, oluk. § ● Deniz, göl, ırmak gibi büyük akarsuları birbirine bağlamak veya suyu başka yöne akıtmak için insan eliyle açılan geniş su yolu: *Süveyş kanalı, Panama kanalı.* [*Osm.* Mecrâ; *Ing.* Channel]. § ● *anat.* (a) İçinden damar, sinir veya bir sıvı geçen yol; (b) Damarlardan ayrı, uzun silindir biçiminde boru veya boşluk. [*Osm.* kanât; *Lat. Ductus; Ing.* Canal, duct; *Fr.* Canal]. § ● Bir sıvının bir yerden başka bir yere geçmesini sağlayan akacak yer: *Lâğım kanalı.* [*Ing.* Conduit]. § ● Toprağın altında, sıvı ve gazların yer değiştirimine imkân veren tabiî yol, oluk. [*Ing.* Channel; *Fr.* Canal, conduit]. § ● *hava.* Bir su aerodromu üzerinde ve uzunluğu boyunca hava gemilerinin iniş ve kalkışını temin maksadıyle hazırlanmış bir dikdörtgen saha. [*Ing.* Channel; *Fr.* Chenal]. § ● Haberleşme yapmak için kullanılan bir frekans veya frekans grupu. [*Ing.* Channel; *Fr.* Voie]. § ● *balıkç.* (a) Genellikle bir ters alt akıntının bulunduğu ve balık sürülerinin yığıldığı derince sular. *(Bu sularda devamlı avlanan türlere kanal karidesi, kanal istavridi, kanal midyesi v.b. adları verilir);* (b) Makaraların içinde, halatların geçtiği oluk. § ● *bilgi-işlem.* (a) Bir hesap makinesinin ünitelerini kendi aralarında ve özellikle giriş ve çıkış ünitelerini işlem üniteleriyle birleştiren organ. *(Kanalların nitelik ve sayıları bir hesap makinesinin gücünü belirler);* (b) Bir delikli şeritte uzunlamasına kayıt satırları. § ● *coğr., bayınd.* ve *ulaştırma.* İçine su dağıtım borularının döşendiği yeraltı galerisi. [*ing.* Channel]. § ● *mad. oc.* Suların akıp gitmesi için bir galerinin zemininde açılmış su arkı: *Su debisi çok yüksekse veya toprak kayması ihtimali varsa, kanalların içi beton döşenir.* [*ing.* Channel; *Fr.* Rigole, dalot]. § ● *radyotekn.* Frekans tayfının az çok geniş bir bandını kapsayan radyoelektrik haberleşme yolu. *(Dalga boyları hektometre ve kilometre seviyesinde olan genlik modülasyonlu bir radyo yayını 9 kHz'lik bir kanalı kapsar. Dalga boyu seviyesinde frekans modülasyonlu yayınların kapsadığı kanal 150 kHz kadardır. Televizyon yayınlarının gerektirdiği kanallar çok daha geniştir, bunlar kabul edilen ölçülere göre 5 MHz'den 12 MHz'e kadar değişir).* [*Ing.* Channel; *Fr.* Voie]. ◉ **akaçlama** ~ ı, *coğr.* ve *bayınd.* Alçak, nemli bir toprağı veya bataklık alanları kurutmak amacıyle açılan su yolu. [*Ing.* Drainage ditch, drainage channel, drainage canal; *Fr.* Canal de drainage, canal de dessèchement]. ☆ *Eşanl.* **kurutma kanalı**. ◉ **ana** ~, *hava.* ◘ Ana. ◉ **anal** ~, *anat.* ◘ Anal büzgen. ◉ **atardamar** ~ ı, *anat.* ◘ Atardamar. ◉ **atar** ~ **lar**, Spermayı sidik yoluna salan iki kanal. ◉ **atmık** ~ ı, *biy.* ◘ Sperma kanalı. ◉ **atmosferik** ~, *rad.* ◘ Atmosferik. ◉ **basit** ~, *bilgi işlem.* Yalnız bir tek birim için bilgi dönüşümüne yarayan kanal. ◉ **besleyici** ~ **lar**, *anat.* ◘ Besleyici. ◉ **bilek** ~ ı, *anat.* Bilek kemiklerinin ön yüzü ile bilek ekleminin ön bağı arasında kalan kanal. ◉ **bileşik** ~, *bilgi işlem.* Bir hesap makinesinin aynı anda birçok giriş ve çıkış birimini çalıştıran kanal. ◉ **boşaltım** ~ ı, *biy.* ve *zool.* Boşaltım maddelerini taşıyan kanal; herhangi bir bezin salgısını taşıyan kanal. [*Osm.* İfrazat kanalı; *Ing.* Excretory canal; *Fr.* Canal excréteur]. ◉ **boşaltma** ~ ı, *coğr.* ve *bayınd.* (a) Hidrolik tesislerin sularını akıtan su yolu. [*Ing.* Draining channel, way-gate, tail-race; *Fr.* Canal de fuite]; (b) İnşaattan yapı malzemesinin yerçekimi etkisiyle aşağıya doğru indirilerek nakledilmesini sağlayan yatık oluk veya boru. [*Ing.* Waste pipe; *Fr.* Canal de fuite]. ◉ **bölünme noktası** ~ ı, *coğr.* ve *bayınd.* Değişik iki havza arasında açılan, ya hazneler, ya sunî olarak hidrolik bir tesis veya termik motorlar ve yardımıyle beslenen kanal. [*Ing.* Summit canal; *Fr.* Canal à point de partage]. ◉ **burun gözyaşı** ~ ı, *biy.* ◘ Burun. ◉ **çanaksı** ~, *anat.* Böbreğin içinde bulunan sidik boşaltıcı kanal. *(Her bir böbrek memeciğinden sonra yaklaşık olarak bir santimetre boyunda zarsı bir kanal gelir. Bu kanalların her birine küçük çanaksı kanal adı verilir. Küçük çanaksıların üçü dördü biraraya gelerek büyük çanaksı kanalları meydana getirir, bunların sayısı her böbrekte 2 ile 5 arasında değişir. Büyük çanaksılar da birleşerek böbrek havuzcuğunu meydana getirir).* ◉ **çok** ~ ı, *sil.* ve *telvz.* ◘ Çok. ◉ **deniz (okyanuslar) arası** ~, *coğr.* ve *bayınd.* İki deniz veya iki okyanusu birleştiren sunî kanal. *(Süveyş, Kiel, Panama).* [*Ing.* Ship-canal, interoceanic canal; *Fr.* Canal maritime, canal interocéanique]. ◉ **derivasyon (saptırma)** ~ ı, *coğr.* ve *bayınd.* Taşkınlar döneminde bir akarsuyun debisini düzenleyen veya bir ırmağın sularını bir fabrikaya kadar götüren kanal. [*Ing.* Branch-canal; *Fr.* Canal de dérivation]. ◉ **dört** ~ ı, *telekom.*

Aynı anda dört ayrı haberin iletilmesini sağlayan telgraf sistemi. ◉ **falya** ~ i, *sil.* ◘ **Falya.** ◉ **feyezan** ~ ı, *trm.* ◘ **Feyezan.** ◉ **frekans** ~ ı, *hava.* ◘ **Frekans.** ◉ **getirme** ~ ı, *coğr.* ve *bayınd.* Bir kapmanın sularını bir şehrin hazinesine ulaştırmaya veya bir göl, sel suyu, ırmağın sularını hidroelektrik bir tesisin doldurma odasına ulaştırmaya yarayan kanal. [*Ing.* Bringing canal; *Fr.* Canal d'amenée]. ◉ **görme** ~ ı, *anat.* ◘ **Görme.** ◉ **göz altı** ~ ı, *anat.* ◘ **Göz** ◉ **göz burun** ~ı, *anat.* ◘ **Göz.** ◉ **hava** ~ ı, § ● *döş.* ◘ **Hava.** § ● *bot.* **Özekdokuda hücrelerarası boşlukların üst üste gelmesinden oluşan kanal.** *(Bu kanallar su bitkilerinde geniş ve sık olur).* [*Ing.* Air-conducting ducts; aeriferous ducts; *Fr.* Canaux aérifères]. ◉ **hemal** ~, *zool.* Hemal yayların meydana getirdiği ve içinden kan damarları geçen bir kanal. [*Ing.* Haemal canal; *Fr.* Canal hémal]. ◉ **Hering** ~ **ları,** *zool.* Safra kanalcıkları ile safra kanalları arasında bulunan kanallar. [*Ing.* Canals of Hering; *Fr.* Canal de Hering]. **ışınsal** ~, *zool.* (a) Medüzlerde, mideden uzanan ve çember kanalla birleşen 4 kanaldan herbiri; (b) Derisidikenlilerde, su kanal sisteminin bir kısmı olan ve çember kanaldan ayrılan 5 kanaldan herbiri. [*Ing.* Radial canal; *Fr.* Canal radiaire]. ◉ **koledok** ~ ı, *anat.* ◘ **Öd kanalı.** ◉ **kurutma** ~ **lı,** *coğr.* ◘ **Akaçlama kanalı** ◉ **madrepor** ~ı, *zool.* ◘ **Taş kanal** ◉ **Muller** ~ ı, *zool.* Omurgalı hayvanlarda *Wolf* kanalına paralel olan kanal çiftinden herbiri; dişide oviduktu meydana getirir. [*Ing.* Mullerian duct; *Fr.* Canal de Muller]. ◉ **omurilik merkez** ~ ı, *anat.* Omurganın ortasından geçen ve içinde omurilik bulunan kanal. [*Ing.* Ependymal canal; *Fr.* Canal de l'épendyme]. ◉ **öd** ~ ı, *anat.* Karaciğer ve ödkesesi kanallarının birleşmesinden meydana gelen ve ödü oniki-parmak bağırsağına boşaltan kanal. [*Osm.* Kanâl-ı safravî; *Lat. Ductus choledochus; Ing.* Bile duct; *Fr.* Canal biliaire]. ☆ *Eşanl.* **koledok kanalı.** ◘ *ŞEKİL: 484.* – **SINDIRIM SİSTEMİ.** ◉ **östaki** ~ ı, *anat.* ◘ **Eustachi kanalı.** ◉ **salgı** ~ **ları,** *bot.* Salgı maddeleriyle dolu olan hücrelerarası boşlukların üstüste gelerek oluşturdukları uzun kanallar. (Örnek: *Çam ve benzeri reçineli ağaçların bulunduğu kozalaklar sınıfında rastlanan reçine kanalları).* [*Ing.* Secretory canals; *Fr.* Canals sécréteurs]. ◉ **salyangoz** ~ ı, *anat.* ve *zool.* İç-kulağın zar bostunun ön parçası olup bir salyangoz kabuğu biçiminde kıvrılmıştır. [*Osm.* Helezon; *Ing.* Cochlea; *Fr.* Canal cochléaire]. ◉ **sindirim** ~ ı, *anat.* Sindirim ve beslenme görevi ile ilgili olan ve ağızdan anüse kadar devam eden kanal. [*Osm.* Embubeyi hazmiye; *Ing.* Alimentary canal; *Fr.* Canal alimentaire]. ◉ **sinirsel** ~, *anat.* Nöral yayınların meydana getirdiği ve içinden omuriliğin geçtiği kanal. [*Ing.* Neural canal: *Fr.* Canal rachidien]. ☆ *Eşanl.* **nöral kanal.** ◉ **sperma** ~ ı, *anat.* Testislerde erkek eşeylik açıklığına veya sidik torbasına giden ve spermaları ileten kanal. [*Osm.* Kanâl-ı dâfika; *Lat. Vas deferens, ductus deferens; Ing.* Deferent duct, deferens; *Fr.* Canal déférent, canal éjaculateur]. ◉ **taş** ~ ı, *zool.* Derisi dikenlilerde ağzın kenarına doğru uzanan S biçimi bir kanal olup su kanal sisteminin dışarısı ile bağlılığını sağlar. [*Ing.* Stone canal; *Fr.* Canal madréporique]. ☆ *Eşanl.* **madrepor kanal.** ◉ **Volkmann** ~ ı, *zool.* İçinden damar ve sinirler geçen ve Havers kanallarını enine birbirine bağlayan küçük kanallar. [*Ing.* Volkmann's canal; *Fr.* Canal de Volkmann]. ◉ **Wirsung** ~ ı, *zool.* Pankreasın dış salgısını oniki-parmak bağırsağına taşıyan kanal. [*Ing.* Wirsung's canal; *Fr.* Canal de Wirsung]. ◉ **Wolff** ~ ı, *zool.* İkinci böbrekten çıkan ve sidik torbasına giden kanal olup, hem spermaları hem de aldığı taşır. [*Ing.* Wolff's canal; *Fr.* Canal de Wolff]. ◉ **yarım cember** ~ **ları,** *anat.* İç-kulakta, yarım çember biçiminde olan ve tulumcukla bağlı bulunan 3 zar kanal. [*Osm.* Kunayvatı nısfı daireviye; *ing.* Semicircular canals; *Fr.* Canaux semi-circulaires]. ◉ **yumurta** ~ ı, *anat.* Yumurtaları yumurtalıktan dışarı taşıyan kanal. [*Ing.* Oviduct; *Fr.* Oviducte]. ☆ *Eşanl.* **ovidukt.** ◉ **sulama** ~ ı, *coğr.* ve *bayınd.* Rasyonel bir sulama ile toprakların verimliliğini artırmak amacıyla, kapılan suları köylere götüren ve dağıtan kanal. [*Ing.* Irrigation channel; *Fr.* Canal d'irrigation]. ◉ **testere** ~ ı, *tekn.* Testerenin tahta üzerinde bıraktığı izin genişliği. [*Ing.* Set *(of a saw); Fr.* Voie d'une scie]. ◉ **ulaşım** ~ ı, *coğr.* ve *bayınd.* Nehir ulaşımının yararlanması için açılan kanal. [*Ing.* Ship-Canal; *Fr.* Canal de navigation]. ◉ **yan** ~, *coğr.* ve *bayınd.* Bir ırmak boyunca yeterince uzaktan açılan ve toprağı taşkından koruyan kanal. [*Ing.* Lateral channel; *Fr.* Canal latéral]. ◉ **yüzdürme** ~ ı, *coğr.* ve *bayınd.* Tomruk yüzdürmek için açılan kanal. [*Ing.* Flume, floating channel; *Fr.* Canal de flottage].

~ **açma,** *mek.* Bir parça, bir takım tezgâhı organı içinde oluk yapmak amacını güden işlem.

~ **açmak,** § ❶ *bayınd.* Bataklık bir arazinin suyunu akıtmak için su yolu yapmak. Deniz, göl, ırmak v.b. yi birbirine bağlamak. [*Ing.* To open a channel; *Fr.* Canaliser]. § ❷ *tekn.* Karton, tahta, maden v.b. bir iş üzerinde oluk açmak. [*Ing.* To canalize; *Fr.* Canaliser].

☆ *Eşanl.* **yuva açmak, lamba açmak.**

~ **akışı,** *trm.* Kanal gibi belirli bir hat takibeden ve hızı nisbeten yüksek olan akış.

~ **aralığı,** *hava.* Çeşitli kanallardaki haberleşmelerin birbirleriyle karışmasını önlemek amacıyla kanal frekansları arasında tespit edilen fark. [*Ing.* Channel separation; *Fr.* Espacement des voies].

~ **eğesi,** *tekn.* Kanal açmakta kullanılan, yalnız kenarları çentiklenmiş, ince dikdörtgen eğe.

~ **ekseni,** *trm.* Kanal kesitlerinde kanal yüzeyinin merkez noktalarını birleştiren hat. [*Ing.* Axes of channel].

~ **erozyonu,** *trm.* Miktarca artan yüzeysel akışın araziyi, yüzeysel erozyonun aksine olarak, belirli sınırlar dahilinde aşındırması. [*Ing.* Channel erosion].

~ **kaplaması,** *trm.* Sulama kanallarında sızma yoluyle olan su kaybını ve sızan suyun etrafındaki sahaların taban suyunu beslenmesini önlemek için kanal taban ve şevlerinin geçirimsiz maddelerle kaplanması. [*Ing.* Canal lining].

~ **rendesi,** *tekn.* Kalemle önceden açılmış olukların dibini düzleştirmeye yarayan oymacı ve marangozların küçük rendeleri.

~ **resmi** (rüsumu), *devl. huk.* Bir devletin sınırları içindeki kanaldan geçen deniz taşıtlarının o devlete ödediği geçiş parası. [*Ing.* Canal dues].

~ **yüklenmesi,** *hava.* Bir muhabere kanalının belirli bir zaman aralığında geçirdiği muhabere birimi. *(kelime, harf, işaret, veya grup)* miktarı. [*Ing.* Channel loading; *Fr.* Encombrement des voies].

~ **yürütmek,** *den.* Halatların kolları arasındaki boşlukları halatların bükümü cihetine doğru mürnel veya gircala sanarak doldurmaktır.

~ **yüzeyi,** § ❶ *mat.* Merkezi verilen bir eğri üzerinde yer değiştiren sabit büyüklükte bir kürenin zarf yüzeyi. *(Böyle bir yüzeyin, merkezi verilen eğri üzerinde yer değiştiren sabit büyüklükte bir çember tarafından doğurduğu da söylenebilir).* [*Ing.* Canal surface; *Fr.* Surface canal]. § ❷ Yer ve şekil değiştiren bir eğrinin doğurduğu yüzey. ☆ *Eşanl.* **oluk yüzeyi.**

kanalcık,-ğı, i. § ● *anat.* Küçük kanal; daha büyük kanalların küçük dalları: *Karaciğer kanalcıkları.* [*Osm.* Kuneyve; *ing.* Canaliculus; *Fr.* Canalicule]. § ❷ *bayınd.* Suların akıtılmasına yarayan dip ve cidarları kaplamalı küçük kanal. *(Örtü dalı moloz taş örgüsü duvar ayaklarına istinat eden küçük su kemeri, kanalcık, yüksekliği az dolmaların içinden suların akıtılmasını kolaylaştırır).* ◉ **boşaltım kanalcığı,** *zool.* Böbrekte, glomerulustan toplama kanalcıklarına uzanan ince kanallar, proksimal dalgalı kanal, distar dalgalı kanal, henle ilmeği. [*Ing.* Excretory tubule; *Fr.* Tubule excreteur]. ◉ **Cuvier** ~ **ları,** *zool.* Bazı denizhıyarlarında bazen yüzlercesi birarada ağacı andıran organların dibine bağlı beyazımsı körbağırsaklardan oluşan özel organlar. *(Bunlar hayvanın kendini savunmasında büyük bir rol oynar).* [*Ing.* Cuvier canaliculi; *Fr.* Canalicules de Cuvier]. ◉ **diş** ~ **ları,** *anat.* Dişte fildişi tabakasının içinde ağ halinde bulunan küçük kanallar. [*Ing.* Dental canaliculi; *Fr.* Canalicules dentinaires]. ◉ **Malpighi** ~ **ları,** *zool.* Böceklerde böbrek işini gören boşaltım borucukları *.(Malpighi kanalcıkları orta bağırsakla son bağırsağın kavşağında sindirim borusuna açılır).* [*ing.* Malpighian canaliculi; *Fr.* Canalicules malpighien].

~ **iltihabı,** *patol.* Bir salgı bezinin kanalcığında yer alan iltihap. [*ing.* Canaliculitis; *Fr.* Canaliculite].

kanalıyle, s. Bir kimse veya bir şey aracılığıyle, vasıtasıyle: *Bu müracaatı müdürlük kanalıyle yapmak gerekir.* [*ing.* By way *(of)*, by means *(of)*, through; *Fr.* Par la voie de, ou moyen de, par l'intermédiaire de].

kanalizasyon, i. *Fr. canalisation.* Şehirlerde ve binalarda kirli su ve pisliklerin aktığı lağım şebekesi. [*ing.* Canalisation, conduit run, sewerage, drainage].

kanama, i. § ❶ *patol.* Kanamak eylemi; Vücudun bir yerinden kan akması, kan çıkması: *Burun kanaması. Yaranın kanaması.* [*Ing.* Bleeding; *Fr.* Saignement]. § ❷ *bot.* İlkbaharda, alt kısımlarından kesilen bitki gövdelerinde, kesilen yüzeyde toplanan suyun kök basıncı etkisiyle akması olayı. ◉ **beyin** ~ **sı,** *tıp.* ◘ **Beyin.** ◉ **burun** ~ **sı,** *tıp.* ◘ **Burun.** ◉ **döl yatağı** ~ **sı,** ◘ **Metroraji.** ◉ **ikincil** ~, *patol.* ◘ **ikincil.** ◉ **tepkili** ~, *biy.* Bazı böceklerin *(cantharis, coccinella v.b.)* dışarıya itici bir sıvı fışkırması şeklinde kimyasal savunma yolu. *(Kendisini yiyecek bir hayvan dokunur dokunmaz cantharis böğrü üstüne kıvrılır ve ölü taklidi yapar; altı bacağının da eklemlerinden açık sarı renkte iri kan damlaları çıkarır; içinde şiddetli bir zehir (kantaridin) bulunan bu sıvı avcı hayvanın ağzına değince hayvan onu bırakır, çenelerini ovuşturmaya koyulur).* [*Ing.* Reflex bleeding; *Fr.* Saignée réflexe].

~ **süresi,** *fizyol.* Kulak memesine yapılan küçük bir sıyrıktan akan kanın durması için geçen zaman. *(Bu, kılcaldamarların durumuna bağlıdır ve savunma araçlarının yeterliliği hakkında bilgi verir. Bu süre insanda 2-4 dakikadır).* [*ing.* Bleeding period; *Fr.* Temps de saignement].

kanamak, nsz. f. § ❶ Bir organın yüzündeki damarlar açılıp dışarıya kan akmak, kan gelmek, kan çıkmak: *Burnu kanadı.* [*ing.* To bleed; *Fr.* Saigner]. § ❷ *mec. (Üstünden zaman geçmiş manevî acılar hk.)* Depreşmek, yeniden etkisini duyurmak. [*Ing.* To bleed; *Fr.* Saigner]. ◉ **kimsenin burnu kanamadan,** *dey.* Hiç kimseye en ufak bir zarar gelmeden. [*Ing.* Without hurting anyone, bloodlessly; *Fr.* Sans que personne ait le moindre désagrement].

kanamalı, s. Kanaması olan: *Kanamalı hasta.* [*ing.* Bleeding; *Fr.* Saignant.-ante].

~ **sarılık,** *paraz.* Birhücrelilerden de ilkel sayılan özel bir asalağın doğurduğu, titreme, ateş, kusma, baş ve kas ağrılarıyle ortaya çıkarak, dalağın, karaciğerin büyümesinden başka sarılığa da yol açan bulaşıcı hastalık. Hem sarılık, hem de kanama bulunması hali. [*Lat. Leptospirosis icterohaemorrhagica; Ing.* Leptospiral jaundice; *Fr.* Leptospirose ictéro-hémorragique]. ◘ **Spiroketoz.**

kanamisin, i. *Fr. kanamycine. Streptomyces kanamyceticus*'tan elde edilen antibiyotik; stafilokoklardan verem **basiline** ve salmonella'lara kadar uzanan **geniş** bir etki alanı

vardır. *(Kulak sinirini ve böbrek özekdokusunu etkilemesinden dolayı kanamisin'in kullanılışı sınırlıdır).* [*Ing.* Kanamycine].

Kananuci, öz. i. *dilb.* Batı Hindu lehçesi: Uttar Prades eyaletinin orta kesiminde ve Madhya Prades *(Hindistan)* eyaletinin kuzeyinde, yaklaşık olarak 7 milyon kişi tarafından konuşulur. *(Devanayarî harfleriyle yazılır).*

kanape, i. *Fr. canapé.* § ❶ Birkaç kişinin yanyana oturmasına elverişli, arkalığı ve kol dayanacak yeri olan geniş koltuk. [*Ing.* Sofa, couch, settee, bench]. § ❷ *mutf* Çerezle yenen küçük ekmek. Çeşitli ordövr ve garnilerle süslenerek hazırlanan küçük ekmek veya bisküvilere verilen ad. [*Ing.* Canapé].

kanara[1], i. *Osm.* < *Ar. kınnare. esk.* § ❶ Etleri yenen hayvanların kesilip yüzüldüğü yer. [*Osm.* Mezbaha, salhane; *Ing.* Slaughterhouse; *Fr.*. Abattoir]. § ❷ *h.d.* Köpek. *(Kanara köpeği «mezbahaya alışmış ve yiyeceğini oradan sağlayan köpek»in kısa şeklidir).* ❹ **ayağıyle ~ ye gitmek**, *dey.* Bile bile ölüme gitmek, ölümü arayıp bulmak.

Kanara[2], öz. i. *dilb.* Dravid dili: Maisur *(Hindistan)* eyaletinde yaklaşık olarak 16 milyon kişi tarafından konuşulur. *(Kanara veya tamul harfleriyle yazılır. Edebiyat zengindir).* [*Ing.* Kanarese, canarese; *Fr.* Canara, canarasis, kanara, kanarasis].

kanare, i. ◘ Kanara.

kanarya /kanar:ya/, i. *Isp. canaria. (Kanarya adalarının adından).* § ❷ *zool.* Ötücükuşlar *(Passeriformes)* takımının, Ispinozgiller *(Fringillidae)* familyasından, güzel öttüğü için kafeste beslenilen ve çiftehanelerde üretilen serçe büyüklüğünde, gagası kısa ve koni biçiminde bir kuş. Sırtı kül kahverengi, diğer tarafları sarı yeşil olur. Akdeniz memleketlerinde bahçelerde ve ırmak kenarlarında yaşar. Anayurdu Kanarya adalarıdır. [*Lat. Serinus canaria; Ing.* Canary; *Fr.* Serin, canari]. § ❶ *den.* Eski gemilerin kıç yapılarında, kumandan kamarasının omuzlara rastlayan kısmına veya çepeçevre kıç taraflarına yapılan balkonlar. *(XVI. ve XVII. yüzyıl kalyonlarında en süslü şekillerine rastlanan bu balkonlar Birinci Dünya savaşına kadar İngilizler tarafından kullanıldı).*

~ sarısı, *dey.* Açık sarı. [*Ing.* Canary yellow; *Fr.* Couleur jaune clair].

Kanarya (Büyük), öz. i. *coğr. Isp. Gran Canaria.* Ispanya'ya bağlı Kanarya takımadalarında ada. Yüzölçümü 1533 km².dir. [*Ing.* (Great) Canary island; *Fr.* Canarie (grande)].

~ adaları, *coğr.* Atlas okyanusunda Ispanyol takımadaları, Afrikanın batı kıyısının 100 km. açığında; yüzölçümü 7273 km² dir. [*Ing.* Canary Islands; *Fr.* Les Canaries].

~ adaları çamı, *bot.* ◘ Çam.

~ adaları defnesi, *bot.* ◘ Defne.

~ akıntısı, *coğr.* Atlas okyanusunun doğusunda, soğuk su akıntısı. Saint Vincent burnu enleminden Moritanya'ya kadar güneye doğru akar; sularının sıcaklığı 20° C'ı aşmaz. [*Ing.* Canary current; *Fr.* Courant des Canaries].

kanaryalık,-ğı /kanar:yalık/, i. Kanarya yetiştirilen yer. [*Ing.* Canary breeding place; *Fr.* Oisellerie pour les canaris].

kanarya.otu, b. i. *bot.* Iki-çenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Bileşikgiller *(Compositae)* familyasından bitki cinsi. Adi kanaryaotu adlı türü bütün yıl süresince çiçek açan, almaşık yapraklı, 10-40 sm. yüksekliğinde bir veya iki yıllık otsu bir bitkidir. Çiçekleri küçük silindir şeklili kaptulumlarda toplanmıştır. Meyva ekendir. Uçucu yağ, tanen, reçine ve inulinden başka özellikle köklerinde *Senecin* ve *Senecionin* adlı 2 alkaloid taşır. Adet düzenleyici ve âdet ağrılarını hafifletici olarak kullanılır. Yumuşatıcı, kurt düşürücü ve yara iyi ediçi etkileri vardır. Türkiye'de 30 kadar türü bulunur. Bunlardan bazıları: **İstanbul kanaryaotu** [*S. Paludosus*], **Orman kanaryaotu** *(S. Sylvaticus)*, **Yapışkan kanaryaotu** *(S. Viscosus)* ve *S. Jacobaea.* [*Lat.* Senecio; *Ing.* Groundsel; *Fr.* Séneçon].

kanasta, i. *Isp. canasta*, sepet. Avrupa'ya Ikinci Dünya savaşından sonra girmiş olan Güney Amerika menşeli kâğıt oyunu. [*Ing.* Canasta].

kanat[1],-dı, i. *esk. T.* § ❶ *zool.* Kuşların ve böceklerin kolları yerinde bulunan ve açılıp hareket ettirilince uçmayı sağlayan organlardan her biri: *Kartal kanadı. Kanatlı böcek.* [*Osm.* Cenah; *Ing.* Wing; *Fr.* Aile]. ◘ *ŞEKİL: 279* ◘ **KANAT I** *(Kuş kanadı);* ◘ *ŞEKİL: 280.* — **KANATLAR** *(Çeşitli kuş kanatları)* ◘ *ŞEKİL: 281.* — **UÇAK KANADI** § ❷ *zool.* Balıklarda ayak yerine geçen yüzgeç. Bir kısmında ikişer, bazılarında dörder tane olur. [*Ing.* Fin; *Fr.* Nageoire]. § ❶ Kapı, pencere, dolap gibi dikine açılıp kapanan şeylerin ve genellikle çift olan kapaklarından her biri: *Kapı kanadı. Pencere kanadı.* [*Ing.* Leaf, wing; shutter blind; *Fr.* Battant, vantail]. § ❶ *hava.* Uçaklarda havada durmayı sağlayan ve iki yanda bulunan yassı, genişçe ve uzun kısımlardan her biri. [*Ing.* Wing; *Fr.* Aile]. ◘ *ŞEKİL: 281* **UÇAK KANADI.** § ❶ Iki taraflı şeylerde yan: *Perde kanadı. Binanın sağ kanadı.* [*Ing.* Side, wing; *Fr.* Aile]. § ❶ *esk.* (a) Mevzideki birliğin cepheye sokulmuş piyade ağır silâhlarının büyük kısmının geriye doğru uzandığı alanı kapsayan derinlik. [*Ing.* Wing, flank; *Fr.* Aile]. (b) Muhabere düzenindeki bir kara veya deniz ordusunun yan parçası. § ❶ Fırıldak biçiminde olan şeylerde kol: *Pervane kanadı. Yel değirmeni kanadı.* [*Ing* Sail vane *(of a windmill);* Paddle spur *(of a watermill),* Blade, vane *(of a propelier); Fr.* Aile]. § ❶ Erzurum'da evlere girilen büyük çift kanatlı kapıya ve böyle kapısı olan taş döşeli avluya verilen ad. § ❶ (a) Ikiye katlanmış bir kumaşın beher parçası veya yarım eni; (b) Kürklerde

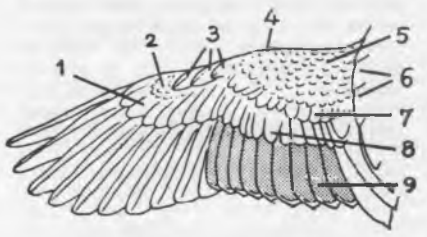

ŞEKİL: 279. — **KANAT I.** [*Kuş kanadı):* **1.** Kanat üstü büyük el örtü. **2.** El uçma tüyleri. **3.** Alula. **4.** Kanat bağı. **5.** Kanat üstü küçük örtü tüyleri. **6.** Omuz tüyleri. **7.** Kanat üstü orta büyüklükteki örtü tüyleri. **8.** Kanat üstü büyük kol örtü tüyleri. **9.** Kol uçma tüyleri.

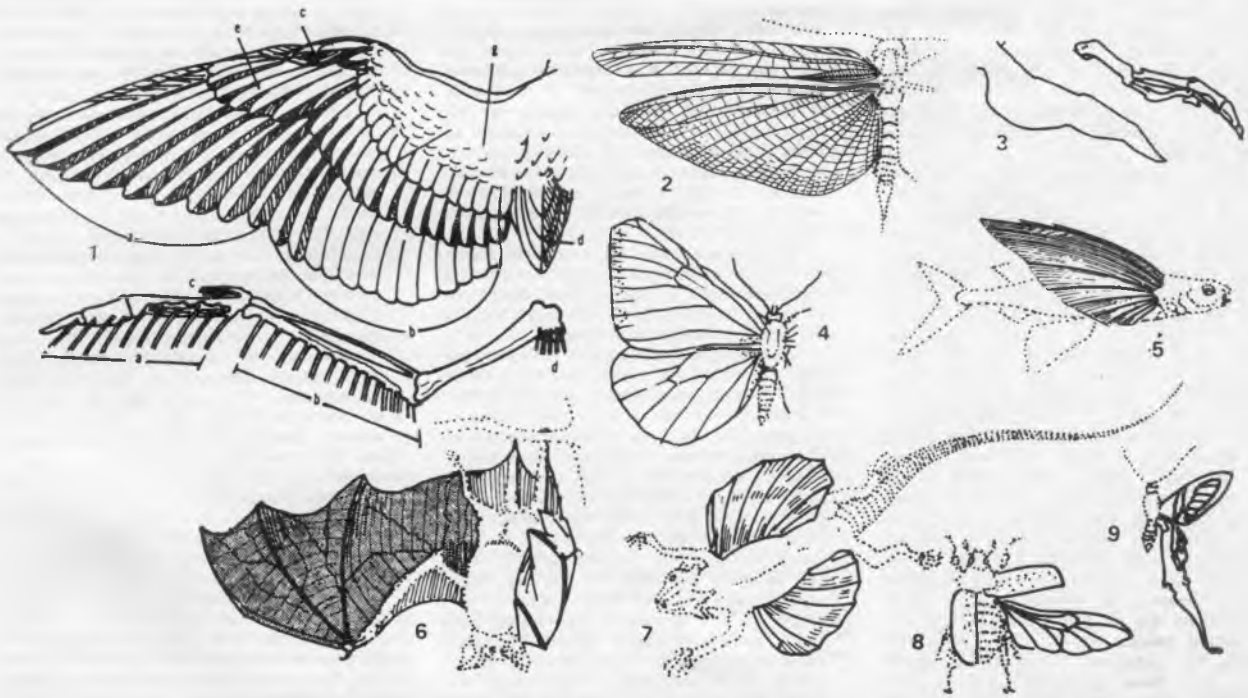

ŞEKİL: **ÇEŞITLI HAYVAN KANATLARI: 1.** Güvercin kanadı. **a.** Birincil uçma telekleri; **b.** Ikincil uçma telekleri; **c.** Yalancı uçma telekleri; **d.** Omuz telekleri; **e.** Büyük örtü telekleri; **f.** Orta örtü telekleri; **g.** Küçük örtü telekleri. **2.** Düzkanatlı böcek kanadı. **3.** Yüzgeç haline gelmiş kanat *(Penguen).* **4.** Pulkanatlı böcek kanadı *(kelebek).* **5.** Kanat haline gelmiş yüzgeç *(uçan balık).* **6.** Yarasa kanadı. *(Memeli).* **7.** Uçar kertenkele kanadı *(Sürüngen).* **8.** Kınkanatlı böcek kanadı *(Elitra ve zarkanat).* **9.** Pulkanatlı böcek kanadı. *(Uzantısı ile).*

parçalardan ibaret ve tahta denilen kısmın yarısı: *Bir kanat kürkü.* § ● Kırgız ve Türkmen çadırlarının etraf duvarlarını teşkil etmek üzere daire şeklinde kurulan ve üstüne keçe örtülen kafes gibi parmaklığın bir parçası. § ⓫ Bir binanın merkezî kısmından yanlara doğru uzanan kolları: *Evin sağ kanadı daha manzaralıdır.* [*Ing.* Wing; *Fr.* Aile]. § ⓬ *den.* (a) İnce tahtaların her biri: *Bu kalastan dört kanat çıkarılır.* [*Ing.* Wing; *Fr.* Aile]; (b) Bir geminin ambarlarında döşek postalarının yukarıya kıvrıldığı yere en yakın olan kısımları. [*Fr.* Aile]. § ⓭ *mec.* Meclis parti v.b. gibi grup ve topluluklarda düşünce bakımından ayrılmış tarafların her biri. § ⓮ Pişmiş bir kümes hayvanının kanadı taşıyan bütün uzvunu kapsayan etli kısım: *Bir kanat, bir but yedi.* [*Ing.* Wing; *Fr.* Aile]. § ⓯ *sp.* Futbol, hentbol, rugbi takımlarının hücum hattının sağ ve sol uçlarında yer alan oyuncular. [*Fr.* Aile]. § ⓰ *tekn.* Türbin veya tulumbada bir akışkanı harekete geçiren maden kısım. [*Ing.* Blade; *Fr.* Aile]; (b) Vincin bir bölümü, kaldırma kablosunun takıldığı makaranın tespit edildiği yer. § ⓱ *bot.* (a) Baklagillerin çiçek tacında bulunan yan iki taç yapraktan her birinin adı; (b) Bazı organlar üzerinde gelişen zarsı uzantı *(Saplar, meyveler, tohumlar v.b.).* [*Lat. Ala,-ae; Ing.* Ala; *Fr.* Aile]. § ⓲ *jeol.* Bir yer kırığının iki yanındaki büyük kütle. [*Fr* Bloc]. ◉ **kanada binmiş,** *dey.* Kanatlanıp uçmuş, uçmaya başlamış. ◉ **kanadı altına almak (birini), (birine kanat germek),** *dey. (Birinin üstüne)* germek, korur olmak, himayesine almak. [*Ing.* To take under one's wing; *Fr.* Protéger]. ◉ **kanadı altına girmek (sığınmak)** *(birinin), dey.* Birinin himayesine sığınmak. [*Ing.* To seek shelter under the protection *(of)*]. ◉ **kanadı altında,** *dey.* Himayesinde. [*Ing.* Under one's wing, under one's protection; *Fr.* Sous l'aile de]. **kanadı kuyruklu kelebek,** *zool.* ◘ **Kelebek.** ◉ **kanadıyle uçmak** *(birinin), dey.* Korunmak, himaye görmek. ◉ ~ **ları olmak,** dey. Çok süratli, çevik olmak. [*Fr.* Avoir des ailes, être très leste, très rapide]. ◉ **bot kanadı,** *hava.* ◘ Bot¹. ◉ **burun ~ ları,** *anat.* Burun deliklerinin dış yanları. [*Ing.* Wing, ala *(of nose); Fr.* Ailes du nez]. ◉ **delta ~,** *hava.* Üçgen biçimindeki bu kanat adını yunanca büyük delta harfine olan benzerliğinden almıştır. [*Ing.* Delta wing; *Fr.* Aile en delta]. ◉ **değirmen kanadı,** ◘ **Değirmen.** ◉ **devingen ~,** *ask.* Yanaşık düzendeki bir kıtanın veya muhabere düzenindeki bir ordunun çark hareketinde çark ekseninden en uzakta kalan ve geniş bir daire yayı çizen parçası. [*Ing.* Marching wing; *Fr.* Aile marchante]. ◉ **döner ~,** *inş.* ◘ **Döner.** ◉ **düşme kanadı,** *den.* Tahtadan yapılmış, semer biçiminde, teknenin rüzgâra iyi dayanıp yanlaması ve sürüklenmemesi için iki bordadan denize sallandırılan levha. [*Ing.* Lee-board; *Fr.* Aile de dérive]. ◉ **et ~,** *zool.* ◘ **Et.** ◉ **fay (yarılım) kanadı,** *jeol.* Fayın *(yarılımın)* iki kenarından her birine verilen ad. ◉ **güvercin kanadı,** § ❶ *dans.* Bir sıçrama şekli; bu durumda balerinin bacakları havada kuş kanatlarının çırpınmasını taklit eder. [*Ing.* Pigeon wing; *Fr.* Ailes de pigeon]. § ❷ *den.* Babafingoların üstüne açılan yelken. [*Ing.* Sky-sail, sky-scraper; *Fr.* Aile de pigeon, aile de papillon]. ☆ *Eşanl.* **kelebek kanadı.** ◉ **halka ~,** *hava.* Ana yüzeyi bir kanat profilinde olan silindir veya halka şeklinde kanat. *(Bu şekildeki bir kanadın iç kısmında pervaneli veya tepkili bir motor bulunur ve iç çeperi bir statoreaktörün kullanılmasına uyacak şekilde hazırlanır).* [*Ing.* Annular wing; *Fr.* Aile annulaire]. ◉ **hilâl ~,** *hava.* ◘ **Hilâl.** ◉ **kaz kanadı,** *sp.* Güreşte hasmının başını koltuk altına alarak veya hasmı arkadan veya yandan sararak, elleri koltukları altından geçirdikten sonra sırtında veya ensesinde birleştirme şekillerindeki oyun. ◉ **kızıl ~,** *zool.* ◘ **Kızılkanat.** ◉ **kol ~,** *dey.* Dayanılacak şey veya yer. ◉ **kol ~ açmak,** *dey.* Himayesine alıp yardım etmek, korumak. ◉ **kolu kanadı kırılmak,** *dey.* ◘ **Kol.** ◉ **köprü ~ duvarı,** *bayınd.* Köprü ayaklarını akıntıya, nehir gemilerinin veya yüzen herhangi bir cismin çarpmasına karşı korumak için nehrin yamaçlarını tutan duvar. [*Ing.* Bridge wing; *Fr.* Aile de pont]. ◉ **pervane kanadı,** *den.* Pervanenin kolu. [*Ing.* Propeller blade, screw blade; *Fr.* Aile d'hélice]. ◉ **sarı ~,** *zool.* ◘ **Lüfer.** ◉ **sinek kanadı,** *inş.* Tuğla bacaların köşelerini tutan küçük kancalardan her biri. [*Ing.* Wing nail; *Fr.* Aile de mouche]. ◉ **şişirilmiş ~,** *hava.* Sınır tabakası şişirici bir tertibatla donatılmış kanat. *(Klasik kanatlardan daha iyi aerodinamik niteliklere sahip olan şişirilmiş kanatların taşıma gücü çok fazla artmıştır. Bu teknik özellikle tepkili uçaklarda kullanılır. Türbinli motorla donatılmış uçaklarda gerekli hava kompresörün çıkışından alınır ve bu hava şişirme için kullanılır).* [*Ing.* Puffed wing; *Fr.* Aile soufflée]. ◉ **uçan ~,** *hava.* Orta gövdesi

ŞEKİL: 280. — **ÇEŞITLI KUŞ KANATLARI.**

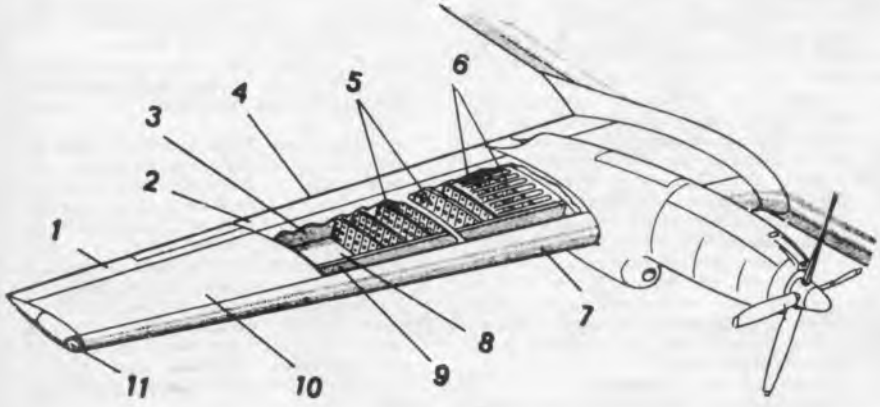

ŞEKİL: 281. — **UÇAK KANADI: 1.** Kanatçık. **2.** Eğiklik flapı. **3.** Arka kiriş. **4.** Kaçış kenarı. **5.** Nervürler. **6.** Germe çubukları. **7.** Yuvarlatılmış hücum kenarı. **8.** Ana yakıt deposu. **9.** Ön kiriş. **10.** Kanat örtüsü. **11.** Pozisyon ışığı *(Parklama ışığı, yan lamba, yan ışık).*

ÜSTTEN GÖRÜNÜŞ

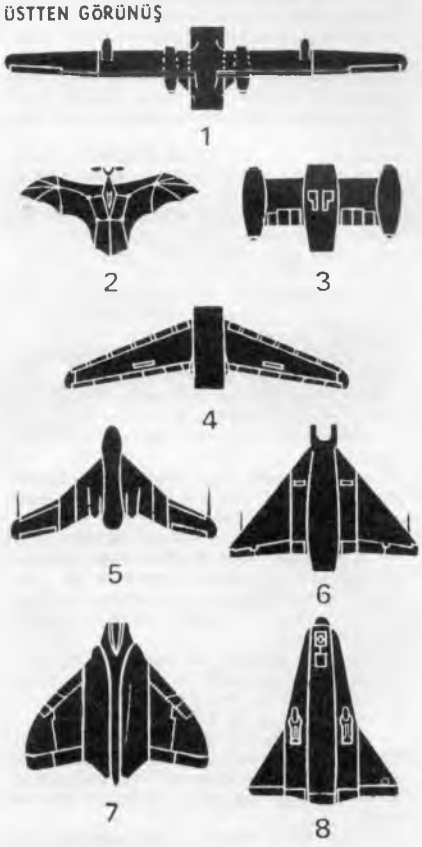

ŞEKİL: **UÇAK KANATLARI: 1.** Uzun ve dik. **2.** Kuş kanadı şeklinde eski model. **3.** Kısa ve dik. **4.** Yamuk biçimde ok kanat. **5.** Hilâl **6.** Delta. **7.** Hücum kenarı yuvarlatılmış delta. **8.** Çift delta.

olan veya olmayan kuyruksuz uçak. [*Ing.* Flying wing; *Fr.* Aile volante].

~ **açıklığı,** § ❶ *zool.* Kuşların, daha genel olarak bütün kanatlı hayvanların uçar durumda kanatları tam açıkken iki kanat ucu arasındaki açıklık. § ❷ *hava.* Uçağın hareket yönünde düşey olarak ölçülen kanat boyutu.

~ **açısı,** *hava.* Bir kanat düzleminin, gövde ekseniyle yaptığı bağlantı açısı. *(Kanat açısı, uçağın yapımı sırasında tayin edilen sabit bir açıdır. Hava akış çizgilerinin yönüne, dolayısıyle uçağın uçuş sırasındaki konumuna bağlı olan hücum açısı ile kanat açısını karıştırmamak gerekir).* [*Ing.* Angle of wing setting; *Fr.* Angle d'implantation de l'aile, angle de calage de la voilure].

☆ *Eşanl.* **kanat montaj açısı.**

~ **açmak,** § ● Uçmak, gitmek. § ● Gemi, yelkenlerini açıp rüzgârla şişirmek.] ❷ *(Birine)* Bir kimseyi korumak, himaye etmek. [*Ing.* To protect; *Fr.* Protéger].

~ **alıştırmak,** *dey.* Bir işe alışmaya çalışmak.

~ **altına almak,** *dey.* Himayesine almak, korumak. [*Ing.* To take someone under one's wing; *Fr.* Prendre qn. sous son aile, sous sa protection, sous son égide].

~ **ayaklıgiller,** *zool.* ◘ **Kanatayaklıgiller.**

~ **çırpmak,** *dey. (uçucu hayvanlar hk.)* Kanatları birbirine vurmak, kanatlarını hareket ettirmek, [*Ing.* To flutter *(wings)*; *Fr.* Battre les ailes].

~ **değiştirmek,** *sp.* Bir açığın topu diğer bir açığa göndermesi, pas vermesi. [*Ing.* To change wing; *Fr.* Changer d'aile].

~ **dikmesi,** *inş.* ◘ **Dikme.**

~ **duvarı,** § ❶ *inş.* ◘ **Duvar.** § ● *bayınd.* Köprü ana ayağının düz kısmını açılı değil de sürekli bir birleşmeyle devam ettiren tutma duvarı. [*Ing.* Wing wall; *Fr.* Mur en aile].

~ **flapı,** *hava.* Kanadın arkasında iniş ve kalkış sırasında dışarı çıkartılarak kanat sahasını genişletmeye ve kabre hızını düşürmeye yarayan kanat parçası. [*Ing.* Wing-flap; *Fr.* Volet hypersustentateur].

~ **germek,** *dey.* Birini korur olmak, himayesine almak. [*Ing.* To take someone under protection; *Fr.* Prendre qn. sous la sauvegarde].

~ **kaidesi,** *zool.* Kanadın vücuda yapıştığı yer.

~ **sürgüsü,** *tekn.* Iki madenî çubuğun aynı anda ötelenmesiyle marangoz işlerini sürgülemeye yarayan ve bunların üzerine yerleştirilmiş hırdavatçılık malzemesi. [*Ing.* ve *Fr.* Espagnolette]. ☆ *Eşanl.* **espanyolet.**

~ **taarruzu,** *ask.* Bir orduda yan veya cenahların hücumu. [*Ing.* Flank attack; *Fr.* Attaque de flanc].

~ **takımı,** *mek.* Akış halindeki bir akışkanı yöneltmek için kullanılan rijit yüzey.

~ **ucu deposu,** *hava.* Kanat uçlarında bulunan yardımcı yakıt deposu. [*Ing.* Wing tip tank; *Fr.* Réservoir de bout d'aile].

~ **üzerine kayış,** *hava.* Fazla yan yatarak alınan bir viraj sırasında uçağın yana düşmesi.

~ **vermek,** Hızlanmak, acele etmek.

~ **yamukluk oranı,** *hava.* Trapez biçimindeki bir kanat için *a* uç kirişinin simetri düzlemine kadar uzatıldığı varsayılan *b* kirişine oranı:

$$\frac{a}{b}$$

~ **yükü,** *hava.* Bir uçaktaki birim kanat yüzeyine isabet eden ağırlık. [*Ing.* Wing loading; *Fr.* Charge d'aile].

kanat[2], i. *Osm.* < *Ar. kanât. esk.* § ● Kanal. [*Fr.* Canal]. § ❷ Yeraltına döşenmiş su borusu veya yolu. § ● *trm.* Yeraltına sızmış suların sulamada kullanılmak için işletilmesine yarayan yeraltı galerisi. *(Bu teknik, Büyük Sahra'nın kuzey kıyılarında foggara* adıyle uygulanır).

kanata /kana:ta/, i. *It. canetta* < *Yun. kanata. esk.* § ● İçine sıvı nesneler konulan kap, kâse. [*Ing.* Goblet; *Fr.* **Gobelet**]. § ● Ağzı geniş tek kulplu su kabı, ölçü gibide kullanılır. [*Fr.* Mesure et vase en terre ou en fer, blanc pour les liquides].

kanat.ayaklıgiller, b. i. *zool.* Omurgalı hayvanlardan Memeliler *(Mammalia)* sınıfının Yarasalar *(Chiroptera)* takımının, Büyükyarasalar *(Megachiroptera)* alt takımına giren bir familyası. Boyları büyük, gözeleri küçüktür. Kuyrukları yoktur. **Kiyodot** *(Macroglossus minimus),* **Çekiç-başlı uçar-köpek** *(Hypsignathus monstrosus),* **Uçar-köpek** *(Pteropus vampyrus)* türleri iyi bilinir. [*Lat.* ve *Ing. Pteropodidae; Fr.* Ptéropodidés].

kanatçık,-ğı, i. § ● Küçük kanat. [*Ing.* Winglet; *Fr.* Ailette]. § ❷ *hava.* Bir kanadın firar kenarına yerleştirilen ve aşağıya doğru indirilince kanadın taşıma gücünü arttıran dikdörtgen biçiminde mafsallı flap. [*Ing.* ve *Fr.* Aileron]. § ● *tekn.* Bir türbine veya kompresörün, kanat profili kesidinde çukurlaştırılmış madenî bir parçanın meydana getirdiği etkin parçası [*Ing.* Winglet; *Fr.* Ailette]. § ● *term.* Isıtma veya soğutmaya yarayan bir boruda olduğu gibi bir çeperin arasındaki ısı geçirme yüzeyini arttırmaya yarayan çıkıntı ve bu kenardan onu kuşatan akışkan. *(Ilke olarak bu ad, ana yüzeye paralel iki boyutundan biri diğerine göre bağıntılı olarak büyük olan çıkıntılara verilir. Kanatçıklar bir boru üzerine enlemesine, boylamasına ve spiral olarak sarılmış olabilir. Ana yüzeyle bir olabileceği gibi, kenarı kıvrılıp tutturularak veya kaynakla tespit edilebilir).* [*Fr.* Ailette] § ● *zool.* (a) Kuşların iğreti kanadı, yanı başparmak ve birincil parmak kemiklerine bağlı teleklerinin tümü. [*Ing.* Aileron; *Fr.* Pinion]; (b) Sineklerde kanadın dibinde bulunan küçük pulcukların tümü. [*Ing.* Balancers, poisers; *Fr.* Cuilleron, aileron].

~ **pancuru,** *hava.* Bir kontrol yüzeyi veya flapın mafsallı arka kısmı. [*Ing.* Tab; *Fr.* Volet].

kanatır /kanâtır/, ç. i. *Osm.* < *Ar. kantara. esk.* § ❶ Taştan yapılmış kemerli ve büyük köprüler. § ❷ Su kemerleri.

kanatlanmak, nsz. f. § ❶ Uçmaya başlamak, havalanmak. [*Ing.* To take wing, to fly; *Fr.* Senvoler]. § ❷ Kanadı çıkmak, uçacak hale gelmek: *Güvercin palazları henüz kanatlanmadı.* [*Ing.* To grow wings; *Fr.* Avoir des ailes]. § ● Uçmak, kanat açmak, [*Ing.* To be on the wing; *Fr.* Voler]. § ❸ *mec.* Kendine bir koruyucu bulmak: *Artık kanatlandı da pek korkusu kalmadı.* § ● *dans.* Sahnenin bir yanından öteki yanına hareket etmek.

kanatlı, s. § ● Kanatları olan. [*Ing.* Winged; *Fr.* Aile,-ée]. § ❷ *astr.* Daha küçük ölçüde de olsa uçak kanatlarına benzeyen ve Yerle dönüş sırasında veya atmosferi olmayan herhangi bir gökcismine iniş sırasında planör uçuşu sağlayan taşıyıcı yüzeylerle donatılmış yapma uydular ve uzay gemileri için kullanılır. § ❸ *bot.* Üzerinde kanada benzer uzantılar bulunan: *Kanatlı taç. Kanatlı sap.* [*Ing.* Winged; *Fr.* Ailé,-ée]. ◉ **çift ~,** *biy.* ve *hava.* ◘ **Çift.** ◉ **dört ~,** *zool.* ◘ **Dört.** ◉ **düz ~,** *zool.* ◘ **Düz**[1]. ◉ **eş ~,** *zool.* ◘ **Eşkanatlı.**

~ **boğa,** *mit.* Keydanlılar ve Asurluların ilâh timsali olarak kapı yanlarına ve bazı tezyinatlara koydukları kanatlı boğa sureti ve heykeli. [*Fr.* Taureau ailé].

~ **boru,** *trm.* Değiştirme yüzeyinin ısı etkinliği artırmak için uzunlamasına veya dairesel levhacıklarla donatılmış ısı değiştirici veya ekonomizör boru. [*Ing.* Finned].

~ **böcekler,** *zool.* ◘ Kanatlılar

~ **ceviz,** *bot.* ◘ **Ceviz.**

~ **çarık,** *mit.* Ilâhlardan haber getiren *Hermes* veya *Merkür* mâbudunun ayağındaki kanat takılı çorap. [*Ing.* Heel-wing, talaria; *Fr.* Talonnière].

~ **deniz atı,** *zool.* ◘ **Denizatı.**

~ **denizatıgiller,** *zool.* Omurgalı hayvanlardan Balıklar *(Pisces)* sınıfının, *Kemikli-balıklar (Teleostei)* takımının, Gerikemikli-omuzlular *(Caasteomi)* alt takımına giren bir familyası Göğüs yüzgeçleri kanat biçimini almıştır. Vücutları yassıdır. Başları boru gibi uzamıştır. Kanatlı deniz atı *(Pegasus volans)* türü iyi bilinir. [*Lat.* ve *Ing. Pegasidae: Fr.* Pégasidés].

~ **karesi,** *astr.* Bu takımyıldızın, *Markab, Şeat, Algenib* ve *Sirah* adı verilen ve aşağı yukarı bir kare meydana getiren dört parlak yıldızın yaptığı grup. *(Kanatlıat takımyıldızı biçim bakımından Büyükayı ve Küçükayı takımyıldızını andırır; gök haritalarında bu takımyıldızı Andromeda yıldızına bağlanmıştır. Kanatlıat karesinin kuzeydoğu ucundaki Sirrah yıldızı Andromeda takımyıldızına da aittir. 23 saatlik sust dairesiyle çıkışan dik düşey kenar /a ve b yıldızları/, kuzeyde kutup noktasından, güneyde ise 1,3 kadirdeki Balıkağzı yıldızından geçer. Kanatlıat karesi, yaklaşık olarak 15 Eylülde gece yarısına doğru üst geçişini yapar. Takımyıldızın doğusunda M 15 küresel kümesi bulunur).* [*Ing.* Square of pegasus; *Fr.* Carré de pégase].

~ **kurs,** Eski Mısır'lılarda güneş tanrısının sembolü olarak yapılan bir şekil olup ortada güneşi temsil eden bir kurs ve bunun göksel olduğuna işaret olarak iki tarafında açılmış iki kanat vardır; [*Ing.* Winged discus; *Fr.* Disque ailé].

~ **meyve,** *bot.* ◘ **Meyve.**

~ **sıtması,** *patol.* Sıtma asalağı soyundan bir çok sporlunun kanatlılarda oluşturduğu sıtma çeşidi. [*Osm.* Humma-i merzagi-i tuyur; *Lat. Pladusmus avium; Ing.* Bird malaria; *Fr.* Paludisme des oiseaux].

~ **supap,** *tekn.* Kelebek valf. [*Ing.* Butterfly valve; *Fr.* Soupape à papillon].

Kanatlı.at, b. öz. i. *astr.* Kuzey gökküresi takımyıldızı. [*Osm.* Fers-i ekber; *Lat.* ve *Ing. Pegasus (=Peg); Fr.* Pégase].

kanatlı.keseli, b. i. *zool.* Keseliler *(Marsupialia)* takımının, Kuskusgiller *(Phalangeridae)* familyasından bir memeli türü. Uzunluğu 24 sm. Küçük boylu, yumuşak tüylü, uzun kuyrukludur *(27 sm),* Ön ve ard ayakları arasına gerilmiş kanat biçiminde bir zar bulunur. Doğu Avustralya'da yaşar. [*Lat. Petaurus sciureus; ing.* Flying phalanger; *Fr.* Pétaurus].

kanatlılar, ç. i. *zool.* Eklembacaklı hayvanlardan Gerçek-eklembacaklılar *(Euarthropoda)* alt dalının böcekler *(Insecta)* sınıfının bir altsınıfı. Ergin halde kanatlıdırlar. Bazen kanatlar, ikincil olarak,, kaybolmuş olabilir. Gelişmeleri yarı veya tüm-başkalaşma iledir. Düzkanatlılar *(Orthoptera),* Termitler *(Isoptera),* Tüybitleri *(Mallophaga),* Bitler *(Siphunculata),* Kız-böcekleri *(Odonata),* Sinirkanatlılar *(Neuroptera),* Pulkanatlılar *(Lepidoptera),* Ikikanatlılar *(Diptera),* Pireler *(Siphonaptera),* Kınkanatlılar *(Coleoptera),* Zarkanatlılar *(Hymenoptera),* Hortumlu-böcekler *(Rhynchota)* gibi takımları içine alır. [*Osm.* Haşerat-ı zül-cenah; *Lat.* ve *Ing. Pterygota; Fr.* Ptérygotes].

☆ *Eşanl.* **kanatlı böcekler.**

☆ *Karş.* **kanatsızlar.**

kanatmak(-i), f. Kanamasına yol açmak veya kanamasını sağlamak: *Elini kanattı.* [*Ing.* To make bleed; *Fr.* Faire saigner].

kanatsı[*], s. Kanat biçiminde veya görünüşünde olan. [*Osm.* Cenahî, şibih cenah; *Lat. Pterygoides; ing.* Pterygoid; *Fr.* Pterygoïde].

~ **çıkıntı,** *anat.* Temel kemiğinin büyük kanatlarının alt yüzünde bulunan çıkıntı. *(Kanatsı çıkıntı iki kökle temel kemiğine bitişir; her biri bir kemik levhacık halinde uzanır /iç kanat, dış kanat/, Bunların ön kenarları birleşerek kanatsı çukuru ve kanatsı centiği meydana getirir).* [*Ing.* Pterygoid apopchysis; *Fr.* Apophyse ptérygoïde].

~ **çıkıntı kasları,** *anat.* ◘ **Kas.**

kanatsız, *s. zool.* Kanadı olmayan. [*Osm.* Ma'dâm-ül-cenâh; *Ing.* Apterous; *Fr.* Aptère]. ◉ **kolsuz ~ kalmak,** *dey.* Ümidini kaybetmek, üzüntüye düşmek, çaresiz kalmak.

~ **arı,** *trm. Hymenoptera*'lardan, 2.86 sm. kanat açıklığına sahip, üstü kadife gibi tüylü, arı yuvalarında misafir veya parazit olarak bulunan, kuvvetli sokucu arı. [*Lat. Dasymutilla nigripes*].

~ **böcekler,** *zool.* ◘ **Kanatsızlar.**

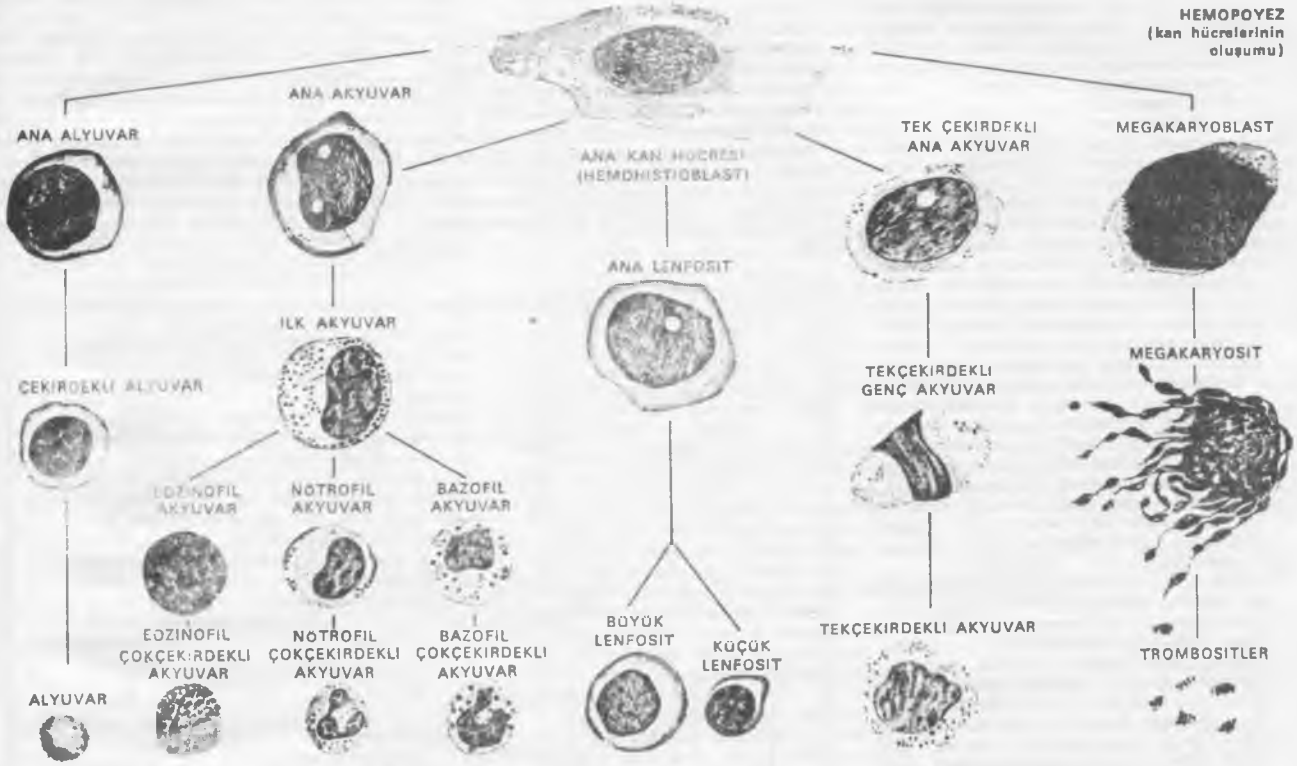

Normal ve hasta KEMIK ILIĞI VE KAN
(500-2000 defa büyültülerek çekilmiş fotoğraflar)

NORMAL KAN
(Tekçekirdekli akyuvar)

NORMAL TROMBOSITLER

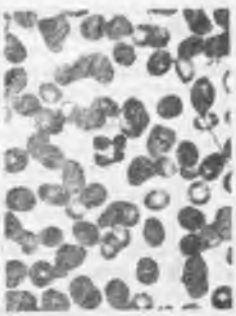

INTANI MONONÜKLEOZ
(KAN)

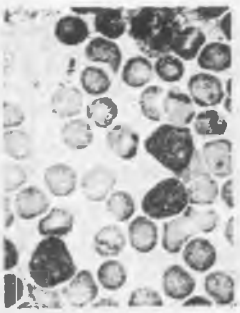

KRONIK LENF LÖSEMISI
(LENFOSITLER)

NORMAL MIYELOGRAM

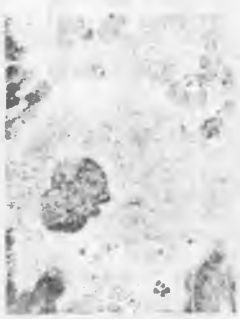

MEGAKARYOSIT
(DEV ILIK HÜCRESI)

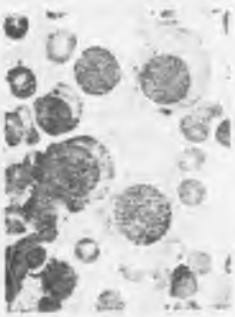

BIERMER MIYELOGRAMI
(DEV AKYUVARLAR)

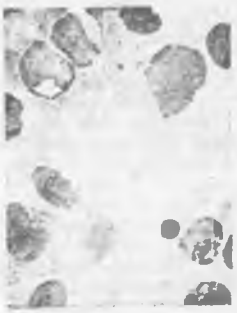

HAD LÖSEMILI KEMIK
ILIĞI (MIYELOBLASTLAR)

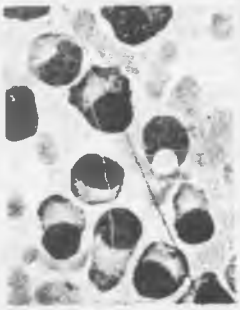

MIYELOM (PLAZMOSITLER)

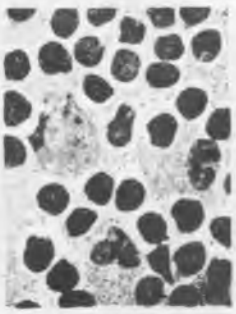

KRONIK ILTIHAPLI
LENF DÜĞÜMÜ

~ **kuş uçmaz**, *at.* Gereken koşullarla donanıp güçlenmeyen kişi amaca varamaz.

kanatsızlar, ç. i. *zool.* Eklembacaklı hayvanlardan Gerçek-eklembacaklılar *(Euarthropoda)* alt dalının Böcekler *(Insecta)* sınıfına giren bir alt sınıf. Bütün hayatları boyunca kanatları yoktur ve yumurtadan çıkan yavrular başkalaşma göstermeksizin erginleşirler *(ametabol)* Karada yaşarlar. Bütün dünyaya yayılmışlardır. Gümüşçün *(Lepisma saccharina)*, Kar piresi *(Entomobrya nivalis)* en iyi bilinen türleridir. [*Osm.* Haşerat-ı ma'dûm-ül-cenah; *Lat.* ve *Ing. Apterygota; Fr.* Aptérygotes].

☆ *Karş.* **kanatlılar**.

kanava, ◘ **Kanaviçe**.

kan.avcı.otu, b. i. *bot.* İki-çeneklıler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Düğüncİçegiller *(Ranunculaceae)* familyasından ,bir veya çok yıllık otsu, zehirli bitki cinsi. Kokusuz, parlak, kırmızı veya sarı renkli çiçekleri aktinomorftur. Meyva nukstur. Avrupa'da yetişen *A. vernalis* adlı türünden hekimlikte kalbe kuvvet verici bir madde elde edilir. **Keklikgözü** veya **yaz kanavcıotu** *(A. aestivalis)* denen türü Türkiye'de yetişen, kırmızı renkli çiçekler açan, 25-50 sm. boyunda, 1-2 yıllık otsu bir bitkidir. Toprak üstü kısımlarında adonidin adlı bir glikozit karışımı, köklerde ise ayrıca bir alkaloid bulunmaktadır. İnfuzyon ve hulâsa halinde kalb kuvvetlendirici ve idrar söktürücü olarak kullanılır. Fakat etkisi *A. vernalis* türünden daha zayıftır. **Sonbahar kanavcıotu** *(A. autumnalis)*, **kızıl kanavcıotu** *(A. flammeus)*, *A. aleppica*, *A. dentata.* adlı türleri Türkiye'de yetişmektedir. [*Lat.*, *Ing.* ve *Fr.* Adonis].

kanaviçe, i. *It. canavaccio* veya *canovaccio.* § ❶ Seyrekçe dokunmuş kolalı keten bezi. [*Ing.* Canvas; *Fr.* Canevas]; ☆ *Eşanl.* **kanava**. § ❷ Böyle bir bezin üzerine yapılan işleme. [*Ing.* Canvas lining; *Fr.* Garniture canevas]. § ❸ El işlemelerinde kullanılan çok seyrek örgülü bir cins tül. [*Ing.* Canvas; *Fr.* Canevas]; § ❹ Çuval olarak kullanılan kendir veya jüt'ten yapılmış seyrek bez. *(Bazı hallerde bu tip ambalaj bezleri özel yağlı bir madde ile kaplanarak, su ve rutubetin içe işlemesi önlenmektedir. Bu bakımdan bu tip çuval dokumalarda, yağlı veya kuru olarak iki tip yapılmaktadır).* § ❺ *ed.* Önörgü. Bir eserin plânı, taslağı. Sanatçının gereken şekil ve süslerle doldurarak eseri meydana getirmek üzere kurduğu çatı.

~ **direnç**, *elek.* Bir iletken ve bir yalıtkanın kanaviçe şeklinde örtülmesiyle elde edilen direnç elemanı.

~ **doldurmak**, *işl.* ◘ **Doldurmak**.

kanazlık,-ğı, İ. ◘ **Anemi, kansızlık**.

kanber, İ. ◘ **Kamber**.

kan.bilim[a], b. i. *Fr. hématologie. biy.* Kanın yapısı ile dokularını inceleyen biyoloji dalı. [*Ing.* Hematology].

☆ *Eşanl.* **hematoloji**.

kanbiyit,-ti, i. *Fr. canbyite. min.* Hidratlı doğal demir silikat *(Nontronite benzer).* [*Ing.* Canbyite].

kanbur, İ. ◘ **Kambur**.

kanca, i. § ❶ Bir şey çekmeye yarar saplı çengel: *Kayıkçı kancası, Yangın kancası*, [*ing.* Hook; *Fr. Croc*]. § ❷ Ucu demir çengelli çubuk: *İtfaiye kancası-* [*Ing.* Hook, *Fr.* Crochet]. § ❸ Herhangi bir şeyi asmaya yarayan madenî çengel. [*Ing.* Hook; *Fr.* Croc]; § ❹ *atç.* (a) At nalının iki ucundaki kıvrık kısım. [*Fr. Crampon*]. (b) Atın kaygan arazide kaymaması için, nalının alt yüzündeki deliklere vidalanan küt piramit veya küp biçiminde çelik parça; [*Ing.* Calk, cog; *Fr.* Crampon]; § ❺ *balıkç.* Balığın sandala alınması için kullanılan araç. [*Ing.* Gaff; *Fr.* Gaffe, croc]. § ❻ *zool.* Olta iğnesi şeklinde küçük çengel. Bazı zarkanatlı böcekler trikopterlerde *(Arka kanadın ön tarafında yan yana dizili bulunan bu kancaları uçuş sırasında ön kanadın arka kenarındaki oluğa takılarak her iki kanadın birlikte çırpılmasını sağlar);* § ❼ *camc.* Pencere camlarını veya buna benzer cam eşyayı fırına vermek veya fırından almak için kullanılan uzun demir çengel § ❽ *den.* Bir ağaç *sırığın ucuna takılan maden veya benzeri sert bir çubuktan bükülerek yapılmış çengel. (Yanaşmak için atılan üçlü halatı veya iskeleyi tutmaya veya buradan avara için itmeye yarar);* bir palanga ucundaki çengel. [*Ing.* Boat - hook; *Fr.* Gaffe]. § ❾ *den. bil.* Kıyı akıntısının zayıfladığı noktada daha derin sulara eğilen kıyı dili. § ❿ *(kasaplık)* Mezbahada, derisi yüzülecek hayvanı veya kasap dükkânlarında, et parçalarını asmaya yarayan çengel; [*Ing.* Hook; *Fr.* Pendoir] § ⓫ *sepetç.* Hint kamışından sandalye çerçevelerinin yapımında, Hint kamışı veya kestane ağacı sürgünlerini düzeltmeye yarayan ağaç veya demir çengel. § ⓬ *sil. esk.* İlk defa *Duilius* tarafından Kartacalıla-

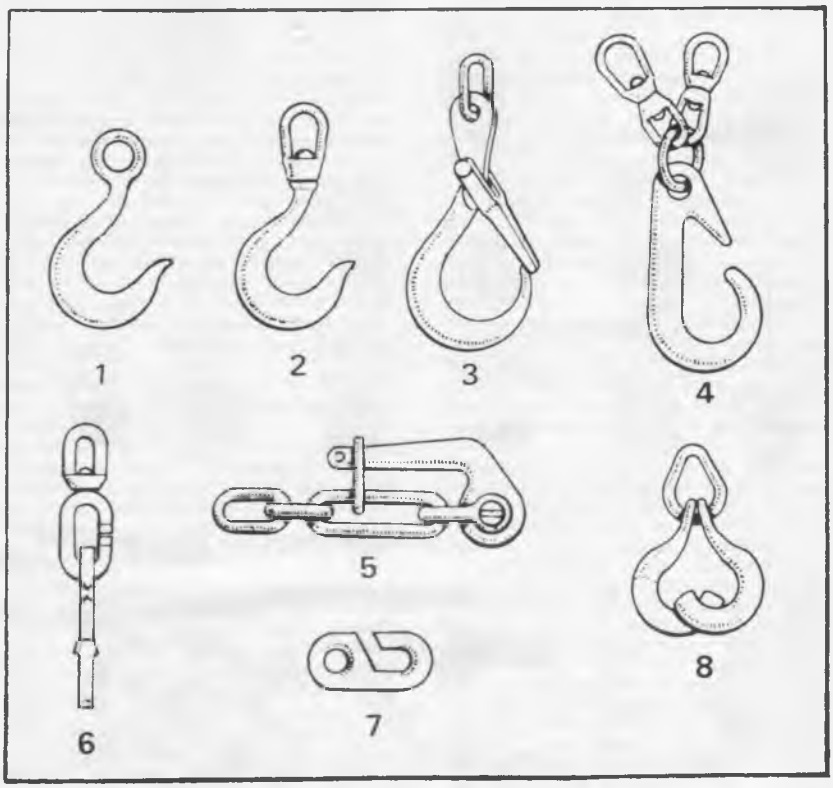

ŞEKİL: **DENİZCİLİKTE KULLANILAN ÇEŞİTLİ KANCALAR:** 1. Adi kanca. 2. Fırdöndülü kanca. 3. Dilli kanca. 4. Yük kancası. 5. Pelikan kanca *(Mega)*. 6. Filama kancası. 7. Parakete kancası. 8. İkiz kanca

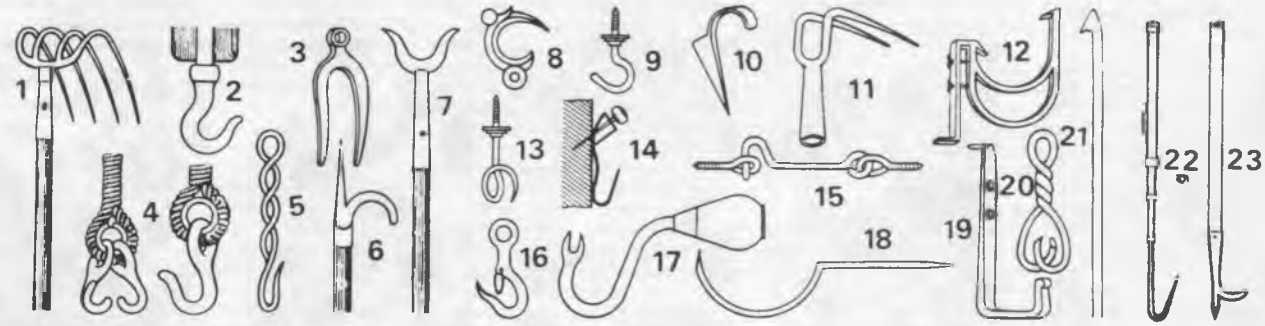

ŞEKİL: 282. — **KANCALAR:** 1. Gübre kancası veya tırmığı. 2. Gemi kancası. 3. Çiftçi kancası. 4. Gemi kancası. 5. Kasap kancası. 6. Gemi kancası. 7. Et kancası. 8. Çekmece kancası. 9. Askı kancası 10. Boru kancası. 11. Sepici kancası. 12. Damda yağmur oluğu kancası. 13. Arma kancası. 14. Tablo kancası. 15. Kilit kancası *(Kapama kancası)*. 16. Kuyucu kancası. 17. Kamyoncu kancası. 18. Yağmur oluğu kancası. 19. Servis kancası *(Taş veya direkler için)* 20. Çift kanca *(ikili kanca)* 21. İşleme *(Nakış)* kancası. 22. Oyuk kanca, 23. Geçmeli kanca.

ra karşı girişilen deniz savaşı sırasında kullanılan savaş âleti. *(Üzerinde çengeller bulunan bir çeşit merdiven biçimindeki bu âlet düşman gemisine yanaşılmadan önce onun üzerine atılırdı.* [*Fr.* Corbeau]. § ● Kılıç kınında bulunan küçük askı çengeli. [*Fr.* Crochet]; § ● *tekn.* (a) Genellikle kaldırma makinelerinde kablo veya zincirle takılan, çok değişik boyutlarda ve ters dönmüş bir soru işareti biçiminde olan madenî parça. *(Kanca kabloların zamansız boşalmasını önlemek için bir emniyet düzeni eklemek yerinde olur;* [*Fr.* Crochet]; (b) Elle tutulması zor olan ağır yükleri takıp çekmek için, liman veya atelye işçilerinin kullandıkları madenî çengel; [*Ing.* Crochet]. § ● *dok.* (a) Jakar iplerinin, delikli tahtadan geçirilmesine yarayan çengelli el âleti; [*Ing.* Tenter - hook; *Fr.* Crochet]. (b) Tahar sırasında, çözgü tellerinin gücü gözlerinden ve taraktan geçirilmesini sağlayan ince ve yassı çengelli tel; (c) İplik makinelerinde, çeşitli silindirlere sarılan elyaf kümelerinin kesilip temizlenmesinde kullanılan, bir tarafı sivriltilmiş kıvrık uçlu, saplı âlet ◉ ~ yı **takmak (atmak)**, *mec.* Bir kimseye veya bir şeye dadanmak, bir kimseye veya bir şeye yapışıp ayrılmamak: [*Ing.* To pester; *Fr.* Importuner]. ◉ **ambar tirizi ~ sı**, *den.* Ambar tirizlerini yerlerine oturtmaya yarayan postaların iç kenarlarına tespit edilmiş kanca; ◉ **anca beraber, ~ beraber**, *dey.* ◘ **Anca**; ◉ **askı ~ sı**, *süsl. san.* ◘ **Askı**; ◉ **basalı ~**, *den.* Çengel kısmı devirgen olan ve karşısındaki bir halkaya geçirilip pim ile kapatılan ve bu pim çekilince açılan kanca. *(Bu kanca özellikle romörkörlerde kullanılır; o zaman yedek kancası adını alır).* [*Ing.* Slip-hook; *Fr.* Croc à échappement]. ◉ **cer ~ sı**, *den.* Romörkörlerde çekme halatının kasasının geçirildiği kanca; [*Ing.* Draw-hook; *Fr.* Crochet d'attelage]. ◉ **çekme ~ sı**, ◘ *demir.* ◘ **Çekme**; ◉ **çırçıl ~ sı**, ◘ **Çırçıl**. ◉ **çifte ~**, *den.* Makas gibi karşılıklı tertiplenmiş açılır kapanır iki çengel; [*Ing.* Double-hook; *Fr.* Crochet double]. ◉ **çivili istif ~ sı**, *den.* Yassıtılmış uç kısmında çok sayıda kısa uçlu çiviler bulunan istif kancası. *(Ambalajı nazik yüklerin ellenmesinde kullanılır);* ◉ **dilli ~**, *den.* Ağız kısmını kapayan menteşeli mandalı bulunan kanca; ◉ **fırdöndülü ~**, *den.* Mapası bedenine fırdöndü ile bağlanmış kanca. [*Ing.* Swivel hook, *Fr.* Croc à émerillon]; ◉ **fışka ~ sı**, *den.* ◘ Fışka; ◉ **filama ~ sı**, *den.* Ağız kısmı çentik şeklinde açılmış, aykırı tutulup çentiklerinden birbirine geçirilerek, işaret sancaklarını peş peşe birbirine eklemekte kullanılan kanca. *(Genellikle fırdöndülü olarak yapılır);* ◉ **fillka ~ sı**, *den.* ◘ **Fillka**; ◉ **gergi ~ sı**, *telekom.* Bir telgraf direğini dik ve sabit tutmak için kullanılan bir veya birkaç gergi halatının uçlarını direğe tutturmaya yarayan kanca. [*Ing.* Shroud-hook; *Fr.* Crochet de hauban]. ◉ **fırın ~ sı**, *(fırıncılık)* ◘ **Gelberi**; ◉ **humbara ~ sı**, *sil. esk.* Humbaraları taşımakta kullanılan *S* harfi biçiminde demir çengel, [*Fr.* Crochet à bombes]. ◉ **ikiz ~**, *den.* Yarım yuvarlak çubuk demirden, birbirini bütünleyecek biçimde karşılıklı olarak bükülmüş ve mapalarından bir halkaya geçirilmiş çift kanca. *(Üst üste durdukları zaman halka biçiminde görünür);* ◉ **incell ~**, *den.* Bir çeşit kanca gönderi. *(Sapına bir ince takılmıştır ve bir filikanın, gemi bordasına süratle yanaşmasına yarar);* ◉ **istif ~ sı**, *den.* Yükleri istif etmek üzere yuvarlamak ve çevirmek için ambar işçisi tarafından kullanılan ve bedenî parmaklar arasından geçirilerek tutacak biçimde aykırısına sapı bulunan kanca; ◉ **kale ~ sı**, *sil. esk.* Kale bedeni üzerine konan ve saldırıcıları çekip almaya yarayan uzun sırık. *(Saldırıcılar kale kancasıyle yakalanıp havaya kaldırıldıktan sonra yere bırakılır veya içeri çekilerek esir alınırlardı).* [*Ing.* Rampart hook; *Fr.* Corbeau de rempart]. ◉ **kavrama ~**, *den.* ◘ **kavrama parakete ~sı**, *den.* Parakete salvosunu filayvile, filayvil çımasını parakete saatine takmakta kullanılan kanca. ◉ **«S» ~**, *den.* Demir çubuktan *«S»* harfi şeklinde bükülerek yapılmış iki ağızlı kanca; ◉ **salyafora ~ sı**, *den.* Zincirleri bir yerden bir yere aktarma etmek için bir ucu kancalı, diğer ucu ele gelecek biçimde oval olarak bükülmüş uzun demir çubuk; ◉ **savaş ~ sı** *sil. esk.* Bir sırığın ucuna takılı kancası bulunan ve XV. yüzyılda düşman süvarilerini atlarının üzerinden düşürmek için kullanılan araç. [*Fr.* Crochet de guerre]; ◉ **sustalı ~**, *den.* Ağız kısmında yaylı dili bulunan kanca; [*Ing.* Snap link]. ◉ **yıkma ~ sı**, *sil. esk.* Ucunda demir kanca bulunan ve kuşatılan bir yerin surlarındaki taşları söküp atmak üzere saldırıcılar tarafından kullanılan uzun sırık. [*Fr.* Corbeau démolisseur]. ◉ **yük ~ sı**, *den.* Yükleri sapanlarından kaldırmak için vinç telin ucuna bağlı, çelikten ve özel biçimde yapılmış kanca. *(Yükün kaldırılması sırasında, ucundaki ağırlığın germe etkisi altında kalması sonucu telde hafif bir açılma, yani bükümünün tersine dönme meydana gelir. Yük yere indirilip bu gerilme üzerinden kalkınca tel yeniden bükümü yönüne dönerek eski halini alır. Bu sırada yükün telle birlikte dönmemesi için kanca ile tel arasına daima fırdöndü konur. Alavere donanım adı verilen çift bumbalı yükleme ve boşaltma yönetimi de her iki bumbadan gelen tellerle fırdöndülerinin ve kancanın birbirlerine bağlanmaları ile meydana gelen takıma «Koça denir).*

~ **atmak (takmak)**, *dey.* Biriyle kavga çıkarmak için sebep kollamak. Birinin kötülüğünü istemek. [*Ing.* To tackle or grapple; *Fr.* Attraper, ne pas laisser tranquille]

~ **bağı**, *den.* Bir halatın çımasının kancanın bedeni etrafından dolaştırılarak kendi altına sıkıştırılmasıyle yapılan bağ.

~ **çengeli**, Kancanın ucundaki kıvrık kısım. [*Ing.* Iron hook of a boat hook].

~ **dişli engerek**, *zool.* ◘ **Engerek.**

~ **gönderi**, *den.* Filika kancalarının geçirilmiş olduğu muntazam yontulmuş ağaç çubuklara verilen ad.

~ **kurtarma tertibatı**, *den.* Dalgalı havalarda can fillkaları indirilirken, palangalarına takılı kancalarını açarak filikanın serbest kalmasını sağlayan mekanizma.

~ **yarası**, *den.* İşçilerin ambalajı nazik yüklere istif kancası ile yaptıkları hasar.

kanca.baş, b. i. *den.* (a) Çoğunlukla tüccar yelkenlilerinde görülen yay biçiminde, geriye kıvrık bodoslama. ◘ **Gagaburun**; (b) Balıkçı alamanasının diğer adı. ◘ **Alamana.**

kancacı, i. *den* Kürekli ve motorlu araçlarda bir yere yanaşma veya avara etme *(kalkma)* sırasında kanca kullanarak aracı yanaşılacak yere çekmek veya itmekle görevli kimse. *(Motorlu araçlarda kancacılar yalnız bu işle görevlendirilmişlerdir. Filikalarda ise bu işi hamla ve puruva kürekçilerinden kıyı tarafındakiler yapar).*

kancalamak(-i), f. § ● Kancayı bir şeye veya yere takmak, [*Ing.* To grapple with a hook, to put on a hook; *Fr.* Saisir, arracher avec un croc]. § ● *mec.* Musallat olmak, dadanmak.

kancalaşma, i. *coğr.* Orta kuşak iklimlerinde yamaç döküntülerinin ağır ağır sürünerek aşağı inmesi sırasında, dikçe tasakaların başlarını hafifçe bükmeleri olayı. [*Ing.* Outcrop bending; *Fr.* Fauchage des têtes des couches].

kancalı, s. Kancası olan. [*Ing.* Hooked; *Fr.* À crochet, en croc].

~ **çivi**, *tekn.* ◘ **Çivi.**

~ **iğne**, ◘ **Çengelli iğne.**

~ **izbiro**, *den.* ◘ **Çırçıl.**

~ **kurt**, *zool.* ◘ **Kancalısolucan.**

~ **küre**, *zool.* ◘ **Kancalıküre.**

~ **makara**, *den.* Sapanı üzerinde kaması bulunan makara.

kancalı.başlılar, ç. b. i. *zool.* Baş tarafı sık çengelli, uzayıp kısalabilen hortumlu iplik solucanlar sınıfı. Bunların hortumu, geri çekici kaslar sayesinde içeri çekilebilir. Halkasız olan gövde ince bir derickle kaplıdır. Kancalıbaşlıların gelişimi, embriyonun art arda birçok konak değiştirmesini gerektirir, Yetişkinleri değişik sınıftan omurgalıların bağırsağında yaşar. [*Lat.* ve *Ing. Acanthocephala; Fr.* Acanthocéphales].

kancalı.kurt, b. i. ◘ **Kancalısolucan.**

kancalı.küre, b. i. *zool.* İçinde şerit embriyonu bulunan ve bir kara veya su hayvanı tarafından yutuluncaya kadar dış ortamda yer değiştirebilen jelatinimsi küçük kütle. [*Ing.* Oncosphere; *Fr.* Oncosphère].

☆ *Eşanl.* **onkosfer.**

kancalı.solucan, b.i. *zool.* Ilkel solucanlardan *(Scolecida)*, Yuvarlak solucanlar *(Aschelminthes)* sınıfının İplik-solucanları *(Nematodes)* takımının Kancalısolucangiller *Ancylostomatidae)* familyasından, yaklaşık olarak 10 milimetre boyunda asalak, ince bir solucan. Ağzında çift çengel, iki keskin lam, bir sırt dişi bulunur. Bunlar hayvanın bağırsak çeperine tutunmasını sağlar. Erkeğinde çiftleşme kesesinin sırt kaburgası üç çatal, dişisinde arka uçlar iğnelidir. Erginleri insan, maymun, domuz ve dağ etçillerinin ince bağırsaklarında asalak yaşar. Genellikle madencilerde ve kiremitçilerde **ankilostomiyaz** veya **kancalısolucan hastalığı** denilen ve kansızlığa yolaçan bir hastalık yapar. Larvalarının bir ara konağı yoktur. [*Lat.* Ancylostoma duodenale; *Ing.* Hookworm; *Fr.* Ankylostome].

~ **hastalığı**, Kancalı kurtlardan ileri gelip, gelişme yetersizliği, düşünme geriliği, sindirim aygıtı bozuklukları, kansızlık ve konuşma zorluğu gibi kötü sonuçlar doğuran hastalık. [*Lat. Ancylostomiasis; Ing.* Ankylostomiasis, miners' anaemia, tunnel, disease, hook-worm disease; *Fr.* Ankylostomiase, ankylostomose anémie des mineurs].

☆ *Eşanl.* **akilostomyaz, ankilostomoz, tünel kansızlığı, madenciler kansızlığı, mısır kolorozu.**

kancalı.solucangiller, ç. b. i. *zool.* Ağız koruncakları gelişkin ve keskin dişli olup sindirim aygıtı asalağı olarak önem taşıyan yuvarlak solucanlar familyası, çengelli kurtlar. [*Lat.* ve *Ing.* Ancylostomidae; *Fr.* Ankylostomidés].

kan.çıbanı, b. i. Kıl kökünden başlayarak deri altı dokusunu saran ve deride şişkinlik şeklinde beliren irinli kabartı. [*Ing.* Furuncle; *Fr.* Furoncle, clou].

kancık, s. *esk. T.* § ● *(Hayvanlarda).* Dişi: *Kancık eşek. Kancık köpek;* [*Ing.* Bitch, female *(animal);* femelle *(de certains animaux)*]; § ● *mec.* Kötülükçü, dönek, hain, hileci, alçak ve güvenilmez *(kimse).* [*Ing.* Mean and treacherous *(person); Fr.* Traître, fripon,-onne]. ☆ *Eşanl.* **sözünde durmaz, alaca, allâk ,mütevelvin, ibka kalan.** ☆ *Karş.* **sözünün eri.** § ● *h.d.* Kız, kadın; [*Ing.* Woman; *Fr.* Femme]. § ● Kötü yola düşmüş kadın, fahişe. [*Ing.* Bitch, prostitute, whore; *Fr.* Prostituée, garce, charogne, carne].

kancıkça, z. *mec.* Kancığa yakışır şekilde; kancığa yaraşır: *Kancıkça davranış.*

kancıklık.-ğı, i. § ● Kancık olma hali; § ● *mec.* Kancıkça davranış ,alçaklık. [*Ing.* Treachery, meanness, deceit; *Fr.* Trahison, friponnerie].

~ **etmek (yapmak)**, *dey.* Döneklik, kalleşlik etmek: [*Ing.* To behave treacherously, to be deceitful; *Fr.* Trahir].

kancıl.sporlular, b. ç. i. *paraz.* Omurgalılarda alyuvarlar asalağı olarak yaşayan sporlular takımı. Sıtma asalağı bu takımdandır. [*Osm.* Hayvanat-ı isporiye-i demeviye; *Lat.* ve *Ing. Haemosporidia; Fr.* Hémosporidiens].

kancurga, i. Eğerin ön kaşının bağı veya tokası.

kançılar, i. *It. cancellìere.* Elçilik ve konsolosluklarda kayıt ve tescil gibi idarî işleri yürüten görevli. *(Bu görevlilerin tümüne kançılarya, şeflerine de kançılarya âmiri denir).* [*Ing.* Chancellor; *Fr.* Chancelier].

kançılarlık.-ğı, i. ◘ **Kançılarya.**

kançılarya, i. *It. cancelleria.* § ● Elçilik ve konsolosluklarda idarî görevlilerin tümü. *(Bu görevlilerin şeflerine de kançılarya âmiri denir).* [*Ing.* Chancellery; *Fr.* Chancellerie]. § ● Bu görevlilerin çalıştığı yer-

[*Ing.* Chancellery; *Fr.* Chancellerie]. § ● Kançılar eliyle yönetilen işler.

kançil, i. *(Malezya yerli dillerinden) zool.* Çift -parmaklılar *(Artiodactyla)* takımının, Cücegeyikgiller *(Tragulidae)* familyasından bir memeli türü. Uzunluğu 30 sm. kadardır. Geviş getiren en küçük hayvandır. Tenasserim'den Borneo'ya kadar olan yerlerde ve Koşinşin'de yaşar. Yerliler tarafından yenir. [*Lat.* Tragulus kanchil, tragulus javanicus; *Ing.* Chevrotain; *Fr.* Kanchil de Malaisie, tragule].

kandarin, i. *Fr. candarin.* Tael'in yüzde biri değerinde Çin parası. *(Kandarin, fen'e eşittir).* [*Ing.* Candareen, candarin].

kandaş, i. Aynı kanı taşıyan, aynı soydan gelen, kadın dalından akraba, ana soyu akrabası. [*Ing.* Cognate; *Fr.* Cognat].

kandaşlık,-ğı, i. Ayni soydan gelme; soy birliği; kan hısımlığı, kadın dalından akrabalık ,ana soyu akrabalığı. [*Osm.* Kan karabeti; *Ing.* Cognation, kinship; *Fr.* Cognation].

☆ *Eşanl.* **akrabalık, hısımlık.**

~ zümreleri, *sosy.* Aralarında gerçek veya öyle sayılmış kandaşlık bağı olan zümreler. [*Ing.* Cognation groups, *Fr.* Groupes de cognation].

kande, i. Eskiden «*nerede*» anlamında kullanılırdı: *Kande gelmedi?* [*Ing.* Where?; *Fr.* Où].

kandehar.çıbanı, b. i. *paraz.* ◘ **Halepçıbanı.**

kandela, i. *Lat. candela,* mum. Belirli bir doğrultuda, alanı 1/60 sm^2 olan ve platinin katılaşma sıcaklığında tam bir ışıksız cisim gibi ışıyan, bu doğrultuya dik bir deliğin ışık şiddetine eşit ışık şiddeti birimi *(sembolü: cd)* [*Fr.* Candela]. ◉ **metrekarede ~,** Işık şiddeti, 1 kandela, yüzeyi 1 metre kare olan bir kaynağın parlaklığına eşit parlaklık birimi. *(sembolü: cd/m^2).* [*Ing.* Candera per square meter; *Fr.* Candela par mètre carré].

kanderi, i. Sepet ve hasır örmeye yarayan ince bir çeşit saz, sebetçi söğüdü. [*Ing.* Small reed; *Fr.* Sorte de roseau fin qui sert à faire des corbeilles].

kandıra.otu, b. i. *bot.* Bir-çeneklıler *(Monocotyledonae)* sınıfının, Buğdaygiller *(gramineae)* familyasından, pekçok türü bulunan, govdesi sürüngen, çok yıllık bir bitki cinsi. [*Lat., Ing.* ve *Fr. Calamagrostis*].

kandırıcı, s. § ● Kanmaya yolaçıcı. [*Ing.* Convincing, persuasive; *Fr.* Convaincant,--ante]. § ● Aldatıcı. [*Ing.* Deceptive; *Fr.* Trompeur,-euse].

kandırılmak, nsz. f. § ● İkna edilmek; [*Ing.* To be convinced, to be persuaded; *Fr.* être persuadé]. § ● Aldatılmak. [*Ing.* To be deceived; *Fr.* être trompé].

kandırış, i. < *kandırmak.* § ● İkna etme, inandırma. [*Ing.* Persuading, convincing; *Fr.* Action et manière de persuader, d'engager à etc.]. § ● Aldatma. [*Ing.* Deception; *Fr.* Tromperie, duperie].

kandırma, i. § ● İnandırmak işi. [*Ing.* Persuading, convincing; *Fr.* Persuasion]. § ● Aldatma eylemi. [*Ing.* Deceiving; *Fr.* Action de tromper].

kandırmak(-ı), f. § ● Kanmasını sağlamak, kanmasına sebep olmak. [*Osm.* İkna etmek; *Ing.* To persuade; *Fr.* Persuader, convaincre]. § ● Tatlı sözlerle aldatmak, yanlışa, hataya sürüklemek. [*Osm.* İğfal etmek.. *Ing.* To seduce, to decesive; *Fr.* Séduire]. § ● İçme isteğini karşılamak; doyurmak: *Su soğuk olmayınca insanı kandırmaz.* [*Ing.* To satisfy someone's thirst; *Fr.* Satisfaire la soif].

kandıl, i. Hindistan'da kullanılan, fakat değeri ülkelere göre değişen 250 kg. lık ağırlık birimi. [*Ing.* ve *Fr.* Kandy, candy].

kandil, i. *Osm.* < *Ar. kındil* > *It. candella* < *Lat. candela.* < *Yun. kandila.* § ● İçinde sıvı yağ *(zeytinyağı, gazyağı v.b.)* ve fitil bulunan bir kaptan ibaret ışık âleti. [*Ing.* Old - fashioned oil - lamp, electric lamp in the shape of an oil lamp used in the mosque; *Fr.* Lampe à huile]. § ● *arg.* Sarhoş: *Gök kandil olmuş.* [*Ing.* Very drunk; *Fr.* Ivre]; § ● Sümbül gibi salkım halindeki bazı çiçeklere verilen ad: *Kandil çiçeği, Kandil ağacı;* § ● Çocukların sabunu köpürterek uçurdukları küre biçimindeki köpük; § ● *din.* Müslümanların kutsal saydığı gecelere verilen ad. *(Kandil geceleri şunlardır; Mevlid Kandili /12 rebiülevvel/; Regaip Kandili /30 cemaziyelâhır/, Miraç Kandili /27 Recep/, Berat Kandili /15 Şaban/ Kadir gecesi /21 Ramazan/. Kandil gecelerinin ibadetle geçirilmesi sünnettir. Bu gecelerde minarelerde kandil yakılır).* [*Ing.* One of the four night feasts with illumination of the minarets; *Fr.* Fête religieuse en l'honneur de laquelle les minarets sont illuminés]. § ● *süsl. san.* Camilerdeki kandiller gibi alt alta sarkan süsleme motifleri: *Sümbül çiçekleri kandili andıran şekiller;* ◉ **~ in yağı tükenmek,** *dey.* Ölmek, ömür sona ermek. [*Ing.* To die; *Fr.* Mourir]. ◉ **~ i tersa,** *din.* Hıristiyanların kiliselerde sürekli olarak yaktıkları kandil; ◉ **asma ~,** *mim.* ◘ **Asma¹**; ◉**gece ~ i,** Eskiden yatak odalarında kullanılan, bir bardağa su ve zeytinyağı ile üzerine şamandıralı veya şamandırasız pamuk fitili konularak yakılan küçük kandil. *(Bu fitillerin mumlu olanları da vardı. Zamanımızda elektrikli gece kandilleri kullanılmaktadır).* [*Ing.* Night-light; *Fr.* Veilleuse]; ◉ **el ~ i,** ◘ **El¹**; ◉ **idare ~ i,** Az yağ tüketen, uyku zamanında yakılan küçük gece lâmbası; ◉ **Meryem ana ~ i gibi,** Zayıf yanan, güçsüz *(ışık);* ◉ **top ~,** Camilerin ortasına asılan büyük kandil. [*Ing.* Round shaped chandelier]. ☆ *Eşanl.* **asma kandil.**

~ ağırşağı, ◘ **Ağırşak.**

~ çemberi, ◘ **Çember.**

~ çiçeği, *bot.* ◘ **Civan perçemi.**

~ çöreği, *mutf.* ◘ **Kandil simidi.**

~ dibi, *süsl. san.* (a) Asılı bir kandilin meme gibi olan alt kısmı; (b) Bir asma lâmbanın alt tarafındaki yuvarlak kısım; (c) Bir kandilin alt kısmına benzeyen bezeme [*Ing.* ve *Fr.* Cul-de-lampe]: (d) Bir çıkma kulenin, bir balkonun veya bir asma kürsünün altında davanak vazifesini çören, geniş tarafı yukarıda konik kısım. [*Ing.* Pendant, cul-de-lampe.: *Fr.* Cul-de-lampe.]. (e) Bir kemer üzengisi veya bir heykel rafı altına konan bu gibi süslü ve oymalı küçük konsol. (f) Kitaplarda fasıl sonlarında yapılan sivrisi aşağıda bir üçgen şeklindeki süsleme. [*Fr.* Cul-de-lampe].

~ donanması, Kandil gecelerinde minarelerin ışıklandırılmış hali. [*Ing.* Festive illumination of the minarets].

~ gecesi, *din. Berat, Miraç, Regain ve Peygamberin* doğumu yıl dönümlerine rastlayan gecelerin her biri olup, o gecelerde minareler kandillerle donanır. [*Ing.* One of the four feasts when the minarets are illuminated, the Prophet Muhammed's birthday, his conception, his night ascent; *Fr.* Nuit de fête pendant laquelle on allume des lampes sur les minarets].

~ günü, *din.* Kandil gecesinden önceki gün. [*Ing.* Day preceding the Kandil Gecesi; *Fr.* Jour de fête].

~ günü yağı, *dey.* ◘ **Kandil yağı.**

~ simidi, *mutf.* Kandil günlerinde yapılan yağlı çörek. Her. yağ yumurta, taze bira mayası, mahlep, az tuz ile yapılır. *(Unun ortasında ılık su ile maya ezilir. Hamur mayalandırıldıktan sonra yağ, yumurta, mahlep ve tuz konularak yoğurulur. Bir parmak kalınlığında yuvarlak çubuklardan simitler yapılır. Üzerine yumurta sürülerek veya susam eklerek fırında pişirilir).* [*Ing.* Cakes eaten at a *kandil* feast; *Fr.* Gâteau fait à l'occasion de kandil].

~ topu, Kandilin, camdan yapılmış yağ haznesi kısmı. [*Ing.* Globe or glass shade for an oil lamp].

~ uçırmak, folk. Ramazan aylarında, mahya kurulan büyük camilerin minarelerinden avluya kandil indirmek. [*Ing.* To float a soap bubble in the air, to float a firework star in the air].

~ yağı, Kötü cins zeytinyağı, kandile konulan yağ. [*Ing.* Poor quality olive oil].

kandilci, i. § ● Kandil yapıp satan kimse. [*Ing.* Maker or seller of oil lamps; *Fr.* Celui qui fabrique ou vend des lampes à huile, des veilleuses]. § ● *esk.* **Camilerde kandilleri yakan görevli.** *(Görevi, kandillerin yağlarını fitillerini hazırlamak ve geceleri yapmaktır. Bu görevi çoğunlukla dervişlerden biri yapardı .Bazı tekkelerde bunun yerine «çerağcı» bulunurdu).* [*Ing.* Tender of oil lamps in a mosque; *Fr.* Celui qui allume les lampes d'une mosquée ou d'une église] § ● Sokak kandillerini yakan kimse.

kandil.çiçeği, b. i. *bot.* ◘ **Civan perçemi.**

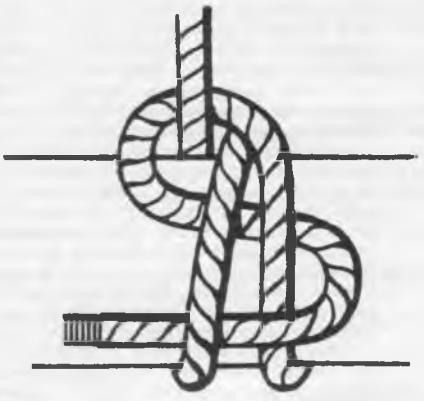

KANDILISA BAĞI

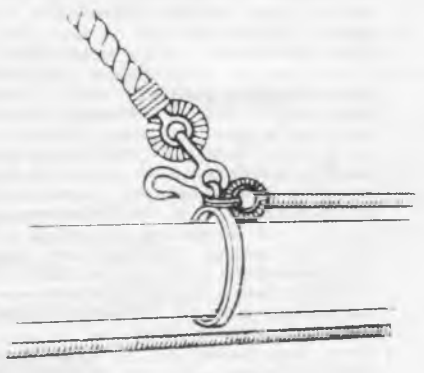

KANDILISA ÇEMBERI

kandilisa /kandili:sa/, i. *It. drizza. den.* Yelkenleri yerlerine çekmekte kullanılan halatların genel adı. *(Her çeşit yelken kandilisasının ayrıca özel bir adı vardır. Istirise, manti, çördek, mandar, solongo gibi).* [*Ing.* Halyard; *Fr.* Drisse].

~ bağı, *den.* Yelken serenlerini makaralara yanaşık olarak çekmeye yarayan bağ. *(Seren etrafında iki volta aldıktan sonra halatın çıkması kendini bedeni çevresinden dolaştırılarak önce iki voltanın, birden altından, sonra birinin üstünden, altından alınarak yapılır).*

~ çemberi, *den.* Kancalı ve madenderi yapılmış çember. *(Bir yelkenin karula veya çördek yakası bu kancaya takılır);* Direk boyunca aşağı yukarı hareket eden ve şalupalarla *(işkampavya)* flikalarının eğimli olan hisa ve maynası için kullanılan kancanın takıldığı madenden yapılmış halka; Huni biçimi *(üçgen)* yelkenlerin direğe takılıp açılmasında kullanılan madenden yapılmış halka.

~ halatı, *den.* Bir sereni veya yelkenli aşağıya indirmek ve yerine yerleştirmek için kullanılan ip donanımı.

~ lavrası, *den.* Latin yelkeni armada, sereni direklere çakılan ve selviçelerin *(yelken ipleri)* geçmesi için lavzalar *(delikler)* açılmış olan ağaçtan dörtköşe parça.

~ palangası, *den.* Düzey veya eğri bir sereni yelken açmak üzere yerine kaldırmakta kullanılan palanga. *(Güverteye bağlanan*

makarası tek veya çift dillidir; öteki makarası serenin kamaylasına takılır, eğer bu, babafingo sereni kandilisası üzerine vurulursa babafingo çördeği adını alır).

~ punye, *den.* Tirinket ve mayıstıra yelkenlerinin istinga edilmesi *(toplanması)* sırasında iskota yakalarını serene doğru çekip kaldıran donanım balataları.

~ sapanı, *den.* Babafingo ve kuntra serenlerinin kandilisaları bağlanmak üzere kapele olunan radansalı sapanlara verilen ad.

~ tahtası, ◘ İzbarço bağı.

~ vinci, *den.* Yatlarda yelken çekmekte kullanılan küçük vinç. *(Bunlar, ya doğrudan doğruya direğe ya da direk dibine tespit edilir ve genellikle elle çalıştırılır).*

kandilleşmek, nsz. f. Kandil gününde birbirini tebrik etmek, birbirinin kandil gününü kutlamak. [*Ing.* To greet one another on a Kandil feast; *Fr.* Se souhaiter mutuellement la bonne fête, a l'occasion des fêtes musulmannes dites kandil].

kandilli, s. § ❶ Kandili olan, kandil taşıyan; [*Ing.* Illuminated by an oil lamp]. § ❷ Kandillerle süslü olan; § ❸ *arg.* Sarhoş. [*Ing.* Dead drunk; *Fr.* Ivre]. ◉ ölüsü ~ (kınalı), ◘ ölü.

~ küfür, *dey.* Çok ağır, işitilmedik küfür. [*Ing.* Rough swearing].

~ selâm (temenna), *dey.* Yere kadar eğilerek verilen selâm. [*Ing.* Old-fashioned very polite salutation, raising the hand from the ground in several movements].

~ temenna, ◘ Kandilli selâm.

kandillilik,-ği, i. § ❶ Kandil konulan veya kandillerin asılı bulunduğu yer. [*Ing.* Stand for an oil lamp; *Fr.* Etagere où l'on pose les lamplons]. § ❷ Minarelerde şerefelerin dışına takılan ve kandilleri taşıyan halkalı demir çubukların adı; § ❸ s. Kandil günü ile ilgili. [*Ing.* Pertaining to, related to a *kandil* feast; *Fr.* Destiné à la fête de *kandil*' (habits etc),]. ◉ **asma ~,** *mim.* ◘ Asma.

kandit,-ti, i. *Fr. candite. min.* Bir spinel çeşidine verilen ad. *(Yeşil, mavi, veya kahverengi olabilir ve bileşiminde demir oksitler bulunur).* [*Ing.* Candite].

kan.doku*, b. i. *anat.* Plazması ve taşıdığı yuvarlar bakımından bir doku gibi görülen kana dokubilimde verilen ad. [*Ing.* Blood tissue; *Fr.* Tissu sanguin].

kanefor, i. *Fr. canéphore* < *Yun. kane.* sepet + *foros,* taşıyan. Başında bir sepet taşıyan süslemeli kadın heykeli. Çoğunlukla karyatidler gibi sütun yerine kullanılır. [*Ing.* Canephore].

kaneh, i. *esk. metrol.* Yaklaşık olarak 3-17 m değerindeki eski ibranî uzunluk ölçüsü birimi. [*Fr.* Qaneh].

kaneit,-ti, i. *Fr. kanéite. min.* Doğal manganez arsenyür MnAs, Saksonya'da bulunur. *(Gri-beyaz renktedir).* [*Ing.* Kaneite].

kanel, i. *Fr. canelle. dok.* Çekme makinelerinden çıkan yün şeritlerin sarıldığı tahta masura.

kanela, i. *Ocotea* ağacının bazı çeşitlerinden elde edilen Amerikan menşeli kereste *(İnce ve yumuşak olan bu tahta marangozlukta kullanılır).* [*Ing.* Canella; *Fr.* Canela].

Kanembu'lar, ç. öz. i. *etn.* Çat gölünün kuzeyinde yaşayan zenci halk. [*Ing.* ve *Fr.* Kanembus]..

kanemi olmak, *arg.* Kızarmak, morarmak, mahcûbolmak. [*Ing.* To blush, to flush].

☆ *Eşanl.* **amorf olmak, bozum olmak,** dut gibi olmak, ekşimek, foslamak, madara olmak.

kanepe, i. ◘ Kanape.

kanfese, i. *Osm.* < *Ar. esk. zool.* Tespihböceği. [*Ing.* Wood louse].

kanfieldit,-tı, i. *Fr. canfieldite. min.* Doğal gümüş, kalay ve germanyum sülfür; kübik sistemde billûrlaşır. [*Ing.* Canfieldite].

kanga, i. *Port. (Annam dilinden)* Çin'de mahkûmun başı ile kollarının geçirildiği delikli masa veya âlet. [*Ing.* ve *Fr.* Cangue].

kangal. i. *esk. T. kang,* tekerlek. § ❶ Tel, ip, kurşun boru gibi uzun ve bükülebilir şeylerin halka biçiminde sarılmasından meydana gelen bağ: *Bir kangal tel. Bir kangal sucuk.* [*Ing.* Coil, skein; *Fr.* Rouleau, glene, cuellle, roue]. § ❷ Bu şekilde çevrilmiş şeylerin her bir halkası: *Beş kangal tel;* § ❸ *(Sucuk gibi tekerlek biçiminde bükülmüş şeylerde)* Parça: *Iki kangal sucuk;* § ❹ *anat.* Büklüm: *Bağırsak kangalı.* [*Osm.* Urve; *Lat.* ve *Ing. Ansa; Fr.* Anse] § ❺ *mutf.* (a) Uzun ve bükülebilir şeylerin halka şeklinde sarılmasından meydana gelen demet; (b) Sucukların yuvarlanmış hali; ◉ **ağları ~ yapmak,** *balıkç.* Ağları dolaşmayacak şekilde denizden teknenin güvertesine almak; ◉ **kromatik ~ lar,** *sit.* Meyoz bölünmenin zigoten evresinde halka görünüşünde bir çeşit demet halinde toplanan kromozomlara verilen ad. [*Ing.* Chromatic ansae; *Fr.* Anses chromatiques].

~ dikeni, *bot.* Develerin yediği bir çeşit bitki.

~ etmek (yapmak), Kangal sekline koymak, halka halka toplamak, helezon şeklinde sarıp dolamak. [*Ing.* To wind; *Fr.* Gléner, (en)rouler, rouer].

~ olmak, § ❶ Kıvrılmak; § ❷ *(Yılan hk.)* Çöreklenmek. [*Ing.* To become a coil, to coil up *(serpent); Fr.* S'enrouler, se lover, se replier].

~ yapmak, *balıkç.* Olta ipini kangal şeklinde toplamak. [*Ing.* To coil, to wind in a skein; *Fr.* Plier et tordre].

kangalcı, i. *esk.* İstanbul Kapalıçarşıda sırma satan esnaf. *(Kangalcıların on iki gediği vardı).*

kangallamak(-ı), f. Bir şeyi büküp tura yapmak, halka halka sarmak, kangal haline sokmak. [*Ing.* To coil, to make a coil or ring; *Fr.* Plier et tordre].

kangallanmak, nsz. f. Kangal haline girmek, kangal kangal toplanmak. [*Ing.* To coil up; *Fr.* S'enrouler, se lover].

Kangeji'ler *(Tindigo'lar),* ç. öz. i. *etn.* Tanganika'da, Eyasi gölü çevresinde yaşayan Boşimanlar kabilesi. [*Ing.* ve *Fr.* Kangejis, Tindigos].

kangı, s. § ❶ Anadolu'da kullanılan, tekerlekleri som tahtadan iki tekerlekli bir çeşit araba, olup öküzle çekilir. [*Fr.* Voiture à deux roue, chariot turc]; § ❷ *esk.* Hangi sıfatının eski şekli.

kangren, gangren, i. *Fr. gangrene* < *Lat. gangraena.* < *Yun. gangraina.* § ❶ *patol.* Sınırlı bir yerdeki dokuların ölmesi; dokularda lokal ölmüşlük. [*Ing.* Gangrene]. ☆ *Eşanl.* **kankıran.** § ❷ *mec.* Yavaş yavaş yok eden sebep. [*Ing.* Gangrene: *Fr.* Gangrène, cause de destruction progressive]. ◉ **doku ~** i, *vet.* ◘ Doku. ◉ **el ve ayaklarda görülen bakışımlı ~,** *patol.* El ve ayakların karşılıklı olarak bağılması sonucunda ortaya çıkan siddetli kangren. [*Ing.* Symmetric gangrene of the extremities; *Fr.* Gangrène symétrique des extrémités]; ◉ **gazlı ~,** *vet.* Sığırlarda septik bir vibriyonun sebep olduğu kangren. *(Doğumdan sonra, özellikle doğum sırasında yapılan müdahaleler yüzünden cinsiyet organlarının yaralanması hallerinde ortaya çıkabilir.* [*Ing.* Gangrenous septicemia; *Fr.* Septicémie gangreneuse]. § ❸ *patol.* Ezilmiş dokuların içindeki mikropiu derin yaralarda meydana gelen kangren. [*Ing.* Gas gangrene, gaseous gangrene; *Fr.* Gangrène gaseuse].

~ olmak, Bozulmak, çözülmek. [*Ing.* To mortify, to gangrene, to become gangrened; *Fr.* Se gangrener].

kangrenli, s. Kangreni olan, bu hastalığa uğramış olan: *Kangrenli bacak.* [*Ing.* Gangrenous, gangrened; *Fr.* Gangreneux,-euse]

kanguru /kan:guru/, i. *Fr. kangourou* < *(Avustralya yerlilerinin dilinden). zool.* Kangurugillerden, Avustralya kıtasına özgü, keseli, memeli hayvanların genel adı. *(Kangurunun kulakları büyük, ön bacakları çok küçüktür, yürümesine yaramaz. Büyük olan arka bacakları art arda sıçramalarla yer değiştirmesine imkân verir. Kuyruk dengeyi sağlar. Büyük sürüler halinde yaşar. Otla beslenirler. Beş ay bir gebelikten sonra doğan yavru, altı ay süre ile annesinin kesesinde büyümesine devam eder).* [*Ing.* Kangaroo; *Fr.* Kangourou]. ◉ **ağaç ~ su,** *zool.* ◘ Ağaç. ◉ **dev ~,** *zool.* Keseliler *(Marsupialia)* takımının, Kangurugiller *(Macropodidae)* familyasından bir memeli türü. Uzunluğu 210, kuyruğu 90 sm. Ard bacakları çok uzun ve kuvvetlidir. Avustralya'da yaşar. [*Lat. Macropus giganteus; Ing.* Giant kangaroo; *Fr.* Kangourou géant].

kanguru.faresi, b. i. *zool.* Keseliler *(Marsupialia)* takımının, Kangurugiller *(Macropodidae)* familyasından, kızıl sarı veya gri renkli, sarılgan uzun kuyruklu, gececi ve sıçrayıcı bir memeli türü. Uzunluğu 40, kuyruğu 27 sm, Tasmanya ve Güney Avustralya'da fundalıklarda yaşar. [*Lat. Potorous tridactylus; Ing.* Rat kangaroo; *Fr.* Kangourou-rat australien, patorou].

kangurugiller, ç. i. *zool.* Omurgalı hayvanlardan Memeliler *(Mammalia)* sınıfının Keseliler *(Marsupialia)* takımının, **ikiön dişliler** *(Diptotodiatia)* alt takımına giren bir familyası. Başları küçük, ön bacakları uzun, kuvvetli ve sıçramaya elverişlidir. Uzun kıllı kuyruklarını destek olarak kullanırlar, sıçrar veya tırmanırlar. Tüyleri toprak rengindedir. Sürü halinde gezerler. Sesleri yoktur. Anlak bakımından koyunlardan bile geridirler. Beşi fosil olmak üzere 17 cinsi ve 50 kadar türü vardır. Kaya kangurusu *(Petrogale pinicillata),* ağaç kangurusu *(Dendrolagus urslnus),* dev kanguru *(Macropus giganteus),* kanguru faresi *(Potorous tridactylus)* iyi bilinirler Üç alt familyaya ayrılır. [*Lat.* ve *Ing. Macropodidae; Fr.* Macropodidés].

kan.gütme, b. i. ◘ Kandavası.

kanı* I < *kanmak,* Kanış, düşünce. [*Osm.* Kanaat; *Ing.* ve *Fr.* Conviction]. ◉ **~ ma göre,** ◘ Kanımca.

kanık, s. < *kanmak.* § ❶ Elindekiyle yetinen, gözü çokta olmayan. [*Osm.* Kanaatkâr; *Ing.* Contented, satisfied with little; *Fr.* Qui se suffit, qui se contente de peu]. § ❷ Kanmış, aldatılmış. [*Ing.* Deceived; *Fr.* Trompé].

kanıklanmak(-la), f. Edindiği bir şeyi yeter bulmak, yetinmek: *Bu adam az ile de kanıklanır.* [*Osm.* Kanaat etmek; *Ing.* To be contented with].

kanıklık,-ğı, i. Elindekinden hoşnut olma hali, elindekiyle yetinme. [*Osm.* Kanaat, kanaatkârlık; *Ing.* Contentedness; *Fr.* Contentement de son sort].

kanıkmak(-i), f. Bir şeye doyup kanmak, gönül kanmak, inanmak. [*Osm.* Mütmain olmak, tatmin etmek emniyet hasıl etmek].

kanıksamak,(-e), f. § ❶ İlk yapılırken yapanda veya kendisine yapılanda tepki uyandıran bir şey çok tekrarlanmak yüzünden tepki vermez olmak: *Ne kadar azarlasan nafile, artık kanıksamış. Paylamak kâr etmiyor, kanıksamış.* [*Ing.* To be accustomed; *Fr.* être habitué]. ☆ *Eşanl.* **alışmak;** § ❷ Bıkkınlık getirmek, usanmak, bıkmak: *Ete kanıksamak. O yemekten kanıksadık* [*Ing.* To tire *(of),* to get bored *(with),* to grow tired *(of a thing once liked); Fr.* Se lasser, se dégoûter].

kanım*, i. < *kanmak psik.* ve *fels.* Kanış, inanış. [*Osm.*. Kanaat; *Ing.* ve Fr. Convictlon].

kanımca, z. Kanaatimce, düşünceme göre. [*Ing.* In my opinion; *Fr.* Selon mon avis].

kanırmak, f. *esk. T. kangırmak.* § ❶ *(Bir şeyi)* Döndürüp çevirmek; eğip zorlayarak yerinden çıkarmak veya çıkarmaya çalışmak: *Çiviyi kanırmak;* [*Ing.* To twist, to pull aside, to bend, to deflect; *Fr.* Tourner]. § ❷ Kasmak, koparmak: *Ağacın dalını kanırmak.* [*Ing.* To break off, to tear away; *Fr.* Arracher].

kanırtmaç,-cı, i. Bir şeyi kanırmak için kullanılan değnek veya manivela, kaldıraç. [*Ing.* Lever, crank, cutting; *Fr.* Levier].

kanırtmak,(-i), f. Bir şeyi büküp zorlayarak, yerinden oynatmak, kopartmak. [*Ing.* To pull aside, to wist, to bend, to deflect].

kanış, i. < *kanmak.* § ❶ Düşünerek varılıp inanılan sonuç, kanmak işi. [*Osm.* Kanaat; *Ing.* ve *Fr.* Conviction]. ☆ *Eşanl.* **kanma, kanı;** § ❷ Aldanış.

kanıt*,-tı, i. < *kanmak.* § ❶ *mant.* ve *fels.* Bir önerme veya kuramı belgitlemeye veya yadsımaya yarayan bir usiamlama; gerekli ve yeterli sonuca ulasan bir yargılamanın dayandığı gerçek. [*Usm.* Delil; *Ing.* ve *Fr.*

Argument]. § ❶ *mat.* Sonurguya ulaşan bir yargılamanın dayandığı gerçek, delil; § ❷ İsbat etmeye yarayan belge, düşünce, olgu; § ❸ Bir başlangıç, bir olgu, bir ilgi için gerekli ve zorunlu görülen sonuca götürücü nitelik taşıyan akıl yürütme; ⊙ **~ ların değerlendirilmesi,** *huk.* Delillerin takdiri; § ❹ *(hitabet)* Tanıt adı da verilen söylev bölümü. ⊙ **bir fonksiyonun ~ ı,** *mant.* Verilmiş fonksiyonun değerini belirlemeye yeten kanıt. [*Ing.* Argument of a function; *Fr* Argument d'une fonction]. ⊙ **boynuz ~ ı,** *mant.* ◘ Boynuz; ⊙ **dışınlı ~ lar,** *ed.* ◘ Dışınlı; ⊙ **dyalektik ~ lar,** *fels.* **Diyalektik;** ⊙ **dolaysız ~,** *mant.* ◘ Dolaysız; ⊙ **evre ~ ı,** *fels.* ◘ Evre; ⊙ **evrenbilimsel ~,** *fels.* ◘ Evrenbilimsel. ⊙ **hitabet ~ ları,** *(hitabet)* Dinleyenleri inandırmak için ileri sürülen sebepler. ⊙ **ilerleyen ~,** *mant.* ◘ İlerleyen; ⊙ **tabii veya dışsal ~,** *mant.* Bir kanun metni de veya gerçek bir eylemde mevcut olduğu için hazır olarak bulunan kanıt. [*Ing.* Natural or extrinsic argument; *Fr.* Argument naturel ou extrinseque].

kânıt /kânıt/, s. *Osm.* < *Ar. kunūt. esk.* Umutsuz, meyûs, kederli. [*Ing.* Despairing, desperate].

kanıtkan, s. Kanaat veren, kanış verici. [*Osm.* Mukni, kanaatbahş; *Ing.* Persuasive, convicting; *Fr.* Persuasif,-ive, convaincant,-ante].

kanıtlama*, i. *mant.* Bir veya birkaç önermeden bir sonuç çıkarılmasını sağlayan akıl yürütme. Bir ileri sürüşü temellendirmeye yarayan akılyürütme. [*Ing.* ve *Fr.* Argumentation].

kanıtlamak*, nsz. f. § ❶ İspat etmek: *iddialarını kanıtladı.* [*Ing.* To prove; *Fr.* Prouver] § ❷ *mant.* Salt mantıkî düşünceler dizisine dayanarak bir kavramdan bir başka kavrama geçmek. [*Ing.* To argue; *Fr.* Argumenter].

kanıtlı*, s. Kanıtla gösterilmiş olan. [*Osm.* Müdellel; *Ing.* Supported by Evidence; *Fr.* Prouvé, démontre].

kanıtsama, i. *mant.* Kanıt diye alma, delil kabul etme; [*Ing.* ve *Fr.* Argumentation]. ⊙ **sayı ~,** *mant.* Bir şeyi yine kendisiyle kanıtlamaya kalkışma işi.

kanıtsamak*,(-i), f. Kanıt diye almak, kanıt delil veya belge olarak kabul etmek. [*Ing.* To take as evidence *(of)* or proof *(of, for)*].

kani, s. Hani, nerede.

kani /kâni/, s. *Osm.* < *Ar. kanā.at. esk.* § ❶ Kanıkmış, kanmış, inanmış. [*Ing.* Convinced, persuaded; *Fr.* Convaincu,-ue, persuadé,-ée]; § ❷ Kanaat eden, kanan, inanan: *Onun iyi adam olduğuna kanidir.* [*Ing.* Convinced; *Fr.* Convaincu,-ue]. § ❸ Az şeye razı olan, bir şeyi yeterli bulup fazlasını istemeyen. [*Ing.* Content; *Fr.* Satisfait,-aite, content,-ente]. § ❹ i. Erkek adı.
~ **olmak,** İnanmak. [*Ing.* To be convinced *(of)*, to be satisfied, relieved; *Fr.* Être persuadé de qch].

kânî, s *esk.* Madenden çıkan veya meydana gelen, madenle ilgili.

kânî /kâni/, s. *Osm.* < *Ar. kināye. esk.* Kinayeli konuşan, dokunaklı ve iğneli söz söyleyen.

kania, s. *esk.* § ❶ **Kani**'nin dişili; § ❷ i. Kadın adı.

kanibalizm, i. *Fr. cannibalisme.* ◘ Yamyamlık.

kanîn, kainûn, ç. i. *esk.* § ❶ Kanaat edenler; § ❷ İnanmış kimseler.

kaniş, i. ve s. *Fr. caniche* < *canard,* ördek. *(Suya kolayca dalabildiğinden bu adı almıştır).* Barbe cinsinden süs köpeği. *Kanişler iki çeşittir, yumuşak kıvırcık kıllı kaniş ve uzun kıllı kaniş, Bunların ikisi de soylarına göre yeniden çeşitlere ayrılır: cüce kaniş, orta boylu kaniş, büyük kaniş. Kanişlerde post tek renklidir; beyaz, kahverengi veya siyah. Kaniş son derece zeki, çok kabiliyetli, çok fedakâr bir köpektir).*

kankan, i. *Fr. cancan.* Paris'te 1840 yıllarında oynanmaya başlanan bir dans.

kankava, i. Akdeniz memleketlerinde sünger avcılığında kullanılan sürtme ağı.

kan.kelebeği, b. i. *paraz.* Kankelebeğigiller familyasından, kan damarlarında, özellikle kapitoplar damarı ve onun kollarında asalaklanan yapraksolucan. [*Lat.* Schistosoma haematobium; *Ing.* Blood fluke; *Fr.* Schistosome].
☆ *Eşanl.* **şiştozom.**
~ **hastalığı,** *paraz.* Kankelebeğigiller familyasına bağlı solucan türlerinin vücuda bulaşmasından ileri gelen hastalık. [*Ing.*, Hemic distomiasis].

kan.kelebeğigiller, ç.b.i. *paraz.* Memelilerde ve kuşlarda kan asalağı olarak yasayan ince uzun gövdeli yapraksolucanlar familyası. Bütün yassı solucanlardan değişik olarak, dişilik ve erkeklik ayrı bireylerdedir. [*Lat* ve *Ing.* Schistosomidae; *Fr.* Schistosomidés].

kanken /kânken/, i. *Osm.* < *Fars. kān* maden bulunan yer + *-ken. esk.* Madenci, maden kazıp çıkaran kimse. [*Ing.*, Miner; *Fr.* Mineur].

kânkenî /kânkenî/, i. *esk.* Madende çalışma, madencilik. [*Ing.* Working in a mine]

kan.kırmızı, b. s. § ❶ Kıpkırmızı, kan rengi de: Kankırmızı bir kumaş giymiş. [*Ing.* Blood-red, *Fr.* Rouge sang, rouge comme du sang, rouge ecarlate]. § ❷ Beter, daha fena, en kötüsü: *En küçüğü kankırmızı.*

kankmak, f. Kuşu terbiye ederek ava alıştırmak. [*Ing.* To train *(hawk, etc. for hunting to be trained, to learn to hunt)*].

kankrinit,-ti, i. *Fr. cancrinite. min.* Doğal sodyum ve kalsiyum karbonatlı alüminosilikat; heksagonal sistemde billûrlaşır, nefelin grupundandır. [*Ing.* Cancrinite].

kankrofobi, i. *Fr. cancrophobie.* ◘ Kanserofobi.

kankroid, i. *Fr. cancroïde. patol.* Orta derecede Rabis deri kanseri. [*Ing.* Cancroid].

kan.kurutan, b. i. *bot.* ◘ Adamotu.

kanlamak,(-i), f. Kana bulamak, kanla karıştırmak: *Elini ,yüzünü kanladı.* [*Ing.* To cause bloodshed; *Fr.* Ensanglanter].

kanlanmak, nsz. f. § ❶ Kan bulaşmak, kan bürümek: *Sargı kanlandı. Mendil kanlandı Gözü kanlandı.* [*Ing.* To be bloodstained; *Fr.* Se couvrir du sang]. § ❷ Kanı çoğalmak: *Biraz iştahı açılsa, yemek yese kanlanıp canlanacak, Çocuk bu yaz epeyce kanlanıp canlandı.* [*Ing.* To be healthy; *Fr.* Devenir sanguin, fort]; § ❸ Kan yürümek: *Gözü kanlandı:* § ❹ *esk.* Kanlı katil olmak: *Her kötülüğü yaptıktan sonra kanlanıp haose atıldı.* [*Ing.* To become a killer; *Fr.* Devenir assassin, criminel].

kanlı, s. § ❶ Kan bulaşmış olan: *Kasabın kanlı gömleği. Kanlı gömlek.* [*Ing.* Bloody, bloodstained, blood-covered; *Fr.* Sanglant,-ante]; § ❷ Kanı olan, mizacında kan fazlalığı bulunan; kanı çok *(yoğun)* olan; az pişmiş *(et): Kanlı pirzola. kanlı adam.* [*Osm.* Demevî; *Ing.* Bloody, Sanguinary; *Fr.* Sanguinaire, sanglant]. § ❸ Kan dökülmesine sebep olmuş: *Kanlı kavga. Komşumuz fazla öfke yüzünden kanlı oldu.* [*Ing.* Bloody; *Fr.* Sanguinaire]. § ❹ Isteyerek kan dökmüş, adam öldürmüş olan *(kimse);* [*Ing.* Bloodthirsty, murderous; *Fr.* Sanguinaire]. § ❺ Kanlanmış: *Kanlı göz;* § ❻ Melez olmayan, saf kan. ⊙ **deli ~,** *dey.* ◘ Delikanlı; ⊙ **gözü ~,** *dey.* Hiç bir şeyi görmeyecek şekilde sinirlenmiş; ⊙ **sıcak ~,** *dey.* ◘ Sıcakkanlı; ⊙ **soğuk ~,** *dey.* ◘ Soğukkanlı.
~ **basra,** ◘ Ballıbasra.
~ **basur,** ◘ Dizanteri.
~ **bıçaklı olmak,** *dey.* Birbirini yaralayarak dövüşmek veya bunu yapacak hale gelmek. [*Ing.* Mortal or deadly enemy, sworn enemy *Fr.* Se brouiller violemment].
~ **bit,** *paraz.* ◘ Elma pamuklubiti.
~ **canlı,** *dey.* ◘ Canlı.
~ **gömleğini giymek,** *dey.* Birini öldürmek üzere harekete geçmek. [*Ing.* To be out for someone's blood].
~ **kaatil,** *dey.* Bir veya birçok kimseyi öldürmüş olan, ipten kazıktan kurtulmuş kimse. [*Ing.* Bloodthirsty criminal, notorious murderer; *Fr.* Criminel].
~ **kavga,** Kan dökülmüş veya insan öldürmüş olan kavga. [*Ing.* Bloody brawl].
~ **kuyu,** Mezbahalarda kesilen hayvanların kanlarının biriktirildiği kuyu. *(Eskiden, Osmanlılarda işkence kuyusu veya zindan ve kalelerde cesetlerin atıldığı kuyu).* [*Ing.* Sink or cesspool of a slaughterhouse, pit in a dungeon into which murdered victims were thrown].
~ **savaş,** Pek çok insanın ölümüne yolaçan savaş. [*Ing.*, Bloody battle].
~ **seröz çıkıntı,** *patol.* ◘ Çıkıntı.
~ **sürgün,** *paraz.* ◘ Koksidiyoz.
~ **sürgün sporlugiller,** *paraz.* Sporlular sınıfına bağlı olup, genellikle sindirim aygıtı hücrelerine yerleşerek, kanlı sürgün çeşitlerini meydana getiren bir hücreli hayvanlar familyası. [*Lat. Eimeriidae; Fr.* Eimeriides].
~ **yaş** *(gözyaşı)* **dökmek,** *dey.* Çok ağlamak.

kanlı.basur, b. i. *tıp.* ◘ Dizanteri.

kanlıca mantarı, *bot.* ◘ Mantar.

kanlılık,-ğı, i. Kanlı olma hali.

kanmak (-e), f. *esk. T.* § ❶ Inanıp öylece bilmek, kanıkmak, inanmak, kanaat getirmek, razı olmak. [*Ing.* To be persuaded; *Fr.* Se persuader]; § ❷ Tatlı sözlere aldanmak, aldatılmak; [*Ing.* To be seduced; *Fr.* Être trompé]. § ❸ Bir gereksimesini, bir isteğini yeteri kadar karşılamış olmak; doymak, açlığı, özellikle susuzluğu giderilmek. [*Ing.* To be satisfied; *Fr.* Être rassasié]. § ❹ Memnun ve tatmin olmak; § ❺ Yetinmak. [*Osm.* Iktifa etmek].

kannâd /kannâd/, i. *Osm.* < *Ar. kand,* şeker yapan, şekerci.

kannibalizm, i. *Fr. Cannibalisme.* ◘ Kanibalizm.

kano, i. *Fr. canot* < *Isp. canoa. den.* § ❶ Kürekle, yelkenle veya motorla hareket eden hafif sandal. [*Ing.* Canoe]. § ❷ (a) Iki ucu hafif bir kürekle yürütülen güvertesiz, buharlı veya motorlu küçük bir tekne. *(Bu tekneler tahtadan, bazen de alüminyumdan yapılır).* [*Ing.* Paddleboat]. ☆ *Eşanl.* **kano, padılbot;** (b) Bu tekne ile yapılan spor. *(Olimpiyat programında yer alan bir spordur).*
~ **otomobil,** Deniz otomobili; benzinle hareket eden sandal.

kanon[1], i. *Fr. canon, fels.* Kilise kanunu. [*Ing.* Canon].

kanon[2], i. *Fr. Canon. müz.* Benzetme kavramında türemiş, bu benzetmenin sıkı düzenli bir biçimi olan kontrapunto terimi. *(Kanon eşit aralıklarla hareket eden, fakat birlikte değil de birbiri ardından duyulan iki partinin birbirini kesin ve sürekli bir biçimde taklit etmesidir. Ses partileri sayıca sınırlı değildir. Önerici parti önerti, taklit eden parti veya partiler artçıl adını alır. Sesibir kanon, oktavlı kanon, üstbeşli veya altbeşli kanon çeşitleri vardır. Kanonlar bütün aralıklarla yapılabilir);* ⊙ **açık ~,** *müz.* Bir kanonda her partinin ayrı bir dizeğe yazılmış olarak üstüste ve topluca görülmeleri sağlanmış bulunanlara denir; ⊙ **bulmacalı ~,** *müz.* Bunda çoğu zaman yalnız konu veya örnek yazılı bulunup, kanonu takip eden seslerin sayısı ve karar veriş tarzı birkaç işaretle gösteriliverir. *(Böyle yazıldığı içindir ki, kapalı ve bulmacalı adını alır).*

kanonik[1], i. *müz.* Seslerin matematik surette tesbiti. *(Bu isim doğunun kanun çalgısının adında devam etmekte ise de, şimdiki kanun Asyalı icadı olup, monokord ile prensip ve şekil bakımlarından hiçbir alâkası yoktur).*

kanonik[2], s. *Fr. canonique.* Kanunlarla, kurallarla ilgili anlamında, *mat.* Bir eşdeğerlik sınıfında, bu sınıfı göstermek için seçilen en genel eleman için kullanılır. *(Meselâ Z/6'da 0, 1, 2, 3, 4, 5 eşdeğerlik sınıflarından her biri kanonik eleman olarak alınır);* ⊙ **bir diferansiyel denklemler sisteminin ~ şekli,** *mat. x* **değişkeninin** $y_1, y_2 \ldots y_n$ gibi *n* bilinmeyen fonksiyonlu *n* diferansiyel denklem sisteminin *fi* bilinen fonksiyonlar olmak üzere

$$\frac{dy_i}{dx} = f_i\,(x, y_1, y_2 \ldots y_n),$$

şeklinde ele alınışı *(i=1,2...n);* [*Fr.* Forme canonique d'un système d'équations différentielles]. ⊙ **içine ~ uygulama,** *mat. E'*nin bir alt cümlesinin *E* içine uygulaması; **alt cümle-**

nin her elemanı kendi görüntüsüyle çakıştığına göre, *E*'nin öbür elemanlarının asılları bulunmaz. [*Ing.* Canonical injection; *Fr.* Injection canonique]; ◉ üzerine ~ uygulama, *mat.* Bir *ε* eşdeğerlik bağıntısıyle donatılmış bir *E* cümlesi için *E*'nin her *x* elemanının görüntüsü kendi eşdeğerlik sınıfı olacak şekilde, *E* cümlesinin *E*/*ε* bölüm cümlesine uygulanması. [*Fr.* Surjection canonique].

~ biçim, *mat.* ◘ Biçim.

~ doktrin, *fels.* Apikuros öğretisinin, duyumları, önceden kestirmeler ve eski deneylerden edinilmiş bilgilerle karşılaştırmak gerektiğini ileri süren bölümü. [*Ing.* Canonical doctrine; *Fr.* Doctrine canonique].

~ enjeksiyon, *mat.* ◘ Enjeksiyon.

~ matris, *mat.* Benzer matrisler arasında üçgenel veya duruma göre köşegenel matris. [*Ing.* Canonical matrix; *Fr.* Matrice cenonique].

~ şekil, ~ denklem, *mat.* Basit ve genel şekil veya denklem, yani bir değişkenini değiştirerek belirli sayıda şekil veya denklem [*Ing.* Canonical form, canonical equation; *Fr.* Forme canonique, équation canonique]

kanoniyer, i. *den.* Birkaç topu bulunan küçük kıyı veya nehir koruma gemisi.

kanonlu, i. *müz.* Bestecilığin kanı üslûbuna bağlı ve ait: *Kanonlu üslûp*, [*Ing.* Canonical; *Fr.* Çanonique].

kanonsal, s. *fels.* Kilise kanunlarına uygun. [*Ing.* Canonical; *Fr.* Canonique].

kanope, i. ve s. *(Yer adı Kanope'den).* Eskiçağda Mısır'da gözenekli topraktan yapılan kap. *(Bu kabın kapağında genellikle bir insan tasviri bulunur).* [*Ing.* Canopus; *Fr.* Canope].

kanotiye, i. *Fr. canotier.* Düz kenarlı şapka. *(Erkeklerinki hasır örme, kadınların ise fötr hasır veya kumaştandır).* [*Ing.* Straw-hat, boater].

kan.otu. b. i. *bot.* Iki-çenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Gelincikgiller *(Papaveraceae)* familyasından, A.B.D.'de ve Kanada'da yaygın olan, kan kırmızı renkte bir lateks taşıyan çok yıllık, kalın ve kısa rizomlu, zehirli bir bitki. Rizomundan basit, palmat, loplu bir tek yaprak ve bir tek çiçek çıkar. Meyva kapsüldür .Eskiden Kuzey Amerika yerlileri bitkinin lateksiyle vücutlarını kankırmızı rengine boyarlardı. Rizomu az miktarda balgam söktürücü, yüksek dozlarda kusturucudur. [*Lat. Sanguinaria canadensis; Ing.* Bloodroot, bloodwort, Indian paint puccoor, redroot, tetterwort, turmeric. *Fr.* Sanguinarie].

kanş, i. *Osm.* < *Ar. kans*, *esk.* Av. avlama, avlayarak ele geçirme.

Kansas, öz. i. *coğr.* A.B.D. eyaletlerinden biri. Ülkenin orta kısmında yer alır. Merkezi Topeka'dır. [*Ing.* ve *Fr.* Kansas].

kanser, i. *Lat. cancer*, yengeç. *patol.* Kendiliğinden çoğalarak bulundukları bölge dışına yayılan ve doğal gelişimi ölüme yolaçan bütün doku ve hücre lezyonlarını kapsayan genel terim. [*Ing.* ve *Fr.* Cancer]; ☆ *Eşanl.* **incitmebeni**; ◉ deri ~ i, *patol.* ◘ Deri.

~ ilâcı, *arg.* ◘ Abeci.

~ yapıcı, *patol.* Kansere yolaçan veya oluşumunu kolaylaştıran. *Antrasen ve altıhalkalı karbürlerin deneysel olarak kanser yapmaya elverişlidir. Kanser patojenisi ve tedavisi araştırmalarında bu özellikten sık sık yararlanılır.* [*Ing.* Cancerogenous, carcinogenous; *Fr.* Cancérigène, cancérogène].

☆ *Eşanl.* **kanserijen, kanserojen.**

kanser.bilim*, b. i. Kötü tabiatlı tümörleri inceleyen tıp dalı. [*Ing.* Cancerology, carcinology; *Fr.* Cancerologie, carcinologie].

☆ *Eşanl.* **kanseroloji, karsinoloji.**

kanser.bilimsel*, b. s. Kanserbilimle ilgili. [*Ing.* Cancerological, carcinological; *Fr.* Cancerologique, carcinologique].

kanserleşme, i. *patol.* Kansere dönüşme. [*Ing.* Canceration; *Fr.* Cancérisation].

kanserleşmek, nsz. f. Kansere dönüşmek, kanser halini almak.

kanserleşmiş, s. *patol.* Kansere dönüşmüş. [*Ing.* Cancered; *Fr.* Cancerisé,-ée].

kanserli, s. patol. § ● Kanser tabletinda olan: *Kanserli ülserleşme. Kanserli tümör;* [Ing. Canserous; *Fr.* Cancéreux,-euse]; § ❷ I. Kansere tutulmuş kimse. [*Ing.* Cancerous; *Fr.* Cancéreux,-euse].

kanserofobi, i. *Fr. cancerophobie. tıp.* Bir ruh akıl dengesizliği olarak, yok yere kanser olacağından ve öleceğinden korkmak, kendini bu düşünce grupundan ayıramamak, davranışlarına hep aynı düşüncenin etkili olması durumu. [*Ing.* Cancerophobia, carcinophobia].

kansersi, s. Kansere benzer. [*Ing.* Cancroid, cancriform; *Fr.* Cancroïde, cancériforme].

☆ *Eşanl.* **kankroid.**

kansız, s. § ● *biy.* Kanı olmayan, kansızlık hastalığına uğramış olan *(kimse).* [*Ing.* Anaemic(al); *Fr.* Anémique]. § ❷ Kan dökülmeden, kimse ölmeden yapılan: *Kansız bir devrim, kansız bir ameliyat;* § ❸ *mec.* Karaktersiz, duygusuz ve korkak, yurt, aile ve milliyet gibi yüksek duyguları olmayan, ödlek; § ❹ *patol.* Kanı az olan; çok kan kaybetmiş olan.

kansızlık,-ğı, i. § ● Kansız olma hali; § ❷ *mec.* Karaktersizlik, duygusuzluk; § ❸ *patol.* Kan dolaşımındaki deveran eden hemoglobin miktarının ve çoğu zaman onunla beraber alyuvarların azalması şeklinde hastalık hali. [*Osm.* Fakr-üd-dem; *Lat.* ve *Ing. An(a)emia; Fr.* Anémie] ☆ *Eşanl.* **anemi**; ◉ **demir eksikliği kansızlığı**, *tıp.* ◘ Demir.

kanş, i. *Fr. canche. bot.* Buğdaygillerden üç bitkiye verilen ad: *Deschampsia (aira) cæspitosa, Molinia cœrulea (mavi kanş), Aira flexuosa;* ilk ikisi nemli yerlerde, sonuncusu kurak yerlerde yetişir, *hepsi yem bitkisidir).* [*Ing.* Hair-grass].

kant, i. *Osm.* < *Ar. kand.* Şeker, sıcak su ve limondan yapılan içecek.

kantal, i. *Fr. kanthal.* Demir *(yüzde 75),* krom *(yüzde 20),* kobalt *(yüzde 2)* ve alüminyumdan *(yüzde 3)* meydana gelen ateşe dayanıklı bir alaşımın ticarî adı. *(Kantal, özellikle fırınların 1 200°C'a ve hattâ alaşıma bazı katkılarla, 1 500°C'a kadar ısıtılmasında kullanılan elektrik dirençlerinin /el, çubuk/ yapımında kullanılır).* [*Ing.* Kanthal].

kantar /kantâr/, i. *Osm.* < *Ar kıntâr.* § ● *fiz.* Temelî tek bir kaldıraç veya sarmal bir yaydan ibaret olan tartı cihazı. Ağırlık sıfırken yatay durur, bir kaldıraç koluna dik olarak tespit edilmiş bir ibrenin sapmasıyle kütleleri ölçer [*Ing.* Steelyard; *Fr.* Balance romaine]. § ❷ *metrol.* Eskiden Doğu Akdeniz ülkelerinde kullanılan ağırlık ve sığa birimi. *(Ağırlık ve sığa ülkelere göre çok değişirdi. /Örnek: Bir kantarın değeri 43 ile 23 kg. arasındaydı/).* Türkiye'de kullanılan kantar 56,452 kg. ağırlığındaydı. *(44 okka).* [*Ing.* A weight of about 120 pounds; *Fr.* Poids de 44 ocques]. ◉ ~ a çekmek (vurmak), *dey.* Düşünüp hesaplamak. [*Ing.* To weigh in one's mind; *Fr.* Peser]. ◉ ~ a gelmek, *dey.* Tartılabilir bir ağırlıkta olmak. [*Ing.* To be weighable]; ◉ ~ ı belinde, *dey.* Gözü açık, aldatılmaz, uyanık, kandırılamaz *(kimse),* [*Ing.* Attentive to his trade] ◉ ~ ın topunu kaçırmak, *dey.* Ölçüyü kaçırıp aşırılığa düşmek. [*Ing.* To overstep the limit, to go to extremes]; el ~ ı, Elle tutulan bir halkaya perçinli bıçak üzerine oturtulmuş simetrik olmayan bir kantar kolundan meydana gelen tartı âleti. *(Kısa kaldıraç kolunun ucuna tartılacak cisim asılır, taksimatlı uzun kaldıraç kolu üzerinde ağırca bir sürgü hareket ettirilerek denge durumu elde edilir).* [*Ing.* Hand-balance; *Fr.* Peson à main]; ◉ yaylı ~, Bir yay yardımıyle yerçekiminin bir cisim üzerindeki etkisini ölçen âlet. [*Ing.* Spring - balance; *Fr.* Peson à ressort].

~ ağası, *teşk. tar.* Eskiden çarşı ve pazarlarda tartı cihazlarını denetleyen görevli. [*Ing.* Public controller of weights; *Fr.* Anciennement contrôleur de municipalité pour les poids et pour les instruments de mesure].

~ kabağı, *bot* Büyükçe bir kabak çeşidi. [*Ing.* Very large kind of pumpkin].

~ kavunu, *bot.* İri cins bir kavun. [*Ing.* Large kind of muskmelon].

~ kertesi, Kantar kolu üzerinde bulunan cetvel çentiklerinden her biri.

~ kulu, üzerinde kantar topunun hareket ettiği ok. [*Ing.* Arm of a steelyard; *Fr.* Fléau de basçule].

~ kulu, *teşk. tar.* Yeniçeri ocağı mensuplarına ait eski odalardaki seğirdim usta ve çavuşuna verilen ad. *(Bu görevliler, Yeniçeri ocağına gelen eti tartma işiyle uğraşırlardı).*

~ ledresi, *metrol. esk.* Yüz dirhem ağırlığındaki *(320 gr.)* ölçünün adı. *(Kantar 44 okkadan ve her okka da 4 ledreden ibaret olduğu için bir kantar 176 ledre idi).*

~ parası, Tarttırma ücreti.

☆ *Eşanl.* **kantar resmi.**

~ topu, Kantarda, bir ağırlık tartılırken, dengeyi sağlayan ve kantar oku veya kolu üzerinde hareket ettirilebilen madenî küre. [*Ing.* Balance-bob];

~ topu soğanı, *trm.* Yuvarlak şekilli, kırmızımtrak sarı renkte, dayanıklı, verimli, acı lezzette bir soğan çeşidi.

kantara, i. *Osm.* < *Ar. mim. esk.* § ● Taştan yapılmış kemerli büyük köprü. [*Ing.* Stone bridge, arched building; *Fr.* Cintre]. § ● Bir kemer veya tonozun iç tarafındaki oymalara verilen ad. § ● Su kemeri.

kantarcı, i. § ● Kantar yapıp satan kimse; § ❷ Çarşıya, pazara getirilen şeyleri tartıp resmini toplayan görevli. [*Ing.* Maker or seller of stealyards, weigher, public weigher, weighmaster; *Fr.* Peseur public]; ◉ **yüksek fırın ~ sı**, *tekn.* Her yüklemeden önce yüksek fırın şarjını tartan işçi.

kantarcılık,-ğı, i. Kantarcının yaptığı iş.

kantarhos, i. Yunanlılar ve Romalılarda yüksek ve iri kulplu içki kabı. [*Ing.* Cantharus, Kantharos; *Fr.* Canthare].

kantaridik, s. *Fr. cantharidique. kim.* Formülü $C_{10}H_{14}O_5$ olan kararsız bir asid için kullanılır. Kantaridin'in alkallilerle ısıtılmasından tuzları elde edilir. *(Serbest asid, sulu eriyik halinde kantaridine dönüşür).* [Ing. Cantharidial, cantharidian].

kantaridin, i. *Fr. cantharidine.* Kloroform etkisiyle kantaritte elde edilen ve deride kabarcıklar yapan çok etkin madde. [*Ing.* Cantharidin].

kantaris, i. *Yun. kantharis.* Kınkanatlılar *(coleoptera)* takımının, *Meloidae* familyasından, Akdeniz bölgesinde pek çok çeşidi bulunan, çıkardığı salgıyle deri kabartan ve cinsel istekleri kamçılayan özellikleri bulunan böcek. [*Lat. Lytta vesicatoria; Ing.* Spanish fly, cantharis; *Fr.* Cantharide, mouche d'Espagne].

kantariye /kantâriye/, i. *Osm.* < *Ar. kantariyye. esk.* § ● Çarşıya, pazara getirilen şeylerden alınan tartı ücreti veya resmi; § ● Gümrüklerde, tartılan mallardan alınan resim. *(Baskül olmadığı için, bu mallar kantarla tartılırdı).* [*Ing.* Weighing fee; *Fr.* Taxe de pesage].

~ tahmatörü, Eskiden gümrüklerde kahve, şeker ve demir gibi şeylere değer biçen memurların adı.

~ eşyası, *Eskiden* İstanbul ve İzmir piyasalarında satılan çay, kahve, şeker, karabiber, pirinç, kalay ve nişadırdan ibaret yedi maddeye verilen ad. *(Baskülün olmadığı çağlarda bu maddelerin tartı işinde kantar kullanılırdı).*

kantarlamak(-ı), f. Bir şeyi kantarla tartmak, kantara vurmak. [*Ing.* To test to examine; *Fr.* Peser].

kantarlı, s. *arg.* «*Ağır sövgü*» anlamına gelen **kantarlı küfür** ve **kantarlıyı savurmak** deyimlerinde geçer. [*Ing.* Heavy, severe as in «*kantarlı küfür*», cursing and swearing, abusive language; *Fr.* Injure grave]; ◉ ~ yı çekmek (savurmak), *dey.* Küfür etmek, sövmek· *Şimdi kantarlıyı çekerim haaal*

~ atmak, *dey.* Küfür etmek, sövüp saymak. [*Ing.* To curse and swear; *Fr.* Injurier, insulter, invectiver].

~ küfür, *dey.* Ağır sövgü. [*Ing.* Violent abuse, vituperation, railing; *Fr.* Vituperation].

kantarlık,-ğı, i. § ● Kantar konulan yer *(dolap, raf v.b.).* [*Ing.* Rack or cupboard for keeping the steelyard, weighing so many *kantars*]. § ● s. *(Ağırlık ölçüsü birimi*

olarak). /.../ Kantar ölçüsünde olan: *İki kantarlık kömür.*

kantarma, i. *esk. T.* Azılı atları zaptetmek için dillerini bastıracak şekilde yapılmış demir **âlet.** [*Ing.* Spurred bit for a horse; *Fr.* Bridon].

kantarmak, f. *esk. T.* Suvarmak, suya kandırmak, kana kana su içmek, suya doyurmak. [*Ing.* To pull up *(a horse)*; *Fr.* Assouvir].

kantaron, i. *Yun. kentauron. (Kentauros Khiron'un adından). bot.* İki - çenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Bileşikgiller *(Compositae)* familyasından, bütün dünyada, özellikle ılıman bölgelerde yaygın olan, kırmızı, sarı, mavi ve nadiren beyaz çiçekli, pek çok türü bulunan, çok yıllık veya bir yıllık bitki cinsi. En tanınmış türü **peygamber çiçeği** veya **mavi kantaron** *(C. cyanus)dur.* Tahıl tarlalarında yetişen bu bitki bahçelerde de yetiştirilir. *C. calcitrapa, C. solstitialis* Türkiye'de yetişen türlerindendir. [*Lat.* ve *Ing. Centaurea; Fr.* Centaurée]. ◉ **kırmızı** ~, *bot.* ◘ **Kırmızıkantaron.** ◉ **küçük** ~, *bot.* ◘ **Kırmızıkantaron.** ◉ **sarı** ~, *bot.* ◘ **Kılıçotu.**

kan.taşı. b,i. *min.* § ❶ Olijist demirin kırmızı ve topraksı çeşidi. [*Ing.* Red hematite, red-chalk; *Fr.* Sanguine]. § ❷ Maden parlaklığında, çelik renginde değerli taş. *(Tozları kırmızı renkte olduğu için bu adla anılır).* [*Ing.* Bloodstone, hematite; *Fr.* Sanguine, hématite]. ☆ *Eşanl.* **hematit.** ◘ *ŞEKİL: 119.* — ◘ **DEĞERLİ TAŞLAR.**

kantat,-tı, i. *Fr. cantate* < *It. cantare* > *cantata.* Kahramanlık veya din konuları üzerinde tek veya çok ses eşliğinde oda, konser ve kilise müziği olarak yazılıp bestelenen koşuk veya bunun bestesi. [*Ing.* Cantata]

kantatris, i. *Fr. cantatrice.* Profesyonel ve değerli sanatı olan şarkıcı kadın. [*Ing.* Cantatrice, vocalist].

Kantçı, s. ve i. fels. Kant'ın felsefesine ilişkin olan veya bu felsefeyi savunan kimse: *Kant'çı kategoriler, Kant'çı felsefe.* [*Ing.* Kantian; *Fr.* Kantien,-ienne].

Kant'çılık,-ğı, i. *fels.* Alman düşünürü Kant'ın doktrini ve bu doktrini çeşitli biçimlerde izleyenlerin genel adı. [*Ing.* Kantism; *Fr.* Kantisme].

☆ *Eşanl.* **kantizm.**

kantik, i. *müz. Lat. cantus,* şarkı + *cantare,* söylemek. (a) Dinî ve ahlâkî karakterli sözler üzerine besteli çağırgı, ezgi, bir çeşit ilâhî; (b) Dinsel olmayıp, herhangi bir duyguyu anlatan şarkı; (c) Musevi sinagoglarında da bir çeşit çağırgılı inşat tarzının ifadeli ve dinî aksanları yer bulur.

kantilena, i. *It.* < *Lat. cantilena.* § ❶ Motet'e karşılık olarak kullanılan din dışı şarkı. [*Ing.* Cantilena; *Fr.* Cantilène]. § ❷ *ed.* Lirik halk şarkısı. [*Ing.* Cantilena; *Fr* Cantilène].

kantilever, s. ve i. *(Ing. cant,* açı + *lever,* kaldıraç > *cantilever.* § ❶ *bayındı.* Temel kirişleri konsol şeklinde uzanan ve az açıklıklı başka bir kirişi taşıyan köprü tipine denir. [*Ing.* ve *Fr.* Cantilever]. § ❷ *hava.* Gövdeye hiç bir dikme veya gergi çubuğu ile bağlanmayan kanat için kullanılır. [*Ing.* ve *Fr.* Cantilever]. § ❸ *inş.* Çok sayıda basit dayanağa oturan, iç ve dış dayanma tepkileri basit statik denge denklemleriyle hesaplanabilecek şekilde eklemler ile parçalara bölünmüş, düşey yükleri çeken düz kirişlere denir. [*Ing.* ve *Fr.* Cantilever]. § ❹ *otom.* Şasiyi arka dingile bağlayan lamalardan yapılı süspansiyon için söylenir. *(Süspansiyon ortasından ve ön ucundan da sıkı sıkıya arka dingile bağlanır).* [*Ing.* ve *Fr.* Cantilever].

kantin[1], i. *Fr. cantine.* § ❶ Kışla, fabrika, okul v.b. yerlerde bazı yiyecek ve içecek maddelerinin satıldığı yer, büfe: *Fabrikanın kantini.* § ❷ Bu gibi kurumlarda işletilen ve yalnız o kuruma bağlı kimselerin yemek yediği lokanta. [*Ing.* Canteen]. ◉ **askerî** ~, *esk.* ◘ **Askerî** ◉ **işçi** ~ I, *huk.* ◘ **İşçi.**

kantin[2], s. ve i. *arg.* Yalan, uydurma, boş, asılsız *(söz ve haber): Herifin hep aklı fikri kantin.* [*Ing.* Lie, story, fib; *Fr.* Mensonge, blague].

☆ *Eşanl.* **atmasyon, bom, dolma, dubara, eftaminokoftî, kaşkarik, katakoftî, kıtır, kıtırbom, koftî, madik, mantar, martaval, masal, palavra, polim, şorolop.**

~ **atmak,** *arg.* Yalan söylemek, uydurmak. [*Ing.* To tell lies or exaggerated stories, to tell a fib; *Fr.* Mentir, blaguer].

kantinci, i. Kantin işleten kimse. [*Ing.* Canteen-keeper, canteen-attendant; *Fr.* Cantinier,-ère].

kantincilik,-ğı, i. Kantincinin işi. [*ing.* Canteen-keeping].

kantite, i. *Fr. quantité. fels.* ◘ **Nicelik.**

kantitometri, i. *Fr. quantitométrie.*

~ **birimi,** *elektroradyoloji.* Bir *X* ışımasının şiddetini, ışımasi bilinen bir kaynağın şiddetine göre belirleyen birim. [*Ing.* Quantitometric unity; *Fr.* Unité quantitométrique].

kantizm, *Fr. Kantism. fels.* ◘ **Kantçılık.**

kanto, i. *It. canto. tiy.* (a) «*Şarkı*» demek ise de, türkçede eğlence yerlerinde oynayarak okunan hafif şarkıları anlatır; (b) Tulûat tiyatrolarında asıl oyundan önce genellikle kadın sanatçıların hem şarkı söyleyerek, hem dans ederek yaptığı gösteri; bu gösteri sırasında söylenen şarkı. [*ing.* Song *(in cabaret or theatre); Fr.* Couplet, chanson].

~ **söylemek (kantoya çıkmak),** *dey.* Sahnede kanto okumak.

kantocu, I. Kanto okuyan kız veya kadın. [*Ing.* Singer in a cabaret or theatre; *Fr.* Chanteuse *(de variétés)*].

kantoculuk,-ğu, I. Kantocunun işi.

kanton, i. *Fr. canton.* § ❶ Fransa'da idarî arazi taksimatı; idare çevresinden küçük, komünden büyüktür. [*Ing.* Canton]. § ❷ İsviçre federasyonunu meydana getiren devletlerden her biri. [*Ing.* Canton].

~ **lehçesi,** *dilb.* Kanton'da konuşulan çin lehçesi. [*ing.* Cantonese; *Fr.* Cantonais].

kanton'cu, s. ve i. § ❶ İsviçre'de kanton taraftarı ve 1848'den beri de federalist. [*Ing.* Cantonalist; *Fr.* Cantonaliste]. § ❷ 1873'te İspanyaya hakim kantonlardan meydana gelen bir federasyon haline getirmeye çalışanlara verilen ad. *(Başkan Pi y Margall'in düşmesinden sonra, kantonlaşma hareketi Andalucia'da Pavia, Valencia'da Martinez Campos, Carthagena'da ise Lopez Dominguez tarafından bastırıldı /1874/).* [*ing.* Cantonalist; *Fr.* Cantonaliste].

kantonit,-ti, I. *Fr. cantonite, yer adı Kanton'dan /Gürcistan/ min.* Doğal bakır sülfür CuS; küçük dilinimli billûrları, galenin kovelin'e dönüşmesini gösterir. [*ing.* Cantonite].

kantoplasti, i. *Fr. cantho... Yun. kantho,* gözün köşesi + *plassein* ... mak. *cerr.* Gözün dış birleşimini, göz kapağı aralığını dış yana uzatmak için kesmek. *(Bu cerrahî müdahale, göz kapakları arasındaki aralığın dar olduğu hallerde yapılır).* [*ing.* Canthoplasty; *Fr.* Canthoplastie]

kantor, i. *Lat. cantor,* şarkıcı. § ❶ Bir kilisenin ilâhî korosunda şarkıcı: *Notre Dame kilisesinin kantorları.* [*ing.* Cantor, succentor; *Fr.* Chantre]. § ❷ Almanya'nın bazı büyük kiliselerinde ve okullarında dinî şarkı söylemekle veya tapınağın yönetimi ile görevli kimse. [*ing.* ve *Fr.* Cantor].

kant-sonrası, s. fels. § ❶ *fels.* Kant'tan sonra gelen: *Kant-sonrası felsefe.* [*ing.* Postkantian; *Fr.* Postkantien,-ienne]. § ❷ i. Kant felsefesini devam ettirenler: *Fichte, Schelling ve Hegel gibi kant-sonrası filozoflar.* ◘ **KANT'çılık.** [*Ing.* Postkantian; *Fr.* Postkantien,-ienne].

kantus, i. § ❶ *anat.* Göz kapaklarının birleştiği yer, *(Buruna yakın olana büyük kantus, ötekine küçük kantus denir)* [*Osm.* Mültekayı ecfan; *Lat., Ing.* ve *Fr. Canthus*] § ❷ *zool.* Kınkanatlı böceklerde alnın ön-yan kısmı. *(Kantus gözün önünde olabileceği gibi, tam üzerinde de bulunabilir ve böylece gözü ya tüm kaplar ya da onu bölümlere ayırır. Bu yüzden bazı böcekler sanki dört gözlüdür; iki alt, iki üst göz).* [*Ing.* ve *Fr.* Canthus].

.anun[1] /kānün/, I. *Osm.* < *Ar.* < *Yun. kanon.* § ❶ Doğal olayları birbirine bağlayan zorunlu ilişkinin ifadesi; bu ilişkiyi ifade eden değişmez kural: *Yerçekimi kanunu. Astronomi, matematik kanunları.* [*Ing.* Law; *Fr.* Loi]. § ❷ *huk.* Anayasada öngörülen usullere göre, yasama organı tarafından yazılı olarak konan, uyulması zorunlu hukuk kuralı: *Medenî kanun.* [*Lat.* Lex, *codex; Ing.* Law, statute, act; *Fr.* Loi]. ☆ *Eşanl.* **yasa.** § ❸ Belli bir toplumda gerekli olan, genel ve zorlayıcı her türlü kural. [*Ing.* Law; *Fr.* Loi]. § ❹ *(Geniş anlamda)* Davranış kuralları. [*Ing.* Rules of conduct; *Fr.* Loi, règles de conduite]. § ❺ Yol, usul, nizam. § ❻ Herhangi bir konu ile ilgili yasaları taşıyan kitap: *Ceza kanununun beşinci maddesi.* [*Ing.* ve *Fr.* Code]. § ❼ *esk.* Merasim, tören. [*ing.* Ceremony; *Fr.* Cérémonie]. § ❽ *esk.* Askeri polis, inzibat: *Kanun çavuşu. Kanun zabiti. Kanun neferi.* [*Ing.* Military policeman; *Fr.* Police militaire, prévôté]. § ❾ Bir bilim ve çalışma alanındaki olay, gelişme ve ilişkilerin uyduğu temel kural. § ❿ *din* İman ve disiplinle ilgili kurallar. ◉ ~ **a aykırı,** Kanunsuz, kanun dışı. [*Ing.* Unlawful, illegal; *Fr.* Illégal,-ale, contraire a la loi] ◉ ~ **a karşı hile,** *huk.* Kanunun emredici bir hükmünün yasakladığı amaca, bu hükmün uygulanmasını gideracek, kanun lafzının yasak etmediği bir yolla erişmek. [*Lat. In fraudem legis agere; Ing.* To evade the law; *Fr.* Fraude a la loi]. ◉ ~ **a muhalefet,** *huk.* Ceza mahkemesinde, mahkemenin, verdiği kararda bir hukuk kuralını yanlış uygulaması veya hiç uygulamaması. ◉ ~ **da boşluk,** *huk.* Kanunda bir olaya hem lafz *(söz),* hem de ruh itibariyle uygulanabilecek bir hükmün bulunmaması. *(Belli bir mesele hakkında kanunun hiç bir hüküm kapsamaması halinde gerçek boşluktan, kanunun belli bir konuya ilişkin olarak kapsadığı hükmün tatmin edici olmadığı, kanunun temelinde yatan diğer hükümleri ile çatıştığı hallerde gerçek olmayan boşluktan söz edilir).* [*ing.* Loophole in the law; *Fr.* Lacune dans la loi]. ◉ ~ **dan doğan borç,** Hukukî muamele, haksız fiil ve sebepsiz zenginleşme dışındaki kaynaklardan doğan borç. [*Lat. Obligatio ex lege; Ing.* Legal duties; *Fr.* Obligations légales]. ◉ ~ **lar ihtilâfı,** Belli bir konuyu devletlerin değişik kurallaria düzenlenmiş olması sonucu ortaya çıkan mevzuat uyuşmazlıkları. [*ing.* Conflict of laws; *Fr.* Conflit des lois]. ◉ ~ **ların hazırlanması,** Kanun tasarıları ve tekliflerinin yasama meclislerinin görüşülmesi sırasında izlenen aşama ve usuller. ◉ ~ **ların iktisabı,** *huk.* Bir millete ait kanunların başka bir millet tarafından alınarak kendi kanunu olarak kabul ve tatbik edilmesi. *(Roma hukukunun Almanya'da kabulü, Avrupa kanunlarının Amerika tarafından alınması, İsviçre medenî kanunu ve borçlar kanunlarının,İtalyan ceza kanunun ve Alman ceza muhakemeleri usulü kanunun Türkiye Cumhuriyeti tarafından alınması hukuk tarihinin önemli iktisab olaylarındandır).* [*Lat. Receptio; Ing.* Reception; *Fr.* Réception des lois]. ◉ ~ **ların kişiselliği,** *huk.* Kanunların yürürlükte olduğu memleket dışında da etkili olmaları. [*Ing.* Legal entity of the law; extraterritoriality of laws; *Fr.* Personnalité des lois]. ◉ ~ **ların mülkîliği,** *huk.* Kanunların, bir devletin ülkesi içindeki olaylara ve şahıslara hâkim ve etkili olmaları *(kamu hukuku kanunlarıyle medenî kanunların kamu düzeniyle ilgili hükümleri mülkî kanunlardır).* [*Ing.* Territoriality of the laws; *Fr.* Territorialité des lois]. ◉ ~ **ların neşir ve ilânı,** *huk.* Kanunların halkın ve onları uygulayacak olan memurların, bilgisine ulaştırılabilmesi için alınan tedbirler. [*Ing.* Publication *(propagation)* of the acts of parliament; *Fr.* Promulgation et publication des lois]. ☆ *Eşanl.* **kanunların yayını ve duyurulması.** ◉ ~ **ların şahsîliği,** *huk.* Kanunların halk tarafından bilinebilmesi için, o kanunun yayınlanması. [*Ing.* ve *Fr.* Promulgation]. ◉ ~ **u bilmemek mazeret**

sayılmaz, *huk.* Bir kimse işlediği fiilin suç olduğunu bilmediğini ileri süremez. ◉ **~ u muvafakat** *huk.* Olağanüstü ve acele hallerde yürütme organı tarafından yapılarak kanun kuvvetini kazanan düzenleyici işlem. ◉ **~ unun Anayasaya aykırılığı**, *huk.* Bir kanunun Anayasada öngörülen şekil ve usul kurallarına uyulmadan çıkarılmış olması veya içindeki hükümlerden birini, birkaçının veya tümünün Anayasa hükümlerine aykırı olması. [*Ing.* Unconstitutionality of the laws; *Fr.* Inconstitutionnalité des lois]. ◉ **af ~ u**, *sosy.* ve *huk.* ◘ **Af**. ◉ **ara ~ u**, *huk.* ◘ **Ara**[1]. ◉ **askerî ceza ~ u**, *huk.* ◘ **Askerî**. ◉ **avans ~ u**, *huk.* ◘ **Avans**. ◉ **barem ~ ları**, *huk.* ◘ **Barem**. ◉ **başatlık ~ u**, *biy.* ◘ **Başatlık**. ◉ **benzeşme ~ u**, *tıp.* ◘ **Benzeşme**. ◉ **bileşim ~ u**, *mat.* ◘ **Bileşim**. ◉ **boşlukta dönme ~ ları**, *fiz.* ◘ **Boşlukta**. ◉ **ceza ~ u**, *huk.* ◘ **Ceza**. ◉ **ceza muhakemeleri ~ u**, *huk.* ◘ **Ceza**. ◉ **çift bozan ~ u**, *tar.* ◘ **Çift**. ◉ **dalton ~ u**, *kim.* ve *fiz.* ◘ **DALTON**. ◉ **dağ (orman) ~ u**, *dey.* Kaba kuvvet. ◉ **damga ~ u**, ◘ **Damga**. ◉ **devrim ~ ları**, *huk.* ◘ **Devrim**. ◉ **dollo ~ u**, *biy.* ◘ **Dollo**. ◉ **Dulong ve Petit ~u**, *kim.* ◘ **Dulong, Pierre louis**. ◉ **emniyet ve asayiş ~ ları**, *huk.* Irz, mal, can ve hürriyetin muhafazasına ve yabancıların bir memlekette tabi tutuldukları yönetim şekillerine ilişkin kanun olup idarî kanunlar zümresine dahildir. [*Ing.* Law of security and public order; *Fr.* Lois de sureté et de police]. ◉ **ergitme ~ u**, *fiz.* ◘ **Ergitme**. ◉ **esas teşkilât ~ ları**, *huk.* ◘ **Teşkilâtı Esasiye Kanunları**. ◉ **fevkalâde (istisnaî) haller, ~ ları**, *huk.* Ancak fevkalâde hallerde uygulanmak ve o haller ortadan kalkınca uygulanmamak üzere konulan kanunlar. *(İstiklâl mahkemeleri, sıkıyönetim K.)* [*ing.* Cirumstance law, exceptional law; *Fr.* Lois de circonstance, lois d'exception]. ◉ **Gauss ~ u**, *istat.* ◘ **Gauss**. ◉ **Gay-Lussac ~ u**, *fiz.* ◘ **Gay-Lussac**. ◉ **gaz ~ ları**, *kim.* ◘ **Gaz**. ◉ **geçici ~**, *huk.* ◘ **Geçici**. ◉ **genel ~ lar**, *huk.* Geniş bir toplumsal ilişkiler alanına dahil bütün hukukî olguları hükmü altına alan kanunlardır. Medenî Kanun, Ceza Kanunu gibi. [*Lat. Leges generales; Ing.* General laws; *Fr.* Lois générales]. ◉ **görevsel özümleme ~ u**, *biy.* ◘ **Görevsel**. ◉ **gümrük ~ u**, *huk.* ◘ **Gümrük**. ◉ **harb ~ ları**, *huk.* Düşmanlığın devamı süresince savaşanların uymaya zorunlu oldukları kuralları kapsayan kanunlar olup devletlerarası anlaşmalarıyle tesbit edilmiştir. [*Lat. Belli lex; Ing.* Martial law; *Fr.* Loi de la guerre]. ◉ **hep veya hiç ~ u**, *zool.* ◘ **Hep**. ◉ **idare ~ ları**, *huk.* Kaza faaliyeti dışında kalan kamu hizmetlerini düzenleyen kanunlar *(Teşkilât, memurin, zabıta kanunları gibi).* [*ing.* Administrative acts; *Fr.* Lois administratives]. ◉ **ilâhî ~**, Sosyal kanunlarla cezalandırılmamış bir suçu, eninde sonunda, cezalandıracağına inanılan Tanrısal yasa. [*Ing.* Divine law; *Fr.* Loi divine, loi de Dieu]. ◉ **ilgi ~ u**, *psik.* ◘ **İlgi**. ◉ **Joule ~ u**, ◘ **Joule**. ◉ **kan ile ~ eylemek**, *dey.* Hakkını veya öcünü kanunî yollara baş vurmadan almak. ◉ **katılaşma ~ ları**, *fiz.* ◘ **Katılaşma**. ◉ **mali ~ lar**, *huk.* Mali hukuka ilişkin kanunların tümüne verilen ad. *(Vergi, barem, muhasebe-i umumiye, tekaüt kanunları gibi).* [*Ing.* Finance acts; *Fr.* Lois de finances]. ◉ **medenî ~ lar**, *huk.* Şahıslar rasındaki karşılıklı özel ilişkiler düzenleyen kanun. *(Medenî Kanun, Ticaret Kanunu gibi).* [*Ing.* Civil laws; *Fr.* Codes civils]. ◉ **Mendel ~ u**, *bot.* ◘ **Mendel**. ◉ **mevkut (müddetli) ~ lar**, *huk.* Belirli bir süre uygulanmak ve bu süre bitince yürürlükten kalkmak üzere yapılan kanunlar. [*Ing.* Temporal laws; *Fr.* Lois temporelles]. ◉ **minimum ~ u**, *bot.* Bitkilerin gelişmesi için gerekli olan elementlerden biri yeter derecede olmadığı takdirde diğer elementler tam olsalar bile, bitkinin gelişmesi noksan olan elemente bağlı kalır. Bu takdirde bitkinin tam olan elementlerden yapacağı istifade de minimum haldedir. Bu kurala **minimum kanunu** denir. ◉ **özel ~ lar**, *huk.* Dar toplumsal ilişkiler alanında kalan hukukî olguları hükmü altına alan kanunlar. [*Lat. Leges speciale; Fr.* Lois spéciales]. ◉ **tabiat (doğa) ~ u**, ◘ **Tabiat**.

~ dışı, *huk.* Kanunsuz, kanuna aykırı olarak yapılan *(iş veya davranış).* [*Osm.* Gayri kanunî; *Ing.* Illegal, unlawful; *Fr.* Hors la loi, illégal,-ale].

~ dışı grev, *huk.* İşçilerin işverenlerle olan ilişkilerinde ekonomik ve sosyal durumlarını korumak veya düzeltmekten gayri amaç güden veya bu amaca yönelmiş olmakla beraber yasanın bu hususdaki hükümlerine uygun olarak yapılmayan grev.

~ dışı lokavt, *huk.* Kanunî lokavt amacının dışında veya kanun hükümlerine uyulmaksızın yapılan lokavt.

~ gücü (kuvveti), *huk.* Kanun zoru ve baskısı.

~ kitabı, *huk.* Belli bir konu hakkındaki kanunların yazılı bulunuduğu kitap. [*Ing.* Law-book; *Fr.* Livre de droit].

☆ *Eşanl.* **kanunname**.

~ koyma, *huk.* Yasama organının, genel kurallar koymak, kanunlar çıkarmak için yaptığı çalışma. [*Osm.* Vaz-ı kanun; *Lat. Legum datio; ing.* Legislation; *Fr.* Législation *(action de légiferer)*].

~ koyucu, *huk.* Anayasaya göre, kanun koymak yetkisine sahip kurul veya makam. [*Osm.* Vâzı-ı kanun; *ing.* Legislator, lawmaker; *Fr.* Législateur].

~ kütüğü, *sosy.* ve *huk.* Bir araya getirilmiş ve aynıcinsten bir kanunlar bütünü. [*Osm.* Mecelle; *Ing.* ve *Fr.* Code].

~ lâyihası, *huk.* ◘ **Kanun taslağı**.

~ maddesi, *huk.* Kanun, tüzük ve yönetmeliklerinin ayrı ayrı hükümlerini gösteren bölüm, bent, fıkra, sözleşmenin maddeleri, şartları.[*Ing.* Article; *Fr.* Article de loi].

~ namına (adına), *dey.* Kanun gereğince, kanunlar uyarınca. [*Ing.* By the name of law; *Fr.* Au nom de la loi].

~ nazarında, *dey.* Kanun bakımından, kanunlara göre. [*Ing.* By law, legally; *Fr.* Légalement].

~ önerme, *huk.* Kanun teklif etme.

~ sözcüsü, *huk.* Danıştay savcısı.

~ tasarısı, *huk.* Kanun haline getirilmek üzere, gerekçesi ile birlikte hükûmetçe hazırlanıp parlamentoya verilen metin. [*Lat. Scriptum legis; Ing.* Draft bill, parliamentary bill; *Fr.* Projet de loi].

~ teklifi, *huk.* Kanun haline getirilmek üzere milletvekilleri tarafından hazırlanıp parlamentoya verilen kanun metni. [*Lat. Legislatio, rogatio; Ing.* Bill; *Fr.* Proposition de loi].

~ teklifi hakkı, *huk.* Hükümetin ve milletvekillerinin herhangi bir konuda kanun teklif etme yetkileri [*Ing.* Right of initiative for legislation; *Fr.* Droit d'initiative législative].

☆ *Eşanl.* **kanun önerme hakkı**.

~ yapıcı, *huk.* ◘ **Kanun koyucu**.

~ yapmak, Kanun çıkarmak, kanun koymak. [*Ing.* To enact a law, to make a law; *Fr.* Faire des lois, légiferer].

~ yolları, huk. Mahkemenin vermiş olduğu kararlardaki yanlışlıkların düzeltilmesini sağlamak için, kanun tarafından tanınmış olan imkân. Mahkemelerin kesinleşmemiş kararlarını tekrar inceletmek amacı ile daha yüksek derecedeki mercilere baş vurma usulleri. [*Lat. Ius; Ing.* Legal remedy; *Fr.* Voies de recours].

~ yoluyle, Kanuna uyarak, kanun gereğince. [*Ing.* Legally, by law; *Fr.* Légalement]

kanun[2] /kānūn/, i. *Om.* < *Ar. Yun. kanon, müz.* Dikdörtgen biçiminde, bir köşesi kesik, yassı bir sandık üzerine gerilmiş tellerden meydana gelen çalgı. *(Tel sayısı değişik olmakla birlikte klasik kanun yetmiş iki teldir. Parmaklara geçirilen tırnaklarla çalınır).* [*Ing.* Kanoon; zither-like musical instrument with 72 strings; *Fr.* Instrument de musique à cordes, sorte de cithare].

kânun /kānūn/, i. *Osm.* < *Ar. esk.* Eskiden yılın ilk ve son ayına verilen ad. Bunlardan yılın sonuncu ayına ilk veya birinci kânun *(kânûnuevvel)*, birinci ayına da son veya ikinci kânun *(kânunusanî)* denirdi. [*Ing.* The first two months of the winter].

kanuncu, i. § ❶ Kanun çalan kimse. [*Ing.* Player on the kanoon]. ☆ *Eşanl.* **kanunî**. § ❷ Kanun yapan veya satan kimse. [*Ing.* Make of seller of kanoons].

kanunçe /kānūnçe/, i. *Osm.* < *Ar. kānūn* + *Fars,* küçültme. Küçük kanun. [*ing.* Small kanoon].

kanunen /kānunen/, z. Kanun gereğince, kanuna uyarak, kanuna göre: *Kanunen yapılması gerekli işlem.* [*ing.* Legally, lawfully; *Fr.* Légalement].

☆ *Eşanl.* **kanunca, yasaca**.

kânunevvel, b. i. ◘ **Kânunuevvel**.

kanunî /kānūnî/, s. *Osm.* < *Ar.* § ❶ Kanuna uygun, kanuna göre, kanun gereğince, kanunun emrettiği: *Onun bu davranışı kanunî değil.* [*Ing.* Legal, lawful, legitimate; *Fr.* Légal,-ale]. ☆ *Eşanl.* **kanunlu**. § ❷ Kanuna ait veya ilişkin, kanunla ilgili: *Kanunî sorunlar.* [*Ing.* Juridical, judicial; *Fr.* Juridique, judiciaire]. § ❸ *esk.* Kanun yapan veya koyan *(kimse).* [*Ing.* Legislator; *Fr.* Législateur,-trice]. ☆ *Eşanl.* **yasaman, vazıı kanun**. ◉ **cezada ~ lik**, *huk.* ◘ **Ceza**.

~ azaltıcı sebep, *huk.* ◘ **Hafifletici sebep**.

~ beyyine, *huk.* ◘ **Beyyine**.

~ borç, *ikt.* Kanundan doğan mükellefiyet, [*Ing.* Legal liability].

~ danışman, *huk.* Kısıtlanması için yeterli sebep bulunmayan ergin bir kimseye, bazı işlerinde rızası alınmak için tayin edilen danışman.

~ faiz, *huk.* ◘ **Faiz**.

~ grev, *huk.* ◘ **Grev**.

~ hafifletici sebepler, *huk.* ◘ **Hafifletici sebep**.

~ hakem, *iş huk.* ◘ **Hakem**.

~ halefiyet, *ikt.* Üçüncü bir şahsın alacaklıya borcu ödemesi sonucunda kanunen alacaklının haklarına sahip olması. *Kanunî halefiyet, ancak kanunun gösterdiği hallerde olur).* [*Ing.* Legal subrogation].

~ hükûmet, *huk.* ◘ **Hükumet**.

~ ihtiyatlar, *ikt.* Banka ve şirketlerin bankalar kanunu ile ticaret kanununa göre ilerde doğacak zararları karşılamak için ayırmak zorunda oldukları ihtiyat akçeleri. [*Ing.* Legal reserves].

~ ikametgâh, *huk.* ◘ **İkametgâh**.

~ inhisar, *ikt.* Gelir sağlamak veya genel çıkarı korumak üzere belirli bir ticaret sanayi ve genel hizmetlerden birisini işletmek üzere rekabetin kanunen yasaklanması.

~ intifa, *huk.* ◘ **Miras payı**.

~ kısıtlılık, *huk.* Beş seneden çok ağır hapse mahkûm olanların ceza süreleri içinde bulundukları kanunî kısıtlılık hali.

☆ *Eşanl.* **kanunî mahcuriyet**.

~ lokavt, *huk.* İş şartlarında veya bunların uygulama tarz ve usullerinde değişiklik yapmak veya yeni iş şartları kabul ettirmek veya mevcut iş şartlarını korumak amacıyle ve kanun hükümlerine uygun olarak iş yerinin işçilere kapatılması hali.

~ mümessil, *huk.* ◘ **Kanunî temsilci**.

~ olarak, ◘ **Kanunen**.

~ ödeme aracı, *ikt.* Aksi bir sözleşme ile belirtilmedikçe bir borç için kabul edilebilecek kâğıt veya madenî para olup, bunlarla yapılan ödemeleri kanun geçerli addeder.

~ para, *ikt.* Alacaklıların kabule zorunlu oldukları memleket parası. [*ing.* Legal tender].

~ sermaye, *ikt.* Şirkete kanun veya kuruluşu gereği konulması gereken sermaye. [*Ing.* Legal capital].

~ şartlar, *huk.* Bir hukukî işlemin hüküm ifade etmesi için kanunun varlığını şart kıldığı unsurlar. [*ing.* Lawful conditions; *Fr.* Conditions légales].

~ tediye vasıtası, ◘ **Kanunî ödeme aracı**.

~ temlik, *huk.* Tarafların iradesine ihtiyaç

göstermeksizin kanunda belirtilen hallerde bir nesnenin bir kimseden başka bir kimseye geçmesi. [*ing.* Transfer by law; *Fr.* Cession légale].
~ **temsilci**, *huk.* Kanuni temsilci. Belli işlerin yürütülmesi için gerekli hukukî tasarrufları, kanunun çizdiği sınırlar içinde temsil edilenin namına yapmaya yetkili olan kimse. [*ing.* Legal representative, statutory agent; *Fr.* Représentant légal].
~ **yola başvurma**, *dey.* Hakkını kanun yoluyle almağa çalışma.

kanunî[2] /kânûnî/, i. *Osm.* < *Ar.* Kanun çalan çalgıcı. [*ing.* Kanoon player, player of the zither; *Fr.* Joueur de l'instrument de musique dit «*kanun*»].

kanunîlik,-ği, i. ◘ Kanunluluk.

kanuniye, s. *esk.* Kanunî'nin dişili.

kanuniyet /kânuniyet/, i. *Osm.* < *Ar. kanuniyyet. esk.* ◘ Kanunluluk.
~ **kesbetmek**, Yasa hali almak, kanunlaşmak. [*Ing.* To come into force; *Fr.* Légalité, acquérir force de loi].

kanun.koyucu, b. i. *huk.* Devletin hukukî düzeni gereği, kanun koyma yetkisine sahip olan devlet organı. [*Ing.* Legislator; *Fr.* législateur,-trice].

kanunlaşma, i. Kanunlaşmak işi veya durumu. [*Ing.* Enactment; *Fr.* Établissement, promulgation *(d'une loi)*].

kanunlaşmak /kânunlaşmak/, f. Kanuna bağlanmak, kanun halini almak: *Tasarı kanunlaştı.* [*Ing.* To become effective; *Fr.* Acquérir force de loi].

kanunlaştırmak /kânunlaştırmak/, f. Kanun haline koymak, kanuna bağlamak: *Meclis, tasarıyı kanunlaştırdı.* [*Ing.* To enact, to legislate; *Fr.* Faire acquérir force de loi].

kanunlu, s. Kanuna uygun, kanunun emrettiği, kanuna dayanan. [*Osm.* Kanunî; *Ing.* Legal, lawful; *Fr.* Legal,-ale].
☆ *Karş.* **kanunsuz.**

kanunluluk,-ğu, i. Kanuna uygunluk. [*Osm.* Kanuniyet; *Ing.* Legality, lawfulness, legitimacy; *Fr.* Legalité].
~ **ilkesi**, *huk.* Dar anlamda kanuna uygun olma niteliğine, geniş olarak da hukuka uygunluk durumuna denir.
☆ *Eşanl.* **yasalılık.**
☆ *Karş.* **kanunsuzluk.**

kanunname /kânunnâme/, i. *Osm.* < *Ar. kânun* + *Fars. nâme. esk.* Kanun kitabı, bir konuya ait kanun maddelerini kapsayan kitap, risale. [*Ing.* ve *Fr.* Code].

kanun.sanî, b. i. ◘ **Kânunusanî.**

kanunsuz /kânunsuz/, s. § ● Kanunu olmayan. [*Ing.* Lawless; *Fr.* Sans loi]. ☆ *Karş.* **kanunlu.** § ● Kanuna, kanun hükümlerine aykırı, kanuna uymayan: *Kanunsuz işlemler.* [*Osm.* Gayri kanunî· *Ing.* Illegal, unlawful, false, improper; *Fr.* Illégal,-ale]. ☆ *Karş.* **kanunî.**
~ **emir**, *huk.* Kamu hizmetlerinde çalışan herhangi bir kimseye, gerek içerik *(muhteva)*, gerek şekil bakımından kanunlara uymayan bir işlemin yapılması için verilen emir.
~ **idam**, *sosy.* Ilkçağda, genellikle hükümet değişmelerinde ve devrim hareketlerinde hukukî bir esasa dayanmadan verilen idam hükmü. [*Ing.* ve *Fr.* Proscription].
~ **suç ve ceza olmaz ilkesi**, *huk.* Ceza müeyyidesi ile karşılanan ve *suç* adı verilen eylemlerin ancak kanun tarafından belirlenmesi ve bu yasak eylemlere ancak kanunda yazılı cezaların ceza emniyet tedbirlerinin uygulanabilmesi.

kanunsuzluk,-ğu /kânunsuzluk/, i. § ● Kanun bulamama hali. § ● Kanuna aykırılık: *Bir eylemin kanunsuzluğu.* [*Osm.* Gayri kanunîlik; *Ing.* Illegality, lawlessness; *Fr.* Illégalité].

kanun.şinas, i. ç: **Kanunşinasân.** *Osm.* < *Fars. esk.* Kanunlarla uğraşan ve kanun hükümlerini bilen kimse. [*Ing.* Jurist, jurisconsult; *Fr.* Légiste, juriste].

kanunşinasân, ç. b. i. **Kanunşinas**'ın çoğulu. *esk.* Hukuk bilimi uzmanları, kanun ve nizam koyanlar.

kânunu.evvel /kânunuevvel/, b. i. *Osm.* < *Ar. kânûn* + *evvel* > *Fars. esk.* Aralık ayı. [*Ing.* December; *Fr.* Décembre].

kânunu.sanî /kanûnûsanî/, b. i. *Osm.* < *Ar. kânûn* + *sanî* > *Fars. esk.* Ocak ayı. [*Ing.* January; *Fr.* Janvier].

Kanuri'ler, ç. öz. i. *etn.* Batı Afrika'da yaşayan halk. Özellikle Nijerya'nın kuzeydoğusunda ve Çat gölünün kuzeybatısındaki Nijer'de yerleşmişlerdir. Kanuri'ler Beyaz Afrika'nın çeşitli halk topluluklarının etkisinde kaldı. Sahra grupundan bir dil konuşurlar. [*Ing.* Kanuris; *Fr.* Kanouris].

kanut.kuşu, b. i. *zool.* Yağmurkuşları *(Charadriiformes)* takımının yağmurkuşugiller *(Charadriidae)* familyasından bir kuş türü. Uzunluğu 25 sm. Başı kırmızıdır. Kuzey Amerika ve Asya'da yaşar. Göç eder. [*Lat. Tringe canutus; Ing.* Knot; *Fr.* Canut].

kanül, i. *Fr. canule* < *Lat. canula.* § ● Şırınga yapmak için kauçuk bir borunun veya bir şırınganın ucuna takılarak bir delik veya organa sokulan içi boş cihaz. [*Ing.* canula]. § ● *cerr.* Boşlukların içini yıkamaya veya buralarda bulunanları boşaltmaya yarayan değişik şekil ve boyda tüp. *(Bu çeşit kanüller değişik maddelerden yapılabilir).* [*Ing.* Canula]. ◘ *ŞEKİL: 553.* — **TIP ALETLERİ.** § ● *anestezi.* ◘ **Guedel kanülü.** ◉ **Novak** ~ ü, Ucu biraz kıvrık olan ve içbükey tarafında kenarları dişli bir delik bulunan madenî kanül. *(Jinekolojide biyopsi yapmak amacıyle dölyatağı mukozasından parça alma için kullanılır. Dölyatağı boşluğuna kolayca ve anestezi yapmadan sokulabilen bu kanülün öteki ucuna takılı madenî şırınga ile dölyatağı içzarından parçalar emilerek alınabilir).* [*Ing.* Novak's canula; *Fr.* Canule de Novak].

kanvasör,-rü, i. *Ing. canvasser. den.* Ihracatçı ve ithalâtçı iş adamları ve yükleyicilerle devamlı temaslar yaparak bağlı bulunduğu deniz işletmesi adına yük sağlayan kimse.

kanyak*,-ğı, i. Konyak'ın Türkiye'deki patent adı. [*Ing.* Cognac, French brandy; *Fr.* Cognac].

kanyon, i. *Isp. canon. jeom.* Oldukça sarp kayalık kenarlar arasına sıkışmış vadi; Bir akarsuyun yeri oyarak meydana getirdiği derin, dar ve dolambaçlı boğaz *(vâdi).* [*Ing.* Canyon; *Fr.* Canon]. ☆ *Eşanl.* **kapız.** ◉ **deniz dibi** ~ u, Deniz diplerinde engebeler meydana getiren ve bazen sarp kayalardan oluşan, keskin yamaçlı dar vâdi. [*Ing.* Submarine canyon; *Fr.* Canon sous-marin].

kanzone, i. *It. canzone.* Italyan edebiyatında iki eşit kıtadan meydana gelen, bazen sonuncu kıtası daha kısa olan küçük lirik şiir şekli. [*Ing.* ve *Fr.* Canzone].

kanzonetta, i. *It. canzone* > *canzonetta.* Tek sesli Italyan kanzone'sinin küçültmesi. *(Konu kanzone'dekinden daha hafif mısralar ise daha kısadır. XVI yüzyılda çok sesli kanzonetta, villanelle ve frottole'ye çok yaklaşır. Bu terim günümüzde ara sıra çalgılar için şarkı biçiminde yazılan ezgilerde kullanılır).* [*Ing.* Canzonetta; *Fr.* Canzonette].

kaoday'cılık,-ğı, i. *(«Ulu varlık» anlamına gelen Kao Day'dan), fels.* Buddha'cılıkla Vietnam ispiritizmacılığının karışımından meydana gelen ve bütün dinî doktrinlerin bireşimini savunan modern felsefî din. [*Ing.* Caodaism; *Fr.* Caodaïsme].

kaoliang, i. *bot.* Uzakdoğu'da yetişen darı çeşidi. [*Ing.* ve *Fr.* Kaoliang].

kaolin, i. *(Çin'de, King-tö-Çen yakınında, bu kil türünden bol miktarda bulunan kaoling tepesinin adından). min.* Beyaz renkli, kolayca ufalanan ve porselen yapımında kullanılan ateşe dayanıklı kil. *(Kaolin, ucuz ve nötr olduğu için bizmut tuzları yerine veya onlarla birlikte mide iltihaplarında kullanılır).* [*Ing.* ve *Fr.* Kaolin].
☆ *Eşanl.* **arıkil.**

kaolinit,-tl, i. *Fr. kaolinite. kim.* Formülü $Al_2Si_2O_5(OH)_4$ olan hidratlı alüminyum silikat; kaolinin temel maddesini meydana getirir. *(Şekil vermeye oldukça elverişli olan ve yetersizce temiz olduğunda pişirilince beyaz renk alan kaolinit, özellikle ince fayans ve porselen yapımında kullanılır. Bileşimindeki yabancı maddeler /demir oksitler v.b./ sebebiyle kahverengi, sarı veya kırmızı renkte bulunur).* [*Ing.* Kaolinite].

kaolinleşme, i. Magmatik kayaların yapısında su sızıntıları etkisiyle feldispatın kaoline dönüşmesinden ileri gelen bozunma. *(Bu başkalaşım sonucu granit arena haline gelir. Kaolinleşme genellikle yüzeyseldir ve ancak birkaç metre kalınlıkta görülür. İnce kesitlerde, feldispatların arasında killi inklüzyonlar halinde bulunur).* [*Ing.* ve *Fr.* Kaolinisation].

kaolinli, s. Bileşiminde kaolin bulunan. [*Ing.* Kaolinic; *Fr.* Kaolinique].
~ **kumlar**, Kaolince zengin kumlar. [*Ing.* Kaolinic sands; *Fr.* Sables kaoliniques].

kaon, i. *Fr. nükl.* Kütlesi 965 elektron kütlesine eşit, nötr veya yüklü elemanter tanecik. [*Ing.* Kaon; *Fr.* Kaon, méson K, Ka]. ☆ *Eşanl.* **mezon k, ka.**

kaori, i. Bir agathis'ten *(kozalaklı)* elde edilen yeni kaledonya tahtası. *(Deniz teknelerinin yapımında ve marangozlukta kullanılır).* [*Ing.* Kaori, kauri; *Fr.* Kaori].

kaos, i. *Yun. khaos, boşluk, sonsuz karanlık.* § ● Dünyanın yaratılışından önce, bütün madde elemanlarının içinde bulunduğu karışıklık, kargaşalık. [*Ing.* ve *Fr.* Chaos]. § ● *fels.* ◘ **Kaynaşıklık.**

kaotik, i. *Fr. chaotique.* Kaos halinde, onu andırır yolda. [*Ing.* Chaotic].

kaoy, i. Pelesenkler grupundan, meşeye çok benzeyen Çinhindi kerestesi. *(Doğramacılıkta çok kullanılır).* [*Fr.* Caoï].

Kap, öz. i. *coğr.* Güney Afrika Birliği'nde, Atlas Okyanusu kıyısında Ümit Burnuna 50 km. uzaklıkta önemli bir liman şehri ve endüstri merkezi. [*Ing.* Capetown; *Fr.* Le Cap].
~ **dokumacı kuşu**, *zool.* ◘ **Dokumacı kuşu.**
~ **kedisi**, i. *zool.* ◘ **Kedi.**
benekli*dir*; değirmi olan bu benekler, genellikle uzunlamasına şeritler halinde birleşir. Afrika'nın hemen her yerinde görülür. Kürkü ticaret metaıdır. [*Lat. Felis serval*]
~ **muzculu**, *zool.* Guguksular *(Cuculiformes)* takımının, Muzculgiller *(Musophagidae)* familyasından bir kuş türü. Uzunluğu 25 sm. Tüyleri kırmızı renklidir ve yağmurla yıkanıp gider. Güney Afrika'da yaşar; [*Lat.* Musophaga violacea; *Ing.* Touraco, turaco; *Fr.* Musophage].

kap[1],-bı, i. *esk. T. kab.* § ● İçme sıvı, gaz veya katı herhangi bir şeyi alabilecek her türlü taşınır, oyuk nesne [*Ing.* Container; *Fr.* Recipient]. § ● e. Bazı sıfatların başına gelerek onların anlamlarına kuvvet ve aşırılık verir ve eklendiği kelimenin şekline göre «*kup, kıp*» gibi şekiller de alır: *Kapkara, kupkuru, kıpkırmızı.* § ● Çanak, çömlek, kâse v.b. gibi mutfak eşyası. § ● Örtü, mahfaza, bir şeyin üzerine geçirilen kılıf: *Kürk kabı;* § ● Bazı şeylerin taşınmasına ve saklanmasına yarayan torba, sepet v.b. § ● Kapak, cilt. [*Ing.* Cover; *Fr.* Couvercle]. § ● *(yemek hk.)* Çeşit, kabın içindeki: *Iki kap yemek yediler;* [*Ing.* Dish; *Fr.* Plat] § ● *okç.* Yay kabzasının ortasındaki aralık. *(Bu aralığa çelik denilen bir kemik yerleştirilir; eskiden kemankeşlik adayları, ustalarından kemankeşlik için izin alırken bu kemiği öperlerdi);* ◉ **kaba koymak** (**bir kaba kotarmak**), *dey. Bir şeye benzetmek. meseleye* bir çözüm yolu bulmak; ◉ **kabı dar**, *dey.* Çabuk öfkelenen, görüşü sınırlı; ◉ **ayak kabı.** ◘ **Ayakkabı.** ◉ **kabına sığmamak**, *dey. (Duygularına ket vurmayıp)* Taşkın hareketlerde bulunmak, sabırsızlanmak, telâş etmek, coşmak, kanı kaynamak. [*Ing.* To be uncontrollably impatient or ambitious, to be very energetic; *Fr.* être impatient, être très ambitieux]; ◉ **billûrlaştırma kabı**, *kim.* ◘ **Billûrlaştırma;** ◉ **birleşik** ~ **ları**, *fiz.* ◘ **Birleşik;** ◉ **boya kabı**, *ağ. iş.* ◘ **Boya;** ◉ **boynuz** ~, ◘ **Boynuz;** ◉ **derin** ~, *(seramik),* ◘ **Derin.** ◉ **Floransa** ~ **ları**, *kim.* Güzel kokulu damıtık sıvıları *(çiçek esansları ,gülsuyu v.b.)* toplamaya yarayan, bir veya iki emzikli, uzun boylu kaplar. [*Ing.* Florentine container; *Fr.* Recipients florentins]

~ **geçirmek**, *dey.* Kilitlamak, kaplamak, ciltlemek.
~ **kacak**, ◘ Kapkacak.
~ **yok, kacak yok**, *dey.* En gerekli şeylerin bulunmaması halinde kullanılır.

kap[2],-pı, i. *Fr. cape < It. Cappa. kıyf.* § ● *Gövdeyi omuzların üstünden çepçevre saracak biçimde yapılmış olan bir çeşit kolsuz harmanî; kukuletalı veya kukuletasız olabilir;* § ● Omuzlardan geçerek boyunun çevresinde kapanan ,vücudun biçimine göre kesilmiş kadın üstlüğü. [*Ing.* Cape, mantle; *Fr.* Cape]. § ● Melon şapka. [*Ing.* Derby hat, bowler hat; *Fr.* Cape, chapeau melon].

kâp /kâp/, i. *Osm. < Ar. «Aşık kemiği»* demek olup *«değerce birinden pek aşağı olmak* anlamında kullanılan **kâbına varamamak** deyiminde geçer.

kapacık[3],-ğı, i. ◘ Kapakçık.

kapak,-ğı, i. *esk. T. kapgak.* § ● Her türlü kap ve boşluğun ağzını kapamaya yarayan ve en çoğu yassıca olan parça: *Tencere kapağı. Sandık kapağı, Suyolu kapağı.* [*Ing.* Cover, lid; *Fr.* Couvercle, fermeture; § ❷ *mat.* Bir küre yüzeyinin, merkez dışından geçen bir düzlemle kesilmesi halinde ayrılan parça; küre kesiti veya parçası. [*Ing.* ve *Fr. Segment*]. § ❸ Dolap, sandık v.b. gibi şeylerin kapısı; § ❹ Herhangi bir açıklığı kapamaya yarayan şey: *Mahzen kapağı.* [*Ing.* Lid, cover; *Fr.* Couvercle]. § ● *anat.* Bazı organları örtmeye yarayan zar veya organ. [*Ing.* Valve; *Fr.* Valvule, valve]. § ❻ *ciltç.* (a) Kitap, dergi ve benzeri gibi şeylerin dış kabı; [*Ing.* Cover; *Fr.* Couverture]. § ❼ *kim.* İçinde bir gaz veya sıvı bulunan bir deney kabını veya bir fanusu kapamak veya bir billûrlaştırma kazanını örtmek için kullanılan cam levha; § ❽ *mek.* Buhar silindirini plston kısmının üst tarafından kapayan tabla ve manşon *(silindirin kapağa karşıt alanına dip denir)* [*Ing.* Head, top - cover; *Fr.* Couvercle]; § ● *oyun.* Iskambilde *(Özellikle pokerde)* yapılan bir hile, aldatma. [*Ing.* Kind of cheating *(especially in poker)*]. § ● *saatç.* Bir kol saati kutusunun, saat kadranını örten ve kutuya bir menteşeyle tutturulan parçası;[*Ing.* Cover; *Fr.* Couvercle]. § ● *sil.* (a) Madenî fişeklerin kapsül fitilini örten kapçık; (b) Bazı obüs toplarında güllenin bulunduğu bölmeyi barut bölmesinden ayıran pirinçten değirmi küçük plaka. [*Ing.* Lid; *Fr.* Opercule]; § ● *den. Kalyon;* § ● *tekn.* Tomruğun temizlenmesi sırasında kesilen ağaç parçası. *(Kapakta, testere geçmiş düz bir yüz vardır, sırt denilen diğer kabuk kısmıdır);* § ❿ *terz.* Elbiselerin çeşitli cep yerlerine konulan kumaş parçası; § ● *zool.* (a) Balıkların başının iki yanında, yanakların arkasında bulunan ve solungaçları örten bir çift organ. [*Lat. Operculum*]; (b) Kuşlarda burun deliklerini örten zar; (c) Yumuşakçalarda kavkı deliğini kapatan kireçten veya boynuzsu maddeden kavkı parçası. *(Kapak içyüzeyle hayvanın kabuğuna bağlıdır; iç içe veya ışınsal çizgilerin çıktığı ortadaki noktaya kapak çekirdeği adı verilir);* (d) Arılarda petek gözlerini örten balmumu parçası; (e) Karayosunlarında spor kesesini kapatan örtü. [*Osm.* Sedd, südeyde; *Lat.* ve *Ing.* Operculum; *Fr.* Opercule]. ☆ *Eşanl.* **operkulum; operkül;** ◉ **kapağı (dar) atmak**, *dey.* Telâşla bir yere sığınmak, kaçıp kurtulmak: *Bulgaristan'da doğmuş, büyüyüp biraz aklı başına gelince hemen hududun on dakika ötesine kapağı atmıştı;* ◉ **kapağı** *(bir yere)* **atmak**, *dey. (Sıkıntılı bir yerden sıkıntısız bir yere)* sığınmak. [*Ing.* To take refuge*(in)*, to succeed in getting *(into)*; *Fr.* Prendre le large, prendre la clef des champs, s'enfuir] ◉ **ahenk kapağı**, *müz.* Keman ve bütün telli çalgıların gövdesini üstten örten ve titreşimlerin meydana gelmesini sağlayan kısım. *(Ses dolgunluğu bakımından çok önemli olan ahenk kapağının rolü, eşik aracılığı ile tellerin titreşimini büyültmektir; daima kökнardan yapılır ve ortasında «f» biçiminde iki delik bulunur. Ahenk direği ise kapağa iç taraftan destek olur).* [*Ing.* Sound board, belly; *Fr.* Table d'harmonie, table]. ☆ *Eşanl.* **kapak.** ◉ **arka** ~, *matb.* ◘ **Arka.** ◉ **başlık kapağı**, *den.* ◘ **Başlık.** ◉ **cam** ~, *bahç.* ◘ **Cam**[1]. ◉ **cilt kapağı**, Bir kitabın üstünü örten ve cildini teşkil eden mukavva kapaklardan her biri. [*Ing* Cover; *Fr.* Plat de reliure]. ◉ **dam kapağı**, *inş.* Dama çıkmak için kutu kapağı gibi açılır kapanır pencere ve kapak. [*Ing.* Hinged skylight; *Fr.* Chassis a tabatière]. ◉ **dış** ~, *ciltç.* ◘ **Dışkapak.** ◉ **dingil kapağı**, ◘ **Dingil.** ◉ **diz kapağı**, *anat.* ◘ **Dizkapağı.** ◉ **döşeme kapağı**, *inş.* ve *tiy.* ◘ **Döşeme.** ◉ **durdurma kapağı (klapesi)**, *tekn.* Tesviye edilmiş bir yuvaya oturan bir bilya veya bir kanat sayesinde içinde akan suyun geri dönmesini önleyen boru donanımı. [*Ing.* Non-return valve; *Fr.* Clapet de retenue, clapet de non-retour]. ◉ **düşme** ~, *ağ. iş.* ◘ **Düşme.** ◉ **falya kapağı**, *sil.* ◘ **Falya.** ◉ **falya deliği kapağı**, *sil.* ◘ Falya. ◉ **genleşme kapağı**, *term.* ◘ **Genleşme.** ◉ **göz kapağı**, *anat.* ◘ **Göz.** ◉ **hava kapağı**, *döş.* ◘ **Hava.** ◉ **iç** ~, ◘ **içkapak.** ◉ **ince bağırsak-kör bağırsak kapağı**, *anat.* ◘ **ince.** ◉ **kaporta kapağı**, *den.* ◘ Kaporta. ◉ **küre kapağı**, *mat.* Küreyi kesen bir düzlemle sınırlanan küre yüzeyi parçası. ◘ **Küre kuşağı.** [*Ing.* Portion of a sphere; *Fr.* Calotte spherique]. ◉ **merdiven kapağı**, *inş.* Eski evlerde alt kattan yukarı kata çıkan merdivenleri geceleyin kapayarak kimsenin yukarıya çıkmaması için merdivenin döşeme ile birleştiği açık kısım üstünü örterek sürgülenen kanat şeklinde menteşeli büyük kapaklar. [*Ing.* Trap; *Fr.* Trappe]. ◉ **sahne kapağı**, *tiy.* Sahnelerde döşemelere bırakılmış delik kısımlar ve bunları açıp kapamaya yarayan kapaklar. *(Bunlar icabında açılarak altından bazı dekorlar ve eşhas ve eşya sahneye çıkarılır veya merdiven veya sed gibi şeyler vücuda getirilir).* [*Ing.* Trap; *Fr.* Trappe]. ◉ **seren kapağı**, *den.* Serenden biçilen tahtaların serenin yuvarlak kısmına gelen taraflarından çıkan tahta ki bir tarafı yuvarlak olur. Bunlara kapak tahtası da denir. ◉ **solungaç kapağı**, *zool.* Balıklarda solungaçları örten kapak. [*Ing.* Gill-cover; *Fr.* Opercule]. ☆ *Eşanl.* **operkulum.** ◉ **supap kapağı**, *tekn.* Bir pompa, bir körük veya bir motor ve bazı müzik âletleri v.b. nin aralığında bir akışkanın geçmesini sağlamak veya önlemek için açılan veya kapanan supap. [*Ing.* Valve cover, clack-cover; *Fr.* Clapet]. ◉ **tencerede pişirip kapağında yemek**, *dey.* Idarell bir şekilde, olanla yetinerek yaşamak. [*Ing.* To live very economically; *Fr.* Vivre économiquement].
~ **başlığı**, *matb.* Kitabın kapağına konan işlenen konunun, yazarın, yayın tarihi ve yerinin, yayınevinin adı. [*Ing.* Title-page; *Fr.* Page de titre, titre].
~ **burunlu Mısır yarasası**, *zool.* ◘ **Kapakburunlu Mısıryarasası.**
~ **burunlu yarasagiller**, *zool.* ◘ **Kapakburunluyarasagiller.**
~ **desteği**,*tekn.* Kapağın hemen altından çıkan kereste.
~ **geçirme**, *ciltç.* Dikilmiş bir kitaba kapak takma işlemi. *(Dikilmiş kitap üzerine, kapak, kılıfın mukavvaları iç kısmına yan kâğıtlarının karşılıklı olarak yapıştırılması ile tespit edilmiştir).* [*Ing.* Casing *(in)*; *Fr.* Cartonnage, finissure].
~ **gemisi**, *esk.* Güverteli ve her iki tarafında iki sıra topu bulunan eski bir çeşit savaş gemisi. [*Fr.* Navire ponté].
~ **halkası**, *ask.* Toplarda kilit halkası. [*Ing.* Locking-ring; *Fr.* Bague d'arrêt, de blocage, de serrage; collier de serrage].
~ **kâğıdı**, § ● *matb* Kitap kapaklarını kaplamaya yarayan, çeşitli süslü, fantazi ve sağlam kâğıtlar. Bu kâğıtlar odunsuz, kuvvetli, elâstiki ve ışığa mukavim olmalıdır. Piyasada bulunan kâğıtlardan daha başka bez, deri taklidi kâğıtlar, elle yapılan kola, ebru ve botik kâğıtlar vardır. [*Ing.* Covering paper; *Fr.* Papier pour couverture]. § ❷ *oyun.* Bazı iskambil oyunlarında destenin altına açılan kâğıt. ◘ **Paça.**
~ **kâğıdına pişti vermek**, *arg.* Aptallaşmak, enayileşmek.
☆ *Eşanl.* **ağzı paça olmak, salozlaşmak.**
~ **kızı**, *fot.* Resimli roman çeşidinden dergilerin özellikle kapak resimleri için poz veren genç kız. [*Ing.* ve *Fr.* Cover-girl]
~ **kompozisyonu**, *matb.* Bir kitabın kapağına çizilen desen ve bu desenlere verilen şekil; kapak düzeni.
~ **pencere**, *den.* Gemilerde ambar v.b. gibi yerlerin üst penceresi. [*Ing.* Hinged skylight; *Fr.* Fenêtre à tabatière]. ☆ *Eşanl.* **kaporta.**
~ **resmi**, *matb.* Bir derginin veya magazinin kabında yer alan fotoğraf. [*Ing.* Cover-picture, cover-design].
~ **süslemesi**, *süsl.* sant. Basma ve elyazması kitaplarda ilk sayfaya kapak olarak yapılan süslemeye verilen ad. [*Ing.* ve *Fr.* Frontispice].
~ **süvarisi**, *den.* Deniz yüzbaşısı. [*Ing.* Post captain in the navy].
~ **takma**, *ciltç.* ◘ **Kapak geçirme.**
~ **taşı**, § ● *kuymc.* Ortası delik sert taş, yakut v.b. § ❷ Lâğım, su yolu v.b. nin gereken yerlerinde bırakılan deliğin üzerini örten yassı taş. [*Ing.* Flat stone *(as cover to a conduit)*; *Fr.* Dalle]. § ❸ Mezarlarda en üstte bulunan taş.
~ **vazo**, Üstünde kapağı olan vazo. [*Fr.* Vase à couvercle].
~ **vurmak**, Saklamak, gizlemek, örtbas etmek. [*Ing.* To hush a matter up, to cover over; *Fr.* Cacher, garder en secret].
~ **yapma**, *matb.* ◘ **Kapak takma.**

kapak.burunlu.Mısır.yarasası, b. i. *zool.* Yarasalar *(Chiroptera)* takımının Kapakburunluyarasagiller *(Rhinopomidae)* familyasından bir memeli türü. Uzunluğu 10.5 kanat açıklığı 20 sm. Mısırda ehramlarda ve mağaralarda yaşar. [*Lat. Rhinopoma microphyllum; Ing.* Mouse-tailed bat; *Fr.* Rhinopome microphyllum].

kapak.burunlu.yarasagiller, b. ç. i. *zool.* Omurgalı hayvanlardan Memeliler *(Mammalia)* sınıfının Yarasalar *(Chiroptera)* takımının Küçük Yarasalar *(Microchiroptera)* alt takımına giren bir familyası. Küçük yaprak biçiminde olan burunlarının üzerinde bir çıkıntı gelişmiştir. İnce, uzun bir kuyrukları vardır. Tropik Afrika'dan Asya ve Sumatra'ya kadar yayılmışlardır. **Kapakburunlu Mısır Yarasası** *(Rhinopoma microphyllum)* türü iyi bilinir. [*Lat.* ve *Ing. Rhinopomatidae; Fr.* Rhinopomatides].

kapakçık,-ğı, i. § ● Küçük kapak. § ❷ *anat.* Vücuttaki damar ve kanallarda, kanın ve sıvıların bir yönde akmasını sağlayan ve geri tepmesini önleyen supap durumunda bir çeşit küçük kıvrım. [*Osm. Dessâm(e); Lat. Valvula; Ing.* Valvula, valvule; *Fr.* Valvule]. ◉ **atriyoventriküler** ~, *biy.* ◘ **Atriyoventriküler.** ◉ **ikili** ~, *anat.* Kalbin sol kulakcığının sol karıncığına açıldığı yerde bulunan özel bir kapakçık. [*Osm.* Dessâm-ı ikilî; *Lat. Mitralis bicuspidalis; Ing.* Mitral valvula; *Fr.* Valvule mitrale]. ◉ **sigma** ~ **ları**, *anat.* ve *zool.* Kalbin kapakçıkları ve karıncıkları arasında bulunan yarım ay biçimindeki kapakcıklar: *İkili kapakçık, üçlü kapakçık.* [*Osm.* Dessâmât-ı siniye; *Ing.* Sigmoid valvulas; *Fr.* Valvules sigmoïdes]. ◉ **üçlü** ◉, *anat.* ve *zool.* Üç tane üç köşeli parçadan yapılmış olan ve yürekde sağ kulakcık ve sağ karıncık arasında bulunan kapak. [*Osm.* Dessâm-ı zu-selaset-üş-rerafe; *Ing.* Tricuspid valvula; *Fr.* Valvule tricuspide].
☆ *Eşanl.* **kapacık.**
~ **sesi**, *tıp.* Kalb atışı sırasında kulakçıklarla karıncıklar arasındaki kapakçıkların *(1. ses)* ve sigma kapakçıklarının kapanmasından meydana gelen *(2. ses) /ses dinlemekle duyulan/* kalb sesi. *(Kapakçık sesi bazen şiddetli olabilir /üçlü kapakçık darlığında işitilen şaklama sesi/).*

kapaklanmak, nsz. f. § ● Ayağı takılarak yüzüstü düşmek: *Koşuda bir at kapaklandı.* [*Ing.* To stumble and fall on one's face, to capsize, overturn; *Fr.* Tomber la tête la première, faire un faux pas]. § ●

binic. Atın ön ayakları sürçüp başının üstüne düşmek. § ● *den. /Yelkenli tekne hk./* Şiddetli rüzgâr veya anî ve kuvvetli bir sağnak etkisiyle devrilmek.

kapaklı, s. § ● Kapağı olan: *Kapaklı kâse.* [*Ing.* Provided with a lid or cover; *Fr.* Qui a un couvercle]. § ● *sif. esk.* i. Namlusunun kuyruğunda bir çeşit kapağı bulunan martin tüfeği. *(bu adı kurşun konan yerin kapağından alır).* § ● Gizli. [*Ing.* Clandestine, concealed, hushed-up; *Fr.* Clandestin,-ine, caché]. § ● *zool.* Kavkısında kapak bulunmadığı için kapaksızlar denen yumuşakçalara karşıt olarak kavkısında kapak bulunanlara verilen ad. [*Ing.* Operculate(d); *Fr.* Operculé,-ée]. ◉ gizli ~, *dey.* ◘ **Gizli.**

~ cep, *kıyf.* ◘ **Cep.**

~ **kapsül,** *bot.* ◘ **Kapsül.**

~ **kâse.** Üstünde ayrıca bir kapağı olan kâseler olup vaktiyle içine çorba, hosaf ve reçel gibi şeyler konurdu. Kapaklı kâselerin çok sanatkârane süslenmiş olanları vardır.

~ **petek,** *arıc.* İçinde arı kurtçukları bulunan petek gözü.

kapaklık,-ğı, i. Kapak taşı.

kapakronaksimetre, i. *Fr. capachronaximètre.* Kondansatörler yöntemiyle sinirlerin ve kasların kronaksilerini ölçmeye yarayan cihaz. [*Ing.* Capachronaximeter].

kapaksız, s. § ● Kapağı olmayan. [*Ing.* Without a lid; *Fr.* Sans couvercle]. § ❷ *h. ü.* Terbiyesiz, arsız, münasebetsiz: *Ne kapaksız çocuk.* [*Ing.* Badly broughtup, ill-mannered, impolite, rude; *Fr.* Mal élevé, impoli,-ie].

kapal, i. Bir şeyi, tek bir işe veya kimseye özgü kılma. [*Osm.* Hasretme tahdit etme].

kapala, i. *Sansk.* İnsan kafatasından yapılmış veya ona benzetilmiş kap, çanak. *(Bu kap, Nepal ve Tibet'te, Tantrik Buddha'cılığın kurban törenlerinde mayalanmış içki yahut kan sunularını taşımakta kullanılırdı).* [*Ing.* ve *Fr.* Kapala].

kapalı, s. *esk. T. kapagıg.* § ● Kapısı veya kapağı kapanmış olan, açık olmayan, açılmamış: *Kapalı sandık.* [*Osm.* Mesdût; *Ing.* Closed, shut; *Fr.* Clos,-ose, ferme,-ee]. ☆ *Karş.* açık. § ● Dışarı ile ilişiği kesilmiş olan, kapatılmış olan: *Üç gün evde kapalı kaldı.* [*Ing.* Secluded, reserved; *Fr.* Enfermé,-ee, reserve, renfermé]. § ● Üstü örtülü, birşeyle örtünmüş, kapanmış: *Kapalı çarşı. Kapalı yüz. Kapalı kadın.* [*Osm.* Mestur; *Ing.* Covered; *Fr.* Couvert,-erte, fermé,-ée]. § ● İşlemez, tıkanmış, geçilmez durumda olan: *Kapalı yol.* [*Osm.* Muattal; *Ing.* Barred; *Fr.* Barré,-ee, obstrué,-ée]. § ● *mec.* Açık ve kesin kelimeler kullanmadan söylenen. Açıkça söylenip belirtilmeyen, müphem: *Kapalı söz.* [*Ing.* Cryptically *(said); Fr. (Mot, terme)* Couvert]. § ● Açık ve berrak olmayan, bulutlu, bulanık: *Kapalı hava.* [*Ing.* Overcast; *Fr.* Obscur,-ure, nébuleux,-euse]. ☆ *Karş.* açık, berrak. § ● *(Kadın hk.)* Örtülü, örtünmüş. [*Ing.* Veiled; *Fr.* Voilé]. § ❺ *(Daire, kurum, işyeri v.b. hk.)* Çalışma süresi sona erip kapanmış: *Bakkal kapalı.* [*Ing.* Closed; *Fr.* Fermé,-ée]. § ● Gizli, saklı: *Kapalı olarak görüşmek.* [*Ing.* Closed; *Fr.* Clos]. ☆ *Karş.* alenî. § ● Dışa dönük yaratılışta olmayan: *Kapalı ruhlu.* [*Ing.* Introverted, introvert; *Fr.* Introverti,-ie]. § ● i. *mat.* (a) Bir topoloji bölgesinde, özellikleri, çizgisel bir cümlenin kapalı aralığının özelliklerini genelleştiren alt cümle. *(Sonlu sayıda kapalıların birleşmesi yine bir kapalıdır; bir kapalının bütünleri ise bir açık'tır).* [*Fr.* Fermé]; (b) s. Kendi türev cümlesini kapsayan bir nokta cümlesi veya çizgisel bir cümle için kullanılır. [*Fr.* Fermé,-ée]; (b) Bir uzaklıkla donatılmış bir uzay için, *a* elemanından uzaklığı, verilen bir *r* değerinden küçük veya buna eşit olan elemanlardan kurulu yuvarlak için kullanılır: *Bugünkü geometride, kapalı bir yuvarlak, bir kürenin üzerindeki ve içindeki noktaların cümlesidir.* [*Fr.* Fermé,-ée]; (d) *n* boyutlu bir uzayda $x_1, x_2, \ldots, x_n$ gibi koordinatları, geniş anlamda $a_1 \leqslant x_1 \leqslant b_1, a_2 \leqslant x_2 \leqslant b_2, \ldots$ eşitsizliklerini gerçekleyen bir aralıklar çarpımı için kullanılır. [*Fr.* Ferme,-ee]. ◉ **bir işlem için ~ alt cümle,** *mat.* İç bileşim kanunuyle donatılmış bir cümlede, içinde herhangi iki elemanın birleşiğini de bulunduran alt cümle: *Tabiî tam sayılar cümlesinde, tek sayılar çarpma için kapalıdır. Bir grup içinde her alt grup, grupun bileşim kanunu için kapalıdır.* [*Fr.* Sous-ensemble ferme pour une opération, sous-ensemble pour une opération]. ◉ **bir uygulama için ~ alt cümle,** *mat.* Bir *E* cümlesinin kendi içindeki *f* uygulamasında, *E*'nin bütün elemanlarının görüntülerini bulunduran *A* alt cümlesi. [*Fr.* Sous-ensemble ferme pour une application]. ◉ **cebirsel olarak ~ cisim,** *mat.* Bir *K (X)* belirsiziyle donatılmış bütün çokterimlilerin, *K*'nin hiç olmazsa bir kök elemanını kabul ettiği *K* cismi. [*Fr.* Corps algebriquement clos]. ◉ gözü ~, *dey.* ◘ **Gözü kapalı.** ◉ mambrin'in ~ miğferi, *kıyf.* ◘ **Mambrin.**

~ **ahlâk,** *ahl. Bergson* felsefesinde soyut ve katı ahlâk. *(Bu ahlâk, toplumun, hayat atılımı ve sezginin yaratıcı çeşitliliği zorlarına geliştirdiği bir ahlâktır. Bergson bu ahlâkı, doğal, insanî ve hür olan ahlâkın karşısında görür, bu sonuncuyu ise açık ahlâk diye adlandırır: Ahlâkın ve Dinî iki kaynağı /Les Deux Sources de la Morale et de la Religion/).* [*Ing.* Closed morals; *Fr.* Morale fermée].

~ **aile ekonomisi,** *ikt.* Dar aile hayatına dayanan bir ekonomi çeşidi. Bu ekonomide her aile kapalı bir dairedir ve aile üreticî, tüketici bir birlik teşkil eder. Maddî ihtiyaçlarını kendisi elde eder ve yine kendi içinde kullanır.

~ **alan,** *sp. (boks)* Yumruklaşma alanını bulunduğu, karşılaşmaların ve çalışmaların yapıldığı kapalı yer. [*Ing.* Saloon].

~ **aralık veya (a, b) doğru parçası,** *mat.* $a \leqslant x \leqslant b$ olacak şekilde, *x* apsis noktalarının cümlesi, *(a, b)* doğru veya daire parçasının uçlarını kapsayan cümle. [*Fr.* Intervalle ferme ou segment (a, b)].

~ **arazi,** *esk.* ◘ **Arazi³.**

~ **(gergin) atlama,** *cimn.* Atlama araçları üzerinden bacakları kolların arasından geçirerek *(çömelik)* aşma. [*Ing.* Through vault, squatting vault; *Fr.* Saut entre les bras *(saut groupé)*].

~ **(örtülü) avlu,** ◘ **Avlu.**

~ **batarya,** *den.* Bir güvertenin altına yerleştirilmiş batarya. [*Ing.* Covered battery; *Fr.* Batterie couverte].

☆ *Karş.* **açık batarya.**

~ **bez,** *biy.* ◘ **İçsalgı bezi.**

~ **büğet,** *coğr.* ◘ **Eklüz.**

~ **celse,** *ikt.* ◘ **Kapalı oturum.**

~ **çarşı,** ◘ **Kapalıçarşı.**

~ **çevre,** *sosy.* Büyük toplum içinde yaşamakla birlikte, onunla bütünleşmeyen ve toplumun başka zümrelerine karşı kapalı kalan çevre. [*Fr.* Cercle fermé]. ☆ *Eşanl.* **kapalı cemaat, kapalı toplum, kapalı zümre.**

~ **çöküntü,** *jeom.* ◘ **Çöküntü.**

~ **dekor,** *tiy* Boyutlu, bir kutu gibi üç yandan kapalı ve tabanlı dekor. [*Ing.* Box set; *Fr.* Décor ferme].

~ **deniz,** *huk.* ◘ **Deniz.**

~ **devre,** § ● *elek.* (a) Elektrik akımını geçiren iletkenlerden yapılmış ve iki ucu birleştirilmiş bir devre. *(Devre üzerinde çeşitli elektrik üreteçleri ve alıcıları bulunabilir. Kapalı devreden geçen akım, devrenin her noktasında aynıdır. Ohm kanunu kapalı devreler aracılığıyle birçok elektrik probleminin çözülmesini sağlar);* (b) İçinde herhangi bir akışkan dolaşan borulardan yapılmış ve iki ucu birleştirilmiş bir devre. [*Ing.* Closed circuit; *Fr.* Circuit ferme].

~ **dolaşım sistemi,** *zool.* ◘ **Dolaşım sistemi**

~ **dren,** *trm.* Arazide fazla yer kaplamaması ve çiftçiliği zorlaştırmaması maksadıyle, toprakaltı drenajını temin için yapılan açık hendeklerin içersine beton veya kil borular döşenip kapatmak suretiyle tesis edilen dren sistemi.

~ **duruş (bacaklar),** *cimn.* Vücudun, bacaklar bitişik ayakta bulunduğu durum. [*Ing.* Closed-standing pos; *Fr.* Station de bout *(jointes fermes)*].

~ **eğri,** *mat.* Herhangi bir noktasından başlayarak kendi kendisini *(0, 1, 2, 3,..)* hiç veya bir veya birçok kere kesebilen ve sonunda başlangıç noktasına dönen bir eğri. [*Fr.* Courbe fermee].

~ **follikül,** ◘ **Folikül.**

~ **fonksiyonlar,** *mat.* ◘ **Fonksiyon.**

~ **geçmek,** *dey.* Önemli noktaya temas etmemek. [*Ing.* To pass over a point without mention; *Fr.* Passer sous silence].

~ **gişe,** *tiy.* Bütün biletlerin satılmış olduğunu bildiren terim. [*Ing.* House full; *Fr.* Complet].

~ **gün,** *meteor.* Rasat saatlerinde, 10 kısma ayrılan gökyüzünün 8 kısmından fazlasının bulutlu olduğu günler.

~ **güzergâh,** *demir.* Bir garda, ortak noktaları veya bölgelere bulunduğundan aynı anda trafiğe açılmaması gereken güzergâhlar.

~ **hava,** ◘ **Hava.**

~ **havza,** *hidr.* ◘ **Hevza.**

~ **hece,** *gram.* ◘ **Hece.**

~ **iktisat,** *sosy.* Toplumlar-arası değişime katılmayan ve kendi kendine yetmek isteyen iktisat şekli. [*Ing.* Closed economy; *Fr.* Économie fermée].

~ **işaretı,** *demir.* Makiniste konvoyunun hızını kesmesi için verilen işaret. [*Ing.* Signal «on»; *Fr.* Signal ferme].

~ **işletme,** *huk.* İşçisini o iş yerindeki sendika kanalı ile bağlayan işletme. *(Bir işçi ancak o işyerindeki sendikaya üye olmak suretiyle bu işyerine girebilir).*

~ **işyeri,** *huk.* Tek başına, özel binada bulunan veya herhangi bir binanın bazı kısımlarını kapsayan üstü ve her yanı kapalı işyeri.

~ **kalb ameliyatı,** *cerr.* ◘ **Kalb.**

~ **kalmak,** *dey.* Açıklığa kavuşmamak. [*Fr.* Rester fermé].

~ **kapsül,** *bot.* ◘ Kapsül.

~ **kazanönü,** *den.* İçindeki havanın basıncı mekanik körüklerle sunî olarak yükseltilmek suretiyle kazan ocaklarında hava akımı, dolayısıyle de iyi bir yanma sağlamak amacıyle yapılmış kapalı kazan dairesi.

~ **kolateral,** *bot.* ◘ **Kolateral.**

~ **kutu,** *dey.* § ● *(Bir kimse hk.)* İçindekini belli etmeyen. [*Ing.* Inscrutable *(person),* secret; *Fr.* Impénétrable, inscrutable, fermé]. § ● Niteliği gizli kalan. [*Ing.* Mysterious; *Fr.* Mystérieux, -euse]. ☆ *Eşanl.* **esrarengiz, esrarlı.**

~ **liman,** *den.* Deniz ulaşımına kapalı tutulan liman. [*Ing.* Closed port; *Fr.* Port ferme].

~ **mahal,** *den.* Bir geminin en üst güvertesi üzerine rastlayan ve gros ton hesabına giren devamlı kapalı tutulan yerleri. ◘ **Gemi tonu.**

~ **meydan,** Etrafı binalarla çevrilmiş, üstü açık büyük bir avluya benzeyen şehir meydanı. *(Bunların meydanlardan farkı, oraya gelen sokakların birleşmesinden meydana gelen bir yol ağzı gibi olmayıp etrafı binalarla çevrilmiş olması ve oradan çok gelip geçen araba ve insan bulunmamasıdır. Bu çeşit kapalı meydanlar daha çok eski Yunan ve Roma şehirlerinde yapılırdı).* [*Fr.* Place fermee].

~ **meyve,** *bot.* ◘ **Meyve.**

~ **miğfer,** *kıyf.* XV. yüzyıl ve XVII. yüzyılda kullanılan bir çeşit zırhlı başlık. *(Her yanı kapalı olan bu başlık, başı ve enseyi korurdu).*

~ **oturum,** İgililerin dışında kalanların katılmasına izin verilmeyen toplantı. *(Yargılama esas olarak açıktır. Fakat, genel ahlâk ve devleti korumak amacıyle yargılama*

yargı kararıyle, kısmen veya tamamen gizli olarak yapılabilir. Ceza davalarında 15 yaşından küçüklere ait duruşmalar kesin olarak kapalı yapılır). [*ing.* Secret session; *Fr.* Séance secrète, huis-clos].

~ **örtü**, *hidr.* Su geçirmeyen iki tabaka arasına sıkışmış, derin yerleri basınç altında olan su örtüsü: *Artezyen kuyusu denen kuyular örtüye ulaşınca kapalı örtünün suyu fışkırır.*

~ **rastık**, *trm.* Arpalara arız olup danelerin koyu kahverengi sporlarla dolmasına, başakçıkların şekil değiştirmesine sebebiyet veren, *Ustilaginaceae* familyasından *Ustilago hordei* mantarının yaptığı bir hastalık. [*ing.* Smut, blight; *Fr.* Charbon].

~ **sonbahar göğü**, *den.* Güz mevsiminde, havanın sıkıntı veren bulutlu hali.

~ **taşıma sistemi**, *zool.* Yüksek yapılı hayvanlarda görülen ve kan damarlarından meydana gelen kapalı dolaşım sistemi. [*ing.* Closed transport system].

~ **taşlık**, Büyük binaların içinde ve yer katında zemini taş döşeli ve üstü örtülü büyük sofa. [*Fr.* Hall dallé].

☆ *Eşanl.* **örtülü taşlık.**

~ **tekne**, § ❶ *jeol.* Kurak bölgelerde az çok dairesel veya eliptik biçimde, çoğunlukla yapısal devimlerle oluşmuş, akarsuları denize ulaşmayan basıklık. [*Osm.* Kapalı havza; *ing.* Closed basin; *Fr.* Bassin fermé]. § ❷ *den.* Güverteli tekne.

~ **tiyatro**, *tiy.* Dört duvarı olan, üstü örtülü tiyatro yapısı.

~ **ünlü**, *fonet.* Hemen hemen kapalı ağız içinde telaffuz edilen ünlü; dil damağa yaklaşır ve havanın geçmesi için çok dar bir geçit bırakır. *(Buna karşılık bazı ünlülere açık ünlü denir).* [*Ing.* Closed vowel; *Fr.* Voyelle fermée].

~ **yemiş**, *trm.* ◘ **Kapalı meyva.**

~ **yer korkusu**, *psik.* ve *tıp.* ◘ **Klostrofobi.**

~ **yetişmek**, *dey.* Topluma pek karışmadan yetişmek.

~ **zarf**, *huk.* Arttırma eksiltme ve ihale kanunu hükümlerine göre, gizliliğin ve dolayısıyle rekabetin tam olarak sağlanabilmesi için uygulanan usul. [*Ing.* Sealed tender].

~ **zarf usulüyle art(t)ırma**, *huk.* ◘ *Art(t)ırma.*

kapalı.çarşı, b. i. *mim.* Dükkân ve ara yollarının üzeri, tonozlar ve ahşap bir çatıyla veya kubbelerle örtülü çarşı. [*ing.* Covered market, covered bazaar; *Fr.* Bazar, marché public et couvert, en Orient].

kapalılık,-ğı, i. § ❶ Kapalı olma hali. § ❷ *mec.* Konuyu bilmeyenler için anlaşılması güç olma. § ❸ *patol.* Açık olması gereken doğal bir deliğin *(ağız, burun, makat v.b.)* doğuştan kapalı olması hali. *(Kızlık zarının, anusun kapalılığı. (Kızlık zarının kapalı olduğu ancak büluğ çağında farkedilir, giderilmesi genellikle kolaydır. Anusun kapalılığı, doğar doğmaz bir cerrahî müdahaleyi gerektirir).* § ❹ *trm.* Ağaç veya diğer bitkilerin tepe veya taçları ile oluşan yaprak ve dal örtüsünün bütün sahaya olan yüzde oranı.

~ **yoğunluğu**, *trm.* Güneş dik olarak vurduğunda tamamen gölgelenen yerin bütün sahaya olan yüzdesi.

kapalı.tohumlular, ç. b. i. *bot.* Bitkiler âleminin çiçekli ve meyveli olanlarını, yani kara bitkilerinin büyük bir kısmını kapsayan alt şube. Açıktohumlularla birlikte tohumlu bitkiler şubesini meydana getiren *kapalıtohumlular*'ın önemli özelliklerinden biri çifte döllenmedir; yani bu bitkilerde bitki taslağıyle aynı zamanda, ileride olgunlaşırken veya çimlenirken tohumun soğuracağı bir besidokusu oluşur; diğer önemli bir özellik ise yumurtacıkların, yumurtalık adı verilen ve bir veya birçok meyve yaprağının bitişip kaynaşmasıyle oluşan kapalı bir kutu içinde bulunmasıdır. Döllenmeden sonra yumurtalık genellikle etli veya kuru bir meyve haline gelir; meyve ancak olgunlaşınca açılır *(fasulye)* veya açılmadan öylece yere düşerek çürür *(elma).* Renkli taçyaprakları, ince telli, topuz biçiminde sarı başçıklı erkek organları, boyuncuklu ve tepecikli yumurtalığı olan tipik çiçekler yalnız kapalıtohumlularda bulunur. Kapalıtohumlular tohumlarındaki çanak sayısına göre iki sınıfa ayrılır. **Birçenekliler** *(buğday, zambak, palmiye v.b.)* ve **İkiçenekliler** *(meşe, nane, bezelye).* [*Osm.* Mestûr-ül büzur; *Lat.* ve *ing. Angiospermae; Fr.* Angiospermes]. ◘ *TABLO:* **KAPALITOHUMLULAR.**

kapalı.tohumluluk,-ğu, b. i. *bot.* Kapalıtohumluların ayırdedici özelliklerinden biri. [*ing.* Angiospermia; *Fr.* Angiospermie].

☆ *Eşanl.* **angiospermi.**

kapallamak, f. Kuşatmak, bir şeyi tek bir şeye özgü kılmak. [*Osm.* Hasretmek, inhisar ettirmek, gaspetmek].

kapallanmak, nsz. f. Kuşatılmak, kendine özgü kılınmak. [*Osm.* İnhisar ettirilmek, gaspedilmek].

kapama, i. < *kapamak.* § ❶ Kapamak işi veya eylemi. [*ing.* Closing, shutting; *Fr.* Action de fermer, de couvrir, d'enfermer]. § ❷ *mutf.* Taze soğan ve marulla pişirilmiş kuzu eti yemeği: *Kuzu kapaması.* [*ing.* Lamb and onion stew; *Fr.* Étouffé]. § ❸ *esk.* Üst baş, giyecek takımı, elbise. [*Ing.* Complete suit of ready-made clothes]. § ❹ *ask.* Bir savaş düzeninde, düşman tarafından açılan bir gediği gitgide küçülterek tamamiyle ortadan kaldırmak amacını güden hareket. *(Kapama süvari veya zırhlı birlikler gibi güçlü silâhlarla donatılmış ve büyük bir hareket gücüne sahip kuvvetlerle yapılır).* § ❺ *kıyf. esk.* Medrese öğrencilerinin ve yeniçerilerin giydikleri elbiselere verilen ad. [*Ing.* Kind of cost or cloak fastening in front]. § ❻ *eğt. esk.* Okul gezilerine verilen ad. *(Bu gezilerde, okulların tatil günleri masraflarına ayrılan paraların bir kısmı harcanırdı).* ◉ **kapı** ~ ca *(kapı kapamacasına), dey.* ◘ **Kapı.**

~ **bahâ**, Giyecek bedeli.

~ **bedeli**, *kıyf. esk.* Kapama denilen elbisenin yerine verilen para. *(Devlet tarafından verilen bu para kapama alanlara verilmezdi).*

~ **çıkmak**, Resmî bir daireden memurlara veya hizmette bulunanlara elbise verilmek.

kapamacı, i. *esk.* Hazır elbise, giyecek takımı satan kimse: *Kapamacı esnafı.* [*ing.* Dealer in ready-made clothing; *Fr.* Marchand qui vend des complets].

kapamaç,-cı, i. < *kapamak.* Kilit, sürgü, toka gibi şeyleri kapalı tutmaya yarayan nesne. [*Ing.* Closing apparatus; *Fr.* Fermeture].

kapamak(-i), f. < *kap.* § ❶ Bir şeyin dışarı ile ilişiğini yok etmek açık bir şeyi *(yeri)* bir şeyle örtmek, bir şeyin kapısını veya kapağını örtmek, kapalı hale koymak: *Sandığı kapamak. Dolabı kapamak. Kitabı kapamak, kapıyı kapamak. Gözlerini kapamak.* [*Osm.* Seddetmek; *Ing.* To shut, to close; *Fr.* Fermer]. ☆ *Eşanl.* **yummak.** ☆ *Karş.* **açmak.** § ❷ Açık bir şeyi kapalı hale getirmek: *Çekmeceyi, musluğu kapamak.* [*Ing.* To shut, to turn off *(tap); Fr.* Fermer]. ☆ *Karş.* **açmak.** § ❸ Bir bütünün kapamak işine yarayan kısımlarını bu maksatla kullanmak, bir yerin içinde kapalı tutmak, çıkarmamak, bir yere hapsetmek: *Hırsızı hapse, tavukları kümese kapamak.* [*Ing.* To confine, to shut up, to imprison; *Fr.* (R)enfermer]. ☆ *Karş.* **çıkarmak.** § ❹ Tıkamak, düz hale getirmek, içini doldurmak: *Deliği, çukuru kapamak.* [*Osm.* Imlâ etmek; *ing.* To fill up, to stop up; *Fr.* Boucher, bourrer, remplir]. ☆ *Karş.* **açmak boşaltmak.** § ❺ Engel olmak, geçişi engellemek, tıkamak, kesmek, geçilmez ve işlenmez hale koymak: *Bu yapı manzarayı kapadı. Yuvarlanan bir kaya, şoseyi kapadı.* [*Ing.* To bar, to occlude*(street)*, to obstruct, to stop *(traffic)*, to close *(frontier)*, to blockade, to bock *(port); Fr.* Fermer, empêcher le passage, barrer, obstruer]. ☆ *Karş.* **açmak.** § ❻ Örtmek, üstüne perde veya örtü çekmek: *Yüzünü kapamak. İşi kapadılar.* [*ing.* To cover up *(face)*, to draw *(curtain); Fr.* Couvrir]. ☆ *Karş.* **açmak.** § ❼ Görevden alıkoymak, bir işe son vermek, tatil etmek, işletmemek: *Lokanta kapandı. Fabrikayı kapadılar. Radyoyu kapayın. Yolu kapamayın.* [*ing.* To close up; *Fr.* Fermer suspendre]. § ❽ Son vermek, kesmek, sözünü etmemek, bahsinden geçmek, anlatmaya son vermek: *O bahsi kapayalım. Orasını kapa.* [*Osm.* Meskûtî anh bırakmak; *ing.* To put an end to, to hush up; *Fr.* Fermer, clore, arrêter, mettre fin à]. § ❾ Bir yere sokup üstüne kilit vurmak: *Kitapları dolaba kapamışlar. Suçluları cezaevine kaparlar.* [*ing.* To shut up, to confine, to imprison; *Fr.* (R) enfermer]. ☆ *Karş.* **bırakmak, salıvermek, azat etmek.** § ❿ *(Piyasada bir malı)* Ortalıktan çekip saklamak, kaldırmak; stok etmek: *Vurguncular kumaşları kapamışlar. Zahirenin yükseleceğini sezince büyük miktarda kapamış.* [*Osm.* İddihar etmek; *ing.* To hoard, to hide; *Fr.* Emmagasiner, accaparer]. ☆ *Eşanl.* **stok yapmak, kaldırmak.** § ⓫ Açık bir hesabı ödemek, karşılamak, ilişik bırakmamak: *Hesabı kapadım. Vereceğini alacağıyle kapadı.* [*Ing.* To close, to settle; *Fr.* Clore, payer]. ☆ *Karş.* **takmak** *(argo).* § ⓬ Bir şeyin ayrık iki parçasını birleştirmek: *Ağzını gözlerini, kitabı kapamak.* [*Ing.* To shut, to close; *Fr.* Fermer]. § ⓭ *(Gazete, dergi v.b. hk.)* Yayımlanmasını önlemek: *Gazete kapamak.* [*Ing.* To suspend *(a newspaper); Fr.* Suspendre, mettre un embargo sur un journal]. § ⓮ *den.* İki nesneyi hemen hemen aynı hizada görecek surette aralarındaki açıyı azaltmak: *Fener kulesi K 45° D yönünde görülünce adayı kapattı* § ⓯ *kuyumc.* Bir parçanın ağzını çekiçle daraltmak. [*Ing.* To close; *Fr.* Fermer]. ◉ **ağzını** ~, *dey.* ◘ **Ağız.** ◉ **bir anahtarı** ~, *elek.* Akımın geçmesini sağlayacak şekilde bu anahtarı çevirmek. [*Fr.* Fermer un interrupteur]. ◉ **bir devreyi** ~, *elek.* Bu devreden devamlı akım geçişini sağlayan iletken bir bağlantı kurmak. [*Ing.* To close a circuit, to switch on; to refuse someone admission; *Fr.* Fermer un circuit]. ◉ **bir kuyuyu** ~, *mad. oc.* ve *petrol.* Kuyunun işletilmesini durdurmak. [*Ing.* To block up a well; *Fr.* Fermer un puits]. ◉ **birine kapısını** ~, *dey.* Bir kimseyi evine kabul etmemek. [*Ing.* To close one's door to someone; *Fr.* Fermer sa porte à, refuser la porte à qn]. ◉ **birinin yüzüne kapıyı** ~, *dey.* Birini kaba bir şekilde içeri almamak. [*Ing.* To close the door to someone's face; *Fr.* Fermer la porte au nez de quelqu'un]. ◉ **celseyi** ~, *siy.* ◘ **Celse.** ◉ **göz açıp kapayıncaya kadar**, *dey.* ◘ **Göz.** ◉ **«gözlerimi kaparım» vazifesi yaparım**, *ed.* Ziya Gökalp *«Vazife»* adlı şiirindeki bu beyitle vazifenin her şeyden önce geldiğini ve vazife karşısında başka hiçbir şeye bakılmaması gerektiğini savunur; sonradan bu beyit halk arasında körükörüne verilen vazifeyi yapmak anlamında kullanılagelmiştir. ◉ **önünü** ~, *oyun.* Satrançta korumak istenilen taşın önüne başka bir taş sürmek. ◉ **oyunu** ~, *oyun.* Dominoda rakibin elindekilere uymayan bir taş koyarak onun oynamasını engellemek. [*Fr.* Fermer le jeu]. ◉ **tuvali** ~, *res.* Tuvale ilk boya tabakasını sürmek. ◉ **yelken** ~, *den.* Yelkeni rüzgâra çevirmek. [*Ing.* To brace in the sails; *Fr.* Fermer la voilure]. ◉ **yolu** ~, *demir.* Belli bir noktadan itibaren trafiği ve trenin yola girmesini yasaklamak. *(Basit mekanik bir işaretle, görevli bir memurun el işaretiyle, mekanik veya elektrikli bir düzenekle yapılır).*

kapan[1], i. < *kapmak.* § ❶ Bazı hayvanları yakalamak için kullanılan ve hayvanın, ayağını değdirmesi ile işleyen taşınır tuzak: *Kurt kapanı. Sansar kapanı.* [*Ing.* Trap; *Fr.* Trappe]. § ❷ *mec.* Hile, düzen: *Kapana düşmek.* [*Ing.* Trap; *Fr.* Trappe, piège, ruse]. § ❸ *jeol.* Katmansal ya da yapısal bir engelin bulunması yüzünden, bir hazne kayaç içindeki petrol veya gazların tutulduğu yer. [*Ing.* Trap; *Fr.* Plege].

~ **a düşmek (girmek, kısılmak, tutulmak)**, *dey.* İçinden çıkılmaz bir duruma düşmek.

KAPALI TOHUMLULAR

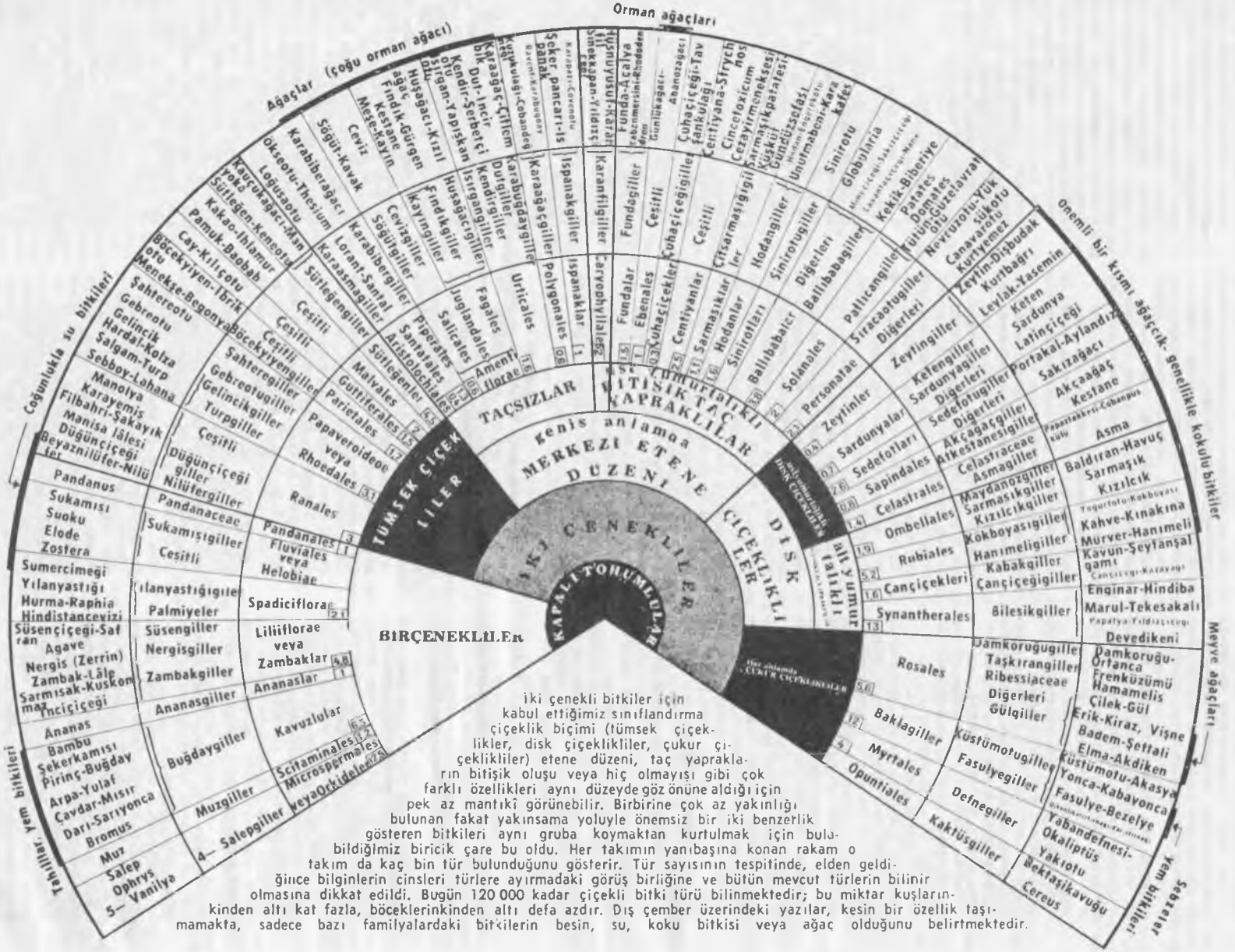
Orman ağaçları
Ağaçlar (çoğu orman ağacı)
Çoğunlukla su bitkileri
Tahıllar, yem bitkileri
Önemli bir kısmı ağaççık- genellikle kokulu bitkiler
Meyve ağaçları
Sebzeler, yem bitkileri
TAÇSIZLAR
BİTİŞİK TAÇ YAPRAKLILAR
DİSK ÇİÇEKLİLER
TÜMSEK ÇİÇEKLİLER
İKİ ÇENEKLİLER
KAPALI TOHUMLULAR
BİRÇENEKLİLER
Geniş anlamda MERKEZİ ETENE DÜZENİ
Çeşitli
Fundalar
Ebenales
Centiyanlar
Sarmaşıklar
Hodanlar
Sinirotları
Ballıbabalar
Solanales
Zeytinler
Sardunyalar
Sedefotları
Sapindales
Celastrales
Ombellales
Rubiales
Çançiçekleri
Synantherales
Rosales
Baklagiller
Myrtales
Opuntiales
Defnegiller
Kaktüsgiller
Küstümotugiller
Fasulyegiller
Ribessiaceae
Gülgiller
Taşkırangiller
Bilesikgiller
Çançiçegigiller
Kokboyasıgiller
Hanımeligiller
Kabakgiller
Maydanozgiller
Sarmasıkgiller
Kızılcıkgiller
Celastraceae
Asmagiller
Atkestanesigiller
Akçağaçgiller
Sedefotugiller
Diğerleri
Zeytingiller
Kefengiller
Sardunyagiller
Diğerleri
Siracaotugiller
Diğerleri
Pattıcangiller
Ballıbabagiller
Diğerleri
Hodansgiller
Sinirotugiller
Diğerleri
Cesitli
Cesitli
Cesitli

[*Ing.* To be caught in a trap; to be entrapped, to fall into a trap; *Fr.* Tomber, donner dans un piège]. ◉ ~ **a düşürmek**, *dey.* Hile ile yakalamak. ◉ ~ **a kıstırmak**, *dey.* Hileyle yakalamak. ◉ ~ **ın elinde kalmak**, *dey.* ◘ **Kapmak.** ◉ **arı ~ ı**, *arıc.* ◘ **Arı.** ◉ **balık ~ ı**, § ❶ *trm.* ◘ **Balık.** § ● *balıkç.* Deniz çekilince balıkların içinde kalması için, kıyıda, dikey olarak yerleştirilen çitlerden veya ağlardan düzenlenmiş kıyı tarafı açık bir çeşit balık ağılı. ◉ **fare ~ ı**, ◘ **Fare.** ◉ **iyon ~ ı**, *elek.* ◘ **Iyon.** ◉ **kurt ~ ı**, Kuvvetli yay düzeniyle yapılmış ve kurt v.b. yakalayan kapan. [*Ing.* Pit for trapping wolves; *Fr.* Piège à loup]. ◉ **kuş ~ ı**, Kuş yakalayan kapan. ◉ **tel ~**, Kafes biçiminde telden yapılmış kapan.

~ **folluk**, ◘ **Folluk.**

~ **gemisi**, *den.* Iki dünya savaşında, bir şilep görünüşüne bürünen ve ancak muharebe başlayacağı sırada kendini açığa vuran savaş gemilerine verilen ad.

~ **kurmak**, Bir hayvan yakalamak için tuzak hazırlamak. [*Ing.* To set a trap *(for)*; *Fr.* Dresser, armer, tendre, un piège *(à...)*].

kapan[2], i. *h.d.* Tütün v.b. fidelerini soğuktan korumak için kullanılan hasır ve ottan örtü, kapak.

☆ *Eşanl.* **kapanca.**

kapan[3], i. *Osm.* < *Ar. kabbân. esk.* § ❶ Büyük tartı âleti. [*Ing.* Large public weighing machine]. § ❷ Pazara satılmak üzere gelen yiyecek maddelerinin tartıldığı resmî kantar; bu kantarın bulunduğu yer. [*Ing.* An office where there is a public weighing machine]. § ● *tic. esk.* Pazar yeri, çarşı, hal: *Un kapanı. Yağ kapanı.* [*Ing.* Market place].

~ **hacıları**, *tic. esk.* Kapan tacirleri için kullanılan deyim.

~ **hakkı**, *tic. esk.* Kantar resmi, tartı ücreti.

~ **naibi**, *teşk. tar.* Kapanlarda ticareti denetleyen görevli.

~ **taciri**, *tic. esk.* Osmanlı devletinde yağ, bal, un satan kapanlarda ticaret yapanlar.

kapan[4], s. < *kapmak.* Alıcı, çekici, kapıcı. [*Ing.* That snatches, seizes, grabs]. ◉ ~ **ın elinde kalmak**, *dey. (Bir mal, v.b.)* Çok aranmak, revaçta olmak. [*Ing.* To be in great demand]. ◉ **çöp ~**, ◘ **Saman kapan.** ◉ **demir ~**, ◘ **Mıknatıs.** ◉ **saman *(veya çöp)* ~**, ◘ **Kehribar.** ◉ **uşak ~**, Ufak çocukları yakalayıp götüren büyük akbaba. ◉ **kapanın elinde kalmak**, *dey.* ◘ **Kapmak.**

~ **kapana**, *dey.* ◘ **Kapmak.**

~ **yapraklar**, *bot.* ◘ **Yaprak.**

kapanca[1], i. *T. kapan* + *Fars. -çe*, küçültme eki > *kapançe h. d.* Ufak kapan, kuş tuzağı. [*Ing.* Small trap for birds; *Fr.* Trappe pour les oiseaux, trébuchet. ◘ **Kapan**[2].

kapanca[2], i. *h.d.* ◘ **Kapan.**

kapancı, i. *esk.* Yiyecek maddelerinin tartıldığı resmî kantarın başında bulunan görevli. [*Ing.* Public weighing official].

kapandırmak(-i), f. § ● Kapaklanmasına sebep olmak, kapaklanmasını sağlamak. [*Ing.* To cause to stumble and fail on one's face]. § ❷ *den. /rüzgâr hk./* Gemiyi birdenbire orsaya getirip fazla yatırmak. [*Ing.* To make a ship broach to, to broach (to); *Fr.* Venir en travers, recevoir la lame par le travers, faire chapelle, lancer dans le vent].

kapan.duygu*, b. i. (a) *psik.* En ufak uyarımları bile kapan bir özelliği olup aşırı derecede tepki ve coşku ile kendini gösterir; (b) *patol.* Yalnız başına seyreden ve hastalıklı durumlara bağımlı olmayan ilkel hastalık. [*Ing.* Idiopathy; *Fr.* Idiopathie].

☆ *Eşanl.* **İdyopati, bağımsız hastalık.**

kapan.duygusal*, b. s. *psik.* ve *patol.* Kapanduygusuyla ilgili, başlı başına. [*Ing.* Idiopathic; *Fr.* Idiopathique].

☆ *Eşanl.* **İdyopatik.**

kapanık, s. < *Kapanmak.* § ● Kapanmış, her tarafı kapalı, etrafı açık olmayan, manzarası bulunmayan: *Kapanık perdeler. Kapanık bir ev.* [*Ing.* Shut in, confined; *Fr.* Fermé, enfermé, clos]. ☆ *Eşanl.* **örtülmüş, örtük, saklanmış, hafi.** ☆ *Karş.* **açılmış, açık.** § ● *mec.* İç karartıcı, ruh sıkıcı: *Kapanık bir yer.* [*Osm.* Mağmum; *Ing.* Gloomy; *Fr.* Sombre, obscur,-e, ténébreux,-euse]. ☆ *Eşanl.* **sıkıntılı, kasvetli.** ☆ *Karş.* **içaçıcı.** § ● *(hava hk.)* Bulutlu, sisli, dumanlı: *Kapanık hava.* [*Ing.* Cloudy, overcast; *Fr.* Couvert, sombre, nuageux,-euse, obnubilé, assombri]. § ❹ Kaplı, örtülü: *Yollar karla kapanık.* § ❺ Karanlık, loş, havasız, manzarası olmayan, kasvetli: *Kapanık bir oda.* § ● *mec.* Başkasıyle görüşüp konuşmayan, yalnız yaşamayı seven.

☆ *Eşanl.* **mahcup, utangaç.**

kapanıklık,-ğı, i. § ❶ Kapanık olma. § ❷ *mec.* Utangaçlık.

kapanım*, I. < *kapanmak. jeol.* Petrol yatağında petrolün toplanmasını sağlayan jeolojik bir yapı veya engebenin niteliği. [*Ing.* Closing; *Fr.* Fermeture].

kapanış, i. < *kapanmak.* § ❶ Kapanmak işi veya tarzı. [*Ing.* Closing; *Fr.* Fermeture, clôture]. § ● *diş. cerr.* Çenenin dişler sıkıldığı zaman aldığı durum. [*Ing.* ve *Fr.* Occlusion]. § ● *mat.* Verilen bir cümle ile bunun türev cümlesinin bileşiminden meydana gelmiş cümle. [*Ing.* Closing; *Fr.* Fermeture]. ◉ **bir hesabın ~ ı**, *muh.* Hesabın borçlu veya alacaklı bakiyesini, meblağ olarak, zayıf tarafa nakletmekten ibaret muhasebe işlemi. [*Ing.* Closing of an account; *Fr.* Fermeture d'un compte]. ◉ **merkezi ~**, *diş. cerr.* Küçük ve büyük azılar tüberküllerden çukurlara kadar her noktada kenetlendiği zaman çenelerin birbirine göre durumu. *(Iki çenenin birbirine en yakın durumu budur. Çenenin bu durumunda, üst dişler alt dişlere göre distal durumdadır ve yardımcı total protezlerin hazırlanmasında bu durumun bulunması çok önemlidir).* [*Ing.* Central occlusion; *Fr.* Occlusion centrale].

~ **düzlemi**, *diş.* cerr. Çiğneme yüzlerinin ve kesici yüzlerin tümünün meydana getirdiği düzlem. [*Ing.* Occlusion plane; *Fr.* Plan d'occlusion].

~ **fiyatları**, *ikt.* Borsada muamele gören esham ve tahvilâtın muamele saatleri sonundaki fiyatları. [*Ing.* Closing prices].

~ **hesabı**, *tic.* Bir alıştırmanın sonunda durumu özetleyen hesap.

~ **hesapları**, *ikt.* Sonuç hesapları, tali hesapların asıl hesaplara nakli. [*Ing.* Closing entries].

kapaniçe /kapani:çe/, I. *Yun. kopantiza. kıyf.* Rumeli serhaddindeki insanların giydikleri kısa kolsuz, devrik yakalı kürk. [*Ing.* A kind of fur cloak *(worn by high state officials)*].

~ **yakalı ferace**, *kıyf.* Yakası kapaniçe yakasına benzeyen üstlüğe verilen ad. *(Yeniçeri ağalarının her gün giydikleri kapaniçe yakalı ferace, törenlerde giyilmezdi).*

kapaniçeci, I. *teşk. tar.* Osmanlı devletinde kapaniçeleri muhafaza etmekle görevli devlet memuru.

kapan.kaplumbağagiller, ç. i. *zool.* Omurgalı hayvanlardan Sürünenler *(Reptilia)* sınıfının Kaplumbağalar *(Testudinata)* takımının Gizli boyunlular *(Cryptodira)* alt takımına giren bir familyası. Uzun kuyruklu, büyük kaplumbağalardır. Irmak ve bataklıklarda yaşarlar. Yılansı kapan kaplumbağa *(Chelydra serpentina)* türü iyi bilinir. [*Lat.* ve *Ing. Chelydridae*; *Fr.* Chélydridés].

kapanma, i. Kapanmak eylemi. [*Ing.* Being closed, closing *(down)*, being shut or covered; *Fr.* Action d'être fermé, d'être obstrué]. ◉ **iflâsın ~ sı**, *huk.* ◘ **Iflâs.**

kapanmak, nsz. f. § ● *(Açık bir şey hk.)* Kapalı hale gelmek, kapamak işine konu olmak veya kendi kendini kapamak: *Kapı kapandı. Dolap kapandı. Delik kapandı. Manzara kapandı. Okullar yazın kapanır.* [*Ing.* To close of itself, to shut, to be locked up; *Fr.* Se fermer, être fermé, s'enfermer]. ☆ *Eşanl.* **örtülmek.** § ● (-e), Dışarıya çıkmamak, hep içeride kalmak, kendi kendini kapamak, çekilip dışarı ile ilişiğini kesmek: *Eve kapanmak. Kaleye kapanmak.* [*Ing.* To retire into seclusion; *Fr.* S'enfermer]. § ● Yüzüstü veya dizleri üzerine düşmek: *Çocuk, ayağı takılınca kapaklandı.* [*Ing.* To fall over, to stumble and fall on one's face, to capsize, to overturn; *Fr.* Tomber la tête le première, faire un faux pas, s'abattre]. § ● Örtülmek, üstüne örtü veya perde çekilmek: *Bu hali ile salonun her tarafı kapanır.* § ● İşlemez ve geçilmez hale gelmek: *Yollar kapandı.* § ● *(Kadın hk.)* Örtünmek, erkeklerden kaçmak: *Bu kız on iki yaşına geldi; artık kapanmalı.* [*Ing.* To veil herself before men; *Fr.* Se voiler]. § ● *(Büro, daire, kurum, işyeri v.b. hk.)* Günlük çalışma bittikten sonra işe son vermek: *Gece onda kapanmış dükkânlar.* [*Ing.* To shut down; *Fr.* Se fermer]. § ● Yıllık tatile girmek: *Okullar yaz başlangıcında kapanır.* § ● Bir daha açılmamak üzere kapalı hale gelmek: *Bu dergi kapandıktan sonra hikâye tamamlanmadan kalmıştı.* [*Ing.* To be closed; *Fr.* Se fermer]. § ● Bahsi olunmamak, sükûtla geçiştirilmek: *İçeriye yabancı biri girince mevzu kapandı.* § ● Bitmek, son bulmak: *Yazlıktan dönünce o mesele kapandı.* [*Ing.* To be (get) over, to come to an end; *Fr.* Se terminer]. § ● Doldurulup düzlenmek: *Yol üzerindeki çukurluklar kapandı.* § ● İlişik kalmamak, hesap kesilmek. § ● *(Binek hayvanı hk.)* Ön ayağı sürçerek başı üzerine düşmek: *Bu hayvan çok kapanır.* § ● *h.d. (yara hk.)* İyileşmek, her tarafının derisi birleşip örtülmek: *Yüzünde yeni kapanmış yaralar.* [*Ing.* To heal(up); *Fr.* (Se) guérir, se cicatriser]. § ● Gökyüzünün bulutla örtülmesi sonucu hava kapalı hale gelmek: *Hava sabahleyin de kapanmamıştı; yağmurdan kurtulmuştum.* [*Ing.* To become cloudy, overcast *(sky)*; *Fr.* S'assombrir]. § ● Kör olup görememek: *Zavallının bir gözü kapandı.* § ● *(aile, sülâle, veya hanedân hk.)* Sona ermek: *Altı yüzyıllık bir saltanattan sonra Osmanlı hanedanı kapandı.* [*Ing.* To terminate, to get over, to come to an end; [*Fr.* Se terminer]. § ● Gayret etmek, çalışmak: *Nevin tercüme etmeye hazırlandığı romanın üstüne kapandı.* [*Ing.* To endeavor, to strive hard; *Fr.* S'efforcer, tenter, essayer, tâcher de faire qch]. § ● Vücuduyle bir şeyi örtmek, üstüne abanmak: *Masada duran mektubun görünmemesi için üstüne kapandı.* § ● *sp.* Futbolda takımlardan biri, gol yememek veya karşı takımın hücumlarından korunmak için müdafaaya çekilmek. ◉ **ayaklarına (dizlerine) ~**, *dey.* ◘ **Ayak, dız.** ◉ **ellerine ~ (sarılmak)**, *dey.* Yalvarmak, rica ve minnet etmek: *Ellerine kapandı. Ayaklarına kapandı.* ◉ **gözleri ~**, *dey.* ◘ **Göz.** ◉ **hava ~**, *dey.* ◘ **Hava.**

kapantılı*, s. ve i. < *kapanmak. fonet.* Telâffuzunun özellik taşıyan bölümünde ses organlarında kapanma meydana gelen fonem. *(Kapantılının telaffuzunda üç evre vardır; organların yerlerini alması /katastasis/; oldukça uzun süre bir gerilim /tutma/; organların hareketi /metastasis/. Bu kategoriye şu fonemler girer: /p/; /t/; /k/; /b/; /d/; /g/; Kapantılı terimi yerine genellikle eskiden patlamalı terimi kullanılırdı. Bu ünsüzlerin özelliğini meydana getiren patlama sesi çık kısa sürdüğünden bunlara süreksizler de denir).* [*Ing.* ve *Fr.* Occlusive].

kapari, I. *Lat. capparis* < *Yun. kapparis.* Gebreotunun turşu yapılan ve bahar olarak kullanılan çiçek tomurcuğu. [*Ing.* ve *Fr.* Capparis]. ◉ **Latin çiçeği ~ si**, Latin çiçeğinin çiçek tomurcuklarından yapılan kapari.

kaparo /kapa:ro/, I. *It. caparra.* Bir hukuk sözleşmesinin yapılması sırasında, sözleşmenin ciddiliğine, gerçekliğine delil olmak üzere taraflardan birinin öbürüne verdiği

para. [*Osm.* Bey'ane; *ing.* Earnest money, arra; *Fr.* Acompte, arrhes].
☆ *Eşanl.* **pey akçesi.**
~ vermek, Pey vermek. [*Ing.* To pay earnest money; *Fr.* Verser, payer un acompte, des arrhes].

kaparoz, i. < *Kapmak. (Bazı kaynaklar İtalyanca «çaparra»ya bağlar; Şemseddin Sami ise «kapmak» kelimesinin, Rumcaya özenilerek yapılmış bir türevi olarak gösterir). arg.* Yolsuzca *(haksızca)* veya zorla elde edilen mal, veya para: *Her zaman ele geçmez böyle bir kaparoz.* [*Ing.* Illicit gain, bribe; *Fr.* Bénéfice illégal, prise, capture].
☆ *Eşanl.* **gayrimeşru kazanç.** ◉ **~ da gezmek**, *dey.* Kapmak için fırsat kollamak. [*Ing.* To be on the lookout for pickings].
~ etmek, *arg.* Kapmak, gaspetmek, bir şeyi zorla elde etmeye yeltenmek, elde etmek: *Ulan bu papelleri nereden kaparoz ettin?*

kaparozcu, s ve i. *arg.* § ❶ Gaspeden, yolsuzca veya zorla şunun bunun malını ele geçiren (kimse): *Kaparozcunun biridir yan çiz.* [*Ing.* One who picks up what he can, lives on his wits; *Fr.* Qui fait des gains illicites, parasite].
☆ *Eşanl.* **anaforcu, avantacı, beleşçi, lüpçü, otlakçı.**

kaparozlamak (-i), f: *arg.* Yolsuzca veya zorla şunun bunun malını ele geçirmek, iç etmek, çalmak: *Seksen papelini kaparoz etmiş.* [*Ing* To grasp, to seize, to plunder].
☆ *Eşanl.* **anaforlamak, araklamak, bomba patlatmak, kaparoz etmek, kaynatmak, omuzlamak, sırıklamak, tırtıklamak, tüfalamak, zula etmek.**

kapaselfmetre, i. *Fr. capaselfmètre. elek.* Hat ve kabloların sığasını, özindükleme katsayısını ve belirtici empedansını ölçmeye yarayan âlet. [*Ing.* Capaselfmeter].

kapasimetre, i. *Fr. capacimetre.* Kondansatörlerin sığalarını ölçmeye yarayan âlet. [*Ing.* Capacimeter].

kapasitans, i. *Fr. capacitance. elek.* Bir sığanın alternatif akıma gösterdiği reaktans. *(Ohm ile belirtilen kapasitansın değeri* $\frac{1}{2\pi fc}$ *dir; burada f akımın hertz cinsinden frekansı, c de kondansatörün farad cinsinden sığasıdır).* [*ing.* Capacitance].
☆ *Eşanl.* **kaptans.**

kapasite, i. *Fr. capacité.* § ❶ Hacim. [*Ing.* Volume]. § ❷ Güç. [*Ing.* Power, ability, capacity]. § ❸ İçine alma derecesi. [*Ing.* Capacity]. § ❹ *elek.* Kondansatörün gücünü belirtmek için kullanılan bir terim. [*ing.* Capacity]. § ❺ *mec.* Anlama, kavrama yeteneği. [*Ing.* Capacity]. § ❻ *fiz.* ve *elek.* ◘ **Sığa.** ◉ **artezyen ~ si**, *tekn.* ◘ **Artezyen.** ◉ **büyüme ~ si**, *bot.* Bir bitki sapındaki iki düğüm arasının belli bir uzunluğa ulaşma yeteneği. [*Ing.* Growth capacity; *Fr.* Capacité de croissance]. ◉ **dedveyt ~ si**, *den.* ◘ **Dedveyt.** ◉ **hava ~ si**, *trm.* ◘ **Hava.** ◉ **soluk ~ si**, *fizyol.* Elden geldiğince kuvvetle soluk alıp verme arasında akciğerlerin kapsayabileceği hava hacmi. [*Ing.* Vital capacity; *Fr.* Capacité vitale]. ◉ **pres ~ si**, *plast. mad.* Presin bir tek hareketiyle meydana gelen kalıplanmış eşya grupu; üretim saatte kalıplanan eşyanın miktarıyle belirtilebilir.
~ maliyeti, *ikt.* Bir işletmenin tam randımanla işlediği zaman hesap edilen maliyet. [*Ing.* Capacity cost].
~ planı, *den.* Bir geminin tüm yük taşıma yerleri ve tanklarının kapasiteleri ile ilgili her türlü bilgiyi veren plan.

kapatma, i. § ❶ Kapatmak eylemi. [*Ing.* Closing, shutting; *Fr.* Action d'enfermer, de recourir etc]. § ❷ Bir erkekle nikâhsız yaşayan kadın. [*Ing.* Concubine, kept mistress; *Fr.* Maîtresse]. ☆ *Eşanl.* **metres, mantineto, dost, dalga, dalgamotor.** § ❸ s. Yolsuz olarak değerinden aşağı elde edilmiş *(mal).* Mezata çıkarılmayarak el altından değerinden aşağıya alınmış *(eşya).* [*ing.* Acquired by a trick or maneuver; got something very cheap]. § ❹ *cerr.* Bir boşluğun çeperlerini birbirine yaklaştırıp dikerek kapama. § ❺ *cerr.* Cerrahî müdahale veya kaza ile açılan bir yarayı dikme. § ❻ *fot.* Bir klise üzerindeki resmi çerçeve içine alma. *(Bu işlem, gereksiz kısımları saydamsız hale getiren mürekkep veya özel sıvılar kullanarak bir cetvel kalemi, bir mürekkepli kalem veya bir fırça ile yapılır).* § ❼ *san.* Üzerine resim yapılan bir yüzeyin çukurlarını kapatarak düz bir alan elde etme. § ❽ *kıyf. esk.* Osmanlı devleti zamanında erkeklerin giydikleri fesin kenarlarından saçların çıkmasına verilen ad.
~ boyası, *matb.* Fotoğraf film ve camlarında, rötüş maksadıyle kullanılan kapatıcı çoğunlukla kırmızı olan boya. Kuruduğu zaman çatlamaz ve dökülmez. Kullanmadan önce iyice ezmeli, mümkünse biraz balık tutkalı, gliserin, sabun katmalı. [*ing.* To mast ink; *Fr.* Encre à couvrir].

kapatılmak, nsz. f. § ❶ Kapatmak eylemine konu olmak. [*ing.* To let be closed or shut; *Fr.* être ferme]. § ❷ Feshedilmek, ortadan kaldırılmak: *Sinemalar kapatıldı.* § ❸ Hapsedilmek: *Zindana kapatıldı.* [*ing.* To be enclosed or confined; *Fr.* être enfermé, s'enfermer].

kapatmak(-i), f. § ❶ ◘ Kapamak. § ❷ Yolsuz olarak bir malı değerinden aşağı bir karşılıkla elde etmek. [*ing.* To get something very cheap; *Fr.* Acheter en sous-main]. § ❸ *(Biri, yolsuz bir kadını)* Bir eve *oturtup onunla nikâhsız yaşamak.* [*Ing.* To keep *(a mistress); Fr.* Prendre pour maîtresse]. ☆ *Eşanl.* **odalık almak.** § ❹ Yayımını yasak etmek: *Gazete kapatmak.* [*Ing.* To close down *(a newspaper); Fr.* Suspendre]. § ❺ *(Hesap, iş v.b.)* Tamamlamak, tasfiye etmek. [*ing.* To clear up, to liquidate, to eliminate; *Fr.* Régler]. § ❻ *(Pazarlık v.b.)* Bitirmek. [*ing.* To finish, to terminate; *Fr.* Finir, terminer]. § ❼ Örtmek, üstüne koymak. *Hayvana çul, eyer kapatmak.* [*ing.* To cover; *Fr.* Couvrir]. § ❽ Bir yana atmak, rafa kaldırmak. § ❾ Çaresiz bırakmak, sıkıştırmak: *Beni kendi sözümün içine kapattın.* § ❿ *den.* (a) Bir burun veya bir engebe için, geminin seyri sırasında görüş açısının değişmesiyle yavaş yavaş ileri çıkarak, gerisindeki burun, fener v.b. gibi sahil noktalarını örtmek; (b) *(Rüzgâr hk.)* Geminin gerisinden aşarak değil de, baştan tam yelkenlere karşı çarpmak. ◉ **bir kuyuyu ~**, *mad. oc.* ve *petr.* Kuyunun işletilmesini durdurmak. ◉ **bütün yelkenleri ~**, *den.* Bütün yelkenleri rüzgâra karşı çevirerek germek. ◉ **ilmik ~**, *el. san.* ◘ **ilmik.** ◉ **kapıyı ~**, *(bir şeye, bir kimseye), dey.* Bu şeyle ilgiyi kesmek. *ing.* To close the door to; *Fr.* Fermer la porte à, au]. ◉ **rüzgârını ~**, *den.* Bir geminin ilerlisinde bulunmak ve onun yelkenlerine rüzgârın girmesine engel olmak. ◉ **yelkeni ~**, *den.* Bir gemiyi olduğu yerde tutmak veya oyalamak için, rüzgâra çevirmek.

kapçak,-ğı, i. < *kapmak* > *kap-acak.* § ❶ Uzun saplı büyük kanca. [*ing.* Large hook with a long handle]. § ❷ *ask. esk.* Kale kuşatmalarında duvarlara takılan büyük çengel. [*Fr.* Grand crochet de fer qu'on attache au mur d'une fortesse assiegée pour y monter]. § ❸ Tulumbacı çengeli.

kapçık,-ğı, i. § ❶ Küçük kap: *Fişek kapçığı.* [*Ing.* Small container; *Fr.* Petit recipient]. § ❷ Kovan. [*Ing.* Socket; *Fr.* Douille]. § ❸ *bot.* Tahıl tanelerinde çanak yaprak; döllenmeden sonra gelişerek tohumu az veya çok örten çanak şeklinde iğreti kabuk. *(Göbekbağının gelişerek uzamasıyle oluşur; hympheae, söğüt, çarkıfelek, porsuk).* [*ing.* Bud; husk]. § ❹ *mec.* Bir şeyin değersiz dış kısmı. ◉ **dörtlü ~**, *bot.* ◘ **Dörtlü.**
~ meyve*, *bot.* Kestane ve yabanî hindibada olduğu gibi, kuru ve sert olan kabuğu içi ile kaynaşmamış bulunan, çatlamaz, birevcikli, tek yumurtacıklı katı meyve. [*Osm.* Semer-i fakîr· *ing.* Achene; *Fr.* Akène, achene].
☆ *Eşanl.* **aken.**

kapçıklı, s. *bot.* Kapçığı olan: *Kapçıklı tohum.*

kapela, kapele, i. *It. capello.* § ❶ Şapka: Serseri güruhunun başlarından düşmeyen siperli sipersiz kapellalarla. [*ing.* Cap, casque; *Fr.* Chapeau]. § ❷ *den.* (a) Çarmık, istiralya v.b. sabit, arma kasalarının geçirilip oturtulduğu direk ve çubuk başları. [*ing.* Mast-head; *Fr.* Capelage]. ☆ *Eşanl.* **kulumbir.** (b) Direk, çubuk v.b. dikine duran elemanların üst ucu. [*ing.* Truck; *Fr.* Pomme]. ☆ *Eşanl.* **Direk tepeliği.** (c) Can filikası, pusula, projektör v.b. araç ve gereçleri dış etkilerden korumak için branda bezinden üzerlerine göre dikilmiş örtüler. ◉ **filika ~ si**, *den.* ◘ **Filika.**
~ brandası, *den.* Salları, sandalları v.b. ve karda, açıkhavada yığın halinde bir araya getirilmiş eşyayı, yüklü arabaları ve özellikle topçunun bazı açık arabalarını veya yağmurdan korunmak istenen başka şeyleri örtmek için kullanılan ve katran ile sertleştirilmiş branda örtü.
~ etmek, *den.* Çarmık, istiralya v.b. sabit arma kasalarını direk ve çubukların başına geçirerek yerlerine oturtmak.
~ muşamba, *den.* Cankurtaran filikası, pusula, projektör v.b. âlet ve cihazları dış etkilerden korumak üzere yapılmış örtülerinin üzerine konulması için verilen emir.
~ muşambası, *den.* Güverte üzerinde bulunan ve yağmurdan veya bataryalarda bulunan ve herhangi bir şeyin çarpmasıyle hırpalanacak eşyaya geçirilen branda kılıf.
~ yastığı, *den.* Çarmık ve patrisalarının kasalarını zedelendirmemek için mavnaların üzerlerine konmuş ve üstleri katranlı bezle sarılmış dış yüzeyleri yuvarlak kütükler.

kapelenit,-ti, i. *Fr. capelénite. min.* Doğal itriyum, seryum lantan ve baryum borosilikat *(heksagona bakışımlıdır).* [*ing.* Capelenite].

kapelkinoz, i. *müz.* En uzak asırlarda tuğçokan, toyak, çevkân gibi isimlerle davul zurnalı tören takımlarının süslü ve çıngıraklı usül sopası olmuş olan değnek. *(Avrupa asker) mızıkalarına Türklerden geçtiği için, batıda Asyalı menşei işaretlenilmek üzere, Çin çadırı, Çin kabalağı gibi türlü adlarla anılıp kalmıştı).*

kapella[1], i. *astr.* Arabacı takımyıldızının α yıldızına veya *α Aurigae*'ya verilen ad. *(Kadiri 0,2 Tayf örneği G. O. Gökteki en parlak yıldızlardan 6. sı olan Kapella, Güneş ile aynı sınıftan dev bir yıldızdır. 50 ışık yılı kadar olan uzaklığı bakımından da en iyi bilinen yıldızlardan biridir. 10 Aralığa doğru, evrensel zamana göre saat 0.00'da üst geçişini yapar. İstanbul ufkundan her zaman gözlemlenen yıldızların sınırında bulunur; fakat alt geçişi, ufuktaki sis tabakaları yüzünden çoğu zaman iyi gözlemlenemez).* [*Osm.* Ayyûk; *Lat.* ve *Ing. Capella (=Aur) Fr.* Chèvre, capella].

kapella[2], I. *müz.* Notanın başı üstüne konulan V biçimindeki vurgu işaretçiği.

kapella[3], i. *It. capella.* Küçük kilise. ◘ **Şapel.**

kap.güvercini, b. i. *zool.* Kahverengi benekli bir çeşit beyaz fırtına kuşuna verilen ad. [*Lat. Daption Capense*].

kapı, i. *esk. T. kapug* veya *kapıg* > *kapu.* § ❶ Bir yere girip çıkarken içinden geçilen ve açılıp kapanma düzeni olan yer: *Ev kapısı. Oda kapısı. Bahçe kapısı.* [*Osm.* Bâb; *Lat. Porta; ing.* Door, gate; *Fr.* Porte]. ◘ *ŞEKİL: 195, 196.* — **EV I ve II.** § ❷ Bu aralığı örten veya kapatan bir veya birkaç kanattan ibaret nesne: *Yeşil bir kapıdan içeri girdi.* [*Ing.* Doorway, gateway; *Fr.* Porte]. § ❸ *mec.* Imkân, gerçekleşmesi mümkün olan şey: *Ona bütün kapılar açıktır.* [*Ing* Possibility; *Fr.* Possibilité]. § ❹ *(Geniş anlamda)* Bir kimsenin hizmet ettiği yer; iş, iş yeri: *O ikide birde kapı değiştirir. Yeni kapısı iyi imiş.* [*ing.* Employment; place of employment; *Fr.* Emploi, service, lieu d'emploi]. § ❺ Sıkıldıkça baş vurulan yer: *Bir kapım vardı, o da kapandı. Hükümet kapısı.* [*Ing.* Shelter; *Fr.* Refuge, abri]. § ❻ *(Tavla oyununda)* Pul dizilen yer. [*Ing.* A point in backgammon; *Fr.* Union de deux pieces pour couvrir *(jeu d'échec)*]. ☆ *Eş-*

anl. hane. § ❼ *esk.* Hükûmet dairesi, konağı, resmî daire: *Serasker kapısı. Şeyhülislâm kapısı.* [*Ing.* Central office of the Government, at istanbul] § ❽ *hava.* Bir uçuş pistine inmeye hazırlanan bir hava gemisinin yaklaşma kontrol tarafından belirli bir anda üzerinden geçmesi istenilen ve o uçuş pisti ekseninin temadisi üzerinde bir vaziyet. [*ing.* Gate; *Fr.* Portail, porte]. § ❾ *coğr.* Boğaz, geçit: *Kafkas kapıları.* [*Ing.* Passage way, passage; *Fr.* Porte(s), gorge défile]. § ❿ *sp.* Kayak yarışlarında, slalom müsabakasında yarışçıların geçmeye zorunlu olduğu iki çatma arasındaki aralık. [*Fr.* Porte]. § ⓫ *teşk. tar.* Osmanlılarda padişah ve sadrazamın sarayını anlatmak için kullanılan deyim; ⊙ **~ da kalmak,** *dey.* § ⓬ Yaşı ilerlemiş olmasına rağmen evlenememek, kısmeti çıkmamak: *Komşunun kapıda kalmış kızları;* § ⓭ Misafir gittiği evde kimseyi bulamamak. ⊙ **~ dan atsalar bacadan girer (kapıdan kovsan bacadan düşer),** *dey.* Arsız ve yüzsüz kimseler hakkında kullanılır. [*Ing.* Persistent bore; *Fr.*

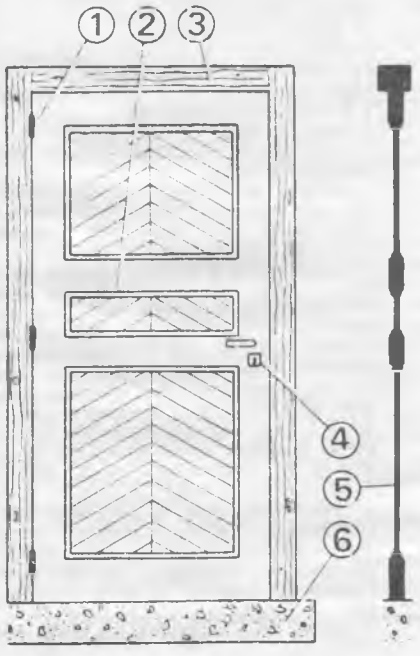

ŞEKİL: KAPI: 1. Menteşe, 2. Kanat. 3. Lento. 4. Kilit. 5. Tahta ayna *(Pano).* 6. Eşik.

Si on le chasse par la porte, il rentre par la fenêtre]. ⊙ **~ dan kovsan, bacadan düşer,** *dey.* ◘ **kapıdan atsalar bacadan girer.** ⊙ **~ dan bakmak (baktırmak),** *dey.* Eve kapanıp dışarı çıkmamak (çıkartılmamak: *Mart kapıdan baktırır;* ⊙ **~ dan çevirmek** *(birini) dey.* Bir kimseyi kabul etmemek, içeri almamak; [*Ing.* To refuse to show someone in]. ⊙ **~ dan geçmek,** *tasav.* Murakabe meydanına girebilme yetkisini kazanmak. ⊙ **~ dan ~ ya,** § ❶ *dey.* Evden eve. [*Ing.* Door - to - door; *Fr.* De porte en porte]; § ❷ *tic.* Sistemli olarak, bütün binaları ve katları dolasarak veya sadece bir miktar adres seçerek, müstakbel alıcılara satış yapma tekniği. *(Bu satış şekli, satılan araçların kullanılmasının gösterilmesi ile birlikte de yürütülebilir. Böylece müstakbel alıcılar belirlenmiş olur. daha sonra bu alıcılarla başka şekillerde ilinti kurulur).* ⊙ **~ larını (kapısını)** açmak, *dey.* Çağırmak, buyurun demek, kabul etmek. [*Ing.* To welcome, to show in, to invite; *Fr.* Inviter, faire bon accueil]. ⊙ **~ nın ipini çekmek,** *dey.* O kadar eve veya yere uğramak; ⊙ **~ sı açık,** *dey.* ◘ **Açık.** ⊙ **~sı ardına dayalı,** *dey.* Her zaman misafir kabul eden varlıklı ve büyük evler için kullanılır; ⊙ **~ sı açık olmak,** *(birinin), dey.* Yoksulların ve elginlerin konukluğunu her zaman kabul etmek; ⊙ **~ sı bacası yok,** *dey.* Gelişigüzel yapılmış bina. [*Ing.* Tumbledown or jerry built]. ⊙ **~ sını çalmak (...), ya başvurmak,** *dey. (...)* dan yardım istemek. ⊙ **~ sı mükemmel vezir,** *teşk. tar.* Çok sayıda *(en az 300 kişi)* kapı halkı bulunan vezirlere verilen ad; ⊙ **~ sı olmak,** *dey* (...) kadar para gerektirmek. [*Ing.* To require so much money]; ⊙ **~ sında büyümek (birinin kapısında çalışmak),** *dey.* Varlıklı bir kimsenin evinde yetişmek *(hizmet etmek).* [*Ing.* To grow up in the household *(of),* to be brought up or protected by]. ⊙ **~ nın (eşiğini) a indırmak** *(birinin), dey.* ◘ **Aşındırmak;** ⊙ **~ sını çalmak** *(birinin), dey.* Bir kimseye başvurmak, birinden bir şey istemek. [*Ing.* To knock at someone's door, to have recourse, to, to refer to, to apply; *Fr.* Frapper à la porte de quelqu'un], ⊙ **~ sını kimse çalmıyor,** *dey. «Arayıp soranı yok»* anlamında *kullanılır;* ⊙ **~ sının köpeği olmak,** *dey.* Birine köle gibi bağlı olmak: ⊙ **~ ya çıkmak,** *teşk. tar.* Acemi ocaklarında yetiştirilen yeniçeri adaylarının belli süreler sonunda kapıkulu ocaklarına göçmeleri. ☆ *Eşanl.* **Bedirgâha (ocağa) çıkmak.** ⊙ **~ ya dayanmak (dikilmek),** *dey.* Tehdit etmek, mecbur tutmak: *Kapıya dayandı beşyüz lira istedi.* ◘ **Dayanmak;** ⊙ **~ yı açmak,** *dey.* § ❶ Başlamak; § ❷ Bir işte başkalarına örnek olmak; ⊙ **~ yı büyük açmak,** *dey.* Çok masraflı bir işe girişmek veya hesapsız harcamak; [*Ing.* To start an expensive undertaking, to spend money prodigally]. ⊙ **~ yı odun etmek,** *dey.* Yoksulluğa düşmek, darda kalmak. [*Ing.* To be driven to the greatest straits by poverty]. ⊙ **açık ~,** *ikt.* ve *sly.* Gümrük duvarları rejiminin zıddı olan bir ticaret serbestisi rejiminin ifade veya sembolü olarak, ingilizce *open door* deyiminin kelime anlamıyle tercümesi. [*Ing.* Open door; Fr. Porte ouverte]; ⊙ **açık ~ bırakmak,** *dey.* ◘ **Açık;** ⊙ **ağa ~ sı,** Yeniçeri ağasının ve kâtiplerinin bulunduğu daire; ⊙ **akordeon ~,** Sert olmayan malzemeden yapılmış panoların bir raya asılmış düşey demir çubuklarla bağlanmasıyle meydana getirilmiş, enine uzayabilen ve akordeon gibi açılıp kapanabilen kapı. [*Ing.* Accordion door; *Fr.* Porte accordéon]. ⊙ **altı ~ ya almak,** *arg.* Sağlama bağlamak. ⊙ **araba ~ sı,** Bir arabanın, üstündeki arabacısıyle beraber geçebileceği kadar genis ve yüksek olan kanatlı kapı. [*Ing.* Carriage entrance; *Fr.* Porte cochère, porte charretière] ⊙ **arka ~,** § ❶ Binanın arka cephesinde bulunan kapı. [*Ing.* Back-door; *Fr.* Porte de derriere]. § ❷ *dey.* Kaçacak yer. ⊙ **asma ~** *mim.* ◘ **Asma;** ⊙ **aynı** *(bir)* **~ ya çıkmak** *dey.* ◘ **Aynı;** ⊙ **bahçe ~ sı,** Bir binanın içinde bulunduğu bahçenin dışa açılan kapısı [*Ing.* Garden gate; *Fr.* Porte de jardin]. ⊙ **baş ~ ı,** ◘ **Başkapı.** ⊙ **baryer ~ sı,** *demir.* Bir hemzemin geçit baryerinin yanında tesis olunmuş parmaklıklı küçük geçit. *(Tren geçide yaklaştığı halde kapalı duruma giren baryer koluna rağmen yayalar kendi sorumlulukları altında karşı tarafa geçmek istediklerinde bu kapıdan faydalanabilirler).* [*ing.* Side-gate; *Fr.* Portillon]. ⊙ **bileşik ~,** Sabit kısımlara ayrılmış ,üst üste gelen kanat ve çerçevelerden meydana gelen bütün [*ing.* Compound door; *Fr.* Porte composée] ⊙ **bir ~ ya başvurmak,** *dey.* Sıkıntıya düşünce gidilip başvurulan yer veya kimse için kullanılır; ⊙ **bir ~ ya girmek,** *dey.* Bir eve hizmetçi girmek. [*ing.* To find a job; *Fr.* Entrer en service]. ⊙ **bölme ~ ları,** *den.* ◘ **Bölme;** ⊙ **bütün ~ lar kapandı,** *dey.* Bütün çıkar yol ve imkânların kaybolduğunu anlatır; [*Ing.* There is no way out; *Fr.* Il n'y a rien à faire]. ☆ *Eşanl.* **Hiç bir çare kalmadı, çaresiz kaldık.** ⊙ **cam (camlı) ~,** Tamamı veya bir kısmı camdan kapı.[Ing. Glass-door; *Fr.* Porte vitrée, porte de glace]. ⊙ **camî ~ sı,** ◘ **Camî';** ⊙ **cümle ~ sı,** ◘ **Cümle;** ⊙ **çakma ~,** *ağ. iş.* ◘ **Çakma;** ⊙ **çarpma ~,** Bir eksen etrafında dönerek her iki yana açılabilen kapı. [*Ing.* Swing-door; *Fr.* Porte va-et-vient, porte battante]. ⊙ **çıkış ~ sı,** *inş.* ◘ **Çıkış.** ⊙ **çelik (su geçirmez) ~,** *mad. oc.* Galerilere yerleştirilen çelik veya dökümden yapılmış kapı. [*Ing.* Tightgate; *Fr.* Porte blindée, porte etanche]. ⊙ **çifte ~,** *mim.* ◘ **Çifte.** ⊙ **çiftlik araba ~ sı,** Çiftliklerde arabaların geçmesine mahsus kapılara verilen ad. [*Fr.* Porte charretière]. ☆ *Eşanl.* **yük araba kapısı;** ⊙ **dalga ~ ları,** *coğr.* ◘ **Dalga;** ⊙ **dalyan ~ sı,** *balıkç.* ◘ **Dalyan.** ⊙ **dam ~ sı,** Duvar ayakları simetrik olarak eksenine oranla eğik konumda olan kapı. [*ing.* Attic door; *Fr.* Porte attique]. ⊙ **dar ~ dan geçmek,** *dey.* Güç bir engeli aşmak; ⊙ **devlet ~ sı,** Resmî işlerin yürütüldüğü veya görüldüğü daire. ⊙ **dış ~,** Binalarda dışarıya açılan müşterek büyük kapı; ⊙ **döner ~,** *inş.* ◘ **Döner.** ⊙ **dört ~,** ◘ **Dört;** ⊙ **efendi ~ sı,** *tar.* ◘ **Efendi;** ⊙ **ekmek ~ sı,** *dey.* ◘ **Ekmek;** ⊙ **el ~ sı,** *dey.* ◘ **El.** ⊙ **Flaman ~,** İki yan dikme veya bir tepelekten meydana gelen ve ahşap veya demir parmaklıkla kaplanmış kapı. [*Ing.* Flemish door; *Fr.* Porte flamande]. ⊙ **geçme ~ lar,** Birbirine köşelerden geçme olarak yapılmış başlık ve kuşaklardan ibaret çatmaların yuvaalrı içine yerleştirilmis olan tablalardan ibaret kapılar. *(Bunların yüzleri ve arkaları aynı şekilde olur);* ⊙ **germe ~,** ◘ **Germe;** ⊙ **giriş ~ sı,** Binalarda yalnız giriş için ayrılan kapı. [*Ing.* Entrance door, front, door, street door, *Fr.* Porte d'entrée]. ☆ *Eşanl.* **Sokak kapısı, ön kapı,** ⊙ **gizli ~,** Odaların içinde ve görülmeyecek surette duvarın bir kısmına gizli olarak yapılan ve resim, halı veya aynalarla örtülerek belli edilmeyen kapılar. [*Ing.* Secret-door; jib door; *Fr.* Porte secrète, porte dérobée]; ⊙ **gizli istihkâm ~ sı,** *isthk.* Bir tahkimli tesisin gizli kapısı olur, genellikle iner kalkar köprünün altında bulunur ve hendeğe bakar. *(Modern tahkimatta bir tahkimli tesisin dışarısı ile içerisi arasındaki gizli irtibata ait prensip yine muhafaza edilmiş ve gizli istihkâm kapıları, kamufle edilmiş imdat çıkış yerleri halinde yapılmıştır);* ⊙ **hacet ~ sı,** ◘ **Hacet;** ⊙ **havalandırma ~ sı,** *mad. oc.* Galerilerde hava akımının belirli yerlerden geçmesini sağlayan, genellikle tahtadan yapılmış kapı. *(Havanın kısa devre yapmasını önlemek için çift kapı konur).* [*ing.* Air-gate, trap(-door); *Fr.* Porte d'aérage]. ⊙ **havuz ~ sı,** *den.* Bir havuzun deniz veya bir nehirle temasını sağlayan kapı. [*Ing.* Dock-gate, *Fr.* Porte de bassin]; ⊙ **huruç ~ ları** *mim.* ◘ **Huruç.** ⊙ **iç ~ sundurması,** *mim.* Bir kilisede sahından önce gelen giriş aralığı; ⊙ **iç ~,** Rüzgârı iyice kesmek için bir kapının önüne yerleştirilen bez gerili çerçeve. ⊙ **imdat ~ sı,** Gelebilecek yardımları alabilmek için kalenin kıra bakan yanına açılan kapı, bir umumî binanın tehlike anında boşaltılmasını sağlayan kapı. [*ing.* Sally port; *Fr.* Porte de secours]. ⊙ **kafesli ~,** *inş.* ◘ **Kafesli** ⊙ **kale ~ sı,** Kale duvarlarında açılan ve iki taraftında savunma için kuleleri bulunan şehir kapılarına verilen ad. [*Ing.* Sally port]. ⊙ **katlanır ~,** Kanatları birbiri üstüne katlanmak suretiyle açılıp kapanan kapı. [*Ing.* Folding door; *Fr.* Porte pliante]. ⊙ **kemerli ~,** Üstü kemerlerle örülmüş kapı. ⊙ **kesik ~,** Her parçası birbirinden bağımsız olarak hareket edebilen yatay olarak ikiye bölünmüş kapı. [*Fr.* Porte coupée]; ⊙ **kırık ~,** Yarısı diğer yarısı üzerine katlanabilen kapı. [*Ing.* Folding door; *Fr.* Porte brisée] ⊙ **körüklü ~,** Kanatlarının dilimleri birbiri üstüne körük gibi toplanan kapı. [*Fr.* Porte en soufflet]. ⊙ **köşe ~ sı** Bir binanın köşe çalığına yerleştirilen kapı. [*Ing.* Corner gate; *Fr.* Porte de coin]; ⊙ **mıhlama ~ lar,** Tahtaları yanlarından lâmba ile birbirine bindirilip üstlerine başlıklar ve kuşaklar çivilemek suretiyle geçmesiz olarak yapılan kapılar, ⊙ **mıhlama düz ~ lar,** Etrafında pervazları ve ortada tablaları olmayan kapılara verilen ad. [*Fr.* Arasé]. ⊙ **müstahkem ~,** Kalelerde etrafı kuleler ve savunma düzeniyle donatılmış kapılara verilen ad.

◉ **otomatik ~,** *demir.* Yeraltı trenlerinde durak rıhtımlarına açılan küçük kapı. *(Bu kapı, tren duraktan hareket edince kendiliğinden kapanış).* [*Ing.* Automatic gate; self-closing door; *Fr.* Portillon automatique]. ◉ **oyuk (yuvarlak)kule ~ sı,** Bir kapı boyluğu veya oyuk açılmış duvarın dışbükey veya içbükey biçimini alan kapı. [*Fr.* Porte en niche, porte en tour creuse, porte en tour ronde]; ◉ **ön ~,** Binaların ön cephelerinde bulunan kapı; ◉ **örülü ~,** Evvelce kapı iken sonradan taşla veya tuğla ile örülerek kapatılmış veya sonradan açılmak üzere örülü olarak bırakılmış kapı yeri. [*Ing.* Bricked up doorway; *Fr.* Porte murée]. ◉ **parmaklıklı ~,** Tamamen düşey çubuklarla meydana gelen, parmaklık şeklinde kanatları olan kapı. [*Ing.* Barred door, grated door; *Fr.* Porte grillee, porte à jour]. ☆ *Eşanl.* **parmak kapı.** ◉ **pencereli ~,** *mad. oc.* Galeriden geçen havanın debisini, akımı kesmeden azaltmak için üzerinde bir delik bulunan havalandırma kapısı. [*Ing.* Sash door; *Fr.* Porte à guichet, porte régulatrice] ◉ **selâmlık ~ sı,** Selâmlık dairesine girilen kapı. ◉ **servis ~ sı,** ◘ Servis; ◉ **sızdırmaz ~,** *den.* Su sızdırmaz bir bölmedeki bir deliği veya gediği kapayan kapı. *(Su sızdırmaz kapılar başlıca iki tipte olur; yalnız yolculara ait yerlerde ve yüklü geminin su kesiminin üstünde bulunan menteşeli su sızdırmaz kapı'lar, yatay veya dikey olarak açılıp kapanabilen sürgülü sızdırmaz kapı'lar. Bir yolcu vapurunda bütün su sızdırmaz kapıların kaptan köprüsünden otomatik olarak açılıp kapanmasını sağlayan bir tertibatın bulunması gerekir).* [*Ing.* Tight gate; *Fr.* Porte etanche]. ◉ **sofa ~ sı,** Bir dairenin odalarına doğrudan doğruya girip çıkmayı sağlayan iç kapı [*Ing.* Hall door; *Fr.* Porte de vestibule]. ◉ **sokak ~ sı,** Evin sokağa açılan dış kapısı. [*Ing.* Front door; *Fr.* Porte d'entree, porte de devant, porte sur la rue, porte sur la façade]. ◉ **sürme ~,** Kanatları alt ve üst taraflarındaki yuvalar içinde yan taraflara doğru sürülerek açılıp kapanan ve birçok kanattan meydana gelen kapı. *(Bunların aşağı yukarı sürülenlerine asma kapı veya kaldırma kapı denir).* [*Ing.* Sliding door; *Fr.* Porte coulissante, porte à coullise]. ◉ **sur ~ sı,** Kale duvarlarındaki kapı. [*Ing.* Fortress door; *Fr.* Porte de forteresse]. ◉ **şehir ~ sı,** Büyük yolların ucunda ve vergi alınan veya gümrük yoklaması yapılan kara gümrüklerinin bulunduğu yerlere verilen ad. [*Ing.* Town gate; *Fr.* Porte de ville]; ◉ **taç ~,** Büyük ve önemli binaların cephelerine inşa olunan anıtsal ve süs niteliğindeki kemerli büyük başkapılara verilen ad. *(Bu kapılar genellikle büyük bir kemer şeklindedir. Selçuk mimarisinde pek çok önem verilen bu taçkapılar Türkistan'daki birçok binalara yapılmıştır).* ◉ **tambur ~,** İçeriye girilir ve dışarıya çıkılırken bina içine soğuk girmemesi için dolap şeklindeki yuvarlak bir yer içinde kanatları dönen ve dışarıdaki havayı içeriye bırakmayacak surette düzenlenmiş olan kapı. [*Ing.* Revolving door; *Fr.* Porte a tambour]. ☆ *Eşanl.* **döner kapı.** ◉ **ugrun ~,** Bir kaleden dışarıya uğrayarak düşmana saldırmak veya bir huruç hareketi yapmak için kalenin gizli bir yerine yapılan küçük kapı. Dışarıya uğrama kapısı. [*Ing.* Rear entrance, postern (-gate); *Fr.* Poterne]; ◉ **ulu ~,** Mimarî değeri olan büyük ve anıtsal kapı. [*Ing.* Monumental door; *Fr.* Porte monumentale]. ◉ **yan ~,** Binanın veya avlunun ikinci derecede önemli olan ve yan taraflarında bulunan kapı; [*Ing.* Side-door]. ◉ **yavru ~,** Kale, saray ve han büyük kapılarında, kapının kanatlarını açmaksızın girip çıkabilmeye mahsus olarak kanatlardan biri üzerine, bir adam geçebilecek kadar küçük olarak, açılan ve küçük bir kısmadı olan kapı. [*Ing.* Wicket(-gate); *Fr.* Guichet]. ☆ *Eşanl.* **kuzukapı.** ◉ **yastıklı ~,** İçeride konuşulduğu vakit yanındaki odadan veya dışarıdan ses işitilmemek için kanatları üzerine pamuk dolgulu deri veya kumaş kaplı kapı. [*Ing.* Baize (-covered) door; *Fr.* Porte rembourrée]. ◉ **yedek ~,** *mad. oc.* Herhangi bir kaza anında havalandırma kapısı kırıldığı zaman onun yerini tutmak üzere kapatılan ve normal halde açık duran hafif kapı. [*Fr.* Porte defilée]; ◉ **yük araba ~ sı,** ◘ Çiftlik araba kapısı.

~ açıtı, *mim.* Kapı olarak bırakılan boşluk. [*Ing.* Door bay, door opening; *Fr.* Baie de porte].

~ açmak, *dey.* Bir işe başlamak. [*Ing.* To prepare the ground *(for)*, to make overture; *Fr.* Commencer, prendre une initiative, donner l'exemple].

~ açmak *(bir şeyden),* dey. Bir şeyin lâkırdısını etmek.

~ ağası, *teşk. tar.* Padişah saraylarında akağaların büyüğü. [*Ing.* Chief white eunuch in the Imperial palace; *Fr.* Chef des eunuques blancs].

☆ *Eşanl.* **babüssaade ağası.**

~ ağzında, *dey.* Yakın, gelip çatmasına az kalmış şeyler için kullanılır. [*Ing.* By the door].

~ almak, *oyun.* Tavlada, taraflardan birinin, attığı zara uygun olarak ,oyun çeşidine göre, en az bir, bazen de iki veya daha çok pulunu üst üste getirerek bir haneyi tutması. *(Kapı karşı tarafa ait pulların hareketini sınırlamak için alınır. Tavla oyunlarının her çeşidinde /kuşat, gülbahar, osmanlı, esir v.b./ pulların toplanmaya başladığı kısımda 6 kapı vardır. Bunlar sırasıyla, yek, dü, se, cihar, penç, ses olarak adlandırılır).*

~ altı hâsılatı, *mal. esk.* Osmanlı Devletinde Tanzimattan önce ,eyalet valilerinin ve sancakbeylerinin aldıkları hasılatın bir kısmına verilen ad. *(Tayyarat da denilen bu hasılât, tahsiliye, cinayet işleyenlerden alınan cereme, voyvodalar ve kürt aşiret beylerinin verdikleri verdi, hediye ve resimlerden meydana gelirdi).*

~ aralığı, § ● *mim.* ◘ Aralık; § ● *arg.* Piç: *Boş ver şu kapı aralığına.* ☆ *Eşanl.* **cumarteal çocuğu, fır, gündüzleme.**

~ aramak, *dey.* Kendine bir iş bulmaya çalışmak.

~ ırası, *teşk. tar.* Topkapı sarayında Babüsselâm'ın *(orta kapı)* iki tarafında bulunan kapıcılara ait odalardan biri. *(Buraya tutuklu vezir ve büyük devlet adamları konurdu)*

~ ayağı, *mim.* ◘ Taşkın ayak

~ aynası, ◘ Ayna.

~ baca, *dey.* Her yer.

~ baca açık, *dey.* Korunmasız, muhafazasız. *(yer).* [*Ing.* Unguarded, open *(place)*].

~ basamağı, ◘ Basamak.

~ basarığı (dayağı) ,odunu), Kapıyı kapattıktan sonra emniyet için arkasına konan veya dayanan çubuk. [*Ing.* A bar across the door with which it is kept closed].

~ boşluğu, Kapıların iki yan söğeleri arasında kanatlar konan boşluk. [*Ing.* Opening of door; *Fr.* Ouverture de porte].

~ cırtlağı, Kapı horozunun üstüne gelen ve açıldığı vakit dilin çarpmasıyle bir ses çıkaran demir.

~ çatması, Bir bölmede kapı takılmış veya takılmamış geçişi sağlamak için açılmış boşluğu sınırlayan bölme kalınlığında sabit doğrama işi. [*Ing.* Door-case; *Fr.* Huisserie]. ☆ *Eşanl.* **kasa, kapı kuşaklaması.**

~ çerçevesi, ◘ Çerçeve.

~ çıkıntıları, *anat.* ◘ Çıkıntı .

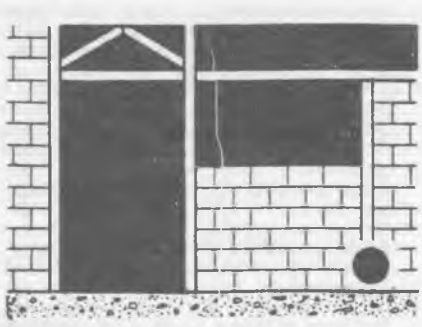

ŞEKİL: **KAPI ÇERÇEVESİ**

~ çuhadarı, *teşk. tar.* Osmanlı Devleti zamanında özellikle postacılık ve evrak götürüp, getirme gibi ayak işlerinde hizmetle görevlendirilen kimse. *(Eskiden valilerin ve mutasarrıfların hükûmet merkezinde, kapı kethüdası ve çuhadar denilen memurları bulunduğu gibi, resmî dairelerde de kapı çuhadarları bulunurdu. 1908 Meşrutiyetine kadar resmî dairelerde görevli olan kapı çuhadarları postacılık ve ayak işlerini yapmakla görevliydiler).* [*Ing.* Messenger between a provincial agent and the central Government office; *Fr.* Employé sous les ordres d'un «kapı kâhyası»].

~ damarları, *anat.* Kanı sindirim kanalından kapı toplardamarına götüren toplardamarların tümü. [*Ing.* Portal veins; *Fr.* Vaisseaux portes, système porte].

☆ *Eşanl.* **kapı toplardamar sistemi.**

~ demiri, Kapıların açılmaması için arkalarına konulan demir çubuk. [*Ing.* Door furniture].

☆ *Eşanl.* **koldemiri.**

~ dışarı etmek, *dey.* Kovmak, dışarı atmak. [*Ing.* To show the door *(to)*, to turn out of doors; *Fr.* Mettre à la porte].

☆ *Eşanl.* **sepet havası etmek.**

~ dikmesi, *inş.* ◘ Dikme.

~ duvar, *dey.* § ● Çalındığı halde açılmayan kapı. [*Ing.* No one opened the door, there was no answer *(to a knock or ring)*]. § ● Ses seda çıkmayan yer.

~ eşiği, ◘ Eşik.

~ gibi, *dey.* İri yarı, cüsseli *(kimse).* [*Ing.* Well built *(man)*].

~ halkası, Eski evlerde kapıların kanatlarını açıp kapamaya yarayan ve kanatları üzerine takılan demir halka. [*Ing.* Door-ring; *Fr.* Anneau de porte].

~ halkı, *dey.* § ● Eskiden paşaların eli altında bulunan asker. § ● Zengin ve büyük bir evde çalışan kimselerin tümü; [*Ing.* The household of a great house]. § ● *teşk. tar.* Vezirler ile beylerbeylerinin memuriyet yerlerinde ve savaş sırasında yanlarında bulunan görevlilere verilen ad. *(Bunların sayısı timar ve hasların gelir derecesine göre değişirdi).* [*Ing.* The officials of the Sublime Porte, pousehold guards of a sovereign or grande; *Fr.* Prince auprès de la Sublime Porte].

~ haseki ağası, *teşk. tar.* Eski saray baltacılarından kızlarağasının sadrazam nezdindeki işlerini gören memur. [*Ing.* Accredited agent or messenger of the chief of the Eunuchs for business at Government-House].

~ kadar, *dey.* Normalden çok büyük olan *(şey).*

~ kâhyası, Bir ilin veya bir dairenin Babıâlî'de görülecek işlerini yürütmekle görevli kimse. [*Ing.* Agent ot a provincial governor, who transacted his business with the Sublime Porte; *Fr.* Agent d'un gouverneur général ou d'un].

~ kanadı, Birden fazla parçadan yapılmış kapıların her bir parçası. [*Ing.* Wing of door; *Fr.* Battant de porte, vantail].

~ kapamaca (kapamacasına), *dey.* Evde kimse kalmamak üzere. [*Ing.* Everyone in the house, the whole household].

~ kapamak *(birine), dey.* (a) Birinin kısmetini kesmek; (b) Birinin bir yere girip çıkmasına engel olmak.

~ kazanmak, (kapı yapmak), *oyun.* Bir hanede üst üste iki pul toplamak.

~ ~ aramak, *dey* Her yere bakmak.

~ ~ dolaşmak, *dey.* Her yere baş vurmak, her yere uğramak, ev ev gezmek. [*Ing.* To go from door to door, to knock at every door; *Fr.* Aller de porte en porte].

~ karşı, *dey.* Birbirine çok yakın iki komşunun durumunu anlatır. [*Ing.* Next door; *Fr.* Porte à porte].

~ kethüdası, *teşk. tar.* Valilerin, sancakbeylerinin ve Patrikhane'nin Babıâli ve resmî dairelerdeki işlerini takip eden memur. *(Eyalet kapı kethüdaları, valilerin tam yetkili vekilleri durumundaydılar. Kapı kethüdaları bağlı oldukları yere göre ad alırlardı).* [*Ing.* Official representative of a provincial governor *(in Istanbul)*].

~ **kilidi,** Kapılara takılan gömme kilit. [*ing.* Door lock, gate interlock, door interlock, gate lock; *Fr.* Barre de porte].

~ **kolu,** Kapıyı açmaya veya kapatmaya yarayan, genellikle madenden yapılmış tutamak. [*ing.* Door-latch, door handle; *Fr.* Poignée,, bouton de porte].

~ **komşu,** *dey.* Bitişikte oturan komşu. [*ing.* Next-door neighbor; *Fr.* Voisin de porte à porte].

~ **kulesi,** Kale, saray ve tapınak kapılarının iki tarafına inşa olunan kule şeklinde savunmalı kısımlar. [*Osm.* Kalet-ül-bab; *ing.* Gatetower; *Fr.* Tours, pilon].

~ **kulu,** *teşk. tar.* ◘ **Kapıkulu.**

~ **kuzusu (kapı yavrusu),** Büyük bir kapının içinde veya yanında bulunan küçük kapı. [*ing.* Wicked in a large door or gate]

~ **mandalı,** § ❶ Kapıyı kapalı tutmaya yarayan mandal. [*ing.* Door latch, sneck, door catch, door handle]. § ❷ *dey.* İşe karıştırılmayan, kendisine önem verilmeyen kimse. [*ing.* Unimportant person].

~ **mili,** Kapı kanatlarının söğelere gelen alt ve üst taraflarına mıhlanan ve eşikle üstün taşına oyulmuş delikler içine yerleştirilerek kapının hareketine elverişli bulunan demirler. [*ing.* Door-pin: *Fr.* Pivot de porte].

~ **numarası,** Her haneye verilen resmî numara, rakam. [*ing.* Door-plate; *Fr.* Plaquede porte].

~ **odunu,** Kapı kanatlarının açılmaması için arkalarına dayanan ağaç. *(Bunların demirden olanlarına kapı demiri veya kol demiri denir).* [*ing. Wooden bar for fastening* a door; *Fr.* Barre].

☆ *Eşanl.* **tırkaz.**

~ **oğlanı.** ◘ **Kapıoğlanı.**

~ **ökçesi,** kapı kanatlarının üst ve alt kısımlarında bir sırık gibi olan ağacın çıkıntılı kısımlarına verilen ad. *(İlk çağlarda kapılarda menteşe kullanılmadığından kapı kanatlarının alt ve üst taraflarına ve duvara gelen kısmındaki ağaçta taşkınca olarak kanada bağlı birer çıkıntılı uç bırakılırdı ki bunlardan biri eşik taşı ve diğeri üstün taşına karşılıklı olarak oyulmuş deliklere girerek o uçlar üzerinde döndürülmek suretiyle açılıp kapanırdı. Bu tarz kapılara Hattilerde, Asurlularda ve Keldanlılarda, eski Mısır ve Roma gibi memleketler inşaatında çok rastlanır).*

~ **pencere,** Aynı zamanda kapı vazifesini gören ve kanatları zemine, yani döşemeye kadar olan pencere. [*ing.* Door window; *Fr.* Porte-fenêtre].

~ **perdesi,** Kapı kanadı olarak kullanılan ve içeri soğuğun girmesini önlemek için kumaş veya meşinden yapılan perde. [*Ing.* Door curtain; *Fr.* Portiere].

~ **revakı,** Bir kapı veya taçkapının önünde ahşap veya kâgir olarak sütunlar veya direkler üzerine yapılan sundurma. Bunlar içeriye girip çıkanları veya kapı açılıncaya kadar orada bekleyenleri yağmur ve güneşten korumak için yapılır. [*ing.* Outer portal; *Fr.* Avant-portail].

~ **somunu,** Kapının oturtulduğu menteşelerden her biri.

~ **söken,** *gaz sny.* Gaz veya kök fırınlarında yatay odaların fırına sokma ve çıkarma kapılarını kaldırmak ve yerine koymak için faydalanılan üzerine özel bir tertibat yerleştirilmiş hareketli madenî çatma. [*Fr.* Arrache-portes].

~ **sundurması,** *mim.* (a) Bir kapıyı, bir pencereyi yağmurdan korumaya yarayan çatkılı dam. *(Beton veya çelikten uzun sundurmalar, modern mimarlıkta çok kullanılan elemanlardır).* [*Osm.* Sakîfe; *ing.* Porch roof; *Fr.* Auvent]. (*b*) Bir tapınağın, sarayın, kilisenin v.b. girişinde bulunan kapalı bölüm. [*ing.* Porch; *Fr.* Porche].

~ **tacı,** *mim.* Eskiden kapılara yerleştirilen taç biçimindeki süs. Kapıların üstüne süs olarak yapılan ve bir taç oluşturan yüksekçe kısım. [*ing.* Crowning of a door; *Fr.* Couronnement de porte].

☆ *Eşanl.* **kapı tepeliği**

~ **tokmağı,** Bir kapıyı çalmaya yarayan madenî ve sabit tokmak *(Esk. evlerin kapılarında bulunurdu).* [*ing.* Knocker, door - handle; *Fr.* Heurtoir].

~ **toplardamarı,** *anat.* Karaciğere kan götüren toplardamar. [*Osm.* Verîd-i bab; *Lat. Vena portae; ing.* Portal vein; *Fr.* Veine porte, trone porte, veine portale].

~ **topu,** Kapıların zembereklerini açmak için kilide takılan top şeklinde yuvarlak. [*ing.* Door-Knob, door handle; *Fr.* Bouton de porte, pommeau].

~ **topuzu,** Bir kapıyı açmaya veya kapamaya yarayan madenî ve yuvarlak kol. [*ing.* Doorknob; *Fr.* Bouton de porte].

~ **tutmak,** *dey.* İşe veya hizmete girmek. [*ing.* To engage oneself in service].

~ **üstlüğü,** *mim.* Dikdörtgen bir çerçeve içine yerleşen veya kapı pervazının üzerine oyulan yontma veya boyama, bazen de tek renkli, kabartma taklidi resim şeklinde süsleme. *(Bu enlemesine kompozisyon türü, XVIII. yüzyılda salonlarda ve küçük dairelerde önceki yüzyıllarda duvarları ve tavanları süsleyen büyük resimlerin yerini aldı.* [*ing.* Overdoor; *Fr.* Dessus-de-porte].

~ **üstü penceresi,** Kapı üstlerine yapılan pencere *(Yunan mimarîsinde bunlara hipetr denir. Rönesans devrinden sonra Türk kapı üstü pencereleri güneş şeklinde bir tahta kafesle süslenirdi).*

~ **yapmak,** *dey.* § ❶ Bir şey istemek veya söylemek için karşısındakini önceden başka sözlere hazırlamak. [*Ing.* To prepare the way for something one is going to say; *Eşanl.* Yolunu yapmak; § ❷ Tavla oyununda bir hanede iki pul toplamak. [*ing.* To cover a blot; *Fr.* Caser, faire une case (jeu de tric)].

~ **yeri,** *etn.* Evliliğin başlangıcında karı kocanın oturma yeri olarak kadın tarafının köyüne gidip orada yerleşmeleri âdeti. *(Bu zorunluluk hayat boyunca veya birkaç yıl sürebilir).*

~ **yoldaşı,** § ❶ *dey.* Aynı yerde ve işte çalışanlardan herbiri. [*ing.* Fellowservant; *Fr.* Compagnon de service]. § ❷ *teşk. tar.* Köprülü Mehmed Paşanın sadareti sırasında Enderun görevlilerinden bir kısmına verilen ad.

~ **zinciri,** Bir kapıyı kilitlemeye yarayan zincir. [*ing.* Door-chain].

kapıcı, i. § ❶ Resmî daire, otel, apartman gibi gireni çıkanı çok olan büyük binalarda kapıda bekçilik eden ve gelenlerin işlerini kolaylaştıran kimse. [*Osm.* Bevvab; *ing.* Doorkeeper; *Fr.* Portier, concierge]. § ❷ *teşk. tar.* Osmanlı devlet teşkilâtında saray kapılarını bekleyen bir sınıfın unvanı; ◉ ~ **lar kethüdası,** *teşk. tar.* Osmanlı saray teşkilâtında ilk ve orta kapıları bekleyen bütün saray kapıcılarının âmiri. ◘ *ŞEKİL:* **KAPICI;** ◘ *ŞEKİL:* **KAPICILAR KETHÜDASI.**

~ **başı,** ◘ **Kapıcıbaşı .**

~ **bölükleri,** *teşk. tar.* Saray kapıcılarının bağlı bulunduğu teşkilât.

~ **odası,** Kapıcıların kapıyı beklemek üzere oturduğu oda. Bunların küçüklerine kapıcı yeri veya kapıcı kulübesi denir. [*ing.* Caretaker's lodge; *Fr.* Conciergerie, logement du portier].

kapıcı.başı, b. i. *teşk. tar.* Osmanlı devlet teşkilâtında saray kapılarını bekleyen sınıfın başında bulunan yönetici. [*ing.* Head of the palace doorkeepers *(a high office) Fr.* Anciennement chef des portiers du palais]. ◘ *ŞEKİL:* **KAPICIBAŞI.**

kapıcık,-ğı, i. *bot.* (a) Çiçektozu borusunun geçtiği yumurtacık deliği; (b) Tohum kabuğunda tohum göbeğine yakın küçük bir çukur (c) yumurtacığın tepesinde bulunan ve yu-

Kapıcı Kapıcılar Kethüdası Kapıcıbaşı

KAPIKULU

Sipahi

Çuhadar

Çavuş

Çavuşbaşı

Doğancıbaşı

Çuhadarağa

Başhaseki

Başkarakulukçu

Başçavuş

Topçubaşı

murtacık zarlarının iyice bitişmemesinden doğan küçük kanal. *(Embriyon kesesi ile evin buradan yumurta boşluğuyle temas edebilir; çiçektozu çoğu zaman bu yoldan geçerek oosfere ulaşır. Çoğunlukla kapıcık tohumun üzerinde bile göze çarpar).* [*Osm.* Sukaybe-i külliye; *İng.* ve *Fr.* Micropyle]. ☆ *Eşanl.* **mikropil**.

kapıcılık,-ğı, i. Kapıcının yaptığı iş. [*İng.* The occupation and duty of a doorkeeper or caretaker; *Fr.* Conciergerie].

kapı.kule, b. i. Mısır tapınaklarının girişinde bulunan anıtsal kapı. Bu kapı şevden iki kalın duvarın arasına açılır ve sfenkslerle veya dikili taşlarla süslü bir ayanın ucundadır.

kapı.kulu, b. i. *teşk. tar.* Osmanlı Devletinde, padişahın kumandası altında bulunan, ulufe, bahşiş gibi değişik adlarla hazineden ücret alan piyade ve süvari askere verilen genel ad. [*İng.* Janissary guard, palace servant].

kapılandırmak (-ı, -e), f. Birine bir iş bulmak kapılanmasını sağlamak. [*İng.* To find a job *(for)*; *Fr.* Placer ,procurer une place *(à un domestique etc.)*].

kapılan.duygu*, b. i. *psik.* Bazı sinir hastalarının başkalarına kapılmaktan kendilerini alamadıkları çekici ve sürükleyici bir ruh özelliği *(durumu)*, [*İng.* Heteropathy; *Fr.* Hétéropathie].
☆ *Eşanl.* **heteropati**.

kapılanmak(-e), nsz. f. § ❶ Hizmet kapısı bulmak, *(işe)* yerleşmek, girmek, kayrılmak. [*İng.* To get a job or situation, to find a livelihood; *Fr.* Entrer en service, se placer *(en parlant d'un domestique etc.)*]
☆ *Eşanl.* **işçi girmek, hizmetçi girmek, yamanmak, girmek, gönderilmek, başbağlamak, intisap etmek, yanaşmak, çatmak, hami bulmak** § ❷ *ask. tar. (Kapılı leventler hk).* Efendileri görevden alınınca yeni bir kapıda görev almak.

kapılgan, s. < *kapılmak.* Her şeye çabuk kapılan, başkalarının sözüne kolayca inanıp etki altında kalan; aldanan ve başkalarına çabuk uyan [*İng.* Easily misled, easily carried away *(by emotion, etc.)*; *Fr.* Qui s'attache et se trompe facilement].

kapılı, s. § ❶ Kapısı olan: *iki kapılı oda.* [*İng.* Having a door]. § ❷ *(Geniş anlamda)* Bir işte çalışan; özellikle resmî bir dairede memur olan. [*İng.* In service *(person)*, belonging to a government office *(person)*]; § ❸ *oyun.* Tavla oyununda iki pulla kapanmış olan hane. [*İng.* Who has made a point *(at backgammon)*, covered and secured *(a piece or point at backgammon)*].
— **bacalı**, *dey. (Ev veya bina hk.)* Eksiksiz.
— **bacalı olmak**, *dey. h.d.* Anlaşmazlığa düşmek, davalaşmak. [*İng.* To fall out, to get into a dispute].
— **levent (levendat)**, *ask. tar.* Kara leventlerinin bir vezir veya beylerbeyi kapısında hizmet edenlerine verilen ad.
— **ulufesi**, *mal. esk.* Yeniçeri kütüğüne yazılı oldukları halde ,kışlaya gitmeyerek efendilerinin daire hizmetleriyle uğraşanların aldığı ulufeye verilen ad.

kapılmak, nsz. f. § ❶ Kapmak işine konu olmak, zorla alınmak: *Sokakta çantasının kapılması üzerine kadın feryada başladı.* [*İng.* To be pick pocketed; *Fr.* Être arraché]. § ❷ Birine güvenip boş bulunarak kanmak, aldanmak; *Ben onun sözlerine kapıldım. Onun parlak sözlerine kapılmayınız.* [*İng.* To be deceived; *Fr.* Se tromper]. § ❸ Bir şeyin alımına tutulup ona doğru sürüklenmek: *Çocuklar parlak renklere, hele kırmızı şeylere çabuk kapılırlar.* [*İng.* To be taken in; *Fr.* Être fasciné]. § ❹ Elinde ve iradesinde olmadan birine veya bir şeye tâbi olmak: *Kapıldım gidiyorum, bahtımın rüzgârıne (şarkı);* § ❺ Aşık olmak: *Yine bir kıza kapıldım.* [*İng.* To fall in love *(with)*; *Fr.* Tomber amoureux, s'amouracher]. ⊙ **hayale —**, *dey.* ◘ **Hayal**; ⊙ **öfkeye —**, *dey.* Kendine hâkim olamayacak şekilde sinirlenmek.

kapı.oğlanı, -nı, b.i. *teşk. tar.* Bir elçilik veya patrikhanenin eskiden resmî dairelerde önemsiz işlerin peşinde koşan küçük memur veya hademesi.

kapısız, s. § ❶ Kapısı olmayan. [*İng.* Without a door; *Fr.* Sans porte]. § ❷ İşsiz, hizmette olmayan, kapılanmamış *(hizmetçi)*. [*İng* Without a job, unemployed; *Fr.* Sans occupation *(serviteur, domestique)*].
— **bacasız, (ne kapı var ne baca)**, *dey.* Hiç bir eksiği giderilmemiş yeni veya harap olmuş eski ev için kullanılır.
— **kalmak**, İşini kaybetmek, İssiz kalmak. [*İng.* To lose one's job, to become unemployed].

kapış, i. < *kapmak.* § ❶ Kapmak eylemi veya tarzı: *Verdiğim bahşisi bir kapışı vardı ki görülecek şeydi.* [*İng.* Grasping; *Fr.* Maniere de saisir, d'arracher]; § ❷ Kapışmak eylemi, kapışma, yağma. [*İng.* Loot; *Fr.* Pillage]. § ❸ *müz.* Icrada partiye ilk ve emniyetle girip başlayış.

kapış kapış, z. Kapan kapana, kapışarak: *Dağıtılan yemeği dilenciler kapış kapış yediler.* [*İng.* Grabbingly, as a continued scramble; *Fr.* En enlevant chacun de son cote].

kapışılmak, nsz. f. § ❶ Kapışmak işine konu olmak: *Kitap kapışıldı.* [*İng.* To be sold out quickly; *Fr.* S'ecouler bien, se vendre comme des patits pains]. § ❷ Revaç bulmak, çok istenir olmak.

kapışmak (ı), f. § ❶ Birlikte kapıp tüketmek, her biri bir tarafından çekip yağma etmek; *Kitabı kapıştılar.* [*İng.* To buy eagerly, to rush to purchase; *Fr.* Acheter *(qch)* ardemment]. § ❷ nsz. ortaklş. (-le) Kavgaya veya güreşe tutusmak, birbirini kapmak; *Düdük çalar çalmaz güreşçiler kapıştılar.* [*İng.* To snatch *(for)*, to scramble *(for)* together; to get to grips with; *Fr.* Se battre]. § ❸ Mücadeleye girmek; § ❹ *arg.* Öpüşmek. [*İng.* To kiss each other; *Fr.* S'embrasser, S'embrasser l'un l'autre].

kapıştırmak(-ı-e), f. Kapışmak işini yaptırmak, kapışmak işine yolaçmak: *İki tarafı birbiriyle kapıştırdı. Pehlivanları kapıştırdı.* [*Fr.* Faire arracher brusquement].

kapız, i. *coğr.* ◘ **Kanyon**.

kapik, i. ◘ **Kopek**.

kapilar, s. *Fr. capillaire* < *Lat. capillaris. anat. biy. ve trm.* Kıl biçimi. [*İng.* Capillary]. ☆ *Eşanl.* **kılcal**.
— **açıklık**, *trm.* Önemli derecede küçük açıklık.
— **boşluk**, *trm.* Toprak içersinde suyu çekim kuvvetine karşı tutabilen küçük boşlukların hacmi.
— **düşü**, *trm.* Nihaî kapilar yükselti ile halihazırdaki kapilar yükselti arasındaki fark.
— **nabız**, *tıp.* Kılcal damarların ritmik olarak dolup boşalması, aort yetersizliğinde rastlanan bu durum en iyi olarak tırnakta görülür. [*İng.* Capillary pulse; *Fr.* Pulse capillaire].
— **parçalanması**, *trm.* Silt veya bağlanmış aluviyal materyalden ibaret kuru bir toprak kümesi su içersine batırıldığında, kapilar boşluklardan içeriye hücum eden suyun, boşluklarda hapsedilmiş havayı sıkıştırması sonucu kümenin parçalanma olayı.
— **potansiyel**, *trm.* Bir toprak sütununda kapilar kuvvetlere karşı, bir su yüzeyinden bir su kitlesini belli bir noktaya yükseltmek için gerekli güç.
— **saçağı**, *trm.* Tabansuyu düzeyinin hemen üzerinde suyun kapilarite ile tutulduğu bölge.
— **su**, *trm.* Kapilar boşlukların cidarlarında ve devamlı bir filim halinde zerrelerin etkisi altında serbestçe hareket eden ve bitkiler için elverişli bulunan su. [*İng.* Capillary water; *Fr.* Eau capillaire].
— **verdi**, *trm.* Toprak yüzünden itibaren bolirli bir derinlikteki tabansuyu düzeyine paralel bir düzlem içersinde yükselen kapilar su miktarı *(mm/gün veya lt./san./hek. birimiyle ifade olunur).*
— **yükselme**, *trm.* Yüzey basıncının etkisiyle bir su yüzeyinden suyun, kapilar bir boruda su düzeyine göre yükseldiği nihaî düzey.

kapilarit,-ti, i. *Fr. capillarite, patol.* Sebebi ve belirtisi ne olursa olsun her çeşit kılcaldamar hastalığı: *Purpura bir kapilarit halidir.* [*İng.* Capillaropathy].

kapilaroskopi, i. *Fr. capillaroscopie, fizyol.* Derinin yüzey kısmındaki kılcal damarlarda kan dolaşımının mikroskopla doğrudan doğruya muayenesi. *(Bu muayene yansımış ışınla yapılır; Örnek. Insanda kılcal damar kandolaşımı ,önce sedir yağına batırılmış tırnak diplerinde açıkça görülebilir).* [*İng.* Capillaroscopy].

kapilaryoz, i. *Fr. capillariose. vet.* Kümes hayvanlarının kursak ve bağırsağında yaşayan ve sindirim bozukluklarına yolaçan iplik biçimindeki bir solucandan ileri gelen hastalık. [*İng* Capillariosis].

kapilityum, i. *Lat. capilitium, bot.* Cıvık mantarların sporkeselerinde yumak halinde telciklerden oluşan ve sporların dağılmasında önemli rol oynayan kısım. [*İng.* ve *Fr.* Capilitium].

kapillatüs, i. *Lat. capillatus*, saçlı. Üst kenarında ince çizgi veya saçaklar halinde kısımlar bulunan kümülonimbüs türü. *(Genellikle dağınık saça ve bir örse benzeyen bu bulut, sağanak yağışlara veya fırtınalara sebep olur).* [*İng.* ve *Fr.* Capillatus].

kapital,-li, i. *Fr. capitale.* ◘ **Anamal, sermaye**.
— **harf**, *matb.* ◘ **Harf**.

kapitalist,-ti, i. *Fr. capitaliste.* § ❶ (a) Bir tesebbüs için gerekli sermayeyi sağlayan kimse, sermayedar: *Topladığı para ile yaşamak isteyen bir kapitalistim:* (b) Marksistlere göre, başka üreticilerle birlikte işletilen üretim araçlarının sahibi. [*Osm.* Sermayeci; *İng.* Capitalist]. § ❷ s. Bir kapitaliste ait olan; [*İng.* Capitalistic]. § ❸ Üretim araçlarını kullananların ,bunlara sahip olmamasıyle nitelenen: *Kapitalist üretim. Kapitalist rejim.* [*İng.* Capitalistic].
☆ *Eşanl.* **anamalcı**.
— **ekol**, *ikt.* Ekonomik faaliyetler konusunda devlet veya hükümetlerin çalışma ve teşebbüsleri üzerine kesin sınırlamalar koymaktan ve memleketin ekonomik gelişmesini büyük ölçüde özel tesebbüse bırakmaktan yana olan bir ekonomik görüş.
— **sınıf**, *ikt.* Esham ve tahvilât veya çeşitli servet araçlarının geliriyle yaşayan, sermayenin ve başkalarınca yapılan işlerin yönetimi ile ilgili yüksek görevlerde bulunan kimselerin teskil ettiği sınıf.
— **üretim biçimi**, *fels.* ◘ **Tarihsel özdekcilik**.

kapitalizm, i. *Fr. capitalisme*, (a) Üretim araçlarının büyük ölçüde gelişmesiyle ve onlara sahip olmayan emekçiler tarafından kullanılmasıyle belirgin bir insan toplumunun hukukî yapısı: *Devlet kapitalizmi;* (b) Özel tesebbüse ve piyasa serbestliğine dayanan üretim sistemi; (c) Teknik sermayenin büyük çapta gelişmiş olması ve malî sermayenin hakimiyetiyle nitelenen sistem; (d) Marks'çıların terminolojisinde, içinde yaşadığı çelişmelerden ötürü yıkılmaya mahkûm olan iktisadî, siyasî ve sosyal düzen. *(Kapitalizmin temel kanunu, Marks'çılara göre, üretim ve mübadele araçlarına sahip olanların, emekçileri sömürerek artık-değerin sistemli bir şekilde elde edilmesidir. Bu artık-değerin önemli bir kısmı, yeni artık değerlerin kaynağı olacak ek sermayeler haline dönüştürülür).* [*Osm.* Sermayecilik; *İng.* Capitalism]; ☆ *Eşanl.* **anamalcılık**; ⊙ **atomcu —**, *ikt.* ◘ **Atomcu**; ⊙ **halk —**, Sermaye-emek işbirliğine dayanan sistem. *(İngiltere'deki kolektif kapitalizm denemelerini andıran bu sistemde Devlet /Avusturya'da ve Federal Almanya'da/ millileştirilmiş sınai teşebbüs hisselerinden yüzde 60 ını küçük tasarruf sahiplerine satar /dar veya orta gelirli olduğunu belgeleyen her vatandaşa en çok beş hisse senedi/).* [*İng.* Popular capitalism; *Fr.* Capitalisme populaire].

kapitasyon, i. *Fr. capitation* < *Lat. capitatio.* Kişiden alınan vergi [*İng.* Capitation].
— **hukuku**, *huk.* Serflerin derebeye ödediği vergi. [*İng.* Capitation law; *Fr.* Droit de capitation].

kapitol, i. *Fr. capitole.* § ❶ Romanın eski istihkâmının bulunduğu tepe; § ❷ Bir şehrin belediye veya hükümet işlerine ait olan binalarına ve bunların bulunduğu merkeze verilen ad. [*İng.* Capitol]. ⊙ **eski —** (**vetus**) Roma'da kirinal tepesinde Jupiter, Junon ve Minerva tanrılarına ithaf edilmiş küçük bir tapınak olup, bunun inşası Numa'ya atfedil-

mektedir. *(Kapitol tepesindeki tapınak yapıldıktan sonra ondan ayırmak için buna «Kapitolium vetus» adı verilmiştir).*

~ **tapınağı**, Sonuncu Tarkın tarafından Roma'nın başlıca üç tanrısı olan Jupiter, Junon ve Minerva'ya ithaf edilmek üzere kapitol tepesinin güney tümseğinde yapılmış olan bir tapınak. *(Bu tapınak birbirlerinden duvarlarla ayrılmış üç kısımdan ibaret olup her bir kısmı bir tanrıya ayrılmıştır. Bunun çok güzel ve muhteşem bir bina olduğu müverrihler yazmaktadır).*

kapiton, i. Mobilyaların kumaşlarını pamuk v. b. ile doldurarak yapılan kabartılar. *(Çok toz tuttuğu için bugün modası geçmiştir).* [*ing.* Cuchion back *(of a seat)*; *Fr.* Capiton].

kapitone, i. *Fr. capitonné.* § ❶ İçi pamuk veya yün vatka ile doldurularak dikilmiş, döşemelik veya giyim eşyası yapımında kullanılan, desenli ve işlemeli kumaş. *(Kapitone kumaşların ‚işlemesi altın veya gümüş tellerle yapıldığı gibi ‚ipek veya adî pamuk ipliği ile yapılmaktadır).* [*ing.* Pad, upholster, quilt]. § ❷ (a) Bu tip kumaştan yapılmış veya bu tarz dikilmiş; *Kapitone örtü;* (b) Döşemelerde kumaşın altına pamuk doldurulduktan sonra ötesinden berisinden dikiş veya çivi ile bastırılarak meydana getirilmiş *(mobilya).* [*ing.* Padded, upholstered, quilted].

~ **kapı**, Odalarda konuşulan sözlerin dışardakiler tarafından işitilmemesi için banka, ticarethane veya bakanlık odaları ve meclis salonlarının içi pamuk veya kıtıkla doldurulmuş çuha ile yorgan biçiminde kaplamalı kapı. [*ing.* Upholstered door, padded door; *Fr.* Porte capitonnée].

~ **koltuk**, *mobl.* Kumaşla kaplanmış, içi kıtıkla doldurulmuş, yer yer çivi veya dikişle bastırılmış koltuk.

kapitulum, i. *Lat. capitulum. bot.* ◘ **Baş**.

kapitülasyon, i. *Fr. capitulation*, uzlaşma, teslim şartlaşması. *huk.* ve *sosy.* Bir ülkede yurttaşların zararına olarak yabancılara verilen ayrıcalık hakları. *(Özellikle Osmanlı devletinin bazı Batı devletlerine karşı kanunî zamanında tanıdıkları ayrıcalıklar olup, devlet zayıflayınca siyasal bir baskı halini almıştır).* [*ing.* Capitulation]. ◉ **harbde** ~, *huk.* ◘ **Harb**.

kapitülasyonlar, ç. i. *Fr. capitulations* < *It. capitolazione*, antlaşma. Eskiden özellikle Osmanlı imparatorluğunda, yabancıların statüsünü tespit eden sözleşme şartları. [*ing.* Capitulations]. ◉ **imparatorluk** ~ ı, Kutsal Roma Germen imparatorluğunda, seçici prenslerin hâkimiyet ve yetkilerini pekiştiren hükümler. *(Seçilen imparator bu hâkimiyet ve yetkilere saygılı olacağına ant içerdi).* [*ing.* Imperial capitulations; *Fr.* Capitulations imperiales].

kapitüler, i. § ❶ Kapitülasyoncu, sömürgeci. § ❷ *tıp.* Kemik başına ait. [*ing.* Capitular].

kap.kacak,-ğı, b. i. Tencere, tava, tepsi, kâse v.b. mutfak araçlarının tümüne verilen ad. [*ing.* Pots and pans, utensils; *Fr.* Ustensiles, batterie de cuisine, vaisselle].

kapkaç,-cı, i. § ❶ Kapıp kaçma, zorla alma. [*Osm.* Gasp; *ing.* Stealing by snatching; *Fr.* Usurpation]. § ❷ *ask.* Haber ve raporların bu işte yetişmiş uçucular tarafından yere inis yapmadan uçaktan alınmasına yarayan 4-5 kg ağırlığında dört kollu ve 20 m. uzunluğunda bir çelik tele bağlanmış çengel.

kap.kaççı, b. i. § ❶ Birisinin dalgınlığından yararlanarak para v.b. gibi şeyleri kapıp kaçan kimse. [*Osm.* Gaasıp; *ing.* Snatcher; usurper, usurpress; *Fr.* Usurpateur,--trice]. § ❷ Üstünkörü iş yapıp kazanç sağlama yolunu tutan kimse.

kap.kaççılık,-ğı, b. i. Kapkaççı olma hali. [*Osm.* Gasp; *ing.* Snatching, usurpation; *Fr.* Usurpation].

kap.kara /kap:kara/, b. s. § ❶ Her yanı kara, § ❷ Çok siyah, kömür gibi. [*ing.* Entirely black, pitch dark, pitch black; *Fr.* Tout à fait noir, très noir]. § ❸ *mec.* Çok kasvetli: *Kapkara düşünceler.* [*ing.* Entirely black, pitch dark, pitch black; *Fr.* Tout à fait noir, très noir].

kaplam*, i. < *kaplamak.* § ❶ *mant.* Bir terimin daha çok veya daha az sayıda nesneyi kapsama niteliği. [*Osm.* Şümul; *ing.* Extension, extent; *Fr.* Extension]. § ❷ *gram.* ve *mant.* Bir kelimenin anlamlarının bütünü: *Bir terimin kaplamıyle içlemi ters orantılıdır: «hayvan» kelimesinin kaplamı «dörtyataklı»nınkinden daha geniş, içlemiyse daha dardır; «at» ise içlem bakımından her ikisinden de daha dardır.* [*ing.* Extension; *Fr. Étendu*, extension]. ☆ *Eş. anl.* **kapsam**. § ❸ *fels.* Bir kavramın çerçevesi içine aldığı bireylerin veya ilimlerin topu. [*Osm.* Şümul, ittisa; *ing.* ve *Fr. Extension*].

kaplama, i. < *kaplamak.* § ❶ Kaplamak eylemi, örtme, kapama, bir şeyi bir kabın içine alma. [*ing.* Covering over, covering *(with)*; *Fr.* Recouvrement]. § ❷ Bir şeyin yüzeyine, o şeyi dış etkilerden korumak, sağlamlaştırmak veya süslemek için kat geçirme: *Binanın arka cephesini ziftle kaplama.* [*ing.* Coating, plating *(with)*, overlaying *(with)*; *Fr.* Revêtement, placage]. § ❸ Bir şeyin dışına, süsleme veya koruma ereğiyle geçirilen başka maddeden kat: *Duvar kaplaması. Mobilyanın kaplaması. Tepsinin gümüş kaplaması.* [*ing.* Cover; coverlet, coating, plate; *Fr.* Couverture, plaque, lame, feuille]. § ❹ Bir maden üzerine başka bir madeni ince bir tabaka halinde yerlestirme. *(Bunun için elektrolit adı verilen iletken bir eriyik ve elektrod adı verilen iki maden kullanılır).* [*ing.* Plating, coating; *Fr.* Placage]. § ❺ Çepeçevre, sarma, yayılma: *Karanlığın ortalığı kaplaması.* [*ing.* Covering; *Fr.* Action de couvrir, recouvrement]. § ❻ *ağ. iş.* Tomruğun dilme makinesinden geçirilmesiyle hazırlanan ince ağaç levha. *(Dilme makinesinden çıkan kaplama levhaları üst üste yerleştirilir. Daha sonra kaplamalar doğal veya sunî olarak kurutulur).* [*ing.* Veneer; *Fr.* Revêtement, placage]. § ❼ *bayınd.* (a) Şosenin sürekli bir yüzey halindeki bir malzeme tabakasından veya ayrı ayrı bloklardan meydana gelen üst kısmı. [*ing.* Surface, carpet; *Fr.* Revêtement]; (b) Toprağı sabit tutmak üzere, bir teras veya çukuru kaplayan taş veya tuğla işi. [*Fr.* Revêtement]. § ❽ *ciltç.* (a) Önceden tutkal lanmış kaplama maddesini *(kâğıt, bez veya deri)* kitap üzerine uygulama. [*ing.* Book covering]; (b) Ciltlenmemiş kitapta, dikilmiş veya yapışmış formalar bloku üzerine kılıf geçirme. [*ing.* Book covering]; (c) Bir cildi, koruyucu bir gömlek içerisine yerleştirme; (d) Bu gömleğin kendisi. [*ing.* Book-cover]. § ❾ *den.* Yelkenli gemilerde, ana direklere maçunaların oturtmak için direklerin iki yanına vurulan ağaç. [*ing.* Planking, planks, side piece; *Fr.* Vaigre]. ◘ *ŞEKİL: 101.* — **BOT**; *ŞEKİL: 166.* — **DİNGİ**. § ❿ *diş. cerr.* Diş tacında mine tabakasının yerini tutmaya yarayan, sentetik reçineden veya seramikten kılıf. *(Kaplama, sadece estetik bakımından önemli olduğu için yalnız ağız açıldığı zaman görülen dişlerde kullanılır).* [*ing.* Crown; *Fr.* Couronne]. *ŞEKİL: 169.* — **DİŞ HEKİMLİĞİ ALETLERİ**. § ⓫ *ecz.* Hapları, koruyucu bir tabaka ile örtme. § ⓬ *elek.* Bir iletkenin etrafına, bunu yalıtmak veya mekanik etkilerden korumak amacıyle sarılan, genellikle dokuma malzemesinden yapılmış örtü. [*ing.* Covering; *Fr.* Guipage]. § ⓭ *ev işleri.* Bir evin, bir apartmanın veya bir yapının duvarlarını kaplamaya yarayan kumaş, kabartmalı veya düz deri, boyalı ve yaldızlı kâğıt cinslerine verilen ad: *Kâğıt kaplama. Kumaş kaplama.* Duvar kaplamaya yarayan her çeşit malzeme. § ⓮ *hava.* Bir uçakta, gövde veya kanat iskeletinin, sıvalı veya vernikli bir bezle örtülmesi. *(Kaplanan kısımlar iyice düzleştiği için, ilerlemeye karşı fazla direnç göstermezler).* § ⓯ *inş.* Bir yapıda yapıyı sağamlaştırmak veya süslemek için taş, alçı, ahşap v.b. malzemeden yapılan bir çeşit süsleme. *(Kaplama bazen basit bir alçı veya yalancı mermer tabakası, bazen de mermer veya mozaik gömme işidir).* [*ing.* Facing, coating, covering, casing, lining, sheathing; *Fr.* Revêtement]. § ⓰ *kuymc.* Değersiz bir çekirdek üzerine değerli bir maden geçirilmiş eşya: *Gümüş kaplama.* § ⓱ *mar.* Kalınlığı 0.6 mm ile 1 mm arasında değişen ince tahta levha. *(Daha çok dilimleme, bazen soyma, ender olarak da biçme yoluyle hazırlanır).* [*ing.* Veneer; *Fr.* Placage, revêtement]; (b) İnce marangozlukta kaplama levhalarını yapıştırma işlemi. *(Çatmalarda olduğu kadar mobilya aynalarına da kaplama uygulanır; yüzeyler düz, yuvarlak veya kabarık olabilir, 2-4 mmlik değerli bir kaplama, kavak veya lâle ağacı gibi âdi tahta levhalardan elde edilir. Kemer biçimi ve silme kaplamalarda özel bir çekiç veya kum torbaları kullanılır].* [*ing.* Veneering; *Fr.* Placage]. § ⓲ *mim.* Değersiz bir malzemeyi daha değerli bir malzemeyle örtme. *(İtalyan mimarîsinde taş veya mermerle kaplanmış tuğla cephelere çok sık rastlanır. Mobilyaların tahta yapraklarla kaplanması usulü de İtalya'da doğmuştur).* [*ing.* Covering; *Fr.* Placage]. § ⓳ *teşk. tar.* Osmanlı sarayında suç işleyen zenci hadımağalarına uygulanan dayak cezası. *(Haremağalarından biri, kurallara aykırı davranırsa bu ceza uygulanırdı. Suçlu, musandırıcıbaşı tarafından Topkapı sarayında kandil altına, yazlıkta tenha bir yere götürülür, daha yüksek rütbede biri tarafından ensesine vurularak dövülürdü. Bu ceza hasıllı rütbesine gelmemiş ağalara uygulanırdı).* § ⓴ s. Üzerine korumak veya süslemek amacıyle başka bir madde geçirilmiş olan: *Ceviz kaplama dolap. Altın kaplama bilezik.* [*ing.* Covered, coated, plated, lined, faced; *Fr.* Couvert, enrobé,-ée, enduit, recouvert]. ◉ **ağaç** ~, *mim.* ◘ **Ağaç**. ◉ **ağaç** ~, *den.* Kaplama tahtalarının postalar üzerine, çoğunlukla bakır çiviler kullanılarak çakılması. [*ing.* Veneering; *Fr.* Placage]. ◉ **alçı** ~, *inş.* Tahta panolar üzerine sürülen, az kalınlıkta alçı tabakası. *(Alçıyı tutabilmesi için pano üzerine daha önce çıkıntılı çiviler takılır).* [*ing.* Plastering, plaster work; *Fr.* Plâtrage, plâtrerie. ravalement]. ◉ **armut** ~, *den.* ◘ **Armut**. ◉ **aşoz** ~ **sı**, *den.* ◘ **Aşoz**. ◉ **bakır** ~, ◘ **Bakır**. ◉ **beyaz metal** ~, *met.* Yatağın sürtünme yüzeyini meydana getirmek amacıyle, madenî bir destek üzerine ince bir tabaka halinde antifriksiyon yatak malzemesi uygulama. ◉ **bıçak** ~, *ağ. iş.* ◘ **Bıçak**. ◉ **bindirme** ~, ◘ **Bindirme**. ◉**bindirme parçalı** ~, ◘ **Bindirme**. ◉ **borda** ~ **sı**, *den.* ◘ **Borda**. ◉ **borda tiriz** ~ **sı** *den.* ◘ **Borda**. ◉ **burma** ~ **sı**, *den.* ◘ **Burma**. ◉ **burma üstü** ~ **sı**, *den.* ◘ **Burma**. ◉ **buzul** ~ **sı**, *jeol.* ◘ **Buzul**. ◉ **çelik** ~, ◘ **Çelik**. ◉ **dış** ~, § ❶ *den.* Geminin dış yüzeyi. § ❷ hava. ◘ **Dışkaplama**. ◉ **dişözü** ~ , *diş. cerr.* Yavaş yavaş çürüyerek bozulmuş dişözünü koruyucu bir örtü ile kaplamayı öngören müdahale. *(İyileşme ikincil bir fildişi konarak elde edilebilir ve böylece dişözünü öldürmeden dişin tam canlılığı korunur).* ◉ **duvar** ~ **sı**, *inş.* ◘ **Duvar**, ◉ **galvano** ~, ◘ **Galvanoplasti**. ◉ **gömlek** ~, *inş.* Rütubetten korunmak ve bir süs olmak üzere duvarların yüzüne kaplanan mermer, ustuka ve özellikle tahta kaplamalar. *(Bunlar oda duvarlarının en yukarı kısmındaki kornişe kadar çıkar).* [*ing.* Panelling, wainscoting *(in wood)*, casing, lining *(in marble etc.)*; *Fr.* Lambris]. ◉ **gömlek** ~ **dikmesi**, *inş.* Oda duvarı kaplamalarında düşey olarak konulan gömlek kaplamalarını çeşitli kısımlara ayırarak sağlamlığını temin eden kalınca pervaz gibi tahtalar. [*Fr.* Montant de lambris]. ◉ **gövde** ~ **sı**, *hava.* ◘ **Gövde**. ◉ **gümüş** ~, ◘ **Gümüş**. ◉ **güverte** ~, *den.* Çelik veya ahşap güverteyi meydana getiren ağaç kaplama. ◉ **hadde** ~, *kuymc.* Bir bakır yaprağına haddeden geçirilerek yapıştırılan altın tabakası. ◉ **iç** ~, *den.* Geminin iç yüzeyindeki kaplama-

lar. ◎ **kadmiyum** ~, *tekn.* ◘ Kadmiyum. **Karavela** ~, *den.* ◘ Karavela. ◎ **kesme taş** ~, *inş.* Bir duvarın yüzüne muntazam kesilmiş taşlardan yapılan kaplama *(Gayrimuntazam taşlardan yapılan duvarlara âdi duvar veya ham duvar denir).* [*Fr.* Parement]. ◎ **kobalt** ~, *kim.* ◘ Kobalt. ◎ **koruyucu** ~, *met.* Madenî bir parçayı havanın aşındırmasına karşı korumak amacıyle parça üzerine uygulanan ince tabaka. ◎ **maden** ~, *tekn.* Kaplanacak eşyayı, Kaplama madeninin ergime noktasından daha yüksek sıcaklığa kadar ısıttıktan sonra, ayarlı hava akımıyle asıltı halinde tutulan kaplama tozları içinde tutarak yapılan kaplama yöntemi. *(kaplama maddesi eşya üzerinde ergiyerek devamlı bir kabuk oluşturur. 50 ile 100 delikli bir elekten geçirilen ergiyen reçine tozu kullanılır).* ◎ **lastik** ~, *otom.* ◘ **Sırt geçirme.** ◎ **yalı baskısı** ~ *inş.* Ahşap binaların tahta kaplamalarında kuşaklamalar üzerine vurulan tahtalaın üste geleni alttakinin kenarı üzerine bindirilmek suretiyle mıhlama şeklindeki kaplama.

~ **alıştırma makinesi,** *mar.* Kontrplak sanayiinde ve büyük mobilya fabrikalarında, iki kaplama tabakasını yan yana kusursuz olarak alıştırmak için kullanılan makine.

~ **başı,** *den.* Yelkenli gemilerde, serenlerin hamaylı *(orta)* kısımlarını kuvvetlendirmek için, çepeçevre vurulan ağaç kaplamaların *(astar)* iki ucu. [*Ing.* Quarter].

☆ *Eşanl.* **kilit başı.**

~ **çekici,** *tekn.* ◘ **Çekiç.**

~ **desteği,** *tekn.* ◘ **Destek.**

~ **duvar,** ◘ **Duvar.**

~ **güverte,** *den.* Ağaçla kaplanmış çelik güverte.

~ **kâğıdı,** *matb.* Kalite ve hamur, renk bakımından ve imal şekli çok çeşitli olan, renkli, kendinden desenli, keten taklidi veya deriye benzetilmiş kâğıtlar. [*ing.* Cover paper; *Fr.* Papier de couverture].

~ **levhası,** *den.* Çelik inşaatta kullanılan saç levha.

~ **makinesi,** *tekn.* Kaplama levhası yapımında kullanılan makine.

~ **malzemesi,** *bayınd.* Yüzeysel kılcal delikleri tıkayarak karma suyunun buharlaşmasını önlemek üzere, yeni dökülen beton üzerine püskürtülen reçineli emülsiyon.

~ **mücevher,** *kuymc.* İçi daha az değerli madenden olan ve üzeri değerli bir madenle kaplanan mücevher.

~ **para,** *kuymc.* Değersiz madenden bir göbek altın, elektrum veya gümüş yaprakla kaplanarak basılan para. *(Bu paralar daima sahte değildir. Roma'da bunlar kullanıldı).*

~ **süsü,** Keramik işlerinin üstüne veya madenî şeyler üzerine süs olarak, yine o hamur veya madenden yapıştırılmış olan parçalar olup bunlara kaplama süsü veya yapıştırma süsler denir. [*Ing.* Garnishing, lining, facing; *Fr.* Garnissage].

kaplamacı, i. § ● Çeşitli madenleri, altın ve gümüş gibi değerli madenlerle kaplamayı meslek edinmiş kimse. [*Ing.* Plater; *Fr.* Plaqueur]. § ◎ *tekn.* (a) Tahta parçalarını, üzerine tutkal sürerek preste sıkıştırıp birleştiren işçi. [*Ing.* Veneerer; *Fr.* Plaqueur]; (b) İki ayrı maden yaprağını sıcak haddeden geçirerek kaynaksız olarak yapıştıran işçi. [*Ing.* Veneerer; *Fr.* Plaqueur]. **gümüş** ~, Bir madeni gümüşle kaplayan kimse. [*Ing.* Silver-plater; *Fr.* Argenteur]. **kalay** ~, ◘ **Kalaycı.**

kaplamacılık,-ğı, i. Kaplamacının yaptığı iş. [*Ing.* Plating; *Fr.* Métier de plaqueur].

kaplamak, (-ı, -e, -i, -le), f. § ● Her yanını örtmek, her tarafını kuşatıp örtmek; çepçevre sarmak: *Bulutlar gökyüzünü kapladı. Kanepeye kumaş kaplamak. Tepsiyi altınla kaplamak.* [*Osm.* İhata etmek; *Ing.* To cover; *Fr.* Couvrir, doubler, revêtir]. § ● (-i) Bulunduğu yeri doldurmak, yayılmak, bürümek: *Ortalığı duman kapladı. Şöhreti gazeteleri kapladı. Ünü âlemi kapladı.* [*Ing.* To extend over; *Fr.* Remplir, être répendu]. § ● Bir kabın, bir kılıfın, bir örtünün içine almak bir kabın içine koyup onunla sarmak; içine almak: *Yorgan kaplamak. Defter kaplamak.* § ◎ Bir kumaşın, madenin veya tahtanın üzerine başka bir kumaş, maden veya tahta geçirmek. [*Ing.* To line, coat, plate; *Fr.* Doubler, plaquer]. § ● Döşemek, yaymak: *Yerleri muşamba ile kapladılar.* § ◍ Bir şeyi, koruyucu veya sağlamlaştırıcı bir nitelikte bir başka şeyle örtmek: *Evin arka yüzünü çinko iae kapladılar. Gemiyi kaplamak üzere kızağa* çektiler. [*Ing.* To face, to coat, to cover, to case, to line, to sheathe; *Fr.* Revêtir]. § ◍ Bir madeni daha değerlisiyle galvanize etmek; *Gümüş yüzüğü altınla kaplamak.* § ● *mec. (Bir kimsenin veya bir şeyin)* Nitelikleri herkes tarafından bilinir olmak; *Ünü cihanı kapladı.* § ◍ *(Duygular hk.)* Doldurmak.] ● Yayılarak etkisi altına almak: *Odayı birdenbire bir sessizliğin kaplayışı ona fevkalâde geliyordu. Serinlik bütün yüzünü kaplayınca başını kaldırdı ve hayretle gördü ki, yerden bir pınar patlamış, gürül gürül kaynıyor. Ortalığı koyu bir karanlık kapladı.* [*Ing.* To surround; *Fr.* Entourer]. § ◍ *(hastalık hk.)* Belirgin hale gelmek, *(vücudu)* sarmak: *Romatizma her tarafını kaplamış.* § ◍ *ciltç.* Tel veya iplik dikişli bir kitaba kapak geçirmek. § ● *elek.* Bir iletkeni yalıtmak ve mekanik etkilerden korumak için etrafını bir dokuma malzemesiyle sarmak. ◎ **kâğıt** ~, Oda duvarlarına kâğıt yapıştırmak. Onları kâğıtla örtmek. [*Ing.* To hang with tapestry; *Fr.* Tapisser]. ◎ **karton** ~, *ciltc.* Bir cildin karton kapaklarını yerine yapıştırmak. [*Ing.* To put in the cancels, the insets; *Fr. Cartonner*]. ◎ **kumaş** ~, Mobilya ve minderlerin üstünü kumaşla örtmek ve kumaşı onlara tespit etmek kumaş geçirmek deyimi de kullanılır. [*Ing.* To upholster; *Fr.* Garnir d'étoffe, étoffer, tapisser d'étoffe]. ◎ **kurşun** ~, Kubbelerin üstünü kurşun levhalarla örtmek. *(Kaplanan bu levhalara kurşun tahtası denir. Kurşun kaplanacak kubbelerin üstüne önce balçık sıvanır ve kurşun bu toprak tabaka üstüne kaplanır. Kireçli sıvalar kurşun bozduğu için bu toprak tabakası kurşunu kireçle temastan kurtarır).* [*Ing.* Lead covering, lead plating; *Fr.* Plombage].

kaplamalık,-ğı, i. *den.* Kaplama olarak kullanılmak üzere biçilmiş kerestelerdir. [*Ing. (Material)* For covering plating etc., wainscotting]. ◎ **direk kaplamalığı,** *inş.* ◘ Direk.

~ **kumaş,** Bir koltuk veya sandalye üstünü kaplamaya yarayan kalınca kumaş. [*Fr.* Garniture, étoffe pour garnir].

~ **tahta,** Binaların yüzlerini kaplamak için kullanılan çıralı tahta. [*Ing.* Veneer; wainscotting; *Fr.* Bois de placage, bois à plaquer, bois de revêtement].

kaplamdaş°, s. *mant.* Kaplamı aynı olan.

kaplamlı°, s. *fels.* ve *mant.* Anlamı içinde, şu veya bu sayıda varlık, eşya ve fikir taşıyan, toplayan. Birçok bireyleri veya imleri kaplamı içine alan. [*Osm.* Şümull, ittisaî; *ing.* Extensive; *Fr.* Extensif,-ive].

kaplamlılık,-ğı, i. *fels.* Kaplamlı olma hali. [*Osm.* Şümuliyet, ittisaiyet; *Ing.* Extensivity; *Fr.* Extensivité].

kaplamsal°, s. *mant.* Nesnelerin az veya çok sayıda oluşuyle ilintili: *Kaplamsal anlam. (Başka bir anlamda, «yoğunsalsa karşıttır veya şekil ve yer kaplamanın büyüklüklerini belirtir veya yer kaplama gibi, ayni tipten olan büyüklüklerin toplamından meydana gelmeye elverişli büyüklükleri gösterir).* [*Osm.* Şümullü; *ing.* Extensional; *Fr.* Extensif,-ive].

kaplan, i. *zool.* Etçiller *(Carnivora)* takımının Kedigiller *(Felidae)* familyasından parsa yakın,, postu çizgili, yırtıcı bir memeli türü. Uzunluğu kuyruğu ile beraber 225-260 sm. Tarçın renkli olup enine kara çizgilidir. Kuyruğu püsküllüdür. Çok güçlü bir hayvandır. Aslandan daha çevik ve daha cesurdur. Kaplan avı çok tehlikelidir. Ancak geceleyin pusu kurarak yakalanabilir. Asya'da yaşar. [*Osm.* Bebir, bebr; *Lat. Felis tigris = panthera tigris; Ing.* Tiger; *Fr.* Tigre]. ◘ *ŞEKİL: 381.* — ◘ **MEMELİLER III.** ◎ **armut** ~ ı, *zool.* ◘ **Armutkaplanı.**

~ **atlaması,** *cimn.* Çift ayakla sıçrayıp kazanılan uçma hızıyle, araç veya canlı engellerden astıktan sonra karşıdaki yardımcının omuzlarına dayanıp hız keserek ayak üstü düşme. [*ing.* Head vault (flying dive roll); *Fr.* Saut de carpe *(saut plongé)*].

~ **böceği,** *zool.* ◘ **Kaplanböcek.**

~ **çiçeği,** *bot.* ◘ **Kaplanzambağı.**

~ **kedisi,** *zool.* ◘ **Kedi.**

~ **kuyruğu lâdini,** *bot.* ◘ **Lâdin.**

~ **pitonu,** *zool.* ◘ **Piton.**

~ **sazan,** *zool.* ◘ **Sazan.**

~ **zambağı,** *bot.* ◘ **Kaplanzambağı.**

kaplan.boğan, b. i. *bot.* İkiçenekliler *(Dicotyledoneae)* sınıfının, Düğünçiçeğigiller *(Ranunculaceae)* familyasından, rizomları veya kökleri etlenmiş olan, çok yıllık, otsu ve çok zehirli bitkilere verilen genel ad. *A. napellus* adlı türü Orta Avrupa dağlarında yetişir. Mavi veya mor çiçeklidir. Hemşire yumruları *(Tubera aconiti)* ağrı kesici ve konjestiyon giderici olarak kullanılır. Akonitin adlı çok zehirli bir alkaloid taşır. **Doğu kaplanboğanı, Trabzon kaplanboğanı, Kutul kaplanboğanı, Van kaplanboğanı** Türkiye'de yetişen türleridir. [*Lat. Aconitum; ing.* Aconite; *Fr.* Aconit]. ◘ *ŞEKİL: 98.* — ◘ **ZEHİRLİ BİTKİLER.** ◎ **doğu** ~ ı, *bot.* Türkiye'nin doğusunda, Rize, Çoruh ve Kars civarında yetişen, 100-200 sm. yüksekliğinde, çok yıllık bir kaplanboğan türü. Dipteki yapraklar 15-25 sm. çapında, 5-7 segmentli, tüylü ve sapı 20-50 sm. dir. Gövde üzerindekilerin sapı çiçek durumuna yaklaştıkça kısalmaktadır. Kirli sarı renkteki çiçekler salkım durum halindedir. Toprakaltı kısmı muntazam olmayan şekilli bir rizom ve 1 mm. çapında saçak şeklinde köklerden ibarettir. Köklerinde *lappaconitin, avadharin* ve *avadharidin* adında alkaloidler bulunur. [*Lat. A. orientale; ing.* oriental, aconite; *Fr.* Aconit orientale]. ◎ **kutul** ~, *bot.* Trabzon, Çoruh, Erzurumda yetişen, 50 - 110 sm. yüksekliğinde çok yıllık bir kaplanboğan türü. Yaprakları palmatisekt, çiçekleri mor renklidir. Köklerinde alkaloid bulunur. [*Lat. A. nasutum*]. ◎ **Trabzon** ~ ı, *bot.* Trabzon ve Rize civarında yetişen, genel görünüşü Doğu kaplanboğanı türüne uyan bir bitki. Çiçek renginin kirli menekşe olması ile Doğu kaplanboğanı türünden ayrılır. Köklerinde *pontakonitin* adlı bir alkaloid bulunmaktadır. [*Lat. A. ponticum*]. ◎ **Van** ~ ı, *bot.* Van'da yetişen, 60-120 sm. yüksekliğinde, çok yıllık bir kaplanboğan türü. Yaprakları palmatisekt ve 6-10 sm. çapında, çiçekleri mor renklidir. Köklerinde 4 alkaloid vardır. [*Lat. A. cochleare; ing.* Cochlear aconite; *Fr.* Aconit cochleaire].

kaplan.böcek, -gi, b. i. *zool.* ve *paraz.* Başka böceklerle beslenerek en çok tarım için yarar sağlayan Kaplanböceğigiller *(Cicindelidae)* familyasının örnek türü; yanlış olarak «uyuzsineği» de denir. [*Lat. Cicindela campestris; Ing.* Tiger beetle; *Fr* Cicindèle champêtre].

kaplan.böceği, b. i. ◘ **Kaplanböcek.**

kaplan.böceğigiller, ç. b. i. *zool.* Çok zararlı böcekleri oburca avlayarak, bitki, hayvan ve insan sağlığına yardımcı olan, güzel renkli, kınkanatlı böcekler familyası. [*Lat.* ve *Ing. Cicindelidae; Fr.* Cicindelidés].

kaplanmak(-le), f. Kaplamak işine konu olmak, örtülmek, kuşatılmak, yüz geçirilmek. [*Ing.* To be covered, lined, envelopped; *Fr.* être couvert, entouré, enveloppé].

KAPLAN, Viktor, öz. i. (1876-1934). Avusturyalı mühendis. Hidrolik türbinler uzmanı olup kendi adı ile anılan değişken dişli pervaneyi gerçekleştirmiştir.

~ **(su) türbini,** *tekn.* Pervane palalarının eğimi değiştirilerek hatvesi değiştirilebilen pervaneli türbin. Doğrultusu değiştirilebilen bir dağıtıcıyle birlikte kullanılan bu düzen, su düşüş yüksekliğinin çok iyi bir

şekilde korunmasını sağlar. [*ing.* Kaplan water turbine; *Fr.* Turbine Kaplan].

kaplan.zambağı, b. i. *bot.* Birçeneklıler *(Monocotyledoneae)* sınıfının, Süsengiller *(Iridaceae)* familyasından, anayurdu Meksika olan, 30-40 sm. yükselen bir sapın tepesinde 1-5 adet çiçek açan, yalınkat ve 3 taçyapraklı boru şeklinde soğanlı bir süs bitkisi. 15 kadar türü bilinir. Başlıca türü: *T. Pavonia.* [*Lat. Tigridia; ing.* Tigerflower; *Fr.* Tigridia].

☆ *Eşanl.* **kaplan çiçeği**.

kaplatmak(-ı, -e, -le), f. Kaplamak isini yaptırmak. [*ing.* To make cover, line, envelope; *Fr.* Faire envelopper, entourer, recouvrir, faire plaquer, faire doubler].

kaplayıcı, s. § ❶ Kaplayan, örten. [*Osm.* Ihata eden; *ing.* Covering, surrounding; *Fr.* Qui entoure, enveloppe]. § ❷ i. Kaplamacı.

kaplayış, i. Kaplamak işi, biçimi veya usulü: *Irmak taşınca araziyi bir kaplayışı varki.* [*ing.* Covering, coating, plating, garnishing, lining; *Fr.* Action de recouvrir, d'envelopper, action de plaquer, doublage].

kaplı, s. § ❶ Bir şeyle tamamen örtülmüş olan: *Siyah kaplı kitap. Atlas kaplı yorgan.* [*Ing.* Covered, coated, plated; *Fr.* Couvert, -rte, relié, -ée]. § ❷ *esk. (hava hk.)* Bulutlu, kapalı: *Kaplı hava.* [*ing.* Cloudy, overcast; *Fr.* Couvert, nuageux,-euse].

~ **kaya**, *esk.* Yekpare büyük taş. [*ing.* Considerable extent of solid rock].

kaplıca /kaplı:ca/, i. § ❶ Sıcak suyu doğal olarak çıkan hamam, üzeri örtülü ılıca. [*Osm.* Menabi-i harre; *ing.* Hot springs; thermal springs, hydropathic (establishment), spa, watering-place; *Fr.* Station thermale, établissement thermal]. § ❷ *h. d. bot.* Taneleri kavuzcuğuna sıkı sıkıya yapışık bir çeşit kapçıklı ufak bir cins buğday. *(Genellikle âdi kaplıca veya iri kaplıca ile ufak kaplıca diye iki türü vardır. Her ikisi de türlü hava ve iklim şartlarına son derece dayanıklıdır).* [*Lat. Triticum monococcum; ing.* Einkorn, small spelt; *Fr.* Engrain, petit épeautre].

☆ *Eşanl.* **kılçıksız buğday**. ◘ *ŞEKİL: 525:* — **TARLA ÜRÜNLERİ**.

~ **buğdayı**, ◘ **Kaplıca²**.

~ **tedavisi**, *ted.* Maden sularından yararlanılarak kullanılan tedavi yöntemlerinin tümü. [*Ing.* Thermal treatment; *Fr.* Cure thermale].

kaplin, i. *den.* Şaftların her iki sonunu meydana getiren kılıç şeklindeki kısımlarına denir. Bunlar şaftaların yekdiğerine bağlanabilmesi için yapılır. [*ing.* Cluth; *Fr.* Embrayage, accouplement].

~ **cıvatası**, *den.* Kaplinleri birbirine bağlamadan kullanılan cıvatalardır.

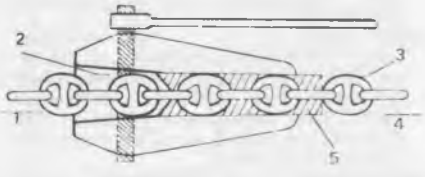

ŞEKİL: **KAPLUMBAĞA**. 1. Çapa. 2. Damak. 3. Zincir. 4. Zincirlik. 5. Oluk.

---

kaplumbağa /kaplum:bağa/, i. < *kaplı* + *bağa.* § ❶ *zool.* Sürüngenlerden, pek çok sert ve kemiksi, az veya çok oval biçimde pulsu bir kabuk içinde yaşayan, kısa bacaklı, dişsiz gaga ağızlı, ağır yürüyüşlü hayvan. Suda yaşayan bazı kaplumbağa çeşitlerinin ağırlığı 300 kiloyu bulur. [*Lat. Testudo, chelonia; ing.* Turtle, tortoise; *Fr.* Tortue]. § ❷ *den.* Demir locası ırgat arasında güverteye bağlanan bir demirleme aracı. *(Üzerinde el ile kaldırılıp indirilen bir damak ve zincir baklaları genişliğinde bir oluk bulunur. Demir atılacağı zaman, damağın kaldırılıp indirilmesiyle zincirin akmasını önler. Böylece demir, hem kastanyola, hem ırgat, hem de kaplumbağa ile güvenlik altında olur. Araçtaki damağa, kaplumbağa göbeği denir).* ⊙ **Amazon** ~ **sı**, *zool.* Güney Amerika tatlı sularında yaşayan, kaplumbağa türlerinin en büyüklerinden. En irileri 50-60 sm. yi pek geçmez. Eti lezzetlidir. Yumurtalarından besleyici yağ çıkarılır. [*Lat. Podochemis*]. ⊙ **bataklık** ~ **sı**, *zool.* Kaplumbağalar *(Testudinata)* takımının Karakaplumbağasıgiller *(Testudinidae)* familyasından bir sürüngen türü. Uzunluğu 30 sm.'yi bulur. Parmakları perdelidir. Iyi yüzer. Böcek, sümüklüböcek, salyangoz, solucan ve küçük balık yiyerek beslenir. Etçil olduğu için kara kaplumbağasından ayrılır. Ekimden marta kadar yerin altında saklanır. Yılda bir defa yavrular. Yumurtalarını haziran veya temmuzda karaya bırakır. Yavrular üç ay kadar sonra yumurtadan çıkar. Kolayca evcilleşir. Yüzyıldan fazla yaşadığı söylenir. Avrupa ve Batı Asya'da akar ve durgun sularda, göllerde yaşar. [*Lat. Emys orbicularis; Ing.* Common European pond tortoise; *Fr.* Cistude d'Europe, tortue bourbeuse, tortue des marais]. ⊙ **çorba** ~ **sı**, *zool.* Kaplumbağalar *(Tostudinata)* takımının Deniz kaplumbağasıgiller *(Cheloniidae)* familyasından bir sürüngen türü. Uzunluğu 35 sm. Bahçe ve 150 kg. kadar olabilir. Sırtı yeşil ve sarı lekelidir. Toplu halde bulunur. Eti çok aranır. Tropik denizlerde yaşar. Akdeniz'de bulunur. [*Lat. Chelonia mydas; ing.* Green turtle, chelone; *Fr.* Tortue franche, tortue verte, chelonée]. ⊙ **dudaklı** ~, *zool.* Kaplumbağalar *(Testudinata)* takımının, Dudaklı-kaplumbağagiller *(Trionychidae)* familyasından etçil tatlı su kaplumbağası. Dünyanın sıcak bölgelerinde yaşar; balık ve kurbağa gibi seylerle beslenir; hatta ördeklere ve su kuşlarına bile saldırır. Isırması suda yıkananlar için, özellikle Amerika'da son derece tehlikelidir. *T. triunguis* adlı türü Afrika ve Suriye'de yaşar. Uzunluğu 50 sm. dir. Ön ve ard ayakları üçer tane tırnak taşır. [*Lat. Trionyx; ing.* Soft-shelled turtle, trionyx; *Fr.* Trionyx]. ⊙ **karet** ~**sı**, *zool.* Kaplumbağalar *(Testudinata)* takımının, Deniz-kaplumbağasıgiller *(Cheloniidae)* familyasından bir sürüngen türü. Uzunluğu 1 m. kadardır. Eti beğenilir ve bağası ticarette kullanılır. Hemen her denizde görülür. [*Lat. Caretta caretta; ing.* Logger -head turtle; *Fr.* Caret, caouanne]. ⊙ **kiremitli** ~, *zool.* Kaplumbağalar *(Testudinata)* takımının deniz-kaplumbağasıgiller *(Cheloniidae)* familyasından bir sürüngen türü. Uzunluğu 50-84 sm. Bağası ticarette kullanılır. Safihalarının renkleri saydam kırmızı, kırmızı-esmer ve açık sarıdır. Tropik ve suptropik denizlerde yaşar. *Lat. Eretmochely imbricata; Ing.* Hawksbill (turtle); *Fr.* Tortue imbriquée]. ⊙ **Yunanistan** ~ **sı**, *zool.* Kaplumbağalar *(Testudinata)* takımının, Karakaplumbağasıgiller *(Testudinidae)* familyasından bir sürüngen türü. Uzunluğu 110 sm. Ağırlığı evlerde beslenir. Balkanlar ve Ön Asya'da yaşar. [*Lat. Testudo graeca; Ing.* Grecian tortoise; *Fr.* Tortue mauresque].

~ **gibi**, *dey.* Soğukkanlı ve yavaş hareket eden kimseler için kullanılır. [*ing.* Slow as a tortoise; *Fr.* Comme une tortue].

~ **yürüyüşü**, *dey.* Çok ağır yürüyüş. [*ing.* Snail's pace ;*Fr.* Marche à pas de tortue].

kaplumbağalar /kaplum:bağalar/, ç. i. *zool.* Omurgalı hayvanlardan sürüngenler *(Reptilia)* sınıfına giren bir takım. Bunların başlıca özellikleri şunlardır: Kafatası kocamandır; vücut, derinin içinde kemik levhalardan oluşmuş, pullarla örtülü ve iskeletle sonradan kaynaşmış boynuzsu bir bağa *(sırt ve karın zırhı)* ile kaplıdır. Bağa dıştan keratin ile kaplı olup göğüs kemiğine ve eğe kemiklerine bağlıdır. Dişleri yoktur. Kaplumbağalar otçul, etçil veya balıkçıldır; karada, denizde ve tatlı suda yaşar, fakat hepsi yumurta ile çoğalır. Bağalarının gelişimine göre iki takıma ayrılır; **tümbağalılar ve yarımbağalılar. Döner boyunlular** *(Pleurodira), Gizli-boyunlular (Cryptodira),* **deniz-kaplumbağaları** *(Cheloniidea)* ve **Yumuşak-kaplumbağalar** *(Trionychoidae)* alt takımlarını içine alır. [*Osm.* Silhafiye; *Lat.* ve *ing. Chelonia = Testudinata; Fr.* Cheloniens]. ⊙ **deniz** ~ **ı**, *zool.* ◘ **Deniz**.

kapma, i. § ❶ Kapmak eylemi, zorla veya habersiz çekip alma, birden alma, bir şeyi yakalayıp kaçırma. [*ing.* Snatching, seizing, catching, grasping, snapping *(up); Fr.* Arrachement, capture, action de prendre à l'improviste]. § ❷ *coğr.* Yatağını hızla derinleştiren, geri geri oyan güçlü bir akarsuyun yatağını oyamayan güçsüz bir başka akarsuya doğru uzanarak *(bir kolunu uzatarak)* ya onun bir bölümünü, ya da hemen bütününü kendine çekmesi olayı. [*Osm.* Müsâdere; *ing.* River capture; *Fr.* Capture]. § ❸ Koparma, kesme. [*Ing.* Breaking off, tearing away with violence, taking by force; *Fr.* Arrachement]. § ❹ Çabuk bellleme, kavrama. [*ing.* Learning quickly, picking up; *Fr.* Action d'apprendre, de s'initier rapidement à]. § ❺ *(yer hk.)* Ayırma, tutma: *Vapurda, trende yer kapma.* § ❻ *(Hastalık hk.)* Kendine bulastırma. [*ing.* catching; *Fr.* Action d'attraper, gagner]. § ❼ *jeom.* Bir ırmağın başka bir ırmağa dökülerek çığırını değiştirmesi. [*ing.* ve *Fr.* Capture]. § ❽ *psik.* Küçük yaştaki çocukta, çevresindeki eşyayı ve yakınlarının sevgisini kendine mal etme şeklinde çok sık görülen eğilim. [*ing.* Captivity; *Fr.* Captativité]. § ❾ s. Kaparak ele geçirilen, zorla veya hileyle elde edilen *(şey).* [*Ing.* Snatched, seized, caught, grasped, snapped *(up); Fr.* Arraché,-ée, capturé,-ée]. ⊙ **pası** ~, *sp.* Maçta bir oyuncunun iki rakip arasından gelen topu kapması.

~ **dirseği**, *coğr.* Iki akarsuyun birbirini kapması sonucu olarak beliren dirsek. [*Osm.* Mirfaka-i musâdere; *ing.* Elbow; *Fr.* Coude de capture].

kapmaca, s. § ❶ Kaparak ele geçirilen, zorla alınan. § ❷ i. Kaparak ele geçirme. ⊙ **köşe** ~, ◘ Köşe.

kapmak (-i), f. *esk. T.* § ❶ *(Bir şeyi)* Ansızın yakalayıp kaçırmak, şiddetle almak, zorla almak, yağma etmek: *Kalemi elimden kaptı.* [*Ing. To* snatch, to seize, to catch, to grasp, to snap *(up); Fr.* Arracher, prendre à l'improviste]. § ❷ Koparmak, elde etmek, kapanla veya başka bir suretle yakalamak. *Makine ustabaşının parmağını kaptı.* [*Ing.* To capture; *Fr.* Attraper]. § ❸ Işitir işitmez veya görür görmez bellemek ve öğrenmek: *Bir müzik parçasını kapmak. Bir usulü kapmak.* § ❹ Kendine bulaştırmak, edinmek, uzaktan çekmek: *Hastalık kapmak. Huy kapmak.* [*Ing.* To catch *(habit); Fr.* Contracter *(habitude),* se faire prendre, être prise]. § ❺ Yakalayarak öldürmek: *Tilki tavuğu kaptı. Kartal kuzuyu kaptı.* § ❻ *(Yer hk.)* Ayırmak, tutmak: *Koşarak en ön sırayı kaptı.* ⊙ **kapan kapana**, *dey.* Bir şeyin yağma edildiğini veya çok ucuz fiyatla satıldığını anlatır. [*ing.* A general scramble]. ⊙ **kapanın elinde kalmak**, *dey.* Kapış kapış gitmek, çok fazla istenir olmak: *Bu suretle nihayet yedi sekizden ibaret bulunan odalar kapanın elinde kalıyor.* [*Ing.* To be in great demand; *Fr.* être tres demandé, recherché]. ⊙ **buluttan nem**~, ◘ **Bulut**. ⊙ **huy** ~, *dey.* Kötü bir alışkanlık edinmek. [*Ing.* To contract bad habits *(from); Fr.* Prendre une mauvais habitude]. ⊙ **kendini kapıp koyuvermek**, *dey.* ◘ **Kendi**. ⊙ **külâh** ~, *dey.* Açıkgözlükle önemli bir mevki sahibi olmak.

kapnisit,-ti, i. *Fr. kapnicite. min.* Hidratlı doğal alüminyum fosfat; vavelit çeşididir. [*ing.* Kapnicite].

kapok, i. *(Malezya dillerinden) bot.* Peynir ağacı *(Ceiba pentendra)* nın kapsülünün perikarpının iç yüzünü kaplayan sık ve uzun tüylere verilen ad. *(Her bir iplik, su geçirmez bir kovuktan meydana gelir. Şilte ve yastık doldurmak için veya yalıtkan maddesi olarak kullanılır. Ayrıca olağanüstü yüzgeçliğinden dolayı cankurtaran aygıtları-*

nın yapımında kullanılır. [*ing.* Kapok; *Fr.* Kapok, capok].

~ ağacı, *bot.* ◘ **Peynirağacı.**

kapola, i. *den.* Zırh kulelerin ve gözleme yerlerinin tümsekli çelik siperlere verilen ad.

kapon, i. *It cappone veya capone. den.* Demirlemek için gemi çapasını griva palangası ile yukarı kaldırıp bağlamaya yarayan zincir takımı. *(Çipolu bir demir, loça, hizasına geldiği zaman güverteye almak ve yatağına oturtmak için kullanılan palanganın tirentisinin /el ile çekilen kısmı/ bu yataktaki makara dilleri ile üç dilli bir makaradan ibarettir. Çiposuz demirin veya Marrel demirlerinin kullanılması ile kapon tertibatından vaz geçilmiştir).* [*ing.* Cat-tackle, cat-purchase; *Fr.* Capon]. ◉ **fışka ~ u,** *den.* ◘ **Fışka.** ◉ **griva ~ u,** *den.* ◘ **Griva.**

~ **tetiği,** *den.* Küpeşte üzerinde giriva fışka mataforaları arasında bulunan sabit mapalardan geçen ve ortasında bulunan manivelâ ile çevrilen iki uçları memeli hareketli bir demir koldan ibaret tertibat. [*ing.* Cat trigger].

kaporsiyanit,-ti, i. *Fr. caporcianite. min.* Lomontit çeşidi. [*ing.* Caporcianite].

kaporta /kapor:ta/, i. *It. caporto.* § ❶ *ask. den.* Gemi içinin aydınlanması ve hava alması için güvertede açılmış bulunan delik, geçit, camekânlı yer. *(Güverteye giren suyun aşağıya akmaması için kaportanın kenarına mezarna denilen kuşak çerçeve takılır.* [*ing.* Companion way, companion hatchway; *Fr.* Entree de capot]. § ❷ *den.* Bir mezarna *(delik etrafında takılan yüksek çerçeve)* üzerine yerleştirilmiş yuvarlak delik. *(Denizaltı gemisine bu delikten girilir. Türk denizcileri bu deliklere daha çok «menhal» / adam deliği/ derler).* [*ing.* Companion hatch over companion way; *Fr.* Capot]. § ❸ *otom.* Motoru örten ve arıza anında motoru kontrol etmek için kaldırılabilen genellikle saçtan yapılmış karoseri parçası. [*ing.* Bonnet; *Fr.* Capot]. ☆ *Eşanl.* **kaput.** ◘ *ŞEKİL: 423.* — **OTOMOBİL KAROSERİNİN YAPISI.** ◉ **büyük ~ veya pano,** *den.* Yelken devrinde pruva ve grandi direkleri arasında ötekilerden daha büyük ve içine büyük kaporta çapasının yerleştirildiği ve üzerine, gemi seyirde iken en büyük filikanın oturtulduğu kaporta. ◉ **firar ~ sı,** *den.* ◘ **Firar.** ◉ **ışık ~ sı,** *den.* ◘ **Işık.**

~ **camı,** Kaporta kapakları üzerine takılan kalın camlara verilen ad.

~ **kafesi,** *den.* Kaporta camlarını kırılmadan korumak için kaporta kapakları üzerine mandallarla tutturulan demir veya pirinç çubuklardan yapılmış kafeslere verilen ad. [*ing.* Skylight grating; *Fr.* Caillebotis de clair-voie].

~ **kanatçıkları,** *hava.* Bir motor kaportasının arkasına menteşelenmiş küçük madenî kanatçıklar. [*ing.* Cowl-flaps; *Fr.* Volets de capot].

~ **kapağı,** *den.* Kaportaların lüzumunda açık veya kapalı bulundurulması için üzerlerine yapılmış kapaklara verilen ad. [*ing.* Bonnet fastener].

~ **kilıcı,** *den.* Kaporta kapaklarını istenildiği kadar açık durumda tutmak için iki yanlarına yapılmış kavisli kolfar.

~ **kiler,** *den.* Kaporta kapaklarını istenildiği kadar açık durumda tutmak için iki yanlarına yapılan kavisli kolların adı.

~ **mezarnası,** *den.* Kaportaların kenarındaki yüksekçe çerçeve *(saç gemi inşaatında, özellikle ambarlarında tavlon güvertefer bulunmayan yük gemilerinde, hayli yüksekçe yapılır). /Buna yanlış olarak köşe-bent-piraçol da denir./ Türkçede mizarna da denmektedir).* [*ing.* Companion way coamings].

~ **muşambası,** *den.* Karlı, yağmurlu, denizli havalarda kaportaların üzerini örtmek üzere kalın brandadan yapılan kılıfların adı.

~ **tente punteli,** *ask. den.* Harb gemilerinde alt katlara girip çıkmakta kullanılan merdiven başı deliklerine *(kaporta)* takılan tahta veya madenden yapılmış ve yağmurlu havalarda üzerine kaporta tentesi veya brandası denilen örtüler takılan çerçeve.

kaportacı /kapor:tacı/, i. *otom.* Otomobil kaportalarını onaran kimse.

kaportacılık,-ğı, i. *otom.* Kaporta yapma veya onarma işi.

KAPOSİ, Kohn, öz. i. (1837-1902) Avusturyalı deri hastalıkları uzmanı.

~ **hastalığı,** *patol.* Özellikle Orta Avrupa'da rastlanan deri hastalığı. El ve ayaklarda morumtrak tümör ve plaklarla belirlidir. Evrimi düzensiz, zaman zaman gerilemelerle kesintilidir. Deriye ve bağırsaklara yayılma eğilimi vardır. Muhakkak kötü tabiatlı değildir. Penisilin tedavisiyle şifa elde edilmiştir. [*ing.* Kaposi's disease; *Fr.* Maladie de Kaposi].

kapriçyo /kapriç:yo/, *it. capriccio, müz.* (a) Çalgı veya ses için bestelenmiş, serbest biçimde parça. *Praetorius (1619)* ve *Brossard'ın (1703)* belirttiğine göre bu eserlerde sürprizler ve beklenmedik değişmeler yer alır. [*ing.* ve *Fr.* Caprice, Capriccio]; (b) Öğretici değer taşıyan, çalınması güç etüd. [*ing.* ve *Fr.* Caprice, capriccio].

kaprik, s. *Fr. caprique. kim.* Inek, keçi ve hindistancevizi yağlarında bulunan bir asid için kullanılır. *(31° C'ta erir, 270° C'ta kaynar).* [*ing.* Capric, decanoic; *Fr.* Décanoïque].

☆ *Eşanl.* **dekanoik.**

kapril, i. *Fr. capryle. kim.* Formülü $C_9H_{19}—CO$ olan tek değerli kök; kaprik asidden hidroksil kökünün çıkarılmasıyle türer. [*ing.* Capryl].

kaprilik, s. *Fr. caprylique. kim.* Formülü $CH_3—(CH_2)_6—CO_2H$ olan bir yağ asidi için kullanılır; keçi yağında ve bir çok yağlı maddede bulunur. *(16,5° C' ta erir, 237° C'ta kaynar. Nitrili 199° C'ta kaynar; amid 105° C'ta erir. Etil esteri ananas kokusundadır).* [*ing.* Caprylic; *Fr.* Octanoïque].

☆ *Eşanl.* **oktanoik.**

kapris, i. *Fr. caprice.* § ❶ Anî, değişken, geçici düşüncesizce istek; maymun iştahlılık. [*ing.* Caprice, whim, freak, fancy]. § ❷ *san.* Resimde veya gravürde kurallardan, alışkanlıklardan uzak, tuhaf veya kendine özgü bir havası olan desen: *Goya'nın Kaprisleri.* [*ing.* Caprice, capriccio]. § ❸ *müz.* ◘ **Kapriçyo.**

~ **yapmak,** *dey.* Gereksiz isteklerde bulunarak huysuzluk etmek. [*ing.* To make caprices; *Fr.* Faire des caprices].

kaprisli, s. Kaprisle hareket eden: *Çocuklar ve kadınlar kaprislidir.* [*ing.* Capricious, fanciful, freakish, whimsical; *Fr.* Capricieux,-euse].

kaproik, s. *Fr. caproïque. kim.* Formülü $CH_3—(CH_2)_4—CO_2H$ olan bir yağ asidi için kullanılır; keçi, inek ve hindistancevizi yağlarında *(kaproin)* gliserit halinde bulunur. *(kaproik asid, 205° C'ta kaynayan, fena kokulu bir sıvıdır. + 8° C'ta katı halde bulunur. Kaproik amit 100° C'ta ergir).* [*ing.* Caproic, hexanoic; *Fr.* Hexanoïque].

☆ *Eşanl.* **heksanoik.**

kaproil, i. *Fr. caproyle. kim.* Formülü $C_5H_{11}—CO—$ olan tek değerli kök; kaproik asidden hidroksil kökünün çıkarılmasıyle türer. [*ing.* Caproyl].

kaproin, i. *Fr. caproine. kim.* Keçi yağında bulunan kaproik asid gliseridi. [*ing.* Caproin].

kaprolaktam, i. *Fr. caprolactame. kim.* Polimerleştirme sonucu, naylona benzeyen ve sentetik kumaş yapımında kullanılan yüksek bir polimer *(polikaprolaktam veya perlon)* veren monomer. [*ing.* Caprolactam].

kaprolakton, i. *Fr. caprolactone. kim.* Bir hidroksikaproik asidden suyun giderilmesiyle türeyen fakton. [*ing.* Caprolactone].

kapron.asidi, *kim.* ◘ **Asid.**

kapsa, i. *Lat. capsa.* Romalıların elyazması rulolarını ve tuvalet eşyalarını koydukları, çoğunlukla silindir biçiminde, tahta, fildişi veya madenden kutu. [*ing.* ve *Fr.* Capsa].

kapsam*, i. Içte olan şey. [*Osm.* Muhteva; *Ing.* Contents; *Fr.* Contenu]. ◉ **işgücünün ~ ı,** *ikt.* ◘ **Işgücü.**

kapsama*, i. Kapsamak eylemi veya işi. [*Osm.* Şümul; *ing.* Including, comprehending, containing; *Fr.* Action de comprendre, d'embrasser, de contenir].

kapsamak* (-i), f. *esk. T. kapsam.* Sınırları içine almak, içinde bulundurmak. [*Osm.* Şamil olmak, muhtevî olmak, ihtiva etmek; *ing.* To cover, to include, to comprehend, to contain; *Fr.* Contenir, comprendre].

kapsamalı*, s. < *kapsamak dilb.* Bazı dillerde kapsamasız'a *(siz kavramını içine almayan biz),* karşıt olarak «*biz*» ve «*siz*» anlamına gelen birinci çoğul şahıs zamiri için kullanılır. [*Osm.* Şümullü; *ing.* Comprehensive; *Fr.* Comprehensif,-ive].

kapsamasız*, s. *dilb.* Bazı dillerde «*biz*» ile «*siz*» i birarada belirten başka bir biçime karşıt olarak «*siz*» kavramını dışarıda bırakmak suretiyle yalnız «*biz*» i belirten birinci çoğul şahıs için kullanılır. [*Osm.* Şümulsüz; *ing.* Incomprehensive; *Fr.* Incomprehensif,-ive].

kapsamlı*, s. Kapsamı olan: *Geniş kapsamlı bir tasarı.* [*Osm.* Şümullü; *ing.* Comprehensive; *Fr.* Comprehensif,-ive].

kapsanma*, i. *mat.* Bir *A* cümlesinin bütün elemanlarının başka bir *B* cümlesine katılması özelliği, *(Bu özellik A < B şeklinde gösterilir ve A, B'nin içindedir veya B, A'yı kapsar diye okunur).* ◉ **geniş anlamda ~,** *mat. B* kendisinin alt cümlesinden biri olarak kabul edildiğine göre, *A*'nın, *B*'nin bir alt cümlesi olduğunu ifade eden bağıntı; bu bağıntı *A < B* şeklinde gösterilir.

kapsar*, s. < *kapsamak.* Sınırları içine alan, kapsayan, çevreleyen. [*Osm.* Şâmil, muhtevî; *ing.* Including, comprehensive, comprising, containing; *Fr.* Qui comprend, contient, embrasse].

kapsık, s. Bulunduğu yerde kapalı tutulan. [*Osm.* Mahpus; *ing.* Captive; *Fr.* Captif,-ive].

~ **su,** *coğr.* Geçirimsiz bir toprak tabakası içinde ve baskı altında bulunan yeraltı su kütlesi olup arteziyen kuyuları bu suların basıncı ile işler. [*ing.* Captive water; *Fr.* Eau captive].

kapsız, s. Kabı olmayan veya kaplanmamış olan: *Hayatımın son dakikasına kadar başımdan ne gelip geçecekse bu küçük kalemle bu kapsız deftere yazacağım.* [*ing.* Uncovered, without a cover or envelope, loose; *Fr.* Mis à nu, mis à découvet, découvert, sans couverture].

Kapsiki'ler, ç. öz. i. *etn.* Kamerun'un zenci halkı. Mandara dağlarında yaşarlar. [*ing.* ve *Fr.* Kapkis].

kapsisin, i. *Fr. capsicine* < *Lat. capsicum. biber.* Çeşitli biberlerin kan çekici aktif maddesi. [*ing.* Capsicine].

kapsula, i. *bot.* ◘ **Kapsül[4].**

kapsül,-lü, i. *Fr. capsule.* § ❶ Bir şişenin ağzını ve mantarın üstünü örten madenî başlık. [*Ing.* ve *Fr.* Capsule]. § ❷ *anat.* Organizmanın çeşitli kılıflarına verilen ad: *Böbreküstü kapsülü, şahdamar kapsülü, bademcik kapsülü, göz merceği kapsülü. Glisson kapsülü. Eklem kapsülleri, eklemlerin etrafını saran telsel bir kılıftır).* [*Osm.* Mahfaza; *Lat. Capsula; Ing.* Capsula, capsule; *Fr.* Capsule]. § ❸ *biy.* (a) Bir bezi, bir organı veya bir yapıyı çevreleyen kese biçlmindeki bağ dokusundan yapılmış bir zar; (b) Kemik ve kıkırdak hücrelerinin içinde bulundukları boşlukları astarlayan, hücrearası maddesinden yapılmış bir kılıf. [*ing.* ve *Fr.* Capsule]. § ❹ *bakt.* Patolojik bir ortamda bir veya birkaç bakterinin sitoplazmasını örten ve çok zaman kültürlerde kaybolan hiyalin kılıfı. *(Mikrobun korunma organizmasıdır ve etkinlik derecesine bağlı görünmektedir. Kapsüllerin boyanması özel yöntemleri gerektirir).* [*ing.* ve *Fr.* Capsule]. § ❺ *bot.* (a) Kabukları kendiliğinden çatlayan bütün kabuklu kuru meyveleri belirten terim. En az iki karpelden meydana gelen sinkarp bir ovaryumdan oluşmuş açılan meyve.; (b) Karayosunlarının ve ciğeryosunlarının spor keseleri. *(Kapsül genellikle bir yüksük üze-*

rindedir; bir kapçıkla veya basit bir çeper sıyrılmasıyle açılır); (c) Bazı bitkilerde tohumları içinde taşıyan kuru kabuk *(iki veya daha çok karpelden yapılmış olup tek veya daha çok gözlü, açılış şekline göre* **kapaklı, lokulisit, porisit, dentisit** ve **septisit** adlarını taşır. [*Ing.* ve *Fr.* Capsule]. § ◉ *ecz.* Ruh gibi bazı sıvı ilâçların veya tadı, kokusu hoşa gitmeyen bazı katı ilâçların kolaylıkla yutulabilmesi için oval veya yuvarlak zarf. *(Kapsüller ya jelatin yapılıdır ve midede erir ya da glütenden, keratinden olur ve ancak kalevî ortamda, bağırsaklarda çözünür).* [*Ing.* (Medicinal) capsule; *Fr.* Capsule (pharmaceutique)]. § ◉ *kim.* Bazı maddeleri eritmek veya bazı sıvıları buharlaştırmak için kullanılan, yarım küre biçiminde, ateşe dayanıklı maddeden veya madenden yapılmış kap. [*ing.* ve *Fr.* Capsule]. § ◉ *pirotekn.* Bir yemleme barutu bileşimini kapsayan madenî kap. § ◉ *sil.* Fişeğin taban ortasında bulunan, içi süratle tutuşabilen bir çeşit özel barutla dolu küçük, yuvarlak, madenî parça. *(Tetik çekildiği an, tüfek iğnesinin vuruşu ile derhal tutuşan bu özel barut, fişeğin içindeki barutu ateşler).* [*ing.* (Firing) cap, percussion cap, primer]. § ◉ *fiz.* (a) Bir kauçuk zorla örtülmüş bir madenî kutucuk olup kararlı dalgalardaki karın ve düğümleri ayırt etmeye yarar; (b) İçinde gaz bulunan küçük bir kutu olup ses borusundan bir zarla ayrılır. *(Ses deneylerinde kullanılır).* [*ing.* ve *Fr.* Capsule]. ◉ **BOWMAN ~ ü,** *biy.* ◘ **BOWMAN.** ◉ **çift ~ lü,** *bot.* ◘ **Çift.** ◉ **dentisit ~,** *bot.* Tepe kısmında dişlerle açılan kapsül. [*ing.* Denticide capsule; *Fr.* Capsule denticide]. ◉ **eklem ~ leri,** *anat.* ◘ **Eklem.** ◉ **dış ~, uç ~, ~,** *anat.* Tümbeyindeki adacığın ön çeperini merceksi çekirdekten ayıran madde katları. [*Lat. Capsula externa; Ing.* External capsule; *Fr.* Capsule extrême, capsule externe]. ◉ **fırlatılabilir ~,** *astr.* Belirli olarak sesüstü hızlarda kullanılan çok geliştirilmiş fırlatılabilir koltuk. *(Izafî rüzgârın etkisiyle uzuvların ayrılmasını önlemek için pilot tam olarak fırlatılabilir kapsül içinde kapatılır. Bu kapsül ayrıca yüksek irtifalarda fırlatıldığında anî basınç düşüklüğü etkisini önlemek için sızmazlığı tamdır).* [*Ing.* Ejector capsule; *Fr.* Capsule éjectable]. ◉ **iç ~,** *anat.* Beyin tabanının boz çekirdekleri arasında bulunan beyin ak maddesi. *(Bunun bir ön kolu, bir de piramid demetten ibaret arka kolu vardır).* [*Lat. Capsula interna; Ing.* Internal capsule; *Fr.* Capsule interne]. ◉ **kalb ~ ü,** *anat.* Kalb dışzarı, perikard. [*Ing.* Pericardium; *Fr.* Capsule du cœur]. ◉ **kapaklı ~,** *bot.* Alttaki kısmında bir kapakla ayrılacak tarzda enlemesine açılan meyve. (Örnek: *Kırmızı farekulağının meyvesi).* [*Ing.* Pyxidium; *Fr.* Pyxide]. ☆ *Eşanl.* **piksidyum.** ◉ **lokulisit ~,** *bot.* Karpellerin orta damarı boyunca açılan kapsül. *(Örnek: Iris).* [*ing.* Loculicidal capsule; *Fr.* Capsule loculicide]. ◉ **manometreli ~,** *akust.* Bir ses borusundaki havanın titreşimlerini ve duraklı dalgaları incelemeye yarayan âlet. [*Ing.* Manometric capsule; [*Fr.* Capsule manometrique]. ◉ **mikrofon ~ ü,** *elek.* Bir telefon cihazında kullanılan değiştirilebilir mikrofon. [*Ing.* Microphonic capsule; *Fr.* Capsule microphonique]. ◉ **pikasid ~,** *bot.* ◘ **Kapaklı kapsül.** ◉ **porisid ~,** *bot.* Meyvanın tepesine yakın bir yerde meydana gelen deliklerle açılan kapsula. *(Örnek: Papaver).* [*Ing.* Poricide capsule; *Fr.* Capsule poricide]. ◉ **septisid ~,** *bot.* Septum *(karpellerin birleşme yerleri)* lardan açılan kapsül. *(Örnek: Colchicum).* [*Ing.* Septicide capsule; *Fr.* Capsule septicide]. ◉ **uzay ~ ü,** *astr.* Uzay füzelerinde oldukça dar ve hafif füzelerin gürültüsüne ve hava ile sürtünmenin meydana getirdiği sıcaklığa karşı izole edilmiş kapalı yer. [*Ing.* Space capsule; *Fr.* Capsule aérospatiale]. ◉ **yakıcı, ~,** *zool.* Knidlilerde yakıcı hücreler içinde bulunan ve korunmaya ve avlanmaya yarayan ince kılları kapsayan kese. [*Ing.* Nematocyst; *Fr.* Nématocyste]. ☆ *Eşanl.* **nematosist.**

~ ameliyatı, *cerr.* Böbreğin zarını *(kapsül)* soymaktan ibaret cerrahî müdahale. *(Kapsül ameliyatı bazı kronik nefritlerde, organın serbest genişlemesine yardım ederek yeniden iş görmeye başlamasını sağlamak için yapılır).* [*Ing.* Renal capsulotomy; *Fr.* Capsulotomie rénale].

~ bağı, *anat.* Eklemlerin kapsüllerini pekiştiren telsel bağ.

~ dikişi, *cerr.* Bir eklem kıvrımını dikmekten ibaret cerrahî müdahale. [*Ing.* Capsulorrhaphy; *Fr.* Capsulorraphie].

~ iltihabı, *oft.* Tenon kapsülünün iltihaplanması. *(Göz çevresinde ağrılar, çift görme ve kemozis olur, fakat hemen hiç irin akıntısı görülmez.)* [*Ing.* Capsulitis; *Fr.* Capsulite].

~ makinesi, *tekn.* Kartondan eşyaya, bir kumaş üzerine veya bir ayakkabıya, kapsül takmaya yarayan araç yahut makine. *(Kapsül makineleri başlıca bir zımbadan teşekkül eder, bu zımba karşılıklı olarak, delik deler ve madenî kapsülü tespit eder).*

~ memesi, *sil.* Pistonlu tüfekte üzerine kapsül konan küçük silindir.

~ plastik ameliyatı, *cerr.* Eklem kapsülünü serbestleştirmek için yapılan cerrahî müdahale. *(Özellikle diz nahiyesinde, fibroz eklem kaynaşması halinde bu ameliyata başvurulur).* [*Ing.* Capsuloplasty; *Fr.* Capsuloplastie].

kapsülektomi, i. *Fr. capsulectomie. oft. cerr.* Gözmerceği kapsüllerinin ameliyatla çıkarılması. [*Ing.* Capsulectomy].

kapsülit,-ti, i. *Fr. capsulite. oft.* ◘ **Kapsül iltihabı.**

kapsülom(a), i. *Lat. capsuloma. tıp.* Böbreğin kapsülsü tümörü. [*Ing.* Capsuloma; *Fr.* Capsulome].

kapsüloplasti, i. *Fr. capsuloplastie. oft. cerr.* ◘ **Kapsül plastik ameliyatı.**

kapsülotom, i. *Fr. Capsulotome. oft. cerr.* Gözmerceği kapsüllerini kesmekte kullanılan ecrrahî âlet.

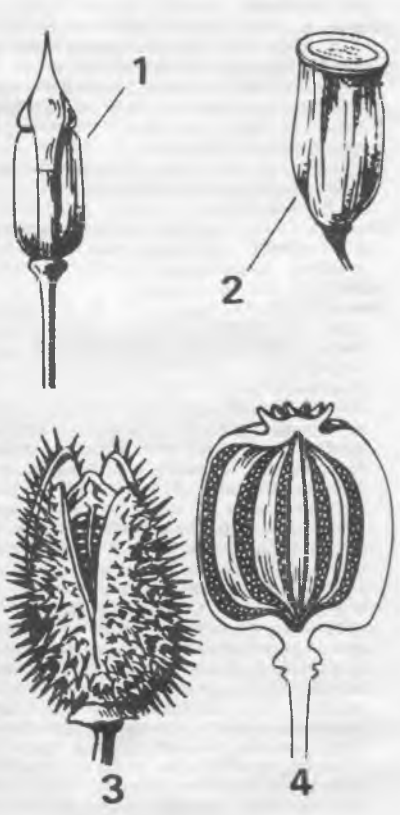

ŞEKİL: **KAPSÜL: 1.** Politrik *(kadehçik).* **2.** Politrik *(kapakçığı düşmüş kadehçik).* **3.** Tatula. **4.** Haşhaş *(kesit).*

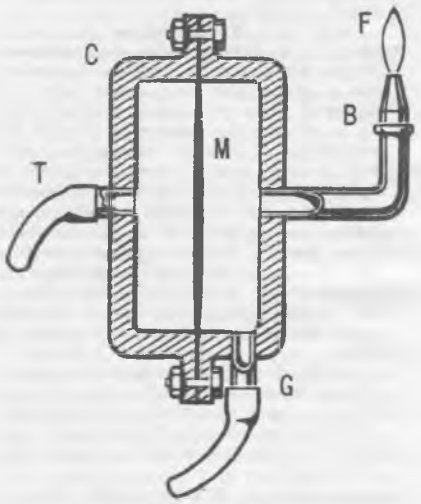

ŞEKİL: **MANOMETRELİ KAPSÜL: M.** Kauçuk zar, **T.** Ses borusuna bağlanan boru, havagazı **G.** borusuyla götürülür ve **B.**'de yanar alevin **F.** yüksekliği devirli olarak değişir.

kapsülotomi, i. *Fr. Capsulotomie. oft. cerr.* Gözmerceği kapsüllerini kesme ameliyatı *(kataraktta uygulandığı gibi).* [*Ing.* Capsulotomy]. ◉ **böbrek ~ si,** *cerr.* ◘ **Kapsül ameliyatı.**

kaptan, i. *It. capitano,* § ◉ Denizde, gölde nehirde, yolcu, yük veya hem yolcu ve hem yük taşımakta kullanılan her çeşit geminin sevk ve idaresiyle görevli en yüksek yetkili, sorumlu ve ehliyetli deniz adamı. [*Ing.* Shipmaster, skipper, captain; *Fr.* Capitaine]. ☆ *Eşanl.* **gemi komutanı, vapur süvarisi.** § ◉ *sp.* Futbol veya basketbol, voleybol gibi takım oyunlarında veya güreş gibi ekip sporlarında takımın, ekibin seremoniye katılan, hakeme karşı sorumlu olan oyuncusu. Maçlarda oyun sırasında sahada bir takımı yöneten oyuncu. *(Kaptan takım yöneticilerince veya federasyon tarafından bir mevsim için tayin edilir. Tenis gibi bazı sporlarda kaptan oyuna katılamaz, tenis kaptanı oyun sırasında oyunculara hiç bir etkide bulunamaz ve yalnız molalarda taktik verebilir. Kürekçilikte kaptan antremanları yöneten kişidir).* [*Ing. Leader,* teamleader; *Fr.* Capitaine]. § ◉ Arnavutluk, Yunanistan gibi bazı balkan ülkelerinde bir kabile grup veya çete başı. ◉ **balıkçı ~ ı,** Açık deniz balıkçılığında balık tutma işini yürütenlere veya manevrayı idare edenlere verilen ad. [*Ing.* Fishing captain; *Fr.* Capitaine de pêche]. ◉ **borda ~ ı,** *den.* ◘ **Borda.** ◉ **hassa ~ ı,** *teşk. tar.* ◘ **Hassa.** ◉ **ikinci ~,** *den.* ◘ **İkinci.**

~ köprüsü, Bir gemide güvertelerin en üstünde bulunan ve mürettebattan bazılarının görev aldığı hafif köprü veya platform. *(Geminin arka kısmında «pupasında» bordadan bordaya uzayan ve kıç taraftaki halat manevralarını yöneten üçüncü kaptanın üzerine çıktığı köprüye* **kıç köprü** *veya* **manevra köprüsü,** *orta kasaranın veya güverte üstü yapılarının ön tarafına* **kaptan köprüsü** *veya* **seyir köprüsü** *denir).* [*ing.* Conning bridge].

~ köşkü (kaptan köprüsü), *den.* Kaptanın gemiyi idare ettiği ve geminin üst katında bulunan bölüm. [*Ing.* Conning bridge].

~ pilot, *hava.* Bir uçak, güdümlü balon veya helikopterin sevk ve idaresine memur pilot. *(Analoji yoluyle şehirlerarası yolcu otobüslerindeki şoföre de kaptan pilot veya kaptan denir).* [*Ing.* Pilot-in-command; *Fr.* Pilote commandant de bord].

kaptan², i. *Fr. captane.* Petrol ürünlerinden sentezle elde edilen, bağcılık ve ağaççılıkta antikriptogamik olarak kullanılan ve bileşiminde hiç madenî element bulunmayan organik madde.

kaptanı.derya, b. i. < *kaptan* + *Fars. derya* > *kaptan-ı derya. teşk. tar.* ◘ **Kaptanpaşa**.

kaptanlık,-ğı, i. § ❶ Kaptan olma hali. § ❷ Kaptan mesleği ve aşaması. [*ing.* Captainship; *Fr.* Capitainat].

kaptan.paşa, b. i. *den. esk.* Osmanlı devletinde deniz kuvvetlerinin en büyük askerî ve mülkî âmirlerine verilen ad. [*ing.* Admiral; *Fr.* Anciennement ministre de la marine, grand amiral].

☆ *Eşanl.* **kaptanıderya**.

~ **bayrağı**, *teşk. tar. den. tar.* Osmanlı donanmasında kaptanpaşaların bindiği gemiye çekilen bayrak. *(Bu bayraklar değişik renk ve şekillerde durdu. XVIII yüzyıldan sonra bayraklara padişahın tuğrası da işlenirdi).*

~ **eyaleti**, *teşk. tar.* Osmanlı devletinde merkezi Gelibolu olan eyalet.

~ **hasları**, *mal.* esk. Osmanlı devletinde Kaptanpaşalara verilen hasların adı. *(Kaptanpaşaların hasları oldukça çoktu. XVII. yüzyıldaki kaptanpaşa haslarının geliri, sekizyüz seksen bin beş yüz akçe idi).*

~ **kadırgası**, *teşk. den. tar.* Osmanlı donanmasında kaptanpaşaların bindiği süslü ve gösterişli kadırgalara verilen ad.

☆ *Eşanl.* **kaptanjaşa bastardası**.

kaptans, i. *Fr. captance, elek.* ◘ **Kapasitans**.

kaptı.kaçtı" b. i. § ❶ Düzenli otobüs seferi olmadığı zamanlar şehiriçi veya şehirler-arası düzensiz olarak bu işi gören büyüklük bakımından kamyonla otomobil arasında motorlu, yolcu taşıma aracı. [*ing.* Small motorbus, minibüs; *Fr.* Camionnette]. § ❷ Bir çeşit kumar oyunu. [*ing.* Kind of card game]. § ❸ Kalabalık yerlerde birinden bir şey kapıp kaçmak şeklindeki hırsızlık. [*ing.* Stealing by snatching; *Fr.* Scie à main, scie à chantourner].

kaptırma, i. § ❶ Kaptırmak eylemi. [*ing.* Letting be snatched or seized]. § ❷ Bir şeyin zorla alınmasını önleyememe. § ❸ *mar.* Marangozlukta ve dülgerlikte kullanılan sert lamalı küçük testere. [*ing.* Handsaw, whipsaw].

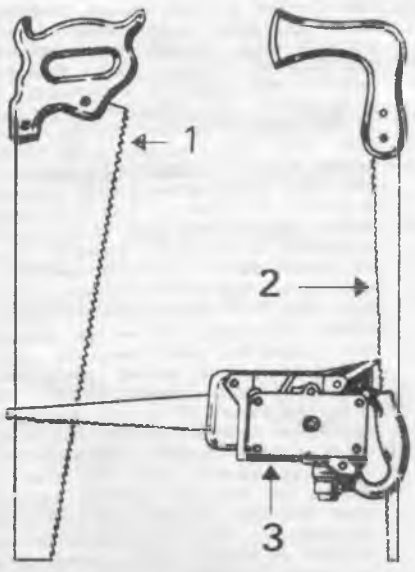

ŞEKİL: **KAPTIRMALAR**: 1. Biçme. 2. Oyma. 3. Hava titreşimli.

kaptırmak(-i, -e), f. § ❶ Kapmasına veya ele geçirmesine meydan vermek: *Çocuk simidini köpeğe kaptırmış.* [*ing.* To let be snatched or seized; *Fr.* Se laisser arracher, enlever]. § ❷ *(Vücudun herhangi bir organı hk.)* Makine tarafından koparılmak veya ezilmek: *Parmağını çarka kaptırdı.* § ❸ *den.* Denizde seyir halindeki bir geminin, başını veya kıçını rüzgâr veya akıntı etkisiyle istenilen rotadan dışarı kaçırmak. ◉ **akıntıya** ~, *den.* Şiddetli akıntı sebebiyle deniz taşıtını idare edemeyip akıntıyle beraber sürüklenmek. ◉ **kendini** *(birşeye)* ~ *dey.* ◘ **Kendi**. ◉ **para** ~, *dey.* Dolandırılmak. ◉ **sille** ~, *dey.* Tokat atmak. [*ing.* To slap; *Fr.* Souffleter].

kapu, i. ◘ **Kapı**.

kapudane, i. *Osm.* < *it. capitano.den. esk.* Osmanlı bahriyesinde amirallerden birinin unvanı. [*ing.* Full admiral]. ◉ ~ **i hümayun**, *den. esk.* Kapudane denilen amiral'in bindiği gemi. *(Amiral gemisinin flaması, sancak altına takılırdı. Gemide biri yeşil, öteki kırmızı iki bayrak bulunurdu. Yeşil bayrağın ortasında «zülfikâr» kırmızı bayrağın ortasında ay ve yıldız vardı).*

~ **başreisliği**, *den. esk.* Kapudanei hümayun adı verilen geminin kaptanı. *(Bu göreve patrona başreisi terfi ettirilerek tayin edilirdi. Reisin biri mülâzımı evvel, öteki de mülâzımî sânî olmak üzere iki muavini vardı).*

kapuska, i. *Isl. kapusta. mutf.* Etli lahana yemeği. [*ing.* Cabbage stew; *Fr.* Ragoût de choux].

kaput',-tu, i. *it. cappotto.* § ● Kalın asker paltosu. [*ing.* Greatcoat; *Fr.* Capote]. § ❷ ◘ **Kaporta**. § ❸ Cinsel ilişkilerde hastalıklardan veya gebelikten korunmak için erkeklerce kullanılan ince kauçuk kılıf. [*ing.* Preservative; *Fr.* Preservatif]. ☆ *Eşanl.* **prezervatif**.

~ **bezi**, *dok.* Bir cins kaba, beyaz pamuklu kumaş. [*ing.* Coarse white calico].

kaput', i. *alm. kaputt. oyun.* Iskambilde hiç el vermeden yenme. [*ing.* Winning all the tricks in a card game; *Fr.* Capot joueur qui n'a pas fait de levée]. ◉ ~ u **kesmek (tutmak)**, § ● *oyun.* Iskambil oyununda kaput olmaktan kurtulmak. § ● *arg.* Sınavların birinde başarı göstermek. ☆ *Eşanl.* **kaputu kesmek**².

~ **gitmek**, *arg.* Sınavların hiç birinde başarı kazanamamak: *Fizikten çakınca âsâbım bozuldu, kaput gittim.*

kapuz, i. § ● Iki dağ arası. [*ing.* Mountain pass, gorge; *Fr.* Gorge, defilé]. § ● İçine girilmeyen sık orman.

kapüsen, i. *Fr. capucin* < *It. capuccino* < *cappuccio*, kukuleta. Fransisken tarikatının bir bölümüne mensup rahip.

kapüşon, i. *Fr. capuchon.* Manto, papaz elbisesi, pelerin v.b. giyeceklerin başa geçirilen veya geriye atılan başlık biçimindeki parçası: *Geçen yıl kapüşon modası vardı.* [*ing.* Hood].

kar, i. *esk. T.* § ● Hafif ve beyaz taneler halinde donarak yağan su: *Hava kara çevirdi. Kar yolları kapadı.* [*ing.* Snow, snowfall; *Fr.* Neige]. § ❷ *kim.* Kar görünüşündeki bazı toz halinde katı maddelere verilen ad. [*ing.* Snow; *Fr.* Neige]. § ❸ s. Tertemiz ve bembeyaz: *Kar gibi yatak çarşafı. Kar gibi saç.* [*ing.* Snow-white; *Fr.* D'un blanc de neige, d'une blancheur de neige; blanc comme (la) neige]. ◉ ~ **da gezip izini belli etmemek**, Kimsenin sezemeyeceği şekilde bir takım gizli işler çevirmek. [*ing.* He walks on snow without leaving footmarks *(said of a very cunning or adroit person)*]. ◉ ~ **dan arslan (adam)**, *dey.* Iri yapılı, gösterişli göründüğü halde aslında kuvvetsiz olan kimseler için kullanılır. ◉ **antimon** ~ ı, *kim.* Antimon anhidrid. [*ing.* Antimony snow; *Fr.* Neige d'antimoine]. ◉ **fosforik** ~, *kim.* Fosfor pentaoksid. [*ing.* Phosphoric snow; *Fr.* Neige phosphorique]. ◉ **kalıcı** ~, *coğr.* ◘ Kalıcı. ◉ **karbon** ~ ı, *kim.* Kar gibi beyaz bir ürün halinde genleştirilerek katılaştırılmış karbon dioksid. *(Dermatolojide meydana getirdiği soğuk sebebiyle, deri veremi ve zararsız tümörlerin tedavisinde harici olarak kullanılır).* [*ing.* Carbonic snow; carbonic acid; *Fr.* Neige carbonique]. ◉ **kuşbaşı** ~, *coğr.* Donma noktasına yakın bir sıcaklıkta kar billûrlarının sivriliklerinin toparlaklaşmasından meydana gelen kar. ◉ **sulu** ~, Karla karışık yağmur. [*ing.* Sleet slush; *Fr.* Neige fondue]. ◉ **toktağan** ~, ◘ **Toktağan**.

~ **adamı**, *coğr.* Himalaya dağlarında yaşadığı ileri sürülen, fakat üzerinde çok tartışılmakta olan efsanemsi bir yaratık. *(Bugüne kadar dev ayak izlerinin, dev pisliklerinin, saçlarının ve belkide yüzülmüş baş derilerinin bulunduğu ileri sürülmüş olsa bile, bunların başka canlıların olduğu da bilginleri düşündürmüştür).* [*ing.* Snowman; *Fr.* Homme de neige].

~ **alanı**, *coğr.* Karla örtülmüş geniş arazi parçaları. [*ing.* Snow field; *Fr.* Champ de neige].

~ **ayakkabısı** ,*kıyf.* (a) Karda yürürken kullanılan âdi ayakkabıların üzerine giyilen, kauçuklu ve kürklü ayakkabı; (b) Kara batmamak için giyilen geniş tabanlı özel ayakkabı. [*ing.* Snow-boots; *Fr.* Couvre-chaussures, snow-boots].

~ **çiçeği**, *bot.* ◘ **Beyaz çöpleme**.

~ **delen**, *bot.* ◘ **Kardelen**.

~ **dikeni**, *bot.* ◘ **Kardikeni**.

~ **dişi**, *dey.* Saçaklardan sarkan buz. [*ing.* Icicle; *Fr.* Petit glaçon, chandelle de glace].

~ **fırtınası**, *hava.* Karla karışık şiddetli ve soğuk bir rüzgâr. [*ing.* Blizzard; *Fr.* Tempête de neige, rafale de neige, tourmente de neige].

☆ *Eşanl.* **tipi**.

~ **gibi (beyaz)**, *dey.* Çok beyaz, bembeyaz, tertemiz *(kimse veya nesne).* [*ing.* Snow-like, snow-white; *Fr.* Blanc comme (la) neige].

~ **gözlüğü**, *dey.* ◘ **Gözlük**.

~ **helvası**, *mutf.* ◘ **Helva**.

~ **kazı**, *zool.* ◘ **Kaz** .

~ **kesen**, *coğr.* Çok karlı bölgelerde özellikle tipilerin karları savurup yığdığı yerlerde yolların kapanmasını önlemek için gereken yerde yapılan taş duvar, dayanıklı tahta perde, iyice örülmüş çitler. *(Bunlar yerine göre 50 - 100 m. veya yüzlerce metre uzunluğunda olabilir).* [*ing.* Snowbreak].

~ **körlüğü**, *oft.* Karlı bölgelerde yapılan yolculuklar sonunda beliren, mavi, mor ve morötesi ışınların yansımasından ileri gelen, göz ağrısı, yasarma, ışıktan korkma ve bazen korneada hafif bere şeklinde kendini gösteren had konjonktivit. *(Siyah gözlük takarak kar körlüğünden korunmak mümkündür).* [*ing.* Snow-blind; *Fr.* Cecité des neiges].

~ **kuşu**, *zool.* ◘ **Karkuşu**.

~ **kuytuda, para pintide eğleşir**, *at.* Her şey, saklanabilen yerde ve saklamasını bilenin yanında bulunur.

~ **kuyusu**, Suyu az bulunan bölgelerde, fakat kışın karların çokça yağdığı yerlerde kar doldurulan kuyular. *(Bunun güzel örnekleri iç Anadoluda çok yerde görülür).* [*ing.* Snow pit; *Fr.* Puit de neige].

— **küreği**, *coğr.* Kar yağışının çok olduğu yerlerde, toprakla örtülü düz damlı evlerin yapıldığı bölgelerde kullanılan bir kar sıyırma aracı. *(Bu araç, ağaçtan yapılmış büyük bir kürektir).* [*ing.* Snow-shovel; *Fr.* Pelle à neige].

~ **miktarı ölçme âleti**, *hava.* Bir yerdeki karın derinliğini ölçmeye yarayan bir âlet. [*ing.* Snow-gauge; *Fr.* Nivometre].

KAR BİLLÛRLARI.

— **ne kadar çok yagsa yaza kalmaz**, *at.* Elverişli bir ortamda çoğalan şeyler, ortam elverişliliğini yitirince yok olur.
— **nümunesi**, Derinliğin ve yoğunluğun tâyini için bir kar mecrasında kar örtüsünden alınan nümune.
— **örtüsü**, *coğr.* Yağan karın, belirli bir kalınlıkta olması. Yerdeki karları eritecek kadar sıcaklığın bulunmadığı bölgelerde, o yıl içinde yağan kar, gittikçe kalınlasan bir örtü olur. Kar örtüsünün kalınlığı bir bolgeye düşen yağış değeri ile ilgilidir. [*ing.* Snow - cover; *Fr.* Couche de neige].
— **parçası**, *dey.* ◘ **Kar gibi beyaz.**
— **perdesi** ◘ **Kar kesen.**
— **piresi**, *zool.* ◘ **Karpiresi.**
— **savrulması**, *coğr.* Rüzgârın etkisiyle karların ve özellikle toz karların savrulması olayı. Bu savrulmalarla karlar yer yer yığılır. [*ing.* Snow-drift; *Fr.* Deflation de la neige].
— **sınırı**, *coğr.* Karla örtülü yerlerle karlı yerler arasındaki sınır. *(Kar sınırı, yüksek dağlarda yazın gittikçe yükseklere doğru çekilen kalıcı karların bulunduğu yerin başlangıcıdır. Bu sınır en çok kışın yağan kar örtüsünün kalınlığı, o yılki sıcaklığın çokluğu ile ilgilidir).* [*Osm.* Müstemir karlar hududu; *ing.* Snow-line, snowline; *Fr.* Limite des neiges permanentes].
— **sıyırması (oyması)**, *jeom.* Kar örtüsünün kalın bulunduğu dikçe yamaçlarda karın, dibini yavaş yavaş sıyırması. *(Böylece karın aşındırması olur. 20-40 derece eğimli bir yamaçta 15 metre veya 7 8 metre kalınlığındaki kar örtüsünün sıvırması olabileceği gibi, 25 metre kalınlığındaki kar yığınlarının bulunduğu yerlerde 5 derecelik bir eğimde bile kar aşağı doğru ağır ağır kayar, böylece geçtiği yeri sıyırır, aşındırır).* [*Osm.* Kar ıtilâli. *ing.* Nivation snow patch erosion; *Fr.* Nivation].
☆ *Eşanl.* **nivasyon** .
— **siperi**, *ask.* Kara karşı korunmak için yapılan tahkimat, ağaçlar dikerek veya yerinden oynatılabilen veya sabit olan aralıklı tahta panolarla meydana getirilir. [*Fr.* Clôture destinée à empêcher la formation de congères].
— **susuzluk kandırmaz (gidermez), (Kavurga karın doyurmaz)**, *at.* Gerçek gereksemeler, avutucu, oyalayıcı şeylerle karşılanamaz.
— **suyu**, *coğr.* Yerde birikmiş karın erimesinden doğan su. Kar, yüzünden eridiği gibi, dipten de eriyerek damar damar sular akar. [*Ing.* Snow-water; *Fr.* Eau de neige].
— **süpürücü**, *bayınd.* Trafiği sağlamak amacıyla yol üzerinde birikmiş karları kaldırmaya yarayan cihaz. [*Ing.* Snow-plough, snow-plow, snow-remover; *Fr.* Charrue à neige, chasse-neige].
— **tavşanı**, *zool.* ◘**Tavşan** .
— **tavuğu**, *zool.* ◘ **Kartavuğu** .
— **topu**, § ❶ Karın elde sıkılmasıyla yapılan top. [*Ing.* Snowball; *Fr.* Boule de neige]; § ❷ *nec.* (Çocuklar hk). Beyaz ve tombul.
— **topu gibi.** *dey.* ◘ **Kar topu**[3].
— **tutmak**, *dey. (Kar hk.)* Erimeyip yerde birikmek, [*ing.* To stick *(snow)*].
— **yağışı**, *coğr.* Kar adı verilen yağış çeşidinin yağması, karın yere düşmesi olayı. Kar yağışı, karlı bölgelerde önemli yer tutar. [*Ing.* Snow-fall; *Fr.* Chute de neige].
— **yalağı**, *coğr.* Çok karlı bölgelerde, hele karlı dağlarda kalın kar örtülerinin bulunduğu yeri oymasiyle doğan yayvan çanak. [*Ing.* Nivation hollow; *Fr.* Niche de nivation, breux de nivation].

ka'r, i. *Osm.* < *Ar. esk.* § ❶ Oyuk veya çukur bir şeyin en altı, dip. [*Ing.* Bottom, deepest part of a sea or of a matter]; § ❷ Derinlik [*Ing.* Depth; *Fr.* Profondeur].

kar, i. *Osm.* < *Ar. esk.* § ❶ Kapıyı çalma [*Ing.* Knocking; *Fr.* Action de frapper à la porte]; § ❷ *tıp. esk.* Doktorun muayene etmek istediği yere parmağıyle vurması. [*Ing.* ve *Fr.* Percussion].

- kâr, s. *Fars.* *- kâr.* «- *li, -ci, -eden, -yapan*» anlamıyle bileşik sıfatlar yapar; *Günah-kâr*, günah işleyen: *hilekâr*, hile yapan; *hizmet-kâr*, hizmetçi; *isyan-kâr*, isyan eden, isyancı; *sanatkâr*, sanatçı; *işvekâr*, Şuh, işveli v.b. [*Ing.* Whe acts, does, attends].

kâr[1] /kâr/, i. *Osm.* < *Fars.* § ❶ Bir şeyden sağlanan çıkar, herhangi bir eylem veya teşebbüsun sağladığı kazanç. [*Ing.* Profit, gain; *Fr.* Profit, interêt, avantage]; ☆ *Eşanl.* **fayda, yarar, çıkar, menfaat, avanta, iktisap.** *Karş.* **Zarar ziyan, kayıp.** § ❷ Alısveris sonucu sağlanan çıkar: *Bu yılki kârı pek fazla değil.* [*Ing.* Profit, use, advantage; *Fr.* Benefice, profit]. § ❸ *huk.* Bir tesebbüsün iktisadî faaliyetleri sonunda, sağladığı gelirden, bütün masraflar çıktıktan sonra kalan müspet fark; § ❹ *ikt.* Malların veya hizmetlerin maliyet fiyatı ile satıs fiyatı arasındaki farka eşit olan tesadüfi gelir. [*Ing.* ve *Fr. Profit*]. ☆ *Eşanl.* **bayagı kâr.** § ❺ *işletm.* Bir işlem veya faaliyet sonucu elde edilen kazanç; [*ing.* ve *Fr.* Profit]; § ❻ esk. Is, hareket, eylem [*Ing.* Deed, act; *Fr.* Action, acte]. ⊙ **— a katılan tahvil**, *ikt.* Faizden baska sirket kârına da istirak eden tahvil. [*Ing.* Participating bond] ⊙ **— ı olmak**, *dey.* Kazancı faydası olmak. ⊙ **— ı olmamak**, *(birinin), dey.* Bir kimsenin basarabileceği türden bir is olmamak. [*Ing.* Not to be able to do]. ⊙ **— ını tamam etmek**, *h.d.* Öldürmek. [*Ing.* To kill, to commit murder; *Fr.* Tuer]. ⊙ **gayrisafi** *(brüt)*, Kasaya giren miktar toplamı. [*Ing.* Gross profit; *Fr.* Profit brut]; **marjinal —**, *ikt.* Mütesebbisin işini ucu ucuna devam ettirebilmesi için kabul ettiği net para geliri. *(Marjinal kâr, minimal kâra eşit olduğu gibi biraz altında, biraz üstünde de olabilir).* [*Ing.* Marginal profit; Fr. Profit marginal]; ⊙ **minimal —**, *ikt.* Müteşebbisin sağlayamadığı takdirde işine devam etmemeyi düşüneceği kâr. *(Bu kâr, müteşebbisin kendi müessesesi dışındaki müesseselere hizmetlerini satmak, gayrimenkulleri kira ve sermayesini ödünç olarak vermekle elde ettiği gelire karşılık olur).* [*Ing.* Minimal profit; *Fr.* Profit minimal]; ⊙ **net —**, *işletm.* Islem veya faaliyetlerin gerçeklestirilmesi için kasadan çıkan miktar toplamı ile gayrisafî kâr arasındaki fark. *(Bu fark negatif ise zarar vardır).* [*Ing.* Net profit; *Fr.* Profit net]. **saf —**, *ikt.* Bayagı kâr ile minimal kâr arasındaki kârdır, bazı iktisatçılar buna *doğrudan doğruya kâr* da derler. *(Bu takdirde minimal kâr, imalât maliyetinin bir unsuru olarak kabul edilmelidir).* [*Ing.* Pure profit; *Fr.* Profit pur].
— **bilançosu**, *ikt.* ◘ **Bilânço.**
— **den ar etmez**, *at.* ◘ **Ar yılı değil kâr yılı.**
— **etmek**, Kazanç, yarar sağlamak: *Bunca söz söyledik, hiç biri kâr etmedi.* [*ing.* To gain, to make a profit; *Fr.* Gagner, profiter]. ☆ *Eşanl.* § ❶ Fayda görmek; § ❷ Yararlanmak [*ing.* To profit, to make use (of)]. ☆ *Eşanl.* faydalanmak. § ❶ Iyi gelmek, etkisi olmak. [*Ing.* To work, to effect; *Fr.* Effectuer, accomplir, faire, opérer, réaliser, executer *(qch)*].
— **payı**, *huk.* Bilânço kâr ve zarar hesabına göre ortaklara dağıtılması öngörülen kârdan her bir ortak veya pay sahibine düşen miktar. [*ing* Share of profit].
— **etmemek**, *dey.* Fayda vermemek, etkili olmamak ,ziyan etmek.
— **planı**, *ikt.* Belirli bir kâr miktarını elde etmek için alınan tedbirleri ihtiva eden plân. [*Ing.* Profit planning].
— **ve zarar cetveli**, *ikt.* ◘ **Kâr ve zarar hesabı.**
— **ve zarar hesabı**, *ikt.* Bir teşebbüsün belirli bir süre içinde aktifi ile pasifi arasında ki farkı gösteren hesap. Artış kârı eksiliş zararı gösterir. [*Ing.* Profit-and loss account; *Fr.* Compte de profits et pertes].
— **zararın ortağıdır**, *at.* Kâr eden, bir gün zarar edebileceğini de hesaplamalıdır. Ticaretle uğraşan kimse, sadece kâr edeceğini düşünmemeli, zarar etmeyi de göze almalıdır. Alışverişte kâr ve zarar birlikte gider.

kâr[2] /kâr/, i. *Osm.* < *Fars. müz.* Fasılda, yeri peşrev ile beste arasında olan bir güfteli eser. [*ing.* A form, the first piece sung after the «*peşrev*» in a classical «*fasıl*»].

kara[1], i. *Osm.* < *Ar. garrâ.* § ❶ Yeryüzünün denizle örtülü olmayan bölümü, yeryüzünün toprak örtülü kısmı. [*ing.* Land, dry land]. § ❷ *den. bil. Kıt'a* (*kara*) yamacını derin suların yukarısında sınırlayan eğimli toprak kısmı, [*Osm.* kıt'a; *Ing.* Mainland, continent]. ☆ *Eşanl.* **anakara.** ⊙ **— da ölüm yok**, *dey.* «*Bundan sonra hiç bir tehlike yok*» anlamında kullanılır; ⊙ **— lar yarımküres** *coğr.* Ortası Avrupa'da *Loire* ırmağının ağzının kuzeyindeki *Dumet* adacığı olarak yuvarlağı yarısı. *(Burası 125 milyon kr karaları içine alır. Böyle bir yarımküreo karalar. bütün yüzölçümünün yüzde 51 ini tutar. Bunun için buraya karalar yarımküresi denir).* [*Osm.* Nısıf küre-i berrî, kıt'alar nısıf küresi; [*Ing.* Land hemisphere; *Fr.* Hémisphère nord]. ⊙ **— lardaki su**, *coğr.* karaların üstündeki suların hepsi. *(Karaların üstündeki, içindeki suların kimisi durgun sulardır. Bataklık, sazlık, gölcük göl, gölek, deniz kulağı gibi. Karalardaki suların kimisi akan sulardır; Kaynak, derecik dere öz, çay, ırmak, büyük ırmak gibi. Bu suların kimisi yerin üstünde kimisi yerin altındadır.* [*Osm.* Miyâh; *Ing,* Waters; *Fr.* Eaux]. **— ların kayma kuramı**, *jeoi.* Kıtaların yeğni ve sert siolden yapılı olduğunu ve okyanusların altındaki daha ağır ve daha düz sima üstünde yüzer durumda bulunduğunu, bu yüzden kayarak yerlerini değiştirdiğini ileri süren kuram. [*ing.* Theory of continental drift; *Fr.* Theorie de la dérivée des continents]; ⊙ **— ya asker çıkarma**, *den.* Bir hükümetin deniz kuvvetleri himayesinde hasım taraf toprağına zapt veya muvakkaten işgal maksadiyle askerî kuvvet çıkarması. ☆ *Eşanl.* **karaya asker dökme.** ⊙ **—ya ayak basma**, dey. Deniz taşıtından karaya inmek. [*Ing.* To go ashore, to disembark; *Fr.* Mettre pied à terre]. ⊙ **— ya çıkarmak**, *dey.* Deniz taşıtından karaya aktarmak. Sürükleyip karaya getirmek. [*ing.* To land, disembark, to discharge; *Fr.* Mettre, faire descendre *(qn)* à terre]; ⊙ **— ya çıkmak tesisleri**, *hava.* Bir deniz uçağını sudan karaya çıkarmak veya karadan suya indirmek için kullanılan donatım. [*ing.* Beaching facilities; *Fr.* Installation d'échouage]. ⊙ **— ya düşmek**, *dey. (Denizde bulunan şeyler hk.)* Dalga veya akıntı ile kıyıya atılmak. [*ing.* To be beached, to be driven ashore] § ❷ *(Deniz taşıtı hk.)* Karaya oturmak [*Ing.* To run aground, to be stranded to ground; *Fr.* Échouer]; § ❸ *arg.* Tuzağa düşmek, dolandırılmak [*Ing.* To fall or walk into a trap, to be trapped, duped; *Fr.* Donner, tomber dans un piège]. ⊙ **—ya düşürmek** *(birini), dey. arg.* Bir kimseyi hırpalamak. [*Ing.* To ill-treat, to misuse; *Fr.* Maltraiter, brutaliser]; ⊙ **— ya gitmek** *den.* Kapalı ve puslu havalarda mevki tayininde hata ederek yanlış rota takip etmek veya herhangi bir kötü idare ve hata sonucu bir geminin çektiği sudan az suya kadar karaya sokulması ve alttan ka'rı bulması. ☆ *Eşanl.* **karaya oturmak.** ⊙ **— ya oturma**, *den. huk.* Geminin denizin sığ kısmında saplanıp kalması [*Ing.* Stranding; *Fr.* Échouage]; ⊙ **— ya oturmak**, *dey. (Deniz taşıtı hk.)* Deniz ve ya gölün sığ kısmına saplanıp kalmak [*Ing.* To strand; *Fr.* Échouer]; ⊙ **— ya uğramak**, *den.* ◘ **Karaya verme**, ⊙ **— ya verme**, *den.* Bir geminin muhakkak olan bir tehlike dolayısiyle kurtarılma imkânı görülememesi üzerine karaya bindirilmesi; ⊙ **— ya vurmak**, *(Balık v.b. hk* Denizden karaya atılmak; [*Ing.* To run or b driven ashore (fish); *Fr.* Échouer (en parlant de poisson)]. ⊙ **Antarktik —**, *coğr.* ◘ **Antarktik.** ⊙ **baştankara etmek**, *den.* ◘ **Baştankara.**
— **aerodromu**, *hava.* Esas olarak kara uçakların kalkış ve inişi için gerekli tesis ve

cem yayınevi